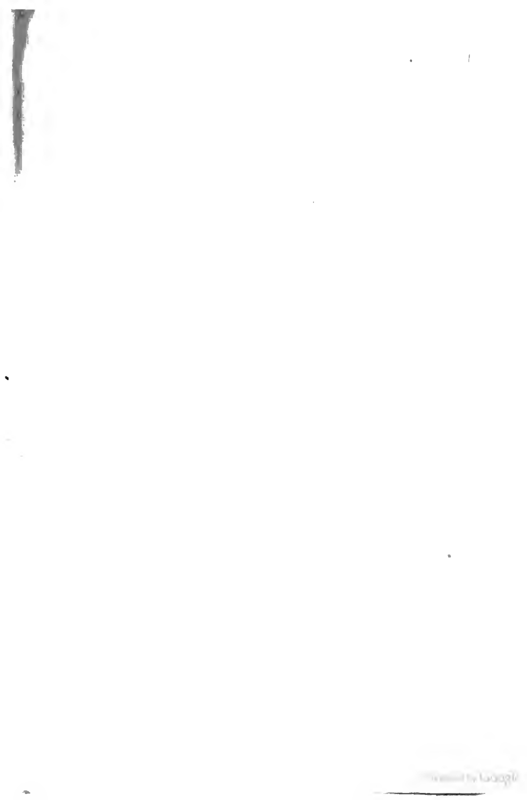



8
46
E
7



HIERONYMI

DANDINI

ETHICA SACRA.

HIERONYMI DANDINI CÆSENATIS

E SOCIETATE IESV

ETHICA SACRA

HOC EST

DE VIRTVTIBVS, ET VITIIS

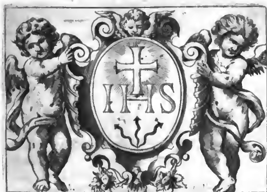
LIBRI QVINQVAGINTA.

QVIBVS

Ex Sacrarum Litterarum, & Veterum Patrum Sententia

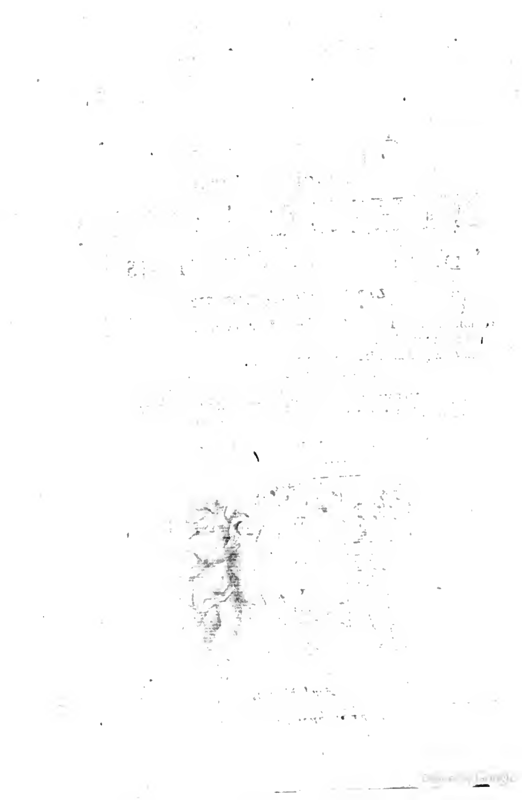
Hominum formantur mores,
Religionis non pauca ſtabiliuntur Dogmata,
Pluresque Antiquitate confirmantur Eccleſiæ Ritus.

AD EMINENTISSIMVM, ET REVERENDISSIMVM
RAINALDVM S. R. E. CARDINALEM
ESTENSEM,
GALLIARVM PROTECTOREM.



CÆSENÆ Apud Nerium. MDCLI.

SVPERIORVM CONSENSV.





EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO

RAINALDO S. R. E. CARDINALI ESTENSI,

GALLIARVM PROTECTORI.





IBI vni, EMINENTISSIME CARDINALIS debentur, *Hieronymi* Patrui mei lucubrationes postremæ in lucem huiusce sæculi literarum amantissimi proditura, cùm enim *De Virtutibus*, in ijs, *Vitijsq;* sit sermo, & hæc quidem euellere penitus ab hominum animis, illas verò in ijsdem inserere Author maximè velit, nemo non videt, quàm meritò inscribendæ *Tuo* sint *Nomini*, presertim cùm re ipsa videaris id habere commune cum altero RAINALDO apud nobilem Poetam excantatæ vitiorum Syluæ egregio excisore, rerumq; cum virtute gestarum ingenioso consitore. Itaq; *Posthumum hoc Opus* luminis à Te plus, ac splendoris, quàm à typographi prælo recepturum, Tui potissimum Patrocinij vmbram expetere iam primum cæpit, vt publicæ exhibitum vtilitati suo quàm simillimum appareat Authori, qui conscriptum dum viueret, impressumq; *Lutetiæ de Corpore Animato* librum iuxtà Peripateticorum Placita *Henrico Quarto Magno Galliarum Regi* (ipsum dixerim Aristotelem, eiusq; doctrinam ad alterum tunc temporis Alexandrum) offerendum existimauit, vt doctrina illa, quæ in Academiæ Parisiensis Vniuersitate ad frequentissimam vndequaq; confluentium Coro-

nam





EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO

RAINALDO S. R. E. CARDINALI

E S T E N S I,

GALLIARVM PROTECTORI.





IBI vni, EMINENTISSIME CARDINALIS debentur, *Hieronymi* Patrui mei lucubrationes postremæ in lucem huiusce sæculi literarum amantissimi proditurae, cùm enim *De Virtutibus*, in ijs, *Vitijsq;* sit sermo, & hæc quidem euellere penitus ab hominum animis, illas verò in ijsdem inserere Author maximè velit, nemo non videt, quàm meritò inscribendæ *Tuo* sint *Nomini*, presertim cùm re ipsa videaris id habere commune cum altero RAINALDO apud nobilem Poetam excantatæ vitiorum Syluæ egregio excisore, rerumq; cum virtute gestarum ingenioso consitore. Itaq; *Posthumum hoc Opus* luminis à Te plus, ac splendoris, quàm à typographi prælo recepturum, Tui potissimum Patrocinij vmbram expetere iam primum cæpit, vt publicæ exhibitum vtilitati suo quàm simillimum appareat Authori, qui conscriptum dum viueret, impressumq; *Lutetiæ de Corpore Animato* librum iuxtà Peripateticorum Placita *Henrico Quarto Magno Galliarum Regi* (ipsum dixerim Aristotelem, eiusq; doctrinam ad alterum tunc temporis Alexandrum) offerendum existimauit, vt doctrina illa, quæ in Academiæ Parisiensis Vniuersitate ad frequentissimam vndequaq; confluentium Coro-

nam

nam olim insonuerat, illuc typis commendata reuerteretur, vtq; monumentum esset perenne multorum familiæ suæ decorum à Gallicano fonte deductorum, eo scilicet tempore, quo *Hieronymus Dandinus* ad *Franciscum Primum*, atq; *Henricum* filium *Nuncius*, postea verò in Cardinalium Senatum cooptatus, & *Anselmus Hieronymi* ex fratre Nepos, Authorisq; frater ad *Henricum Tertium* pariter *Nuncius*, se suaq; omnia tanto Gallicæ Maiestatis patrocinio addixerunt. Easdem, aliasq; consimiles ob causas, mihi nunc fas esse censui munusculum hoc ad Te deferre, qui florentissimi *Galliæ Regni* PROTECTOR in fidem, tutelamq; recipere dignatus es nostram hanc *Dandinorum* familiam, quæ veteri, atq; hæreditario famulatus iure honores dudum est consecuta ab HERCVLE vsq; Serenissimo *Ferrariæ Duce*, alijsq; *Principibus* ESTENSIBVS, & nuper à Te, qui ad alias benignitatis significationes, quibus me Tibi deuinxisti, hanc etiam addere voluisti, vt *Mutium* filium meum Tuos inter *Ephebos* adscisceres *honorarios*. Reliquum est, vt hoc qualecunque argumentum obsequentissimæ voluntatis meæ qua soles humanitate digneris accipere, meq; ac meos omnes (quæ meorum summa votorum semper fuerit) tuto beneuolentiæ Tuæ sinu complecti, fouere, tueri; Interim Nestoreos Tibi annos, Alexandriq; felicitatem precor à Supremo Numine bonorum omnium fonte, & largitore, & Purpuræ Tuæ fimbriam tangens veneranbunda tracto manu demisso veneror obsequio.

Eminentiæ Tuæ Reuerendiss.

Humillimus, & Obsequentissimus seruus.

Hercules Dandinus.

ALLVDITVR

ILLVSTRISS. D. HERCVLI DANDINO

Ethica Sacra in lucem edenti.



D. Pandulphi Mori Cæsenatis. I. V. D.

Millena surgunt latheis saltibus Hydræ,
Queis fit milleni criminis atra cohors.

Agmina Virtutum Cælis labuntur in Orbem,
Conditur in terris Queis speciosa phalanx

Vtraque terrigenum cordis celer obsidet arcem
Grata secunda Sophis, grataque prima reis.

O pereant, animi constans Hieronymus *inquit,*
Quos dirum Stygio pondere virus agit.

Subsidiumque parans, clauam de pluribus vnam
Componit dictis, hostis vt arma terat.

Iam pugnat, superat, fugientem conterit hostem
Heros, cui dextra tu simul addis opus.

Debuit has Hydras superare Hieronymus *vnus,*
Herculis *hanc clauam sola mouere manus.*

Patrocinium ab ESTENSIBVS Aquilis
certum promittit

Qui virtutes armet in Vitia,
Dux si quæritur
Fælici Augurio præferuntur Aquilæ.
Macte Genitor Patrui Partus Aquilis
commendare perge.
Vincere prius sciunt, quàm certare.
Solem fixis intuentur oculis,
dum ad Virtutum iubar Sole clariùs micans
solent conniuere nunquam.
Inferiora si sequuntur,
vt hostes dedignata aut illos terreant,
aut enecent.
Illæsus candor, inuiolatas signat,
vel inter Vitiorũ sordes, quasi sãguinẽ Hydræ,
non contaminantur.
Sed quid? euolant,
dextro ad Lilia scilicet Alarum remigio.
Vtrum velis, iam elige,
Vel cælo te fama tollant, vel protegant?
Neutrum recusant, vtrumque recipiunt
Fortunatæ semper ESTENSES Aquilæ.

Mutius Dandinus
Ephebus Honorarius
Eminentiss. & Reuerẽdiss. Cardinalis ESTENSIS

TYPOGRAPHVS LECTORI

Quas reperieris mendas, Lector, benignus emenda, patereq; & Typorum fragilitatem, & imbecillitatem illius, cui demandata fuit assistendi cura; nam oculis & ingenio hebes plura admisit, quàm correxit errata. Vale

IN ETHICA SACRA
POSTHVMVM OPVS
P. Hieronymi Dandini S. T. D.



P. Iacobi Francisci Via Placen. Societatis Iesu. S. T. D.

HIC siste, quisquis floribus inclytum
Ver aucuparis: pictior vspiam
Se nulla iactat discolori
Ora satu, populosa florum.

Pæstana Tempe, aut Thessala, Solibus
Cum verna rident gratius aureis,
Maiumq; totis florulentum
Chloridos illecebris recludunt,

Collata Veri quod tibi dædalis
Dandinus *Hortis excolit, algidos*
Horrere iures per Decembres,
Canus vbi niue torpet Annus.

Quàm læta cultu, floret amœnitas!
Quàm blanda visu se decies olens
Distincta per quinam decenter
Porrigit areolam voluptas!

Si quis Latinis fragrat & Atticis
Lepor viretis cultius, artifex
Florum, colonus erudita
Hic docuit reuirere dextra.

Cælo serenas florea prospero
Vis haurit auras. Diuidui sua
Stat Diua metatrix vireti,
Limitibus benè clausa certis.

Non antè postes excubitor vibrat
Ales corusci fulmen acinacis,
Arcere solens, si qua gressu
Planta aditum subeat propinquo.

Custode nullo postibus annuit
Cardo supinis; obuia gemmeas
Ostentat vlnas Flora, culta
Versicolor, genialis ore;

Seseq; carpi vertice flagitat
Acclinis omni: Si legis, omnium
Se Ver in Autumnos refingens
Erudiet, faturos bonorum.

IN LAVDEM
ILLVSTRISS. D.D. HERCVLIS DANDINI
hęc Ethica Sacra in lucem emittentis.



D. Ludouici Boncompagni Verdunensis Anstrasij.

HErculeus labor est Vitiorum monstra fugare,
Vel morte certa perdere;
Herculeæ est laudis Virtutem extendere factis,
Caloque dignum ferre se.
Hoc præstas; Patruũ, vt terris vitaque redones;
A' Morte scripta vindicas.



INDEX NOTABILIVM

A.

B.

✠ 298. te-

D

E

F

G

H

agen-

I

Ioan-

L.

M.

N.

O.

P.

Q

Spe-

TITVLORVM, AC MATERIARVM DISPOSITIO.

CAPITVM ELENCHVS.

Mulie-

Præ-

FINIS.

EGO *Ioannes Stephanus Menochius Prouincialis Societatis Iesu in Prouincia Veneta, potestate ad id mihi facta à Reuerendo Admod. Patre nostro Mutio Vitellesco Generali Præposito, facultatem concedo, vt Liber cui titulus* Ethica Sacra *à Patre Hieronymo Dandino Societatis nostræ Theologo compositus, & à quatuor eiusdem Societatis Theologis, quibus id commissum fuit, recognitus, atq; probatus, typis mandetur. In cuius rei fidem hasce manu mea subscriptas, sigilloq; officij munitas dedi. Parmæ. 5. Nouembris. 1632.*

Io. Stephanus Menochius. Loco ✠ sigilli.

LIBROS quinquaginta Ad. R. P. Hieronymi Dandini Cæsenatis Societatis Iesu Theologi præstantissimi ETHICA SACRA adtitulatos vidi ego infrascriptus de mandato Illustrissimi, & Reuerendissimi D. D. Petri Bonauenturæ Episcopi Cæsenatis, & Reuerendiss. Patris Magistri Fr. Camilli Campegij Ordinis Prædicatorum huiusce Prouinciæ Generalis Inquisitoris à Sancta Sede Apostolica specialiter deputati. Vno verbo comprehensurus, quæ in Auctoris doctissimi approbationem dici possent Aristotelem Christianum illum iurè appellandum censeo; atq; quod opus egregium typis mandari possit affirmo.

Ex Canonia Sanctæ Crucis die prima Ianuarij. 1650.

Ita est D. Celsus Rosinus Abbas, & Definitor, Doctor Theologus, & Consultor S. Officij.

Imprimatur.

P. Episcopus Cæsenæ.

Imprimatur.

Fr. Io. Dominicus de Roma Vicarius S. Officij Cæsenæ.

LB

LECTORI HVMANISSIMO

HERCVLES DANDINVS.



OLESTE ne feras, Humanissime Lector, si te secretius adytum, intimosq; huiusce operis recessus peruadere gestientem tantisper in ipso adytu, vestibuloq; distineam. Paucis proloquar de Patruo Nepos non ingratus, meiq; cōsilij ratione in hisce SACRIS ETHICIS, seriùs quàm fortè optasses, euulgādis sine fuco ac fallacijs, vt moris est mei, euoluam. Ediderat iam pridem P. Hieronymus Dandinus Societatis IESV Theologus, Patruus meus, absolutissimum illud de *Corpore Animato* volumen Amicorum rogatu, eorumq; iussionibus pęnè coactus, quibus pro Religiosæ vitæ suscepto instituto fingendum se, regendumq; ab ipsis propè vnguiculis dedicarat, quo legentium fructu, Authorisq; existimatione, nôrunt omnes, non modò Philosophię candidati, sed eruditissimi, omnibusq; Peripateticæ Disciplinæ numeris interpretes, ac Mystæ absolutissimi, qui plus ab vno Hieronymo, quàm propè à reliquis omnibus ea de re Scriptoribus didicisse profitentur non inuiti; vt proinde ea vox palam, ac vbiq; percrebuerit illud tantummodo in illis elucubrationibus à Dandino prætermissum, quod solertissima humanæ disquisitionis indagine peruadi, pertingiq; non potest. Plures ille eiusmodi fœtus, quos feracissimo parturiebat ingenio, publicam exclusisset in lucem, nisi à Lycęo, Sacratioribusq; Palæstris, ad longè diuersa in eadem Societate obeunda munera fuisset euocatus, iussus, quà regendis Collegijs, quà Prouincijs administrandis, perlustrandisq; omne ferè æui sui, sanè perquam longi tempus exigère. Non adeò tamen ijs affixus est, Quin semet identidem rebus agendis dexterrimè suffuratus, operosè otiosus, ad Sanctorum Patrum, Scripturarumq; lectionem, tanquam ad amores, deliciasq; suas declinaret, floresq; eruditè seligeret, vnde sibi, & alijs, quibus præerat, ad morum nitelam, immortalitatisq; alimoniam mella confingeret. His ea paginis, veluti fatis, inclusa, vbi primum ille ab humanis ereptus est, vt mei fierent iuris ab ijs, quorum intererat, enixè contendi, opulentissimam ratus ex Patruo in me transmitti hæreditatem, Votiq; iam compos vix ea primoribus cœperam labris degustare, cum statim expertus sum, nullum profectò Alexipharmacum, præstantius, ac præsentius condiendis, formandisq; moribus vsquam posse reperiri. Quare ne in publica totius orbis commoda peccarem, statim euulganda, existimaui. Et illa iam Gallici typi mea destinatione deposcebant, quibus itidem Volumen de *Corpore Animato* editum primò fuit in lucem; vt hæc ETHICA SACRA vel ex eadem luce, quam fronte præferrent, ex eodem Patre prognata noscerentur. Verùm dum bella contumacissimè feruntur ex bellis, & concursantium militum rapinis itinera, quibus illis in Galliam vnde pridem vix sospita remearant, fuerat incedendum, redduntur intuta, seriùs opinione, votisq; cunctatus, ne illis vitam viderer inuidere, quibus vitalissimam perennitatem discupio; Cæsenatibus tandem prælis subijcere statui, vt eandem cum Authore, ac Patre lucem, cælumq; sortirentur. Hæc habui, quæ pręfarer vt quid, ne maturiùs hęc ETHICA SACRA excuderentur intercesserit, edocerem. Tu interim, Humanissime Lector, dum Patrui labores, vigiliasq; in tui compendium, vsuramq; traducis, Nepotis ama voluntatem tuis commodis, orbisq; moribus in hoc opere posthumo edendo, vnicè obsequentis.



HIERONYMI DANDINI CÆSENATIS

E SOCIETATE IESV

ETHICA SACRA

LIBRIS QVINQVAGINTA DISTINCTA.



DE VIRTVTE, ET VITIO IN GENERE

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Virtus omnium est.



IRTVTIS, & vitij non bonam, immò iniquam prorsus partitionem fecerunt illi, quos S. Io. Chrysost. scribit, virtutem dedisse Monachis, ac religiosis viris, sibi, ac cęteris hominibus liberiorem in mundo vitam degentibus retinuisse vitium. Sic enim ille testatur h. 7. in Matthęum his verbis. [Quid ego aliud ingemisco, quàm „ quòd Monachis solis vos putatis honestam „ vitam, ornatamq; congruere? Et certè Chri- „ stus cõmunia omnibus praecepta constituit.] Et in 3. lib. aduersus vituperat. vitæ monast. „ [Hoc est, inquit, quod euertit orbem vni- „ uersum, quod summa vitę benè agendæ dili- „ gentia Monachis opus esse arbitramur, cæ- „ teris negligenter viuere licere. Non ita sa- „ nè, non ita est: sed eadem ab omnibus phi- „ losophiæ ratio requiritur. Hæc enim ferè „ sola est in vtroque genere vitæ differentia; „ quod illi matrimonij se vinculis cõstringunr, „ hi verò his liberi perdurant. In reliquis verò „ communis, & eadem ab vtrisque vitę totius „ ratio requiritur; eadem præcepta omnibus „ proposita sunt.] Ac demum in oratione. 5. aduersus Iudęos: [Ne dixeris, Homo sum mun- „ danus, vxorem, & liberos habeo: ista Sacer- „ dotum sunt, ista monachorum.] Itaque, vt est in extrema h. 26. in Epist. ad Romanos, cùm ex vitiosa Christianorum vita infideles offenderentur Graeci, diuinamq; Christi legem seruari non posse criminarentur, mittebant illos ad montes, in quibus Monachos eam accuratè obseruantes viderent. Sapię-

Monachi, & sæcularis differẽtia.

ter autem, inquit Chrysost. [Quam mihi necessitatem facis eundi ad montes, solitudinesque perquirendi? nam pręcepit Christus; Luceat lux vestra coràm hominibus; non coràm montibus, neque coràm solitudine, aut recessibus auijs.] Et rursum h. 12. in Epist. ad Philip. [Si, vt ex virtute viuas solitariè tibi viuendum esse dixeris, virtutem contumelia affecisti; ipsa potest omnibus vti.] Pluribusq; ostendit, virtutem in omni statu, & hominum conditione vigere posse. Sanè non solùm monachis, sed omnibus planè paratum est Regnum Cœlorum, omnesq; Glorię suæ capaces creauit Deus: at sola virtus ad Cœlum, & Gloriam dux est: omnes igitur virtuti oportet incumbere, qui eò se peruenturos sperant. Neq; solis monachis, sed omnibus dixit Dauid in Psal. 36. Declina a malo, & fac bonum; hoc est, Fuge vitium, & semper, atq; vbiq; virtutem persequere. [Illud enim, ait S. Aug. in lib. de continentia c. 7. ad continentiam pertinet, hoc ad iustitiam.] Et vt adnotauit S. Hilarius com. in Psal. 144. [Abstinere à malo benedictione dignum est: sed solùm malum non admittere non habet laudem, nisi mali abstinentiam etiam gloria boni operis consequatur.] Et S. Io. Chrys. hom. 16. in Epist. ad Ephes [Vt à gehenna liberemur, opus est abstineamus a malis, vt verò Regnum consequamur, amplectenda, & vsurpanda est virtus.] [Neque, vt scribit S. Gregorius Papa lib. 1. moral. cap. 3. bona Deo accepta sunt, quæ ante eius oculos malorum admistione maculantur.] Quā ob causam 3. lib. in 1. Reg. c. 5. ad hoc demonstrandum vtitur illis verbis, quibus Samuel in 1. Regum c. 7. affectus est vniuersam domum Israel. Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominū, auferte Deos alienos de medio vestri, & præparate corda vestra, & seruite illi soli. [Soli quippe Domino seruit, qui bonis operibus praua non inserit. Nam qui sic bona agit, vt mala nō deserat Deo soli nequaquam seruit; quia malo spiritui obsequium exhibet, cuius perficere nō metuit voluntatē] Hunc S. Hieronymus Onocentaurum appellaret. Nam in 6. lib. cōment. in Isaiam, dum exponit caput 14. Prophetæ, vbi ipse vertit vlulas, septuaginta interpretes habent onocentauros. [Onocentauri autem, ait, nomen ex Asino, & Tauro compositum, eos significat, qui ex parte aliquid humanum sapiunt, & rursum voluptatibus, & cœno turpitudinis abducuntur ad vitia.] Sanctus autem Chrys. h. 16. iam citata vtrumque omninò præstandum affirmat, vt abstineamus à malis, vt a gehenna liberemur, & amplectamur virtutem, vt Cœlorum Regnum consequamur. Et S. Augustinus dum audis Prophetam in Psal. 41. desiderare ad Deum, quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum. [Ceruus, inquit in comm. serpentes necat, & post illorum interemptionem inardescit siti, & ad fontes acrius currit. Serpētes vitia sunt, consume serpentes, & amplius desiderabis fontem veritatis.] Vel etiam Philosophi Senecę concludam verbis in 3. de beneficijs libro. [Nulli præclusa virtus est; omnibus patet, omnes admittit, omnes inuitat. Non eligit domum, nec censum; nudo homine contenta est.]

Onocentaurus quid.

C A P V T II.

Quid Virtus, quid Vitium.

De virtute igitur, vitioq; dicturus, accipiam primùm, Quid sit virtus, quid vitium. Sanctus Basilius in regulis fus. disput. 2. [Vitium definiuit prauum, & a præceptis Domini abhorrentem vsum earum facultatum, quæ boni causa datæ nobis à Deo sunt: quēadmodum contra: Virtus est earumdem vsus bona adhibita mente præceptis Dei conueniens. Nec magnopere dixerim discrepare S. Augustini definitionem in libro de animæ quantitate c. 16. vbi virtutem æqualitatem quandam scripsit esse vitę, rationi vndiq; cōsentientem. Quam ob causam circulo eam voluit esse persimilem, in quo nulla pars maiore, aut minore interuallo magis, quàm aliæ omnes distat à puncto medio. Quare & de sapiente, dixit Poeta.

Virtus circulus.

Fortis, & in se ipso totus teres, atq; rotundus.

Hor. sat. 7. lib. 2.

Verùm quod rationi vndiq; consentientē dixit Aug. præceptis diuinis conuenientem affirmauit Basilius. Nam & præcepta rationi, & ratio recta præceptis planè cōsentiunt. Hinc est quod idem ipse Aug. in 4. lib. de Ciuit. Dei c. 21. à veteribus dixit definitam fuisse virtutem, Artem benè, recteq; viuendi. Atque à Philosophis dicta est mediocritas inter extrema duo vitiosa, excessum, & defectum. Ità Philo Iudæus in lib. cui titulum fecit; Quod Deus sit immutabilis, interpretatur illud, quod in lib. Deut. c. 2. & alibi legitur Non declinabimus ad dexteram, nec ad sinistram, sed media gradiemur via; vt media via sit hæc virtutis mediocritas; dextera verò, & sinistra, duo extrema vitiosa. Quam interpretationem confirmauit S. Hieronymus lib. 16. in Isaiam. Sed S. Gregorius Nazianzenus rosę vsus exemplo est, vt ità virtus inter duo extrema vitiosa sit media, quēadmodum inter spinas rosa. Sic .n. habet in carmine, quod appellauit Præcepta ad Virgines.

In medio porrò Virtus est fixa malorum.
Haud secus ac spinas inter rosa mollis acutas.

Scio, quid in lib. de vero cultu c. 16. aduersus hanc à Peripateticis positam, atq; à Patribus no-

nostris confirmatam mediocritatem, scripserit Lactantius Firmianus. vereor tamen, ne calumniari libuerit. Non enim verè Peripateticos accipit vitia mediocriter temperasse, aut mediocritatem in vitijs posuisse. Quin ea illi penitus extinxerunt: neq; in mediocritate, sed in extremis, excessu, & defectu, agnouerunt vitia, mediocritatem autem in virtute media collocarunt; quę vitiosa extrema funditus tollit. Ità profectò efficitur, vt vitia plura sint, quam virtutes. Nam vna virtus inter duo extrema versatur vitia sibi contraria, fortitudo inter timorem, & audaciam, inter ignauiam, & temeritatem; & liberalitas inter auaritiam, & prodigalitatem, atq; vt ratiocinatur S. August. in epist. 29. ad Hieron. [vnum vitium, non solum virtute, sed, & contrario vitio superatur, atque vni vitio plura interdum succedunt: velut qui ebriosus fuerit, si modicum biberit, & tenacitatem, & ambitionem didicerit. Filij Israel terram à Deo permissam ingressuri, septem sibi repugnātes gentes superare debuerunt; vt Deut cap. 7. narratur: & Ioānes Cassianus in 5. collatione Abbatis Seraponis cap. 16. significari voluit septem vitia, contra quæ pugnandum nobis est. Plura nānque sunt vitia, quam virtutes, & gentes, illæ numerosiores, quam essent filij Israel; septem nimirum gentes contra vnum Israelitarum populum, & octaua fuerat Ægyptiorum, quam Israelitæ iam erant eggressi. Sed hæc Gastrimargiam Cassiano significat, quam reliquisse eum oportet, qui de sæculi laqueis expeditus ad Deum venit.

vitia plura quam vir. tutes.

CAPVT III.

Virtus, & Vitium pugnant.

OMNINO virtus, & vitium sibi vicissim aduersantur, pugnantq; perpetuò, neq; in diuersis modo hominibus, sed & in eodem. [Nam boni quidem vitiosis magnopere compatiuntur, vicemq; illorum dolent: at impij, & vitiosi homines, inquit, S. Hilarius in Psalmum 118. lit. Iod, conspectis religiosis viris tristes sunt. Oderit enim necesse est ebriosus sobrium, continentem impudicus, iustum iniquus: & tanquam cōscientiæ onus præsentiam sancti cuiusque non sustinet.] Atque, vt scribit Lactantius in lib. de falsa religione ca. 4. [Amara sunt vitiosis, & praue viuentibus præcepta iustitiæ.] De Iacob, & Esau sacra narrat Historia Genes. 25. Factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola; Iacob autem vir simplex, habitans in tabernaculis. Sane gnarus venandi & vir simplex, & rursum gnarus venandi, & habitans in tabernaculis; contraria sunt, & pugnantia. Alter symbolum vitij, alter virtutis. [Factus est, inquit Philo q. 12. in Gen. Esau prauus, & captator, & rusticus. Sicut enim venantibus consuetudo est, canibus, & bestijs conuersari, ita prauus vitio malitiarum feris assimilatur, sine lenitate, & temperantia mentem regendo. etiam canibus comparatur, qui iusto plus satiati, ad rabiem, & furorem erumpunt.] Præterea ruralis exors Ciuitatis, vt refuga legum, atque popularitatis alienus, iugum iustitiæ vitando, nullo sequitur bono mansuetudinis, & beneuolentiæ inimicus; quibus fortunæ hominum consistere videntur. Vrbanus autem in vtroque viget, sine fictione, domum habitando, sine blanditie, sine insidijs, sine illecebris, quæ sunt atrocitatis fomenta. Immò in vnoquoque hominum hæc duo contraria, & inter se repugnantia reperiri, ostēdet idem Philo in libro, in quo mercedem meretricis non recipiendam tractat. [Duas, inquit, nostrum quisque vxores habet in suo contubernio, easque infensas sibi inuicem, & animæ domum replentes contentionibus zelotypis. Harum alteram diligimus, quasi amicam, blandam, & familiarem; quæ voluptas dicitur: alteram odio prosequimur, vt immitem, & tetricam. Hæc virtus nominatur. Illa accedit cū ornatu meretricio, fracto incessu, præ mollitie, obtutu lasciuo inescans animas iuuenū, & quæ seq;] Et quid tandem sibi vult illud, quod Rebeccæ in vtero contendebant, & collidebantur duo paruuli, nisi quod in nobis omnibus virtus, & vitium colluctantur assiduè? [Sicut ex vna stirpe, ait Philo q. 6. in Gen. duo oriuntur rami: ita ex vna mente melior, & deterior species nascitur. Libido, enim, & dolor ex vna radice. Agitante enim libidine dolor celatur: porrò si is tenuerit, illa subducitur. Ita omnes virtutes contra malitiam habentur, & contra malitiarum momenta virtutibus aduersantur,]& rursum q. 9. [Germana sunt virtus, & malitia, vnius animę fœtus. Dimicant autem, & litigant modo quodam adherentia dissocietatem desiderant, separata verò, & liberata distant;] quod autem alter egrediens plantam fratris tenebat manu, propterea factum exponit questione 10. [Quoniam studiosus animus captator est, & naturaliter strenuus; semper arcendo vitium, & minimè fiduciam ei permittendo, ne quando erigatur. Tenere autem calcaneum fortissimę mentis est, & optimi luctatoris non admittentis malum exaceruari. Quod enim tenetur infirmum est: præsidente autem animo, & præualente vitium vincitur, & claudicatur.] Vnde & dictum est; Maior seruiat minori. Inueterata est enim malitia, vt idē interpretatur q. 4. quę à prima ætate concreuit. Virtus verò iunior, quia in nouissimo oritur tempore deficiente vitiorum

Gen. 25.

rum pondere.] Origenes quoque Hom. 12. in Gen. quoniam Rebeccæ consulenti Dominum responsum fuit, [Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex tuo ventre diuidentur; Sinagogam quidem, & Ecclesiam, duos populos intellexit in vtero Rebeccæ: sed & post addit: In nobis quoque duo populi sunt; sicut in vētre Rebeccę populus virtutū tū, & vitiorū. De corde .n. exeunt cogitationes malæ &c. Et item; fructus spiritus est charitas, gaudiū pax, patiētia, &c. & populus populū superabit, & maior seruiet minori, idest caro spiritui, & vitiū virtuti. Numerosiora .n. sunt vitia virtutibus.] & S. Augustinus in quęstionibus ex vtroq; Testam. mixtim q. 3. cum in psal. 23. dicitur hæc est generatio querentium Dominum: [Duæ, inquit, sunt generationes; vna ex parte iniquitatis, quæ est mater Cain, altera ex parte iustitiæ, quæ est mater Abel. Hæc in fide consistit, & bona conuersatione illa in perfidia, & obliquis operibus. Istæ sunt duæ leges, boni, & mali, Dei, & Diaboli: quam quiiq; sequutus fuerit, eius appellabitur filius.] Porrò in lib. Exodi cap. 1. Pharaonem legimus iussisse Hæbreorum mares, qui nascebantur, occidi; fęminas reseruari. [Sed fæmineus animæ fuetus, scribit Philo in lib. de sacrificijs Abelis, & Cain, malitia est, & affectio, quibus effæminamur in omnibus studijs: masculus autem virtus, & immunitas ab affectibus; quæ duo nos confirmant, & excitant.] Pluribus hunc locum tractat Origines Hom. 2. in Exodum. [Præcepit, inquit, Rex Ægypti mares necari, fæminas reseruari. [In fęminis caro, & affectus carnis designatur: mas autē rationalis sensus, & spiritus est. Hūc odit Pharao; hūc necari cupit, & interimi: cupit autē quæ carnis sunt viuere nec solum viuere, sed & augeri, & excoli; cū ergo videris homines in voluptatibus, & vitijs viuere; in istis scias, quod Rex Ægypti masculos necat, & viuificat feminas, &c.] Et rursum non multo post; [Mares virtutes, fęminæ vitia. Ideo obstetrices conseruasse dicuntur mares, nō autem dicuntur conseruasse fęminas; sicut Rex præceperat. Non .n. vitia docentur in Ecclesia, aut luxuria prædicatur; aut peccata nutriuntur, sed sola virtus excolitur, sola nutritur.] In eandem sententiam loquitur S. Gregorius Nyssenus in lib. de vita Moysis. [Pharao, inquit, masculinam Iudæorum prolem iussit occidi, tuncque Moyses in matris ventre ferabatur. In hominibus ergo carnalis hæc, & perturbationum plena dispositio quæ tyrranno, & humani generis hosti placet, ac ideo eam fouet, & vita donat; per muliebrem sexum ostenditur. Virilis vero partus hosti cōtrarius, ac suspectus virtuosam vitam significat. Est autem in nostra electione marem, aut fæminam nasci.] Munda quoque, & immunda animalia proponit nobis. Tertullianus in epist. de cibis iudaicis cap. 3. & duos hircos, de quibus Leuit. 16. Philo Iudæus in lib. de plantatione Noe. [Super duos, inquit, hircos sors mittitur; altera Domino, altera hirco emissario; idest super duas rationes, quarum altera Domini sit, creaturæ altera. Ergo qui summum auctorem veneratur, sibi ipsi honoris hereditatem parabit: qui creaturam, exulabit, pulsus è regione sacratissima in profana, deuiaque tartara.] Et Origenes dexteram Dei ac sinistram. Etenim Hom. 9. in Ieremiam, acceptis illis verbis psal. 74. & inclinauit ex hoc in illud. [In manu ait dextera Dei est calix virtutum, & pręmiorum, in sinistra vitiorum, & suppliciorum. Si bona opera feceris, bibes de calice dexteræ: si mala de sinistrę: & quidem calices meri. Si autem partim bona, partim mala; tunc miscentur, & inclinauit ex hoc in illud, vt iuxta opera misceatur tibi supplicium aquacius, seu meracius.] Et S. Io. Chrys. (vel quisquis fuit autor) Hō. 12. operis imperfecti, oculum dextrum, & sinistrum manum dexteram, & sinistram, voluit esse duplicem hominis mentem aut voluntatem; vnam animæ, alteram corporis, seu sensus: & ideo Sanctos omnes virtutem colentes esse dextros, & peccatores vitiosos esse sinistros. Et rursum Hom. 13. dexterá manum esse animæ voluntatem ad bonum semper contendentem; sinistram autem voluntatem carnis Deo semper contrariam, & vitiosam. Quo circa quod dixit Christus; nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; *Matt. 16* ità accepit S.P. Chrysologus in serm. 9. vt in dextera sint virtutes, & in sinistra vitia; neque in virtutis opere partem vllam habeat vitium hypocrisis, aut iactantiæ, aut elationis. Denique capillos capitis virtutes animi dictas fuisse à Domino, putauit Origenes Hom. 1. in Num. vbi omnes capillos capitis nostri numeratos esse affirmauit: non illos, *Matt. 10* qui ferro tonderi, & proijci solent: sed qui erant in Nazaræis, quibus inerat virtus Spiritus Sācti ad prosternendos alienigenas. Quod de Sampsonis quoq; capillis S. Ambrosius sensit in 2. lib. de Spiritu Sancto ad Gratianum.

CAPVT IV.

Virtus naturæ hominis conformis.

IAM vero si virtus est actio rectę rationi conformis, seu mediocritas pro vt recta præscripserit ratio: manifestum est, eam esse hominis naturæ conformem. Si enim homo animal est ratione prędítum, rationeq; vtens, ac rationis ductu viuens; eum consequens est ex virtute debere viuere, si vt homo viuere velit. Hoc est illud magisterium, quod in nobis

agno-

agnouit, & prædicauit S. Io; Chrysost. Hom. 24. in Mat: Sed si virtus est secundum naturam, quia rationi consentiens; vitium fuerit præter naturam, seu etiam contra naturam, quippe à ratione dissentiens. Idem Chrysost. Hom. 22. in priorem epistolam ad Corin. bonę & aduersæ valetudinis exemplo vtitur. [Secundum naturam, inquit, est nobis virtus, præter naturam malitia: non aliter quam bona, & aduersa valetudo.] Virtus enim velut sanitas est animę, vitium velut morbus. & S. August. l. 7. de Gen. ad lit. c. 6. [Sicut corpus seu caro, & salute decoratur, & morbis vulneribusq; fœdatur; sic anima vitijs, & fallacijs deformis redditur; formatur autē virtutibus, veritatisque doctrina.] Itaque, vt natura duce sanitatem corporis procuramus, morbum auersamur; Sic a natura nobis insitum est, vt virtutem sectemur, fugiamus vitium; hoc est iuxta præscriptum rationis viuamus ab illisq; abbhorreamus, a quibus abhorret ratio. Theodoretus in serm. 9. virtutis aquisitionem insitam esse à natura, & ex virtute viuere ostendit, vel ex vitiorum operarijs, qui clam patrare satagunt, deprehensiq; defendere se conantur, & ideo in tenebris agunt, & si interdiu, solitudinem, & absentiam hominum quærunt. Immo verò, & proprium erubescunt nomen; quod obseruauis S. Io: Chrys. in sermone de fide, & lege naturæ, & Spiritu Sancto, [Dic manifesto adultero, Adulter: erubescit, si adulter vocetur. Dic periuro, Periure; & pro contumelia habebit suorum operum appellationem. Dic casto, Castę; & nomen agnoscens non erubescit, & licet modestię gratia nomen fugiat, laudem tamen in anima sua accipit.] Eãdem sententiam repetit in serm. de virtut. & vitijs. Et S. Basilius in orat. de anima: [Sicut nulla, inquit, ratio nos docuit morbum fugere, & odisse; sed sponte, natura duce, ea quæ nocent, aspernamur, & declinamus: ita & animi quædam rerum est malarum declinatio: non edocta, verum naturæ ipsius instinctu prodita. Malum certè omne infirmitas animi est, virtus verò sanitatis rationem habet.] & S. Io: Chryst. Hom. 66. in Gen. [Vnusquisque nostrum in natura sua insitam habet scientiam virtutis, & nisi quis eam voluerit per suam perdere generositatem, nunquam ea priuabitur.] Et Hom. 24. in Matt. [Manifestum est secundum naturam nobis esse virtutem; domestico siquidē magisterio, omnes quæ facere debemus agnoscimus: & impossibile nobis omnino est ad ignauiæ præsidium aliquando confugere.] Quin etiam Hom. 2. in epist. ad Ephes. cum hanc quęstionem proposuisset, vtrum necessitate ac violento naturæ impulsu peccemus, an p socordiam nostram: respondet, [Nullā esse necessitatē; immo potius vim infers naturę, ipsamq; violas. Nam ab ipsa etiam natura seminaria ad virtutem comparandam accepimus. Quæ verò ad malitiam, scelusq; inuitant, præter naturam sunt: quæ si præualeant nostræ sunt argumenta ignauiæ.] Et Hom. 2. ad populum. [Ab initio Deus hominem formans, legem ipsi naturalem indidit: conscientiam inquam nobis expressit, & per se ducibilem constituit, bonorum & contrariorum sciētiam, & quæ seq;] Quòd si virtute relicta secteris vitium perinde facis eiusdem Sancti Patris sententia in Commentario psal. 7. [Ac si mulier in cuius potestate sit cum Rege coniungi, non substineat; sed pro illo latronem ac murorum perfossorem velit habere coniugem.] [Maximū hoc habemus naturæ meritum, inquit Seneca in 4. de beneficijs libro, quod virtus in omnium animos lumen suum permittit; etiam qui non sequuntur illam, vident.]

CAPVT V.

Virtus hominis bonum.

PROPTEREA virtus dicitur esse proprium hominis bonum. [Alia omnia, inquit S. Basilius in Hom. de legendis libris Gentilium, non magis possidentium, quam quorumlibet, sunt: velut in talorum ludo huc, illuc transportata. Virtus autem sola possessio immortalis, & immobilis, viuenti, & morienti permanet.] Adfertq; plura ex Solone, Theognide, Prodico Chio sophista. Et post ex Biantis dicto, Viaticum senectutis nominat. Eunti nanque ad Ægyptios filio, & quęrenti, quod ei maxime gratum faceret. [Viaticum, inquit, senectutis possidendo;] viaticum virtutem appellans. Cæsarium fratrem meritò laudat S. Gregorius Nazianzenus, quod cum multis, & magnis floreret dignitatibus, hoc ad decus, & gloriam præcipuum decebat; vt & esset, & diceretur Christianus: idq; tanti æstimabat, vt præ hoc uno reliqua omnia in vnum congesta, ludi, & nugarum instar haberet. Et S. Aug. tract. 5. in Ioan: plus ad hominem dixit pertinere, quod Christianus est, quam quod homo est.. Na quod Christianus, renouatur ad imaginem Dei, a quo homo factus est. Et epist. 120 ad Honoratū cap. 23. [Rationalis, inquit, creatura ita facta est, vt sibi ipsa bonū, quo beata fiat, esse nō possit: Sed mutabilitas eius si cōuertatur ad incommutabile bonum, fiat beata: vnde si auertatur, misera est. Auersio eius vitiū est, sed conuersio eius virtus est.] Et iterum in lib. de duabus animabus contra Manicheos cap. 13. [Homo cum sectatur virtutem, proprium agit; cum vitium, appetit alienum; velut cum ferina sectatur. Pulcrè enim incedit

Christiani nomen.

,, cedit quadrupedans equus :] at si hoc homo
,, manibus, pedibusq; imitetur, quis eum vel
,, palearum cibo dignum non putet? Et S.
Io: Crhysostomus Hom. quod nemo lædi-
tur nisi à se ipso, tom: 5. [Neque diuitiæ, neq;
,, libertas, neque sanitas, neque alia huiusmo-
,, di propria hominis bona sunt; sed sola virtus
,, animi. Et ideo cum in his, quæ extrinsecus
,, sunt damnum superuenit, non lęditur homo,
,, quia omne bonum eius in animi virtute cō-
sistit.] Et Hom. 23. in Gen. eū audiuit illa ver-
ba cap. 6. Noe vir iustus atq; perfectus. [Illum
,, solum, ait, Scriptura hominem vocat, qui
,, virtutem colit, & hominis imaginem seruat.
,, Cæteros non homines vocat, sed interdum
,, carnem, cum ait, Non permanebit spiritus
,, meus in homine, quia caro est: interdum
,, terram. Corrupta, inquit, erat terra coram
,, Domino: interdum eos omnino non esse
,, putat, vt [Is. 50. Veni, & non erat homo, vo-
,, caui, & non erat qui audiret: in media scili-
,, cet Hierusalem: & Hierem: 5. Videte, si est
,, vnus, qui faciat iudicium.] Et Hom. 13. in
priorem ad epist. Tim. [Quæ est hominis
,, definitio ex diuinis litteris? Homo inquiunt,
,, fuit iustus, verax, pius, abstinens ab omni
,, opere malo: hoc nempe est homo.] Et ali-
bi. [Magnum quiddam est homo, & precio-
sum vir misericors. Cæteros verò, qui eius-
modi non sunt, quantumlibet partecipes
rationis fuerint, non nouit Scriptura appel-
lare homines; sed canes, & equos, & vipe-
ras, & serpentes, & vulpes, & lupos, & si
quid hisce feris ignobilius est.] Et Hom. 21.
ad Populum. [Homo non est quicunque sim-
,, pliciter habet manus, & pedes humanos;
,, nec quicunque tantum rationalis est: Sed qui
,, pietatem, & virtutem cum fiducia exercet.
Cæteros solent Patres appellare bestias, pro
vt alicui fuerit quisque vitio deditus. Philo
Iudæus in lib. de Abraham: [Nemo iniustus
,, est homo, sed bestia humana forma prędita.]
Et q. 12. in Gen. cum de illis geminis dicat
scriptura. Factus est Esau vir gnarus venan-
di, & homo agricola; Iacob. autem vir sim-
plex habitans in tabernaculis; audisti, c. 3.
quid auctor dixerit. Et S. Augustinus lib. 7. de
,, Gen. ad litt. c. 10. [fieri sane vitæ genere nos
,, pecoribus similes, & ipsæ res humanę cla-
,, mant, & Scripturæ testantur. Vnde est illud;
,, Homo cum in honore esset, non intellexit,
,, comparatus est iumentis insipientibus, & si-
milis factus est illis.] Quod Philosophis argu-
mentum fuit animarum transmigrationem
asserendi in bestiarum corpora. S. Io. Chry-
sostomus plurimis in locis hoc idem tradidit:
aliquot operæ pretium fuerit commemora-
re. In Hom. 12. in Gen. [Diuina, inquit, Scrip-
,, tura propter affectiones interturbantes ab
,, irrationalibus, & feris agnominationes nobis
,, imponit. Interdum canes, ob impudentiam
,, & impetum vocat; dicens; Canes muti non
,, valentes latrare. Interdum ob libidinem
,, equos; Equi in fæminam insanientes, vnus-
,, quisque vxori proximi sui adhinniebat. Inter-
,, dum verò asinos ob stupiditatem, & rustici-
,, tatem; Comparatus est iumentis insipien-
,, tibus, & similis factus est illis. Interdum leo-
,, nes & pardos, ob rapacitatem & habendi
,, auiditatem. Aliquando autem Aspides, ob
,, fraudulentiam; Venenum aspidum sub labijs
,, eorum. Non nunquam serpentes, & viperas,
,, ob latens venenum & malitiam; sicut & B.
,, Ioannes clamabat, Genimina viperarum,
quis &c.] Et Hom: 19. [Sicut magnum, & ve-
,, nerandum, est rationale hoc animal, quod in
,, virtutis viam cōtendit; ità quando in malum
,, declinat, truculentarum bestiarum imitatur
,, crudelitatem. Quin & cùm feroces illarum
,, mores assumpserit, multis nominibus illarum
,, superat ferociam.] Et Commentario in Psal.
,, 48. [Qui sceleratam, & perditam vitam
,, agunt, sunt brutis deteriores: vt pote qui
,, fiant serpentes, scorpij, & lupi, propter im-
,, probitatem; & oues, & boues, propter igno-
,, rationem; & canes, propter impudentiam.]
,, Et in psal. 49. [Improbus vitio bellua factus
,, est; dum naturæ nobilitatem prodidit.] Et
,, Serm. de virtutibus & vitijs, tom. 5. [Si Deo
,, placuisse, hoc demum est hominem esse; quis
,, ne parum quidem audiens dicto præstiterit,
,, quid aliud esse, quàm fera, censebitur?] Vno
verbo dicam; solent affirmare Patres, nihil
esse homini bonum, nisi virtutem; nihil ma-
lum, nisi vitium. Ita S. idem Chrysostomus in
Hom: de oratione Annæ, tom. 1. & S. Hier.
in commentario ad caput 11. Is: & Io. Cas-
sianus collat. 6. Abbatis Theodori cap. 3.
& alij plurimi. Lege quid dicat Seneca ep.
77. & pluribus alijs in locis.

CAPVT VI.

Virtus hominis vita.

SECVNDO dicitur virtus esse hominis vita,
vitium mors. S. Augustinus epist. 85. ad
,, Cossentium; [Anima, inquit, vita corporis,
,, iustitia vita animę. [& cùm Deus minatus esset
primis nostris Parentibus; Morte moriemini.
S. Ambrosius in libro de Paradiso c. 9. de pec-
cati morte interprętatur. [Hocq; ait esse vita
viuere, virtute viuere, beatæ vitæ actus habe-
re in istius corporis vita: contrà autem, mor-
te mori, nil esse aliud, nisi morte corporis de-
formitatem significare morientis; cuius &
caro communi viuendi munere defraudetur,
& anima vitę ęternę vsum habere nō possit.]
Et S. Gregorius Papa lib. v. in primum regum
c. v. Saulem notat in sacris literis dici re-

gnasse

gnasse duobus annis; quoniam etsi multis annis regnauerit, illis tamen solis regnasse dicitur, quibus innocens fuit, & humilis; reliqui non numerantur, quia vitio mortuus erat. [Illo ergò solùm tempore vixisse nos gaudeamus, ait Gregorius, quo innocenter, & humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in sęculi vanitate, & fluxu carnis consumpsimus quasi perdita minimè memorantur.] Multis hoc argumentum tractat S. Ioannes Chrys. h. 6. in posteriorem Ep. ad Cor. Virtutemq; ostendit esse animæ vitam; illamq; animam esse viuam, quæ ex virtute operatur; illam mortuam, quæ secus. Et h. 2. in Psal. 39. Virtutem addit esse panem, quo anima sustẽtatur, quem nisi comedat, eneruetur, & deficiat. Quòd si peccatorum quoq; accesserit multitudo, duplex erit deliquium, & virium imbecillitas. [Vt enim venter corporis à malis nutrimentis fit imbecillior, ita & venter animę.] Itaque Apostolus de Viduis loquens in priore ad Tim. Epistola; Quæ in delicijs, inquit, est, viuens mortua est. Solus ergò is viuit, qui virtutem colit; qui vitium, mortuus est. [Discamus planè, ait eo loco Chrys. h. 13. quodnā sit viuentium opus, quod mortuorum. Viuentes profectò, quæ sunt futuræ vitę, quę sola vera vita est, gerunt. Non enim eò solùm à mortuis differunt, quòd Solem atq; aerem cernunt; sed eò, quòd boni aliquid faciunt. Id nisi adsit viuentibus, nihilò defunctis meliores sunt.] Denique in h. 10. in Ep. ad Ephes. hominem virtute præditum, non solùm esse affirmat hominem, sed etiam intra homines velut Angelum; quoniam, quod ille ex natura habet, hoc iste per voluntatis propositum adeptus est. [Itaq; si cōtra Angelos, inquit, nemo erigitur, multò minùs contra homines in humana natura Angelos effectos.]

CAPVT VII.

Virtus hominis honor.

TERTIO Virtus proprius hominis honor, & laus esse prędicatur. Ita loquitur S. Leo Papa in Ep. 53. ad Anatolium. [Magnus vnicuiq; honor est integritas sua, quę in quibuslibet locis propria ornamenta non perdit.] Et S. Ambrosius in Ep. 19. ad Constantium scribit. [Illud pręcipuum, si magis mores commendent statum, quàm status mores. Etenim quò status inferior, eò virtus eminentior.] Et Lactantius in libro de iustitia c. 15. [Nemo Deo pauper, nisi qui iustitia indiget; nemo diues, nisi qui virtutibus plenus est: nemo egregius, nisi qui bonus, & innocens fuerit; nemo clarissimus, nisi qui opera misericordię largiter fecerit: nemo perfectissimus, nisi qui omnes gradus virtutis impleuerit.] In 2. libro Regum c. 13. Thamar ab Amon violata, humiliata fuisse dicitur: quod in libro 5. in 1. Regum c. 3. interpretatur S. Gregorius Papa fuisse dictum, quia sublime virginitatis culmen perdidit. Vnde & Is. c. 51. legimus; Incuruare, vt trāseamus. Erecta enim sublimis est anima, incuruata humilis; quia per virtutū celsitudinem in alta sustollitur; sed quando ad vitia defluit, illuc cadit, vbi hanc hostis irruens leuiter atterit. Et S. Io. Chrys. h. 24. in Gen. Vitiosos homines in Scripturis Sacris terram appellari obseruat. [Nam Adamo peccatori dictum est; Terra es, & in terram ibis. Peccatum enim homines facit tales, vt suo nomine vocari non sint digni.] Itaque in com. Psal. 48. magnopere hortatur his verbis. [Si sis memoriæ cupidus, virtutis curam gere. Nihil enim facit nomen adeò immortale, vt natura virtutis. Id ostendunt Martyres, ostendunt Apostolorum reliquiæ, ostendit memoria eorum, qui rectè, & ex virtute vixerunt.]

CAPVT VIII.

Virtutis Splendor.

QVARTO huc ea omnia spectant, quę de virtutis splendore tam magnificè prædicantur. S. Ambrosius in obseruatione prima in Michæam Prophetam, ad Horontianum; [Nihil squallidius iniquitate, nihil splendidius iustitia.] Et libro 2. offic. c. 1. [Sicut exortus Sol Lunę, & cęterarū stellarū abscondit lumina; ita fulgor honestatis cætera, quę putantur bona secundum voluptatem corporis, aut secundum sæculum clara, & illustria, obumbrat.] Et Philo Iudæus lib. 1 allegorarium Legis; [Sicut Sol exortus caliginosum aerem replet luce, sic etiam virtus exorta in anima caliginem eius illustrat, & multum tenebrarum discutit.] Et S. Cyrillus Alexandrinus libro 4. in Io. c. 4. [Diuitiarum omnis splendor aduentitiam, atq; caducam hominibus gloriam adfert: Virtutis autem, & interioris hominis fulgor proprias, atq; naturales adducit diuitias, quæ non simul cum ista carne cadere solent, sed animo insunt, & cum ipso euolant, quo creator omnium constituit.] Et S. Ioānes Chrys. h. 15. in Matth. [Nihil est, quod sic hominem faciat insignem, atq; conspicuum, etiamsi magno ambitu optet latere, vt splendor iste virtutis.] Et h. 62. in Gen. [Tanta res est virtus, vt vbicunq; illa apparuerit, omnibus dominetur, & præualeat. Etenim sicut oriente Sole tenebræ discutiuntur, ita & apparente virtute è medio tollitur omnis malitia.] Et h. 63. margaritam profert in lutu conculca-

calcatam,& suã nihilominus prodentem pulchritudinem: [Sic enim virtus quocunque eã
„ proieceris, suam declarat virtutem, etiam
„ in seruitute, in carcere, in afflictione, in
„ prosperitate.] Quin etiam S. Gregorius Papa lib. 10. moral. c. 12. Luciferum præcedentem Solem eam nominat. Cùm enim diceret Iob. c. 11. Cùm consumptum putaueris, orieris vt Lucifer. [Rectè, inquit, Lucifero iusti
„ vita cõparatur. Solẽ quippe prçcurrens Lu-
„ cifer nunciat. Et quid nobis Sãctorum inno-
„ centia nisi sequentis iudicij claritatẽ clamat?
„ In eorum namq; admiratione cõspiciemus,
„ quid de maiestate veri luminis æstimemus.]

CAPVT IX.

Virtus magnum facit.

HINC est quintò, quod vitium dicitur facere hominem paruum, & exilem, virtus magnum, & supra cæteros; immò & supra mundi elementa eleuare. Ita Apostolus Paulus in Ep. ad Gal. c. 4. de antecedente illorum vita loquens antequam Christi fidem „ fulciperent, paruulos eos appellat, & sub ele- „ mentis mundi huius seruientes: Vnde sapienter colligit S. Ambrosius in primo libro com. in Lucam; eum, qui virtutem sectetur, magnum esse, & elementis superiorem. Origenes h. 12. in Leuit. duo ad rem obseruat. Al- „ terum; Vitium, & peccatum facere hominẽ „ paruum, & exiguum, Virtutem eminentem, „ & magnum; similitudine morbi, & sanitatis. „ Alterum; nullum peccatorem in Scripturis „ Sanctis magnum appellari: sed Isaac, Moy- „ sen, Ioannem Baptistam, & Christum, post „ quem nullus appellatus est magnus; quia pri- „ usquam adesset is, qui verè magnus est, com- „ paratione reliquorum hominum magni vocati sunt Sancti. At vbi aduenit ipse, qui non comparatione cæterorum, sed sui magnitudine verè magnus erat, nullus alius absolutè magnus poterat appellari. Comparatione igitur vitiosorum virtus magnum facit; quippe vitium tam paruum, & nullum facit hominem, vt qui virtutem habeat, cum illo comparatus verè magnus sit. Neque negari potest id, quod habet S. Ioannes Chrys. h. 23. in Gen. [Tantam rem esse virtutem, tam im-
„ mortalem, tam inuictam, tam nihil ceden-
„ tem huius vitæ varietatibus: supra enim ma-
„ litiæ retia volitans, quasi è sublimi specula
„ quadam, sic omnia humana despicit; nihil
„ quod alij molestum est, sentit; & sicut is, qui
„ supra excelsam petrã stat, fluctus ridet, quos
„ videt ad petram magno impetu rumpere, &
„ protinus in spumam solui; ita &c.] Et quoniam hunc locum sæpius tractat Chrysostomus, quid istandem dicat audiamus.

CAPVT X.

Virtus persecutionem patitur.

SEXTO; Virtus igitur, etsi ipsa per se admirabilis sit, à plurimis tamen persecutionem patitur. Vt enim vitium virtuti contrarium est, & infensum semper, sic virtutem oderunt sẽper vitiosi homines, & persequuntur. [Im- „ possibile est, inquit eodem loco Chrys. vt „ qui angustam, & arctam virtutis viam am- „ bulat, & mandata sequitur Christi, ab omni- „ bus laudetur, & in admiratione sit.] Propterea Christum, ait Luc. 6. non solùm dixisse; Veh cùm benedixerint vobis homines; sed dixisse, omnes homines, quoniam nõ desunt plurimi, qui virtutem colentibus maledicant Quos beatos dixit Matt. 5. quia persecutionem patiuntur propter iustitiam, idest pro virtute interpretatur ille h. 15. in Matt. Solet enim iustitia omnis prorsus appellari virtus. [Furi enim lux inimica est, ratiocinatur idem h. 28. in posteriorẽ Ep. ad Cor. molestus „ est iustus peccantibus, etiam solùm appa- „ rens; grauis si vel spectetur. Non enim fe- „ runt illius radios, sicut nec Solis iubar, qui „ oculorum morbo tenentur.] Et in termone de virtutibus, & vitijs to. 5. [Fieri non po- „ test, vt qui virtutibus dediti sunt, ab omnibus „ benè audiant semper, & virtutis curam ha- „ bentibus multi vbiq; detractores insurgunt. „ Bona enim apud omnes fama signum certè „ vel maximum est haud multùm sanè virtutis „ haberi rationem.] Et rursum; [Qui virtutis „ exquisitus imitator esse voluerit, & solius Dei „ laudẽ quçrere, is ab omnibus laudari, & benè „ semper audire nullo modo poterit; quippe in „ virtutem multa vsq; vitij cõgelascit insania.]

CAPVT XI.

Virtus illustrior in persecutione.

SEPTIMO. At in ipsis persecutionibus, & aduersis euadit illustrior. [Malitia, inquit idem Chrys. h. 21. in Gen. etiamsi infestet „ & dominetur, extinguitur tamẽ, & aboletur: „ Virtus autem licèt infestetur, & innumera „ grauia sustineat, illustrior fit, & clarior.] Et rursum h. 23. [Est Virtus per se ipsam admi- „ rabilis: quod si quis illam in medio prohiben- „ tium colat, multò admirabiliorem se ostẽdit. „ Semper cõtra virtutem insanit malitia. Atq; „ non solùm nihil illi nocet, sed & infestando „ fortiorem reddit.] Et h. 51. [Tanta tamq; „ valida res est virtus, tamq; imbecillis mali- „ tia, vt illa quidem licèt patiatur, vincat; „ hæc verò, & si quid faciat, nihil proficit, „ quàm quòd suam prodit infirmitatem. Et h. 61.

„ 61. [Tantam fortitudinem habet Virtus; vt „ clarior fiat, cùm infestatur. Nihil enim ea „ fortius, nihil validius.] Et in ser. 1. de lapsu primi hominis, to. 1. [Tolle persecutores, & „ non erunt Martyres; tolle congeriem malo- „ rum, & non erit plenitudo virtutum; tolle „ adulterij amatores, & non erit perfectio ca- „ storum.] Postremò exemplis quoque pluribus rem hanc illustrat. Nam in Com. ps. 139. ad hunc modum loquitur. [Bestia, quæ cum magno impetu irruit in hastæ aciem; vide- „ tur quidem eum vlcisci, qui tenet hastam: ve- „ rùm sibi ipsi grauius infligit vulnus. Et qui „ aduersus stimulum calces impingit, itidem „ pedes sibi cruentat. Talis est virtus, stimu- „ lus, & gladius acutus. Omnes autem impro- „ bi sunt deteriores, & rationis magis exper- „ tes, quam bestiæ. Quando autem bonos in- „ uadunt, se ipsos grauius confodiunt: &c.] Et h. 13. in Acta, exemplum adiungit ada- „ mantis. [Sicut enim qui adamantem per- „ cutit, ipse sibi plagam infert, adamanti nil „ nocet: ita & qui virtutem persequitur &c.] Iam. S. Gregorius Nyssenus in libro de vita Moseos, Ægyptium & Hebræum homines contendentes ex. 2. significare voluit vitium & virtutem inter se pugnantes: Moysen verò interficientem Ægyptium, esse fidelem hominem pro virtute pugnantem, vitiumq; profligantem. Quod etiam quomodo præstandum à nobis sit, accurate satis exponit; dum Agni Paschalis comestionem moraliter interpretatur.

CAPVT XII.

Virtus hominis vestis.

OCTAVO; Hominis propria vestis est Virtus. Adam enim, vt Sanctus Ambrosius obseruauit in 2. libro de Iacob, & vita beata c. 5. [Spoliatus virtute nudus inuentus est: „ Ioseph vestimento exteriori relicto, nudus „ non erat, qui salua habebat indumenta „ virtutis.] Et hortatur nos Paulus ad Coloss. 3. Induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, & omnem omnino virtutem. Porrò Ezech. 16. Vbi Hierusalem vestita dicitur varijs coloribus; legis cæremonias intelligit Sanctus Hieronymus; quarum occupata studio idola derelinqueret. Hæ nobis sunt veræ virtutes, quibus à vitiorum idolis abducimur. Addit Ambrosius, & Ioseph Gen. 37. His vestimentis fuisse indutum, nec potuisse à fratribus vendi, nisi priùs eum tunicæ varietate nudassent. Et Sponsa in Ps. 44 [Ad- „ stit in vestitu deaurato charitatis, circumda- „ ta varietate cæterarum virtutum.] Et Pontifex ex. 39. varia habebat vestimenta, quibus induebatur ingressurus in Sancta Sanctorum, vt pro populo adoleret incensum. Et Sanctus Anselmus verba Pauli illa considerans in Commen [Vestis, inquit, qua indui- „ mur, ab omni parte nos tegit: ita & vos ab „ omni parte circumtegi debetis visceribus „ misericordiæ; vt in cunctis actibus vestris ful- „ geant virtutes omnes.] In posteriore item ad Cor. Epistola cap. 6. muniri nos vult idem Apostolus armis iustitiæ, quæ sunt virtutes; quibus & a dextris, & a sinistris; hoc est, & in prosperis & in aduersis, exhibeamus nos sicut Dei ministros; vt interpretantur Ansel. eo loco, & Io. Cass. collat. 6. Abbatis Theodori cap. 9. Propterea loquitur Sanctus Io. Chrys. in Comen. ps. 6. [Nihil est viro vilius, „ & si sit Rex; quando est vitio deditus: sicut „ nihil est captiuo regalius, ac magnificentius, „ quando virtutem possederit.] Et in ps. 7. Lu- „ geamus eos, qui vitio tenentur, etiam si se- „ ricis vestibus sint induti; eosq; beatos iudi- „ cemus, qui sunt virtute præditi, etiam si cum „ extrema inopia colluctentur.] Intelligit nimirum propriam vestem, & ornatum hominis esse virtutem.

CAPVT XIII.

Virtus fortis, vitium infirmum.

NONO. Vitium est infirmum, timidum, & imbecillum; Virtus fortis, impauida, & robusta. Sanctus Ambrosius in 2. libro de „ Iacob & vita beata c. 6. [Perfectorum est, in- „ quit, non facile mundanis moueri; non tur- „ bari metu, non exagitari suspitione, non ter- „ rore concuti, non dolore vexari: sed quasi in „ littore tutissimo aduersum insurgentes fluctus „ mentem immobilem fida statione placidare.] Et S. Io. Chrys. h. 61. in Gen. [Magnum est „ virtutis robur, & malitiæ infirmitas.] Et „ Com. in ps. 7. Vitium & si se um habeat vni- „ uersum orbem terrarum, est omnium maxi- „ me imbecillum, Virtus autem, & si sola sit, est omnium potentissima, habet enim Deum secum stantem.] Et in ps. 48. [Talis est rerum „ natura; vt vitium virtuti seruiat, eamq; for- „ midet, & pertimescat: licet illud quidem sit „ veritutum, exercitatumq; ac præclare instru- „ ctum; hæc verò nuda, & per se ipsam decertans:] & quæ seq. Et in ps. 90. [Quicunque „ peccauerit, quasi Ericius est plenus spinis, & „ timidus quasi lepus, quia peccauit. Et in ps. „ iij. Nihil est virtute potentius. Ea & petra est „ solidior, & adamante fortior. Quemadmo- „ dum rursus vitio nihil est vilius, nihil imbecil- „ lius; etiam si quis sit munitus infinita vi pecu- „ niæ, & extrinsecus maximam habeat poten- „ tiam.] Et rursus post aliqua [Vitium, etiam „ si ad ipsa Sceptra ascenderit, & iuxta eos steterit,

terit, quorum sunt capita cinta diademate; est tamē abiectissimum, & maxime formidolosum: quemadmodum Virtus contra. Nam licet ad extremam redacta sit inopiam, & sit in ipso carcere; est Regibus splendidior, & magna fruitur securitate, & sedet in portu, nullis agitata fluctibus; non modo nihil patiens ab improbis, sed vel ipso silentio potens vulcisci improbos, & de improbitate extremas pœnas exigens.] Et h. 5. de verbis Isaię [Vidi Dominum &c. to. 1. Nihil eo imbecillius, qui diuinas conculcat leges: nihil potentius eo, qui leges diuinas defendit.] Et h. 25. in Matth. [Solus, & quidem multo cum cumulo, bonorum suorum possidet firmitatem; qui potentissima virtutum cohorte munitur atq; intra hos tumentes sæculi huius fluctus plurima tranquillitate perfruitur. Hoc est enim omnino mirabile, quia cùm nulla serenitas sit, immò cùm sit valida tempestas & crebra tentationum; ipse ne tantulum quidem possit commoueri.] Et h. 81. [Improbitas imbecilla res est; virtus validissima.] Et h. 13. in Acta: sicut qui adamantem percutit, &c. Et h. 12. in epistolam ad Philip. [Quemadmodum pueri quidem nauigantes terrentur; gubernator verò ridens sedet immotus, cum delectatione metum illorum videns; ita & animus philosophicus omnibus alijs turbatis, tanquam in sublimi quodam & temone pietatis immotus sedet.]

CAPVT XIV.

Virtus libertas, Vitium seruitus.

DECIMO. Vitium seruitus est, Virtus liberta: illud hominem facit seruum, hæc liberum. Habemus Christi doctrinam Io. 8. Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et Apostolus Rom 6. seruos peccati dicit & iustitiæ item liberos. Et Sanctus Augustinus lib. 4 de Ciuit. Dei c. 3 [Bonus, ait, & si seruiat, liber est: malus autem, & si regnet seruus est; nec vnius hominis; sed tot dominorum, quot vitiorum.] Et S. Io. Chrys. in ps. 43 [Nihil æque liberum, vt virtus; nihil æquè seruum, vt vitium.] Et h. 18 in priorem ep. ad tim. [Solus liber est ille, qui libertatem intrinsecùs habet; sicut ille seruus est, qui succumbit irrationalibus vitijs.] Clamat quidem Apostolus; Nescitis, quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius; siue peccati in mortem, siue obeditionis ad iustitiam: & nos seruos Dei vocamus illos, qui iustitiam, & virtutem colunt; sicut seruos diaboli illos dicimus, qui sectantur vitia. Sed seruire iustitiæ, inquit Sanctus Ambrosius in primo libro de Iacob & vita beata c. 3. Libertas est. [Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini: & qui liber vocatus est, seruus est Christi, ait Paulus 1. cor. 7. Vtraque conditio optima; esse sub Christo, sub quo & pretiosa seruitus, & gloriosa libertas. Pretiosa seruitus, quasi tanti sanguinis pretio comparata: gloriosa autem liberta; quam nulla seruitus culpæ, nulla peccatorum vincla constringunt; nulla flagitiorum onera, nulla criminum commertia, degeneris nexui seruitutis addicunt. Bonum est, vt te seruum Christi esse cognoscas; sub quo seruitus tuta est, & libertas secura.] Et quoniam Paulus non liberum, sed libertum Domini dixit; Id verè dictum addit Ambrosius. Re vera enim omnes liberti sumus, nemo liber. Quia omnes in seruitute generati, sed à Domino redempti, cui duplicem seruitutem debemus; & quia creati, & quia redempti; & quasi Domino, & quasi Redemptori. Porro non solum seruos Dei, & seruos Diaboli dicimus; sed & homines Dei, & homines Diaboli: Homines Dei, virtutis amantes; homines Diaboli, vitia sectantes. Sanctus Io. Chrys. h. 17. in priorem ep. ad tim. [Omnes quidem sunt homines Dei, ab eo scilicet conditi: sed iusti propriè; qui non modò conditionis, verùm familiaritatis quoque iure illi coniuncti sunt; Dei homines merentur appellari.] Vicissimq; Deus vocatur hominis virtutem colentis Deus. Quod obseruauit idem Chrys. h. 24. in Ep. ad Hebr. [Intellige, inquit, quanta est magnitudo. Qui mundi vocatur Deus, non erubescit ipsorum vocari Deus; cùm ait; Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. & meritò. Non solùm enim mūdo æquales, sed mille talibus ęquiparantur meritorum momenta Sanctorum.] Melior quippe vnus faciens voluntatem Domini; quàm decem millia iniqui, Eccl. 6 [Sola virtus puro Deo pura victima est] dixit Sanctus Gregorius Nazian. in carmine de seipso. Est enim Deo similis, qui virtutem possidet: & vt affirmauit Sanctus Gregorius Nyssenus in libro de opificio hominis cap. 5. quemadmodum colores imaginem, sic virtutes animum nostrum Deo similem faciunt.

Non liberi sed liberti sumus.

Homo Dei & Diaboli.

CAPVT XV.

Virtus simplex, Vitium subdolum.

VNDECIMO. Virtus simplex est & plana Vitium varium, & subdolum. Sanctus Gregorius Nyssenus in eodem loco cap. 20. [Verum bonum, ait simplex est & vnius modi quiddam natura sua malum contra varium est & quodam modo vestitum: quodq; aliud quoddam initio videatur, quę esse deinde per experientiam deprehendatur.] Itaque in homine permouendo nulla, inquit, vi-

tiorum

Gen. 3. tiorum efficacitas foret, si non quidam eis boni color additus, homini cupiditate sui in fraudem illecto fucum faceret. Ideo serpens vitiosum peccati fructum demonstrauit Euę; non qualis à natura erat, sed externa venustatis specie ornatum; adeoq; gustui eius voluptatis aliquid per quasdam quasi prestigias indidit; vt ita quæ vellet mulieri persuaderet. Sed de hoc postea pluribus. Exemplo familiari & quotidiano confirmat Sanctus Ioannes Chrys. in Com. ps. 4. [Virtus, inquit, res plana est & expedita: improbitas quid peruersum, varium, & quod non habet exitum: Nam qui vult mentiri, & fraudes consarcinare; cogita apud te, quot & quanta aggreditur quanta opus habet varietate, & quibusnam fictis orationibus, quanto artificio, & quanta dicendi facultate. Qui autē dicit veritatē non labore, non difficultate, non simulatione, non arte, aut machinatione, aut vllo alio huiusmodi indiget; cùm ea ipsa per se luceat. Sicut enim deformia corpora multis artificijs & argumentis indigent, quę naturę deformitatem contegant; quæ autem natura pulchra sunt, ipsa per se, etiam si extrinsecus nihil aduenerit, resplendent: ita etiam in veritate & mendacio, in virtute, & vitio, inuenire possumus. Vnde clarum est, quod etiam ante supplitium vitium supplitium infligit; & ante remunerationem, virtus remuneratur, &c.] Quocirca verissimè Sanctus Ambrosius in 2. libro Com. in Lucam, dum agit de mora Marię cum Elisabeth; conside-

Luc. 1. rans illa Sanctę Euangelistę verba, Impletum est tempus pariendi; Hoc adnotauit solum de iustis dici. [Plenitudinem enim iusti vita habet inanes autem dies sunt impiorum.] Et Philo Iudæus in libro de congressu quærendæ eruditionis gratia, virtutem docuit esse & sterilem & fœcundam. [Quantum enim ad res malas sterilis est; bonarum verò tam fœcunda, vt (quod de hebræis mulieribus dicitur ex. 1.) ne obstetricum quidem opem requirat, partu præueniens earū operam. [Siquidem animantes, stirpesq; per interualla semel atq; iterum vt plurimum in anno suos fructus afferunt: virtus verò continuè sine cessatione parit omni tempore, non infantulos, sed probos sermones, inculpata consilia, facinora laudatissima.]

CAPVT XVI.

Virtus scala Iacob.

DVODECIMO. Virtutem Patres agnouerunt in scala, quam à terra ad cœlum pertingentem, & per eam ascendentes Angelos, vidit in somnis Patriarcha Iacob, Gen. 28. Vitium autem voluerunt esse scalam illi oppositam, à terra in infernum descendentem. In quam sententiam Sanctus Basilius Com. in ps. 1. [Pietatis, inquit, exercitatio scalæ Iacob comparatur; cuius pars terram tangebat, et altera pars in cœlum porrigebatur. Sic enim, qui ad virtutem instituuntur, primo illius primum gradui admouendū est vestigium; indeq; paulatim ascendendum et progrediendum ad Deum. Dauid autem tres gradus scalæ proponit; primum non abijsse vnquam in consilio impiorum. Secūdum non consistere in via peccatorum. Tertium non sedere in cathedra pestilentiæ, & quæ seq.] Et Sanctus Gregorius Nazianzenus ad Hellenium, de Monachis exhortatorio carmine; De Theognio loquens [Postremus, ait, virtutis stadium ingressus, conscensa scala ea, quā è terra in cœlum porrectam Iacob olim aspexit; ita se comparauit; vt ex illius gradibus alium iam scanderit, aliū pedibus terat, alij manu hæreat, ad alium denique aspiret, oculorumq; aciem intendat.] Et sanctus Ioannes Chrys. h. 82. in Ioannē. Scalæ illæ mihi per illam visionem paulatim per virtutes ascensum significare videntur, per quam à terra in cœlum ascendere nobis licet; non gradibus sensibilibus, sed morum incremento & correctione.] Et Philo Iudæus in libro de profugis, ad hunc modum consentaneè loquitur. [Bonum superna petit, etiam si nō nunquam ad nos descendit; quia Pater eius est munificus. Sed meritò cupit sursum recurrere. Malum verò hic permanet, à diuino choro semotum quam longissimè, oberrans circa vitam mortalem.] Et in libro, Quis rerū diuinarum hæres sit. [Virtus, inquit, ἀρετή, nō solùm παρὰ τὴν αἵρεσιν, ab electione nominatur; verùm etiam παρὰ τὸ αἴρεσθαι. Attollitur enim, & in sublime fertur, cœlestia semper appetens. Vitium autem κακία ἀπὸ τοῦ κάτω κεχωρηκέναι: quod deorsum vergat, & deditos sibi deprimat, &c.] Nec desunt, qui claues cœlorum, quas Dominus Petro dedit Matth. 16. ità interpretentur, ut Virtus sit clauis cœlorum, & vitiū clauis inferni. Virtute namq; aperitur cœlum, & vitio infernus. Ita ratiocinatur Origenes in tract. 1. in Matt. Vbi uirtutes, & uitia, & portas esse constituit, & claues: totq; esse cœlorum portas, & claues, quot sunt virtutes; totq; infernorum portas, & claues, quot vitia. Aut si mauis cum Sancto Eusebio Emisseno in h. in natali Apostolorum Petri, & Pauli; ambas esse claues regni cœlorum; uirtutem ad aperiendum, uitium ad claudendum. Et quoniam Gen. 3. cùm eiecisset Deus hominem de Paradiso; collocauit ante Paradisum Cherubin, & flammeum gladium atq; uersatilem; Sanctus Gregorius Nyssenus in or: 2. de Sanctis 40. Martyri-

bus adnotauit, Non semper ingredientibus ex aduerso stantem gladium scripturam demostrare; verùm etiam verti fingere: [Vt indignis quidē aduersus appareat; dignis verò versus à tegro existat; expeditum eis aditum patefaciens ad vitam.] Sanctus Hieronymus ad caput 46. Ezechielis; Portam meridianam scribit esse portam virtutis; portam aquilonis portam vitij.

CAPVT XVII.

Virtus difficilis, vitium facile.

TERTIO Decimo. Virtutis quidem certè aquisitio difficilis est & ardua; & vt quispiam dixit;

Virtutem posuere Dÿ sudore parandam.

Vitium contra, facile est & procliue. Facilis enim est & procliuis descēsus; ascēsus arduus & sudoris plenus. Sensum sequi facile, difficile sensum, & carnis concupiscentiam frænare ac rationi subijcere. Vno verbo dicam facile est id agere, quod delectat; difficile cōtrarium operari, atq; à sensus delectationibus abstinere. Sanctus Cyprianus in tract. de habitu virginum. [Non est ad magna facilis ascensus. Quem sudorem perpetimur, quem laborem; cum conamur ascendere colles & vertices montium? quid vt ascendamus ad Cœlum? Si præmium pollicitationis attendas; minus est quod laboras.] Et Lactantius in libro de falsa sapientia c. 8. [Bonorum natura in arduo posita est; malorum in præcipti.] Deque hac duplici via, virtutis, & vitij; eleganter, & copiose differit in libro de vero Cultu c. 3. & 4. De iusto dixit Propheta ps. 91. Iustus vt palma florebit; sicut cedrus libani multiplicabitur. [Quoniam ambæ hæ arbores, (inquit, eo loco Sanctus Basilius) diuturnæ sunt ac multo tēpore viuunt: sed multo item tēpore opus habent, vt crescant: talisq; est virtutis plantatio, quæ multo cum labore nascitur.] Sed illius fructus suauissimus est; Vitij amarissimus & ingratissimus. quod plurimis in locis Patres docuerunt. Origenes h. 14. in Iosue; [Peccatum in principio dulce, in nouissimis nihil amarius. Virtus contra in initijs amarior videtur esse, in nouissimis melle dulcior; cum virtus fructus attulerit.] S. Gregorius Nazian. in apolog cur in Pontum fugerit [Cum res quædam facile imitabilis sit improbitas, nihilq; minoris difficultatis sit, quam malum fieri, & si nemo se ducem nobis ad vitium præbeat: rara tamen atq; ardua est virtutis adeptio; quamuis etiam ad eam multis modis inuitemur, ac trahamur. Citius exiguum vitium vberrimme, largissimeq; cuipiam impertiri queat; quā velut copiosissima virtus parce communicari. Nam & exiguum absynthium amarorem suum melli celerrimè impertit; mel contra ne duplo quidem maius dulcedinem suam absynthio infuderit: & paruo quidem lapide submoto flumē totum in pronum trahitur; eiusdem autem impetus firmissimo etiam aggere cohiberi, reprimiq; vix potest.] Rationem si quæras respondebit idem Pater in or. ad eos, qui ipsum acciuerant nec postea occurrerant: [Facile in cōtemptum venire quidquid facile superatur.] Plurimum autē intererat, vt apud homines virtus magni fieret, atq; haberetur in pretio. Sed potior ea est causa, quæ ex sensus, concupiscentiæ, ac perturbationum contrarietate, & pugna petitur. Hæ enim dum aduersantur, & repugnant rationi, superandæ prius sunt & subiugandæ, quam virtutis potiaris fructu: neque vero sine magno labore, ac sudore plurimo superantur. Sanctus Io: Chrys. h. 54. in Matth. [Et si laboriosa virtutis operatio esse videatur facile tamen efficit, vt cùm nullis stimulis conscientiæ animus pungatur; magno semper fruatur gaudio.] Tractat hoc pluribus in h. 14. in priorem ep. ad. or. ostenditq; in artibus humanis laboriosum esse principium, finem verò lucrosum: sed magis omnino eligendum esse id, quod principium habet difficile, finem autem vtilitatis ac voluptatis plenum; quam contra. Illoque etiam vtitur argumento. [In terreni principis regiam, neq; scortatori; neq; ebrio, neq; luxurioso cuipiam aditus patet; in ipsum cœlum delitijs, ebrietate, auaritia, omni denique malitia perditos homines licenter ingredi posse arbitraris?] Nō est opus pluribus. Planè is eo loco demostrat; Virtutis post imoderatos affectus castigatos iam comparatæ, viam asperam non esse, neque difficilem, sed leuem & faciliorem multo quam vitiosam. Nam et Christus iugum suum suaue & onus leue futurum promisit: iugum autem & onus Diaboli grauissimum est, & importabile. Sed esto; molestiora sint initia: sanè in h. 30. in Epistolam ad Hebræos, corporalium medicamentorum exemplo ad hunc ratiocinatur modum. [Qui amara bibunt antidota, patienter ferunt primò molestiam, & tunc sensum percipiunt sospitatis. Tale quiddam est etiam virtus; tale quoque illic malitia; In ista primùm est voluptas, & sequitur ægritudo: in illa verò primùm est molestia, & tunc iucunditas procreatur. Et illic quidem timor futuræ tristitiæ præsens gaudium imminuit; hic verò spes futuræ iucunditatis detrahit præsenti tristitiæ. Quò fit, vt illic nunquam prorsus gaudeatur, hic autem nunquam tristitia dominetur. Sed, & in alio est differentia; quia malitiæ gaudium temporale est; in spiritualibus autem gaudiū

est & iucunditas sempiterna.] Et h. 63. ad populum: [Licet in obeundo virtus laboris aliquid habeat, multa tamen conscientiam implet delectatione: & tantam intrinsecus adfert voluptatem, quantam sermo nullus exprimere possit.] Adæ post peccatum maledixit Deus; in laboribus comedes ex ea, hoc est ex terra, quam multo cum labore coles. Sed & ex virtute; quam peccando deseruisti, & cum labore multo recuperabis. Philo Iudæus in secundo Allegoriarum legis libro; [In laboribus, inquit, comedes ex ea, hoc est frueris anima cum molestia. Laboriosè enim quiuis malus per omnem vitam anima sua vtitur; nullam habens causam lætitiæ; ad quam gignendam nata est iustitia, prudentia, cæteræq; virtutes.] Exemplum ex naturalibus adfert Sanctus Ioãnes Chrys. h. 1. in ep. ad Hebr. [Qui enim alicuius, siue boni, siue mali; procreator existit; ipse primus illo bono fruitur, aut illo malo punitur; & meritò. Nam sicut aqua, siue salsa sit, siue potabilis, & vasa replet haurientium, & suum fontem, ex quo manat, nequaquam vacuum remanere permittit: Sic & nequitia, sic & virtus; vnde processerit, procreatorem suum primitus illa lætificat, & illa consumit.] Et h. 32. ad populum. [Fecit aliquis eleemosynam; non tantùm futurorum spe pascitur, verùm etiam præsentibus bonis exultat. Ante regnum, iam hic fructum accepit; dum laudatur, dum admirabilis habetur ante cæteros omnes a propria conscientia. Et bonorum operum quodlibet est eiusmodi. Sicut vicissim mala & hic ante gehennam conscientiã torquent.] Vel ante exitum cuiusq; perpendamus vtrumq; inquit, in h. 13. in Epistolam ad Rom. [Percipiemus vitium quidem magno dolore, virtutem autem magna voluptate constare. Quid enim magis triste, vitæ male actæ conscientia? Quid magis suaue bona spe? Nihil sic animos nostros ferire, nihil sic premere consueuit, vt mala expectatio: nihil sic illos sustentare, erigere, & veluti volatiles reddere; vt cõscientia bona.] Adfert illorum exemplum, qui in carcere detinentur, & delicti aut innocentiæ conscij sibi sunt. [Et sicut qui lauream expectat, labores non sentit; sic qui voluptate peracta, supplitia sibi parata intelligit; non potest iusta lætitia perfrui; timore omnia conturbante.] Sed magnopere cõsiderandum est illud, quod in Comen. ad caput 6. Epistolæ ad Rom. particula 7. adnotauit Sanctus Anselmus; In vitio timorem superare delectationem; in virtute nequaquam. [Ecce, inquit, nescio quis impudicus adolescens iniecit oculos in coniugem alienam; adamauit, cupit peruenire; quærit tamen latere. Sic enim amat voluptatem, vt plus timeat dolorem. Suauitas enim illa voluptatis non est tanta, vt vincat etiam dolorem timoremq; pænarum. Pulcritudo autem, delectatioq; iustitiæ tanta est, vt cuicunque amorem suum perfecte inspirauerit, faciat eum contemnere, non solum quidquid in hoc mundo delectabat; sed & quidquid terret, quidquid cruciat.] Denique Sanctus Augustinus in libro 83. qq. q. 82. Cum audiret multos murmurantes, quod iustos viderent graues sæpè molestias in hac vita pati; respondere non dubitauit; Iustitiæ suauitatem, atq; internum eius gaudium, corporalibus omnibus laboribus, & molestijs, quæ cogitari possunt, ità præponderare; vt sequestrata spe futuræ vitæ, iucundiùs, & lætiùs præ amore virtutis torqueantur; quam luxuriosi quique & vitiosi præcupiditatis ebrietate epulentur. Et hæc quidem de virtutis iucunditate ac suauitate satis: Quorum clausula sint illa Sancti Bernardi verba in sermone in ea verba; Ecce nos reliquimus omnia, &c. [Nemo enim sanæ mentis, inquit, ampliorem esse in vitijs credat, quam in virtutibus, delectationem: præsertim cùm Deus virtutum, sit totius veræ iucunditatis fons, lætitiæ, & exultationis origo.]

Gen. 3.

CAPVT XVIII.

Virtutis odor & fama.

QVARTO decimo; Iam virtutis odor accedat suauissimus, vitijq; molestissimus fœtor. [Huiusmodi virtutis odoribus vngimur, (Loquitur Sanctus Ioannes Chrys. h. 2. in priorem Ep. ad tim.) Cum baptismatis fonte renascimur: tunc honestissimam hanc fragrantiam spiramus. Postea vero studij nostri sit necesse est; si huiusmodi odorem spirare velimus. Id circò & veteri vnguento inungebantur Sacerdotes, magnę virtutis inditium præferentes. Quippe eum, qui Sacerdotio fungitur, odorem spirare optimum conuenit.] Cæterum peccato nihil putidius est. Vide quam signanter ipsius naturam Propheta describat, dicens in ps. 37. [Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.] Re vera enim peccatum putredine omni deterius est atq; fœtidius. Isaac Gen. 27. Statim ac sensit fragrantiam vestimentorum filij sui Iacob, benedicens illi dixit; Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Anima virtutibus conuestita filia Dei est: horum vestimentorum fragrantia Deo gratissima est, & benedictionem meretur. De Iacob scribit Sanctus Ambrosius in 2. libro de Iacob & vita beata c. 1. [Erat perfectus in omni flore virtutum, & sacræ benedictionis, atq; cœlestis beatitudinis redolebat gratiam. ipse

Ipse enim est ager, quem benedixit Dominus: de quo & Dominus in ps. 49. ait; & pulcritudo agri mecum est. In hoc agro vua illa reperitur, quæ expressa sanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro est ficus illa sub qua Sancti requiescent spiritalis gratiæ suauitate recreati. In hoc agro est oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis vnguentum In hoc agro florent malogranata, quę plurimos fructus vno fidei munimine tegũt; & quodam fouent charitatis amplexu. Hos fructus redolebat Iacob, qui Deum per pericula sequebatur, & tutam se eius vbiq; deductione credebat. Nam licet dulcis & suauis odor sit agri, quia est odor naturę; tamen in Sãcto Patriarcha virtutũ spirabat gratia.] Eadem quoque Isaac verba tractans Philo Iudæus in libro biblicarum antiquitatum q. 70. [Est, inquit, anima, plena sapientiæ, & ager pastinatissimus disciplinarum capax. Fruges autem facit laudabiles ipsis operibus veritatis; quarum singulæ proprio pollentes odore benedicuntur. De singulis enim vitales oriuntur vapores suauitatis in dicendis gerendisq; suos autem approximantes delectant. Pulsantes enim mentes incorporaliter, exhortantur ampliare charitatẽ.] Hic quoque erat odor, de quo gloriabatur Apostolus in posteriore ad Cor. Ep. c. 2. dicens Christi bonus odor sumus in omni loco. [Quomodo? (inquit Origenes h. 11. in Gen.) nẽpe per virtutes.] Et h. 1. in Cant. [Peccatũ odoris est putidi, virtus spirat vnguenta; fragrantia vnguentis optimis;] Et Sanctus Gregorius Nyssen. h. 4 in cant. [Virtus est vnguentum, quoniam est seiuncta ab omni tetro odore peccatorum.] Huc porrò spectat virtutis fama, quæ facilè diffunditur ac peruagatur. Sanctus Gregorius Papa in primo libro registri c. 74. [Sicut lucernæ lumen per collimitantia quæq; loca diffunditur; ità cuiuslibet personæ bonorum actuum probitas, non solùm quò degit, sed per diuersas prouintias fama loquente cognoscitur.] Et Sanctus Eusebius Emiss. h. de Sancto Maximo Episcopo; [Hæc est natura iustitiæ, vt quantò studiosiùs abscondi optat, tantò clariùs innotescat, & occultatio ipsius proditio sit.] Odore autem, fama, & specie virtutis fit, vt omnes ad se facilè alliciat, & trahat. Sanctus Ignatius Martyr in ep. 1. ad Mariam cassobolitem, fontium exemplo vtitur; qui cùm purissimi appareant, homines ad potandum inuitant. [Bonorum, inquit, animæ similes sunt purissimis fontibus. Hi enim vel non sitientes ad se suapte pertrahunt pulcritudine ipsos transeuntes ad potum hauriẽdum.] Et Sanctus Io. Chrys. h. 6. ad populum; quantum possit virtutis exemplum ad alios omnes virtutis amore inflamandos; his verbis demonstrat. [Sicut decem accensis lucernis, omnem Domum lumine imples; sic & in officijs spiritualibus, si decem soli rectè egerint, flammam per totam ciuitatem incendimus. Non enim sic flamma in materiam delapsa vicina semper ligna incendit; sicut virtutis Zelus in paucas lapsus animas, vlteriùs procedendo omnem implere ciuitatem potest.] Et h. 26. in Gen. [Qui virtute præditus est, facit vt omnes, qui intuentur eum, Dominũ suum laudent: & glorificatio hæc ei, qui occasionem præbuit, magnam & ineffabilem Dei misericordiam conciliat. Quomodo enim lumen cùm apparuerit, dispellit tenebras; ita & virtus si conspicua fuerit, & malitiam effugat, & erroris tenebras abigit, mentemq; videntium excitat ad Deum glorificandum.]

Virtutis fama.

CAPVT XIX.

Vitium simulare virtutem.

TANTA est virtutis species, tanta deformitas vitij; vt plurimùm conetur vitium fœditatem occultare suam, virtutisq; formam prætendere. Propterea monet Lætam Sanctus Hieronymus, de institutione filię ad eam scribens. Venena non dari nisi melle illita, & vitia non decipere nisi sub specie vmbraq; virtutum. Sed vt ad Celantiam scribit c. 5. [Turpiora sunt vitia, cùm virtutum specie celantur.] [Nec vlla in homine permouendo; (vt adnotauit Sanctus Gregorius Nyssenus in libro de hominis opificio c. 20.) illorũ efficacitas foret, nisi quidam boni color additus homini fucum faceret.] Audisti hominis verba in superioribus cap. 15. & rursum in libro de beatitudinibus orat. 5. [Beati misericordes; si nuda proposita malitia, nequitiaq; & non honesti quadam imagine obducta esset; genus humanum ad eam non transfugisset.] Ita fit persæpè, vt minus oculati homines vitia virtutum appellẽt nominibus. Sicut contra vitiorum nomine virtutes nominant. Sanctus Gregorius Nazian. in ora. in laudem Basilij. [Morum illi constantiæ & exactę grauitati fastus nomen imposuerunt. Facileq; mihi facturi videntur, vt & fortem temerarij nomine appellent, & prudentem ac circumspectum timidi, & temperantem agrestis & inhumani, & iustum crudelis atq; ab hominum consortio abhorrentis Virtutibus enim adiuncta & quodam modo vicina sunt vitia.] Et Lactantius in epitome c. 1. [Iustitia imaginem habet stultitiæ: non tamen est stultitia; & malitia imaginem sapientiæ; non tamen sapientia est.] Vnde Sanctus Augustinus in ep. 29. ad Hieronymum. Astutiam ostendit in scriptura quoque sacra interdum

Vitia virtutes nominare, & contra.

in bo-

in bonum pro prudentia nominari. Sæpè verò à nobis tenacitatem parſimoniam appellari, & prodigalitatem liberalitatem nominari, vindicandi libidinem iuſtitiam, pertinatiam conſtantiam, &c. Et Sanctus Io Chriſ in 3. libro aduerſus uituperatores uitæ monaſt. non parùm indignatur illis. [Neque enim iſtud ſolum, (inquit) indignum eſt, quod Christi præceptis contraria docetis; uerùm quod fauorabilibus appellationibus uitia obducitis. Quippe circenſibus ludis & reſiquis ſpectaculis intereſſe iugiter, urbanitatē, & facetias vocatis; diuitijs affluere, liberalitatem; gloriam amar..., magnanimitatem; arrogantiam, confidentiam; prodigalitatē, clementiã; iniuſtitiam fortitudinem eſſe aſſerentes. Tum uerò uirtutem quoque contrarijs nominibus obnubitis: ruſticitatem quidem prudentiam uocantes, formidinem modeſtiam, imbecillitatem iuſtitiam; contemptum faſtus & gloriæ, ſeruilis eſſe animi exiſtimantes: malorumq; tolerantiam ignauiam, & infirmitatem.] Apud Sanctum Gregorium Papam in libro 3. moral. Caput 19. inſcribitur; quod ſub virtutis ſpecie blanda ad nos facie vitia veniunt. [Quare & amici Iob quaſi pro conſolatione conueniũt ſed in contumelias erumpunt: quia inſidiantia vitia virtutum faciem ſumunt. Sed hoſtili inuectione nos feriunt. Nam ſæpe immoderata ira, iuſtitia: & ſæpe diſſoluta remiſſio miſericordia vult videri. Sæpè incautus timor humilitas, ſępè effrænata ſuperbia appetit libertas apparere.] His armis contectum atq; armatum nos Diabolum aggredi; affirmat idem Sanctus Pater in lib 31. Eiuſdem operis c. 17. dum illa Iob verba interpretatur; In occurſum pergit armatis. *Iob. 39.* [Hoſtes enim, inquit, armati ſunt immundi ſpiritus, qui cum ſuadere nobis iniqua nequeunt; ea ſub virtutum ſpecie noſtris obtutibus opponunt; & quaſi ſub quædam arma ſe contegunt; ne in ſua malitia nudi à nobis videantur.] Et lib. 32. c. 17. cum de Diabolo item dixiſſet Iob; Carthilago eius quaſi laminæ fereæ: *Iob. 40.* [Carthilago, (inquit) Gregorius, ſimulationem ſignificat; quia oſſis ſpeciem oſtendit, ſed oſſis firmitatem non habet. Sępè autem vitia virtutis ſpeciem oſtendunt; & ſub virtutis colore ſe palliant, vt crudelitas iuſtitia videatur, & ira iuſtus zelus; &c.] Ergo ſi vitia Carthilagines, Virtutes oſſa fuerint; & vt Carthilagines oſſa mentiuntur, ſic vitia virtutes ſimulant. Nã & in Com. pſalmi primi & ſecundi pœnitentialium, idem ipſe virtutes affirmat eſſe oſſa animæ, quæ ſuſtentant illam & roborant; ſicut oſſa corpus. Sed in h. 5. in Exech; cum propheta diceret, *Ezech. 1.* Vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebãtur animalia; in electis rurſum admonet eſſe impetum ſpiritus, in reprobis impetum carnis: ſæpeq; fieri, vt impetus carnis ſe ſub velamine ſpiritalis impetus palliet: vt iracundia, ſeu vindicta ſub ſpecie zeli & laxitas ſub ſpecie manſuetudinis. [Grauiores verò, inquit, culpæ ſunt, quæ hac ſpecie virtutes imitantur: quia illę in aperto cognitæ animum in confuſionem deijciunt, atq; ad pœnitentiam trahunt; iſtæ verò etiam mentem operantis eleuant, dum virtutes putantur.] Quam ob cauſam in 3. parte paſtor. curæ c. 9 rectorem animarum vult hoc ſcire ſollicite debere quod plerumq; vitia virtutes ſe eſſe mentiuntur: non ſolum vt alios ſuæ curæ commiſſos iuuare poſsit, ac dirigere: verum etiam ne [aut ipſius cor tenacia occupet, & parcum ſe videri in diſpenſationibus exultet: aut cum effuſè quid impenditur, largum ſe quaſi miſerãdo glorietur: aut remittendo quod ferire debuit; ad æterna ſupplitia ſubditos pertrahat: aut immaniter feriẽdo quod delinquitur, ipſe grauius delinquat: aut hoc quod agi rectè ac grauiter potuit, immaturè præueniens leuiget; aut bonæ actionis meritum differẽdo ad deteriora permutet.] [Sic uitium ſæpè eſt, (ait Sanctus Bernardus in libro meditationum, quod uirtus putatur: & remiſſa ſegnities manſuetudo creditur, & pigritiæ uitium quietis uirtutem imitatur.] Prudenter uerò, & ad rem admonet Ioannes Caſſianus in 4. collat. Abbatis Danielis c. 20. [Pernitioſiora atq; à remedijs longinquiora eſſe uitia, quæ ſub ſpecie uirtutum, & imagine ſpiritalium rerum uidentur emergere; quàm illa, quæ ex aperto pro carnali uolupiate gignuntur.]

CAPVT XX.

Quid ita?

PORRO totius huius mali, cur inquam vitia tam facilè virtutum nomen accipiant; duplicem apud Sanctum Ioannem Chryſ. reperio cauſam. Alteram in h. 48. in Acta; propter amborum vicinitatem & quaſi cognationem; quæ facilem facit ex vno in aliã tranſitum. [Sunt, inquit, vitia cognata virtutibus, & iuxta dicendi libertatem pullulat temeritas, & iuxta æquitatem mollities. Et probè conſiderandum; nequis virtutem putet poſſidere qui uitia appræhendit: Quemadmodum ſi quis opinetur ſe iungi Dominæ, & iungitur Ancillæ, & quæ ſequuntur uſq; ad finem.] Alteram in ſermone de fide, & lege naturæ & Sancto Spiritu, to. 3 [Quia perſona caret malum; nullam inuenies malitiam in ſua apparẽtem perſona Non enim niſi perſonam aſſumat uirtutis, apparet.] Malum inquam bonitatis priuatio eſt, uitiũ priuatio uirtutis: priuatio non niſi ex ſuo habitu

bitu

bitu cognoscitur, & uitium uirtutis habitum facilè induit. Adde illius turpitudinem, ac fœditatem; quam satagit occultare; & palam ostendere cùm pudeat, honesta uirtutis operit ueste.

CAPVT XXI.

Virtutem à malis quoq; laudari.

OMNES verò æque veneratione sui virtus afficit: loquitur Sanctus Gregorius Naz. or. in laudem Cypriani Martyris [Eaq; est „ illius vis, vt eam etiam in hoste miremur.] Vt idem habet in oratione in laudem Basilij. Et rursum in oratione de Machabæis, [Egre„ giorum hominum virtus hostibus quoque „ ipsis admirationem excitare solet; cū sedata „ iracundia facinus in se ipso perpenditur] Et Io: Chrys. h. 5. in Gen. [Tanta virtutis po„ tentia, est vt reuereātur & multū laudent eā, „ etiam qui illa carent; sicut & vitium, etiam „ ab his qui mali sunt, subinde accusatur, & carpitur [Et rursum h. 13. Non amici soli, „ sed & inimici reuerebuntur virtutis eminen„ tiam. Tāta enim huius virtus vt & compes„ cat ora, & linguas eorum, qui virtuti infesti „ sunt. Et sicut ad solis radios infirmi oculis „ non audent respicere; ita neque virtutem „ malitia contueri audebit vnquam, sed dorso „ obiecto discedet, victa nq; se fatebitur.] Et „ Com. in psal. [Eiusmodi res est uirtus vt etiā „ ab iis, qui illam non sequuntur, laudetur: „ quemadmodum vitium ijs etiam, qui ei sunt „ dediti, sit exosum & repræhensione plenū.] Et h. 49. in Matth. [Talis res virtus est, vt „ nequā etiā homines & admirentur ipsam, & „ laudent.] Et h. 24 in Epistolam ad Hebr. [Sic manifesta est malitia, vt omnes eam ac„ cusent; etiam hi, qui eam exercent & in ea „ versantur: talis est etiam virtus, vt ea apud „ illos, qui eam non sectantur, in admiratione „ sit.] Et h. 6 ad populum; [Tantum virtus „ bonum, quod et ipsos hostes habet admira„ tores & laudatores.] Et in sermone, quod regulares fœminæ viris cohabitent, tom. 5. „ [Virtus ab omnibus, vel etiam ab inimicis, „ laudatur, vitium ab omnibus repræhenditur; „ etiam ab his, qui virtutem non curant et a„ uersantur Et hoc Diuinæ prouidentiæ opus „ est; quæ tantam nobis virtutis familiaritatē „ et cognationem, et tantam vitiorum abo„ minationem indidit.] Et in ep. 4. ad Episcopos, et Præsbyteros ob pietatem in carcere inclusos; [Tanta res est virtus, vt illam etiam „ impugnatores admirentur; tanta res est ma„ litia, ut etiam ij, qui illam operantur, conde„ mnent.] Et Philo Iudæus in libro de Abrahamo; [Virtutem etiam pessimus quisq; uer„ bis honorat et extollit in speciem; sed moni„ ta eius nemo, nisi probus, recipit.] Itaq; iure optimo miratur Apostolum Origenes lib. 6. in Epistolam ad Rom. dum in c. 6. tantumdem erga illā requirit a nobis obsequij, quantum erga uitium: Sicut exhibuistis, inquit, membra uestra seruire immunditię et iniquitati ad iniquitatem; ità nunc exhibete seruire iustitiæ in sanctificationem. [In gloriosum „ quidem est, ait, ut ita quis uirtutibus, sicut ui„ tijs, seruiat. Multò enim amplius, et inten„ siùs honoranda iustitia est.]

CAPVT XXII.

Virtus est voluntaria.

ETsi verò, vt dictum est in superioribus, insitum nobis a natura sit, virtutem sectari, auersari vitium; ambo hæc tamen voluntaria sunt, & libera comparantur actione, & perficiuntur in nobis. Si enim voluntaria non essent, nec laude forent digna, nec vituperatione; neque præmium mererentur nec pœnam. Hinc doceri virtutem, & disciplinam, ait Sanctus Ambrosius in primo libro de Iacob & vita beata c. 3. Et nos Dominus inuitat dicens; Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Inde vocati Discipuli; quos item misit, vt alios docerent; immò & omnes gentes. Voluntas nostra in Adam primo traxit ad mortem, & in secūdo Adam reuocauit ad vitam. [Non est, inquit Ambrosius „ quòdcuipiam nostram ascribamus ærumnā, „ nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad cul„ pam, nisi voluntate propria deflexerit. Non „ habent crimen, quę inferuntur reluctātibus; „ voluntaria tantum commissa sequitur deli„ ctorum inuidia: Voluntarium sibi militem „ elegit Christus; voluntarium sibi Diabolus „ auctionatur. Neminem iugo seruitutis ad„ strictum possidet; nisi se prius peccatorum „ ei ære vendiderit, & quæ seq.] Et Sanctus Gregorius Nyssen. h. 3 in cant: [Domino ca„ ret virtus; & est voluntaria, & ab omni ne„ cessitate libera.] Et Sanctus Io. Chrys. in ser. 1. de ieiunio, to. 5. [Non vinculis virtus, sed „ electione constat. Non nobiscum nascitur, „ sed operatione acquiritur & imitatione per„ ficitur.] Et h 13. ad populum, [Virtutis co„ gnitionem indidit Deus animæ nostræ; a„ ctionem verò & bonam operationem volū„ tati nostræ concessit. Quoniam si totum na„ turæ tribuisset, sine coronis & præmijs fuis„ semus. Et sicut bruta virtutum, quas ha„ bent, mercedem aut laudem capere non de„ bent; sic & nos si bonum aliquid à natura „ habuissemus: naturæ enim munera non ha„ bentium, sed datoris, sunt laus & commen„ datio.] Sanctus Bernardus in tractat. de vita solitaria, ad fratres de monte Dei. Virtutem

dixit

dixit non esse aliud, quàm ad iudicium rationis vsum liberæ voluntatis. [Bona enim voluntas mater est omnium virtutum, & origo omnium bonorum; sicut mala malorum omnium & vitiorum.] Hinc Sanctus Ambrosius in Comment. ad caput 7. epistolæ ad Rom. Romanos scripsit à Græcis, Græcos ab Hebræis didicisse iustitiam. Et lib. 4. comment. in Lucam, dum agit de ductu Christi in desertum; [Eadem, inquit, est virtutis natura, quæ nemorum; vt si adhuc exigua de terrenis ad superna se subrigunt; dum teneris ætas adolescit frondibus, sæui veneno dentis obnoxia, facilè aut succidi possit, aut vri. Si verò alta se radice fundauerit, & ramorum sublimitate sustulerit; frustra iam, vel ferarū morsibus, vel lacertis agrestium, vel diuersorum flatuum procellis arbor robusta tentetur.] Theodoretus lib. 4. in cant; cùm sponsus diceret c. 6. Se in hortum nucum descendisse; per hortum nucum præsentem intelligit vitam; [Quæ cùm amara sit & ærumnis atq; laboribus plena; reconditum tamen habet virtutis fructum. Nam & nucis fructus cùm extrinsecùs corticem priorem amarum habeat; alterum autem asperum & durum; intus tanquam in penu nucleum esculentum continet reconditum qui sine labore non potest extrahi.] Sed hoc virtutem nobis a natura non insitam, sed labore multo parandā ostendit: de quo in superioribus dictum est pluribus. Iam huc spectat Sancti Dorothei sermo 14. quo docet, quomodo virtutum ædificium sit construendum; voluntarium scilicet ac liberum opus. [Non est opus (inquit S. Ioannes Chrys. h. 1. in epist. ad Philemonem) in longinqua peregrinando transire, nec ad remotissimas ire nationes; non pericula, nec labores tolerare; sed velle tantummodo. Facillima protectò virtus est: non hic viribus corporis, non opibus, non pecunijs, non potentia, non amicitia, non alia quauis re opus est: solùm velle sufficit.] Et iterum h. 16. in epistolam ad Hebr. [Velle hic opus est tantum, & omnia sequuntur. Nō potest dicere, non possum, neque accusare conditorem. Si enim impotentes nos fecit, & deinde imperat; culpa eius est.] Vtitur autem Sanctus Gregorius Nazian. in oratione de moderatione in disputationibus seruanda, exemplo generosi equi; qui freno indiget; alioqui perniciosus nobis erit. [Sic enim generosos animos docet, si rationis magisterio regantur & coerceantur; magnum omnino ad virtutem momentum adferre. Quod si à scientia & ratione deserantur; non minus momenti ad vitium habituri sunt.] Sic enim & fertilis terra si probè colatur & bona a nobis suscipiat semina; optimum & copiosum reddit fructum; si deseratur inculta, spinas & tribulos atq; inutiles hærbas abūdè profert.

CAPVT XXIII.

Diuina openisi.

VERVM id quod dictum est, voluntate sola opus esse; non ita intelligendum est vt abiq; Diuina ope quidquam possimus: sed quid a nobis desideretur, significatum est. Clemens Alexandrinus lib. 1. prædag. c. 5. Deum Dæmonemq; ponit, velut viros, illum in virtute perfectum, hunc in vitio atq; malitia: nos verò omnes esse velut pueros apud Deum nec modò cōparatione perfectissimæ atq, infinitę illius virtutis; verum etiam quia vt pueri à viris manuducuntur, ita nos à Deo oportet ad virtutem tanquam ab optimo pædagogo manuduci. De Vitijs idem intelligendum est. Nam & singulis vitijs perfectos esse Dæmones, qui nos ad illa instigent, & manuducant; docuerunt Patres. Inter quos Sanctus Hieronymus ad caput 3. Abacuch; [Cunctorum, ait, Dæmonum Caput Beelzebub: Sed & singulæ turmę habent suum caput; spiritum fornicationis, spiritum auaritię, spiritum vanæ glorię, spiritum mendacij, spiritum infidelitatis.] Confirmat Sanctus Anselmus in comment. ad caput 2. epistolæ ad Colos. & illud Io: Cassiani contra octo vitia principalia, quæ spiritus appellauit, Gastrimargiæ, fornicationis, ac cæterorum: quod illis scilicet spiritus Dæmonum præsint. Nunc de virtutum aquisitione pergamus dicere. Sanctus Gregor. Nazian. in carmine de se ipso; [Virtus, inquit, nec Dei solùm beneficio contingit, nec solius hominis studio comparatur: sicut nec oculus solùm meus quamlibet acutus & perspicax, ea, quæ in aspectum cadunt cernit; nisi solis lumen accedat. Verùm ad virtutis adeptionem, Dei partes duæ sunt, prima & postrema: vnā autem à me quoq; præstari necesse est. Ille & boni capacem me fecit, & vires mihi ad id suppeditat: at ego intermedius tanquam in stadio cursor incedo. Sine Dei namque ope omnes nos inania ludibria sumus, & viua cadauera sceleribus fœtida. Vt enim nec auis sine aere volat, nec Delphinus sine aqua natat; ita nec homo sine Dei adminiculo pedem terra efferre potest.]

CAPVT XXIV.

Cum vera religione cohærere.

CÆTERVM non solùm absque Diuina ope non comparatur virtus; sed etiam sine vero Dei cultu & religione virtus vera & perfecta non est Ita. Sanctus Augustinus in

2. libro de ciuit. Dei c. 21. Veram iustitiam, scripsit, non esse, nisi in ea republica, cuius conditor, rectorq; est Christus. Et lib. 5. c. 19. Sine verò Dei vericultu nullam esse veram virtutem; nec eam esse veram, quando humanæ seruit gloriæ. Et lib. 19. c. 25. Virtutes veras non esse, nisi referantur ad Deum. [Sicut enim non est a carne, sed supra carnē, quod facit carnem viuere, sic non est ab homine, sed supra hominem, quod hominem facit beatè viuere.] Et libro 4 contra Iulianum c. 3. [Pudicum vult verè non dici, qui non propter Deum verum connubij fidem seruat. Omnes enim virtutes, quæ per corpus operantur, in anima sunt; nec potest verè corpus dici pudicum, si anima fornicatur à Deo.] Quocirca infidelium ac veterum. Philosophorum virtutes non esse aut fuisse veras virtutes, copiose ac dissertè ostendit. Et Sanctus Ambrosius in 2. lib. de Spiritu Sācto ad Gratianum, in proemio; Sampsoni, ait, manentibus capitis crinibus inuictam durasse virtutem; tonso autem capite fortitudinem omnem fuisse solutam. [Non quòd tanta esset vis corporalium capillorum; sed quòd quidam sunt crines religionis & fidei; crines Nazaræi in lege, perfecti in parsimonia & abstinentia consecrati: crines ex illo capite pullulantes, de quo dictum est, caput uiri Christus, 1. cor. 11.] Et Sanctus Bernardus in tract. de uita solitaria; [Virtus filia rationis; sed magis gratiæ. Vis enim quædam est ex natura: Vt autem uirtus sit, habet ex gratia.] Xenophon Grylli filius, vt ex xenophonte narrat Plutarchus, obuius Socrati, cùm rara indole adolescens & ad uirtutem comparatus uideretur, iubetur sistere. Interrogatur ubi nam uariæ uendantur merces; promptè respondit. Tum quærit Socrates, ubi homines fiant boni; respondit, se nescire. Me igitur, inquit, sequere, ut hoc discas. Sic nimirum Christus virtutis se ducem ac doctorem nobis præbuit, dicens; Venite post me; & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Quod autem Sanctus Augustinus affirmauit, in veteribus philosophis & apud infideles veras uirtutes non esse, aut fuisse; alio loco tractabitur pluribus, in quo de nostrorū operum intentione dicetur. Interim non ita id accipias, quasi moralium uirtutum habitus in illis fuisse negaueris. Repetitis namq; actionibus manifestum est uirtutis habitum compararari in illis quoq; potiuise sedeas noluerunt Patres ueras, & perfectas uirtutes dici tum, quod ultimum, & supernaturalem finem Deum non respicerent tum quod per eas ad illum perduci non possent: neq; tam sunt perfectæ, quam esse deberent, si comitē claritatem haberent.

CAPVT XXV.

Virtutum connexio.

DE Virtutum quoque connexione multus apud Patres sermo. Qui enim vnam perfectè possidet eum cæteras simul omnes possidere voluerunt. Sanctus Hieronymus in Com. ad caput 16. Isaiæ exemplo vsus est Cytharæ alteriusue instrumenti musici; in quo, vt suauis fit sonus chordas omnes consonare oportet. [Quomodo, inquit, cythara non emittit vocalem sonum atque compositum; si saltem vna chorda rupta fuerit: Sic spiritalis venter Prophetæ, si vna in eo virtutum chorda defuerit non poterit melos dulce resonare.] Eodem exemplo vsus est, Sanctus Io: Chrys. in sermo: de virtutibus & vitijs tom. 5. [Sicut in Cythara nō vnius tantū fidis melodiā excitasse satis est: sed omnes pari quodam numero percurrendæ sunt: sic in virtute animi, non tantum hæc nobis ad salutem sufficit; sed omnes æquè diligenter obseruandæ sunt. Quid enim prodest attentius orare, segnius miserescere? Et Sanctus Ambros. lib. 5. Com: in lucā c. 13. in sermone de beatitudinibus; [Cōnexę sibi sunt, cōcatenatęq; virtutes vt qui plures habet plures habere videatur &c.] Neq; dubitauit S. Bernardus ser. 1. in Annunt. B. Marię affirmare non posse esse virtutes, si ab inuicem separentur. Sanctus Greg. Papa libro 1. moral. c. 16. accomodatè ad rem præsentem interpretatur conuiuium, quod filij Iob faciebant, vnusquisq; in die suo. [Filij enim per domos conuiuium faciunt; dum virtutes singulæ iuxta modum proprium mentes pascunt; & valdè virtus quęlibet destituitur; si non vna alij virtus virtuti suffragetur. Et quia alternato ministerio virtus a virtute reficitur, rectè dicitur, quod ab se filij Iob vicissim conuiuantur. (*Iob. 1.*) Vocabant autem & tres sorores ad conuiuium; quia, & virtutes nostrę in omni quod agunt spem, fidem, & charitatem vocare debent. Quę quasi ex cibo vires accipiunt; dum bonis operibus fidentiores fiunt. Et dum post cibum, contemplationis rore infundi appetunt, quasi ex poculo ebriātur.] Et rursum c. 20. Considerans Deum exod. 30. pręcipisse moysi, vt sumeret aromata, & stacten, & onychē, & galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, faceretque thymiama compositum opere vnguentarij mistum diligenter, & purum: hoc interpretatur de virtutibus. [Thimiama quippe ex aromatibus cōpositum facimus; cum in altari boni operis virtutum multiplicitate redolemus. Quod mistum & purum sit; quia quanto virtus virtuti iūgitur, tanto incensum boni operis sincerius

cerius

» cerius exhibetur. Neque enim vnaquæque
» verè virtus est, si mista alijs virtutibus non
» est.] Et iterum in libro 21 c. 3. dicente Iob. c. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de Virgine: dum statim subiungit, quam enim partem haberet in me Deus &c. [Nulla enim, inquit Gregorius, bo-
» na sunt cætera, si castitatis testimonio non
» approbantur. Omnes quippe virtutes vi-
» caria ope se subleuant, & quia vna sine
» alia vel nulla est omnino, vel minima, vicis-
» sim sua concunctione fulciantur.] Quod argumentum in c. 1. libri 22. multis persequitur. Et rursum in Com. in ps. 3 pœnitentialem repetit; [Vna virtus sine altera, aut omnino nulla est, aut minima.] Et Io: Cassianus in libro de spiritu gastrimargiæ c. 11.
» Cunctarum virtutum vna natura est. Itaque
» nullam perfectè possidere probabitur, quis-
» quis elisus in earum parte dignoscitur.] Et Sanctus Gregorius Nyssen. in lib. de beatitudinibus orat. 4. Cum Dominus dixit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam; Iustitiæ voce omnem virtutis speciem significari ait.
» [Fieri enim non potest, vt vna aliqua virtu-
» tis species à reliquis disiuncta, ipsa per se vir-
» tus perfecta sit; nam si aliqua desit, contra-
» rium vitium aderit.] Verum aut sapientiss. Patres de homine perfecto, & virtute absolutè prædito locuti sunt; hunc .n. virtutibus omnibus ornatum esse oportet. Aut qui vnā habet, eum non omnes, sed plures habere voluerunt; quippe vna disponit ad alias, fouetq; si adsint. Aut de perfectissimis locuti sunt virtutibus. Aut Hieronymo episcopo interprete in 1. lib. aduersus Pelagium c. 7. non proprietate, sed participatione conexas esse voluerunt. Alioqui in omni virtutum genere vna sine alia potest esse, si absolutè loquamur. In Theologicis fides & spes in plurimis reperiuntur, qui charitatem non habent. & in aquisitis illis, quę in intellectu cōsiderātur, quis scientiam neget sine arte, artemue sine scientia esse posse, passimq; in philosophis ac scientibus viris alteram, alteram in artificibus reperiri? Ac demum in moralibus, morales quoq; virtutes separatæ consistunt, si vnius aut alterius, & non cæterarum actionibus repetitis (quippe non omnium simul omnia possunt occurrere obiecta, aut simul quisq; exerceri) illarum & non aliarum compares sibi habitum. Neq; .n. earum vna ita pendet à cæteris, quemadmodum omnes à prudentia pendent; sed habent singulæ propria sua obiecta, propriasq; actiones, quibus à prudentia directis habitum virtutis acquirant. Ita virtutes vniuersæ integram hominis perfectionem efficiunt, singulæq; singulas illius partes absoluunt. Potest namq; res quæpiam parte vna perfici, reliquis imperfectis relictis. Neq; uirtutibus singulis necessaria est prudentia completa, quæ materias cunctas comprehendat; sed ea est satis, quæ circa materiā illam sit particularem. Sanctus quidem certè Bernardus sub finem sermonis 70. in cant. dum sponsum audit inter lilia pasci; [Quem dabis, inquit, mihi de filijs capti-
» uitatis adeò innocentem & sanctum, qui to-
» tam terram suam floribus occupare potue-
» rit? Magnus est, qui tria uel quatuor lilia ędi-
» ficare potuerit in terra sua, in tanta densita-
» te spinarum & tribulorum, quæ sunt germi-
» na inueterata maledictionis antiquæ.] Verùm quod de uirtutum nexu dicitur, de uitijs quoque potest intelligi. Nam idem Nyssenus in lib. de Virginitate c. 4. Perinde, inquit, in uitijs, atq; in catena euenire. [Vt enim ca-
» tenæ principio attracto, neque reliqui orbes
» consistere possunt; sed vltimus catenæ orbis
» cum primo simul mouetur; ita & humani af-
» fectus implicati inter se atq; connexi sunt; sæ-
» peq; fit, vt cùm vnus imperauerit, reliqua...
» item morborum turba animum inundat.] Et verè de illis vsurpari possunt illa Iob verba c. 6. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum. de quibus Sanctus Gregorius Papa lib. 7. c. 12.

CAPVT XXVI.

Virtutum progressio.

LONGVM esset ac penè infinitum ea colligere, quibus nos Patres ad virtutem adhortantur vbicunque enim in moralem inciderint locum, toti in eo sunt, vt nos à vitijs reuocent & ad virtutes impellant. In quibus vt in cæteris rebus, suos etiam agnoscūt gradus; initium, profectum, & perfectionem.
» [Nam & terra, (inquit Sanctus Gregorius
» Papa h. 15. in Ezechielem,) primùm herbam
» germinat, deinde spicam, tum plenum fru-
» mentum.] Origenes verò h. 9. in Numer. tractans de virga Aaron, quę non solùm germi- Num. 17.
nauit, sed et frondes protulit & flores, ac denique fructum; In hac virga Christum significatum putat; atq; in his quattuor, germinatione virgæ, frondibus, floribus, & fructu, quatuor indicari ætates eorum, qui in Christo renati, in virtute proficiunt: quas Sanctus Ioannes quoque comprehendit in 1. Epist. c. 2. cùm dixit, scribo vobis Pueri, scribo vobis Adolescentes, scribo vobis iuuenes, scribo vobis Patres. [In quibus vtique, inquit Ori-
» genes, non corporales ętates, sed animę pro-
» fectuum differentias posuit.] Ita tamen, vt quemadmodum Sanctus Hieronymus dixit.
» [Nullus in hac vita habeat omnes virtutes
» perfectas, sed participatione.] Nam & Apostolus Philip. 3. dicebat; Non quòd iam apprehenderim, aut iam perfectus sim; sequor

autem &c. Quod tamen ad maximam illius humilitatem & perfectionem pertinet. Nos verò quamdiù hic viuimus, si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, nos ipsos seducimus, & veritas non est in nobis; vt affirmat alter Apostolus. Tribus autem modis peccamus, factis, dictis, cogitationibus. Itaque in his tribus emendandis, eorumq; contrarijs inserendis virtutis nostrę labor & progressio fuerit. Lactantius in libro de vero cultu c. 13.
,, [Primus, inquit, virtutis gradus est malis o-
,, peribus abstinere, secundus etiam malis ver-
,, bis; tertius etiam cogitatione rerum malarũ.
,, Qui primum gradum ascẽdit, satis iustus est;
,, qui secundum, iam perfectæ virtutis; siqui-
,, dem neque factis, neque sermone delinquit:
,, qui tertium. Is verò similitudinem Dei asse-
,, cutus videtur. Est enim penè supra humanũ
,, modum, ne in cogitatione quidem admitte-
,, re, quod sit vel factu malum, vel improbum
,, dictu.] Ita ratiocinabatur Lactantius. Sed videre potuisset, ad iustitiam & virtutem pertinere, non solùm abstinere a malo, sed etiã facere bonum; neque virtutem esse carentiã malitiæ, sicut malitia est virtutis & probitatis carentia. Est enim Virtus habitus in anima, qui operatur bonum. Dimidiata iustitia est declinare a malo; integra, & declinare à malo, & facere bonum. Sic in ps. 36. dicitur. Declina a malo, & fac bonum. Tribus illis gradibus, quibus declinatur malum, operis, sermonis, & cogitationis; totidem addãtur, quibus bonum cogitationis, sermonis, & operis exerceatur. Triplicem quoque vitam hominis ad virtutem progredientis distinxerunt periti quique morum Magistri; purgantem a vitijs; illuminantem & virtutum suppellectilem optimam comparantem; ac demum perficientem, exercentemq; comparatas virtutes.

CAPVT XXVII.

Virtutum diuisio.

SANCTVS Augustinus in libro viginti vnius sententiarum c. 15. & 19. Ciuiles virtutes memorat, purgatorias, & exemplares. Sed nõ est, quod a communi omnium bipartita diuisione recedamus. Diuidunt enim virtutes in Theologicas, atq; morales. Theologicæ sunt fides, spes, charitas, quæ & a Deo nobis donantur, & circa Deum velut obiectum versantur proprium. Morales sunt cæteræ, quæ & studio atq; industria comparantur nostra, & ad mores nostros componendos referuntur. Inter quas quatuor illę, Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo, Cardinales nominantur; hoc est principales, & velut aliarum seu actionum nostrarum omnium cardines. Ita habes vocis huius interpretationem apud Sãctum Ambrosium lib 3. de Sacramentis c. 2. Vbi de septem donis Spiritus Sãcti loquens; [Omnes, inquit,
,, virtutes ad spiritum pertinent; sed istæ quasi
,, Cardinales sũt, quasi principales; quid enim
,, tam principale est, quam pietas?] Et Sãctus Augustinus in primo libro de bapt. contra Donatistas c. 6. Cardinales Donatistas dixit, hoc est primarios. Et Sanctus Gregorius Papa libro 2. registri c. 6. Cardinalem Episcopum, hoc est Archiepiscopum. Et lib. 1. c. 77. & 79. & lib. 2. c. 25. & 52. Cardinalem Sacerdotem, hoc est Episcopum. Et lib. 7. c. 71. & lib. 8. c. 21. & lib. 10. c. 12. & lib. 11. c. 34. Præsbyterum Cardinalem; & libro 5. c. iij Diaconum Cardinalem. Et lib. 1. c. 15. Rosellano Episcopo præcipit; vt in Populonensi Ecclesia vnum Cardinalem Presbyterum & duos Diaconos ordinet. Sed et Io: Cassianus in coliat. 1. Abbatis Mosis c. 20. non nulla commemorans, quæ Monachis sub specie pietatis à Dęmone proponuntur; hæc ait nõ de Cardinali ac publica collationis patrum officina prodire; sed furtim fraude Dęmonũ fabricata imperitis quibusq; et ignorantibus ingeri. Cardinales verò præsules, quos hodie in Ecclesia Romana nominamus; Erant olim Clerici Romani, propterea Cardinales dicti, quia cardini illi quo cætera mouentur hoc est summo Pontifici vicinius adhærent. Auctor est Leo Nonus Papa in libro aduersus præsumptiones Michaelis et Leonis Archidani c. 32. Nam et tituli Ecclesiarũ, quibus nunc Cardinales appellantur, antea fuisse Præsbyterorum Ecclesiæ Romanæ; satis cognoscitur ex Sancto Gregorio Papa libro 9. registri c. 22. Vnde et verbum cardinare, seu incardinare; quod Cardinalem Præsbyterum seu Episcopum ordinare, et instituere significat; apud Gregorium lib. 2. registri c. 25. et lib. 3. c. 14. legimus, Verum de his satis. Nunc rem ipsam aggrediamur à Theologicis virtutibus vt par est, facto principio.

Cardinalis quid.

FINIS PRIMI LIBRI.

PRIMA

PRIMA PARS
DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS.

DE FIDE.
LIBER SECVNDVS.



THEOLOGICÆ virtutes tres numerantur; Fides, Spes, Charitas; de quibus hoc ordine dicam; nam & hoc ordine de illis Apostolus scripsit in priore ad cor. ep. c. 13. Nunc, inquit, manent fides, spes, charitas; tria hæc; maior autem horum est charitas. Nunc tria, quamdiu hic viuimus. Nam in beatis visio succedit fidei, speiq; compræhensio; sola remanet Charitas, qua Deo perfectè illi cohærent; eoq; clarè viso ac firmiter possesso fruuntur. Prima omnium est fides; deinde spes; postrema charitas; quoniã sperare non potes in eo, quem non cognoueris fide; neque charitate amare, quem tui adiutorem & côseruatorem in hac vita, largumq; in futura remuneratorem non speres.

CAPVT I.

Fides duplex.

FIDEM in sacris literis, tum passiue tum actiue, video nominari. Passiue, auctoritatem significat, quæ in aliquo sit, vt ei credatur: actiue autem, habitum, quo nos alicui credimus; siue homini, siue Deo: Vnde duplex existit fides, humana, et diuina; de qua sola nunc agimus. Sanctus Athanasius in or. 3. contra Arianos [Fidelis, inquit, in Scripturis duobus modis dicitur; nunc vt credẽs, nunc vt qui dignus sit cui fides habeatur, alterum hominibus, alterum Deo conuenit. Fidelis Abraham, qui credidit Deo; et fidelis Deus in omnibus verbis suis, ps. 144. et dignus cui fides habeatur, et non potest mentiri. Ità etiam fidelis dicitur Christus Hebr. 3. non credendo; sed quia filius Dei, dignus cui habeatur fides in ijs, quæ dicit, aut facit.] Et Sanctus Augustinus in lib. de spiritu & litera c. 31. [Aliter, inquit, dicimus; Non habuit mihi fidem; aliter autem; Non mihi seruauit fidem. Nam illud est, non credidit quod dixi; illud verò, Non fecit, quod dixit.] Itaque tum eo loco, tum in prima concione in psalmum 32. Non hominem modò fidelem appellari obseruat; sed etiam Deum, in priore ad cor. c. 10. & in posteriore ad tim. c. 2. Sed Deum prima fidei acceptione; hominem secunda. [Habemus, ait, fidelem Deum, distinguamus fidelem Deum à fideli homine. Fidelis homo est credens promittenti Deo; fidelis Deus est, exhibes quod promisit homini.]

…elis ho
& De

CAPVT II.

Fidei definitio.

FIDEM ergò paucis verbis definiuit Apostolus in ep. ad Hebr. c. 11. Eam esse sperandarum substantiam rerum, argumentum non apparentium. Quam vt verissimam illius definitionem, non velut laudationem & commendationem; quemadmodum ausus est quispiam dicere; veteres semper Patres agnouerunt & appellarunt. Sanctus Hieronymus in com. ad caput 5. epistolæ ad Gal. vbi fructus spiritus ennumerat Paulus; [Nam mirum, inquit, si spes in hoc catalogo fructuum spiritus non referatur; cùm in fide sit quod speratur; & ita eam Apostolus ad Hebræos scribens definiat; est autem fides sperandarum substantia rerum.] Et Sanctus Augustinus libro 2. de peccatorum meritis & remissione c. 31. & lib. 50. homiliarum h. 32. [Fides ità definita est; Fides est sperantium substantia, & conuictio rerum, quæ non videntur.] Et Sanctus Bernardus ep. 190. ad Innocentium Papam; [Ego securus in Magistri gentium sententiam pergo, & scio quoniam non confundar. Placet mihi illius de fide definitio; fides est &c.] Omnia enim complexus est Paulus, quæ ad fidei naturam pertinent. Primùm; vt sit velut religionis nostræ & salutis fundamentum firmum ac certum; & inchoatio æternæ vitæ. Proptereà dicitur substantia: siue substantiam interpreteris veritatem eorum, quæ creduntur & nõ videntur. [Quoniam enim, (ait Sanctus Chrys. h. 21. in eum locum) ea quæ sunt in spe, sine substantia esse putantur; hoc est nõ subsistere. Fides eis tribuit substantiam; imò ipsa est eorum, essentia. Vt puta resurrectio nondum facta est, nec est in substantia, sed

Erasmus.

spes

autem &c. Quod tamen ad maximam illius humilitatem & perfectionem pertinet. Nos verò quamdiù hic viuimus, si dixerimus, quia peccatum nō habemus, nos ipsos seducimus, & veritas non est in nobis; vt affirmat alter Apostolus. Tribus autem modis peccamus, factis, dictis, cogitationibus. Itaque in his tribus emendandis, eorumq; contrarijs inserendis virtutis nostræ labor & progressio fuerit. Lactantius in libro de vero cultu c. 13.
„ [Primus, inquit, virtutis gradus est malis o-
„ peribus abstinere, secundus etiam malis ver-
„ bis; tertius etiam cogitatione rerum malarū.
„ Qui primum gradum ascēdit, satis iustus est;
„ qui secundum, iam perfectæ virtutis; siqui-
„ dem neque factis, neque sermone delinquit:
„ qui tertium. Is verò similitudinem Dei affe-
„ ctus videtur. Est enim penè supra humanū
„ modum, ne in cogitatione quidem admitte-
„ re, quod sit vel factu malum, vel improbum
„ dictu.] Ita ratiocinabatur Lactantius. Sed videre potuisset, ad iustitiam & virtutem pertinere, non solùm abstinere a malo, sed etiā facere bonum; neque virtutem esse carentiā malitiæ, sicut malitia est virtutis & probitatis carentia. Est enim Virtus habitus in anima, qui operatur bonum. Dimidiata iustitia est declinare à malo; integra, & declinare à malo, & facere bonum. Sic in ps. 36. dicitur. Declina a malo, & fac bonum. Tribus illis gradibus, quibus declinatur malum, operis, sermonis, & cogitationis; totidem addatur, quibus bonum cogitationis, sermonis, & operis exerceatur. Triplicem quoque vitam hominis ad virtutem progredientis distinxerunt periti quique morum Magistri; purgantem à vitijs; illuminantem & virtutum suppellectilem optimam comparantem; ac demum perficientem, exercentemq; comparatas virtutes.

CAPVT XXVII.

Virtutum diuisio.

SANCTVS Augustinus in libro viginti vnius sententiarum c. 15. & 19. Ciuiles virtutes memorat, purgatorias, & exemplares. Sed nō est, quod a communi omnium bipartita diuisione recedamus. Diuidunt enim virtutes in Theologicas, atq; morales. Theologicæ sunt fides, spes, charitas, quæ & a Deo nobis donantur, & circa Deum velut obiectum versantur proprium. Morales sunt cæteræ, quæ & studio atq; industria comparantur nostra, & ad mores nostros componendos referuntur. Inter quas quatuor illę, Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo, Cardinales nominantur; hoc est principales, & velut aliarum seu actionum nostrarum omnium cardines. Ita habes vocis huius interpretationem apud Sāctum Ambrosium lib 3. de Sacramentis c. 2. Vbi de septem donis Spiritus Sācti loquens; [Omnes, inquit, „ virtutes ad spiritum pertinent; sed istæ quasi „ Cardinales sūt, quasi principales; quid enim „ tam principale est, quam pietas?] Et Sāctus Augustinus in primo libro de bapt. contra Donatistas c. 6. Cardinales Donatistas dixit, hoc est primarios. Et Sanctus Gregorius Papa libro 2. registri c. 6. Cardinalem Episcopum, hoc est Archiepiscopum. Et lib. 1. c. 77. & 79. & lib. 2. c. 25. & 52. Cardinalem Sacerdotem, hoc est Episcopum. Et lib. 7. c. 71. & lib. 8. c. 21. & lib. 10. c. 12. & lib. 11. c. 34. Præsbyterum Cardinalem; & libro 5. c. iij Diaconum Cardinalem. Et lib. 1. c. 15. Rosellano Episcopo præcipit; vt in Populonensi Ecclesia vnum Cardinalem Presbyterum & duos Diaconos ordinet. Sed et Io: Cassianus in col: at. 1. Abbatis Mosis c. 20. non nulla commemorans, quæ Monachis sub specie pietatis à Demone proponuntur; hæc ait nō de Cardinali ac publica collationis patrum officina prodire; sed furtim fraude Demonū fabricata imperitis quibusq; et ignorantibus ingeri. Cardinales verò præsules, quos hodie in Ecclesia Romana nominamus; Erant olim Clerici Romani, propterea Cardinales dicti, quia cardini illi quo cætera mouentur hoc est summo Pontifici vicinius adhærent. Auctor est Leo Nonus Papa in libro aduersus præsumptiones Michaelis et Leonis Archidani c. 32. Nam et tituli Ecclesiarū, quibus nunc Cardinales appellantur, antea fuisse Præsbyterorum Ecclesiæ Romanæ; satis cognoscitur ex Sancto Gregorio Papa libro 9. registri c. 22. Vnde et verbum cardinare, seu incardinare; quod Cardinalem Præsbyterum seu Episcopum ordinare, et instituere significat; apud Gregorium lib. 2. registri c. 25. et lib. 3. c. 14. legimus. Verum de his satis. Nunc rem ipsam aggrediamur à Theologicis virtutibus, vt par est, facto principio.

Cardinalis quid.

FINIS PRIMI LIBRI.

PRIMA

PRIMA PARS
DE VIRTVTIBVS THEOLOGICIS.

D E F I D E.

LIBER SECVNDVS.


HEOLOGICÆ virtutes tres numerantur; Fides, Spes, Charitas; de quibus hoc ordine dicam; nam & hoc ordine de illis Apostolus scripsit in priore ad cor.ep.c. 13. Nunc, inquit, manent fides, spes, charitas; tria hæc; maior autem horum est charitas. Nunc tria, quamdiu hic viuimus. Nam in beatis visio succedit fidei, speiq; comprehensio; sola remanet Charitas, qua Deo perfectè illi cohærent; eoq; clarè viso ac firmiter possesso fruuntur. Prima omnium est fides; deinde spes; postrema charitas; quoniã sperare non potes in eo, quem non cognoueris fide; neque charitate amare, quem tui adiutorem & cõseruatorem in hac vita, largumq; in futura remuneratorem non speres.

CAPVT I.

Fides duplex.

FIDEM in sacris literis, tum passiue tum actiue, video nominari. Passiue, auctoritatem significat, quæ in aliquo sit, vt ei credatur: actiue autem, habitum, quo nos alicui credimus; siue homini, siue Deo: Vnde duplex existit fides, humana, et diuina; de qua sola nunc agimus. Sanctus Athanasius in or. 3. contra Arianos [Fidelis, inquit, in Scri-
,, pturis duobus modis dicitur; nunc vt credẽs,
,, nunc vt qui dignus sit cui fides habeatur, al-
,, terum hominibus, alterum Deo conuenit.
,, Fidelis Abraham, qui credidit Deo; et fidelis
,, Deus in omnibus verbis suis, ps. 144. et di-
,, gnus cui fides habeatur, et non potest men-
,, tiri. Ità etiam fidelis dicitur Christus Hebr.
,, 3. non credendo; sed quia filius Dei, dignus
,, cui habeatur fides in ijs, quæ dicit, aut facit.]
Et Sanctus Augustinus in lib. de spiritu & litera c. 31. [Aliter, inquit, dicimus; Non ha-
,, buit mihi fidem; aliter autem; Non mihi ser-
,, uauit fidem. Nam illud est, non credidit
,, quod dixi; illud verò, Non fecit, quod di-
xit.] Itaque tum eo loco, tum in prima concione in psalmum 32. Non hominem modò fidelem appellari obseruat; sed etiam Deum, in priore ad cor.c.10. & in posteriore ad tim. c. 2. Sed Deum prima fidei acceptione; hominem secunda. [Habemus, ait, fide-
,, lem Deum, distinguamus fidelem Deum a fi-
,, deli homine. Fidelis homo est credens pro-
,, mittenti Deo; fidelis Deus est, exhibes quod
,, promisit homini.]

delis ho
& De

CAPVT II.

Fidei definitio.

FIDEM ergò paucis verbis definiuit Apostolus in ep. ad Hebr. c. 11. Eam esse sperandarum substantiam rerum, argumentum non apparentium. Quam vt verissimam illius definitionem, non velut laudationem & commendationem; quemadmodum autus est quispiam dicere; veteres semper Patres agnouerunt & appellarunt. Sanctus Hieronymus in com. ad caput 5. epistolæ ad Gal. vbi fructus spiritus ennumerat Paulus; [Nim
,, mirum, inquit, si spes in hoc catalogo fru-
,, ctuum spiritus non referatur; cum in fide sit
,, quod speratur; & ita eam Apostolus ad He-
,, bræos scribens definiat; est autem fides spe-
,, randarum substantia rerum.] Et Sanctus Augustinus libro 2. de peccatorum meritis & remissione c. 31. & lib. 50. homiliarum h. 32.
,, [Fides ita definita est; Fides est sperantium
,, substantia, & conuictio rerum, quæ non vi-
,, dentur.] Et Sanctus Bernardus ep. 190. ad Innocentium Papam; [Ego securus in Magi-
,, stri gentium sententiam pergo, & scio quo-
,, niam non confundar. Placet mihi illius de
,, fide definitio; fides est &c.] Omnia enim complexus est Paulus, quæ ad fidei naturam pertinent. Primùm; vt sit velut religionis nostræ & salutis fundamentum firmum ac certum; & inchoatio æternæ vitæ. Propterea dicitur substantia: siue substantiam interpreteris veritatem eorum, quæ creduntur & nõ videntur. [Quoniam enim, (ait Sanctus
,, Chrys. h. 21. in eum locum) ea quæ sunt in
,, spe, sine substantia esse putantur; hoc est nõ
,, subsistere. Fides eis tribuit substantiam; imò
,, ipsa est eorum essentia. Vt puta resurrectio
,, nondum facta est, nec est in substantia, sed

Erasmus.

spes

„ spes facit eam subsistere in anima nostra.] Siue potius basim & fundamentum. Græcè enim est ὑπόστασις; quæ vox plures sanè habet acceptiones apud ueteres scriptores. Quippe interdum significat ueritatem, hoc est ueram & realè subsistentiam, oppositam apparentię seu opinioni: ut esse καθ' ὑπόστασιν, opponatur ei quod est κατ' ἔμφασιν. Sic auctor libri de mundo, qui Aristoteli tribuitur: dixit c. 3. eorum, quæ uisuntur in aere, alia κατ' ἔμφασιν, hoc est secundùm apparẽtiam existere: alia καθ' ὑπόστασιν, hoc est uerè subsistere. Et Alexander Apphrod. in primo libro de anima c. 28. materialia cùm non intelliguntur, non esse intellectum: at quatenus intelliguntur, habere hypostasim, vt sint intellectilia. Et Themistius exponens textum 19. 2. libri physic. Ideas fuisse ab illarum assertoribus, non solùm cogitatione seperatas à materia, sed & ὑποστάσει, hoc est uera & ptopria subsistentia. Et Græci quoque Patres, præsertim Areopagita, bonum appellant ἐνυπόστατον; malum παρυπόστατον: quia illud naturam veram significat, hoc nõ naturam, sed adiacentem illi priuationem. Hanc ob causam adductos fuisse opinor auctores aliquot; vt fidem interpretarentur esse hypostasim sperandarum rerum: hoc est res eas, quas fide tenemus, non esse inanes, vanas, & in sola opinione nostra positas: sed veras & subsistentes, quemadmodum credũtur. Sicut etiam in libro sapien. c. 16 de mana olim filijs Israel, dato dicitur: hypostasis tua dulcedinem tuam erga filios ostendebat: hoc est cibus ille realis & subsistens, quem illis repente subministrasti. Sed aliam video magis propriam & sacris literis vsitatam vocis huius acceptionem; qua basim & fundamentum significat, quo res quæpiam nititur & sustentatur. Hoc enim & ipsa nominis ethymologia indicat, & a Græcis ὑποστάτης appellari furcam, qua quid fulcitur; scripsit in Coriolano Plutarchus. Hoc nimirum intellectu legimus in ps. 38. ὑπόστασις mea tanquam nihilum ante te; idest fundamentum, quo nititur vita mea, breui recidet in nihilũ. Et rursum; Quæ est expectatio mea? non ne Dominus, & ὑπόστασις mea apud te est: idest fundamentum meum est in te, nec vlla re alia nitor. In ps. item 68. Infixus sum in limo profundi, & non est ὑπόστασις, hoc est non habeo fundamentum seu rem vllam, qua nitar ad euadendum. In ps. 88. memorare quæ mea ὑπόστασις; idest quam debile sit vitę meę fundamentum; seu te solum esse vitæ meę fundamentum. Propterea Deum debere illum conseruare, ita concludit: Nunquid enim vane constituisti omnes filios hominum? idest, non ne fecisti vt conseruares? Et iterum in ps. 138. Non est occultatũ os meum à te quod fecisti in occulto, et ὑπόστασις mea in inferioribus terræ, hoc est nihil est in me, quod te lateat, ne ipsa quidem ossa quæ sunt occultissima; nec ipsa hypostasis mea, hoc est primũm fundamentum naturæ meæ, in inferioribus terrę, idest in visceribus Matris meæ. Imperfectum enim meum viderunt occuli tui; idest primũ principium, et fundamentum naturæ meæ adhuc rude et inchoatum. Eodem intellectu à Paulo quoque alibi vsurpatur. Nam in poster. ad cor Ep c. 9. Misi autem, inquit, fratres, vt ne quod gloriamur de vobis euacuetur in hac parte: ne cum vener nt Macedones mecum, et inuener nt vos imparatos, erubescamus nos, vt non dicamus vos, in hac ὑποστάσει τῆς καυχήσεως, idest gloriæ; hoc est, ne erubescamus in ea re, in qua maximè sumus gloriati de vobis et quam veluti fundamentum laudum vestrarum, et nostræ gloriationis posueramus. Et rursum repetit in c. 11. Quod loquor, non loquor secundũm Deũ, sed quasi in insipientia in hac ὑποστάσει gloriæ. Quo etiam loco hypostasim glorię vocat fundamentum, quo eius gloriatio nitebatur: vt satis explicant ea, quæ statim subiungit. Verum in Ep. quoque ad Hebr. c. 3. Participes, inquit, Christi effecti sumus; si tamen initium τῆς ὑποστάσεως, vsque ad finẽ firmum retineamus. Hipostasin vocat fũdamentum Christum, vt idem ipse exposuit in priore ad Cor. c. 3. superquem vnusquisque ædificat; & aliud fundamentum nemo potest ponere; præter id quod positum est quod est Chrystus Iesus: atque hoc vsque ad finem firmum vult retineri. Quæ propterea diligentius collegi; vt intelligatur quemadmodum c. 11. fides ab eodem Paulo dicta sit sperandam hypostasis rerum. Fundamentum enim & basim, qua tota spes nostra nititur, fidem esse affirmauit. Namque non erat illi propositum probare, vera esse ea, quæ credimus sed explicare id, quod paulo ante dixerat; Iustum ex fide viuere; hoc est non requirere à Deo miracula pignusue vllum; sed sola fide esse contentum; solaq; spe illa sustentari, quæ nascitur ex fide; & ideo fidei definitionẽ subiungit; fides est sperandarum hypostasis rerum; hoc est fundamentum, seu fulcimentum, quo spes nostra nititur; seu ea, quæ à nobis sperantur, dum operamur: Argumentum non apparentium; quo ea quoque cognoscimus & tenemus; quæ nec sensibus, nec naturali ratione possunt cognosci. Ex hac porro huius vocis acceptione dum id significat, quo res quæpiam sustentatur, deducta est ad significandam subsistẽtiam suppositã, seu personam, qua sustentatur natura. Vnde & id quod per se coheret & subsistit, veteres scriptores appellant ἐνυπόστατον; id verò

quod

quod in alio subsistatur, ἐνυπόστατον; hocq; dixerũt interesse inter diuinũ verbũ, & numerũ: quod illud sit ἐνυπόστατον, per se subsistens, hoc autem ἀνυπόστατον; quod vel inhæreat in mente, vel statim euanescat vt profertur. Ita Sanctus Athan. tradidit in sermone de Deipara, & Sãctus Cyrillus Hierosol. catech. 4. & 11. & Sanctus Gregorius Nyss. in libro testimoniorum aduersus Iudæos & Sanctus Io: Damasc. lib. 1. de fide c. 6. & alij plures Et Trinitatem Sanctus Dionisius appellare consueuit τριάδα τρισυπόστατον, vnitatem trisubsistentem, seu in tribus hypostasibus, & subsistentijs cohærentem. Et Paulus Hebr. 1. de filio dixit; qui cum sit splendor gloriæ, & χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Nam & si hypostasin aliqui interpretati sint essentiam, quod non in persona, sed in essentia, filius sit Patri similis: Vt Sanctus Athan. sub finem or. 4. contra Arianos, & dialogo 5. de Trin. Et Sanctus Epiph. hær. 69. Et Sanctus Ambrosius in Commẽ. Alij etiam de Christo homine intellexerint; vt quia Patris diuinitas percipi à nobis non potest, nisi quodam modo obumbrata filij humanitate; Christus sit character Paternæ hipostaseos, dum Patris naturam nobis obijcit, quã nunquã cognouissemus. Quæ interpretatio fuit Sancti Augustini lib. 1. de incarnatione Verbi c. 12. & confirmare videntur illa Pauli verba ad coloss. c. 1. Qui est imago Dei inuisibilis: & c. 2. In ipso inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, idest ad sensum corporeum accomodate, & illa Io: c. 14. Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Probabilius tamen intelligi puto personam; Filiumq; dici characterem Paternæ hypostaseos: hoc est Filij personam similem & quasi expressam figuram personæ Patris. Ita Sanctus Basilius ep. 43. de differentia vsiæ & hypostasis, & Sanctus Gregorius Nyss. in libro de eodem argumento: & Cyrillus Alexandrinus in libro de recta fide ad Theodosium; & Sanctus Chrys. Theodo. & Theophilactus in commẽtarijs. Nam quia imaginem oportet ab eo distingui, cuius est imago; non videtur, Filius dici posse imago Patris ratione essentiæ, in qua nulla est distinctio; sed magis ratione personæ, qua est ab eo distinctus. Ergò vt priora verba (cùm sit splendor gloriæ) essentiam significant; qua est Patri ὁμοούσιος, velut, lumen de lumine; sic posteriora (& character hypostaseos eius) ostendent esse splendorem ὁμοιόστατον, Patri persimilem, velut personam à Patre distinctam. Videbor fortasse cuipiam ab instituto nimiùm digressus; ego verò mihi non videor quippe ad intelligendam fidei naturam magnopere pertinebat, & verò necessarium erat, vim huius vocis intelligere; qua in ea definienda vsus est Apostolus. Est ergò fides velut viatorum, & peregrinantium baculus; quo in huius vitæ itinere & difficultatibus plurimis sustetamur; quemque post deponemus, cum ingressi beatam Patriam facie ad faciem Deum videbimus. Et Sanctus Augustinus loco ante notato, propterea opinor non sperandarum rerum, sed sperantium substantiam & hypostasim definiuit, & conc. 2. in ps. 33. fidem in corde esse velut ossa in corpore, totius corporis firmamentum, & fulcimentum. Et Sanctus Nyssenus in disputatione de anima & resur: cum sorore Macrina; [Fides, inquit, sustentaculum ac firmamentum est incertitudinis earum rerum, quæ sperantur. Nam & ita eam diffiniuit Apostolus &c.] Et in libro de vita Moseos, eam voluit esse virgam Moseos, qua serpentes Ægyptiorum necantur; & baculum; quo consolantur & sustentantur, qui arduam, & difficilem virtutis peragunt viam. Sanctus Ansel. in Com. in Ep. ad Hæbr. Fidem ait vocatam hypostasim sperandarum rerum; quoniam eis substat, sicut materia formis; eas sustentando, vt sint.

Fides baculus.

Fides ossa

Fides virga Moseos

CAPVT III.

Fidei officium duplex.

CÆterum cùm duo de fide Paulus dicat, & hypostasim, & argumentum, quod cõiunctionem Sanctus Augustinus dixit duo fidei officia & bona licet intelligere. Alterum; vt sit nobis velut principium theoreticum assentiendi veritatibus reuelatis à Deo atq; ab ecclesia propositis; & loco argumenti & demonstrationis; cur illis assentiamur, quæ alio modo scire non possumus. vt Deum esse trinum & vnum, mundum à Deo fuisse creatum. Ideo dicitur argumentum non apparetium; hoc est cur assentiamur & credamus ea, quæ non apparent; quemadmodum in humanis scientijs, sensus & principia quædã sunt, cur intellectus noster assentiatur. Alterum; vt sit quoque principium practicum & causa agendi & tolerandi Atq; huc spectat hypostasis rerum sperandarum. Hoc enim fundamento nitimur agendo & tolerando, Vtrumque habes ex Paulo. Nam quoad primum, si quæras quomodo credam creationẽ mundi; respondet ille, fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei; & ita cæteras veritates. Quoad secundum autem; si quæras, cur Sancti tam multa egerint & tolerarint; Respondet idem Apostolus; fide Abel obtulisse plurimam hostiam Deo: Henoch item, Noë, Abraham, &c. quæ subiungit. Expectabant enim fundamenta habentem ciuitatem; cuius artifex & conditor Deus: hoc est fide

fide & spe in Deum & egerunt & tolerarunt.

CAPVT IV.

Fides certa.

RVRSVM ex fidei hac definitione à Paulo proposita, intelligimus fidem nostram diuersæ prorsus esse naturæ ab humanis omnibus scientijs. Scientia enim omnis certitudinem postulat & euidentiam; fides certissima quidem est, sed obscura. Certissima est; non tam credentis constantia, quam natura & firmitate rei; quæ nunquam potest esse falsa, quamuis is, qui credit, vacillet. Quemadmodum Matt. 14. Petrus veram fidem habens fidem, à Domino tamen fuit reprehensus modicæ fidei. Et ille Marc. 9. dicebat; credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Et Apostoli Luc. 17. rogabant; Adauge nobis fidem. Constantiam enim agnoscebant rei; sed suæ assensionis imbecillitatem sentiebant. Tota porrò certitudo in humanis persuasionibus atque scientijs, aut principijs nititur & ratiocinatione nostra; aut hominis asserentis vel narrantis autoritate: fides vnico sustentatur principio dicentis Dei, & reuelantis autoritate. Quare vt Deus mentiri non potest; sic fides nostra falsa esse nequit; sed certior multò est, quam scientiæ omnes & persuasiones humanæ: quæ vel ratiocinatione nostra vel humana autoritate nituntur, quæ errori obnoxiæ sunt. Quam ob causam in scholis Theologorum dicitur, res omnes et veritates, quæ creduntur, esse obiectum fidei materiale: formale autē obiectum esse solam primam veritatem: quoniā hæc sola est ratio credendi, seu principium cuius causa credimus. Nam in humanis quoque obiecti ratio sumitur ex principijs ratiocinationis: Eademq; conclusio ex principijs necessarijs collecta, est scientia: ex probabilibus, opinio. Atq; vt in humanis resolutio omnis fit in principia prima: sic fidei nostræ resolutio in Deum primam veritatem terminatur: Quidquid a Deo dictum est, esse certissimum & omninò credendum. Hoc autem vel illud esse a Deo dictum; proponit nobis ecclesia & semper proposuit. Verissimè pronuntiauit Sanctus Io. Chrys. in h. de nomine Abraham, tom. 1. [Non tam certa, in-
„ quit, sunt, quæ in manibus, quam ea, quæ
„ in spe. Non sic manifesta est præsens hæc
„ vita, vt futura illa. Hanc enim videmus ocu-
„ lis nostris, illam videmus oculis fidei: hanc
„ videmus in manibus nostris positam, illam
„ videmus in manibus Dei custoditam. promis-
„ siones autem Dei multò certiones sūt, quam
„ quæ in nostris sunt manibus:] Et comment.
in ps. 4. [Nos fideles ea, quæ in spe sunt, his
„ quæ sunt manifesta, manifestiora ducimus.
„ Talis enim est fidei certitudo.] Et h. 8. in ep.
ad Rom. [Fides apertior est manifestiorq;
„ Demonstratione quam perpendentis animi
„ ratiocinatio parit; atq; adeo in suadendo
„ maiorem vim obtinet.] Et h. 5. in ep. ad colos. [Humanæ rationes diuellunt & concu-
„ tiunt; fides consolidat & stabiles facit. Ne-
„ quit solidè consistere, qui rationes humanas
„ consulit & inquirit.] Et h. 21. in ep. ad Hebr. Audiens fidem appellatam hypostasin & argumentum non apparentium: [Argumen-
„ tum, inquit, est in rebus manifestis. Fides igi-
„ tur visio est non apparentium; & ad eandem
„ certitudinem ducit, ad quam ea, quæ viden-
„ tur.] Immò maiorem addit in h. 46. ad populum. [Inuisibilibus enim, inquit, magis,
„ quam visibilibus, oportet credere. Nam o-
„ culi sæpe falluntur: lux verò scripturarum est
„ infallibilis.] Vnde S. Augustinus in orat. de quinque hæresibus c. 4. Iudæos appellauit cæcos, Hæreticos lippientes, Catholicos benè videntes & oculos sanos habētes; quoniam veram & sinceram habent fidem.

CAPVT V.

Fides obscura.

EST tamen obscura. Non enim videmus, sed credimus, quæ non videmus. Nam vt loquitur Sāctus Athan. in lib. de salutari aduentu Christi [Fides de re euidēti cōcepta, fides
„ dici non potest. Sed fides est, quæ in impos-
„ sibili possibilitatem, & robur in imbecillitate
„ credit.] Quod & ad fidei dignitatem & ad nostrum meritum confert plurimum [Facile
„ enim vilescit, (inquit Sanctus Gregorius Na-
„ zian. in orat. de pauperum amore,) quid quid
„ facile percipitur. Quod autem ingenij nostri
„ aciem superat, quo assequutu difficilius, eo
„ etiam maiorem sui admirationem mouet.]
Et interim in nobis, vt habet Sāctus Hilarius in Com. ps. 118. litera Iod. [Fides habet obe-
„ dientiæ meritum, dum non habet cognitę ve-
„ ritatis fiduciam.] Vnde & Paulum ostendit fidem & cōgnitionem distinxisse. In prima ad Cor. c. 12 & lib. 8. de trin. [Præmium igno-
„ rare quod credas: quia maximū stipēdium fi-
„ dei est sperare que nescias.] In priore ad Cor. Ep. c. 2. loquimur, ait, Dei sapientiam in mysterio quæ abscondita est. Mysterium appellatur Chrysost. sentētia h. 7. in eum locum.
„ [Quoniam non id, quod credimus intuemur;
„ sed alia videmus, alia credimus.] [Est autem
„ magnarum vigor mentium, (vt in ser. 2. de
„ ascensione Domini dixit Sanctus Leo Papa)
„ & valde fidelium lumē est animarum, incun-
„ ctanter credere, quæ corporeo non videntur
„ intuitu: & ibi figere desiderium, quo nequeas
„ inferre conspectum.] Quamobcausam in serm. de assumptione sua ad Pontificatum, in hoc iusti-

iustitiam agnouit nostram : [Hæc est, inquit,
,, iustitia credentis: vt recipiat animo, quod nõ
,, cernit aspectu] Rachelē notat Sanctus Cypr.
in tract. de operibus Cardinalibus, ad odorē
non ad esum Liæ mandragoras concupisse:
nosq; sponso fide, non complexu, coniungi.
& Sanctus Augustinus in tract. 79. in Ioannē
hanc putauit esse fidei laudem : si quod creditur, non videatur. Et lib. 4. de trin. c. 18.
A veritatis perspicuitate tãtum distare fidem
nostram, quantum ab æternitate distat mortalitas. Et alibi fidem definiuit esse credere,
quod non vides. Quocirca in libro de Magistro c. 11. hanc differentiam docuit esse inter
scientiam, & fidem. [Nam quod intelligo,
,, id etiam credo: at non omne quod credo, etiã
,, intelligo. Omne autem quod intelligo, scio;
,, non omne, quæ credo, scio; nec ideò nescio
,, quàm sit vtile credere etiam multa, quæ ne-
,, scio.] Et Sanctus Ambrosius ser. 10. in ps.
118. Fidem affirmat non esse cognitionem.
,, [Aliud, inquit, est credere, aliud agnoscere.
,, Fides timentis est, agnitio sapiẽtis. Qui enim
,, timet, rat onem non quærit : sapiens autem
,, & agnitionem eorum inuestigat, quęcunque
,, percipere desiderat.] Itaque Sanctus Augustinus in 2. lib. qq. Euang. c. 39. id, quod discipuli dixerũt Domino Luc. 17. Domine, adauge nobis fidem; [Postequidem intelligi, ait,
,, hanc fidem sibi eos augeri postulasse, qua
,, creduntur ea, quæ non videntur; sed tamen
,, præter fidem verborum, dicitur etiam fides
,, rerum; cùm rebus ipsis præsentibus creditur,
,, quod futurum est; cùm non iam per speculũ
,, & in enygmate, sed per speciem manifestam
,, se comprahendendum Deus præbebit san-
,, ctis. Nam & Paulus dixit ad Rom. 1. Iustitia
,, Dei reuelatur de fide in fidem; & 2. cor. 3.
,, transformamur à claritate in claritatem, tã-
,, quam à Domini spiritu: de claritate scilicet
,, Euangelij, quo nunc eredentes illuminamur,
,, in claritatem ipsius manifestæ veritatis, qua
,, tunc perfruemur : ex fide verborum, quibus
,, nunc credimus, quod non videmus; in fidem
,, rerum, qua, quod eredimus, obtinebimus.]
Fides ergò assensio est certa, sed obscura; earum rerum diuinarum, quæ ad salutem nostram pertinent & à Deo nobis reuelantur.
Vnde Sãctus Basil. de vera & pia fide. [Fides,
,, ait, est assentiens approbatio sine vlla hæsi-
,, tatione, cum seria animi persuasione de
,, eorum veritate, quæ Dei munere sunt præ-
,, dicata.] Assensio potiùs dicitur, quàm cognitio; quia cùm sit obscura, ignoratio potiùs est, quàm cognitio; si propriè & accuratè loqui velimus. Cognitio enim intelligentia est clara: assensio approbationem significat. In humanis scientijs non assentimur, nisi intelligamus, rationumq; momentis conuincatur intellectus & extorqueatur assensus: in

Fides assensio non cognitio.

fide præbemus assensum & Deo dicenti credimus, etiamsi non intelligamus. Et ideò ab Apostolo appellatur argumentum rerum nõ apparentium. Neque aliam ob causam in Christo, & Beatis cognitio clara expellit fidem, nisi quia illi clarè vident & intelligunt: Fides autem obscura est & ignorationem habet. Obseruat Sanctus Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Io. c. 3. Deum daturum legem Moysi ex. 19. non descendisse in valles, sed in cacumen montis Sinai: qui caligine, nube, & fumo totus operiebatur. Vt intelligas, quamuis ad imbecillitatem mentis nostræ deitatis natura descendat, seq: intelligendam præbeat: altiorem tamen esse, quam nos possimus intelligere. [Sublimitas enim dogma-
,, tum per montem intelligitur, qui totus ater
,, fumo efficiebatur. Acutæ namq: sunt nimi-
,, rum rationes, quæ de Deo à nobis habentur,
,, & oculos mentis more fumi perturbant. Pro-
,, pterea Paulus in speculo & in ænygmate vi-
,, dere nos ait: & tenebras in occultationem
,, eius positas esse psalmista cecinit: tenebrarũ
,, nomine incompræhensibilitatem eius signi-
,, ficans.] Hæc Cyrillus. Sanctus Bernardus ser. 28. in cant. tractans de Christo patiente, vtitur verbis Isaac Gen. 27. Vox quidem vox Iacob est, manus autem, manus sunt Esau.
,, [Suum enim est, quod auditur: nostrum, quod
,, videtur quod loquitur, spiritus & vita sunt:
,, quod apparet, mortale et mors. Aliud cer-
,, nitur, aliud creditur. Nigrum sensus renun-
,, tiat, fides candidum & formosum probat.
,, Niger reputatione Herodis, formosus cõfes-
,, sione Latronis; Centurionis fidei nimirum
,, videns, quia sic clamans expirasset, ait, Ve-
,, rè hic homo filius Dei erat. Ergò ad vocem
,, credidit: ex voce agnouit filium Dei, non ex
,, facie. Erat enim fortasse ex ouibus eius, de
,, quibus ait: oues meæ vocem meam audiunt,
,, &c.] Et serm. 41. Sponsæ inhianti videndę sponsi claritati, obseruat promissas fuisse murænulas cant. 1. Quia priùs purgandus est oculus: purgatur autem fide, act. 15. ideo dantur nunc murænulæ, aurium ornamenta: & præparatio ad id, quod desiderat: et ps. 44. Audi filia et vide. Vis videre, priùs audi: gradus est auditus ad visum. Vnde ps. 50. Auditui meo dabis gaudium et lætitiam etc.

CAPVT VI.

Fides autoritate nititur.

HINC est quod fides nostra sola Dei autoritate, non humanis rationibus, niti prædicatur. S. Cyprianus in libro de mortalitate quem legitimum opus Cypr. esse cõfirmat

Sanctus Auguſtinus in Ep. 107. ad Vitalē,& libro de prædeſtinatione Sanctorum c. 14) Nos ait propterea amare terrena nec ad cœleſtia feſtinare, quia deeſt fides: quia [Nemo credit futura eſſe, quæ promittit Deus, qui verax eſt: cuius ſermo credentibus æternus, & firmus eſt. Si tibi Vir gravis & laudabilis aliquid polliceretur; haberes vtiq; pollicenti fidem: nec te falli ac decipi ab eo crederes: quem ſtare in ſermonibus & actibus ſuis ſcires: nunc Deus tecum loquitur, & tu mente incredula perfidus fluctuas?] Et in ſermone de Spiritu Sancto, perpendens illa verba, quæ ex. 8. dixerunt Magi Pharaonis: Digitus Dei eſt hic veterum philoſophorum ſubtilitatem in myſterijs fidei noſtræ caligaſſe oſtēdit. [Spiritum Sanctum, ait, digitum Dei appellātes. Ægypti Magi antiquis Philoſophis eius intimarūt præſentiā defuiſſe. Et licet de Patre & Filio aliqua ſenſiſſent Platonici: Spiritus tamē tumidus & humani appetitor fauoris ſanctificationē intellectus diuini mereri non potuit: & vbi ad profunditatem Sacramentorum ventum eſt omnis eorum caligauit ſubtilitas: nec potuit infidelitas Sanctitudini propinquare.] Et Sanctus Hilarius in primo libro de trinitate. [Reſpuit captioſas & inutiles philoſophiæ quæſtiones fides conſtans: neque humanarum ineptiarum fallacijs ſuccumbens, ſpolium ſe præbet veritas falſitati. Hæc a Deo vltra naturæ humanę intelligētiā geſta, non ſuccūbunt rurſum naturalibus: mētiū ſenſibus quia infinitæ æternitatis operatio infinitam metiendi exigit opinionem.] Et lib. 3. cum illud Pauli cōmemoraſſet 1. Cor. 1. non ne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? tandem concludit, [Nihil igitur in diuinis effectibus humanæ mentis opinione tractandum eſt; neque de Creatore ſuo opificij ipſius materia decernat. Etc. Hoc ſolum de Deo bene credi intelligimus, ad quod de ſe credendum ipſe ſibi nobiſcum, & teſtis, & auctor exiſtit.] Et lib. 4. Ad Diuinarum rerum cognitionem diuinis vtendum eſt doctrinis. [Neque enim ſcientiam Cœleſtium per ſemet humana imbecillitas conſequitur; neque inuiſibilium intelligentiam ipſe ſibi corporalium ſenſus aſſumet. Ipſi de ſe Deo credendum eſt, & ijs quam cognitioni noſtræ de ſe tribuit obſequendum.] Et lib. 5. [Ad Diuinæ ſapientiæ intelligentiam humanus ſenſus imprudens, & ſecundum cœleſtem prudentiam ſtultus, &c.] Et rurſum poſt multa. [Non eſt de Deo humanis indicijs ſentiendum. Neque enim nobis ea natura eſt vt ſe in cęleſtem cognitionem ſuis viribus efferat. A Deo diſcendum eſt, quid de Deo intelligendum ſit: quia non niſi ſe auctore cognoſcitur. Adſit licet ſæcularis doctrinæ elaborata inſtitutio; adſit vitæ innocentia: hęc quidem proficient ad conſcientiæ gratulationem; non tamen cognitionem Dei conſequentur. Et quæ ſeq.] Et lib. 7. [Non relictus eſt hominum eloquijs de Dei rebus alius quàm Dei ſermo. Omnia reliqua, & arcta & concluſa & impedita ſunt, & obſcura. Si quis alijs verbis demoſtrare hoc, quam quibus à Deo dictum eſt, volet; aut ipſe non intelligit, aut legentibus non intelligendum relinquit.] Sācti Ambroſij in orat. de fide reſurrectionis, præclara, & tanto doctore digna ſunt illa verba. [Ego rationem à Chriſto non exigo: ſi ratione conuincor, fidem abnuo.] Et Sanctus Anſelmus in libro de menſuratione Crucis c. 4. Paulum à Chriſto vocatum ad fidem obſeruat tribus diebus fuiſſe cœcum, & eo tempore didiciſſe Euangelium. Namq; ad Diuina & ſupernaturalia cœcutit mens humana.

C A P V T VII.

Fides rationes non quærit.

Credulitas Chriſtianis obiecta.

AB Ethnicis ſcimus credulitatem Chriſtianis aliquando fuiſſe obiectam; quod nullis vterentur demoſtrationibus, ſed ſola fide niterentur. Auctor eſt Sanctus Cyprianus in expoſitione ſymboli [Quaſi, inquit, religio noſtra rationibus deſtituta, in ſola credendi perſuaſione conſiſtat.] Et ſanctus Athan. in orat. contra Idola, & Orig lib. 1. cōtra Celsū, Theodoretus lib. p. de curandis Græcorum affectionibus. Sed & Sanctus Hieronymus in in Com. ad caput 9. Matthæi Porphyrium teſtatur, Iulianumq; apoſtatam reprehendiſſe Chriſti Diſcipulos; qui vocantem ſtatim ſecuti fuerint. Et Sanctus Anſelmus libro 1. Cur Deus homo, c. 1. chriſtianam ſimplicitatem, quaſi fatuam ab infidelibus dictam fuiſſe affirmat. Verùm vt ea mittam, quæ ſapienter reſpondet Hieronymus, pulchrè Theodoretus obijcit illis Pytagoricum illud, αὐτὸς ἔφα; & Platonem quoque Poetis abſq; vllis probationibus credendum eſſe, dixiſſe; aliaq; permulta. Quis ergò nos repræhendat; quod credamus Deo primæ veritati, quæ mentiri non poteſt? Et Tertullianus in libro de præſcriptionibus aduerſus Hæreticos c. 7. [Noſtra, inquit, inſtitutio de porticu Salomonis eſt; qui & ipſe tradiderat ſap. 1. Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum. Et c. 8. Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Ieſum; nec inquiſitione poſt Euangelium. Cùm credimus, nihil deſideramus vltra credere. Hoc enim prius credimus, non eſſe quod vltra credere debeamus. Vno verbo dici poteſt, fidem noſtram humanæ ſapiētiæ non eſſe, neque humanis niti ratiunculis. Quod & iam citati Patres docuerunt, & con-

firmat

firmat Clemens Alexandrinus in 3. libro pædag. c. 11. dum ait, [Fidem non sapientum secundùm mundum, sed eorum, qui secundùm Deum sapiẽtes sunt, esse possessionem.] Et Sanctus Athanasius in ep. ad serapionem; qua Spiritum Sanctum ostendit creaturam non esse. [Mysteria, inquit, fidei non humana sapientia, sed auditione fidei decet compræbendere.] Et rursum; [Deitas non demonstratione rationum traditur; sed fide & pia cogitatione cum religione.] Accommodato vtitur argumento S. Gregorius Nyssenus in libro de vita Moseos; causam huius rei docens esse, quod illi plus æquo sensibus & carni dediti, ad diuina & spiritualia erigere se se non valeant. [Qui enim carni & falsis rebus attendunt; ijs inane quoddam esse videtur eum audire, qui est. Ait enim Pharao ex. 5. quid est Dominus, cuius vocem exaudiam? non cognosco Dominum. Solum autem putatur honorabile & iucundum, quod terrestre & carnale est. Qui verò lucis splendore corroboratus est; virgam illam in manu retinens, fidei videlicet ensem, quo Aegyptiorum serpentes confodiet atq; vincet.] Et S. Anselmus in libro de incarnatione Verbi, c. 1. Fidem pronunciat nostris argumentis & defensionibus non egere. Quæ enim fide creduntur, humanam omnem excedunt rationem: & quæ humanam rationem excedunt, vt habet S. Io. Chrys. h. 4. in priorem ep. ad cor. Fide duntaxat indigent, non rationibus [Humanæ enim rationes, (inquit, idem ipse in h. 5. in epistolam ad coloss.) diuellunt et concutiunt; fides consolidat et stabiles facit. Nequit enim solidè consistere, qui rationes humanas consulit et inquirit.] Verè sapiens in lib. sap. 9. dixit, cogitationes mortaliũ timidæ; quę verba interpretatur Chrys. in ser. contra Anomæos, tom. 5. [Vt enim timidus, etiam si securo loco ambulet, non audet, sed formidat ac trepidat; itaquæ propter rationes accepta sunt, etiam si vera sint, non dum tamen satis certa argumenta; dignáq; fidem animæ adferunt.] Sed quid opus pluribus? Audiamus Christum Mat. 16. apertè loquentem Petro; caro & sanguis non reuelauit tibi; sed Pater meus, qui est in cœlis. Nõ humanæ rationis partus est fides; sed donum Dei in Sacris Scripturis nobis traditum. Et ideò non rationibus disputandum, nisi fortè cum infidelibus, qui scripturarum testimonia & autoritatem non admittant, quod & aliquando fecit Paulus. Alioquin sacræ litteræ sunt consulendę & ex illis veritas colligenda.

CAPVT VIII.

In rebus fidei non quærendum quomodo.

IAM verò illis, qui nobis credulitatem obiecerunt, video sanctos Patres solitos fuisse respondere; in fidei nostræ mysterijs curiositate opus non esse, neque magnopere quærendũ, quomodo hoc, & quomodo illud? Tertulliani verba in libro de præscriptionibus c. 8. audisti iã ca. 7. Sed, & in libro de anima c. 1. [Præstat, inquit per Deũ nescire, quia non reuelauerit, quã hominem scire, quia ipse pręsumpserit. Et c. 2. [Christiano amplius quærere non licet; quam quod inueniri licet. Infinitas enim quęstiones Apostolus prohibet.] Et Origenes h. in librum regnorum; vtitur verbis illis Annæ 1. reg. 2. Nolite multiplicare loqui sublimia. [Non vt omnino non quæras; sed ne de bis multiplices quæstiones sufficiat tibi ea de illis vel inquisiuisse vel proloqui; quæ vitam vel inquirentibus vel loquentibus tribuant.] Et nos omnes fatebimur, initium disciplinæ, vt loquitur S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Io: c. 81. quæstionem esse & prudentem dubitationem radicem cognoscendi. Quemadmodum Samaritana mulier. Io: 4. quæsiuit ex Christo, Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quę sum mulier Samaritana? At in diuinis rebus, fideiq; mysterijs, quæ mentem nostram superant, damnatur curiositas. Video tamen curiosis istis, ac sciolis hominibus multis modis veteres respondisse Patres. Primum enim nimiam hanc curiositatem ad incredulitatem pertinere dixerunt; verbumq; illud (Quomodo) infidelium esse atque hæreticorum hominum, noiq; ad infedelitatem heresimue tandem deducere. Quod intelligi ex illis potest, qui Io: 6. audientes Christum de carnis suæ manducatione disserentem, dixerunt; Quomodo hic potest carnem suam nobis dare ad manducandum? atq; increduli abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Sic etiam Ariani irridebant illud, Ego in Patre, & Pater in me est; vt actor est S. Athan. orat. 4. contra illos. Quomodo enim, inquiebant, potest iste in illo & ille in isto recipi? Et quomodo potest Pater, cum sit maior, in filio, qui minor est, compræhendi? & omnino in orat. 3. hæreticorum verbum esse ostendit; & or: Vnum esse Christum; In rebus diuinis quærere, quomodo, adducit ad infidelitatem. Et Sanctus Iustinus in expositione fidei de trinitate, [Manifesto, inquit, inditio te prodit incredulitas; quãdo de Deo quærit hac voce, quomodo?] Et S. Gregorius Nazian. in orat; de funere Patris; apud Prophanas animas, scribit, nullam rem præclaram inuenire posse fidem: sed quod asse-

qui non possunt, incredibile pronuntiare. Cõfirmat alter Gregorius Nyssenus in orat. 3. de resur: [Quoniam, inquit, mens eorum, de quibus dubitat & quærit, solutionem non inuenit, neque suam curiositatem inuentione ac dissolutione sedare potest; deinceps propter infirmitatem suarum cogitationum, & sensuum tendit ad incredulitatem; eijciens & reprobans rerum veritatem.] Et Sanctus Ambrosius lib. 3. de Spiritu Sancto ad Gratianum. [Non capiunt fidei magnitudinem angusta impiorum pectora.] Quam ob causā Sanctus Cyprianus in expositione symboli; [Quomodo, inquit, Deus Pater genuerit Filium; nolo discutias; ne forte dum inaccessæ lucis fulgorem pertinatiùs perscrutaris, exiguum ipsum, qui mortalibus diuino munere concessus est, perdas aspectum.]

Secunda responsio fuit S. Hieronymi in Com. ad caput 2. Ionæ. Nam cùm incredibile quibusdam videretur, tribus diebus & tribus noctibus Ionam in ventre ceti potuisse seruari, quemadmodum scriptura commemorat; [Aut, inquit, hi fideles sunt, aut infideles sunt; si fideles, multò maiora cogentur credere; tres pueros in camino ignis illæsos, mare diuisum instar murorum stetisse rigidum, Danielem à Leonibus non deuoratū, & alia plura. Si verò infideles; legant, quindecim libros Nasonis metamorphoseos, & omnem græcam latinamq; historiam: ibiq; cernent vel Daphem in laurum, vel Phaetontis sorores in populos arbores fuisse conuersas. Quomodo Iupiter sit mutatus in Cygnum, in auro fluxerit, in tauro rapuerit; & cætera, in quibus ipsa turpitudo fabularum diuinitatis denegat sanctitatem. Sed cum turpibus credant, potentiaq; Dei vniuersa defendant; cur eandem virtutem non tribuunt & honestis?]

Tertia responsio fuit, in memoriam reuocando Diuinam omnipotentiam, quæ multò plura efficere, quàm mētis nostræ infirmitas capere, possit. Ita Sanctus Hieronymus in regula Monachorum, c. de laude religionis; [Nihil dicas impossibile, vbi est virtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, vbi plenitudo adest diuinitatis.] Et S. Dionysius Areop. in libro de diuinis nominibus c. 3. [Quæ supra nos sunt, ne curiosiùs exquiramus; quod & merita nostra superent, & compræhendi non possint.] S. Basil. h. de humana Christi generatione; [Taceant curiosi & in ecclesia Dei superuacanea vestigare desistant. Laudentur quæ nobis concredita sunt; & de quibus ratio omnino non redditur, ne vestigentur.] Et S. Irenæus lib. 2. aduersus hæretes c. 43. [Si quis non inuenerit causam omnium; quæ requiruntur; cogitet quia homo est, in infinitum minor Deo; & qui parte acceperit gratiam, & qui non dum æqualis & similis sit factori, & qui omnium experientiam & cogitationem habere non possit, vt Deus, &c.] Qua de re etiam c. 45. 47. 49. Et S. Athan. in compendio de Spiritu Sancto, cùm Ariani audientes filium Dei esse sapientiam, & splendorem, & Verbum Patris: pro consuetudine sua dicerent, quomodo hoc poterit esse? [Respondet, quasi esse non poterit, quod ipsi nequeunt intelligere.] Et S. Greg. Nyssenus orat. 3. de resur. [Non potest fieri, non potest, vt humanæ mentis agitationibus diuina vis in rebus efficiendis inquirendo explorari & inuestigari possit. Nam si omnia à nobis percipi compræhendiq; possent; non præstaret nobis is qui præstat.] Et S. Cyrillus Alex. lib. 1. in Io: c. 4. [Nec verbis exprimere, nec mente mysteria diuina concipere possumus: superat enim diuina res & verba & ingenium nostrū.] Et lib. 12. c. 53. de Christi ingressu ad Discipulos ianuis clausis; [Nullus, ait, quærat quomodo ianuis clausis corpus Domini penetrauit; cùm intelligat, non de homine nudo, sed de omnipotente Dei filio, hæc ab Euangelista conscribi. Nam cùm Deus verus sit, rerū naturæ nõ subiacet.] Et S. Eusebius Emiss. h. 1. de symbolo. [Diuina opera non discutienda sunt, sed credenda. Non te confundat nec trepidum faciat rerum nouitas; sed sufficiat tibi omnipotentis autoritas; & sit pro luce rationis magni potentia conditoris. Non causeris, si non subiaceat sensui tuo ordinationum cœlestium magnitudo: excedit Diuini opificij dignitas humanæ mentis angustias. quid tibi spectale quid proprium reseruaret comprehēsibilis illa maiestas; si semper compræhendere posset sapientia hominum altitudines cœlestium secretorum?] Et h. 2. loquens de Christi Natiuitate ex Virgine: [Nõ se obijciat, inquit, sensibus tuis nouitas operis, sed virtus operantis. Nec dicas: illud fieri non potest; quia qui te magna credere iussit, omnipotens est. Diuinis rebus admiratio adhibenda est non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas, sed si de factis eius dubitas, imbecillitatem omnipotentis accusas.] Et S. Io. Dam. lib. 4. de fide cap. 14 agens de Eucharistia: [Si quo pacto, inquit, id fiat requiris; sat tibi sit audire, quod per Spiritum Sanctum id fiat, quemadmodum & ex Sancta Dei Matre per Spiritum Sanctum Dominus sibi & in seipso carnem condidit. Nec quidquam amplius nobis perspectum, & exploratum est quam quod Verbum Dei verum est, & efficax, atque omnipotens: nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat.] Solis exemplo vtitur Sanctus Hilarius in lib. 10. de trinit. [Si cõtuentibus, inquit, solis claritatem

virtus

virtus intenti luminis obstupescit; vt si quãdo causam radiãtis luminis solertius acies curiosæ contemplationis inquirat, vsq; ad emortuum videndi sensum oculorum natura reuocetur, accidatq; intendendo magis videre, ne videas, quid nobis in Dei rebus & in sole iustitiæ expectandum est? Non ne incumbet volentibus superсapere stultitia? Non ne illud ipsum acre intelligentiæ lumen, stupor hebetis desipientiæ occupabit? Non enim natura inferior causam naturæ potioris intelliget, nec subiacet humanæ conceptioni ratio cœlestis. Excedit humanam mentem Dei potestas; ad quam si se infirmitas protẽdat, magis infirma reddetur; dum hoc ipsum, quod obtinebat, amittit; potiore ad obtundendam eam rerum cœlestium natura: quia omnem eius contectantis se peruicaciam ipsa complexu eius maior infirmat. Vt igitur Sol ita videndus est, vt possit videri; tantusq; excipiendus luminis est, quantus admittitur; ne si plus velimus spectare, minus quoque, quam possumus, consequamur. Ita & ratio cælestis intantum intelligenda est, inquantum se permittit intelligi; intantum expetenda est, inquantum apprehendendam se dedit: ne si contenti intelligentiæ moderamine non simus amittamus indulta. [Hactenus Hilianus. Sanctus Augustinus in ep. 3. ad Volusianum, paucis uerbis, in hisce rebus scripsit totam rationem facti esse potentiam facientis. Et in libro de agone Christiano c. 22. [Stulti homines & miseri, quod ipsi facere non possunt, etiam ab omnipotente Deo fieri potuisse non credunt.] Et ser. 139. de tempore. [Qui infideliter disputant, argumentantur contra animas suas, disputantes contra potentiam omnipotentis. Deus est, qui facit, & tu dicis, fieri non potest. Paganus negare Christum potest, negare Omnipotẽtem Deum non potest.] Et ser. 159 [Si rationem poscis, non erit mirabile: si exemplũ quæritur, non erit singulare] Et ser. 181. Non quæramus quomodo, qui Deum quærimus omnipotentem.] Et Petrus Chrysologus ser. 60. & 61. [Qui dixisti, credo in Deum Patrem omnipotentem; si dubitas, mentitus; si dicis, quomodo, non credis, sed discutis; si putas impossibile; omnipotentiam, quam confessus es, tollis.]

Quarta responsio fuit; in diuinis hisce mysterijs fide opus esse, non ratione; credenda illa esse, non examinanda aut discutienda. Dictum hac de re est cap. 6. & rursum dicendum. Ac primùm Sancti Athanasij sententia in or. 3. contra Arianos. [Qui in Deo quærit, quomodo; insanit; quoniam rem ineffabilem & soli Deo cognitam, verbis interpretari conatur.] Et in ep. ad Serapionem, qua Spiritum Sãctum docet creaturam non esse, [Mysteria scribit fidei, non humana sapiẽtia, sed auditione fidei comprehẽdenda esse: neque in illis quærendum, quomodo? sed ex sacris discendum literis. Deitas enim non demonstratione rationum traditur, sed fide & pia cogitatione cum religione.] Et S. Iustinus in expositione fidei de Trinitate: [Si vnionis verbi cum carne quæras modum; nõ pudebit ignorantiam fateri; immò gloriabor potiùs, quod credã arcana, que nec ratio nec mẽs valet percipere.] Et S. Athã. in oratione, Vnum esse Christum. [Primùm credere oportet & glorificare; & secundò in sublimi ratione istarum rerũ quærere; nõ humi ex sãguine, & carne; sed ex reuelatione diuina, & cœlesti. Nam Christus dixit Petro, caro & sanguis non reuelauit tibi; sed Pater meus, qui est in Cœlis.] Et in Ep. 2. ad Serapionem, de Spiritu Sancto. [Responsio, quæ hæreticis maximè congruit, silentium est. In rebus enim fidei non est quærendum quare sic, & quare non sic. Nam quæ fide traduntur, cognitionem habent curiositate inscrutabilem.] Et rursum in libro de vnita substantia Trinitatis. [Memento quia innenarrabilia sunt quæ credimus; quę omnino credenda sunt.] Moysi quidem certe volenti accedere vt ardẽtem rubum videret, dictum est a Deo; ne appropries huc ex: 3. Ac si diceret, vt Philo Iudæus interpretatur in libro de profugis, Ne accedas ad hanc cogitationem. Nam huic curiositati satagenti humanæ vires non sufficiunt: sed facta quidem mirare stans; de causis verò ne sis solicitus. Nam locus, in quo stas sanctus est: locus inquam ad rationes causarum pertinens; qui tantum diuinarum naturarum est.] Et S. Gregorius Nazian. in tractatu de fide, [Deus, cui assimiliari nihil potest, sufficiat credi, quod esse sentitur; quia ipse credi se voluit non indicari, nec examinari.] Et orat. de moderatione in disputationibus seruanda, [Satis superq; tibi est fundamentũ habere; sufficit tibi cor pane fulcire, obsonia copiosis & locupletibus relinque] Et Sanctus Basilius lib. 2. contra Eunomium; [Si cuncta intelligentia nostra mensurare voluerimus; & quod mente non capimus; id nihil omninò esse putauerimus; amittetur profectò fidei, amittetur etiam spei remuneratio; quomodò autem erimus beatitudine digni, quæ in rerum inuisibilium fide deposita est; si solis ijs assentimus, quæ intellectui dilucida putamus?] Et lib. 4. [Si quomodo de Deo interrogas; & vbi quoque, vt in loco, & quando vt in tempore, interrogabis, quod si absurdum de Deo talia quærere, turpius profectò erit non credere.] Nam vt ait S. Io. Chrys. in orat. aduersus calum: quod tres Deos colamus. [His, quæ scripta sunt, crede, quæ non sunt scripta, ne quæras.] Et h. 6. in

prio-

priorem ad ep. cor: fides eo minor est, quò cognitio maior. [Quantò certiores, inquit, & magis necessariæ sunt res, tanto fides est minor.] Et paulò post; [Quantò certiùs demonstratur argumentum, tantò fidei præmio detrahitur. Ea enim demum est fides, qua quæ nulla possunt ratione inueniri, recipimus.] In hebræorum celebratione Paschæ pręceptum erat ex. 12. vt agnum comederent, ossa verò traderent igni. [Quoniam (Santi Gregorij Nysseni sententia in libro de vita Moseos,) duo sunt præceptorum Dei genera; alia, quę facilè intelligātur, & quorum probabilis ratio reddi possit; hæc vt famescentes debemus comedere: idest velociter & libenter tractare. Alia latent, nec illorum ratio reddi potest: hæc Spiritui Sancto, qui profunda Dei scrutatur, relinquenda sunt.] Et Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus catech. 11 [Quòd Deus habeat filium, crede; quomodo autem, ne sis curiosus. Quærens enim non inuenies. Non extollas te, ne cadas.] Qua de re loquitur quoque hoc modo Sanctus Gregorius Nazian. in orat. de dogmate, & statu Episcoporum. [Mihi audire satis est, quod filius est, & quod ex Patre; tū quod ille Pater est hic filius. Nihil præterea inuestigandum anxieq; perscrutandum mihi duco; ne mihi idem, quod vocibus accidat; quæ immodica contentione & erectione omnino collabuntur; aut idem quod oculis aduersus solis radios intuentibus. (Quod ex Hilario non multo ante pluribus explicatum est.) Audis generationem, modum ne curiosus inquiras: audis spiritum ex Patre procedere. Id quomodo fiat, ne sollicite perscuteris; &c.] Et rursum in or. 3. de Theologia; [Dei generatio silentij honore decoretur. Abundè magnum tibi est, scire eum genitū esse; quo autē modo genitus sit ne ipsis quidem Angelis nedū tibi intelligere concesserim. Vis declarem quomodo? vt scit Pater, qui genuit, & filius qui genitus est. Quod supra hæc est, nube obtegitur animiq; tui cæcutiētiam fugit.] Et iterum orat. 5 [Quæ est hæc processio, inquies? dic tu, quæ Patris ingenitura sit, & ego filij generationem, & spiritus processionem explicare aggrediar; vt ambo mentis vesania præcipites agamur, in Dei mysteria oculos inijcientes. Nempe qui ne ea quidem, quæ ante pedes sunt, ne arenam maris, aut pluuię guttas &c.] Et Sanctus Io. Damasc. lib. 4. de fide c. 12. [Diuinæ res omnes, & naturam, & sermonem, & cogitationem superant.] Et in historia Barlaam & Iosaphat c. 19. [Quæ diuinitus nobis à scriptura sancta dicta sunt, fide tenere docemur; modum autem nescimus, nec exponere possumus.] Et Cyrillus Alexand. lib. 3. in Io. c. 15. [Nihil supernaturalium compræhendere certiùs possumus; sed credimus, nulla tenentes principia, vnde illa colligere queamus. Credendo igitur, non quærendo, ista compræhenduntur. Et vt laudatur, qui credit: ita culpa non caret, qui dubitat; & quæ seq.] Et lib. 4. c. 14. prius credendum esse ostendit; deinde quærendū, quomodo? Nam ideò Christus Iudæis quærētibus, quomodo posset dare carnem suam ad manducandum, noluit eos docere modū; quia non credebant, & propterea non poterant intelligere. Sic enim Isaias dixit c. 7. si non credideritis, non intelligetis. Et lib. 2. dialogorum de trinitate; [Opinor id, quod fide susceptum est, non vlteriùs inuistigationibus audaculis inquirendum. Etenim quod vltra inquiritur, non est fides.] Hactenus ex Græcis Patribus satis. Iam audiamus latinos. Tertullianus in lib. de baptismo cap. 2. [Fidei mysteria eò magis credenda, quò magis miranda, & minus intelliguntur. Qualia enim decet esse opera diuina, nisi super omnem admirationem? Nos miramur, sed quia credimus; incredulitas miratur, non credit.] De sancto Hilario satis multa habes in superioribus; sed & adde illud in lib. 10 de trin. [Pietas enim est non ambigere, & iustitia est credere, & salus est confiteri. In simplicitate fides est, in fide iustitia, in confessione pietas.] Et in lib. 12. [Religiosa est fides, vbi est etiam naturalis inscitia.] S. Ambrosius sub finem lib 4. Com. in Lucam; [Non licet mihi scire, quomodo natus sit; non licet tamen nescire quod natus. Si Deo non credimus, cui credemus?] Et lib. 6 [Non licet mihi scire generationis seriem, non licet tamen nescire generationis fidem. Crede igitur, & tu quemadmodum Petrus credidit; vt & tu beatus sis.] Et iterum lib. 1. de fide ad Gratianum c. 5. [Licet scire quod natus sit; non licet discutere quemadmodum natus sit. Illud negare non licet, hoc quærere metus est.] Et iterum; [Credere tibi iussum est, & non discutere permissum.] Et in or. de fide Ressurrectionis; [Ego rationem à Christo non exigo; si ratione conuincor, fidem abnuo.] Et lib. 1. de vocatione omnium gentium c. 7. [Quæ Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda: quæ autē manifesta fecit, nō sunt neganda; ne & in illis illicitè curiosi, & in istis damnabiliter inueniamur ingrati.] Et lib. 3. de Spiritu Sancto ad Gratianum c. 22. [Deum laudato, ne discute. Seraphin indefessis vocibus laudant, & tu discutis? ostendunt nobis non aliquando discutiendum Deum, sed semper esse laudandum.] Si autem propterea putes negandum ista esse, quia ea non vales cœcis mentibus cernere;] Debent, (inquit, sanctus Augustinus in extremo lib. 12. de trin.) & illi, qui ex natiuitate sua cœci sunt, esse solem

nega-

negare .] Sed in fermone 181. de tempore, dum Apoſtolorum ſymbolum interpretatur; illius principium, ait fuiſſe credo : quoniam Dominus non iubet nos diſcutere, ſed credere; non rationem requirere, ſed fidem ſimpliciter & immobiliter exhibere. Et lib. 9. de trin. c. 1. [De credendis, ait, nulla infedelitate dubitemus, de intelligendis nulla temeritate affirmemus: in illis autoritas tenenda eſt, in his veritas exquirenda .] ſanctus Gregorius Papa h. 20. in Ezech. [Diuinæ virtutis myſteria, quæ compræhendi non poſſunt nō intellectu diſcutienda ſunt, ſed fide veneranda, quidquid enim ratione hominis compræhendi poteſt, mirum iam eſſe non poteſt.] Et h. 22. in Euangel. illud, quod de Paſchali agno præcepit olim Deus exod. 12. ſi quid reſiduū fuerit, igne comburetis; tunc fieri aſſerit, quando quod de his myſterijs intelligere non valemus, poteſtati ſancti ſpiritus reſeruantes, humiliter credimus. Et h. 26. [Diuina, inquit, operatio, ſi ratione compræhenditur, nō eſt admirabilis; nec fides habet meritum, vbi humana ratio præbet exprimentum] Et ſanctus Leo Papa ſerm. 7. de Natiuitate Domini; [Cum ad intelligendum ſacramentum Natiuitatis Chriſti, qua ex Virgine Matre eſt ortus, accedimus; abigatur procul terrenarum caligo rationum, & ab illuminato fidei oculo ſapientiæ fumus abſcedat. Diuina eſt enim autoritas, cui credimus; diuina eſt doctrina, quam ſequimur.] Et s. Proſper lib. 1. de vita contemplatiua c. 19. [Non fides ex intellectu, ſed ex fide intellectus exiſtit : nec qui intelligit, credit, ſed qui credit, intelligit] Et s. Maximus taurinenſis h. 1. in Natali Domini; [Qui opera Dei magis vult examinare, quàm credere; non ſequitur animæ ſenſum, ſed carnis errorem,] Et Lactant. in libro de origine erroris c. 7. [Maioribus noſtris, etiam nulla ratione reddita rationis eſt credere ſi credis, cur rationem requiris, quæ poteſt efficere ne credas ? ſi verò rationem requiris, & quærendam putas; ergò non credis. ideò enim quæris, vt eam ſequaris, cùm inueneris.] Et in libro de Diuino præmio cap. 23. de reſur. loquens. [Nemo, ait, quærat, quemadmodum fieri poſſit. Nec enim diuinorum operum reddi poteſt ratio. Sed ſi à principio Deus hominem neſcio quo inenarrabili modo inſtituit; credamus ab eodē reſtitui veterem poſſe, qui nouum fecit.] Et s. Petrus Chryſologus ſer. 58. [Qui fidem quærit, rationem non quærit] Et ſer. 59. [Diſcutere non licet; credere conuenit, non conuenit perſcrutari &c.] Et ſer. 62. [Qui interrogas, fidem denegas, Si enim credis, vnde venit quomodo? Quomodo, ſermo dubitantis eſt, non credentis.] Et ſer. 141. Ne minima quidem operum Dei aſſequi poteris ſine fide. Sed tu hic totum vis de ratione conſtare, vbi totum conſiſtit ex fide: quod tamen non ſine ratione ſubsiſtit; ſed ratione Dei non tua homo.] & s. Bern. Ep. 189. ad Innocentium Papam; [Indignum rationem fidei humanis Committi ratiunculis agitandam; quam tam certa ac ſtabili veritate conſtat eſſe ſubnixam.] Et Ep. 190. ad eundem, Quid magis contra fidem, quam credere nolle, quidquid non poſſit ratione attingere?] Denique ne longiorē faciam ſermonem; Io: Caſſianus lib. 1. de Incarnatione c. 5. [Noſtrum, inquit, eſt credere, Dei noſſe] Et lib. 4. c. 2. [Æquum eſt vt de agnitione illius ipſi credamus; cuius totum eſt quod de eo nouimus.] &c. [Rationem dicti quæris? non reddo: Deus hoc dixit; Verbum illius ſumma ratio eſt. ſola mihi ad credulitatem ſufficit perſona dicentis. Quid mihi quærere quomodo verum ſit, quod Deus dixit; cum dubitare non debeam, quin verum ſit, quod Deus dixerit?] Et rurſum lib. 5. c. 1. [Si quid in hac re per hominis opus actum eſt humanas quære rationes ſi autem totum, quod actum eſt, Dei virtus eſt; quid impoſsibilitatem ſpectas humanam, vbi efficiētiam vides eſſe diuinam] Loquitur ſane de Incarnationis myſterio; ſed de cæteris idem dici poteſt; atq; ad Dei omnipotentiam prouocat, de qua antea dictum eſt

Quinta reſponſio fuit ; Modum hunc diuinorum myſteriorum, quem Deus noluit nobis indicare; nec à nobis oportuiſſe ſciri. Tertull. verò in lib. de anima c. 1. dixit præſtare per Deum neſcire, quam per hominem ſcire Et S. Ambr. in lib. de Incarnationis Dominicæ Sacramento c. 3. [Ne quærite huiuſmodi naturā; neſcio multo melius, hoc quā ſcio. Hoc ſolum bene ſcio, quod neſcio, quæ ſcire non poſſum . Quod vidimus, quod audiuimus, dixit Io: in p. Ep. c. 1. Ioannes hoc ſolum bene ſcire ſe dixit, quod audiuit . illi ſatis eſt audiſſe mihi non eſt ſatis ?] Et lactantius in lib de origine erroris c. 12. paucis verbis reſpondit; [Quomodo id fecerit , ſi nos oporteret ſcire, docuiſſet, ſicut docuit cætæra, quę neceſſaria & vtilia nobis erant futura . Immò vero, & ad meritum fidei, & ad humilitatem noſtram & ad dignitatem rerum, ſatius fuit ignorare. Vnde illud Auguſtini dictum; ſi ratio quæritur non eſt mirabile .]

Sexta reſponſio fuit; nil eſſe mirum, neque nos dolere poſſe , ſi diuinorum myſteriorum modum non aſſequamur ; cum in rebus creatis, & verò in nobis ipſis, plurima non intelligamus. Hoc in expoſitione ſymboli multis perſequitur S. Cyprianus, & S. Hilar. in 2. de Trinit. libro; quo loco agens de æterna filij generatione. [Ceſſet, inquit dolor quærelarum. Non ne æquanim iter ignorabis Creatoris natiuitatem , ignorans originē creaturæ? ſen-

„ ræ? sentisne te genitum, & quæ ex te generantur intelligis?] Hec si potes ennarra. „ Æquanimiter imperitus in tuis insolenter in „ Dei rebus ignarus.] Quod etiam repetit in libro contra Cõstantium Augustum iam vita functum. Et S. Io: quoq; Chryſ. h. 4. in priorem Ep. ad Cor. in natura etiam obijcit esse multa, quorum ratio reddi non potest. Et S. Cyrillus Alexandrinus De Incarnatione Vnigeniti c. 7. [Nihil mirum, si in huiusmodi „ cogitatione vincamur, cum res nostras, quo„modo se habeant inquirẽtes, vltra modũ no„stræ mentis inuentionem esse confiteamur.] Et s. Anselmus in lib. de incarnatione verbi c. 2. [Cuius, inquit, mens obscura est ad discer„nendum inter equum suum & colorem „eius; qualiter discernet inter vnum Deum „& plures relationes eius? [Et s. Gregorius „Nazian. in orat. de dogmate, & statu Epis„coporum. [Audis generationem; modum „ne curiosius inquiras: audis spiritum ex Patre „procedere; id quomodo fiat ne sollicite per„scruteris. si te ipsum non nosti, quisquis es; „qui de his rebus disputas; si hæc nodũ intelle„ctu comprehẽdisti quorũ sensus ipse testis est „quo tandem modo, quid & quantus sit Deus, „te certo tenere, & scire arbitraris? magnæ „profectò est stultitiæ &c.] Et in orat. 5. de Theologia, agens de filij generatione, ad eũdem modum loquitur, [Quæ est hæc proces„sio? inquies. Dic tu, quæ Patris ingenitura „sit, & ego filij generationem & spiritus pro„cessionem explicare aggrediar: vt ambo mẽ„tis vesania præcipites agamur in Dei myste„ria oculos iniicientes. Nempe qui ne ea „quidem, quę ante pedes sunt, ne arenam ma„ris aut pluuię guttas numerare possimus &c] Et s. Augustinus pluribus in locis profert in natura omnia esse admiranda; quæ non considerata vilescunt, & tamen vix aut ne vix quidem eorum ratio reddi potest: vt in Ep. 3. ad Volusianum, & lib. 3 de Trin. c. 2. 5. & 6. & lib. 21. de Ciuit. Dei c. 4. & 5. & in ps. 110. & tract. 8. & 9. & 24. in Io: & in libro 50. homiliarum; h. 32.

Septimo responderunt, quo obscuriora sũt nostra mysteria, eò magis sunt veneranda & credenda. Ita Tertull. in lib. de bapt. c. 2. „ Fidei mysteria eo magis credenda, quo ma„gis miranda, & minus intelliguntur qualia „enim decet esse opera diuina, nisi super om„nem admirationem?] Et s. Ansel. in libro de Incarnat. Verbi c. 2. [Si potest intelligere; „Deo gratias agat: si non potest, non immit„tat cornua ad ventilandum, sed submittat „caput ad venerandum. Citius enim potest „in se confidens humana sapientia impingen„do cornua euellere, quam immittendo petrã „hanc euellere.] Et s. Nazian. in ora. de pauperum amore; [Quò assequutu difficiliora, eò „maiorem sui admirationem mouent.] Et S. Euseb. Emiss. h. 1. de symbolo; [Quis quis es, „qui obscurorum profunda, nõ fide, sed curio„sitate rimaris; hoc potius insinua cordi tuo, „vt diuinas disputationes quantò difficilius „inuestigare te videris, tantò reuerentius ad„mireris. Quid haberent superna prætiosum, „si nostræ familiariter scientiæ subiacerent? „Et ideò quantò minùs capis operis intellectũ, „tantò magis dispensationis, mirare consiliũ.] Et s. Maximus Taurinensis h. 5. in Natali Domini: [Eò magis nobis Christi sunt vene„randa mysteria, quò magnitudine sui capa„citatem ingenij mortalis excedunt.]

Postrema responsio fuit; curiositatem in omnibus rebus vitiosam esse, in diuinis stultissimam. Audisti in 4. responsione s. Athanasium insaniam appellantem: & postea s. Nazianzeni verba duobus in locis. sed, & Cyrillus Alexandrinus de incarnatione tractans in libro de recta fide ad Theodosium, sic habet. [Nõ est sine periculo curiosiùs exquirere „ea, quibus minùs assueuimus: stultissimũ autẽ „omnino examini subijcere ea, quæ mentẽ no„strã transcendunt; & tentare quæ intelligere „intelligere impossibile est.] Et S. Hilarius in lib. contra Constantium iam vita functum; [Stultum est calumniam in eo inquisitionis „intendere, in quo comprehendi id, vnde quę„ritur, per naturam suam non potest.] Et S. Ambrosius lib. 5. de fide ad Gratianum c. 9. „[Veh misero mihi; Impiè discutere audemus, „quem digne rogare non possumus.]

CAPVT IX.

Fidei quæstiones ad ecclesiam referendæ.

QVOD si quid dubitetur; ad Christi Vicarium, & Petri successorum, cuius est iudicare, quæstiones omnes fidei referantur, vt in ep. 98. habet S. Leo, s. Gregorius lib. 4. registri c. 95. Cyrillus Alexand. ep. 18. ac cæteri Patres. Origenes autem h. 4. in leuit: tractans illa verba (quod autem superfuerit ex ijs, mãducabit Aaron & filij eius) ità interpretatur, [Vt si quid superauerit & ex„cesserit intellectum tuum; serues Aaroni, hoc „est Sacerdoti, & reserues Doctori; vt ipse „hæc manducet, ipse discutiat, ipse exponat. „Sicut, & alibi Moyses dicit; Interroga Patrem „tuum & annunciabit tibi. Ipse enim scit, quo„modo hæc azyma debeant manducari, & in „azymis sinceritatis & veritatis exponi.] Magistratibus sæcularibus aut Principibus non permittitur in causas religionis ac fidei sese intrudere; sed & ipsi, cùm sint ecclesiæ filij, consulant Patres. Nam si de nullo Episcopi negotio scribit s. Ambrosius in ep. ad Marcellum, fuisse permissum præfecto Prouintiæ iudi-

iudicare quantò minùs de quęstionibus fidei? Immo ad Imperatorem Theodosium idem ipse scribit, vt Episcopos consulat. [Si de „ causis, inquit, pecuniarijs Comites tuos con- „ sulis; quãto magis in causa religionis, Sacer- „ dotes Domini æquum est consulas?] Et rursum ad eundem; Theodosij legem commemorat, Ne causæ fidei, vel Ecclesiasticæ personæ à Laicis iudicentur: sed Sacerdotes de Sacerdotibus iudicent, & Episcopi de Episcopo. Et iterum; [De fide non in consisto- „ rio agatur, sed in Ecclesia inter Episcopos.] & in or. in Auxentium, de basilicis tradendis; „ [Si in consistorio non solet Christus reus esse, „ sed iudex: causæ fidei in Ecclesia agendæ sũt] Et rursus; [Quid honorificentius, quam vt „ Imperator Ecclesiæ filius dicatur? Impera- „ tor enim bonus intra Ecclesiam, non supra „ Ecclesiam est.] Et in Ep. ad Marcellinam sororem, cùm Imperatoris verbis iuberetur tradere basilicam; libere respondit; [Noli te „ grauare Imperator; vt putes te in ea, quæ „ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. „ Noli te extollere: sed si vis diutius imperare, „ esto Deo subditus. Ad Imperatorem palatia „ pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publi- „ corum tibi moenium ius commissum est, non „ sacrorum.] Et S. Bernardus Ep. 188. ad Innocentium Papam. [Ad Romanam sedem „ referuntur quæstiones fidei; iniuriæ, & pro- „ bra patrum.] Hoc ipsum agit Theodoretus lib. 4. hist. Eccles. c. 8. non debere Imperatores, & Principes sæculares in rebus fidei se immiscere, sed eas Episcopis relinquere; illorum quæ sentẽtiæ stare. Et S. Io: Damasc. or. 1. de imaginibus; [Regio non cedimus im- „ perio, Patrum conanti euertere consuetu- „ dinem. Neque enim piorum est Regum Ec- „ clesiastica instituta conuellere. His de rebus „ statuere non ad Reges pertinet, sed ad cõci- „ lia: ligandi, soluendiq; potestatem non Regi- „ bus, sed Apostolis, & eorum successoribus, „ & Pastoribus Christus dedit.] Et rursum orat. 2. [Regum partes non sunt, vt Ecclesię „ leges pręscribant. Regum est ciuilis admi- „ nistratio; Ecclesiastica vero institutio, Pasto- „ rum atq; doctorum. Paremus tibi, Rex, in „ ijs, quæ ad vitæ ciuilis negotia pertinent; At „ in Ecclesiasticis rebus statuendis, ac decernẽ- „ dis, habemus pastores, qui nobis loquuti sunt „ verbum, & leges, atq; instituta Ecclesiastica „ tradiderunt.] Et rursum; [Non suscipio Re- „ gem sibi per impotentiam Sacerdotium vin- „ dicantem. Non Regijs regulis, sed patrijs „ institutis, tam scriptis, quam non scriptis, „ Ecclesiam censeo constitui, & gubernari „ oportere.]

CAPVT X.

Fides non seruiat statui.

Neqve committendum (quod in principibus hisce maxime verendum esset) vt fides, ac religio sæculari, ac temporali seruiat statui; cum hic magis illi seruire debeat. Non enim diuina humanis, temporalibus æterna, & terrenis cœlestia; sed contra potius, æquum est famulari; quod & prudentia docet, & ordinata suadet charitas. Tunc scribit Sanctus Leo Ep. 7. ad Theodosium. „ [Est optimus regni status, quando sempiter- „ næ Trinitati vnius Deitatis confessione ser- „ uitur.] Et Ep. 31. ad Pulcheriam. [Res hu- „ manæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ „ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, „ & Sacerdotalis defendat autoritas.] Et Ep. 33. rursum ad Theodosium [Vestro Imperio „ profuturum est, si vnus Deus, vna fides, vna „ totius mundi confessione teneatur.] Et Ep. 43. Martiano Imperatori de indicẽda Synodo sollicito scribit his verbis. [Pio studio hu- „ manis negotijs diuina præponitis, & ratio- „ nabiliter, ac religiosè regni vestri viribus cre- „ ditis profuturum; si nulla sit in Sacerdotibus „ sensibus dissonantia, nulla sit in Euangelij „ prædicatione discordia.] Et Ep. 75. Ita Leonem Imperatorem alloquitur: [Debes aduer- „ tere, regiam potestatem tibi non solum ad „ mundi regimen, sed maxime ad Ecclesiæ „ præsidium esse collatam.] Et S. Gregorius Nazian. orat. 1. in Iulianum, Simul cum fide Christi Imperium quoque creuisse admonuit; tantopere temporali statui prodest religio rectaq; fides. His enim verbis est apud ipsum „ [Cum Christianorum rebus Romanorum si- „ mul increuerunt, simulq; cum aduentu Chri- „ sti Imperium ingressum est; cum nondum „ prius hoc euicisset, vt in vnius principatum „ plane deueniret.]

CAPVT XI.

Vna & eadem semper fides.

Fvit autẽ omnibus temporibus fides Christi necessaria, una semper & eadem fides, qua salutem ęternam consequuti sunt, quot quot ęam sunt consequuti siue in lege naturæ, siue scripta, siue gratiæ. Eadem enim semper uiguit fides, tum apud ueteres Patres, qui in Christum uenturum crediderunt; tum apud nos, qui iam uenisse credimus. Ita docuit Petrus Act. 4. Non est, inquit, in alio aliquo salus; nec aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, & Paulus prima Tim. 2. Vnus est Deus:

unus & mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus; qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Et in 1.cor.15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes uiuificabuntur: per unum hominem mors, & per unum resurrectio mortuorum. & 2.cor.4. Habentes eundem Spiritum fidei, sicut scriptū est; credidi, propter quod loquutus sum, & nos credimus. Quò loco S. Anselmus in Com. [Eadem, inquit, fides incarnationis Christi saluauit eos, qua & nos saluamur. Quia sicuti nos credimus eum uenisse, passum esse, resurrexisse; ità & illi crediderunt venturum, passurum, resurrecturum. Tempora uariata sunt, non fides.] Et S. Augustinus ep. 89. ad Hilarium; [Eadem fides Christi & ueterum Patrum & nostra.] Et in libro de patientia c. 21. [Antiqui per fidem Christi iustificati, hoc credentes futurum, quod nos credimus factum.] Et in Com. ad cap. 3. ep. ad Gal [Quod nos credimus præteritum, antiqui crediderunt futurum; Et hac fide saluati sunt.] Et lib. 18. de ciuit. Dei c 47. [Eadem fides Christi & Patribus reuelata & nobis.] Et lib. 1. de peccatorum meritis & remiss. c. 11. [Per Christi gratiam saluati veteres Patres.] Et libro de natura & gratia c.44. [Eadem fides Christi sanauit antiquos, & nos.] Sed ex instituto de hac re tractat in libro de peccato originali contra Pelagium, & Celestium c. 24. 25. & 26. ac demum in primo libro retract.c.13. [Christiana, inquit, religio & fides fuit ab initio mundi & apud antiquos, nec defuit vnquam.] Et in ep. 49. ad Deo gratias q. 2. Cùm Porphyrius Christianis obijceret; si Christus est salutis via; quid actum est tot sæculis ante ipsum? nūquid omnes sine remedio perierūt? Respōdet primū idem quæri posse de Dijs gentium, quorum religio certis temporibus est instituta. Deinde nil interesse affirmat, si pro temporum diuersitate sunt diuersa sacramenta; modò quod colitur, sanctum sit: sicut nec linguarum diuersitas; si quod dicitur, verum est. Christus autem Verbum & filius Dei, semper fuit apud Patrem. & apud homines fuit semper illius cultus: licet sub diuersis sacramentis. Et qui in eum credentes, piè vixerunt, omni tempore saluati sunt. Immò verò non solùm apud Hebræos, sed etiam inter gentes fuisse semper aliquos in Christum credentes, quamuis in eorum non legatur libris. Vnde in ep. 56. ad Dioscorum; [Totum scribit culmen autoritatis, lumenq; rationis, in illo vno salutari nomine Christi, atq; in vna eius Ecclesia, recreando ac reformando humano generi constitutum est.] Et in libro de catechizandis rudibus c. 19. [Quemadmodum inter Patriarchas ad huius rei signum manu præmissa nati sunt non nulli, Gen.25. Ità omnes sancti, qui ante Christi Natiuitatem in terris fuerunt, quamuis ante nati sunt, tamen vniuerso corpori ecclesiæ, cuius ille caput est, sub capite cohæserunt.] Quod etiam habet conc. 2. in ps. 36. & libro 3. contra duas epistolas Pelagianorum c. 4. Veteres illos sāctos noui testamenti filios appellat; quia eadem Christi fide vixerunt: & illos quidem reipsa Christianos, nos autem etiam nomine. Eadem fuit Sancto Gregorio Papæ sententia h. 17. in Ezechielem. Eadem Sancto Leoni Papæ in ser. 1. & 13. de passione Domini, et in ser. 3. de natiuitate, ità loquitur. [Fides, qua viuimus, nulla fuit ætate diuersa. Verbi incarnatio hæc contulit facienda, quæ facta; & sacramentum salutis humanæ in nulla vnquam antiquitate cessauit.] Propterea Veteres Patres addit conqueri non debere, si Christus citiùs non venit, &c. Et S. Ambr. in ep. ad Horontianum. [Ea, inquit, est sola fides, quæ est in Euangelio. nam licet iustitia Dei in eo reueletur, quæ est ex fide in fidem; tamen sic illa legis est fides, si ei accedat fidei plenitudo. Meritò ergò fides ista, quasi sola dicitur; quia illa sine hac fides non est, sed in hac confirmatur.] S. Iustinus in apologia pro Christianis ad senatum, Christum affirmat, ne Socrati quidem fuisse prorsus ignotū. Et apologia 2. ad Antoninum Pium. [Qui cum ratione vixerunt, Christiani sunt; etiam si non nouisse Deum existimati sint. Quales apud Græcos Socrates, Heraclitus, alijque similes: apud barbaros, hoc est Hebræos, Araham, Ananias, Azarias, Misael, Elias, &c.] Et s. Cyrillus Alexandrinus lib. 10. in Io. c. 23. hanc ob causam Christi fidem scripsit iustitia legali antiquiorem fuisse. Et S. Epiph. hær. 1. iam ab initio mundi principium habuisse. Quod ex Augustino quoque paulò ante dictum est.

CAPVT XII.

Credere Deum, Deo, & in Deum.

SED in libro 83. qq. q. 48. tria credibilium genera proponit. Alia quæ semper creduntur, & nunquam intelliguntur; qualia sunt ea, quæ in historijs de temporalibus, & humanis gestis continentur. Alia, quæ & creduntur, & intelliguntur, nempe ea omnia, quæ humanis rationibus conclusa in humanis scientijs, ac disciplinis habentur. Alia demum, quæ primum creduntur, & post intelliguntur. Duo priora genera ad humanam fidem pertinent; tertium hoc ad diuinam, de qua nunc est nobis sermo. Ea enim continet, quæ ad Deum & diuina, æternamq; vitam spectant, & quæ à Deo nobis sunt reuelata, quæ nunc quidem credimus, & non intelli-

telligimus, sed in beata Patria pro captu nostro intelligemus, videntes et nō ampliùs credentes. Rursum cùm de rerum diuinarum fide agimus, intelligere oportet, aliud esse credere Deum, aliud credere Deo, aliud credere in Deum; quod in symbolo dicimus, Credo in Deum Patrem omnipotentem, et in Iesum Christum eius filium; et in Spiritum Sanctum Dominum etc. Quæ omnia explicare melius non possum, quàm verbis S. Augustini in ser. 181. de tempore. [Credere, inquit, Deo, est credere vera esse, quæ loquitur; credere Deum, est credere, quia ipse est Deus; credere in Deum, est diligere illum; credere vera esse, quæ loquitur, multi et mali possunt. credunt enim esse vera, sed nolunt ea facere sua. credere autem ipsum esse Deū, et Dæmones possunt credere verò in Deum, soli nouerunt, qui diligunt illum. qui non solùm nomine Christiani sunt, sed, et factis et vita; quia sine dilectione fides inanis est; cum dilectione, fides Christiani; sine dilectione, fides Dæmonum.] Ita triplicem distinguimus fidem; Vnam Dæmonum, qui Deum esse fatentur: nam hoc & Dæmones credunt & contremiscunt, vt c. 2. dixit Iacobus: & Luc. 4. exibant dæmonia à multis clamantia & dicētia, Quia tu es filius Dei. Aliam malorum Christianorum, qui Deo etiam reuelanti credunt; sed ea non faciunt, quæ ipse præcepit. Hæc est etiam fides hæreticorum, qui solam fidem absque operibus bonis putant ad salutem sufficere: et adhuc multò deterior fide malorum Christianorum; quod hi omnia, quæ à Deo dicuntur, credunt; illi multa pernegant; ea solùm credentes, quæ volunt, non diuina fide, sed humana persuasione admittentes. Si enim diuina fide dicenti Deo crederent; omnia crederent. Tertia est fides bonorum Christianorum; qui non solùm Deo, sed etiam in Deum credunt; seruantes eius præcepta, atq; in eum per spem et dilectionē tendentes. Atq; hæc est fides viua, quæ per dilectionem operatur; de quo post dicetur. Interim hoc loco moneo, non eo tantùm loco, sed alibi sæpiùs Augustinum eodem modo exposuisse eandem sententiam, credere Deum, Deo, et in Deum. Nam in extremo lib. 18. de ciuit. Dei. [Non credimus, inquit, in Petrum, sed in quem credidit Petrus, sanè credimus Petrum; et Petro tanquam Christi Apostolo, at non in Petrum; quia non in eum velut vltimum finem, sed in Deum solum spe, et charitate tendimus.] Quo circa in Com. in ps. 77. Credere in Deum ostendit plus esse, quàm credere Deo. [Nam et homini sæpè credendum est; sed in eum non est credendū. Credere enim in Deum est credendo adhærere ad bene cooperandum bona operanti. Deo] et tr. 29. in Io. rursum dicens; Credimus Petro, et credimus Paulo; sed non credimus in Petrum, neque in Paulum: et adferens illud Christi verbum, si quis voluerit voluntatem eius facere; Hoc est, inquit, credere. credere autem, esse facere voluntatem Dei, et operari opus eius, et quod illi placet; ostendit ex illis verbis Io. 6. Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem ille misit. Qui enim credit in eum, credit etiam ei; at qui credit ei, non continuò credit in eum. nam & Dæmones credebant ei, & non in eum. Et mali item Christiani, & iniqui. Atq; hæc est fides, quæ iustificat, seu deputatur homini ad iustitiam; quæ inquam credendo amat, credendo in eum tendit, & eius membris incorporatur. Ipsa est, quam à nobis exigit Deus, & de qua Apostolus Gal. 5. Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium; sed fides, quæ per dilectionem operatur. [Hæc fides, (inquit in libro de cognitione veræ vitæ c. 37.) Vita est animæ, & per hanc iustus viuit. Hæc fides spe nutritur, vt corpus cibo reficitur; Dilectione animatur, vt corpus anima viuificatur. Dilectio autem operatione comprobatur: vnde fides sine operibus mortua esse affirmatur.] Et ser. 61. De verbis Domini; peccatum, de quo prędicit Christus Io. 16. fore vt Spiritus Sanctus arguat mundum, infidelitatem, & non credere in Christum, intelligens; nam peccata omnia per infidelitatem tenentur, per fidem dimittuntur: Subinde exponit, quid sit credere Christum esse, & credere in Christum. [Nam ipsum esse Christum, & dæmones crediderunt, nec tamen in Christum crediderunt. Ille enim credit in Christum, qui & sperat in Christum, & diligit Christum. Nam si fidem habet sine spe ac dilectione, Christum esse, credit, non in Christum credit.] Et in ser. 131. de tempore, In symbolo sapienter obseruat nos dicere, credo sanctam Ecclesiam Catholicam, & non in Ecclesiam; quia ecclesia non est Deus, sed Domus Dei. Credere namq; In, soli Deo conuenit. Quod S. Anselmus quoque explicauit in Com. ad caput 4. ep. ad Rom. & S. Euseb. Emiss. h. 2. de symbolo, & S. Gregorius Nazian. or. 5. de Theologia, et alij omnes.

Fides triplex.

CAPVT XIII.

Fides Dei donum.

PELAGIANORVM porrò fuit aliquando error, vt ex S. Augustino constat, fidem liberi nostri arbitrij esse partum; non item speciale Dei donum. Posse enim quemlibet cum generali Dei auxilio credere. At negat Paulus in posteriore ad Cor. Ep. c. 3. nos esse sufficientes cogitare quidquā ex nobis absq; Deo; minus vero est cogitare, quam credere:

quia omnis qui credit, cogitat; non omnis qui cogitat, credit; sed qui cogitationi assensum præbet. [Quis non videt, (inquit Augu-
„ stinus in libro de prędestinatione Sanctorum
„ c. 2.) prius esse cogitare, quam credere? nul-
„ lus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaue-
„ rit esse credendum; quamuis enim raptim,
„ quamuis celerrime credendi voluntatem
„ quandam cogitationes anteuolent; necesse
„ est tamen, vt omnia, quæ creduntur, præue-
„ niente cogitatione credantur. Et quæ seq.] Quod si id, quod minus est, sine Deo non possumus; multò minus id quod maius. Et in priore Ep. c. 7 scribit idem Apostolus, se misericordia Dei consequutum, vt esset fidelis. Et c. 12. inter Spiritus Sancti Dona commemorat fidem; Alteri fides in eodem spiritu. Et ad ephes. 2. Gratia estis saluati per fidem; & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Et ad Philip. 1. Vobis donatum est, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini. Apostoli quoque luc. 17. petierunt à Christo augeri sibi fidem. Et Matt. 16. Petro dixit Christus Beatus es Simon Bar-iona; quia caro & sanguis non reuelauit tibi; hoc est non potuit homo credere, quod tu credis: sed Pater meus, qui est in Cœlis. Et in concilio Arausciano 2. can. 25. decretum est esse donum Dei.

At nõ sine libero arbitrio.

In suo tamen genere liberum quoque nostrum adesse arbitrium, atq; hoc à nobis exigi; ex multis Scripturæ locis colligitur. Nam Matt. 9 quæritur; creditis, quia hoc possum facere vobis? Et c. 17. si habueritis fidem sicut granum Synapis, &c. & Mar. 9. si potes credere, omnia possibilia sunt credenti, & Luc. 8. crede tantum, & salua eris. Et Io: 10. Si mihi non vultis credere, operibus credite. Et Act. 16. crede in Dominum Iesum. Et illud Is. 1. Si volueritis & audieritis me bona terræ comedetis. Et vbicunq; fides nostra laudatur: vt cum dicitur: Beata, quæ credidisti. Non enim laudaretur, si nihil in nobis esset voluntarium. Et vbi fidei proponitur præmium, aut pœna; qui crediderit, saluus erit; et credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad iustitiam. Et contrà; qui non crediderit, condemnabitur; et arguet mundum de peccato, quia scilicet in Christum credere noluerunt. Non haberet autem præmium, neque pœnam; si nihil in nobis haberet liberum et voluntarium. Accedunt et illa loca, in quibus fides appellatur nostra; vt Matt. 9. fides tua te saluam fecit; et adnotauit S. Irenæus lib. 4. aduersus hæreses, propterea dici nostram, quod in ea partem quoque suam habeat liberum nostrum arbitrium; alioqui nostra dici non posset. Et S. Cyprian. lib. 3. ad Quirinum c. 52 credendi, et non credendi libertatem in arbitrio positam esse ostendit. Sanè S. Augustinus cum Pelagianis disputans, qui libero arbitrio nimium tribuebant; si secus sensisset, negare penitus debuisset omnem illius in hac re operationem: sed ità liberi arbitrij concursum concedit, vt fidem tamē donum esse Dei contendat: quẽadmodum videre licet præsertim in libro 1. retract. c. 23. Et libro de prædestinatione Sanctorum c. 3. [Multi, ait, c. 6. audiunt ver-
„ bum veritatis; sed alij credunt, alij contradi-
„ cunt, volunt ergò isti credere, nolunt autem
„ illi quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cùm
„ alijs præparetur, alijs non præparetur vo-
„ luntas à Domino; discernendum est vtique,
„ quid veniat de misericordia eius, & quid de
„ iudicio.] Tria hæc namque, fides, spes, charitas, & omnino gratia; ad salutem prorsus nostram adiumenta sunt necessaria; nec tamen salus sine arbitrij libertate constare potest: propterea hæc oportuit quoquo modo ex libero nostro pendere arbitrio.

CAPVT XIV.

Fides implicita & explicita.

FIDES verò duplex potissimùm videtur esse diuisio. Altera in fidem explicitam & implicitam. Altera in fidem formatam & informem, seu fidem viuam & mortuam. Explicita fides est, quæ non generaliter modò, quæcumque Deus & ecclesia credenda proponunt; sed singula quoque distinctè credimus. Cœcus ille Io. 9. à Christo illuminatus statim credidit, immò & cum pharisæis disputauit: & tamen à Christo interrogatus, credis in filium Dei? respondit, quis est Domine, vt credam in eum? Implicitam ergò fidem habebat, explicitam quærebat. Item Act. 8. Eunuchus, qui venerat adorare in Hierusalem, habebat profectò fidem; alioqui ad orandum non venisset: at explicitam didicit à Philippo, & Cornelius c. 10. Vir religiosus ac timens Deũ, & eleemosynas faciens, & deprecans Deum semper, fidem habuit, vt ait S. Augustinus lib. 1. de prædest. sanctorum c. 7. explicitam tamen accepit a Petro. Et c. 19. erant credentes illi, qui Paulo dixerunt; Neque si Spiritus Sanctus est audiuimus.

CAPVT XV.

Fides informis, & formata.

INFORMEM verò fidem vocamus eam, quæ est sine charitate; formatam, quæ cum charitate coniuncta est. Vt enim in moralibus, Prudentia virtutum cæterarum forma esse putatur; quia & si absque prudentia hæ naturam suam habeant; si tamen sine prudentia

dentia operētur, moratæ virtutis laudem nō habent. Sic in diuinis, charitas virtutum omnium forma vocatur; quoniam fides quidem spes, ac virtutes cæteræ, charitate spoliatæ, vim suam & naturam retinent; illarum tamen actio nihil apud Deum valet, nullius est meriti. Quod dicebat Paulus 1. cor. 13. illis verbis, si habuero tantam fidem, ita vt montes transferam; charitatem autem non habuero; nihil sum. Ex quibus duo cognoscimus; & fidem sine charitate esse posse; & operationem illius apud Deum nihil valere. Est enim charitas velut Imago Principis, quæ monetæ dat valorem. Vbi etiam obiter notandum est, non solùm posse esse fidem sine charitate; sed etiam perfectissimam, & robustissimā fidem, quæ miracula quoque perficiat, & montes transferat. Atq; hanc vocamus fidem miraculorum; fidem inquam catholicam perfectam & fortem, quæ miracula quoque perficiat. Accedit, & illud Luc. 12. seruus, qui cognouit voluntatem Domini sui & non facit secūdum voluntatem eius, vapulabit multis. Quid est nosse voluntatem Domini, nisi habere fidem? & quid est non facere, nisi non habere charitatem? & illud Matt. 7. Non omnis, qui dicit mihi, domine, hoc est, qui fidem habet & dominum me cōfitetur; intrabit in regnum cœlorum, &c. & illæ parabolæ, tritici congregati in horreum, & palearum combustarum; sagenæ ex omni genere piscium congregantis; Virginum prudentum & fatuarum non habentium oleum, & aliæ his similes; prorsus ostendūt multos esse in ecclesia, qui fidem babent, sed charitatem non habent. Nemo enim est in Ecclesia, qui nō habeat fidem; plurimi, qui charitatem non habeant: et ideò permisti sunt et boni et mali. S. Iacobus in sua ep. c. 2. Fidem sine charitate, atq; operibus, mortuam appellauit; cum charitate operātem, viuam. etenim viuentium est operari, moueri ex seipsis, et excitare se se ad agendum: mortua quæ sunt, torpent, inertia sunt, operari non possunt. Viuentia animam habent, et formam, quæ in actionem prorumpit; mortua carent anima et ideò operatione. Charitas forma est et velut anima fidei; quam si habeat viua est; si non habeat, mortua. Vt enim corpus sine spiritu mortuum est, inquit Iacobus; ita & fides sine operibus mortua est. Comparatur autem fides, non homini, sed corpori; quod potest quidem habere animam, sed si non habeat mortuum est; & tamen verè corpus nihilominus est; sic enim fides potest charitate formari & viuere; at si ea careat, mortua dicitur; & tamen vera fides est. [Fides (inquit Sanctus Leo Papa in ser. 5. de collectis) sine operibus mortua nominatur: quia sicut in fide est operum ratio, ita in operibus fidei fortitudo] Et S. Ber. ser. 2. de resur. [Sicut corporis huius vitam ex motu suo cognoscimus; ita et fidem viuam ex operibus bonis. Vnde et Christus dicebat Io. 10. opera quæ ego facio, ipsa testimoniū perhibent de me.]

des miculo. ii.

CAPVT XVI.

Fidem sine operibus satis non esse.

EX his autem manifestum est, solam fidem mortuam non esse nobis satis; sed charitatem quoque & bona opera necessaria esse si salui esse velimus. Hæc ipsa fuerunt Pauli verba, in Ep. ad Rom. c. 2. Non auditores inquit, legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et Iacobi c. 2. Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides saluare eum? fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Quod ex instituto probat etiam S. Augustinus in lib. de fide & operibus c. 14. 15. 16. de hoc ipso serio disputans: asseritq; hanc ob causam Petri Ioannis, Iacobi, & Iudæ Epistolas fuisse scriptas: vt hanc adstruerent veritatē, tollerētq; quorundam errorem, qui ob quædam Pauli verba obscura, & male ab illis intellecta secus sentiebant. Quod etiam habet in Com. ps 31. & Aetij quoque & Eunomij fuisse hæresim testatur in libro de Hæresibus c. 54. & confirmat S. Hieronymus ad caput 4. Oseæ. Et de Simone Mago, atq; Carpocrate refert S. Iræneus lib. 1. aduersus hæreses c. 20. 24. Sed in libro 21. de Ciuit. Dei c. 26. multis ostendit S. Augustinus nō esse satis per fidem habere Christum in fundamento; si super ædifices illi pessimam vitam, lignum, fœnum stipulam; vt loquitur Paulus 1. Cor. 3. materiam omnino aptam ad comburendum. Et in libro de octo Dulcitij quæstionibus, in tota q. 1. hoc ipsum agit, asseritq; Iacobum tam vehemēter infensum fuisse illis qui fidem sapiunt absq; operibus ad salutem valere; vt illos etiam dæmonibus compararit. Eandem porro sententiam plurimis ille in locis confirmauit. In lib. Enchir. c. 67 eos ait humana quadam beneuolētia falli, qui per ignem saluari putarunt homines, qui fidem habeāt sine operibus. Et Paulum affert Gal. 5. asserentem, Neque Circumcisionem, neq; preputium valere quidquam; sed solam fidem quæ per dilectionem operetur. Et Iacobum c. 2. iam citatum. Et in libro de fide ad Petrum c. 3. [Intra Ecclesiam Catholicam per solum baptismum vita ęterna nō acquiritur, si post baptismum male viuatur; nam & illi; qui bene viuunt, debent operibus misericordiæ semper insistere.] Et c. 40. [Firmissimè

tene,

tene, & nullatenus dubites; non omnes, qui intra Ecclesiam Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam; sed eos, qui percepto baptismate recte viuunt &c.] Et concludens librum 13. de Trinitate, Iustum monet Gal. 5. dici ex fide viuere, quæ per dilectionem operatur. Et lib. 15. c. 18. [Sine Charitate, inquit, potest quidem esse fides, sed non & prodesse; quippe sola fides prodest, quæ per dilectionem operatur.] Et in qq. super Deut. q. 54 vbi dicitur c. 30. Prope est verbum hoc in ore tuo & in corde tuo; 70. interprætes, ait, addere, & in manibus tuis: quia intelligi voluerunt manus quoque, quibus opera significantur, in corde accipi debere, vbi est fides, quæ per dilectionem operatur. Qua de re tractat etiam in q. 126. ex vtroque testamento mistim. [Quid enim prodest, inquit, cognitio; si manet pristina conuersatio?] Et libro de continentia c. 14. propterea scripsit Apostolum ad Eph. 5. post nominatam fornicationem ac cætera vitia, subiunxisse illa verba; Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ; ne putarent fideles, per solam fidem suam, etiam si in his malis viuerent, se posse saluari. Et in libro de vita Christiana c. 13 [Non perfidiæ tantùm, inquit, sed & criminum vltor est Deus: & frustra dedit mandata iustitiæ, si sola sine iustitiæ operibus fides prodest. Adam perfidiæ, an peccati causa damnatus est? Ità & Cain, & totus mundus diluuio, & sodoma incendio; non perfidiæ, sed criminum causa perierunt. Et quæ seq;] Et in libro homiliarum 50. h. 17. alijsq; pluribus in locis, hoc distinguit fidem sãctorum à fide Dæmonum; quòd Sanctorum fides per dilectionem operetur, & ser. 53. de tempore. [Otiosa, inquit, est fides sine operibus bonis; & nihil proficiunt opera bona sine fide recta.] Quam ob causam in ser. 75. Abrahæ seruum Gen. 24. vt Rebeccam filio Domini sui desponsaret: protulisse illi putat inaures ad aures, & armillas ad manus. [inauribus quippe significantur verba diuina, & fides, quæ per auditum suscipitur; in armillis opera sancta; quia in manibus opera designantur: atq; his duobus Ecclesia Christo desponsatur.] Et ser. 216 [Non sufficit nobis, quòd christianum nomen accepimus: si bona opera non fecerimus Christiana.] Quod etiam repetit in ser. 38. de Sanctis. Quo loco exemplo seu argumento vtitur ex nobis ipsis accepto [Sicut enim nobis non placet, si serui nostri verbis se profitentur nostra mancipia, nec tamẽ velint implere opera sua: ità nec Deo placet, si te Christianum verbis pronunties, & opera, quæ fieri iussit Christus, implere dissimulas.] Itaque in ser. 237. fidem, ait, fuisse dictam, quia fiat, quod dicitur; prima syllaba est à facto, secunda à dicto. Hæc Augustinus. S. Hieronymus quoq; in ep. ad Celantiam c. 1. [Non sola, inquit, Dei confessione tanti præmij magnitudinem promeremur: nisi fidei & iustitiæ opera coniuncta sint.] Et in ep. ad Fabiolam de 42. mãsionibus; cùm in manu Moysi & Aarõ egressi dicuntur de Aegypto filij Israel, vt dicitur etiam ps. 76. Intelligit legem, & Sacerdotium; opera & cultum Dei, quorum alterũ altero indiget. [Nihil enim prodest exercere virtutes, nisi noueris creatorem, nec Dei veneratio proficit ad salutem, nisi præcepta conditoris impleueris.] Et rursum in ep. de vestitu sacerdotum, ad eandem Fabiolam; cùm Sacerdotes in veteri lege iuberentur ex hostia pectus & brachium accipere: In pectore, ait legis notitiam & dogmatum veritatẽ intelligi; In brachio bona opera, & contra Diabolum armatam manum significari; vt quod mente conceperint, exemplo probent. Nam & Iesus cæpit facere, & docere, & in Com. ad caput 41. Ezech. In vestitu Pontificis idem admonet fuisse indicatum. [Humerale namq; cum rationali stringebatur, vt rationi opera copulentur; vt possimus dicere cum psalmista, à mandatis tuis intellexi. Nã & Issachar videns Requiem, quia bona est, & terram quia pinguis; supposuit humerum ad laborandum, & factus est vir agricola, Gen. 49. Humeri .n. semper referuntur ad opera.] Et ad caput 22. Matthæi, vestem nuptialem, sine qua nullus admittitur; præcepta Domini interprætatur, & opera, quæ cõplentur ex lege & euangelio. Et c. 25. [Virgines prudentes, quæ habent oleum, iuxta fidem & operibus adornantur; fatuæ verò, quæ non habent oleum, Dominum fide confitentur, sed virtutum opera negligunt.] S. Ambrosius in lib. 1. de Abel, & Cain cap. 6. [Fides, inquit, exigitur, studium desideratur; facta quæruntur. His enim tribus deuotionis humanæ officia definiuntur.] Et lib. 2. c. 2. Ante omnia fides nos Deo commendare debet, cum fidem habuerimus, elaboremus, vt opera nostra perfecta sint. Hoc plenum est & perfectum sacrificium.] Et in caput 3. prioris Ep. ad cor. [Fides est velut semen spiritale bonorum operum.] Et in caput 4. Epistolæ ad Hebr. Sola fides non sufficit ad salutem; operari per dilectionem fidem necessarium est, & conuersari digne Deo: debet addi & vita fidei condigna: & multum studium adhiberi, ne fides sit otiosa. Si enim illi terram promissam intrare nõ meruerũt, quia murmurauerunt contra Deum; quomodo nos Cœlum merebimur intrare, indifferenter viuentes, sicut gentes? Opus est fidem operibus bonis ornare.] Et in caput 6. [Perfectum vocamus, qui cum fide vitam

Inaures & Armillæ quid.

Fides cur dicta.

habet

habet rectam: si horum alterum desit, perfectus non erit in caput. 10. vbi ait Paulus, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei &c. [Ostendit, ait, quia non fides sola, sed etiam vita cũ virtute quæritur, quia fides sine operibus otiosa est.] Et lib. 1. offic. c. 29. [Iustorum corda meditantur fidem, & iustitiá supra fidem collocant. Et Paulus fundamentum posuit Christum, vt supra eum opera iustitiæ locaremus, quia fides fundamentum est: In operibus autem, aut malis iniquitas, aut bonis iustitia est.] Et lib. 2. c. 2. [Scriptura diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. de cognitione, Io. 17. Hæc est vita ęterna, vt cognoscant te Deum, &c. De operatione, Mat. 19. omnis qui reliquerit domum &c.] Et in libro de viduis, duo minuta, quæ Vidua illa misit in æra Dei, Luc. 21. fidem cum misericordia, idest cum operibus interpretatur. & S. Greg. Papa lib. 4. moral. c. 14. [Qui fidem sine operibus retinent, cum saluari se posse confidunt, spes eorum frustrabitur.] Et lib. 13. c. 4. cum diceret Iob. c. 16 Rugę meę testimonium dicunt cõtra me. [Rugę, inquit significant duplicitatem; & rugæ Sanctæ Ecclesiæ sunt omnes, qui in ea dupliciter viuũt; qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Has rugas in electis suis non habet; quia nesciunt aliud foris ostendere, & intus aliud habere.] Vnde eph. 5. dicitur non habere maculam, neque rugam, idest nec turpitudinem operis, nec duplicitatem sermonis. Et lib. 33. c. 6. [Nemo sibi fidem sine operibus sufficere posse confidat.] Et probat ex Iacobi ep. c. 2. & in ps. 5. pœnitentialem, collum ait, sponsæ cant. 1. monilibus circumdari, dum fides sanctæ animæ operibus decoratur. Collum enim est fides, per quam Deo coniungimur. Et in librum cant: Animam, piam, amicam Christi putat dici propter fidẽ: columbam propter simplicitatem; formosá propter operationem. Et cùm dicitur, ostende mihi faciem tuam; [Facies, inquit, est fides, qua à Deo cognoscimur; & qui dicit se habere fidem, necesse est, vt in bonis operibus se exerceat, quibus fides interior innotescat.] Et rursum. [Vox dicitur dulcis, & facies decora; quia vox placet, & facies decoratur; quando prædicationem bona opera comitantur.] Et h. 11. in Ezech [Omnis speculator, inquit, hoc habere debet studij, vt priùs ad pietatem fidei, post ad piam vitam, idest ad bonam actionem trahat.] Et h. 26. in Euang. [Ille verè credit, qui exercet operando, quod credit.] Et h. 29. [Dicat quis; ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera enim fides est, quæ in hoc, quod verbis dicit, moribus non contradicit.] Et h. 39 [Quid prodest, quòd Redemptori nostro per fidem iũgimur; si ab eo moribus disiungamur?] Et lib. 6. registri cap. 179. [Nullus saluari potest eorum, qui fidem tenent, & vitam fidei conformẽ non habent.

His quatuor Ecclesiæ Sanctæ Doctoribus adde S. Cyprianum in tractatu de simpl. Prælatorum. [Credere se in Christum, quomodo dicit, qui non facit, quod Christus facere præcepit? aut vnde perueniet ad præmium fidei, qui fidem non vult seruare mandati?] Et in lib. 3. ad Quirinum c. 26. pluribus scripturæ testimonijs ostendit, parum esse baptizari, & fidem suscipere; nisi factis, & opere perficias: & S. Hilarius can. 6. in Matt. [Dominus nos voluit & efficere, quæ iussit, & credere, quæ spopondit.] Et S. Leo Papa ser. 4. de collectis. [Sciens Diabolus Deum non solum verbis, sed etiam factis negari; multis, quibus auferre nõ potuit fidem, sustulit charitatem.] Et ser. 3. de ieiunio decimi mensis. [Ager Dominicus, rorante desuper gratia Dei, fide munitur, ieiunijs exercetur; eleemosynis seritur, orationibus fœcundatur.] Et ser. 6. de epiphania. [Frustra de fidei libertate securi sunt, qui vitiorum desiderijs non resistunt. Cor hominum de operum ostenditur qualitate, & formas mentium species detegit actionum. nam sunt quidam, sicut ait Apostolus, qui Deũ profitentur se scire, factis autem negãt.] Et ser. 7. de Quadrag. [Charitas robur fidei, fides fortitudo est charitatis. Et tunc verum nomẽ, & verus est fructus ambarum, cum insolubilis vtriusq; manet connexio. Vbi enim non simul fuerint, simul desunt. Hic est efficacissimus geminarum alarum volatus, quo ad promerendum, & videndum Deum puritas mentis attollitur; ne onere curarum carnalium deprimatur. nam qui ait, sine fide impossibile est placere Deo; idem dicit, si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum.] Et ser. in festo omnium Sanctorum, [Secura est operantium fides.] Et S. Prosper in lib. primo de vita contemplatiua c. 6. [In hac vita, vbi per fidem benè viuendo proficimus, bonorum operum quodammodo passibus ambulamus.] Et c. 19. [Eum, qui potest vti liberæ voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec fides sola sine operibus iustificat.] Et S. Bernardus in ser. de sex tribulationibus. [Vt membra intrent cum capite in gloriam, oportet vt sint cohærentia, & conformia capiti; cohęrentia fide, conformia moribus.] Et ser. 51. in cant. cùm ait sponsa, fulcite me floribus, stipate me malis. [Flores, inquit, sũt fides, fructus opera.] Et in lib. de passione Domini, super, ego sum vitis vera, c. 45. Vinum dignum dilecto ad potandum, ait, esse vinum conditum, & mistum malorum granatorum. cant. 8, hocq; esse fidem bonis virtutum

tum

tum operibus conditam. Et in lib. de modo bene viuendi ad sororem c. 1. [Frustra sibi de sola fide blanditur, qui bonis operibus non ornatur.] Ac demum S. Ansel. in caput 1. Epistolæ ad Rom. & caput 3. prioris ad cor: & caput 5. Epistolæ ad Gal. bis, & in cap. 28. Matthęi in ea verba, docẽtes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis, & in caput 21. Apoc. Ciuitatem in quadro positam exponit Ecclesiam, seu regnum Cęlorum, quia quattuor habet æqualia latera, fidem, spem, charitatem, & opera.

CAPVT XVII.

Græcorum testimonia.

ET hæc quidem fuit semper latinæ Ecclesiæ sententia hæc fides. Quid vero Græca? De S. Dionysio Areop. refert in ipsius vita Michael Syngellus; eum solitum fuisse dicere fidem sine operibus similem esse arboribus foliorum vbertate ornatis, cæterum sterilitate laborantibus. Et S. Cyrillus Hieros. in præfatione ad suas catecheses. [Flores, inquit, arborum apparuerunt; vtinam & fructus perficiatur.] Et catechesi 3. [Pietas in duobus consistit, fide, & operibus; quorum vnum sine altero acceptum Deo non est.] Et catech. 4. [Cultus Dei ex his duobus constat; piorum dogmatum certitudine, & operibus bonis exequendis.] Et catech. 15. iudicium asserit futurum de operibus, non de fide.] Non confidas, quod solam lampadem habeas; sed custodi illam ardentem. Non confidas, quod credis; sed fidem ardentem conserua.] Et Origenes h. 3. in gen. [Non sufficit solo nomine & verbo confiteri Christum; sed rebus oportet implere. Si enim solam fidem habeas, non habes testamentum Dei in carne tua, sed in voce; neque regnum Dei est in sermone, sed in virtute & c.] Et h. 7. in leuit: [Qui legem Dei in ore habent, sed vita, & actus à verbis discrepant: ruminant, sed non diuidunt vngulam. Ideo immundi sunt qui vero bene viuunt, & non credunt, diuidunt vngulam, sed non ruminant, & hi immundi sunt. Mundi autem qui & ruminant, & diuidunt vngulam, sunt, qui & fidem habent, & cõuenientem vitam.]
Ps. 76. Et h. 27 in Num: illud, quod dictum est, filios Israel exisse ex Ægypto in manu Moysi, & Aarõ; eodem modo de fide, & bonis operibus interpretatur; quo non multò ante dictum est ex S. Hieronymo. [Ad exeundum, inquit, de Ægypto non sufficit vna manus Moysi; quæritur & manus Aaron. Moyses indicat scientiam legis, Aaron sacrificandi Deo, & immolandi peritiam. Opus est ergo, vt non solum scientiam legis & fidei, sed operum, quibus Deus placetur, fructus habeamtis.] Et h. 3. in librum Iudicum; Sanctos omnes, ait, esse ambidextros; velut Aod ille Iudic. 3. nec quidquam habere sinistrum, neque in fide, neque in actibus; contra, Diabolum, & Angelos eius esse ambisinistros, & fide & operibus. Et h. 9. milites Gedeonis adfert lingua & manu lambentes aquam; idest & confessionis verbo, & opere. Et h. in librum regnorum duas Vxores Elcanę Annam, & Phenennam, fidem, & opera &c. & h. 3. in cant. Christum Capreæ hinnuloq; ceruorum comparari; quia duobus constat salus nostra agnitione fidei, & operum perfectione. Caprea enim acute videns significat fidem; & ceruus serpentes necans, opera. Et lib. 2. in Ep. ad Rom. in caput 2. [Ne putent, inquit, fideles sibi hoc solum sufficere, quod credunt, sed sciant iustum iudicium Dei reddere vnicuiq; secundum opera eius] Et rursum post multa, posita duplici circuncisione, cordis, & carnis. [Circuncisus ait corde, est, qui habet fidem, circuncisus carne, qui habet opera; alterũ sine altero reprobatur. Vnde bis Iudæi iussi sunt circuncidi, secundo inquã sub Iosue quod ad literã fieri nõ potuit, quia nihil erat, quod secũda cirumcisione amputaretur, sed in nobis secundum spiritum impletur per Christum; cũ prima idolorum cultum, & infidelitat, ẽsecũda veteris hominis consuetudinem, & vitia carnis abscindit.] S. Irenæus lib. 1. aduersus hæreses c. 1. Valentinianos quoque facit operum assecrores; dum necessarium esse bonam conuersionem responderent, aliterq; impossibile esse saluari. Et lib. 5. c. 8 hæreticos, qui operibus iustitiæ non adornantur, etsi fidem se habere dicant, animalia scribit esse immunda: quia diuidunt quidem vngulam, sed non ruminant. S. item Athanasius in lib. de virginitate, & fidei, & operum assertor est. Et in tract. de definitionibus, Christianum veram definit esse Domũ Christi, per bona opera, & dogmata recta, extructam. Et S. Gregorius Nazianz or. in Maximum; [Vt actio, ait, si à fide deteratur, laudem non meretur; ita fides sine operibus mortua est.] Et in orat. in sanctum baptisma; Super hoc dogmatum fundamento bona opera extrue: quandoquidem fides sine operibus mortua est; quemadmodum & opera, si fides absit.] Et S. Gregorius Nyssenus h. 8. in Ecclesiasten; [Fides absq; operibus iustitiæ non sufficit ad seruandum: nec rursus vitæ iustitia per se tuta est ad salutem si seiũcta sit fides. Et h. 12. in cant. ennarrationem faciens illorum verborũ, adhibitis manibus claustro aperui dilecto meo. [Aperit, inquit, sibi regni ostium per hæc duo; per manus, quę operum sigifincationem habent; & per claustrũ fidei; nam per hæc duo, per fidem inquam, & opera,

Marginal notes: 1. Reg. 1. — Cant. 8. — Duplex circũcisio. — Cant. 5.

opera clauis regni nobis paratur.] Et iterum h. 13. vtitur verbis Apostoli, 1. Cor. 12. Non potest dicere oculus manui, non es mihi necessaria. [His enim verbis docere voluit corpus Ecclesiæ ab vtroque rectè comparatum esse; tam percipiendi veritatem, quam agendi vi inter se quasi temperata: quippe neque contemplatio per se animam perficit; nisi adsint & opera vitam egregiam absoluentia; oculus fidem significat, manus opera.] Et or. aduersus eos, qui differunt baptismum; [Fides suam requirit sororem, nempe quæ est ex charitate, vitæ institutionem.] Et S. Ioannes Chryf. h. 2. in gen. [Cum rectè fidei dogmatibus vitam quoque vestram diligenter curate; vt & vita consonet fidei dogmatibus, & dogmata prædicent vitam. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt, neque vnum sine altero quidquam nobis proderit. Vnde Matt. 7. qui audit hos sermones, & facit eos, assimilabitur viro prudenti: qui vero ad sermones peruenit, & nō ad opera, stultum eum vocauit meritò. Etc.] & h. 13. [Si recta sciamus fidei dogmata, vitam autem negligamus; nihil nobis profuerit: neque si vitā habeamus, & rectas negligamus doctrinas. Nam si voluerimus a gehenna liberari, & regnū assequi; operæ pretium est, vtrinq; ornari, & dogmatum rectitudine, & vitæ diligentia. Quid enim vtile fuerit arbori, quæ folijs frondet, si fructu careat? Sic & Christiano nihil proderunt recta dogmata, si vitam suam non bene instituat.] Et h. 47. [Oro, vt ad agenda opera festinemus; neque enim aliter saluari nos possibile est.] Et h. de Anna, & Samuelis educatione, tom. 1. [Professio non tantùm fit per fidem; verùm etiam per opera: adeò vt si hæc absint, veniamus in periculum, ne cum abnegantibus pœnas luamus.] Et Com. in ps. 44. [Circumdata, inquit, varietate, quia non constat vestis ex vno genere. Neque enim licet seruari solùm ex gratia, sed fide, & post fidem virtute.] Et in ps. 46. Psallite sapienter; [Non voce tantùm, sed & factis; non lingua tantùm, sed & vita.] Et h. 11. in Matt. [Sola fides nulli sufficit ad salutem: nam & Dæmones credunt: Sed maximo etiā prorsus morum indigemus ornatu.] Et h. 25. [Non modò qui habet fidem conuersatione neglecta, regnum non poterit introire cœlorum: sed & ille, qui fide multa, etiam splenduit claritate signorum; nec tamen in vita aliquid boni operis exercuit; à cœlestibus ianuis repelletur.] Et h. 48. [Ne confidamus, quoniam Euangelium suscepimus; neque opinemur sufficere nobis solùm fidem ad salutem. Ideò adfertur parabola sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congregantis; in qua male viuentes pereunt, etiam si in rete piscatorum inciderint.] Et h. 56. [Non quoniam, ô Petre, me filium Dei confessus es, coronæ tibi expectādæ sunt; & quasi hoc tibi ad salutem sufficerit, totaq; res consummata sit; in otio, & voluptate viuendum. Volo vt & ipse aliquid afferas &c.] Et h. 31. Operis imperfecti in Matt. [Fructus verbi Dei est duplex; in bonis operibus, & in confessione fidei.] Et h. 33. [Prima iustitia est cognoscere Deum Patrem & Christum eius: nouissima autem iustitia, est facere opera bona.] Et mox animalia, quæ fissam habent vngulam, homines, ait, esse habentes fidem, & opera. Et h. 42. Diaboli affirmat primum conatum fuisse extinguere cognitionem Dei, falsos Deos introducendo: Deinde cùm hoc non posset, hoc procurasse, vt & si cognoscatur Deus, nullus tamen præceptis eius obediat. Et h. 44 [Omnibus hominibus duo hæc necessaria sunt ad salutem; fides vera & bona opera.] Quæ in h. 46. propterea eum maximè, ait, requirere, vt omnes intelligant, eum cum iustitia iudicare, & h. 52. fatuas virgines esse eos, qui fidem quidem integram habent, opera autem iustitiæ non habent. Fidem verò ex verbo quidem Dei accendi, sed per opera bona nutriri; & nisi subministraueris opera bona, deficit. et h. 53. Eum abscondere talentum in terra, qui accipiens fidem contemnit opera & vitam bonam. esseq; homini persimilem, qui seminandi causa accipiens semen, non seminauerit; semen enim iustitiæ, ac bonorum operum est fides. & h. 3. in Io. [Demus, inquit, Deo gloriam fide, & operibus. nulla enim bonorum dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorum sordibus inquinatur.] Et h. 9. [Non satis est baptizari & credere; sed dignam vitam exhibere oportet. Nolimus fidem nobis ad salutem satis esse existimare; nisi puram vitā exhibuerimus.] Et h. 30. obijciens sibi dictum à Christo, Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te solum verum Deum; & alibi; qui credit in filium, habet vitam æternam: Addit tamen. [Si rectè credideris, non autem rectè vixeris, nulla tibi ad salutem vtilitas. Opus enim est & vitæ, & morum puritate pollere.] Et h. 45. & 66. [Glorificemus non fide tantū, sed & operibus.] Et h. 50. [In rectitudine fidei gloriantes, non exhibendo vitam fidei conuenientem, Deum inhonoramus; mendacem eum facientes, &c.] Et h. 62. [Nihil proficit fides nostra, si vita praua sit.] Et h. 83. fidem non esse sufficientem, sed malè viuentes condemnatum iri; probat ex Luc. 12. Qui nouit voluntatem Domini, & non fecit, plagis vapulabit multis; & Io. 15. Si non venissem & locutus eis non fuissem &c. & ser. de fide, & lege naturæ, & Spiritu Sancto, to. 3. pluribus hoc ipsum tractat; fideiq; ait pedissequa esse

opera: nosq; vult oliuam esse fructiferam per opera bona; sed in Domo Dei per fidem. Et in ser. de Eucharistia, in Encænijs, tom. eodem; [Fides, et Christiani nominis appellatio nihil nobis proderunt sine mandatorum Dei operatione.] Et h. 5. in epistolam ad Rom. Non oportere ostendit fiduciam in sola fide habere: nam illud prætorium Dei, et facta itē examinat. Et h. 11. [Nullum Christiano lucrum accedet, qui fidem habuerit, affectibus autem obnoxius fuerit: Sic enim maior illi contumelia, maius dedecus inuretur, etc.] Et h. 19. [Si permanseris, inquit Apostolus, in bonitate; non dicit, si permanseris in fide. Non enim sola fide opus est, sed si feceris, quę diuinæ bonitati dignè correspondeant.] Et h. 22. in priorem ad cor. [Omnes currunt, ait idem Apostolus, sed ad vnum defertur corona; nec satis est sedere in spectaculo, neque vngi tantùm. Ita nō satis est fidē habere; sed nisi ita nos cursu exercuerimus, vt ad metā vsque inuictos nos præbeamꝰ; nihil cōsequi poterimus.] Et ser. in illud; Nolo vos ignorare fratres, &c. Virgines obseruat nō ꝑpter fidē, sed propter peruersam vitam repræhensas fuisse, & thalamo exclusas; & eum, qui sordida erat indutus veste, vinctum eiectum, non quòd non haberet recta dogmata; sed quia vitam sordidam. [Et quare iussit in ignem trudi? non quia fide exciderant, sed quia nullius miserti erant.] Vnde tandem colligit; sine vita optima, nulla rectorum dogmatum vtilitas. Et h. 2. in posteriorem ad cor: [Dogmata vitæ accessionem desiderant. Quid refert, si iustus fias, sed sola fide? at nos optamus, vt etiam ex benefactis habeas fiduciam.] & h. 1. in Epistolam ad ephes. dixisse ait Apostolum, vt simus Sancti, & immaculati, ne existimes tibi fidem sufficere solam; adiecit & vitam; & h. 4. Ne operis vacuos; & marcentes ignauia crederes ad salutem peruenire [Talem, inquit, Deus requirit à nobis fidem, quæ non sit vacua boni operis. Alioqui quo pacto nos seruare queat fides, quæ sine operibus est?] Et h. 11. in Ep. ad Philip. [Non simpliciter oportet fidem habere, sed quæ sit per opera. Et h. 1. in priorē ad Thess. [Fides per opera probatur.] Et h. 3. in priorem ad Tim. [Non fide solum opus est, sed & charitate.] Et h. 4. [Gloria, & honor Deo non verbis redditur, quia & ipse nos non verbis honorauit, sed rebus, ac per opera.] Et h. 7. [Quid conferre potest, si seruata fidei pietate operibus impius sis?] Auiculæ vtitur exemplo in h. 6. in Ep. posteriorem. [Vt enim auis, etsi non toto corpore, sed vno tantum pede capta teneatur, in potestate est eius, qui laqueum tetendit: ita & nos, cum & vitę, & fidei peruersitate capi valeamus, si vita solú oberrauerimus, in ius Diaboli labimur. Non enim omnis, qui dicit mihi Domine, intrabit in Regnum Cœlorum.] Et rursum. [Nescio vos; discedite à me operarij iniquitatis. Vides, vt nullum sit fidei lucrum, quandoquidem Dominus nos ignorat.] Et h. 8. [Fides sine operibus figura solum absque virtute est. Quid ex fide vera lucrabitur, si nihil habet ex his, quæ debet habere Christianus?] Et h. 2. in Ep. ad Philem. [Fides efficax est; si habeat opera.] Et h. 6. in Ep. ad Hebr. [Magna res est fides, & salutaris; verum per se ipsam nō est sufficiens, opus est & conuersatione recta. Proinde et Paulus admonet; festinemus intrare in requiem, quoniam non sufficit fides; sed debet addi et vita, et multū studium adhiberi.] Et h. 19. idem colligit ex illis verbis, Aspersi corda nostra a conscientia mala; [Quia non fides sola, sed et vita cum virtute quæritur; et vt nihil sibi quisque conscius sit mali.] Et libro 4. de Sacerdotio; [Neque fidei integræ atq; incolumis, vsus fuerit vllus, si perditè alioqui, et corruptè vixeris.] Et lib. 1. aduersus vituperatores vitæ Monasticæ, [Quid fides confert emolumēti, si vita sincera non fuerit, et pura?] probatq; ex pluribus Scripturę locis. Et in or. 5. aduersus Iudæos. [Id etiam ad condemnationem facit; cum auditis sermonibus non adiungitur operum demōstratio. Etenim propterea Christianus es; ideo hoc nomen accepisti; vt Christum imiteris, eiusq; legibus operum exhibitione pareas.] Et Cyrillus Alexandrinus lib. 9. in Io. c. 9. [Si quis vnum Deū esse nouerit; morietur tamē, nisi operū fulgor cognitioni adueniat.] Quod etiam habetur lib. 10. c. 18. & lib. 11. c. 16. Et in libro de adoratione in Spiritu Sācto, [Qui in sola fide seruiunt Deo, ij sunt, qui in Aegypto sacrificant; qui verò libertati omnino sunt a mundana confusione; quasi in deserto libera vita puri purè sacrificant.] Et lib. 1. de recta fide ad reginas. [Vbi fides recta cum bonorum operum honestate coniungitur, & æquo cursu admittitur; illic omninò fuerit in omni bono perfectio, & sanctificationis integritas.] Et Theodor. q. 63. in exodum, cum Sacerdoti iussum audiret, vt ex victima sumeret pectusculum, & dextrum armum; cognitionem, & actionem intelligit; quod & antea diximus ex S. Hieronymo.] Non enim, inquit, sufficit sola fides ad salutem, sed operibus indiget ad perfectionem. [Quod etiam in Com. ps. 96. repetit, & in ps. 127. & in epistolam ad Rom. c. 12. [Quod est oculus in corpore, hoc est animæ fides. Habet enim opus actiua virtute; quemadmodum oculus manibus, & alijs partibus corporis.] Et in secundam ad cor. c. 5. [Non sufficit fides, sed cōuenit benefactorem colere, & obseruare.] Idem habet in epi. ad Titum c. 3. & pluribus

ad initium libri 12. de curandis Græcorum affectionibus, qui est de virtute actiua; exemplis vsus arborum, in quibus si fructuum ramos abscindas, inutiles radices sůt:& corporum nostrorum, quæ non oculis modo egēt, sed & manibus; & telarum, quibus texendis præter stamina, opus est etiam subtegmine, quod staminibus intexatur. Ac Demum S. Io. Damasc. in historia Barlaam, & Iosaphat c. 9. & 11.

CAPVT XVIII.

Sacræ scripturæ testimonia.

HABES, ni fallor, totius catholicæ ecclesiæ, tam latinæ, quàm grææ, explicatam sententiam; pluribus fortasse, quam desiderasses. At nisi bonorum operum fundamentum sit firmum, ac certum, frustra de virtutibus, & vitijs agēdi labor esset susceptus. Sed quoniam sacris potissimum scripturis nititur fides nostra; harum quoque testimonia ponenda sunt; ex quibus, & Sancti Patres sententiam hauserunt suam. Nec solum habemus duo illa loca principio posita; Rom. 2. & Iac. 2. quæ sanè euidentissima sunt; sed vniuersam penè dixerim scripturam Sacram hoc apertis verbis prædicare. Nam Petrus Act. 10. In veritate, inquit, comperi; quia non est personarum acceptor Deus; sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Et 1. Io. 3. Qui facit iustitiam iustus est. Non dicit, qui credit, sed qui facit. Hinc est, quod viri iusti à Deo petunt sua opera examinari, & secundùm illa iudicari. Vt in ps. 7. Iudica me Domine secūdùm iustitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me. & ps. 16. exaudi Domine iustitiam meam. & ps. 17. retribuat mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manum mearum, idest operum meorum, retribuat mihi. ps. 25. Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Et alia huius generis plurima. Et illud Iob. c. 10. Indica mihi, cur me ita iudices. & Paulus in secunda cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Et de Zaccharia eiusq; vxore dicitur Luc. 1. Erant iusti ambo. Quid ita? nunquid quia credebant? non: sed quia incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini. Pluribus etiam in locis Deus ostendit nobis rectam viam ad æternam vitam esse bona opera; vt Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: quod iuueni de hoc ipso scitanti responsum est. Et illud, Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Et Luc. 16. facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. Et prima Tim. 6. Diuitibus præcipe, non superbè sapere; sed benè agere; diuites fieri in bonis operibus, &c. Et 1. cor. 6. neque fornicarij, neque Idolis seruientes, neque adulteri &c. regnum Dei possidebunt. Sed, & nostris operibus promittit Deus vitam æternam: vt in ps. 61. Quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua. Et eccles. 35. Donec reddat hominibus secundùm actus suos. Et Ierem. 32: Vt reddat vnicuique secundùm vias suas. & Thren. 3. reddas eis uicem Domine iuxta opera manuum suarum. Et Matt. 16. Filius hominis venturus est in gloria Patris sui, et tunc reddet vnicuique secundum opera eius. Et Io: 5. procedent, qui bona fecerunt in resur. vitæ. Et Rom. 2. benignitas Dei ad pænitētiam te adducit, etc. qui reddet vnicuique secundum opera eius Et 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque prout gessit, siue bonum, siue malum. Et Apoc. 22. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere vnicuique secūdum opera sua. Quo etiam spectat illud Io: 6. Operamini cibum, qui permanet in vitam ęternam, quam Filius hominis dabit vobis. Et Philip. 2. Cum metu, et tremore salutem vestram operamini, et alia plurima. Immo vero dum iudicat, apertis verbis profitetur Deus se reddere vitam ęternam propter opera Vt Matt. 25. Venite benedicti, etc. Esuriui enim, et dedistis, et quę seq. et quod sępius dictum est iuxta vel secundum opera sua. Hoc enim significat proportionem, et mensuram mercedis et laboris nostri: et Matt. 19. Cum quæreret Petrus, quam mercedem habituri essent ipsi, qui relictis omnibus Christum secuti fuerant; respondit ipse, multò maiorem; quam cæteros: sedebitis, inquit, et vos super sedes, etc. Immo omnis qui reliquerit Domum, etc. centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit: et parabolâ seminantis c. 13. Semen enim est fides; quæ pro terrę fœcunditate, et volūtatis conatu adfert fructum trigesimum, sexagesimum, centesimum. Et Paulus Gal. 6. Qui parcè seminat, parcè et metet; et qui seminat in carne, de carne metet corruptionem, et qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Et Christus Matt. 11. Regnum Cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud; idest non hæreditate, sed studio, et conatu acquiritur. Ideo Io: 14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Et in 1. Cor. 15. stella differt a stella in claritate; et pluribus In locis, vita ęterna vocatur merces, et præmium nostrorum operum secundo Paral. 15. confortamini, et non dissoluantur manus vestræ. Erit enim merces operi vestro. et prouer. 11. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis: Et Sap. 5. Iusti in perpetuum viuent, et apud Dominum

minum est merces eorum. Et Matt. 5. Gaudete, et exultate quoniam merces vestra copiosa est in Cœlis. Et c. 10. qui potum dederit aquæ frigidę, non perdet mercedem suam. Et 1.cor:3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secũdum suum laborem. Et rursum; si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet, et c.9. Si volens hoc ago, mercedem habeo. Et Io: Ep. 2. Videte, ne perdatis, quę operati estis; sed vt mercedem plenam accipiatis, et Paulus secunda Tim. 2. ob hanc causam hæc patior: scio enim, cui credidi; et certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem, et c.4. Bonum certamen certaui, cursum consumaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus iustus iudex, et Hebr. 6. hortatur, vt fortiter tolerent afflictiones: non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & laboris, &c. Et Apo. 11. Aduenit ira tua, & tempus mortuorum, iudicari & reddere mercedem seruis tuis prophetis, et sanctis, et timẽtibus nomen tuum; pusillis, et magnis, et c.22. Ecce venio citò, et merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

CAPVT XIX.

Loca contraria exponuntur.

Dvo sunt apud Paulum loca in epistola ad Rom. quæ fidei fauere videantur. Alter locus est in c. 3. Arbitramur, inquit, hominẽ iustificari per fidem. Alter in c. 4. credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Verùm in priori loco, si bona fide agas, neque calumniari delectet; addes ea, quæ sequuntur, verba. Non enim absolutè ait Apostolus, per solam fidem iustificari nos sine operibus; sed Christi fidem veteri Mosis legi opponens; non per veterem legem, sed per fidem Christi absque operibus legis iustificari affirmat. Fidem tamen Christi viuam dicitquæ, opera fidei secum habeat. S. Augustinus in libro de vita Christiana c. 13. [Iustificari, inquit, hominem, ait Apostolus per fidem sine operibus; sed sine operibus legis dicit non sine illis operibus, de quibus alterum Apostolum audio dicentem; fides sine operibus mortua est. Paulus enim de operibus legis locutus est; hoc est de circuncisione carnali, & neomenia, et sabbato, et huiusmodi cæteris, quæ lex ante præcipiebat, et iam Christi tempore non erant necessaria. Iacobus verò de operibus iustitiæ loquitur; quæ qui non fecerit, verè mortuus est, quamuis se simulet esse fidelem.] Eodem intellectu interpreantur S. Hilar. can. 8. et 21. in Matthęum, et S. Io. Chrys. in cap. 3. epistolæ ad Galatas, fides iustificat, idest non lex; et iustus ex fide viuit, idest non ex lege, et h. 5. in ep. ad ephes. ex sola fide nos saluauit, idest ex nõ lege. et h. 4. in priorem ad Tim. ex fide sola, idest non ex lege; et h. 3. in ep. ad Titum. Quamquam et in h. 12. in Matth. alio modo interpretatur solam sufficere fidem, hoc est sine miraculis. Altera S. Augustini responsio fuit in libro de prædestinatione Sanctorũ c. 7. [Ex fide inquit, ideo dicit Apostolus iustificari hominem, non ex operibus; quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iustè viuitur. Nam dicit etiam ipse eph. 2. Gratia salui estis facti per fidem, et hoc nõ ex vobis, sed Dei donum est; et quæ sequuntur; Iustificatur ergò homo ex fide, quia ipsa est principium, & fundamentum operum.] Rom. 4.

Vbi verò dicitur Abrahę reputatum ad iustitiam, quia credidit; ostendit idem S. Augustinus in Com. ps. 31. Sermonem esse de operibus sine fide, aut ante fidem; ex quibus nec Abraham iustificatum fuisse, nec infidelem vllum, qui aliòquin benè viuat, iustificari posse, contendit Apostolus; sed necessariam esse fidem in Christum. Nam per bona opera sine fide habet quidẽ gratiam apud homines, sed non apud Deum: Accedente autem fide, habet etiam apud Deum. Nam et Abraham cum fide habuit opera, dum filium immolauit. [Magnum opus, inquit, Augustinus, sed ex fide. Laudo super ædificationem operis, sed video fidei fundamentum. Laudo fructũ boni operis; sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc prçter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset; qualecunque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret, offerre sibi immolandum filium suum; diceret apud semetipsum, non facio, & tamen credo; fides sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu sterilis, atque arida remaneret.] Quam sententiam pluribus eo loco persequitur; & confirmat Origines lib. 4. in illam Pauli epistolam; [Iudicium, inquit, fidei veræ est vbi non delinquitur; sicut è contra, vbi delinquitur, infedelitatis indicium est. Ideò Abrahã ex operibus fidei iustificatus dicitur; quia certum est, eum qui verè credit, opus fidei, & iustitiæ operari, &c.]

CAPVT XX.

Fidei necessitas quanta.

Svmmam fidei necessitatem, vel etiam ex humanis licet cognoscere. Quam multa enim, & quæ in historijs continentur, & quæ ab alijs narrãtur nobis, nec vnquam vidimus ipsi; credimus tamen, nec de illis vllo modo dubi-

dubitamus; & ineptus, ac stultus qui dubitet, ab omnibus iudicabitur. [Quod est oculus in corpore, hoc est fides in discursu animi, & ratione (inquit Theodor. in primo libro de Græcarum affectionum curatione) oculus indiget luce, qua sibi aspectabilia ostendantur; & intellectus indiget fide, qua siue absentia in humanis, siue occulta in diuinis proponantur.] Et in 2. libro. [Marinis piscibus quamquam salsedini plurimæ innutritis, ad condituram tamen nō minus, & sale adhibito opus est; & ad intuendam veritatem satis non est naturalis ratiocinatio, & eloquentium virorum disciplina; sed diuina quoque opus est fide.] Isaias quidem certè c. 7. Nos monuit illis verbis, Nisi credideritis, non intelligetis. Et Apostolus ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Et in expositione Symboli adnotauit S. Cyprianus, verbum hoc, credo, primo loco statim fuisse positum. [Vt intelligentiæ tibi patescat aditus, quia nec nauem quis ingreditur, & liquido, ac profundo vitam committit elemento; nisi se prius credat posse saluari. Nec agricola sulcis semina obruit, & pro frugibus spargit in terrā; nisi crediderit venturos imbres, affuturum quoque solis teporem; quibus terra confota, segete multiplicata, frugem producat, ac ventis spirantibus nutriat. Nihil denique; est, quod in vita geri possit, si non credulitas antè præcesserit.] Et S. Gregorius Papa in quarto libro dialogorum c. 2. non dubitauit pronuntiare, neque infidelem sine fide viuere. [Nam si ab eo quæsieris, quem Patrem, vel Matrem habuerit; protinus respondebit, illum, atque illam. Quem si statim requiras, vtrum he nouerit, quando conceptus sit vel viderit, quando natus; nihil horum se, vel nosse, vel vidisse fatebitur; & tamen quod non vidit, credit. Nam illum Patrem, illamq; se habuisse Matrem, absque dubitatione testabitur.] Sed hinc, subiungit Gregorius, [In sua perfidia redarguendi sunt, hinc ad fidei gratiam prouocandi. Quia si de ipso suo visibili corpore credunt, quod minimè viderunt, cur inuisibilia non credunt, quæ corporaliter videre non possunt?] Sanè persimili argumento adiutum se aliquando fuisse ad diuinam amplectēdam fidem, qua sacris literis crederet; testatur S. Augustinus in 6. lib. confess. c. 5. Naturamq; ipsam nos ad fidem inducere, scripsit S. Ambrosius ad caput 6. epistolæ ad Rom. [In natura enim habemus, vt cognoscamus, à quo, & per quem; & in quo sumus creati. Quod tamen absque Deo non perficitur: Quippe fides, vt antea dictum est, donum est Dei.] Et Tertullianus in libro de anima c. 1. de Socratis disputatione de animæ immortalitate disserens; [Cui veritas, inquit, comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu Sancto? cui Spiritus Sanctus sine fidei Sacramento?]

CAPVT XXI.

Sine fide non est meritum.

ACCEDIT, quod & sine fide nullū opus est bonum ad æternæ vitæ meritum. Hoc enim est, quod in Domo fratris primogeniti conuiuabantur reliqui filij Iob, S. Gregorio Papa interprete in secundo lib. mor. c. 24. [Dum virtutes reliquæ epulantur in fide. Quæ si non prima in corde nostro gignitur, reliqua quæcunque esse bona non possunt; etiam si bona videantur.] Et lib. 3. registri c. 33. Theodelindam Longobardorum reginam hoc argumento ad Ecclesię communionem reuocare conatur; Ne tot illius lacrymę tantaq; bona opera pereant, si a fide vera inueniantur aliena. [Sicut enim rami sine virtute radicis arescunt; ita opera quantumlibet bona videantur, nulla sunt, si a soliditate fidei disiungantur.] Nam & Paulus iustum dixit ex fide viuere, Rom. 1. Gal. 3. & Hebr. 10. & fidem signaculū iustitiæ vocauit, Rom. 4. Et sine fide impossibile esse placere Deo, affirmauit Hebr. 11. Vnde S. Augustinus in 1. lib. de nuptijs, & concupiscentia c. 3. in infidelibus quidem dixit coniugalem pudicitiā esse posse; sed eam donum Dei nō esse quemadmodum de fidelium affirmauit idem Apostolus 1. cor. 7. [Quoniam cùm eam seruare videntur homines sine fide; siue hominibus placere quęrentes, vel sibi, vel alijs; siue humanas molestias deuitantes; siue dæmonibus seruientes: nō peccata coercentur, sed alijs peccatis alia peccata vincuntur. Absit enim pudicum veraciter dici, qui nō propter Deum verum fidem connubij seruat Vxori.] Et rursum in 4. libro contra Iulianum c. 3. de hac re copiosè, & ex instituto disputans; eo rē deducit, vt bona quoque infidelium opera sint peccata: quia non sunt ex fide; bonaq; illi opera non benè faciunt, hoc est non ex fide: neque hæc opera ipsorum sunt, sed Dei, qui malis benè vtitur. Ipsorum autem esse peccata; quibus & bona malè faciunt: & S. Prosperi illa fuere verba in libro primo de vocatione gentium c. 7. [Sine cultu veri Dei etiam quod virtus videtur esse, peccatum est. nec placere vllus Deo potest sine Deo. qui vero Deo non placet, cui nisi sibi, & Diabolo placet?]

CAPVT

CAPVT XXII.

De gentilium virtutibus.

HINC est, quòd tum in veteribus philosophis, tum in infidelibus omnibus, atq; hæreticis, non veras, ac legitimas, sed fucatas & adumbratas virtutes fuisse, aut esse; sęper iudicatum est. Et si .n. dum honestum, & rationis bonum spectant; aliquam habeant bonitatem, quæ moralem virtutem constituat: absolutæ tamen, & integræ virtutes non sunt, nisi referantur ad Deum. Itaque Origenes h. 11. in Num. tractans quemadmodum Deus in veteri lege offerri sibi iussisset primitias ex omnibus, quæ sanctificabantur à filijs Israel.

Num. 18 [Nec hoc, inquit, sine Sacramento dicitur. Non vult enim Deus aliunde accipere primitias, nisi à sanctificatis Israel. Poterat enim fieri, vt & apud gentiles inueniretur aliqua opera digna Deo. Excoluerunt enim, & inter illos aliqui virtutes animi; & philosophia in non nullis egit aliquantulum: sed non vult ista offerri in primitijs. Gentilis enim etsi aliquid honestum, & probabile habere videatur in moribus; hoc ipso, quod non Deo ascribit animi virtutem, sed iactantiæ suæ deputat; non est, sanctificata huiusmodi probitas; & ideo non recipitur inter primitias.] Et

Matt. 26. tract. 35. in Matthęum, loquens de vnguento effuso super caput Domini; [Opera, inquit, bona facta ex naturali iustitia, & honesto rationis, non propter Deum; qualia etiam apud gentes, & multi faciunt homines; sunt oleum vulgare, non magni odoris: acceptabile tamen apud Deum. Et eis in hoc sæculo prosunt, non tamen ad vitam æternam consequendam: quia nec illi propter Deum faciunt, sed propter ipsam naturam humanam. Quæ autem propter Deum faciunt fideles; non solum in hoc sæculo proficiunt eis; sed magis etiam in illo. Hoc est vnguentum boni odoris. Quæ si fiant ad vtilitatem hominũ vt eleemosyna, infirmorũ visitationes, peregrinorum susceptiones; pedes Domini vnguntur; qui autem castitati studet, in ieiunijs, & orationibus permanet, in aduersis patientiam habet, & similia, quæ tantum ad gloriam Dei proficiunt; pretioso vnguento vngunt Caput Christi, cuius odore tota repletur Domus, idest Ecclesia. primum illud est oleum pœnitentium proprium; hoc secundum perfectorum Sanctorum.] Extant quoque de infidelium operibus illa eiusdem Patris verba in 2. lib. in Epistolam ad Rom. in caput 2. [Infidelis si secundum virtutem moralem viuit, & si vitam non habeat ęternam, gloria tamen operũ eius, & honor nõ perit.] Et S. Leo Papa in ser. 6. de quadragesima. [Quæ per se sunt vilia, fides efficit pretiosa; & quæ ab infidelibus ministrantur, & si fuerint sumptu magna, omni tamen iustificatione sunt vacua.] In ps. 133. dixit Dauid, in noctibus extollite manus vestras in sancta, quę verba dum interpretatur S. Hieronymus. [Manus, ait, significant opera: Gentiles, & Iudæi leuant manus, cum faciunt eleemosynam: sed non leuant in Sancta; quia Christũ non confitentur. Et Christianus si facit eleemosynã, vt laudetur à populis, & huc, illucq; circumspicit; & nisi testem viderit, pecuniam non dat, manum contrahit, &c.] Et S. Aug. lib. 2. de moribus ecclesiæ Catholicæ c. 13. [De Catilina, inquit, memoriæ proditum est, quod frigus, sitim, famem, ferre poterat. Hęc erant illi ipurco sacrilegoq; etiam cum Apostolis nostris communia. Vnde ergo discernitur parricida iste ab Apostolis nostris; nisi fine, quem diuersissimum sequebatur? Namq; ille ista tolerabat, vt immoderatissimas, & immanissimas expleret cupiditates; Illi è cõtrà, vt eas premerent, & dominanti rationi seruire cogerent.] Et vniuersè in libro de spiritu, & littera c. 28. Bona gentilium opera nil eis prodesse asserit, quemadmodum nec peccata venialia impediunt nos ab æterna vita. [Bona, inquit, opera gentilium nil prosunt eis; nisi fortè vt mitiùs puniantur. Sicut enim nõ impediunt à vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.] Et in Com. ps. 31. [Opera ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ita mihi videntur esse; vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam.] Si causam quæras; mox eam subiungit. [Bonum enim opus intentio facit; intentionem fides dirigit. Non valde attendas, quid homo faciat; sed quid cùm facit, aspiciat; quò lacertos optimæ gubernationis dirigat (Affertq; nauis exemplum;) si gubernator perdidit quò tendat.] Hos omnino affirmat habuisse quidẽ ex suis virtutibus gloriam; sed apud homines; non apud Deum. Temporali solent à diuina iustitia fælicitate compensari; quemadmodum de Romanis idem ratiocinatur lib. 5. de Ciuit. Dei c. 15. Quorum bonis moribus (qui tamen æterna beatitudine digni non erant) imperij amplitudinem, velut temporalem mercedem, à Deo redditam fuisse affirmat. Sed & S. Ambrosius in 2. lib. de interpellatione Iob. c. 4. [Considera, inquit, hæreticum intentum abstinentiæ, & contemplationi cœlestium Sacramentorum: non habet æternæ vitæ stipendium; quia fidei non habet veritatem.] Quod multò magis de infideli dicendum est, qui fidem

fidem omninò non habet. Et in Comment. in ps. 1. [Virtutes, ait, sine fide folia sunt non
„ fructus: videntur virere, sed prodesse non
„ possunt, agitantur a vento, quia non habent
„ fundamentum. Hæc sunt folia, quæ Saluator
„ in illa ficu reperit; Matt. 21. Sed fructum non
„ inuenit.] Et Lactantius Firmianus in libro de vero cultu c. 9. Philosophorũ virtutes similes fecit humano corpori caput non habenti. In quo sũt omnia mẽbra suis disposita locis: quia tamen deest id, quod est principale, & vita, & omni sensu carent; formam membrorum habent, vsum non habent.

CAPVT XXIII.

Vera fidei argumenta.

IAM si vera quæratur fides, respondebit statim S. Ambrosius in Ep. 28. ad Horontianum, [Ea est sola fides, quæ est in Euangelio.
„ Nam licet iustitia Dei in eo reueletur, quæ
„ est ex fide in fidem, tamen sic illa legis est fi-
„ des, si ei accedat fidei plenitudo. Meritò er-
„ go ista quasi sola dicitur; quia illa sine hac fi-
„ des non est, sed in hac confirmatur.] Nos verò in superioribus ostendimus, eandem fuisse veteris, & noui testamenti fidem; ibi adumbratam, & minùs apertam, hic explicatam magis, & claram. At quoniam post prædicatum quoque Euangelium plurimæ fuerunt, & sunt sectæ, & hæreses; quarum vnaquæque veram prætendit fidem: quæri adhuc potest, quænam sit vera fides. Duo planè fidei veræ testimonia. S. Cyprianus commemorat in libro de duplici martyrio; [Miracu-
„ la, & martyrium; sed efficacius, inquit, pro-
„ fusi sanguinis testimonium.] Quæ duo in
1. Miracula. nostra ecclesia, quam sint illustria, non est opus dicere. Sed hæretici quoque, vt suam probarent hæresim, & miracula affectarũt, & arte magica tẽtarũt, vt ait S. Irenæus l. 2. c. 58. nunquam tamen perfecerunt; vt de Simone Mago, & alijs narratur. S. Augustinus in lib. de hæresibus c. 24. illud commemorat à Philumena perfectum; dum in angustissimi oris ampullam vitream panem grandem immitteret. Quod non miraculum fuit, sed oculorum illusio, & dæmonum præstigiæ. Deus quippe summa, & prima veritas mendacium, & falsitatem miraculo vero confirmare non potest. Certè Io: Cassianus in collat. 15. Abbatis Nesterotis c. 3. Beatum Macharium refert cum hęretico disputantem ad miracu-
„ la prouocasse, hæreticumq; statim aufugisse,
„ Manes regis Persarum filium cum se curatu-
„ rum iactasset, qui in morbum quendam inci-
„ derat; Effecit, vt in grauiora mala caderet.
„ Auctor est Theodoret. c. vltimo libri primi
„ hæreticarum fabularum. Valẽtis item Impe-
ratoris filius, qui S. Basilio accersito cõualuerat, vocatis Arianis hæreticis extinctus est. S. Epiph. hæresi 19. [Sputa, & reliquas corpo-
„ ris sordes suorum Magistrorum auferebant
„ (ò sordidos, & stolidos homines) in auxilium
„ videlicet morborum; nihil tamẽ efficiebant.] Nostris temporibus accidisse scimus, vt cum mortui resurrectionem pollicerẽtur, mortem attulerint viuo, qui se mortuum simulabat. Itaque verè Tertullianus, quamquam alio intellectu, in lib. de perscript. c. 30. [Apostoli
„ de mortuis viuos faciebant, isti de viuis mor-
„ tuos faciunt.] Et ne longum faciam, hære- 2. Martyrium.
tico homini dictum legimus apud S. Epiphanium hæresi 30. [Neque nomen Christi in di-
„ uinis signis inuocare poteris; & si inuocaue-
„ ris, nihil efficies.] Et Martyrij quoque gloriam affectarunt, & autoritatem prætenderunt. Nam & Donatistæ veritatis Martyres se dicebant; vt scribit S. Augustinus in primo libro contra epistolam Parmeniani c. 8. [Et
„ si quid patiũtur, martyres se statim dictitãt.] vt habet in lib. 3. c. 6. & lib. 2. contra litteras Petiliani c. 83. & in libro ad Donatistas post collationem c. 1. & in ser. ad plebem Cæsariensem, de Emerito, & in libro primo contra Gaudentium c. 20. quod propterea illos facere affirmat in ser. 50. de verbis Domini, vt hoc pallio dealbati facilius furentur, quia lupi sunt. Sed constanter illis respondit Augustinus, tum ijsdem in locis, tum in epistola 61. ad Dulcitium; eos nequaquam habere martyrum gloriam, quia non habent martyrum causam. Non enim propter Christum patiuntur, immò contra Christum; neque martyrem facit pœna, sed causa. Et S. Cyprianus in tractatu de simplicitate Prælatorum; [Ardeant licet flammis, & ignibus tra-
„ diti, vel obiecti bestijs animas suas ponant;
„ non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ:
„ nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed de-
„ sperationis interitus.] Et in epistola ad Cornelium; constat si occisi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam perfidiæ. Audiant verba Iob. c. 28. Habet argentum venarum suarum principia; & auro locus est, in quo conflatur. Argentum enim interpretatione S. Greg. Papæ lib. 18. cap. 14 eloquium significat, cuius nitore illi superbiunt; sed eloquij nostri venæ sacri sunt libri, quorum illi autoritate nulla solidantur. Et venæ sapientiæ, quæ auro indicatur, locus est ecclesia; vt de sua hæretici increpari stulta passione videantur. [Nam qui extra ec-
„ clesiæ veritatem patitur, pati pœnas potest,
„ sed purgari non potest; incendi tantùm po-
„ test, non purgari. Vnde Ier. c. 6. dicitur,
„ frustra conflauit conflator: malitiæ enim eo-
„ rum non sunt consumptæ. Ecce ignis exte-
„ riùs conflans, & durę passionis admouet pœ-

na; & tamen erroris non excoquit culpam; & tormenta crudelium dat pœnarum, & bonorum non facit incrementa meritorum.] Et Paulus 1. cor. 13. dixit; Si tradidero corpus meum, ità vt ardeam, charitatem autem non habeam; nihil mihi prodest.

3. Consensio. Tertium veræ fidei testimonium addit S. Athan. in Ep. De decretis Nicenæ Synodi super hæresi Ariana; consensionem, atq; vnionem. [Ibi est, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ, & magisterij argumentum, vbi eadem confitentur, nec a se inuicem, nec à maioribus dissentiunt. Qui tales non sunt mali potius, quam veri præceptores appellari debent.] Nostra fides a Christo, & Apostolis prædicata, eadē semper fuit, & est apud omnes, qui catholicæ Ecclesiæ gremio continentur. Apud hæreticos quot capita, tot sententiæ; vnusquisque fidei suę sibi est autor. Quibus verissimè dixerit S. Augustinus in libro de vtilitate credendi c. 7. [Terentium sine magistro nō audes attingere; & in libros Sanctos, & diuinos irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam? Et religionem sanctissimam, cuius opinio totum iam terrarum orbem occupauit, miserrimi pueri pro nostro arbitrio iudicioq; damnamus?] Sępissimè idem Augustinus hoc vtitur argumento a nomine, atq; appellatione ducto; vt eam ostendat veram esse fidē, ac religionem, quæ catholica dicitur, & vniuersalis est, ab omnibus per totum mundum recepta; non ab vno aliquo excogitata, & à paucis quibusdam in aliquo mūdi angulo approbata. Longum esset loca commemorare; passim apud ipsum reperies. Sæpissimè enim hoc argumento Donatistas conuenit. [Vna est ecclesia, & fides catholica; hæreses singulæ proprijs vocabulis appellantur.]

4. Continuata successio. Quartum argumentum fuit antiquitas, & continuata semper, nec vnquam interrupta Pontificum in Petri cathedra successio, a Christo & Petro vsque ad nostra tempora. [Numerate, (inquit S. Augustinus in psalmū contra partem Donati,) Numerate Sacerdotes vel ab ipsa Petri sede; & in ordine illo patrum, quis cui successit, videte: Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorū portæ.] Eodem argumento vtitur libro 33. cōtra Faustum c. 6. Et lib. de vnico baptismo contra Petilianum c. 14. & lib. 3. contra Cresconium c. 18. & lib. 4. contra duas epistolas Pelagianorum c. 12. In libro autem de vtilitate credendi c. 8. narrans quomodo ipse ab hæresi conuersus fuerit; hoc potissimum argumentum antiquitatis, & successionis ab ipso Christo per Apostolos ad nos vsque perductæ, & hinc ad posteros permansuræ, se adductum fuisse testatur. Et Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem c. 5. [Si constat id verius esse, quod prius; id prius, quod ab initio; ab initio, quod ab Apostolis, pariter vtique constabit, id esse ab Apostolis traditum, quod apud ecclesias Apostolorum fuerit Sacrosanctum.]

5. Vita integritas. Quintum argumentum est integritas vitæ & morum; quam fides nostra postulat. Cum enim fides, & religio ad Dei cultum nostrarumq; animarum salutem referatur; manifestum est, illam esse veram fidem, ac religionem, in qua & Deus maximè colitur, & animarum nostrarum sanctitas a nobis quęritur. Hæreticarum omnium sectarum immunditias, impuritates, & spurcitias, non est opus commemorare: fidei nostræ sanctitatem, & perfectionem nec aduersarij ipsi negare possunt. In libro ad Scapulam Tertullianus c. 2. [Nos, inquit, quos sacrilegos existimatis, nec in furto vnquam depræhendistis, nedum in sacrilegio.] Et c. 4. [Depositum non abnegamus, matrimonium nullius adulteramus, pupillos piè tractamus, indigentibus refrigeramus, nulli malum pro malo reddimus, &c.] Et rursum in Apologetico aduersus gentes c. 2. hoc refert Plinij secundi ad Imperatorem scribentis de illius temporis Christianis testimonium. [Præter obstinationem non sacrificandi; nihil aliud se de sacris illorum comperisse, quam cœtus antelucanos ad canendum Christo, & Deo; & ad confœderandam disciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiā, & cætera scelera prohibentes.] S. Augustinus quoque in libro citato de vtilitate credēdi c. 17. morum integritatem, virtutis studium, continentiam, ieiunia, castitatem, patientiam in tormentis, temporalium bonorū contemptum; veræ religionis argumentum esse putauit. Quæ omnia in nostra religione, in alia nulla vigent. Ad integritatem, & sanctitatem vitæ pertinet etiam confessio, & pœnitentia peccatorum; quam fides nostra profitetur, & præcipit. Quod obseruauit Lactantius in libro de vera sapientia c. vltimo. [Quia, inquit, singuli quique cœtus hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse catholicam ecclesiam putant; sciendum est, illam esse veram, in qua est confessio, & pœnitentia, quæ peccata, & vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.]

6. Dæmonum confessio, & exorcismi. Sextum argumentum petitur a dęmonum confessione. [Etenim (vt eodem lib. cap. 27. verè adnotauit Lactantius) dæmones adiurati per Iouem, aut alium falsum Deum, nil verentur; adiurati per Deum nostrum, vel Christum, fugiunt.] & Tertullianus in lib ad Scapulam c. 2. tanquam Christianorum singulare priuilegium profert, [Dæmones non tantùm respuimus, verùm et reuincimus; et quotidie traducimus, ac de hominibus expellimus;

limus; sicut plurimis notum est.] Quod fuisse Christianis omnibus commune: manifestũ est ex Apolog. cap. 23. [Ædatur, inquit, hic aliquis, quem Dæmone agi constet: iussus à quolibet Christiano loqui spiritus ille, tam se confitebitur Dæmonem de vero, quam alibi Deum de falso.] Et iterum. [Omnis hæc nostra in illis dominatio, & potestas de nominatione Christi valet. Christum timentes in Deo, & Deum in Christo, subijciuntur seruis Dei, & Christi. Ita de contactu deq; afflatu nostro, de corporibus nostro imperio excedunt inuiti & dolentes, & vobis præsentibus erubescentes.] Et c. 43. [Quantos habetis, qui iam de vobis dæmonia eijciant, & pro vobis quoque vero Deo preces sternant?] Et in libro de testimonio animæ c. 3. Hoc Christianorum duntaxat fuisse donum testatur. [Dæmonia, inquit, soli de corporibus ex gimus.] Similia habet etiam in libro de anima c. 57. & lib. de spectaculis c. 26. 29. & lib. de idololatria c. 11. & S. Cyprianus in ep. ad Magnum. [Hodie etiam geritur, vt per exorcistas voce humana, & potestate diuina flagelletur, & vratur, & torqueatur diabolus.] Et in tractatu contra Demetrianum prouocat ad exorcismos Ecclesiæ. [O si audire eos velles, & videre, quando a nobis adiurantur, & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus eijciuntur. Quando eiulantes, & gementes voce humana, & potestate diuina, flagella, & verbera sentientes, venturum iudicium confitentur.] Et in tract. de Idolorum vanitate. [Adiurati per Deum verum, nobis statim cedunt & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra voce, & oratione, occulte cædi, igne torqueri, Eiulare, gemere, deprecari, vnde veniãt & quo discedant; ipsis etiam, qui se colunt, audientibus cõfiteri, & vel exiliunt statim, vel euanescunt gradatim; prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat.] Et in ser. de bono patientię; [In nomine Christi nunc à seruis suis Zabulus cum Angelis suis flagellatur, &c.] Et S. Hilarius exponens illius ps. 57. furor illis secundum similitudinem serpentis &c. [Non hic, ait, Marsorum cantus, & consopita viperarum sibila memorat: quia hæc eadem maiore cum Energia per fidem nominis Dei virtutemq; torpescunt. Cum ei quotidie, ne fallat, ne subrepat, ne mordeat, etiam sub diuini nominis denuntiatione mãdetur.] Et in ps. 64. [Nunc verò Christo Domino prædicato silere omnia confutata, & trepida; cum hi templorum, & gentium Dij virtute fidelium subijciuntur ad pœnam; cum credentium verbis torquentur, laniantur, vrũtur, & inuisibiles nobis atque incomprehensibiles naturæ, verbo continentur, puniuntur, abiguntur.] Et Lactant. in lib. de origine erroris c. 16. [Dei nomine adiurati de corporibus excedunt: quorum verbis (idest iustorum) tanquam flagris verberati, non modo dæmonas se esse confitentur; sed etiam nomina sua edunt: quia nec Deo, per quem adiurantur; nec iustis, quorum voce torquentur, mentiri possunt.] Et in lib. de vera sapientia c. 27 [Quanto terrori sit dæmonibus hoc signum Crucis; sciet, qui viderit quatenus adiurati, per Christum de corporibus, quæ obsederint, fugiant. Nam sicut ipse cum intra homines ageret, vniuersos dęmones verbo fugabãt; ita nunc sectatores eius eosdem spiritus inquinatos, de hominibus, & nomine magistri sui, & signo passionis excludunt etc.] Et in lib. de iustitia c. 22. [Hi cùm corpora hominum occupant, animasq; diuexant; adiurantur ab his, et nomine Dei veri fugantur. Quò audito Tremunt, exclamant, et vri se, verberariq; testantur; et interrogati, qui sint, quando venerint, quomodo in hominem irrepserint, confitentur. Sic exorti, et excruciati virtute diuini nominis exulant.] Et S. Petrus Chrysologus in ser. 18. [Dæmones sub manibus nostris torquentur imperantibus nobis; qui nos subijciebant lignis, lapidibus addicebant.] Plurima est apud omnes veteres Patres exorcismorum, & exorcistarum mentio: Neque nunc opus est pluribus. Nullum tamen reperias hæreticum, aut falsæ alterius religionis hominem, qui hæc tentare audeat; aut si temere tentet, perficere contra dæmones possit. Illis solis obediunt, & subijciuntur superbi spiritus; qui catholicæ Ecclesiæ fidem habent: hæc est igitur sola vera fides. Vt enim Christo iubente exibant dæmonia a multis clamãtia, ipsum esse filium Dei, vt Luc: 4. narratur: ita nunc sectatoribus Christi nomine, ac virtute illius agentibus dum obsessa deserunt corpora; si non voce, re ipsa certè hanc esse veram fidem, hominemq; adiurantem, legitimum Christi ministrum, & sectatorem proclamant.

7. Prædicatio. Septimum & quidem magnum argumentum est & illud; quo apud S. Io: Damascenum legimus vsum fuisse Barlaam, dum de vera fide instrueret Iosaphat c. 32. Quod ab idiotis hominibus prædicata, & a sapiẽtibus mundi, atq; Imperatoribus viribus omnibus oppugnata; totum tamen occupauit mundum. Romulum olim in Deorum relatũ numerum laudare se plurimum credidit Tullius, vt est apud S. Augustinum in lib. 22 de Ciuit. Dei c. 6. Cum eum dixit non priscis, ac minus eruditis hominum sæculis habitum fuisse Deum; sed excultis iam hominibus, neque ad credendum procliuibus. At id verius de Christo &

eius fide dici poteſt; quæ difficilioribus ſeculis, & philoſophicis, atq; humanis diſciplinis aſſuetis, à piſcatoribus, & idiotis hominibus promulgata, non ab vna tantum Ciuitate vt Romulus, ſed à toto mundo, & omni hominum genere ſuſcepta eſt. [Chriſtus elegit diſcipulos humiliter natos, (ratiocinatur Aug. lib. 18. eiuſdem operis c. 49.) inhonoratos, illiteratos; vt quidquid magnum eſſent, & facerent, ipſe in eis eſſet & faceret.] Et conc. 2. in pſ. 36. [Non de oratore piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt oratorem; de piſcatore lucratus eſt Senatorem; de piſcatore lucratus eſt Imperatorem.] Et in tr. 7. in Io: [Chriſtus volens ſuperborũ frangere ceruices, nõ quæſiuit per oratorẽ piſcatorẽ; ſed per piſcatorẽ lucratus eſt Imperatorem.] Et ſer. 29. de verbis Apoſtoli: [Petrus fuit piſcator, & modo magnam laudem habet orator, ſi potuerit ab illo intelligi piſcator. Si Chriſtus eligeret oratorem; diceret orator eloquentiæ meæ merito electus ſum. Si eligeret ſenatorem, diceret Senator, dignitatis meæ merito electus ſum: ſi eligeret Imperatorem, diceret Imperator, poteſtatis meæ merito electus ſum. Quieſcant iſti; non contemnantur, ſed aliquantulum differantur, ne poſſint gloriari de ſemetipſis in ſemetipſis, & quæ ſeq.] Quid plura ſectamur? Ipſemet Apoſtolus Paulus in priore ad cor. c. 1. duplicem expoſuit cauſam. Alteram; quia per ſapientiam non cognouit mundus Deũ, ſed vt loquitur ad Rom. 1. Cùm Deum cognouiſſent, non ſicut Deum glorificauerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis; placuit Deo per ſtultitiam prędicationis ſaluos facere credentes. Alteram; quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus, vt confundat ſapientes; & infirma mundi elegit, vt confundat fortia &c. vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius; ſed tota gloria ipſi ſoli tribuatur, et ipſe bonorum omnium, et ſalutis noſtræ autor agnoſcatur. Propterea Nathanaelem, virum alioqui bonum, et verum Iſraelitam, in quo ipſiuſmet Chriſti teſtimonio Io. 1. dolus non erat; non elegit in apoſtolum; vt docuit S. Auguſtinus in pſ. 65. et tr. 7. in Io. quia doctus erat, et peritus legis; ne propter doctrinam ſe electum diceret, aut per doctrinam conuertiſſe homines putaretur, et Nicodemum ad Ieſum nocte veniſſe, vt teſtatur Io. c. 3. interpretatur idem Auguſtinus in epiſt. 28. ad Hier. [Quia fortaſsis erubeſcebat diſcere, qui docere conſueuerat. Chriſtus autem humiles vult nec alta de ſe ſentientes.] Et S. quoque Hieronymus in Com. ad caput 4. Matthæi, [Piſcatores, ait, et illiterati mittuntur ad prædicandum, ne fides credentium non virtute Dei, ſed eloquentia, atq; doctrina fieri putaretur.] Sic igitur iam poſſumus ratiocinari cum Auguſtino lib. 22. de Ciuitate Dei c. 5. dum de reſur. loquitur. Totus mundus Chriſti fidem, quam et nos ſequimur, amplexus eſt: ſi rem credibilem, credidit; ſtolidi ſunt, aut maligni, et proterui, qui non credunt: ſin autem incredibilem; hoc profectò magis eſt incredibile, totum mundũ rem incredibilem; idiotis dumtaxat, et illiteratis hominibus prædicãtibus credidiſſe. Qua in re ſunt plurima perpendenda. Primum, quod non pauci aliqui homines crediderunt, ſed totus mundus; et doctiſsimi quique, ſapiẽtiſsimi, et potentiſsimi; et cùm multi fuerint legiſlatores, Græci, Latini, barbari; nullus potuit exteras nationes adducere, vt ſuas leges ſuſciperent; vixq; à ſua gente id quiſpiam obtinuit. Deinde non armis, et bello; non potentia, ſapientia, aut doctrina humana; ſed ſimplici pauciſsimorum, et indoctiſsimorum hominum prædicatione; et abijs omnes errores extincti, et hæc una fides eſt conſtituta. Tum verò nõ blanditijs, aut pollicitationibus allecti fuerunt homines: ſed à voluptuoſa vita, longaq; conſuetudine confirmata, ad arctã, & difficilem traducti, ab epulis ad ieiunium, à diuitijs ad paupertatem, ab honoribus ad cõtemptum, à luxu ad temperantiam; propoſitis etiam contumelijs, flagris, vexationibus, cædibus, crucibus. Poſtea conuerſi ſunt ad hominem crucifixum, in quo ſpem omnem ſuam collocarent. Accedunt perſecutiones maximæ, quas, & Chriſtus à Iudæis, & Apoſtoli ac ſectatores à gentibus omnibus atque Imperatoribus vſque ad Coſtantini tempora, tum verò a Iudæis, atque hæreticis, qui religionem hanc omni humano præſidio deſtitutam impedire ſemper, & euertere conati ſunt: & tamen ea ſemper in perſecutionibus creuit. Adde diuinam vltionem in eius perſecutores. Mitto miracula ad eam confirmandam, ſtabiliendam, & propagandam; vel etiam ſola inuocatione nominis Ieſu, aut Crucis ſigno facta; lege S. Auguſtin. in lib. de fide rerum inuiſibilium c. 7. & alios Patres. Itaque velut clauſulam huius diſputationis verba ſubijciam eiuſdem Auguſtini in libro contra epiſtolam Fund. capitulo 4. quibus quatuor omninò ex commemoratis, atque explicatis argumentis ita comprehendit. [Tenet me in eccleſiæ huius gremio conſenſio populorum, atque gentium; Tenet autoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata; Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli vſque ad pręſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum; Tenet ipſũ catholicæ nomen; quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes iſta eccleſia ſola obtinuit. Apud hæreticos autem nihil horum eſt, quod me inuitet, ac teneat: ſola perſonat veritatis pollicitatio, ſi autem tantummodò promittitur & non exhibetur; nemo me mo-

uebit ab ea fide, quæ animum meum tot, & tantis nexibus Christianæ religioni astringit.

CAPVT XXIV.

Fidei confessio.

VERVM enimuerò non defuerunt hæretici, qui fidem in persecutione negari ore posse, & verò negãdam esse docuerint; modò corde retineatur. Testatur hoc de Elcesæis S. Augustinus in libro de hæresibus nu. 10. Ex Eusebio lib. 6. c. 28. & vniuersè Priscillianistas dogmatizasse mendacium; nullum asserentes esse peccatum ore proferre falsum, si in corde retineas, quod verum est; autor est idem S. Augustinus in lib. contra mendacium c. 2. Vnde illa apud eos solemnia verba, quæ idē Aug. refert in libro de hæresibus num. 70. [Iura, periura; secretum prodere noli.] De mendacio non est nobis hoc locò disputandum; satis sit August. confutatio. De fide nostri quoque temporis hæretici contendunt posse negari ore. Sed verè aduersus Priscillianistas argumētatur Aug. Simētiri liceat, veritate in corde seruata; tolluntur martyres, & martyria; quæ non aliâ ob causam sunt in ecclesia; nisi quia martyres constanter fidem, quam in corde habent, confitentur et ore. Et aperta fuit Pauli sententia in ep. ad Rom. c. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Si ergò velis esse saluus, necesse est & ore confiteri. S. Gregor. Nazian. in or. de moderatione in disputationibus seruanda; [Iustitia quidem est vel solùm credere: at plena numerisq; omnibus absoluta salus in eo posita est, vt etiam confiteamur, & cognitioni professionem dicendiq; libertatem adiungamus.] Et S. Io. Chrys. h. 31. operis imperf. [Fructus boni operis gratiosior est apud Deum in pace: quam in persecutione: fructus autem confessionis fidei in confessione gratiosior est; quàm in pace.] Et S. August. in lib. de fide & symbolo c. 1. [Salui fieri non possumus, nisi etiam ore profiteamur fidem, quam corde gestamus.] Sed extant Christi Domini verba Matt. 10. omnis, inquit, qui cōfitebitur me coram hominibus; confitebor, & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est: qui autem negauerit me corā hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Coram hominibus ait; Non ergò satis est in corde coram Deo. vnde & Paulus secunda Tim. 2. Si negauerimus, & ille negabit nos. S. Augustinus in psal. 39 accommodat verba psalmi; Ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti. [Ne credat corde, & prę timore labia prohibeat annuntiare, quod credidit. Dicant labia, quod habet cor; hoc contra timorem habeat cor, quod dicunt labia; hoc contra simulationem habeant labia, quod credit cor. Consentiant labia tua cordi tuo. Quærens pacem a Deo, tibi ipsi esto pacatus: non sit inter os tuum, & cor tuum mala rixa, etc.] Qui secus agat, veritatis est proditor [Non solùm enim (inquit S. Ioan. Chrys. h. 25. operis imperfecti ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem, palam mendacium pro veritate loquitur. Sed etiam ille, qui non liberè pronuntiat veritatem, quam liberè pronuntiare oportet: aut non liberè veritatem defendit, quam liberè defendere oportet.] Ex quibus verbis intelligimus, non solùm negare fidem, sed & tacere nec illam liberè profiteri, peccatum esse [Multi enim Christianorum, subiungit ille, palam quidem transgredi veritatem putant peccatum; tacere autem veritatem coram infidelibus, non putant esse peccatum, et propterea multi inueniuntur in eodem reatu.] Eòque tandem rem deducit, vt si prouocatus aspicias idolum, hoc ipso fidem negaueris. [Si quis, inquit, tibi dicat, non manduces idolotytum, sed aspice tātum ad idola, quomodo speciosa sunt: si aspexeris prouocatus, oculis tuis negasti Christum: Nō quia aspicere idola aliquid sit, sed quia inuitatus aspicis, peccas. Si autem non aspexeris, oculis tuis confessus es Christum, ideinq; de cæteris affirmat sensibus.]

Extant porro aperta Pauli verba ad Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. [Et si enim, (vt habet S. Aug. in ser. 181. de tempore,) hanc in cordibus nostris agnoscat, qui scrutatur renes et corda; propter conseruandam tamen Ecclesiæ veritatem, cum fide cordis necessaria est oris confessio.] Fidei autem tribuit Paulus iustitiam, et fidei confessioni salutē: quia potest quis esse iustus, et non consequi salutem æternam; quoniam inter hæc sunt intermedia multa, quæ obseruare oportet eū, qui vult saluus esse: potest autem habere fidem nec eam confiteri. Petrus ore negauit Christum, et negando peccauit grauiter; et corde tamen retinuit fidem, [Quis ita euanescat, (inquit S. Augustinus in lib. contra mendacium c. 6) vt existimet Apostolum Petrū hoc habuisse in corde, quod in ore, quando Christum negauit? Nempè in illa negatione intus veritatem tenebat, et foris mendacium proferebat. Cur ergo lacrymis diluit, quod ore negauerat, si saluti sufficiebat, quod corde credebat?] Oportet ergo & confiteri fidē, aut ore, aut externis signis, & cęremonijs, vbi & quando opus est. Est enim præceptum affirmatiuum, quod non semper obligat; sed quando res exigit; hoc est quando negantibus nobis, aut dissimulantibus, detrimenti aliquid acceptura sit religio nostra, aut contra-

Dissimulare fidē, vt liceat.

ria confirmationem. Alioqui & in veteri lege, & in noua sępius legimus dissimulatum. Dauid 1. reg. 21. coram Achis idolatra rege occultans quis esset, simulauit se stultum. At non erat necesse profiteri quis esset; nec diuino cultui detrahebatur quidquam dissimulando: plurimum autem suæ proderat vitæ. Et lib. 4. c. 5. Naaman Syro concessit Elisæus, vt flecteret genu, cùm rex innixus super manum suam ingrederetur in templum Remmon, vt adoraret: quoniam nemo sciebat illum esse veri Dei cultorem, neque in tanta multitudine hominum obesse illius exemplum poterat. Elisæus omnibus notus id non fecisset. Et c. 10. eiusdem libri Iehu cultorem se Baal simulauit; vt Sacerdotes omnes, & cultores falsi Dei interficeret. Astutia illius fuit, & deceptio; minimè tamen imitanda. Sed veniamus ad nostra. Paulus Act. 16. Timotheum gentilis hominis filium circumcidit; propter Iudæos; cùm tamen ipse fidelis esset. Quo consilio id fecerit, exposuit ipsemet in 1. Cor. 9. cum dixit; factus sum Iudęis tanquam Iudæus, vt Iudęos lucrarer; & omnia omnibus factus sum, vt omnes lucrifacerem. Sed de Petri simulatione maior difficultas, & acris inter Augustinum, & Hieronymum disceptatio. Illū enim cum gentibus edisse, seq; mox ab illis propter Iudæos subtraxisse; scribit ad Gal. c. 2. Paulus; a quo & repræhensus fuit. Iulianum apostatam propterea illum appellasse hypocritam, testatur S. Cyrillus Alexandrinus extremo lib. 9. contra ipsum. Et Porphyrius alter apostata, Petrum erroris, & Paulum procacitatis, nosq; omnes ficti dogmatis accusauit; vt auctor est S. Hieronymus in Ep. ad Augustinum; & in proemio Com. in Epistolam ad Galatas. Sed vt mittam non defuisse, quemadmodum scribit S. Gregorius Papa h. 18. in Ezech. qui non hunc Petrum Apostolū, sed alium quendā a Paulo dicerent repręhensum: S. Augustinus verè, & ex animo repræhensum contendit: S. Hieronymus cum Origene contra argumentantur, seriò repræhēdi nō potuisse; quia nil aliud fecerat, quā quod ipsemet Paulus; qui & ipse simulauerat. Verum tunc fortasse dissimulatio magis obesse poterat, & ideo fuit a Paulo repræhensa. S. item Io: Chrys. in Com. illius loci, Petrum ait nequaquam fuisse reprehensum, cùm illius optimam mentem optimè nosset Paulus; sed in speciē repręhensum; ne discipuli fortasse offenderentur; qui aliud Hierosolymis, aliud Antiochiæ agentem Petrum videbant. Et S. Cyrillus dispensationem addit fuisse; qua se Petrus omnimodo ijs, qui ad ipsum accedebant, prodesse studebat. Et optimè meo iudicio Tertullianus in lib. de præscriptionibus c. 23. & lib. primo aduersus Marcionem c. 20. & lib. 4. c. 3. repræhensum

Petrus a Paulo reprehensus.

fuisse respondit ob vitium conuersationis; nō prædicationis, aut fidei alioquin in prędicationis vnitate dexteras iunxerant.

CAPVT XXV.

Mysteria non prodenda.

NEQVE verò permiserunt veteres Ecclesiæ Patres, temerè curiosis hominibus fidei nostræ mysteria reuelari, tum propter eorum dignitatem, ac veneratione maiorem, tum ne ab imperitis, & minùs eorū capacibus hominibus irriderentur. Ita monuit Tertullianus in secundo ad Vxorem libro c. 5. & delictum arbitratus est, quod Gentiles nostra nossent. Eamq; Christianam latere voluit, cùm lectulum, corpusq; suum signaret; cùm per noctem ad orationem surgeret; ne Magiæ aliquid operari crederetur; ac demum cum Eucharistiam sumeret. [Non sciet maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes; & si sciuerit, panem, non illum credet esse, qui dicitur.] Et in apologetico c. 7. [Omnibus mysterijs silentij fides debetur.] Et Ambrosius in psal. 45. acceptis illis verbis psalmi 50. occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. [Ergo, inquit, in occultis cordis nostri occulta sapientiæ recondamus; non temerè aliquibus diuulgemus, nisi sacramētorum colōr tibus, quos Dominus vocauit ad gratiā suam. Nam ipse Dominus ad percipiendam legem solum Moysem voluit in montem ascendere, & Christus Petro, Iacobo, et Ioanni, solis ex omni numero discipulorum resurrectionis suę gloriam reuelauit: sed nec illi potuerunt fulgorem gloriæ sustinere, sed ceciderunt in terram, et Christus pręcepit illis, ne cui dicerēt.] Et in ser. 2. in ps. 118. dum illa verba considerat. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi: Secretum obseruat quatuor ob causas detegi, aut adulatione, aut auaritia, aut iactantia, aut loquacitate. Sed Paulus Corinthijs dixit, lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis. Apud Ephesios autem diutius mansit, quod ostium magnum apertum videret; notum facere gentibus mysterium Christi. Et Dominus Cœlorum Regnum dixit simile thesauro abscondito in agro; quem qui inuenit homo, abscondit in corde suo: & qui thesauros suos ostendit Babylonijs Is. 39. amisit illos; & Matt. 7. monemur, ne margaritas nostras mittamus ante porcos; & Maria Luc. 2. conseruabat omnia verba Domini in corde suo. [Quædam enim sunt mystera religionis nostrę, (vt idem habet in Com. 2. cap. Epistolæ prioris ad Thess.) quæ propter carnales sensus, ne scandalum patiātur, facile publicari nō debent; quia non omnibus dicenda sunt omnia, sed pro vnius-

cuiuſ-

cuiusq;capitu moderāda sūt dicta; aliter rudibus, aliter fundatis.] Curiosis præsertim, qui non cupiunt inde proficere, exponenda non esse, dixit S. Prosper in ps. 136. S. Cyr. Alex. lib. 3. in Io. c. 36. Propterea Christum scribit parabolis, & Enygmatibus vti solitum fuisse, nec apertè locutum, ne res diuinæ scelestis hominibus in derisionem paterent. Et Theodoretus lib. 1. de Græcarum affect. curatione ne theologiam quidem ethnicorum toti populo communem fuisse, & cognitam, sed solis sacerdotibus; Verùm ex enygmatibus tota constabat, & symbolis; ne passim ab omnibus intelligeretur. Et S. Io. Chrys. in ps. 136. Iudæos affirmauit in captiuitate noluisse cantare cantica domini; quia non oportebat prophanas aures arcana illa audire. Ac demum S. Greg. Nazian. or. 2. in pascha, propterea cogitauit de agno paschali iussum fuisse, ne quid efferretur, aut vsque manè relinqueretur. [Vt intelligeremus, ne exteris quidem, & prophanis hominibus mysteriorū nostrorum partem efferendam.] Inter cætera, symboli præsertim, et orationis Dominicæ mysteria nō prodenda; monet S. Ambr. in lib. 1. de Abel, et Cain c. 9. [Caue ne incautè symboli, et orationis Dominicæ diuulges mysteria.]

CAPVT XXVI.

Fidei symbolum.

HÆRETICI autem, vt veræ fidei puritatem conati sunt semper corrumpere, ac perturbare; Ita symbolum illius aut peruersis interpretationibus inquinarunt, aut nouum nouæ doctrinæ confascinarunt. Nam, & Photinum scripsisse in symbolum, scimus ex S. Cypriano in expositione in symbolum, quę inter Hieronymi quoq; opera adscripta habetur, titulo, Ruffini: & Arianorum symbolum ab ipsis symbolo Nicenæ synodi oppositum, legimus apud S. Athan. in ep. de synodis Arimini, & Seleuciæ celebratis: & omnino scribit S. August. in libro de fide, & symbolo c. 1. in symbolo eos conatos fuisse venena sua occultare.

Symbolū triplex.

Catholica ecclesia triplex agnoscit symbolum: Primum, quod Apostolorum dicitur; alterum Nicenæ synodi à 318. Episc. celebratæ, tertium S. Athanasij. primum omnium breuissimum, & omninò concisum; secundū, ac tertium explicata magis, propter Arij hæresim excitatam. Sed symboli nomen primùm est intelligendum.

Symbolū quid.

Symbolum Græca vox est; quæ collationem significat; hoc est, quod plures in vnum conferunt: à verbo συμβάλλω, quod est confero. Et symbolum, seu symbola, cœna illa dicebatur, in quam comparādam plures conferebant. Sic Plaut in curt. [Symbolorum collatores apud forum piscarium.] Et Terent. in Andr. [Symbolum dedit, cœnauit,] Et in Eun. [Comus in Piræo, vt de symbolis essemus.] Sic, et inter nostros Tertull. In libro aduersus Valentinianos c. 12. [Nautæ ad symbolā semper exultant.] Idest ad collationem: et Salomon Prou. 23. Noli esse in commessationibus eorum, qui carnes ad vescendum cōferunt; quia dantes symbola cōsumentur. Quod in Laodiceno quoq; concilio prohibitum legimus c. 55. [Non oportet, inquit, ministros altaris, vel quoslibet clericos, vel etiam laicos Christianos ex symbolis, (quæ vulgus commissalia appellat) conuiuia celebrare. Symbolum etiam dicitur signum, & tessera militaris, qua eiusdem militiæ socij ab hostibus dignoscuntur. Plaut: in Bacc: [Homini ostendit symbolum, quem tute dederas, vt ferret filio.] Et in Pseud: [Miles hic reliquit symbolum, expressam in cera ex annulo suam imaginē.] Hinc etiam symbola dicuntur tesseræ quædam, quæ aut publicè à ciuitatibus, aut a priuatis hominibus dantur quibusdam, vt amicè accipiantur aut ad colloquēdum, & contrahendum admittantur. S. Cypr. vtranque ob caussam dictum vult Apostolorū symbolum, velut collationem Apostolorum omnium; qui ad prædicandum Christum per totum mundūm discessuri, singulis aliquid conferentibus, hanc veluti fidei, & prædicationis regulam composuerunt, vt eadem esset, & conformis omnium prædicatio, & vna fides in toto mundo annuntiaretur: & velut signum, & tessera, qua veri Apostoli a pseudoapostolis dignoscerentur. [Multi enim ex Iudæis simulabant se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius, vel ventris gratia ad prędicandum proficiscebantur, non integris traditionum lineis Christum nūciantes.] Quid autem singuli Apostoli ad cōficiendum Symbolum attulerint; habes apud S. Aug. in ser. 115. de tempore. [Estq; vt idem habet, simplex, breue, et plenum, vt simplicitas consulat audientium rusticitati, breuitas memoriæ, plenitudoq; doctrinæ.] Fidei catholicę fundamentum Apostolorum, et Prophetarum manibus constructum, appellauit idem Aug. in 3. libro de Symbolo ad Catechumenos c. 1. quod carnaliter cogitatum, est lac paruulorum; spiritualiter autem consideratum, cibus fortiū, vt habet in Enchyridio c. 114. Est etiam speculum nostrum, in quo nos ipsos videmus, an credamus omnia, quæ nos credere profitemur. Sic enim habet in extrema h. 42. libri 50. homiliarum. Namq; regula est fidei nostræ, sententia Tertull. in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos c. 13. et aduersus Praxeam c. 2. et de virginibus velan

dis c.

dis c. 1. Cypr. loco notato, S. Leonis ſer. 11. de paſſione Domini, S. Auguſt. lib. 8. confeſſ. c. 2. et lib. de fide, et ſymbolo c. 1. et lib. 1. de ſymb. ad catechumenos c. 1. et ſer. 115. et 181. de tempore. Eſt ſumma diuini cultus, in Enchyr. cap. 7. & ſumma profeſſionis noſtræ, Chryſ. h. 1. in ſymbolū. Integrum ſymbolum recitat Tertull. in libro de præſcriptionibus c. 13. ſed non parùm mireris, ſi in c. 14 legas, à Christo fuiſſe inſtitutum; niſi intelligas dictum, quia Chriſti fidem Apoſtolis ab ipſo traditam continet. Alioquin ab Apoſtolis, non a Chriſto, compoſitum fuiſſe, conſtat apud omnes, quos iam ſignificaui; & apud Auguſt. ſer. 181. de temp. & S. Amb. in ſer. de ieiunio Eliæ; [Clauis, inquit, Petri fides, quam 12. Apoſtoli, velut periti artifices, in vnū conuenientes ſuo conſilio conflauerunt, ſymbolum componentes.] Et ſer. 38. [Duodecim Apoſtolorum ſymbolo fides ſancta cōcepta eſt, qui velut periti artifices in vnum conuenientes clauem ſuo conſilio conflauerunt.] Et Ep. 7. ad Siriciū Papam; [Credatur Symbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana iteratum ſemper cuſtodit, & ſeruat.] Et S. Cyrillus Alexandrinus lib. 1. de recta fide ad reginas, traditionem Apoſtolicam appellat Symbolum. Et S. Leo ſer. contra hæreſim Eutychetis, & Ep. 13. & 25. ab Apoſtolis ait, inſtitutum. Magis mireris Euſebium Emiſſ. h. 1. de Symbolo ita loquentem. [Eccleſiarum Patres de Populorum ſalute ſolliciti ex diuerſis voluminibus ſcripturarum collegerunt teſtimonia, diuinis grauida Sacramentis &c.] Sed cum totus ille ſermo ſit contra Arianos, loqui videtur de Symbolo Niceno, aut Athanaſij. Breuiarium fidei appellauit S. Leo Ep. 56. & verbum abbreuiatum, de quo Iſ. 10. Cypr. vel quisquis fuit autor expoſitionis in Symbolum. Paucis enim verbis multa continet. Monet tamen S. Anſel. in tract. de Sacramento Altaris c. 15 non omnia credenda in Symbolo contineri, quod ſatis manifeſtum eſt; cùm & ex ſacris litteris & ex Eccleſiaſtica traditione habeantur in Symbolo non contenta. Denique S. Aug. in lib. 50. homiliarum h. 42. Symbolum, & quando ſurgimus è lecto, & cum imus ad ſomnum vult à nobis recitari quotidie. Addit S. Ambr. in tertio libro de virginibus, [Si quando aliquid, occurrat periculi, Symbolum, inquit, ſpecialiter debemus tanquam noſtri ſignaculum cordis antelucanis horis quotidie recenſere. Quo etiam cùm horremus aliquid, animo, recurrendum eſt. Quando enim, ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?] De Symbolis Nicæno, & Athan. non eſt neceſſe plura dicere. Eandem enim fidem ſed magis explicatam, propter Arianorum hæreſim continent. Satis eſt adnotare id quod habet autor expoſitionis citate in Symbolum. In diuerſis eccleſijs aliqua Apoſtolorum ſymbolo fuiſſe adiecta; propter hæreſes ſcilicet inſurgentes: In Eccleſia Romana non item; ſed illæſum ſymbolum Apoſtolorum fuiſſe ſemper conſeruatū, quòd nulla ibi hęreſis ſumpſit exordiū quod et s. Leo confirmat in ſer. contra hæreſim Eutychetis. quin potius illa hæreſes omnes expugnauit; vt ſcribit Leo Nonus in libro aduerſus præſumptiones Michaelis, & Leonis Archidani c. 7.

Symbolū a quo cōpoſitum.

CAPVT XXVII.

Fidei bonum.

AT huic tractatui imponamus finem, vt progrediamur ad alia. Fidem omninò S. August. in pſal. 134. primogenitam noſtrā appellauit. Eſt enim virtus intellectus, qui eſt prima hominis virtus, & facultas: & vt ipſemet loquitur, vel quiſquis fuit autor libri de fide ad Petrum, in prologo, eſt initium ſalutis noſtræ, & bonorum omnium, eſſe clauē regni cœleſtis a Chriſto datam Petro atq; totius religionis noſtræ fundamentum, in ſuperioribus audiſti. Vnde S. Hilarius lib. 6. de trin [Hæc fides, inquit, eccleſiæ fundamentum eſt: per hanc fidem infirmæ aduerſus eā ſunt portæ inferorum. Hæc fides, Regni cœleſtis habet claues: hæc fides, quę in terris ſoluerit aut ligauerit, & ligata ſunt in cœlis, & ſoluta.] Eſſe pretioſiſſimum lapidem, S. Io. Damaſ. in hiſtoria Barlaam; qui vt admitteretur ad Ioſaphat Euangeliū Chriſti prędicaturus; pretioſiſſimū lapidem, qui omnes alios ſuperaret, donare illi ſe velle dixit. Nā & Chriſtus Matt. 13. pretioſæ cōparauit Margaritæ. eſſe Chriſtiani hominis veſtimētum, peccati noſtri obnubens turpitudinem, S. Baſil. ad caput 9. Iſaiæ. Quicunque enim in Chriſto baptizati ſumus, Chriſtum induimus; vt in ep. ad Gal. c. 3. ſcripſit Paulus. Et in Prou. c. 31. Byſſus, & purpura dicitur indumentum eius. [Quoniam, vt in libro de Tobia c. 20. Ambr. loquitur, indumentum fidei ex prædicatione cœleſtium, & Dominicæ paſſionis ſanguine conſtat.] Eſſe ſacram quandam anchoram, quæ vndique ſuſtentet eum, qui illi adhæret. Quod tunc maximè oſtenditur, quando in maxima rerum difficultate perſuadet, vt bonam ſpem expectet: fuerunt verba S. Io. Chryſ. in pſ. 115. quæ a Paulo confirmantur in ep. ad Hebr. c. 6. cùm ait, fortiſsimum nos ſolatium habere, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem vſq; ad interiora velaminis. eſſe Loricam, & ſcutum, S. Aug. in

ps. 34. [Scutum; quia tela inimicorum excipit, et repellit: Loricam; quia interiora nostra transfigi non finit.] Vnde hortatur Paulus eph. 6. in omnibus sumentes scutum fidei; & 1. thes. 5. induti Loricam fidei. Et idem August. in ser. de S. Vincentio; [Fides pugnat, & quando fides pugnat, fidem nullus expugnat.] Esse pecuniam probatam, & siclum Sanctum, quo iubebatur emi aries, hoc est Christus, immolandus Domino; hæresim verò esse pecuniam reprobam, & adulterinã, quæ nomen quidem regis habeat, sed veritatem regiæ figuræ non teneat; habes apud Origenem sub finē h. 3. in leuit: esse denique lumē intelligentiæ nostræ ad cognoscēdũ Deũ; eaq; intelligenda, quæ ad æternam salutem nostram pertinent; S. Cyrillus Hierosolym: cathec. 5: [Hanc, inquit s. Emissenus h. 2. de symbolo, nobis fidem velut magnam lampadem Christus adueniens errantibus viam monstraturus exhibuit; per quam possit Deus ignotus requiri, quæsitus credi, creditus inueniri.] Appositè obseruat S. August. in ps. 64. fidem nostram fuisse splendorem in facie Moysi, in quam intendere non poterant filij Israel; sed velamen erat inter faciem loquentis Moysi, & populum audientem verba; per velum enim audiebant verba, faciem non videbant. Sed patiente Christo velum templi scissum est, & ablatum velamen, & iam splendore fidei corruscāte quod in figura contingebat illis, & futurum adumbrabatur, nos factum habemus. Sed neque hoc nostrũ lumen caret vmbra, & tenebris. Quia clarè non videmus quod credimus; sed velut per speculum, & in enygmate: sperantes aliquãdo videre facie ad faciem. [Bona fidei vmbra, (inquit s. Bernardus ser. 31. in cant.) quę lucem temperat oculo caliganti, & oculum præparat luci; fide mundans corda nostra, Act. 15. nam, & Mater Domini habuit de Christi corpore vmbram, & virtus altissimi obumbrauit ei; vt quod impossibile erat mortali fœminæ, obiectu inuolucri viuifici corporis ferret præsentiam maiestatis, & lucem sustineret inaccessibilem.] Et ser. 33 Christum adnotat Io. 12. dixisse discipulis, adhuc modicum lumen in vobis est; eò quòd aurora esset fidei, & initium diei; dum sol Christus adhuc absconderet radios suos, nec eos spargeret super terram. Et Paulus Rom. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquauit; significans esse adhuc modicum lumen. Et Matt. 16. Valdè mane veniunt ad monumentum, orto iam sole, [Quia Christus resurgens attulit sereniorem solito lucem, & fugauit auroram. Sed ad meridiem non peruenies, donec gloriosus veniat, aut a beatis videatur in cœlo; quod desiderans sponsa dicebat, Indica mihi vbi cubes in meridie.]

Cor 3.

CAPVT XXVIII.

Fides tenenda.

EX quibus iam intelligas, quàm constanter, & firmiter tenenda sit semper fides. Serpentis prudentiam voluerunt Patres a Christo nobis propositam ad imitandum; cùm dixit, estote prudentes, sicut serpentes. Ita S. Hilar. can. 10. in Matth. & S. Ambr. in ps. 37. & ser. 20. in ps. 118. & S. Aug. lib. 2. de doctrina Christiana c. 16. & lib. qq. Euangelicarum secundùm Matthęum q. 8. & ser. 42. ad fratres in Eremo, vbi quadruplicem memorat serpentis prudentiam. Et s. Io. Chrys. h. 34 in Matthęum. [Vt enim serpens totum corpus exponit, nec minimum curat si corpus inciditur, modo caput suũ integrum seruet; sic & nos cætera perdere non curemus, modo Christum caput nostrum, & illius fidem illęsam conseruemus.] Et S. Cyrillus Alexandrinus in Ep. 10. huc etiam adfert illa eiusdem Christi verba; Veni separare hominem aduersus Patrem suũ &c. [Si quidem, inquit, vbi fides læditur; valeat tanquam inanis, & periculosa, quæ erga parentes est reuerētia; quiescat lex illa amoris erga liberos, & fratres; & iam pijs melius sit mori, quam viuere; vt meliorem acquirãt resurrectionē.]

FINIS SECVNDI LIBRI.

PARS

DE VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

LIBER TERTIVS.



TRIPLEX fidei opponitur vitium; Infidelitas, Apostasia, Hæresis. Infidelitas priuatio est fidei, Apostasia abiectio, Hæresis vitiatio. Infidelitas fidem non admittit, Apostasia admissā abijcit, Hæresis corrumpit, erroreque aliquo vitiat. Infidelitas autem, vel est quod nullus Deus esse credatur, vel quòd falsus colatur; vel demum, quòd si verus colatur, Christus tamen illius filius non credatur. Hinc infidelitas triplex; Atheismus, Paganismus seu Gentilismus, & Iudaismus.

CAPVT I.

Atheismus.

DEVM esse, est quidem suapte natura per se notum; quoniam inter attributum, & subiectū nullum est mediū; neque in Deo vlla est distinctio existētiæ ab essētia, quæ fit ex natura rei. Nobis tamen fortasse non item. Nā quod est per se notū, a nullo negatur, vt totū sua parte maius esse: at complures legimus Atheos pernegasse Deum: vt Diagorā, Protagoram, Theodorum, & alios apud Ciceronem in libris de natura Deorum, & Plutarchum lib. 1. de placitis Philosophorum c. 7. Athenagoram in or. pro Christianis, & Lactant. in libro de falsa relig. c. 2. & libro de falsa sapientia c. 10. & 28. & libro de ira Dei c. 9. & s. Iren. lib. 2. c. 19. S. Greg. Nazian. in carminibus iambicis, Arnobium lib. 8. aduersus gentes, Euseb. Cæsar. lib. 14. de præpar c. 6. Epiphan. in Aneorato, & s Io. Chrys. h 4. in priorem Ep. ad Cor. Quin etiam Socratem propterea fuisse ab Atheniēsibus necatum, quod Deos negaret; tradidit Tertull. in apolog. c. 46. & post eum alij, quanquam non de vero Deo, sed de gentium Dijs hęc interpretentur nonnulli; vt Clemens Alexan. in or. adhortatoria ad Gētes. Iustinus in or. ad Antoninū Pium, & Euseb. lib. 13. de præpar. c. 4. sed multa est apud Patres atheorum mentio, & multa contra eos scripta; vt apud s. Basilium in h. quod Deus non sit autor malorum. Cum atheis coniungi possunt illi philosophi; qui in omnibus rebus sustinentes assensum, Sceptici, seu Aporithici, & Effectici, dicti sunt. Hi enim æquè probabile esse vtrumque dixerunt, & esse Deum & non esse. Inter quos Pyrrhonij, & Academici: & à veteribus Christianis numeratus est Cicero; quē propterea scripsisse crediderunt libros de Natura Deorum, nō magis vt probaret esse, quam non esse. Quod intelligitur ex s. Aug. lib. 4. de Ciuit. Dei c. 30. & lib. 5. c. 9. etsi secus scribat Arnobius lib. 3. aduersus gentes. Scitumq; est illud Platonis in Timæo, & velut Socratis dictum adfert S. Iustin. in orat. ad gentes. [Deum neque inuenire facile, neque
„ inuentum in vulgus promulgare, tutum est.]

CAPVT II.

Deum esse.

AT Dei cognitio insita prorsus est nobis à natura. Nam vt verbis vtar Tertull. in libro de Carne Christi; [Nihil adhuc de Deo
„ discens Deum nominat: Nihil aliud de iudicio
„ eius admittens, Deo commendare se dicit.]
Hoc argumento idem Tertullianus in Apolog. c. 17. & de testimonio animæ c. 2. & S. Cypr. in tract. de Idolorum vanitate, & S. Hieronymus in psal. 95. libenter vtuntur, quod ex animæ nostræ testimonio sumptum est. Etenim nullo docente, sola suggerente natura per Deum iuramus, Deum in necessitatibus & periculis inuocamus, idq; respicientes ad Cœlum; quasi ibi supremum agnoscamus numen. Tum verò ita etiā loquimur natura ipsa docente; Deus videt, Deus dedit, Deo commendo, Deus reddet, Deō volente, benedicat tibi Deus, & similia. Omnino Deus non potest esse ignotus, vt in lib. 1. aduersus Marcionem c. 9. habet idem Tertullianus. Plurimaq; adferri possent, tū ex Philosophia, tum ex Theologia argumenta; sed illud fuit veteribus Patribus maximè familiare, quod ex rebus effectis, atq; ex earum multitudine, ordine pulcritudine, & administratione, ducitur. Neque enim ex causa peti de hoc demonstratio potest; ad effectus est confugiendum. Hoc argumento vsi sunt, non solùm Cicero in secundo de natura Deorum, Seneca in libro de prouidentia, Stoici apud Plut. lib. 1. de placitis c. 6. Philo Iudæus in lib. de opificio mundi, & libro de monarchia: sed etiam S. Dionysius Areop. de diu nom. c. 7. S. Iren. lib. 4. c. 14. Tertullianus in Apolog. c. 17. Origenes lib. 1. periarc. c. 1. Lactant. libro de falsa relig. c. 2. Euseb. lib. 7. de prępar. c. 2. s. Athan-

S. Athan. in or. contra Idola. S. Gregorius Naz. or. 2. de Theologia. S. Gregorius Nissen. in lib. de vita Moiseos, & h. 11. in cant S. Cypr. in prologo de operibus Cardin. Arnobius lib. 8. contra gentes, Theophylus Antiochenus lib. 1. ad Autolycum. S. Io Chrisost. in ps. 13. & 143. & h. 4. in gen. & h. 9. & 49. ad populum, & S. Cyrillus lib. 11. & 3. contra Iulianum, & S. August. lib. 2. de Ciuit Dei c. 4. S. Bern. ser. 31. in cant. & alij plures. Additisq; exemplis non paucis hoc illustrarunt. Quis enim Cytharam videt, & eius sonum audit, & Cytharæ conditorem, & Cytharedum non statim cogitat? quis musicam, & harmoniam; quis Ædificium, statuam, agrum benè cultum, nauim benè instructam, regnum, aut exercitum benè gubernatum; qui musicum aliquem peritum, edificatorem, statuarium, agricolam, gubernatorem, regem, aut imperatorem non intelligat? Et apud Plutarchum in libro aduersus Celotē legimus pronunciasse quēpiam, facilius vrbem condi sine sole posse, quam opinione de dijs sublata ciuitatem coire, aut constare. Pluribus hæc explicare supersedeo, ne nimis longum faciā. Hoc solum addam; etiam in sacris scripturis idem nobis sæpè inculcari. Iob. 12. Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia Cœli, & indicabunt tibi: loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat, quod manus Domini hæc omnia fecerit? & c. 36 Omnes homines vident eum, vnusquisque intuetur procul: quia interpretatione s. Gregorij Papæ cognoscitur esse, sed quid sit, non potest clarè perspicere. Ps. 18. cæli ennarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum; Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat sciētiam; hoc est præcedens dies, & nox sequenti loquitur se factam esse à Deo. Non sunt loquelæ, neque sermones quorum non audiantur voces eorum: hoc est, vt exponit s. Ioan. Chrys. h. 9. ad populum. Non est gens, neq; lingua, quæ hanc vocem cœlorum, & creaturarum intelligere non possit: qua Deum omnes clamant. sap. 13. à magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterat creator horum videri. Et ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Et Act. 14. Non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de cœlo, &c. Mitto argumenta alia plurima, tum theologica, tum metaphysica, physica, & moralia; quibus idem Atheis demonstratur. Mihi satis fuerit sanctorum Patrum, & scripturarū sacrarum doctrinam indicasse.

CAPVT III.

Atheismi origo.

NVNC Atheismi causas, & originem placet exponere. Fuit igitur Atheismus semper paucissimorum hominum, vixq; vllos habuit assertores. tum quia etiam si Deum esse non sit nobis per se notum, facilē tamen cuilibet licet colligere. Tum quia fuit semper à principibus, & regibus ipsis sopitus; propterea quòd resp. & regna destruat: & Atheniēses legimus apud Arnobium lib. 8. & Lactan. lib. de ira Dei c. 9. Protagoræ libros, quibus Deum vocabat in dubium, in concione exussisse, eumque finibus expulisse suis. Et Socrates quoque extinctus dicitur, quòd Deos negaret. Tum verò, quia nullos vnquam habuit viros sapientes assertores sui. Vt vel etiam Epicurus Deum confessus fuerit, solam negauerit prouidentiam. Diagoram autem, & alios; qui Athei fuisse dicuntur, Atheos nequaquam fuisse sensit Alexandrinus Clemēs in or. adhortatoria ad gentes. Verùm quidquid sit: complures sanè habet hic error causas, & aliquas scriptura sancta significat.

Prima, ac potissima fuit hominum insipiētia. In turpissimos enim errores insipientes solent, vel etiam repugnante sensu, prolabi, & s. Anselmi interpretatione in prosologio c. 3. addidit Dauid hanc vocem in ps. 13. & 52. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Insipientiam enim dixit tanquam causam tam impiæ, atque absurdę cogitationis. 1

Altera causa fuit, quòd homines iudicio suo diuina consilia metientes; dum assequi ea non potuerunt, in eam venerunt amentiam, vt Deum non esse dicerent. Significat hoc s. Basilius in h. quòd Deus non sit autor malorum: & in psalmo 72. Cur homines impij diuinam prouidentiam negarent, dicentes; Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? hæc affertur causa. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias: quod humano iudicio æquum non videbatur. 2

Tertia quòd homines ità ferè sentire soleant, quemadmodum optant; optarunt autē homines scelerati, Deum non esse, qui eos puniret, & vt liberiùs peccarent. Colligitur hoc ex verbis illis psalmi 39. Viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt; & dixerunt, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Sic enim ipsi voluissent. 3

Quarta fuit hominum impatientia: qui nisi obtinuerint statim id, quod petūt à Deo; vel, vt ait s. Basil. si se viderint diù detentos in ijs, quæ nolunt; Deum suspicantur non esse, quòd illorum votis non satisfaciat. Sig- 4

ex. 17. Cùm non haberet populus aquam, dicebat, estnè Deus in nobis, an non?

5. Quinta quòd assueuerint homines cernere semper eundem ordinem, & modum rerum omnium naturalium, & totius mundi. Vnde enim debuissent cognoscere sapientem aliquem illarum autorem, & moderatorem; collegerunt ita semper fuisse, & sua sponte progredi. Ita impiorum quorundam verba adfert Petrus in 2. ep. c. 3. Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierũt, omnia sic perseuerãt ab initio creaturæ.

6. Sexta nimia difficultas cognoscẽdi Deum. Nimio enim desiderio languens animus, ægreq; hoc damnum ferens, eò se conuertit, vt Deum omninò non esse diceret. Hanc idololatriæ causam exposuit Sanctus Nazianz. in or. 2. de theologia. Eandem credi potest Atheismi quoque fuisse.

7. Septima Nimium philosophiæ studium: quod omnes sanè ad Deum cognoscendum ducere debuisset, quibusdam obesse potuit: siue quòd hæc homines reddat impudenter incredulos, & nullam vim argumentorum pertimescentes; siue quòd dum assuescunt rationibus metiri omnia: si eis proponantur diuina, quæ rationem omnem superent; Deum ipsum negabunt. Ita ferè obseruatum est, nullos fuisse Atheos, nisi philosophos. Idem penè dixerim de nimio poetarum, ethnicorũ præsertim studio; quia dum fabulis, & fictionibus assuescunt, eò tandẽ adducuntur, vt fabulosa, & ficta omnia esse arbitrẽtur; & vt de Dijs gentium, ita & de vero suspicentur Deo.

8. Octaua hæresis; siue Deo iustè tradente hæreticos in reprobum sensum, quòd obedire noluerint veritati; siue quòd ipsimet homines, vbi a veritate recesserunt, ipso errore vexati, eò confugiunt, vt nihil credant; ne stimulis illis agitentur: siue demum quòd hæresis, & Atheismus cognata magnoperè sint. habent enim communem originem, incredulitatem; & hæresis optima ad Atheismũ via est. Nam eiusmodi est hæreticorum ingenium, vt eò se quisq; acutiorem putet; quò pauciora credit. Ita paulatim ad Atheismum peruenitur.

9. Postrema est Sacerdotum, & eorum, qui res diuinas tractant, corrupta vita; ea enim adducit cæteros in rerum diuinarum, ac tandem ipsius Dei contemptum.

CAPVT IV.

De Idololatria.

POST atheismum numeratur secundo loco Paganismus, seu Gentilismus; hoc est Idololatria eorũ, qui falsos coluerunt Deos, & Deum quidem venerandum susceperunt, sed falsum. Ea credi non potest, quàm fuerit varia: tum propter gentium diuersitatẽ, & hominũ multitudinẽ, tũ propter Deorũ varietatẽ. Nõ solũ .n. gens vnaquæq; sed vnusquisque, etiam, penè dixerim, homo, suum sibi Deum finxit: nihilq; est in mundo, licet abiectissimum, & sordidissimum, quod aliqui tanquam Deum nõ coluerint: vt videre est apud S. Athanasium in or. contra Idola, & S. Gregorium Nazian. or. iam citata, & Arnobium in libris contra gentes, & Lactant. lib. 1. & 2. & S. Cyprianum in libro de Idolorum vanitate, & Clementem Alexandrinum, & Eusebium, & alios Patres.

Origo illius fuit, quòd homo peccans, & à Deo recedens, rebusq; corporeis, & creatis deditus; ad eas quoque paulatim, & quibusdam quasi gradibus, diuinitatẽ tradidit. Primum enim coluerunt Cœlum, solem, lunam, & astra cætera: deinde æthera, aerem, & elementa reliqua: tum homines, partim viuentes, partim mortuos: postea lapides, ligna plantas, reptilia, aquatilia, & bestias terræ: ac demum ea quoque, quę nullo modo erant, sed sola illorum fictione constabant: quales erãt apud Ægyptios Cynocephali, Ophiocephali, Onocephali. Hos gradus fecit S. Athanasius. Alij a stellis descenderũt ad fruges, à frugibus ad homines, ab his ad abstracta, quædam vnde Furiæ, Parcæ, & similia ab illis conficta: tum ad Dæmones; maximè in statuis, & oraculis. *Idololatria origo.*

Hominum porrò referendorum in Deorũ numerum hoe traditur fuisse principium, vel quod Principes suos & Reges honorare vellent; aut etiam quouis de illis benè meritos, reiq; cuiuspiam vtilis, ac necessariç inuentores: vel quod, vt legimus in libro sap. c. 14. nimio affectu compulsi erga parẽtes, fratres, aut amicos vita functos, pinxerũt eos, pictisq, immolarunt hostias. Posteri autem propter; operis elegantiam, & artificis peritiam, tanquam Deos coluerunt. S. Nazianzenus difficultatem addit cognoscendi Deum; quam non sustinens homo illius cognoscendi desiderio flagrans, conuertit se ad ea, quæ sub sensum cadunt, quæq; cognosci possunt. Nec dubium est, iuuisse plurimum figmenta poetarum; Principes; qui honorem illum sibi postulabant; ac demum Dæmones diuinitatem affectantes. *Homines in Deos relati.*

Quod autem spectat ad tempus, tres in partes tribuit S. Epiphanius initio Panarij, & in Anacephaleosi; In Barbarismũ, ab Adam per malos homines vsque ad Noe; Scytismũ, a Noe vsque ad turrim Babel, & aliquos amplius annos; & Græcismum, post ea tempora in quo Idola cæperunt, & simulacra, statuæ, & picturæ. *Idololatria partes.*

His postea successerunt philosophi; qui

Deum

De Philosophis quid

Deum quidem esse cognouerunt, separatam mentem supremam; atque adeo rationibus comprobarunt, Deus enim illis manifestauit, vt loquitur Paulus Rom 1. sed multa illi falsò attribuerunt, esse virtutis finitæ, agens non liberum; non habere prouidentiam inferiorum rerum, & similia. Itaque, vt de hæreticis scripsit Tertullianus, seu Nouatus in lib. de Trin. c. 3. cum non esse Deum, qui hæretici ingenio fictus sit, dici quoque potest de philosophis. Si enim vel vnam perfectionem ab eo tollas, non est Deus: neque illi verum cognouerunt Deum; sed ad Paganismum, seu gētilismum ipsi quoque pertinent. Excusari autem non possunt, quod naturæ fortasse lumine progredi vlterius non valerent: tum quia inexcusabiles dicuntur a Paulo: tum quia multa eo lumine cognosci poterant; nempe ea, quæ commemoraui; & ex ijs, quæ inuenerant ipsi, colligere alia poterant, etsi non sine maiori difficultate; vel si non poterant, debebant in ijs consistere, quæ cognouerant, neque de Deo contraria, & falsa affirmare. Interim verò ab intellectu progredi ad affectum: hoc est enim, quod reprehendit Paulus; quod cùm Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Accedit, quod si in veritatibus cognitis constitissent, atq; ex naturę ductu benè vixissēt; Deus, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire, prę stò illis fuisset. Origo igitur erroris illorū superbia fuit, & curiositas nimia, cum malis moribus, & deprauata ratione vitę cōiūcta. Quibus difficultas addebatur ex parte obiecti; & post accessit praua consuetudo, & diuturnus habitus in errore: quibus hebetatus magis est intellectus, atque in errore confirmatus: vt quosdam etiam adorasse Idola legamus: quemadmodum Platonem scribit S. Athan. cum Socrate in Pyræum descendisse, vt Dianæ statuam adorarent.

CAPVT V.

De Iudaismo.

SVPEREST Iudaismus. Iudæi enim, dum legem à Moyse acceptam retinent, verum, sane Deum colunt; sed in fide tribus præsertim modis peccant. Primùm quòd Trinitatis mysterium non satis intelligunt. Deinde quòd incarnationis mysterium non credunt. Postremò quòd Christum Messiā in lege promissum adhuc venturum expectant, neque iā venisse credunt. Itaque Iesum, quem nos filium Dei naturalem, & verum Deum factum hominem, & de Virgine natum credimus, pernegant ipsi, & maledictis omnibus insequuntur. Hæc est eorum perfidia, hæc infidelitas. s. Epiph. hær. 29. & s. Hieronymus in cap. 5. 49. 52. Isaiæ, & in caput 1. Amos, & 12. Matt. & in psalmum 108. eos scribunt ter in die, manè, meridiè, & vesperi, in suis synagogis solitos fuisse Christianis maledicere; dicentes, Maledic Deus Nazaræis. s. Aug. in or. de quinque hæresibus eos dixit peiores esse dæmonibus, qui tremuerūt Christum & confessi sunt. Eorum duritiam, & obstinationem in tract. De eo; quod scriptū est, Ego sum, qui sum; significatam putat in rubo, qui non cremabatur. Sic enim Iudæorum corda legi Dei reluctātur, & s. Greg. Papa l. 2. mor. c. 22. in Ioseph, qui relicto pallio fugit à domina; quia dum synagoga dominum purum hominem credens, quasi adulterino complexu constringere voluit, ipse tegmen literæ eius oculis reliquit, & ad cognoscendam diuinitatis suæ potentiam conspicuam se gentibus præbuit; & s. Cyprianus in ser. de Spiritu Sancto, cur primæ legis tabulæ fuerint fractę, & secundæ seruatæ; ideò factum putat, vt populus ille prior diuinis colloquijs, et spiritualibus mandatis ostenderetur indignus, nec posse mentes perfidas sancta percipere, nec intelligere sacramenta, quæ exemplarium tegmine velabantur. Nec sine causa factum est, vt quę stella Magos gētiles duxit ad Christum natum, à Iudæis non videretur; sed vt habet S. Leo Papa in ser. 5. de Epiphania, illuminatio Gentium significata est, et cœcitas Iudæorum. Et s. Petrus Chrysologus in ser. 55. Christum, qui nobis omnibus venerat panis de cœlo descendens, Iudæis affirmat conuersum fuisse in lapidem; iuxta illud; si petierit panem, nunquid lapidē dabit illi? In lapidem inquam offensionis, et petram scandali; quia & illi, vt est in ps. 21. velut canes circumdederunt Christum; qui non pane nutriendi, sed lapide repellendi, & necandi erant.

Iudæorum maledicta

Iudæorum obstinatio.

Ex. 32.

Non est mihi propositum hoc loco illorū errorem confutare, & emollire duritiam. Satis multa à sanctis Patribus, & alijs de hoc argumento scripta sunt; neque hic locus à me hoc postulat. Tria tamen obiter adnotabo. Primum est; eos ita fuisse a Deo reprobatos, dum ad fidem electi gentiles sunt; vt non penitus extincti, immò reseruati, atque per totum mundum dispersi, vt fidei nostræ testimonia portarent, hebræos codices; ne quis fortasse calumniaretur; ea inquiens, quæ à nobis de Christo dicuntur, noua esse, atque à nobis Christianis excogitata, & commentitia. Nam in veteribus, & hebraicis libris omnia demonstrantur figurata, atque à Prophetis prædicta, ac demum in Christo nostro cōpleta. Hanc Iudæorum conseruationis, & dispersionis causam adfert s. August. in ep. 3. ad Volusianum, & ep: 59. ad Paulinum, & in lib. 65. quæstionum q. 61. et in lib. 16. contra

1. Iudæorum dispersio.

Faustum c. 21. et in ps. 40. 47. et 52. et ser. 30. de tempore. Vnde, et interdum Sciniarios, et Capsarios Christianorum eos appellat. Huiusque dispersionis figuram fuisse parricidam Cain; cui data est sententia a Deo, vt vagus, et profugus, pauens, et tremens per varia loca discurreret; nec vsquam tutus, et securus maneret; autor est S. Hieronymus in caput 5. Threnorum.

Gen. 4.

Recipient Antichristum.

Secundum Iudæos, qui non receperunt Christum recepturos esse Antichristum. Ita S. Hieronymus ad caput 23. & 59. Isaiæ, & ad caput 40. Ezech. & ad caput 3. Ioelis, & in ser. de resur. Domini (si modo est Hieronymi) & S. Greg. Papa lib. 1. in primum Regum c. 2. & S. Cyrillus Alexandrinus. lib. 3. in Io: c. 6. & S. Cyrillus Hierosol. catech. 12. & S. Io: Chrys. h. 3. de verbis Is. Vidi Dominum &c. Et h. 33. in Epistolam ad Hebræos.

Tandē & Christum.

Tertium, eos in fine mundi suscepturos Christum, & fidem nostram. Nimirum intelligent tandem non esse amplius sperandum, aut expectandum Christum Messiam; Ita S. Hilar. confirmat can. 26. in Matt. S. Ans. in caput 11. Ep. ad Rom. & in caput 2. prioris ad Thess. & in caput 3. Apoc. & in caput 2. 9. 10. 19. Matt. et S. Hieronymi in caput. 5. Thre. & in 2. caput Micheæ, & in ea verba ps. 20. in reliquiis tuis præparabis vultum eorum; & S. Ambr. in libro de Ioseph. patriarcha c. 14. id significasse putat Iosephum tangentem oculos morituri patris. Et S. Aug. lib. 17. de ciui. Dei c. 21. & lib. 20. c. 29. & 30. & S. Greg Papa præfatione in Iob. c. 10. & lib. 2. c. 22. & lib. 4. c. 4. et lib 9. c. 3. et lib. 11. c. 9. et lib. 19. c. 9. et lib. 27. c. 7. et lib. 30. c. 8. et lib. 35. c. 9. 10. et lib. 2. in primum Regū c. 2. et Com. in c. 3. et 6. et 7. et 8. cant. et h. 6. et 12. et 16. in Ezech. et h. 26. in Euangelia et S. Bern. Ep. 322. ad Episcopum, clerum, et populum Spirensem, et S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Io: c. 121. 123. et 126. et S. Io: Chrys. h. 46. operis imperf. et h. 12. in Marcum, et Origenes in caput 11. Epistolæ ad Rom. sed cùm cæteri ferè dicant eos ad Eliæ, et Enoch prædicationem conuertendos Origenes in tract. 30. in Matthæum, [Apparente, inquit, signo Crucis in Cœlo, Iudæi plangent, et conuertentur.] [Tunc Ecclesia, (inquit, S. Greg. lib. 35. mor. c. 9.) sicut Iob, post tribulationes accipiet duplicia; Gentes scilicet, & Iudæos.]

C A P V T VI.

Infidelitatis peccatum.

HACTENVS de infidelitate dictum est. De qua illud extat apud S. Aug. lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum c. 3. Eam solam facere filios Diaboli, cætera peccata filios huius sæculi. Eamq; significari, vbi peccatum absolutè, & sine additione nominatur; sicut Io: 15. si non venissem, & loquutus fuissem eis peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato. Peccatum enim dicit infidelitatem, qua Christo credere noluerunt: alioqui peccatis alis non carebant: & tamen dicit, peccatum non haberent. Et c. 16. de Spiritu Sancto dicitur; Arguet mundum de peccato: quod infidelitatem fuisse declarat, dum subiungit; quia non crediderunt in me. Ideo & Iudæos incredulos filios Diaboli appellauit Christus Io: 8. Vos inquiens, ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere. Cur autem infidelitas peccatum absolutè dicatur, ea est apud eundem Sanctum Patrem ratio, tum eo loco, tum in psalmum 109. quia tollit fidem, sine qua nullum remittitur peccatum; & quæ si admitterentur, omnia relaxerentur.

C A P V T VII.

De Apostasia duplici.

IAM de Apostasia dicendum est. Apostata vox græca est, a discedendo dicta; vt placuit s. Ambrosio ser. 15. in ps. 118. nam ἀποστατεῖν rebellare significat, et ἀποστάτης Desertor dicitur; qui a suo Duce ad hostes transfugit. Inde apud nostros apostatæ dicti sunt fidei desertores; et S. Cyprianus ad Cornelium scripsit, eos, qui velut apostatauerunt, ad hæreticos transfugas factos: et in lib. sap. 10. Initium superbiæ hominis, apostatare a Deo; et quid sit apostatare, exponens, adiungit; quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius. Et eccles. cap. 19. Vinum, et mulieres apostatare faciunt sapientes; hoc est à Deo deficere, et rebellare. Sicut accidit Salomoni, vt narratur in tertio regnum c. 11. Sed Iob. c. 34. pronunciatum legimus, Qui dicit Regi, Apostata. Apostata enim vocatur Rex, vt exponit S. Greg. lib. 24. c. 14. qui tumore cordis elatus pro Domino à subditis venerari vult. Ac demum Ezech. 2. Mitto te ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me. Apostatare ergò est recedere à Deo.

Apostata, & Apostatare quid.

Sed obseruat, eo loco Gregorius h. 9. duobus modis posse nos à Deo recedere; aut inquam fide, aut opere. Nam aut à fide, aut à mandatis illius recedimus; Estq; Apostasia duplex; Altera eorum, qui susceptam fidem deserunt; altera illorum, qui retinentes fidē ad peruersa, quæ deseruerunt, opera redeunt. De priore nos nunc loquimur, cùm de fidei oppositis vitijs agimus.

Apostasia duplex.

Vtilem ecclesiæ hanc apostasiam esse, censue-

Apostasia vtilis.

censuerunt Patres; sicut, et prodest corporibus nostris, cùm mali, et noxij ab eo purgantur humores, et frumentis bonum est a paleis separari. [Auolent, (inquit Tertull. in libro de præscriptionibus c. 3.) quantum volunt, paleæ leuioris fidei quocunque afflatu tentationum; eò purior massa frumenti in horrea Domini reponetur.] Et s. Cyprianus in tract. de simplicitate Prælatorum; [Gratulandum cùm tales de ecclesia separantur; ne columbas, et oues Christi sæua sua, et venenata contagione prædentur. Nemo æstimet bonos de ecclesia posse discedere. Triticum non rapit ventus, nec arborem solida radice fundatam procella subuertit; inanes paleæ tempestate iactantur. inualidæ arbores turbinis incursione euertuntur; & quæ seq.] Bonos vero non absolutè negat posse discedere; sed quia dum boni sunt, non deseruntur à Deo, sed perseuerātiæ gratiā consequuntur.

Huic Apostasiæ a fide catholica à Deo accepta, est altera similis, a fide Deo, aut etiam hominibus data; cùm quis post habitum religiosi cuiuspiam ordinis susceptum, & vero vota quoque Deo, & hominibus nuncupata, deserit ordinem, atque abiecto habitu redit ad sæculum. Noxia est homini, & perniciosa hæc apostasia; sed ordini plerumque salutaris. Huc adfert S. August. in secundo libro de gen. contra Manichæos c. 22. Illud, quod Adamum peccantem dicitur Deus Gen. 3. dimisisse de Paradiso. [Emisit, inquit, non exclusit: vt ipso peccatorum suorum pondere, tanquam in locum sibi congruum, videretur vrgeri. Quod patitur plerumque malus homo, cùm inter bonos viuere cœperit, si se in melius commutare noluerit; ex illa bonorū congregatione pondere suæ malæ consuetudinis pellitur; et illi eum non excludunt reluctantem, sed dimittunt cupientem.] Et S. Ambr. in ps. 36. [Non ne etiam de his pulchrè dicitur, quia effusi sunt gressus eorum; quorum spes lapsæ, in vanum effusus labor, vota sunt destituta? considera enim aliquem per aliquot annos habuisse studium pietatis, castitatis custodiam, vitæ attentionis affectum, piæ propositum seruitutis, sedulæ obseruationis officium; subitoq; eum esse mutatū, discessisse de monasterio, valedixisse ieiunijs, continentiæ renuntiasse, indulgere delitijs, studere luxuriæ. Dudum de monasterijs exierunt, et nunc luxuriæ sunt magistri, disseminatores incontinentiæ, incentores petulantiæ obtrectatores pudoris.] Quanto dolore afficiantur Sancti, cùm aliquem vident apostatare; persequitur S. Ber. ser. 2. in vigilia natiuit. Domini; et rem ipsam considerans in ser. 35. in cant. appositè accommodat illa verba, quæ Sponsæ fuerunt dicta; Egredere, et abi post vestigia gregum tuorum etc. [Durum, inquit, verbum, quod serui audire solent ab iratis dominis; sed vnde, et quo egredi iubetur? de spiritu ad carnem, de bonis animi ad sæcularia desideria, de interna requiete ad mundi strepitum, et inquietudinem curarum exteriorū; in quibus nō est nisi labor, et afflictio spiritus. Nescio an vel ipsam gehennam ad tempus experiri horribilius potius, vt ducat; quam post spiritualis studij huius gustatam semel suauitatē, exire denuò ad illecebras, vel potius ad molestias carnis, sensuumq; inexplebilem repetere curiositatem.] Addit & libertatem peccādi in tract. de gradibus humilitatis; [Cum iam nec magistrum videt, quem timeat; nec fratres, quos vereatur.] Mitto ea, quæ habet in tract. de vita solitaria, ad fratres de Monte Dei; sed non prætermittam, quod in ser. in ea verba; Ecce nos reliquimus omnia, causam tanti mali adfert propriam voluntatem. [An ex collegio, inquit, discipulorum reprobari quis potest nisi loculos habens? sunt enim loculi non modò pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proinde vias suas, & studia sua, qui promissam cēmpli gratiam sibi deesse conqueritur; nec dubium quin inueniat angulum, diuersorium, reclinatoriumq; non quidem filij hominis, sed aut foueā vulpis, aut volucris nidum, & quæ seq.] Extat h. ad monachos, in qua sic loquitur S. Eusebius Emiss. [Dicat aliquis; Nunquid de hoc loco discedere ruina dicenda est? Non grandis spes est; si in nauis in fluctibus constituta; licet ipsa non pereat, tamen iacturam maximam faciat de oneribus, ac mercibus suis, & ad portum inanis, & vacua perueniat. Sic non grande gaudium est, si seculi ad fluctus reuertens negligentijs tabescas, & diffluas. Quid grauius; quam vt subitò tanquam ales repentinus eradiceris de loco, ad quem te Dominus vocauerat; in quo te primum illuminauerat; in quem te, post mala sæculi quasi ad portum de graui tempestate induxerat? Obliuisci subito fraternitatis, societatis, & consolationis; obliuisci loci illius, in quo pristinum habitum, & nomen seculare exueras. Aues ipse diligunt nidos suos; amant feræ loca in quibus nutritæ sunt, amant cubilia, & pascua &c.] Hominū hoc genus esse excōmunicatū constat, et cōfirmat S. Ansel. in Ep. 144. libri 3. ad Adrianum. S. Gregorius lib. 2. dialog. c. 24. Monachum narrat ex monasterio sine superioris scitu egressum, eodem die fuisse mortuum, moxq; sepultum, semel atq; iterum è sepultura fuisse proiectum. Et c. 25. alium memorat importunè petentem fuisse dimissum; sed dracone in via reperto, qui eum deuorare volebat, ad monasterium rediisse. Et quinq; virgines fugam ex monasterio meditantes à dæmonio correptas, legis apud Sophronium c. 135.

c. 135. Multaq; ad reuocandos hosce apostatas habes scripta ab eodem S. Greg. lib. 1. registri c. 33. et lib. 12. c. 20. s. Io. Chrys. ep. 5. ad Theodosium lapsum, et s. Bernardo ep. 1. ad Robertum nepotem, et ep. 70. ad Guidonem Abbatem, et ep. 232. ad Abbatem Ioannem. Interim verò eos in clerum nō esse recipiendos, censuit S. Augustinus in ep. 76. ad Aurelium [Ordini clericorum, inquit, fit indignissima iniuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eligantur: cùm ex ijs, qui in monasterio permanent, non nisi probatiores, et meliores in clerum assumere soleamus.] Neque ad militiam, aut matrimoniū admittendos, s. Leo Papa ep. 92. ad Rusticum c. 12. Sic enim scribit. [Et si innocens militia, et honestum potest esse coniugium; electionē tamen meliorem deseruisse, transgressio est, etc.]

CAPVT VIII.

De Iuliano Apostata.

SED hæc omnia, quæ de apostasia à religione dicta sūt, multò potiori iure de apostasia a fide intelligenda sunt. In qua inter omnes celebris fuit apud Veteres Patres Iulianus Imperator; tum propter dignitatem personæ; tum propter insignem nequitiam, et persecutionem fidei. Vnde, et apostatæ nomen præ cæteris est adeptus. Hic S. Io. Chrysostomi testimonio homilia 44. in Matth. omnes homines impietate superauit. Nam & si, vt habet S. Cyrillus Alexandrinus in præfatione ad Theodosium, ante libros, quos contra Iulianum scripsit, in monasterijs fuisset enutritus; post tamen, vt erat eloquens, & lingua disertus, ita tres libros scripsit contra Euangelia, Christiq; religionē, testatur Cyrillus eodem loco, & libro septimo contra ipsum. Adolescentem fuisse in Ecclesia lectorem, cœpisseq; Martyrum Ecclesiam extruere, testatur idem Cyrillus lib. 3. c. 2. & 3. Vnde illa S. Nazianzeni verba in or. 1. contra illum; [In cleri ordinem se ipsos coaptarunt; Gallus scilicet, et Iulianus fratres; adeo vt diuinos quoque libros plebi lectitarēt, &c.] Et rursum; [Martyribus ambo laborabant, munificentiaq; & liberalitate præclarè inter se cōtendebant: sed alterius opus perficiebatur, ac ritè procedebat: alterius non secus, ac Cain sacrificium Deus martyrum repudiabat: terra scilicet subinde dehiscente, & collabente ædificio &c.] Et multo post, [Diuina oracula pro lectore recitarat, atque inter magni sacrarij ministros ascriptus fuerat; Martyresq; templis, & delubris ornauerat.] Eum a malis socijs fuisse seductum, ait Cyrillus; Sed Theod. regni cupiditate factum apostatam scribit lib. 3. hist. c. 3. Iudæis, atq; hæreticis plurimum fauit, eorumq; res promouit, vt Christianam religionem opprimeret, quod de Donatistis scribit s. Aug. in 2. lib. contra literas Petiliani c. 92. Basilicas enim à Constantino ereptas illis restituit; vt propterea apud Iulianum solam Iustitiam habere locum dicerent Donatistæ. Iudæos autem contra Christianos sollicitans, illis voluit restaurari templum Hierosolymis; sed diuinitus fuit prohibitus; vt narrant Theod. lib. 3. hist. c. 20. Niceph. lib. 10. c. 32. & 33. alijq; historiarum scriptores. Et S. Ambrosius Ep. ad Theodosium S. Ioannes Chrys. h. 4. in Matt. & h. 41. in Acta, & h. 3. de laudibus Pauli, & in Demonstratione aduersus gentiles, quod Christus sit Deus, tom. 5. & in libro contra gentiles, seu de vita Babylæ, et or. 2. contra Iudæos; & S. Gregorius Nazian. or. 2. in Iulianum. Christianos, immò & Christum ipsum per contemptum Galilæos, & Galilæum vocabat, vocariq; publica lege decreuit, vt in oratione 1. testatur Nazian. Martyrij gloriam, & honorem inuidens Christianis, id egit, vt qui Christi causa cruciabantur; non vt Christiani, sed vt facinorosi supplitio afficerentur; idem in or. in laudem Cæsarij fratris. Humaniorum literarum poeticæ, rethoricæ, & verò etiam philosophiæ studia Christianis interdixit: idem or. 1. citata, et Theod. lib. 3. hist. c. 8. et s. August. lib. 18. de Ciuit. Dei c. 52. et lib. 8. confess. c. 5. et s. Ambr. ep. ad Valentinianum, legem ab illo promulgatam commemorat, ne Christiani literas docerent; confutationes, scilicet eorum extimescens, vt Nazian. loquitur. Omninio grauissima fuit Iuliani persecutio; qui Diocletianum quoque, Maximianum, et Maximinum superasse videatur. Cōstituerat enim Christianos omni libertate spoliare; atque ab omnibus rebus arcere; à consilijs, foro, publicis cœtibus, ipsisq; adeò tribunalibus. Tātus porrò erat idololatra; vt quemadmodum s. Chrys. loquitur, ob hoc vnum imperare videretur, vt vniuersi terrarum orbis pecudes insumerēt: sic largiter, et affatim ad aras oues, et boues mactabat: et multi coquum ipsum, et carnium cauponem vocitabant. De illius morte video non satis constare, vt videre est apud s. Nazian. or. 2. contra illum. Alios refert Chrys. eum voluisse à quodam lixa rerum indignitatem non ferente percussum interijsse, alij, à Persis in prælio iaculis confixum volunt. Inter quos Eutropius histor. Roman. lib. 10. et s. August. lib. 4. de Ciu. Dei c. 29. Alij gladio transfixum à Romano milite, quòd non cunctos in prælio occubuisse doleret; inter quos Ammianus rumore iactatum refert telo eum cecidisse Romano. Libanius dum mortuum laudat apud

Iulianus qualis aliquando.

Vt seductus.

Iudæis, & hæreticis fauit.

Iuliani persecutio.

Idololatra.

Mors.

apud Niceph. lib. 10. c. 36. necis autores Christianos facit. Alij ne illum quidem vidisse à quonam percussus fuerit. A sancto Mercurio martyre occisum aliqui putant, propter visionem, quam s. Io. Damasc. ex Helladio refert in or. 1. de imaginibus, s. Basiliū orantē vidisse martyrem cruentam hastam tenentem manu. Theodoretus c. 13. putrescentibus intestinis mortuum narrat; et c. 25. repente ictum fulmine; ex quo implens manum sanguine, et spargens in aera, dixit; Vicisti Galilæe. Et s. Hieronymus in ep. ad Magnū oratorem, conto in ilijs perfossum scribit. A dæmone quopiam diuinæ vltore iustitiæ credi potest sublatum fuisse.

Audita eius morte ad martyrum monumenta choreas agebant Christiani, inquit, Theod. c. 27. et eleganter vnus de ethnicis: Quomodo, inquit, Christiani dicunt, Deum suum esse patientem, et ἀνεξίκακον? nihil iracundius, nihil hoc furore præsentius: ne modico quidem spatio indignationem suam differre potuit. Autor est s. Hieronymus in caput 3. Habacuch. Illius tamen impietatem scimus multo tempore toleratam. Sed, et mortuum, non fuisse ad sepulturam assumptum, legimus apud s. Nazianzenum in or. in laudem Athanasij. Nam a terra, quæ propter ipsius scelus tremore affecta fuerat, excussus, æstuq; vehementi proiectus fuit; insequentis supplitij primordium.

Sepultura.

Ceterum futuram hanc Iuliani peruersitatem multò ante prospexit, sanctus idem Gregorius, vt ipsemet in or. 2. testatur, & Greg. præsbiter in ipsius vita confirmat: cùm enim adolescēs esset Athenis, Iulianus, & Ludimagistris operam daret; subdolum eum, impiū, infidum, & ad omne scelus procliuem futurū, prædixit Nazianzenus. [Neque enim, inquit, mihi boni quidquam significare videbantur, ceruix non stata, humeri subsultantes, & ad æquilibrium subinde agitati, oculus insolens, & vagus, furioseq; intuens, pedes instabiles, & titubantes, nasus contumeliam, & contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula, risus petulantes, et effrenati, nutus, et renutus temerarij, sermo hęrens, spirituq; concisus, interrogationes stultæ, et præcipites, responsiones his nihilo meliores, etc.] Sed de hoc homine nimis multa.

Physionomia.

CAPVT IX.

De Hæresi.

Hæresis quid.

TERTIVM fidei oppositum vitium est hæræsis, Græca vox, quæ latinè electionem significat; quòd eam sibi quisque eligat disciplinam, vt ait S. Hieronymus in caput 4. epistolæ ad Gal. et in caput 3. ep. ad Titum, quā putat esse meliorum. Vel vt definit s. Athan. q. 72. ad Antiochum; quòd quis eligat, et sequatur sententiam suam priuatam, et propriam; communi sanctæ Ecclesiæ sententia contēpta; siue, addit Tertull. lib. de præscript. c. 6. Eam ipse primus instituat, siue ab alio institutam suscipiat, et s. August. confirmat lib. de vtilitate credendi c. 1. [Hæreticus, inquit, est, qui falsas, et nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur.]; s. Io. Damasc. in libro de dialectica c. 6. dixit, esse opinionem multorum, inter se consentientium, atque ab alijs dissidentium. At hominum multitudo non videtur esse necessaria; et primi hæresum inuentores, non illicò habuerunt sectatores; et in ipsis nihilominus solis constabat hæresis. Itaque tribus omninò absoluitur hæresis. Primum enim oportet eum, qui hæreticus dici debet, Christianus fuerit, et baptizatus, ecclesiæq; membrum. Deinde, vt aliquem habeat errorem, ecclesiæ sensui non consentiētem, in ijs rebus, quæ ad religionem, et fidem pertinent. Postremò; vt pertinax sit in sua opinione, licet contradicat ecclesia. Pertinacia enim veluti forma est, sine qua non est hæresis, neque hæreticus quisquam dicitur. August. lib. 18. de Ciu. Dei c. 51. [Qui ergò, inquit, in ecclesia Christi morbidum aliquid prauumq; sapiunt; si correpti, vt sanum, rectumq; sapiant, resistunt contumaciter, suaq; pestifera, et mortifera dogmata emendare nolunt; sed defensare persistunt; hæretici fiunt, etc.] Et lib. 2. de bapt. contra Donatistas c. 5. [In nullo aliter sapere, quam res se habet, angelica perfectio est: aliquid aliter sapere, humana tentatio est: nimis amando sententiam suam, vsque ad scisma, vel hæresim peruenire, diabolica præsumptio est. Hoc enim pertinaciam diaboli habet; illud non habet.] Et ep. 162. ad Episcopos Donatistarum, [Hæreticorum filij quærentes veritatem, & corrigi parati cùm inuenerint; non sunt inter hæreticos deputandi. Hæreticus enim odiosa superbia tumidus est, et peruicacia malæ contentionis insanus.] Et lib. 3. de anima, et eius origine c. 15. [Hæc si pertinaciter singula defendantur; tot hæreses facere possunt, quot opiniones esse numerātur. Absit, vt te arbitreris hæc opinando, à fide catholica recessisse, si veraciter te dixisse resipiscis, etc.] Et lib. 4. de baptismo contra Donatistas c. 16. [Hæreticus non est, nisi qui manifestata sibi doctrina catholicæ fidei illi resistit.] Vnde in libro de vtilitate credendi c. 1. Eum qui hæreticis absque pertinacia credit, non hæreticum appellat, sed imaginatione quadam veritatis, ac pietatis illusum.

Hæresis pertinax.

Propter primā autē conditionē, qua hæreticū diximus debuisse esse Christianū, & baptizatum; quæri potest, an post susceptam hæresim

Hereticus an Christianus.

resim sit Christianus adhuc appellandus. Veteres patres non Christianũ, sed pseudo Christianum appellarunt; vt S. Augustinus lib. 1. contra Faustum, & lib. 4. de Bapt. cõtra Donatistas c. 3. Vnde illud in ser. 181. de tempore cap. 12. [Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.] Et lib. 1. de moribus ecclesiæ catholicæ c. 30. hęretici non sunt Christiani. Et illud apud S. Hilarium in libro contra Constantium [Christianus sum, non Arianus.] Et rursum; [Cogunt vt non Christiani sint, sed Ariani. Ariani ergò non sunt Christiani.]

Ipsi sanè Christianos se vocitant, atq; hoc nomine gloriantur plurimum; vt ait S. Aug. in lib. de agone Christiano c. 12. & de Manicheis nominatim testatur in libro cõtra Epistolam Fũd. c. 8, adeò vt Manicheus Apostolum se Iesu Christi prædicaret; imitatione Pauli ad Rom. 1. vt idem est auctor c. 5. eiusdem libri. Et Donatistę non solũ Christianos, sed solos se Christianos dicebant; vt legimus in primo libro contra Epistolam Parmeniani c. 2. & lib. 4. contra Cresconium c. 59. Falsos tamen, non veros Christianos vocat in 2. libro de doctrina Christiana c. 35. & in Enchiridio c. 5 & quoquo modo Christianos in lib. 18. de Ciui Dei c. 51. hoc est quoquo modo Christiano nomine dealbatos, vt loquitur in 1. libro. contra Epistolam Parmeniani c. 9. & confirmat S. Leo Papa ser. 18. de Pass. Domini. Non enim, inquit, templum Dei sunt nec membra Christi: Immò aduersarij Christi, & Antichristi passim appellantur à Tertull. lib. 3. aduersus Marcionem c. 8. & à S. Cypriano in Ep. ad Magnum. & Ep. ad Ianuariũ, & ad Iubaianum de hæreticis baptizandis, & ad Pompeium contra Epistolam Stephani, & Epi. ad Quirinum; & in concilio Cartagin. Et a S. Ambr. lib. 10. in Lucam c. 4. & a S. Greg. Papa lib. 20. moral c. 9. & pluribus alijs Satanæ Angelos, & hostes Christi, vocauit S. Hilarius in libro contra Arianos, & Auxentium; Iudæorum hæredes, Nouatus in libro de Trinitate, qui tribuitur Tertull. c. 23. Iudæorum fratres, S. Ambrosius libro 8. in Lucam c. 3. & lib. 3. de Spititu Sancto ad Gratianum c. 18 Immò, & Iudæis in Christo persequendo peiores; idem Ambrosius or. in Auxentium, de basilicis tradendis; & S. Hilar. libro de essentia patris, & filij: Eorum enim prædicatio Apostolorum prædicationi cõtraria est, vt in libro alt. ad Constantium loquitur S. Hilarius, & S. Ambrosius ser. 22. in psal. 118. & in com. ad caput 2. & 3. prioris Ep. ad cor. Christiano enim nomine se tegunt, vt nos decipiant; quemadmodum idem habet in libro de Incarnationis Dominicæ Sacramento c. 2. [Sed non agnoscit Christus nomẽ suum, vbi non agnoscit doctrinam suam, vbi non agnoscit spiritum suum.] Vt idem loquitur in libro 3. de Spiritu Sancto iam citato. Itaque ad rem S. Ansel. in extremo libro Elucidarij, quatuor Euangelistas, velut Dei quadrigam cœlestem, ac diuinam Christi doctrinam continentem considerauit; Equos autem doctrinam hanc per totum mundum trahentes fuisse Apostolos; hæreticosq; lapsos de curru hoc cecidisse. Ab ipsis dum Christus prædicari creditur, denegatur; vt loquitur S. Hilarius in libro contra Arianos, & Auxentium. Quam ob causam S. quoque Greg. lib. 6. moral. c. 1. & lib. 12. c. 15. amicos Iob, qui ad eum consolandum venerant, sed ad verba asperæ inuectionis excesserunt, hæreticorum speciem tenere voluit; qui cùm Christum prædicare se dicunt blasphemant, & pernegant. Apud ipsos etiam non esse fidem, nec aliud quidquam, nisi perfidiam, & blasphemiam, & contentionem sanctitatis, & veritatis inimicam; verba fuerunt s. Cypriani in ep. de hæreticis baptizandis ad Iubaianum. Non sunt ecclesiæ Christi membra, sed ab ea præcisi, eiecti, excommunicati; vt membra putrida, quæ communi fide, & charitate nolunt viuere: suas habent particulares Synagogas, & conuenticula: & vt bellè Tertull. pronuntiauit in 4. libro aduersùs Marcionem c. 5. Ipsi faciunt sibi ecclesias, vt fauos vespæ. [Faciunt, inquit, fauos, & vespæ, faciunt ecclesias, & Marcionitæ.] Et s. August. in lib. qq. Euangelicarum secundùm Matthæum, q. 12. considerans illa Christi verba c. 13. Alligate ea in fasciculos ad comburendum; [Non vnum, inquit, fascem, aut aceruum dicit: propter varietatem hæreticorum; qui nõ solùm a tritico, sed etiam a se ipsis discordant: & vnaquęque hæresis habet propria conuenticula, in quibus deiuncti sunt.] Ecclesiam s. Epiphanius hæresi 61. naui dixit similem esse, & ex multis constare lignis; hæresim ex vno constare ligno, & ecclesiæ formam non ostendere. Sunt sanè hæreses omnes ecclesiæ filiæ, vt habet s. Ambr. in ennarratione in caput 31. prouerb. c. 12. Et ecclesiam conantur imitari; vnde, & ecclesiæ simiæ vocitantur à s. Cypr. in ep. ad Iubaianum sæpiùs citata. & à s. Io. Chrys h. 19. operis imperfecti. sed, & ipsi adulteri sunt ecclesiæ Christi sponsæ, vt habet s. August. ser. 107. de tempore, & eorum ecclesiæ adulteræ, quia non sunt legitimo coniugio Christo copulatæ; vt loquitur s. Ambr. in ep. ad Marcellinam sororem. Ecclesiam martyres facere, hæresim apostatas tantùm; scripsit Tertull. in libro de præscript. c. 4. & ab idololatria nihil distare, c. 40. & nullam apud eos esse ecclesiasticam disciplinam, c. 41. quod præclarè, & ad hæreticos nostri temporis accommodatè persequitur.

Euãgeliũ Quadriga Dei.

Hæretici qualis.

Quip-

Quippe doctrinæ index est disciplina, c. 43. Denique s. August. in 2. libro contra Gaudētium c. 11. hæresim ostendit religionem non esse, sed superstitionem; quoniam religio non in falsitate, sed in veritate dicitur; & s. Hieronymus in Com. ad caput 2. Isaiæ, de hæresi verba illa interpretatur; & repleta est terra idolis eius; opus manuum suarum adorauerunt. [Omne enim, inquit, dogma contrarium veritati adorat opera manuum suarum (errores, scilicet a se excogitatos,) & cōstituit Idola in terra sua; & incuruatur homo, & humiliatur vir, et se erigere non potest; quia est à Diabolo colligatus; nisi illum erexerit Dominus: exemplo illius mulieris, quam Satanas vinxerat annis 18. vt nequaquam cœlum, sed terram semper aspiceret.] Hæc omnia verè, et sanctò catholicæ fidei, ac religionis zelo a ss. Patribus dicta fuisse non dubito. Quos tamen si accuratè loqui velimus, negaturos non credo, hæreticos verè Christianos esse. Si enim in ecclesia Christi ritè baptizati sunt characterem Christi indelebilem susceperunt, quo Christi nomine, ac professione signati sunt, et licet transfugæ à Christi ad Diaboli castra transferint; christianæ tamē militiæ signum retinent. Quo Christiani sunt, sed mali, et rebelles Christiani, et velut Antichristi, et antichristiani, aduersus Christum, et illius castra pugnantes. Itaque verè, et re ipsa Christiani sunt, opere, moribus, vita, et fide non Christiani; sed contra Christi ecclesiam militantes. Propterea ecclesiæ quoque censuris, et pœnis subiecti sūt, atque ab illa puniri possunt; non item Iudæi, et Ethnici, qui ad ecclesiam nunquam pertinuerunt. In hæreticos enim retinet suum ius ecclesia, quod primùm acquisiuit. In Iudæos, et Ethnicos nullum habet.

CAPVT X.

Contra Hæreticos quid Patres.

Hæresis Eua. MIRVM autem est, quàm multa, et grauia aduersus hæreses, atque hæreticos scripserint veteres Patres. Eua olim blanditijs suis seduxit Adamum, et vniuersum perdidit genus: quod sapienter s. Ambr. lib. 7. in Lucam c. 27. accommodat hæresi. [Hæresis, inquit, velut Eua fœmineo rigore fidei tentat affectum, et lubrica facilitate prolabens lenocinia falsi decoris affectat; intemeratam negligens pulcritudinem veritatis.] In lib. Num. c. 25. fornicatus est populus Israel cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua; at illi comederunt, et adorauerunt Deos earum. Hæresis quoque meretrix feralis est; ait idem Ambr. ser. 18. in ps. 118. et contra illam insurgere, debet Sacerdos, sicut Phinees, qui arrepto pugione ingressus perfodit ambos simul, virum, et mulierem. Et s. Bernard. in ep. 323. ad Henricum Maguntinum Archiepiscopum, Hæresim vocat meretricem impraegnatam de spiritu falsitatis; et s. Aug. ser. 200. de tempore, duas meretrices coram Salomone litigātes 3. reg 3. ecclesiam interpretatur, et hæresim, quarū altera vnitatem petit, altera diuisionem. Sed & quid aliud, quam hæreticos aduersus ecclesiā insurgētes, significarunt Dathan, & Abiron aduersus Moysen rebellantes? [Per Dathan, & Abiron, inquit S. Ambrosius in tract. de 42. mansionibus, mans. 15. quid aliud, quam qui hæreses, & schismata in ecclesiā introducunt, significantur? Ij Sacerdotis authoritate cōtempta, a Deo, & Dei Ecclesia se segregantes, alias Ecclesias, aliud altare, alios mores somniant; & Dei ordinatione reiecta, proprias conantur statuere vanitates.] Gigantem Goliath superbè, & cum magno apparatu procedentem aduersus Dauidem, addit S. Bern. Ep. 189. ad Innocentium Papam. Amicos Iob. S. Greg. Papa in præfatione mor. c. 6. & 7. & lib. 3. c. 14. & lib. 11. c. 13. & lib. 12. c. 15. & lib. 14. c. 1. & lib. 23. c. 1. & lib. 35. c. 6. & 7. Tum quia sub specie consulendi negotium agunt seducendi; sicut amici Iob, dum consolantur, inuehuntur. Tum quia nimium sapere videri volunt, non vt benè viuant, sed vt elatè loquantur, nec esse docti, sed videri appetunt. Tum quia mendacij, & falsorum dogmatum fabricatores sunt; quemadmodū, & de amicis Iob dicitur. Tum etiam quia contra bonos, et catholicos cōtumeliosa verba pronuntiant: & cùm vera in eis mala non inueniant, fingunt, vt ipsi iusti esse videantur. Deniq; vt illi quædam recta, & quædam stulta loquebantur, sic hæretici quædam vera & quædam falsa pronunciant; multiq; veris aliqua falsa intermiscent. Non enim veterem fidem abijcere se profitentur; sed reformare, & corrigere. At dum emendare aliqua volunt totam abijciunt: qui enim offendit in vno, factus est omnium reus, Iacob. 2. & verè dixit Tertull. in lib. aduersus Praxeam c. 8. Heresim ex veritate accipere, quod ad mendacium suum struat. [Est autem (inquit S. Aug. in lib. de mendacio c. 21.) magnum scelus, & primum genus detestabilis mendacij mentiri in doctrina pietatis.] Hæresimq; dixerim, & esse peccatum, & Peccati causam, & pœnam peccati. Sic enim S. Io: Chrys. h. 31. operis imperfecti [Quia, inquit, habentes fidei veritatem; & non viuentes secundum eam, ablata est ab eis; vt crederent pro veritate mendacijs.] Et h. 47. in acta [Anima multis malis immersa has sibi consolationes excogitat &c.] Et iterum. [Opinor non facilè reperiri non rectè viuentem,

Dathan & Abirō

Goliath.

Amici Iob.

Meretrix.

Hæresis peccatum, & pœna, & causa peccati.

„ non innumera satanica sentire &c.] Vnde nequitiam hominum sedem esse peruersæ doctrinæ pronunciauit S. Ansel. in caput 4. Epistolæ ad ephesios. [Nam hæresis, inquit, non „ est, nisi in anima subdita peccatis; quia pec- „ cata commissa sunt causæ, vt Deus permit- „ tat eos corruere in baratrū hæresis.] Ideoq; Orig. h. 12. in Num. fidem Christi ostendit esse puteum aquæ, qua catholici omnes potantur: hæreticos autem, non ad hunc puteum venire, sed ad vallem falsam, in qua sunt multi putei bituminis. Omnis enim hæresis, & omne peccatum in valle est, & valle falsa; quia non ascendit sursum, sed semper ad ima, & inferna descendit. Estq; in valle & falsus, atq; amarus omnis hæreticus sensus. Quid enim dulce, quid suaue, potest habere peccatum? sed & amplius aliquid habet, puteos bituminis. Est autem bitumen esca, & nutrimentum ignis; & quæ seq. Sed & alios etiam inficit, & seducit. Ita S. Aug. lib. 3. confess. c. 6. [Hæretici, ait, superbè delirantes „ homines, et carnales nimis, et loquaces, in „ quorum ore laquei diaboli, et viscum confe- „ ctū commistione, syllabarum nominis Dei, et „ Iesu Christi, et Spiritus Sancti] Hæresimq; addit mulierem illam esse audacem, prudentiæ inopem, sedentem super sellam in foribus, et dicentem; Panes occultos libenter edite, et aquam dulcem furtiuam bibite; vt est in libro prouer. c. 9. et libro 2. de genesi contra Manichæos c. 25. et 26. hæreticorum figuram voluit fuisse serpentem Euæ seductorem, dū scientiam illi boni, et mali promisit. Sic enim apud illos, vt idem Aug. loquitur in lib. contra Epistolam Fund. c. 4. [Sola personat ve- „ ritatis pollicitatio quæ tamen nunquam in „ exhibetur.] Hinc est quod venenum, et canceris virus appelletur a S. Amb. in lib. de fide ortodoxa c. 1. Cerasten serpentem profert S. Epih. hær. 24. qui arena obruitur, et per cornu in aere eminens aues ad se sollicitat; vt narrat etiam Plin. l. 8. c. 23. Sic enim, et hæresis occultata malitia sollicitat, ac seducit homines, et rursum hær. 25. [Est, inquit, ve- „ lut flatus in tibia, diuersis motibus concitans „ contra veritatem. Nam, et ipsa tibia inci- „ tamentum est draconis, per quem locutus est „ diabolus, et decepit Euam.] Pestis, seu pestifera ægritudo, a s. Cyrillo Alex. lib. 2. in Ioannem c. 70. et ab Origene tr. 28. in Matth. et à s. Greg. Nazian. in or. de se ipso, et cathedræ constantinopol: affectat: nec posse maiorem reip. pestem, ac perniciem adferri, in or. in laudem Basilij. Lethale poculum, ab eodem Nazian. in tract. de fide. Pix, quæ coinquinat puritatem, et pulchritudinem ecclesiæ, s. Io. Chrys. in ps. 14. Mysterium iniquitatis, de quo in posteriore ad thess. ep. cap. 2. loquitur Paulus, Theodor. in com. ad eum locum. [Per „ hæresim enim multis à veritate abductis, præ- „ parat Diabolus exitium deceptionis.] Portæ inferi, ab Origene libro 1. in Iob, et s. Epiph. hær. 74. et in Ancor. et s. Emiss. h. in natali s. Petri, et alijs pluribus; atque ità intelligunt illud Matth. 16. Portæ inferi non præualebūt aduersus eam; hoc est hæreses omnes, et sectæ infidelium. Lepra ecclesiæ, à s. August. ser. 10. de verbis Apostoli [Doctrina, inquit, „ inconstans, non habens vnum colorem, mē- „ tis lepram significat.] Neuus Ecclesiæ velut in medio formosissimi oris, à s. Io. Damasc. or. 1. de Imaginibus. Dæmonum fœtus, et sibili draconum, à s. Epiphanio hær. 31. Sed de his nimis multa.

Hæresis vallis falsa.

Mulier prouerbiorum 9.

Serpens Eua seductor.

Cerastes.

Tibia.

Pestis.

Lethale poculum.

Pix.

Misterium iniquitatis.

Portæ inferi.

Lepra ecclesiæ.

Neuus Ecclesiæ.

Demonū fœtus, & sibili draconum.

CAPVT XL.

Hæreses Vnde.

PAVLVS in epistola ad Gal. c. 5. hæresim inter opera carnis numerauit: quod mirari possit. Sed ad initium libri 6. in epistolam ad Rom. propterea factum dicit Origenes, quoniam ea de sensu carnis procedit. Si enim hæresum causas omnes perquiras; carnales eas esse reperies. Carnalis quippe est nimius affectus ad corpus, et ad ea, quæ corporis sunt. Hanc enim causam apud s. August. reperies in libro de vera religione c. 10. Quo loco ita loquitur; [Sit tibi manifestum, atque „ perceptum; nullum errorem in religione esse „ potuisse; si anima pro Deo suo non coleret „ animam, aut corpus, aut phantasmata sua, „ aut horum aliqua duo coniuncta, aut certè „ simul omnia.] Et apud s. Io. Chrys. h. 1. operis imperf. proposito exemplo Salomonis, et Roboami, sub quibus scissum est regnum, „ [sic, inquit, populus Christianus in primis „ quasi bene agens prosperatus est; proceden- „ te autem tempore, cùm cœpisset delinquere, „ et amare, quæ carnis sunt, et mundi, exci- „ tauit Deus super eum schismatis spiritum, et „ conscissus est in hæreses etc.]

Hæresis cur inter opera carnis. 1.

Secunda causa fuit mala vita, et corrupti mores. Hāc ex Paulo colligimus in priore ad tim. Ep. c. 1. et collegit Theod. in præf. lib. 2. hæretic. fabularum: [Habens, inquit, bonam „ consciētiam; quam quidam repellentes, cir- „ ca fidem naufragauerunt.] Quare Theod. malam vitam affirmat fundamentum esse impietatis, et hæresum, et libro 3. eiusdem operis c. 1. ex ignorantia, et intemperantia, et impudicitia ortas fuisse. S. Io. Chrys. ser. in dictū Pauli, Nolo vos ignorare fratres etc. [Si „ cut mala dogmata impuram inducere con- „ sueuerunt vitam; ita et vita peruersa dogma- „ tum peruersitatem sæpe parit.] S. Hier. gulam præsertim, et luxuriam solet obijcere, In Com. ad 3. caput Ierem: [Nulla Hæresis

2.

nisi

nisi propter gulam, ventremq; constituitur; vt seducat mulierculas oneratas peccatis.] Et ad caput 7. Oseę; [Rarò hæreticus diligit castitatem.] et rursum ad caput 9. [Difficile est hæreticum reperire, qui diligat castitatem. Non quòd eam præferre desistat in labijs; sed quòd non seruet in conscientia, aliud loquens, & aliud faciens.] Paulum Samosatensem, vt mulieri cuidam rem gratam faceret, salutem suam contempsisse, & in hæresim incidisse, scimus ex s. Io. Chrys. h. 7. in Io. & Scythicanum refert s. Epiph. hær. 66. propter luxuriam, & carnis voluptates factũ hæreticum, & s. Io. Damasc. in lib. de hæresibus, Marcionem, scribit, cùm virgini stuprum intulisset, & ab ecclesia expulsus esset, Romam venisse; cumq; pœnitentiam non impetrasset, factum hæreticum. Carpocratianos autem ita omnem libidinem, & obscœnitatem explendam esse dixisse; vt si quis per omnia scelera non volutaretur, eum ad summum Cœlum peruenire posse negarent.

3 Tertiam causam, impatientiam putat esse s. Cyp. in ser. de bono patientiæ. [Vt enim, patientia, inquit, bonum est Christi; sic impatientia Zabuli malum: & sicut in quo habitat, & manet Christus, patiens inuenitur; ita impatiens semper existit, cuius mentem Zabuli nequitia possidet.] Et rursum paulò post; [Impatientia in ecclesia hæreticos facit, & ad Iudæorum similitudinem contra Christi pacem, & charitatem rebelles ad hostilia, & furiosa odia compellit.]

4 Quarta cum hac cõiuncta est inobedientia erga superiores, & Prælatos; propriaq; cuiusq; volũtas. Propterea Tert. lib. 2. aduersus Marc. c. 2. Adæ peccatum hæresim appellat, & hæresum omnium principium; quòd propriam secutus est voluntatem. Quis dubitabit ipsum Adæ delictum hæresim pronunciare; quod per electionem suæ potius, quàm diuinæ sententiæ admisit? Sic enim omnis hæreticus suã potius; quam catholicæ ecclesiæ sententiam sequi mauult. Et s. Cyprianus in ep. ad Cornelium. [Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata; quam quòd Sacerdoti Dei nõ obtemperatur: nec vnus in ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa; nemo aduersus sacerdotum collegium quidquam moueret.] Et in ep. ad Rogatianum. [Hæresum initium, vt præpositum superbo tumore contemnant.] Et ep. ad Florentium Pupianum; [Vnde schismata, & hæreses obortæ sunt, & oriuntur; nisi dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur; & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur?] Et in tract. de simplicitate prælatorum; [Hinc hæreses, & factæ sunt frequenter, & fiunt; dum peruersa mens nõ habet pacem, dum perfidia discordans nõ tenet vnitatẽ.] Et post aliqua; [Hæreses, & schismata nata sunt, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, & veritatis caput, atque originem reliquerunt.] Ita s. August. lib. 2. contra literas Petiliani c. 95. dissensionem dixit, & diuisionem facere hæreticos; pacem, & vnitatem catholicos.

Quinta causa est, quod grauis illis videatur Ecclesię disciplina; dum maiorem viuendi licentiam quærunt. S. Greg. Papa lib. 7. registri c. 5. [Non ob aliud ignorantiæ suæ cœcitate voluuntur; nisi vt Ecclesiasticam fugiant disciplinam, et peruersè habeant, vt voluerint viuendi licentiam: quia nec quid defendant, nec quid sequantur, intelligunt.] Et c. 53. [Hæretici Ecclesię, et Romano Pontifici iubesse nolunt. quia de suis carnalibus actibus reprehendi pertimescunt.] Tertull. libro de præscript. cap. 41. nullam apud eos ostendit esse ecclesiasticam disciplinam. 5

Sexta est superbia. Ita S. Aug. conc. 26. in ps. 118. Hæreticos, et Schismaticos superbia de membrorum Christi compage præcidit. Et S. Greg. Papa lib. 3. mor. c. 13. [Hæreticorum locus est ipsa superbia: quia nisi prius in corde intumescerent, ad prauæ assertionis certamina non conuenirent. Ita namq; malorum locus est superbia, sicut humilitas locus bonorum.] Eandem agnoscit causam S. Prosper lib. 3. de vita contempl. c. 4. et Athan. in lib. de Incarnatione Christi, et s. Io. Chrys. h. 2. et 22. in Ep. ad Rom. et h. 5. ex varijs Matthęi locis. [Multos, inquit, hæreticos de altitudine catholicæ fidei, in ima deijcit, cùm ab humilitate dominica separauerit, et in superbiam mentis extulerit.] Incredibilem Eunomij superbiam, & arrogantiam commemorat Theod. in 4. libro hæret. fabul. c. 3. qui ausus sit dicere, se nihil ex rebus diuinis ignorare; sed ipsam etiam Dei substantiam exactè scire; Eandemq; habere de Deo cognitionem, quam ipse de se ipso habet Deus. Quis ineptum ferat hominem? Marcionitam quoque narrat in primo libro c. 29. sputo lauantem faciem; quod se diceret nolle opus habere creatore, qui aquã ad lauandum suppeditaret. O insulsum, ac ineptum homuncionem! Sed verè de illis pronunciauit Tertull. loco proximè citato, [Omnes tument, omnes scientiam pollicentur ipsæ mulieres hæreticæ, quàm procaces] S. Iren. l. 2. c. 54. & 55. aliquos refert Deo se meliores dicentes. 6

7 Septima est ambitio. Valentinum scribit Tertull. in libro aduersus Valentinianos c. 4. Ideò factum hæreticum, quòd alius obtinuit Episcopatum, quem ipse sperauerat, et Aerium

rium eandem ob causam, quod Episcopus nō potuit ordinari refert S. Aug. in lib. de hæresibus 53. & S. Epiph. hær. 75. & Nouatianum S. Amb. lib. 1. de pænitentia c. 15. & S. Pacianus Ep. 2. ad Symphorianum hæreticum Nouatianum; & Ep. 3. contra tractatus Nouatianorum, & Iulianum apostatam s. Bern. Ep. 1. ad Robertum nepotem, & Theod. lib. 3. hist. c. 3. Montanum quoque hæreticum, Theod. lib: 3. hæret. fab. c. 2. & Arium lib 4. c. 1. & Dositheum s. Epiph. hær. 13. Et Melitianos s. Athan. or. 1. contra Arianos; & vniuersè hęreses omnes ex ambitione, & inuidia ortum habuisse, s. Iustinus q. 4. ad gentiles, & s. Io. Chrys. h. 37. in Io: & in c. 5. ad Gal. et h. 11. in Ep. ad ephes. et h. 2. in priorem ad Tim. et S. Cypr. in ser. de Zelo, et liuore, et Lactantius Firmianus in libro de vera sapentia c. 30. Vnde S. Aug. in lib. de vtilit. credendi c. 1. et s. Anselmus in caput 11. prioris Ep. ad cor. non dubitarunt hæreticum definire; [Qui alicuius temporalis commodi, et maximè gloriæ, principatusq; sui gratia falsas opiniones, ac nouas vel gignit, vel sequitur.] Sanè s. Ephiph. hæresi 75. plures visus est enumerare causas, sed hanc vnā credi potest pluribus appellasse nominibus; cùm dixit, [Omnis hęresis aut ex vana gloria, aut ex superbia, et elatione, aut ex concupiscentia, aut ex æmulatione erga proximos, aut exacerbatione, aut petulantia.] Hæc enim omnia in ambitioso homine contineri mihi videntur.

8 Octaua est mala, et peruersa, non ex veterum patrum, et ecclesię, sed ex priuato et proprio sensu, sacrarum scripturarum intelligentia. Hoc non semel indoluit Tertull. nam in libro de resur. carnis c. 40. [Hæreses, inquit, esse non possent, si non & perperam scripturæ intelligi possent.] Et c. 63. [Hæreses sine aliquibus occasionibus scripturarum audere non poterant.] Et in libro de præscriptionibus c. 39 [Ipsę quoque scripturæ sic sunt ex Dei voluntate dispositæ, vt hæreticis materias subministrent: cùm legam, oportet hæreses esse, quæ sine scripturis esse nō possent.] Et s. Hilar. lib. 7. de Trin. [Negari non potest ex vitio malæ intelligentiæ fidei extitisse dissidium, dum quod legitur, sensui potius coaptatur, quam lectioni sensus obtemperat.] Vel etiam ex incōposita scripturarum dictione, occasionem eos erroris sumpsisse; testatur in com. ps. 137. Sed quid mirum? Vel etiá Alphabetum græcum dedisse hæresi locum, legimus apud Tertull. c. 50. libri de præscriptionibus. Sanctus Item August. in libro 83. qq. q. 69. & lib. de catechizandis rudibus c. 8. hæreticorum errores permultos ex scripturis non intellectis ortos esse affirmauit.

9 Nona est nimia curiositas in occultis fidei nostræ mysterijs perquirendis. s. August. lib. 3. de peccatorum meritis, & remissione cap 8. [Plerumque, inquit, conualescit error, cùm homines idonei sunt ijs rebus interrogādis, quibus intelligendis non sunt idonei.] Et s. Greg. Nyssen. or. 3. de resur. [Quoniam mens eorum, de quibus dubitat, & quærit, solutionem non inuenit; neque suam curiositatem inuentione, ac dissolutione sedare potest; deinceps propter infirmitatem suarum cogitationū, & sensuum tēdit ad incredulitatem; eijciens, ac reprobans rerum veritatē.]

Decima fuit etiam interdum causa simplicitas nimia, ruditas, imperitia, & rusticitas: quēadmodum de Serapione, qui in Anthropomorphitarum inciderat hæresim, commemorat Io. Cassianus coll. 10. Abbatis Isaac. 10

Vndecima huic contraria est incredulitas nimia, qua ijs non assentiuntur, quæ non intelliguntur; quæ in philosophis præsertim, & ijs, qui humanis scientijs, & doctrinis sunt assueti, quiq; Christianis nimiam simplicitatem aliquando obiecerunt, esse solet. [Diaboli versutiam sequitur, quisquis huiusmodi est; qui incredulitatis corruptionem humanæ menti induxit.] Dixit s. Epiph. hær. 64. c. 6. 11

Cæterùm hæresum omniū parens, & autor est Diabolus; atque hæc duodecima nūmeretur causa. [Hæresum princeps Diabolus,] inquit s. Athan. or. 1. contra Arianos; et or. 2. [Hęresū excogitator, et inuētor Diabolus.] et ep. de sentētia Diony. contra Arianos. [Hęresū suppeditator⁹ Diabol.] Et ep. de decretis Nicenę Synodi. [Diabolus hæresū autor, & suasor.] Et s. Aug. lib. 18. de Ciuit. Dei c. 51. [Diabolus cōtra fidem Christi excitauit hæreticos.] Diabolum ab Idolis pulsum ad hæreticos confugisse, hæresesq; idolis, & idolatriæ successisse; voluit s. Cypr. in tract. de simplicitate prælatorum. Sic enim habet. [Diabolus vidēs idola derelicta, & sedes suas, ac templa deserta; excogitauit nouam fraudem; vt sub ipso Christiani hominis titulo fallat incautos. Hæreses inuenit, et schismata; quibus subuerteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet vnitatem.] Itaque quod Iudæis propter illorum incredulitatem dixit Christus Io. 6. Vos ex Patre Diabolo estis; possumus et nos hæreticis dicere, et dixerunt veteres Patres, Diabolum esse illorum Patrē; Tertull. in libro aduersus Fraxeam, et s. Cypr. in ep. ad Nouatum, s. Leo Papa ser. 5. de ieiunio decimi mensis, et ep. 63. et s. Hieronymus ad caput 57. Isaiæ, et s. August. lib. 1. contra Faustum, et s. Ambr. in caput 3. posterioris ep. ad tim. et lib. 5. de fide ad Gratianum c. 6. Et s. Irenæus lib. 3. c. 3. refert s. Polycapri verba ad Marcionem, [Cognosco te primogenitum Satanæ.] Et s. Ignat. ep. ad Philadelphenses, et ep. ad Smyrnenses, et s. 12

Hæresum parens Diabolus.

Athan.

Athan. or. 1. et 4. contra Arianos, et in apologia de fuga sua, et in ep. de sententia Dionysij contra Arianos, et s. Greg. Nazian. or. 2. in Pascha, et or. in Christi natiuitate; et s. Cyrill. Alex. lib. 3. Thesauri c. 1. et S. Epiph. hær. 64. c. 6. et s. Io. Damasc. in hist. Barlaam c. 16. Itaque verè Tertull. in libro aduersus Valentinianos c. 18. Deus pater omniũ præterquam hæreticorum; hi enim patrem habent Diabolum.

13 Decimatertia causa fuit, et est somnus, et negligẽtia catholicorum, ac præsertim Episcoporum, ac doctorum Ecclesiæ catholicæ. Quam causam interpretatione s. August. in lib. qq. Euangelicarum secundùm Matth. q. 11. et s. Io. Chrys. h. in dictum Pauli oportet hæreses esse; significauit nobis Dominus Matth. 13. in parabola hominis seminantis bonum semen, hoc est rectam fidem in agro suo, in ecclesia, cum autem dormirent homines, hoc est Episcopi, et Prælati, inimicus homo Diabolus, et eius ministri, superseminauit hæresum zizania. Et in caput 1. ep. ad Gal. idem Chrys. [Ob id maiora scelera subiecerunt, quòd moribus debita correctio nõ adhibetur; et vt in corporibus, qui vulnera neglexerunt, febres gignunt, et putrefactiones, et mortem denique: ita et in animis, qui pusilla dissimulant, maiora inuitant.] Loquitur autem de hæresibus, quæ ex pastorum negligentia inualuerunt.

CAPVT XII.

Hæreses Ecclesia nil obesse.

ET hæ quidem fuerunt hæresum causæ. Quæ tamen Ecclesiæ nil obfuerunt; quin potius plurimum profuerunt. Sibi ipsis, & suis sectatoribus nocent. [Hæreticæ prauitatis nocens factio, (scribit ad Cornelium Cyprianus,) ipsa iam perdita, & alios, qui sibi cõsenserint, perditura.] De ecclesia verò S. Hier. libro 2. aduers. Iouinianum cap. 12. [Ecclesia non concutitur dogmatum varietate, nec heresibus scinditur; virgo permanet.] Et re ipsa corroboratur illud Tertull. in libro de præscriptionibus c. 2. [Hæreses apud eos valent, qui fide non valent; sicut in pugna interdum is vincit, non quia fortis est; sed quia ille qui victus est, nullis viribus fuit.] Ergo prima illarum vtilitas est, quod ita probantur, & manifestantur, qui nam sint veri, & legitimi ecclesiæ filij, qui spurij, & illegitimi, atque vera fides. [Hæreses, (inquit Tertull. in eodem lib. c. 1.) ad hoc sunt, vt Fides habendo tentationem, habeat etiam probationem.] Et S. Cypr. in tract. de simplicit. prælatorum. [Fieri hæc Dominus permittit, & patitur, vt dum corda, et mentes nostras veritatis discrimen examinat probatorum fides integra manifesta luce clarescat.] Et S. Aug. in libro de vera religione c. 6. [Ecclesia omnibus errantibus vtitur ad profectus suos; gẽtibus ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ.] Et lib. 12. contra Faustum c. 24. [Iudæi vtiles ecclesiæ sunt ad attestationem, hæretici ad probationem.] Denique aperta est Pauli sententia 1. cor. 11. oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Quod verbis quoque illis ps. 67. congregatio taurorum, idest hæreticorum in vaccis populorum; vt excludantur ij, qui probati sunt argẽto, significatum credit in Com. Aug. illius loci; & in ps. 54. [Multis est aucta Ecclesia viris doctis, qui latebant, atq; hæresum occasione pro ecclesiæ defensione prodierunt.]

Prima vtilitas.

Secunda vtilitas est, dum armant nos. Vt enim pacis tempore nullus est timor, nullus belli apparatus; insurgente autem hoste armantur omnes, & ad pugnam se comparant. Sic excitatis heresibus, collegerunt plurimum belli apparatum, quo veram tuerẽtur fidem [Armãt nos (scribit ad Cornelium s. Cyprianus) hæretici, dum nos putant sua comminatione terreri: nec in pace nos deijciunt, sed magis erigunt, atque accendunt; dum ipsam pacem persecutione peiorem fratribus faciunt.] Et s. Greg. Papa libro 7. registri c. 3. [sancta ecclesia subtili in sua semper eruditione instruitur, dum hæreticorum quæstionibus impugnatur: ità vt apertè impleatur, quod per psalmistam contra hæreticos de Deo dictum est ps. 54. Diuisi sunt ab ira vultus eius, et appropinquauit cor illius. Nã dum ipsi in suo prauo errore diuiduntur, cor nobis Dei appropinquat; quia eruditi aduersitatibus intellectũ eius subtilius inuenimus.] Nisi enim fuissent hæreses, non haberet ecclesia tã multa a Patribus aduersus illos scripta; siue impugnando errores, siue argumẽtis, & obiectionibus respondendo, siue scripturas interpretando, quibus plurimum & armata fuit, & ditata. [Didicimus enim, (vt loquitur s. August. in libro de bono perseuerantiæ cap. 20.) singulas quasque hæreses intulisse ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentiùs defenderetur scriptura diuina, quam si nulla talis necessitas cogeret.] 2

Tertia vtilitas est, quòd excitant nos, exercent, vigilantioresq; faciunt. [Dum enim in hypocrisi vigilant illi nocituri; nos quodam modo excitant dormientes, vt arrepto clypeo veritatis, falsitati eorum corde resistentẽ vigilemus.] Vt in principio libri Hypognosticon dixit s. August. qui etiam in com. 3

ps. 7.

ps. 7. Vasa mortis interpretatur hæreticos. Quorum tamen morte, ac perditione, tanquam spinis à somno excitantur ecclesiæ filij, vt ad intelligentiam diuinarum proficiant scripturarum, & quod in ser. 95. de tempore Aegypti ranas clamantes inpaludibus limosis, hæreticos, & philosophos significare arbitratur; propterea maximè probauerim, quòd inani contentione, & importuno vocis strepitu nos excitant ad veræ sapientiæ doctrinam defendendam. [Multi enim sensus scripturarum sanctarum latent. (ait idem in com: ps. 67.) nec afferuntur commodius, & acceptabilius, quam cùm respondendi hæreticis cura compellit. Tunc enim etiam qui negligunt studia doctrinæ, sopore discusso ad audiendi excitantur diligentiam, vt aduersarij refellantur.] Et in tract. 36. in Io. [Ad hoc, inquit, hæreticos Deus abundare permisit, ne semper lacte nutriamur, & in bruta infantia remaneamus. Quia enim non rectè sapiendo quæstiones molestissimas intulerunt; cæperunt fluctuare corda fidelium: vnde necessitas facta est spiritualibus viris, vt contra arma Diaboli Christi arma proferrent, & aduersus illos pugnarent; ne cùm ipsi tacerent, alij perirent.] Denique s. Anselm. in caput 11. prioris ep. ad cor: diuina prouidentia factum putat, vt multi essent hæreticorum errores. [Vt cùm insultant nobis, & interrogant ea, quæ nescimus, vel sic discutiamus pigritiam, & diuinas scripturas nosse cupiamus.]

4 Quarta vtilitas fuit, quod ita clariores res nostræ factæ sunt. Sic s. Aug. l. 7. confess. c. 19 [Improbatio hæreticorum facit eminere, quid ecclesia sentiat Multa enim, (addit lib. 16. de Ciu. Dei c. 2.) vt aduersus eos defendi possint, et considerantur diligentius, et intelliguntur clarius, et instantius prædicantur.] Oppugnationes quoque illorum, confirmat s. Anselmus in tract. de Sacramento Altaris cap. 13. clariorem efficiunt fidem nostram. Et illud est apud s. Leonem Ep. 21. ad Constantinopolitanos. [Splendescit fidei puritas, cùm ab ea sordes separantur errorum.] Et Ep. 52. ad Episcopos Galliæ. [Catholica fides per ipsas aduersantium exercitationes, et validior efficitur semper et clarior.] Et Ep. 54. ad Marcianum. [Hæresum confutatione firmior, et clarior redditur fides, et magis confirmantur fideles.] Et Ep. 63. ad Theodoricum [Veritas, et clarius renitescit, et fortius retinetur, dum quæ fides prius docuerat, hoc postea examinatio confirmauit.]

5 Quintam vtilitatem addit S. Aug. in Com. ps. 9. Vt .n. comparatione tenebrarũ gratior est lux; ita comparatione hæresum iucundior est inuentio veritatis. Inter hæc tamen magnopere dolendũ est, id quod monet s. Greg. Papa libro 23. mor. c. 3. cùm his ecclesiæ bonis hæresum occasione collectis, datum esse arrogantiæ locum; quod sanè maximum est malum. [Post exorta, inquit, hæreticorum bella esse intra ecclesiam fastu scientiæ arrogantes cœperunt. Cum enim grauiora hostium prodiere certamina; tunc sunt subtiliora sensuum spicula requisita; tunc argumentorum obstacula; tunc perplexior indago verborum, quæ sæpè viri feruentes ingenio, dum congruè inueniunt, arroganter intumescunt, &c.]

CAPVT XIII.

Hæreticos esse vitandos.

DE hæreticis quid sancti Patres, & quomodo loquuti sint semper, tam Græci, quã Latini; quamq; iniuriosa multa, non tamen iniuriosè sed ad detegendam pessimam, & ecclesiæ pernitiosissimam illorum conditionem; supersedeo dicere. Nimis enim longum esset, & molestum, mihi colligere, & alijs legere. Hoc vnum addã, & præcepto diuino cautum, & omnibus sæculis seruatum, & confirmatum semper fuisse; vt catholici fideles hæreticum vitarent hominem. In veteri lege Iudæorum populo prohibita fuit familiaritas, & consuetudo, & cõiugum cum gentibus, ne ab illis ad idola pertraherentur; vt videre est Deut. 7. & alijs in locis: vnde illud Io. 4. non coutuntur. Iudæi Samaritanis: & in ps. 105. obijcitur illis, quod commisti essent inter gẽtes, & didicissent opera eorum. In noua autẽ lege ipsemet Christus Matt. 7. dixit, Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et quinam sint hi, nisi hæretici? Sic enim eos appellant. Ignat. ep. ad philadelphenses, & ep. ad ephesios, & Clemens lib: 6. constit. c. 15. & s. Cypr. ep. ad plebem vniuersam, & s. Leo Papa ep. 3. & s. August. lib. 1. contra literas Petiliani c. 25. & lib. 2. c. 73. et lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum c. 12. et libro de cantico nouo c. 4. et s. Cyrill. Alex. lib. 7. in Io. c. 5. et s. Greg. Naz. or. in laudem Cypriani, et s. Io. Chrys. h. 12. ex varijs Matt. locis s. Paulus in priore ad cor. ep. c. 5. de peccatoribus loquens, cum illis prohibuit nec cibum sumere: quid de hæreticis pronuntiasset? et in posteriori ep. c. 6. nolite iugum ducere cum infidelibus; idest ne habeatis cum illis familiaritatem: multò minùs cum hæretico. Et in posteriori ad tim. c. 2. prophana, et inaniloquia deuita: sermo eorum vt cancer serpit; ex quibus est Hymenæus,

næus, et Philetus; qui à veritate exciderunt, etc. Et ad Titum 3. Hæreticum hominem post vnam, et secundam correptionem deuita, etc. Et s. Io. in ep. 2. Nolite eum recipere in domum, nec Aue ei dixeritis. Et post Apostolos s. Clemens Rom. lib. 6. constit. c. 18. Hæreticos eijcite, et a Dei ecclesia exterminate: præcipiteq; fidelibus, vt ab eorum consuetudine omnibus modis se abstineant, nec sermonis cum ijs, nec precum communionem habeât vllam, et mox testatur, Apostolos, hæreticos obstinatos eiecisse ab ecclesiæ ouili, ne valentes agnos morbi contagione inficerent, et lib. 7. recogn: Petrum facit monētem ipsius Clementis Matrem, Non licere Christianis mensam habere communem vel etiam cum Patre, et Matre non Christianis. Et s. Irenæus lib. 2. c. 57 [Hæreticos sicut dæmonem deuitare oportet.] Et lib. 3. c. 3. Ioannis Apostoli exemplum narrat illico exieslintis ex balneo, vt audiuit Cerinthum esse intus; et s. Policarpi; qui Romę occurrentem sibi Marcionem, quasi hominem non nosset, noluit salutaræ, cum tamen Satanæ primogenitū optimè nosset. s. Ignat. ep. ad Philadelphenses, et ad Smyrnenses, et ad Antiochenos, et ad Ephesios, grauissimis item verbis vitandos monet. Et Tertull. in libro de præscriptionibus c. 16. cū illis non aliter agendum quam correptionis causa. Moxq; hoc illis obijcit, quod præter ecclesię cōsuetudinem cum omni hominum genere versarentur; cum gentilibus, Iudæis etc. Et S. Cypr. Ep. ad Cornelium tertia [Declinent fortiter, et euitent fratres nostri verba, et colloquia eorum, quorum sermo vt cancer serpit. Nulla cum talibus cōmertia copulentur, nulla cum malis conuiuia misceantur; simulq: ab eis tam separati, quam sūt illi de ecclesia profugi, etc.] Et Ep. ad plebē vniuersam, [Vitate lupos, qui oues à pastore se cernūt; vitate linguam diaboli venenatam, qui ab initio mundi fallax semper, & mendax mentitur, vt fallat; blanditur, vt noceat &c.] Et in tract. de simplicitate Prę latorum. [Vitate vos eiusmodi homines, & a latere, atque auribus vestris perniciosa colloquia velut contagium mortis arcete. Auersandus talis, atque fugiendus quis quis fuerit ab ecclesia separatus.] Et s. Aug. lib. 4. de symbolo ad Catechū. c. 8 [Cauete doctrinas hæreticorum, tanquam insidias luporum.] Et Ep. 162. ad Episcopos Donatistarum, [Hæreticum, sicut vitandum monemus, ne infirmos, & paruulos fallat; ita non abnuimus quibuscunque possumus modis corrigēdum.] Hancq; ipsam ob causam vitandum censuit in 2. libro qq. Euangeli. quęst. 40. ob bonum inquam ipsius. Tractans enim de decem leprosis Luc. 17. qui stantes a longè dominum inuocarunt; Iesu præceptor miserere nostri: leprosos ostendit significare hęreticos; qui vitandi sunt Ecclesiæ, vt si fieri potest lōgius remoti magno clamore Christum interpellent. Mitto S. Leonem in ser. 4. de Epiphania, & cæteros, qui in eandem sentētiam sæpissimè locuti sunt. Et S. Cyrillus Alex. in Ep. 25. hæreticos scripsit esse impudentem mulierem meretricē, quam Salomon fugiendā dixit, & B. Virginē refert Sophronius c. 46. intrare noluisse ad quendam monachum, quod Nestorij libros apud se haberet. Et c. 48. & 49. hæreticos homines diuinitus fuisse prohibitos Sanctum Christi Sepulcrū ingredi.

Sed tria actionum genera distinguere oportet. Quædam sunt Christianorum propriæ, & quæ ad Dei cultum, & religionem pertinent; vt orationes, & sacrificia: atque in his omnino vitandi sunt, neque cum illis vllo modo communicandum. *Quatenus vitandi.* Aliæ sunt hominibus omnibus communes, vel etiam Iudæis, gentilibus, & alijs cuiuscumq; fidei, ac religionis sint; vt coniugium, non sacramentum, sed contractus. Atque in his item vitandi sunt. quoniam cùm sine magna familiaritate, & consuetudine nequeant exerceri, plurimum habent periculi. Sic enim Deus Iudæis prohibuit coniugium cum gentibus, ne ab illis ad idolatrandum inducerentur. Aliæ demum sunt actiones communes: vt salutationes, emptiones, venditiones, & similes, quæ non omnino prohibentur, sed si periculum sit, ne obsint nobis, aut alijs pariant scandalum. Et præter præceptum, de quo dictum est, cuique non obtemperare peccatum sit; est etiam ecclesiæ excommunicationis censura, qua tum hæretici nominatim denunciati, tum illi, qui cum hæreticis familiariter agunt compræhenduntur.

CAPVT XIIII.

De hæreticorum libris.

QVOD de consuetudine, & conuersatione dictum est, de illorum quoque libris intelligendum est: quippe, vt medicatius, ita, & perniciosius loquuntur scripto, quam ore. In libro Actorum Apostolicorum c. 19. qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros & combusserunt coram omnibus. Idem hæreticorum libris fieri debet, et in concil. Niceno voluit Constantinus libros Arij comburi, et in Ephesino conc. cōbusti sunt libri Nestorij, Theodosio, et Valentiniano iubentibus, et petente s. Cyrillo Alexādrino, et apud Sophronium c. 46. eiusdem Nestorij, quem B. Virgo Dei genitrix suum appellarat inimicū, duo combusti sunt libri, et in concil. Chalcedon: combusti sunt libri Eutichetis vide l. Da-

mnato

mnato, et l. Quicunq; C. de hæreticis. Et in ep. 1. synodali ephesina oramus, vt vniuersã ipsius (Nestorij videlicet) doctrinam ex sanctis ecclesijs tolli, & libros eius vbicunque inuēti fuerint, igni tradi iubeat, & libri Ioannes Hus. combusti sunt in conc. Constantiensi sess. 15. Et s. Leo Papa in ep. 93. ad Turribiũ c. 15. & 16. omnino vult episcopos, falsatos codices, & apochryphas quasdam scripturas ex ecclesia tollere, & ignibus concremare: hæreticorum verò libros nullo modo legi. Et s. Greg. lib. 5. registr. c. 164. nec legi, nec teneri, & in 5. synodo Constantinopolitana legitur Iustiniani Imperatoris constitutio; qua amputationis manus pœna imponitur illis, qui scripta illorum scipserint. Quoniam tamen non omnia, quæ in illorum libris continentur, hæretica sunt, & a catholica fide aliena, sed multis veris aliqua falsa permista, quæ ab ecclesia catholica confutari oportet, atque illorum obiectionibus responderi: viris doctis, qui confutare possint, & respondere; atque in fide recta constantibus, qui detrimentum inde pati non possint; permittere interdum necesse est illorum librorum lectionem. Nam, & in conc. Cartag. 4. c. 16. episcopis prohibetur quidem gentilium librorum lectio, sed hæreticorum pro necessitate, & tempore permittitur, & August. in libro 3. de doctrina Christiana cap. 30 Ticonij hominis Donatistę librum regularum ad intelligendam scripturam, non comburendum, sed legendum à studiosis putat; cautè tamen legendum: & Orig. h. 9. in Num. hoc significatum fuisse ait, in batillis à Chore, & sectatoribus eius oblatis; quæ non proijci voluit Deus, sed ignem quidem alienũ in batillis oblatum dispergi, & effundi; ex batillis autem fieri laminas, & circulos in altaris vsum. Sic enim si scripturæ sacræ alienum sensum, & intelligentiam imponant hæretici; reijciantur ea, quæ à veritate sunt aliena; reliqua Deo sanctificata retineantur. Namque de gentilium quoque libris hęc fuit Patrum sententia; eos à Christianis doctoribus non esse penitus reijciendos, sed à fabulis, & impietatibus purgatos in suum vsum conuertendos. Loca Patrum commemorare, non est huius loci. Verum ne in domibus quidem in quibus aliquando habitarunt hæretici, habitandum esse, miraculum docet, quod apud Sophronium legitur c. 177.

Quatenus permittēdi.

CAPVT XV.

Cum Hæreticis quomodo agendum.

NEQVE verò dissimulandum cum hæreticis esse, docent illa s. Hieronymi verba in ep. ad Pãmachium aduersus errores Ioannis Hierosolymitani c. 1. [Nolo in suspitione hæreticos quemquam esse patientem, ne dissimulatio conscientia iudicetur si taceat.] Et illa c. 3 [Ego si Patrem, si Matrem, si germanum audiuissem ista dicentes; quasi rabidi canis blasphemãtia ora lacerassem, & fuisset in primis manus mea super eos.] [Ille namque, (vt idem loquitur in lib. 3. aduersus Pelagium c. 6.) hæreticum interficit, qui esse hęreticum patitur. Nostra correptio viuificatio est; vt hæresi moriens viuat catholicæ fidei.] Alteram addit causam in Ep. ad Theophilum; [Ne interim alij peruertantur.]

Non dissimulandũ.

Secundo non esse cũ illis ferro, & bello agēdum; Sentẽtia fuit aliquando veterũ Patrum. S. Ignatius in Ep. ad Philadel. [Non oportet inquit, percutere, aut persequi illos, vt gentes faciunt, quæ ignorant Deum; sed pro hostibus habere tales, & ab ijs fugere.] Et s. Athanasius post Epistolam Vrsatij, & Valentis ad Athanasium; [Non gladijs, aut iaculis, aut militari manu veritas prędicatur; sed suadendo, & consulendo.] Et rursum. [Pietatis religionis est non cogere, sed suadere. Dominus enim nõ cogens, sed libertatem suam voluntati relinquens, dicebat; Si quis vult venire post me, &c.] Et s. Cyrillus Alexand. libro 11. in Io: c. 35. propterea vult Euangelistam mentionem fecisse Petri a Christo repręhensi dum in horto eduxit gladium, vt nos discere mus in simili certamine non accipiendum ferrum, non lapides proijciendos, non fustes in aduersarios Christi erigendos. Non enim carnalia sunt arma nostra, vt ait Paulus. Et S Greg. Nazian in or. ad 150. Episcopos. [Non contumelijs aduersarios, & conuitijs incessimus: Verum nos pro Christo bellum gerere perspicuo argumẽto declaramus, dum secundum pacificum illum, & clementem Christum dimicamus, & quæ seq] Et S. Io: Chrys. h. 47. in Matth. vtitur verbis illis Christi Matt. 13. prohibentis eradicari zizania; sinite vtraque crescere viq; ad messem [Hoc enim inquit, dicebat, vt bella, & effusionem sanguinis prohiberet, nam si trucidarentur hæretici, absque fœdere pacis, atque inducijs bellum orbi inferretur] Et addit. [Non prohibet autem conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi concidere; verum interficere, ac trucidare.] Et in libro contra gentiles to. 5. [Aduersus vos inquit (idē de hæreticis dicas) nullus vnquã bellum gessit. Neque enim Christianis fas est necessitate ac violentia illata errorem subuertere; sed tum suadela, tum ratione, tum mansuetudine, hominum salus concilianda est] Quare & S. Pacianus in Ep. 2. ad Simphorianum, Hæreticos scripsit dentibus cum catholicis confligere; catholicos cum illis ore columbæ non dentibus. Fuit & S. Aug. aliquando

Num ferro agēdũ.

quando in eadem sententia, nam in Ep. 158. Marcellino scripsit, pœnam de illis præter supplicium mortis sumendam, & quęcunque prěter sāguinē vindicta processerit magna lenitas apparebit. Et in primo libro cōtra Partē Donati; non esse schismaticos ad Communionem per vim arctandos; sed hoc retractauit, in 2. retract. c. 5. & in ep. 48. ad Vincentium; expertus quantùm mali eorùm auderet impietas. At fortasse non de bellorum, & sanguinis violentia locutus est. Sed legibus latis cohibendos, & continendos in officio esse voluit. Quemadmodum ab Honorio, & Theodosio Imperatoribus aliquando factum fuisse, ipsemet testatur in 2. lib. retract. cap. 26. 48. & 59. & ep. 50. ad Bonifacium, & ep. 127. ad Donatum proconsulem: quem obnixè rogat, ne eos interficiat, sed legibus corrigat; & ep. 129. ad Olympium comitem, petit, vt Theodosij leges aduersus Donatistas diuulget. Ità n. concione secunda in psalmū 101. impletum esse ait illud, (& reges vt seruiant domino) quia & Imperatores contra hæreticos leges proposuerunt.

con semper eodem modo a- um.

Ergò cùm apud omnes gentes seuerè semper animaduersum fuerit in eos, qui deorum uiolarent, turbarentuè religionem; ecclesia quoq; temporibus omnibus quantum potuit, hæreticis restitit, eosq; puniuit: sed alijs atq; alijs temporibus alia fuit, alia pœna, vt conditio temporum, & ecclesiæ status permittebant. Principio nulla fuit temporalis pœna, quòd ecclesiæ paruulæ vires, atq; Imperatorum graues persecutiones non permitterent. [Quis enim, (scribit s. August. ep. ,, 50.) tunc in Christum crediderat Impera- ,, tor, qui ei pro pietate contra impietatem le- ,, ges ferendo seruiret?] At vbi Constantinus credidit, exilium illis primùm decretum fuit; sexq; cū Ario Nicenæ synodi fidem non recipientes in exilium missi leguntur in illius concilij præfatione. Euthycen multò post in exilium quoq; missum, voluit s. Leo Papa in ep. 68. ad Martianum Augustum procul, & in remotissima relegari loca. Quod ita lege mox sanxit Iustinianus in constitutione, quæ in 5. Synodo habetur, vt non in ciuitatibus, sed in aliqua solitudine, & in silentio eos habitare, & non corrumpere cæteros omnino voluerit. Deinde addita fuit tum spiritualis pœna grauior, tum temporalis; spiritualis inquam excommunicatio, & pecuniaria mulcta. Extat Anastasij primi ep. ad Germaniæ, ac Burgundiæ episcopos, qua Manichæis communicare, vllamue cum eis participationem habere prohibuit: Atq; Innocentij iij. decretum in generali concilio, cap. excommunicamus, De Hæreticis: & Imperatoris Theodosij lex, qua decem auri libris hæreticos vniuersos mulctauit, cap. Ipsa pietas, 23.

q. 4. (Quam legem ab Honorio, confirmari obnixè postulauit Aphricanum Concilium c. 60. prohibendo etiam, ne aut ipsi testari possent, aut ab alijs donatum, vel testatum accipere.) Ac demum à Martiano, & Valentiniano addita, & capitalis pœna, l. Quicunq; C. de hæreticis, & ab Honorio, & Theodosio, l. si quis rebaptizaret, C. Ne sanctum Baptisma iteretur: & Lucius Papa, vt habetur in cap. ad abolendam, extra De hæreticis, eos tradidit brachio sæculari puniendos. Esseq; penitus occidendos, censuit aliquādo Archelaus catholicus episcopus agens cum Mane, ne Christi gregem perderet; vt s. Epiphanius refert hæresi 66. Atq; in concilio Constantiensi sess. 15. damnatus fuit art. 14. Ioannis Huss iustissimæ huic definitioni contrarius. Non. n. minùs perniciosæ sunt hęreses, quam facinora cætera, quę summo iure legibus puniuntur, & Deut. c. 13. & 17. interfici iussit Deus prophetam, aut somniatorē illum, qui ad alienos deos sequendos induceret, alienamuè prædicaret doctrinam. Et Mathatiam in 1. lib. Machab. c. 2. interfecisse hominem, qui ad aram sacrificaturus accesserat, addit s. Cyprianus in lib. de exhort. martyrij cap. 5. multòq; id magis post Christi aduentum fieri debere contendit. Sed & Matt. c. 7. & Io. c. 10. & Act. c. 20. hæretici appellantur falsi prophetæ, lupi rapaces, & fures, seu latrones, & arbor mala; nec dubium quin falsos prophetas, lupos, fures, atq; latrones fas sit occidere, malamq; excindere arborem, & in ignem mittere. s. Hieronymus dum illud Pauli tractat ad Gal. 5. Modicum fermentum totam conspersionem fermentat. [Doctrina, ,, inquit, peruersa ab vno incipiens, vix duos, ,, aut tres primùm reperit auditores; sed pau- ,, latim vt cancer serpit in corpore; & iuxta ,, vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies ,, totum commaculat gregem. Scintilla statim ,, vt apparuerit, extinguēda est; & fermentum ,, à massæ vicinia semouendum; secandæ putri- ,, dæ carnes, & scabiosum animal è caulis oui- ,, um repellendum; ne tota domus, massa, cor- ,, pus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putre- ,, scat, intereat. Arius in Alexandria vna ,, scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, ,, totum orbem eius flamma populata est.]

Sanè hæc omnia mortem, & extinctionem pestibus hisce decernunt. Nam & omnis recta ratio bonum commune particulari suadet anteponendum esse; & propter totius corporis incolumitatem amputandum vitiosum membrum; atq; vt ciuitas vniuersa resq; publica conseruetur, flagitiosos tollendos; & in libris regum falsos prophetas pij reges interfecerunt; Priscillianumq; hæreticum a Maximo tyranno cæsum refert s. Hieronymus in libro de scriptoribus ecclesiasticis, sæculiq;

 gladio

gladio damnatum, in lib. aduersus Pelagianos c. 2. & Basilium magum Romæ exardescente zelo Christiani populi fuisse igne crematum; narrat s. Greg. in primo dialog. lib. c. 4. & sub Innocentio iij. Pontifice centumoctoginta Albigenses hæreticos, s. Antoninus in tertia historiæ parte, & in concilio Constantiensi Ioannes Huss. & Hieronymus de Praga traditi brachio sęculari, combustiq; fuere. Quin & in Chalcedonēsi 630. Patrum; actione 1. dum examinaretur libellus confessionis Eutychetis, Dioscorus dixit; si Eutyches præter dogmata Ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est, sed & igne. sanè in libro exodi c. 32. cum idolatrasset populus; siquis, inquit Moyses, est Domini, iungatur mihi: & positis gladijs super femur suū, iussit vnū quemq; occidere fratrem, & amicum, & proximum suum: cæsisq; triginta tribus millibus hominum, dixit illis; consecrastis manus vestras hodie domino, vnusquisq; in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio. Hoc & principibus, & magistratibus dici potest, quādo pertinaces hæreticos de medio tollunt, ne peruertant cæteros. Qui si dicant, se à catholicis persecutionem pati; legant s. August. tract. 11. in Io. quo loco is proferens ex libro Gen. cap. 21. Ismaelem ludentem cum Isaac (quem ludum persecutionem grauē interpretatur Apostolus Gal. 4. quia vt ait August. nō erat lusio, sed illusio atq; deceptio:) hæreticos magis ostendit nobiscum ludere, hoc est nos persequi, dum illudendo conantur seducere atq; à recta fide abducere. Itaq; siquam illi à nobis tolerant corporis afflictionem; ea salutem procurat animæ illorum, aut cōseruationem certè nostram. Nos ab illis grauissimam animarum, & salutis æternæ persecutionē patimur, & dum obstinatos eijcimus, atq; à nobis omnibus modis repellimus, iuxta prudentis Saræ petitionem, dominiq; præceptum Abrahæ factum operamur. [Quid enim (argumentatur idem August. lib. 1. contra epist. Parmen. c. 7.) non isti iustè patiuntur, cum ex altissimo Dei præsidentis, & ad cauendum ignem æternum flagellis talibus admonentis iudicio patiuntur, & meritò criminum, & ordine potestatum? & quæ seq.] Neq; dum hæc facimus, ad fidem inuitos cogimus; (quanquam Luc. 14. dictum sit, compelle eos intrare) quoniam vt Petiliano respondit aliquando August. lib. 2. contra ipsius literas c. 83. & habetur cap. Ad fidem, 23. q. 5. non coguntur ad fidem, sed flagellis eorum perfidia castigatur. [Nunquid .n. quia boni mores libera voluntate eliguntur, ideò pessimi mores non legis integritate puniantur?] Contra illos non secus, ac contra reliquos diuersorum scelerum reos, qui pœnas legibus pendunt, puniendo agimus; eo .f. iure, quod propter characterem, ac professionem baptismi quem aliquando susceperunt, habet in illos ecclesia. Cum illis, qui fidem nunquam susceperunt, mitiùs agimus, fidemq; illis suauiter persuadere conamur: velut hominibus, qui nondū ad ecclesiam pertinent: at vbi fidē semel professi sunt, iā sūt ecclesiæ subiecti, possuntq; ab illa puniri. Atq; hæc est ratio, cur ecclesia gentiles toleret, & Iudæos; hæreticos non toleret, sed pertinaces, & relapsos extremo afficiat supplitio. [Frustra dicis, Relinquar libero arbitrio (inquit August. lib. 3. contra Cresconiū c. 51.) cur enim nō in homicidijs, & in stupris, & in alijs facinoribus & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? quæ tamen omnia iustis legibus comprimi vtilissimum, ac saluberrimum est. Dedit Deus homini liberam volūtatem; sed nec bonam infructuosā, nec malā esse voluit impunitam.] Et rursum in 2. lib. contra Gaudentij epistolas; [Clamate si audetis; puniantur homicidia, puniantur adulteria, puniantur cætera facinora, seu flagitia, sed sacrilegia volumus à regnātium legibus impunita. Nulla hominis potestas contradicat, atq; obstrepat nostro libero arbitrio, quando iniuriam facimus Deo.]

Ecclesiæ ius in hæreticos.

Tertio eum verò, qui velit cum illis agere, vt ad saniorem reuocet mentem, sapienter monet s. Gregor. Nyssenus in præfatione ad orat. catecheticam, non eodem modo agendum esse cum omnibus. Quippe non eadem omni morbo est opportuna medicina: sed singulorum considerandæ sunt opiniones, & ex proprijs ipsarum principijs agendum, & s. Iren. in præfatione libri 4. nos vult optimè scire regulas, & argumenta ipsorum. Tertullianus tamen in lib. de præscriptionibus cap. 15. eos non putauit ad vllam de scripturis disputationem admittendos, & c. 16. non esse omnino cum illis disputandum; neq; agendum aliter, quàm correptionis causa, & s. Io. Chrys. h. 24. in Matth. eos non esse docendos, sed contemnendos. [Non .n. inquit, ex his, quæ didicerint, armantur, sed eorum occasione superbiùs efferuntur, atq; insolentia fœdiori complentur. Quare non exiguum lucrum est in sua illos ignorantia permanere.] s. Athan. ep. 2. ad Serapionem, responsionem illis maximè congruentem dixit esse silentium. Et s. Cypr. multo tempore Demetrianum tolerauit, nec illi voluit quidquam respondere; [Quippe, inquit, & labor irritus, & nullus effectus, offerre lumē cœco, sermonem surdo, sapientiam bruto: cùm nec sentire brutus possit, nec cœcus lumen admittere, nec surdus audire.] vt ipsemet in tract. contra eum loquitur. Eundem tamen Tertull. video in lib. aduersus Gnosticos c. 11. ad scripturas eos prouocantem; & Chrys. in ser.

vt cum hæreticis disputandum

2. de

2. de prouidentia, & fato, non rationibus,
sed scripturarum testimonijs agentem. Et
Christum Dominum Matthæi 4. ijsdem armis
contra diabolum vtentem; vt nos doceret;
quomodo cum diaboli filijs agendum sit. Ac ,,
cæteros omnes plurimum ex scripturis dispu- ,,
tasse. Et cùm fides nostra scripturæ autori- ,,
tate præsertim nitatur; vbi de illa disputatur,
et quæritur, quodnam potest esse accommo- ,,
datum magis argumenti genus? Hoc ecclesia ,,
via, sua tutata est dogmata; vt apud omnes
veteres Patres videre est. Molesta prorsus, &
difficilis disputatio. Quoniam apud aduersa-
rios nulla verecundia, nulla fides. Si profe-
rant ipsi, & obijciant nobis scripturas, trun-
catas, & corruptas adferunt: Si a nobis pro-
ponantur, pernegant ipsi, aut ex suo, non
Patrum sensu interpretantur. Hæc apud Pa-
tres passim reperies; & nimis molestum esset
recensere. Satis fuerit illud S. August. in lib.
10. contra Faustum. [Vos cùm vobis obiecta
,, fuerint, quæ in sacris libris scripta sunt; nec
,, accipiuntur a vobis, deficientes in responde-
,, do, & manifesta veritate faucibus pressis,
,, anhelitu saucio dicitis esse falsata.] Et rur-
sum lib. 11. [Vbi sic manifesta veritate præsso-
,, cantur, vt obsessi dilucidis verbis sanctarum
,, scripturarum, exitum in eis fallaciæ suæ re-
,, perire non possint; id testimonium, quod
,, prolatum est, falsum esse respondent: & quæ
,, seq.]

Hæreticorum perti nacia.

Quarto. Planè incredibilis est, & omnem
hominum existimationem superans hæretici
hominis obstinatio. At quid mirum? perti-
nacia, & obstinatio hæreseos naturam con-
stituit, vt initio definitum est. S. Athan. post
Epistolam Vrsatij, & Valentis, & S. Ambr. in
ser. in festo ss: Geruasij, & Protasij. Pharaoni
comparantes eos, dixerunt malis suis indura-
ri, quemadmodum in Ægypto Pharao. Et
S. Bern. ser. 66. in cant. [Nec rationibus,
,, inquit, conuincuntur, quia non intelligunt;
,, nec authoritatibus corriguntur, quia non
,, recipiunt; nec flectuntur suasionibus, quia
,, subuersi sunt. Mori magis eligunt, quam
,, conuerti.] Ita conficit, melius proculdubio
gladio coercerentur. S. Basilius Æthiopis, &
Pardi vtitur exemplo in Ep. 15. ad Theo-
dotum Episcopum. [Fieri enim non potest,
,, vt pellem mutet Æthiops, vel maculas Par-
,, dus; vel qui peruersis est dogmatibus innutri-
,, tus, malum hæreseos abstergere queat.] Et
S. Hier. in dialogo aduersus Luciferianos ex-
tremo; [Mores meorū apprimè noui; facilius
,, eos vinci posse, quā persuaderi.] Error enim,
,, vt habet S. Epiph. hær. 19. semper perti-
,, nax, est cœca malitia, & error stolidus. Vt
facilè credi possit illud S. Aug. in lib. de mo-
ribus Manichæorum c. 2. Eos cognoscere
veritatem, sed mala voluntate oppugnare.
Nam etsi omnes fortasse eiusmodi non sint,
plurimi tamen sunt, & ipse interdum aliquos
noui. Sed vt verè loquitur in 3. libro contra
Cresconium c. 3. [Sicut vera laus est a vera
,, scientia non amoueri; ita culpabile persiste-
,, re in falsa; quam nunquam tenere prima laus
,, est, secunda mutare] Et in ser. 24. de verbis
Apostoli; [Humanum est errare, diabolicum
,, per animositatem in errore manere. Et quid
,, aliud faciunt Diaboli filij?]

Pro Hæreticis orãdus.

Quinto. Propterea difficilis omnino est hæ-
reticorum conuersio: & vt censuit S. Aug.
lib. 4. de bapt. contra Donatistas c. 10. Dif-
ficilior multò, quam malorū Christianorum.
Et in libro de natura, & gratia c. 25. non tam
disputationibus, quam orationibus cum illis
agendum duxit: fuisseq; veterem Ecclesiæ
consuetudinem pro illis orare, manifestum
est, ex Ep. S. Ignatij ad Smyrnenses, in qua
pro illis orandum dicit, si quando pænitentia
ducantur. Et ex verbis illis S. Leonis Papæ
in ser. 4 de Epiphania, Cū enim vitandos eos
dixisset; subiungit tamen; [Ecclesiasticum,
,, atque diuinitus institutum non solum non
,, inhibemus, sed etiam incitamus affectum, vt
,, etiam pro talibus nobiscum Domino suppli-
,, cetis: quia dum in hoc corpore viuitur, nul-
,, lius desperanda reparatio sed omnium est
,, optanda correctio:] Et in libro de bono per-
seuer. Cypr. testimonio confirmat Aug. Et
orabat S. Epiph. cuius illa sunt verba in An-
corato. [Pro te verò preces effundo, vt
,, venias ad Dei veritatem.]

Resipiscẽtes vt recipiendi.

Sexto. Si quando ad differendum cum illis
veniamus, leniter prorsus, ac blande agēdum
esse, vt intelligant, sanari nos eos potius, si
fieri potest, quam oppugnari velle; admonēt
S. Aug. in libro de moribus ecclesiæ catholi-
cæ c. 1. & Ep. 104. ad Sixtum presbyterum
& S. Greg. Papa lib. 11. registri c. 15. & alij
plures. Quod si veritatem agnoscant, & ad
Ecclesiam catholicam redire velint, libēter
recipiendi, & admittēdi sunt, vt docet S. Cypr.
Ep. ad Stephanum, & S. Leo Papa Ep. 13.
14. 15. 18. 19. 20. 39. 40 & 46. Quamquam
S. Cyrillus Alexand. in Ep. 20. de Nestorio
loquens, vix hæreticis veniam dandam esse
censuit; nimirum quia vix seriò, & vt par est
resipiscunt, & dolent, & alter S. Cyrillus ca-
tech. 6. non fidendum illis, nisi post longam
pœnitentiam, & S. Aug. vt est in Ep. eius 74.
ad Deuterium, suscipere noluit Victorinum
subdiaconum resipiscētem Manicheum, quia
petenti pœnitentiæ locum tunc credendum
est, si & alios, quos nouit, manifestauerit.
Quod si, & seriò resipiscant, & recipiendi ad
pœnitentiam iudicentur; abiurationem, ac
detestationem præteriti erroris exigere ab il-
lis solet Ecclesia. Ita legimus in conc. Are-
lat. 2. c. 9. Nouatianum in communionem

 recipi

recipi non debere, nisi suscepta pœnitentia incredulitatis, præteritum damnet errorem. Et Anastasius Papa Ep. 1. c. 3. Manichæos Romæ deprehensos ad publicam in Ecclesia professionem, & manus suæ subscriptionem compulit. Et in 3. Toletano concilio Gothi ad fidem cum Recharedo rege conuersi & Arianam hæresim detestari, & catholicam fidem publicè profiteri compulsi sunt. Et apud S. Leonem Ep. 2. ad Episcopos Italiæ. [Vt „ Damnarent Manichæum cum prædicationi- „ bus, & discipulis suis publica in Ecclesia pro- „ fessione, & manus suæ subscriptione compu- „ limus.] & Ep. 15. ad Ephesinam synodum [De „ ipsius, qui imprudèter errauit, restitutione tra- „ ctetur; si tamen sensus hæreticos planè aper- „ tèq; propria voce, & subscriptione damnaue- „ rit.] Et Ep. 18. ad Pulcheriam Augustam „ [Quod malè séserat, propria voce, & subscri- „ ptione condemnet.] Et Ep. 39. ad eandem „ [Correctis, & quæ malè sunt facta, propria „ subscriptione dânantibus, pacis gratia tribua „ tur &c.] Idē habet Ep. 46. 77. Et s. Greg. Papa lib. 16. mor. c. 2. [Ecclesia hæreticos ad veri- „ tatem fidei reuertentes recipit; sed vt prius „ confiteri erroris sui culpam debeant persua- „ det, idest vt abiurent.] Et in lib. 5. registri c. 164. Anastasij presbyteri legitur abiuratio, & lib. 9. c. 61. Quinimo, & cæteris Hiberniæ Episcopis mādat, vt qui à Nestorij errore reuertūtur ad ecclesiam, coram Episcopo Nestorium, & omnes illius hæreses anathematizent, & ecclesiæ synodos recipere se promittant. Quo circa in lib. 35. mor. c. 7. quemadmodum amici Iob, quos hæreticorum figuram tenere sæpè iam dixerat tauros, & arietes, superba scilicet animalia, sacrificare iussi sunt. [Ita & hæretici, inquit, cùm ad „ ecclesiam redeunt, superbiæ elationem dese- „ rant: nec iam quasi sequentes greges popu- „ lorum cuneos ad interitum ducant; sed obe- „ diendo discant sequi, qui docendo præire co- „ nabantur.]

Septimo. Iam verò, si obstinati persistant in errore, nec correctionem suscipiant; puniendi sunt, & vt ante dictum est castigandi. Ideò inquirendos eos esse, & prodendos voluit S. Hier. in Ep. ad Pammachium, [Ne „ dissimulatio conscientia iudicetur si taceas.] Et in Ep. ad Theophilum. [Ne interim alij „ peruertantur.] Et in Com. in Abdiam prophetam, primam de hæreticis victoriam dixit esse, patere, quæ tegebantur occulta. Et S. Leo ser. 4. de collectis, [Manichęos vbicun- „ que latentes vestris presbyteris publicetis. „ Magna est enim pietas prodere latebras im- „ piorum, & ipsum in eis, cui seruiunt, diabo- „ lum debellare.] Et ser. 5. de ieiunio decimi „ mensis; [Si cui vestrum innotuerit, vbi habi- „ tent, vbi doceant; nostræ sollicitudini fideli- „ ter indicate.]

Inquirēdi hæretici.

CAPVT XVI.

De Schismate.

AT quoniam non semel cum hæresi schysmatis quoque facta est mentio; concludenda non est de hæresi tractatio, nisi antea quid inter hæresim intersit, & schisma constituatur: Hoc autem interest; quod hæresis peruersum habet dogma, & falsa credit; Schisma autem non fides diuersa facit, sed communionis ab ecclesia dissensio. Ita definiuit S. Hieronymus in Com. ad caput 3. Epistole ad Titum, & S. Aug. in lib. qq. Euangelicarum secundum Matthæum q. 11. & lib. 20. contra Faustum c. 3. vbi hæresim sectam nominans, [Schisma, inquit, est eadem opinan- „ tem, atque eodem ritu colentem, quo cæteri, „ solo congregationis delectari dissidio. Secta „ vero est longè alia opinantem, alio etiam „ sibi, ac longè dissimili ritu, diuinitatis institui- „ se culturam.] Vnde S. Cypr. in tract. de simplicitate prælatorum, duo posuit hęreseos signa; sacerdotibus non obedire, & aliud altare constituere; Alterum ad ritum pertinet, alterum ad Dei cultum. [Contemptis, inquit, „ Episcopis, & Dei Sacerdotibus derelictis, con- „ stituere audet aliud altare, precem alte- „ ram illicitis vocibus facere.] Itaque hæresis maximè videtur contra fidem pugnare; schisma contra charitatem. sanè Clemens lib. 6. constit. c. 1. & hæreses pręcepit vitandas, & schismata. Nam nec ad hæreses fas est inclinare mentem, nec ab eiusdem sententiæ fratribus ob imperandi cupiditatem licitum est recedere. Hæresis ergo ad mentem pertinet; schisma ad voluntatem. Quam ob causam s. August. lib. 1. de bapt. contra Donatistas c. 8. Schismaticum esse voluit velut hominem sanum reliquis membris, & vno malè habentem; sanum scilicet fide, malè habētem charitate, & c. 11. Schisma fraternitatis odium appellauit. Cresconius quoque, vt est apud eundem August. lib. 2. aduersus ipsū c. 3. & 4. hæresim definiebat diuersam sequentium sectam; Schisma verò eadem sequentium separatio. Sed tamen Augustino libuit c. 7. ita hominem corrigere; vt Schisma sit recens congregationis ex aliqua sententiarum diuersitate dissensio; hæresis autem schisma inueteratum. Solet porrò August. grauissimum æstimare schismatis scelus; quoniam charitatem scindit, & vnitatem Christi; & scelera omnia supergredi dixit lib. 1. contra epistolam Parmen. c. 4. et lib. 2. de bapt. contra Donatistas cap. 7. [Et quamuis „ Schismaticus homo laudabiliter viuere se „ existimet, quia tamen à Christi vnitate di- „ iunctus est, non habet vitam, sed ira Dei manet

Schismatis malū.

„ manet super eum.] inquit, in ep. 152. ad populum Donatistam. Cæterùm s. Hieronymus ex quo desumpsit etiam s. Ansel. in extremo Com. in epistolam ad Titum, nullum addit esse schisma, quod non aliquam sibi confingat hæresim, vt rectè ab ecclesia recessisse videatur. Sed s. Basilius in ep. ad Amphilochium, qua canones continentur, non propter fidem; sed propter ecclesiasticas potiùs causas, & quæstiones oriri putauit schismata, quod accommodatè magis videtur dictum, quo hæresim, & schisma distinguamus:& Hieronymi definitio,& discrimen constent. Addit, & Basil. παρασυναγωγάς, hoc est congregationes, quæ ab insolètibus presbyteris, vel Episcopis fiunt; qui peccati cuiuspiam correctionem non admittant. Sed hæc particularia sunt, nec ad vniuersalis ecclesiæ statum pertinent.

FINIS TERTII LIBRI.



DE SPE, ET DESPERATIONE.

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Fidei, & spei comparatio.



MAGNA omnino est fidei, & spei coniunctio; quæ ex fidei definitione ab Apostolo tradita satis cognoscitur; de qua antea dictum est. Et ideò S. Ber. in ser. 10. in ps. 90. germanam dixit esse illarum cognationem, quia quod vna futurum credit, hoc sibi altera futurum sperat. Et in 1. lib. pædag. c. 6. Clemens Alexandrinus sanguinem fidei voluit spem esse. [Vt enim fides
„ in anima, sic spes in fide continetur: quæ si
„ expirauerit, perinde ac si sanguis effluxerit,
„ vitalis fidei facultas dissoluitur.] Et ideò alteram sine altera stare non posse, affirmauit s. Io. Chrys. in ser. de fide, spe, & charitate.
„ [Quid quid enim fides credendo acquirit, hoc
„ spes sustentando præsumit.] Sed s. August. in enchyr. c. 8. tres inter eas agnouit differentias. Prima est; quòd fides ad omne tempus pertinet, præteritum, præsens, & futurum. Nam & Christum credimus venisse, quod est præteritum; & sedere ad dexteram Patris, quòd præsens est,& venturum iudicem, quod est futurum. At spes futuri tantùm temporis est. Secunda est; quòd fides & bonarum rerum est,& malarum: credimus enim bonos consecuturos vitam æternam, quod est bonum; & malos gehennæ supplitia, quod est malum. Spes autem bonarum duntaxat est; bona enim speramus; mala timemus, nō speramus. Tertia est; quòd fides non solùm est rerum nostrarum, sed & alienarum. Non solùm enim credimus, dandam nobis vitam æternam, sed etiam omnibus bonis, & iustis: At spes cuique propria est; nec de alijs, sed de se vnusquisque speret. In hoc conueniunt; quòd vtraque est rerum non apparentium; vtraque circa Deum versatur. Verum, & Paulus in priore ad Cor. capitulo 13. velut distinctas virtutes enumerat, fidem, spem, & charitatem. Et Fides Deum respicit vt est quiddam verum; & ideo ad mentem pertinet. Spes autem est Dei, vt est quoddam bonum, atq; in voluntate magis cōsideratur, Fides hoc principio nititur, Deum esse primā veritatem, nec posse mentiri: Spes verò hoc altero, Deum esse bonum, & misericordem. Fides est ordine prior, Spes posterior: vnde & fides sine spe esse potest. Nam & Iudas desperauit, nec tamen fidem perdidit; immò si perdidisset, nō se suspendisset:& fides interdū, non per se, sed ex accidenti, desperationis est causa; dum religione tangitur, & quia diuina non nititur misericordia, desperat. Distinguitur etiam spes à charitate; tum eodem Pauli testimonio qui distinctè vtrâque cōmemorauit; tum quia dum vtraque tendit in Deum, quærens bonum; altera tamē propter ipsum Deum, altera propter nos ipsos: altera nititur charitate, altera misericordia: altera nunquam, altera persæpè est in peccatoribus; diuina

...ei, fidei- ...; cogna- ...o.

...es fidei ...gus.

...pei, & fi- ...i diffe- ...tia.

Virtutes tres Theolog.

altera posterior est; altera prior; sæpèq; spes est absque charitate.

Spei definitio.

Ergò spes certa est expectatio futuræ beatitudinis, & eorum, quæ ad illam pertinent, diuina innixa misericordia, & ex Dei gratia, & meritis veniens.

CAPVT II.

Spei necessitas, & bonum.

PHILO Iudæus in libro de Abraham, spem bonorum omnium dixit esse principium; sine qua homo nõ est homo, sed bestia. [Spes, inquit, principium parandorum bonorum. Et solus verè homo est, qui res bonas expectat, & bona spe se sustinet. Nam spe carens non est homo, sed bestia humana forma prædita; cui desit spes proprium ornamẽtum humanę animę.] Et rursum in libro de præmijs, & pœnis, [In rationali anima præcipuum semen est spes; a quo fonte victus ratio promanatissimam spe lucri negotiator varios quæstus aggreditur &c.] Quos sanè si non speraret, negotiationem non aggrederetur: sicut nec agricola sereret, nec nauta nauigaret, nec vllus artifex laboraret. Et S. Petrus Chrysologus ser: 71. [Agricola nunquam sereret anhelus, si fructum laboris sui de tempore non speraret: viator laborem prolixi itineris non subiret, nisi se ad destinata crederet peruenire: nauta mare non intraret incertus, si se lucris sequentibus compensaturum viarum discrimina non speraret: filius paternę dominationis tempora non duraret, si se substãtię paternę non speraret hęredem. Et tu si te iam filium Dei credis, expecta Dominũ, viriliter age, & confortetur cor tuum; & expecta, vt hæreditatem Dei de expectationis fide, & de virtute patientiæ consequaris.] Et ser. 118. [Agricola fructus vberes cantat, vt vomeris laborem non sentiat, et sudorem. Nauta portus modulatur, & lucra; ne vndarum ruinas, ne maris discrimina pertimescat. Miles ne vulnera metuat, gladios non pertimescat; prædas personat, & triumphos. Vnde resurrectionem mente, ore, oculis aspectet, cantet, cogitet Christianus, vt totam mortis possit despicere, & calcare formidinem;] Et S. Aug. in ser. 16. de verbis Apostoli, spem dixit esse nobis necessariam, & ad iustitiam pertinere peregrinationis nostrę; quia cosolatur nos in via. [Viator enim quando laborat ambulando, ideò laborem tolerat, quia peruenire sperat. Tolle illi spem perueniendi, continuò frangũtur vires ambulandi.] Perbellè Plato, & confirmat quoque S. Basilius in Ep. ad Greg. quæ inter S. Nazian. extat Epistolas, spem velut sumniantis somnium esse cogitauit. Vt enim somniãtes vera esse putant, quæ ipsi somniãt, indeq; lætantur, & exultant; ita nos spe deuoramus quidquid animo concupiscimus.

Spes somniantis somnium.

Hinc ad labores tolerandos erigimur; quique hoc esse dixerunt in anima spem, quod sunt in corpore ossa, ad illud scilicet firmandum, sustentandum, & erigendum; optimè dixisse mihi videntur: spemq: ossium nomine in sacris litteris significari, autor est s. Hilar. in ps. 52. quo loco de spe resurrectionis, atq; ęternitatis illa interprætatur psalmi verba; Dissipauit Dominus ossa eorum, qui hominibus placent. [Spes enim, inquit, æternitatis in ossibus significari solet. Ideo in Domini corpore vulnerato os non frangitur; quia cum fuerit iniquis ius passionis in corporis carne; in æternam tamen diuinitatis, & impassibilem naturam nihil licuit passioni. Integram autem, & incorruptam spem æternitatis in ossibus significari; etiam illic meminimus, vbi dicitur, Custodit Dominus omnia ossa eorũ &c. Quia secundum Ezechielis visionem Sacramẽtum resurrectionis sub ossium significatione sit reuelatum.]

Spes ossa in corpore.

S. Greg. Nyssenus in lib. de vita Museos, velut baculum nobis esse spem tradidit, quo & sustentamur in vitę pręsentis peregrinatione; & tentationũ ac peccatorum bestias abigimus. [Baculus, inquit, quo et feras repellimus, et sustentamur non nunquam; spes est. Hac enim sola induimur, vt labores simul, et dolores sufferamus, fessosq; animos recreemus. Hac fit, vt ardentius plerumq; in latrantes canes, alienas videlicet à veritate bestias insurgamus: hac armati longè illas ab ouibus nostris arceamus.]

Spes baculus.

S. Io: Chrys. in Com. ps. 129. velut murum infractum considerauit, velut inuictam munitionem, turrim inexpugnabilem. Verba illius sunt. [Nihil est ad salutem præstantius, quam perpetuò aspicere, & ab illa spe pendere; licet innumerabilia accidant, quæ nos impellant in desperationem. Hic est murus infractus, inuicta munitio, turris inexpugnabilis.]

Spes murus.

S. Paulus tum galeam, tum ancuram appellauit. Galeam in priore Ep. ad Thess. c.5. Induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis. Quorum verborum interpretationem faciens S. Io: Chrys. h. 9. [Vt enim, inquit, galea principale membrum eorum, quæ in corpore nostro sunt, cõseruat, dum caput circũdat, & vndique tegit, ita & spes cogitationem nostram concidere non finit, sed capitis instar erigit; nihil extraneum in illam incidere permittens.] Ancoram autem tutã, et firmam, in Ep. ad Hebr. c. 6. firmissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quã sicut ancoram habemus animę tutam, ac firmam. S. Chrys. h. 25. in gen. [Spes, inquit, tanquam ancora tuta, & stabilis, vt non laborem

Spes Galea, & ancora.

„ borem virtutis, sed magis retributionem la-
„ boris considerantes, leuiter omnia feramus.]
Et vt interpretatur S. Ansel. [Ne in huius sæ-
„ culi mari frangamur scopulis aduersitatum:
„ Velut nauis tempestate agitata &c.] Vnde &
illud S. Cypr. in tract. contra Demetrianum.
„ [Viget apud nos spei robur, & firmitas fidei;
„ & inter ipsas sæculi labentis ruinas erecta
„ mens, & immobilis virtus, & nunquã nisi læ-
„ ta patientia, & de Deo suo semper anima
„ secura.] Portum maluit appellare S. Greg.
Papa lib. 26. mor. c. 16. [Spes inquit portus
„ in quem se collocat mens concussa despera-
„ tionis procella.] Et tutissimum refugium
nostrum, S. Io: Chrys. in ps. 90. exponens
enim illa verba, (& refugium meum) [Ma-
„ gnum, ait, refugium. Nam petra refugium
„ Erinaceis, et leporibus. Quicunque pecca-
„ uerit, quasi Ericius plenus est spinis; quicun-
„ que timidus erit, quia peccauit; quasi lepus
„ est coniunctis auribus fugiens à malæ collue-
„ tudine Diaboli. Et vbi fugit? ad petram.
„ magnum refugium. Petrã autem est Chri-
„ stus.] S. Greg. Nazian. in or. ad Ciues Na-
zianzenos, angustarum rerum medicinam.
Et or. de pauperum amore, vnicum afflictis,
et calamitosis remedium. Atq; huc adfert
S. Ambr. ser. 7. in ps. 118. illa ps. verba. Hæc
me consolata est in humilitate mea. [Siquis
„ enim vult aduersa superare, si est persecutio,
„ si est periculum, si mors, si ęgritudo grauis,
„ et in cursus latronũ, si facultatũ proscriptio,
„ si quid eorum, quæ putantur in isto aduersa
„ sęculo; facilè superantur, si fit spes, quæ con-
„ soletur. Quisquis enim meliora sperat, nun-
„ qua in leuioribus frangitur.] Lucernam
idem Ambr. in caput prouer. 31. c. 5. per quã
operamur in nocte huius vitæ; et oleum ver-
bum Dei, quo illa nutritur. [Catenam au-
„ ream, et firmam, (S. Io. Chrys. Ep. 5. ad
„ Theodorum lapsum) qua de Cœlo protensa
„ subducimus animas nostras; quæ breui sur-
„ sum in illud summum fastigium retracta, eos,
„ qui illam fortiter manibus seruant, euellit, et
„ rapit supra fluctus præsentis vitæ.] Hæc enim
ipsa fuerunt illius verba. S. Augustinus aliquã-
do vitæ vitam nominauit. Namque vita si-
ne spe falsò, et immeritò vocatur vita, cum
sit morte deterior. Et vt est apud S. Ambr.
ad c. 5. prioris Ep. ad Cor. [In quo spes non
„ est, pro mortuo habendus est: & ideò Domi-
„ nus dixit. Qui non credit, iam iudicatus est.]
Quiq; à spe dicti sunt Elpistici Philosophi,
nihil esse pronunciarunt, quod vitam magis
contineat, atq; spes: qua non condiente eam
vita fit intolerabilis, Testis est Plutarchus lib.
4. Sympos. quæst. 4. Nec displicebit, quod
aliqui eam dixerint esse velut salsamentum,
quo duriores omnes vitæ huius molestiæ ve-
lut cibi deuorantur. Et S. Ambrosius lib. 1.
de pœnitentia c. 16. Dominum obseruat,
quia studium omne dilatione torpescit; vt
præsentium fructu cumularetur deuotio di-
scipulorum, illis dixisse. Qui dimiserit om-
nia sua, et secutus me fuerit, septies tantum
hic accipiet, et in futurum. Prius enim hic
promisit, vt fastidia dilationis auferret. Re-
muneratio quippe præsentium testimonium
futurorum est. [Quid namque grauius, ait S.
Greg. lib. 1. moral c. 6. esse potest, quam
„ afflictionem sęculi prætereuntis perpeti, &
„ nequaquam ad releuationem mentis gaudia
„ remunerationis sperare?] [At verò (addit
„ lib. 8. c. 5.) quod valdè esse importabile ex
„ dolore ostenditur; consideratione prouida
„ ex remuneratione leuigatur.] In libro Gen.
c. 49. Benedicens Iacob moriturus filijs suis,
cum venisset ad Issachar, dixit illi; Issachar
asinus fortis inter terminos accubans; vi-
dit requiem, quòd esset bona, & terrã, quòd
optima; supposuit humerum ad portandum.
Sic enim homo iustus inter duos terminos
positus, inter Cœlum, & gehenam, sperans;
se peruenturũ ad Cœlum, supponit humeros
ad portandos labores. [Ad portandum
„ onus, inquit, S. Greg. lib. 1. mor. c. 6. hume-
„ rum supponit; quia conspecta superna requie
„ præceptis etiam grauibus in operatione se
„ subijcit, & quidquid intolerabile pusillanimi-
„ tas asserit, hoc ei leue, ac facilè spes remu-
„ nerationis ostendit.] Hæc effecit, vt Sancti
illi Patriarchæ relinquerent suam patriam,
de quibus Paulus ad Hebr. 11. fide demora-
tus in terra promissionis tanquam in aliena,
in casulis habitando cum Isaac, & Iacob co-
hæredibus promissionis eiusdem. Hæc in-
clinabat Dauid ad faciendam voluntatem
Dei, vt ipsemet fatetur in ps. 118. inclinaui
cor meum ad faciendas iustificationes tuas
propter retributionem. Hæc faciebat, vt
Paulo labores viderentur parui, & leues,
quos in poster. ad Cor Ep. c. 11. narrat. Et
quamuis c. 1. diceret, se supra modum graua-
tum, ita vt etiam tęderet viuere; hoc tamẽ to-
tum videbatur paruum, cùm futuram cogita-
bat gloriam; & ad Rom. 8. dicebat. Non
sunt condignæ passiones huius temporis ad
futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis;
& 2. Cor. 4. Propter quod non deficimus. Id
enim quod in præsenti est momentaneum,
& leue tribulationis nostræ, supra modum in
sublimitate æternum gloriæ pondus opera-
tur in nobis; non considerantibus nobis quæ
videntur; sed quæ non vidẽtur; quæ enim vi-
dentur, temporalia sunt, quæ autem non vi-
dentur, æterna sunt.

In libro Iudith c. 10. milites Holophernis
videtes pulchritudinem Iudith, dixerũt; quis
contemnat populum Hæbreum, qui tam
decoras mulieres habet; vt non pro his meri-
tò pu-

tò pugnare contra eos debeamus? Quid nos pro cœlesti pulchritudine, & diuina gloria æquum est dicere, & facere? Cum milites vellent s. Martinum occidere, & ille hilari, ac serenovultu nil turbaretur, admirati illi, sciscitati sunt causam; respondit Martinus causam esse, quod totam suam spem collocasset in Deum, a quo liberandum se confidebat. Et de Sancta Fœlicitate legimus, quod cum esset in doloribus partus, magnopere ingemiscebat; Eamq; tortores irridentes, dicebant, & quomodo in martyrio eris constans, si hos dolores non toleras? Illa respondit; Ego nunc id ago, quod est naturæ meæ fragilis: tunc autem Deus pro me operabitur: *Ps. 56.* In vmbra alarum tuarũ sperabo, donec transeat iniquitas.

CAPVT III.

De spe, & timore.

Spes timoris fur. VERE mihi videntur is pronunciasse, qui spem timoris furem esse affirmauit. Timor quippe impedit, ac prohibet, spes vrget, ac promouet operationem. Democritus duo inquiebat luminaria gubernare mundũ quæ nimirum creauit Deus, vt diei, noctiq; præessent, Gen. 1. Aristoteles in 10. lib. moralium ad Nicomachum c. 9. spem præmij, & pœnæ metum proponit. Oderunt enim peccare mali formidine pœnæ: oderunt peccare boni virtutis amore. *Spes, & timor, duæ molæ.* Hæc duo timor & spes, sunt velut duæ molæ, superior, & inferior, quibus in animæ molendino mundatur triticum, detractoq; cortice, farina remanet pura, & candida. Namque Anima inter timorem, et spem constituta, omnem à se imperfectionem pellit, puraq; et candida farina superest, vt Dei fit cibus. Spes est inferior mola, quæ animam sustentat, ne per desperationem cadat, & diffidentiam: Timor autem superior mola, quæ illam deprimit, ne per superbiam extollatur. In lib. Deut c. 24. prohibuit Deus filijs Israel, Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam; quia animam suam apposuit tibi; hoc est, quia pignus, quod ille tibi offert, est ad victum illi valdè necessarium. At hæc duo timor, & spes, magis sunt animæ necessaria, quã duæ illæ molæ Hæbreo. Audiamus s. Gregorium in lib. 33. mor. c. 21. ita loquentem [Spes, & timor superior, & inferior mola. Spes enim ad alta subuehit; timor autem cor inferius premit. Non accipias loco pignoris superiorem, aut inferiorem molam; quia vna sine altera inutiliter habetur. *Spes, & timor iungã tur.* Et in peccatoris pectore incessãter spes, & formido coniũgi debent: quia incassum misericordiã sperat, si non etiam iustitiã timeat: incassum iustitiã metuit, si non etiam de misericordia cõfidat.] Duo sunt, quæ retinent hominem, ne conuertatur ad Deum; præsumptio, & desperatio; contra præsumptionem est timor, contra desperationem spes. Consequi gratiam Dei, est ex ipsius misericordia: Sed præsumptio, & desperatio aduersantur misericordiæ; altera per excessum, altera per defectum: timor verò, & spes misericordiã ad se trahũt, & prouocant. De timore dicitur Luc: 1. & misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum: & de spe in ps: 31. sperantes in Domino misericordia circundabit: & de vtroque simul in ps. 32. Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius. [Duo pedes Dei (ratiocinatur S. Ber: ser: 6. in cant:) misericordia, & iudicium sunt: quibus in nobis respondet spes & timor; spes misericordiæ, & timor iudicij. *Misericordia, & iudicium pedes Dei.* Ideo in ps: 146. beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius. Quia sapientiæ initium est timor, spes profectus, consumatio verò charitas. Sed vtrumque pedem Domini tenere oportet: nam alterum sine altero osculari non expedit; quia iudicium sine misericordia desperationem generat, & misericordia sine iudicio pessimã securitatẽ.] Dormiamus igitur inter medios cleros, vt est in ps. 67 hoc est inter desperationem, & securitatem. *Spes inter præsumptionẽ, & desperationẽ media. Cant. 2.* Est enim locus medius spes; vt interpretatur idem Bern. ser. 51. Ita cum sponsa dicamus; læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me Sinistra enim & dextera sponsi aduersa, & prospera, comminationem iudicij, & promissionem regni, timorem, & spem significant. Et S. Greg. Papa h. 4. in Ezech. considerans illa Prophetæ visionis verba. *Ezech. 1.* Duæ pennæ iungebantur, & duæ tegebãt corpora eorum; [Amor, inquit, & spes mentem nostram ad æterna eleuant; timor, & pœnitentia ab oculis Dei præterita mala abscondunt. Ita duæ pennæ iunguntur sursum, & duæ tegunt corpora. Tegimus enim peccata, cũ bona facta malis addimus superponimus.] *Spes, & timor duæ pennæ.* Hæ omnino sunt duæ pennæ, quibus ad Deum volamus, & cœlum. Timor operatur in nobis horrorem peccati, et velut frenum nos a peccando retinet, adfertq; pœnitentiam, et emendationem; spes excitat, et dat desiderium, et sitim gratiæ, bonorumq; cœlestium: & præterea vires addit, ne laborantes fatigemur quoutque laborum præmium consequamur. Quoniam debet in spe, qui arat, arare; et qui triturat, in spe fructus percipiendi, 1. cor. 9. et S. Aug. in ser. 40. de tempore, et Abrahæ, et Iacob mutatum à Deo fuisse obseruat nomen. *Nominis mutatio.* Sed Abraham nunquam postea vocatum fuisse Abram, sicut antea vocabatur. Iacob autem, et Iacob,

& Iacob, & Israel fuisse nominatum: Quia nomen Abrahæ ad præsens sæculum pertinet, in quo pater factus est multarum gētiū, at Israel ad futurum sæculum, in quo Deum, videbimus; Christianus autem populus habet vtrūque nomen, Iacob in re, Israel in spe.

CAPVT IV.

Spem in Deo ponendam esse.

SED magnopere intelligere oportet, spem nostram in Deo ponendam esse, non in re vlla creata. Aulus Gellius in 2. libro noctium Atticarum c. 29. Æsopum memorat, vt festiuis, delectabilibusq; apologis ea proponere consueuerat, quæ vtilia monitu, suasuq; forent; ita Cassitam auiculam (quam Alaudam, alij Galeritam dicunt) proposuisse, vt doceret, spem, fiduciamq; rerum, quas efficere quisquis potest, non in alio, quam in semet ipso habendam esse; longior paulò est fabella; sed ille apologus; Non amicis, neque propinquis fidendum; sed nobis agendum esse. At Ezech. 33. minatur Deus; Viuo ego; qui habitant in locis ruinosis, gladio cadent. Ruinosus planè locus est omnis res creata. Et Dauid ps. 32. fallax equus ad salutem; in abūdantia autem virtutis suæ non saluabitur. Et ps. 48. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Sapienter monet s. Gregorius Papa h. 1. in Euang. [Nolite fratres diligere mūdum, quem videtis diù stare non posse.] Et s. Gregorius Nazian. in or. ad ciues suos; [Ventis tutiùs, aut lineis in aquis descriptis fides haberi posfit, quàm hominum fœlicitati.] Prouerbium fuit antiquum; Non vulgari nitendum ancora. Et nos scimus argentum viuū adhiberi ad purgādum aurum, sed illo pereunte in igne, atque in fumū euanescente, solum remanet aurum. Sic humana omni spe pereunte, sola in Deum persistit spes. Nullus enim sperauit in Domino, & confusus est, ecclesi. 2. Propterea Dauid in ps. 72. dicebat, Mihi adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spē meam. Et ps. 36. spera in Domino, & fac bonitatem, & pasceris in diuitijs eius, & ps. 90. Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Et rursum, Deus meus, sperabo in eum. s. Bernard. tria hominum genera negat habitare in adiutorio altissimi: Primum eorum, qui in suis meritis, & virtute confidunt, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Secundum, eorum, qui imbecillitatem suam considerantes, obruuntur à pusillanimitate spiritus, & tempestate. Tertium, eorum, qui frustra sperant, & sibi de misericordia Domini blandientes, de suis peccatis non emendantur. Illos solos habitare concludit in adiutorio altissimi, qui id solùm obtinere desiderant, id solùm amittere trepidant: hoc est qui de suis, & creaturarū omnium viribus diffidentes, in Deo spem omnem collocarunt suam. Et s. August. in eundem psalmum. [Quis est, inquit, qui habitat in adiutorio altissimi? Qui nō habitat in adiutorio suo. Qui nō est superbus: sicut illi, qui manducauerunt, vt essent quasi Dij, & perdiderunt, quod facti erant homines immortales, Gen. 3.] Adonias 3. reg. 1. volens fieri Rex, cōfidebat in adiutorio Ioab, & Abiatar, qui adiuuabāt eū. At nihil profecit, nil obtinuit. Et omnino de humano quouis adiutore scriptum est Eccl. c. 51. Circumdederunt me vndiq; & non erat, qui adiuuaret: respiciēs eram in adiutorium hominum, & non erat. Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine; quoniam eruis sustinentes te, & liberas eos de manibus gentium. Hoc adiutorium implorabat Iob. c. 31. Quando dicebat; Quis mihi tribuat adiutorem, & desiderium meum audiat omnipotens? Impotens fuit Adamus, qui confidebat in adiutorio suo, non in adiutorio Dei. Impotens Goliath, impotens Adonias, impotens Nabucodonosor, impotens Holophernes, impotens Antiochus: Potens autem Dauid, potens Iudith, potentes Apostoli. Ideo Christus pauperes elegit, & piscatores, & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: Vt non glorietur omnis caro in conspectu Dei, 1. Cor. 1. vt illius cognoscatur virtus, et nos discamus non in hominibus, sed in Deo solo confidere. Nos debiles sumus, et impotentes, quamuis de viribus nostris blandiamur nobis. Mundus multa pollicetur: sed fallax est, et inconstans. Solus Deus constans, et immutabilis, nec mentiri potest. Immò tunc maximè adiuuat, et subuenit nobis, quando res in maiori sunt periculo, prorsusq; deploratæ videntur. Exemplo sit Susanna. Quis eam non lapidandam putasset? et tamen cum ad lapides traheretur, à Deo fuit miro modo liberata. Quis Danielem missum in lacum Leonum, nō credidisset ab illis deuoratū? Et Deus ad illū misit Habacuc, et de lacu liberauit. Quid de Bethuliç dicā ciuitate? Meritò dixit Dauid ps. 10. In Domino cōfido, quomodo dicitis animç meç trāsmigra in mōtē sicut passer. Et Is. 28. Qui crediderit, nō festinet. Patiēter agat, et diuinā expectet opem. Nolite, inquit, Paulus ad Hebr. 10. amittere confidentiam, quæ magnam habet remunerationem. Propterea Iudith c. 8. reprehendit Oziam, quod Assyrijs statuisset tradere Ciuitatem, si intra quinque dies Deus eos non liberasset. Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias? Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est hic sermo, qui misericordiam prouocet,

In solo Deo sperādum.

Deum deploratis rebus subuenire.

sed potius qui iram excitet, et furorem accēdat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, et in arbitrium vestrum diem constituistis ei. Quamuis interdum nostri videatur oblitus, nunquam tamen obliuiscitur. Conquerebatur Iob. c. 13. Quare faciem tuam auertis, et arbitraris me inimicum tibi? Qui tamen tētationes illas nō tolerasset, nisi a Deo adiutus [Si quis dicat, (inquit, Clemens Alex. „ in 4. lib. strom.) Quomodo fieri potest, vt caro imbecilla resistat potestatibus, et spiritibus „ dominationum? sciat, quod omnipotenti, et „ Domino freti, in eoq; habentes fiduciam, ad„ uersamur potestatibus tenebrarum, et morti. „ Adhuc te loquente dicet, ecce adsum. Vides „ adiutorem inuictum, qui nos defendit.] Et rursum multò post. [Cur autem, inquiunt, „ Ethnici cum nos persequuntur, Nihil vobis „ affertur auxilij? Duobusq; modis respondet. „ Primū quid nobis fit iniurię: cū morte dissol„ uamur, ituri ad Dominum? Deinde, si autem „ sapuerimus, gratias ijs habebimus, qui no„ bis præbuerint occasionem celeris migratio„ nis; si testimonium feramus propter dilectio„ nem.] Et quidem prima responsio fuit etiam S. Ambr. in illud Pauli Rom. 8 confido, quia neque mors, neque vita, &c. [Quid enim, in„ quit, si mors illata fuerit? non ne lucrum „ est maximum, occasionem inuenire, qua citius eatur in regnum promissum?] At expendēda quoque sūt illa verba Sponsæ Cant: 5. Ego dormio, & cor meum vigilat; quæ duplicem possunt habere intellectum. Alterū: siue ego dormio, siue vigilo, semper de Deo meo cogito. Alterum ad rem magis præsentem. Vt cor dilectū significet, eo scilicet intellectu, quo rem amatam solemus appellare cor nostrum. Sic enim Deus, dum nos dormimus, vigilat pro nobis, & de nobis sollicitus cogitat, queadmodū adiuuet; nolēs nos vlli alteri obligari, aut debere quidquam, quam sibi. Sic etiam Gen: 14. Cùm Rex Sodomorum omnia offerret Abrahæ, dicens, Da mihi animas, cætera tolle tibi, respondit ille: leuo animam meam ad Dominum Deum excelsum, possessorē Cœli, & terrę. (In quem scilicet solum ego spero, & a quo nihil mihi deerit;) quòd non accipiam ex omnibus rebus, quæ tua sunt; ne dicas, ego ditaui Abraham. Quasi diceret; Ego nulli uolo me obligare, aut debere quidquam, nisi soli Deo, in quem omnem spem collocaui meam. S. Aug: ser. 82. de tempore cùm Ioseph: Gen: 40. 41. magistro pincernarum se commendasset in carcere; Deo permittēte factum putat, vt is obliuisceretur illius; quia maiorem visus erat in illum habere spem, quam in Deum. Et S. Io: Chrys. h: 18. imperf: Deū propterea ait cętera animalia creasse armata, & munita cornibus, dentibus, vnguib⁹, veloci cursu, hominē autē solū inermem; quia virtus illius est ipse, & in ipso fortissimus omnium est. Lege S. Hier. in ea verba ps. 107. In Deo faciemus virtutes.

CAPVT V.

Spem virtute niti debere.

VERVM enimuerò tota spes nostra fundari debet in uirtute, ac bona vita. Sic enim Os. 2. dicitur: Misericordiā, & iudicium custodi, & spera in Domino semper. Nam si illud prius non habeas, vana fuerit spes tua. Primùm fac misericordiam, & iudicium; & sic spera in Deo. Hoc optimè seruabat Dauid, qui dicebat psal. 51. Ego autem sicut oliua fructificaui in Domo Dei, abundans bonis operibus, & ideo speraui in misericordia Dei in æternum, & in sæculum sæculi. Et in Cant: c. 4. Spem hanc in sponsa plurimū commendat sponsus; cùm ait; Nasus tuus sicut turris Libani. Certè non est magna laus, nec magna mulieris pulchritudinis commēdatio habere nasum tam magnum; immò summa deformitas. Sed nasus significat spem, quoniam vt nos naribus odoramur, & sentimus res procul à nobis dissitas; ita spes quoquo modo odoratur cœlestia; atq; hoc odore inuitati ad illa currimus: Quemadmodū pollicebatur sponsa eadem cant: 1. Curremus in odorem vnguētorum tuorum. Est item turris spes nostra propter firmitatē; quod antea ex S. Io: Chrys. adnotauimus: Et turris Libani, quoniam Libanus mons est fertilis, speciosus, odoratus; & significat vitam virtutis cultricem; in qua fortitudo, & spes nostra fundata est. Iob quoque dicebat c. 19. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quoniam bona spes reponi debet in sinu; vt ibi calorem, & feruorē habeat charitatis. Hæc erat Petri, & primorum illorum Christianorum spes; de qua 1. Petri c. 1. Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuā; quæ nimirum per charitatem operatur. At contra audi, quid loquatur Isaias c. 59. Non est, qui inuocet iustitiam; neque est, qui iudicet verè: sed confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates. Telas araneæ texuerunt. Telæ eorum nō erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: Opera enim eorum, inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum. Namq; ex malis operibus nascitur desperatio; vel etiam ex acedia, vt in secunda secundæ q. 20. ar. 4. S. Thomas ratiocinatur. Ex luxuria, inquam, & indulgentia corporis, aut ex acedia, &c.

Spes nasus Sponsæ.

Spes turris.

Desperatio unde.

CAPVT

CAPVT VI.

A Deo nos in omnibus adiuuari.

IAM si quæras quatenus à Deo iuuemur; vno verbo respondebo, in omnibus nos iuuari. In 4 lib. reg. c. 2. dixit Elisæus Eliæ; Pater mi, pater mi currus Israel, & auriga eius. Et Dauid in ps: 17. Factus est Dominus protector meus. Et ps. 26. Dominus protector vitæ meæ. Et alia plura his similia. Non enim possumus nos ipsi viribus nostris boni aliquid facere; nec tueri nos à malo. Deus adiuuat nos ad omne bonũ, & tuetur ab omni malo. Primùm enim dat nobis gratiam, tum præuenientem, tum subsequentem. Quæ nimirum est duplex illa pluuia, fœcunda agri animæ nostræ; de qua Deut: 11. Dabit Dominus pluuiam terræ vestræ temporaneam, & serotinam; vt colligatis frumentum, & vinum, & oleum; fœnũque ex agris ad pascenda iumenta. Pluuia temporanea est præueniens gratia; & serotina gratia subsequens. In ps: 126. dixit Propheta; Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. Quem locum citans S. Ambr. libro 2. in Lucam c. 3. [Audeo, inquit, etiam dicere quòd homo viam suam adoriri non potest, nisi dominum habeat præuiantem] Quocirca Deut: 13. præcipitur, Post Dominum tuum ambulabis. Et Prouer. 20. A Domino diriguntur viæ viri. Et ps. 24. Vias tuas edoce me. Et exeunti populo ex Ægypto ex: 14. Misit Deus columnam nubis per diem, & columnam ignis per noctem; vt viam illi præmonstraret. ps. 58. Misericordia eius præueniet me. Et Phil: 2. Deus est, qui operatur in nobis & velle, & perficere. Et Apoc: 3. Ego sto ad ostium, & pulso; si quis mihi aperuerit, introibo &c. Deus stat ad ostium peccatoris, & pulsat; quia in Domo iusti est intus. Pulsat ad ostium, sed non sentitur; quia in anima peccatoris multus est strepitus. Quando domi sonatur, cantatur, & tripudiatur; si quis ad ostium pulset, non sentitur: & appetitiones inordinatæ faciunt in anima strepitum, & Deus non sentitur. At si appetitiones hæ non adsint, facilè Deus auditur. Et ipse vicissim nos audit orantes, & ad ipsius ostium pulsantes: sicut ex: 14. Et si Moyses non loqueretur, nec aperiret os; Deus tamen illi dixit, cur clamas ad me? Et ps. 9. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Vt ergò tollantur strepitus, & vox Dei pulsantis audiatur, sedandę sunt appetitiones hæ, ne obstrepant nobis. Sedantur autem, si non cõcedatur illis id, quod postulant; quia si cõcedatur, magis clamant. Pudeat nos; quòd ad minimum dęmonis nutum, et carnis, respõdemus, et aperimus; at dũ clamat Deus, cordisque nostri ostium pulsat, non respõdemus. Cant: 5. Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium. Et Ier: 7. Conqueritur Deus dicens; loquutus sum ad vos mane cõsurgens, et non audistis; et vocaui vos, non respõdistis. Et misi ad vos omnes seruos meos Prophetas per diem, consurgens diluculo, et mittens; et non audierunt me, nec inclinauerũt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam, et peiùs operati sunt quàm patres eorum. Et Prou: 1. hortatur nos his verbis. Conuertimini ad correptionem meam, et proferam vobis spiritum meum. Vocaui, et renuistis; extendi manum meam, et non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne cõsilium meum, et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo etc. Initium salutis nostræ est à Deo, inquit S. Aug. vel quisquis fuit autor libri de ecclesiasticis dogmatibus: & quando minùs homo cogitat, à Deo vocatur. Sicut Saul 1. reg: 9. et 10. quãdo pascebat asinas patris sui: et Saulus Act: 9. adhuc spirãs minarum, et cædis in Discipulos Domini.

Gratia præueniẽs, & subsequẽs.

Sed et adest subsequens gratia Os: 11. ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachijs meis (quod dicitur, et propter amorem, et propter opem, et auxiliũ, quod pusioni dat nutrix. Statim enim cadit ille, nisi à nutrice teneatur) et ero illis quasi exaltans iugum super maxillas eorum etc.

Secundo liberat etiam nos Deus à malo. Ita Ecclesiastici 51. adiutor, et protector factus es mihi: Adiutor in bono, et protector à malo. Et ps. 90. In protectione Dei cœli commorabitur. Liberat autem, primum quidem à peccato, quod est absolutè malum, et pernicies animæ. Vndè dicebat ille; liberasti corpus meum à perditione, hoc est à peccato, quod animæ perditio est; et verò etiam corporis. nam malum pœnæ est malum secũdum quid, non absolutè; quia bono solùm vtili priuat: ac malum culpæ priuat bono honesto, quod est absolutè bonum, et Deo, qui est omne bonum. Thren. 1. Misit manum suam hostis ad omnia desiderabilia eius. Hoc est, quod Deus minabatur Ciuitati Hierusalem Is. 1. Derelinquetur filia Sion vt vmbraculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario, et sicut Ciuitas, quæ vastatur. Peccatum namq; bonis omnibus spoliat animam; etiam si nihil in corpore foris appareat; sed pulchrum sit, et integrum, sicut erat antea. De Lucifero dixit Dominus Luc. 10. Videbam Satanam sicut fulgur de Cœlo cadentem: comparat fulguri non solum propter impetũ, quo cecidit; sed etiam propter Stragem, quam peccatum facit in anima, et

Deus iuuat ad bonum, & à malo.

Peccati malum.

vt fulgur destruit ensem, reliquens vaginam integram; sic peccatum perdit animam, et spoliat, relicto corpore illæso. Propterea homines non curant peccatum; sed vt loquitur Iob. c. 15. bibunt sicut aquam iniquitatem. Ab hoc malo protegit nos Deus, nec solum ne cadamus in illud; sed etiam vt ab illo cadentes liberemur. Petro multum videbatur, si peccanti fratri septies dimisisset; at vsque septuagies septies, hoc est toties, quoties opus esset, condonari voluit Dominus.

Dei auxilium speciale.

Tertio Præter duplicem gratiam, quam diximus præuenientem, et subsequentem, dat etiam Deus speciale auxilium, necessariũ nobis, vt perseueremus, et saluemur. Ita Celestinus Papa in Ep. 1. c. 2. [Renatus, ait, fonte baptismatis non potest vincere omnes tentationes sine auxilio speciali.] Et Arausicanũ conc. et S. Aug. in libro de gratia, et libero arbitrio ad Valẽtinũ c. 6. citat illud cãt. 8. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto delitijs affluens, innixa super dilectum suũ? Delitijs affluens propter gratiam; et innixa super dilectum, propter speciale auxilium. Denique Ecclesiastici c. 34. diuina hæc protectio verbis illis præclarè ostẽditur: Oculi Domini super timentes eum. Protector potentiæ firmamentum virtutis, tegimen ardoris, deprecatio offensionis, adiutorium casus, exaltans animam, illuminans oculos, dans sanitatem, et vitam, et benedictionem, de quibus singulis dicendum esset.

CAPVT VII.

Deum spem nostram esse debere.

Sperare in Deo, & Deum.

SED Dauidem non solum dicentem audio, vt antea dixi, sperare se in Domino, nobisque esse sperandum. Verum etiam Deum ipsum spem suam esse. Tu es Domine spes mea, inquit in ps. 90. Altissimum posuisti refugium tuum. Quæ verba tractans S. Bern. [Non dicit, inquit, in te speraui, sicut & in alijs psalmis, sed tu es domine spes mea, quod amplius fortè aliquid sonat, & sublimius. Quod videlicet non modo in eũ sperat, sed eum. Conuenientius siquidem spes mea dicitur, quod speramus; quã in quo speramus] Multi sunt, qui a Deo desiderãt, et sperãt bona tẽporalia, & bona spiritualia: sed perfecta charitas solum desiderat summum bonum, & clamat ad Deum in ps. 72. Quid mihi est in Cœlo, & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in ęternũ. Tu es Domine spes mea. Spes mea a iuuẽtute mea, ps. 70. Immò & de ventre Matris meæ; spes mea ab vberibus Matris meæ, ps. 21. Quod si Deus, vt Ieremias testatur Thren. 3. bonus est sperantibus in eum; quantò melior erit illis, quorum ipse est spes tota? & quidem S. Ber. Ieremiam notat de illis, qui sperant in Deo, numero plurium fuisse locutum; at de anima, quæ toto illum affectu quærat, & cuius ipsemet sit spes, numero vnius dixisse: quia hoc singularis est puritatis, singularis perfectionis, singularis charitatis. Itaque iure optimo dicitur, Altissimum posuisti refugium tuum. Non enim humi serpit per res creatas, sed Deum ipsum in Cœlesti beatitudine quęrit. Dixi, tu es spes mea; Portio mea in terra viuentium: ps. 141. Quærit Deum non solum supra Cœlum, sed etiam supra Angelos, Archangelos, & supra omnes Spirituum cœlestium choros. Quam ob causam inquiebat sponsa cant. 8. Fuge dilecte mi, assimilare capreæ, hinnuloq; Ceruorum super montes Bethel: hoc est, res omnes creatas fuge, & supra illas omnes Deus solus spes tua sit. Bethel domum Dei significat, & montes Bethel sunt omnes Angelorum chori, supra quos omnes ascendere vult dilectum sponsa. Altissimum posuisti refugium tuum. Aliquibus Deus est refugium altum, alijs refugium humile, et bassum. Refugium altum illis est, qui quærunt illum propter ipsum, propter suam ipsius bonitatem, propter spiritualia, & cœlestia. Refugium humile, & bassum est illis, qui quęrũt solum propter res temporales, vel vt molestias vitæ huius fugiant. Nostrum refugium debet esse ipsemet Deus altissimus; altissimè, hoc est propter seipsum quæsitus. Namque illud (Altissimum) generis est masculini, Deumque ipsum significat quod articulus græcus ostendit, τὸν ὕψιστον. suntq; Prophetæ verba iustum hominem alloquentis: Cui dicenti, Tu es Domine spes mea; ille subiungit, Altissimum posuisti refugium tuum, hoc est Deum posuisti refugiũ tuum. Quo loco S. Aug. [Hoc affectu, inquit, colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces. Qui enim ita Deum colit, vt aliud magis, quàm ipsum Deum promereatur, non iam ipsum Deũ colit, sed magis id, quod affe-qui cõcupiscit] Ecclesiastis c. 2. Oculi sapiẽtis in capite eius, hoc est in Deo. Et Dauid ps. 24. Oculi mei semper ad Dominum. Quoniam vt naturalis vita consistit in vnione animæ cum corpore; sic et diuina vita in vnione animę cũ Deo. S. Greg. Nazian. in apolog. primo. Cur in Pontum fugerit, Deum primam omnium spẽ appellat. [Vt enim, inquit, de Deo, acre omnium maxima, saluteq; adeò ipsa, primariaq; omnium spe, certamen habẽtes, & quæ sequuntur.] Hæc nimirum Christiani viri professio esse debet, hęc hominis spiritualis vita, vt ad Deum totus referatur absq; vllo rerum creatarum contagio. Quod longa oratione S. Greg. Nyssenus persequitur in ep. ad Harmonium De professione Christiana. Et inter

Deus refugium alti & humile

Deus prima spes.

Christianismus quid. Et inter cætera Christianismi definitionem ait esse; [Christianismus est imitatio diuinæ „ naturæ: quippe prima hominis fabricatio „ ad imitationem diuinę similitudinis fuit, cuius„ que professio est, vt homo ad pristinam feli„ citatem reducatur.] Homo spiritualis, cuius spes est Deus, dicit Deo: Deus meus, & omnia. Quidquid extra Deum est, mihi nihil est „ [Quidquid declinandum, ait S. Bernard. quid „ quid tolerandum, quidquid optandum, tu es „ Domine spes mea. Hęc vna mihi omnium „ promissionum causa, hæc tota ratio meæ ex„ pectationis. Prætendat alter meritum, sustine„ re se iactet pondus diei, & æstus; ieiunare bis „ in sabbato dicat; postremò non esse sicut cæ„ teros homines glorietur. Mihi autem adhe„ rere Deo bonum est, ponere in Domino Deo „ spem meam. Sperent alij in diuitijs suis, alij „ in sua nobilitate, alij in alijs rebus; ego Do„ mine hæc omnia arbitratus sum vt stercora, „ quoniam tu es Domine spes mea.]

CAPVT VIII.

Vitia spei Opposita.

PORRÒ vitia spei opposita duo sunt, inter quæ illa tanquam inter duo extrema versatur. Aut enim de diuina misericordia, aut meritis nostris nimium confidimus; & est præsumptio, temeritas, arrogantia. Aut minus, *Spei opposita præsumptio, & desperatio* quam par est, misericordiæ Dei tribuimus; & est desperatio. Quod quam graue peccatum sit, habes apud S. Aug. in libro soliloq. c. 23. & libro de natura, & gratia c. 35. & lib: 50. homiliar. h. 21. Et S. Hier. in ep. ad Rusticum e. 2. & ad Sabinianum diaconum e. 2. Eam ex ignauia nasci, & cõtrà ex desperatione ignauiam, scripsit S. Io: Chrys. ep 5. ad Theodorũ lapsum. Estq; summam insipientiam, ideoq; a græcis ἀπόνοιαν dici, quod procul à mente sit, in ser. contra desperationem, & superbiam to. 5. Duo in scriptura desperationis insignia sunt exempla. Alterum Cain; alte- *Desperationis exempla.* rum Iudæ. De quo præsertim S. Aug. in libro de vtilitate pęnitentiæ c 3. ita scripsit. [In „ Iuda desperante, quod factum est in corpore, „ factum est & in anima. Qui sibi collum ligat, „ inde se occidunt, quia ad eos non intrat spi„ ritus aeris: qui desperant, intus se suffocant, „ vt eos Spiritus Sanctus visitare non possit.] Quod etiam repetit in libro 50. homiliarum h. 27.

FINIS LIBRI QVARTI.



DE CHARITATE.

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Charitas quid.

Charitas, Amor.



SIVE amorem dixeris, siue dilectionem, siue charitatem, amatam vocem, dilectam, & charam dixeris. Nihil enim amore dulcius, nil dilectione suauius, nil charum magis charitate: Dulci scilicet, & salubri vinculo mentium, vt loquitur s. August. ser. 39. & 42. & 44. de tempore. Nec mirabilem minus, quàm suauem prędicauit s. Fulgentius ad initium libri 3. ad Maximum. Rem tamen eandem dixeris. Nam etsi Origenes in prologo ad Comment. alterum in cant. turpẽ, & obscœnum corporum amorem considerans, sacram adnotauit scripturam, repudiata hac voce, charitatem potius, ac dilectionem honestiori vocabulo dicere voluisse, vt omnem mali tolleret suspicionem: neque amorem eam nominare consueuisse, nisi vbi nulla suspicio subsit. Sanctus tamen Aug. lib. 14. de Ciu. Dei c. 7. vsitatius quidem ait charitatem nominari, sed tamen & amorem dici; & S. Areopagita Dionysius in lib. de diu. nom. cap. 4. Timendum nobis amoris nomen non esse, optimèque diuinis rebus conuenire demonstrat. Quippe corporeus amor non est, verus amor; sed amoris imago, aut magis ab amore vero prolapsio. quare qui rectè, inquit, diuina accipiunt pro eodem ponunt à Sanctis Theologis ἀγάπης & ἔρωτος idest charitatis, & amoris nomẽ vsurpatum. Corporeus amor, si propriè, & accuratè loqui volueris, non amor, sed eupiditas, dicendus erit. Et amorem nostrum S. Io: Chrys. *Cupiditas.* h 26.

h. 26. Ex varijs Matthæi locis, in amorem cordis, & amorem animæ partitus est. [Alius est, inquit, amor cordis, & alius est amor animæ. Amor cordis quodam modo carnalis est, nec intelligitur in corde, sed sentitur. Amor autem animæ non sentitur in corde, sed intelligitur; quia amor animæ indicium est.] Vno verbo dixeris, alterum esse carnalem, alterum spiritalem. S. autem Aug. in libro 3. de Doctrina Christiana c. 10. Charitatem, & cupiditatem separauit. [Non præcipit, inquit, scriptura nisi charitatem, & culpat nisi cupiditatem; & eo modo informat mores hominum. Charitatem voco motũ animi ad fruẽdũ Deo propter se ipsũ, & se atq; proximo propter Deũ. cupiditatem autẽ motum animi ad fruendum se, & proximo, & quolibet corpore, non propter Deum.] Et lib. 9. de Trinitate c. 8. [Amanda est creatura: sed si ad Creatorem refertur, ille amor non iam cupiditas, sed charitas erit. Tunc enim est cupiditas, cum propter se amatur creatura, tunc non vtentem adiuuat, sed fruentem corrumpit.] [Etenim qui amat homines, (vt idem loquitur lib. 8. c. 6.) aut quia iusti sunt, aut vt iusti sint, amare debet. Sic enim & se ipsum amare debet, aut quia iustus est, aut vt iustus sit. Qui enim aliter diligit, iniustè diligit; quoniam ad hoc diligit, vt sit iniustus; & qui hoc modo diligit, iam non diligit, quia qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ea ergò dilectio dicenda est, quæ vera est, alioquin cupiditas est.] Hæc ille. Ergo verus, & propriè amor dictus, non est nisi charitas: quæ & generali amoris, & speciali charitatis voce nominatur; Germana, vt in libro de charitate scripsit Philo, gemellaq; pietatis soror. [Quid enim est pietas, (ait S. Aug. Ep. 29. ad Hieronymũ,) nisi Dei cultus? Dei autẽ amor, & cultus, coniuncti, copulatiq; inter se sunt.] Itaq; charitas species est amicitiæ, qua Deum diligimus propter se, & proximum propter Deum.

CAPVT II.

Charitatis vis quanta.

Deus charitas.

PORRÒ de charitate, loco notato inquit Origenes, tam multa sunt, quę dici debeãt, quanta & de Deo: siquidem ipse est charitas. Eoq; nomine, ait S. Greg. Nazian: or. 3. de pace, vehementius, quam alioquouis, delectatur. [Deus charitas est; (inquit S. Bern. in libro de nat. & dignit. amoris diuini c. 5.) breuis laus, sed concludens omnia. Quidquid de Deo dici potest, potest & de charitate dici. Sic tamen, vt considerata secundum naturam doni, & dantis, in dante nomen sit substantiæ, in dono qualitatis: sed per Emphasim donum etiam charitatis Deus dicatur; in eo, quod super omnes virtutes virtus charitatis Deo cohæreat, & assimiletur.] Hinc illud est S. Io: Chrys. ser. in dictum Pauli, Nolo vos ignorare fratres, &c. [Nihil charitati conferendum, & summum dignitatis genus charitas est.] & illud Tertull. in libro de patientia. [Dilectio summum fidei sacramentum, Christiani nominis Thesaurus.] S. Ambr. in caput 13 prioris Ep. ad cor. esse religionis caput affirmauit. Et S. Leo ser. 7. de quadrag. virtutem, & sapientiam fidei christianę. Et S. Chrys. h. 6. in Epistolam ad Titum; proprium Christianæ religionis insigne, per quod discipuli Christi noscuntur. Et S. Aug. tr. 5. in Epistolam Ioannis, characterem filiorum Dei. [Dilectio, inquit, sola discernit inter filios Dei, & filios Diaboli. Signent se omnes signo Crucis Christi; respondeant, Amen; cantent omnes Alleluia; baptizentur omnes; intrent omnes Ecclesiã; faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filijs Diaboli, nisi charitate.] Et S. Greg. h. 24. in Euang. quasi titulum diuinæ possessionis esse dixit spiritum amoris. Quam ob causam Rom. 8. scripsit Paulus; qui spiritum Christi non habet, hic non est eius. Plerique virtutum omnium Matrem, ac parentem, vt S. Hier. Ep. ad Theophilum, & S. Leo ser. 7. de Epiphania, & Ser. 10. de quadrag. [Nudæ sunt omnes sine charitate virtutes, nec potest dici in qualibet morum excellentia fructuosum, quod non dilectionis partus ediderit.] In eandem sententiam Io: Cassianus collat. 7. Abbatis Pafnutij c. 8. fontem virtutum omnium appellauit; & S. Aug. tr. 7. in Epistolam Ioannis, esse velut fontem, quem in hac eremo, in qua peregrinamur, Deus nobis posuit, ne ibi periremus. Et S. Greg. lib. 7. registri c. 112. bonorum omnium magistram, & S. Ambr. in caput 8. prioris Ep. ad cor. bonorum omnium matrem; & S. Chrys. h. 47. in Matt. & h. 1. de incompræhensibili natura Dei, & S. Ambros. precatione secunda ante missam, caput, fundamentum, radicem, fontem, parentem bonorum omniũ; sine qua nullam cętera pręstant vtilitatem. Hinc est illud apud S. Greg. h: 27. in Euãg. [Vt multi arboris rami ex vna radice procedunt, sic multæ virtutes ex vna charitate generantur, nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis.] Propterea S. Hier. lib. 3. in c. 5. epistolę ad Galatas, cùm inter fructus spiritus charitatem primo commemorasset Paulus loco. [Et quæ alia, inquit, inter fructus spiritus debuit tenere primatũ, nisi charitas, sine qua virtutes cęterę nõ reputãtur esse virtutes, & ex qua nascũtur vniuersa, quæ bona sunt? siquidẽ & in lege, & in Euãgelio ipsa obtinet

Charitatis bonum

tinet

tinet principatum.] Itaq; illi vni nostrarū omnium actionum præmium, ac meritum totum tribuitur. S. Ber. in apologia ad Guilhelmum Abbatem. [Fieri potest, inquit, vt tu frustra laboraueris: vt autem ego frustra diligam bonum, quód operaris, fieri omninò non potest. O quanta fiducia charitatis! Alius operatur nō amans, & alius amat nihil operans: ille suum opus perdit, hujus verò charitas nunquam excidit]. Et S. Ambr. lib. 2. de vocatione gentium c. 3. [Facilè quælibet bona sine charitate possunt perire, quæ nō possunt sine charitate prodesse.] Et S. Greg. 3. parte pastoralis curæ, admonit. 10 [Virtus est corā hominibus aduersarios tolerare, sed virtus corā Deo diligere: quia hoc solū Deus sacrificiū accipit, quod in altari boni operis flāma charitatis incēdit.] Propterea cant. 4. tam sollicitè de horto Domini fugatur Aquilo frigidus, & charitati cōtrarius ventus. Quod ad caput 40. Ezechielis obseruauit S. Hier. Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum tuum, & fluāt aromata illius. [Fugatur, inquit, de horto Domini Aquilo ventus durissimus, ne refrigeretur dilectionis calor, floresq; marcescant.] S. verò Greg. lib. 28. mor. c. vlt. optimo consilio perfectionis vinculum a Paulo appellatam fuisse charitatem admonuit. Omnes namq; operationes nostras astringit, easq; velut vectis firmat, quæ sine illa dissolutę caderent, ac perirent. [Virtutes, inquit, ostia operationum nostrarum; charitas vectis, quæ eas firmat, & astringit, ideo vinculum perfectionis dicitur. A tentatione namq; citius quodlibet opus euellitur, si solutum a vinculo charitatis inuenitur. Si autem mens Dei, ac proximi dilectione constringitur, cum tentationum motus quælibet iniusta suggesserint, obiecta se illis ipsa dilectio opponit, ac vecte intimi amoris frangit.] Neque dubitauit S. Aug. in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ c. 15. hanc vnam affirmare esse virtutem, quoniam cæterę omnes ab hac vna mutuantur, vt sint virtutes. sic enim loquitur. [Nihil omninò est virtus, nisi summus amor Dei. Nam quod quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario affectu dicitur. Temperantia enim est amor integrum se præbens ei, quod amatur: hoc est Deo: Fortitudo amor tolerans omnia, propter quod amatur: Iustitia amor soli amato seruiēs, & propterea rectè dominās: Prudētia amor ea, quibus adiuuatur, ab eis, à quibus impeditur, sagaciter seligens.] Ex quo conficit in c. 33. Si vna charitas absit, inania, si adsit, plena esse omnia. Sed tamē dum omne charitati tribuitur meritum, non est credendum, sola opera à charitate imperata, ęternę vitę habere meritū. Habent enim & opera omnia moralia iusti hominis. Quia dū ab hoc fiunt, atq; ex adoptionis filiorū Dei gratia oriūtur; satis sūt beatitudini, & supernaturali fini proportionata, & dū soli charitati tribuitur meritum, homo Deo gratus, & charus, Deiq; filius intelligitur.

Charitas perfectionis vinculum.

Totum meritum charitati tribuitur.

Sapienter igitur dixerunt, s. Prosper in libro contra collatorem c. 30. charitatem in omnium arce virtutum esse, et s. Io: Damascenus or. de Domini transfiguratione, virtutum omnium apicem, ac veluti arcem, et s. Ambrosius ad caput 14. Ep. ad Rom. quasi animarum matrem; & s. Aug. ser. 42. de tempore eam inter virtutes omnes oleo inter liquores cæteros comparari. Et s. Greg. cordis nostri sanitatem appellat, sic enim habet lib. 6. mor. c. 14 [Corda nostra malè sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cū peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt; cum erga infirmitatem proximi, nec minimo affectu languescunt.] Et h. 15. in Ezech. citans illud Cant. 2. Vulnerata charitate ego sum; [Malè, inquit, est salus cordis, quæ dolorem huius vulneris nescit.] Docuerunt etiam Patres, charitatem esse optimam actionum nostrarum regulam, rectamq; viam, per quā incedamus ad Deum tutissimè. Sic enim loquitur s. Ioannes Chrys. h. 19. in Epistolam ad Hebræos. [Sicut in via publica contingit, si quis initium eius appræhendat, recta ducitur, & non habet opus, vt manuducantur: Sic etiam in charitate, tantum accipe principiū, & statim manum tibi prębens ipsa te deducit, & dirigit.] Et rursum in ser. de charitate, tom. 5. [Charitas via quædam est ad virtutem procliuior. Nam quemadmodum qui callem fuerit non obliquum ingressus, nullo egebit ad progressum duce, tramite ipso recta ducente: sic charitas vbi initium dederit ad rectum deferet.] Et quidem via est recta, quæ ad cęlestem patriam, atq; ad Deum videndum ducit. [Non enim clarescit anima, (inquit s. Gregorius lib. 18. mor. c. 15.) in fulgore æternę pulchritudinis, nisi prius hic arserit in officina charitatis.] Et s. Prosper lib. 3. de vita contemplat. c. 13. inter plurima, quæ in charitatis commendationem differit, [Verè, inquit, ipsa est via, quæ ambulantes ducit ad patriam. Quia sicut sine via peruenit nullus, quo tendit; ita sine charitate non ambulare possunt homines, sed errare.] S. vero Bernardus non solum eam dixit, velut viam deducere nos ad patriam, sed etiam domicilia in ea, & mansiones singulis assignare. In apologia enim ad Guillielmum Abbatem, cum illa Christi verba pronunciasset; In domo patris mei mansiones multæ sunt: [Sicut, inquit, illic multæ mansiones in vna Domo; ita hic multi ordines sunt in Ecclesia vna; & ibi, & hic vna charitas] ps. 22. Deduxit nos super semitas iustitiæ propter nomen suum. Semitę multæ pluraliter; iustitia vna, singulariter.

Charitas via ad cælum.

Tob.

Tob. 13. Plateæ tuæ Hierusalem sternentur auro mundo, et per omnes vicos tuos alleluia cantabitur: Plateæ, et vici multi; aurum, et alleluia vnum. Est et illud apud s. Augustinum lib. 15. de Trin. c. 18. Nullum esse hoc Dei dono excellentius, quod solum diuidit inter filios regni æterni, et filios perditionis æternæ. Sed in libro de spiritu, et anima c. 16. charitatem non solum vult esse viam hominum ad Deum; sed Dei quoque ad homines. [Per charitatem enim venit Deus ad homines, venit in homines, factus homo. Et per charitatem homines diligunt Deum, eligunt Deum, ad Deum currunt, ad Deum perueniunt.] Vt accommodatè omninò dixerit idem S. Pater in lib. qq. in Gen. q. 70. in nobis impletum fuisse illud, quod Gen. 25. legitur, Abrahamum dedisse Isaac cuncta, quæ possederat; filijs autem concubinarum largituin fuisse munera. Hæc quippe munera, quædam sunt dona Dei Iudæis, atq; hæreticis data, velut concubinarum filijs, cùm hæreditatis bonum, quod est charitas, et vita æterna, non nisi ad Isaac pertineat; hoc est ad filios promissionis. Atq; hęc demum est vera animæ requies, tum in via, tum in patria; tum in præsenti vita, tum in futura, quā speramus. Sanè Gen. 1. die septimo quieuisse dicitur Deus cum vniuersa creasset. [Quia, (inquit S. Aug. lib. 4. de gen. ad literam c. 9.) creaturæ rationali, et homini, quem creauit, in se ipso requiem præbuit post eius perfectionem; per donum Spiritus Sancti, per quē diffunditur charitas in cordibus nostris: vt illuc feramur appetitu desiderij, quò cùm peruenerimus, requiescamus.] Sic enim dicitur Deus facere, quod nos ipso operāte facimus. Vt Gen. 22. Nunc cognoui, quod timeas Deum, idest feci, vt cognosceretur.

Charitas via.

Charitas hæreditas.

CAPVT III.

Charitas ignis.

INTERIM verò dum hic viuimus, vbi vel etiam iustus septies in die cadit, non solum, vt loquitur s. Hilarius can. 4. in Matt. [Charitas errorum nostrorum ambitiosa apud Deum patrona est.] Verùm etiam operit multitudinem peccatorum, animamq; ab illis purgat, velut ignis omnia deuorans. Ita sanè loquitur S. Io: Chryf. h. 7. in posteriorem Epistolam ad Tim. [Sicut ignis, inquit, vbi syluam occupauerit, omnia purgare consueuit; ita et charitatis feruor quocunque inciderit, omnia perimit, atq; perrumpit, quæ diuinam segetem demoliuntur, emundatq; humum suscipiendis, atq; fouendis altè seminibus, et quæ sequuntur.] s. Greg. h. 33. in Euang. peccata, velut rubiginem animæ, charitatem velut ignem considerat rubiginē absumentem. [Dilectio ignis, culpa rubigo. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Tantò enim amplius peccati rubigo consumitur, quantò peccatoris cor magno charitatis igne concrematur.] [Nihil enim (inquit s. Aug. lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ c. 22.) est tam durum, & ferreum, quod non amoris igne vincatur.] Sed & præclarè, & copiosè tractat hunc locum s. Amb. lib. de Isaac, & anima c. vltimo, & inter cætera; [Christus, inquit, diligens Moysen, in igne ei apparuit. Et Ieremias habens in se focum diuinæ charitatis dicebat; & erat ignis inflammās in ossibus meis; & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. Bona ergò Charitas habens alas ignis ardentis, quæ volitat per pectora, & corda Sanctorum, & exurit quidquid materiale, atq; terrenum est: Quidquid vero syncerum est probat, & quod contigerit suo igne, meliorat.]

CAPVT IV.

De vi charitatis iterum.

ITAQVE Eccles. c. 9. omni tempore sint vestimenta tua candida; hoc est conscientia munda: quod fiet, si oleum de capite tuo non deficiat. Oleum enim in capite interpretatur S. Gregorius lib. 2. mor. c. 26. charitatem in mente. Et deficit oleum à capite, cùm charitas discedit a mente. Itaque Christum adnotauit Origenes h. 9. in Num. cùm charitatem præciperet, nouum appellasse mandatū Io: 13. Mādatū nouū do vobis; quia charitas nunquam cadit, & custodientes in se charitatis mandatum, nouos semper reddit in spiritu. At contra charitate carere malum esse omnium longè grauissimum; velut oculo priuationem luminis, atq; animali adēptionem vitæ; s. Basilius tradidit in regulis fusius disput. 2. [Quod, inquit, est oculo lumen, & animali vita; hoc est animę charitas, quæ illam speciosam, & Deo gratam, ac placentem facit.] Velut vestis nuptialis, cum qua ad sponsi, & sponsæ nuptias venire debemus; vt in prologo in cant. scripsit S. Gregorius. S. Bernardus ser. 59. in cant. nō dubitauit Deum ipsum affirmare cedere charitati, proferens namq; illa Christi verba; Iam non dicam vos seruos, sed amicos; [Vides, inquit, amori cedere etiā maiestatem. Neminē suspicit amor, sed nec despicit quidem. Omnes ex æquo intuetur, qui perfectè se amant, & in se ipso celsos, humilesq; contemperat, nec modò pares, sed vnum eos facit.] Fatetur se hac charitate vulneratum spōsus cant. 4. Vulnerasti cor meū in vno oculorum tuorum,

Charitas cur mandatum nouum.

rum, & in vno crine colli tui; In vno torque colli tui, legit Theodoretus lib. 3 in cant. atq; vnum illud ornamentum, quod sponsæ collo circumdatum cæteris antecellit, charitatem esse interpretatur. Neque dubitauit S. Bernardus affirmare, charitatem de Deo prorsus triumphare. His enim verbis est apud ipsum ser. 64. in cant. Amor [Dignitatis nescius, dignatione diues, affectu potens, suasu efficax. Quid violentius? triumphat de Deo amor. Quid tamen tam non violentum? amor est] Et ser. 83. in hac re sola posse nos ex æquo cum Deo contendere. [solus est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus, & affectibus, in quo potest creatura, & si non ex æquo, respondere autori, vel de simili mutuam rependere vicem. Si mihi irascatur Deus, num ego illi similiter redirascar? parebo, contremiscam, veniam deprecabor. Si me arguat, non redarguetur a me, sed ex me potius iustificabitur; nec si me iudicabit, iudicabo ego eum, sed adorabo. Si dominatur, me oportet seruire; si imperat, me oportet parere. At cum Deus amat, non aliud vult, quam amari: quippe non ad aliud amat, nisi vt ametur, sciens ipso amore beatos, qui se amauerint.] Magna prorsus est vis charitatis. Omnia vincit, omnia spernit. [Nihil est (inquit S. Crys. h. 9. in Ep. ad Rom.) quod non vincat amor. Cum autem & Dei amor extiterit, tum demum omnia infra se posita habet, quo amore quisquis incensus fuerit; huic neque ignis, neque ferrum, neque paupertas, neque morbus, ac ne ipsa quidem mors, aut quiduis aliud id genus graue, molestumq; videbitur.] Confirmant hoc Sancti Christi martyres. Nec modò ad perferendum fortem, atq; inuictum facit, sed etiam ad contemnendum, perinde ac si solus in mundo esset. [Qui enim amore Christi captus fuerit (verba sunt eiusdem S. Chrysostomi h. 52. in Acta) talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans, adeò nihil curæ est illi gloria, & ignominia. Tentationes autem sic contemnit, & flagella, & carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamantinum possideret corpus. Ea vero, quæ suauia sunt in hac vita, ita ridet, & non sentit, sicut nos vel ipsi mortui mortua corpora. Tantum autem abest, ne ab affectione quapiam capiatur, quantum aurum, quod igne probatur a macula abscedit. Et sicut muscæ in modicum flammæ non incidunt, sed fugiunt, ita & affectiones illis accedere non audent.] Et rursum h. de profectu Euāgelij, tom. 4. eo rē deducit vt charitas insanum hominem, & mente captum faciat: quod & sensualis, & malus amor facit. [Anima, inquit, quæ diuino amore, ac desiderio verè corripitur, ad nihil huius vitæ se conuertit; sed sicut mente moti contemnunt ignem, & ferrum, & feras, & pelagus, & omnia; ita pij furore quodam maxime spirituali, & honestissimo insaniunt, deridentq; omnia, quæ vident.]

CAPVT V.

Charitas fortis vt mors.

ITAQVE cant. 8. dicta est fortis vt mors dilectio. Cuius rei plures a Sanctis Patribus explicatæ rationes fuerunt. Illa fuit s. Bernardi in modo benè viuendi c. 5. [Quia, sicut mors violenter separat animam a corpore; ita dilectio Dei violenter separat hominem a mundo, & carnali amore.] Quæ fuit, etiam s. Gregorij lib. 10. mor. c. 12. [Quia mentem, quam semel cœperit, à dilectione mundi funditus occidit: Et tantò hanc valentiùs in auctoritatem erigit, quantò & insensibilem cōtra terrores reddit.] Ac rursum h. 11. in Euang. [Quia vt mors corpus interimit; sic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ charitas occidit, & ad terrena desideria insensibilem reddit.] Illa verò S. Ambrosij ser. 15. in ps. 118. [Quia culpam, et omnia peccata mortificat, et sicut mortis ictus interimit. Morimur flagitijs, atq; peccato, dum Domini mandata diligimus.] Quam ob causam s Aug. tr. 65. in Io: appellatam à Christo fuisse tradit mandatum nouum, quamuis in veteri quoque lege præcepta iam pridem fuisset, quia nouum hominem facit. [An ideò, inquit, est mandatum nouum, quia exuto vetere induit nos hominem nouum?] *Charitas cur mandatum nouū.* Porrò is fortem vt mortem dilectionem interpretatur; [Quia hac dilectione fit, vt in isto adhuc corruptibili corpore constituti, moriamur huic sæculo, et vita nostra abscondatur cum Christo in Deo. Si enim mors est, quando de corpore anima exit; quomodo non est mors, quando de mundo amor noster exit?] [Sanè magnificentiùs (vt idem loquitur in com. ps. 121.) exprimi non potuit fortitudo charitatis, quam vt diceret, valida est sicut mors dilectio; quis enim resistit morti? Et quia ipsa charitas occidit, quod fuimus, vt simus, quod non eramus; facit in nobis quamdam mortem dilectio.] Et iterum in ps. 47. fortem dicit vt mortem [Quoniam vt morti, quando venit, resisti non potest; quibuslibet artibus, et medicamentis occurras. Sic contra vim charitatis mundus nihil potest. Sed similitudo è cōtrario data est. Mors violētissima ad auferēdū; charitas violētissima ad saluandum etc.] Cæterum in Ep. 29. ad Hier. paucis omninò verbis tres rationes colligit. [Fortis, inquit, est vt mors dilectio, siue quod nemo eam vincit, sicut mortem, siue quia in

M hac vita

" hac vita vsque ad mortem est mensura cha-
" ritatis; Io: 15. Maiorem charitatem nemo
" habet, quam vt animam suam ponat quis
" pro amicis suis; siue potiùs quia sicut mors
" animam auellit à sensibus carnis, sic charitas
" a concupiscentijs carnalibus.] Quo circa lib. 13. conf: cap. 7. & 8. Spiritum, qui ferebatur super aquas Gen. 1. Charitatem is interpretatur, quę diffusa in cordibus nostris, cripit de aquis, & tempestatibus mūdi huius. Charitatemq; vult esse velut leuitatem in elementis, qua sursum anima ad cœlestia leuetur. Sic enim ait c. 9. [Omnia ponderibus
" suis aguntur, loca sua petunt, vt quiescant;
" Pondus meum, amor meus; eò feror, quo-
" cunque feror. Dono tuo accendimur, & sur-
" sum ferimur.]

Charitas Spiritus, qui ferebatur super aquas.

CAPVT VI.

Charitas præstantior signis.

AT enim s. Io: Chryſ. h. 71. in Ioannem plus omninò charitati tribuit, quam miraculis; tum ad Sāctitatis nostræ testimoniū, tum ad aliorum conuersionem; ad hunc enim loquitur modum [Charitas maius est sancti-
" tatis indiciū, quam miracula; charitas magis
" conuertit mundum, quam miracula. Nihil
" magis perturbat gentiles, quàm quòd nulla
" est charitas. Gentiles non ita signis adducun-
" tur. vt vita, quam nihil adeò vt dilectio com-
" mendat. Qui enim miracula faciunt, non
" nunquam deceptores ab illis appellantur;
" vitæ puritas non nisi bonum arguit &c.] Immo vero, si fides donum dicitur habere miraculorum, vt dixit Paulus; si habuero fidem ita vt montes transferam; eam s. Ambrosius Ep. 44. ad Horontianum, sine charitate affirmat esse non posse. [Non mihi vide-
" tur, inquit, qui habeat omnem fidem ita, vt
" montes transferat, charitatem non habere:
" quomodo & illud; si habuerit omnia myste-
" ria, & omnem scientiam, quomodo non ha-
" beat charitatem?] Omnem enim fidem perfectam fidē dicit, fidē viuam, charitateq; formatam. Nam si sola sumatur, separari eam posse à charitate, in peccatoribus fidelibus manifestum est; sin autem, vt iustificat, & ad gratiam, atque adoptionem filiorum Dei extendit, charitatem planè includit. Nam & eodem modo de arbore loquimur: quæ si sola sumatur, fructus nequaquā includit; si āpliore acceptione, includit. Et vt diceres; si arborem habeas, & fructus non habeas, nihil tibi prodest; sic ait Apostolus, si fidem habeas, & charitatem non habeas, nihil tibi prodest. Hæc enim fructus est fidei, qui nos iustificat, & saluat. Ambrosius autē fidē perfectam, & gratia, iustitiaq; formatam accipit; atq; Apostolum propositi gratia loquutū interpretatur, hoc est velut hypothesim, & conditionem proponendo, quæ alioqui est impossibilis; si habuero, inquit, omnem fidem; quasi diceret; si per impossibile fides plena, & perfecta separari posset a charitate; nihil prodesset ad iustitiam, & salutem. Simili namq; modo loquitur; si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest; quod s. Io: Chryſ. & alij de martyrio interpretantur; vt sit hypothesis, & conditio impossibilis; hoc est si per impossibile martyriū separari a charitate posset, nihil mihi prodesset. Hunc esse Ambrosij sēsū illa testantur verba, quibus loqui se ait de fide, quæ per charitatē operatur. Et illa [Credendo vnusquisq; diligere inci-
" pit; & Abraham credidit, & sic diligere cępit;
" fides excitat ad diligendum: & nisi credit om-
" nia, non est perfecta charitas.] [Fides enim
" (vt idē ipse loquitur) præuia charitatis occu-
" pat animā, & pręparat semitas venturæ dile-
" ctioni. Sic omnis fides est, vbi perfectio chari-
" tatis. Et ideò maior charitas, quia spem, fi-
" demq; complectitur.] Sanè fides, quæ montes transfert, etsi à charitate; vt testatur Apostolus separari queat, vix tamen separata, fuisse creditur, nec ab vllo, qui charitate careret, mōtes translatos legimus. Omnem igitur fidem interpretatur Ambrosius fidem charitate perfectam, quæ ipsam facit omnia credere. Quippe vt fides inchoat charitatem, sic vicissim charitas perficit fidem vt perfectus credat. Ioannes quoq; in 1. Epistola c. 5. dixit; omnis qui credit. Quoniā Iesus est Christus ex Deo natus est, & ideò iustus, & Sāctus; & s. Augustinus exponit de fide viua, & charitate formata. Et Paulus non semel fidē affirmauit iustificare; sub fide quasi radice, & arbore gratiam, & charitatē velut fructū intelligēs. Vno verbo cōcludam ferè cum eodem Ambrosio lib. 1. offic. c. 7. Nihil tam vtile, quam diligere, & diligi: nihil tam inutile, quā non amare, nec amari: odio autem habere, & haberi, exitiale & nimis capitale.] [Si vna
" charitas absit (scribit S. Aug de moribus Ec-
" clesiæ catholicæ c. 33.) inania; si adsit, plena
" sunt omnia.

1. Cor. 13.

CAPVT VII.

Charitas cibus, potus, iugum.

DVLCIS animę cibus charitas, dulcis potus, iugum suaue. [Verè dulcis, & suauis
" cibus charitas; (ait S. Bern. in tract. de gra-
" dibus humilitatis,) quæ fessos alleuiat, debi-
" les rōborat, mœstos lætificat. Iugum verita-
" tis facit suaue, & onus leue. Bonus cibus
" charitas, quæ media in ferculo Salomonis consistens,

Cibus.

„ cōſiſtens, diuerſarum odore virtutū, velut di-
„ uerſi generis fragrãtia pigmentorū, eſurien-
„ tes reficit, iucundat reficientes. Ibi ſi quidem
„ apponitur pax, patientia, benignitas, longa-
„ nimitas, gaudium in Spiritu Sancto] Apud S. Aug. reperias libro 2. qq. Euangelicarum q. 22. charitatem eſſe panem, & tam neceſſarium, vt ſine illa cætera nihil ſint. [Sine
„ pane cæteri cibi non eduntur, & ſine pane
„ inops eſt menſa.] Ita & nos, operaq; noſtra ſine charitate, quod & ſuperius diximus. Quare cum Luc. 11. piſcem, ouum, & panem dominus nominaſſet; idem ipſe Auguſt. Ep. 121. ad Probam c. 8. [Fides, inquit, ſi-
„ gnificatur in piſce; vel propter aquam ba-
„ ptiſmi, vel quod in huius ſæculi fluctibus in-
„ tegra eſt. Spes ſignificatur in ouo; quia
„ vita pulli non eſt, ſed futura eſt, & ſperatur:
„ Charitas in pane; quia in cibis vincit cætera
„ panis.] De potu autem S. Bernard. ſer. 4. ſuper ſalue Regina; [Vinum amoris Dei in-

Potus.

„ ebriat ad contemptū mūdi; calefacit, quia fer-
„ uentes facit; acuit, quia erudit; audaces facit
„ cōtra aduerſa, fortes cōtra carnem, mundū,
„ & Diabolum; obliuioſos eorum, quæ retrò
„ ſunt; diſcretos, erudiens ad iuſtitiam; ſomno-
„ lentos ad temporalia, & ad ſpiritualia pro-
„ nos, & promptos.] Ita quæcunque vinum in corpore operatur, operatur & in anima noſtra charitas. Quin etiam Deum ipſum, diuinamq; Trinitatem hoc cibo viuere, ac ſuſtentari hic idem Sanctus vir affirmauit in tract. de diligendo Deo: adferens namq; illud ex pſ. 18. lex Domini immaculata, conuertens animas; [Lex, inquit, Domi-
„ ni dicitur, ſiue quod ipſe ex ea viuat, ſiue quod
„ eam nullus ſine eius dono poſſideat. Deum
„ autem etiam dixi viuere ex lege; non alia,
„ quā charitate. Quid enim in ſumma, & bea-
„ ta illa Trinitate ſummam, & ineffabilem
„ conſeruat vnitatem, niſi charitas? lex eſt er-
„ go, & lex Domini charitas, quæ Trinitatem
„ in vnitate quodam modo cohibet, & colli-
„ gat in vinculo pacis.]

Denique charitas, inquit idem in lib. de natura, & dignitate amoris diuini c. 5. eſt iu-

Iugum.

„ gum Domini ſuaue, & onus leue. [Onus
„ quod portantem portat, & leuigat onus leue
„ Euangelij, ſuaue eis, quibus dicitur; Iam non
„ dicam vos ſeruos, ſed amicos meos. Quie-
„ nim prius portare non poterant præcepta
„ legis, poſtea leuia ſunt præcepta Euange-
„ lij. Qui non poterat implere; Non occides;
„ poſtea leue habet pro fratribus animam
„ ponere. Sic auicula, quæ implumis, &
„ ſine alis ſe ipſam non poteſt portare,
„ pondere plumarum, & alarum addito ad-
„ uolat ſine labore.] Et S. Aug. lib. 2. qq. Euangel. q. 33. [Vt cupiditas nihil ſine angu-
„ ſtia; ita nihil cum anguſtia charitas tenet.]

Atque huc demum ſpectat illud, quod de Iacob Patriarcha legimus gen. 29. qui cum pro amata Rachele ſeptem annis ſeruiſſet, tam illi leuis, ac ſuauis fuit labor, vt pauci viderentur dies præ amoris magnitudine.
„ [Quando enim (ratiocinatur s. Io. Chryſ. h.
„ 55. in gen.) ſauciatur quis charitatis deſide-
„ rio, nihil difficile ſpectat, ſed id, quod fuerit
„ plenū periculis, & multa miſeria, leuiter fert;
„ ad vnum hoc videns, quomodo ſuo potiatur
„ voto, & deſiderio.] ut eq; optimo dolet, quod ſi ille pro puella ſuſtinuit tanta, nos pro Deo nihil tolerare velimus: ſi propter lucrum temporale omnia toleramus; quid pro ſalute animæ tolerare oporteat? Adſertq; illud Pauli; Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? &c. & ea quæ ipſe pro Chriſto pertuliſſe ſe commemorat 2. Cor. 11. ter virgis cæſus ſum, &c.

CAPVT VIII.

Charitas bipartita.

CAETERVM bipartita charitas eſt. Sic enim habes Matt. 22. diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & proximum tuum ſicut te ipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Nam & ſi, vt eſt apud S. Baſilium in regulis fuſ. diſp. 2. vna tantum ſit virtus; Eiuſmodi tamen vim habet vt cætera mandata omnia conficiat, atque cōprehendat. Qui enim diligit me, inquit mãdata mea ſeruabit; quoniã qui amat, amatū nō lędit, nec offendit; quare ſi Deum, & proximum amat, nec in Deum, nec in proximū peccabit. Totam ergò legem implebit. Et omnino ſapiēter S. Io. Apoſtolus, vt refert S. Hieronymus ad caput 6. Epiſtolæ ad Galatas, diſcipulis ſuis ſemper inculcabat illud; filioli diligite alterutrum. Quia præceptum Domini eſt, & ſi ſolum fiat, ſufficit. Origenes autem verbum breuiatum, quod dixit Paulus, & velut vniuerſæ legis compendium appellauit lib. 7 in Epiſtolam ad Rom. [Ver-

Charitas verbum breuiatū. Rom. 9.

„ bum, inquit, breuiatum, duo præcepta cha-
„ ritatis, quibus tota lex, & prophetæ conti-
„ nentur.]

Sanè ſe ipſum quoque debet quiſq; diligere. Sed optimè S. Aug. reſpondet in Ep. 52. ad Macedonium. [Homo diligere debet Deum,

Dilectio ſui.

„ & ſe ipſum, & proximum. Nec tamen ex
„ hoc data ſunt tria præcepta: ſed neque di-
„ ctum; in his tribus, ſed in his duobus præce-
„ ptis tota lex pendet, & prophetæ. Vt intel-
„ ligeretur, nullam eſſe aliam dilectionem, quâ
„ quiſq; diligit ſeipſum, niſi qua diligit Deum;
„ qui enim aliter ſe diligit, potius ſe odiſſe di-
„ cendus eſt. Quia ergo nemo niſi Deum

diligendo, diligit seipsum; non opus erat, vt dato de Dei dilectione præcepto, se ipsum homo diligere iuberetur, cũ in eo diligat seipsum, quod diligit Deum. Hoc qui eligit, prudens est; qui nulla hinc affectione auertitur, fortis est; qui nulla alia delectatione, temperans est; qui nulla elatione, iustus est.] Et rursum Ep. 121. ad Probam c. 7. [In eo nos metipsos diligimus, si Deum diligimus: vt ex alio præcepto proximos nostros, sicut nos ipsos, ita verè diligimus, si eos ad Dei similem dilectionem, quantum in nobis est, perducamus.] Itaq; cũ in libro primo de doctrina Christiana c. 4. docuisset, quid inter frui intersit, & vti; nẽpe frui esse amore alicui rei inhærere propter seipsam: vti autem, quod in vsum venerit, ad id, quod amas, obtinendum referre. Mox c. 22. subiungit: [Homo nec seipsum, nec proximum, diligere debet propter se, sed propter Deum; nec illo frui, sed vti.] Et c. 26. dilectionem sui addit sub dilectione proximi contineri, cum dicitur; Diliges proximum tuũ sicut teipsum. [Omnis enim homo, in quantũ homo est, diligendus est propter Deũ; Deus verò propter se ipsũ. Et si Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque debet eum diligere, quã seipsum.] Ac demum c. 30 Proximi nomine ostendit homines omnes, & verò Angelos significari, atq; hoc de proximi dilectione præcepto Angelos quoq; contineri. Cum autem duo sint præcepta charitatis, Dei, & proximi; sæpè scriptura sacra, (inquit idem S. Pater lib. 8. de Trinit. c. 7.) vnum pro vtroque ponit; siue tantum Dei, siue tantum proximi; quia qui diligit Deum, facit, quod præcipit Deus, is autem præcipit dilectionem proximi. Et contra qui diligit proximum, ipsam præcipuè dilectionem diligit, quæ Deus est.

Frui, & vti.

Angelorũ dilectio.

Iam verò de hoc duplici præcepto ita loquitur S. Cyprianus ser. de Christi baptismo. [Præcipis mihi domine Deus, vt diligam te: hoc & possum, & debeo. Et de proximo iubes, vt ad meam eum mensuram complectar. Gratias tibi ago clementissime Deus; quia quod quæris a me, prius ipse donasti: & quomodo tu me dilexeris, si linguis hominum, & Angelorum loquar, nec dignè possum eloqui, nec vniuersa cõplecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo.] S. Aug. lib. 5. hypogn. verè peccatum dixit esse graue iugum super filios hominum; & quidem iugum, quia ex duobus venit, Adam, & Eua; et duorum maris, et fœminæ colla conterit, sed et illud verissimè; charitatem esse iugum Christi suaue, amorem Dei, et proximi. Et ser. 32. de tempore, voluit hæc duo præcepta esse velut bimatum infantium, olim pro Christo occisorum. Duo iustitiæ officia libuit appellare Lactantio in epitome c. 3. [Primum enim ait Deũ cognoscere vt parentem, eumq; metuere, vt dominum, deligere vt patrem; secũdum Iustitiæ officium est, hominem agnoscere, vt fratrem.] Sponsa vero cãt. 1. bis pulchra nominatur, propter geminam hanc pulchritudinem dilectionis Dei, et proximi; quemadmodum eo loco s. Greg. sensit. Atq; hæc duo vbera sponsi, quibus sponsam lacte pietatis nutrit, et inter tentationes fouet, aut vt persistat reficit; vt habet eodem loco, et c. 4. idẽ s. Greg. Sed s. Bernar. in modo benè viuendi c. 5. Vbera sponsæ maluit dicere charitatem hanc geminam, et vnguenta virtutes, quæ ex charitate nascuntur. Duas columnas, quibus ecclesia nititur tota, interpretatus est s. Greg. Nyssenus h. 14. in cant. exponens illud; crura eius columnæ marmoreæ. Vel duo crura, quibus Dei verbum in animabus fidelium incedit; Theodoretus lib. 3. in cant. Fuerint etiam duo pedes, quibus ad cœlestem patriam pergimus: Quemadmodum sancto Leoni libuit ratiocinari in ser. de martyribus; qui sãcto quoque Augustino tribuitur, 47. de Sanctis. Vnde in psal. 33. conc. 2. idem August. [Charitas Dei, et proximi duo pedes animæ. Duos pedes habes, noli esse claudus: istis pedibus curre ad Deum,] Hoc, et alibi sæpius inculcat. Duæ alæ, quibus a terrenis euehimur, atque ad Deum volamus; vt voluit S. Io. Chrys. in psal. 90. et s. August. lib. 4. de consensu Euangel. c. 10. et s. Prosper in ps. 103. et 134. et s. Bern. c. 13. libelli notati; [Ala, inquit, dextera est dilectio Dei; sinistra dilectio proximi: nullus hominum cum vna ala volare poterit in cœlum.] Huc etiam adfert S. Greg. lib. 7. registri c. 3. verba psalmi 67. Pennæ columbæ deargentatæ. [Pennæ quippe, inquit, sũt charitas Dei, & proximi. Per ipsas enim sancta Ecclesia euolat; per ipsas terrena omnia transcendit.] & s. August. in psal. 103. [Qui diligit Deum, & proximum, animã habet pennatam liberis alis sancto amore volantem ad Dominum. Qui implicatur amore carnali, viscum habet in pennis.] Et in ps. 138. [Cupiditas viscus pennarum nostrarum, quo elidimur de libertate aeris captiuati in aucupis potestatem, &c.] Contra charitas, vt idem habet in ps. 62. gluten est, quo anima agglutinatur Deo. Nam & Dauid psallebat, Agglutinata est anima mea post te. Nec modo Deo, sed & proximo; quare lib. 12. contra Faustum c. 12. Bitumen, quo arca intus, & foris erat linita, dilectionis ardorem fuisse vult. Est enim feruentissimum, & violentissimum gluten, vi magna societatem omnem spiritalem tenens. In ornamento quoque veteris tabernaculi coccus bis tinctus offerri præcipiebatur ex. 35. [Vt ante Dei oculos, (inquit s. Greg. h. 17. in Euang.)

Charitatis duo præcepta.

Peccati iugum & charitatis

cha-

„ charitas nostra Dei, & proximi amore colo-„ retur. Tunc enim coccus bis tingitur, quādo „ erga se, et proximum ex amore veritatis ani-„ mus inflammatur.] Sed et in veste Pontificis ex 28. coccus bis tinctus ponendus erat; vt duplici charitate Sacerdos ornaretur, quod adnotauit idem s. Greg. lib. 6. in primum reg. c. 3. et h. 16. in Ezechielem. Et Ciuitatis, quam hic propheta vidit in monte cōstitutam, portę vestibulum duobus mensurabatur cubitis. [Quia (vt est apud s. Greg. h. 38. „ in Euang.) accessus cœlestis Ciuitatis non „ panditur, si in hac Ecclesia, quæ illius vestibulu est, Dei, & proximi dilectio nō tenetur.] Quo ipso loco charitatem inculcās nuptiale esse vestem, quam conditor noster habuit, dum ad associandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit; iuxta illud Io: 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: Eum addit sine veste nuptiali esse in Ecclesia, qui fidem habet, et charitatem non habet. Et sicut in duobus lignis, superiore, et inferiore, vestis texitur, ita in duobus pręceptis charitatem haberi, dilectione Dei, et proximi. Illud quoq; quod cant. 1. loquitur Spōsa, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina; duplicem hanc eandem charitatem, qua Ecclesiæ Domus est colligata, significari voluit. Sic enim habet in Com. [Tigna „ dilectionem Dei significant, laquearia proximi] Quæ cedrina dicuntur, et Cypressina, quia sicut hæc ligna incorruptibilia sunt, ita charitas nunquam excidit. Samaritanæ quidem certè mulieri dixit Dominus Io: 4. qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Sed duos fontes agnouit s. Io: Damascenus in Ep. de Trisagio; charitatem erga Deum velut fontem primū, et charitatem erga proximum velut secundum fontem, ac primi signum. sanè charitatem esse Spiritus sācti donū, manifestum est. Sed Christus bis dedit Apostolis Spiritum S. & in terra ad huc viuens, cùm in eos insufflauit, & dixit, Accipite spiritum s. & rursum è cœlo mittens eum in die Pentecostes. [Quia „ (vt loquitur s. Gregor: h. 26. in Euang.) duo „ sunt præcepta charitatis. In terra datur, vt „ diligatur proximus; è cœlo, vt diligatur De-„ us. Et vt vna est charitas, & duo præcepta; „ ita vnus est spiritus, & duo data.]

Ezech. 40

Charitas vestis nuptialis.

Apostolis Spiritus Sanctus bis datus.

Duo etiam viduæ minuta, duosq; nummos pro vulnerati samaritani sanitate datos, duos dies Samaritanis tributos, binosq; ad prædicandum missos Apostolos, commemorare licet. Namque S. Aug tr. 17. in Ioannem proferens illa verba; in his duobus præceptis tota lex pendet, & prophetæ; propterea meritò inquit; & illa vidua omnes facultates suas, duo minuta misit in dona Dei: [Meritò, „ & pro illo languido à latronibus sauciato stabularius duos nummos accepit vndè sanaretur: meritò apud Samaritanos biduum fecit Iesus, vt eos charitate firmaret.] Et s. Greg. h. 17. in Euang. [Binos ad prædicationem discipulos mittit, quia duo sunt præcepta charitatis.]

CAPVT IX.

De charitate Dei.

At seorsim iam aliquid de vtraque dicendum est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Ita sanè præcipit Deus; & hoc reque optimo miratur S. Ambrosius libro 3. exam. c. 17. quod in mundi molitione statim atq; Deus dixit, vniuersa paruerit, vel etiam sensu carens creatura. Solus homo mente præditus tam suaui, atq; vtili præcepto non pareat. [Germinet, inquit, terra, & sta-„ tim omni germine terra completa est. „ Et homini dicitur, dilige Dominum Deum tuum, & non est charitas Dei omnium „ infusa visceribus. Surdiora corda hominum „ sunt, quam dura saxorum. Terra indebitos „ fructus nobis ministrat, dum obsecundat au-„ tori: nos debitum munus negamus, dum non „ veneramur autorem.] Et tamen, ait s. Basilius in reg. fus. disp. 2. [Insita nobis est a natura charitas in Deum; sicut aut luce gaude-„ re, aut vitam diligere, aut eos charos habe-„ re, a quibus geniti educatiuè sumus, a nullo „ didicimus.] Et in eandem sententiam S. Petrus Chrysologus ser. 55. [Ideo, inquit, te „ Deus patrem fecit; ideo a te voluit hominem „ procreari; qui vtique, quod te de terra fecerat, poterat fecisse quam plurimos; sed egit, „ vt generando scires, quanta esset generan-„ tis affectio, & in te amorem tui tantum pro-„ bares autoris, quantum ipse autor pignoris „ tuo pignori conaris impendere.] Adde, & nihil esse in rebus, vt loquitur S. Ber. in paruis sermonibus ser. 18. quod possit replere creaturam ad imaginem Dei factam, nisi charitas Deus, qui solus maior est illa. [O tortuo-„ sas vias inquit S. Aug. lib 6. confess. c. 16. „ veh animæ audaci, quæ sperauit, si a te recessisset, te aliquid melius habituram. Versa, „ & reuersa in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia; & tu solus requies.] Et lib. 10. cap 6. [Et Cœlum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi di-„ cunt, vt te amem, nec cessant dicere omni-„ bus, vt sint inexcusabiles.] Et alibi. [Fecisti „ nos Domine ad te, & inquietum est cor no-„ strum, donec requiescat in te.] Sed nescio quo inexplicabili modo inquit s. Anselmus ad caput 3. posterioris Ep. ad Tim. [Quisquis se ip-

Mat. 22.

Dei charitas insita à natura.

se ipsum, non Deum, amat, non se amat. Et quisquis Deum, non se ipsum, amat, ipse se amat. Qui enim non potest viuere de se, moritur vtique amando se.

CAPVT X.

Cur Deus amandus.

Amoris Causę tres

VERVM quibusnàm modis ad Deum amãdum excitabimur? [Tria sunt, inquit S. Chrys. in ps. 41. quæ amorem apud nos efficere solent: forma corporis, magnitudo beneficij, & quod ab eo amemur.] In Deo autem hæc omnia tanta sunt, & tam insignia, vt nulla omnino ratio explicare possit. Quod longa is oratione persequitur. Et rursum h. 22. ad populum. [Nos propter hæc tria quemque diligimus; vel propter pulchritudinem, vel propter beneficium, vel si quis nos

2 amet.] De diuina pulchritudine, quid attinet dicere? Beneficia verò quis commemoret? Teneri amicitias vtilitate maximè videmus, dixit idem h. 34. in priorem Ep. ad cor. et ideò cum quæsisset S. Basilius in regulis breu. 212. quomodo acquiratur charitas erga Deum; respondit ex consideratione beneficiorum illius. Quod quidem naturaliter inesse brutis animalibus videmus. Nam canes eos diligunt, qui sibi panẽ subministrant. Vnde Is. 1. Filios enutriui, et exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, et Asinus præsepe, etc. Et or. 1. de amore in Deum, et proximum; [Si natura duce eos amamus, qui nos beneficijs cumulant; quantò magis Deum, cuius beneficia tanta sunt, vt nulla vnquam oratio ea pro dignitate complecti queat; quorumq; tãtus est numerus, vt numerando percenseri non possint. Denique talia, et tanta, vt etiam vel vnum eorum satis esse possit ad obstringẽdos nos &c. cõtentus, si solũ amore ipsum ob ea, quæ in nos contulit, ex animo complexi fuerimus.] Et statim subiungit. [Dæmon capitalis noster hostis solet nostram Domino exprobare negligentiam, et super inobedientia nostra superbè gloriari. Quod cum neque finxerit nos, nec mortem pro nobis oppetierit; habet nos tamen, et inobedientiæ suæ, et negligentiæ, qua in præceptis Dei tenendis sumus, imitatores sedulos.] S. verò Bernardus in tract. de diligendo Deo, beneficiorum horum consideratione superatus, atque confusus, in ea prorupit verba. [Quid retribuam Domino pro omnibus, quę retribuit mihi? Vrget me ratio, et iustitia naturalis, totum me tradere illi, à quo me totum habere, et ex me toto debere diligere. Fides verò tantò plus indicit amandum, quanto et eum me ipso pluris ęstimandum intelligo: quippe illum non solum mei, sed sui quoque ipsius teneo largitorem. Quod si totum me debeo pro me facto; quid addam iam, et pro me refecto, et refecto hoc modo? Nec enim tam facilè refectus, quàm factus. Si quidem non solũ de me, sed de omni quoq; quod factũ est, scriptũ est; Dixit, et facta sunt. At in reficiendo profectò, et dixit multa, et gessit mira, et pertulit dura: nec tantum dura, sed et indigna.] Immò verò ab infidelibus quoque ex toto corde amandum Deum esse ostendit. [Meretur, inquit, amari propter se ipsum Deus, et ab infideli, qui et si nesciat Christum, scit tamen se ipsum. Proinde inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si non diligit dominum Deum suum toto corde suo, tota anima, tota virtute sua. Clamat nempe intus ei innata, et non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat.] Verum id difficile, immò impossibile est naturæ viribus, quæ semper quærit, quæ sua sũt. At per Christum, et passionẽ eius multò maiorẽ in nobis demonstrat, excitari charitatem Dei.

3 Cæterum nihil sic amicitiam facit, inquit S. Chrys. h. 14. in posteriorem Ep. ad Cor. vt dum is, qui diligitur, discit, quod amãs valdè amorem suum desiderat. Et scitum est illud poetæ de impuro amore loquentis; si vis amari, ama. Sed audi S. Aug. lib. de catechizãdis rudibus c. 4. [Ipsum Deum si amare pigebat, saltem nunc redamare non pigeat. Nulla enim est maior ad amorem inuitatio, quàm pręuenire amando. Et nimis durus est animus, qui dilectionem si nolebat impendere, nolit rependere.] Et s. Bernardũ de diuina charitate dicentem significato iam loco. [Quid magnum tanto, et tanti reperiatur amori, si puluis exiguus totum se ad redamandum collegerit, quem illa nimirum maiestas in amore præueniens, tota in opus salutis eius intenta conspicitur? Deum meum teneo vitæ meæ, non solum gratuitum largitorem, largissimum administratorem, pium consolatorem, sollicitum gubernatorem; sed insuper et copiosissimum redemptorem, æternum conseruatorem, ditatorem, glorificatorem.]

4 Quartam ad amorem Dei nos excitantem causam apud Theodoretum reperias in or. de charitate, quæ habetur post Sanctorum Patrum historiam; ex diuinarum, scilicet rerum contemplatione ductam. [Sicut enim ignis, quò plus accipit nutrimenti, eò maiorem accipit operationem. Ea namq; accessione materiæ augetur, non obtunditur. Ita in Deum dilectio accenditur diuinarum rerũ contemplatione. Et quò magis in rebus diuinis versatus quis fuerit, eò magis accendit flammam dilectionis.] Adfert etiam ex amo-

recor-

re corporũ, qui eorũ aspectu fit vehemẽtior. Vndè illud cant. 2. ostende mihi faciẽ tuã, &c.

5 Et quintam s. August. in lib. de spiritu, & anima c. 35. Ex modo creationis nostræ prę cęteris omnibus rebus creatis: tum inquam adhibito quasi Sanctissimæ Trinitatis consilio; tum ad imaginẽ, & similitudinem Deitatis creato homine, quæ ibi copiosiùs legenda erunt.

6 Et sextam s. Nyssenus, mortificationem sensualitatis, atque amoris proprij. Sic enim habet h. 6. in cant. [Diuinus amor fit ex ijs, quæ sunt contraria corporali cupiditati. Propterea lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, &c.] Quæ terrorem potiùs incutiunt, quàm amorem. Ita sapienter ratiocinatur s. Chrys: h. 5. in posteriorem ep. ad Thess. [Ne mihi dicas, diligo Deum, etiam plusquam me ipsum. Verba sunt ista. Ostende hoc ipsis operibus Si diligis eum plusquam te ipsum; dilige plusquam argentum, & tunc credam, quod & plusquam te ipsum illum diligas. Cùm verò pecunias propter Deum non contemnas, quomodo teipsum contemnes?] Et hæc quidem ad amandum Deum excitare nos possunt, & debent.

7 Verissimè tamen dixit s. Bernardus. [Causa diligendi Deum, Deus est. Propter se ipsũ enim diligẽdus est ob duplicẽ causã, quia nihil iustius, quia nihil diligi fructuosius potest. Suo scilicet merito, & nostro cõmodo. Multũ quippe meruit de nobis, qui & immeritis dedit seipsum nobis, quo nihil melius dare poterat. Dignus planè qui redametur; quia ipse prior dilexit nos.]

8 Et rursum post: [Non sine præmio diligitur Deus, & si absque præmij intuitu diligendus sit. Vacua enim vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est; quia non quærit, quæ sua sunt. Affectus est, nõ contractus; nec acquiritur pacto, nec acquirit. Spõte afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est: habet præmium, sed id, quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit.]

Filij Amor, Mercenarij, & Serui.

Atque hoc demum inter filios, & mercenarios tradiderunt interesse Patres; inter quos, vt cæteros nunc prætermittam, sic habet s. Basilius in proemio ad regulas fusiùs disputatas: [Parendi Deo triplex necessitas. Prima metu supplitij; hoc seruorum est. Secunda spe mercedis; & hoc mercenariorum, est. Tertia hõnestate ipsa, & charitate erga ipsum, & hoc est filiorum. Atq; hi nihil prętermittunt eorum, quæ fieri oportere officij necessitas præscribat. Quis enim est filius, qui proposita ipsi parentis gratia, cùm in rebus illi maioribus obsequatur, in ijs, quæ leuioris momenti sunt, prudens velit offendere?] Sed quamuis hæc ita sint; nullatenus tamen, vt ait s. Anselmus in monologio c. 68. verum videri potest, vt iustissimus, & potentissimus nihil retribuat amanti se perseueranter; cui non amanti tribuit essentiam, vt amãs esse posset. Et rursum c. 70. [Nihil certius, quam hominis animam sic esse factam, vt si contemnat amare summam essentiam, ęternam patiatur pœnam; vt sicut amans æterno gaudebit præmio, ita contemnens æterna pœna doleat.]

CAPVT XI.

Quatenus amandus.

IAM vero quatenus diligere oporteat apertis verbis dicitur; Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. [Quid tibi sum ipse, loquitur s. August. lib. 1. conf. c. 5. vt amari te iubeas a me; & nisi faciam, irasceris mihi, & minaris ingentes miserias? parua ne ipsa est miseria, si non amem te?] Et lib. 10. cap. 6. [Et cœlum, & terra, & omnia quæ in eis sũt, ecce vndique mihi dicunt, vt te amem; nec cessant dicere omnibus, vt sint inexcusabiles.] At qui totum dixit, nihil reliquit, quod sibi ipsi, ac cæteris creatis rebus tribuere liceat [Diuinus sermo (inquit s. Greg. lib. 10 mor. c. 4.) cùm Deum diligi præcipit, non solùm narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto; cùm subiungit, ex toto. Vt videlicet, qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat] Et s. Leo ser. 10. de quadrag. [Si dilectio est, nullum habere terminum debet charitas. Quia nullo potest claudi fine diuinitas.] Vasis cuiuspiam vtitur exemplo s. Basil. in com. ad caput 1. Isaiæ. [Vt enim in vasculo liquore quopiam pleno, quantum ex eo foras destuxerit, tantum deest ad complementum: Sic in anima, quantum ex charitate detraxerit per ea, quæ non conueniebat diligere; tantum indiga est ad dilectionẽ Dei.] Cordis nostri vasculum diuina charitate plenũ esse oportet: & [Omnis charitas, ait Origenes lib 9 in caput 12. Epistolę ad Rom. quæ non est secundum Deum, & quæ aliud diligit, quam Deum, & quæ Deo placent, simulata est, & non vera charitas.] Porrò quid sit diligere Deum ex toto corde, quærit s. Chrys. h. 42. operis imperfecti, & h. 26 ex varijs Matthæi locis; atque respondet. [Id est, vt cor tuum non sit inclinatum ad vllius rei dilectionem, amplius quam ad Dei; nec delecteris in aliqua specie mundi, ampliùs quam in Deo.]

Amandi præceptũ.

Ex toto corde.

Præcepit olim Deus Deut. 22. non arabis in boue, & asino. s. Greg. lib. 5. in primum regum c. 1. [Asinus, inquit, amorem carnalem signi-

significat; quia qui portat, quos amat, quasi forte est animal: & quia inordinatè idem non pro Deo diligit, lasciuum. In boue ergo, & asino arari non potest; quia fructu æternæ mercedis anima non excolitur, si puritas amoris, quo Deo coniungitur, inordinato proximi amore polluitur.] Itaque h. 37. in Euang. ita statuit. [Ametur quilibet in hoc mundo; etiam aduersarius: sed in via Domini contrarius nõ ametur, etiam propinquus. Amandi sunt proximi, impendenda est charitas omnibus, & propinquis, & extraneis: nec tamen pro eadem charitate à Dei amore flectendum. Nam & vaccę, quæ arcam Domini trahebant, ibant in directum, pergentes, & mugientes, & non declinabant nec ad dexteram, nec ad sinistram 1. regum 6.]

Vniuersè autem pronunciauit s. Ber. tract. de diligendo Deo; Modum diligendi Deum esse sine modo diligere: hoc est quam maximè diligi à nobis potest. Quam ob causam in libro de amore Dei c. 3. Iniustum affirmauit esse eum, Qui non tantum desiderat vel debere se sentit amare Deum, quantum ab aliqua creatura rationali potest amari. Amoris quippe (c. 4.) vel nomen, vel affectus nulli competit, vel debetur, nisi Deo soli. Nec ipse (c. 8.) dignatur amari cum aliqua omninò re, siue carnali, siue spirituali, siue terrestri, siue cœlesti, quæ non ametur propter illum. Concludam verbis s. Leonis ser. 5. de ieiunio septimi mensis sic enim habet. [Rationalis animus, qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi. In dilectione Dei nulla nimia; in dilectione mundi cuncta sunt noxia, & ideo æternis bonis inseparabiliter inhærẽdum; temporalibus verò transeunter vtendum est, vt peregrinantibus nobis, & ad patriam redire properantibus, quid quid de prosperitatibus huius mundi occurrerit, viaticum sit itineris non illecebra mansionis.]

Quorum, & qualis hic amor.

Quamquã amorem hunc paucorum esse, non omnium, sed eorum, qui in via Domini non mediocriter profecerint; s. Nyssenus h. 1. in cant. appositè collegit ex illis; verbis Adolescentulę dilexerunt te. [Amore namq; non tangũtur infantes, nec senes. Ita sola illa anima, quæ statum transijt infantilem, & ad spiritualis ætatis florem peruenit, nec maculam accepit, aut rugam, &c] Paret primo legis præcepto, toto corde, & totis viribus diligens Deum. S. verò Ber. in hoc amore tres omninò cõditiones adnotauit, in paruis ser. 66. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, et ex tota virtute tua [Prima dilectio dulcis, Secunda prudens, Tertia fortis est.] Totidem enim conditiones in amore Dei erga nos obseruauit in ser. 20. in cãt. [Deus inquit dilexit nos non existentes, & adiecit resistentes diligere; Rom. 5. Cum inimici essemus &c. Dilexit autem dulciter, quia carnem induit; cautè, quia culpam cauit; fortiter, quia mortem sustinuit. Amicus dulcis, consiliarius prudens, adiutor fortis. Disce et tu amare Christum. Zelum tuum inflammet charitas, informet sciẽtia, firmet cõstantia: sit feruidus, circumspectus, inuictus.] Atq; hanc animi fortitudinem effectum esse charitatis, confirmat quoque s. Chrys. h. 9. in Ep. ad Rom. [Nihil est inquiens, quod sic ad gloriam, & fiduciam excitare queat, quã si te contingat tum à Deo amari; tum illum vicissim amantem tui redamare.] Nam & idem accidit ijs, qui a principibus, & magnatibus viris amantur; quemadmodum idem adnotauit h. 30. in Ep. poster. ad Cor. hoc argumento nos ad diligendum Deum adhortans. [Diligamus, inquit, Deum, vt ab illo diligamur. Nam cum a potentibus hominibus diligimur, terrori sumus hominibus; multò magis à Deo, etiam si oporteat diuitias, vel corpora, vel animam ipsam pro hac dilectione dare, ne parcamus.]

CAPVT XII.

Christus, vt diligendus.

ORIGENES autem h. 25. in Lucam, quomodo Christus diligendus sit querens, respondit; [Diliges Dominum tuum in Christo. Putas diuersam habere posse in Patre, & Filio charitatem? Simul dilige Christum, dilige Patrẽ in Filio, Filium in Patre, ex toto corde & tota anima, & ex tota virtute.] Sed in caput 13. Ep. ad Rom. Dilectionem Christi ad alterum præceptum dilectionis proximi reuocare videtur. Nam cùm diceret Paulus, dilectio proximi malum non operatur, aut id interpretatur, quia qui diligit proximum, non occidet, non adulterabit, non alio eum offendat modo. Aut proximum intelligit Christum, qui proximus noster vocatur in parabola eius, qui incidit in latrones. Sed omnino ad primum pręceptum pertinet hęc dilectio. Quoniam & Christus est Deus; & humana illius natura diuino vnita Verbo est. Quare vt adoratur Latria, sic diuina charitate amatur.

CAPVT XIII.

Charitatis præceptum vt seruetur.

VIDEO tamen Sanctos Patres admonuisse, charitatis hoc præceptum diligendi Deum ex toto corde, &c. Haud quanquam in hac, quam nunc viuimus, vita posse impleri: satis & ea perfectione amoris, qua diligendus esset;

dus esset; sed in futura, quam speramus. Ita s. docuit August. lib. 1. retrac. c. 7. & libro de spiritu, & litera c. 36. [Ideò tamen, inquit, nobis nunc pręceptum est; vt admoneremur, quid fide exposcere, quò spem præmittere deheamus. Quod si nunc non potest homo tantum amare Deum, quantum amare potest conspectum, debet nihil appetere illicitum. Sicut potest oculus nullis tenebris delectari; quamuis non possit in fulgentissima luce defigi.] Propterea in secundo retrac. lib. c. 33. suhiungit, quotidie nos orando dicere Deo, Dimitte nobis dehita nostra. [Quia nemo in hac vita, ita seruat mandata iustitiæ, vt non sit ei necessarium pro suis peccatis orādo dicere, Dimitte nobis debita nostra.] Atque in eandem sententiam s. Bernard. ser. 50. in cant. ad hunc modum loquitur. [Charitas in actu præcipitur ad meritum; Charitas in affectu, in prę̄mium datur; & si enim initium, & profectus illius in hac vita non negetur; consumatio tamen est futuræ vitæ.] Et rursum. [Præceptum charitatis à nullo hominū in hac vita potest, aut potuit adimpleri. Quis enim arrogare sibi audeat, quod Paulus fatetur, se non compræhendisse? Deus tamen in hoc charitatis pręcepto p̄cepit impossibilia.] (Bernardi sunt verha, quæ quomodo intelligēda sint satis apparet) Vtile iudicās nos admonere insufficiētiæ nostræ, & humiles facere. Et ep. 11. ad Carthusiēses. [Sanè nescio, si à quoquā hominū in hac vita gradus hic charitatis perfectè apprehenditur; vt se homo diligat tantū propter Deum. Mihi fateor impossibile videtur. Erit autem, cùm introductus fuerit seruus bonus, & fidelis in gaudium Domini sui, & inehriatus ah vbertate domus Dei.] Ac demum in tract. de diligendo Deo; [Ego puto non ante sanè perfectè impletum iri; Diliges dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua; quousque ipsum cor cogitare iam non cogatur de corpore; & anima eidem in hoc statu viuificando, & sensificando intendere desinat; & virtus eiusdem releuata molestijs, in Dei potētia roboretur. Impossibile namque est tota hæc ex toto ad Deum colligere, & diuino infigere vultui: quamdiù ea huic fragili, & ærumnoso corpori intenta, & distenta necesse est subuenire; &c.] Atque huc spectare videtur illud Is. 31. Dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Hierusalem; vt præclarè interpretatus est S. Greg. h. 21. in Ezech. [Plus enim est esse caminum, quàm ignem. Quia ignis, & paruus esse potest; in camino vastior flamma succenditur. Sion verò speculatio, Hierusalem visio pacis dicitur. Amor ergò Dei hic incipit, in ęterna patria perficietur. Ignis est in Sion, caminus in Hierusalem. Quia hic amoris flamma aliquatenus ardemus, vbi de illo aliquid cōtemplamur; sed ihi plenè ardebimus, vhi eum plenè videbimus, quem amamus.]

CAPVT XIV.

De Proximi dilectione.

VENIO ad alterum præceptum; Diliges proximum tuum sicut te ipsum. [Quid hoc facilius esse possit? inquit s. Io. Chrys. in ps. 5. odisse enim graue est, et turbas, ac tumultus excitans. Amare autem facilè est, et expeditum. Vel etiam apud hestias naturæ cognatio conciliat amicitiam.] Scimus tamē mutuam hanc Christianorum charitatem, quæ in principio nascentis Ecclesiæ maximè viguit, fuisse aliquando suspectam. Nam & à Celso Iudæo hahitam fuisse cōiurationem; autor est Origenes lib. 1. aduersus ipsum. Atque à gentilibus irrisam, his omnino verbis testatur Tertull. in Apologetico aduersus gētes c. 39. [Eiusmodi dilectionis notam nobis inurit penes quosdam. Vide, inquiunt, vt inuicem se diligant, & vt pro altero mori sint parati. Sed & quod fratres nos vocamus, non alias opinor infamāt; quàm quòd apud ipsos omne sanguinis nomen de affectione simulatum est. Fratres autem etiam vestri sumus, iure naturæ matris vnius. At quantò dignius fratres dicuntur, qui vnum patrem Deum agnouerunt, qui vnum spiritum hiherūt sanctitatis; qui de vno vtero ignorantię eiusdem ad vnam lucem expauerint veritatis?] Et quidem, quod ad hanc fratrum appellationē attinet; charitatis vocabulum appellauit quoque s. Chrys. h. 4. in symbolum. Et ideò post ad religiosorum hominum familias eò potiori deriuatum est iure; quòd illi de vno religionis vnius spiritu regenerati maiorem inter se charitatem profitentur. Quod autem ad charitatem ipsam attinet. Ea nimirum gratissima Deo est, inimica diabolo. [Nihil, inquit s. Ber. in modo benè viuendi c. 13. Deo specialius virtute dilectionis; nihil desiderabilius diabolo, quam extinctio charitatis.] Sed triplicem is amoris affectionē distinguit in ser. 50. in cant. Tractans enim illa verba Pauli Rom. 1. & 2. Tim. 3. Homines sine affectione. [Affectio, inquit, triplex est. Vna, quā caro gignit. Secunda, quam caro regit. Tertia, quam sapientia. Primam ait Apostolus legi Dei non esse subiectam, nec esse posse. Secundam perhibet consentientem legi Dei, quoniam bona est. Tertia gustat, & sapit, quoniam suauis est Dominus: primam eliminans, Secundam remunerans: Prima dulcis, sed turpis, Secunda sicca, sed fortis: Tertia pinguis, & suauis.] Origenes quoque h. 25. in Lucam. Dilectionem monuit periculum hahere, si modum excedat. Itaque non ita

Dilectio p̄ximi facilis.

Charitas christianis obiecta.

Christiani fratres.

Religiosi fratres.

Dilectio proximi qualis.

accipias illud, Diliges sicut te ipsum; hoc est sicut re ipsa diligimus nos; sed sicut debemus diligere. Sæpè enim nos nō benè diligimus. Et „ si priori modo intelligeretur, dedisset Deus „ præceptum peccandi, cùm sæpè nimis nos „ diligamus. Neque quò ad affectum tenemur „ tanto affectu proximum, quanto nos ipsos „ diligere. Sed quo ad effectum; vt eadem illi „ bona, eandemq; quam nobis, optemus fœli- „ citatem æternam.

CAPVT XV.

Dilectionis modus.

Qvis autem in diligendo modus tenendus sit, pluribus prorsus modis doceri potest. Origenes h. 2. in cant. [Neque „ proximos, inquit, neque inimicos iubemur di- „ ligere ex toto corde, sicut Deum: sed solùm „ diligere, nec odio habere. Ita Deus ex toto „ corde, proximus vt tu ipse, inimicus ametur „ solùm, non odio habeatur.] Accuratè magis S. Aug. lib 1. soliloq. c. 2. [Homines amo, „ non eò quòd animalia; sed eò quòd homi- „ nes sunt, & rationales animas habent, quas „ amo etiam in latronibus. Licet enim mihi „ in quouis amare rationem: cùm illum iure „ oderim, quòd malè vtitur eo, quod amo.] Itaque sicut amor carnalis amat corpus, ita charitas rationalem animam. Et cùm post in c. 9. subiungit, nescire se, an præter Deum aliquid amet; intelligere oportet, eum & homines, & rationales animas non nisi propter Deum, & in Deo amare, quatenus imagines illius sunt, atque illius beatitudinis capaces.

Secundus dilectionis modus, quem significauit s. Ber. ser. 50. citato, est, vt rationales amentur animæ, aut quia sint iustæ, & gratæ Deo, aut vt sint iustæ, & gratæ; [Charitas, „ ait ille, diligit proximū, vel quia diligit Deū; „ sicut bonos, & iustos; vel vt diligat, sicut pec- „ catores, & inimicos.] Hoc S. quoq; Aug. docuit lib. 8. & 9. de Trin. vt in principio dixim⁹.

Tertio sit amor purus, atq; ab omni humano, & terreno affectu purgatus. [Puram „ namq; (vt est apud S. Basilium lib. de vera „ virginitate) nec vllius affectionis labe inqui- „ natam oportet esse charitatem, nec decet „ nomen falsæ charitatis insequendo, verè di- „ lectionis dignitatem, ac meritum tollere. „ Quamdiu enim propter Deum diligis fra- „ tres, & ad eum, & ad illos integra seruas cha- „ ritatis iura. Vbi verò eos non sponsi gratia, „ sed propter se ipsos diligere ex consuetudine „ cœperis; dilectio tua, et erga illum corrupta „ prorsus efficitur, et falsam non veram habes „ charitatem. Sancta enim charitas carnis „ non tangitur vitijs.]

Quarto amor non subsit, sed supersit rei amatæ. Ità s. Aug. lib. 1. de gen. ad lit. c. 7. interpretatur illud Gen. 1. Et spiritus Domini ferebatur super aquas. [Quoniam hoc in- „ terest inter terrenum amorem, et diuinum; „ inter cupiditatem, et charitatem: quòd ege- „ nus, et indigus amor ita diligit, vt rebus, „ quas diligit, subijciatur: At amor Dei super- „ ferri dicitur, ne faciendo opera sua, per indi- „ gentiæ necessitatem potiùs, quàm per abun- „ dantiam beneficentiæ Deus amare putare- „ tur.] Talis & amor noster esse debet.

Quinto feruidum, atq; ardentem amorem esse oportet. Ad hunc modum s. Basilius in reg. breu. 242. accepit illa Pauli verba Rom. 12. Charitate fraterna inuicem diligētes: hoc est magna, & ardenti charitate. Nam Græcè est φιλόστοργοι. στέργει verò intensionem quamdam charitatis vim exprimit: cùm is, qui alterum diligit, cupidè eum, & ardenter diligit. Omninò sit talis charitas, qualem in Paulo, Iob, Ioseph, Samuele, Moyse, & Dauide longa prorsus oratione describit s. Bernard. in ser. 12 in cant.

Sexto non sit charitas ficta, & simulata; sed vera, & sincera: nō in exterioribus signis, sed interior in corde. Hoc est, quod deplorat s. Chrys. lib. 1. de compunct. cordis. [Nos „ inquit, imaginem quidem colimus præcepti; „ veritatem verò ipsam, virtutemq; negligimus. „ Nam osculum pacis porrigere tempore, quo „ offeruntur munera, in vsu est. Sed vereor, „ ne fortè plures ex nobis labijs hoc tantum „ faciant: Cùm Christus pacem non ex ore, „ sed ex corde desideret, & affectu velit proxi- „ mum, non labijs, salutari. Si enim pax non „ habetur in corde, quasi in scena res agitur, „ & ludo; &c.] Propterea h. 4. operis imperfecti seruos diaboli asserit reliquas posse virtutes quoquomodo habere, aut certè simulare, charitatem omnino non posse: Sed hāc propriam esse virtutem seruorum Dei; quoniam virtus interior est, atque in corde residens. „ [Ideò, inquit, Spiritus Sanctus colūbę speciem „ suscepit; quia præ omnibus animalibus hæc „ cultrix est charitatis. Omnes enim species „ iustitiæ quas serui Dei in veritate, possunt ha- „ bere serui diaboli in simulatione. Habet e- „ nim Diabolus & mansuetos, et humiles; ha- „ bet castos, et eleemosynarios, et ieiunos, etc. „ Et simplices homines, qui boni veri, et boni „ simulati differentiam intelligere cautè non „ possunt; dum quę bonos Dei viros, incurrant „ in seductores Diaboli. Solam autem charitatem Sancti Spiritus nō potest immūdus spi- „ ritus imitari. Ideò hanc priuatam speciem „ charitatis sibi soli seruauit Spiritus Sanctus; „ vt per nullius iustitiam, et testimoniū sic co- „ gnoscatur, vbi est Spiritus Sanctus quemad- „ modum per gratiam charitatis.]

Charitas bonorum propria virtus. Spiritus Sanctus Columbę specie.

Septimo dilectio proximi duobus præceptis

ptis

ptis naturalibus continetur, vt adnotauit S. Gregorius h. 38. in Euang. Quorum alterum est Tob. 4. quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, alterum Matt. 7. quæ vultis, vt faciant vobis homines, et vos eadem facite illis.

Octauo vera charitas omnes propter Deũ amplectitur, vel etiam inimicos. Si enim in Deo, et propter Deũ diligendus est proximus; siue amicus, siue inimicus, quia est proximus, omninò diligetur. Alioquin si solus amicus diligatur, affectus potius est carnis, quam charitatis virtus. [Probari charitas, inquit, san. Gregorius eodem loco per solam odij aduersitatem solet; Charitas enim vera est, cùm & in Deo diligitur amicus, & prpopter Deum inimicus illeq; propter Deũ diligit eos, quos diligit, qui & eos diligit, à quibus non diligitur.

CAPVT XVI.

Charitatis ordo.

NONO Charitatem ordinatam esse oportet. Accuratè satis hunc locum tractat Origenes, dum illa sponsæ verba interpretatur cant. 2. Introduxit me in cellam vinariã, ordinauit in me charitatem. Namq; h. 1. [Plurimorum, inquit, inordinata est charitas, quando quod primo loco debent diligere, diligunt in secundo, quod in secundo, diligũt in primo: sanctorum verò charitas ordinata est. Te vult diuinus sermo diligere Patrem, filium, filiam: vult te diligere Deum. Sed ne primum patrem, aut matrem, deinde Deum diligas: ne filij, aut filiæ magis, quàm Dei, charitate tenearis. Vt autem post Deum, etiam inter nos ordo ponatur; primum mandatum est, vt diligamus parentes; secundum, vt filios, tertium, vt domesticos nostros. Si autem filius malus est, & domesticus bonus, domesticus in charitate filij collocetur.] Atq; hic est primus ordo charitatis. Alterum subiungit, qui modum, & intensionem, seu gradum charitatis continet. Ait enim. [Ordo charitatis est, vt Deũ diligas ex toto corde, tota anima, tota virtute tua. Secundò proximum, non ex toto corde, tota anima, & tota virtute tua: sed sicut te ipsum. Tertiò diliges inimicum tuum; non apposuit, ex toto corde, nec sicut te ipsum: sed tantùm diliges: sufficit, vt diligas, & odio non habeas.] Hæc ille. Qui rursum in altero com. in quatuor homilias distincto, h. 3. Eorumdem verborum interpretationem faciens; [Dicitur, inquit, contra ordinem esse in aliquo charitas, cùm aut id diligit, quod non debet; aut qnod debet, plus iusto diligit, aut minùs iusto. Est autem ordo eiusmodi. Deum diligere, nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, vt ei totum exhibeas, quantum habes, ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus. Diligere verò proximum, est mensura aliqua; dilige sicut teipsum. Si minus aliquid feceris, non est in te charitas ordinata. Et quoniã 1. cor. 8. sumus inuicem membra; proximos non quasi aliena corpora, sed velut membra nostra diligamus; æqualiomnes dilectione. Quia tamen in corpore quædam sunt membra alijs honorabiliora, pro membrorum meritis, & honore, dilectionis etiam librari debet modus. Quemadmodum qui laborat in verbo Dei, animas nostras instruit, & illuminat, viam salutis docet &c. Qui de peccato me ad lucem reuocat pietatis, qui est sanctæ vitæ, innocens, & immaculatus &c.] Inter inimicos quoque plus est diligendus, qui alioqui benè viuat, & mandata Dei obseruet; quàm qui animę etiam sit inimicus, & malus vir. Inter fœminas porrò, diligendas esse constituit matrem, sororem, & vxorem; casta scilicet dilectione: aliarum verò fœminarum nullam, aut certè non nisi pro earum meritis, & particularibus causis.

S. Nyssenus quoque h. 4. in cant. illa ipsa sponsæ verba considerans. [Ex hac, inquit, voce docemur, cuiusmodi sit Deo tribuenda charitas, & quemadmodum in se inuicem affectos esse oporteat. Si enim oportet omnia ordine, & honestè fieri, multò magis in his est ordo conueniens. Neque enim condemnatus esset Cain, quòd malè diuideret, sicũ eo, quod rectè obtulisset, etiam id, quod decet, in ordine seruasset. Cùm enim oporteret ex ijs, quæ primò nata erant, Deo offerre primitias; ipse repletus ijs, quæ erant pretiosiora, reliquias obtulit Deo. Oportet scire quemadmodum Deum oporteat diligere, & vxorem, & inimicum. Deum oportet diligere ex toto corde, & anima, & potentia, & sensu. Proximum autem tanquam se ipsũ. Vxorem, si purioris est animæ, sicut Christus Ecclesiam. Sin autem est animæ paulò magis obnoxiæ animi perturbationibus, sicut corpus proprium. Inimicum autem, vt non reddat malum pro malo: sed pro iniuria conferat beneficium.] Legendus est s. Prosper lib. 3. de vita contemplatiua c. 15. sed s. Hieronymus in com. ad caput Matthæi 10. exponens illa verba. Qui amat Patrem, aut Matrem plusquàm me, non est me dignus. [Hic ordo, inquit, in omni affectu necessarius est. Ama post Deum Patrem, ama Matrem, ama Filios; si autem necessitas venerit, vt amor parẽtum, ac filiorum Dei amori comparetur, & non possit vtrumque seruari, odiũ in suos, pietas in Deum fit.] Et in eo, quod habet s. August. lib. 1. de doctrina Christiana c. 23. [Quatuor sunt diligenda. Vnum, quod super nos est; alterum, quod nos sumus; tertium

,, tium,quod iuxta nos est,quartum,quod infra
,, nos est.] Ordinem charitatis agnoscas, vt
primo diligas Deum,secundo te ipsum,tertio
proximum, quarto corpus tuum, ac cætera
omnia. Quam ob causam in libro de mendacio c. 6. [Temporalem, ait, vitam suam pro
,, æterna vita proximi non dubitabit Christia-
,, nus amittere. Hoc enim præcessit exemplũ,
,, vt pro nobis Dominus ipse moreretur. At
,, pro temporali vita alterius,non est amitten-
,, da æterna. Ideò nec mentiendum, nec ali-
,, ter peccandum.] Addit quoque in ep. 158.
ad Marcellinum contra Donatistas; [Chari-
,, tas, quæ tanquam nutrix fouet filios suos; nõ
,, ordine amandi, sed ordine subueniendi, in-
,, firmiores fortioribus anteponit, quos tales
,, esse vult, quales iam sunt, quos non conte-
,, mnendo, sed de illis confidendo interim præ-
,, terit.] Denique s. Ber. ser. de vita, & quinque sensibus animæ, quinque amoris gradus
distinguit, & ordinat. Amorem Sanctum, &
deuotum erga Deum, pium erga parentes,
iucundum erga socios, iustum erga omnes,
violentum erga inimicos.

CAPVT XVII.

De fraterna charitate, & pace.

SED iam aliquid seorsim dicendum est de fraterna charitate, animorumq; vnione, & pace, quam inter nos, & verò in quauis hominum congregatione esse oportet. S. Ber: in paruis ser 63. cùm illud pronunciasset cant. 4. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderũt,&c. pulchrè de religiosorum familijs interpretatur. Atq; inter cætera religiosos viros affirmat esse velut dentes, qui candidi sunt, & fortes, carnem non habent, corio carent, clausi labijs sunt, ne videantur, toti corpori masticant cibum, sed nullum inde ipsi saporem habent, per ordinem positi sunt, superiores alij, alij inferiores, & cùm inferiores moueantur, superiores nunquam mouentur, & si quid inter ipsos interponitur, molestissimum id est, nec pati possunt. Sic enim grauissimum omnino est, quid quid vel minimum accidat, quod eorũ vnionem, atque fraternam charitatem perturbet. Etenim nihil pace præstantius, nihil cõtentione damnosius, & grauius (dixit S. Io: Chrys h. 36. in gẽ.) [Pax amica (inquit s. Greg. *Dentes, religiosi.*
,, Nazian: or. 3. de pace) nõn re duntaxat, sed
,, nomine quoque ipso suauis, & iucunda. Pax
,, amica, vbi nàm nos tantò iam temporis spa-
,, cio reliquisti? ecquando ad nos reditura es?
,, Equidem te super omnes mortales expeto,
,, atque exosculor, & præsentem amplector, &
,, absentem eo animi affectu reuoco; vt nec
,, Patriarcha ille Iacob paribus vnquam luctibus, lacrymisq; Iosephum desiderarit. Nec
,, Dauid amicum suum Ionatham in acie ex-
,, tinctum, aut postea filium Absalonem &c.]
Charitatem, & pacem colere, ac retinere debemus, velut Christi optimum patrimonium nobis testamento relictum, cum dixit, Pacem do vobis, pacem meam relinquo vobis, Io: 14. Quod si paternam hæreditatem quisque mordicus tenet, nec eripi eam sibi patitur; meritò deplorat s. Basilius or. aduersus eos, qui calumniantur, quod tres Deos colamus; *Pax Christi patrimonium.*
,, [Lacrymæ, inquit, procidentes intercipiunt
,, vocem, cùm cogito, quod charitate, & pace
,, nobis à Domino relicta, non quærimus id,
,, quod relictum est. Charitas relicta est, &
,, pugna inter nos versatur. Vnio data est, &
,, odium accensum est, &c.] Meritò argumentatur s. Chrys. ser. de libello repudij, tom. 4.
,, [Si sæpè hoc seruis mutuæ dilectionis causa
,, fuit, quia ambo vni, & eidem Domino ser-
,, uiunt; multò magis nobiscum hoc fieri con-
,, uenit, quando eundem conditorem, & opi-
,, ficem habemus.] Cæterum h. 34. in priorem
ad cor. Epistolam, alia plura adducit vnionis. & concordiæ argumenta.

Primum illud est; Deum propterea in hominum creatione vnum fecisse primum hominem, omnesq; alios voluisse originem ab illo vno ducere, vt maior esset inter homines charitas, & vnio, tanquam ab vno deriuatos, & sanguinis cognatione coniunctos. Quod etiam habet s. Augustinus lib. de bono coniugali c. 1. & lib. 12. de Ciu. Dei c. 21. & 16. [Alia animalia creauit Deus masculũ, *Hominis creatio.*
,, & fœminam, & hominem solum, formauitq;
,, mulierem ex illius costa. Vt vehementius
,, commendaret vnitatem, & vinculum con-
,, cordiæ; si non tantùm inter se naturæ simili-
,, tudine, verùm etiam cognationis affectu ne-
,, cterentur.]

Secũdum propterea etiam virum præesse, mulierem subesse voluisse, quoniam inter æquales est æmulatio; itaque noluit esse democratiam, sed regnum.

Tertium eandem ob causam mulier ex viri costa, filij ex vtroque, viro, & muliere; vt maior charitas, & concordia.

Quartum aliam coniunctionis formam commentus est insuper, cognatorum connubio interdicto; ad alienos nos eduxit, illos vicissim ad nos pellexit.

Quintum nec fuit hoc satis: sed vt opus nobis inuicem haberemus, fecit, vt hinc quoque nos congregaret, quãdo teneri amicitias vtilitate vel maximè videmus. Hinc est, quod non omnia omnibus in locis nascuntur; vt alij aliorum opera, & subsidio indigerent. Duas accipe Ciuitates, pauperem vnam, alteram opulentam, ac diuitem: neutra sibi sufficiens est, nec sola potest per se sola consistere:

ftere: sed & pauperes diuitum egent subsidio, & hi rursum pauperum opera, & labore; Ita Deus charitatem vult intra vtrosq; foueri.

At quartum hoc argumentum rursum idē autor inculcat in h. 20. in Epistolā ad ephes. his verbis. [Permisit Adæ, vt sororem suam in vxorem duceret; immò & filiam, quin & propinquius quiddam, quàm filiam; carnem scilicet suam ipsius; vt in vnum eos coniungeret. Post verò cauit, ne ducerentur sorores, ac filiæ, ne dilectionem rursum in vnum constringeremus.]

Primum verò argumentū extendit Lactātius in epit. c. 7. non solùm nos ab vno homine genitos, sed etiam ab vno Deo creatos inquiens. [Si facti ab vno Deo, & orti ab vno homine cōsanguinitatis iure sociamur; omnem igitur hominem diligere debemus.] Addit, etiam ex Christi fraternitate, & cognatione, qua omnes coniuncti tenemur; s. Maximus Taurinensis Episc. h. 2. de Auaritia; quam maiorem multò, quàm sāguinis fraternitatē, debere in nobis vim habere ratiocinatur. [Maior est, inquit, fraternitas Christi, quàm sanguinis. Hæc enim similitudinem tantum corporis refert; illa vnanimitatē cordis, animæq; demonstrat; Act. 4. Erat cor vnum, & anima vna.]

Sed quintum fuit etiam s. Gregorij h. 10. in Ezech. [Poterat, inquit, Deus vnicuique regioni fructus omnes tribuere; sed si alterius regionis fructu non indigeret, communicationem cum altera non haberet. Ita etiam virtutes sanctorum distribuit, &c.]

Sextum argumentum habet s. Chrys. ex matrimonio, h. 12. in ep. ad coloss. de quo Gen. 2. dicitur, erunt duo in carne vna. [Si enim duo non fierent vnum, non efficerent multos. Quando verò in vnitatem deueniunt, tunc efficiunt.] Magna est vnitatis potētia. Id ipsum de spiritualium filiorum procreatione affirmare licet. Non enim iuuantur à nobis proximi, dū inter nos discordias, & dissensiones obseruant. Plurimum verò si charitatem, atq; animorum vnionē animaduerterint. In oratione in laudem s. Athanasij scribit s. Nazianzenus. [Athanasius percutientibus Adamas, dissidentibus magnes arcana naturæ vi ferrum trahens, ac durissimā omnium materiam sibi adiungens.] Alterum scilicet operabatur patientia, inuictaq; animi fortitudo; Alterum eximia charitas. Et verissimè s. Io. Chrys. h. 71. in Io. [Charitas magis conuertit mundum, quam miracula: Nihil magis conturbat gētiles; quàm quòd nulla est charitas. Non enim ita signis adducuntur, vt vita; quam nihil adeò, vt dilectio commendat.] Et h. 81. potentiorem esse ad persuadendum pacem demonstrat, quàm miracula; sicut discordia debilitat, ita concordia corroborat. Et Christus Apostolos missurus ad mundi conuersionem, orauit pro illis Patrem Io. 17. Vt sint vnum, sicut ego, & tu vnum sumus.

Septimum argumentum est; quia vnio, atque concordia terribilis est hostibus nostris cant. 6. terribilis vt castrorum acies ordinata. [Si milites (inquit, eo loco s. Gregorius) strictim, & cōcorditer gradiuntur, ab hostibus timentur, quia dū in eis aditū per scissuram nō aspiciunt, qualiter eos penetrent, non inueniunt. Sic in multitudine fidelium necesse est, vt pugnans contra malignos spiritus pace charitatis constringatur, quò salua sit. Si enim pacem tenet, terribilis hostibus apparet: si per discordiam scinditur, vndique ab hostibus leuiter penetratur.] Eandem sententiam habet h. 8. in Ezech. [Castrorum, inquit, acies tunc terribilis hostibus est, quando ita fuerit constipata, vt in nullo loco interrupta videatur. Nam si locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, iam suis hostibus terribilis non est. Nos ergo cùm contra malignos spiritus aciem ponimus, necesse est, vt per charitatem semper vniti, & constricti, nunquam interrupti, per discordiā inueniamur. Quia si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, vnde ad feriendos nos hostis valeat intrare. Charitatē is non timet, quia carne non premitur; abstinentiam non timet, quia cibo non vtitur: eleemosynam non timet, quia diuitijs non eget. Charitatem mutuam timet, & inuidet concordiæ; quia hanc tenemus in terra, quā ipse amisit in cœlo.] Et s. Anselmus in caput 3. ep. ad coloss. [A tentatore citiùs quodlibet opus euellitur, si solutum à vinculo charitatis inuenitur. Si verò mens charitate ducitur, & proximi dilectione constringitur; cùm tētationum motus quilibet ei iniusta suggesserint; obicem se illis ipsa dilectio opponit, & nascentia in corde vitia reprimit.]

Octauum argumentum sumitur ex animalibus mutis, & bestijs. Nam charitatis, & mutui auxilij, & opis exempla ex auibus, cornicibus inquam, & gruibus, proponit S. Basilius or. 19. de prouid. & s. Euseb. Emiss. h. de eo, Arundinem quassatam nō confringes. [Alter, inquit, alterius commodis studeamus, inuicem labores, & onera nostra portemus; Quem affectum etiam ferę, & aues habere dicuntur. Nam aues, quæ ex partibus transmarinis ad nos aduolant, si qua forte illarū volando lassetur, imbecillam suscipiunt fortiores, alarum remigio subiecto, leuem sarcinam iunctis viribus ferunt &c. Ceruorum itē greges, cùm aquas natatu traijciunt, alter super alterum capita cornibus onerata componunt; & si primus fatigetur, alter illi succedit.] S. Aug. lib. 83. qq. q. 71. & in ps. 41. & ler.

& ser. 23. de verbis Apostoli, cum verba proposuisset Pauli; Alter alterius onera portate. [Cum in hac, inquit, vita, idest in hac via sumus, onera inuicem nostra portemus, vt ad eam vitam, quæ caret onere, peruenire possimus.] Adsertq; ceruorum exemplum, quod ex Plinio sumptum est lib. 8. c. 32. Et quoniã vt monuit Paulus, sumus omnes inuicem mẽbra vnius mystici corporis, quod est Ecclesia; opportunè ex mutuo eiusdem corporis amore ratiocinatur s. Aug. lib. 50. homiliarum h. 15. [Qualiter nos inuicẽ diligere debeamus, etiam de sanitate, vel firmitate membrorum corporalium possumus euidenter agnoscere, quando sanum est caput, quomodo congaudent omnia membra, & placent sibi de singulis cætera membra? & quãdo aliquid mali patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra; spinam calcat pes, illuc conuertuntur omnia membra; spina dorsi incuruat se, & deponunt se omnia membra, oculi non cessant quærere, aures audire, manus operari, & quæ sequuntur.] Sed & corporis nostri membra mutua sibi præstare officia, monet s. Greg. tertia parte pastor: admon. 11. idemq; & corporis vnius mystici membra debere. [Sic, sũt inquit, vniuersi cõsistentes in fide, sicut multa membra vno continentur corpore, quæ per officium quidem diuersa sunt; sed eo, quo sibi vicissim congruunt, vnũ fiunt. Vnde fit, vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur; ori auditus auriũ seruiat.]

Rursum verò ex animalibus, aut vniuersa potiùs natura, alio modo ratiocinatur s. Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 32. et omninò 9. fuerit argumẽtũ vniuersã quippe naturã vnitatis amãtẽ, vnitatis tenacem in omnibus esse ostendit, ex animalibus cunctis, quæ percussa, aut diuisa dolent; vnitatis scilicet, & cõiunctionis cupida. Dolor enim ex continui diuisione nascitur. [Non appareret, ait ille, quantus in inferioribus creaturis esset appetitus vnitatis, nisi dolore bestiarum. Ideò enim Deus eas dolere voluit, vt appareret, quam sit illa anima in sui corporis vniuersitate auida vnitatis, & tenax.]

Huc etiam Decimum spectat argumentũ ex eorundem animalium partibus, quæ vinculis, & membrorum omnium colligationibus constant, quibus sublatis dissoluuntur omnia, nec stare possunt, nec operari. Sic enim & vniuersum ecclesiæ, & cuiuluis hominum cõgregationis corpus, mutuæ charitatis, atq; vnionis vinculo, & colligatione sustentatur, & stat. Tolle charitatem, tolles congregationem. Ita s. Basilius interpretatur illud ps. 140. Dissipata sunt ossa nostra secus infernũ. Vt enim ossa in corporibus nostris connectuntur commissuris articulorum, neruisq; firmantur, & ligamentis; sic charitatis, pacisq; colligatio in Dei ecclesia, veluti cognationem quandam efficit spiritualium ossium, atque in vnum conspirationem. De his à cõcordi harmonia semotis, solutisq; & quasi luxatis dicitur; Dissipata sunt ossa nostra secus infernum.

Simile argumentum est ex ædificijs, quæ colligationibus item parietum consistunt: & nauium eodem modo. Ita s. Basilius or. aduersus calumniatores, quod nos tres Deos dicamus. [Ædificationem, ait, consistere impossibile est ligamẽtis detractis, & Ecclesiã in altum crescere vinculis non colligatam, pacis, & charitatis.] Et rursum or. 1. de amore in Deum, & proximum: [Vt nullum ædificiũ stare potest, vincula vbi sustuleris; sic nec Ecclesia augeri, & ad suum fastigium perduci poterit, nisi pacis, & caritatis vinculo constricta fuerit.] Et s. Io. Chrys. h. 8. in Epistolam ad Coloss. [Vt in naui & si magna sint instrumenta, nisi fuerint subligacula, nihil proderunt. Et in domo, nisi sint colligationes, & cõtignationes: & in corpore etiam si magna sint ossa, si non fuerint vincula, & compagines, nihil proderunt. Ita quicunque habuerint rectè facta, inania sunt omnia, nisi sit charitas, quæ vinculum est.] Idem argumentum sumitur ex cœmento. Non enim faciunt domum lapides, & saxa, nisi cœmento iungantur. Quod est ibi cœmentũ, hoc est charitas, & vnio in Ecclesia, & cõgregatione quauis. Hoc argumento visus est s. Chrys. h. 7. operis imperfecti [Sicut, inquit, in corporali ædificio lapis ad lapidẽ cœmẽto mediãte cõstringitur, sic in ædificio ecclesiæ Christianus ad Christianum charitate mediante connectitur. Si ergò tollatur cœmentum, corruat ædificium, necesse est, & pereunte charitate, perit omnino congregatio:] s. Bernard. etiã ser. 1. de dedicatione Ecclesiæ. [Disiuncta ligna, & lapides domum non faciunt; nec in eis habitare quis potest: sola verò coniunctio domum facit &c.]

Decimum tertium argumẽtum est ex fundamento domus, charitas, quippe velut ecclesiæ fundamentum est. Vnde s. Greg. h. 23. in Ezech. [In ædificio, inquit, lapis lapidem portat, & qui portat alterum, portatur ab altero. Sic in Sancta Ecclesia, vnusquisque & portat alterũ, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, vt per eos ædificium charitatis surgat. Omne autem põdus fabricæ fundamentum portat, quia mores omnium simul solus Redemptor noster tolerat.] Propterea s. Io. Chrys. loco proximè adnotato, Christum obseruat non solùm in charitate, sed in fraternitate, nec solùm in vna, sed in gemina, fundasse ecclesiam. Vidit, inquit, duos alios fratres &c. [Super fraterni- Matth. 4

terni-

ternitatem charitatis, ecclesiæ composuit fundamentum: vt radicibus charitatis exuberans quasi humor ascendat in ramos. In veteri testamento ædificaturus populum illũ per legem, super Moysen, & Aaron fratres posuit ędificationis initium. Quoniam autem abundantior gratia futura erat noui testamenti, quàm veteris, ideò populum illum ædificauit secundùm vnam fraternitatem, hunc autem secundum duas.]

Decimum quartum argumentum non absimile ducitur ex arborum radicibus, quo s. Chryſ. vtitur h. 27. in posteriorem ad cor. epistolam. Sic autem loquitur. [Non tantum timeo externum bellum, quantum pugnam domesticam, quoniam & radix, quando bene compacta fuerit in terra, nihil à ventis patietur arbor, licet concutiatur: si autem illam intus vermes deuorẽt, etiam nullo turbante cadet.]

Decimum quintum petitur ex naturali viuentium omnium vita. Vt enim humore sustentatur naturalis vita, eoq; deficiente pereunt vniuersa. Ita spiritualis vita, charitate atque vnione vegetatur, crescit, & deficit s. Chryſ. h. 32. operis imperfecti. [Quod est in herbis, aut arboribus humor, hoc est in hominibus amor; sicut herbæ ex humore nascuntur, & crescunt, sic homines per amorẽ incipiunt, & augentur.] Totidem verbis eandem sententiam repetit h. 21. ex varijs Matthæi locis. Atq; huc etiam spectat illud s. Augustini ep. 34. ad Paulinum. [Quis dubitet nos vno spiritu vegetari, nisi qui non sentit, qua nobis dilectione vinciamur?] Omninò Charitas, & vnio vita est spiritalis cuiusq; Congregationis, & quę hominem facit spiritalem. s. Greg. tertia parte pastor: admon. 23. [Discordes, inquit, certissimè sciant, quia quantislibet virtutibus polleant, spiritales fieri nullatenus possunt, si vniri per concordiam proximis negligunt.] Et adfert illud Pauli Gal. 5. fructus spiritus est charitas, gaudium, pax. Et 1. cor. 3. cùm sit inter vos zelus, & contentio, non ne carnales estis? Et ps. 150. Laudate eum in tympano, & choro. [In tympano namque sicca, & percussa pellis resonat, in choro autem voces sociatæ cõcordant. Qui ergò corpus affligit, sed concordiam deserit, Deum laudat in tympano, sed non in choro.] Ita etiam s. Prosper hunc interpretatus est locum. At idem s. Greg. h. 8. in Ezech. virtutes omnes absque hac nullas esse demonstrat. [Sine concordia, inquit, virtutes reliquæ virtutes non sunt. Non abstinentia; vnde ps. 150. laudate eum in tympano, & choro, Tympanum, in quo corium siccum resonat, est abstinentia: chorus verò, vbi voces cõcorditer cantant, charitatis cõcordia. In vtroque simul laudandus Deus. Non sapientia. Mar. 9. Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. Et vniuersæ Hebr. 12. Pacem sectamini cum omnibus, sine qua nemo videbit Deum. Et Matt. 5. Si offers munus tuum ad altare, &c. Hinc perpendite, quãtum sit malum discordiæ, propter quod, & illud abijcitur, per quod culpa laxatur, hoc est sacrificium.] Et Petrus Chrysologus ser. 53. qui est de pace. [Meritò Christianæ virtutes virescunt in eo, qui vnanimitatem Christianæ habet pacis, nec peruenitur ad vocabulum filij Dei, nisi per nomen pacifici: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.]

Decimum sextum est ex circulo. In quo lineæ, quo magis accedunt ad centrum, eo magis vniuntur. [In circulo (inquit S. Dorotheus ser. 6. quod proximum iudicare non debemus) quò magis lineæ accedũt ad centrũ, eò magis inter se propinquę fiunt. Deus velut centrum; lineæ ad centrum sunt viæ, & conuersiones hominum.] Quò magis Sancti ad interiora penetrant, vt ad Deum accedant, magis etiam inter se coniunguntur per charitatem, & quò magis inter se vniuntur, magis etiam vniuntur cùm Deo.

Decimum septimum ex malo punico sumitur à Theodor. lib. 3. in cant. Dum enim interpretatur illa verba; Emissiones tuæ Paradisus malorum punicorum. [Pro malo, ait, punico charitas intelligitur. Quandoquidem sub vno eiusdẽ mali cortice multa sunt grana, ita mutuò inter se conserta, vt se vicissim non comprimant, neque corrumpant; sed integra conseruentur, nisi aliqua in medio putredo nascatur. Diuisiones autem illæ diuersos gradus, & status significant &c.] Sed & rubicundus granorum color ardentem ostendit charitatem, & s. Bern. in modo benè viuendi c. 41. [Propter hoc, ait, sumus cõgregati in vnum, vt seruitio Dei omnes vnum spiritum, & vnum animum habeamus. Nihil prodest, si nos contineat vna domus, & separet voluntas diuersa.] Cant. 4.

Decimum octauum ex hominis compositione ex carne, & spiritu, ex corpore, & rationali anima. Ita s. Bernardus ser. 2. in die Natalis Domini, adducens illud Gen. 1. Inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitæ. [Qualis, inquit, artifex, qualis vnitor rerum, ad cuius nutum sic conglutinatur sibi limus terræ, & spiritus vitæ? Iuxta sapientiam filiorũ huius sæculi, vbi sociantur summis inferiora, præualent, qui potestatem habent, & humilioribus vtuntur pro libitu suo. Conculcat fortior minùs fortem, ridet sapiẽs indoctum, simplicem fallit astutus, potens despicit imbecillem. Non sic in opere tuo Deus. Non ad hoc sociasti spiritum limo, sublimem humili, dignam, & excellẽtem creaturam abiectæ, & humili massæ. Charitatem mihi con-

iunctio

,, iunctio ista commendat; charitatem in hac ,, ipsa conditionis propriæ pagina lego; charitatem in ipso statim principio, non solùm ,, prædicat, sed ingerit mihi manus benignissima creatoris.]

Decimum nonum ex concordia, & pace malorum, atq; vnione ad malū aliquod perpetrandum. Ita s. Nazian. argumentatur in or. 3. de pace: [Latrones sceleris vinculo inter ,, se deuincti pacem colunt, & tyrannidis socij, ,, aut furti consortes, aut coniurati publicę trāquillitatis perturbatores, aut adulterij participes. Nos autem ea animi peruersitate sumus, vt nec concordiæ vllius fœdere, ac vinculo constringi, nec vnquam in vnum coire possimus; nec ratio, atq; oratio vlla existat, quæ huic morbo medeatur. Quin potius, quasi malitiæ, non virtutis doctores, ac discipuli, multos discordiæ igniculos adijcimus; pacis autem, & concordiæ leuissimam, immò nullam prorsus curam habeamus.

Charitas es alienū. Vigesimum est, quia charitas hæc, & dilectio mutua est veluti æs alienum quoddam, & præcipuum, vel etiam vnicum debitum nostrum, iuxta illud Apostoli Rom. 13. Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Ideo S. Basilius in regulis fusioribus 2. [Vt æs alienum, inquit, à nobis charitas exigitur.] Et S. Ambrosius lib. 6. in Lucam c. 4. [Veh mihi, si non dilexero. Reddamus licet crucem pro cruce, funus pro funere, nunquid reddimus, quod ex ipso, & per ipsum, & in ipso habemus omnia? Reddamus ergò amorem pro debito, charitatē pro munere, gratiam pro sanguinis pretio.] Et S. Aug. Ep. 62. ad Celestinum diaconum. [Sola charitas etiam reddita, semper detinet debitorem. Redditur enim cùm impenditur; debetur autem, etiam si reddita fuerit, quia nullum est tempus, quando impendenda iam nō sit, nec cùm redditur, amittitur, sed potius reddendo multiplicatur. Habendo enim redditur, non carendo.] Et Ep. 135. ad Seuerum Abbatem. [Charitatis perpetui debitores sumus, eamq; tantò magis debemus, quātò amplius impenderimus.] Et s. Anselmus in caput 13. Epistolę ad Rom. [Cætera cùm reddita fuerint, non debentur. Dilectio autem tantò magis debetur, quantò amplius impenditur. Ipsa est, quæ semper redditur, & semper debetur. Debetur enim etiam si reddita fuerit, quia nullum tempus est, quando impendenda non sit.] Ac demum s. Bern. ser. 12. in ps. qui habitat, illa Pauli verba tractās; [Non hoc inquit, voluit, vt alia debita negarentur cum idem ipse dicat, cui honorem, honorem. Sed sicut inter radios solis minora luminaria non videntur, non amota, aut extincta, sed ampliori charitate tecta interim apparere non possunt: Sic dilectio debita quæuis superās, quasi sola regnare debet in nobis, vt quid quid debetur cæteris, sibi vendicet, et ex dilectione omnia faciamus.]

Vigesimum primum ex ipsa hominis appellatione s. Ambrosius lib. 3. off. c. 3. [Homo inquit ab humo dictus, quę nihil cuiquam eripit, sed omnia largitur omnibus, & diuersos in vsus omnium animantium fructus ministrat: Inde appellata humanitas, specialis, & domestica virtus hominis, quæ consortem adiuuet. Nunquid membrum tuum alterius membri officium sibi vendicat? Quin potius si dolet vnum membrum, compatiuntur omnia membra, &c. Sic nascimur, vt consentiant mēbra mēbris, & alterum alteri adhæreat, & obsequantur sibi mutuo ministerio. Christus quoque pro vniuersis mortuus mercedem sanguinis sui euacuatam dolebit.]

Vigesimum secundum sumi potest ex bono pacis, & vnionis, maloq; ac damno discordiæ. Scitum est illud, Concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Sed s. Chrys. h. 40. in acta; [Vbi est charitas, inquit, & anima vna, quauis cythara, & tibia consonantiùs, & suauiùs omnia sonant. Hæc melodia & Deū, & Angelos lætificat, dæmonum furorem compescit, & afflictionum demulcet impetus, nec exurgere sinit, magnúq; silentium facit.] Et h. 2. in posteriorem ad cor. Epistolam; [Si cui quid acciderit graue, modo pax sit, leue est: Eoq; Christus dixit, Pacem meam do vobis. Nulla enim sunt arma tam valida Diabolo, quam pugna, quam inimicitia, quam bellum.] Multa de charitatis bono habet idem s. Chrys. h. 32. in priorem ad cor. De malo autem discordiæ satis fuerit illud, quod habet s. Nazian. illam esse fumum illius ignis, qui in fine mundi cremabit omnia. Sic enim loquitur ille or. 3. de Pace. [Vereor, ne præsens calamitas ignis illius in expectatione positi fumus quidam sit. Vereor inquam, ne huic antichristus perueniat, nostrosq; lapsus, & morbos in sui principatus occasionem arripiat. Nec enim sanos adorietur, nec charitate septos, atq; firmatos. Verùm regnum in seipsum priùs diuidi necesse est, atq; ita fortem eam rationem, quæ nobis insita est, tentari, atq; vinciri, ac tum vasa diripi.] *Discordia.*

CAPVT XVIII.

Charitatem celari vix.

PORRÒ & si verum sit id, quod loquitur s. Greg. h. 34. in Euang. in corde interdum latere charitatem, neq; se in opere prodere. [Plerumque, inquit, charitas occupationibus præpedita, & intus flagrat in corde, & tamē nō monstratur in opere, quia & sol cùm nube tegitur

tegitur, non videtur in terra, & tamen ardet in cœlo.] Vix tamen ita occultari poteſt, vt quauis occaſione data ſeſe non prodat. [Ardens enim (inquit s. Chryſ. in pſ. 41) res eſt natura dilectionis, nec poteſt anima ſuſtinere, vt eam ſilentio teneat, & ideò amās Paulus dicebat 2.cor.6. Os noſtrum ad vos apertū eſt Corinthij; hoc eſt non poſſum continere, et ſilentio premere dilectionem; ſed vos ſemper, et vbique, et in mente, et in lingua circumfero.] Sed et idem ipſe s. Greg. h.30. [In dilectione, dixerat, conditoris, lingua, mēs, et vita requirantur. Nunquam eſt Dei amor otioſus. Operatur enim magna, ſi eſt; ſi verò operari renuit, amor non eſt.] Atq; huc ſpectat illud s. Hieronymi ep. 1. ad Heliodorum c.1. [Quod ardenter volebam, diſſimulare nō poteram.] [Impatiens namq; eſt animus, (loquitur s. Auguſt. lib. 2. ſoliloq. c. 1.) nec lacrymis modus fit, niſi amori detur, quod amatur.] At de amoris vi, atque efficacitate à ſcriptoribus, tum prophanis, tū ſacris narrantur plurima, quæ longum eſſet, ac penè infinitum commemorare. s. Dion. Areopagita in lib. de diu. nom. c. 4. ex Hierotheo in libro de amoris laudibus, duo præcipuè amori attribuit; Vim vniendi, & dimouendi amātem de ſuo ſtatu, & transferendi in rem amatam; ita vt de illa ſemper cogitet, maximèq; ſit ſollicitus. [Amor, inquit ille, vim habet faciendi vnum, & colligandi, præſtantiq; modo res inter ſe miſcendi &c. Dimouet autem de ſtatu, nec ſuos eſſe amantes patitur, ſed eorum etiam, quæ amantur. Vndè Paulus, viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Immò Deus ipſe omnium amore ductus extra ſe fit rerum omnium procuratione; atque ex ſtatu, quo ſuperat omnia, & ab omnibus ſecretus eſt, ad eum, quo in omnibus eſt, demittitur &c. Itaque Zelotem ipſum appellant; vt magno, ac benigno in ea, quæ ſunt, amore præditum, excitantemq; ad ſtudium amatorij ipſius deſiderij.] Et rurſum paulò poſt. [Amorem vim quamdam coniungentem, & miſcentem intelligamus, quæ ſuperiora impellit, vt inferioribus proſpiciant, & conſulant; paria, vt inter ſe ſocietate iungantur; inferiora, vt ſe conuertāt ad ſuperiora.] Hæc ille: quibus nō otioſum, ſed maximè operatiuum amorem eſſe declarat.

Amoris vis.

CAPVT XIX.

Charitatem quæ turbent.

SVNT autem multa, quæ charitatem turbāt, atque impediunt, noſq; tanto ſpoliant bono. Charitatem erga Deum turbat, ac tollit peccatum, de quo non eſt nunc pluribus dicendum: hoc enim directè cum diuina charitate pugnat. Mutuam verò inter nos, duobus maximè turbari ſcripſit s. Bern. ſer. 5. in Aſſumpt. B. Mariæ; obſtinatione, & ſuſpicione. Charitas enim non quærit, quæ ſua ſunt; obſtinatio ex abundantia naſcitur in proprio ſenſu. Ideò s. Paulus hortabatur, vt idem omnes ſapiamus, idem dicamus, ne ſint in nobis ſchiſmata. Et pſ. 54. In domo Dei ambulauimus cum conſenſu. Diuerſitas voluntatum mater diſcordiarum eſt, quibus ſi pertinaciam addideris, & obſtinationem, mater quoque contentionum, & pugnarum erit. [Angelis (ait s. Ber. ſer. 1. in feſto s. Michaelis) multa placent in nobis, ſobrietas, caſtitas, paupertas voluntaria, crebri in cælu gemitus, & orationes cum lacrymis, & cordis intentione, ſed ſuper omnia hæc vnitatem, et pacem à nobis exigunt Angeli pacis: qui formam quandam ciuitatis ſuæ repræſentant in nobis: & quæ ſequuntur.] At quis neſciat, obſtinationem, ac proprij iudicij abundantiam ex ſuperbia naſci? s. Auguſt. in ep. 120. ad Honoratum c. 22. cùm apud s. Paulū legiſſet, charitas non æmulatur, non inflatur; [Ideò, inquit, non æmulatur, quia non inflatur. Vbi enim præcedit inflatio, continuò ſequitur æmulatio, quoniam ſuperbia mater eſt inuidentiæ.] Hoc intelligens, moriturus Iacob, atque in pace, & charitate fraterna filios ſuos viuere volens, primogenito Ruben dixit Gen. 49. Non creſcas, ideſt ne ſuper fratres tuos extollaris, neque ſuperbias, eò quòd primogenitus ſis, quæ dignitas apud Hebræos erat maxima; quia aſcendiſti cubile patris tui; hoc te in humilitate contineat. Nobis verò religioſis loquitur s. Ber. lib. de modo benè viuendi c. 41. [Propterea ſumus congregati in vnum, vt ſeruitio Dei omnes vnum ſpiritum, & vnum animum habeamus. Nihil prodeſt, ſi nos contineat vna domus, ſi ſeparet voluntas diuerſa.]

Suſpicio, & obſtinatio.

Proprium iudicium.

1. cor. 13.

Alterum, quod plurimos, & maximè turbat, ſunt leues, atque inanes ſuſpiciones. Nāque in omnibus malè ſuſpicantur quidam, omnia in deteriorem interpretantur partem. Ita & ipſi turbātur, & turbant cæteros, cum quibus viuunt. Intelligant illud Pauli, charitas non cogitat malum; charitas omnia credit. Et illud s. Bernardi Ep. 178. ad Papam Innocentium. [Non eſt ſincerus amor, vbi dubietatis ſcrupulus ſuſpicionis fecem retinet. Agnoſcāt in ſe charitatis defectum, quam ſi haberent, optimè de omnibus opinarentur, nil mali vererentur.]

Tertium addit ſimulationem idem Ber. in paruis ſermonibus ſer. 44. [Vnitatem, inquit, & pacem fraternam turbat obſtinatio, ſuſpicio, ſimulatio. Charitas enim tota ſimplex eſt, & aperta, ab omni dolo, & ſimulatione aliena:

Simulatio

aliena: Simulare non didicit; sed nec simulantes diligit.] Lege S. Greg. lib. 10. mor. c. 16. vbi pulchrè interpretatur illa verba Iob. Deridetur iusti simplicitas. Ostenditq; quam sit diuersa iustorum sapientia à sapiētia huius mūdi. Et adfert illud ex. 8. Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro? [Quem enim, quæ simplicissimum est, & candidum animal, edere Ægyptij dedignabantur. Sed quod abominantur Ægyptij, hoc Israelitæ offerunt Deo. Sic simplicitatem conscientiæ, quam iniusti quique velut abiectam despiciunt, hanc iusti in virtutis sacrificium vertunt.]

Affectio singularis & ppria commoda. Quartum his addi possunt affectio singularis erga aliquem, quæ plurimum offendere cæteros solet. Amor, & studium propriorum commodorum. Dum enim quisque, quod suū est, quærit, oritur diuisio, & charitas læditur, quæ nō quærit, quę sua sunt, quemadmodum loquitur Apostolus, sed quæ aliorum, & alia eiusmodi plura, quæ obseruare vnusquisque poterit. Iam enim nimis multa video me de charitate scripsisse, quā rebus magis, quam verbis, exibendam esse non ignoro. hoc vnum admoneo; Vt inęstimabile charitatis, & pacis bonum tuearis, atque retineas; multa ab ijs, quibuscùm viuis, toleranda esse; atque à multis abstinendum tibi, ne offendas cæteros. *Patientia.* [Quibus vero laudibus, (inquit, S. Ber. ser. 1. in festo omnium Sanctorum,) dignum putas facere illum, qui sine querela conuersans inter fratres, tota sollicitudine cauet, ne quid in eo fit, quod ab alijs tolerari oporteat, & quidquid in alijs est onerosum, patientissimè portat?] [Non cauendum autem, addit ser. 29. in cant. tantum ab offensis grauioribus, vt ab aperto conuitio, seu maledicto, clandestinoue susurrio, sed cauenda sunt, & leuia: si tamen leue debet dici, quodcunque in fratrem pręsumpseris voluntate lædendi]

FINIS LIBRI QVINTI.



DE ODIO,
ET INIMICORVM DILECTIONE.
LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

De duplici Odio duplici Charitati opposito.

Odium duplex.



HARITATI odium aduersatur: atque vt duplex est charitas, Dei, & proximi; ita duplex odium considerare licet, quod duplicem oppugnet charitatē. De priori s. Augus. in 2. libro de ser. Domini in monte c. 22. tractans illa Domini verba Matt. 6. Nemo potest duobus Dominis seruire: aut enim vnū odio habebit, & alterum diliget: odio inquā habebit Diabolum, & diliget Deum. Aut alterum sustinebit scilicet diabolum; & alterum contemnet scilicet Deum: obseruat illud verbum, contemnet. Non enim dixit, odio habebit; quoniam nullius ferè conscientia Deū odisse potest: contemnit autem, & non timet, qui quasi de eius bonitate securus est. *Odiū Dei.* Sed hunc locū retractat in primo lib. retrac: c. 19. Multi enim sunt, de quibus scriptum est in ps. 73. superbia eorum, qui te oderunt, ascēdit semper. Origenes quoque sub finem h. 2. in ps. 37. Non posse hominem in hac vita nō haberi odio, hoc argumento cōfirmat; quod & Christus à Iudęis odio habitus fuit, & Deus ipse odio ab aliquib[9] habeatur. Nā & propheta ait in ps. 138. Nōne odiētes te Domine oderam, & super inimicos tuos tabescebā? perfecto odio oderā illos. Hæreticos quoq. addit odio habere Deum, & illius verba, & Spiritū S. Verùm quod ad Christū attinet; is à Iudæis odio habitus est, vt homo erat, neque odium illud fuit odium Dei, nisi materialiter, hoc est hominis, qui Deus quoque erat; sed illi Deum non credebant. Quod autem ad Deum spectat; siue hæretici, siue peccatores, quicumque odisse Deum dicantur; odium est materiale, non formale; implicitum, non explicitum: non inquam habēt actum odij elicitum, sed contemptum præceptorum Dei peccatores. Aut impugnationem veritatis, & fidei diuinæ, & ecclesiæ Dei, Hæretici. Hoc igitur accipiamus; obiectum voluntatis nostræ esse bonum,

Voluntas circa bonum.

bonum, Deumq; esse summum, & omne bonum. Alterum item accipiamus, quod probatione non indiget. Quilibet enim concedet, facultates, & vires animæ nostræ tum cognoscentes, tum appetentes, ita esse natura comparatas, vt in obiectum suum sibi, vt par est, propositum, atque coniunctum, vnaquæq; natura feratur, nec possit nō ferri. Itaq; vt veritati clarè propositæ non potest non assentiri mens nostra; ita voluntas, & si circa bonum maiorem habeat libertatem amplectendi, aut repudiandi hoc, aut illud particulare bonum, aut etiam sustinendi actum, bonum tamen vniuersum repudiare, aut odisse nō potest, & summum bonum sibi clarè propositum non potest non amplecti, & amare, repudiare, & odisse non potest. Ita conficitur, in beatis Dei odium esse non posse; sed summum semper amorem, & charitatem adesse. In damnatis, & dæmonibus esse sanè odium, quo & Deum blasphemant; sed non est odium Dei, vt Deus est. Quis enim summum, & omne bonum oderit? sed Dei, vt scelerum vindex est, & cruciator ipsorum, hoc est vt illis rationem habet mali. Denique de viatoribus, aut idem dici potest, si quis tam malus reperiatur, qui in odium erumpat: Qui enim diuinam essentiam non vident, & particulares experiuntur effectus, qui illorum voluntati aduersantur, in odium autoris illorum prouocantur. Aut intelligere oportet odium materiale, quo Dei iussa violantur, & contemnuntur. Quemadmodum de peccatoribus vniuersè pronuntiauit Dauid.

Odium hominis.

De posteriore autem hominis odio apud prophanos scriptores celebris est. Atheniensis Timon, qui non vnum aliquem particularem hominem, sed omnes homines, vel etiā seipsum, summo prosequebatur odio. Duoq; de illo prę̨sertim commemorantur. Alterum; quod Alcibiadem puerum obuiū complexus est, & osculatus, magnoq; amore prosecutus; quod Atheniensibus magnorum malorum causam futurum præuideret. Alterum; quod ficum excisurus horti, in qua iam multi se se suspenderant, in senatu priùs edixit; si quis vitæ affectus tædio suspendium cogitat, properet ad laqueum priusquam ficum succidā. At hæc plusquam bestialis fuit, ac feralis sæuitia hominis, totiq; repugnat naturæ, quæ docet illum amare, qui sit eiusdem naturæ consors, & particeps. quod in cunctis quoq; bestijs manifestum est. Multò magis eum, qui sanguinis etiam cognatione sit coniunctus; quiq; sit tibi vtilis, ac beneficus; quem si non ames, & habearis ingratus, & inhumanus, & contra iustitiam pecces.

CAPVT II.

Inimicorum dilectio ex Sacris literis.

De inimicis, quos aduersarios, atque maleficos experiaris, aut expertus fueris, quosque propterea refugit, & auersatur natura, disputari magis potest. Duasq; habet hæc disputatio partes. Alteram de illorū dilectione; Alterā de iniurijs, & damnis ab illis nobis illatis non vlciscēdis, sed condonandis.

Cæterum cum is, quem inimicum dicimus, homo sit, vt & nos sumus, proximus sanè est, eodemq; continentur pręcepto, quo iubemur diligere proximum: neque solum in nouo, sed etiam in veteri testamento, diligendus præcipitur inimicus. Namq; ex. 23. ita habemus si occurreris boui inimici tui aut, asino erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te iacere sub onere, non pertransibis sed subleuabis cum eo. Et leuit. 19. prohibemur de inimicis vindictam sumere, Non quæras, inquit Deus, vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Et prou. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere. Prunas enim congregabis, super caput eius, & Dominus reddet tibi. Itaque interrogatus Dominus Matt. 22. de legis mandatis, primum respondit mandatum esse. Diliges Dominum Deum tuum, &c. Secundum autem, diliges proximum tuū sicut te ipsum: Proximum inquam hominem quemlibet, vel etiam inimicum, qui proximi nomine continetur, quia homo est, sicut & tu. In nouo autem testamento Christus præcepit Matt. 5. Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros &c. [Non dedit consilium, sed præceptum, ait s. Aug. ser. 61. de tempore.] At enim is aduersari videntur eiusdem Domini verba c. 5. Ait enim; Audistis, quia dictum est diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Sed cum hoc nusquam legatur verisimile fortasse fuerit id, quod non pauci suspicati sunt, posteriorem sermonis huiusce partem à Pharisæis fuisse adiunctam. Aut si id non credatur; Diabolum inimicum nostrum, vel hominem malum, quatenus malus est, interpretabitur s. Aug. ser. 168. de tempore. Aut certè credi potest; quemadmodum Paulus Rom. 4. citans ps. 31. Sicut, inquit, Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus &c. Cùm tamen Dauid non dixisset (sine operibus) sed cùm nominasset iustitiam, & non opera; occasionem sumpsit argumenti: Ita & Christum, cùm leuit: 19. scriptum solùm esset, Diliges proximum tuum, sicut teipsum, deq; inimicis nulla esset expressa mentio; dictum antiquis dixisse, Diliges proximū, & odio habebis inimicum tuum; non quod

Inimici dilectio ex veteri testamento.

Ex nouo.

Quomodo odio habebis inimicum tuum

hoc dictum esset, sed quòd non dictum esset expressè, Diliges inimicum tuum; etiam si proximi nomine contineretur. Atq; hoc est, quod ille addidit; Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros; hoc scilicet veteri addendo præcepto, atque apertè declarando id, quod in eo implicitè continebatur. Sic etiam Io. 13. Mandatum, quod dedit de mutua dilectione, appellauit nouum; Mandatum nouum do vobis, non solùm, vt habet Orig. h. 9. in Num: quia charitas nunquam cadit, nec mandatum charitatis vnquam veterascit; sed nouos semper in spiritu cōseruat homines: Verùm etiā, quòd & si in veteri quoq; lege fuisset pręcepta dilectio proximi, ipse tamen renouaret, explicaret magis, & illustraret, addendo etiam nomine proximi hominem omnem intelligi.

Charitas mādatum nouum.

Aliqua tamen sunt, quæ ad inimicos pertinent, quæ consilij sunt, non præcepti. Præceptum namq; est, vt odio eos non prosequamur, sed diligamus, optando scilicet illis vera, & æterna bona, neque de illis expectemus vindictam; sed salutantes resalutemus, neque vllum omnino maleuolentiæ, aut odij præbeamus indicium. Vt autem percutienti agamus gratias, & alteram præbeamus maxillā, intimamq; cum illo familiaritatem habeamus, hæc maioris sunt perfectionis; & consilij, non præcepti. Itaque quod in libro Enchyr. c. 73. de hac re loquens s. August. diligere inimicum (scripsit) non esse tantæ multitudinis, quanta in oratione Dominica dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Sed hominum solùm perfectorum, intelligere oportet quoad ea, quæ sunt consilij, non præcepti, & eo modo, quo amicum diligimus. Alioqui præceptum ad omnes pertinet, omnesq; qui dicunt, Dimitte nobis debita nostra; dicunt etiam, sicut, & nos dimittimus debitoribus nostris; quatenus scilicet obligamur præcepto.

De inimicis pceptū & cōsiliū.

CAPVT III.

Inimicos diligi posse.

PORRÒ hanc inimicorum dilectionem non defuerunt, qui impossibilem iudicarent. Autor est s. August. in ser. 59. de tempore, Carnales scilicet homines, & omnia sensu metientes, quibus ille respondet; Christum impossibilia non præcepisse, sed perfecta. Quòd si in scripturis multæ interdum imprecationes legantur sanctorum contra inimicos; non sunt, inquit, optantis voto, sed spiritu præuidentis, sed & Io. Caff. coll. 7. Abbatis Sereni c. 21. de Dæmonibus potiùs, quàm de hominibus, vult intelligi, & optimè in ser. 61. homines ostendit August. posse se a pluribus alijs operibus propter impossibilitatem excusare; at nullum omnino posse dicere, se non posse amare. Et plura eorum, qui reipsa inimicos dilexerunt, profert exempla, tū Christi Domini, & Stephani in eodem loco, tum Iacob, & Ioseph patriarcharum, & Moysis, & Iob, & Dauidis, in ser. 168. Isaacum addit s. Chrys. h. 52. in gen. Addit etiam Deum, Moysen, Christum, Paulum, h. 7 in ep. ad ephes. & s. Leo Papa in ser. de martyribus (qui sancto Augustino quoque tribuitur, & est 47. de sanctis) longiore oratione persequitur, omnes omninò posse inimicos diligere; tametsi sancto Ioanni Chrysostomo in h. 4. in gen. valdè arduum videatur.

Diligi posse.

Plurima verò passim apud Patres omnes reperiuntur, quæ nos vrgeant. Primum enim amicos diligere omnium esse affirmant, inimicos autem proprium Christianorum. Nam & Dominus Matt. 5. dicebat, Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros. Et, si diligatis eos, qui vos diligunt, non ne & publicani hoc faciunt? Itaque Tertull. in lib. ad Scapulam c. 1. [Diligere, inquit inimicos, propria bonitas nostra, non communis. Amicos enim diligere omnium est, inimicos autem solorum Christianorum:] Et cùm gentiles aliquando Christianis obijcerent, quòd rempublicam perturbarent, & commouerēt bella, responderunt semper Patres; tantum id a veritate abesse, vt Christi præcepto debeant etiam inimicos diligere; vt videre est apud Tertull. eo loco; & s. Iustinum in 2. defensione pro Christianis, & Arnob. lib. 1. contra gentes. Et propterea Orig. h. 9. in Num. Moysen, & Aaron discipulos potiùs appellauit Euāgelij, quam legis, quòd inimicos diligerent, & pro persecutoribus orarēt. Et s. Ambr. in ser. 10. [Si te inquit non læsit frater, obsequium meretur, vt diligas: si læsit, magis obsequium meretur, vt vincas. Hęc enim nostrę Christianitatis sūma est, vt amātibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus.] Et s. Aug. ser. 18. ad fratres in Eremo. [Cæterę virtutes fidelibus, & infidelibus comunes sūt, diligere inimicos propriū Christianorum est.] & s. Leo Papa ser. 10. de quadr. [Serui Dei, & Discipuli veritatis, etiam dissimiles sui diligunt, & bellum vitijs potiùs quam hominibus indicunt, nulli malum pro malo reddētes, sed correctionem peccantiū semper optantes. Pulchrum enim valdè est, & diuinæ beneuolentię comparandum, amare proprium etiam in hoste naturam.] Denique s. Ber. ser. 48. in cant. Eum qui inimicum diligat, agnoscit velut lilium inter spinas, quòd inter malos Euāgelij impleat perfectionem. [Non mediocris, inquit, titulus profectò virtutis, inter prauos viuere bonū, & inter malignantes innocentiæ retinere

Proprium Christianorum.

ando-

,, candorem. Magis autem, si his, qui oderunt
,, pacem, pacificum te, & amicum exhibeas.
,, Lilium ipsas vtiq; pungentes se spinas can-
,, dore proprio illustrare, ac venustare nō ces-
,, sat, & implere quodāmodo videtur Euange-
,, lij perfectionem, qua orare iubemur pro ca-
,, lumniantibus nos &c.]

Admirabilius nihil. Secundò nihil admirabilius esse in mandatis Dei, ait s. August. conc. 7. & 9. in ps. 118. quàm. [Diligite inimicos vestros, hoc est re-
,, tribuite bona pro malis.] Quod Bernardo in libro de passione Domini, super Ego sum vitis vera c. 11. diuinum magis visum est esse, quàm humanum. Nihilq; adeò Deum placare, nobisq; propitium reddere, affirmauit s. Io. Chrys. h. 83. in Io. & 51. ad populum Antiochenum. Et cùm charitas summum sit religionis nostræ bonum, & proprium, ac præcipuum Christi mandatum. [Ille veraci-
,, ter, (vt ait s. Greg. Papa in primum ps. pœni-
,, tentialem) charitatem habet, qui & amicum
,, diligit in Deo, & inimicum diligit propter
,, Deum.] Quam ob causam meritò s. Chrys. h. 27. in ep. ad Rom. [Ne frigidum, inquit, il-
,, lud, & imbecilli animi verbum proferas; si
,, me dilexerit, diligam. Ne dixeris talia: sed
,, si amare te noluerit, maiorem etiam dilectio-
,, nem ostendito, vt ipsum attrahas. Membrum
,, siquidem est. Membrum verò si necessitate
,, quapiam à reliquo fuerit corpore abscindē-
,, dum, nihil non molimur, quo illud vniamus
,, iterum, & quæ seq.] S. quoque August. ser. 61. ante citato; [Sūt, inquit, aliqui qui testimonio
,, diuinæ scripturæ iracundiæ suæ existimant
,, suffragari. Dicunt enim, Amat anima mea
,, amantem se. Sed hæc verba de Deo ille in-
,, telligi vult, Quia nullus nos meliùs, quàm ipse
,, diligit.]

Charitas vita, odiū mors animæ. Tertio Charitatem monet vitam esse animæ odium autem mortem. Quocirca s. Greg. lib. 10. mor. c. 11. [Vitam ait animæ quæli-
,, bet culpa polluit; seruatus verò, contra pro-
,, ximum dolor occidit. Menti enim vt gladi-
,, us figitur, & in mucrone illius ipsa viscerū
,, occulta perforantur, qui si à transfixo corde
,, priùs non educitur; nihil in precibus diuinæ
,, opis obtinetur; quia & vulneratis membris
,, imponi salutis medicamina nequeunt, nisi
,, ferrum à vulnere ante subtrahatur.]

Odit Deus Quarto Deum addunt maximè odisse hominem inimicorum odium in corde seruantē. Ita s. Io. Chrys. h. 27. in gen. [Nihil omnium
,, Deus ità odit, vt hominem vltionis auidum,
,, & in animo suo perpetuas seruantem inimi-
,, citias.] Atque hinc argumentum sumit S. Maximus Taurinensis in ser. de s. Stephano [si enim potens persona iniuriam faciat,
,, patienter toleramus, ne peiora nobis faciat.
,, Quod a nobis extorquet hominis timor, non
,, extorquebit Dei timor, & amor?] [Si rex ali-
,, quis terrenus, (ratiocinatur s. Chrys. h. 4. in gen.) legem tibi posuisset, vt vel inimicorum
,, tuorum curam geras, vel morte puniaris; an
,, non metu mortis corporalis omnes accurre-
,, rent ad implendam legem?]

separādus homo, & peccator. Hinc est, q 5. loco dicunt, subtili opus esse distinctione; separandúq; hominē ab inimico seu peccatore, & amandum hominem, licet inimicus sit; & odio habendum peccatum, quod in eo est. Namq; hoc modo in sacris litteris plurimùm, ac sæpissime commendatur charitas, & amor Dei erga peccatores, vt etiam propter illorum salutem, ac redemptionem factus sit homo, & crucis mortem acerbissimam tolerarit. Vndè voces illæ Pauli Rom. 5. Commendat charitatem suam Deus in nobis; quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et rursum, cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Et tamen nihil toties inculcatur, quàm Dei odium aduersus peccatores, & iniquos. Sed dum amat homines, quos creauit, odit peccatum, quod homo contra voluntatem Dei fecit. Ita & nos amare oportet hominem, & odisse peccatum in homine, non naturam, uel personam. Ita Orig. lib. 9. in Epistolam ad Rom. dum interpretationem facit capitis decimi in ea verba; Cum omnibus pacem habentes.
,, [Aliud est inquit homines amare, aliud cri-
,, mina diligere. Qui homines amat, amat,
,, creaturam Dei; qui crimina diligit, diaboli
,, sectator inuenitur. Qui ergò perfecti sunt:
,, hoc ipso, quod oderunt crimina, homines
,, amant, & odio habētes in eis illud, quod pec-
,, cant; illud, quod Deus creauit, amare non
,, desinant.] Et s. Io; Chrys. in expositione ps. 11. verba illa Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquā; obseruat non contra ipsos peccatores, sed pro ipsis fuisse dicta. [Non enim orat propheta,
,, vt perdantur illi; sed vt eorum vitium de me-
,, dio tollatur. Non enim dixit, perdat ipsos
,, Dominus; sed labia dolosa: Non substantiā,
,, sed linguam, arrogantiam, fraudem vult au-
,, ferri, superbiam excindi.] Et S. Aug. in Ep. 54. ad Macedonium. [Facile est, atque pro-
,, cliue malos odisse, quia mali sunt; rarum au-
,, tem, & pium eosdem ipsos diligere, quia ho-
,, mines sunt: vt in vno simul, & culpam im-
,, probes, & naturam approbes; ac propterea
,, culpam illius oderis, quod ea fœdatur natu-
,, ra quam diligis. Non est igitur iniquitatis,
,, sed potiùs humanitatis societate deuinctus,
,, qui propterea est criminis persecutor, vt sit
,, hominis liberator.] Et Ep. 121. ad Probam Viduam c. 6. [Nemo est in genere humano,
,, cui non dilectio, & si non pro mutua charita-
,, te (hoc est quia amicus sit, & diligat te) pro
,, ipsa tamen communi societate debeatur;

hoc

hoc est quia homo fit.] Et in psalmum 100. cùm ait Dauid, facientes præuaricationem odio habui; [Odisse, inquit, debes præuaricatores, non homines: hominem Deus fecit, præuaricatorem ipse homo se fecit. Ama, quod Deus fecit; persequere, quod ipse sibi fecit.] Et tract. 8. in Epistolam Io: amãdum affirmat in inimico, non quod est, sed quod potest esse; nempe vt sit frater noster, & æternæ vitæ cohæres. Quemadmodum faber videt lignnm non dolatum, & amat illud; non amat id, quod est, neque vt semper sic maneat; sed quod ipse inde facturus est. Sic & Deus diligit peccatores, & nos debemus inimicos diligere non id, quod sunt, sed quod esse possunt. Atq; hoc item argumento vtitur in lib. 50. homiliarum, h. 6. quia qui nunc est inimicus, fortasse sic ad pænitẽtiam conuertetur, vt in cælesti Hierusalem conciuis tuus esse mereatur; & fortè etiam maior te efficiatur. Et adfert exemplum Pauli, qui antea persecutor Ecclesiæ, factus est prædicator &c. Et ne nimis longum faciã; Audi postremò s. Eusebium Emissenum in h. fer. 6. post cineres. [Inimicus, inquit, homo est; Inimicus, quia peccator; amicus, quia homo. Duo enim audisti; hominem, & peccatorem. Dilige hominem, habe odio peccatorem; dilige naturam, non vitium, odi vitium, non naturam. Quod enim Deus in homine fecit, amicũ tibi est: quod verò Diabolus in homine fecit, inimicum tibi est, tibiq; insidiatur. In vno igitur, eodemq; homine & amicum diligamus, & odio habeamus inimicum.] Hoc tamen perfectorum esse iudicat s. August. in libro contra Adimantium c. 17. vt non oderint in peccatoribus nisi peccata, ipsos autem homines diligant: & cùm vindicant, non vindicent acerbitate sæuitiæ, sed moderatione iustitiæ.

Sexto ex eo, quòd homo inimicus est malus, & peccator; ratiocinatur s. August. conc. 3. in ps. 30. te quoque, si oderis illum, & fueris illi inimicus, fore malum, & peccatorem; itaque eritis duo mali, & peccatores: si diligas illum, ille erit malus, & peccator, tu bonus, & iustus. [Inimici, inquit, homines qualescunq; fuerint, non sunt odio habendi: ne cum odit malus, quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus, & quem patitur malum; vt vel vnus sit malus.]

Septimum motiuum dilectionis huiusce apud eundem August. est; vt eos Deo lucremur, atq; ad ęternam salutem iuuemus. In primo retrac. lib. c. 19. quærens cur dominus diligendos præceperit inimicos, cùm alio loco velit odio haberi parentes, & filios: respõdet, debere nos inimicos diligere lucrandos regno Dei; & in propinquis odio habendum, si impediant a regno Dei. Et in primo libro de doctrina Christiana c. 29. [In theatris, inquit, nequitię, qui aliquem diligit histrionem, vult eum ab omnibus diligi, & diligit omnes, qui eum diligunt secum, & quantò est in eius amore feruentior, tãtò agit omnibus modis, vt à pluribus diligatur.] Quid ergo nos in societate dilectionis Dei agere conuenit? propterea, & nos inimicos etiam nostros diligamus, vt diuinę dilectionis socios habeam⁹ illos.

Octauum est; quia Deus propter hominem factus est homo: & quis potest odisse hominẽ, quem tantopere Deus amauit; & (vt ratiocinatur in Manuali Aug. c. 26.) cuius naturã, & similitudinem videt in humanitate Dei? Re vera, inquit ille, qui odit hominem, odit Deũ.

Nono ex elementis quoque argumentatur s. Io. Chrys. h. 12. in gen. [Imitemur, inquit, tantam ratione carentium elementorum obedientiam, nos qui ratione insigniti sumus. Nam si ignis, qui ita edax, ita vehemens, corporibus corruptibilibus, & tã teneris pepercit (tribus inquam pueris in fornace) quam meretur veniam homo suum refrenare furorem propter mandatum Domini, & iram erga proximum è pectore suo eliminare nolens? Et quod maius est; ignis tantam vrendi vim habet, & suam operationem non ostendit: homo autem mansuetum animal, & rationale, & benignum, contraria suæ naturę facit, et mores suos in ferinos vertit.]

Decimo ex communi natura ostendit Lactan. Firm. in libro de vero cultu c. 10. contra naturam esse inimicum odisse; consentaneũ naturæ diligere. [Si enim ab vno homine, quem Deus finxit, omnes orimur, certè consanguinei sumus: et ideò maximum scelus putandum est odisse hominem vel nocentem. Si ab vno Deo inspirati omnes, et animati sumus: quid aliud, quàm fratres sumus? ergò pro belluis immanibus sunt habendi, qui hominibus nocent, qui contra ius humanitatis, et fas omne spoliant, cruciant, occidunt, exterminant.] Et rursum in epitome c. 7. [Si facti ab vno Deo, et orti ab vno homine; consanguinitatis iure sociamur; omnem igitur hominem diligere debemus.]

Vndecimo s. Aug. in com. ps. 54. [Homo, quem vides; & diabolus, quem non vides; inimicus duplex, volunt nos superare, & humiliare in eo, in quo à nobis vincuntur: homo in diuitijs, honore, viribus à nobis superatus conatur facere pauperem, abiectum, debilẽ; diabolus inimici dilectione victus, hanc ille conatur nobis auferre.

Duodecimo ex turpissimo meretricum amore argumentum sumit s. Io. Chrys. h. 7. in Ep. ad Ephes: [Non videtis, ait, amatores illos, quomodo tot damnis affecti, nihilominus affixi teneantur, & ardeant; ac mulierculas illas, ante quarum ianuas integram noctem

noctem contempti perdurant, plus diligant, quam suas ipsorum animas? Hinc sumamus exemplum, vt ad hunc modum diligamus inimicos. An non enim cõtumeliosius illis abutuntur, quam si inimicæ essent? An non substantias inuolant? An non in faciem procaciter contumeliantur? An non illis plus, quam seruis, imperant? Et tamen non absistunt isti; tametsi talem nemo habeat inimicum, qualem habet, qui amicam diligit.]

Ex inimicis vtilitas

Decimum tertium argumẽtum fit ex vtilitate, quæ ex inimicis in nos copiosa deriuat. [Et si enim, (vt s. Greg. Papa loquitur libro 22. mor. c. 6.) humana mens omnem inimicum, quem tolerat, impium, & iniquum putat; quia eius culpas apud cogitationem tua liuor accusator exagerat. Si tamen alijs bonus est, nobis malus non est.]

1 Prima autem, & maxima vtilitas est, quòd maiori ad Deum confidentia accedimus, & faciliùs nostrorum delictorum veniam impetramus; iuxta illud, quod in oratione dominica dicimus; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. [An non (inquit s. Io. Chrys. h. 4. in gen.) pro beneficio habendum, quòd occasio tibi præbetur, dum inimico benefacis; vt aperiantur tibi ianuæ fiduciæ veniendi ad Deum, & redimendi peccata tua?] Et h. 51. ad populum nihil ita Deum reddit propitium, sicut inimicos diligere, & calumniantibus bene facere.

2 Altera est, quòd illi sunt nobis velut monitores; qui dum nobis vitia exprobrant nostra, emẽdationis, & melioris vitæ sunt causa. [Sicut enim amici peruertunt, (inquit s. Aug. lib. 9. confess. c. 8.) sic inimici litigantes plerumq; corrigunt.] Et s. Chrys. h. 3. De Dauid, & Saule, [Amici frequenter ad gratiam adulantur, hostes delicta proferunt in mediũ. Quoniam cùm nos nostra peccata non videmus ob amorẽ nostri nobis insitum; illi quia propter odium ea meliùs, quàm nos, peripiciunt, opprobrando nos ad correctionis necessitatem impellunt.] Et h. 13. ad populum; [Sæpè & ab inimicis non minus lucramur, quam ab amicis. Cùm enim nobis peccata exprobrauerint, etiam inuitos in ipsorum correctionem excitant.] Alias plures colligit vtilitates, et commoda in h. 20. ex varijs Matthæi locis; sic autem habet. [Vide quæso, quantum lucreris, inimicorum æquè ferens insolentias. Primum quidem, & maxi-
3 mum, quod à peccatis absolueris. Secundo
4 tolerantiam acquiris, & patientiam. Tertio
5 mansuetudinem, & clementiam. Quarto
6 mentem semper ab ira liberam. Quinto fies
7 & venerabilis ipsis aduersarijs, licet etiam
8 dæmones sint. Sexto quod omnium maximũ est, & primum, Dei lucraberis amicitiam, &c.] Extat & Plutarchi opusculum De vtilitate ab inimicis capienda.

Decimum quartum est; quòd hac ratione Dei similes sumus. Quod ipsemet Dominus proposuit; dum præceptum de inimicis diligendis publicauit Matt. 5. Vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Vnde s. August. conc. 2. in ps. 70. [Qui benè vult inimico suo, Deo similis est: nec ista superbia est, sed obedientia, quia ad imaginem Dei facti sumus.] Et ser. 61. de tempore. [Si boni tantumodo amandi sunt, quid dicemus de Deo nostro, de quo scriptum est; sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret? quid enim boni fecerat mundus, vt illum sic dilexerit Deus &c.] Et s. Chrys. h. 4. in gen. cùm verba illa Christi pronuntiasset; [Imitare, inquit, pro humanis viribus Deum. Nam sicut ille, non solùm iustis, sed & his, qui mala operantur, solem oriri facit; & pluuiam, & imbres annuos suppeditat; sic & tu, si non solùm diligentes diligis, sed & inimicos, pro virili Dominum tuum imitaris.] Et h. 7. in epistolam ad eph. [Imitatio Dei, dilectio est inimici. Cogita, te non inimico, sed tibi ipsi benefacere; non inimicũ diligere, sed Deo obaudire.] Et sub finem h. 19. in ep. ad Hebr. [Dilige inimicum. Non enim illi præstas, sed tibi. Quomodo? similis efficeris Deo. Ille si ametur à te, nihil lucratur; a conseruo quippe dilectus est: tu autem si dilexeris conseruum, magnum lucrum facies, & efficieris similis Deo.] Denique in ser. Ne virtutibus progenitorum confidamus, to. 5. Nihil nos Deo tam proximos facit, quam benè de inimicis mereri.

Iniurias condonandas esse.

Decimum quintum petitur ex illis verbis, quibus in oratione dominica Matt. 6. à Domino petimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si ergò nos non dimittamus, nec nobis a Deo dimittetur. Ita s. Cypr. in ser. de oratione dominica, quẽ esse Cypriani agnoscit s. Aug. ep. 107. de prædestin. sanctorum c. 8. & de bono perseuerantiæ c. 2. 3. 4. 6. 19. & 21. [Sic nobis dimitti debita postulamus, secundùm quod, & ipsi debitoribus nostris dimittimus: scientes impetrare non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros patientia fecerimus.] Et s. Ambr. lib. 5. de Sacramentis c. 4. [Vide quid dicas: quomodo ego dimitto, & tu dimitte mihi. Si non dimittis; quomodo eũ conuenis, vt dimittat tibi?] Et s. Leo ser. 5. de quadrag. [Non exactor sit vindictæ, qui petitor est veniæ.] Et s. August. in ser. 28. de verbis Domini [Si dimiseris, benè conuenis, vt dimittatur tibi: si non dimittis, quomodo eum conuenis?] Et s. Anselmus lib. 1. cur Deus homo c. 19. [Qui non soluit, frustra dicit, Dimitte: qui autem soluit,

„ uit, supplicat; quia hoc ipsum pertinet ad so-
„ lutionem, vt supplicet.] Et s. August. in libro de perfectione iustitiæ c. 8. [Si quis in Christo
„ paruulus est, & nondum diligit inimicum;
„ pœnitenti tamen, & veniam petenti ex inti-
„ mo cordis affectu ignoscat; si vult, vt eius o-
„ rationem Pater cœlestis exaudiat.] Et libro de vtilitate pœnitentiæ c. 2. [Constituit medi-
„ cinam, firmauit pactum. Dimitti vis, dimit-
„ te ait.] Et non multò post, aliquos testatur, qui nolebant dimittere, prætermisisse hæc verba in oratione dominica; [Ecce, inquit,
„ venit orandi hora; venturus es ad hunc ver-
„ sum. Deuiabis à Christo, ne tibi citò re-
„ spondeatur; sic dimito, quomodo & tu di-
„ mittis. Deuiabis ab hoc versu, & prætermit-
„ tes; & dices, quod sequitur. Sicut qui in vico
„ occurrit ei, cui aliquid debet, si ad manum est
„ diuerticulum, dimittit, quò ibat, & it per aliã
„ partem, ne faciem videat creditoris; &c.] Quod ipsum repetit in lib. 50. homiliarum h. 27. Et Io. Cassianus collat. 9. Abbatis Isaac c. 21. hęc ipsa dominicæ orationis verba tractans, ineffabilem Dei clementiam admiratur, qui orantibus nobis potestatem quodãmodo tribuit, iudicis nostri sententiam temperandi; ad veniam delictorum nostrorum exemplo eum nostræ remissionis arctãtes. [Itaque quisquis in se delinquenti fratri
„ non ex corde remiserit, non indulgentiam,
„ sed condemnationem deprecatione hac sibi
„ met impetrabit, suaq; professione semetipsũ
„ posceet duriùs iudicari, dicens; Remitte mihi,
„ sicut, & ego remisi.] Contra si ex corde dimittamus, certissimum est s Leonis sententia in ser. 6. de quadragesima, quòd cùm aliorum delictis veniam tribuimus, diuinam nobis clementiam præparamus. Itaque verè s. Petrus Chrysologus in ser. 71. Eadem Christi verba considerans; [Homo, dixit, penes te est po-
„ testas veniæ; in te est indulgentiæ ius; tu tibi
„ remissionis autor es constitutus. Gratis petis
„ veniam, qui tibi in alio indulgere contemnis.
„ Homo, tu tibi misericordiæ factus es ipse mẽ-
„ sura: quantum vis misericordię, fac tantum.]

CAPVT IV.

Condonandas iniurias esse.

VERVM enimuerò dum de inimicorum dilectione differo, video me ad iniuriarũ condonationem deuenisse, de qua secundo loco dicendum proposueram. Totum hoc enim vltimum argumentum quod tractaui, ad iniurias pertinet condonandas. Sed hæc duo inimici, & iniuriæ ita coniuncta sunt, vt de vno dici non possit, nisi & de altero simul dicatur. de iniurijs tamen, quæ siue causæ, siue affectus inimicitiarum fuerunt, seorsim rursum dicendum est; iniuriarum nomine, tũ verborum contumelias, & conuitia, tum rerum aut personarum damna comprehendendo.

Iniuriæ quot.

Ergo illud principiò statuimus; Vltionem quidem iniuriæ, vt Tertull. scripsit in libro de patientia penes errorem solatium videri doloris, ac penes veritatem redargui malignitatis: neque Christiano homini permissum esse de illa cogitare. Scriptum est enim Deut. 32. Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore: & Ecclesiast. 28. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam; & Rom. 12. Non vosmetipsos defendentes; sed date locum iræ. Scriptum est enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. [Et quem
„ honorem, ait eodem loco Tertullianus, lita-
„ bimus Domino Deo, si nobis arbitrium de-
„ fensionis arrogauerimus?] Quin etiam legislator noster Christus Matt. 5. veterem legem commemorans, quæ vltionem quoquomodo permittebat. Audistis, quia dictum est, oculum pro oculo, & dentem pro dente; maiorem subiũgit perfectionem; Ego autem dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prębe illi & alteram, &c. S. Aug. Ep. 5. ad Marcellinum, Maxillam alteram patientiam interpretatur. Et obliuisci iniurias vtile ostendit esse reipublicę, & ab Ethnicis etiam factitatum; & vt habet Origenes lib. 7. contra Celsum, Plato quoque docuit in Critone; & quatenus in veteri lege permissum esset vindictam repetere; in lib. contra Adimantium c. 8. & lib. 19. contra Faustum c. 25. Aug. exposuit. Et s. Chrys. h. 16. in Ep. ad Eph. ait non fuisse permissum, vt oculos inuicem effoderent, sed vt metu idem patiendi licentia lædendi cohiberetur. Sed in Ep. nominata Aug. vltimam vindictam iustè, ait, posci, quando nullus iam restat correctioni locus extremo scilicet sũmoq; iudicio. [Nunc
„ verò cauendũ esse, ne uindicandi cupiditate
„ amittaur ipsa patientia, quæ pluris est ha-
„ benda, quàm omne, quod potest etiam inui-
„ to inimicus auferre.] [Nec verò putes te
„ fortem, inquit in psalmum 92. quia percutis
„ pugno victus conuitio. Non est ista fortitu-
„ do, si conuitiatus percutias; quoniã ab ira vi-
„ ctus es; & valdè stultum est hominem victum fortem dicere.] Et in ps. 108. Iniurias vlcisci, & reddere malum pro malo iniustitiam appellat. Et S. Chrys. h. 16. in 1. cor. [Vince
„ eum malè ferendo, non malè faciendo. Ea
„ namq; manifesta victoria, & clara. Vtrum
„ victorem admirabimur; diabolum percutiẽ-
„ tem, an Iob percussum? Sanè perspicuum est,
„ quod Iob.] s. Ambr. lib. 10. in Lucã c. 10. duos gladios offerenti Petro putat Christũ dixisse, satis est; quasi licuerit vsq; ad Euangelium; non

Vlciscendum nõ esse.

Luc. 22

non solum se defendere, sed etiam ferientem referire; at in Euangelio sola permittitur defensio, non vltio. Et in or. de obitu Theodosij Imperatoris, eum, refert, beneficium putasse se accipisse, cùm rogaretur ignoscere; tuncque propiorem fuisse veniæ, cùm commotio maior fuisset iracundiæ. Prærogatiua ignoscendi erat indignatum fuisse; & optabant in eo, quod in alijs timebatur, vt irasceretur. Et in libro de vita Mosis, Philo Iudæus, ad rē interpretatur ardentem rubum, quem Moses vidit, significasse iniuria oppressos Hebræos vrentemq; ignē oppressores Ægyptios [Quod

Rubus Ardens c. 3.

„ autem non exurebatur rubus, eos portende-
„ bat non perituros, qui inimicorum violentia
„ affligebantur; sed irritum fore horum cona-
„ tū, illos verò euasuros incolumes.] Hæc ille. S. Gregor. Nazian. in or. ad 150. Episcopos sufficientem vindictam iudicauit esse vlciscendi potestatem. [Mihi, inquit, aduersus eos, qui
„ intulerunt iniuriam, satis grauis pœna est re-
„ ferendæ pœnæ potestas. At istis aliter vide-
„ tur: per quàm enim exacti, ac seueri sunt ad
„ vlciscendum: atq; idcircò exigunt, vt obla-
„ tam vindicandarū iniuriarum occasionem
„ amplectamur.] Et s. alter Gregorius Nyssenus h. 4. in cant. ita diligendum putat inimicum, vt nō reddas malum pro malo; sed pro iniuria referas beneficium. Et in libro de oratione, tractans illa verba, Dimitte nobis debita nostra; Eum, qui remittit iniurias, Deo affirmat assimilari, & alium Deum esse, dum ea facit, quæ solius Dei est facere. Debitorum enim remissio proprium, ac peculiare Dei officium est; quia nemo potest remittere peccata, nisi solus Deus. Et s. Io: Chrys. h. 17. in Ep. ad Eph. [Si pecunias remiseris,
„ Deum nondum imitaberis. Delicta verò si
„ remiseris, Deum imitaberis.] Et h. 20. in Matt. [Nihil est, quod sic Dei similes faciat,
„ vt malignis, atq; lædentibus esse placabilem.
„ Labor in remittendo nullus, in retinendo ini-
„ micitias maximus.] Et s. Hieronymus in cōmentario psalmi 93. hanc esse vnicam affirmat viam conuertendi inimicum. Et quis nesciat conuersionem peccatorum diuinum esse opus? [Si sagittam, inquit, dirigis in la-
„ pidem durum, non solùm non infigitur, sed
„ resilit. Sic inimicus tuus, si te percusserit, &
„ percussus non fuerit, patientia tua superatus
„ ad meliora conuertitur.] Propterea Romanos monuit Paulus c. 12. Nulli malum pro malo reddentes. [Si enim, vt eo loco habet
„ Origenes, malū inferre peccare est; reddere
„ malum grauius est. Quia qui malum prior
„ intulit, non sensit malum esse, quod fecit.
„ Qui autem reddit malum, eo ipso, quòd ad
„ vlciscendum est motus, confessus est sensisse
„ se malum esse, quod reddit.] Addit Paulus, Date locum iræ; quod duobus modis exponit Origenes. [Primùm enim, si nō reddis malum
„ pro malo, iræ illius, qui fecit iniuriā, euane-
„ scendi das locum. Nemo enim illata iniuria,
„ si vicem non recipiat, iterum sæuiet; sed ef-
„ fuso furore mitescet. Deindè date locum iræ
„ Dei, quam ille iniuriam inferendo sibi the-
„ saurizat, & Deus reddet in die iræ suæ vni-
„ cuiq; secundùm opera eius.] Sed tertia expositio sit, Date locum iræ vestræ; hoc est patienter agite, donec efferuescat ira vestra, neque subito furore, & iracundia rapi vos ad vindictam patiamini. [Date locum iræ (ad-
„ dit s. Bas. in reg. breu. 244.) vel est non resiste-
„ re malo, sed percutienti dexteram maxillam
„ vertere aliam. Vel illud; cùm persequentur
„ vos in ciuitate ista, fugite in aliam.] [Aliquis
„ tibi maledixit, (ait s. Io. Chrys. h. 3. de Dauid,
„ & Saule) adulterum, & scortatorem appel-
„ lauit: hoc si verè dicit, corrige; sin falsò, irri-
„ de. Si tibi conscius es eorum, quæ obijciun-
„ tur, resipisce; si non es, despue.] Et rursum post aliqua; [Si quando hostis inciderit in manus tuas, ne illud specta, quomodo illum vl-
„ ciscaris, innumerisq; conuitijs conspersum
„ remittas: sed quomodo sanes, quomodo ad
„ sobrietatem reducas: neque prius desistas
„ omnia tum facere, tum pati; donec tua man-
„ suetudine superaris illius truculentiam.] Et h. 8. in epistolam ad Rom. [Iniuria te affecit?
„ lachrymare; non ob tuam iniuriam, sed ob
„ illius exitium: sicut & Dominus tuus Iudam
„ lachrymatus est; non quando ille crucifige-
„ batur, sed quando ille prodebat; & quæ seq.] Et s. Ansel. lib. 1. Cur Deus homo c. 20. nullo modo ad te pertinere vindictam, hoc argumento confirmat; [Quia nec tu tuus es, nec
„ ille tuus, aut suus, qui tibi fecit iniuriam; sed
„ ambo vnius Domini serui. Quare si de con-
„ seruo tuo te vindicas; iudicium, quod propriū
„ Domini, & Iudicis omnium est, super illum
„ superbè præsumis.] s. Augustinus in ser. 28. ad fratres in Eremo, Simplicianum Monachum memorat ad sæculum rediisse, vt interfecti Patris vlcisceretur mortem. At multò satius, & Christiano homine dignius est, Eusebium Episcopum imitari, quem apud Theodoretū lib. 5. ecclesiasticæ historiæ c. 4. legimus à muliere Ariana in capite percussum tegula, antequàm moreretur, adstantes iureiurādo adstrinxisse non daturam illam mulierem pœnas facti.

CAPVT V.

Quomodo respondendum obiectionibus.

NEQVE velim quemquam ad vlciscēdum moueri, dum in 4. libro reg. c. 2. Elisæum legit maledixisse, & per vrsos de saltu euocatos necasse contumeliosos sibi pueros. aut Paulum

Elisæus vt pueros vltus est.

Paulum in priore ad cor. c. 5. tradidisse hominem peccatorem satanæ. Quoniam (vt de Elisæo dicā) non est dubium diuino illū fuisse actum spiritu, & aliquando respondit s. Iustinus q. 80. ad ortodoxos. [Cùm nostra patientia non emendantur, qui iniuriam inferunt; seueritas illis vtilior est, quàm patientia. Deinde voces illas cōtumeliosas dicicerant pueri a parentibus; ideò occisione puerorum æquum fuit castigare parentes, vt discerent non afficere contumelia prophetas, & per eos Deum.] Tertia responsio fuerit ex Paulo desumpta 1. cor. 10. quo loco omnia, quæ priscis illis temporibus patribus cōtigerunt, in figura illis contigisse affirmat. Elisæum autē caluum a pueris irrisum, s. August. ser. 204. de tempore, & com. in psalmum 82. vult figuram fuisse Christi a Iudæis irridendi, & in Caluariæ loco crucifigendi. Itaq; Elisæi vindicta de pueris sumpta, figura fuit vindictæ, quā Deus de Iudæis sumpturus erat propter necem filij sui: neque tam fuit vindicta, quam figura, & significatio futurorum, & zelus, vt corrigeret populum irridentem prophetas.

Paulū ominē tradēs satanæ

Ex altero autē Pauli facto colligit s. Aug. lib. contra Adimantium c. 17. posse in aliquē inimicum vindictam cum charitate procedere; & Paulus se id feeisse testatur, vt spiritus saluus esset. Lege s. Ambr. l. 1. de pœnitentia c. 12. & 13.

Altera excusatio eorum, qui minùs sunt ad condonandum propensi, magis ad vlciscendū prompti, hæc esse solet; Ille me non rogat; quomodo ergò condonem? His optime respondet August. in ser. 170. de tempore. [Roganti dimittendum, & pro non rogante orandum, vt roget.] Et iterum ser. 233. [Si te ille nō rogat, tu pro illo roga.] Hoc enim, vt collegit s. Chrys. h. 1. de cruce, & latrone, exemplo suo ostenderunt Moses, Samuel, Dauid, Christus, Stephanus, Paulus. Cur autem orandum pro inimicis nostris, addit August. in Enchir. c. 32. vtique nolentibus piè viuere, nisi vt Deus in illis operetur, vt velint? Hæc est optima de inimicis vltio; qua in ps. 117. gloriabatur Dauid dicens, In nomine Domini vltus sum in eos. [Quomodo? (inquit Aug. h. 35. lib. 50. homiliarum) occidendo in eis errorem, & suscitando fidem.] Ita in h. 6. Paulum ait, persecutorem ecclesiæ orationibus christianorum fuisse occisum; quia, non amplius persecutor, sed prædicator. Et vos orate pro inimicis vestris, vt eos Deus occidat, idest malitiam eorum, quæ vobis inimicatur. s. Cypr. in ser. de oratione Dominica, verba illa fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, tum de nobis interpretatur, tum de inimicis: De nobis; vt & spiritus, & caro sint concordes: De inimicis; vt oremus pro illis: vt qui adhuc terreni sunt, cœlestes esse incipiāt, & diuina charitate coniuncti. Et ideò Samuelem s. Greg. Papa lib. 5. in primum regum c. 2. ferua sse ait præceptum dilectionis inimicorum; quia dixit; Absit à me hoc peccatum, vt cessem orare pro vobis: qui tamen abiecerāt illum. Cæterùm s. Io. Chrys. mutuas requirit preces; vt læsus oret pro lædente, & lædens pro læso. Nam in h. 11. in epistolam ad eph. hęc illius sunt verba; [Multam fiduciam obtinet læsus; si quando pro eo orauerit is, à quo læsus fuerat.] Et rursum h. 6. in priorem ad Tim. illa. [Nostris prospicimus commodis, dū pro inimicis oramus. Qui pro inimico orat, pro se magis, quàm pro illo, orare cognoscitur.]

Pro inimicis orādū.

Mat. 6.

CAPVT VI.

In iniurijs non irascendum.

Si igitur à quopiam siue verbo, siue facto afficiamur iniuria; tria omnino præstanda sunt nobis; Non irascendum, tacendum, obliuiscendum.

Primum commoueri iracundia non oportet. Hęc enim ad arma, & vindictam prouocat, atq; impellit. Sed Hilarius in psalmum 128. illud habet argumentum, quoniam illi, à quibus patimur, ministri diaboli sunt; & detestandum potiùs est illud ministerium, quàm contra illos irascendum. Et s. Greg. Papa lib. 4. dialog. c. 19. Magis dolendum esse ait de peccato illorum, qui nos offendunt; quam de damno, quod nobis inferunt; Stephanique vtitur exemplo. Et apud Io: Cassianum in collat 12. abbatis Cheremonis c. 13. legimus exemplum senis cuiusdā, qui cum apud Alexandriam ab infidelibus, & maledictis, & grauissimis afficeretur iniurijs, ab eisque interrogaretur, quid miraculi Christus fecisset ille respondit; [Vt his, ac maioribus, si intuleritis, non moueat, nec offendar iniurijs] Verè s. Ambr. ser. 6. in ps. 118. [Quam bonum est ferre conuitium, & non referre? Deum præsulem acquirit, qui conuitianti nescit irasci.] Et in ex hortatione ad virgines: [Criminator aliquis opprobria iacit? Habes, quod intra te rideas, si crimen cōscientiæ nō recognoscis.] Hortatus est Philippenses c. 4. aliquando Paulus, Gaudete in Domino semper, & Orig. h. in librum regnorum, Gaudere in Domino dixit esse, gaudere, quod dignus habitus sis pro nomine Iesu iniuriam pati, quod iniustè odio habearis, quod impugneris propter verbum Dei &c. Quemadmodum de Apostolis narratur in actis c. 5. Ibant enim gaudentes à conspectu concilij, quoniā digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quod tantopere desiderabat etiā s. Basilius vt in ser. 1. de instit. monachorum, ne si

In iniurijs nō irascēdum.



ne signum quidem commotionis animi apparere vellet. [Iracundiæ, inquit, aut memoriæ iniuriarum, aut contentionis, nullus prorsus sit, neque gestus, neque motus; non verbum, non oculorum acris obtutus, non vultus conformatio vlla, nõ aliud quidquam, ex quo eorum quibuscum viuimus irritari animus possit.] Quod tamen ipsemet in or. 17. de Humilitate, & Vanagloria loquens, in eo, qui non sit benè humilis, perdifficile esse fatetur. [Difficile enim est, vt is qui nec omnium infimus esse, nec postremum tenere locum cupit, vnquam possit aut conuitijs iactatus iracundiæ resistere, aut multis coopertus miserijs tolerando, aut patienter ferendo tentationibus esse superior.]

Iniuriis patientia.

Sed nullum esse efficacius remedium ad inimici furorem temperandum docet S. Io: Chryſ. h. 18. in Matt. [Nihil, inquit, ita lædentes coercet, vt patientia, modestiaq; læsorum; nec secuturum modò coercet impetum, sed de præcedente exigit pœnitentiam, cogitq; cædentem, vt à percusso cum modestiæ illius admiratione discedat.] Eandem ferè sententiam persequitur pluribus in h. 15. & 16. in Ep. ad Ephes. sed & in h. 78 ad populum minùs quoque lædi, minùsq; pati ostendit patienter tolerantem hominem, quam irascentem. [Hunc enim aduersarius coegit dolere, & ad iudicium confugere, vel vlcisci, quod si pertuleris, victor es.] Et h. 6. in priorem Epistolam ad Timot. & 22. in Epist. ad Hebr. infantium exemplo nos vrget [Cùm enim is, qui à Patre portatur, infantulus, Patris ceciderit faciem, nihil ex hoc obtundetur dilectionis affectus, neque irascitur, sed ridet ille; ita & nos cùm cædimur, nihil ex priore beneuolentia remittere omninò debemus.] In primo autem libro reg. c. 1. insigne extat exemplum tolerantiæ Annæ, quæ non solùm in priuatis ædibus affligebatur plurimùm ab æmula eius Phenenna, sed ad templum confugiens ad Dominum ab Heli quoq; Sacerdote æstimata est, & appellata ebria; nec quidquam propterea commota est. S. Chryſ. in h. de fide Annæ to. 1. non ab Heli, sed ab illius puero appellatam putat; atq; his verbis Annæ patientiam commendat. [Domi exprobabat æmula; venit in templum, & sacerdotis puer afficit illam contumelia. Effugerat domesticam tempestatem, venit in portum, & rursum inuenit vndas: venit acceptura medicamen, & vulnus exasperatum est. Scitis quomodo animi in mœrore constituti aduersus contumelias, & conuitia sint affecti: Quemadmodum acerba vulnera ne leuem quidem manus contactum ferunt; sic & animus perturbatus difficilis est, ac morosus, & ad omnia indignatur, quouis verbo mordetur, & offenditur. Si Sacerdos fuisset conuitiatus, nõ erat perinde miranda tolerantia; propterea quòd dignitatis magnitudo, ac magistratus auctoritas vel inuitam illam compulisset ad modestiam; nunc verò nec aduersus Sacerdotis puerum indignata est. Quò magis etiam sibi conciliauit Deum. Quoties enim opprobrijs, milleq; malis affecti, conuitiantes excelso ferimus animo, maiorem nobis à Deo beneuolentiam conciliamus.] Et mox rursum de Dauide quoq; patienter Semei maledicta tolerante, 2. reg. 16. [Non perinde, inquit mirarer eum, si diadema gestans, & regno potiens, inq; throno sedens, conuitiantem pertulisset; vt nunc illum & laudo, & admiror tempore calamitatis philosophantē, animoq; moderantem. Neq. enim æquè nos in rerum prosperitate, atq; in aduersis opprobria mordent. Sed vbi concidimus, tunc magis pungunt, acriùsq; mordent conuitia.] Deniq; in 2. lib. de Ira, Seneca magni animi esse admonuit iniurias despicere; vltionisque contumeliosissimum genus esse, non esse visum dignum, ex quo peteretur vltio, exemplo vsus bestiarum. [Ille, inquit, magnus, & nobilis est, qui more magnæ feræ latratus minutorum canum securus exaudit.] Mitto quæ in 2. item libro de tranquillitate vitæ disputauit, vt sapientem ostenderet iniuriam accipere, aut contumeliam posse.

Patientia Annæ.

Iniuria facientis est.

Hæc sanè tum argumenta, tum exempla, satis nobis esse possent, ne inimicorum iniurijs ad iracundiam commoueremur. Aliud tamen adhuc est argumentum non prætermittendum hoc loco: Quod iniuriæ facientis potiùs sunt, quam suscipientis. Sic enim loquentem audio Sanctum Cyprianum in Epistola ad Cornelium. [Non qui audit, sed qui facit conuitium miser est: nec qui à fratre vapulat, sed qui fratrem cædit, in lege peccator est. Et cùm nocentes innocentibus iniuriam faciunt, illi patiuntur iniuriam, qui facere se credunt.] Et S. Hilarius in ps. 118. litera Zain. [Sanctus quisque cùm cæditur, nõ humilitatis suæ, qui cæsus est, sed insolentiæ eius, qui cædit, miseretur.] S Chryſ. h. 68. ad populum, apis exemplo, quæ mordens aliũ seipsam lædit, & perdit aculeum, lædentem ostendit lædere magis seipsum, quam illum, quem lædit [Nonnè inquit, videtis Apem, quemadmodum immoritur aculeo? Per illud enim nos animal docet Deus, ne proximos, afficiamus tristitia. Ipsi enim priùs mortem excipimus; & illos quidem fortè paululum lædimus; nos autem non ampliùs viuemus, quemadmodum nec illud animal.]

CAPVT VII.

In iniurijs tacendum.

Silētij bonum.

SECVNDO tacendum dicebamus esse, dum ab alio prouocamur iniurijs, & contumelijs; nec illi quidquā respondendum. Audi quid loquatur S. Ambr. in psal. 38. [O validum „ scutum circumspectæ munitionis silentium. „ O fidissimum stabilitatis fundamentum, in „ quo si quis potuerit stare, lubricū verbi timere non possit. Vicissemus, si Eua tacuisset. „ Primum illud processit ex voce peccatum & „ serpens versutus per vocem nos ante tentauit. Vtinam aut Adam surdus fuisset, aut „ Eua obmutuisset. Silentium & tutum est, & „ decorum, quod seruat cum grauitate cautelam. Meditabatur Iudas vendere Christum; „ sed ausus non fuisset, nec erupisset in scelus, „ nisi se in cor eius diabolus demersisset. Non „ ergo dubites, quando aliqui tibi molesti sunt „ volenti seruare iustitiam, ministros esse illius „ nequissimi. qui omnium auctor est flagitiorū. „ Semei maledicebat, & lapidabat, & Dauid „ tacebat; & Christus tacebat ante Pilati iudicium constitutus, vt nobis daret formam „ tacendi. Et Susanna tacuit in periculis suis. „ Conuitiatur ergò aliquis iustum? Dolet & „ tacet. Tace & tu, cùm tibi indignus conuitiatur.] Et libro 7. in Lucam capite 5. „ [Grauiora contumacibus mansuetudo vulnera refert. Christus Apostolos misit sine baculo; & Paulus virgam quidem minatur, sed „ in spiritu mansuetudinis visitat delinquētes] Sanè in primo libro offic. c. 3. Susannam dixit nullum maius indicium suæ castitatis habuisse, quàm silentium, dicemus & nos nullum te maius innocentiæ, & virtutis tuæ habere, quam silentium. Tractat verò hoc ex instituto idem S. Pater & Doctor in c. 5. & 6. & omnino silentium vult esse rixarum remedium, & arma iusti, quibus cedendo vincit. „ [Sicut perici iaculandi cedentes solent vincere, & fugientes grauioribus sequentem ictibus vulnerare. Nam & Dauid ps. 38. dicebat Obmutui, & humiliatus sum, & silui à „ bonis.] Et S. Ansel. in Comm. ad caput 12. Epistolę ad Rom. dum illa tractat verba, Noli vinci à malo, sed vince in bono malum, hanc silentij victoriam prædicat. [Ille, inquit, dicitur vicisse, qui alterum ad suam traduxerit partem: si ergò mali vicissitudinem à te receperit ille, te vicit, & passionis suę similitudine vitio suo subdidit. Si autē per patientiam tuam cessare eum ab ira, vel iniuria feceris: tu vicisti, & de peccato ad salutem lucrando proximum triumphasti.] Porrò idem S. Ambr. c. 48. eiusdem libri, & Origenes h. 1. in ps. 38. In iniurijs illatis imperfectum aiunt crimen diluere respondendo; Eum verò, qui proficit, tacere; Eum denique, qui est perfectus, maledicentem benedicere; & S. Greg. Papa h. 18. in Euang. & S. Cyrillus Alex. lib. 6. in Io: c. 12. gloriosius esse iniuriam tacendo fugere, quam respondendo superare. Est enim fortis animi indicium, qui accepta contumelia non cōmoueatur. [Et „ quale spectaculum, quam graue, & admirandum, & non nihil etiam naturam humanam „ superans, (inquit S. Basilius or. 9. de ira & inimicitijs) hominem multis conuitijs iactatum „ non ira accendi, sed mansuetum, ac sine ira „ pro eo, qui sibi iniuriam intulit preces exhibere?] Et post pauca; [Contumeliam tibi „ imposuit iratus? Siste silentio malum, & ne „ veluti fluxum quemdam, illius iram in cor „ tuum suscipiens, ventos imiteris, qui per reflatum id, quod appulsum est, repellunt; & quæ „ seq.] Quin etiam illam vulgarium hominum excusationem, Alter initium dedit, maiore dignam putat repræhensione. [Nam ille „ non habuit exemplum, quod ad modestiam „ inuitaret; tu verò iratum videns turpiter „ agere, operam non dedisti, ne illi similis esses, sed vicissim iracundia inflammaris.] Quamquā in reg. breu. 232. cùm quæsisset, an iniuria affectus ab aliquo, si exercendę patientiæ causa taceat, faciat secundūm Deum: Respondet idem S. Pater, eum animi lenitatem in eo debere ostendere, vt Deum oret pro illo: admonitione tamen leni, & castigatione vti, vt illum ab ira liberet, quæ venit super contumaces: nec ipse taciturnitate sua peccantis particeps fiat. Ergò silendum est, & abstinendum a cōtumeliosis verbis, quibus par pari retferre videatur; non à debita correctione modesta, quæ ex charitate procedat. Pusilli, & miseri hominis est, ait Seneca, repetere mordentem; vt muris, & formicæ, ad quas si manum admoueris, ora conuertunt.

Cur aliquando toleremus aliquando non item.

Sed opportunè in ser. 7. de accusatione, & reprehensione sui ipsius, quęrit S. Dorotheus, qui fiat, vt aliquando ex quolibet verbo, aut facto perturbemur, aliquando sine perturbatione omnia toleremus. Multiplex potest esse causa. Prima alia atq; alia animi dispositio; si aut in oratione, vel contemplatione, & in bono statu, aut secus deprehendamur. Secunda ex bono, aut malo affectu nostro erga hominem illum. Tertia quod eum, qui affecit iniuria, contemnamus, aut non magni faciamus. Quarta quod nos ipsos sedulò non accusemus, neque vt par est arguamus.

CAPVT

CAPVT VIII.

Iniurias obliuisci.

TERTIO loco iniurias obliuisci oportet; quod & vtile Reipublicæ esse, vt in ea seruetur pax & quies ciuiū,& ab Ethnicis quo que factitatum, ante diximus ex S. Augustino; quòd si in primo lib. contra Iulianum; primis statim verbis cōtemnere se nō posse fatetur cōtumelias,& maledicta Iuliani. Qua integritate animi, & sanctitate id dicat, manifestum est: nō enim aut odio aut vlciscendi proposito illarum memoriam retinebat, sed tum gaudens pro se, tum dolens pro illo, iisq; qui decipiebantur ab illo. Nos verò de illa iniuriarum memoria loquimur, quæ & maleuolentiam habet, & vindictæ desiderium. S. Greg. Papa h. 35. in Euag. & in tertia parte pastoralis curæ admonitione 11. [Callidus, inquit, hostis bellum contra duos mouet; vnum inflammans, vt contumelias prior inferat, alterum prouocans, vt contumelias læsus reddat: & dum vnius victor est, qui iniuriam irrogat; sæpè ab illo vincitur, qui illatā iniuriā æquanimiter portat. Vnius ergò victor tota cōtra alterū virtute se erigit; quem quia commouere in ipsa iniuriarum iaculatione non potuit, secreta suggestione cogitationem lacessens aptum tempus deceptionis inquirit. Quietis enim tempore ad illius animum redit, & rerum damna vel iniuriarum iacula ad memoriam reducit, cunctaq; exagerans intolerabilia ostendit. Qui similes sunt his, qui per fortitudinem in campo victores sunt, sed per negligentiam postmodum intra vrbis claustra capiuntur: Vel iis, quos irruens grauis languor a vita non subtrahit, sed leuiter veniens recidiua febris occidit.] Hi fortasse in duobus prioribus fortes fuerunt non iracundia superati, nec verbo lapsi dum iniuria fuerunt affecti, sed post in tertio periclitantur, dum iniuriæ memoria sollicitantur. Solebat S. Augustinus, vt videre est apud ipsum in Enchir c. 73. & in lib. 50 homiliarum h. 6 & ser. 203. de tempore duplicem agnoscere eleemosynam; Vnam pecuniæ, quę pauperibus distribuitur; alteram cordis, qua lędentibus ex corde iniurias dimittimus, & S. Greg. h. 35. in Euang. martyrium duplex; vnum in aperto opere; alterum in occulta cogitatione, & mente, per patiētiā & iniuriarū tolerantiā. Quod autem Petro sciscitanti Matt 18. quoties aduersum se peccanti fratri dimitteret Respondit Dominus vsq; septuagies septies; certum est definitum numerum pro indefinito positū fuisse; siue cum sancto Augustino in ser. 15 de verbis Domini; peccata omnia interpreteris; siue cum S. Hieronymo in illius loci Comm. quoties ille peccaret, aut etiam peccare non posset. Quę sanè posterior interpretatio interrogationi Petri magis videtur accomodata. Non enim quæsierat, quæ peccata, sed quoties demittendum esset. Ergo vt de hoc disputationis genere dicendi finem faciam; totum hoc cum inimicis negotiū quinque omninò verbis absoluitur, diligendum; non vlciscendum, non irascendum, tacendum, obliuiscendum.

Eleemosyna duplex

Martyriū duplex.

Quoties dimittendum.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

HIE-



HIERONYMI DANDINI CAESENATIS

E SOCIETATE IESV

ETHICA SACRA.

DE MORVM VIRTVTIBVS

SECVNDA PARS.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS

LIBER VII.

HABES quid, & quomodo de virtutibus illis, quæ circa Deum versantur, locuti sint veteres Ecclesiæ Patres. Altera laboris nostri pars de virtutibus erit morum: quæ nunquam in nostris informandis, & componendis moribus occupantur. Hæ vt plures numero sunt, ita longiorem multò tractationem habebunt. Primum autem de illis, quæ Cardinales vocantur, deinde & de cæteris dicam.

CAPVT I.

Cardinales virtutes quatuor.

Virtutes quatuor Cardinales quales

CARDINALES quatuor nominantur, hoc est præcipuæ, ac velut cardines omnium; Prudentia, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia. Etsi S. Greg. Papa h. 3. in Ezech. alium magis probauerit ordinem, vt prima sit Prudentia, secunda Fortitudo, tertia Iustitia, quarta Temperantia: Sed quidquid sit, quatuor has virtutes esse velut quatuor flumina Paradisi, quæ corpus, & animam nostram irrigant, scripserunt Philo Iudæus lib. primo allegoriarum legis, & S. Aug. in 2. lib. de gen. contra Manicheos cap. 9. & 10. & S. Ambr. in lib. de paradiso c. 3. & in ps. 35. & 45. & S. Greg. Papa lib. 2. moral. c. 26 Item quatuor angulos quibus interior domus nostra subsistit; quoq; magnopere concutit Diabolus, vt & angulos Domus Iob concussit, Gregorius eodem loco. Et quatuor illos, qui paralyticum ex tecto de mise-

miserunt ante pedes Christi, S. Ambr lib. 8. in Lucam c. 6. Et quatuor optimos equos, qui quadrigam animæ nostræ trahunt & ad Cœlum perducunt; idem in libro de Isaac, & anima c. 8. & s. Ber. in tract. de ordine vitæ, & morum instituit. Porro hanc quadripartitam partitionem ex eo principio colligit s. Aug. in lib. de moribus Ecclesiæ catholicæ c. 15. quòd nulla virtus est absq; Diuina charitate, sed inde omnis deriuatur virtus. [Quadripartita, inquit, dicitur virtus ex amoris vario affectu. Temperantia enim est amor integrum se præbens ei, quod amatur, scilicet Deo. Fortitudo, amor tolerans omnia propter id, quod amatur. Iustitia, amor soli amato seruiens, & propterea rectè dominās. Prudentia, amor ea, quibus adiuuatur, ab ijs, a quibus impeditur, sagaciter seligens.] Hæc de vera, perfectaq; virtute, quæ apud Deum meritum habeat, verissima sunt: sed philosophis quoque, qui rectam tantum rationem in operatione virtutis spectarunt, aliquid dādum est, & in morali virtute consistendū, vt quod de Dei charitate Augustinus ratiocinatur, nos de amore honesti, rectæq; rationis hoc loco dicamus.

Cur quatuor.

CAPVT II.

De prudentia.

DE his plura disputarunt philosophi; quæ curiosiùs persequi non est instituti nostri, qui sacrarum scripturarum, & Sanctorū Patrum doctrinam nunc quærimus. Prudentiā Aristoteles in 6. de moribus ad Nicomachum lib. c. 5. habitū esse definiuit cum vera ratione agendi ea, quæ homini bona sunt: prudentisq; viri proprium esse, posse rectè de his consultare, quæ agenda sunt, & bona sunt, atq; ad benè viuendum vtilia. Cicero in primo offic: libro, expetēdarum rerum, & fruendarum scientiam appellauit. Quam ob causam s. Io. Chrys. in Com. ps. 13. lucernam dixit esse animæ, reginam cogitationum, magistrā eorum, quæ bona sunt, & honesta. Et s. Prosper in tertio libro de vita contemplatiua c. 29. nec sapientem dici posse voluit eum, cui prudentia desit, nec prudentem illum, cui sapientia. Græci φρόνησιν appellant, a verbo φρονῶ quod est mentis sum compos. Aristoteles temperantiam scripsit σωφροσύνην nominari; veluti prudentiæ conseruatricem; & apud Platonem Socrates quasi σωτηρίαν τῆς φρονήσεως. S. Chrys. h. 20. in Epistolam ad Rom. σωφροσύνη, ait dicitur ἀπὸ τοῦ σῶας τὰς φρένας ἔχειν; quod mens habeatur sana. Et Paulus ad Titum scribens c. 2. Senes moneri vult, vt sint prudentes. Quippe interprete eodem Chrys. h. 4. sunt inter eos, qui rabie ferantur immodica, atque in ipsam præcipitentur amentiam: Apostolumq; notat vtum verbo σωφροσύνη, quæ est ἡ τῶν φρενῶν σωτηρία. In libro autem 83. quæstionum q. 31. tribus partibus absolui prudentiam s. Aug. memorat: memoria eorum, quæ fuerunt; intelligentia, qua perspicit ea, quę sunt; & prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum est.

Prudētia quid.

Sed adnotauit idem Aug: in primo lib. contra Gaudentium c. 5. non bonos modo, sed & malos in sacris literis dici prudētes: neque semper virtutem esse prudentiam; sed vitium interdum reputari, atq; astutiam, & calliditatem significare. Propterea Gaudentium respondet innocentem nunquam, prudentem interdum fuisse dictum, hoc est callidum, & vafrum hominem. Sic enim in scripturis sanctis, non solum boni, verum etiam mali vocari solent. Nam hoc ibi nomen etiam serpens hominis deceptor accepit Gen. 3. Quod enim quidam interpretati sunt, sapiētissimum omnium bestiarum; prudētissimum potius Græci codices habent, φρονιμώτατον; Vnde in latinam linguam scriptura illa translata est. Nostra versio calidissimum habet; serpens erat callidior cunctis animātibus terræ. Itaque & in prudentia calliditas, & malitia vitanda est; & in simplicitate stoliditas, & stultitia. Quoniam vt habet s. Io: Chrys. h. 36. in priorem Ep. ad Cor. [Vt prudentia connexam malitiam habens, non est prudentia; ita simplicitas stultitiæ coniuncta, simplicitas nequaquam est. Sed in simplicitate cauenda stultitia, in prudentia vero malitia. Quemadmodum enim amara pharmaca, præterquam oportet, nec dulcia conferunt quidquam; ita nec simplicitas per se, nec prudentia.] Vnde miscere Christus vtrumque iubens Matt. 10. Estote, inquit, prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. [Quia nec simplices (interpertatur eodem loco s Prosper) circumuenire aliquos possunt nec prudentes circumueniri se permittunt] Quadruplicem serpentis prudentiam commemorat s. Aug. in ser. 4. ad fratres in eremo; quæ apud ipsum legi potest. Et s. Bernard. in modo benè viuendi ad sororem cap. 56. [Prudentia, inquit, serpentis est, vt mala caueas; simplicitas columbæ, vt bona facias. Prudentia simplicitatem sollicitat, vt mala caueat; & prudentia simplicitatem temperat, vt bona faciat.] Prudentia serpentis caueat malum, vt habet s. Aug. in lib. qq. Euangelicarum secundum Matthęum q. 8 tum custodiendo caput, quod est Christus, tum per angustias se coarctando, vt veterem tunicam exuat. Simplicitas autem columbæ nulli noceat, omnibus benè faciat. Nam hoc genus auis nullum omnino animalium, siue

Prudētia interdū astutia.

Serpentis prudentia.

siue grandium, siue etiam minutissimorum, necat. Postremò quæ sit vera, quæ falsa prudentia; quæ diuina, & quæ humana, elegãter explicatum habes à Sancto Gregorio Papa lib. 10. moral. c. 16. & 17. Altera enim artis, & malitiæ plena est; altera minimè fucata, & cum simplicitate mira permista.

CAPVT III.

De iustitia generali.

Iustitia duplex.

IVSTITIA porrò duplex distinguitur ab omnibus: altera generalis, specialis altera. Omnes enim eiusmodi habitum, vt Aristoteles lib. 5. ad Nicomachum definiuit, appellamus iustitiam, ex quo ad agendas res iustas idonei homines efficiuntur. Huic aduersatur iniustitia, qua iniustè agunt. Iustitia prior generalis, virtutes omnes complectitur; & legem vniuersè respicit, quæ secundùm vnamquãq; virtutem viuere iubet; vitiumq; omne prohibet: atque ad eam propterea pertinent ea, quæ legibus ad publicam institutionem sancita sunt. Hoc modo iustitiam sæpissimè in sacris literis legimus nominatam, & iustum item hominem appellatum. Hæcq; iustitia opponitur vitio, seu peccato generaliter nominato; quod et iniustitiæ nomen significat, et iustus peccatori aduersatur; sic in Gen. c. 6. Noe vir iustus appellatur. Quo loco s. Io. Chrys. h. 23. [Iustus, inquit, omnem virtutem complectitur; hoc enim nomen consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.] Et Dauid in ps. 4. Exaudiuit me Deus in die iustitiæ meæ; et rursus, Sacrificate sacrificium iustitiæ &c. [Iustitiam, ait idem Chrys. non partem esse virtutis existimes; nõ singularem aliquam virtutem dicit, sed vniuersam: sicut & virum iustum vocamus, qui omnem in se virtutem continet.] Sic etiam in ps. 5. Deduc me in iustitia tua, Iustitiam dicit vniuersam virtutem. Et in ps. 14. is habitaturus dicitur in tabernaculo, & monte sancto Dei, qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam; hoc est perfectam, & omnem virtutem; vt interpretatur Theodoretus. [Nã (vt habet s. Chrys. in eum psalmum,) iustitia, conflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua non facit virtutem; sicut nec vna tabula facit nauigium, nec vnus lapis domum.] Et in psalmo 17. retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. Puritas namq; manuum, quæ operationum puritatem, & innocentiam significat; iustitiam priùs nominatam interpretatur vitam ab omni opere malo alienam. Et vbi dictum est Matt. 5. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam; s. Greg. Nyssenus in libro de beatitudinibus; [Per hanc, inquit, omnem virtutis speciem significat. Fieri enim non potest, vt vna aliqua virtus à reliquis disiuncta, ipsa per se perfecta sit.] Et illud alterum; Nisi abũdauerit iustitia vestra plusquam scribarum, & pharisæorum &c. s. Chrys. h. 16. in Matt. & h. 13. in ep. ad eph. ita accepit, vt iustitia dicatur vniuersa profectò virtus. & h. 4. in Matt. Iustitia specialis est auaritiæ vitio nõ teneri; iustitia generalis ex cunctis omnino perficitur. & h. 34. operis imperf. Iustitiam proponit velut vineam, & diuersas virtutes esse vites vineæ. Et s. Greg. Papa lib. 17. moral. c. 10. hac eadem vocis vsurpatione humanam scripsit iustitiam autori Deo comparatam, iniustitiam esse. Confirmant id verba illa, quæ Iob c. 4. leguntur, Nunquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. Quantò magis hi, qui habitant domos luteas? Atque huc etiam adfert Orig. h. 9. in Ezech. illud Io. 1. Et lux in tenebris lucet; hoc est iustitia nostra, quantumuis iusti simus, obtenebratur à iustitia Christi, vel Dei; si cum illa comparetur: sicut luna, & stellæ adueniente sole. Orauit Dauid psalmo 16. Exaudi Domine iustitiam meam; intende deprecationem meam. Quo loco iustitiam libuit Theodoreto iustam postulationem interpretari. Sed ex alijs locis eiusdem prophetæ satius videtur innocentiam, & sanctitatem, hoc est vniuersam virtutem intelligere. Sic enim in ps. 7. rursum orat. Iudica me Domine secundùm iustitiam meam; & ostendens, quid iustitiæ nomine intelligendum sit; adiungit, & secundùm innocentiam meã super me: consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum. Et ps. 25. Ego autem in innocentia mea ingressus sum; redime me, & miserere mei. Sunt & aliæ his similes postulationes; quæ priorem illam interpretentur, in qua iustitiam dixerat innocentiam, & iusti hominis virtutem, & sanctitatem. Facilè est iustum esse coram hominibus, atque hoc affectant hypocritæ, & assequuntur persæpè: at difficilè coram Deo, cuius iudicium errare non potest. Quam ob causam de Zacharia, & Elisabeth dictũ fuisse Luc. 1. Erant autem iusti ambo ante Deum; obseruauit Orig. h. 2. in Lucam, qui rursum h. 9. audiens de Maria dictum; Impleti autem sunt dies, vt pareret; [In ortu, inquit, peccatoris hoc non dicitur; sed solùm in ortu iusti. Ortus enim iusti plenitudinem habet, peccatoris natiuitas vacuitatem, atque inanitatem; virtutum scilicet, & iustitiæ.] Sed & s. Anselmus in dialogo de veritate c. 13. Subtiliter de iustitia disputans, eam definiuit esse rectitudinẽ voluntatis propter se seruatam, iustumq; esse eum, qui facit,

cit, quod debet; & iustum dici etiam rectum corde, & rectum absolutè, absque cordis adiectione; quoniam nullus alius intelligitur rectus, nisi ille, qui rectam habet voluntatem; vt in ps. 31. Gloriamini omnes recti corde. Et ps. 106. Videbunt recti, & lætabuntur. Quæ omnia ad illam iustitiam pertinent, quæ generalis est, & virtutem significat. Atque huius iustitiæ, ac iusti signa hæc habet idem autor in Elucidario. [Iusti sibi boni conscij, & de futura spe certi, sunt vultu hilares, oculis quadam gratia micantibus, incessu modesto, de abundantia cordis dulces in verbis. Mali de praua conscientia vultu nebuloso, verbis, & factis instabiles, risu immoderato, tristitia mordaces, ingressu intemperati, amaris, & impuris dictis.]

Iusti signa, & iniusti.

CAPVT IV.

De Iustitia speciali virtute.

IVSTITIA specialis virtus ea est, quæ vnicuique dat, quod ipsius est, iureq; ad ipsum pertinet. Itaque cùm omnis virtus mediocritas sit; secus habet medium hæc virtus, quàm cæteræ omnes. Cæteræ medium rationis tenent; quod scilicet recta ratio inter excessum, & deffectũ agnoscit, vt liberalitas inter prodigalitatem, & tenacitatem. At iustitia rei magis medium tuetur, siue pecuniarum, siue honorum, ac pœnarum. Est enim duplex iustitia. Altera in distributionibus; Altera in commutationibus, & commercijs. Illa distributiua nominatur; hæc commutatiua. Distribuendi sunt honores, & magistratus in republica benè meritis; Non æquale, & idem omnibus præmium dandum est: sed habenda ratio personarum, & laboris, atq; his conuenienter distribuendum. Hoc est, quod Aristoteles lib. 5. iam citato c. 3. Iustitiam hanc tradidit quatuor constare terminis, proportioneq; Geometrica; in primo namque, & in secundo termino duo ponantur præmia, in tertio, & quarto, duo homines, seu merita eorum; eritq; iusta distributio, si vt se habet primus ad tertiũ, sic se habeat secũdus ad quartum: hoc est vt primum præmium conuenit merito primi hominis, qui tertium tenet terminum, ita etiam secundum præmium, homini secundo, qui quartum habet locum. Quæ nimirum præmia æqualia non erunt, quia nec merita sunt æqualia: quòd si hæc æqualia forent, & illa oporteret esse æqualia. Ita s. August. in libro de quantitate animæ c. 9. Iustitiam scripsit seruari non posse, nisi in rebus, in quibus seruatur, sit quædam imparilitas, & dissimilitudo. Nam ita in distributiua se habet, & s. Basil. in ser. 2. de institutione monachorum, exemplo vtitur membrorum

Virtutis medium od.

Iustitia specialis plex.

corporis nostri, quæ nos omnia quidem amamus, nõ eodem tamen affectu; [sicut, inquit, & si omnia corporis amemus membra, non tamen similiter affecti sumus, cùm oculo, aut pede laboramus: sic in cuncto conuentu, & si ex malis cuiusq; misericordia moueamur; iis tamen, qui vtiliores sunt; maiorem æquum est honorem habere.] Cæterùm quod ad pœnas, & supplitia pertinet, quæ iustitiæ pars ea infligit, quam vindicatiuam dicimus, & vltricem, atq; ad distributiuam reuocamus; eã verè s. August. in ser. 14. ad fratres in Eremo, dixit, esse virgam, qua petra percussa manat in fluenta; quia lapidea subditorum corda iudicio iustitiæ tacta in virtutum exuberant flumina. Esse virgam Aaron, quæ frondet, dum mente concipitur; floret, dum viriliter exercetur; & fructificat, dum subditus corrigitur. Esseq; ventilabrum, quo granum à palea separatur; Sed iustitiæ zelum temperantiæ frẽno moderandum esse, monet s. Greg. Papa h. 3. in Ezech [Iustitia, inquit, verè iustitia est, quæ se temperantiæ frẽno moderatur: vt in zelo, quo quisque feruet, sit etiam temperans, ne si plus ferueat, perdat iustitiã, cuius seruare moderamina ignorat.] Ita demum, vt idem habet lib. 7. regis tri c. 120. [Summum in regibus bonum est, iustitiam colere, & sua cuique iura seruare, & subiectis non finere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire.]

Iustitia vindicatiua.

Commutatiua autem iustitia in commercijs præsertim consideratur; in emptione, venditione, mutuo, & similibus; hocq; postulat, vt tantundem reddatur, quantum accipitur, ac prorsus æqualitas fiat: quod proportione Arithmetica constare dixit Aristoteles c. 4. Nihil enim refert conditio personæ, an proba sit, an improba; perindeq; est, ac si essent æquales; solaq; rerum, ac lucri, & damni æqualitas consideratur, æquumq; pluris, & paucioris medium est. Propterea emendatiua quoque iustitia vocatur, quæ id constituit, quod pluris, et paucioris, lucri, et damni medium est; & quod in altero plus est; lucri, ab eo tollit, et restituit alteri, qui in paucciori damnum accepit. Quam verò hoc sit necessarium ad pacem, et bonum reipublicæ, ac ciuium, manifestum est; vt magnopere mirari possis, venisse vlli vnquam in mentem affirmare, sine iniustitia conseruari Rempublicam non posse; vt videre apud s. Augustinum lib. 2. de ciu. Dei c. 21. sapienterq; ille contendit, contrà prorsus rem habere, nec sine iustitia constare vllo modo posse; Et omnino in lib. 4. eiusdem operis cap. 4. & in ser. 31. ad fratres in Eremo, remota iustitia asserit, nil aliud fore regna, nisi magna latrocinia, quia et ipsa latrocinia nil aliud sunt, quàm parua regna in ser. autem 17. de verbis Apostoli, primum

Iustitia cõmutatiua.

Iustitia emendatiua.

Iustitię necessitas.

iustitiæ gradū constituit, vt inter omnia, quæ delectant, plus ipsa delectet. Sed magnopere notandum est id, quod s. Greg. Nazian. scriptum reliquit in or. de funere patris sui. Iustitiæ namq; tanquam maximum argumentum proposuit, non magnopere ditari; ditari autem, iniustitiæ, & rapinæ. Loquens enim de patre suo; [Iustitiæ, inquit, illius quod „ maius, illustriusq; argumentum adferri po- „ test; quàm quod in magnis reipublicæ mune- „ ribus, administrationibusq; versatus, ne te- „ runtio quidem facultates suas auxerit? idq; „ cùm alios cerneret publicis bonis Briaræi „ manus (vt dici solet) inijcientes, ac sce- „ lerato quæstu turgescentes,] Briaræum autem, vt & Gigantes cæteros, centum manus habuisse fabulantur Poetæ: quare rapacissimas manus significat. Neque de Iustitia plura dicere, ad institutum nobis hoc loco propositum pertinet.

Iustitiæ argumentū.

CAPVT V.

Quàm iustè filij Israel Ægypti asportarint spolia.

AT mirabitur quispiam, nec immeritò, filios Israel, vt est in libro exodi c. 11. & 12. egressuros ex Ægypto, ab Ægyptijs petijsse vasa aurea, & argentea, vestemq; plurimam, secumq; inde asportasse, atq; Ægyptum spoliasse. Quæ enim fuit illa iustitia, res alienas inuitis dominis asportare? & quidem per mulieres eos petijsse, adnotatum fuit à s. Cyrillo Alexandrino in extremo libro de adoratione in Spiritu Sancto. [Res enim, ait, stri- „ dula, & loquacissima semper est, & ad dece- „ ptionē idonea mulier.] Verùm nō solùm iniustitiam in eo nō fuisse, immò iustitiam maximā, ostēdunt Patres, multisq; respōdēt modis.

1 Primùm; quia non propria id autoritate fecerunt, sed iubente Deo, qui vt est omniū, tum hominum, tum facultatum, & opum ipsorum Dominus, ita potest, quandocunque libuerit, ab vno auferre, & alteri dare. [Non „ furtum fecerunt, (inquit s. August. in q. 39. in „ exodum), sed Deo iubenti ministerium præ- „ buerunt. Sicut cùm minister iudicis occidit „ eum, quem iudex iussit occidi: si spōtè faciat, „ homicida est, etiam si eum occidat, quem „ scit à iudice occidi debuisse.] Voluit autem Deus ab illis auferri, & Hebræis dari, vt idem habet August. in secundo libro de doctrina Christiana c. 40. quod illi malè illis vterentur; volebatq; ad meliorem ea vsum conuerti. Sic enim ostendit, nos quoque Christianos (si quæ fortè vera, & fidei nostræ accommodata Philosophi, Ethnicíq; scriptores dixerunt) ea formidare non debere, sed ab illis tāquam ab iniustis possessoribus in vsum no- „ strum vendicare. Quod etiam s. Greg. Nys- „ senus habet in libro de vita Moseos. Credidit quoque s. Io. Chrys. in com. ps. 135. id Iudæis a Deo fuisse præceptum, quòd vellet omni ratione hostibus esse terribilis, qui præsertim aduersus illum tam rebelles, & contumaces sese præbuerant, atq; ostendere, quòd & vi, & autoritate potest omnia facere, eosq; fallere, & decipere.

Secunda responsio fuit s. Gregorij Nazianzeni in or. 2. in Pascha; Nullum in ea bona 2
ius habuisse Ægyptios. [Sacrilegio enim „ compilarant, & eripuerant ei, qui dixit, Me- „ um est argentum, & meum est aurum, dabo- „ que ei, cui voluero]

Tertia s. Gregorij Papæ in 28. libro mor. c. 9. Deum tantisper condescendisse infirmi- 3
tati populi sui, dum paulatim ad meliora prouehebat. [Mentes, inquit, vsui vitæ carna- „ lis inhærentes euelli ab infimis non poterant, „ nisi gradatim. Hinc est quod in Ægypto posi- „ tis latenti eorum concupiscentiæ condescē- „ ditur, & vicinorum suorum vasis aureis, & „ argentis sublatis discedere iubentur. Qui ad „ Sina montē ducti, accepta lege mox audiunt, „ Non concupisces rem proximi tui.]

Quarta responsio fuit Philonis Iudæi in 4
primo libro de vita Mosis; Tertulliani libro quarto aduersus Marcionem c. 24. & s. Irenęi lib. 4. aduersus hæreses c. 49. & Clementis Alexandrini lib. 1. Strom. & s. Greg. Nazian. loco citato, & s. Epiphan. in Ancorato, & s. Io. Chrys. in or. 2. aduersus Iudæos, to. 5. & s. Prosperi in psalmum 104. & Theodor. q. 23. in exodum, & com. in ps. 104. & aliorum penè omnium qui debitā Israelitis mercedem illam fuisse, & tanquam debitam eos repetijsse, & asportasse: debitam inquam, propter operariam seruitutem tot annorū in operibus duris, ac maximè laboriosis, quibus, vt loquuntur Tertull. & Irenęus, ædificauerant etiam illis Ciuitates, substantiamq; magnopere auxerāt. Qua de re actum quoq; post p Legatos fuisse, tū Ægyptiorū reposcētiū spolia, tum Israelitarū operas suas poscētiū; testatur in 2. eiusdem operis lib. c. 20. Neq; cōpensationi visum esse iudicibus satis esse, si sexcentorum millium operę per tot annos, vel singulis nummis diurnis æstimarentur. Tum vero accedebant iniuriæ toleratæ, verbera, filij necati, & alia plurima. Immo non solum rerum debitores fecit illos Irenæus, sed & vitæ, ob præcedentem scilicet Iosephi benignitatem, qui pluribus sterilitatis annis sua eos industria, & prudentia sustentauerat. Vnde & Ægypti seruatorem appellauerant.

Ægyptiorū, & Hebræorū cōtentio.

Miror hanc rationem, tam æquam, tam iustam, non tamen probatam fuisse Nysseno. Is enim in libro de vita Moseos sic habet. [Hebræi petierunt ab Ægyptijs vasa, non tan- „ quam pretia suæ seruitutis; non enim ita „ menda-

mendacio exigenda erant, quia illorum indigni possessores erant Ægyptij, Deo postea ad constructionem templi obl ituri] Sed non erat commune aliorum omnium iudicium condemnandum, neque verendum mendacium, vbi audita fuerat Dei iussio, aurum illud, & argentum futuro donantis templo, quo tamē interim, illi velut laborum suorum mercēde fruerentur.

5 Verum & quinta adest s. Augustini respōsio in lib. 83. qq. q. 53. & lib. 22. contra Faustum c. 71. & com. in ps. 104. etsi Hebræi deceptione aliqua vsi essent, Ægyptios tamen omnino fuisse deceptione dignos. [Quare cū populus, inquit, Israel in tali adhuc esset morum gradu, vt non indignè hostem deciperet, iussit Deus, vel potius pro illorum cupiditate permisit, vt vasa peterent ab illis non redditur i, & acciperent quasi redditur i.]

6 Addit sexto, & vltimo loco Alexandrinus Clemens; ita se quodam modo vltos fuisse Hebræos; [Ægyptijs vt auaris, par pari referentes prędæ exportatione; sicut illi Hebręis molestiam attulerant, redigendo in seruitutem.] Præterea, vt in bello factum esse contendit, victoriæ iure hostium res auferendo. Belli enim iusti erat causa.

CAPVT VI.

De fortitudine.

Fortitudo corporis et animi.

VENIO ad fortitudinem, quæ corporis interdum robur, ac potentiam significat, interdum animi virtutem. Priori acceptione diabolum quoq; fortem legimus appellatum à Domino Matt. 12. Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? fortem enim robustū, ac viribus valentē dicit; quia vt habet s. Aug. lib. 20 de ciuitate Dei c. 7. ipse genus humanum potuit tenere captiuum. Et in scripturis sacris celebris est fortitudo Sampsonis, quæ tamen non fuit virtus, quam nunc quærimus: sed corporis robur, & vires a Deo tributæ homini. Sic etiam s. Ambr. in primo offic. libro c. 35. fortitudinem sine iustitia iniquitatis esse materiam scripsit. Quò enim validior est, eò promptior, vt inferiorem opprimat. Et in 2. libro de Abraham c. 10. Fortitudinē, nisi eam iustitia temperet, intolerabilem insolentiam esse, furoriq; quam rationi propiorem; dominationi, quam libertati. Fortitudinem enim potentiam appellat.

Sin autem animi virtus fortitudo nominetur; vox ipsa significat, eam in aduersis, & asperis tolerandis versari. Quare & fortem eū appellamus, qui rebus hisce non frangitur. S. Aug. in libro 1. de libero arbitrio c. 13. [Fortitudo, inquit, illa est animæ affectio, qua omnia incommoda, & damna rerum, non in nostra potestate constitutarum, contemnimus.] Et lib. 83. qq. q 31. [Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio.] Vndè illa quoque Iob verba c. 6. Quæ est fortitudo mea, vt sustineam, aut quis finis meus, vt patienter agam? Quocirca vt omnis virtus mediocritas est inter excessū, & defectum; sic fortitudo mediocritas erit inter audacias, & timores, qua in asperis, & formidandis rebus nec nimium confidimus, aut contemnentes audemus, neq; plus æquo formidamus, ac timemus. Nihil penitus timere vt in 3. mor. libro ratiocinatur Aristoteles, insani hominis est indolentis, & impudentis; quemadmodum si infamiam non timeas. Omnia vero pauere, ignaui est, pusillanimis, ac timidi. Timere ergo oportet ea, quæ rectę rationis iudicio timenda sunt & vbi oportet, & sicut oportet, circaq; terribilia, quę non vitio nostro fiunt, fortitudo versabitur: omnium autē terribiliū maximū est mors, quia vltimum omniū; morsq; pulcherrima, & honestissima iudicatur ea, philosophi sententia, quę in bello oppetitur, nos eam præponimus, quæ propter Deum, & virtutem toleratur. Illi honores in Republica, & a Regibus sunt constituti; Huic æterna gloria a Deo proposita.

Fortitudo animi quid.

Circa hanc igitur, & ea, quæ mortem adferunt, versatur potissimum fortitudo. Neque tamen hæc non timet vir fortis; sed cùm naturali afficiatur timore, honestatis tamen, seu diuinæ charitatis causa sustinet omnia. Quòd si, vt paupertatem quis, aut molestiam fugiat, eligat mori; timidus est, & ignauus, non fortis: quippe laboriosa fugere, ignauia est, & mollities. Quam ob causam s. August. in 1. lib. de Ciu. Dei c. 19. non virtuti, sed vitio, tribuit Romanæ Lucretiæ, quòd a Tarquinij filio vi oppressa, seipsam interemerit. [Non fuit, inquit, pudicitiæ charitas, sed pudoris infirmitas. Romana mulier laudis auida, verita est, ne putaretur, quod violenter est passa, cū viueret, libenter passa si viueret. Vnde ad oculos hominum mentis suæ testem illam pœnam adhibendam putauit, quibus conscientiam demōstrare non potuit. Sociam quippe facti se credi erubuit; si quod alius in ea fecerat turpiter, ferret ipsa patienter.] Immo verò, vt Aristoteli placuit, quò fortior vir est, & magis omni virtute ornatus, magis timebit, & dolebit mortem; quoniam dignus magis est vita, maioribusq; bonis moriens priuatur. At nihilominùs, immo magis fortiter moritur; honestatem scilicet his omnibus anteponens.

Lucretia Romana.

Sed s. August. in ser. 13. ad fratres in Eremo, triplicem distinxit fortitudinem. Vnam hypocritarum, qui multa sustinent, & tolerant,

Fortitudo triplex.

rant, vt fortes appareant, mundiq; gloriam venentur. Atq; hæc sanè virtus non est, sed turpe vitium. Secundam Philosophorum, quę moralis virtus esse potuit: Verùm quia fide caruit, & charitate, quæ virtutis omnis, & bonæ actionis est forma, perfecta virtus non fuit, neque illis ad æternam beatitudinem quidquam proficit. Tertiam bonorum fidelium, qui quotidiè certant vsque ad mortē. Atque hæc perfecta virtus est. Et s. Greg. Papa libro 7. moral. c. 8. qualis sit fortitudo iustorum, quæ reproborum, diligenter persequitur. Atq; de reprobis verè vsurpat illud Thren. 3. Inebriauit me absynthio. [Ebrius enim, quod patitur, nescit, estq; absynthio ebrius, qui præ amore huius sæculi sustinens, laboris amaritudinem ignorat.] Sed omnino fortitudinem nostram s. August. in 2. parte in ps. 31. non debere ostendit meritis inniti nostris, sed virtute Dei. Nam virtus in infirmitate perficitur; & dicebat Paulus; cùm infirmor, tunc fortior sum. In scripturis porrò sanctis celebris maximè fuit fortitudo Iob, & Macbabeæ illius mulieris cum septem filijs, 2. Machab. c. 7. de quibus s. August. in libro de moribus ecclesiæ catholicæ c. 23. & post promulgatum Euangelium, tot millium sanctorum Martyrum vtriusq; sexus, qui mortis timorem superantes, pro Christi fide tam forti animo tolerarunt mortem; eximia scilicet Dei, & Christi charitate incensi. Hæc enim fortitudinem præstat; quemadmodum in c. 22. eiusdem libri docet August. Peccatum contra timidum facit, ac pauentem. Quare hominem dixit idem August. in libro de vera relig. c. 45. propter peccatum ad tantam venisse turpitudinem, vt bestiolam timeat, qui vult omnibus imperare.

Postrema ea quoque à Patribus commendatur fortitudo, qua nos ipsos, atq; immoderatos affectus nostros superamus, & rationi subijcimus. [Re vera, inquit, s. Ambr. in 1. lib. de offic. c. 36. iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione.] Itaque in duobus subijcit animi fortitudinem spectari: Primùm, vt externa corporis pro minimis habeas, & quasi superflua, despiciēda magis, quam expetenda ducas. Deinde, vt ea, quæ summa sunt, omnesq; res in quibus honestas, & τὸ πρέπον cernitur, præclara animi intētione vsque ad effectū persequaris.

CAPVT VII.

De temperantia.

TEMPERANTIA verò mediocritas quoque est. Vnde & in libro de beata vita, disputatione tertia, & modestiam à modo dictam fuisse pronunciauit s. Aug. & à temperie temperantiam. Est autem mediocritas circa voluptates, & dolores; non vniuersè, sed quæ ad gustatum, & tactum pertinent, atque animalibus quoque cæteris communes sunt; & ideò seruiles, & ferinæ habentur, hisque magnopere oblectari, & acquiescere, ferinum est; vt loquitur Aristoteles lib. 3. mor. c. 10. Qui voluptatibus non delectetur, vix inuenitur; stupidus enim esset homo. Temperans delectatur mediocriter; hoc est quibus oportet, quando oportet, non magis quàm oportet, neq; vt nō oportet. Quod si nō cōsequatur, dolore nō afficitur; nō inquā dolet, si desint, & si adsint, moderatè vtitur; eaq; sola iucunda appetit, quæ vel ad sanitatem, vel ad bonam habitudinem faciunt; appetit autem mediocriter, & vt decet, nec magnopere angitur s. Aug. lib. 1. de lib. arb. c. 13. Temperantiam definiuit affectionem esse coercentē et cohibentem appetitum ab ijs rebus, quæ turpiter appetuntur. Et lib. 83. qq. q. 31. Esse rationis in libidinem, atq; alios non rectos impetus animi, firmam, et moderatam dominationem. Quam moderationem tantopere s. Ber. in mediocritate agnouit; vt in 1. lib. de consideratione, non in solis superfluis resecandis dixerit esse temperantiam, sed et in admittendis necessarijs; esseq; intēperantem, tam eum, qui necessarijs pertinaciter demit; quam eū, qui indulget superfluis. Vterq; enim à mediocritate recedit. Ergo moderatum vsum voluptatum gustatus, & tactus, hoc est cibariorum, & venereorum, præstabit nobis temperantia; tametsi plura illius commoda exponit s. Prosper in 3. libro de vita contemplatiua c. 19. & in cibo maximè virtutem hanc visus est considerasse s. Basil. in regulis fusioribus c. 16. 17. et pluribus alijs in locis; sed nil mirum; Ad ieiunia Monachos erudiebat suos. Vniuersè autem illam considerantes, bipartitam videbimus; tum circa gustatum occupatam, tum circa tactū; tum inquam circa cibos, tum circa venerea. Duoq; illi esse aduersantia vitia, Gulam, et Luxuriam: de quibus seorsim dicam.

Temperātia quid.

Tēperātia duplex

FINIS LIBRI SEXTI.

DE

DE
GVLÆ INTEMPERANTIA.
LIBER OCTAVVS.

Intemperantia duplex.



NTEMPERANTIA temperantiæ aduersatur, dum & ipsa circa voluptates easdem versatur. Itaque vt bipartitam fecimus temperãtiam partim in gustatu, partim in tactu; ita duplex quoque fuerit intemperantia, in Gustatu Gula, in Tactu Luxuria. Autor Epistolæ ad Demetriadem, quæ inter opera S. Hieronymi falsò ascripta legitur. „ [Duo, inquit, sunt vitia, quæ maximè homi„ nes decipiunt sui voluptate; gula, & libido :] Quæ deponere eò difficilius est, quò eis vti dulcius est. Primum autem de Gula dicam; Deinde & de Luxuria.

CAPVT I.

Gula tentatio.

Prima tẽtatio.

PRIMA hominis tentatio fuit Gulæ; qua diabolus Adamum vtrumq; terrenum, & cœlestem, illum in paradiso, hunc in deserto aggressus est; alterumq; in voluptatis paradiso prostrauit; ab altero post quadraginta dierum ieiunium in deserto superatus abscessit. Hæc vniuersi generis nostri ruina; hæc malorum omniũ causa. [Primum, ait s. Ambr. „ in libro de Elia, & ieiunio c. 1. gulæ direxit „ spiculum, & cibum velut escam laquei prætẽdit; quo Adam antea fuerat strangulatus] Et libro 4. in Lucam; [Prima Christi tenta„ tio gulæ. Inde enim incepit diabolus, vnde „ iam vicit.] Et s. Basilius in ser. de abdicatione rerum : [Caue gulæ vitium, quo aduersa„ rius primum parentem circumuenit, et è pa„ radiso deiecit, et Iesum quoque se supplanta„ turum sperauerat.] Et s. Ansel. in comm ad caput 4. Matthæi: cur hæc fuerit prima Christi tentatio, hanc rationem posuit; quia prima tentatio est concupiscentia carnis, quæ incipere solet à gula. Eamq; ob causam Io. Cassianus in libro de spiritu gastrimargiæ c. 3. 11. 14. & 16. Primum nobis certamen aduersus hoc vitium esse voluit. Hoc namque cæterorum penè omnium fons, & origo esse videtur.

CAPVT II.

Gula damna, & castitatis iactura.

AC primum damnum fuit hoc, quod immortalitatem amisimus, atq; in omnes præsentis vitæ miserias, atque ærumnas incidimus; ita s. Aug. locutus est in ser. 77. de tempore, seu Ambr. ser. 39. fer. 2. post dom. 1. quadrag. (vtriq; enim tribuitur) [Adam in „ Paradiso cõstitutus per intemperantiam gu„ læ gloriam immortalitatis amisit ; eandem „ immortalitatem secundus Adam Christus „ per abstinentiam reparauit.]

Secundum est libido, & luxuria, quam prouocat gula. Hanc ex verbis Apostoli ; Nolite inebriari vino, in quo est luxuria ; primogenitam filiam gulæ, & ebrietatis dicit Orig. h. 7. in leuit. Vt si philosopho libuit dicere, gustatum esse quemdam tactum ; mihi quoq; nunc veniat in mentem pronunciare, Gulam esse luxuriam quandam. Sed audiamus Patres; quorum sententia fuit, Adamum, & Euã quamdiu ieiunarunt in Paradiso fuisse virgines. Ita Tertull. in libro de Monogamia c. 5. & s. Petrus Chrysologus ser. 148. & s. Ambr. in exhort. ad virgines, & libro de institutione virginis c. 5. & tr. in symbolum Apostolorum c. 17. & s. Aug. q. 8. ex veteri testamento, & in Com. Epistolę ad Gal. c. 4. & ser. 25. ad fratres in Eremo, & s. Epiph. hær. 78. & s. Basil. in libro de vera virginitate, & s. Cyrillus Hierosol. catech. 12. & Orig. lib. 5. in Epistolam ad Rom. & s. Iust. in dialogo cum Triphone, & s. Irenæus lib. 5. aduersus hæreses c. 19. & s. Greg. Nazian. in exhortatione ad Virginem, & s. Nyssenus libro de hominis opificio c. 17. At vbi comederunt, tunc cognouerunt se esse nudos, & erubuerunt, & carnis motum senserunt, seseq; vicissim cognouerunt. Vnde Ambr. seu Aug. in ser. notato. [Adam non nisi intem„ perãtia prouocante Euam cognouit. Quam„ diù in illis mansit intemerata parcitas, mansit & impolluta virginitas. Fames enim amica „ virginitatis est, inimica lasciuię. Saturitas verò castitatẽ prodigit, nutrit illecebrã.] Et rursũ idẽ Aug. in ser. 65. itẽ de tempore. [Adam „ in Paradiso virgo; Eiectus de Paradiso cogno„ uit vxorem. Semper enim iurata est saturitati „ lasciuia. Vicina sibi sũt venter, & genitalia, & pro

Gula luxuria quadam.
Adã, & Eua in paradiso virgines.

Gula, & luxuria cognatæ.

membrorum ordine ordo vitiorum intelligitur.] Verùm hic locus paulò pluribus tractandus est; neque molestum opinor, erit lectori. s. Hier. ergo in 2. libro aduersus Iouinianum c. 7. [Difficile est, inquit, immo impossibile, delitijs, & voluptatibus affluentes, non ea cogitare, quæ gerimus; frustraq; quidam simulant (salua fide, pudicitia, & integritate mentis) se abuti voluptatibus; cum contra naturam sit copijs voluptatum sine voluptate perfrui.] Philo autem Iudæus in lib. de Temulentia, ad illud alludens quod in c. 40. libri Gen. narratur, luxuriantis animę affirmat tres esse familiares custodes; pistorũ principem, principem coquorum, & principem pincernarum. Hi enim sunt, qui gulam nutriunt, & libidini materiam subministrant. Qui omnes non incongruè dicũtur fuisse Eunuchi. Sed quoniam seminare viris, semen excipere mulieribus à natura datum est, vt genus nostrum conseruetur: sterilis autem, et infœcũda anima gaudet pistorijs operibus, sumptuosis poculis, et curiosis condimentis cupediariorum; vt quę nec virtutis veræ masculum semen emittere valeat, nec emissum excipere, et fouere, sed tanquam exile, saxosumq; aruum, apta solùm sit ad corrumpendum, et perdendum ea, quæ semper debuerant viuere. s. Basil. in lib. de vera virginitate: Virginem quoque vult esse virginis gustatum, nulliq; gulam suauiter oblectanti illecebræ peruium. Hæc enim sunt illius verba: [In gustatu enim, inquit, ac genitalibus mẽbris tactus dominatur, hiq; ita connexi sunt, vt catenę in morem alter ex altero pendeat; alter ex eis alter sit administrator, alter verò minister efficitur. Itaque Virgini primum superandus est gustatus, qui fomenta libidini subministrat.] Sed ne nuptis quidem mulieribus si honestæ, et pudicæ haberi velint, propterea permittit conuiuia s. Greg. Nazianz. in parænetico carmine ad olympiadem. Sic enim loquitur. [Ne ad nuptiale, vel natalitiũ conuiuium properes; vbi & potatur, & saltatur, et ridetur. Hæc enim vel pudicum pectus delinire, ac demulcere queunt, non secus, ac solis radius ceram quam citissimè penetrans. Nec verò vel præsente, vel absente marito compotationes domi excita. Venter quippe modum tenẽs perturbationibus animi fortasse, ac libidini dominari queat: helluonem autem, ingluuieq; laborantem, non ego solùm, sed maritus quoque ipse pertimescit.] Et in sententijs tetrasticis versibus cõstantibus; [Da, venter ait. Dabo libenter, si cùm acceperis, temperanter te geras. Sin autem inferioribus partibus dare institueris, fimum nec eum quidem vberem, & copiosum accipies.] Et rursum post, ode 2. [Carnem delicatè cibis nutrire, est fouere hostem; Quo vt serpens gelu passus, Æstu deinde concalefactus, In sinu me feriat.] [Copiosum enim stercus, (inquit in libro de octo vitiosis cogitationibus s. Nilus,) ingentem vermium numerum gignit; ciborumq; copia magnum libidinosarum cogitationum numerum procreat.] Atq; mundanis quidem hominibus auaritiam radicem malorũ esse scribit; apud monachos autem gulam potiùs. s. Basil. in com. ad ps. 90. (quod & habet Theodor.) dum illud interpretatur, ab incursu, & dæmonio meridiano, verisimile esse arbitratur dæmones aliquos esse, qui post cibum, & saturitatem, velut paratam prædam, nos aggrediantur; [Vt qui diuina gubernatione destituti sunt, facilè seruituti subijciantur, & Orig. lib. 1. in Iob, propterea filios Iob addit eo tempore à dæmone interremptos.] Et in constitutionibus monast. Basilius c. 5. [Ventris, ait, moderatio animi perturbationum compressio est: perturbationum autem compressio, animi pax, & tranquillitas: animi autem tranquillitas, nihil aliud, quam virtutum fœcundissimus fons.] Neq; magnopere refert qualibus escis repleatur venter, delicatisne, an vulgaribus [Nam (vt habet Io. Cass. in lib. de spiritu gastrim. c. 6.) quibuslibet fuerit refertus, seminaria luxuriæ parat; nec præualet mẽs discretionum gubernacula moderari, ciborum pondere præfocata.] Et quod magis mireris, vel etiam aqua, vt habet in collat. 12. c. 11. & confirmat Nilus. & c. 9. [Non habet perpetuam castimoniæ puritatem, quisquis non iugem temperantiæ æqualitatem tenere contentus est.] Et c. 11. [Nullus poterit ardentis concupiscentiæ stimulos inhibere, qui desideria gulæ refrænare nequiuerit. Interioris hominis castitas, virtutis huius cõsumatione discernitur.] S. verò Aug. apertè loquitur in ser. 243. de tempore. [Qui castitatem dicunt se seruare non posse, plus manducant, & bibunt, quam expedit.] Et ser. 244. [Non te contines, quia plus comedis, & bibis &c.] Et s. Greg. lib. 31. moral. c. 17. [Cunctis liquet, quòd de ventris ingluuie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum ventri genitalia subnexa videntur. Vnde dum vnum inordinatè reficitur, aliud ad contumelias excitatur.] Scitum enim est illud; Sine Cerere, & Baccho friget Venus. Quamob causam verè scripsit Tertull. in libro de spectaculis c. 10. [Duo hæc dæmonia conspirata, & coniurata inter se sunt, ebrietatis, & libidinis. Itaque theatrum Veneris Liberi quoque domus est.] Et libro de ieiunijs aduersus Psychicos c. 1. [Mirarer, inquit, si sola luxuria tenereris, si non & ingluuie ducereris. Monstrum scilicet haberetur libido sine gula. Per edacitatem salacitas transit.] Et c. 17. [Appendices gulæ, lasciuia,

lasciuia,

sciuia, & luxuria.] [Pascitur libido conuiuijs, (addit s. Ambr. lib. 2. de pœnitentia c. 14.) nutritur delitijs, vino accenditur, ebrietate flammatur.] Et libro 1. de Virginibus. [Cibus parsimoniæ, potus abstinentiæ; docet vitia nescire, qui docet caulas nescire vitiorũ.] Et ep ad Vercellensem ecclesiam, [Cibo flãma alitur, & deficit; fœnum, stipula, lignum, oleum alimenta ignis sunt. Ea si detrahas, vel non suggeras, ignis sopitur. Ita et vapor corporis cibo alitur, aut minuitur, cibo excitatur, cibo soluitur. Luxuria igitur, idest gula, mater libidinis est.] Quid s. Hieronymus? in Ep. ad Demetriadem, De seruãda virginitate c. 6. [Post cogitationum diligentissimam cautionem, ieiuniorum tibi arma sumenda sunt.] Et in Ep. ad Eustochium, Epitaphium Paulæ c. 10. [Lasciuientem adolescẽtularum carnem crebris, & duplicatis frange ieiunijs: melius est eis stomachum dolere, quam mentem.] Et libro 2. aduersus Iouinianum c. 6. [Esus carnium, & potus vini, ventrisq; saturitas, seminariũ libidinis est.] Et in Ep. ad Mauritij filias (si modo Hieronymi est) [Carnis, & vini species quasi caloris fomenta, & libidinis incitamenta fuge.] Et in regula monachorum c. de abstinentia philosophorum, [Non Ætnæ ignes non Vulcania tellus, non Vesuuius, Olympusq; tantis ardoribus æstuãt, vt iuueniles medullæ vino plenæ, dapibus inflammatæ.] Et s. Anselmus ad caput 6. prioris Ep. ad cor. [Superfluitas escarum mater libidinis est, ventremq; distentum cibo, & vini potationibus irrigatum voluptas genitalũ sequitur, atque pro membrorum ordine ordo vitiorum est.] Et ad caput 1. Epistolæ ad Titum; [Vbicunque saturitas, & ebrietas fuerint, ibi libido dominatur. Specta ventrem, & genitalia. Nam iuxta ordinem membrorũ est, & ordo vitiorũ.] Et Theodoretus in or. de charitate, quæ legitur post historiam Sanctorum Patrum. [Carnium esus, & vini potus quouis foco melius corpora calefaciunt.] Certè s. Epiphanius hær. 58. Valesios omnes testatur fuisse exectos, idest castratos; & antequam exciderentur, animatis non vescebãtur; vbi verò fuerunt execti, velut iam à concupiscentia liberi, omnibus vescebantur. Et Tertullianus in 2. libro aduersus Marcionẽ c. 18. & lib. de cibis Iudaicis c. 4. In veteri lege adnotault multorũ animaliũ esum propterea fuisse prohibitum, vt continẽtiæ, & castitati quoquo modo cõsuleretur. Sic enim habet; [Si lex aliquid cibis detrahit, & immunda pronunciat animalia, quæ aliquando tradita sunt, consilium exercendæ continentiæ intellige, & frenos impositos illi gulæ agnosce, quæ cum panem ederet Angelorum, cucumeres, & pepones Ægyptiorum desiderabat. Agnosce simul, & comitibus gulæ libidini, atque luxuriæ prospectum; quæ ferè ventris castigatione frigescunt. Postremo vt faciliùs homo ad ieiunandum Deo formaretur, paucis, & non gloriosis escis assuefactus, & nihil de lautioribus esuriturus.] Et Theod. q. 31. in leuit. propterea vult Deum iussisse offerri sibi primogenita pecorum post octauum diem, ne qui vitio gulæ laborant, obœsa, & speciosa intuentes; retinerent sibi, & vorarent. Nec Romanã virginem Tarpeiã pretermittã; quã scribit s. Aug. in ser. 47. ad fratres in Eremo, vt castè viueret, oculos sibi eruisse; hoc est primũ: & delitijs cũctis depositis, panẽ solum cũ aqua sumpsisse ad mensuram; hoc est alterũ. Discant ab hac Christiani, & verò religiosi. [Castitas enim, inquit Aug. cum abundantia, & fertilitate stare non potest.] Solon in conuiuio septem sapientum apud Plutarchum, Proximum à summo, & maximo bono dixit esse quam minimum requirere nutrimẽtum; quippe summum bonum nullo prorsus alimento indiget.

CAPVT III.

Gula mentem obscurat.

TERTIVM gulæ damnũ est animæ obscuratio. Immoderatus enim cibus, velut crassa, & obscura nubes cœlestis, ac diuinæ lucis aspectum prohibet. Hanc s. Ambr. in libro de Iacob, & vita beata c. 2. causam esse voluit prohibẽdi aliquos cibos in veteri lege. [Lex, inquit, recidit ciborũ licentiã, epularũ copias; non solum vt resecaret luxuriam; verùm etiam vt inhibentis contemplationem præcepti viam tractationi rationis aperiret; quam irritamenta gulæ, cæterasq; reciderent cupiditates, corporeas passiones, motusque cohiberet. Temperantia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magistra.] [Quotidiano quippe (vt s. Leo Papa loquitur in ser. 7. de ieiunio decimi mensis,) experimento probatur, potus satietate aciem mentis obtundi, & ciborum nimietate vigorem cordis hebetari.] Nubium exemplo vtitur s. Petrus Chrysologus in ser. 41. [Sicut enim tetræ nubes caligant cælum, sic obscurãt animas intemperata conuiuia; & sicut ventorum turbines elementa confundunt, sic fercula congesta conturbant stomachum.] Et Orig. h. 25. in Lucam, [Cum corpus fuerit superfluis escis grauatum, anima quoque oneratur; quæ per totum diffusa corpus, passionibus illius subiacet.] Et s. Nilus. [Non solum vini crapula, sed etiam aqua ad saturitatem hausta, mentem temulentam reddit, atq; (vt vno verbo dicam, omne cibi, ac potus genus, quod modum excedit, soporem, ac veternum efficit.]

Et post

Et post multa; [Ventre saturo nihil diuinum ,, inuestiga. Vt nubes lunæ prospectum eripit, ,, sic gula Dei sapientiam uobis occultat.] Serpenti maledicens Deus Gen. 3. dixit super pectus tuum gradieris. [Qui sunt (inquit s. ,, Ambr. in libro de Paradiso c. 15.) qui vtero ,, suo ambulant, nisi qui ventri, & gulæ viuunt? ,, At Adamo dicitur, in tristitia comedes. Me- ,, lius est in tristitia comedere, quàm in delecta- ,, tione. Sic Hebræi, qui in laboribus Ægypti ,, panem in tristitia comederunt, esca donati ,, sunt spiritali.] Nec veretur s. Io: Chrys. in h. 44. in Io: affirmare, Nihil esse gula perniciosius, nihil ignominiosius. [Hæc enim obtu- ,, sum, & crassum ingenium, hæc carnalem ,, animam reddit, hæc cœcat intellectum, nec ,, finit vt quidquã perspiciat.] Et h. 13. in priorem Ep. ad Tim. Venter pinguis non gignit sensum tenuem. Quod inculcat quoque s. Bern. in tractatu de ordine vitæ, & morum instit. & confirmat illud s. Nazianz. in sententijs disticis elegiacis compræhensis. [Mē- ,, tis subtilitatem crassus venter expellit; con- ,, traria enim contrarijs aduersantur.]

CAPVT IV.

Corporis sanitatem corrumpit.

QVARTVM damnum est, quod inmoderatus cibus, aut potus corporis sanitatē corrumpit, multos adducit morbos, ac mortem quoq; Non enim potest stomachus, & naturalis illius calor tantam molem tolerare, ac coquere, quāta ingeritur. [Tem- ,, perantiæ merces est robur, & sanitas, (in- ,, quit in libro de legatione ad Caium Philo Iu- ,, dæus) intemperantiæ morbus, & imbecil- ,, litas vicina mortis proxima.] Et s. Ambr. in ,, libro de Noe, & arca c. 9. [Intemperantia ,, accendit libidinem, cruditatem generat, cor- ,, ruptelam creat.] Et Chrysologus loco iam notato. [Vt nauem fluctus, corpus ebrietas ,, sic demergit, hominem dat in profundum, ,, lucra vitæ aufert, mortis facit subire naufra- ,, gium.] Et s. Basil. in cap. 2. Isaiæ, tractans illa verba (Et super omnē nauē maris) nauē ait esse corpus nostrū, quod in salsosa vitæ huius fluctuatione iactatur. Atq; vt naues onere nimio grauatæ ad portum vix perueniunt, facilèq; naufragium faciunt; sic corpora nostra redundāti alimonia, obœsa in imam voraginem perditionis immerguntur. Qui verò in carne degentes non secundum carnem militant, calcantes æstus maris; hi naues sunt, quæ, vt est in ps. 102. operationem faciunt, in aquis multis, de quibus etiam dicitur; Quia illic naues pertansibunt. Et s. Io: Chrys. h. 12. in posteriorem Ep. ad cor. Diuitum, & helluonum ventres vult esse velut ,, caminum, in quo animalium aduruntur corpora; vnde nidor, pedor, fumus, & ossium maleolentia. Item velut fontem, vbi multæ herbæ coquuntur. [Sed cur, inquit, cibi dati ,, sunt? Num vt corrūpamur, an vt pascamur? ,, Num vt ægrotemus, an vt valeamus? Num ,, vt sani simus, an vt infirmi? Manifestum est ,, propter alimoniam, & sanitatem, & robur. ,, Quam igitur ob causam in contrarium illis ,, abutimini, morbum, & infirmitatem corpo- ,, ri per illos facientes?] [Arbores, (addit h. 22. in acta) quæ sine modo rigantur, a ,, radice corrumpuntur, quæ autem cum ,, modo, crescunt. Sic & tu nc tuum ventrem ,, super modū riges, ne radix arboris corrum- ,, patur.] Et h. 27. [Alimenta quæramus, non ,, corruptionem; alimenta quæramus, non ,, morborum fomites; alimentum quæramus, ,, quod voluptatem habeat, non delitias in- ,, suauitate plenas.] Et h. 29. in Ep. ad Hebr. ,, [Tale est in ventrem cibos mittere, quale si ,, quis in cloacam eos proijciat. Immò multò ,, peius. Hic enim fimum tantùm operatur ,, sine tua læsione, illic autem plurimos mor- ,, bos, plurimasq; procreat ægritudines.] Et ,, rursum. [Quod facit fames, hoc etiam facit ,, plenitudo ciborum; magis autem multò pe- ,, iora. Fames quippe paucis diebus aufert ho- ,, minem, & liberat ex hac vita pœnali; exces- ,, sus verò ciborum cōsumit, & putrefacit cor- ,, pus, & macerat ægritudine diuturna, & tunc ,, morte crudeli consumit.] Et h. 53. ad populum [Non tam vehementer fluuialium aqua- ,, rum cursus ripas corrodere, & submittere so- ,, let, sicut delitiæ, & luxus omnia valetudinis ,, nostræ firmamenta facilè subruere; & quæ ,, seq.] Et Sancti Bernardi est illud in ser. de conuers. ad Clericos c. 12. [Hinc monstruo- ,, sius dilatantur renes, & humeri; hinc tumē- ,, tes vteri non tam impinguantur, quàm im- ,, prægnantur aruina, & dum carnis onus ossa ,, non sustinent, etiam mor[illegible]arij generantur.] Quin etiam s. Greg. Nyssen. in lib. de vita Moseos; Nimio coturnicum esu in morbos incidisse putat filios Israel in deserto, mortuosq; fuisse non paucos.

CAPVT V.

Virtutes destruit, vitia inducit.

QVINTVM damnum est virtutum omniū iactura, vitiorumq; omnium triumphus. Nam & in sacris literis princeps coquorum legitur destruxisse muros Ierusalem. Quia dum non restringitur venter, animæ virtutes pereunt. Et Esau lenticulas concupiscens primogenitorum gloriam, & iura amisit. [Ventris enim repletione vt in 2. libro ,, allegoriarum legis obseruat Philo, continen-

tur re-

„ tur reliqua ceu fundamento affectuum, quorum nullus consistere potest, nisi ventre subnixus, quem basim omniū natura posuit.] Et Nilus. [Vt frugum principium flos est; sic virtutis temperantia, contraq; turbidorum animi motuum, gula. Venter egens perturbationes animi consopit, plenus autem excitat. Aridum vitæ genus sobrios animos parit, humidum, & molle eos obruit. Neque in cœno vnguentum, neque in ventre ingluuie laborāte fragrans virtutis odor inueniri potest.] Et s. Leo Papa in ser. 2. de ieiunio septimi mensis; [Qui ab initio primis hominibus cibi vetiti indidit appetitum, idem nunc ad labefactanda studia virtutis desiderium voluptatis accēdit.] Et omnia ex gula nasci mala, ostendit s. Io. Chryſ. h. 31. operis imperfecti. Et s. Greg. lib. 5. in primum reg c. 1. [Ex vno gulæ vitio innumera vitiorum agmina ad conflictum animæ producuntur.] Vt propterea Io. Cassianus in collat. 22. Abbatis Theonæ c. 3. Gastrimargiam scripserit superandam, non propter se tantum, sed etiam ne omnium aliorum vitiorum mancipia nos faciat. [Quia, vt Greg. addit, cùm gulæ vitium reciditur, alia nobis multa vitia subiugamus.]

Leuitas et loquacitas. Sextum damnum est leuitas magna, & loquacitas plurima s. Greg. Papa in 3. parte pastor: curæ admonitione 20. Addit etiam luxuriam. [Gulam, inquit, superfluitas locutionis, leuitas operis, & luxuria comitantur.] Sed de hoc tertio tamquam præcipuo, seorsim antea dictum est. Et s. Greg. Nazianz. or. in laudem Heronis philosophi, cōtumelias adiungit; [Satietas contumeliæ, & libidinis parens.] Et in sentētijs disticis versibus comprehensis; [Contumeliæ, atq; insolentiæ parens est satietas.] Verùm hæc tum ex leuitate, tum ex loquacitate proueniunt.

CAPVT VI.

Rem familiarem dissipat.

SEPTIMVM; rei familiaris dispendium; quā ob causam in 1. de beneficijs lib. c. 10. fœdissimum patrimoniorum exitium appellauit culinam Seneca, cum tamen (vt in ep. 119. idē ipse loquitur) nihil præter cibum natura desideret; nec ambitiosa fames sit; contenta desinere; quo desinat non curans; sed audi s. Hieronymum lib. 2. aduersus Iouinianum c. 7. [Propter breuem gulæ voluptatem terræ lustrantur, & maria; & vt mulsum vinū, pretiosusq; cibus fauces nostras transeat, totius vitæ opera desudamus.] Et s. Ambr. ser. 12. in ps. 118. [Vilior cibo es tuo; pretiosior est vnius diei mensa tua, quàm totius temporis vita.] Et in 4. regum libro Nabuzardan princeps coquorum destruxit, & incendit domū Dei. Extat inter opera s. Ber. ep. De cura rei familiaris, quæ Bernardi Syluestris esse creditur. In ea habet hæc verba; [Fac gulam litigare cum bursa, & caue, cuius aduocatus existas. Si autem inter gulam, & bursam iudex existas; sæpius, non tam semper, pro bursa sententiam feras.] Apud veteres scriptores multa est sibariticarum, & sicularum mensarum mentio: & Platonem, cùm in Italiam venisset, magnopere Syracusanis offensum fuisse, quòd bis quotidie saturi fierent, refert in 2. libro pædag. c. 1. Clemens Alexād. & ipsemet scribit in epist. ad Dionis propinquos, & familiares. Et piscem ..., idest asinum dictum, qui cor in ventre habere dicatur ab Aristotele; & Acephalū apud mathematicos stellam, capite in pectus compresso, proponit idem Clemēs; vultq; helluones illos significare, in quibus ratiocinandi facultas non in capite, sed in intestinis, & ventre collocata videtur. Ita nil aliud die, ac nocte, nisi de cibo, & potu tractant, & cogitant. Hos Aristoteles lib. 3. mor. c. 11. ventri furentes appellat, propterea quòd vltra, quàm deceat ventri replendo student, sed quid aguntl lautas vermibus parant epulas, quos (vt loquitur s. Amb. com. in ps. 48.) sui corporis relinquunt hæredes. Hoc reprændit seriò s. Io. Chryſ. h. 54. ad populum. [Nunquid, inquit, mactandi sumus, quoniam nos ipsos saginamus? Quid lautam vermibus mensam apponis? quid maiorem agis laniem? quid fœtentes sudorum fontes reponis? Cur te ipsum ad omnia reddis inutilem? Nam & in chordis crassa, & immunda ad cantus suauitatem inutilis est, vndiq; verò rara, intensa est, & consonantissima.] Eadem repetit h. 27. in Acta, additq; Athletas, qui te docent, quòd gracilius corpus, idem & robustius; & anima frugalitati dedita firmior est.

CAPVT VII.

Cœlesti priuat gloria.

OCTAVVM, Et maximum omnium damnum est, quòd a cœlesti excludit gloria æternaq; beatitudine priuat. Nam Christus arctam esse viam, angustamq; portam monuit. Et vt verbis vtar s. Gregorij Nazianzeni in Monachos hypocritas scribentis; [Crassas carnes, & tumidum vētrem, ac prominentem angusta illa porta capere non potest.] Et iterum ode 2.

Distentas carnes, & grandi pondere ventres,
Porta perangusta non capit arcta via.

Et s. Chryſ. h. 22. ad populum. [Cum terreno corpore Cœlum ascendere cōcupisti? extenua carnes, vt ascensum agilis fias. Equus si multum comedit, non currit: athleta non

ta non quod vult comedit; nisi comedisset Israel, & impinguatus fuisset nõ recalcitrasset.] Scio plerumq; peccatum esse veniale, sed & potest esse mortale, & inter septem mortalia numeratur.

CAPVT VIII.

Voluptatem in cibo cauendam esse.

Edere necessarium est.

APPETIT sanè natura cibum, estq; necessarium comedere, vt deficienti subueniamus naturæ; [Quia (vt de somno dixit s. Aug. in ps. 62.) sine eo sustineri non potest corpus fragile, nec sustinere animam vigilantem, & intentam actioribus.] Et monachus ille apud Cass. coll. 5. c. 21. renunciando mũdo aiebat, se creditoribus omnibus sibi à patre relictis satisfecisse, vnum tamen superesse, cui quotidie soluendo non posset satisfacere; hoc est gulæ. Est enim fames naturalis morbus, qui nos inquietat, nisi manducemus; primo homini pœna, nobis natura, vt idem habet Aug. in ps. 37. & Philo in 2. libro Allegoriarum legis, Moysen obseruat Deo præcipiente pectusculum animalis abstulisse, ventrem verò non abstulisse, sed lauisse. [Quia perfectus irascendi vim totam potest excindere, hoc est mortificando subiugare ventrem autem non potest quia necessario cibo, potuq; natura vti cogitur. Lauet igitur ventrem, & repurget à condimẽtis impuris, & superuacaneis.] & Io: Cass. coll. 5. Abbatis Seraponis cap. 19. Reliquæ, ait, gentes iubentur ad internecionem extingui; Ægyptia non extingui, sed deseri. Quia cibo omni carere non possumus, eiusq; naturalis affectus sẽper in nobis viget. Reliqua vitia velut omninò noxia, penitus exterminanda sunt. Et s. Greg. lib. 5. in primum reg. c. 1. [Appetitus commestionis restringendus est, non extinguendus.] Itaque in hoc magnopere cauendum est, ne cum necessitate naturæ voluptatem sensus quæramus. Idem namq; Greg. lib. 20. mor. c. 15. dum exponit illud psalmi 24. De necessitatibus meis eripe me Domine; malos ait de necessitate facere voluptatem, & necessitates ad vsum voluptatũ retorquere. Et loco priùs indicato ex lib. 5. in primũ regum, gulam serpenti comparat, qui in Genesi callidior dicitur cunctis animantibus. Alia enim apertè detestabilia sunt; gula verò sub prętextu necessitatis nos aggreditur: tantòq; est detestabilius vitium, quantò & occultius. Ita, & in Paradiso mulierem gulæ vitio decepit diabolus, vt aliud suggereret, aliud obtineret. Itaque serpens gulæ auiditatem designat, quia & respectu iustæ necessitatis repit, & virus impiæ delectationis spargit.] [Voluptas inquit s. Greg. Nyssenus h. 3. in Ecclesiasten ijs se coniungit, quæ sunt vitæ necessaria, Deinde velut aqua per varios canales in omnes partes deriuat. V. g. hominis habitatio est necessaria, sed mox plurimos in ædificãdis domibus luxus introductus est.] & h. 4. [Voluptas serpens nominatur, cuius hæc est natura, vt si caput subeat in compagem, vniuersus statim ingrediatur.] De gula verò, seu cibo præsertim s. Aug. lib. 10. confess. c. 31. [Suauis est mihi necessitas, & aduersus istam suauitatem pugno, ne capiat; & quotidianum bellum gero in ieiunijs, sæpius in seruitutem redigens corpus meum.] Et rursum; [Hoc me docuisti, vt quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. Et cùm salus sit causa edendi, & bibendi, adiungit se tanquam pedissequa periculosa iucũditas, & plerumq; præire conatur, vt eius causa fiat, quod salutis causa me facere, vel dico, vel volo.] Et præclare s. Leo Papa in ser. 12. de quadragesima. [Per licitos vsus ad immoderatos transitur excessus; dum per curam salutis irrepit delectatio voluptatis, & non sufficit concupisentiæ, quod potest satis esse naturæ.] Et ante illum Seneca in lib. de vita beata [Parũ est luxurię, quod naturę satis est.] Et s. Ambr. precatione 2. ante missã; [Ingluuies à necessitate incipit, sed modum necessitatis excedens, ad voluptatem pertransit.] Itaque Deum precatur, vt sicut æger ad medicinam, sic ipse ad sumendas dapes accedat; non in eis voluptatẽ appetens, sed necessitati subueniens. Et ne nimis longum faciam, s. Greg. Nyss. in libro de oratione, dum à Deo panem petimus quotidianum, illud nos petere interpretatur, quod ad naturam corporis conseruandam satis sit. Voluptatis enim, quæ gustatu percipitur, non Deum, sed serpentẽ Euæ suasorem adhibuit Moyses. [Serpens quippe si commissurę immiserit caput, non facile à posteriori parte retrahitur, squamma in contrarium resistẽte qui læuitate squammæ facilè ingreditur.] Voluptatem ergò intrountẽ cauere oportet, quæ si aliquẽ aditum nacta fuerit, non facilè eijci potest. Ideò dictum est serpenti, Ipsa conteret caput tuum; ne des aditum serpẽti, in primo statim initio contere, atq; in vsu necessario consiste. Quare in libro de virginitate c. 22. Ità præceptum reliquit; [Qui temperantiam colit, à voluptate necessitatem quasi a paleis frumentum seiungit, vt voluptatem ad bestias eijciat, necessitatem rerũ suauium, quatenus oportet, ipse sumat.]

Voluptas in cibo cauenda.

CAPVT

CAPVT IX.

De cibi modo.

De anima lib. 2. commen. 53. digressione 25.

DE cibi autem modo, & quantitate memini me in Philosophicis quoque dixisse, cum de alimentis differerem. Vix alia potest certior, & accommodatior constitui quantitas, quam ea, quæ vnicuique conueniat. Non enim eadem omnibus corporis, virium, & caloris ratio; non eadẽ exercitatio. Vnicuiq; ea quantitas conuenit, qua & fames sedetur, & reficiantur vires, neque grauetur venter. s. Basil. in constit. monast. c. 5. ita præcepit. [Cõtinens ventris moderatio ea præstantissima iudicanda est, quam vires corporis cuiusq; definiunt.] Exemplum proponit laborum, in quibus aliqui nil patiuntur, alij periclitantur. [Quæ enim in solo animo virtutes sunt, ex omnibus æquè seruandæ sunt: at quæ per corpus exercentur, in iis habenda corporis ratio est.] Et in or. 16. quæ est de ingluuie, & ebrietate, cauendum monet, vt & corpus ad animæ ministerium sanum conseruetur, nec permittendum, vt saturitate exultet, ac lasciuiat. Et s. Io. Chrys. h. 34. in acta, ex canibus ratiocinatur, qui nõ permittũtur plus, quam par est, impleri, vt venentur: & captam prædam non comedunt, atque à mensa proposita, vel etiam fame vrgente, abstinent, & expectant Dominum. Et h. 17. in priorem ep. ad Cor. ita comedendum monet, vt simus domini, nec efficiamur serui huiusce affectus. Qui ad necessitatem eo vtitur, eius dominus est; qui verò in incontinentiam prolabitur, non amplius dominus, sed seruus eius efficitur, cùm edacitas ei dominetur. Et h. 39. [Fomento, inquit, corpus, non incitamento eget, vt nutriatur, non vt distendatur.] Neq; solùm animæ, sed et corpori inimicam esse voluptatem, et crapulam, pluribus demonstrat. Et h. 40. proferens id, quod habetur ex. 16. qui enim plus, quam par erat, accipiebant de manna, vermes scatebant: idem et nobis euenire affirmat. [Stercoris enim apud te, qui voluptatem sequeris, plus est.] Et h. 13. in ep. ad Philip. [Ventrem, inquit, accepisti, vt nutrias; non vt saginando extendas: vt domineris illius, non vt tibi dominum eum habeas: vt tibi ad alendas reliquas corporis partes inseruiat, non vt tu ipsi inseruias, non vt terminos naturæ excedas. Tanta mala non facit mare fines suos transgressum, quanta venter, si corpus nostrum cum anima superauerit. Pone illi terminum, naturæ sufficientiam; Quemadmodum Deus mari posuit arenam.] Omnino, vt habet S. Greg. Nazian. or. in Christi natiuitatem. Intemperantia est, quidquid superfluum est, vsibusq; necessarijs superest. Et ventrem inexplebilem belluam appellauit in or. de pauperum amore; & inexplebile barathrum, ad Vitalianum scribens filiorum ipsius nomine: & truculentum, & sordidum dominum, in or. in laudem Basilij: & perpetuum tributi exactorem, s. Nyssenus in or. funebri de Placilla. Et Ansel. in carmine de contemptu mundi;

Et modico ventri vastus vix sufficit orbis.

Tam superuacuum nobis esse coquũ quam militem, iudicauit Seneca ep. 90. [Possumus, enim inquit, habere vsibus nostris necessaria, si contenti fuerimus his, quæ terra posuit in summo. Simplici cura constant necessaria: in delitijs laboratur. Ita multo victitatum est tempore.]

CAPVT X.

Gula quotuplex.

BIPARTITAM porrò fecerunt gulã Sancti Dorotheus in ser. 18. de ieiunio, & Nilus in libello de octo vitiosis cogitationibus; alteram oris, & palati; alteram vẽtris: illa suauitate delectatur ciborum, suauesq; quærit, & diù multumq; mandit, & ore volutat. Vnde Philoxenum Eryxiu memorat Aristoteles lib. 3. mor. c. 10. optasse sibi collum longiùs collo gruis; vt ciborum suauitate delectaretur diutiùs. Hæc quantitatem quærit, vt ad saturitatem expleat sese. Illa λαιμαργία dicitur, idest, gutturis, & palati insania; hæc γαστριμαργία, hoc est insana vẽtris ingluuies. In primo autem regum libro c. 2. puer Heli sacerdotis narratur habuisse fuscinulam tridentem, quam mittens in lebetem leuabat carnes, dum coquerentur: quo loco s. Greg. in c. 3. lib. 2. tridente fuscinula tres gulæ species notari existimauit: quod ãte legitimam refectionis horam comederet, carnes tollens antequam essent coctæ: quod carnes quæreret, simplici cibo non contentus: quòd coctã renuens, crudam exigeret, communem præparationem fastidiens. Triplicem quoque fecit Io: Cassian. in libro de spiritu gastrimargiæ c. 23. & collat. 5. c. 11. primam, quæ horam præuenit; secundam, quæ saturitate, & ingluuie gaudet quarumlibet escarum; tertiam, quæ accuratioribus, & esculentioribus delectatur. Et s. Ber. in ser. in die Purificationis, qui creditur esse Guerini Abbatis Igniacensis; Ante horam comedere; aliud quã licet comedere; aut plusquam necesse sit, comedere. Quadruplicem autem in libro de passione Domini, super; Ego sum vitis vera c. 42. [Præproperè, lautè, nimis ardenter, & studiosè comedere.] Sed in tract. de ordine vitæ, & morum institutione quinq; omninò gulæ modos ipse agnoscit; si ante tempus cibos

bos appetas, si lautiores quæras; si communes diligentiùs procures; si viles nimium sumas; si ex desiderio, quodcunque sumas.

Fames cibi.

Optimum ciborum condimentum fames; & qui famescit, salsamentis non indiget. s. Io: Chrys. in h. quod nemo læditur, nisi à seipso, & h. 2. ad populum, quod dicitur in ps. 80. De petra melle saturauit eos. Nusquam ait in scriptura legi, mel de petra fluxisse, aut Moysen eduxisse: sed post multam itineris fatigationem, & laborem sitientes, in aquas frigidas è saxo fluentes incidentes, cum tanta eas voluptate potasse, cum quanta mel comedissent; non mutata in mel natura, sed bibentium dispositione fluenta illa melle iucundiora faciente. Et h. 55. ad populum; [Egestas sicut sanitatis, sic & voluptatis est mater. Saturitas autem, sicut morborum, ita & fastidij fons, atq; radix est. Vbi enim satietas fuerit, non potest esse cupiditas; absente verò cupiditate quomodo possit adesse voluptas?].

C A P V T XL.

De potu.

NEQVE verò alia est ciborum, alia potus ratio. Vnus est esculentorum, & poculentorum gustatus vnus amborum sensus. Temperãtia vtrisq; moderatè vtitur; Intemperantia immoderatè abutitur; illa, vt sunt alimentum naturæ; hæc, vt suaues sensui, ac voluptosi. Illa est vna virtus, hæc vnum vitium. De cibis dictum est satis, dicendum & de potu.

Aqua potus.

Naturalis maximè potus est aqua, nam & generalis est, & communis animalibus cunctis; fuit quoque homini antequam Noe plantaret vineam; atq; in Paradiso voluptatis aqua potabatur, non vinum; nec alius homini fuisset potus, si non peccasset.

Vini potus.

Itaque vinum ad delitias magis, quam ad naturæ necessitatem, pertinet. Iuuenes ab eo abstinere placet Alexandrino Clementi in 2. libro pædag. c. 2. & s. Basil. in libro de vera virginitate. [Non enim feruentiætati, quod est omnium humidorum calidissimum vinum, infundere conuenit; perinde ac si ignem in ignem deriuet, cum magis illorum feruorem conueniat extinguere, aut certè temperare.] Senioribus largius conceditur, quo frigidior ætas foueatur, & ipsi ratione, atque ætate velut duabus anchoris firmati cupiditatum tempestatẽ, si quę ex vino excitentur, facilius ferunt. Vespere tamen in cœna iuuenibus quoque concedit vinum Clemens: sed probè dilutum aqua. Sic enim ex eo, quod est necessarium, & eo quod est vtile, vita cõsistet. Timotheo imbecilliori vtenti stomacho modicum vinum consuluit Apostolus in priore Ep. cap. 5. largiùs enim sumptum grauaret magis, nec coqui posset; modicè haustum cõfortat calorem, & ventrẽ fouet. Et s. Io: Chrys. h. 1. ad populum; Apostolum notat non simpliciter dixisse, Vtere vino; sed vino modico; nobis bibendi vini mensuram statuẽdo, tantumq; bibere iubendo, quantum valetudinem adiuuet, quantum corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: & h. 71. [Timotheo, inquit, dicebat; Vino modico vtere propter stomachũ; cuiq; autem nostrum dicet, Vino modico vtere propter fornicationes, propter crebra turpiloquia; propter cæteras turpes concupiscentias.] Timotheum igitur ad bibendum vinum prudenter hortatur Paulus; nos ab eo bibendo idem ipse sanctè reuocaret. Extat s. Aug. sermo de sobrietate, & virginitate, to. 9. in quo multas vini vtilitates, & commoda narrat: sed tamen sacerdotibus adfert in veteri lege interdictum fuisse, quando intrare debebant in tabernaculum, leu. 10. & Ezech. 44. Nazaræis item tempore consecrationis, Num. 6. & Recabitis Ierem. 35. & monachi S. Aug. die solum dominica bibebant; vt videre est in ser. 1. ad fratres in Eremo; neque quotidie permittit s. Iustinus in Ep. ad Zenam, & Serenum: & omninò abstinendum scribit s. Prosper in libro 2. de vita contemplatiua cap. 22. nisi infirmitas corporis àliud postulet. Multis Philo in libro de plantatione Noe, contra immoderatum vini vsum disputat, venenũq; appellat, quod si non mortem, certè creat insaniam, præcipuãq; nostri partẽ mentẽ tollit. Quare artem vini parandi μαινομένην græci vocarunt; occupatasq; hac bacchas μαινάδας. Vinum quoque prisci temetum, & vini saturitatem temulentiam dixerunt. Relaxatur vino insipientium animus ad peccandum licentiùs; sapientium verò, qui moderatè vtuntur, ad honestam hilaritatem. [Nullum enim tam præsens tristitiæ remedium, quam vinum.] Inquit s. Chrys. h. 25. in gen. Et omninò vult Philo, vinum, quæcumque à natura indita sunt, augere, & intendere; siue bona, siue mala. In libro de statu Essæorum, incitamentum furoris appellat; malis scilicet, & qui intemperatè vtuntur. Seueriani apud s. Epiphanium hær. 45. & s. Io. Damascenum lib. de hæresibus, vitem ex diaboli semine, & terra ortam dixerunt: & ideò serpentis figuram obliquitate intortam imitari, vinumq; serpentis venenum esse, & acinos vuæ velut veneni guttas, siue stillas. Basil. in ser. de ascesi, monachum voluit à congressione mulierum, atque à vini vsu abstinere; quia vt dixit sapiens, Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes. Clemens c. 7. libri ante indicati, non secus, quàm cicutam, fugiendum scripsit; ambo enim ad

mortem

mortem attrahunt. Et s. Ambr. lib. de Elia, et ieiunio c. 14. peius esse, quàm venenum ostēdit. Illi verò, qui patrio non contenti, externum aduehunt vinum, grauiter a s. Nanzianzeno reprehenduntur in or. de pauperum amore. [Detrimento, inquit, ducemus, nisi ad patrium vinum, externum etiam quoddā velut tyrannus accedat.] De mulieribus suo dicetur loco. Sed quantum damni adfert vinum largiùs haustum, si vis cognoscere, lege Philonem in lib. de plantatione Noe, & s. Basilium in commentario ad caput 5. Isaiæ, & s. Nyssenum h. 3. in Ecclesiasten, & s. Ambrosium lib. de Elia, & ieiunio c. 12. 14. & s. Hieronymum ad caput 1. ep. ad Titum, aliosq; plures. Certè Ambrosius in eo lib. c. 18. fœminas quoque suo tempore vsque ad ebrietatem bibentes profert, quæ mox prodibant in publicum non velato capite, vultu procaci, & cum adolescentibus impudicè cantātes ducebant choreas &c. Lege apud ipsum. Nos de hoc maximo, & notissimo vini damno seorsim dicamus.

Vini damna.

CAPVT XII.

De Ebrietate.

Ebrietas quid.

EBRIETATEM Hebræorum lingua in scriptura satietatem significare, autor est s. Hieronymus in qq. Hebraicis, & confirmat s. Io. Chrys. h. 29. in gen. quemadmodum in ps. 35. & 64. latiusq; omnino, quàm ad vini potationem, patere, ostendit in com. ad caput 44. Ezech. nempè, & ad contractus, ad negotia sæculi, ad lucra, ad amorem, & odiū, & ad omnes omnino res, si quis in illis plus æquo sese ingurgitet. Et s. Io. Chrys. or. 5 aduersus Iudæos to. 5. esse ebrietatem etiam absque vino. [Est enim, inquit, ille, ebrietas & in ira, & in absurda concupiscentia, & in auaritia, & in amore gloriæ, & in alijs affectibus.] Ebrietas enim nil aliud est, quam excidisse à recta ratione, deliratioq; & mentis priuatio. Quòd si nemo posset sine vino temulentus esse, nequaquam propheta diceret. Veh ijs, qui ebrij sunt, & non à vino. Hæc tamen affectuum ebrietas vitiosa est, vt & illa, quæ est à vino.

Ebrietas bona.

Sed quædam alia est bona, & à virtute profecta. Ita s. Ambr. in libro de Noe, & arca c. 29. geminam ebrietatis speciem proponit; [Vnam, quæ titubationem corpori adfert; Alteram, quæ mentem virtutis vapore gratia, & omnem infirmitatem videatur auertere, de qua scriptum est ps. 22. Et poculum inebrians quàm præclarum est?] Et s. August. in libro de agone Christiano c. 9. adferens verba ps. 35. Inebriebuntur ad vbertate domus tuæ: [Talis, inquit, ebrietas non euertit mentem, sed tamen rapit sursum, & obliuionem præstat omnium terrenorum.] Hinc etiam hortatur Deus Is. 29. Inebriamini, & non a vino, mouemini, & non ab ebrietate, hortatur, inquam, ad bonā, & sanctam ebrietatē.

Bibaces qui.

Cæterum Aphricanos homines fuisse semper bibaces, atq; ebrietati multæ deditos, testantur nobis Aphricani Patres. Tertull. in libro de ieiunijs aduersus Psychicos c. 6. [Totum illud domiciliū interioris hominis, escis stipatum, vinis inundatum, de coquendis iam stercoribus æstuans, præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo planè nihil tam in proximo supersit, quam ad lasciuiam, sapere. Manducauit enim populus, & bibit, & surrexerunt ludere: Intellige sanctæ scripturæ verecundiam; lusum nisi impudicum non denotasset.] Et libro de cibis Iudaicis c. 6. [Videas tales (qui scilicet manè bibunt) nouo genere, adhuc ieiunos, & iam ebrios, non ad popinam currentes, sed popinam secum circumferentes, quorum quisq; salutat, non osculum dat, sed propinat.] Et s. Cypr. in libro de duplici martyrio, [Temulentia adeò communis Aphricæ nostræ, vt propemodum non habeatur pro crimine.] Et s. August. in ep. 48. ad Vincentium, & ep. 64. ad Aurelium, & in lib. 50. homiliarum, h. 28. Nec solum propinabant, sed ad bibendum cogebant vsque ad homicidia; vt idem confirmat in ser. 251. de sanctis: commessationesq; & ebrietates ita concessæ, & licitæ putabantur, vt in honorē martyrum celebratas fuisse referat in ep. ad Vincentium. Non enim credebatur esse peccatum, vt est in ser. 231. de tempore, & ideò, vt loquitur in 4. libro de bapt. contra Donatistas c. 20. ebriositatem non solum sine horrore nominabant, sed etiam cum hilaritate populi prædicabant.

De Græcis quoq; legimus apud s. Io. Chrysostomum h. 12. in priore Ep. ad Cor. [Ebrietas non modò non videtur peccatum, sed virtutis loco apud multos existimatur, & in militaribus cœnis magnum in hoc certamen est.]

Inter Latinos quoque extat apud s. Ambrosium in libro de Elia, & ieiunio c. 13. elegās descriptio compotationum præliatorum, vt hoc vitium alicubi credi possit apud Latinos quoque obtinuisse. Nunc apud Germanos, & transalpinas Gentes magis inualuit. [Mihi (inquit c. 17. Ambr.) non poculi, sed profluuij genus esse videtur; quod in ora hominum, tanquam per fistulas, & canales vina funduntur. Hos homines, an vtres verius existimauerim?]

Ebrietatis peccatum.

Negari tamen non potest graue peccatum esse; tum quia hominem rationale animal ratione priuat, et irrationalē facit; tum quia complura secum, & grauia adducit mala; con-

la, contentiones, rixas, iurgia, contumelias, pugnas, homicidia. Tum verò etiam corporis sanitatem euertit. s. Aug. in tract. de rectitudine catholicę conuersationis to. 9. inter capitalia peccata numerat, & ser. 41. de sanctis [Ebrietas si assidua sit, capitale peccatum est.] Et in ser. de sobrietate, & virginitate c. 5. [Ebrietas vitiorum omniū gurges.] Quid plura persequor? Paulus in priore ad Cor. Ep. cap. 6. an non inter iniquos, qui regnum Dei non possidebunt, inter fornicarios, inquam, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, & malefic os, ebriosos quoq; commemorat? Si reliqua non sunt peccata mortalia, nō sit ebrietas, si illa admittentes regnū Dei possidebunt, possideant & ebriosi; at contrarium Apostolus Christi promulgauit, cuius sententiam, si velut nimis asperam carpant, vt fecisse quosdam, scribit s. Chrys. h. 78. ad populum; audaces nimium fecit vinum illosq; tam impij, ac sacrilegi pudeat patrocinij.

In primo quidem certè regum libro c. 1. cum audisset Anna, ebriam se ab Heli sacerdote appellatam. Ne reputes, inquit, ancillam tuam, quasi vnam de filiabus Belial. Belial Hier. in traditionibus Hebraicis, absq; iugo interpretatur, & diabolum significat, cuius filij declarantur ebriosi, qui temperantiæ, ac modestiæ iugum abiecerunt. In regulis monacharum, quæ tribuuntur s. Hieronymo c. 36. sacrilegium reputatur ebrietas. Et s. Aug. in ser. 215. de tempore neminem vult in conuiuio cogere alium ad bibendum ampliùs quam oportet, ne per ebrietatem, suam, & illius animam perdat.

Hinc tam multa apud Patres cōtra ebrietatem, ebriososq; homines dicta leguntur ex quibus pauca non pigebit commemorare. Philo in libro de plātatione Noe, insaniam, & mentis nostrę mortem appellauit ebrietatem, ebriumq; insanum, & mortuum. Et Orig. h. 7. in leuit. omnium vitiorum matrem. Quā ob causam monuit Dominus Luc. 21. Attendite, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate. [Audistis, inquit Origenes, edictum regis æterni, & lamentabilem finem ebrietatis, vel crapulæ didicistis. Si quis vobis peritus, & sapiens medicus his ipsis verbis præciperet, ne de huius, vel illius herbę succo sumatis, non dubito, quod vnusquisque propriæ salutis intuitu præmonentis medici pręcepta seruaret.] Et s. Io: Chrys. h. 29. in gen. [Ebrius peius habet, quam mortuus; quia hic nec bona, nec mala operari potest, ille non bona, sed mala plurima.] Et rursum dæmoniaco peiùs habere ostendit. [Verè ebrietas voluntarius est dæmon; & grauiùs quam dæmon, mentem obtenebrat, & omnium beneuolentia priuat. Dæmoniaco compatitur, & miseremur; ebrio indignamur; quia illud inuoluntarium est, hoc voluntarium.] Et h. 71. in Matth. [Quemadmodum Scylla, & Hydra apud Poetas, sic & ebrietas multis capitibus armatur. Hinc enim fornicatio, hinc ira, hinc mollities, hinc turpes amores oriuntur.] Et h. 27. in priorem ep. ad Cor. [Noli te ebrietati dedere, quæ anxietatis mater est, diaboli lætitia, innumera pariens mala. Hinc enim morti similis somnus, hinc grauedo capitis, hinc morbi, & obliuio, & mortis imago.] In h. verò 19. in epistolam ad Ephes. ad milites potissimùm, qui crebriùs delinquunt, ita loquitur. [Ad animi lætitiam datum est vinum, non ad ebrietatem. Nunc verò res ista eò abijt, vt effœminatæ, ridendæq; ignauiæ loco habeatur nolle inebriari. Nam & idiotam hominem procul esse ab ebrietate bonum est: multò verò magis militem, qui inter gladios in sanguine, & mactatione versatur.] Et h. 1. ad populum [Quid ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus ebrius; dæmon est voluntarius; morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobriū.] Atq; in extrema h. 71. ebrietatem demonstrat grauissimam esse tempestatem, tum animæ, tum corporis, quæ non solùm illo die, sed etiam post illum sentiatur, nosq; affligat. s. August. autem in 4. libro de baptismo ante citato, ebrietatem vitia plurima consequi docet. [Quis enim ebriosus non & contentiosus, & animosus, & inuidus, & à præceptorū sanitate dissentiens, et arguentibus se grauiter inimicus, et fornicator, et adulter?] Et in ser. 231. de tempore, inferni foueam, et inferni puteum; & ser. 232. cloacam vocat; et ser. 64. ad fratres in Eremo, magnam animæ subuersionem, et corporis corruptionem, et peccatorum incendium. Et ser. 67. hominem ebriosum porcum esse crassum, qui se in volutabro voluit. Sed omnino legendus est sermo 33. ad eosdem; in quo terribilem illius diei casum ebrij iuuenis narrat, qui prægnantem matrem oppressit, sororem violare voluit, patrem occidit, et duas sorores vulnerauit ad mortem; et post cōtra hoc vitium grauiter, et multis inuehitur. Paulò largiorem interdum potationem vsq; ad ebrietatem exclusam, quæ non mergat nos, sed deprimat curas, atq; exhilaret animum, permittere fortasse possis, et permisit Seneca in lib. de tranquillitate vitæ cap. 10. ideoq; Bacchum fuisse dictum liberum scripsit.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Noe inebriato.

AT ENIM video posse nobis obijci Noe, qui cùm esset vir iustus, atq; perfectus, sacrò testimonio Gen. 6. et vt Lactantius loquitur in libro de origine erroris c. 14. corruptis omnibus singulare iustitiæ exemplú; postquam tamen euasisset diluuium, plantauit vineam, bibensq; vinum inebriatus est, vt narratur in sacra historia c. 9. Lot quoque vir iustus, et Deo gratus inebriatus est; et quidem bis, et dormiuit cum filiabus suis, vt dicitur cap. 19. Non est igitur peccatum ebrietas. Neque respondere licet; ebrietatem vtrobique satietatem significare, quemadmodum antea dictum est in sacris interdum literis nominari. Alter namque horum inebriatus nudatus est in tabernaculo suo, atque à filio irrisus: alter cum filiabus dormiens, et concumbens, nec sensit, quando ad illum accesserunt, nec quãdo recesserunt illæ.

De Noe ergò iudicauit Origenes lib. 5. in epistolam ad Rom. eum peccasse. [Si quis, inquit, quod bibit vinum, et inebriatus est, ac nudatus, reputare velit; inueniet non immeritò ab Apostolo dici, in quo omnes peccauerunt; etiam si euigilauit Noe à vino suo.] Cæteros tamen omnes video excusantes eum à peccato, quòd nondum expertus fuerat, neque nouerat virtutem vini. [Noe, inquit s. Chrys. h. 29 in gen. inebriatus est, quia ignorabat vim vini, et ignorans fecit, nesciens sumendi mensuram.] Et Theodor. eandem habet excusationem q. 56. in Gen. Et s. Hieronymus in ep. ad Eustochium, de custodia virginitatis c. 4. [Noe vinum bibit, et inebriatus est. Tunc primum plantata vinea, inebriare vinum forsitan nesciebat.] Et s. Ambr. in libro de Elia, et ieiunio c. 5. [Nudatus est propter ignorantiam, non propter intemperantiam. Adhuc enim vinum nesciebatur, ignorabatur ebrietas primus ipse plantauit vineam, vidit naturam, sed ignorauit potentiam. Itaque vinum nec suo pepercit autori: tentauit vehementior creatura insuetos senis artus, turbauit noua potio. At vbi malum ebrietatis agnouit, inuentum suum ad remedium temperauit, non effudit ad vitium.]

Alteram addit Chrys. excusationem, quia propter humanum genus diluuio recens extinctum magna oppressus tristitia, ex vino recreationem quærebat aliquam. [Magna, inquit, tenebatur tristitia, & consolationem sibi inde quærebat.] Non est credendum largè, & multum eum bibisse. Vnde quòd nos legimus, Bibensq; vinum inebriatus est; Ambrosius legens, (Et bibit de vino) [Non dixit, inquit in libro de Noe, & arca c. 29. Vinum bibit: neque iustus vinum ebibit: sed de vino, hoc est de eius portione libauit; Ebriosi est omne absorbere vinum, & intemperantis euacuare, quod sumpserit.] Sed quamuis parum biberit, illud tamẽ erat valdè generosũ, & potens. Quippe eo tẽpore fortior terra necdũ longi temporis parturitione exhausta, & verò recenti diluuio, quasi stercorata, vt omnes segetes multi, & optimi succi plenas, sic & vina generosissima producebat. Video tamen s. Epiphanium hær. 63. non autem ebrietatem agnoscere, grauem somnum interpretatum. [Venia, inquit, danda est seni. Non enim propter luxum instituit ebrietatem: sed tristitia fortassis inductus grauiore somno opprimebatur, & non ferens, ex vtrisque propter tristitiam scilicet, & senectam, in debilitatem incidit.]

CAPVT XIIII.

De Lot item inebriato.

DE Lot, & illius filiabus magis est disputatum s. Chrys. h. 44. in gen. & patrem, & filias ab omni crimine liberat. Patrem; quia fecit ebrius, & nesciens quid faceret. Fuit enim grauis ebrietas; sicut & ex Adamo dormiẽte (quod maius est) ablata est ex lateris costa, & formata Eua, nec quidquam ille sensit; immiserat enim Deus soporẽ in Adam. Non peccamus autem, nisi cognoscẽtes, & volentes operemur. Inebrietate quoque non peccauit; tum quia deceptus est à filiabus, tum quia non ex intemperantia bibit, sed vt tristitiam leuaret, qua ex incendio, & calamitate Sodomorum nuper perspecta afficiebatur. Filias autem, quia non ex concupiscentia egerunt, sed vt genus hominum conseruarent. Viso enim Sodomorum incẽdio, totum simul mundum conflagrasse putarunt, nec alium præter ipsarum patrem superesse virum; nec alias præter ipsas fœminas, quæ homines procrearent; quod ex ipsarum verbis manifestè cognoscitur. Eadem prorsus est excusatio Theodoreti in q. 69. in Gen. S. quoque Ambr. in 1. lib. de Abraam c. 4. [Filiæ Lot cum illo concubuerunt, ne genus deficeret humanum] Publiciq; muneris gratia priuatam culpam prætexuit, & c. 16. Euam quoque profert ex viro sumptam, viro permistam. [Excusantur, inquit, filiæ Lot, quia putauerunt non vicinæ regionis, sed totius orbis fuisse excidium, & se solas cum patre superstites omnibus populis remansisse. Et ideò ne genus deficeret humanũ, paternum petisse concubitum. Non libidinis vitium fuit, sed generationis remedium; quod non

puto

puto criminis duci loco. Nam & Eua à viro sumpta, propter semen successionis humanæ viro mista est.] Excusat item Patrem, quia nesciuit, quid ageret. [Subducitur, ait, huic admisso conscientia viri iusti. Inebriatus enim vino, quid ageret, nesciebat.] Et cùm vini effectus commemorasset: [Ideò, inquit, ebrij, si quæ per vinum deliquerint, apud sapiētes iudices venia facta donantur; sed leuitatis notantur autores.] Quam leuitatem veniabilem fuisse declarat in ser. 21. in psal. 118. sic enim loquitur. [Quem non luxuriantis Sodomitanę plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomæ ardentis inuoluit, veniabilis quidem ignorātiæ, pudende tamen commistionis non euasit incestum. Vritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non vsit.] Eodem modo iudicasse videtur s. Hier. in Ep. ad Eustochium c. 4. & in lib. 1. aduersus Pelagium c. 10. Voluntatis .n. ait nō fuisse crimē, quia ignorauit quid fecerit, errorem tamen esse in culpa. In quęstionibus tamen Hebraicis paulò seuerius locutus videtur, neque credidisse eum nescisse, se cum illis concubuisse. Non enim capit natura coire quemquam nescientem. Sed omninò credendum, quod sacra affirmat scriptura, ait enim. At ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit: hocq; de vtraque filia confirmat, quod sinę dubio pro excusatione hominis additum fuit. Verùm vt aliquid tanto Patri detur; fieri sanè potest, vt quis sentiat se coire cum fœmina, et quænam ea sit, non agnoscat. Quod in ebrio præsertim homine facillimum est. Immò et vigilantibus, et sobrijs scimus euenisse interdum, vt vna pro alia fuerit introducta; quod et Iacobo accidit patriarchæ Gen. 29. ad quem vespere introducta est Lia pro Rachele, nec eam nisi manè facto cognouit. Excusat item s. Bernardus in. tract. De præcepto, et dispensatione, his planè verbis. [Nil incestius, obscœniusuè, quam illas filias Lot paternum vsurpasse concubitum; et tamen quis non videat, quantum euacuauerit, aut attenuauerit turpis, nefandiq; reatum flagitij, pietas intentoinis, et intentio pietatis?] Et iterum in modo benè viuendi ad sororem c. 25. [Lot cum filiabus peccatum non sensit, quia alienatus à se ipso fuit.]

Origenes de hoc apud Grçcos philosophos quoque disputatum fuisse scribit in quarto contra Celsum libro, posuisseq; vniuerso hominum deperdito genere vnicum hominem cum filia relictum, quæsitumq; an decenter cum filia sit congressurus Pater, ne prorsus genus interiret humanum, Stoicosq; id penitus affirmasse. Hæc est historia Lot, vndè Philosophos opinor occasionem sumpsisse quæstionis disputandæ, cuius affirmantem partem tuetur Origenes; indifferens arbitratus Patrem misceri filiabus, si modò res vrgeat; tametsi in benè instituta republica id non deceat facere. Ego id non affirmarem, quoniam naturæ, et honestati videtur aduersari. Lot tamen, et filias à s. Chrys. et alijs satis excusatas opinor; neque scripturam sacram condemnantem video; quin excusantē potiùs; dum illum inebriatum fuisse, nec eas cognouisse narrat, vt nescientem fecisse intelligeres; has verò propterea inebriasse, quod nullus virorum alius superesset, vt et patris sanctitatem testarentur, qui alitèr non posset ad congressum induci, et illum à peccato detinerent, seq; ipsas non ex concupiscentia, sed ex necessitate, et verò erga genus humanum charitate, ad hoc fuisse inductas. Non ignoro s. Gregorium Papam in h. 9. in Ezech: cùm ostenderet mutationem loci non esse satis ad sapienter vitam instituēdam; Lot quoque dixisse in Sodomis sanctum extitisse, in monte peccasse. Sed venialis culpa intelligi potest, vt et alij antè dixerunt.

Vnus est s. Aug. qui apertè magis aduersatur. Is de hoc pluribus disputans in libro 22. contra Faustum c. 42. 43. 44. et 45. factum illud Lot, et filiarum, cùm in sancta scriptura narratur, voluit esse prophetiam, et significationem futurorum; eorum scilicet, qui ex lege, cuius personam gerebat Lot, procreati, et sub lege positi, malè intelligendo, et nō legitimè vtendo, infidelitatis opera pariunt (quod etiam habet in com. in ps. 59.) Sicut et filiæ Lot non legitimè vsæ sunt patre: cùm verò in illorum vita, qui hoc commiserunt, esse flagitium. Minus tamen graue, dum generis conseruationem quærerent, quam si carnali libidine in patrem exarsissent. [Itaque culpandæ, inquit, sunt, non quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.] Sed quando causa ad ebrietatem est deuoluta; nescio, an ob eam capitalis criminis sentētia ferri potuerit, et flagitium nominari. Nam si filię ab ipsomet Augustino excusantur, quòd non carnali libidine actę sint, sed humani generis pia cōmiseratione: Lot quoque senex minùs vinum cauere potuit, et nimiam filiarum tristitiam, tum ob mortuam matrem, tum ob spectatum incendium, quod totum orbem terrarum peragrasse putarunt, æquū erat bibendo consolari. Humanum, et naturalem in filiabus fatetur August. fuisse illum affectum procurandi conseruationem humani generis; humanus item, & naturalis in Lot fuit alter affectus commiserationis filiarum. Si quæ ergò fuit culpa, ea sanè venialis fuit. Atq; hæc mihi est de hac quæstione sententia.

FINIS OCTAVI LIBRI.

DE

DE LVXVRIÆ INTEMPERANTIA.

LIBER NONVS.



LTERVM intemperantiæ genus consideratur in tactu, non vniuersè, & circa totum corpus spectato: sed circa partes quasdam, vt Aristoteles quoque loquebatur: hoc est circa venerea. Itaque tria primùm separanda sunt vocabula, quibus de hac re loquimur.

CAPVT I.

Quid concupiscentia, libido, & luxuria.

NAM & concupiscentiam dicimus, & libidinem, & luxuriam. Quamuis enim apud prophanos Scriptores hæc abundantiam significet cuiusuis rei; vnde & Poeta dixit.

Ig. 1. org. *Luxuriam segetum tenera depascit in herba.*

Et s. August. lib. tertio de Ciuit. Dei caput 21. Asiaticam luxuriam, hoc est luxum, Romam omni hoste peiorem irrepsisse affirmat. Apud sacros tamen, veneream intemperantiam ostendit; siue cum quibus non liceat ex lege, siue quo non permittatur modo, & vltra quam deceat. Huius fons, & origo concupiscentia est, quam peccati desiderium definiuit s. August. in lib. de perfectione iustitiæ c. 6. nec carnalis delectationis solùm, sed & cuiuuis rei. Nam vt dicitur nobis; qui viderit mulierem ad concupiscendum eam; dicitur etiam; Non concupisces rem proximi tui; non bouem, non asinum &c. teste S. Aug. lib. 4 de Ciuit. Dei c. 7. At quod nos concupiscentiam dicimus, libidinem potiùs appellare voluerunt prophani scriptores; nos a concupiscendo, illi a libendo. Vtraque vox generalis, quæ & in bono, & in malo dicitur. Sed si absolutè, & absque additione pronuntietur, non nisi in malo sumitur, vt de concupiscentia, seu cupiditate declarauit s. August. in 14. libro de Ciuit. Dei c. 7. & conc. 8. in ps. 118. & de libidine in quarto hypognosticon libro. In bono quippe non libidinem, sed voluntatem vult appellari. Quam ob causam in libro de bono coniugali c. 16. delectationem concubitus carnalis, si temperantia refrænetur, atq; in naturalem vsum redigatur, libidinem asserit esse non posse. Quod ideò dictum esse interpretatur in 2. libro retract. c. 22. quoniam libido non est bonus, & rectus vsus. Nãq; vt in libro de mendacio cap 7. definitum est; „ [Libido appetitus est animi, quo æternis bo„ nis quælibet temporalia præponuntur.] Quod manifestum est semper esse malum, numquã bonum. In genitalibus autem membris potissimum consueuisse nos libidinem nominare, quæ alioquin est generale vocabulum omnis cupiditatis, exposuit in libro 14. de Ciuit. Dei c. 15. & 16.

CAPVT II.

Quantus sit concupiscentiæ motus.

HINC luxuriæ intemperantia, velut effectus est, & portus libidinis illius, & concupiscentiæ, quæ non frænata ratione, exterioris tactus delectationem quærit, quę quanta sit, habes apud s. Augustinum c. 16 citato. Propterea libidinem velut luxuriæ stimulum appellat s. Greg. Nyssenus in libro de vita Moseos. [Crudelis, inquit, domina, & ra„ biosa luxuria est, libidine quasi stimulis ser„ uilem mentem exagitans.] Nullam violentiorem, magisq; corporibus nostris insitam cupiditatem esse ratiocinatur s. Basil. in const. monast. c. 1. [Cum enim hic appeti„ tus ad propagandam sobolem datus a Deo „ sit, contentaneum fuit, vt quod omnium fun„ ctionum in se caput contineret, huic vehe„ mentior etiam quasi impetus vis esset adiun„ cta.] Accessit peccatum, quo & sensus rebellauit, & ratio infirmior facta est ad resistẽdum. Et s. Nyssenus. [Cum omnis voluptas, „ tum verò fœdissimus Veneris actus libidino„ sos præsertim iuniorum animos adunco de„ tentos hamo attrahit.] Rabidum canem dixit s. Io. Chrys. h. 1. de resur. [Quid infe„ stius illicita concupiscentia; quæ veluti rabi„ dus canis in nos continuo insilit, & quotidie „ nos obturbat?] Et ser. contra luxum, & crapulam to 5. [Fera est voluptas, fera gra„ uis; neque scorpio, neque serpens in visceri„ bus nostris sedẽs, ita vndequaque grassatur, „ sicut concupiscentia omnia subuertit, & per„ dit. Et feræ illæ tantum corpori insidiantur; „ hæc autem cum insederit, cum corpore simul „ & animam perdit.] Et libro 3. aduersus vi„ tuperatores vitæ monasticæ, [Concupiscen„ tia violentissima res, & quæ eum, quem semel cæ-

„ mel cœperit, omnia sustinere, & perpeti, vi „ sua posiit adigere.] [Non recipit Dei timo„ rem, (inquit Tertull. in libro de cibis iudaicis „ c. 4.) dum præcipitantibus voluptatibus in „ solam fertur cupiditatum temeritatem. Ef„ fusis enim habenis, sine more admotis sum„ ptibus, quasi pabulis crescit exedens patri„ monium cum pudore; aut vt torrens aliquis „ è montium iugis cadens, non tantum oppo„ sita trascendit, sed illa ipsa in aliorū ruinam „ secum rapit.] Iudicauit autem Lactantius in libro de vero cultu c. 23. vehementiorem esse in homine, quam in animalibus cæteris; vel quia hominū multitudinem voluit Deus esse maiorem; vel quoniam virtutem soli dedit, vt esset laus, & gloria in coercendis voluptatibus, & abstinentia sui. Verum de priori ratione dubitari posset; neq; hoc loco examinandum. Illa potior erit, quoniam homo calidissimum omnium animal est Quā etiam ob causam acriorem esse oportet in mare, quam in fœmina, quia calidior mas. Quod ex ferro, & magnete confirmat S. Basilius in libro de vera Virginitate. [Vt enim „ non magnes ad ferrum ducitur, sed ad ma„ gnetem ferrum, ita ille ratiocinatur, non ad „ marem moueri fœminam, sed marem ad „ fœminam trahi] Vtitur, & Domini verbis dicentis; Propter hoc relinquet homo Patrē, & matrem, & adhærebit Vxori suæ; non inquit fœminam, sed virum, propter insitum scilicet libidinis stimulum. Ideò fœmina mollior, & delicatior, vt magis marem traheret. S. item Chrys. h. 79. in Matt. & h. 7. & 23. in poster. Ep. ad Cor. & h. 5. in Epistolam ad Titum, & h. 36. ad populum; facilius esse voluit superare auaritiæ vitium, quam luxuriæ, quoniam maior est cupiditas corporum, quam pecuniarum. Obseruat autem Paulus Roman. 7. Concupiscentiam prohibitione fieri maiorem, non minui, sed augeri; iuxta illud.

Nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata.

Concupiscentiam nesciebam, inquit Apostolus, nisi lex diceret, Non concupisces. [Si„ cut enim aquæ impetus, (interpretatur S. „ Aug. in libro de spiritu, & litera c. 4.) si in eam „ partem non cesset influere, vehementior fit „ obiice opposito, cuius molem cum euicerit, „ maiore cumulo præcipitatus, violentiùs per „ prona prouoluitur. Ita nescio quo modo „ hoc ipsum quod concupiscitur, fit iucundius, „ dum vetatur.] Propterea hoc vitij genus prę cæteris est formidandum; maximèq; cauendus est hostis, qui de nobis procedit. Quod fugiendo maximè fieri, & non resistendo, sicut cæteris vitijs monuit idem Apostolus 1. Cor. 6. cum dixit; fugite fornicationem; exemplo Iosephi, ait Aug. in ser. 250. de tempore; Qui vt impudicam dominam posset euadere, pallium, quo appræhensus fuerat, reliquit, & fugit. Plura de hoc alio loco dicentur.

Cōcupiscētia maior in homine.

Ouidius.

CAPVT III.

Cur baptismo concupiscentia non tollatur.

OBSERVARVNT autem Patres, in baptismo, quidem nobis remitti peccata, tum originale, tum actualia omnia, concupiscentiam tamen hanc non tolli, sed relinqui nobis, & vt loquitur S. Aug. in 2. libro de peccatorum meritis, & remissione c. 28. remanere in vetustate carnis, soluto eius reatu regenerationis sacramento. Et lib. 2. contra Iulianum c. 3. remitti dixit in reatu, remanere in actu.

Relinquitur autem nobis duas ob causas; tum ad humilitatem, tum ad agonem, & meriti materiam plurimam. Hinc & gloriosa certamina prædicat in quarto libro contra Iulianum c. 2. Et quia peior hostis est cauenda superbia; ideò non penitus (addit) extingui in carne Sanctorum istam concupiscentiam, vt dum pugnatur aduersus eam, periculorum suorum animus admoneatur, ne securus infletur, donec ad perfectionem perueniat sanitatis, vbi nulla putredo lasciuiæ, nullus tumor superbiæ formidetur. Tertiam causam addit in libro de continentia c. 8. vt admissi peccati grauitatem intelligeremus. „ [A bono, inquit, Deo factus homo bonus, „ ipse fecit malum, quo factus est malus. A „ cuius mali reatu solutus per indulgentiam, ne „ leue existimet esse, quod fecit, adhuc cum illo „ vitio pugnat per continentiam.] S. Ansel. ep. 158. lib. 3. ad Dilectum fratrem, exemplo vtitur notæ, quæ imprimitur furi. [Sicut enim „ furi deprehenso ferro, vel igne nota inuritur „ æterni opprobrij, sic naturę nostræ vitio prę„ uaricationis corruptæ inditum est hoc in „ pœnam peccati sui.] Spadones, ait Cass. coll. 12. c. 5. desides in virtutibus esse, quia corrūpendæ castitatis credunt se periculum nō habere. Itaque in libro de perfectione iustitiæ c. 11. utitur Augustinus uerbis Iob. 29. circūdedi mihi iudicium; sicut chlamydem. [Nam „ & ista est uestis belli magis, quàm pacis: ubi „ enim expugnatur concupiscentia, nō est ple„ na absque ullo hoste iustitia.] Itaque nec nos tollere illam omnino possumus, sed ratione frænare. Atque illa fuere S. Ambrosij uerba in primo libro de Iacob, & vita beata cap. 1. „ [Concupiscentiam emollire potest ratio, e„ radicare non potest. Quoniam animus, qui „ est rationis capax, nō est suarum passionum „ dominus, sed repressor.] Atque huc adfert illud Luc. 13. ubi agricola dicit se missurum stercora circa ficulneam infructuosam, sed exci-

Cōcupiscētia carne manent.

excidendæ potestatem ad dominum refert. Et Dauid in secundo regum 23. cupiditatem aquæ de cisterna Bethlehem auferre non potuit, potuit mitigare. Et Paulo ad Rom. 6. satis fuit monere, ne regnaret peccatum, in vestro mortali corpore. [Penitus enim liberari non possumus, (inquit s. Ber. ser. 6. de aduentu) nisi cùm ab ipso corpore soluemur. Vnde & Matt. 9. spiritus nequam collidens, & multum discerpens eum, exiuit ab illo. Genus hoc peccati (concupiscentias loquor, & desideria mala) reprimi quidem debet, & potest per gratiam Dei, vt non regnet in nobis; sed non eijcitur, nisi in morte, quando sic discerpimur, vt anima separetur a corpore.] Et iterum in ser. in cœna Domini; [In baptismo remittuntur omnia peccata: sed concupiscentia remanet, quam ad humiliandos nos adhuc patitur Deus viuere in nobis, & grauiter affligere nos; vt sentiamus, quid nobis gratia præstet, & semper ad illius auxilium recurramus.] Et s. Ansel. in cap. 7. ep. ad Rom. [Quamdiù caro mortalis est, non potest a concupiscentijs penitus esse libera. Minui quidem quotidie possunt, sed ex toto non possunt auferri, quandiù hic viuitur.]

Concupiscentia sta-s. Quapropter in caput 8. & ante illum s. August. in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Rom. & in cap. 5. ad Galat. & com. in ps. 64. quatuor distinguunt hominis status; Ante legem, Sub lege, Sub gratia, In pace. Ante legem sequebatur concupiscentiam; Sub lege trahebatur ab illa; Sub gratia nec sequimur, nec trahimur; In pace demũ, hoceſt post resurrectionẽ, nulla erit concupiscentia. Ante legem non pugnabat, sub lege pugnans vincebatur, sub gratia pugnamus, & vincimus, post resurrectionem in pace viuemus. Primum sequentes duxit; postea retinentes traxit; deinde accepta gratia cæpit nec ducere, nec trahere, sed adhuc nobiscum contendere; post contentionem erit victoria. Modò oppugnat, non expugnat, postea cùm absorpta fuerit mors in victoria, & pugnare cessabit. [Prima iustitia, (inquit ille in 2. libro de peccatorum meritis, & remiss. c. 23.) ante peccatum fuit obedire Deo, & motum concupiscentiæ rebellem in membris non sentire; post peccatum secũda iustitia est motibus his concupiscentiæ non obedire, & crucifigere carnem.]

CAPVT IV.

Concupiscentia vt peccatum, & lex peccati.

PELAGIVS, & qui eum sequuti sunt, concupiscentiam velut naturale bonum laudabãt, naturæ insitam ad sui propagationem; testis est s. August. lib. 1. de nupt. & concupiscentia c. 35. & lib. 2. contra Iulianum Pelagianum, & libro 4. Hipognosticon, & pluribus alijs in locis: contra quos acriter ipse disputans, quam graue naturę nostræ malum sit ex peccato deriuatum, ostendit. Apostolus namque nõ semel in c. 7. epistolę ad Rom. peccatum eam appellauit. Quid enim est illud, quod habitat in me peccatum? & illud, non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum? & illud, Malũm mihi adiacet? & illa lex peccati? de qua ait; video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis; quid inquam nisi carnis concupiscentia? Hæc non bonum dicitur, sed malum, sed peccatũ, & lex peccati, repugnans legi mentis, hoc est rationi. Peccatũ autẽ dicitur, & lex peccati; nõ quòd ipsa per se, & absq; voluntatis nostræ consensu sit peccatum: sed quòd ex peccato nata est, & ad peccatum stimulat. Lege Augustinum ep. 200. ad Asellicum, & in libris aduersus Pelagianos. Sed in 1. libro De nuptijs, & concupiscentia c. 22. [Concupiscentia, inquit, dicitur lex peccati, quòd hominem sibi subditum faciat, qui Deo suo subditus esse noluit.] Et c. 23. [Dicitur peccatum, quòd ex peccato facta sit, & peccatum, si vicerit, faciat; cùm tamen ipsa in re natis non sit peccatum.] Et rursum in 2. libro contra Iulianum c. 9. [Concupiscentia in renatis dicitur peccatum, non quòd faciat reum; sed quòd & reatu primi hominis factum, & quòd trahere nos nititur ad reatum.] Vt autem ipsa sit peccatum, accedat necesse est nostræ voluntatis consensus: quod totidem verbis loquitur in libro de peccato originali c. 40. Atq; ex dormientibus argumentum sumit in libro 1. de Ciuit. Dei c. 25. [Quantò enim magis sine culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?] Et s. Io. Chrys. h. 52. operis imperf. [Concupiscere, ait, passionis est, velle autem arbitrij. Frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergò concupiscẽtiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat; magis autem, & gloriosiorem facit virginitatis coronam.] s. Ber. ser. 1. de ascensione Domini, vtitur illis verbis Mar. 16. si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: [Quia cùm gustauerint, nolent bibere, ideſt, cùm senserint, nolent consentire. Nec vlla est damnatio concupiscentię sensus sine consensu.] Propterea in ep. 42. ad Henricum Sennonensem Archiepiscopum adfert illa ps. 31. verba. Pro hac orabit ad te omnis sanctus; ideſt pro concupiscentia, & lege peccati. [Orabit supplex, quòd malum sentiat; nihilominus sanctus, dũ

Cur peccatum, & lex peccati.

„ non consentiat:supplex pro periculo,sanctus „ pro virtute.] Quòd si voluntatis accedat cõsensus; tum demum & est pœna peccati, & peccatũ, & causa peccati, vt loquitur s. Aug. in libro 5, operis contra Iulianum c. 3. Illius remedium est matrimonium,iuxta illud Pauli 1. Cor. 7. Si non se continent, nubant. Hos concupiscentiæ malo dixit August. lib. 4. c. 2. benè vti; sed virgines meliùs non vti. In belluis, quæ ratione carent, mala nequaquam est concupiscentia, seu libido, quia non repugnat rationi, neque aduersus spiritum concupiscit; sed illarum potiùs oblectat spiritum, quemadmodum idem ipse loquitur c. 5. & 14.

Cõcupiscẽtia bestiarum.

CAPVT V.

Concupiscentia vt ante, & post peccatum in homine.

VERE' s. Ambr. in libro de Isaac, & anima c. 7. duas in anima nostra ægritudines agnoscit ex peccato deriuatas, ignorantiam, & concupiscentiam; quæ tamen posterior corpore, & carne vtatur. [Quid enim esset „ concupiscentia, nisi eam caro inflammaret? „ propterea friget in senibus, & pueris, quia „ ijs corpus infirmum est: ardet in adolescen- „ tibus, quia his vis corporis feruet.] Itaque nec caro sine anima, nec anima sine carne concupiscere potest, vt sapienter ratiocinatur, s. Aug. lib. 10. de gen. ad literam c. 12. „ [Sed ex vtraque constat concupiscentia; ex „ anima, quod sine illa delectatio nulla senti- „ tur, ex carne, quod sine illa carnalis delecta- „ tio nõ sentitur.] Et Orig. lib. 3. περὶ ἀρχῶν c. 4. „ [Cum caro, inquit, ad libidinem prouocatur, „ non putanda est vita esse alia animæ, quæ „ aduersus aliam resistat: sed natura corporis, „ quę repleta satiui humoris loca euacuare ge- „ stit, atque depellere.] Et s. Nyssen. lib. de hominis opif. c. 14. [Sæpè corporis natura du- „ cis officium vsurpat, ita vt & nocentis rei „ sensum, & iucundæ, ac gratæ desiderium ex- „ citet.] Itaque cum carnem ait Apostolus Gal. 5. concupiscere aduersus spiritum, carnalem delectationem, quam de carne, & cum carne spiritus habet, delectationi opponit, quam ipse solus habet. Porrò in Com. in ps. 57. concupiscentiæ hanc ægritudinem velut ignis ardorem agnoscit Aug. in nobis, qui animam, sicut ignis vestem consumit. Nam de mulierum concupiscentia dixit sapiens Prou. 6. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu tuo, vt vestimenta illius non ardeant? Et in ps. 57. Sicut cera, quæ fluit, auferentur. Soluuntur enim a constantia. castitatis. Vnde & soluti, & fluxi dicuntur: ab igne scilicet concupiscentiæ. Hic ignis deuorat omnia. Ante peccatum certo consistebat loco, & propter sobolem, naturaeq; propagationem insitus nobis, non nisi rationis ductu, atq; imperio accendebatur: post peccatum vero inordinato, & irrationali motu ad quamlibet oblatam agitatur materiam. [Concupiscentia (inquit s. Chrys. in „ caput 5. Epistolę ad Galatas) ad liberorum „ procreationem, viteq; cõseruationem data „ est non ad adulterium, scortationes, ac lasci- „ uias: vt pater fieres, non vt adulter; vt legiti- „ mè verseris cum vxore, nõ vt contra fas eam „ corrumpas; vt relinquas tuum semen, non „ vt alienum vities.] Siquidem adulterium non est naturalis appetitus, sed contumeliæ præter naturam. Et rursum h. 2. in Epistolam ad Eph. [Propter copulam coniunga- „ lem impressa est tibi illhæc concupiscentia, „ propter liberorum procreationem commo- „ data est, non item vt te adulterio contami- „ nes, non vt teipsum obscœnè corrumpas.] Ante peccatum de primis nostris parentibus affirmat scriptura Gen. 2. Erat vterq; nudus, & non erubescebant: velut alij legunt, non confundebantur, hoc est Aug. interprete in 4. hypogn. libro, & 14 de Ciuit. c. 17. nullis ad peccandum libidinis stimulis vrgebantur: nōdum libido membra illa præter arbitrium commouebat: quibus post peccatum aperti sunt oculi, & viderunt se esse nudos. Non quod antea essent cœci, nam & Adam vidit animalia, quibus nomen imposuit, & de muliere scriptum est, & vidit mulier, quod bonũ esset lignum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile: sed quod motum membrorum turpissimum, & rebellem sibi nouiter accidisse senserunt, vndè confusi ad folia ficus cucurrerunt, vt libidinis pudore sollicitata tegerent membra.

Cõcupiscẽtia anima constat, et corpore.

Cõcupiscẽtia ignis.

Cõcupiscẽtia ante, et post peccatum.

CAPVT VI.

Luxuriæ malum quantum.

HVIVS igitur concupiscentiæ partus, & proles præcipua, luxuria est, quæ cum inde nata sit, vnde homo recessit a Deo, mirum non est, si magis, quam omnia vitia reliqua, auocare nos a Deo dicatur. Et quid magis a Deo purissimo spiritu auocare possit, quam caro, cui luxuria seruit? Certè Luc. 14. Qui ad nuptias inuitati venire recusarunt, auaritiam, & luxuriam habuerunt; sed quos auaritia detinuit, modestè magis se excusarunt, dicentes; Eo videre villam, & eo probare boues; habe me excusatum: Tertius qui vxorem duxerat, non excusationem, sed rei impossibilitatem respondit; Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Non quod qui nuptijs vtatur sanctè, reuocetur a Deo (hę quippe luxuriæ remedium sunt) sed quod hic minus

Luxuria à Deo reuocat.

nus fanctè, ac temperanter vsurus fortasse videretur. Tertull. in libro primo ad vxorem c. 5. duo hæc insigniora agnoscit vitia, quæ à diuinis disciplinis plurimum auocent lasciuiendi voluptatem, & acquirēdi cupiditatem. Multò verò vehementiorem esse corporum, quam pecuniarum cupiditatem, velut in nobis ipsis insitam; s. Ioannes Chrys. in superioribus affirmauit. S. Aug. in 2. confess. libro c. 2. amoris carnalis prędicat caliginem quæ diuinam nobis charitatem obnubilat. „ [Exhalabant, inquit, nebulæ de limosa concupiscentia carnis, & obnubilabant, atq; offuscabant cor meum, vt non discerneretur serenitas dilectionis a caligine libidinis.]

Luxuriæ peccatum.

Tantam fuisse aliquorum peruersitatem, naturæq; corruptionem, testatur in ser. 16. de verbis Domini; vt Deum dicerent peccata carnis non curare. Quos ille acriter repræhendit, & impias conuincit voces. [Recolat Noeticum diluuium, & Sodomę incendium, vtrumq; propter carnis peccata a Deo immissum.] Et in ser. 47. ad fratres in Eremo, luxuriam contendit esse virtutum omnium destructionem. Et s. Greg. Papa lib. 5. in primum reg. c. 4. fornicationis spiritum vastatorem appellat animę; quia quem inuaserit, ei nimirum nulla virtutum dona dereliquit. Et lib. 21. moral. c. 9. [Quamlibet, ait, alia fecerint bona opera; si luxuriæ scelus non abluitur, immensitate huius criminis obruuntur. Ignis est viq; ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina; & vt Moyses loquebatur; Ignis exarsit, & ardebit vsque ad inferni nouissima.] Et s. Hier. lib. 2. aduersus Iouin. c. 19. [Luxuria ventris, & gutturis subuertere nititur fortitudinem Crucis.] Et Epistola 146. ad Damasum, loquens de filio prodigo Luc. 16. [Luxuria est inimica Deo, inimica virtutibus, perdit substantiam patris, & ad præsens voluptate deliniens, futuram non finit cogitare paupertatem.] s. Aug. in 13. lib. de Trinit. c. 3. facetissimam, vt ipse nominat, cuiusdam mimi vrbanitatem commemorans; qui cum in theatro se dicturum promisisset, quid omnes vellent. Vili inquit, vultis emere, & carò vendere. Mox ille secus euenire subiungit in luxurioso homine. Quid enim, inquit, si quisquam sit nequitia tanta possessus, vt vili vendat, quæ dimiserunt parentes, & carò emat, quæ consumant libidines? Non est, vt opinor, incredibilis ista luxuries.

De Sue loquens Clemens Alexandrinus in 2. libro strom. quidpiam dixit, quod de hoc hominum quoque genere dici possit. [Data est, inquit, huic animali ad nihil aliud anima, quam vt carnes luxuriarent.] Et s. Nyss. lib. de vita Mosis, horum hominum vitam ranis Ægyptum affligentibus significatam autumat; est enim dubiū ferè animal rana, aquaticum, & terrestre: & luxuriosa vita ex fœtido passionum limo profecta, dubium animal est; natura homo, electione pecus, pecudeq; sordidius. Et carnē nostrā ab Apostolo appellatam fuisse meretricem, Origenes adnotat in 6. lib. in Ep. ad Rom. quòd omnibus vitijs se tanquam turpissimis amatoribus subiacet. Et meretrices, cum quibus prodigus filius luxuriosè viuendo dicitur dissipasse omnem substantiam suam; concupiscentias nostras esse, cum quibus omnia naturę bona consumimus, dum illis ad voluptatem abutimur, interpretatur s. Bern. ser. de diuersis affectionibus animæ, & ser. 44. in cant. Vnde & scriptura diuina nos monet; Post concupiscentias tuas nō eas. Et vide, si non s. Ambr. in 1. lib. de Cain, & Abel c. 5. sollicitantem meritriceum nobis describat, dicens. [Sęuus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, a negotio abducit, a ratione reuocat, aufert consilium, amantes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, patiendo inflammat, viuq; accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi morte amantis extingui non potest.] Et libro de Ioseph c. 5. [Non solùm lubrica, sed etiam procax, importuna, petulans est libido.]

1. Cor. 6.

Cōcupiscētia insatiabilis.

Illud verò intelligendum, quòd insatiabilis est appetitio s. Hieronymus in ep. ad Ageruchiam, De Monogamia c. 5. [Libido nunquā satiatur, & extincta reaccenditur, viu crescit, & deficit, nec rationi paret, quæ impetu ducitur.] Et s. Greg. Nyssen filios Israel in Ægypto considerans informandis lateribus occupatos, eos putat significare illos, qui ad lutosas hasce inhiant voluptates. Hoc enim est lutum ex terra, & aqua permistum. Atque vt laterum fictor aliud, atque aliud lutum formæ, qua lateres figurat, imponit; forsuaq; semper, & plena dici potest, & vacua. Sic concupiscentia nostra, & plena semper est, & vacua: plena ijs, quibus potitur; vacua, dum hæc respuit, & inhiat ad alia. Quam ob causam scitè s. Greg. Papa libro 5. in primum regum c. 4. remedium illius dixit minimè opportunum esse illi satisfacere. [Malè namq; mederi morbo concupiscentię satagit, qui ad hoc explere concupiscentias peccando cogitat, vt quiescat. Tantò enim post peccatum concupiscentia maior, quantò ipsa sibi esse incipit peccati delectatio gratior.] Intemperantis maximè hominis factu narrat s. Amb. libro 4. in Lucam. Theotimus, seu si malit Plutarchus in septimo sympos. lib. q. 5. Theodectes quidā, cùm grauiter oculis laboraret, & vxorem amaret; interdicto sibi a medicis coitu; impetu libidinis raptus, sciens quòd oculos esset

los esset amissurus; Vale, inquit, amicum lumen.

Luxuria tentatio. Præcipua diaboli tētatio fuit superbię. Hæc enim primos parentes nostros aggressus est in paradiso, æqualitatem pollicens Dei: Eritis sicut Dij. Post superbiam luxuria statim sequuta est; quæ altera tentatio fuit. Nam ideò post admissam superbiam, vt adnotauit s. Greg. Papa lib. 32. moral. c. 11. rebellem carnis motum senserunt, indeq; erubuerunt. Hisq; duabus vniuersum genus nostrū vehementissimè vexat. sanctus Max. in annotationibus ad caput 3. libri sancti Dionisij Areop. de ecclesiastica Hier. Apostolicum illū & sanctissimum virum adnotauit in ænergumenorum numerum illos quoque adscripsisse, qui carnis luxuriæ, corporisq; illecebris seruiunt; atque hos dixisse supra eos, qui à dæmone obsessi tenentur, ab illo agi. Hæc tentatio eò grauior est, quòd quamuis à dæmone foueatur; de nobis tamen ipsis procedit, hostemq; gestamus domesticum; ideoq; magis cauenda, & formidanda; [Donec (vt habet „ Origenes extremo libro 7. in cap. 8. epist. ad „ Rom.) in tantum profectum veniat anima, „ vt dulcedine charitatis Dei astricta, corporis „ blandimenta, & carnis illecebras abhorre- „ scat, vnus cum Deo spiritus facta.] Interim accommodatè s. Io. Chrys. h. 15. ad populum, perinde ait diabolum vitæ voluptatibus peccata conregere, ac pueri terra occultant laqueos. [Propterea cùm delectatio, & voluptas „ occurrit, ne voluptatem solam respicias, sed „ ne fortè iniquitas aliqua in voluptatis profū- „ do obumbrata sit, diligenter considera; & si „ inueneris, resili.] Et post aliqua; [Alæ sunt „ Auiculis, vt effugiant laqueos; & ratiocina- „ tiones hominibus, vt peccata fugiant. Aui- „ cula semel capta laqueo, mox elapsa; & cer- „ uus in rete decidens, & effugiens, ijsdem ite- „ rum difficilè capientur: nam cuiq; fit expe- „ rientia cautelæ magistra. Nos sæpius ijsdem „ capti in eadem cadimus.] Origenes lib. 1. in Iob, ad rem mihi dixisse videtur; Dæmones esse velut equites, qui super luxuriosos omnes, & impudicos sedent tanquā super equos, quos iuxta nequitiam suam exagitant, & ad suæ iniquitatis, & impudicitiæ perfectionem omnes insectantur illos, de quibus dicitur; Adulter sicut admissarius sub omni sessore hinnit. *Eccl. 33.* Hi sunt, de quibus sapiens Prou. 2. lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Nimirum vtrumque vitium, luxuriam, & superbiam, egregiè coniungunt; & faciunt onocentaurum illū, de quo s. Greg. Papa in 7. libro mor. cap. 12. [*Onos*, inquir, „ idest asinus, luxuriam significat, & taurus „ ceruicem superbiæ.] Onocentauri ergò sunt, qui subiecti luxuriæ vitijs, inde ceruicem erigunt, vnde humiliari debuerant: qui carnis voluptatibus seruientes, expulsa verecundia de opere confusionis gaudent.

CAPVT VII.

Luxuriæ remedia.

Luxuriæ incitamēta. Et quamquam prima vitij huius radix sit ea, de qua diximus, concupiscentia nobis omnibus insita à natura. Multis tamen modis à nobis excolitur, & augetur; tum cibi, & potus abundantia, vt antea dictum est; tum immundis cogitationibus, obscœnis aspectibus, & locutionibus, saltationibus, locis, odoribus, molliori tactu, & similibus; à quibus maximè cauendum erit. *Remedia.* Inter cætera apud graues autores legimus, adolescentibus aliquando apud Hebræos non fuisse permissum legere libros sacræ Geneseos, Cantica canticorum, & partem aliquam Ezechielis prophetæ: quòd & si sacri, & diuini sint libri, amatoria tamen pleraq; & muliebria continent. Et Origenes cùm obijcientem Celsum Christianis audiret puerorū institutionem; respondit in 3. libro. [Adolescentes, qui iam „ pubescentes luxuriæ voluptatibus præcipites „ agerētur, continētiores, & cœlibes facimus; „ cùm eis non solùm sceleris fœditatem pro- „ ponimus; sed quibus in malis futura sit im- „ proborum, & delinquentium anima, & qua- „ les pœnas sit hæc habitura, & quemadmo- „ dū acriùs sit demum excruciāda.] Et quod ad præceptores, & libros attinet [Eos, addit, nos „ declinamus magistros, qui comicas quasdā, „ & inhonestiores fabulas docent, vel quæ im- „ purissimis iambicis continentur.] S. quoque Nyssenus in or. 2. in hominis procreationem, memoriam proponit creationis nostræ, & mortis, iuxta illa verba; terra es, & in terram ibis. Et in libro de vita Mosis, dum de Serpente agit æneo, veri Serpentis Christi in æneo illo figurati aspectum. [Caput, ait, omnium „ est, firma, rectaq; fide in passionem illius re- „ spicere. Crux verò passio illius fuit. quare „ qui crucem respicit, ei venenum cupiditatum „ obesse non potest.] Mitto plura nunc commemorare; quoniam alius erit de hac re rursum agendi locus. Nunc monendus est mihi quicumq; contra hoc vitium pugnare aggreditur; Saulem (vt adnotauit s. Greg. Papa lib. 5. in primum regum c. 4.) reliquos Reges vicisse, nec tamen exercitum congregasse, quem contra Amalech congregare coactus est. Amalech fornicationis significat spiritum, ad quem expugnandum virtus vna non sufficit, nec superari potest, nisi exercitus virtutum colligatur, abstinentiæ, orationis, humilitatis, ac cæterarum omnium. Et lib. 6. cap. 1. Moysen quoque addit contra alios solis pugnasse armis: at contra

Ama-

Amalech, non armis solis, sed & orationis virtute. [Leuet ergò, inquit, manus suas, leuet mentem; vt opere bono, & deuotione respiendeat, qui abscindere perfectè à se libidinis bellum tentat.]

FINIS LIBRI NONI.



DE CARNIS ET SPIRITVS PVGNA.

LIBER DECIMVS.

CAPVT I.

Quomodo caro aduersus spiritum concupiscat.

De Luxuriæ intemperantia copiosè satis disseruisse me dicerem, nisi magnopere desiderari posse intelligerem, vt aliquid etiam dicerẽ de pugna illa carnis aduersus spiritum, quæ & intemperantiam souet, & temperantiam omnem in discrimen adducit, ac plerumque prosternit. Extat enim illud Apostoli in ep. ad Gal. c. 5. caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Quod & si impropriè dictum fuisse arbitretur s. Cyprianus in tractatu de operibus cardinalibus; [Quoniam solius animæ lis ista est, quæ secum rixatur, & cum proprio arbitrio litigat: neq; carnis, quæ per se mortua est, sed viuacis animæ actio est concupiscere.] Carnis tamen nomine carnalem intelligimus concupiscentiam, animæq; partem inferiorem concupiscentem, quæ carni cohærens aduersus superiorem rationalem pugnat. Et vt interpretatur s. August. lib. 6. contra Faustum c. 14. [Caro dicitur concupiscere, quia carnaliter anima concupiscit.] Et lib. de continentia c. 8. [Caro nihil per animã concupiscit, sed concupiscere caro aduersus spiritum dicitur, quando anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur.]

CAPVT II.

Quàm periculosa lucta.

Porrò idem s. August. in libro de diligendo Deo c. 13. (Si modò est Augustini.) [Primus, inquit, hostis continentiæ nostræ caro est nostra, dum cõcupiscit aduersus spiritum: quam domesticus hostis, quam periculosa lucta, quam intestinum bellum? Non fugere, sed circumferre illum necesse est, quia alligatus est nobis. Hostem nostrum cogimur sustentare, perimere illum non licet. Quàm sollicitè ergò custodire te necesse est ab eo, qui dormit in sinu tuo?] Et s. Ambr. ser. 11. in ps. 118 [Discamus cauere, quem gerimus. Hic nobis hostis domesticus, hic inimicus grauis est nostri ipsius corporis.] Et s. Bern. ser. 3. de Euangelio septem panum, Qui est de fragmentis septem misericordiarum. [Caro aduersus spiritum concupiscens; quam domesticus hostis, quam perniciosa lucta quàm intestinum bellum? Hostem crudelissimum nec fugere possumus, nec fugare. Circumferre illum necesse est; quoniam alligatus est nobis: & quod periculosius est, & miserabilius; hostem nostrum ipsi cogimur sustentare, perimere illum non licet. Vide ergo quàm sollicitè custodire te necesse sit ab ea, quæ dormit in sinu tuo.]

Domesticum hoc, & intestinum bellum experitur in se ipso vnusquisque: & experiebatur Apostolus, qui Rom. 7 dicebat; Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis: Eiusmodi hominem s. Aug. in suis annotationibus in Iob, dũ illa verba interpretatur, si cognouisti tempus pariendi tragelaphorum? velut tragelaphum esse affirmat, ex hirco ceruoq; compositum animal. [Tragos, inquit, hircus; elaphus, Ceruus. Tragelaphus ergo cõpositum est ex hirco, & ceruo animal, & significat hominem seruientem legi Dei secundum interiorem hominem. Qui tamen, qua parte hircus est, sentit

„ sentit aliam legem in membris suis, repugnã-
„ tem legi mentis suæ, & captiuantem eum in
„ lege peccati.]

CAPVT III.

Qualis pugna, & vnde orta.

Qualis pugna.

QVALE autem sit bellum, paucis exponit s. Greg. Papa libro 10. mor. c. 13. Tractans illa Iob verba c. 11. Spes illorum, hoc est impiorum, abominatio est animæ. [Quia, inquit, spiritus deficit, vbi caro
„ requiescit. Vt enim caro mollibus, sic anima
„ duris nutritur; illam blanda refouent, hanc
„ aspera exercent; Illa delectationibus pasci-
„ tur, hæc amaritudinibus vegetatur: & sicut
„ carnem dura sauciant, sic spiritum mollia
„ necant; sicut illam laboriosa interimunt, ita
„ hunc delectabilia extinguunt.] Itaque ad rem prorsus Origenes h. 12. in gen. hoc esse arbitratur in anima nostra carnem, & spiritum, quod erant in Rebeccæ vtero Esau, & Iacob. [In nobis quoque, ait, duo populi sunt
„ sicut in vtero Rebeccæ; populus vitiorum, &
„ virtutum. De corde enim exeunt cogitatio-
„ nes malæ.] Et iterum. [Fructus autem spi-
„ ritus charitas, gaudium, pax, &c. & populus
„ populum superabit, & maior seruiet minori;
„ hoc est caro spiritui, vitium virtuti. Nume-
„ rosiora enim sunt vitia virtutibus.] De hac quoq; pugna diligenter disserit Io: Cassianus in collat. 4. Abbatis Danielis, eamque prorsus vtilem nobis esse contendit c. 15. tum quod desidias nostras statim arguit, atq; vt bonus pædagogus à disciplinæ regula nunquam nos deuiare concedit: tum quod humiliat nos, & ab elatione tuetur, & homines esse admonet. Carnem hanc refractariam s. Greg. Nazian. or. in Christi natiuitate, accommodatè dixit esse pelliceas tunicas, quas Deus Adæ peccatori dedit. Quia etsi mortuorum animalium pelles sunt, nuditatem tamen operiunt, turpitudinem contegunt, calefaciunt corpus, & admissi sceleris admonent.

Vnde orta.

Quam nam enim aliam dicemus fuisse pugnæ huiusce, atque intestini belli causam? fabulosum est, quod Marcionitæ cogitarunt, nec puduit, eos loqui, exortam inde, quòd corpus ex terra formatum, ad eam trahit, & anima a Deo inspirata, ad eum reuocat. Testis est Theodor. lib. 1. hæreticarum fabularum c. 29. Aut quod Manichæi apud s. Augustinum ser. 12. de verbis Apostoli; quoniam spiritus est à Deo, caro à gente contraria. Verum ante primi parentis peccatum cõtrarietas, erat nulla, nulla pugna, rebellio membrorum nulla, quæ sollicitaret ad coitum. Sed vt loquitur s. Aug. in 2. libro de nuptijs & concup. c. 22. fuisset in coeundo, tranquilla membrorum obedientia (dictante scilicet ratione, non pudenda carnis concupiscentia. „ Vt enim cæteræ corporis partes obediunt rationi, oculi, manus, pedes; ita & obedissent genitalia. Quæ propterea nec fuissent dicta, nec essent pudenda, sed membra; vt idem est autor in primo libro eiusdem operis c. 21. Nunc autem pudenda vocantur, vt est in libro 14. de Ciuit. Dei c. 23. quod cum non à voluntate, vt cætera membra, sed contra voluntatem moueantur; Pudet animum resistisibi à corpore, quod ei natura inferiore subiectum est. [Vbi autem conuenientiùs,

Genitalia pudenda.

„ (addit in primo libro de nup. & concup. c.
„ 6.) monstraretur inobedientię meritò deprauatam esse humanam naturam; quam in his
„ locis, vnde per successionem subsistit ipsa
„ natura? Nam ideo partes istæ naturæ nomi-
„ ne nuncupantur.] Propterea etiam carnis concupiscentia lib. 2. contra Iulianum c. 5. & libro 5. c. 4. vocatur iniquitas; quia iniquũ est, vt caro concupisca t aduersus spiritum, & superiori repugnet, & meliori: quamuis adsit in nostra renouatione iustitia; quia iustum est, vt aduersus carnem spiritus concupiscat; vt spiritu ambulemus, & cõcupiscentias carnis non perficiamus.

Hominis natura turbata.

Ergò ita res habet. Homo sic à Deo conditus fuit, vt et corpore constet, & anima; hæcque tum rationali, & spirituali, tum sensuali, ac corporea parte. Ita rationalis, ac spiritualis anima, (quemadmodum Honorato scribit s. Aug. Ep. 120. c. 2.) in quadam mediocritate posita est, infra se habẽs corporalem creaturam, & supra se animi sui, ac corporis creatorem. Eaq; æquissima lege hæc fuerant instituta, vt si hominis spiritus Deo foret subiectus, caro quoq; animæ subiecta, & obediens maneret; spiritus Deo seruiens, & caro animæ. Vt enim homo fuerat à Deo conditus, vt conditori seruiret suo; ita illi data fuerat caro, velut spiritus serua. Quod vt adnotauit. Clemens Alexandrinus lib. 3. pædag. c. 1. aptè colligitur ex illis Pauli verbis ad Philiph. 2. Vbi de Christo loquens, exinaniuit, inquit, semetipsum formam serui accipiens, hoc est hominis carnem; caro igitur serua. At vbi Deo rebellis, & inobediens fuit homo, illius quoque caro illico aduersus ipsum rebellauit. Ita s. Aug. lib. 13. de Ciu. Dei c. 13. [Homo peccans sensit statim no-
„ uum motum inobedientiæ carnis suę tanquã
„ reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ani-
„ ma quippe libertate in peruersum propria
„ delectata, & Deo dedignata seruire, pristino
„ corporis seruitio destituebatur. Et quia su-
„ periorem dominum suo arbitrio deseruerat,
„ inferiorem famulum ad suum arbitrium
„ non tenebat.] [Quid hac pœna iustius, (inquit

quit idē in primo libro de Genesi ad literam c. 11.) quàm vt non ad omnem nutum seruiat corpus, idest suus famulus animæ; sicut domino suo detrectauit ipsa seruire?] Et lib. de continentia c. 7 [Languorem sanè istum culpa meruit, natura non habuit; quam sanè culpam per lauacrum regenerationis Dei gratia fidelibus iam remisit: sed sub eiusdem medici manibus adhuc natura cum suo languore confligit.] Et c. 8. [Non sic fuimus in Adam, antequam nostra natura suo deceptore audito, ac secuto, suum contempsisset, atque offendisset autorem. Non est illa prior vita creati hominis; sed posterior pœna damnati.] Et lib 14. de Ciu. Dei c. 15. [Per iustitiam dominantis Dei, cui subditi seruire noluimus; caro nostra, quę nobis subdita fuerat, non seruiendo molesta est; quamuis nos Deo non seruiendo molesti nobis potuerimus esse, non illi.] Et lib. 21 c. 15. [Hoc autem bellum numquam vllum esset, si natura humana per liberum arbitrium in rectitudine, in qua facta est, perstitisset. Nunc verò, quę pacem fœlix cum Deo habere noluit, secum pugnat infœlix.] Eandem prorsus sententiam, eademq; verba habet s. Ansel. in cō. 7. in Epist. ad Galat. & rursum s. Aug. in libro contra Epistolam Fund. c. 37. ita loquitur. [Quid mirum, si tibi peccanti, idest non obtemperanti Domino tuo, pœnalia quibus dominabaris, effecta sunt? Quid enim tam iustum? Hoc natura humana in Adam meruit. Ita inquantum tibi terrena seruiunt, docent te esse dominam suam: inquantum autem molesta sunt, docēt, vt seruias Domino tuo.] Et lib. 1. contra aduersarium legis, & prophetarum c. 14. [Hæc est pœna inobedienti homini reddita in semetipso, vt ei vicissim nō obediatur, nec à semetipso. Et lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 16. [Quando peccauit Adam non obediens Deo, tunc eius corpus gratiam perdidit, qua eius animę omni ex parte obediebatur. Tunc illi extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua eribuit nuditate.] Et lib. 2. c. 22. [Ante peccatum quia anima hominis erat obediens Deo, ordo iustitiæ faciebat, vt famulus corpus sine vlla resistentia congruum exhiberet animæ famulatum. Ideò nudi erant, & non erubescebant. Nunc autē erubescimus, quia in carne, in quā ius potestatis accepimus, efficere non possumus, vt nobis nolentibus non moueantur membra. Ideo vocantur pudenda; quia pudet nos amitsi dominij in rebellantem seruum.] Et in libro de peccato orig. c. 34. [Membrorum imputatur peccato inobedientiæ, cuius hæc pœna est consecuta, vt homo inobediens Deo sua quoque sibi inobedientia membra sentiret.] Et libro de nuptijs, & concupisc. c. 6.

nitalia lenda.

[Homo punitus Dei lege transgressa, aliam legem repugnantem suæ menti habere cœpit in membris: & inobedientiæ suæ malum sensit, quando sibi retributam dignissimè inobedientiā suæ carnis inuenit. Iniustum enim erat, vt obtemperaretur à seruo suo corpore ei, qui non obtemperauerat Domino suo.] Et com. in ps. 75. [Sic vindicatur in rebellem aduersus Deum; vt ipse sibi sit bellum, qui pacem noluit habere cum Deo.] In eādem sententiam s. Leo Papa ser. 5. de ieiun. sept. men. [Habet hoc in se generaliter humana natura, nō a creatore insitum, sed a præuaricatore contractum, & in posteros generali lege transfusum; vt de corruptibili corpore, etiam quod animā corrumpere possit, oriatur. Hinc interior homo assiduos habet cum carne cōflictus; & dum cohibet concupiscentiam, patitur repugnantem.] Itaque verissimè scripsit s. Greg. Papa libro 26. moral. c. 13. superbiam luxuriæ seminarium esse. [Quia dum spiritus in altum erigit, caro infimis mergit. Quòd si piè spiritus sub Deo premitur, caro illicitè supra spiritum non leuatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis; si tamē sub Deo recognoscit iura legitimæ seruitutis. Nam si autorem suum superbiendo contemnit, iure & à subiecta carne prælium suscipit. Vnde & ille primus inobediens mox vt superbiendo peccauit, pudenda contexit. Quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. Et quia autori suo esse subditus noluit, ius carnis subditæ, quam regebat, amisit.]

Romanis legimus permolestum, atq; omninò difficilè olim fuisse bellum illud seruile dictum, quod à superbientibus seruis, & contra dominos rebellantibus fuit excitatum. Est & hoc nobis profectò molestissimum, quod à serua carne aduersus spiritum dominum superbiente, ac rebellante geritur. Et s. Io. Chrys. h. 7. in priorem ep. ad Tim. Tria obseruat esse bellorum genera. Vnum commune; cùm exercitus nostri aduersus barbaros pugnant, aut omnino vna gens aduersus aliam dimicat. Secundum cum pacis quoq; tempore nos inuicem oppugnamus, et vnus homo cum alio contendit. Tertium cùm vnusquisque aduersus se bella, seditionesq; concitat. Triplex item dixeris; si aut sit in eodem regno, aut in eadem ciuitate, aut in eadē Domo. Tertium hoc in eodem homine bellum, aut in eadem domo, acerbissimum prorsus est: atque hoc est bellum carnis cum spiritu in singulis nobis: sunt enim eiusdem hominis, aut domus eiusdem partes.

Bellum triplex.

Sarā quidē certè Gen. 21. domi suæ Ismaelem videns ancillæ filium ludētem cum Isaac filio suo, rem absurdissimam iudicauit, neque vllo modo potuit tolerare; sed Abrahæ statim

Ismael ludens cum Isaac.

tim dixit; Eijce ancillam, & filium eius: turbat enim domesticam pacem. At meritò posfis mirari, propter puerilem ludum tantopere turbatam prudentem fœminam, tamque seueram de illo pœnam exposcentem. Verùm Apostolus in ep. ad Gal. cap. 4. Infantis hunc ludum persecutionem appellauit. Sic enim habet. Quomodo tunc is, qui secundùm carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundùm spiritum; ita & nunc. Quoniam tamē nulla Ismaelis legitur persecutio, sed pueriliis solùm ludus, propter quem & Sara petit expelli; & Deus Abrahæ præcipit, vt Saræ vocem audiat, illique obediat. Magnopere miratur Origenes h. 7. in genes. Cur persecutionem Apostolus appellarit. [Sed Sara, inquit ille, tenet locum virtutis. Si ergò caro blandiatur spiritui, & illecebrosis cum eo deceptionibus agat; huiusmodi ludus carnis cū spiritu Saram offendit maximè, & huiusce-modi blandimenta acerbissimam persecutionem iudicat Paulus.] Et s. Anselmus in com. in epistolam ad Galatas. [Sara videns Ismaelem ludentem cum Isaac, ludum illum æstimauit persecutionem grauissimam, quæ vellet illum decipere. Sic caro, cuius figuram gerit Ismael, qui secundum carnem natus est, si blandiatur spiritui, & illecebrosis cum eo deceptionibus agat; grauissima persecutio est, & offendit Saram, quæ est virtus.]

Præterea Gen. c. 25. duo paruuli, Iacob, & Esau, in vtero Rebeccæ matris pugnabant: collidebantur, inquit, in vtero eius paruuli. Consuluit Rebecca Dominum, quid hoc sibi vellet; & respondit illi Dominus; Duæ gentes sunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusq; populum superabit, & maior seruiet minori. [Sed & in nobis quoq; (ratiocinatur Origenes h. 12. in gen.) duo populi sunt, sicut in vtero Rebeccæ; populus vitiorum, De corde enim exeunt cogitationes malæ, & quæ seq. Et populus virtutum; fructus namq; spiritus est charitas, gaudium, pax &c. Et populus populū superabit, & maior seruiet minori, idest caro spiritui, & vitium virtuti. Numerosiora enim sunt vitia virtutibus.] Atque implebitur illud, quod dixit Anna 1. reg. 2. sterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata est. [Vnusquisque enim, (ait idem Origenes h. in librum regnorum) habet in se sterilem, & fœcundam; fœcunda erat caro multorum vitiorum, anima sterilis bonorum operum. At vbi ad Christum venimus, caro fit sterilis, & spiritus fœcundus.]

CAPVT IV.

Spiritum carni dominari debere.

QVANDO Deus creauit hominem, Gen. 1. masculum, & fœminam creauit eos, dixitq; illis; Crescite, & multiplicamini, & replete terram. In nobis quoque ipsis masculus est, & fœmina: [Masculus spiritus inquit Orig. h. 1. in gen. fœmina caro. Si sit inter eos concordia generant filios legitimos cogitationes bonas, & opera sancta; quibus repleant terram, & dominentur in ea. Quod si anima declinet ad corporeas voluptates, velut adulterio corporis maculata, filios gignit spurios & illegitimos.] Et s. Aug. in libro de gen. contra Manichæos c. 11. carnem quoque confirmat esse velut vxorem, & spiritum velut virum. Sed fœminam monet viro in adiutorium fuisse à Deo datam, carnemq; subesse oportere spiritui, & adiuuare illum. [Fœmina, inquit, facta est in adiutorium viri Gen. 2. & animalis pars rationali spiritui adiuncta, vt copulatione spiritali spiritales fœtus ederet, idest bona opera diuinæ laudis; dum ille regit, hæc obtemperat. Appetitum ergò animæ, per quem de membris corporis operamur, habeat mens interior, tanquam virilis ratio subiugatum, & iusta lege modum imponat adiutorio suo: sicut vir debet fœminam regere, nec eam permittere dominari in virum: quod vbi contingit, peruersa, & misera domus est.] Et Cōmentario in ps. 143. [Spiritus, & caro, vir, & vxor, si vxor à te dissētiat, & dominetur, molestus, & periculosus labor, & pax peruersa. Si vxor marito subijciatur, pax recta.] Et tract. 2. in Io: [Spiritus maritus, caro vxor. Nam & Adam dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Vbi vxor imperat, & maritus seruit peruersa domus.] Et tract. 15. Considerans illa Christi verba ad Samaritanam Io. 4. Voca virum tuum; Intellectum, ait in anima esse quasi virum, & sensualitatē tanquam fœminā: neq; intellectū benè regere fœminā, nisi ipse à superiore Deo regatur. Caput enim mulieris vir, caput autē viri Christus, vt loquitur Paulus 1. Cor. 11. & ser. 6. de verbis Apostoli; Et si modo rixa est in ista domo, quia caro cōcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē maritus litigans, nō perniciē, sed cōcordiā quęrit vxoris. Absit vt spiritus oderit carnē. Vitia carnis odit, cōtentionem mortis odit.] Itaque quod Paulus scripsit Ephes. 5. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, vt eam sanctificaret; s. Hier. tropologicæ virum animam, vxorem corpus intelligit. Vt anima sic diligat carnem, quo modo Christus Ecclesiam,

Spiritus, & caro mas, & fœmina.

Vir, & vxor.

ſiam, vt eam ſanctificet, & exhibeat non habentem maculam, aut rugam aliquam vetuſtatis. maximè cū ſciat eam in reſurrectione ſaluandam, & viſuram ſalutare Dei; Quare vt Chriſtus Eccleſiam varijs perſecutionibus exercet, ita & ſpiritus carnem exercere debet.

Caro Domus ſpiritus domi-nus.

Neque modo ſpiritum dominari debere carni docuerunt Patres, quoniam ille velut maſculus, & vir, hæc quaſi fœmina ſit, & vxor: verum etiā quia caro velut domus agnoſcitur, ſpiritus velut dominus, & habitator domus. S. Ambroſius in lib. de Noe, & arca c. 11. Animam dixit in corpore eſſe vt patrēfamilias in domo ſua, & s. Aug. conc. 2. in pſalmum 48. corpus domus, ſpiritus habitator domus. Quo argumento probat Tertull. in libro de anima c. 38. ſpiritum carnis bonum & conſeruationem, perpetuò procurare. [Domus, inquit, animæ caro eſt inquilinus carnis anima. Deſiderabit itaque inquilinus ex cauſa, & neceſſitate pro futura domui, toto inquilinatus ſui tempore; non vt ipſe ſubſtruendus, nec vt ipſe gloriandus, nec vt ipſe tibicinandus; ſed tantummodò continendus: quia non aliter contineri poſſit, niſi domo fulta.]

Caro equus, ſpiritus auriga.

Adducit & aliud argumentum, quia caro eſt velut equus, ſpiritus velut auriga, qui equū frænandum, gubernandum, & ſi opus ſit, caſtigandum ſuſcepit. s. Cyprianus in libro de diſciplina, & bono pudicitiæ. [Coerceat, in-
„ quit, animus ſtimulos carnis, & refrænet im-
„ petum corporis. Accepit enim hanc pote-
„ ſtatem, vt illi ad imperium eius membra ſer-
„ uirent, & quaſi legitimus, & perfectus auri-
„ ga, vltra conceſſas corporis metas extollen-
„ tes ſe carnis impetus cœleſtium præceptorū
„ habenis reflectat, ne vltra terminos ſuos cur-
„ rus iſte corporis raptus, in periculum ſuum
„ ſecum, & ipſum rapiat aurigam.] Et s. Aug. in qq. ex vtroque teſtamento q. 108. [Animus
„ quaſi auriga, vt concretum, & figuratum
„ corpus agat, & quaſi imperator ipſius] Et q. 115. [Ideo imperator eſt corporis animus, vt
„ gubernet illud retinaculis legis diuinæ.] Et in qq. ex nouo teſtamento q. 49. [Spiritus Rex,
„ Dux, & ductor carnis, & corporis.] Et lib. 19. de Ciuit. Dei c. 3. [Corpus equus, anima eques.] Et libro de cantico nouo c. 3. & tract. de vtilitate ieiunij. [Caro iumentum, anima
„ inſidens iumento.] Et s. Ambr. lib. 6. exam. c. 6. ex eo ratiocinatur, quòd caro caduca eſt, et mortalis, ſpiritus immortalis; et caro velut illius veſtis, et tunica. [Quid eſt, inquit,
„ caro ſine animæ gubernaculo, mentis vigo-
„ re? Caro hodie ſumitur, cras deponitur; caro
„ temporalis, anima diuturna; caro amictus
„ eſt animæ, quæ ſe induit quodam corporis
„ veſtimento.]

CAPVT V.

Carnis aduerſus ſpiritum petulantia, & ſpiritus repugnantia.

VERVM enimuerò, quod legimus factum ex ſidem nunc quoque maximo noſtro damno fieri cernimus. Maximè namque, & artibus omnibus ſatagit Rex Ægypti diabolus, vt necentur mares, & fœminæ reſeruentur; quod tunc a Pharaone factum narratur. *Spiritus mas, Caro fœmina.*
„ [In fœminis quippe (vt interpretatur Orige-
„ nes h. 2. in exodum) caro, & affectus carnis
„ deſignatur: mas autem rationalis ſenſus, &
„ ſpiritus eſt. Hunc odit Pharao, & princeps
„ Ægypti: hunc necari cupit, & interimi. Cu-
„ pit autem, quæcumque ſunt carnis, viuere:
„ nec ſolùm viuere; ſed & augeri, & excoli.
„ Cùm ergò videris homines in voluptatibus
„ viuere; in iſtis ſcias, quòd Rex Ægypti maſcu-
„ los necat, & viuificat fœminas. Contra
„ ſi quem videris ad Dominum conuerti, & o-
„ culos ſurſum erigere: iſtum quaſi maſculum
„ necari cupit Pharao, perſequitur, inſectatur,
„ mille aduerſus eum machinis pugnat.] Inde eſt, quòd in hoc mundo ſerui Dei, & omnes, qui Deum quærunt, deſpectui habentur, & contemptui. Inde contumelijs expoſiti ſunt; inde replentur opprobrijs; inde odia in eos, & perſecutiones agitantur, quia odit eos Pharao, &c. Tractat etiam hunc locum eleganter s. Auguſt. in ſer. 84. de tempore. [Rex,
„ inquit, Ægypti iuſſit occidi mares, & fœmi-
„ nas reſeruari. In maſculis intelligitur ſenſus
„ rationalis, in fœminis concupiſcentia carnis.
„ Si ergò in te ſenſus dominetur, intelligas,
„ quia ſurrexit in te Rex alius, qui neſcit Io-
„ ſeph.]

Quod ſi hoc vnquam tempore fuit verum, hoc nūc eſt veriſsimū. Quam pauci enim ſunt qui mortificent carnem ſuam, ſpirituiq; ſubijciant? quis appetitiones non ſectatur ſuas, ſeque totum ſenſui non dedit? Nunc caro cruentum planè bellum gerit cum ſpiritū: & magis, quam vnquam, verificatur illud; caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſed non item illud, & ſpiritus aduerſus carnem. Nunc inimici crucis Chriſti quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt, totis viribus conantur, ſpiritum debellare. Nunc duo magni duces, caro, & ſpiritus in arenam deſcendunt, & aggrediuntur pugnam. Sed caro numeroſiſsimum habet exercitum, ex tanta hominum multitudine collectum, qui eam ſequuntur: omneſq; illi fauentes, atq; illius promouentes cauſam clamant illud pſalmi 90. Non accedet ad te malum, & flagellum

non appropinquabit tabernaculo tuo. Non est nunc tempus flagellorum, ieiuniorum, & pœnitentiæ. Tempus ridendi est, tempus saltandi, tempus amplexandi, quorum hominum perditam conditionem grauissimis verbis deplorat S. Bern. dum illa psalmi verba interpretatur. [Videmus sanè, inquit, non-
,, nullos tabernacula sua in turpissima captiui-
,, tatis domicilia commutare; nec militare in
,, his, sed miseram gerere seruitutem. Im-
,, mò verò (quod omnino ridiculum est) sic er-
,, rant aliqui, & in tantam obliuionem, & spi-
,, ritualem phrænesim deuenerunt, vt nihil se
,, aliud putare, quam suum hoc exterius taber-
,, naculum videantur. Quid enim aliud, quam
,, non modò Dei, sed & sui ignorãtiam habent;
,, qui tanquam mortui a corde, omnem insu-
,, munt operam circa carnem? Sic intenden-
,, tes tabernaculo suo, ac si nũquam putarent
,, esse casurum.]

Altera ex parte clamat spiritus. Propter te mortificamur tota die; æstimati sumus sicut oues occisionis, & tempus breue est; reliquum est, vt qui vtuntur hoc mundo, tanquã non vtãtur; præterit enim figura huius mundi. Et rursum. Pœnitentiam agite; appropinquabit enim regnum cœlorum. A parte spiritus pauci sunt, & inermes: quemadmodũ accidit 1. reg. 13. Cum enim venisset dies, non est inuentus ensis, & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha; excepto Saule, & Ionatha filio eius. En adest tempus prælij inter carnem, & spiritum; nec inuenitur, quisquam, qui gladium habeat, & lanceam contra hostes suos. Quid sit gladius, quid lancea interpretatur s. Greg. Papa libro 5. in primum regum c. 3. [Per lanceam cum
,, longè nobis ante obiecta perfodimus; per
,, ensem verò vicini, & ferè coniuncti nobis
,, hostes trucidantur. In lancea ergo proui-
,, dẽtia electorum ostenditur, per quam occul-
,, tos hostes percutiunt, antequam vicinum
,, eorum impetum patiantur. Dum enim
,, futuras Dęmonum insidias cauendo pręue-
,, niunt, velut a longè lancea feriunt, quorum
,, vicinos excipere ictus nolunt. Per ensem ve-
,, rò, quo vicini hostes feriuntur, intelligentiæ
,, subtilitas demonstratur, qua maligni hostis
,, suggestiones, in præsenti cognoscuntur.] At satis non est habere lanceam, & ensem; sed oportet in manu tenere. [In manu ensis esse
,, debet, inquit ille, vt ad extinguenda, & præ-
,, cauenda ea quæ cognoscuntur, fortiter
,, exerceantur. Multi enim sunt, qui & præ-
,, sentia intelligunt, & futura prouident: sed
,, ad extinguenda, fortia non exercent.]

Hi omnino pauci sunt, qui lanceam, & ensem in manu habentes, pro spiritu pugnent. Confidamus tamen; quia nobiscum est Deus; plusque poterit vnus ex his, quam centum aduersarij. Deut. 32. Persequebatur vnus mille, & duo fugarunt decem millia. Et Ios. 23. Vnus è nobis persequetur hostium mille viros; quia Dominus Deus noster pro nobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est. Et s. Cyprianus in libro de singularitate clericorum, loquens de Spiritu Sancto. [Custos ait, nobis
,, datus est spiritus, vt contraria declinantibus
,, assistendo subueniat: & ab aduersis nitentes
,, separari confirmet.] Et omnino sacra scriptura plena est victoriarum, quas obtinuetũt filij Israel de gentibus omnibus, quæ innumerabiles erant; dum ipsi essent paucissimi. Audi quid loquatur, & factum prædicet s. Chrys. dum exponit illa verba psalmi 71. orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, & dominabitur. [Quantam, inquit, abundantiã
,, pacis nunc videmus: vt caro, quæ concupi-
,, scit aduersus spiritum, & spiritus aduersus
,, carnem, subiugatis affectibus carnalibus spi-
,, ritui, sit abundantia pacis, donec tollatur lu-
na?] Ita prorsus in nobis perficiet Deus; quod sperare debemus, confisi maximè in nostræ causæ iustitia.

CAPVT VI.

Hoc bellum quatenus iustum sit.

ETENIM hoc bellum ex parte carnis non nisi iniustum esse potest; quoniam rebellio est seruæ aduersus Dominum, cui iubente, atque obtemperare debuerat. Et quid tandem ad hoc illa respondeat? Aut enim spiritus habet ius belli aduersus carnem, aut non habet; si habet, iustumq; est illius bellum, caro igitur aduersus spiritum nõ habet ius, neque iustum gerere potest bellum: sed spiritus debellare illam potest, & sibi subijcere, mortificare, & carnis omnes rationi aduersantes motus necare. Et quis neget aduersus rebelles iustum suscipi bellum? Si enim carnis patronus quisquam iniustum audeat dicere spiritui esse bellum; erit igitur carni iustum aduersus spiritum, & rebellibus aduersus legitimum dominum, & principem suum. Præterea si iniustum est spiritui bellum, iniustum quoque fuerit, si illi faueas aduersus carnem bellanti: peccauerintq; tot sanctorum, & sanctarum millia, quæ apertè aduersus carnem pugnarũt; illiq; omnes, quos tantopere laudat Apostolus in Ep. ad Hebr. c. 11. In solitudinibus errantes, in speluncis, & cauernis terræ, &c. Errauerint tot monachorum millia, de quibus Cassianus, Theodoretus, & alij. Totq; virgines, quæ contemptis nuptijs, tot flagellis, catenis, ieiunijs, cilitijs, alijsq; pluribus modis carnem afflixerunt suam, vt spiritui subiectam facerent. Denique si iniustum est spiritui bellum; ergo spiritum oportet arma depo-

deponere, neque carnem amplius insectari, sed illi permittere, vt in omnia scelera, & passiones ignominiæ, vt ad Romanos scribit Apostolus, nos præcipitet.

Respondebit fortasse quispiam carnis patrocinium suscipiens; Bellum quidem spiritui iustum esse, mitius tamen cum carne agendũ, dandasque interdum inducias, & quietis aliquid concedendum. Compatiendum infirmiori parti; quippe vel ipsius Christi testimonio; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. At minùs sapiens dux ille reputabitur, qui hostibus concedat inducias, quos debellare penitus possit, ac tollere: cùm illos præsertim sciat iudicijs acceptis robustiores fore, confirmatisq; viribus, & acie restauratã, inexpugnabiles mox futuros. Hercules quidem certè cum Anteo dum pugnaret, nõ permittebat illi terram tangere: quia terram tangens respirabat, & renouabat vires. Non permittendum carni, vt terram tangat, & respiret. Educenda penitus est ex voluptatũ, ac deliciarum aquis. Tobiæ piscis eductus ex aquis vires omnes amisit: dum caro viuit, & natat in aquis voluptatum huius vitæ, vires habet, fortisq; est ad bellandum; inde educta vires omnes amittit.

Præterea si carnis pugna cum spiritu est iniusta, vniuersus illius exercitus iniquus est. delectatio, consensus, operatio, consuetudo. Totus igitur est trucidandus: Atq; hæc demũ erit victoria nostra, vt totus hic moriatur exercitus. In cæteris corporeis bellis constare victoria potest, & si hostes non moriantur: in hoc illa est victoria, si omnia vitia, appetitusq; carnis, penitus extinguantur, & pereãt. In 1. libro reg. c. 15. traditurus Deus Amalec in manus Saul, præcepit illi, vt interficeret omnes, tum homines, tum iumenta, et bestias. Saul autem pepercit Agag regi, et optimis ouium, ac bestiarum. Venit Samuel, et grauiter repræhendit Saulem, regnoq; priuauit; et dixit. Adducite ad me Agag regem Amalec; et oblatus est ei, Agag pinguissimus tremens; et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis. Sic igitur mactanda est, et concidenda caro nostra cum omnibus suis appetitionibus, nec vlli omnino parcendũ. Mortuam porrò sacrificare Deo debemus: quantòq; magis fuerit tenera, tantò magis sapida. Vt autem Vituli, aut alterius bestiæ caro sit tenera, solent eam exercere currendo, et fatigando, seu verberando, et tundendo. Ita si nos volumus carnem nostram fieri teneram, Deoq; sapidam; exercere illam oportet, verberare, mortificare. Gal. 5. Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, et concupiscentijs suis. Verũ de carnis mortificationis modo accuratiùs post dicetur.

CAPVT VII.

Vt carnem infirmam esse, dixerit Christus.

SED quoniam carnis patroni ad suæ causæ defensionem verbis illis Domini abutũtur, quibus carnem aliquando dixit infirmam; ad hoc respondendum est. [Non nobis blandiamur, (inquit Tertull. in libro ad martyres c. 4.) quia Dominus dixit carnem infirmam esse. Propterea enim prædixit, spiritũ promptum esse, vt ostenderet, quid cui debeat esse subiectum; scilicet vt caro seruiat spiritui, inferior fortiori: vt ab eo etiã ipsa fortitudinem assumat.] Et in primo libro ad vxorem c. 4. [Carnem legimus infirmam, & hinc nobis adulamur impensiùs. Legimus tamen, & spiritum firmum. Caro terrena materia est, spiritus vero cœlestis. Cur ergò ad excusationem proniores, quæ in nobis infirma sunt opponimus, quæ verò fortiora, non tuemur? Cur cœlestibus terrena non cedant? si spiritus carne fortior, quia & generosior, nostra culpa infirmiora sectamur.] Ac rursum in libro de fuga in persecutione c. 8. [Professus quidẽ, & dominus est animã anxiam vsque ad mortem, et carnem infirmam; vt tibi ostenderet; primo in se vtramque substãtiam humanam fuisse. Deinde vt demonstratis conditionibus earum, scires illas nihil valere per semetipsas sine spiritu. Et ideo præponit, spiritus promptus: vt vtramq; conditionẽ substantiæ vtriusque respiciens; intelligas in te esse fortitudinem etiam spiritus, quemodo et infirmitatẽ carnis: ac iam hinc scias, quid vnde facias, & quid cui subijcias: infirmum scilicet forti: ne de carnis quidem infirmitate causeris, de spiritus autem firmitate dissimules.] Ac demum in libro de monogamia c. 14. [Quamdiu causabimur carnẽ? quia dixit Dominus; caro infirma: sed præmisit, & spiritus promptus, Vt vincat spiritus carnem, & cedat, quod infirmum est fortiori.] Origenes quoque h. 11. in Lucam, Propterea si caro infirma est, spiritu roborandam esse respondebit. [Infirma, inquit, est humana natura; vt fieri possit fortior, diuino auxilio indiget. Legimus, caro infirma: quo igitur auxilio confirmanda est? vtique Spiritu. Sanctus enim spiritus promptus, caro autem infirma. Qui vult fortior fieri, non debet nisi spiritu confortari. Multi confortantur carne, corpore roborantur. Athleta autem Dei, spiritu roborandus est. Et cùm sic fuerit confortatus, sapientia carnis elidetur, et spiritalis affectus subdetur corpus animi imperio.] S. autem Io. Chrys. h. 42. operis imperfecti, carnem contendit in hoc mundo nõ esse infirmam, sed potentem, spirituiq; plurimum dominari. In futuro autem

Matt. 26.

tem sæculo spiritum carni dominaturum. Vnaquæq; enim res in suâ patria fortior est, & dominatur. [Quemadmodum, inquit, diues „ in hospitio pauperis alicuius, et si iubere non „ potest, quod vult, quia hospes est; magnam „ tamen habet fiduciam agendi aliquid; quia „ potens est. Sic et anima peregrina in hoc „ regnum carnis ingressa, et si non omnia spi„ ritualiter agere potest, quia extranea est in „ hoc mundo; aliquid tamen spirituale vendi„ cat et in carne, quia nimium potens est. Con„ tra verò, sicut pauper nihil in hospitio diuitis „ potest; primò quia hospes est; deinde quia „ mendicus, et pauper: sic et caro, cùm in illud „ fæculum resuscitata migrauerit; nihil omni„ no sibi poterit carnale defendere: quia et ex„ tranea erit in illo fæculo spirituali; et quia in„ firma est illius natura.]

Caro hypocrita. Verum intelligendum etiam omninò est, carnem nostram magnam esse hypocritam, quæ sæpè fingit se infirmam esse, & debilem, neque vigilare se posse, orare, ieiunare, aliaque id genus facere, quæ suggerit spiritus. sæpèq; contra spiritum clamat, se nimium ab illo grauari, neque perseuerare se posse diutiùs. Cuius rei figuram habemus in libro Tobiæ c. 3. Cum enim Sara propter culpam quampiam increparet vnam ex ancillis patris sui illa murmurans, & aduersus dominam insurgens suam, Interfectrix, inquit, virorum tuorum; Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Sara significat spiritum, & rationem, ancilla carnem, & sensum quando spiritus increpat carnem ob leuitates suas, & quòd minus sapienter agat, murmurat caro, & conqueritur contra spiritum, quòd eam non permittat suas appetitiones sequi, & accusat rationem, velut interfectricem septem virorum, hoc est quinque sensuum, & duplicis appetitus, concupiscentis, & irascentis, quos illa mortificat. Eamq; dicit indiscretè agere, velleq; interficere corpus. At spiritus, & ratio ad lachrymas, & orationem debet confugere: quemadmodum legimus factum à Sara tribus diebus, & tribus noctibus, non manducando, nec bibēdo; fortiterq; ac magno animo agēdum est in hac pugna. [Agnoscat, (inquit s. „ Leo Papa ser. 2. de ieiunio septimi mensis) „ interior homo exterioris sui se esse rectorem, „ vt mens diuino gubernata dominatu, terre„ nam substantiā in bonę voluntatis cogat ob„ sequium.]

Sæpè etiam caro se mortuam simulat quēadmodum vulpes faciunt, vt pullos capiant. Simulat inquam vitijs mortuā, & passionibus suis, vt mitius cum illa agat spiritus, nec tantopere mortificet & affligat. Et nisi sapienter agas, atque indulgeas illi, & de rigore remittas, insurget mox illa, & interficiet spiritum. Sic nimirum Iudic. 16. cum Sampson Dalilæ nimium crederet, quamuis illius insidias sæpiùs fuisset expertus, atque in sinu illius obdormisset, abscidit illa crines hominis, pristinaq; priuauit fortitudine. Et tu si nimium confidas, & in sinu carnis tuę, ac negligentiæ obdormiscas, abscindentur bona mētis proposita, & desideria, velut capilli capitis illudentibus dæmonibus, quibus velut alter Sampson traderis.

CAPVT VIII.

Quinam pugnam carnis, & spiritus non sentiant.

SVNT tamen permulti, qui bellum hoc internum carnis, & spiritus in seipsis non sentiunt; siue quod caro tantopere sit spiritui subiecta, vt nulla inter eos sit pugna, siue quod illorum spiritus prorsus sit conformis, & obsequens carni, eamq; in cunctis absque vlla cōtradictione sequatur. Priores illi spirituales viri sunt, & valdè perfecti posteriores hi ad sensualitatis perfectionem venerunt illi perpauci sunt, hi plurimi. Illi cum Dauide ps. 83. cantant; cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum, quē locum exponens S. Hier. [Difficile est inquit, vt cor, & „ caro alicuius in cōmune cōsētiāt. Si enim se„ cūdū Apostolū, spiritus pugnat cōtra carnē „ & caro cōtra spiritū: quomodo hic dicit; cor „ meum, & caro mea exultauit? Hoc non po„ test dicere, nisi ille, qui in amorem Dei tota „ mente defixus est. Cor meum, & caro mea; „ illud est, quod habet et in alio loco; sitiuit in „ te anima mea, quam multipliciter tibi caro „ mea! Ista est caro, quæ desiderat Dominum, „ de qua in alio loco dicitur, & videbit omnis „ caro salutare Dei.] Et s. Aug. in libro 50. homiliarum h. 33. [Non suffecerat dicere, cor me„ um nisi addidisset, & caro mea: Vt homo & „ corde, & carne Deo seruiat. Cor enim exul„ tat in Deum, quando honesta, & sancta co„ gitat, quando religiosa opera, & Deo placi„ ta concupiscit. Caro autem exultat, quan„ do pudica est, quando sobria, quando nulla „ impuritate polluitur, quando nullis immun„ dis actibus sordidatur.] In his tantopere caro spiritui subiecta est, vt quodam modo facta sit spiritus: nō natura, sed conformitate. *Corpus spirituale.* „ [Caro enim, (vt loquitur s. Aug. lib. 13. de „ Ciuit. Dei c. 20) quæ spiritui seruit, spiritua„ lis vocanda est; sicut spiritus seruiens carni, „ carnalis dicitur. Non quia in spiritum, aut „ carnem conuertantur: sed quia spiritui, vel „ carni summa, et mirabili obtemperandi fa„ cilitate subdantur.] Et quamuis ibi sit sermo de futura beatorum vita, in qua perfecta, et summa erit hæc vnio, et conformitas carnis, et spiritus; Sicut et Apostolus 1. Cor. 15. Corpora nostra scripsit resurrectura spiritualia:

tualia: non quod corpora futura non sint; sed quòd spiritui perfectè subiecta erunt, quoquo tamen modo et in hominibus spiritualibus, in hac quoque vita id verum est. Et s. Ambr. ser. 4. in ps. 118. in scripturis sacris obseruat carnem animę gubernaculo obedientem appellari animam; sicut appellatur familia Iacob, Gen. 46. Bala peperit Iacob animas septem; et omnes animæ, quę intrauerunt cum Iacob in Ægyptum, sexaginta sex. Et ex. 1. erant omnes animæ de femore Iacob egressę septuaginta. Et s. Athanasius in libro de Incarnatione Christi, corpus Christi dixit a Paulo dici spirituale; quia in eo erat verbum, et spiritus, vique, et natura spiritus subsistebat. Adæ verò corpus animale; quia sola vi animæ imbutum erat, illiusq; viribus subsistebat. Hinc s. Hieronymus exponens illud Pauli ad Gal. 5. Si spiritu viuimus, spiritu et ambulemus; tria facit hominum genera: spirituales; qui semper spiritu viuunt, spiritui obediunt, nunquam viuunt in carne: Carnales, qui semper in carne, nunquam in spiritu: & inter hos medios, qui inter virtutes, et vitia fluctuantes, modò in spiritu viuunt, modò in carne. Sanè de carnalibus dicitur Gen. 6. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Et de spiritualibus 1. Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est.

Tria hominū genera.

Qui verò pugnam hanc, et contradictionē non sentiunt, quòd ita spiritum carni subiecerint, vt eam ad nutum sequatur, omninò sunt in pessimo statu, velut pecora; in quibus spiritus quodā modo factus est caro. s. Ambr. libro 8. in Lucam; [Cùm vincitur, inquit, ,, mens, carnis est; non ex natura habens, sed ,, ex carne, quod labitur, & quasi in nomen, & ,, proprietatem victricis vitæ succedit.] Namq; vt ratiocinatur Origenes lib. 6. in epistolam ad Rom. tractans illud 1. Cor. 6. Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur: [Nostra, in- ,, quit anima medium quoddam est inter car- ,, nem, & Deum: si adhæret carni, fit vnum ,, corpus cum illa: si adhæret Deo, fit vnus spi- ,, ritus. Nec mireris, si carnem meretricem ,, vocet, quæ omnibus vitijs, atque peccatis ,, tanquam turpissimis amatoribus subiacet.] Ita plurimi velut pecora se totos sensui, & carni tradunt, quos magnopere miratur, & deplorat s. Bernard. in ser. 1. in festo omnium Sanctorum. [Quàm plurimi, ait ille, hodie ,, factum illud grauiter diiudicant, & insipienter ,, imitantur. Indignantur aduersus Adam, qui ,, obedierit voci vxoris suæ plusquàm Dei: Et ,, ipsi quotidie Euam suam, carnem videlicet, ,, audiunt plusquàm Deum.] [Magna stultitia, ,, (inquit idem ipse in libro de conuersione ad ,, clericos c. 3.) tantam habere curam cadaue- ,, ris putridi. Insanus labor pascere sterilem, ,, quæ non parit, & viduæ benefacere nolle: ,, omittere curam cordis, & curam carnis age- ,, re in desiderio: impinguare, & fouere cada- ,, uer putridum, quod paulo post vermium e- ,, sca futurum nullatenus dubitatur.] Hos S. August. in ser. 50. ad fratres in Eremo persimiles esse affirmat homini inuerso, qui pedes leuet in altum, & caput deprimat in profundum. [Cùm anima, inquit, in corpore domi- ,, nari, & caput esse debeat, qui carnem delitijs ,, nimium erigit, animam verò despicit, pedes ,, leuat in altum, & caput deprimit in profun- ,, dum. Et qualis est in oculis hominum, qui in ,, uersis pedibus ābulare videtur; talis est in ocu ,, lis Angelorum, cui caro propria dominatur.]

Caro Meretrix.

CAPVT IX.

Quorum sit, hæc pugna, & quomodo in ea agendum.

RELINQVITVR igitur, propriam illorum esse hanc pugnam, qui virtutis studiosi sunt. Sentiunt enim carnis vitia, & concupiscentias malas, easq; superare conantur. Ita nimirum s. August. in libro de continentia c. 3. proferens illud Apostoli, sentio aliam legem in membris meis &c. [Hanc, inquit, ,, pugnam non experiuntur in semetipsis, nisi ,, bellatores virtutum, debellatoresq; vitiorū.] Quos serio monet Paulus Rom. 6. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius: hoc est. [Si facere ,, non valemus in hac vita, (vt interpretatur ,, idem s. August. lib. 19. de Ciuit. Dei c. 4.) vt ,, caro non concupiscat aduersus spiritum: id ,, saltem in adiutorio Dei faciamus, ne carni ,, concupiscenti aduersus spiritum, spiritu suc- ,, cumbente cadamus, & ad perpetrandum ,, peccatum nostra cōsensione pertrahamur.] ,, [Ad hoc enim concupiscit spiritus, idem lo- ,, quitur in 6. libro contra Iulianum c. 18. vt si ,, non potest non certandi, saltem non consen- ,, tiendi obtineat sanitatem.] Et tract. 41. in Io. [Non ait Apostolus, Non sit; sed Non re- ,, gnet. Quamdiù viuis, peccatum necesse est ,, esse in membris tuis (peccatum autem dicit ,, carnis concupiscentiam, aut quia ex peccato ,, genita, aut quia peccati causa, dum ad pec- ,, catum inducit) saltem illi regnum auferatur; ,, non fiat, quod iubet: surgit ira, noli dare ,, iræ linguam ad maledicendum; noli dare iræ ,, manum, aut pedem ad feriendū, & quæ seq.] In ser. autem 43. de verbis Domini præclarè argumentatur, dum ait. [Pugna est, concu- ,, piscit caro aduersus spiritum; delectat adulte- ,, rium. Fateor, quia delectat. Sed & spiritus ,, concupiscit aduersus carnem: delectet & ca- ,, stitas. Ergò vincat spiritus carnem; aut cer- ,, tè non vincatur a carne.] Et ser. 3. de ver- ,, bis Apostoli. [Concupiscentiæ carnis non ,, permittant vos facere, quod vultis; nec ipsæ ,, faciant, quod volunt, vt opus earum perficiatis.

" ciatis. Si non tibi in totum ceditur, noli & " tu cedere. Priùs æquetur pugna, vt aliquando fit victoria.] [Etenim non concupiscere, " omnino, vt in ser. 5. subiungit, perfecti est, " post concupiscentias suas non ire, luctantis " est, laborantis est.] Sanè ita consuluit Ecclesiasticus c. 18. Post concupiscentias tuas non eas. Quæ verba perpendens idem Augustinus ser. 45. de tempore. [Meliùs, ait, est eas " non habere: sed quia sunt, noli post eas " ire. Nolunt post te ire, Noli post eas ire. " Si velint post te ire, non erunt; quia contra " mentem tuam non rebellabunt. Rebellant, " rebella; pugnant, pugna; expugnant, expugna; hoc solum vide te ne vincant.] s. Paulus in priore ad Cor. c. 15. de filio Dei pronūtiauit; cùm autem subiecta fuerint illi omnia; tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia. Quem locum tractās Origenes h. 7. in Leuit. [Donec, inquit, ego non sum subditus Patri, nec ipse dicitur Patri esse subiectus: Non quod ipse subiectione indigeat apud Patrem; sed pro me, in quo opus suum " nondum consumauit, ipse dicitur non subiectus esse. Quamdiù enim caro concupiscit aduersus spiritum, et nondum potui carnem, subijcere spiritui, subiectus quidem sum " Deo, verùm non ex integro, sed ex parte. Si " autem carnem, etiam, et omnia membra " potuero in cōsonantiam spiritus trahere; tūc " perfectè videbor esse subiectus, et quæ seq.]

In libro Iosue c. 16. Chananæum legimus primùm quidem habitasse cum Iudęis; at sub tributo, non tamen obedientem: Deinde factum fuisse obedientem, et seruum. Hoc de carne nostra interpretatur idem Orig. h. 22. in eum librum [Chananæus enim carnem significat, quæ primum nobiscum est, et animæ iuncta, non quidem obediens, sed ministerium agendi quidpiam exhibens. Deinde si profecerimus, fit nobis serua, et obediens animæ voluntati. Tandem quod perfectum est, exterminādus est Chananæus, " et morti tradendus. Atque hoc est illud, " Mortificate membra vestra, quæ sunt super " terram. Et illud, qui Christi sunt, carnem " suam crucifixerunt cum vitijs, et concupiscētijs suis. Quod si nos neglexerimus, veniet " Pharao ex Ægypto, et accipiet locum nostrum, et dabit in dotem filiæ suæ. Idest captiuos nos tradet legi peccati.]

Conclusio sit, vnionem hanc, et concordiam carnis, et spiritus semper à nobis procurandā esse atque à Deo etiam atque etiam postulandam: vt is et adiuuet, et confirmet spiritum nostrum, vt carnem sibi subijcere valeat. Quod in oratione dominica quotidie petimus cum dicimus, fiat voluntas tua, sicut in Cœlo, et in terra; hoc est, vt in spiritu nostro, ita et in carne. Sic interpretatum fuisse Tertullianum legimus in lib. de oratione c. 4. et s. Cyprian. in ser. de oratione dominica, et s. Aug. in libro 50. homiliarum, h. 42. et ser. 182. de tempore vbi nos hortatur, vt oremus, vt fiat voluntas Dei, sicut in Cœlo, et in terra; idest vt consentiat caro spiritui. " [Quia nō aliunde tantū dolorē habet humana miseria quantū inde, quod caro concupiscit aduersus spiritū, et spiritus aduersus carnē: vt cū Apostolo exclamare cogamur; Infelix ego homo; quis me liberabit de corpore " mortis huius?] Sed et in libro primo de serm. domini in monte c. 2. Eodem intellectu accipiendum putat illud; Beati pacifici; quoniam filij Dei vocabuntur,] Qui, inquit, omnes " animi motus componentes rationi subijciūt, " carnales concupiscentias habentes edomitas; vt et ratio subijciatur Deo.] Quemadmodum, et Origenes tract. 6. in Matthęum illud etiam quod dixit Dominus si duo ex vobis cōsenserint super terram etc. primum quidem de coniugibus interpretatur, vt orationi vacent; deinde, et de consensu carnis, et spiritus. Verè enim hæc consensio, et quies hominis optima est ad orationem dispositio. At locus postulat; vt & de mortificatione dicamus, qua et caro spiritui, et anima Deo subijciatur.

Matt. 6.

Matt. 6.

Matt. 18.

DE MORTIFICATIONE VNIVERSE LIBER XI.

CAPVT I.

Duplici nobis opus esse mortificatione.


T non solùm Temperantiæ virtutem, sed et cæteras omnes tibi compares, comparatasq; conserues, magnopere tibi opus est & carnis, & animæ perturbationum castigatione, quam mortificationem appellamus. Verissimè sanè dictum fuit à sapiente Ecclesi. 7. Deus ab initio fecit hominē rectum, & ipse infinitis miscuit se quæstionibus. Constat enim ille anima, & corpore; habetq; anima duplicem partem, sensualem, & rationalem, inferiorem, & superiorem; alteram cum belluis communem, alteram cum Angelis. Quam ob causam s. Basil. lib. de vera virginitate, hominem dixit, velut Cen-

Homo Centauri-

Cētaurum à Deo fuisse factum; superiori parte à capite vsque ad pectus humana forma & reliquo corpore ab vmbilico, & lumbis, equina effigie. Sed ita creauit illum Deus, vt in statu innocentiæ, originalis iustitiæ beneficio, summa frueretur pace, omnibus optimè ordinatis, atq; compositis. Nam caro obediebat animæ, pariq; animæ inferior superiori, atque hæc demum creatori Deo. At peccante homine, originaliq; iustitia spoliato, vt ipse Deo non obediuit, sic pars animæ illius inferior aduersus superiorem, & caro aduersus spiritum rebellauit; totaq; hæc nostra respublica turbata est. Nec solùm gratuitis donis fuit homo priuatus; sed in naturalibus item vulneratus, quia non solùm gratia, & originali iustitia spoliatus est, sed & intellectus obscuratus, liberum arbitrium infirmatum, voluntas ad bonum debilis facta, appetitus sentiens fortis ad malum, imaginatio inquieta, sensus curiosi, tota demum natura vitiata. Ita homo à Deo factus rectus, infinitis se miscuit quæstionibus. Nam & caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & aliam in membris nostris sentimus legem, repugnantem legi mentis nostræ.

Peccati ine.

Baptismi sacramento tollitur originale peccatum, et verò in adultis etiam actuale. At hæc rebellio fomesq; peccati non tollitur, vt superius dictum est. At nullum maius impedimentum virtutis, nulla maior peccati seges, quam duplex hæc rebellio carnis aduersus spiritum, et inferioris animæ partis aduersus superiorem. Pauci de his hostibus reportant victoriam, succumbunt plurimi. Vnde in ps. 13. dicitur, omnes declinauerunt; simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Et Iob. c. 14. Quis potest facere mundum, de immundo conceptum semine? Vterq; hostis nobiscum natus, nobiscum educatus. Quoniã et in iniquitatibus concepti sumus, ps. 50. Et alienati sumus peccatores a vulua, errauimus ab vtero, ps. 57. ac demum sensus, et cogitatio humani cordis, vt dicitur Gen. 8. in malum prona sunt ab adolescentia sua.

nes pec ti.

Ergo vt duplex est rebellio, vna carnis altera sensus; ita duplicem nobis necessariam mortificationem esse vèteres monuerunt Patres optimi morũ magistri, s. Io: Chrys. h. 4. in Epistolam ad Ephes. Est sanè mortificatio vna quidem corporis; est et altera animæ, seu perturbationũ animæ, vt s. Emissenus loquitur in h. 2. s. Aug. in ser. 20. de Sanctis duplicem abstinentiam, duplicemq; crucem appellat; alteram carnis, alteram animæ. [Duo, inquit, sunt abstinentiæ, & crucis genera; vnum corporale, aliud spiritale. Vnum à potu, atq; epulis temperare, appetitumq; gulæ à delectationibus, & mollissimis suauitatibus coercere ab his, quæ per tactum, & gustum, visumque decipiunt, sensum viriliter reuocare, ac violenter abstrahere. Alterum abstinentiæ, et crucis genus est pretiosius, atque sublimius; motus animi regere, et perturbationes illius modestiæ tranquilitate placare, iræ, ac superbiæ impetus, quasi feram bestiam refrenare; litigare quotidie contra vitia sua, increpare se quadam censura austeritatis, et virtutis, et rixam quodam modo cum homine interiore conserere.] Quod exemplo visus expoluit s. Bern. in libro de conuers. ad clericos c. 25. [Vt enim corporeus in nobis visus, aut humore interiore, aut exterioris iniectione pulueris impeditur; sic & intuitus spiritualis interdum quidem propriæ carnis illecebra, interdum curiositate sæculari, & ambitione turbatur.]

ortifica duplex

CAPVT II.

Mortificatio quid, & quàm necessaria.

MORTIFICATIONEM autem dicimus, non omnimodam internecionē, & mortem; nam neque penitus dissoluenda est caro, quam necesse est spiritui famulari; neque animę perturbationes omnino possunt euelli, sine quibus non licet viuere. Sed et caro, et perturbationes ita domandæ sunt, ac subiugandæ, vt virtutis actionem non impediant, neque aduersus rationem rectam insurgant. Huc mihi videtur illud Epicteti pertinere; sustine, & abstine: Alterũ enim ad carnis edomationē pertinet; sustine labores, et afflictiones carnis, ieiunia, vigilias, flagellationes. Alterũ ad perturbationũ moderationē; et abstine ab illicito omni perturbationum vsu. De vtroque ita dicam, vt primùm mortificationis necessitatem, atque vtilitatem vniuersè ostendam. Deinde difficultatem exponam. Postremò de vtraq; seorsim agã.

Quod ad primum attinet; Huc illud pertinet, quod de insita in nobis rebellione dictũ est. Propter quam s. Basilius in ser. de abdicatione rerum. [Ne putes, inquit, eos omnes fieri saluos, qui se intra cellas suas contineãt. Nam sunt quidem multi, quid ad honestę vitę genus se conferunt; rarissimi autem, qui ipsius iugum suscipiant. Violentorum est enim regnum cœlorum, & violenti rapiunt illud. Violentiam autem appellauit assiduam, & acrem corporis in laboribus fatigationē, nullius impulsu, sed sua sponte susceptam.] Et s. August. in ser. paulò ante citato [Nouimus, inquit, quia familiariter mens humana in diuersis huius mundi illecebris, & concupiscentijs deuicta, fugit laborem, expetit voluptatem, & vix adducitur, vt consuetudinem à se vi-

Mortifica tio necessaria.

Matt. 1.

à se vitæ prioris excludat: Sed cùm cœperit cogitare vltimi diei necessitatem, ac futuri iudicij pondus, incitata, & stimulata vel spe præmij, vel timore supplitij; voluntarium bellum indicit passionibus, & vim facit pristinis suis desiderijs, & violenter se vincere ipsa contendit. Non enim sine violentia fieri potest, vt de abundantia, & delitijs ad famem, & sitim, ad abstinētiam, & crucem transeat; vt somno priùs, atque otio amicam carnem contritione, vigilijsq; conficiat. Non inquam sine violentia fieri potest; vt vnusquisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet; amore paupertatis diuitiarum affluentiam superet, vinolētiam sobrietate, luxuriam castitate condemnet; & homo subitò in virum trāsformetur perfectum, & quodammodo alter reddatur ex altero; ac sic à talibus per violentiam regnum cœlorum diripitur.]

Ex sacris historijs sumere licet exemplum, & sumpsit s. Bern. in tract. de ordine vitæ, & morum institutione. [Sexcenta enim armatorum millia de terra Ægypti educta sunt, & duo solùm, Iosue, & Caleb, terram promissionis ingressi. Ita ex magna multitudine hominum, qui sæculum deserunt, rari valdè inueniuntur, qui mortificatis vitijs contendant ad perfectionem virtutum.] Non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, dixit Paulus 1. Cor. 10.

Matt. 4. Sed s. Iustinus q. 20. ad ortodoxos, cùm piscatores pisces capiant ad mortem, quærendum putauit, cur Apostolos Christus vocans, vt homines ad æternam adducerent vitam, promisit se eos facturum piscatores hominum: eamq; respondit fuisse causam, quoniam eos oportebat mori ab anteriori vita; quod nimirum mortificatione assequuntur. Hoc est illud Matt. 18. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum: Quod Origenes tr. 5. in Matthæum, de vtraque mortification interpretatus est: carnis quidem, & carnalium concupiscentiarum, vt fias sicut puer; qui muliebria non dum tentauit, nec sensit motus viriles: cæterarum verò perturbationum, quia nulla passio cadit in pueros, antequam absolutè incipiant loqui, vsque ad tertium, & quartum annum. Adde & grauissimam illam Christi comminationē; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei, Io. 3. Quem locum adiecto quoque exemplo motus reflexi, qui interiecta eget quiete, ita interpretatus est s. Basilius in libro de Spiritu Sancto ad Amphilochium c. 15. [Eum, qui alteram vitam incepturus est, oportet priori vitæ finem imponere. Vt enim in ijs, qui postquam ad stadij finem peruenerunt, sese reflectunt; & priusquam in contrarium moueantur, consistunt paulisper, & requiem aliquam interponunt: sic & in mutatione vitæ necessarium est, vt mors inter priorem vitam, & posteriorem intercedat; quæ & præcedentem finiat, & initium det secuturæ. Hoc est nasci ex aqua, & spiritu: quasi mortificatio fiat in aqua, vitam verò operetur spiritus.] Ita Basilius mortificationē docet inter has duas vitas, velut duos motus contrarios, quorum alter ad perditionem ducit, alter ad salutem, & gloriam sempiternam, intercedere velut quietem mediam oportere. Nam & immersionem in aquā in baptismo mortē, & sepulturā significare veteris hominis, & anteactæ vitæ, veteres omnes Patres tradiderunt. Adnotauit etiam Iudæus Philo in libro de Cherubin, & flammeo gladio; Isaac fœlicitatis filium desinentibus muliebribus fuisse natum. Emortuis enim affectibus succedit gaudium. Et Origenes h. in librum regnorum, Non potuisse nasci filium Annæ, nisi Pheninnæ filij præcessissent; neque si mortificatio non præcesserit, gratiam spiritus nos mereri. Et rursum h. 1. in exodum. [Sicut mortuo Ioseph multiplicati sunt filij Israel ex. 1. & impleuerunt terram; ita si in nobis moriatur Ioseph, & mortificationē Christi in corpore nostro suscipiamus; multiplicabuntur in nobis sensus boni, & spirituales, & virtutum numerus augebitur.] Et s. Hieronymus in ep. 142. ad Damasum, quandiù vixit Ozias rex, Isaias non vidit visionem illam, quæ c. 6. narratur; atque dum vixit Pharao, populus Israel luti, & palearum opere pressus, non suspirauit ad Dominum; nemo quæsiuit Dominū, & mortuo Phaltia Ezech. 11. propheta clamauit ad Dominum. Itaque regnante in nobis perturbatione, & rebellante carne, non sumus spiritualium, ac diuinarum rerum capaces.

Deuteronomij 5. præcepit Deus filijs Israel; facite mihi sanctuarium, & ego habitabo in medio vestri. Primùm igitur, ait s. Bern. in libro de interiori domo c. 6. [Studeat vnusquisque, ne dissideat ipse à seipso; quoniam omne regnum in seipsū diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet: nec intrabit Christus, vbi parietes inclinati fuerint, & maceriæ depulsæ.] Et s. August. in libro qq. in Genesim q. 50. Abraham notat, nec die, qua natus est filius Isaac, nec qua circumcisus, sed qua ablactatus est, epulum fecisse, vt narratur Gen. 21. Quia tunc debet esse magnum gaudium spiritualis ætatis, quando fuerit factus homo nouus spiritualis, cui non sit opus lacte. Et libro 1. qq. Euangeliorum q. 2. Quod discipuli Matt. 12. vellebant spicas, vt manducarent, & manibus fricabant, hoc ait fuisse. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram; quia nemo transit in corpus Christi, nisi carnalibus expoliatus; quemadmodum

modum illi frumenta spoliabant, vt illis nutrirentur. Vnde illud Apostoli; exuite vos veterem hominem. Et alibi; circumcisione non manufacta in expoliationem carnis. Sed & Origenes h. 1. in gen. illud considerat, quod in mundi molitione narrat Moyses, segregatis aquis apparuisse aridam, quam Deus appellauit terram. [Si enim nos, inquit, nõ laboremus cõgregare aquas, quæ sub cœlo sunt, idest carnalia opera, & proijciamus à nobis, arida nostra non apparebit, nec procedet, ad lucem, neque vocabitur terra, hoc est fructũ Deo ferre non poterit. Appellauit enim aridam, terram, hoc est facultatem ferendorũ fructuum dedit.] Neque credas, temerè, aut lasciuiente animo factum, vt Abraham senex Cethuram acceperit vxorem, vt dicitur Gen. 25. Namque Orig. h. 11. in gen. Eo facto nobis significari scripsit, mortificatum iam hominem sapientię magis esse capacem. [Abraham, inquit, iam senex 137. annorum Cethuram accepit vxorem, quia maior ad sapientiam sensibus nostris capacitas inest, quando mortificatio Christi circumfertur in corpore nostro mortali.] Et rursum; [Quantò plus carne quis fessus est, tantò erit animi virtute robustior, & sapientiæ complexibus aptior.] Et libro 4. in epistolam ad Rom. cùm Abrahæ corpus dixisset Apostolus emortuũ, antequàm Isaac filium procrearet. [Abrahã, inquit, centum annorum emortui corporis esse dicitur, deq; prole desperauerat: & tamẽ post multos annos, mortua iàm Sara, accepit Cethuram vxorẽ, & septem liberos procreauit: quoniam non infirmitate ætatis emortuum dicitur fuisse corpus Abrahæ, sed mortificatione membrorum. At vbi audiuit tantam posteritatis spem, & sobolis suæ gloriam cœlo, & syderibus exæquandam, non aspexit ad propria bona, ad cõtinentiæ gratiam, ad membrorum mortificationem; sed hæc omnia quæ sibi lucra ducebat, arbitratur detrimenta, vt Christum lucrifaciat.] Simile est, quod tertio reg. 1. Dauidi iã septuagenario quæsita dicitur adolescẽtula Abisag Sunamitis, quæ cum rege dormiret, & senile corpus calefaceret. Nam s. Hieronymus in ep. ad Nepotianum sapientiam interpretatur, quæ in senibus frigidis, ac mortificatis maximè vigeat non item in iuuenibus, ac robusta magis, calenteq; ætate.

Hinc in ser. 3. De ascensione Domini S. Bern. cur spiritualia, & cælestia minus gustemus, hanc voluit esse causam; quia minus mortificationi studemus. Sic enim loquitur. [Sunt multi inter vos, qui de vno pane comedunt nobiscum, dormiunt nobiscum, cantãt nobiscum, laborant miseri, & miserabiles, vt pote socij tribulationis, sed consolationis nõ ita. Hi si diù ita perseuerauerint sub onere, aut opprimuntur, & succumbunt, aut quodã modo in inferno sunt: vt numquam ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertatem spiritus quæ sola facit iugum suaue, & onus leue. Inde autem tam perniciosa tepiditas emanat; quia affectus, idest voluntas eorum, nondum purgata est; nec bonum sic volunt, sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauiter, & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: et si hæc interrumpuntur aliquando, non tamen penitus rumpuntur etc. Impleri enim visionibus Domini anima non potest, quæ his distractionibus subiacet. Quia vbi vasa vacua non inuenit, oleum stare necesse est. Si Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ sola sancta, Spiritu Sancto repleri nequiuerunt, donec tolleretur ab eis tu carni tuæ, quæ sordidissima est, astrictus, & conglutinatus, illũ meracissimum spiritum te putas posse suscipere nisi carneis istis cõsolationibus funditus renunciaueris?] Ita & s. Eusebius Emiss. h. 3. de Epiphania; [Inquantum te à terrenis abstraxeris, intantum te cœlestibus insinuabis: & quantum à vitijs recesseris, tantum virtutibus propinquabis; quia abdicatio criminum adeptio meritorum est.] Et h. 4. ad monachos. [Anima, quæ per concupiscentiã secularium voluptatum possessio efficitur mũdanæ conuersationis; non potest effici regnum diuinitatis.]

Propterea Danielem ait s. Greg. Papa lib. 30. mor. c. 9. à regiis cibis abstinuisse, vt diuinas reuelationes posset accipere. [Daniel, inquit, vir desideriorum pro cognitionis internæ concupiscentia dictus, à cibis regiis abstinuit, & carnis desideria edomuit, & duriora, ac asperiora cibaria prætulit, vt dum sibi exterioris cibi blãdimẽta subtraheret, ad interni pabuli delectamẽta perueniret, & tãtò auidiùs gustũ sapientię intus acciperet, quãtò saporẽ carnis foris robustiùs repressisset.]

Deutoronomij 22. Lex viro prohibuit, ne muliebrem indueret vestem; [Vult enim, inquit Alexandrinus Clemens libro 2. strom. nos esse viros; & nec corpore, nec factis, nec mente, nec verbis effœminari.] Item c. 24. [Immunis est à militia, qui domum à se nuper ædificatam nondũ habitauit, aut vitẽ nuper plantauit, & fructum nondum percepit, aut desponsæ virgini nondum nupsit. Ne dum auellimur a cupiditatibus ignauo animo demus operam militiæ.] Moyses verò Ex. 3. cùm exiret de terra Ægypti, calceamenta de pellibus mortuis habebat, velut quadã mortalitate constrictus; Quemadmodum ratiocinatur Origenes h. in librum regnorum. [Cũ autem cæpit ad virtutem proficere, & ascendere

dere ad montem Dei; tum dicitur ei, vt soluat calceamenta, hoc est indicia mortalitatis abijciat, quæ in calceamentis pelliceis designantur. Ideò & Apostolis Christus præcepit, ne haberent calceamenta in pedibus: vt qui currebant ad annuntiandam vitam æternam, omni carerent mortalitatis indicio.] In eandem sententiam s. Greg. Nazian. or. 2. in pasca; [Qui terram Sanctam, ac diuinis vestigijs impressam contacturis est, calceamenta soluat; Quemadmodum Moyses in monte: vt nihil mortuum ferat, nec inter Deum, & homines intermedium. At qui Ægyptum, ac res Ægypti fugit, calceos sumat, vt tutus sit cùm ab alij rebus, tum a scorpijs, & serpentibus, quos permultos nutrit Ægyptus.]

Luc. 8.

Sed omittendum non est id, quod libro item decimo dictum est, & obseruauit Origenes h. 2. in exodum. Considerans enim illud, quod c. 1. illius libri legitur, præceptum à Pharaone, fuisse, vt Hebræorum masculi, qui nascebãtur, interficerẽtur omnes, fœminæ seruarẽtur; hominẽ obseruat mortificationis omnis inimicum grauissimũ. [Præcepit, inquit, Rex Ægypti, mares necari, fęminas reseruari. In fęminis caro, & affectus carnis designãtur: mas autem rationalis sensus, & spiritus est. Hunc odit Pharao, & princeps Ægypti, necari cupit, & interimi, cupit autem quæcumque carnis sunt, viuere, augeri, & excoli. Cũ ergo videris homines in voluptatibus, & vitijs viuere, in istis scias, quòd Rex Ægypti masculos necat, & viuificat fœminas. Cõtra si quem videris ad Dominum conuerti oculos sursum erigere.] Istum quasi masculum necari cupit Pharao persequitur, insectatur. Et s. Hier. in Com. ad caput 3. Nahum prophetæ. [Iussit Pharao mares Hebræorum proijci in flumen fœminas educari. Neque enim poterat Rex Ægyptius, qui Ezech. 29. dicit, Me sunt flumina, & ego feci ea; aliud iubere: vt omne forte, & virile mittatur, in aquas, & deferatur in mare: & quidquid molle, & formosum adolescat, & generet. Simulq considera, quod viros, & qui egressi sunt de infantia, non possit occidere; sed quorum ætas adhuc tenera est, & molle corpus, & profectus incipiens. Scit non posse nutriri fœminas, nisi interfecti fuerint masculi.]

Cæterum vt vetus tabernaculum sagis, & corio purpureo voluit Deus ornari; sic et nouum Ecclesiæ tabernaculum maceratione carnis, atque affectuum moderatione plurimum exornatur. [Saga, inquit s. Greg. Nyssenus in libro de vita Moseos, ex pilis adornatum tabernaculi pertinentia, & corium purpureum, accomodatè intelliguntur: Si pro corio mortificatio carnis, pro sagis strictior viuendi norma, & quasi durior intelligatur. His maximè Ecclesię tabernaculum exornatur.] Et Dauid in ps. 150. nos hortatur, vt in tympano, & choro laudemus Deum. Tympanum, quod ex mortua pelle, multumq; percussa, & verberata constat, carnis mortificationem significat; & chorus, qui consonãtia, & concordia multarum vocum, perturbationum, & affectuum animæ moderationem, & concordiam. Ita & s. Prosper interpretatus est, Et s. Chrys. h. 22. ad populum, & ex parte s. Io. Damascenus or. 2 de B. Mariæ assumptione. [Cùm Maria, inquit, prophetissa adhibitis tympanis choreas agitemus; hoc est membra, quæ sunt super terram, mortificemus. hoc enim tympanũ mysticè significat.] Consideremus & nos admirabilem illam scalam, quam vidit Iacob Gen. 28. Ea duo habebat latera, quibus sustentabatur, vt ascendere per illam Angeli possent, & descendere. Duo hæc latera s. Bern. ser. in ea verba. Ecce nos reliquimus omnia, vilitatem interpretatur, & asperitatem, hoc est gloriæ contemptum, & afflictionem carnis; hanc inquam duplicem, quam tractamus, mortificationẽ. [Vni tantùm, ait ille, lateri innitentis periculosus nimis ascensus, & proximus est ruinæ. Longè horribilius est periculum, si quis fortè castigans corpus suum, inueniatur minùs resistens gloriæ desiderio, minus solidæ humilitatis habens, & quæ seq.] Eodem intellectu accipias illud cant. 5. Manus meæ distillauerunt myrrham. [Per manus enim (ait idem Bern. in libro de modo bene viuendi ad soror. in c. 16.) operationes Sanctorum intelligimus, per myrrham mortificationem carnis, & vitiorum. Manus ergò Ecclesiæ, idest sancti homines bona operantes, myrrhã bonorum operum stillant: quia nobis exempla benè viuendi demonstrant, &, vt vitia carnis mortificemus, prædicant.] Et cùm dixisset sponsa; surrexi vt aperirem dilecto meo; Manus meæ distillauerũt myrrham: appositè adnotauit s. Nyssenus h. 12. illum demum esse aptum ad aperiendum ostium Christo, qui in manibus myrrham, hoc est mortificationem habet.

Verè maledictio illa, qua De⁹ maledixit terræ Gen. 3. spinas, & tribulos germinabit tibi; ad nos omnes pertinet; quemadmodum adnotauit s. August. lib. 2. de Gen. contra Manichæos c. 20. [Et qui agrum suum nõ coluerit, & spinis opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignẽ purgationis, vel pœnam æternam.] Sed vt terra subinde spinas, & tribulos germinat; ita semper in ea purganda nobis est desudãdum. [Semper aduersus passiones corporis, (inquit s. Ambros. lib. 2. de Abraham c. 8.) mens nostra

stra

stra tanquam in excubijs debet prætendere.] Æmulari debemus id, quod factum legimus 1. libro regum c. 15. vbi Samuel iussit ad se adduci Agag Regem Amalec, cui pepercerat Saul contra præceptum Domini: & oblatus est ei Agag pinguissimus, (sensualitatis nostræ typus) & in frusta concidit eum Samuel coram Domino. Quem locum tractans s. Greg. Papa lib. 6. in primum regum cap. 2. [Agag, inquit, Rex Amalech, idest spiritus fornicationis, tunc interficitur, quando ita mortificatur, vt carnem turpiter mouere non possit. Sed interfecti cadauer integrum est, quando motus remanet, libido non remanet. Quod ipsum electorum mentes grauiter tolerant, cùm regis mortui integrum cadauer portant. In frusta autem conciditur; quia nec ipsi naturali motui relinquere vigorem volunt. Aut in frusta concidit; quando cogitationes immundas ità dispergit, vt vnam alteri cohærere non permittat. Sunt enim veluti carbones ignis, qui simul iuncti, magnum ignem faciunt, dispersi parum possunt.] In libro Iosue c. 16. Chananæus dicitur primùm habitasse cum Iudæis, sed sub tributo; non tamen obediens: Deinde factus est obediens, & seruus. Quod ita interpretatur Origenes h. 22. in Ios. [Chananæus carnem significat, quæ animæ, & spiritui iuncta, primo quidem nõ est obediens, sed ministeriũ agendi exhibet. Deinde si profecerimus, fit obediens, & serua. Tandem quod perfectum est, exterminandus etiam est Chananæus, & morti tradendus.] Hoc est illud, Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: & qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs suis.

CAPVT III.

Quàm vtilis.

SPONSAE pulchritudo in cant. c. 6. maximè commendatur, quòd Comæ capilli capitis sint sicut greges caprarum. [Coma, inquit s. Nyssenus h. 7. & 15. in cãt. est ornamentu capitis, 1. Cor. 11. sed capillus caret sensu: carere autem sensu, mortuis est peculiare. Quare qui nihil eorum, quæ in mundo fiunt, & æstimantur, sentit, is est hæc sponsi coma tantopere laudata. Fit autem mentio capræ; quòd per saxa sine pedum offẽsione incedat, & circa vertices montium versetur, & prærupta, & difficilia fidenter incedat: quod ijs conuenit, qui asperam virtutis viam incedunt, & mortificationi student.] Laudatur etiam sponsa cãt. 1. quòd sit sicut pelles Salomonis. [Salomon, inquit s. Greg. Papa, Christum significat sancti verò, qui ad imitationem Christi se mortificant, pelles Salomonis dicuntur; & ideò formosi, sicut pelles Salomonis, quatenus Christum imitantur, & illius pulchritudini se iungunt] Itaque quod dicit Paulus 1. cor. 7. Nos autem Christi mentem habentes, ita accepit s. Nazian in ep. 2. ad Cledonium; vt quod de mente dicitur, de carne quoque dicere liceat. Et qui mentem suã ad Christi mentis imitationem purgarunt, mentem illius habere dicantur: sicut & illi carnem Christi habere dici possunt, qui carnem disciplina frænarunt. Hi nimirum sunt, de quibus dici potest; Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Summa enim & carnis, & spiritus pace fruuntur. [Opinor, (ait s. Nyssenus in libro de beatitudinibus) propriè pacificum appellari, qui eam, quæ intra ipsum est seditionem carnis, & spiritus, atq; intestinum naturę bellum, ad pacificam concordiã, & consensum adducit: vbi corporis lex legi mentis non repugnat, sed subiugata diuinorum præceptorum ministra exsistit.] Matt. 6.

Nihil verò tam expetendum dixit s. Nazian. in or. 3. de pace, quam vt animi quis pace fruatur, affectibusq; imperet. Huic interpretes. Ambrosio lib. 7. in Lucam, promisit Christus quidquid petierit, cùm dixit; Si duo ex vobis consenserint, anima scilicet, & corpus mortificationis huiusce beneficio; quid quid petierint, fiet illis a patre meo. Hoc est, quod Christus admonuit Matt. 5. Esto consentiens aduersario tuo, dum es in via cum eo; In hac scilicet vita, aduersarius enim animæ est corpus, & spiritui aduersatur caro, & sensus; quia caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Redigantur ergò, & caro, & sensus in seruitutem, atque concordiam cum spiritu per mortificationẽ. Ad hunc ferè modum ratiocinatur s. Athanasius in q. 61. ad Antiochum.

Id verò summam animæ adiungit pulchritudinem, eamq; facit Deo gratissimam. Cur enim credas cant. 1. Myrrhæ fasciculo sponsam tantopere delectatam? vt dicat, fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter vibera mea commorabitur. Nimirum vt exponit s. Greg. Papa quoniam mirrha carnis mortificationem, & fasciculus collectionem virtutum omnium aduersus inordinatos omnes, affectus significant. [Mortuorum corpora, inquit ille, myrrha condiuntur ne putrescant, Mirrham verò corporibus, ne putrescant, adhibemus; dum membra nostra per mortificationem a putredine luxurię restringimus: ne si ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine escam vermibus æternis faciamus. At non myrrham, sed fasciculum mirrhæ dilectum nominat. Quia dum Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex eius imitatione repugnãtes virtutes congregat, ex quibus simul fasciculum myrrhæ

„ myrrhæ aptat, quo carnis suæ putredinem „ sempiternam abstergat.]

Energumeni pater illi Mar. 9. conquerebatur olim, quòd nequam ille spiritus frequenter filium in ignem, & in aquam misisset. At nos omnes eandem ob causam conqueri possumus: quippe per ignem iram, & per aquam voluptates carnis intellexit s. Aug. in libro 1. qq Euangelicarum q. 22. Denique omnino prohibuit Christus discipulis suis, atq; sectatoribus, ne duas haberent tunicas: alteram scilicet veteris hominis, alteram noui, inquit Origenes h. 23. in Lucam. Propterea monuit Apostolus Collossenses c. 3. vt expoliarent se veterem hominem, & induerent eum, qui secundum Deum creatus est. Expoliat autem mortificatio, & induit exercitatio virtutum, quæ mortificationem consequitur, imitatione Christi. [Moriendum enim est inferiori naturæ; vt vera vita „ Christus manifestetur in nobis.] Ait S. Greg. Nyssenus h. 9. in cant.

Matt. 10.

CAPVT IV.

Exemplis mortificatio docetur.

Mortificationis exēpla.

IAM verò hæc non solùm docuerūt Sancti Patres; sed pluribus quoq; exemplis, & argumētis confirmarūt. Ac primū ex medicorū arte, & curatione ductum est. Hoc vsus est s. Basilius in Com. ps. 61. Medici .n. nō prius dāt medicinas salutares, quàm vomitu materiā morbi causam euacuēt. Idem, & in animarū curatione præstādū est, optimēq; præstat mortificatio. Itaq; in regulis fusius disputatis 55. inter cętera inculcat ex corporis curatione curationem animi discendam esse. Qui verò corpus curat eum ab ijs, quæ obsunt, declinare oportere, atque vtilia procurare. Et in regulis breuioribus 35. [Idioma, inquit, „ quoduis, aut artem neminem posse dediscere, qui non se prorsus remouerit, non modo „ à faciendis, & loquendis rebus illis, quæ sint „ ex arte illa, & idiomate: sed ab audiendis etiam, qui loquantur, & qui faciant aspicien„ dis. Ita enim & in vitijs animi curandis agendum est.] Et Reg. 237. oportere omninò seruare ordinem a Christo nobis præscriptū, „ Si quis venit ad me, abneget semetipsum, & sequatur me. [Nisi enim illud prius assecutus „ fuerit, vt se ipsum abnegauerit multa inue„ niet ad sequendum impedimenta.]

Ad medicorum item artem, corporumq; curationem spectat illud s. Gregorij Nysseni h. 6. in Ecclesiasten. [Lumbrici enim, inquit, „ ille, & similia animalia ex malis humoribus „ in nobis genita, si viua relinquantur, eorum „ vita est morbus corpori: si occidantur sana„ tur ægrotus. Ita perturbationes in anima, si „ viuæ nutriantur.]

Tertium ex eodem capite argumentum ducit s. Bernard. in lib. de conuers. ad clericos c. 25. [Non est satis, inquit, ex vulnere „ corporis extraxisse ferrum, vt sanatum dicatur corpus: opus est adhibere fomenta mul„ ta, & medicamenta. Nemo ergo sentinam „ eijciens peccatorum mundatum se protinus „ arbitretur. Nouerit se multis purificationi„ bus egere: nec modo lauandum aqua, sed & „ purgandum igne; vt dicat, transiuimus per „ ignem, & aquam, &c.]

Secundo ratiocinātur ex agricultura, idq; pluribus modis s. Eusebius Emissenus h. 8. ad monachos. [Sicut, inquit, agricola nō solū terrā aratro scindit, sed & infœcūdis germinibus „ purgat: sciēs terrā sine purgatione mali ger„ minis, boni feracē esse non posse; iuxta illud „ Ier. 4. Nouate vobis noualia, & nolite serere „ super spinas: ita nobis nō sufficit terrā corpo„ ris nostri ieiunijs, ac vigilijs conficere; sed in „ primis animum purgare oportet a vitijs, & „ passionibus.]

Secundo s. Greg. Papa lib. 31. moral. c. 17. hoc argumentum ex Prou. 24. deducit. Monet enim sapiens; Diligenter exerce agrum tuum, vt postea ædifices domum tuā. „ [Ille autem, subiungit Greg. benè mentis do„ mum ædificat, qui priùs agrū corporis a spi„ nis vitiorum purgat: ne si desideriorum sen„ tes in carnis agro proficiant, intus tota vir„ tutis fabrica fame boni operis crescente de„ struatur.] In ipso autem belli certamine, tantò subtilius quisque fraudem hostium conspicit, quantò & districtiùs corpus propriū quendam hostium adiutorem premit.

Tertio s. Ambr. paulò aliter ex hoc eodem capite argumentatur. Sic enim habet in ser. in feria 3. post dom. 2. quadr. [Sicut reddi„ tum vberiorem capit, qui frequentius vexan„ do exercet campum; ita maiorem gratiā per„ cipit, qui exercet corporis sui campum, sæ„ pius ieiunando.] Et paulò post adsert illud Gen. 3. spinas, & tribulos germinabit tibi; quæ fuit maledictio terræ, non minùs carni conueniens nostræ. [Germinat, inquit, mihi „ terra mea spinas, si me corporalis libidinis „ titillatione compūgit: generat mihi tribulos, „ cùm me diuitiarum sæcularium cupiditate „ discutiat. At mortificatione, spinæ vertun„ tur in rosam.] Si nimirum duplicis mortificationis aratro, aut ligone terra vexetur, spinæq; ac tribuli germinantes euellantur subinde.

Quarto s. Bernar. in tract. de ordine vitæ & morum instit: partem illam agriculturæ considerat, quæ vnam arborem inserit alteri, vniusq; amaritudinem ad alterius suauitatem ac dulcedinem trahit. Sic enim mortificatio petulantem carnem atq; immoderatos affectus ad virtutis moderationem, ac subie-

ctionem

ctionem perducit. [Oleaster, inquit, oliuæ insertus, amissa amaritudine efficitur fructuosus. Si ergo agricultura conuertit stirpium qualitatem; nonne studia doctrinæ, & disciplinæ assiduitas mitigare potest ægritudinis passiones?]

Quinto consueuerunt agricolæ stercorare terram, et arbores, vt copiosiorem ferant fructum. Sic enim Luc. 13. ille rogabat Dominum; Dimitte illam vsquedum fodiam circa illam, & mittam stercora. [Magna vis stercoris, inquit s. Ambr. lib. 7. in Lucam; quæ & de infœcundis fœcunda, de arentibus virentia, de sterilibus faciat fructuosa. In quo sedit Iob cùm tentaretur, & vinci nequiuit: & cùm antea plurima perdidisset, posteaquàm sedit in stercore, non habuit, quod ei Diabolus posset auferre. Denique de terra dominus suscitat inopem, & de stercore erigit pauperem.] At mortificatio stercus nimirum est spiritualis vitæ.

Sexto ratiocinatur idem s. Ambr. in ep. 81. seu obseruatione prima in Michæam ad Horontianum, ex tritici, ac similium segetibus: quæ comminui debent, & conteri, & ventilari, vt illarum potiaris fructu. [Nisi, ait, manipuli contriti fuerint, & paleæ ventilatæ, fructus apparere interiores, & absolui nequeũt. Comminuit ergò, & excutit prius anima proficiens passionum superflua, vt fructus suos demonstrare possit in ipsa segete.] S. Augustinum diximus cap. 2. exemplo id confirmasse discipulorum Christi, qui vellebant spicas, vt manducarent, & manibus confricabant: quia nemo transit in corpus Christi, nisi carnalibus expoliatus. Omnino vt in area dum trituratur triticum, aut manibus cõfricatur, expoliatur, & nudum excutitur: ita & nos mortificatione oportet atteri, atque a carnis affectibus expoliari.

Septimo, ad rem quoq; præsentem s. Greg. Nyss. h. 9. in cant. illa interpretatur verba; Emissiones tuæ paradisus malorũ punicorum. [Malum enim punicum difficulter fur aggreditur: vt quæ spinosos proferat ramos, & quodam in gustu austero amarescenti propugnaculo fructum contineat suo tempore iucundum, & suauem gustui. Per quæ docemur, non per dissolutionem, & delitias in vita præsenti emolliri, & eneruari; sed per continentiam duram, & asperam vitam eligere. Ita enim ad fructum virtutis furibus non patebit aditus.] Hæc ille, quibus mortificationis vtilitatem nobis demonstrat plurimum.

Cant. 7. Octauo idem ex mandragoris quoque ratiocinatur Theodor. lib. 4. in cant. Cum enim sponsa inuitans ad se sponsum dixisset; Mandragoræ dederunt odorem suum. [Mandragoræ, inquit, vis soporifera est, & mortificationem significat, quæ carnem, & passiones nostras, domare facit. Qui enim mandragoram hausit, corporis motiones non sentit.] Idem profectò operatur mortificatio.

Nono s. Gregorius Papa lib. 19. moral. c. 16. Iustorum vitam propterea scripsit palmę fuisse comparatam cant. 7. [Quia palma tactu aspera est, & quasi aridis corticibus obuoluta; superiùs verò & visu, & fructibus pulchra. Inferiùs corticum suarum inuolutionibus angustatur; sed superiùs amplitudine pulchræ viriditatis expanditur. Sic electorum vita, &c.] Et hæc quidem ex agricultura petuntur argumenta.

Tertio autem loco ratiocinatur ex vnguẽtarijs, & alijs quibusuis, qui pretiosum vnguentum non infundunt, nisi in vas mundum, atq; a sordido quouis alio liquore accuratè antea purgatum. Ita enim conficiunt, in animam nostram diuinæ gratiæ, ac virtutum vnguentum nequaquam infundi, nisi ea probè prius fuerit mortificatione purgata. [Vas, inquit s. Basilius Com. in ps. 61. quod humore tetri odoris præoccupatum fuerit, si elueris diligẽter, odorati vnguenti influxum non recipit.] Et s. Euseb. Emiss. in ser. exhortatorio contra diuerfa vitia. [Quandiù in nobis carnaliũ rerum vixerit appetitus, spiritualium a nobis sensuum elongabit affectus. Nemo in vas aliquo fœtore corruptũ balsama transfũdit.]

Quarto ex Serpente, qui per angustum transiens foramen renouatur. Id ex Christi verbis, Contendite intrare per angustam portam, colligit s. Basilius in oratione de virtute, & vitio. [Ita, inquit, prudentes sitis, sicut serpentes: qui cùm senium eos deponere necesse est, angusto loco corpus suum committunt, & ita senectutem exuunt suam.] Est enim mortificatio angusta porta, locusq; angustus, per quem nos veterem hominem deponere, & ad noui formã renouari oportet. Matt. 10.

Quinto ex auriga, qui cõmissos sibi equos egregiè moderatur, & regit s. Io: Chrys. h. 5. in Ep. ad Ephes. corpus nostrum asserit esse equum, animam aurigam, spiritum super aurigam, qui rerum summam, & moderationem habet, & aurigam firmiorem facit. Quare si quid in nobis culpandum est, anima magis accusanda fuerit, quam corpus, nam corpus sine anima nihil mali designat, anima verò mala multa sine corporis vsu cõmittit. Et rursũ h. 14. in priorẽ ad Cor. [Oportet puerilẽ sẽsũ abijcere, & aurigã cõciẽtiæ imponere, qui non sinat eam lasciuire, sed currere, & certare assuescat.] Et s. Nyss. in libro de virginitate c. 22. vt carnis castigationem deberet esse moderatam ostenderet, eodem hoc abrigę exẽplo vsus est; [Qui equos nõ cõsentientes ita regit, vt celerem retineat, tardum incitet. Sic enim caro lasciuiens castiganda

ganda est, debilis sustentanda.] Quod de Nepotiano testatur s. Hier. in Ep. ad Heliodorum.[Ieiunia,inquit,in aurigæ modum pro lassitudine,& viribus corporis attemperabat. Robustiores scilicet equos vehementiùs vrgens, debiliores remissiùs paulò.]

Sexto ex patrefamilias in domo sua s. Ber. in tract. de vita solitaria ad fratres de monte Dei. [Prudens, inquit, & Deo deditus animus habere se debet in cella sua,in conscientia sua, sicut prudens paterfamilias in domo sua. Non habeat mulierem litigiosam,carnem suam, sed ad sobrietatē moderatam, & assuefactam ad obedientiam, & ad laborem paratam,vbiq;institutam esurire,& saturari, & abundare, & penuriam pati. Habeat sensus exteriores, non duces, sed seruientes; interiores sobrios, & efficaces.Habeat familiā omnem cogitationū suarum sic ordinatam, & disciplinatam, vt dicat huic, Vade, & vadat, & alio,Veni,& veniat, & seruo corpori Fac hoc, & absq;contradictione faciat.]Hęc est hominis benè mortificati descriptio.

Septimo ex paupere homine, qui nobilem quempiam hospitem domi suæ excipiat, idem s. Bernardus in ser. 6. de aduentu. [Anima,inquit,in corpore hospes nobilis in domo pauperis, qui se in omnibus incommodare debet, vt hospitem benè tractet.Quis rusticus si fortè nobilis, & præpotens quispiam apud eum voluerit hospitari,non libenter in angulo domus, aut sub gradibus suis, vel in ipsis cineribus accubabit; cedens hospiti suo locum potiorem?& tu ergo fac similiter.]

Octauo ex sęculi negotiatioribus s. Hier. in Ep.ad Rusticum c. 1.[Si negotiatores sæculi tanta sustinent,vt ad incertas,peritura squę diuitias perueniant: quid Christi negotiori faciendum est, qui venditis omnibus, quærit pretiosissimum margaritum? Qui totis substantiæ suæ opibus emit agrum,in quo reperiat thesaurum, quem nec fur effodere, nec latro possit auferre?]

Nono ex regno,seu republica benè instituta,& administrata. S.Bern. in lib.de inter.domo c. 27. [Non sit in regno corporis tui, & animæ, qui leges, & institutorum tuorum iura impunè præuaricetur. Si vel rebellionem attentare præsumpserint, lapidibus obruantur, iaculis increpationum confodiantur, & nouerint regem Salomonē sedere super mulam Regis, idest rationē super sensualitatem corporis. Quid si pudibunda illa motu inordinato rempublicam infestauerint? certè abscindantur nō ferro, sed ieiunio,nō detrūcatione,sed mortificatione.][Turpe .n. est,(inquit s.Nyss. or. in ea verba,Faciamus hominē ad imaginem, & similitudinem nostram) vt qui domi suæ seruus est, gentibus dominetur; & is reipublicæ tractet gubernacula, qui scorti nutus obseruat, qui meretricis arbitrio regitur.] In quo nimirum carnalis affectus dominatur.

Sed pręclarum est illud, quod perpendens idem Nyssenus hæc ipsa scripturæ verba vehementissimè adnotauit,atq;ex prima hominis formatione argumentatus est. [Non enim inquit,faciamus hominem vt irascatur,& concupiscat, & mœreat. Perturbationes enim non cadunt in imaginem Dei; sed ratio perturbationum moderatrix, & Domina. Et præsit piscibus maris, & volatilibus Cœli;tibi simul atq; procreatus es, imperiū est attributū. Nō dixit,et vescatur ex omni ligno.Secūdò loco ea quæ ad carnē pertinēt, constituūtur; primò autem ac potissimum illa, quæ ad animam spectant. Prima nobis imperandi potestas decernitur. Ad imperandum natus es homo. Quid ergo perturbationibus seruis? cur dignitatem abijcis tuam? cur te peccato tradis in seruitutem? cur te constituis mancipium diaboli?] Gen. 1.

Decimo ex athletis, qui tam multa tolerant, atque a delitijs omnibus abstinent: s. Chrys. h. 5. in epistolam ad Hebr. [Nemo, ait, fortis athleta in stadio lauacra requirit, aut mensam repletam cibis, & vino: hoc enim non est athletæ, sed delicati. Athleta enim pugnat cum puluere, cum oleo, cum radio solis, cum sudoribus multis, tribulationibus, & angustia. Certandi hoc est, & pugnandi tempus; proinde etiam vulnera suscipiendi, & sanguinē effundendi,& dolendi.]

Et rursum Vndecimo ex militibus. [Sanguinis, inquit idem Chrys. oportet esse plenam Christiani vitam.Sanguinem autem dico,nō vt aliorū effundamus, sed vt parati simus nostrum effundere. Cum tanta igitur animi alacritate proprium sanguinem effundamus, si quando pro Christo opus fuerit;cū quanta aquam quis effundit. Etenim aqua est sanguis irrigans corpus. Et cum tanta facilitate carnem exuere debemus, cum quanta & vestimentum. Hoc autem erit, si non fuerimus pecunijs dediti, si non domibus, si non affectioni. Si ab omnibus fuerimus separati. Si enim qui militarem vitam viuunt, omnibus renunciant; & vbicumque bellum vocauerit, illuc sese recipiunt, & omnia cum alacritate sustinent: multò ampliùs nos Christi milites sic paratos esse oportet, & dispositos ad bellum passionum.]

Duodecimo ex librarum ponderibus.s.Basilius in oratione de anima. [Vt in librarum, ait, momentis, ponderibusq;si lancem vnam degraues, leuiorem omnino facies eam, quæ ex opposito ponitur: ita se habet in anima,& corpore. Vnius enim redundantia necessariam alterius inducit, & efficit diminutionem.]

Decimotertio ex motu reflexo, in quo inter duos contrarios motus aliqua intercipitur quies media. Sic enim inter vitam sensus, & vitam spiritus mortificationem intercedere mediam necesse est; quemadmodum in superioribus diximus côclusisse s. Basilium, atq; illius adscripsimus verba.

Decimoquarto ex cœlorum, ac syderum aspectu, s. Nyssenus h. 8. in Ecclesiasten sic enim habet. [Sicut cœlestis pulchritudo aspici „ non potest, si aerem, qui est super caput, ca„ ligo interceperit: ita nec oculus animæ ad vir„ tutem aspicit, si per voluptatem, velut quam„ dam caliginem, eius obtundatur visus.] Atq; hactenus de mortificationis necessitate dictû sit satis.

CAPVT V.

Difficilem mortificationem esse.

IAM de difficultate dicendum paucis. Sanè naturam mutare difficile est, inquit Seneca in 2. libro de Ira; nec facilè licet semel mista nocentium elementa conuertere, & verissimû est illud Pauli ad ephes. 5. Nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam. Et iucundum est, naturales appetitiones sectari; molestum resistere, & aduersus illas pugnare arduû, & vt loquebatur s. Aug. in libro 1. de sermone Domini in monte c. 3. „ [Non relinquitur sine dolore, quod cum de„ lectatione retinetur.] Vt meritò vsurpare possis illud Io. 6. Durus est hic sermo, & quis potest illum audire? Durum Capharnaitis visum est illud, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non babebitis vitam in vobis. At non minùs durum videatur, & illud Matt. 16. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & illud Rom. 8. Si secundùm carnem vixeritis moriemini. Immò illud ipsum. Nisi manducaueritis carnem filij hominis; de hac mortificatione interpretatus est s. Bern. ser. 3. in ps. qui habitat. [Quid est, inquit, man„ ducare carnem, & bibere sanguinem, nisi cô„ municare passionibus eius, & eam conuersa„ tionem imitari, quam gessit in carne? Et mul„ ti dicunt ex vobis. Durus est hic sermo. Ergò „ ne durum est momentaneum hoc, & leue „ tribulationis, quod supra modum in sublime „ æternum gloriæ pondus operatur in nobis? „ Durum est breuissimo, & leuissimo labore „ cruciatus illos, & tormenta redimere, quæ „ nullus terminus finiat, nullus animus suffi„ ciat cogitare? Erratis; sed audituri estis ali„ quando verbum asperum, sermonem durum, „ Ite maledicti in ignem æternum.] Et lib. de diligendo Deo. [Qui manducat meam carnê, „ & bibit meum sanguinem, hoc est qui reco„ lit meam mortem, & exemplo meo mortifi„ cat membra sua, quæ sunt super terram, ha„ bet vitam æternam.]

Mortificationis difficultas.

Hanc difficultatem veteres Patres duplici potissimùm appellatione declararunt; belli, & martyrij. Mortificationem affirmarunt esse bellum: at quanta in bello difficultas? & quidem bellum dixerunt domesticum, & intestinum; & nonne hoc graue magis, & periculosum, quam cum externo hoste? s. Chrys. h. 7. in priorem ep. ad Tim. Tria facit bellorum genera: (vt dictum est superius lib. 10. cap. 3.) Acerbissimum hoc quippe bellum est, cû vnusquisq; aduersus se bella, seditionesq; concitat. Et Io. Cassianus in libro de spiritu gastrimargiæ c. 21. [Intestinum in nobis quo„ tidie geritur bellum. Deuicto eo, omnia, quæ „ forinsecùs sunt, reddentur infirma: ac militi „ Christi vniuersa pacata erunt, & subdita. „ Non habebimus aduersarium nobis extrin„ secùs metuendum; si ea, quæ intra nos sunt, „ spiritui deuicta subdantur.] Denique hoc scriptura sacra multis in locis significat. Petrus enim dixit, Carnalia desideria militare aduersus animam: & Paulus, Legê membrorum legi mentis repugnare: & illud, Prudentia carnis inimica est Deo: & rursum, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: & alia his similia.

Mortificatio Bellû.

In hac spirituali pugna (inquit s. Nyssenus in libro de beatudinibus, tractans illud, Beati, qui lugent) quiuis eorum, qui in nobis sunt, affectus, cùm præualuerit, Dominus subiecti, & in seruitutem redacti existit: ac velut tyrânus quispiam arce omni occupata, per ipsos subditos & affligit obedientes, ministris ad id, quod ei placitum fuerit, nostris cogitationibus abutens. Ad hoc bellum, strenuèq; in eo pugnandum, hortatur nos Dauid verbis illis psalmi 44. Accingere gladio tuo super fœmur tuum potentissime; cuius loci interpretationem faciens s. Basilius, [Christus, inquit, „ vocatur gladius, diuidens partem animæ sen„ sualem, & motus concupiscentiæ mortificâs.] Nam & ipse dixit. Non veni pacem mittere, sed gladium: veni enim separare hominem &c. Atq; hoc etiam modo in h. Quòd Deus non sit autor malorum, interpretatur illud, Ego sum Deus faciens pacem, et creans malum. [Facit enim pacem in nobis, quando se„ renat, et tranquillat mentem, et affectus im„ moderatos comprimit. Creat autem mala, „ quando transmutat illa, et in meliorem sta„ tum, et exitum deducit, vt iam mala esse de„ finant, boniq; naturam accipiant.]

Isaiæ 45.

Secûdo Mortificationê appellarunt Martyrium, martyrijq; speciem quâdam esse affirmarunt; et quidem accommodatè. Nam vt martyrium vita hominem priuat, mortêq; corporis adfert; ita mortificatio carnis mortem inducit, et sensus, carnaliq; et bestiali vita nos

Mortificatio Martyrium.

ta nos spoliat s. Chrys. h. 11. in Epistolam ad Hebr. ita loquitur. [Varia sacrificiorum genera in noua lege: inter cætera martyrium; ibi et anima, et corpus offeruntur. Potes et tu, si volueris, tale sacrificiũ offerre: igne scilicet paupertatis voluntariæ, tribulationis. Cum enim liceat delitiosè agere, si eligatur laboriosa vita, et amara, mortificans corpus, nõne holocaustoma est? Mortifica ergo corpus tuum, & crucifige, et accipies et tu huius martyrij coronam. Quod enim ibi gladius operatur, hoc hic animi alacritas faciat.] Et ser. contra concubinarios, to. 5. non solum affirmat esse martyrium, sed longum, et diuturnum martyrium [Frenare, inquit, et vincere carnis concupiscentiam, martyrij genus est. Et sicut martyriũ velox labor, ita et horũ prolixior dolor. Quare & pares coronæ; quia et certamina inter se respondent, et similia sũt.] Et Eusebius Emissenus h. de s. Maximo Episcopo. [Continuatis ieiunijs ossa clamabant, studẽs de persecutore iniquo longo triũphare martyrio.] Et s. Aug. in ser. 32. de Sanctis. [Martyr Grecè, Latinè testis dicitur. Igitur quotiescunque bonis actibus mandatũ Christi facimus toties Christo testimonium perhibemus. Vnde et crux Domini non tantùm illa dicitur, quæ passionis tempore ligni affixione constituitur; sed illa, quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur. De qua mihi videtur Saluator dicere; Qui vult venire post me, tollat crucem suam, et sequatur me. Tota igitur vita Christiani hominis, si secundum Euangelium viuat, crux est, atq; martyriũ.] Et ser. 46 [Peruenitur non solum occasu, sed etiã cõtemptu carnis ad coronam. Abiq; iniuria Sanctorũ in persecutionibus defũctorũ dicere liceat; carnẽ afflixisse, libidinẽ superasse, auaritiã restitisse de mundo triũphasse, pars magna martyrij est.] Et iterum ser. 250. de tempore; [Iracundiam mitigare libidinem fugare, iustitiam custodire, auaritiam contemnere, superbiam humiliare, pars magna martyrij est.] Et s. Greg. Papa h. 3 in Euang. [Quatenus occasio persecutionis desit, habet tamen, et pax nostra martyrium suum. Quia etsi carnis colla ferro non subdimus, spiritali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus.] Tandem s. Bernardus ser. 1. in octaua Paschæ [Est et martyrij genus, et quædam effusio sanguinis in quotidiana corporis afflictione. Sic enim infirmis, et pusillis corde necesse est, vt cum semel pro Christo animã ponere non sufficiunt, saltem interiore quodam, sed diuturniore martyrio sanguinem fundant.] Et ser. 30. in cant. [Genus martyrij est spiritu facta carnis mortificare: illo nimirum, quo membra cæduntur ferro horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius.] Et ser. de septem gradibus confessionis. [Teneros artus tuos, et exquisitis educatos delitijs diuturno confringe martyrio.]

Si ergo mortificatio et bellũ est, et martyrium, & quidem intestinum bellum, & martyrium, quod à nobis ipsis tolerandum, et infligendũ est; laboriosa omnino res est, difficilis, dura. Propterea monuit nos Dominus, Contendite intrare per angustam portam. Et, Arcta est via, quæ ducit ad vitam. [De paradiso (inquit s. Aug. lib. 2. de peccatorum meritis, et remissione c. 34.) eiectus homo contra Eden habitauit; idest contra sedem delitiarum; vt significaret, quòd in laboribus, qui sunt delitijs contrarij, erudienda esset caro peccati, quæ in delitijs obedientiam non seruauit, antequàm esset caro peccati.] Et præclarè hortatur s. Chrys. h. 22. ad populum; [Castigemus corpus, et in seruitutem redigamus, ne anima serua fiat diaboli. Nemo dormiens coronabitur, neq; recumbens, et stertens brauium capit, sed puluere, et plagis squallens: ipse apud agonothetam prius inuenitur, vulnera gerens, et sanguinem ostendens defluentem.] Et multò post; [Cum terreno corpore cœlum ascendere cõcupisti? Extenua carnes, vt ad ascensum agilis fias. Equus si multum comedat, non currit, athleta non quod vult, comedit. Nisi comedisset Israel, et impinguatus fuisset, non recalcitrasset.] Et iterum h. 14. in priorem ad Cor. [Sciscitantur homines, cur via angusta sit; et cum in terreni principis regiam, neque scortatori, neq; ebrio, neq; luxurioso cupiã aditus pateat; in ipsũ cęlũ delitijs, ebrietate, omni deniq; malitia perditos homines licẽter ingredi posse arbitraris?] [Delicatus es frater, (scribit ad Heliod. s. Hier. c. 9.) Si et hic vis gaudere cũ seculo, et postea regnare cũ Xpo.] — *Mortificatio difficilis.*

De sponsa dicitur cant. 3. Quę est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris? Quem locum exponẽs Theodoretus lib. 2. in cant. [Quia inquit sponsa ieiunio, vigilię, orationi perpetuę, & asperę humi dormitioni studuerat: propterea sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhę in Cælum ascendit. Omnis enim anima, quæ studet esse thus, et iucundus odor Regi vniuersorum, necesse est, vt prius mortificet omnia membra sua alioquin thus Domino fieri nunquã poterit.] Et s. Nyssenus h. 6. in cant. eadem tractans verba. [Per hæc, inquit, pulchritudo sponsæ describitur. Myrrha est apta ad corporum sepulturam: thus autem est cõsecratũ honori Dei. Qui vult ergo se Dei dicare cultui, nõ erit bonũ thus, nisi prius fuerit myrrha; hoc est nisi mortificauerit membra, quæ sunt super terrã consepultus ei, qui pro nobis mortem suscepit; et myrrham illam, quæ assumpta est ad Domini sepulturam in

propria

propria carne ad mortificanda sua membra acceperint.]

Sed alteram audi pronuntiatam à Christo sententiam Matt. 11. Regnum Cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. [Grandis enim est violentia, scribit in eum locum s. Hier. in terra nos esse generatos, et Cœlorum sedem quærere, possidere per virtutem, quod nō tenuimus per naturā.] Sancti Augustini verba in ser. 20. de Sanctis audisti superiùs c. 2. s. Emissenus h. 2. ad monachos; Regnum Cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. [Non enim sine violentia fieri potest, vt de abundantia, & de diuitijs ad famem, et sitim, ad abstinētiam, & crucem transeat: Vt somno priùs, atq; otio amicam carnem contritione, vigilijsq; conficiat, non inquam sine violentia fieri potest, vt vnusquisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet, amore paupertatis sufficiētiæ affluētiam superet, vinolentiam sobrietate, luxuriam castitate commendet: et homo subitò in virum alterum transformetur, & quodam modo alter reddatur ex altero: et sic à talibus per violentiam regnum cœleste diripiatur.] S. tamen Ambr. in ser: in dom. 3. aduen. aliter prorsus illa Domini verba accipiens, latronū violentiam nos imitari suadet, dum in itinere quempiam aggrediuntur, bonisq; omnibus spoliant. Sic enim Christum nos aggredi, & spoliare hortatur. [Regnum, inquit, cœlorū vim patitur. Quisquis violentior Christo fuerit, religiosior habebitur. Aggredimur in itinere Dominum, si quidem ipse est via: & more latronum suis eum spoliare nitimur. Cupimus illi auferre regnum, thesauros, & vitam: & ille non abnuit; non resistit. Aggredimur illum, non ferro, non fuste, non saxo, sed māsuetudine, bonis operibus, castitate. Hæc sūt arma fidei nostrę, quibus in congressione certamus. Vt autem his armis vti possimus; ante corporibus nostris vim faciamus, expugnemus membrorum vitia. Priùs enim ipsi regnare debemus in nobis, vt regnum possimus diripere Saluatoris.] Ad extremum Philo Iudæus in libro De congressu quærendæ eruditionis gratia; propter hanc mortificationis difficultatem, quæ alioquin suauissima esse deberet, veteribus à Deo pręceptum fuisse ait ex. 12. vt azymos panes ederent cum lactucis agrestibus. [Præceptum est, ait, vt azyma edantur cum amaris lactucis agrestibus, non vt sint vice obsonij: sed quia cohibere concupiscentias ne feruescāt, & turgeant, quidam putant amarum, non valentes consuetos affectus dediscere; quod mens certaminum auida habet pro festiuis delitijs.] Eandem ob causam legem addita Deo fuisse datam in loco, qui amaritudo vocatur; & lege item cautum fuisse, ne quid fermenti, aut mellis inferretur in altarium [Est enim difficilè, vel dulcedines voluptarum corporis, vel inanes tumores animæ, consecrare tanquam puras, cùm suapte natura impuræ, ac prophanæ sint.]



DE CARNIS, CORPORISVE MORTIFICATIONE.

LIBER XII.

TENIM audire placet, quid illi, qui carnis, & sensus patrocinium susceperunt, contradicere nobis possint. Nimirum illud Pauli statim iactitant, ephes. 5. Nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam. Atque id quidē rationi consentaneè. quippe à primo nostri ortu velut soror, atq; inseparabilis comes peregrinationis, ac laborum socia, & adiutrix à Deo data est animæ. Ideò non odisse, nō castigare, & mortificare debemus; sed amare, sed conseruare, nutrire, ac fouere.

CAPVT I.

Carnem mortificandam esse.

HIs verò primùm oppono eiusdem Apostoli verba Rom. 8. si secundùm carnem vixeritis, moriemini; si autē spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Nec solùm verba; immo & facta, & exempla. De seipso enim ille testatur in priore ad Cor. c. 9. castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. [Apostolus, (inquit, s. Hier. in ep. ad

Celantiam c.6.) caſtigabat corpus, non ob ſolam caſtitatem, ſed vt corporis caſtigatione erudiretur animus, & magis poſſet de virtutibus cogitare.] Ex quibus verbis, & Apoſtolo intelligimus familiarem fuiſſe mortificationis vſum, & duas præclaras illius vtilitates eſſe nobis maximè neceſſarias, Apoſtolo non item. Et rurſum in ep. ad Saluinam c.4. [Si ille timebat, quis noſtrum poteſt eſſe ſecurus? Si Dauid amicus Domini, & Salomon amabilis eius, victi ſunt quaſi homines, vt ruinæ nobis ad cautionem, & pœnitudinis ad ſalutem exempla præberent; quis in lubrica via lapſum non metuat?] Sed & s. Auguſt. in 4. libro hypognoſt: omnes ſanctos, ita quoq; egiſſe confirmat. [Contra, inquit, hoc concupiſcentiæ venenum de gratiæ antidoto cōfidentes, omnes ſancti caſtigantes corpus ſuum, & in ſeruitutem redigentes, ne fortè a fide Chriſti reprobi efficerentur, fortiter pugnauerunt, & pugnant. Et quod ad Paulum attinet; De hac, ait, congreſſione loquebatur Apoſtolus Paulus, cùm dixit; ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum; ſic pugno, non quaſi aerem verberans; & tanquam è contrario reſponderetur ei; quis eſt vel vbi eſt aduerſarius tuus, contra quem pugnas? reſpondens, ait, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ideſt in corpore meo eſt, non in aere, contra quem pugno; libido eſt, inimica vitæ meæ; quæ me currentem, & placere Deo per ducatum gratiæ eius volentem, diuerſorum libitu malorum; per momenta aculeis impugnat, & prouocat, quò agonis mei curſum impediens, autorem ſuum diabolum faciat eſſe victorem. Ideò caſtigo corpus meum, vbi porto hoſtem meum in me; pugnanti contra me virtute gratiæ confortatus repugno pro me: ſed tunc hoſtis potentiam deſtruo, cùm caſtigans corpus meū infirmor in me, & quæ ſeq.]

CAPVT II.

Caro quatenus amanda, & nutrienda.

SECVNDO dico, veriſſimum eſſe illud Pauli pronuntiatum: neque nos carnem odimus noſtram, ſed carnis vitia, malaſq; illius concupiſcentias. Ideò nutrimus illam libenter, & neceſſario ſuſtentamus cibo, vt animæ famulari queat. Mortificamus tamen ieiunijs, vigilijs, flagellationibus, ne laſciuiat, petulantiorq; ac rebellis facta impediat ſpiritum, quē iuuare debuerat, atq; in ſempiternam mortē præcipitet. Exemplo ſit equus, quem amas, & nutris; ſed petulantem, & calcitrantem flagellas. Et quid dico equum? Accipe filium ſanè, vt dixit Apoſtolus, Nemo carnem ſuam odio habuit; ita de filio licet loqui, quem tamen non odit pater, ſi peccantem caſtigat. immò maximè diligit, odit autem illius peccatum. Sic enim ſcriptura loquitur Prou. 3. & Hebr. 12. Quem diligit Dominus, caſtigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quis enim filius, quem non corripit pater? & c. 13. Qui parcit virgæ, inquit ſapiens, odit filium: qui autem diligit illum, inſtanter erudit. Amat quippe filium, ſed malos illius odit mores. Maritum corripientem, & ſeueriùs caſtigantem litigioſam vxorem, quam diligit plurimùm, adfert s. Auguſt. in ſer. 6. de verbis Apoſtoli. Nam cùm citaſſet illud Apoſtoli Gal. 5. ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem. [Et ſi modò, inquit, rixa eſt in iſta domo; maritus litigans, non perniciem, ſed cōcordiam quærit vxoris. Abſit, vt ſpiritus concupiſcendo contra carnem oderit carnem. Vitia carnis odit.]

Mortificatio amor ſui.

Tertio dico amare nil aliud eſſe, quàm velle bonum: et odiſſe nil aliud quam velle, et deſiderare malum. Vnde s. Aug. in libro de moribus Eccleſiæ catholicæ c. 26. optimè deduxit, fieri non poſſe, vt qui Deum diligit, ſeipſum non diligat. [Si quidem ille ſe ſatis diligit, qui ſeduló agit, vt ſummo, et vero perfruatur bono, quod eſt Deus.] Atq; hinc addit ortum habuiſſe alterum charitatis præceptum. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. [Non diligis autem illū, ſicut teipſum; ſi non ad id bonum, ad quod ipſe tendis, & illum adducis.] Et lib. 14. de Trinit. c. 14. [Quoniam qui odit aliquem nocere illi ſtudet; non immeritò, & mens hominis, quando ſibi nocet, odiſſe ſe dicitur. Neſciens enim ſibi vult malè, dū nō putat ſibi obeſſe quod vult, ſed tamē ſibi malè vult, quādo id vult, quod obſit ſibi.] Iam vero, qui corpus, maloſq; illius affectus mortificat, maximum illi bonum procurat, quietem, & gloriam ſempiternam: verè igitur amat corpus, & carnem ſuam. Contra qui indulget, & permittit illi omnia, malorū omnium maximum illi procurat, æternos inferni cruciatus: odit igitur, & non diligit: pſ. 10. Qui diligit, iniquitatem, odit animam ſuam.

Anima cur corpori iuncta.

S. Greg. Nazian. in apolog. cur in Pontum fugerit &c. duplicem adfert cauſam, cur anima corpori adſtricta fuerit. Alteram, vt per certamen colluctationēq; cum rebus inferioribus ad ſupernæ gloriæ hæreditatem perueniat, rebus fluxis, velut aurum igne probata. Alteram, vt deteriorem quoq; partem ad ſe trahat, & in ſublime collocet. Vt quod animæ Deus eſt, hoc ſit corpori anima. Ita planè demonſtratur, eos, qui ſeipſos mortificāt, magis omnino ſeſe, ac carnem ſuam amare, quā peccatores: quod egregiè tractat s. Thomas in ſecunda ſecundæ q. 25. art. 5. & 7. quoniam & animæ, & corpori maximum procu-

procurant bonum, sempiternam fęlicitatem. Sint duo ęgroti corpore, quorum alter comedat, quidquid illi libuerit, & bibat, quandocunq; voluerit, nec sanguinem velit mittere, nec amaram potionem sumere: alter contra nec edat, nec bibat, nisi quod, & quando pręscripserit medicus, etiam si maximè appetat, potionem sumat etsi amaram, & sanguinem mittat. Vtrum dixeris magis vitæ, & coporis sui amantem esse? Sic omnino habet in re, de qua nunc agimus. Audi Bernardum in ser. 4. de Cœna Domini; [Corpus nostrum à nobis est diligēdū, vt saluti eius est fragilitati naturaliter cōsulamus, vt spiritui ordinatè seruiat, suis motibus animæ rationi in nullo cōtradicat, vt in die resurrectionis gloria fœlici perēniter cū Domino viuat.] Et alio in loco cū sęculares homines cerneret mirari suos monachos, tam malè sua tractātes corpora, grauibusq; affligentes pœnitentijs quasi summo ea prosequerentur odio. [Immo vos, inquit ille, magis odistis corpora vestra, qui delicatè illa tractantes, ad æternos obligatis cruciatus. Isti amant potius, qui breuis temporis afflictione ęternam pręparant requie.] Et ser. 10. in ps. Qui habitat, grauiter in eos inuehitur, tractans illa psalmi verba; Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Tabernaculum enim nostrum, exponēs corpus nostrum, in quo militat anima nostra. [Si separaueris, inquit, pręciosum à vili, ait Dominus; hoc est si solerter discreueris inter exteriorem, interioremq; substantiam, vt non plus tabernaculo tuo timeas à flagello, quàm tibi ipsi à malo, tanquam os meum eris.] Et paulò post subiungit. [Nec sanè dixerim, vt vel ipsam odio habeas carnem tuam. Dilige eam tanquam tibi datam in adiutorium, & ad æternæ beatitudinis consortium præparatam. Cæterum sic amet anima carnem, vt non ipsa in carnem transisse putetur; dicaturq; ei à Domino, Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Diligat anima carnem suam, sed multò magis suam ipsius animam seruet. Amet Adam Euam suam; sed non sic amet, vt voci eius plus obediat, quàm diuinæ. Denique ne ipsi quidem expedit sic amari, vt cui interim caues à flagello paternę correptionis, thesaurizes iram æternæ damnationis.] Non est igitur amor, dare carni quidquid illa desiderat, sed sæpè amor est negare, & cōtrarium dare; sicut non est amor ęgroto dare cibum, aut potum noxium, quem petit, aut matrem dare pusioni cultrum, quem vellet. [Quod igitur (verbis vtar Sancti Augustini lib. 21. contra Faustum c. 5.) rationalis anima castigat corpus suum, & seruituti subijcit, ne immoderato appetitu terrenorum impediatur à perceptione sapientiæ; etiam sic, sic vtique diligit carnem suam, quam sibi ad obediendum legitimè subdit, atque ordinat.]

Quarto dico hanc fuisse apertam Christi sententiam Io: 12. cum dixit, Qui amat animam suam, perdet eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Quo loco s. Aug. tr. 51. [Magna, inquit, & mira sententia, quemadmodum sit hominis in vitam suam amor, vt pereat; odium, ne pereat. Si malè amaueris, tunc odisti: si benè oderis, tunc amasti. Fœlices, qui oderunt custodiendo, ne perdant amando. Fœlices inquam, qui castigando custodiunt, ne perdant indulgendo.] [Quomodo igitur inquit s. Bern. in eodem ser. 10. mox citato, dicunt nobis carnales homines: Crudelis est vita vestra; non parcitis carni vestrę. Esto; non parcimus semini, sed in terrā proijcimus. An nō melius est illi renouari, & multiplicari in agro, quā in horreo putrefieri?] Et addit; [Simus nos crudeles interim nō parcēdo: at vos planè parcendo, crudeliores. Siquidē, & nūc caro nostra requiescit in spe. Videritis vos ipsi, quid ignominiæ, interim vestra sustineat, quid miseriæ eā maneat in futurū.] Nos enim dum carnem nostrā mortificamus, speramus nos gloriosam illam aliquando recepturos. Sicut ille, qui semen in terram proijcit, vt mortificetur, & putrescat in terra, sperat se illud cum magno fructu non multò post recepturum in messe. Quo argumenti genere Christum item Dominum scimus aliquando vsum Io: 12. cum dixit, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert. Itaq; benè ratiocinatur s. Chrys. h. 13. in Epistolam ad Rom. cum ait; [Quemadmodum Deus tum non sustinet supplitio te tradere, cum spiritum suum in te lucere videt; Sic extinctum vbi viderit spiritum, te non recipit. Ne igitur corpus tuum nunc viuere sinas, vt tum viuat. Fac, illud vt moriatur, vt ne moriatur. Nam si viuum manserit, nequaquam viuet. Sin autem mortuum fuerit, tum denique viuet.]

Amoris Latitudo.

Quinto dico, amorem, sicut & alia pleraq; latitudinem habere quandam; posseq; rem vnam diligi, & aliam magis diligi: Quippe & in bene ordinata charitate plures agnoscuntur gradus, quorū supremus est dilectio Dei. Non ergò propterea non ametur res quæpiam, quod alia magis amatur quam illa: & propter hanc conseruādam, quæ magis amatur, illa interdum contemnatur, vel abijciatur, quæ minus amatur. Amat enim mercator suas merces, & auarus pecunias; & vterq; tamen magis amat vitam suam; & alter in tempestate proijcit merces in mare, alter pecuniam dat, vt emat sibi panem, & alia ad vitam

tam

tam conseruandam necessaria. Amat omnis homo manum suam, & pedem, velut corporis sui partes, quas tamen si opus sit, abscindi sibi patitur, vt totius incolumitati consulat, quam magis, quàm partes illas, amat. Ad hunc sanè modum ratiocinantem audies S. Augustinum in lib. de Doctrina Christiana c. 25. [Quod diligat, inquit, homo corpus suum, idq; saluum esse, atque integrum velit, manifestum est. Sed aliquid ampliùs diligere aliquis potest, quam salutem, atq; integritatem corporis sui. Nam multi & dolores, & amissiones nonnullorum membrorum voluntarias suscepisse inueniuntur. Sed vt alia, quæ amplius diligebant, saltem consequerentur. Non ergo propterea quisq; dicendus est non diligere salutem, atq; incolumitatem corporis sui, quia aliquid amplius diligit. Nam & auarus, quamuis pecuniam diligat, tamen emit sibi panem: quod cùm facit, dat pecuniam, quam multum amat, & augere desiderat. Sed pluris æstimat salutem corporis sui, quæ illo pane fulcitur.] Non ideò igitur mortificat homo carnem suam, quòd eam non amet: sed quia magis amat animam, & vitam æternam, salutemq; & animæ, & carnis suæ. Quam sine hac mortificatione intelligit se consequi non posse. Quod Paulus monuit Rom. 8. Si secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Et ad Galat. 5. cùm opera carnis commemorasset, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. subiungit, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

Mortificatio moralis. Sexto dico, Non solùm homini propter æternam salutem, & vt secundùm Dei spiritũ, & Christi doctrinam viuat; sed etiam vt homo est, & ex recta ratione debet viuere, necessariam mortificationem esse, ne animalē prorsus, ac bestialem viuat vitam. Huc enim vniuersa spectat Philosophorum doctrina de domandis affectibus; vt homo scilicet iuxta rectam rationem viuat, non vt bestia regatur sensui; sicut in ps. 48. dicitur. Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Vt iam non insipienter egisse Diogenes videatur, cùm in ipso meridie accensa lucerna hominem quæritaret in foro. At non ne forum hominibus plenum est? Belluæ, inquit, non homines, sunt: nam belluarum, non hominis, vitam viuunt, dum non rationem, sed carnis, & sensus ductum sequuntur. Ideò Sanctus monebat Ambrosius in ser. 25. feria 4. cinerum. [Caro velut ancilla gubernetur, & anima tãquam legitima domina præferatur.] [Dominam enim ancillari, (inquit S. Bern. in libro meditationum c. 3.) & ancillam dominari, magna abusio est.] An non indignam rem, & monstrosam iudicares, si bestiam videres in foro ducentem hominem quempiam cum capistro, & freno in ore, quòcumque illa vellet? nam contra fieri oporteret, vt bestiã homo traheret. Et quam multi quæso homines capistro, & fræno bestialium suarum appetitionũ trahuntur? Hoc perinde scripsit esse s. August. ac si quis inuersis pedibus incederet, capite inquam in terram depresso, pedibusq; leuatis in aera, quod nonnulli interdum per iocum faciunt. Sic enim isti rationẽ hominis caput, in terram abijciunt, & carnẽ, sensualesq; affectus erigunt, ac velut caput statuunt. [Cùm anima (inquit, Aug. ser. 50. ad fratres in Eremo) in corpore suo caput esse debeat, quicumque carnem in delitijs, atq; voluptatibus nimium erigit, nutrit, fouet, & palpat, animam verò despicit, & contemnit, pedes leuat in alto, & caput imprimit in profundo. Et qualis est oculis hominum, qui inuersis pedibus ambulare videtur, talis est oculis angelorum, cui caro propria dominatur.] Et s. Basil. h. de legendis libris gentiliũ, & h. de temperantia, & incontinentia; Meminit Pythagoræ dicti, qui videns quẽdam cibis lautè se saginantem; [Heus, inquit, miser, non desinis continuò duriorem tibi carcerem præparare?] Ideò Plato dicitur, cognito corporis nocumento, Academiam in loco pestilenti elegisse, vt nimiam corporis prosperitatem veluti vitem palmite luxuriãtem amputaret. Denique Seneca lib. 4. c. 10. [Maior, ait, sum, & ad maiora genitus, quam vt sim mancipium mei corporis.] Præclara omninò, & Christiano digna sententia.

CAPVT III.

Carnem esse maximum inimicum nostrum.

Caro spiritus remora. SEPTIMO dico, carnem, & corpus esse maximum inimicum nostrum, à quo magis, quam ab vllo alio, cauere debemus. Caro enim non solùm est veluti remora spiritus, quæ currentem ad æternam, & veram fœlicitatem remoratur; vt præclarè dixit s. Nazian. in carmine, cui titulus est, Præcepta ad Virgines.

Nec vitæ ipsa tuæ iacias Enchencida carnem,
Quæ velut insecta properantem compede puppim
Detinet, & tantam cogit subsistere molem.

Caro domesticus Hostis. Verum etiam extremam nobis perniciem, & mortem machinatur. Si quis tibi diceret, te Domi habere hominem, qui mortem tibi meditatur; quid diceres? Et si adderet; quanuis ipse de sua sit certus morte, nil tamen eum curare, modò tibi adferat mortem: quanto quæso in eum exardesceres odio? Domesticus hic proditor est caro nostra, quæ illicitis appetitionibus suis mortem nobis sempiternam procu-

procurat, etiam si seipsam quoq; simul perdendam esse sciat. Hunc nos proditorem velut amicũ nutrimus, ac delitiose fouemus. Porrò cum eo coniungit se diabolus hostis noster extraneus, iunctisq; viribus ambo nos infectantur. Itaq; carnem nostram verè dixeris esse bestiam illam, quam Io: vidit Apoc. 13. ascendentem de mari, & erant illi capita septem (Inclinat enim, & vrget ad septem peccata mortalia, quæ innumerabilium aliorum sunt capita.) Et Draco dedit ei potestatem, & posuit super capita eius diademata. s. Bern. in libro meditationum c. 15. [Diabolus, inquit, ad subuersionem nostram plus cõfidit in adiutorio carnis, quoniam magis nocet domesticus hostis. Illa vero cum isto fœdus inijt, quia de peccato nata, & in peccatis nutrita. Hanc ob causam Sancti omnes tanto eam prosecuti sunt odio; tamq; seuerè tractarunt corpora sua. Monachum quemdam scribit Palladius accepta ingenti sporta solitum fuisse portare ex vno in alium locum terram, atq; interrogatum quid ageret, respondisse, Vexo, vexantem me. Idem legitur de Machario. Et Dorotheus in simili causa respondit, Ita tracto, quia ipse me interficit. De Hilarione scribit s. Hier. eum, cùm carnis sentiret stimulos, sic suum allocutum fuisse corpus. Ego aselle faciam, vt non calcitres, nec te hordeo alam, sed paleis, fame te conficiam, & siti, graui onerabo pondere, per æstus indagabo, & frigora, vt cibum potiùs, quam lasciuiam cogites. Ægidius, vt est in chronicis ordinis s. Francisci par. 1. lib. 7. cap. 7. a quopiam interrogatus remedium contra carnis tentationes; Quid tu, inquit, faceres, si canis ad te veniret, & morderet? Respondit ille, lapide, aut baculo cum á me reppellerẽ: Hoc ipsum, inquit Ægidius, cum carne tua facito, & fugiet tentatio. Et vniuersè s. Chrys. in ser. contra concubinarios, to 5. de sui temporis monachorum pœnitentijs ad estinguendam libidinem carnis, ita loquitur: [Audimus & hoc nostro sæculo, quod nonnulli ferro totum corpus obligantes, & sacco vestientes, & ad vertices montium currentes, & continuis vigilijs, ac inedia summa viuentes, & omnem disciplinæ seueritatem ostendentes, ab omnibus mulieribus segregati, ascendere in domunculam, & tugurium, vt hac ratione seipsos castigantes concupiscentiæ furorem comprimant.] Dicamus & nos cum s. Bernardo; [Exurgat Deus, cadat armatus iste, cadat, & conteratur inimicus homo, contemptor Dei amator sui, amicus mundi, seruus Diaboli. Certè si rectè sentis, dices mecum, Reus est mortis, crucifigatur, crucifigatur.] Præclarè verò argumentatur s. Chrys. h. 25. operis imperfecti in Matthæum propterea datum nobis fuisse corpus caducum, breuiq; moriturum tempore, vt illi minus parcamus, atq; illo velut cõducto equo ad æternitatem nobis comparandam abutamur. [Caro, inquit, data est animæ ad tentationem, & quasi domestica, & naturalis inimica copulata est. Dum expugnatur a carne, nec vincit, nec coronatur à Deo. Quis ergo sapiens non intelligit, quia occisio corporis optanda est magis, quã timenda? Ideo tibi corruptibilis natura creata est, & deponendi corporis tempus numeratum; vt morituro corpori tuo non parcas: sed commendato perituro compares tibi vitam mansuram. Si mutuo accipias equum, non ne assiduè onerarís opus tuum in eum? Etiam tu in corpore corruptibili natus, quare non ad vtilitatem animæ tuæ veteris temporali corpore tuo, sciẽs quia post modicum tempus tollendum est a te, quia non est tuum?

Corpus cur mortale homini.

CAPVT IV.

De carnis mortificatione rursum.

Mortificatio necessaria.

HOc nimirum est illud Christi Domini, qui vult venire post me, abneget semetipsũ, & tollat crucem suam, & sequatur me. En colligit milites: sed strenuos, & fortes solos admittit, timidosq; repellit, ac delicatos. Sic enim Gedeoni præceptum fuit Iud. 7. qui formidolosus est, & timidus, reuertatur. Et antea Moysi præceptũ fuerat Deut. 20. Qui est formidolosus, & corde pauido, vadat, & reuertatur in domum suam, ne pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. Non enim concupiscit Dominus multitudinem filiorum infidelium, & inutilium, Ecclesiastici 15. Nec in pluribus eorũ beneplacitum est Deo; 1. Cor. 10. Meliorq; est vnus timens Deum, quam mille filij impij, Ecclesiastici 16. In trecentis enim dedit Deus Gedeoni victoriam. At quomodo? terrea scilicet vasa rumpendo, quæ manibus ipsi gestabant. Tunc enim apparuit ignis inclusus vasis, territiq; Madianitæ fugerunt, ingentẽ arbitrati exercitum esse. Non est satis personare tuba, & adhortari verbis; sed fictilia rumpenda sunt vasa, & mortificanda corpora nostra; tuncq; splendebit lux nostra, & bonum virtutis exemplum, quod imitentur cæteri, atq; vincemus alios, si nos ipsos prius vicerimus; quod monuit s. Ambr. in ser. 36. feria 5. post primam Dom. quadrag. [Prius, inquiens, homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprij tui hostes, qui quotidie te oppugnant.]

Hoc est illud Pauli 2. Cor. 4. semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes. Et illud Iob 7. Militia est vita hominis super terram; quia caro concupiscit ad-

uerius spiritum, & spiritus aduersus carnem, Gal. 5. Atque hæc est maxima Christiani hominis fortitudo, vt se ipsum vincat. Ita s. Greg. lib. 7. mor. c. 8. [Iustorum, ait, fortitudo est carnem vincere, proprijs voluptatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, huiusmodi aspera pro æterno præmio amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis malum in corde superare.] Et s. Ambr. in 1. libro offic. cap. 36. [Re vera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione.] Quanquam hæc non solùm de carnis victoria dicuntur, sed de omnium etiam animi perturbationū victoria. Sicut & illud Prou. 16. Qui dominatur animo suo, fortior est expugnatore vrbiū. Sed & de expugnatore corporis s. Ambr. lib. 1. de Abel, & Cain c. 6. [Imperitare, dixit, corpori, & sensibus eius, & voluptatibus, votiq; modum tenere, præstantiùs æstimatur, quam regere populos, vel præesse vrbibus.] Et ser. 14. in psalmum 118. [Quicumque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam permiserit, is benè regia quadā potestate se cohibens, rex dicitur, quod regere se nouerit.] Et in libro de Ioseph, eum ostendit fortiorem fuisse, quādo se ipsum rexit, impudicæ mulieris importunam tentationem superando, quam Ægyptum totam regendo. Et in Apologia Dauid prima cap. 4. & secunda c. 3. Samsonem vituperat plurimùm, quòd leonem quidem suffocauit, sed amore fœminæ captus succubuit. [Validissimus, inquit omnium Sampson Leonem suis manibus strangulauit; sed vtinā amorem suū suffocare potuisset. Messes incēdit Allophylorum, & ipse mulieris vnius arsit igniculo.] Ac rursum in posteriore loco; [Sampson validus, & fortis leonem suffocauit; sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit hostium; sed suarum non soluit nexus cupiditatum. Messes incendit alienas, et vnius ipse mulieris accensus igniculo messem suæ virtutis amisit.] Contra verò in c. 7. prioris libri, magnopere laudat factum illud Dauidis; qui sitiens noluit bibere aquam de cisterna Bethlehem, sed libauit eā Domino sacrificium pietatis. [Vicit enim naturam, cum sitiens non biberet; & exemplum de se præbuit, quo omnis exercitus tolerare sitim disceret.] Eiusdem Dauidis illud quoque iure optimo commendat s. Chrys. h. 2. de Dauid, & Saule tom. 1. gloriosoremq; illum ostendit fuisse, quando se ipsum vicit non occidendo Saulem in spelunca, quam prosternendo Philistæum Goliath. [Non enim tam claros (inquit ille h. 6. ad populum) facit reges hostes vincere, quam animum, & iram superare. illic enim armorum, & militum opus geritur; hic verò sui solius trophæum, & habent neminē, qui secū sapientiæ gloriam partiatur.] Sed hoc iam ad animæ perturbationes pertinet. De carne lo: Cassianus collat. 15. Abbatis Nestorotis c. 8. & 10. non dubitauit affirmare, præstabilius hoc esse, quàm Dæmonibus imperare, corporumq; morbos curare. [Maius, inquit, miraculum est de propria carne fomitem luxuriæ eradicasse, quam expellere immundos spiritus de corporibus alienis. Et magnificentius signum est virtute patientiæ truculentos motus iracundię cohibere, quam aereis principibus imperare: plusq; est exclusisse edacissimos de corde proprio tristitiæ morbos, quam valetudines alterius, febresq; corporeas expulisse.]

Perturbationes vincere.

Octauò dico maximā omnino esse iram, & punitionem Dei, quando aliquem deserit, in manibus, & potestate carnis, & sensus, suarumq; perturbationum. Vnde in ps. 80. dicitur; Non audiuit Populus vocem meam, & Israel non intendit mihi: & dimisi eos in desideria cordis sui; ibunt in adinuentionibus suis. Hanc Paulus ad Rom. 1. fuisse scribit pœnam a Deo philosophis datam, qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorū, in immunditiam, in passiones ignominiæ repletos omni iniquitate, & cætera, quę ibi Apostolus commemorat. Et vide quid s. Ambr. scripserit in 3. libro de virgin. [Qui dominari nescit cupiditatibus; is velut equus raptatur indomitus, voluitur, obteritur, laniatur, affligitur.] Quam ob causam magnopere orat Ecclesiasticus Deum c. 23. ne tam seuerè puniatur. Aufer a me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne appræhendant me: & animæ irreuerenti, & infrunitæ ne tradas me. Et sapienter consulit c. 18. Post concupiscentias tuas non eas, & a voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Itaque hanc sancti Patres asserunt esse maximam Dei punitionem. Si tradat te appetitionibus tuis, teq; illas sectari permittat. Sicut quando medicus ægrotum deserit, permittitq; dari illi quidquid ille petierit, dicimus actum esse de illius salute. Ierem. 51. verba sunt ipsius cœlestis medici. Curauimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam. Et Is. 54. Iuraui vt non irascar tibi, & non increpem te. Ægrotus, qui malè habet, quid solet desiderare, & petere, nisi quod saluti suæ noxium est? Et quod gustatum adfert mortem: ita & qui appetitionibus suis traditus est.

Immortificationis malum.

CAPVT

C A P V T V.

Mortificationem moderatam esse debere.

NONO tamen quoniam carnem suam nemo odio habet, sed nutrit, & fouet eam; vltrò concedam, eam moderatè castigãdam esse, non occidendam, ac perdendam, sed prudenter, ac discretè subiugandam. Copiosè de hoc s. Basilius disseruit in constit. monast. c. 5. Cauendum enim, (vt sapienter monuit s. Bernard. in ser. de septem gradibus confess.) ne dum hostem subigere quærimus, ciuem occidamus. [Caro namq; vt habet s. Greg. Papa 19. in Ezechielem, nobis aliquando in bono opere adiutrix est, aliquando seductrix in malum. Si ei plusquam debemus tribuimus, hostem nutrimus; si necessitati eius, quæ debemus non reddimus, ciuem necamus.] Et Orig. h. 15. in Iosue. [Carnis, inquit lasciuia, & petulantia, equus petulans, qui ieiunijs, vigilijs, & omni afflictione subneruari debet. Subneruari, inquã, nõ interfici.] Ideò s. Hier. in Ep. ad Heliod. c. 7. hoc nomine laudat Nepotianũ, quod ieiunia in aurigę modum pro lassitudine, & viribus corporis attemperasset. Prudens quippe auriga habita virũ ratione, Equos largiùs, aut parciùs nutrit. Frequens fuit Patribus hoc aurigæ exemplum. Nam s. item Greg. Nyssenus in libro de Virginitate c. 22. [Hoc, inquit, est perfectissimum continentiæ propositum, vt non ad corporis afflictionem, sed ad commodas animi functiones spectet. Exemplo aurigæ, qui equos non consentientes ita regit, vt celerem retineat, tardum incitet.] Sic enim nutrienda quidem est caro, & sustentanda, vt spiritum adiuuet; non impediat, aut nimium infirma, aut plus æquo petulans. s. August. in 2. libro de Genesi contra Manichæos cap. 11. Exemplo vtitur fœminę, quam à Deo in adiutorium viri creatam, vt dictum est cap. 4. subesse illi oportet, non præesse. At si adiuuare spiritum, atque cum eo simul laborare, & operari caro debet, nutriri eam, & sustentari necesse est. Moderatè tamen nutriatur, ne impinguata calcitret, & resistat spiritui, aut etiam prorsus impediat. [Dum enim vltra modum caro affligitur, inquit s. Greg. Papa lib. 3. in primum regum c. 4. conferre opem spiritui refecta non sufficit. Et si dignè non affligitur; dum superbit, velut libera, seruire menti indomita dedignatur.] Et S. Chrys. libro 6. de Sacerdotio. [Contento studio ieiunare, humi decubare, aduigilare, illoto esse corpore, multũ desudare, & cętera id genus, quæ monachi ad durandum, affligendumq; corpus exercenda proponunt, statim omnia depereunt, nisi corpus sufferendis afflictionibus illis par fuerit.] Quod s. Hieronymus quoque confirmat in ep. ad Nepotianum, in senibus affirmans solam sapientiam crescere; hæc autem omnia, quæ per corpus exercentur, corporis viribus deficientibus simul deficere, fractoq; corpore minora fieri. Quapropter s. Aug. in ser. 28. ad fratres in Eremo, cùm ordinem charitatis posuisset, vt primùm diligatur super omnia Deus; Deinde anima, tertio loco corpus; [Moneo, inquit, & præcipio, vt tantùm carnem dometis, quantùm natura portare potest.] Ideòq; senibus, ne nimium affligendo potiùs Deum offendant, quàm placeant, in Christi nomine præcipit, vt saltem diebus dominicis, & solemnibus vinum, vel ceruisiam bibant. Vniuersè autem is continentiæ modus tenendus erit, quem ponit s. Basilius in or. de virtute, & vitio; vt neque delitijs diffluat corpus, neque maceratione nimia atteratur. Atq; in libro de vera virginitate argumẽtatur ex illis Pauli verbis; Castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo. Eatenus enim castigandum est, vt in seruitutem redigatur, & subiectum obediat, & seruiat. [Neque enim, inquit, abstinere à voluptatibus gulæ per se expetendum est, sed quia ad virtutis acquisitionẽ confert.] Pleriq; verò obseruant illa verba Rom. 13. Carnis curam ne feceritis in desiderijs suis. Quibus similia sunt illa; Debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus. Sicut enim in vno loco, non absolutè dixit, Carnis curam ne feceritis; sed adiunxit, in desiderijs suis: ita in altero non dixit, nos debitores non esse carni, sed addidit, Vt secundùm carnem viuamus, eiusq; concupiscentias sectemur. Alioqui & illius curam habere debemus, vt sustẽtetur, & illi debitores necessariæ huius sustentationis sumus. s. Basilius eodem loco. [Carnis curam ne feceritis, non absolutè, sed in desiderijs suis.] Et Orig. lib. 6. in ep. ad Rom. [Carnis, inquit, curam ne feceritis in desiderijs, & concupiscentijs:] Non vtique negans carnis curam habendam in necessarijs, sed in concupiscentijs. Et Theodor. in illum ipsum locum; [Non prohibuit quo minùs cura geratur; sed delitias, & intemperantiam expulit.] Et s. Chrys. h. 14. in eandem epistolam, tractans illa verba, Debitores sumus non carni &c. [Educare, inquit, illam, fouere, reficere, curare laborantem, induere, & infinita alia illi suppeditare debemus. Nec illum existimes huiusmodi ministerium tollere per hæc verba. Sed illud interpretatur, dicens, vt secundùm carnem viuamus. Illud, inquit, studium tollo, quod ad peccatum ducit. Id quod & progressus declarauit. Nam cùm dixisset, Curam carnis ne feceritis, addidit in desiderijs suis. Debemus enim illam curare: absit tamen, vt secundùm carnem viuamus,

hoc eſt, ne ad illam deferamus vitæ noſtræ dominium. Illam enim neceſſe eſt ſequi, non præire, neque illam oportet vitæ noſtræ normam dare, immò ſpiritus leges accipere.] Vnde poſt exponens illa verba. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei; [Non dixit, inquit, Qui ſpiritu Dei viuunt; ſed Qui ſpiritu Dei aguntur, oſtendens, quod ſic vult illum vitæ noſtræ Dominum eſſe, vt gubernatorē nauigij, aut aurigam currus equorum.] Et h. 20. expendit illa verba; Exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem. [Cùm enim hoſtiā dixiſſet, ne quis putaret, quòd præcipiat mactari corpora, ſtatim ſubiungit, viuentem.] Et h. 24. in ea verba: Et carnis curam ne feceritis in deſiderijs ſuis. [Quemadmodum ait, non bibere, ſed inebriari; non nubere, ſed laſciuire: ita neque carnis curam agere ſimpliciter prohibuit, ſed (in deſiderijs) addidit; quale eſt dum neceſſarius vſus exceditur. Alioqui, quod curam illius agere præcipiat etiam, audi quid Timotheo ſcribat; Modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & crebras infirmitates tuas. Ita & hic curam illius habet quidem, ſed ad ſanitatem, non ad laſciuiam. Neque enim ea cura demum fuerit carnis cura, ſi quando flammam accenderis, caminum grauem, & intolerabilem feceris.] Et ſer. cui titulus eſt, Carnis concupiſcentias ne ſectemur to. 5. citans Pauli verba, Carnis curā ne feceritis in deſiderijs ſuis; [Vt inquit nec potum vetuit, ſed ebrietatem interdixit; nec nuptias reſpuit, ſed incontinentiam improbauit; ita & carnis habendam eſſe rationem non negat; ſed prodeuntes ex ea cupiditates, ideſt neceſſitatis exceſſum interp. lat.] Et iterum. [Carnis curam habendam eſſe Paulus affirmat; Vtere modico vino propter ſtomachum &c. Ita hoc loco carni ad ſanitatem vult, non ad luxum, & intemperantiam prouideri. Aliter enim nec dici prouidentia poſſet, ſi per eam aut flammam ſuccenderes, aut ignis caminum tibi redderes grauiorē.] S. Greg. verò Papa h 7. in Ezech. per quàm accommodatè adfert illud Leu. 1. Turtur immoletur retorto ad collum capite. [Ita enim, inquit, adhæreat collo, vt non penitus abrumpatur, & animus retorqueatur ad virtutes, nec caput penitus abſcindatur. Quia mens a carnali delectatione, non à carnis cura neceſſaria, incidenda eſt. Carnis curam ne feceritis in deſiderijs ſuis, ait Apoſtolus. Quæ ergò in deſiderijs fieri prohibetur, in neceſſitate conceditur.] S. Bern. etiam in ep. de vita ſolitaria, ad fratres de monte Dei, adfert illud 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt. [Affligēdū, inquit, eſt corpus, ſed non conterendum. Nā corporalis exercitatio ad modicum valet, & pietas ad omnia vtilis eſt. Propter quod, & ad modicum, hoc eſt non in concupiſcentijs, ſed tamen cura carnis agenda eſt.] Quare in libro de modo benè viuendi c. 24. de cibo ita præſcripſit. [Non debemus comedere, vt venter impleatur, ſed vt corpus ſuſtentetur. Vbi venter eſt cibis repletus, ibi eſt ignis luxuriæ ſuccenſus.] Et rurſum in ep. mox citata. [Duriùs tractandum eſt corpus, ne rebellet, & inſoleſcat: ſic tamen, vt ſeruire ſufficiat; quia ad ſeruiendum ſpiritui datum eſt. Nec ſic habendum eſt, tanquam propter illud viuamus, ſed tanquam ſine quo viuere non poſſumus. Fœdus enim, quod habemus cum corpore, non quandocumque volumus, poſſumus abrumpere, ſed legitimam eius reſolutionem patiēter nos expectare oportet, & interim quæ legitimi fœderis ſunt obſeruare. Sic ergò nobis eſt cum eo conuiuendū, vel conueniendum, quaſi non diu nobis ſit cum eo commorandum, ſicq; vt ſi aliter euenerit, non vrgeamur ad exeundum.] Beatus Macharius, vt eſt apud Caſſianum in libro de ſpiritu gaſtrimargiæ c. 41. Ita inquiebat monachum debere ieiunijs operam dare, vt centum annis in corpore cōmoraturum; ita verò motus animi refrænare, tanquam quotidiè moriturum: hoc eſt corporis caſtigationem moderatam eſſe oportere, perturbationum autem animi mortificationem quàm maximam.

CAPVT VI.

Mortificatio occulta ſit, & à ſeniore permiſſa.

DECIMO dico; duas huic diſcretioni, ſeu moderationi addendas eſſe conditiones mortificationis carnis noſtræ, quas notat S. Ber. in ſer. de ſeptem gradibus confeſs. Altera eſt, vt ſit occulta; Ne intentionem tuā in vilis gloriç breuitate recōdas. [Nihil. n. infœlicius, quam hic carnem macerare ieiunijs, vigilijs affligere, & hic accipere gloriam, illic gehennam.] Altera; vt ſit licentioſa, hoc eſt cum ſuperioris patris licentia, & approbatione facta. [Quia quidquid fit cum Paſtoris licentia gratioſius eſt in conſpectu Dei, & illā hoſtiam ſingulariter accipit Altiſsimus, quæ nō eſt de propriæ ſententia voluntatis, ſed de prçcipientis offertur imperio.] [Deinde (vt idem habet in ſer. de Sancto Andrea Apoſtolo) quia, quod ſine licentia fit, vanæ gloriæ deputabitur, non mercedi.] Vnde & in libro de natura, & dignitate amoris diuini c. 3. [A ſe ipſo, inquit, in ſe ipſum rigida debet eſſe cenſura, & diſtricta ſeueritas; ad regentem autem lenis, & obediens in omnibus humilitas. Si alterum deſit, vel non ſpero perſeuerantiam, vel timeo ruinam.] S. Baſilius in regulis breuior. 138. Cum quæſiſſet, Num in

Mortificatio ſit occulta, & cum licentia.

fratrum

fratrũ familia permitti debeat, vt quis plusquam cæteri, ieiunet, aut vigilet ex propria ipsius voluntate. [Quidquid, inquit, ex propria voluntate fit, cum facientis proprium sit, alienum est à cultu pietatis. Deinde quod in rebus etiam bonis velis excellere, contentionis vitium est, quod ex appetitione nascitur inanis gloriæ. Quòd si is acriore ieiunio, aut vigilia egere se putat, rationem ijs aperiat, qui communis disciplinæ curam habent, & quod illi statuerint, obseruet: Nam illius necessitati melius fortasse alio modo consuletur.] Denique s. Ambr. lib. 3. de Virginibus ex poetarum fabulis Icari volatum profert, vt iuniores ostendat seniorum consilio, & prudentia regi oportere. [Icari volatus, inquit, significat prudentium maturitati tutos volatus esse per sæculum: iuuenilem verò leuitatem obnoxiam cupiditatibus mũdi, refluentibus pennis, & per obliuia veritatis membrorum compage resoluta, maiore pernicie in terram relabi.]

CAPVT VII.

Mortificatio coniunctam habeat orationem.

VNDECIMO ac postremò dico, Mortificationem hanc non futurã illi difficilem, neque visuram duram, qui amore virtutis, cælestisq; gloriæ incensus fuerit; & aliquem spiritualium rerum sensum habuerit. Est enim verissimum illud s. Gregorij Papæ dictum libro 5. in primum regum c. 4. [Potenter corpus extenuat, qui amore cœlestium cor inflãmat, quia dum spiritualia fortiter diligit, desideria carnis valenter premit.] Propterea adsit & orationis studium. Nam cant. 4. dicebat sponsus, Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Myrrha enim mortificationem designat, quam thus orationis comitari oportet. Hæc duo coniungi semper debent, mortificatio, & oratio. [Ad montem myrrhæ, ait Gregorius, & ad collem thuris sponsus vadit, quia eos familiariter visitat, quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere, & per mundas, & humiles orationes suauiter redolere perspicit.] Hæ sunt duæ alæ, quibus volabant Seraphin, quæ Isaias vidit c. 6. Scio Sanctum Bernardum in ser. 3. de verbis Isaiæ, duas alas interpretatum fuisse cognitionem, & deuotionem. Sed liceat nunc, & nobis mortificationem, & orationẽ accipere. Vna ala nõ sufficit ad volãdum. [Ruit enim citiùs, ait Ber. Qui vna tantum ala volare contendit; si præter mortificationis alam, accedat & orationis ala, volabit tutius.] In templo quoque à Salomone ædificato raciocinatur s. Aug. in ser. 255. de tempore duo legimus altaria cõstituta vnũ foris,

Mortificatio, & oratio.

alterum intus. In illo animalium cædebatur sacrificium, In hoc Thimiamatis offerebatur incensum. In nobis item duo sunt altaria constituta, corporis scilicet, & cordis, seu animæ nostræ. In priore carnis mortificatio immolatur, & carnis cæditur sacrificiũ. In posteriore orationis adoletur Thimiama suauissimi odoris Domino. Et s. Bern. tractãs illa verba cant. 3. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus mirrhæ, & thuris? duo hæc myrrham, & thus, mortificationem, & orationem vult semper esse cõiuncta, vt eleuemur ad Deum, atq; in altum perfectionis sublimemur. Alioqui vna sine altera superbum facit.

CAPVT VIII.

Quomodo spiritus promptus, & caro infirma.

SANE' Christus Dominus profecturus ad mortem, in oratione, quam habuit ad Patrem; Spiritus dixit promptus est, caro autem infirma. [Antequam iret ad crucem, ait Origenes h. 1. in ps. 37. & crucifigeret carnem, & emori eam faceret, antequam perfectè mortificaretur, dixit infirmari carnẽ suam, & spiritum promptum esse. Cùm verò Cruci eã tradit, & perfecta morte consumat; tũc iam non promptum, sed in manibus Patris spiritũ positum esse testatur. Quod nostris, inquit, eruditionibus præbet exemplum.] Hoc enim mortificatione assequimur. Namq; s. Bern. etiam in ser. in feria 4. hebdomadæ pœnosæ, adferens illud Io: 5. Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam; hoc ipsum in nobis mortificationem asserit operari. [Grabatum enim nostrum corpus est, in quo prius languidi iacebamus, seruientes desiderijs, & concupiscentijs nostris. Nunc portamus illud, cum spiritui obedire cogimus. Ambulamus tamen, non currimus, quia corpus, quod corrumpitur aggrauat animam.] Atq; hoc in sermone de quatuor modis orandi, certum affirmat esse spiritualis curationis argumentum, quæ tota Deo tribuenda fit. Nam cum dixisset Christus Iudæis paralyticum curaturus; Vt autẽ sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimmittendi peccata, dixit paralytico, Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. [Si ergo, inquit Ber. surgis desiderio supernorum, si grabatum tollis, & corpus à terrenis eleuas voluptatibus, vt iam non feratur anima concupiscentijs eius, sed magis ea regat illud, & ferat quo non vult desiderio, & proposito proficiendi; curatum te esse non dubites: quia nec ambulare feruore conuersationis cum peccatorum graui mole possibile est.] Sed & addit s. Hier. in Com. ad caput 6. Epistolę ad Galatas; [For-

„ tè non solum Paulus, qui in plagis supra modum, in carceribus frequenter, ter virgis cæsus, semel lapidatus: verum & is, qui maceprat corpus suū, & subijcit seruituti, Stigmata Domini Iesu in corpore suo portat.] Et in Ep. de celebratione Paschæ (si modo est Hieronymi triduum Christi crucifixi, sepulti, & resuscitati, ità interpretatur; vt cux sit mortificatio membrorum in hac vita, vt destruatur corpus peccati: quod verò significat sepultura, & resurrectio, fide, & spe nitatur, quia præmium resurrectionis, & gloriæ expectamus. Ad extremū Origenes libro 9. Com. in Epistolam ad Rom. ad caput 12. [Qui mortificant, inquit, membra sua ab incentiuo libidinis, hi hostiam viuentem, Deo placētem, rationabilem offerūnt: & legem sacrificiorum, quæ in Leuitico lata est, secūdum spiritualem intelligentiam complent.] Et ad caput 14. exponens illud; Vt viuorum, & mortuorum dominetur. [Viuorum, inquit, qui resurrectionis eius exemplo nouā, & cœlestem in terris exigunt vitam. Mortuorum; qui mortificationem Christi in corpore suo circumferunt; & mortificant membra sua, quæ sunt super terram.] Et vt paucis multa complectar, adijciam verba Sancti Chrysostomi Com. in ps. 6. [Orationes, inquit, assiduas, Sanctorum consuetudinem, ieiunium commoderatum, victum tenuem, exercitia necessaria; ante omnia autem Dei timorem, futurum iudicium, supplicia intolerabilia, bonorum promissiones: per hæc omnia refrenanda est cupiditas rabie agitata, & sedandum mare commotum fluctibus.]

Ita quēadmodum dicitur in ps. 97. Psallemus Domino Deo in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ, hoc est duplici hac mortificatione carnis, & animæ affectuum. Tubæ namq; ductiles, quæ æreæ sunt, vt in Com. loquitur S. Aug. & tundendo producuntur, & vapulādo tribulationē illi, nobis carnis mortificationem significāt; nam & caro castigatione tunditur. Tribulatio, seu castigatio tunsio, profectus productio est. Cornea verò tuba altera est perturbationum mortificatio. Nam cornu, quamuis ex carne oriatur, superat tamen, et excedit carnem, & superando fit firmum. Et quid est superare carnem, nisi carnales affectus excedere, & vincere; iuxta illud Apostoli, Quæ sursum sunt sapite, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. Hoc est carnem excedere, carnem non cogitare, sed iuxta rationis ductum affectus omnes moderari.



DE ANIMÆ PERTVRBATIONVM MORTIFICATIONE.

LIBER XIII.

VENIO ad alteram mortificationis partem, quæ ad domandas animę perturbationes, ac rationi rectę subijciendas spectat. Nā & si, quæ hactenus dicta sūt spectatim de carnis, carnalisq; concupiscentiæ mortificatione; vniuersè quoque de animæ affectibus omnibus minùs ordinatè in nobis aduersus rationem insurgētibus intelligi possint, & debeant. De hoc tamen quoque altero capite multa seorsim à veteribus optimis morum, ac virtutis magistris dicta reperio. Grauiores enim multò sunt animæ, quàm corporis morbi; quod disputauit quoq; Plutarchus.

CAPVT I.

Perturbationes virtutis segetem esse.

STOICI, mea quidem sententia verè, animi perturbationes ἀρρωστήματα, & νοσήματα id est morbos, & ægrotationes dixerunt. *Perturbationes morbi animi.* Aduersantur enim rationi, velut defectus & peccata naturæ; & verè morbi sunt, atq; ægrotationes animi. Vt enim corpus sanum est, dū humores omnes temperati sunt, suoq; quisque loco continetur. Ægrotum autem, si copiosior eorum quispiam, cæteris quasi perniciem machinetur. Sic sanè animus iudicatur sanus, si omnes illius partes suum teneant locum, neque aduersus rectum rationis imperium insurgat vlla: Ægrotus autem, si concitentur ità, vt quasi seditione facta, inferio-

Virtutum seges.

feriores contra superiores insurgant. In his cohibendis, atque sedandis plurimum rationis studium esse debet, atque ita virtutis, ac meriti euadunt materia. Et Aristoteles quoque in 2. libro de moribus ad Nichomacum, multis demonstrauit, morales virtutes circa voluptates, & dolores versari. Atq; ex nostris Lactantius Firmianus in libro de vero cultu c. 15. [Qui affectus, inquit, ab homine tollit (qui fuit Stoicorum error) virtutem tollit. Vbi enim vitia non sunt, nec virtuti locus est quidem: sicut nec victoriæ quidem, vbi aduersarius nullus.] Alterum ex agricultura exemplum addit. Affectus enim quasi vbertas est naturalis animorum [Nam sicut in sentes ager, qui est natura fœcundus, exuberat; sic animus incultus, vitijs sua sponte inualescentibus, velut spinis obducitur. Sed cùm verus cultor accesserit, statim cedentibus vitijs, fruges virtutis oriuntur.] Alij dixerunt esse scalam, qua ad cœlestem patriam ascendimus. Ita locutus est s. Eusebius Emissenus h. 1. de Ascēsione Domini. [Ascēdamus, inquit, post eum, & per ipsarum adminicula passionum: si vnusquisque nostrum subdere eas sibi studeat, & eminentia dominantis animi super eas stare consuescat; ex ipsis sibi gradum construat, quo ad superiora conscēdat. Sublimabunt nos, si fuerint infra nos: de nostris etiam vitijs scalam nobis facimus, si vitia ipsa calcamus.] Eadem prorsus verba repetit in h. 2. nisi fortasse sit Augustini, nam apud eum est sermo 176. de tempore. Illa quoque s. Gregorij Papæ verba fuerunt in 3. libro mor. c. 19. [Si forti nos studio contra vitiorum incentiua stringimus, ipsa etiā vitia ad vsum virtutis immutamus. Vt ira si rationi subijciatur, in sancti zeli ministerium vertitur.] Hoc significasse putat Iob, cùm cùm pro amicis suis post multa certamina hostias immolauit. [Quia quos per contentionem, inquit, diù hostes pertulit, post per sacrificium ciues reddidit.]

CAPVT II.

Perturbationes domandas esse.

Voluptat.

MAGNVM & Deo gratissimum sacrificiū est perturbationum mortificatio; qua omnes illæ offeruntur Deo, atq; in vsum virtutū absumptæ conuertuntur. Nosq; ita quoquo modo ad diuinam accedimus puritatem. [Non enim potest quisquam ad Dei puritatē accedere, (inquit s. Greg. Nyssenus in libro de virginitate c. 21.) nisi firmo interiecto muro a voluptatibus se remoueat. Murus autem firmissimus est quædam ab affectuum imperio abalienatio.] Antistenem philosophum hominem refert Alexandrinus Clemens libro 2. strom. insanire potiùs voluisse, quam voluptate affici, amicosq; hortabatur suos addit Theodor. lib. 12. de curandis Græcorum affect. vt ne digitum quidem voluptatis causa extenderent. Neq; pax, & libertas succedit aliter, quam per perpetuam, atq; indefaticabilem aduersus animi nostri motus repugnātiam. Autor est idem Clemens. Neq; in libro 6. decorū putat, vt Dei amicus, quem is ante mundi constitutionem prædestinauit, vt referatur in summam filiorum adoptionē, voluptatibus subijciatur, vel timoribus, & occupetur in comprimendis animi perturbationibus. [Non naturam habere infirmitatibus subditam, (ait s. Chrys. h. 6. de laudibus Pauli) sed seruire infirmitatibus, criminosum est: vt meritò magnus habeatur, ac mirabilis, qui imbecillitatem naturæ voluntatis vigore superauerit.] Meritò dolet s. Aug. in libro de vera religione c. 45. quod nolumus ab hominibus vinci, & iram nō possumus vincere; [Qua turpitudine, quid execrabilius dici potest? quantò honestius homo nos vincit, quàm vitium?] Quod tamen non esse ad modum difficile superare s. Dorotheus tradidit in ser. 1. de obedientia. [Carere, inquit, omnino affectibus, & animi perturbationibus, ferè est impossibile: non operari autem, vt illæ volunt, & imperant, non admodum est difficile.] Hoc putat esse crucifigi mundo, passiones scilicet hasce mortificare. Nam adferens illa Pauli verba Gal. 6. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo; [Quid sibi vult, inquit, hæc differentia Mundus homini crucifigitur, cum mundo abrenuntiat, ac vale dicit homo dimissis parentibus, agris &c. Dimittit enim, ac deserit mundum. Homo autem crucifigitur mundo, cum relictis rebus exterioribus certamen init aduersus voluptates omnes, concupiscentias, & propriam voluntatem, & suas passiones, & animi morbos enecat, atq; eradicat. Tunc seipsum verè mundo crucifigit.]

Perturbationes domare.

Pulchra verò similitudine ad hoc nos incitat s. Dionys. Areopag. in. Ep. 8. ad Demophilum. [Si in foro famulum in dominum, adolescentiorem in seniorem, aut in patrem filium dicere videremus, atque facto impetu plagas ei infligere, flagitiose facere videremur, nisi currentes superioribus opem ferremus: quid est, cur nos non pudebit, si negligemus rationem ab ira, aut cupiditate violari, atq; ex eo imperio, quod à Deo ei datum est, eijci, excitantes in nobis nefariam, & iniquā ordinis pertubationem, seditionē distinctionisq; confusionem.] Alia similitudine vtitur s. Emissenus h. 4. ad monachos; statuæ forinsecùs aureæ, intrinsecùs luteæ; & domus pulchrè foris depictæ, sed serpentibus plenæ, ac demum incultæ vineæ. [Gratis, in-

quit,

„ quit, ieiunatur, & laboribus corpus exerceatur, nisi à passionibus curetur animus. Sicut si statuam facias a foris auream, intus luteam, aut si domus fortis pulcherrimè depicta, intus serpentibus plena, aut si circa vineam extirpes, & colas, & ipsam incultā relinquas.]

S. verò Cyrillus Alexandrinus in libro de adoratione in Spiritu Sancto affectus esse mortificādos persuadere conat⁹ est ex verbis illis Gen. 12. Egredere de terra tua, & de cognatione tua &c. [Intelligis, inquit, quomodo non de terra, & domo duntaxat, sed & de cognatione, & de domo patris abscedere iusserit, & venire in terram, quam monstrabat ei ipse, qui vocabat.] Et paulò post; [Qui diuina oracula proximè sequi vult, & diuinam vocationem multa cura dignatur, exeat penitus à vita voluptaria, & quasi cum tota familia suarum cogitationum, & nulla ibi relicta, vbi olim fuerat &c. Tunc enim ad quercum venit excelsam, hoc est ad habitum virtutum sublimem, & nihil, quod ad sapientiā attinet, vile vel abiectum habentem.] Et s. Chrys. cōmentario in ps. 7. [Quia quouis carnifice grauiùs perturbationes mentem excruciant.] At s. Dorotheus in ser. 10. cui titulus est, quòd viam Dei cum omni solicitudine currere debeamus; Tres hominum status distinguit. Primus passiones ad operationem perducit, atque obstinatè defendit. Secundus passiones, & vitia sistit, & refrænat, ne progrediantur vlterius. Tertius penitus euellit, & eradicat. [Qui verò euellere non studet, similis est ei, qui sagitta percussus ab hoste, sagittā manibus suis arripit, & in præcordia sua infigit. Qui autem passionem comprimit, similis est ei, qui sagitta percussus, quoniam thorace indutus est, non læditur. Qui verò radicitùs passionem euellit, similis est illi, qui sagitta percussus, non modò non læditur; sed eam manibus suis vel confringit, vel in hostis precordia retorquet;] Vndè in ps. 36. dicitur. Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur.

Quinque sensus reges.

Quinque illi reges, qui in terra à Deo filijs Israel promissa regnabant, Iosue pugnante superati sunt, Ios. 10. antequam ad eam ingrederentur filij Israel Hoc ad rem nostram interpretatur s. Hier. in 1. libro aduersus Iouinianum c. 12. [Nam antequàm Dominus populum suum educeret de Ægypto, & circumduceret eum; visus, odoratus, gustus, auditus, tactusq; regnabant; & his quasi principibus erant vniuersa subiecta. Quos Iosue ad speluncam corporis confugientes, & ad tenebrosum locum, idest ipsum ingredientes corpus, interfecit, vt per id interficerentur, per quod ante regnabant.] Ita nimirum nos omnes erimus reges, illorum quinque regum occupantes regnum, sensibusq; dominantes, atq; imperantes. Ita dicitur in ps. 143. Qui das salutem regibus. [Quibus regibus? inquit, in Commentario s. Hier. illis, qui regnant in corpore suo, qui subijciunt corpus suum, & in seruitutem redigunt.] Hos enim verè reges esse, pluribus ostendit s. Chrys. h. 3. in posteriorem ad Cor. epistolam. Et s. Greg. Papa lib. 26. mor. c. 21. Sanctos affirmat viros in scriptura sacra vocari reges. Quoniam passionibus dominantur suis, & tentationum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt. In libro exodi c. 32. cùm adorasset populus vitulum, Moyses stans in porta castrorum, ait; Si quis est Domini, iungatur mihi, congregatiq; sunt ad eū omnes filij Leui. Quibus dixit; Ponat vir gladium super femur suum. ite, & redite, de porta ad portam per medium castrorum, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum; & ceciderunt in die illa, quasi trigintatria millia hominum. s. Hier. vel quisquis fuit autor epistolæ ad Geruntij filias, De contemnenda hæreditate. [Hoc vos, inquit, gladio vtentes, imitamini Leuitas illos ab interiori homine, per exterioris nostri castra currentes, obuios affectus pro Domini amore iugulate, resistentes nobis, remorantesq; nos, propinquum, proximum, fratremq; perimamus: & hæc à porta faciamus ad portam, idest ne cùm in porta oculi fratrem fuero persecutus, portam fortasse auris obsideat, & per aliam portam prætermissus occurrat. Vnde illis Moyses dixit; Implestis hodie manus Domino; Implentur enim manus Domino, cùm Domini occupantur imperijs, nec affectui carnis obtemperant, sed diuinæ seruiunt iussioni.]

In libro Gen. c. 1. Cùm Deus creasset hominē, imperium illi tradidit in cæteras creaturas; Dominamini, inquit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestijs terræ. Quod ita intellexit s. Aug. in lib. 1. de gen. contra Manichæos c. 20. vt affectiones omnes, & motus animi, quos habemus animalibus similes, subditos habeamus; & illis dominemur per temperantiam, & modestiam. Est & illud gen. 9. Sicut olera pabuli dedi nobis omnia; quod eodem intellectu accepit s. Ambr. in libro de Noe, & arca c. 25. [Irrationabiles enim passiones ita debent mēti sapientis, sicut olera rustico esse subiectæ; atq; ita vtamur reptilibus cogitationibus, vt agricola oleribus, quæ licet obesse non possunt, cibi tamen non habent gratiam fortioris.] Obseruat Orig. h. 15. in Iosue, filios Israel vsos nunquam fuisse equis, legemq; veterem nihil de equis, sed de asinis mandasse. Quòd asini ad humanos labores iuuandos, oneraq; portanda comparati sint: equi verò magis ad hominum perditionem. Est enim lasciuum animal, &

Equi, & Asini.

mal, & superbi motus. Vnde contra Madianitas pugnantes reseruarunt sibi asinos, & Iosue contra Iabin occidit, & subneruauit equos iussu Dei. Quod ostendit passiones animi nobis esse mortificandas, & subneruandas. S. Quoque Bern. in ser. 4. de Ascens. Domini Asinos voluit significare perturbationes nostras. Namq; exponens illud Euangelij; Ascendit Christus super asinam, [Asinini quidam, inquit, & bestiales motus legem contrariam habent, & captiuare te volunt. Quid facies super cõcupiscentijs irrationabilibus, quæ sunt in membris tuis? Vrget te, etiam cum ieiunare consentis, gulæ illecebra; cùm vigilare proponis, somnolentia premit. Quid faciemus huic asino? Asininum enim est istud, commune cum asinis, quia homo comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ascende Domine super asinum istum, conculca hos bestiales motus, quia domari debent, ne dominari præualeat. Nisi enim calcati fuerint, conculcabunt nos, nisi premantur oppriment nos.] Et Lactantius etiam in libro de vero cultu c. 17 affectibus scripsit vitam nostram velut equis pernicibus duci. Sed s. Ambrosium reperies tum in malum, tũ in bonum equos nominasse, quod obiter sit adnotatum. Nam in libro de Isaac & anima c. 8. [Boni, inquit, equi virtutes sons animæ, mali equi passiones sunt animæ.] Anima verò fuerit velut currus; boni equi sunt quatuor Cardinales virtutes, mali equi contraria vitia, seu quatuor principales affectus. Itaq; sapienter Origenes loco paulò ante significato, exponens illa verba, non remittatur vllus, qui respiret. [Si ira, inquit, ascenderit in cor tuũ, fieri potest, vt opera iracũdiæ nõ impleas. Sed hoc nõ sufficit: agẽdu est, vt ne ipsa quidẽ cõmotio iræ locũ habeat intra te. Sic enim efferuescit animus; etiam si non impleuerit opus; ipsa tamen perturbatio indecens est ei, qui sub Iesu militat Duce. Similiter & de cæteris passionibus, de quibus cunctis ita agendum est discipulo Iesu, vt nihil omnino horum in eius corde respiret. Si enim parui alicuius vitij, aut consuetudo, aut cogitatio relinquatur in corde, processu tẽporis conualescet ad vomitum nostrum, & fient nouissima peiora prioribus.] Et adfert illud, Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram; paruulos, scilicet Babylonis; qui nulli alij intelliguntur, nisi cogitationes malæ, quæ cor nostrum confundunt, & conturbant, quæ cogitationes dum adhuc paruulæ sunt, & initia habent tenerae sunt, & allidendæ ad petram, quæ Christus est; & ipso iubente iugulandæ, vt nihil in nobis resideat, quod respiret. Hunc locum pluribus allatis exemplis illustrat s. Chrys. h. 11. in priorem Ep. ad Corint. [Planta, inquit, nuper insita facilius euellitur, diuturniore autẽ mora, profundis actis radicibus, multo labore opus est, vt euellatur: & ædificium nuper compactum facilè, tempore autem consolidatum difficilè diruitur: & fera, quæ diutius alicubi moram traxerit, ægrè capitur.] S. Dorotheus quoque in ser. 11. eodem illo arborum exemplo vsus est, quæ cum paruæ sunt, facilè euelluntur è terra, grandiores difficilè.

Matth. 21

Principijs obsistendũ

Ps. 136.

CAPVT III.

Perturbationes penitus extingui non posse.

NOLIM tamen, hæc ita accipias, quasi penitus euelli possint perturbationes, ita vt nullæ in nobis sint, nusq; sine illis possimus hanc viuere vitam. Hoc enim fieri non posse iam dictum est. In baptismo sanè delentur peccata, at perturbationes non tolluntur, quemadmodum, (inquit s. Nyssenus in or. in diem natalis Christi) dum serpentes interficiuntur, non continuò reliquæ partes simul cum capite moriuntur: sed cum interierit caput, illæ adhuc vitam retinent, & motum: sic accidit, & in draconis interitu. Ingens cùm esset fera, quippe quæ singulis hominum ætatibus excreuerat, qui multiplex illius caput, idest vim illam malorum inuentricem multa in se capita continentem sustulit, cæterarum ipsius partium tractus neglexit, vt interfectæ feræ motum posteris ad exercitationis occasionem relinqueret.] Sed ita domari possunt, & subijci, vt rationi non aduersentur, sed famulentur. Quare opposite prorsus s. Bern. in ser. 58. in cant. cum sponsam dilectus ad vineæ putationem inuitasset dicẽs, Tempus putationis aduenit; ita interpretatus est, vt animam nostram intelligeremus esse velut vitem, quæ subinde pullulat, annisq; singulis indiget putatione. [Quis, inquit, ille, ita ad vnguem omnia à se superflua resecauit, vt nihil se habere putet putatione dignum? Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccedũtur extincta, & sopita denuò excitantur. Parum est semel putasse; sæpè putandum est: immò si fieri posset, semper; quia sẽper quod putari, oporteat (si non dissimulas) inuenis. Quantum libet in hoc corpore manens profeceris, erras, si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis, nolis, intra fines tuos habitat Iebusæus: subiugari potest, sed non exterminari. Sic enim legimus Iof. 15.] Et rursũ subiũgit [Non potest virtus cũ vitijs crescere. Vt illa vigeat, ista crescere nõ sinantur. Tolle superflua, & salubria surgunt: vtilitati accedit, quidquid cupiditati demis.] Quod Mar. 9. legimus de illo à Dæmone obsesso; collidens enim

Perturbationes semper pullulant. Cant. 2.

enim illum Dæmon, & multum discerpens exiuit ab eo, & factus est sicut mortuus; fit prorsus etiam in nobis, vt adnotauit s. Bern. in ser. 6. de aduentu. [Concupiscentia enim, ait ille, reprimi quidem potest, vt non regnet in nobis, sed non eijcitur nisi in morte, quando sic discerpimur, vt anima separetur a corpore.] Idem in cæteris passionibus euenit. Propterea s. Greg. Nyssenus in disputatione de anima, & resurrectione cum sorore Macrina; Perturbationes hasce dixit esse malum semen, & Zizania bono superseminata tritico, quæ relinquit in nobis Agricola Deus; nõ vt præualeant aduersus pretiosiorem segetẽ: sed vt ipsa tellus, cor scilicet nostrum, per insitam ei naturalem vim, quæ est ratio, aliud quidem germen arefaciat, & siccet, aliud verò floridum, atque frugiferum efficiat: quod si id factum non fuerit, igne discrimen agri faciendum reseruat. Apud omnes verò constat, radices vitiorũ perturbationes esse, atq; appetitiones internas. His plurimum est inuigilandum. Et Io. Cassianus in libro de spiritu iræ c. 19. propterea radices potiùs vitiorum excidẽdas esse admonuit, quàm fructus: quoniam euulsis fomitibus nequaquam vlteriùs pullulabunt. Et s. Chrys. in h. de malis à nobis auertendis, to. 5. Malorum radices euertendas esse inculcat. [Nam si arboris, inquit, superiora circumcideris, eadem nouos edente ramusculos, nihil videberis effecisse.] Iudæus autem Philo in 2. libro allegoriarum legis, loquens de ira, tractansq; illud de ariete consecrationis; sumptum Moyses pectusculũ separauit, vt offerret coram Domino. [Considerata, inquit, tota anima, decebat pectus desumere ex ea, quod ad iracundiam pertinet, adimereq; id, & abscindere, vt anima in pace degeret. Sed & Aaron accepit pectusculum; at cum brachio, Moyses sine brachio: quia perfecti sine labore excidunt passiones, imperfecti cum labore. brachium enim laborem significat.] Et mox de gula addit; [Moyses pectusculum quidem aufert, ventrẽ verò non aufert, sed lauat tantum; quia perfectus iraicendi vim totam potest excindere, ventrem non potest, quia necessario cibo, potuq; natura vti cogitur. Lauet igitur ventrem, & repurget a condimentis impuris, & superuacaneis.] Denique addit & illa verba; Paxillus in Zona tibi pendeat, quo cauum fodias. [Hoc est, inquit, præstò tibi sit ratio, quæ affectum effodiat, astringens. Affectus enim postulat nos accinctos esse, nõ vti cintura laxiore. Quare etiam in transitu, qui pascha nominatur, præcipiebantur lumbos accingere, siue astringere concupiscentias.] Hęc Iudæus. Sed & postea Christus voluit nos lumbos habere præcinctos.

CAPVT IV.

Perturbationum morbus qualis.

PORRÒ hunc perturbationum morbum, & ægritudinem pluribus modis conati sunt ijdem illi Patres demonstrare. Interdum eas dixerunt perturbare iudicium nostrum; ita vt rectè de rebus iudicare non valeamus; & omnino menti esse velut caliginem, & noctem oculo, & velut ventum, ac tempestatem mari. s. Ambr. in libro de Noe, & arca cap. 15. [Caro nostra, inquit, diuersis agitatur fluctibus, & freti modo fluctuat passionibus, quibus huc, atq; illuc tanquam super vndas molestiarum suarum iactatur.] Quare vt aquis inundantibus eleuata est in sublime arca, sic animam affirmat passionibus eleuari. Et Sanctus Chrys. h. 3. de Dauid, & Saule, to. 1. [Quemadmodum quamdiu nox est, sæpè ne præsentem quidem amicum agnoscimus: at mox vt exortus est dies, etiam eminus conspectum agnoscimus; ita, &c. Et vt in tempestate non patitur nubium cõcursus nobis conspicuam esse cœli pulchritudinem; at vbi radiorum calor disruptis nubibus solem ostendit, rursus & cœli decorem ostendit; idem accidit nobis feruentibus ira, alijsue perturbationibus agitatis.] Et Com. in ps. 6. [Quemadmodum quando venti vehementes mari incubuerint, omnia turbant, & quæ in profundo arena sursum fertur, & qui nauigant, in magno versantur periculo, ita etiam in nobis turbatur anima, mouetur corpus, omnia complentur tempestate; & plena est nobis deinceps cymba tumultus, & perturbationis & dcuiæ tenebræ, & pereunt omnia proprijs locis relictis, & est maxima confusio.] ac rursum h. 2. in Epistolam ad Titum. [Quemadmodum venti cùm in serenum irruerint pelagus, ipsum totum à fundo perturbant, adeò vt & arena sæpiùs vndis immisceatur. Ita & perturbationes cùm in animam irruperint, cuncta permiscẽt & quę superiora erant, ad infima detrahuntur, excæcantque mentis clarissimum lumẽ.]

Iudicium perturbat

Sanè nulla sæuior in mari tempestas, quam quæ in anima à perturbationibus commouetur. Audi eundem Chrysostomum in Com. in ps. 9 [Vt in tenebris sæpè quis, vel funem tenuerit, serpentem esse ratus, & omnia habet suspecta, & amicos esse existimat; ita quos inuasit defectio rationis, tanquam profundi capti tenebris, & quæ seq.] Quantopere autem aciem mentis obtundat perturbatio, ne syncerè de rebus iudicare possimus oculorum exemplo demonstrat in h. 1. in Io: [Sicut enim, inquit, oculorum acies pura, & lucida acutè omnia intuetur, neque etiam

in te-

,, in tenuissimis depræhendendis corporibus la-
,, borat verum si quis malus à capite humor,
,, vel caligo aliqua ad oculum ascendit, denia
,, quædam ante pupillam nebula obijcitur, quę
,, ne crassiora quidem corpora videri sinit: ita
,, animæ vsu venit; cùm omnis perturbatio,
,, quæ eam offenderat, purgata est, intente op-
,, portuna omnia perspicit: verùm cùm plu-
,, rimis perturbatur affectibus vim omnem il-
,, lam amittit, vt nihil altum valeat intueri.] Et
h. 23. hoc planè asserit in anima esse pertur-
bationem, quod est in oculis lippitudo.

Ebrietas quædā sūt

Interdum verò ebrietatem esse dixerunt quamdam, & quidem deteriorem multò quā ea sit quæ causatur à vino. Ita de ira locutus est s. Chrys. h. 25. in Io: [Ebrietas quædam
,, est ira, vel potius ebrietate grauior.] Et or.
5. aduersus Iudæos est ebrietas etiam sine vi-
no. [Veh illis, qui ebrij sunt, & non a vino.]
Est enim ebrietas & in ira, & in absurda concupiscentia, & in auaritia, & in amore glorię, & in alijs affectibus. Ebrietas enim nihil aliud est, quam excidisse à recta ratione, deliratioq; & sanę mentis priuatio.

Immanes bestiæ.

Interdum etiam affirmarunt, perturbationes esse velut immanes bestias, quæ si dominentur nobis, in suam planè conditionem nos commutent: atque ita fieri, vt in feræ cuiuspiā naturā quis cōuertatur, vt aliquo vitio, perturbationeuè vincitur. Ita locutus est s. Nyssenus or. in ea verba, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Et s. Chrys. h. 12 in genesim: [Diuina scriptura
,, propter affectiones interturbantes, ab irra-
,, tionalibus, & à feris agnominationes nobis
,, imponit. Interdum canes ob impudentiam,
,, & impetum vocat; dicens; Canes muti non
,, valentes latrare: Interdum ob libidinē equos:
,, nam equi in fœmina m insanientes, vnusquisq;
,, vxori proximi sui adhinniebat: Interdu vero
,, asinos, ob stupiditatem, & ruditatem; Com-
,, paratus est iumentis insipientibus, & similis
,, factus est illis. Interdum leones, & pardos,
,, ob rapacitatem, & habēdi auiditatem. Ali-
,, quando etiam aspides, ob fraudulentiam; Ve-
,, nenum aspidum sub labijs eorum. Non-
,, nunquam serpentes, & viperas ob latens ve-
,, nenum, & malitiam, sicut & Beatus Ioan-
,, nes clamabat; Genimina viperarum, quis o-
,, stendet vobis, &c.] Cuius rei rationem exponit idem autor h. 23. [Scriptura, inquit, ho-
,, mines, qui affectiones suas sequuntur bestia-
,, rum nominibus vocat. Amittit enim imagi-
,, nem hominis quæ est, vt imperet, & fit sub-
,, ditus, & imperium fert potius suarum affe-
,, ctionum.]

Isa. 56. Ier. 5. Ps. 48. Psal. 13. Luc. 3.

Tyrānus.

Propterea etiam eas dixerunt esse in nobis velut tyrannum seuerè omnino, & grauiter nos vexantem. S. Nyssenus in libro de beatitudinibus tractans illud, Beati, qui lugent.
,, [Quiuis, inquit, eorum, qui in nobis sunt, af-
,, fectus, cùm præualuerit, Dominus subacti,
,, & in seruitutē redacti existit; ac velut tyran-
,, nus quispiam arce omni occupata, per ipsos
,, subditos vexat, & affligit obedientes, mini-
,, stris ad id, quod ei placitum fuerit, nostris co-
,, gitationibus abutens.] Et or. in funere Pul-
cherię, [Vnusquisq; affectus, ac perturbatio,
,, cùm præualet, ac dominatur, rationibus sibi
,, subiugatis, animi nostri tyrannus existit.]

Vipera partus.

Eusebius autem Emiss. h. 8. ad monachos, affirmauit esse velut partum vipereum, quō nos ipsi primùm miserrimè discruciamur. [Si-
,, cut, inquit, exulceratis parentibus nascuntur
,, viperæ; ita humāna præcordia ipsis primitùs
,, quas conceperit, passionibus dilacerantur.]
Vnde in ps. 7. dicitur, Parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Primùm enim in se ipso dolorem experitur, antequam pariat. Conuertetur dolor eius in caput eius, et in verticem ipsius, iniquitas eius descēdet. Quem locū s. Chrys. quoque exponens; [In ijs, inquit, qui peccatum conce-
,, perunt, et meditantur cogitatione, non est
,, talis partus, vt in mulieribus; sed in viperis;
,, vterum discerpunt, et latera dilaniantes fœ-
,, tus procedunt.]

Velut Hecho.

Neque dubitauit s. Basilius in Com ad caput 14 Isaiæ; perturbationum harum motū scribere esse velut reuerberatum, & in vtrauis partem replicatum sonum, qui fit in Hecho. Est enim vtrobique turbulentus, & quasi tumultuarius motus. [Si quando igitur, inquit
,, ille, videris animam perturbationum confu-
,, sione exagitatam, scito eam obstrepero soni-
,, tu esse refertam, nec quidquam in ea esse di-
,, lucidum, & illustre non item verbum vllum
,, articulatum distinctum; sed tumultuantem, &
,, incertæ significationis strepitum, qui ex agi-
,, tatione perpessionum cooritur: vt animæ il-
,, lius sic confusæ principem facultatem occu-
,, pet, nempe mentem.]

Velut syrenæ.

Addit & aliud non minus verum, & accōmodatum. Perturbationes hasce velut Syrenas quasdam esse, quæ mellico, ac suaui concentu nos per hanc vitam iter agentes ita pertrahunt, vt illecebra demulcti, ad veram patriam reditus obliuiscamur. Qua in re adiutricem quoq; dæmonum manum agnoscit Basilius.

A Demone possessi.

Sed apertè magis Origenes libro 3. περὶ ἀρχῶν c. 2. eos, qui hoc afficiuntur modo, nihil prorsus differre affirmauit, ab ijs, qui a demone possidentur. [Nihil, inquit, minùs
,, his, qui corporaliter vexantur à dæmonibus,
,, etiam illi patiuntur, qui vel immoderatis a-
,, moribus, vel iræ intemperātia, vel nimietate
,, tristitiæ perurgentur. Nam, & in historijs
,, refertur, quòd in insaniam quædam ex amo-
,, re deciderunt, alij ex iracundia, non nulli ex
Z tristitia,

„ tristitia, vel nimio gaudio. Quod arbitror „ ex eo accidere; quia contrariæ istæ virtutes, „ idest dæmones, loco sibi in eorum mentibus „ dato per intemperantiam prius sensum eo- „ rum penitus possederunt: maximè cum nulla „ eos ad resistendum virtutis gloria cócitarit.] Contra verò, ait S. Chrys. Com. in psalmum 4. [Non ita dæmon eum metuit, qui eum ex- „ pellit, & eijcit ex alio homine, vt hominem, „ qui iram vincit, & animo imperat.] Sed vni- uersè in se. 1. de prouidétia, vel Fato, magno- pere hominis miseriam deplorat, qui affectus suos moderari nó didicit [Nihil, inquit, tã mi- „ serum, vt anima sic affecta, etiam si totus il- „ li mundus pareat. Nã quæ vtilitas ditescere „ opibus, & pauperem esse virtutibus? Et quid „ lucri tot millibus imperare, non posse autem „ seipsum, & suos affectus moderari? At qui „ nos videntes corpus cuiuspiam vel febri, vel „ podagra, vel alio incurabili morbo laboran- „ tē, dolemus; & quò ditior, & hoc magis dolet.] Deniq; S. Ambr. lib. 5. in Luc. tractãns de viduę filio à Christo resuscitato; passiones nostras interpretatus est feretrum esse nostrum, & tumulum, in quo planè iacemus mortui, dũ illis succumbimus, earumq; dominatum sustinemus, & ductum sectamur.

CAPVT. V.

Cum perturbationibus vt agendum.

EX quibus omnibus licet cognoscere, quàm acriter debeat quisque contra suas immoderatas perturbationes pugnare, quantumq; in illis domandis, ac sibi subijciendis inuigilare. Fortissimi namq; hostes nostri sunt, qui ad salutem nobis principio adiuncti, mox rebellarunt, atq; omnes in necem conspirarunt nostram. Et prudenter omnino Monachus ille apud S. Io. Damascenum in historia Barlaam, & Iosphat, irato Regi responsurus, rogauit, vt hostes primùm ablegaret; iram. s. & cupiditatem, quorum consilio, ac suasu de nulla re sapienter posset iudicare. Vt autem sciamus, quomodo aduersus illos pugnãdum sit nobis, duo perturbationum, seu vitiorum genera cùm Io: Cassiano collat: 5. abbatis Serapionis c. 4. distinguere oportet; carnalium vnum, alterum spiritualium [In priori ge- „ nere principiũ est à carne, quę ita delectatur „ vt quietas etiam incititet mentes, inuitalq; „ non nunquam pertrahat. Posterius autem „ instinctu animæ solius oritur. Priori generi „ subtrahenda illiciens materia est, & solitudo „ quærenda: posteriori humana nil obsunt cō- „ sortia. Quin plurimùm prodesse possunt, dum „ frequentia hominum arguuntur.] Hæc fermè Cassianus. S. autem Basilius in lib. de vera virginitate, [Non solum, inquit à corpore

Duo perturbationũ genera.

„ ad animam perturbationes transeunt, verum „ etiam ab anima incipientes corporibus quo- „ que exhaustis, neq; subministrare valentibus, „ imaginabiliter perinde, ac per corpus fiant, „ in mente consummantur.] Peraccommodatum addit exemplum ex aqua, & oleo permistis. „ [Sicut enim qui aquam permiscent oleo, v- „ triusq; gratiã crebra agitatione confundunt: „ & olei quidem lucidam speciem limosa aquę „ proprietate perturbant; aquæ verò naturam „ olei admistione commaculant. Ita & qui a- „ nimam corpori per vitia perturbationesque „ commiscent, vtrinq; quod habet vtile, & ad „ vitam necessarium demoliuntur, animamq; „ lucidam, ac nitidam carnalium voluptatum „ limo perturbant, & corporis munditiam, atq; „ nitorem hac ratione miscētes, inutile hoc ad „ vitæ officia ostendunt.]

Ex quibus duo planè collegit Basilius. Alterum plerumq; fieri, vt cum vigilijs, ac ieiunijs, & reliqua vitæ austeritate corpora ad passiones suas emortua reddiderimus; animæ tamē perturbationes in corpore mortuo circumferamus, vt inde iam quantum à perfectione remoti simus appareat. Alterum; modò his, modò illis perturbationibus ad perniciem nostram vti diabolum, prout sibi magis commodum esse animaduertit. [Quorum „ inquit, corpus peccati instrumentum diabo- „ lus accipit; per id ipsorum animabus insidias, „ ac necem parat: quorum verò cārnem inua- „ dere per vitæ maximam austeritatem non „ permittitur, horum sępè nudam sine corpore „ animam nactus, per has, quas in illa gignit „ perturbationes, sua desideria perficit.] Itaq; vt ille vtrinq; pugnat; ita spiritualis athleta vtrinq; se defendat, carnem affligendo, atq; ab illicientibus remouendo, & animam diligenter custodiendo, atq; alienæ virtutis imitatione communiendo.

Secundo loco exteriorem corporis cultum ad animæ perturbationes aut commouēdas, aut sedandas omnino plurimum posse, admonet idem S. Basilius in h. de humilitate. Propterea ad humilitatem comparandam, superbiamue inducendam plurimùm dixit valere vestitum, incessum, cibum, cæteraque id genus exteriora, quæ ad corpus pertinent. „ [Vitæ, inquit, studijs, & exercitijs assimilatur „ anima; & qualia facit, talis etiam formatur, „ & eisdem configuratur. Ita ornatus mode- „ stus, indumentum, incessus, cathedra, cibus, „ lectus, domus, vasa domestica, sermo, can- „ tus, conuersatio, si mediocria sint, conferunt „ ad humilitatē animæ: contra ad superbiam.]

Corporis cultus.

Tertio perturbationes omnes sunt inter se maximè connexæ, earumq; vna excitata, simul aliæ facilè commouentur. S. Nyssenus in libro de virginitate c. 4. Catenæ vtitur exemplo. [In catena quippe fieri videmus, vt illius prin-

Perturbationes connexæ.

illius principio attracto, neq; illius orbes cõsistere possunt. Ita humani affectus implicati inter se, atq; cõnexi sunt. Sæpèq; fit, vt cum vnus imperauerit, reliqua itẽ morborũ turba animam inuadat. Quod rursum c. 14. exemplo illustrat calculi in aquam iniecti. Statim enim tota commouetur aqua, atq; in orbes plurimos agitatur. [Sicut, inquit, dum aqua quieta est, si lapillus in eam iniiciatur, turbatur tota, & commouetur, ita tranquillitas, & animi quies, si vnus aliquis affectus in eum inuadat, tota simul concutitur.]

Omnes ca fliganda. Quarto neque verò vni tantum, vel alteri subiugandæ, sed omnibus prorsus superandis est incumbendum. Quod duplici exemplo apposité demonstrat idem Nyssenus c. 16. eiusdem libri. [Qui enim ab vno vitio, vel perturbatione se defendit, sed alteri succumbit, is perinde facit ac seruus, qui non libertatem quęrit, sed ab vno ad alium Dominum se transfert. Seruus enim perinde est. Et quid interest hoc, an illo modo quis a virtute cadat, aut se a Deo remoueat? & in morbis nihil refert, an ex cibi tenuitate, an ex ingurgitatione nascantur.]

Tres præcipue. Quinto omnium porrò præcipuas perturbationes tres esse putauit Lactantius, velut tres Furias à veteribus poetis decantatas, a quibus præcipuè nobis cauendum sit. [Tres, inquit in libro de verò cultu c. 19. sunt affectus, qui homines in omnia facinora præcipites agunt, Ira, Cupiditas, Libido. Propterea poetæ tres Furias esse dixerunt, quæ mentes hominum exagitant. Ira vitionem desiderat, Cupiditas opes, Libido voluptates.] Et rursum in Epitome c. 4. [Tres affectus, vel tres Furiæ sunt, quæ in animis hominum tantas perturbationes ciunt, Ira, Auaritia, Libido.] Neque secus s. Dorotheus tradidit ex communi Patrum sententia in ser. 12 [Inuidia, inquit, nascitur ex appetitu, & amore gloriæ; Ira ex studio, & amore voluptatis.] Et omnino Patres asserunt, passiones omnes vitiosas, aut ex appetitu laudis, & gloriæ nasci, aut ex voluptate, & amore libidinoso, aut ex auaritia. S. tamen Bern. duas tantùm commemorat in 2. libro de consideratione. [Iudicij, inquit caliginis duæ sunt causæ; Ira & mollior affectus. Is iudicij censuram eneruat; illa præcipitat. Turbatus præ ira oculus clemẽter nil intuetur: suffusus fluxa quadam & muliebri mollitie animus rectum non videt. Non eris innocuus, si aut punias eum, cui fortè parcendum esset, aut parcas ei, qui fuerat puniendus.] Sed verissimè inquiebat Aristo apud Clementem lib. 2. strom. ad totũ τετραχόρδον; voluptatem inquam, dolorem, metum, & cupiditatem, exercitatione magna, & pugna opus esse. Has enim quatuor præcipuas veteres omnes nominarunt: quarum ferè origo, & fons Amor, & Odium.

Singula aggrediẽda. Sexto non omnes simul, sed singulæ aggrediendę sunt. Facilius est enim vnam, quam omnes simul debellare. [Non omnes simul, scribit ad Chilonem s. Basilius, sed singulæ superandæ sunt, ne confertim velut agmine facto omnes simul irritatæ in te vnum coorrantur.]

A Carnis cõcupiscẽtia inchoandum. Septimo à carnis concupiscentia inchoandum, hæcq; primùm subijcienda est, antequã ad perturbationes cæteras progrediaris. [Qui enim secum adhuc eneruiter pugnat, (inquit s. Greg. Papa lib. 31. mor. c. 17.) frustra contra se bella extra posita suscitat. Qui enim semetipsum carnalibus subiugat, quomodo spiritualibus vitijs resultat? Aut quomodo de labore externi certaminis triumphare appetit, qui adhuc semetipsum domestici libidinis bello succumbit?] Idcirco etiam Cassianus in libro de spiritu gastrim. c. 3. primum nobis certamẽ, ait, esse aduersus gastrimargiam. Scitum enim est illud, sine Cerere, & Baccho friget Venus. De hoc alibi dicetur pluribus. Vtinam possimus dicere cum Dauide ps. 118. Factus sum sicut vter in pruina. [Vter nãq; (vt eo loco ratiocinatur s. Ambr.) fit ex mortui animalis pelle, & corpus hominis mortificati significat, quod non rimosum, & libidinis humore diffluẽs est; sed gratia velut cœlesti rore, & pruina refrigeratum, extincto ardore omni concupiscentiæ.]

CAPVT VI.

Perturbationum remedia.

AD exstremùm Cassianus collat. 19. Abbatis Io: c. 14. pugnæ modum, & victorię docuit. [Eodem inquiẽs modo, quo vniuscuiusque vitij depræhenduntur initia, etiam, remedia sunt quærenda.] Remedium autem optimum docet s. Chrys. Commentario in psalmũ 123. esse cogitare mortem, sepulchrum, & nouissima nostra iuxta illud Ecclesiastici 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. [Sicut enim, qui febre laborant, postquam a morbo liberati fuerint, puro aere indigent; ita quos animi perturbationes ad insaniam adigunt, si ad monumenta accesserint, tanquam qui in prædium saluberrimum peruenerint multas expellunt ægritudines. Sufficit enim vel solius vrnę aspectus ad eum deprimendum, qui est valdè insolens.] Addit, & futurum iudicium, & supplicia æterna, &c. 1

Aliud remedium fuerit, & rei deformitatẽ considerare, & probè intelligere, Ea verò persæpè redundat etiam in corpus, atq; in eo conspicitur; Qua de re eo loco dicetur pluribus in quo de ira erit sermo. 2

„ illius principio attracto, neq; illius orbes cõ„ sistere possunt. Ita humani affectus implicitі„ inter se,atq;cõnexi sunt.Sæpèq;fit,vt cum v„ nus imperauerit ,reliqua itẽ morborũ turba „ animam inuadat. Quod rursum c. 14.exemplo illustrat calculi in aquam iniecti. Statim enim tota commouetur aqua, atq; in orbes „ plurimos agitatur. [Sicut, inquit,dum aqua „ quieta est, si lapillus in eam inijciatur, turba„ tur tota, & commouetur; ita tranquillitas, & „ animi quies,si vnus aliquis affectus in eum in„ uadat,tota simul concutitur.]

Omnes eã sigandæ. Quarto neque verò vni tantùm, vel alteri subiugandæ, sed omnibus prorsus superandis est incumbendum. Quod duplici exemplo apposite demonstrat idem Nyssenus c. 16. eiusdem libri. [Qui enim ab vno vitio, vel „ perturbatione se defendit, sed alteri succum„ bit, is perinde facit ac seruus, qui non liber„ tatem quęrit,sed ab vno ad alium Dominum „ se transfert. Seruus enim perinde est. Et „ quid interest hoc, ab illo modo quis a virtute „ cadat, aut se à Deo removeat? & in morbis „ nihil refert, an ex cibi tenuitate, an ex ingur„ gitatione nascantur.]

Tres præcipue. Quinto omnium porrò præcipuas perturbationes tres esse putauit Lactantius, velut tres Furias a veteribus poetis decantatas, a quibus præcipuè nobis cauendum sit. [Tres, „ inquit in libro de verò cultu c. 19. sunt affe„ ctus, qui homines in omnia facinora præci„ pites agunt, Ira, Cupiditas, Libido. Propte„ rea poetæ tres Furias esse dixerunt,quæ men„ tes hominum exagitant. Ira vltionem deside„ rat, Cupiditas opes, Libido voluptates.] Et rursum in Epitome c. 4. [Tres affectus, vel „ tres Furiæ sunt, quæ in animis hominum „ tantas perturbationes cient, Ira, Auaritia, „ Libido.] Neque secus s. Dorotheus tradidit ex communi Patrum sententia in ser. 12 [in„ uidia, inquit, nascitur ex appetitu, & amore „ gloriæ; Ira ex studio, & amore voluptatis.] Et omnino Patres asserunt, passiones omnes vitiosas,aut ex appetitu laudis, & gloriæ nasci, aut ex voluptate ,& amore libidinoso, aut ex auaritia. S. tamen Bern. duas tantum commemorat in 2. libro de consideratione. „ [Iudicij, inquit caliginis duæ sunt causæ; Ira „ & mollior affectus. Is iudicij centuram ener„ uat;illa præcipitat. Turbatus præ ira oculus „ clemẽter nil intuetur: sussusus fluxa quadam „ & muliebri mollitie animus rectum non vi„ det. Non eris innocuus, si aut punias eum, „ cui fortè parcendum esset, aut parcas ei, qui „ fuerat puniendus.] Sed verisimè inquiebat Aristo apud Clementem lib. 2. strom. ad totũ τετρακόρδον; voluptatem inquam, dolorem, metum, & cupiditatem, exercitatione magna, & pugna opus esse. Has enim quatuor præcipuas veteres omnes nominarunt; quarum ferè origo, & fons Amor, & Odium.

Singula aggrediẽda. Sexto non omnes simul, sed singulæ aggrediendę sunt. Facilius est enim vnam, quam omnes simul debellare. [Non omnes simul, „ scribit ad Chilonem s. Basilius, sed singulæ su„ perandæ sunt, ne confertim velut agmine fa„ cto omnes simul irritatæ in te vnum cooran„ tur.]

A Carnis cõcupiscẽtia inchoandum. Septimo à carnis concupiscentia inchoandum, hæcq; primùm subijcienda est, antequã ad perturbationes cæteras progrediaris. „ [Qui enim secum adhuc eneruiter pugnat, „ (inquit s. Greg. Papa lib. 31. mor. c. 17.) fru„ stra contra se bella extra posita suscitat. Qui „ enim semetipsum carnalibus subiugat, quo„ modo spiritualibus vitijs resultat? Aut quo„ modo de labore externi certaminis triũph„ re appetit, qui adhuc semetipsum domesti„ libidinis bello succumbit?] Idcirco etiam Cassianus in libro de spiritu gastrim c. 3. primum nobis certamẽ, ait, esse aduersus gastrimargiam. Scitum enim est illud, sine Cerere, & Baccho friget Venus. De hoc alibi dicetur pluribus. Vtinam possimus dicere cum Dauide ps. 118. Factus sum sicut vter in pruina. „ [Vter nãq; (vt eo loco ratiocinatur s. Ambr. „ fit ex mortui animalis pelle, & corpus ho„ minis mortificati significat, quod non rimo„ sum, & libidinis humore diffluẽs est; sed gra„ tia velut cœlesti rore, & pruina refrigeratum, „ extincto ardore omni concupiscentiæ.]

CAPVT VI.

Perturbationum remedia.

AD extremùm Cassianus collat. 19. Abbatis lo:c. 14. pugnæ modum, & victorię docuit. [Eodem inquiẽs modo, quo vnusquisque „ vitij depræhenduntur initia, etiam, remedia „ sunt quærenda] Remedium autem optimum docet s. Chrys. Commentario in psalmũ 123. esse cogitare mortem, sepulchrum, & nouissima nostra iuxta illud Ecclesiastici 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. [Sicut enim, 1
„ qui febre laborant, postquàm a morbo li„ berati fuerint, puro aere indigent; ita quos a„ nimi perturbationes ad insaniam adigunt, si „ ad monumenta accesserint, tanquam qui in „ prædium saluberrimum peruenerint multas „ expellunt ægritudines. Sufficit enim vel so„ lius vrnę aspectus ad eum deprimendum, qui „ est valdè insolens.] Addit, & futurum iudicium, & supplicia æterna, &c.

Aliud remedium fuerit, & rei deformitatẽ considerare, & probè intelligere, Ea verò 2
periæpè redundat etiam in corpus, atq; in eo conspicitur; Qua de re eo loco dicetur pluribus in quo de ira erit sermo.

3 Tertio ex bestijs quoque vtile nobis remedium parat s. Chryſ. h.9. in genesim. [Leonibus, inquit, imperamus, & mansuetos facimus; & dubitas, num mentis ferociam in mansuetudinem mutare poſſis? Beſtiæ natura feroces ſunt, & præter naturam manſuetæ: contra tu præter naturam ferox natura autem mitis. Qui beſtijs id, quod, natura eis ineſt auferre, & quod eorum naturæ aduersatur inſerere potes; id, quod natura tibi præſtitit, conſeruare nõ potes? Præterea rationis participes leones non ſunt; animæ verò tuæ ratio conceſſa eſt, & Dei timor, & alia vndequaque adminicula.] Et rurſum in ſer. de virtutibus, & vitijs to.5. [Habent, inquit, cæteri artes, quibus quantum permittitur, aues etiam in hominum genus transformare poſſint; pſittachos, & picas in vocem humanam erumpere docent. Violant arte naturam leones manſueſcere faciunt, per forum vndiq; trahentes eos. Manſuetum reddis leonem, & te ipſum lupis ferociorem instituis] Quod de ira dicitur in ſpecie, idem de vniuerſo perturbationum genere affirmari poteſt, & debet.

4 Quartũ remedium fuerit, tantiſper ſecedere ab ea re, quæ perturbationem commouet. Exemplum habes apud s. Chryſ. in Commentario in pſalmum 9. Eius, qui amore captus ſit mulieris cuiuſpiam. [Vt enim qui deformis, ait, mulieris amore capti ſunt, poſtquam à morbo conualuerint, tunc ſciunt deformitatem: & ſi aſsiduè cùm ea verſentur, accendunt fornacem: ſin autem parumper ſe ſeiũxerint, paulatim effluit affectio. Ita etiam &c.] Et Seneca Ep. 70. illi, qui amorem exuere conatur, euitandam voluit omnem admonitionem dilecti corporis.

5 Quintum erit, aliorum admonitione vti, atq; vnũ, aut alterũ nobis monitores eligere, qui nos admoneant, quoties minùs benè affectu quopiam viderint cõmoueri. Ita s. Chryſ. conſulit in h.27. ad populũ, his verbis. [Quomodo poteſt conſuetudo tolli? Sint multi cẽſores, ſint inquiſitores, & probatores multi. Si tegmen inuerſum impoſuiſſes, non ne puerum corrigere iubes, nec ab illo moneri confunderis? Sit & ſeruus horum magiſter, ſit & filiolus, ſit & vxor, & amicus, affinis, & vicinus. Sicut enim fera, quæ ex omni parte agitur, fugere non poteſt; ſic & tot habentem cuſtodes, tot increpantes, cum vndiq; pulſetur, non licet non cauere.

6 Sextum erit crebrum, ſerium, ac ſeuerum conſcientiæ examen. S. Chryſ. h. 11. in geneſim; [Scrutemur, ait, ſuam quiſq; conſcientiam, & rationem examinemus, & conſideremus quidnam in vnaquaque hebdomada probè actum ſit, quas in nobis actiones correxerimus. Non ſimus inferiores his, qui tantum ſtudium colligendis opibus impendunt: Nullum enim horum inuenies, qui non vel ſumma vigilãtia laboret, quò prioribus quotidiè aliquid adijciat, vel vnquam ſatietur. Sed quanto facultatum maior eſt acceſsio, tantò & curam, & ſtudium ſuum amplius intendit.] Et Iudæus Philo in libro de mundi opificio. [Die ſeptima quieſcendum; vacando interim vni philoſophiæ ſtudio, corrigendiſq; moribus, & examini conſcientiæ: quod inſitum in anima, tanquam iudex obiurgare non veretur; alijs intentando minas vehementiùs, alios admouendo modeſtiùs.] Et s. Dorotheus ſer. 10. [Non modo per ſingulos dies, ſed etiam per quælibet temporum momenta, per ſingulos menſes, & hebdomadas, nosmetipſos ſcrutari, rimariq;, ac diſcutere ſedulò debemus, & dicere nobis ipſis, prima hebdomada ſumma vehemẽtia ad huiuſmodi paſſionem delapſus ſum, nunc verò quomodo me habeo? num quidquam profeci? pari modo per ſingula temporum ſpatia dicendum.] Et s. Bern. in lib. medit. c. 5. [Integritatis tuæ curioſus explorator, vitã tuam in quotidiana diſcuſſione examina. Quantum proficias, vel quantum deficias; qualis ſis in moribus, qualis in affectibus, quam ſimilis Deo, vel quam diſsimilis.] Plura de hoc habes, vbi de conſcientiæ examine agitur.

Septimum, & vltimum, ſed potiſsimum remedium eſt gratia Dei, & auxilium, quod implorare nos ſemper oportebit. Nam in pſ. 7
43. legimus. Manus tua gentes diſperdidit. Gentes enim, quas filij Iſrael ſuperarunt, vitia ſignificare interpretatur s. Ambr. quæ nobis ſunt debellãda, vt promiſsã terram ingrediamur. Et iterum pſ. 67. Deus confringet capita inimicorum ſuorum, ideſt peccata mortalia, & capitalia, vt interpretatur s. Hier. & Verticem capilli perambulantium in delitijs ſuis; hoc eſt ita, vt non remaneat virtus illa, quæ ſtimulabat ad peccatum. Non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me. In te inimicos noſtros ven- Pſ. 43.
tilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis. Perturbationes ſcilicet in nobis aduerſus rationem inſurgentes. [Nullum animal, inquit s. Hier. in Commentario pſalmi 91. immolatur in templo, niſi quod habet cornu, taurus, aries, hircus. Niſi qui habeat cornu, quo ventilet inimicos ſuos, non eſt dignus immolari Deo. Chriſtus in cornibus crucis ventilauit inimicos: nec fuit crux ſed triumphus, & vexillum. Alij habeant plura cornua; ego vnum ſolum habeo; Abſit mihi gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. In hoc inimicos meos ventilabo.] Et s. Anſelmus ad caput 12. Epiſtolæ ad Hebræos: Zachæum, qui præ turba Ieſum videre non poterat, nos, ait, ſignificare, qui

altiore

altiore passionum turba prohibemur videre diuinitatis lumen, sed ille ascẽdit in arborem, relicta inferiùs turba; & nos debemus in arborem crucis ascendere crucifigentes carnẽ nostram cum vitijs, & concupiscentijs, corq; ad alta sustollere; si Iesum absq; turbæ nocentis obstaculo videre cupimus. Deniq; s. Aug. in ser. 4. de verbis Domini, agens de domanda lingua, sapienter & appositè dixit; [Bestiæ
„ non se domant, sed domantur, ab homine:
„ ergo quæratur Deus, vt dometur homo.]



CORPORIS COMMODITATES, ET QVOD SINGVLARE EST VITARE OPORTERE.

LIBER XIV.



Oc sibi à nobis iure postulat mortificatio, de qua dictum est hactenus. Hoc à religiosis viris, qui, præ cæteris mortificationem profitentur, eorum status exigit.

CAPVT I.

Religiosis viris id maximè cauendum.

QVICVNQVE ergò renunciare mundo, nimiamq; viuendi licentiam arctioribus & sanctioribus religiosæ vitæ legibus cogitat coercere; Is diuersa primùm religionum instituta diligenter examinare debet, ac videre quodnam ex illis omnibus, tum animæ suæ ad virtutis perfectionem consequendam, tum corpusculi viribus tolerabilius sit. Ne postquam miserit manum ad aratrum, ædificareq; cœperit, aut turpiter, ac damnosè relicto opere imperfecto, retrò cogatur respicere, aut si omninò in proposito permanere voluerit, absumptis corporis viribus breui succumbat tempore Illud præterea intelligat, se ad religiosum ordinem non eo accedere animo, vt illum vniuersum ad suos mores, viuendiq; formam inflectat; sed vt illi, ac legibus eius in omnibus sese ipse accommodet; non vt illius instituta dissoluat; sed vt ex illorum ratione vitam omnem componat suam; siue de cibo, ac potu agendum sit, siue de vestitu, ac lecti ratione, siue de habitatione, aut alia quacumq; re. Propterea certum probationis tempus, antequã votorum quisq; nũcupatione ligetur, religiosi ordines omnes concedunt; vt qui ad eos accedunt, communem illam experiantur viuendi formam, & videant, num eam ipsi per totam sint toleraturi vitam. Hoc ad ordinum omnium bonũ, & conseruationem, est pernecessarium. Nulla enim vniuersè imminere potest religioni dissolutio maior, ac ruina; quam si tempore procedente, maiores quæras commoditates, ac delitias, vitæque singularem modum siue imaginato, siue simulato necessitatis prætextu; verè autem laxioris, & commodioris vitæ appetentia, sibi quisque procuret, & verò etiã permittendum esse contendat. Nam vt ad propria commoda facilis est, & procliuis natura nostra, sic breui tempore fieret, vt cæteri omnes illũ vnũ, aut paucos aliquot imitarentur, vniuersaq; religiosæ vitæ periret forma, neque iam vna esset religiosa familia certis legibus gubernata; sed plures potius homines appetitionum suarum imperio, & nutui famulantes.

Aduersus hosce homines plurimùm inuehuntur veteres Patres, multaq; tum vniuersè & generatim, tũ speciatim declamãt; siue delitias nominẽt, siue cõmoditates, siue singularitates. Inter eos S. Hier. in Com. ad c. 20. Isaiæ adfert illud, quod de vinea Naboth narratur in 3. libro reg. 21 [Achab enim vineam Na-
„ both vertere in hortum cupiebat: quod ille in-
„ telligens mori maluit, quam facere; ne hære-
„ ditas paterna, & antiqua possessio in impij
„ regis delitias verteretur.] Et rursum ad caput 65 [Hortos ex vinea sua nolunt fieri Na-
„ both, neque enim congruum erat, vt paterna
„ periret hæreditas, & excisis vineis, quæ afferunt fructum, qui lætificat cor hominis, in
„ loco virtutum, delitiarũ, atq; vitiorum olerà
„ nascerentur.] hoc ipsum procurant; qui à communi aliorum vitæ forma recedentes commoditates plures, ac maiores sibi procurant, quod fidelis Naboth permittere nullatenus debet. Multò enim magis perit hæreditas nostra religiosa disciplina, si eam in

hortum

altiore paſsionum turba prohibemur videre diuinitatis lumen, ſed ille aſcēdit in arborem, relicta inferiùs turba; & nos debemus in arborem crucis aſcendere crucifigentes carnē noſtram cum vitijs, & concupiſcentijs, corq; ad alta ſuſtollere; ſi Ieſum abſq; turbæ nocentis obſtaculo videre cupimus. Deniq; s. Aug. in ſer. 4. de verbis Domini, agens de domanda lingua, ſapienter & appoſitè dixit; [Beſtiæ „ non ſe domant, ſed domantur, ab homine: „ ergo quæratur Deus, vt dometur homo.]



CORPORIS COMMODITATES, ET QVOD SINGVLARE EST VITARE OPORTERE.

LIBER XIV.



HOc ſuo à nobis iure poſtulat mortificatio, de qua dictum eſt hactenus. Hoc à religioſis viris, qui, præ cæteris mortificationem profitentur, eorum ſtatus exigit.

CAPVT I.

Religioſis viris id maximè cauendum.

QVICVNQVE ergò renunciare mundo, nimiamq; viuendi licentiam arctioribus & ſanctioribus religioſæ vitæ legibus cogitat coercere: Is diuerſa primùm religionum inſtituta diligenter examinare debet, ac videre quodnam ex illis omnibus, tum animæ ſuæ ad virtutis perfectionem conſequendam, tum corpuſculi viribus tolerabilius ſit. Ne poſtquam miſerit manum ad aratrum, ædificareq; cœperit, aut turpiter, ac damnosè relicto opere imperfecto, retrò cogatur reſpicere, aut ſi omninò in propoſito permanere voluerit, abſumptis corporis viribus breui ſuccumbat tempore Illud præterea intelligat, ſe ad religioſum ordinem non eo accedere animo, vt illum vniuerſum ad ſuos mores, viuendiq; formam inflectat; ſed vt illi, ac legibus eius in omnibus ſeſe ipſe accommodet; non vt illius inſtituta diſſoluat; ſed vt ex illorum ratione vitam omnem componat ſuam: ſiue de cibo, ac potu agendum ſit, ſiue de veſtitu, ac lecti ratione, ſiue de habitatione, aut alia quacunq; re. Propterea certum probationis tempus, antequā votorum quiſq; nūcupatione ligetur, religioſi ordines omnes concedunt; vt qui ad eos accedunt, communem illam experiantur viuendi formam, & videant, num eam ipſi per totam ſint toleraturi vitam. Hoc ad ordinum omnium bonū, & conſeruationem, eſt pernecceſſarium. Nulla enim vniuerſè imminere poteſt religioni diſſolutio maior, ac ruina, quàm ſi tempore procedente, maiores quæras commoditates, ac delitias, vitæque ſingularem modum ſiue imaginato, ſiue ſimulato neceſſitatis prætextu; verè autem laxioris, & commodioris vitæ appetentia, ſibi quiſque procuret, & verò etiā permittendum eſſe contendat. Nam vt ad propria commoda facilis eſt, & procliuis natura noſtra, ſic breui tempore fieret, vt cæteri omnes illū vnū, aut paucos aliquot imitarentur, vniuerſaq; religioſæ vitæ periret forma, neque iam vna eſſet religioſa familia certis legibus gubernata; ſed plures potius homines appetitionum ſuarum imperio, & nutui famulantes.

Aduerſus huiuſce homines plurimùm inuehuntur veteres Patres, multaq; tum vniuersè & generatim, tū ſpeciatim declamāt; ſiue delitias nominēt, ſiue cōmoditates, ſiue ſingularitates. Inter eos S. Hier. in Com. ad c. 20. Iſaiæ adfert illud, quod de vinea Naboth narratur in 3. libro reg. 21 [Achab enim vineam Na- „ both vertere in hortum cupiebat: quod iſte in- „ telligens mori maluit, quàm facere; ne hære- „ ditas paterna, & antiqua poſſeſſio in impij „ regis delitias verteretur.] Et rurſum ad caput 65 [Horto] ex vinea ſua noluit fieri Na- „ both, neque enim congruum erat, vt paterna „ periret hæreditas, & excisis vineis, quæ affe- „ runt fructum, qui lætificat cor hominis, in „ loco virtutum, delitiarū, atq; vitiorum olera „ naſcerentur.] hoc ipſum procurant; qui à communi aliorum vitæ forma recedentes commoditates plures, ac maiores ſibi procurant, quod fidelis Naboth permittere nullatenus debet. Multò enim magis perit hæreditas noſtra religioſa diſciplina, ſi eam in hortum

hortum delitiarum suarum vertere permittãtur. Ideo s. Basilius monet in ser. de abdicatione rerum. [Caue ne generis nobilitate subnitare, neue eã ob causã honores consectere, neq; eorum quidpiam, quæ vera iam pridem consuetudine inueterauerint, adulterare, ac peruertere coneris, inaniq; animi elatione. Socios tuos supplantare; non in strato molliculo, non in calceamentis, vestimentisue, nõ in habitu quouis, nõ in escis, quas communis fratrum vsus fert, exquirendis; non in mensa, non in statu, non in sessione, non in manuũ opere minus laborioso, magisue eleganti.] Ita communem in omnibus ordinis, atq; aliorum modum tenendum præcipit, nec in re vlla singulare quidquam quæritandum. In regulis verò fusioribus 19. de cibis ad hũc modum præscribit. [Eæ nobis omnino præferendæ epulæ sunt, quæ minore possint negotio cõparari, quodq; in quaque regione haberi facilè potest, & vile est, & quo passim populus vtitur, eo est nobis vtendum, iisq; tantum modo importatis, quę ad vitam summè sunt necessaria.] Et s. Eusebius Emissenus h. 4. ad monachos. [Hunc, inquit specialiter, sibi modum religiosus debet imponere, vt tantum habeat, quãtum necessitas poscit, non quantum cupiditas concupiscit.] Et s. Io: Chrys. h. 54. ad populum, duplici increpat argumento. [Stat, inquit, stridens dentibus aduersarius, tu verò diffunderis, & mensis vacas. Christus fame tabescit, tu verò voracitate teipsum distendis. Duæ immodestiæ. quid enim mali non faciunt delitiæ? Sibi ipsis contrarię sunt. Vndè nescio quomodo nomẽ hoc habeant; sed sicut gloria cùm ignominia sit, & diuitiæ, cùm sit paupertas, vocatæ sunt sic & delitiæ, cùm iniucunditas sit.] S. Hilarius autem can. 11. in Matth. tractans il-
Matth. 11 la Christi verba, Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt; Vestem interpretatur corpus, quo induitur anima; Eosque quibus per luxum fluida, & dissoluta sunt corpora, esse asserit dæmonum habitationem, consimilem sedem propositis suis, atq; operibus eligentium. Et s. Greg. Papa lib. 9. moral. c. 40. non temerè immo consilio interpretatur fuisse factum Gen. 18. vt tribus Angelis extra ostium occurrerit Abraham; Sara verò post hostium steterit. [Quia & vir, ac Dominus noster intellectus debet claustra carnis excedere; cura autem carnis foris apparere erubescat; & quasi sub tergum viri, sit sub discretione spiritus, solis necessarijs intenta.] Et lib. 30. c. 17. milites considerat Gedeonis, qui Iud. 7. in dextera manu tubas, in sinistra lagenas tenuerunt. Pro dextero enim habere dicimur, quod pro magno pensamus; pro sinistro, quod pro nihilo ducimus. [Et Sancti pro magno habuerunt, inquit ille, prædicationis gratiam, corporum verò vtilitatẽ Matth. 5.
pro minimo. alioqui lucernam sub modio abscondimus, si propter temporale commodum gratiam prędicationis abscondimus.] In modio enim commodum temporale in lucerna lux prædicationis accipitur: Eadem fuit Sancti Augustini sententia in libro 1. de ser. Domini in monte c. 6. Cur autem modius temporalia significet commoda, duas rationes exposuit; alteram propter retributionem mensuræ, qua recipiet vnusquisque prout gessit in corpore: alteram, quia temporalia certa dierum mensura inchoantur, & finiuntur, æterna verò non item. Super candelabrum autem ponit, qui corpus suum ministerio Dei subijcit; vt superior sit prædicatio veritatis, & inferior seruitus corporis Io: Cassianus collat. 9. Abbatis Isaac c. 5. cum proposuisset illa verba Christi Luc. 21. Attẽdite, ne fortè grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ. [Quidquid, inquit, necessitatem victus quotidiani, & ineuitabilem vsum carnis excedit, ad sæcularem definierunt seniores curam, & sollicitudinem pertinere.] Adfert exempla cibi vestitum habitationis. Neque prætermittam id, quod de habitatione loquens subiungit c. 6. Sic enim habet [Quidã volens ampliorem cellam facere malleo desudabat saxum frangere. Quidam senior adueniens, vidit Æthiopem consertis manibus cum eo laborantem, & instigantẽ ad opus. Quæsiuit quid ageret; respondit, laboramus contra istud durissimum saxum, vixq; illud potuimus aliquando conterere. Et senex; benè dixisti, Vix potuimus; non enim solus eras, sed fuit alius tecũ, quẽ nõ vidisti, qui tibi in hoc opere non tam adiutor, quàm violentissimus impulsor adstabat. Cùm enim nimia lassitudine fatigatus ille, requiescere iam, finemq; operi voluisset imponere, instigatione illius spiritus animatus iterum resumere malleum, nec desinere ab intentione cœpti operis vrgebatur, ita vt iisdem eius incitamentis infatigabiliter sustentatus, tanti laboris non sentiret iniuriam.] Ita prorsus & in cibo & in potu, & in vestitu, & in cæteris omnibus euenit, quæ præter communem aliorum, ac religionis vsum, nimia omnino interdum inportunitate procurantur. De pietatis affectu erga parentes loquens s. Aug. in Ep. 38. ad Lætum; dixit quidpiam, quod & ego de corporis necessitatibus dicere non verebor. [Ista vmbra pietatis de folijs illius arboris venit, quibus se primum parentes nostri in ista damnabili nuditate texerunt; & quidquid tibi, quasi officium charitatis, aut necessitatis obtenditur, ad astutiam serpentis pertinet, & duplicitatem illius Regis, qui cum viginti millibus venit ad nos, quem nos docemur decem millium, hoc est cordis, in

qua

„ qua Deum quærimus, simplicitate superare] Sed omnino quod ille dixit, se in frangendo saxo laborasse per multum, & si adiutorem haberet, de omnibus vniuersè confirmat s. Chryſ. in expositione psalmi 8. communem inquam vitam suauē esse, ac facilem, difficilē autem, ac multis difficultatibus plenam illā, quæ delitias, & particularia quærit commoda. [Si omnia, inquit, cum facilitate succe„derent, supinus, & dissolutus euasisset homo; „ideò quamdam Deus admiscuit difficultatē, „& nec omnibus cum labore, nec omnibus sine „labore frui permisit; sed quæ ad vitam „quidem sunt, sine labore, & sudore habere „permisit, quæ verò ad delitias cum labore, „& sudore.]

CAPVT II.

Inanem, & perniciosum laborem esse.

Est & aliud incommodum, quod inanis est labor; immò & perniciosus. Inanis quidem nam si semel appetere ista, & quæritare cœperis, nullum numquam inuenies modum, satiaberis vnquam, nec vnquam contentus vi ues. Ita planè testatur idem Chryſoſt. h. 12. in Epiſtolam ad Ephes. [Si quis, ait, in dolium „perforatum liquorem infunderet, inanem „prorsus operam sumeret: ita & qui delitijs „deditus est, in pertusum dolium suas delitias infundit.]

Perniciosus autem multis modis. Primùm enim molles isti homines, ac delicatuli non numerantur cum Sanctis, inquit Chryſ. h. 25. operis imperfecti in Matthæum: Quod ex eo argumentatur, quòd quādo Dei iussu Moyses numerauit populū. Num. 1. & 26. non numerauit fœminas, hoc est homines molles. Sed & Deut. 20. & Iudic. 7. formidolosos homines nō admisit ad bellū, & castra sua, sed domum suam iussit reuerti. Audi quid grauissimus vir loquatur h. 25. ad populum. [Nemo „sociatur Christo delitijs vacans, nemo lubri„cam hanc, & solutam degentium vitam; sed „qui angustam perambulat vitam, hic est illi „proximus; nam & ipse talem perambulauit; „filius hominis non habet, vbi caput reclinet.] Denique Christus, inquit s. Io: Damascenus in h. de Sabbato Sancto, sepeliri voluit in sepulchro exciso in petra. [Molles enim, & „quæ facile in voluptates effunduntur animę, „diuinum verbum admittere non sustinent, „sed firmæ tantùm, & masculo robore ad vir„tutem amplectendam præditæ.]

Deinde delicati isti homines, suisq; seruientes cōmmodis, inutiles sunt, atq; inepti operarij in Ecclesia Dei. [Delitiæ namq; inquit „s. Chryſ. h. 5. in Epiſtolam ad Ephes. non ad „corporis necessitatem pertinent, sed magis „animę segnitiei admetiendę sūt. Cibus enim „non delitiæ, corpori necessarius est.] [Nos „verò (addit h. 6.) vnde sperabimus nos, vel „conseruaturos eos, qui Christianæ fidei iam „dediti sunt, vel acquisituros eos, qui nondum „accesserunt, homines delitijs deditos, refoci„lationemq; vbiq; quærentes, & pericula nē „in somnijs quidem ferre valentes, immò neq; „volentes etiam?] Verissimum est illud apud s. Hieron. in Epiſt. ad Heliodorum c. 2 [Cor„pus assuetum tunicis, loricæ onus non fert. „Caput opertum linteo galeam recusat. Mol„lem otio manum durus exasperat capulus.] Et in Ep. de cereo paschali ad Præsidium (si modò Hier. est.) [Delicatum militem rex non „amat. Hierusalem, quæ similam, & mel, & „oleum manducauit, fornicationis arguitur: „non quod mali sint cibi, quos paterna indul„get clementia, sed quòd mollis præliator „ad primam statim aciem concidat, & post „vmbram solem ferre non queat.]

Tertio id, quod de vidua delitiosè viuente pronunciauit Paulus in priore ad Tim. Ep. c. 5. Quę in delitijs est, viuens mortua est; dici quoq; de religioso viro potest & debet, si delitias sectetur, & carnis suę cōmoda: & affirmauit s. Chryſ. eū verè mortuū esse, h. 13. in eū locū, & in ser. cōtra gulā, & cæteras corporis voluptates to: 5. Reddit autē huiusce dicti rationem Theodoretus in Cōmentario illius loci. [Delitiæ namq; rationem obruunt, „& efficiunt, vt in corpore, tanquam in aliquo „sepulchro iaceat.] Neque enim ratione obruta, ac iacente vitam hominis viuit, sed bestiæ sensum sectantis. Clemens Alexandrinus lib. 2. pædag. c. 2. Acephalōm proponit nobis stellam, quæ capite in pectus compressio, helluones significare videtur. Nam in his ratiocinandi facultas non in capite, sed in intestinis viget. Idem & de illis dixeris, qui nil aliud cogitare videntur, nihil nisi de suis commodis ratiocinari.

Quarto sæculares homines grauiter hinc offenduntur, si religiosos homines, qui mortificationem, & pœnitentiam profitentur, tantopere viderint delicatos, minusue mortificationis, & paupertatis amantes. Plurimi, in„quit s. Chryſoſt. h. 24 in Matth. si viderint „monachū habere superfluum vestimentum, „legem illam Dominicam imprudenter impo„nunt, cum millies ipsi aliena diripiant, & quo„tidiè auaritiæ crimen exerceant. Et si eum „viderint cibo largiore vti, accusatores exi„stunt amari; ipsi quotidiè crapulati, atque „temulenti.]

Quinto nimia hæc corporis cura ineptum hominem reddit ad ea capienda, quæ sunt spiritus. [Venter .n. pinguis (loquitur Chryſ. „h. 13. in priorem Epiſtolam ad Tim.) non „gignit sensum tenuem.] Quo loco habes permulta

Delicati ... ansli.

... ido- ... pera-

multa & h. 5. in posteriorem. [Nihil æquè, vt delitiæ, philosophiæ aduersatur. Sicut è contra, pressura ad philosophiam accommodatissima est.] Et s. Bern. quoque in ser. 6. de Ascensione Domini, prolatis illis Christi verbis ad discipulos suos; Nisi ego abiero, paracletus non veniet ad vos; non dubitauit asserere, Apostolorum affectum ad præsentiam Christi carnalem, impedimento fuisse Spiritui Sancto in ipsos superuenturo; atque inde de nobis argumentum sumes. [Itane, inquit, inuisa paracleto præsentia Christi, aut contubernium Dominicæ carnis Spiritus Sanctus horrebat, quæ nec concipi quidem, nisi eo superueniente potuit? Sed nisi carnis præsentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratię plenitudinem occupata mens non admittit, non recipit animus, non capit affectus. Si hæc ita sunt, audeat quis de cætero phantasticis quibusdam illecebris deditus, sectans lenocinia carnis suæ peccatricis genitæ in peccatis, assuetæ peccatis, illum pariter expectare paracletū?] Vel etiā Philosophus Seneca ita ad Luciliū scripsit ep. 8. [Corpori tantū indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est. Duriùs tractādum est, ne animo malè pareat, cibus famem sedet, potio sitim extinguat, vestis arceat frigus, domus munimentum sit aduersus infesta corporis.]

Io. 16.

CAPVT III.

Et corpori, & animæ noxias eas esse.

SEXTO delitias, atque commoditates nimias saluti corporis amicas non esse, obseruarunt Patres; immo inimicas magis, bonoq; illius aduersantes statui. Inter quos s. Chrys. h. 45. in Matth. sic loquitur. [Nihil ita corpori nostro repugnat, vt satietas: nihil ita rescindit, & suffodit ipsum, atq; corrumpit vt luxuria.] Et h. 21. in Io. [Non ita fluuialium fluctuum vis ripas excedere, atq; conuellere solet, vt delitiæ, lasciuiæq; bonam valetudinem, & vires omnes facilè subtrahunt.] Et h. 39. in priorem ep. ad Cor. [Est menti non solùm, sed & corpori inimica, & infensa voluptas. Ex forti debile reddit, è solido eneruatum, morbidum è sano, tenue ex compacto, ex florente, & formoso deforme, olidum ex fragranti, ex mundo, & puro impurum, ex absoluto doloribus vndiq; differtum, ex vtili inutile, ex recenti vetus, ex robusto flacidum, ex celeri tardum, ex recto claudum &c.] Medicos audiui, qui quò minùs ad summum formæ pleræq; mulieres peruenirent, obstare voluptatem, ac delitias dicebant. Theodoretus quoque q. 14. in Exodum, cùm quæsisset, cur Angelus Moysen interficere voluerit Ex. 4. dum à Deo missus pergeret in Ægyptum ad liberādos gentiles suos, respōdit; Non defuisse, qui dicerent eam fuisse causam, quia coniugem itineris sociam habere voluit. Sic enim voluptas comes obest corpori, & sæpe adducit interitum. Et s. Chrys. h. 3. in epistolam ad Titum. [Suillam carnem, ait, & alia quædam interdixit Deus, non quòd immūda essent; sed delitiarum partem maximam amputare contendit.] Et s. Cyrillus Alexandrinus lib. 9. contra Iulianum, Pisces non squammatos, nec pinnulatos, in scriptura damnatos, interpretatur esse homines, qui in intemperantię luto volutantur, & delitiarum limo obruuntur: sicut illi pisces, semper in limo versantur. Ad extremum Lot in delitijs, & abundantia Sodomæ periclitatū, & in parua ciuitate Segor saluatum, memorat Chrys. h. 6. in symbolum.

Septimo cæterùm, quod deterius est, ac damnosius, multò magis obsunt animæ s. Chrys. h. 24. in acta. [Quasi, inquit, copiosus amnis animam delitiæ resoluunt, & sicut se habent æstas, & hyems, ita persecutio, & delitiæ.] Et h. 27. [Alimenta quæramus, non corruptionem: alimenta quæramus, non morborum fomites; morborum, & spiritualium, & corporalium: Nunquid sacrificandi sumus, quòd impinguamus nos ipsos? quid suppeditas vermibus tam splendidam mensam? quid amplius facis quam lanlem? Cur soliles sudorum, & fœtulētias in te deponis? cur te ipsum ad omnia inutilē præstas? Athletæ docent te, quòd gracilius corpus, idem & robustius; & anima frugalitati dedita firmior &c.] Porrò h. 6. ad populum, ex corporis morbis argumentatur. [Sicut enim splene, & intercute laborantes, cùm larga fruuntur mensa, & frigida potione, & delicatis ferculis, omnium sunt miserrimi, morbum augentes: si verò siti, fameq; secundum medicorum leges crucientur, aliquam salutis spē habent; sic &c.] Sed & hydrope laborantibus miseriores esse affirmat. Et h. 1. de resur. to. 3. eleganti vtitur militum similitudine. [Sicut enim miles si gestarit arma se grauantia, licet alioqui strenuus sit, & in militia exercitatus, non est terrori hostibus, qui sciunt armaturæ grauitatem pedum velocitati, & bellādi vsui obesse. Sin autem leuia acceperit, & tractabilia, sicut auis aliqua obuium se feret hostibus; sic & qui carnem suam non ebrietate, neque indulgentia, neque delitijs incrassarit, sed ieiunijs, & precibus, diuturnaq; afflictionum sustinentia, leuiorem, ac tenuiorem effecerit; sicut volucris aliqua supernè deuolans, ita valido impetu in phalāgas dæmonum irruit, & occurrentes virtutes facilè inuadit, sibiq; subijcit.] Et h. 13. in ep. ad Rom. delitias ait, & luxum animam carnalem facere; & ideo etiā carnem appellari. [Sicut enim qui spiritu erecti, ac

Nocent animæ.

cti, ac veluti volatiles viuunt, ij & corpus quoque spirituale efficiunt: sic qui à spiritu sunt auersi, ventriq; ac voluptati seruiunt; ij & animam carnem efficiunt, non substantiā immutantes, sed illius nobilitatem perdentes.] Rursum ex arboribus argumentum sumit in h. 29. in Epistolam ad Hæbr. [Molle, inquit, vestimentum etiam seueram animam dissoluit, ac frangit: etiam si asperum habeat corpus, & forte, citiùs per delicatam conuersationem molle perficitur. Nam vnde putatis mulieres sic esse debiles, & infirmas? & cet. Ex horto aliquo in Eremo constituto, qui ventis, & tempestatibus verberatur, sume arbustum aliquod, & pone in opaco, & aquoso loco, & videbis, quòd multum a fortitudine sua mutabitur. Mulieres, quæ in agris agunt vitam, fortiores sunt viris, qui sunt in ciuitatibus constituti, &c. Corpore namq; molli reddito, ac delicato, necesse est, & animam participare ex corporis morbo.] Hinc in ser. contra luxum, & crapulam to. 5. dixit voluptatem feram grauem esse. Et h. 2. ad populum. [Quando delitiosam, inquit, vitam degebat Adam, paradiso excidit: quando laboriosam, & ærumnosam Paulus, tunc in paradisum raptus est, & in tertium cœlum ascendit.] Et de nobis quoque eodem modo philosophatur h. 6. [Propterea, inquit, Deus laboriosam vitam nostram, & grauem constituit; vt præsenti tribulatione compulsi, futurorū desiderium capiamus. Sic & Iudæos volens in reditus cupiditatem inducere, & vt Ægyptum odissent persuadere: permisit eos lateritio opere, & luto laborare, vt laborum, et ærumnæ magnitudine cruciati, ad Deum de reditu clamarent.] Hinc etiam Theodoretus libro 4. in cantica, sponsam loquitur assimilatam fuisse palmæ, quæ radice haud ita in profundum tendit; sed vertice sublimis valdè extollitur. [Quoniam ipsa de rebus terrenis leuiter cogitās, quantum corporis necessitas vrget, mentis altitudine cœlos attingit.] Et ideo in historia Sanctorum Patrum c. 2. Iulianum refert monachum, cùm suos vidisset discipulos maiorem extruentes domunculā, quàm ipse designasset, dixisse illis. Vereor, ò viri, ne dum terrena dilatamus habitacula, minuamus cœlestia. Fulconem etiam puerum admonebat s. Bernardus ep. 2. [In domo auunculi tui non potes inebriari ab vbertate domus Dei, quia domus delitiarum est. Quomodo ignis, & aqua simul esse non possunt, sic spirituales, & carnales delitiæ in eodem se non patiuntur.] Concludam verbis Theodoreti in libro 12. de Græcorum curandis affectionibus. [Non sic diligenter, inquit, curādum est corpus, vt contra rationem, animūq; exiliat, sed vt ministeriū suggerat animæ, sociamq; opē ferat, nutibus illius obtēperans.]

CAPVT IV.

Quanta sit rei turpitudo.

OCTAVO delitiosam hanc, & proprijs deditam commodis vitam, meretricem turpissimam appellat, s. Chrys. h. Quòd nemo læditur, nisi a se ipso to. 5. [Meretricem, ait ille, appello ego vitam hanc, quæ in delitijs, ac voluptate transigitur. Nec solum meretricem eam nomino, sed & turpissimam, & obscœnissimā meretricem, cuius facies fœda horrida, aspera, amara, crudelis; & in hoc maximè sine venia habendi sunt cuncti, quos decipit, & cùm videant apud eam cruenta omnia periculis, mortibus, & præcipitijs plena.] Et mox comparat istos puerulis turbinem, seu trochum verberantibus.

Nono id verò in hominibus religiosis damnabilius multò est, & vt loquitur idem s. Chrys. lib. 1. de compunctione cordis, planè prodigiosum. [Quod homines, inquit, sæculi latam viam, spatiosamq; gradiantur, non valdè mirum est. Eos autem, qui videntur crucem suam sustulisse, & sequi Christum, per hanc viam latam, & spatiosam velle incedere, nonne tibi prodigiosum videtur? Monachi cum de monasterijs requirunt, & de locis habitationum percontantur, ante omnia requirunt, si requies sit in loco, si abundant omnia, si aquarum copia defluat; sed & si de Eremo requirant, etiam ibi ante omnia requirunt, ac de requie tractant, & de opportunitate ministerij corporalis. Iam verò si ad aliquam dispensationem vocaueris, & aliquid ministerij diuini iniungere volueris: prima statim sollicitudo est eius, & prima verba sunt ista; si est ibi requies, quò eundum est, si inueniātur, quæ necessaria sunt abudā, ter, si nihil desit eorū, quæ lata, & spatiosa vita deposcit. Quid ais, o homo? Quid loqueris? Arctā viam, & angustā iussus es ambulare; vt quid de requie, vt quid de abundātia percontaris? Per angustam viam transire iussus es; vt quid amplos requiris ingressus? Est aliquid ista permutatione nequius? Est aliquid ista peruersitate deterius?] Ingenuè autem fatetur Chrys. se aliquando voluisse fieri monachum, atq; has passum fuisse cogitationes. Vnde, inquiebat, nobis in illis locis, quæ necessaria sunt corpori, præberentur, si possibile esset, & recentis, & diurni panis habere quotidie copiam: ne fortè eodem oleo olla, & lucerna esset aptanda: si non leguminis grauis, & solitarius cibus sumi iuberetur, ne operis aliquis grauis esset exactor; ne fodere terram cogerer, aut ligna deferre, aut aquā humeris portare, vel cætera huiusmodi exhibere ministeria; ita omni sollicitudine pro requie corporis percontabar. Verum si hæc tantopere prodigiosa videntur Chrysostomo

in Monacho, qui ſolitudines meditatur omni humano ſubſidio deſtitutas: quid de illis religioſis cogitaret, quibus abũdè omnia ſuppetunt neceſſaria?

CAPVT V.

Quidquid eſt ſingulare, vitioſum eſſe.

Singulare vitioſum. DECIMO veteres omnes morum, ac religionis vitę magiſtros video magni ſemper feciſſe, grauiterq; repręhendiſſe in quouis hominum conuictu ſingularitatem, & quidem iure optimo. Sapienter namq; pronunciauit Io: Caſſianus collat. 1. Abbatis Moyſis c. 21. Actiones omnes noſtras ad publicum appendendas eſſe examen. Nam quidquid eſt ſingulare, & à communi aliorum modo diſſentiens ſemper ſuſpectum eſſe poteſt. Quoniam (vt libro de ſpiritu gaſtrimargiæ c. 23. idem ipſe autor tradidit) quidquid extra cõſuetudinẽ præſumitur, vſumq; cõmunẽ, vt vanitatis glorię, atq; oſtentationis morbo pollutum antiquiſſima Patrum traditio notauit. Quod quidem de ieiunijs, ac cæteris huiuſmodi, in quibus ſpecies virtutis apparet, illi cenſuerũt: ſed & in commodis, ac delitijs locum habet, ſi tale aliquid ſingulare præter cæterorum morẽ habere velis, vt maior illis eſſe, aut quouis modo excellere videaris, nã in his quoq; verũ eſt illud s. Anſelmi in lib. de ſimilitudinibus c. 149. [Proprium ſuperbiæ eſt ſingularitate ſemper gaudere.] Et s. Greg 23. moral. *Arrogantię gradus* c. 4. cum quatuor arrogantiæ feciſſet ſpecies; cùm bonum à ſeipſis habere æſtimant, aut ſibi datũ pro ſuis meritis putãt, aut iactãt ſe habere, quod non habent, quartus eſt, cùm deſpectis cæteris ſingulariter videri volunt habere, quod habent; [Atq; hic quartus, inquit, eſt magis diabolico ſimilis, qui deſpecto bono ſocietatis Angelorum, ſedem ſuam ad aquilonem ponens, et Altiſsimi ſimilitudinẽ *Iſ. 14.* appetens; quaſi ad culmen conatus eſt ſingularitatis erumpere.] [Quid ex obliquo, inquit s. Bern. in tract. de gradibus humilitatis, intendis ad aquilonẽ? Iam te video neſcio, quę ſupra te alta rimantem. Ponam, inquis, ſedem meam ad aquilonem. Cæteris aſtantibus cœlicolis, dum tu ſolus ſedere affectas, fratrum concordiam, totius cœleſtis patriæ pacem, ipſius quantum in te eſt quietem Trinitatis infeſtas. Præſumptione ſingulari non dubitas ciuibus ſcandalũ, iniuriam facere Regi? Millia millium miniſtrant ei, & decies centena millia aſſiſtunt ei, vbi nemo ſedere perhibetur; & tu neſcio, quæ præ cęteris inquirendo, ſedem tibi collocas in cęlo?] Hæc ideò ex Bernardo adſcripſi, quia huic planè ſimilis eſt in religioſorum familia arrogantia quorundam, qui cæteris omnibus ſtrenuè laborãtibus, & cõmuni omniũ victu, ac veſtitu contenti, ſedere ipſi volunt otioſi, & neſcio quas alias ſingularitates importuni affectant.

Sed & in eodem tractatu quintum ſuperbię gradum ponit ſingularitatem. [Turpe eſt e- *Singularitas ex ſuperbia.* nim, ei, qui ſe ſupra cæteros iactat, ſi non plus cæteris aliquid agat, per quod vltra cæteros appareat. Non ſufficit ei, quod communis monaſterij regula, vel maiorum cohortantur exempla, quatenus dicere poſſit: Non ſum ſicut cæteri hominum.] Sed in ſer. *Luc. 18.* 2. in octaua paſchæ ſuperbiam angeli ſedere affectantis examinans, & dicentis, Sedebo in *Iſ. 14.* monte teſtamenti. [Vbi ſtabat, inquit, vniuerſitas angelorum, non caruit ſingularitatis vitio, qui ſedere velle præſumpſit. Siccine vbi ſtant omnes, vniuerſi miniſtrant, tu pacis inimice ſedebis? Planè contriſtas ſpiritum, qui habitare facit vnius moris in domo. Offendis charitatem, quia ſcindis vnitatem, rumpis vinculũ pacis.] Et in ſer. 6. de Aſcenſione Domini, Apoſtolum Thomam conſiderans ab *Io: 20.* Apoſtolis cæteris ſeparatum, quando venit ad eos Ieſus. [Falleris, inquit, Thoma Sancte; falleris, ſi videre Dominum ſperas ab Apoſtolorum collegio ſeparatus. Non amat vnitas angulos, non ei diuerſoria placent. In medio ſtat, ideſt diſciplina communi, communi vita, communibus ſtudijs delectatur. Vſquequò miſer diuerticula quæritas, tanto rubore mendicas? Eijce ancillam, & filium eius &c.] [Deo nõ ſingularitas, inquit Chryſologus ſer. 132. eſt accepta, ſed vnitas.] Et ſer. 170. [Binos, & binos miſit Dominus, ne deſtituta ſingularitas aut negaret, vt Petrus, aut fugeret, vt Ioannes. Citò cadit fragilitas humana, quæ de ſe ſuperbè confiſa ſocios deſpicit, non vult habere collegam.] [Turbat proceſſionem, (addit s. Bern. in ſer. 2 de Purificatione B. Mariæ,) ſi quis ſolitarius incedere curat, nec ſibi ſoli nocet, ſed etiam cæteris eſt moleſtus. Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, ſpiritum non habentes, nec ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis.]

Itaque in formula honeſtæ vitæ, ita de cibo præſcribit: [Sicut ad crucem, ſic accedas ad cibum, ideſt numquam voluptate, ſed neceſſitate paſcaris, & fames non ſapor, prouocet appetitum. Singularitatem in refectorio fuge, & communitate eſto contentus, ſciens, quia caro paſcenda eſt, & extinguenda vitia.] Et rurſum in tractatu De modo viuendi in monaſterio; [Cum veneris ad refectionẽ, nec primus intrabis, nec vltimus. Si non potes ſumere, quæ apponuntur, non ea permittas omnino mutari; ſed vel modicum ſume, vt comediſſe videaris.] De ipſo Bernardo ita legimus in ipſius vita; Bernardus ſe tanquam nouitium arbitrabatur, nil remiſſionis de cõ-

muni

muni labore, vel opere sibi indulgens. Quare si alij faciebant aliquid, quod ipse nesciret; fodiebat, ligna cædebat, & humeris portabat.

CAPVT VI.

Grauiùs in hoc sordidos peccare homines.

VNDECIMO nescio porrò, quì fiat, vt hac in re grauiùs peccent nonnulli abiecti homines, infimo loco nati, & sordidè victitantes in sæculo, quàm nobiles, quiq; liberaliùs, ac lautiùs educati fuere. Ita nimirum & experientia testatur, & veteres adnotarunt. s. Hieronymus in regula Monachorum c. 5. sic habet. [Mirum de infœlici conditione plurium hominum. Sunt enim nonnulli viles, & abiecti in sæculo, qui quotidianis laboribus se vltra vires affligentes pro victu captando vilissimo, & vix raris fabis, & rapis crudi, & hordeaceo pane saturantur. Cùm verò ad Christi mensam accedunt, & militiã Christi suscipiunt, suæ egestatis obliti, lautiora quærunt, quàm multi, qui sunt assueti magnificis.] Itaque s. Aug. in regula tertia, et ep. 109. ad monachas, monendos cẽsuit hosce homines, ne ea quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt. Si causam hujus abusus quæras, ea fortasse fuerit, quòd nobiles ad religionem accedũt opes, & commoditatem sæculi fugientes, paupertatemq; & incommoda quærentes. Ignobiles non item: maioraq; in religione commoda, & rerum omnium abundantiam maiorem inueniunt, quàm antea habuissent in sæculo: quare videntes se ad meliorem venisse fortunam, maioraq; experti commoda, facilè illis assuescunt, deq; illis cogitant magis, quàm de mortificatione, & paupertate. Propterea s. August. visus est aliquando dubitare, num religiosa vita inuenta fuisset pro pauperibus, an solum pro diuitibus, vt videre est in epistola citata, & in opere monachorum. Quoniam in ea diuites inueniunt humilitatem, & paupertatem, pauperes autem opes, & honores. Nescio an de hoc hominum genere dicere illud possim, quod de clericis ad Innocentium Papam scripsit s. Bern. ep. 152. [Insolentia clericorum, cuius magistra est negligentia episcoporum, vbiq; terrarum turbat, & molestat Ecclesiam: Mens enim assueta delitijs, nec exculta disciplinæ sarculo, multas contrahit sordes: porrò inueteratam rubiginem si tentes abradere, nec summis saltem digitis contingi patientur.]

CAPVT VII.

Quomodo respondendum sit excusationibus.

CÆTERVM quid tandem excusationis habeant homines delicati, placet audire. Vnica est, & communis illorum excusatio: necessitatem scilicet prætendunt corpusculi, variasq; imbecillitates, quibus maiori aliqua commoditate sit subueniendum. At his primum responderet Tertullianus lib. de spectaculis c. 2. [Quam sapiens argumentatrix tibi videtur ignorantia humana; prætertim cùm aliquid eiusmodi de gaudijs, & de fructibus sæculi metuit amittere!] *Prima Responsio.*

Secundo responderet in libro ad martyres c. 1. [Carnem saginari, & spiritum esurire non prodest.] Et rursum c. 3. [Vocati sumus ad militiam Dei iam tunc, cùm in sacramenti verba respondimus. Nemo miles ad bellum cum delitijs venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis, & substrictis, vbi omnis duritia, & imbonitas, & insuauitas constitit.] Et addit; [Nempè & athletæ segregantur ad strictiorem disciplinam, vt robori ædificando vacent. Continẽtur à luxuria, à cibis lætioribus, a potu iucundiore coguntur, cruciantur, fatigantur; quãtò plus in exercitationibus laborauerint, tãtò plus de victoria sperant.] 2

Tertiò s. Hier. lib. 3. in caput 5. Epistolæ ad Galatas paucis admoneret verbis, animi imperio, corporis seruitio, viuere nos oportere. Et rursum spiritualem virum semper spiritu viuere, spiritui obedire: contra carnalem: medium inter hos inter virtutes, & vitia fluctuare. 3

Quarto s. Ambrosius libro 4. in Lucam, vbi agit de prima Christi tentatione, Dic vt lapides isti panes fiant; cum responderet, qui spiritualibus intendit, corporalia nõ quærere. [Huic, inquit, intẽtus Moyses panẽ nõ desiderauit: Huic intentus Elias famem prolixioris non sensit ieiunij: Non enim potest, qui verbum sequitur, panem desiderare terrenũ, cùm panis substantiam cœlestis accipiat.] 4

Quinto milites Gedeonis obijceret s. Gregorius Papa lib. 31. mor. c. 17. qui in dextera tubas in sinistra lagenas tenuerunt, hoc est spiritualia pluris, quam corporis curam fecerunt, vt supra diximus. 5

Sexto illud psalmi 80. De petra melle saturauit eos, proponeret s. Chrys. in h. Quòd nemo læditur, nisi à seipso. [Nusquam enim inuenimus mel fluxisse de saxo: sed post multam itineris fatigationem, & laborem sitientes aquis frigidis è saxo fluentibus fruebantur, quasi melle.] 6

Septimo s. Aug. Ep. 109. ad monachas, 7

[Aliquando, inquit, etiam si noceat, prodesse creditur, quod delectat.] Itaque aut rei iucunditate allecti, aut imaginatione nostra decepti, plerumq; querimus ea, quæ minimè necessaria sunt. Ideò s. Basilius in const. monast. c. 22. prudenter monet iudicium nostrum in hac causa debere nobis esse suspectum, neq; sibi ipsi credendum esse, quòd quisque sui ipsius indulgentior sit iudex. [Nihil est, inquit, facilius, quam seipsum fallere: quod quisque sibi ipsi beneuolus, eoque indulgentior est iudex, & quæ iucunda sunt, ea vtilia iudicat. Quare qui huiusmodi est, is veritatis ipsius iudicio damnatus habendus est: veluti, qui scandalorum vberrimã segetem suggerat multis, peruersoq; exemplo alios ad similiũ flagitiorum imitationem instiget.] Matth. 18. Expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

8 Octauo ex ijs, qui sæculi principibus seruiunt, aut negotijs vacant, ratiocinatur s. Chrys. lib. 1. de compunct. cordis [Qui principibus, inquit, sæculi ministrant, ac reipublicæ negotijs inseruiunt, horum nihil requirunt, sed tantùm si aliquid lucri temporalis habeat eius militiæ locus. Si hoc solum esse cognouerit, iam nullus refugitur labor, nullum periculum vitatur, nulla indignitas excusatur. Nos, qui non pecuniam quærimus, sed sapientiam, nec terram, sed cœlum querimus, & ad cœli diuitias festinamus, de requie corporis percontamur?] Plura addit in eandem sententiam.

9 Nono quoniam id ex immoderato vitæ amore prouenit, ex Theopompo, atq; Homero addit Clemens Alexand. lib. 6. strom. [Si præsenti vitato periculo reliquum vitæ transigi tutò posset, non esset mirum, si vitæ essemus cupidi. At cum tot immineant semper pericula, optanda potiùs est mors.]

10 Decimo s. Basilius in const. monast. c. 21. [Ne in ipso quidem corpore tuo respondet, postquam illud Deo semel consecrasti, ius tibi vllum reliquum est, tanquam in re Deo dedicata.] Quò etiam spectat illa s. Bernardi expostulatio propriam voluntatem inculantis eorum, qui arctiorem quærebant vitam. Vestram illã, inquit in ser. 19. in cant. quã, & nos frequenter reprimere conati sumus, minùs discretam vehementiam, immo intemperantiam prorsus nimium obstinatam redarguit. [Non vultis esse contenti communi vita, non sufficit vobis regulare ieiunium, non solemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura, quam vobis partimur in vestimentis, & alimentis: priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis vos intromittitis? Nam illam qua toties Deum conscientijs vestris testibus offendistis, propriam scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis non me. Illa vos naturæ docet non parcere, rationi non acquiescere, nõ obtemperare seniorum consilio, vel exemplo, non obedire nobis. An ignoratis, quia melior est obediẽtia, quã victimæ? Nõ legistis in regula nostra, quòd quidquid sine volũtate, vel consensu Patris spiritualis fit vanæ gloriæ deputabitur, non mercedi? Non legistis, quia puer Iesus erat subditus illis?] Hæc ille; quæ & contra illos magis dici possunt, qui non seueriores sed indulgentiores erga seipsos sunt, laxiorem vitæ rationem procurantes: contra quos grauius sine dubio egisset Bernardus.

Vndecimo idem s. Bern. huiusce homines diceret, et verè fortasse diceret, nõ Christi, sed Epicuri, aut Hippocratis, & Galeni, esse discipulos. Sic enim loquitur in ser. 30. in cant. 11 [Dominus dicit, qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Quid vos hic dicitis obseruatores ciborum, morũ neglectores? Hippocrates, & sequaces eius docẽt animas saluas facere in hoc mundo; Christus, & eius discipuli perdere: quẽnã vos è duobus sequi magistrũ eligitis? At manifestũ se facit, qui sic disputat: Hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori vel stomacho nocet. Profectò vnusquisque quod à suo magistro didicit, hoc in medium profert. Nũ in Euãgelio legisti has differẽtias, aut in pphetis, aut in literis Apostolorũ? Caro, & sanguis pro certo reuelauit tibi hãc sapientiam, non spiritus Patris. Sed audi quid de ipsa nostri medici sentiant: sapientia, inquiunt carnis mors est. Item, sapientia carnis inimica est Deo. Num Hippocratis, seu Galeni sententiam, aut certè de schola Epicuri debui proponere vobis? Christi sum discipulus, Christi discipulis loquor. Epicurus, atque Hippocrates, corporis alter voluptatem, alter bonam habitudinem præfert: meus magister vtriusque rei contemptum prædicat.] Et rursum in ser. in ea verba; Ecce nos reliquimus omnia: [Animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio. Neque enim virtuti cordis opera datur, sed valetudini corporis, immo etiam voluptati. De schola Hippocratis, & Epicuri didicerũt hæc. Neque enim suis Christus discipulis horum quidquam tradidit; sed discite, inquit, à me, quia mitis sum, & humilis corde. Qui seminat in carne, solùm exinde metet corruptionem. At nemo inquiunt, carnem suam odio habuit. Verum est. Sed zelum habet absque scientia, dum prodesse festinans, inuenitur obesse. Cùm enim iudicium carnis ex anima pendeat, carni nihil potest vtilius, quàm salus animæ prouideri, vt passionis socia, fœlicitatis quoque consortium mereatur.] Denique hoc ipsum est, quod reprehendit s. August. ser. 4. ad fratres in Ere-

in Ere-

in Eremô, dum ait. [Patienter omnia portare debemus, nec dicere legumina ventosa sunt, caseus stomachum grauat, lac capiti nocet, aquæ potum non sustinet pectus, caules melancholiam nutriunt, choleram porri accendunt, pisces mihi non sapiunt. Non enim sæculum reliquimus, vt delicatè pasceremur in Eremo.]

12 Duodecimo audiant quid hic idem s. Bern. ad fratres de s. Anastasio scribat in ep. 321. [Compatior, inquit, infirmitati corporum, sed timēda, & cauenda magis infirmitas animarum. Minimè competit religioni vestræ medicinas quærere corporales: sed nec expedit saluti. Nam de vilibus quidem herbis interdum aliquid sumere, tolerabile est, at species emere, quærere medicos, accipere potiones, religioni indecens est, & contrariū puritati. Quærenda est potiò humilitatis, & clamandum in toto corde; Sana animam meam domine, quia peccaui tibi. Huic sanitati operam date, hanc sectamini, hanc seruate, quia vera salus hominum.]

13 Decimotertio idem S. Bern. in ser. paulò ante significato, respondet illa verba Luc. 16. Memento fili, quia recepisti bona in vita tua, quæ & delicatis hisce hominibus tandem dicentur. [Hæccine, inquit ille, cruciatuum causa tota? ipsa planè. Neque enim ad hoc nos è paradiso voluptatis animaduersio diuina eiecisse videtur, vt alterum hic sibi paradisum adinuentio humana pararet. Homo ad laborem natus, si laborem refugit, nō facit, ad quod natus est, ad quod venit in mundum.] At verò ex eadem Abrahæ sententia & illud æquè conijciendum videtur, eos qui contrario ducti spiritu vitæ præsentis omnia bona respuunt, & eligunt mala, omnia quoque bona Domini, & omnem habituros consolationem.

14 Decimoquarto idem Bernardus in sermone 5. in Festo Omnium Sanctorum sic loquitur. [Pudeat sectari gloriam membra, quibus caput suum tam inglorium exhibetur, non habens speciem, aut decorum. Pudeat sub spinato capite membrum fieri delicatum.] Et ser. in ea verba, Ecce nos reliquimus omnia. [Vbi Christus mulctatur morte, cruce turpatur; quis suorum delitias, seu gloriam sustinere quærat, ne dum audeat quærere? flagellatus Christus, & sputis illitus baiulat sibi crucem, & ludibrio factus irrisoria veste, arundineo sceptro, corona spinea, foditur clauis, annumeratur sceleratis, in ligno extenditur, etiam mortuus vulneratur: & hæc intuens, qui dicitur Christianus, proprijs nihilominùs voluptatibus indulgere nullatenus erubescit? Cæterùm si omnis, qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare, multò magis, qui pro eo manere se dicit, qui pro eo legationē fungitur, qui ei ministrat, si eum non sequitur, inexcusabilis est.]

Decimoquinto Diaboli fraude fieri interdum docet s. Bern. ser. 33 in cant. vt minus prudenter, ac discretè laboribus, ac cæteris huiusmodi operibus bonis te dedas, vt post viribus fractus abijcias omnia, & corporis curam suscipias. [Ipsi, inquit, experti estis, quomodo quidam (ad verecundiam illorum dico) qui ante inhiberi non poterant (ita in spiritu vehementi ad omnia ferebantur) post ad tantam ignauiam deuenerant, vt secundùm illud Apostoli, cum spiritu cœperint, nunc carne consumentur. Quam turpe inire fœdus cum suis corporibus, quibus crudele ante indixerant bellum. Videas, proh pudor, importunè superflua quæritare, qui prius necessaria obstinatissimè recusabant.] 15

Decimosexto responderet adhuc Bern. ser. 5. in vigilia natiuitatis Domini. [Crede te Deo, cōmitte te ei, iacta in eum cogitatum tuū, & ipse te enutriret. Neque enim sapiunt homines amantes seipsos, homines scioli, & solliciti pro se ipsis, curam carnis perficientes in desiderijs, surdi ad vocem dicentis; omnem sollicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Nam sibi ipsi fidere, non fidei, sed perfidiæ est, nec confidentiæ, sed diffidentiæ magis, in seipso habere fiduciam. Porrò id sola facit humilitas cordis, vt non sibi fidelis anima innitatur, sed deserens semetipsam ascendat iam de deserto innixa super dilectum, atq; ideo delitijs affluens.] Et in ser. 1. de adoen. Domini. [Deus, inquit, recumbentibus illis apparuit, quia nō dedignatur necessitates nostras, sed miseretur: si tamen curam carnis non in desiderio facimus, sed in necessitate.] 16

17 Decimoseptimo in ser. autem 10. in psalmū Qui habitat, pulchrè accōmodat illa psalmi verba; Non accedet ad te malum, & flagellum nō appropinquabit tabernaculo tuo. [Tabernaculum, inquit, nostrum, est corpus nostrum. Sed videmus nonnullos tabernacula sua in turpissima captiuitatis domicilia cōmutasse, nec militare in his, sed miseram gerere seruitutem. Nihil se aliud putare, quàm suum hoc exterius tabernaculum videntur, ac si numquam esset casurum. Sic dediti sunt carni, & sanguini, ac si omnino nihil aliud, quam carnem, & sanguinem se esse reputent. Dilige carnem tanquam datam tibi in adiutorium, & ad æternæ beatitudinis cōsortium præparatam. Amet Adam Euam suam, sed non sic amet, vt voci eius plus obediat, quàm diuinæ.] 17

18 Decimooctauo in vniuerso hoc negotio, quod ad carnis, & corporis nostri curam pertinet, etiā atq; etiam cauēdum est ne sub prætextu 18

textu

Voluptas. textu necessitatis inuadat nos voluptas, quæ vltra necessitatẽ progredi solet. Meritò n. S. Ambr. lib. 5. exam. c. 1. Cùm Deum legisset quinta die ante hominem creasse pisces, & delitias maris, exclamauit, [Veh mihi; ante hominem cæpit illecebra, abundantia copiarum, nostræ mater luxuriæ. Ante hominẽ delitiæ. Prior ergò hominum tentatio, quam natura.] Et libro de bono mortis c. 3. [Quod delectatione carnali eligendum existimauerit, hoc sciat falsum, ab eo fugiat, & recedat, quia fraudis est plenum.] Et s. Greg. Papa lib. 30. mor. c. 15. [Necessitates, ait, naturales hoc habere valdè periculosum solet, quòd sæpè in eis minimè discernitur, quid circa illas per vtilitatis, & quid per voluptatis studium agatur. Crebrò enim dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deseruimus, & infirmitatis velamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, & quasi sub patrocinio explendæ vtilitatis occultat.] Itaque s. Bernard. ser. 11. in ps. Qui habitat, cùm dixisset Dauid, Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, duas agnoscit hominum vias; alteram necessitatis; alteram cupiditatis, dicamus nos voluptatis. [Viæ, inquit, hominum sunt in necessitate, & cupiditate. Ab vtraque ducimur, sed magis vrgemur à necessitate, trahimur à cupiditate. Necessitas corporis est, cupiditas animæ. Sed contritio, & infœlicitas in vijs eorum. Contritio in necessitate, infœlicitas in cupiditate. Nam necessitas ex infirmitate carnis, cupiditas ex cordis inedia, & obliuione procedit, & ideò alienum mendicat anima, quia oblita est comedere panem suum, propterea terrenis inhiat, quòd minimè cœlestia meditetur.] Sed nunc in voluptate magis, quàm in cupiditate immorantibus nobis, ita exponit s. Gregorius eodem loco illud ps. 70. De necessitatibus meis eripe me Domine; vt malos dicat de necessitate, consueuisse facere voluptatem, & necessitates ad vsum voluptatum retorquere: Et lib. 5. expositionis in primum Regum c. 10. gulam serpẽti comparat, quoniam sub necessitatis prætextu fraudulenter ingreditur, atque vbi caput necessitatis immiserit, mox totum voluptatis corpus adiungit. [Voluptas, inquit s. Nyssenus h. 3. in Ecclesiasten, ijs se coniungit, quæ sunt vitæ necessaria: deinde velut aqua per varios canales in omnes partes deriuat.] Et h. 4. [Voluptas serpens nominatur, cuius hæc est natura, vt si caput subeat in compagem, vniuersas statim ingrediatur.] Ac rursum in libro de oratione or. 4. propterea dixit fuisse scriptum in Gen. serpẽtem accessisse ad Euã, vt pomi esum suaderet, quia serpẽs voluptatis symbolum est. [Moyses, inquit ille, voluptatis, quæ gustatu percipitur, serpentẽ Euæ suasorem adhibuit. Serpens enim si commissuræ, quam perrepere conatur, caput immiserit, non facilè a posteriori parte retrahitur, squamma in contrarium resistente, læuitate squammæ facilè ingreditur: ostendente scriptura, quòd voluptatem introeuntem cauere oportet, & quàm maximè fieri potest, vitæ compages obturare. Quòd si aliquem aditum nacta fuerit, nõ facilè eijci potest. Ne des aditum serpenti ad interiora irrepenti, & a primo initio omne suum volumen simili inferenti. Mane & consiste in vsu necessario.] De gula item, & cibo loquens s. Aug. lib. 10. confess. c. 31. [Suauis, ait, est mihi necessitas, & aduersus istam suauitatem pugno, ne capiat, & quotidianum bellum gero in ieiunijs, sæpius in seruitutem redigens corpus meum.] Et iterũ [Hoc me docuisti, vt quẽadmodũ medicamenta, sic alimẽta sumpturus accedã. Sed dum ad quietẽ satietatis ex indigentiæ molestia transeo, in ipso transitu insidiatur laqueus concupiscentiæ. Et cum salus sit causa edendi, & bibendi adiungit se tãquam pedissequa periculosa iucunditas, & plerumq; præire conatur, vt eius causa fiat, quod salutis causa me facere, vel dico, vel volo.] [Ita per licitos vsus, (vt eleganter dixit s. Leo ser. 12. de quadrag.) ad immoderatos transitur excessus; & non sufficit concupiscẽtiæ, quod potest satis esse naturæ.] Hoc magnopere verendum est istis, cum quibus nunc agimus. Si enim solam naturæ necessitatem sectarentur, communibus cum cæteris essent contenti: at vereor, ne non necessitate, sed voluptate seducti ducantur.

19 Decimonono cogitẽt quàm seuerè cũ suo corpore egerint veteres Sancti, & monachi. s. Augustin[us] pane, & oleribus vescebatur, nec adhibebat carnes, nisi interdum propter hospites, vt in eius vita narrat Possidonius c. 22. Bernardus nec aquãm ad satietatem bibebat, vt ipsemet testatur in ser. 66. in cant. [Abstineo, inquit, a vino, quia in vino luxuria est. Abstineo a carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tędeat. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescã, ne distentio sanè ventris vsq; ad titillationem pertingat libidinis.] Paula Romana teste Sancto Hieronymo nec in vltima ægritudine adduci potuit, vt modicum vini biberet. Apud Theod. in hist. Sanctorum Patrum c. 18. Eusebius cicere, & fabis aqua madefactis vescebatur; & c. 20. Marem monachum scribit annis 37. inclusum mansisse in domuncula valde humida, quæ hyeme aquæ etiam emittebat guttas, & c. 21. Iacobum sine tecto aeris, & niuium, ac pluuiarum impetus, & solis radios sustinuisse. Alia etiam

grauio-

grauiora leguntur plurima apud Palladium, Theodoretum, Cassianum, & alios.

20 Vigesimo corpus nostrum omnino commoditatibus, & multa cura non indigere, deduxit s. Chrys. h. 22. in Matt. ex illis Domini verbis, Quis ex vobis adijcere potest ad staturã suam cubitum vnũ? Et illis Pauli 1. Cor. 3. Neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat &c. [Corpus ergo, inquit ille, non tã alimonia sui crescit, quàm prouidentia cõditoris.] Quã ob causam, vt in eius vita scriptum legimus, aduentantibus nouitijs solebat dicere; si ad ea, quæ intus sunt, festinatis hic foris dimittite corpora, quæ de sæculo attulistis.



DE MVLIERIBVS

LIBER XV.

[Fœ]mina, Mulier, [Vi]rgo, Nu[pta], Vi[dua].



SVPERIORIBVS hunc adiungo tractatum, quoniam intemperantiæ, ac libidinis nostræ ferè materia est Mulier. Fœmina sexus nomen est, a maris sexu distinctæ: nec solum in homine, sed & in vniuerso animalium genere marẽ nominamus, & fœminam. Quamquam quæ in vniuerso genere fœmina dicitur, in homine mulierem appellamus, Aut Virginem, aut nuptam, aut viduam. Estq; mulier appellatio sexus; virgo autem, nupta, & vidua, sexus diuersos status, & conditiones significant. Virgo nondum passa est virum; quemadmodum reliquæ, quarum illa virum habet, hæc habuit, & amisit.

CAPVT I.

Mulier quid.

[M]ulier, & [Vi]rgo.

INTERDVM tamen mulier virgini opponitur, & pro nupta, vel vidua sumitur. Ita Tertull. in libro de virginibus velandis cap. 4. [Virgini, inquit, dico, & mulieris, idest non virginis.] Nam in 1. Cor. 7. dixit Apostolus, Diuis est mulier, & virgo, idest non nupta. Naturale (idest naturæ, & sexus) vocabulum est fœmina. Naturalis vocabuli generale mulier, quę scilicet fœminas omnes humanæ speciei complectitur. Generalis etiam speciale virgo, vel nupta, vel vidua. Hæ enim tres sunt mulierum conditiones diuersæ. Mulieris autem vocabulum non eam solùm significare, quæ virum passa est, sed ad sexum ipsum, non gradum sexus pertinere; ostendit idem Tertullianus c. 5. & 6. Etenim Eua statim formata vocatur mulier Gen. 1. cum esset virgo; & Paulus Gal. 4. Mariam Virginem appellat mulierem; Misit Deus filium suum factum ex muliere, & Angelus Luc. 1. Benedicta tu inter mulieres. Quòd si aliqui respondeant dictam mulierem, quia erat desponsata, & ideò quodam modo nupta; ergò Christus non est natus ex virgine, quia ex desponsata? Ita conficit Tertullianus virginem quoque mulierem appellari. Sed & s. Aug. in ep. 120. ad Honoratum c. 3. & lib. 4. locutionum ex lib. Num. & lib. 2. de consensu Euang. c. 28. & Com. ad caput 4. epistolæ ad Gal. & lib. 11. & 23. contra Faustum, & lib. de fide contra Manichæos c. 22. & tract. 10. in Io. & lib. 4. de symbolo ad catechumenos c. 3. & ser. 63. de verbis Domini. & ser. 19. de tempore, & ser. in Dominica infra octauam Epiphaniæ; Mulieris nomine proprietate linguæ hebraicæ, & scripturarum consuetudine fœminas omnes, siue intactas, viro siue iam mistas, nuncupari contendit. Nam & Gen. 2. Eua virgo vocatur mulier; & Num 30. mulier si quidpiam vouerit, & se constrinxerit iuramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari; & Gal. 4. factum ex muliere, idest ex Virgine Maria. Et s. Hier. in qq hebraicis in Genesim, vbi nos legimus Gen. 2. & vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est (ipse legit mulier) & mulieres omnes significari ostendit, quoniam ethymologia in hebræo seruatur. Vir quippe vocatur Is, & mulier Issa. Et in Com. ad caput 4. epistolæ ad Gal [B. Maria, inquit, vocatur mulier, quia mulier sexum magis significat, quàm copulam viri.] Et secundùm intelligentiam Græcitatis γύνη tam vxor, quàm mulier valet interpretari. Et Com. capitis 5. c.tans illa verba, Natus de muliere; [Abusiuè, inquit, Virgo mulier appellata est: propter illos, qui eam virginem fuisse nesciebant, quia maritũ arbitra-

,, arbitrabantur habere.] Et s. Ambr. ep. 1. ad Iustum, [Mulier sexus est, virgo integritatis; ,, sexus generis, virgo speciei.] Et s. Cyrillus Hierosol. catech. 12. [Virgo etiam quandoq; ,, vocatur mulier.] Et s. Greg. Papa lib. 11. moral. c. 26. Mulier aut pro sexu ponitur, vt Gal. 4. aut pro infirmitate, vt Ecclesiastici 42. Vnde & Lactantius in libro de opificio Dei c. 12. [Mulier, inquit, quasi mollier, à ,, mollitie dicta.] Et s. Bern. ser. 38. in cāt. exponens illa verba; Si ignoras te, ô pulchra inter mulieres; [Mulierum, inquit, nomine appel- ,, lantur animæ carnales, & sæculares, nihil in ,, se virile habentes, nihil forte, aut constans ,, in suis actibus demonstrantes, sed totum re- ,, missum, totum fœmineum, & molle.] Et hæc quidem de nomine satis.

Iam ergò de mulieribus dicturus, bipartitā faciam considerationem; Primùm enim de illis per se, & absolutè dicam. Deinde etiam per comparationem ad nos.

CAPVT II.

Mulier cur viro mollior.

SAtis autem omnes vltrò concedent, Mulierem vt corpore, sic & animo, ac moribus molliorem esse, humaniorem, faciliorem, ac suauiorem viro. Cuius rei præter naturalem corporis temperationem, duas apud s. Basilium reperio causas. Alteram, propter filiorum educationem. [Mulier (inquit ille h. in ,, aliquot scripturæ locos) humanior, ac dul- ,, cior à Deo facta est, vt paruulos benignius, ,, & humanius educaret. Si enim austerior ,, fuisset, plorantem infantem vlnis, & pecto- ,, re non fouisset.] Alteram, vt vehementiùs ad se alliceret marem, ad opus illud perficiēdum, quod speciei conseruandæ erat pernecessarium. Est sanè vtriq; & mari, & fœminæ insitus hic appetitus: tu quia sexus vterq; necessarius; tum quia, vt ratiocinatur s. Greg. Nazian. in libro aduersus mulieres ambitiosius sese ornantes, mulier appetit virum, quia ex illius costa formata ad suum vellet redire locum. [Si te, inquit, lateris illius, a quo se- ,, cta es, cupiditas cœpit vnicum saltem illud ,, latus tuum complectere, (legitimum scilicet ,, maritum tuum) ac preclarum, & laudabilem ,, amorem foue: alijs autem affectibus, ne per ,, somnium quidem indulge.] At vir quoque suam cuperet recuperare costā, sibiq; abscissā partem reponere. Itaque s. Basilius in libro de vera virginitate, magis credidit marē ad fœminam trahi, quàm a mare fœminam, & quidem magnetis, & ferri vsus exemplo. [Si- ,, cut, inquit, non magnes ad ferrum, trahitur, ,, sed ad magnetem ferrum: ita non ad marem ,, fœmina, sed mas ad fœminam trahitur.] Propter hoc relinquet homo patrem, & matrē, & adhærebit vxori suæ. Non fœmina, sed vir, ob insitum libidinis stimulum. Ideò fœminam Deus fecit molliorem, & delicatam magis, vt magis marem traheret.

Appetitus maris, & feminæ

Tertiam rationem habes apud Sanctum Gregorium Nyssenum or. 1. in ea verba, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: Vt ad humanitatem, & commiserationem omnem esset propensior. In rebus enim, quæ fortitudinem postulant, robusta est; in vigilijs, & laboribus constans: immò magis, quàm vir. Quam ob causam non dubitauit affirmare s. Io: Chrys. h. 13. in Epistolam ad Ephes. eam esse magis ad pietatem propensam, quam virum. [Habent, in- ,, quit, in se mulieres quoddam vanę gloriæ stu- ,, dium, verùm commune cum viris. Iracun- ,, dæ plerumq; sunt, & hoc commune habent ,, cum viris. Cōmunia verò cū viris nō habent, ,, in quibus excellunt; pudicitiam dico, feruo- ,, rem, pietatem, & quā erga Christum habent, ,, dilectionem.] Ecclesia quoq; in publicis precibus intercedi petit pro deuoto fœmineo sexu. Et vt Sanctus Aug. in tract. 7. in Io: loquitur, ipsæ magis, quàm viri ad Ecclesiā currunt. quāquā hoc ipse doleat; quia si nō timor certè verecundia eas debuit de publico reuocare, quod autem maiorem dicit Chrys. erga Christū dilectionē; s. Bern. in lib. de passione Domini, super, Ego sum vitis vera; cum attulisset illud Is. 53. Et de gentibus non est vir mecum; [Tanquam, inquit, intelligendum sit, ,, solas mulieres cum illo remansisse.] Sicut in persona Christi conquerentis loquitur Iob c. 19. Derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Per labia quippe, quæ cæteris membris sunt molliora, muliebris sexus mollis, & infirmus intelligitur; qui solus discipulis fugientibus adhæsit. Elegit enim dominus infirma mundi; vt confundat fortia.

Mulierum deuotio.

CAPVT III.

Mulier cur formata.

SEcundo cùr viro adiuncta fuerit mulier socia, atq; omnino à Deo formata, ineptè prorsus, & impiè dixit homo quispiam, sensui magis, quàm rationi seruiens, eam ad delitias, & oblectationem viri fuisse factam. Sed neq; Aristoteli cum illud audiendum est; eam ex accidenti esse in mundo, velut naturæ mōstrum, atq; imbecillioris naturæ peccatum; quæ marem intendens, nec producere valēs, ne frustra omnino videatur egisse, preter intētionem suam declinat ad fœminā. Nō enim ex accidenti, & præter intentionem dici potest esse in vniuerso procreationem & conseruationē speciei; immò verò hoc, ipsomet consen-

Io: Boccaccius in Decam.

consentiente, naturalissimum, & perfecto-
Ar. 34. rum dumtaxat opus. At procreatio, & conseruatio speciei, non minùs indiget fœmina, quàm mare: vterq; igitur sexus per se quæritur in natura.

Verùm aperta est Dei creatoris sententia Gen. 2. Non est, inquit, bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi: summo ergo consilio facta est mulier. Scio s. Io: Damascenum in 2. libro de orthodoxa fide c. 30. Deum (scripsisse) hominem ab initio condidisse marem; Deinde ex præscientia peccati, quo homo in corruptionem laberetur, fœminam adiunxisse ad humanum genus per generationem conseruandum adiutricē. At quò minùs ego assentiar, duo faciūt. Alterū; quòd in statu quoq; innocētiæ, nō peccante Adamo generatio fuisset hominum nō minùs quàm cæterorum animalium: Ideò in hominum specie necessaria fœmina, vt in speciebus cæteris. Alterum; quòd omnino stat diuina sententia: Non est bonum hominem esse solum, etiam si non peccasset. Nec minùs illi, quàm cæteris animantibus, benedixit Deus, dicens, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Quid enim tandem ageret solitarius homo, etiam si in innocentia permansisset? Nimis molesta, & grauis solitaria
n. 2. illa fuisset vita. Propterea absolutè, & absque dependentia a peccato, factum est illi adiutorium simile sibi, quoniam absolutè non erat bonum, hominem esse solum.

Fuit igitur mulier viro data, in adiutoriū:
1 tùm ad sobolis procreationem, atque educationem, humanæq; speciei multiplicationem: tum ad ciuilem conuictum, & vitæ solatium,
2 vt iucundior foret socialis vita cum omnibus illis commodis, quæ communis habet pluriū conuictus. Quanquam hoc non magnopere S. Augustino probatur in lib. 9. de Genesi ad literam c. 5. [Si enim, inquit, ad conuiuen-
„ dum, & colloquendum; quantò congruentiùs
„ duo amici pariter, quam vir, & mulier habi-
„ tarent?] Sed responderi potest; si danda fuit mulier ad sobolem, potuit eadem, & hunc alterum conuictus vsum præstare.

3 Tertium adiutorium fuerit ad rei domesticæ administrationem. s. Ambr. in lib. de paradiso c. 11. considerat illud verbum, quo scriptura vtitur; & ædificauit Dominus Deus costam in mulierem. [Benè, inquit, dixit ædifi-
„ cauit, vbi de mulieris creatione loquebatur.
„ Quia in viro, & muliere domus videtur quæ-
„ dam plena esse perfectio. Qui sine vxore est,
„ quasi sine domo est. Sicut enim vir publicis
„ officijs, ita mulier domesticis ministerijs ha-
„ bilior æstimatur.] Et libro de Noe, & arca c. 13. [Dies significat virum, qui sit purior,
„ similis luci: nox mulierem, quæ viro dormiē-
„ te creata est. Ille prior, quasi autor, qui vir-
„ tutem moueat mulieris, & in partus excitet.
„ Ille actu clarior publico; hæc obscurior, tan-
„ quam domesticis clausa parietibus, & nocti
„ proxima.] Ac demum in libro 1. de Abraham c. 5. huc adfert illud, quod Gen. 18. legitur factum. [Ante tabernaculum, inquit, vir ho-
„ spitum explorat aduentus, (Abraham scili-
„ cet) intra tabernaculum Sara tuetur fœmi-
„ næ verecūdiam, & opera muliebri tuto exer-
„ cet pudore.]

Quartum mulieris adiutorium fuit sanè quam maximum Redemptio per Christum, 4
quæ per mulierem erat futura. Hoc s. Ambr. tradidit in libro de institutione virginis c. 3. Quo loco cùm quæsisset, cur Deus in mundi creatione opera sua laudauit omnia, singulis diebus dicente scriptura; Vidit Deus, quòd Gen. 1.
esset bonum: solus non laudatur homo, propter quem omnia facta sunt. Duas respondet fuisse causas. Alteram; quia cæterarum rerum bonitas exterior est, totaq; statim apparet: at hominis bonitas est interior, & ideò ante probandus fuit homo, quam prædicandus; Alteram; quia non est bonum hominem esse solum: quare sine muliere homo non habet laudem: in muliere prædicatur, quia per mulierē Christus venire debebat in mundum salus nostra. Alias tamen huius rei rationes habet S. Aug. lib. 3. de gen. ad literam c. 24.

Cæterū calumniabatur apostata Iulianus; Mulierem in ruinam potiùs, & perditionem, quàm in adiutoriū fuisse & viro, & sibi ipsi. Nā & ex paradisi delitijs, muliere suadente, exciderunt ambo, & immortalitate priuati sunt. Sapienter respondit s. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. aduersus ipsum; eam a Deo factam fuisse liberam, & natura vertibilem; abusamq; hac libertate fuisse secus, quàm Dominus voluisset.

CAPVT IV.

Cur ex viri costa.

TERTIO cur ex viri costa formata fuerit mulier, cùm omnino posset Deus ex alia formare terra, sicut formauerat virum. Eam ob causam fuisse factam s. Ambr. credidit in libro de paradiso c. 10. Vt vnam sciremus esse in viro, & muliere corporis naturam, vnum fontem humani generis, vnum principium. Et Theodor. libro 5. de curandis Græcorum affection. [Deus, inquit, ex co-
„ sta viri mulierem formauit, ne se diuersæ na-
„ turæ esse existimans, contumacem se illi præ-
„ beret; sicut & omnes homines ex duobus
„ propagauit, vt omnium eandem esse natu-
„ ram intelligeretur.] Alij, vt magis amaretur à uiro veluti pars aliqua sui. Inter quos

 s. Hila-

s. Hilarius in metro in Genesim;
Quò mage chara viro, & lateri sit cõiugis apta.
Et s. Cyrillus Alexand. loco iam citato. Vt
viro insereretur affectio erga eam. Et s. An-
selmus in Elucidario, [Mulier de viro creata,
,, vt sicut in carne vna, ita per dilectionem es-
,, set cum eo in mente vna.] Sed vt vir amare
debet mulierem velut partem sui, ita & mu-
lier virum, quia pars illius est, atq; ex ipso de-
riuata. Ita Theodoretus q. 30. in Gen. [Euam
,, ex Adæ costa formauit Deus, vt ad concor-
,, diam, & beneuolentiam vtrumq; sexum
,, adduceret]

CAPVT V.

De Eua maledictione.

QVARTO mulier, postquam virum ad
peccatum induxit, maledictionem a Deo
illam audiuit Gen. 3. In dolore paries
filios tuos, & sub viri eris potestate, & ipse
dominabitur tui: & rursum; Et ad virum erit
conuersio tua. Ante peccatum erat æqualis
viro, atq; hæc subiectio fuit peccati pœna.
Video tamen in hoc veteres Patres non tam
pœnam, quam singulare Dei beneficium
agnoscere: quemadmodum & in Cham, &
Esau, dum suis fratribus ab illorum parẽtibus
fuere subiecti. Æqualitatem porrò naturæ s.
Greg. Nyssenus in or. 1. in ea verba, Faciamus
hominem ad imaginem, & similitudinem no-
stram, ex eo ostendit, quod mulier æquè ac
vir ad imaginem Dei facta est, solaq; diuersi-
tas in corporibus est. (Quo loco obiter adno-
tabo, s. Ambr. in Com. ad caput 14. prioris
Epistolæ ad Cor. & s. Aug libro 3. de gen. ad
literam c. 22. mulierem quidem consentire
ad imaginem Dei factam, non esse tamen i-
maginẽ Dei, sed solum virum contendere. Sed
hoc alibi pluribus,) & s. Chryf. h. 26. in priorẽ
Ep. ad Cor. [Mulier, inquit, cùm fuit facta nõ
,, statim fuit subiecta: sed quãdo adduxit eam ad
,, virũ dixit illi, quod esset os ex ossibus eius, &
,, caro de carnibus eius; imperij autem, & su-
,, biectionis non meminit. Quando autem ma-
,, lè vsa fuit potestate, & facta adiutrix, inuen-
,, ta est insidiatrix, & omnia perdidit, tunc me-
,, ritò audit, Ad virum tuum conuersio tua.] Et
rursum h. 9. in priorẽ ad Tim. [Idcircò mulie-
,, rẽ Deus subdidit viro, quia honoris parilitate
,, principiò sibi indultã pessimè vsa fuerat.]
Et homilia 17. in Gen. [Eua ante pecca-
,, tum honore æqualis Adamo, post peccatum
,, verò subiecta illi. Melius .n. est, vt tu sub illo
,, sis, & illum dominum habeas, quàm impaui-
,, dè liberè viuens per præcipitia feraris.] Et
omninò de Eua dici potest illud, quod de
Cham, & Esau scripsit Origenes h. 3. in Io-
sue. [Admiranda est, inquit, benignitas, et
,, prouidentia Dei, qui volens peccatori Cha-
,, naan præstare remedium, & conferre salutẽ,
,, seruum eum fecit fratribus suis: sicut Esau fa-
,, ctus est, ut seruiret fratri suo Iacob: non vtiq;
,, ut periret, sed ut salutẽ obediendo cõquireret.
,, Præstatur enim malis plurimùm, & peccato-
,, ribus, qui seipsos regere nesciunt, ut non sibi
,, metipsis committantur, sed ut serui fiant Sã-
,, ctorum, & subiaceant melioribus, ut non suo
,, sensu malo, sed illorum bono regantur.] Ad-
dit verò S. Ambr. in libro de paradiso c. 14.
Inter benedictiones numerari hui⁹ seruitutis
obsequiũ. [Nã & Isaac in loco benedictionis
,, eam dedit Esau filio suo vt seruiret fratri suo;
,, credidit .n. eum fore meliorẽ, si typũ Christi
,, veneraretur in fratre.] Quod pluribus plane
persequitur in libro 2. de Iacob, & vita bea-
ta c. 3. & in psalmum 104. ad Simplicianum.
,, [Isaac, inquit, pater pius duobus filijs suis di-
,, uisit alteri gratiam, alteri misericordiam;
,, sapienti gratiam, insipienti misericordiam.]
Verùm reuertamur ad Euam. Certè s.
Aug. in 11. libro confess. c. 32. mulierem
scripsit viro fuisse subiectam, sicut appetitus
rationi subiectus est. Quæ sanè subiectio bõ-
na, & salutaris est illi. [Fœmina, inquit, ita
,, subiecta est viro, quemadmodum subijcitur
,, appetitus actionis ad cõcipiendã de ratione
,, mentis rectè agendi solertiam.] Et Sancti
Ambrosius, atq; Anselmus in Com. ad caput
14. Epistolæ prioris ad Cor. mulierem duas
ob causas subiectam fuisse tradiderunt; Quia
& ex viro est, & per ipsam intrauit peccatũ.
Et s. Io. Chrys. h. 26. in eandem epistolam,
quatuor prorsus viri super mulierem excellẽ-
tias collegit ex Paulo: primam, quòd est ca-
put mulieris, sicut caput nostrũ est Christus:
secundam; quòd mulier est viri gloria, quem-
admodum vir gloria Dei: tertiam quòd non
vir ex muliere, sed mulier ex viro: quartam
quod non vir propter illam, sed propter vi-
rum illa.

Mulier subiecta viro post peccatum.

Obediẽtiæ bonum.

Vir mulieri præstat.

CAPVT VI.

Alia Mulierum probra.

QVINTO quoniam mulier viro fuit pec-
cati causa, multa contra vniuersum hũc
sexum a veteribus pronuntiata le-
guntur. Nõ solùm enim Seueriani, & Andro-
nici hæretici homines, apud s. Epiphanium
hæresi 45. mulierem dixerunt Satanæ opus
fuisse, matrimoniumq; contrahentes cum il-
la, Satanæ opus perficere. Et Columbasij, vt
idem est autor hæresi 35. Virum, & mulierem
omonymè hominem nominari. Verùm etiam
καλὸν κακὸν, pulchrum malum appellauit S.
Cyrillus Alexand. in 3. libro aduersus Iulia-
num: & versutiæ organum, in libro de ado-
ratio-

ratione in Spiritu Sancto, & vniuersè adiunxit; [Voluptatis figura mulier est, & quod in Adam sensibiliter accidit, hoc etiam in vnoquoque nostrum spiritualiter impletur. Voluptas enim præstigijs imponit menti, eamq; impellit, vt nihil esse opinetur, si præuaricetur legẽ Dei.] Hęc Cyrillus; qui rursum in lib. 7. loquens de Salomone à mulieribus decepto, atque ad idola colenda perducto [Deceptrix, ait, res est mulier, & ad decipiendum tur idonea. Nam inter arma cætera voluptatem habet, qua mens vincitur.] Et s. Aug. in 1. soliloq. lib. c. 10. [Nihil esse sentio, quod magis ex arce deijciat animum virilem, quã blandimenta fœminea, corporumq; ille contactus, sine quo vxor haberi nõ potest.] Quare in lib. 11. de gen. ad literam c. 42. Salomonem scribit nihil in simulachrorum cultu putasse vtilitatis inesse, sed trahẽti mulierum amòri resistere non valuisse. Et Adamum quoque de prohibito ligno comedisse, ne contristaret vxorem, quam credebat sine suo solatio posse contabescere, si ab eius alienaretur animo. Valentem item Imperatorem narrat Theodoretus libro 4 Hist. Eccles. c. 12. ab vxore deceptum, factum fuisse Arianum. Et Diabolum adnotauit s. Io. Chrys. h. 28. in priorem ad Cor. epistolam, cùm cæteris suis artibus virtutem Iob expugnare nõ potuisset, velut validissima arma postremo loco vxorem adhibuisse. Et s. Aug. lib. 1. contra Gaudentium c. 30. [Diabolus mulierem sibi ministram ad decipiendum virum, suis illi ablatis omnibus, reseruauit.] Et tr. 5. in epistolam Io. [Diabolus per fœminam venenum primo homini propinauit; & ipsi Iob. fœminã seruauit, per quam maritus non consolaretur, sed tentaretur.] Et s. Greg. Papa lib. 3. moral. c. 6. [Diabolus, inquit, inuictum animi robur Iob videns, antiquæ artis insidias reperit: & quia scit quomodo Adam decipi soleat, ad Euam recurrit; cor mulieris tenuit, & quasi scalam, qua ad cor viri ascendere potuisset, inuenit: occupauit animũ coniugis, scalã mariti.] S. Amb. verò in ser. 48. In fer. 3. hebd. sãct. loquẽs de Petro ab ostiaria ancilla decepto ad negãdũ Christũ: [Ostiaria, inquit, decepit Petrum, sicut Eua Adamum. Vsitatus enim ad decipiendom sexus est. Fraudis suæ vasculum in ostiaria diabolus recognouit. Fides non nisi per mulierem oppugnari consueuit.] Eadem prorsus s. Maximi Taurinensis verba in h. 3. de pœnitentia Petri. [Vsitatus, inquit, ad decipiendum sexus est; fraudis suæ vasculum in ostiaria recognouit, quia fideles viros, non nisi per mulierem oppugnare consueuit. Ibi Adam per Euam superat, hic Petrum vincit per ostiariam.]

Vniuersè magis Origenes lib. 2. in Iob. Diabolus frequenter consueuit loqui ad viros per os mulierum, & subuertere viros per os coniugum, atque ad mala concitare, & mala docere. Sic per Euam ad Adam, & per vxorem eius ad Iob, & per Iezabel ad Achab, & per Herodiadem ad Herodem. Itaque viros monet in 3. libro, vt ab vxoribus caueãt. Per has enim plurimos subuertit Diabolus. S. Hieronymus in 7. Micheæ caput; [Non est, inquit, fidendum mulieribus, neque vxoribus.] Et lib. 1. aduersus Iouinianum cap. 15. multa de hoc scripsit. S. Greg. Nazian. in disticis sententijs; [Horrẽdi sunt dracones, subdolæ aspides, vtriusq; feræ vim mulier complexa est.] Et s. Io. Chrys. h. 15. ex varijs Matthæi locis; [Ego, inquit, existimo nullam esse in hoc mundo bestiam comparabilem mulieri malæ.] Et iterum. [Nulla in hoc mundo bestia similis est mulieri malæ. Nulla malitia æmulari potest mulierem malam &c. O malum summum, & acutissimum diaboli telum mulier!] Solent etiam Patres antiquum diaboli organum, seu instrumentum appellare mulierem. Et idem Chrys. h. 3. de patientia Iob, & h. 17. Ex varijs Matthæi locis, alijq; plures. Inter quos s. Bern. in modo bene viuendi; [Mulier organum Satanæ, & velut Syrena. Quid enim sunt verba mulieris, nisi cantus Syrenarum? Sic declina quasi sibilos serpentis.] Et s. Ansel. in carmine de contemptu mundi.

Est nihil in rebus muliere nocentius; & nil,
Quo capiat plures, lethifer hostes habet.

Quod argumentum multis eo loco persequitur & s. Hier. in Ep. ad Oceanum, De vita clericorum, [Ianua, inquit, diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumq; genus est fœmina.] Extat inter Hieronymi opera Valerij Epistola ad Ruffinum, adscripta Hieronymo, qua persuadere illi conatur, ne vxorem ducat. [Quoniã inquit, inobediẽtes semper sunt fœminæ; quia hoc a matre Eua traxerũt. Bona fœmina rarior Phœnicę.] [Est enim, vt loquitur s. Epiphanius hæresi 79. muliebre genus lubricum, & erroneum, ac intellectu humili præditum.] Et s. Chris. h. 21. ex varijs Matthæi locis, & h. 32. operis imperfecti; [Quid aliud est mulier, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura boni colore depicta?] Et s. Petrus Chrysologus in ser. 79. [Mulier mali causa, peccati autor, via mortis, sepulchri titulus, inferni ianua, lamenti necessitas tota. Ob hoc nascuntur lachrymis, mancipiantur mœroribus, gemitibus addicuntur; & in lamentis tantum fortes sunt, quantum viribus inueniuntur infirmę, & quãtum comparatæ sunt ad labores, tantum ad lachrymas sunt paratæ. Hinc est, quod la-

" chrymis arma vincunt, regna fletibus incli-
" nant, lamentis totam fortitudinem virorum
" frangunt.] Deniq; cum vno verbo dixisset s. Aug. in ser. 77. de tempore, Mulierem, hoc est, Euam, omnium malorum causam, hoc subiungit, quod est magnopere considerandum: [In Paradiso cum Adam Diabolus de-
" certat, in deserto cum Christo dimicat, vbiq;
" insidiatur homini; sed vbi mulierem inuenit,
" vincit, vbi mulierem non inuenit, victus ab-
" scedit.] Et Origenes h. 11. in Num. quidpiam dixit adnotatu dignum. Cùm enim illa legisset verba; Filij qui nati fuerint eis, tertia generatione intrabunt in Ecclesiam Domini
" [Filij, inquit, soli, & non filiæ, faciunt intro-
" ire patres in Ecclesiã Domini. Inuenies etiam
" Sanctos difficilè filias, sed filios genuisse. A-
" braham non filias genuit, nec Isaac ipse: so-
" lus Iacob vnam genuit, & ipsam fratribus, &
" parentibus grauem, nempe Dinam; sed & ter
" in anno apparere Domino iubetur omne
" masculinum: fœmina ad apparendum Domi-
" no non vocatur; & primitiæ, quæ offeruntur,
" à sanctificatis filijs Israel, nõ à filiabus iuben-
" tur offerri.] Deniq; summam in eo circa nos Dei prouidentiam agnouit Climacus grad. 15. quod fœminæ procacitatem quasi fræno quodam pudore restrinxit. Nã si hęc ad marem sponte accurreret non fuisset, inquit, salua omnis caro.

CAPVT VII.

De Mulierum pudicitia.

SEXTO pręcipua mulierũ virtus existimatur esse pudicitia, atq; hæc in hoc sexu maximè laudatur s. Aug.] vel quisquis fuit autor libri de 12. abusionis gradibus, quintum gradum ponit fœminam sine pudicitia: vt quod est in viris prudentia hoc sit in fœminis pudicitia sed s. Gregorij Nazianzeni, aut si mauis alterius Gregorij Neocæsariensis, verba sunt illa in metaphrasi in Ecclesiasten: [Cum per om-
" nes mulieres pudicitiam quęsiuissem, in nulla
" reperi: ac virum quidem pudicitia ornatum
" inter mille fortasse perspexeris, mulierem
" autem minimè.] Nam & Ecclesiastes c. 7. dixit, virum de mille vnum reperi, mulierem ex omnibus non inueni. Extat & apud s. Augustinum lib. 19. de Ciuitate Dei c. 23. responsum illud Apollinis; [Fortè magis po-
" teris in aqua impressis literis scribere, aut
" inflans pennas leues per aera vt auis volare,
" quàm semel pollutæ reuoces impiæ vxoris
" sensum.] Et s. Io: Chrys. h. 40. operis imperfecti in Matthæum, cùm dixisset Domi- *Mat. 21.* nus, Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei. [Ex persona inquit omnium
" virorum peccatorum ponuntur publicani, &
" ex persona omnium mulierum peccantium
" ponuntur meretrices: quoniam etsi mul-
" ta sint peccata in viris, & mulieribus præter i-
" sta; præcipuè tamen in viris auaritia abun-
" dat, fornicatio in mulieribus.] Vt non dubitauerit affirmare s. Hier. siue Valerius in Ep. ad Ruffinum paulò ante citata. [Quælibet fęmina negat, nulla pernegat.] Plurimas tamen scimus esse, & omni tempore fuisse honestissimas, & sanctissimas fęminas: quę etiam, vt castitatẽ, & verò etiã virginitatis florẽ retinerẽt, vitã libẽter dare maluerũt. At illę virtute multa, diuinaq; gratia sexus imbecillitatẽ superarunt. Vt meritò dixeris exclamasse Chrys. h. 20. in Epistolam ad Hebræos; [Ma-
" gnum est bonum mulier, sicut etiam est ma-
" gnum malum.]

CAPVT VIII.

Mulieres ne vagentur.

SEPTIMO muliebris porrò pudicitiæ argumentum, & custos est pudor: quam ob causam, & in illis virtutes cunctas superare pudorem scripsit ad Celantiam s. Hier c. 5. eas enim maximè decet. Pudor autem in duobus præsertim videtur consistere. Primùm, ne multùm exeant in publicum, neque per plateas vagentur, sed domi plurimùm sese contineant. Deinde, ne nullam corporis partẽm nudent, aut ostentent. De vtroq; dicendum. Et quidem de prima extat illud s. Nazianzeni or. de moderatione in disput. seruanda; [Conuulsa, & proculcata pudoris lege, *Mulierum pudor.*
" quo nullum maius adiumentum ad virtutem
" excogitari potest, contumaciæ, arrogantiæq;
" lex inducitur.] Et in Parænetico ad Olympiadem; [Pudoris iactura flagitiorum omniũ
" certissima est parens.] Ideò mulieres prohibet crebrò egredi domo, aut ad publicos ludos, turbamq; inconditam proficisci. Et iterum; [Ad hominum aspectum erubescas, oculosq; cœcos, & supercilium humi depressum habeas.] Philo Iudæus in libro de specialibus legis ad hunc modum loquitur. [Absit,
" vt mulier aliquid extra familiæ curam sata-
" gat, sed amet solitudinem; nec tanquam pro-
" stituta in publico in conspectu virorum ope-
" retur, nec nisi ad templum procedat, ac ne
" tum quidem sine pudore per forum frequen-
" tissimum, sed turba iam domum reuersa, ita
" vt decet mulierem ingenuam, & verè ciuilẽ,
" persolutis sine strepitu votis, & precibus ad
" auertenda mala, & bona impetranda. Ri-
" xantibus autem, pugnantibusq; viris, mulie-
" res audenter procurrere velut in auxilium,
" non mediocris fuerit impudentiæ, quando
" etiam in bello vacationem habent militiæ,
" vbi de communi salute patriæ agitur. Et rursum;

sum: [Laudandi sanè gymnicorum certaminum præsides, qui fœminas arcent ab huius generis theatris, ne viros nudatos contemplatæ probitatem pudoris deprauent.] sed & vel ipsum tantùm scire quænam sit ipsa, mulieri pudorem adferre, censuit Clemens Alexandrinus lib. 2. pædag. c. 2. Nec pauci commendarunt magnopere Saræ pudorem, quæ Abraham extra tabernaculum prodeunte, intra tabernaculum contineret sese. Inter quos S. Ambr. in primo libro de Abraham c. 5. [Ante tabernaculum, inquit, vir hospitum explorat aduentus; intra tabernaculum Sara tuetur fœminæ verecundiam, & opera muliebri tutò exercet pudore.] Et rursum; [Dominus simulauit se ignorare, & quæsiuit, Vbi est Sara vxor tua? non quòd ignoraret, sed docere nos voluit quantus pudor esse debeat fœminarum, ne procaci occursu hospitum in se oculos inflectant: salua verecundia ministerium suum exerceant. Prouectior ætate, iam Sara iuuenilem custodit verecundiā.]

Gen. 18.

Et s. Epiphanius in Ancorato, Deum, scribit, interrogasse de Sara, vt ipsius ostenderet castitatem, quæ exemplum sit earum, quæ pietatem exercere volunt, quæ vbi susceperint peregrinos, proprijs quidem laboribus inseruiant; verùm propter verecundiam, & castitatem, faciem suam viris non ostendant. Porrò risisse Saram, ait Clemens lib. 6. strom. non quòd Angelo fidem nō haberet; sed quòd eam puderet congressionis, per quam futura erat mater filij. Quod etiam alterum est pudoris argumentum. Susannæ quoque verecundiam, & Domini Matrem ab Angelo salutatam commemorat s. Ambr. in primo libro de offic. c. 18. [Tacebat in periculis Susanna, & grauius verecundiæ, quàm vitæ, damnum putabat: nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui; refugiebat ora intueri virorum. Est enim & in oculis verecundia, vt nec videre viros, nec videri fœmina velit. Domini Mater ab Angelo salutata tacet, & ad virilis sexus speciē turbatur aspectus Virginis.] Maximè nāq; virgines decet pudor. Hic enim, vt idem scripsit in 2. libro de virginibus, indiuiduus debet esse virginitatis comes, sine quo non potest esse virginitas. Bona domus in ipso vestibulo debet agnosci: ac primo prætendat ingressu, nihil intus latere tenebrarum. Et de Virgine matre loquens Eusebius Emissenus h. feria quarta, super Missus est; [Turbata est, inquit, non in vultu, sed in sermone eius. Non enim Angelum, sed verbum Angeli attendebat.] Et s. Hieronymus in ep. ad Eustochium, De custodia virginitatis c. 16. [Maria turbata: nunquam enim à viro fuerat salutata.] Iacobum Nisibitam refert Theodoretus in hist. Sanctorum Patrum c. 1. cùm transiret per amnem, vbi pannos lauabant puellæ quædam; neque hæ vestes succinctas demitterent, sed eum impudenter intuerentur, & fontem, & illas execratum fuisse: fontemq; illico siccatum, & illarum capillum repente mutatum factum esse canum. S. Nazianzenus in Parænetico ad Olympiadem, fœminas eas laudat, quæ maribus prorsus incognitæ sunt. Et omninò retinendum vbiq; pudorem esse, ne labamur vnquam, monuit Clemens in 3. lib. pædag. c. 5. [Oportet enim domi quidem parentum, & famulorum pudore affici; in vijs autem, eorū, qui fuerint obuiam; in lauacris verò, mulierum; in solitudine autē, sui ipsius, vbique autem, Verbi, quod est vbique. Hac enim sola ratione fit, vt quis nunquam labatur.]

Gen. 18.

Dan. 13.

triæ tur tio Luc.

Propterea non nuptis nullo modo, nuptis autē vix permittitur ad virorū cōuiuia accedere, in quibus inter pocula maior loquēdi, & iocādi licentia esse solet. Clemēs lib. 2. pædag. c. 7. [Mulieres nuptæ, cùm ad conuiuium accedunt, exterius amictu pulchrè tegantur, intùs autem pudore. Quæcunq; autem non sunt viro subiectæ, ijs est extremum probrum interesse conuiuio virorum.] Et s. Nazianz. loco iam significato; [Ne ad nuptiale, vel natalitium conuiuium properes, vbi & potatur, & saltatur, & ridetur, ac deniq; infacetis facetijs indulgetur. Hæc enim vel pudicum pectus delinire, ac demulcere queunt, non secus ac Solis radius ceram, quàm citissimè penetrans. Nec verò vel præsente, vel absente marito compotationes domi excita. venter quippe modum tenens perturbationibus animi fortasse, ac libidini dominari queat; helluonem autem, ingluuieq; laborantem, non ego solus, sed maritus quoq; ipse pertimescit.]

Mulier cō uiuia vitet.

Quin & incessum vult esse perquàm modestum, vt seruetur pudor. Pedes enim superbiè incedentes pudicitiam mentiuntur, gressibusq: ipsis libido inesse potest. Mulieres sui temporis grauiter repræhendit Clemens lib. 2. pædag c. 11. quod vel per terram numerosè incedentes meretricios spiritus in incessu insculperent.

Domi ergo plurimùm si contineant, ne per publicas cursitando plateas, pudoris, ac pudicitiæ iacturam faciant: neuè illas aspiciens quispiam dicat illud, quod apud Clementem legimus in 3. libro pædag. c. 6. de quopiam dictum; Equus eius est pretij quindecim talentorum, vel fundus, vel seruus, vel aurum; ipse verò est tribus obolis vilior. Certè s. Nazianzenus in Christo patiente hoc nomine scripsit eas malè audire.

Hoc itaque probrum fœminis impingitur,
Siue illud insit, siue non insit; tamen

Malè

Malè vt audiat, quæ se domi non continet.

Et s. Ambrosij sententia in libro de paradiso c. 11. [Vir publicis officijs; mulier domesticis ministerijs habilior æstimatur.] Et libro 2. in Lucam de Angelo loquens ad Mariam salutandam ingresso; [Discant, inquit mulieres propositum pudoris imitari. Sola inpenetralibus: quam nemo virorum videret, solus Angelus reperiret. sola sine comite, sola sine teste.] Eandem Virginem obseruauit s. Anselmus in Dialogo de passione Domini, etiam si tantopere amaret filium, cum illo tamen ad hortum non exisse, dum ad passionem iret: quia instabat nox, nec decebat, vt mulieres eo tempore foris inuenirentur. Deniq; Herundem fœminam super prænestinos montes, cum duabus discipulis Eremiticam duxisse vitam, narrat s. Gregorius Papa h. 40. in Euangelia; & de viduis scripsit Romanus Clemens lib. 3. constit. c. 6. eas domi sedere debere quoniam altare Dei sunt. Altare enim Dei non circumcurrat, sed in vno loco stabile manet. Idem multò magis virginibus præcipit. Porrò Ægyptijs mulieribus calceis vti permissum non fuisse, ne prodirent in publicum, sed sese continerent domi, habet in connubialibus præceptis Plut. & Phidias Venerem fecit testudinē calcātem, quo mulierum ostenderet munus esse ædes custodire, & appositè Seneca in libro de tranquillitate vitæ c. 8. sine proposito vagari quasi quærendo negotia, inquietam appellauit inertiam. [Sic formicæ, inquit, per arbusta repunt, & in summum cacumen, de inde in imum inanes agunt.] Et ep. 2. ad Lucilium; ægri animi iactationem dicit. Benè quippe compositæ mentis argumentum est consistere, & secum morari. Nusquam enim est, qui vbiq; est.

Luc. 1.

CAPVT IX.

Ne corporis partem nudent.

OCTAVO illud quoq; ad mulierū pudorē, atq; honestatē pertinet, quod secūdo loco dicebatur, ne vllam corporis partem nudent, non pectus, non brachia, non pedes, non aliā partem. [Non enim decet virginem, inquit S. Basilius in libro de vera virginitate, etiam cùm sola domi est, ideo quòd nullus hominū adsit, passim, licenterq; nudari.] Et s. Anselmus exponens illud Pauli in priore ad Tim: Mulieres orent in habitu ornato; [Vt vestes, inquit, earum religionem prætendant; non libidinem prouocet ipsarum indisciplinata nudatio.] Et Clemens in 2. libro pedag. c. 2. [Nullo modo permittendum est mulieribus, vt appareant aliquid corporis denudantes, ne ambo prolabantur: hi quidem, vt quia videndum incitentur; illæ verò, vt quæ in se virorum intuitum attrahant.] Et c. 10. [Nullam partem fœminæ nudari decorū est. Neque enim honestum est corporis pulchritudinem esse hominum aucupium.] Vnde faceta illa vox; Pulcher cubitus, at non publicus. Historiam hanc pluribus habes in 4. libro strom. Cùm enim Theano Pythagonea mulier quendam, qui eam aspexerat, dicentem audisset, Pulcher cubitus; statim illa respondit, At non publicus. Meminit etiam huius rei Theodoretus in 12. libro de curandis Græcorum affectionibus. Pudicas enim ait mulieres apud Græcos habitas fuisse, quæ nudatum corpus nulla ex parte ostenderent. Vnde illud, inquit, ab vna dictum; Pulchrum brachium, at non publicum. Hoc verò tam seuerè obseruari voluit Clemens, vt ne pedem quidem nudum habere permiserit, in c. 11. libri secundi notati. [Viro, inquit, conuenit nullos habere calceos, præterquàm si militet. Fœminam autem non decet pedem ostēdere.] Immo nec faciem, lib. 3. c. 11. [Mulier semper tecta sit, nisi domi fuerit; numquam enim labetur, si & verecundiam, & vestem ante oculos posuerit: nec ad peccati lapsum alium prouocabit, dum vultum suum operit.] Dicunt autem Æneæ vxorem propter insignem honestatem, ne cùm Troia quidem caperetur, perterritam se detexisse: sed etiam dum ab incēdio fugeret mansisse coopertam. Polyxenam quoque tradit in 2. lib. strom. & si interficeretur, moriendo tamen magnam adhibuisse diligentiam, vt honestè caderet, ne scilicet vlla nudaretur corporis pars. Et libro 4. ex Dione, quamdam refert mulierem lysidiam propter insignem pudorem se lauasse cum tunica. Et Philoteram, cùm esset ingressura solium, paulatim contraxisse tunicā, quantum quæ nuda erant, tegebantur ab aqua; deinde rursus paulatim ascendentem induisse. Pudeat hunc Christianas mulieres tam impudenter pectus, & vbera ostentare nudata. De s. Agnete scribit s. Ambr. ser. 90. seu epistola ad virgines sacras, libro 4. Ep. 34. Eam vestibus spoliatam, capillis illicò luis melius fuisse tectam, quàm vestibus; & mox cœlitus ei vestem immissam. Discant vel à meretricibus pudicitiam, & modestiam mulieres nostræ, quæ honestæ haberi volunt. Scribit ex Chrysippo Origenes lib. 4. contra Celsum, Meretrices olim personatas, & velamento obductas extra vrbes sese ad merendum abuti volentibus exposuisse. (Nam & Thamar Gen. 38. meretricem se simulans, sedit in biuio itineris, & operuit vultum suum. Deinde spreto demum decore velamenta deposuisse) & cùm legibus vrbem ingredi non permitterentur, extra vrbes versatas. In dies verò ex consuetudine maiore parta licētia vel

tia vel vrbes misse. Hæc Origenes. Quæ nūc mulierum nostrarum licentia est, vel legibus seuerè coercenda.

C A P V T X.

Mulieres caput Velent.

NONO huc etiam spectat illud quod Apostolus in priore Ep. ad Cor. c. 11. præcepit, Mulieris caput velari. Quod ita accepit Clemēs Rom. lib. 1. const. Apost. c. 9. vt obuoluto eas capite voluerit ingredi. Neq; hoc solùm ad pudorē, & modestiam pertinet; verū etiam idcirco requiritur, quia debet mulier potestatem habere super caput suū propter Angelos, inquit Apostolus. [Virum namque (ait s. Io: Chrys. h. 26 in eum locum) detecto esse capite, mulierem velato, symbolum est in illo principatus, in hac subiectionis.] Debet enim potestatem habere super caput suum, hoc est signum virilis potestatis, cui ipsa subiecta est. Quam ob causam paulò post adiungit; [Velare caput admonet, vt deorsum aspiciat, & revereatur, & propriam seruet virtutem.] Virtus enim subditi est honor, & obedientia. Et s. Basilius in libro de vera virginitate. [Mulier, inquit, debet habere potestatem in capite propter Angelos, etiam si nullus vir adsit. Vir cum Angelicæ quodam modo sit dignitatis, nudo capite, cognatæ confidens naturæ cernatur. Mulier verò cùm sit inferior viro, potestatem habeat, in capite, & subiectionē, qua superiori subest, honestè præseferat.] Itaq; (propter Angelos) interpretatur propter reuerētiam Angelorum, quorum locum, & dignitatem refert vir. S. Io: Chrys. h. 40. operis imperfecti Angelos custodes intelligit. Et alibi, sacerdotes, qui sunt in ecclesia, ne parum honesto mulierum aspectu patiantur scandalum. Porrò Tertull. in libro de velandis virginibus c. 7. Angelos, quos à Deo, & Cœlo excidisse ipse credidit propter fœminarum concupiscentiam, intellexit. [Vt propterea obumbrari debeat facies tam periculosa, quæ vsq; ad Cœlum scandala iaculata est, & malam illam libertatem capitis sui aliquando comprimat, iā nec hominum oculis offerendam.] Apud Hebræos verò antequam ordinaret Apostolus, tam solemne fuisse fœminis velamen capitis, vt inde noscerentur Hebrææ fœminę, autor est idem Tertullianus c. 4. libri de corona militis. Et c. 17. [Arabiæ, inquit, fœminæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato contentæ sint dimidia frui luce potius, quàm totam faciem prostituere.] [Cuidam autem, subiungit, sorori nostrę cum Angelus in somnis ceruices quasi applauderet; elegantes, inquit, ceruices, & meritò nudę bonum est, vsq; ad lumbos à capite veleris; ne & tibi ista ceruicum libertas non prosit.]

Aliam Anselmus in Com. ad cap. 14. prioris Epistolæ ad Cor. Adfert veli causam. [Idcirco, ait, velantur, vt in humilitate appareant; si autem inuerecunde se ostendunt, opprobium est viris, quia in mulierum insolentia etiam mariti notantur.] Denique s. Ambr. lib. 1. de Abraham c. 9. Rebeccam proponit pallio caput obuolentem, cùm Isaac sponsum à longè vidisset. [Discite, inquit virgines, quemadmodum seruetis verecundiam, ne intecto capite prodeatis ante extraneos, cum Rebecca iam desponsata designatum maritum aperto capite non putauit videndum.] Et libro de Isaac, & anima c. 6. ita expendit verba sponsæ c. 5. Tulerunt pallium meum custodes murorum, vt dicat; [Benè quasi sponsa veniebat cum pallio, quo obnuberet caput suum, cum sponsus occurreret: sicut Rebecca videns Isaac sibi obuium, descendit de Camelo, & pallio se operuit.]

Iam verò Tertull. libro de virginibus velandis c. 11. ab ea ætate velari voluit, qua libidinis sensum habere incipiunt. [Nam & Adam, Euaq; antea nudi agebant, at vbi de arbore agnitionis gustauerunt, sui sexus intellectum tegmine notauerunt. Sed etsi propter Angelos velandæ sunt, ea ętate velandæ sunt, a qua potuerunt ad concupiscentiam sui adducere, & nuptias pati.] Nimirum in illa sua opinione persistit de Angelorum concupiscentia, & peccato de qua dictum est.

C A P V T XI.

Ne Vino vtantur.

DECIMO ad mulierum quoq; pudicitiam pertinet abstinētia à vino, aut certè moderatissimus, & parcissimus illius vsus in vino enim est luxuria, vt monuit Paulus ad Eph. 5. Romanis fœminis multo tēpore incognitum fuisse vini vsū scribit s. Aug. q. 115. Ex vtroq; testamento mixtim, & confirmat ex profanis scriptoribus Valerius Maximus lib. 2. c. 1. Ne scilicet in aliquod scelus prolaberentur. Quin & apud alias quoque gentes fuisse mulieribus interdictum vinum, scribit Ælianus lib. 2. de varia historia c. 38. Romæ autem fuisse capitale, non minus, quam adulterium, & ideò institutum, vt cognatis osculum ferrent, quo indicium odor faceret si bibissent; & apud Aulum Gellium legimus libro 10. c. 23. Hoc enim ad earum pudicitiam pertinere magnopere arbitrabātur neq; pudicas esse posse, quæ vinum biberent. Et Tertullianus in apolog. aduersus gentes c. 6. Mulieres

lieres scribit vsque adeò abstinuisse vino, vt matronam ob resignatos cellę vinariæ loculos inedia necarint: Sub Romulo verò, quæ vinum attigerat, impunè à Mæcenio marito trucidata sit. Idcirco & oscula propinquis offerre etiam necessitas erat, vt spiritu indicarentur. Confirmat Valerius Max. lib. 6. c. 3. & Plinij quoq; in libro 14. c. 13. hæc sunt verba; Inuenimus inter exépla, Egnatij Męcenij vxorem, quòd vinum bibisset è dolio, interfectam fuisse à marito, eumq; cędis à Romulo absolutum. Fabius Pictor in annalibus suis scripsit, Matronam quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ, resignauisset, à suis inedia mori coactam. Et Lactantius Firmianus in libro de falsa religione c. 22. ex Sex. Clodio refert, Fauni vxorem, quia cōtra morem, Decusq; regium clam vini ollam ebiberat, & ebria facta erat, virgis myrtheis à viro vsque ad mortem fuisse cæsam. S. Aug. lib 9. confess. c. 8. Puellis, ac virginibus nec aquæ multum potum voluit esse permittendum, ne cùm nupserint, assuetæ multo potui, multum vini bibant. Et s. Ambr. in libro de viduis, historiam tractans Holophernis propter nimium vini potum à vidua Iudith truncati capite, inde argumentum sumpsit. [Quantum, inquit, nocere mulieribus possit vinum; quādo viros vina sic soluūt, vt vincantur à fœminis?] Et Clemens lib. 2. pædag. c. 2. Cum iuuenes voluisset in prandio abstinere a vino, & in cœna modicè vti, vt ita necessario misceant vtile; Vniuersè adiungit; [Nihil, quod probrum adfert, & vituperationem viro, multò minùs conuenire mulieri.] S. Ambr. tamen in libro de Elia, & ieiunio c. 18. mulieres quoque refert suo tempore vsq; ad ebrietatem bibentes; quæ mox prodibant in publicum non velato capite, vultu procaci, & cum adolescentibus impudicè cantantes ducebant choreas.

Iudith 13.

CAPVT XII.

Ne doceant, nec loquantur in Ecclesia.

Mulieres doctæ.

VNDECIMO legimus quidē apud Theodoretū libro 1. Ecclesiasticę historię c. 24. captiuā mulierem Iberibus tradidisse fidem. Et interdum etiam mulieres philosophiæ vacātes, doctrinaq; pollentes. Et apud s. Cyrillum Alexādrinum lib. 6. aduersus Iulianū, Theod. lib. 11. Græc. affect. & Clementem lib. 4. strō. & s. Hieronymum ep. ad Paulam, de obitu Blesillæ, & ep. ad Eustochium, Epitaphium Paulæ, & ep. quæ est præfatio in Esther; & Diodorum Socraticum quinque filias dialecticas habuisse; idem est autor lib. 1. aduersus Iouinianum c. 26. vt mittam alias. Apostolus tamen Paulus eas docere prohibuit in Ecclesia, sed in silentio audire, & discere cum omni subiectione, 1. Tim. 2. & 1. Cor. 14. & Apostolorum omnium cōstitutionem refert Clemens Rom. lib. 3 c. 6 [Non permittimus mulieres in Ecclesia docere, sed tantùm orare, & magistros audire. Nusquā n. mulieres misit Christus ad prædicationem, quamquā non deerant, & Mater Domini, & sorores eius, & Magdalena, & Maria, Iacobi, & Salome, & Martha, & quædam aliæ.] Rationē si quæras; Primùm quidē respondebitur, nō decere mulieres docere viros, neq; subiectā præcepta seu fidei, seu morū superiori suo tradere; quippe mulieris caput est vir; atq; hoc significat illud (cum omni subiectione) quasi diceret Paulus meminerit mulier se viro subiectā esse, neq; debere docere, sed discere. Adam enim primus formatus est, deinde Eua. Sed & alteram subiungit rationem. Adam enim non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Hoc est quod s. Ambr. loquitur in Com. ad caput 14. prioris Ep. ad Cor. [Mulieribus magis competit, vt in domo Dei precibus vacent, linguam retinentes aures aperiant, vt audiant quomodo misericordia Dei mortem vicit per Christum, quæ per eas regnauit.] Et libro 2. in Lucam, Elisabeth notauit paucis, Zachariam multis, prophetasse: vt mulier magis discere, quæ diuina sunt, studeat, quam docere. Et s. Io: Chrys h. 31. in Epistolam ad Rom. [Præsidentiam, inquit, quæ fit in medio Ecclesiæ, illi prohibet, sedemq; in pulpito, cùm ait Mulierem docere non permitto: non doctrinæ verbum priuatim.] Et h. 9. in priorem ad Tim. rationem exponens cur docere prohibeatur. [Semel, inquit, docuit mulier, & cuncta peruertit.] (Cùm scilicet pomi vetiti esum suasit) Idcirco, inquit Paulus, vltra non doceat. Idem habet s. Greg. Papa lib. 3. moral. c. 6. [Docere mulieri non permittit Paulus; quia nimirum aliquando cùm docuit, à sapientiæ æternitate separauit.] Et s. Anselmus Com. 13. ad caput 14. prioris ad Cor. [Iure taceat inter viros, quę cùm loqueretur viro suo, suasit peccatum.] Et rursum [Mulieres retinentes linguam, aurem aperiant, vt audiant quomodo misericordia Dei mortem vicit per Christum, quæ per eas regnauit.] Denique Tertullianus in libro de Virginibus velandis cap. 9 [Non solum, ait, non permittitur mulieri in Ecclesia loqui: sed nec docere, nec tingere, nec offerre, nec vllius virilis muneris, ne dum sacerdotalis officij sortem vendicare.] Quamquam aliquando eas in ministerio Ecclesię quopiam inferiori constitutas fuisse, apud Origenem reperias in caput 16. Epistolæ ad Rom. Nam de diaconissis, quæ olim erant in Ecclesia, ita legimus apud s. Epiphanium hær. 79. [Ministrarum quidem

Diaconissę in Ecclesia.

diaconis-

,, diaconissarum appellatarum ordo est in Ecclesia. Sed non ad sacrificandum, neque vt quidquam aggredi permittantur: verùm reuerentiæ gratia muliebris generis, aut propter horam balnei, aut visitationis, affectionis, aut laboris. Et quando nudatum fuerit corpus mulieris, vt ne a viris sacrificantibus conspiciatur, sed a muliere ministrante, cui præcipitur à sacerdote, vt curam gerat ad tempus indigentis mulieris, in tempore denudationis corporis ipsius, &c.] Et in compendiaria doctrina fidei; [Diaconissæ constituuntur in ministerium mulierum solùm, propter reuerentiam, si opus fuerit balnei gratia; aut visitationis, aut inspectionis corporum.] Earum meminit etiam s. Ignatius Ep. ad Antiochenos his verbis. [Saluto hypodiaconos, lectores, cantores, ianitores, laborantes, exorcistas, cōfessores, custodes sacrorum vestibulorum in Christo diaconissas.] Quibus verbis inter ministros Ecclesiæ diaconissas quoque commemorat.

Duodecimo atenim si Ecclesiæ nomine templū quoq; materiale intelligamus; adhuc mulieribus non solùm docere, sed neq; loqui permittitur in Ecclesia. Itaq; earum garrulitati, eo præsertim in loco magnopere Patres indignantur; illas id solùm tacere posse quod nesciunt; dixit aliquādo in cōtrouersijs Seneca. Et tamen Clemens 2. lib. pædag c. 7. silentium monuit propriam esse mulierum virtutem. Et s. Ambr. libro 6. de Sacramentis c. 4. de illarum in Ecclesia garritu loquens ,, [Eas, inquit, in Ecclesia sustinere non possumus.] Ideò Paulus in priore ad Tim. c. 2. dixit, volo viros orare in omni loco. Viros dixit, & non mulieres: non quòd oratio non sit illis etiam communis; sed ne mulieres vsurparent, & malè intelligerent in omni loco, & inciperent vbiq; clamare, quas in Ecclesia sustinere non possumus. Et s. Io: Chrys. h. 9. in priorem ad Tim. [Ingens vbiq; tumultus, maximus clamor, colloc utio plurima, atq; cōfusa: neque vsquam alibi tantum loqui mulieres, neq; in foro, neq; in balneis, quantum intra Ecclesiam videas: quasi ad hoc ipsum, eo couenniant, vt quæ velint, licitè loqui possint.] Et statim ita monet. [Adeò oportet illas studere silentio, vt nō modò de sæcularibus rebus, verùm ne de spiritualibus quidem loquendum sibi in Ecclesia nouerint.] Ita illis generale silentium indicit.

...e loquan...r in Ecclesia.



DE MVLIERVM CVLTV, ATQVE ORNATV.

LIBER XVI.

CAPVT I.

Posse Mulieres modestè ornari.



De mulierum ornatu seorsim dicā; quoniam de eo plurimus apud veteres sermo. Verùm quod ad virgines attinet, & viduas, manifestum est, omnem eas decere modestiam; & quidquid ab illis peccatur, repræhendendum esse, & castigandum. Nuptis aliquid permitti potest, quas diuisas esse, & cogitare posse, quæ mundi sunt, & quomodo placeant viris, scripsit Apostolus in priore ad Cor. epistola c. 7. Quare cùm s. August. ad Posidium scripsit ep. 73. ornatum auri, & vestium non permitti non coniugatis, nec coniugari cupientibus, colligere licet, coniugatis, coniugariq; cupientibus posse permitti. Sed & de illis aperta extat Pauli sententia in priore ad Tim. c. 2. Mulieres in habitu ornato, cū verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona. Ornatum ergò moderatum permittit. Permittit etiam s. Hieronymus in ep. ad Celantiam c. 7. [Mulieres, inquit, maritatæ non sordes affectare, sed modestè ornari debent.] Sed tortos crines prohibuit Apostolus, aurum, margaritas, & omnem vestium luxum. An verò obtemperent illi mulieres nostri sæculi, non est opus dicere. [φιλόκοσμον, (inquit s. Hier. in ep. ad Gaudentium, de infantulæ educatione) genus fœmineum est; multasq; etiam insignis pudicitiæ, quamuis nulli virorum, tamen sibi scimus libenter ornari.]

CAPVT II.

De vestitu Mulierum.

EARVM autem vanitas tum in pretiosis apparet vestibus, tum in auro, margaritis, & gemmis, tum in crinibus, siue tortis, & cincinnatis, siue adulteratis, & coloratis, omnique ornatu capitis; tum in purpurisso, alijsq; faciei coloribus, & vnguentis; tum verò etiã in odoribus; quæ omnia ad duo reuocauit capita Tertullianus in libro de habitu mulierum c. 4. ad cultum, atq; ornatum. [Habitus, „ inquit, fœminæ duplex, cultus, & ornatus; „ Cultus in auro, gemmis, & vestibus. Orna„ tus in cura capilli, & cutis, & partium, quæ „ oculos trahunt. Alter ambitionis crimen ha„ bet; alter prostitutionis.] Scortationis argumenta vocauit S. Clemens Rom. lib. 1. constit. c. 4. Sanè ad Demetriadem ita scribit S. Hieronymus. [Quando eras in sæculo, ea „ quæ erant sæculi diligebas: polire faciem „ purpurisso, & cerussa ora depingere, ornare „ crinem, & alienis capillis turritum verticem „ struere. Vt taceam de inaurium pretijs, can„ dore margaritarum, rubri maris profunda „ testantium, smaragdorum virore, ceraunio„ rum flammis, hyacintorum pelago, ad quæ „ ardent, & insaniunt studia matronarum.] Et s. Greg. Nazian. or. in laudem Gorgoniæ sororis, eam laudat magnopere, quòd lasciuo numquam ornatu delectata esset, verùm ornatus contemptum pulchritudinem iudicasset. Et or. in laudem Cypriani. [Virgines, „ inquit, carnis contemptum; vxores virtutis „ potiùs, quàm corporis, concinnitatem, & e„ legantiam offerant.] Et dum de calamitate animæ suæ scribit, ornatus contemptum addit ornatum mulieribus conciliare. [Virgi„ nes, inquit, duæ candidis vestibus indutæ, „ ambæ formosæ, atque eiusdem ætatis, am„ bæ incomptæ, atque inornantæ, ac proinde „ ornatæ. ornatus enim contemptio mulie„ ribus elegantiam, decusq; conciliat.] Et in eandem sententiam s. Io. Chrys. h. 60. in Io. [Non aurum adeò amabilem, ac desiderabilẽ „ vxorem reddit, vt modestia, & charitas, & „ animus exponendi vitam pro marito. Hæc „ virum capiunt. Ille ornatus obstat ei, pecu„ nias exponit, & sumptum, ac sollicitudinem „ præbet. Et quæ sequuntur vsque ad finem.] Et h. 25. in acta. [Quot mulieres serica vesti„ menta ferunt, nudæ autem sunt a virtutum „ vestibus. Si quis domum tapetibus ornet, „ ipse autem intus sedeat nudus, quæ vtilitas? „ Ita & mulieribus accidit (nam domum ani„ mæ corpus voco) multis amiciuntur, mater „ familias autem intus sedet nuda.] Et h. 30. in epistolam ad Rom. Vilis fœni onus appellat vestimentum sumptuosum. & post hæc [Ne„ quit, ait, mulier spiritualibus adornata vir„ tutibus ridiculum istum ornatum quærere. „ Hic est Ecclesiæ ornatus, ille theatrorum; hic „ cœlis dignus, ille equis, & mulis.] Et h. 18. in priorem ad Cor. [Difficile est dilectissimi, dif„ ficile inquam est, fortasse autem impossibile, „ corpore in hũc modum ornato, simul orna„ ri animam. Sed necesse est alterum negligi, si „ alterum curæ habetur.] Et h. 19. [Quæ re„ rum sæcularium curam habet, neque virgo „ est, neque honesta.] Confirmat hoc s. Nazian. in parænesi ad Olympiadem. Sic enim habet. [Purpureæ, & aureæ, eximiæq; & splẽ„ didæ vestes his demum conueniunt, quibus „ nullus vitæ splendor, nullum virtutis decus „ suppetit. Pudicitia tibi curæ sit, pulchritu„ doq; etiam clausis oculis admiranda. Mores „ autem præclaramq; famam optimum, cer„ tissimumq; florem existima.] Et s. Bern. in ep. 113. ad Sophiã virginem, his verbis scripsit; „ [Indignum tibi iudica formã à pellibus mu„ rium, & operibus vermium mutuari. Ille est „ verus, propriusq; decor, qui nulla interiacẽte „ materia per se inest. O quàm decenti rubore „ genas suffundit ingeniti gemma pudoris!] Clemens Alexand. lib. 2. pædag. c. 10. Lacedemonios testatur solis meretricibus floridas vestes, & aurum mundum gestare permisisse. Et sanè de nostris maritatis, quæ honestissimæ haberi volunt, illud opinor diceret. [Si „ corpus earum venundetur, numquam mille „ drachmas Atticas inuenerit; vnam autem „ vestem mille talentis ementes, se esse vestibus „ inutiliores, & viliores arguunt.] Nec solùm pretium, sed & prolixitatem repræhen„ dit. [Trahere, inquit, vestes ad summos „ vsque pedes demissas, valdè est arrogans, & „ superbum: quòd ambulandi actionem impe„ dit, cùm vestis instar verriculi, quæ soli sunt „ in superficie, sordes secum trahat.] Quid diceret, si nostras nunc videret fœminas post se longas trahentes caudas? Vidit sua ætate S. Bernardus, & magnopere damnauit in ep. paulò ante indicata [Vides, inquit, longas „ post se trahentes fimbrias, ipsasq; pretiosis„ mas, & densas pulueris nubes excitantes in „ aera.] At de hoc vestium luxu nimis fortasse multa.

CAPVT III.

De Gemmis, annulis, &c.

AD cultum, in quo ambitionis crimen agnoscitur, aurum quoq; & gemmas pertinere voluit Tertullianus. Cuius grauissimi viri verba velim audiant istæ mulieres antequam de hoc ornatus genere dicam. [Tu es „ (inquit ille, in lib. de habitu muliebri c. 1.) „ diaboli ianua; tu es arboris illius resignatrix;

eum

„ tu es diuinæ legis prima desertrix; tu es, quæ „ eum suasisti, quem diabolus aggredi non va„ luit. Tu imaginem Dei, hominem, tam faci„ le elisisti. Propter tuum meritum, idest mor„ tem, etiam filius Dei mori habuit: & adorna„ ri tibi in mente est, super pelliceas tuas tu„ nicas?] Angelos malos, qui de Cœlo cecide-runt, meritò subiungit c. 2. fœminis tradidisse instrumētum muliebris gloriæ, vanitatesq; istas, & artem se te ornandi docuisse, malosq; magistros malè docuisse necesse est. Aurum, & lapillos, quę mutuum sibi lenocinium præstant, vt idem loquitur c. 6. intra terram, & aquam abscondit Deus, vt dixit Clemens Alexand. lib. 2. pædag. c. 12. quòd illis nollet mulieres abuti. Intra animalium corpora sunt etiam permulti lapilli conditi. [Aiunt „ & de frontibus draconum, inquit Tertullia„ nus, gemmas erui. Sic ealcabit diaboli caput, „ dum de capite eius ceruicibus suis mulier, aut „ ipsi capiti ornamenta struit.] Quibus verbis acutè alludit ad illud Gen. 3. serpenti dictum à Deo; Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipsa conteret caput tuum. [Monilium „ tela, scribit s. Aug. ser. 229. de tempore, pu„ dori semper aduersa, hostem ferire dedice„ runt.] Sanè non recipit hæc nos rerum natura, nisi nudos, sapienter monuit Plinius lib. 9. cap. 35. qui Lolliam Paulinam in mediocrium sponsalium cœna smaragdis, margaritisq; opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris auribus, collo, manibus, digitisque vidisse se memorat: quæ summa quadringenties sestertium colligebat; hoc est coronatorum decies centena millia.

Mulierum ornatus Diaboli inuentum.

Ornant porrò gemmis, & auro, digitos annulis, brachia murænulis, collum torquibus, & margaritis, aures inauribus. [Saltus, & in„ sulas tenera ceruix fert, (inquit Tertullianus „ extremo libro citato) graciles aurium cutes „ Calendarium expendunt; & sinistra per sin„ gulos digitos de saccis singulis ludit: Hæ sunt „ vires ambitionis tantarum vsurarum substā„ tiam vno, & muliebri corpusculo baiulare] „ [Non satis muliebris insania viros subiece„ rat, ait Seneca in 7. de beneficijs libro; ni„ si bina, & terna patrimonia auribus singulis „ pependissent.] Sed & de pedibus addit Plinius, non crepidarum tantùm obstragulis, sed totis socculis additas margaritas. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, & per vniones etiam ambulent satis esse. Et s. Cyprianus in lib. de bono pudicitiæ. [Cerui„ ces peregrinis lapidibus vrgentur, & abscon„ duntur: quorum pretia etiam sine artibus ca„ lendarium cuiusuis excedunt. Mirum nego„ tium: mulieres ad omnia delicatæ ad vitiorū „ sarcinas fortiores sunt viris.] Et in ser. de lapsis. [An illa ingemiscit, & plangit, cui va„ cat cultum pretiosæ vestis induere, nec in„ dumentum Christi, quod perdidit, cogita„ re? Accipere pretiosa ornamenta, & monilia „ elaborata, nec diuini, & cælestis ornatus da„ mna deflere? Tu licet indumenta peregrina, „ & vestes sericas induas, nuda es. Auro te li„ cet, & margaritis, gemmisq; condecores, si„ ne Christi decore deformis es. Et quæ ca„ pillos tuos inficis, vel nunc in doloribus desi„ ne, & quæ nigri pulueris ductu oculorum li„ neamenta depingis, vel nunc lacrymis ocu„ los tuos ablue.] Ac demum in tractatu de „ habitu virginum, sic loquitur idem s. Pater; „ [Fugiant castæ virgines, & mulieres pudicæ „ incestarum cultus, habitus impudicarum, lu„ panarium insignia, ornamenta meretricum. „ Serico, & purpura indutæ Christum induere „ non possunt: auro, & margaritis, & monili„ bus adornatæ ornamenta cordis, & pectoris „ perdiderunt; & quæ seq.] Et s. Io: Chryf. h. 28. in Epistolam ad Hebr. [Quid sibi vult plu„ rimū illud aurū? Eis enim, quę in scena sunt, „ illa conueniunt: hæc illarum sunt indumen„ ta mulierum, hoc est meretricum, quæ om„ nia ad hoc faciunt, vt spectentur. Illa, quæ „ descendit in scenam, componatur: omnes „ enim cupit ad se attrahere. Quæ autem „ pietatem profitetur, non ita se debet or„ nare. Habes enim ornatum illo maiorem, „ habes & tu spectaculum; ad illud spectacu„ lum te compone, & quæ seq;] Appositè verò dixisse mihi videtur Clemens Alexand. in 3. lib. pædag. c. 2. mulieres hasce persimiles esse Ægyptiorū templis, quæ magno extrinsecus apparatu, intus nihil aliud nisi felem, aut crocodilum, vel serpentem continent. Et verisimilè illis dici potest id, quod Scribis, & Pharisęis hypocritis dixit Dominus Matt. 23. Nam & Hypocrisis magna est corpus ostentare tam speciosum, ac magnificè ornatum, atq; in eo tam deformem habere animam: Similes estis sepulchris dealbatis, dixit Dominus, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorū; & omni spurcitia. Apelles olim cùm vidisset quēdam ex suis discipulis pinxisse Helenā multo ornatam auro; ò adolescens, inquit, cùm non posses pingere pulchram, fecisti diuitem. Autor est idem Clemens lib. 2. pædag. c. 12. Idem de nostris mulieribus dici potest, quæ si non pulchræ, diuites certè videri volunt; alioqui vera pulchritudo ornatu non eget. [Vi„ des (ait s. Bern. Ep. 113) auro, & argento, „ lapidibus pretiosis, & omni cultu regio nō tā „ ornatas, quā oneratas.] Et s. Ambr. in 2. lib. de pœnit. c. 9. [Fœminas videas margaritis „ onerare aures, curuare ceruices, quas benè „ Christo non auro inclinarent, quę seipsas fle„ re debebant, quòd margaritam, quæ de cœ„ lo est, perdiderunt.] Hac eas ornari vult Clemens quæ est pellucidus, & purus Iesus; &

Sanctis lapidibus,quibus constructa est super-
na Hierusalem. Eas verò interim deplorat
plurimùm, tot torquium, ac monilium, ve-
lut catenis, & vinculis miserè ligatas. [Innu-
,, merabilibus, inquit, se vinculis alligant, quē-
,, admodum dicunt apud barbaros, sceleîtos
,, homines auro vinciri. An non colli vinculū
,, est torques aureus,& monilia, quę verè cate-
,, næ dicuntur, & catenarum locum obtinent?
,, Sed vos, ò fœminæ, vultis videri compedibus
,, esse astrictæ; & Venus adulterium commit-
,, tens eiusmodi dicitur vinculis comprænhensa
,, fuisse, vt nil aliud sint hæc ornamenta, quàm
,, adulterij signa.] Et mox; [Mihi, addit, venit
,, in mentem admirari, quod eæ non enecen-
,, tur, dum tantum onus baiulant.] Sed & in li-
bro 3. c. 11. inaures mirum in modum irridet
,, [Ne auriculas, inquit, sauciemus, vim natu-
,, ræ afferentes. Cur enim non itidem narem?
,, Vt illud impleatur Prou. 11. sicut inauris in
,, nare suis, ita improbę fœminæ pulchritudo.]
Quamquàm & hoc apud Mauros factitatum,
vt in naribus quoque inaures, haberent legi-
mus apud s. Augustinum q. 115. ex vtroque
testamento mixtim. Iam verò s. Ambr. lib.
1. de Abrahā c. 9. eas non vult gestare inau-
res in auribus, nec virias in manibus. Et inau-
res, s. Aug. Ep. 73. ad Posidium, diaboli si-
gnum appellat. S. item Io: Chrys. h. 7. in
priorem ad Timot. Epistolam, eadem illa ita
exagitat vincula. [Si illi, inquit, huiusmodi
,, circumdederis vincula, atque in solitudine,
,, vbi nullus inspector sit, manere permiseris,
,, grauabitur vinculo, molestissimumq; porta-
,, bit, atque à se quàm primùm excutiet. Ti-
,, meamus, ne verba illa audire cōtingat; liga-
,, tis manibus, & pedibus mittite eam in tene-
,, bras exteriores. Quid tibi, infœlix mulier,
,, manus, & pedes vinciri permittis? Vt alius
,, oblectetur aspectu, tu teipsam & vinculis, et
,, curis, atque periculis, et angoribus, quoti-
,, dianisq; cum viro corrixationibus subijcis?]
At de cultu satis; in quo ambitionis inest
crimen.

CAPVT VI.

De faciei, & capitis ornatu, & vanitate.

IAM de ornatu, in quo alterum prostitutio-
nis crimen agnoscebat Tertullianus, totus
autem hic ornatus in facie versatur, & capi-
te. Faciem fucis, & pigmentis immutant, &
capillos capitis, ac crines crispant, illorumq;
colorem alterant. [Sedent, inquit Clemens
,, libro 3. pædag. c. 12. velut depictæ ad spe-
,, culum, non natæ ad domus custodiam, fa-
,, miliæue administrationem.] Et s. Pacianus
in parænesi ad pœnitentiam; [Si quid ferru-
,, ginei pulueris in supercilio fulgeat, aut ficti
,, nitoris in gena rutilet, aut cocti ruboris in la-
,, bia desudet, &c.] Et Tertullianus in libro de
virginibus velandis c. 12. [Iam & consilium
,, formæ a speculo petunt, & faciem morosio-
,, rem lauacro macerant, forsitan, & aliquo
,, eam medicamine interpolant: pallium ex-
,, trinsecùs iactant, calceum stipant multifor-
,, mem, plus instrumenti ad balneas deferunt.]
Et in libro de cultu fœminarum c. 6. [Video
,, quasdam & capillum croco vertere. Pudet
,, eas etiam nationis suæ, quòd non Germanæ,
,, aut Gallæ sint procreatæ: ita patriam capil-
,, lo transferunt. Malè, ac pessimè sibi auspi-
,, cantur flammeo capite, & decorum putant,
,, quod inquinant. Et atrum ex albo conan-
,, tur facere, quas pœnituit ad senectam vsque
,, vixisse.] Germanæ mulieres flauæ, Gallæ al-
bæ, & candidæ visuntur: ideò pudet, inquit,
quod non Germanæ aut Gallæ sint procrea-
tæ, hoc est flauæ, & rubicundæ, aut candidæ.
Ita & in libro 1. ad vxorem c. 4. repetit, [Non
,, Gallicos vultus, nec Germanicos baiulos.]

Porrò totum hoc muliercularum studium
pluribus modis video semper fuisse damnatū.
Triplex in eo depræhenditur crimen. Primum
est insignis quædam vanitas, ac leuitas, mu- *Insignis*
liebri modestiæ, Christianæq; grauitati pror- *vanitas.*
sus contraria. Gloriantur enim plurimùm,
si pulchræ, ac formosæ ab hominibus iudicē-
tur. [At non de integra conscientia, loquitur
,, Tertullianus in libro de cultu fœminarum c.
,, 2. venit studium placendi hominibus per de-
,, corem, quem naturaliter inuitatorem libidi-
,, nis scimus. Perit ille simul in tua forma, si
,, concupierit, & admisit iam in animo, quod
,, concupiuit, & facta es tu gladius illi, & quā-
,, quam tu non peccandi studio hoc nefas cō-
,, misisti, sed tantum cultus causa; non ideò ta-
,, men effugies pœnam.] Addit Romanus Cle-
mens lib. 1. constit c. 9. [Quia illo ornatu
,, coegisti aliquem vt ad te concupiscendum
,, induceretur; neq; adhibuisti cautionem, vt
,, neq; tu in peccatum incideres, neq; alij in
,, scandalum.] [Ob solam vanam gloriam, (ait
,, S. Io. Chrys. in ser. quòd regulares fœminæ
,, viris cohabitent, to. 5.) in alienis luditis ani-
,, mabus, & ex alienis animabus voluptatem
,, propriam constituitis.] Et iterum; [Infirmus
,, est, qui offenditur, igitur dignus est, cui par-
,, catur, non vt lædatur: vulnera habet, ne
,, igitur atteramus, sed curemus. Suspicatur
,, malè, & imprudenter, igitur auferamus su-
,, spicionem, non inferamus.] Et rursum; [Non
,, quæ seruire facit viros, sed quæ reueretur,
,, omnibus est reuerenda, & gloriosa.] Vnde
dicitur Gen. 3. Ad virum tuum conuersio tua,
& ipse dominabitur tui: Illud verò etiam, at-
que etiam considerent, quod idem S. Pater
habet in h. 17. in Matth. [Si qua, inquit, ideo
,, ornatur, & comitur, vt in se oculos omnium
irritet,

„ irritet, & si nullum pulchritudine sua potue-
„ rit vulnerare, dabit tamen extrema suppli-
„ cia. Parauit quippe virus, temperauit vene-
„ num, porrexit poculum, etiam si nullus, qui
„ mortem biberet, inuentus est.] [Accusan-
„ dus sane decor non est, inquit Tertullianus,
„ vt fœlicitas corporis, vt diuinæ plasticæ ac-
„ cessio, vt animæ aliqua vestis vrbana. Ti-
„ mendum tamen est, vel propter iniuriam, &
„ violentiam spectatorum, quam etiam pater
„ fidei Abrahā in vxoris suæ specie pertimuit,
„ & sororem mentitus Saram, salutem contu-
„ melia redemit.] Sed hæc de naturali forma
is, & pulchritudine loquebatur: quid de no-
strarum muliercularum per malas artes pro-
curata dixisset? Non enim tantum adhibent
studium, vt marito placeant, neque omnino
opus est adhibere. [Vxor namque nulla, vt
„ idem ipse c. 4. subiungit, deformis est mari-
„ to suo. Satis placuit cum electa est, siue mo-
„ ribus, siue forma commendata. Ne quæ ve-
„ strum putent, si temperauerint a compositio-
„ ne sui, odium, & auersionem maritorum
„ profecuturas. Omnis maritus castitatis exa-
„ ctor est.] Et S. August. in ep. 73. iam memo-
rata; [Fucari, ait, pigmentis adulterina falla-
„ cia est, qua nec mariti decipi volunt: nam
„ verus ornatus Christianorum, mores boni
„ sunt.] [Propter conuentum, & mutuum vi-
„ dere, & videri, verè dixit idem Tertullianus
„ c. 11. Omnes pompæ in publicum proferun-
„ tur, aut vt luxuria negotietur, aut gloria in-
„ solescat. Vobis nulla procedendi causa non
„ tetrica. Aut imbecillis aliquis ex fratribus
„ visitandus, aut sacrificium offertur, aut Dei
„ verbum administratur. Quoduis horum gra-
„ uitatis, & sanctitatis negotium, & cui non sit
„ opus habitu extraordinario] Et c. 5. [Quan-
„ tum a nostris disciplinis, & professionibus a-
„ liena sunt, quàm indigna nomine Christiano,
„ faciem fictam gestare, quibus simplicitas o-
„ mnis indicitur, effigiem mentiri, quibus lin-
„ gua non licet, appetere, quod datum non sit,
„ quibus alienum abstinendum, speciem exer-
„ cere, quibus studium pudicitiæ est?] Et cap. 8.
„ [Vbi Deus, ibi pudicitia, ibi grauitas adiu-
„ trix, & socia eius.] Quo ergò pacto pudicitia
sine instrumento eius, idest sine grauitate,
tractabimus? Quomodo autem grauitatem
administrandæ pudicitiæ adhibebimus, nisi &
in facie, & in cultu, & in totius hominis con-
templatione seueritas circumferatur? S. Aug.
in ser. 247. de tempore, de illo disserens, qui
Matt. 22. non nuptiali, sed adulterina indu-
tus veste ausus est intrare ad nuptias; adul-
terinos omnes vtriusque sexus excludi affir-
mat, & eijci a nuptijs Christi, nec excludi mo-
dò, sed & in tenebras eijci exteriores. [Habi-
„ tus, inquit, impudicus corporis nuntius est a-
„ dulterini cordis. Impudicus autem habitus

Grauitas dicitia rumētū.

„ corporis in viris est superflua, & inordinata
„ capillatura, vestimentorumq; muliebrium af-
„ fectata similitudo, calceamentorum quoque
„ metas necessitatis excedens simulata longi-
„ tudo. In mulieribus facies fucata, virilium
„ vestimentorum imitatio, capillorum natiui
„ coloris adulteratio. Hic habitus in vtroque
„ sexu adulterinus est, & sanctarum nuptiarum
„ societate indignus, & a conspectu tanti sposi,
„ & tantæ sponsæ prorsus amouendus.]

CAPVT V.

De Prostitutionis crimine.

SECVNDVM malum cum hoc primo ma-
gnopere coniunctum, est illud, quod Ter-
tullianus prostitutionis crimen appellauit.
Verè namq; meretricium quiddam est maio-
rem tanta arte affectare speciem, eamq; ho-
minibus velut venditantes ostentare. Ita
loquitur idem Tertullianus in Apologet. ad-
uersus gentes c. 6. [Video & inter Matronas,
„ atq; prostitutas nullum de habitu discrimen
„ relictum.] Et S. Cyprianus in tractatu de ha-
bitu virginum; [Ornamentorum, & vestium
„ insignia, & lenocinia fucorum, non nisi pro-
„ stitutis, & impudicis fœminis congruunt: &
„ nullarum ferè pretiosior cultus, quam quarū
„ pudor vilis est. Fugiant castæ virgines, &
„ mulieres pudicæ incestarum cultus, habitus
„ impudicarum, lupanarium insignia, orna-
„ menta meretricum.] Et in libro de bono pu-
dicitiæ; [Non est pudica, quæ affectat animū
„ alterius mouere, etiam salua corporis casti-
„ tate. Longè absint, quibus pulchritudo non
„ ornatur, sed prostituitur. Nam sollicitudo
„ de pulchritudine, & malæ mentis indicium, &
„ deformitatis est. Sit natura corporis libera,
„ nec diuinis operibus inferatur vis. Semper
„ est misera, quæ sibi non placet, qualis est.] Et
S. Greg. Nazianz. aduersus mulieres scribens
ambitiosius se ornantes; [Hæc artificia, in-
„ quit, non pudicitiæ sunt, sed lasciuiæ, ac libi-
„ dinis. Quidquid enim in virorum gratiam
„ comminisceris, corporis libidinem prodit.]
Adfert pauonem caudam extendentem pul-
chra varietate depictam, ac fœminam clan-
gore suo ad Venerē inuitantem. Tales enim
& mulierculas hasce dixeris esse. Quin etiam
Pandorę adiungit fabulā, cuius filias, atq; alu-
mnas asserit has mulierculas esse. Pandorā in-
quit, cū ignis a Prometheo furtim sublat⁹ fuis-
set; vindicādi huius sceleris causa mortalibus,
aduenisse: pro bono videlicet, atq; vtili igne,
ignem alium malum, ac pestiferum. Quoque
ardentiùs hominum animos inflammaret; o-
mni eam pulchritudinis genere a Dijs instru-
ctam, & exornatam fuisse. Pandoræ verò fi-
liæ sunt procaces omnes mulierculæ perpi-

Prostitutionis crimen ornatus.

ctæq; frontis. Pulchrum verò est illud, quod
addit. [Nullam ipse aliam pulchritudinem
,, agnosco, quàm eam, quæ naturæ dono con-
,, tingit. Nam & præstantiores eas opes esse
,, iudico, quas pater mihi reliquit, quàm quas
,, manus mea iniustis artibus collegit, etsi alio-
,, qui multis partibus superēt.] Hoc deplorabat
quoque Alexandrinus Clemens libro 2. pæ-
dag. c. 12. his prorsus verbis. [Ritu meretri-
,, cio opes effundunt in probra, & dedecora;
,, suaq; improba, & arroganti stoliditate Dei
,, Dona corrumpunt, & adulterant, artem
,, maligni imitantes.] Contra quas ad hunc
modum pulchrè argumentatur. [Si sunt pul-
,, chræ sufficit natura, non contendat ars con-
,, tra naturam, fraus non litiget cùm veritate:
,, si autem sunt natura turpes, ex ijs, quæ sibi
,, applicant, quod non habent, arguunt.] Eo-
dem ferè modo ratiocinatur quoque s. Na-
zianz. [Si naturæ, inquit, beneficio formæ
,, elegantia vobis concessa est, pigmentis eam
,, ne occultate, sed puram eam maritis vestris
,, conseruate. Sin autem vobis pulchritudo a
,, natura negata est, secundam deformitatem
,, fugite. Sic enim pulchritudinem eam voco,
,, quæ manibus, & arte comparatur, atqueà
,, triuialibus mulieribus, & quidem paucis obo-
,, lis, emi potest.] Idem Clemens libro 3. eius-
dem operis c. 2. cùm eiusmodi fœminam fu-
co intritam, & incrustatam, simiam, & sedu-
ctorem serpentem appellasset. [Non est, in-
,, quit mulieris, sed meretricis, illud nimium
,, sui ornandi studium.] Atq; ex Menandro a-
dungit; [At nunc recede ab his ædibus: nam
,, fœminam pudicam non decet facere flauos
,, capillos. Sed neque genas fucare, neq; ocu-
,, los pingere.] Extat & s. Cyrilli Alex. sentētia
in or. de exitu animi. [Quæ sibi purpurisso
,, vultus humectant, & cerussa genas alliniunt,
,, dealbantq; & ad speculum comantur, vt ho-
,, mines ad nequitiam, & prauas cupiditates,
,, amoresq; satanicos incitent, Eæ in die iudicij
,, torquebūtur: & quæ pulchritudinem ascisceūt
,, alienam, Paradisi pulchritudine priuabūtur.]
S. Nazianzen. in or. de funere patris loquens
de Nonna matre sua. [Pictum, inquit, & ar-
,, te quæsitum ornatum ad eas, quæ theatris
,, delectantur, ablegabat.] Et rursum aliquan-
tò post; [Stultissimæ mulierculæ, quæ natura
,, pulchritudine carentes, ad colores cōfugiunt;
,, theatricèq; vt sic loquar, comptæ atq; orna-
,, tæ sunt ob venustatem inuenustæ, atq; ob fœ-
,, ditatem deformiores.] S. Hier. in Ep. ad Fu-
riam de viduitate seruanda, vniuersum hunc
ornatum velamen Antichristi nominauit.
,, [Quid facit, inquit, in facie Christianæ pur-
,, purissus, & cerussa? Quorum alterum rubo-
,, rem genarum, labiorumq; mentitur; alterum
,, candorem oris, & colli; ignis iuuenum, fo-
,, menta libidinum, impudicæ mentis indicia.
,, Ornatus iste non Domini est; velamen istud
,, Antichristi est. Qua fiducia erigit ad Cœlum
,, vultus, quos conditor non agnoscit?] Et ite-
rum in Ep. ad Marcellam, de ægrotatione
Blesillę has fœminas non est veritus appella-
re Idola. [Illæ, inquit, Christianos oculos
,, scandalizent, quæ purpurisso, & quibus-
,, dam fucis ora, oculosq; depingunt. Quarum
,, facies gypseæ, & nimio candore deformes
,, idola mentiuntur. Quibus si forte improui-
,, dis lachrymarū stilla erruperit, sulco defluit.]
S. Nazianzenus viuentes tabulas appellare
solet; nam in or. in laudem Gorgoniæ. [V-
,, nus, inquit, illi rubor placebat, quem gignit
,, pudor; vnus candor, quem parit abstinentia.
,, Nam picturas, & oculorum fucos, viuasq; ta-
,, bulas, & fluxam, atq; caducam formæ venu-
,, statem ijs relinquebat, quæ theatra, & triuia
,, consectantur, quibusq; pudori, & probro est
,, erubescere.] Et in exhortatione ad virgines.
,, [Sordidam vestem tuam, comamque squal-
,, lidam, magis reuereor, plurisq; facio, quàm
,, margaritas, vestiumq; sericarum elegātiam.
,, Egregius flos verecundia, magnum ornamē-
,, tum pallor, textura insignis virtutes sunt. O-
,, mnes hæ caput tuum corona cingant. Aliæ
,, fucis, & colorum nitoribus imaginem diui-
,, nam adulterent, viuæ tabulæ, fœdi indices
,, interiorum animi affectuum. At tu eius etiam
,, formæ, & venustatis, qua prædita es, maxi-
,, mam partem extingue, atq; ita te compara,
,, vt animæ diuinitus ornatæ pulchritudinem
,, illustres.] Ac demum in carmine cui titulum
fecit; Pręcepta ad virgines.

Viuentes tabulæ, mysteria noctis opacę,
Externèq; nitens labes, pulchrumq; sepulchrum,
Interno fætore madens, & sordibus atris.

Quibus verbis sententiam expressit Christi
Matth. 23. contra Scribas, & Pharisæos pro-
nunciatam. Verùm id, quod totum hunc
corporis ornatum, & cultum dixit esse indi-
cem interiorum animi affectuum, magnope-
re confirmat Clemens lib. 3. pædag. c. 2. af-
firmans esse velut inustam seruo fugitiuo no-
tam. [Sicut, inquit, notæ inustæ fugitiuum, i-
,, ta floridi colores adulteram indicant, quæ ex
,, suo vultu personam facit.] Et c. 11. [Vt fu-
,, mus ignem, & bonus color, bonusq; pulsus
,, sanitatem, ita amictus indicat qualis sit no-
,, strorum morum constitutio.] Itaque in 2. li-
bro c. 8. solutum Marię Magdalenę capillum,
quo Domini pedes lachrymis ablutos tersit,
significare voluit liberationem, ac solutionē
a nimio superflui ornatus amore. Nobisq;
argumentari licebit, crispatum, & cincina-
tum capillum, varijsq; implicatum, atq; inuo-
lutum modis, ligamen animi, & vanitatis o-
mnis miseram seruitutem indicare. Hypo-
critas quidem certè repræhendit Christus
Matt. 6. facies suas exterminantes; quid
de istis

de istis mulieribus tam artificiosè facies suas ornantibus diceret? Optimè ratiocinatur s. Io: Chrys. h. 21. in eum locum. [Si faciei corruptio est, propter inanem gloriam pallidum apparere quemquam: quidnam dicẽdum est de fucis, atq; picturis corrumpentibus facies fœminarum in perditionem iuuenum lasciuorum. Nam hi quidem, qui ostentant pallorem ieiunij, semetipsos tantummodo; hæ verò & seipsas & eos, a quibus videntur, interimunt. s. Hieronymus quoq; vel quis quis fuit autor Epistolæ ad Mauritij filiam, De virginitatis laude; caput in baptismo inunctũ Chrysmate, & sanctificatum nefas esse dixit pigmentis, aut fucis maculari. [Mũda, inquit ab omnibus inquinamẽtis caput, quia crimẽ est, illud post Chrysmatis sanctificationẽ, aut croci, aut alterius pigmenti fuco, vel puluere sordidari.] Et in Ep: ad Demetriadem. [Satis pulchram Deo crede faciem tuam, si hominibus pulchra apparere non studeas.]

C A P V T VI.

De capillis

apillorũ natus.

QVOD autem ad capillos attinet, præter illud, quod ad Demetriadem hic idem scripsit Hieronymus, & alienis capillis turritum verticem struere. S. Nazianz. aduersus mulieres ambitiosiùs se ornantes. [Cauete, inquit, ò mulieres, ne caput vestrum nothis, & adulterinis crinibus, tanquam turribus quibusdam muniatis, mollia colla è scopulis delicatè ostentantes.] Clemens verò in 3. libro pædag. c. 11. ad hunc modum definiuit: [Mulieribus crines mollire sufficit, & tenui aliqua fibula comam alligare frugaliter, simplici cultura pudicas comas in verã, & germanam pulchritudinem alẽtibus. Meretricij enim pilorum plexus, & catenarum nexus cùm eas deformes reddunt, tum etiam pilos discerpunt, artificiosis intertis vinculis euellentes. Quò fit, vt ne sua quidem tangant capita, ne capillos confundant pertimescentes. Quin etiam non sine metu eas inuadit somnus, dum timent, ne texturæ figuram imprudentes spolient. Alienorum autem capillorum appositiones sunt omnino reijciendę, & externas comas capiti adhibere, est maximè impium, quæ mortuis pilis cranium induunt. Cui enim manum imponit presbiter? cui autem benedicet? Non mulieri, quæ est ornata, sed alienis capillis, & per ipsos alij capiti; Si autem mulieris caput est vir, viri autem caput est Christus, quomodo non est impium eas in duplex peccatum incidere? Per immodicam enim comã viros decipiunt, Dominum autem, quantũ in ipsis est situm, dedecore afficiunt, dum meretricẽ ornantur, in fraudẽ veritatis, & caput, quod verè pulchrum est, maledictis incessunt.] S. Hieronymus in epistola ad Lætam, De institutione filiæ, cùm hasce omnes vanitates seuerè prohibuisset; [Caue, ait, ne aures perfores, ne cerussa, & purpurisso ora depingas, ne collum auro, & margaritis premas, ne caput gemmis oneres, ne capillum irrufes, & ei aliquid de gehennæ ignibus auspiceris.] Terribileq; statim subiungit exemplum Prætextatæ nobilissimæ fœminæ, quæ virginis Eustochij neglectum crinem mundano more texuit, & eadẽ nocte in somnis vidit Angelũ terribili voce minitantem pœnas: Tune ausa es caput virginis Dei tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent, & finito mense quinto ad inferna duceris. Sin autem perseueraueris in scelere, & marito simul orbaberis, & filijs: Quæ omnia, inquit Hieronymus per ordinem expleta sunt.

Capitis corona.

Postremò, moris etiam aliquando fuisse caput coronare, florum coronas imponẽdo, scimus ex Tertulliano in libro de corona militis. Sed et dæmonis inuentum appellat c. 7. Et post c. 14. [Quid est, inquit, aliud capiti fœminæ corona, quam formæ læna, quàm summa lasciuiæ nota, extrema negatio verecundiæ, conflatio illecebræ? Quale, oro te, sertum pro vtroque sexu subijt Christus Iesus? ex spinis, opinor, & tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis: abstulit autem virtus crucis omnes aculeos mortis in Dominici capitis tolerantia obtũdens.] At iam non floribus, sed auro, gemmisq; alicubi coronantur: crinibus scilicet suis miro modo ornatis coronam capiti suo facientes. Quod multò magis damnandũ est.

C A P V T VII.

De Creatoris Iniuria.

Iniuria Creatoris.

TERTIVM peccatum est, quòd ita agentes istæ mulierculæ, melioremq; ac formosiorem fucis procurantes faciem, creatori Deo magnam iniuriam faciunt. [Quæ formam, inquit S. August. in ser. 247. de tempore, quam omnipotens, & prudẽtissimus plasmator finxit, in allam transfigurare contendit, nonne euidenter dicere ei videtur, qui se finxit, Cur me fecisti sic? Improba temeritas, conditoris plasmata vilificare, vt formam suam, quantum in se est, in aliud transfiguret.] Et S. Hieronymus in lib. aduersus Heluidium c. 10. [Ad speculum pingitur, & in contumeliã artificis conatur pulchrior esse, quam nata est.] Et Tertullianus in libro de cultu fœminarum c. 5. [In Deum delinquunt, quæ cutem medicaminibus vngunt, genas rubore maculant, oculos fuligine collinunt. Displicet illis nimium

„ nimium plastica Dei: in ipsis redarguunt; „ reprehendunt artificem in omnium. Reprehendunt enim, cùm emendant, cùm adijciunt; „ vtiq; ab aduersario artifice sumentes additamenta ista, idest à Diabolo. Ille indubitatè „ huiusmodi ingenia concinnauit, vt in nobis „ quodā modo manus Deo inferret. Quod nascitur, opus Dei est. Ergò, quod fingitur, diaboli negotium est. Diuino operi Satanę ingenia superducere, quàm scelestū est?] Et s. Cyp. in tract. de habitu virginum: [Dicit Deus, „ Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & audet quisquam mutare, & conuertere, quod Deus fecit? Manus „ Deo inferunt, quando illud, quod ille formauit, reformare, & transfigurare contendunt, „ nescientes, quia opus Dei est omne, quod nascitur, diaboli, quodcumq; mutatur.] Et statim argumentu adfert ex pictoribus, [Si quis „ enim pingēdi artifex vultum alicuius, & speciem, & corporis qualitatem æmulo colore „ signasset, & signato iam, consummatoque „ simulachro manus alius adferret, vt iam formata, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impunè laturam, tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam?] Et iterum; „ [Audaci conatu, & sacrilego contemptu crines tuos inficis, malo præsagio futurorum „ capillos illos flammeos auspicans. Non metuis, „ ne cùm resurrectionis dies venerit, artifex „ tuus te non regnoscat? Ad sua præmia, & „ promissa venientem remoueat, & excludat? „ increpans vigore censoris, & iudicis dicat; „ opus hoc meum non est, nec hæc imago nostra est.] Eadem fuit s. Ambrosio sententia in lib. 6. exam. c. 8. [Pictus es, inquit, o homo „ & pictus a Domino Deo tuo. Noli bonam „ delere picturam, non fuco, sed veritate fulgentem, non cera expressam, sed gratia. Deles picturam mulier, si vultum tuum materiali candore oblinas, si acquisititio rubore perfundas. Illa pictura vitij, non decoris est. illa pictura fraudis, non simplicitatis est. Si super artificem aliquem inducas alterum, qui „ opus illius nouis operibus obducat, non ne „ indignatur ille, qui opus suum adulteratum „ esse cognouerit? Noli tollere picturam Dei, „ & picturam meretricis assumere. Graue est „ crimen, vt putes, quod melius te homo, quam „ Deus, pingat. Graue est, vt dicat de te Deus; „ Nō agnosco colores meos, nō agnosco imaginē meā, nō agnosco vultu, quē ipse formaui, reijcio ego, quod meū nō est.] Ac rursū eodē pictoru exēplo vius est Theod. in historia SS. Patrum c. 9. Et s. Nazianz. ad mulieres ambitiosiùs se ornantes, Deum ita loquentem inducit: [Non ne ego te depinxi, & imaginem meam finxi? Qui fit igitur, vt pro chara imagine idolum habeam?] Et Origenes h. 4. in diuersos, tractans illud Matt. 6. exterminant facies suas, [Tales, inquit, sunt aliquæ mulieres, quæ album, & nigrum, & rubicundum super facies suas inducunt, quasi sapientiores plasmatore suo, tanquam non benè illum fecerit vultum, tanquam nō prudenter istam faciem constituerit. Huius Creantis opus volunt emendare, & componere non erubescunt, & post fabricatoris manus superaddere non verentur. mortis coloribus viuentes suas facies liniunt, & de viuentibus in mortem transmutant, ideo vt imprudentium faciant euolare corda, vt minùs cautorum subuertant animas, vt multam perditionem sibimet parēt.] ista ergo omnia religiosę credentes animæ fugere, & abominari debēt. Ac demum Clemens l. 3. pædag. c. 11. [Absurdum est eos, qui ad Dei imaginem, & similitudinem facti sunt, tanquam archetypum exemplar contemnētes, externum ornatum „ inducere; improbum humanum artificium „ Dei opificio præferentes.]

CAPVT VIII.

Quanta harum Mulierum impudentia.

QVARTVM peccatum est impudentia. Sunt enim fucatę mulieres velut laruatę. Gypso namque, purpurisso, & cerussa, velut laruam faciei obducunt suæ. Quare quæ laruatis hominibus, ea ferè & fœminis hisce licentia, & impudentia. Quam ob causam execratur s. Nazianzenus loco iam sæpiùs citato: [Pereat quisquis ille fuit, qui primus coloribus, atque pigmentis impudentiā adiunxit. Vt enim impudentes viri laruam primùm faciem tegunt, atque ita sequuntur, quæ inhonestæ vitæ conueniunt, saltationes & cætera: ita & hæ postquam alienam formam externè induerint, ita demum vt picta illa, & fucata forma dignum est, mouentur.] *Impudentia grādis*

Quintum malū est boni nominis, famæq; iactura; immo suspicio mala, quam de se spectatoribus ingerunt, etiam si fortasse honestæ fuerint fœminæ. [Si non vt oculis tantùm dini, ait S. Nazianzenus, sed vt carnis libidini obsequaris, atque à viris spectēris, fuco tibi vtendum putas, aereum quoque amorem in morbo, & vitio esse scito. An prorsus à vulneribus tuta es? Credo equidem: sed ne hoc quidem pulchrum, atque honestum mihi videtur, inanis vitij suspicione laborare.] Et S. Io. Chrys. h. 12. in priorem epistolam ad Cor. [Confricationes, vultus pigmenta, & tanta ornatus cura. Si pudica sit, vix malam effugiet suspicionem. Sin minus, incontinentiæ occasione accepta fortasse capietur.] Et S. Hier. in ep. ad Saluinam, De seruanda viduitate *Suspicio mala.*

duitate c. 5 [Tenera res in fœminis fama pudicitiæ est; quasi flos pulcherrimus cito ad leuem marcescit auram, leuiq; flatu corrumpitur: maximè vbi & ætas consentit ad vitiũ, & maritalis deest autoritas, cuius vmbra tutamen vxoris est. Scio multas clausis ad publicum foribus, non caruisse infamia seruulorum, quos suspectos faciebat, aut cultus immoderatus, aut crassi corporis nitor, aut ætas apta libidini.] Et ep. ad Furiam c. 1. [Exit fama de mendacio: quæ cùm ad matronas peruenerit, & earum linguis fuerit ventilata, prouincias penetrat.]

CAPVT IX.

De odoribus.

HIs omnibus adduntur odores, qui quantam ad libidinem procurandam vim habeant, duobus modis exposuit Clemens lib. 2. pædag. c. 8. [Primùm enim ait, sicut boues annulis, & funibus, ita & intemperantes suffitibus, & vnguentis, & suauè olentibus odoribus trahuntur.] Deinde etiam, [Quemadmodũ qui naribus sunt sagacibus canes, feras inuestigãt; ita, & nimia vnguẽtorũ fragrãtia, qui moderati sunt, & tẽperãtes, venãtur intẽperãtes.] [Istæ verò mulieres, ait idẽ autor, & sua vestimẽta, & vestes stragulas, domosq; suas suffumigant, & aspergunt, atque adeò vel ipsas propemodũ matulas olere cogunt.] Et S. Cyrillus Alexandrinus in or. de exitu animi, [Odores mimas, & impudicas decent mulieres.] Et s. Athanasius in libro de virginitate; [Quæ vngueotis, aromatibus, & fragrantijs, & amictu pretioso, & auro venustant corpora sua, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt.] Et s. Cyrillus alter Hierosolymitanus catech. 12. [Exterminetur omnis nimius ornatus, & omnis lasciuus aspectus, & omnis circa te obambulans fœminea vestis, & stola, & suffimentum voluptatis inescatiuum.]

CAPVT X.

De Ecclesiæ ingressu.

PORRò illud etiam offendit plurimùm, quod eas ita ornatas, et ad scenam, atq; theatra magis compositas, non pudeat Ecclesiam Dei intrare ad orãdum cum cæteris, ad audiendum verbum Dei, ad sacrificium. Audiant Sanctum Io. Chrysostomum h. 3. in posteriorem ad Thess. epistolam. [Si intrauerit huc, inquit, mulier opulenta, non curat, quomodo audiat oracula Dei; sed quomodo se ostentet, quomodo cum elatione sedeat, cum multa gloria, quomodo reliquas omnes vestimentorum sumptuositate excellat. Et schemate, et aspectu, et incessu ornatiorem seipsam exhibeat. Et omnis cura et solicitudo hæc illi est, num ille vidit? num admiratus est? num benè ornata sum? ne marcescant indumenta, ne rumpantur: circa hoc omnis versatur cura.] Et h. 8. in priorem ad Timot. [Deum precatura pergis, et ornamenta aurea circumfers, flauosq; crines, et ipsos auro compositos. An verò saltatura ad ecclesiam pergis? numquid hic nuptias, et lasciuiæ oblectamenta conquiris? num vt tui spectaculũ præbeas, aduenisti? Accessisti, vt Deum pro peccatis tuis suppliciter deprecceris, vt tuis in illum sceleribus veniam cum gemitu, et lachrymis petas; accessisti, vt Dominum tibi propitium facias: Quid te ipsam ornari improbo, atque intempestiuo studio contendis? Non iste supplicis habitus est. Neque enim auro amicta debet succedere, quæ lachrymas pro peccatis profundere intendit. Ista mimis, & saltatoribus, & his, qui in scena versantur, relinquẽda sunt: sobriæ mulieri nihil eiusmodi congruit.] Et rursum. [Eiusmodi exterior ornatus ornamenta intima demolitur. Pugnare hic congruit, non ornari; luctari conuenit, non in mollitiem solui. Non aspicis pugiles, atq; luctatores, vt illis nequaquam cura sit incessus, & habitus. Stat ecce Diabolus dentibus stridens, & modis omnibus te posternere cupiens, dum tu circa huiusmodi diabolicum prorsus ornatum versaris attonita.] Et S. Ambrosius in Commentario ad caput 2. prioris epistolæ ad Timotheum. [Humili habitu mulieres orare debent. Qui enim audiri vult, inclinare se debet, amota põpa, vt misericordiam Dei prouocet. Quis enim iactanter ornatam mulierem non horreat? Quantò magis Deus, qui corpus à se liberum factum, obligatum metallis videt? Quæ ergò in Domo Dei cum pompa se mauult videri, consequitur, quod vult, vt gloriosa videatur, nihil consecutura à Deo nisi maculã. Quantò enim hominibus splendida videtur, tantò magis despicitur à Deo.]

CAPVT XI.

Quanta Virorum culpa.

QVANQVAM ego in hac re vniuersa maiorem virorum agnosco, quam mulierũ culpam. Etenim viri vt prudentiores sunt, & magis natura graues, ac sensati, sic infirmiorem, ac leuiorem sexum, ad vanitatem omnem magis propensum, regere deberent, ac moderari, præsertim sibi subiectũ. At vereor plurimùm, ne ipsimet interdum vxores suas natura propensas vrgeant magis. [Ignominiosum quippè, ait S. Chrysost. h. 12. in prio-

in priorem ad Cor. sibi ducunt, nisi a multis vxor conspiciatur, nisi commune omnibus spectaculum proponatur.] A quibus tamen detrahi ab vxoribus oportere hasce omnes vanitates, velut ab auiculis pēnas, si eas modestas, atque honestas velint, sapienter admonuit Alexandrinus Clemēs in 3. libro pædag. c. 11. [Quæ a fœminis, inquit, ad luxum comparantur, ab eis tanquam pennæ detrahenda sunt; vt quæ instabilem superbiam, & mollitiem, inanesq; voluptates procreent, quibus excitatæ, & quodam modo allectæ, sæpe à matrimonijs resiliunt.] Et s. Gregorius Nazianzenus dum mulieres ambitiosius sese ornantes alloquitur, aduersus stupidos maritos, qui hæc illis permittunt, multis inuehitur, quæ iucundum erit perlegere, & vtilius attentè perpendere. Et s. Io. Chrysost. h. 13. in epistolam ad Ephes. ita scripsit. [Nō puto mulierem in muliebri suo mundo ita gloriari, vt virum in illis, quæ coniugem suā exornant. Non ita in Zona sua auro cōspicua superbit vir, vt quòd vxorē habet ornamenta auro insignia gestantem. Non tantū mulieri delictum imputatur, quantum viro. Officij tui est, vt illam in ordinem redigas.] Itaque h. 20. præclarè, & sapienter docet, quomodo vir nouam sponsam instituere debeat. [Tanquam statuam, inquit, quandam fingendam, & ornādam nactus, ita ab ipsa vespera, qua in thalamum nuptialē eam primùm accipit, modestiam, & mansuetudinem, & quomodo viuere debeat, mox ab exordio doceat: Ex ipsisq; vestibulis pecuniarum amorem deijciat; & adhortetur, ne sint illi monilia aurea, siue ab auribus, siue circa genas, siue circa collum pendentia; neuè vestes sint deauratæ, ac sumptuosæ: sed sit quidam nitidus ornatus, sed tamen ne splendor vituperio obnoxius fiat.] In epistola ad Demetriadem c. 10. testatur s. Hier. contra lasciuos pueros, puellasq; censuras ecclesiæ interdum fuisse latas. Vtinam & hoc tempore, qui Rempublicam administrant, remedium aliquod tāto adhiberent malo. Certè de veterum mulierum modestia ita scribit Tertullianus in apologetico aduersus gentes c. 6. [Aurū nulla norat præter vnico digito, quem sponsus oppignorasset pronubo anulo.]



CVM MVLIERIBVS PARCE, ET CAVTE AGENDVM ESSE.

LIBER XVII.



ALTERVM propositionis meę caput de mulieribus per comparationem ad nos dicendum proposuit. Video autem, vt paucis me ab illis expediam, conuersationem cum illis multam, fuisse semper damnatam, clericis præsertim, ac religiosis viris, & omnino illis, qui spirituales aut esse, aut certè videri volunt. Primùm enim res est nobis ipsis plusquam dici possit, periculosa. Deinde verò, et cæteris offensioni.

CAPVT I.

Mulierum aspectus cauendus.

VEL solum aspectum debere nobis esse suspectum, & verò cauendum maximè, testantur illa Christi verba Matt. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quantus autem sit aspectus, & concupiscentiæ nexus, quàmq; facilis ab aspectu ad concupiscēdum prolapsus; quis est, qui ignoret? Propterea s. Greg. Nazianz. aduersus mulieres scribens ambitiosius se ornantes; Impudentis amoris originem dixit impudentem esse aspectum. Quem si quis fugerit, idem proculdubio scelus quoque effugiet. Et s. Basilius in ser. de abdicatione rerum inter cætera monet; [Ne curiosus sis, neque omnia videre velis, ne ex ea visione in animum tuum libidinum sanies postea redundet.] Et in libro de vera virginitate ad hunc prorsus modum præcipit. [Nō sit virginis mollis obtutus, ne intuentibus voluptatis contra se emittat indicia, neq; emissum forinsecùs oculi iactum se patiatur attingere, ne hoc veluti ignito iaculo in corde percussa ad voluptatis inflāmetur imagines.] Et paulò post; [Est sanè iniquum, & indignū virginem, quæ manu contrectare non audet, ea iactu oculorum indifferenter attingere.

Dux

Dux enim, & præuius, ac pronubus oculorum tactus est eius, cuius manus ministræ sunt tactus.] Et post, accommodato exemplo rem hanc pulchrè illustrat. [Vt enim lapis in aquam iniectus, non solum adiacentem aquæ partem, sed totam aquam agitat, & orbes vbiq; excitat: ita lasciuus obtutus in animam iniectus, alias post alias cogitationes amatorias excitat, totamq; fluctibus agitat.] Adnotauit s. Aug. in Com. in psalmum 50. & in libro 50. homiliarum h. 21. De longè Dauidem vidisse mulierem, in qua captus est; [Quoniã mulier, inquit, longè; libido propè.] Et s. Io: Chrysost. in 6. libro de sacerdotio, animum nostrum admonet non impudicæ tantùm, sed & pudicæ mulieris oculo feriri, & commoueri. Et in ser. de continentia Ioseph; to. 1. acceptis verbis illis Iob. c. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, [Iob, inquit, legem oculis suis posuit ne in virginis videret faciẽ, ne fortè mẽtem illius irradians raperet pulchritudo.] sed magnopere, & quidem merito admiratur, & obstupescit, quòd tantus vir cum diabolo quidem viriliter certarit, virginis autem faciem fugeret, & a formosæ puellæ (vt illius verbis vtar) aspectu oculos subduxerit. [Diabolum quidem videns accedentẽ nõ fugit, sed mansit, sicut leo viribus fidens virginis autem vultu non stetit, neque moratus in contuendã pulchritudine, sed statim secessit. Censebat nimirum in prælio contra dæmones virili, & audaci animo opus esse; in continentiæ autẽ præparatione victoriam concedi non ex virginum consuetudine, sed secessu.] Ideò s. Ambrosius in or. funebri, de obitu fratris sui Satyri, laudat Satyrum, quòd cùm in fœminas incidisset, non leuabat oculos, sed in terram fixos habebat. Et Abbatem Paulum refert Io: Cassianus collat. 7. Abbatis Sereni c. 26. non modo fœminarum vultum, sed nec vestimenta passum fuisse sibi offerri. Quare cùm ad quendam Seniorum pergeret, casu obuia muliere statim ad suum monasterium fugiens recurrit. Sed mox in morbum incidens, oleum ex corpore suo reddebat, quo sanabantur infirmi. Ita Cassianus refert. Et optimè monuit Rusticum s. Hier. ad ipsum scribẽs de viuendi forma c. 8. [Fœminæ nomen tuum nouerint, & vultum tuum nesciant.] Et s. Bernardus in modo benè viuendi c. 57. [Cùm videris mulierem, muni cor tuum scuto fidei, & contra eam trophæo crucis arma frontem tuam.] Florida namq; facies, vt loquitur s. Nillus in libello de octo vitiosis cogitationibus. c. de fornicatione, telum venenatum est, animum sauciat, ac in ipso venenum infigit: quoque diutiùs immoratur, eò maiorem saniem efficit. Gen. 6. Videntes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, &c. quæ præcipua fuit diluuij causa. Et c. 12. videntes Ægyptij vxorem Abrahæ, quod esset pulchra nimis; sustulerunt eam in domum Pharaonis; & flagellauit Dominus Pharaonem, & domum eius plagis maximis; & c. 34. cùm vidisset Sichem Dinam, rapuit illam: vnde tam multi occisi. Iud. 14. Sampson videns Dalilam fuit sibi mortis causa. 2. Reg. 11. vidit Dauid mulierem se lauantem, & adulterium commisit, & homicidium. Iudith. 10. Holophernes videns Iudith captus est in oculis suis, & interfectus est. Dan. 13. seniores videntes Susannã, exarserunt in concupiscentiam eius, & lapidati sunt. Et alia plurima his similia. Porrò si videre interdum huiusmodi fœminas necesse sit; idem Nilus in c. de superbia, præclarum adhibet huic malo remedium spiritualibus viris familiare. [Cùm enim elegantem formam conspexerint hinc diuinæ gloriæ celebrandæ occasionem arripiunt: illud secum reputantes, quonam modo ex tam vili, & abiecta materia tantam pulchritudinem effinxit, atq; etiam illachrymant, partim lætitia, partim quòd tantus splendor turpi voluptate contaminetur.]

CAPVT II.

Multò magis tactus.

AB aspectu transeamus ad tactum. Verissimè dixit Apostolus in priore ad Cor. ep. c. 7. Bonum est homini mulierem non tangere. Nam & si is de licito coniugali contactu loqueretur, quem non prohibere, sed ad meliora nos voluit cohortari: Vniuersè tamen & absolutè loquendo, Bonum est homini mulierem non tangere. Quod ideò dictum putant s. August. in ser. 249. de tempore; & S. Chrys. ep. 6. ad Theodorum, quia statim in tactu periculum est. Et idem Aug. lib. 1. soliloq. c. 10. propterea scribit constituisse se non ducere vxorem, quòd sentiret ipse, nihil esse, quod magis ex arce deijciat animum virilem, quàm blandimenta fœminea, corporumq; ille contactus, sine quo vxor haberi nõ potest. Et s. Basilius in admonitione ad filium spiritualem; [Mulieris, inquit, carnem non velis tãgere, ne per tactum eius inflammetur cor tuum, & spiritu tuo labaris in perditionem.] Et libro de vera virginitate; [Si ignem tangas, illæsa manus non erit: sed aut bullæ turgescunt, aut acria visuntur vlcera; ita impossibile est eum, quem ignis amor attigerit, huiusmodi tactum innocuum, inuiolatumq; præferre: sed aut bullæ per tactum manus cordi subrepunt, atque intumescunt, diræq; amoris perturbationes æstuant; aut animus totus in intimis iã grauiter exulceratus indicatur. Et quoniam in membris omnibus ignis hic

ardet, membrorum omnium contactus vitādus est.] Atque s. Ambr. in libro de iis, qui mysterijs initiantur c. 1. obseruans illud, quod legitur Mar. 7. Christum sanasse mutum tangendo illius os; tetigisse os ait, quia curabat virum, alioqui si fuisset mulier, non fuisse tacturum. [Christus, inquit, sanans mutum tetigit os eius, quia virum curabat; fœminam non tetigisset, quia non decebat.] Et libro 1. de Sacramentis c. 1. de illa differens baptismi cæremonia, qua aures, & nares baptizati tanguntur, eandem sententiam repetit. [Mysteria, inquit, celebrata sunt apertionis, quando aures tibi tetigit sacerdos, & nares. Christus curans mutum, & surdum, tetigit os, & aures. Sed ille vir erat, nos verò etiam mulieres baptizamus. Ideò non os tangit Episcopus, sed nares.] Ioseph castissimus, vt sacra narrat historia Gen. 39. vestimenta quoque abiecit, quæ impudica tetigerat mulier. [Contagium iudicauit, (inquit idem Ambr. in libro de Ioseph c. 5.) si diutiùs moraretur, ne per manus adulteræ libidinis incentiua transirent.] Si tam periculosus, & noxius est vestium contactus, quid contactus carnis? Audi s. Hieronymum in 1. libro aduersus Iouinianum cap. 4. vbi copiosè Pauli verba illa tractat; [Alligabit, inquit, quis in sinu ignem, & nō comburetur? aut ambulabit super carbones ignis, & non ardebit? quo modo, qui ignem tetigerit, statim aduritur; ita viri tactus, & fœminæ, sentit naturam suam, & diuersitatem sexus intelligit. Vnde & Ioseph, quia tangere volebat eum Ægyptia, fugit ex manibus eius, & quasi ad morsum rabidi furentisque canis, ne paulatim virus serperet, pallium, quod tetigerat, abiecit.] Et s. Ansel. ad caput 7. prioris ad Cor. epistolæ. [Bonum est homini mulierem non tangere, inquit Apostolus. Vnde patet, quia malum est tangere. Ideo verò conceditur, ne mali quid deterius fiat. Conceditur autem coniugatis.] De Vrsino presbytero ita scribit s. Greg. Papa libro 4. dial. cap. 11. [Vrsinus presbyter presbyteram suam, (hoc est vxorem, vxorati enim eligebantur in sacerdotes, sed vxorem deinceps non tangebant) vt sororem diligēs, sed quasi hostem cauens, ad se propiùs accedere numquam sinebat. Hæc cùm ad illum moribundum accederet, naribus eius apposita aure num adhuc spiraret explorans; ille dixit, Recede a me mulier, adhuc igniculus viuit; paleam tolle.] Extat in Conc. Toletano 10. exemplū Potamij Episcopi, qui multis cū lacrymis, & singultibus solo fœminę tactu pollutum se confessus est. Verè dixit quispiā aquā esse bonā, & terrā bonā; sed aquam cū terra mistam facere lutum. Et manus item fœminæ bona est, & manus viri bona; sed simul iunctæ lutum, & animæ sordes generant.

Humbertus ep. de tribus votis c. 30.

CAPVT III.

Collocutio quoque fugienda.

IN auditu quoque, & collocutione mutua periculi plurimum est, dum cum mulieribus conuenimus sæpiùs, & sedemus, & confabulamur. Hanc esse primam clericorum tentationem, scripsit in regula monachorum S. Hieronymus. [Prima, inquit, tentamenta clericorum sunt mulierum accessus.] Quare s. Basilius in ser. de Asceti, a mulieribus, & vino abstinendum esse dixit. [Potissimùm autem, inquit, a congressione mulierū, itemq; à vini vsu debet se monachus abstinere; quia vinum, & mulieres apostatare faciunt sapiētes.] S. Ambr. ser. 15. in ps. 118. [Diabolus vt Adam tentaret, plus fœminæ confidit illecebris, quam suis venenis. Sampson captus est per vxorem; nunquid tu fortior? Salomon captus est in vxore; nunquid tu sapientior?] [Nihil est periculosius viro, (ait s. Hier. in regula monacharum c. 18.) quam mulier; & mulieri, quam vir. Vterque palea, vterque ignis.] Propterea monet s. Ambr. libro primo de pænitentia c. 13. [Non ipsi nobis injiciamus nodos, non misceamus sermonem cum huiusmodi, vnde exæstuet ignis. Sermo iuuenculæ nodus adolescentium est. Verba adolescentis vincula sunt amoris. Vidit hunc ignem Ioseph, quando eum adulterij cupida mulier allocuta est: voluit eum capere sermone, misit laqueum labiorum suorum: sed pudicum virum ligare non potuit. Misit manū, & appræhendit vestem eius, vt nodum stringeret. Verba mulieris cupiditatum retia sūt, manus eius amoris nodus est: Sed excussa veste solutus est nodus.] Et grauissima omnino sunt verba illius in c. 14 [Pascitur, inquit, libido cōuiuijs, nutritur delitijs, vino accenditur, ebrietate flammatur. Grauiora his sunt fomenta verborum, quæ vino quodam Sodomitanæ vitis mentem inebriant.] S. Bernard. mulierum verba dixit esse velut Syrenarum cantus, quæ dementant, & abripiunt virilem animum. Sic enim loquitur in libro de modo benè viuendi ad Sororem c. 57. [Quid sunt verba mulieris, nisi cātus Syrenarum? Sic declina, quasi sibilos serpentis.] Et c. 58. [Moneo te, vt vir, quamuis sit sanctus, nullam tecum habeat societatem; licet sit sanctus, & iustus nullam tecum habeat familiaritatē; quamuis sit religiosus, nullam tecum habeat assiduitatem; quamuis sit bonus, nullam tecum habeat viuendi iugitatem. Ne visitando vtriusq; pereat castitas, ne viuendi frequētatione vtriusq; annihiletur honestas, ne viuēdi iugitate vtriusq; religiositas infatuetur, ne viuēdi vsu vtriusq; persona dehonestetur.] At

quod

quod monetur mulier de cauenda virorum consuetudine, monendus est, & vir de mulierũ familiaritate fugiendâ. Quàm enim hæc sit periculi plena ob subdolam mulieris naturã, & agendi modum, declarat s. Nilus loco ante significato. [Mulierum, inquit, cœtum fuge, nec libertatem illis concede. Vt primùm eas conueneris, depressa humi facie leniter, ac sedate loquuntur, atq; huiusmodi lachrymas edunt, quæ commiserationem redoleãt, modestèq; sese componũt, ac frequẽter ingemiscũt. De Castitate percontãtur, & studiosè, ac diligenter audiunt. Si eas prospexeris, paulisper caput attollunt: post etiam defixioribus oculis te intuentur, & subrident, immò etiam profusum, ac dissolutum risum edunt: ac demum omnes mortis hamos, & præstigiarum illectamẽta, atq; omnis generis casses, quibus anima obsidetur, expediunt.] Et rursum multò post. [In plerisq; monachis, cùm mulieres alloquuntur, hoc agit dæmon, vt lachrymas emittant, & ingemiscant, ac de mortis memoria, & castitatis cultu cohortationes habeãt: quò his rebus miseræ illæ inescatę ad lupum tanquam ad pastorem accurrant, ortaq; familiaritate, ac fiducia, in foueam incidant.] Itaque ad rem omninos. Basilius in libro de vera virginitate; [Diligere, inquit, oportet eos, qui ad sponsum inuitant, sed charitate ordinata: ne fortè sponsi famulos, dum eos audis de sponso loquentes, perinde ac sponsum diligas. Iam enim quædam minùs cautæ ipsos amplius peruersa charitate impiè, dum non aduertunt, dilexerunt, ac sponsi penitus oblitæ, famulorum eius sponsæ totæ factæ sunt: immo nec seruorum eius sponsæ, sed alienorum fœdissimæ vxores euaserunt.]

Alterum eiusdem rei adfert idem autor exemplum eius qui musicum quidpiam audit, & mox ad instrumentum, seu personam musicam afficitur. [Plerique, inquit, minùs cauti, dum libenter musicum audiunt, sensim eò deducuntur, vt non iam musicum, sed visibile instrumentum diligant. Per quòd petita musici modulatione fruuntur, ideò summa diligentia obseruandus est auditus, & visus, ne clam fortè, & illi subrepat, vt pro loquente anima instrumentum, per quod illa sibi loquitur, diligat.] Ita enim interdum euenisse testatur. Hanc ob causam s. Cyprianus in libro de singularitate clericorum, seueritatem monet cùm fœminis semper esse seruandam. [Seueritas ait, non desit, quæ cum clerico fœminam possit astringere, vt ipsa consolationem nostram suscipiat, cum tremore, & ita sentiat visitationis affectum, vt clericum veneretur.] Hoc est, quod dolet s. Io. Chrys. lib. 3. de Sacerdotio: [Memini, inquit, ex quodam me audire, quod & tantam ipsis impertisset libertatem, vt & Ecclesiarũ præsides obiurgarent, illosq; acerbiùs incesserent, quã serui à Dominis suis incessantur.] Quis insolentiam, & impudentiam tantam tolerare? Et quis credat in tanta libertate, atq; audacia tanta tutam castitatem esse potuisse? [Nisi Dominus, ait Nilus, fœmineæ impetum pudoris fręno compressisset, verùm ipsa ad masculũ proficisceretur, profectò non salua fuisset omnis caro.] At sublato pudore, quid nisi pernicies extrema, & castitatis naufragium expectare possis? Iuuenem olim quendam legimus, audiente Pythagora dixisse, libentius se inter mulieres, quam inter philosophos conuersari. Cui statim ille respondit; & sues libentiùs in luto, quam in aqua pura commorantur. Et nos Zach. 12. audiuimus, & viros, & mulieres seorsum, & separatim habitasse. Sic enim habes: familiæ, & familiæ seorsum; familiæ Dauid seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: familię domus Leui seorsum, & mulieres eorũ seorsum &c. Et Luc. 2. Ioseph & Maria amiserunt puerum Iesum; quoniam cum viri, et mulieres non permistim, sed seorsim irent ad templum, eorum vterq; illum credidit esse in altero comitatũ. Quam separationem honestatis causa introductam fuisse, ne aliquid fortè coinquinationis subreperet, præscribẽte lege, vt mundi tantùm sacris solemnijs interessent, autor est s. Bernardus h. in ea verba, Cùm factus esset Iesus annorũ duodecim &c. Eundemq; apud nos morem in plerisq; ecclesijs benè moratis introductum fuisse videmus, in quibus separatus est virorum, atq; mulierum locus. Nam & de veteribus sui tẽporis Christianis scribit Iudæus Philo in libro de vita contemplatiua; [Mulieres quoque simul auscultant, quæ institutum idem sect antur. Medius autem paries a solo surgit tribus, quatuorue cubitis, separatis virorum, ac mulierum cœtibus.] Et ex nostris s. August. libro 2. de ciuitate Dei c. 28. [Confluunt ad ecclesias casta celebritate, honesta vtriusque sexus discretione: vbi audiant, quam benè hic ad tempus viuere debeant, vt post hanc vitã beatè, semperq; viuere mereantur.] Et lib. 22. c. 8. [Innocentia cancro in mamilla laborans, in ecclesiam ingrediens in parte fœminarum, signo crucis sanata est.] Quod obiter dictum sit. Nam Ecclesiasticus c. 42 præcepit nobis, In medio mulierum noli commorari: de vestimentis enim procedit tinea, et de muliere iniquitas viri. Et appositè notat S. Io. Chrys. in ser. contra concubinarios to. 5. id quod Act. 6. fecerunt Apostoli; non enim voluerunt ipsi circa mulieres viduas occupari. [Viduarum, inquit, dispensare opes noluerunt generosi olim illi viri, existimantes hoc

Separatio virorũ, ac mulierum in ecclesia

tes hoc

tes hoc inferius esse sua philosophia, sed alijs demandarunt, vt ipsi orationi, & verbi ministerio instantes essent.] [Tu verò, (scribit S. Hier. ad Pammachium, aduersus errores Ioannis Hierosolymitani c. 15.) propter vnius mulierculæ delitias, quæ te absente dolcat caput, fastidium sustineat, stomacho perfricescat, ecclesiæ causam negligis?] Et Sanctus Prosper lib. 2. de vita contemplatiua cap. 5. [Impudenter se affluunt Virginibus sacris, & viduis; quibus tanto inglutinantur affectu, vt faciliùs ab ecclesiæ, quam ab earum communione discedant.] [Qui iussi estis, addit S. Io. Chrys. portare crucem, & sequi Christum, abiecistis crucem, & quasi effœminati milites scuto sublato, ad fusum, & calathum confidetis.] [Non propter hoc, ratiocinatur ille, nos armauit armis spiritualibus, vt puellarum tribolarium ministeria suscipiamus, vt circa lanas, & stamina, & alia ministeria versemur, vt assideamus mulierculis nentibus, & texentibus: sed vt configamus inuisibiles virtutes, & diabolum percutiamus &c. Si militem, post quàm induerit galeā, ocreas, thoracem, & acceperit scutum, gladium, lanceam, tuba iam omnes euocante, hostibusq; magno impetu sæuientibus, videres, non in agrum prodire, sed in domum ingredi, & mulieri assidere cum armis illis; an non gladio medium transfoderes?] [Quid tibi cum fœminis, (scribit ad Oceanum S. Hieronymus. De vita Clericorum) qui ad altare cum Domino fabularis?] Euam Adamo, & fœminam viro datam fuisse adiutorium ad sobolē, admonet S. August. lib. 9. de gen. ad literam c. 5. non ad conuiuendum, & colloquendum; congruentiùs enim duo amici pariter, quam vir, & mulier habitarent. Sed & in libro De honestate mulierum c. 1. [Sine vlla dubitatione, inquit, qui familiaritatem mulierum non vult fugere, citò dabitur in ruinam.] Absque nuptijs, & congressu habere voluptatis non nihil, mulieris conuictum, affirmauit S. Io. Chrys. At non facilè is credidit omni mala voluptate, & concupiscentia carere posse. [Vellem, inquit, posse hoc nobis persuaderi, quòd adolescens feruens corpore, puellæque virgini cohabitans, & ad latera eius assidens, & per diem totum confabulans, vt non appponam intempestiuos risus, & effusos cachinnos, & mollia verba, & alia dicta inhonesta, nulla humanarum affectionum capiatur: sed purus à mala voluptate, & concupiscentia permaneat.] Et multo post: [Nisi hæc esset, nullus vir vellet eius imperfectiones ferre. Propterea & ab initio Deus mulierem hoc robore armauit: probè sciens, quòd valdè despicabilis ei esset, nisi hoc ipsi initio conferret; & quòd nullus ei esset cohabitaturus, qui à cupiditatibus esset immunis.]

Vtuntur autem non pauci exemplo ignis qui absq; vehementi læsione, & graui damno contingi à nobis non potest; mulieremq; voracissimum ignem esse autumant Sanctorum Basilij, & Hieronymi verba in superioribus c. 2. & 3. audisti. S. Greg. Nazianz. in distichis sententijs. [Quam difficile est, inquit, ei, qui carnes propinquas habet, libidinis tumultus effugere? Ignis stipulæ propinquus, parùm tuta res est. Si procul à fœmina abfueris manet scintilla: si autem vitæ commercium cum ea habeas, ex paruo vento incendium magnum excitabis.] Et S. Greg. Nyssenus in libro de vita Moseos. [Qui legiones armatas fugarunt, mulieris forma percussi ceciderunt: qui viros vicerunt, mulieribus peruincuntur: Procul à tam terribili bestia nobis est habitandum, ne morbus more ignis propter vicinitatem flammam ad nos vsque transmittat.] Et S. Bern. in libello de modo viuendi c. 58. [Circa ignem sedens etsi ferreus sis, aliquando dissolueris. Circa periculum constitutus, non eris diù illæsus, vel securus. At non ferrei sumus, sed carnei.] Et iterum addit. [Quis colligabit ignem in sinu suo, & non comburetur? ignis, & stuppa in vnum posita flammas generat.] Et S. Anselmus in carmine de contemptu mundi.

Sed carnem fœnum clamat Sacer esse propheta;
Fac procul à fœno flamma sit ista tuo.

Et S. Nilus; [Ad ignem si propiùs accesseris, statim pedem referes: at si mulieris verbis te emmolliri finas, non statim recedes.]

Addit, & mulieris consuetudinem esse instar olei, quo libidinis flamma nutritur. [Vt oleum, inquit, flammam alit; sic voluptatis insaniam mulieris consuetudo. Mulierum cœtum fuge, nec libertatem ipsis concede.] Atque sapienter dictum est, illud à seniore quodam apud Sophronium c. 217. [Sal ex aqua est, & si appropinquauerit aquæ continuò soluitur, & deficit. Et monachus ex muliere est, si appropinquat mulieri, soluitur & ipse, & iā monachus nō erit.] S. Cyprianus in libro de singularitate clericorū, venenum esse dixit, & diaboli viscus. [Difficile, ait, quis venenum bibet, & viuet.] Et iterum, [Omnis inconueniens sodalitas fœminarum gluten est delictorum, et viscus toxicatum, quo diabolus aucupatur.] Nilus accepto exemplo ex herbis, quæ propè fluenta aquarum fœliciùs adolescunt. [Viret, inquit, herba, quæ aquis propinqua est, et libidinis affectus in muliebri colloquio. Par est libidinis et serpentis indulgentia, nam vt occasionem inuenerint, mortem statim afferunt.]

In fœmina (Cypriani quoque sententia) nihil est, nisi, quod feriat proximantem. [Aculeus peccati facta est forma fœminea; et mortis conditio non aliundè surrexit; nisi de mulie-

,, mulicbri substantia. Tunc omnino mulier
,, nobis non noceat, cum et ipsa mors fuerit e-
,, uacuata. Quanti, et quales Episcopi, et Cle-
,, rici simul, et laici, post confessionũ, victoria-
,, rumq; calcata certamina, post magnalia, &
,, signa vique quaque monstrata, noscuntur cũ
,, his omnibus naufragasse; cùm volunt cum
,, naui fragili nauigare? Quantos Leones do-
,, muit vna infirmitas delicata, quæ cum sit vi-
,, lis, & misera, de magnis efficit prædam?]
Irridet Encratitas S. Epiphanius heresi 47.
,, [Iactant continentiam; cùm tamẽ inter mu-
,, lieres reperiantur, & cum illis iter faciant, &
,, inter illas viuant, atque illarum ministeria
,, admittant.] [Virilis nãq; sexus (vt ad Chro-
,, matium s. Ambrosius scribit) nullo magis lu-
,, bricus, quàm muliebri decore, Ideò Balaam
,, consuluit Balac, vt inter Iudæos immitteret
,, pulchras mulieres; vt illi peccantes à Deo de-
,, stituerentur.] [Si singulares pene omnes, ar-
,, gumentatur S. Cyprianus, vix durant carna-
,, les insidias sustinere; quid faciunt illi, qui ex
,, vtroque latere gladijs impendentibus non
,, cunctautur incumbere? Si mariti, & vxores
,, desideria coniugalia quotidiè gerentes, sibi
,, non sufficiunt; quid agunt illi, qui ad augen-
,, das impugnationes fœminis sociantur? Ex
,, improuiso, vel transeunter ad horam fœmi-
,, neus aspectus occurrens, velut sagittas alie-
,, nis oculis iactat, quando libera non est sim-
,, plex reuerentiæ: quid illic geritur, vbi liberta-
,, tis sumit mulier in contubernalitate cõstan-
,, tiam? Quando in domesticis negotijs nunc la-
,, certos, ac femora lanificis operibus nudat,
,, nunc æstuans deregit membra, nunc fatiga-
,, ta iactatur, aut in risum aliquãdo dissoluitur,
,, nunc blanditias exhibet, & quod est veneno-
,, sius super cuncta, psallere delectatur, aut ca-
,, nere?]
Merito miratur s. Ber in modo benè viuẽ-
di c. 58. Cur mulier, quæ in sæculo maritum
habere noluit, in monasterio posita facies
hominum videre concupiscat. Miremur, &
nos magis, cur hominem, qui in sæculo vxo-
rem habere noluit, mulierũ facies in religio-
ne positus contemplari delectet. S. Greg. Na-
zianz. in distichis sententijs. [Splendor, in-
,, quit, præclarus est monachus; verùm animũ
,, à mundo abducat, atque à mulieribus quam
,, longissimè absit.] Extat canon 25. Cartha-
ginensis concilij 3. Ne clerici vel continentes
ad viduas, aut virgines accedant, nisi iussu vel
permissu Episcopi. Neq; soli, sed cum quibus
Episcopus iusserit. Quin etiam nec Episco-
pus ipse accedat, nisi aut clerici, aut graues
aliqui Christiani præsentes sint. Et s. Basilius
in regulis breu. 220. cùm quæsisset, an cuiuis
permittendum sit, vt cum mulieribus loqua-
tur: respondendum putauit; Ne virum quidẽ
cum altero viro passim temerè congredi de-
bere: Sed eum, qui iuuare possit, & iuuari; ne-
dum cum muliere. Secundò respondet, tem-
poris, loci, & personæ ratio habeatur, vt o-
mnis mali tollatur suspicio, & ad ædificatio-
nem congressio fiat, & sine offensione vllius.
Tertiò addit, neque rationem permittere
colloquium haberi tantùm inter duos, arbi-
tris remotis. Quod in colloquio fœminarum
multò magis seruandum erit. Sed de his in
constit. monast. cap. 4. omnino statuit, Vltrò
eas nullo modo conueniendas esse. [Bellum,
,, inquit, quod præter voluntatem nostram in-
,, cidat nobis, excipere fortasse necessarium
,, sit. Ipsum verò sibi voluntarium creare, id
,, verò summæ stultitiæ est. Ignosci enim ei for-
,, tasse possit, qui in priore isto victus sit: at qui
,, in posteriore, is non meretur, vt sibi igno-
,, scatur.]
Quocirca fugiendę in primis cum mulieri-
bus congressiones sunt, collocutionesq; neq;
ad eas vnquam accedendum, nisi grauissima
nos aliqua ad eas necessitas impellat, & aliter
facere non possimus. Atq; vbi etiam nos ne-
cessitas adegerit, ab ijs non secus atque ab
igne cauendũ est; adeò vt quam ocissimè nul-
la mora ab istis nos extricemus. Denique
huc spectat illud Sancti Gregorij Papę decre-
tum libro primo regist. c. 48. [Mulieres circa
,, monachorum monesteria ne habitent.] Et
,, illud lib. 3. c. 40. [Mulieres ne monachorum
,, monasteria ingrediantur, vel monachorum
,, commatres fiant.] Et illud s. Bern. in ep. 79.
ad Abbatem Lucam: [Non teneantur Mona-
,, chi conuersi in molendino, ad quod accedũt
,, fœminæ, sed aut locetur, aut relinquatur, aut
,, fœminæ prohibeantur.] Hæc enim omnia
eò referuntur, vt collocutio, & conuersatio
omnis cum mulieribus religioso homini in-
terdicatur. Omnium autem clausula sit ex
verbis Bernardi, siue Clareualensis, siue Syl-
uestrensis in ep. de cura rei familiaris: [Cor
,, nobile, & altum non inquirit de operibus mu-
,, lierum.]

CAPVT IV.

Excusationes qua ratione tollantur.

ATENIM duo solent isti respondere, qui li-
beriorem hanc mulierũm conuersationẽ
sibi permitti debere contendunt. Primùm
enim non nisi ex charitate, & ob piam aliquã
causam se ad illas adduci aiunt. Sed optimè
vrget s. Chrys. loco iam sæpiùs significato,
in quo loco hoc argumẽtum copiosè tractat.

> *Prima excusatio*

Et quod ad rem nostram facit, duo respon-
det. Primùm est; Defensore caret mulier,
neque virum habet, neque tutorem, neque
fratrem; indiget aliquo, qui ei manuum præ-
beat, & solitariæ mœrorem consoletur, &
vbique

vbique se pro ea opponat aduersarijs, & ipsã in securitate, & portu constituat. [Quam tu mihi, respondet ille, securitatem quæso, quẽ portum narras? Portum enim propugnaculum video, non arcens fluctus, sed excitans: & portum non comprimentem tempestates, sed & proprias habentem, & grauiores procellas. An non miseri estis, qui sæculari studio dediti, & negotijs vos immiscentes, ac in mundanis instruentes curis, redacti sitis in dispensatorum, & procuratorum, & aduocatorum ordinem? Non poteritis multa de paupertate disserere, vel persuadere, vt facultates contemnantur, propter illas institores facti, ne quid ex facultatibus decedat, & opibus opes accrescant. Non potestis Deo seruire, & mammonæ.]

Responsio.

Matt. 6.

Altera responsio est. [Si ex misericordia, & humanitate essent, hæc circa viros quoque declarare oportebat. Aut si vobis maximè curæ est mulierum genus, vtpote infirmius; sunt & mulieres quædam, quæ senio confectæ, vel resectis manibus, vel captæ oculis, varijs alijs morbis inualidæ, & difficiliore morbis paupertate: has adiuua: Quòd si has neque per somnium videre vis, sed formosas, & adolescentes obambulando venaris; illiberalis huius venationis causam aliã habes non ferendam? Dicis quidem, quòd propter Deum facias omnia: facis autem opera, quæ sunt inimicorum Dei. Nam & nomen Dei blasphematur, & accusatur.]

Tertiò respondet; Multa alia esse opera bona quæ propter Deum sine offensione cuiuisquam fieri possunt quorum tamẽ nullum ipse complecteris qui vt mulierculis vaces, cætera abijcis vniuersa.

Quartò respondet quoque s. Cyprianus; [Qui de charitate causantur, charitatem intelligant Dei præceptis non obsistere, nunquam fluxis fauere, nec per se sanctitatem optare culpari. Possunt parentes, possunt filij, possunt fratres, possunt & ipsi coniuges à Deo sibi concessa vincula disrumpere; & clerici Deo non concedente, insuper prohibente, mulierum nexibus ancillatam non valent recusare charitatem?]

Secunda excusatio.

Alterum illi respondere solent, nihil se damni spiritualis ex hac mulierum conuersatione, ac collocutione reportare. Cæterum nè hanc quidem excusationem admiserunt Patres. Inter quos s. Ambrosius libro 4. in Lucam, paucis ad hunc modum monet. Et tu quamuis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturam.] Et pluribus s. Basilius in constit. monast. c. 4. [Si quis, inquit, dicat ex assiduo se cùm mulieribus colloquio, congressuq; non admodum lædi: hic sine dubio aut maris naturę particeps non est, & portentum quoddam est insolentissimum,

Responsio.

& præter omnium opinionem admirabile, aut certè cùm totus immersus libidinibus obruatur, ebrijs, aut phrænetide correptis similem se esse non sentit. Qui grauissimis affecti morbis, morbum a se tamen abesse omnem existimant. Verùm etsi ipse non sentiat; quomodo ad ita esse cæteris facilè persuadebit? Nulla autem sibi proposita vtilitatisspe multitudinem scandalizare, non vacat periculo. Præterea de muliere, quòd ea quoque nil damni sentiat, illi non constat: immo sæpè propter consilij imbecillitatem, & maiorem in eo sexu ad libidinis procliuitatem, accidit sæpè, vt fœmina eius, qui incõsideranter secum congressus sit, libidine commota fit. Et ille quidem nullum vulnus accepit, sed infixit.]

Alio modo respondit s. Nilus [In congressu, inquit, perniciosarum personarum, quiescentibus tuis passionibus, ne propterea confidas. Id enim subdolè faciunt, vt aduersum te nec opinantem insurgant, teq; ad hunc modum faciliùs in potestatem redigant.]

Et s. Cyprianus, [His, inquit diabolus blandiens securitatem præparat sanctimoniæ, vt coniunctos se magis æstiment, quàm disiunctos, immobiles circa libidinem perdurare. Quos cum omni tranquillitate deducẽs, nullis procellis, aut fluctibus inquietat, & velut in medio mari minùs cautos inducit laxare vela, nec quærere gubernacula: vt subita tempestate concitatos, naufragos ex insperata commotione submergat. Hanc primò exhibet lenitatem, vt duas naues oblectet ad inuicem conuenire, quas, cùm fecerit iunctas, repentinis turbinibus in semetipsas elidere possit, & frangere. Et his vtitur blandimentis, vt subtractis omnibus iaculis, compescens aduersa, suggerens prospera, tandiu sopitum ignẽ sine vllis flammis occultet, donec duas faculas iungens, simul ambas accendat: & tãdiu cessat sæuitiæ suæ tela supponere, donec sicut peritus venator, quos occisurus est, laquei sui vinculis alliget. At vbi indissolubili catena deuinctos astrinxerit velut lanista, protinus duos gladiatores aduersus inuicem compellit armari; & subinde stimulans membra, statim gladios aptat, statim succedit insaniam, & vulnificos amplexus impingens, vtrũq; simul vno ictu mortificat. Sic explicat quod ante præstare videtur; sic de simplici charitate amorem conflat illicitum; sic per sanctitatem sibi inducit interitum; dum contẽtus est cedere, sic valet fortiùs occupare; & dũ submissus patitur semetipsum præbere deuictũ, sic pleniùs deuincere gloriatur.] Hæc non minùs verè, quam eleganter Cyprianus, multiplici exemplo, nauium, facularum, venatorum, gladiatorum explicat, & ante oculos spectandum proponit, quid in his

mulie-

mulierum conuersationibus non rarò eueniat. [Nimium præceps est, (ratiocinatur idem ipse circa initia illius libelli) qui transire contendit, vbi alium conspexerit cecidisse, & vehementer infrænis est, cui non incutitur timor alio pereunte. Aduersa est confidentia, quæ periculis vitam suam pro certo commendat: & lubrica spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. Incerta victoria est, inter hostilia arma pugnare: & impossibilis liberatio est, flammis circumdari, nec ardere. Verendum est dormienti in ripa, ne cadat: expedit plus bene timere, quam male fidere: & vtilius infirmum se homo cognoscat, vt fortis existat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat] Et iterum; [Sapientiæ arma gestanda, vbi fœminei, & virilis sexus certamen indicitur. Estote timidi, vt sitis intrepidi.] Et licet timor in certamine infirmitas esse videatur; tamen secundum verbum Apostoli Virtus in infirmitate perficitur. Minus voluptatibus stimulatur, qui non est, vbi frequentia est voluptatum.

CAPVT V.

Mulieres quatenus visitandæ.

EX his omnibus consequens est, ad mulierum domos visitationis causa minimè accedendum nobis esse. Audi S. Basilium in admonitione ad filium spiritualem. [Non te similes simpliciter accedere ad virginum domos, nec velis cum eis vti longis, & otiosissimis fabulis, ne per plurimas sermocinationes vtrorumq; mens polluatur.] Et in reg. fusiùs disp. 33. de fœminis visitandis ad hunc modum præcipit. Primò, non omnibus, quicunq; velint, sine delectu liberam fieri debere hanc potestatem, neque quouis tempore, aut loco; sed personæ, temporis, vtilitatis, & loci, seruato decore, habendum esse delectum. Secundò colloquia debere esse de rebus placentibus Deo, tam ad necessarium corporũ vsum, quàm ad animarum culturam pertinentibus. Tertiò non debere esse pauciores, quam duos. Vnus enim facilè suspicionem daret, & ad ea, quæ dicuntur minus habet autoritatis. Neque plures, quam tres, ne longiùs colloquium protrahatur. S. Clemens in ep. 2. ad Iacobum fratrem Domini seuerè præcipit, ne vllus clericus solus, nõ inquam nisi cum duobus testibus ad mulierem vllã accedat. Quartò & viri, & fœminæ ætate prouectiores sint. Et in or. de temperantia, & incontinentia; [Si fortuiti congressus ijs, qui mulieres aliud agentes intuentur, tantum adferunt periculi, vt qui fœminam sic aspicit, vt eam concupiscat, iam adulterio se inquinauerit: quantũ facessere putas congressiones illas, quæ ex industria suscipiuntur.] Certè Ioannes Cassianus in libro de spiritu Acediæ c. 2. inter cæteras acediæ effectus, hunc numerat [Illã religiosã, Deoq; deuotã fœminã, omni præsertim parentum præsidio destitutam magnum esse opus pietatis frequentiùs inuisere, & si quid sit necessarium, procurare.] Et in libro de spiritu Cænodoxiæ cap. 17. [Permanens, inquit, fuit, Patrum sententia, omnino monachum fugere debere mulieres, & Episcopos. Neuter enim sinit eum, quem semel suæ familiaritati deuinxerit, vel quieti cellulæ vlteriùs operam dare, aut diuinæ theoriæ per sanctarũ rerum intuitum purissimis oculis inhærere.] Sed in collat. 1. Abbatis Moysis c. 20. in hoc asserit vigere plurimum dæmonis tentationẽ. [Diabolus, inquit, sæpè superfluas visitationes, fœminarum præsertim, pio prætextu ingerit, vt monachum à secreto quietis excutiat, & perniciosa sollicitudine irretiat.] Et S. Ambr. lib. 1. off. c. 20. seuerè cauet, Ne viduarum, & virginum domos iuuenes adeant, nisi cum senioribus, hoc est Episcopo, vel presbyteris. [Quid enim, inquit, necesse est, vt demus obtrectandi locum sæcularibus? Quid si aliqua illarum labatur, cur alieni lapsus sub eas inuidiam? Quam multos etiam fortes illecebra decepit? Cur non illa tempora, quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur nõ Christum reuisas, Christum alloquaris orando, Christum audias diuina legentem oracula? Ministerium altaribus Christi, non obsequium hominibus deferendum recepimus.] Et s. August. ser. 37. ad fratres in Eremo: [Nõ decet Clericum cum mulieribus sedere, vel fabulari, vel domum earum frequentare, ne suspitio mala oriatur.]

Si quando tamen adeundæ mulieres sint, nullus vnquam eas solus adire debet. De hoc & iam dictum est, & nunc rursum audiant S. Cyprianum mulieres, quæ virum solitarium admittunt. [Nunquam securus cum thesauro latro tenetur inclusus, nec intra vnam caueã habitans cum lupo tutus est agnus. Ipse se voluit superari, qui hostem proprium in suas portas induxit, & intestinum gladiũ sibi ipse supposuit, qui locum habitationis suæ aduersarij ingressibus reserauit.] Omnino vsurpari & hoc loco potest illud, quod in principio dixit Deus, Non est bonum hominem esse solum, faciamus illi adiutorium simile sibi; hoc est, non iam fœminam, sed alterum marem illi similem. Et illud; Veh soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem se. Habeat alium secum, qui & custos sit, & testis. Custos quidem illius, quippe nec ille, nec mulier audebunt illo inspectore quidquam, quod fortasse solus cum sola, vel sola cum solo auderent. Testis autem calumniantibus, si qui fortasse fuerint. Deus quidẽ certè nec Moysen solum misit

Ne solus adeas mulieres.

Gen. 2.

Exod. 4.

misit in Ægyptum, sed Aaron adiunxit comitem: neque alter solus, sed ambo simul ad Pharaonem intrarunt, quantò minùs ad mulierem vnus solus intrabit? Nec Iosue vnum, sed duos misit ad explorandam terram promissam. Neq; Tobias filium solum, sed cum eo Raphaelem Angelum. In tabernaculo Seraphin duo visebantur sese vicissim respicientia, velut alterum alterius custos. Christus quoque binos, & binos misit discipulos suos; & Spiritus Sanctus nō Paulum segregari sibi voluit, sed Paulum, & Barnabam: & Apostoli cùm audissent, quia recepisset Samaria verbū Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem: ac demum in fine mundi aduersus Antichristum pugnaturi simul venient Enoch, & Elias.

Iof 2.
Tob. 5.
Ex. 35.
Luc. 10.
Act. 13.
Act. 8.

Solitudo magnopere audacē facit, præsertim si sint tenebræ. Omnis namq; abscedit pudor. Vnde Ecclesiastici 23. dicebat fornicarius; Quis me videt? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me; quem vereor? Res gesta narratur Gen. c. 39. Accidit enim quadam die, vt Ioseph intraret domum, vt operis quidpiam absque arbitris faceret, & mulier appræhensa lacinia vestimenti eius diceret, Dormi mecum. Quod sanè factum non fuisset, si alius quispiam adfuisset. S. Bernardus Eugenium Papam monere non dubitauit, vt bonos contubernales haberet, qui vitæ, & honestatis suæ custodes essent, & testes. Scripsit pene in hanc sententiam s. Hieronymus quoque Epistolam, cui titulus est, De vitando suspecto contubernio, in qua sunt illa verba. [Bona conscientia nullius oculos fugit.] Et in ep. ad Nepotianum, De vita clericorum; [Solus cū sola secretò, & absq; arbitro, vel teste, nō sedeas.] Et in ep. ad Gaudētiū. [Quare solus cum sola, & non cum arbitris sedes, vt cùm ipse non pecces, alijs peccare videaris; vt exemplo sis miseris, qui nominis tui autoritate delinquant? Bonus sermo secretà non quærit, quin potiùs delectatur laudibus suis, & testimonio plurimorum.] Huc enim spectat scandalum, & oblocutio plurimorum, qui tantam conuersationem, temporisq; iacturam mirari satis non possunt, neque in meliorem partem interpretantur. S. Basilius in libro de vera virginitate. [Viri, qui mulierum familiaritatibus gaudent, meritò suspicionem aduersum se turpitudinis concitant.] Et in regulis breuior: 109. cùm quæsisset, An conueniens sit, vt Antistes cum Antistita sæpius in colloquiū veniat: Respondet non esse, propter aliorum scandalum, omninoq; curandum esse, vt colloquia quam rarissima, & quam breuissima fiant. Et in Epist. ad Gregorium presbyterum; septuagenarium presbyterum cum muliere habitantem grauiter repræhendit, propter aliorum scādalum, cùm alioqui nullum videretur mali esse periculum. Et si Antistite, & Antistita, quorum vterque, & prouectioris ætatis sit, & probatioris virtutis, scandalum sit, quid de cæteris dicendum erit? S. Athanasius in exhortatione ad Monachos; [Non mihi fas est, inquit, de his, qui verè semel deuota Deo pectora dicarunt, secus existimare aliquid; sed ex abundanti omni, quod fingi potest, tanquam possit & credi; caueamus, ne in vllo famæ nostræ vulnere serpat nata ab occasione suspicio.] De Sancto Augustino scribit Posidonius in ipsius vita capite 26. nullam fœminarum intra domum eius conuersatā vnquam fuisse; ne germanam quidem sororem Sāctam alioqui viduam, nec patrui filiam, & fratris filiam Deo seruientes fœminas. Quia etsi de sorore, & neptibus nulla nasci posset mala suspicio; posset tamen de alijs cum illis commorātibus, aut ad eas aduentantibus. Ipse verò si quando necesse foret, nunquam sine clericis, ad vllam intrauit, aut solus cum sola locutus est, nisi secretorum aliquid interesset. Et ipse Aug in libro de honestate mulierum c. 2. & ser. 250. de tempore; eos scripsit, qui cum mulieribus habitant, apud Deum dupliciter reos esse; dum seipsos in periculum mittunt, & alijs exemplum peruersæ familaritatis ostendunt. Et libro de bono viduitatis c. 22. [Innuptarum conuersatio cauta esse debet, ne fortè cum mala vita nō sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam.] Et ser. 250. de tempore; [sine vlla dubitatione, qui familiaritatem non vult vitare suspectam, citò dilabitur in ruinam.] Maximè verò ab ancillis nostris, & quibuscunque vicinis cauendum monet, quia quantò earum vicinior conditio, tantò facilior ruina est. Et s. Hier. in Ep. ad Rusticum c. 2. [Ancillas tibi scias esse in insidijs, quia quanto vilior earum conditio, tanto facilior est ruina.] S. Io: Chrys. h. 44. operis imperfecti in Matthæum, Viduas præsertim cauendas esse monet, quòd de illis fortasse quis magis suspicari possit. [Christiani Sacerdotes, inquit, nō cum viduis mulieribus amplius permaneant, quam cùm cæteris: quia etsi voluntas permanendi mala non fuerit, tamen suspicio est mala.] Et libro 6. de sacerdotio, de hac ipsa mulierū conuersatione disserens, [Studium, ait, adhibere oportet, vt malas opiniones non solum dum erumpunt, diuellamus, arceamusq; sed & procul vnde erumpere possint perspiciamus; atq; adeò caulas ipsas, è quibus enascantur, longo ante tempore interimamus: non etiam dum coalescant, & in vulgi ore versentur, ac diuulgentur expectemus.] [At quid ad nos, (ait idem in ser. contra concubinarios) si quis stultè scandalizetur? Paulus non hoc dixit,

Scādalum

respon-

respondet ille: sed iussit, vt si iniustè scandalizetur aliquis; eius infirmitati consulatur. Atq; hoc ipsum nos suspectos reddit malæ affectionis, quòd non curemus aliorum scandalum.] Et s. Cypriani sunt illa verba, in libro de singularitate clericorum, [Peius est quam mœchari, continentiam ducere criminosam, & infamē facere sanctimoniam.] Et rursum post hæc. [A' Deo Patre missus est filius de sinu Patris, & regno absens esse durauit, vt Ecclesiam faceret innocentem, & clericus mulieris latus deserere non potest, ne Christi Ecclesiam reddat infamem?] De hac ipsa re scribens s. Bern. ad Abbatem s. Ioannis Carnotensis Ep. 82. [Libenter, inquit, carebo quantolibet etiam spirituali gustu, qui non potest acquiri, nisi cum scandalo. Vbi enim scandalum, ibi charitatis est detrimentum: vbi autem diminutio charitatis, quod vel quale potest spiritualis exercitij sperari lucrum?] Denique sanctum Hieronymum quoque virum sanctissimum scimus propter multam mulierum conuersationem, non benè apud quosdam audisse, vt ipsemet scribit ad Asellam: & quòd ad eas scriberet sæpiùs vt testatur in Ep. ad Principiam: atque adeò libros quoque illis dicaret, vt narrat in prologo in Sophoniam.

Sed & s. Cyprianus alios nonnullos memorat leuitatem suam, ac muliebriositatem pallio sanctitatis alienæ occultare studuisse; neque veritos fuisse respondere, viros quoq; Sanctos, Eliam, Apostolos, Ioannem, & Christum ipsum cum mulieribus fuisse versatos. [Re vera magni homines, inquit ille, qui se comparant Sanctis, & eximia conuersatio nostra, quæ prophetis, vel Apostolis videatur esse æqualis. Ad occasionem luxuriæ nostræ in peruersum Sanctos volumus imitari, & in cæteros actus vestigia iustorum nolumus sequi. In quibusdam infirmos nos excusamus ad imitanda facta maiorum, & in aliis nos æquales maioribus protestamur. Ad alias imitationes infirmi sumus, & ad mulieres circūducendas possibilitatem nobis comparandæ imitationis adsciscimus.] Et s. Bern. in ser. 65. in cant. [Vobiscum mulierculas non circumducitis, sed includitis. Non æquè vt cohabitatio, comitatio suspicioni patet. Verùm quisnam de illis sinistrum quidpiam suspicaretur, qui mortuos suscitabant. Fac tu similiter, & vnà recubantem putabo fœminam virum. Alioqui temerè tibi vsurpas illorum dispensationē, quorū sanctitatē nō habes. cū fœmina sēper esse, & nō cognoscere fœminā nonne plus est, quā mortuos suscitare? Quotidiè latus tuū ad latus iuuenculæ est in mensa, lectus tuus ad lectū eius in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, & continēs vis putari? Esto, vt sis: sed ego suspicione non careo scādalo mihi es: tolle scādali causā.] Adde Cypriani verba. [Qui despexerit, inquit, vinculum nuptiarum, & aliter vinculis fœmineis obligatur, quamuis nullo concubitu misceatur, desiderio tamen, visu, colloquio, coniunctione semper oblectatur. Nam si desiderium fœminæ non haberet, nūquam fœminam suis oblectamentis assumeret.]

CAPVT VI.

Cum Mulieribus non habitandum.

MVLIERES ergò in eadem domo, & sub eodem tecto cum viris non maritis, ac præsertim cum clericis habitare fuit omnibus temporibus damnatum, & verò etiam seuerè cautum. Extant de hoc integri libelli Sancti Cypriani de singularitate clericorum, & Sancti Chrysostomi contra concubinarios: sed & s. Nazianzenus in carmine, cui titulus est, Præcepta ad virgines.

Aut si quosdam alios casto amplexaris amore,
Saltem ne tecti ius sit commune caueto.

Et s. Greg. Nyssenus in libro de vita Moseos; [Procul a tam terribili bestia habitandū, ne morbus more ignis propter vicinitatem flammam ad nos vsque trāsmittat.] S. Hier. hoc in ep ad Rusticum c. 2. deplorat his verbis. [Videas nonnullos accinctis renibus, pulla tunica, barba prolixa, à mulieribus non posse discedere: sub eodem manere tecto, simul inire conuiuia, ancillas iuuenes habere in ministerio, & præter vocabulum nuptiarū omnia esse matrimonij.] Et rursum. [Ioannes Baptista sanctam habuit matrem, pontificisq; filius erat, & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret castitatis. Filij prophetarum, quos monachos in veteri testamento legimus, ædificabant sibi casulas propè fluenta Iordanis, & turbis vrbium derelictis, polenta, & herbis agrestibus victitabant.] Dicta sunt satis multa in superioribus. Quò circa sanctè prohibuit s. Gregorius Papa in tertio dialogorum libro c. 7. [Qui corpus suum continentiæ dedicant, habitare cùm fœminis non præsumant, ne ruina mentem tantò repentina surripiat, quantò ad hoc, quod malè concupiscitur, etiam præsentia concupitæ formæ famulatur.] Andreæ Episcopi & monialis, quam domi tenebat, historiam mox subiungit. Immo verò in libro 1. registri c. 48. cauet, Ne mulieres circa monachorum monasteria habitent. Et cap. 50. [Prohibeantur Sacerdotes, ne cum mulieribus conuersentur, excepta duntaxat matre, & sorore, vel vxore, quæ castè regenda est.] Quare s. Bern. ser. 65 in cant. [Cohabitationem,

" tionem, inquit, virorum, ac fœminarum, in " his, qui vouere continentiam, ecclesia ve- " tat. Si non vis scandalizare ecclesiam, eijce " fœminam alioqui cætera, quæ non adeò ma- " nifesta sunt, credibilia fiunt.] Leontium Arianum hominem scribunt s. Athanasius in apologia pro fuga sua, & Theodoretus lib. 2. historiæ c. 24. Excidisse sibi genitalia, vt sine suspicione cum quadā muliercula posset viuere: at cùm nec ita suspicionē tolleret, cùm esset presbyter, fuit depositus. Aliud quid simile refert s. August. q. 115. ex veteri testamento mixtim. [Quidā, inquit, peregrè pro- " ficiscens, vxorem amico commendauit: is " vt fine suspicione versaretur, abscidit sese.]

CAPVT VII.

Mulieres quatenus amandæ.

POSTREMÒ quatenus à nobis amandæ sint fœminæ, dicendum est. Apertè hoc docuit illud quod ex s. Basilio in libro de vera virginitate recitauimus c. 3. s. Nazianz. verò in carmine, Præcepta ad Virgines, amorem quoq; spiritualium hominū cauēdum voluit, qui decorum Agape s cognomentum subit.

Et flammā, aut flāmę tristissima signa relinquit.

Et rursum in distichis sententijs, [Ange- " licæ, inquit, gloriæ imago est vnitas; quòd si " amasijs oblectamini, mortalis vtique dualita- " tis amici estis.] S. Cyprianus amandas dixit fęminas in tēplo nō in priuatis ædibus. [Ama, " inquit, fœminas inter sacra solemnia, & odio " habe in cōmunione priuata.] S. Hier. in Ep. ad " Nepotianum c. 5. & 6. [Omnes puellas, & " virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æ- " qualiter dilige. Nec in præterita castitate " confidas. Nec sanctior Dauid, nec Sampsone " fortior, nec Salomone potes esse sapientior. " Memento semper, quòd paradisi colonum " de possessione sua mulier eiecit.] Scio quosdam conualuisse corpore, & animo ægrotasse. Quod scilicet ægrotantibus ministrarent mulieres, ad quas illi sensim cæperunt affici. Et in com. ad caput 2. Epistolæ ad Titum; " [Non numquam euenit, vt primùm à nobis " in virginem siue in quamlibet fœminam sit " sancta dilectio, & cùm mollita mens fuerit " in affectus, paulatim sanitas charitatis lan- " guore pallescat, & infirmari incipiat, & ad " extremū diligentē ferat.] Postremò non ineptè Humbertus in regulam Sancti Augustini c. 9. Eum adnotauit in regulis monachorum præmisisse præceptum de diligendo Deo, & proximo, at non in regulis monacharum. Quoniam in muliere amor spiritualis facilè degenerat in carnalem, timuitq; ne huic degenerationi daret occasionem, si proximi dilectionem imposuisset. Sed s. Io: Chrys. quidpiam non omittendum adnotauit in ser. contra concubinarios sæpiùs citato. [Qui metu, " inquit, & necessitate à dilecta seiungitur, for- " tior amator fit, & fortassis iterum ad illam " accedet: at si vt rem damnosam, & amaram " fugit, non iterum reuertitur ob calculum " sententiæ suæ, quæ quauis necessitate " violentiùs illi persuadet.]

FINIS SECVNDÆ PARTIS.





HIERONYMI DANDINI CAESENATIS

E' SOCIETATE IESV.

ETHICA SACRA.

DE CÆTERIS VIRTVTIBVS MORVM

TERTIA PARS.

DE HVMILITATE.

LIBER XVIII.



E cæteris virtutibus, quæ morum dicuntur, & post quatuor illas cardinales numerantur; hoc ordine dicam, vt primum humilitati tribuam locum; quę velut omnium fundamentum est.

CAPVT I.

Humilitas multiplex.

nilitas !. PRINCIPIÒ autem multiplex vocis intelligenda significatio est. Non enim eodem semper modo humilitas nominatur. Nam s. Ambr. in ser. 52. in psal. 118. cùm illa Dauidis audisset verba; Perijssem in humilitate mea; sapienter adnotauit, humilitatem nō semper virtutis esse, sed etiā afflictionis. Et s. Io. Chrys. in psal. 142. cùm idem propheta diceret, humiliauit in terra vitam meam. „ [Multa, inquit, significat humilitatis nomen. „ Est enim, & virtutis humilitas; vt quando di- „ citur, Cor contritum & humiliatum Deus nō „ despicies: est & humilitas, quæ procedit ex „ calamitatibus, & peccatis. Nam & in psal. „ 106. dicitur, Propter iniustitias suas humilia- „ ti sunt. Prior illa electionis est nostræ, & spō- „ tanea; posterior hæc coactionis alienæ.] Quā S. Greg. Nazian. orat. 1. in Iulianum, affirmauit esse mediam inter peccatum, & resipiscentiam, ab illo ortam, atq; huius procreatricem. Peccatum enim humiliationis est mater; resipiscentia autem humilitatis. Vnde in

psal.

psal. 118. Priusquàm humiliarer, ego deliqui; propterea eloquium tuum custodiui.

Humilitas fucata

Verùm & electa illa, spontaneaque humilitas, duplex item est. Vna vera; Fucata altera, & falsa. Fit enim miris modis in anima hominis, scribit s. August. ep. 59. ad Paulinum, vt de falsa humilitate magis insletur, quàm si apertiùs superbiret. Harum altera virtus est præcipua; altera vitium turpissimū. De qua idem Augustin. in lib. de sancta virginitate cap. 43. ita pronuntiauit. [Simulatio humilitatis maior superbia est.] Et ideò s. Hier. in com. ad caput 58. Isaiæ, proferens illa Christi verba Matt. 11. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. [Humilitas, inquit, non sit affectata, sed cordis: non gloriā quærens hominum, sed animæ conscientiā.] Et s. Ambr. ep. ad Constātium. [Multi habent humilitatis speciem, sed virtutem non habent. Ad fucum præferunt, sed veritatem abiurant, ad gratiam negant. Ipsa est vera, quæ habet piam mentis sinceritatem.] Et ep. ad Demetriadem virginem (si modo Ambrosij est, & non magis Prosperi) Non omnes quoquo modo humiles putamus esse laudabiles. Imitatur enim plerunque necessitas voluntatem, & ab imagine modestiæ parùm disfert forma segnitiæ.

Humilitas superborum.

Falsæ huius, & simulatæ humilitatis duas commemorat species s. Chry. in psal. 142. quarum altera procedit ex superbia: quippe vt s. Bern. loquitur in trac. de gradibus humilitatis. [Hac ipsa quoque palliare se appetit, ne vileleat.] Atque in ambitiosis præsertim hominibus apparet. De qua interpretatur s. Chrys. illud, Qui se exaltat, humiliabitur. [Viri enim callidi, & dolosi (ait Bernardus in 4. lib de consideratione ad Eugenium) proprium esse solet; tunc prætendere humilitatem, cùm aliquid obtinere voluerit.] De his loquitur Ecclesiaticus cap. 29. vbi ait; Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam. Et s. Chrys. hom. 3. in priorem ep. ad Tim. [Humilitatem quidem verborum plurimam, & vltra quam satis sit, absque difficultate reperies, animi verò humilitatem difficillimè.] Nec solùm in verbis addit; sed & in scriptis, & actionibus. Tam tunc in literis erat in vsu seruos se subscribere. [In literis, inquit, per omnia subscribunt humilitatem, & Hospitū quisque pedes abluit, & multa de hoc contētio.] Loquitur de monachis, apud quos hic erat mos abluendi Hospitum pedes.

Humilitas Auarorum.

Altera falsæ humilitatis species auarorum hominum propria, proficiscitur, ait idem Chrys. ex insatiabili cupiditate. [Quid enim est abiectius, & humilius ijs, qui se ipsos inlodunt in diuitijs, potentia, & gloria?]

Humilitas Hypocritarum.

Est & tertia falsa, & dolosa Hypocritarū humilitas, & eorum, qui nocere volunt, de qua Eccles. c. 19. est, qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo.

Quarta indè secreta, & stulta, quę ex simplicitate sustinet non sustinēda. Quam ob causā dixit Eccles. c. 13. Noli esse humilis in sapientia tua; ne humiliatus in stultitia seducaris.

Quinta omnino nimia, qua vltra quàm deceat hominis statum, humiliat se quispiam. De qua Ecclesiastici cap. 19. est iustus, qui se submittit nimiùm à multa humilitate.

Humilitas cognitionis, & affectionis

At verò s. Ber. ser. 4. de Aduentu Domini, duplicem aliam distinguit humilitatem. Altera est, inquit, cognitionis; altera affectionis: quæ cordis à Domino appellatur, cùm ait, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Priore cognoscimus, quod nihil sumus, & hanc discimus a nobis ipsis, & ab infirmitate propria. Posteriore calcamus gloriam mundi, & hanc ab illo discimus, qui exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.

Alterā dixeris esse Theoreticā, quæ in sola cognitione versatur: alteram practicā, quę ad affectum progreditur, cuius fructum in tractatu de gradibus humilitatis voluit idē Ber. esse cognitionem veritatis, hoc est Dei.

CAPVT II.

Vera Humilitas quid.

Humilitas vera quid.

ERGO humilitas virtus est cordis, quæ in eo agnoscitur, vt demissè de te ipso sentias, nulli te præferas, subijcias omnibus, omnium te infimum repures. Ita definiuit s. Ber. in tract. significato. [Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit.] Et rursum aliquantò post, superbiam quoq; complectens; [Superbia est amor propriæ excellentiæ: Humilitas propriæ excellentiæ cōtemptus.] Et s. Basilius in Regulis breuioribus 197. [Humilitas est, cùm quis cæteros omnes se ipso superiores existimat.] Itaq; in regula 216. cùm dominum audisset dicentem; Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum; quærens quomodo efficiamur vt paruuli, respondet, [Si excellentiam nō quæramus; sed naturæ æqualitatem cognoscamus, & cum ijs, qui quibusdam in rebus inferiores nobis videntur, libenter nos exæquemus: si quidem tales sunt etiam parui inter se.] In eandem sententiam apud S. Dorotheum ser. 21. [Humilitas est, cùm te nullius existimas valoris; cùm tuam ipsius voluntatem abnegas, & eam in omnibus abrumpere omnino studes, ita vt omnibus subditus sis, & obediens.] Verùm hæc effectus potiùs, atq; indicia humilitatis sunt: natura in eo agnoscitur, vt nullius te valoris existimes. Simile illud est s. Ambrosij seu mauis Prosperi in *Matt. 18.*

ri in ep. ad Demetriadem. [Prima, inquit, humilitatis ratio in communis vitæ versatur officijs. Vt scilicet honore se præueniant, & alter alterum superiorem existimet; vt & pauper diuitem sibi præferat, & pauperem diues sibi gaudeat æquare.] Hæc, inquam, interioris humilitatis effectus, & indicia sunt; sicut & illud Sancti Bernardi serm. 16 in cât. [Appetere de humilitate laudem, humilitatis non virtus est, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari; gaudet contemptu sui; hoc solo sanè superbus, quòd laudes contemnit.] Et illud item Sancti Io. Chrysostomi h. 27. in ep. ad Heb. [Si nos ipsos innumeris ipsi modis malos vocauerimus, ab alijs autem id audientes ægrè tulerimus, non erit hoc humilitatis, neq; confessio, sed ostentatio, & vanagloria. Humilitatis quippe opinionem captantes celebramur, & laudamur. Quid est autem humilitas? vt cùm ab alio improperium audimus, toleremus, agnoscamus peccatum nostrum, & patienter feramus accusationem.] Et neq; hoc adhuc humilitatis est, sed ingenuitatis. [Nulla enim humilitas est, (inquit in h. 5. de incompræhensibili natura Dei) vt cùm peccator sis, peccatorem te opineris. Humilitas est, quoties quispiam rerum præclararum sibi cõscius, nihil magni de se ipso existimat. Hoc est humilitas, si te excelsum per virtutum officia, humilem per opinionem reddas.] [Is namq; verè magnus est, vt idem ipse loquitur in 2. libro de compunctione cordis, qui nihil de se magni sentit, aut loquitur; sed omnium se vltimum iudicat, & salutem de sola Dei misericordia sperat.] Hunc veram prorsus humilitatem cordis adeptum fuisse testatur etiã in h. 2. in epistolam ad Philem: [Ille, inquit, solus humilitatem animi verè consecutus est, qui sibi ipsi persuasit, quantumlibet peregerit, nihil se magnum gessisse; nec ad finem peruenisse se arbitratur. Fecisti aliquid humile, noli magnum sapere; alioqui omnia perdidisti.]

Matt. 25. Origenes verò tract. 34. in Matt. Christum obseruat de extremo futuro iudicio loquentem singula iustorum benefacta commemorasse; Esuriui, & dedistis mihi manducare, & cætera quæ sequuntur: ad iniustos autem compendiasse, atq; in breue malefacta collegisse; Infirmus fui, & in carcere, & non venistis ad me. Quid ita? [Quoniam misericordiæ iudicis erat, benefacta hominum largiùs prædicare, & ampliare malefacta autem trãsitoriè memorare, & breuiare. Iustos verò & ipsos immorari in singulis dicentes; Quãdo te vidimus, &c. quoniam proprium est iustorum beneficia sua relata sibi in facie diligenter, & per singula refutare, propter humilitatem. Iniustos autem non per singula, sed cursim dicere, Quando te vidimus, &c. quasi præcidentes, & prætereuntes crimina, vt non grauiora videantur diligenter, & singillatim enumerata: quia proprium est malorum hominum culpas suas excusationis causa, aut nullas velle ostendere, aut leues, & paucas.] Cõtra verò humilitatis indicium fuit semper iudicatum, culpam suam agnoscere, & confiteri, sic enim inter cæteros s. Gregorius Papa lib. 22. moral. c. 9. [Hæc sunt, inquit, verè humilitatis testimonia, & iniquitatem suam cognoscere, & cognitam voce confessionis aperire.] Superbiæ autem signa s. Bern. adnotauit in libro de interiori domo c. 41. [Clamorem in locutione amaritudinem in silentio, dissolutionem in hilaritate, furorem in tristitia, honestatem in imagine, & inhonestatem in actione, rancorem in repræhensione.] Quorum opposita, fuerint tibi aperta humilitatis argumẽta. [Supercilium, (dixit Philo in libro de statu Essæorum) mendositatis (nos superbiæ dicamus) indicium; virtus verò (hoc est humilitas) simplicitatis amica.] Et omnino verè pronunciauit s. Basilius in h. de humilitate: [Vitæ studijs, & exercitijs assimilatur anima: & qualia facit talis etiam formatur, & eidẽ configuratur. Ita ornatus modestus, indumentum, incessus, cathedra, cibus, lectus, domus vasa domestica, sermo, cantus, conuersatio, & cætera omnia mediocria si sint, conferunt ad humilitatem animæ.] Horum contraria superbiam adferunt, & si adsint in nobis argumenta item fuerint superbiæ. Ac rursum in or. 17. de humilitate, & vana gloria idem s. Pater addit. [Consequitur animum humilem visus subtristis, & in terram demissus, habitus neglectus, capillus passus, vestis sordida; ita tamen, vt ea videantur. Casu, & fortuitò fieri, quæ lugentes de industria faciunt.] Postremò sic habet Humbertus in Ep. de tribus votis c. 36. [Humilitatis signa sunt; gratiam hominum negligere, sententijs aliorum acquiescere, correctiones libenter audire, caput inclinare, vestes notabiles non ferre, tortuosum incessum vitare, maiorum præcepta sine discussione perficere, æqualibus ad obsequia paratum esse, maiores nõ contemnere, simplici gradientes via nunquam duplicatum, aut fictionis vestigium prætendere, in litibus nolle victoriam obtinere.] Humilitatis indicia & superbiæ.

Sed Io. Cassianus collat. 18. Abbatis Pyamonis c. 11. in tolerantia præsertim iniuriarum humilitatem agnoscit. Sic autem habet. [Intima mentis humilitas tum demum euidentissimis patientiæ suæ fulgebit indicijs; cùm quis non ipse de crimine ab alijs non credenda iactauerit; sed ab alijs sibimet arroganter ingesta contempserit, & irrogatas

iniurias

,, iniurias mansueta cordis æquanimitate tole- ,, rauerit.] Quod Abbas Serapion præclaro comprobat exemplo. Vt omnino conficiat Pyamon c. 13. Patientiam absq; profunda eordis humilitate nec acquiri posse, nec teneri.

CAPVT III.

Humilitas virtutum parens.

VERISSIME' dictum est à Sancto Augustino lib. 1. de Ciuitate Dei c. 1. Magnis omnino viribus opus esse, vt persuadeatur superbis quanta sit humilitatis virtus. Maximam tamen eam virtutem esse, vel ex eo manifestum est, quòd à Sanctis Patribus pari cum charitate gradu laudatur, eademq; prorsus de vtraq; prædicantur. quid autem melius, quid præstantius charitate? Charitas virtutũ omnium mater est, & procreatrix, origo, & fundamentum; At de humilitate quoq; ita loquitur s. Io: Chryſ. h. 35. in gen. [Virtus non ,, est, nisi coniunctam habeat humilitatem. Qui ,, hoc fundamentum rectè iecerit, poterit in ,, quantam voluerit altitudinis structuram ex- ,, citare.] Et h. 15. in Matt. [Vnusquisq; hu- ,, militate supposita tutissimè cuncta alia su- ,, perponit ædificans; hac verò subducta, etsi ,, ad ipsum vsque cælum conuersationis subli- ,, mitate peruenias; simul omnia subtrabun- ,, tur, atq; in finem pessimum relabuntur. Si- ,, cut enim superbia omnium fõs malorum est; ,, ita humilitas cunctarum origo virtutum.] Propterea Christum arbitratur primam hãc beatitudinẽ posuisse. Beati pauperes spiritu, hoc est humiles; velut reliquarũ omniũ fũdamentum. Et h. 30. in acta [Nihil conferendum ,, humilitatis virtuti. Ipsa enim est mater, & ,, radix, & alumna, & fulcimentum, & vincu- ,, lum bonorum, sine illa abominabiles, & sce- ,, lesti, & immundi sumus.] Et iterum h. quoque prima, & 20. in Ep. ad Rom. bonorum omnium matrem appellat; & h. 38. ad Populum; [Vis verè aliquid magnum operari? ,, nunquam te suspiceris tanquam magnorum ,, meritorum. Humilitati nihil æquale. Hæc est ,, bonorum mater, & radix, & altrix, & occa- ,, sio simul, & vinculum. Hac remota abo- ,, minabiles, & scelesti sumus, & immundi.] ,, [Hic est primus religionis introitus, inquit ,, s. Cyprianus in ser. de Christi Nat. Siquidem ,, in mundum primus Christi ingressus. Vt qui- ,, cunq; piæ vult viuere, humiliter de se sentiat, ,, neque super se in mirabilibus ambulare præ- ,, sumat. Fundamentum sanctitatis semper ,, fuit humilitas, nec in Cœlo stare potuit super- ,, ba sublimitas. Qui de fraternitate Christi ,, gloriantur, & volunt ascendere, non erubes- ,, cant descendere: sed eidem scalæ cum Iacob ,, innitantur, & cantantes canticum graduum ,, ab imis ad superiora conscendant.] S. Hier. in Ep. ad Eustochium epitaphium Paulæ c. 7. primam operariorum virtutem appellat. Et illa sunt Prosperi verba in Ep. ad Demetriadem; [Firmissimum bonum humilitas, o- ,, mnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & ,, quædam suorum vita membrorum.] [Om- ,, nis. n. fortitudo, ait s. Aug. in psalmum 92. in ,, humilitate; quia fragilis est omnis superbia.] Et ser. 10. de verbis Domini; fundamentum eam ponit spiritualis totius fabricæ. [Ma- ,, gnus, inquit, esse vis a minimo incipe; cogi- ,, tas magnam fabricam construere celsitudi- ,, nis, de fundamẽto prius cogita humilitatis] Et iterum; [Hoc in te fode fundamentum hu- ,, militatis: Et peruenies ad fastigium chari- ,, tatis.] Sed præclara sunt illa verba, quæ in Ep. 56. scribit ad Dioscorum: [Nisi humili- ,, tas, inquit, omnia quæcumque benè facimus ,, & præcesserit, & comitetur, & consecuta ,, fuerit; & proposita, quæ intueamur, & appo- ,, sita, cui adhæreamus, & imposita, qua repri- ,, mamur; iam nobis de aliquo bono facto gau- ,, dentibus totum extorquet de manu super- ,, bia. Vitia quippe cætera in peccatis; Super- ,, bia verò etiam in benè factis timenda est; ne ,, illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis ,, cupiditate amittantur] Sed & illud, quod de pronunciatione respõdit aliquando Demosthenes; de humilitate quoque affirmat esse dicendum.

De S. Io: Baptista dictum fuit; Ioannes erat lucerna, hoc est res illuminata, accensa; vt luceret. [At quæ accendi potest (ratio- ,, cinatur idem August. ser. 8. de verbis Domi- ,, ni) potest, & extingui. Vt ergo non extin- ,, guatur, ventũ superbiæ non patiatur] s. Gregorius Papa in psalmum 3. pœnitentialem sapienter monuit. [Qui sine humilitate virtu- ,, tes congregat, quasi in ventum puluerem ,, portat. Virtutes animæ aut vitijs impugnã- ,, tur, aut plerunque elatione deprimuntur.] Et lib. 23. moral. c. 7. humilitatem magistrã esse, matremq; virtututum prædicat. Et lib. 27. cap. 27. [Quia, inquit, origo virtutis hu- ,, militas est, illa in nobis virtus veraciter pul- ,, lulat, quæ in radice propria, idest in humili- ,, tate perdurat. A qua nimirum si abscinditur, arescit, quia viuificantem se in intimis humorem charitatis perdit.] Hinc Dauidis humilitatem commodat: Qui post tot præclara facinora, coram arca Dei saltauit; nec saltauit modò, sed & se Rex in diuino obsequio per saltum rotauit. [Ego, inquit Gregorius, Da- ,, uid plus saltantem stupeo, quàm pugnantẽ; ,, Pugnando quippe hostes subdidit, saltando ,, autem coram Domino se ipsum vicit.] Io: Cassianus in libro de spiritu fornicationis c. 1. prudenter monet, nec castitatem, nec virtutem

tutem vllam acquiri ab illo posse, qui humilitatis fundamenta ante non iecerit. [Spiritus „ fornicationis, ait ille, & carnis tentatio ge- „ mino armata vitio consurgit ad prælium; „ morbo carnis, & animæ; ideò gemina est ei „ acie resistẽdum: Non enim sufficit solum cor- „ porale ieiunium ad conquirendam perfectæ „ castimoniæ puritatem: nisi præcesserit con- „ tritio spiritus, & omnino perseuerans, conti- „ nua meditatio scripturarum, & ante omnia „ fundata fuerit humilitas vera, sine qua nulli- „ us penitus vitij poterit triumphus acquiri] Et collat. 15. abbatis Nesterotis. c. 6. [Humili- „ tas omnium est magistra virtutum, & cæle- „ stis ædificij firmissimum fundamentum.] Et rursum collat. 19. Abbatis Ioannis. c. 2. [Hu- „ militas virtutum omniũ mater, & totius spi- „ ritualis structuræ fundamentum solidissimũ] Quam ob causam hortatur s. Bernardus ser. 1. in die natalis Domini: [Studete humilitati, „ quæ fundamentum est, custosq; virtutum; se- „ ctamini illam, quæ sola potest saluare ani- „ mas vestras.] Et ser. 4. Pastores interpretatur non infantem solum inuenisse positum in præsepio; sed cum eo Ioseph, & Mariam; scilicet continentiam, & iustitiam [Humilitas „ Deo debetur, continentia corpori, iustitia „ proximo. Ideò Apparuit gratia Dei, ad Ti- „ tum 1. vt sobriè, & iustè, & piè viuamus; pri- „ mum corpori, secundum proximo, tertium „ Deo.] & ep. 42. Ad Henricum Sennonensem Archiepiscopum. [Humilitas meretur, vt de- „ tur castitas, & charitas: seruat acceptas, & „ seruatas consummat: sola propugnaculum „ quoddam est, turrisq; virtutum. De hac so- „ la gloriati sunt B. Virgo, & Christus, Inuide- „ runt mihi altitudinẽ, quam habeo, Angelus, „ & homo; ille potentiæ, ille scientiæ; vos au- „ tem Discite a me, quia mitis sum, & humilis „ corde.] Itaq; in ser. 37. in cant. matrem salutis humilitatem prædicat, & libro 5. de cõsid. „ [Virtutum bonum quoddam, & stabile fun- „ damentum humilitas; nempe si mutet illa, „ virtutum aggregatio non nisi ruina est.] Ac demum in tractatu de ordine vitæ, ac morum institut: [Sine causa laborat, qui virtutes sine „ humilitate congregat.]

CAPVT IV.

Humilitas virtutum omnium custos.

SI charitas virtutes omnes cæteras coronare prædicatur, illasq; vniuersas hac abeunte perire; hoc ipsum de humilitate quoq; affirmatur. Ita s. Io. Chrys. libro 1. de prouidentia, [Summum omnium virtutum culmen „ humilitas.] Et hom. 6. ex varijs Matthæi locis; [Siue ieiunium, siue orationem, siue elee- „ mosynam, siue continentiam, siue quid aliud „ boni congregaueris sine humilitate; defluit, „ & omnia pereunt] Et s. Dorotheus ser. 14. „ de ædificio virtutum animæ. [Humilitas vir- „ tutes omnes, & coronat, & conseruat, & vt „ omnis virtus, ex humilitate gignitur, & cum „ humilitate producitur, & exercetur; ita vir- „ tutum omnium absoluta perfectio humilita- „ te completur] Et ser. 2. de cordis humilitate. „ [Ante omnia opus est nobis humilitate; quia „ nulla virtus sine humilitate potest egregiè „ fieri, aut cum laude exerceri.] S. Hieronymus in ps. 133 [Frustra habemus virtutes, si nõ ip- „ se virtutes humilitate Domini coronentur.] Et in regula monachorum. [Nunquã tuta est „ humana fragilitas; & quantò magis virtuti- „ bus crescimus, tantò magis timere debemus, „ ne de sublimibus corruamus.] S. Basilius in const. mon. c. 17. Tutissimum appellauit omnium virtutum thesaurum, & s. Gregorius Papa h. 7. in Euang. [Humilitas, inquit, est „ custos virtutis; & si quælibet bona adsint o- „ pera, nulla sunt, nisi ex humilitate condian- „ tur; & qui sine humilitate virtutes cõgregat, „ quasi in vento puluerem portat, & vnde ali- „ quid ferre cernitur, inde deteriùs cœcatur.] Propterea s. Bernardus in libro de interiori domo c. 41. superbiam dixit virtutes omnes, velut pestem, & morbum corrumpere; humilitatem tueri, & conseruare; [Cætera, inquit, vitia solas illas virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur; sola superbia contra omnes se erigit, & quasi generalis, ac pestifer morbus omnes corrumpit. Idcirco nisi omnia opera nostra humilitas comitetur, totum de manu extorquet superbia. Perit o- „ ne, quod agitur, nisi sollicitè in humilitate „ custodiatur.] Ac demum in ser. 47. in cant. consummationem vocat iustitiæ; Quod enim Christus ad Ioannem accedens, vt ab eo baptizaretur; dixit, sic decet nos implere omnẽ iustitiam; de illa eximia Christi humilitate intelligit. [Consummationem, inquit, iustitiæ „ in humilitatis constituit perfectione.]

CAPVT V.

Humilitas virtutum maxima.

CHARITAS virtutibus omnibus antecellit; omnium maxima est. At vide, quid de humilitate dicat s. Gregorius papa lib. 9. mor. c. 19. [Humilitas ãte Dei oculos cæte- „ ris virtutibus præeminet.] Quam ob causam de Episcopis loquens in 2. libro registri c. 93. hanc verè affirmat esse pallium, quod illis à summo pastore datur; eorumq; ceruices mirè exornat. [Decorari pallio, ait ille, „ volumus forsan moribus indecori: dum nihil „ in Episcopali ceruice splẽdidiùs fulget quàm „ humilitas.] Et apud s. Hilarium in Com. Psalmi 130. reperies, maximum fidei nostræ opus humilitatem esse. [Christus namq; (vt est apud s. Hieronymum in Ep. ad Theophi-

 lum

„ lum aduersus Io. Hierosolymitanum c. 1.) „ mortalium genus; non fulminans, & tonans; „ sed in præsepi vagiens, & tacens, salutauit in „ cruce;] Hoc est non potentia, & maiestate; sed humilitate, & abiectione. Et s. Bernardus ser. 5. in vigilia Natiuitatis Domini; de Christi præsepis humilitate ita loquitur [Pre„ tiosiores panni Saluatoris omni purpura; & „ gloriosius hoc præsepe auratis regum solijs. „ Ditior deniq; Christi paupertas cunctis op„ bus, cunctisq; thesauris sæculi. Quid enim „ humilitate ditius, quid pretiosius, inuenitur? „ qua nimirum regnum Cœlorum emitur, & „ diuina gratia acquiritur, sicut scriptum est; „ Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est „ regnum Cœlorum.] Itaq; in ser. 85. in cant. „ [Magna, inquit, fratres, magna, & sublimis „ virtus humilitas, quæ promeretur, quod non „ docetur; digna adipisci, quod nō valet addi„ sci; digna à verbo, & de verbo cōcipere, quod „ suis ipsa verbis explicare non potest.] Neq; dubitauit in ser. 13. in cant. virtuti quoq; miraculorum anteponere: [Magna inquit, & „ rara virtus profectò est, vt magna operantē „ magnum te nescias, & manifestam omnibus, „ tuam te solum latere sanctitatem. Mirabi„ lem te apparere, & contemptibilē reputare. „ Hoc ego ipsis virtutibus mirabilius iudico.] S. autem Cyrillus Alexandrinus lib. 3 de Trinit. illa Pauli de Christo pronunciata verba in Ep. ad Philip. c. 2. Dedit illi nomen, quod est super omne nomen; de Incarnationis humilitate intellexit; qua filius Dei formā accepit serui. Sic enim habet. [Accipere „ nomen super omne nomen tanquam loco „ beneficij, est exinanitio, & humiliatio verbi „ erga nos dispensatoria.] [Tantò enim (vt est „ apud s. Gregorium Papam libro 18. moral. „ c. 20.) vna quæq; anima fit pretiosior ante „ oculos Dei, quantò præ amore veritatis de„ spectior fuerit ante oculos suos.] In primo enim libro regum c. 15. Sauli dicitur; Non ne cùm esses paruulus in oculis tuis caput in tribubus Israel factus es? Ac si diceret; Magnus mihi fuisti, quia despectus tibi; sed nunc quia magnus tibi es, fastus es despectus mihi. Et homilia 28. in Euang. [Humilitas „ cordis nostri tantò apud Deum in alto est, „ quantò hominibus in imo.] Et parte 2. pastor. curæ c. 6. commemoratum Saulis exemplum rursum profert; qui cùm apud se paruulus, apud Deum magnus fuit. S. Ambrosius quoque libro 8. in Lucam ipsam humilitatis naturam perpendens, [Nihil dixit „ humilitate excelsius, quæ tanquam superior „ nescit extolli: quia nemo id affectat, quod „ infra se indicat.] Et alio modo s. Gregorius Nazianz. hom. in illud Euangelij; Cū consummasset Iesus &c. Et in exhortatione ad virgines, animi deiectionem sublimitatis parētem esse scripsit. [Quia non est humilium cadere; „ sed eorum, qui in altum feruntur.] Vnde & Hetruscus Poëta

A cader và chi troppo in alto sale.

Ideo s. Leo Papa Ep. 90. hortatur vt declinata superbia, cui proximum est, vt decidat, ametur humilitas, cui semper debetur; vt crescat. [Neque verò spiritualibus oculis (ait s. „ Anselmus in Ep. 137. ad Turoldū Monachū) „ videntur qui se humiliant descendere, sed ad „ montem altissimum, de quo ad regnum Cœ„ lorum ascenditur, conscendere.] Addo etiam apud homines ita euenire. Superbi enim odio habentur ab omnibus & contemnuntur, humiles amantur, & æstimantur. Verissimum quippe est illud s. Gregorij Papæ lib. 7. moral c. 15. [Superbia odium generat, „ humilitas amorem.] Et s. Nazianzenus or. 1. in Iulianum; [Quemadmodum, inquit, ca„ lamitas insolentiam; ita splendor, & gloria „ humilitatem comitatur.] Aspectus exemplo id ostendit s Greg. Nyss. in or. de infātibus, qui præmaturè abripiuntur. [Sicut. n. palpebra„ rū prominentibus pilis, quasi vallo obiecto, „ puritatem, ac vehementiam radiorum natu„ ra obumbrans temperatum splendorem o„ culis infert. Ita morum grauitas, ac maiestas „ cum moderata animi demissione commista, „ non auertit oculos intuētium, sed iucundum „ adfert aspectum.] Propterea prudenter s. Io: Chrys. h. 66. in Matth. [Noli, ait, timere, „ quasi honorem tuum humilitate amittas. „ Nunquam enim tantum poteris humilitatis „ ostendere, quantum pro te Dominus suscepit; „ cuius descensus & alios erexit, & gloriam e„ ius manifestauit. Nihil humilitate altius, „ nihil arrogantia depressius.] Et iterum „ [Humiles ab omnibus quasi parentes colun„ tur, quasi fratres amantur, quasi propria mē„ bra fouētur.] Et h. 63. [Nullū magis oppugnāt „ homines, quàm elatos, arrogantes, & inanis „ gloriæ seruos.] Sunt & illa s. Hieronymi verba in Ep. ad Celantiam matronam c. 5. [Ni„ hil humilitate præstantius, nihil amabilius. „ Hęc est pręcipua conseruatrix, & custos virtutū „ omnium: nihilq; est, quod nos ita & homini„ bus, & Deo gratos faciat; quàm si vitæ meri„ to magni, humilitate infimi simus.]

Christi, & Ioseph exempla profert s. Ambrosius ser. 14. in psalmum 118. quos amabiles maximè humilitas fecit. [Humilita„ te, inquit, in Christo plus veneror, quam crea„ tionē; quia creati ad laborē sumus, redempti „ ad quietē. Quanta fecit Dominus audeo dice„ re, & nō flexi ei genu; sed flexi ei, postquā se hu„ miliauit, factus obediēs vsq; ad mortē: ppter „ quod & Deus exaltauit illū, vt in nomine Ie„ su omne genu flectatur. Iosepho obfuit, „ quod prælatus esset fratribus; prælatio arma„ uit fratres: humilitas conciliauit extraneos;

præla-

„ prælatio concitauit germanos, humilitas re-
„ gem subditum fecit.

CAPVT VI.

Humilitas perfectio nostra.

IN charitatis perfectione perfectio agnoscitur Christiana. At de humilitate quoq; ita pronunciasse reperies S. Athanasium in lib. de humana natura suscepta. De Christi enim humilitate loquēs Tota, inquit, & absoluta Christianismi perfectio humilitas.] Et verè, vt loquebatur S. Leo Papa ser. 11. de passione [Mirabilior nobis fit in Deo humilitas, quàm potestas.] Sed & de nobis quoq; dixit S. Hieronymus aduersus Pelagium scribens ad Etesiphontem c. 3. [Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint.] Et in Ep. ad Desiderium. [Scis dogma nostrum humilitatis tenere vexillum, & per ima gradientes, ad summa nos scandere.] Et Augustinus in commētario in psalmum 130. [Quandiù hic viuis, ipsa est perfectio nostra, humilitas.] Et ser. 49. de tempore, considerans illa Pauli verba in ep. ad Philip. cap. 3. Quicunq; perfecti sumus. [Iam dudum, inquit, dixerat se imperfectum, nunc autem perfectum; quia ipsa est perfectio hominis, inuenisse se non esse perfectum.] S. Gregorius Papa lib. 28. moral. c. 3. veram hominis sapientiam appellauit, his verbis. [Quia prima stultitia Angeli elatio cordis fuit; vera sapiētia efficitur hominis, humilitas suæ æstimationis.] In eamdem sententiam Origenes lib. 9. in epistolā ad Romanos; [Qui sibi ipsi prudens esse videtur, hic cum arrogantia stultus est; nec potest veram sapientiam Dei scire, qui suam stultitiam, quasi sapientiam colit.] Ita interpretatur Pauli verba; Nolite prudētes esse apud vosmetipsos. & S. Gregor. Nazianz. in or: de moderatione in disputationibus seruanda. [Sapientiæ genus est se ipsum nosse, ac non immodicè efferri; eodemq; modo affici, quo voces, quæ si vehementius contendantur, propter immoderationem penitus deficiunt.] Ac demum S. Anselmus in libro de similitudinibus; [Humilitas mons altus (propter perfectionem scilicet) superbia vallis profunda, in qua densæ tenebræ, & omnis generis bestiæ.]

CAPVT VII.

Humilitas Dux ad Deum.

HVMILITAS non minùs, quàm charitas, nobis creditur esse dux ad Deum. Ita S. Cyrillus Alexandrinus lib. 6. in Io. c. 2. eam scripsit optimam esse ducē ad Deum; illiusq; gratiam consequendam, & S. Chrys. h. de verbis Dauid, Quis sum ego? to. 1. ex Cypriano citat illud. [De humilitate ad summum ascendimus, & discimus vnde placeamus.] Et S. Ambrosius ser. 20. de Sanctis, In festo S. Michaelis Archangelis citans Christi verba Matth. 18. quicunque humiliauerit se, sicut paruulus iste. [Humilitate, ait, peruenitur ad regnum, simplicitate penetratur ad cælum. quisquis ergò cupit diuinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur.] Quæ eadem verba repetit S. Maximus Taurinēsis Episcopus h. de S. Michaele Archangelo.

Sanctus Augustinus autem lib. 14. de ciuitate Dei cap. 13. duas illas ciuitates, Dei & diaboli, humilitate, & superbia dignosci voluit: & lib. 16. c. 4 [Tutam, inquit, veramq; in cælum viam molitur humilitas; sursum leuans cor ad Dominum, nō contra Dominū; sicut Nembrot dictus est venator contra Dominum; quia erigebat turrim contra Dominum.] Et conc. secunda in psalmum 36. [Iusti conantur in sublimia per humilitatem, iniqui præponderant ad inferiora per elationem.] Et ser. 26. de tempore: [Redire ad Deum non possumus, nisi humilitate; qui superbia lapsi sumus.] Et ser. 213. [Humilitatis passibus ad cæli culmina conscenditur, quia Deus excelsus non superbia, sed humilitate attingitur.] Quod ipsum repetit in ser. 70. ad fratres in eremo, & post subiungit. [Quanto humilitate inclinatur cor ad ima, tanto magis proficit in excelso.] Et S. Bernardus hortatur nos in ser. 2. de ascensione Domini. [Per humilitatem ad sublimia ascendite: quia hæc est via, & non est alia præter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potiùs, quàm ascendit. Christus cùm per naturam diuinitatis, non haberet quò cresceret, vel ascenderet, quia vltra Deum nihil est; per descensum quò cresceret inuenit; veniens incarnari, pati, mori: propter quod & Deus exultauit illum &c. Vade, & tu fac similiter; neq; enim ascendere poteris, nisi descendas.] Gen. 10.

Itaq; magnopere mihi semper placuit illa Patrum interpretatio; qua scalam, quam quam vidit Iacob. Gen. 28. voluerunt humilitatis fuisse typum. per eam enim ascendebant Angeli ad Deum scalæ innixum; & nos per humilitatem ascendimus. Inter cæteros audisti c. 3. s. Cyprianum loquentem Audi & s. Bernardum in tractatu de gradibus humilitatis; [Scala, inquit, Iacob typus humilitatis; & dominus de super innixus scalæ innuit, quòd in culmine humilitatis constituitur cognitio veritatis, & inde prospiciēs super filios hominum clamat. Venite ad me omnes qui laboratis. Quò? Ad veritatem: quà? Per humilitatem: quo fructu? ego vos reficiam. Hæc autem refectio est charitas,

libro 6. in Io: c. 22. & ex verbis, atq; oratione Dauidis ps. 24. Vide humilitatem meam, & eripe me, colligit S. Io: Damascenus in libello aduersus Manichæos. Quasi humilitas prouocet Deum, sitq; digna, cui ab ipso subueniatur. [Nihil est, inquit, quod Dei opem, & auxiliũ æquè prouocet vt humilitas.] Sancti Io: Chrysostomi argumenta ex psalmo 50. & 146. paulò ante protulimus. Iam quid est opus pluribus? Ipsemet Deus apud Isaiam c. 66. apertè pronunciauit; Quis est locus quietis meæ? & ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Deus, inquit S. Ambrosius libro 6. exam. c. 8. cùm fecisset pisces, & bestias, non requieuit; sed postquam hominem ad imaginem suam fecit; Qui non requieuit in bestijs, multò minùs requiescet in pectore bestiali. Superbi scilicet hominis, & adfert hunc Isaiæ locum.

In lib. Exod. c. 19. Deum legimus in igne, & fumo legem daturum descendisse. [Quia (vt habet S. Greg. Papa libro 6. moral. c. 17.) & humiles per charitatem suæ ostensionis illuminat, & superborum oculos per caligine erroris obscurat. Et populus a monte prohibetur, vt qui adhuc infirmis sunt mentibus considerare sublimia non præsumant. Bestia etiam si tangat lapidibus opprimatur. Bestia enim montem tangit, cùm mens irrationalibus desiderijs subdita ad contemplationis alta se erigit, quæ lapidibus percutitur, quia summa non sustinens superni ponderis ictibus necatur.] Et libro 4. in primum regum c. 5. [Sanctus Spiritus quò maiori luce virtutum electorum corda irradiat, eo, & abundantiori dono humilitatis ditat. Quò enim celsiores sunt meritis, planiores sũt per virtutem humilitatis.] Ita impletur illud Pauli 1. Cor. 1. Elegit Deus ea, quæ nõ sunt, vt ea, quæ sunt, destrueret; eos enim interpretatur S. Chrysostomus hom. 5. qui nihil se esse arbitrantur, vt magnos subijceret.

Solent etiam Patres ex Euangelio proferre exemplum superbi, & iactabundi Pharisæi, humilisq; publicani, S. Chrysostomum paulò ante loquentẽ audisti. Audi & S. Nilũ in libello ante indicato. [Iunge iustitiam cum superbia, & ex alia parte peccatum cum humilitate: ac peccati, quam iustitiæ iugum celeriùs currere, superioresq; fore conspicies; non ob vim suam, sed ob coniunctæ humilitatis robur. Atq; alterum rursus superari, non ob iustitiæ imbecillitatem, sed ob superbiæ grauitatem: exemplum est in Pharisæo, & publicano.] Sic etiam S. Aug. in ps. 75. & ser. 55. de verbis Domini, mulierem maritatam humilẽ pronunciauit esse meliorem superba virgine; & S. Bernardus in ser. de donis Spiritus Sancti, Meliùs esse, peccatorem esse humilem, quã iustum arrogantem, idq; in Pharisæo & publicano manifestum esse. Et in modo benè viuendi c. 22. meliorem esse viduã humilem, quam superbam virginem; meliorem peccatorem humilem, quam iustum superbum & S. Anselmus in Euangelium Matthæi c. 17. assumpsit Iesus Petrum. [Accessit, inquit, Iesus, & tetigit eos, in terra scilicet iacentes: quia cum nos infirmitatem nostram agnoscentes, humiliter iacemus, tunc virtute Spiritus Sancti tangimur, & ad robusta opera surgere præcipimur.]

In 3. libro reg. c. 21. super Achab quoque humiliatum Deus retractauit sententiam, quam per Eliam prophetam fuerat comminatus. Quod considerans S. Gregorius Papa h. 10. in Ezech. [Humilitas, inquit, compellit Deum mutare sententiam.] Postremò S. Ber. ser. 3. de Annunciatione B. Mariæ, huius Virginis humilitatem proposuit, quæ Incarnationem filij Dei promeruerit; sic enim habet. [Gratia Dei balsamum est purissimum, & solidissimum vas requirit, & quid tam purum, quidue tam solidum, quam humilitas cordis? meritò ergò humilibus dat gratiam; meritò respexit Deus humilitatem ancillæ suæ. Animum enim humilem, meritum non occupat humanum; quò minùs liberè influat diuinæ gratiæ plenitudo.] Cui licet ex aduerso opponere sponsam cant. 1. affectuosiùs quærentem sponsum: cùm responsum fuit; Si ignoras te, egredere, & abi post vestigia gregum tuorum. [Moyses, inquit S. Bernardus ser. 34. petijt videre faciem Dei, & accepit videre posteriora. Filij Zebedæi petierunt sedere ad dexteram, & ad sinistram: sic & sponsa petijt &c. Sed reprimitur austeriori responsione. Oportet enim humiliter sentire de se nitentem ad altiora. Nisi enim humilitatis merito, maxima non obtinentur. Propterea qui prouehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Cùm ergò humiliari te videris, omnino argumentum est gratiæ propinquantis.] Et ser. 54. [In veritate didici, nil æquè efficax esse ad gratiam promerendã, retinendã, recuperandã, quam si omni tẽpore corã Deo inueniaris non alta sapere, sed timere. Beatus est, qui semper est pauidus. Time ergò cùm arriserit gratia, time cùm abierit, time cùm denuò reuertetur: & hoc est semper pauidum esse: cùm adest, time, ne dignè opereris ex ea; cùm abierit, time tanquam mox casurus: si redierit, time, ne fortè cõtingat recidiuum pati, ne aliquid tibi deterius contingat.]

CAPVT

,, Putabas fortè dicturam sapientiam Dei; Di-
,, scite, quomodo Cœlos feci, & astra? Non,
,, sed prius illud, quoniam mitis sum, & humi-
,, lis corde; vis capere celsitudinem Dei? Cape
,, priùs humilitatem Dei.] Et ser. 12. de verbis
Apostoli[Discite à me: quid d.scimus, a te? Nō
,, alium mundum discipuli tui tanquam discí-
,, puli artificis, & fabricatoris cōdituri sumus.
,, Discite à me, inquit, cùm essem in principio
,, apud Deum, creaui vos; Hoc nolo discatis,
,, a me, sed factus sū, quod feci, ne perirent, quæ
,, feci: me metipsum exinaniui, formā serui ac-
,, cipiens. Hoc discite à me: & quæ sequuntur.]
Et ser. 24. [Discite à me. Quid? Quia in prin-
,, cipio erat verbum, & verbum erat apud De-
,, um, & Deus erat verbum, & omnia per ipsū
,, facta sunt? numquid hoc ab eo discere po-
,, terimus; mundum fabricare, Cœlum lumini-
,, bus implere, diei, noctisq; vicissitudines or-
,, dinare; tempora, & sæcula iubere percur-
,, rere, seminibus vim tribuere, animalibus ter-
,, ram implere? Nihil horum iubet nos discere
,, Magister cœlestis. Illa fecit, vt Deus. Sed
,, quia iste Deus & homo esse dignatus est, in
,, eo, quòd Deus est, audi vt recrecris; in eo
,, quod homo est; audi vt imiteris: & quæ se-
,, quuntur.] In libro quoque 50. homiliarum,
h. 34. pluribus in eandem sententiam disserit.
Et libro 2. de doctrina Christiana c. 41. expo-
nens illud Pauli; Pascha nostrum immolatus
est Christus; [Nihil, inquit, magis immolatio
,, Christi nos docet, quàm illud, quod ipse cla-
,, mat; Discite à me quia mitis sum, & humilis
,, corde: & qui Pascha celebraturi erant hyso-
,, po signabantur: quæ herba humilis est, &
,, purgat, ne inflemur.] Ideò in ps. 50. Asper-
ges me hysopo, & adiungit, & exultabunt
ossa humiliata. Et S. Greg. Papa lib. 4. re-
gistri, c. 82. non est veritus affirmare, Chri-
stum factum fuisse hominem, vt humilitatem
doceret. [Quanta, inquit, humilitatis est vir-
,, tus, propter quam solam veraciter edocendā
,, is, qui sine æstimatione magnus est, vsque ad
,, passionem mortis factus est paruus? quia e-
,, nim originem perditionis nostræ præbuit su-
,, perbia diaboli; instrumentum redemptionis
,, nostræ inuenta est humilitas Dei.] Et Io.
Cassianus in lib. de spiritu superbiæ c. 4. [De-
,, us vides hominem per superbiam perijsse, &
,, Angelum, humilitatem elegit, vt qui per su-
,, perbiam perierat, per humilitatem resurge-
,, ret. Ille dicit, In Cœlum conscendam; hic
,, dicit, Humiliata est in terra vita mea; ille; Et
,, ero similis altissimo: hic Cùm esset in forma
,, Dei formam serui accepit. Ille Super astra
,, Dei exaltabo solium meum. hic; Discite à
,, me, quia mitis sum, & humilis corde.] Itaq;
& veniens in mundum hunc, & viuens, &
moriens perpetuus fuit humilitatis magister,
& doctor.

Huc etiam spectant illa verba Mar. 10.
finite paruulos venire ad me, hoc est humiles.
Quæ verba quemadmodū interpretatus fue-
rit S. Basilius in regulis breuioribus 216 di-
ctum est c. 2. Et quamuis S. Dorotheus in ser.
14. de ædificio virtutum animæ, legens in le-
ge; Ne paruuli vestri cadant, & ruant e te-
cto; Paruulos intellexerit cogitationes, quæ
in anima gignuntur nostra; eas tamen adiun-
xit oportere humilitate custodiri, ne ruant è
tecto.

C A P V T XII.

Humilitas Sanctorum virtus.

HVMILITAS non minùs, quam charitas,
virtus dicitur esse Sanctorum maximè pro-
pria; itaq; cùm in epistola ad Gal. cap. 3. scri-
psisset Paulus; Mihi omnium sanctorum mini-
mo; sapienter in commētario ad eum locum
demonstrat S. Hierony. quam verè id Apo-
stolus affirmauerit. Et S. Ambrosius in psal-
mum 21. & S. Maximus Taurinensis h. in ra-
mis palmarum. [Humilitas, inquiunt, Sancto-
,, rum virtus est maxima.] Ac rursum idem S.
Ambrosius ser. 5. in psalmum 118. Ecclesiam
ait cant. 2. lilium appellari conuallium; quia
in humilibus magis elucet gratia. est etiam li-
lium inter spinas, idest inter Iudæos, & hære-
ticos, & inter sollicitudines huius sæculi, & vt
lilium inter spinas eminet, ita super omnes
conuentus ecclesia Dei refulget.

S. Bernardus ser. 2. de verbis Isaiæ, Vidi
Dominū &c. [sola ei placet humilitas; & qui
,, sedet in throno, solos eligit subditos; è quibus
,, repleat templum. Scriptū est enim in psalmo.
,, 112. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in
,, altis habitat, & humilia respicit, & alta a lon-
,, gè cognoscit.] Deniq; S. Dorotheus in ser. de
cordis humilitate, arborum exemplo vtitur,
quæ fructibus onustæ ad terram inclinantur.
Sic enim Sancti virtutibus onusti humiliātur.
[In arboribus, inquit, multo fructu onustis,
fructus ipse ramos incuruat: ramus verò, qui
nullum fructum habet, in altum attollitur, &
rectus assurgit, sic & anima cùm vberem fru-
ctum adfert &c. & quantò vberiorem, tantò
magis inclinatur; & viri Sancti quò propiùs
ad Deum accedunt, eò magis ad terram per
humilitatem inclinant.] Hoc cùm quidam
ex Dorotheo audisset, admiratus est; cui ille;
Quem locum habes in tua ciuitate? magnū,
inquit, & principem. quòd si Cæsaræam iue-
ris? viliorem, inquit, omnibus. si Antiochiā?
vt rusticum, inquit, me haberem: si ad regiam
ciuitatem Constantinopolim? vt pauperem,
& mendicum.

Iusti arbores fructibus onustæ.

CAPVT

CAPVT XIII.

Humilium Orationes.

Charitatem hoc præstare nobis, vt orationes nostræ exaudiantur a Deo, illud ostendit; Deus peccatores non audit; sed si quis est cultor Dei, hunc exaudit. At ex psalmo 9. hoc idem de humilitate collegit S. Chrys. [Illi, ait, maximè exaudiuntur, dum „ orant; qui sunt corde humili, & contrito. Ait „ enim, non est oblitus clamorem pauperum. „ Illos enim dicit pauperes, qui sunt pauperes „ spiritu. Vbiq; enim orationis vehiculum est „ humilitas. Oportet itaque eum, qui orat, ma- „ ximè liberari à bilioso ardore.] Ità Chrysostomus. Atq; mendicantium pauperum exeplo confirmat S. Bernard. in ser. 4. de aduentu Domini. [Vtile, inquit, magis est abscon- „ dere, quam ostentare, si quid habemus boni. „ Sicut mendici, cùm eleemosyna petunt, non „ pretiosas vestes ostendunt; sed seminuda „ membra, aut vlcera, si habuerint; vt citiùs „ ad misericordiam videtis animus inclinetur.] Apertum rei huiusce testimonium habemus in libro Iudith c. 9. Humilium, & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.

CAPVT XIV.

Humilitas patiens, mansueta, & magnanima.

De Charitate Paulus pronunciauit; Charitas patiens est. Hoc ipsum de humilitate dictum a S. Chrysost. reperies in Com. ad psalmum 9. [Humilitas patientiam, & „ patientia humilitatem se inuicem consti- „ tuunt.]

Charitatem item omnes norunt, & mansuetam esse, & magnanimam. Huiusmodi est etiam humilitas. De mãsuetudine ad hunc modum loquitur S. Ber. in ser. de verbis Apostoli Ioannis; Signum magnum apparuit in Cœlo? [Collactaneę sunt humilitas, & man- „ suetudo, in eo confœderatæ germanitus, qui „ dicebat; Discite a me, quia mitis sum, & hu- „ milis corde.] Et mox de magnanimitate subiungit. [Agit hoc in cordibus, electorum „ gratiæ prærogatiua diuinæ; vt eos, nec humi- „ litas pusillanimes faciat, nec magnanimitas „ arrogantes.] Et S. Io: Chrys. in psalmum 144. [Aliud est arrogantia, aliud magnitudo „ animi; est enim arrogãs, qui propter res par- „ uas se iactat, & gloriatur, & conseruos despi- „ cit. Alto verò animo; qui mente est humilis „ & præsentis vitę vmbras nihil esse existimat.] Et h. 70. in Io: [Qui pręsentibus rebus vt ma- „ gnis inhiat, vilis est, & abiecti animi. Itaque „ nunquam humilitas est sine magnitudine a- „ nimi, neque superbia sine pusillanimitate. „ Quemadmodum pueri vilium rerum specta- „ cula admirantur, & obstupescunt; pilis, tro- „ chis, & talis inhiant; magnas autem res ne „ cogitatione quidem capere possunt.] Et rursum h. prima in priorem Epistolam ad Cor. [Veram animi magnitudinem, atque „ præstantiã humilitas facit: superbia, seu arro- „ gantia ex animi imbecillitate; mãsuetudo, & „ humilitas ex magnanimitate, atq; pręstãtia „ proficiscitur.] Itaq; quod Abrahã se puluerē ac cinerē appellauit; ex magnanimitate profectum dicit; Qui verò nec terram se, nec cinerem esse intelligit, sed intumescit, & magnam de se concipit opinionem, parui est animi, cùm minima magna esse sibi persuadet. Sicut, qui lutum tanq. aurum admiretur, & magni faciat. Contra qui tanquam lutum contemnat, magnanimus est. Affert ex corporibus exempla, ex quibus de animis ratiocinatur. [In corporibus, inquit, aliud est „ viuidum, aliud tumidum; aliud corruptæ, a- „ liud sanæ plenitudinis. Superbus est tumidus, „ humilis viuidus, item alius est statura corpo- „ ris altiore, alius breui; qui acceptis soleis illo „ maior apparet. Vtrum magnum dicamus?] Tales sunt qui in pecunijs, & gloria intumescunt. [At pueros, inquit, in h. 4. in Epistolam „ ad Philip. ridemus cùm elatos, & iactabũdos „ videmus, aut cũ lapides tollunt, & proijciunt; „ ita & humana arrogantia animi puerilis est, „ & mentis imperfectæ, & vilis.] S. Prosper in Ep. iam sæpiùs citata; diuites quoque, & magnates posse esse humiles, exemplo ostendit Abrahæ, Isaac, & Iacob, Melchisedech, Iob, ac cæterorum Patrum.

Gen. 18.

Postremò ad humilitatis commendationem hoc etiam magnopere pertinet; quod charitatis soror appellatur humilitas. S. Prosperi verba habes superiùs c. 11.

CAPVT XV.

Humilitas rara.

Atenim rara prorsus virtus humilitas est: in ijs præsertim, qui virtutibus aut abundãt, aut certè abũdare se putãt S. Io: Chrys. h. 3. in pr Ep. ad Tim. [Humilitatē animi, ait, lu- „ cra ferre ingētia cernimus, sed ea non facilè „ inuenitur.] Eam tamen statim subiungit his maximè necessariam esse; [Illis, inquit, maxi- „ mè laborare opus est, vt veram consequi hu- „ militatem possint, qui magnarum sibi virtu- „ tum conscij sint; magnam sibi vim inferant „ necesse est, vt conscientiam rectè factorum „ se semper efferentem obtundere queant.] Quocirca h. 22. ad populum; Virgines illas à Domino dictas fatuas propterea fuisse arbitratur, quòd seruato magno virginitatis munere

In quibus maximè.

1.

nere, mandatum humilitatis paruum non custodierunt [Inter vitia (verè scribit ad Demetriadem S. Prosper) aut nulla, aut rara iactantia, & facilè spernitur, qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè in virtutibus cauendum est, quia nullis importuniùs insidiatur, quam quibus laus iusta debetur.] Et [Superbis mentibus (ait S. Gregorius Papa lib. 15. moral. c. 21.) pondus graue est oriens doctrina humilitatis.]

CAPVT XVI.

Humilitas facilis, & necessaria.

Est tamen facilis, & necessaria. Facilis, quia vt est apud S. Ber. ser. 2. de quadrag. [Qui contendit supergredi proximos, multas inueniet difficultates, multos habebit æmulos, multos patietur contradictores.] Nihil verò facilius quam humiliare semetipsum. quam ob causam iure optimo Eusebius Emissenus miratur; qui fiat, vt superbiam potiùs quam humilitatem amplectamur: cùm humilitas facilior, quam superbia sit. Sic enim loquitur h. 1. de Epiphania, & h. de Machabæis [Nescio cur nobis vitiorum, ac superbiæ itinera aspera & naufragosa magis placeant; cùm magis humilium viæ molles, planæ, atq; directa sint. Vbi enim est humilitas, ibi requies, ibi tranquillitas, ibi omnis serenitas. Dum enim ipsa sibi placet, atq; pacata est; etiam si qua tribulatio si qua tempestas oborta; nihil erectum, nihil sublime, nihil oppositum inuenit, vbi illidat impetum suum. si quid ex aduerso inuenit, totum post se humiliata fronte transmittit: quælibet tribulatio ita ab humilitate mitigatur, ac vincitur, sicut in planis littoribus sine aliquo fragore vnda consumitur: aurarum motus ferociamq; ventorum, montium obiecta suscipiunt; vallium verò subiecta non sentiunt; & quæ sequuntur.]

Humili- faci- , quæ rbia.

Quòd autem ex rebus huius mundi superbire, atq; extolli nos minimè oporteat; peraccommodato exemplo demonstrat S. Gregorius Nyssenus in libro de beatitudinibus or. 1. dum ait. [Ambitiosi similes ijs sunt, qui personati in scenam prodeunt; qui tamen ex regio habitu non superbiunt, neq; post cum tristitia, & dolore deponunt.] Eodem enim modo ad hæc omnia, ex quibus superbire homines solent, affectos nos esse oportet.

rbiē- non

Necessaria verò; quia vt S. Basilius loquitur in ser. de abdicatione rerum; Animi in virtute progressus, in humilitate progressus est; contraq; in postremis relinqui, id non aliunde, quam ex elatione progignitur & in ep. ad Canonicam; Inter ea, in quibus seruādis magna opus sit contentione; hoc numerat. [Minores simus, neq; si qua in re præcipua dote aliqua naturæ, aut corporis, aut animi, cæteris excellamus, ea causa nobis ipsis placeamus, neq; aliorum de nobis existimatione ad superbiam abutamur.] Et rursum or. 17. quæ est de humilitate, & vanagloria, inter cætera, quæ de hac virtute hic S. Pater disserit præclarè; [Difficilè est inquit, vt is, qui nec omnium infimus est, nec postremum tenere locum cupit, vnquam possit, aut conuitijs iactatus iracundiæ resistere, aut multis coopertus miserijs tolerando, ac patienter ferendo tentationibus esse superior.] Nolite prudentes esse apud vosmetipsos, Apostolus monuit Rom. 12. quem locum exponens Origenes, [Qui sibi ipsi, inquit, prudens esse videtur, hic cum arrogantia stultus est; nec potest veram sapientiam Dei scire, qui suam stultitiam quasi sapientiam colit.] S. autem Gregorius Nazianz. in Iambicis tetrasticis, perinde ait illis euenire, qui ob virtutes multo studio comparatas extolluntur superbè; atque illis, qui post secūdam nauigationem naufragium faciunt in portu: verba illius sunt. [Ne quid prosperè nauigans magnificè dicas, antequam ad portum appuleris. Multi enim cùm secundo cursu nauigassent, in ipso portu naufragium fecerunt.] Et Sancti Ioannis Chrysostomi illa in h. 31. in Gen. [Et si quis innumera bona opera fecerit, virtutemq; omnem absoluerit, si tamen magnum quid de se sentit, maximè omnium miserabilis est, & miser.] Et adfert illud, quod in Euangelio de iactabūdo Pharisæo legitur. & illud Christi; Cùm hæc omnia feceritis, dicite, quia serui inutiles sumus. Et rursum h. 33. [Si quis sibi plurimorum benè gestorum conscius sit; nisi apud se sentiat, quòd omnium sit postremus, nulla ei futura vtilitas ex omnibus suis bonis operibus.] Et h. 38. [Nihil ita naturæ nostræ conducit, vt mentem subducere, & humiliare superbum spiritum, & inflationem mentis deprimere.] Et h. 6. ex varijs Matthæi locis; [Siue ieiunium, siue orationē, siue eleemosynam, siue continentiam, siue quid aliud boni congregaueris sine humilitate, defluit, & pereunt omnia.] Et h. 32. in Io. [Sine humilitate pietatis opera nihil adferūt vtilitatis.] Et h. de profectu Euangelij, ex ædificijs argumentum sumit. Quam enim est in illis necessarium fundamentum, tam est in Christiana omni philosophia humilitas; [Esto, inquit, multum ædifices, habeas eleemosynas, preces, ieiunia, virtutesq; omnes, hac non præiacta, frustra & in vanum erunt omnia; facilèq; ruet super arenam extructum ædificium. Nihil est in omnibus nostris bonis operibus, quod hac non egeat: nihil est quod sine hac stare possit: omnia prophana impura, atq; abominabilia sunt absq; humilitate.]

mili- necef-

S. Augustini de hac re sententiam ex epistola 56 ad Dioscorum audisti in superioribus c. 3. Iam S. Gregorius Papa h. 12. & 14. in Ezech. Prophetam; hunc obseruat, quoties sublimia conspicit, aut agere aliqua mystica iubetur, filiũ hominis appellari: ne extollatur ex his, ad quæ ducitur. Ideò infirmitatis propriæ admonetur; vt conscius conditionis infirmæ eleuari in cogitatione nõ debeat de magnitudine contemplationis. Et S. Prosper in psalmum 112. Pueros in scriptura non infantes dici, sed animorum humilitatem; superbia enim de vana granditate præsumens, nõ sinit hominem ambulare per arctam viam, & intrare per angustam portam: puer facilè intrat. Ita dicitur Laudate pueri Dominum, & alibi; Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum Cælorum. Et iterum in psalmum 130. vbi dicitur si non humiliter sentiebam &c. Et sicut ablactatus &c. [Malè, in-„ quit, agitur cum infante, qui non potest ede-„ re solidum cibum, si a matris vberibus aufe-„ ratur. Ita nobiscum agitur, qui cum panem „ Angelorum edere non valemus, potum ma-„ terni lactis amittimus: & cùm ea, quæ super „ nos sunt, appræhendere non queamus, hu-„ militatis bono caremus.]

Ezechiel filius hominis.

Pueri, qui dicti.

Ps. 112. Matt. 18.

CAPVT XVII.

Humilitas in quibus commendetur.

In iuuenibus an in senibus.

CÆTERVM hanc virtutem non tam in senibus, quam in iuuenibus, commendat, & admiratur S. Ambrosius ser. 18. in psalmum 118 [Non mirabilis, inquit, humilitas in se-„ nectute, quæ effœta viribus, fracta debilita-„ tibus, tristis doloribus, anhela suspirijs, coacta „ curarum æstibus, & ipso viuendi affecta fasti-„ dio, alacritatem est oblita iactantiæ. Rara „ sanè in iuuenibus, ideòq; miranda. Adole-„ scentulus sum ego, & contemptus, dixit Da-„ uid: præmisit iuuenẽ, vt augeret humilitatẽ.] ego tamen nescio, an in senibus laudare magis, & admirari debeam. Etenim si iuuenes & propter corporis vires, & propter multam consequentis ætatis spem possint extolli: in senibus adsunt multa anteactæ vitæ merita, magna apud homines existimatio, virtutes plurimæ, atq; præcipuæ, doctrinarum scientiæ, rerum vsus, & experientia plurima; & omnino quidquid a iuuenibus sperari potest. Quã ob causã eos admonet Eusebius Emissen. in h. 3. ad monachos [Quãtò plus proficimus, „ tantò plus humiliemur: quia quantò plus hu-„ miliamur, tãtò magis proficimus. Humilitas, „ & obedientia in iunioribus adhuc necessitas, „ in senioribus verò dignitas. Ille enim benè „ proficit, ille benè consummat, qui quotidie „ agit, quasi semper incipiat. Quare augmen-„ ta meritorum debent incitamenta esse pro-„ fectuum.] Et in ser. ex hortatorio contra diuersa vitia; [In hoc solùm videatur esse elatio, vt dedignetur, subiacere peccato; in hoc solo se erigat, vt passionum vilia blandimenta calcet, & conterat; vt delectationes concupiscentiæ carnalis exhorreat, vt contra lasciuiam mollitiem malè suadentis carnis tota affectu conscientiæ generositatis assurgat; cæterum illud superbiæ genus vile, ac detestabile, est contra humilem se erigere, & destitutum, infirmumq; deprimere, & imbecillitate nutantem impellere: pauperem, atq; subiectum contempto Dei timore calcare, & in afflictione miseri potẽtiæ suæ pondus exercere, ac virum tenuem au. dis faucibus ferinis moribus deuorare.] Ac rursum S. Gregorius Papa illos monet in libro 23. moral. c. 19. si quid virtutis habeant, id non sibi tribuant, sed agnoscant a Deo, neque inde superbiant. [Nemo, inquit, se alicuius virtutis æstimet, etiam cùm aliquid fortiter potest; quia si diuina protectio deserat, ibi repente eneruiter obruitur, vbi se valenter stare gloriabatur.] De quodam propheta narratur in libro 3. regum c. 13. qui in se ipso fortasse elatus, quòd Dei præcepto obediens contempsisset regem, in via mortuus est. [Propheta, inquit idem „ Gregorius, in domo regis inuitatus comedere „ noluit; qui tamen in eadem via, & seductus „ comedit, & pastus interijt; quia fortasse apud „ semetipsum tacitus pro præceptis dominicis „ regem se contempsisse gloriabatur; ab inter-„ na mox solidi tate qualatus est, vt disceret „ quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, „ quod verbis regis restitisset.] Et S. Io. Chrys. h. 3. in priore Epistolam ad Tim. [Illis maximè „ laborare opus est vt veram consequi humili-„ tatem possint, qui magnarum sibi virtutum „ conscij sunt: magnam sibi vim inferant ne-„ cesse est, vt conscientiam rectè factorum sese „ semper efferentem obtundere queant.] De illis autem seorsim, qui ob scientiam extolluntur, ita loquitur S. Gregorius Nazianzenus in or. de moderatione in disputationibus seruanda; superbiam, & rebellionem adducens Dathami, & Abironis aduersus Moysen; „ [At nos, inquit, si exiguam quandam gloriam „ nominisq; splendorem assecuti fuerimus, ac „ ne id quidem persæpe; verùm si temerè duo, „ aut tria scripturæ verba, eaq; imperitè, & „ concisè perdidicerimus; iam & furiosè ad-„ uersus Moysen insurgendum est, & impor-„ tuna Dathami, & Abironis contumelia, & „ impietas imitanda.] Propterea in or. in laudẽ Basilij commemorans Adolescentiæ studia; simul etiam recenset, quemadmodum Athenis adolescentes, qui ad scientias perdiscendas confluebant illuc, ad humilitatem, atq; modestiam instituerentur: adiungit hæc verba.

Vilesuperbiæ genus.

Doctorum superbia.

ba. [Qui Athenas ad studia literarum aduen-
„ tat, primum apud aliquem hospitem accipi-
„ tur; deinde a quouis volente cauillis laces-
„ situr; Quod quidem eò faciunt vt nouitio-
„ rum fastum, & superbiam retundant, atque
„ à principio ipsos in potestatem redigant.]
Atq; hæc sit clausula a S. Gregorio Papa ad-
notata in libro 30. moral. c. 18 semper nos
meminisse debere; [Quod in hac vita, tantò
„ veraciùs docti sumus, quantò doctrinam
„ nobis a nobismetipsis suppetere non posse
„ cognoscimus; sed a Deo.]

Diuites quoq; & nobiles personæ plurimũ in hac virtute comparanda laborant. Nam & extollunt diuitiæ, & nobilitas generis altos progignit spiritus S. Gregorius libro 15. moral. c. 33. exponens illa Iob verba; Viscera eius plena sunt adipe: superbiam esse velut adipem affirmauit; quę ex rerum abundantia generatur. [Sicut enim inquit ex a-
„ bundanti cibo adeps, ita ex abundantia re-
„ rum superbia nascitur quæ impinguat men-
„ tem, tũ eleuatur animus superbientis.] Deq; illis, qui ex illustri genere ad Christum veniunt, ita præcepit S. Basilius in or. 6. de institutione, & admonitione. [Qui ex illustri ali-
„ quo genere vitæ ad humilitatem contendit;
„ hunc præcipuè oportet, vt sit aliquis è nume-
„ ro eorum, qui ab hominibus externis igno-
„ minia afficiuntur: & obseruandum est, an eũ
„ omnino nõ pudeat operam nauare Christo.]
Verùm & diuites quoq; ac nobiles posse esse humiles, iam ex S. Prospero ante dictum est.

Diuitum, & Nobilium superbia.

Iob 21. Superbia adeps.

CAPVT XVIII.

Humilitatis gradus.

PORRÒ humilitatis gradus septem numerat S. Bernard. in lib. sent. nu. 41. Abdicationem rerum, abdicationem vestium, corporis exercitium, deiectionem in properijs, patientiam in aduersis, abhorrere prosperis iudicium, & propriam voluntatem; sed duodecim prorsus constituit in tractatu, quem de hac ipsa re inscripsit. Nam duodecim superbiæ gradibus constitutis; curiositate oculorum, leuitate animi, inepta lætitia, iactantia, singularitate, arrogantia, præsumptione, defensione peccati, simulata confessione, rebellione, libertate peccati, contemptu Dei; totidem his oppositi sunt humilitatis gradus.

At in ser. 4. in Epiph. Domini, tribus planè gradibus vniuersam hanc virtutem complectitur; si te humilies superiori, si æquali, si inferiori. Sic enim habet. [Sicut grandis, &
„ grauis est superbia præferre se æquali, aut æ-
„ quare prælato; ita magnæ humilitatis est in-
„ feriorem se exhibere æquali, aut æqualem
„ inferiori. Maxima verò, & plena iustitia est
„ inferiorem se exhibere ipsi etiam inferiori.
„ Ita Christus Ioanni; Ita decet nos implere o-
„ mnem iustitiam.] In quam sententiam adiungam verba eiusdem Sancti Patris in ser. 37. in cant. [Non est, inquit, periculum, quantumcunq; te humilies, quantumcunq; reputes mi-
„ norem, quàm sis; hoc est, quam te veritas ha-
„ beat, est autem grande malum, horrendúq;
„ periculum, si vel medicè plus vero extollas, si
„ vel vni in tua cogitatione te præferas, quem
„ fortè parem tibi veritas iudicat, aut etiam
„ superiorem; sicut enim si per ostium tráseas,
„ cuius superliminare bassum sit; non nocet,
„ quantumcunq; te inclinaueris; nocet autem,
„ si vel transuersi digiti spatio plusquam ostij
„ patiatur mensura, erexeris, ita vt impingas,
„ & capite quassato collidaris; sic &c.]

Verùm S. Chrysost. in hom. 44. in acta. Prætermissis æqualibus, bipartitam fecit humilitatem; erga superiores, & erga inferiores; eamq; tum in sermone, tum in opere. [Multa, inquit, pertinent ad humilitatem, est
„ enim humilitas in sermone, & in opere: erga
„ eos, qui præsunt, & erga eos qui subditi sut.
„ Vultis vobis dicam modos humilitatis? sunt
„ quidam, qui erga humiles extant humiles, er-
„ ga sublimes autem sublimes: quod tamen nõ
„ est humilitatis. Sunt iterum alij non tales;
„ sed erga vtroq; humilitatem, & sublimitatẽ
„ seruant: quod etiam maximæ humilitatis est.]
Iam verò humilitatẽ erga superiores Abbas Moyses apud Cassianum collat. 2. c. 10. non solùm voluit in exteriori obseruantia, atq; obedientia consistere; sed etiam in aperiendis ijs omnibus, quæ ad interiorem animæ statũ pertinent; [Vera, inquit, discretio non nisi
„ vera humilitate acquiritur. Cuius humilita-
„ tis hæc erit prima probatio, si omnia, quæ a-
„ guntur, vel cogitantur, seniorum referuentur
„ examini, nihilq; suo iudicio quisqaam cre-
„ dens, quid bonum, vel malum debeat iudica-
„ re, eorum traditione cognoscat.] Tres item alibi gradus idem Ber. agnoscit. Quorum primus est nolle dominari; secundus velle subijci; tertius in ipsa subiectione quaslibet contumelias, & iniurias illatas æquanimiter pati. Hæc enim fuerunt hominis verba in paruis sermonibus, ser. 18. tres alios habes in ser. 34. in cant. [Aliqui namq; inquit, cum
„ rancore humiliantur; alij patienter; alij libe-
„ ter. Primi rei sunt; sequentes innoxij; vltimi
„ iusti.] Apud S. Anselmum quoq; totidem reperies in ep. ad Connium, quæ est 75. lib. 3. vbi tribus positis superbiæ modis, quorum primus est in æstimatione, qua quis æstimat de se plus, quam debeat; alius in voluntate, qua se altiùs vult tractari, quam debeat; tertius in opere, de quo dictũ est a Domino: Cùm inuitatus fueris ad nuptias, non recumbas in primo loco: [His, inquit, respondent tres mo-

Superiori omnia aperiri.

di hu-

di humilitatis; sed singuli modi superbiæ nominant hominem superbum; humilis autem non dicitur, nisi ex omnibus tribus.]

Duplicē ex S. Bernardo in ser. 4. de aduentu; alteram cognitionis, alteram affectionis humilitatem; initio huiuice tractationis commemorauimus. De qua item loquitur in ser. 44. in cant. Quo loco tractans illa verba; *Cant. 1.* Nardus mea dedit odorem suum; ita interpretatur. [Est nardus humilis herba, sed calidæ naturæ. Humilitatem significat; sed quæ sancti amotis vaporibus flagrat. Est enim humilitas, quàm veritas parit, & non habet calorem; & est humilitas, quàm charitas format, & inflammat. Hæc in affectu, illa in cognitione consistit; & quæ sequuntur] Deniq; S. Gregorius Papa lib. 2. registri c. 24. duplicem item humilitatem memorat, alteram. Quam illis exhibemus, à quibus honoramur; alteram, quàm illis à quibus mala, & persecutiones patimur. [Non est, inquit, grāde his nos humiles esse, a quibus honoramur; quia & hoc sæculares quilibet faciunt; sed illis maximè humiles esse debemus, à quibus aliqua patimur. Nam psalmista dicit. Vide humilitatem meam de inimicis meis.]

CAPVT XIX.

Humilitatis adiumenta.

AT quænam ad hanc virtutem comparandam erunt nobis adiumenta? Plurima sanè.

Primum est cognitio sui, crebraque huius *1. Cognitio sui.* consideratio S. Bern. ser. 36. in cant. ita loquitur [Ad te humiliandum nihil anima inuenire viuacius, aut accommodatius, potest quam si se in veritate inuenerit: tantùm non dissimulet, non sit in spiritu eius dolus. Statuat se ante faciem suam, nec sese a se auertere abducatur, & quæ sequuntur.] Et in libro de interiori domo c. 53. [Super tria firma sedet humilitatis perfectio: vt attēdat homo, quid fuit ante ortum, quid est ab ortu vsque ad occasum, & quid erit post hanc vitam.] Ac Furium libro de Passione Domini super, Ego sum vitis vera. [Multæ sunt causæ, quæ nos ad humilitatem cogant; initium pudorosum, vita dolorosa, finis timorosus.] Apposité autem, vt adnotauit S. Io: Chrysost. h. 12. in gen. cùm dixisset Moyses hominem factum ad imaginem Dei; [Ne homo magnus sibi esse videretur, & præscriptos sibi limites transiret, formationis illius originem adiunxit; Et formauit Deus hominem de limo terræ. Hinc. n. non parua nobis humilitatis offertur Doctrina; Nam cùm cogitauerimus vnde cōstitutionis suæ initium natura nostra susceperit, etiam si sexcenties supercilia surrigamus; ea reprimemus, & humiliabimur, & substantiæ nostræ qualitatem perpendentes modestiam discemus.] Et iterum in psalmum 48. exponens illa verba. Quiq; terrigenę, & filij hominum. [Cogita, inquit, quænam sit mater, & fastum tuum comprime. Considera, quòd terra es, & in terram reuerteris; & omnem arrogantiam expelle.] Theodoretus quoq; q. 10. in Exodum; Deum putauit Moysis manum fecisse leprosam; vt cùm postea *Ex. 4.* mirabilia multa esset facturus, non superbiret, sed agnosceret naturam cum recordatione dexteræ lepra priùs infectæ. In psalmo 115. vbi nos legimus. Omnis homo mēdax: S. Hieronymus in Commentario. [In Hebræo, inquit, habetur omnis homo mendacium; Ergo in excessu meo humiliatus sum nimis; & dixi; omnis homo mendacium; hoc est, nihil solidi, sed vmbra, & quasi imago. Nam in psalmo 38. in imagine pertransit homo.] Et quisquis fuit autor Epistolæ de viro perfecto, quæ eidem ascribitur Hieronymo; Deum scripsit hominem non de syderea, vel alia nobiliore materia, sed de limo formasse; vt nihil in se haberet, quo gloriari, & extolli posset. Postremò ad vniuersum hoc caput pertinere mihi videtur illud, quod adnotauit S. Io: Chrys. in ser de fide, & lege naturæ, & Spiritu Sancto, qui habetur to. 3 Quo loco Deum scripsit nō in vniuersa modò hominis natura, sed in singulis etiam corporis membris, aliquod velut humilitatis admonitoriū inseruisse [Deus, inquit, ille, dedit homini linguam, quæ minimū cum sit membrū, differit de Cœlo, & cæt. & ne se extollat, sæpè tumores, & vulcera in ea fiunt; vt discat, quòd mortalis existens de immortalibus loquatur, & sciat, quòd virtus eius sit, quæ prædicatur, & infirmitas eius quæ prædicat. Dedit oculum, paruum illud multum, quo videt omnem creaturam, & ne extollatur, sępè nascuntur in oculis leniæ & lacrymæ, quæ dolorem faciūt. Dedit cor rationale, fontem cogitationum, radicem cupiditatum: sed in eisdem locis fecit viscera, quæ stercoribus aliisque sordibus replentur; vt si cor extollatur, humiliet venter]

Secundum adiumentum fuerit incultus, & *2. Incultus corporis cultus.* neglectus exterior corporis cultus. Hoc inter cæteros magnopere commendant Sancti Basilius, & Dorotheus, quorum alter rationem quoq; verbis illis reddidit, quæ, ex h. de humilitate posita sūt c. 2. Alter verò i eādē sētentiā in ser. 2. de cordis humilitate laborē corporis multū voluit ad humilitatē cōferre. [Humiliato .n. ac demisso corpore, humiliatur simul, & anima. Ita enim afficitur anima, pro vt ea sunt, quæ aguntur in corpore. Aliter enim afficitur anima benè habentis, aliter ægrotantis, aliter famescentis, aliter saturati, ali-

ti, aliter eius, qui æquo vehitur, aliter illius, qui vectatur asello, aliter eius, qui sedet in throno, aliter eius, qui in terra, aliter eius, qui pretiosis indutus est vestibus, aliter eius, qui pannosis, & laceris. Ideò cum Euagrius à spiritu blasphemiæ oppugnaretur, qui a spiritu superbiæ prouenit, quadraginta diebus, & noctibus fuit sub diuo; ita vt corpus eius muscas caninas proferret, vt bruta animalia solent.] Humilato enim corpore, humiliatur anima.

Humilatio.

Tertium proponit S. Ber. in Ep. 87. ad Ogerium canonicum regularem. Nam, vt virtutes cæteræ repetitis, & crebris earum actionibus comparantur; ita, & humilitas crebris homiliationibus quærenda est. [Humilatio, ait ille via est ad humilitatem; sicut patientia ad pacem, lectio ad scientiam.] Si virtutem appetis humilitatis, viam ne refugias humiliationis.

Multa nobis desunt.

Quartum addit s. Chrys. Si enim elati insurgant spiritus, & aliquid nos esse videamur nobis, cogitandum erit, quàm multa nobis desint, & quàm multis indigeamus alijs. Ad hunc autem is modum loquitur in Comm. psalmi 43. [Ne aliqua esset arrogantia, effecit Deus, vt magna semper paruis egerent. Hoc etiam fecit in rebus inanimis; Laborantem enim columnam subiectus sæpè calculus firmam, stabilemq; præstitit: & nauigium in quo plurimi sunt vectores, paruus clauus dirigit, & liberat à periculis.] Et iterum h. 37. in acta argumentum sumit ex corporis nostri membris; quorum vnum aduersus alterum non inflatur, nec extollitur, quoniam eorum vnumquodq; alterius membri ope indiget, mutuisq; stant auxilijs omnia. [Idcircò, inquit, in corpore est moderatio qualitatum, & harmonia, quia non est inflatio. Non est autem inflatio, quia membra ita constituta sunt, vt seipsis inuicem vtantur necessariò: & caput pedibus eget, & pedes capite.] Quod argumentum ex Paulo desumptum est 1. Cor. 12. non potest oculus dicere manui, opera tua non indigeo; aut corpus pedibus, non estis mihi necessarij.

Superbia abiectæ est animi.

Quintum erit non minimum; si consideres illud, quod habet idem Chrys. h. 1. in priorem Ep. ad Cor. superbiam ex animi imbecillitate, & abiectione nasci, humilitatem ex magnanimitate; ita & superbiam vitabis, & humilitatem sectaberis. Verba iam posita sunt c. 14.

Non est nunc perseuerare.

Sextum fuerit si serio cogites, te non posse perseuerantiam in bono tibi polliceri, vnde extolleris, & superbis: quòd si cadas, turpiùs cades. Huc spectant S. Chrysostomi verba in h. 2. in Ep. ad Philem: quæ habes c. 2 sed aperta magis S. Gregorij sententia lib. 23. moral. c. 19. quam audisti c. 17. sed & h. 8. in Ezech. cũ Cherubin diceret propheta demisisse alas, dum vox fieret super firmamentũ; vocē super firmamentum factam occulta Dei super nos iudicia interpretatur, quæ dum consideramus, superbiæ alas demittimus, nec de vlla virtute nostra confidimus, sed sub magno timore trepidamus. *Ezec. 1. 7.*

7. Reddēda Deo ratio.

Septimum; si crebrò cogites, si quid in te sit eximiũ, præclarũ; id totũ a Deo esse acceptum, reddēdãq; illi de administratione rationem: an inquã, ad illius honorem, an ad tuam propriã gloriam fueris eo vsus. Propterea S. Chrys. h. 38. ad populum. [Maximè, ait, debes humiliari, quòd pluribus donis præditus es. Cui enim plus datum est, plus repetetur ab eo. Igitur oportet te humiliari, quòd alios prætergressus in te Deus inclinauit. Frequenter enim, & hoc tibi causa perditionis fuerit, nisi vigilaueris.] Et S. Augustinus in libro de sancta Virginitate c. 41. [Non superbies de virginitate, & alijs virtutibus, si cogites esse dona Dei, non tua bona] Quàm ob causam c. 44. & 47. virginem monet, ne vnquam audeat se præferre mulieri coniugatæ; quia nescit iudicia Dei, & interiora illius mulieris.

8. Humilitate custodiri.

Octauum si humilitatē consideres optimã esse bonorum, ac donorum omnium custodē: superbiam verò expoliatricem, ac deprædatricem certissimam. Aperta fuerunt S. Chrysostomi verba h. 38. ad populum, quæ audisti c. 10. Quibus adde S. Gregorij Papæ sententiam h. 11. in Euang. [In præsenti namq; vita, ait ille, quasi in via sumus, qua ad patriã tendimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi latrunculi obsident. Deprædari ergò desiderat, qui thesaurum publicè portat in via.]

9. Cordis contritio.

Nonum sit cordis contritio, dolorq; vehemens de peccatis: contritionem enim statim humilitas sequitur, quod in psalmo 50. significauit Dauid dicens; Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies, contritioni enim humilitatem adiunxit. sed & S. Chrys. h. 4. in posteriorem ep. ad cor. adhortans ad contritionem verbis Ioelis 2. scindite corda vestra, & psalmi 50. citati; addit illico. [Dilacera cor; ne sinas illud sublimes tollere spiritus, neq; inflari: quod enim discerptum est, non inflatur.] Sed & in h. 5. in ep. ad Philip. eisdē psalmistę vtitur verbis ad persuadendam patientiam, seruandamq; cum omnibus pacem, & contentiones vitandas: quæ item humilitatis bona sunt. [Omnium, inquit, bonorum causa est animi humilitas. Audi prophetam; Sacrificium Deo spiritus contribulatus; Cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Non solùm animi humilitatem, sed intentionem animi humilis posuit. Vt enim in corporibus, quod contritum est, duro, ac solido nunquam sanè resistet; sed quæcunq; tandem ma-

dem mala ab eo feret; peribit potiùs, quàm cum altero contendat: ita & in animo est, eligit magis perpetuò malè pati, & mori, quam contendere, & vlcisci.]

Decimū fit consideratio humilitatis Christi, ad quam imitandam ipsemet inuitat dicens; Discite a me; quia mitis sum, & humilis corde. S Gregorius Nyss. in lib. de beatitudinibus; cùm paupertatem spiritus voluntariā animi humilitatem, ac demissionem exposuisset. [Cætera, inquit, diuinæ naturæ propria modum naturæ nostræ superant: humilitas autem coalita nobis est humi repētibus, & ex terra conflatis, & in terram defluentibus. Si in cæteris non possumus, imitemur Christi humilitatem, & beati erimus.] [Homo, addit S. August. in ps. 33. dedignabatur imitari hominem humilem. Deus factus est humilis, vt vel sic superbia generis humani nō dedignaretur sequi vestigia Dei] & tract. 25. in Io. [Piduit te fortasse imitari humilem hominem, saltem imitare humilem Deum.] [Medicina tumoris hominis humilitas est Dei.] inquit idem in ser. 41. de verbis Domini [Nō enim possumus redire sine humilitate, vt habet in libro de fide, & symbolo cap. 4 qui superbia lapsi sumus. Huius humilitatis exemplum ipse reparator noster in se ipso demonstrare dignatus est; factus principium viæ, qua redeundum est.] [Neq; (vt ratiocinatur S. Leo Papa ser. 2. de resurrectione Domini) in tantum potest prouehi quælibet fœlicitas humana fastigium, vt æstimet sibi pudendum, quod manens Deus in forma Dei, Deo non est arbitratus indignum.] Ergò, vt verbis vtar S. Chrys. h. 2. in ep. ad Philem: [Quoties tibi subrepit elata cogitatio, quòd quasi humilitatis culmen occupaueris; considera, vbinam vnde descenderit Dominus tuus; & tunc desines te ipsū admirari, & laudare; immo te, & tua omnia ridere cogeris, cùm ex collatione dominicæ humilitatis nihil te omnino profecisse cognoueris, debitorem te semper existimans.] Christi enim humilitatis exēplo; vt ad Dioscoru scribit S. Aug. in ep 56. in cuiuslibet animo ferociter arrogantis omnis superbia cedit, & frangitur & emoritur. Sanè multæ sunt causæ; vt colligit S. Ber. in lib. de passione Domini super, Ego sum vitis vera; quæ nos ad humilitatem cogant: sed sola regis nostri, & redemptoris Iesu humilitas non solùm inuitare, sed violēter cogere deberet. S. tamen August. in lib. de Catechizandis rudibus c. 22. Beatæ quoq; Mariæ humilitatem imitandam, atq; cū Christi humilitate coniungit. [Beata, inquit, Maria fabro despōsata omnem typhum carnalis nobilitatis extinxit. Et Christus natus in Bethlehem minima ciuitate, quæ & hodie villa appellatur.]

10. Humilitas Christi.

Vndecimum comparatio virtutum, ac gestorum nostrorum cum virtutibus, & gestis Christi Domini. Intelligemus enim quam paruum sit quidquid est in nobis, neque magnā inde esse superbiendi occasionem; immò verè poterimus illud vsurpare sponsæ cant. 1. Fusca sum, quia decolorauit me sol. Quo loco S. Gregorius Papa: [Decolorauit, inquit, me sol; quia quantumlibet fulgeat anima, in comparatione Christi fulgorem amittit.] Qui rursum in h. 8. in Ezech. considerans illud, animalia cùm vox fieret super firmamentum, demisisse alas suas; firmamentum putat Dei filium incarnatum significare, quòd in eo natura nostra ad æternitatem firmata est. Dum ergò illius virtutes contemplamur, quæ in nobis magna videbantur, parua iudicantur; & ideò demittimus alas, & qui volare credebantur, vix humi repere depræhenduntur. Sic Abraham alas deposuit, qui quādo cùm Deo loqui cæpit puluerem, & cinerem se esse cognouit; Sic Moyses alas deposuit, qui eruditus omni scientia Ægyptioru; mox vt verba Domini audiuit, verba se non habere depræhendit; Sic Isaias Dominum contemplatus virum se pollutum labijs pronunciauit; Sic loquente Domino Ieremias clamat, A, a, a, Domine nescio loqui, quia puer ego sum; Sic Daniel sublimem visionem videns per plurimos dies elanguit, & ægrotauit; Sic beatus Iob, de quo Dominus amicis illius dixit; Non estis locuti, sicut seruus meus Iob; cū verba Dei loquētis audiret, respondit; Insipiēter locutus sū, & quę vltra modum excederent scientiam meam quia in contemplatione veræ sapientiæ sua ei sapientia viluit. Hoc ipsum, & nos de virtutibus nostris sentiemus, & pronunciabimus, si Christi virtutes considerabimus.

11. Christi gesta.

Gen. 18. *Ex. 4.* *Is. 6.* *Ier. 1.* *Dan. 8.* *Iob. 42.*

12. Sanctorum exempla. Duodecimum, ac postremum ex Sanctorum, virorum exemplo sumatur, qui omnes humilitatem semper maximè coluerunt. S. Basilius or. 17. de humilitate, & vanagloria, ita de seipso loquitur. [Ego profectò magis studeo in loco obscuro esse, quàm quidam ambitiosi in conspicuo & illustri.] Et apud S. Nazianz. in or. in laudem Basilij; [Cæteris in rebus clementes, & pau di sumus, atq; omnium abiectissimi, nec aduersus quemquam vel plebeium, & infimi ordinis, supercilium attollimus. Verum vbi nobis Deus periclitatur tum demum omnia alia pro nihilo putamus; ipsū solum intuemur.] S. Athanasius in Ep. ad Epictetum, illiteratum se apellat, & correctioni se subijcit. Constantius manlionarius rusticum se despicantem amplexatus, dixit. Tu solus es, qui in me apertos oculos habuisti. Autor est S. Gregorius Papa lib. 1. dialog. cap. 5. cuius ipsius humilitatem summam celebrat Io. Diaconus in ipsius vita lib. 4. c. 63 Plurima his similia passim leguntur.

Chri-

Christum porrò humilitatis doctorem fuisse dictum est c. 11. De Beatæ Mariæ Virginis humilitate, sunt satis illa verba; Ecce ancilla Domini. [Ancillam se dicit (inquit S. Ambrosius lib. 2. in Lucam) quæ mater eligitur; nec repentino exaltata promisso est. Mitem enim, humilemq; paritura, humilitatem debuit, & ipsa præseferre.] Nec immerito miratur S. Bernardus h. 4. super Missus est. [Quæ est hæc sublimis humilitas, quæ cedere non nouit honoribus insolescere gloria nescit? Mater Dei eligitur, & ancillam se nominat. Nō magnum est esse humilem in abiectione; magna prorsus & rara virtus humilitas honorata; & quæ sequuntur.]

thnicorũ militas hebræo m. — Ethnicarum quoq; & hebræarum mulierum humilitatem commendat Clemens Alexandrinus in 4. strom. libro. Cleoboli enim Lyndorum monarchæ filiam no pudebat lauare pedes hospitum paternorum: & Abrahæ vxor Sara parauit ipsa Angelis panes subcinericios, & puellæ regiæ pascebant oues apud Hebræos, & apud Homerum Nausicea iuerat ad pannos lauandos. Abrahæ autem humilitatem, cùm se puluerem, & cinerem

en. 18. — appellauit, exagerat S. Cyrillus Hierosolym. chatech. 6. [Non enim dixit solum terram, ne se magnum elementum terram appellare videretur, sed addidit cinerem, vt vilitatem, fragilitatem, & imbecillitatem suam ostenderet; quid enim cinere leuius, aut exilius?] Petri etiam Apostolorum Principis humilitatem, ac modestiam, cùm Pauli reprehensionem tolerauit, S. Gregorius prædicat h. 18. in Ezech. [Petrus Apostolorũ primus a Paulo reprehensus, minori fratri ad consensum dedit, & factus est sequens minoris sui; etiam vt in hoc præiret; quatenus qui primus erat in Apostolat' culmine, esset primus & in humilitate; omnia dona, quæ acceperat, quasi è memoria repulit, vt vnum fortiter humilitatis donum teneret.] Deniq; maximum humilitatis testimonium habetur ex verbis illis, quibus non solùm Pontifices summi apud Christianos nostros sunt vsi, & nunc quoq; vtuntur; dum seruos se seruorum Dei nominant: sed vsum quoq; legimus S. Augustinum in ep. 107. ad Vitalem, & S. Bernardum in ep. 319. ad Lelbertum Abbatem, aliosq; Sanctos viros.



DE MANSVETVDINE, ET IRA

LIBER XIX.



V i veræ humilitatis possessor fuerit, erit & mansuetudinis. Vt non sit mirum, si Christus Dominus noster vbiq; ferè humilitatē, & mansuetudinem consueuerit copulare; dumq; se alterius doctorem professus est; alteram; simul pollicitus est; dicens, Discite à me quoniam mitis sum, & humilis corde: dumq; beatitudines octo commendaret in monte; primam quidem omnium fecit humilitatem, Inquiens; Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: sed illi statim mansuetudinem adiunxit; Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. De humilitate satis dictum est; Pauca de mansuetudine dicenda supersunt, vt a Domino virtutem vtramq; discamus.

Matt. 5.

CAPVT I.

Mansuetudo quid.

ERGO ò Mansuetudinem definiuit Aristoteles in secundo Artis Rhetoricæ c. 3. depressionem iræ, atq; sedationem. Sed accuratiùs in quarto ad Nichomacū lib. c. 5. mediocritatem circa irā; inter excessum inquā, & deffectū iræ excessus est irasci, cui nō debeas, quādo non debeas propter quod non debeas, & plus quàm debeas. Deffectus, non irasci, & quando, & propter quod, & quantum irascēdum fuerat. Hoc stolidi, & insensibilis hominis est, qui perinde habet, ac si nullius rei sensum haberet: illud autem nimio affectu perciti; Mãsuetus inter vtrumq; stat. Neq; enim affectu nimio, ac perturbatione ducitur, sed ratione; cuius suasu quando, & quatenus, & quibus, & propter quod oportet, irascitur. Potiùs tamen ad deffectum accedit, quàm ad excessum:

excessum: quia propensior ad veniā dandam, quam ad repetendam vltionem. Ita excessus magis, quam defectus, mansuetudini opponitur. Et tq; rarus mansuetudinis excessus; vt idem Aristoteles habet in secundo mor: ad Eudemum c. 6. omnibus in alterum extremum propensis. Neq; verò erga homines tātùm, verum etiam erga bestias, & animalia bruta tenenda mediocritas est. Ita nos admonuit S. Io. Chrys. h. 29. in ep. ad Rom.
„ [Sunt, inquit, Sanctorum animæ vehementer
„ mites, & hominum amantes; non solùm erga
„ domesticos, sed & alienos: ita vt hanc suam
„ mansuetudinem etiam ad animantia bruta
„ extendant.]

CAPVT II.

Mansuetudinis virtus.

Mansuetudo vt dicta. MANSVETVM quasi manu assuetum; hoc est, contrectabilem, mitem, facilem, ac lenē ad omnes; dictū fuisse scribit S. Anselm[a] ad caput 5. epistolæ ad Galat. & ad caput 4. ep. ad Ephes. & caput 2. posterioris ad Tim. & S. Ambrosius lib. 7. in Lucam Christum adnotauit Apostolos suos misisse sine baculo, vt humilitatem, & mansuetudinem docerent; atq; hoc pugno verberantem repercuterent, vt percussi in maxillam, præberent & alteram. *Matt. 10.* Quod si Paulus 1. Cor. 4. minatus est virgam; eam ex doctrina, inquit, legis acceperit. *paulus virgam minans.* Legerat enim Prou. 13. Qui parcit baculo, odit filium suum. & in libro Exod. c. 12. agnum manducantes baculum in manibus Deo iubente habuisse; Sed & dum virgam minatur, in spiritu mansuetudinis visitat delinquentes, & illorum ipsorum consulit voluntatem. [Quid vultis inquit? in virga ve-
„ niam ad vos, an in charitate, & spiritu man-
„ suetudinis? Priùs quidem minatus est virgam,
„ sed exhibuit mansuetudinem.] Et S. Aug. ep. 48. ad Vincentium, cōsiderat illa verba, quæ Petro percutienti pōtificis seruum dixit Christus. Io. 18. Mitte gladium tuum in vaginam.
„ [Quia tempore noui testamenti, ait ille, mā-
„ suetudo charitatis nō solùm in corde seruan-
„ da erat; verùm etiam in luce monstranda, &
„ Petri gladius in vaginam reuocatur a Chri-
„ sto, vt ostendatur non debuisse de vagina e-
„ ximi, nec pro Christo.] Et commentario in psalmum 33. Dominum notat non super equum sedisse, nec mulum, quæ superba sunt animalia, & ceruicem interdum erigunt; sed super Asinum, animal mansuetum. *Christus sedens super asinū.* Vt indicaret, asinos nos esse oportere, vt portemus Christum; non equos, aut mulos, quibus non est intellectus. Ecclesiastici c. 45. legimus. In fide & lenitate Sanctum fecit illum.
„ [Neq; enim, inquit S. Bernard. ser. 5. in vi-
„ gilia natiuitatis Domini; hominibus sine le-
„ nitate, neq; Deo sine fide, placere possibile
„ est.] Et si quis peccauerit, in spiritu lenitatis instruendum eum esse voluit Paulus in ep. ad Gal. c. 6. extat epistola S. Dionysij Areopagitæ ad Demophilum; quem grauiter obiurgat, quod pœnitentem hominem non recepisset; immo & insurrexisset aduersus Sacerdotem, qui eum misericordia dignum dixisset. *Mansuetudo gratissima Deo.* Deiq; proponit exemplum erga homines peccatores. Quin etiam ex Hebræorum Historijs Moysen narrat propter insignem clementiam, & lenitatem iudicatum fuisse Dei aspectu dignum, & si quādo eo priuatus fuit, propterea fuisse, quòd a mansuetudine recessisset. & omnino Deo gratissimā esse confirmat S. Io. Chrys. in ser. de mansuetudine, tom. 5. [Seruus, inquit, Christi
„ magis a morum mititate, quam a nomine,
„ quod ei parentes imposuerunt, vocandus est.
„ neq; Deus homines ita diligit propter virgi-
„ nitatem, ieiunium, contemptum diuitiarum,
„ hilarem eleemosynarum dationem, vt pro-
„ pter mites, beneq; compositos mores.] Multiq; deinceps in huius virtutis commendationem loquitur. Apud S. Basilium in constit: monast. cap. 14. illud est argumentum, quòd Deus est mansuetudinis spiritus, nosq; eodem spiritu duci oportet. Conuenit enim, vt suscepto hospiti hospes similis fit. S. Gregorius quoque Papa non dubitauit asserere, mansuetudinem similitudinem Dei esse, sic enim habet in lib. 5. moral. c. 30 [Quoties turbo-
„ lentos animi motus sub mansuetudinis vir-
„ tute restringimus, ad similitudinem redire
„ conditoris conamur.]

Sed & miram animi sui pacē, ac tranquillitatem experitur in se quisquis est mansuetus. *Mansueti pax.* Vt enim ira commotio est, & agitatio; ita sedatio, & quies mansuetudo est. [Man-
„ suetudo illa est (ait S. Hieronymus in Cōm. ad
„ caput 4. Epistolæ ad Ephes.) quę nulla passio-
„ ne turbatur, & specialiter ira, & furore non
„ rapitur.] Et Io. Cassianus in collat 12. Abbatis Cheremonis c. 6. multis ostendit, mitem, ac mansuetum hominem in multitudine pacis viuere, nec vllis impugnari vitijs; ac præsertim libidine: Quātūq; quis in lenitate profecerit, tantum in corporis puritate, & castitate profecturum esse, iuxta illam Christi sententiam; Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, *Mat. 5.* rebellem scilicet corporis nostri terram, quæ contra spiritum perpetuam habet pugnam, & prou. 14. iuxta 70. interpretes: Mansuetus vir cordis est medicus, vt non solùm iræ, verùm etiam libidinis omnium; pariter extirpet fomitem vitiorum. Et S. Chrys. h. 34 in gen. [Nihil, inquit animam ita in tranquillitate, & quiete esse facit, vt māsuetudo, & modestia; Hæc omni diademate possidēti se est vtilior. Hæc omni claritudine, & glo-

& gloria conducibilior. Quid enim beatius, quam intestino bello liberari?] Et h. 29. ad populum. [Non oe tolerantis,& mitis anima solitudini cuidam est similis multam habenti quietē? illius autem,qui bile sit percitus foro, ac tumultui, medijsq; ciuitatibus, vbi multus euntium, & reduntium clamor, camelorum, mulorum, & asinorum, & rursum argentarijs, & erarijs vtrinque cudentibus; At mitis mens cuidam mootis vertiei similis est auram habenti tenuem; purum verò radium, pura fontium fluenta. Et quæ sequuntur.]

CAPVT III.

Moysis, & Dauidis mansuetudo.

IN sacris libris Moysis præsertim, & Dauidis Mansuetudo, & mititas celebratur. De altero enim in libro Num. c. 12. dicitur. Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terras de altero autem in psalmo 131. Memento Dominè Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Quando verò, & quibus in rebus mansuetudinem suam demōstrarint; loogum esset nunc commemorare. Lege Commentarium Chrysostomi in ps. 44. qui abundè satisfaciet. At fortasse miraberis vtrumq; aliquando vehementer iratum, & de iniurijs acceptis repetentem vindictam. Verùm duobus modis respondetur. Primùm enim mansuetudo non est stoliditas, sensusq; vacuitas; sed stabilitas animi, qua non facilè, nec plusquam oportet, commouearis; vbi tamen res postulat, & ratio suadet, permouearis quantum, & vt oportet. Deinde vt pro alienis potius, quàm tuis vlciscaris iniurijs. Ita S. Basilius io commentario psal. 44 [Mansueti, ait, est, quæ in ipsum commissa sunt, remittere; iniuria verò affectos vlcisci.] Et in const. monast. c. 14 [Si suscipienda interdum aduersus alicuius negligentiā indignatio sit, indignatio ratione sit temperata. Nam & gladijs vtuntur medici, vtuntur & homicidæ; sed aliio, atq; alio modo. Illi ad salutem, hi ad perditionem.] Moysis profert exemplum, qui omnium hominum cùm esset mitissimus; vbi tamen opus fuit, non pro suis sed pro diuinis iniurijs indignatus est vsq; ad suorum cædem, & mortem; tum quando vitulum adorarunt; tū cùm nefarijs se Beelphegor ritibus polluerunt; Ac de proprijs quidem iniurijs, Chrys. quoque ita loquitur h. 52. in gen. [Hæc verè mansuetudo est; non quando quis offensus mansuetè fert, sed quando quis ab his etiam, qui inferiores putantur, offenditur, cedit.] Et h. 34. in Matt. [Quousque sumus oues, facilè hostes vincimus; cum verò in luporum naturam transimus, tunc superamur. tunc enim nullum nobis à pastore patrocinium adest, qui non lupos, sed oues pascit.] Et h. 26. in priorem Ep. ad Cor. [Asperitas mansuetudine, non alia asperitate, dissoluitur.] Et h. 19. in Ep. ad Ephes. extra fidei causam iniurias nostras vult esse tolerandas [Pudefacit, ioquit infideles, si viderint vos extra fidei causam in reliquis omnibus esse māsuetos:] De alienis verò iniurijs idem S. Pater in commentario ps. 44. [Hoc, ait, est vel maximè mansueti, suas iniurias remittere; eos autem, quibus fit iniuria defendere.] Quemadmodum Christus quoq; fecit. Et in psal. 131. [Mitis ille est, qui ferre potest, quæ in se ipsum peccata sunt; qui alijs factam iniuriā propulsat, & eis fert opem, & est vehemens vltor eorum, qui probra ingerunt. Qui autē non est huiusmodi, sed hebes, deses, & somnolentus, & mortuo nihilò meliùs affectus: non est mitis, nec mansuetus.] Ita Moyses Dei causam egit perpetuò: & Dauid, quamdiù vixit, tolerauit; cùm tamen Rex facilè posset vlcisci; moriens autem Salomoni filio iustitiæ, & regiæ dignitatis zelo, vltionem reliquit iniuriæ non sibi sed Regi factæ; & quidem Regi, qui venturi Christi figuram gerebat.

CAPVT IV.

De ira.

PORRÒ mansuetudini aduersatur Ira. Circa quam temperandam illa laborat. Grauissimo iudicio Senecæ ex omnibus affectibus maximè teter, & rabidus est ira. Breuem insaniam appellaruot alij sapientes. Quo loco magnopere intelligendum est; quorsum in nobis sit hic affectus iræ, & quod illius officiū in sentieote animæ parte duplicem Deus inseruit appetitum; concupiscentem vnum, ad appetendum bonum, quo sustentetur natura; alterum irascentem, ad auertendum malum naturæ inimicum, alterumq; appetitum in assecutione booi iuuandum, si fortè fuerit arduum, & difficiliorem habuerit assecutionem Non disputo nunc, an diuersæ sint facultates, an verò diuersæ facultatis eiusdem appetitiones; alio opportuniori loco senteotiam exposui meam; Nunc sat est nosse, iram animali fuisse datam, velut concupiscentiæ stimulum ad procurandum bonum, malumq; auersandum; oe fortè in vtraque muneris sui parte ab occurrentibus difficultatibus superetur, ac prosternatur. Scio quid Stoicus homo Seneca disputet inutilē iram prorsus esse conteodens. Sed & S. Aug. Ep. 115. ad Nebridium, eam esse scripsit turbulentum appetitum auferendi ea, quę facilitatem actiools impediūt. Itaq; plerunq; noo hominibus tantùm, sed & calamo irascimur in scribendo, eūq; collidimus, *Cur in nobis ira.*

dinus, & frangimus; & aleatores tesseris, & pictores penicillo, & cuiq; instrumento quilibet, ex quo difficultatem se pati arbitratur. Ad rem autem nostram facit, quod omnes dixere Patres, datam nobis, vt in acquirendis virtutibus adiuuaret; atq; diabolo, & peccato possemus valentiùs resistere, sic enim hortatur s. Gregorius Nazianz or. in nouam dominicam. [Ira aduersus serpentem solùm vtere, ob quem excidisti.] Quæ verba citat, & inculcat S. Nilus in libro de octo vitiosis cogitationibus c. de Auaritia. S. Io: Damas. lib. 2. de fide c. 16. rationis satellitem, & concupiscentiæ vindicem appellat. Nam cum rei alicuius desiderio tenemur, atq; ab aliquo nobis impedimentum affertur, tum quasi iniuria accepta, aduersus cum exandescimus, & libro de duabus Christi voluntatibus. [Cupiditas, inquit, data est nobis, vt Deo, cuius; præceptis pareamus; ita autem vt Diabolo, & peccato resistamus, confirmemusq; cupiditatem.] Vtitur canis exemplo S. Chrys. h. 30. ad populum. [Si enim canis ouibus blãdus sit, & contra externos sæuiat; virtus illius est, & licet esuriat, ex ouibus non gustet; & quamuis sit satur, lupis tamen non parcat; sic ira.] Est vtilis ira quandoq; sed cùm aduersus alienos, & contra dæmones latrat. Et S. Gregorius Nyss. lib. de Virginitate c. 18. Iram, & odium voluit esse velut canes ostij custodes ad solam peccati repugnãtiam, & aduersus furem, & hostem. Vnde & S. Dion. Areopag. in ijs, quæ ex Hierotheo scripsit de amoris laudibus Iram dixit boni participem esse, hoc ipso, quòd mouetur, cupitq; ea, quæ mala videntur, ad id, quod bonum est, dirigere, & conuertere, & S. Ber. in ep. 69. ad Guidonem abbatem; Non irasci, vbi irascendum sit, dixit esse nolle emendare peccatum; Et S. Iustinus in ep. ad Zenam, ac Serenum [Irascendum, si fieri potest, nunquã; nam hæc est quædam species insaniæ; quòd si quando ira incumbit, vtendum est hac ad sanandum proximum.] Ac demum Sancti Io. Chrysostomi fuerunt illa verba in h. 2. in epist. ad Ephes. [Arma suppeditat natura, nõ vt nos ipsos mutuis bellis conficiamus; sed vt aduersus communem, humani generis hostẽ omni vtamur genere armorum; sentisne te ad iram præcipitem? talis esto aduersus tua ipsius peccata, tuam animam increpa durius, verbera intimam conscientiam, acerbus tibi ipsi esto iudex. In hunc vsum nobis inseruit Deus passionem iræ.] Neque abs re disputat Seneca, iram in solo homine esse; in quo est ratio: in bellijs non iram, sed impetu, & impulsum iræ persimilẽ. Aristoteles quoq; fortitudini adiunxit iram, fortemq; iracundũ esse dixit lib. 3. ad Nicomachum cap. 8. ira enim maximè est ad pericula subeunda perectrix, ac præcipitatrix, & Homerus; vires inijcit ira; &, Animos, iramq; ciebat.

Ira, & odium vt canes.

Nec modò in nostrum commodum, sed & 2
in aliorum bonum, data est nobis ira. [Acrimoniam animi vehementem, inquit eodem loco Chrys. à natura sortiti sumus; nõ vt proximis simus contumeliosi, sed vt solerter eos, qui peccant, conuertamus ab improbitate, & ne ipsi marcescamus ignauia.] Quasi enim stimulus quidã a natura inserta est nobis vehementia hæc animi, qua aduersus diabolum dentes exeramus ita nos in cõmentario in ps. 4. diuinam vult iram imitari. [Deus, inquit, quando irasci dicitur, non se ipsum vindicans irascitur, sed nos corrigens; cum ergò nos imitemur, ita enim se gerere, diuinum est. Ira enim in nobis ideo insita est, non vt peccemus, sed vt alios peccantes prohibeamus; nõ vt stat animi perturbatio, & ægritudo, sed vt sit ęgritudinum, & perturbationum remedium.]

Et mox tertium iræ adiungit vsum, quo a- 3
lios vi oppressos, & contumelia affectos, defendamus ab iniuria, & fortiter protegamus. Sic enim loquitur. [Ira vtile instrumentum, nostram excitet somnolentiam, & animum nostrum intendat, viresq; & robur addat, vt nos acriores efficiat, vt pro his indignemur, qui sũt affecti iniuria, vt ad pœnas de insidiatoribus sumendas nos moueat.]

Secundus iræ vsus maximè probatus La- 4
ctantio fuit in lib, de vero cultu cap. 19. (nisi quartum malis agnoscere, ad educandos liberos, & ætate iuniores, & omnino regendos subditos) dum scripsit [Iræ affectus nobis datus est ad coercenda peccata eorum, qui sunt in nostra potestate, idest vt arctiore disciplina minor ætas ad probitatem, iustitiamq; formetur, quæ nisi metu cohibeatur, licentia parit audaciam, quæ ad omne flagitium, & facinus euadet; Itaq; vt ira vti aduersus minores & iustum est, & necessarium; sic & aduersus pares perniciosum est, & impium.] Et in epitome c. 4 [Ira ad coercitionem peccatorum, idest ad regendam subiectorum disciplinam data est a Deo: vt metus licentiam comprimat, & compescat audaciam.]

Itaq; in lib. de ira Dei c. 17. iram conficit non esse semper appetitum vindictæ, vt Aristoteles definiuit in secundo de arte dicendi c. 2. & lib. 1. de an. tex. 16. sed & vt seruetur disciplina, mores corrigantur, licentia comprimatur, & ideò in c. 18. Architæ Tarentini dictum non probat, qui cùm in agro corrupta esse omnia comperisset, villicum redarguens; Iam, inquit, verberibus necassem, nisi iratus essem; Si enim senserint serui dominum parcere, cùm irascitur, peccabunt grauissimè. Satius erat dare iræ spatium, vt post haberet modum castigatio. Extat in 1. lib. Reg. cap. 11.

Ira nõ sẽper vindictæ appetitus.

c. 11. exemplum Saulis, in quem, cùm audisset verba virorum Iabes, insiliuit spiritus Domini, & iratus est nimis, quo loco S. Gregorius Papa lib. 5. in primum reg. c. 1. [Sanctorum, inquit, infirma & quæ videntur carnalia, non sunt infirma, & carnalia; sed spiritualia, & robusta. Iræ nimietatem in religiosis viris reprehendere solemus. sed ecce Saul vt irasci nimis potuerit, priùs in eum spiritus Domini insilijt.] Iram enim extremum spiritualis fortitudinis vestigium appellauit Sanctus Areopagita in libro de cœlesti hierac. cap. 15.

CAPVT V.

Ira duplex.

ERGO vt sapienter, & verè adnotauit S. Gregorius Papa lib. 5. moral. c. 30. [Alia est ira, quam impatientia excitat; alia quam zelus iustitiæ format; illa ex vitio, hæc ex virtute generatur.] Et S. Io. Chrys. h. 38. in Acta. [Ira interdum non indignationem, vel excandescentiam significat; sed excitationem, & zelum.] Et h. 6 de laudibus Pauli. [Non est malum commoueri, sed irrationabiliter, nulloq; iusto flagitante negotio commoueri; nec simplex culpatur iracundia, sed iniusta.] Quocirca hom. 2. in epistolam ad Heb. & S. Gregorius Nyssenus in lib. de beatitud. or. 6. Dominum aiunt Matth. 5. (quidquid dicat Io. Cass. lib. de spiritu Iræ c. 20.) non simpliciter dixisse; Qui irascitur fratri suo; sed addidisse, sine causa, reus erit gehennæ. Qui ergò iustè irascuntur, nullo reatu tenentur obnoxij: factum Phinees adfert Nyssenus. & in ps. 4. dicitur. Irascimini, & nolite peccare; Itaq; quæcunq; contra iram dicuntur à Patribus (quæ plurima sanè sunt) de iniusta, aut immoderata ira dicuntur. Quod enim apud S. Dorotheum in ser. 8. de ira, & iniuriarum memoria, dicebat Euagrius, absurdum esse, & à decoro valdè alienu irasci monachos, aut quemquam molestia afficere, aut iniuria, eumq; ab omni monasticæ vitę professione alienum esse penitus, qui ab animi passione fuerit superatus; ex ipso sermonis titulo manifestum est de quanam ira fuerit dictum. Alioqui ea, quæ paulò ante prolata sunt, permittunt irã, & sæpè necessariam esse demonstrant. [Aufer, inquit Lactantius in lib. de ira Dei c. 23. iram regi; non modò nemo parebit, sed etiã de fastigio præcipitabitur. Imò verò cuilibet humili eripe hunc affectum; quis eum non spoliabit? quis non deridebit? quis non afficiet iniuria? Nullus alteri seruit, nisi coactus, omne igitur imperium metu constat, metus autem per iram.]

CAPVT VI.

Ira vnde oriatur.

SVNT qui iram ex superbia ortum habere arbitrentur; superbi enim maximè cõtemni se nolunt, contemptiq; aut contemni se suspicantes, irascuntur. Vnde S. Dorotheus in ser. 19 impossibile esse dixit, quemquam in proximum irasci, nisi prius corde fuerit elatus aduersus eum, & contempserit illum, se q; meliorem illo putauerit. At iam ostendimus iram quamdam bonam, & laudabilem, siue ex virtutis desiderio, siue ex zelo, & correctione peccantium profectam. Alij quoq; interdum ex necessitate, & inopia, nã & pauperes facilè irascũtur, quod & inopia premantur, & contemni se putent; & infirmi quiq; corporeq; ægrotantes proni ad iram sunt, eosq; propterea pugnaces esse scripsit S. Gregorius Nazian. in Ep. 31. ad Basilium. Aliquos etiam benè valentes nonnunquam propter cibum interdum irasci, siue necessitate aut vera, aut imaginata impulsi, siue cupiditate, adeò vt nec comedere quidquã eligãt, quos sacrilegij condemnat Io. Cass. in collat. 16. Abbatis Ioseph. c. 19. [Qui propter iram, inquit, & indignationem nolunt comedere sacrilegij crimen incurrunt, ieiunia, quæ soli Deo pro cordis humiliatione, & vitiorũ purgatione sunt offerenda, pro diabolico tumore tolerantes.] Et S. Basilius in regulis breuioribus 134. Hos dignos esse arbitratur, qui nec cùm poscant quidem, impetrent, quousq; vitium illud sanatum esse antistes iudicauerit, sed vniuersè credendum est ira obiectum, & causam esse malum, siue nos, siue proximos, siue Deum offendens, quod repelli, & remoueri possit, sic enim prouocat appetitum; alioqui si repelli nequeat, indignationem potiùs, & tristitiam, quam iram parit. Quippe qui impossibile aut est, aut existimatur, non appetitur Verùm de his actum est pluribus in commentarijs de anima, vbi de sentientis appetitus perturbationibus agerem.

CAPVT VII.

Ira frænanda.

NVNC illud agendum, vt frænandam, at temperandam esse iram demonstremus. Est enim vehemens omninò affectus, & præceps. Libidinem, & iram reliquorum omnium vitiorum educatrices esse iudicauit S. Ambrosius in or. funebri de obitu fratris sui Satyri, & mortale venenũ S. Basil. in or. 9. De ira, & inimicitijs; [Quod, inquit, bestijs quæ venenũ mittunt, *Ira malũ.*

„ mittunt, est venenum, hoc hominibus exa-
„ cerbatis est ira.] Et Io: Cass. collat. 16. Abbatis Ioseph c. 7. [Nihil ira perniciosius; nihil
„ preponendum charitati, nihil iracundię postponendum.] Et S. Gregorius Nazianz. ad Vitalianum scribens filiorum ipsius nomine;
„ [Ira iucunda pernicies, quæ animum, non secus ac ferrum rubigo, abrodit.] Rabidam, ac venenatam feram appellat S. Io: Chrys. h. 4. in Matth. [Nullus, inquit, leo, nulla vipe-
„ ra, sic quærũt viscera humana laniare, vt ho-
„ minis ira ferreis quibusdam vnguibus vniuer-
„ sa confodiens. Nonnulli hominum vermes
„ quosdam in interioribus corporis nutriẽtes,
„ ne respirare quidem sinuntur, vexatis prose-
„ ctò, adesisq; visceribus; nos tamen venena-
„ tam hanc in nobis alentes viperam, iram
„ dico, quæ omnia interiora hominis depascit;
„ quid vnquã sanum, aut forte possumus cogi-
„ tare?] Appellant & vehementem ignem bona omnia nostra depascentem. [Quid e-
„ nim sunt verba irascentis (inquit S. Augusti-
„ nus ser. 12. de Sanctis) nisi fumus ardentis?] Et S. Chrys. h. 25. in Io: [Ira enim vehemens
„ ignis est omnia, consumit, quippe quæ cor-
„ pus corrumpit, animam coinquinat, tristitiã
„ adfert.] Et h. 22. in Epist. ad Hebræos. [I-
„ ra ignis, est flamma est, corrumpit, consumit,
„ comburit, Nos autem longanimitate, & su-
„ stinentia eam extinguimus.] Quod familiari illustrat exemplo. [Sicut enim ferrũ ignitum,
„ cùm in aqua tingitur amittit ignem: Sic ira
„ in longanimitatẽ incidens, nihil lædit, immò
„ etiam iuuat; nam inde redditur continentior
„ huiusmodi homo.] In principio verò dum est parua scintilla; multò magis in manu nostra est, vt idem habet h. 3. de Dauid, & Saule, eã extinguere, vel augere. Quod si progrediatur vlterius, huius ignis fumus petit caput, turbatq; iudicium, nec hominem finit sui compotem esse. S. Iustinus speciem insaniæ quamdam esse dicebat, & S. Io. Chrys. lib. 6. de Sacerdotio. [Ira, inquit, quæ in animum
„ fortè inuaserit, fumi instar interiora omnia à
„ se occupata inuoluit.] Et h. 3. de Dauide, & Saule, noctis, & nubium exemplo, quarum hæc Cæli, illa aliarum rerum, vel etiam amici, & noti aspectum prohibet; declarat, quẽadmodum ira mente turbata, recti atq; honesti iudicium impediat, & rursum in 3. libro de Sacerdotio; [Nihil, ait, sic ingenij perspica-
„ citatem, nihil sic mentis aciem hebetat, vt ira
„ nullum ordinem seruans, ab animi impoten-
„ tis impetu nata; quasi enim in nocturna pu-
„ gna aliqua obtenebratus animi oculus non
„ internoscit amicos ab aduersarijs, nec igno-
„ biles à claris.] Et S. Nilus libro iam indicato c. de ira, [Ira cùm pectus obsederit, atq; exar-
„ serit, mẽtem fumo occæcat, iudiciumq; cor-
„ rumpit, & confusa omnia reddit.] Vnde & in ps. 30. dicitur; Conturbatus est in ira oculus meus Addit. Et nubes aerem densantes, & fumum oculos turbantem, & torrentem exũdantem, & obuia quæq; deuoluentem, & iracundi mẽtem fontem esse turbidum. [Quid
„ turpius ira? (inquit S. Cirillus Alexandr. lib. 6.
„ contra Iulianum) An non pessimus animæ
„ morbus est ira impotens, & affectio impla-
„ cabilis, & amaritudo vehemens? non enim
„ sic mare vento turbante sæuit, & graues flu-
„ ctuum impetus terræ, ac mari appellit, vt viri
„ anima graui, & infræni ira laborans.] Non desunt Patres grauissimi, qui iram velut dæmonem quendam esse voluerint, hominemq; ab illa possessum nihilò meliorem esse illo, qui à dæmone teneatur. S. Greg. Nyss. in libro de Beatitudinibus, dum tractat illud; Beati pacifici or. 7. [Eorum, inquit, qui à dæmone ve-
„ xantur, affectus in ijs, qui ab ira victi sunt, ap-
„ parent: sanguine suffusi, ac distorti oculi, lin-
„ gua præceps, aspera loquela, acuta & latra-
„ tui similis vox, quassatio capitis, manuũ sto-
„ lidi motus, concussio, & quasi æstuatio cor-
„ poris totius, pedes instabiles. Hoc tantùm,
„ vnum ab altero variat, quòd vnum est volũ-
„ tarium malum; alterum absq; voluntate ac-
„ cidit.] Et S. Io. Chrysost. in psalmum quartum. [Qui iræ seruit, miserior est, quàm qui
„ à dæmone vexatur.] Et in h. 30. ad populum.
„ Ira perciti similes ijs sunt, qui à dæmone cor-
„ ripiuntur.] Eademq; prorsus ostendit in vtroq; hominum genere euenire, & spumam emittere, & in terram cadere, & alia omnia.

CAPVT VIII.

Iræ Remedia.

De Iræ remedijs per multa sanè vtilia scripserunt in secundo de Ira libro moralis Seneca, & libro de ira cohibẽda Plutarchus, sed hoc ipsum iræ optimum iudicatur remedium: si iratum scilicet hominem aspicias, eiusq; vultum, & habitum consideres; Vnde Lactatius in libro De ira Dei cap. 4. Iram demonstrat hominem decere minimẽ. [Si quidẽ
„ cùm in animum cuiusquã incidit, velut sæua
„ tempestas tantos excitet fluctus, vt statum
„ mentis immutet; ardescant oculi, os tremat,
„ lingua titubet, dentes concrepent, alternis
„ vultum maculet, nunc suffusus robur, nunc
„ pallor albescens.] Et S. Io. Chrys. h. 25. in Io. [Si iratus, inquit, se ipsum intueri posset,
„ nulla alterius egeret admonitione. Nihil e-
„ nim irato turpius.] Et h. 29. ad populum. [Si
„ furoris tempore posset irascens sibimetipsi
„ notus fieri, non alia foret opus admonitione;
„ Nihil enim irascẽtis deformius aspectu.] Quibusdam iratis profuisse speculum aspexisse, ex Sestio testatur Seneca. Sed accurata magis extat

extat apud S. Gregorium Nyssenum irati hominis descriptio, in libro de beatitudinibus paulò ante indicato; dum in oratione secundam beatitudinem illam persequitur. Beati mites; quam non iniucũdum, neq; inutile erit audire. [Quemadmodum, ait, fabulæ per medicamentorũ quamdã potionem in brutorũ animaliũ species naturã transmutari fingũt; ita virum repente videre licet aprum, aut canem, aut pantheram, aut aliam quampiã similium ferarum ab ira factum esse: oculi sãguine suffusi sunt; capillus erectus surgit, & inhorrescit; vox aspera, ac verbis incitata; lingua perturbatione torpens & non subseruiens motibus intestinis; labia constricta, & non articulatè verba exprimentia, neq; cohibentia in ore prę perturbatione innatum humorem, sed indecorè spumam simul cum voce expuentia; tales manus, tales pedes, talis corporis dispositio tota, vno quoq; membro, prout animi motus fuerit, ita disposito, pariterq; affecto.] Huic deniq; tanquam phrænetico curando medicum subiũgit; eum, qui mitis fuerit, ac mansuetus. De se ipso scribit Galenus in libro de cognoscendis, & curandis, animi morbis; cùm esset puer; quempiam se vidisse hominem magnopere properantem ad aperiendam ianuam quandam, qui cùm imisisset clauem, sæpiusq; eam voluisset, nec aperire posset; ita excanduit, vt clauẽ morderet dẽtibus, pulsaret calcibus ianuã, blasphemaret Deos, spumas ex ore velut furiosus emitteret, vixq; nõ ex capite caderẽt oculi. Qua ex re tantum se iræ odium concepisse testatur Galenus, vt deinceps a nullo visus fuerit vnquam ira commotus. Iam si hoc Ethnicus homo potuit; Quid nos Christiani? quid religiosi? tantùm rei deformitatẽ, ac turpitudinem intelligamus.

...tri bonis descriptio.

Aliud remedium erit, si intelligas iratum, aut certè iracundum hominem, & sibi ipsi permolestum, & grauem esse, & cæteris omnibus ingratum. S. Iustinus in Ep. ad Zenam, & Serenum; [Sibimet, inquit, infestus est quiuis iracundus; & contentio solet in autoris caput recidere, & crebris exemplis compertum est, quosdam cùm nesciant, vnde acceperint iniuriam, se ipsos discruciare, ac rodere.] Pluribus non est opus. Res clara est, & iracundus quisq; experitur.

...iud remedium.

Tertium remedium habes apud S. Basilium in reg. breu. 127. vbi cum quibusdam agens fieri non posse dicentibus, quin homo irascatur: Dei præsentiam ad cohibendam iram illis proponit; nam nec corã terreno rege irasci, aut indecorè quidpiam agere auderent. [Si regis, inquit, præsentia tantum valet, vt turbatum animi motum possis comprimere, nonne facilius id erit, si tibi persuasum sit Deum cogitationes tuas omnes inspicere?] Et rursum interrogatione 29. cùm hoc ipsum quæsitisset, quomodo poterit aliquis non irasci? eodem modo respondit. [Nempe si illud existimet, Deum, quæ agat, omnia animaduertere, eumq; assiduè ob oculos habeat; quis enim alterius potestati subiectus, in oculis principis sui aliquid audeat eorum, quæ ipsi non placent?]

...rtium.

Addit eodem loco quartum remedium, vt non expectet, vt alij pareant sibi, sed omnes potiùs superiores existimet. Sic enim vix irascetur vnquam. *Quartum.*

Duo alia quintum, & sextũ habet S. Greg. Papa libro 5. moral. c. 29. Alterum est, vt antequam aliquid aggrediaris, proponas tibi omnes, quas pati potes, contradictiones, & contumelias, & ad eas te præpares. *Quintum.*

Alterum, vt cum alienos excessus aspicis, tua, quibus in alijs excessisti, debita cogites. Considerata enim infirmitas propria, mala nobis excusat aliena, & patienter illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat, ipse tolerari, & quasi aqua ignis extinguitur, cùm surgente furore animi sua cuiq; ad mentem culpa reuocatur. *Sextum.*

Septimum fuit Io. Cass. in libro de spiritu iræ c. 21. vt cogitemus nos, ira dominante, discretionis lumen, rectiq; consilij infirmitatem amittere. Duo alia addit autor idem remedia: sed hominis sunt, qui nec iusta, nec iniusta ex causa licere nobis putet irasci; cùm tamen permittat propheta qui dixit ps. 4. Irascimini, & nolite peccare: & Paulus Ephes. 4. *Septimũ.*

S. Io. Chrys. dum contra iram plurimis in locis locutus est, plura etiam adiumenta proposuit. Primum in com. ps. 123. cogitare mortem, & sepulchrum, ac cætera nouissima nostra. [Sicut enim, inquit, qui febre laborãt, postquàm liberati fuerint, puro indigent aere; ita quos animi perturbatio ad insaniam adigit, si ad monumenta accesserint; ægritudinem expellent? sufficit vel solus vrnæ aspectus ad eum deprimendum, qui est valdè insolens.] *Octauum.*

Persimile est illud in h. 47. in Io. [Ira fera est vehemens, & furibunda; Incantemus eam diuinæ scripturæ carminibus: Terra & puluis es, & quid superbit terra & puluis?] *Nonum.*

Secundum considerare, sapientiam Dei, quæ ita nos formauit, vt iram velut carcere incluserit. [Bestia est, inquit h. 5. in ep. ad Hebr. facilè insiliẽs, & mille macerijs, & munitionibus nobis opus est, vt superemus, & reprimamus: propterea nobis hanc maximè partem veluti ex quibusdam lapidibus, hoc est ossibus ædificauit Deus; ne disruptis illis facilè, vel incisis totum animal lædatur, propter hoc etiam pulmo suppositus est cordi, vt molliter iacens, velut in quadam spõgia post assulta- *Decimum.*

„ assultationem requiescat.] Eandem sententiam repetit h. 67. ad populum; Addit, & folliculum fellis h. 15. in epist. ad Ephes. quo immanis fera velut carcere continetur, ne per vrbem corporis nostri erumpens confundat omnia.

Vndecimū Tertium illud est in eodem loco, vt contineas vocem, si moueatur bilis, atq; a vociferatione abstineas. Vt enim fieri non potest, vt qui non vociferatur, irascatur; ità fieri nequit, vt vociferans non irascatur. Iræ pennas amputas, dum clamorem tollis, ipsumq; cordis tumorem contrahis. Vt enim pugnare non potest, qui manus contra neminem non extollit; ita fieri nequit, vt per iram implicetur, qui non clamat.

Duodecimum. Quartum signum Crucis, & memoria passionis, & mansuetudinis Christi. [Si succendi, „ ait h. 88. in Matth. cor tuum senseris, pectus „ continuò signaculo crucis signato, repete „ memoria, quæ tunc facta fuerunt, & ira illi„ co tanquam puluis dissipabitur.]

Tertium decimum. Quintum Sanctissimi Eucharistiæ Sacramenti vsus. Sic enim loquitur h. 4. eiusdem operis. [Quonam modo ab hac tàm noxia pe„ ste fugiemus? si illam vtiq; potionem bibe„ mus, quæ omnes intra nos vermes, serpen„ tesq; mortificet, & quodnàm, inquies, istud „ est poculum? Pretiosus scilicet Christi sanguis, „ si cum fiducia vtiq; sumatur.] Omnis enim hoc remedio morbus extinguitur.

Quartum decimum. Sextum sacrarum scripturarum lectio auditioue. [Post hoc, inquit eodem loco sancta„ rum quoq; scripturarum diligens, & deuotus „ auditus, & misericordia auditui copulata. „ per hæc enim mortificari omnes illę possunt, „ quæ animam nostram labefaciūt, passiones.]

Decimum quintum. Septimum est maximum, ac penè incurabile iræ damnum perpendere. [Frequenter „ enim, vt est in h. 29. ad populum, ex ira ver„ bum aliquis emisit, ad cuius remedium totius „ indiget vitæ, & aliquid commisit, quod om„ nem ipsis vitam subuertit.] Nautas considerat h. 39. in acta, qui in tempestate omnia proijciunt, nec considerant; post verò cogitantes damnum lachrymantur; ita & irato euenit.

Decimum sextum. Octauum est illud in h. 27. [Quomodo po„ test consuetudo tolli? Sint multi censores, sint „ inquisitores multi. Si tegmen inuerium im„ posuisses, nonne puerum corrigere iubes, nec „ ab illo moneri confunderis? sit & seruus ho„ rū magister, sit & filius sit, & vxor, & amicus, „ affinis, & vicinus. Sicut enim fera, quæ ex „ omni parte agitur, fugere non potest; sic & „ tot habentem custodes, tot increpantes, cùm „ vndiq; pulsetur, non licet, non cauere.]

Decimum septimū. Nonum est in h. 30. si cogites; Ab ira teneri puerilis esse sententiæ; at vincere fortitudinis esse, & illud Sancti Hieronymi in ep. ad Saluinam, De seruanda viduitate c. 5. & ad Antonium De modestia. [Irasci hominis „ est, ira in non perficere, Christiani.]

Atenim dices, irrisit me, contempsit me. „ [Homo miser, & ærumnose, respōdet Chrys. „ non vis à conseruo derideri, sed à domino tuo „ pateris odio haberi; non vis à conseruo con„ temni; sed Dominum contemnis, & ab eo „ contemni non toleras? Deum autem ægrè „ ferre non censes, quod eum derides, quod eū „ contemnis, ei nolens obtemperare?]

Decimum est, alteri quoq; irato cedere, *Decimum octauum.* neq; cum illo velle contendere. Hoc non solus Chrysost. sed & alij plures consuluerūt. Chrys. h. 39. paulò ante citata. [Referiamus, „ inquit, percutientes mansuetudine, silentio, „ longanimitate.] [Sicut enim ferrum ignitum, „ argumentatur in h. 22. in ep. ad Hebr. cùm in „ aqua tingitur, amittit ignem; sic iracundia „ in longanimitatem incidens] Et rursum, vituperatori nō esse respondendum monuit h. 11. in epist. priorem ad Thess. vt contentionum causæ tollerentur.

Ac demum h. 31. ad populum; [Bestiam, *Decimum nonum.* „ inquit, cùm maximè efferatur, tunc fugimus „ omnes, sic & tu cùm videris exasperatum, „ magis. Hoc ne cede honorem esse censes; „ quoniam & bestiam honoramus, & furen„ tes, cùm declinamus? Nota magis hæc est, & „ contumelia: immo verò neque nota, neque „ contumelia, sed misericordia, & humanitas; „ Nautæ, cùm nimis ventus spirauerit, vela „ demittunt, ne submergatur nauigium. Ignis „ est ira, flamma est velox; igni fomitem ne „ præbeas, & statim malum extinxeris. Si quē „ in conuiuio videris ebrium, nonne multò „ magis post illum inebriatus venia fueris indi„ gnus? Et quæ sequuntur.] S. Ambros. lib. 2. de Iacob, & vita beata c. 1. laudat eum magnopere, quod Esau fratris iram declinauit. „ [An non, inquit, beatus Iacob, etiam cùm „ patriam relinqueret? Immo verò beatus, qui „ dura exilij suscepit, vt fratris mitigaret ira„ cundiam. Nam si beatus est, qui peccatum „ declinat; vtiq; negari beatus esse non potest „ qui alterius culpam leuat, crimen auertit.] Et S. Cyrillus Alexand. lib. 2. in Io. c. 129. ab iratis declinādum esse demonstrat exemplo Christi Io: 5. qui cùm paralyticum sanasset, & cōmotos videret aduersum se Iudæos, declinauit à turba constituta in loco, vt exēplo eius declinandum esse ab iratis discamus. & rursum lib. 3. c. 11. Persequentes inimicos etiam si nihil officere possint, declinandos tamen esse, vt hoc modo ira, & impetus eorum deferuescat, & sic multò magis illis, quàm nobis, conseramus. [Vt enim subtractione li„ gni, ait idem lib. 6. c. 12. extinguitur ignis, & „ diminuitur; ita eius absentia, in quē quispiam „ inflammatur ira, sedatur, & mitigatur iræ

incen-

„ incendium, & ad lenitatem reuocatur ebul-
„ liens animus.]

Vndecimo his omnibus remedijs ad tēperandam iram iuuabimur, & S. Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte c. 14. Christum adnotauit, cùm de vxoris repudio ageretur, propterea addidisse Dei illi libellum repudij, vt iracundiam temerariam projicientis vxorem, libelli cogitatio temperaret. Et ser. 221 de tempore, si quando subrepat nobis ira nō vult eam nos tenere, nec fieri pridianam. Præcipit enim propheta in ps. 4. ne sol occidat super iracundiam nostram; Et S. Ambr. lib. 1. off. c. 21, iniurijs lacessitos vult nos esse pueros, Qui si citò inter se mouentur, facilè sedantur, & maiori suauitate inter se recurrunt. Et S. Greg. Papa lib. 7. registri cap. 126. & 8. cap. 51. iram monet rationem animi sequi debere, non præire, vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & non lasciua ante faciem prorumpat. Aliquando verò ostendendam esse, & non exhibendam, aliquando exhibendam, sed nunquam sequendam. Et S. Greg. Nazianz. in or. de funere patris, leuem omninò vult esse iram nostrā, si quando irascendum sit. [Ira hominis, ait,
„ non debet esse furor, sicut serpentis, animum
„ incautè succendens, atq; ad vlciscendum pa-
„ ratus, & ex prima commotione ad iram, vindi-
„ candæq; iniuriæ cupiditatem prorumpens;
„ verùm apis aculeo similis, quæ ita pungit, vt
„ mortem non adferat.] Et S Io: Chrys. h. 4.
„ in gen. [Stragulanda est vestra praua cogi-
„ tatio, & mansuefacienda truculenta illa fera
„ iram dico.] Nam & feras (vt habet h. 23. ad populum, norunt homines arte domare, & mansuetas facere; Neque, vt loquitur h. 6, tam claros facit reges hostes vincere, quam animum, & iram superare illic enim armorum, & militum opus geritur, hic verò sui solius tropheum, & habent neminem, qui secū sapientiæ gloriam partiatur. Postremò inter Pythagoræ symbola illud fuit, quo olla ab igne sublata præcepit non relinquere figurā in cinere, sed eam confundere. Tacitè enim significabat, vt interpretatus est Clemens Alexand. lib. 5 strom. non solùm esse delendam superbiam, sed ne iræ quidem relinquendum vestigium; cumq. ebullire cessauerit, eam esse componendam, & omnem delendam iniuriæ memoriam.

C A P V T IX.

Ira, iracundia, & odium.

AD hanc porrò animi commotionem aliqui faciliores animo sunt, ac prompti, quos colericos appellamus abundant enim flaua bile, & corporis temperamento calidiore sunt, & facilè accenduntur; sed faciliè etiam sedantur. Alij atram quoq; bilem admistam habentes tardiùs concitantur, sed diutiùs retinentes tardiùs sedantur. Priorem κολήν, seu χόλον; posteriorem μῆνιν, ἀπὸ τοῦ μένειν. Hoc est a manendo appellat S. Damas. lib. 2. de fide c. 16 Illo S. Greg. Papa lib. 5. moral. c. vltimo, accensis calamis dixit esse persimiles; hos grauioribus & durioribus lignis. Tertiam addit S Damascenus κότον, ἀπὸ τοῦ κεῖσθαι, quod recondita, & reposita, vlciscendi occasionē captet. Iram dixit Origenes in c. 2. epist. ad Rom. esse velut vulnus pessimum, indignationem, seu odium velut vulneris tumorem; & S Hieron. in comm. ad cap. 4. epist. ad Ephes. duplicem facit iram. Vnam, cùm iniuria lacessiti cōcitamur; alteram, cùm requiescente impetu mens tamen vltionem desiderat. Hæc nimirum odium est Itaq; ira velut causa est, odium effectus; & S. August. pluribus in locis, odium dixit esse inueteratam iram; Dum quasi iusti doloris admista dulcedo, diutiùs eam in vase detinet, donec acescat totum, vasq; corrumpat. Sic enim habes in ep. 149. ad Profuturum solet iram appellare festucam, odium trabem, atq; ita interpretari illa Christi verba Matt. 7. Ejice primum festucam. Ita in com. ps. 54. & ser. 16. de verbis Domini, & h. 5. ex lib. 50. homiliarum, & ser. 202. & 237. de tempore, & ser. 9. ad fratres in Eremo. Io. demum Cass. collat. 5. Abbatis Serapionis cap. 11. & S. Bern. in tract. de ordine vitæ, & morum institutione três iræ partes fecerunt; Vnam quæ exardescit interiùs, quam Græci θυμὸν dicunt. aliam, quæ in verbum, factumuè exterius erumpit: quæ ὀργὴ appellatur. tertiam, quæ non vt ille feruor ad horam digeritur, sed multo tēpore reseruatur, & μῆνις dicitur.

DE PATIENTIA.

LIBER XX.



LOCVS postulat, vt de patientia dicam. Nam etsi post Humilitatem de opposita illi, & inimica superbia voluisses me loquêtem audire; maluitamen illi Mansuetudinem perpetuam sociam, & contubernalem adiungere; nuncq; patientiā addere cum vtraq; semper, & vbiq, coniunctam: Neq; suus superbiæ deerit locus; & vitio semper prima ambienti loca, non fuerit iniuriosum dicere, Da huic meliori locum.

CAPVT I.

Patientiæ Materia.

Patientiæ materia triplex.

S. Bernardus in ser. 2. de conuers. S. Pauli, triplici ariete mansuetudinem pulsari nostram adnotauit prudenter; Verborum iniurijs, damnis rerum, corporis læsione. [In his „ tribus omnis est, inquit, exhibitio patientiæ, „ omnis exercitatio mansuetudinis] Et S. August. in com. ps. 91. [Nemo patiens est in „ bonis; patientia omnis in malis est.] Iob insignis celebratur patientia, quæ in illis tribus pro insanissima dæmonis libidine fuit tentata. At si non patientiæ modò materiam, quæq; toleranda sint mala, sed illorum quoq; autores nosse cupis; & arietes tres, & arietantes habebis totidem a S. Gregorio Papa commemoratos in h. 35. in Euang. [Patien„ tia namq; tribus exercetur modis, cum a Deo „ flagella toleramus, à diabolo tentationes, à „ proximo persecutiones, damna, & contu„ melias.]

CAPVT II.

Patientia quid.

PATIENTIAE autem vocem à patiendo, & tolerando manifestum est esse deductam, esseq; sudorum, & tolerantiæ multæ nomen: vt habet S. Io. Chryf. h. 14. in ep. ad Rom. Et Io. Cass. collat. 18. abbatis Piamonis c. 13. non quòd velut humano omni sensu priuatus illatas contumelias, & afflictiones non sentias; sed quòd virtute multa toleres. Quēadmodum, & de viro forti philosophabatur Aristoteles. [Potest enim, inquit Origenes h. „ 9. in exodum, esse in homine, quæ iudicetur „ patientia, sed quæ rationabilis non sit: nam „ & qui non sentit iniuriam, & propterea „ non reddit, patiens videtur; sed non est ra„ tionabilis ista patientia.]

Patientiā duo faciunt.

Itaq; duo planè ad constituendam patientiam necessaria sunt. Alterum, vt illatas iniurias sentiens, patienter toleret; neq; conetur reddere. Alterum vt non solùm exterius toleret, sed ne interius quidem aduersus inferentem commoueatur. [A passionibus, „ & sustentatione, ait Cassianus, patientiam „ dici nullus ignorat. Quare patiens dici non „ potest, nisi qui vniuersa, quæ sibi fuerint irro„ gata, absq; indignatione tolerauerit; Quare „ cùm quis ira succenditur, non iam peccati il„ lata contumelia extitisse credenda est; sed „ potiùs manifestatio infirmitatis occultæ; si„ cut Matth. 7. non corruit domus, quia im„ bribus, & tempestate tentata est; sed quia „ super arenam extructa.] Et S. Greg. Papa libro 11. moral. c. 17 [Ille verè est patiens, „ qui & aduersis atteritur, & tamen ab spei „ suæ rectitudine non curuatur: etiam si occide„ rit me, in ipso sperabo.] [Patientia enim ve„ ra est, vt loquitur in h. 7. in Ezech. quæ & i„ psum amat, quem portat. Nam tolerare sed „ odisse non est virtus mansuetudinis, sed vela„ mentum furoris.] Pluribus hunc locum tractat in h. 35. ante indicata. Inter cætera, duabus omnino partibus vult constare patientiam; quarum altera est aliena mala, hoc est ab alijs nobis illata æquanimiter perpeti. Altera, & contra illum qui mala irrogat, nullo dolore morderi, ideo dicitur à Paulo 1. Cor. 13. Charitas patiens est, benigna est, patiens, vt aliena mala toleret: benigna verò, vt ipsos etiam, quos portat, amet. Virtus corā hominibus est, aduersarios tolerare; sed virt* coram Deo, diligere. Et S. Ans. in Comm. capitis 13. prioris Ep. ad Cor. [Patientiā serua„ re, est aliena mala æquanimiter perpeti, con„ tra eum quoq; qui mala irrogat, nullo dolore „ morderi. Nam qui sic mala portat, vt tamen „ tacitus doleat, & tempus dignę retributionis „ quærat; patientiam non seruat, sed simulat;] Et in Com. c. 5. Ep. ad Gal. rursum inculcat.

Iniuriæ illatio.

Itaq; opportunè admonet idem Gregorius aduersarium nostrum simul, & eodem tempore contra duos mouere bellum; „ [Vnum enim inflammat, vt cótumelias prior „ inferat, alterum verò prouocat, vt contume„ lias lęsus reddat, & quia eius iam victor exti„ tit, quem ad proferendas contumelias commouit;

„ mouit; contra illum acrius dolet, quem ad „ reddendas iniurias commouere non potuit. „ Vnde fit, vt cõtra eum tota se virtute erigat, „ quem contumelias fortiter pertulisse considerat, & quia commouere in ipsa iniuriarum „ iaculatione non potuit, ab aperto certamine „ recedens in secreta cogitatione deceptionis „ tempus inquirit. Hi nimirum similes illis sunt, „ qui fortes in campo victores sunt, & post intra vrbis claustra capiuntur; vel illis, quos „ grauis morbus à vita non subtrahit, sed leniter veniens recidua febris occidit.] Hæc Gregorius.

CAPVT III.

Patientia cur.

tiendi ter iniam. EST quoq; spectanda patiendi causa. Propter iustitiam enim, & virtutem patiendum est. Hos beatos Dominus appellauit, dicens Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam; quoniam ipsorum est regnum Cœlorum; & S. Petrus in 1. Ep. c. 4. Si exprobamini in nomine Christi, beati eritis; nemo autem vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, glorificat Deum in isto nomine. S. Aug. in lib. de patientia c. 6. „ [Patientiam, ait, probat causa patiẽdi; si scilicet pro virtute patiatur;] Nam patientiam malorum, ac sceleratorum hominum in c. 5. non vult dici patientiam, sed duritiam. [Patientia enim comes est sapientiæ non famula „ concupiscentiæ; amica bonæ conscientiæ, „ non inimica innocentiæ.] Quare quod illæ de Martyrio pluribus in locis, dixit Martyrẽ non facere pœnam, sed causam; pronunciauit item de patientia S. Prosper in 3. libro de vita contẽplatiua c. 20. Patientiã veram non facere pœnam, sed caulam; vt sit propter iustitiam. Et S. Greg. Nazianz. in or. 2. de pace, loquens de Ariani, propter Trinitatis fidem Christianos persequẽtibus. [Hoc inquit, xe omnibus, quę patimur, clarissimũ, & magnificentissimum est, quòd cũ Deo periclitamur.

ientia tyriũ. Et patientiam nõ dubitarunt Patres martyrium quoddam appellare; sic enim locutus est S. Io. Chrys. com. in ps. 127 [Non est pa„ rum, inquit dolore affectum refrænare ani„ mum, ad hoc vt nihil peccet; Hoc est cum „ Martyrio conferendum, hoc est bonorum „ colophon.] Et S. Greg. Papa h. 35. iam bis nominata, duplex facit martyrium; vnum in aperto opere; alterum in occulta cogitatione, & mente per patientiam, & tolerantiam iniuriarum. Et S. Cyprianus in lib. de duplici martyrio [Si deest tyrannus, hæc ipsa mala, „ quæ secum desert vita mortalium, martyrii „ coronam nobis præbebunt, si placide, si cum „ gratiarum actione pertulerimus.] Ideo & Abraham, & Isaac, & Iob affirmat fuisse martyres, & S. Bern. in Modo benè uiuendi cap. 40. [Sine ferro martyr esse poteris, si pa„ tientiam in animo veraciter conseruaueris.]

CAPVT IV.

Philosophorum Patientia.

IAm patientis hominis breuem, sed accommodatam descriptionem habes apud Tertullianum sub finem libri de patiẽtia. [Vultus *Patientia descriptio* „ enim illi tranquillus, & placidus, frons pura, „ nulla mæroris, aut iræ rugositate contracta, „ remissa æquè in lætum modum supercilia, o„ culis humilitate, non infœlicitate deiectis, os „ taciturnitatis honore signatum, color qualis „ securis, & innoxiis.] Is corporis habitus potuit fortasse in antiquis quoque philosophis *Philosophorũ patientia.* conspici, qui virtutem hanc plurimum conati sunt ostentare. Quorum aliquos profert S. Basil. in or. de patientia, & tolerantia. Periclem namq; in foro probris quidam omnibus incessebat. Is nil curare visus toto die sustinuit; & vesperè discedentem comitatus cum lumine est. Euclidi Megarensi iratus quidam mortem se illaturum iurauit; ille contra patienter se laturum iurauit, eiq; se conciliatum iri. Alius Socratis faciem (sic habet S. Basilius; Antisthenis mauult Nazianz. in or. c. contra Iulianum) vehementer cecidit: Is nil commotus satiari illum permisit; vbi verò destitit, nil aliud fecit, quam fronti propriæ inscribere; Talis fecit; velut statuæ autoris nomen. Et Origenes lib. 7. contra Celsum, Anaxarchum memorat ab Aristocreonte Cypri Tyranno in vrnam coniectum lapideam, & in ea attritum, illatos cruciatus contempsisse, & inter tormenta dixisse: Tunde, tunde Anaxarchi vtrem, ipsum verò haud quaquam tutuderis: & Epictetus, cùm ei tibiam herus intorsisset, subridens; Perfringito, ait; At illo frangente, non ne prædixeram, ait, te hanc perfracturum? Socratis in morte subeũda constantiam animi commendat plurimũ Nazianzenus idem in ep. 64. ad Philagrium. Deq; eodem scribit Sabellicus lib. 5. c. 7. cùm ictu calcis à quopiam percussus patienter ferret, ab alio ad vindictam incitatus; An, inquit, si me asinus percusserit, oportet, me in quadrupedem calcitrare? Verum hæc, & alia his similia, quæ de illis philosophis scripta leguntur, vel etiã de mulieribus apud Tertullianum in lib. ad martyres c. vltimo veram patientiæ virtutem non habuerunt. [Iam „ enim illic falsa patienti., inquit S. Cyprianus „ in ser. de bono patientiæ, quam & sapientia „ falsa.] Et Tertul. in extremo libro de patientia. [Patientia philosophorum falsa, probrosa, quam diabolus docuit, vt Deum æmula„ retur.] Nos alibi de vniuerso philosophicarum virtutum genere satis diximus.

CAPVT V.

Dei, Christi, Christianorumq; patientia.

Patientia in Deo.

NVNC agamus nostra. Deq; Dei primùm, deinde & Christi, veterumq; Christianorum patientia paucis dicamus. Scio Sanctum Io. Chrysostomum in h. 2. in epistolam ad Coloss. noluisse patientiam in Deo nominari, sed longanimitatem potiùs; quòd patiẽtia erga eos sit, quos vlcisci non possumus; longanimitas erga eos, quos vlcisci valemus. At nũc nõ est necesse tã accuratè loqui; & in sacris literis Deũ quoq; sæpiùs inuenio patientẽ appellari; nec cæteros Patres a patientiæ voce abstinuisse. Deum enim, qui à nullo pati potest, voluisse nobis patientiæ exemplum esse, ratiocinatus est Tertul. in memorato libro, dum tam multas, & graues à nobis iniurias tolerat; & solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Et si iniuriantem hominem morte punit, docet eum vitare mortẽ; [Cùm verò crebris immo cõtinuis, addit S. Cyprianus, exacerbetur offensis, indignationem suam temperat, & præstitutum semel retributionis diem patienter expectat; cumq; habeat in potestate vindictam, mauult diù tenere patientiam, sustinens clementer & differens; vt si fieri potest multum malitia protracta aliquando mutetur, & homo in errorum & scelerum contagione volutatus vel serò ad Dominum conuertatur.] Propterea dum ait Paulus peccatori ad Rom. scribens c. 2. Thesaurizas tibi iram in die iusti iudicij Dei; [Iustum iudicium dixit, ait idem Cyprianus, quia serum est, in quo diu differtur; vt homini ad vitam longa Dei patientia consulatur. Tunc repræsentatur pœna impio, quãdo iam non potest pœnitentia prodesse peccanti.]

Patientia Christi.

Secundo loco est patientia Christi; tum in Iudæorum persecutionibus, & calumnijs tolerandis; tum in corporis doloribus; nec solum passionis, & mortis tempore, sed & in tota vita. Qua de re satis mihi fuerit illa Tertulliani sententia, qua eum pronuntiauit, sagittari voluptate patientiæ in hunc mundum venisse; Ideõ enim nõ solũ crucifigi voluit, sed & cõtumelijs affici; Vt vel ex hac sola patiẽtia debuerit a Iudæis cognosci. Patientiam enim huiusmodi nemo hominum perpetraret. Celsus Iudæus apud Orig. lib. 7. contra illum, cùm Anaxarchi, & Epicteti proposita fuisset patientia, illorumq; in tormentis verba, quæ pauló ante recitauimus, tum Christianis insultans, Quid vnquam, inquit, huiusmodi vester Deus Christus, dum pœnis afficeretur, affatus est? sed verè respondit Origenes, in plagis seium, & verberibus conticendo maiorem longè tùm fortitudinem, tum patientiam prætetulisse.

Patientia Christianorum.

De veteribus autem Christianis nõ est necesse longum sermonem facere; non enim desunt plurima, quæ fucatis Philosophorum actionibus veræ virtutis opera opponamus. S. Athanasium percutientibus adamantem, diffidentibus magnetem fuisse, testatur S. Gregorius Nazianz. in or. in ipsius laudem. Sed quid ago? Christianos intelligat quisq; capiti, atq; imperatori Christo debuisse esse persimiles; quod innumerabilium martyrum acerbissima tormenta testantur, in quibus inuicta patientia & vsq; ad mortem tolerantia omnem persecutorum rabiem superauit; fuitq; semper veræ fidei, ac religionis argumentum, Tertulliani quoq; iudicio in lib. ad Scapulam c. 5. [Quisq; inquit, tantam tolerantiam spectans, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur, quid sit causa; & vbi cognouerit veritatem, & ipse statim sequitur.] Et Lactant. in libro de Iustitia c. 13. [Cum ab ortu solis vsq ad occasum omnis sexus, omnis ętas, & gens, & regio iunctis, ac paribus animis Deo seruiãt, eadẽ sit vbiq; patientia, idem contemptus mortis: intelligi debuerat aliquid in ea re esse rationis, quod non sine causa vsq; ad mortem defendatur aliquid fundamenti, ac soliditatis, quod eam religionem non tantùm iniurijs, ac vexatione non soluat, sed augeat semper, & faciat firmiorem.] Et iterum; [Cùm videat vulgus dilacerari homines varijs tormentorum generibus; & inter fatigatos carnifices inuictã tenere patientiam; existimant id, quod res est, nec consensum tam multorum, nec perseuerantiam morientium vanã esse, nec ipsam patientiam sine Deo cruciatus tantos posse superare. Latrones, & robusti corporis viri eiusmodi lacerationes perferre nequeunt, exclamant, & gemitus edunt; vincuntur enim dolore, quia deest illis inspirata patientia. Nostri autem (vt de viris taceam) pueri, & mulierculæ tortores suos taciti vincunt, & exprimere illis gemitum nec ignis potest.] Idoneus enim satis, inquit Tertull. in libro de patientia, sequester patientiæ Deus. [Si iniuriam deposueris penes eum, vltor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est.]

CAPVT VI.

Ex Impatientia vitium, ex Patientia virtus.

IMPATIENTIAM porrò à Diabolo primũ habuisse ortũ, natalesq; illius in ipso diabolo Tertull. idem deprehendit; iam tum cùm

Deum

Deum vniuersa opera, quæ fecisset, imagini suæ, hoc est homini subiecisse impatienter tulit. Eua quoq; ex impatientia peccauit nunquam enim omnino peccasset, si diuino interdicto patientam præseruasset; Et Adam ipse perijt, Dei præceptum seruare, & diaboli seductionem confutare per impatientiam non sustinens. Et ne plura colligens lectorem simul ad impatientiam traham Cain oblationes suas à Domino recusatas impatienter ferens, per impatientiam occidit fratrem. Vitia omnia facilè obseruabis ex impatientia nasci. Quidquid enim compellit, sine impatientia sui non est. Quis adulterium, furtum, aut vindictam aggreditur; nisi qui concupiscentiæ, ac libidinis, auaritiæ, vel paupertatis, iræ, ignominiæuè stimulorum impatiens est?

Contrà patientia bonorum omnium causa. Vnde illud, quod dicitur Luc. 21. In patientia vestra possidebitis animas vestras; ita intellexit S. Greg. Papa h. 35. iam sæpiùs citata; vt idcirco animæ possessio in virtute patientiæ ponatur: quia radix omnium, custosq; virtutum patientia est. Charitatem patientem esse, Paulus affirmauit; & vbi charitas, ibi omnia bona [Nihil est, quod non toleret, (ait Origenes in prologo homiliarum in cāt.) Qui perfectè diligit. Quando autem plura non toleramus, certum est, quòd charitatem, quæ omnia tolerat, non habemus] Et S. Io. Chrys. h. 9 in ep. ad Ephes. [Vbi dilectio, ibi tolerabilia sunt omnia.] Et S. Greg. Papa h. 15. in Ezech. [Quanta lata mens per amorē fuerit, tantum erit & patiens per longanimitatem. Nam tantum quisq; portat proximū, quantum amat; si amas, portas; si desisti amare, desisti tolerare; citiùs facta proximi adducuntur in grauedinem ponderis, quæ nobis non leuiat penna charitatis.] Res ipsa loquitur; quanta in filijs, & amicis, quos valdè diligimus, tolerentur a nobis, & rursum in 3. par. pastor: curæ admoni. 10. [Ipsa, quæ mater est omnium, custosq; virtutum, per impatientiæ vitium virtus amittitur charitatis, scriptum quippe est: charitas patiens est: igitur cùm minimè est patiēs, charitas non est.] Et lib. 21. moral. c. 16. seruari concordia nisi per solam patientiam valet; & Lactātius in lib. de vero cultu c. 18. [Vnde certamina inter homines, vnde pugnæ, contentionesq; nascuntur; nisi quòd improbitati opposita impatientia magnas sæpè concitat tempestates? Quòd si patientiam opposueris, extinguentur protinus; tamquam si igni aquam superfuderis.] Vt enim nihil malorum fiat, hæc sola efficit; quæ si detur omnibus, nullū scelus, nulla fraus in rebus humanis erit: & ideò monet S. Ansel. in comm. cap. 6. prio. epistolæ ad Tim. [Multa te oportet æquanimiter a proximis tolerare, si charitatem nō vis frequenter amittere.]

Charitas patiēs est.

Habet etiam patientia humilitatem. Immò humilitatis ipsa indicium est; vt dixit S. Ambros. in ser 10. in psal. 118. Nec nisi per profundam humilitatem acquiritur, nec tenetur, vt est apud Sanctum Bernardum in tract. de ord. vitæ, & morum institut. & Io. Cassianum collat. 18 abbatis Piamonis c. 13. quam ob causam monuit in lib. de spiritu gastrim. c. 42. Patientiam nos non debere de aliorum sperare virtute, si à nemine fuerimus irritati: sed potiùs de humilitate nostra, & longanimitate; quæ in nostro pēdet arbitrio, & quoniā ira plurimùm impatientiā mouet, idem repetit in lib. quoq; de spiritu iræ c. 16.

Patientia humilis.

Neq; prætermisit Philo Iudæus quæst. 39. in gen. id quod in lib. gen. c. 26. narratur; Isaac Patriarcham, cùm esset viribus potens, & cōfessione quoq; Abimelech Regis Palesthinis potentior; non vindicasse iniuriam, qua omnes illius puteos obstruxerant Palesthini; sed patienter ferendo rursum effodisse; Quod humilitati tribuendum est, & tribuit Philo, qua superare voluit aduersarios; non mala pro malis ref rens, sed magis eos beneficijs deliniens. Et S. Greg. Papa admon. 10. paulò ante citata; exponens pluribus, quemadmodum cum patientibus, atq; impatientibus alio, atq; alio modo agendum sit. Ezechielē prophetam adnotauit iussum aliquando fuisse a Deo fossam facere in altari, qua superposita scilicet holocausta seruarentur; alioqui superueniens aura dispergeret vniuersa; sic enim in anima vult fieri patientiæ fossam, quæ mentem ad aduersa toleranda humiliet; ne per impatientiam commota, hoc, quod benè operata est, amittat. Et fossa erat vnius cubiti; quia si patientia non deseritur, vnitatis mēsura seruatur. Vt enim superbus homo, & iracundus vix cum vllo, sic humilis, & patiens cum omnibus pacem habet.

Ezech. 43

Præcipua quoq; obedientiæ virtus semper est cum patientia coniuncta. [Ipsum, inquit Tertull. in lib. de patientia, obsequium de patientia trahitur; Nunquam impatiens obsequitur, nunquam patiens obluctatur.] Orig. autem tract. 14. in Matth. quod Matthæus c. 21. dixit; Cū venisset Bethphage, Marcū obseruat c. 11. dixisse Betaniā; & Lucā c. 19. Bethphage, & Betaniam. Bethphage domus maxillarum interpretatur, & patientiam significat, iuxta illud, si percusserit te in vnam maxillam, præbe illi & alteram; Betania verò domus est obedientiæ, in domum ergò & patientiæ, & obedientiæ simul veniendum est, vt super nos ascēdat Christus. [His enim duabus quasi columnis, (ait S. Anselmus ep. 64. ad Hēricum, lib. 1.) patientia, & obedientia totius vitæ statum niti oportet.]

Patientia obediens.

Patientia fortis. Denique ne singulas virtutes persequar, quas cum patientia coniunctas esse demonstrarem; eam à fortitudine manifestum est separatam esse nō posse. Vtraq; enim ad aduersa, & ardua toleranda est comparata, vtraque potest infirmiores portare. [Fortiorum „ virorum, inquit S. Io: Chrys. h. 15. in acta „ est ferre infirmos, licet minister contradicat, „ philosophare tu; non quod merearis audire, „ dicas, vel facias; sed quod oportet te, & fa„ cere, & dicere.] Verùm aperta sunt Pauli verba in Ep. ad Rom. c. 15. Debemus nos firmiores imbecillitates infirmiorum sustinere. Et ad Gal 6. Alter alterius onera portate. Quæ duo loca, siue de tollendis, & corrigendis fratrum peccatis accipias cum Sancto Basilio in reg. breuior. 177. & 178. siue de patienter tolerandis aduersis, & iis, quæ contra voluntatem nostram obueniunt nobis, cum Io: Cassiano in collat. 16. abbatis Ioseph c. 23. 24. & 26: perinde is, qui peccat, siue in Deum, siue in nos infirmus est; & infirmorū ea cōditio est, vt prōpti, ac faciles ad cōtumelias sint, & iurgia. Qui verò patienter se alteri subijcit, & illum portat, tolerat; nimirum sustentat illum velut fortior infirmum. Sunt qui sæcularibus hominibus patientiam impendant facilè; domesticis, ac suæ familiæ hominibus non item; sunt, qui impatientiam verbo, aut facto cohibentes non ostendant exterius, sed contineant iram; at interius vehementer commoueantur animo; & fortasse etiam in irritorium, aut subsanatorium erūpant actum: contra vtrunq; hominum genus lege quid Cass. scripserit c. 17. & 18. collat. 16. non est enim opus cùm illis diutiùs occupari; cùm ex illis, quæ c. 2. diximus manifestum sit, eos a patientiæ virtute procul abesse.

CAPVT VII.

Patientia bonum.

ITAQVE huic tractationi licet finem imponere, cuius vltima clausula magnum patientiæ bonum continebit. Hæc enim demum optima est & singularis nostræ virtutis probatio, & cotes. [Bona quippe fidei valetudo, „ (vt verbis vtar Tertulliani) & dominimicæ „ disciplinæ sanitas nō facilè cuiquā nisi patiē„ tia assideat, prouenire potest. Ita propotita „ Dei rebus est, vt nullum præceptum obire „ quis, nullum opus Domino complacitum „ perpetrare, extraneus a patientia possit.] Immo [Quisquis, (vt est apud S. Gregorium „ Papam h. 38. in Euang.) malos non tolerat, „ ipse sibi per intolerātiā suam testis est, quia „ bonus non est. Abel esse renuit, quem Cain „ malitia non exercet; sic in tritura areæ gra„ na sub paleis premuntur; sic flores inter „ spinas oriuntur, & rosa, quæ redolet, crescit „ cum spina, quæ pungit.] Et cant. 2. Lilium inter spinas; & Iob. 30 de se ipso dicit, Frater fui draconum, & socius struthionum, & Ezechieli dictum est c. 2. Increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ferrum enim animæ nostræ non perducitur ad subtilitatem acuminis, si hoc non eraserit alienæ lima prauitatis. Immo verò Cassianus in hac virtute patientiæ cordis perfectionem agnouit in lib. de spiritu tristitiæ c. 7. cuius ope hoc etiam assequamur, vt addit c. 8. vt non dicam cum hominibus, sed etiam cum feris, & belluis possimus viuere. [Nouit „ enim patientia, inquit S. Greg. lib. 7. regist. „ c. 25. leuigare, quod graue est, & constantia „ superare, quod sæuit.] [Nihil ita lædentes „ coercet, ait S. Io: Chrysost. h. 18. in Matth. „ vt patientia, modestiaq; læsorum; nec secu„ rorum modò coercet impetum, sed de præce„ dente exigit pœnitētiam, cogitq; cædentem, „ vt a percusso cum modestiæ illius admiratio„ ne discedat.] Tunc Sancti indubitanter vincunt, quemadmodum Eusebius Emissenus loquitur h. in Dom. 5. post Epiphaniā, quādo humiliatatem, & patientiam non amittunt, „ [Illorū enim patientia, S. Prosperi sententia „ in Comm. ps. 138. os firmissimum est, quod „ nec corrumpitur secundis, nec frangitur ad„ uersis.] Sanè cùm in iniurijs, & persecutionibus duo sint, culpa, & pœna; meliorem, aut certè minùs malam partem habet vir patiēs, cùm sit pœna patientis, culpa lædētis. Quam pœnam si libenter, & cum gratiarum actione suscipiat, pro satisfatione peccatorum computari monet S. Io. Chrys. h. 23. in posteriorem Ep. ad Cor. At quantum meritum? quāta gloriæ corona? S. Cyprianus in Ep. ad Moisen, & Maximum [Semel, inquit, vincit, „ qui statim patitur; at qui manens semper in „ pœnis congreditur cum dolore, nec vincitur; „ quotidiè coronatur.] Nec potest accipi dolorum, & passionum corona, vt est apud eundem in ser. de bono patientiæ, nisi præcedat, in dolore, & passione patientia. De illis, qui fidei, ac verbi Dei semen receperunt, velut terra bona, dicitur Luc. 8. eos adferre fructū in patientia. Quæ verba considerans S. Greg. Papa h. 15. in Euang. [Terra, inquit, bona „ fructum per patientiam reddit; quia nulla „ sunt bona, quæ agimus, si non æquanimiter „ etiam proximorum mala toleramus.] Quod si fidem agnoscimus virtutum omnium fundamentum, patientiam velut sustentaculum, addit S. Ansel. in Comm. ad c. 1. Apocal. Io: etiā Cassianus eam proposuit optimum remedium castitatis. His enim verbis est apud ipsum in collat. 12. Abbatis Cheremonis, quæ est de castitate c. 16. [Quantum quis in lenitate, &

„ tate, & patientia cordis, tantum in corpo-
„ ris puritate proficiet, quantoq; longiùs ira-
„ cundiæ propulerit passionē, tāto castitatē te-
„ naciùs obtinebit.] Atq; huc adfert illud Matt. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebūt terrā quod de castitate, & terra corporis nostri interpretatur. Denique patientiam sapientiæ, impatientiam insipientiæ, argumentum esse iudicauit in modo benè viuendi ad sororem S. Ber. c. 35. vbi scripsit. [Tantò quisq; con-
„ iuncitur minùs sapiens, quantò est minùs pa-
„ tiens] Etenim sapientis est iram temperare, suisq; affectibus dominari.



DE SVPERBIA.

LIBER XXI.

De superbia iam dicam, de qua cuipiam fortasse minùs necessariū videatur dicere. Nam & de illa satis multa audita sunt, cùm de humilitate diceretur: & ex virtutibus facile est opposita illis vitia cognoscere velut ex habitu priuationem, atque ex recto obliquum. Video tamen à Sanctis Patribus tam multa de illa seorsim scripta, vt nullo modo prætermittendam mihi iudicauerim.

CAPVT I.

Superbia Nomen.

Vox quidem certè ipsa naturam indicat vitij: etenim superbia superioritatē quamdam significat; siue vt putat S. Ansel. in lib. de similitudinibus c. 7. quòd quis, supra quàm debeat, superbiendo graditur; maioremq; ac meliorem de se opinionem superbus habeat, pluraq; ac maiora deberi sibi existimet, quam par sit; siue potiùs quòd ipse superiorem se cæteris putet, ac supra omnes alios videri atq; honorari velit. Quod & illa superbi Pharisæi verba significant, Luc. 18. Non sum sicut cæteri homines; ego super omnes sum. *Superbia id.*
„ [Quid enim est cęteri homines, inquit S. Aug.
„ ser. 36. de verbis Domini: nisi omnes præter
„ ipsum?] Hinc apud S. Nilum in lib. de octo vitiosis cogitationibus c. de inani gloria; Inter inanem gloriam, & superbiam discrimen. Inanis .n. gloria tū existit, cùm humanæ gloriæ studio aliquid rectè, & ex virtute agimus; superbia autē, cùm magnos, & excelsos nos esse censemus, aliosq; condemnamus.

CAPVT II.

Superbia quid.

Quocirca non parum mirari possum definitionem superbiæ, quam S. Greg. Nyssenus confecit in lib de vita Moseos; dum de Dathami, & Abirionis superbia loqueretur, qui sacerdotium appetentes aduersus Moysen rebellarunt. [Superbia est de-
„ scensus ad inferiora. Nam qui se super alios *Superbia definitio.*
„ præferre volunt, hiatu terræ demersi, ad in-
„ fima deciduit.] Hoc enim effectus est, & pœna, non natura superbiæ. Duo igitur maximè videtur ad superbiam pertinere; alterum interius, quo se omnibus anteponit superbus; alterū exterius, quo ab alijs quoq; vult anteponi. Hoc posterius spectauit S. August. in 2. lib de genesi contra Manichęos c. 5. vbi Superbiam definiuit nihil esse aliud, quam deserto secreto conscientiæ, foris videri velle, quod non est. quam ob causam in comm. ps. 121. superbum omnem affirmauit esse fictū. Quoniam videri vult, quod non est: & S. Ansel. in caput primum ep. ad Rom. com. 9. Superbiam dixit esse peruerię celsitudinis appetitionem; peruersæ, inquam, hoc est non sibi debitæ, & S. Prosper in ep. ad Demetriadem, superbiam scripsit auaritiam appellari; Quia vtraq; appellatio eum significat appetitum, qui suam mensuram concupiscat excedere, & verè S. Ber. in ep. 42. ad Henricum, & in tract. de gradibus humilitatis, Superbiam appetitū, seu amorem esse voluit propriæ excellentiæ; humilitatem verò propriæ excellentiæ contemptum. At hoc ego pronuntiauerim ex interiori existimatione proficisci. Quoniam enim superbus cæteris omnibus se ipsum anteponit in sua existimatione interius, appetit exte-

„ tate, & patientia cordis, tantum in corpo-
„ ris puritate proficiet, quantoq; longiùs ira-
„ cundiæ propulerit passionē, tãto castitatē te-
„ naciùs obtinebit.] Atq; huc adfert illud Matt. 5. Beati mites, quoniam ipsi possidebūt terrã quod de castitate, & terra corporis nostri interpretatur. Denique patientiam sapientiæ, impatientiam insipientiæ, argumentum esse iudicauit in modo benè viuendi ad sororem S. Ber. c. 35. vbi scripsit. [Tantò quisq; con-
„ iuncitur minùs sapiens, quantò est minùs pa-
„ tiens] Etenim sapientis est iram temperare, suisq; affectibus dominari.



DE SVPERBIA.

LIBER XXI.

De superbia iam dicam, de qua cuipiam fortasse minùs necessariū videatur dicere. Nam & de illa satis multa audita sunt, cùm de humilitate diceretur: & ex virtutibus facile est opposita illis vitia cognoscere velut ex habitu priuationem, atque ex recto obliquum. Video tamen a Sanctis Patribus tam multa de illa seorsim scripta, vt nullo modo prætermittendam mihi iudicauerim.

CAPVT I.

Superbiæ Nomen.

Vox quidem certè ipsa naturam indicat vitij: etenim superbia superioritatē quamdam significat; siue vt putat S. Ansel. in lib. de similitudinibus c. 7. quòd quis, supra quàm debeat, superbiendo graditur; maioremq; ac meliorem de se opinionem superbus habeat, pluraq; ac maiora deberi sibi existimet, quam par sit; siue potiùs quòd ipse superiorem se cæteris putet, ac supra omnes alios videri atq; honorari velit. Quod & illa superbi Pharisæi verba significant, Luc. 18. Non sum sicut cæteri homines; eo super omnes sum. (Superbia id.)
„ [Quid enim est cæteri homines, inquit S. Aug.
„ ser. 36. de verbis Domini: nisi omnes præter
„ ipsum?] Hinc apud S. Nilum in lib. de octo vitiosis cogitationibus c. de inani gloria; Inter inanem gloriam, & superbiam discrimen. Inanis .n. gloria tū existit, cùm humanæ gloriæ studio aliquid rectè, & ex virtute agimus; superbia autē, cùm magnos, & excellos nos esse censemus, aliosq; condemnamus.

CAPVT II.

Superbia quid.

Quocirca non parum mirari possum definitionem superbiæ, quam S. Greg. Nyssenus confecit in lib de vita Moseos; dum de Dathami, & Abirionis superbia loqueretur, qui sacerdotium appetentes aduersus Moysen rebellarunt. [Superbia est de-
„ scensus ad inferiora. Nam qui se super alios (Superbia definitio.)
„ prætergreditur, hiatu terræ demersi, ad in-
„ fima decidūt.] Hoc enim effectus est, & pœna, non natura superbiæ. Duo igitur maximè videtur ad superbiam pertinere; alterum interius, quo se omnibus anteponit superbus; alterū exterius, quo ab alijs quoq; vult anteponi. Hoc posterius spectauit S. August. in 2. lib de genesi contra Manichæos c. 5. vbi Superbiam definiuit nihil esse aliud, quam deserto secreto conscientiæ, foris videri velle, quod non est. quam ob causam in comm. ps. 121. superbum omnem affirmauit esse fictū. Quoniam videri vult, quod non est: & S. Ansel. in caput primum ep. ad Rom. com. 9. Superbiam dixit esse peruersę celsitudinis appetitionem; peruersæ, inquam, hoc est non sibi debitæ, & S. Prosper in ep. ad Demetriadem, superbiam scripsit auaritiam appellari; Quia vtraq; appellatio eum significat appetitum, qui suam mensuram concupiscat excedere. & verè S. Ber. in ep. 42. ad Henricum, & in tract. de gradibus humilitatis, Superbiam appetitū, seu amorem esse voluit propriæ excellentiæ; humilitatem verò propriæ excellentiæ contemptum. At hoc ego pronuntiauerim ex interiori existimatione proficisci. Quoniam enim superbus cæteris omnibus se ipsum anteponit in sua existimatione interiùs, appetit exte-

exteriùs quoq; excellere: contrà humilis de se ipso demissè sentiens, omnibus se subijcit, exteriusq; abiectè tractari desiderat.

CAPVT III.

Superbus qualis.

Superbiã inflationẽ esse.

PRopterea vento quasi distentus, & inflatus esse superbus dicitur. Ita locutus est S. Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte c. 1. [Superbi dicuntur habere magnos spiritus, & inflati spiritu tanquam vento distenti.] Et S. Nilus. [Superbia est animæ tumor sanie plenus.] Et S. Io. Chrysost. h. 3. de verbis Isaiæ; Vidi Dominum. & hom. 17. in prior. ep. ad Tim. & h. 39. ad populum. [Quod in corporibus est inflatio, hoc in anima est superbia.] Et h. 7. in epistolam ad Phil. [Dic mihi; quæ dicimus esse sana? an quę multum habent tumoris, & plena interne, & multo flatu, & humore; an sedata, & humilem superficiem habentia? liquet, quod ista. Igitur & quod ad animos attinet, tumidus animus peiorem intercute morbum habet; sedatus verò ab omni passione liberatus est.] Quin etiam Apostolus Paulus hoc ipsum de superbo homine sensit; nam in priore ad Cor. ep. c. 4. verbis illis non superbiendum monuit; Ne vnus aduersus alterum infletur. [Rectè, inquit S. Chrysost. h. 12. in eum locum, superbiam inflationem appellauit; cùm enim membrū aliquod insurgit, nihil aliud est, quàm inflatio, & morbus; neq; aliter aliud membrum excederet, nisi inflatione. Sic igitur in corpore Ecclesiæ, qui tumidus, & inflatus est, ipse ægrotus sit, oportet; inflatur enim supra communem modum.] Ac demum, vt in libro de humilitate dictum est cap. 8. ex Sanctis Hieronymo, & Augustino quemadmodum hysopus inflationem corporis, sic humilitas superbiæ tumorem curat.

In aere habitare.

Eandem ob causam dicitur superbus neq; in terra habitare, neq; in Cælo, sed prorsus in aere. [Dæmon (loquitur S. Bernard. in tract. de gradibus humilitatis) in cordibus habitat superborum, qui nec in terra dignantur esse, sicut cæteri hominū; nec sicut Angeli volant ad Cælum, & in aere suspensus ascendentes, quidem, & descendentes Angelos intuetur. sed quid vel audiant in Cælis, vel nuntient terris, penitus nescit; Ponam, inquit, sedem meam ad Aquilonem Nec Aquilonem hunc corporalem, nec sedem hanc (cum sit spiritus) intelligo materialem. Puto autem per aquilonem reprobandos homines fuisse designatos, per sedem potestatem in illos, & quæ sequuntur.]

In fumo.

Alij dixerunt, habitare in fumo, quia vanitatis, & superbia fumo pleni sunt; & verè pascuntur fumo; De quibus habes in ps. 101. Defecerunt, sicut fumus dies mei. Quo loco ait S. Aug. [Vide te fumum superbiæ similem, ascendentem, tumescentem, vanescentem, deficientem; non vtique permanentem.] Et ser. 109. de tempore [Superbus fumo comparatur. Quia se erigit, & in Cælum extollit; sed quanto fit superior, tantò faciliùs euanescit, & disperit.] Manichæus quoq; vt idem Augustinus ait in lib. contra epistolam Fūd. c. 32. propterea bipedes dicebat habitare in fumo, quia elatum, & superbum est bipedum genus. Sed & S. Greg. Magnus lib. 4. registri c. 82. superbiam fumum nominauit. [Nequaquam, inquit, per elationis fumum oculi cordis obscurentur, qui quantò magis excreuerit, tantò celeriùs euanescit.] Sicut & in ps. 72. de superbis dicitur, Deiecisti eos dum alleuarentur; subitò defecerunt. Hoc enim in fumo euenit, vt ipsa illius eleuatio, sit illius dissipatio, & interitus. [Non ait, inquit S. Aug. libro 14. de Ciuit. Dei c. 13. cùm elati fuissent, sed cùm alleuarentur, tunc deiecti sunt; ipsum quippe extolli, iam deijci est.] [Quantum enim (exponit idem in Comm. ps. 93.) est superbum cor hominis, tantum recedit à Deo; & si recedit à Deo, in profundum it.] Et S. Greg. Papa libro 24. moral. c. 3. [Quisquis, ait, supra se extollitur, ipso elationis suæ pondere grauatur; & eo se inferiùs mergit, quò in superbiæ vitium proruēs, ab eo, qui verè excelsus est, elongauit.] Hinc Ezech. 32. dicitur, quò pulchrior es, descende, & dormi cum incircumcisis, id est cum peccatoribus & lib. 32. c. 7. adnotauit, & ipse, non dixisse Dauidem, Postquàm alleuati sūt, sed dum alleuarentur; Quia hoc ipsum superbis fit interius deijci, quod eis falsa contingit gloria exterius eleuari. Ordinante enim diuino iudicio, non eis hic aliud culpa est, atq; aliud pœna; sed sua illis in pœnam vertitur culpa, vt elatis fastu superbiæ hoc ipsum fit verè intus cadere, quod foris ostenditur profecisse.

Superbia fumus. *Ps. 72.*

In eandem sententiam S. Aug. lib. 4. de Trinitate capite 12. [Diabolus, inquit, non traijcit ad superiora; sed potiùs obsidens intercludit viam per affectus, quos tantò maligniores, quantò superbiores suæ societatis inspirat; qui non possunt ad euolādum pennas nutrire virtutum, sed potiùs ad demergendum pondera exaggerare vitiorū. Tantò grauiùs anima ruitura, quantò sibi videtur euecta sublimiùs.] Itaq; deiecisti eos, dum alleuarentur; quia dum in seipsis, aut coram hominibus eleuantur, coram Deo per superbiæ vitium deijciuntur, à conspectu Domini ad damnationem deiecti.

Superbia breuitas.

Verùm his ipsis prophetæ verbis fortasse breuitas quoq; temporis significatur, quo statu illo superbus fruitur, ad quem eleuauit superbia

perbia. Nāq; hoc alijs etiā modis in sacris literis explicatur. In ps. 67 cera profertur ad ignē liquescens. Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. S. Chrys. in ser. contra desperationem, & superbiam, tom 5. Stuppam adiungit, quæ igni admota in cinerem statim dissoluitur, & deficit. Addit & bullas, quæ excitantur in aquis, & aranearū telas, & fumum. [Mihi certe, inquit, posse videtur horum hominum tumiditatem cum stuppa aliqua flāmescente conferri, quando post incēdiū mox illa inflatur, & surgit, postmodum leuiori quodam manuum tactu dissoluitur omnis in cineres tenuissimos. Eiusmodi sunt istorū animi, quorū tumores, & inflatos spiritus quiuis fortuitus, & aduersus casus cōprimere poterit, & disturbare.] Et iterum; [Elatio illa quemadmodum in aquis ampullæ facilè dissoluūtur, ita &c. & aranea celerius, vel fumo dissoluitur.] Et h. 20. in Epistolam ad Rom. [superbi accensæ stuppæ similes sunt, & vt aquaticę ampullę facilè rumpuntur, ita & illi facilè pereunt.] Deniq; S. Aug. in annotationibus in Iob c. 38. niuem proponit, quæ vapore in altum sublato congelatur, & statim in terram cadit. [Per superbiam, inquit, elati in alto cogitatus hominum more niuis congelascunt, & cadunt; ex quorum iniquitate, abundante refrigescit charitas multorum. Vnde Iob dicit Dominus; Nunquid venisti in thesauros niuis?]

...mis pe-
...us am-
...ant.

At non potuit meliùs horum hominum vanitatem declarare S. Io: Chrys. quam eos dicendo summis pedibus ambulare, vt quemadmodum animo, & cogitatione sua, ita & exteriori corporis habitu cæteros omnes superent, supra omnes emineant. Illius verba sunt in h. 50. in Matt. dum vanitatem & curiositatem nimiam vestium repræhenderet. Digitis pedum subleuatis ambulāt in plateis. Et ser. paulo ante citato. [Quid ceruicem extendis? quid summis incedis vnguiculis? quid attollis supercilia? quid pectus tumidum geris? vti rerum potitus aerem volitando oberras, cupidior fortè vel alas tibi adnasci, ne terram desuper pedibus incedas.] Isaias

Extento
...lo.

Propheta c. 3. filias Hierusalem grauiter repræhendit; quod ambulassent extento collo, & S. Greg. libro 34. moral. c. 2. per collum vult superbiam significari. Vnde & cùm de Leuiathan ait Iob c. 41. In collo eius morabitur fortitudo. Quid collo nisi elationis ostensio designatur? Sed & idem Propheta c. 2. de superbis loquens, Super omnes, inquit, cedros libani sublimes, & erectas. Quo loco S. Basilius, [Cedrus, ait, superbum, & arrogantem significat; quoniam arbor est alta & in proceram altitudinem, & amplissimam excrescens, & semper in sublime se attolit; arbor tamen infrugi &c.] S. Nyss. h. 8. in Ecclesiasten, propterea voluit equos superbiæ symbolum esse, quoniam collum & caput in altum attollunt. [Superbiæ, inquit, vitium qui in equorum transtulerit elationem, minimè abberrauerit, sunt .n. planè equi collum, & caput in altum attollentes; inflatis insolentiæ verbis velut quibusdam vngulis, eos, qui sunt moderati, pulsantes.] De quibus ps. 35. Non veniat mihi pes superbiæ: omnes namq; contemnit superbus; & vt equus pedibus, ita ille verbis, & operibus aduersus omnes calcitrat. S. Greg. lib. 23 mor. c. 3. audiēs Heliu repræhendentem Iob, quòd se iustum diceret, amicos verò eius, quòd responsionē contra illum rationabilem non dedissent.

[Ced]rus su-
[per]bum si-
[gnif]icat.

Equus superbum significat.

[Cuncti, inquit, vanæ gloriæ sectatores (& superbi) dum se omnibus pręferunt alios de fatuis sensibus, alios de indignis meritis repræhendunt; alios censent nihil scire; alios non benè viuere.] Imò contra Deū quoq; insurgit superbus. S. Dorotheus ser. 2. de cordis humilitate dicit se hominem nouisse, qui primò contra homines, deinde contra Deum ipsum superbire cæperat: sed nil mirū; nam & diabolus superbiæ Pater contra illum quoque erexit sese dicens; Ascendam & ero similis altissimo & iactabundus Pharisæus cæteros omnes homines spernens dicebat Non sunt sicut cæteri homines; velut etiam hic publicanus.

Omnino vt verè ratiocinatur S. Greg. lib. 12. moral. c. 2. Superbus tyrannus quidam est, & superbia tyrannis. [Tyrannus enim is dicitur, qui in republica nō iure principatur, & omnis superbus iuxta modum suum tyrānidem exercet; nam quod alius per acceptam dignitatis potentiam, hoc superbus per latentem nequitiā exercet apud se in cogitatione sua, & si exteriùs nō affligit proximos, intrinsecùs tamen habere potestatem appetit, vt affligat.] Illius cor velut mare continuis cogitationibus æstuat, & quasi fluctibus intumescit; [Atq; elatione superbiæ (vt eiusdem Gregorij vtar verbis libro 17 eiusdem operis c. 18.) concitatum, dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersante se vnda colliduntur.]

Superbia tyrannis.

Sanctus Aug. lib. de vera relig. c. 45. superbum affirmauit hoc vnum modis omnibùs affectare, vt solus appareat; velut alter Deus in mundo, atq; diuinæ quodam modo ęmulator maiestatis, & cum ea contendens; [Quid enim aliud, ait ille, appetit homo superbus, nisi solus esse si fieri possit, cui cuncta subiecta sint; peruersa scilicet imitatione Omnipotentis Dei? Quem si subditus imitaretur secundum præcepta eius viuendo; per eū haberet subdita cætera, nec ad tantam deformitatem veniret, vt bestiolam timeret, qui vult omnibus imperare.] Itaq; in Ep. 120.

Superbus Dei æmulator.

ad Hono.

ad Honoratum c. 16 Dauidem audiens ps. 21. dicentem, Et à cornibus vnicornium humilitatem meam; In vnicornibus superbos intelligit; quia superbus odit consortium, & quantum in ipso est, solus cupit eminere omnis superbus. In quam etiam sententiam S. Ber. ser. 4. in vigilia natiuit: Domini ad hunc modum loquitur. [Deus vult fieri voluntatem suam, & superbus vult suam. Iam videtur æqualitas, sed Deus in his tantùm, quæ ratio approbat, suam vult fieri voluntatem; superbus vero & cum ratione, & contra rationem] Et in ser. de fallacia præsentis vitæ, meritò de superbis interpretatur illud ps. 106. Errauerut in solitudine in inaquoso. [Solitudo, hæc inquit, superborum est, quia solos se esse reputant, solos appetunt reputari. Literatus est, odit socium &c. solitarius est, sed erroneus, errat in solitudine sua; nô enim solus habitare poterit super terram. Nec mirum quod solitudini huic addatur inaquosum: sicut enim in solitudine aquę deesse solēt; & loca deserta sterilia, & arida esse consueuerunt; sic superbiam impœnitentia comitatur, elatum cor durum, & siccum ab omni rore gratiæ spiritualis. Quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Qui emittit fontes in conuallibus; & de se ipso conqueritur; Anima mea sicut terra sine aqua tibi.] Ideò opportunè S. Aug. in libro 50. homiliarū, h. 31 superbum asserit impudentem esse; cùm & solus apparere velit, & supra omnes eminere; superbūq; Goliath propterea ab humili Dauide perculsū putat in fronte fuisse lapide, atq; postratum, quia pudoris sedes est frons, omnisq; superbia frontis impudentiam habet. Cæterum non solùm impudenter conatur superbus, & cæteris omnibus se anteponere, & cum Deo ipso contendere. Quin etiam suum à se, & impudenter, & perniciosè proijcit. S. Aug. in lib. 2. de Genesi contra Manichęos c. 15. tractās illud; Quacunq hora comederitis, aperientur oculi vestri; & eritis sicut Dij [Per superbiam, inquit peccatum est persuasum; ad hoc enim valet, Eritis sicut Dij, & aperientur oculi vestri. Persuasū enim est, vt sub Deo esse nollent, sed in sua potestate sine Domino.] Et rursum in lib. de musica c. 13. acutè magis ratiocinatur, dum ait; [Non potuit meliùs demonstrari, quid sit superbia, quam in eo, quod dictum est, quid superbis terra, & cinis? Quoniā in vita sua proiicit intima sua; cùm enim anima per se ipsā nihil sit, & quidquid est à Deo illi sit, quando superbia intumescit, in extima progreditur; progredi autem in extima, quid est aliud, quam intima proijcere, & longe a se facere Deum?]

Superbus impudens.

CAPVT IV.

Superbia quale peccatum.

Quocirca primum, & maximum omnium peccatum iudicatur, esse superbia. Verè namq; primum fuit & Angeli peccatum, & hominis, quo vtraq; natura lapsa fuit, atq; prostrata. Deinde quia in omni peccato superbè à Deo recedimus, & aduersus illius præcepta erigimur. S. Ambr. ser. 7. in ps. 118. [Maximum peccatum in homine superbia est. Quando quidem inde manauit nostri origo delicti; quòd homo, sicut Deus, esse voluit, & cognoscere, bonū, & malum.] Et Theodoretus in Ezechielem prophetam, sect. 11. Execranda omnia peccatorum genera sed omnium maximè detestabilis superbia.] Et Io: Cassianus colat. 4. Abbatis Danielis c. 16. [Elatio, & superbia sceleribus cunctis perniciosior.] S Greg. Nyss. in libro de beatitudinibus. [Nullum aliud naturæ malu tale est, qualis est is, qui per superbiam nobis morbus ingeneratur; ideo Christus primam beatitatem posuit humilitatem; vt hoc primordiale malum superbiā eijceret, quod a Diabolo nobis ab initio &c.] Et S Chrys. h 7. in Io: [superbiam sapiens principium peccati, hoc est, radicem, fontemq; & matrem appellauit; Per hanc primus homo à tanta illa paradisi sede deiectus est: per hanc, qui eum decepit, diabolus a tantæ dignitatis fastigio decidit &c. Nihil enim hominem tam alienum a diuino amore reddit; nihil tam facilè in gehēnam intrudit, quam superbiæ insania, sub qua omnis nostra vita immunda est.] Et h. 15. de Angeli loquens superbia. [Non esset inquit è Cælo eiectus, neq; in diabolum versus cecidisset Angelus, nisi hoc se scelere coinquinasset; Hoc eum præcipitem dedit; hoc in gehennā intrusit, hoc malorū omniū ei causa fuit, hoc tantarum virium est, vt omnem animi virtutem corrumpat.] Et S Prosper in Ep. ad Demetriadem; [Inter omnes lapsus hominum, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior, quam superborum ruina, maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriam.] S. Ber. in ser. de Dauid, & Goliath, in hoc superbo Philistęo vitium superbię designatum fuisse putat, quod vt ille filijs Israel, sic nobis hoc magis insultet. [Goliath. inquit, vitium superbiæ designat. Ipsum enim est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat.]

CAPVT

CAPVT V.

Superbia mater peccatorum omnium.

DICITVR etiam esse mater, fons, origo, & causa cæterorum omnium peccatorũ; ita locutus est S. Basilius in Comm. ad caput 13. Isaiæ. [Quisquis superbiam tollit, non vnum modo malorum tollit, sed intelligat ab hoc vno superbię peccato species malitię cęteras deriuari] Propterea mox eam iniquitatis sororem appellat. Et S. Nyssenus in vita B. Gregorij Thaumaturgi, hoc vitium scribit improbæ sceleratæq; vitæ plerumq; causam & occasionem præbere. Et S. Chrys. h. 3. de verbis Isaiæ; Vidi Dominum, &c. [Arrogantia malorum omnium fons.] Et h. 6. ex varijs Matthæi locis. [Superbia malorum arx, & radix, omnisq; fons nequitiæ.] Et h. 7 in Io. [Superbiam sapiens principium peccati, hoc est radicem, fontemq; & matrem appellauit.] S. Cyrillus Alexand. lib. 12. in Io. c. 28. [Superbia vitiorum omnium mater.] S. Aug. lib. 2. de peccatorũ meritis, & remissione c. 17. [Vitiorum omnium humanorum causa superbia est.] Et in ps. 18. [Superbia magnum delictũ, & caput, atq; causa omniũ delictorũ.] Et ser. 15. de tempore. [Superbia mater est, & caput omnium vitiorum.] Et ser. 31. ad fratres in Eremo; [Superbia cunctarum virtutum nouerca, vitiorum mater.] S. Greg. Papa lib. 14. moral. c. 8. [Peccatum mors animæ, & superbia primogenita mors; quia Eccles. 10. Initium omnis peccati superbia.] Et lib. 31. c. 17. [Vitiorum regina superbia, cui reliqua militant: quare cùm illa cor ceperit, mox illud septẽ principalibus vitijs, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit.] Et rursum [Superbia radix cuncti mali; Primę autem eius soboles, septem sunt vitia principalia.] Et lib. 34 c. 18. [Sicut inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur; ita se superbia intrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant.] Postremò S. Ber. in lib. de interiori domo c. 41. [Superbia vt est mater omnium criminum, ita est ruina omnium virtutum; Ipsa est in peccato prima; ipsa in conflictu postrema. In exordio mentẽ p peccatum prosternit, at in fine de virtutibus deijcit.] Et in tract. de ordine vitæ, & morum institutione [Principalium septem vitiorum regina, & mater est superbia quę omnium deterior tantò in immo iacet quantò in altum se erigit. Sicut est origo omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum: Ipsa est in peccato prima, in conflictu postrema.]

Sanctus Aug. inuidiæ potissimum matrem predicat; Nam cum in priore Ep. ad Cor. c. 13. dixisset Apostolus Charitas non ęmulatur, nõ inflatur, ipse in Ep. 120. ad Honoratũ c. 22. [Ideò, inquit, nõ æmulatur, quia non inflatur. Vbi n. præcedit inflatio continuò sequitur æmulatio, quoniam superbia mater est inuidẽtiæ.] Et libro 11. de Gen. ad litteram c. 14. non ex inuidia superbiam, sed ex superbia inuidiam ostendit nasci, & in Comm. ps. 100. Superbiam sine inuidia esse non posse, omnemq; superbum inuidum esse, Et ser. 53. de verbis Domini. [Seruo, inquit, Dei, cui surrepserit superbia, continuò ibi est, & inuidia. Non potest superbus esse non inuidus; inuidia filia est superbiæ.]

CAPVT VI.

Superbia pestis animæ.

ERGO verè animæ pestem appellabimus superbiam; nam & veteres appellarunt. S. Nylus in lib. iam indicato; [Vt cõtagiosus, ait, morbus in totum corpus; sic ipsa quoque in totam animam serpit, & cum animæ principatum obtinuerit, eam prorsus euertit, non secus atq; ingentem ciuitatem acerbissimus tyrannus.] Et S. Greg. Papa loco postremò citato. [Alia vitia eas solùm virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur; superbia nõ vnius virtutis extinctione contenta, contra omnia animæ membra se erigit, & quasi generalis, ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. Quasi enim tyrannus quidam obsessam ciuitatem intercipit, cùm mentem superbia irrumpit. Et quò ditiorem quemq; ceperit, eò in dominio durior exurgit.] Immo verò dum in ps. 1. dixit Dauid; Et in cathedra pestilentiæ non sedit; pestilentiæ cathedram S. Aug. interpretatus est superbiam. Quia morbus est, qui latè, & per omnes peruagatur, sicut pestis, quæ omnes inficit, & rursum, quod est in ps. 73. Tu confregisti capita Draconis: idem Aug eandem superbiam intelligit, Draconis caput conterẽdum. Et S. Ber. in tract. de ordine vitæ, & morum institutione [Caput superbiæ, sicut caput viperæ, furor eius, vt furor draconis, & flatus eius lethifer, vt insanabilis flatus reguli. Tres venenatas educit linguas; prima percutit eos, qui diuina contemnunt præcepta, secunda eos, qui extolluntur de virtutibus, tertia eos, qui subdi dedignantur maiorum imperijs] Vermem, & tineam rodentem omnia, & perdentem dixit eam esse S. Aug. in ser. 205. de tempore cum verò ex diuitijs maximè nasci quippe diuites superbire præ cæteris solet. [Primus vermis diuitiarum superbia: mala tinea, totum rodit, & ad cinerem perducit.]

CAPVT VII.

Superbiam imperitiam, & insaniam esse.

MODESTE' de superbis locutus est S. Greg. lib. 23. moral. c. 1. cum eos imperitos appellauit. Exponens enim illa verba Iob c. 31. Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? [Magna, inquit, imperitia in eo est, humiliter dicere nescire, quod dicit, & veritatis sensibus elationis verba miscere.] Alta .n., & magnifica de se sẽper superbus loquitur & iactat. Quamquam & hic ipse Greg. fatuitatem ad ungit imperitiæ cùm ait sententias sermonibus imperitis inuolui, quia cum elationis fatuitate proferuntur. Certè in lib. 34. c. 18 hoc primum superbiæ dixit esse damnum; quòd clauso cordis oculo iudicij æquitatẽ perdit quisquis illius tyrãnidè subcceperit. nã quæ ab alijs benè gerun ur, displicet, & sola, quæ ipse vel prauè egerit, placent.

Sed audiamus alios apertè magis loquentes, superbiamque affirmantes insaniam maximam esse, atque ex insania ortum habere. S. Io Chrysost in Comm. ps 9.] Se ipsos, inquit, ignorare & extremæ amentiæ, & phrenesi grauius est: hoc enim est morbus necessitatis, illud verò deprauatæ, & corruptæ voluntatis. Quam ob causam h. 15 in Io. Minùs, quàm cætera peccata, venia dignam iudicauit, quia nullam habet excusationem; sed deprauatio est animi n aliunde, quam ex insania ortum ducens; Nihil enim est superbo homine insaniùs. S. quoq; Aug in ser. de obedientia & humilitate; tom. 9. alia peccata dixit, excusationem habere. superbiam non habere. & Theodoretus in caput 12 ep. ad Rom. cùm Apostolus dixisset Non sapere plusquàm oporteat sapere. Modestiam inquit seu moderationem σωφροσύνην, mentis sanitatem appellauit docens superbiam esse morbum mentis. Et rursum S. Chrys. h. 20. in eandem epistolam, σωφροσύνην, idest temperantiam, & modestiam fuisse dictam adnotauit, ἀπὸ τοῦ σώας τὰς φρένας ἔχειν; hoc est ab eo quòd mentes habeantur sanæ; itaq subiungit. [Nihil adeò stultum facit quemadmodũ superbia; stultus stulta loquitur, & quæ à superbis, & arrogantibus dicuntur, dignosci non potest, an sint verba superborum, an stultorũ; Vt illa; Super astra cæli ponam soliũ meum; Non poterit Deus eripere de manibus meis; Dominum non noui, & Israelem non dimittam. &c] Et h. 7. in epist. ad Philipp: [Non potest superbus esse, qui fatuus non est.] Et h. 1. in poster. epistolam ad Thess. [Superbia est animi ratione destituti signũ.] Et ser. contra desperationem & superbiã. [Superbia est extrema quædam dementia.] Et h. 39. ad populum. [Non potest esse superbus, qui fatuus non sit: stultitia verò plenus est superbus.] Et S. Ambrosius in cap. 5. poster. ad Corin. [Omnis superbia velut insania habetur.]

CAPVT VIII.

Superbiæ signa.

QVAENAM verò sint superbiæ signa non est opus multis dicere; facile est ea ex hactenus dictis colligere; maximè cap. 3 & S. Basilius cùm hoc ipsum quæsisset in reg: breu. 35 superbiæ signum respondit esse; si ea quærat vnde cæteris superior sit; & 56. [Si nõ ambulat in sanctis institutis; neq; illud exequitur, quod est apud Apostolum Phil. 3. vt in eadem regula ambulemus, & idem sentiamus; potiusq; propriam suam quandam iustitiæ ac pietatis viam comminiscitur.] Et vniuersè verissimum est illud S. Anselmi in lib. de similitudinibus c. 149. [Proprium superbiæ est singularitate semper gaudere.] Vt enim superbus se omnibus anteponit, seq; singularem supra omnes existimat: ita singularis in omnibus vult apparere.

In oculis præsertim se ostentare hoc vitiũ iudicauit S. Greg. libro 16. moral c. 10. [Prima, inquit, superbiæ ostentatio esse in oculis solet hinc enim scriptum est ps. 17. & oculos superborũ humiliabis, & de ipsis superbiẽtium capite dicitur Iob 41. Omne sublime videt; & de illa, quæ ei per infidelitatem adhæsit, scriptum est Prou. 30. Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in altum surrectæ; ideò Iob 22 Qui inclinauerit oculos suos ipse saluabitur.] Et rursum lib. 34. c 18 [Superbia se per oculos quasi per quasdam fenestras ostendit.] Sed mox alia plura congerit signa [Cunctis, inquit, superba apud se cogitatione tumẽtibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu rancor in responsione Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma ad obediendum pigra, ad lacessendum verò alios importuna ad ea, quæ facere. & debet, & præualet, ignaua ad ea autem, quæ facere, nec debet, nec præualet, parata. Hæc in eo, quod sponte non appetit, nulla exhortatione flectitur, ad hoc autẽ, quod latenter desiderat, quærit, vt cogatur, quia dum metuit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.] Apud S. Bernardum in lib. de interiori domo c. 41. Et Io. Cassianum in li b. de spiritu superbię c. 29. & 30. pleraq; ex his confirmata reperies.

Superbia in oculis.

Sed

Sed incessum quoq; superbi hominis descripsit nobis S. Ambrosius in lib. de Noe, & arca c. 15. [Sunt, inquit, huiusmodi erigentes
„ supercilia, inflato corde, elato pectore, ceruice resupina, qui solum quidem vestigijs pedũ
„ perstringant; toto autem se librent corpore,
„ & inani suspendant examine; in priora gressu
„ procedant, ad posteriora verticem reclinantes; cælum spectent, terram autem fastidiant, tãquam ceruicis dolore suffixi, vt eam
„ inclinare non possint.]

CAPVT IX.

Supebia à Diabolo.

IEREMIAS Propheta c. 1. vidisse se ollam narrat, succensam à facie Aquilonis. Ollam hanc interpretatur S. Aug. ser. 12. ad fratres in Eremo esse superbiam, in qua principes omnes tenebrarum, & superbi decoquuntur, eam succendit Diabolus, qui sedem suam posuit, aut certè ponere affectauit ad Aquilonem, velut superborum princeps, dum non eos modo torquet damnatos, verùm etiam in hac vita ad superbiam inflammat.

At meritò quæri potest, cur tantopere tentationem hanc nobis immittat. Possem illud Sancti Gregorij respondere lib. 34. sæpiùs citato; euidentissimum reproborum signũ superbiã esse, humilitatẽ cõtra electorũ. Sed S. Aug. lib. 1 qq. veteris, & noui testamenti q. 2. eam putauit esse causam, quia ipse prior superbiendo peccauit, vultq; quam plurimos habere sui mali socios. [Diabolus,
„ inquit, inimicus extitit hominis; Præuidit
„ enim quia ad accusationem eius factus est
„ homo; vnde subtilitate sua id egit, vt in
„ eandem illum præuaricationem, in quam
„ ipse ruit, induceret, vt accusatorem suum
„ participem suæ damnationis efficeret.] Alteram causam habes apud S. Prosperum in Ep. sæpiùs memorata; [Diabolus enim qui-
„ bus non potuit persuadere vitiorum amo-
„ rem, immittit laudis cupiditatem, vt quos
„ impulsione non mouit, elatione deijciat, &
„ quantò clariores sunt meritis, tãtò eos aptio-
„ res suis inuenit insidijs.]

Superbiæ tentatio vnde.

CAPVT X.

Superbia ex bene factis.

HOc est, quod Sancti Patres admonent; In benefactis maximè, ac virtutum actionibus hanc eum tentationem immittere, atque ad superbiam vrgere. Quod in Goliath Philisteo significatum nobis arbitratur S. Ber in ser. de Dauid, & Goliath; sicut enim populus Israel cæteras iam gentes superauerat, cum aduersus eum Philistæus surrexit; ita hoc vitium specialiter insurgit aduersus eos qui cætera iam videantur vicisse pecca a. Atq; hinc est, quòd prouocat ad singulare certamen, tanquam cæteris iam subactis. Itaque monet nos Origenes, vt cùm vitia superauerimus, & benè in virtute profecerimus, tunc maxime à vana gloria, & superbia caueamus; quas significatas fuisse putat in duabus filiabus, cùm quibus concubuit Lot, postquam Sodomæ incendium effugit, atque ad montis cacumen ascendit; Sic enim loquitur h. 5. in genesim [Obserua, ne fortè cum ef-
„ fugeris flammas sæculi, & incendia carnis
„ euaseris, etiam cùm pusillam, & non pusillam
„ ciuitatem Segor, qui est medius quidam pro-
„ fectus, superaueris, & ad scientiæ altitudi-
„ nem velut ad quædam cacumina montis
„ ascenderis, vide, ne tibi insidientur duæ istæ
„ filiæ, quæ à te non discedunt, sed sequuntur
„ te, etiam cùm ascendis in montem, idest va-
„ na gloria, & maior soror eius superbia. Quæ
„ idcirco dicuntur filiæ, quia non nobis extrin-
„ secus superueniunt, sed de nobis & de actuum
„ nostrorum velut quadam integritate proce-
„ dunt.] Et S. Chrys. h. 3. de verbis Isaiæ; Vidi Dominum &c. [Cætera, inquit, mala nobis
„ negligenter agentibus solent exuperare, ar-
„ rogantia ipsis rectè factis nostris adnascitur.
„ Nihil enim perinde gignit superbiam, vt bo-
„ na conscientia, nisi aduigilemus.] Et iterum h. 4. [Magis iustus metuere debet arrogan-
„ tiã quam peccator quia peccator habet con-
„ scientiã, velit nolit, humilẽ, & submissã; iustus
„ autẽ ob benefacta extollitur.] Et ideò hortatur nos h. 3. in priorem Epistolam ad Tim.
„ [Illis maximè laborare opus est, vt veram
„ consequi humilitatem possint, qui magna-
„ rum sibi virtutum conscij sunt; magnam
„ sibi vim inferant, necesse est, vt conscientiam
„ rectè factorum sese semper efferentem ob-
„ tundere queant.] [Inter vitia namq; vt lo-
„ quitur S. Prosper, nulla, aut rara iactantia, &
„ facilè spernitur qui de opprobrio gloriatur:
„ malum superbiæ maximè in virtutibus ca-
„ uendum; quia nullis opportuniùs insidiatur,
„ quam quibus laus iusta debetur.] Et S. Aug. lib. de natura, & gratia c. 27. [Cætera, vitia
„ tantùm in malefactis valent; sola superbia
„ etiam in benefactis cauenda est;] Et conc. 2. in ps. 58. [Omnia vitia in malefactis timenda
„ sunt, superbia in benefactis plus metuẽda est.] S. Greg Papa lib 2. moral c. 26. [Difficilè est
„ quempiam magna agere, & apud semetipsũ
„ de magnis actibus fiduciam cogitationum
„ non habere. Eo ipso enim, quo contra vitia
„ fortiter viuitur, cogitationum præsumptio
„ in corde generatur, & cum mens foris cul-
„ pas valenter conterit, plerunq; apud semeti-
„ psam latenter intumescit; iamq; se esse ma- gni

Vanagloria cauenda.

Gen. 19.

Reg. 17.

gni alicuius meriti æstimat, nec se peccare in cogitatione suæ æstimationis putat.] Et iterum [Nazaræi Num. c. 16. capillos nutriunt, quia per vitam magnæ continentiæ præsumptionum cogitationes crescunt: sed deuotione completa Nazaræus caput radere, capillosq; in igne sacrificij ponere iubetur: quia tunc ad perfectionis summam pertingimus, cùm sic exteriora vitia vincimus, vt etiã cogitationes superfluas a mente resecemus, & diuini amoris flamma incendamus] Et lib. 3. c. 17. [Sæpè de ipsa victoria bellum oritur, vt cùm immunda cogitatio vincitur victoris animus elatione pulsetur; sic ergò mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen sollicitè debeat in humilitate substerni. Vnde & cùm Iob dicitur. Testa saniem rasisse; protinus additur, sedẽs in sterquilinio. Hoc enim est, de se vilia, & abiecta sentire, & ad ea, quæ illicitè gessimus, mẽtis oculos pœnitendo reducere, vt cùm ante nos peccatorum stercora cernimus omne, quod in animo de elatione surgit, inclinemus] Et l. 5. c. 8. [Vt cuiuslibet facta digniora sint necesse est, vt ei apud se semper indigna videantur, ne eadem bona actio agentis cor subleuet, & subleuando plus actorem de elatione deijciat, quam ipsos fortè, quibus impenditur, iuuat.] Sed lib. 9. c. 2. eum, qui in virtutibus glorietur, affirmat necdum virtutis viam esse ingressum; [Qui de perfectione, inquit, se erigit, habere se benè viuendi nec initium ostendit.] Et adfert illa Iob verba [Non respondebit vnum pro mille; Vnitas enim numeri principium perfectionis principium significat, mille perfectionẽ ipsam. Vnum ergò pro mille respondere non possumus; quia cum de bonę vitæ perfectione extollimur, hanc nos nec inchoasse monstramus.] Hanc ob causam lib. 7. c. 9 virtutem dixit interdum plus nobis obesse quam vitium. [Plerunq; inquit, virtus habita deteriùs, quàm si deesset, interficit; quia dum ad sui confidentiam mẽtem erigit, hanc elationis gladio transfigit, cumq; eam quasi roborando viuificat, eleuando necat.] Iob c. 21. de diuitibus loquens dixit, Viscera eius plena sunt adipe. Adipem superbiam interpretatur idem Greg. lib. 15. c. 33. quæ ex abundantia rerum nascitur, non minus quam ex abundanti cibo adeps. At non minus verè superbiam dixerim ex abundantia virtutum pullulare. [Sicut, inquit, ille, ex abũdanti cibo adeps; ita ex abũdantia rerum superbia nascitur, quæ impinguat, mentem, dum eleuatur animus superbiẽtis.] Eleazar. 1. Mach. 6. elephantem occidens, & sub ipso oppressus interpretatione eiusdem Gregorij lib. 19. mor. c. 13. eos significat, qui vitia superant, & sub ipsis superbiendo succumbunt. [Quasi enim sub hoste, quem prosternit, moritur, qui de culpa quã superat, eleuatur.] Iob c. 39. Diabolum dixit & sagitta, & hasta nos ferire; super ipsũ sonabit pharetra, vibrauit hasta, & clypeus. [Quia, vt habet Greg. lib. 31. c. 17 sæpè tentationem proponit de libidine, & subitò fraudulentiùs cessans elationem suggerit de seruata castitate.] Quasi enim apertè feriens hasta, est culpa de vitio; & quasi ex occulto vulneratus de pharetra sagitta, est culpa de virtute. Et quoniam nos virtute abutimur ad vitium, dum ex illa superbimus; sæpè ex superbiæ vitio facit nobis Deus medicamentum, dum superbos permittit in turpem aliquam culpam cadere, vt humiliati sanentur. Quod sapienter obseruauit S. Greg. lib. 33. mori. c. 11. his omnino verbis [Qui acceptis virtutibus extollitur, non gladio, sed medicamento vulneratur, quid est enim virtus nisi medicamentum? Et quid est vitium nisi vulnus? Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnere medicamentum; vt qui virtute percutimur, vitio curemur. Nos namque virtutum dona retorquemus in vsum vitiorum; ille vitiorum illecebras assumit in artem virtutum, & salutis statum percutit, vt seruet; vt qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem cadentes hæreamus]

Iob. 9.

Superbia adeps.

Abbas Serapion apud Cassianum collat. 5. c. 6. prudenter obseruat, vltimam a diabolo iniectam Christo fuisse tentationem superbiæ, Matt. 4. Quoniam superbiæ tentatione perfecti quiq; deuictis omnibus vitijs pulsari possunt, & c. 10. [Cenoxodia, inquit, superbiam parit, & ambæ ex aliorum vitiorum morte succrescunt, & illis superatis pullulãt] Et c. 12. [Superbia eos maximè impugnat, qui in virtutibus profecerunt.] Et S. Prosper in lib. de promissionibus, & prædictionibus Dei c. 8. Mundo pereunte Diluuio, vitijsq; extinctis omnibus superbiam notat non potuisse perire, quia superba statim turris extruitur, cuius caput Cœlum attingeret.

CAPVT XI.

Superbia virtuti contraria.

SCIENDVM verò est maximum virtutis obstaculum esse superbiam. [Obstaculum veritatis, inquit S. Greg. lib. 23. moral. c. 10 est tumor mẽtis, quia dum inflat, obnubilat.] Et lib. 24. c. 10. [Aliena semper est a veritate superbia.] Et c. 13. [Quia hoc vitium quantò magis patimur, tantò minùs videmus. Sic quippe in mente superbia, sicut in oculis caligo generatur, & quò se hæc latiùs dilatat, eò vehementiùs lumen angustat.] Et lib. 25. c. 11. [Lumen intelligentiæ humilitas aperit, superbia, abscondit; nam secre-

tum

tum quoddam pietatis est, & tantò minùs ad illud animus peruenit, quantò magis intumescit, quia eo ipso foras repellitur, quò inflatius inflatur.] Ita quoq; S. Aug. in Comm. ps. 147. superbiam mentis stuporem nominauit; quocirca incorrigibilis euadit superbus. Nã vt habet S.Greg. lib. 16. mor. c.24. [Qui non per ignorantiam, sed per superbiam delinquunt, elationis suæ scutum iaculis veritatis objiciunt, ne salubriter in corde feriantur.] Et S.Chrys. h. 5. in prior Ep. ad Cor. nihil putat esse ad Dei cognitionem inutilius [Nam, & in præsentium rerum admiratione animum confirmat, & nullam futurorum rationem fieri sinit, & curarum multitudine aures obstruit.] Et h. 3. in posteriorem ad Thess. loquens de superbo diuite. [Putat, inquit, se plurimum gratificari, & nobis, & populo, fortan, & Deo; quod domum Dei ingressus est. Qui ergo ita inflatus est, quomodo poterit vnquam curari? [Ac demum S. Prosper; [Huic ruinæ nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum: sed de se sibi remedium pollicetur, nec vnquam sibi proficit cura, vbi morbus est ipsa medicina.]

CAPVT XII.

Superbiæ remedia.

ALIQVA tamen solent proponi remedia, quæ prodesse possint. S. Chrys. h. in posteriorem Ep. ad Thes. ita huic medetur morbo; [Quomodo poterit quis arrogantiam extinguere? Si Deum cognouerit. Si enim illa hinc est, quod Deus nõ cognoscitur, igitur si cognouerimus eum, expelletur omnis arrogantia, cogita gehennam, cogita eos, qui te potiores sunt, cogita quantorum delictorum pœnas Deo debeas, cogita præsentia, ipsam naturam humanam; quam nihil sit homo, si quando mortuum per forum deferri videris, cogita rerum præsentium vilitatẽ, & vanitatem, & quam nihil ab vmbra, & somnijs differant, cogita vehementer diuites, qui in bellis temerè perierunt. Ædes intuere eorum, qui in hac vita magni fuere, & illustres, & nunc in sepulchra, & puluerem delati sunt; cogita quanta potuerint, & quo modo nunc ne memoria quidem eorum reliqua sit. Ipsam naturam nostram considera, vnde consistat, & quò desinat; cogita quando dormis, quid reputari debeas; an nõ & exigua tue bestia enecare te valeat. Multis namq; dormientibus animalculum tectò delapsum, aut oculum ademit, aut alterius cuiusquã periculi causa factum est; Quid ergo? an non quibusuis bestijs inferior es? Sed ratione, inquis, præuales; At superbia animi ratione destituti signum est, corpore es bene sano & valido? at irrationabilia bruta vincunt; habent hoc & latrones, & homicidæ, & sepulchrorum spoliatores. Sed prudentiæ gratia superbis? At non est prudentiæ superbire, superbiendo enim te ipsum prudentia priuas.] Hæc S. Io: Chrys. & S. Greg. Nyssenus in lib. de beatitudinibus or. 1 memoriam mortis, & inspectionem sepulchrorum, & cadauerum nobis proponit, & Cassianus quoque in lib. de spiritu superbiæ c. vlt. cogitare nos breui de hoc sęculo migraturos, Peremptoriam dixit esse non solum superbię, verùm etiam generaliter omnium vitiorum meditationem. Omnibus notum est id, quod de Pauone dicitur, & verissimum esse cognoscitur. Is enim ex pulcherrima alarum varietate superbiens, dum pedes aspicit, illicò alas demittit. Addit S. Aug. in lib. de natura, & gratia c.28. cogitandum nobis esse id vnde superbimus, nõ esse nostrum bonum, sed Dei donum. [Deserit, inquit, aliquantùm Deus vnde superbis, vt scias, non tuum, sed eius esse, & discas superbus non esse.]

Et quoniam verum esse animaduertimus id, quod scribit S. Chrys. h. 30. in Io: Quantò quis ex humiliori gradu ad dignitates assumitur, facilius in superbię insaniam effertur, vtpote qui expers sit repentini, & insperati honoris. Quisquis huiusmodi est, serio monendus est, vt pristinæ conditionis meminerit, a qua si ad altiorem euectus fortunam est, Dei donum fuit.

Omnes verò S. Gregorij Papæ verba illa timeant, quæ habet in lib. 34. moral. c. 17. [Hoc proprium est specimen electorum, quod de se semper sentiunt infra, quam sunt; contra reprobi supra quam sunt. Sunt enim membra eius, qui se supra omnia eleuauit.] Et c. vlt. [Euidentissimum reproborum signum superbia est, & contra humilitas electorum.] Sed & libro 4. in primum Regum c. 4. apposite verba illa considerat, quæ Samuel vncturus Saulem in Regẽ dixit illi; fortasse ne de noua, & insperata dignitate extolleretur; Dic puero, vt antecedat nos, & transeat. [Puer enim Saulis spiritualem sensum designat. Præcedit autem puer, quando hoc agitur, quod a spirituali sensu nobis suggeritur; non quod a carnali motu imperatur, sed nõ trãsit arrogãtes, trãsit humiles. Quasi in se eũ habẽt puerũ, quẽ sequũtur, qui in spiritualibus quæ agunt spirituales se esse gloriantur. Electi autem in omnibus, quæ agunt, esse quidem spirituales curant, sed tenere se spirituales vitant. Magni quidem sunt meriti, sed humiles æstimatione.] Quod de spiritualibus dicitur, intelligatur & de omnibus, vnde superbire possimus; atque in omnibus

1. Reg. 9.

nibus Saulis puerum, hoc est spiritualem sequamur sensum.

CAPVT XIII.

Superbiæ modi.

PORRÒ S. Anselmus in Ep. 75. ad Connium tres superbiæ agnouit modos. Vnum in æstimatione, qua quis de se plus æstimat, quã debeat. Alterum in voluntate, qua se altiùs vult tractari, quam par sit. Tertium in opere, iuxta illud. Cùm inuitatus fueris, nõ discumbas in primo loco. Quartum addidit S. Bern. in paruis sermonibus ser. 3. vbi cordis, oris, operis, & habitus superbiã memorauit, sed in Ep. 42. ad Henricũ, duplicẽ solùm constituit.
„ [Superbia, inquit, in duas species diuiditur
„ in cæcam, & vanam superbiam, quæ alijs
„ nominibus appellari possunt contumacia, &
„ vanitas: prior intelligentiæ, posterior volun-
„ tatis vitium est.

Io: etiam Cassianus in libro de spiritu superbiæ c. 2. & 24. duplicem fecit; sed alio modo partitus est. Alteram spiritualem nominauit perfectorum hominum alteram carnalem iuuenum, & incipientium: Quam eandem sententiam habet Abbas Serapion in collat. 5. c. 12. [Superbiæ, inquit, duo ge-
„ nera sunt. Vnum carnale, alterum spiritale,
„ & perniciosiùs, quod eos maximè impugnat,
„ qui in virtutibus profecerunt] Sed opportunè obseruauit Philo Iudæus in libro de victimas offerentibus. In veteri lege fuisse præceptum, vt omnis oblatio sine fermento, & melle offerretur. Nam mel nimiam omnem voluptatem significat, fermentum verò propter tumiditatem, quam efficit; cauet ne quis elatus ad altare accedat, tumidus fastu, & arrogantia. omnis igitur superbia in actionibus nostris vitanda est; humilitas semper, & modestia tenenda.

CAPVT XIV.

Superbia bona quæ.

VNA est superbia bona, & sancta; quam si altos habes spiritus, cum laude tenere possis, vt non seruias peccato, omni dominеris vitio. Ita S. Chrys. in lib. 1. de orando Deum; [Hæc superbia sola decet eos, qui Chri-
„ stum venerantur; nulli seruire turpitudini,
„ sed mentem seruare in libertate, morumque
„ pietate.] Et Eusebius Emissenus in ser. exhortatorio contra diuersa vitia: [In hoc so-
„ lum videatur esse elatio, vt dedignetur subia-
„ cere peccato; In hoc solo se erigat, vt passio-
„ num vilia blandimenta calcet, & conterat:
„ vt delectationes concupiscentiæ carnalis ex-
„ horreat, vt contra lasciuam mollitiem ma-
„ lè suadentis carnis toto affectu conscientiæ
„ generòsitatis assurgat.] Atq; hic sit finis de superbia dicendi. Plura licebit ex tractatu de humilitate petere.



DE ARROGANTIA, ET IACTANTIA.

LIBER XXII.



CVM Superbia coniunctæ sunt Arrogantia, Iactantia, & Vanagloria. est enim superbus arrogans iactabundus, & humanæ gloriæ cupidus. De duabus prioribus, Arrogantia, & Iactantia, non multa locuti sunt Patres; quoniam superbiæ nomine eas comprehenderunt. Altera tamen in interiori perturbatione consistit, vt etiam superbia; altera in exteriori locutione. Superbus se omnibus alijs anteponit. arrogans plura sibi attribuit, & quærit, quam sibi conueniat.

CAPVT I.

Arrogantia quid.

SANCTVS Cyrillus Alexandrinus lib. 9. in Io: c. 9. arrogantiam definiuit esse maiora, quam ferre possis, desiderare. Perturbatio nimirum omnium turpissima, quæ illustribus maximè viris dominari solet, vt idem c. 3. loquitur. Et S. Io. Chrys. Comm. in ps. 144 arrogantem dixit eum esse, qui propter res paruas se iactat & gloriatur, & alios despicit. S. Ber. in tractatu de gradibus humilitatis sextum hunc superbiæ gradum facit; & quatuor

quatuor illius species distinguit S Greg. Papa lib. 23. moral c. 4. [Quatuor, inquit, sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cùm bonum aut a semetipsis habere se æstimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant; aut certè cùm iactant, se hab. re quod non habent; aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere, quod habent.] Et infra. [In hac arrogantiæ quarta specie crebrò humanus animus labitur. In qua similitudini diabolicæ vicinius appropinquat, quia quisquis bonū se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit; illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis Angelorum sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè apetens, per iniquum desiderium, quasi per quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere.]

CAPVT II.

Arrogans qualis.

1 IMPVDENTISSIMVM hominum genus; tum quod se omnibus audeant anteponere, & singulares supra omnes apparere velint; tum verò in externa sui ostentatione, atq;
2 verborum laude. [Sapientiam, inquit eodem loco Greg. arrogantes non habere appetunt, sed ostendere; Voces quidem Ecclesiæ audiunt; sed sibi eas dici dissimulant, quando elationis vitium emendare contemnunt, & cùm scientiam accipiunt, nihil se accepisse æstimant. Nusquam quippe suum gaudium, nisi in ore hominum ponunt. Vnde fatuæ virgines in vasis oleum non habent, idest bonum gloriæ intra conscientiam.] Quod autem ad locutionem attinet, ad hunc modum c. 5. loquitur. [Non curant loquendo quid prosint, sed quid appareant; nec student, vt malum, quod cernunt, corrigant, sed bonum quod sentiunt, ostendant.] Itaq; cùm diceret Heliu loquar, & respirabo paululum; [Benè, ait, respirabo, inquit Greg. quia sicut labor iustorum est praua corrigere; ita grauis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt.]

3 Quam verò arroganter loquantur, & doceant; his planè verbis ostendit c. 7. [Hoc habet proprium doctrina arrogantium, vt humiliter nesciant inferre, quod docent, & recta, quæ sapiunt, verè ministrare non possint. In verbis enim eorū proditur quod cùm docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis culmine residere; eoq; quos docent, vt longè infra se positos velut in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur.]

Sed & priùs quàm dicant, mira se dicere semper existimant, & locutionem suam admirando præueniunt. Quod in verbis Heliu obseruauit S. Greg. idem c. 10. Namq; inania proferens subiunxit Iob c. 33. Miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tib. grauis.

Tria hæc in eorum locutione obseruauit Greg. Quartum habes in lib. 26. eiusdem 4
operis c. 1. cùm enim benè, & sapienter se locutos fuisse sciunt, tunc quasi corrigi velint, interrogant auditores, num aliquid habeant, quod reprehendant, vt ab illis scilicet laudes suas audiant. Quòd si aliquid minùs benè dixisse se suspicentur, nequaquam interrogant, ne fortè reprehendi se audiant. [In locutionibus, inquit, suis hoc arrogantes viri habere proprium solent; quod ab auditoribus suis, si quid fortè inordinatum dixerint, tunc requirunt, cùm se laudabiliter aliquid dixisse cognoscunt. Non quò de dictis suis ambigant, sed quò ab audientium iudicio fauores quærant.] Et rursum. [Est propria arrogantium fraus, vt tunc de errore requirere studeant, quando se nouerint non errasse. Qui rursum requirere, vel argui de errore despiciunt, si quando se errasse veraciter præcognoscunt; non enim esse, sed videri humiles appetunt.]

Quintum reperies in lib. 26. c. 25. [Arrogantium proprium est, vt & malum mètientes exagerent; & quod forsitan bonum dicunt, hoc velut incognitum proferant, & doctores se docere audeant.] 5

Sextum c. 29. eiusdem libri; [Arrogantes viri plus videri iudices, quam consolatores volunt.] 6

Septimum in eodem loco; æquè certa, & incerta reprehendunt vitia. Omnino solos se sapere putant, & sapere soli videri volunt; cæteros contemnunt omnes. S Greg. lib. 24. c. 13. [Habent, inquit, proprium omnes arrogantes, vt cum fortasse acutum aliquid sentiunt, inde mox ad vitium elationis erumpunt, sensuq; omnium in sui comparatione despiciunt, seq; in suo iudicio aliorum meritis anteponunt.] Ideo & sunt loquaces, & laudant sua; Quorum vtrumq; idem S. Doctor adnotauit lib. 26. c. 17. [Arrogantium proprium est multa loqui, & alios audire non posse.] & c. 18. [Arrogantes laudant sua, quia ab alijs videri non laudari.] Sed & sunt immisericordes. Vnde in c. 4. eiusdem libri ita leg mus; [Propria hæc arrogantium vitia sunt, vt vitam dolentium examinari acriùs deprecentur quia quātò sibimetipsis iustiores sunt, tātò alienis doloribus duriores existunt. Nesciunt enim passionem in se alienæ infirmitatis trahere; & sicut suæ, ita etiam proximi imbecillitati misereri; quia enim de se alta 7

„ alta sentiunt, idcircò humilibus nullatenus „ cōdescēdunt.] Vide & Heliu dicebat Iob 34. Probetur Iob vsq; in finem; ne desinas ab homine iniquitatis. Hæc ex S. Gregorio de arrogantibus dicta collegi. Quoniam ab a-
8 lijs Patribus vix quidquam dictum reperio de hoc vitio a superbia separato. Nisi illud addendum putes, quod à S. Hieronymo in Ep. ad Oceanum c.4. scriptum fuit de horum hominum impudentia & loquacitate. [Nihil „ inquit, impudentius arrogantia rusticorum, „ qui garrulitatem autoritatem putant, & pa- „ rati semper ad lites, in subiectum sibi gregem „ tumidis sermonibus tonant.] Namque hoc ipsum in vniuerso horum hominum genere animaduertimus.

CAPVT III.

De Iactantia bonorum, & malorum.

Iactantia item in malis.

DE Iactātia quoq; pauca video à veteribus dicta; nec tamen nouum, ac recens natum, sed perantiquum est vitium. Duo tantum habeo, quæ hoc adnotem loco. Alterum est; Iactantiam non solùm in rebus præclarè gestis, sed & in vitiosis, & vero pudendis esse posse, nec rarò audiri à nobis. S. Aug. in 2. lib. de ser. Domini in mōte c. 12. [in rebus, inquit, „ quoq; sordidis, & luctuosis potest esse iactan- „ tia. Et quidem periculosior, quam in nitidis.] Et S. Bern. ser. 16. in cant. [Audimus aliquos „ iactare mala sua præterita, quæ aliquando „ vel fortiter gladiatorio, vel argutè littera- „ rio gessere conflictu; seu aliud quid secundùm „ mūdi vanitatem fauorabile. Sęcularis adhuc „ animi indicium est hoc, & huius habitus, „ qui gestatur a talibus (suos alloquebatur mo- „ nachos) non sanctæ nouitatis est meritum, „ sed priscæ vetustatis opereulum. Pudet re- „ minisci quorumdam tantam proteruiam, vt „ non pudeat eos cum exultatione lugenda „ iactare, quod & post susceptum sanctum ha- „ bitum callidè quempiam supplantauerint, & „ circumuenerint in negocio fratrem; aut „ quod talionem pro conuicio, vel maledicto, „ idest malum pro malo, aut maledictum pro „ maledicto audacter reddiderint.] Vtinam non audiremus quotidie homines iactantes pessima, & gloriantes in rebus pessimis, vel etiam quas non fecerunt. Sed virum spectabilem virtute, inquit Chrys. h. 23. in posteriorem ad Cor. Epistolam, non solùm de his, quæ non habet, sed neq; de his, quæ habet, gloriari oportet.

CAPVT IV.

Iactantia damnum.

ALTERVM maximum esse iactantiæ damnum. Peccatum quippe manifestand o deletur. Virtus occultata conseruatur, & *Virtus occultata cō seruat.* crescit. S. Ber. lib. de inter. domo c. 48. „ [sicut glacies calore dissoluitur, ita virtus ore „ laudantis. Vis virtutes tuas augere? Noli „ prodere; quod manifestando potes amittere, „ tacendo custodi.] Et in libro de modo benè viuendi ad sororem c. 38. [Peccatum tacen- „ do ampliatur, manifestando decrescit, tacen- „ do crescit; Virtutes in occulto crescūt, in pu- „ blico decrescunt, & iactantia anihilantur.] S. Greg. lib. 8. moral. c. 30. homines illos iactabundos affirmat sæpè operosius, quæ egisse se referunt mentiendo aliquid adiungere. cùm verò & vera dicunt hæc dicendo aliena facere, quia quæsitis remuneratiōnibus, ab eorum intima retributione vacuantur. In eo enim, quod bona sua patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ prædentur. In 4 lib. regum c. 20. legitur obfuisse plurimum Ezechiæ regi, quòd Babylonis nuntijs ostendit omnes thesauros suos. Non fuit, quòd non monstraret eis in domo sua, & in omni potestate sua. Ita prorsus facit homo vanus, & iactabundus; At audiat vocem Dei per Prophetā ad Ezechiam, Auferentur omnia, quæ sunt in Domo tua in Babylonem non remanebit quidquam, ait Dominus [sic nimirum ait Greg. hypo- „ critę postquam magnis virtutibus excreuerūt, „ quia celari in eisdem virtutibus nolunt, bona „ sua ostendendo hostium faciunt, & proden- „ tes subitò amittunt, quidquid studentes diu- „ tiùs operantur.] Hinc per psalmistam dicitur ps. 77. Tradidit in captiuitatem virtutes eorum, & pulchritudines eorū in manus inimici. Quod etiam Ioel. c. 1. significatur; du ait; Poluit vineā meā in desertū, decorticauit ficū meā, albi facti sunt rami, eius. Vinea .n. in desertū ponitur, cū plena fructibus anima humanæ laudis cupiditate dissipatur: ficus decorticatur, quia tegmē humilitatis tollitur, & nuda expoliatur, quia proprij teguminis cortice priuatur; Albi facti sūt rami eius, quia ostēsa hominibus eius opera candescūt de sanctitate nomen sumitur, sed subducto cortice arescunt. Vnde Matth. 6. dicitur, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: & ps. 44. omnis gloria eius ab intus; & Paulus 2. Cor. 1. gloria nostra testimonium conscientiæ no- „ stræ. [Vera fortitudo, scripsit S. Prosper, „ lib. 3. de vita contemplatiua c. 20. non glo- „ riatur, nec laudibus delectatur ob pręclarè „ gesta, vel tolerata.]

DE

DE VANAGLORIA LIBER XXIII.

CAPVT I.

Gloriæ appetitus.

Gloriæ appetitus innatus.



NON abs re Io:Climacus dixit gr. 2. bona hominum opera ex inani gloria tanquam ex cloaca & cœno irrigari,& ex ostentatione circũfodi, atq; ex humanis laudibus stercorari. Insitus .n. natura est homini appetitus gloriæ; imò verò S. Io:Chrysost. h. 27. in Io: esse dixit cæteris omnibus affectibus violentiorem; & h. 43 ad populum, nullum esse in nobis appetitum tam tyrannicum, atq; dominantem vbiq; & qui etiam facilè possit sapientum oculos perstringere, nisi temperetur; vt loquitur h. 7. in Io: Excæcat enim mentis intuitum h. 43. citata, præsertim gloriæ furor. [Nam „ pecunias contemnere volenti, sat s est faci- „ le. Honorem autem à multis collatum „ despicere, multi laboris indiget, magnæ „ sapientiæ, Angelicæ cuiusdam animæ ipsum „ Cælestis testudinis uerticem tangentis.] Est enim nobile, ac generosum animal homo; Immo ad gloriam conditus. Sed cùm duplex sit gloria; Vna apud Deum, altera apud homines; Illa vera, & permanens; hæc fucata, & apparens; hanc insipiens sectatur homo, priore contempta.

CAPVT II.

Vanagloria cur dicta.

Vanagloria qualis.

AT verè inanis, & vana nominatur, quoniam vt ratiocinatur S. Chris: h. 23. in Gen. [Euanida est, & nihil habet stabile, ne- „ que firmum, sed solum est oculorum dece- „ ptio, & priùs quàm appareat, euolat.] Et ideo h. ad populu citata, persim lè esse ait per sonis in scena versantibus, quæ pulchræ sunt, & splẽdidæ sed vacuę sunt, & imitantur, non sunt. Sic .n. & inanis gloria imitatur quidem gloriam, non est tamen gloria. Et in ser. de inanis gloriæ cupiditate to. 5. meretricem adfert fucatam, atq; ad captandos iuuenum animos comparatam. [Vt mulier, inquit, „ prostituta in domus fastigio adstans, se cun- „ ctis visendam præbet; sic homines inanis glo- „ riæ cupiditate capti ad ostentationem om- „ nia moliuntur.] Addit & pueros per iocum „ creantes regem cartacea coronatum corona. [Vt pueri inquit, per lusum solent car- „ tacea alterius capiti corona imposita, coro- „ natum plerumq; vel nescium post terga irri- „ dere; sic tuarum factitant laudum præcones, „ qui sibi paleis dorso iniectis laudando illu- „ dunt.] Hinc etiam S. Ber. in tractatu de diligendo Deo; Vanagloria nuncupatur, veritatis nimirum solido carens fundamento. „ [Vera enim gloria est illa; Qui gloriatur, in „ Domino glorietur. Hoc est in veritate: quip- „ pe veritas Dominus est.] Et S. Maximus Taurinensis Episcopus h. in die cinerum „ [Inane est, & vanum, quidquid nullius pon- „ deris aut virtutis firmitate consistit; Inane „ est, quod cum sæculo prætereunte deficiens „ ad vitam non transit æternam.]

CAPVT III.

Vanagloria quid.

INANEM hanc hominum gloriam S. Aug. in lib. de beata vita, velut altissimum montem considerat, qui nauigantibus omnibus ad cælestem patriam ante ipsum portum sese ostendat, atq; ad se amœnitate sua inuitet. „ [Omnibus, inquit, qui quocunq; modo ad „ beatæ vitæ regionẽ feruntur, vnus immanis- „ simus mons ante ipsum portum constitutus „ vehementissimè formidandus, cautissimèque „ vitandus est. Nam ita fulget, ita mentiente „ illa luce vestitur, vt non solùm peruenienti- „ bus, nondumq; ingressis incolendum se offer- „ rat, & eorum voluntatibus pro ipsa beata „ terra satisfacturum polliceatur; sed plerun- „ que de ipso portu ad sese homines inuitat, „ eosq; non nunquam detinet ipsa altitudine „ delectatos; vndè cæteros despicere libeat. „ Et quem montem alium intelligimus nisi su- „ perbũ studiũ inanissimę glorię? quod ita nihil „ intus plenum, atq; solidum habet, vt inflatos „ demergat, ac sorbeat eisq; in tenebras reuo- „ lutis eripiat loculentissimam domum, quam „ penè iam viderant.]

CAPVT IV.

Vanagloria quorum.

ABIECTI animi hoc vitium esse, iudicauit S. Chrys. h. 2. in Io: Neque aliundè quam ex vili, & abiecto animo prouenire. *Vanagloria ex abiecto animo*

Ll [Neque

[Neq; enim fieri potest, vt qui gloriæ dulcedine capitur, magnum aliquid, & egregium lapiat; sed ignominia illico, ipsum notari necesse est, & animi abiecti, infamis, atq; exigui æstimari.] Quã ob causam in fœminis maximè animaduertimus dominari, quod & obseruauit idem Chrys. in sermone Quod regulares fœminæ viris cohabitent, vbi dixit; [Vanagloriosum est omne hominum genus maximè autem muliebre.] Sunt enim mulieres ad omnem vanitatem, ac leuitatem propensæ, atq; hominibus placere, & ab illis magni fieri plurimùm desiderant; sed prudentes Virgines non solùm in lampadibus; sed etiam in vase oleum habuerunt, Matt. 25. vt deficiente illo, haberẽt, vndè lumen in lampadibus sustentarent. Sic enim vt est apud S. Bernardum in ser. de virginibus. [Animæ, quæ sponsum præstolantur, præter ea, quæ proximis lucent ad gloriam Dei, alia faciunt in occulto, quæ solus pater videt, vt si fortè illa flatus laudis humanæ extinxerit, oleum occultæ conscientiæ suffragetur. Hæc est gloria filiæ regis ab intus. Hoc autem oleum fatuæ virgines non habent, quia nisi ad nitorem vanægloriæ, & fauorem hominum bona non operantur.] S. Aug. quoq; Ep. 120. ad Honoratum c. 31. & in lib. quinquaginta homiliarum h. 35. [Oleum inquit hoc loco adolatio est, & laus humana; Vendunt oleum omnes adulatores; ergo stultæ illæ dictæ sunt, quæ forinsecùs quærebãt laudem, non intus in conscientia habebant; ideò non portabant oleum secum idest laudẽ in aliena lingua, non in consciẽtia sua volebant habere.] Et S. Greg. lib. 9. registri c. 39. [Oleum in vasis cum lampadibus sumimus, quando de bonis actibus nitorem gloriæ nos laudantibus proximis non quærimus, sed hunc in conscientiæ testimonio seruamus.] Et S. Anselmus Com. 2. ad cap. 6. Ep. ad Gal. [Gloriam intus habere, & non ex aliena laude pẽdere, hoc est oleum in vasculo seruare cum virginibus illis prudentibus.] Omnino latè patet hoc vitium; vt ne is quidem, qui dixit latenter esse viuendũ; Plutarchi iudicio in libro cui hic ipse titulus est, Latere voluerit: imò ne lateret, hoc dixit; tanquam reliquis subtiliùs aliquid intelligens: & cohortando ad nominis obscuritatem, iniqua ratione gloriam captauit, nimioq; gloriæ studio repletus gloriam apud alios tanquam riuales suos traduxit, vt ea ipse absq; certamine potiri posset.

Fœminarũ maximè vitium.

CAPVT V.

Vanamgloriam Idololatriam, & Fornicationem esse.

NIHIL esse tam diabolicum, quàm ad ostentationem, & vanam hominum gloriam quidpiam facere, affirmauit S. Chrys. h. 24. in posterior. ep. ad Cor. Ego idololatriam quandam non dubitauerim appellare, de qua apud Isaiam legimus c. 2. Repleta est terra eius idolis: opus manuũ suarũ adorauerũt quod fecerũt digiti eorũ. Nã & si S. Hier. de hæresi, atq; omni dogmate veritati contrario interpretatus fuerit; verè tamen dixeris vanã hanc gloriam idolum esse manibus, ac digitis nostris fabricatum, si eam operibus, & actionibus nostris quærendam nobis proponamus.]

Solet etiam diuina scriptura idololatriam fornicationem appellare. At vanægloriæ cupidus homo fornicatur in operibus suis; dum vt loquitur Ezechiel Propheta c. 16. fiduciam habens in pulchritudine sua, hoc est in speciosis operibus suis, fornicatur in nomine suo; illorum scilicet gloriam sibi assumens, eamq; quasi adorans. Certè S. Greg. Papa in quarta parte pastor: curæ, hæc ipsa Prophetæ verba cùm attulisset, non absimilẽ fecit interpretationem. [Fiducia, inquit, suæ pulchritudinis attollitur animus, cùm de virtutum meritis læta apud se securitate gloriatur; fornicatur autem in nomine suo; quia cùm respectum mens superni rectoris deserit, laudem protinus priuatam quærit, & sibi arrogare incipit omne bonum, quod vt largitoris præconio seruiret, accepit; opinionis suæ gloriam dilatare desiderat; satagit, vt mirabilis cunctis innotescat. In suo ergo nomine fornicatur, quia regalis thori connubium deserẽs corruptori spiritui in laudis appetitu substernitur.] Et rursum lib. 7. regist. c. 126. eadem Ezechielis repetens verba; [Fiduciam ait animã in pulchritudine sua habere, est in semetipsa de actione iusta præsumere, quæ in suo nomine fornicatur, quando in hoc, quod rectè agit, non conditoris laudem dilatari appetit, sed suæ opinionis gloriam requirit.] Quo circa S. Hier. in Com. in Ezechielẽ, dum eum exponit locum, opportunè monet. [Quantò quis sublimior fuerit, debet timere ne corruat, & fornicetur in nomine suo.] Aduersariæ siquidem potestates solitos contemnunt cibos, & peregrina alimẽta desiderant; Vndè de Diabolo dicitur Abac. 1. escæ eius electæ. Non vult quemlibet decipere: Saul regem, qui à domino electus est, & Iudam Apostolum supplantare festinat; Non ergo confidamus in propria pulchritudine, nec Dei libera-

liberalitatem nostram putemus esse virtutem.

CAPVT VI.

Et Adulterium.

IMMO verò non fornicatio modò est, sed adulterium. A quo interpretatione S. Gregorij alienissimũ se gloriabatur Apostolus in secũda ep. ad Cor. c. 2. cùm dicebat; Non sumus sicut plurimi adulterantes verbũ Dei [Adulter (inquit S. Greg. lib. 16. mor. c. 25.) in car-
,, nali coitu non prolem, sed voluptatẽ quęrit;
,, & peruersus quisq; & vanægloriæ seruiens,
,, rectè adulterare verbum Dei dicitur, quia per
,, sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed
,, suam scientiã desiderat ostentare.] Et rursum lib. 22. c. 12. [Adulterare verbum Dei est,
,, aut aliter sentire de illo quam est; aut ex eo
,, non spiritales fructus, sed adulterinos fœtus
,, quærere laudis humanæ.] S. Ber. ser. 13. in cant audiens Paulum. 1. Cor. 7. dicentem; Mulierem esse gloriam viri: fidelem prorsus prædicat famulum fuisse Ioseph, qui Domini sui vxorem noluit tangere. [Fidelis,
,, inquit, re vera famulus es, si de multa glo-
,, ria Domini tui, etsi nõ exeunte ex te, tamen
,, transeunte per te, nil tuis manibus adhærere
,, contingat; Ioseph cùm domum, & omnia
,, bona Ægyptij Domini sui sibi credita sciret,
,, dominam non ignorauit exceptam, & ob
,, hoc non acquieuit contingere. Mulierem
,, nouerat gloriam esse viri, & iniquum sibi
,, iudicauit vice cõtraria inglorĩu facere eum,
,, qui se fecerat gloriosum: Aduertit homo
,, Dei sapientia prudens virum vxorem forti-
,, ter tanquam propriam zelare gloriam, si-
,, bi; ipsi retinuisse seruandam, non alij credi-
,, disse, & manum ad non concessum extende-
,, re non præsumpsit. Quid ergo? Homo ze-
,, lat gloriam suam, & Deum audet fraudare
,, de sua quasi non zelantem? sed audi, quid di-
,, cat; Gloriam, inquit, meam alteri non
,, dabo.]

CAPVT VII.

Et incestum.

ADDAM & incestum, quoniam hoc mihi videtur cogitasse Origenes h. 5. in gen. vbi loquens de incestu Lot cum duabus filiabus suis, postquam incendium illarum Ciuitatum euasisset. [Obserua, inquit, ne fortè n. 19.
,, cùm effugeris flammas sæculi, & incendia
,, carnis euaseris, non insidientur tibi duæ filiæ
,, istæ, Vanagloria, & Superbia, & inebrient
,, te.] Verè enim filiæ nostræ sunt, quia ex nobis nascuntur, & prodeunt. Confirmat S. Chrys. h. 43. operis imperfecti in Matthęum. Hæc enim sunt hominis verba. [In omni re
,, ex ipsa re nascitur, quod exterminat rem;
,, Vt puta in ligno, ex ipso ligno nascitur ver-
,, mis, qui exterminat lignum, & ex vestimen-
,, to nascitur tinea, quæ comedit vestimen-
,, tum, ex oleribus nascitur vermis, qui olera,
,, vniuersa corrumpit: sic & in spiritualibus ex
,, ipso proposito accipit inimicus, vndè nobis
,, retia texit.]

CAPVT VIII.

Et latrocinium.

EST furtum, seu latrocinium. Quam ob causam vanagloria latrunculus appellatur, qui dum operamur, velut in itinere se nobis adiungit, moxq; spoliat meritò operum nostrorum; & verò etiam Deum gloria sua, & nos insidiosè interficit. Ita locutus est S. Greg. Papa lib. 5. mor. c. 13. [Quasi latrun- *Vanagloria latrũculus.*
,, culus est appetitus laudis humanæ, qui recto
,, itinere gradientibus ex latere iungitur, vt
,, ex occultis educto gladio gradientium vita
,, trucidetur.] Ita nimirum sibi quoq; accidisse dum præclarum illud opus expositionis in Iob conscriberet; testatur in lib. 35. c. vlt.
,, [Ad me, inquit, intrinsecùs rediens, postposi-
,, tis verborum folijs, postpositis sententiarum
,, ramis, dum ipsam subtiliter radicem meæ
,, intentionis aspicio, Deo quidem me ex ea
,, placere voluisse cognosco: Sed eidem inten-
,, tioni, qua Deo placere studeo, furtim se ne-
,, scio, quo modo intentio humanæ laudis
,, interserit; quod enim iam postmodum, tar-
,, dèq; discerno, inuenio me aliter agere, quod
,, scio me aliter inchoasse. Sic. n. sæpè intentio-
,, nẽ nostrã, dũ antè Dei oculos rectè incipitur,
,, occultè sibi subiuncta, & eam velut in itinere
,, cõprehendens, intentio humanæ laudis asse-
,, quitur, sicut pro necessitate quidem cibus su-
,, mitur; sed in ipso esu, dum furtim gula subre-
,, pit edendi delectatio permiscetur. Vndè ple-
,, rũq; contingit, vt refectionem corporis, quã
,, salutis causa cepimus, causa voluptatis ex-
,, pleamus.] Fatendum est igitur quòd rectam intentionem, quæ soli Deo placere appetit, non nunquam intentio minùs recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur.

Sed quod de Vanagloria dixit hoc loco, alibi de spiritu, ac dæmone huius vitij præside affirmauit. Perinde enim est siue de hoc, siue de illa diseris [In præsenti vita loquitur
,, in h. 11. in Euang. quasi in via sumus, qua ad
,, patriam tẽdimus: maligni autem spiritus iter
,, nostrũ quasi latrunculi obsident. Deprędari
,, autem desiderat, qui thesaurum publicè por-
,, tat in via. Per id ergo, quod agimus, laudes

 exterius

exteriùs non quæramus: ſed ita ſit opus in publico, vt intentio ſit in occulto, qua ſoli Deo placere quæramus.]

Euſtochiam quoque monebat S. Hieron. ep. 22. [Onuſta incedis auro, bonis ſcilicet operibus: latro tibi vitandus eſt; hoc eſt vana & inanis apud homines gloria.] Et Theodoretus in Com. pſ. 118. perpendit illa Dauidis verba; In corde meo abſcondi eloquia tua; [Quemadmodum enim qui aurum, vel aliud quidpiam pretioſum poſſidet, non illud exponit furibus, ſed occultat, & cautè cuſtodit; ita qui virtutum diuitias habet, has in anima abſcondit, ne per inanem gloriã animarum fures eas ſurripiant.] Quò etiam ſpectat illud pſ. 58. Fortitudinem meam ad te cuſtodiam. [Sunt enim plurimi, ait S. Ber. in ſer. de virtute obedientiæ, qui fortitudinem ſuam non ad Deum, ſed ad inanem gloriam cuſtodiunt: qui confidunt in virtute ſua; qui de acceptis virtutibus, quaſi non acceperint, gloriantur.]

Vana gloria pirata.

Cæterùm S. Chryſ. h. 3. de verbis Iſaiæ, non latrunculum modo, ſed & piratam nominat, qui virtutum, ac meritorum mercibus onuſtã nauem noſtram deprædetur. [Quemadmodum, inquit, piratæ non, vbi conſpexerint naues è portu exeuntes, inuadunt; quid enim hinc fructus caperent, ſi ſcapham inanẽ demergerent? ſed vbi redierint onuſtę, plenæq; ſarcinis, tum demum omnes expediunt artes: Ita dæmon ſimul atq; videt aliquos multa collegiſſe, videlicet ieiunia, preces, eleemoſynas, caſtitatem, reliquaſq; virtutes omnes; vbi videt, nauigium noſtrum eſſe plenum pretioſis pietatis lapidibus, tunc irrumpit, vndiq; theſaurum perfodiens, vt in ipſis portus oſtijs ſcapham demergat, iamque nudos nos ad eum portum eijciat.]

CAPVT IX.

Vanægloriæ tentatio.

TRIBVS autem modis, ſeu temporibus Diabolum per vanam gloriam aggredi opera noſtra, exponit S. Greg lib. 1. mor. c. 20. in principio, medio, & vltimo. In principio, intentionem vitiando; Vnde Thre. 1. dicitur; Facti ſunt hoſtes eius in capite. In medio, quaſi in itinere aggrediendo per delectationem, & vanam lætitiam, ſicut Pſalmiſta teſtatur pſ. 141. In via hac, qua ambulabam, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi: & apud Ieremiam c. 41. Illi, qui venerãt ad offerendum Domino, interfecti ſunt, cùm ad mediũ ciuitatis veniſſent. Tandem in fine operis; quemadmodum Propheta dicebat pſ. 55. Ipſi calcaneum meum obſeruabant; quia enim in calcaneo finis eſt corporis, quid per hunc niſi terminus ſignatur actionis? Et rurſum lib. 22. c. 5. ſumpta ex arboribus ſimilitudine: [Vis, inquit, futuræ arboris priùs in ſemine eſt, deinde in ortu, ad extremũ producitur in ramis. Sic vniuſcuiuſq; virtus ſuccreſcit operantis; ſeminatur in intelligentia, oritur in operatione, conualeſcit vſq; ad profectus magni latitudinem: cùm intelligẽtia extollit, arbor putreſcit in ſemine; cùm verò poſt operationem bonam elationis peſte corrumpitur, quaſi iam orta ſiccatur; cùm autem excreſcente magnitudine fauor laudantium à ſtatu ſuo animũ operantis euertit, linguarũ ventos arbor pertulit, & tempeſtas famæ radicitus euulſit.] Ita ſanè operationum noſtrarum meritum tribus modis perit nobis; in intentione vana velut in ſemine; in operatione tanquam in ortu; atq; in hominum ſubſequente laude ceu in fructu.

Detractio vanagloriæ remedium.

Porrò aduerſus humanas haſce laudes obtrectatorum linguas velut ſaluberrimum remedium à Deo nobis permitti, affirmat idem ſanctus Doctor. [Ne enim immoderatis, inquit, laudibus erigamur, plerunq; miro rectoris noſtri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittimur; vt cùm nos vox laudantis eleuat, lingua detrahẽtis humiliet. Quia & arbor ſæpè, quæ vnius venti impulſu ita impellitur, vt penè iam erui poſſe videatur, alterius è diuerſo venientis flatu erigitur; & quæ hac ex parte inflexionem pertulit, ab alia ad ſtatum redit.] Vnde 2. Cor. 6. Per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam &c.

CAPVT X.

Vanagloria fraus & duplicitas.

SANTVS Bernardus in lib. de modo benè viuendi ad ſororem c. 6. Vanam gloriam fraudem Dei nominauit. Quod enim Deo dandum erat nobis vſurpamus, gloriam ſcilicet operum noſtrorum, cùm Apoſtolus dicat 1. Tim. 1. Soli Deo honor, & gloria. [Fraus, inquit Ber. in opere Dei timenda eſt. Fraudem autem facimus Deo, quãdo non Deum, ſed nosmetipſos de bono opere noſtro laudamus.]

Duplicitatem S. Ambr. in ep. ad Rom. dũ exponit illud c. 12. Qui tribuit in ſimplicitate, [Hic, inquit, tribuit ſimpliciter, qui non in ſimulatione hoc agit, vt laus ei ab hominibus detur; ſed à Deo per hoc ipſum meritum conſequatur] & S. Greg. lib. 1. mor. c. 11. interpretationem faciens illorum verborum; Iob vir ſimplex, & rectus. [Sunt enim nonnulli, qui in bonis, quæ faciũt, ſimplices non ſunt, dum non in illis retributionem interiùs, ſed exteriùs, fauorem quærunt.] Vnde *Iob. 1.*

benè

clesia- i. 2. benè per quendam sapientem dicitur, Veh peccatori terram ingredienti duabus vijs; Duabus quippe vijs terram peccator ingreditur, quando & Dei est, quod opere exhibet; & mundi quod per cogitationem quærit. Hinc Matt. 6. Dominus monet; Si oculus tuus (hoc est intentio tua) simplex fuerit, eris in- tio. totum corpus (idest tota operatio subsequẽs) lucidum erit. Vnde Greg. lib. 10. mor. c. 13.
„ [Si operationem, ait, nostram intentio mun-
„ da præuenerit, quamlibet hominibus ali-
„ ter videatur, interni tamen iudicis oculis mũ-
„ dum sequentis actionis corpus ostenditur.]
Et h. 7. in Ezec. [Quidquid agitur in radice
„ intentionis pensandum est, quo inerito apud
„ iudicium creatoris habeatur.] Vnde Matt. 6. Si oculus tuus simplex fuerit. Oculum enim intentionem, corpus operationem nominat. Ac rursus lib 28. mor. c. 6. Lucerna corporis tui est oculus tuus. [Quid per
„ oculum exprimitur, nisi opus præueniens
„ cordis intẽtio? Quæ priusquam se in actione
„ exerceat, hoc iam quod appetit, contempla-
„ tur; & quid appellatione corporis designa-
„ tur, nisi vnaquæq; actio, quæ intentionem
„ suam quasi intuentem oculum sequitur? lu-
„ cerna itaq; corporis est oculus, quia per bo-
„ næ intentionis radium merita illustrantur
„ actionis.] Et paucis interpositis; [Vigilãti igi-
„ tur cura per cũcta opera intẽtio nobis nostra
„ pensanda est, vt nil tẽporale in his, quæ agit,
„ appetat, totam se in soliditate æternitatis
„ figat, ne si extra fundamentũ actionis nostræ
„ fabrica ponitur, terrã dehiscente soluatur.]
n. 38. Itaq; Iob verba subijciens; Super quo bases illius solidatæ sunt? [Bases, inquit, vniuſ-
„ cuiusq; animę sunt intentiones suæ: nam si-
„ cut fabrica columnis, columnæ basibus inni-
„ tuntur; ita vita nostra in virtutibus, virtutes
„ verò in intima intentione subsistunt.] Ergò Is. 21. Si quęritis, quærite, hoc est in simplicitate cordis exponit S. Ber. in ser. 2. de altitudine, & bassitudine cordis, quærite illum: [Non aliud tanquam illum; non aliud
„ præter illum; non aliud post illum; simplex
„ natura simplicitatem cordis exquirit; Veh
„ homini ingredienti terram duabus vijs; ne-
„ mo enim potest duobus dominis seruire.] Ita in Ep. 42. ad Henricum Sennonensem Archiepiscopum, cordis hanc puritatem in eo agnoscit, vt in omnibus actibus, & dictis nihil tuum quæras: sed tantum aut Dei gloriam, aut proximorum salutem, aut vtrumque.

CAPVT XI.

Maledictio Dei.

SED qui secus agunt, Dei donis aduersus ipsum ad sui ostentationem abutuntur, & gloriam; ideoq; Deo verè dicuntur maledicere: nam cum Iob dicitur transactis in orbem diebus conuiuij filiorum eius, sanctificasse illos, & obtulisse holocausta per singulos. Dicebat enim ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus Iob. 1. suis. [Deo, inquit S. Greg. Papa lib. 1. mor.
„ c. 8. benedicere idest maledicere, est de eius
„ munere sibi gloriam præbere. Vnde rectè
„ Apostolis quoque post prædicationem Do- Joan. 13.
„ minus pedes lauit, vt videlicet apertè mon-
„ straret, quia plerumq; & in bono opere pec-
„ cati puluis contrahatur, & inde inquinentur
„ vestigia loquentium, vnde audientium cor-
„ da mundantur. Nam sæpè nonnulli, dum
„ exhortationis verba faciunt, per quam te-
„ nuiter sese intrinsecùs, quia per eos gratia
„ purgationis deriuatur, extolluntur, cùmq; ver-
„ bo aliena opera diluunt, quasi ex bono itine-
„ re puluerem malæ cogitationis duxit. Quid
„ ergo fuit post prædicationem pedes discipu-
„ lorum lauare, nisi post prædicationis glo-
„ riam cogitationum puluerem tergere, gres-
„ susq; cordis ab interna elatione mundare?]
Et c. 19. cùm rursum dixisset Iob: Ne fortè benedixerint Deo in cordibus suis. [Tibi, ait,
„ in cordibus maledicunt, cùm recta opera à
„ non rectis cogitationibus prodeunt, cùm bo-
„ na in aperto exeunt, sed in occulto noxia
„ moliuntur. Deo quippe maledicunt, cum se
„ accepisse ab illo vires intelligunt, sed tamen
„ de eius munere propriam laudem quærunt.]

CAPVT XII.

Abusio virtutis.

VIRTVTE, & sanctitate abutuntur, & quidem ad malum, & vitium, dum opera bona, & alioqui sancta ad vanam, & vitiosam traducunt laudem. [Virtus, inquit S.
„ Greg. lib. 27. mor. c. 27. dum in vsu transito-
„ riæ laudis assumitur, quia vitio militat, vir-
„ tus non est.] Quare quod dicitur in ps. 77. Conuersi sunt in arcum prauum, de hoc hominum genere vsurpare licet. [Arcus namq;
„ vt eo loco Theodoretus habet, artificiosè
„ elaboratus in scopum iacula dirigit: si verò
„ aliquam obliquitatem hauserit, sagittas ad
„ destinatum scopum mittere nequit.] Hoc & in his deprauata facit intentio. Sancta vero Ecclesia can. 3. ascendere dicitur per desertum, sicut virgula fumi. [Quia (inquit
„ S. Greg. lib. 1. mor. c. 20.) ex vitæ suæ virtu-
„ tibus in interno incensi rectitudinem, in
„ Deum proficit, nec sparsa per cogitationes
„ defluit.] Hinimirum actiones suas turpiter maculãt, neq; ad ministrandum Deo admittentur, si quidem ps. 100. Ambulans in via immaculata ad ministrandum Deo eligitur.

[Habet

[Habet autem maculam in via, vt interpretatur S. Greg. h. 22. in Euang. qui in opere bono, quod agit, terrenæ gloriæ sibi præmium proponit. Quia qui in hoc mundo recipere mercedem quærit, fœdat in conspectu Dei speciem boni operis per maculam prauæ intentionis.]

CAPVT XIII.

Iniqua negotiatio.

INIQVA prorsus de Dei donis est negotiatio; dum pro humana laude, & gloria accepta à Deo dona vendunt, quæ gratis donare oportebat. Adnotauit hoc S. Ber. ser. 60. in cant. perpendens illa verba c. 2. Vineæ florentes dederunt odorem suum. [Dederunt enim, non vendiderunt, qui nō gloriam suam, sed aliorum de sua bona opinione quæsiere salutem. Nam si quæstum estimas pietatem, ostentationis, aut mercedis, illud non est dare, sed vendere odorem.]
Cant. 1. Idem quoq; Ber. ser. 4. audiens dicentē sponsam, Osculetur me osculo oris sui; triplici proposito osculo pedum, manus, & oris; pedum per lachrymas pœnitentiæ, manuum per bonam operationem, oris per fruitionem, & gloriam; primo incipientium, secundo proficiētium, tertio perfectorum; de manus osculo ita ratiocinatur. [Qui de puluere, & sordibus pedum erigitur ad osculandam manum, idest à peccatis ad virtutum operationem ascendit, osculari debet manum Domini, non suam; Domini manū osculatur, qui eius gloriam quærit, & ei sua dona ascribit. Alioqui si in te, & non in Domino gloriaris, propriam, & nō Dñi manū oscularis.] Quod iuxta beati Iob sententiā c. 31. est iniquitas maxima & negatio in Deum. Ita pauperes diuitum manus osculantur, cùm ab eis munus accipiunt.

Est & alia in hoc minùs bona, & vtilis negotiatio; dum enim nō Dei, sed suam gloriam quærunt; nouum in vetus testamentum commutant; & vt scribit S. Ansel. in comm. 9. ad caput 4. Ep. ad Gal. [Hæredes sunt veteris testamenti, & filij Agar; qui verò propter solam cælestem remunerationem operantur hæredes sunt noui testamenti, & filij Isaac.]

CAPVT XIV.

Ingratitudo in Deum.

DVM ita agunt ingrati Deo sunt, & donis illius impedimentum ponunt, eaq; a se nescientes repellunt. Fluminum exemplo exponit hoc S. Ber. in ser. 1. de quadrag. [Nāq; fluminis aqua si stare cæperit, & ipsa putrescet, & inundatione facta perueniens reppelletur; sic gratiarum cessat decursus, vbi recursus non fuerit. Nec modò nihil augetur ingrato, sed & quod acceperat, vertitur in perniciē: fidelis autē in modico cēsetur dignus munere ampliore. Vnge, inquit, caput tuum; vt si quæ in te est gratia referatur ad ipsū, nec tuā quæras gloriā, sed ipsius.] Et in ser. cōtra ingratitudinis vitium; Misericordiā reputat ingratis, & ijs, qui collatis abutūtur, beneficia noua non conferre. [Ne contingat, vt tantò grauiùs de ingratitudine iudicētur, quantò magis accumulatis beneficijs ingrati probabuntur extitisse.]

CAPVT XV.

Opus iniquitatis.

ET omnino S. Basil. in reg. breuioribus 282. vanamgloriam à Christo voluit appellatā fuisse opus iniquitatis, hominesq; illi deditos operarios iniquitatis. Cùm enim quæsisset quinam sint illi, qui Luc. 13. dicunt; Manducauimus, & bibimus &c. Et responsum ferunt; Nescio vos; discedite a me omnes operarij iniquitatis, Respondit: [Illi, quos in persona sua describit Apostolus 1. Cor. 13. cum ait, si linguis hominum loquar, & Angelorum charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest; faciunt enim, vt videantur ab hominibus. Receperunt mercedem suam. Quidquid enim non charitatis erga Deum, sed humanę laudis causā fit, cuiuscunque generis illud sit; id non laudem pietatis meretur sed iudicium incurrit, aut studij hominibus alijs placendi, aut sibi, aut æmulationis, aut inuidentiæ, aut alterius huiusmodi criminis. Quare hoc Dominus iniquitatis opus appellat. Discedite à me operarij iniquitatis. Dei enim donis ad mercaturam voluptatum suarum abutuntur.]

CAPVT XVI.

Diaboli zizanium.

VERE' autem dixeris cum Sancto Chrysostomo inanem hanc gloriam, quam apud homines quæritamus, zizanium esse diaboli; quod inimicus homo tritico Dei, hoc est virtutis operibus superseminauit. [Vanagloria, inquit ille h. 13. operis imperfecti in Matthæum, zizanium Diaboli superseminatum, in tritico Dei, vt suffocet triticum Dei, aut si quis voluerit diaboli zizanium tollere, simul etiam eradicet triticum Dei.]

CAPVT XVII.

Gloria studium.

ile Reipublicæ.

SCRIPSIT sanè S. Aug. lib. 5. de ciuitate Dei c. 13. Gloriæ studium vtile Reipublicæ esse; nam ad multa fortiter agenda impellit pro patria, atq; alios quoq; exemplo suo sollicitat. Immo & sibi quoq; plurimùm prodest, vt apud Cassianum ratiocinatur Abbas Serapion collat. 5. c. 12. [Cenodoxia, inquit, „ vtilis interdum est; dum aut retrahit à malo, „ vt à fornicatione propter famam, aut impel- „ lit ad bonum, sicut Abbas Macharius cui- „ dam, qui hora tertia in eremo famebat, qui „ in cænobio hebdomadis integris non sentie- „ bat esuriem; causam dixit esse, quia ibi nul- „ lus esset testis ieiunij, qui suis laudibus nu- „ triret, & sustentaret.] De quo enim refert Humbertus in Ep. de tribus votis c. 38. cùm enim quidam quæreret, cur magis in congregatione, quàm in solitudine ieiunare posset, responsum est ei; Quia digitus eũ in monasterio pasceret, in solitudine nullus ieiunij testis esset. Irritamentũ omniũ, in quæ infanimus, admiratorem esse, & cõscium, scripsit Seneca Ep. 94. Ne concupiscamus efficies, si vt non ostendamus effeceris. S. Leo Papa ser. 7. de ieiunio septimi mensis; [Propter laudis hu- „ manæ inquit cupiditatem iustitiæ species „ plerunq; prætenditur, & vbi nulla est cura „ conscientiæ, amatur falsitas famæ; vt iniqui- „ tas, quę occultatione arguitur, mendacij opi- „ nione lætetur.] Et S. Chrys. h. 19. operis imperfecti; [Multam dat virtutem ad labo- „ randum concupiscentia vanægloriæ, & si „ cum indulgentia possum dicere, maiorem „ dat virtutem homini hypocritæ concupiscẽ- „ tia vanægloriæ, quam fidelibus spes regni „ cęlestis.] Atq; de eleemosyna dixit S. Greg. Naz. in oratione de funere patris; [Vbi lar- „ gitio arbitris caret, ibi quoq; largiendi lan- „ guescit alacritas.] Et omnino præclarè Tertull. in lib. de Pallio c. 4. Gloriæ hunc inanem appetitum scripsit esse velut flabellum, quo affectus omnes nostri ad operandum magnopere inflammantur. [Calor, „ inquit, est omnis affectus; verùm cùm in „ affectationem flabellatur, iam de incendio „ gloriæ ardor est.]

Vanagloria flabellum.

CAPVT XVIII.

Vanagloria virtutum perniciis.

OMNEM tamen sua natura veram virtutem destruit. Virus virtutum appellauit eam S. Ber. in vita Malachiæ, & S. Basil. in constit. monast. c. 11. [Fugiamus inanem „ gloriam dulcem spiritualium opum expo- „ liatricem, iucundum animarum nostrarum „ hostem, tineam virtutum, blandissimam bo- „ norum nostrorum deprædatricem, eãdemq; „ mellis illitu fraudis suæ veneni coloratricem, „ & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem.] Martyrium ipsum inquit S. Hieron. in caput 5. Ep. ad Gal. si ideò fiat, vt admirationi, & laudi habeamur à fratribus, frustra sanguis effusus est. Nam & Paulus 1. Cor. 13. dixit; Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, Charitatem autem non habeam; nihil mihi prodest. Et S. Aug Ep. 109. ad Monachas; [Alia quęcunq; iniquitas „ in malis operibus exercetur, vt fiant; su- „ perbia verò bonis operibus insidiatur, vt pe- „ reant.] S. Nylus lib. sepiùs citato; [Terra „ racemum curuum corrumpit, virtutem au- „ tem inanis gloria. Vt pertusa crumena au- „ rum custodire non potest, ita nec inanis glo- „ ria virtutis thesaurum. Vt ventus vestigium „ pedis delet, sic inanis gloria spiritus virtutę. „ Scopulus sub aquis latens est inanis gloria; „ huic allisus virtutis merces amisisti.] S. Chrys. h. 5. in gen. [Vana gloria, si quas habemus „ spirituales diuitias, eas euacuat, & vtilitate, „ quæ ex eis capi potest, nos destituit; & ea „ etiam auolare a nobis facit, quæ nos habe- „ re putamus; sic Pharisæus ille publicano mi- „ nor est factus.] Et h. 42. in gen. [Vt tinea, & „ vermes vestes corrumpunt, ita & inanis glo- „ ria.] Et h. 19. in Matt. [Clam ingreditur „ hæc bestia, cunctaq; benè orientia intus ma- „ xima cum quiete, & absq; vllo sensu expor- „ tat.] Et h. 29. in Io: [Vt vermis lignum, & „ rubigo ferrum consumit, ita inanis gloria „ altricem sui animam perdit.] Et h. 35. in „ prior. Ep. ad Cor. persimilem ait esse viperę, „ quæ matris vterum nascendo rumpit; [Va- „ na inquit, gloria crudelis bellua, dæmon hor- „ rendus, cõmunis totius orbis terrarum pestis, „ vipera venenata. Vt enim illa parturientis „ vterum rumpit; sic malum hoc dilaniat ob- „ noxios sibi.] Et lib. 1. de prouidentia; [Ina- „ nis gloria pestis, quæ vẽti instar ingressa the- „ sauros omnes virtutis exufflat.] Cass. quoq; in lib. de Spir. gastrim. c. 21. [Vanagloria, in- „ quit, delectabili esca permulcet ad tempus; „ post verò vacuat animam, omnique virtute „ spoliatã reddit, ac nudã: cũctis eã spirituali- „ bus fructibus sterilẽ, inaneq; dimittens: ita vt „ non solum immaniũ laborum faciat merita „ deperire; verùm etiam supplicia maiora „ conquirat.] S. Cyrillus Alex. lib. 6. in Io: c. 16. Christum Dominum obseruat solitum semper fuisse recedere post patrata miracula; vt nos doceret, ex benefactis nostris gloriam humanam quærere non debere, sed solum diuini nominis honorem meditari. Et S. Cyprianus in ser. de ieiunio, & tentationibus

nious

nibus Christi, eum admonet ad nostri instructionem secretò omnino, ac solitariù locum ad ieiunandum elegisse. Et quoniam de hac re & eleganter, & sapienter disserit, non verebor sententiam illius paulò pluribus explicatam adscribere [Locus, inquit secre-
,, tus eligitur, quia solius Dei iudicio ieiunia
,, sunt agenda, & singulariter inspectorem,
,, adiutoremq; Deum volunt hæc habere cer-
,, tamina; neque in agonibus aliquibus peri-
,, culosiùs militatur. Nulli Religionis exerci-
,, tio fraudulentiùs inanis gloria adulatur; nul-
,, li virtuti fauor ita blanditur. Ieiuniorum su-
,, doribus laus importuna se ingerit, & subti-
,, lissimis aculeis penetrans animam dum ex-
,, tollit, emollit, & pungit, cum vngit. Virtu-
,, tem in hypocrisim vertit, & simpliciter in-
,, choata peruertit. Quasi tinea, quod inte-
,, grū erat, rodit, & occupat. & sanctitatis fun-
,, damenta euellit, & dissipat. Subtilissimum
,, malum proprio laqueo hypocritam iugulat,
,, & proprijs armis sanctitatem impugnat; Ca-
,, stigatio carnis spiritum inflat, & macies cor-
,, poris extenuatum arrogantem impinguat;
,, contemptus venerationem venatur, fames,
,, & calamitas laudibus saturatur. Mens hoc
,, veneno imbuta in miserijs deliciatur, & oc-
,, cupata hac scabie in vlceribus gloriatur.
,, Religio fit superstitio, & succedit ei ambitio
,, subornata. Extincto spiritu quatriduano,
,, cadaueri solæ supersunt exuuiæ, virtutis spe-
,, cies exanimis, & simulachrum sanctitatis.
,, Tanta est hypocritarum dementia, vt fœto-
,, ribus pro odoribus vtantur, & pretiosa vilia,
,, & aspera suauia arbitrentur, & fauorum sa-
,, por omnium dulcedinum superet cōdimen-
,, ta. omnisq; delira sensualitas contrarijs de-
,, lectetur.] Hæc Cyprianus. In primo lib. Reg. 14 adiurauit populum Saul, dicens; Maledictus vir, qui comederit panem vsq; ad vesperam. quod ita interpretatur S. Greg lib. 5. in primum regum c. 4. vt intelligatur, qui de suis operibus gloriatus fuerit, vel humanas laudes quæsierit durante die vitæ suæ, & ante vesperam mortis suæ. [For-
,, tia, inquit, benè viuendo agat; sed quam-
,, diù vixerit, appetere de fortitudine lau-
,, des caueat, vt laudari post mortem æterna-
,, liter nō amittat. Qui .n. ante vesperū populū
,, manducare prohibuit, ad vesperum vtiq; es-
,, se comedendum concessit; & quia in vespe-
,, re finis diei est; In vesperum comedunt, qui
,, abstinere ante vesperum possunt: quia qui
,, laudari modò de magna actione despicit,
,, cùm ad vitæ finem ducitur, æternis dignus
,, laudibus inuenitur.] Illud verò est etiam cōsiderandum, quod in eodem loco sacra narrat Historia; Ionatham extendisse summitatem virgæ, quā habebat in manu, & intinxisse in fauum mellis, & conuertisse manum suam ad os suum & illuminatos fuisse oculos eius. Ionathas enim interpretatione Sancti Gregorij virga mel ad os trahens, significat eos, qui tam de prædicationis verbo, quàm de studio boni operis, vani fauoris gustum recipiunt. Sed ille more electorum peccat, dum sola extremitate virgæ mel leuat. Totā autem virgam. & manum melle plenam ad os conuertunt, qui omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus &c. Oculi autem Ionathæ ex mellis gustu illuminati dicuntur; quia qui vani fauoris aurā recipiut, ex eo dem ad agenda fortia roborantur. Nam & populus comedisse cum sanguine narratur, quod nihil aliud significare putauit idem S. Doctor, quàm intentionem vani fauoris à mente non remouere, sed eum toto appetitu sectari.

CAPVT XIX.

Difficilis Conflictus.

DIFFICILIS planè conflictus, quoniam importunus nimis est hostis, cuius non vnam, sed multiplicem exposuit rationem Cassianus dum de hoc vitio ageret in lib. 11. de institutis Cœnobiorum. Reliqua enim vitia manifestè, & apertè aggrediuntur, Vanagloria sub virtutum specie victorem iugulare pertentat: Deinde reliqua sunt simplicia, hoc multiplex, & varium. Nam & in habitu, & in forma, in incessu, voce, opere, vigilia, ieiunio, oratione, & alijs plurimis, vulnerare conatur; & quasi scopulus secundo nauigantibus vento naufragium, dum non cauetur, importat. Et quem diabolus in nitida veste superare non potuit, conatur in sordida: quem non potuit in honore, conatur in humilitate. Itaq; cæpæ facit per similem vanam gloriam, quæ vno detracto *Vanagloria cæpis similis.*
tegmine, alio rursum inuenitur induta. Accedit, quod omnia vitia cætera superata marcescunt, & deuicta per singulos dies infirmiora redduntur; hoc verò deuictum acriùs resurgit ad luctam, & cùm putatur extinctum, sua morte viuacius conualescit. Cætera eos tantùm impugnare solent, quos in certamine superarint; hoc verò suos victores acriùs infectatur. Cætera locorum beneficio, & tempore conquiescunt; hoc nec loco excluditur, & tempore maiora congerit fomenta vanitatis; Hæc fermè Cassianus. Sancto Leoni in ser. 4. de Quadragesima, illa maximè probata est ratio. [Quoniam
,, vicinum est rectis actionibus superbiæ malū,
,, & de proximo sēper virtutibus insidiatur ela-
,, tio; quia difficile est, vt laudabiliter viuentem
,, laus nōn capiat humana.] Et vt scripsit S. Ansel. in Commentario ad secundum caput prioris

prioris Ep. ad Thess. [Quas vires nocendi habeat bumanæ gloriæ amor, nō sentit, nisi, qui bellū ei indixerit; quia etsi cuiq; facile est laudē non cupere, dū negatur, difficile tamen est in ea non delectari, cū offertur.] Sed S. Chrys. h. 15 operis imperfecti ita rem hanc explicauit. [Omnia, inquit, mala contraria babent bona, per quæ superentur; fornicatio castitatem, superbia humilitatem, iracundia mansuetudinē, sola vanagloria nō habet, immo quātò maiora bona feceris, magis excitatur, & causa est, quia omne malū ex malo nascitur, sola bæc ex bono procedit, ideò nō extinguitur per bonum, sed magis nutritur.]

Propterea ijs, qui virtutū quærunt, diligentissimè vitāda est, vel etiā quælibet illius vmbra. S. Basilius in regul. fusiùs disputat. 20. [Ijs, qui ad omne se bumilitatis genus abiecerunt, mirabiliter fugienda est quęlibet inanis gloriæ significatio] [Nibil enim tā periculosum est, (vt scribit ad Fabiolam S. Hieronymus de 42. mansionibus 41.) quam gloriæ cupiditas, & animus conscientia virtutum tumens.] Et S. Aug. Com. in ps. 7. [Qui benè didicit, vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ vel solum, vel maximè cauendum esse perfectis.] Et lib. 1. qq. veteris, & noui testamenti q. 25. Iosephum affirmat noluisse in Ægypto sepeliri, ne adoraretur vt Deus; quippequi antea saluator Ægypti fuisset; & nos bortabatur Paulus 1. Cor. 14. Paruuli estote malitia. Nam paruulus, vt ait S. Doroth. in ser. 1. de obed. etiam si contemnatur, non irascitur, non vlciscitur iniuriam, non gloriam affectat inanem. Nobisq; omninò vitādam esse, apposito suadet exemplo in ser. 2. de cordis humilitate. [Qui .n. holosérica, inquit, & pretiosa veste indutus est, si pannosa, & immunda illi inijciatur, refugit, ne pretiosum indumentum maculetur, ita Sancti pręclaris virtutibus ornati humanam gloriam fugiunt, ne ab ea maculentur. Qui verò banc sectantur, similes sunt nudo cuipiā, qui quidquid inuenerit, accipit, vt nuditatem suam contegat.] S. Cbrys. h. 13. operis imperf. in Matth. viros virtutis studiosos eò magis cauere hoc vitium ostendit, quò magis ab illo vexantur. [Omnia, inquit, penè mala seruos diaboli vexant concupiscentia autem inanis gloriæ non solùm seruos diaboli, sed etiam seruos Dei, & viros fideles impugnat; magis autē seruos Dei, quàm seruos Diaboli.] Quodq; magis mirari possis, vel etiam cōtempta importuniùs, & grauiùs insultat; [Et sępè, inquit S. Aug. lib. 10. confess. c. 38. homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vaniùs gloriatur, sed ideò non iam de ipse gloriæ contemptu gloriatur. Non enim eam contemnit, cùm gloriatur intus.]

'osephus luit in Ægypto eliri.

C A P V T XX.

In quibus tentatio maior.

CAETERVM, vt omnibus operibus bonis insidietur vana hæc hominum gloria; sanctum tamen Cyprianum audiuimus affirmantem, ieiunio potissimum insidiari, & apud Sopbronium c. 153. qui in sæculo ante solis occasum nō sumebat cibum; quod aures illum nutrirēt, vanaq; hominum gloria, & laus non mediocriter reficerēt; monachus post factus hora nona reficiebatur. Sed S. Cbrys. h. 19. in Matth. In eleemosyna maximè, oratione, & ieiunio ait eam esse solere. Neq; nos ignoramus in hisce tribus pręsertim actionibus Matt. 6. à Christo Domino fuisse reprehēsam, nam de eleemosyna dixit; Cùm facis eleemosynam, noli tuba canere ante te; & de oratione statim subiunxit; Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ. Ac demum de ieiunio, Cùm ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritę tristes. Ex his tamen præcipuis tribus capitibus de cæteris omnibus operibus nostris iudicandum est. S. Cbrys. lib. 1. de cordis compunctione; [Vanægloriæ, inquit, & superbiæ à nobis vexilla, & in orationibus, & in ieiunijs, atq; eleemosynis præferuntur; & in cæteris omnibus rebus, gestisq; nostris aptantur, eisq; velut empta mancipia subiacemus, & ceruices nostras omnibus earum ludibrijs subiugamus. Tantus enim hominibus diuinorum præceptorum contemptus inest; vt etiam si quid facere videantur ex mandatis, nec hoc ipsum quidem Deo, qui mandauit impendant; sed deceptioni, vanæ iactantiæ, & inani gloriæ, quę gesserunt, consecrent; ita vt in vtroq; modo pari damno feriantur; & cùm facere videntur, quæ mandata suut, & cùm omninò non faciunt; sic ex omni parte hominū genus intrà suos laqueos malignus innexuit.] Verùm in h. 43. imperfecti operis, exemplo vermis, qui ex ligno nascitur, & corrumpit lignum, & similium, ex cunctis operibus nostris pullulare inanem hanc gloriam demonstrat, quæ illa, & illorum merita perdat.

Non est tamen propterea deserendum opus bonum, siue inchoatum, siue inchoandum, quod inuadat nos vana hæc gloria: sed intentio nostra in Deum est dirigenda. S. Chrys. h. 13. operis imperfecti in Mattb. [Proposuisti, inquit, facere eleemosynam, sed ascendit super cor tuum velle hominibus apparere, nunquid debes subtrahere manum tuam, ne des locum vanæ cogitationi? Absit, sed perfice opus tuum: ne dum vis cogitationi vanæ resistere, perdas opus bonum.] De Sancto Bernardo legimus, concionanti aliquando vanæ gloriæ cogitationem irrepsisse, cui ille statim respondit; [Nec propter te

Non ideo bonū opus deserendū.

incæpi, nec propter te desinam.] Vade, & tu responde similiter.

CAPVT XXI.

Vanægloriæ remedium.

QVòd si vitij huius remedium quæras, multiplex omninò reperies, nam etsi S. Chrys. in h. 15. operis imperfecti in
1 Matt. solam orationem posse scripserit huic morbo mederi; [inter homines, inquit, peccatores tẽtatio vanęgloriç nõ habet locũ, illi tentationẽ vanęgloriç patiũtur, qui tale aliquid faciũt, vnde glorietur; ergo nullũ remediũ potest esse contra vanãgloriã, nisi oratio sola; & hæc ipsa vanitatẽ generat, nisi cautè prospexeris, si fortè benè oraueris.] Alijs tamẽ in locis alia admittit; imò suppeditat nobis adiumenta. Nã in ser. de inanis gloriæ cupiditate, to. 5. consideranda duo proponit.

2 Alterum; quòd si conspicuus fueris, & omnibus notus, erratorum tuorum criminatores plurimos es habiturus: si incognitus securus peccando futurus es.

3 Alterum; quod qui glorię libidine trahitur, fluctuanti cuipiam & tempestate disiecto similis est; Siquidẽ tremebũdus semper, & pauidus infinitis dominis ducturus sit morem; at qui hac fuerit tyrannide liber, & portum tenentibus, & puriori fruentibus libertate non alienus.

Tertium remedium addit in h. 28. in Io:
4 [Inanem gloriam vincemus, si gloriam gloriæ comparabimus. sicut enim terrenas diuitias contemnimus, cùm alias speramus diuitias, ita & huius vitæ gloriam, cum longe maiorem, & veram gloriam coniectabimur, contemnemus.]

5 Quartum est in h. 72. in Matt. Turpe nãq; est in cæteris omnibus rebus præclarissimos quosq; & maximè pręstantes imitari viros, atq; illorum sectari iudicium; in hac verò vniuersa re ex imperitæ multitudinis, ac vulgi sententia pendere. Luctatores namq; non ab olera, & pisces vendentibus propriæ dexteritatis mercantur encomia; sed huius luctationis principi, & magistro, cuius iudicium quærunt, placere student: ita quoque qui cæstibus certare discit, (cæteris contemptis) huius certaminis tantummodo professores spectat; & qui eloquentiæ studio excellere desiderat, præcipuos, quos nouerit, Oratores totis viribus imitari conatur; in hac verò re aliter faciendum esse temerè ducitur? In eandem sententiam loquitur S. Augustinus in lib. 83. quæstionum q. 36. Ad vitandum studium placendi hominibus, doceatur, quàm sit pudendum placere velle eis, quos nolis imitari. Aut enim boni non sunt, & nihil magnum est a malis laudari. Aut boni sunt; at hi virtute boni sunt; nec virtus appetit, quod est in aliorum hominum potestate. Et S. Greg. h. 9. in Ezech. [Stultum valde est, si illis placere quærimus, quos non placere Deo scimus. Debent enim haberi in metu, & reuerentia iudicia iustorum: quia membra Omnipotentis Dei sunt; & hoc ipsi in terra repręhendunt, quod dominus relarguit è Cęlo. Nam peruersorum derogatio vitę nostrę approbatio est: quia iam ostenditur, nos aliquid iustitiæ habere; si illis displicere incipimus, qui non placent Deo.] His quatuor optimis adiumentis, si addatur oratio primo loco proposita iam habebis quinq;

Sextum erit, si cogites Dei esse, atq; a Deo non tuum, si quid habes boni, quod laude, & 6
gloria sit dignum. S. Aug. in lib. de correptione & gratia c. 12. cum incidisset in illa Pauli verba 1. Cor. 1. Vt non glorietur omnis caro coram ipso; [Non enim ait, glorientur iniusti, quia non habent vnde, nec iusti, quia ex ipso habent vnde, nec habent gloriam suam nisi ipsum.] Idcircò S. Bernardus in tractatu de diligendo Deo; duplicem affirmat in nobis requiri scientiam; qua & dignitatem nostram cognoscamus, vel aliud quodcunq; bonum, quod sit in nobis, & non a nobis tamen habere intelligamus; cui duplex opponitur ignorantia. Ignorare scilicet bona, quę habeas; & quòd a te non habeas, sed a Deo. Super hanc vtramq; ignorantiam execranda illa pręsumptio est, qua de bonis non tuis audeas tuam quęrere gloriam, & alterius rapere honorem. Prior ignorantia gloriam non habet; posterior habet quidem, sed non apud Deum. Sed tertium hoc malum vsurpat, & contra Deum. Per illam Deus nescitur, per istam, & contemnitur. per illam pecoribus, per istam & dęmonibus sociamur; est enim superbia & delictum maximum vti datis tãquam innatis, & in acceptis beneficijs gloriam vsurpare benefici.

Septimum dabit cognitio sui, & propriç in- 7
firmitatis attenta consideratio. S. Greg. Papa in 4. parte pastor: curę, Ezechielem Prophetam obseruauit, quoties ad cotemplanda cęlestia ducebatur, prius filium hominis fuisse vocatum; Ne de his, quę videret eleuaretur. [Quare cum virtutum, inquit, copia nobis blanditur ad infirmitatem suam mentis oculus redeat, seq; deorsum salubriter premat, quia & plerumq; Deus rectorum mentes quamuis ex magna parte præficit, imperfectas tamen ex parua aliqua parte relinquit: ne te de magnis erigant, dum adhuc contra minima innitentes, laborant; sed quia extrema non valent vincere, de præcipuis actibus non audent superbire.] Et S. Ber. ser. 6. in

Ezechiel filius hominis

6. in ps. 90. dum illa interpretatur verba, A sagitta volante per diem, vanamq; gloriam intelligit. [Timeat, inquit, sagittam: leuiter volat, leuiter penetrat: sed dico tibi non leue infligit vulnus; citò interficit. Sagitta hæc vanagloria est. Non est vndè hæc impugnet remissos; qui feruentiores esse videntur, ipsi paueant, ipsi sibi caueant in hac parte. Sumant scutum inexpugnabile veritatis. Quid enim aliud tam contrarium vanitati? Semetipsam nouerit anima, de se teneat veritatem. Difficile poterit homo verbis laudantium abduci altum sapere, si se intus ad lucem veritatis discutiat.]

Vanaglo-a.

8 Octauùm fuerit memoria peccatorum nostrorum. De qua ita loquitur S. Bern. In modo benè viuendi ad sororem c. 55. [Semper necesse est, vt cùm bona agimus, mala quæ fecimus, in memoriam reducamus, vt dum culpam cognoscimus, nunquam de bono opere incauti lætemur.] Et S. Greg. Papa in lib. 22. moral. magnopere considerat illa Iob verba Si aspexi solem, cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè. [Sol enim in fulgore, inquit ille c. 4. est bonum opus in manifestatione.] Et c. 5. [Luna incedens clarè est laudabilis fama, quæ opus bonum sequitur. Vt enim Luna lumen accipit à Sole, ita fama à bono opere. Sed aliqui cùm bona aliqua faciũt, iniquitatũ suarũ protinus obliuiscũtur. At nõ absolutus est debitor, qui multa reddit, sed qui omnia; nec accipit brauiũ, qui magnã partẽ currit, si iuxta metas deficit: nec itinerãtibus sat est magnã viæ partem fecisse. Debemus inspicere, quę bona non fecimus, nõ quę fecisse gaudemus. Sed hoc habet humana infirmitas proprium, vt plus ei intueri libeat, quod sibi in se placet, quàm quod sibi in se displicet. Sicut ęgrotus stratum quęrit, in quo molliter iaceat. Paulus & se cõprehẽdisse non arbitrabatur; & preterita mala ad memoriã, qui dicebat; qui reuocabat prius fui blasphemus; & persecutus sum Ecclesiam Dei &c.]

Iob 31.

9 Nonum esse poterit crebrò considerare, quàm inanis sit, & citò transeat hęc apud homines gloria / Qua de re satis in superioribus dictum est. Et meritò S. Greg. lib. 8. mor. c. 26. ad vanę glorię sectatores refert illa Iob verba c. 8. Sicut tela aranearum fiducia eius. [Quia omne, quod ad obtinendam gloriã exudant, vetus vitę mortalis dissipat. Fila araneę per ordinem ducunt, & illi sub discretione opera disponũt. Tela studiosè texitur, sed subito vẽti flatu dissipatur, quia quidquid cum labore fit, aura humani fauoris tollit.]

Iob

10 Decimum spectare damnum, quod affert. Nam & tollit omne meritum nostrorum operum, & Dei visione priuat. Ita S. Greg lib. 16. mor. c. 15. interpretatur illa Iob verba: Si me vertam ad dexteram, non videbo illum. [In dexteram enim vertitur, qui de virtutibus eleuatur: Sed Deum videre non valet, qui priuata lętitia de bonis actibus gaudet: quia in eo cordis oculum tumor elationis premit.] Et, lib. 22. c. 5. exemplo vtitur arboris, cuius persępè fructus tribus modis siccantur, & pereunt, vt c. 9. superiùs positum est. In 4. libro regum c. 6. Cùm filij prophetarum cęderent ligna ad extruendam sibi habitationem, ferrum ex manubrio in aquam cecidit; quod idem Greg. c. 3 eiusdem libri pulchrè ad rem nostrã interpretatus est. [Dum enim vanagloria in opera nostra irrepit, ferrum ex manubrio cadit, quia meritum operationum nostrarum perdimus: Sed statim clamauit is, qui ferrum amiserat. Heu, heu Domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam. Habent enim hoc electi proprium, vt si quando eis furtiua vanæ gloriæ culpa subrepit, ad cor velociter redeant; & quidquid in se ante districti iudicis oculos damnabile inueniunt, lachrymis insequantur.]

Iob 23.

S. Ber. ser. 14. in ps. 90. Qui habitat; cùm vanam gloriam dixisset esse, velut Basiliscum, qui solo visu hominem inficere, & interficere perhibetur, verbis Christi confirmat Matt. 6. Videte ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. [Ac si dicat, cauete oculos basilisci: Sed cui nocere dicitur basiliscus? Ei, qui non viderit Basiliscum. Alioquin si prior eum videas, iam non tibi nocet, magis moritur ipse. Non videntes necat inanis gloria cęcos, & negligẽtes, qui se ei ostentant, qui se exponunt, & non potiùs ipsi inspiciunt; non vident, quàm sit friuola, quam sit caduca, quàm vana, quàm inutilis.]

Vanagloria basiliscus.

Postremo S. Augustinus in libro quinquaginta homiliarum h. 2. ad extremum Christi iudicium nos prouocat proponens illa verba psalmi 49. Arguam te, & statuam te contra faciem tuam; [Modo, inquit, omnes peccata sua post dorsum proijciũt; si verò aliquid boni fecerint, ãte se ponũt, & indè assiduè gloriantur. Et dũ bona, quæ per illos Deus fecit, sibi assignãt, per vanitatẽ perdũt, quod acquirere videtur. Ac sic ãte tribunal Christi perditis bonis, quæ ante se habebãt, peccata, quæ post deorsum proiecerant, ante faciem eorum reuocantur: & Sine vllo termino sustinebunt supplicium, qui sibi dum viuerent, noluerunt prouidere remedium.] Et S Ber. in ser. de verbis Apostoli, qui gloriatur in Domino glorietur. [Si aut meo ipsius essem iudicandus examine, aut ante vestrum tribunal me oporteret stare; iure meo testimonio aut vestris laudibus gloriarer: at cũ nec meo nec vestro, sed Dei iudicio sim pręsẽtãdus; quã tæ insaniæ est, aut in meo, aut in vestro testimonio gloriari?] Verum de his satis. Nam sequẽs liber totam hanc cõsideratione absoluet. 11

DE OPERVM INTENTIONE LIBER XXIV.

CAPVT I.

Quatuor in operibus spectanda.



Rcò de operibus nostris dicturus, Paulum monentem sequar, qui in Ep. ad Rom. c. 12. ita operandum tradidit, vt bona semper & coram Deo, & corā hominibus prouideamus. Prouidentes, inquit, bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Quod exemplo quoque suo confirmat in 2. Cor. c. 8. Prouidemus bona, non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus: vt scilicet nō solùm Deo, sed omnibus quoque hominibus probentur opera nostra, & conuersatio nostra. Quare & in priore ad eosdem fideles Ep. c. 10. hortabatur illos, vt sine offensione essent Iudęis, Gentibus, & Ecclesię Dei, sicut & ego, inquit, per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. Sunt enim nonulli, qui mala occultè, & bona publicè agunt, prouidentes bona coram hominibus, non coram Deo, qui occulta quoque intuetur. Hos S. Greg. Papa in 3. parte pastor. curæ admon. 36. Sepulchra vocat dealbata, quæ foris videntur speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum. Quibus meritò dici potest illud Matt. 23 Pharisæe cœce, munda priùs, quod intus est calicis, & paropsidis. Alij bona, quæ faciunt, abscondunt, & occultè faciunt; coram hominibus verò liberiùs viuunt, temerè vsurpantes illud Pauli 1. Cor. 4. Mihi pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die; & 2. Cor. 1. gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ: & ad Galatas primo; Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Immo & illud Christi Domini Matt. 6. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Hi sanè prouident bona coram Deo, sed non coram hominibus. Verùm quod spectat ad hanc Domini sententiam, addenda sunt ea, quæ sequuntur verba, Vt videamini ab eis. Et omnino hunc locum tractant S. Greg. loco citato, & S. Aug. in ps. 65. & ser. 2. de verbis Domini, & tr. 8. in Ep. Io. Bona enim, & coram hominibus facienda sunt, vt videantur ab eis, sed ad gloriam Dei; sicut Matt. 5. dicitur; Luceat lux vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Nam & Paulus ad Phil. 4. modestiam volens monere, eam omnibus hominibus notam esse voluit; Modestia vestra nota sit omnibus hominibus; quod S. Aug. quoque obseruauit in Ep. 159. ad Marcellinū cōtra Donatistas: & rursum, non sunt facienda coram hominibus, vt videātur ad gloriam nostram. Alioquin mercedem non habebimus apud Patrem nostrum, qui in cœlis est.
„ [Ea, inquit Greg. quæ agimus, & occultan-
„ da sunt, ne ipsi laudemur, & tamen osten-
„ denda sunt, vt laudem cælestis Patris au-
„ geamus.]

Coram Deo igitur duo prorsus prouidenda erunt. Primum intentio recta, & pura, quæ illum solùm respiciat, in ijs omnibus, quæ agimus. Deinde innocens vita; & conscientia munda. Coram hominibus item duo; bona apud illos fama, & bona exteriorędificatio, bonumq; in omnibus rebus exemplum.

CAPVT II.

Actiones ex fine iudicantur.

ATQVE a primo ordientes, illud principio accipiamus, quod omnes, tum Sancti Patres, ac Theologi, tum etiam philosophi docuerunt, qui morum præcepta tradiderunt; Actionum nostrarum bonitatem moralem ex fine præsertim deriuari. Cum enim sint actiones liberæ (de his quippe est sermo) ex fine, ad quem referuntur, maximè iudicantur. Finis namq; optimum quidpiam est, quod ijs omnibus, quæ ad ipsum ordinantur, bonitatem possit tribuere. Verùm vt duplex finis esse potest; ita & duplex est bonitas. Altera moralis, quæ bonum honestum, & rectæ solùm rationis spectat, quam philosophorum quoque actiones habuerunt. Altera supernaturalis, & Christianorum propria, qui in Deum ex charitate actiones referunt suas, atq; hæ solæ meritò capaces sunt, atq; fœlicitatis æternæ, vt in libro de fide c. 22. pluribus dictum est.

Bonitas operū vnde *Bonitas duplex.*

CAPVT III.

Actiones ad Deum referendas esse.

CÆTERVM eorum opera, qui Christi fide subnixi, ad æternam beatitudinem aspirare possunt, & debent; ad meliorem omnino finem, hoc est ad Deum ipsum referri oportet, vt ad eam aliquando, ipso benè iuuante peruenire possint. Non inquam gloriam nostram, aliudue commodum temporale sectari, sed Dei gloriam, & honorem: vt ipse post laborum nostrorum merces magna sit, hoc sanè multis modis persuadere nobis conati sunt veteres Patres.

ex nauigantis. Primùm exemplo nauigantium: quippe & nos per hoc mare magnum, & spatiosum huius mundi ad cœlestem portum, velut patriam nauigamus. Ita S. Basilius in principium prouerbiorum ratiocinatur. [Mos est naucleris in Cœlum aspicere interdiu solem, noctu astrum aliquod semper apparens; ita rectam in pelago viam tenent. Tu quoque oculos ad Cælum attollens, iuxta illud; Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in Cælis; iustitię solē respice, ac velut astra splēdentia, Dei mādata obserua.] Et S. Aug. in ps. 31. [Fac hominē optimè gubernare nauim, & perdidisse, quò tendit. Quid valet, quia antennā optimè tenet, optimè mouet, dat prorā fluctibus, cauet, ne latera infligantur, tantis est viribus, vt detorqueat nauim, quò velit, & dicatur ei, vsque quò is? & dicat, Nescio. Nōne ille quātò est in naui gubernāda agilior, & efficacior, tātò periculosiùs eā sic gubernat, vt ad naufragium properando perducat? Talis est, qui optimè currit præter viam. Melius erat, vt pigriùs, & imbecilliùs tamen viam ambularet, quàm præter viam fortiter curreret.]

ex artium Idea. Secundo artium, & artificum, qui ad imaginem, & ideam animo conceptam omnem suam; dum operantur, actionem moderantur. S. Basilius in regulis fusius disput. 5. [Nullam artem perdiscere poteris, si ea identidem relicta, modò ad hanc, modò ad illam transeas. sed sectari oportet, quæ ad illius finē accommodata officia sunt. Et faber ferrarius, si aliquod opus faciēdū acceperit, assiduè formā, & magnitudinē illius animo versat, & ad eius voluntatē, qui condixit, opus dirigit; alioquin aut aliud quidpiā omnino, aut longè dissimile efficiet, ab eo, quod facere instituerat. Sic Christianus quoq; si actiones suas omnes ad Dei voluntatem direxerit &c.] Ita Propheta Dauid ps. 15 Prouidebam Dominum in conspectu meo semper. Et Paulus 1. Cor. 10. siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis omnia ad Dei gloriam facite. Sanctus Iob c. 7. aliquando dixit, Elegit suspendium anima mea, & mortē ossa mea. Quæ verba S. Hier. in Commentarium ad cap. 3. lamentationum Ieremiæ prophetæ sapienter ad rem præsentem accōmodate interpretatur. [Quid per animam, inquit, nisi mentis intentio; quid per ossa, nisi carnis fortitudo designatur? Omne autem. Quod suspenditur, procul dubio ab imis eleuatur. Anima ergò suspendium elegit, vt ossa moriantur: quia dum mentis intentio ad alta se subleuat, omnem in se fortitudinem vitæ exterioris necat. Sancti enim viri certissimè sciunt, quia habere in hac vita requiem nequaquam possunt, & idcirco suspendium eligunt, quia desideria terrena deserentes ad alta animum tollunt. Suspensi autem mortem suis ossibus inferunt, qui amore supernæ patrię in virtutum studijs accincti, hoc quo fortes priùs in mundo fuerant, vinculo humilitatis insequuntur.] Hęc ille. Nos paucis dicemus; elegit intentio mea suspendi à rebus omnibus creatis, & quouis humano respectu, & Deū solū spectare, & ossa mea, hoc est quidquid humanū, & terrenum sperare poteram in me mortuum est.

3. ex athletis. Tertio argumento ex athletis sumpto, alijsue quibuslibet, qui publicè quidpiam multis; spectantibus faciunt. [Neque enim ait S. Basilius eodem loco, quisquam est, qui vbi verè præstantiorem aliquem adesse sibi persuaserit, eo spreto se ad minus præstantem conuertat. Quin contra potiùs, si aliquando inciderit, vt quæ facit ea clarioris illius opinione, ac iudicio approbentur, ab altero autem illo repræhendenda videantur; haud dubiè ille spreta inferiori vituperatione, clarioris illius approbationem antiquiorem habebit. Si ergo Deum adesse nobis persuaserimus, hominum existimationem contemnemus. Sicut & ille loquebatur ps. 118. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.] S. Io: quoque Chrys. h. 72. in Matth. eodem vtitur argumento. [Si luctas, inquit, exercitatorias disceres, ad quosnā spectares, aut quibus te in palestra ostenderes? Olerane, ac pisces vendentibus, an huius luctationis princip1, ac magistro? Si cætibus certare disceres, nonne similiter professorem eius certaminis, ac magistrum spectares? Si eloquentiæ artibus præstare velles, nonne si à præcipuis oratoribus laudareris, multitudinis verba contemneres? Quomodo igitur, turpe non est, in ceteris quidem artificijs, ac certaminibus ad magistrum te duntaxat respicere; hoc verò in re contrarium penitus facere?] Quare hortatur item h. 31. in gen. vt studeamus facere, non ad gratiam hominum; sed vt laudet nos oculus ille, qui numquam dormitat. Et h. 12. in priorem Ep. ad Cor. magnopere dolet; [Hoc omnia peruertit, hoc vniuersum orbem terrę perturbabit, quo-

uit, quoniam hominum respectu omnia facimus, & in bonis operibus nulla nobis cura est, vt laudatorē Deum habeamus, sed laudē nobis à conseruis nostris requirimus. In sceleribus rursum Deo contempto homines formidamus.]

4. ex seruis

Quarto argumentantur ex seruis, ex quibus duplex planè ducitur argumentum; Alterum quòd serui laboribus suis omnibus, ac sudoribus solam Domini sui gratiam quærunt; hâc si cōsequantur, cōtēti prorsus sunt. S. Chr. h 2. in Io: [Nonne hoc ridiculū, inquit, & absurdum, cùm quidquid seruus operatur, ad gloriam & amorem sui Domini conciliādam faciat; Eoq; vidente, & approbante seruitium suum, contentus sit, neque aliorum laudibus moueatur. Nos cùm tantum, tamq; summum Dominum habeamus, alios, quinos, & opera nostra videant, & probent, disquirere, maximè cùm nihil nobis vtilitatis adferre, sed tātùm inspicere possint, quæ facimus?] Quid verò si addatur illud, quod habet S. Greg. h. 9. in Ezech. hanc enim eandem rem tractans; [Stultum, inquit, valdè est, si illis placere quærimus, quos non placere Deo scimus.]

Alterum argumentum est, quòd illi Dominis suis debent, quidquid agunt; nosq; contra iustitiam peccamus, si ad alium finem, quàm ad Deum opera nostra referamus: Dei namq; serui sumus, & quia ab eo creati, & quia redempti. Ita S Chrys. h. 2. in Ep. ad Philemonem; [Omnia, quæ agimus nos, velut debitum Deo tenemur exoluere. Nam si cùm seruos pecunia emimus, semper illos viuere nobis volumus, & iuris nostri esse, quæ habuerint, omnia: quantò magis is, qui nos ex nihilo condidit, & postmodum proprio redemit sanguine?] Hoc nimirum eodem argumento vsum fuisse dixerim Paulum in priore ad Cor. Ep c 6. cùm dixit; An nescitis, quoniā membra vestra templum sunt Spiritus Sācti, qui in vobis est, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Sic inquam videtur ratiocinari. Dei estis serui magno empti pretio. In cunctis igitur operibus, quæ per membra vestra facitis, illius solius gloriā quæratis. Hoc nimirū erat consilium Dauidis, cùm dixit in ps: 142. Expandi manus meas ad te. Nam, vt interpretatur S. Greg. in ps 7. pœnitentialem, manus opera nostra significant, & ma ius ad Deum expandit, qui dum operatur, non hominum laudem, sed Dei gloriam spectat.

5. ex Aspide surda

Quinto ex Aspide surda, quam omninò is mitatur, qui terrenum finem operando meditatur. Ad hunc modum monet nos S. Ber. in ser. 13. in psalmum. Qui habitat. [Aspis enim vnam aurem terræ infigit, alteram caudę immissione obturat, ne audiat. Sic isti non solùm terræ infigunt caput, sed etiam cauda obturant auditum. Cauda est finis intentionis humanæ, qua finem aliquem meditatur, & infigit animo, quod desiderat adipisci]

6. ex funambulis

Sexto ex funambularijs Cassianus collat. 23. Abbatis Theonæ c. 9. qui fixos semper oculos habent in fune, super quē ambulant. [Sancti, inquit, fixā in Deo semper habēt mētem, funambularijs similes, qui salutem suam in angustissimo funiculi tramite collocantes; atrocissimam mortem se incursuros non ambigunt, si ab eo declinauerint.]

7. ex circulo.

Septimo ex circuli centro, in quod lineæ omnes ab ambitu terminantur: Sic enim omnes cogitationes, & intentiones nostræ terminari in solum Deum debent. [Sicut fixo centro, (ratiocinatur idem Cassian. collat. 24. Abbatis Abbrahæ c. 6.) ducitur circulus, & centri immobilitas est totius ambitus regula: sic sola Dei Charitas actionum omnium nostrarum regula sit. In centro quiescit omnis omnium linearum ductus; & nos in Deo solo quiescere oportet, nil aliud quærere, nil desiderare.] S. Aug. lib. 4. de gen. ad literam c. 17. vult nos imitari Dei requiem, qua post mundi molitionem, dicitur die septima quieuisse. (Gen. 1.) [Nos quoq; inquit, hanc Dei requiem imitari, & ei similes esse debemus: vt sicut ipse requieuit ab omnibus operibus suis, quia non ei opera sua, sed ipse sibi bonum est, quo beatus est; ita & nos ab omnibus operibus non tantùm nostris, sed etiam ipsius, non nisi in illo requieturos nos esse speremus, idque desideremus post bona opera nostra.]

8. ex operum merito.

Octauo ex eo plurimùm argumentantur, & vrgent nos, quòd si alium præter Deum spectemus finem, nullum est nostrorum operum, ac laborum meritum, perit omnis sudor, nobis, nihilque inde pro æterna beatitudine sperare licet. Hoc nō semel docuit nos Christus Matt. 5. Ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrē vestrū, qui in Cęlis est. Et iterum de ieiunantibus hypocritis; Receperunt mercedem suam. S. Ambr. lib. 1. off. c. 30. [Affectus tuus nomen imponit operi tuo quomodo enim à te proficiscitur, sic æstimatur.] Et lib. de Elia & ieiunio. [Quæ ad ostentationem fiunt, in futurum non extendunt fructum suum; sed præsentium mercede consumuntur.] Et S. Aug. Ep. 99. ad Euodium. [Bona quæuis opera, quando non referuntur ad finem rectæ, veręq; pietatis, sed ad fastū inanem humanę laudis, & gloriæ; etiam ipsa inanescunt quodammodo, steriliaq; redduntur.] Intentio enim est velut operum nostrorum facies, in qua nisi Deus splendeat, à Deo prorsus non agnoscuntur:

Intentio facies principis.

ſcuntur : quodq; in monetis eſt facies princi-
pis, boc in operibus eſt intentio. [Ideò ex mē-
,, tisintentione, ait S. Ber. ſer. 40. n cant. recti-
,, tudo operis, ſicut ex facie pulchritudo corpo-
,, ris æſtimatur.] Et quod Paulus ſcribit in po-
ſteriore ad Cor. Ep. c. t. Vt ex multarum
perſonis facierum per multos gratiæ agan-
tur; ita expoſuit S. Anſel. vt perſonæ ſint ſan-
cti apud Deum honorabiles, & acceptabi-
les. [Qui ſunt multarum facierum, quia in
,, interiori homine habet vnusquiſq; ſuam fa-
,, ciem, per quam à Deo cognoſcitur, ideſt in-
,, tentionem benè agendi.] Et confirmat illud
Sancti Gregorij Papæ libro 10. moral. c. 11.
,, [Interna facies mens eſt, in qua nimirū reco-
,, gnoſcimur, vt ab autore noſtro diligamur.]
,, [Nulla autē eſt, inquit idem lib. 4. in 1 reg. c. 4.
,, lux operis, quam non præcedit rectitudo in-
,, tentionis.] Et in pſalmum ſeptimum pœni-
tentialem. [In eo opus bonum Deo acce-
,, ptum efficitur, ſi ex virtute operis non ſerui,
,, ſed Domini nomen glorificatur.] Hinc eſt,
quòd Gen. 4. Reſpexiſſe priùs dicitur Deus
ad Abel, quam ad munera eius, quia vt lo-
quitur idem S. Greg. libro 22. mor: c. 8. [Ex
,, dantis corde id, quod datur, accipitur. Id-
,, circo non Abel ex munere, ſed ex Abel mu
,, nera, placuerunt.] Et S. Chryſ. h. 18. in
Gen. de bis ſacrificijs Cain, & Abel lo-
quens, [Dominus inquit noſter varietatem
,, perſonarum ignorat; ſed a voluntate exami-
,, nans, mentem, & intentionem coronat.]
Et h. 27. [Bonus Dominus non conſueuit at-
,, tendere ad ea, quæ à nobis fiunt; ſed ad in-
,, ternam mentem, a qua, vt hæc faciamus, im-
,, pellimur; & ad hanc ſpectans, vel approbat
,, ea, quæ a nobis fiunt, vel auerſatur.] Et h.
72. ad populum [Nulla erit nobis vtilitas,
,, ſiue ieiunemus, ſiue oremus, ſiue miſericordiā
,, præſtemus, ſiue quidlibet aliud faciamus, ni-
,, ſi propter illum ſolum fiat, qui nouit abſcon-
,, dita, & in mentis noſtræ profundo repoſita.]
,, [Mens enim, hoc eſt intentio, inquit idem h.
,, 5. in Epiſt. ad Rom. reproba cùm ſemel fa-
,, cta fuerit, neceſſariò fit, vt omnia diſtrahan-
,, tur, & ſubuertantur; nimirum auriga iam cor-
ntio
,, rupto.] Propterea S. Aug. tract. 9. in Io: in-
nu-
tentionem voluit eſſe veſtem nuptialem, ſi-
is.
ne qua nullus ad celeſtes admittitur nuptias.
,, [Qui non quęrit, inquit, gloriam Chriſti, ſed
,, ſuam, non habet veſtem nuptialem, & pro-
,, ijcitur ex nuptijs.] [Neque enim vt habet S.
,, Chryſ. h. 16. in Epiſtolam ad Rom. operum
,, ſolum probationem quęrit Deus, ſed & vo-
,, luntatis nobilitatem, & probā, gratamq; mē-
,, tem.] Quæ ſi deſit nobis, non ſolùm nulla
nobis repoſita eſt merces, ſed & ſupplicium,
vt idem ſcribit in h. 2. in Epiſtolā ad Philip.
Præſtatq; vt ad Vitalianum filiorum nomine
ſcribit S. Greg: Nazian. Deo cum exiguo mu
nere victimam cordis offerre, quàm cum im-
puro, ac ſordido animo Sacrificijs omnibus eū
honorare. Chriſtus Matt. 6 de largitione
eleemoſynę præcipiens dixit, Neſciat ſini-
ſtra tua, quid faciat dextera tua: quod S. Aug.
ſer. 59. de tempore, & Euſeb. Emiſſ. h. in feria
6. poſt cineres, ita accipi voluerunt; Vt dex-
tera ſit amor Dei, ſiniſtra vanitas mundi, &
laudis, & quod facit amor Dei, hoc eſt opera
noſtra bona, non corrumpat vanitas mundi,
& humanę laudis. Et vniuersè opera bona,
vel mala ex intentione noſtra iudicari, co-
pioſè tractat Theodoretus in illa Oſee Pro-
phetæ verba, Dixit Dominus, voca nomen
eius Iezrael.

Immo veritatem hanc Ethnici quoq; phi-
loſophi cognouerunt. Inter quos Plato in
Alcibiade ſecundo ſcriptum reliquit, Graue
eſſet, ſi Deus ad donaria, & ſacrificia noſtra
reſpiceret potiùs, quam ad animum vtrum iu-
ſtus, ſanctuſq; ſit. Origenes autem h. 7. in
Exodum accommodatè ſatis obſeruat illud,
quod de manna legimus. [Pro Sabbato enim
,, tantùm permittebantur filij Iſrael recondere
,, manna; alijs autem diebus ſeruatum corru-
,, ptum eſt, & ebullierunt vermes. Et tu ſi
,, propter pręſentem vitam operaris, & the-
,, ſaurizas, continuò vermes ebulliunt; ſi pro-
,, pter vitam æternam, quam ſignificat Sabba-
,, tum conſeruatur.] Obſeruat etiam Philo Iu-
dęus q. 77. in Gen Eſcas, quas morituro pa-
tri duo pararunt filij Gen. 27. [Etenim Iacob
,, feciſſe dicitur eſcas, ſicut amabat pater;
,, Eſau autem feciſſe tantùm eſcas, & ob-
,, tuliſſe patri & ſiletur, quod placerent: quia
,, ſimilia ſtudioſis agere praui machinantur; ſed
,, odio digna ſunt, dum non puro conſilio ob-
,, ſecundant.] Et in libro de Cherubin & flam-
meo gladio, adferens illud Deut. c. 16. Iuſtè
perſequeris, quod iuſtum eſt; quaſi etiam, ad-
dit, iniuſtè proferatur ſententia ſi bonus ani-
mus non adſit iudici. [Ideò de muliere adul-
,, terij ſuſpecta ſtatuet, inquit, ſacerdos mulie-
,, rem contra Dominum, & reteget caput eius,
,, ideſt animam, opuſue noſtrum ſtatuet coram
,, Domino reuelato capite, hoc eſt intentione,
,, vt in conſpectu acerrimi iudicis incorrupti
,, examinetur.] Et S. Chryſ. h. 9. operis imper-
fecti; [Eſt interdum, inquit, facere bonum,
,, & non cogitare, qui nō propter Deū faciunt
,, bonū, & tale bonū nō remunerat Deus, quia
,, non remuneratur a Deo bonum, quod fit, ſed
,, quod benè fit. Qui autē propter Deū facit bo-
,, nū, ſine dubio cogitat bonum.] Et Theodor.
q. 16. in Deut. illa ipſa tractans verba. [Iuſtè
,, inquit perſequeris, quod iuſtum, eſt hoc eſt
,, iuxta viri iuſti intentionem non ob vanam
,, gloriam neq; propter humanum aliquod e-
,, molumentum ſed ipſius boni gratia] Ac de-
mum S. Greg. lib. 9. mor. c. 13 [Iniuſtè quod
iuſtum

,, iustum est exequitur, qui ad defensionem iu-
,, stitię non virtutis æmulatione, sed amore
,, prę mij temporalis excitatur, qui ipsam, quã
,, prętendit, iustitiam venundare non veretur.
,, iustè ergo iustum exequi, est in assertione iu-
,, stitię eandem ipsam iustitiam quęrere.]

CAPVT IV.

Idem rursum ostenditur.

HOc Origeni h. 11. in Exodum eleuatio si-
Ex. 17. gnificauit manuum Moysi, dum pugnaret
Israel contra Amalec. [Hoc enim, inquit, est
,, opera, & actus eleuare ad Deum, & non ha-
,, bere actus deorsum deiectos, & humi iacen-
,, tes, sed ad Deum, erectos. Dum scilicet in
,, pręsenti vita contra Diabolum, & hostes no-
,, stros pugnamus.] Hoc S. Gregorio Nysseno
,, h. 14. in cant. habere manus tornatiles, quẽ-
Cant. 5. ,, admodum de sponsa dicitur. [Laus enim ma-
,, nus est, vt sit capiti similis puritate. Fit au-
,, tem pura, cùm tornando totum illud abra-
,, ditur, quod elegantię impedimento est,
,, studium placendi hominibus, ambitio, auari-
,, tia, & similia cętera. Hoc est etiam habere
,, ventrem eburneum, propter cordis purita-
,, tem; distinctum saphiris, quorum color est
,, cęruleus: quia cor nostrum sursum cœlestia,
,, & Deum debet respicere] S. item Greg. Pa-
pa lib. 1. registri c. 24. Deum scribit propte-
rea voluisse in veteris sacerdotis superhume-
Ex. 28. rali hyacinthum poni. [Sacerdotis, ait, su-
,, perhumerale ex auro, hyacintho, purpura,
,, coccoq; bis tincto fieri præcipitur, vt quanta
,, sacerdos virtute clarescere debeat, demon-
,, straretur. Aurum enim intellectum sapien-
,, tiæ significat, cui hyacinthus aerei coloris
,, adiungitur, vt per omne, quod intelligit, non
,, ad fauores infimos, sed ad amorem cœlestiũ
,, surgat: ne dum in suis incautus laudibus ca-
,, pitur, ipso etiam veritatis intellectu vacue-
,, tur. Purpura quoq; permiscetur, vt sacer-
,, dotale cor suggestiones vitiorum reprimat,
,, eisq; veluti regia potestate contradicat. Coc-
,, cus deniq; bis tinctus adiungitur, vt ante
,, interni iudicis oculos omnia virtutum opera
,, ex charitate decorentur, & cuncta, quæ co-
,, ram hominibus rutilant, hæc in conspectu
,, occulti arbitri flamma intimi amoris accen-
,, dat.] Addit Eusebius Emissenus h. in feria
tertia post secundam dominicam quadrag.
Ideò in vestibus quoque iussisse Deum filijs
Israel, vt in angulis palliorum facerent fim-
brias, & in eis ponerent vittas hyacinthinas.
,, [Fimbriæ namq; sunt legis mandata, & vittæ
,, hyacinthinę cogitationes sanctæ, quæ ab o-
,, mni vanitate oculos auuertant, & totã mẽ-
,, tem ad cœlestia dirigant.] Et h. in feria sex-
ta post cineres. [Qui ideò facit, vt videatur
,, ab hominibus, non iustitiæ mercedem quærit,
,, sed hominum laudem, & vanamgloriam, po-
,, puliq; fauorem. Ideò non habet mercedem
,, apud Deum, quoniam vanam mercedem
,, laudis suscipit apud homines.]

Hinc est, quod idem illi patres constanter
affirmant, Nos cùm propter alium finem
quam propter Deum, operamur, rem valdè
pretiosam vili pretio dare. Aut inquam ęter-
num præmium, & cælestem gloriam, quam
ijsdem illis actionibus comparare nobis pote-
ramus, pro temporali, ac momentaneo lau-
dis humanæ, aut alterius leuissimæ rei: Aut
magnos corporis labores, & cruciatus pro
leuissima, & inani apud homines gloriola.

Priorem sententiam apud S. Gregorium
Papam reperies in 3. parte pastor. curæ ad-
mon. 36. vbi sic loquitur. [Cùm pro recto
,, opere laus transitoria quæritur, ęterna retri-
,, butione res digna vili pretio venundatur.] Et
lib. 8 mor c. 25 [Qui pro virtute, quam agit,
,, humanos fauores desiderat, rem magni me-
,, riti vili prętio venalem portat. Vnde enim
,, Cæli regnum mereri potuit, inde nummum
,, transitorij sermonis quærit] Quocirca hos
addit persimiles esse fœcundis, sed neglectis
vitibus, quæ per vbertatem fructum profe-
runt, sed nequaquam, per studium à terra su-
bleuantur, quodq; pingues palmites generãt,
errantes bestiæ conculcant. Hypocritarum
enim opera dum clara monstrantur, quasi
pinguia prodeunt; sed dum humanas laudes
appetunt, quasi in terra deseruntur. Quæ
huius mundi bestiæ, maligni spiritus, come-
dũt, quia ad vsum perditionis inflectunt. Vn-
de Os. 8. Culmus stans non est in eo, germen
non faciet farinam: quòd & si fecerit, alieni
comedent eam.

Posteriorem autem, apud eundem h. 21. in
Ezech. cùm ait, [De prædicationis labore
,, laudem transitoriam quærere, quid est aliud,
,, quàm rem magnam vili pretio venundare?]
Et Emissenus h in Dominica 11. post pent.
loquens de Pharisæo iactante sese in tem-
plo, Ieiuno bis in Sabbato &c. [Stultus, in-
,, quit, qui pro tanto, taliq; seruitio nihil nisi
,, vanamgloriam pro mercede recipit.] Et S.
Ioannes Damascenus in historia Barlaam c.
12. [Qui religiosa exercitia humanæ laudis
,, causa faciunt, duplici detrimento afficiuntur,
,, dum corpus conficiunt, nec tamen merce-
,, dem vllam ferunt,] S. Gregorius Papa lib. 8.
mor. c. 26. hosce homines Simoni compa-
rat Cyrenæo. [Qui propter externam, in-
,, quit hominum laudem laborant, similes sunt
,, Simoni Cyrenęo, quem angariauerunt Iudæi Matt. 27
,, vt tolleret Crucem post Iesum. Quod enim
,, per angariam agimus, non hoc ex studio a-
,, moris operamur. Crucem ergò Iesu in anga-
,, ria portare, est afflictionem pro alia, quam
necesse

„ necesse est intentione tolerare. Vnde & Si-
„ mon Crucem portat, sed non moritur, quia
„ omnis hypocrita corpus quidem per absti-
„ nentiam afficit, sed tamè per amorem gloriæ
„ mūdo viuit.] Idem habet S. Ansel. in Com. to.
in cap. 5. Epistolæ ad Gal. [Qui, inquit, cor-
„ pus macerat, & honoribus anhelat, carnem
„ cruci intulit, sed mundo per concupiscen-
„ tiam viuit.]

Illud verò magnopere intelligendum est; Nos si ad alium finem, quam ad Deum, actiones nostras referamus, minùs omninò fideles illi seruos esse, qui non illi tribuamus, quod debemus. S. Greg. in tertia parte pastor. curæ admon. 25. propositis Salomonis verbis Prou. 16. Abominatio Domini est omnis arrogans, rationem illorum ita exponit. [Quia
„ dum in verbo Dei (loquitur de prædicatori-
„ bus) laudem, & gloriam propriam quærit,
„ ius dantis inuadit, eumq; laudi suæ postpo-
„ nere nequaquam metuit, a quo hoc ipsum,
„ quod laudatur, accepit.] Itaque subiungit illud Prou. 5. iisdem prædicatoribus dictum. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide; exteriùs scilicet alijs vim prædicationis infunde. Et quia plerumq; inanis gloriæ appetitus subrepit; rectè subiungitur; Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui: hoc est sic prædicationi exteriùs seruias, quatenus per elationem te immundis spiritibus non coniungas, nec in diuini verbi ministerio hostes tuos ad te participes admittas. Aquas ergò & in plateis diuidimus, & tamen soli possidemus, quādo & exteriùs latè prædicationem fundimus, & tamen per eam humanas laudes assequi minimè ambimus.

Hoc spectat illud Matt. 24. Fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Fidelis enim Deo esse debet, prudens hominibus, vt interpretatus est S. Chrys. h. 51. operis imperfecti, Fidelis Deo, illius gloriam modis omnibus procurando, illamq; solam spectando: Prudens hominibus, debitam singulis, & conuenientem nauando operam. Fideles prorsus fuerunt Gedeonis milites Iud. 7. Cùm strenuè, ac fortiter pugnantes clamauerunt; Domino, & Gedeoni; Gladius Domini, & Gedeonis: non sibi, sed Deo, & Gedeoni victoriæ gloriam attribuendo. Fidelis Dauidi Ioab, 2. reg. c. 12. qui cùm pugnaret contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnaret eam, misit nuntios ad Dauid dicens. Dimicaui aduersus Rabbath, & capienda est vrbs aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside ciuitatem, & cape eam, ne cùm a me vastata fuerit, nomini meo adscribatur victoria. Fidelis Moyses, qui in deserto rogabat Deum, ne rebellem populum puniret, Ex. 32. non de se, sed de diuino honore sollicitus, aiebat enim; Domine, consule nomini tuo: Ne quæso dicant Ægyptij, callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra. Fidelis Dauid, qui cùm persequeretur illum Saul, orabat Deum ps. 68. Non erubescant in me, qui expectant te Domine virtutum, perinde ac si diceret, Non curo me ipsum, sed de tua gloria sum sollicitus; Ne fortè dicant, En quomodo tractat eos, qui seruiunt illi; atq; in eum sperant.

Meritò de illo dicitur Eccles. 47. Quasi adeps separatus a carne, sic Dauid a filijs Israel. Etenim hostia pacifica ita diuidebatur, vt pars eius Sacerdoti cederet, pars offerenti daretur, adeps totus Domino adoleretur. Sanè operum nostrorum adeps est intentio; quare illa ita tripartitò diuidenda sunt, vt labor omnis noster in proximorum vtilitatem, ac bonum cedat, meritum sit nostrum, & intentio tota solius Dei spectet gloriam; quasi adeps separatus a carne, req; omni terrena, & humana. Fidelis Iob, qui de se ipso dicebat c. 31. Si vidi solem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè: bonum videlicet opus meum, cùm ab hominibus miris laudibus probaretur. Et rursùm, Si osculatus sum manum meam ore meo, hoc est si laudem, & gloriam operum manuum mearum mihi ipsi vsurpaui, & non magis ad autorem Deum retuli. Sic enim S. Greg. exposuit libro 22. cap. 4. & 5. tametsi non ignorem literalem sensum esse de idololatria, in qua Idoli manum osculabantur. Fidelis deniq; Ioseph Gen. 39. Qui Domini sui vxorem sollicitatus tangere recusauit, quod multis persequitur S. Ber. in ser. 13. in can. cuius verba recitata sunt in superiori libro, De vanagloria c. 6. Fidelitatem hanc optimorum seruorum iure optimo miramur, & extollimus. Nam & multò ante admirabatur Iob c. 38. cùm dicebat Deo; Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, Adsumus? Quod præclarè de prædicatoribus interpretatur S. Greg. lib. 30. c. 2. [Vadunt. n. fulgura, cùm præ-
„ dicatores miraculis corruscant. Reuerten-
„ tia verò dicunt, Adsumus; cùm non sibi, sed
„ Dei viribus tribuunt, quidquid se fortiter e-
„ gisse cognoscunt.] Et adfert fidelem Petrum Act. 3. qui cùm paralyticum sanasset, & turbam cerneret admirantem; Deo, non sibi gloriam tribuens, dixit; Viri Israelitæ, quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute, aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus patrū nostrorū glorificauit filium suum Iesum. Et quis vnquā parieti credat, si dicat, se parturire radium, quem per fenestrā suscepit? Non est laus calami, aut penicilli scriptura laudabilis, aut pictura, neq; linguę, laborúue gloria sermo bo-

nus, aut elegans. Is. c. 10. numquid gloriabitur securis contra eum, a quo trahitur? Si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtiq; lignum est. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Alioquin gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Quia ps. 52. Qui hominibus placet, confusi sunt; quoniam Deus spreuit eos. [Talentum creditum repe-
,, tendum est cum vsura, ait S. Ber. Vnde ergò
,, gloriaris?]

Sampsonis exemplum proponit nobis S. Ambr. in Ep. 70. ad Vigilium, Deus enim gratiarum actionem a nobis requirit, & gloriam. Ideò cùm Sampson victoriam de Phili-
Iudic. 15. stæis reportatam sibi tribueret, dicens; In maxilla asini deleui mille viros; Deus immisit illi tantam sitim, vt Deum cogeretur inuocare.

CAPVT V.

Actio bona, & intentio bona.

DVo igitur omninò adesse oportet, actionem bonam, & intentionem rectam, & puram. Magni interest loquitur S. Aug. conc. 12. in ps. 118. dum interpretatur illud, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.
,, [Magni inquam interest, cùm aliquid boni
,, facimus, cuius rei contemplatione faciamus:
,, Officium quippe nostrum non initio, sed fine
,, pensandum est, vt scilicet non tantùm si bo-
,, num est, quod facimus, sed præcipuè, si bo-
,, num est, propter quod facimus, cogitemus.
,, Hos oculos, quibus contemplamur, quare fa-
,, ciamus, quod facimus, auerti poscit prophe-
,, ta, ne videant vanitatem. In qua vanitate
,, præcipuum locum obtinet amor laudis hu-
,, manæ, & quæ seq.] Et S. Bern. in tract. de præcepto, & dispensat. bonum opus docet, esse veluti corpus, veluti os, veluti monetam, qua emendum est Cœlum, & intentionem bonam, veluti animam, veluti medullam, veluti monetę valorem. [Vt interior, inquit, ocu-
,, lus verè simplex sit, duo illi arbitror esse ne-
,, cessaria, charitatem in intentione, & in ele-
,, ctione veritatem: nam si bonum eligat, sed
,, verum non eligat habet quidem Zelum Dei,
,, sed non secundum scientiam.] Abstinentis exemplum proponit Orig. lib. 8. in Epist. ad Rom. in c. 10. [Abstinens .o. dici potest, sed
,, non secundùm scientiam, qui propterea ieiu-
,, nat, vt hominibus placeat. Sic neq; oculum
,, duo è regione mala constituunt, cæcitas, qua
,, fit, vt veritatem non agnoscat, & peruersitas,
,, qua fit, vt diligat iniquitatem.] Ita ex vtraq; parte pulchra est animæ facies. Nam cùm sponsus Cant. 1 dixisset sponsæ, Pulchræ sunt genæ tuæ; S. Ber. ser. 40. opus, & intentionem genas interpretatus est. [Intentio,
,, inquit, est animę facies: sed sponsus laudans
,, pulchritudinem Sponsę non dixit, Pulchra est
,, facies tua, sed Pulchrę sunt genę tuę. Quia in
,, intentione, quę est facies animę, duo sunt ne-
,, cessaria; Res, & Causa; id quod intendis, &
,, propter quid: & ex his duobus animę vel de-
,, cor, vel deformitas iudicatur. Si alterum de-
,, fuit, habet vnam genam formosam, alteram
,, deformem. Si vtrumq; adsit, illi meritò dici-
,, tur, Pulchrę sunt geną tuę sicut turturis.] In tractatu tamen de gratia, & libero arbitrio, tria omnino commemorat; Rectitudinem intentionis, puritatem affectionis, recordationem bonæ operationis. Sed puritatem affectionis opinor antea cum intentionis rectitudine fuisse comprahensam. Hoc demum est verum Sacrificium Deo offerendum, vt placuit S. Augustino lib. 10. de ciuit. Dei c. 6. opus scilicet bonum relatum ad Deum. Quocirca quod in veteri tęplo legimus duo fuisse altaria, vnū foris ad animaliū sacrificia, alterum intus, in quo offerebatur thimiama: ita idem Aug. interpretatus est in ser. 255. de tempore, vt in nobis quoque esse debeant, bonum opus exterius, & interior cogitatio sancta, & intentio pura diuinæ gloriæ.

Et omninò quantam vim habeat intentio nostra declarauit Tertull. in lib. de corona militis c. 10. vt sibi quoque licere dixerit animalia mactare, aut aliquid simile agere, alia tamen, quàm idololatrandi intentione. [Sub-
,, stantiæ enim mundę sunt, vt Dei res, & hac
,, sua conditione communes vsui, sed ipsius vsus
,, administratio interest. Nam & ego mihi
,, gallinaceum mactio, non minùs quam Æscu-
,, lapio Socrates; etsi me odor alicuius loci of-
,, fenderit, Arabię aliquid incendo: sed non eo-
,, dem ritu, nec eodē habitu, nec eodem appar-
,, ratu, quo agitur apud Idola.] Et rursus in lib. de Idololat. c. 16. [Si propter sacrificiū voca-
,, tus assistā, ero particeps Idololatrię: si me alia
,, causa coniungit sacrificanti, ero tantum spe-
,, ctator sacrificij.] Et S. quoq; Aug. in Ep. 48. ad Vincentium, bonos, & malos verè ostendit eadem facere, & pati posse, sed propter diuersas causas, eorumq; opera fine separari. Nam & ccciderunt Iudęi Paulum Apostolum, & Græci pro Paulo Apostolo Sosthenem Iudæum. Similitudo facti quasi vtrosq; coniungit, & tamen eos causæ dissimilitudo disiungit.

S. Ambr. lib. 1. de Abel & Cain c. 1 Euam obseruat duos peperisse filios; Caio, qui ac- Gen. 4.
quisitionē significat, quòd omnia sibi acquireret; & Abel, qui omnia Deo tribuebat. Sicq; animam nostram duas producere sectas, seu duo hominum genera significari, quorum vnum sibi totum tribuit, suamq; in actionibus omnibus gloriam quærit; alterum omnia in Deum

in Deũ refert, solamq; illius gloriam spectat. Et Rebecca duos filios, quasi duas gentes in vtero pugnantes sensit, pro gloria scilicet aut sui, aut Dei.

Sed si omnia quæcumq; habemus, à Deo habemus, omnia in illum per puram intentionem referre debemus. Cant. 2. dicebat sponsa; Reuertere: similis esto dilecte mi, capreę, hinnuloq; ceruorũ super montes Bethel. Bethel est domus Dei, & mõtes domus Dei sũt Angelorũ chori, super quos omnes quærẽdus est Deus. Vnde etiã Anna in p. lib. reg. c. 2. Exaltatũ est, inquiebat, cornu meum in Deo meo. [In cornu .n. (interpretatur S. Greg. lib. „ 2. in primum reg. c. 1.) electæ mentis intentio „ designatur, quæ mirabiliter extollitur, cùm „ ad Deum peruenit, qui supra vniuersa consi„ stit. Qui enim transeuntia bona diligit, hu„ ius profectò intentio depressa non exaltata „ est; quia in imo figitur, vbi per desiderium „ locatur.] Sed Ecclesiastis 2. oculi sapien„ tis in capite eius esse dicuntur, hoc est in Deo, vel in Christo, vt vult S. Hier. in extrema expositione Epistolæ ad Galatas: quia omnis „ viri caput Christus, 1. Cor. 11. [Omnis ergo, „ inquit, sensus, mens, cogitatio, sermo, con„ silium, si sapientes fuerimus, in Christo sint.] Et Dauid ps. 24. Oculi mei semper ad Dominum, hoc est intentio mea, quippe vt naturalis vita in vnione consistit animæ cum corpore, & operationibus, quæ ab illa prodeunt; ita & diuina, & supernaturalis in vnione animæ cum Deo, & actionibus inde procedentibus. Hoc veteribus significatum in circumcisione fuisse putauit S. Hier. vel quisquis fuit author Epistolę de vera circumcisione ad Therasiam, quæ inter Hieronymi opera legitur. [Circumcisionem enim Deus in „ occulto, ac secreto membro instituit, ne iu„ stitiam nostram faciamus coram homini„ bus, sed corã eo solo, cui nihil est occultum.] Neque sine causa statuisse Deum harmum dextrum hirci offerri, sensit Theodoretus q. 61. in Exodum; sed innuisse virtutem actiuam tanquam dextram, & optimam Deo esse offerendam. Et S. Greg. Papa libro 4. registri c. 81. Sinistrum quoque à nobis postulat. Terrena enim opera quoque ad Deum referre, docet esse sinistra manu, perinde ac dextera vti. [In libris, inquit, regum (lapsus „ memoria videtur Greg. nam hoc in libro „ Iudicum legitur c. 3.) quidam describitur, qui „ vtraq; manu pro dextera vtebatur. Et Ana„ stasius dum terrena opera ad Cœlestem vtili„ tatem pertrahit, in vsum dextrę sinistra vertit „ vt cœlestis intentio opus suum dextra pera„ gat, & cura temporalium, dum ad iustitiæ „ vtilitatem ducitur, ad fortitudinem dextræ „ sinistra permutetur.]

Sed heu, quam pauci sunt, qui hoc faciant? Quã pauci, qui omnia intẽtione pura propter Deũ operetur? Quã pauci, qui cum boni operis tritico vanę intentionis paleã nõ admiscẽt? Luc. 22. expetiuit Satanas, vt cribraret vos sicut triticum. Vt scilicet cadat triticum meriti ex bona intentione vestrorum operum, & vobis palea tantùm vanitatis temporalis, atq; humanæ laudis remaneat. Vnde Iob. c. 21. Erunt sicut paleæ a vento, quæ statim vel minimo vento eleuantur, & abripiuntur: & sic perit meritum actionum nostrarum.

Propterea idem ipse Iob c. 9. verebatur omnia opera sua, ne scilicet a districto iudice examinata inuenirentur palea, non triticum. Deus enim, vt loquitur Paulus ad Hebræos 4. discretor est cogitationum, & intentionum cordis, compagum quoque, ac medullarum. Compages namq; interpretatione Sancti Gregorij h. 21. in Ezech. sunt cogitationes, quæ opera operibus, velut ossibus ossa, coniungunt. Ossium autem medulla est operum inteutio, quam diabolus, velut aquila grandis magnarum alarum, quam Ezechiel c. 17. vidit, deuorare satagit, vt absq; medulla meriti ossa inueniantur nostra. Quare & Dauid dolens dicebat ps. 101. ossa mea sicut cremium aruerunt.

S. Greg. Nyssenus in Ep. ad Harmonium, de perfectione Christiana, Vt opera nostra sint perfecta, vult nos imitari Deum. Imitamur autem, si ab omni vitiositate, & malitia, quo ad fieri possit, alienę sint actiones nostrę, nosq; ab omnibus inquinationibus, tum opere, & sermone, tum mente, & intentione, vacui simus. Et rursum De perfecti hominis forma ad Olympium monachum scribẽs; *Perfectionis ratio.* „ [Tria, inquit, sunt, quæ Christiani vitam „ declarant, Actio, Sermo, Cogitatio. Opus „ enim est, vt omnia nostra ad diuinam regu„ lam dirigantur. Nam vt quidquid ex fide „ non est, Paulus peccatum dicit, ita nos affir„ mare possumus, quæcumq; non respiciunt „ Christum, illa omnia ad id omnino spectare, „ quod Christo contrarium est.] Vir igitur Christianus illud semper vsurpare debet; Deus meus & omnia; quidquid extra Deum est, nihil ad me. Tu es Domine spes mea. „ [Hæc vna, inquit S. Ber. in ser. 9. in ps. „ Qui habitat, mihi omnium promissionũ cau„ sa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prę„ tendat alius meritum, sustinere se iactat pon„ dus diei, & æstus, ieiunare bis in Sabbato di„ cat, postremò non esse sicut cæteros glorie„ tur mihi adhærere; Deo bonum est, ponere „ in Deo spem meam.]

Quod in prima Petri Epistola c. 3. nos legimus, In fide omnes vnanimes; alij legunt, In fine omnes vnanimes: quoniam in bonis operibus eundem omnes finem solius diuinæ gloriæ habere debemus. Ita interpretatione San-

ne Sancti Gregorij lib. 1. in primũ regum c. 1. de primis Christianis legimus Act. 4. Credentium erat cor vnum, Quia per intentionem rationis solum conditorem aspexerant. Et anima vna, Quia per affectionem amoris solam eius faciem videre desiderabant. In Hæbraico alphabeto litera Thau est vltima, & ideò finem significat; sicut & apud Grecos ω, quemadmodum in Apoc c. 1. dicitur. Ego sum α & ω, principium, & finis. Vndè Ezec. 9. viro, qui attramentum scriptoris habebat in lumbis suis, dixit Dominus; Transi per mediam Ciuitatem, & signa Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Et quotquot signati fuerunt, non sunt percussi. Eandéq; visionem vidit Ioānes Apoc. 7. audiuit n. Angelum clamētem; Nolite nocere terrę, & mari, neq; arboribus, quoad vsq; signemus seruos Dei nostri in frōtibus eorum. Habere autem iustos signum Thau in frōtibus suis, quid est nisi eos in cunctis actionibus suis habere intentionem, & finem Deū, hocq; signo vniuersa eorum opera esse signata? Et S. Augustinus in ps. 54. cùm psalmum inscriptum legeret; In finem; [Intentio, inquit, dirigatur in finem, dirigatur in Christum.] Et statim exponit, quomodo Christus dicatur finis noster. Quoniam inquam, quidquid agimus, ad illum referimus. Dicitur namq; finis, qui consumit, & finis, qui perficit. Aliter enim dicitur finitus cibus, qui manducabatur, & aliter finita vestis, quæ texebatur. Cibus vt iam non sit vestis, vt perfecta sit. Finis ergò noster perfectio nostra esse debet, & perfectio nostra Christus est. Et iterum in psalmum 65. exponens illa verba, Psallite nomini eius, date gloriam laudi eius. [Finem, inquit, attende, in finē canta, quo fine facias, vide. Psallite, non nomini vestro, sed nomini Domini Dei vestri. Date gloriam laudi eius totam intentionem nostram in laudem Dei mittit; nihil nobis relinquit, vndè laudemur.] Et Conc. 12. in ps. 118. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem, idest ne hanc attendam, ne propter hanc faciam, cùm boni aliquid facio. [Non sit finis nostri boni operis in laudibus hominum, sed ipsas laudes hominum corrigamus, & ad Dei laudes omnia referamus, a quo nobis datur, quidquid fine laudantis errore laudatur.] Statuā, quam vidit Nabuchodonosor Dan. 12. caput habebat aureum; sed quia pedes erant ex terra fictiles, in pedibus percussa comminuta est. Sic opera nostra sæpè videntur esse præclara, & velut aurea: at si terrea sit intentio, resq; caducas spectet, perit omnis laborum nostrorum fructus. Nauim gubernator gubernat ex puppi: & nos si sapienter actiones nostras gubernare, atq; ad salutis æternæ portum perducere volumus, gubernemus eas ex fine, velut puppi, ad Deum illas omnes ordinando. S. Greg. Papa in primo lib. in primũ regum c. 1. Samuelem considerans ab Anna in Domum Domini in Silo fuisse adductum in vitulis tribus, & tribus modijs farinæ, & amphora vini; Vitulum prædicationis, aut alterius operis laborem, farinam doctrinam huic muneri, seu prudentiam, & peritiam necessariam, & amphoram vini rectam intentionem interpretatur. [Virtus enim bonæ intentionis est Charitas Dei, quæ in electorum cordibus diffunditur per donum Spiritus Sancti. In Amphora ergò vini Samuel oblatus ostenditur, quia electus quisq; cùm ad prædicationis ministerium præparatur, ipsius prædicationis bonum proponit: non pro vana huius sęculi ambitione, sed pro sola Charitate impendere.] Hoc nimirum pretioso vino non calescunt illi, de quibus Iob c. 38. dicebat; De cuius vtero egressa est glacies. [Quasi enim de Dei vtero glacies egreditur, inquit Greg. libro 29. c. 15. quando hi, qui iam intus incaluerunt, & virtutum dono frigescunt, & inde exteriorem gloriam torpentes appetunt, vndè ad interna diligentiùs ardentiùs flagrare debuerunt.] De quibus Osee propheta c. 7. interpretatione Gregorij eiusdē lib. 32. c. 7. dixit, Factus est Ephrain panis subcinericius, qui non reuersatur. [Ex natura quippe benè condita, est nobis intentio, quę surgat in Deum: Sed ex conuersatione nequiter assueta inest voluptas, quę prę sens premat in sęculum. Panis autem subcinericius ex ea parte est mundior, quam inferiùs occultat; atq; ex ea parte sordidior, qua desuper cinerem portat. Reuersari autem renuit, cùm mens amore curarum sęcularium pressa, molem superpositi cineris abijcere negligit: dumq; assurgere in intentionem bonam non appetit, quasi mundiorem faciem subter premit.] Ac demum c. 10. proferens verba Ecclesiastici c. 29. Transi hospes, et orna mensam; huiusmodi homines ostendit apud Deum hospites esse, non eiues. [Quia si ad altare Dei quis positus, per bona opera gloriam propriam quęrit, & de ostentatione sanctitatis eius laus altaris extenditur, & ipse tamen apud Deum in numero ciuium non habetur. Alijs eius opinio proficit, & tamen à Deo extraneus ipse pertransit.]

Thau litera.

DE

DE BONO SCIENTIARVM VSV.

LIBER XXV.

CAPVT I.

Scientia inflat.



PLVRIMAM esse scientiarum, aut magis scientium hominum vanitatem, superbiam atq; iactantiam, manifestum est. Scientia namq; inflat, vt scribit Paulus in priore ad Corinth. Epist. c. 8. & vt habet S. Aug. in 2. libro de doctrina Christiana c. 13: sępè ceruicem erigit nisi Dominico reprimatur iugo. Et in ser. 53. de verbis Domini, & tract. 27. In Ioannem ita interpretatur; vt si sola sit, inflet: quòd si adsit quoque charitas, hęc ita ędificet, vt eam non permittat inflare. Et Sancti Ambrosius, & Anselmus in Comment. illius loci; Cùm Charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertit. Per se enim inutilis est scientia, quando sola sine Charitate est: sed per Charitatem vtilis, quando ei Charitas adiuncta est. Temperatur enim à Charitate, vt non inebriet scientem, & non se extollat. Sicut enim vinum nō temperatum ex mistione aquę mentem alienat; sic & superbum facit scientia, nisi charitate fuerit temperata. Et rursùm S. Ambrosius in caput 14. [Scientia charitate „ Subnixa non inflatur, sed est mansueta, pro„ficiens omnibus ad vtilitatem.] Angelum ob superbiam perijsse, hominem ob scientiæ appetitionem ratiocinatur S. Ber. in ser. 4. De Ascensione Domini. Sic enim habet; „ [Angelus præcipitatus ascendens montem „ superbię; Homo montem scientiæ; Eritis, in„quit, sicut Dij scientes bonum, & malum. Ni„hil inueniunt tam vile, vndè non velint mon„tem eleuare scientiæ, nec laborem reputat, „ tantùm vt possit aliquibus doctior reputari. „ Sic ędificant Babel, sic putant ad Dei se per„uenturos similitudinē, sic cōcupiscūt, quod nō „ expedit, quod expedit omittentes. Potestatis „ ambitio Angelum fęlicitate priuauit Angeli„ca; scientię appetitus Hominem immortalita„tis gloria spoliauit.] Sed verè S. Aug. in prologo ad quartum librum de Trinitate, optimam omnium scientiam esse dixit cognitionem sui ipsius. [Scientiam, inquit, ter„restrium, cęlestiumq; rerum magni æstimare „ solet genus humanum: sed meliores profectò „ sunt, qui huic scientiæ præponunt nosse se„metipsos.] Ita enim hunc tumorem facilè sedare possemus. Addit aliud S Gregorius Papa lib. 30. moralium c. 18. Vt scientiam nostram non esse nostram, sed Dei cogitemus. Omnes, ait, qui fide pleni de Deo aliquid „ sonare nitimur, organa veritatis sumus, & in „ eiusdem veritatis potestate est, vtrum per me „ sonet alteri, an per alterum mihi.] Et rursum paulò post; [In hac vita tantò veraciùs „ docti sumus, quetò doctrinam nobis à nobis„metipsis suppetere non posse cognoscimus.] Et lib. 31. c. 17. [Vniuscuiusque electi anima, „ cùm adipiscendis doctrinæ studijs elaborat, „ mentem sollicitè contra certamen arro„gantiæ præparat.]

CAPVT II.

Scientiæ necessitas.

PROPTEREA cùm de Superbia, arrogantia, iactantia, & vanagloria dixerim, deq; intētione operibus nostris omnibus proponenda, dicendum quoq; duxi de modo in scientiarum studijs seruando. Gedeon, vt in libro Iudicum narratur c. 7. expugnaturus Madian magnum collegerat militum numerum. Sed Deus formidolosos primùm iussit dimitti, ne cæteris exemplo suo obessent. Qui formidolosus est, & timidus reuertatur. Deinde eos, qui remansissent, probari ad aquas voluit: Duc eos ad aquas, & ibi probabo illos. Fuit autem probatio; Vt qui curuatis genibus biberent, ad militiam inepti iudicarentur; qui verò stantes, sicut solent canes, lingua lamberent aquas manu ad os proiectas, retinerentur vt apti. Sanè Christi militia formidolosos, ac delicatos homines non admittit: ad ardua namque, tolerantiamq; multam vocantur. Qui verò sunt animosiores, probantur ad aquas. Aqua in Sacris Literis multa significat, vt in lib. 19. mor. c. 4. ostendit S. Greg. Papa: sed non rarò scientiam; *Aqua sciētia.* Quemadmodum Ecclesiastici c. 15. Aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Ad scientias igitur ducti milites Christi probantur, an genibus in terrā proiectis, an stātes; an inquā ad terrenum, & abiectum finem, an stantes, & Deum, ac diuina spectantes ex illis potent. Ita Gedeonis illud factū interpretatur Greg. lib. 30. eiusdem operis c. 17. dum ait: [Aquæ „ doctrinam sapientiæ significant: stare autem „ rectam operationem. Ideò, qui ad aquas du„cti genu flexerunt, a bellorum certamine prohi-

ior verò turpitudo, cùm quempiā inspiciunt, vel inspiciuntur. Fidem scimus,(& in libro 2. multis demonstratum est) absq; operibus ad salutem satis non esse; perinde nec scientia sine virtute, & charitate, siue nostram, siue aliorum salutem quæramus.

Immo scientiam quoq; datam interdum subtrahi, si bona desit vita, affirmat S. Ansel. in libro de incar. Verbi c. 2. [Non solùm, inquit, ad intelligendum altiora prohibetur mens ascendere sine vitæ, & mandatorum Dei obedientia: Sed etiam aliquādo datus intellectus subtrahitur, & fides ipsa subuertitur neglecta bona conscientia.] Quod ex Epistola ad Rom. c. 1. & priore ad Tim. c. 1. confirmat S. Aug. scientiam voluit esse velut machinam duntaxat adhibendam ad ædificium charitatis extruendum. Sic enim loquitur in Epist. 119. ad Ianuarium c. vltimo. [Sic adhibeatur scientia tanquam machina quędam, per quam structura charitatis assurgat, quæ maneat in æternum, etiam cum scientia destruetur; quæ ad finem charitatis adhibita, multùm est vtilis; per seipsam autem sine tali fine, non modò superflua, sed etiam perniciosa probata est.] Et lib. 4. de doctrina christiana c. 27. [Qui sapienter, & eloquenter dicit, viuit autem nequiter, erudit quidem multos discendi studiosos, quamuis animæ suæ sit inutilis.] Et S. Ambr lib. 1. off. c. 26 [Studia Scientiæ sine factis inuoluunt magis.] Et dum Paulus ad Ephes. c. 3. dixit, Vt possitis compræhendere cum omnibus Sanctis &c. S. Bern. lib. 4. de consider. dictum fuisse monet comprahendere, non cognoscere. Vt non curiositate contenti scientiæ, tota cura fructui inhiemus; non enim in cognitione est fructus, sed in comprehensione. Alioqui scienti bonum; & non facienti, peccatum est illi. Hoc est interpretatione sancti Gregorij Papę in psalmum 5. pœnitentialem, quod dolens Propheta dicebat; Ossa mea sicut cremium aruerunt. Per ossa enim rationem, & intelligentiam intelligit, quę velut sicca remanent, dum virtutum pinguedinem non habent, quam in ps. 62. desiderabat, dicens; Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. Et S. Hier. in caput Matthei 7. verbis illis Domini vtitur; Nō omnis, qui dicit mihi, Domine Domine &c. [Non enim inquit, est satis integritas fidei si turpiter viuant, & integritatē doctrinæ malis operibus destruant. Vtrumq; Dei seruis necessarium est. Vt opus sermone, & sermo operibus comprobetur.] [Nam qui impudicus est, (ait in Com. ad caput 2. Epist. ad Titū) quamuis disertus, sit ad Castitatem audientes cohortetur, sermo eius infirmus est, & authoritatē nō habet cohortandi. Et è contrario, quamuis sit rusticanus, & tardus ad loquendu, si castus fuerit, exemplo suo homines potest ad vitæ similitudinem impellere.]

Narrat Philo Iudæus in libro, cui titulus est, Quod deterius potiori insidietur, in quadam benè instituta ciuitate homini vitæ impuræ non fuisse permissum sententiam in senatu, aut ad populum dicere; sed eum fuisse coactum apud aliquem honestum virum illā deponere, qui assurgens diceret, silente interim altero. [Adeo inquit, ne beneficium quidē ab iniustis dignantur accipere, quòd existiment hanc vtilitatem corrumpi admisto dedecore.] Et in lib. de congressu quęrendę eruditionis gratia, corpore addit ægrotos non curasi multo sermone, ac verbis, sed remedijs, & diætis: ita nec ad curandos animi morbos esse satis verba tantùm adferre. Et Theodor. in ps. 110 psalmistam addu dicentem, Intellectus bonus omnibus facientibus eum [Non est enim cognitio satis, sed actione indiget contemplatio, & conuenit eum, qui diuino intellectu dignus effectus est, cognitionem operibus ornare & per hanc intellectus largiorem colere.]

S. Io. Chrys. h. 6. in posteriorem Ep. ad Tim. Exemplo vtitur auiculæ, quæ si nō toto corpore, si tamen altero pede capta teneatur, perinde est in potestate illius, qui tetendit laqueum. Ita enim & nobis perinde est, siue fidei, & scientiæ, siue vitæ peruersitate capiamur. Et Origenes h. 27. in Num. Et S. Hier. in Ep. ad Fabiolam, De 42. mansionibus, filios Israel adnotarunt in manu Moysi, & Aaron egressos ex Ægypto fuisse. Non enim sufficit vna manus Moysi, qui scientiā legi significat; quęritur, & manus Aaron, qui cultum adferat Dei, peritiamq; sacrificandi adiungat. Consimilis locus est in libro Iudicum c. 3 Cùm enim a Rege Moab vexarentur filij Israel, suscitauit eis Deus saluatorem Aod, virum ambidextrum. Quo loco idem Orig. h. 4. Sanctos omnes vult esse ambidextros, nihil habentes sinistri, vtraq; parte dextros, fide, & operibus, cognitione, & actione; diabolum, & sectatores illius ambisinistros.

Omnino bonum, & sapiens fuit consilium illud Philistinorum sacerdotum 1. reg. c. 6. Ne scilicet arcam diuitterent vacuam. Quid est autem arca vacua S. Gregorij sententia in 3. lib. in 1. regum c. 4. nisi scientia sine bona operatione? Vnde apposite satis Theophilus Alexandrinus pronunciauit in Epistola 1. Paschali, scientiam bona vita non ornatam, esse velut nomen absq; verbo, quod perfectam orationis sententiam non habet. Quā ob causam S Io. Chrys. h. 3. operis imperfecti, de Io: Baptista loquens; [Testimonium, inquit, verborum eius nequaquam fuisset idoneum, nisi eum mirabilis vitæ institutio commendasset.] [Nihil enim, vt idem ipse habet homilia 1. in acta, doctore frigidius,

Impuritas vitæ.

„ dius, qui verbis dũtaxat philosophatur. Neq; „ enim hoc doctoris est, sed histrionis, & hypo- „ critę. Ideòque Apostoli vitæ priùs docebant „ exemplis deinde verbis. Quippe & Christus „ Dominus cępit priùs facere, deinde docere.]

CAPVT IV.

Scientiam sine virtute obesse.

IAm verò grauius multò est illud malum; quòd scientia sola, si virtute sit spoliata, non solùm non sufficit, immo & obest plurimum. Hic namq; hæreses, in Ecclesia prodierunt: ex doctis inquam, & scientibus, sed malis hominibus. Propterea S. Ambrosius in primo libro de fide ad Gratianum c. 5. & in præfatione ad priorem ad Cor. Epistolam, & alijs in locis ex philosophia scribit ortum hæreses habuisse. Et libro 3. de Virginibus, philosophię amictu neminem Christum inuenisse [Nequi- „ tia namq; ait S. Io: Chrys. in 3. libro contra, „ vituper. vitæ monast. si cum dicendi facultа- „ te fuerit copulata, multò deteriora, quam „ imperitia, multòq; funestiora solet operari.]

Primum damnum. Primum autem malum (vt paucis complectar) sunt errores in intellectu, dum hic liber, atq; solutus dimittitur, neq; virtutis, ac pietatis fræno regitur, & continetur. Hinc hæreses omnes, hinc nouæ, ac minùs probatę in scientijs, opiniones, quæ & pietati, & Christianæ fidei puritati plurimum obsunt, dum non ad virtutis cultum, Dei honorem, & Ecclesiæ bonum, ac proximi vtilitatem, sed ad nostram ostentationem nostra refertur scientia. Hos S. Irenæus in 5. libro c. 7. & S. Cyrillus Alexandrinus libro 9. contra Iulianum, immunda vocarent animalia, non ruminantia, nec vngulam findentia. Quoniam nec firmiter figunt pedem, nec eloquia Dei die meditantur, ac nocte, scientiæ finem non considerantes.

Secundum Secundum est illud, de quo Paulus loquitur 1. Cor. 8. scientia inflat; & nos c. 1. huius libri diximus. Nam vt vinum, si merum potetur, inebriat, mentemq; alienat, si temperetur aqua, est salutare: ita scientia sola inebriat, sensum mentis euertit, hominem superbum facit: temperetur charitate, & virtute, ne obsit nobis, & alijs salutaris euadat. Inter Ægypti plagas cõmemorantur Exodi c. 9. turgentes vesicæ, quæ cinere in Cœlum sparso excitatæ fuerunt. Et hę in eorum mentibus, qui abiq; charitate scientiam sectantur, facilè excitantur. Vt iam non videatur paradoxũ id, quod Is. 51. legimus; Stultus factus est homo a scientia: & illud, quod Paulo dixit Festus Act. 26. Insanis Paule; multæ te literę ad insaniam conuertunt. Facit enim scientia hominem superbum, & peccantem contra Deum; quod est summa stultitia, & insania maxima. Quod sanè apertis verbis de philosophis prodidit idem ipse Apostolus in Epistola ad Romanos c. 1. Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratũ est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: & quæ sequuntur Idcirco Isaias cap. 11. dum enumerat dona Spiritus Sancti in Christo futura, non solum cætera omnia bina, & bina commemorantur; Requiescet super eum spiritus sapientię, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, timoris autem donum solitarium, ac seorsim adiũgitur; Et implebit eum spiritus timoris Domini: Vt eum intelligas cum omnibus esse iungẽdum; ita vt si donum habeas sapientię, illud fit cum timore; si donum intellectus, timere debeas, non inflari, & ita de cæteris. Verum etiam scientia non sine causa cum pietate copulatur; Implebit eum spiritu scientiæ, & pietatis; Vt omnino cognosceres, a pietate scientiam nunquam esse separandam. [Omnia so- „ la (inquit S. Ambrosius considerans illa Pau- „ li verba, Scientia inflat) insuauia sunt, & no- „ ciua, nec panis solus benè editur, nec reliqui „ cibi sine admistione grati sunt, & nociui: ideò „ charitas ædificat] Audi Sanctum Bernardum, qui in ser. 3. de verbis Isaiæ, exponens illa verba; Lucifer, qui manè oriebaris, & vide, num eadem homini scientia inflato dicere possis. [Habuisti, inquit, miser lucem, sed „ ardorem non habuisti. Bonum erat tibi si „ ignifer magis esses, quam lucifer: nec tam im- „ moderato appetitu lucendi, vt eras frigidus „ ipse; frigidam quoque eligeres regionem; „ dixisti enim, Sedebo in lateribus Aquilonis. „ Ignem venit Christus mittere in terras, & „ quid vult, nisi vt accendatur? Quantò „ melius Io: Baptista? Nam & ipse Lucifer fuit. „ Ille erat lucerna ardens & lucens: tantò vti- „ que clariùs, quantò ampliùs feruet; tantò ve- „ riùs, quantò minùs appetit lucere. In igne, „ inquies, feruor est, & splendor: sed feruor ei „ quodam modo substantialior videtur. Pri- „ mum quære feruorem, nec dubium, quin & „ splendor adijciatur tibi. alioquin in vanum „ laboras, quia vacuus splendor sine feruore.]

Tertium malum est, quòd scientia sine charitate, & virtute non solùm non prodest ad id quod quæritur, hoc est ad Ecclesiæ bonum, proximosq; iuuandos: sed obest plurimũ. *Tertium* Ita S. Io: Chrys. h. 38. ad populum; [Si non „ habueris opera, non tantum loquens profuisti, „ sti, sed & potiùs læsisti: quoniam opus reddis „ mihi impossibile.] Propterea in ps. 49. Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, &c. [Nec enim, inquit Chrys. h. 72. ità „ dictis nostris intendunt homines, sicut his, quę „ à nobis geruntur.]

Quartum

Quartum est, quod ità nos ipsi damnationis contra nos sententiam damus. Ita S. Io: Chrys. h. 43. oper. imperf. [Benè viuendo, ait, ,, & benè docendo populum instruis, quomodo ,, debeat viuere: Benè autem docendo, & ma- ,, lè viuendo, Deum instruis, quomodo te de- ,, beat condemnare.] Et S. Prosper in psal. 102. [Benè loqui, & malè viuere, nihil est ,, aliud, quam sua se uoce damnare.] Ideò in ps. 104. hortatur Propheta, Cantate ei, & psallite; hoc est verbo, & opere prædicate: nam ore canimus, manibus psallimus; & ps. 149 Laudent nomen eius in choro, idest in concordia: In tympano, & psalterio, hoc est fide, & moribus: vt manus concinat voci, & opere impleatur, quod ore cantatur. Ita hæc loca interpretatus est Prosper.

CAPVT V.

Cum scientia sit charitas.

Ex his omnibus consequens est, cum scientia charitatem, atq; virtutem esse iungendam. quod loquebatur Paulus in priore ad Cor. Ep. c. 13. Si habuero omnem scientiam; omnem inquam, & præteritorum, & præsentium, & futurorum; omnem, tum humana comparatam industria, tum diuinitùs infusam, & reuelatam; omnem, rerum naturalium, & supernaturalium, rerum humanarum, & diuinarum; omnem denique, hominum omnium, & Angelorum: Charitatem autem non habuero, nihil sum. Quantumuis inflet me scientia mea, altèq; de me ipso mentiam; Nihil sum; [Scientias terrestrium, ,, cœlestiumq; rerum, (inquit S. Aug. in prolo- ,, go libri 4. de Trinitate) magni æstimare so- ,, let genus humanum; sed meliores profectò ,, sunt, qui huic scientiæ præponunt nosse ,, semetipsos.] Simile est illud Christi Matt. 16. Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Et illud Sap. 9. Si quis erit consumatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum reputabitur. Quo loco sapientia ponitur pro gratia. Exemplum sumas ex pomo colore, & aspectu pulchro, sed sapore ingrato: atq; ex flore colore pulchro, & odore pessimo. S. Ambr. exponens illa Pauli verba, Nihil mihi prodest. [Quid profuit, inquit, Pharisæis? qui- ,, bus Christus dixit, Vos habetis clauem scien- ,, tiæ, & non intratis.] Et S. Io: Chrys. in admonitorio quadragesimæ; [Scientes nulla vtili- ,, tas sequitur, nisi operum impletio sequatur.] Et h. 11. in Marc.. [Nihil prodest habere te ,, verba, habere te scientiam, si non habeas opera.] Imò verò h. 77. ad popul. grauiora minatur supplicia. Potentes. n. potenter tormenta patientur. Et qui scit voluntatem Domini, & non facit, plagis vapulabit multis. Itaq; maior scientia maioris fit pœnæ materia. Omninò, vt antea dictum est ex Nazianzeno, qui scientiam habet sine charitate, similis est monoculo: & quidem oculo caret dextro: & Naas quoque Amonitarum princeps, vt est in primo libro regum c. 11. voluit cum populo Iabes Galaad inire fœdus, hac conditione, vt oculum sibi omnes eruerent dextrum. In libro Iob. c. 1. legimus consueuisse filios Iob vocare quotidie tres sorores suas, vt comederent cum eis, & biberent. Quod ita interpretatur S. Greg. Papa lib. 1. mor c 16. vt nos velit in cunctis operibus nostris, fidem, spem & charitatem, velut tres sorores nostras ad conuiuium vocare. Ita & ad nostra scientiarum studia vocentur.

Nam & vitæ puritas, morumq; sanctitas ad intelligentiam scripturarum, atq; ad scientias omnes confert plurimum, quoniam purgata a vitijs mens clariùs perspicit, & videt omnia. Pluuiæ exemplo id docet Theodoretus in primo libro de Græcorum affectionibus curandis, scientiæq; donum affirmat pijs præsertim mentibus velut cultis agris pluuiam infundi a Deo cæteris velut desertis campis ex liberalitate quadam. Et Cornelium propter vitam optimam ad fidem fuisse vocatum, Eunuchumq; Candacis reginæ, quod scripturas legeret, à Philippo baptizatum ratiocinatur S. Io: Chrys. in ps. 43. Vt enim immunda vita est impedimento; vnde prima Cor. c. 3. dicebat Apostolus; Non potui loqui vobis tanquam spiritualibus; quoniam lites sunt in vobis, & contentiones. Et Isaias c. 58. Scire vias meas nolunt, quasi gens, quæ fecerit iustitiam, & iudicium Dei sui non dereliquerit. Ita & vita pura plurimum prodest. In veteri lege Sacerdos ex hostia maxillam accipiebat, & pectusculum, & humerum. [Quia enim, vt ait S. Chrys. h. ,, 11. in Marcum, Sacerdotis est docere popu- ,, lum, maxillam accipit, in qua est sermo; & ,, pectusculum, hoc est scientiam scripturarum; ,, & præterea humerum, seu brachium, idest ,, opera, operandiq; virtutem.] Consentit & S. Hier. in Ep. ad Fabiolam, de vestitu Sacerdotum; & Theodor. q. 63. in Exodum, pectusculum, ait, significare facultatem rationalem, & contemplatricem: tegitur enim cor pectusculo: Armum verò dextrum agendi facultatem. Non sufficit sola fides ad salutem, sed operibus opus est ad perfectionem. Confirmat S Hier. in caput 61. Is. & Iudæus Philo in libro de Iudice propterea scribit in sacerdotis pectore fuisse inscriptum, Scientia, & Veritas, hoc est doctrina legis, & virtus, sanctaque vita. Nec sine c... a quæ-

Virtus, & scientiæ.

Cor. 13.

rit Iob c. 35. quis posuit in visceribus hominis sapientiam? [Electis namque, ait S. Gregor. lib. 30. moral. c. 3. sapientia non in solis vocibus, sed & in sensibus datur; vt iuxta quod loquitur lingua, viuat cōscientia, & lux eius tantò clariùs resplendeat in superficie, quantò veriùs inardescit in corde.] Legalis quoq; Sacerdos Rationale gestabat in pectore; sed & Humerale in humero. Et Theod. q. 54. in Ex. Rationale vult significasse cōtēplationem, & Humerale actionem atq; operationem virtutis; copulationemq; Rationalis, & Humeralis concordiam fidei, & bonæ operationis. Atq; in ps. 131. Sacerdotis vestimenta dicuntur esse virtutes, vitaq; innoxia; dum Propheta canit; Sacerdotes tui induantur iustitiam. Sed vt notat S. Greg. Papa in primo registri libro c. 24. [Vestimentis adiuncta erant tintinnabula; vt vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque opera clament.] Et S. Nyssenus in vita Moseos, [Talaris vestis hyacintina virtutis indicium est, qua totus tegi debet, & tintinnabula aurea malis punicis intercæpta, tum rectæ fidei, tum probatæ vitæ.] Et Paulus 1. Tim. 1. & fidem, & bonam conscientiam postulat; Sed in Ecclesiæ vestimento viros doctos, si charitatem simul habeant, lapides esse pretiosos, placuit Sancto Ambrosio ad caput 31. Prouerb. c. 1. Quia charitate valent: quòd si hanc non habent, viles sunt; vnde & in prima Cor. 13. dicitur, Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens: [Non lapis, sed æs, sed cymbalum, inquit Ambrosius. Non fulget, sed tinnit.]

Propterea sapienter monuit Iob c. 37. Sta, & considera opera Dei. Consideratio cognitionis est, & scientiæ; stare autem est recta agere. Nam & prima Cor. 10. dicitur, qui stat, videat ne cadat. Ideò & milites Gedeonis stantes iussi sunt de aquis bibere. Sunt enim nonnulli, ait S. Greg. lib. 27. moral. c. 20. qui Dei opera iacentes cōsiderant, qui ea quidem mirantur; sed amando, & viuendo ad hæc resurgere negligunt. Sicut Balaam Num. 24. cadens apertos habebat oculos, & sanè admirabilis videatur adiuratio illa Sponsi Cant. 1. & 2. Adiuro vos filiæ Hierusalem per capreas, ceruosq; camporum. Sed ad rem nostram optimè interpretatur eam S. Gregorius Nyssenus h. 13. in Cantica. [Duo etenim sunt, quæ hominem cum Deo coniungunt; opinio non errans, & vita pura, atq; ab omni vitio aliena. Alterum per capreas significatur, quę sine errore cernunt; alterum per ceruos, qui fugandi, & absumendi serpentes vim habent.] S. Hilarius verò in psalmum 140. Euangelium illud adfert; Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. *Matt 6*
Vt caput vngatur oleo doctrinæ; ac scientię: Oleum enim pabulum luminis est, & doctrina lumen præbet menti. Facies lauetur nitore puræ conscientiæ, ne quid in nobis sordidum sit. [Non enim boni, atq; vtilis Sacerdotis est, ait in 8. libro de Trinitate, aut tantummodò innocenter agere, aut tantummodò scienter prædicare: cùm & innocens sibi tantùm proficiat, nisi doctus sit, & doctus sine doctrinę sit autoritate, nisi innocens sit.] Et Lactantius in lib. de Falsa sapientia c. 11. Naturam hominis hanc esse memorat, vt duarum rerum cupidus, & appetens sit, religionis, & sapientiæ: sed homines ideò falli, quod aut religionem suscipiunt omissa sapientia, aut sapientiæ soli student omissa religione, cùm alterum sine altero esse non possit verum. Et c. 12. [Hæc duo sunt, quę simul efficiant illud, quod quæritur. Scientia id præstat, vt quomodo, & quò perueniendum sit nouerimus; virtus, vt perueniamus. Alterum sine altero nihil valet. Ex scientia enim virtus, ex virtute summum bonum nascitur.] Apostolos verò, & prædicatores verè adnotauit S. Greg. Papa in libro 27. moral. c. 19. tum nubes in sacris literis vocari, tum operarios. Nubes dicuntur Iob 37. Et nubes spargunt lumen suum: Operarij autem Matt. 9. Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Nubes sunt per doctrinam, quam velut pluuiam spargunt in populos: & operarij per vitam, dum agunt id, quod loquuntur, atq; alios ad imitationem prouocant. Eisdem quoque Apostolis dixit Dominus Matt. 5. Vos estis Sal terræ; Vos estis lux mundi. [Sal, inquit S. Io: Chryſ. h. 10. imperf. per bonam conuersationem, lux per verbum doctrinæ.] Et h. 17. [Doctores vult Deus primùm facere, deinde docere, vt doctrinam suam bonam meliori cum vita commendent: Vt benè docendo scientiam inferant, meliùs autem viuendo, timorem, quia tales sunt terræ, condientes omnes suæ vitæ exemplo, & lucescunt doctrinis illuminantes.] [Neque enim, vt S. Ber. loquitur in ser. 8. in Cant. doctrina spiritus curiositatem acuit, sed charitatē accendit. *Cant. 1* Ideò Sponsa quęrens, quem diligit anima sua, non curiositatis humanę inanibus ratiocinijs acquiescit: sed petit osculum, quia scientia, quę in osculo datur, cum amore recipitur, quia amoris indicium osculum est. Sciētia verò quæ inflat non procedit ex osculo. Vtrumq; simul adfert osculum, & agnitionis lucem, & deuotionis pinguedinem. Est enim spiritus sapientiæ, & intellectus, qui instar apis ceram portantis, & mel habet omninò, & vnde accendat lumen scientiæ, & vndè infundat saporem gratię.] [Et quid

„ tandem faceret eruditio (addit idem ser. „ 69.) absq; dilectione? inflaret. Quid absq; „ eruditione dilectio? erraret: sicut errabant „ illi, de quibus dicit Apostolus, quòd Zelum „ Dei habent, sed non secundum scientiam.] Et ser. 74. [Quid prodest scire, quid te oporteat facere, si non detur, & velle facere? „ quantos expertus sum agnita veritate tristiores; quòd iam confugere ad ignorantiæ „ excusationem non liceret?] Et in tractatu de diligendo Deo: cum scientia opus est, & virtute, per quam ille inquiritur, & tenetur, qui omnium autor, & dator meritò glorificetur de omnibus, alioqui sciens & nō faciēs digna multis vapulabit; quia noluit intelligere, vt benè ageret. Magis autem iniquitatem meditatus est in cubili suo, de bonis, quę à se non esse ex scientiæ dono comperit; boni Domini gloriam seruus impius captare sibi, immo & raptare molitur.

Denique ne longiore oratione fatigem lectorem, Eusebius Emissenus in ser. 3. in Natali Domini ad tertiam missam; In Mosaico candelabro commemorat fuisse lucernas, & scyphos, vt lucernis oculi mentis illuminarentur, & scyphis scientium corda reficerentur, & sanarentur. Habebat Sponsa vbera duo meliora vino, Cant. 1. quibus Ecclesia Dei & docetur, & pascitur. De quibus ita S. Bern. in ser. 9. in Cant. [Quoniam sponsa ac„ cepit osculū, se concepisse sensit: vnde & v„ bera intumuerunt vbertate lactis, meliora „ vino scientiæ sæcularis, quæ inebriat qui„ dem, sed curiositate, non charitate; implens, „ non nutriens; inflans, non ædificans; ingur„ gitans, non confortans.] Sunt duo brachia, quibus appenditur Deus, (vt loquitur idem Bern. in Epist. 18. ad Petrum Diaconum Cardinalem, duæue manus Sponsæ, de quibus Cant. 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me: læua est scientia, dextera charitas. Quod si haberem scientiam, & non charitatem, nihil sum, quia amplexus non erit. Hæc duo sunt crura Spōsę Cāt. 5. Crura illius columnę marmoreę, quibus & firmiter sustentatur, & tutò incedit. [Crura columnæ marmoreæ, ait Theo„ doretus libro 3. in Cant. tum charitas Dei, „ & proximi, tum scientia, & virtus, seu vita „ splendida, quæ sustinent ipsum verbum, „ quod creditur, ne propter nos decidat, & in„ tergentes blasphemetur.] [Paulus quoque „ addit S. Nyssenus hom. 14. in eum locum, im. 1. „ dum quasi domum, quæ Deum exciperet, Thi„ motheum extruit, duas hasce columnas in eo „ statuit, fidem, & conscientiam] Hic est duplex spiritus Eliæ in cœlum rapti, factus in Elisæo, (vt S. Cyprianus ratiocinatur in ser. de Spiritu Sancto) & datus Ecclesiæ post Christi ascensionem in cœlum: potestas inquam in opere, & sermone; fides, & cognitio in intellectu, & charitas, atq; operatio in voluntate, & conuersatione. Vel vt loquitur S. Bern. in ser. 3. de Ascensione, Intellectus illuminatio, & purgatio affectus. Hæ sunt duæ alæ, quibus volabant Seraphin, quę Isaias vidit. [Duæ alæ, ait S. Bernardus ser. Is. 6. „ 4. de verbis Isaiæ, sunt cognitio, & deuotio, „ quibus in eum, qui supra ipsos est, Seraphin „ rapiuntur. Leuat quippe cognitionis ala, sed „ sola nō sufficit. Ruit citiùs, qui vna tantū ala „ volare contendit: & quò magis attollitur, „ peiùs colliditur. Experti sunt hoc philosophi, „ qui cùm Deum cognouissent, nō sicut Deum „ glorificauerunt, & ideò traditi sunt in repro„ bum sensum, & in passiones ignominiæ cor„ ruerunt. Vbi verò intelligentiam charitas, „ & agnitionē deuotio comitatur, volat secu„ rè quisquis eiusmodi est.] S. Io. Chrys. hom. 25. in Matth: Iudæos scribit omnem prorsus religionem in dogmatum ratione posuisse, de sancta vero conuersatione nihil omninò curasse. [Nos, vt eiusdem vtar verbis, in ser: cōtra Anomęos, cōiungamus item rectitudini dogmatum diligentiam vitę, & operum, ne dimidiatim quæ ad nostram salutem spectant curentur] Neque dicere potest oculus manui, Non es necessaria, quemadmodum in priore ad Cor: c. 12. loquitur Paulus [Oculus „ in corpore, inquit S. Nyssenus h. 13. in Cant: „ est scientia in mente, manus autem est opera„ tio virtutis] & Theodoretus ad caput 12. epistolę ad Rom: [Habet tamen illa quoq; opus „ actiua, quemadmodum oculus manibus, pe„ dibus, & alijs partibus corporis.] Et rursum in libro 12. de Græcorum affectio nibus; [Ar„ bores radicibus innituntur, sed rami fructi„ bus exornantur: si abscindantur rami, inutile „ est radicū fundamentum. In animalium cor„ poribus, opus est oculis, quibus tanquam „ ducibus vtantur, & manibus, quibus opera „ faciant. In telis texendis necessaria sunt sta„ mina, sed & opus subtegmine, quod stamini„ bus intexatur.

Postremò pudebit quoque scientiam, si vitę integritate fuerit destituta, fucatā faciem ostentare suam. Verebitur enim, ne ab oculatis auditoribus cum pudore, atq; ignominia repellatur, audiatq; illud, qui prædicas non furandum, furaris: bonis actionibus comitata, fidentior prodibit. Quam ob causam S. Hier. in Ep. ad Principiam, quæ epitaphium Marcellæ continet, c. 2. Christum putauit Act. 1. cœpisse primum facere, deinde docere. [Eru„ bescit enim, quamuis præclara doctrina, „ quam propria repręhendit conscientia. Fru„ stra; eius lingua prædicat paupertatem, & „ docet eleemosynas, qui Crœsi diuitijs tu„ met.]

,, de lingua, vt doctus meritò suscipiatur. Per-
,, dit .n. authoritatem docendi, cuius sermo o-
,, pere destruitur. Ideò Episcopum vult Apo-
,, stolus irrepræhensibilem esse.] Et rursum in Epistola ad Fabiolam, de vestitu Sacerdotum; Veteri Sacerdoti obseruat non prius impositum fuisse Rationale, & sic Superhumerale; sed ante Superhumerale, & deinceps Rationale. Et Prophetam dixisse, A mandatis tuis intellexi, vt priùs faciamus, & sic doceamus. Laminam quoq; auream in fronte Sacerdotis rutilasse, in qua Dei nomen erat scriptum. Nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientia corone mur. Et S.Greg. Papa lib. 1. registri c. 24. de Superioribus, & Prelatis tractans, Superiorem admonet, & Prelatū, viam subditis debere viuendo denuntiare; gregemq; qui pastoris vocem, moresq; sequitur, per exempla meliùs, quàm per verba incedere. [Qui enim cogitur summa dicere, compellitur quoque summa mon-
,, strare. Illaq; vox libentiùs auditorum cor
,, penetrat, quam dicentis vita commendat;
,, quia quod loquendo præcipit, ostendendo
,, adiuuat, vt fiat.]

Hoc est, quod iure optimo dolebat S. Bernardus in lib. de inter. domo c. 21. dum videret multos scientiam studiosissimè quęrentes, vitamq; negligentes. [Multi, inquiebat, scien-
,, tiam quærunt, pauci verò conscientiam. Si
,, tanto studio, & sollicitudine quæreretur con-
,, scientia, quanto quæritur fæcularis, & vana
,, scientia, & citiùs appræhenderetur, & vtiliùs
,, retineretur.] Et iterum: [salua reuerentia sa-
,, pientię, vtilius est currere ad conscientiam,
,, quàm ad sapientiam: nisi sapientia illa sit,
,, quæ ædificet conscientiam. Non ignoro Dauidem aliquando dixisse, Docebo iniquos vias tuas: sed præter quam quòd non solum ver-
50. bis, sed & vita, factisq; docere potuit: scio etiā illum ter antea à Deo spiritum postulasse; Spiritum rectum innoua in visceribus meis; Spiritum sanctum tuum ne auferas à me; Spiritu principali confirma me. Et si enim charitas, seu virtus, atq; scientia, vt dictum est, sint duo velut crura, duoque brachia, quibus incedat, & operetur Dei seruus; Vnde tamen principium motus? A parte dextra, inquit Philosophus: a charitate, a virtute. In 4. lib. regum c. 11. Cùm Sacerdos Ioiada regem crearet Ioas filium Ochozię, posuit super eum diadema, & testimonium: posuit inquam super caput illius regiam coronam, & super illam librum legis; primùm coronam, deinde librum. Corona virtutem significat, qua vnusquisq; fit dominus, & rex sui ipsius, vel charitatem, quę virtutum regina est: liber autem legis Symbolum est scientię, quę secundo loco quærenda est.

Per Ezechielem prophetam locutus est Deus c. 13. Dic ad eos, qui liniunt parietem absque temperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides pręgrandes & desuper irruentes, & ventum procellę dissipantem. Liniunt parietem animę suę absq; temperatura, qui scientiarum ornamenta quęrunt absque soliditate, ac firmitate charitatis, ac virtutis. Dic ad eos, quòd casurus sit: erit enim imber inundans humanarum laudum, & popularis applausus, & lapides pręgrandes tentationum, atque difficultatum, & vanitatis ventus, superbiæ, arrogantiæ, proprięq; ęstimationis, velut procellę dissipantis.

CAPVT VII.

Conclusio.

ERGO hæc sit conclusio, tenendum nobis semper esse S Bernardi consiliū in 2. lib de Consid. Vt quod ille Eugenio in summi pontificatus administratione agendum dixit, nobis quoque in scientiarum studijs seruandum intelligamus. [A te, inquit ille, incipiat consi-
,, deratio tua, sed & in te finiatur. Quocunq;
,, euagetur, ad te reuocetur. Tu primus tibi,
,, tu vltimus. Sume exemplum de summo om-
,, nium Patre, Verbum suum & emittente, &
,, retinente. Verbum tuum consideratio tua.
,, Quod si procedat, non recedat, sic progre-
,, diatur, vt non egrediatur, sic exeat, vt non
,, deserat. Ita non inflabit scientia, neque destruet, sed ædificabit.] Verissimè autem Sanctus Irenęus pronunciauit in 2. libro cap. 45. melius esse, & vtilius idiotas, & parum scientes existere, & per charitatem proximum fieri Deo: quam putare se multum scire, & in suum Deum blasphemum inueniri. Potest scientia cum peccato esse; non charitas, non pietas. Vnde illud S. Aug. audiuit in 8. libro Confess. c. 8. Surgunt indocti, & rapiunt Cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne, & sanguine. Dęmon antea vocabatur Seraph, idest charitas; postquam cecidit, vocatus est Cherub, idest scientia; Ezech. 28. Tu Cherub extentus, & protegens, plenus sapiētia, & perfectus decore in delicijs Paradisi Dei fuisti. Super senes intellexi, glorìabatur Dauid in ps. 118. & quare? Quia mandata tua quęsiui. Hęc est scientia Sanctorum, quā Deus Sap. 10. dedit viro iusto, quem deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Hæc scientia est nosse, & amare Deum: vel vt habet S. Ber. h. in ea verba, [Temporaliter cruciari, & in ęternum delectari.]

DE

poscit, quæ non semper debitori præsto est: Deus affectum exigit, qui in tua potestate est. Nemo pauper est, qui Deo debet, nisi qui seipsum pauperem fecerit; Et si non habet, quę vendat, habet, quę soluat.] Et S. Aug. concione prima in ps. 103. [Coronat Deus intus bonitatem, vbi nō inuenit facultatem.] Et ser. 220. de tempore. [Deus non annotat facultatem, sed coronat voluntatem. Scit, quia voluisti, & non potuisti; sic te annotat quasi feceris, quod voluisti.] Et S. Ber. in lib. de passione Domini, super, Ego sum vitis vera c. 32 [Viscera sua nō claudit a proximo, qui si posset, vellet subuenire: sufficitq; Domino cor intuenti, si sola voluntas adsit. Nam & ipsam pro facto reputat voluntatē.] Et S. Leo Papa in ser. 2. de quadrag. [Nulli paruus est census, cui magnus est animus, nec de rei familiaris modo mensura miserationis pendet, aut pietatis. Nunquam merito caret, etiam in tenui facultate, bonæ voluntatis opulentia. Maiora quidem impendia sunt diuitum, & minora mediocrium, sed non discrepat fructus, vbi idem est affectus operantium.]

CAPVT III.

Voluntatis affectu opera æstimari.

SED iam tertium ingredior, in quo Sancti Patres ex nostræ voluntatis affectu docuerunt æstimari a Deo opera nostra, meritūq; ac pretium illis constitui, potius quam ex opere, quod fit. Idem S. Leo ser. 3. de collectis, De eleemosynis loquens, [Fidelium, inquit, largitas non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Sit diues munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior.] Et ser. 4. [Vnde exigua ista impendia tanta ęstimari taxatione meruerunt? nisi quia pondera operum charitatis lance pensantur, & cùm amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius ascenditur regnum, in cuius transit affectum.] Et ser. De collectarum die. [In die retributionis non modus iudicabitur censuum, sed qualitas voluntatum.] Et rursum ser. de decimi mensis ieiunio. [In diuinæ lance iustitiæ non quantitate munerum, sed pondere pensatur animorum.] S. August. in lib. 13. confess. c. 26. verba profert Apostoli Phil. 4. Non requiro datum, sed requiro fructum. Datum enim est res, quæ datur; fructus autem bona, & recta voluntas datoris. Et in libro 50. homiliarū h. 8. Cùm incidisset in illa verba Luc. 2. In terra pax hominibus bonæ voluntatis. [Quàm paruo, inquit, pretio constat regnum cælorum! quàm vili pretio tanta possessio proponitur! totum habet, qui bonam voluntatem habet. Ipsa potest sufficere, si cætera desint: si autem sola desit, nihil prodest quidquid habitum fuerit.] S. Ambrosius lib. 7. in Lucam c. 3. [Deus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus.] Et lib. 1. off. c. 32 [Alius fructum accepti beneficij aurum auro, argentum argento rependit; alius laborem, alius (haud scio an locupletius) solum restituit affectum. Quid enim si reddendi nulla facultas suppetit? In beneficio reddendo plus animus, quàm census operatur.] Et lib. 2. de Abel & Cain c 6 [Deus nō muneribus oblatis placatur, sed offerentis affectu] Et S. Ber ser. 11. in Cœna Dñi [Largè dat, qui affectum largiēdi habet, etiam si nihil habet, quod largiri possit.] Et in ser. de virtute obedientiæ. [Sola voluntas est, quę totius operis ornat affectum, sine qua etiam nec benè aliquid agitur, etiam si bonum esse videatur.] S. Gregorius Papa lib. 20 mor. c. 26. [Apud Omnipotentem Deum aliquando maius est datum mentis, quàm muneris.] Et lib 22. c. 8. [Ex dantis corde id, quod datur, accipitur. Idcircò non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Exteriora munera ex interna cordis munditia condiuntur.] Et h. 5. in Euang. [Affectum potiùs debemus ęstimare, quàm censum. Cor Deus, non substantiam pensat, nec perpendit, quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Æstimationem pretij regnum cęlorum non habet; sed tamen tantum valet, quantum habes. Valuit Zachęo dimidiū substantię: valuit Petro, & Andreæ dimissis retibus, & naui; valuit viduę duobus minutis: valuit alteri calice aquę frigidę. Sed & si ne hoc quidem habeas, canunt Angeli; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei enim oculos nunquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate.] Quod ad Augustini interrogationes respondens c. 10. ex veteris, ac noui testamenti differentia confirmat. [Sicut enim in veteri testamento exteriora opera seruabantur, ita in testamento nouo, non tam quod exterius agitur, quam id, quod interius cogitatur, attenditur.] S Gregorius Nazian. in or. in Iulianum, de suis sermonibus, ita loquitur. [Nihil earum rerum, quæ Deo offeruntur, tam paruum est, quamuis etiam minimi momenti sit, quamuis longè illius dignitate inferius sit, quod non omninò accipiat, atque comprobet. Accipit ille Pauli plantationem, Apollinis irrigationem, & viduæ duo minuta, & publicani humilitatem, & Manassis confessionem.] Adfert etiam oblationes aliquando a populo factas pro Moysis tabernaculo, inter quas pili quoq; caprarum fuerunt, vt videre est Ex. 25. & 35. & Hebr. 8. Itaque quod

ita ratiocinationem concludit. [Illud pulcherrimum, humanissimumq; censendum est, quod Deus munificentiam non oblatæ rei prætio, & dignitate, sed offerrentis affectu, & facultate metitur.] Et or. in Sanctum Baptisma [Nihil apud Deum magni æstimatur, quod non pauper quoque donare possit: & qui promptitudinem animi maiorem adfert, locupletior censetur.] Et ideò in Epistola ad Vitalianum filiorum ipsius nomine; [Præstat Deo cum exiguo munere victimam cordis offerre, quàm cum impuro, ac sordido animo sacrificijs omnibus eum honorare.] S. Io: Chrys. hom. 21. in acta de eleemosyna differens; [Multitudo, inquit, eleemosynæ, non ex his, quæ dantur, iudicatur solùm: sed etiam ex volũtate, modò ne des minùs, quam facultas tua potest.] Et h. 19. in Ep. ad Romanos. [Si nihil habeas, habeas autem animum condolentem, apponetur tibi merces. Et quando Christus beatos dixit misericordes, non eos solos intellexit, qui datis pecunijs misericordiam exhibent; sed & eos, qui animi proposito id faciunt.] Et h. 3. in priorem Ep. ad Cor. [Deus non secundùm bonorum operum euentum, sed iuxta factorum propositum coronas largitur.] Et h. 10. in Epistolam ad Philip. [Non mensuræ datorũ intendit Deus, sed voluntati exhibentium: & potest in penuria existens, & modica largiẽs, totum accipere. Ea namq; Deus exigit, quę quisq; dare potest.] Et h. 10. in priorem ad Thes. idem asserit de rapina, & furto. [Non enim in mensura raptorum, & furto ablatorum, sed in voluntate furantis, situm est maleficium.] Et h. 3. in posteriorem ad Tim. tum de eleemosyna, tum de furto; [Voluntas propositumq; discernitur, non datum ipsum.] Et adfert viduam Luc. 21. duo minuta dantem, quæ tamen plus omnibus dedisse dicitur. Nec solum in bono, sed & in malo. Nam si duo minuta rapias, & cuperes plura &c. Immo magis eum peccare ait, qui nec minima quidem rapere omittit; sicut magis adulter est, quiquamlibet è vulgo, quàm qui reginam violauerit: illic enim plurima irritamenta sunt. Et magis ebrius est, qui quolibet vino, quàm qui optimo inebriatur. Et h. 1. in Ep. ad Hebr. [Non quantitate datorum, sed facultate, & voluntate dantium, eleemosynæ magnitudo ponderatur. Voluntatem semper Deus, non ea, quæ dantur, attendit. Et si illam videt magnam, iuxta eam iudicat, & pronuntiat, futurorumq; bonorum participes facit.] Et h. 32 [Non mensura, vel quantitate datorum iudicatur misericordiæ magnitudo, sed ex voluntate largientis.] Et h. 34. ad populũ [Eleemosynę magnitudo, non in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine. Sanè Alexander quoque rex Persarum, vt ad Traianum scripsit Plutarchus apophtegmatum libellũ dedicans, à paupere homine oblatam aquam ambabus manibus è proximo haustam flumine, iucundè & suscepit, & arrisit; non rei vtilitate, sed prompta voluntate gratiam metitus.]

Furti materia.

Porrò hoc non ex vno, sed ex pluribus planè scripturæ locis cognoscimus. Hoc enim sibi vult illud Gen. 4. Respexit Deus ad Abel primum, tum ad munera eius, de quo in superiori tractatu dictum est. Deinde ex sacrificio Abrahæ Gen. 22. quod, vt h. 47. obseruat S. Chrys. etsi non fuisset reipsa perfectum Isaac mactatione; Deus tamen Abrahæ dixit; Non pepercisti filio tuo; nempe quo ad voluntatem, & affectum animi, quo cruentauerat dexteram. Ideò quasi sacrificio consumato eum remunerauit. S. Hier. in Ep. 34. ad Iulianum, Abraham scribit voluntate vnicum filium iugulasse. Tum verò ex parabola vineæ Matth. 20. in qua eadem denarij merces data est; tum ijs, qui hora vndecima venientes vix vna laborauerant hora, tum illis, qui portauerant pondus totius diei, & ęstus: siue quod promptum habuissent animum laborandi tota die, si hora prima vocati fuissent, siue quod breui illo tempore tanto laborarunt affectu, vt temporis breuitatem compensassent. De his ita loquitur S. Greg. Nazian. or. in Sanctum Baptisma; [Et si quantum ad laboris modum, qui primi ad vineam vocati sunt, plus contulerint; nõ tamen quantum ad animi, liberęq; volũtatis modũ.] Et Orig. tr. 10. in Matthæum, hanc ipsam parabolam tractans. [Quoniam, inquit, affectus, nõ tempus respicitur, ideò non aspicitur, ex quo quis vocatus sit, sed quãtum operatus est; & propterea omnibus ęqualiter tribuitur merces salutis.] Propterea ex calice aquę frigidę dato Matt. 10. qui nõ caret mercede sua; & ex duobus minutis Luc. 21. quę paupercula vidua dedit, & sententia Domini plus omnibus dedisse prædicatur, vel quia nihil sibi reseruauit, vel quia maiore affectu, & voluntate dedit. Priorem causam visus est sequi S. Ambr. in lib. de viduis; [Vidua hęc, inquit, plus omnibus misit. Vberior enim est nummus è paruo, quam thesaurus è maximo, quia non quantum detur, sed quantum resideat, expenditur: Nemo plus tribuit, quam qui sibi nihil relinquit. Et flumina superfluunt, cùm redundant, gratior autem haustus è riuulo.] Et lib. 1. off. c. 30. [Duo æra viduæ illius diuitum muneribus prætulit, quia totum illa, quod habuit, contulit? illi autem ex abundante partem exiguam dederunt.] Et in caput 7. posterioris Epistolę ad Cor. [Non quęritur quantum, sed de quanto, & quo animo detur. Nam & vidua illa laudatur. Illius

enim

„ enim parum multũ est, quia plus misit, quàm
„ poterat: diuites autem minus miserunt, cùm
„ plus possent, & de eo, quod abundabat, mise-
„ runt.] Posteriorem Origenes tractatu 9. in
„ Matth [In datis, inquit, non ipsum datum,
„ sed affectum dantis aspiciens Deus iustificat;
„ & meliùs suscipit parua dantem cum magno
„ affectu, quàm magna ex affectu modico.] Et
adfert hoc de duobus viduæ minutis. Et S.
Aug. in ps. 125. [Vidua illa, quæ duo minuta
„ misit, parum seminauit? Imò tantum, quantũ
„ Zachęus, qui dimidium bonorum suorum de-
„ dit. Minores facultates ferebat, sed parem vo-
„ luntatem habebat. Misit duo minuta de tan-
„ ta voluntate, de quanta Zachæus dimidium
„ patrimonij sui.] Et S. Chrys. tum in h. 3. in
posteriorem ad Tim. vt paulò ante dictum
est, tum in h. 42. in gen. [Dominus non quã-
„ ta dentur consueuit attendere, sed volunta-
„ tis largitatem.] Adfertq; viduam duo minu-
ta mittentem. Et rursum h. 55. [Magnitu-
„ do eleemosynæ non in multitudine pecunia-
„ rum, vel opum sita est, sed est alacritate dan-
„ tium iudicatur.] Et adfert potum aquę frigi-
dæ, & duo hęc minuta viduæ. Et h. 15. in Ep.
ad Philip. [Non pecunijs emitur regnum cę-
„ lorum, sed animi voluntate. Illam si habue-
„ ris, poteris & per æra minuta duo emere.
„ Non potuì aquæ frigidæ promisit Deus re-
„ gnum, sed animi voluntati, & alacritati.]
Et h. 7 de pœnitentia; [Non dantis mensu-
„ ra eleemosynæ magnitudo metitur, sed dan-
„ tis proposito; velut vidua, quæ totas opes
„ exhausit ex tota anima.] Et h. de misericor-
dia, & duabus mulieribus viduis: [Certabat
„ animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus
„ pauper, mediocris cum opulentissimis fide,
„ & deuotione certabat. Sed vincit animo,
„ deuotione superat, inuenitur potior, melior
„ conspicitur, maior omnibus à iudice pronun-
„ ciatur: Amen, inquit, dico vobis, Vidua hęc
„ plus omnibus dedit.] Et h. 49. ad Populum:
„ [In eleemosyna hi quidem aurum conijcie-
„ bant, illa vero duo minuta, & nihil minus il-
„ lis contulit. Quare? Voluntas iudicatur &
„ non datum.] Et S. Hier. Ep. 34. ad Iulianum,
„ [Paupercula vidua duo æra minuta misit in
„ Gazophylatium: Et quia totum obtulit, quod
„ habebat, omnes dicitur in oblatione mune-
„ rum Dei superasse locupletes, quæ non pon-
„ dere sui, sed offerentiũ voluntate pensantur]

Denique scitum est illud Sancti Martini factum. Hic pauperi eleemosynam petenti chlamidis partem dedit, cùm integram dare non liceret: Et tamen Christus sequenti nocte illi apparens integram appellauit vestem; Martinus Cathecumenus hac me veste contexit. Tanta est voluntatis nostræ vis: Si enim integram dare potuisset, integram dedisset.

Sed neq; veteres dissensere philosophi. Inter quos (vt cęteros mittam) Seneca in primo de beneficijs libro beneficium disputat, non esse rem eam, quæ tribuitur, sed ipsam tribuẽdi voluntatẽ, multòq; gratius esse id, quod facili, quàm quod plena manu datur. Ita sensit & Socrates, cui cum Alcibiades, diuitesq; alij iuuenes egregia dedisset dona; vicisse omnes iudicauit sapientissimus Socrates pauperẽ Æschynem, qui cum aliud, quod daret, non haberet, prompto seipsum animo dedit. Propterea & in 2 lib. promptè dari vult idẽ Seneca beneficiũ; cum enim iucundissima sit tribuentis volũtas, cũctatio, & mora inuitam quasi, & coactam voluntatẽ testatur. Neq; res vlla cariùs cõstat, quam quę precibus empta est. Serò dedit, qui roganti dedit. Et Comicus ille tantum te dixit gratię demere, quantum adijcis moræ, & in libro 7. eum reddidisse beneficium contendit, qui promptam habuit voluntatem, omnemq; reddendi occasionem quæsiuit, etiam si reddiderit nihil.

DE LEVIORIBVS CVLPIS

LIBER XXVII.



CÆTERVM aliud est, quod non minùs attentè considerandum, ac diligenter explicandum est. Non solùm enim rectã operantes quidpiam intentionem, & ardentem affectum habere; sed & ab omni vel leuissima culpa, quantum fieri poterit, conscientiam mundam conseruare nos oportet.

CAPVT I.

Prima Ratio.

SANE' non paucos à grauioribus mundos viuere credendum est; sed multos in leuioribus vitandis negligentiores esse manifestum est. Pulchrè autem Origenes h. 14 in Iosue, illud exponens, quod c. 11. dicitur Iosue aduersus illos reges pugnasse, Amorrhæum Hethęum, ac cęteros, & percussisse il-

los persecutumq; fuisse vsq; ad Sidonem magnam, Nunquam, inquit, reperi Sidonias duas magnam, & paruã, sed si spectem nominis significationem, quod significat venatricem, vel venatores; video quòd aduersariarum virtutum quidam sunt venatores in paruis, & quidam in magnis, alij per parua peccata, alij per magna decipiunt animas.] itaq; laxioris vitæ homines per magna dicere licet a dæmonibus tentari, & decipi; alios, qui arctioris vitæ rationem tenent, per parua. [Animæ autem, vt idem Origenes ratiocinatur h. 7. in Ezech. mirabilis est pulchritudo, quia facta est ad imaginem, & similitudinem Dei; nec maximis modò peccatis, sed minorum quoque societate turpatur.] Atq; ex corpore duci argumentum potest. In pulchra etenim facie non solùm vulnus, aut grandis deformitas displicet, pulchritudinemq; tollit, sed paruus quoq; næuus magnopere minuit; quodq; est næuus in facie, hoc est in anima leuis culpa, quam venialem appellamus. Ita ratiocinatur S. Ber. in Ep. 249. ad Bernardum priorem portarum. [Prorsus, inquit, displicet in pulcherrimo corpore, non solùm morbus, sed & næuus. Non planè bonus color; si sanctorum quispiam anxiè ferre abiectionem suam videatur, de qua etiam non gaudere, & non gloriari, minus est à perfecto.] Porrò in proposito perfectionis apparere imperfectum næuus est.

Simile argumentum peti ex vestibus potest, Quę non magnis solum, sed & paruis sordescunt maculis, eoq; magis, quò fuerint pretiosiores, Sic enim ferme S. Greg. Nazian. h. in illud Matt. 19. Cùm consumasset Iesus hos sermones &c. Nam de virginibus ita scribit. [Quò puriorem cernit, eò enixiùs commaculare, atq; inquinare contendit. Splendidæ etenim vestis luculentiores sunt sordes.] Idem de religiosis, atq; Ecclesiasticis viris dici potest, quorum status, ac vitæ ratio melior est, atq; perfectior, quam hominum cæterorum. Atq; hæc sit prima ratio, cur omni cura, & sollicitudine culpas hasce vitare debeamus, quoniam minus nos decent, magisq; professionem nostram commaculant.

In veteri lege qui inuiti hominem occidissent, confugere iubebantur ad vrbem sacerdotalem, ibiq; esse vsq; ad obitum Pontificis summi. Quia vt philosophatur Philo Iudæus in libro de specialibus legibus, à peccatis voluntariis debent esse puri plebeij homines: princeps verò Sacerdotum ab vtrisq; a voluntarijs, & inuoluntarijs. Nefas enim est hunc quidquam pollutũ attingere, vel sponte, vel casu fortuito: vt cùm sacris præsit, ornatus sit parte vtraq; tum mente irreprehensibili, tum vita nullis probris obnoxia. Itaq; tali meritò suspecti sunt, qui nolentes cædem fecerunt, non vt scelerati, sed vt minùs puri a peccato.

CAPVT II.

Secunda ratio.

SECVNDA ratio est: quia quæ parua, & leuia nobis videntur, verè parua, & leuia non sunt, etsi parua, & leuia dicantur per comparationem maiorum, & grauiorum. Hoc multis modis ostendi potest. Primùm quia culpæ sunt, peccata sunt, displicent Deo, & Deum offendunt. Vndè meritò S. Ansel in lib. de miseria hominis. [Quod peccatum peccator audebit dicere paruum? Deum enim exhonorare, quando est paruum?] Et in Ep. 125. libri 3. ad Eulaliam; [Nolite putare aliquod peccatum esse paruũ; quamuis aliud alio sit maius. Nihil enim, quod fit per inobedientiam, quæ sola eiecit hominem de paradiso, paruum dici debet.] Et S. Hier. in Ep. ad Celantiam [Nescio, an possimus leue aliquod peccatum dicere, quod in Dei contemptum admittitur.] Et in regula monachorum [Leue nunquam est Deum etiam in exiguo contemnere, qui non tantùm ad qualitatem peccati respicit, sed etiam ad personę contemptum: propter quod non solùm homini intẽdendum quale sit, quod iubetur, sed quantus sit ille, qui iubet.] Idē habet in Ep. de sciẽtia diuinę legis, si modò Hieronymi est. Et S. Aug. in Ep. 9. ad Romulum inter Ep. in fine positas. [Parua, & quasi nulla tibi videtur, quę tam mala sunt; vt quãdo te domita cupiditas ea cõsiderare permiserit, riges lachrymis terram, vt Deus misereatur tui.] Et in Enchirid. c. 79. [Sunt quædam, quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, Fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret?] Quam ob causam in libro contra mendacium c. 8. [Quis dicat, inquit, esse peccandum; & si aliud sit damnabile, aliud veniale peccatum?] Neque dissentit S. Chrys. h. 14. in Ep. ad Eph. [Propter hoc ipsũ, inquit, magnum est malum, quod nihil esse videntur. Etenim, quæ nihil esse videntur, facilè cõtemnuntur, quę verò contemnũtur, augẽtur, & multiplicantur, quę augentur autem, redduntur etiam incurabilia] Et h. 9. in 1. ad Tessal. [Ne dicamus, nihil hinc damni, nihil inde: vnde nihil expectabamus, sæpè numero spoliati sumus.] Et ser. de leuium peccatorum periculis. [Leue forsitan æstimas, si sermone deliqueris. At leue non est, quo homo aut iustificatur in bono, aut in malo sermone condemnatur. De sermonibus tuis condemnaberis. Quare beatus est sermo, si iustificationi proficiat; infelix est, si damnationem incurrat.] Et lib. 3. aduersus vituperatores

tores

tores vitæ Monasticæ, aliquos affirmat damnandos, & infernum esse propter intempestiuum risum. [Eorum enim quoque delictorum, quæ videntur esse leuia, & nullæ, terribiles tunc pœnas expendemus.]

S. Basilius in regulis breuior. 4. cum quæsisset, Num inclemens habendus sit, qui pro leuissimis culpis acriter nimis vrgeat; Respondet non esse. Quia si Christus dixit, Iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege, & De omni verbo otioso reddet homines rationem, nihil omninò minutum contemni debet. Addit, nullum peccatum leue dicendum esse cùm Paulus dicat; Per transgressionem legis Deum inhonoras? & stimulus mortis non est hoc, aut illud; sed indefinitè quodcunque peccatum. Inclemens ille habendus est, qui obticet; non qui arguit. Et iterum 293. quærens, quid si quis maiora peccata caueat, minora contemnat? Respondet differentiam hanc maiorum, & minorum in nouo testamẽto non reperiri; sed vniuersè dici Io: 8. Qui facit peccatũ, seruus est peccati, & Io: 3. Qui contumax est in filium, non videbit vitam æternam cùm contumacia non in discrimine peccatorum, sed in violatione præcepti consistat. Secundò respondet, si discrimen illud admittatur; sanè magnum vnicuiq; illud esse, à quo superatur; & paruũ, quod ipse superat: vt in athletis, qui vicit, fortis est, qui victus, imbecillior eo, à quo victus est; quisquis ille sit. Quare erga eum, qui cuiuscunq; generis peccatum admittat seruandum est præceptum Domini, Vade corripe eum &c. Quòd autem leuia nobis videantur, refert in amorem propriũ, quo nobis blandimur; S. Gregorius hom. 4. in Ezech. [Multa, inquit, peccata committimus; sed nobis grauia non videntur; quia priuato nos amore diligentes, clausis nobis oculis in nostra deceptatione blandimur. Vnde fit plerumq; vt & nostra grauia leuiter, & proximorum mala leuia grauiter iudicemus. Et scimus, quia vehemẽter claudit oculum cordis amor priuatus. Sed hoc corrigere Moyses studuit Leu. 19. cùm dixit iustum debere esse modium, Equumq; sextarium. Et Salomon Prou. 20. pondus & pondus mensura, & mensura, vtrumq; abominabile est apud Deum.]

Hinc est, quòd de illis quoq; quæ parua, & leuia vocamus, reddituri Deo sumus rationem; Matt. 12. De omni verbo otioso reddẽt rationem in die illo. Et c. 10. Vestri capilli capiti omnes numerati sunt; hoc est inanes omnes, & vanæ cogitationes. Et ideò inquiebat Iob c. 14. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. S. Hier. in Ep. ad Heliodorum c. 8. [Vt, inquit, Deum in Cælo, ac magnis operibus miramur; & item & in formica, & minutis quibusq; Ita mens Christo dedita æquè & in maioribus, & in minoribus intenta est, sciens etiam pro otioso verbo reddendam esse rationem.] Et verissimum est illud ps 48. Iniquitas calcanei mei circumdabit me: quasi diceret: ea quæ nunc tam parui immo nihili facio, sicut ea, quæ sunt sub calcaneo, quæq; pedibus conculcamus, ea ipsa vexabunt me. Hoc nimirum prædixit Deus per Sophoniam c. 1. Scrutabor Ierusalem in lucernis. Si exiguam rem quampiam amisimus, lucernam accendimus vt eam quæramus: & Deus non vnam, sed plures accendet lucernas (Scrutabor in lucernis) quoniã Dei oculus acutiùs multò vel minimas nostras perspiciet culpas, quàm si omnes mundi lucernæ essent accensæ. Hoc verebatur Dauid, atq; illum ad crebrum vrgebat conscientiæ suæ examen, quemadmodum ipsemet fatetur in psalmo 76. Cogitaui, inquit, dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Itaq; oportet nos in conscientijs nostris duo instituere iudicia. Alterum discussionis, Accusationis alterum. Discussio erit accuratum examen, quo coram Deo ponderemus vel minima quæq; antequam Deus ipse in lucernis scrutans discutiat. De hoc iudicio, seu examine loquens S. Io: Chrys. h. 60. in Gen. [Peccata, inquit, quæ nobis videntur parua, non contemptim prętereamus; sed quotidiè à nobis rationes repetamus, & verborum, & spectationũ, & pœnas de nobis ipsis sumamus, vt nos a futuro supplicio liberemus. Nullo sciẽte, in tribunali consciẽtiæ sedeamus, & sic examinemus nostras ipsorũ cogitationes, vt rectam sententiã proferamus.] Accusatio porrò fuerit agnoscendo nostras culpas, nec eas veluti leues excusando; sed peccatores nos confitendo; memores Quia non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens. *Conscientiæ examẽ*

Sed vbi de animę salute, ac perfectione agitur, nihil paruum censeri debet, quod eam, vel minimum lædat, aut impediat. Venialia autem peccata plurimum lædere, & impedire, quis nesciat? Nam si charitatem non tollunt, illius tamen feruorem non parùm minuunt. Et si non totum animæ lumen extinguunt, obtenebrant tamen, atq; ita offuscant, vt nihil propemodum cernat; Sicut nubes in aere lumen solis offuscant, & speculum puluere multo conspersum res obiectas minus benè repræsentat. Alas quoq; animæ ita ligant, atq; conglutinant, vt ad ea, quæ spiritus sunt, euolare non queat. Ædificij nostri fundamenta tantopere debilitant, atq; concutiunt, vt vel leui impetu facto facile possit totum ædificium corruere, & quidquid perfectionis multo tempore, plurimoq; labore fuerit comparatum, amitti. Cuniculi demum *Peccata venialia.*

mum aduersus animæ nostrę turrim fodiunt, hostisq; noster, vel leui occasione data ignem potest accendere, totamq; molem subuertere. Hinc est, quod S. Basilius loquitur h. de Baptismo. [In vitæ negotio paululum non „ est, quod paululum abest, ac ferè dicitur, vt „ quidam nostrorum sapientum admonuit.] Probat autem ex veteri lege, in qua animalia, quæ offerebantur Deo omninò integra esse oportebat: & vel minima macula, vel mutilatio, velut auriculæ, ineptum hominem ad Sacerdotium reddebat. Adfert & illud; Iota vnum, aut vnus apex non præteribit a lege; & Qui fecerit totam legem, offendat autem in vno, factus est omnium reus; & illud Paulis vt Exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam; & alia multa. Sed & in proemio in lib. de Spiritu Sancto ad Amphilochium; In Scriptura sacra monet propterea dictiones quoq; ac syllabas ponderandas esse. [Quia vt artes cęterę, „ ita & pietatis acquisitio, paulatim minutis „ accessionibus augeicit; nihilq; est prętermit„ tendum ijs, qui ad cognitionem instituuntur, „ veluti si quis prima elementa, vt res minutas, „ contemnat; quando ad perfectam perueniet „ sapientiam?] Idem de leuium culparum contemptu nos diximus.

Verissimum prorsus est illud Christi Domini pronunciatum Luc. 16. Filij huius sæculi prudētiores filijs lucis in generatione sua sūt. Ex illis igitur verbis argumentum sumatur, quo ni fallor, vsi aliquando sunt Eusebius Emissenus h. 8. ad monachos, & S. Anselmus in libro de similitud. c. 155. Vt enim ex paruis sæpè repetitis lucris pauperrimos homines sæpè vidimus ditissimos factos: contrà verò ex paruis crebrò repetitis dispendijs vel ingentes fuisse thesauros consumptos, hominesq; prædiuites ad magnam redactos inopiā: Sic nimirum in studio virtutis, ac perfectionis euenit, dum aut à leuibus culpis abstinemus, aut in eas præcipites quauis occasione data prolabimur. [Scelus est, Eusebius lo„ quitur, quòd interdum nobis leuia facit pec„ cata nostra ipsa consuetudo peccandi, cùm „ certum sit, nos sicut de minimis bonis augeri, „ ità de minimis negligentijs debere compūgi: „ Non enim minimum est, vitia in vita homi„ num negligere minima.] Et Anselmus, [Pau„ per nisi minima lucra custodiat; sed expen„ dat, nunquam ditescet; illis autem custoditis „ ditescit: ita & in spiritualibus.] Quam ob causam in Ep. 49. libri 3. hanc Cestrensibus monachis certam ad perfectionem commōstrat viam. [Ordo paulatim dissipatur, & de„ struitur. Si ergo de virtute in virtutem vul„ tis ascendere semper timete in singulis mini„ mis Deum offendere.] Eandemq; in Ep. 125. & 151. Eulaliæ, & Ioanni priori, totiq; congregationi Betensi ostendit. Nam in priori loco ita scribit: [Si vultis proficere, & hor„ retis deficere, nolite modica despicere. Vtiq; „ sicut verum est, qui modica despicit, paula„ tim deficit; ita verum est, quia qui modica nō „ despicit, paulatim proficit.] In posteriori autē ita: [Si corā Deo vultis proficere, nunquā „ minima mandata velitis despicere. Sicut au„ tem qui modica despicit, paulatim decidit; sic „ qui modica non despicit, non dico paulatim, „ sed efficaciter proficit.]

CAPVT III.

Tertia ratio.

Tertia ratio est, quia quò leuiora, & minora existimantur, eò faciliùs admittuntur. A grauioribus abhorret natura, & ratio, propterea vitantur faciliùs: leuiora spontè admittimus, quòd leuia nec magnopere noxia iudicantur. Ita philosophatur S. Ioannes Chrys. h. 87. in Matt. [Peccata, quæ „ parua videntur maiore studio vitanda sunt, „ quam magna. Hæc enim natura ipsa spontè „ auertit: illa vero hac ipsa re, quia parua sunt, „ desides facit.] Et S. Anselmus in Ep. 30. lib. „ 3. ad Mathildam Abbatissam; [Tantò vigi„ lantiùs à minimis excessibus debemus caue„ re, quantò eos frequentius cognoscimus se „ nobis ingerere, & quantò callidiùs deceptor „ noster nullā in eis esse culpā, aut contemnen„ dam, si qua est, nititur nobis persuadere.]

CAPVT IV.

Quarta ratio.

Sed & S. Greg. Papa in tertia parte pastor. curæ admon. 34. quantam addit rationem: eò magis hæc cauenda esse, quò difficiliùs emendantur: [Nonnunquam, inquit, in „ parua deteriùs, quam in maiori, culpa pec„ catur. Maior enim quò citiùs, quia sit cul„ pa, cognoscitur; eò & celeriùs emendatur. „ Minor verò dum quasi nulla creditur, eo pe„ iùs, quò & securius, in vsu retinetur. Vnde „ fit, vt mens assueta malis leuibus, nec grauio„ ra perhorrescat, atque ad quamdam au„ toritatem nequitiæ per culpas nutrita per„ ueniat; & tantò in maioribus contemnat „ pertimescere, quantò in minimis didicit non „ timendo peccare.] Confirmat illud Sancti Augustini lib. 1. qq. veteris, & noui testamenti q. 1. [Quantò minora sunt, tantò sub„ tiliora, & dum contemnuntur, non vitantur.]

CAPVT

CAPVT V.

Quinta ratio.

Peccata mã dispo̅it ad grauia.

QVANTA ratio & quidem longè grauissima, & quæ pluribus tractanda est. Nam parua hæc peccata disponunt sensim ad magna, atq; ex venialibus culpis facilè ad mortales transimus. Quam ob causam Ecclesiastici cap. 19. dicitur; Qui spernit modica, paulatim decidet. [Diabolus, inquit S. Hier. in psalmum 140. non pugnat cito contra aliquem per grandia vitia, sed per praua, vt possit, quomodocunque intrare, & dominari homini, & postea in maiora vitia eum impellat.] Quod accommodato valdè exemplo illustrat S. Aug. lib. 2. de Trinit. c. 11. [Quomodo enim coluber non apertis passibus, sed squammarum minutissimis nisibus repit; sic lubricus deficiendi motus neglig̃ẽtes minutatim occupat, & incipiens a peruerso appetitu similitudinis Dei, peruenit ad similitudinem pecorum.] Propterea vel paruæ tentationes magni faciendæ sunt, seriòq; earum principijs resistendum. Nam & in libro Cant. c. 2. dicitur; Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineam. Ex paruis enim tentationibus neglectis magnę consequuntur ruinę. Et Ps. 136. Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram, hoc est leues, & insurgentes tentationes ad Christum, qui est petra. Et Dauid ps. 100. In matutino interficiebat omnes peccatores terrę, vt disperderet de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qui enim summo manè, hoc est exorientem statim tentationem iugulat, omnem de anima disperdit iniquitatem: prohibet enim, ne ad perfectum perueniat diem, magis incalescens, maioresq; capiens vires. Hinc S. Greg. Nazianz: sapienter monuit virgines in carmine, cui titulum fecit, Pręcepta ad Virgines.

Nec modò in vitijs quidquam paruiq; leuisq;
Ponderis esse putes. Qui paruis obuius ibit,
Is nunquã pręceps scelera in grauiora feretur.

Et S. Basilius in ser. de Abdicatione rerum. [Nullum omninò sit erratum, quod parui pendas, quamuis tenuissima bestiola minutius sit.] Et Chrys. h. 13. in gen. [A peccatis, cùm adhuc parua sunt, statim desistere studeamus, neque enim vnquam in maiora incidemus peccata, si a paruis nobis caueamus.] Et h. 13. in Epistolam ad Ephes. [Diaboli opus est illud, facere vt indifferentia contemnatur, & quamuis indifferens res esset, neque sic contemnere illam oportebat scientem, quòd ex ea generantur magna mala.] Et Eusebius Emissenus h. de initio quadrag. [Difficile est, vt non cadere in grauia permittatur, qui minus grauia nõ veretur.]

S. autem Greg. Papa lib 10. moral c. 9. Exponens verba illa Iob c. 1. Ipse nouit hominum vanitatem, & videns iniquitatem nonnè considerat? [Rectus, inquit, ordo seruatur, cùm prius nosci vanitas, & post considerari iniquitas perhibetur. Omnis quippe iniquitas vanitas, non tamen omnis vanitas esse iniquitas solet. Aptè autem post vanitatem protinus iniquitas subinfertur: quia vanitas ad iniquitatem labitur & dum mens ex alijs ad alia semper impellitur, suborientibus culpis inquinatur. Ex vanitate ergò ad iniquitatem ducimur, cùm prius per leuia delicta defluimus, vt vsu cuncta leuigante nequaquam post committere etiam grauia timeamus.] Persimilem sententiam habet etiam lib. 21. c. 5. Cùm enim dixisset Iob c. 31. Si ambulaui in vanitate, & festinauit in dolo pes meus; [Rectus, inquit, ordo seruatur, Si prius in vanitate, & postmodum pes in dolo festinasse dicatur. Vanitas quippe ad leuitatem, dolus verò ad malitiam pertinet. Et nonnulli plerumq; ad quædam post malitiosa perueniunt, quia prius leuia non declinant.] Itaq; vniuersè concludit lib. 31. c. 9. [In vno quoq; lapsu à minimis semper incipitur, & succrescentibus defectibus ad grauiora peruenitur. Sic hypocritæ prius bonum, quod non habet ostendunt. Tum verò bonos apertè despiciunt, ad extremum ad iniuriam conditoris exiliunt. Numquam enim illic anima, quò ceciderit, iacet: quia voluntariè semel lapsa, ad peiora pondere suæ iniquitatis, impellitur, vt in profundum corruens semper adhuc profundiùs obruatur.]

Vanitas, & iniquitas.

Vanitas, & Dolus.

Peccati pgressus.

Nil aliud satagit Dæmon, quam vt in nobis inueniat aditum: perindeque nobiscum agit, ac fur quispiam, qui domum aliquam vult deprędari: sed clausam inueniens, per foramen aliquod immittit puerulum, qui maiori mox latroni portam aperit. Quando aggressus est Euam Gen. 3. vbi eam audiuit ausam fuisse diuino præcepto verbum illud addere (fortè) Ne fortè moriamur; cùm Deus absolutè dixisset, Morte moriemini, hoc est iuxta hebraicam phrasim, Absq; dubio moriemini; vlteriùs ipse progressus dixit, Nequaquam moriemini. Vnde S. Ber. in ser. de quadruplici debito; [Deus affirmat, mulier dubitat, Satan negat.] Idem in Petri negatione accidisse obseruat S. Anselmus ad caput 26. Matthæi. Petrus enim primo dixit, Nescio quid dicis; Deinde cum iuramento negauit; postremò etiam detestari cœpit, & anathematizare. Perseuerare quippe in peccato dat incrementum scelerum, & qui minima spernit, cadit in maiora. Ita Anselmus. Adfert quoque S. Chrys. h. 87. in Matth. Et h. 12. in Epistolam ad Rom. Exempla in Esau, Cain, Saule, Iuda, & Iudæis, quæ longum esset

gum esset hic adscribere. Omninò hunc locum copiosè veteres tractarunt Patres, pluribusq; illustrarunt exemplis.

CAPVT VI.

Exemplis ostenditur.

1 PRIMVM Scintillæ, Seminisq; Viperei, S. Nazianz. in sententijs tetrasticis, 13. [Ingentem, inquit, flammam perexigua quoq; scintilla excitat: Et viperæ semen hominū sæpè exitiū inuexit. Proinde leuissimam noxam effugias. Etsi enim ea primò exigua, & minuta sit; postea tamen in ingentem magnitudinem excrescit.]

2 Deinde ægritudinum, ac morborum, qui ex paruis plerumq; initijs neglectis corporibus aduenIunt nostris. Perinde enim in anima euenit. Ita ratiocinantē reperio S. Chrys. h. 12. in Ep. ad Rom. & ser. de nequitia depulsa, & virtute inducta. [Caueamus, inquit, vel pusilla fugientes mala: nam magna ab his nascuntur. Qui enim in vno quoque peccato dicere edoctus est, Non in hoc positum est salutis momentum; is pedetentim omnia pessum dabit. Hoc vitiositatem ipsam attraxit; hoc ianuas referauit prædoni; hoc vrbis mœnia deiecit: nimirum quoties ad vnumquodq; peccatum dicis, Non hoc ad rem magnopere pertinet. Sic & in ipsis corporibus vsu venire videmus, vt magnæ ægritudines augeantur, quoties paruas negligimus.] Et S. Dorotheus, ser. 11. [Contemnit quis, & nihil facit minimos errores circa corpus, nec animaduertit: interim corpus malè affici, atq; in peius ruere, præsertim si fuerit debile, nec sine multo studio, & tempore vires pristinæ reparantur. Idem in anima euenit.]

3 Tertio persimile exemplum est de vulneribus. Etenim uel exiguum vulnus, si fuerit neglectum, incurabile persæpè fit, & adfert mortem. Hoc sibi vult illud Chrysostomi in psalmum 6. [Neglecta peccatorum vulnera euadunt maiora. Ideò Christus non solum fornicationem prohibuit, vel adulterium, sed impudicum obtutum.] Verùm apertiora sunt verba, in expositione primi capitis epistolę ad Galatas, vbi de hęresibus loquens, quę ex pastorum negligentia inualescunt; [Hoc, inquit, est malorum causa, quod ob pusilla non indignantur. Ob id enim maiora scelera subierunt, quod minoribus debita correctio non adhibetur. Et vt in corporibus, qui vulnera neglexerunt, febres gignunt, & putrefactiones, & mortem denique. Ita & in animis, qui pusilla dissimulant, maiora inuitant.] Et S. Io: Damascenus in historia Barlaam c. 10. [Ob id maiora peccata ad nos aditum habeat, atq; in animas nostras imperium obtinent: quoniam ijs quæ minora esse videntur, consentanea correctio non adhibetur. Vt enim in corporibus qui parua vulnera negligunt, saniem plerumq; & mortem sibi ipsis accersunt: Sic etiam in animis vsu venit, vt qui minima vitia, ac peccata nihili pendunt, grauiora sibi inuehant.]

Quarto ex palmitibus, atq; arboribus, quę si vel parum inciduntur, atq; à radice separentur breui siccantur, & arescunt tempore. 4
Et aquarum, quæ etsi guttatim decidant, in ingentia tamē excrescunt flumina; & vel vnico aperto foramine, vniuersam inundāt terram. Et vestium, in quibus vel minima scissura, si contemnatur, tota sensim laceratur vestis. Ac demum ædificiorum, in quibus vel minima rimula neglecta, aut tegula ex tecto cadens, locouè mota, & non reposita, ædificij vniuersi ruinam adfert. Hæc omnia complexus est S. Chrys. h. 8. in priorem Ep. ad Cor. [Corpus, inquit, si vel parùm ense diuidatur, corrumpitur. Et ædificium, si parùm fatiscat, dissoluitur, & si vel minimum palmes a radice abscindatur, inutilis redditur. Itaq; id parum non est, sed ferè totum existimandum. Cùm igitur parum peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus, vt exiguum despicere: Siquidem id neglectum, quamprimum in immensum euadet, & vestis, quæ scindi cœperit, neglecta tota discinditur. Et tectum, paucarum tegularum casu contempto, totam domum diruit. Hæc nos reputantes, nunquam paruum contemnamus, ne procidamus in maiora.] Et rursum h. 19. ad populum, [Exiguum neglectum, & omne reliquum destruit. Sæpiùs enim domos ædificantes homines, & tectum imponentes, vnius tegulæ excussæ curam non gerentes totam domum perdiderunt. Et in vestimentis parua scissura facta, nec resarcita, magnam facit disruptionem; Et torrentes, si vel minimum cœperint ingressum, totum introducunt fluentum. Itaque & tu, licet te vndiq; munieris, si tamen aliqua pars immunita dimissa est, etiam hanc diabolo obstrue, vt sis ab omni parte firmatus.]

S. Aug. pluribus in locis illo præcipuè vtitur argumento, quod ex paruis guttis implentur flumina. In commentario psalmi 93. Noli attendere minuta peccata tua quotidiana. De minutissimis guttis flumina implentur: & alibi sæpius vt non multò post dicetur.

Sed illud, quod de ædificijs proponitur, diuina autoritate firmatur. Legimus. n. in libro Eccles. c. 10 In pigritijs humiliabitur contignatio; & in infirmitate manuum perstillabit domus: hoc est, quia piger fuit, & negligens in reparando vno ligno, vel reponenda vna tegula, domus tandem tota corruet. Quē

locum

locum exponens Io: Cassianus collat. 6. Abbatis Theodori c. vltimo duas nostrorum lapsuum assignat causas, aut prauam institutionem, aut consequentem negligentiam nostram [Lapsus, inquit, quispiam nequaquam subitanea ruina corruisse credendus est. Sed aut prauæ institutionis deceptus exordio, aut per longam mentis incuriam paulatim virtute animi decidente, & per hoc sensim vitijs increscentibus casu miserabili concidisse. Quemadmodum domus nunquam subitaneo ad ruinam procumbit impulsu, nisi aut antiquo vitio fundamenti, aut longa inhabitantium desidia, stillicidijs primùm paruissimis penetrantibus corrupta fuerint sensim munimenta tectorum, quibus per vetustam negligentiam in maiorem modum patefactis, atq; collapsis, riuatim post hæc influit pluuiarum, imbriumq; tempestas. Quod animę spiritualiter euenire Salomon ita designat. Stillicidia, inquiens, ejciunt hominem in die hyemali de domo sua. Eleganter ergò mentis incuriam domati comparauit, tectoque neglecto, per quam primò quidem velut minutissima quædam penetrant in animam stillicidia passionum, quæ si velut parua, ac leuia negligantur, corrumpunt tigna virtutum; & post hæc influunt imbres largissimi vitiorum, per quos in die hyemali, id est in tempore tentationis, ingruente impugnatione Diaboli expellatur mens de habitatione virtutum.]

a la- causa

CAPVT VII.

Nemo repente pessimus.

OMNINÒ sicut nemo repente fit summus, ita nemo repente fit pessimus, aut ad extremam improbitatem venit, vt loquitur S. Io: Chrys. h. 87. in Matth. [Habet enim anima insitum pudorem quendam, quem subito calcare non potest: sed sensim ex negligentia perit. Hoc pacto idolorum cultus aditum inuenit, cum vltra quam oportet, viui, ac defuncti nonnulli honorarentur: hoc pacto simulachra, & statuæ adoratæ sunt. Ita fornicatio, ac cætera vitia dominantur. Ita ex immoderato risu scurrilitas, ex scurrilitate, turpiloquiu, ex turpiloquio turpis actio profecta est.] [Negligentia. n. (vt S. Ber. tradit in ser. de septem donis Spiritus Sancti) soporat animam, curiositas excitat, attrahit experientia, tenet concupiscentia, ligat consuetudo, contemptus in crucem tradit, malitia iugulat.] Hos ipse gradus ponit, quibus sensim, & sine sensu a leuibus culpis ad grauissimas misera progreditur anima. Alios item S. Cyprianus in ser. de Zelo, & liuore. [Dum. n. existimatur leue esse, & modicũ, nõ timetur; dum non timetur, contemnitur; dum contemnitur; non facilè vitatur; & fit cœca, & occulta pernicies.] Itaque ad rem plane S. Gregorius Nazianz. h. ante not. in illud Matthæi 19. Cùm consumasset Iesus &c. [Ne oculus, inquit, oculum trahat, nec risus risum; ne familiaritas noctem, ne nox interitum, & exitium. Nam quod paulatim, & particulatim attrahitur, furtim surripitur: tametsi pernicies nequaquam in præsens sẽtiatur, tamen in vitij fine occurrit.] S. quoq; Dorotheus in ser. 3 malam causatur consuetudinem, qua minora contemnentes, ad maiora quoque contemnenda prolabimur. [Cùm cœperit, inquit, quis dicere, quid refert, si verbum hoc dixero, si modicum hoc comedero? Ex hoc, quid est hoc, & quid est illud? quid refert hoc, quid refert illud? mala consuetudo admittitur, & datur initium, vt magna, & grauiora contemnamus. Et sic demum per partes offendentes, periculum est, ne in perfectam insensibilitatem veniamus.] Idem penè in serm. 6. repetit, & inculcat.

Ergo sapienter monuit S. Bern. in ser. contra ingratitudinis vitium. [Quando videritis grauem aliquam alicuius ruinam, ne credatis cum tunc incepisse, sed quia comederunt alieni robur eius, & ipse ignorauit.] Aut enim leuia hæc mulplicata adeò debilitant animam, charitatisq; feruorẽ minuunt, vt imbecillior ad resistendum tentationibus efficiatur: aut quemadmodum loquitur Iob. c. 41. faciem eius præcessit egestas, defectus orationis, aliarumq; spiritualium exercitationum. Inter Ægyptias plagas Ex. 8. præcesserunt cinipes, post grandiores subsecutę sunt muscę. Et ex minorum rerum contẽptu ad grandiores progredimur: & qui non magni faciunt ciniphes, qui citò, & leuiter pungunt, nec grandiores verebuntur muscas, quæ cruentant. [A minimis incipiunt, qui in maxima proruunt.] Ait S. Bern. in lib. de ordine vitæ, & morum institutione. [Et quid interest ad naufragium, ratiocinatur S. Aug. in Ep. 108. ad Seleucianam; vtrum vno grandi fluctu nauis operiatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta, atq; contempta impleat nauim, atq; submergat?] Perinde est, siue statim, & primo assultu in peccatum cadas mortale, an post multa venialia, modò mergaris, & pereas, nihil interest.

Apposite S. Augustinus, dum exponit illa verba ps. 39. Compræhenderunt me iniquitates meæ: Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: [Quis inquit, numeret capillos capitis sui? multò minùs peccata, quæ excedunt numerum capillorum. Minuta videntur, sed multa sunt. Præcauisti magna; iam

non

non facis adulterium, non facis homicidium, non rapis res alienas: moles istæ sunt peccatorum. De minutis quid agis? an non times minuta? Proiecisti molem, vide ne arena obruaris.] Ad nauigantes opinor, & tempestate iactatos alludit, qui mercium moles, quibus grauabatur nauis, primùm proijciunt; sed mox in arenam detrusi, ab ea nauem non possunt abducere: quæ etsi minutissima sit, quia tamen plurima, obruere nauem potest. Sic enim per quam accommodatè venialia hæc, & leuia peccata, minuta quidem, sed plurima comparantur arenæ.

CAPVT VIII.

Sexta ratio.

SED hanc eandem sententiam, leuia hæc peccata posse nos, si non suaptè mole, ac pondere, multitudine certè obruere (quæ sexta numerari potest ratio) & ipsemet Augustinus alibi repetit sæpius, & cæteri confirmant Patres. Namq; in Ep. 108. paulò ante indicata ille sic loquitur. [Est etiam pœnitentia bonorum, & humilium fidelium, quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illa enim dimitti petimus, quæ humanæ fragilitati, quāuis parua, tamen crebra, subrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt, & oppriment, sicut vnum aliquod grande peccatum.] Et conc. 3. in ps. 118. [Etsi non singula suis motibus conterunt, omnia tamen aceruo nos obruunt.] Et in ps. 129. [Minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita; congere minuta, & faciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt; & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.] Et tract. 12. in Io: [Minuta plura peccata, si negligantur, occidunt. Minutæ sunt guttæ, quæ flumina implent; minuta sunt grana arenæ; sed si multa arena imponatur, premit, atq; opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens; paulatim per sentinam intrat; sed diù intrando, & non exhauriendo, mergit nauim.] Et tract. 1. in Epistolam Ioannis. [Leuia multa faciunt vnum grande. Multæ guttæ implent flumen; multa grana faciunt massam.] Et in libro de decem chordis c. 11. [Noli illa contemnere, quia minora sunt; sed time, quia plura sunt. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat: sed bestię plerumq; minutę multæ necant. Minutissima sunt grana arenæ; si arenæ amplius in naui mittatur, mergit illam, minutæ sunt guttæ pluuiæ, nonne flumina implent, & domos deijciunt?] Et lib. 50. homiliarum h. 50. c. 8 [Peccata venialia quamuis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicut homicidium, & adulterium, vel huiusmodi cætera; tamen omnia simul congregata, velut scabies, quò plura sunt, necant. Et nostrum decus ita extermināt, vt ab illius sponsi speciosi forma prę filijs hominum castissimis amplexibus separent, nisi medicamento quotidianæ pœnitentiæ dissecentur.] Et ser. 244. de tempore: [Noli despicere peccata tua, quia parua sunt; nā & pluuiarum guttæ flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Quoties tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, vel maculas, aut scissuras in veste fierent &c.] Et ser. 41. de Sanctis. [Non solùm maiora, sed etiam minuta, si nimium plura sunt, mergunt.] Ac demum in libro de Cantico nouo c. 2. & lib. 50. homiliarum h. 42. in eandem sententiam loquitur. Sed & S. Greg. Papa in 3. parte past. curæ admon. 34. [Qui in minimis, inquit, frequenter excedunt, non considerent qualia, sed quanta committunt. Facta enim sua si despiciunt timere, dum pensant, debent formidare, cùm numerant. Altos quippe gurgites fluminum paruæ, sed innumeræ replent pluuiarum guttæ: & hoc agit sentina latenter excrescens, quod patenter procella sæuiens: & minuta sunt, quæ procedunt ex membris per scabiem vulnera; sed cùm multitudo eorū innumerabiliter occupat, sic vitā corporis, sicut vnum graue inflictum pectori vulnus, necat.] Et S. Ber. in lib. de inter. domo c. 45. [Non solùm grauia, sed & leuia cauenda sunt peccata. Multa enim leuia vnum grande efficiunt; sicut solent de paruis, & minimis guttis immensa flumina crescere.] Ac demum S. Ansel. in Commentario 3. in caput Apocal. 18. verba illa Ioannis; Et poma desiderij animæ tuæ discesserunt à te: ità interpretatur, vt illis significari putet, vel etiam pro minimis damnari homines, si in illis delectentur.

CAPVT IX.

Multa leuia non facere vnum graue.

QVAE tamen omnia nō ita sunt accipiēda, quasi multa & verò plurima venialia peccata faciant vnū mortale: aut ipsa venialia per se vim habeant æternā damnationem adducendi: sed aut propterea pronunciata fuere, quod hæc venialia ad mortale disponant, atq; in illud tandem desinant, cui damnatio debetur æterna. Quod profectò significasse videbitur S. Aug. ser. 88. de tempore, cùm dixit; [Dum homines despiciunt

ciunt peccata sua, quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis adduntur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt.] Aut quòd, vt idem ipse interpretatur ser. 41. de Sanctis. [Peccatis venialibus, etsi animam occidi non credamus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis, & quasi horrenda scabie replent, & deformem faciunt, vt ad amplexus cœlestis sponsi aut vix, aut cum grandi confusione venire permittant.] Aut demum quòd mortalem persæpè diuinæ, aut humanæ legis adiunctum contemptum habent. Audi, quid S. Bern. loquatur in tract. de pręcepto, & dispensatione. [Risus interdictus, vel indictum silentium? Hæc si contra mandatum non veniunt, nec peccata sunt: accedente mandato, si minùs obseruentur, in peccatum reputantur: non tamen in crimen; si per subreptionem, aut obliuionem, non autem per contemptum horum transgressio contigerit. Licet namq; ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen autoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumq; peccato obnoxium facit: non magno tamen, si contemptus defuerit.] Hęc ergo vniuersa, quæ per se nec bona, nec mala sunt; non iussa quidem licitè vel admittuntur, vel omittuntur: iussa verò sine culpa non negliguntur, sine crimine non contemnuntur. Quid autem sit neglectus, quid contemptus, planiùs exponit, cùm subiungit: [Neglectus languor est inertiæ; contemptus superbiæ tumor. Contemptus in omni specie mandatorum pari pondere grauis, & communiter damnabilis est: neglectus autem in fixis grauior, tolerabilior in mollibus mandatis.]

Quid igitur de plurimis dicam hominibus, qui totam penè vitam in otiosis verbis, risu, cachinnis, cogitationibus vanis; & inutilibus consumunt? Vix hæc dicam carere contemptu. [Quid eos agere dixerim, (verbis vtar S. Bern in ser. contra ingratitudinis vitium) qui scurrilitates, detractiones, iactantiæ, & impatientiæ verba, non reputant? facilè contristant proximos, immo spiritum Dei, qui in eis est; pusillorum scandala paruipendunt, ad increpationem aliorum, aut negligentia quadam dormitare videntur, aut iracundiæ facibus inflammantur.] Hoc iure optimo idem ipse Sanctus vir in ser. de septem misericordijs reprǽhendit, inquiens: [Hinc mihi fratres tristitia magna, dolor cōtinuus est cordi meo, quòd tam pronos nonnullos ad leuitatē, ad risum, ad scurrilia verba, tam faciles video, vt pertimescam valde, ne fortè plusquam expediat, diuinæ misericordiæ sint immemores, & ingrati tam multis beneficijs deserantur aliquando a diuina gratia, quā nō vt gratiam venerantur.]

CAPVT X.

Cur contemnantur.

QVòd autem ista contemnantur, causam esse tradit in modo benè viuendi ad Sororem c. 6. quoniam ob spiritus teporem non reputantur noxia. [Tepidus inquit, in conuersatione otiosa verba, & vanas cogitationes, noxias esse non conspicit: sed cùm animus a torpore mentis euigilauerit, ea, quæ leuia æstimabat, confestim quasi contraria, & horrenda pertimescit.] Tantum verò abest, vt leuia esse Ber. iudicet, vt scienter in illis delinquere grauissimum putet, & verò peccatum in Spiritum Sanctum. Sic enim loquitur in ser. 1. de conuersione S. Pauli: [Ne quis parua reputet quamlibet parua, si scienter delinquat. Nemo dicat, leuia sunt ista, non curo corrigere; non est magnum si in his maneam venialibus, minimisque peccatis. Hæc est enim impœnitentia, hæc blasphemia in Spiritum Sanctum, blasphemia irremissibilis.]

Contra uerò; Qui voluntatem Dei, inquit S. Chrys. Commentario in ps. 68. semper implere, & promissa eius sustinere norunt, ita solliciti viuunt, vt etiam à leuibus peccatis abstineant; nec exaltare vocem suam in risu possint: intendentes, quia stultus in risu exaltat vocem, sapiens autem vix tacitè ridebit.] *Eccles. 21.* S. Aug. lib. 10. confess. c. 33. dolet veritus, ne psalmorum audiens in Ecclesia cantum, cantoris magis attenderet voci, eaq; magis, quàm verborum sententia permoueretur. Et S. Ber. in lib. meditat. c. 11. & lib. de interiori domo c. 51. monachorum suorum leuitatem reprǽhendit, quod populum vocibus magis muliere, quam Deo placere studerent. Et vt reliqua taceam, de Senensi legimus Catharina, quod semel interroganti minus prudentes respondisset, tantum eam post sensisse scrupulum, vt totam Mariæ Magdalenę pœnitentiam delendo inconsiderato verbo imparem crederet esse futuram. Quid isti, qui (vt ita dicam) bibunt velut aquam iniquitatem? Sanè mitis videtur S. Hilarij illa de illis sententia in Can. 4. in Matt. qua ita exponit illa Domini verba; Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum. [Ne minima quidem, inquit, mandatorum Dei constituit esse soluenda; futuros minimos, idest nouissimos, ac pénè nullos denuncians minuta soluentes.]

CAPVT XI.

Septima ratio.

SEPTIMA, & postrema ratio continet alium modum, quo veniales hę culpę ad mortalem inducunt, & ideò omni studio cauendæ sunt. Non solùm enim ad illam disponunt, & præparant, vt dictum est: sed plurimis quoq; Dei specialibus auxilijs priuant, sine quibus ingruentes tentationes permultas superare non possumus, victiq; succumbimus, & in peccatum labimur. Sanè sufficiens, ac necessarium auxilium nunquam nobis negat Deus; quippe, vt ait Paulus in 1. Cor. 10. Fidelis Deus, qui non permittit nos tentari supra id, quod possumus; sed facit etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Quare si strenuè agamus auxilio huic cooperantes, tentationes omnes superabimus, & quidem cum fructu. Nam si grauiores permittantur tentationes, quæ maiores postulent ad resistendum vires, maius quoque nobis subministratur auxilium. At quoniam negligentia, & socordia nostra, fit sæpè, vt non cooperemur, quemadmodum possemus, nec parem diuino auxilio adhibeamus operam, culpa est nostra, non diuinæ opis defectus, si victi succumbamus. Accidit verò persæpè, vt speciale aliud copiosius, & superabundans largiatur Deus auxilium, quo voluntatis nostræ subleuetur infirmitas, confirmatisq; viribus pugnet, atq; aduersarij fortiter sustineat, & verò frangat impetum facto cum tentatione prouentu. Verùm hoc speciale auxilium non omnibus, nec semper datur. Est enim particularis gratia, specialisq; liberalitas erga illos duntaxat, qui erga Deum item sunt liberales; neque solùm illud dant, quod tenentur ex debito, (hoc enim iustitiæ foret, non liberalitatis) sed aliquid etiam amplius: nec in rebus modò obligatorijs; sed in ijs quoque, quæ supererogationis dicuntur: nec solùm in magnis, & grauibus, verùm & in paruis, ac leuibus, immo & minimis, ac leuissimis, promptos se, diligentes, ac studiosos exhibent Deo. Erga hos Deus quoq; se exhibet liberalem, specialia hæc adiungens auxilia. Vnde meritò consulebat Iacobus in sua Ep. c. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. At quænam tandem est ista liberalitas tua, quæ diuina debeat liberalitate, specialiq; gratia, atq; auxilio compensari? Si non iam diuinâ impulsus charitate, sed proprio tuo æternæ damnationis damno deterritus a grauissimis quibusdam, & mortalibus temperes culpis; in leuiores quasq; sponte vel non rogatus incurras? Ita fit, vt propter hæc venialia delicta iure optimo negentur tibi specialia hæc adiumenta, quibus destitutus, facilè tentationibus superatus, in grauiora cadas peccata.

Hinc est, quod veteres Patres sæpè dixerunt, peccatum non solùm esse peccatum, sed & caussam, & pœnam peccati. Inter cæteros ita locutus est S. Gregorius lib. 25. mor. c. 9. [Omne peccatum, quod tamen citius pœnitendo non tergitur, aut peccatum est, & caussa peccati, aut peccatum, & pœna peccati. Peccatum namq; quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit, vt non solùm peccatum sit, sed peccatum, & caussa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo cœcata mens ducitur, vt peiùs ex alio ligetur. Sed peccatum, quod ex peccato oritur non iam peccatum tantummodò, sed peccatum est, & pœna peccati; quia iusto Dei iudicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat; vt præcedentis peccati merito etiam in alijs cadat.] Et rursum h. 11. Ezech. Exponens illa Prophetæ verba c. 3. Si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem; ponam offendiculum coram eo; [Districta, inquit, sunt omnipotentis Dei iudicia & qui peccatorem diù expectat, vt redeat non redeunti, atq; contemnenti ponit adhuc, vbi grauiùs impingat. Peccatum quippe, quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est, aut caussa peccati, simul & pœna peccati. Omne enim, quod priùs committitur, peccatum est. Sed si citiùs pœnitendo nō tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem, etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo, & corrigendo noluit mundare, quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergo, quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est, & caussa peccati, quia ex illo oritur, vnde adhuc peccatoris animus altiùs obligetur. Peccatum verò, quod ex peccato sequitur, peccatum simul est, & pœna peccati, quia excrescente cœcitate, ex retributione prioris culpæ generatur: vt quasi iam quædam sint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum.] Mitto nunc Augustinum, & cęteros S. Chrys. in h. de Adam; & Eua to. 1. [Homo dicitur tradi desiderijs suis, quia desertus à Deo cedit cupiditatibus, & fit ei peccatum consequens præcedētis pœna peccati.] Quod multis ex scriptura prolatis ostendit exemplis.

Peccatū caussa, & pœna peccati.

Neque verò hoc in peccatis solùm mortalibus, sed & in venialibus verum est. Hæc enim ipsa, quæ antecedunt, & ipsa sunt peccata, & dum specialibus auxilijs nos spoliant, caussa peccati sunt, in quod tentatione cadimus superante; rursumq; hoc pœna peccati existit antecedentium scilicet peccatorum, propter quæ in hoc postremum incidimus.

In chro-

In chronicis ordinis S. Francisci par. 2. lib. 4. c. 44 de quodam Sancto fratre Rogerio narratur, qui cùm à Deo magnum castitatis donum haberet, cautissimè tamen agebat, vel in minimis occasionibus, in aspectu, locutione, cogitationibus, atq; in exteriori tota conuersatione. Quare à discipulis interrogatus, cur tantopere timeret, cùm illum Deus adeò roborasset. Ille respondit; Hoc ago, quia si ego ex parte mea facio, quod debeo, vel etiam in minimis, Deus me adiuuabit, ne in grauiora cadam: at si negligens fuero, nescio, an ille me iuuabit: certè ego indignus omni ope fuero; imò dignus, qui ab illo prorsus deserar. Deq; Eusebio Monacho his verbis scribit in histo. Sanctorum Patrum Theodoretus c. 4. [Eusebius terram semper aspiciebat. „ Collo ferrum imposuerat, quod in terram „ inclinaret; & per semitam vnius palmi „ incedebat semper. Quod propterea aduersus dæmonem, se dicebat facere; ne de magnis bellum gerat, conor hostem ad hæc parua traducere: In quibus etiam si vicerit, non „ magnum adfert detrimentum: etsi victus fuerit, euadit magis ridiculus, vt qui ne in paruis „ quidē possit euadere superior.] Neq; prætermittam id, quod habet Origenes h. 2. in ps. 38. vbi cùm dixisset propheta; In increpationibus corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius; [Consumpto, inquit, quidquid crassioris erat materiæ. „ Anima enim peccato crassescit, & velut caro „ efficitur.] Vnde Act. 28. dicitur, Incrassatum est cor populi huius; & Gen. 6. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro sunt. Quam ob causam Ezechiel c. 11. carnes vidit mitti in lebetem; & Ieremias lebetem vidit, vel cacabum ardentem, ad coquendas scilicet has peccatorum carnes: Et iterum vidit virgam nuceam: vt si disciplinam accipias per virgam, & emenderis, cacabo non egeas succenso. Ideò quærebat Paulus 1. Cor. 4. In virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? Et ad rem prorsus S. Chrys. h. 10. in Epistolam ad Hebr. ex verbis Apostoli ad Rom. 1. [Timeamus, „ inquit, dilectissimi. Reuelatur enim ira Dei „ de Cœlo. Reuelatur enim non solùm super „ impietatem, sed etiam super omnem iniquitatem. Quid est super omnem iniquitatem? „ Et minorem, & magnam: hoc est & venialem, & mortalem.] Et Theodor. q. 37. in Gen. adnotatum reliquit, Deum propterea seuerè ob pauculam escam puniuisse Adamum, & eius posteritatem; Quia omnis lex paruam habet vim, cùm maxima præcipit, & prohibet, nisi etiam minima puniat.

CAPVT XII.

Penitus non vitari.

VETERES quidem certè Patres veniales hasce culpas, neque à sanctis viris penitus vitari posse tradiderūt S. Hier. in com. ps. 14. [Sine minutis peccatis esse non possumus.] „ Vnde dicitur 1. Io: 1. Si dicimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & „ veritas non est in nobis; & S. Aug. Ep. 89. ad „ Hilarium q. 1. [Illa Peccata, sine quibus hic „ non viuitur, &c.] Et lib. 19. de Ciuit. Dei c. „ 27. necessarium nobis in hac vita esse probat dicere, Dimitte nobis debita nostra; quia etsi vitijs imperetur, non tamen sine conflictu „ imperatur, in quo aliquid semper subrepit, „ quod indigeat venia. S. Greg. Com. 2. in „ psalmum pœnitentialem, nec à viris perfectis omninò vitari hæc peccata pronunciauit. Et lib. 4. mor. c. 22. verba illa Iob. c. 3. „ obtenebrentur stellæ caligine eius; de viris hisce Sanctis peccatorū horum caligine obtenebratis intellexit. [stellæ quippe noctis „ huius caligine obtenebrantur; quando & hi, „ qui magnis iam virtutibus splendent, adhuc „ de obscuritate culpæ aliquid renitentes sustinent, vt & magna vitæ claritate luceant, & tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc agitur, vt mens proficiens ad virtutem iustitiæ, sua melius infirmitate roboretur. Et inde veriùs in bonis luceat, vnde eam etiam nolentem parua reprehensibilia humiliter obscurant.] Atq; ad hoc perquam appositè Chananæum populum adfert non occisum, penitusq; extinctum, sed tribui Ephraim tributarium reseruatum Ios. 16. quoniam peccata hæc iustis viris reseruata & velut maioris virtutis, ac meriti tributaria facta sunt. [Quid enim, inquit, Chananæus gētilis populus nisi vitium significat? „ Et sæpè magnis virtutibus terram promissionis ingredimur, quia spe intima de æternitate roboramur. Sed dum inter acta sublimia, vitia quædam parua retinemus, quasi Chananæum viuere in terra nostra concedimus. Qui tamen nobis tributarius efficitur; quia hoc ipsum vitium, quod subigere non possumus, ad vsum nostræ vtilitatis humiliter retorquemus: vt eò de se mens, & in summis vilia sentiat, quò suis uiribus etiā parua, quę appetit, non expugnat.] Vnde & benè rursum scriptū est Iud. 3. Hę sunt gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem. Ad hoc namq; quędam minima uitia nostra retinentur, ut se se nostra intentio solicita in certamine semper exerceat; & eò de uictoria non superbiat, quò uiuere in se hostes conspicit, à quibus adhuc uinci formi-

dat. Israel ergo reseruatis gentibus eruditur, quando à quibusdam minimis vitijs elatio virtutis nostræ comprimitur, & in paruis sibi resistentibus discit, quod ex se maiora non subigit. Sic etiam S. Prosper in ps. 118. intelligit illa verba, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. [Immaculati enim in via Domini ambulant, etiam si quotidie pro remissione peccatorum orent, Dimitte nobis debita nostra. Quia nullis consentiunt criminibus, & tamen quibusdam cogitationum carnalium obreptionibus titillantur; & ob hoc necessariam remissionem petunt, vt fiant immaculati.]

Denique Ioannes Cassianus in collat. 11. Abbatis Cheremonis c. 10. [Impossibile est, inquit, quemlibet Sanctorū non in istis minutis, quæ per sermonem, per cogitationem, per ignorantiam, per obliuionem, per necessitatē, per voluntatē, per obreptionē, admittuntur, incurrere.] Et collat. 20. Abbatis Pinusij c. 11. [A peccatis venialibus, & minutis non possumus omninò cauere.] Et collat. 22. Abbatis Theonæ c. 7. [Nullus ita circumspectè viuit, vt in peccata saltem venialia non cadat, aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut necessitate, aut obliuione.] Itaq; c. 13. propterea vult fuisse dictum à Salomone Prou. 24. Septies in die cadit iustus; quia septem sint genera peccatorum venialium, in quæ cadit, aut cogitatione præuentus, aut ignorantiæ, aut obliuionis errore, aut facilitate otiosi sermonis, aut ad punctum in fidei Theoria hæsitatione, aut subtili cenodoxię titillatione, aut necessitate naturæ aliquantisper à summa perfectione recedendo. Et S. Aug. in libro de natura, & gratia c. 38. multa commemorat peccata venialia, in quæ Abel quoq; & si vir iustus fortasse cadere potuit. Sed omninò ineptum fuit illud, quod Pelagium, refert in c. 12. eiusdem libri, propterea negasse peccata, hæc arguenda esse, quòd tam multa irruant, vt vitari non possint. Nam etsi non omnia, singula tamen vitari possunt; liberęque actiones sunt, quæ vitiosæ cùm sint, vitari debuissent, & potuissent.

CAPVT XIII.

Remedium.

SED nihil mirum est, si à plerisque penitus contemnantur, aut certè non satis caueantur. Quemadmodum enim ratiocinatur Cassianus in collat. 23. Abbatis Theonæ c. 3. [Si quis visu hebes in magnā ingrediatur Domum, non videt nisi lectos, armaria, & huiusmodi crassiora corpora: at alius acutiori visu minutissima multa cernit. Ita, qui sunt crassioribus vitijs inuoluti, peccata tantum mortalia vident: & alijs, qui sunt perfectionis studiosi, etiam minutorum multitudo grauissima est.] Hinc S. Greg. ad caput 5. Cant. Cùm diceret Sponsa, Dilectus meus misit manum per foramen, & venter meus intremuit ad contactum eius: [Ad Sponsi, inquit, tactum venter Sponsę intremiscit, quia quò amplius anima interiorem visitationem sentit, eò districtiùs iudicat, quidquid in se carnale deprehendit. Quò enim maiori charitate in eam ardet, eò timidiùs se ei subijcit; & ampliùs veretur, ne Sponsus in ea aliquid inueniat, propter quod eam a se dimittere velit.]

Proderit porrò plurimum ad cognoscenda, & corrigenda hæc peccata, diligens illud, & accuratum examen, ad quod hortabatur nos S. Io: Chryſ. h. 60. in Gen. cuius grauissima sanè verba non multò anteà recitauimus. Si Deus scrutaturus Hierusalem est in lucernis, scrutemur & nos ante illius aduentum conscientias nostras.

Proderit bonis, & studiosis actionibus insudare. Hæ namq; non solum diuinum nobis promerentur lumen, quo minima quæq; dispiciamus in anima nostra; sed & copiosius impetrabunt auxilium, quo adiuti singula corrigamus, atq; vitemus in posterum. Ps. 31. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: bonis scilicet, & Deo gratis actionibus. Quę verba, etsi de originalibus, & actualibus culpis interpretetur S Greg. in expositione huius psalmi, qui inter pœnitentiales est secundus. [Istud, inquit, est ratum, istud est catholicum, quod illi soli sint beati, quorum remissæ sunt iniquitates originales per Baptismum, & quorum tecta sunt peccata actualia post Baptismum commissa.] Licet etiam & de mortalibus, ac venialibus vsurpare: vt mortalia per confessionem, & pęnitentiam accipiant remissionem, & venialia per charitatem, bonaq; tegantur opera. Etenim idem S. Greg. statim subiungit: [Sunt tamen quædam peccata, quę quamdiù in hac vita viuitur, etiam à perfectis viris aut vix, aut nullatenus declinentur. Habent enim viri Sancti aliquid, quod in hac vita operire debeant: quia omninò est impossibile, vt in locutione, aut etiam in cogitatione, numquam delinquant; Studeant igitur viri Dei oculorum, linguęq; culpas tegere meritis vitę; studeant pondere bonorum operum premere immoderata verborum.] In eandemq; sententiam accipit S. Anselmus in Caput Matthęi 10. Illa Christi Domini verba; Excutite puluerem de pedibus vestris. [Puluis enim in pedibus, inquit ille, uenialia illa significat peccata, quę adhęrent prędicatoribus transeuntibus per mundum;

quæ

„ quę tamen per charitatem proximi condonantur. Quod significat ablutio pedum in cœna, & ablutio sanctarum mulierum, quæ pedes Sanctorum solent abluere.] Et S. Aug. Ep. 89. ad Hilarium; [Qui peccata illa mundare operibus misericordiæ, & pijs orationibus non neglexerit, merebitur hinc exire sine peccato: quia sicut ista non defuerunt, ita etiam remedia, quibus purgarentur, affuerunt.] Oratione dominica remitti nobis hæc peccata plurimis in locis habet S. Aug. in Enchiridio c. 71. & lib. 19. de Ciuit. Dei c. 27. & libro de perfectione iustitiæ c. 9. & 1. de Symbolo ad Catechumenos c. 6. & ser. 31. de verbis Apostoli, & lib. 50. homiliarum h. 19 41. 42. Item pectoris tunsione, h. 19. eiusdem libri; Et eleemosyna, ieiunio & omnibus omninò bonis operibus in Enchiridio c. 71. & lib. 1. contra Epistolam Parmeniani c. 10 & libro de perfectione iustitiæ c. 9. & libro 50. homiliarum h. 29. & 50. & h. 41. de Sanctis. Et S. Greg. in pl. 2. pœnitentialem.

Atq; hactenus dictum sit satis quemadmodum recta intentione, mundaq; conscientia prouidere nos oporteat bona coram Deo.

BONÆ FAMÆ CONSVLENDVM ESSE LIBER XXVIII.



IAM duo item coram hominibus prouidenda sunt in operibus nostris, vt non solum Deo, sed hominibus quoq; satisfaciamus, bona fama, bonumq; exemplum.

CAPVT I.

Bonæ famæ cura.

DE bona fama legimus Ecclesiast 41. Curam habe de bono nomine: Et Prou. 22. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ: super argentum, & aurum gratia bona. Et Ecclesiastis 7. Melius est nomen bonum, quam vnguenta pretiosa, hoc est melior est odor bonæ famæ, quam odor quorùlibet pretiosorum vnguentorum. Ideò Paulus in 2. ad Corinthios Epistola cap. 2. gloriabatur, se in omni loco triumphare, atq; homines vbiq; ad Christi notitiam adducere; quoniam Christi bonus odor erat apud omnes S. Hier. ad c. 5. Ecclesiastis [Fac tibi, inquit, famam „ longiorem, vt quomodo vnguentum nares „ odore delectat, sic ad tuum vocabulum cun„ cta posteritas delectetur.] Et S. Aug. libro 3 de doctrina Christiana c. 12. bonam famã vult esse pretiosum illud vnguentum, quo Christi pedes vnguntur, sicut vnxit Maria, quando domus tota ex illius odore impleta est. Sed & in lib. 22. Contra Faustum c. 56. mandragoras Gen. 30. a Rachele tantopere concupitas fuisse existimat; non quod fœminis fœcunditatem adferrent, quod aliqui existimarunt; sed propter pomi raritatem, atq; odoris suauitatem; bonamq; famam, & apud populum peruulgatam significare. Ideò enim Liæ filius mandragoras inuenit in agrum exiens, hoc est honestè ambulans ad eos, qui foris sunt: quia vt in priore ad Tim. Ep. c. 3. scribit Apostolus, Oportet testimonium habere bonum, ab ijs, qui foris sunt. Sponsus quoque Cant. 6. pasci dicitur inter lilia, liliorumq; odore trahi. [Lilia enim, inquit, S. „ Bern. ser. 71. in Cant. sunt boni mores. Ha„ bent namq; & mores colorem suum, habent „ & odorem. Nam Ex. 5. dicunt fœtere fecisti „ odorem nostrum coram Pharaone, & seruis „ eius; dicentes de opinione. Ergò de colore „ conscientia consultetur, de odore famæ. „ Quod de corde puro & conscientia bona e„ greditur, candidum est, & virtus. Si autem „ & bona fama secuta fuerit, & lilium est; quip„ pe cui nec candor lilij desit, nec odor.] Et ser. in natiuit. B. Mariæ, ijsdem illis repetitis verbis, Qui pascitur inter lilia. [Locum, inquit, „ non cibum indicat; nec quibus pascitur ex„ primit, sed inter quæ. Fortè enim non cibo, „ sed consortio pascitur liliorum. Nimirum „ odore potiùs, quam sapore, lilia placent, & „ visui magis sunt apta, quam esui.]

CAPVT II.

Fama ex conuersatione.

PROPTEREA in 1. ad Cor. Ep. c. 4. Paulus hortabatur, sic nos existimet homo, vt ministros Christi. Talem, inquam de nobis opinionem habeant omnes, qualis ministros Christi decet. At opinionem hanc ex conuersatione nostra deriuari oportet. Et verissimè dixit S. Ber. in ser. de triplici iudicio; [Mini„ ster Christi sic debet conuersari, vt ex mori„ bus exterioris hominis, qui videtur, existimetur

„ metur compositio interioris animi, qui [illegible] videtur.] Et Origenes tractatu 1. in Matth. tractãs illam Christi interrogationem, Quem dicunt homines esse filium hominis? [Exem-
Matt. 16.
„ plo, inquit, Christi debemus semper quærere,
„ quam opiniorem habeant de nobis homi-
Matt. 23. „ nes, vt vel emendemus, vel augeamus.] Et tract. 25. Exponens illud, Mundatis, quod foris est calicis, intus autem pleni estis rapina & immunditia: [Omnis, inquit, qui de salu-
„ te sua sollicitus est, quod est ab intus, & de
„ opinione sollicitus est, quod est a foris: non
„ autem omnis, qui de opinione sollicitus est a
„ foris, etiam de salute sua sollicitus est ab in-
„ tus.] Adfert exempla de mulieris concupiscentia, deque eleemosyna propter vanam gloriam facta.

CAPVT III.

Ecclesiasticorum fama.

PLVRIMI omninò refert opinio bona, bonaque Ecclesiasticorum, ac religiosorum, præsertim hominum fama apud sæculares homines: quoniam ex hac illorum bonum magna ex parte pendet. Illi enim sunt veluti semen, quod Deus mundo propter illius spirituale commodum reliquit, Isaiæ 1. Nisi Dominus exercituũ reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus. Et Rom. 9. In Isaac vocabitur tibi semen. Quo loco Glossa semen Ecclesiasticos Prælatos interpretatur. Vita, & malum exemplum malorum, & discolorum Ecclesiasticorũ, & Religiosorũ sunt laqueus sæculariũ. Vnde Is. 41. dicitur; Ipse autẽ populus direptus, & vastatus. At quã quæso ob causam? Laqueus iuuenum vos estis. Iuuenes appellantur sæculares homines per comparationem Ecclesiasticorum, & religiosorum. Quoniam vt iuuenes seniorum consilium sequuntur, illoq; plerumq; reguntur, ita sæculares homines aspicere solent, quemadmodum Ecclesiastici, & religiosi viuant, eosq; plurimùm imitantur. Propterea monet S. Hier. Ep. ad Celantiam. [Apostolici,

Religiosi homines, & sæculares.

„ inquiens, & præcepti est, & exempli, vt ha
„ beamus rationem non conscientiæ tantùm,
„ sed etiam famæ.] Et Ep. de vitando suspecto contubernio. [Si dixeris; Mihi sufficit
„ conscientia mea; habeo Deum iudicem, qui
„ meæ vitæ est testis, non curo quid loquantur
„ homines: audi Apostolum scribentem. Pro-
„ uidentes bona, non solum coram Deo, sed
„ etiam coram omnibus hominibus.] Et S. Aug. in libro de bono disciplinæ c. 8. [Ma-
„ gnum quidem, & gloriosum est, numquam
„ malis actibus locum dedisse, sed multo fortius
„ est, numquam falsis suspicionibus laborasse.]

Etc. 9. [Si vis placere Christo elabora, vt
„ professionem tuam fides adiuuet, fama
„ commendet.] Multis hoc tractat in libro de ouibus, to. 9. c. 9. & inter cætera alludens ad illud, quod de malis pastoribus legitur Ezech. 34. huiusmodi homines affirmat aquã puram bibere, sed reliquam pedibus, hoc est conuersatione sua, turbatam cæteris bibendam tradere. [Non enim potest frater tuus
„ in conscientiam tuam intrare, quę coram so-
„ lo Deo est.] Et ser. 217. de tempore, tractans de muliere forti Prou. 31. quæ lanam, & linum operabatur, vt vestem exteriorem, & interiorem sibi & omnibus domesticis suis prouideret, duplicem hanc vestem famam, & conscientiam interpretatur; conscientiam lineam interiorem, conuersationem, & famam laneam exteriorem. Itaque qui conscientia contentus negligit famam, non est vestitus duplicibus, sed solam retinet lineã interiorem, exteriori abiecta lanea. Sed in ser. 49. de diuersis, dum loquitur de vita clericorum; ad fratres in Eremo. [Duæ, inquit, res tibi necessariæ sunt; conscientia tibi, fama proximo] Et S. Gregorius Nyssenus in Ep. ad Harmonium [Omninò, inquit, studendum est, ut nomini uita respondeat.] Alio qui Tertulliani sententia in lib. De cultu fœminarum, integrum, & plenum bonum non amplectuntur, sed dimidiatum. [Bonum enim,
„ inquit, uerum, & plenum non amat tenebras;
„ sed gaudet uideri, & ipsa denotatione exultat.
„ Pudicitiæ Christianæ satis non est esse, uerùm & uideri.] Et apud Sanctum Cyprianum in Epistola 7. libri 2. duplici laude digni censentur, qui procurant utrumq; [Quamquam
„ enim benè sibi conscius animus soleat solo
„ Deo iudice esse contentus; tamen geminata
„ sunt laude condigni, qui cùm conscientiã
„ sciant, soli se Deo debere iudici; actus tamen
„ suos desiderant & ab ipsis suis fratribus com-
„ probari.]

CAPVT IV.

Eorum, qui alios iuuant.

HOc verò multò magis necessarium est iis, qui inter proximos versantur, cumq; illis de ipsorum spirituali salute tractant. Quia vt non semel dixit in libro de pastorali cura S. Greg. Magnus; [Necesse est, vt cuius vi-
„ ta despicitur, eius prædicatio contemnatur.] Iureq; optimo admonuit nos S. Io. Chrysost. h. 44. in Matth. [Volo maiori gloria virtu-
„ tis corruscare vos, qui in medio vrbis con-
„ uersamini, quam illos, qui montes, & Eremũ
„ petierunt: quia magnam hinc vtilitatem cę-
„ teri consequentur.] In lib. Num. c. 10. Moysi præcepit Deus, vt duas sibi faceret tubas argen-

argenteas, ad conuocandum populum, quãdo mouenda essent castra. Hę duę tubę sunt vita, & fama Ecclesiastici hominis, aut religiosi. Altera sonat Deo, Altera proximis hominibus: Vtraq; necessaria, vt moueantur castra, & emendetur vita. Argenteas illas esse oportet, quod candidum, & sonorum metallum est: candor vitam, & conscientiam significat candidam, & immaculatam; sonus verò famam. Sed & tuba duo habet orificia; alterum illi, qui per eam sonat; alterum ceteris, qui sonum audituri sunt. Atq; hoc est illud Augustini, Duo tibi necessaria sunt, conscientia tibi, & fama proximo. Sed vt orificium illud, per quod sonatur, multò minus est altero, quo auditur sonus. Ita bona vita, & conscientia comparatione famæ debet esse parua, hoc est famam bonam maiorem esse oportet vita, hoc conscientia, vt conuersatio nostra vtilior illis sit, cum quibus agimus.

Iussit quoq; Deus Ex. 25. vt in templo essent emunctoria; Emunctoria quoq; fient ex auro purissimo. Quid verò aliud est Ecclesiasticus, aut religiosus, quam emunctoriũ in Ecclesia Dei positũ, vt vita sua, & fama superfluitates emungat candelarum hominum sæcularium, quæ in vitijs, ac miserijs suis ardent? Sed vt emunctorium duabus constat partibus clauiculo copulatis, quarum vna sine altera nihil potest efficere; sic bona vita, bonaq; fama opus est ad iuuandas animas; easq; coniungens clauiculus est discretio, seu charitas.

Nobis tamen magnopere cauendũ est, ne emungendo simus nimij; quoniam qui nimiũ emungit, elicit sanguinem, candelam extinguit. Nos ergo oportet emunctoria esse ex auro purissimo, quod magnam, & sinceram significat charitatem. Accedit ad nos quispiam, sperans se inuenturum remedium suis necessitatibus, & auxilium paternum; & non patrem inuenit, sed penè dixerim leonem, aut vrsum, qui minùs prudentibus exagerationibus hominem à se peiorè dimittit, quam accesserat. De Christo prædictum fuerat Is. 42. Lignum fumigans non extinguet; quod etiam citatur Matt. 12. Accedit iste ad te uelut titio ad infernum condemnatus; quia est in peccato mortali; noli eũ extinguere, quoniam quamdiu uiuit, fumigat, habet adhuc non nihil luminis, & caloris, insufla in eum, & accendetur; Emungas illum, sed non extinguas, & diuina accedente ope ardedit adhuc charitate. Emunctorium quoque, ut benè emungat, nec ipsum conspurcetur, solemus aqua madefacere: Ita Dei seruus ad hoc munus exequendum accedere debet Spiritus Sãcti gratia madefactus, ut illud sine sui læsione faciat.

Porrò ad hoc coficiendum confert plurimùm fama, & opinio, quam homines de nostra uirtute conceptam habent. Quam ob causam dixit S. Chrys. h. 6. operis imperfecti in Mat. Quid prodest, si bonam uitam agendo te unum salues, & malam famam habendo plurimos scandalizes.] [Neque enim sibi ipsi tantùm quis uiuit, inquit, S. Nazianz. in Ep. 43. ad Gregorium Nyssenum, sed & proximo: nec sibi ipsi fidem facere satis est, nisi alijs quoque fides fiat.] Quam ob causam S. Chrys. exponens illa uerba psalmi 49. Peccatori autẽ dixit Deus; Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Verbis nos hisce hortatur. [Habeat uita tua claram vocem, eadem, quę dicis, docentem: & licet os tuum obstruxeris, uel tuba clariùs personabis, non solùm apud præsentes, sed etiam apud eos, qui procul siti sunt.] Et ideò S. Aug. in libro de opere monachorum c. 22. magnopere omnes uult habere curam famæ seruorum Dei; cum inquiens multò misericordiùs operari erga animas infirmorum, qui bonæ famæ seruorum Dei consulit, quàm erga corpora egentium, qui panem esurientibus frangit. Contra uerò in libro De bono uiduitatis c. 22. crudeles omninò ueluti animarum interfectores, atq; salutis hostes, eos appellat, qui suæ famæ minorem habent curam. [Neque audiendi, inquit, sunt, qui dicunt sibi sufficere coram Deo conscientiam, existimationem hominum, non impudenter solùm, verùm etiam crudeliter contemnentes: cùm occidunt animas aliorum siue blasfemantium viam Dei, siue etiam cum excusatione imitantium, non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis à criminibus flagitiorum, atq; facinorum vitam suam custodit, sibi benè facit; quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, alijs fama nostra.] Affertq; plura ex Paulo testimonia. Quod si fama non possit defendi adsit conscientiæ solatium. Quod etiam confirmat S. Anselmus in com. ad caput 8. Epistolæ posterioris ad Cor. [Coram Deo, inquit, sufficit bona conscientia, sed coram hominibus necessaria est bona fama. Qui autem fidens conscientiæ negligit famam suam, crudelis est, quoniam salutem proximorum spernit.] Et rursum in Com. ad Caput 4. Epistolæ ad Phil. [Sanctorum conuersatio cauta esse debet; ne fortè cùm mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. Qui autem dicunt sufficere sibi conscientiam suam, existimationem hominum crudeliter contemnunt, cùm occidunt animas aliorum, siue blasphemantium vitam Sanctorum, siue etiam cum excusatione imitantium.]

BONVM

BONVM
OMNIBVS EXEMPLVM DANDVM
LIBER XXIX.



ONA quidem fama, bonaq; de nostra virtute opinio ex actionibus virtutis, optimoq; vitæ exemplo deriuanda est; quod alterum erat, quod coram hominibus prouidendum diximus.

CAPVT I.

Prima Ratio.

IN omni inquam conuersatione nostra maximè cauendum est, ne quid admittamus, quod quemquam possit offendere, quin potiùs in omni actione nostra modestiæ semper, ac virtutis omnis adsint argumenta. Eccles. c. 19. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo. Et S. Ambr. in 2. lib. de Virginibus, cùm de B. Mariæ semper Virginis modestia singulari loqueretur. Post multa tandem conclusit. „ [Ipsa corporis species simulacrũ fuit mentis, „ figura probitatis. Bona quippe domus „ ipso vestibulo debet agnosci, ac primo prætendit ingressu nihil intus latere tenebrarum: „ vt mens nostra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquam lucernæ lux intus „ posita foris luceat.] Et in 1. offic. libro c. 18. [Est etiam in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in „ corporis statu cernitur; Et vox quædam „ est animi, corporis motus.] Narrat a se quemdam non fuisse receptum in clerum, quod gestus eius plurimum dedeceret: & alterum iam clericum, ab ipso prohibitum, ne vnquam ille præiret, propter insolentem incessum. Vterq; post ab ecclesia recessit. Immo & in vita S. Gregorij Nazianzeni legimus, Eum futuram Iuliani apostatæ peruersitatem præuidisse, cùm adhuc esset puer: ex petulante risu, & toto corpore vago, temeréq; subsultante. Omninò corporis gestus, & exterioris hominis actiones interioris animi indices sunt. Quare S. Bern. in ser. De virtute obedientiæ [Nubilosa, inquit, corpo„ ris compositio, & facies tenebris obfuscata „ tristitiæ, deuotionem ab animo recessisse si„ gnificant.] Et ser. 85. in Cant. [Animæ de„ cor in eo est, quod honestum dicitur. Hone„ sti autem conscientia habitatio est, & origo. „ Sed de eo interrogetur exterior conuersatio; „ non quòd ex ea prodeat, sed per eam. Cùm „ enim decoris huius charitas abundantiùs in„ tima cordis repleuerit; prodeat foras necesse est, tanquam lucerna latens sub modio, „ immò lux in tenebris lucens latere nescia. „ Porrò effulgentem, & velut quibusdam suis radijs erumpentem, mentis simulacrum cor„ pus excipit, & diffundit per membra, & sen„ sus, &c.] Atque hæc sit prima ratio, cur omnis nostra conuersatio circumspecta semper, & sancta esse debeat.

CAPVT II.

Secunda Ratio.

SECVNDA Ratio est, quia hæc honesta morum compositio religiosum hominem, atq; omninò virum probum decet; incompositio dedecet plurimùm. S. Basilius in or. 2. quæ est de anima. [Propria, inquit, arboris virtus, „ & commendatio est fructus: accedunt tamen folia, & ramusculi ipsam condecoran„ tes. Sic animæ præcipuus quidem fructus est „ virtus, non iniucundum tamen est, immò „ gratissimum, si externa sapientia veluti quibusdam folijs circumdata fuerit.] Sanè de religiosis quoq; immò multò magis, dici potest illud, quod de Clericis loquitur S. Chrys. h. 40. operis imperfecti in Matth. eos in ædificio Ecclesiæ foraneos esse lapides; cæteros autem homines esse velut in parietum, vel ædificij medio positos; hos nemo videt; illos, qui foris sunt, aspiciunt omnes, & considerant; sic enim sæcularium hominum vitam attendit nemo, quamuis indisciplinata sit; religiosorum hominum, & ecclesiasticorum examinant plurimùm. [Propterea foranei „ lapides habere non debent nodum, nec esse „ vnus intus, alter foris, quia ipsi sunt pulchritudo Ecclesiæ.] Et h. 41. vniuersè de Christianis omnibus pronũciat, quod de Ecclesiasticis, & Religiosis potiori dicetur iure. [Qui „ opera habet tenebrosa, & inter Christianos „ quasi vnus ex eis conuersatur, Christianitati „ facit iniuriam. Aut igitur secundùm locum „ eligat vestem, aut secundùm vestem eligat „ locum; idest aut opera faciat secundùm pro„ fessionem, aut secundùm opera eligat pro„ fessionem: Alioqui audiet in die iudicij, Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem „ nuptialem?] Eadem penè verba fuere Sancti Hieronymi in ep. 10. ad Furiam, De viduitate seruanda, c. 3. [Aut loquendum nobis est, vt „ vestiti sumus, aut vestiendum, vt loquimur.

Quid

Quid aliud pollicemur, & aliud ostendimus?
lingua personat castitatem, & totum corpus
prefert impudicitiam.] Et S. Basil. in regu-
lis fusiùs disput. 22. Religiosum vestitum vult
esse nobis veluti pædagogum, qui nos officij
nostri admoneat. [Professioni, inquit, quam
vestitus testatur, conuenientes quoq; requi-
runtur actiones. Si quid ab alijs indecorum
agitur, nullus obseruat: at si à Religioso,
qui absolutum vitæ genus profitetur, &c.]
Quare imbecillioribus veluti pædagogi disci-
plina, qua inuiti etiam à rebus flagitiosis pro-
hibentur, est hæc, quę in vestitu apparet, pro-
fessio. S. Ambr. verò in lib. offic. c. 50. sic ha-
bet; [Decet actuū nostrorum, & operum testē
esse publicā existimationem, & attestationē,
ne derogetur muneri: vt qui videt ministrum
altaris congruis ornatum virtutibus, autorem
prędicet, & Dominum veneretur, qui tales
seruulos habeat.] Multa de hoc capite extant
apud Humbertum in regulā S. Augustini c. 77.
vbi multas ad hoc ostendendū rationes colle-
git: & paucis conclusit S. Ber. in ser. de tripl. iu-
dicio. [Debet, inquit, quisq; quantū potest se
irrepręhensibilem exhibere: primùm quidem
coràm Deo; sed deinde etiam coràm homini-
12. bus.] Hoc. n. est, quod loquitur Paulus; Proui-
dentes bona non tantùm coram Deo, sed e-
tiam coràm omnibus hominibus. Tribus autē
modis prouidemus bona coram hominibus;
habitu, actione, sermone. Habitu, ne sit no-
tabilis; actione, ne sit repræhensibilis; sermo-
ne, ne sit contemptibilis. Tribus etiam co-
ràm Deo; cogitatione, affectione, & inten-
tione. Nam & cogitatio debet esse sancta, &
affectio pura, & intentio recta. Verissimè
de Religiosis, & Ecclesiasticis hominibus dici
potest illud, quod Cant. 5. de Sponso pronun-
ciauit Sponsa; Genæ tuæ sicut areolæ aro-
matum consitæ à pigmentarijs. Nam Reli-
giosi, & Ecclesiastici sunt fermè pulchritudo
Ecclesiæ: atq; hominis pulchritudo ferè in fa-
cie, ac genis apparet. Quare ut maximè dede-
cet, uel minima in facie, genisq; macula, ita uel
minima in homine religioso, aut ecclesiastico
imperfectio: quia uerè hi sunt areolę aromatū
odore uirtutū odoriferarum, ac medicinaliū
ad curandos sæcularium hominum morbos.

CAPVT III.

Tertia Ratio.

TERTIA autem ratio hæc sit. Namq; ho-
nesta hæc in tota exteriori conuersatione
compositio plurimùm ædificat proximos, at-
que ad uirtutem, ac pietatem impellit. [Ple-
risq; ait S. Ambr. ser. 10. in ps. 118. iusti aspe-
ctus admonitio correctionis est, perfectiori-
bus uerò lætitia. Quàm pulchrum est, ut ui-
dearis, & prosis! Nam si est tanta uis in na-
turalibus, ut anima *luisum* prosit ictericis, ita *Plin. l. 3. c. 11.*
ut mortui quoque corpus eius animantis pro-
desse dicatur; dubitare possumus, quod iusti
sanet aspectus?] Et Origenes h. 9. in librum
Iudicum proferens Gedeonis milites, qui
lampades manutenentes pugnabant; [Miles,
inquit, Christi cum lampadibus pugnat. Sic
enim eum Christus armauit, cùm dixit, Sint
lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes
in manibus uestris: & alibi. Sic luceat lux ue-
stra coràm hominibus, & uideant opera ue-
stra bona. Pugnare ergo debet miles Christi,
luce operum refulgens, & splendore gesto-
rum.] Verissimum. n. est id, quod scribit S.
Ber. in ser. de S. Benedicto. [Sermo uiuus, &
efficax, exemplum boni operis plurimùm fa-
ciens suadibile, quod dicitur, dum demonstrat
factibile, quod suadetur.] Et S. Io: Damasc. in
hist. Barlaam. [Exemplis potiùs, quàm pręce-
ptis, & cohortationibus, ad uirtutis studiū tra-
himur.] [Tantòq; efficaciùs, ait S. Ans. Ep. 71.
lib. primi, bonum exemplo, quam uerbo, per-
suadetur; quantò boni mores in tacente dili-
guntur, & facundia in torpente cōtemnitur.]
S. Greg. Magnus sæpè monuit illius prædica-
tionem despici, cuius vita contemnitur. Et lib.
6. mor. c. 16. illum uberes prędicationis fru-
ctus colligere, qui semina bonæ operationis
pręmittit. Contra si mores à uerbis discre-
pent in lib. 21. c. 8. de illo interpretatur uer-
ba Iob c. 31. Seram, & alius comedet, & pro-
genies mea eradicetur: quod enim per uer-
bum nascitur, per exemplum necatur; sicut
3. Reg. 3. mulier filium, quem uigilans lacta-
re consueuerat, dormiens interemit: & libro
5. in primum Regum c. 4. Ionatham profert *1. Reg. 14*
ad stationem Philistinorum reptantem ma-
nibus. [Reptat enim manibus, qui peccato-
ribus uiam, quam tenere conuersi debeant,
non sapientia uerbi, sed exemplo conuersa-
tionis profert.] Et dum in Cant. libro dici- *Cant. 4.*
tur, Mel, & lac sub lingua eius in Com. ait, nō
tantùm in lingua, sed & sub lingua boni præ-
dicatores portant. Sed & manus distillant
myrrham non minùs, quam manus Spon-
sæ; quia si multis prodesse uolunt, necesse est,
ut in omni opere suo carnalē uitā mortifica-
re contendant. Plurima prætereo, ne longū
faciam; illud solum adnotabo, quod Is. 60. le-
gimus; Qui sunt isti, qui ut nubes uolant, &
quasi columbę ad fenestras suas? quod de Prę-
dicatoribus intellexit idē Greg. lib. 5. in 1. Re-
gum loco citato. [Quia ad exemplum per
bona opera se nobis quasi per foramina
porrigunt; & de ostensa uitę munditia laudis
appetitu nequaquam capiuntur.]

Sed quoniam columbarum facta est men-
tio; fiat quoq; artis cuiusdam eas aucupandi,
quam in Epistola 175. Sanctus Basilius
traditt. [Vnam, inquit, ad humanum con- *Exempli vis.*

 uictum

uictum assuefaciunt; deinde vnguento alas illius perungunt, sinuntq; coniungi agrestibus; illa verò per vnguenti fragrantiam agrestes domum adducit.] Vnguenti fragrantia est honesta, & laudabilis conuersatio, quæ bono exemplo adducit ad Christum eos, cum quibus coniungimur. Nam & Paulus dicebat, Christi bonus odor sumus in omni loco. Magna omninò vis est exempli, multòq; maior, quam verborum. [Nulla res, inquit Seneca Ep. 94. magis animos honesta induit, & in prauũ inclinabiles reuocat ad rectũ, quã bonorum virorum conuersatio.] Occursus ipse sapientum iuuat, & est aliquid, quod ex magno viro vel tacente proficias. Alium animum dixit Pithagoras fieri intrantibus templum, Deorumq; simulacra ex vicino cernentibus. [Faciliùs deuotę mentes, inquit, Orig. in caput 15. Epistolæ ad Rom ad benefaciẽdũ exẽplis, quam sermonibus inuitãtur.] Et S. Greg: Papa: h. 19. in Ezech: [Plus plerumq; exemplum; quam ratiocinationis uerba compungunt.] Et in prologo ad libros dialogorum, [Ad amorem cœlestis patriæ plus exempla, quam prædicamenta succendunt.] & Eusebius Emissenus h. in ea uerba; Vos estis sal terræ [Magis operando, quam loquendo, proficitis; quia maior est splendor operis, quam sermonis.] Propterea propositionis mensam, & candelabrum aureũ uult non intra, sed extra uelum fuisse; ut ab omnibus uiderentur; & tintinnabula aurea in ueste pontificis, ut sonus audiretur semper, siue ingrederetur sanctuarium, siue egrederetur. De S. Matthia Apostolo quidpiam ualdè timendum narrat Clemens Alexandrinus lib. 7. strom. Eum inquam aliquando dixisse, si electi vicinus peccauerit, peccasse electum. Nam si se ita gessisset electus, vt iubet Verbum, eius vitam ita esset reueritus vicinus, vt non peccasset. Sed & illud timendum, quod in libro de vera virginitate scribit S. Basilius, qui cùm incidisset in illa Pauli verba 1. Tim. 5. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium; quosdam autem subsequuntur; [Sicut, inquit, Paulum adhuc viuentem alia præcesserunt opera; quod plurimi ex eius doctrina, & conuersatione perfecti euasere, & ad æternam vitam præcesserunt: alia post mortem secuta sunt; eorum, qui ex eius Epistolis adiuti sunt, &c. ita contra alia præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus, & operibus læsi, in infernum præcesserunt; alia sequuntur eorũ, qui post illorum morte malis illorum exemplis læduntur.] Ita Marcioni, & cæteris hæresiarchis supplicium in dies augeri ait; bonis verò gloriam. Propterea monebat Lætam ad. Hier. Ep. de institut. filiæ c. 5. [Nihil in te, & Patre tuo videat, quod si fecerit, peccet.] Et Ep. ad Fabiolam, De vestitu Sacerdotum; [Sacerdotis gressus, & motus, & vniuersa vocalia sint: Veritatem toto habitu resonet, & ornatu; vt quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum.] S. Ambr. lib. 2. in Lucam, ita accepit illud, Sic decet nos implere omnem iustitiam; vt hæc sit iustitia, vt quod alterum facere velis prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo. Et in caput 5. Epistolæ ad Rom. tres posuit naturalis legis partes: primam, vt Deus honoretur, non creatura; secundam vt benè, & modestè viuatur; tertiam vt Dei notitia, & morum exemplum cæteris tradatur. Et ser. 76. Qui fecerit, & docuerit, magnus vocabitur, &c. [Præcedit factum subsequitur doctrina. Siquidẽ benè facere prima doctrina est.] Et S. Greg. Papa lib. 11. mor. c. 16. cum dixisset Iob c. 13. Animam meam porto in manibus meis. [Animam, inquit, in manibus portare est intentionem cordis in operatione ostendere. Habent enim hoc iusti proprium, vt in omne, quod dicunt, aut agũt non solum profectum suum, sed & proximorum ædificationem quærant.] Sic etiam Dauid ps. 118. dicebat, Anima mea in manibus meis semper; hoc est operatio, & conuersatio mea exterior conformis semper est puritati, integritati, sanctitatiq; conscientię. Hinc Ezechiel c. 1. animalia vidit, quorum aspectus quasi carbonum ignis ardentium. [Sed aspectus animalium, inquit Greg. h. 5. Carbonibus ignis ardentibus, atq; lampadibus comparatur: quia qui carbonem tangit, incenditur: & qui Sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis, accipit, vt accendatur in amorem veritatis.] Et ideo S. Leo Papa ser. 3. de Epiphania, singulos vult bono vitæ exemplo esse stellam Magorum, quæ alios ad Christum ducat. Quia piorum vitam, ait, ser. 5. non solùm sibi, sed etiam alijs esse vtilem decet; vt quod apud eos agi non potest verbis, obtineatur exemplis. Et S. Prosper lib. 1. de vita contemplatiua c. 17. [Plus fideles catholici bonis exemplis, quam luculentis verbis, solent proficere. Eaq; est summa, perfectaq; doctrina, quam conuersatio spiritualis ostenderit, non quam inanis sermo iactarit: nec a nobis in die iudicij verba quęrenda, sed opera: nec facilè persuadetur, quod docet lingua, si à lingua vita dissentiat.] Hoc verò tanti fecit S. Io: Chrys. vt h. 33. in Matthæum non dubitauerit affirmare, absq; nobilitate morum signa nihil valere. Et h. 47. bona exempla magis iuuare, quam miracula: atq; hoc præcipuè magnos fecisse Apostolos. [Quid enim, inquit, fuit, quod præcipuè illos magnos fecit? Certè verus, ac non simulatus gloriæ, atq; pecuniæ contemptus; & quoniam

nullam

„ nullam sæcularium harum rerum curam habebant. Nam nisi hoc habuissent, si passionibus veluti nos feruissent, etiam si de morte innumeros homines suscitassent, non solùm nihil vtilitatis fecissent; verùm etiam seductorum, atq; deceptorum nomen non effugissent. Viuendi ergo disciplina est, quę vbiq; fulget, quę spiritus, & gratiam attrahit.] Quare in h. 3. operis imperfecti, de Ioanne Baptista differens; [Testimonium, inquit, verborum eius nequaquam fuisset idoneum, nisi eum mirabilis vitæ institutio commēdasset;] Propterea de illo dictum est Io: 5. Ille erat lucerna ardēs, & lucens; ardēs scilicet charitate, & lucens exemplo vitæ. [Est.n. vt de illo S. Ber. loquitur, lucere vanum, ardere parum, lucere, & ardere perfectū; lucere vanū, quia sine charitate bona cōscientia nihil prodest, ardere parum, quia charitas, & bona conscientia, sine bono exemplo sibi soli prodest, ardere sibi & lucere proximo, hoc demum perfectum est, quia & sibi, & alijs prodest.]

CAPVT IV.

Interior, & exterior pulchritudo.

CERTE' in lib. Cant. c. 1 Sponsa bis vocatur pulchra; Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es. Quoniam & interiorē animæ, seu conscientiæ, & exteriorem morum pulchritudinem habebat. Et Sponsus murenulas illi promittit aureas vermiculatas argento. Aurum interiorem virtutem significat, & exterius ornamentū argenteum exteriores mores, sanctamq; conuersationem, quę interiori adiuncta pulchritudini opus planè facit pulcherrimū, atq; aspectu iucundissimum. Sed & arcam voluit Deus obductam intus, & foris esse auro. Non est satis vnum sine altero; Deaurabis eam aurō purissimo intus, & foris, dictum est Moysi Ex. 25. Hinc Eusebius Emiss. h. in Sab. post 1. Dom. quadr. Arca, & Ecclesia idem sunt. Quæ bene auro circūtecta dicitur; quia & interius per sanctitatem, & exterius operatione refulget. In tēplo quoq; duplex fuit altare: Vnum interius, quod thimiamatis vocabatur; pro odoribus, qui Deo adolebantur: alterum exterius, pro victimarum immolatione, populiq; sacrificijs; quod propterea holocaustoru dicebatur. Ac demum duabus Deus Sacerdotē ornauit stolis. Quæ omnia ita ad rem prę̨sentē interpretatus est Philo Iudæus in lib. de Temulentia. „ [Non temerè nobis Moyses arcā intus, & extra laminis aureis induit; non temerè summo Sacerdoti duas Stolas attribuit, & duas aras ponit: exteriorē ad victimas, ad suffitus interiorē. Sed volens nos per hęc signa docere virtutes vtriusque speciei. Debet enim vir sapiens & intus in anima inuisibili, & in externis actionibus ornatus esse.] Addamus & ex Prouer. 31. id quod de muliere forti pronunciatum fuit a Salomone, & verò in maxima laude positum. Quęsiuit .n. lanam, & linum; tamq; ipsa, quam omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus. At quæ tanta est ista laus? Quæ admirabilis fortitudo? Ex lana exteriores constant vestes, interiores ex lino, quæ carnem tangunt. Quæsiuit ergò lanam & linum; omnesq; domestici vestiti sunt duplicibus; lana, & lino, & interiores habuerunt virtutes animæ, & exteriorem morum pulchritudinem, quæ ad aliorum omnium ędificationē facit. Ita hunc locum intellexerunt Sancti Ambrosius, & Bernardus; sic enim ibi scribit Ambr. [Quæsiuit lanam, & linum: lana exterior vestis, linum interior, significāt opera exteriora, & interiora.] Et Ber. lib. 3. de consideratione his verbis Eugenium Papam hortatur: [Induere vestimentis gloriæ tuæ, vestire duplicibus, quibus domesticos suos fortis illa mulier inducere consueuit: Non sit in cōscientia nutans infirmitas modicæ fidei, non sit in fama næuus malę speciei, & gaudebit Sponsus super Sponsam animam tuam, & gaudebit super te Deus tuus] Neque verò ita solùm vestiti erimus nos duplicibus: sed & domus nostra ornata fuerit: quemadmodu gloriabatur sponsa Cant. 1. cum dicebat; Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra Cypressina. Sic enim interpretatur S Greg. Nyssenus h. 4 in Cant. [Tigna domorum nostrarum cedrina, idest virtutes animi incorruptæ: quippe Cedrus lignum habet imputribile: laquearia nostra Cypressina; hoc est concinna, & leuigata morum compositio; benè namq; olet Cypressus; Ergo non solum, quæ sunt in anima virtutes quæruntur; sed etiam ea venustas, quæ est in eo, quod apparet. Sunt enim prouidenda bona coram Deo, & hominibus.] Hæc Nyssenus.

CAPVT V.

Quarta Ratio.

QVARTA & vltima ratio est, quòd malum exemplum præsertim Ecclesiasticorum, et Religiosorum plurimùm obest cæteris S. Basilius h. in ea verba, In fame, & squallore, & or. 3. quæ est de peccato; [Perpaucos, inquit, mala, ærumnaq; ad vniuersum populum sæpè peruenjunt, & vnius ob noxam tota quandoq; gens euertitur] Et h. quòd Deus non sit autor malorum, exemplo vtitur pestis; [Nam vt in pestilentibus locis sensim attractus aer latentem corporibus morbū inijcit: sic in praua consuetudine maxima nobis mala hauriuntur, etiam si statim non sentiantur.] Et Origenes tractatu 25. in Matthęum omnes, qui mala conuersatio-

ne suadent exemplum peccandi in populo, claudere videntur ante homines regnum cęlorum, & nec ipsi intrant, nec alios intrare permittunt. Propterea tantopere laborat Dæmon, & ponit laqueos Ecclesiasticis viris, & Religiosis; quia vt loquitur Paulus 1. Cor. 4. Spectaculū facti sumus omnibus, & si vnus illorū cadat, videtur ab omnibus, & in Ecclesia maius est scandalū. Et h. 7. in Ezech. [Mihi ipsi, inquit, qui in Ecclesia prædico, laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat.] Et rursum; [Plus hi, qui sunt in medio, oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, qui celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum.] Quando quis est in angulo, etiam si cadat, non videtur, non est scandalum: at si sit in medio, omnes illum vident, & magnum est scandalum. Laicus est velut in angulo Domus Dei, à nullo consideratur: at Ecclesiasticus, aut Religiosus, est in medio, atque ab omnibus obseruatur. quam ob causam S. Chrys. lib 3. de Sacerdotio. [Sacerdotis, ait, animi pulchritudinem vndique splendescere oportet, vt oblectare pariter, & illustrare possit eorum animos, qui suos in illum oculos conijciunt. Nam vulgarium hominum delicta, velut in tenebris commissa autores suos solos perdunt; at hominis illustris, & vulgò cogniti delictum, commune omnibus damnum adfert. Præterea ignobilium delicta si in medium proferantur, neminem insigniter vulnerant, at qui in dignitatis fastigio positi sunt, primùm nemini non noti, manifestique sunt; tum verò si vel tantillum peccauerint, parua eorum peccata alijs magna videntur. Neque enim peccati magnitudine, sed peccantis potiùs dignitate, peccatum pleriq; omnes metiuntur.] Est etiam maius scandalum, quoniam inde cęteri faciliùs ad peccatum inducuntur, exēplo hominis, aut nobilitate illustris, aut Ecclesiastici, & Religiosi. De illustri homine S. Augustinus in qq. ex vtroq; testamento mixtim q. 114 inquit, [Per consuetudinem cępit nō turpe videri, quod turpe erat. Nā cū dehonestant aliqui, primò erubescunt, postea blandiēte cōsuetudine recedit pudor, fucata fronte, pręcipuè si multos videant tales. Nam quæstus, turpidinis tunc est, quando ij, qui nobiles dicuntur, dehonestati videntur; facilè enim imitatores inuenit dehonestata nobilitas.] De religioso autem, & Ecclesiastico quouis dici potest id, quod de Episcopo pronunciauit S. Ambr. in lib. de dignitate Sacerdotali cap. 6. [Nulli iam illicitum videtur esse, quod ab Episcopo quasi licitum perpetratur. Sed ipsum magis credunt homines esse laudabile, quidquid Episcopus habuerit delectabile.] De hoc hominum genere interpretatur S. Greg. lib 32. mor. c. 13. verba illa Iob. Nerui testiculorum eius perplexi sunt. [Qui .n. malum dant exemplum, sunt testiculi Behemoth, hoc est Diaboli, seu Antichristi. Quia corda innocentium actionis suæ exemplo corrumpunt, & erroris fœtus ministrant. Quos tamen si quis redarguat, mox se sub quodam velamine defensionis occultant: quia videlicet eorum nerui perplexi sunt, & malè implicati, correptione solui nequaquam possunt.] Sed quilibet vir Christianus, vt optimè monet S. Chrys. h. 12. operis imperfecti, non solùm coinquinare se non debet, sed nec alijs coinquinandi se occasionem præbere: alioqui illius crimen ad istius peccatum etiam redundat, qui alijs committendi criminis factus est causa. Et confirmat S. Greg. lib. 16. mor. c. 25. [Plerumq; inquiens vnus mala incohat, & imitādo multi subsequuntur. Sed eius principaliter culpa est, qui peruersis subsequentibus exempla præbuit iniquitatis.] Quocirca magnopere verendum est illud Iob. c. 35. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt. [Quoniam, vt loquitur S. Greg. lib. 26. moral. c. 10. & qui bona externa rapiunt, & qui malę vitę exemplo interna nostra dissipare ostēdunt, calumniatores sunt. Sed quanto morum vita a rerum distat substātia; tantò grauior calumniator est, qui malè viuendo vim nostris infert moribus, quàm qui violenter opprimendo damna ingerit rebus.

Iob. 40.

Peccātū excusatio.

Communis multorum delinquentium excusatio est. Alij faciunt, & ego cur non faciam? Sed sapienter respondet S. August. in in libro de decem cordis c. 12. [Noli attendere quid quis faciat, sed quid te iubeat Deus facere.] Et rursū ser. 62. de verbis Domini; [Nolite imitari malos Christianos; nolite dicere faciā hoc, quia multi fideles hoc faciūnt. Hoc non est defensionem parare animæ, sed comites ad gehennam acquirere.] Meritò dolebat Iob. c. 16. ad nihilum redacti sunt omnes artus mei. Ossa enim fortes, artus infirmos significant; ait S Greg. lib. 13. c. 4. [Artus ergò ad nihilum rediguntur, quando ex imitatione prauorū infirmi quiq; deteriùs infirmātur.] Deniq; S. Ber. in ser. 35. in paruorum numero, hoc prauorū hominū genus vult in cathedra pestilētię sedere, vt dicitur in ps. 1. [Abijt .n. in cōsilio impiorum, qui leuis est, & inconstans; in via peccatorum stetit, qui obstinatus in malo est, & in cathedra pestilentiæ sedit, qui alios docet, atq; exemplo suo peccare facit cuius cathedræ quatuor pedes sunt, malitia, contemptus Dei, irreuerentia, & astutia.] Verùm de his satis. Præstat enim bonos, & eorum virtutes æmulari, quam malos, & vitia imitari, vt sequens liber ostendet.

ALIO-

ALIORVM VIRTVTES IMITANDAS ESSE LIBER XXX.

CAPVT I.

Bonum esse imitari.


ON faceſſat nobis negotium, aut ab imitatione remoueat S. Aug. qui in concione 2. in pſalmum 30. ita exponit illa verba (Ego autẽ in te ſperaui Domine) vt ab hominum imitatione remouere nos videatur, & ad Dei ſolius imitationem vocare
„ [Nihil ſalubrius, inquit, nihil ſecurius. Vole-
„ bas imitari neſcio quem; inueniſti illum non
„ bonum, tolle imitationem hanc. Alium quæ-
„ ſiſti; neſcio quid diſplicuit tibi: Tertium quæ-
„ ſiſti, & ipſe non placuit. Nunquid quia & ille,
„ & ille diſplicuit, & tu peribis? tolle ab homine
„ ſpem, quia maledictus omnis, qui ſpem ſuam
„ ponit in homine. Si attẽdis adhuc hominẽ, &
„ cum quæris imitari & ex illo pendere, adhuc
„ lacte vis nutriri, & fies mammothreptus,
„ quales dicuntur pueri, qui diù ſugunt: quod
„ non decet.] Etenim eſt manifeſtum his verbis non prohiberi hominum imitationem; ſed moneri, ne ſpem in homine ponamus, aut illi penitus adhæreamus; ſed ſoli Deo. Alioqui aperta extat Pauli ſententia in Ep: ad Phil: c. 3. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti
„ & quod amplius eſt, & obſeruate eos, qui ità
„ ambulant, ſicut habetis formam noſtrã. quod
„ ab omnibus Sanctis Patribus factitatum, atq;
inculcatum fuiſſe ſcimus. S. Antonium ſcribit S. Athanaſius fuiſſe ſolitum inſigniores quaſque virtutes in fratribus obſeruare, ac ſedulò imitari. Et S. Bern: in ſer. de cordis altitudine, & baſſitudine monachum laicum refert poſt vigilias ſecutum illum fuiſſe, atque ad pedes proſtratum cum multis lachrymis dixiſſe. Veh mihi Pater, quia monachum vnum in vigilijs conſideraui, in quo triginta numeraui virtu-
„ tes, quarum nec vnam quidem in me inuenio.
„ [Et fortaſſe, inquit Ber. nullam ille tantam
„ habebat, quanta hæc ipſa erat religioſę imitationis
„ humilitas] S. Baſilius in ſer. de abdicatione rerum, cùm multa moneret eum, qui Chriſtũ ſequi. & diſcipulus eius fieri velit, hoc inter cætera adiungit; [Enitere vt eos imite-
„ ris, qui vt animi affectiones ſedatas compo-
„ nerent, elaborauerunt] Et rurſum [Eorum,
„ quos rectè, atque ex virtute videris viuere,
„ æmulator eſto, atque inſtitutorum vitę, actio-
„ numque exempla deſcripta in animum tuum
„ transferto.] Cuius optimi ſtudij meminit quoque Io: Caſſianus collat. 5. Abbatis Serapionis c. 4. Nam duplici diſtincto vitiorum genere; altero carnali, quo ita delectatur caro, vt quietas etiam incitet mentes, inuitaſq; nonnonquam pertrahat: altero ſpiritali, quod animæ ſolius inſtinctu oritur: Duplicem item affirmat eſſe curationem adhibendam. Nam priori generi ſubtrahenda eſt illiciens materia, & ſolitudo quærenda, ne concupiſcentia in affectum tentet prorumpere: poſteriori autem humana conſortia nihil obſunt, quin plurimum etiam conferunt his, qui eis carere in veritate deſiderant. Quia hominum frequentia magis arguuntur, & dum laceſſiti manifeſtantur crebriùs, celeri medicina perueniunt ad ſalutem. Hinc Theodoretus in hiſtoria Sanctorum Patrũ c. 5. Publium commemorat ſeriò hortatũ monachos fuiſſe ad ſocialem vitam: quoniã vt in foro magnę cuiuſpiã ciuitatis alius vendit panem, alius olera, alius veſtes, aut alia; ſic in ſociali vita vnus manſuetudinem, alius temperantiam, alius alias virtutes exemplo ſuo docet. Quam ob cauſam S. Io: Chryſoſt. in argumento ad Epiſtolam Pauli ad Philemonem, monachos cupiebat ad inhabitandas vrbes, deſcende-
re, vt ad illorum imitationem cæteri omnes ad virtutem componerentur. [Vtinam, in-
„ quit, & eos, qui ſolitudines habitant, intra
„ vrbes poſſem includere, vt ex eis exempla ſa-
„ lutis liceret haurire.]

CAPVT II.

Imitationis vtilitas prima.

CLEMENS Alexandrinus in 2. ſtromatum libro paucis omninò verbis tres maximas complectitur vtilitates, quas ex inſpectis, & & obſeruatis aliorum virtutibus reportamus.
„ [Ita enim, inquit, promptiori animo iuuabi-
„ mur, alia quidem prouocantes, alia verò imi-
„ tantes, & alia reuerentes.] Prima vtilitas eſt prouocari exemplo illorum ad virtutem, & citari ad imitationem, Quod nobis magnopere ſignificant animalia illa volantia, quæ Ezechiel c. 3. narrat. Refert enim ſe audiuiſſe vocem alarum animalium horum percutientium alas, alteram ad alteram. Sanè animalia hæc volantia ſunt omnes religioſi & ſpirituales viri, qui terrena deſpicientes, ad cœleſtia volando ſubleuantur, de quibus Iſ. 40 Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem

titudinem, assument pennas sicut aquilæ. Volantia verò animalia vt interpretatur S. Greg. Papa lib. 24. mor. c. 6. alis suis se vicissim feriunt; quia Sanctorū mentes, in eo, quod superna appetunt consideratis inuicem alternis virtutibus excitantur. [Ala enim sua me percutit, qui exemplo sanctitatis propriæ me ad melius accendit. Et ala mea vicinum animal ferio; si aliquando alteri opus bonum, quod imitetur, ostendo.] Et rursum h. 10. in Ezech. [Animalia percutiebant alas, & in seipsis, & ad alterum animal, quia & vna virtus aliam ad perfectionem pulsat, & ad profectum se excitant ex consideratione virtutis alienæ. Vt enim reprobi considerant in se bona, quæ habent, vt in superbia crescant, & in alijs mala, vt peiores fiant: ita electi bona in alijs considerant, quæ vnusquisq; accepit; & in se mala, quæ habet.]

Huc multa spectant, quæ in sacris leguntur libris, atq; hoc pluribus modis declarant. Ierem. 31. Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, hoc est dum vidi virtutem huius serui Dei, agnoui imperfectionem meam, meq; non esse talem vehementer dolui. Et Iob 33. Respiciet homines, & dicet Peccaui. Homines interpretatur Greg. lib. 24. viros iustos, qui secundùm rectam rationem viuunt, non vt bestiæ sequuntur sensum. [Respiciet ergo homines, idest Sanctorum virorum exempla conspiciet, & eorum comparatione iniquum se esse depræhendet. Qui enim intelligere appetit, qualis sit, tales debet aspicere, qualis non est, vt ex bonorum forma metiatur, quātò ipse deserto bono deformis fit.] Lucem enim debet aspicere, qui de tenebris vult iudicare. Si aspiciat lucem, & eam videt, & de tenebris quoq; iudicat. Si peccator seipsum intuetur, videre se non potest, quia tenebras aspicit; si virum iustum, & illius iustitiam videt, & ex illa, qualis ipse sit, agnoscit. Apocal. 20. Libri aperti sunt, & mortui iudicati sunt ex his, quæ scripta erant in libris. Libri namque sunt iustorum vitæ, in quibus quasi in expansione librorum legitur bonum, quod ipsi agere noluerunt. Cui simile etiam illud est, quod Ezechieli præcipitur c. 14. Ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis. Templum enim Dei estis vos, inquit, Apostolus: Templumq; Dei ad confusionem ostenditur, quando vniuscuiusq; iusti anima, quanta sanctitate fulgeat, demonstratur. Iob 39. dixit Deus; Nuquid nosti tēpus partus Ibicum in petris? [Ibices, ait S. Greg. lib. 30. c. 9. animalia minima pusillos significant. In petris ergo ibices pariunt, quando ad exercenda sancta opera per aliorū exēpla fœcūdantur; vt, cùm fortasse præcepta sublimia audiunt, & infirmitatis propriæ conscij, ea se implere posse diffidunt, maiorum vitam conspiciant, atq; in eorum considerata fortitudine bonorum operum fœtus pariant.] Et 1. Reg. 14. Cùm Ionathas, & armiger eius pugnarent contra Philisthijm, ait Sacra Historia, Venerunt Saul, & omnis populus, qui erat cum eo vsq; ad locum certaminis, & ecce versus fuerat gladius vniuscuiusq; ad proximum suum, & cædes magna nimis. Quem locum tractans Greg. lib. 5. in primum Regum c. 4. Philisthijm vult peccatoris concertationem significare. Gladium autem cuiusq; verti ad proximum suum, quando Religiosi ad Deum conuersi vicissim, se verbo Dei, & bono exemplo ad virtutē accendunt, & carnalitatem in se penitus necant. Atq; hoc nimirum est sententia Sancti Bernardi in libro de modo benè viuendi ad sororem c. 12. quod petebat sponsa Cant. 2. quando dicebat, Fulcite me floribus, stipate me malis; [Fulcite inquam, me bonorum vestrorum exemplis; & qualiter ad Christum peruenire valeam, ostendite; quia præ amore illius infirmor.] & c. 16. illud c. 7. Quam pulchri sūnt gressus tui in calceamentis filia principis. Christus enim princeps est creaturarum omnium; Ecclesia, seu anima filia principis. Calceamenta illius sunt Ecclesia Sanctorum Patrū, quibus in via huius sæculi munimur in omnibus tribulationibus, & tentationibus. Hoc ipsum est, quod loquitur Sponsus c. 6. Descendi in hortum meum, vt viderem, si floruissent vineæ, si germinassent mala punica. [Vineæ enim florent, ait S. Ber. quando in Ecclesijs filij recenter in fide generantur: Mala punica germinant, quando perfecti homines, per exempla bonorum operum proximos ædificant, & per ostensionem bonæ vitæ in Sanctis operibus renouant.]

Audierat sæpè Petrus loquentem Christum de regno Cœlorum; sed nunquam magnopere commotus fuerat. At quando in monte Thabor vidit gloriam transfigurati, tunc demum intellexit, & dixit, Bonum est nos hic esse. Quando apparuit Christus discipulis in mari, putauerūt phantasma esse; at vbi vidit illum Petrus super aquas ambulantem, tunc & ipse excitatus voluit ambulare. Domine si tu es, iube me ad te venire. Magna omninò est vis exempli. Iudic. 7. iussit Deus Gedeoni, vt in domos suas remitteret milites omnes formidolosos, ne cæteri eorum exemplo formidolosi itē fierent: si quis est formidolosus, reuertatur, ne pauere faciat corda fratrum suorum. Ita exemplo fortitudinis, ac virtutis aliorum, fortes, & ipsi efficimur, & ad virtutem prouocamur. Nam & Vrias 2. Reg. 11. induci non potuit, vt in domum suam descenderet, & cum vxore dormiret sua, quòd arca Dei, & Ioab in papilionibus

nibus essent. Arca Dei, & Israel, & Iuda habitat in papilionibus, & dominus meus Ioab, & serui Domini mei super faciem terræ manent, & ego ingrediar domum meam, vt comedam, & bibam, & dormiam cum vxore mea? per salutem tuam, & per salutem animæ tuæ non faciam rem hanc. Sic ille ad patientiam, atq; incommodorum tolerantiam, seu ad fugiendas delitias prouocabatur. Deniq; quantum ex Pauli primi Eremitæ aspectu profecerit Antonius, demonstrat in vita Pauli S. Hier. his verbis. [Antonius à Paulo reuersus dicebat; Veh mihi peccatori, qui falso monachi nomen fero: Vidi Eliam, vidi Ioannem in deserto, & verè vidi Paulum in Paradiso.]

Prouocamur etiam ad humilitatē. [Quippe, inquit S. Greg. lib. 31. moral. c. 22. Magno humilitatis radio sua opera illustrat, qui aliorum bona subtiliter pensat.]

Prouocamur deniq; ad maiorem in virtute progressum, atq; ad proficiendum ad perfectionem. Et omninò bonū fuit, ac prudens consilium illud Sacerdotum, ac Diuinorum. Philisthinorum in remittēda Domini Arca 1. Regum 6. & aspicietis, inquiunt, & siquidem per uiam finium suorum ascenderit contra Beth-sames &c. Etenim hoc de Prælatis interpretatur S. Gregorius lib. 3. in 1. Regum c. 4. qui explorare debent viam subditorum suorum, quomodo in cœlesti itinere progrediantur. [Tunc enim rectè ascendit arca, cùm confinium viam non deserit. Confines autem nostri fratres nostri sunt, cum quibus viuimus, quorumque virtutes imitari debemus]

CAPVT III.

Secunda vtilitas.

SECVNDA est vtilitas, Imitatio alienæ virtutis. De Aquila pronuntiauit Iob c. 39. In arduis ponet nidum suum. In petris manet & c. Sed nos cum S. Gregorio lib. 31. c. 19. de uiris ad perfectionem tendentibus intelligamus. In arduis enim ponit nidum, qui in supernis, & cælestibus figit consilium: & in petris manet, hoc est in dictis, & factis Patrum, quos imitari studet. Nam vt Petra vnius numero Christus dicitur, sic petræ membra illius nominantur. In petris igitur manet; qui eorum vitam, quos in via Dei præisse conspicit, ad memoriam reducit, atq; in celsitudine illorum fortitudinis studendo nidum sibi construit sāctæ meditationis. S. Basilius in or. 7. de virtute, & vitio, exemplo, visus est pictorum, qui imaginē de imagine pingūt. Hi n. frequēter ad exemplar respiciendo, lineamentu indē ad suū opus transferre studēt: sic autem oportet eū, qui cupit omni virtute perfectus esse, ad Sanctorū vitas, quasi ad statuas quasdā mobiles, & viuas respicere; illoruq; bona imitando sua facere. Et S. Greg. Nissen. in lib. de vita Moiscos, a nauigātibus sumpsit exemplū qui nauim in obscura nocte ad ignē quēpiam, aut montis cacumen dirigunt. [Vt, inquit, qui tempestate, ac vi ventorum longè à rectà nauigationis suç via in pelagus exacti sunt, si vel ignem, vel cacumen montis prospexerint, facilè se in tutum reducunt, sic qui huius vitç fluctibus oppressi à virtute aberrāt, exemplo Abrahæ, & Saræ, quasi quodam gubernaculo, ad diuinæ voluntatis portum reuertantur.] Et rursum in or. catech. c. 35. exemplo labyrinthi, in quo est opus ductore, quem sequaris. [Hæc, inquit, vita est quidam labyrinthus, quem transire non possumus, nisi eam viam teneamus, per quam, qui in eo fuit, egressus est ambitum.] Et S. Io: Chrys. h. 4 in Matt. & 23. ad populum, adfert eius exemplum, qui tondetur inspiciens speculū. In priore quidem loco ità reliquit scriptum. [Qui tondetur, diligenter intuetur speculum & ab adstātibus, quçrit, an benè tonsus fit: ità nos gesta Sanctorū, velut speculum intueamur, deforme mentis nostræ intueamur, &c.] In posteriore autem, [In tonstrina quidem sedens, & tondens cæsariem, accepto speculo, crinium compositionem diligenter examinas, & adstantes consulis, & ipsum tonsorem, an benè, quæ circa frontem sunt, composuerit: animæ verò nostræ deformitatē non aspicimus. Est & hic speciale speculū illo longè meliùs, & vtiliùs; nec enim deformitatem tantùm ostendit, verùm & in formam incomparabilem, si velimus transmutat. Hoc autem est bonorum imitatio virorum, lectioq; scripturarum.] Huc spectat adhortatio illa Sancti Hieronymi in Ep. ad Iulianum; [Noli respicere Iudam negantem, sed Paulum respicere confitentem.] Et cùm proposuisset etiam angelos in scala Iacob ascendentes, & descendentes; [Non te inquit, terreant descendentes, sed prouocent ascendentes. Numquàm à malis exemplum sumitur, etiam in sæcularibus; sempera meliori parte incitamenta virtutum sunt.] Et rursum illa S. Chrys. in ser. de fide, spe, & charitate; [Veloces sequere, tardiores attrahe, pigros desere, fortiores fortior imitare. Tu alios prouoca, te prouocent alij. Citò enim quò desiderat, peruenit, qui velociores sequitur, & veretur, ne a tardioribus transeatur.]

CAPVT IV.

Vtilitates alia.

TERTIA vtilitas, quam commemorabat Clemens, erat illa, Alia reuerentes. Hoc enim

enim virtutis proprium est, vt eam non boni modò, sed & mali reuereantur: honorq; virtutem perpetuò, velut vmbra corpus, comitatur. Quare si imitari pigeat, reuereri non pudeat.

Quarta vtilitas est, quã significat S. Chrys. h. 3. in posteriorem Ep. ad Tim. quod hac imitatione virtutum maximum nobis comparamus meritorum thesaurum. Sic enim paruo labore participes efficimur meritorum illorum virorum omnium, quos imitamur. Itã interpretatur illa Pauli verba in posteriore ad Cor. c. 8. Sanctorum memorijs cõmunicantes. [Sanctorũ, inquit, si velimus,
,, virtutum, ac meritorũ licet accedere socios.
,, Audi, quid dicat Paulus; Memorijs Sãctorum
,, communicantes, quando scilicet cuiusquam
,, admiraris virtutem; quando illum imitaris,
,, & ex ijs aliquid studes ęmulari, quę illum cla-
,, rum, illustremq; faciunt, præmiorum profe-
,, ctò, & coronarum accedis consors.]

Quinta vtilitas erit humilitas, seu humiliatio sui. Nam vt habet S. Gregorius Papa lib. 30. mor. c. 9. [Magna, quæ agimus, quasi mi-
,, nima ducimus, cùm hæc per fortia exempla
,, pensamus.] Et lib. 31. c. 23. [Cordis sui ocu-
,, lum per elationis tenebras extinguit, qui cùm
,, recta agit, considerare meliorum merita ne-
,, gligit. At contra magno humilitatis radio sua
,, opera illustrat, qui aliorum bona subtiliter
,, pensat: quia dum ea, quæ ipse fecerit, facta
,, foris, & ab alijs conspicit, eum, qui de singu-
,, laritate intus erumpere nititur, superbiæ tu-
,, morem premit.]

Cęterum omittenda nõ sunt duo, quę monet Io: Cassianus. Alterum est in lib. 4. de institutis renunciãtium c. 40. Virtutum, atq; imitationis exempla à paucis, non a pluribus accipienda esse, nam & perfectio paucorum est, & facilior imitatiò. [Exempla, inquit, tibi sunt
,, imitationis, ac vitæ perfectæ in congregatio-
,, ne commoranti a paucis, immo ab vno, vel
,, duobus, non a pluribus expetenda. Nam prę-
,, ter id, quod examinata vita, atq; ad purũ ex-
,, cocta reperitur in paucis, etiam illud ex hoc
,, vtilitatis accedit, quod ad perfectionem pro-
,, positi huius diligentiùs quis vnius imbuitur,
,, ac formatur exemplo.] Alterum in libro 5. de spiritu gastrimargiæ c. 4. ex beati Antonij sententia monet non omnes virtutes posse nos, aut debere in vno quamuis summo expetere: sed vnam in vno, aliam in alio quærendam esse. Et ideò monachum spiritalia mella condere cupientem velut apem prudentissimam debere vnamquamq; virtutem ab his, qui eam familiarius possident, deflorare, & in sui pectoris vase recondere. Quãquam S. Greg. Nazian. in or. funebri in laudem Basilij de hoc imitante Ioannem Baptistam loquens, probis viris, atq; honestu studiosis dixerit non exiguam adferre laudem summorum virorum imitationem, quamuis parua sit.

CAPVT V.

Imitandi qui.

NEQVE verò Patrum nostrorum, ac fratrum modò, cum quibus viuimus intueri, & imitari virtutes licet, atq; ex illis proficere plurimùm: sed etiam sæcularium hominum, dum eos tam diligentes, sollicitosq; in negotijs videmus suis. Arsenius fœminam ornatã, & studiosè comptam cernens, amarè fleuit, reputans se non tantumdem facere, vt Deo probaretur, quantum illa, vt hominibus ad illorum perditionem placeret. Possumus & ex bestijs non parùm proficere. Nam si una columba volet, reliquæ simul volant, si ouis vna saltet, saltant & cæterę. In suo symbolo refert Granata, nobilem quamdam fœminam plurimùm profecisse, dum catellum suum cerneret tam sollicitè quæritantem illam per totam domum, si quando exisset, totoq; affectu excipientem illam reuertentem. Possumus & ex auditu proficere: quemadmodum S. Aug. lib. 8. confess. c. 6. refert, se magnopere fuisse commotum, audiendo amicum suum legendo Sancti Antonij vitam fuisse conuersum.

Sed pręcipuè, & ante omnes imitari nos oportet primos Patres, & maiores nostros; Is. 51. Attẽdite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quę peperit vos. Attẽdite ad petrã, vnde excisi estis; & ad cauernam laci, de qua præcisi estis [Ab his .n. inquit eo loco S. Basi-
,, lius, qui se profitentur filios Abrahę, repetun-
,, tur & Abrahæ opera] Varro, vt lib. 3. de ciu. Dei c. 4. S. Aug. refert, vtile dixit esse ciuitatibus, etiam si falsum sit, vt se viri fortes ex dijs genitos esse credant: vt ita animus velutĩ diuinæ stirpis fiduciam gerens, res magnas aggrediendas pręsumat audaciùs, agat vehementiùs, & impleat ipsa securitate fœliciùs. Sed verè magis S. Ambr. libro 3. exam. c. 7. tractans illa verba Gen. 1. Germinet terra herbam virentem, & facientem fructum iuxta genus suum, ad imitationem nos Dei hortatur, vt & nos faciamus fructum juxta genus nostrum: Ipsius enim, & genus sumus, vt ex Poeta dixit Paulus Act. 17. Propterea religionum ordines complures ad peiorem redacti sunt statum, quia fundatorum suorum virtutes non sunt imitati. Is. 5. Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem spinas. Ideò in Rationali Sacerdotis inscribi Deus voluit patriarcharum nomina; vt illorum virtutes imitarĩ Sacerdos studeret, quod in vita Moseos adnotauit S. Greg; Nyssenus, & alter Greg. in lib. 1. registri c. 24. [Nam tunc Sacerdos, in

quit

„ quit, hic irrepræhensibiliter graditur, cùm „ exempla Patrum præcedentium indesinenter „ intuetur, & Sanctorum vestigia sine cessatio- „ ne considerat, ne extra ordinis sui limitem „ pedem operis tendat.] In lib. Num. c. 20. præcepit Deus, vt Aaronis vestibus indueretur filius eius Eleazar. Quid si illi non conueniant, si nimis longę sint, aut breues? Parùm hoc curabat Deus; sed significare voluit velle se, vt filius retineret vitam, & mores paternos. Et Angelus de Ioanne Baptista dixit; Et conuertet corda patrum in filios; hoc est efficiet sua prædicatione, vt filij habeant idem cor, & eundem spiritum patrum suorum. Veteres quoq; Romani, vbi populo exhibebant ludos, habebant imagines, & statuas maximè insignium luctatorũ, & pugilum, vt luctātes iuuenes illas intuentes, imitari studerent illorum fortitudinem. S. Ber in ser. de Sancto Benedicto, meritò dolet. [Veh mihi misero, „ si tantum a te abfuero in gloria, quantum „ absum in perfectione virtutum.] Et teriò hortatur nos Eusebius Emissenus in li. de Sancto Maximo Episcopo his omninò verbis „ [Rapiat vnusquisq; quod possumus de bonis „ intestati parentis. Hic de hæreditate eius „ assumat holosericam gestorum varietatem „ pretiosissimam. Hic mansuetudinis, & sim- „ plicitatis occupet talentum. Ille decus pe- „ ctoris beneuolentiæ, ac sapientiæ monile sibi „ vendicet. Hic margaritam compunctionis, „ & thesaurum castitatis inuadat.]

DE MODESTIA LIBER XXXI.

CAPVT I.

Modestia quid.

MODESTIAM veteres pro humilitate nominarunt. Vndè illud „ apud S. Ioannem Chrys. in com. „ ad c. 1. Ep. ad Gal. [Qui sibi nullius bonę rei cõscius submissè de „ seipso loquitur, prudens est, nõ modestus, hoc „ est humilis: at qui post emeritas coronas ta- „ lia loquitur, ille nouit, quid sit modestia, idest „ humilitas.] Et h. 1. de incompræhensibili natura Dei. [Nihil mansuetudine validius, „ nihil modestia efficacius.]

Ergò duplex est modestia; Interior vna, quæ humilitas est, & mansuetudo; de quibus antea dictum est. Altera exterior; de qua Paulus in Epistola ad Philippenses capite quarto Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Exterior modestia est, quę hominibus nota esse debet. De hac nunc dicendum superest. Eam quoq; plurimi fecerunt veteres morum magistri. Quippe ex exteriori homine de interiori fieri coniectura solet, & vt docet S. Anselmus in extremo cõment. ad cap. 1. Ep. ad Rom. [Compositio, „ aut incompositio corporis indicat qualita- „ tem mentis.] Atq; ad virtutis, ac probitatis famam refert permagni, ita foris se se componere, vt in omni motu, ac gestu corporis nihil sit, quod aspectum cuiusquam offendat. Quod tunc assequimur, cùm in omnibus tenemus modum; a quo & modestiam nominari manifestum est; quemadmodum exposuerunt non solùm S. Ansel. in caput 5. Epistolæ ad Galat. & ad Philip. 2. & ad Coloss. 3. Modestia quasi modi statio dicitur, & mode- „ stia est, quando modus stat, atq; in omnibus „ seruatur.] Verùm etiam Tertull. in libro de exhortatione castitatis c. 9. [Modestia a mo- „ do dicitur;] Et Aug. in libro de beata vita „ [Modestia à modo, & a tẽperie temperãtia.] Quocirca S. Basilius in ser. de institutionibus monachorum, Nec iracundię, nec iniuriarum memorię, aut inuidiæ, aut contentionis, vllum prorsus vult esse gestum, atq; motum; non verbum, nõ oculorum acrem obtutum, nõ vultus conformationem vllam; non aliud quidquam, ex quo eorum, quibuscum viuimus, irritari animus possit. Et in proemio ad regulas fusiùs disput. tàm tenaces modi omnibus in rebus nos esse oportere existimauit, vt ad coronam quoq; promerendam, non victoriam modò, sed legitimam etiam in certando conflictum requiri admonuerit; vt singula ita fiant, vt à pręscripto nihil discedatur. Nam & Luc. 12. dicitur; Beatus seruus ille, quem cum venerit Dominus, inueniet sic facientem; hoc est iuxta præscriptum modum. Et Gen. 4. Si rectè quidem obtuleris, non rectè autem diuiseris, peccasti. Modus autem idem est, ac mensura; & vbi in dictis, & factis omnibus modus est, & mensura, & ibi dicitur esse modestia, quam definire possis: Virtutem esse, quæ in exterioribus omnibus modum tenet, vt nullius offendatur aspectus. *Modestia quid.* Ex quo intelligas, eam ad temperantiam reuocari, velut partem eius, cuius est modum ponere, & temperare: vt quod hæc facit in delectationibus gustatus, & tactus; hoc modestia pręstet in leuioribus quibusda, & in motibus

tibus corporis,& locutionibus, ne cuiusquam offendat aspectum. Quod in reg. tertia præcepit quoq; S. Aug. cùm dixit, [In incessu, statu, & in omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectu, sed quod vestram deceat sanctitatem.] Hic nimirum modestiæ finis est, de quo & Paulus 1. Cor. 10. Nemo, quod suum est, quærat, sed quod alterius. Et postea; Sine offensione estote Iudęis,& Gentibus,& Ecclesiæ Dei; sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. Et 2. Cor. 6. Nemini dantes vllam offensionem, vt nō vituperetur ministeriū nostrū. Quod si Prou. 22. Modestię finis dicitur esse timor Domini; proximus,& immediatus finis fuerit ille prior, quē diximus, non offendere quemquam, sed omnibus satisfacere, & prodesse; remotior autem, & vltimus, Dei gloria, cultus,& timor. Hic .n. facit, vt proximorum offensionem vitemus. Eademque modestia, quæ proximorum, Dei quoque offensionem declinat;& quæ hominibus, Deo item satisfacit, & placet.

CAPVT II.

Modestia exterior.

EXTERIOR sanè hæc corporis compositio ex interiori animi compositione ęquum est proficisci, velut illius partus, ac testimonium. At si fortè intima illa pietas absit, quę exteriorem informet hominem, danda tamen est opera, vt hæc quantum fieri poterit, accuratè retineatur, vt Christi bonus odor simus in omni loco. In lib. Ecclesiast. c. 19. apertè dicitur; Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis,& risus dētium,& ingressus hominis enuntiant de illo. Tacita .n. & verborum strepitu carens concio est exterior homo benè compositus; & S. Franciscus concionatum se dicebat, si totus ad modestiam compositus summo silentio, nec vllo pronunciato verbo cum socio perambulasset vrbem. De S. Malachia ita scripsit S. Bernar. [Vt taceam interiorem hominem; ipsum exteriorē ita vno semper modo, ipsoq; modestissimo, ac decentissimo gessit, vt nihil prorsus appareret in eo, quod posset offendere intuentes.] Et rursum. [Quis vnquam, etiam si curiosius obseruarit, depræhendit otiosum, non dico verbum, sed nutum? Quis manum, pedemue mouentem frustra? imo quid non ędificās in eius incessu, aspectu, habitu, vultu?] Bernardi vero in eius vita tanta fuisse interioris hominis legitur pulchritudo, vt euidentibus indicijs foras erumperet, & de cumulo internæ puritatis, & gratiæ copiosè profusus homo quoque exterior videretur.

Hoc porrò in omnibus sanè laudandum est plurimùm, sed in illis maximè necessarium, qui aliorum volunt procurare salutem, ne fortè illis contingat, ut quod vna manu ędificant, altera destruant; & quod verbo suadent, exemplo dissuadeant vitæ. Dictum est alibi de hoc pluribus. Mentior, ni tolerabilior interdum sit simulata non nihil ad tempus compositio exterior, qua interior animi occultetur affectio, quam nulla lege cogor cum aliorum pręsertim offensione, exteriùs prodere. Neq; hanc hypocrisim dicas, quæ non vanæglorię, & ostentationi suæ, sed aliorum vtilitati, & commodo famulatur.

Dicam igitur de modestia, quæ omnes quidem homines decet, sed in religiosis præsertim viris desideratur. Maximè autem sequar Ecclesiastici verba ante proposita, qui occursum faciei, amictum vestium, risum dentiū & ingressum hominis considerauit. Atque vbi hæc quatuor capita composuero, satis me hominem ad modestiam composuisse existimauero.

CAPVT III.

Facies Serena.

FAcies hominis speculum animi apertum, atq; omnibus conspicuum est, cui componendæ tantò maior est adhibenda cura, quantò minùs cælari potest. In ea plurimùm tristitia displicet, omnisq; perturbatio offendit; serenitas probatur, atque hilaritas. [Quies enim, pax, & tranquillitas (vt habet Clemens Alexand. in extremo c. 7. libri 2. pedag.) est Christiani propria. Tristitia verò oris perturbationes, & commotiones declarant animi & totum obscurat aspectum, hominisq; parùm gratam conuersationem facit.] Vnde S. Ber. in formula honestæ vitæ [Tristitiam in conuentu dissimulare te decet, quamdam in facie hilaritatem prætendens.] & in ser. de virtute obedientiæ. [Nubilosa corporis compositio, & facies tenebris obfuscata tristitiæ, deuotionem ab animo recessisse significant.] Ergo serena facies,& tranquillus vultus in homine pręsertim religioso aut quietem indicat, & appetitionum omnium compositionem, aut diuini spiritus abundantiam, & omninò optimum interiorem animæ statum. De Socrate vxor Xantippa eodem se illum semper vidisse dicebat vultu,& exeunte m domo, & domum redeuntem. Quod de pluribus nostris Sanctis viris multò magis legitur; deq; Salomone scribit S. Hier. in com. ad octauum caput Ecclesiastis, In ipsius faciem, sapientiam hominis eluxisse. Et contra de vitiosis idem ad hunc modum testatur ad caput 8.

put 8. Ezechielis; [Minoribus maiora monstrantur, vultuq; & oculis dissimulari non potest conscientia, dum luxuriosa, & lasciua mens lucet in facie, & secreta cordis motu corporis, & gestibus indicantur.] S. Antonium scribit Athanasius florido semper, lætoq; vultu fuisse. Quod si quis ignarus illius, in monachorum multitudinem incidisset, nullo indicante, ad Antonium accurrebat, ex corporis speculo animę cernens pulchritudinem. Sanctumq; Martinum a nullo mœrentem vnquam visum, narrat Seuerus, cœlestem semper lætitiam vultu præseferentem: & in Bernardi vultu cœlestis, non terrena charitas præfulgebat; & Iudæi viderunt vultum Stephani Act. 6. tanquam faciem Angeli stantis inter illos; [Abundantia enim cordis, ait Emiss. in h. de Sancto Stephano, transit in decus corporis.] Et Paulus in Ep. ad Gal. c. 5. inter fructus spiritus commemorat gaudium, quo suaui quadam hilaritate ora quoq; asperguntur.

Mirum est, quantum ad humanum congressum hilaris hæc, & serena conferat facies, quantum conciliet beneuolentiæ, atq; homines ad nos alliciat, quantum contractio, & morositas deterreat, atq; auertat animos. Verè dixeris, quod in Cœli, hoc & in hominis euenire facie, Cœli serenitas mortalium exhilarat animos; tempestas turbida, nubibusq; obductus aer quasi quadam tristitia complet: Et vultus serenitas mirè recreat, & capit homines; frontis contractio velut atra tempestas tristitia replet, ac terret. [Sicut firmamentum stellarum pulchritudinem habet, inquit Climac. gr. 29. Sic tranquillitas reliquarum ornamenta virtutum; hilari omnes capiuntur vultu, tristem, ac truculentum refugiunt.] Fronte magis, quam beneficio capiuntur; dixit quidam. Frons enim voluntatem indicat. Quod illos maximè obseruare æquum est, qui cæteris præsunt, aut alio modo grauiores, ac maturiores sunt. Nam si ad ætatis, aut muneris auctoritatem atq; imperium, vultus quoq; accedat seueritas, vix omninò poterunt tolerari. Vix autem credi potest, quantum imperantis benignitas, ac placidus vultus, ijs, qui parent, tum ad parendum, tum ad æquanimiter omnia toleranda, animos addat.

...ma præ... torũ a...

2. Aderit autem hæc hilaritas, si adfuerit interior pax, & lætitia animi. Ex hac enim illa nascitur, neq; facilè est celare gaudium corde conceptum. Et quidam Sapiens dixit; Cor hominis immutat faciem illius, siue in bona, siue in mala. Interiorem autem pacem, & lætitiam bona parit conscientia, & perturbationum sedatio, & quies. Hæc enim sunt, quæ nos perturbant, torquent, & vexant; Et gaudium non nisi ex virtutum conscientia nasci, scripsit & Seneca Ep. 59. sed de hoc non est nunc agendum pluribus.

...clesiasti ...c. 13.

CAPVT IV.

De fronte, & labijs.

DVo autem sunt præsertim quæ faciem solent minus gratam, atque honestam facere; frons rugata, labiaq; aut nimiũ pressa, aut plus æquo diducta. Frontis rugę cogitabundum, & curarum plenum significant animum. Nam & cogitabundi animus contrahitur. Vnde contracta tetrica, & minus aspicientibus grata frons, quę nec benè compositum, ac virtute subnixum animum decet, quem nullis curis, aut euentibus oportet de suo statu dimoueri. Sed tamen vel in beato, ac sanctissimo Iob hoc quoq; cõsideremus. Ait enim c. 16. Oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei: rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & suscitatur falsiloquus aduersum faciẽ meam contradicens mihi. Calumniatoribus namq; vrgentibus, non potuit non humanum aliquid pati, collectoq; animo ad cogitandum, quid responderet, rugæ quoq; in fronte contractæ testimonium doloris dabant. Accommodatè verò ad mores S. Greg. lib. 13. suorum mor. c. 4. rugarum nomine duplicitatem interpretatur; vt rugæ Ecclesiæ sint, qui in ea dupliciter viuunt, dum fidem vocibus clamant, operibus denegant. At si ruga non decet in fronte, multò minus toleratur duplicitas in Ecclesia, quam Christus exhibuit sibi gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, atq; in ipsa fronte simplicitatem testari; nosq; ab omni astutia, & duplicitate, aut fictione alienos esse voluit. Mœstitiæ quoq; & tristitiæ indicia sunt rugæ, quoniam in mœrore vt animus, & cor, ita & cum illis frons contrahitur. At faciem nostram hilarem, iucundam, & serenam, omnibusq; gratam, non tristem, & obscuram, iam dictũ est, esse oportere. Sanè contracta facies alienationem indicat voluntatis; Contrahimus enim, cùm alieno sumus animo; amicum, & propensum animum placida, & exporrecta testatur frons. *Rugæ Ecclesiæ qui.*

In naribus autem contractæ rugæ, magnam habent deformitatem, & maiorem multò, quam in fronte. Sed & contemptum ostendunt, & subsannationem, & verò etiam quasi stomachum. Quippe nares ferè contrahimus, si tetrum aliquid, & malè olens senserimus. *In naribꝰ rugæ.*

Labia verò, aut compressa nimiùm, aut plus ęquo diducta, & oris deformitatẽ habẽt, & non magnam hominis sapientiam, ne dicam stultitiam nonnullam, indicant: vtrumque *Labia.*

que enim insipientis est hominis. Admirabundi quidem certè est in silentio labia comprimere, quasi fari nesciat, aut nequeat, rem obstupescens: at in perpetua admiratione versari, hominis est stolidi, & insensati. Aperta autem, & patula habere ora, oscitantis est animi, hoc est supini, ac dormitantis ianitoris, qui patentem absq; necessitate domus suę ianuam esse permittat, nec claudat: sed & apertam semper habere, aut nimium obserrare premendo, stolidum est, & insanum.

Oscitatio oris.

Cùm oscitandi nos inuadit appetitus, ne nimiùm dilatemus, optimi monuerunt morum magistri. Turpe enim existimatur fœdum illum ostentare hiatum, si modestiùs cœlare possis, aut minus dilatando, aut manu occultando. Et omninò oscitationes, pandiculationesq; vitandas esse voluit Clemens Alexand. in 2. lib. pædag. c. 9. quia sunt instabilis animæ fastidia.

Sternutatio.

Adde & sternutationes, in quibus incócinna oris apertio vitanda est, & immoderatus strepitus, quo quasi adstantes moneantur, quod arrogantis hominis est, ac cęteros contemnentis.

Oris dilatatio.

Deniq; inter loquendum, & edendum, indecorum est nimiùm os dilatare; postulat modestia, vt & loquentes halitum, aut sputum in audientes non eijciamus: & mandentes cibum non ostendamus cæteris. Præterquàm quod nimium aperire ora voracitatis indicium est.

CAPVT V.

Oculorum modestia.

Oculorum situs.

AD faciem spectant quoq; oculi, quorum vt naturæ eura præcipua, ita & nobis. Natura eu duabus in frontis osse quasi cauernis, altissimo quidé, sed munitissimo loco posuit ad spectandum omnia; tum verò ciliorũ, ac palpebrarum tegminibus occuluit; vnde oculos dictos esse Varroni placuit, vt habet Lactautius in lib. de opificio Dei c. 10. In hac arce regalem habitare sapientiam, significauit Deus, quia oculi sapientis in capite eius, inquit ex Eccles. c. 2. Sanctus Ambr. in libro 6. exam. c. 9. [Carcer est totum corpus, tenebroso inhorrens situ, nisi oculorum illuminetur aspectu. Quod ergò Sol, & Luna in Cœlo, hoc sunt oculi in capite. Sol, & Luna duo mundi lumina oculi autem, quædam in carne Sydera fulgent desuper, & inferiora claro illustrant lumine, nec patiuntur noctis quibusdam nos tenebris implicari: speculatores quidam nostri die, ac nocte excubant.] Et in libro de Noe, & arca c. 7. [Quam deformes sunt vultus cœcorum! Et quid mirum, si vultus hominis absq; oculis deformis est, quando ipsum Cœlum sine Sole non habet suum decorem? Tristes sine Sole dies ducimus, noctes sine Luna no placent. Ipsi enim sunt quidam mundi oculi.] Nos quoq; oculos præ cæteris sensibus, ac partibus corporis amamus plurimum, vnde S. Aug. in libro 1. de ser. Domini in monte c. 13. Dominum voluit, vbi dixit, Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te, oculum significasse quidquid vehementer diligitur. Qui enim volunt vehementer exprimere dilectionem suam dicunt; Diligo te, vt aut etiam plus, quam oculos meos.

Oculi Sol, & Luna.

Matt. 4.

Singulos sensus certis corporis membris ordinauit Deus: [Auditum (inquit Tertull. in libro de corona militis c. 5.) in auribus fodit, visum in oculis accendit, gustum in ore cõclusit, odoratũ in naribus ventilauit, contactum in manibus æstimauit.] Has quinq; vitiorum portas agnouerunt Patres, per quas ad animæ arcem ingrediantur, iuxta illud Ieremiæ c. 9. Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras. [Per quinq; sensus, inquit S. Hier. lib. 2. aduersus Iouin. c. 7. quasi per quasdam fenestras vitiorum ad animam introitus est. Non potest ante metropolis, & arx mentis capi, nisi per portas eius irruerit hostilis exercitus.] Et in caput Ioelis 2. [Per omnes enim sensus nostros ingredi hostes desiderant, & capere vrbem bonæ conscientiæ, & per nostra munimenta discurrere: domosq; quas nobis operibus ædificauimus, destruere: intrant autem per fenestras, quasi fur. Liberè enim non ingrediuntur, vt sagittent in occultis rectos corde.] Et in 3. caput Nahum eadem profert illius Prophetæ verba: Inimicis tuis aperientur portæ terræ tuæ; hoc est sensus tui. Et vide, si non oculi præsertim, & aures instar sint fenestrarum in edito, atq; aperto loco ad prospiciendum aptissimo.

Sensus vitiorũ portæ.

Oculi, & aures fenestra.

Per has fenestras ingressa est mors ad primos parentes nostros, cùm & viderunt pomum, & serpentis audierunt vocem. Vt de oculo præsertim verè S. Petrus Chrysologus dixerit in ser. 139. [Oculus præuaricationis autor: Mortis ianua, inuidię fax, liuoris caminus, toto cupiditatis incendio velocius per aliena percurrit, quam currit ignis arida, & terrena per gramina. Dei est, quod oculus in orbem sic apertus arctatur angustissimus in pupillam, quatenus moderatè visum videat, non inuideat; præuideat, non proripiat; prospiciat, non despiciat, oculus sit animę fenestra, speculum sit mẽtis, sit lumen corporis, membrorum dux sit, non introitus vitiorum.] Oculus meus deprædatus est animam meã, lamentabatur Propheta Thren. 3. Si Eua non aspexisset, non concupisset; & si Dina non exisset curiosa, vt videret mulieres re-

Gen. 3.
Gen. 34.

res re-

2.Reg.11 res regionis, pudicitiam non perdidisset. Neque Dauid adulterasset, nisi mulierem lauantem considerasset. S. Ambr. in apologia Dauid posteriore c. 3. [Nihil de continentia tua, & virtute præsumas. Nemo diù fortis est. Vilis videtur mulier ad pretium; sed fortis ad vitium: quia virorum pretiosas animas capit.] Sæpè sanè tentatio in corde concepta, compellit sibi extrinsecùs oculos deseruire: vnde & dicebat Iob. c. 31. Si secutus est oculus meus cor meum: plerumq; tamen per oculos trahitur, quemadmodum in 21. lib. moral. c. 6. adnotauit S. Greg. qui propterea de iustis in c. 2. interpretatur illa Isaiæ verba c. 60. Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? hoc est ad oculos, & sensuum suorum organa. Cum columbæ namq; simplicitate aspiciunt omnia. Et a terrenis contagijs subleuantur, & exteriora, quæque intentione non respiciunt rapacitatis.

ensuum stodia. S. Hier. in Ep. ad Lætam, De institutione filiæ c. 4. minimè probauit quorundam hominum sententiam; qui maioris esse virtutis existimabant præsentem contemnere voluptatem, hoc est aspicere, nec concupiscere: sed securioris arbitratus est continentiæ esse nescire, quod quæras. Et S. Bern. in tract. de ord. vitæ & morum institut. propterea iuuenes prohibuit alloqui fœminas. [Est, inquit in oculis verecundia; qua prohibetur boni adulescentis pudica anima intueri, & alloqui fœminas; non vt execretur sexum, sed vt fugiat vitium. Plurimum autē proficit ad custodiam castitatis custodia oculorum.] In 1. lib. Reg. c. 17. Cum vidissent viri Israel se in arcto positos, absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoq; & in antris, & in cisternis. Quod apposite S. Greg. lib 5. in eum librum c. 3. de hac sensuum custodia accipit, qua prauorum exempla, vel quæ ad malum nos incitare possunt, vitare citius possumus, si ea respicienda esse non iudicemus. Hinc Ioannes Cassianus in libro de spiritu fornicationis c. 2. Vt ægrotantium oculis ne offerri quidem solent noxij cibi, ne fortè desiderium eis illorum gignantur, ita ad vitandum hunc morbum vitari vult conuersationem, & frequentiam hominum, solitudinemq; procurari. Sed & in die Sabbathi prohibitum Iudæis erat portare onera per portas Ierusalem, aut suas; Ne inferatis, inquit Ierem. c. 17 onera per portas vestras: onera scilicet peccati; per portas sensuum ad animam non trahatis, inquit S. Greg. lib. 11. registri c. 3. Ergò cum oculis nostris pangamus fœdus, quod pepigit Iob c. 31. vt nō cogitemus de virgine; atq; oremus semper cum Dauide ps. 118. Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.

Duo autem etiam atq; etiam obseruemus. Alterum, vt oculos non vagos, neq; elatos, aut curiosè huc, atq; illuc spectantes habeamus: sed ferè demissos. Alterum; ne in alterius ora defigamus. Hæc duo qui accuratè fecerit, nę hunc oculis ego modestum dixerim. Impudicam mulierem narrat Sozomen lib. 3. hist. c. 15. in horum altero peccasse; in altero Beatum Ephrem monuisse. Hæc illi in angiportu obuiam prodiens, hominem impudenter intentis spectans oculis, acriter reprę hensa, terramq; iussa spectare; ego, inquit, non ex terra, sed ex te formata sum; tu verò ex terra; æquumq; est, vt tu aspicias terram, ex qua ortum habes; ego verò te intuear, ex quo desumpta sum. Hoc porrò maximè ad modestiam pertinet, sensatiq; hominis est. *Oculorum modestia.* Immoderatè namq; tollere oculos, omniaq; curiosè circumspectare, superbi est, & arrogantis, curiosi, ac leuis, addo & stulti. Nam in libro Prou c. 17 Sapiens dixit; Oculi stultorum in finibus terrę. Et c. 30. Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in alta surrectæ. Est & impœnitentiæ argumentum; quippe Achab pœnitentiam ages, in 3. Reg. c. 21. ambulauit demisso capite; & Manasses captiuus in Babylonia 2. Paral. cap. vlt Et Euangelicus publicanus Luc. 18. nec oculos ad Cœlum leuabat. Peccati comes pudor est, & quos pudet, illi demittunt oculos. Et cur quæso Iob c. 31. pepigit fœdus continendi oculos suos? an non propter timorem Dei? semper enim, inquit, quasi tumentes fluctus timui Deum, & nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat? Sanctus Basilius in libro de vera virginitate: [Oculorum, ait, acies ad omnia passim inspicienda pandenda nō est, ne omnē figurarum speciem sine discretionis examine hauriens, ad earum postea trahatur imagines.] Et S. Benedictus in sua regula præcipit, vt oculi cum ceruice demissè gerantur. Et S. Bern. in tract. de gradibus humilitatis duas solùm ob causas leuare permittit oculos; vt vel petas auxilium a Deo, vel impendas proximo. Et S. Ansel. in lib. de similitudinibus c. 139. in iuuenibus tria desiderat taciturnitatem, verecundiam, & continentiam: Vt non leuiter oculos huc, illucq; reducant, manus pedesq; non moueant, sed omnia corporis membra decenter contineant.

Alterum autem, quod dicebatur, oculos in alterius ora defigere, impudentiam haud leuem ostendit. Nam qui reueretur, & colit sub illius potiùs oculos, & faciem spectat. Quod si cum fœminis agendum sit talis obtutus periculo non caret, parumq; pudicum indicat animum. [Inuicem enim se eadem oculorum genera desiderant (scripsit Tertull. in libro de virginibus velandis c. 2.) eiusdem libidinis est videri, & videre.] Et S. Ephrem in consil.

in consil. de vita spir. ad Nouitium; [Si contingat colloqui cum adolescentibus ætate, & aspectus venustate florentibus, custodi oculos tuos, ne concupiscentia mentem tuam conturbet] Sancti autem Augustini illa fuit regula tertia [Oculi vestri & si iaciuntur in aliquã fœminarum, figantur tamen in nulla.] Et rursum Ep. 109. ad monachas; [Oculi vestri, & si iaciuntur in aliquem, figantur in neminem. Nec dicatis, vos habere animos pudicos, si habetis oculos impudicos; quia oculus impudicus impudici cordis est nuncius] Et in 2. lib. aduers. Iouin. c. 7. quosdã veteres Philosophos memorat S. Hier. effodisse sibi oculos, ne per eorũ visũ a contẽplatione philosophiæ auocarentur: quid Christianus verè virtutis studiosus, ac suæ puritatis amator? In oculis prorsus apparet maximè modestia. Vt quisq; continere oculos nouit, ita modestissimus iudicatur. Et licet in cæteris modum teneat, nisi oculos moderetur, caret modestiæ laude, namq; oculus inter omnes corporis nostri partes & sensus, & pulchritudinis habet principatum. Quare vt si quid in eo sit vitij, ita si adsit virtus, plurimùm in illo apparet. Vnde illud Matt. 6. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Atq; hactenus dictum sit satis de priore illa parte verborum Sapientis, Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Hoc enim totum in facie ferè consideratur.

CAPVT VI.

Vestium modestia.

IAM ad posteriorem accedam partem, quæ tria prorsus continet, Amictum, Risum, & incessum. Quod ad vestium Amictum attinet scripsit aliquando Tertull. in lib. de Idololatria c. 19 nullum habitum licitum esse apud nos illicito actui adscriptum. At hoc tempore vereor, ne omni ex parte dici possit. Quidam enim interdum cernuntur habitus, qui Christianam planè modestiam non deceant. Quod si illud addas, quod verè habet S. Chrysost. h. 18. in gen. non parùm erit & dolendum, & pudendum. Is vestium amictum debere monuit esse nobis recordationem peccati continuam, illius scilicet funesti totius generis nostri casus, quo ab æternis, & diuinis cadentes bonis, in omnia malorum genera per inobediẽtiam nostram incidimus. Cùm enim Parentes nostri corpore quidem essent nudi & originali iustitia induti, satisq; ornati, nec alio egentes amictu, contra conditoris voluntatem agentes, pretiosa spoliati veste, viderunt se esse nudos, atque vt tegerent nuditatem, ac turpitudinem suam fecit illis Deus pelliceas tunicas: magnum delicti supplicium nonnulla temperatum clementia. Itaq; sapienter in ser. Quod regulares fœminæ viris cohabitent, idem ipse Chrys. ratiocinatur, pelliceas hasce tunicas, & omninò vestes, homini peccatori fuisse datas velut habitum pœnitentiæ. [Vestes, inquit, nõ sunt datę, vt illis ornemur, sed vt nuditatis fœditatem occultemus; non vt talibus induamur, quæ nos maiori turpitudini, quàm ipsa nuditas, exponant. Idcirco & Adam induit Deus vestes pelliceas, & eius mulierẽ, quamuis si voluisset, delicatis eũ potuisset induere vestibus, sed nobis per illas ostendit, quòd non sit præsens tempus deliciarum, sed gemendi, & plangendi. Quòd si ignominiæ est, & condemnationis, & ex peccato venit hoc amictu indigere; quid reprehensionis materia m... auges?] Ita tum his duobus locis, tum in h. 37. in gen. & h. 50. in Matth. & h. 10. in Ep. ad Philip. & h. 29. ad Hebr. & pluribus alijs in locis, contra curiosum, & mollem vestitum declamat multa. Et cùm ad certandum cum dęmone in hunc mũdum post peccatum pulsi fuerimus, vehementer miratur in h. 7. in Acta, cur tanto studio conquiramus vestes, illisq; nos & oneremus, & implicemus, cùm athletarum mos sit deponere vestes, vt liberiùs pugnent, neque detineri ab aduersario possint.

Gen. 3.

Vestes.

Ergo, vt verbis vtar S. Basilij in Ep. 1. ad Gregorium de vita solitaria. [Vnum sit vestitus propositum, operimentum vt existat, ab æstus, frigorisq; iniuria corpus asserere aptum, & idoneum.] Cùm enim vestimentum omne ad tres omninò causas pertinere possit, vt collegit S. Chrys. h. 3. operis imperfecti; aut ad speciem visionis, seu ad vanam gloriam aut delectationem corporis, aut ad tegumentum nuditatis. Duo priora seruis Dei & modestis hominibus manifestum est non conuenire. Et in Conc. Carthag. 4. c. 45. clerici præsertim monentur, vt professionem suam & in habitu, & in incessu probent: nec vestibus, nec calceamentis decorem quærant.

Vestium vsus.

Superest tertium, quod duas habet partes, altera est nuditatem operire, quod ad honestatem, & verecundiam pertinet: altera frigus arcere, atq; à cæteris huiusmodi iniurijs protegere, quod est necessitatis. At neutrum molles, delicatas, curiosas, & pretiosas postulat vestes. [Non splendeat toga, scripsit quoq; ad Lucilium Seneca, nec sordescat quidem.] Modò sit modestus, & virtutem sapiat, quali habitu induaris, non curat Christiana Religio; vnde ut habet S. Aug. lib. 19 de Ciu. Dei c. 19 ipsos quoque philosophos, quando Christiani fiunt, non habitum, qui nihil impedit

pedit Religionem, sed falsa dogmata mutare compellit. Et magnoperè placet consilium Philonis in libro de Fortitudine, vestitum talem esse debere, vt hominem semper decori, honestatisq; admoneat. & S. Basil in reg. fus. disput: 22. religiosis hominibus vestitum esse velut pædagogi disciplinam, qua vel inuiti a rebus flagitiosis prohibetur, quia conuenientes vestibus actiones requiruntur. Et Tertulliani fuit illud in libro de Pallio c. 6. [Grande
„ pallij beneficium, sub cuius recogitatu im-
„ probi mores vel erubescut.] Ita fanè te fatis superq; ornatum iudicauit S. Basilius in regulis breu. 210. cùm quæsisset, quis sit ille habitus de quo Paulus 1. Tim. 2. dixit, mulieres in habitu ornato. Respondit eum esse, qui ad propositum, cuiusq; finem accommodatus cum decoro, ac dignitate habita ratione tēporis, loci, personæ, vtilitatisq; Nam de mulieribus, ait S. Athan. in lib. de virginitate.
„ [Quæ amictu pretioso, & auro venustant sua
„ corpora, vt hominibus placeant, Deo pla-
„ cere non possunt;] Et omninò nostrarum vestium materiam non vult esse pretiosam; & in exhortatione ad monachos, & victum facilem, & vestitum vilem, cùm hic, inquit, tegendi corporis gratia repertus sit, non ornandi, & ille fulciendæ animæ potiùs, quam obruendæ. Et S. Cyrillus Hierosolymitanus Cathec. 4. amictu simplici vtendum præcipit, non ad ornatum, sed ad necessitatem. Ecce,
c. 11. qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt; dixit aliquando Christus, quasi homines hosce molles, & delicatos a comitatu suo, ac familia ablegans. Quæ verba dum interpretatur S. Hilar. can. 11. in Matth. Eos affirmat, quibus per luxum fluida, & dissoluta sunt corpora, dæmonum esse habitationem. Et S. Aug. ser. 247. de tempore, Habitum corporis impudicum adulterini cordis nuntium esse, superfluam, & inordinatam capillaturam, muliebrium vestimentorum affectatam similitudinem, & similia, esse indigna nuptijs Christi, & Ecclesiæ, debereq; ab amicis sponsi publicè repræhendi. Et S. Greg. hom. 40. in Euang. appositè dixit. [Si
„ pretiosarum vestium cultus peccatum non
„ esset, non tam vigilanter exprimeretur, quòd
„ diues, qui torquebatur, bysso, & purpura in-
„ dueretur. Et si abiectus vestitus virtus non
„ esset, non diceretur de Ioanne, erat indutus
th. 3. „ pilis Camelorum.] [Nec Paulus (addit h. 6.)
n. 2. „ fœminas à pretiosarum vestium appetitu
„ compesceret] Et lib. 31. moral. c. 4. faciliè demonstrat Christianorum vestium fuisse semper abiectum; [Quia terreni principes,
„ ait, magna se Deo humilitate substernunt,
„ praui homines cultum religionis allauiunt,
„ & bonorum vitam sub despectis vestibus ini-
„ quis moribus premunt, hocq; in se, quod ho-
„ mines venerentur, ostendunt, atq; eis, qui ve-
„ rè semetipsos despiciunt, non mente, sed ve-
„ ste copulantur.] S. Dorothei præceptum fuit in ser. 20. [Vestibus vtere, quæ ad cor-
„ poris necessitatem faciant, non ad luxum,
„ & pompam.] Mollia quippe indumenta illecebram esse, ludumq; lasciuiæ S. Ambr. affirmauit in 5. libro in Lucam, cùm de Ioannis Baptistæ vestimentis loqueretur, & vilis fœminonus appellauit vestimentum sumptuosum S. Io: Chrys. h. 30. in Ep. ad Rom. Et Tertull. c. 5. libri iam nominati. [Ita hominem
„ sarcina vestiat, & quid prius in toga sentias,
„ indutumne te, an onustum?]

In fœminis prętertim modestiam hanc desiderari manifestū est, de quibus pluribus, alio loco seorsim dixi. Sed & in viris vel etiā Ecclesiasticis, atq; adeò Religiosis non rarò, qui & paupertatem profitentur, & mortificationem, & pœnitentiam, quibus & Io: Cassianus præcepit in libro de habitu monachorum c. 3. [Vestis monachi corpus contegat
„ tantùm, & repellat nuditatis verecundiam,
„ & frigoris retundat iniuriam, non seminaria
„ vanitatis, aut elationis enutriat.] Quam ob causam Apostolum putat 1. Cor. 6. dixisse; Habentes alimenta, & quibus tegamur, contentos esse nos debere: neque dixisse vestimenta, sed operimenta, vt omnem tolleret gloriam, omnem nouitatem, atq; accurationem. Hoc pluribus in locis magnopere dolet S. Bern. Sic enim habet h. 4. super Missus est. [Quid de ipso habitu dicam, in quo
„ iam non calor, sed color requiritur, magisq;
„ cultui vestium, quàm virtutum insistitur?
„ Pudet dicere, vincuntur in suo studio mulier-
„ culæ, quādo a monachis pretium affectatur
„ in vestibus, non necessitas. Ornari, non ar-
„ mari appetunt milites Christi, quidum se prę-
„ parare ad prælium, & contra aereas pote-
„ states prętendere paupertatis insigne debue-
„ rant, quod vtiq; aduersarij valdè formidant;
„ in mollitie vestimentorum, pacis potiùs prę-
„ ferentes indiciū, vltrò se hostibus sine sangui-
„ ne tradunt inermes.] Et rursū in apologia ad Gulielmū Abbatem; [Quęritur ad induendū,
„ non quod vtilius, sed quod subtilius inuenitur:
„ non quod repellat frigus, sed quod superbire
„ compellat: non iuxta regulam, quod vilius
„ comparari potest, sed quod venustiùs, immò
„ vaniùs ostentari. Heu me miserum; iam
„ religionis antiquæ, non solùm virtutem ami-
„ simus, sed nec speciem retinemus. Vix iam
„ inuenimus, quo vestiri dignemur. Miles,
„ & monachus ex eodem panno partiuntur
„ sibi cucullam, & chlamydem. Mollia indu-
„ menta animi mollitiem indicant. Non tantò
„ curaretur corporis cultus, nisi priùs neglecta
„ fuisset mens inculta virtutibus.] Sed ex eodē loco cognoscimus damnatas in monachis

fuisse

futuræ pelliceas vestes; nam & propter mollitudinem, & propter multum calorem, castitati possunt adferre periculum. Vnde & in sermone secundo de verbis Isaiæ. [Qui „ de operibus vermium, inquit, & murium „ pellibus in gloriam planè gloriam mendica- „ re non erubescunt, cultu indigno viris, inter- „ dicto & mulieribus, semetipsos dehonestan- „ tes potiùs, quam ornantes.] Et in lib. medit. „ cap. 30. [Cum tegendis membris vestimenta, „ quæro, non solùm, quæ tegant, sed quæ ex- „ tollant, expeto: & contra frigoris torpo- „ rem, non solùm quæro, quæ muniant per „ pinguedinem, sed quæ mulceant per molli- „ tiem: non solùm quæ per mollitiem tactum „ mulceant, sed quæ per colorem oculos se- „ ducant.] Quod vel alienam induens personam, vel sensualitatis naturam indicans, dixit vir sanctissimus. Alioqui in ipsius vita lib. 3. cap. 2. legimus. In vestibus ei paupertatem placuisse semper, sordes nunquam.

Vnde vitiosus vestitus. Verùm ne modum in dicendo excedam, duo solùm adiungam. Alterum est; hoc studium colendi, atque ornandi corporis ex animæ, ac virtutis neglectu proficisci. Ideò enim hominibus placere quærimus, quia Deo non multum probari studemus. Ita iudicauit S. Io. „ Chrysost. h. 37. in Gen. [Hoc studium, in- „ quit, in ornando corpore internam indicat „ deformitatem, & huius deliciæ, illius mani- „ festam faciunt famem, & huius vestium sum- „ ptus, illius indicat nuditatem. Impossibile „ enim est aliquem agere curam animę, & tan- „ ti facere corporis ornatum.]

Vestium qualitas. Alterum autem, vestium qualitatem posse plurimùm ad emolliendam animam, aut in virtute roborandam, & confirmandam. Quod pulchrè idem Chrys. h. 29. in ep. ad Hebr. exemplo ostendit arborum. [Mol- „ le, inquit, vestimentum etiam seueram ani- „ mam dissoluit, diffundit, & frangit: etiamsi „ asperum habeat corpus, & forte, citiùs per „ delicatam conuersationem molle perficitur. „ Nam vndè mulieres putatis sic esse debiles, „ & infirmas? Ex horto aliquo in Eremo con- „ stituto, qui ventis, & tempestatibus verbera- „ tur, sume arbustum aliquod, & pone in opa- „ co, & aquoso loco, & videbis, quod multùm „ a fortitudine sua mutabitur. Mulieres, quæ „ in agris agunt vitam, fortiores viris sunt, „ qui sunt in Ciuitatibus constituti. Corpore „ namque molli reddito, & delicato, necesse „ est, & animā participare ex corporis morbo]

Vestium modus. Modus igitur teneatur in vestibus modesti hominis. Neque idem omnibus modus conuenit, sed pro qualitate, & conditione personæ alius atque alius, isquè fuerit modus, qui personæ gradum deceat, nec modum excedat. In omnibus munditiés luceat, vitentur sordes. [Etsi enim (vt S. Hieron. scribit ad Rusticum, de viuendi forma præscribens cap. 2.) sordidæ vestes, candidæ mentis indicia „ sint, & vilis tunica contemptum sæculi pro- „ bet, ita duntaxat, ne animus tumeat, ne ha- „ bitus, sermoq; dissentiant.] Sordidas tamen non maculatas, & inquinatas, sed viles, & abiectas appellat. Alioqui de maculosis, & inquinatis in Ep. ad Nepotianum, de vita clericorum cap. 11. Et ornatum, & sordes pari modo fugiendas esse scripsit; quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Et ad Eustochium, de custodia virginitatis cap. 12. „ [Vestis nec satis munda, nec sordida & nulla „ diuersitate notabilis ne ad te obuiam præter- „ euntium turba consistat, & digito monstre- „ ris. Nec affectatæ sordes, nec exquisitę „ munditiæ conueniunt Christiano.] Laudat Fabiolæ humilitatem, & sordes in Epitaphio ad Oceanum. [Humilitatem, inquit, „ laudem? Sed maior est fidei ardor. Dicam „ appetitas sordes, & in condemnationem ve- „ stium sericarum, plebeium cultum, & serui- „ lia indumenta quæsita? Plus est animum de- „ posuisse, quam cultum; difficiliùs arrogantia, „ quam auro caremus, & gemmis. His enim „ abiectis interdum gloriosis tumemus sordibus „ & vendibilem paupertatem populari auræ „ offerimus.] De S. Augustino scribit Possidonius cap. 22. Vestitum illius, & lectum, nec nitida, nec abiecta fuisse, hoc est nec splendida, nec sordida: sed modesta, quæ Christianum, & Sanctum decerent Episcopum.

Cur autem ita fieri oporteat, plures possent esse rationes. Nam ita congressus, atq; conuictus hominum honestus pollulat. Quis enim sordidum, & squallentem hominem ferat? Quis cum illo absquè horrore versetur, & viuat? Quæ pulchra sunt, speciosa, & benè composita appetit natura; turpia, fœda, sordida, deformia auersatur semper. Vel in nostris corporibus obseruauit S. Ambr. in 1. lib. offic. cap. 18. Naturam perfectè quidem omnes explicasse partes: sed tamen eas, quæ decoræ aspectu forent, quasi in arce locasse, obuiasquè, & apertas reliquisse: Eas verò, in quibus naturalis esset obsequium necessitatis, ne deforme sui præberent spectaculum, partim in ipso amandauit, atq; abscondit corpore, partim docuit, & suasit tegendas. *Vestes cur munda sint.*

Accedit, quod munda, aut sordida vestis, puritatis, immunditiæue interioris animæ solet esse indicium, ac testimonium. Vndè Ecclesiastes c. 9. monet; Omni tempore sint vestimenta tua cādida. [Vt enim fumus ignem, „ ait Clemens lib. 3 pædag. cap. 11. bonus „ autem color, bonusquè pulsus sanitatem: ita „ etiam, qui apud nos est amictus, indicat qua- „ lis sit nostrorum morum constitutio.] Et S. Hieron. in regul. monacharum, voluit earum pannum album, & candidum esse, vt interio-

terioris castitatis argumentum sit, crassum tamen, & vilem, vt contemptum terrenorũ testetur. Potest etiam in illis sordibus esse vanitas, atque iactantia, quam vitat ille, qui munditiam tuetur. Quam ob causam Matt. 6. monuit Christus, Nolite fieri sicut hypocritæ tristes; sed vnge caput tuum, & faciem tuam laua. [Nam(vt in 2. lib. de ser. Domini in monte c. 19. ait S. Augustinus illius loci interpretationem faciens)non in solo corpo-
„ rearum rerum nitore, atquè pompa, sed in
„ ipsis sordibus luctuosis potest esse iactantia,
„ & quidem periculosior, quam in nitidis.

Pelagium nitorem vestium, vel etiam in rebus sacris damnasse plurimùm, sordesque hominem decere Christianum affirmasse, cognoscimus ex S. Hieronymo in lib. 1. aduersus ipsum. [Adiungis, inquit, gloriam ve-
„ stium, & ornamentorũ Deo esse contrariam.
„ Quæ sunt, rogo, inimicitiæ contra Deum,
„ si tunicam habuero mundiorẽ: si Episcopus,
„ Presbyter, & Diaconus, & reliquus ordo
„ Ecclesiasticus in administratione Sacrificio-
„ rum cum candida veste processerint? Caue-
„ te Clerici, cauete Monachi, Viduæ, & Vir-
„ gines: periclitamini, nisi sordidas vos, atque
„ pannosas vulgus aspexerit.]

Deniq; ad corporis quoq; tuendam valetudinem confert non parùm mundities, obsunt sordes. Quam ob causam S. Augustinus in regula præcipit lauari vestes: quod plurimi faciunt viri religiosi. S. Hilarion, vt in illius vita scribit S. Hieronymus, saccum, quo semel fuerat indutus, nunquam lauit, superfluum esse dicens, munditias in cilicio quærere: At solitariam is degebat vitam, neq; cum vllo viuebat, & saccus, atque cilicium pœnitentiæ, atq; affictandi, mortificandiq; corporis instrumenta sunt.

Vestes longas ad imos vsque pedes demissas magnoperè damnat Clemens Alexandrinus in 2. lib. pædag. c. 10. Ambulationem enim vestis valdè longa & impedit, & sordes secum trahit, arrogantiæq; & superbiæ indicium præbet, pulueres etiam excitat molestos cæteris: neq; virtuti conuenit parsimoniæ, ac paupertatis, & omninò modum excedit, quem in omnibus tenere debet modestia. Apud Senecam in 3. controuersiarum libro controu. 15. veluti probrosum vel etiam homini seni, & graui, obiectum legimus tunicam in pedes habere demissam.

In calceis, & cęlarie curiositatem nimiam, & elegantiam acriter reprehendit S. Ioannes Chrysostomus h. 50. in Matth. & or. in obseruantes nouilunia, to. 5. Et calceis non vsos omninò aliquando Monachos testatur Cassianus in libro de habitu Monachorum c. 10. ne animæ pedes, qui ad spiritualem cursum expediti esse debent, morticinis inuoluerentur curis. In speculo exempl. d. 6. c. 33. Monachum habes in Gallia adisse Regem, contra militem, qui Monasterium spoliarat, cùmq; elegãtes nimis haberet calceos; [Ve-
„ rè, inquit Rex, apparet in vestris calceis, ne
„ corium quidem ab eo relictum. Neq; enim
„ tam arctè calceos gestaretis, si quid vobis
„ reliquum fecisset.]

CAPVT VII.

De Zona, seu Cingulo.

NEQVE verò satis est modestas esse vestes: Verùm modestè quoquè compositas esse oportet. Negligentis enim hominis est, incuriosi, & verò effœminati, parùm accõmodatè vestimenta portare, neq; satis decenter astringere, ita vt fluxa huc, atque illuc cadant. Et Arist. lib. 7. de moribus ad Nicom. c. 7. velut mollem, & delicatum eum accusat, qui pallium per terram trahat, ne sibi ipsum tollat, dolorem sibi laborando creet. Cingulum S. Petrus Chrysol. ser. 24. indicium seruitutis esse affirmauit, & ideò Cingulo, seu Zona constringendas, & colligandas esse vestes voluerunt Patres, ne operaturos impediant, sed vt loquitur S. Doroth. in ser. 1. ad quoduis opus bonum accincti simus, & parati; qui enim operaturus est, Zona primùm præcingitur, quod & Christus nos monuit, vbi dixit, Sint lumbi vestri præcincti. [Zonę Luc. 12.
„ enim præcinctio, ait S. Hilar. cano. 2. in Matt.
„ Efficax in omne opus bonum est apparatus,
„ vt ad omne ministerium Christi voluntatis
„ cingula simus accincti.] Et Io. Cassian. in lib. de habitu Monachorum c. 2. Velut milites, ait, cingulo eos in procinctu semper belli debere incedere, & c. 12. ad cunctos vius, & opera Monasterij eos moneri semper debere esse promptos, & expeditos. Et filij Israel egressuri de Ægypto iussi sunt lumbos præcingere. [Cùm enim necesse sit,
„ addit S. Basil. in reg. fus. disput. 23. vt qui est
„ aliquod opus tractaturus, succinctus sit, &
„ ad omnes corporis motiones expeditus, ei
„ necessaria est Zona, qua tunica restringatur,
„ & corpori pressiùs adhærescat. Quin etiam
„ ea in sinus collecta, complicataq; naturalem
„ calorem fouet, tollitque quidquid corporis
„ motus impedire posset.] Eliam olim, & de- 4. Reg. 1.
inde Io. Baptistam scimus pellicea Zona fuisse Matt. 3.
præcinctos; & Iob iussus a Deo fuit se se pręcingere c 38. & Dominus, Io. 13. linteo pręcinxit se, vt lauaret pedes Discipulorum; Petrum quoq, & Paulum Zona vsos fuisse constat; Alteri namque dictum est ab Angelo Act. 12. præcingere, & calcea te caligas tuas: Et de altero dictum est cap. 21. Virum, cuius est Zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem Iu-

lem Iudæi. Vniuersè Discipulos omnes vsos fuisse Zona, manifestum est; quoniam illis præcepit Christus Matt. 10. Nolite possidere aurum, nequè argentum, neq; pecuniam in Zonis vestris, quod propterea factum fuisse credit S. Hilar. can. 10. vt in ministerio suo, cuius apparatus est Zonæ præcinctio, admoneret nihil debere esse venale. Accedit & honestatis causa; nam si vestes pręcinctæ nō fuerint, & decenter compositæ, facilè poterunt membra nudari. Cauet autem omnis honestus, & pudicus, ne pręter faciem, & manus caro eius vnquam appareat nuda. Et pręcepit S. Doroth. ser. 20. [Caue, ne aliquo
„ præsente membra tua detegas. Vehementer
„ licèt æstues, & caleas, noli tamen aliquod
„ membrorum tuorũ denudare, & detegere.]
Et ideò Petrus, Io. 21. cùm audisset, quia Dominus est, præcinxit se, erat enim nudus, & erubuit nuditatem suam præsente Domino.

De modo autem præcingendi, ita præcipiunt, vt non superior sit lumbis. Nam Dominus lumbos præcepit præcingere; superior muliebris potius, quàm virilis iudicatur. [Cin-
„ ctura, inquit S. Basil. in oratione de humili-
„ tate, & vanagloria, neque lumbis sit superior
„ (muliebre enim hoc) neque adeò remissa, vt
„ vestis diffluat.] Et in ep. 1. ad Gregorium.
„ [Tunica cinctu appressa sit corpori, & adstri-
„ cta: cinctus nequè muliebrem in modum ilia
„ exuperet, nequè prælaxus fluxam tunicam
„ efficiat.]

Postremò S. Io. Chrys. h. 10. in Matt. Zonam velut virtutis insigne scribit fuisse gestatam. Et h. 3. operis imperfecti; Iudæorum quidem consuetudinem fuisse, vt Zonis laneis circa lumbos vterentur: Ioannem tamen Baptistam, velut aliquid duriùs facturum, pellicea se Zona cinxisse: & h. 2. in Marcum,
„ [Iudæi, ait, quia hoc solùm peccatum esse
„ putabant, quod opere peccabant, ideò circa
„ lumbos portabant Zonam.] At in Euangelio
non solùm in opere, sed etiam in mente libido condemnatur, & ideò Apoc. 1. Angelus apparet Ioanni præcinctus Zona aurea circa pectus suum. S. verò Gregorius Nyssen. in libro de vita Moseos, Cingulum, seu Zonam scripsit esse modestiam, diligentemq; viuendi rationem, quæ nos monet ad necessitatem, non ad voluptatem, rebus vti.

CAPVT VIII.

De Anulis.

De Anulis etiam non omninò silendum, quibus, vt ad finem naturalium quæst. loquitur Seneca, exornamus digitos, & in omni articulo gemma disponitur. Io. Cassianus in lib. de habitu Monachorum cap. 15. Monachos quoque deplorat professionis suæ verecundia, & cōfusione calcata, palam in digitis gestasse anulos. Et meritò. Illi enim contemptum, & abiectionem profitentur; anulus verò, & nobilitatis erat insigne, & obsignatarum rerum testimonium. Nobilitatis sæcularis, & verò Equestris ordinis Romæ fuisse insigne, testatur illud, quod S. Augustinus scribit in 3. libro de Ciu. Dei c. 19. Annibalem post bellum cum Romanis gestum, tres modios anulorum aureorũ misisse Carthaginem: quò intelligerent illi, tantam in prælio dignitatem cecidisse Romanam, vt faciliùs eam càperet mensura, quam numerus. Et apud Plutarchum in apopht. Pompeius in Sicilia, militum, quos præmittebat, gladijs anulorum legitur impressisse signa veluti nobilitatis indicia. Ipsum Augustinum nunquam in manu anulum habuisse, Possidonius narrat in vita c. 24. Et anulo tamen vtuntur Episcopi, quo Ecclesiæ Sponsos se testantur. Syncerum fidei signaculum, veritatisq; expressionem appellauit S. Ambros. lib. 7. in Lucam. Et plus anulis nostris credi, quàm animis, doluit Seneca in 3. de beneficijs libro. Olim non ad ornatum, sed ad obsignandum velut sigillis vtebantur anulis, quod & nunc faciunt non pauci: mulieribusq; dabantur, quæ domus curam habebant. [Dat ei (scribit Alexandrinus Clemens lib. 3. pe-
„ dag. c. 11.) anulum aureum, nec eum qui-
„ dem ad ornatum, sed vt ea obsignet, quæ do-
„ mi digna sunt, quæ custodiantur; propterea,
„ quòd seruādæ domus ad eam cura pertinet.]
Quod si vxor non sit nobis, & ideò signaculum nos habere oporteat: non est tamen, ait, a viris anulus in articulo ferendus. Hoc. n. est muliebre, sed in paruo digito, & in extrema eius parte. Ita enim erit manus maximè ad operandum expedita. Alexander Macedo arcanam aliquādo matris legebat epistolam; & Ephestion fortè assidens cùm adlegeret, is non inhibuit, sed admoto ori eius anulo, quasi obstricta amici fide, silenda obsignauit, testis est Plut. lib. 1. & 2. de fort. & virtute Alexandri. S. Io. Chrys. in h. 21. in Genes. grauiter viros repræhendit, quòd non minus, quàm mulieres, anulos gestarent in digitis. Dictum est de his in lib. 16. latis, dùm de nimio mulierum ornatu ageretur, neq; est opus pluribus. A mulierculis nunc non permittunt se superari viri; tantus est in vtroq; sexu luxus. Modestia modum postulat. Et maritatis quidem mulieribus permittit, siue Matrimonij signum, & fidem; siue honestum ornatum. Viris non item; nisi fortasse Episcopis, Abbatibus, & Doctoribus, velut dignitatis testimonium. Alioqui scortationis argumentum non dubitauit appellare S. Clemens Rom. l. 1. Constit. Apost. cap. 4.

CAPVT

CAPVT IX.

De Risus Modestia.

Cur homo natus plo-ret. VENIO Ad risum dentium. Scitum est hominem statim natum non ridere, sed flere: siue quòd ex præcalido prodiens loco, aeris frigus grauiter ferat: siue quòd futuras vitæ calamitates, quasi præsagus deplorare incipiat. *Zoroaster natus risit.* Solus Zoroaster, quando natus est, risisse fertur. Nec ei boni aliquid, inquit S. S. Aug. lib. 21. de Ciuit. Dei c. 14. monstruosus ille risus portendit; nam magicarum artium fuit inuentor. *Crassus semel risit.* Et M. Crassum semel in vita risisse, scribit ex Lucilio S. Hieronymus in ep. ad Demetriadem, de seruanda virginitate c. 7. [Christum frequenter flentem in-„ uenias, ait S. Chrysost. h. 16. in Matth. nun-„ quam ridentem; sed nec leuiter saltem subri-„ dendo gaudentem.] De Paulo, & Sanctis omnibus idem asserit. *Sara ri-sit.* Sola Sara, inquit, aliquando risit, Gen. 18. Sed illicò Dei voce correpta est. Et tamen, vt habet S. Ambros. de hortatione ad Virginitatem, ille risus plenus grauitatis fuerat, & pudoris, quem nemo alius testis, nisi Deus solus, cognosceret, quem occulta non fallunt. Risit & Abraham Genes. 17. cadens in terram, ob reuerentiam, vt putat Sanctus Ambrosius in extremo libro 2. de Abraham; timens, Deum velut libero risu lædere; & lætitiam declarans viriusti, qui tantis gratulabatur promissis. Non enim dubitantis hic risus, sed credentis fuit. Filius quoque Noe risit, ait Chrys. sed propter illum risum seruus factus est ex libero, Gen. 9. Itaquè S. Basilius risum prorsus interdixit. *Risus interdictus.* Sic enim loquitur in ep. ad Canonicam. [Christianum oportet non „ ridere, neque aliquo modo ridiculorum le-„ ctatoribus operam dare: in sermone sales, „ & facetias fugere.] Et in regulis breuior. 31. Cùm quæsisset, An ridere liceat. Respondit, nullum omnino locum dari fideli, in quo ridere debeat. Nam Luc. 6. dixit Dominus, Veh vobis quia ridetis. Maximè in tam magno numero eorum, qui per transgressionem legis Deum inhonorant, & in peccatis morti se dant, quorum vicem mœrere, ac gemere conuenit. Et S. Hier. in com. ps. 83. Cùm Propheta præsens sæculum lachrymarum vallem appellasset, dixit non debere nos ridere, quamdiù hic sumus, quia hoc est tempus lachrymarū, in Cœlo erit tempus gaudij.

Moderatus risus naturæ. Video tamen his, & similibus verbis non omnem, sed nimium, & immoderatum damnari risum. Sic enim apertè habet S. Basilius „ idem in reg. fus. disputat. 17. [Qui colendæ „ pietati student, cauere debent, ne in risum „ præter modum effusi sint: quandoquidem „ non abesse a se intemperantiam significat is, „ qui profuso nimis, petulantiq; risu teneatur: „ seseq; animi sui motus nequaquam sedatos, „ eiusq; mollitiem, ac veluti laxitatem nequa-„ quam ratione seuera habere compressam „ declarat.] Moderatum tamen, ac modestum risum permittit, dum statim subiungit. [Ve-„ rumtamen modicè rictū diducere, eoq; mo-„ do animi sui diffusionem leniter significare, „ non est contra decorum; quatenus illud tan-„ tùm indicetur, quod scriptum est Prou. 15. „ Cor gaudens exhilarat faciem. At in imma-„ nes cachinnos prorumpere, & corpore sub-„ sultare, nequaquam est eius, qui animo com-„ posito sit, aut planè probo, & compote sui „ ipsius.] Christum addit cæteras ferè naturæ nostræ miserias suscepisse, at risisse nunquam, miserosq; prædicasse ridentes. Certè Ecclesiastes c. 2. Risum reputauit errorem, quia c. 7. Sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti. Nempè spinæ cùm ardent, ait S. Ambrosius loco paulò ante citato, sonant, & citò exurūtur, vt nullus caloris sit effectus. Vnde & de Iudæis dictum est in psal. 117. Exarserunt sicut ignis in spinis. Exusti sunt .n. suo risu, & cōflagrarunt in Domini passione, quando in animæ suæ iocabantur incēdium, dicentes, Speret in Domino, eripiat eum, & deridentes percutiebant calamo caput eius, & spinis eum coronabant, atque acetum ei offerebant. Ille risus Synagogam incendit in æternum. Sic est risus stultorum, qui fine gratia sonat, & ollam sui corporis vrit.

S. verò Io. Chrys. duo magnopere damnat in risu; si & sit immoderatus, & importunus, hoc est importuno tempore, & loco. *Risus importunus.* Sic .n. loquitur in h. 15. in epist. ad Hebr. [Non est „ malum risus, sed malum quando fit importu-„ no tempore, & immoderatè. Risus enim in-„ ditus est nobis, vt quādo amicos post multum „ temporis viderimus, hoc faciamus: quando „ aliquos delinquentes, & timentes, vt refo-„ ueamus eos risu: non vt cachinnemur, vt sem-„ per rideamus. Risus inest animæ nostræ, vt „ remissionem aliquando habeat anima; non „ vt diffundatur.] Est autem in Ecclesia maximè, & dum res sacræ tractantur, importunus risus, quem eo loco grauibus omninò verbis *Risus in Ecclesia.* repræhendit idem S. Pater. [Omnia, inquit, „ nostra risus sunt, ciuilitas, & vrbanitas: ni-„ hil est stabile, nihil graue. Risu plena est Ec-„ clesia. Si ille, & ille facetum quid loquatur, „ risus confestim sedentes occupat: & quod „ adhuc mirabilius est, in ipso tempore oratio-„ nis non quiescunt multi a risu. Exhonoratus „ est Christus, contemptus est; nullius momen-„ ti habetur Ecclesia, & quæ seq.] & rursum: „ [Stat Sacerdos Dei orationem offerens cun-„ ctorum; tu autem rides, nihil timens; & ille „ quidem tremens orationem pro te offert; tu

Tt 2 autem

" autem contemnis. Angeli præsentes sunt, & " in domo Dei adstant Regi, & omnia plena " sunt incorporeis illis virtutibus; Et rides mu- " lier in Ecclesia sedens? Ingressa es confiteri " peccata tua, procidere Deo, postulare, & " deprecari pro delictis tuis; & cum risu hoc " facis?

Risus immoderatus. De immoderato autem risu in Com. psal- " mi 68. hæc habet. [Qui orationibus insiste- " re, semper voluntatem Dei implere promis- " sa eius sustinere norunt; ita ipsi solliciti vi- " uunt, vt etiam à leuibus peccatis abstineant, " nec exaltare vocem suam in risu possint, in- " tendentes illi testimonio, vbi dictum est Ec- " clesi. cap. 21. Stultus in risu exaltat vocem " suam, sapiens autem vix tacitè ridebit.] Et S.Greg. Nyssenus h. 2. in Ecclesiasten; [Oris, " inquit, indecora dilatatio, tremorq; spiritus, " & totius corporis concusio, & genarum di- " ductio, dentiumq; & linguæ, & palati aper- " tio, colliq; contortio, & vocis præter ratio- " nem fractio; quid hoc aliud fuerit, quam a- mentia?] Quæ omnia in viro graui, & in aliqua dignitate constituto grauiora multò fuerint. Iureq; optimo S. Gregor. Nazianz. in or. 2. contra Iulianum; Quàm præclarum, dixit, Imperatoris Romani maxillas indecorè inflatas cernere, risumq; multum non externis tantùm, sed ijs etiam, quibus eam rem gratam fore putabat, excitantes? Propterea S. Basil. in admonitione ad filium spiritualem, monet, ne labijs dissolutis rideat: amentia namq; est cū strepitu ridere, sed sub ridendo mentis lætitiam indicet. Et S. Chrys. h. 1. imperf. [Risus Sanctorum non est stulta " cachinnatio labiorum, sed rationabile gau- " dium cordis.] Et S. Bernar. in formula honestæ vitæ præcipit, [Si quando ridere fueris " compulsus, non sit risus tuus excussus.] Et ideò S. August. in libro de spiritu, & anima c. 62. [Sit risus mistus grauitate, & plenus ho- " nesti motus.] Nam vt est in ser. 97. de tempore, [Risus frequens corrumpit mores, & " relaxat neruos rigoris astrictos: seuerus au- " tem vultus custos est disciplinæ.] Et S. Io. Chrys. h. 41. in Matth. [In delicijs mollior, " flexibiliorq; est animus: in luctu verò contra- " ctus, atq; in se reuersus moderationem colit, " & a congerie passionum liberatus robustior, " atq; sublimior efficitur.] Et S. Bernardum in risu stimulo potiùs indiguisse, quam fræno, in vita ipsius narratur, lib. 3. c. 2. Vno verbo dicam, Modestia omnis in ridendo est retinenda: atq; hoc est, quod Ecclesiasticus cap. 19. dicebat, Risum dentium enuntiare de homine. Si enim ita effusè rideat, vt dilatet os, & ostëtet dentes, non est modesti, prudentisq; hominis risus, sed immodesti, & stulti: modestus .n. & sensatus subridet potiùs, quam effusè, & dissolutè rideat. S. Dorot. ser. 20. " [Cùm ridendum est, caue ne in tuo risu exe- " ras dentes.] S. Io. Chrys. lib. 3. aduersus vituper. vitæ monast. non est veritus dicere aliquos propter intempestiuum risum ad infernum esse damnandos. Quod ego propterea dictum existimo, quòd multa in eo loquacitas, multa aliorum irrisio, multa fortasse detractio, aliquaq; grauiora crimina.

CAPVT X.

De Ridiculis, & Multiloquio.

NAM vt S. Io: Chrys. habet in hom. 87. in Matth. ex immoderato risu sensim scurrilitas nascitur, ex scurrilitate turpiloquium, ex turpiloquio turpis actio. Quam ob rem in conc. 4. Carthagin. c. 60. clericus scurrilis, & verbis turpibus ioculator, ab officio deponitur, & S. Basil. in const. Monast. c. 13. vitandas omninò esse facetias voluit. [Vitan- *Facetiæ vitandæ.* " dę, inquit, omninò in sermone facetię, & scur- " rilis dicacitas sunt. Fit enim, vt animus ad " ridicula diffundatur, grauitatisq; neruos eli- " dat omnes. Sæpè etiam ad verborum tur- " pitudinem, & obscœnitatem delabitur. Quòd " si remittendæ aliquantulum tristitiæ causa, " sermone ad hilaritatem excitari debeamus; " spirituali lepore referta sit oratio nostra, & " Euangelico sale condita: vt rectè, quæ inte- " riùs sit sapientiæ gratum foras odorem aspi- " ret, dupliciterq; auditorem, & animi rela- " xatione, & intelligentiæ festiuitate delectet.] Et in Ep. ad Canonicam; [Christianum opor- " tet in sermone sales, & facetias fugere.] Et in animaduersionibus aduersus Canonicos delinquentes, animaduersio 5. est. [Qui futili- " ter garriat, aut facetias sectetur, hebdomadā " vna in segregetur.] Eadem est animaduersio sexta, & septima aduersus Canonicas. Et in admonitione ad filium spiritualem; " [Ne in modum paruuli iocari velis assiduè: " quia non conuenit ei, qui ad perfectionem " nititur, iocari, vt paruulus. Iocus enim re- " missam facit animam, & negligentem erga " Dei præcepta, nec delicta sua potest ad me- " moriam reuocare.] Immò verò Orig. h. 3. in Exodum, huiusmodi hominum os diabolum aperire affirmauit, atq; eos ex republica, & honestorum hominum conuentu omni expellendos esse censuit. Clemens Alexand. in 2. lib. pædag c. 5. [Rerum, inquit, ridicula- " rum, vel ridendarum potiùs actionum imita- " tores exigendi sunt a vestra republica. Cùm " enim verba omnia à cogitatione, & moribus " emanent, fieri non potest, vt verba aliqua " emittantur ridicula, quæ non procedant à " moribus ridiculis. Quomodo autem id, quod " est in homine omnium pretiosissimum, nempe ser-

,, pe sermonem, ac rationem ludibrio haberi
,, patiemur?]

ysus co- endus. Ergò vrbanè, ac lepidè loquendum est, non risus autem mouendus; quin etiam ipse risus est comprimendus. [Sales tui, ait Sene-
,, ca, sint sine dente, ioci sine vilitate.]

stra tur oquiũ. Multò magis à turpiloquio abstinendum, ait Clemens in c. 6. Immò illis, qui eo vtuntur, obstruendum os, aspectu seueriore, vultus auersione, & verò etiam subsannatione, asperiorique oratione. Quippe vocis modestia magnum est adiumentum ad libidinis assultus fortiter sustinendos. Multa de his loquitur S. Io. Chrys. h. 17. in ep. ad Ephes. inter cetera. [Turpiloquium, ait, & facetiarum vr-
,, banitas, fornicationis vehiculum. Ne dicas
,, vrbanas facetias, & turpia, & flammam ex-
,, tingues. Sermones .n. rerum sunt viæ. Sed &
,, pręsens tēpus, non gaudij, sed luctus est, tribu
,, lationum, & lamentationum: tu verò vrba-
,, nis facetijs iocaris? Quis athletarum stadium
,, ingressus relicta sollicitudine, cum aduer-
,, sario certandi facetijs vtitur? Instat Diabo-
,, lus, circuit rugiens, vt rapiat, omnia mouet,
,, ac tentat, omnia aduersus caput tuum inuer-
,, tit, dentibus stridet, ac fremit, ignem spirat
,, aduersus salutem tuam, & tu sedes facetias
,, effundens, & quæ stulta sunt, & ad rem non
,, conueniunt, effutiens? Belli tempus est, &
,, tu, quæ tripudiantium sunt, vsurpas? Non
,, vides bella gerentium facies quomodo sunt
,, tristes, contractæ, superciliis terribiles, &
,, horrore plenæ?] Et rursum: [Sanctus non
,, est, qui facetias loquitur, quin ridiculus est.
,, Illis duntaxat licet, qui in scena ludunt; vbi
,, turpitudo, & ibi vrbanæ facetiæ; vbi risus in-
,, tempestiuus, ibi & vrbanæ facetiæ.] Abu-

ripturę usus ad etias. tentibus verò Sacræ scripturæ verbis ad facetias minatur fulmina, esseque ait verba fulmine digna. Et h. 15. ad populum, Ridere quidem, & iocosa dicere verba, non manifestum affirmat videri peccatum esse, in-
m manifestum tamen crimen inducere. Nam sæpiùs ex risu turpia nascuntur verba, & a turpibus verbis actiones turpiores; & h. 51.
,, [Cùm mordentem videris, considera, quòd
,, est Diabolus, qui eum instigat. Non enim
,, Christianorum sunt scommata. Nam cui
,, præcipitur lugere, & cui dicitur: Veh qui
,, ridetis; si exprobret, & mordeat, non ne qui
,, deploretur est dignus?] S. Athanas. in libro de Virginitate. [In mensa nō sedendum, vt
,, offam comedas cum hominibus ridiculis.]
Et S. Aug. lib. 1. de libero arbitrio c. 8. [Io-

i, et Ri- ila. ,, cari, & ridere, humanum quidem est; sed in-
,, fimum hominis indicat.] S. Ambr. lib. 1. offic. c. 23 [Ioci ab Ecclesiastica abhorrent regula.] Sed ex crapula, & gastimargiæ vitio, & iocos, & scurrilitatem deriuari affirmat, in precatione secunda ante Missam [Noxijs,
,, inquit, gastrimargiæ feccis a refactis, inepta
,, lætitia, vel scurrilitas non pullulabit, quæ il-
,, los maximè ad insaniam perducit, in quibus
,, crapula, & ebrietas dominium sumit. Nam
,, Exod. 32. dicitur: Sedit populus manducare,
,, & bibere, & surrexerunt ludere.] Et verissimum est illud Chrys. h. 19. in Ep. ad Ephes.
,, [Qui multa loquitur, nihil operatur: & qui
,, multa operatur, nihil intempestiuum loqui-
,, tur. Ex multiloquio etiam nascuntur, nec
,, nisi in multiloquio versantur.] Quoniam vt ait sapiens Prou. cap. 19. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua prudentissimus est; idem & modestissimus. Nullus verò modestus multiloquus.
,, [Exuit multiloquium (scribit S. Ambr. in
,, primo libro de Abel, & Cain. cap. 9.) pec-
,, catum intrauit; quia in multiloquio, qui exit
,, sermo, nequaquam trutinatur, imprudenter
,, labitur; licet ipsum vltra mensuram aliquid
,, loqui grande peccatum sit.] Vnde & Dauid rogabat ps. 140. Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis Paulus autem ad Coloss. 4. orat, vt aperiatur sibi ostium verbi, quia de ore illius exibat salus populorum. Nos autem claudamus ostiū, ne culpa intret, ne lapsus aliquis sermonis exeat. Abrahę olim pręcipit Deus Gen. 12. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Quod ad rem interpretatur idem Ambr. in 2. libro de Abraham. c. 1. [Mens enim in homine, velut pater fa-
,, milias in domo: bonus pater familias à ve-
,, stibulo domus æstimatur, & de sermonibus
,, nostris mens nostra perpenditur.] Ergò disiungat se ab his tribus, à corpore, à sensibus, à voce: atque in locutione modū ponens, prudens, & bonus pater familias erit, Dixi, custodiam vias meas, dixit Dauid in psal. 38. vt non delinquam in lingua mea; quia neminem sciebat castum os seruare posse ab immunditia sermonis, silentiū sibi legem imposuit innocentiæ, vt tacendo culpam declinaret, quam vix effugere posset loquendo. Susanna nullum maius innocentiæ suæ inuenit indicium, quam silentium. Ad mensura m proferat sermones libra examinatos iustitiæ, vt sit grauitas in sensu, in sermone pondus, atque in verbis modus. Laqueus aduersarij est sermo noster. Sed & ipse non minùs aduersarius est nobis; quare in ps. 90. dicitur. Ipse liberabit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. Loquimur enim plerumque, quod excipiat inimicus, & quasi nostro gladio nos vulneret. Sapiens, vt loquatur, priùs consideret, quid dicat, & cui dicat, quo in loco, quo tempore. Speculum mentis refulget in verbis. Ipsum vocis sonum libret modestia, ne cuiusquam offendat aurem vox fortior. Non sit remissa, non fracta, nihil fœ- *Vocis modus.*
mineum

mineum sonans, sit pura, & simplex, distincta pronuntiationis modo, & plena lucci virilis, vt agrestem, & subrusticum fugiat sonum, non vt rythmum affectet, sed mysticum seruet. Hæc fermè Ambrosius in primo offic. lib. Sed in Com. ad psal 38. maximè commendat silentium. [Validum scutum, & fi-
Optimum silentium.
,, dissimum stabilitatis fundamentum, in quo
,, si quis potuerit stare, lubricum verbi timere
,, non possit. Vicissemus, si Eua tacuisset. Pri-
,, mum illud processit ex voce peccatum, &
,, serpens versutus per vocem nos ante tenta-
,, uit. Vtinam aut Adam surdus fuisset, aut
,, Eua obmutuisset. Propheta dixit psal. 115.
,, Credidi, propter quod locutus sum. Supra
,, fundamentum ergò virtutis vox tuta est, sine
,, fundamento lubrica. Silentium & tutum est,
,, & decorū, quod seruat cum grauitate caute-
,, lam.] S. Bern. in ser. 12. ex paruis, cùm octo verbositatis species numerasset; Verbū stultum, vanum, mendax, otiosum, dolosum, maledicum, impudicum, excusatorium. Hæc omnia dixit silentio curari. Et in lib. 4. de consideratione; Vtilem semper esse oris custodiam, quæ tamen affabilitatis gratiam nō excludat. Vbiq; frænanda lingua præceps, maximè autem in conuiuio. Ibi conuenientior habitus; si actu seuerus sis, vultu serenus, verbo serius. [Vanus sermo, inquit in libro
,, de interiori domo c. 43. citò polluit men-
,, tem; & facilè agitur, quod libenter auditur.
,, Vanus sermo, vanæ conscientiæ est index.
,, Mores hominis lingua pandit, & qualis ser-
,, mo ostenditur, talis animus comprobatur,
,, quoniam ex abundantia cordis os loquitur.]
Et cap. 50. [Multum loqui stultitia est.] Et in speculo Monachorum, [Si vocatur ad col-
,, loquium, leniter, & sine risu pauca verba, &
,, rationabilia loquatur, & antequam ea pro-
,, ferat, bis ad lineam veniant, quam semel ad
,, ad linguam.] Solonem refert Laertius in consessu quodam, cùm alij omnes multa loquerentur, tacuisse & cùm ex eo quæreretur, num stultus esset, quòd nihil diceret; respondisse; Nemo stultus tacere potest.

In libro Cant. c. 5. labia sponsæ dicuntur esse lilia stillantia myrrham primam. In stillatorio namq; est ignis, nec humor fluit vt in fonte, sed guttatim stillat, habetq; odorem, & est medicinalis. Eiusmodi debet esse locutio nostra, ex charitatis igne nimirum profecta, neque copiosè, & vbertim fluens, sed veluti guttatim stillans, optimi odoris, magneq; virtutis verba. Porrò de nimia loquendi libertate ita sensisse Agathonem Abbatem testatur S. Dorotheus ser. 4. vt eam incendio magno compararet; quod omnia corrumpit, & vitiat; nihil hoc morbo molestius, & grauius esse aiebat; cùm vitiorum omnium sit seminarium. Atq; in ser. 20. ad
Loquendi libertas.

necessaria solùm nos verba compellit. [Ver-
,, ba, inquit, otiosa, vana, ridicula, seu scur-
,, rilia omninò ne loquare, sed dūtaxat neces-
,, saria.] Propterea duos parietes fuisse linguę datos, ait Theodoretus in psalmum 140. dentium scilicet, & labiorum; vt temerarios eius impetus cohiberent. Et Libro 2 in Cant. dum illa exponit verba, Dentes tui sicut greges tonsarum, &c. [Dentes, inquit, tui adeò
,, puri, & ab omni superflua disputatione, io-
,, cis, scurrilitate, mendacio, verborumq; ob-
,, scœnitate mundi, atq; integri sunt, vt simi-
,, miles videantur gregibus tonsarum, quæ eo,
,, quod superuacaneum erat, resecto, ascen-
,, derunt de lauacro.] Sed & Nyssen. h. 7. in Cant. prius laudari dentes obseruat, quam labia: quia disciplinæ sunt cibus animæ, doctoreśq; sunt dentes, quia eas nobis mandūt: ordoq; optimus est priùs doceri, ac deinde loqui. Et mox dicente sponso; Sicut fu- *Cant. 4*
niculus coccineus labia tua. [Funiculus coc-
,, cineus, inquit Theodoretus, in fenestra si-
,, gnum salutis fuit meretrici Raab. Atq; hoc
,, signum sponsus in ore sponsæ tanquam in fe-
,, nestra collocatum intuetur. Duxit enim co-
,, lorem ex sanguine eius, & verba profert ve-
,, ritatis, quibus tanquam funiculis capiuntur
,, auditores, & vinciuntur.] Et Nyssen. h. 15.
,, [Funiculus, ait, in labro collocatus mensu-
,, ra circumscriptum sermonem notat, quod
,, vates custodiam, & ostium compressionis
,, appellauit, cùm in tempore os ad loquendū
,, aperitur, & clauditur.] Funiculum autem mensuræ nomen esse ex Zacharia discimus. Habebat enim Angelus funiculum, quo terram homines metiri solent. Celeusius pręfectus silentij, ac veluti rusticitatis Gregorium accusauerat Nazianzenum. Is verò Epistola ad illum prima, iocosè respondens, fabellam narrat loquacissimarum hirundinū, & cygnorum, quam prouerbio concludit; Tum videlicet cantaturos Cygnos, cùm graculi tacuerint. Ita nimiam loquacitatem damnat. Et S. Basil. in reg. breu. 266. quærens, quid sit illud Matth. 9. Habete in vobis Sal; & ad Coloss. 4. Sermo vester sit semper sale conditus. Respondet; hæc nihil aliud velle, quàm vt omnes nostri sermones ad fidei ędificationem, & ad audientium mores componendos disponantur. Hanc enim in constit. monast. c. 12. vult esse verborum nostrorum vtilitatem, si aut sint de virtute, aut de re, quæ facienda instet, aut ad audientium ædificationem referantur. Qui autem in alio quouis genere sermones versentur reijciendos eos esse tanquam inutiles. Quam ob causam in libro de vera virginitate naturam monet duas nobis dedisse aures, linguam vnam; quia duplum audire oportet disciplinæ causa, quàm loqui. Et in
Loquendi causa.
Ep. 1.

Ep. 1. ad Gregorium de vita solitaria; In congressibus ait, Comes, & suaues præbere se oportere, non etiam voluptatem facetosis sermonibus aucupari. Et in ser. de abdicatione rerum; [Aures tuas ne quibusuis passim garrientibus aperias: neque temerè nugantibus omnibus respondeas in his sermonibus, qui à proposito tibi religiosæ vitæ instituto dissideant.] Et S. Iustini fuerunt illa verba in Ep. ad Zenam, & Serenum; [Loquendum mundanum nihil, sed quidquid nos ad virtutem instruit.] Non absurdum tamen fuerit comitate diluere opinionem morositatis, & nimiæ sapientiæ.

Quin etiam ne de Deo, quidem multùm loquendum censuit S. Greg. Nazian. in or. ad eos, qui ipsum acciuerant, nec postea occurrerant. [Pietatem, inquit, non in multùm, & sæpè de Deo loquendo, sed plurimùm tacendo positum esse iudicetis. Lingua enim, nisi rationis magisterio gubernetur, in lapsum facilè homines impellit. Semperq; existimetis minus periculosum esse audire, quam loqui, ac proinde de Deo lubentiùs quidpiam dicatis, quam doceatis. Sermone minimùm, operibus maiori ex parte Deum colatis; legisq; potiùs obseruatione, quam legislatoris laude, ac mirifica prædicatione vestrum erga eum amorem declaretis.] Et or. 1. de Theologia; Vt in vestitu, victu, risu, atque incessu; sic in sermone modum, ac decorum monet esse tenendum, præsertim cùm inter tot Dei virtutes, ac nomina, λόγον quoque, hoc est Verbum, colamus. Hancq; in oratione 1. in Iulianum dixit fuisse caussam, cur silentium Pythagoricis esset indictum; Et illud, ipse dixit, vt sermonis moderationem tuendo discerent. Denique in Metaphrasi in Ecclesiasten, si modo Nazianzeni, & non potiùs Neocæsariensis Gregorij est; vt S. Hieronymo c.4. & alijs placuit; lingua parcè vti præclarum esse ait; atque ad loquendi studium grauitatem, constantiamq; curdis adhibere. Sanctum quoque Hieronymum optimum morum magistrum audiamus. Is in Ep. ad Fabiolam, de vestitu Sacerdotum, in memoriam nobis reuocat Christi monitum: Pro omni verbo otioso reddendam esse rationem, & omne, addit, quod non ædificat, in periculum verti loquentium. Et in caput 6. Isaię, Prophetam immunda habuisse labia, non suo vitio, sed societate populi polluta labia habentis, cum quo loqui sæpissimè cogebatur. Et in Commentario ad caput 12. Matthæi, otiosum verbum esse, quod sine vtilitate & loquentis, dicitur, & audientis, si omissis serijs, de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas. Cæterùm qui scurrilia replicat, & cachinnis ora dissoluit, & aliquid profert turpitudinis, hic non otiosi verbi, sed criminosi tenebitur reus. Et in Commentario in Epistolam ad Ephes. sermonem malum, quem c. 4. non vult Paulus ex ore nostro procedere; Eum esse interpretatur quotiens loquimur aut non in tempore, aut importuno loco, aut non vt conuenit audientibus. Totiens enim ad destructionem procedit eorum, qui audiunt.

Pythagoricū silentij causa.

Verbū otiosū quid

Remedium autem linguę in expositione 2. in psal. 119. illud esse vult; Sagittę potētis acutæ cum carbonibus desolatorijs. Sicut enim vulnus, seu vlcus famosum non curatur, nisi perforetur, & exeat pus, & sanies, ita lingua tumens perforetur sagitta Dei, vt venenum exeat. Et adhibeantur etiam carbones desolatorij, qui malum excoquant, & sanent. Ita purgata sunt Isaiæ labia: Et Spiritus Sanctus descendit in Apostolos ignearum specie linguarum; Timor Dei dixit quoq; Sanctus Nyssenus in orat. 1. de pauperibus amandis, erudiat linguam fari necessaria, aptè respondere, modestè dicere: ne verborum veluti grandine colloquentes obruat. Idcircò & tenuis illa membranula, quæ linguam inferiori demincit mento, frænum dicitur, ne ineptè loquatur, & inconcinnè. Sed interior prætertim adhibenda est custodia, quippe, vt scripsit in libro de continentia c. 1. S. Aug. Nullum procedit ex ore corporis verbum, cuius est in corde silentium. Inde quod non emanat, foris non sonat.

Linguæ remedium.

CAPVT XI.

De Loquendi Modestia.

ERgò modestus, & loquacitatem vitabit, & taciturnitatem nimiam, velut extrema vitiosa, medium q; tenebit virtutis locum. Silentium, inquit S. Greg. Papa lib. 7. moral. c. 17. virtutem custodit sicut alueus fluuium, & Ciuitatem murus; quo diruto inimicis patet Ciuitas, & rupto alueo inundat flumen, & vastat omnia. Isaias tamen c. 6. dixit, Veh mihi, quia tacui; & Ecclesiast. c. 20. Sapiens tacebit vsque ad tempus; & Ecclesiastes c. 3. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et Dauid in ps. 140. vtrumq; petijt cum dixit; Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. [Ostium namq; ait Greg. aperitur, & clauditur. Qui ergo ori suo non obstaculum, sed ostium petijt; apertè docuit, quod & per disciplinam retineri lingua debeat, & ex necessitate laxari: quatenus os discretum, & congruo tempore vox aperiat, & rursum congruo taciturnitas claudat.] Nimia enim taciturnitas obest. Quia & Charitatem dissoluit, quam opportuna sermonis affabilitas fouet, & singularitatem magnopere sapit, & internæ cogitationes

Silentium.

gitationes plus vexant, aliosq; loquentes accusant, & sæpè loquendi necessitas adest, moderataq; collocutio exhilarat animũ, & corporis sanitati non parùm confert. Nostram verò locutionem veram esse oportet ita, vt nihil mendacij contineat; ne tum quidem, cùm remittimus animos. Non enim decet vnquam virum bonum mentiri, neque ingenuum simulare. Oportet esse grauem, & sensatam, non iocosam, aut ridiculam: Leuis enim hominis est, & scurrilis, non modesti, ac demum oportet esse bonam, & vtilem, aut loquenti, aut audienti, aut vtrique; non autem aut otiosam, aut perniciosam, qualis esset murmuratio, detractio, turpiloquium, & his similia.

Locutio qualis.

Secundo. Inter loquendum cauebit modestus mordere quemquam, aut carpere, siue præsentem, siue absentem. Hoc enim contemptum, & despicientiam significat, qua & ipse superbiam ostendis, & arrogantiam, & alios offendis grauiter; quos Apostolus Rom. c. 12. honore nos vult præuenire. Et S. Io: Chrys. h. 17. in Ep. ad Eph. Mordere scommatis procul esse dixit a Christiano debere; & hom. 51. ad populum; [Cùm mordentem videris, considera, quòd est Diabolus, qui eum instigat. Non enim Christianorum sunt scommata.] Et hom. 10. in priorem Ep. ad Tim. quod Apostolus Episcopum vult non esse percussorem; non manibus interpretatur violenter vtentem significari, sed lingua. [Sunt enim ait, qui improbè nimiùm fratrum cõscientiam feriunt, quos mihi significasse videtur.]

Non mordax.

1. Tim. 3.

Tertio. Cauebit & mordentem remordere. Hoc enim pusilli hominis, & miseri esse dixit Seneca in 2. libro de ira. Quemadmodum mures, & formicæ, ad quas si manum admoueris, ora conuertunt. S. Ambrosius lib. 3. offic. c. 4. Christianum virum, & iustum, & sapientem, si in latronem armatum inciderit ferientem, ait, referire non posse, ne dum salutem defendit, pietatem contaminet. Et Christus Matt. 26. præcepit Petro, Reconde gladium tuum: omnis enim, qui gladio percusserit, gladio peribit. Et alibi percutientem maxillam non repercutiendum dixit, sed alteram illi præbendam: At leuius est scommaticùm tolerare verbum. Nihil fraternæ concordiæ, & paci tam inimicum, quam inter loquendum alios mordere aut sugillare. Lege quam grauiter hoc malum deploret S. Bern. h. 29. in Cant. dum illa tractat sponsæ verba; Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Quò etiam spectant irrisio, reprẹhensio, & exprobratio. Nam hęc omnia magnopere lædunt, & homo non sit, qui læsum se non sentiat; etiam si ex virtute toleret.

Non remordax.

Irrisio, reprehensio

Quarto Cauebit quoque contentiones, vt etiam Paulus in posteriore Epistola ad Timoth. cap. 2. nos admonuit illis verbis; Noli contendere verbis. Contentionum autem matrem esse superbiam, & humanæ laudis auiditatem, scripsit in reg. breu. 289. Sanctus Basil. & ad Aurelium S. Aug. Ep. 64. contentiososq; homines velut muscas inordinatè, & importunè volantes, molestissimam Ægypti plagã. voluit esse in lib. de conuen. decem præceptorum, & decem plagarum. Sapiens Salomon Prou. c. 20. plurimùm commendat eum, qui contentiones nouit prudenter fugere. Honor, inquit, est homini, qui separat se à contentionibus, omnes autem stulti miscentur contumelijs. Puerorum, ac muliercularum, aut certè abiectorum homuncionum est hoc vitium. Viri prudentes, & graues cedere malunt, quàm contendere. [Præstat enim, inquit S. Nazian. in apolog. honestè, ac laudabiliter vinci, quam periculosè, & nefariè vincere.] Et in or. ad Iulianum, de suis sermonibus, eos præsertim, qui literis dant operam, seriò monet, ne plus æquo sapientes sint, nec omnibus in rebus velint vincere, sed interdum honestè vinci se patiantur. Quid graue sit, vt de suo patre in oratione funebri loquitur, si cùm rebus superior sis, lingua te vinci patiaris? & in or. de moderatione in disputationibus seruanda; [Præstat, inquit, cum doctrina instructus sis, propter animi æquitatem, facilitatemq; consultò cedere, quam per insolentiam altiùs efferri.] Et paulò post; quemadmodum apud hebræos à quibusdam Scripturæ Sacræ libris iuuenes arcebantur; Sic apud nos ijs non vult permitti de fide disputare, qui nimiùm sunt inexplebiles, & ambitiosi, sed ijs solùm, qui modesti sint, & verè compositi, ac moderati. Et S. Basil. in ser. 1. de institutionibus Monachorum; Nullum prorsus inuidiæ, aut contentionis gestum, aut motum, verbumue permittit. Et Clemens Alexand. lib. 2. pedag. c. 7. [Absit, ait, vehemens contentio pro inani verborum victoria.] Et Orig. in Com. capitis 2. Ep. ad Rom. Ex contentione monet hæreses nasci, omniaq; scandala in Ecclesia. Et S. Iustinus in Ep. ad Zenam, & Serenum, contentiones ferè in autoris caput solere recidere, omnibusque permittit sentire de se quidquid velit, modò ipse silendo sit sibi conscius, se posse rationem reddere. Neque iustam Sancti Bernardi lamentationem tacebo, qui in modo benè viuendi ad Sororem cap. 17. ad hunc loquitur modum. [Si illi, qui in pace debent viuere, incipiunt contendere, vbi est vita tranquilla, vbi vita pacifica, vbi vita honesta, vbi vita modesta, vbi angelica? ibi non potest esse pax integra, & vbi regnant rixæ,

Non contentiosa.

„ rixæ,& contentiones,nō poteſt eſſe perfecta „ religio.] Sanè optimum eſt remedium, quod hiſce verbis propoſuit S. Io: Chryſ. h. 11. in priorem ad Theſſ. Epiſtolam. [In ædibus, „ inquit, quando è regione duæ ianuæ oppo- „ ſitæ ſunt, & flatus vehemens irruerit; ſi al- „ teram clauſeris, nil valet efficere flatus. Ita „ duæ ſunt Ianuæ, os tuum, & os illius, cum „ quo contendis: ſi tuum clauſeris, & ſpira- „ tionem non dederis, omnem flatum iſtum ex- „ tingues; ſi aperueris, effrænis reddetur.] Sed aptè obſeruat S. Greg. Papa lib. 9. moral. c. 1. hoc inter malos intereſſe, & bonos: Quòd ſi mali contradicere ſemel cœperint, ſiue prauum, ſiue rectum dicatur, ſemper impugnant; quia cùm perſona diſplicet, nec recta, quæ protulerit, placent. At boni, quibus in odium non venit perſona, ſed culpa, ſic peruerſa diiudicant, vt quæ recta dicuntur, aſſumant. Plutarchus autem in opuſculo de liberis educandis, hoc in pueris diligenter cauendum monet, ne in colloquijs inuiſi alijs fiant, ſi in diſputationibus victoriam ſemper obtinere laborent. Non enim tantùm egregium eſt ſcire vincere, ſed etiam poſſe vinci, pulchrum eſt. Citatque Euripidis verba.

Dicentibus duobus, irato altero,
Qui non repugnat dicto, eſt ſapientior.

Et Ariſtot. in 2. libro de arte dicendi, inter eos, qui amantur, numerat illos, qui contentiónum ſtudioſi, aut peruicaces duri non ſunt. Contra nemo libenter cum ijs agit, qui „ ad contradicendum parati ſemper ſunt, atq; „ in contradicendo obſtinati. Intolerabile in hoc eſt ſuperbiæ, & hominis nimium vanæ gloriæ cupidi, & qui omnibus præeſſe velit.

Quintò, Cauebit omnem ruſticitatem; ſe ſe comem, & affabilem præbebit omnibus, nulli difficilem, aut durum. Atque hoc eſt, quod antea diximus ex S. Baſilio ſpirituali lepore, & Euangelico ſale conditam eſſe debere omnem orationem noſtram, & in Ep. ad Gregorium t. [In congreſſibus comiter ap- „ pellare oportet, atque in conſuetudine ſua- „ uem ſe præbere.] Et S. Ambroſ. dum in primo libro offic. cap. 23. iocos prohibuit, plenum tamen ſuauitatis, & gratiæ ſermonem eſſe voluit. Sanè Beatiſſimæ Virginis Mariç ſermonem ſcribit S. Io. Damaſc. in or. 1. de illius Natiuitate, fuiſſe iucundum, ex leni animo progredientem; atque ex Epiphanio confirmat Nicephorus lib. 1. cap. 23. Et vniuersè ſapiens in verbis ſe ipſum amabilem facit, inquit Eccleſiaſticus cap. 20. Et affabiles, & colloquio comes educari pueros Plutarchus voluit.

Sextò, loquentis alterius non interrumpet ſermonem. Turpe namquè interpellare loquentem, nec ſpatium abſoluendi ſermonis concedere. Iob cap. 29. gloriatur; Qui me audiebant, expectabant ſententiam, & intenti tacebant ad conſilium meum. Et Eccleſiaſticus præcipit cap. 11. Priuſquam audias, ne reſpondeas verbum. Quod etiam Clemens Alexandrinus repetit in 2. pædag. Et S. Baſilij loco notato verba ſunt illa. [Nec differenti obloquamur, nec interpellare geſtiamus abſurda oſtentatione, faſtumq; præ- „ ferente.] Et illa S. Dorothei ſer. 20. [Altero loquente, caue ſermonem abrumpas.] Itaquè Plutarchus in libello de auditione ſcripſit, ſilentium adoleſcenti ornamentum eſſe, ſed maximè tum prodeſſe, cùm audiens dicentem non perturbat, neque ad ſingula elatrat: ſed etiamſi omninò non probetur, ſuſtinet tamen, expectatq; dum dicendi ille finem faciat: ſed nec tunc illico contradicere orditur; ſed relinquit ſpatium, ſiue addendi aliquid, ſiue mutandi, aut detrahendi; qui ſecus faciunt, ij cõtra decorum agunt. Vitium hoc garrulitatis eſt: quæ Plutarchi eiuſdem iudicio in proprio de illa libello, quaſi vltrò accita ſurditas eſt; dum enim illi tacere neſciunt, nihil audiunt: ita velut Hecho quædam, ſi vel minima tangantur voce, ſtatim ſonitus varios reddunt; perinde ac ſi auditus foramina nō in animum illis, ſed in linguam deſinerent. S. Bernard. ſuperborum vitium eſſe putauit. Sic enim habet in libro de gradibus humilitatis, dum quartū ſuperbiæ gradum tractat. [Præuenit interrogantem, nō quærenti reſpondet; ipſe quærit, ipſe ſoluit, & verba collocutoris imperfecta præſcindit.]

Septimò, huc ſpectat garrulitas, de qua integrum habes Plutarchi librum, omnium partes ſibi ſumit garrulus, & interrogantis, & reſpondentis; ſolus ipſe vult loqui, alios nec audit, nec loqui permittit. Quod ſanè peſſimi moris eſt: & quod grauius eſt, nullius famę parcit, de omnibus æquè & bonis, & malis loquitur; modò loquatur, quid, & quomodo loquatur, non conſiderat. Nihil hoc vitio moleſtius ijs omnibus, cum quibus conuerſatis, immò vitiorum omnium ſeminarium appellauit S. Dorotheus ſer. 4. Prolixo autem non vti ſermone (adoleſcentes præſertim) ſed in pauca contrahere, iubet Clemens lib. 2 pedag. cap. 7. Neq; enim prolixo, inquit, eſt vnquam ſermone vtendum, neq; multum loquendum, nec nugandum. Ea enim de cauſa Therſitem plagis caſtigauit moderatus Vlyſſes. Immodicis verbis turbabat, nam omnia ſolus. Et nugatorum quidem, non ſecus, ac veterum calceorum, alia quidem vitio detrita ſunt, ſola autem lingua reliqua eſt ad damnum.

Octauò, in voce quoquè modum modeſtus habet; ne ſit nimis elata, nimiſuè tenuis; ſed quali opus eſt ad audientes. Alterum enim ſuper-

Garrulitas.

Vocis modus.

superbiæ, & arrogantiæ; alterum timoris, & pusilli animi signum est. [Elatus clamor, ait
,, Clemens, pronuntiationis est res insanissima;
,, loqui autem ita, vt non audiaris; eius est, qui
,, nullo est sensu præditus. Neq; enim audient.
,, Et est hoc quidem pusilli, & abiecti animi in-
,, dicium, illud verò arrogantiæ.] Et apud S. Bernardum in libro de interiori domo ca. 41. primum superbiæ signum est clamor in locutione. Et apud Cassianum in libro de institutis renunt. cap. 39. nonum humilitatis indicium, si linguam cohibeat, & non sit clamosus in voce. Et S. Basil. in ser. de Ascesi, Monachum vult habere vocem moderatam, & sermonem compositum. Et in Epist. ad Gregorium, Vocis intentio, inquit, mediocritate temperanda est, vt nec exilior fallat aures, nec contentior odiosa radat offensione. Sed & si demissior sit, ac tenuior, interrogandus es sæpiùs, & identidem cogeris verba repetere: quod & tibi, & audienti molestissimum est. Carneadem, cùm esset vocalissimus, Gymnasij præfectus iussit remittere: vocisq; modum quærenti, respondit; Do tibi modi loco eum, cum quo disputas. Auctor Plutarchus est.

Ne nimis festina, lẽtaue.

Nono, Videndum quoque, ne nimis festina sit, aut lenta; Alterum iracundiæ, ac leuitatis est; Alterum affectatæ grauitatis: vtrumque permolestum audienti. Pronunciatio quoq; scribit Seneca ep. 40. sicut vita debet esse composita. Nihil autem ordinatum est, quod præcipitatur, & properat. Apud Homerum non concitata, & sine intermissione in morem niuis superueniens, sed lenis, & melle dulcior leni profluebat oratio. At nimis lenta, tædio interruptæ tarditatis est permolesta, nimisq; intentum postulat auditorem. Perennis ergo sit vnda, non torrens. Et vt paucis multa colligam; non sit aspera, & fusca, non confusa, & oppressa, non modulata, & velut ad cantum inflexa, nõ mollis, & effœminata: sed lenis, ac suauis, clara, & expressa, familiaris, & simplex, ac demum virilis, & grauis. Vox fracta, & eneruata est fœminæ, ait Clemens. Et S. Ambr. lib. 1. offic. cap. 22. sermo, siue colloquij familiaris, siue tractatus, & disceptationis sine perturbatione sit, sed mitis, & placidus, beneuolentiæ plenus, & gratiæ, & cap. 23. alia subiungit, quæ retuli superiùs capite decimo huius libri. Et Sanctus Bernardus in tract. de ordine vitæ, & morum institutione. [Vox
,, ipsa non remissa, non fracta, nihil fœmineum
,, sonans, qualem multi grauitatis specie simu-
,, lare consueuerunt; sed formam quamdam,
,, & regulam, ac succum virilem reseruans.]

Ne gesticulatoria.

Decimò, cauet modestia gesticulationem nimiam, & immoderatam in loquendo: Vt nec mordinatè, nec turbulenter membra moueantur, nec oculorum nutibus, nec labiorum, frontisuè contractione, nec supercitiorum erectione, aut oculorum rotatione, profundauè defixione, aut digiti extensione, aut sono ostendere nimiùm velis id, quod loqueris. Sunt & qui dum aut nimio loquuntur affectu, aut propiùs ad colloquentem os admouent suum, & aperiunt, in faciem inspuunt, aut insuflant halitus, aut post vinum potatum vini odorem propinant, & narium sensum offendunt. Frequenter etiam spuere, & violenter excreare, tussire, & nares emungere, vitandum est; sternutatio autem, ait Clemens, si euenerit, sicut etiam ructus, non oportebit sono ciere proximos, qui de mala educatione ferant testimonium. Sed ructus quidem cũ expirato aerę est transmittendus, ore decore composito. Sternutationis autem strepitus respiratione leniter repressa, ac retenta auferendus est. Alioqui arrogantię, contẽptus, & insolentię signũ dabis.

Vndecimò, cauet modestus, ne in sermone gloriæ seruiat suæ. Propterea nunquam de seipso, neq; de maioribus suis, rebusq; aut a se, aut ab illis gestis loquitur vnquam aliquid, vnde ad ipsum laus, & gloria redundet. Quæ verba ventosa Iob cap. 16. appellantur meritò, quia vanissimum habent finem. Nunquid, inquit, habebunt finem verba ventosa? Quem locum exponens S. Greg. lib. 13. cap.
,, 2. [Ventosa, inquit, verba sunt, quæ inflatio-
,, ni temporali, potiùs, quam rectitudini ser-
,, uiunt. Sæpè autem mali etiam bona dicunt;
,, sed quia benè non dicunt, ventosa verba pro-
,, ferunt. Nam dicta reorum, etsi quando sana
,, sunt per sententiam, inflata tamen sunt per
,, elationem.] Vnde Io. 7. dicebat Christus, Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: & loquacitatem Io. Climacus grad. 11. inanis gloriæ sedem esse affirmauit, per quam seipsam indicare, atque in publicum prodere solita est. Cùm enim optima nostri pars sit ratio, qua gloriamur maximè, rationis comes, & nuntia est oratio, velut primus illius partus. Huius autem gloriæ cupiditatis argumenta sunt, si curiosa, noua, & inaudita, inter loquendum proferas. Vnde S. Bernar. in tract. de gradibus humilitatis, dum de quarto superbiæ gradu loquitur. [Inuenta,
,, inquit, occasione loquendi, si sermo de lite-
,, ris exoritur, vetera proferuntur, & noua, vo-
,, lant sententiæ, resonant ampullosa verba.] Si multus sis in loquendo, vix; finem ipse loquendi facias, vt alijs loquendi, aut respondendi relinquas spatium; hoc quippe ostentationis est, & iactantię. Si orto de cæterorum virtute, ac laude sermone obscurare coneris; hoc enim propterea fieri solet, ne inferior illo videaris. Si censorem te aliorum omnium, rerumq; & artium, ac disciplinarum scientę profitearis: nimirum vt cæteris superior habea-

De se, & suis ne- quatur

habearis; & dum aliorum ostendis errata, sapientiorem te ostendas. Sed turpissimum est, ex aliorum vituperatione, ac dedecore laudem quærere; si deniq; de te, tuisq; aut maioribus, aut rebus crebrò, ac studiosè loquaris: Hoc enim sine gloriæ cupiditate non est. At vix erit aliquid in te laudabile, quod non alij quoque intelligant. Quod si tu taceas, & abscondas, magis probaberis omnibus; si tu ipse commendes, irrideberis, & leuis habeberis. In libro Prou. cap. 27. monuit Sapiens: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Et Ecclesiast. cap. 10. Noli extollere te in faciendo opere tuo. De hoc cenodoxiæ spiritu egerunt Io. Cassianus in lib. 11. & Io. Climacus gr. 21. Qui ne vtilitatis quidem alienæ causa laudare se permittit. [Caue, inquit, ne proditori vnquam obtemperes; cùm te quasi pro audientium vtilitate virtutes propalare suggerit. Quid n. proderit homini, si mundo vniuerso prosit, sibi verò ipsi detrimentum faciat?] quod de imperfectioribus hominibus, & qui detrimentum pati possint, accipiendum est. Nam à sanctis, & perfectis viris factum id aliquando fuisse scimus, vt videre est Iob c. 29. & 1. Cor. 15. Abundantiùs illis omnibus laboraui, & 2. Cor. 10. Si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, & cap. 11. Existimo nihil me minùs fecisse a magnis Apostolis &c. Hęc gloriatio non infringetur in me; & quæ pluribus mox subiungit. Tractat hoc pluribus S. Greg. Papa lib. 19. moral. cap. 14. Duas .n. ob causas potest quis absq; culpa commendare seipsum. Si aut prouocetur opprobrijs, & conculcetur: idq; vel ne ipse desperet conculcatus, vel aduersarios confutans. Aut secundò, si veritatem prædicans, aduersarios habeat contradicentes, quos confutare oporteat. Priorem causam habuit Iob, posteriorem Paulus. Atquè hinc cessabit admiratio Theophilacti, dum apud Lucam, Pharisæum perpauca verba iactantem cōdemnari legit; Iob verò multò plura magnifice de se loquentem coronari. Ille namquè nullo cogente, & absq; causa seipsum vanè laudauit, insuper & alteri insultauit: Iob verò calumniantibus amicis, quod propter peccata calamitates illas esset perpessus, coactus fuit propter diuinam gloriam opera sua commemorare. Alioqui Sanctorum virorum est, vt Gregorius idem loquitur, bona, quę fecerint, occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrere. Vnde & Paulus, cùm aliqua propter discipulorum vtilitatem sua commemorasset, quæ illis confirmandis poterant esse satis; ab alijs, quæ dicere potuisset, quasi ab humana laude temperans, dixit in poster. ad Cor. 12. Parco autem, ne quis me existimet supra id, quod videt in me, aut audit aliquid ex me; vt adnotauit idem S. Gregorius lib. 18. eiusdem operis c. 7. Nos verò, qui imperfecti admodum sumus, omninò monet S. Bern. nullo vnquam tempore laudes nostras in sermone quærere, sic enim scribit in formula honestæ vitæ. [Nihil vnquam de te loquaris, quod laudem importet, quantumcunq; sit familiaris ille cum quo loqueris.] Quin etiam S. Greg. lib. 5. in primum Regum c. 4. dum considerat Ionatham cum armigero transeuntem ad stationem Philistinorum noluisse hoc ipsum patri suo indicare; Nos docet bona, quæ agimus, Pręlatos quoq; cælare posse; si elationis malum timeamus: si inquam ij simus, qui bonū, quod agimus, probè cognoscamus. Si enim nimis sint simplices; sæpè non est bonum, quod esse bonum arbitrantur; & dum vitium, quasi virtutem non indicant, in se absconditum hostem portant.

Margin notes: Non laudare teipsū. — ...atenus ...liceat. — Bona Superiorē cælare.

CAPVT XII.

De circumstantijs loci, & temporis.

DVODECIMO, ac postremò in locutione Modestus magnam semper habet circunstantiarum, loci præsertim, temporis, & personarum rationem. Non enim vbiq; semper & personam quamlibet decet eodem modo loqui. Interdum enim omninò loquendum non est, vt in loco sacro, & dum sacris vacamus; quemadmodum S. Aug. in ep. 109. ad Monachas. [In oratorio, inquit, nemo aliquid agat, nisi ad quod est factum; vnde & nomen accepit.] Quod non solùm de opere, sed & de sermone intelligendum est. Qua de re S. Io. Chrys. h. 15. in ep. ad Hebræos. Verè enim immodestia magna est loci sanctitatem, diuiniq; numinis præsentiam non reuereri. In loco etiam publico temperandus est sermo; vt paucis, & moderata loquaris voce, memor Apostolici præcepti in Epist. ad Philip. 4. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.

Margin note: Loci circūstantia.

Decimotertiò, De tempore longa enumeratione Ecclesiastes cap. 3. ostendit, omnia tempus habere; atque inter cætera tempus esse loquendi; & tempus tacendi: quippe & natura vniuersa operu suorum omnium certa, ac statuta seruat tempora. Moderandæ autem linguæ hęc præcipuè videntur tempora. Primum cùm de Deo, rebusq; diuinis agitur, siue ipse priuatim ores, siue orationi publicæ intersis in templo, aut sermoni, qui ad populum habeatur. Manifestum enim est, nō esse hęc priuatis confabulationibus interrumpenda, atque turbanda: quòd & magna esset diuini numinis irreuerentia, & impudentia summa, orantes alios, verbumue Dei audientes turbare.

Margin note: Temporis circūstantia.

Secúdùm cùm animi relaxationi, ac iucunditati operam damus; quod tribus potissimũ fit temporibus, Primum cùm cibum sumimus prandendo, cœnando, aut alio modo conuiuando. Deinde dum simul confabulamur, siue post sumptum cibum, siue alio tempore. Postremò dum interdum colludimus. Semper autem cauendum nobis, & frænum inijciendum linguæ, quia dum animus hilaritati studet, minùs examinat verba, faciliùsquè modestiæ transgreditur terminos: maxime verò vbi hilariùs potatur: scitum namq; est illud;

Facundi calices quem non fecere disertum?

Vitanda conuiuia.

Et propter hanc maiorem libertatem, & audiendi, & loquendi, declinanda esse conuiuia, consuluerunt sæpè veteres Patres. Extat de hoc in 2. libro pædag. apud Clementem cap. 4. & de Ecclesiasticis viris ita scripsit S. Ambros. in 1. offic. lib. cap. 20. [Ecclesiasticis, & maximè ministrorum officijs conuenit declinare extraneorum conuiuia. Hæc. n. & occupationes habent, & epulandi prodũt cupiditatem. Surrepunt etiam fabulæ frequenter de sæculo, & voluptatibus, surrepunt & prçter voluntatem pocula.] Et S. Hieronym. in ep. ad Nepotianum, De vita Clericorum cap. 13. [Conuiuia tibi vitanda sunt sæcularium.] In conuiuijs dixit S. Io. Chrys. h. 49. in Matt. Si Ioannes non interficitur, Christi tamen membra dilaniãtur. Et S. Greg. Papa lib. 1. moral. cap. 4. Conuiuia dixit sine culpa vix posse esse. Ideòq; Iob peractis diebus conuiuij, suorum filiorum purgationem holocausti adhibuisse. Duo tamen præcipuè vitia comitari; voluptatem, & loquacitatem.

Conuiuiorum vitia.

[Nam dum corpus, inquit, in refectionis delectatione resoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Et dum venter reficitur, lingua defrænatur. Vnde diues apud inferos aquam appetebat, qua refrigeraretur lingua: quia epulabatur quotidie splendidè.] Et rursum h. 40. in Euang. [Non dicitur diues loquacitate peccasse, & tamen in lingua refrigerari petit. Sed abundare in conuiuijs loquacitas solet, & is conuiuatus memoratur.] Itaq; vt duplex est in nobis linguæ vsus, tum ciborum, ac potionum gustatus, tum locutio, sic in conuiuijs est; & in diuite illo duplex fuit illius abusus.

Luc. 16.

In mensa silentium.

Propterea veteres Patres religiosis familiis arctissimum semper silentium in mensa imposuerunt, sacramquè, aut certè piam, & moratam lectionem eo tempore prçceperut, tum vt minùs molestum foret silentium, tum ne animus totus esset in patinis; sed dum venter materialibus impletur cibis, ipse quoq; spiritualibus epulis reficeretur. Ita S. Aug. in reg. 2. sic habet. [Sedentes ad mensam taceant audientes lectionem. Si autem aliquid opus fuerit, præpositus eorum sollicitus sit.] Et ep. 109. ad Monachas. [In mensa quod vobis secundùm consuetudinem legitur, sine tumultu, & contentionibus audite; nec solæ fauces cibum sumant, sed & aures percipiant Dei verbum.] Et in ser. 40. & 55. ad Fratres in Eremo; lectionem, & disputationem memorat in illorum mensa. Immò vniuersè omnes in diebus ieiuniorum, & quadragesimæ ad hoc hortatur in serm. 56. de tempore, [Non pigeat, inquiens, in conuiuiolo tuo aliquid de diuinis scripturis relegere; & quomodo caro pascitur cibo, sic reficiatur anima Dei verbo, vt totus homo, & interior, & exterior, de sancto, & salubri conuiuio satiatus exurgat.] Et S. Bern. in speculo Monachorũ. [Ad mensam non solùm fauces cibum capiant, sed etiam aures exhauriant verbum Dei.] Philo quoq; in libro de vita contemplatiua de veteribus illis circa Alexandriam Therapeutis scribens, ita de illorum loquitur mensa. [Silentium maius, quam antea, ita vt ne mutire quidem cuiquam liceat, aut respirare vehementiùs. Proponit quispiam quæstionem è sacris literis, aut soluit ab alio propositam &c.] Immò verò in libro de legatione ad Caium, Tiberium quoque Augustum mẽsę tempus eruditis colloquijs tribuisse testatur, vt non solùm corpus, verùm etiam anima suis reficeretur delicijs. Et Origenes lib. 3. in Iob, Persas affirmat, Medos, & Chaldæos, tacentes comedisse, & bibisse, maximam existimantes notam, si manducans quis loqueretur, aut bibens concionaretur. Ideòq; nequè comedentes, neq; ministrantes aperuisse vnquam os suum; sed nutibus omnia peregisse; vt non sit mirum, si Episcopis sacrarum scripturarum lectio eo tempore fuerit in 3. Toletano Concilio c. 7. præcepta. De S. Io. Chrys. legimus ex tripartita, & Palladio, eum semper solum sumpsisse cibum, nec inuitasse alios, nec inuitatum iuisse. Illi verò soli accumbẽti adstasse diaconum ex sacris aliquid voluminibus recitantem. Et dum ipse ad populum loqueretur in h. 2. in Gen. in mensa voluit inter comedendum repeti concionem auditam. [Post sensibilem, inquit, mensam cùm hinc abieritis, apponite & spiritualem mensam, & dicat quidem vir aliqua eorum, quæ hìc nunc sunt dicta, audiat autem mulier, discant pueri, discant & familiares.] Hanc porrò consuetudinem sacræ, piæuè lectionis inter vescendum Io. Cass. in lib. de institutis renunt. ca. 17. ex Cappadocum Typo processisse scribit, vt superflua, otiosaquè confabulatio tolleretur, & maximè contentio, quæ plerumq; in conuiuijs generari solent. Sed & aliam adiungit causam Clemens Alexandrinus in 2. lib. pędag cap. 1. Cur inter comedendum non oporteat loqui. Fit. n. vox indecora, & non satis expressa, ac significans

ficans, vt quæ plenis maxillis in angustum coercetur: & lingua, quæ nutrimento premitur, à naturali operatione præpedita, oppressam edit prolationem; Quæ ciuilis, & morati hominis ratio est.

Recreatio tempus.

Decimoquartò, est etiam plurimùm custodienda lingua in communi colloquio, & confabulatione, siue post sumptum cibum, siue alio quouis tempore. Sanè non patitur corpusculi nostri conditio, vt arcus semper intendatur, quod & de S. Io. Apostolo narratur, & confirmat S. Io. Chrys. h. 11. in Gen. sed remittere interdum oportet, & honestæ indulgere recreationi. Nam & ideò non vigilamus semper, & laboramus; sed & tempus est dormiendi, ac quiescendi, somnoq; fatigatum recreandi corpusculum. Et ideò Deum, scripsit Chrysost. segregasse diem, & noctem lucem, & tenebras. Diem in opus, & noctem in requiem, & remissionem laborum. Nam & in Ps. 103 canimus; Exibit homo ad opus suum, & operationem suam, visque ad vesperam. Dum tamen in h. 13 in Epistolam ad Philip. Nihil esse ait adeò alienum à Christiano, atque requiem, & recreationem quærere. [Dominus enim, inquit, tuus cru-
„ cifixus est, & tu requiem quæris? Dominus
„ tuus affixus est, & tu dilataris?] Manifestum est eam non esse propter se quærendam, aut appetendam; sed solùm, vt corporis necessitati subueniamus. Et ideò moderate prorsus assumendam. Quod cùm omni hominum conueniat generi, Ecclesiasticis, ac religiosis viris necessarium est. Prolixa enim collocutio inflāmat, & accendit cor propter confabulationis suauitatem, & dum verbum verbo nectitur, difficile est temperare, etiamsi velis. [Non animi relaxationem interdictā
„ volo, dixit S. Nazianzenus in or. ad Gregor.
„ Nyssenum, sed petulantiam coerceo.] Sed & verè idem scripsit ad Procopium epist. 55.
„ [Fieri non potest, vt qui tragicè se habet,
„ comicè diem festum agat; neque potest mo-
„ destè se, & compositè recreare, qui incompo-
„ situm, & immodestum animum habet.] Philo Iudæus in libro de plantatione Noe, de vini potatione loquens. [Relaxatur, inquit, in-
„ sipientium animus ad potandum licentiùs;
„ rectè sapientium verò ad fruendum tranquil-
„ litate hilaritates. Idem nos de omni animi
„ relaxatione dicamus, sapientia enim non est
„ res dura, & tetrica, sed perpetua tranquilli-
„ tate hilaris, plena gaudio, lætitiaque. Vndè
„ sæpè prorumpit in non insulsos lusus, ac di-
„ cteria, coniunctos tamen cū grauitate seria.
„ Immò iuxta Sacri Mosis opinionem, sapien-
„ tiæ finis lusus est, & risus. Nam & Abraham,
„ qui sapientiam significat, in senio filium ac-
„ cepit Isaac, qui risum significat, & Sara ve-
„ tula dixit, Risum fecit mihi Dominus; Non
„ istum, quo pueri, & infantes delectantur; sed
„ quo homines cani, qui non tam consenue-
„ runt tempore, quam bonis consilijs. Nam
„ & Isaac, qui risus interpretatur, conuenit
„ ludere cū tolerantia, Rebecca Hebræis no-
„ minata.] Hæc Philo Iudæus, ex quibus recreationes nostras intelligimus ab omni iuuenili leuitate, ac garrulitate alienas, virili modestia, & grauitate ornatas esse oportere; neque ad contentiones, & mordacitates promptas, sed tolerantia, & patientia comitatas, si quid fortè a quopiam adstantium minùs fuerit sapienter pronuntiatum.

Recreationes cur institutæ.

S. Dorotheus in serm. 16. triplicem nobis proponit scopum debere esse propositum, cùm conuenimus: Primum, vt charitatem, & mutuum amorem colloquendo foueamus. Secundum vt verbum Dei, & aliquid, quod ad virtutem inflammet, audiamus. Tertium vt propriam cōditionem, & statum nostrum perdiscamus. Sed malos quosdam, ac minùs religiosos socios monet S. Ambr. in 1. offic. libro cap. 20. sub specie iucunditatis venenū bonis infundere. Qui si assidui sint, & maximè in conuiuio, ludo, & ioco, eneruant grauitate virilem. Et ideò cauendum, ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem armoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Ita cachinnis, facetijs, ac ridiculis, clamoribus, irrisionibus, detractionibus, audias interdum omnia personare. S. Bern. in præfatione ad expositionem psalmi 90. recreationes hasce plurimùm obesse confirmat. Loquens enim ad suos Monachos.

Monita pro recreatione.

„ [Considero, ait, labores vestros fratres non
„ sine magno miserationis affectu. Quærocō-
„ solationem, quam exhibere possim, & cor-
„ poralis occurrit. Sed ea non prodest quid-
„ quam; magis & obesse plurimùm potest. Si-
„ quidem modica sementis detractio non modicum mentis est detrimentum: & si pœniten-
„ tia vestra minuatur miseratione crudeli, pau-
„ latim gemmis corona vestra priuatur.] Et vide quemadmodum de ijs, qui plus æquo recreationibus hisce dediti sunt, loquatur in ser. 4. de altitudine, & bassitudine cordis. [Nos
„ religiosi sumus inter duas mensas ieiuni. Hinc
„ video deliciosè viuentes in omnibus bonis
„ huius mundi sensibilis; inde illos contemplor
„ quibus disposuit Christus regnum vt edant, &
„ bibant super mensam eius in regno Patris sui
„ Ab vtraque mensa prohibeor. Vnde ergo
„ sic positis risus, vnde ioci, vnde leuitas? Quid
„ inter hæc restat, nisi comedere panem dolo-
„ ris: vt sint mihi lachrymæ meæ panes die, ac
„ nocte.] Et in tract. de ordine vitæ, & morum institutione, vult habere delectum personarū fugiendamq; familiaritatem, & confabulationem eorum, qui liberiores sunt in loquendo, & indisciplinatè viuendo, sub specie iucū-

ditatis

ditatis venenum infundunt bonis. Et omninò vitanda oia, quæ inflectere possunt grauitatè propositi nostri, nostræq; professionis. Propterea [Adiungantur, inquit, iuuenes probatissimis quibusdam senioribus. Nam vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est; qui magisterio quodam, & ductu vitæ colorant mores adolescentium, & velut murice probitatis inficiunt. Nempe si hi, qui sunt ignari locorum, cùm solertibus viarum iter adoriri gestiunt: quantò magis adolescentes cum senibus debent nouum iter aggredi, quo minùs errare possint, & a vero tramite virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quam eos, & magistros vitæ habere, & testes.] Idem monet quoq; Theodoretus dum illa Ps. 118. verba interpretatur, In quo corrigit adolescentior viam suam. [Volubilis, ait, est iuuentus, & ad malum prona; varijs enim perturbationum vndis circumfunditur; indiget igitur duce, qui ad portum dirigat.] Et S. Athanas. in libro de virginitate. [Non est bonum iuuenculam, cum iuuencula versari, alioqui nihil boni faciunt: sed bonum est iuuenculam subesse anui.] Et S. Basil. in sermone de abdicatione rerum: [Iuuenis æqualium tuorum consuetudinem fugito, ab illisq; te abducito: difficilioribus, ac morosis senibus aures libenter præbeto.] Et S. Io. Chrys. h. 87. in Io. verissimè dixit, Iuuenem in rebus temporalibus vtilem esse, senem inutilem: At in diuinis, & spiritualibus rem contra habere. Nam & Petro Dominus dixit Io. 21. Cùm esses iunior cingebas te, & ambulabas, vbi volebas, cùm autem senueris, alius cinget te.

Ludendi tempus, et operæ.

Decimoquintò, huc etiam tempus illud spectat, quo aut relaxandi animi causa colludimus interdum, honesto scilicet aliquo ludo, aut manibus simul cum alijs operamur. Ludus enim liberiorem nobis facit sermonem, & liberiùs soluit linguam, & dùm in opere quopiam laboramus, requiem aliquam quæritamus, qua subleuetur labor, aptissimaque cōfabulatio videtur. Vnde antiquis Monachis iniunctum fuisse scimus, vt manibus operantes, aut psalmum canerent, aut ex sacris aliquid meditarentur literis, aut memoriter recitarent: nimirum vt silentium seruarent, vt videre est apud S. Augustinum in lib. de opere Monachorum, & S. Bernardum in modo bene viuendi ad sororem cap. 51. & Ioannem Cassianum in libro de noctur. orat. cap. 15.

Tempus perturbationis.

Maximè autem cauendum est illud tempus, quo perturbatione aliqua commouemur, siue iræ, siue inuidiæ, siue amoris, aut odij, siue cuiusuis alterius. Agitatus quippe perturbatione animus modum nescit; & si eam dominari permittat, multa loquetur, & perperam.

Omnia opportunè.

Decimosextò, deniq; ad temporis circumstantiam pertinet, ut opportunè quidque & suo dicatur tempore, quod non solùm modestiæ, sed multò magis prudentiæ fuerit. Mala namq; aurea in lectis argenteis dixit Sapiens Prouer. 25. qui loquitur verbum in tempore suo. Vtrumque, & lecto, & loquenti, est ornamentum; & Ecclesiasticus cap. 20. Homo sapiens tacebit vsque ad tempus; opportuni scilicet sermonis expectans tempus: imprudens autem non seruabit tempus. Et ideò ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.

CAPVT XIII.

De Circumstantia personarum.

Decimoseptimo, Quod autem ad personas attinet, magnam in primis earum rationem habet Modestus, nec loquitur quidquam, quod offendat quemquam; omnes reueretur, offendit neminem, adulatur nulli, nec immodicè laudat, aut vituperat. Plurimum verò defert senioribus, siue illi ætate præcellant, siue dignitate, & gradu. [Coram seniore, monet S. Basil. in ser. de abdicatione rerum, interrogatus graui, & submissa voce responde. Alius si interrogetur, os tuum ipse comprimito.] Temerarium est, vt habet S. Aug. in ser. 46. de tempore, iuuenem, & imperitum coram senibus, & doctis loqui, velleq; ostentare sese. Decet enim maximè iuuenem verecundia, vt admonet S. Bern. in tr. de ordine vitæ, & morum instit. tresq; omninò virtutes adolescentibus plurimum conuenire; verecundiam, taciturnitatem, & obedientiam. Et post multa. [Laudanda, inquit, virtus verecundiæ: quia quorum oculos, aures, linguamq; possidet, non finit turpiter ludere, ac ridere, efficiens eos graues, ac mites; è contra grande vitium est iuniorū impudentia, quæ improbo ausu, & dissolutione sua patres, & fratres conturbat, quia nec Deum, nec homines reueretur. Vbi lingua audax, & frons inuerecunda, quid loquatur, quiduè agat, non curat. Iuuenes tacere debent, & discere.] Silentiumq; adfert Pythagoricum, & alia non pauca. Audi quid de iuuenibus pronunciet S. Ambr. in ser. 16. in Psal. 118. [Iuuentus, inquit, ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior.] Ergò tutiùs illi est audire, quàm loqui; si loqui libeat, pauca, & examinata loquatur. Seniores etiam, & doctiores ad audientium captū, atq; vtilitatem sese accōmodent, ne cæteri, & sine fructu audiant, & silere semper cogantur: quorum vtrumq; molestissimum. [Non vna autem, eademq; (vt in Prologo tertiæ

Adolescentum virtutes.

partis

partis Past. ex S. Gregorio Nazianzeno scribit S. Greg. Papa) cunctis exhortatio congruit; quia non cunctos par morum qualitas astringit. Sed pro qualitate audientium formari debet sermo Doctorum: vt & sua singulis congruant, & tamen a communis ædificationis arte numquam recedant.] Nam & Christus aliquando Discipulis suis dixit Io. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Cum dormiente .n. loquitur, qui enarrat stulto sapientiam, Ecclesiastici cap. 22. Quia non recipit stultus verba prudentiæ, Prou. 18. & c. 23. In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Contra verò cap. 18. Auris sapientium quærit doctrinam. Et de his quidem hactenus.

CAPVT XIV.

De incessu, & motu corporis.

VENIO Ad vltimum illud, quod considerandum proposuit Ecclesiasticus, cùm dixit, Ingressus hominis enuntiat de illo. Ingressus autem voce, non pedum modò, sed & totius corporis, ac membrorum omnium motum intelligamus. Omnibus enim moderatur modestia, & vniuersè quidem pronuntiauit S. August. lib. de spiritu, & animâ c. 62. [Actus & visus totius corporis sit purus, modestus, totius expers insolentiæ, & lasciuiæ, leuitatis, & ignauiæ. Sit sermo rarior, vultus hilarior, aspectus verecundior, incessus modestior.] Hanc verò incessus modestiam tria præsertim video postulare. Primum ne sit nimis celer, aut tardus. Secundum ne affectatus, & studiosè plus æquo compositus. Tertium ne cæteræ corporis partes indecenter agitentur, manus præsertim, & brachia, caput, & oculi. De mulieribus loquens S. Greg. Naz. in Parænesi ad Olimpiadem dixit; [Pedes superbè incedentes pudicitiam mentiuntur: gressibusq; etiam ipsis libido inesse potest.] Huiusmodi fortasse erat incessus filiarú Sion, quem Dominus Is. 3. grauiter repræhendit his verbis; Eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum; ibant, & plaudebant; ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant. Est .n. hic immodestus omninò, vanus, & lasciuus incessus; non grauem dicam virum, sed nec pudicam, & honestam decens fœminam. Audiamus ergò morum magistros optimos præcipientes. S. Basil. in or. de humilitate, & vana gloria, & ep. 7. ad Gregorium. [Incessus neque lentus, vt qui animi dissoluti sit signum, neque celer, & concitatus, vt qui impetus ipsius perturbatos, ac temerarios esse demonstret.] Et S. Ambros. in 1. offic. lib.

Incessus modestia.

cap. 18. Est etiam in ipso motu, gestu, incessu, tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior, aut contra grauior, & constantior, & maturior æstimatur. Itaque vox quædam est animi corporis motus. Sunt etiam, qui sensim ambulando imitantur histrionicos gestus, & quasi quædam fercula pomparum, & statuarum motus nutantium, vt quoties gradum transferunt, modulos quosdam seruare videantur. Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cùm causa exigit alicuius periculi, vel iusta necessitas. Nam plerumq; festinantes anhelos videmus torquere ora, quibus si causa desit festinationis necessariæ, næuus est iustæ offensionis. Est enim gressus etiam probabilis, in quo sit species auctoritatis, grauitatisquè pondus, tranquillitatis vestigium; ita tamen si studium desit, atque affectatio; sed motus sit purus, ac simplex. Nihil enim fucatum placet. Hæc Ambros. quæ omnia in suum quoq; tract. de ordine vitæ, & morum instit. Bern. transtulit. Qui rursum in formula honestæ vitæ, hæc incessus notat præcipua vitia. [Sit incessus, inquit, tuus maturitate plenus, grauis, & honestus, videlicet non fractis gressibus ambules, aut scapulas dextrorsum, aut sinistrorsum vergendo, non erecta ceruice, non prominente pectore, seu etiam inclinato capite super humerum. Quæ omnia aut leuitatem redolent, aut elationem ostentant, aut hypocrisim sapiunt.] Et in modo benè viuendi ad sororem ca. 9. [Sit, inquit, in gressu tuo simplicitas, sit in incessu honestas: nihil decoris, nihil lasciuiæ, nihil petulantiæ, nihil insolentiæ, nihil leuitatis appareat.] Et S. Dorotheus in ser. 20. [Noli vnquam superbo, ac procaci fastu incedere, vel studiosè, ac molliter.] Ezech. cap. 1. de animalibus, quæ Propheta vidit, dicitur, Planta pedis eorum, quasi planta pedis vituli. Bos nimis tardè incedit, vitulus nec nimis tardè, nec nimis velociter. Viri graues, vt in consilio maturitatem, sic in transferendo gradu grauitatem habent; non tamen affectatam, studiosèque procuratam. Magis tamen damnatur velocitas; quia magnam leuitatem, & indomitas perturbationes testatur, oraque non parùm deformat; vt Ambros. dixit. De Beatissima Virgine Dei genitrice Maria scribit S. Ioannes Damascenus in or. 1. de illius natiuitate. Gressus grauis, ac sedatus, atq; ab omni mollicie remotus. Habenda tamen fuerit ratio personæ, ætatis scilicet, sexus, & conditionis; adolescentis inquam, aut senis, fœminæ, aut viri, publicæ, aut priuatæ personæ, insignis, aut plebeiæ.

C A-

CAPVT XV.

De Sessione, & manibus.

SI sit sedendum, duo monet S. Basil. in ser. de abdicatione. Alterum, coram seniore ne assidere festines, quòd si iubeare, noli in pari cum illo sella sedere: hoc modestia postulat, & personæ conditio. Alterum, in quo plurimos passim peccare videas; Inter sedendum ne crus cruri alteri superponas. Animi enim parùm attenti, atque aliud agentis indicium est. Adde & hominis non magnopere reuerentis, nec magnificientis alios, coram quibus sedet: atque in iuuenibus præsertim damnatur. Sic enim habet Alexandrinus Clemens in 2. lib. pædag. cap. 7. [Si sederint, ne „ pedes sæpè permutent, nec alterum fœmur „ alteri superponant, nec manum mento su- „ stentent.] (Atque hoc est tertium monitum) Illiberale enim est, & indecorum seipsum non ferre, idq; datur vitio adolescenti. Sæpè autem moueri (quod est quartum) habitumq; & figuram mutare, signum est leuitatis.

Manus. De manibus hæc pauca accipe. Modestiç fuerit multam, & nõ necessariam cauere gesticulationem. Histrionis enim est hæc & mimi. Non pandulas inter ambulandum agitare manus; in secretas corporis sui partes coram alijs non inijcere: sed nec in naribus, dentibus, auribus purgandis, aut scalpendo capite, vellendaue barba, & fricandis oculis diutiùs occupare, quam necessitas cogat: nõ in os eas identidem rodendis vnguibus ingerere, non nutibus loqui, quod officium est linguæ: non manus in peras inijcere, ac detinere diutiùs, non in sinu tenere. Multò verò minùs in alium quemuis inijcere, aliumue attrectare sine causa. Est enim magnæ leuitatis indicium, aut effectus; atque ex eo proficisci, ait S. Dorothæus ser. 4. quòd anima timorem Dei non possidet. [Est, inquit, parrisia, cùm quis præter necessitatem alium attrectat, manuiq; suas iocandi, ridendiq; studio in socium iniectat, cùm impellit, ac protrudit. Quæ omnia inde proueniunt, quòd timorem Dei anima nostra non possidet.] Et lo. Cassianus in libro de instit. renunt. cap. 16. pœnitentiam haud leuem iniungit illi, qui alterius tenuerit manum: & Pachomij regula fuit 53. Manum alterius nemo teneat.

Caput autem, vt est præcipuum, sic præcipuã modestiã postulat, est, n in edito loco, & omnibus maximè conspicuum. Illud modestus leniter huc, atq; illuc non mouebit. Leuitas enim est ad omnem strepitum, aut aurã sese conuertere, neque vir grauis facilè caput mouet, vt videat quid a tergo, aut alibi fiat. „ [Sit, inquit Clemens in 2. pædag. cap. 7. gra- „ uis aspectus, colliq; conuersio, ac motus ho- „ nestus, & decorus.]

Caput. Sit porrò caput erectum, non in partem inclinatum. Hoc hominis erecta figura postulat, hoc natura monet, quæ ad supera contemplanda.

Os homini sublime dedit, cælumq; tueri
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus. *Ouid. 1. Met.*

Non vt in cæteris animantibus, abiecit ad pastum. Inclinatio enim capitis, aut deiectionem animi arguit, aut hypocrisim, minusq; speciosa est, & aliorum offendit aspectum. At dum erectum audis caput, non sublime, & extentum intelligas. Hoc enim superbiam, & fastum ostendit. Lege quæ in libro de superbia c. 3. diximus. Sed nec ad terram inclinatum, nec in humeros declinatum. Illud deiectum animum, hoc hypocritam ostendit. Verùm moderatè, & decenter in anteriorem partem non nihil procliue. Atque hactenus sit mihi modestus homo satis compositus.



DE

DE MVRMVRATIONE, ET DETRACTIONE

LIBER XXXII.

CAPVT I.

Bonis quoque detrahi.



NIMIS verum esse probamus illud quod S. Io Chrysost. dixit in sermone de virtutibus, & vitijs, tom. 5. fieri non posse, vt qui virtutibus dediti sunt ab omnibus benè audiant semper, & multi vbiq; obtrectatores non insurgant. Bona enim apud omnes fama, signum certè vel maximum est, haud multum sanè virtutis haberi rationem. Qui enim virtutis exquisitus imitator esse voluerit, nec vllius nisi Dei laudem quærere, is ab omnibus laudari, & benè semper audire nullo modo poterit: quippe in virtutem multa vsq; vitij congelascit insania. Nam vt à peccatis carnalibus abstinemus, atque immunes nos conseruamus, ità verendum est, ne in spiritualia faciliùs cadamus, in superbiam, ambitionem, æstimationem propriam, inuidiam, murmurationem &c. Et omninò verè scripsit S. Basilius epist. 15. Nullum vitæ genus malis hominibus, inoffensum esse. Vt nos quoque vsurpare possimus illud, quod or. 3. de pace dolebat S. Gregorius Nazianzenus, quòd cùm priùs ea nostræ religionis esset disciplina, vt ne superfluum quidem verbum impunè proferre liceret, nunc contra præstantissimos quosque pietate viros conuitijs, maledictisq; proscindimus. [Omninò nihil mortalibus tàm suaue, ac iucundum est (inquit idem Sanctus vir in apolog. Cur in Pontum fugerit) quam de rebus alienis garrire: idque præsertim, si vel beneuolentia quadam, vel odio trahantur: quibus affectibus veritas vt plurimum labefactari solet.] [Nulli omninò parcit murmuratoris lingua, ait idem in oratione in laudem Basilij; Nec viles tantùm, ac plebeios, sed etiam præstantissimos quosque viros Momus attingit: vt solius Dei sit, omni peccato, atque animi perturbatione vacare.] Pauci admodum sunt, Sancti Hieronymi sententia epistola ad Celantiam, qui huic vitio renuntient, raròque inuenies, qui ita vitam suam irrepræhensibilem exhibere velint, vt non libenter reprehendant alienam, tantaque huius mali libido mentes hominum inuasit, vt etiam qui procul ab alijs vitiis recesserunt, in illud tamen, quasi in extremum diaboli laqueum incidant.

CAPVT II.

Quorum vitium sit.

HOc vitium ex otiositate maximè nasci, otiosorùmque hominum esse affirmat S. Anselmus in libro de similitudinibus cap. 146. quod ex psal. 49. collegit S. Ambr. ep. 82. ad Vercellẽsem Ecclesiam: Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, inquit Propheta: sedentes detrahunt; idest otiosi, interpretatur Ambrosius, stantes autem, & operantes benedicunt Dominum, vt dicitur Psal. 133. Ecce nunc benedicite Dominum, qui statis in domo Domini. Et S. August. in lib. 50. homiliarum h. 2. [Quod dixit, Sedens, ostendere voluit, quòd non transitoriè detraxerit, nec ei subreptum sit, vt malum de proximo loqueretur: sed sedens, idest ex otio, quasi ad hoc vacans, vt derogaret proximo suo.] De Heluidio pronuntiauit S. Hieron. in libro aduersus eum, quod & de hoc hominum genere affirmari potest. [Loquacitatem facundiam existimat, & maledicere omnibus, bonæ conscientiæ signum arbitratur.] Et vniuersè in proemio Commentariorum in Osee prophetam. [In hoc se doctos arbitrantur, si in tabernis medicorum de cunctorum operibus detrahant.] [Alij aliorum peccata obseruamus, ait Nazianz. non vt lugeamus, sed vt exprobremus, neque vt medicinam afferamus, sed vt nouum vulnus infligamus, atque a proximorum vulneribus excusationem vitijs nostris petamus.]

Otiosorũ hominum esse.

Hypocritarum vitium dicit S. Aug. h. 26. ad Fratres in Eremo. De omnibus enim maledicunt, vt ipsi soli laudentur, sed & in cœtibus Religiosorum tales aliquos reperiri ostẽdit S. Bernard. in ser. 24. in Cant. [Vbique, inquit, penè in choro adolescentularum tales inuenio, quæ acta sponsæ curiosè obseruent, derogandi, non imitandi causa. Torquentur in bonis seniorum suorum, malis pascun-

Hypocritarum.

Quales murmurãtes.

,, pascuntur. Videas ambulare seorsum, con-
,, uenire sibi, & sedere pariter, moxque laxare
,, procaces linguas in detestandum susurrium.
,, Vna vni coniungitur, nec spiraculum inter-
,, cedit in eis; tanta est libido detrahendi, au-
,, diendiue detrahentem. Ineunt familiaritatē
,, ad maledicendum, concordes ad discordiam.
,, Conciliant inter se inimicissimas amicitias, &
,, pari consentaneæ malignitatis affectu cele-
,, bratur odiosa collatio. Haud secus egere
,, quondam Herodes, & Pilatus, qui facti sunt
,, amici in illa die; hoc est in die Dominicę pas-
,, sionis. Conuenientibus sic in vnum, non est
,, Dominicam cœnam manducare; sed magis
,, propinare, & bibere calicem Dæmoniorum,
,, dum importātibus linguis aliorum perditio-
,, nis virus, aliorum aures intrantem mortem
,, libenter excipiunt. Sic intrat mors per fe-
,, nestras nostras, cùm prurientes auribus, &
,, oribus, lethale poculum detractionibus inui-
,, cem nobis ministrare cōtendimus.] Et infra.
,, [Videas præmitti alta suspiria, sicq; quadam
,, cum grauitate, & tarditate, vultu mœsto,
,, demissis superciliis, & voce plangenti egredi
,, maledictionem, & quidem tantò persuasibi-
,, liorem, quantò creditur ab his, qui audiunt,
,, corde inuito, & magis condolentis affectu,
,, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, ve-
,, hementer, pro eo, quod diligo eum satis, &
,, nunquam potui de hac re corrigere eum. Et
,, alius, mihi quidem, ait, benè compertum fue-
,, rat de illo istud, sed per me numquam inno-
,, tuisset. At quoniam per alterum patefacta
,, est res, veritatem negare non possum. Do-
,, lens, dico, re vera ita est.] Et addit.] Gran-
,, de damnum. Nam alias quidem in pluribus
,, valet; cæterùm in hac parte excusari non
,, potest.] Ita præclarè hoc vitium describit,
& ante oculos ponit S. Bernardus.

CAPVT III.

Quid, & quorum sit Murmuratio.

Murmuratio quid. EGo verò de murmuratione, aut detractio-
ne nunc dicturus, accipiam primùm mur-
murationem, aut detractionem, vt in libro
de similitudinibus cap. 149. definit S. Ansel-
mus, esse, quando aliquid ea intentione de
aliquo dicitur, vt vel minùs amari, vel minùs
appretiari possit. Deinde quale hoc pecca-
tum sit, considerabo. Tum quam grauis il-
lius pœna. Postremò quomodo cum mur-
muratoribus agendum. S. Io. Chrys. h. 29.
Murmurator qualis. in Gen. eos qui murmurant, & fratrum pec-
cata detegunt, persimiles esse dixit filio Noe
Cham, qui propterea fuit maledictus, quòd
patris nuditatem publicauit. Nos verò simi-
les simus duobus filiis, qui texerunt, neq; vi-
dere voluerunt. Et S. Basil. in or. de inuidia,
& odio, persimiles esse vulturibus, quæ ad
malè olentia cadauera feruntur impetu, pra-
ta permuita, & odoratos locos præteruolan-
tes: nec nō & muscis, quæ sanis corporis par-
tibus neglectis, contendunt ad vlcera, illisq;
insident; sic enim illi virtutibus pluribus, ac
rectè factis prætermissis, atque contemptis, in
vnum, vel alterum defectum linguam inten-
tant suam. Et rursum S. Chrys. dum illa in-
terpretatur verba Psalmi 49. Os tuum abun-
dauit malitia. Comparat Scarabæo stercus
ore ferenti. [Ne, inquit, stercus ore tuleris,
,, quemadmodum scarabæi. Id enim faciunt,
,, qui maledicut, vt qui ipsi fœtorem primi sen-
,, tiant. Sed flores, sicut apes, fauosq; vt illæ,
,, composueris; sisq; omnibus comis, & affabi-
,, lis. Omnes enim auersantur maledicum, vt
,, eum qui lutum redoleat. Vt hirundinem,
,, quæ sanguine, Scarabæum, qui stercore, alie-
,, nis malis aluntur. Os autem, quod lubenter
,, laudat, & de aliis benedicit, tanquam mem-
,, brum commune suscipiunt, tanquam fratrē
,, germanum, tanquam filium, tanquam Patrē.]
At verò Ps. 139. Vir linguosus non dirigetur
in terra. [Hic est fructus maledici, ait in eum
,, locum Chrys. est omnibus hostis, omnibus
,, molestus, grauis, & acerbus.] Et h. 43. in
Matth. affirmat esse velut homines vomitū
patientes. [Quemadmodum, inquit, vomi-
,, tu laborantes, in principio quidem detinere
,, intus egredientes humores nituntur; cùm
,, verò fastidio victi succubuerint, magnis sin-
,, gultibus omnia è profundo eructant. Sic qui
,, praua cōsilia in proximos versant, cùm ma-
,, lignitatem mentis ferre nequeant, obtrecta-
,, tionis saniem euomunt.] S. Bern. in ser. 3.
de dedicatione Ecclesiæ, ait esse proditores,
qui in domum, & castrum Domini inimicos
eius introducere conantur, & templum Do-
mini facere speluncam Dęmoniorum. [Non
,, multos, inquit, hic inuenimus huiusmodi, sed
,, tamen depræhendimus fortè nonnullos, qui
,, colloquantur hostibus, & pacificantur fœdus
,, cum morte, & moliantur imminuere ordinis
,, disciplinam, intepescere feruorem, turbare
,, pacem, lædere charitatem.] Et ser. 63. in
Cant. tractans illa verba; Capite nobis vul-
pes paruulas, quæ demoliuntur vineam; Vul- *Cant. 2.*
peculas hasce, ait, esse detractorem, & adu-
latorem, qui Domini vineam demoliuntur.
,, [Pessima, inquit, vulpis occultus detractor,
,, sed non minùs nequam adulator blandus.
,, Dabit operā sapiens capere illos beneficiis,
,, atq; obsequiis, monitisq; salutaribus, & ora-
,, tionibus pro his ad Deum; quousq; ille inui-
,, diam, & iste simulationem de corde tollat.
,, & obedit sponso, non modò in capiendo vul-
,, pes, sed & in capiendo ipsi.] Et rursum in
libro de modo benè viuendi ad sororem, cap.
33. velut canes vult esse latrantes, ac mor-

dentes

dentes transeuntium pedes. [Detrahentes,
„ inquit, latrant quasi Canes, & sicut Canes ro-
„ dunt pedes transeuntium, ita detrahentes ro-
„ dunt vitam proximorum.] S. Hieron. in ca. Ecclesiast. 10. [Serpens, inquit, & detractor
„ æquales sunt; ille occultè mordens, venenum
„ inserit, hic clàm detrahens, virus pectoris sui
„ infundit in fratrem.]

Murmura ... quorū. Murmurationem de bonis S. Cyrillus Alexandr. lib. 4. in Io. cap. 3. scripsit esse paternam Iudæorum hæreditatem, Alij verò seruorum hoc esse improborum, ac vilium hominum, vt S. Chrys. h. 8 in epist. ad Philip.
„ [Nam quis filius in bonis paternis, sibiq; ipsi
„ laborans murmurat? (Auctor epistolæ ad
„ Demetriadem, quæ tribuitur Hieronymo)
„ Vilium satis hominum est, & suam laudem
„ quærentium, alios viles facere, quia alterius
„ vituperatione se laudari putant. Et qui suo
„ merito placere non possunt, placere volunt
„ in comparatione peiorum.] Sed & S. Chrys. in libro primo de Compunctione cordis, Insani hoc hominis, atq; a dæmone possessi esse iudicauit. [Insidias, inquit, inuicem struimus
„ siue verbis, siue rebus supplantare proximos
„ cupientes, mordentes inuicem, & comeden-
„ tes; quod vtiq; apertæ insaniæ est. Quid, n.
„ aliud faciunt insani, & dæmone pleni, nisi
„ membra sua morsibus laniare?] Nec dubitauit Eusebius Emissenus in exhortatione ad plebem, in qua multæ obtrectationes dicuntur, murmurationem, ac detractionem affirmare esse venenosum succum, ac lepram, quæ animas nostras inficiat. [Sicut, inquit,
„ sunt virulenti herbarum succi, ita sunt & ve-
„ nena verborum. Et sicut est languor, & le-
„ pra corporum, ita prurigo obtrectationum
„ lepra probatur esse animarum.] Et quod Propheta pronunciauit in Psal. 51. Sicut nouacula acuta fecisti dolum; S. Hilarius obtrectatoris linguam hanc nouaculam esse intellexit. [Nouacula enim ad nitorem vultus
„ acuitur, vt abradens hirsutam, atq; horren-
„ tem barbam, faciem læuiget. Hæc si potius
„ vulneret, dolum fecit, quippè cùm præpara-
„ ta ad ornatum ministerium suum præbuerit
„ ad vulnus.] Ita si lingua ad bonum visum instituta, murmurando, ac detrahendo seruiat, dolum nimirum facit. Deniq; Origenes h. 3. in Exodum, eorum os a diabolo scripsit aperiri; diabolumq; per eos loqui. [Eorum in-
„ quit, qui scurrilitates, & turpitudines loquun-
„ tur, susurronum, detractorumq; os diabolus
„ aperit.] Verissimum namq; est illud Pauli 1. Cor. 12. Nemo in spiritu Dei loquens, dicit, Anathema Iesu, idest separationem a Saluatore. Sed detractores, & qui discordias inter fratres seminant, vt interpretatur eo loco S. Anselmus sub specie rectæ locutionis, quasi in spiritu Dei loquentes videntur, dum dicunt Anathema Iesu. Sed idem ipse Origenes h. 3. in Ps. 36. interpretationem faciens illorum verborum; Intenderunt arcum suum, vt sagittent in obscuris rectos corde; appositè addidit, diabolum detractoris ore vti velut arcu, & lingua velut sagitta. Os enim arcus, & lingua sagittæ formam referunt. [Cùm, in- *Ps. 10.*
„ quit, aduersus aliquem aliquid dicimus, dia-
„ bolus ore nostro vtitur, velut arcu, per quem
„ sagittas suas dirigat, hoc est verba nostra:
„ Et sagittet rectos corde: eos, qui nos audiunt
„ ea loquentes, in quibus scandalum patiun-
„ tur. Et vt Deus posuit arcum in nubibus, ne
„ fiat diluuium, sed tempestas desinat: ita dia-
„ bolus ponit arcum, vt suscitet tempestates,
„ & serenitatem côturbet in anima, vt pacem
„ depellat, vt bella commoueat.] Quod grauiter sanè dolet S. Chrys. in ser. de laude Dei to. 5. [Nunc, inquit, communi hoste omisso,
„ in fratres sagittas intendimus. Illas dico sa-
„ gittas, quæ ex ore emittuntur, & lingua: si-
„ quidem non solùm telis, & spiculis, verùm &
„ verbis acriora vulnera infliguntur, quam so-
„ lent sagittis infligi.]

CAPVT IV.

Quale peccatum Murmuratio.

GRAVIS est omninò detractoris, & murmuratoris culpa, quia & fratris bonam existimationem, & famam lædit, & charitatem, & pacem offendit. [Hoc præcipuè vi- *Murmuratio contra charitatē.*
„ tium, ait S. Bernar. in ser. 24. in Cant. chari-
„ tatē, quæ Deus est, & quidem cæteris acrius,
„ impugnare cognoscitur. Omnis enim, qui
„ detrahit, primùm quidem se ipsum prodit va-
„ cuum charitate. Deinde quid aliud detra-
„ hendo intendit, nisi vt is, cui detrahit, veniat
„ in odium, vel contemptum ipsis, apud quos
„ detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus,
„ qui se audiunt, lingua maledica, & quantum
„ in se est, necat funditùs, & extinguit. Non
„ solùm autem, sed & in absentibus vniuersis,
„ ad quos volans verbum fortè per eos, qui
„ præsentes sunt, peruenire contigerit.] Hinc increpatio illa grauis in apologia ad Gulielmū Abbatem. [Ita ne sub vestimētis ouium,
„ non quidem lupi rapaces, sed pulices morda-
„ ces, immò tineæ demolientes, bonorum vi-
„ tam, quia palam non audemus, in occultò
„ corrodimus?] S. Anselmus in libro de similitudinibus c. 150. Plus peccare hos affirmat, quàm qui victum ab ore pauperis rapit. Anima enim pretiosior est, quam corpus. Quare grauius est animæ victum auferre, quàm corporis. Victus autem animæ est amor Dei, & proximi. Hæc est illa tertia lingua, de qua Salomon Ecclesiastici 28. Susurro, & bilinguis maledictus. Multos enim turbauit pacem *Murmurans tertia lingua.*

pacem habentes. Lingua tertia multos mouit, Ciuitates muratas destruxit, & domos magnatorum effodit. Linguam tertiam dixerim, non solùm, quæ inter duos loquitur, & apud vnum de altero detrahit: sed etiam illam, quam latini trisulcam vocant. Vnde Poeta dixit.

Virgil. in Georg. 3.

Linguis micat ore trisulcis.

Talis est detractoris lingua 2. Reg. 18. Ioab tulit tres lanceas, & infixit eas in corde Absalon. Detractor vnica linguæ suæ lancea trisulca tres omninò interficit. Ita Patres tradiderunt. Nam S. Basilius epist. 75. [Tribus, inquit, personis mali huius noxam aspergit. Lædit enim eum, quem falsò defert; & eos, quibus loquitur, & seipsum. Nam ego amicitia vestra destituor, vos veritate vltrò spoliamini, & qui huius rei causam dedit, seipsum a Domino alienum reddit.] Et or. de inuidia, & odio. [Ad calumnias conticescere non oportet; non vt nosmetipsos defendamus, sed quia calumniator tribus simul personis nocet. Nam & eum lædit, quem calumnijs onerat, & quibuscum sermonem habet, deniq; & seipsum.] Et S. Chrys. h. 3. ad populum, cùm protulisset illud Pauli ad Gal. 5. Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicem consumamini: [Detrahens, inquit, fraternas carnes comedit. Non infixisti dentes carni, sed animæ maledictum, improbam suspicionem infixisti, vulnerasti, innumeris malis affecisti: & teipsum, & illum, & alios plures.] Ac demum S. Bern. in ser. de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis; [Nunquid non vipera est lingua illa? Ferocissima planè; quę tam lethaliter tres interficiat flatu vno. Nunquid non lancea est? profectò; & acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Lingua eorum gladius acutus, gladius anceps, immò triceps. Nec ipso etiam mucrone, quo dominicum latus confossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoque Christi corpus, nec exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoq; nocentior spinis, quas capiti furor militaris imposuit: seu etiam clauis, quos manibus, & pedibus consummatio Iudaicę impietatis infixit. Nisi enim huius, quod nunc pungitur, & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ prætulisset, nunquam illud pro isto mortis iniuriæ, crucis ignominiæ tradidisset. Et dicimus, leuis est sermo, tenera, mollis, & exigua caro lingua hominis! Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed grauiter vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animam, seu non leuiter exit: profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, & ideò facilè violat charitatē. Modicū membrum lingua; sed nisi caueas, magnū malum. Tenuis est, & lata; aptissimum vacuandis cordibus instrumentum. Facilè enim labitur lingua, nec minus facilè inhabitur cordi.]

Murmurator tribus nocet.

Murmurationis mala

Primùm igitur lædit eum, de quo loquitur; quia, vt habet S. Chrysost. malam de illo suspicionem apud audientes ingenerat. Deinde quia publicando illum, impudentem facit, & difficiliorem ad emendationem. Sicut.n. inquit ille in h. 29. in Gen. non habere multos testes suorum delictorum, resipiscenti faciliorem reditum præbet; ita si frontem perfricuerit, & viderit, quòd nemo ignorat, nō facilè desistere solet; sed quasi in profundum lutum incidisset, & subtus ab innumeris raperetur fluctibus, difficilè emergere poterit.

Secundò audientem peiorem facit. Siue enim audiens peccator sit, segnior fit, peccati communicatorem nactus, inquit idem Chrys. h. 3. ad populum; siue iustus sit, in arrogantiam tollitur, & inflatur ex aliorum peccato. Sed & maximum damnū est, quòd spoliat illum charitate, & opinione bona, quam de fratre suo habebat.

Tertiò, seipsum quoque lædit, graue admittens peccatum (si grauis sit murmuratio) pœnæq; & castigationis faciens se reum. Vnde Eusebius Emissenus hom. 9. ad Monachos; Murmurationem, ait, esse velut viperæ partum, quæ parentem primùm exulcerat. [Murmurationes, inquit, suis primùm auctoribus nocent; sicut exulceratis parentibus nascuntur viperæ. Vnde benè in Psalmo dicitur, Ecce parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.] Et rursum; Conuertetur dolor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

Quartò addit idem S. Chrys. communem Ecclesiæ statum læsisti. Audientes enim non solum peccatorem accusant, sed omnes Christianos, quos similes esse iudicant. Sed & alia est ratio; quia postquam eum fama, & bona opinione apud alios priuasti, ineptum reddidisti ad seruiendum communitati, quæ illo ampliùs ad publica munera vti non potest.

CAPVT V.

Quæ murmurationis pœna.

CÆTERVM & ex pœna cognosci culpę grauitas potest. Ambrosio detrahentes de cœlo repente punitos a Deo fuisse, scribit in illius vita Paulinus. Sed sacras historias consule. Murmurantes reperies grauissimè semper punitos. Nam ideò Num. 11. Accensus ignis deuorauit extremam castrorum partem propter populi murmur contra Dominum, & cap. 12. Maria percussa fuit lepra, quòd contra Moysen murmurasset. Quod pulchrè expendit S. Basilius in regulis breu. 27. Deum obser-

obseruans ne ipso quidem Moyse deprecante inultum hoc peccatum dimisisse; & Origenes h. 7. in Num. [Maria, inquit, propter detractionem cōtra Moysen leprosa facta est: tantaq; cura fuit correptionis huius, vt dum Maria septimanæ tēpus expleret in lepra, populus Dei non ageret iter ad terram promissionis, nec tabernaculum testimonij moueretur.] Obseruat & nubem recessisse à tabernaculo, & mox Maria repleta est lepra; vt ostendatur gratiam Dei, & Spiritum Sanctū priùs recedere ab obtrectatore, & sic lepra repleri animam eius. [Moueor, inquit Origenes, & vtiliter, ac necessariò moueor ex hoc facto, ne detraham fratri, ne malè loquar de proximo meo, ne aperiam os meum ad derogandum, non solùm Sanctis, sed & quibuslibet proximis meis.] Affert & illud ex Psalmis, Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & illud, detrahentē secretò proximo suo hunc persequebar. Et Num 16. Dathan, & Abiron, & omnis illorum congregatio absorpti repente a dehiscente terra fuerunt, quòd contra Moysen locuti fuissent. Et cap. 21. Immisit Deus ignitos serpentes in populum, qui contra Moysen murmurauerat, & a serpentibus perierunt; sicut loquitur Paulus 1. Cor. 10. quia vt ratiocinatur S. Bernar. in libro de modo benè viuendi ad sororem cap. 47. Serpens venenosus est, & omnis, qui murmurat, diaboli venenum habet in lingua. Ac demum Num. 14. Omnes, qui murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem. Atq; hoc est, quod tam seuerè monuit Paulus 1. Cor. 6. Nolite errare; Neque fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum Dei possidebunt. [Vide, inquit Orig. h. 14. in Leuit. inter quę crimina, inter adulteros, inter masculorum concubitores, inter auaros, quos alibi dicit idolis seruiētes, etiam maledicos posuit, & à regno Dei pariter cum illis exclusit. Videant ergò si qui os suum quotidiana penè consuetudine hoc vitio infuscunt, quid illis periculi immineat. Putantes enim leue, & facile hoc esse peccatum non facilè cauent. Sed considerent Apostolum quomodo maledicum a regno Dei excludit, & Deus per Moysen quomodo maledicum puniri iubet.] Addit, propterea non addidisse Moysen, Qui maledixerit Deum; sed solum, Qui maledixerit; ne de hominibus videretur dedisse maledicendi licentiam.

Verùm & apud homines quoque scimus grauem semper fuisse detractorum pœnam. Poetarum licentiam nimiam à veteribus fuisse cohibitam, seuerè cauendo, ne quis in scena traduceretur, testatur ex Tulij libris de republica S. August. lib. 2. de Ciuit. Dei cap 9. 12. & 14 & in duodecim tabulis erat; si quis actitauisset, siue carmen condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumuè alteri precaretur.

Cōtra Poetas lex.

Venio ad nostros. S. Basilius in regulis breu. 26. [Qui detrahit, aut detrahentem audit, & tolerat, exterminandi a reliquorum societate ambo.] Et in animaduersionibus aduersus canonicas delinquentes 5. & 11. [Quæ aduersus absentem aliquid susurrauerit; quęuè in difficultate rerum necessariarū, aut in operibus faciendis fatigatione murmurauerit, hebdomadam vnam segregetur.] Et in lib. 4. de institutis renuntiantium cap. 6. de veteribus Monachis scribit Io. Cassianus si quis eorum, qui ad aliorum conuictum Monachi vestibus indui admissi fuerant in murmurationis, aut inobedientię culpam incurrisset, Monasterij vestibus exutus, pristinisq; reuestitus dimittebatur. De sene autem Machete narrat in libro de spiritu gastrimargiæ cap. 29. Eum hanc à Deo gratiam precibus impetrasse, vt quoties spiritalis agitaretur collatio, nunquam obdormisceret: si quis verò detractionis verbum tentasset inferre, is in somnum protinus concidebat, ne detractionis verbo illius aures polluerentur. [Vnum namq; detractionis verbum, inquit S. Bern. in tract. de præcepto, & dispens. innumeris otiosis præponderat ad delictum, meritumq; damnationis. Fortè aliqui leue peccatum existimant murmurare.] Loquitur idem in libro sententiarum; sed non ille, qui cautè eandam monet murmurationem, nec ille, qui aiebat; Non est contra nos murmur vestrum, sed contra Dominum. Quin etiam non dubitauit S. Chrys. h. 8. in ep. ad Philip. aperte blasphemiam contra Deum esse affirmare. [Grauis, grauis inquam est murmurator, & vicinus blasphemiæ. Ingratitudo est res ista: qui murmurat, ingratus est Deo; qui autem Deo ingratus est, blasphemus quoq; est.] Quod de illis præsertim affirmatur, qui contra superiores murmurant. Quos iure sanè optimo pestem communitatis appellauit in h. 74. in Matth. [Hi sunt, inquit, quos pestes transferēdo appellamus, qui ad corrumpendos alios studiosè vigilantes, aduersus doctoris officium insurgunt.] Et ideò a cęteris separandos dicebat Basilius. Nam & qui peste infecti sunt, longè a sanis separantur. Et Mariam ob murmurationem cōtra Moysen lepra percussam voluit Deus à reliquo populo separari extra castra septem diebus. [Grāde enim periculum est, inquit S. August. ho. 26. ad Fratres in Eremo, inter murmuratores habitare: ideò expellendi sunt tales, ne

Contra Murmurātes.

cęteri

„ cæteri corrumpantur per eos:] Et omninò.
„ [Nihil est (vt ratiocinatur idem ipse Chryſ. h. in illud Pauli Rom. 16. Salutate Priſcam, & Aquilam) quod Eccleſiam ita deſtruere, & diſſoluere poteſt, vt quando diſcipuli magiſtris, patribus filij, & principibus ſubditi nō magno ſtudio cohærent. Patrem accuſas, & dignum te putas, qui diuina veſtibula acce-
„ das?] Affert illud Ex. 21. Qui maledicet patri &c. Et Mariam Num. 21. & illos, qui lapſuram arcam ſuſtentauerant 1. Reg. cap. 6. a Deo percuſſos fuiſſe, & mortuos; quantò magis ſi non ſuſtententur lapſuri, ſed ſtantes oppugnentur? Quod ſi mali ſint, nec tamen maledicendum. Nam de corporalibus parentibus dicitur Eccleſ. 3 Si ſenſu deficiant, veniam da: Et h. 10. in Epiſtolam ad Epheſ. Exponens illud; Vnum corpus omnes ſumus in Chriſto; [Neque caput, inquit, aduerſus
„ pedes ſuperbiat, neque hi quidquam inuideant illi: alioqui propria cuiuſque pulchritudo deſtruetur, & perfectus impedietur. Siue enim pedes ad neceſſariam egreſſionem caput portare noluerint, ſiue ipſis per immobilitatem illam, & pigritiem nocumētum ferent, ſiue viciſſim caput nullam voluerit pedum habere curam, damno primùm ſei-
„ pſum afficiet.] Pluribus de hac contra ſuperiores murmuratione agit in h. 2. in poſteriorem ad Tim. Ego vnum addo, eam eſſe gradum ad contemptum Dei. Quod oſtendet illud, quod ſcribit S. Dorotheus in ſer. 2. Ait enim ſe nouiſſe quemdam, qui primò quidem cùm aliquid boni de fratre audiret, reſpondebat, dicens; quis eſt ille? non eſt qui momenti ſit alicuius, niſi Zozimas. Poſt & hunc cœpit contemnere; Non eſt niſi Macharius? poſt verò quid eſt Macharius? Nullus eſt præter Baſilium, & Gregorium; poſt; quid eſt Baſilius, quid Gregorius? Nemo quidquam valet, niſi Petrus, & Paulus; poſt, quid eſt Petrus? Quid Paulus? Nemo niſi Sancta Trinitas. Deniq; contra Deum etiam ipſum ſuperbire cœpit.

CAPVT VI.

Murmuratorum excuſationes.

Prima excuſatio. SED enim quid pro ſe murmuratores dicant, audiamus. Prima illorum excuſatio eſt. Ego nihil fingo, non mentior, falſi nihil appono; verum eſt id, quod dico. At & hoc crimen eſt, ait S. Chryſ. nam & Phariſæus Publicano verè detraxit, quia verè publicanus erat, & peccator; & illi qui accuſabant Chriſtum Matt. 26. quod dixiſſet, Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud; verum dicebant, quia Io. 2. id Chriſtus dixerat; & tamen falſi teſtes appellātur, quia non eo ſenſu, quo ille dixerat, accuſarunt, vt interpretatur S. Hieronymus. Non igitur ſatis eſt verum dicere.

Præterea S. Baſilius in regulis breu. 25. In duobus tantùm caſibus permittit de aliorum defectibus, aut peccatis loqui: Aut ſi neceſſe ſit conſultare cum alijs, quomodo corrigendus ſit, qui peccauit: aut ſi neceſſitas poſcat, vt periculo conſulatur aliquorum, qui ex ignorantia commiſceri poſſent cum malo, tanquam cum bono. Extra hanc neceſſitatem, qui aliquid ſecus de aliquo loquitur, illius inſimulandi, vel vituperandi cauſa, detractor eſt; eſto verum ſit, quod loquitur. Ita Baſilius ſenſit. *Quando liceat.*

Secunda excuſatio. Secunda excuſatio eſt. Ego non publicè omnibus dico, ſed vni tantùm amico meo fideli, & ſecretò, nec ille vlli alteri manifeſta-
„ bit. [Hoc ridiculum magis, inquit S. Chryſ. h. 3. ad populum, quod cùm aliquid arcanū dixerint, rogant audientem, & adiurant, ne cuiquam alteri amplius dicat: hinc declarantes, quod rem repræhenſione dignam commiſerint. Si enim illum, vt nemini dicat, rogas; multò magis te priorem huic dicere non oportebat. Audiſti ſermonem, moriatur in
„ te; confide, non te diſrumpet.] Propterea nullus eſt, qui non aliquem amicum habeat confidentem: itaq; ſicut tu huic dicis, ita ille alteri; ita publicatur, & omnes ſciunt in ſecreto. Deniq; Plutarchus in libro de garrulitate. Hæc eſt communis, inquit, clauſula loquacitatis, cui nullo modo credi poteſt.

Tertia excuſatio. Tertia excuſatio eſt; Ego bona intentione dico, non vt infametur ille, ſed vt corrigatur. Verùm ſi ita ſit, ſeruabitur illud, quod S. Baſilius monet in regulis breu. 229. [Illis, inquit,
„ ſolùm manifeſtanda ſunt peccata aliorum, qui ea curare poſſūt: ſicut etiam vitia corporis, quæ nō quibuſuis temerè aperimus; ſed ijs
„ ſolùm, qui curare poſſint.] At Gerſon quoque in quibuſdam dubijs de hac re, tria proponit ſigna, & argumenta, ex quibus intentio bona cognoſcitur. Primum, ſi cum paſſione, & dolore loquaris: ſicut quando vulnus aſpicimus cuiſpiam hominis, naturaliter viſcera commouentur. Secundum ſi non augeatur res, & exaggeretur, neq; in narrando longa texatur hiſtoria. Tertium ſi non ægrè ferres, ſi idem de te ipſo diceretur.

CAPVT VII.

Cum Murmuratoribus vt agendum.

VENIO ad vltimum caput, quomodo cum murmuratoribus agendum ſit. In quo duo mihi dicenda ſunt. Alterum erit de ijs, quos de alijs murmurantes audimus. Alterum de illis, quos de nobis ipſis cum alijs

aliis nouimus murmurare.

Murmura ... ,& au... n.

Atq; a primo exordiens, accipiam, æquale peccatum esse, siue ipse murmures, siue alium murmurantem audias [Detrahere (inquit S. Bernar. in 2. lib. de consideratione ad Eugenium) & detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facilè dixerim.] Et in libro de interiori domo ca. 42. [Detrahentes, & audientes pari pœna detinentur.] Et in libro de modo benè viuendi ad sororem cap. 33. [Pari reatu detrahentes, & audientes tenentur.]

...rmurā ...e cre-

Deinde moneo, ne detrahenti facilè credas, sed hominem in hoc semper suspectum habeas, quicumq; ille sit. Ita consuluit idem ipse Bern. in ser. de triplici custodia. [Vtilis, inquit, est frater, qui tibi loquitur, sapiens est, religiosus, ac timens Deum; plus dico, Angelus est, & Angelus lucis; etiam sic caue tibi, ne audias vnde lædaris. Nec personam tibi velim esse suspectam, sed linguam, præsertim in sermocinatione communi. Bona columbæ simplicitas, sed serpentis astutiam non omittas. Maria ne angelicum quidem verbum sine discussione præteriens, cogitabat, qualis esset ista salutatio. Tu quoq; si necesse est interesse collocutioni, non modò ori circumspectionem, sed & auri nihilominus cautelam adhibe. Fœlix, quem in omni confabulatione duplex timor sollicitat. Primum diuinæ maiestatis, in cuius manus incidere prorsus horrendum, & dehine fraternæ infirmitatis, cui perfacile est offendiculum dare.] Sepi aures tuas spinis, dixit sapiens Ecclesiastici cap. 28. [Sepi, & spinis sepi, ait S. August. in lib. de disciplina Christiana to. 9. vt ille, qui importunè intrare ausus fuerit, non solum repellatur, sed etiam compungatur.]

...ellas ...odo.

Atq; hoc sit tertium, quod moneo. Repellimus autem aspectu seueriore, ac vultus auersione, & ea, quæ vocatur, subsannatione. Sæpè etiam asperiore oratione, vt loquitur Clemens Alexandrinus in 2. lib. pædag. cap. 6. quod ex lib. Prouer. cap. 22. sine dubio sumptum est. Ventus Aquilo, ait Sapiens, dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. Si enim te non libenter audire animaduerterit, obmutescet illico. Et Origenes h. 3. in Exodum.] Si quando hæc proferuntur à quopiam, qui nouit Domini eruditionem, claudit aures, & auertit auditū, & dicit; Ego autem tanquam surdus non audiebam. Si verò ad vtilitatem animæ pertinent, quæ dicuntur, si de Deo sermo est, non solùm aures patere debent, sed & cor, & mens, & tota animæ ianua pandenda est.] Auctor epist. ad Demetriadem, quæ Sancto Hieronymo adscripta est, [Auditor est, qui facit detractorem; qui si auertat oculos, & vultum contrahat, & oculos abnuendo contineat; malè loquentem, etiam tacens arguit, vt discat non libenter dicere, quod didicerit, non libenter audiri.] Et ipse Hieronymus in ep. ad Nepotianum cap. 17 [Caue ne linguam, aut aures habeas prurientes; idest, ne aut ipse aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. Nemo inuito auditori refert libenter. Sagitta in lapidem numquam figitur, interdum resiliens percutit dirigentem.] Et rursum in epist. ad Rusticum cap. 9 [Sicut sagitta, si mittatur contra duram materiam, non numquam in mittentem reuertitur, & vulnerat vulnerantem: ita detractor cùm tristem faciem viderit audientis, illicò conticessit, pallet vultus, hærent labia, saliua siccatur.] Ac demum in regula Monachorum cap. de laude, & detractione vitanda, eandem sententiam inculcat, eiusdem visus sagittæ exemplo, nec non & lapidis in altum missi, qui in mittentis caput interdum recidit, vt dicitur Ecclesiastici 27. Alibi verò argumento vtitur eorum, qui in puluerem insufflant. [Si quis, inquit, in capsulam puluere plenam insufflabit, cessabit statim, atq; puluerem in faciem, & oculos erumpentem senserit: ita silebit detractor, si talem audientium intuitum, & responsum tulerit, qualem non sperabat.] Et S. Chrys. h. 3. ad populum. [Si delatores didicerint, quod ipsos magis, quàm accusatos auersemur, & ipsi tandem ab hac mala consuetudine desistent, & peccatum corrigent, & nos ipsos suos saluatores, & benefactores prædicabunt.]

Quod tamen ad illos attinet, qui in puluerem insufflant; video S. Gregorium Papam in 8. libro regist. cap. 4. paulo aliter illis fuisse vsum. [Quid aliud, inquit, detrahentes faciunt, nisi quòd in puluerem sufflant, atq; in oculos suos terram excitant? Vt vnde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant.]

Quartò suspecta sit nobis eorum locutio, nec facilè credatur, quod dicitur. [Hanc velim, inquit S. Bernard. in 4. libro de consideratione ad Eugenium, generalem tibi constitutas regulam, vt omnem, qui palam veretur dicere, quod in aure locutus est, suspectum habeas.] Iudicem enim oportet (vt sapienter monuit S. Basil. in or. de inuidia, & odio) alteram aurem ei, qui abest, reseruare. Sicut Alexander Macedo, cùm quidam obtrectaret familiari suo, alteram aurem præbuit calumniatori, alteram manu diligenter obturauit. Et rursum, Accepta epistola quę contra ipsius medicum scripta erat, cùm eo tempore medicamentum esset accepturus, vsq; adeò fidem calumniatori non adhibuit, vt simul & epistolam legeret, & medicamentum biberet.

Murmurator vt audiendus.

Quinto,

Vitandi Murmuratores.

Quinto, & vltimo vitandum omninò est, ac fugiendum hoc genus hominum. Ita Sororem monuit S. Bernard. in lib. de modo benè viuendi cap. 17. [Fuge detrahentes quasi serpentes: infundunt enim venenum mortiferū in auribus se audientium.] Quod Pythagoras præcipiebat, Domi non habendam hirundinem, hoc est loquacem hominem, & susurronem, vt in 5. lib. strom Clemens Interpretatur. Sanctum Augustinum scimus hos ad mensam suam non admisisse. Sic enim ibi scriptum habebat:

Quisquis amat dictis absentum rodere famam;
Hanc mensam indignam nouerit esse sibi:

testatur hoc ipsemet in h. 26. ad Fratres in Eremo. Prudens omninò fuit admonitio illa Anacleti in epist. decretali 3. Caue, ne aut linguam, aut aures habeas prurientes, idest ne aut alijs detrahas, aut alios audias detrahentes.

Murmuratio de nobis.

Iam verò si alios audimus de nobis ipsis murmurare, quid nobis agendum est? Planè contemnendum. Sic enim intelligere placet illud II. 7. Ne formides à duobus lignis titionum istorum fumigantium. S. Basilius interpretatur, hoc est a persuasibilibus gentilium verbis, & hæreticorum blasphemijs. Quòd ambo nil aliud, quam duo titiones sint, qui, quod in planta viuificum est, perdiderunt, & lumen, ac splendorem ex igne promanātem, & facti titiones fumigantes nigredine aspergunt eos, quos tetigerint. Ego tamen libentiùs hoc loco de murmurantibus, & detrahentibus intelligo, qui & charitatis vitam, & splendorem amiserunt, & eorum, de quibus loquuntur, vitam, & famam denigrant: Prouer. 10. Sicut vua acerba dentibus, & fumus oculis, sic parabola vtentibus ea. [Linguas detrahentium, inquit S. Greg. h. 9. in Ezech. sicut nostro studio non debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. Aliquando autem cōpescere, nedum de nobis mala disseminant, eorum, qui nos audire ad bona poterant, corda innocentium corrumpant.] Ita Io. ep. 3. Compescit Diotrephem, & Paulus Corinthios ep. 2. cap. 10. Hoc enim debent fácere hi, qui in exemplum imitationis sunt positi. Petilianus Augustini non solùm carpebat vitam, quam ante conuersionem egerat; sed etiam addebat, eum adhuc esse Manichæum. Augustinus non magnopere turbatus, placidè de

S. August. responsio.

vtroq; respondit in lib. 3. contra literas Petiliani cap. 10. & 12. De altero dixit, [Quantumcumq; ille accuset vitium meum, tantum ego laudo medicum meum; Deum scilicet, qui me ad meliora conuertit. De altero autem; Petilianus Manichæum me esse dicit, loquens de aliena conscientia: hoc ego me non esse dico, loquens de mea conscientia. Eligite, cui credatis.] Et rursum. [Homo de area Christi, palea, si malus; granum, si bonus. Non est huius areæ ventilabrum lingua Petiliani.] Hæc Augustinus, ita & tu de oblocutoribus tuis respondeas.

Iob responsio.

Tres amici Iob conuenientes ad eum contra illum multa locuti sunt, & ridens, inquit Sacra historia, tacebat Iob. [Quid pulchrius, ait S. Ambr. lib. 2. de interpellatione Iob cap. 3. quam ridere, cùm maledicitur nobis? Gaudere enim debemus, si aliena dicantur. Primum quia volens nobis crimen affingere, non inuenit, quod verum esset, sed falsa composuit. Deinde quia Dominus ipse dixit; Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.] Audi quid de se

S. Greg. Nazianz.

ipso loquatur S. Greg. Nazianz. in or. 3. de pace. [Nec verò me laudatores, vel conuitiatores immutabunt: alioqui multas vtiq; pecunias laudatoribus numerarem, si me laudando meliorem efficerent. Si verò me falso crimine accusator incessit, non me magis, quàm eum, qui loquitur, hæc oratio perstringit. Sin autem verum mihi crimen impingit, quid est, cur eum potiùs, quam me ipsum, accusem? Quippe qui ita de me loquendi ansam præbeam, non ille mihi ita viuendi. Hoc tantum emolumenti ex eorum improbitate percipiens, vt cautiùs in posterum vitam instituam.] Sed & eximium quiddam, & magnificum habet hæc maledicentia; quoniam vna cum Deo maledictis figimur. Iidem enim Ariani & diuinitatem reijciunt, & abnegant, & Theologum maledictis afficiunt. Idem in tetrasticis sententijs repetit; [Ego ex hoste quoq; non nihil vtilitatis capio. Ob id enim ne ille in me ansam habeat, cautiùs vitam instituo.] Sed quod dixit Greg. hoc præclari

S. Augustini.

habere hanc maledicentiam, quod vnà cum Deo maledictis figimur; confirmat quoq; Aug: qui in ep. 136. ad Felicem, & Hilarinum, his loquitur verbis. [Quid mirum, si homines seruis Dei detrahunt, & qui eorum vitam peruertere non possunt, famam decolorare conantur; cùm ipsum Deum quotidie blasphemare non cessent; cùm eis displicet quidquid contra eorum voluntatem iusto, & occulto iudicio facit?] Non possumus placere omnibus. Vel etiam de Christo dicebant aliqui, Quia bonus est; alij non, sed seducit turbas. Et Paulus alijs erat odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Propterea id quod dicitur in Ps. 92. Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, & præcinxit se virtute. Duas res induit, interpretatur S. Aug. in Com. decorem, & fortitudinem, vt fundaret terram. Sequitur .n. Etenim firmauit Orbem terræ, qui non commouebitur. [Non firmaret, si solum deco-

tem

,, rem indueret, & non fortitudinem. Induit
,, vtrumque; quia cùm venisset in carne, alijs
,, placebat, alijs displicebat, alij benè de illo
,, loquebantur, alij detrahebant, ad eos, qui-
,, bus placebat, decorem induit; ad eos, quibus
,, displicebat, fortitudinem induit. Imitare &
,, tù Dominum tuum, vt possis esse vestis ipsius.
,, Adesto cum decore, ad eos, quibus placent
,, opera tua, esto fortis aduersus detractores.
,, Et Paulus quibus erat odor vitæ in vitam, de-
,, corem induerat, quibus erat odor mortis in
,, mortem, fortitudinem induerat. Et alio lo-
,, co de decore, & fortitudine dicit. Per arma
,, iustitiæ a dextris, & a sinistris, per gloriam, &
,, ignobilitatem, & quæ sequuntur.] Sed & hoc
nomine, quòd hominum oblocutiones con-
temneret, laudat S. Hieron. Theophilum in
ep. 62. ad ipsum, aduersus Ioannem Hieroso-
lymitanum. [Probaui, inquit, quod Ecclesiæ
,, pari consulens, quasi Syreneos cantus obtu-
,, rata aure pertransis.] At in Com. ad caput
7. Ecclesiastis duplici hoc argumento nobis
persuadet; Alterò; quod Domini seruorum
murmurationes non curant: altero, quòd nos
ipsi de alijs sæpè murmurauimus. [Quomo-
,, do prudentis viri est, inquit, murmurantem
,, famulum non audire; nec aurem curiosè ap-
,, ponere, quid de se loquatur absente (si enim
,, hoc fecerit, semper in tribulatione erit, &
,, ad musitationem serui iracūdia commouebi-
,, tur) Sic & sapientis hominis est sapientiam
,, præuiam sequi, & vanos non considerare ru-
,, mores. Item quomodo scit conscientia tua,
,, quòd tu de multis locutus es, & sæpè alijs de-
,, traxisti: sic & alijs debes ignoscere detrahen-
,, tibus.] Omninò nil bonis obest aliorum
murmuratio. S. Chrys. h. 24. ad populum,
,, [Omni tuba clarior est per bona opera de-
,, monstratio, & ipsa luce mundior est, & illu-
,, strior vitæ puritas, licet innumeri sint calu-
,, mniatores fulgeat vita, nec calumniantium
,, vllam geras curam. Non est enim virtutem
,, curantis non multos habere inimicos. Sed
,, nihil hoc ad virtutis studiosum. Per hæc .n.
,, erit longè clarior.] Theages Thasius athleta
nobilissimus promeruerat statuam: Hanc post
eius mortem quidam obtrectatorum noctu
flagris cædebat, ac si viuentem percuteret.
Tandiù cæcidit, donec statua corruens illum
oppressit: auctor est Pausanias in Achaicis.
Ita obtrectatores, dum alijs obesse student,
sibi potiùs ipsis nocent, luæq; obtrectationis
pœnas luunt. Immò verò illis etiam prosunt,
de quibus obloquuntur. Quod in Maria, &
Aaron de Moyse murmurantibus adnotauit
Origenes h. 7. in Num. [Detractores, inquit,
,, benefaciunt iis, quibus detrahunt. Nunquā
,, inuenimus tantas laudes Deum dixisse de
,, Moyse, quantas cùm ab hominibus ei dero-
,, gatum est. Videtis quid sibi pœnæ contule-

Hiero- ni.

Chrysostomi.

…rmura …s pro- …s.

,, rint obtrectatores; quid verò illi, cui obtre-
,, ctauerant, quæsiuerint laudis: sibi turpitudi-
,, nem, illi splendorem, sibi lepram, illi gloriā,
,, sibi opprobrium, illi magnificentiam quæsi-
,, erunt.] Neq; verò bonis desunt defenso-
res, qui causam illorum spontè suscipiant, ac
tueantur, proq; illis respondeant. Cant. 1.
Recti diligunt te. [Bona consolatio, ait S.
,, Bern. ser. 24. in eum locum, cùm blasphe-
,, mamur a malis benè facientes, si recti diligāt
,, nos.] [Ad omnia velle silentium, ait S. Am-
,, bros. in Psal. 38. Si peccatum agnoscis, tace,
,, ne negando exaggeres. Si non agnoscis, ta-
,, ce, securus de innocentia. Non possunt alie-
,, na verba crimen affigere, quod propria non
,, recipit conscientia.] Si de nobis murmurent
Valentinianum Imperatorem imitemur, de
quo in or. funebri ita scribit idem Ambrosius
,, [Ferebatur ludis Circensibus delectari: sic il-
,, lud abstersit, vt ne in solemnibus quidē prin-
,, cipium natalibus, vel imperialis honoris gra-
,, tia Circenses putaret esse celebrandos. Aie-
,, bant ferarum eum venationibus occupari, &
,, ab actibus publicis abduci, omnes feras vno
,, momento iussit interfici. Iactabant, quòd
,, præmaturè prandium peteret; cœpit ita fre-
,, quentare ieiunium, vt plerumq; impransus
,, ipse conuiuium solemne suis comitibus exhi-
,, beret.] Hoc multò sapientius, & vtilius con-
silium fuerit, quam Alcibiadis illud, quod nar-
rat Fulgosius lib. 7. cap. 2. Hic vt linguas ob-
loquentium aliò diuerteret, pulcherrimo ca-
ni caudam abscidit: repræhensusq; respondit.
Paruo illo errore materiam sui criminandi
voluisse dare, vt de maioribus silerent. Eni-
tendum enim est, vt populo tacere nescio de
leuioribus loquendi materia detur. Parum
omninò sapienter. Non enim sunt facienda
mala, vt eueniant bona, nec vnus error erro-
re alio corrigendus; sed singulis insistendum,
& quantum fieri potest, omnis detractoribus
materia præcidenda.

Valētinianus Imperator.

S. Gregorius Papa lib. 22. moral. cap. 5.
magnam in eo erga nos Dei prouidentiam,
ac misericordiam agnoscit, qui detractiones
nobis permittit, ne rebus prosperis, aut hu-
manis laudibus nimium extollamur; quem-
admodum arbori, quæ vno vento nimium
impellitur, magnum est beneficium, si con-
trario impellatur vento, ne penitus proster-
natur. [Ne immoderatis, inquit, laudibus
,, erigamur, plerùmq; miro rectoris nostri mo-
,, deramine, etiam detractionibus lacerari per-
,, mittimur, vt cùm nos vox laudantis eleuat,
,, lingua detrahentis humiliet: quia & arbor
,, sæpè, quæ vnius venti impulsu ita impellitur,
,, vt pene iam erui posse videatur, alterius è di-
,, uerso venientis flatu erigitur, & quæ hac ex
,, parte inflexione pertulit, ab alia ad statū re-
,, dit. Vnde 2. Cor. 6. Per gloriā, & ignobilitatē

Murmuratorum vtilitas.

Yy per in-

„ per infamiam, & bonam famam &c.

Zoilus canis rethoricus. Quod autem ad obtrectatores attinet, neminem iam puto futurum Zoilum, qui quòd de omnibus malè loqueretur, & omnes calumniaretur, Canis rethoricus dictus est. Hic vt refert Ælianus lib. 11. Querenti cuidam, cur id faceret; respondit, Quia malè facere non possum. Ob loquacitatem potiùs quandam, & linguæ incontinentiam plures peccant. Hos monet S. Chrys. h. 21. in ep. ad Hæbr. [Si loquax es, & hoc vitio detineris, loquere, quæ tua sunt, ad Deum, sic enim non erit vitium, sed virtus; loquere, quæ tua sunt, ad amicos, vt orent pro peccatis tuis.] Et h. 5. in Ep. ad Titum; [Si vera sunt maledicta, ea non tua interest dicere; sed iudici examinanda permitte: si vera non sunt, cernis profectò ingens imminere periculum, & quoties exprobrare volueris, te ipsum priùs, tuamq; inspice vitam, incertumq; futuri considerans, impetum contine.] Et h. 23. in epist. ad Hebr. [Tu quid iudicas fratrē tuum, malis decem millibus cumulatus? Cùm dixeris, ille malignus est, & prodigus, & pessimus, intellige te ipsum, & examina cum diligentia, quæ tua sunt, & pœniteat te dictis tuis.] Audi & Sanctum Nazianzenum or. 3. de pace; [Quod hodie probro obijcimus, idem nobis postero die obijcietur, iactatuque sermonibus hostis arridet.] Et illud Emisseni h. 9. ad Monachos; [Peccatum, quod alter incurrit operando, tuum facis obloquendo.] Et illud S. Bernardi lib. de interiori domo c. 43. [Tandiù quisq; sua peccata ignorat, quamdiu curiosè aliena considerat, qui se ipsum aspicit, non quærit, quid in alijs reprehendat, sed in se ipso quid lugeat.] Audi S. Chrysostomum or. 5. contra Iudæos: [Est praua consuetudo, tantùm accusare fratres, nec illorum curam habere, traducere mala infirmorum, nec mederi. 2. Reg. 1. Quomodo ceciderunt potentes? Ne annuntietis in Geth, neq; prædicaueritis in vijs Ascalonis, ne lætentur filiæ incircumcisorum, quod si ille noluit rem manifestam traduci, ne aduersarijs gigneret voluptatem, quantò magis non oportet &c.] Audi Salomonem Prou. 23. Noli esse in conuiuijs peccatorum, neq; comedas cum ijs, qui carnes ad vescendum conferūt; Carnes enim ad vescendum conferre, ait S. Greg. lib. 14. mor. cap. 24. est in collocutione proximorum uitia dicere. Nam & hoc dolebat Iob, cùm dicebat; Et carnibus meis saturamini. Qui enim alienæ vitæ detractione pascuntur, alienis carnibus saturantur: & vacantes potibus, & dantes symbolū consumētur. Vacant potibus, qui de opprobrio aliorū decbriantur: & symbolum dant, qui detractionis verba conferunt. Optimum autem est S. Bernardi consilium lib. notato c. 42. [Si vis delinquentem corripere, apertè increpa, nec occultè mordeas. Veh illi, qui suam renuit corrigere vitam, & alienæ non desinit detrahere. Numquam alijs detrahes, si te benè inspexeris.] Et S. Chrys. h. 3. ad populum; [Vis fratrē corrigere? lachryma, ora Deum ex corde, apprehensum admone, consule, exhortare, comprehende pedes, osculare.]

DE
ADVLATIONE,
ET
SIMVLATIONE.
LIBER XXXIII



MAGNOPERE optabat Sponsa Cant. 2. Capi sibi vulpes paruulas, quæ demoliebantur vineam. Has iure optimo detractionem, atque adulationem interpretatus est S. Bernardus in ser. 63. [Pessima nempe vulpis occultus detractor, inquit ille; sed non minùs nequam adulator blandus.] Alter apertè demolitur famam; alter blandis, & simulatis sermonibus, dum laudare, atq; augere videtur, virtutem destruit nostram. Vterq; malus, vterq; pessimus: at eò peior posterior, quò magis simulatus, & fictus. De altero pluribus dictum est, dicam & de altero paucis.

CAPVT I.

Adulationis malum.

COGNATVM, atque propinquum virtutibus malum adulatio, scripsit S. Cyprianus in ser. de ieiunio, & tentationibus Christi, dum eas semper, & vbiq; collaudat: & dum amicus videri vult adulator, nihil amico inimicū magis. Dæmonum ministrum, superbiæ ducem, bonorum demolitorem, erroneum ductorem

ductorem appellauit Climacus gr. 21. Blandum inimicum Sanctus Hieronymus in epist. ad Eustochium, De custodia virginitatis, & lib. 1. aduersus Pelagium cap. 9. Et adulationem amicitiæ inimicam S. Aug. in ep. 135. ad Seuerum Abbatem. Quoniam enim ad amicitiam maximè pertinet fides, & amicum amico fidelem esse oportet; adulator infidelis est, neq; vera, sed falsa loquitur, dum ea laudando dicit, quæ ipse adesse illi non credit, quem laudat: itaq; mentitur laudando. Si enim adesse crederet, mendax non esset, & si falsa fortasse diceret, neq; adulator esset, sed laudator, & præco veritatis; licèt falsus, si illa vera non essent, quæ ipse tamen vera putaret. Ita & vera conficit Augustinus infideliter dici posse, & non vera fideliter. Qui n. sic credit, vt loquitur, etsi non vera loquitur, fideliter loquitur. Qui autem non credit, quæ loquitur; etsi vera loquitur, infideliter loquitur. Ergo adulator omnis est simulator, de quo in Psal 11. Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Quæ verba in Commentario exponens S. Io. Chrys. [Docet, inquit, magnam esse in corde duplicitatem. Hoc est omnibus hostibus acerbius. Illi enim sunt aperti, vnde facilè possunt caueri. Hi verò cum aliam personam præseferant, (amici enim videri volunt) & sint aliud, ab his, quibus tendunt insidias, non facilè deprehenduntur, multò grauiores ijs, qui gladios abscondunt.] Et rursum in Psalmum 119. [Nulla est grauior tentatio, quàm in dolosum hominem incidere. Is enim est vel quauis fera truculentior. Ea enim id, quod est, esse cernitur: hic autem obtento velo mansuetudinis, & probitatis, sæpè virus occultat, vt nec facilè possint deprehendi insidiæ, & in barathrum nulla adhibita cautione incidatur.]

Est etiam proditor velut Ioab 2. Reg. 20. Qui amicè salutans Amasam, Salue mi frater, & dextera manu tenens mentum, quasi osculaturus eum, sinistram latenter ad gladium mittens percussit eum in latere, & eius effudit viscera. [Dextera enim mentum tenere, ait Greg. lib. 15. mor. cap. 5. est quasi ex benignitate blandiri; sed sinistram ad gladium mittit, qui latèter ex malitia percutit.] Scorpiones quoq; adfert idē Greg. h. 9 in Ezec. Qui palpando incedunt, sed cauda feriunt. Et apes, quæ in ore mel habent, & aculeo vulnus infigunt: Vnde in Ps. 117. dicitur, circumdederunt me sicut apes. Et h. 40. in Euangelia, Canes lingua sua lingentes vulnera nostra; nam & ipsa mala, quæ nos ipsi in nobis agnoscimus, & reprehendimus, solent adulatores improbo fauore laudare. Et S. Chrys. in h. Quod nemo læditur nisi a seipso, adulationem nobis proponit, velut meretricis fucum, qui formosam ostendit eam, quæ per se turpis est, & deformis. [Sicut, inquit, plerumque meretricis vultus, cùm turpis, & fœdus est per naturam, fucis, & coloribus pigmentatus prostituitur ad decipiendos eos, qui ignorant, quæ fœditas cōtegatur, ita & diuitiæ faciunt, cùm adulatio eīs volunt honorem videri.]

Omninò grauis est, & periculosa adulatorum persecutio, a qua liberari se petebat Dauid in Ps. 69. cùm dicebat, Auertantur retrorsum, & erubescant, qui dicunt mihi Euge, euge, hoc est adulatores. Duo namq; sunt genera persecutorum, inquit eo loco S. August. vituperantium, & adulantium, duas vulpeculas nos antea cum Bernar. diximus; sed plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris. Et vt de martyribus interfectis Scriptura loquitur Sap. 3. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & sicut holocausti hostiam accepit illos: ita & de adulantium lingua dicitur Prouer. 27. probatio argenti, & auri ignis, vir autem probatur per os laudantis illum.

Inter Ægypti plagas damnosissima locusta fuit. Deuorauit enim herbam terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit. [Quid autem per significationem locustę portendunt, inquit S. Greg. lib. 31. mor. c. 12. quæ plusquam cætera minima quæq; animantia humanis frugibus nocent, nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mentes, si quando bona aliqua proferre conspiciunt, hæc immoderatiùs laudando corrumpunt? Fructus enim Ægyptiorum est operatio cenodoxorum, quam locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam enim locustæ comedunt, quando adulatores quiq; verba loquentium fauoribus extollunt: poma quoq; arborum deuorant, quando vanis laudibus quorundam iam quasi fortium & opera eneruant.]

Hinc apud Ieremiam cap. 20. maledicitur vir, qui annuntiauit patri dicens; Natus est masculus. [Cùm enim cuilibet peccanti, ait S. Gregorius lib. 4. mor. cap. 4. dicitur, fecisti sicut vir; quid aliud, quam natus masculus in mundo perhibetur? Iure autem vir, qui masculū nuntiat, maledicitur; quia ipso eius nuntio reprobum gaudium nostri corruptoris indicatur.] His etiam grauiter minatur Deus per Ezechielem Prophetam cap. 13. Veh qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis. [Sunt namq; nonnulli, loquitur S. Greg. lib. 18. mor. cap. 4. qui dum malè facta hominum laudibus efferunt, augent, quæ increpare debuerunt. Ad hoc verò puluillus ponitur, vt mollius quiescatur, quisquis ergò malè agentibus adulatur puluillum sub capite,

,, capite, vel cubito iacentis ponit, vt qui cor-
,, ripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus
,, molliter quiescat. Hinc rursum scriptum est.
,, Ipse ædificabat parietem, illi autem liniebāt
,, eum. Parietis quippe nomine peccati duri-
,, tia designatur. Ædificare ergò parietem,
,, est contra se quempiam obstacula peccati
,, construere. Sed parietem liniunt, qui pecca-
,, ta perpetrantibus adulantur: vt quod illi per-
,, uersè agentes ædificant, ipsi adulantes quasi
,, nitidum reddant.] Ita Gregorius, cuius præ-
claram interpretationem confirmat S. Hieron. in Commentario decimitertij illius capitis Ezechielis; [Voluptatum, inquit, &
,, libidinis Doctores dicuntur consuere pululi-
,, los, & ponere sub omni cubito manus.] Hos in Politicis ad Traianum Plutarchus velut aucupes esse scribit; qui auicularum voces imitantur sedulò, vt eas capiant. Et rursum in libro de adulatoris, & amici discrimine, veluti Camaleontem, qui sese in colores omnes transformat, dempto albo; turpium namq; ac vitiorum imitator est, non virtutū. Diuites præsertim, & Principes aggrediuntur viros. Vt verè aliquando Carneades diuitum, ac Regum filios dixerit, nil aliud benè discere, quam equitare. Reliqui enim penè omnes assentantur illis, & puluillos sub omni cubito manus consuunt. Equus nulla ratione habita priuatus ne, an Princeps insideat, eum, qui regere non didicit, præcipitem excutit. Dauid autem increpationem magis optabat, quàm adulationem, si quid minùs benè ageret. Nam in Psal. 140. ait, Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me; oleū autem peccatoris non impinguet caput meū. Adulatores namq; interpretatur S. Augustinus in ep. 120. ad Honoratum cap. 31. vendere oleum insipientibus hominibus, dū blandis verbis opera illorum laudant. Irridentiumq; responsionem prudentum virginum fuisse putat, cùm fatuis oleum secū non portantibus dixerunt, Ite potiùs ad vendentes, & emite vobis; hoc est ad adulatores. [Satiùs

Adulator oleum vēdit.

Matt. 25.

,, enim est à iusto misericorditer reprǽhendi, &
,, quodam modo collaphizari, quàm vt nobis
,, caput in superbiam crescat peccatoris adu-
,, latione laudatis.] Et rursùm in lib. 50. homiliarum ho. 35. [Oleum virginum stultarū
,, laus hominum. Vendunt oleum adulatores
,, omnes; & stultæ virgines illæ, quia non por-
,, tabant oleum secum, sed forinsecùs quære-
,, bant laudem, non intùs in conscientia habe-
,, bant.] Et S. Gregor. h. 12. in Euang. [Oleū
,, nitorem gloriæ significat, & adulatores ven-
,, ditores olei dicuntur, ad quos fatuæ virgines
,, mittuntur, quæ oleum in lampadibus, idest
,, in propria conscientia non habent.] Vt n. blandè, ac sensim sese insinuat oleum, & penetrat; sic adulator omnis. [Hoc enim (in-
,, quit S. Anselmus in Com. cap. 16. ep. ad Ro-
,, man.) est proprium eorum, qui decipiunt au-
,, dientes, vt dulciter eis loquantur.] Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio; pulchrè q; adulator apud Philosophos definitur blandus inimicus. Lac quoq; specie, & sapore blandissimum est. Quam ob causam S. Hilarius in Com. Psal. 118. tractans illa verba, Coagulatum est sicut lac cor eorum. Iniquos, ait, quamdiù homines in secundis sunt rebus, esse illis velut lac, simplicitatis specie blandientes: at si mutetur fortuna, ex lacte coagulari, & ex blandis, ac suauissimis adulationibus, in vitiosi, & acescentis saporis amaritudinem redigi.

Adulator blādus inimicus.

CAPVT II.

Fugiendos Adulatores esse.

SED quod maximè dolendum est, solent nos plurimùm delectare adulantium verba, & vt ad Eustochium scribit S. Hieron. cap. 10.
,, [Naturali ducimur malo, adulatoribus no-
,, stris libenter fauemus; & quamquam nos re-
,, spondeamus indignos, & calidus rubor ora
,, perfundat; attamen ad laudem suam intrin-
,, secùs anima lætatur.] S. Ambr. lib. 1. offic. cap. 42. Emolliri adulatione dixit esse ignauiæ. Et S. Gregor. h. 11. in Ezech. illico reprehendendam, nec vllo modo differendam correctionem. Correctio, inquit, sæpè differenda est, vt meliùs suscipiatur: Sicut sapiens mulier in 1. Reg. 25. Nabal ebrium increpare de tenacitate noluit, quem digesto vino vtiliter increpauit. In adulatione autem differenda non est: Ps. 40. Confundantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge, euge. Adulatio etenim si vel ad tempus patienter suscipiatur, augetur, & paulisper demulcet animum, vt a rigore suæ rectitudinis mollescat in delectatione sermonis. Sed nec crescere debeat, statim est, & sine mora ferienda. Libenter enim sermo talis auditur, hæretq; animo. Symphoniæ vtitur exemplo Seneca ep. 123. Quemadmodum enim qui audierunt symphoniam, ferunt secum in auribus modulationem, quæ ad dulcedinem cantumq; cogit: sic adulatorum, & praua laudantium sermo diutiùs hæret, quam auditur, nec facile est animo dulcem sonum excutere; prosequitur, & durat, & ex interuallo recurrit, ideò claudendæ illis sunt aures. S. quoq; Hieron. in ep. ad Paulinum, de institutione Monachi; [Dumusculos, & gloriolas, & palpantes adulatores quasi hostes fuge.] Et in epist. ad Celantiam cap. 4. [Adulatorum assentationes, & noxia blandimenta fallaciæ velut quasdā pestes fuge. Nihil est quod tam facilè corrumpat mentes hominum, nihil

Corrigendus adulator.

nihil, quod tam dulci, & molli vulnere animũ feriat.] Et Auctor epist. ad Demetriadem, quæ habetur to. 9. operum S. Hieron. [Adulatores vt inimicos caue, quorum sermones super oleum molles, & ipsi sunt iacula: corrumpunt fictis laudibus leues animas, & malè credulis mentibus blandum vulnus infigunt.] Pelagius, vt refert S. Hieron. in priore libro aduersus eum cap. 9. seruum Dei affirmabat nihil amarum de ore suo, sed semper, quod dulce est, & suaue, debere proferre: & tamen alterum prorsus huic contrarium addebat; Sacerdotem, siue doctorem omnium actus speculari debere, & fiducialiter corripere peccantes, neminiq; adulari. Pugnantiam horum verborum miratur Hieron Aut enim Sacerdos, & doctor serui Dei non erunt, qui nulli debent adulari, sed audacter omnes increpare; aut si serui Dei sunt, immò inter seruos eius principalem tenent locum, malè illis blanditiæ, & dulcedines reseruantur, quę propria sunt hæreticorum, & eorum, qui decipere cupiunt audientes: dicente Apostolo; Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Tantum autem abest, vt hi serui Dei sint, vt à sapiente appellentur stulti. Ecclesiastis 7. Sicut sonitus spinarum sub olla, sic risus stulti. De adulatore namq; interpretatur S. Hieron. [Sicut enim sonitus spinarũ ardentium sub olla strepitum insuauem reddit, ita suauia palpantis verba non proderunt;] Quin potiùs oberunt plurimùm. Alligant enim animas in peccatis, dum malefacta quoq; commendant. Quod adnotauit S. Aug. in Com. Psal. 9. [Adulantium, inquit, linguæ alligant animas in peccatis. Delectatur enim ea facere, in quibus non solùm non metuitur repræhensor, sed etiam laudator auditur.] Laudatur, inquit, peccator in desiderijs animæ suæ: quam ob caussam ab his magnopere liberari se petebat Dauid, à lingua dolosa liberari volens; in Ps. 119. & dicens, Domine libera animā meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa; quam adulantis linguam ita interpretatur S. Aug. ser. 29. ad Fratres in Eremo. [Non solùm est lingua dolosa illa, quæ seminat inter fratres discordias, quæ suscitat lites, quæ incitat furores, quæ etiam conuentus conturbat: sed etiam illam dolosam linguam dicimus, quæ te laudare adulādo procurat, dicens in facie te esse, quod non es. A talibus Deũ deprecari debemus, vt nos liberet, & vt mortem fugere debemus, quia adulatores sunt, quia mendacia diligunt, & faciunt, quia falsitatis sunt inuentores, quia diaboli fratres, quia veritatis destructores, quia puritatis deuiatores, quia odiorũ inuentores, quia diaboli iaculatores, quia Satanæ mediatores, quia Dei persecutores, quia animarum inuectores, & omnium malorum inuentores, mel in ore portantes, & venenum aspidum insanabile in corda hominum conspuentes.]

CAPVT III.

De Simulatione.

CÆTERVM quoniam adulatorem dictum est fictum esse, ac simulatum hominem, cum adulatione de simulatione quoq; oportet dicere. Pessimum, ac damnosissimum vitium simulationem esse, declaraui satis cap. 1. Virtus autem est simplex, sincera, & aperta, & vt scripsit S. Ambros. in 2. libro de offic. cap. 22. Nihil simulatum, aut fictum veræ virtutis esse certum est. Et lib. 3. cap. 4. [Qui in stadio currunt, celeritate, non fraude, contendunt, cursu ad victoriam properant, supplantare autem alterum, aut manu deijcere non ausint: quantò magis in hoc cursu vitæ istius sine fraude alterius, aut circumscriptione quærenda nobis victoria est?] Et S. Chrys. h. 11. in priorem ep. ad Tim. [Nihil fermè nos a spirituali nobilitate ita degenerare facit, vt fraus, atq; dolus, nihilq; in Ecclesia nocet magis, quam versuta simulatio. Veritas Ecclesiæ & columna, & firmamentum est:] Et in libro primo de compunctione cordis. [Puritas, & veritas est, quæ placet Deo: respuit autem, & odit omne quod simulatur, & fingitur.] Et hom. 9. operis imperfecti: [Si Christianus es, aut quod loqueris, hoc cogita, aut quod cogitas hoc loquere.] Parum abfuit aliquando, quin S. Basilius, vt ipsemet scribit in ep. 82. ad Patrophilum, odium erga humanum genus exorbitasset, suspectosq; haberet omnes homines, arbitratus in natura humana non esse charitatis bonum; sed verba quædam plausibilia ad ornatum, & cultum eorum, quibus vti velis, conficta; affectum verò illorum secundùm veritatem non inesse cordi humano. Tantam suo tempore calliditatem, & simulationem videbat. Sanè callida simulatio est, & simulatores callidi. Vnde cùm Iob cap. 36. diceret. Simulatores, & callidi prouocant iram Dei; [Cùm simulatores diceret, inquit S. Greg. lib. 26. mor. cap. 23. aptè subiunxit, & callidi, quia nisi ingenio calleant, quod videri appetunt, congruè simulare non possunt.] Vulpem norunt omnes callidum, astutum, & simulatum animal esse, hocq; duplicem hominem, callidum, ac simulatum significari, verè dixit S. Greg. Nazian. or. 2. de Theologia. [Vulpes, inquit, hoc est versuta anima, fideq; dubia prædita, ac pro temporum varietate alia, atq; alia, nouamq; subinde, vt id rebus suis conducere arbitratur, formam assumens. *Vulpes simulata.*

Cancrum,

Cancer, et Polypus. Cancrum, & Polypum callidi, & simulati hominis symbola dixit esse S. Basilius h. 7. in Exameron, & Orat. de inuidia, & odio. Vt enim Cancer, si ostream valuulas suas ad Solis radios aperuisse deprahenderit, clam iniecto calculo conclusionem illi prohibet, ita sunt illi, qui cum dolo fratrem adire solent, quiq; ex insidijs aliorum insultant calamitatibus: & vt Polypus saxi colorem, si saxo adhæreat, subit, & nantes ad se decipit pisces, sic tales sunt, qui sese omnibus accommodãt, alijq; & diuersi facilè fiunt.

Anguis. Sed & anguem adiungit, qui varios obtinet mores, ideòq; addictus, vt repetet humi. Iustus fictione caret, vt Iacob: quare Dominus habitare facit vnius moris in domo. Et in Com. ad cap. 4. Isaiæ, purpuram quoque Purpura. vult notam præseferre imposturæ, & doli, vt „ quæ supernè tegit natiuum colorem, intimum „ verò, ac proprium florem is spectandum „ prefert, qui in speciem sunt exporrecta fron- „ te alacres, in intimo verò cordis recessu conceptam obumbrant nequitiam; quare scriptura non admittit, sed à se abdicat vestes, „ quæ sint purpura circumtectæ. S. Gregor. „ Nyssenus in libro de beatitudinibus, orat. 7. „ tractans illud, Beati pacifici, cum simulatio- „ ne inuidiam coniungens, simulatoremq; si- „ mul inuidum etiam faciens, inuidiam, & simu- „ lationem cum ira comparat, multòq; vult „ grauius esse vitium, quantò occultum malum „ Canis. aperto attrocius est. Nam & ex canibus eos magis cauemus, quorum neq; latratus iram præsignificat, neq; ex aduerso incursus est; sed miti, & mansueto habitu nos obseruant. Ita enim inuidus, & simulator intrinsecùs in profundo cordis odium velut ignis quidam latenter fumigat. Externus verò vultus ad amicitiæ simulationem effingitur. Vt autem ignis sub paleis occultatus proxima quidem corrumpit; sed flamma palam non editur, sed grauis fumus, & acris odor: Si verò flatus accedat, aperta fit flamma. Sic inuidia cor absumit, & morbus præ pudore occultatur, non ita tamen, vt acerbitatis fumus nõ sentiatur, quòd si qua calamitas eum, cui inuidetur, inuaserit, voluptas, & lætitia morbum prodit.

Atenim si hominem homo simulator decipit, Deum non decipit. Ita loquitur S. Hilarius cano. 22. in Matthæum. [In fallendis, inquit, hominibus plurimum artis solet habere simulatio: quæ si nos vel secreto mentis alienæ, vel simplicitate iudicij nostri fefellerit; tamen Deum latere non potest.] Et S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 1. Illuminatorum; [Caue simulatam mentem habere, ò homo, propter illum, qui scrutatur corda, & renes, sicut qui milites sunt conscripturi, & ætatem, & corpora diligẽter excutiunt; sic dominus delectum faciens animarum voluntates illarum scrutatur, & si quam simulationem viderit occultatam, reijcit hominem, tanquam ad veram illius militiam non idoneum.] De his nunc satis; nam alio iam facto principio rursum dicendum erit.

DE HYPOCRISI.

LIBER XXXIV.

CAPVT I.

Hypocrisis quid.



HYPOCRISIS simulatio quædam est, & Hypocrita simulator. „ Simulatio inquam, & simulator „ virtutis, & sanctitatis, quæ illi „ non adest. [Quid enim est hy- „ pocrisis, inquit S. Petrus Chryso- Hypocrisis simulatio. „ logus in ser. 172. nisi species arte composita, „ quæ aliud in re agit, aliud promit in vultu?] „ S. August. ser. 59. de tempore, Hypocritam „ græco sermone, latino simulatorem inter- „ pretatur, quia cùm intus malus sit, bonum se „ palàm ostendit. ὑπὸ enim falsum, κρίσις verò iudicium sonat. Quod nomen translatũ Vnde dicta. est a specie eorum, qui in spectaculis tecta facie, seu mutata veste incedunt, vt populum fallant, modo in specie viri, modo in forma fœminæ. Inde translatum nomen est ad eos, qui falso incedunt vultu, & simulant, quod non sunt; & rursum in 2. libro de ser. Domini in monte cap. 2. [Hypocritæ sunt simula- „ tores, velut pronũciatores personarum alie- „ narum in theatricis fabulis.] Et cap. 19. „ [Hypocritæ tegunt sub persona, quod sunt, „ & ostentant in persona, quod non sunt.] S. Basilius apertis verbis histrionem appellauit. Sic enim dixit in or. de laudibus ieiunij. [Hypocrita est velut Histrio, qui in theatro per- „ Hypocrita histrio. sonam sustinet alienam; verbi causa Domini, „ cùm sit seruus; Regis, cùm sit priuatus: ita „ hypocrita vitam suam velut è proscenio ad „ ostentationem componit.]

S. Greg. Papa lib. 15. mor. cap. 4. Hypocritam scripsit esse velut phantasma, & somnium; Nam cùm dixisset Sophar Naamathites

thites de hypocrita. Velut somnium auolans non inuenietur; transiet,sicut visio nocturna.
Iob 20.
„ [Quid est, inquit Gregorius, vita hypocritæ, „ nisi quædam visio phantasmatis, quæ hoc „ ostendit in imagine, quod non habet ex veritate? Vnde rectè quoq; somnio comparatur. „ Sæpè namque in nocturna visione nonnulli „ pauperes facti se diuites admirantur, deserri sibi honores aspiciunt, diuitiarum moles „ obsequentium multitudinem,pulchritudinem „ vestium, abundantiam ciborum sibi adesse „ considerant: sed repente cùm euigilant, inueniunt, quam fallum sit, quod gaudebant. „ Sic hypocritarū mentes dum aliud est, quod „ agunt, aliud,quod hominibus ostendunt,laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt.] Sed inter hæc occulta vocationis hora subrepit, & vident, quia virtutum æstimatione diuites in somnis fuerunt. Verè quidquid est in hypocrita; fictum est, simulatum est, apparens est, non verum,ac solidum. [Mendaciter orant, cùm non orent,ait S.Chrys. h. 13. operis imperfecti;& mendaciter laudantur, cùm non sint laudabiles;speciem vacuam religionis vendunt, & verbum vacuum laudis emunt.]

Iure optimo,& sapientissimè Christus Dominus noster Pharisæorum hypocrisim, fictamq; religionem dealbatis sepulcbris comparauit, quæ a foris parent hominibus speciosa, intùs verò plena sunt ossibus mortuorū,& omni spurcitia, Matt 23. Qua de re S. Iustinus q. 28. ad Gentes. Quod de hypocritis verissimè dici potest, qui bona exteriùs coram hominibus faciunt & mala,quæ agūt abscondunt. Quos sapienter, & multis admonet S. Greg. in 3. parte Pastor. curæ admonitione 36. S. August. in Com. Psalmi 95. parietem dealbatum dicit. [Quanta minatur Deus parieti dealbato, sunt testimonia „ Prophetarum innumera:quid est paries dealbatus, nisi hypocrisis,idest simulatio; foris lucet, intus lutum est.] De his dici potest,& illud Gen. 27. Vox quidem vox Iacob est, manus autem, manus sunt Esau; verba bona, & ad decipiendum composita, sed opera mala. Philo Iudæus q.66.in Genesim. [Non vocem, „ inquit, quamlibet, sed eam laudat, quæ professa est auctoris esse emolumenta bonorum. „ Manus autem possunt esse indocti ad effecturam. Multa enim tentant officiosè agere, „ non ex integritate cordis, sed vt captata opportunitate quosdam amplius decipiant. Vnde & subditur; & non cognouit eum, quia pilosæ manus similitudinem maioris expresserant.] Possunt enim aliquoties similiter benefacere, & boni,& praui; illi perfectè bonum, isti desponsando sibi fraudis momenta, q. 67.

Sepulchrū dealbatū hypocrita

Paries dealbatus hypocrita

Sed appositè S. Gregorius h. 10. in Euangelia, in Herode fictè, & simulatè Christum natum quærente, hypocritas hosce significatos fuisse putauit,qui dum fictè quærunt, nunquam Dominum numquam merentur. Furti eos accusat idem Greg. lib. 15. moral. cap. 8. quoniam laudem bonorum furantur, cùm ipsi sint mali. [Hypocrita, inquit, fur, quia „ per hoc, quod iusta loquitur, laudem sibi vitę „ iustorum rapit.] Et lib. 18. cap. 7 [Hypocrita iustus esse non appetit, sed videri;& ideò „ auarus raptor, quia dùm iniquè agens desiderat de sanctitate venerari, laudem vitæ rapit „ alienæ.] Itaq; hoc omninò inter Sanctos,& hypocritas asserit interesse; quod hypocritarum studium esse solet, vt quod sunt supprimant,& hoc,quod nō sunt,esse hominibus innotescat. Refugiūt videri,quod sunt,& ante oculos hominū superducta quadā innocentię honestate se vestiunt. Quo contra omnes Sancti non solùm gloriam suprà modū suum omninò non appetunt, sed etiam hoc ipsum videri refugiunt, quod esse meruerunt. Inter hos, dum viuunt Sancti,& boni serui Dei, verè cum Iob cap. 30. dolentes dicere possunt; Frater fui draconum, & socius struthionum. „ [Quid enim draconum nomine, inquit Greg. „ lib. 20. cap. 29: nisi malitiosorum hominum „ vita significatur? Qui autem struthionū appellatione intelligi, nisi simulatores solent? „ Struthio enim pennas babet, & volatum nō „ habet: quia simulatores quiq; speciem sanctitatis habent, sed virtutem sanctitatis non „ habent. Visio quippe eos bonæ actionis decorat, sed a terra minimè penna virtutis leuat.] Et rursum libro 31. cap. 5. [Struthio „ alas quasi ad volatum specie tenus erigit, sed „ numquam se à terra volando suspendit. Ita „ sunt omnes hypocritæ; qui dum bonorum „ vitam simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed veritatem sanctæ actionis non babent. Habent volandi pennas „ per speciem,sed in terra repūt per actionem, „ quia alas per figuram sanctitatis extendunt, „ sed curarum sæcularium pôdere pręgrauati, „ nullatenùs à terra sublevantur.]

Herodes hypocrita

Hypocritæ fures.

Sancti,& hypocritæ differētia

Hypocrita struthio.

Pardis quoq;similes esse eos voluit in Com. Cant. cap. 4. Et Tigribus lib. 5. mor. cap 16. Vt enim pardi, seu tigres maculas in cute portant, sic hypocritæ vitijs suis aliquas virtutes admiscere conantur. De his quoq; S. Ber. ser. 59. in Cant. interpretatur illud, Ficus protulit grossos suos; Bonarum enim ficuum speciem, ac similitudinem habent grossi, non saporem, neq; eius apti sunt. Et hypocrita speciem virtutis habet, maturitatem, ac saporem non habet.

Pardus & Tigris.

Cant. 1.

CAPVT

CAPVT II.

Hypocritam Laudis appetentem esse.

SED arrogātię plurimum in hypocrisi agnoscit Philo Iudæus in libro de profugis. Nam de Monachis,& contra Monachos,velut hypocritas,immeritò sanè loquens, ita scribit. „ [Arrogantia est ista, non contemptus,sordi-„ datos,& tristes durè, tetricèq; vitam susten-„ tare, atq; ita inescare homines vendicando „ se pro honestatis, frugalitatis, patientiæq; „ amatoribus.] Et non multò post, fucatos histriones appellat. Humanam laudem maximè affectant hypocritæ, & illorum primam potentiam simulatam laudationem esse, dixit S. Chrys. h. 42. operis imperf. Itaq; adulator quoq; aliorum est hypocrita: sed & ipse laudari vult. Vnde verba illa S. Leonis Papæ in ser.7.de iciunio 7.mensis. [Propter laudis hu-„ manæ cupiditatem iustitiæ species plerumq; „ prętenditur,& vbi nulla est cura conscientię, „ amatur falsitas famæ: vt iniquitas, quæ oc-„ cultatione arguitur,mendacij opinione læte-„ tur.] Hanc hypocritæ quasi tigridis prædam esse, qua deficiente pereat tigris, affirmat S. Greg. lib. 5. mor. cap. 16 Nam cùm Iob 4. diceretur, Tigris perijt,quòd nō haberet prędam: [Omnis hypocrita,inquit ille,tigris est, „ quia dum mundus color de simulatione duci-„ tur, vitiorum nigredine interrumpēte varia-„ tur.] Quæ videlicet tigris rapit prædam, quia humani sibi fauoris vsurpat gloriam. Sed varietas simulationis extinguitur, si & adulatio laudis auferatur. Numquid enim,vt cap. 8. dicitur,virere potest scirpus absq; humore, aut crescere carectum sine aqua? ita nec hypocrita sine humano fauore, ac laude. Quamquam Greg. lib. 8. cap. 24. Scirpi, & carecti nomine hypocritam intelligens, aliter eum locum interpretatur; hypocritarum quidem vitam ad bona opera infusionem superni muneris percipere; sed dum in cunctis, quæ agunt, exteriores laudes appetunt, a fructu perceptæ infusionis inanescere, quoniam a largitore munerum cogitationis internè diuisi sunt, neq; per eius dona gloriam illius, sed proprios fauores quærunt, atq; operis sterilitate aridi permanentes, solo sanctitatis colore virid.scunt. Vnde in Ps. 128. Dauid pronuntiat; Fiant sicut fœnum tectorum. Fœnum namque ædificij in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur,& hypocrita summa quidem agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Et ideò, vt loquitur Iob, Ante omnes herbas arescit, quia iustorum quidem etiam opera cum carnis vita deficiunt, sed herbarum ariditatem scirpus prœuenit, quia priusquam de carne hypocrita transeat, ea, quæ in se ostenderat, virtutum facta derelinquit.

CAPVT III.

Hypocrisis antiquum, & commune malum.

SIMVL cum nascente mundo nata est hypocrisis, simul cum illo adoleuit, & simul cum illo peribit. Vt non sit mirum, si illius maculam non habere, aut paucorum, aut nullorum esse, dixerit S. Aug. ser.59. de tempore. Nam quicunq; vult se videri,quod nō est,hypocrita est. Vel vt loquitur S.Hieron. ad cap. 6. Matthæi, qui quidlibet facit, vt ab hominibus glorificetur. At quis est ab hac macula mundus? Primus hypocrita fuit diabolus,secundus primus homo Adam cæterorum omnium parens,& omnes illius hęredes sunt. [Hypocrysis, ait S. Bernard. ser. 82. in Cant. initium traxit a diabolo, qui serpentis formam induit, & a primis parentibus cùm nuditatem tegere conarētur, & vmbra frondosi ligni, & frondium succintorijs. Quam latè ex tunc, & deinceps omnem posteritatē hęreditariam hypocrisis virus infecit! Quem dabis de filijs Adam, qui quod est, non dico velit, sed vel patiatur videri?] Diabolum S. Gregorius lib. 33. mor. cap. 22. tractans illa verba, Quis reuelabit faciem indumenti eius? cum pijs eum, & religiosis mentibus hypocrisi semper vti affirmat, cum iniquis apertè agere. [Leuiathan, inquit, aliter religiosas hominum mentes, aliter verò huic mundo deditas tentat: nam prauis mala, quæ desiderant, apertè obijcit;bonis autem latenter insidians, sub specie sanctitatis illudit. Illis velut familiaribus suis iniquum se manifestiùs insinuat: istis verò velut extraneis cuiusdam, quasi honestatis prætextu se palliat, vt mala, quæ eis publicè non valet, tecta bonæ actionis velamine subintromittat.] Hunc membra eius imitari subiungit. Nam cùm aperta nequitia nocere non possunt, bonæ actionis habitum sumunt, & praua quidem opere exhibent, sed sancta specie mentiuntur. Iniqui enim si apertè mali essent, à bonis recipi omninò non possent; sed sumunt aliquid de visione bonorum, vt dum boni viri in eis recipiunt speciem,quam amant, permistum sumant etiam virus,quod vitant. Vnde Paulus Satanam dixit se transfigurare in Angelum lucis. [Et si diabolus, addit S. Dorotheus in ser. 9. de mendacio, transfigurat se in Angelum lucis, non est mirum, si ministri eius transforment se in ministros iustitiæ.]

Diabolus primus hypocrita.

Eum imitantur.

CAPVT

CAPVT IV.

Hypocritæ impij, & perniciosi.

rniciosi

IMPIVM prorsus, ac perniciosum hominum genus. Perniciosum, quia sub specie virtutis vitio famulantur, & nequitiam introducunt. [Nulla res, ait S. Chrys. h. 19. operis imperfecti, sic exterminat bonum, quemadmodum simulatum bonum. Nam manifestũ malum, quasi malum fugitur, & cauetur; malum autem sub specie boni celatum, dum non cognoscitur, non cauetur, sed quasi bonum suscipitur, & ideò coniunctum bono exterminat bonum.] Impium verò; quoniam in comparatione duorum malorum, vt ratiocinatur S. Hieron. ad caput 16. Isaiæ. Leuius malum est apertè peccare, quàm simulare, & fingere sanctitatem. Et S. Bernar. in apologia ad Gullielmum Abbatem, meritò quærit: quis magis impius, profitensne impietatem, an mentiens sanctitatem? Et respondet, non ne is, qui etiam mendacium addens geminat impietatẽ? Eò magis periculosum, impium, & perniciosum, quòd nullius emendationis spes est. Quippe tumidi, & superbi correctionem nullam admittunt. S. Greg. loco ante significato, de scirpo agens, & carecto; cùm diceret Iob cap. 8. Cùm adhuc sit in flore, nec carpatur manu. [Scirpus, inquit, in flore, est hypocrita in laude: acutis verò angulis surgens carectum manu non carpitur, quia exasperatis per arrogãtiam sensibus, de prauitate sua hypocrita corripi dedignatur. Sanctus namq; esse non appetit, sed vocari: & cùm fortasse corripitur, quasi in opinionis gloria detruncatur. Depræhensum se in prauitate irascitur, loqui sibi redarguentem prohibet, quia velut in occulto vulnere tactus dolet. Qualis imperitis innotuit, talis vult ab omnibus æstimari, & paratior est mori, quàm corripi. Redargutione deterior redditur, quia quasi diræ percussionis æstimat iaculum, puritatis verbum. Vndè exasperatus protinùs in contumelias lurgit, &, quæ mala exaggeret contra vitam correptoris, inquirit. Demonstrare longè incomparabiliter reum repræhensorem suum desiderat, vt innocentem se, non suis actibus, sed alienis criminibus ostendat: ità vt sæpè homo redargutionis aliquid se dixisse pœniteat, & quasi a carpentis manu, sic à corripientis animo quidam, vt ita dixerim, sanguis mœroris currat.]

CAPVT V.

Castigandos esse Hypocritas.

PVNIENDVM maximè, & grauiter castigandum esse hoc vitium, admonuit S. Chrys. in h. 74. in Matth. his verbis. [Omnes, qui perperam agunt, supplicio digni sunt: qui verò simulatione bonitatis ad improbitatem tendit, multò grauiori pœna omninò afficiẽdus.] Et S. Basilius ep. 76. [Duplo puniendus est, qui prętextu boni, quod malum est, facit, tum quòd operatur, quod bonum non est, tum quòd ad perficiẽdum peccatum bono vtitur cooperario.] Quamquam S. Nazian. In Monachos hypocritas scribens, ipsummet hypocritam, dum bona simulato animo facit, dignas prorsus simulationis suę pœnas vult luere, nam de ieiunio loquens. [Si quis ait, est, qui simulatè tantùm, & non ex animo hoc faciat, & carnem suam ieiunijs maceret, mihi quoq; non displicet, eum ad hunc modum sese excruciare, vt imposturę suę pœnas luat.] Sapienter verò eos ita conuenit S. Chrys. h. 45. operis imperfecti. [Dicito mihi hypocrita; si bonum est esse bonum, vt quid non vis esse, quod vis apparere? Si verò malum est esse malum, vt quid vis esse, quod non vis apparere? Nam quod turpe est apparere, turpius est esse, quod autem formosum est apparere, formosius est esse; ergo aut esto, quod appares, aut appare, quod es.] Et S. Petrus Chrysologus ser. 7. in illud Matthæi; Cùm ieiunatis; nolite fieri &c. [Hypocrita, sit licèt tibi facies inculta, neglecta cutis, tristis vultus, exterminatus aspectus; nec ab hominibus inuenisti laudem, & apud Deum fructũ ieiunij perdidisti. Hypocrita, elaborasti ieiunijs, vt labor tibi ieiunij nõ prodesset, in ipso ieiunij portu naufragasti;] Et ante de hypocrisi dixerat. [Hypocrisis subtile malum, secretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea sanctitatis.] Et pauiò post. [Hypocrisis secura simulat, fallit prospera, curiosa mentitur, & crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum. Ieiunium ieiunio perimit, oratione orationem euacuat, misericordiam miseratione prosternit. Hypocrisis cognata febris frigido poculo propinat ardorem. Quod corporibus est hydrops, hypocrisis animabus: hoc est, hydrops bibendo sitit, hypocrisis inebriata sitit.] Et iterum de hypocrisi ait. [Fugiendum est virus, pestilentia cauenda: quæ de remedijs creat morbos, conficit de medicina languorem, sanctitatem vertit in crimen, placationem facit reatum, generat de propitiatione discrimen.]

Hypocrisis malum

DE AMBITIONE.

LIBER XXXV.

CAPVT I.

Ambitionis malum.



Adulator Hypocrita

ADVLATIONEM, simulationē, & hypocrisim plurimam, habet humanæ gloriæ, honoris, ac dignitatis mundanæ ambitio, estque ambitiosus omnis adulator, simulator, & hypocrita. Quod ignorat nemo. Sed verè vt ratiocinatur S. Io. Chryſ. in h. 10. in epiſtolā ad Epheſ. [Si communia sunt omnia, & alius præ alio nihil habet amplius, vnde eſt arrogātiæ cauſa? Eiuſdem naturæ, eiuſdem animæ pariter, & corporis participes, eundem ſpiramus aerem, iiſdem vtimur alimentis, vnde igitur irrepit elatio?] Et infra; [Hoc eſt, quod ſurſum, ac deorſum verſauit, & turbauit omnia, & non ſolùm terrarum orbem, ſed etiam Eccleſiam innumeris malis oppleuit. Et quemadmodum in portum tranquillum irruentes è contrario feroces venti, quouis illum turbine, ac freto periculoſiùs reddunt, ita ſubingreſſa gloriæ cupido ſubuertit omnia, & confundit] Addit & incēdium domus, aut ciuitatis cuiuſpiā, quo longa oratione demōſtrat Eccleſiæ vniuerſæ incendiū ex ambitione excitatum. [Animus honoris cupiditate flagrans (inquit S. Greg. Naz. de vitæ differētijs loquens) venenum omniū grauiſſimū, venenum ſanè peſtiferum, ac præſentiſſimum.]

Ambitio vnde.

Porrò hominem rationalem factū ad imaginem ſuam, vt loquitur S. Aug. lib 19. de Ciuit. Dei cap. 15 Noluit Deus niſi irrationalibus dominari, non hominem homini, ſed hominem pecori. [Dominetur, inquit, Gen. 1. piſcibus maris, & volatilibus cœli, & omnibus, quæ raptant ſuper terram. Inde primi iuſti paſtores pecorum magis, quam reges hominum conſtituti ſunt: vt etiam ſic inſinuaret Deus, quid poſtularet ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum. Conditio quippe ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori. Nomen iſtud culpa meruit, non natura.] S. Hilarius can. 3. in Matthæum, omnem ſæculi honorem diaboli negotium eſſe pronuntiauit. Hac etenim arte primum aggreſſus eſt hominem, diuinum illi honorem offerens; Eritis ſicut Dij. Hac etiam Chriſtum Dominum in deſerto, & quidem tertio, ac poſtremo loco conuenit: vt quem nec gula, nec inani gloria potuit ſuperare, honoris ambitione, velut omnium validiſſimo telo proſterneret; Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.

CAPVT II.

De inſito homini gloriæ, honoriſq; appetitu.

AVARITIA quidem certè, ac diuitiarum cupido importuna eſt, & permoleſta nobis; ſed multò magis ambitio, atque honoris, dominandiq; appetitus. Quod & confirmat S. Chryſ. h. 43. ad populum his verbis: [Excæcat mentis intuitum præſertim gloriæ furor. Nam pecunias contemnere volenti ſatis eſt facile; honorem autem a multis collatum deſpicere, multi laboris indiget, magnæ ſapientiæ, angelicæ cuiuſdam animæ ipſum cœleſtis teſtudinis verticem tangentis.] Atq; ex eo manifeſtum eſt, quod & pecunias, & diuitias ſæpè profundimus, vt concupitos conſequamur honores, ac dignitates. Nam tempore quoq; Chryſoſtomi id factitatum fuiſſe, ex pluribus eius locis licet cognoſcere. In h. 15. in poſteriorem ep. ad Cor. ita loquebatur. [Non eſt principatus iſte (nempè Epiſcopatus) eius, qui plures pecunias dederit, ſed qui maximas virtutes declarauerit; neq; quaſi ad humanā gloriam, & ad ſuam quietem; ſed quaſi ad labores, & ſudores, & multorum vtilitatem.] Et hom. 16. ad populum; [Illi principatus non penitùs ſunt animi virtutis demonſtrationes: pecunijs enim ſunt venales, & amicorum vendicantur aſſentationibus.] Immò de Epiſcopatu quoq; idem affirmat in h. 6. in Ep. ad Eph. [Venales, inquit, facti ſūt principatus (hoc eſt Epiſcopatus) Mille hinc mala naſcūtur; & tamen nemo eſt, qui corrigat, nemo, qui repræhendat, ſed viam quandā, atq; ſequelam nacta eſt hęc merces.]

Sed ambitioſorum hominū miſeriam ſummam in ſe ipſo deplorat S. Aug in 6. ſuarum confeſſ. lib. cap. 6. exemplo adducto mendici hominis, quem Mediolani vidit pauculis emendicatis nummulis iocantem in vico, & exultantem, dum ille cupiditatum ſuarum ſtimulis agitatus infœlicitatis ſuæ trahebat ſarcinam, ad ſecuram quærens peruenire lætitiam, ad quam mendicus ille iam præceſſiſſet. Sanè de illo ſuſpicatum aliquando fuiſſe Secundinum; ipſum à Manichæis receſſiſſe cupiditate honoris, ac dignitatis Epiſcopalis, quam inter catholicos poſtea eſt adeptus,

legi-

legimus in libro contra ipsum cap. 1. Inexplebilem autem hanc, atq; insatiabilem humani pectoris sitim magnopere miratur, atq; exaggerat S. Cyprianus in libro de operibus cardinalibus: [Vnde, inquit, hæc sitis diuitiarum miseris pectoribus assidet, & ambitionis salsugo bibulam animam occupat, vt per fas, & nefas ad loca superiora, etiam de latebris Eremi nonnulli se ingerant: & de omni gradu, vbi aliquis aditus patet, anheli prodeant, discurrant ad iudices, blandiantur mediatoribus, conduceant auxiliarios, & modis omnibus elaborent, vt sedeant cum Principibus, eo quæstu, vt maledicat Deus, quod ipsi benedixerint, & benedicat, quod maledixerint.]

CAPVT III.

Diabolica superbia ambitio.

DIABOLICA prorsus hæc est superbia. Nam & ille exaltare voluit solium suum, & similis esse Altissimo. Atq; hoc ipsum homini conatus est persuadere, cùm dixit, Eritis sicut Dij, & nunc etiam semper conatur. S. Basil. in constit. Monast. cap. 10. dum Monachum docet alienum ab omni ambitione, ac dominandi cupiditate esse oportere, quantaq; secum mala adducat ambitio, [Diabolica, inquit, pestis est ista, & insigne primæ illius diaboli prauitatis indicium: quiq; in huiusmodi vitij potestate est, is eodem planè cum diabolo malo laborat.] Et S. Augustinus libro 1. de doctrina christiana cap. 23. [Cùm ijs, qui naturaliter sibi pares sunt, hoc est hominibus, dominari affectat, intollerabilis omninò superbia est] Et lib. 13. de Trinitate cap. 13. [Diabolus vitio peruersitatis suæ factus est amator potentiæ, & desertor, impugnatorq; iustitiæ. Sic & homines eum tanto magis imitantur, quantò magis neglecta, vel etiam perosa iustitia, potentiæ student, eiusq; vel adeptione lætantur, vel inflammantur cupiditate. Tenent autem mortales iustitiam, potentia immortalibus debetur.]

Verùm eò etiam magis diabolica superbia est, quòd humilitatis pallio se occultare studet, ne apertam faciem ostentans, exhibilètur ab omnibus. Ergo vt ex verbis illis diaboli tentatoris Matt. 4. Hęc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me; collegit S. Ambr. in ser. 12. in Psalmum 118. [Ante ipse subijcitur, qui alios vult habere subiectos.] Et lib. 4. in Lucam, dùm de illa ipsa loquitur tentatione. [Ambitio, inquit, vt dominetur alijs, priùs seruit; curuatur obsequio, vt honore donetur, & dum vult esse sublimior, fit dimissior.] Et S. Chrys. h. 49. ad populum. [Omnibus seruis magis est seruus gloriæ cupidus. Hanc verò persuadens omnibus est superior.]

CAPVT IV.

Ambitio simulata est, & cæca.

OMNINO simulat ambiosus omnis, suamq; dominandi cupiditatem vult esse occultam. Pudet enim apertam prodere frontem, quia si proderet, ad optatum non pertingeret finem. [Ambitio, inquit S. Bern. in ep. 126. ad Episcopos Aquitaniæ, cùm prorumpit in impudentiam, efficaciam perdit, & cùm improbus affectus se aperit, perit effectus. Ambitio mater hypocrisis latebras amat, & tenebras, lucis impatiens est. Ambitio ipurcum vitium in imo iacet, videt omne sublime, sed videri ipsa refugit: optato namq; necesse est careat, nisi caueat arbitros. Quò enim gloria plus affectatur, eò minùs appræhenditur, vbi depræhenditur affectari. Quid deniq; tam inglorium, quàm gloriæ cupidum depræhendi?] Sapienter, vt cætera, dixit illud S. Nazian. in tr. de vitæ differentijs, [Non est canæ senectutis meæ lusitare, turpiterq; ob thronos me in seruitutem dare.] At nec floridæ iuuentutis est. Inglorium, & pudendum omnibus est. Sed verè S. Gregor. Papa lib. 2. in 1. Regum cap. 1 Terrenas dignitates affirmauit esse puluerem. Nam mentem, quā blandiendo sordidant, non solùm à veris splendoribus, vt ipse loquitur, cœcant, sed etiam rectę rationis iudicium ita obscurant, vt vitij huius turpitudinem non videat.

Cœcus etiam in eo est ambitiosus, quòd nihil est, quod non tentet, vt suæ satisfaciat cupiditati, nihil, quod non aggrediatur. S. August. in 3. libro de Ciuit. Dei cap. 6. libidinem hanc dominandi magnis omninò malis scripsit agitare, atq; cōterrere genus humanum causamq; fuisse bellorum omnium, quę a Romanis olim fuere gesta. Et S. Io. Chrysostomi sententia in h. 30. in Gen. [Hoc est, quod humanū genus potissimùm perdit; quia non vult naturæ suæ mensuram agnoscere, sed maiora semper desiderat, & quæ supra suam sunt dignitatem, vots concipit.] Et h. 5. in epist. ad Philipp. [Malorum omnium inquit, illud est causa; hinc pugnę, & lites, hinc odia, & contentiones, hinc dilectionis frigiditas; quando gloriam hominū amauerimus, quando honoris, qui a multis fit, serui fuerimus.] Et h. 10. in ep. ad Ephes. ambitionem velut incendium deuastans omnia, multis proponit verbis. Et h. 11. nihil esse affirmat, quod ita Ecclesiam possit diuellere, vt dominandi ambitio.

CAPVT V.

Ambitio quàm vana.

ET tamen, cùm tam multa & ardua moliatur ambitiosus homo, aut nihil obtinet, aut si quid obtinet, breui amittit tempore. S. Ambr. in libro de Ioseph Patriarcha cap. 6. Somnium tractans, quod pincernarum Regis Ægypti præpositus vidit Gen. cap. 40. Mundanas omnes dignitates dormientium comparat somnijs. [Videbatur, inquit, sibi beatus cùm esset vini præpositus, & hunc summum credebat apicem omnis potentiæ, quod Regi calicem dabat. Hæc gloria illius, hæc magnificentia in hoc sæculo, hac defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur: sed hoc somnium est; & omnis potentia sæculi somnium, non veritas est. Deniq; per somnium videt sibi reddi principatum suum, & quæ seq.] Dauid quidem certè in Ps. 36. vidit impium exaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani, & transiuit, & ecce non erat. Quia vt habet S. Greg. Papa ho. 3. in Ezech. Iniquorum potentias esse magnum aliquid fortasse credimus nisi ad permanens sæculum mente transeamus. Et ambitiosos S. Greg. Nyssenus in libro de beatitudinibus or. 1. similes facit ijs, qui personati in scenam prodeunt; qui regium, aut alium quemuis eiusmodi splendidum induti habitum, mox eum peracta deponunt fabula. Similes item bullis, quæ inflantur, & intumescunt, statimq; detumescunt, & euanescunt. Et S. Anselmus in libro de similitudinibus cap. 72. Similes pueris, qui papiliones sectantur: qui cùm volant, tram tem rectum numquam tenent, nec vllibi diù morantur. Et S. Ambr. lib. 4 in Lucā, Similes illis, qui mare nauigant, vel arborum conscendunt vertices. Ambo enim ventorū agitationem, ac mutationem plurimam experiuntur. [In immobili, inquit, terrarum statione consistens, non solet timere naufragium: at si mobile conscendat Elementum, frequentioribus obnoxius fit periculis. Et si frequēter arborum vertices spirantium verberent flabra ventorum, solidatis tamen radicibus nullus occasus est.] Similes nubibus, quæ a ventis impelluntur S. Greg. Papa libro 20. moral. cap. 20. Cùm enim diceret Iob cap. 30. Et velut nubes pertransijt salus mea. [Nubes, inquit ille, in alto eminet, sed hanc ad cursum flatus impellit. Sic nimirum sunt temporalia iniquorum bona. Velut in alto quidem per honoris celsitudinem degere videntur: sed ad cursum vitæ quotidie quasi quibusdam mortalitatis suæ flatibus impelluntur.]

Mundi dignitas, quid.

Heliogabalum Romanorum Imperatorem legimus aliquando suis Principibus ad conuiuium inuitatis, fictas, pictasque appossuisse epulas. Atq; insano illi, ac præ nimio fastu deliro Menecrati medico, qui se Iouem dicebat, Philippum Macedonum Regem soli ad mensam separatam adhibito, aceram, & suffitum appossuisse; reliquis cum Rege splendide epulantibus, & famelicum Iouem ridentibus; auctor est Ælianus lib. 12. Vtrumque ambitiosis conuenit optimè, qui famelici non nisi fictas, pictasq; sectantur epulas, soloque suffitu delectantur; Vt non timuerit etiam S. Io. Chrys. h. 1. in ep. ad Rom. dignitates huius vitæ non dignitates esse affirmare, sed dignitatum nomina.

Propterea iure optimo exclamat S. Bern. ser. in ea verba; Ecce nos reliquimus omnia, [Infœlix prorsus ambitio, quæ ambire magna non nouit, quærens de modico crescere, & de maximo minui. Amant enim Cathedras primas, quæ velut grossi ficuum velociter sunt casuræ, caueant, ne contingat carere secundis: & qui primos nunc recubitus eligūt, incipiant cum rubore locum tenere nouissimum. Sedebitis, inquit, super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel Hæ iam ficus erunt, non vtiq; grossi. Quomodo. n. sedes, quas nunc videmus sedes, quæ toties nutant, toties titubant, toties subuertuntur? Nimirum grossi ficuum sunt quos tenuis aura deijcit, & disperdit.] Et ser. 6. in Psal. 90 [Ambitio subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excœcatrix cordium, ex remedijs morbos creans, generans ex medicina languorem.] Et S. quoq; Gregorius Nazianz. in or. in laudem Cæsarij fratris hanc honorum, gloriæq; cupiditatem grauem Dominum, morbumq; permolestum appellauit. Et in or. 2. de Theologia, alienū esse affirmauit ab homine, mediocri saltem probitate, candoreque prædito, atque ingenuæ cuiusdam honestatis sibi conscio, prohibendis alijs (quæ ferè ambitiosorum ars est) principatum sibi comparare. Pluribus de hoc agendum erit alio loco, vbi de Prælati, Superiorisuè munere, aut appetendo, aut fugiendo differetur. Nunc audiant ambitiosi, quid de Moyse loquatur S. Ambr. ser. 8. in Psal. 118. [Moyses noluit esse Rex, cùm posset (potuit enim Pharaonis filius haberi) sed opprobriū Christi thesauris Ægypti pluris fecit: & fugiēdo potentiam potentior factus est. Factus est enim Deus Pharaonis. Et tu si vis tanquam Deus peccatoribus esse terrori, Regibus reuerentiæ, contemne quæ sæculi sunt, & Dominicæ Passionis opprobrium contende omnibus præferre diuitijs.]

C A P V T VI.

Cum Ambitiosis, vt agendum.

SANE quemadmodum cum ambitiosis agendum sit, docuit nos Christus Matt. 20. Cùm enim filij Zebedæi per matrem petijssent ab illo sedere à dextris, & à sinistris in regno eius; primùm quidem petitio illorum reiecta est illis verbis; Nescitis quid petatis. Deinde verò requisita sunt merita, cùm dictum est; Potestis bibere calicem, quē ego bibiturus sum? Matrem pro filijs postulantem, pulchrè, & eleganter excusat S. Ambr. in 5. lib. de fide ad Gratianum cap. 3. sed filios Dominus repræhendit. [Ambitiosorum causis (inquit S. Bernar. lib. 1. de cōsideratione ad Eugenium Papam) non parat aures Christus, vt audiat, sed flagellum, vt feriat.] Et in 3. lib. petenti cuidam respondisse refert Eugenium, Cum quali veste intrasti, cū tali egredieris. Nam vt de sacris ordinibus agens habet S. Gregor. Papa lib. 7. registri cap. 110. [Sicut qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendus: sic qui vltrò ambit, vel importunè se ingerit, est proculdubio repellendus.]

De meritis autem scribit S. Ambros. in Com. cap. 5. prioris ep. ad Tim. [Præire debent merita, vt accedenti debitus honor tribui videatur.] Et S. August. de Zebedæi filijs tractat pluribus in conc. 3. in Ps. 103 & in Ps. 119. Vnde & in 5. libro de Ciuit. Dei cap. 12. Ideò Romanos dixit coniunctissima posuisse templa Virtutis, & Honoris; quia vera ad honorem, gloriam, & imperium via est virtus, nō fallax ambitio. Sed etsi viri virtute prędití nō consequantur honores. [Magnus, inquit S. Leo in ep. 53. ad Anatolium c. 5. viris iustis honor est integritas sua, quæ in quibuslibet locis propria ornamenta non quęrit.] Et opportunū in primis ambitiosis omnibus consilium dedit S. Io. Chrys. in ep. 7 ad Eutropium (nisi homiliam esse malis ad populum) [Versiculum quippe illum Ecclesiastis cap. 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, si saperent, inquit, in parietibus omnibus, & in vestibus suis scriberent, in foro, in domo, in ianuis, in ingressibus, & ante omnia in cōscientijs suis] Quòd sine ex hoc quidem sapiunt, hanc illis pœnam optabit S. Greg. Nazianz. quam Ecclesiasticas dignitates affectantibus precatur in carmine ad Episcopos scripto. Alludens enim ad illud, quod in 1. Regum libro cap. 5. legitur. [Vtinam, inquit, eodem, quo Gethęi, cruciatu doloris angerentur; sedentariaque pœna afficerentur: vt insana eorum præsidendi cupiditas cōgruenti supplicio vindicaretur.]



D E P R O S P E R I S, E T A D V E R S I S.

L I B E R XXXVI.



SAPIENTER omninò scripsit S. Hieronym. in 2. libro dialogorū aduersus Pelagium cap. 2. Volūtatem Dei non discutiendam, sed cum gratiarum actione patiendam esse. At vitio mihi non erit vertendum, si curiosius hoc loco quærere videar, cur calamitatibus, atq; aduersis in hac vita plurimis vexentur boni, & iusti homines; dum malis, ac flagitiosis prospera plerumque obueniunt cuncta, quos grauissimis quibusq; æquum erat malis affligi. Namq; hoc à Sanctis Patribus video sępè fuisse tractatum; tùm vt diuinam tuerentur prouidentiam, atq; iustitiam; tum vt afflictos bonos quoq; consolarentur, & in virtute confirmarent.

C A P V T I.

Bonorum ex malorum prosperitate turbatio.

MVLTOS sæpè cernimus turbari magnopere, ac plurimùm angi, dùm iustos vidēt, & optimos quosq; in hoc mundo affligi, persecutionesq; & calamitates omnes pati, malos autem, ac flagitiosos bonis frui, & honoribus cumulari: & S. quoq; Aug. in lib. 83. qq. q. 82. & S. Ambr. ser. 7. in Psalmum 118. Non obscurorum modò, ac vulgarium hominum, sed eorum item, qui in scripturis versati sunt non mediocriter, tētationem fuisse affirmāt. Qua superati non pauci diuinam prouidentiā negarunt, aduersus iustitiam blasphemarunt,

eumq;

eumq; putarunt, aut res humanas non curare, aut minùs potentem ad moderãdum esse. Qin etiam Dauidem sanctissimum virum, Deiq; amicissimum, aliquando dicentem audiuimus in Psalmo 72. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, pacē peccatorum videns. In labore hominum nō sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Propè es tu Domine ori eorum. Vix enim aperiunt ora, vt à te quidpiam petant, & illicò quidquid petere libuit consequuntur: sed longè à renibus eorum percussio quæuis, aut flagellum. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias, fruuntur bonis, exultant honoribus, dominantur plurimis, illisq; abundant omnibus rebus, quæ desiderari in hac vita possunt. [Quis enim „ non obstupescat, inquit S.Greg. Papa lib. 13. „ moral. cap. 13. Cùm Herodias apud temulentum Regem saltatu filiæ obtinet, vt caput „ amici sponsi, prophetæ, & plusquam prophe„ tæ, ante ora conuiuantium in disco defera„ tur?] Et libro 14. cap. 3. Propterea scribit hæreticos de hac vitæ præsentis prosperitate extolli tantoperè, vt catholicis exprobrent tribulationes, & aduersa, quæ patiuntur.

Bonorum cōfirmatio

Dauid sanè anxietati animi sui duobus satisfecit modis. Primùm, quòd hæc terrena bona vidit parum esse firma, & stabilia, breuique durare tempore. Sic enim habet. Quomodo facti sunt in desolationem? Subitò defecerunt; dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt in manibus suis. Hęc omnia sunt velut somnium, res fictę, imaginarię, apparentes, non verę, & subsistentes, quas mirum non sit, si quibusuis dentur hominibus. Et iterum alibi, Perijt memoria eorum cum sonitu Ps. 9. strepitum quidem ediderunt quendam, sed cessarunt statim, velut sonus, res leuissima, & durationis breuissimę, quę simul cum percussione euanescit. Vndè & in Cana Gallileę Io. 2. in nuptijs prima statim die defecit vinum. Deindè quod hæc qualiacunque sint, periculosa sunt, & verò sæpè damnosa, & perniciosa, quæ diuinam vltionem prouocent. Deiecisti enim eos, dum alleuarentur: perierunt propter iniquitatem suam. Ecce qui elongant se à te, peribunt: perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

Sanctissimus quoque Iob plurimis, & grauissimis afflictus aduersitatibus, duo nobis solatia significat c. 17. Alterum cùm ait, Et tenebit iustus viã suam, & mundis manibus fortitudinem. Quoniã vt interpretatur S. Greg. dum malos videt obtinere ea, quæ mundi sunt, ipse ad amorem cælestium robustiùs stringitur, sciens quia præmia æterna non deerunt, dum & prauis bona temporalia non denegantur, & tantò altiùs temporalia despicit, quantò hæc abundare etiam malis cernit. Alterum, dum addit. Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem. *Iob. 17.* Nox quippe aduersitatem, dies prosperitatem significat. Et Lux post tenebras speratur, ait idem Greg. quia vel post noctem vitæ præsentis æternum lumen percipitur: vel ita hic aduersitas, atq; prosperitas alternant, vt sibi succedere vicissim non desinant, iuxta illud Eccles. 11. In die malorum memor sis bonorum.

CAPVT II.

Cur aduersa bonis permittat Deus.

AT verò Sãcti Ecclesię Patres accuratè magis hunc locum examinantes, ac pluribus pertractantes, eos solos responderunt dicere posse, hæc iniustè fieri, qui solam præsentem, atq; mortalem vitam credunt, futuram ęternam nō sperant. Sic.n. inter cęteros scripsit S. Aug. q. 82 iã indicata. Et Origenes h. 12. in Ezech. prosperitates huius vitæ diaboli benedictionē appellare minimè dubitauit. *Primum.*

Sed quidquid sit; verè monuit S. Greg. lib. 5. mor. c. 27. [Quisquis de persecutione, aut *Secundū* „ aduersitate murmurat, quid aliud, quam iu„ stitiam ferientis accusat? Vt autem homo re„ prehendere non audeat iudicem culpæ, hunc „ humiliter cogitet autorem naturæ. Quia qui „ mirè hominem ex nihilo fecit, factum impiè „ non affligit.] Cæterum summo Dei consilio, maximoque bonorum emolumento vniuersa constare demonstrarunt omnes.

Placuit nanque diuinæ prouidentiæ, vt ratiocinatur S. Aug. in 1. libro de Ciuit. Dei c. 8. præparare in posterum bona iustis, quibus non fruerentur iniusti, & mala impijs, quibus non excruciarentur boni. Temporalia verò hæc bona, & mala, vtrisq; voluit esse communia, vt nec bona cupidiùs appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur, nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerunque afficiuntur. Et rursum in Com ad Ps. 55. *Tertiū* „ [Bonis Deus seruat seipsum, malis ignē sem„ piternum.] Est ergò malum, quod non dat bonis & est bonum, quod non dat malis Sunt & quædam media, bona, & mala, quę dat & bonis, & malis. Quò etiam spectat illud, quod habet S. Gregor. in lib. 16 moral. c. 6. Deum ingratis quoq; dona sua non denegare, vt aut benignitatem conditoris erubescant, & ad bonitatem redeant, aut redire contemnentes inde grauiùs puniantur. Et in tertia parte pastor. curæ admon. 27. Prospera huius Mundi calamitatis ait esse solatia, non retributionis præmia.

Secundo vt diuinam agnoscamus prouidētiam, qua sapientissimè is gubernat mundum. *Quartum.* Nam si nunc, ait idem S. Aug. in eodem 1. lib. de Ciu.

de Ciuit. Dei, omne peccatum manifestè plecteretur pœna, nihil vltimo iudicio referuari putaretur. Rursus, si nullum peccatum nunc puniretur apertè, nulla esse prouidentia diuina crederetur. Similiter in rebus secundis; si non eas Deus quibusdam petentibus euidentissima largitate concederet, non ad eum ista pertinere diceremus. Itemque si omnibus eas petentibus daret, nō nisi propter talia præmia seruiendum illi esse arbitraremur, nec pios nos faceret talis seruitus, sed cupidos, & auaros.

Quintum. Tertio ad iustitiam pertinet punire peccantes, & bona operantibus præmia donare. At nemo est tam bonus, & iustus, qui non peccet interdum, iuxta illud Ioannis Apostoli in 1. Ep. c. 1. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Hæc leuiora peccata non æternam, sed temporaneam merentur pœnam, vitæq; præsentis tribulationibus, & aduersis puniuntur: Contra nullus est tam malus, qui non aliquid interdum operetur boni, saltem moralis. Neque hoc æterna dignum est retributione; temporalemq; mercedem accipit vitæ huius commoda, & prosperitatem quampiam. Ita S Aug. in 2. libro de mirabilibus sacræ scripturæ cap. 11. Ozam putauit à Deo fuisse morte percussum, vt est in 2. Regum lib. c. 6. non tam propter tactam arcam, quam propter aliquod aliud præcedens peccatum: Antiquis autem Romanis voluit in quinto libro de Ciuitate Dei cap. 15. & ser. 36. ad fratres in Eremo, tantam à Deo fuisse concessam fœlicitatem, ac vastitatem imperij, velut tēporalem mercedem bonorum morum, atq; operum, quæ non merebantur æternam. Et S. Io: Chrys. h. 3. ad populum, loquens de Imperatoris statua Antiochiç deiecta, propter quam & multi insontes puniebantur, & sontes impunè abierant. [Si, inquit, in præsenti seditione insons
„ erat, sed aliud aliquando peccatum grauius
„ commisit, deinceps non mutatus in præsenti
„ pœnas dedit. Hoc enim ferè Deus consue-
„ uit, non statim punit, dans nobis pœniten-
„ tiæ tempus, vt corrigamur.] Itaque h. 35.
in Matth. [Siquid, inquit, boni egeris cuius
„ retributionem non receperis, forti, tranquil-
„ loq; animo sis. Maiora enim præmia in futu-
„ ra vita tibi reseruata sunt. Quod si quidquam
„ perperam feceris, neque pœnam dederis, no-
„ li credere te iam effugisse. Futura enim te,
„ æternaq; pœna expectat, nisi pœnitentia me-
„ liorem te fecerit.] Et concione 3. de Lazaro. [Qui improbam agit vitam, & nihil acer-
„ bi patitur, infœlix, & deplorandus: Qui ve-
„ rò virtutis studiosus innumeris afficitur mo-
„ lestijs, beatus.] Et h. 5. in Epistolam ad Hebræos; [Quando videmus malignum ditesce-
„ re, & bonum mala pati, non turbemur,
„ quia non potest malus in omnibus malus
„ esse, sed habet aliqua bona: nec bonus
„ in omnibus esse bonus, sed habet aliqua
„ peccata. Quando ergò prosperitatem habet
„ malus, malo suo habet, quia retributionem
„ hic accipit pro illis paucis bonis, postea ple-
„ nius punietur. Beatus verò, qui hic puni-
„ tur, vt omnibus abiectis delictis, purgatus
„ hinc, & innocens exeat.] Eandem ferè sententiam habet etiam in ser. 5. de Prouid. vel Fato; & h. 4. & 67. ad populum, & S. Greg. Papa h. 40. in Euang: commemoratis illis verbis, quæ Luc. 16. dixit Abraham diuiti in inferno cruciato; Recordare, quia recepisti bona in vita tua, prudenter monet: [Si qui in
„ hoc mundo exterioris boni aliquid accepistis,
„ pertimescere debetis, ne vobis pro quorun-
„ dam vel rerum actuum recompensatione sit
„ datum: ne iudex, qui hic bona exteriora re-
„ stituit, a retributione boni intimi repellat,
„ ne honor hic, vel diuitiæ non adiumentum
„ virtutis, sed remuneratio sint laboris. Et
„ cùm quoslibet pauperes non nulla reprehen-
„ sibilia perpetrare conspicitis, nolite despice-
„ re, nolite desperare: quia fortasse quos luper-
„ fluitas tenuitatiq; prauitatis inquinat, caminus
„ paupertatis purgat.] Et lib. 5. mor. c. 1. [Occul-
„ ta sunt, inquit, iudicia Dei cur in hac vita bo-
„ nis sit malè, & malis benè: sed occultiora, cur
„ & bonis benè, & malis malè. Nam si bonis
„ malè sit, & malis benè; id fortasse fit, vt bo-
„ ni, si quæ deliquerint, hic purgent, & mali
„ pro bonis, quæ faciunt remunerentur. At si
„ bonis benè sit, & malis malè, incertum est,
„ an illi bonorum operum remunerationem
„ hic accipiant, vt à præmijs vitæ sequentis
„ inarescant: & malos aduersa feriant, vt ab
„ æternis supplicijs corrigendo defendant, an
„ hic eorum pœna incipiat, vt quandoq; com-
„ plenda eos ad vltima gehennæ tormenta
„ perducat.]

Sextum. Quarto scripsit aliquando huius argumenti librum Seneca, cui propterea titulum fecit, Cur bonis viris multa mala accidant. Ex quo Lactan. in lib. de iustitia c. 23. Deus, inquit, homines pro liberis habet: corruptos, & quos nō putat emendatione sua dignos, neq; ex ea meliores futuros videt, delicatè patitur viuere, bonisq; præsentibus frui permittit: bonos autem, & quos diligit, castigat sæpius, & assiduis laboribus ad virtutem exercet, neque caducis bonis deprauari sinit. Et S. Augustinus lib. 1. de Ciuitate Dei cap. 1. diuinam scripsit prouidentiam corruptos hominum mores bellis emendare solere, atq; conterere: vitamque bonorum iustam talibus afflictionibus exercere, & in meliora transferre. [Quando visitat, & percutit Deus, inquit S. Hier. in Com. ad caput 13. Isaiæ, ad hoc

percutit

„ percutit, vt emendet; & quando vehementer
„ ter irascitur super eos, qui non agunt pœnitentiam; Non visitabo, inquit, super filias
„ vestras, cùm fuerint fornicatæ; Os. 4.] Et
S. Bern. in libro medit. c. 6. [Si tecum, ait,
„ non est per gratiam, adest per vindictam: &
„ veh tibi, si ita tecum non est. Illi namque
„ irascitur Deus, quem peccantem non flagel-
„ lat. Nam quem flagellando non emendat,
„ in futuro damnat.] Exemplo sigillorum, aut si mauis cuiusuis artificij, quod nos sæpè velut perfectum laudamus, & admiramur, & tamen artifex considerat adhuc, & limat; vtitur S. Greg. Papa h. 40. in Euang. Sic enim homines plerunque, quos iam perfectos æstimamus in oculis Sũmi Opificis aliquid adhuc imperfectionis habent, quod aduersitatis, ac tribulationis lima consumit. Diabolus porrò in hoc opere feruit Deo, vt considerat S. Anselmus in Elucidario. [Quia enim glorio-
„ sus princeps despexit esse in palatio, fecit
„ cum Deus laboriosum fabrum in hoc mũdo.
„ Cuius fabri caminus est afflictio, & tribula-
„ tio; folles, & mallei sunt tentationes, & lug-
„ gestiones; forcipes, tortores, & persecuto-
„ res; limæ ferreæ, linguæ maledicentium, &
„ & detrahentium.] Tali camino, hisq; instrumentis purgat ipsa vasa aurea cœlestis regis in quibus renouat imaginem Dei. Cum illis autem, quibus ad libitum prospera cuncta permittit, perinde agere Deum putat S. Greg. in lib. 16. moral. c. 10. & 3. parte pastor. curæ admon. 17. ac agit medicus cum ægro desperato, cui cuncta concedit, quæ concupiscit: dum qui sanari posse creditur, à multis, quæ appetit, prohibetur. Sed & pueris nummos subtrahimus, quibus tota simul patrimonia hæredibus reseruamus.

Septimum Quinto admonet hìc idem S. Pater, Præsentis vitæ prosperitatem aliquando dari, vt ad meliorem prouocet vitam; aliquando, vt in æternum pleniùs damnet. Ita enim Israelitis promissa fuit terra Chanaam, vt ad æterna speranda prouocaretur. At diuiti posito in inferno dictum est; Recepisti bona in vita tua. Malus. n. recepit bona in vita sua, vt illic pleniùs mala reciperet; quia hic nec per bona fuerat conuersus. Quam ob causam S. Greg. Naz. in or. de pauperum amore pronuntiauit, sciri à nobis nunc non posse, Num ille ob vitium crucietur, hic vt bonus, & laude dignus cuehatur; an verò ille ob flagitiosam vitam extollatur, vt grauiùs corruat; tantisper expectatus, quoad vniuersa ipsius improbitas eruperit, vt iustiori post supplicio afficiatur: Hic verò ob virtutem exploretur, & velut aurum in fornace probetur, vt pleniùs coronetur.

Octauum. Sextò. Lactantius loco ante notato tres alias habet huius rei rationes; cur inquam bonis permittantur aduersa. Prima est: quoniam summa, & præcipua virtus est patientia. Patientia verò quid est, nisi malorum, quæ aut inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate perlatio? Hac ergò carebit omninò, qui nihil patietur aduersi. Ideò impatientem appellat eum, qui prosperè agit, quia nihil patitur. Innocentiam quoque, & iustitiam seruare non potest: quia nocet sæpè, & concupiscit aliena, & per iniuriam rapit, & dominari affectat, animo insolenter elatus. Secunda, quia Imperator non potest suorum militum probare virtutem, nisi habuerit hostem. Propterea enim Deus aduersarios excitat, vt deuotionem suorum probet, atq; corroboret. Tertia, vt Dei populus augeatur: Exemplo, scilicet patientiæ, & virtutis nostræ. Quemadmodum de martyribus ratiocinatur ille, quorum patientia, & constantia conuersi ad fidem Christi fuerunt plurimi.

Septimò; Idem Lactantius quartã adiungit in lib. de vero Cultu c. 4. Duplicem nanque Deus homini viã proposuit. Vnam planam, patentem, atq; iucundam in qua opes posuit, honores, & quęcunque pro bonis habentur in terra. Sed cum his iniustitiam simul, & vitia adiunxit omnia. Alteram difficilem, & cliuosam, in qua iustitiam, temperantiam, & virtutes cæteras collocauit: Sed paupertatem, ignominiam, dolorem, laborem, amaritudinem. Vndè intelligas, idcircò malis, atq; iniustis faciliùs prouenire, quę cupiunt; quia prona, & decliuis est illorum via, bonis autem, quæ optant, difficilè procedere; quoniam difficili, & arduo gradiuntur itinere. *Nonum.*

Octauò. S. Augustinus in primo libro de Ciuit. Dei c. 9. affligi respondet bonos temporalibus malis, sicut & Iob fuit afflictus, vt sibi ipsi sit homo probatus, & cognitus, quanta pietatis virtute diligat Deum. [Ad- *Decimum.*
„ uersitas quippe, quæ bonis votis obijcitur (quem admodũ Reccaredo Regi Visigothorum scripsit S. Gregorius in 7. libro registri c. 126.) probatio virtutis est, non iudicium
„ reprobationis.]

Nonò. Idem S. Aug. c. 10. eiusdem libri, & S. Io: Chrys. in h. Quod nemo læditur nisi à seipso, Propria docent Christianorum bona non esse hæc temporalia, sed fidem, atq; interiora bona, & virtutes. Itaque dum in temporalibus vexantur, illisq; spoliantur, nihil eos amittere. Interim verò in rebus hisce prosperis; in c. 51. libri 18. concedi nobis ait Augustinus à Deo, velut parente optimo quasi consolationem quampiam, ne frangamur aduersis, atque in rebus aduersis exercitationem, vt prosperis non corrumpamur. Et Ep. 87. ad Fœlicitatẽ, & Rusticum, *Vndecimũ*

Prospera

Prospera donum cõsolantis appellat, aduersa donum admonentis. Vnde illud in Com. ad Ps. 54. [Gaudes? agnosce patrem blandiẽtem: tribularis? agnosce patrem emendantem. Siue blandiatur, siue emendet, cum erudit, cui parat hæreditatem.] Et tract. 12. in Io: [Iter huius sæculi plenum est tentationibus: in rebus prosperis, ne extollant, in aduersis, ne frangant. Qui tibi dedit fœlicitatem, ad consolationem tuam dedit, non ad corruptionem.] Rursus. [Qui te flagellat, ad emendationem, non ad damnationem facit. Ferto patrem erudientem, ne sentias iudicem punientem.] Et Ep. 83. consolans Chrysinum [Vir cordate, ait, nunquid totum bonum tuum in his rebus erat, quas nunc videris amittere; aut tam magnum bonum illic deputabas, vt eo sublato sic tenebrescat mens nimia tristitia, quasi lumen eius non Deus, sed terra sit?] Et in Com. Ps. 51. Nihil nobis obesse posse aduersa cuncta demonstrat, quia nil aliud possunt, nisi capillos, & superflua nobis auferre. [Quid, inquit, mali faciunt Sanctis? capillos radunt, vt in ps. dicitur, Sicut nouacula acuta fecisti dolum. Vnde Christus, Nolite timere eos, qui occidũt corpus, &c. Capillos radunt, caluum faciunt, & hoc ad Christum pertinet, qui in loco Caluariæ crucifixus est. Capilli superflua significant, capilli sine sensu præciduntur; & iis, qui cohærent Deo, ista temporalia sunt velut capilli.] Optimè quoque S. Greg. Papa in 2. libro registri c. 90. In huius, inquit, vitæ cursu nihil firmum, nihil stabile inuenitur, sed quemadmodum viator modò per plana, modò per aspera graditur; sic nobis in hac vita manentibus, nunc prosperitatem, nunc aduersitatem occurrere. Hanc verò vicissitudinem à Deo permitti, ait, Vt humiliati discamus, quidquid deliquimus, flere: & iterum exaltati, aduersitatis memoriã, quasi humilitatis anchoram, in mẽte teneamus. Et S. Io: Chrys. h. 8. in Matthæum. [Sanctos, inquit, Deus neque tribulationes, neque iucunditates sinit habere continuas; sed tum de aduersis, tum ex prosperis iustorum vitam quasi admirabili varietate contexuit.] [Si enim tristia semper acciderent, (inquit S. Bern. Ep. 136. ad Petrum Papiensem Episcopum) quis sustineret? si semper prospera, quis non contemneret? sed horum necessaria vicissitudine fit, vt nec aduersa frangant, nec læta dissoluant; cùm potiùs, & ista ex illis gratiora, & illa ex his tolerabiliora reddãtur.]

deci-

Decimò. In libro autem 21. Sententiarum cap. 20. Eam rationem insinuat S. Augustinus, vt magis gustetur virtutis, rerumq; spiritualium, ac diuinarum suauitas. Propterea namque temporalium amaritudo permittitur. [Non enim essent bona dulcia, si non pateremur aduersa.]

Decimum tertium.

Vndecimò. Sed in q. 82. in principio significata de hoc ex instituto differens, duo præsertim respondet. Alterum est; Non defuisse homines, qui iustitiæ suauitatem, atq; internum illius gaudiũ, cum corporalibus omnibus laboribus, & molestiis, quas genus humanum pro conditione suæ mortalitatis patitur, cum omnibus etiam, quæ propter ipsam iustitiam, in eos, qui iustè viuunt, iniuriosissimè cogitantur, ita compensarent, vt sequestrata spe futuræ vitæ, iucundiùs, & lætiùs præ amore veritatis torquerentur, quàm luxuriosi prę cupiditate ebrietatis epulentur.

Decimum quartum.

Alterum, quod duodecimũ numerabitur. Ita prorsus expedire nobis. Ad hunc enim modum colligit. Quod est in corpore sanitas, hoc est in anima beatitudo. Et vt medicus corporis aliter præcipit ad conseruandam sanitatem, aliter ad recuperandam amissam: Ita Dei alia debuerunt esse pręcepta homini ad non amittendam æternam beatitudinem, alia nunc ad recuperandam amissam. Atq; vt si prioribus medici præceptis non obediens in morbum incidas, arripis posteriora, quibus saneris, Etsi hæc non sufficiant, adhibentur adhuc a medico adiumenta quædam, plerumque aspera, & dolorem inferentia, quæ tamen ad recuperandam sanitatem prosunt. Sic homo per peccatum lapsus, quia primo non obtemperauit præcepto, secunda æger accipit, quibus obtemperans iustè quidem viuat; sed tamen molestias, quas patitur, vel de ipso morbo nondum sanato patitur, vel de medicinę adiumento, quo quem diligit Dominus corrigit, flagellatq; omnem filium, quem recipit: vt tactus, & dolens, ad medicinam conuersus sanetur, aut contemnens damnationem sempiternam iustè post hanc mereatur vitam. Ita tribulationes, aduersa, vitęq; pręsentis calamitates omnes, ratiocinatur S. Aug. esse ad sanandam animam, æternamq; fœlicitatem obtinendam, quod sunt incisio venæ, aliaq; huiusmodi medicinæ adiumenta, ad restituendum sanitati corpus.

Decimum quintum.

Tertiodecimo. S. Io: Chrys. tum alibi hoc argumentum tractat; tum verò maximè in h. 1. ad populum, octo prorsus rationes collegit paucis, cur Sanctos Deus permittat affligi. Prima est, ne propter meritorum magnitudinem, & miraculorum splendorem, in arrogantiam tollantur. Ita Paulo datus est stimulus carnis, quemadmodum ipsemet testatur in 2. Cor. c. 12 [In similitudinem triumphantium (ait S. Hier. Ep. ad Paulam, super obitu Blesillę) quibus in curru retro comes adhęrebat per singulas acclamationes ciuium dicens; Hominem te esse memento.] Secunda,

ne cæteri homines maiorem de illis habeant opinionem, quàm humana patiatur natura, & ipsos fortasse Deos, nō homines, arbitrentur. Tertia, vt & Dei virtus appareat, dum per ægrotantes, & compeditos exuperat, & prædicationem auget. Quarta; vt ipsorum tolerantia, & patientia singularis manifesta fiat, non propter mercedem Deo seruientiū, sed vel etiā post tot mala & aduersa. Quinta; vt de resurrectione, ac futura vita cogitemus, dum nunc viros, iustos, ac Sanctos in tot malis morientes cernimus. Sexta, vt omnes in grauia incidentes sufficientem cōsolationem habeant, in hosce respicientes, & eorum mala considerantes. Septima, ne nos propter gestorum excellum ad imitationem Sanctorum torpeamus. Octaua, vt intelligamus quosnam beatos, & quos miseros, & ærumnosos putare debeamus. Sed & non multò post, tres alias adiungit. Nona igitur fuerit, vt tribulatione spectabiliores fiant Dei, ac virtutis athletæ. [Vt enim boni „ athletæ non satis apparent, inquit ille, cùm „ vestimentum induti sunt; sed quando illo „ abiecto nudi in stadia feruntur, tunc maximè „ membrorum proportio cernitur. Sic & Iob „ quando diuitijs circumfusus erat, quis esset, „ non multis manifestus erat. Post verò illas, „ velut vestimentum exutus, spectatores omnes „ pertulit, vt & ipse Angelorum Dominus illi „ vehementer acclamaret, & victori applau„ deret.] Decima, vt si aliquas habemus maculas, hìc eas deponamus, atq; ex hac vita mundi ad cœlestem transeamus. Postrema, vt coronę, ac præmia nobis augeantur. Sed in tertio dialogo Cæsarius ad quatuor omninò contraxit causas; Vt à peccatis corrigamur; Vt superbiam deijciat nostram; Vt latentem virtutem ostendat, quam imitentur alij; Ac demum si à Deo propter extremam nequitiam deseramur. Quod in Pharaone, & Nabuchodonosor factum est.

CAPVT III.

Aduersa prosperis esse potiora.

ITA' firmè veteres demonstrarunt Patres, sapientissimè Deum administrare mundana, vt iam nemo sit adeò impius, & impudens, qui in distribuendis prosperis, & aduersis diuinam audeat accusare prouidentiam, aut damnare iustitiam. Neque tamen negare quisquam poterit id, quod verè dixit S. Aug. in ser. 245. de tempore, duo nobis difficilia, ac laboriosa præcepta fuisse à Domino; continere, & sustinere; continere ab his, quæ in mundo dicuntur bona; & sustinere, quæ in hoc mundo abundant mala. In prosperis, inquam, modestè se gerere, & aduersa patienter tolerare. S. Ambr. in ser. 81. duplicem appellauit tentationem, qua nos Deus tum aduersis, tum prosperis probat: nam & faber ferrarius, vt ferro vti possit, ignem, & aquam adhibet; igne mollefacit duritiam ferri, & aqua temperat. Quanquam prudentibus rerum æstimatoribus visum est semper laboriosius, & difficilius in prosperis modum retinere virtutis, quàm in aduersis. [Profectò, „ inquit S. Greg. Nazian. in or. 3. de pace, faci„ lius mihi videtur aduersam fortunam ferre, „ quàm secundam tueri.] Et S. Greg. Papa lib. 5. mor. c. 1. [Plus in hoc mundo bonor, quàm „ despectio, occupat: & magis prosperitatis „ sublimitas, quam necessitatis aduersitas gra„ uat. Per hanc nanq; nonnunquam cùm ho„ mo exterius premitur, ad concupiscenda, „ quæ intus sunt, liberiùs relaxatur: per illam „ verò animus dum multis parere cogitur, à de„ siderij sui cursu retinetur. Vnde fit, vt Sancti in „ hoc mundo magis prospera, quam aduersa, „ formident.] Et in 3. parte pastor. curæ admon. 27. Deo gratiorem, & meliorem ait fuisse Dauidem in seruitio, quàm cum ad Regnum peruenit: & Salomonem nihil in hoc mundo priusquàm in Idololatriam caderet, aduersitatis habuisse memorari. Et Tertulliani est illud in libro de fuga in persecut. c. 1. „ [Persecutio digna in primis Deo est.] Et c. 10. [Pulchrior est miles in pugna prælio amissus, quàm in fuga saluus.] Et S. Aug. Ep. 144. ad Anastasium [Mundus iste periculo„ sior est blandus, quam molestus, & magis „ cauendus, cùm se illicit diligi, quam cùm ad„ monet, cogitq; contemni.] Et Commentario in Ps. 50. [Multi res aduersas timent, „ prosperas non timent. Periculosior est res „ prospera animo, quàm aduersa corpori; prius „ corrumpit prospera, vt inueniat, quod frangat aduersa. Aduersus fœlicitatem acriùs vigilandum est.] Dauidem quoque addit non peccasse, cum eum persequeretur Saul. Et rursum in conc. prima in Psalmum 68. „ [Fœlicitas, inquit, humana plus est timen„ da, quam miseria; quia miseria plerumque „ adfert ex tribulatione fructum bonum: fœli„ citas autem corrumpit animam peruersa se„ curitate, & dat locum Diabolo tentatori.] „ [Plurimos, inquit S. Ambr. ser. 12. in Ps. 118. „ supplantauerunt secundæ res, quos acerba „ supplicia non fregerant.] Et S. Bern. in ser. 2. in ramis Palmarum, ita interpretatur verba Psal. 90. Cadent à latere tuo sinistro mille, & decem millia à dextris tuis; vt licet multos frangat aduersitas, multò tamen plures extollat prosperitas. Et S. Greg. Papa libro 26. moral. c. 14. Manifestum asserit esse perditionis indicium, quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet effectus, & nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa concepit.

concepit. Et lib. 1. registri c. 28. Cùm Aristobulum audisset aduersitatibus laborare, [Non valdè, inquit, contristor; quia plerumque nauis, quæ peruenire ad alta pelagi per prosperitatem poterat, in ipso nauigationis initio vẽto aduersante repellitur; sed ad portum repulsa reuocatur.] Non est opus pluribus. Vel etiam Ethnici Philosophi vox illa fuit apud Senecam Epist. 68. Vitam securam, & sine vllis fortunę incursionibus mare mortuum esse. Et alterius illa; Malo me Fortuna in castris suis, quàm in delicijs habeat.

CAPVT IV.

De multiplici aduersitatum vtilitate.

DE aduersitatum vtilitate plurima dictum videri possit satis in superiori capite 2. omnia enim illa, propter quę Patres voluerunt eas à Deo permitti bonis, magnopere sanè vtilitatem illorum demonstrant. Operæ tamen me pretium adhuc facturum puto, si adiunxero quædam.

Primum illud sit, quod eæ plurimùm probant bonos, & malos, electos, & reprobos, veros Deiseruos, & fucatos. Ita locutus est Tert. in lib. de fuga in persecutione c. 1. [Persecutio, inquit, necessaria est; ad probationẽ scilicet seruorum Dei, siue reprobationem.] Et c. 2. [Iniquitas adhibetur, vt iustitia probetur, confundens iniquitatem.] Et c. 3. [Cùm exurimur persecutionis ardore, probamur de fidei tenore.] Quam ob causam in c. 1. dixit esse velut scalam, quam vidit Iacob Gen. 28. alijs ascensum in superiora, alijs descensum ad inferiora demonstrantem. Et rursum esse velut palam ventilantem aream Domini, & granum à paleis separantem. [Hæc inquit, est pala illa, quæ & nunc dominicam aream purgat; Ecclesiam scilicet confusum aceruum fidelium euentilans, & discernens fructum martyrum, & paleas negatorum.] Qua de re plurimus est apud Patres sermo. Inter quos S. Ambrosius lib. 2. de interpellatione Iob. c. 5. citans verba illa Iob. c. 21. de malorum hominum prosperitate loquentis; Erunt sicut paleæ à vento. Iniusti, inquit, sicut paleæ ventilantur, iusti sicut triticum; sicut Luc. 22. dicitur Satanas expetiuit, vt cribraret vos sicut triticum. Deficiunt illi, qui sicut paleæ ventilantur: non deficit, qui ad similitudinem illius grani est, quod cecidit, & resurrexit plurimorum fructuum accessione cumulatum. Ideò Mich. 7. dicitur; Heu me, quia factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe. Stipulæ, quæ citò exuritur, impietas comparatur, & pulueri. Ideò additur Iob. 21. Et sicut puluis, quem abstulit turbo. Et S. Greg. Papa lib. 26. mor. c. 9. [Reproborum nequitia triturę more electorum vitam, quasi grana a paleis separans, premit, vt purget. Mali enim bonos ab huius mundi desiderijs expediunt, dum affligunt: quia dum multa eis hic violenta ingerunt, festinare illos ad superna cõpellũt.] Ita obseruat, & vocante Moyse, & Pharaone sequente filios Israel ex Ægypto eductos fuisse.

Secunda Vtilitas est, quòd aduersa purgant hominis animam, prospera inquinant, & deteriorem faciunt, iuxta illud Psalmi 11. Argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Et Ps. 16. Igne mẽ examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Non sicut fœnum, redigendo in cineres, ait S. Aug. in Ps. 65. sed vt argentum, purgando à scoria; vt enim ignis purgat metalla ab omni scoria, sic animam tribulatio, & aduersitas ab omni mundat iniquitate. S. Aug. in Com. Ps. 132. vestes cõsiderat à fullonibus contundi, extendi, & quodãmodo cru cifigi, vt mundentur. [Vestis, inquit, Sacerdotalis Ecclesiam significat. Hæc mundatur, vt non habeat maculam, & extenditur, vt non habeat rugam. Videmus quotidie à fullonibus tunicas quodam modo crucifigi, vt rugam nõ habeant.] Itaq; S. Greg. Magnus lib. 26. moral. c. 14. grauem Dei vltionem putat, si iniquorum prauis desiderijs nulla resistat aduersitas. [Peruersi, inquit, tunc peiore vltione damnantur, cùm nulla eis aduersitate resistitur, & tunc fortiter iræ periculis subiacent cùm prosperè peragunt, quod nequiter concupiscunt.] Manifestumq; asserit esse perditionis indicium, quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet effectus, & nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa concepit. Idem in 1. parte pastor. curæ c. 3. fugiendam asserit curam regiminis, qua cæteris præponaris, exemplo Christi, qui Io. c. 6. fugit in montem, ne fieret Rex: sed pœnam probrosæ mortis appetijt. Nam prospera sæpè per tumorẽ cor inquinant, aduersa per dolorem purgant. Quod & Saulis, & Dauidis confirmat exemplis. Sed & S. Io: Chryf. h. 66. ad populum, aliorum plurium, maximè Hebræorum, Niniuitarum, Salomonis, Absalonis, Iob, & aliorum. [Tunc enim, inquit, anima purgatur, cùm propter Deum tribulatur, tunc maiori potitur adiutorio, quando & maioris indiget auxilijs, maiorisq; gratiæ, quin & ante mercedem à Deo propositam magna bona decerpuntur ab anima sapiente iam reddita. Nam & fastum contrabit, & omnem excidit torporem tribulatio, & ad patientiã vngit, & humanarum rerum vtilitatem reuelat, & multam introducit sapientiam; omnes enim motus ipsi cedunt, inuidia, æmulatio, concupiscentia, potentiæ

Secunda vtilitas. Purgant animam.

potentiæ, pecuniarum, & corporum amor, arrogantia, fastus, ira, & omninò reliquum vitiorum examen.] Et vniuersè S. Aug. in Psalmum 138 [Tota miseria, in qua gemit mundus, dolor medicinalis est, non sententia pœnalis.] Quòd si peccator huius mundi doloribus non corrigatur, ad æterna, inquit S. Greg. lib. 15. moral c. 29. supplicia vocatur, eosq; dolores Propheta in Ps. 10. partem calicis vocat, quia eorum passio hic quidem per dolorem incipit, sed in vltione perpetua consumatur.

Tertia vtilitas. Sanant animam.

Tertia huic similis, atq; hanc consequens vtilitas aduersitatum est, quòd sanat animam. S. Greg. lib. 7. moral. c. 2. & 3. sagittam adnotauit in sacris literis tum prædicationis verba significare, quæ vitia nostra feriunt, & corda transfigunt, vt in Ps. 44. & Is. 66. tum animaduersionis percussionem. Nam in 4. libro Regum c. 13. dixit Elisæus ad Ioas Regem Israel, Iace sagittam, percutiesq; Syriam donec consumas eam, & Iob. c. 6. sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. [Spiritus enim hominis est spiritus elationis, sagittæ autem Domini spiritus hominis ebibunt, cùm supernæ animaduersionis sententiæ afflictam mentem ab elatione compescunt, & intentum exterioribus introrsum trahunt.] Hinc in Ps. 37. inquiebat Dauid, Ego autem ad flagella paratus sum [Quia enim viri Sancti, inquit idem Greg. c. 7. mentis suæ corruptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant, vt aperto vulnere virus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat.] Hinc præsentis vitæ prosperitatem nequaquam esse innocentiæ testem argumentatur in lib. 15. c. 24. quia multi ad perennem vitam per flagella redeunt, & plerique ad infinita supplicia perducendi sine flagello moriuntur. Dum verò peccator percussus, & flagellatus ad Deum reuertitur, [Verè (vt in c. 31. de ęterna pœna loquitur) prudens est in pœna, qui stultus fuit in culpa, quia dolore constrictus, ad rationem oculos aperit, quos voluptati deditus clausit; & pœna torquente exigitur, vt sapiat, qui excœcante se superbia desipiebat.]

Aduersitas medicina.

Alibi quoque aduersitatem docuit optimam esse medicinam, quæ interiorem viscerum feruorem ad cutem trahat, vt inde sanetur anima. Sic .n. habet in 33. lib mor. c. 17. [Alta dispẽsatio iudiciorum Dei idcircò sępè nos vel minis impetit, vel flagellis premit, vel ĩpositis oneribus grauat, quia præuidet, quod si quieti, ac liberi in tranquillitate persisteremus, tentationes ferre aduersarij non valentes, mente prostrati vulneribus iaceremus. Moris quippe medicinalis est, vt feruorem viscerum in pruriginem cutis trahat; Et inde interiùs curat, vnde exteriùs sauciat.]

Quarta vtilitas. Ne cadamus.

Quarta vtilitas est, quòd aduersa magnopere tenent nos, ne cadamus; contrà prospera. Et multò plures in prosperis cadunt, quia tunc omnia videntur inuitare ad malum: Mundus faciliùs trahit, dæmon faciliùs persuadet, caro faciliùs obtinet, quod desiderat, ac demum faciliùs obliuiscimur Dei. Quippe Ephraim, & Manasses fratres sunt, quorum Ephraim abundantiam significat, & Manasses obliuionem. Et omninò iniquis permittit, Deus prospera, vt ad voluntatem eueniant omnia, & vt de iniquo quopiam dicitur, Dan. 8. Dirigitur dolus in manu eius. Electis autem aduersa, vt dum eorum votis, quemadmodum Greg. loquitur lib. 34. moral. c. 2 valida contrarietas nascitur, ex ipsa impossibilitate corrigantur. Vnde Os. 2. dicitur; Ego sepiam viam tuam spinis & sepiam eam maceria, & semitas suas non inueniet: propterea dicet, Vadam, & reuertar ad virum meum priorem, &c. [Meretricis viæ, inquit S. Hier in Com. ad caput 23. Isaiæ sepiuntur a Domino spinis, ne sequi possit amatores suos, vt hac necessitate compulsa reuertatur ad virum suum pristinum.] Quod & in sæculi rebus frequenter animaduertimus, multos, qui per prospera, & abundantiam omnium rerum dominum sentire non poterant, intelligere per inopiam, & conuerti ad opera iustitiæ, postquam eorum manus non præualuerit fœlicitate huius sæculi perfrui. Præclarè verò de hoc ratiocinatur S. Chrys. h. 9. in Ep. ad Rom. aduersa nos quasi ligare, & constrictos tenere, ne cadamus; prospera liberum solutis dare lapsum. [Qui ab afflictione, inquit, perculsus in diuersum agitur, id multò faciliùs a laborum relaxatione patietur. Si enim ligatus cadit, multò faciliùs solutus: si constrictus, & coercitus in diuersum agitur, faciliùs multò in stultam sui persuasionem adductus.]

Quinta vtilitas. Augent bona.

Quinta est, quod aduersa augent bona opera fœcundant animum, & omninò ad Deũ, diuinaq; cõpellunt, à quibus plurimùm solent auocare prospera. Ita Tertull. in libro de fuga in persecutione c. 1 [In persecutione fides in expeditione sollicitior, & disciplinatior in ieiunijs, & stationibus, & orationibus & humilitate, in alterutra diligentia, & dilectione, in sanctitate, & sobrietate.] S Greg. lib. 26. moral. c. 10. ignis vtitur exemplo, qui flatu premitur quidem, sed crescit. [Electorum, inquit, desideria dum premuntur, sic aduersitate proficiunt, sicut ignis flatu premitur, & crescit, & vnde quasi extingui cernitur, inde roboratur.] Et in Ps. 17. dicitur, qui perfecit pedes meos, quasi Ceruorũ [Ceruus .n. cùm montiũ iuga conscendit, quæque aspicit aspera, quæq; sese

obijciunt

obijciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, & absque vllo cursus sui obstaculo in superioribus eleuatur.] Et S. Ambr. ser. 12. in Ps. 118 adfert illud Cant. c. 5 Aperi mihi soror mea sponsa, quia caput meum plenum est rore, & Cincinni mei guttis noctium. Tunc. n. maximè pulsat ianuam tuam Deus, cùm repletum est caput rore nocturno. In tribulatione. n. et tortoribus positos visitare dignatur, ne quis forte succùbat victus ęrumnis. Propterea voluit S. Io: Chrys. h. 34. operis imperfecti priscos homines cum maiori difficultate iustitiā seruasse, quàm nos nunc seruare possimus, quia tunc mundus in iuuentute bonis omnibus prosperabatur, nunc verò in senectute aduersis plurimis exercetur: Et Sanctus Ambrosius in Epistola ad Vigilium veteres Hebræos scribit. quia rerum secundarum insolentia extollebantur, ſępè datos à Deo fuisse in potestatem hostiū, vt remediū malorū de Cœlo sibi quęrerent S. Aug. in lib. de Beata vita, hoc nobis prodesse dixit aduersa quod nauigantibus tempestates. Vt enim illos hæc in portum, sic illa nos ad cœlestem compellunt patriam. Et Ep. 138 ad Clerum, & populum Hipponensem, præsentis vitæ tribulationum hunc duplicem admonet fructum esse oportere; vt & de beata vita cogitemus, quæ ab his omnibus erit molestijs libera; & quemadmodum horrendas inferni pœnas euadamus. [Si vos aliqua, inquit, molestia temporalis exagitat, ipsa vos admonere debet, quemadmodum de illa vita cogitare debeatis, vbi sine aliquo labore viuatis, euadentes nō molestas angustias temporis parui, sed horrendas pœnas ignis æterni. Nam si modò tanta cura, tanta intentione, tanto labore agitis, ne in aliquos cruciatus transitorios incidatis: quantum vos oportet esse sollicitos, vt sempiternas molestias fugiatis?] Ita illud, quod aliquando dixit Paulus Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: tum de prosperis, tum de aduersis intelligit in Ep. 156. ad Probam; quando illa sic sumimus, ne capiamur; hæc sic ferimus, ne frangamur, & omnino nimis verum est id, quod subiungit. [Si fallacis prosperitatis semper hic tranquillitas arrideret, anima humana portum veræ, certæque securitatis non appeteret.]

Sexta est pietas, quam explicauit Paulus in posteriore ad Tim. Epistola c. 3. cùm dixit Omnes, qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutiones patientur. Ita vt pietas, & persecutio videantur retrò commeare, ac sese vicissim consequi, vt & pij homines persecutionem patiantur, & qui persecutionem patiuntur, pietatem obtineant. [Mauult ergò persecutiones pati, ait S. Ambr. ser. 11. in Ps. 118. vt piè viuere in Christo possit, & fortasse cùm persecutiones non patimur, tanquam condemnati habemur, quia nequaquam piè viuere volumus in Christo; sed hoc solum ad gloriam fructuosum, hoc ad custodiam salutis tutum; vt frequentibus exercitijs iusti pietas confirmetur. Citò enim fides inexercitata languescit, & crebris otiosa tentatur incommodis. Remissas excubias callidus insidiator irrumpit: assuetum autem bello virum externa fraus instruit, & gloriosæ prouehit palma victoriæ; & quæ seq.]

Septima utilitas cœlestis corona.

Septima est cœlestis corona, & præmium quod nobis adferunt aduersa patienter, & propter Deum tolerata; vt non dubitauerit Tertull. affirmare in libro de corona militis c. 2. Neminem fidelium coronam capite nosse alias extra tempus tentationis eiusmodi. Cæteri Patres exemplis pluribus vsi sunt Nam S. Aug. exponens titulum Psalmi 55. Cùm teneretur Dauid in Geth. [Geth, inquit, significat torcular, & Christus pro corpore suo clamat, Saule, cur me persequeris? Tenetur in torculari corpus eius, idest in pressuris. Sed in torculari fructuosa pressura est. Vua in vite pressuram non sentit, sed nihil inde manat; in torculari calcatur, premitur, iniuria illi videtur fieri, sed si non fieret, sterilis remaneret.] Et rursum in Psalmum 83. [Vua, & oliuæ, dum liberè pendent in arboribus, nihil adferunt: at dum in torcularibus premuntur, fluunt vinum, & oleum] Et S. Greg. Papa h. 15. in Euang. [Vua calcibus tunditur, & in vini saporem liquatur; Sic oliua contusionibus expressa amurcam suam deserit, & in olei liquorem pinguescit. Sic per trituram areæ à paleis grana separantur & ad horreum purgata perueniunt.] Arbores quoque, & herbas tum hyeme, tum æstate, considerat Aug. in ser. 72. ad fratres in Eremo, dum ita loquitur. [Nunc non apparent merita iustorum, & nominatur fœlicitas impiorum. Herba lætior per hyemem viget, arbor videtur arida: cùm sol æstate exierit feruentior, arbor repletur folijs, & fructibus, herba arescit. Sic modò iusti laborant, antequam veniat æstas; vita in radice est, nondum apparuit in ramis.] Et S. Io: Chrys. h. 43. in Priorem Epist. ad Cor. ex artificibus, ac mercenarijs exemplum sumit. [Sicut enim artificibus accidere videmus; qui si ipsi se alant, & operentur, maiorem accipiunt mercedem, sin verò apud conductores ipsos victitant, non parum illis de mercede sua detrahitur, ita & cum Sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpessus, integram habet mercedem, & plenissimam retributionem; non bonorum tantùm, quæ fecerit, sed malorum etiam, quæ tulerit. Qui autem requie hic, & fœlicitate fruitus

fruitus est, tam splendidam istic coronam non est consecuturus.] Immò Sanctus Anselmus in elucidario, infœlicissimos appellat eos, quibus hìc prospera cuncta, & omnia desideria sua pro libitu suo implere permittitur: quia velut arida ligna ad ignem nutriuntur: fœlicissimos autem illos, qui hìc à suis desiderijs arcentur, & multis asperitatibus exercentur, quoniam ad regnum vt filij flagellis erudiuntur. Vnde & Christus beatos prædicauit, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum Cœlorum.

Octaua vtilitas. Dat intellectũ.

Octaua est illa, quam habet Isaias c. 28. Vexatio intellectum dabit. Quod S. Bern. in libro 1. de consideratione, ita vult intelligi, vt non sit nimia, nam si nimia sit, non planè intellectum dat, sed contemptum, & impius cùm in profundum venerit, contemnit. At definiendum esset, quænam sit dicenda nimia. Certè maxima fuit vexatio Iob, maxima Pauli, vt etiam tæderet ipsum viuere; maxima Sanctorum Martyrum, nec tamen contemptum, sed summam pacem, & gaudium, summamq; diuinæ voluntatis approbationem habuit. Sed Bernardum opinor considerasse à Propheta dictum, daturum intellectum, homini scilicet intellectum non habenti, nec magna virtute prædito.

Nona vtilitas. Amicos ostendunt.

Nona numerari potest, vt veros cognoscamus amicos. Adnotauit hoc S. Greg. Papa lib. 7. moral. c. 10. vbi dixit; [Cùm quis positus in prosperitate diligitur; incertum valdè est, vtrum prosperitas, an persona diligatur. Amissio autem fœlicitatis interrogat vim dilectionis. Vnde non agnoscitur in bonis amicus, & non absconditur in malis inimicus. Quia & ille sæpè prosperitatis nostræ reuerentia tegitur: Et iste ex confidentia aduersitatis aperitur.] Sed & multò ante Ouidius dixerat.

Lib. 1. Tr. eleg. 8.

Donec eris fœlix multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

CAPVT V.

Æquè aduersa, & prospera toleranda esse.

Gẽ. 1. dies & nox quid.

MOYSES creationẽ enarrans mundi, Deũ scribit vespere, & mane coniungendo fecisse diem vnum; sed & deinceps aduersa, & prospera copulando vitam nostram absoluit. Sic enim mane, & vespere prosperitatem, & aduersitatem interpretatum fuisse video Sanctum Augustinum in Ps. 64. & conc. 1. in Ps. 70. Cùm diceret Dauid; Os meum annunciabit iustitiam tuam tota die laudem tuam. [Laudandus, inquit, est Deus toto tempore, die, & nocte, in prosperis, & aduersis. Dies est prosperitas, nox aduersitas.] Et in Ps. 133. [Benedicere Deo die, & nocte est benedicere in prosperis, & aduersis.] Et cùm dixisset Iob. c. 3. Quare misero data est lux, S. Greg. Papa lib. 5. moral. c. 2. In scriptura monet lucis appellatione prosperitatem, noctis, aduersitatem significari, & in Ps. 138. Prophetam dicere, Sicut tenebræ eius, ità & lumen eius, quia Sancti Viri ità prosperitatem sæculi despicientes tolerant, sicut aduersitatem eius calcantes tolerant. Contra verò in c. 28. de reprobis dictum affirmat c. 4. de mane vsque ad vesperam succidentur. Quia & per prospera lasciuientes pereunt, & per aduersa impatientes ad insaniam exurgunt. Et rursum libro 13. c. 15. de electis exponit illud, quod legimus c. 17. Noctem verterunt in diem. Quoniam iustis nonnunquam ampliùs placet ex aduersitate mala perpeti, quam ex prosperitate terrenę dispensationis cura fatigari. Iob notauit Origenes lib. 2. in Iob; testa rasisse saniem, vt augens dolorem irrideret diabolum plagarum autorem. Sicut & quando opes, & filios illi abstulit, vestem quoque, & comam capitis abscindens, illi proiecit. Ideò & in Ps. 65. gloriosi cantant Sancti, Transiuimus per ignem, & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. [Ignis vrit, inquit eo loco Aug. aqua corrumpit: vtrumque metuendum, & vstio tribulationis, & aqua corruptionis. Vide ne te ignis exurat, ne aqua corrumpat, coqui te oportet, tanquam vas fictum mitteris in caminum ignis, vt firmetur, quod formatum est. Vas, quod in igne firmatum est, aquam non timet: si solidatum igne nõ fuerit tanquam lutum aqua soluetur, noli festinare ad aquam; per ignem transi ad aquam, vt transeas & per aquam.] Et S. Bern. in ser. de transitu Malachiæ Episcopi. [Transiuit per ignem, & aquam, quem nec tristia frangere, nec detinere mollia potuerunt. Est enim deorsum nos locus, quem sibi totum vendicat ignis, adeò vt ne minimam quidem aquæ guttam de Lazari digito miser ille diues ibi habere potuerit. Est & sursum Ciuitas Dei, quam lætificat fluminis impetus, voluptatis torrens, calix inebrians quam præclarus. In hoc sanè medio boni, & mali scientia continetur, & voluptatis, & tribulationis hìc capere est experimentum; Hic planè dies, & nox. Nam in inferno tantùm nox, in Cœlo tantùm dies. Beata anima, quæ vtrunque pertransit, nec voluptati inhærens, nec deficiens in tribulatione.] Huc etiam spectat Plutarchi liber de animi tranquil. in quo plura in hanc sententiam scripsit. Inter cætera, vitam nostram ex Platone cum alea comparauit; in qua vtcunque ceciderit iactus, adhibenda aleatori cura est, vt eo quod casus tulerit, quam rectissimè vtatur. Horum alterum in nobis situm non

Iob 17.

Iob curte sta radere.

Cum vestem scidit.

tum non

tum non est aleæ iactus, alterum situm est, si sapientes simus, id, quod sors attulerit, æquo animo vt excipiamus. Addit & musicam acutis sonis, & grauibus, grammaticamq; vocalibus literis & mutis constare, neq; musicum, aut grammaticum dici, qui horum alterutro, sed qui vtroq; vti nouit. Ita sapientem illum esse, qui & secunda, & aduersa scitè miscere, & compensare possit. In hoc etiam S. Bern. & in ser. 43. in Cant. agnoscit vbera sponsæ, de quibus dicitur, Inter vbera mea commorabitur. [Quia enim inter aduersa, & prospera
„ versans, nouit vtrobique pericula non deesse,
„ medium vberum suorum vult habere dile-
„ ctum, cuius protectione muniatur, ne læta
„ extollant, nec tristia deijciant.] Et S. Greg. lib. 1. in 1. Regum, dum loquitur Anna c. 2. Pedes sanctorum suorum seruabit; pedes quibus ad supernam patriam tendimus, prospera interpretatur, & aduersa, in quibus fortitudine, & humilitate firmamur. Et in 1. registri libro c. 24. vtroq; humero, dextro, & sinistro, veterē Sacerdotem velamine superhumeralis astrictum fuisse obseruat, vt contra prospera, & aduersa virtutum semper ornamento muniretur, eandemque ob causam Concilij Bracarensis 3. Patres c. 3. nostrum quoque Sacerdotem missam celebrantem voluerunt vtrumq; humerum orario habere circumseptum. Et S. Ambr. ser. 14. in Ps. 118. Et S. Bern. ser. 51. in Cant. & Io: Cass. coll. 6. Abbatis Theodori c. 10. Et S. Greg. in 3. par. pastor. curæ admon. 27. dexteram, & sinistram sponsi, prospera, & aduersa intellexerunt, dum loquitur sponsa, Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et illud Ps. 90. Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis, idem S. Bern. ser. 2. in ramis Palmarū, & in ser. de transitu Malachiæ, eodem modo interpretatus est, dexteram prosperitatem, sinistram aduersitatē designare. Perinde ac si dixisset Propheta, cadēt multi ad sinistram aduersitatum, multoq; plures ad dexterā prosperitatum. Tu vero, qui totam spem tuam posuisti in Deo, atq; altissimum posuisti refugium tuum; firmus stabis & immobilis; nec declinabis ad dexterā, nec ad sinistrā, neq; in superbiam adducent prospera, neq; in desperationem aduersa. Velut scopulus in mari, qui siue tranquillum sit mare, siue tempestate agitatum, eodem semper modo se habet. Propterea S. Ioannes Chrys. h. 2. ad populum, Christianum, ait, hoc differre ab infidelibus oportere, vt omnia generosè ferat, & veluti elatus se humanorum malorum impetu superiorem exhibeat. [Su-
„ pra petram statutus est fidelis, vndarū ictibus
„ inexpugnabilis. Si n. tentationū vndæ eleuatę
„ fuerint, ad illius pedes nō perueniunt, quia o-
„ mni tali incursu sublimior firmatus est.] Est velut corpus cubū, & quadratum vt ratiocinatur S. Greg. Papa h. 21 in Ezech. [Viri San-
„ cti, inquit ille, lapides quadri, quia in prospe-
„ ritate, atque aduersitate norunt fortiter sta-
„ re. Et Ecclesia Sancta de quadris lapidibus
„ ædificata est.] Et S. Aug. in lib. 65. quæstionum q. 52. Sanctos, ait, esse ligna quadrata, ex quibus arca Noe constructa erat: quia quadratum in quamcunq; partem posueris, fortiter stat; & Sancti in quibuslibet tentationibus stabiles permanent, non aduersitatibus, non prosperitatibus cedunt. Iudic. 3. cùm in gentibus erudiret Dominus Israel, & tradidisset eos in manus Eglon Regis Moab illiq; decem, & octo annis seruissent; tandem clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem vocabulo Aod, qui vtraque manu pro dextera vtebatur. Virum iustum, & Dei seruum esse ambidextrum, & vtraq; manu dextera, & sinistra, & prosperitate, & aduersitate, æquè vti, interpretatur Io: Cass. coll. 6. citata. Aliqui in solis aduersis benè se gerunt, humilitatem custodiunt, & Deo cohærent; Ps. 77. Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, at succedentibus prosperis superbiunt, contemnunt omnes, a Deo recedunt, & quidam ad dignitatem promotus dixit, Non noui me ipsum. Polypus ita adhęrescit saxis in mari, vt nulla diuelli vi possit: at si uel olei parum infuderis, statim auellitur. Et isti prosperitatis oleum sentientes à petra, quæ est Christus, illicò separantur. Alij sunt, qui tunc solùm pietatem, ac virtutem retinent, cùm cuncta sunt prospera; iuxta illud Ps. 48. Confitebitur tibi, cùm benefeceris ei. In aduersis verò cadunt in impatientiam, & querelas aduersus Deum. Iusti velut domestici Dei, vt dicitur Prouer. 31. vestiti sunt duplicibus, vt & aduersitatis hyemem, & prosperitatis calorem tolerare possint. Nimis pauper est nobilis ille, qui non habet pallium, nisi pro hyeme, eodemq; cogitur æstiuo quoque tempore vti: sed miserior ille, qui vestem non habet, nisi aut ad tribulationem solam, aut ad prosperitatem solam tolerandam. Theodor. lib. 4. in Cant. dum interpretationem facit illorum verborum c. 6. Descendi in hortum nucum: pręsentem intelligit vitam, & iustos, qui velut nuces exteriorem habent corticem amarū tribulationibus multis, & aduersis rebus, sed interiorem cōtinent nucleum suauem, & dulcem; dum interiorē non amittunt pacem, nec pietatē, sed superabundant consolatione, & gaudio, quēadmodū de se ipso loquebatur Paulus in post. ad Cor. 7. Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Calcei nostri, quia cō stant pellibus mortuorū animaliū quātò magis ambulamus tātò magis cōsumuntur: si nudis incedas pedibus, eorum pellis non consumitur,

Polypus.

mitur, sed duratur magis: animata.n.est. Et qui spiritum interiorē non habet, consumitur, & deficit in tribulationibus; qui spiritum Dei habet, fit fortior in dies, & cōstantior. Manus eadem semper est; & cùm in palmā extēditur, & cùm in pugnū cōstringitur, & vir prudens, inquit S. Aug. in ser. 4. ad fratres in Eremo, sēper est idem, siue prosperis rebus diffluat, siue contrahatur aduersis. Parùm peritus est gubernator, qui nauim regere nescit, nisi dum prosperum habet ventum; sed tunc peritiam suam ostendit, ubi contrarius est ventus, & magna sæuit tempestas. Vnde S. Amb. ser. 8. in Ps. 118. [Laudauerim, inquit, virtutem gubernatoris, qui nullas procellas senserit, & cursum nauigij direxerit nulla tempestate iactatus? sed illum laudauerim, qui aduersus ventos renititur, insurgit aduersus fluctus, non timet, vel cùm in altum eleuatur vndis nauigiū, vel cùm ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus est gubernator sui, qui ea, quæ aduersa sunt vincit patiētia, virtute superat, secundis non extollitur, aduersis non frangitur.] Et lib. 1. de Iacob, & vita beata c. 8. [Perfecti est viri communitatem naturæ sustentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec succūbere ijs, quæ plerisq; terribilia, & formidolosa videntur: sed quasi fortem militem grauissim orū casuū sustinere incursus, cōflictus subire: & quasi prouidū guberna torē nauē in tempestate regere, atq; occurrendo insurgen tibus fluctibus magis vitare naufragium sulcando vndas, quàm declinando.] Iustus est peri tissimus gubernator, qui cum omni vento ad Cœlum nauigare nouit. Est semper & vbique vnus, & idem; sicut de Elcana Samuelis parente dicitur in primo libro Reg. c. 1. Fuit vir vnus de Ramathaim Sophim. Nullus insipientium est vnus, inquit S. Hier. sed multi; Et Ecclesiastici cap. 27. Homo Sanctus in sapientia manet sicut sol; stultus autem sicut luna mutatur. Non habuit tantam sol constantiam in Cœlo, quantam Apostoli, & martyres in tribulationibus suis. Et de Beata Virgine cantat Ecclesia, Electa vt sol, immò verò maiorē illa iuxta crucem habuit firmitatem quàm sol. Hic enim defecit, & lumen suum amisit, illa perseuerauit constans in fide. Cadunt illi ad dexteram, illi ad sinistram; iustus semper stat.

Verebatur magnopere Salomon, & timebat incidere in has manus, & ideò rogabat Deum Prou. 30. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo necessaria: ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Domini. Inter has manus dexteritate summa incedebat Iob, qui dum esset diues, & potens, non extollebatur, sed offere-

Iob virtus

bat quotidie sacrificia pro filijs, ne fortè peccassent: & illius domus patebat omnibus, & erat oculus cœco, & pes claudo, pater pauperum, & viduarum, & de velleribus ouiū eius calefiebant infirmorū humeri, & ne in corde quidem suo super inimici ruinam gauisus est. In aduersis autem quanta æquanimitas, & patientia! Omnibus simul orbatus liberis, bonis omnibus spoliatus, in sterquilinio sedens, opertus vermibus, atque vlceribus, testa saniem radens; Deum semper laudans, Dominus, inquiebat, dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum: si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Quid dicam de Patriarcha Ioseph? qui in prosperis erga Deum pius fuit, parenti fidelis, & gratus, fratribus religiosus. In aduersis autem fidelis domino, iniuriarum immemor, beneficus illis, à quibus venditus, ac penè occisus fuerat. Hi verè ambidextri dicentur, qui neq; ad dextram cadunt, nec ad sinistram, sed sapienter vtraq; vtuntur fortuna: Per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, vt in post. ad Cor. Epistola scribit Apostolus. [Virtutes autem, vt habet Ansel. ad caput 6. Ep. posterioris ad Cor. sunt arma iustitiæ, quibus muniri debemus à dextris, & à sinistris, idest in prosperis, & aduersis, vt his muniti, nec prosperis eleuemur, nec aduersis perturbemur, nec blandis ad voluptatem demulceamur, nec asperis ad desperationem premamur.] Et S. Greg. h. 19. in Ezech. id, quod ait Propheta c. 40. Cælatæ erant palmæ, vna hinc, & altera inde in fronte eius. [A dextro, inquit, palmam habet, quem prospera non extollunt, & à sinistro, quem aduersa non deijciunt.] Quas ex vtraque parte portabat Paulus, cùm diceret, Per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris: quia & in aduersitate, fortis, & in prosperitate humilis permanebat. Vno verbo dicam cum Sapiente Prou. 12. Non contristabit iustū quidquid ei acciderit. Quod de Stephano Sanctus Greg. narrat in 4. lib. dialogorum cap. 19. Huic cùm à quopiam combusta fuisset in area messis tota, quam sibi, & discipulis suis ad totius anni sustentationem collegerat, quid factum esset à quopiam nunciatum est, qui adiunxit, dicens. Veh, veh Pater Stephane, quid tibi contigit, cui statim vultu, ac mente placida ille respondit. Veh quid illi contigit, qui mihi hoc fecit? nam mihi quid contigit? Ita nullum vel grauissimum fortunæ casum pertimescebat. Sed & audi Paulum in Ep. ad Philip. c. 4. Ego, inquit, didici, in quibus sum, sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare. (Vbique, & in

omnibus

omnibus inſtitutus ſum) & ſatiari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati, omnia poſſum, in eo, qui me confortat. Et in poſt. ad Cor. c. 4. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur; perſecutionem patimur, ſed non derelinquimur; humiliamur, ſed nõ cõfundimur; deijcimur, ſed nõ perimus. Audi & moralis Philoſophi Chriſtianas voces. Virum bonum, inquit in Ep. 77. Seneca, concedas neceſſe eſt ſummæ pietatis erga Deos eſſe. Itaque quidquid illi acciderit, æquo animo ſuſtinebit: ſciet enim id accidiſſe lege diuina, qua vniuerſa procedunt. Sed & Demetrius vltro offerenda Deo cuncta ſuadet, cuius voces refert in libro de diuina prouidentia. Hoc vnum, inquit, Dij immortales queri poſſum, quòd non ante mihi voluntatẽ veſtram notam feciſtis. Prior .n. ad iſta veniſſem, ad quæ nunc vocatus adſum. Vultis liberos ſumere? illos vobis offero. Vultis aliquam partem corporis? ſumite: citò totum relinquam. Vultis ſpiritum? Nullam moram faciam, quò minus recipiatis, quod dediſtis.

Neq; verò in temporalibus tantùm rebus, & exterioribus, ſed & in ſpiritualibus, & animæ noſtræ interioribus, & proſpera, & aduerſa, conſolationes ſcilicet, & deſolationes, patimur; atque in his quoq; ambidextros nos „ eſſe oportet. Lege Caſſianum loco citato.

C A P V T VI.

Quatenus in præſenti vita tribulationes afficiãt iuſtũ. „

ATtenim vniuerſæ huic naturæ tractationi obijci poſſe video id, quod Ex. 15. legimus. Iſraeli namque, ſi ſeruaſſet diuina mandata promiſit Deus eum ab omni aduerſitate liberum, atque immunem futurum. „ Si audieris, inquit, vocem Domini Dei tui, & „ quod rectum eſt coràm eo feceris, & obedieris mandatis eius, cuſtodieriſq; omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem poſui „ in Ægypto, non inducam ſuper te. Ego enim „ ſum Dominus Deus ſanator tuus. Et rurſum „ in Pſ. 90. homini ſperanti in Deo, & qui po- „ fuerit altiſſimum refugium ſuum, pollicitus „ eſt Dauid; Non accedet ad te malum, & fla- „ gellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quomodo tot ergò aduerſa iuſtis? Sed verè Orig. h. 7. in Exodum proferens Iob Sanctiſſimum virum, diuinæque legis obſeruantiſſimum, aduerſitatibus afflictum maximis: diuinas illas promiſſiones oſtendit intelligendas non eſſe de languoribus, & infirmitatibus corporis; quod ſatis oſtendunt illa verba, Languorem, quem poſui in Ægypto, non inducam ſuper te. Ægyptus namque tenebroſa mundum ſignificat; & diligere mundum, & ea, quæ in mundo ſunt, & omni- „ nò peccatum Ægyptius languor eſt. Hæc eſt animæ morbus, & infirmitas, quod & illa Pauli verba confirmant ad Rom. 4 vbi loquens de fide Abrahæ, Non eſt, inquit, infirmatus fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cùm centum eſſet annorum. Atque hæc fuit cauſa aduentus Chriſti, vt huic infirmitati, & languori Ægypti mederetur; vt habet Iſaias c. 53. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Hoc eſt malum, de quo Dauid quoque loquebatur dicens, Non accedet ad te malum, hoc eſt peccatum, quod eſt malum culpæ, quod abſolutè, & ſimpliciter eſt malum; quia priuat bono ſimpliciter, quod eſt Deus. Nam tribulationes, & aduerſitates temporales ſunt malum pœnæ, & malum ſecundùm quid, & non ſimpliciter, & abſolutè, nec priuant Deo, ſed bonis quibuſdam temporalibus. Malum culpæ Deus non facit, ſed homo peccator; Deus enim peccatum nõ fecit; facit tamen malum pœnæ; quippe non eſt malum in Ciuitate, quod nõ fecerit Dominus: Vnde S. Dionyſius Areop. in lib. de diu. nom. c. 4 Pati ſcripſit non eſſe malum, ſed eſſe dignum malo, & pœna. Et S. Ambr. lib. 1. exam. c. 8. [Mala non ſunt, niſi quæ crimine „ mentem implicant, & conſcientiam ligant.] Et S. Io: Chryſoſt. in h. de oratione Annæ, tom. 1. [Vnum duntaxat malum eſſe pute- *Peccatum* „ mus, peccatum, & bonum iuſtitiam.] Et in Pſ. 139. [Nihil eſt, quod lædat hominem, niſi ſolùm peccatum.] Et hom. 2. in priorem Ep. ad Tim [Peccato nihil putidius eſt.] Et ideò in Pſ. 37. dicitur, Putuerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Et in or. contra obſeruantes nouilunia tom. 5. [Nihil malum, niſi ſolùm peccatum, ni „ hil bonum, niſi virtus ſola, & perpetuus Dei cultus.] Ac demum, vt plurima prætermittam quæ ſparſim loquitur hic S. Pater in h. 5. ad populum. [Humanorum, inquit, nullum eſt „ graue malum, niſi peccatum: non paupertas, nõ ægritudo, nõ calumnia, non ignominia, „ non quæ omnium mors malorum extremum eſſe videtur. Hęc enim calamitatum nomina tantùm ſunt rebus carentia. Vera autem calamitas peccatum.] Secus ſentiunt homines, qui nihili facientes peccatum, fœlicitatem in affluentia rerum temporalium ponunt, vt eſt in Pſ. 143. Filiæ eorum compoſitæ, circumornatæ vt ſimilitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud: oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis: boues eorum craſſæ. Nõ eſt ruina maceriæ, neq; trãſitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatũ dixerunt populum, cui hæc ſunt. At non ita eſt. Beatus, inquit propheta, populus, cuius Dominus Deus eius. [Non pecunijs affluentem, inquit S. Io: Chryſ. h. 1. ad populum

" lum, sed pietate gloriandum: hunc ego b.a-
" tum puto, etsi innumera patitur mala.] Magnopere conquestus est Laban Gen 31. & exprobrauit Iacob, Cur furatus es Deos meos? Rachel enim furata erat idola patris sui. Et in libro Iudic. c. 18. Cùm illi, qui domum Michæ fuerant ingressi, asportassent inde idola illius; ipse exiuit post eos clamans, & dolens. At illi dixerunt ad Micham; Quid tibi vis? Cur clamas? respondit ille; Deos meos, quos feci mihi, tulistis, & sacerdotem, & omnia, quæ habeo; & dicitis, Quid tibi est? At quid faciet iustus, quando amittit Deum suum? Cùm Rex Babyloniæ occupasset Ierusalem Ciuitatem, vt est in 2. Machab. c. 1. de nulla re alia magis solliciti fuerunt sacerdotes, quam vt absconderent ignem. Nam & iusti si aduersa & persecutiones patiantur, nihil magis satagût, quam vt diuini amoris ignê conseruent. Etiamsi reliqua omnia pereant. Atq; hoc est illud, Non accedet ad te malum

Non accedet etiam ad te malum; quia etsi patiantur mala, malis tamen non vincuntur, nec superantur; sed animo forti, ac generoso tolerant omnia. Ita S. Io: Chrys. Sanctum Iob dixit flagellatum fuisse, sed non appropinquasse flagellû tabernaculo eius; quia non cessit flagello Dei, sed dixit; Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare nô sustineamus? Et S. Aug. lib. 1. de Ser. Domini in monte c. 10. [Non itaq; calcatur ab hominibus, qui
" patitur persecutionem, sed qui persecutio-
" nem timendo infatuatur. Calcari enim non
" potest, nisi inferior; sed inferior non est, qui
" quamuis corpore multa in terra sustineat,
" corde tamen fixus in Cœlo est] Quo circa etsi flagella corporibus appropinquent, animæ tamen, in qua Deus residet, non appropinquant. Quin potiùs in aduersis, & tribulationibus quibusuis tanta eos Deus consolatione replet, vt mali nihil sentiant; immò & alios omnes consolari possint, et in post. ad Cor. c. 1. abundè testatur Paulus; Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus, & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt. Et c. 7. repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni consolatione nostra.

In quarto libro Reg. c. 13 cùm Elisæus Propheta ægrotaret ad mortem, venit ad eum Ioas rex Israel, iussitq; Elisæus adferri arcum, & sagittas; & dixit ad Regem. Pone manum tuam super arcum, & Elisæus superposuit manus suas manibus Regis, vt sagittas iacerent: & ægrotus Propheta adiuuaret valentem Regem. Ita sanè viri iusti, quantumuis afflicti consolari alios valent; quia etsi infirmi sani sunt, & valentes, vt dicebat Paulus in post. ad Cor. c. 12. Placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Cùm enim infirmor, tunc potens sum. Ioseph quoq; Gen. 39 coniectus est in carcere, sed princeps carceris dedit illi claues, & tradidit in manu illius vniuersos vinctos, qui custodiebantur et quidquid fiebat, sub ipso erat. Quid est hoc aliud quam esse in carcere, & non esse in carcere, esse vinctum, & esse liberum, ac Dominum sui, & aliorum? Et Daniel quoque c. 14. in lacum leonum coniectus, nequaquam fuit ab illis læsus: qui tamen eos deuorarunt, qui illum coniecerant; quia tribulatio iustis non nocet, sed peccatoribus. & iniquis. Et ideò dixit Dauid; Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. In primo lib. Reg. c. 4. Israelitæ pugnantes cum Philistæis, in auxilium suum adduci voluerunt in castra arcam Domini; sed Deus & illos permisit ab hostibus suis grauiter cædi, & arcam capi; quod sine dubio grauissimum illis visum est. At hoc Deus permisit, vt Philistæos puniret, & plurimos eorû occideret, vt c. 5. narratur, quod ipsimet agnoscentes dixerunt; Non maneat arca Dei Israel apud nos quia dura est manus eius super nos, & super Dagon Deum nostrum.

Ad extremum intelligere oportet nos, Mala, & flagella omnia huius vitæ non esse mala, & flagella, sed quasi mala, & flagella. Ita S. Aug. in conc. 2. in Psalmum 48. Citans illa Pauli verba in post. ad Cor. c. 6. Quasi tristes semper autem gaudentes, tristitiam, & mala omnia præsentia, ait, habere quasi; quoniam sicut somnium transeunt, & qui somnium narrat, addit quasi, quasi dicebat, quasi disputabam; totum quasi, quia cùm euigilauerit, non inuenit, quod videbat. Gaudium autem nostrum, nô habet quasi, quia in spe certa est. Quasi tristes non autem ait, quasi gaudentes, sed semper autem gaudentes. Et Christus Iô. 2. dicitur fecisse quasi flagellum de funiculis. Quia verum flagellum erit in inferno; tribulationes verò præsentes sunt quasi flagella; & de flagello inferni dicitur iusto; Flagellum nô appropinquabit tabernaculo tuo. De vitæ huius molestijs dicitur Cant. 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neq; flumina obruent illam. De miserijs autem inferni Apocal. cap. 20. Qui non est inuentus scriptus in libro vitæ missus est in stagnum ignis. Miseriæ huius vitæ sunt velut aqua fluminis, quæ transit, & interdum est turbida, interdum clara, & tandem habent finem. At miseriæ inferni sunt velut stagnum immobile, quia non transeunt, nec habebunt vnquam finem. Hoc flagellum non appropinquabit tabernaculo iusti: sed solum flagellum, aut quasi flagellum, quo nunc Deus, quem diligit, castigat, flagellatque omnem filium, quem recipit.

Flagella quasi flagella.

Ps. 90.

DE

DE TENTATIONIBVS.

LIBER XXXVII.

CAPVT I.

Tentatio quid.

Tentare quid sit.


ENTATIO probationem significat, & exploratione virtutis nostræ. Quod apertè ostendere posſūt illa Prophetę verba in Pſ: 25. Proba me Domine, & tenta me. Eſt ergo tentatio probatio quædam, qua de virtute noſtra ſumitur experimentum. Sicut & Regina Saba 3. Reg: 10 audita fama Salomonis, venit tentare eum in ænigmatibus. Et Daniel c. 1. in captiuitate rogauit præpoſitum Eunuchorum; tenta nos obſecro diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum; ſed & Dominus dixit Luc. 22. Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, ſicut triticum. Eſt enim tentatio velut cribrum noſtri, & actionum noſtrarum, vt appareat, triticum ne ſimus, an palea. Et veriſſimè de tentatione dicam id, quod de perſecutione olim dixit Sanctus Cypr. in Ep. 4. ad Presbyteros, & Diaconos: [Perſecutio iſta examinatio eſt, atq; exploratio peccati noſtri: Excuti nos Deus voluit, & probari, ſicut ſuos ſemper probauit, nec tamen in probationibus eius aliquando auxilium credentibus deficit.] Vbi nos Iob c. 7. militiam legimus eſſe vitam hominis ſuper terram alij πειρατήριον legunt; quod experimentum ſignificat, ſiue vt interpretatur S. Maximus Taurinenſis Epiſcopus h. 1. de non timendis hoſtibus carnalibus, quòd in hac vita omnia experiamur mala: ſiue potiùs quòd per tentationes experimētum de nobis ſumatur. Aliam Maximus addit cauſam; quòd circa nos diabolus ſemper tanquam pirata deſæuiat. Piratirium enim habitaculum quoque piratarum eſt. Et S. Aug. in lib. 50. hom. h. 35. Eccleſiam dixit inter tentationes viuere, inter tentationes creſcere, inter tentationes perdurare, & inter tentationes peruenire.

[...]tatio [...]rum:

CAPVT II.

Et Deum, & Diabolum tentare.

ERgò cùm Deo nota ſit optimè virtus omnis, & fides noſtra; non dubitauit Tertull. in lib. de orat. c. 8. illum negare nos vnquā tentare. [Abſit, inquit, vt Dominus tentare videatur, quaſi aut ignoret fidem cuiuſq; aut deijcere ſit conſentiens. Diaboli eſt infirmitas, & malitia.] Sed tamen Gen. c 22. legimus, Tentauit Deus Abraham, & pluribus alijs in locis eodem modo ſcriptura loquitur. Etenim vt habet S. Aug. in tr. 43 in Io: & ſer. 11. de verbis Domini, duplex eſt tentatio; vna quæ decipit, & adducit peccatum; altera, quæ probat fidem; priore Deus non tentat (Deus ſcilicet intētator malorum eſt, & neminem tentat Iac. c. 1.) ſed diabolus; poſteriore Deus quoque tentare dignatur. Et iterum in Ep. 146. ad Coſentium. [Alia eſt tentatio deceptionis, alia tentatio probationis; ſecundum illam non tentat, niſi diabolus; ſecundùm verò hanc tentat Deus.] Et lib. quæſt. in Gen. q. 57. [Deus tentat, id eſt probat; diabolus tentat, vt peccata implicet.] Omnis enim probatio, vt eſt apud Sanctum Ambr. in Com ad caput 13. poſterioris Ep. ad Cor. tentatio eſt, non omnis tentatio probatio. [Si Deus tentare dicitur probatio eſt: ſi diabolus, tentatio eſt, quia euertere nititur: & homo aliquando tentat, vt probet, aliquando vt capiat.] Et rurſum in Ep. ad Horontianum; [Deus dat tentationes ea voluntate, vt neminem decipi velit: ſed quia plerique vincuntur infirmi tentationibus; qui fortes ſunt probantur] Iob c 38. Deum & pluuię partē nominat, & glaciem affirmat gignere, quia vt S. Gregorio placuit lib. 29. c. 15. Et gratiam, & virtutes infundit; & poſt ne immoderatiùs profluat, diſciplina intimæ diſpenſationis premit, ne ſi pluſquam neceſſe eſt, conceptas virtutes proferat, fruges in herbam vertat. Et S. Aug. in lib 83. quæſtionum q. 60. Deum nos, ait, dici tentare, quia tentari permittit: idque vt ſciat, hoc eſt vt ſcire nos faciat, non quòd ipſe ignoret. Et Origenes h. 15. in Ioſue, Deum non ſolùm permittere, ait, ſed & incitare propemodum aduerſarias virtutes exire aduerſum nos in prælium, vt & nos victoriam capiamus, & illæ interitum conſequantur. Itaque vt eſt apud Sanctum Auguſtinum in lib. 16. de Ciu. Dei c. 32. dum de Abrahæ tentatione loquitur; [Non omnis eſt culpanda tentatio: quia & gratulanda eſt, qua ſit probatio.] De tentatione Iob quid attinet dicere? Plurima habes apud Patres.

Tentatio duplex.

Tentatio, & probatio differunt.

Propria igitur, & vera tentatio, quæ ad malum,

„ lum, sed pietate gloriatur.em: hunc ego b.a-
„ tum puto, etsi innumera patitur mala.] Magnopere conquestus est Laban Gen 31.& exprobrauit Iacob, Cur furatus es Deos meos? Rachel enim furata erat idola patris sui. Et in libro Iudic. c. 18. Cùm illi, qui domum Michæ fuerant ingressi, asportassent inde idola illius; ipse exiuit post eos clamans, & dolens. At illi dixerunt ad Micham; Quid tibi vis? Cur clamas? respondit ille; Deos meos, quos feci mihi, tulistis, & sacerdotem, & omnia, quæ habeo; & dicitis, Quid tibi est? At quid faciet iustus, quando amittit Deum suum? Cùm Rex Babyloniæ occupasset Ierusalem Ciuitatem, vt est in 2. Machab. c. 1. de nulla re alia magis solliciti fuerunt sacerdotes, quam vt absconderent ignem. Nam & iusti si aduersa & persecutiones patiantur, nihil magis satagût, quam vt diuini amoris ignê conseruent. Etiamsi reliqua omnia pereant. Atq; hoc est illud, Non accedet ad te malum

Non accedet etiam ad te malum; quia etsi patiantur mala, malis tamen non vincuntur, nec superantur; sed animo forti ac generoso tolerant omnia. Ita S. Io. Chrys. Sanctum Iob dixit flagellatum fuisse, sed non appropinquasse flagellū tabernaculo eius; quia non cessit flagello Dei, sed dixit; Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare nô sustineamus? Et S. Aug. lib. 1. de Ser. Domini in monte c. 10. [Non itaq; calcatur ab hominibus, qui
„ patitur persecutionem, sed qui persecutio-
„ nem timendo infatuatur. Calcari enim non
„ potest, nisi inferior; sed inferior non est, qui
„ quamuis corpore multa in terra sustineat,
„ corde tamen fixus in Cœlo est.] Quo circa etsi flagella corporibus appropinquent, animæ tamen, in qua Deus residet, non appropinquant. Quin potiùs in aduersis, & tribulationibus quibusuis tanta eos Deus consolatione replet, vt mali nihil sentiant; immò & alios omnes consolari possint, et in post. ad Cor. c. 1. abundè testatur Paulus; Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus, & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt. Et c. 7. repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni consolatione nostra.

In quarto libro Reg. c. 13 cùm Elisęus Propheta ægrotaret ad mortem, venit ad eum Ioas rex Israel; iussitq; Elisæus afferri arcum, & sagittas; & dixit ad Regem. Pone manum tuam super arcum, & Elisæus superposuit manus suas manibus Regis, vt sagittas iaceret: & ęgrotus Propheta adiuuaret valentem Regem. Ita sanè viri iusti, quantumuis afflicti consolari alios valent; quia etsi infirmi sani sunt, & valentes, vt dicebat Paulus in post. ad Cor. c. 12. Placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Cùm enim infirmor, tunc potens sum. Ioseph quoq; Gen. 39 coniectus est in carcerê, sed princeps carceris ded t illi claues, & tradidit in manu illius vniuersos vinctos, qui custodiebantur et quidquid fiebat, sub ipso erat. Quid est hoc aliud quam esse in carcere, & non esse in carcere, esse vinctum, & esse liberum, ac Dominum sui, & aliorum? Et Daniel quoque c. 14. in lacum leonum coniectus, nequaquam fuit ab illis læsus: qui tamen eos deuorarunt, qui illum coniecerant; quia tribulatio iustis non nocet, sed peccatoribus, & iniquis. Et ideò dixit Dauid; Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. In primo lib. Reg. c. 4. Israelitæ pugnantes cum Philistæis, in auxilium suum adduci voluerunt in castra arcam Domini; sed Deus & illos permisit ab hostibus suis grauiter cædi, & arcam capi; quod sine dubio grauissimum illis visum est. At hoc Deus permisit, vt Philistæos puniret, & plurimos eorū occideret, vt c. 5. narratur, quod ipsimet agnoscentes dixerunt; Non maneat arca Dei Israel apud nos quia dura est manus eius super nos, & super Dagon Deum nostrum.

Ad extremum intelligere oportet nos, Mala, & flagella omnia huius vitæ non esse mala, & flagella, sed quasi mala, & flagella. Ita S. Aug. in conc. 2. in Psalmum 48. Citans illa Pauli verba in post. ad Cor. c. 6. Quasi tristes semper autem gaudentes, t. istiam, & mala omnia præsentia, ait, habere quasi; quoniâm sicut somnium transeunt, & qui somnium narrat, addit quasi, quasi dicebar, quasi disputabam; totum quasi, quia cùm euigilauerit, non inuenit, quod videbat. Gaudium autem nostrum, nô habet quasi, quia in spe certa est. Quasi tristes non autem ait, quasi gaudentes, sed semper autem gaudentes. Et Christus Io. 2. dicitur fecisse quasi flagellum de funiculis. Quia verum flagellum erit in inferno; tribulationes verò præsentes sunt quasi flagella; & de flagello inferni dicitur iusto; Flagellum nô appropinquabit tabernaculo tuo. De vitæ huius molestijs dicitur Cant. 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neq; flumina obruent illam. De miserijs autem inferni Apocal. cap. 20. Qui non est inuentus scriptus in libro vitæ missus est in stagnum ignis. Miseriæ huius vitæ sunt velut aqua fluminis, quæ transit, & interdum est turbida, interdum clara, & tandem habent finem. At miseriæ inferni sunt velut stagnum immobile, quia non transeunt, nec habebunt vnquam finem. Hoc flagellū non appropinquabit tabernaculo iusti: sed solum flagellum, aut quasi flagellum, quo nunc Deus, quem diligit, castigat, flagellatque omnem filium, quem recipit.

Flagella quasi flagella.

Ps. 90.

DE

DE TENTATIONIBVS.

LIBER XXXVII.

CAPVT I.

Tentatio quid.



Tentare quid sit. ENTATIO probationem significat, & explorationẽ virtutis nostrę. Quod apertè ostendere posſũt illa Prophetę verba in Pſ. 25. Proba me Domine, & tenta me. Eſt ergo tentatio probatio quædam, qua de virtute noſtra ſumitur experimentum. Sicut & Regina Saba 3. Reg: 10 audita fama Salomonis, venit tentare eum in ænigmatibus. Et Daniel c. 1. in captiuitate rogauit præpoſitum Eunuchorum; tenta nos obſecro diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum; ſed & Dominus dixit Luc. 22. Ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret, ſicut triticum. Eſt enim tentatio velut cribrum noſtri, & actionum noſtrarum, vt appareat, triticum ne ſimus, an palea. Et veriſſimè de tentatione dicam id, quod de perſecutione olim dixit Sanctus Cypr. in Ep. 4. ad Presbyteros, & Diaconos: [Perſecutio iſta examinatio eſt, atq; exploratio peccati noſtri: Excuti nos Deus voluit, & probari, ſicut ſuos ſemper probauit, nec tamen in probationibus eius aliquando auxilium credentibus deficit.] Vbi nos Iob c. 7. militiam legimus eſſe vitam hominis ſuper terram alij πειρατήριον legunt; quod experimentum ſignificat, ſiue vt interpretatur S. Maximus Taurinenſis Epiſcopus h. 1. de non timendis hoſtibus carnalibus, quòd in hac vita omnia experiamur mala: ſiue potiùs quòd per tentationes experimẽtum de nobis ſumatur. Aliam Maximus addit cauſam; quòd circa nos diabolus ſemper tanquam pirata deſæuiat. Piratirium enim habitaculum quoque piratarum eſt. Et S. Aug. in lib. 50. hom. h. 35. Eccleſiam dixit inter tentationes viuere, inter tentationes creſcere, inter tentationes perdurare, & inter tentationes peruenire.

CAPVT II.

Et Deum, & Diabolum tentare.

ERGO cùm Deo nota ſit optimè virtus omnis, & fides noſtra; non dubitauit Tertull. in lib. de orat. c. 8. illum negare nos vnquã tentare. [Abſit, inquit, vt Dominus tentare videatur, quaſi aut ignoret fidem cuiuſq; aut deijcere ſit conſentiens. Diaboli eſt infirmitas, & malitia.] Sed tamen Gen. c 22. legimus, Tentauit Deus Abraham, & pluribus alijs in locis eodem modo ſcriptura loquitur. Etenim vt habet S. Aug. in tr. 43 in Io: & ſer. 11. de verbis Domini, duplex eſt tentatio; vna quæ decipit, & adducit peccatum; altera, quæ probat fidem; priore Deus non tentat (Deus ſcilicet intẽtator malorum eſt, & neminem tentat Ia. c. 1.) ſed diabolus; poſteriore Deus quoque tentare dignatur. *Tentatio duplex.* Et iterum in Ep. 146. ad Coſentium. [Alia eſt tentatio deceptionis, alia tentatio probationis; ſecundum illam non tentat, niſi diabolus; ſecundùm verò hanc tentat Deus.] Et lib. quæſt. in Gen. q. 57. [Deus tentat, id eſt probat; diabolus tentat, vt peccata implicet.] Omnis enim probatio, vt eſt apud Sanctum Ambr. in Com ad caput 13. poſterioris Ep. ad Cor. tentatio eſt, non omnis tentatio probatio. [Si Deus tentare dicitur probatio eſt: ſi diabolus, tentatio eſt, quia euertere nititur: & homo aliquando tentat, vt probet, aliquando vt capiat.] *Tentatio, & probatio differunt.* Et rurſum in Ep. ad Horontianum; [Deus dat tentationes ea voluntate, vt neminem decipi velit: ſed quia plerique vincuntur infirmi tentationibus; qui fortes ſunt probantur] Iob c 38. Deum & pluuię partẽ nominat, & glaciem affirmat gignere, quia vt S. Gregorio placuit lib. 29. c. 15. Et gratiam, & virtutes infundit; & poſt ne immoderatiùs profluat, diſciplina intimæ diſpenſationis premit, ne ſi pluſquam neceſſe eſt, conceptas virtutes proferat, fruges in herbam vertat. Et S. Aug. in lib 83. quæſtionum q. 60. Deum nos, ait, dici tentare, quia tentari permittit: idque vt ſciat, hoc eſt vt ſcire nos faciat, non quòd ipſe ignoret. Et Origenes h. 15. in Ioſue, Deum non ſolùm permittere, ait, ſed & incitare propemodum aduerſarias virtutes exire aduerſum nos in prælium, vt & nos victoriam capiamus, & illæ interitum conſequantur. Itaque vt eſt apud Sanctum Auguſtinum in lib. 16. de Ciu. Dei c. 32. dum de Abrahæ tentatione loquitur; [Non omnis eſt culpanda tentatio: quia & gratulanda eſt, quia ſit probatio.] De tentatione Iob quid attinet dicere? Plurima habes apud Patres.

Propria igitur, & vera tentatio, quæ ad

 malum,

Tentatio ppria quæ malum, & ruinam tendit, est tentatio diaboli; qui propterea tentator verè, & propriè nominatur; Matth. 4. Et accedens tentator, idest diabolus. Hic nulli parcit, qui nec Dei filium aggredi veritus est. [Nemo ergò, inquit S. Aug. lib. 10. confess. c. 32. securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur: vt qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior.] [Nullum veretur locum: & ideò sic diligite otium (scribit idem ad Eudoxium Abbatem Ep. 81.) vt memineritis nullum locum esse, vbi non possit laqueos tendere, qui timet, ne reuolemus ad Deum; & inimicum omnium bonorum, cuius captiui fuimus, vindicemus.] Nullum discernit tempus; Qui, vt est in Ep. 86. ad Casulanum, non planè Sabbatharius, aut Dominicarius, sed quotidianus est tentator. Et S. Hier. lib. 4. Com. in Matt. dum exponit illa verba; Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem; [Humanam, ait, animam non tentari est impossibile: & ideò non dicit, orate ne tentemini, sed ne intretis in tentationem; Idest ne tentatio vos vincat, & superet.] [Ipse ait, S. Ambr. ser. 16. in Ps. 118. autor est omnium delictorum. Ipse indiuiduos proximorum irarum stimulis excitatis scindit affectus, ipse flammam accendit libidinis, ipse adolet auaritiæ cupiditates, ipse suggerit, & ministrat fomenta luxuriæ, ipse odia exasperat, & immodicæ studia ambitionis inflammat.]

Diabolus nec Sabbatharius, nec Dominicarius.

Matt. 26.

Christianos itē tentari.

Iouiniani aliquando fuit propositio, eos, qui fuerint baptizati, non posse à Diabolo tentari: quod si tententur, aqua eos, & non spiritu baptizatos fuisse, autor est idem S. Hier. lib. 2. aduersus eum c. 1. & Pelagium addit in 3. aduersus eum c. 5. atq; ex Porphyrio, & Trismegisto, Dæmones nequaquam viros bonos ostendere, S. Cyrillus Alexandrinus refert in 4. contra Iulianum libro. Sed vt mittam Hieronymi confutationem, res ipsa loquitur, & experimur quotidie. Atq; ad baptizatos, & Christianos scribebat Apostolus Petrus, cùm in 1. Ep. c. 5. dixit, Fratres sobrij estote, & vigilate; quia aduersarius vester diabolus circuit quærens, quem deuoret, & ideò adiungit; Cui resistite fortes in fide: quod non nisi baptizatis poterat dici. Hos admonet persecutionem pati ab hostibus astutissimis, potentissimis, & crudelissimis. Astuti sunt, quia venatores; potentes, quia leones; crudeles, quia rugientes, & deuoraturi.

CAPVT III.

Diabolum venatorem esse.

NEQVE verò solus Petrus, sed & alij Diabolum nobis proponunt, vt venatorem. Iob. c. 1. interrogauit eum Deus, Vnde venis, & ille respondit, Circui terram, & perambulaui eam; quærens scilicet, quem deuorarem. Et Dauid Ps. 90. Ipse liberauit me de laqueo venantium. Quo loco S. Ber. [Qui sunt venatores isti? venatores vtique pessimi, & nequissimi, callidissimi, & crudelissimi. Venatores, qui cornu non sonant, vt audiantur, sed sagittant in occultis immaculatum: ipsi rectores sunt tenebrarum harum.

Venatorem notat S. Hier. ad c. 5. Micheæ in Scriptura Sancta in malam semper partem accipi, piscatorem plerumq; in bonam; neque se inuenisse venatorem esse salutem consecutum. Et S. Aug. in Ps. 102. artem appellat nequissimam; Et in Ps. 147. vel spectare venatores facit peccatum mortale. Nemrod Gen. 10. dicitur fuisse robustus venator coram Domino. Aug. lib. 16. de Ciu. Dei c. 4. mauult dici contra Dominum; quia & fuit primus autor ædificandæ turris, & magnus tyrannus, & principium regni eius Babylon & diaboli creditur gessisse figuram, nam & Nemrod tentatio descendens interpretatur: neq; ferarum, sed hominum eum venatorem fuisse, dicunt autores graues, quod tam esset robustus, & astutus, vt illius laqueos nullus posset euadere. Ismael quoque, & Esau venatores fuisse perhibentur; sed alter filius Ægyptiæ, & secutus est carnem; alter pro re vilissima vendidit primogenita. Itaq; quod Gen. 25. dicitur, factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola; Iacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis; considerans S. Greg. Papa lib. 5. moral. c. 8. [Quid inquit per venationem Esau, nisi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fusi carnem sequuntur? qui etiã agricola esse scribitur; quia amatores huius sæculi, tantò magis exteriora colunt, quantò interiora sua inculta derelinquunt. Iacob autem vir simplex in tabernaculis, vel in domo habitare perhibetur: quia nimirum omnes, qui in curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione, atque in conscientiæ suæ habitatione consistunt.]

Venator in malam Piscator in bonam

Nemrod.

Hi ergo omnes figura dæmonis fuerunt, antiquissimi, scilicet omnium venatoris. qui vel primis nostris parentibus in Paradiso laqueum posuit, quando dixit, Nequaquam moriemini, sed eritis sicut Dij, scientes bonũ, & malum, & illi comedentes cibum vetitum ceciderunt in laqueum, qui posteros quoque

omnes

bolus ...arius.

omnes obligauit ad culpam. Quam ob causam acutè S. Amb. in libro de Tobia c. 9. Diabolum scripsit esse magnum vsurarium, quia dat temporalia bona, vt animas obtineat. [Ab hoc, inquit, Eua mutuata peccatum obnoxiæ successionis vsuris defœnerauit omne genus humanum. Et ille quasi malus fœnerator chirographum tenuit, quod postea Dominus suo cruore deleuit.] Et Christo Domino dixit Mat 4. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.

...abolus ...ator.

Sed & venatoris nomen optimè conuenit. Vt enim venator vigilans est, & sollicitus in persequenda fera, & cibo, somnoq; abstinet, nec vlli parcit labori: ita diabolus circuire dicitur, & perambulare terram, quærens, quem deuoret. Deinde venator non tam quærit lucrum ex venatione, quàm delectatur capere, & occidere innocentem feram, quæ illi nil nocuit; quod in venatione præsertim Principum, ac nobilium virorum est manifestum, & nos persequitur diabolus, non quòd ex hoc ille vtilitatem habeat; sed quòd perditione delectatur nostra.

diabo... nos p... ...tatur.

Huius autē rei triplex ferè exponitur causa Prima à Sancto Augustino in lib. quæstionū ex vtroque testamento q. 127. [Dæmon, ait, tentat solatium quærens, si multos pœnarum socios habeat.] Scitum est enim illud; Solatium est miseris socios habere pœnarum.

Altera tum ab eodem Augustino, tum ab alijs pluribus explicata, est inuidia, qua impedire nos satagit, ne eò perueniamus, vnde ille excidit. Ita S. Aug. in libro ad Orosium contra Priscil. & Origen. c. 5. [Diabolus non nonnisi inuidentiæ stimulis agitatus nostra itinera, quibus in Deum tendimus, perturbare conatur.] Et S. Greg. lib. 32. mor. c. 19. [Valdè anhelat sçuiens, quod cùm ipsum ima cruciant, homo ad summa conscendat; quod in illa celsitudine subuecta caro permanet, à qua tantus ille spiritus sine fine proiectus iacet.] Et S. Leo Papa in ser. 1. de quadrag. [Hæc inter nos, & dæmones inueterata dissensio est, vt quia illi ab his bonis exciderunt, ad quę nos Deo auxiliante prouehimur, nostris iustificationibus torqueantur. Si nos erigimur, illi corruunt; si nos conualescimus illi infirmantur. Remedia nostra plagæ illorum sunt; quia curatione nostrorum vulnerum vulnerantur.] Et ser. 10. [Diabolus dolet hominem in ea bona, quæ ipse perdidit introduci. Ideò probitate rectè agentium cruciatur, & eorum, quos deijcere non potest, stabilitate torquetur.] Et autor Ep. ad Demetriadem, quę Sancto Hieronymo adscribitur; [Qui inuidit Euæ Paradisum, quantò magis inuidet tibi regnum Cœlorum?] Vtramque paucis verbis comprachendit S. Greg. Papa lib. 9. moral. c. 25. cùm dixit; Malignos spiritus, cùm redire ipsi ad vitam nequeant, crudeliter socios ad mortem quærere.

Tertia est apud S. Basil. h. in aliquot Scripturæ locos, & orat. 10. de inuidia, & odio est odium, & rebellio contra Deum: quem cùm lædere non possit, hominem ad ipsius imaginem factum lædere conatur. Sicut qui Regem non potest attingere, illius simulachrum cædit. Pardalim quoque, seu pantherā memorat inter animalia hominis inimica vidisse se in hominis oculos inuadentem: cuius furorem, qui eludere volunt, hominis illi imaginem ex charta ostendunt; quam illa statim inuadit, & lacerat. Ita nobiscum agit Diabolus.

CAPVT IV.

Diabolum bonis potissimùm insidiari.

PORRÒ omnes quidem homines quærit, omnibus insidiatur, & laqueos tendit venator pessimus, sed bonis præsertim, ac virtutis studiosis. Nam & Rex quilibet tunc maximè conatur subijcere sibi Ciuitatem quampiam, aut prouinciam, quando rebellauit ab eo: nec Laban vmquam tantopere persecutus est Iacob, quantum postquam ab eo discessit, domumq; illius, & seruitutem reliquit. Et Pharao persequi cœpit, & affligere filios Israel, vbi eos audiuit egressum ex Ægypto moliri. Tuncq; petijt Satan permitti sibi tentare Iob, vbi eum à Deo laudari audiuit. Philistæi non magni fecerunt maximam hominum multitudinem ab ipsis prostratam, solius Saulis absciderunt caput, vt ad suum mitterent Regem; vt narratur in primo lib. Regum c. 31. Et Saltatrix puella Marc. 6. maluit caput Io: Baptistæ, quam dimidium Regni. Filius prodigus porcorum quærebat siliquas, & nemo illi dabat, vt habes Luc. 15. At Domino promisit diabolus tentans Matt. 4. Omnia regna mūdi; Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Reliqui facilè superantur, & vt dicitur Sap. 16. Illos locustarum, & muscarum occiderunt morsus. In libro Apocal. c. 12. Iratus est Draco diabolus in mulierem Ecclesiam, & abijt facere prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi. Hi sunt, quos maximè persequitur ille. Cuius rei præclaram habes figuram in lib. Iudith c. 11. in eo quod dixit illi Holofernes; Æquo animo esto, & noli pauere in corde tuo: quia ego nunquam nocui viro, qui voluerit seruire Nabuchodonosor Regi. Sic enim Diabolus non est illis molestus, qui obediunt illi: sed totum odium est con-

est contra rebelles. Hoc pluribus verbis veteres explicarunt Patres. Tertull. in libro de pœnitentia c.7. [Peruicacissimus, inquit, ho „ stis tunc maximè sæuit, cùm hominem plenè „ sentit liberatum, tunc plurimùm accenditur. „ Dolet quòd ipsum, & Angelos eius Christi „ seruus ille peccator iudicaturus est.] Et S. Cyprianus in Ep. ad Cornel. 1. [Non quærit „ illos, quos iam subegit, aut gestit euertere. „ quos iam suos fecit; eos pergit lacessere, in „ quibus Christum cernit habitare.] Et Ep. ad Lucium Papam; [Non persequitur, & im„ pugnat Christi aduersarius nisi castra, & mi„ lites Christi, prostratos semel, & suos factos „ contemnit, & præterit: eos quærit deijcere, „ quos videt stare.] Et in ser. de mortalitate; „ [Sciat Christianus, plus sibi, quam cæteris „ laborandum; cùm magis sit cum diaboli im„ pugnatione luctandum.] Et in libro de singularitate Clericorum; [Maiores maioribus „ consueuerunt conflictiones occurrere. „ Acriùs diuitibus, quàm pauperibus, inuidetur; „ & nō inopes, sed locupletes inquietat infesta„ tio sæua latronum. Plus duces, & principes „ quàm milites, ab hostibus appetuntur in „ pugna, & violentiùs propulsantur ventis, & „ turbinibus culmina, quæcunq; sunt altiora.] Et S. Hilarius can. 3. in Matth. Christum obseruat tentatum post Baptismum tentatione sua indicasse, in sanctificatis nobis maximè diaboli tentamenta grassari, quia victoria est ei magis exoptata de Sanctis. Et S. Petrus Chrysologus ser. 96. [Diabolus non peccato„ res quærit capere, quos possidet subiugatos, „ sed vt iustos capiat, sic laborat.] Et S. Leo Papa ser. 1. de quadrag. [Quantò studiosio„ res pro nostra salute fuerimus, intelligamus „ tantò nos vehementiùs ab aduersarijs impe„ tendos.] Et ser. 3. [Eos peruigil ille tenta„ tor acrioribus pulsat insidijs, quos maximè „ viderit abstinere à peccatis.] Et sermone 18. de passione. Diabolus multis eos, in„ quibus non regnat, impugnat, vt si quas ani„ mas negligentes, imprudentesq; repererit, „ sæuioribus eas laqueis rursum innectat, & à „ Paradiso Ecclesiæ raptas, in consortium „ suę damnationis inducat.] Et S. Aug. in quęstionibus ex veteri, & nouo testamento q. 2. proferens illa Petri verba principio citata; „ [Gentiles, inquit, non quærit, Iudæos non „ quærit, malæ vitæ, & conuersationis non „ quærit: sed quærit Dei seruos, & Christi fa„ mulos, quos fecit sibi inimicos, quia fastum, „ & præsumptionem eius condemnant.] Et q. 70. [Nulli dubium est, Diabolum esse hominis „ inimicum, maximè fidelis. Vehementiora „ enim tela sua contra Dei seruos exacuit.] Et in quęstionibus ex nouo testam. par. 2. q. 9. adfert illud Ecclesiast. 2. Fili accedens ad seruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Tunc enim inquit maximè insidię Diaboli cauendæ; dolet enim, quòd ab eo recesserimus, ideò plùs sęuit aduersus nos. Nam & Dominum, cùm ieiunasset quadraginta diebus, & noctibus, tentauit. Et ser. 85. de tempore; [Diabolus non persequitur, nisi „ bonos. Mali enim amici ipsius sunt, & vo„ luntatem illius faciunt; immò per eos perse„ quitur alios & quasi malleos, & flagella eos „ habere consueuit, & velut ministros, & sa„ tellites] Et S. Hier. in Ep. ad Eustochium De custodia virginitatis c. 2. [Non quærit „ diabolus homines infideles, non eos, qui fo„ ris sunt, & quorum carnes Rex Assyrius in ol„ la succendit: de Ecclesia Christi rapere festi„ nat. Escæ eius secundum Habachuch ele„ ctæ sunt. Iob subuertere cupit, & deuorato „ Iuda, ad cribrandos Apostolos expetit pote„ statem.] Et S Greg. Papa lib. 24. mor. c. 7. Filios Israel memorat post exitum ex Ægypto, rubriq; maris transitum, multas in Eremo hostiles inuenisse gentes, aduersus quas pugnare coactus est, & proponens Ecclesiastici verba paulò ante adscripta; Fili accedens ad seruitutem Dei, &c. [Non ait, inquit, „ ad requiem, sed tentationem, quia hostis „ noster quantò magis nos sibi rebellare con„ spicit, tantò ampliùs expugnare contendit. „ Eos enim expugnare negligit, quos quieto iu„ re possidere se sentit. Ideò Christus non nisi „ post baptismum se tentari permisit, vt signū „ nobis quoddam futuræ conuersionis innue„ ret, quòd membra eius postquam ad Deum „ proficerent, tunc acriores tentationum insi„ dias tolerarent.] Hinc in principio conuersionis subiungit inuenire nos blandimenta dulcedinis, quæ nos consolentur, & ad virtutem alliciant; sed post experiri certamina tentationum, quæ confirment, & ad extremum perfectionem succedere plenitudinis. Quod lib. 26. c. 28. mira Dei dispensatione fieri monet, ne animus consolatione eleuetur, sed subita tentatione in humilitate conseruetur, videns se adhuc in infirmitate morari. Et lib. 29. c. 12. Exponit verba Iob c. 38. Per quam viam spargitur lux, diuiditur æstus super terram? [Hostis namque, quos iustitiæ luce „ enitescere cōspicit, eorum mentes illicitis de„ siderijs inflammare contendit.] Nec fine causa idem Iob c. 40. & Isaias c. 11. eum dixerunt velut bouem paleas comesturum. Neque comparatur equo, sed boui: quia vt idem Greg. ratiocinatur lib. 32. c. 10. Equus fœnum quodlibet sordidum comedit, bos non nisi mundum, & Habac. c. 1. cibus eius electus dicitur. Neque enim eos se gaudet rapere, quos prauis, ac sordidis actionibus implicatos in imis respicit voluntariè iacere; sed suggestionis tuæ dente conterrere mundam vitam spiritalium quærit. Et ideò

in eodem loco Iob paulò post sub vmbra eum dormire perhibet in secreto talami, & in locis humentibus; quia contra corda charitate calentia sollicitus vigilat; in frigidis autem mentibus securus iacet. Si enim absorbuerit fluuium, non mirabitur, sed habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. Neque enim pro magno habet, quòd infideles, & impios trahat, sed toto annisu in illorum mortem se erigit, quos contra se regeneratos tabescit. Vnde, & quemadmodum in Ps. 7. pœniten. idem Gr g affirmat, quos in vijs Dei ambulantes viderit, & in proposito iustitiæ fortiores cognouerit, eos grauiùs persequitur, & a statu rectitudinis subruere conatur. Et rursum post hæc. Quem inuenerat fortiorem, & in bono proposito perseuerantem, eũ acriùs persequitur, & grauioribus admotis tentationum aculeis extinguere conatur. Et Mar. 9. dæmoniacus a Domino sanatus ab exeunte dæmone discerpitur, quia vt h. 12. in Ezech. habet S. Greg. [Dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat, quàm priùs excitauerat, quando hoc quietus possidebat.] Nam & Israelitæ Moysi & Aaroni dixerunt Ex. 5 Fœtere fecistis odorẽ nostrum coram Pharaone, & seruis eius, & præbuisti eis gladium, vt occiderent nos, quia postquam infirmus animus cœlestia audire, & sequi cœperit, Regis Ægyptij, idest maligni spiritus tentatio excrescit. Et lib. 3. pastor. curæ, admon. 29. [Quo, inquit, altiori loco consistunt, eò crebrioribus saggittis insidiatoris impetuntur. Quia tantò ardentiùs solet erigi, quantò robustiùs, se conspicit vinci, tantòq; intolerabiliùs dedignatur vinci, quantò contra se videt per integra infirmæ carnis castra pugnari.] Et lib. 1. regist. c. 41. Antiquus hostis bellum duriùs contra victores proponit. Et lib. 7. c. 126. Riccharedo scribens Visigothorum Regi, laudat hominem, quod illius opera gens illa ad veram fuisset fidem conuersa, quodq; magnam pecuniæ summam à Iudæis oblatam ne constitutionem aduersus illos faceret, repudiasset. Monet tamen his verbis. [Magna sunt hæc, & omnipotentis laudi tribuenda. Sed inter hæc vigilanti sunt studio antiqui hostis insidiæ cauendæ, qui quantò maiora in hominibus dona conspicit, tantò hæc auferre subtilioribus insidijs exquirit. Neque enim latrunculi in via capere viatores vacuos expetunt. Sed eos, qui auri vascula, vel argenti ferunt.] Et lib. 10. c. 38. Firmimum Histriæ Episcopum ad Ecclesiam Catholicam nuper conuersum sapienter admonet; quia quantò antiquus hostis superatum se conspicit, tantò insidiari acriùs non quiescit: omninò sollicitum, vigilantemq; te esse conuenit, atque scutum constantiæ contra iacula ipsius præparare; vt illisa frangantur, & vim interius penetrandi non habeant. Nimiùs omninò sim, si singula persequar. Eadem verò est cæterarum sententia sæpiùs inculcata S. Basilij in constit. monast. c. 7. & Origenis lib. 1. in Iob Sancti Gregorij Nyssen. in or. de Sancto Baptismate, & Eusebij Emisseni h. in Dom. 2. post Pascha & h. 2. in natali vnius mart. & Sancti Nili in libro de octo vitiosis cogitationibus c. de inani gloria, & aliorum omnium, inter quos Abba Serenus apud Ioannem Cassianum in 7. collatione c. 23. veteres illos primos anachoretas grauissimè omninò a dæmonibus vexatos fuisse testatur, vt veniat mihi in mẽtem vsurpare illud, quod in prouerbio dicebatur num. 21. Veuite in Hesebon, & ædificetur Ciuitas Sehon, de quo pluribus disseruit Orig. h. 13. in eum librum. His enim propemodum verbis conuocare mihi videtur diabolus cæteros sibi adiutores, vt hominem ad meliorem vitam conuersum magno aggrediantur impetu Regisq; Amorrhæi dirutam Ciuitatem restaurent, hominemque ad suas retrahant partes.

Liberierũ hominum occasiones plures peccandi.

Non ignoro tamen S. Ioannem Chrysost. in conc. 3. de Lazaro, tom. 2. Sæculares, & liberioris vitæ homines voluisse magis tentari. Sic enim habet. [Agnosce, quod in medio laqueorum incedis, quodq; in pinnaculis Ciuitatis ambulas. Carnis enim concupiscentiæ acriùs insurgunt aduersus eos, qui in hominum versantur frequentia: quos & decora facies, & corporis nitor capit per oculos, & verbum obscœnum per aures ingressum turbat nobis rationem frequenter, & arte modulata cantio animi constantiam labefacit.] Sed facilè est hunc quoque cum ceteris Patribus conciliare. Non .n. negat maius contra pios, ac virtutis studiosos viros diaboli odiũ esse, grauiùsq; illos tentari: sed affirmat id, quod nullus aliorum negat, plures esse liberiorum hominum tentationum occasiones. Illi enim inter has versantur, & viuunt perpetuò, dum cæteri ab his omnibus recesserunt. Sed illi tentationes non agnoscunt suas, neque sentiunt; hi verò vel minimas, ac leuissimas quasque, quod S. Greg. Nazian. adnotauit in or. in laudem Cypriani [Puræ inquit, animæ diaboli technas celeriùs peruestigant; quamuis versipellis ille sit, atque in conatibus suis varius, & multiplex] Nam & hi maiore Dei, rerumq; spiritualium lumine valent; & naturale est cuique noua quæq; & insolita persentire assueta non item. Viris pijs noua sunt & minimè consueta hæc, quibus ad tentandum tentator vtitur: cæteri totam inter ea traducunt vitam, neq; dum tentantur, sensum ferè vllum tentationis habent. Non mentiebatur philosophus, qui dicebat

cebat; Ab assuetis non fit passio. Sed audi Chrysostomum h.62. in Mat. [In Eremo educati monachi, nec quid sit auaritia sciunt. Milites quoque auaritiam ignorant. Sed illi quia longè absunt; isti quia valdè huius passionis ebrietate occupantur, nec sentire quidem hunc morbum possunt.] Sed præstat persequi cætera.

CAPVT V.

Cur bonis maximè insidietur.

PLACET autem statim causam quærere, cur hos potissimùm insectetur diabolus, ecclesiasticos, inquã, viros, religiosos, & omninò virtutis studiosos. Erit autem prima causa, quoniam ex his ferè pendent cæteri, hisq; seductis cęteros facilè se seducturum sperat. Hi namque sunt semen mundi, quod Deus reliquit ad cæterorum conseruationem, & bonum. Quod si semen corruptum fuerit, actum est de cæteris omnibus. Nisi Dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus, & Glossa semen Ecclesiasticos Prelatos interpretatur; & Dominus discipulos suos monebat, Vos estis lux mundi, Vos estis sal terræ. Et S. Io: Chrys. h. 1. in 1. Ep. ad Tim. [Necessariò, inquit, qui doctoris fungitur munere, pericula sustinet, & plura, quàm discipuli. Ista est rei natura, & ideò diabolus magis contra eos armatur, cùm ex eorum cæde gregis detrimenta sequantur. Percutiam, ait, pastorem, & dispergentur oues gregis.] Hinc S. Greg. lib. 31. mor. c. 17. [Tantò terribiliùs ait callidum hostem nos tentare, quantò nos contra se, & in alijs præualere fortiter videt, vt dum illum ad se tuendum reuocat, alios liberiùs inuadat. Sæpèq; fieri, vt qui regendis alijs præsunt, certamina fortiora patiantur: vt corporalium more bellorum, dum dux ipse in fugam vertitur, resistentis exercitus constipata vnanimitas sine labore dissipetur.] Et in 6. lib. registri c. 178. [In corporali prælio fieri solet, vt qui vexillum portat, ipsum hostis vehementer impetat; quærens si ipse, qui a cæteris attenditur, vulnus accepit, multitudo omnis citiùs dispersa capiatur.] Et S. Io: Chrysost. h. 4. in Posteriorem Ep. ad Thess. [Contra nos vehementiùs armatur hostis: nam in bellis ante omnes conatur ducem prosternere, qui contrarius est.]

Prima causa.

Per semen mundi.

Secunda causa est, quæ habet S. Basil. in constit. mon. c. 7. quoniam hi apertissimè se illi aduersarios professi sunt, & magnum quid adeptum se ille arbitratur, si de his victoriam reportet; cum hominibus sæcularibus certamen cōtemnit: partim quòd plurimi spontè se illi subijciunt varijs voluptatibus, velut esca deliniti ad peccatū: partim quòd etsi aliqui peccato aliquatenus videantur resistere, distractionibus tamen varijs impediti paruo negotio a contentione acri auocantur, versiq; in fugam fœdas cladis suæ notas ab hoste illatas referunt.

Secunda causa.

Tertia est, quia vt ipsi diabolū maximè vexant, & persequuntur: ita & ille plurimùm contra illos agit S. Io: Chrys. h. 5. de patientia Iob, to. 1. de huius Sanctissimi viri tentationibus loquens; [Iusti, inquit, tentationibus pulsantur, quia bonis suis operibus diabolo plagas vehementer infligunt. Deusq; id permittit, vt magis coronentur, & plures diabolus recipiat plagas.]

Tertia causa.

Quarta est, quod hi spiritualibus bonis, ac diuitijs abundant, maiusq; est latronum lucrum, si deprædari, & spoliare possint. Hanc exposuit S. Io: Chrys. h. 3 t. in Gen. [Quemadmodum, inquit, piratæ, quando videat nauem multis mercibus oneratam, & plurimas adducentem diuitias, tunc potissimùm varijs moliuntur insidijs, vt possint mercibus omnibus nauigantes illos spoliare: ita sanè & diabolus cùm viderit spirituales diuitias coaceruatas, cruciatur, & dētibus frendet, & quasi pirata circumit, & innumerabiles excogitat artes, vt si qua vel paruū inueniat aditū quidquid in nobis est spiritualium diuitiarum deprædetur.] Eandem prorsus sententiam habet in h. 3. & 4. de verbis Isaię, Vidi Dominum &c. Et h. t. ad populum.

Quarta causa.

Quinta causa est, quia si vnus ex his cadat, & tentationi succumbat, maius est in Ecclesia scandalū; quoniam vt dixit Paulus, Spectaculum facti sumus Deo, Angelis, & hominibus. Origenes de se ipso ad hunc modum loquitur in h. 7. in Ezech. [Mihi ipsi, qui in Ecclesia prędico, laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat.] Et ideò plus hi, qui sunt in medio, oppugnantur ab inimico: vt per ruinam vnius hominis, quæ cęlari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam Clericorum. Qui latet in angulo, etiamsi cadat, non videtur, non est aliorum scandalum: at eum, qui est in medio, vident omnes nec cęlari potest. Laicus est velut in angulo; Ecclesiasticus, & religiosus, in medio. Horum peccata S. Chrys. & grauiora esse monet in se, & alijs adferre scandalum. Nam in h. 3. de verbis Isaiæ, [In principio inquit lapsis venia datur ab omnibus, ob imperitiam: sed eum, qui post multos cursus conciderit, nemo venia dignū iudicauerit: Eò quòd tum cadere non tribuitur imperitię, sed negligentiæ. Nec solùm hoc est malum; verùm etiam, quod complures talium ruinis offenduntur, & ad lapsum sollicitantur, vt rursus hoc quoque nomine peccatum reddatur

Quinta causa.

Prelati scandali.

tur

„ tur irremisibile.] Et rursum in 3. libro de Sacerdotio; [Sacerdotis animi pulchritudinē „ vndique splendescere oportet, vt oblectare „ pariter, & illustrare possit eorum animos, „ qui suos in illum oculos conijciunt. Nam „ vulgarium hominum delicta, veluti in tenebris commissa, autores suos solos produnt. „ At hominis illustris, & vulgo cogniti delictum, commune omnibus damnum adfert. „ Præterea ignobilium delicta, si in medium „ proferantur, neminem insigniter vulnerant: „ at qui in dignitatis fastigio positi sunt, primum nemini non noti, manifestiq; sunt; tum „ verò si vel tantillum peccauerint, parua eorum peccata alijs magna videntur. Neque „ enim peccati magnitudine, sed peccantis potius dignitate peccatum pleriq; omnes metiuntur.] S. Greg. Nazian. h. in dictum Euangelij, Cùm consumasset Iesus hos sermones; vestium exemplo vtitur. [Quò inquit puriorem cernit, eò enixius te commaculare, atq; „ inquinare contendit. Splendidę etenim ve„stis luculentiores sunt sordes.]

Sexta causa est; quia hoc hominū genus, si cadat difficilè surgit, difficilè emēdatur, ideòque perpetuam diabolus possessionē sperat. S. Io: Chrys h. 43. imperf. op. in Mat. Laicos dixit delinquentes facilè emēdari; Clericos autem, si mali fuerint, inemendabiles esse, hoc est difficilè emendari. Philosophi propositio fuit; Optimi corruptio pessima; & nos ex optimo vino scimus optimum, hoc est mordacissimū acetum fieri. Ieremias Thren. 4. deplorat conditionem populi Israelitici, ac præsertim Sacerdotum in captiuitate Babylonica, docetq; quantum interesset inter eam, & priorem conditionem, quando in templo Hierosolymitano seruiebant Deo; nempe quamdiù fuerunt Hierosolymis. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphyro pulchriores. Nazaræos appellat, quod Deo dicata gens esset, „ illiusq; mancipata seruitio. Candidiores ni„ue, nitidiores lacte. Nix ex Cœlo est, lac ex „ terra: & neque ex Cœlo, neq; ex terra quid„quam est candidum magis, aut nitidum. Nix „ è Cœlo cadens contemplationem significat; „ lac in terra consistens actionem, operationemq; charitatis: in quarum vtraque versantur sedulò boni Ecclesiastici, ac religiosi. Rubicundiores ebore antiquo (rubescit .n. antiquum ebur) tum propter mortificationis stu„dium, tum propter effusum pro Christo san„guinem. Saphyro pulchriores; lapide scilicet cœlestis coloris. Cœlestis quippe est illorum vita, & conuersatio nostra in Cœlis est, inquiebat Paulus. At si ipsi captiui ducantur in Babylonem, mundanæq; misceantur confusioni, de illis dicetur id, quod sequitur: Denigrata est super carbones facies eorum; propter minùs honestam videlicet conuersationem: & carbones non ignoramus ad ignem dumtaxat vtiles esse. Et non sunt cogniti in plateis cœlestibus, in quibus Angeli, & Sancti Dei conuersantur. Adhæsit enim cutis eorum ossibus, aruit, & facta est sicut lignum. Vitia namque superarunt virtutes, bonisque actionibus superuenerunt, & ideò aruerunt vt lignum. Atq; in multis vix aliud, quam vestis, & exterior habitus reperitur. De quibus venit mihi in mentem, illud pronunciare, quod dixit olim Patriarcha Iacob Gen. 37. Cùm tunicā vidit Ioseph filij sui; Tunica, inquit, filij mei est; fera pessima comedit eum; bestia deuorauit Ioseph. At quænam fera? quæ bestia? leo hic rugiens, qui semper circuit quærens, quem deuoret. Hic deuorauit filium Dei, & spiritum eius abiumpsit; solam reliquit exteriorem vestem. Hanc ego agnosco; sed filium meum Ioseph non inuenio.

CAPVT VI.

Quanta tentans vtatur arte.

DIABOLVM S. Gregorius Papa lib. quinto mor. cap. 17. & propter sæuitiam leonem, & propter multiformis astutiæ varietatem tigridem appellari obseruat. Quantaq; olim vsus fuerit arte, cum Sanctissimum Virum Iob tentandum impetrauit à Deo exponere conatus est lib. 23. c. 1. & alijs in locis. Sed vniuersè Greg. alter Nazian. or. in Maximum, omninò multas pronunciauit variasq; illius artes, atq; insidias esse: nec quemquam tam solertem variegatarum rerum architectum esse, quam peritus malitiæ artifex est aduersarius noster. Cuius rei duplex est ratio, vt obseruauit S. Ber. in libro medit. c. 15. tum angelica, qua præditus est, natura, subtilis, & perspicax; tum experientia, & exercitatio malitiæ longa. [Aduersarius ait S. Cyprian. in lib. de exhortatione martyrij, vetus est, & hostis antiquus sex millia anno„rum plenè complentur, ex quo hominem „ diabolus impugnat; omnia iam genera ten„tandi, & artes, atq; insidias deijciendi, vsu „ ipso vetustatis edidicit] Quibus si maximum contra nos conceptum odium, & sæuitiam adiungas summam, quid tandem non ab eo timendum erit? exeandescet contra eum sitis, dixit Iob. c. 18. [Quia diabolus, inquit S. „ Greg. lib. 14 mor. c. 6. cùm in peccato vitam „ illaqueat, sitit, vt mortem peccatoris bibat.] Et quod grauius est, sæuus magis ad tentandum efficitur, quò magis finem mundi videt accedere, in quo omni potestate priuabitur, vt idem admonuit Greg. lib. 34. c. 1. in fine autem erit sæuissimus. Quare Apoc. c. 12. scripsit Ioannes; Veh terræ, & mari; quia descendit diabolus ad nos, habens iram magnam,

Diaboli astutia.

Diabolus, leo, et Draco.

gnam, sciens, quòd modum tempus habet.

S. Aug. in Com. ad Pſ. 69. Diabolum affirmat esse biformẽ; leonem in impetu, furore, & sæuitia, sicut Petrus Apostolus rugientem appellauit leonem, & quærentem quem deuoret; & draconem in insidijs, dolo, & malitia; non.n. cessat omnibus insidiari. Vtrunq; habes in Pſ. 90. vbi dixit Dauid; Et conculcabis leonem, & draconem, leonem rugiẽtem, & sæuientem, & draconem insidiantem [Leo est propter apertã iram, inquit S. Aug. tract. 10. in Io. & lib. 50. hom. h. 35. Et draco propter occultas insidias.] Et in Pſ. 39. & 90. Leo fuit, quando apertè sæuiebat in martyres; nunc est draco tum in hæreticis, tũ occultè nos tentans. Aduersus leonem opus est patientia: aduersus draconem nobis opus est vigilantia. Et magis metuendus est, cùm fallit, quam cùm sæuit.] Ergò operę pretium fuerit insidias illius, atque occultos dolos quoquo modo detegere, vt faciliùs vitari possint.

Deus nobis se accõmodat.

Deum scimus, dum nostrã operatur in nobis salutem, nostris sese accõmodare inclinationibus, vt omnia faciliora reddantur. Nam illis, qui thesaurizandi erant cupidi, dixit Christus Matth. 6. Thesaurizate vobis thesauros in Cœlo, & c. 4. hominibus, qui erant piscatores, & arte illa delectabantur; Venite, inquit, post me faciam vos fieri piscatores hominum. Et Samaritanæ, quæ iuerat ad hauriendam aquam Io: 4 Dabo tibi aquam viuam. Et Magdalenæ amanti mutans amorem, magis amantem fecit; Vnde & Luc. 7. Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Diabolus nostras inclinationes obsecũdat.

Ita Diabolus per nostras inclinationes tentat nos, & conatur perdere, ideòq; sagaciter inuestigat, & odoratur cuiusq; complexionem, & propensionem. Potestq; de illo dici illud Iſ. 37. Ponam circulum in naribus tuis; non quod, ipse nares habeat; sed quod vt nares sunt instrumentum odorandi, sic sagacitatem illius significat, qua inclinationes nostras odoratur. Sed verè scripsit Orig. h. 3. in librum Iudicum, Eum nullas contra nos habiturum vires, nisi nos ipsi, & ingressum illi, & arma præberemus. [Non incumberet, ait, dæmon contra nos, nec in nobis aliquid præualeret, nisi ei vires ex nostris vitijs præberemus, & per hæc locum introeundi, & dominandi inueniret in nobis] Itaque diligenter ille explorat omnia nostra, obseruat inclinationes, inuestigat affectiones, & vitia, ad quæ propensi sumus, atq; vt est in Pſ. 36. Obseruat peccator iustum, & stridet super eũ dentibus suis. Et iterum, Considerat peccator iustum, & quærit mortificare eum. Quod de diabolo interpretatur Origenes h. 5. in eum locum, & alij plures. Iſq; nostris sese inclinationibus accommodans, vt ait S. Leo ser. 7. de Natiuit. Domini aggreditur singulos. Et S. Bern. in tractatu de ordine vitæ, & morum instit. [Diabolus, dum decipere quemquam quærit, priùs naturam intendit, & inde se applicat; vnde hominem ad peccandum aptum inspexerit.] [Tuncq; insidiatur maximè (quemadmodum S. Ambr. loquitur lib. 1. offic. c. 3. & 4.) quando videt nobis passiones aliquas generari, tunc fomites mouet, laqueos parat, explorat arma nostra, & concutit sua tela. Si viderit me moueri inserit aculeos suos, &c.] In Pſ. 141. dum ait Propheta Dauid, In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi; libuit Theodoreto venatores considerare. [Venatores enim ferarum vias inuestigant, & in illis retia parant. Hoc etiam diabolus facit; & incedenti temperantiæ viam, luxuriæ laqueum parat. Ei verò, qui eleemosynis gaudet, inanis gloriæ rete ponit; & ei, qui opes pro nihilo ducit, auaritię occasiones adfert.] Elephantem hoc dolo à venatoribus compræhendi narrat Ælianus. Vt somnum capiat, arbori cuipiam innititur; illi arborem obseruant, & secant, nec tamen in terram prosternunt. Accedit Elephas, & (solito more innititur, cadit ipse cum arbore, atq; à venatoribus compræhenditur. Idem de Alce commemorat Cæsar libro 6. de bello Gallico. Ita nobiscum agit diabolus, dum rebus hisce creatis innitimur; quæ subsistentes, & duraturæ videntur, & in his laqueos ponit nobis. Idem accidit pisci, cui hamus esca tectus apponitur. [Gaudet & piscis, ait S. Aug. in libro de Agone Christiano c. 7. quando hamum non videns, escam deuorat; sed cùm piscator eum adducere cœperit, viscera eius torquentur primò, deinde ab omni lætitia sua per ipsam escam, de qua lætatus est, ad consumptionem trahitur. Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se esse putant. Hamum enim acceperunt, & cum illo sibi vagantur. Veniet tempus, vt sentiant, quanta tormenta cum auiditate deuorauerint.]

Elephãtis venatio.

Piscis.

Belli duces.

Alij exemplo vtuntur Imperatorum, ac belli ducum, qui vrbes oppugnant: explorant enim omnia, & obeunt, eaq; potissimùm aggrediuntur loca, quæ parùm sunt munita; vt cùm per illa irruperint, facilè munita capiantur. Ita enim & diabolus, ait S. Hier. in Com. ad Caput 6. Epistolæ ad Ephes. per ea, quæ patere videt, aut certè non firmiter clausa, quærit irrumpere, & ad ipsam arcem cordis, & animæ peruenire. Eadem Sancto Cyrillo Alexandrino sententia lib. 9. in Io: c. 16. & autor Epistolæ ad Demetriadem Hieronymo adscriptæ [Cuncta, inquit, circuit more dolosi hostis vniuersa perlustrans, explorat omnes aditus animæ, an sit aliquid

„ aliquid infirmum & minus tutum, per quod „ possit irrepere. Rimatur ille omnia, & singu- „ la quæq; pertentans, quærit vulneri locum.]
Et S. Greg. Papa libro 14 mora. c. 7. [Intuetur „ inimicus vniuscuiusq; mores, cui vitio sint „ propinqui.] [Et (vt loquitur lib. 29. c. 12.) „ priùs conspersionem vniuscuiusq; perspicit, „ & tunc tentationis laqueos apponit, illaq; „ proponit, ad quæ cognouit faciliùs inclinari „ mentem: vt blandis, ac lætis moribus luxu- „ riam, & vanam gloriam, asperis mentibus „ iram, superbiam, crudelitatem. Ibi decipu- „ lam ponit, vbi esse lenitam mentis conspi- „ cit: quia illic periculum deceptionis infert, „ vbi viam esse inuenerit propinquæ cogita- „ tionis] Pharisæum illum, de quo Luc. 18. be- nè muniuisse obseruat animam suam, qua parte dicebat; Ieiuno bis in sabbatho, deci- mas do omnium, quæ possideo, & si quem de- fraudaui, reddo quadruplum: sed nosti immu- nitom reliquisse foramen; Non sum sicut cę- teri hominum &c. Ex ciuitate vndiq; munita si vnicum foramen pateat, satis est hosti. De eadem re tractans Io: Cassianus coll. c. 24. Abbatis Abrahę c. 17. profert nobis Balaam Nom. 24 proposita copia speciosarum mu- lierum tentasse filios Israel, quia concupi- scibiles animæ eorum partes sciebat esse cor- ruptas. Et 3. Reg. c. 20. Regem Achab de- ceptum à Syris fuisse, quod ad misericordiam nouerant nimis esse propensum. Et Matt. 2. per irascibilem vitiatam ad infantium cędem incitatum Herodem. Et c. 4. famescenti Christo oblatos lapides, vt fierent panes. „ [Omnino, ait S. Cyrillus, Corda piorum pra- „ uis cogitationibus tentat, & voluptatum ar- „ dore ad delinquendum detrudit: sed illuc ma- „ ximè impellit, quò per se ipsos inclinari per- „ spicit: Ita infirmitatem nostram ad arma „ nequitiæ suę conuertit, & ingenij nostri mor- „ bo aduersus nos vtitur. Ita affectibus quasi „ armis vlus nos expugnat.]

Origenes tractatu 31. in Matt. verba illa considerat; Nō sineret perfodi domum suam, diabolumq; velut furem, non per naturalem introitum intrantem ad animam; sed quasi qui iam foderit eam, & per ipsam defossio- nem velut furem ingredientem. Et S. Basil. h. 7. in exam. & or. decima de inuidia, & o- dio, exemplo duplici ex piscibus ducto vtitur Cancro, & Polypo. Cancer ostrei carnibus delectatur. Sed quoniam prævalido tepto na- tura carnem illius muniuit; cùm illud viderit tranquillis in locis sopore sese oblectare, suasq; valuulas illas ad solis radios aperuisse inie- cto calculo conclusionem prohibet. Ita nam- que prorsus nobiscum agit aduersarius no- ster, occasiones obseruans, & captans; dum nos rebus creatis iuxta insitas nobis affectio- nes oblectamur. Polypo sibi iungit, cuicunq; adhærescat saxo, colorem illius mox subire; Ita verò piscium complures ad ipsum nantes tanquam ad saxum appellere, paratamq; se illi offerre prædam: sed & hostis noster mo- ribus omnium, ac propensionibus sese accō- modat: & vt S. Aug. loquitur in lib. soliloq. c. 17. secundùm varias tentationes, diuersas species, & formas assumit; vt incautos deuo- ret. Ita varijs artibus captat, ait Lactantius in libro de vero cultu c. 4. pro cuiusq; natu- ra, & moribus sæuiens.

Optimè nouit Diabolus illa Sapientis ver- ba Sap. 14. Creaturę Dei in odium factę sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Et ideò in omnibus rebus ponit laqueos, totusq; mun- dus plenus est laqueis, quemadmodum vidit S. Antonius. Et S. Hilarius, dum in Ps. 139. cla- mantem, & orantem audit Prophetam; Eri- pe me Domine ab homine malo, a viro ini- quo libera me; [Nobis quoq; ait, meminimus, „ vitæq; nostræ vbique funes, vbiq; scandala, „ vbique laqueos occurrere; nihilq; esse, vbi „ non prætensæ nobis semper insidiæ sint. „ Omnes prorsus illaqueat sensus nostros.] Ac de oculis Iren. 3. dicitur Oculus meus de- prædatus est animam meam. [Præceps enim „ anima, inquit S. Greg. lib. 21. moral. c. 2. dum „ ante non prouidet, ne incautè videat, quod „ concupiscat: cæca post incipit desiderare, „ quod vidit.] De auribus propterea monet Ecclesiasticus c. 28. Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. De naribus propter odorum abusum, dixit quidam Phi- losophus; Pereat, qui diffamauit odorem. Odor enim bonus est, sed eo plerique malè vtuntur. De lingua extat illud Sancti Am- brosij 1. lib. offic. c. 4. [Laqueos aduersarij „ est sermo noster; si emisero verbum indeco „ rum laqueum suum stringit.] Et S. Io: Chrys. h. 15. ad populum. [Magnus laqueus est lin- „ guæ petulantia, & multę refrenationis indi- „ gens.] Propterea & quidam inquit, Laqueus fortis viro propria labia, & capitur verbis oris proprij. De pedibus Ps. 56. Laqueum parauerunt pedibus meis. Ac demum vniuer- sè de toto corpore S. Cyprianus in ser. de ze- lo, & liuore; [Offert oculis formas illices, & „ faciles voluptates, vt viso destruat castita- „ tem. Aures per canoram musicam tentat, „ vt sonus dulcior auditu soluat, & molliat „ Christiani vigorem, linguam ad conuitium „ prouocat; Manus iniurijs lacessentibus ad pe- „ tulantiam cędis instigat, vt fraudatorē faciat „ lucra apponit iniusta; vt animam pecunia „ capiat, ingerit perniciosa compendia; ho- „ nores terrenos promittit, vt cœlestes adi- „ mat; ostendit falsa, vt vera subripiat.] Et S. Hilarius loco ante notato. [Difficilè est „ nunc laqueo ventrem absoluere, quia con- fusio il-

Matt. 24.

Cancer, et Polypus.

Vbiq; laquei.

Prou. 6.

fusio illis est, quorum Deus est. Rarum etiam nunc a laqueo oculum liberare, quia qui ad concupiscentiam vidit, iam mœchatus in corde est. Arduum quoque est linguam laqueo eximere: de omni enim otioso verbo in die iudicij erit ratio reddenda. Maximi etiam laboris est cor à laqueo referre: malæ enim cogitationes de corde exeunt. His omnibus nobis laquei vbique prætensi sunt, & orandus est Dominus, vt ab his omnibus laqueis fidei nostræ pennis, & spiritus euolemus.] Interim Ecclesiasticus monet cap. 9. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris. Quæ verba optimè perpendit S. Io: Chrys. h. 15. ad populum. [Primum enim legens, Agnosce; Non dixit, inquit, Aspice, sed Agnosce. Bonorum plenum est hoc verbum. Ipsum in mente nostra scribamus, & semper in memoria circumferamus. Agnosce, inquam, quoniam obumbratus est laqueus, neque mors apertè apparet, neque manifesta clades, sed vndique obtecta adiacet. Sicut enim pueri terra laqueos, sic diabolus vitæ voluptatibus peccata circumtexit. Ne voluptatem solùm respicias: sed ne fortè iniquitas aliqua in voluptatis profundo obumbrata sit, diligenter considera, etsi inueneris, resilito. Deinde non dixit, inquit, iuxta laqueos, aut quid simile, sed in medio laqueorum, quia non est vnus tantùm, vel duo laquei (facilis enim esset custodia) sed vndiq; nobis voragines, vndique doli. Exemplum subiungit. Processit quis in forum, vidit inimicum, exarsit odio, vidit amicum laudem consequentem, inuidit, vidit pauperem, contempsit, diuitem, & inuidit, vidit speciosam mulierem, & captus est.]

Laquei obumbrati.

Tantaque est tentatoris inuidia, & odium, vt si vno nos laqueo non potest compræhendere, maiorem alium ponat. Quod in Iosepho Patriarcha factum vides. Hunc per illius fratres tentauit occidere, Gen. 37. & cùm Deus ab hoc illum laqueo liberasset, peiorem alium parauit, Dominæ ipsius sollicitantis ad stuprum, iuuenisq; pudicitiam tentantis c. 39. Quem peiorem laqueum voco, quia & corporis, & animæ spectabat mortem; peiusq; est, Deum offendere, quam solius corporis tolerare mortem.

Laquei obumbrati.

Verùmenimverò, quod dixit Chrysost. obumbratum esse laqueum, neq; apertè apparere mortem, etiam atq; etiam considerandum est. Non enim statim grauia proponit peccata, sed aut leuiora quædam, quæ ad grauiora disponant, vt obseruauit S. Hier. in Com. Ps. 140. aut sensim propriam inducit voluntatem, præsumptionem sui, & similia, vt adnotauit S. Doroth. in ser. 5. Neq; malum vnquam sub mali specie offert nobis; sed aliquem semper boni colorem obducit. Nam si propriam mali formam voluntati repræsentaret nostræ, admitteretur à nullo, ab omnibus illicò repelleretur. [Non potest, ait S. Aug. in lib. qq. ex vtroque testamento mixtim q. 110. sola impietas proponi, quia non inuenit emptorem; & vbi lex diaboli est, si ipse nominetur, horretur. Sed sicut mel veneno miscetur, per quod lateat; ita & legi diaboli quædam iusta admiscent, & nomen applicant veritatis.] [Et dum aduersarius noster, inquit S. Greg. Papa lib. 7. registri c. 110. non potest in ijs, quæ ad faciem sunt praua surrepere, callidè quasi specie pietatis iniecta nititur supplantare.] Ita subtilissimam diaboli calliditatem, & occultissimam Monacho tentationem esse affirmat Abbas Abraham apud Cassianum collat. 24. c. 19. Si maioris solitudinis desiderio, aut etiam spe lucrandi animas illum aggrediatur. Et apud Sanctum Hieronymum extat exemplum Malchi ob patriæ, matrisq; reuisendæ desiderium ex monasterio abducti.

Laquei [illegible]

Neque in ijs solùm, quę indifferentia sunt; sed etiam in bonis, laqueos tendit. S Hier. in Com. Ps. 140. [Laqueum, ait, mihi posuerunt in eleemosyna, si extendero manum meam, vt videant homines, in ieiunio, in oratione, in vestiendo cilicium;] Et S. Io: Chrys. in Ps. 141. [Occultat diabolus laqueum in eleemosyna vanam gloriam, in ieiunio arrogantiã & in alijs alia.] Sicut Psalmista loquitur; In via hac, qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. In lib. Gen. c. 49. De Dan ita pronunciauit moribundus Iacob; Fiat Dan Coluber in via, Cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro. Serpentis hoc genus toto corpore occultato, eminentia mouendo cornicula, aues ad se sollicitare, vt deuoret; narrat Plinius lib. 8. c. 23. Serpens antiquum diaboli symbolum, hoc quoque in loco occultos, quibus nos sollicitat, indicat laqueos. Et S. Greg. l. 5. mor. c. 17. vbi nos Iob c. 5. Tigridem legimus; Myrmicoleonem notat a Septuaginta interpretibus dici; quod animal absconsum puluere formicas frumenta gestantes interficit: & apostata Angelus in terram de cœlo proiectus, iustorum mentes, quæ bonorum sibi operum refectionem præparant, in ipso actionis itinere obsidet: cùmq; eas per insidias superat, quasi formicas frumenta gestantes necat. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam; monuit nos Iob. c. 18. Et S. Greg. lib. 14. c. 7. [In terra pedica absconditur, cùm culpa sub terrenis cõmodis occultatur. Inimicus enim insidians ostendit humanæ menti in terreno lucro quid appetat, & occultat peccati laqueum, vt eius animam stringat.

Cerastes.

Quasi

Quasi esca in laqueo est lucrum cum culpa.] Hęc illius arma esse, quibus contra nos armatus insurgit, ratiocinatur idem Greg. lib. 31. c. 17. dum enim de generoso equo diceret Iob c. 39. In occursum pergit armatis. Hostes, inquit, armati sunt immundi Spiritus, innumeris contra nos fraudibus accincti. Qui cùm suadere nobis iniqua nequeunt; Ea sub virtutum specie nostris obtutibus opponunt; & quasi sub quædam arma se contegunt, ne in sua malitia nudi a nobis videantur.] Quibus armatis hostibus in occursū pergimus, quando eorum insidias longè præuidemus.

Solet autem nequam spiritus a tentando interdum desistere, atque a certamine ad tempus recedere, non vt illatæ malitię finem prębeat, quemadmodum ratiocinatur idem Greg. lib. 3. eiusdem operis c. 16 Sed ut corda, quæ per quietem secura reddiderit, repente rediens facilius inopinatus irrumpat.

Sed & bipartitas admouet tentationes. Vt enim nos Corpore constamus, & anima; sic ille partim corpus aggreditur, partim inuadit animam. Et vt adnotauit. S. Basilius in libro de vera virginitate. [Quorum corpus instrumentum peccati diabolus accipit, per id ipsorum animabus insidias, & necem parat: quorum verò carnem inuadere per vitę maximam austeritatem non permittitur, horum sæpè nudam sine corpore animam nactus, per has, quas in illa gignit perturbationes, sua desideria perficit.] Et vt pronunciauit Io. Cassianus in li. 6. de Cenodoxia c. 2. [Qui carnalibus vitijs non fuerint superati, spiritualibus a dęmone vexantur.]

Ceterùm in vtroque genere, vt est apud S. Greg. Papam lib. 5. in primum Regum c. 1. [Vt mentes electorum superet prius tenebras cogitationum malarum objicit, deinde cōcupiscentiarum flammas accendit. Quia nisi prius mentem cęcauerit, ad prauitatem concupiscentię non impellit.] Hinc Theod. in Ps. 118. vbi dicitur, Memor fui noctè nominis tui Domine, noctem voluit tentationum tempus nominare: quandoquidem nebulam inferunt, & noctis instar superueniunt. Quo tempore necessaria est Dei memoria; quę & recreat, & contrarias cogitationes exigit. S. Hier. dum interpretationem facit illorum verborum Apostoli ad Eph. 4. Neque locum detis diabolo. [Quo modo, inquit, pater, & filius stant ante ostium, & pulsant, vt introeant, & cœnent nobiscum, ita & aduersarius semper in nos est paratus irrumpere, & cùm locum dederimus, ingreditur. Solet autem, antequam veniat, quędam iacula pręmittere, & pręcursorem aduentus sui facere cogitationem. Hanc si nos in corde susceptam nutrierimus intrinsecùs, & crescere fecerimus, cùm in nobis prolem suam auctam viderit, & ipse audebit intrare.] Ita Io. 13. diabolus dicitur iam misisse in cor Iudę, vt traderet Christum; Deinde post intinctum panem, & ipse intrasse. Tentationis igitur principium est cogitatio. Hanc mox sequitur delectatio, delectationemq; voluntatis consensus, consensum denique operatio. S. Aug. in 2. lib. de Gen. contra Manichęos c. 14. primam illam tentationem tractans, qua diabolus per serpentem aggressus est Euam. Non corporaliter, ait, accessit, sed spiritaliter, per cogitationē, sicut nec ad nos corporeis locis accedit, sed miris modis p cogitationes suggerit quidquid potest; et sicut accessit ad Iudam, dum intrauit in cor eius. [Accessit autem ad mulierem, vt per mulierē deciperet virū: quia ratio nostra deduci ad consensionē peccati non potest, nisi cùm delectatio mota fuerit in illa parte animi, quę debet obtemperare rationi tanquam rectori viro. Neque in nobis nunc aliud agitur. Nam primò fit suggestio, siue per cogitationem, siue per sensus corporis, quæ cùm facta fuerit, si cupiditas moueatur, quasi mulieri persuasum iam erit. Cui si ratio consentiat, iam imputatur peccatum, etiamsi nō subsequatur, factum, quoniā rea tenetur in consensione conscientia.] & in lib. 12. de Trin. c. 12 [Serpens inquit, non manducauit de arbore vetita, sed manducandum persuasit; mulier non manducauit sola, sed & viro dedit, & manducauerunt simul. Ita & in homine agitur. Intentioni enim mentis, quæ in rebus temporalibus, & corporalibus versatur, carnalis sensus ingerit illecebram fruendi se, & velut serpens alloquitur fœminam. Huic consentire, est de ligno vetito manducare. Si consensus sola cogitationis delectatione contentus est, sola mulier comedit. Si autem & exterius impletur, mulier etiam dedit viro] Moxq; de morosa delectatione subiungit id, quod adscripsisse iuuabit. [Si sola cogitatione, ait, mens oblectatur illicitis non quidem decernens esse facienda, tenens tamen, & voluēs libenter, quę statim respui debuerunt, negandum non est esse peccatum; sed longè minùs, quam & si opere statuatur implendum.] Hoc obiter dictum sit.

Ecce tentatio, & nostra.

Morosa delectatio.

In priore verò consideratione persistens S. Ambrosius quoque in libro de Paradiso c. 15. dum serpens mulierem decepit, & mulier virum seduxit: serpentem delectationis typum fuisse voluit, mulierem symbolum sensus, & virum mentis. Vnde S. Bern. in paruis sermonibus ser. 35. [Vt serpens seduxit Euam, & Eua virum sibi subdidit: sic nunc suggerit carni, & caro spiritui, & fit impiorum consilium; qui dicunt sibi inuicem; Marsupiū vnum sit omnium nostrum, vt dicitur Prou. c. 1. ponuntq; in memoria, quasi in marsu-

Peccati suggestio.

pio

pio quisque obolum suum; dæmon suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum Ps. 1. sed aliqui trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Primis necessaria est fortitudo, secundis temperantia, tertijs prudentia, postremis iustitia, quæ rectitudinem teneat voluntatis, vt nolint peccare.]

Voluptas & timor

Diabolum porrò illecebrosis omninò, & subdolis armis pugnare, affirmat S. Aug. lib. 2. de symb. ad Catechum. c. 1. Voluptate inquam, & timore: plures tamen expugnare per voluptatem, quàm per timorem. Nam & Euæ proposuit lignum Gen. 3. bonum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile. Et per serpentem potissimùm alloqui permissus est mulierem, vt ex ipso vase, ait S. Greg. lib. 17. mor. c. 20. cognosceret homo, qualis esset, qui intus habitaret.

Serpēs tortuosus.

[Non solùm enim tortuosus est serpens, sed etiam lubricus. Ita qui in veritate non stetit, tortuosum animal intrauit: Et quia suggestioni eius si primò non resistitur, repente totus in interiora cordis, dum non sentitur, illabitur; verba ad hominem per animal lubricum fecit.] Ità sapienter sanè, atque ad rem Greg. Ego tamen ex sacræ verbis historiæ aliam quoq; conijcio causam. Cur.n.cùm de hoc diaboli, atq; mulieris colloquio futurus esset sermo, præmittitur, serpentem callidiorem fuisse cunctis animantibus terræ? aut si prudentem, vel sapientem legas, habes Augustinum in 11. lib. de Gen. ad literam c. 2. & 29 calliditatem, atq; astutiam intelligentem. Alioqui quàm verè prudens, aut sapiens dicatur animal mentis, atq; intelligentiæ expers? Diuinam ergo historiam puto significare nobis voluisse, propterea serpentem ad hoc decipiendi hominis munus fuisse præ cæteris animantibus electum, quod callidissimus, & astutissimus omnium esset, ad decipiendum scilicet aptissimus, & symbolæ quasi cum diabolo naturæ; qui & ipse astutissimus est, decipiendiq; cupidissimus [Quid enim in homine vnquam, ait S. Petrus Chrysol. ser. 105. præualuit ille virtute, nisi arte, mendacio, insidijs, fraude, dolo, nequitia, vitiorum ministerio, furore criminum? Ille voluntates hominum semper explorat; & bonas quidem voluntates refugit, malis autem oblectandat; vt sit minister scelerum, criminum leno, parasitus ipse vitiorum.

Gen 3.

Dæmones vitiorum præsides

Atque vt hæc omnia, quę nobis machinatur, mala exequi facilius possit, singulis vitijs singulos constituit presides dęmones, sub vno omnes principe constitutos, qui sedulo ad ea impellant nos, atq; sollicitent, vt videre est apud Origenem h. 15. in Iosue, & Sanctum Gregorium Papam lib. 15. moral, c. 16. & Sanctum Anselmum in Elucidario, & Ioannem Cassianum coll. 7. Abbatis Sereni c. 17. Et alios plures. Qui tamen omnes cunctorum principi referunt, quid quisque tentando egerit: qua de re apud Cassianum in coll. 8. eiusdem Abbatis c. 16. extat historica visio illi persimilis, quæ de Episcopo Andrea apud Sanctum Gregorium libro tertiò dial. cap. 7. legitur.

CAPVT VII.

Quid diabolus tentando possit.

SI quanta est sæuitia, & astutia diaboli, tanta foret & potestas; actum prorsus esset de nobis; quod & Origenes, & S. Aug adnotarunt. Origenes enim libro 1. in Iob; [Diabolus, inquit, si præualeret, omnem hominem, & omnem spiritum, qui sub Cœlo est, subitò in ictu oculi perderet, deleret, atq; interficeret, si permitteretur, & iuxta iniquitatis suæ voluntatem haberet potestatem.] Et S. Aug. in Ps. 61. [Diabolo potestas quædam est; plerumq; tamen vult nocere, & non potest, quia potestas ista sub potestate est. Nam si tantum posset nocere, quantum vult; non aliquis iustorum remaneret, aut aliquis fidelium esset in terra.] Confirmatur hoc autem ex duobus præsertim scripturæ locis. Alter est in lib. Iob. c. 1. & 2. quo loco is potestatem à Deo petijt tentandi Iob, neque liberam, & absolutam obtinuit: sed primùm quidem ad facultates, & res externas determinatam. Deinde verò hominem quoque Deus permisit vexari; sed non occidi; Ecce in manu tua est, verùmtamen animam illius serua. Alter Matthæi c. 8. vbi potestatem petierunt dæmones inuadendi porcorum gregem. Vnde sapienter ratiocinantur Patres; si in porcos potestatem non habet, quantò minùs in homines? ita Sancti Prosper in lib de promissionibus, & prædictionibus Dei par. 1. c. 22. & Petrus Chrysologus ser. 17. & quidem S. Aug. lib. 2. contra aduersarium legis, & Prophetarum cap. 12. vtroque vtitur loco. [Diabolus, inquit, cùm semper habeat nocendi cupiditatem, nocere tamen non potest nisi ab Omnipotente acceperit potestatem.] Quod tum ex Iob probat, tum ex porcis. Et rursum ser. 241. de tempore; [Si in porcos nō sunt ausi intrare dæmones, nisi à Deo permissionem acciperent; quis eos credat bonos christianos posse lædere, nisi Deus propria dispensatione permitteret? Itaque beatum Iob rebus omnibus spoliatum adnotauit non dixisse, Dominus dedit, & diabolus abstulit; sed, Dominus dedit, & Dominus abstulit; ne istam gloriam diabolo daret, vt aliquid potuisset

,, potuisset tollere, quod Deus non permisisset ,, auferre.] Et S. Greg. Papa lib. 2. mor. c. 6. verba illa diaboli ad Deum notat; Extende manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet. [Quia feriendi vires, nec ipse sibi tri- ,, buere ausus est, qui contra autorem suum ,, singulariter superbit.] Vnde & Iob cap. 40. dicitur, Qui fecit eum, applicabit gladium eius; [Gladius enim Behemoch, in- ,, quit idem Greg. lib. 32. c. 19. est nocendi ,, malitia; quæ à Deo restringitur, ne ferire ,, tantum mentes hominum, quantum appetit, ,, permittatur.] Et S. Io. Chrys. h. 3. de patientia Iob; [Postulat à Deo aduersus iustum ,, dæmon tentandi autoritatem, vt scias con- ,, tra Christianum propria virtute præualere ,, non posse.] Addit, ne in porcos quidem potestatem eum habuisse. S. autem Cypr. in ser. de oratione Dominica, hoc ipsum ex illis verbis colligit, quibus Deum oramus, dicētes; Ne nos inducas in tentationem. Quibus ostenditur nihil contra nos aduersarium posse, nisi Deus ante permiserit: vt omnis timor noster, & deuotio, atq; obseruatio ad Deum conuertatur, cùm in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur sicut, inquit S. Augustinus in Psal. 77. Homo de pecore suo facit, quod vult; de alieno autem pecore, vt faciat, expectat sibi potestatem dari ab ipsius Domino. Itaque dum Iob c. 40. quæsiuit, Nunquid pones circulum in naribus eius? Nares putauit S. Greg. lib. 33. c. 10. insidias diaboli significare, & circulum potentiam esse Dei, quæ insidias circumplectens tenet. Nam apud Isaiam quoque Prophetam c. 37. Regi Babylonis dicitur, Ponam circulum in naribus tuis; ne scilicet populo Israel nocere possis. Et vt habet S. Prosper in Psal. 103. [Quamuis draco semper ,, sit cupidus ad vorandum, vorare tamen ,, non potest, nisi quod Deus iustus ciborum o- ,, mnium distributor esui eius addixerit. Est autē ,, cibus eius terra, nec edendus dabitur, qui ter- ,, ra non fuerit.] Ergo verè dictum illud fuit a Sancto Bernardo ser. 48. inter paruos; Nihil eum aduersus nos posse, nisi aut missum, aut permissum. Missum inquam, ad puniendos malos; permissum, ad exercendos bonos, & electos. In vtroque munere seruus scilicet Dei; in altero velut carnifex; in altero, vt loquitur S. Greg. c. 13. libri proximè indicati, velut seruus ex pacto. Tentationis enim licentia pactum est, quo & desiderium tentatoris agitur, & tamen per eam miro modo voluntas Dei impletur, qui erudiendos electos suos tentatori subijcit; vt qui elati perire poterant, humiliati à perditione seruentur. Et inde obtemperat diabolus nutibus supernæ gratiæ, vnde exercet iram nequissimę voluntatis suę. Quo circa vt ijdem Patres Ber. loco notato, & Greg lib. 2. mor. c. 6. & lib. 18. c. 3. tradiderunt; Diaboli voluntas semper est iniqua, & iniusta, sed potestas semper iusta, numquam iniusta; quia à se ipso voluntatem habet, sed à Domino potestatem. Ita in primo libro Regum c. 18. Spiritum Dei malum legimus inuasisse Saul, idemq; spiritus, & Domini, & malus appellatur, Gregorio interprete; Malus per nequissimam voluntatem; & idem Domini per acceptam iustissimam potestatem, quod etiā Aug. habet in 2. lib. qq. ad Simplicianum q. 1. Et Saulem quoque addit reprobum, & sceleratum in 2. Reg. c. 1. Christum Domini appellatum.

Spiritus Domini malus.

bolus
s ex
).

CAPVT VIII.

Cogere nos diabolum non posse.

ERGO à Deo permissus potest nos tentare, hoc est sollicitare, & instigare ad malum, cogere omninò non potest nolentes. Ita Tertull. in lib. de exhortatione castitatis c. 2. ,, [Diabolus, inquit, etsi vult te velle, quod ,, Deus non vult, non tamen facit, vt & velis. ,, Illius opus vnum est tentare, quod in te est, ,, an velis. At vbi voluisti, sequitur, vt te sibi su- ,, bigat; non operatus in te voluntatem, sed ,, nactus possessionem voluntatis.] Et S. Cyprianus in libro de duplici martyrio; [Nihil ,, aliud potest, quam sollicitare; deijcere non ,, potest, nisi assentiaris.] Et S. Anselmus in libro de libero arbit. c. 5. [Nulla tentatio po- ,, test voluntatem nostram, nisi volentem, a ,, rectitudine ad peccatum cogere. Quare cùm ,, vincitur, non aliena vincitur potestate, ,, sed sua, qua potest se subijcere tentationi] Et c. 6. [Tentatio impugnare inuitam volun- ,, tatem potest, expugnare nequit inuitam.] Et S. Aug. in libro de natura, & gratia c. 58. ,, [Diabolus solis præualere potest non resisten- ,, tibus.] Et tract. 12. in Io: [Non cogendi po- ,, testatem habet, sed persuadendi versutiam.] Et libro 50. homil. h. 12. [Suadere, & sol- ,, licitare potest, cogere omninò non potest.] Et rursum; [Non cogendo, sed suadendo ,, nocet, nec extorquet à nobis consensum, sed ,, petit.] Et ser. 7. de tempore; [Potest ad ma- ,, lum inuitare, non potest trahere delectatio- ,, nem infert, non potestatem, consilium inge- ,, rit, non conflictum.] Et ser. 147. [Alligatus ,, est diabolus tanquam innexus canis catenis, ,, & neminem potest mordere, nisi eum, qui ,, se illi mortifera securitate coniunxerit. Vi- ,, dete, quàm stultus est, quem canis in catena ,, positus mordet.] S. Hier. verba illa considerat Matt. 4 Mitte te deorsum. [Vox enim diaboli ,, est, qui semper omnes cadere deorsum desi- ,, derat; sed persuadere potest, præcipitare

non po-

„ non potest.] Et S. Io: Chrys. h. 5. ex varijs Matthæi locis, [Non dicit, inquit, Mitto, „ ne vim facere videatur. Sed Mitte, vt osten- „ deret, quod vnusquisque nostrum libertate „ arbitrij voluntatis suæ cadit in mortem.] Et dum in Ps. 67. dicitur increpa feras arundinis, feras arundinis idem Hier. interpretatur dæmones, fragilis, infirmæq; virtutis. Et autor Epistolæ ad Demetriadem Hieronymo adscriptæ. [De consensu, inquit, aduersa- „ riorum vires accipit, nostroq; nos iugulat „ gladio. Infirmus hostis est, qui non potest „ vincere, nisi volentem. Non cogendo, sed „ suadendo nocet: non extorquet a nobis con- „ sensum, sed expetit.] Et S. Bern. ser. 5. de quadrag. [In nobis, ait, est, si vinci nolumus, „ & nemo nostrum in hoc certamine deijcitur „ inuitus. Potest inimicus excitare tentationis „ motum; sed in te est, si nolueris dare, seu ne- „ gare consensum. In tua facultate est, si vo- „ lueris inimicum tuum facere seruum tuum, „ vt omnia tibi cooperentur in bonum. Tu so- „ lùm ne consenseris, & quoties restiteris, to- „ ties coronaberis.] Et ser. 13. in Ps. Qui habitat; cùm Petrum audiret monentem, eum tanquam leonem rugientem circuire; Gratias, inquit, magno illi leoni de tribu Iuda; rugire iste potest, ferire non potest. In Ps. 117. Impulsus euersus sum, vt caderem, & Dominus suscepit me. At si quis sit impulsor quæras; Respondebit idem Bern. in ser. 85. in Cant. [Impulsor diabolus est, impulsor mun- „ dus, impulsor homo, quisq; scilicet sui. Non „ est, quod ab altero impulsore formides; si „ ipse a te proprias contineas manus. Manus „ tua consensus tuus. Si diabolo suggerente, „ vel sæculo suadente, quod non oportet, as- „ sensum tuum tenueris, & nõ dederis mem- „ bra arma iniquitati, malitia omninò non „ nocuit, vide ne magis profuerit.] S. Basilius cùm quæsisset in reg. breu. 75. Num omnis peccati causa conferri in Satanam possit; Respondit; Eum posse per se alicui causam esse, vt peccet; sed cum modo insitis cuique à natura motionibus, modo etiam interdictis cupiditatibus velut adiutricibus vtatur; per hæc ipsa eos, qui negligentiores sunt, ad propria vitia conari illum abducere. Neque in expositione Ps. 61. prætermisit illa Prophetę verba, Deus susceptor meus, non mouebor ampliùs. Impossibile enim est à tentationum flatibus aliquam in anima nostra non excitari commotionem; sed dum exigui momenti est, leniter mouemur, vt solent a leni vento tenellæ plantæ. At ampliùs, inquit, non mouebor; ita vt in grauia cadam peccata; quoniam dextera Dei firmabor. [Habet „ enim liberum arbitrium anima, (inquit S. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4.) & po- „ test quidem diabolus incitare, cogere autem „ præter voluntatem omninò non potest.] Et rursum; [Dæmon persuadere quidem potest „ volentibus, cogere autem non potest.] Eadem aliorum omnium sententia, quos breuitati consulens prætermitto, solùm nomino Sanctum Chrysostomum h. 23. & 31. in Gen. & ser. de interdictione arboris ad Adam, & in Ps. 26. & 123. & h. 5 imperf. & conc. 2. de Lazaro, & h. 51. in acta, & lib. 1. de prouidentia. Certè Origenes lib. 1. in Iob. admirabilem hunc virum adnotauit in tentationibus suis aspersisse terra caput, mortalem se, & de terra formatum ostendendo, & instruendo mortales omnes, quod & ipsi stare possunt aduersus diabolum, omnesq; illius tentationes superare, si Deum metuerint, ac dilexerint, sicut & Iob. Et S. Io: Chrys. h. 29. operis imperfecti propterea Deum affirmat ligasse Diabolum; vt appareat, qui nam eum voluntate, & qui coactè sequatur. [Ligatus „ enim malum consilium suadere potest, coge- „ re autem non potest.] Et h. 8. in Ep. ad Rom. Eum esse velut latronem, qui non apprehendit nisi inermem aliquem, ac solitarium in suas speluncas descendentem: Neque immeritò serpentis formam gerere; quia non potest sese admodum sursum attollere; & h. Quod nemo læditur nisi à se ipso: lapsus nostri causam tentationem non esse, sed instabilitatem animi, & ignauiam, quæ & sine tentatione interdum sponte deijcitur. Hocq; in parabola fabricæ super arenam ædificatæ significatum fuisse Matth. 7. Arena enim res mobilis est, & fluens, quæ instabilitatem, & inconstantiam significat animorm. [Quid „ ergo nos miserum hostem accusamus (ait S. Greg. Nazianz. in tetrasticis iambicis) eiq; „ noxas omnes nostras ascribimus; cùm ipsi „ scelerata nostra viuendi ratione potestatem „ demus? Tibi ipsi, vel soli, vel potissimùm succensè. Ignis enim noster est, flamma autem „ aduersi spiritus.]

CAPVT IX.

Homo quatenus Diabolo fortior.

QVIN etiam non defuerunt Patres, qui nos affirmarent fortiores esse Diabolo. [Sicut Deus (scripsit Tertullianus in 2. aduersus Marcionem lib. cap 8.) homi- „ ni vitæ statum induxit; ita homo sibi mortis „ statum attraxit. Et hoc non per infirmita- „ tem, sicut nec per ignorantiam, nequid auto- „ ri imputetur. Nam etsi Angelus, qui seduxit; „ sed liber, & suæ potestatis, qui seductus est „ sed imago, & similitudo Dei; fortior Ange- „ lo; sed afflatus Dei generosior spiritu. Nec „ vniuersitatem homini subiecisset infirmo „ dominandi, & non potiori Angelis, quibus nil tale

nil tale subiecit.] Et Origenes lib. 8. contra Celsum. [Qui verè sit Christianæ religionis sectator, & Deo sese, & eius verbo addixerit, à dæmonibus nihil patietur: vt quilongè sit illis superior; nec malè affici poterit, quia immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.] Et S. Greg. Nyssenus li. 5. in Cant. ita interpretatur illa verba, Capite nobis vulpes paruulas, vt hę sint dæmones. [Illæ namque omnes potestates, inquit, aduersus quas est colluctatio hominibus, sunt paruæ vulpes, dolosæ, & infœlices, si cum nostris conferantur viribus.] Sanè si naturam spectes, multò fortior diabolus est: non enim peccando naturam amisit, & naturalia; Vnde & Iob c. 41. de illo dixit, Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est, vt nullum timeret. Quod si fortior homo dicitur, propterea dicitur, quia & libertatē habet, quę à diabolo cogi non potest, & Dei gratia, & ope suffultus insidias omnes illius potest euadere.

Cant. 2.

Mentiar, si vtranque hanc veritatem non docuit Christus, cùm orare nos docuit Matt. 6. & petere à Deo, Ne nos inducas in tentationem; hoc est, ne nos patiaris induci; vt in libro de oratione c. 8. interpretatur Tertul. Aliud enim est tentari, aliud in tentationem induci, sicut aliud est, inquit S. Aug. 2 lib. de ser. Domini in monte c. 9. igne tangi, aliud exuri. Et S. Greg. lib. 3. moral. c. 3. Ne in ducas in tentationem, idest a tentationis illecebra nos munias nec permittas nos tentari vltra quam possumus, vel etiam ne permittas nos in tentationem ab aduersario induci. Alij Deum volunt in tentationem dici inducere, dum non prohibet, vel non defendit a tentatione, vt S. Ansel. in lib. de casu diaboli c. 1. & 20. Aut currentes ad crimina cùm relinquit vt Chrysol. ser. 71. Ita vt cadant, aut veniant in tentationē. Quod Orig. sententia tract. 35. in Matt. nihil est aliud, quàm à tentatione vinci.

Tentatio induci quid.

Quidquid sit, manifestum est hominem Dei ope, & auxilio suffultum fortiorem diabolo esse, neque ab eo superari, atq; in peccatum pręcipitari tentando posse; qui suis viribus nixus facilè poterat. Et in Ps. 139. dicebat Dauid Obumbrasti super caput meum in die belli; Dies belli est præsens vita, quæ tota tentatio est. Itaq; diabolus malitia pugnat, & astutia; homo & voluntatis libertate, & Dei ope repugnat.

S. Greg. libro 5. moral c. 7. diabolum scribit verè iuxta septuaginta interpretes myrmicoleonem appellatum, idest leonem, & formicam. Formicis. n. leo est, volatilibus formica: quia sicut contra consentientes fortis est, ita contra resistentes debilis. [Si enim suggestionibus eius assensus præbetur, quasi leo tolerari non potest; si autem resistitur, quasi formica atteritur.] Quare & primo libro Regum c. 2. verè cecinit Anna, Dominum formidabunt aduersarij eius, & super ipsos in Cœlis tonabit; quem locum considerans idem Greg. lib. 2. in primum Reg. c. 1. [Tonitrua, inquit, contra aduersarios habemus, cùm validis Sanctorum desideriorum vocibus, omne, quod de eorum suggestione spirat, elidimus. Quidquid enim tonitruum ferit, interficit.] Sed & c. 7. dum Samuel offerret holocaustum pro populo suo, Philisthęi inierc prœlium contra Israel; & intonuit Dominus fragore magno super Philisthęis, & exterruit eos, & cæsi sunt a filijs Israel. [At quænam sunt tonitrua nubium, (inquit S. Greg. lib. 3 c. vltimo) nisi illa feruentia, & superna electorum desideria, quibus dum per diuinam gratiam eorum mens succenditur, omne, quod maligni spiritus decipiendo suggerunt, penitus expellunt. Velutenim tonitruo territi fugiunt, dum in electis mentibus, quas tentando pulsauerant, ingentem sonitum diuinę virtutis expauescunt.] In libro autem Cant. c. 2. dicitur Deus stare post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Quo loco Theodor. lib. 2. Non solùm, ait, per fenestras respicit, sed etiam ex retibus liberat. neq; dæmonum insidijs permittit decipi; sed liberat a laqueo venantium, & a verbo aspero, & adfert plura ex Scripturis exempla.

Diabolus myrmicoleo.

Adsunt & Angeli boni pro nobis pugnantes. Quo circa id, quod in libro Iosue narratur c. 8. euenisse habitatoribus Hay, insequente illos Iosue; Origenes h 8. in eum librum, de nostra cum diabolo pugna ad hunc modum interpretatur. [Angeli Sancti videntes nos insectationes dæmonum pati, insurgunt aduersus eos, qui nos insectantur, & omnes eos, post tergum cædentes interimunt. Ictus enim cum ijs, qui insectationes patiuntur, magis est, quam cum ijs, qui persequuntur.] Et in altero Commentario in Cant. h. 2. Deum affirmat dedisse nobis Angelos tutores, & propugnatores, & defensores contra diabolum, atque vt id cum maiori fiducia agant, concedi eis semper videre faciem Patris, qui in Cœlis est. Et libro 8. contra Celsum, tum à Dei benignitate, & gratia, tum ab Angelorum tutela seruari nos, ne quid iacturæ a dæmonibus subeamus. Atq; hęc Angelorũ custodia certior est, quam vt in ea nunc stabilienda sit immorandum.

Angelorũ defensio, et tutela.

CAPVT X.

Cur Deus tentari nos permittat.

NVNC oportet quærere, cur Deus tentari nos permittat. Sed primum ponendum il-

Nos supra vires non tentari.

dum illud, quod affirmat Paulus in priore ad Cor. Ep. c. 10. nos supra vires non tentari. Fidelis, inquit, Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; Sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere; Sicut enim (loquitur Orig. libro 3. περὶ ἀρχῶν c. 2.) qui agonibus præsunt, eos, „ qui ad certamen veniunt, non vtcumq; neq; „ fortuitò inter se sinunt inire certamina; sed „ diligenti examinatione prout corpora vide- „ rint, & ætates, æquissima comparatione iun- „ gentes, illum cum illo, pueros cum pueris, „ viros cum viris. Ita intelligendum est de di- „ uina prouidentia; quod omnes, qui in hos „ humanæ vitæ descenderint agones, iustissima „ moderatione dispenset secundùm rationem „ vniuscuiusq; virtutis, quam ipse solus agno „ scit.] Et S. Greg. lib. 2. mor. c. 7. propterea Deum vult dedisse tentatori potestatem in omnia, quæ possidebat Iob, & non in ipsum. Vt quæ coaceruata perimerent, possent diuisa tolerari. Nam & Dauid in Ps. 25. orauit, Proba me, & tenta me; hoc est prius vires inspice, & tunc, vt ferre valeam, tentari permitte. Nisi enim Deus cum viribus tentamenta modificaret, vt idem addit lib. 9. c. 25. Nullus profectò malignorum spirituum insidias non corruens portaret. Itaque in lib. 35. c. 6 Deum negat permissurum fuisse Iob a Diabolo tentari, nisi eum in tentatione persistere posse præuidisset.

Melior est inimicitia Diaboli, quàm pax.

Iam verò si quæras, cur omninò tentari nos Deus permittat, respondebit tibi S. Leo ser. 18 de passione Domini tutius omninò esse homini inimicitiam diaboli mereri, quam pacem. Et S. Greg. lib. 31. moral. c. 17. multos peius suam fœlicitatem strauisse, multos diuturnam pacem inertes reddidisse, eòq; illos inopinatum hostem grauiùs perculisse, quò longo quietis vsu negligentes inuenit. Et S. Doroth. in ser. 13. cui titulus est; Vt constanter tentationes & aduersa feramus. verè pronunciauit turbari propterea, & angi, argumentum esse ignorantiæ, superbiæ, & elationis. Ignorantiæ, quæ multiplicem tentationum vtilitatem non intelligat: Superbię, & elationis, quę plus ęquo tribuat sibi, & suam conditionem, & statum ignoret. Quò iam refert a fornicationis vexatum spiritu, qui a seniore interrogatus, Vis rogem Deum, vt leuiorem tibi pugnam istam reddat? Respondit: etsi in hac tentatione laboro, video tamen ex ea fructum non modicum me suscepturum; Roga potiùs, vt patientiam mihi, & fortitudinem largiatur. Hic verè diceret illud Iob c. 7. Si dormiero consurgam, & rursum expectabo vesperam. Vesperam quippe Greg. lib. 8. c. 6. tentationem intelligit, quam vir Dei non formidat, sed expectat, quia rectitudini suæ proficere non ignorat. Deq; huiusmodi homine diceret Iob c. 39. Vbi audierit buccinam, dicit, Vah; quia Gregorio interprete, præliator Dei cum vim tentationis incumbere conspicit, vtilitatem supernæ dispensationis considerans ex ipsa validiùs aduersitate confidit.

Prima tentationum causa. Confusio diaboli.

Cur igitur potestatem Deus tentandi permittat Diabolo plures reperio causas a veteribus explicatas. Prima est tentatoris ipsius confusio, & superbi spiritus, qui contra Deum, atq; imaginem eius bellum suscipit, humiliatio. Tertull. quidem certè in libro de fuga in persecutione c. 2 sic habet, [Nihil „ Satanæ in seruos Dei viui licebit, nisi permi- „ serit Dominus, vt aut ipsum destruat per fi- „ dem electorum in tentatione victricem; aut „ homines eius fuisse traducat, qui defecerint „ ad illum.] Et S. Greg. Papa lib. 3 moral. c. 3. Cùm Deus Diabolo dixit de Iob, Ecce in manu tua est; [Electum, inquit, suum di- „ uina dispensatio custodiendo deserit, dese- „ rendo custodit: quatenus & ex oppressione „ proficiat seruus humilis, & hostis superbus „ ex permissione succumbat. Manui aduersa- „ rij traditur, & tamen in intimis adiutoris sui „ manu retinetur.] Et S. Io: Chrys. conc. 1. de Lazaro, to: 2. [Circumcursat, ait, nostræ „ saluti obsistere cupiens, non solùm ipse nihil „ lucri reportans, verùm etiam grauissima sibi „ detrimenta concilians.] Et h. Quod nemo læditur, nisi a se ipso, to: 5. augeri illi vult pœnam. Nam loquens de tentatione Iob; „ [Diabolus, inquit, nequitia sua, ita clarum „ reddidit Iob, vt quantò illi gloria, tantò huic „ cresceret pœna.] Origenes autem h. 15. in Iosue, Deum affirmat non solùm permittere sed & incitare propemodum aduersarias virtutes; hoc est dæmones exire aduersum nos in prælium; vt & nos victoriam, & illæ interitum consequantur.

Secunda gloria nostra.

Secunda causa est hęc ipsa victoria nostra, propter quam a Deo victores coronamur. Ita Iac. cap. 1. Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam gloriæ. Et 2. Tim. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et Luc. 22. Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis; & ego dispono vobis regnum. Et Apoc. 3. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, Et S. Martialis in Ep. ad Burdegalenses c. 8. Deum scripsit permittere diabolum dominari, & diuersis tentationibus persequi bonos, vt electi probentur, & examinentur, examinati verò postea coronentur; & neminem fidelium extra tempus tentationis coronam capite nosse, dixit in libro de corona militis c. 2. Tertullianus. Et S. Aug. in qq. ex vtroque testamento mixtim q. 119. loquens de Tobia. [Deus, inquit per- „ mittit nos tentari, quia nos diligit, vt post

laborem

laborem possit nobis præmia dare amplissima.] Et exponens illa Psalmi 88. verba; Nihil proficiet inimicus in eo. [Sæuit quidem, ait, sed non proficiet: excrescit, non nocebit, proderit sæuiendo, quia in quos sæuit, coronabuntur vincendo.] Et S. Cyprianus in ser. de ratione circumcisionis; dum de carnis differit tentatione, [Non peremptoria, inquit, est contendentibus, sed probatoria huius sensualitatis colluctatio. Sed institutum est certamen inter spiritum, & carnem, vt victor homo peccati, & pœnæ, post triumphos solemnes coronetur in gloria, fine infestationibus deinceps, liber a peccato, & pœna.] Et S. Ambrosius ser. 18. in Ps. 118. ita ratiocinatur; [Qui vult dare præmium, debet expectare certamen, quia nemo sine certamine coronabitur. Sinit ergò nos sæpè tentari, volens iusta præmia dare, luctanti vtique, non dormienti. Non decet redimitos floribus corona, sed puluerulentos, nec molles delicijs, sed exercitatos laboreornat victoria.] Et S. Ber. in lib. medit. c. 14. [Deus hortatur nos, vt pugnemus; certantes spectat, deficientes subleuat, vincetes coronat.] Et lib. de interiori domo c. 19. [Molesta est lucta, sed fructuosa: quia si habet pœnam, habebit & coronam; quod resistentem fatigat, vincentem coronat.] Ita S. Greg. lib. 14. mor. c. 14. Iob nec frustra, nec iniustè tentatum fuisse ostendit; quoniam tot flagellis non curauit Deus vitia illius extinguere, sed augere merita. Si vitia pensentur, frustra, & non æquum videbitur: si merita, & præmium, non frustra, & iustum. Ideircò Iob. c. 40. seruus perpetuus vocatur diabolus; Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum seruum sempiternum? Pactum enim Gregorio interprete est tentandi licentia, in qua dum & tentatoris desiderium agitur, & tamen per eam Dei voluntas impletur; Et seruus Dei est, & noster, dum æternam nobis fœlicitatem nesciens, & nolens procurat. Sed in 4. lib. in 1. Regum c. 4. in hac vita vult esse nobis seruum perpetuum, dum per totam vitam nos tentat; post verò seruum sempiternum, quia ex vitæ præsentis prælio sempiterna nobis præbetur gloria. Quod Origenes h. 27. in Num. figuratum in eo putauit, quòd azyma cum amaritudine comedere præcepti sunt filij Israel, quia non est possibile ad promissionis terram peruenire, nisi per tentationum amaritudines transeamus. Sed mox venerunt in Helim, vbi duodecim erant fontes aquarū, & septuagintaduo palmarū arbores. [Vides, inquit, ille post amaritudines tētationum, quam te amœna suscipiant loca. Non venisses ad palmas, nisi tentationum amaritudines pertulisses, nec venisses ad dulcedinem fontium, nisi priùs, quæ tristia fuerant, & aspera superasses.] [Delicatus es miles, (addit S. Io: Chrys. in ser. de Martyribus imitandis, tom. 3.) si putas, te posse sine pugna vincere, sine certamine triumphare.]

...bolus ...s per ...us.

5. & ...33.

Tertia gloria huius vitæ.

Tertia causa est maior gloria nostra, vel etiam in hac vita. Nam & bonus, ac fortis miles pugnam expetit, abhorret pacem, vt alijs quoque virtutem suam testatam faciat. [Diabolum, inquit Origenes h. 9. in Num. & obluctantes nobis contrarias potestates si auferas, virtutes animi sine obluctante non poterunt enitescere.] Et S. Io: Chrys. h. 20 ad populum, [Sicut gubernatorem tempestates, & ducem pericula, ita nos tentatio apparere facit.] Et Io: Cass. collat. 24. Abbatis Abrahæ c. 2 Non vereretur asserere maiora nobis per tentationum colluctationem collata esse laudis præmia, quam si omnis necessitas certaminis fuisset ablata. Etenim sublimioris, præstantiorisq; virtutis est, passionibus, ærumnisq; vallatum manere semper immobilem, & aduersum se sæuientibus cunctis, certum de præsidio Dei, atq; intrepidum perdurare. S. Aug. lib. 11. de Gen. ad literam c. 4. cùm quæsisset, cur Deus tentari permiserit hominem Adamum, quem tentatori consensurum præsciebat: Eam respondet fuisse causam, qui a non magnæ laudi fuisset homini, si propterea posset benè viuere, quia nemo malè viuere suaderet: cum & in natura posse, & in potestate habeat velle, non consentire suadenti, adiuuante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et rursum c. 6. quærens, cur vniuersum quoque humanum genus permittat sine cessatione tentari. Hanc respondet causam, quia probatur, & exercetur virtus; & est palma gloriosior, non consensisse tentatum, quàm non potuisse tentari. Quod & habet S. Ambr. libro 2. de vocatione Gentium c. 10. [Laudabilius est, atq; fœlicius pugnantem non potuisse vinci, quàm de fidem non potuisse tentari.]

Adæ tentatio.

Quarta, vt leuius peccatum nostrum.

Quartam habet S. Io: Damascenus in dialogo aduersus Manicheos, vt leuius foret peccatum nostrum. Quemadmodum enim diabolus sine alterius impulsu sua voluntate malus fieri potuit, id quod ipsius crimen atrocius reddit; sic etiam homo, etiamsi nullus extitisset, qui eum adoriretur, per se ipsum malus fieri poterat; ex quo illius peccato cumulus accessisset. Maiori enim excusatione, ac venia dignus habetur, qui alterius suasu, quam qui de industria peccat. Ac proinde diabolus, qui de industria peccauit, resipiscentiæ omnis expers mansit: homo autem, qui non de industria, sed ex diaboli insultu peccauit, resipiscendi potestatem, ac renouationem, peccatorumque remissionem est consecutus.

Quinta. Quinta est, vt fortiores, & inuicti Dei milites cæteris exemplum virtutis præbeant. Atq; hæc extat Theodoreti sententia lib. 3. de Græcorum affectionibus curandis. [Deus non tollit certamen, vt hæc colluctatio fortissimos pugiles prodat, plurimaq; virtutis exempla edantur, eosq; dignos corona ostendat, qui fortiter restiterint.] Et S. Ambrosius in Psal. 37. [Vt fides luceat, virtus excellat, mens interna omnibus manifestetur.]

Sexta causa. Sexta; vt vires nostras, & virtutes, & quantum in via Domini profecerimus, quisque nostrum agnoscat. [Si enim tentatio nulla, inquit S. Greg. lib 23. moral. c. 16. profectum nostrum pensaret, alicuius nos fortitudinis esse crederemus. Sed dum tentari nos recolimus, quid de diuino munere, & quid de proprijs viribus sumus, in tentatione cognoscimus, vt de nostra infirmitate sentiamus esse, quod quatimur, & de diuino munere esse, quod stamus.] Et c. 18. [Nemo vires suas in pace cognoscit. Si enim bella desunt, virtutum experimenta non prodeunt. Improuidus miles est, qui fortem se in pace gloriatur.]

Septima causa. Septima, vt virtus nostra maiora in dies capiat incrementa, robustiorq; reddatur. Nam roganti Paulo, vt a stimulo carnis liberaretur, respondit Deus 2. Cor. 12. Virtus in infirmitate perficitur. Et tentationes velut virtutis custodiam adhiberi; hinc S. Greg. colligit lib 19. mor. c. 5. [Aperta enim voce Dei ostenditur, quia custos est virtutis infirmitas. Tunc quippe benè interiùs custodimur, cùm per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exteriùs.] Ideò lib. 29. c. 15. Et pluuiæ patrem, & glaciei appellari Deum Iob c. 38. adnotauit; quia & virtutes infundit, & tentationes, vt in nobis conseruentur permittit; Et S. Ambr. in tract. de 42. mansionibus. [Sicut, inquit, caro, nisi sale aspergatur, corrumpitur, ita & anima quantumuis perfecta, nisi assiduis saliatur tentationibus, relaxatur.] Quod etiam habet Orig. h. 27. in Num. Et rursum; [Tentatio animæ fideli custodia, fortitudo, & virtutis augmentum est.] Et iterum. [Quamuis iustus perfectioni, vel summæ proximus existat, haud tamen ei tẽtationes desunt. Quod est diuinæ cautela prouidentię, ne a recto deflectendi bonis successibus arripiamus.] Et obseruat S. Aug. in Ps. 144. Diabolum impetrasse Iob tentandum, & Paulo negatam a tentatione liberationem: illum ad damnationem suam impetrasse, hunc ad perfectionem suam non impetrasse. Nam vt ægrotus petit auferri sibi, quod medicus imposuit ad sanitatem, neque exaudit medicus: ita & Deus, inquit idem Aug. in ser. 3. de verbis Apostoli, non exaudiuit Paulum, neque nos interdum exaudit, ne præproperam implens voluntatem, perfectam non impleat sanitatem. Et S. Bern. in tract. de gradibus humilitatis, medicum monet, nō solùm vnguento, sed igne, & ferro vti, quæ omne, quod in vulnere sanādo superfluum excreuerit, secet, & vrat, ne sanitatem, quæ ex vnguento procedit, impediat. Sic enim medicus animarum Deus tentationes permittit, quibus anima humiliata, & afflicta, gaudium vertat in lucrum, & vanitate careat. Vt terra fructum ferat, aratro eget & vomere, quibus rumpatur, & subigatur sæpiùs: & natiuus noster calor, si non habeat cibum, in quem agat, consumit innatum humidum, & seipsum. Empedocles litem voluit esse procreationis rerum causam, amicitiam interitus. Et Iob post tentationes à Deo accepit duplicata omnia, quæ fuerant ab illo ablata. [Bonum est animæ (ait S. Leo in ser. 8. de ieiunio septimi mensis) timere, ne cadat, & habere, quod vincat.] Et in ser. 1. de quadrag. [Nulla sunt sine tentationum experimentis opera virtutis, nulla sine perturbationibus fides, nullum sine hoste certamen, nulla sine congressione victoria.] Nam vt loquitur Lactantius in libro de opificio Dei c. 20. Virtus esse non poterit, nisi fuerit compar aliquis, in quo superando vim suam vel exerceat, vel ostendat. Nam vt victoria constare sine certamine non potest, sic nec virtus sine hoste. Denique S. Cæsarius apposito sanè vtitur exemplo in 3. dialogo; sicut enim nos dracone percusso, tradimus eum deinceps pueris malè tractandum, quò audaces illos aduersus feras faciamus; sic Deus percusso capite draconis diabolo, totum illius comitatum ad exercitium nostrum nobis reliquit.

Octaua causa. Octaua est; vt boni à malis, electi à reprobis separentur, nam & discipulis suis dixit Christus Luc. 22. Expetiuit Satanas, vt cribraret vos, sicut triticum; [Et dum triticum ventilatur in area, a paleis, inquit S. Ambr. in Ps. 43. separatur, & mundum est; si autem non ventiletur, mundum esse non potest. Ita & homo, si tentationibus non fuerit ventilatus, fragilia quæq; velut paleas à se non potest separare.] Ventilatio hæc, triticiq; à paleis separatio sine tentationum vento non fit, & ventilabrum est in manu Dei, qui tentationes permittit, & dispensat. *Tentatio vẽtus purgans.* Sic enim habes Luc. 3. Cuius vẽtilabrum in manu eius, & purgabit aream suam. Vnde Origenes h. 26. in Lucam, [Existimo tentationes pro vento intelligi, quæ confuso credentium aceruo, alios paleas, alios triticum esse demonstrant.] Et Dauid in Ps. 1. impios dixit tanquam puluerem, quem proijcit ventus à facie

facie terræ. Quo loco S.Hier. Puluerem, ait, huc, illucq; dispergi, quocunque impulerit ventus, & impium, qui semel Deum negauerit, quocunque illum diabolus traxerit, illuc errore perduci. Et S. Aug conc. 1. in Ps. 34. [Ventus, inquit, tentatio est, puluis iniquus, quando venerit tentatio, tollitur puluis, nec stat, nec resistit.] Et conc. 2. [Palea volat, frumentum manet: ideò in populo, inquit, graui laudabo te; quem ventus tentationis non aufert, nam in palea blasphematur.] Et S. Greg. libro 28. moral. c. 6. [Peccatoris animus puluis est, quia in superficie attollitur, & tentationis aura raptatur. At anima iusti terra est, quæ suscipiens imbrem generat herbam, & illius fundamentum est fides.] Et libro 30. c. 6. [Quid in puluere nisi peccatores accipimus, qui nullo rationis pondere solidati, cuiuslibet tentationis flatu rapiuntur.] Et hominem de puluere factum, scripsit. S. Anselmus in libro de similitudinibus c. 61. mirum non esse, vento tentationis impulsum in sordes criminum esse lapsum.

Nona; vt in humilitate contineamur, neque ob accepta dona, virtuteue acquisitas extollamur. Sic Paulus datum sibi stimulum carnis fatetur, ne magnitudo reuelationum extolleret. Aut etiam si grauia non committimus peccata, ne multum de nobis præsumamus, adueniens tentatio paruam virtutem ostendit nostram, sicut ignem sub cineribus latentem detegit ventus adueniens. Ignorabat Iacob. Gen. 31. se habere idola Laban, quia erant abscondita subter stramenta Cameli, ideò confidenter dicebat, Scrutare, & necetur apud quemcumque inuenetis. Tentatio detegit idolum apud nos absconditum. Et Petrus præsumebat, Etsi oportuerit me mori tecum non te negabo; & permissa est illi tentatio, qua humiliaretur. Tractat hoc copiosè S. Greg. lib. 2. moral. c. 24. [Diabolus, inquit, contra bonorum corda sæuire permittitur, ne ea, quæ agunt, boni suis viribus tribuant; ne in securitatis torpore se deferant, & à formidinis accinctione dissoluant; sed ad profectus sui custodiam tantò solertiùs inuigilent, quantò se contra aduersarium stare semper in acie tentationum vident.] [Esse namque se magnarum virium homo crederet, addit in c. 26. si nullum vnquam earum vitium defectum intra mentis arcana sentiret. Sed dum tentatione irruente quatitur, & quasi vltra quam sufficit, fatigatur; Ei contra hostis sui insidias munimen humilitatis ostenditur: Et vnde se pertimescit eneruiter cadere, inde accipit fortiter stare. Tentatus autem, non solùm vires à quo accipiat, discit; sed quanta eas vigilantia seruet, intelligit. Sepè enim quem tentationis certamen superare non valuit, sua deteriùs securitas strauit.] Et iterum post multa; [Pia conditoris dispensatione agitur, vt de se confidens anima dispensatoria tentatione pulsetur: quatenus infirmata quid sit inueniat, & præsumptionis propriæ fastum deponat. Fugantur enim adueniente aduersario fauentes cogitationes, velut satellites, qui mentem in titanidem eleuabant adulatione sua, & perturbatus animus se solùm in tentatione videt.] Et lib. 8. c. 17. Salomonem nobis proponit post acceptam diuinitus sapientiam a mulieribus seductum, quia sæpè cùm mentem nostram concessis virtutibus respectus intimæ largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricæ cogitationes turbant: vt quæ sublata immenso munere exultat, etiam tentatione pulsata, quid sit, inueniat. Eliam quoque addit sermone cælos aperuisse, & tamen per deserta fugientem vnam mulierem expauisse: Et Paulum ad tertium Cœlum raptum, contra carnis bellum laborasse; cùm diceret, Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ; Et libro 9. c. 32. [Deum tradit, etiam dum illi tota intentione seruimus, carnis tentationem nobis permittere; Ne mens nostra in superbiam audeat præsumptione suæ securitatis eleuari: vt dum pulsata trepidat in solo autoris adiutorio spei pedem robustius figat.] S. Ambr. lib. 3. de virginibus velut nauis suburram esse voluit, a Deo impositam, ne iactantiæ nos aura circumferat: auemq; adiungit, quæ cùm aeris motus suspectos habet lapillis subiatis per inania se librat nubila, ne leue alarum remigium precipitent flabra ventorum. Vnde S. Leo ser. 2. de ieiunio Pentecostes; [Donet licèt Sanctis suis quotidianam gratia diuina victoriam, non aufert tamen dimicandi materiam: quia & hoc ipsum de misericordia protegentis est, qui naturæ mutabili, ne de confecto prælio superbiret, semper voluit superesse, quod vinceret.]

Tentatio nauis suburra.

Decima & bonos, & malos, & iustos, & peccatores complectitur. Bonos inquam, & iustos probationis causa tentari; malos, & peccatores in pœnam. Ita apud Tertullianum habes in libro de fuga in persecutione c. 2. [In domesticos Dei nihil Diabolo licet ex propria potestate: sed aut ex causa probationis conceditur ei ius tentationis, vt in Iob; aut ex causa reprobationis traditur ei peccator quasi carnifici in pœnam, vt Saul 1. Reg 16. aut ex causa cohibitionis, vt Apostolus 2 Cor. c. 12.] Et S. Aug. in 2. lib. de ser. Domini in monte c. 9. [Fiunt tentationes per Satanam permissu Domini ad homines, aut pro suis peccatis puniendos, aut pro Domini misericordia probandos, et exercēdos.]

Decima causa.

Et in

Et in Psalmum 100. Iob scripsit permissum, suisse diabolo tētandum, non opprimendum, purgandum, non euertendum, aut fortè nec purgandum, sed probandum. Et conc. 3. in Psalmum 103. tentationes malis esse sicut ignem fœno, bonis tanquam ignem auro, illos consumere, hos purgare. Mitiùs loquitur in ser. 241. de tempore. [Permittit, inquit, „ hoc Deus ex causis duabus, vt aut nos pro„ bet, si boni sumus, aut corrigat, si peccatores. „ Qui enim patienter tolerat, aut coronam „ accipit, si iustus est, aut indulgentiam si pec„ cator.] Ita Sanctus Gregorius libro 16. moralium capite 18 in peruersa voluntate diaboli voluntatem quoq; Dei affirmat fieri, quia vtilitati bonorum seruit, quos purgat, dum tentat, & malorum item, dum corrigit, & emendat. Deum in Com. ad Psalmum 43. scripsit quoque S. Ambr. pati iustos tentari, quò magis probentur tentationibus eruditi. Et Diabolum S. Bern. ser. in transitu Malachiæ, Dei malleum vniuersæ terræ electos ad eorum vtilitatem terrere & reprobos in eorum damnationem conterere.

Vndecimam addit Io: Cassianus in collat. 6 Abbatis Theodori c. 11. Quatuor enim colligit tentationum causas. Primam ob probationem, Secundam ob emundationem, Tertiam ob merita delictorum, de quibus dictum est, Quartam adiungit ad manifestandam gloriam Dei, quam in cœco nato ipsemet Christus explicauit Io. c. 9. Interrogatus quippe, an ille propter sua, an propter parentum suorum peccata cœcus fuisset natus: Respondit, Neque hic peccauit, neque parentes eius, sed vt manifestentur opera Dei in illo S. Ambr. ser. 20. in Ps. 118. Eos, qui tentantur, & superant, dixit esse testes, & martyres Christi.

CAPVT XI.

De varijs tentationum generibus.

Si tentationum autores consideres, ex ijs, quæ c. 2. dicta sunt, intelliges duo præcipua tentationum genera; alterum à Deo, alterum à Diabolo. Tertium ab homine videtur addere Apostolus, dum in priore ad Cor. Ep. c. 10. nos monet, Tentatio vos non appræhendat nisi humana. Nam & homo hominem tentare potest. Omne enim, quod probatum non habetur, tentatur, inquit in Com. Ambrosius, qui propterea verborum illorum intellectum esse putat, Nolite tentare Deum, quemadmodum patres vestri tentauerunt. Nefas est enim de Deo diffidere; sed propter spem Dei diffidere licet de homine, quia vana spes est in homine. Eadem fuit Augustini sententia in qq. ex nouo testamento q. 52. sed in qq. ex vtroque testamento mixtim q. 99. non actiuè, sed passiuè maluit intelligere: nō inquam nos tentare Deum, aut homines, sed nos à Deo, hominibusuè tentari: vt propter legem Dei ab hominibus tentati, fortes inueniamur, dubitantibus de nobis hominibus; Deo autem probati simus. Tentatio namq; Dei mortalis est, & perniciem adfert; sicuc attulit Patribus, qui à serpentibus perierunt, Sed S. Io. Chrys. h. 24. in eum locum, tentationem paruam, breuem, seu mediocrem, interpretatus est. Denique S. Greg. Papa libro 21. moral. c. 3. humanam tentationem, non diuinæ, sed diabolicæ opponit. „ [Humana, inquit, tentatio est, qua in turpi „ cogitatione tangimur etiam nolentes; dæ„ moniaca verò, & non humana, cùm ad „ hoc, quod carnis corruptibilitas suggerit, per „ consensum se animus astringit, iuxta illud quod prohibuit idem Apostolus Rom. 6. Nō regnet peccatum in vestro mortali corpore] Hinc dum Iob c. 20. diceret; Caput aspidum suget, et occidet eū lingua viperę, idem Greg. lib. 15. c. 9. duplicem intelligit tentationem, paruam, & vehementem. [Per aspides „ paruos, ait, latentes dæmonum suggestiones „ figurantur, qui cordibus hominum parua „ primum persuasione surrepunt: lingua vipe„ rę violentam diaboli tentationem significat. „ Prius enim leniter surrepit, post verò etiam „ violenter trahit. Caput aspidum sugit, quia „ initium suggestionis paruum in corde nascitur: sed occidit eum lingua viperæ, quia capta mens veneno violentæ tentationis necatur, & cùm iniquam suggestionem libenter suscipit, violentis postmodum se tentationibus deuictam tradit.]

Tertiam ex ijsdem verbis tentationum diuisionem subiungit, in subitam, & tardam: „ [Veneno quippe suo aspis concitè, vipera „ tardiùs interficit. Per aspidem ergò subita, „ & violenta tentatio; per viperam lenis, & „ diuturna designatur. Illa in suctione capitis „ occidit, quia repentina inopinatam mentem „ interficit: longa verò, quia parua diutiùs „ persuadendo suggerens, velut ex lingua „ occidit.]

Quartam habes apud Ioannem Cassianum libro de spiritu Cenodoxiæ, & collat. quinta Abbatis Serapionis cap. 4. & pluribus alijs in locis, & omnes penè scriptores, in tentationem carnalem, & spiritualem, quarum illa à carne, carnisq; sensu principium trahens, ad mentem penetrat; hæc animæ solius instinctu agitur.

Quinta celebris est tripartita illa apud Sanctum Ioannem in 1. Ep. c. 1. in concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ, quas voluptatis, excellentiæ, & spectaculi, placuit Sancto Augustino ap-

no appellare in lib. de vera relig. c. 38. quas Christo quoq; propositas fuisse voluit Matt. 4. Post quas Diabolum scribit Lucas c. 4. Consumata omni tentatione recessisse ab eo. Propè namque omnium criminum fontes, vt S. Ambr. eo loco loquitur, hæc tria genera demonstrantur esse vitiorum; neque enim consumatam omnem tentationem scriptura dixisset, nisi in his tribus esset omnium materia delictorum. Hæc tria etiam Paulus cauenda præscripsit 1. Thess. 2. cùm dixit, Neque enim in verbo adulationis fuimus, neque in occasione auaritiæ, neque gloriam quærentes ab hominibus. [Funiculus triplex est, qui difficilè rumpitur, ait S. Bernardus ser. in feria 4. hebdomadæ pœnosæ: propterea multi trahunt, immò trahuntur hoc funiculo vanitatis. Sed huic alium validiorem opposuit Christus, patientiæ, humilitatis, & charitatis.] Et ser. 1. in octaua Paschæ. [Hę sunt tres turmę quas fecerunt Chaldæi. Sed & Iacob tres turmas fecit, cùm timeret à facie Esau. Et nobis ergò aduersus triplex genus tentationis triplici opus est munimento: vt carnis concupiscentia ipsius mortificatione vincatur; oculorum concupiscentiam superet studium compunctionis, & assiduitas lachrymarum, & ambitionis vanitatem virtus charitatis excludat.] Et S. Greg. h. 16. in Euang. triplici hac tentatione & Adamum, & Christum putat fuisse tentatos; & lib. 33. moral. c. 14. diabolum notat, & belluam propter gulam, & serpentem propter malitiam, & vanam gloriam, et auem propter superbiam nominari; quia his maximè vi ijs humanum lacessit genus. Et S. Io. Chrys. h. 5 imperfecti, tria diaboli appellat retia, quibus illaqueat animas, quæ à Domino dissoluta fuisse affirmat hom. 15. gulam in Eremo, superbiam in monte, vanam gloriam super templum.

Sexta, ac postrema partitio est in quatuor capita, quam in fluminibus quatuor, quæ egrediebantur ex paradiso, & vniuersam irrigabant terram, adumbratam fuisse opinatus est S. Ambr. in Com. ad Psal. 1. quamq; in Psalmo 90 explicasse visus est David, cùm dixit; Non timebis à timore nocturno, A sagitta volante per diem, A negotio perambulante in tenebris, Ab incursu & dæmonio meridiano. Quæ verba obscura esse fatetur S. Augustinus, sed nocturnum timorem tentationem in ignorantibus leuem interpretatur; & sagittam volantem per diem, tentationem in scientibus leuem: quæ si fiant graues, sint negotium perambulans in tenebris, meridianumque dæmonium. Tentationes leues appellat eas, quæ non sic instant, non sic vrgent, vt cogant, sed possunt citò declinata transire, quæ mox fiunt graues, si persecutor instet, ac vehementer terreat. Ignorantes item vocat illos, qui nesciunt se propterea Christianos esse, vt vitam æternam sperent, & interim patiantur aduersa; Scientes autem eos, qui hoc sciunt, sed succumbunt. Hi velut in die cadunt. Et si vehemens sit persecutio, in meridie cadunt. Maiores enim æstus meridie dicuntur. Vnde & semen Matt. 13. quod cecidit in petrosa, exorto sole aruit, quia non habebat humorem, nec radicem firmam, quę in nobis Christus est & Charitas. Exemplum profert Aug. ex persecutionibus, quas ab Imperatoribus passa est Ecclesia, quas decem commemorat *Imperatorum persecutiones.* in lib. 18 de Ciu. Dei c. 52. decē plagis Ægypti respondentes. Primùm enim iusserunt illi; Quicumque se confessus Christianum fuerit, feriatur. Hæc erat sagitta volans. Deinde Christianorum constantiam videntes, dixerunt; Quicumque confessus se Christianum fuerit, torqueatur, donec neget se Christianum esse, & si negauerit dimittatur; hoc erat dæmonium meridianum. Hæc fermè Aug. Bern. autem in ser. 6. in eum Psalmum timorem nocturnum pusillanimitatem, sagittam volantem in die vanam gloriam, negotium perambulans in tenebris ambitionem, dęmonium meridianum adulationem intelligi maluit. Quas tentationes non in singulis modò hominibus sed in generali quoque statu Ecclesiæ considerat. Nam nocturnus eam nouellam exercuit timor, cùm omnis qui occideret seruos Dei, arbitrabatur se obsequium præstare Deo: deinde persecutione cessante, dicque reddita volans afflixit sagitta, prodeuntibus scilicet hæreticis spiritu carnis inflatis, atq; inanis gloriæ cupidis. Priorem persecutionem vicit patientia martyrum, posteriorem hanc hæreticorum superauit scientia Doctorum. Post à falsis filijs successit negotium perambulans in tenebris, hoc est ambitio Ecclesiasticorum, & peruersi mores Christianorum. Ecce in pace amaritudo mea amarissima; Amara in nece martyrum, Amarior in cōflictu hereticorum, Amarissima nunc in moribus domesticorum, Ac demum adueniet dæmonium meridianum in vltima Antichristi persecutione. Optauit quidem & Sponsa meridiem, quando dixit Cant. 1. Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie. Sed vt habet idem Bernardus in ser. 33. in Cant. claram Dei visionem optabat in patria: aut etiam vt interim fallacias cognosceret, & vitaret hæreticorum, falsorumq; pastorū, diaboliq; astutias depræhenderet, & Angelum Satanę, qui se in lucis Angelū transfigurat, ab Angelo Sancto discerneret. Non enim custodire nos possumus ab incursu, & dæmonio meridiano nisi in meridiano itē lumine. Sed & quatuor tentationum genera scientes reli-

ter religiosis hominibus, aut alias ad Deum, melioremq; vitæ rationem conuersis, rursum accommodat. Hos enim quatuor hæ solent aggredi tentationes. Timor, & horror arctioris vitæ, & insueta austeritas disciplinæ: Velut timor nocturnus. Deinde hominum laudes, quæ de laudabili vita sumunt materiam. Hæc est sagitta volans inanis gloriæ. Tum verò ambitio, & appetitus dignitatum, ceu Negotium perambulans in tenebris. Postremò Dæmonium meridianum, quo iam perfecti sub specie boni, ac maioris boni tentantur.

Postremò quadripartitam partitionem fecit idem Bernardus in lib. sententiarum num. 19. Cùm diabolum dixit iumentum carnis nostræ appetitu gulæ, & fluxu luxuriæ, velut duobus stimulis agitare, & inuisibilem animæ portionem tumore superbiæ, & auaritiæ labe commaculare. Et S.Greg.lib.6.mor. c. 15 Eum modò verbi fame, modò carnis certamine, modò flagello sermonis modò calamitate persecutionis nos aggre i. Sed Sanctos viros contra famen habere diuini verbi pabulum, contra belli gladium continentiæ scutum, contra flagellum linguæ protectionem patientiæ, contra exterioris calamitatis damnum interni amoris adiutorium. Plura his similia passim reperies, quæ ego nunc libens prætermitto.

CAPVT XII.

Tentationibus patienter resistendum.

Patientia in tētatione.

DE Iob acriter, & multùm à dæmone tentato, sacra scribit historia; In omnibus his non peccauit Iob, neque stultum aliquid contra Deum locutus est. Et appositè monet nos his verbis S. Greg. Papa lib. 2.mor.c.26. dolentem animum solerti cura custodire debere, ne cùm intus tentatio stimulat, in verba foras illicitæ locutionis erumpat, ne de probatione murmuret; Et ignis, qui hunc velut aurum concremat, per excessum sermonis illiciti in paleæ fauillam vertat. S. Cyrillus Alex.lib.3 in Io:c.23 ex eo, quod factum legimus Io: 6. dum discipulis in mari periclitantibus subuenit Dominus, sapienter colligit patienter ferendas esse tentationes spe, quam habere debemus in Christum, etiamsi vndiq; periculorum fluctus inuadant. Non enim statim neque in principio periculorum: sed quādo iam longè à terra remigauerant, Christus discipulis apparuit. Neq; incipientibus aduersis gratia Christi confestim nos saluat, sed postquam terror increuerit, & certum videtur imminere periculum. Meritò Iudith c. 8. repræhendit decretum Oziæ, ac cæterorum tradendi Ciuitatem Assyrijs, si intra quinque dies non venisset illis adiutorium; Qui enim sumus nos, qui ponamus tempus miserationis Domini? Non est hic sermo, qui misericordiam prouocet, sed potiùs, qui iram excitet, & furorem accendat.

Patienter igitur expectandum est auxilium à Domino, & fortiter tentationi resistendum. [Probari nos Deus vult, scripsit olim S.Cyprianus in Ep. 4. libri 4. ad Presbyteros, & Diaconos, sicut suos semper probauit, nec tamen in probationibus eius aliquando auxiliū credentibus defuit.] Et Ep. 6: ad Plebem Thibaritanam: [Spectat nos certantes Deus, & super eos, quos filios facere dignatus est, oculos suos pandens, certaminis nostri spectaculo perfruitur: quanta dignitas est, quanta fœlicitas præside Deo, & Christo iudice coronari?] Et in ser. de ratione circumcisionis, de carnis tentatione ait; [Viriliter standum est, & rationis autoritate increpandi sunt titillatorij sensus, & summopere vigilandum, ne sequatur assensus.] Rectè monet Sapiens Ecclesiastis c. 10. Si ascenderit super te spiritus potestatem habens, idest diaboli tentatio, locum tuum ne dimiseris, hoc est (vt S. Bernardus habet in sermone 48. inter paruos) nec locum inferiorem corpus, quod debes regere, ita vt membra tua non præbeas arma iniquitatis peccato: nec superiorem, nempe quietem mentis, quam in Deo habere debes. Optimè ratiocinatur S. Hier. in Ep. ad Saluinam, de seruanda viduitate c. 5. non posse nos perturbationum initijs carere; sed quasi in meditullio nostrum iudicium esse, vel abijcere cogitata, vel recipere; lasciuiensq; iumentum subiugare, vt sessorem spiritum moderato, atque composito portet incessu. Et iterum in Ep. ad Eustochium de custodia virginitatis c. 1. [Nemo, inquit, inter serpentes, & scorpiones securus ingreditur; magnis inimicorum circundamur agminibus; hostium plena sunt omnia. Quod si eorum te multitudo turbauerit, respondebit tibi Elisęus, Noli timere, quia plures nobiscum sunt, quam cum illis: & orabit, & dicet; Domine aperi oculos eius, vt videat: & apertis oculis videbis igneum currum, qui te ad exemplum Eliæ in astra sustollat, & tunc læta cantabis; Anima mea sicut passer erepta est de laqueo venantium; laqueus contritus est, & nos liberati sum. s.]

De mari, quod plurimùm persæpè æstuat, & minatur nobis, loquens Deus apud Iob c. 38. Circumdedi, ait, illud terminis meis, & posui vectem, & ostia. Sed si hoc mare interpretatione Sancti Gregorij lib. 28.c. 9. sit cor nostrum, terminis suis Deus illud circumdat; quia tentationibus tumidum occultis donorum distributionibus mitigat; modò agens,

ne praua

ne praua ſuggeſtio ad delectationem veniat; modò ne praua delectatio vſque ad conſenſum prorumpat. Hac diuina ope ſuffulti non exaudimus vocem exactoris; ſic enim Iob diabolum appellauit c. 3. quia vt habet idem Greg. l. 4. c. 31. homini ſemel deceptionis nummum contulit, & quotidiè vſuram expetit, cuiuſq; vox eſt tentatio ſuggeſtionis, quam ille exaudit, qui tentationi conſentit.

tatio Dia-

Apud S. Baſilium in exhortatione ad bapt. & or. 4. de Pœnitentia, & Origenem h. 4. in Ierem. & Sanctum Ambroſium in enarratatione ad caput 17. Ierem. ad Sabinum, & Plinium libro 15. cap. 33. & ante hos omnes apud Ariſtotelem libro 9. de animalium hiſtoria c. 8. Perdicis miram aſtutiam in deſcendendis ſuis pullis à venatoribus legimus; dum enim illi debiles adhuc ſunt, nec volare poſſunt, ipſa aduentantibus venatoribus, vt paratam prædam ſe offert, iuxta illud Iob c. 39. In occurſum pergit armatis: atque ita vertit ſeſe, ac geſtus diſpenſat, vt nec periculo penitus ſe præbeat, nec illis ſpem omnē eripiat in terim auſugiunt pulli, et in locum tutum recedunt, tum ipſa quoq; euolat. Imitemur & nos, vt peſſimum venatorē eludamus. Quod eò facilius fiet, quò magis primis ſtatim inſultibus, ac tentationum principijs, magno, ac forti nos oppoſuerimus animo. [Minoris enim laboris eſt, vniuersè ait S. Greg. Naz. in or. de moderatione in diſputationibus ſeruanda, in ipſis principijs improbitati non cedere, atq; accedentem fugere, quam progredientem, altiuſq; graſſantem excidere, ac profligare: non ſecus ac petram initio firmare, ac retinere, quam ruentem ſurſum retrahere.] Et S. Dorotheus in ſer. 10. [Qui in principio vim ſibi ipſi fecerit atq; pugnando perſtiterit, paulatim ſanè proficiet, ac deinceps pace, & quiete bona fruetur.] [Quod ſi tentationi in corde naſcenti, vt monet S. Greg. Papa lib. 21. moral. c. 7. feſtine non reſiſtitur, hac eadem, qua nutritur, mora roboratur, & extrinſecus foris in operibus, vinci vix præualet; quia ipſam intus membrorum dominam mentem captiuam tenet.]

licis u-

pio dū

Sanè in libro Gen. c 3 Dum Deus ſerpenti malediceret, prædixit illi; Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius; quod ad rem quoque præſentem interpretati ſunt Patres. Dum enim ille inſidiatur calcaneo noſtro, qui eſt corporis extremum, hoc eſt conatur à nobis extorquere conſenſum, quod eſt peccati vltimum: nos conterere debemus illius caput, hoc eſt ſuggeſtionem, quæ tentationis initium eſt. Ita ferè S. Aug. in 2. lib. de Gen. ad literam c. 18. & concione 1. in Pſalmum 48. [Diabolus inquit, calcaneum tuum obſeruat, vt deijciat te, tu obſerua caput illius, idest initium malæ ſuggeſtionis repelle, antequam ſurgat delectatio, & ſequatur conſenſio, & tunc vitabis caput eius, & non appræhendet calcaneum tuum.] Et conc. 4. in Pſ. 103. [Caput ſerpentis eſt prima ſuggeſtio peccati, quæ ſtatim conterenda eſt, dum ipſe obſeruat calcaneum tuum, idest, lapſum tuum.] Et Io: Caſſianus in libro de ſpiritu fornicationis c. 13. [Tentationis principium obſeruandum eſt, velut ſerpentis caput, ne ſi caput per negligentiam penetrauerit cor noſtrum, reliquum eius corpus, idest oblectationis aſſenſus illabatur. Qui ſi fuerit intromiſſus, morſu virulento mentem interimat captiuatam.]

Similis ſententia eſt in Pſ. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ matutinum eſt diei principium, tentationiſq; principium ſignificat, quod ſtatim interficiendum eſt, vt diſperdamus de Ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et in Pſ. 136. Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos ſuos (inſurgentes ſcilicet tentationes) ad petram Chriſtum. Sic n. intellexerunt eodem loco Caſſianus, & S. Greg. in 4. Pſal. pœnit & alij. Eſt & illud Pſ. 126. Non confundetur, cùm loquetur inimicis ſuis in porta, hoc eſt in primo ingreſſu, & in principio tentationis, vt habet S. Bern. in Ep 34. ad Dragonem monachum. Et illud Cant. 2. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineam. Nam vulpeculas haſce voluit S. Ber. ſer. 64. in Cant. eſſe naſcentia vitia, quæ in ipſo ortu illicò compræhendas, ne creſcentia plus noceant, & difficiliùs capiantur. Et S. Greg. Nyſſen. in libro de vita Moſcos, Primogenitorum nece, & poſtium per ſanguinem cuſtodia, in lib. Ex. c. 12. doceri nos voluit, & illinc primas vitiorum appetitiones tollendas, & hinc primum vitiorum aduerſus nos aditum per verum agnum repellendum eſſe. Et S. Io: Chryſ. h. 12. in Ep. ad Rom. Chriſtum dixit eum condemnaſſe, qui mulierem impudico aſpectu fuerit intuitus, quia principio valuas aduerſario non clauſerit.

CAPVT XIII.

Tentationum adiumenta.

CÆTERVM illud Pſalmi 126. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam, magnopere intelligendum eſt. Primum namque in tentationibus omnibus præſidium noſtrum eſſe oportet diuinam gratiam, qua niſi ſubleuemur, ac firmemur, facilè victi ſuccumbemus. [Nullus eſt hominum, ait S. Hier. in Ionæ caput 2. qui cunctas ſuſtinere queat tentationes, abſq; eo, qui tentatus eſt in omnibus pro ſimilitudine abſq;

Diuina gratia.

„ dine absq; peccato.] [Quomodo enim, inquit in Enchiridio S. Aug. c. 60. vnusquisque „ hominum idoneus est omnes mortiferos „ diaboli dolos euadere, nisi regat, atque tueatur Deus?] Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus c. 24 [Nemo etiam baptismi gratia renouatus idoneus est ad superandas diabolicas „ insidias, & carnis concupiscentias, nisi per „ quotidianum adiutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit.]

Cùm facto magno motu in mari, mergerentur penè Discipuli, suscitauerunt dormientem Christum, & ipse imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna; Matt. 8. & Petrus, c. 14. cùm mergeretur, clamauit ad eum; Domine saluum me fac, & liberatus est. Adnotauit hoc idem Aug. ser. 14, de verbis Domini. Et in ser. de diuersis animæ tentationibus, to. 10. [Nata, inquit, tentatio est, ventus est, fluctus est; excita Christum, loquatur tecum.] Nam vt habet S. Ambrosius in 1. lib. de vocatione Gentium c. 3. [Homini non expedit contra hostem „ suum sine protectore confligere. Cum illo „ enim habet certamen, à quo aliquando su„ peratus est. Non fidat de viribus suis, quæ „ etiam cùm essent integræ, non steterunt: sed „ per illum quærat victoriam, qui solus non est „ victus, & omnibus vicit.]

In tentatione quid cogitandū. Secundo monet S. Ansel. in libro de similitudinibus c. 115. tentationis tempore nunquam Dei misericordiam cogitandam esse, sed iustitiam, & iudicium eius, furorem, & indignationem illius, quod pluribus persequitur verbis.

Tertio memoriam repetendam beneficiorū Dei, S. Greg. l. 30. mor. c. 9. Exemplo Ioseph Gen. c. 39. qui impudicę fœminę ad scelus tētanti respōdit; Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo sua, nec quidquam est, quod nō in mea sit potestate, prędter te; quomodo ergo possum hoc ma um facere, & peccare in Dominum meū? [Sic enim cùm voluptas tentat in prosperis, hæc „ ipsa sunt prospera aculeo tētationis opponē„ da, vt eò erubescamus praua cōmittere, quò „ nos à Deo meminimus gratuitò bona perce„ pisse, & illatam gratiā exteriorum munerum „ vertamus in arma virtutum, vt sint ante o„ culos, quæ percepimus, &, quæ nos alliciunt, „ fugiamus.] Hoc etiam interpretatione Theodor est, quod dicebat Dauid in Ps. 118. Memor fui noctè nominis tui, idest tentationum tempore, quò potissimum necessaria est Dei memoria, quę recreat, & bono animo esse iubet, contrariasque cogitationes exigit.

Christi passio. Quarto memoria, & consideratio proponitur Passionis Christi; In quam sententiam scripsit ad Burdegalens. S. Martialis c. 8. Domini crucem armaturam esse nostram inuictam contra Satanam, galeam custodientem caput, loricam protegentem pectus, clypeum tela maligni repellentem, gladium iniquitatem, & angelicas insidias peruersæ potestatis sibi propinquare nullo modo sinentem. Et Origenes ad c. 6. Ep. ad Rom. memoriam mortis Christi remedium proposuit contra peccatum, & tentationes. Et S. Greg. Nyssen. Moiseos enarrans vitam, atq; de æneo serpente differens, quē fieri iussit Deus Num. c. 21. [Vnum, inquit, contra pesti„ feros cupiditatis morbos antidotum est mun„ dicies animi cum pietatis mysterio celebrata. „ Caput autem omnium est firma, rectaq; fide „ in passionem illius respicere. Crux verò pas„ sio illius fuit. Quare, qui crucem respicit, ei „ venenum cupiditatum obesse non potest.] Et S. Io: Chrys. h. 5. in Symbolum, De militia spirituali, tom. 5. [Ipsum ante oculos ha„ beas pro te in passionis prælio dimicantem „ Christum: sciens, quia & propter se Christus „ in isto agone versabitur, & tu per ipsum „ agonis ipsius victor existes. Victorem enim „ Regem sequeris eum, qui te victoriæ suę vult „ habere participem.] S. Aug. in ser. 181. de tempore c. 3. diligenter quærens, Cur cruce Dominus mori voluerit inter cętera eum respondit lapidari noluisse, aut gladio truncari: quoniam nos lapides semper nobiscum, aut ferrum ferre non possumus, quibus nos defendamus. Elegit crucem, quæ leui motu manus exprimitur, qua contra inimici versutias muniamur. [Vnde exercitata mens, inquit S. Ambr. in 2. lib. de Abraham c. 7. „ non aquilarum imagines, nec dracones prę„ fert ad prælium; sed in Cruce Christi, & Ie„ su nomine progreditur hoc signo fortis, hoc „ vexillo fidelis.] Sanè Io: Cassianus in libro de habitu Monachorum c. 9. Et Eliam scribit 4. lib. Regum c. 4. & omninò monachos fuisse solitos gestare baculum, crucis Christi videlicet symbolum, quo monerentur, nunquam debere illos inter tot oblatrantes vitiorum canes, & inuisibiles nequitiarum spiritalium bestias inermes incedere: & irruentes eas retundere crucis signo, ac dominicæ passionis memoria. Et collat. 8. Abbatis Sereni c. 18 Sanctum Antonium narrat contra dæmonum insultus signum crucis pectori, & fronti impressisse, nec eos ad illum ausos fuisse accedere.

Christus cur cruce mortuus.

Crucis signum.

Nouissimorū memoria. Quinto proderit plurimùm nouissimorum nostrorum memoria, quod & quidam sapiens docuit Ecclesiastici c. 7. cùm dixit, In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua & in æternum non peccabis. Inter plura, quę commemorat S. Io: Chrys. in expositione Psal. 6. futurum iudicium proponit supplicia intolerabilia, bonorum promissiones, per

quæ omnia

quæ omnia refrænanda, inquit, est cupiditas rabie agitata, & sedandum mare commotum fluctibus. Et h. 62. in Gen. [Remedium, ait, contra tentationes est, cogitare, quòd Deus nos videt, & condemnabit.] Et S. Prosper in 3. libro de vita contemplatiua c. 10. [Nulla res sic nos ab omni peccato seruat immunes, sicut timor supplicij, & amor Dei.] Futuram quoque mortem inculcant plurimi. Sed Origenes in extremo libro 5. in Epistolam ad Rom. aliam nobis mortem reuocat in memoriam; mortem scilicet Baptismi; in quo cum Christo mortui sumus, et sepulti. Nam cùm Paulus diceret, existimate vos mortuos esse peccato; subiungit ille. [Qui enim cogitat esse se mortuum, non peccat; Si concupiscentia mulieris trahat, si argenti, si auri, si prædij cupiditas pulset, & ponam in corde meo, quòd mortuus sim cum Christo; & de morte cogitem extinguitur continuò concupiscentia, & effugatur peccatum.]

...ptismi ...rs.

...iptura ...io.

Sexto Sacræ scripturæ lectionem crebram, auditionemue commendant plurimi. [Tutissimum, inquit S. Cyprianus in libro de duplici martyrio, cordis munimentum est sobrietas, cum instanti oratione, iugiq; scripturarum meditatione. Ex hac colligendæ sunt sententiæ, quas ad manum, & velut in procinctu habeas, vt his protinus serpentem caput erigentem deijcias. Nullus est enim animorum morbus, cui non præsens remedium diuina scriptura suppeditet. Hinc comparanda sunt exempla piorum, sed præcipuè Christi, quibus se quisq; vel animet, vel consoletur.] Alludit, ni fallor, ad Sacram historiam Dauidis cum gigante pugnantis 1. Regum c. 17. qui acceptis de torrente quinque lapidibus percussit eum in fronte, ac prostrauit illicò. Fuit autem diaboli figura Goliath, Dauidq; Christi, aut Christiani hominis. Propterea sapiens quoque monuit in libro Ecclesiastis c. 3. tempus esse spargendi lapides, & tempus colligendi; in quæ verba cùm incidisset S. Greg. Nyssen. h. 7. in eum librum, eodem prorsus intellectu interpretatus est, his prorsus verbis. [Quæ vitium perimunt cogitationes, eæ sunt lapides, qui fundà rectè iaciuntur, quas semper mitti oportet, & colligi. Mitti ad eum euertendum, qui contra vitam nostram erigitur: colligi autem, vt ad manum sit, quod mitti possit in aduersarios, si quando alius nobis fuerit insidiatus. Vnde autem hos lapides colligamus? Audi prophetam Zach. c. 9. Lapides sancti voluuntur super terram. Illi autem sunt scripturæ verba; quæ colligere oportet in sinu animæ, vt in tempore ijs vtamur aduersus eos, qui sunt nobis molesti.] Et S. Ambr. lib. 10. in Lucam c. 10 duos illos gladios considerat, quos Luc. 22. protulerunt Discipuli dicentes; Domine ecce duo gladij hic. Intelligit enim vetus, & nouum testamentum, velut duos gladios, quibus aduersus diaboli armamur insidias. Et Dominus dixit, Satis est, quasi nihil desit ei, quem vtriusque testamenti doctrina munierit. Et Ioan: Cassianus in collat. 22. Abbatis Theonæ c. 10. Christum adnotauit à diabolo tentatum Matt. 4. testimonijs scripturarum respondisse, vt doceret nos, vt eius suggestionibus nos quoque earum authoritate obsistamus. Ac demum S Greg. Papa in caput 5. Cant. columbas obseruauit iuxta fluenta residere consueuisse; vt volantium auium vmbram in aqua videant, super quam se proijcientes rapacium vngues effugiant. [Sic enim Sancti viri in scriptura sancta fraudes prospiciunt dæmonum, & ex descriptione, quam vident, quasi ex vmbra hostem cognoscunt: dumq; se consilijs scripturæ ex toto addicunt, vt nihil agant, nisi quod ex responso scripturarum audiunt, quasi in aquam se proijcientes hosti illudunt.]

Fides.

Septimo fidem commendat nobis plurimum S. Anselmus in com. ad caput 6 Epistolæ ad Ephes. [Fides enim, inquit ille pro scuto sumenda est in omnibus congressionibus, quoniã ipsa prima resistit malignis spiritibus, & eorum tela excipit, & repellit.] Ita sanè eo loco tradidit Paulus, vbi cùm dixisset, non esse nobis colluctationem aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes, & potestates tenebrarum harũ; contra spiritualia nequitiæ: subiunxit, quærenda non esse arma carnalia; sed spiritualia; & in omnibus sumendum scutum fidei, in quo possimus omnia tela nequissimi, omnes prauas suggestiones extinguere.

Eucharistia

Octauo frequentem Eucharistiæ vsum S. Io: Chrys. tum alibi, tum in h. 3. in symbolum [Mensam, ait, præparauit, cibum satietatis ostendit, vt post epularum refectionem inimicum possim robustiùs superare Cùm te egredientem post conuiuium dominicum viderit inimicus, post cælestes epulas, tanquam ignem leonis ore flammantem fugit, & deferit omni vento velocior, nec appropinquare contendit; Et cùm cruentam linguam tuam de longè ille crudelis perspexerit, mihi crede, non stabit, & cùm os tuum senserit rutilare, gressum retrò cùm timore torquebit.] Adiert Iudæorum postes agni sanguine tinctas, quas vastator Angelus non est ausus intrare, Ex. 12. [Quod si viderit inimicus, non postibus impositum sanguinem agni, sed fidelium ore lucentem sanguinem veritatis Christi templi postibus dedicatum? multò magis se subtrahet, multò magis terrebitur, si ipsam perspexerit veritatẽ] Et h. 61. ad populum; [Tanquam leonem

„ ignem spirantes ab illa mensa recedamus, „ facti diabolo terribiles.] Et paulò post. „ [Hic mysticus sanguis dæmones expel„ lit, & procul esse facit.] Et Sanctus Ambrosius sermone 8. in Psalmum 118. [Cùm „ hospitium tuum aduersarius tuus viderit oc„ cupatum cælestis fulgore præsentiæ; intelli„ get locum tentamentis suis per Christum es„ se interclusum: fugiet, & innocuum sine vlla „ offensione transibit.] Et ante vtrumque S. Ignatius in Ep. ad Ephes. [Date operam, vt „ crebriùs congregemini ad Eucharistiam, & „ gloriam Dei. Quando.n. sępiùs conuenitis, „ labefactantur vires satanæ, & ignita illius ad „ peccatū iacula resiliunt.] Est & illud Dauidis testimonium in Ps. 22. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me. Et ex Ep. 2. Sancti Cypriani ad Cornelium discimus, veteres Christianos fuisse solitos, antequā ab martyriū accederent, Eucharistiam sumere; ita nimirum se ad grauissimum illud certamen armantes, & mea quidem certè sententia non immeritò Ionathas verba illa dixit, quæ leguntur in 1. Reg. c. 14. cùm Saul prohibuisset, ne quis comederet panem vsque ad vesperam: Turbauit pater meus terram: vidistis ipsi, quia illuminati sunt oculi mei: eò quod gustauerim paululum de melle isto: quantò magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit? Non ne maior plaga facta fuisset in Philisthijm? Valet enim plurimùm Eucharistia ad prosternendos inimicos nostros, omnesque illorum insidias, & tentationes superandas.

Eucharistia ante martyriū.

Ieiunium.

Nono ciborum abstinentiam, tenuem cibum, & potum, atq; omninò ieiunium, inculcant omnes. Sordes enim, & ieiunia Christianorum dæmones timent, dixit Origenes h. 8. in diuersos. Et S. Leo Papa ser. 12. de quadrag. tentationibus omnibus affirmauit nullam rectiùs opponi virtutem, quam continentiam, quę nutriendis, atq; seruandis animi, & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Et ser. 2. de Pent. Inter maxima Spiritus Sancti dona numerandum censet, quòd nobis aduersus illecebras carnis, & insidias Diaboli ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes Deo adiuuante vincamus. Et ser. 1. de ieiunio Pent. Apostolos tyrocinium militiæ Christianæ sanctis inchoasse ieiunijs; vt contra spirtales nequitias pugnaturi, abstinentiæ arma caperent, quibus vitiorum incentiua truncarent. Et ser. 4. Cùm per illecebram cibi prima irrepserit causa peccati; salubriori nullo colligi: nos vti posse remedio, quàm vt a concessis abstineamus, qui frænare nos nesciunus a vetitis; & vt plurima nunc prætermittam, quæ S. Basilius, & alij sapienter de ieiunio prædicant; ad rem præsentem facit illud, quod in 3. libro de spiritu Sancto ad Gratianum habet S. Ambr. c. 18. Christum Dominum à spiritu ductum in desertum fuisse, vt ieiunio euacuaret diaboli tentamenta. [Tentator enim, vt tentet, „ copias pollicetur; & Dominus, vt vincat, „ famem nutrit. Sanè qui mare nauigat fre„ quenter euadit, magis tamen obnoxius est „ periculo, quam qui nauigare noluerit.]

Eleemosyna.

Decimo cum ieiunio autem coniuncta, & familiaris esse eleemosyna solet. Huius odore suffocari diabolum, dixit S. Io: Chrys. h. 2. in priorem Epistolam ad Tim. [Ad eum in„ quit, qui eleemosynam facit, accedere dæ„ mones non præsumunt, neque sustinent: eo „ quippe odore suffocantur.] Et S. Leo in ser. 2. de ascensione Domini. [Nihil est validius „ contra diabolidolos, quàm benignitas mi„ sericordiæ, & largitas charitatis, per quam „ omne peccatum aut declinatur, aut vinci„ tur.]

Mortificatio.

Vndecimo mortificationem admonent etiam plurimi: mortificationem inquam duplicem, tum carnis, tum passionum, ac perturbationum animæ. Si enim terra nostra generat nobis spinas, mortificatione efficitur S. Ambrosij sententia in ser. 40. feria 3. post Dom. 2. Quadr. vt spinæ vertantur in rosam. At de mortificatione tractatu triplici antea dictum est satis. Nec desunt Sanctorum exempla, qui in spinas, & niues, & aquam gelidam tentationibus vexati, vltrò se coniecerint; aliaq; his similia fecerint. Et illa apud Sanctum Hieronymum extant Hilarionis verba, quæ alibi etiam retuli. Ego aselle faciam, vt non calcitres, nec te ordeo alam, sed paleis, fame te conficiam, & siti, graui onerabo pondere, per æstus indagabo, & frigora, vt cibum potiùs, quam lasciuiam cogites.

Otium vitandum.

Duodecimo vitandum est otium, & aliquid semper agendum, aut orando, aut legendo, aut manibus operando. Otiosos enim homines maximè, velut ad omne malum paratos tentator aggreditur. Ita Rusticum monuit S. Hier. ad ipsum scribens c. 5. [Facito ali„ quid operis, vt te semper Diabolus inueniat „ occupatum.] Et S. Aug. q. 115. ex vtroque testamento mixtim; [Dæmones, inquit, si „ viderint diuinis rebus nos occupatos, non se „ ingerunt ad contraria suggerenda; sed in in„ sidijs sunt, quærentes occasionem, qua se in„ gerant. Quòd si otiosos nos viderint, exci„ tantur ad sollicitandos nos.] Et ser. 83 de tempore; [Sit in manibus diuina lectio, in sen„ sibus diuina cogitatio, oratio iugis omninò „ non cesset, & salutaris operatio perseueret, „ vt quoties ad tentandum nos accesserit ini„ micus, semper nos in bonis operibus inueniat occupatos.

" occupatos.] Et S. Io: Chryſ. h. 51. operis imperf. [Debet quiſque inceſſanter, quæ Dei " ſunt cogitare, & loqui: quoniam ſi mens fue- " rit in his occupata, malus non inueniet lo- " cum ad mentem,] Et h. 7. in poſteriorem Ep. ad Cor. otioſum hominem ſcribit eſſe, velut erronem quempiam, qui obambulans in quod vis incidit malum; & tanquam puerum ſolutum, quem quicunque voluerit, in ſeruitutem adducit. Et h. 4. de incomprehenſibili natura Dei; [Si Dæmon, inquit, " viderit te deſidioſum, oſcitantem, otio mar- " ceſcentem, compendiò te vt diuerſorium " deſertum ingreditur; at ſi excitatum, inten- " tum, ſtudioſum, ne reſpicere quidem aude- " bit.] Denique Io: Caſſianus in libro de ſpiritu Acediæ c. 23. Monachorum Ægypti ſententiam fuiſſe teſtatur; operantem Monachum dæmone vno pulſari, otioſum verò innumeris ſpiritibus deuaſtari.

Decimum tertium Humilitatis fuerit virtus. Quod a Deo ipſo didicit S. Antonius, vt in eius vita narrat S. Athanaſius. Cùm enim laqueis omnia videret plena; Et quis, inquit, euadere poterit; audiuitq; à Deo ſibi reſponſum, Humilitas. Et S. Ignatius in Ep. ad Trallianos; [Manſuetudine, hoc eſt humi- " litate vincitur princeps ſæculi huius diabo- " lus.] Hinc & Iob in ſuis tentationibus vexatus grauiter, aſperſit cinere caput ſuum, vt notauit Orig. lib. 1. in Iob; & vt S. Aug. tract. 4. in Epiſtolam Ioan. Et Sanctus Gregorius lib. 3. mor. c. 6. [In ſterquilinio ſedens vicit " diabolum, qui Adamum vicerat in paradi- " ſo.] In ſterquilinio autem ſedere, quid ſit, verbis hiſce Greg. exponit c. 4 [Beatus Iob, " vt conſiderationem ſuæ fragilitatis etiam ex " circumſtantibus traheret, & ante oculos ſuos " vim ſuæ deſpectionis augeret; non quaelibet " in terra, quæ penè vbique munda reperitur; " ſed in ſterquilinio ſediſſe perhibetur: vt quæ " eſſet carnis ſubſtantia, ex terra aſſumpta " animus perpenderet; Et ex loci fœtore ca- " peret, quòd feſtinè corpus ad fœtorem redi- " ret.] Quòd ſi fortè diuina adiuti gratia victoriam de hoſte reportauerimus, non inde extollamur. [Neque (vt S. Proſper loquitur " in 1 libro de vita contemplatiua c. 1) vincen- " tes ſecuros faciat viriliter deſudata iam præ- " lia; ſed magis ſollicitent aduerſariorum redi- " uiua certamina;] Superbus eſt hoſtis noſter, nec ſuperbia vincitur, ſed humilitate repellitur; quodq; in 2. lib. dialog. c. 4 refert Greg. Monachum virga percuſſum a tentatione a S. Benedicto curatum; & c. 30. energumenũ alium alapa liberatum a dæmone refert, non ſolùm ſancti viri meritis, ſed & nequiſſimi ſpiritus ſuperbię, quę hominis percuſſionem tolerare non potuit, adſcribendum eſt.

Decimum quartum Ad humilitatem quoque pertinet. Humilitatis namque eſt id, quod harum rerum periti conſulunt, vt tentationes noſtras non vereamur ſenioribus, ac peritioribus aperire, quorum prudentia, & conſilio ſubleuemur. Hac enim humilitate factum ſæpe ſumus experti, vt ſuperbus a nobis confuſus diſcedat, ceſſetq; ſtatim tentatio. Huc verba illa Iob ſpectant c. 40. In ſudibus perforabit nares eius, lege Gregorium lib. 33. c. 8. [Per nares quippe Diaboli callidę eius " inſidiæ deſignantur; Sudes autē acuta ſancto- " rum virorum cōſilia indicant, quæ illius nares " perforant, dum & inſidias eius vigilando cir- " cumſpiciunt, & ſuperando transfigunt.] Vide & in 3. par. paſt. curæ admon. 15. nimis tacitos homines admoneri vult; eos, dum quadam vitia incautè fugiunt, occultè deterioribus implicari, eòq; plus cogitationes in mente feruere, quò illas violenta cuſtodia indiſcreti ſilentij anguſtat. Plerumq; enim nimis taciti eò in acriorem dolorem prodeunt, quò ea, quæ ſuſtinent, non loquuntur. Qui ſi illatas moleſtias tranquillę linguę ſermone dicerent, a conſcientia dolor emanaret. Vulnera enim clauſa plus cruciat: & dum putredo, quæ interiùs feruet, eijcitur, ad ſalutem dolor aperitur. Et S. Cypr. ſer. de zelo, & liuore, citò ſanari ait vulnus, quod videtur; nec eũ admittere remediuũ, qui ſe intra conſcientiæ latebras cæco dolore clauſerit. & S. Doroth. ſer 5. Nihil adeò timere diabolum quàm ne malitia ſua pandatur, & agnoſcatur. qui ſecus faciunt, incurabili morbo laborant Baſilij ſententia in h. de legendis Gentilium libris. Cum enim tria feciſſet infirmorum genera; [Qui modicè, inquit, ęgrotant, medi- " cos ipſi adeunt; qui grauiùs, eos ad ſe vocant; " qui incurabili malencholia occupantur, nec " ad ſe venientes admittunt.]

Decimum quintum erit vigilantia, & cuſtodia ſui. Difficile enim eſt inter laqueos incedere, niſi vigiles, & cautè incedas, attentèq; conſideres vbi pedem ponas. Quare S. Io Chryſ. h. 60. in gen. [Magna nobis, ait, vigilantia opus eſt, vt hoſtis noſtri fraudes vincere, & ſuperiores eius telis eſſe poſſimus; Quando enim ſupplantamur, non propter " illius tyrannidem hoc ſuſtinemus, ſed propter " ignauiam noſtram. Non enim decipiemur, " ſi vigiles eſſe voluerimus, & nosmetipſos at- " tenderimus.] Et ſer. de interdictione arboris ad Adam. [Facilè hoſtis malitia coaleſcit, ſi " pigreſcat animus repugnantis. Sine labore " autem vincitur, ſi ſit, qui dimicat, vigilans, " & intentus.] & Com. in Pſalmum 123. " [Non ex æquo inſtructa eſt acies; ſed ille iacet " pronus, & in terram procumbens: tu autem " ſtas erectus ex alto eum feriens; quare ſi vin- " cat, ex noſtra ſit ignauia, & ſocordia eorum, " qui dormiunt.] Idem penè inculcat in ſer: de laude

Aperire Senioribus

Sui cuſtodia.

laude Dei to: 5. & h. 22. ad populum, complura addit exempla, militum, piscatorum a gricolarum, pastorum, qui omnes vigilant. Sanè si quis arcem quampiam a principe acceperit custodiendam, quam vigilans, & sollicitus dolos, & artes omnes inimicorum cogitat?

Contemplatio. Decimum sextum eleuari per contemplationem à terra, vt laqueis omnibus superior incedas. Sic enim te non cōprehendent. [Auiculis, inquit Chryf. h. 15. ad populum, alę sunt,
„ vt effugiant laqueos; propterea ratiocinatio-
„ nes hominibus, vt peccata fugiant. Auicu-
„ la semel capta laqueo, mox elapsa, & cer-
„ uus in rete decidens, & effugiens; iisdem ite-
„ rum difficilè capientur, nam cuique fit expe-
„ rientia cautelæ magistra. Nos sæpius iisdem
„ capti in eadem cadimus.] Et h. 22. quantò superior euadis, in laqueos non incides, vt possis dicere cum Propheta Ps. 123 Anima mea erepta est de laqueo venantium. Vt hoc fiat, necesse est affectum à rebus omnibus creatis separare, atque in Deo collocare: separari à carne, atq; à terra, & ad Deum accedere. Quod S Ambr. habet lib. 2 de Abraham c 7. [Corporales enim delectatio-
„ nes, & illecebras huius sæculi non vincit,
„ nisi mens, quæ fuerit spiritalis, adhęrens
„ Deo, & se totam a terrenis separans.]



DE IEIVNIO LIBER XXXVIII.

IEIVNIVM non ad vnam modò; sed ad plures omninò virtutes pertinet. Nam si propter honestatem, & mediocritatem in cibo seruandam ieiunes, ad temperantiam id spectat: sin verò, vt commodiùs orare possis, religionis est, cuius actio est oratio. Si vt Deo pro peccatis tuis satisfacias, iustitiæ est, ac pœnitentiæ. Si vt voluntatem emendandi vitam declares, atque à Deo emendationis impetres gratiam, eius est virtutis, cui peccatum, quod emendare vis aduersatur, aut certè spei, ex qua hæc actio nascitur.

CAPVT I.

Ieiunium à quibus repudiatum.

ERGò de ieiunio dum aggredior dicere, Syricium Papam reperio in Ep. ad Mediolanensem Ecclesiam, quæ apud Sanctum Ambrosium extat in primo Epistolarum libro, aliquos scripsisse ieiunia odisse summopere. Et Sarmationem quendam, & Barbatianum nescio quem memorat S. Ambr. Ep. ad Vercellensem Ecclesiam, nullum esse abstinentiæ meritum prædicantes, eosque affir-
„ mantes delirare, qui ieiunijs castigent car-
„ nem suam, vt menti subditam faciant. Et
„ vniuersè de Gentilibus pronunciauit in Ep. ad Irenęum in caput 8 Exodi. [Gentiles
„ ieiunia nostra fugiunt, dum sibi aspera pu-
„ tant, dum corpori noxia, & molesta arbitrā-
„ tur] Hoc & hæretici nostri tēporis sentiunt, & prædicant. Noui scilicet Epicuræi dicentes, Manducemus, & bibamus; cras enim moriemur. Detestati sunt & veteres; quemadmodum de Gnosticis impurissimis hominibus confirmat S Epiphanius hæresi 26. Quod oportere nos nutriri dicerent, vt corpora sint robusta, quò possint fructum reddere in tempore suo Et hær. 80. de Massilianis. Optimi omnes carnis, & sensus patroni, coniurati aduersus spiritum hostes. Addant etiam, si placet, illud Pauli, Nemo carnem suam odio habet, sed fouet, & nutrit eam. Addant & Christum Dominum conuiuij sese non subtraxisse. Sed & in nuptijs, & apud peccatores, & publicanos mensas frequentasse. Verùm quod ad Pauli attinet verba satis in libro De mortificatione de illis dictum est. Christus autem & nuptias sanctificare voluit, & cum publicanis, & peccatoribus manducauit, vt cibum illis spiritalem abundè distribueret, & illorum animas Deo, & virtuti lucraretur, sed & sponsam quærebat Ecclesiam. *Christus cur in cōuiuijs, & nuptijs.* [Qui autem sponsam quærit,
„ inquit S. Petrus Chrysologus ser. 31. ieiunia
„ seponit, relinquit austera, totum se dat gau-
„ dijs, epulis indulget, totus blandus, totus
„ amabilis, totus festiuus incedit, & facit totum, quod

„ tum, quod sponsæ tenera requirit affectio. „ Christus ergò, qui tunc Ecclesiam desponsabat, indulgebat se mensis, conuiuantibus se „ non negabat; humanum, comem, blandum se pia charitate reddebat, donec diuinis humana coniungeret, & faceret de terrena societate cœlestis consortium.]

CAPVT II.

De Antiquitate Ieiunij.

uium boni ⁊ mũ ıcepit

AT ieiunio nihil antiquius, nihil inter Dei cultores vsitatum magis. Simul cum humano genere principium habuit. Immò & mundo ætate æquale, inquit S. Ambr. in libro de Elia, & ieiunio c. 4. Nam quinque primis diebus ieiunium fuit, & sexta demum die cibi vsus incepit. Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi. Et homini in Paradiso constituto primam legem constituit Deus de ieiunio, dum arborem interdixit. [Accepe- „ rat Adam (ait Tertullianus in libro aduer- „ sus Psychicos cap. tertio) à Deo legem non „ gustandi de arbore agnitionis boni, & mali; „ moriturus, si gustasset. Verùm ipse facilius „ ventri, quàm Deo, cessit; pabulo potiùs, „ quam præcepto annuit, salutem gula vendi- „ dit. Manducauit, & perijt; saluus alioquin, „ si vni arbusculæ ieiunare maluisset.] Propterea ieiunandum nunc colligit, vt a primordio homicidam gulam tormentis, atq; suppliciis inediæ puniamus, etiamsi Deus nulla ieiunia præcepisset. Præcepit autem, vt primordiale illud Adæ debitum expiaretur. Et S. Hier. in 2. libro aduersus Iouinianum c. 9. [Adam in Paradiso accepit præceptum, „ vt cætera poma comedens, ab vna arbore „ ieiunaret. Beatitudo Paradisi absque absti- „ nentia cibi nō potuit dedicari: quamdiu ieiu- „ nauit, in Paradiso fuit; comedit, & eiectus est.] Hinc S. Basilius in or. in laudem ieiunij, propter hanc antiquitatem canitiem ieiunij reuerendam dixit. Tam enim vetus est, vt simul cum homine condito cœperit. Illud enim verbum Non comedes, ieiunij, & abstinentiæ lex est. Et S. Io Chrys. h. 1. in Gen. [Cùm „ Deus hominem a principio condidisset, & „ sciret, quod hoc remedio ad animę salutem „ multum haberet opus, statim hoc mandatum illi dedit, De ligno scientiæ boni, & ma- „ li ne comedas.] [Quod si in Paradiso, addit „ h. 1. de Pœnitentia, ieiunium necessariū fuit, „ extra Paradisum multò magis. Si antè plagā „ vtilis medicina fuerat, multò magis post plagam. Si necdum bello voluptatum insurgente nobis arma fuerant opportuna, multò ma- „ gis post tantum voluptatum, vitiorumque „ prælium a Dæmonijs nobis illatum.]

į ne- s.

CAPVT III.

De Ieiunio Quatuor Temporum.

CÆTERVM præter primordiale hoc præceptum; in lege per Moysen, in prophetis per Eliam, in Euangelio per Christum fuit ieiunium stabilitum, vt loquitur S. Greg. Papa libro 5. in primum Regum c. 1. Ieiunauit Dominus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus; ieiunarunt Moyses, & Elias; & apud Zachariam c. 8. legimus. Iudæis fuisse solemne ieiunium quarti mensis, quinti, septimi & decimi, quos nobis Iulium, Augustum, Octobrem, & Ianuarium, interpretatur S. Hier. In quarto ieiunabant, quod eo tempore Moyses fregisset tabulas, & rupti primùm fuissent muri Ierusalem, 4. Reg. c. 25. & Ierem. c. 39. In quinto, tum propter seditionē exortam in populo propter exploratores terræ Sanctæ Num. 14. Tum propter templum eo mense euersum. In septimo, quod & Godolias occisus, & reliquiæ Iudæ, & Ierusalem dissipatæ, Ierem. c. 41. In decimo demùm, quod tunc audissent subuersum fuisse templum. Ezech. c. 33.

Quatuor tempora Iudęis.

Habuerunt quoque alia ieiunia, tum ceremonialia, vt quod pro mortuo ieiunarent septem diebus, quemadmodum viri Iabes Galaad ieiunarunt pro Saul, extremo primo libro Regum; tum pœnalia, vt in 2. Regum c. 12. cùm ieiunauit Dauid pro puero moribundo; & Achab 3. Reg. c. 21. tum in periculis ad Dominum confugientes, vt lib. Iudicum c. 20. Cùm pugnaturi essent contra Beniamin: & ieiunium, quod indixit Saul contra Philisthæos 1. Reg. c. 14. tum verò & religionis causa; vt Iudith c. 8. & Anna vidua Luc. 2. Apud Prophetas enim crebra est ieiuniorum mentio, ex qua manifestum est ea Iudæis fuisse familiaria. Inter cætera celebre fuit illud, ad quod confugit Rex Niniue Ionæ c. 3. quo nec homines, nec bestiæ gustarunt quidquam. Fuit & Moyses in monte cum Deo quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, nec comedit panem, nec bibit aquam, vt habes Ex. 34. & Elias 3. Reg. 19. ambulauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus absq; cibo.

Ieiunia alia.

Denique Christus Dominus Matt. 4. totidem dies, & noctes fuit ieiunus, quem imitatos eius discipulos, ieiunasse sæpissimè, colligitur ex Act. 13. Ministrantibus autem illis & ieiunantibus: an ergo vt quotidiè ministrabant, ita & quotidiè ferè ieiunabant? Vnde & subiungit; Tunc ieiunantes, & orantes, dimiserunt illos. Et c. 27. Eò quòd, inquit, ieiunium iam præterisset; quod de certo aliquo, & solemni ieiunio videtur dictum. Et

Ieiunia Christi, & Apostolorum.

ctum. Et cùm dicat periculosam iã fuisse nauigationem, hybernum tempus significat; & ni fallor, ieiunium solemne Decembris mensis, quo celebrantur tempora. Non enim ieiunium Iudæorum decimi mensis, sed Christianorum intelligendum est; quia Christianos, non Iudæos, alloquitur.

Hoc Christianis fuit semper sacrum, totiq; Ecclesiæ commune, non a Calisto Papa, vt aliqui crediderunt, sed ab Apostolis institutum; vt in ser. 1. 2. & 4. de ieiunio Pent. & sæpiùs in suis sermonibus affirmauit S. Leo Papa; & de ieiunio Decimi mensis dictum est, ex Actis c. 27. Et de eo, quod est post Pent. meminit ante Calistum Clemens Romanus lib. 5. constit. c. vlt. & Calistus scribens ad Benedictum, non institutorem se huius ieiunij profitetur; sed cùm tribus temporibus ieiunaretur, quartum addidit. Quo factum est, vt eum scriberet Damasus quatuor temporibus ieiunium ex Apostolica traditione acceptum seruari ab omnibus voluisse. Estq; Sancti Augustini regula in Ep. 118. ad Ianuarium ea, quæ nõ scripta, sed tradita, toto orbe terrarum custodiuntur, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Cõcilijs instituta fuisse, quare cùm hęc ieiunia a nullo concilio fuerint instituta, superest Apostolorum institutio.

Cur quatuor tempora instituta.

Quæ non vnam, sed plures habuit causas. Primam; vt annum totum quodammodo ieiunare videamur, dum singulis temporibus tres dies, velut singulis mensibus vnum diem, & duodecim mensibus duodecim dies ieiunamus. Ita S. Leo ser. 8. de ieiunio decimi mensis: [Ieiunium quatuor temporum ex doctri-
,, na spiritus Sancti per totum annum est distri-
,, butum.] Et ser. 9. de ieiunio septimi mensis,
,, [ideò ipsa continentię obseruantia quatuor
,, est assignata temporibus, vt in idipsum to-
,, tius anni redeunte decursu, cognosceremus
,, nos indesinenter purificationibus indigere,
,, semperq; esse nitendum, dum huius vitæ va-
,, nitate iactamur, vt peccatum, quod fragi-
,, litate carnis, & cupiditatum pollutione con-
,, trahitur, ieiunijs, atque eleemosynis delea-
,, tur.]

2 Secundam vt tyrocinium militię Christianæ, ait S Leo ser. 1. & 2. de ieiunio Pentecostes, sanctis ieiunijs inchoaremus; vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ita sit continentia initium virtutum.

3 Tertiam quoniam Christiani, vt magnopere solliciti sẽper fuerunt, vt orarent Deum pro aeris serenitate, pro fructibus, & annonę copia; ita quia quatuor illis temporibus totus vertitur annus, & mutatur aer; illis omnibus ieiunari voluerunt. [Sicut annus, in-
,, quit Calistus in Epistola paulò ante memo-
,, rata, per quatuor voluitur tempora; ità
,, nos quaternum agimus solemne ieiunium.]

Quartam ne Christiani remissiores viderentur Iudæis, qui vt antea dictum est, quatuor illis temporibus ieiunabant. S. Leo ser. 7. de ieiunio septimi mensis, hoc ieiunium ex veteri lege dixit assumptum. Et vniuersè de his quatuor temporibus in ser. 9. [Quod du- 4
,, dum & traditio decreuit, & consuetudo fir-
,, mauit; nec eruditio ignorat, nec pietas prę-
,, termittit.]

Quintam quoniam vt ex Actis c. 13. cognoscitur, diebus aliquot consueuerant Apostoli ieiunare, cùm aliquem essent ordinaturi, quod mente potissimùm Decembri in veteri fiebat Ecclesia; vt ex Pontificum vitis à Damaso scriptis manifestum est. Sed post necessarium fuit sæpiùs ordinare; obtinuitq; consuetudo, vt omnibus quatuor temporibus, & non extra illa fierent ordinationes. 5

Sexta est peculiaris ieiunij post Pentecostem apud Leonem ser. 4. de illo. [Ne fortè 6
,, per occasionem licentiæ blandioris in ali-
,, quas negligentiæ culpas delectabilium inci-
,, deremus.]

Septima septimi mensis, ser. 5. instituti pro gratiarum actione, pro collectis prouentibus; quam etiam habet pro ieiunio decimi mensis in ser. 2. de illo. 7

Octaua ieiunij decimi mensis, in ser. 7. Vt ad agriculturam mysticam vocemur; qua segetum, ac palmitum, atq; arborum vires, quibus humana sustentatur infirmitas, spiritualibus, studijs excolantur. 8

CAPVT IV.

De Ieiunio quartæ, & sextæ Feria, & Sabbathi.

PRÆTER hoc ieiunium quater in anno celebratum, Christianisq; solemne, aliud fuit hebdomadarium, quo hebdomadis singulis dies duos ieiunabant, feriam quartam, & sextam: alteram, quòd eo die habitum fuisset a Pharisæis aduersus Christum consilium; alteram, quod eò die Crucifixus, & mortuus. Quod habet Clemens Rom. lib. 5. constit. c. 16. & 21. & lib. 7. c. 24. & S. Aug. in Ep. 86. ad Casulanum; Et extat de hoc Canon Apostolorum 68. & à Christo fuisse præceptum, testatur Clemens, & Philippensibus præcipiens scripsit Sanctus Ignatius.

Cur feria 4. & 6. ieiunatum.

,, [Post passionis dominicæ hebdomadam ieiu-
,, nare quartis, & sextis ferijs ne negligatis,
,, ciborum reliquias pauperibus elargientes.
Et in libro de ieiunijs aduersus Psychicos c. 2. Tertull. stationes quoq; ait suos dies habent, quartæ feriæ, & sextæ; quibus vsque ad horam nonam ieiunabatur. Stationes enim ieiunantium erant, vt ex hoc, & pluribus alijs constat eiusdem autoris locis. Nam in lib. de corona militis c. 11. stationes non vult fieri diebus

Stationes in Ecclesia.

diebus Dominicis; quia tunc non ieiunatur. [Iam & stationes, ait, aut alij magis faciat, quàm Christo? aut & Dominico die, quando nec Christo?] Et libro 2. ad vxorem c. 4. [Si statio facienda est, maritus de die indicat ad balneas; si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat.] Hæc enim duo, stationem, & ieiunium mariti copulatim, & balneasq; & conuiuium mariti copulatim, & eodem die accipere oportet: sicut & ipse copulauit in libro de fuga in persecutione c. 1. [Fides in persecutione disciplinatior in ieiunijs, & stationibus, in orationibus, & humilitate.] Et lib. aduersus Psychicos c. 13. [Conuentus autem illi stationibus priùs, & ieiunationibus operati.] Et in lib. de oratione c. 14. [De stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini?] Tam religiosum igitur in stationibus erat ieiunium, vt vel sacram Eucharistiam solui ieiunium arbitrarentur. S. Ambr. in ser. 25. stationes hasce, in quibus Christiani ieiunantes, & orantes vigilabant; velut illorum agnoscit castra; [In quibusdam, inquit, quasi castris nos debemus ieiunorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos a diabolica oppugnatione defendunt.] Stationes vocantur, quod stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiantes repellamus.

Et rursum quarta, & sexta ferijs Origenes h. 10. in Leuit. [Habemus, inquit, quartam, & sextam septimanæ dies, quibus solemniter ieiunamus.] S Epiph. hær. 75. [In omnibus terræ regionibus decretum est ieiunium quartæ, & prosabbathi, & ab Apostolis ordinatum] Et in Epitome, [ieiunium quarta, & prosabbatho constitutum vsq; ad horam nonam. Nam illucescente quarta assumptus est Dominus, & prosabbatho crucifixus.]

...unium ...16 & ...atbi. Post quadringentos autem circiter annos Ecclesia Romana visa est ieiunium quartæ feriæ mutare in sabbathum, & retenta feria sexta duobus illis diebus, feria sexta, & sabbatho ieiunare, quia illis duobus Christus mortuus mansit in sepulchro. Et vt loquitur Clemens, Opifex sub terram manet. Mutauit autem hos dies, vt mihi quidem videtur verisimile; quod die sabbathi consueuissent ad Sanctum Petrum vigilare; neque vigiliæ erant absq; ieiunio, vt ex pluribus Sancti Leonis Papæ sermonibus constat. Extat Innocentij Papę primi decretum in Ep. 1. ad Decentium c. 4. Quare ne nimis graue populo videretur, feriæ quartæ ieiunium omissum est. Si ergo nunc Ecclesia Romana non ieiunet feria quarta, propterea fit, quia iam pridem mutauit in sabbathum. Si feria sexta, & sabbatho a carnibus solum ieiunet, hominum inualuit negligentia, quæ solam à carnibus abstinentiam in antiquitate retinuit. Ecclesia Græca nunc quoq; feria quarta, & sexta tum a carnibus abstinet, tum ieiunat.

C A P V T V.

De Vigilijs.

IN peruigilijs quoque Apostolorum, & martyrum ieiunabatur. Apostolorum quidem in tota Ecclesia, quòd illi velut communes patrentes agnoscerentur ab omnibus. Martyrum autem particularia, & propria ieiunia in prouincijs singulis, in quibus illorum singuli habebantur aduocati, & patroni singularum. Eo enim tempore consueuerant in Ecclesijs stantes vigilare, orare, psallere; aut etiam ex Psalmis aliquid interpretari, vt aliquando factum legimus ab Augustino conc. 1. in Psal. 32. [Tota Ecclesia (scribit S. Hier. in Ep. increpatoria ab Sabinianum Diaconum c. 3.) nocturnis vigilijs Christum Dominum personabat, & in diuersarum gentium linguis vnus in laudibus Dei spiritus concinebat.] In veteri quoque lege Tribui Leui prę- ceptæ a Deo fuerunt excubiæ, & vigiliæ ante tabernaculum testamenti, vt habes Num. c. 3 atq; a Christo, & Apostolis fuisse a nobis confirmatas, ostendit S. Hier. in Ep. ad Riparium, & libro aduersus Vigilantium c. 4 *Apostolorum vigiliæ, et martyrum.*

Nox quippe in quatuor vigilias diuidebatur, singulæq; vigiliæ trium erant horarum, vt idem habet in Ep. ad Cyprianum, & in Com. Ps. 89. Et S. Aug. q. 4. in Num. Ex castris putat hanc consuetudinem ductam putat, quia illi aduersus diabolum vigilarent. Sed & verè dixit S. Petrus Chrysologus ser. 24. semper & ad omnia salutares esse vigilias. [Rex enim in procinctu peruigil, callidi hostis præcauet, & euitat insidias. In castris miles superuenientes nocturnos impetus cauta pernoctatione propellit. Nauta vigilando dubiis itineris incertas vias intrat, & calles transit inuios, & vestigio furtiuo ad lucrosi portus votiuam peruenit mansionem. Hinc Pastor adiungit noctes diebus, & totum sibi tempus denegat dormiendi, ne qua lupis suffragante somno, grassandi in gregem præbeatur occasio. Sic viator solers per auras noctis æstus solis pręuenit.] *Vigiliæ nocturnæ.*

Vigilias autem hasce matutinis potiùs, quam vespertinis horis fieri solitas fuisse, ex illis Augustini verbis cognosces in ser. 2. de tempore; [In solemnitatibus ad vigilias maturius surgite, in Ecclesia stantes, aut orate, aut psallite.] Et ser. 56. [Ad vigilias alacri, & feruenti deuotione consurgite.] Et ser. 78. [Ad vigilias matutinas surgere studeatis.] Et ex illis Ambr. ser. 41. in Dom. 3. quadrag. [An pu- *Vigiliæ quibus horis.*

„ an putatis illum ieiunare, qui primo dilucu-
„ lo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum
„ martyrum loca sancta perquirit.] Et S. Basil. in Ep. apologetica 63. ad clericos Ecclesiæ Neocæsarianę de nocte testatur populum antelucano tempore consurgentem ad domum precationis, hoc est ad Ecclesiam venisse.

Quanquam vesperi quoque interdum, & tota nocte habitas fuisse, testatur illud Philonis Iudæi in libro de vita contemplatiua.
„ [Post cœnam vigilant canentes hymnos, &
„ viri, & mulieres, factis duobus choris vsq;
„ ad ortum solis.]

Cur sublata.

In hisce tamen vigilijs plures introducti sunt abusus, & procedente tempore orta scandala complura. Nam præter homicidia, furta, adulteria, ad Ecclesiam, vt scribit S. Aug. ser. 25. ad fratres in heremo, ludendo, & chorizando conueniebant. Quam ob causam offensa plurimùm Monica Augustini Mater, rogauit Mediolani Ambrosium Episcopum, & sublatæ sunt vigiliæ; solo illarum nomine cum ieiunijs retento; quod in cæteris quoq; post locis facilè introductum est.

Apostolorum vigilia.

Quod autem ad Apostolos attinet; omnes quidem in vniuersa Ecclesia deberent habere ieiunium, vt sunt omnes Ecclesiarum omnium Patres. Complures tamen in illos incidunt dies, in quibus non videtur æquum ieiunare. Nam Philippus, & Iacobus in tempus incidunt paschale, quod lætitiæ est, non ieiunij. Ioannes in tempus Natiuitatis Domini, quo potissimùm cantatur Gloria in Excelsis Deo, quod in diebus ieiunij non cantatur. Alterum quoque Iacobum, Bartholomæum, Thomam, & Matthiam, non habere vigiliam, scribit Aug. proximè citato loco; quòd Iacobus in diebus azimorum fuerit occisus; Bartholomæus quòd vna die decoriatus, altera mortuus, oporteretq; secus quam in alijs ieiunijs, tertia die ieiunare. Aut fortasse, quod vterq; incidit in tempus ieiunio molestissimum, hoc est in menses Iulium, & Augustum. Thomas, vt habet Aug. incidit in aduentum. Vnde intelligas Augustini ętate non fuisse solitum ieiunium in aduentu. Matthias denique; quod ferè incidat in ieiunium quadragesimale.

Vigiliæ aliæ.

Præter hæc ieiunia, addit etiam Aug. Assumptionem Sanctę Marię, Natiuitatem Sancti Ioannis Baptistæ, vel etiam apud infideles, quibus diebus nos quoq; ieiunamus. Et ser. 172. & 173. de tempore, tres dies rogationum ante Domini Ascensionē, quibus eo tempore ieiunabant Christiani. Sed non videtur fuisse solemne, & omnibus commune ieiunium, sed aliquarum Ecclesiarum; quemadmodum hoc item tempore alicubi retinetur.

CAPVT VI.

De Quadragesima.

FAVSTVM Manichęum, vt testis est S Aug. in libro contra illum 30. c. 3. non puduit quadragesimam, atque abstinentiam omnem à carnibus ludificationem, & doctrinam dæmoniorū dictitare; sed celeberrimum in Ecclesia ieiuuium fuit semper quadragesimale; non solùm quia diuturnius, pluriumq; dierum; sed etiam quoniam ab ipsomet Christo consecratum, qui statim baptizatus, antequam prædicationis munus susciperet, secedens in desertum ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt dicitur Matt. c. 4. Itaq; qui Telesphorum Papam illius prædicant institutorem, errant magnopere. Nam & Christum ipsum exemplo suo habemus authorem, & verò etiam institutorem verbo; quemadmodum ex Canone 68. Apostolorum, atq; ex Apostolicis viris, Clemente Romano, & Ignatio constat. Clemens quippe in 5. Constitutionum libro c. 13.

Quadragesima Christo instituta.

„ [Quadragesimale, inquit, ieiunium obseruandum est, memoriam continens conseruatio-
„ nis, & legislationis Domini.] Et Ignatius in Ep ad Philippenses. [Quadragesimale ieiu-
„ nium ne spernatis. Continet enim exemplum
„ conuersatiouis Dominicæ.] Et Orig. h. 10. in Leu. [Habemus quadragesimę dies ieiunijs
„ consecratos] Et S. Aug. ser. 69. de tempore. [Deus nostrarum medicus animarum
„ congruum tempus instituit, quod & iustis sa-
„ tis sit ad orandum, & peccatoribus sufficiat
„ ad rogandum.] Et ser. 77. qui inter Ambrosianos quoq; est 39 [Sanctam quadragesimam
„ abstinendo ipse Dominus consecrauit, & no-
„ bis indixit.] Quod etiam habet idem Ambr. ser. 31. 32. 36. 39 Et S. Petrus Chrysologus ser. 11. [Quod quadragesimam ieiunamus,
„ non est humana inuentio, authoritas est di-
„ uina, & est mysticum, non præsumptum: nec
„ de terreno viu, sed de cœlestibus, & secretis.] Extant quoque veterum Patrum sermones, & homiliæ tempore quadragesimæ ad populum habitæ; apud Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Emissenum, & alios: Cyrilli quoque Hierosolymitani catecheses illis ferè diebus fuerunt habitæ, quibus ad baptismū in Paschate suscipiēdum pręparabantur cathecumeni. Et ex 2. oratione Basilij de ieiunio, vtramq; illam orationē ieiunus initio quadragesimæ fuisse habitas. Et S. Io: Chrys. h. 1. in Gen. hoc ipso tempore incunte inquam quadragesima, aggrediens ad interpretationem libri Geneseos; communem inquit dominum omnium nostrum veluti patrem filios indulgenter amantem, cupientem

ea, quæ

ea, quæ vnquam peccauimus, nobis abluere, hanc, quę per quadragesimæ ieiunium fit, curationem adinuenisse. Extant & homil æ ad populum in quadragesima habitæ, vt constat ex h. 16. & 18. & in hom. 5. operis imperfecti in Matthæum Christum scripsit duas ob causas ieiunasse quadraginta dies; tum vt nobis aduersus tentationes ieiunandi daret exemplum: tum vt huius quadragesimi ieiunij nostri poneret mensuram, hoc est totidem nobis diebus ieiunandum institueret. Sanctus Dorotheus in ser. 18 de Sancto ieiunio, sanctæ quadragesimæ ieiunium ab Apostolis institutum dixit, veluti anni totius decimam; siue autem ab Apostolis, vt S. quoque Leo confirmauit ser. 6. & 9. de quadragesima, siue a Christo dixeris institutum, non morabimur. Nam quod egerunt Apostoli, Christo egerunt autore. S. Epiphan. in epitome, Ecclesiam refert septem hebdomadas ante Pascha ieiunasse, præterquam diebus Dominicis. Et S. Greg. Nazian. or. in Sanctum Baptisma, permulta commemorans, in quibus nos Christum imitamur, quadragesimæ etiam ieiunium numerat: quod idem prorsus esse affirmat; nisi quod Christus paulò ante tentationes ieiunauit, nos ante pascha; ille totos quadraginta dies abstinuit, nos tantum non possumus. Ieiunium tamen vnum, & idem est S. Hier. in caput 4. Matth. cùm Christus ieiunasse dicitur quadraginta diebus quadragesimæ, inquit, nobis ostenditur Sacramentum. In veteri testamento Moysis, & Eliæ ieiunium, & quadragenarium item numerum, ait Lugdunensis Eucherius in lib. formularum spiritualium, ieiunij Christi figuras fuisse; Christiq; ieiunium nostri ieiunij formam, & rationem. Ergo quadragesimam Christus consecrauit, & a Christo acceptam tradiderunt Apostoli. Thelesphorus non instituit, sed præcepit, vt clerici, qui cæteros in omnibus præire debent exemplo, ieiunium hoc ita absoluerent, vt septem hebdomadas plenas a carnibus abstinerent. Si enim quadragesimam institueret ille, omnes potius Christianos, quam omnes Clericos diceret.

nij for

Porrò in hoc ieiunio non eadem semper forma fuit. Nam aliquos testatur S. Ambr. in ser. 31. in Dom. 1. quadrag. non contentos fuisse quadragesima; sed quinquagesimam ieiunasse; quos superstitionis notat. Dominus enim non quinquagesimam, sed quadragesimam nobis suo ieiunio consecrauit. Complures contra nec quadragesimam; sed alternis hebdomadis ieiunasse. Et in lib. 9. hist. tripart. c. 38. scribit Socrates, fuisse de tempore quadragesimæ non minorē quęstionem, quam de tempore Paschæ. Alios enim tres hebdomadas, alios sex, alios septem ieiunasse. In Concilio Aurelianensi I. cap. 26. decretum fuit, vt omnes Sacerdotes quadragesimam, non quinquagesimam tenerent; & in secundo item Aurelianensi c. 2. vt ab omnibus ęquè quadragesima teneretur, nec vllus quinquagesimam, aut sexagesimam auderet indicere. Dissensionis caussam non vnam fuisse arbitror. 1

Primam opinor, quòd vt constat ex S. Clemente lib. 5. const. c. 13. & 19. & S. Epiph. in epitome; Veteres Christiani totos sex dies hebdomadæ sanctæ inter dies quadragesimæ nō numerarent; sed velut vigiliā Paschę & resurrectionis Domini ieiunarent, & vigilarent.

2 Secundam quòd, vt colligitur ex Epiphanio, & Gregorio Magno h. 16. in Euang. alij sex etiam dies dominicos, quibus non ieiunabatur inter dies quadraginta numerarent, alij non numerarent.

3 Tertiam quòd aliqui die sabbathi ieiunandum non putarent. Vnde in Concilio Agatensi c. 2. decretum fuit, eo quoque die in quadragesima ieiunandum esse.

4 Quartam quòd aliqui nec feriam quintam ieiunarent, quos propterea reprehendit Gregorius II. in decreto, quod in ipsius vita legitur in libro Pontificali.

5 Postremam, quòd aliqui, quos damnatos legimus in capitulis Græcarum Synodorum à Martino Bracarensi collectis cap. 50. finirent quadragesimam feria quinta hebdomadę sanctæ, duos sequentes dies ieiunantes propter Pascha. Vnde cùm in ser. 32. in Dom. 1. quadr. Ambr. dies quadragintaduos numerat, intelligere possumus in Mediolanensi Ecclesia dies quoque Dominicos, Sabbathi, & Iouis, & hebdomadæ sanctæ vsque ad feriam quintam fuisse numeratos. Romana enim Ecclesia totam hebdomadam sanctam in quadragesima numerans, & dies Dominicos, quibus non ieiunatur, tollens, reliquis, qui supersunt trigintasex, quatuor adiunxit ex hebdomada, quæ Dominicam primam quadragesimæ antecedit, vt fiat numerus quadragenarius, atq; ex Thelesphori decreto ieiunemus septem hebdomadas plenas. Cuius numeri, si Greg. h. 16. citata, & alij alias rationes quærant, nobis Christi Domini institutio sit satis, qui cùm quadraginta dies ieiunasset, vt & Moyses, & Elias ieiunauerant, totidem nos voluit ieiunare. Fuitque semper hoc in Ecclesia tam solemne ieiunium, vt in Antisiodorensi Concilio cap. 2. statutum fuerit aliquando, vt statim post Epiphaniam nuncios ad Ecclesias mitterent Pastores, qui proximam quadragesimam prænunciarent: Vnde fortasse septuagesima, sexagesima & quinquagesima, in quibus propterea non canitur Gloria in Excelsis, quod futurum ieiunium, & pœnitentiæ tempus annunciant.

Quadrag. indictio.

 CAPVT

CAPVT VII.

De Ieiunio Quadragesimæ.

Cur institutum. SANCTA hac quadragesimalis ieiunij institutione plurimùm vsa est Ecclesia. Primùm vt Christiani reliquo tempore negligentiores, communi veluti facta conspiratione agerent pœnitentiam. Propterea nanque primo quadragesimæ die pœnitentibus imponebant manus, vt per totam quadragesimam agerent pœnitentiam, vt videre est in concilio Meldensi c. 76. Vnde ad nos deriuatum est, vt eo die aspergamus cinere capita, *Cineres vnde.* quo in veteri quoq; testamento aspergi pœnitentes consueuerant. Hanc verò pœnitentiam acceperunt, velut præparationem ad solemnem Eucharistiæ communionem, quæ fiebat in Paschate, longo scilicet ieiunio, & oratione præparati. Aliquos narrat Sanctus Hier. in Com. ad caput 9. Matthæi, voluisse quadragesimæ ieiunium differi post Pentecostem, quando ablatus fuerit a nobis sponsus. [Sed Ecclesiæ, inquit, consuetudo „ ad Passionem Domini, & Resurrectionem „ per humilitatem venit: vt spirituali sagina, „ ieiunio corporis præparemur.] Et S. Io: Chrys. sub finem h. 1. in Gen. [Cùm per o„ mne tempus Sanctæ quadragesimæ spiritua„ les merces negotiati fuerimus, & multas vir„ tutum diuitias congesserimus; sic mereamur „ & ad Dominicum diem pertingere, & cum „ fiducia ad horrendam, & spiritalem men„ sam accedere, participesq; fieri cum bona „ conscientia ineffabilium illorum bonorum.] *Eucharistia in quadragesima.* Propterea nō communicabant in quadragesima, vt famelici magis accederent in paschate, vt colligitur ex S. Chrys. eodem loco, & cùm reliquo tempore daretur quotidie panis benedictus loco communionis: in quadragesima nonnisi die sabbathi, & Dominica dabatur, vt est in Concilio Laodicensi can. 49.

Baptismus i Paschate. In Paschate quoque solemnis erat Cathecumenorum baptismus, qui & illis quadraginta diebus instruebantur, atq; pro illis orabant, & ieiunabant Christiani, vt illis Deus Cœlum aperiret, vt & Elias quadraginta dierum ieiunio aperuit; quod ex pluribus Sanctorum Ambrosij, & Augustini sermonibus licet cognoscere. Interim autem videbantur, quasi toto anno ieiunare, dum quasi decimam partem ieiunabant. Nam trecentorum sexaginta dierum decima sunt triginta sex; quibus, vt Christi ieiunium imitemur, addimus quatuor dies, & sunt quadraginta, quibus veteres Christiani ceu festis propemodum feriabantur. *Quadragesimę tēpus Sāctū.* S. Ambr. ser. 41. magnopere reprehēdit illis diebus venationem, castigationem seruorum, & alias similes occupationes. [Surgentes primo diluculo ad „ Ecclesiam festinemus, referamus Deo gra„ tias, peccatorum veniam postulemus, ro„ gantes præteritis delictis indulgentiam, cau„ telam futuris. Tota die sit nobis vel oratio, „ vel lectio.] Abstinebant etiam ab vxoribus, & legitimo actu connubij, vt testatur S. Io: Chrys. h. 34. operis imperf & 62. in Io: & ser. 1. de ieiunio, tom. 5. Et seuerè prohibuit S. Ambr. ser. 34. feria 3. post 1. Dom. quadr. ne ante octauam paschæ illis iungerentur. Quotidie verò audire missam voluit, & nocte matutinum officium. Quin etiam legibus latis cauerunt imperatores, vt est in codice Iustiniani de ferijs, ne iudicia criminalia tempore quadragesimę fierent. Lege Balsamonem in canones Foxij, tit. 7.

Quod autem ad ipsam ieiunij formam attinet, certum est eam districtiorem vbique fuisse, quam alijs temporibus. *Ieiunii forma.* Sanctus Hieronymus in Ep. ad Lætam de institutione filiæ, longa & immoderata non probat ieiunia. [Asellus enim in via cùm lassus fuerit, „ diuerticula quærit. Cæterum in quadrage„ sima, inquit, vela pandenda sunt, & tota „ aurigæ retinacula equis laxanda properan„ tibus.] Et in Ep. item ad Eustochium, de custodia virginitatis c. 15. districtius, quam alijs temporibus, fuisse ieiunatum testatur. Propterea nō inuitabant alios ad prandium, nec ipsi ad alios inuitati accedebant, vt videre est apud Ambr. ser 26. feria 5. post cineres, & Aug. in ser. 62. de tempore. Tum vt parcior esset cibus; tum quòd tempus esset pœnitentiæ, & tristitiæ, non lætitiæ, & gaudij. Neque ante nonam vllus edebat, aut bibebat. Verùm sex vltimis diebus hebdomadæ sanctæ asperius multò erat ieiunium, soloque pane ad vesperam vtebantur, & aqua, sale, & leguminibus, aut eiusmodi rebus aridis; & duos vltimos dies, qui poterant, sine vllo cibo, & potu transigebant; Testantur Clemens lib. 5. const. c. 19. & Epiph. in Epitome.

CAPVT VIII.

Quale debeat esse Ieiunium.

QVOD nunc quæritur, tribus omninò absoluitur rebus, qualitate, & quantitate ciborum, & illorum sumendorum hora. *Cibi delectus.* Quod ad qualitatem attinet, habuit semper Ecclesia ciborum delectum, atq; ab illis præsertim abstinuit, qui maximè poterant ieiunij finem impedire. Is est pœnitentia, & castigatio carnis, quæ cibo, & potu nutritur, fouetur, & crescit. Itaque cibi, qui multum nutriunt, aduersantur ieiunio;

accom-

accommodati sunt illi, qui minus habent nutrimenti. Ieiunium propriè est nihil edisse, ieiunumq; illum dicimus, qui comedit nihil. Græcè νηστεύειν ieiunare, quasi, μὴ ἐσθίειν non edere. Itaque perfectum ieiunium fuit Moysis, Eliæ, & Christi, qui quadraginta diebus, & quadraginta noctibus nihil ederunt. Et Pauli, & eorum, qui cum eum eo erant, qui quatuordecim dies sine vllo cibo fuerunt, Act. cap. 27. Quartadecima inquit, die ieiuni permanetis, nihil accipientes. Macharium quoque scribit Palladius c. 20. integram quadragesimam abiq; cibo, & potu peregisse, & c. 32. Helonem tres menses, nisi si quando cum alijs in olus incidisset agreste. Et c. 51. Eliam per totam vitam nihil comedisse, nisi semel in hebdomada; & Helpidium nisi Sabbatho, & Dominica die. Iulianum item Monachum Theod. in historia Sanctorum Patrum. Et amicos Iob septem diebus, & septem noctibus sine cibo fuisse, dum ad eum venerunt; nec cibi, & potus præ stupore, & tristitia recordatos fuisse, scribit Orig. lib. 3. in Iob. De veteribus illis Therapeutis, qui circa Alexandriam vixerunt; scripsit Philo in libro de vita contemplatiua, aliquos vix tertio quoque die, alios sexto comedisse. Et aliquos etiam suo tempore & viros, & fœminas, refert Aug. in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ c. 33. Continuum triduum, & ampliùs sæpissime sine cibo, & potu duxisse. Et lib. 5. contra Faustum; [Quam multi, inquit, ieiunijs, vel crebris, vel quotidianis, vel etiam incredibiliter continuatis corpus seruituti subijcientes?]

Quod autem ad cibi qualitatem, & delectum attinet; Vsitatum valdè fuit, inter Monachos præsertim, nihil edere, quod ad ignem fuisset admotum, ne panem quidem; sed aut legumina cruda, aut olera, aut quid simile. Hilarionem narrat S. Hier. tres annos nil aliud comedisse, quam dimidium lentis sextarium aqua frigida madefactum, & alios tres annos herbarum radicibus sustentatum, & alium quinque caricis quotidie victitasse. Et apud Theodoretum Macedonius hordeo aqua madefacto, Acepiemas lente, Eusebius cicere, & fabis leguntur sustentati.

Alij pane, & aqua fuere contenti, iuxta illud Ecclesiastici c. 19. Initium vitæ hominis aqua, & panis: quod fortissimum ieiunium appellat S. Hier. in Ep. ad Nepotianum, de vita Clericorum, c. 15. & velut grauissima pœnitentia iniunctum à concilijs fuit.

Fuit etiã siccorum eius ξηροφαγία dictus; de quo Clemens lib. 5. constit. c. 19 Et S. Epiph. in Epitome de Christianis omnibus ita scribit; [Per sex dies Paschatis omnes populi in siccorum esu perseuerant; pane inquam, & sale, & aqua vsque ad vesperam.] Quare n Tertull. in libro aduersus Psychicos, nouum appellauit affectati officij nomen, & proximum ethnicæ superstitioni; profectò calumniatus est orthodoxos, quasi xerophagias respuentes. Ab ipsis namq; Apostolorum temporibus vsitatas fuisse ostendit Pamelius.

Quartum ieiunij genus oleribus constabat, & leguminibus coctis, & pomis. De quo S. Hier. in Com. ad caput 10. Dan. interpretatur illud. Ego Daniel trium hebdomadarum diebus panem desiderabilem non comedi, hoc est a cibis delicatioribus abstinui; & caro, & vinum non introierunt in os meum. Et libro 2. aduersus Iouin. c. 10. hominem obseruat, quamdiù ieiunauit, in Paradiso fuisse: Electum tamen nos statim accepisse licentiam carnium vescendarum; sed tantum poma arborum, & fruges segetum, & herbarum olera fuisse illi data in cibum; carnes verò non nisi post diluuium.

Quintum fuit vesci piscibus, & a carnibus abstinere, ouis, lacte, caseo, & vino.

Sextum abstinere à vino, & carnibus, non ab ouis, & lacte: quibus nec vescebantur Pythagoræi, quod a carnibus non nisi qualitate differant; vt in 2. aduersus Iouinianu testatur Hieronymus; Et præclara sunt illa Sancti Ioannis Chrysostomi verba hom. 6. ad populum; [Adueniente ieiunio, etsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunijs lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.] Tanta erat apud veteres illos Christianos ieiunij sanctitas, tanta reuerentia.

Septimum bibere vinum, & a carnibus abstinere. Hæc enim duo maximè a ieiunantibus vitabantur, propterea quòd cùm plurimùm nutriant, ieiunij fini maximè aduersantur. In veteri testamento Nazaræis erat vinum interdictum. Et in nouo Ioannes Baptista nec vinum bibit, nec comedit carnes; & Paulum oportuit hortari Timotheum, vt aliquid vini biberet propter stomachum, & crebras infirmitates; quas non naturales, sed ieiunio, & aquæ potu contractas fuisse, tradit S. Io. Chrys. h. 1. ad populum: carnibus autem ieiunantem vesci, fuit omni tempore inauditum. Manichęos quoque legimus apud Sanctum Augustinum lib. 2. de moribus Ecclesiæ, qui est de moribus Manichæorum c. 13. carnibus noluisse vesci, nec vinum bibere; sed quod illi superstitione agebant, nos facimus religione. Ad Spiridionem ieiunantem scribit Niceph. lib. 8. c. 42. venisse aliquando hospitem in quadragesima, cui cùm ille non haberet, quod apponeret, apposuit aliquid succidiæ. Exhorruit ille, seq; Christianum dixit, cui non liceret carnibus

carnibus vti in quadragesima: sed in necessitate id fecit Spiridion: ex hospitis tamen horrore cognoscitur Ecclesiæ religio, & quantum scelus haberetur, ab omnibus, carnibus eo tempore vesci.

CAPVT IX.

De cibi quantitate.

VENIO ad quantitatem cibi. In qua primùm tenenda est lex temperantiæ. Non enim eadem omnibus cibi quantitas conuenit. Deinde & ex illa aliquid detrahendum, vt sit, vnde affligatur caro, vnde eleemosynam largiaris, nec tantopere grauetur stomachus, vt vacare nequeas orationi. Ieiunio quippe has duas velut sorores, eleemosynam, & orationem adiunctas semper esse voluere Patres. Propterea ieiunia moderata probarunt maximè S. Hier. in Ep. ad Rusticum c. 2. [Ieiunia moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, & maiorem refectionem poscentia erumpant in cruditatem, quæ parens libidinum est.] Et ad Lętam, quod scripsit iam antea audisti. Illud addit generale præceptum; sic comedat, vt semper esuriat, vt statim post cibum possit legere, orare, & psallere. Et ad Eustochium; [Nihil prodest biduo, triduoque transmisso, vacuum portare ventrem, si pariter obruatur, si compensetur saturitate ieiunium. Illicò mens repleta torpescit, & irrigata humus spinas libidinum germinat.] S. Ambrosius in 3. libro de virginibus, Escis omnibus, quæ gignant membris calorem, parcè vtendum putat. Carnes enim etiam aquilas volantes deponunt. Cibus obuius, vt edendi fastidio ieiunium desideretur; potus è fonte, fletus in prece, somnus in codice: Cibus inquam parcus, oratio, & lectio multa. Sed & nisi putetur vitis, agerq; vicibus exerceatur, ambo breui tempore consumuntur; ita moderari ieiunia docet. [Non debemus comedere, inquit S. Bern. in modo bene viuendi ad sororem c. 24. vt venter impleatur, sed vt corpus sustentetur, ita nutrire corpus, vt non superbiat, ita reprimere, vt non cadat.] Ita S. Basil. in reg. breu. 139. cùm quæsiisset, an relinquendum opus sit ob ieiunium, an negligendum ieiuniū propter opus; respondit, vtrumq; ex ratione pietatis accomodatum assumi debere: vt & Dei mandato per ieiunium satisfiat; Et si mādatum Dei cibum desideret, quo corpus confirmetur, edamus: non vt helluones, sed vt operari Dei Et in Const. mon. c. 5 pluribus ostēdit, & in ieiunijs, & in laboribus corporis mediocritatem esse seruandam, atq; attemperādum vtrumq; Et in lib. de vera virginit. Ex illis Pauli verbis, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo; Eatenus solùm castigandum ostendit vt seruiat. Martianum Monachum refert Theodor. tribus vncijs panis maluisse quotidie refici, quam multis diebus continuatis abstinere, ne vel corpus esset debile ad labores, aut nimio cibo grauaretur. Et S. Nilus in lib. de octo vitios. cogitat. Vnius diei ieiunium vtilius esse affirmauit, quam plurium dierum: quia qui inediam vltra modū protendit, vltra modū etiam frequenter cibis vtitur; & interdum ob immodicam mediā fatiscente corpore ad spiritualia munia segnior est. Interdum verò alimenti copia depressum animam ad acediam, & mollitiem ducit. Quò etiam spectat illud, quod magnopere apud benè moratos homines vituperatur; plusquam opus sit, pridiè cœnare, quia sequatur ieiunium; aut postridie plus prandere, quod pridie fuerit ieiunatum S. Hier. lib. 2. aduersus Iouin. c. 9. [Quale illud ieiunium est, aut qualis illa refectio post ieiunium, cùm pridianis epulis distendimur, & guttur nostrum mediatorium efficitur latrinarum; dumque volumus prolixioris inediæ famam quærere, tantum voramus, quantum vix alterius diei nox digerat! Itaque non tam ieiunium appellandum est, quam crapula, ac fœtens, & molesta digestio.] Et S. Io: Chrys. h. 1 de pœnitentia, tom. 5. contra hos adfert, medicos non lautam, sed sobriam cœnam illis iniungere, qui medicinam sumpturi sunt, vt illius virtus illicò morbosis occurrat humoribus. Ieiunium enim animæ medicina est. & rursum h. 15. ad populum; [Multi ieiunium, inquit, aggressuri, tanquam longæ cuidam obsidioni tradendus sit venter, crapulam, & ebrietatem præuenientes reponunt; rursumque egressi, tanquam ex longa quadam esurie, & graui ieiunij carcere absoluti, ad mensas currunt.]

Cæterum ieiunijs nostris adesse comites oportet eleemosynam, & orationem. Hoc enim est ieiunium, quod elegit Dominus, vt ex Isaiæ c. 58. manifestum est. Non enim sola fames quæritur, sed planè disciplina ieiunij, vt in libro de Elia, & ieiunio dixit Sanctus Ambr. c. 10. his enim tribus armis, misericordia, oratione, atq; ieiunio, a Saluatore nos instructos contra aduersarios nostros admonuit in ser. 1 de Elisęo Propheta in cap. 6. libri 4. Regum. [Ieiunium meliùs, quam murus tuetur, misericordia faciliùs liberat, quam rapina; oratio longiùs vulnerat, quam sagitta.] Ieiunium verò sine eleemosyna non sufficere, affirmat in ser. 26. feria 5. post cineres, nec valdè bonum esse, nisi sit aliquis pauper.

Eleemosyna, & oratio.

Hinc tum ille, tum cæteri prandium, à quo nos abstinemus, dari volunt pauperibus, vt sit

vt fit verum, & ratum ieiunium; vt videre est apud S. Leonem sæpiùs, S. Greg. h. 16. in Euang., & in 3. par. past. curæ admon. 20. Et apud authorem Epistolæ ad Demetr. Hieronymo adscriptæ, & alios plures: Et accommodatè dixit S. Io: Chrys. in ser. 1. de ieiunio tom. 5. Non esse negotiationem ieiunium, vt lucrum faciamus non edendo: ideò quòd tu manducaturus eras, pro te pauper comedat, fiatq; tibi duplex bonum; vt & tu ieiunes. & alius non esuriat. Et S. Ambr. lib. de Nabuthe c. 5. [Quam religiosum esset „ ieiunium si sumptum conuiuij tui deputares „ pauperibus?] [In distributione eleemosynarum, & pauperum cura, habet S. Leo ser. „ 11. de quadrag. pinguescant christiana ieiu- „ nia: & quod suis quisque delicijs substrahit, „ impendat egenis.] Et Petrus Chrysologus ser. 7. incassum, ait, laborare illum. [Qui „ ieiunij aratrum premens, & gulæ abscindens „ gramina, & eradicans luxuriæ sentes, miseri- „ cordiæ semina nulla iactauerit.] Et sermone 8. [Esurit ieiunium, ieiunium sitit, quod „ non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur. Alget ieiunium, ieiu- „ nium deficit, quod non Eleemosynæ vellus „ tegit, & miserationis non operit vesti- „ mentum. Quod est terris aer, quod o- „ leum lucernæ, quod diei sol, quod anima „ corpori, hoc est misericordia ieiunio]

Orationem quoque affirmauit S. Aug. in ser. 230. de tempore; refectionem esse ieiuniorum. Vt enim sine potu non est plena refectio, sic nec ieiunium sine oratione potest animam perfectè nutrire. Et S. Io: Chrys. h. 30. in Gen. Ieiunio preces semper coniunctas esse oportere, ostendit ex sacris literis, & illius sociam, & contubernalem orationem esse, ait in h. 1. de pœnitentia, immò & sororem in ser. 2. de ieiunio. Ac demum S. Bern. in ser. 4. de quadrag. [Ieiunium, inquit, o- „ rationi deuotionem, & fiduciam donat; o- „ ratio virtutem impetrat ieiunanti, & ieiu- „ nium promeretur oranti. Ieiunium oratio- „ nem roborat, oratio sanctificat ieiunium, „ & Domino repræsentat.] Itaque duas facit ieiunio alas, quibus cœlum penetrat, orationem, & iustitiam, quæ reddit vnicuique, quod suum est.

CAPVT X.

De hora comedendi.

QVA porrò hora sumendus sit cibus paucis expedio. Reliquo tempore bis reficimur, mane, & vesperi, prandio, & cœna: Ieiunantes omiserunt semper mane prandium, & vespere cœnauerunt [Qua- „ lis enim Christianus es, inquit Sanctus „ Ambr. ser. 31. Dom. 1. quadr. si Domino „ ieiunante tu prandes?] Quam ob causam vespertinum cibum appellat S. Hier in Ep. ad Paulinum c. 3. [Sit vtilis, & vespertinus „ cibus, olera, & legumina, interdumq; pisci- „ culos pro summis ducas delicijs.] Et S. Paulinus Ep ad Amandum; quotidiana ieiunia non refugit, & vespertina prandia non horret. Nemo enim edebat antequam essent vespertinæ preces in Ecclesia cantatę, post horam scilicet tertiam, vt cognoscere licet ex Matisconensi concilio c. 9. Aliquando etiam hora expectabatur nona, vt est apud Sanctum Epiphanium in Epitome. Et Sanctus Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 33. vsquequaque vsitatissimum fuisse ait semel sub noctem reficere corpus. [Differ aliquantulum, dixit Ambr. ser. 8. in Ps. 118. Non longe finis est diei.] Et ser. 41. [Vespere Dominum redis, & sole „ iam decliniante manducas.]

Hebdomada tamen Sancta vsque ad vesperam fuisse ab omnibus ieiunatum, testatur S. Epiphan. Et S. Bern. confirmat ser. 3. de quadrag. qui fortasse in illud tempus incidit. [Hactenus, inquit, vsque ad nonam ie- „ iunauimus soli; nunc vsque ad vesperam ie- „ iunabunt nobiscum pariter vniuersi, Reges, „ & Principes, Clerus, & populus, nobiles, & „ ignobiles, simul in vnum diues, & pauper.] Nunc circa meridiem comedimus; sola illa veteri retenta cæremonia, vt in quadragesima ante prandium vespertinæ recitentur preces; quæ hora tertia priùs recitabantur, & post vesperas comedebatur.

CAPVT XI.

Quibus temporibus ieiunare non liceat.

MELCHIADEM Papam constituisse, ne die Dominica, aut quinta feria ieiunaretur, quod eos dies pagani quasi sacrum ieiunium celebrarent; autor est Damasus, & in Epistola eius decretali habetur. Manichæos autem die Dominico, & 2. feria in honorem solis, & lunæ ieiunasse refert S. Leo Papa ser. 4. de quadrag. quod de die Dominica confirmat quoque S. Amb. in Ep. ad Episcopos Æmiliç. Et S. Aug. Ep. 74. ad Deuteriū, & Ep. 86. ad Casulanum. Priscilianistas item eadem die, scribit idem Leo Ep 91. ad Turribium c. 4. & Aerianos Epiph. her. 75.

Sed semper Ecclesia catholica duobus tēporibus noluit ieiunari; Dominica scilicet die, & toto paschali tempore; a paschate inquam vsque ad Pentecosten, quo propterea voluit cantari alleluia, quam vocem laudis & lętitiæ esse nullus ignorat; vt ait Aug. in honorem scilicet, & memoriam resurrectionis Domini. *Die Dominico.*

Domini. Nam is die Dominica resurrexit, resurrectionisq; lætitia vsque ad Pentecosten celebratur, iuxta illud Matthæi 9. Nunquid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venerit autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Itaque insignis visus est Patribus contemptus resurrectionis Domini eo tempore ieiunare. Et Manichæos dixit Leo in contemptum ieiunasse, & Ambr. propterea nos ieiunare non posse, quia Manichæos propterea nos damnamus. Hoc enim est in resurrectionem Christi non credere. Et S. Ignatij sententia in Ep. ad Philipen. qui Dominicam diem ieiunat, hic Christi interfector est, hoc est resurrectionem eius non credit. Et in can. 65. Apostolorum, deponitur clericus, qui dominica die ieiunauerit, quòd iniuriam resurrectioni Domini facere videatur. Idem habent S Clemens lib. 5. const. c. vltimo, & lib. 7. c. 27. Et S. Epiph. in Epitome; Inconsentaneum est Dominica ieiunare. Tertull. in lib. de corona militis c. 3. [Die Do-„ minico ieiunium nefas ducimus, vel de geni-„ culis adorare.] Et S. Aug. ad Casulanum; „ [Die dominico ieiunare, scandalum est ma-„ gnum maximè post hæresim Manichæorum.] Et sermone 25. ad fratres in Eremo. [Ieiu-„ nare diebus dominicis hæreticorum est, & in „ fidelium.] Et in conc. Carthagin. 4. can. 64. qui illis diebus ieiunet, catholicus non creditur. Et in Cæsaraugustano rursum prohibetur: & in capitulis Græcarum Synodorum c. 57. Et in Gangren. c. 18. Excommunicantur, qui die dominico ieiunant.

Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten, vsque gaudemus, ait Tertull. Et S. Epiph. [Dominica, & Pentecoste, hoc est „ Paschali toto tempore, Ecclesia non ieiunat.] Et Sanctus Hilarius in prologo in Psalmos; „ [Hæc sabbatha sabbathorũ ab Apostolis re-„ ligione celebrata sunt, vt his quinquagesimæ „ diebus nullus neq; in terram strato corpore „ adoret, neque ieiunio festiuitatem spiritualis „ huius beatitudinis impediret.] Quod ipsum etiam in diebus Dominicis est constitutum.

Tempore Paschali.

Negotium fortasse facessant cuipiam verba Sancti Hieronymi in Ep. ad Lucinium; in qua sic habet. [Vtinam omni tempore ieiu-„ nare possimus, quod in actibus Apostolorum „ diebus Pentecostes, et die Dominico Paulum, „ & cum eo credentes fecisse legimus. Non „ quòd diebus dominicis ieiunandum putem; & „ contextas quinquaginta diebus ferias auferam: sed vnaquæq; prouincia abundet in sen-„ su suo, & præcepta maiorum leges Apostoli-„ cas arbitretur.] Verùm dum subtugit, Nec tamen Manichæi hereseos accusandi sunt: antea significat id nõ fuisse damnatũ; Eo tamen tempore, & deinceps maximè damnari cœ-pit in dialogo aduersus Luciferianos c. 4 totius orbis consensum instar præcepti obtinere asserit. [Nam & multa, quæ per traditionem in „ Ecclesiis obseruantur, autoritatem sibi scri-„ ptæ legis vsurpauerunt: velut die dominico, „ & per omnem Pentecosten, nec de genicu-„ lis adorare, & ieiunium soluere; multaq; alia, „ quæ scripta non sunt, rationabilis sibi obser-„ uatio vindicauit.] Cuius rei religio ex eo quoque manifesta est; quòd nec in celeberrimo, & maximè solemni quadragesimæ ieiunio dominico die ieiunatum est; sed ad explẽdum quadragenarium numerum dies alij fuere adiecti, vt in superioribus dictum est.

Traditiones.

CAPVT XII.

De ieiunio sabbathi.

De die sabbathi fuisse quæstionem, & Romanam quidem Ecclesiam eo die ieiunasse, orientales autem non ieiunasse, scimus ex Sancto Augustino Ep. 19. ad Hieronymum, & Ep. 86. ad Casulanum, & Ep. 118. ad Ianuarium, qua de re consuluit is Sanctum Hieronymum Epist. 19. [Vellem, „ inquit, me doceret benigna sinceritas tua, „ vtrum simulatè quisquam Sanctus orientalis, „ cùm Romam venerit, ieiunet sabbatho, ex-„ cepto illo die Paschalis vigiliæ. Quod si ma-„ lum esse dixerimus, nõ solùm Romanam Ec-„ clesiam, sed etiam multa ei vicina, & aliquan-„ tò remotiora damnabimus loca, vbi mos i-„ dem tenetur, & manet; si autem non ieiuna-„ re sabbatho malum putauerimus, tot Eccle-„ sias orientis, & multò maiorem orbis Christia-„ ni partem qua temeritate criminabimur?] Sed iam audiuimus respondentem Lucinio Hieronymum vnicuique prouinciæ licere abundare in suo sensu, & præcepta maiorum leges Apostolicas arbitranda. Eademq; fuit Ambrosio sententia, vt testatur, & confirmat Aug. in Ep. 118. Cùm enim Monica eius mater Mediolanensem Ecclesiam inueniens sabbatho non ieiunantem turbaretur, anxia, quid ageret, consuluit Augustinus Ambrosium, qui respondit; [Cùm Romam venio „ ieiuno sabbatho; cum hic, non ieiuno. Sic „ & tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius „ morem serua, si cuiquam non vis esse „ scandalo, nec quemquam tibi.] Quam sententiam tanquam cœleste ille accepit oraculum. Extat Canon 65. Apostolorum in oriente publicatus; si quis dominicum diem aut sabbathum, vno solo dempto, ieiunare deprædendatur, deponitor. Sin laicus, è communione eijcitor. Ideò factum est, vt orientales non ieiunent. Instituendi autem Romæ ieiunium, ea traditur a plerisq; fuisse occasio, vt habet Aug. in Ep. ad Casulanum, quòd Apo-

Ieiunium sabbathi vnde.

quòd Apostolus Petrus cum Simone Mago die dominico certaturus pridiè cum eius vrbis Ecclesia ieiunauerit, gloriosoq; consecuto successu, eundem tenuerit morem. [At sicut concorditer vixerant Petrus, & condiscipuli eius; sic inter se concorditer, inquit Aug. viuant sabbatho ieiunâtes, quos plantauit Petrus, & sabbatho prandêtes, quos plantauerunt condiscipuli eius.] Sabbatho tamen Sancto ante Pascha ab omnibus deuotissimè ieiunatum fuisse, testatur, propter luctum discipulorum in morte Christi. Sed & ille in quadraginta dies quadragesimę computatur, eoque die non viros modò, sed pueros quoq; ieiunasse, scribit Io: Diaconus in vita Sancti Gregorij Papæ lib. 1. c. 7.

Sabbathū Penteco-

De sabbatho Pentecoste magis dubites; quoniam intra quinquaginta dies continetur Paschalis temporis; quibus non ieiunatur; neque vt loquitur S. Epiph. ieiunium imperatum est; Et S. Ignatius, interfectorem Christi appellauit, si quis Dominicam diem, aut sabbathum, vno excepto, hoc est ante Pascha ieiunarit. Itaque si nunc ieiunamus, consuetudine receptum est. Et S. Maximus Taurinensis, qui anno quadringentesimo vigesimo dicitur obijsse, suo tempore iam fuisse ieiunatum, sicut & in vigilia Paschæ, testis est in h. 1. de Pentecoste.

CAPVT XIII.

De præcepto ieiunij.

APVD Theodoretum in historia Sanctorum Patrum legimus, cùm Auitus nollet comedere, quòd se diceret nunquam comedere, nisi vesperè: dixisse illi Marcianum, charitatem esse ieiunio præstantiorem. Charitatis enim opus diuina lege præcipitur; ieiunium autem est potestatis nostræ, & arbitrij. Et Isichius lib. 7. in Leuit. c. 27. de ijs loquens, quę in præcepto sunt, ieiunium dixit inter illa non esse. Sed duo ieiuniorum genera oportebat distinguere: quædam. n. sunt præcepta, vt quadragesima, quatuor tempora, & quorundam festiuitatum, & Sanctorum peruigilia: alia voluntaria nobis, & spontanea; siue ad castigandum corpus, siue ex Dei, ac Sanctorum religione. S. Bas. in regulis Breu. 129. cùm quæsisset, Num melius sit ieiunare cum cæteris, & eundem cibum capere; an quòd immoderatè ieiunes, cibis dissimilibus indigere: respondit; Ieiunij tempus idoneum, non esse propriam cuiusq; voluntatem, sed vnum eorum, quæ pertinent ad cultum Dei; & qui rationem huiusmodi sequatur in ieiunando, à Deo ieiunandi facultatem consecuturum. Et monuit nos S. Leo Papa, præcepta, & toti Ecclesiæ communia, spontaneis, & pri-

Ieiuniū genera du-

uatis anteponenda esse. In ser. 3. de ieiunio septimi mensis. [Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum inter quæliuet spontaneæ obseruantię studia habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quam quod priuata institutione dependitur.] Et ser. 4. [Etsi liberum cuique sit voluntarijs castigationibus corpus afficere; quibusdam tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrari generale ieiunium; & tunc est efficacior, sanctiorq; deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus est sensus. Publica enim præferenda sunt proprijs, & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis.]

Præceptū quadragesimę.

Propterea sacratissimum quadragesimæ ieiunium appellarunt S. Leo ser. 11. de quadragesima; & alij Patres. Et diuinum præceptum non semel, & legem à Domino datam, S. Ambros. qui etiam in ser 40. hunc ait quadragenarium numerum non esse ab hominibus institutum, sed diuinitùs consecratum, nec terrena cogitatione inuentum, sed cœlesti maiestate præceptum. Et paulò post; [Hæc non tam sacerdotum præcepta, quam Dei sunt.] Et ser. 26 [Alijs diebus ieiunare, aut remedium, aut præmium est; in quadragesima verò non ieiunare peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam, in quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam.] Et ser. 31. [Quisquis, ait, consecratam ieiunando non impleuerit quadragesimam, præuaricationis, & contumacię reus tenebitur, quod legem diuinitùs pro salute sua datam ipse rescindit.] Et iterum; [Sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ita in quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria; illa de arbitrio veniunt, ista de lege; ad illa inuitamur, ad ista compellimur.] Et se. 36. [Non leue peccatum est, indictam quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere: Non leue peccatum est indictum violare ieiunium.] Adfert Ionatham morti addictum à patre, quòd indictum ieiunium vel etiam ignorans violasset. Qui sciens indictum à Christo resoluit, quid meretur? Et ser. 39. [Quadragesimæ ieiunium in totum non obseruare, sacrilegium est, ex parte violare, peccatum est.] Quod etiam habet S. Aug. ser. 62. & 77. de tempore; [Sacratissimo quadragesimæ tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat; quia alijs diebus ieiunare remedium est, aut præmium, in quadragesima peccatum est.] Et S. Hier. in Ep. ad Marcellam aduersus Montanum quadragesimæ ieiunium necessitatis esse affirmans, apertis verbis preceptum esse declarat. [Nos, inquit,

 vnam

„ vnam quadragesimam, secundùm traditionem Apostolorum toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores: non quò & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare nō liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate, munus offerre. Quadragesimę ergò ieiunium necessitatis est, non voluntatis.] Quod & sibi volunt illa S. Leonis Papæ verba in ser. 15. de quadragesima. [Maximum, & sacratissimum quadragesimæ ieiunium obseruantiam sui vniuersis fidelibus sine exceptione denunciat: quis enim aut immunis a tentatione, aut liber inueniatur a culpa?] Mitto huiusmodi plurima. Isichius verò loco citato, non de nostris ieiunijs loquebatur; sed de illis, quæ Iudæis in decalogo fuerant a Deo præcepta: Et Martianus de libero, non de præcepto; quale erat illud, quod tunc ab Audio celebrabatur. Neque ita de quadragesima locutus vnquam abstinentissimus homo fuisset, qui tribus solis vncijs panis vescebatur.

Quale præceptum. Quale autem hoc sit præceptum, diuinumne, an Ecclesiasticum, non videtur mihi facile definire. Nam etsi scripserit Ianuario S. Aug. Ep. 119. c. 15. quadragesimam & in veteribus libris ex ieiunio Moysis, & Eliæ, & ex Euangelio ex ieiunio Christi habere authoritatem. Hoc tamen non videtur fuisse præceptum dare, sed exemplum, etsi Christus idem dixit, filios sponsi ieiunaturos post ablatum ab ipsis sponsum; verbis hisce non legem pronunciauit, sed tunc declarauit propter sponsi præsentiam opus non esse ieiunio; post verò eos velut orphanos ad multa pericula depellenda ieiunaturos. Ex quo vtile quidem, ac necessarium esse ieiunium colligitur, at præceptum non habetur; aut si præceptum, generale fortasse colligitur, at non speciale quadragesimæ, aut vllius determinati temporis. Quædam igitur specialiter pręcepit Christus, alia generaliter, specialiter pręcepit baptismum Io. 3. cùm dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu non potest introire in regnum Dei. Et Matt. 28. Euntes docete omnes gētes, Baptizantes eos &c. Generaliter autem pœnitentiam, & contritionem; vt simul, atq; peccaueris pœnitētiam agas. Et quoniam pœnitentiæ pars quædam est ieiunium, in hac generalitate, ieiunij quoq; præceptum cum cęteris pœnitentiæ partibus continetur. Ergo quadragesimale ieiunium „ Moyses, & Elias præfigurarunt, Christus e„ xēplo suo cōsecrauit, Ecclesia præcepit; quod pręceptum ex Christi, & Apostolorum traditione sine dubio deriuatū fuit. Neq; de hoc plura instituti præsentis ratio a me postulat.

Consueuisse etiam Episcopos ieiunia indicere, & imperare; testatur illud Tertulliani in libro de ieiunijs aduersus Psychicos c. 13. „ [Bene autem, quod & Episcopi vniuersę ple„ bi mandare ieiunia assolent.]

CAPVT XIV.

De illis, qui nequeunt, aut nolunt ieiunare.

At enim solemne hoc ieiunij præceptum a plurimis video parum omninò religiosè obseruatum, siue illi gulæ seducantur vitio, siue corpusculi infirmitatem prætendant. *Corporis infirmitas* Quibus non pauca Patres obijciunt. Ac primùm illis, qui corporis imbecillitatem proferunt, S. Basilius in or. 1. de ieiunij laudibus. „ [Ne causeris, inquit, corporis infirmam „ valetudinem, ne dixeris, te ieiunium ferre „ non posse. Neque enim mihi istas excusa„ tiones profers; sed iuxta prouerbium Scienti„ loqueris; nimirum Deo, quem nihil fugit.] Secundo addit. [Ieiunare non potes, & po„ tes expleri edulijs; potes conficere corpus „ escarum pondere? At qui infirmis non va„ riam ciborum copiam, sed inædiam, & ab„ stinentiam a medicis solere præscribi scio. „ Qui fit igitur, vt cùm ista possis, illa te non „ posse causeris?] Tertio vrget, Vtrum ventri facilius est, tenui victu transmittere noctem, an copia ciborum grauatum iacere? Immò iacere quidem; sed crebrò huc, & huc verti distentum, ac gementem. Et quoniam responderi posset fortasse, faciliùs seruari nauem onustam sarcinis, quàm eam, quæ leuis sit, & vacua. Immò, inquit quarto loco, ponderis magnitudine grauatam, quamuis exiguus fluctus adoriens demergit; contrà quæ modicis sarcinis temperata est, facilè sustert vndarum impetum: quòd nihil impediat, quò minus fluctum in altum surgentem superet. Sic enim & corpora nostra, assidua repletione grauata facilè demerguntur a morbis; quę vero alimonia vtuntur leui, non modò morbi malum velut tēpestatis assultum effugiūt, sed pręsentem etiam iam ęgritudinem ceu turbinem orientem discutiunt. Quinto addit, laboriosius nimirum esse currere, quam quiescere; luctari, quam otiosum esse. Et difficiliùs multò esse infirmum delicijs, & cibo repleri, quam pareo, tenuiq; vti victu. Hic .n. faciliùs coquitur, & in membrorum substantiam mutatur.

Aliorum quoque excusatio est illa; Non possumus laborare, & ieiunare. Quibus respondet S. Ambr. ser. 34. [Ideo non possunt, *Vitiũ gulæ.* „ quia nolunt. Saltem laborent minùs, vt ieiu„ nare possint.] Et illa ser... Æstiuis mensibus dies longa est, torrentior sol est, sitim ferre non possum, poculis nos refrigerare debemus. Hyemis verò tempore graue frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus, Esu calefieri nos oportet. Sed inferni calorem, & frigus his vtrumque multò grauius il-

Ieiunium aliis operibus compensatur.

nibus illis objicit. Et Gangrense concilium can. 19. anathema illis dixit.

Corporis tamen imbecillitas si vera sit, & non fucata, velut legitima excusatio admittitur ab omnibus; quippe nulla lex ad id, quod non possimus, nos obligat. At si ieiunare propterea nequaquam possis, eleemosynam, & orationem, & alia pia opera pro ieiunio postulant. Ita S. Io: Chrys. h. 10. in Gen. [Si ob corporis imbecillitatem non potes ieiunus diem producere; nullus, qui sapit, propter hoc te arguere poterit. Dominum enim habemus mansuetum, & misericordem, & nihil supra vires nostras a nobis exigentem. Sunt enim profectò viæ, quibus fiduciæ ad Deum ianuæ aperiri possunt multò maiores, quam ciborum abstinentia. Igitur qui cibum accipit, & ieiunare non valet, largiorem det eleemosynam, feruentior fit in precibus, maiorem habeat alacritatem, in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest, inimicis reconcilietur, omneque odium & vindictæ cupiditatem ex animo eijciat.] Et S. Ambr. tum alibi, tum in ser. 26. & Aug. ser. 62. de tempore. Pro co, quod non potest ieiunare, amplius erogare pauperibus debet, vt peccata, quæ non potest ieiunando curare, possit eleemosynas dando redimere. Bonum est ieiunare, sed melius est eleemosynam dare. Et S. Leo ser. 2. de ieiunio septimi mensis; [Si qui sunt, quorum voluntati aliqua obsistat infirmitas, laborem, qui supra vires est corporum, redimant impendijs facultatum. Non culpatur infirmus ieiunium soluens, à quo cibum accipit pauper esuriens; nec escam sumendo polluitur, qui eleemosynam impertiendo mundatur.]

Aliam rationem addit Petrus Chrysologus in ser. 166 caueat, ne ieiunare videatur, vt inducat nouitatem in Ecclesia, quasi ieiunij præceptum contemnens. [Qui ieiunare, inquit, non potest, non præiumat inducere nouitatem; sed fateatur esse fragilitatis propriæ, quòd relaxat, & redimat eleemosynis, quod non potest supplere ieiunijs, quia illius gemitus, Dominus non requirit, qui pro se gemitus pauperum sic redemit.]

Ieiunium non ad gloriam exposi-tum.

Sane gloriosum est ieiunium, nec quidquam veterum sententia vanæ gloriæ magis expositum, quod vt nos doceret Dominus, non solùm Matt. 6 monuit, vt ieiunantes vngeremus caput, faciemq; lauaremus; hoc est interprete Chrys. in Psalmum 46. & Aug. lib. 2. de ser. Domini in monte c. 2. gaudium, & hilaritatem, non tristitiam præferentes. Verùm etiam ipse ieiunaturus in desertum locum, secessit. Quod obseruauit S. Cypr. in ser. de ieiunio, & tentationibus Christi. [Locus, inquit, secretus elegitur, quia solius Dei iudicio ieiunia sunt agenda, & singulariter inspectorem Deum volunt: neque in agonibus aliquibus periculosius militatur. Nulli religionis exercitio fraudulentiùs inanis gloria adulatur; nulli virtuti fauor ita blanditur. Ieiunorum sudoribus laus importuna se ingerit, & subtilissimis aculeis penetrans animam, dum extollit, emollit, & pungit, cùm vngit.] Mitto cæteros. S. Greg. Papa in 4. Dialogorum lib. c. 38. Monachum narrat ieiunium simulantem, & occultè comedentem, tandem mortuum draconi traditum ad deuorandum. Et in 3. par. pastor. curæ admon. 20. abstinentiam, ait, ferè comitatur superbia, vnde & superbus Pharisæus statim gloriabatur, ieiuno bis in sabbatho.

CAPVT XIV.

Ieiunandum quoque à peccatis esse.

NEQVE verò putet quisquam, se magnum aliquid præstare, si corpus abstineat à cibis, nisi anima ieiunet a vitijs. Quisquis ita opinatur, consulet ea, quæ per Isaiam Prophetam dixit aliquando Deus c. 58. Et S. Basilium audiat in admonitione ad filium spiritualem. [Quid prodest ventrem ab escis vacare, & animam passionibus obruere: vel carnis amorem vincere, & in corde liuoris stimulos machinari?] Et in Commentario primi capitis Isaiæ; [Non statim in abstinentia ciborum, vis tota animi, qua ad perfectionem intendimus, per se sufficiens; nisi se anima stabiliter constituat in omnimoda abstinentia eorum, quæ alunt malitiam.] Vt enim homo duplex, anima constat, et corpore, ita & cibi duplices, &c.] Et S. Greg. Nyss. or. 1. de pauperibus amandis; Ieiunium à cibis indictum propterea, vt a vitijs ieiunemus. Et non multò post; [Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura, mundaq; sit? Nihil enim prosit, currum validum, ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat: nulla fabricatæ nauis vtilitas, si ebrius sit gubernator] Et S. Io: Chrys. h. 8. in Gen. Ieiunij finem, omninòque verum ieiunium esse monet, abstinere a vitijs. Neq; hoc a nobis quæri, vt ad vesperam vsque impransi maneamus; sed vt cum ciborum abstinentia à cæteris abstineamus, quæ nocere possunt, & spiritualibus magis vacetur, & h. 3. ad populum, hunc ieiunij honorem esse affirmat. [Honor, inquit, ieiunij non ciborum abstinentia est, sed peccatorum fuga.] Itaq; ciborum abstinentia tantùm ieiunium definiens; hic est, qui maximè ipsum vituperat. Pluribusq; nos hortatur exemplis. [Quem admodum enim præterita hyeme, & æstate apparēte, nauta nauigium deducit, miles arma detergit, equumq; ad bellum parat, agricola acuit

cola acuit falcem, viator fiduciæ plenus iter longum aggreditur, & ad certamina pugil expoliatur, seq; denudat; sic & nos ieiunio. tanquam æstate quadam spirituali apparente, arma tanquam milites abstergamus, & falcem acuamus tanquam agricolæ, & tanquam nautæ contra vndas, contra absurdarum cupiditatum cogitationes opponamus; & tanquam viatores rectum in Cœlum iter appræhendamus, & tanquam pugiles ad certamina spoliemur. Fidelis enim & agricola est, & gubernator, & miles, & athleta, & viator; & quæ seq.] Immò verò h. 10. ieiunium non ciborum abstinentiam, sed magis vitiorum fugam appellat. Et h. 16. 18. & 22. non gaudendum, quòd multum ieiunemus; sed si vitia profligemus: sicut mercator, non quòd multam maris latitudinem nauigauerit, sed si multas comportauerit merces. Vno verbo dicam; omnes inculcant, non solùm a cibis, sed multò magis ab omni peccato, & vitio ieiunandum esse, nostraq; ieiunia cum vitę puritate coniuncta esse debere. S. Doroth. ser. 18. & Emissenus h. in feria 6. post cineres, & h. 9. ad Monachos, & S. Bern. ser. 2. de quadrag. & Sancti Hieronymi verba sunt illa ad cap 58. Isaię. [Non prodest vacuum portare ventrem, & alia facere, quæ Deo displicent: atq; exterminare facies suas, vt appareant hominibus ieiunare; qui in pręsenti gloriam consequentur, excludentur a regno Dei.] Et ad caput 14. Ierem. [Ieiunia, & preces tunc proficiunt, cùm recedimus à vitijs, & flemus antiqua peccata.] Et S. Aug. tr. 17. in Io: [Ieiunium magnum, & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus sæculi; quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus.] Et ser. 24. ad fratres in Eremo; [Tunc magnum, & Deo acceptum ieiunim reddimus, cùm ab iniquitatibus, & voluptatibus abstinemus.] Et ser. 64. de tempore; [Si volumus benè ieiunare a cibis, ante omnia ieiunemus à vitijs. Quid enim prodest corpus vacuare ab escis, & animam replere peccatis?] Quocirca in ser. 172. Christianorum ieiunia profitetur spiritualiter potiùs, quam carnaliter obseruanda esse, atque a peccatis principaliter ieiunandum, ne ieiunia sint Iudæorum. S. Amb. in ser. 41. Dom. 3. quadr. inutile appellat, & inane ieiunium, neque acceptum Deo. Et ser. 43. Dom. 4. Eum, qui ita ieiunet, verè affirmat Diabolo esse persimilem; qui nunquam manducat, & tamen a malo non cessat. [Superfluum est, inquit S. Leo Papa ser. 8. de ieiunio decimi mensis, suscipere esuriem, & iniquam non deponere voluntatem] Et ser. 1. de quadragesima. [In isto ieiuniorum stadio, non eo tantùm ... sumus sine contenti, vt solam ciborum ... abstinentiam putemus esse sectandam. Parum enim est, si carnis substantia tenuatur, & animæ fortitudo non alitur. Afflicto paululum exteriore homine, reficiatur interior, & subtracta carni saturitate corporea, spiritalibus mens delicijs roboretur.] Et ser. 8. [Vtilitas abstinentiæ, non solùm carnis castigationi, verùm etiam mentis necessaria est puritati.] Et ser. 9. de ieiunio septimi mensis. [Tunc est edendi abstinentia fructuosa, quando exterior parcitas a temperantia interiore procedit.] Ac demum S. Greg. h. 16 in Euang. [Incassum caro atteritur, si a prauis voluptatibus animus non refrenatur.] Neq; de hoc nunc pluribus dicere libet.

CAPVT XV.

Ieiunij bonum.

CONCLVDAM igitur hanc ieiunij considerationem, si quam magna illud nobis afferat bona, paucis indicauero. Ea & plurima sunt, & maxima. Tertull. in 2. aduersus Marcionem lib. c. 18. tria agnouit in eo, quod quorundam olim Deus animalium Iudæis esum prohibuit, quæ & nos in nostro ieiunio agnoscimus, dum à quibusdam cibis abstinemus. [Si lex, inquit, aliquid cibis detrahit, & immunda pronunciat animalia, quæ aliquando benedicta sunt, consilium exercendæ continentiæ intellige, & frenos impositos illi gulæ agnosce, quę cùm panem ederet Angelorum, cucumeres, & pepones Ægyptiorum desiderabat. Agnosce simul, & comitibus gulæ libidini, atq; luxuriæ, prospectum, quę ferè ventris castigatione frigescunt. Postremò, vt faciliùs homo ad ieiunandum Deo formaretur, paucis, & non gloriosis escis assuefactus, & nihil de lautioribus esuriturus.] Hæc & nobis præstat noster in ieiunijs ciborum delectus. Nam & gulæ incontinentia castigatur, & luxuriæ materia subtrahitur, & faciliùs ad ieiunandum à vitijs omnibus formamur. [Ieiunijs, ait S. Cyprianus in ser de ieiunio, & tentationibus Christi, vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates, extinguitur ardentis Ætnę incendium & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecùs montes conterminos non adurit, & quę seq.] Sanè filium prodigum Luc. 15. ieiunio fuisse ad patrem reuocatum, significant illa verba; Ego autem hic fame pereo. Quæ considerans Petrus Chrysologus in sermone 2. [Fames, inquit, reuocat, quem saturitas exulerat: fames illi patrem dedit sapere, cui copia tulerat sentire genitorem. Et si tantùm

præstitit

præstitit vel inuita fames, probate, quid voluntarium possit conferre ieiunium. Oneratus venter ad vitia cor deponit; premit mentem, ne supernam valeat sentire pietatem.] Et paulò post. [Vacuandus ergo venter est moderatione ieiunij, vt exoneratus animus possit ad alta pertendere] Et ser. 12. [Ieiunantibus nobis diabolus esurit, qui nostris semper saturatur ex culpis] Et [Ieiunium fratres scimus esse Dei arcem, Christi castra, murum spiritus, vexillum fidei, castitatis signum, sanctitatis trophæum.] Et ser. 13. Diabolus crapulantibus dominatur, orantes timet, ieiunos refugit. Cùm Christum vidit iugiter ieiunantem, filium Dei suspicatus est; Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant; Et ser. 31. [Ieiunium est singulare sanctitatis aratrum, colit corda, eradicat crimina, euellit delicta, vitia subruit, charitatem serit, copiam nutrit, parat innocentiæ messem.] Et S. Leo Papa ser. 6. de ieiunio septimi mensis. [Ieiunium, & exteriora, & interiora hominum purificat vt cùm à licitis abstinetur, faciliùs illicitis resistatur.] S. Aug. ser. 65. de tempore; [Eiecit nos de Paradiso cibus, reducit esuries, reducit ieiunium.] Et in q. 120. ex veteri testamento mixtim; [Necessaria sunt nobis ieiunia, sicut vulneribus medicina. Intemperantiam corporis mitigant, motus aduersos reprimunt, pressuram animæ auferunt, & sicut in speculo sordido non se talem homo aspicit, qualis est; ita & si esca, & crapula fuerit grauatus, alterum se sentit, quam est;] Eliam notauit in ser. 33. ad fratres in Eremo, tandiù miracula fecisse, quandiù pane, & aqua refectus est; postquam carnes comedit, & vinum bibit, miracula non fecisse. Et sanctus Ambrosius in lib. 6. exameron c. 4. ieiuni hominis sputum necare serpentes, qui scilicet Diaboli symbolum sunt. Et in libro 2. de Iacob, & vita beata c. 10. [Abstinentia nostra disciplina est castimoniæ. Discimus enim resecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiscentias delectationibus corporis obuiare.] Et libro de Elia, & ieiunio c. 4. [Ieiunium operimentum est, quo tegitur homo, ne a diabolo videatur.] Lege cap. 6. 7. 8. 9. & 10. & ser. 1. de Eliseo Propheta; [Ieiunium melius, quam murus, tuetur.] Et Ep: ad Vercellensem Ecclesiam; [Christus volens nos aduersùs diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus, quia aliter illecebras mali non possumus vincere, & diabolus primum tentamentorum suorum spiculum de voluptate intorsit; Dic vt lapides illi panes fiant.] Et ser. 32. [Pedes quidam animę pernices sunt fides, atq; ieiunium: qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.] Et ser. 36. feria quinta post 1. Dom. quadrag. [Castra nobis sunt nostra ieiunia, quę nos a diabolica oppugnatione defendunt, & stationes vocantur, quòd stantes, & commorantes in eis, inimicos insidiantes repellimus; murus inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico] Et S. Ber. ser. 4. de quadrag [Bonum, & salutare ieiunium; quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Nec solùm remittit peccata præterita, sed & repellit futura, quæ committere poteramus.] Lege Sanctum Hieronymum lib. 2 aduersus Iouin c. 11. Qui Sanctum quoq; Ioannem antequam scriberet Euangelium, ieiunium omnibus indixisse, testatur in proemio commentariorum in Matthæum. Et in Psalmum 109. dicente Propheta, Genua mea infirmata sunt a ieiunio, [Quando, inquit, ieiunat monachus, fortior fit ieiunio. Et quando infirmantur genua eius ieiunio, tunc maximè roboratur. Annona nostra, & esca ieiunium est; quia in ieiunio victoria est, & in victoria triumphus:] In ijs vero, quæ Hieronymo ascribuntur, extat Epistola De Cereo paschali ad Præsidium; in qua [Anguis, inquit, quando senuerit, perdit aspectum, & si voluerit redire ad iuuentutem, ieiunat quadraginta diebus, vt laxetur pellis eius; & sic angustum foramen inquirit, vt pellem senectutis dimittat.] Et S. Greg. h. 16. in Euang. [Quia Paradisi gaudijs per cibum cecidimus, ad hæc per abstinentiam resurgamus.] Eusebius Emiss. h. de initio quadrag. profert illud Mar. 9. Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & ieiunio, & vbi dixit Paulus 1. Cor. 9. Castigo corpus meum &c. de illius ieiunio interpretatur. S. Basil. duas habuit præclaras de ieiunij laudibus homilias. Et in admonitione ad filium spiritualem, ieiunium voluit esse corporis frænum, quo spiritus, velut auriga equos, illud regit, & cohibet, ne in præcipitia feratur. Et in or. quinta, quæ est de ieiunio, nonnullos credidit esse Angelos ad id ordinatos, vt per singulas Ecclesias eos, qui inedia corpus suum affligunt, describant. Et Orig. h. 8. in diuersos; tria maximè a dæmonibus timeri memorat; crucem, sordes, & Christianorum ieiunia. Et S. Athan. in lib. de Virginitate [Ieiunium morbos sanat, destillationes siccat, dæmones fugat, malas cogitationes expellit, mentem nitidiorem reddit, cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit.] Ieiunium Angelorum cibus est, & qui eo vtitur, Angelici ordinis censendus est, & vt loquebatur Tertullianus in libro aduersus Psychicos c. 6. Nos Deo quoquo modo similes, & æquales, facit. Hoc enim, quo ieiunat, est tempus, quo homo Deo adæquatur cum sine pabulo viuit.

viuit. Deniq; apud Sanctum Chrysostomum tam multa leguntur, vt si ea velim colligere, plus æquo fatigem lectorem. Videre tamen poteris hom. 1. 2. & 8. in Gen. & h. de Iona Propheta, & hom. 13. in Matt. & hom. 1. de pœnitentia, & ser. 1. & 2. de ieiunio, & hom. 3. 34 71. & 72. ad populum. Ergò verbis concludam Sancti Augustini in tract. de Epicuræis, & Stoicis c. 6. tom. 6. [Epicuræi dicunt, Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur: Dicant Christiani, Ieiunemus, & oremus, cras enim moriemur.]



DE ORATIONE LIBER XXXIX.



CVM De ieiunio dicerem orationem, & eleemosynam comites illi, & veluti sorores adiunctas à Patribus fuisse dixi; ac veluti alas, quæ vtrinque portantes ieiunia nostra diuinæ offerant maiestati. Quocirca scribendi ratio postulat, vt post ieiunium de oratione item, atque eleemosyna dicam.

CAPVT I.

De Orationis necessitate, vtilitateque.

EST autem permirum tantam aliquando fuisse hominis aut ignorationem, aut impietatem, vt vlli potuerit vnquam venire in mentem, vt orandum Deum non esse auderet pronunciare. Pronunciarunt tamen Prodici sectatores, & ante illos Cyrenaici philosophi, vt testis est Alexandrinus Clemens in 7. Stromatum libro. Et Peripateticos etiam, qui plus aliquantò cæteris sapere visi sunt, nihil prodesse voluisse preces, & sacrificia Dijs oblata, scripsit Origen. in secundo contra Celsum. *Orationē negantes.*

At nisi Deum omninò esse hi pernegent, optimè argumentatur Clemens, si oratio est occasio conuersationis cum Deo, nulla est ad Deum aditus prætermittenda occasio. Sed nō est nunc de hoc disputandū, neq; demōstrandum diuinum numen, a quo & conditi sumus, & gubernemur. Hoc verò posito, & summa eum a nobis religione colendū, & illius opem continuatis precibus implorandam esse manifestum est; quod sacræ omnes docent literæ; & precandi formam ipse quoque nobis tradidit Christus. Magnopere verò dolet S. Greg. Nyssenus in lib. de oratione, neglectum, *Orationis necessitas.*

atque à plerisq; omissum sacrum hoc, & diuinum orandi opus; magisq; rebus, quibusuis alijs, quam orationi attendi.

Necessaria enim est hæc; primùm vt peccatorum remissionem impetremus a Deo. [Tu homo es, & vis rogari, vt ignoscas, inquit S. Ambr. in 2. libro de pœnitentia c. 6. & putas Deum tibi non roganti ignoscere?] Et S. Io: Chrys. lib. 1. de orando Deum; [Si peccatis nos refertos precatio deprehenderit, cæleriter purgatos reddit.] Affert Niniuitas Ionæ 3. & Magdalenam Luc. 7. & in 2. libro parabolam proponit iudicis illius iniqui, & crudelis, quæ habetur Luc. 18 qui in cæteris implacabilis, viduam tamen ab aduersario vindicauit, quod illi molesta esset orando. Et de reditu ipsius de Asia Constantinopolim, to. 5. Orationem Ecclesiæ soluisse vincula Petri, Act. 12. & ne plura persequar, Dominus in oratione nos docuit petere, Dimitte nobis debita nostra.

Deinde vt in tribulationibus opem, & auxilium siue liberationis, siue patientię obtineamus. S. Aug. ser. 228. de tempore, Cum de Iudith, & Holopherne loqueretur [Vbi assiduis, inquit pulsatur orationibus cœlum, potentia semper calcatur armorum.] Et S. Io: Chrys. h. 4. in post. Epist. ad Thess. orationibus magis, quàm armis, obseruat contra hostes pugnasse veteres. Ita vincebat Moyses Amalecitas, Ezechias Assyrios, Atcalonitas Samuel, Israel trigintaduos Reges. Et cùm in Ps. 108. Caneret Dauid, Detrahebant mihi, ego autem orabam. [Bonum scutum oratio, ait S. Ambr. in orat. de obitu Valentiniani, quo omnia aduersarij ignita spicula repelluntur.] [Opus nobis est armis, inquit Chrys. h. 14. in Epistolam ad Hebr. bona armatura est oratio.] Et h. 5. de incompræhensibili natura Dei, [Aptissima arma ora-

„ arma oratio est, thesaurus perpetuus, diui-
„ tiæ inexaustæ, portus quietus, occasio tran-
„ quillitatis, denique autor, parens, fons, &
„ radix bonorum omnium.] Et aliquanto post;
„ [Oratio vim ignis extinxit, impetum leonum
„ cohibuit, bella composuit, prælia remouit,
„ tempestates sustulit, dæmonia expulit, cœli
„ fores aperuit, vincula mortis disrupit, lan-
„ guores eiecit, offensas repressit, vrbes terræ-
„ motu nutantes firmauit, plagas cœli cœlitus
„ irruentes, insidias hominum, mala denique
„ omnia deleuit oratio.] Vno verbo habes in Ps. 119. Ad Dominum cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Deniq; necessaria nobis oratio est, vt bona, quę desunt nobis, a Deo petamus; in Ps. 26. Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te; miserere mei, & exaudi me. Quo loco S. Aug. [Gemamus,
„ inquit, modò; oremus modò. Gemitus non
„ est, nisi miserorum, oratio non est nisi indi-
„ gentium. Transit oratio, succedit laudatio,
„ transiet fletus, succedet gaudium: Interim
„ quando in diebus malorum nostrorum su-
„ mus, non cesset oratio nostra ad Deum, à
„ quo vnam illam petamus, & ab ipsa petitio-
„ ne non desinamus, donec ad eam illo do-
„ nante, ac perducente perueniamus. Hæc
„ est illa petitio, Vnam petij a Domino, hanc
„ requiram, vt inhabitem in domo Domini o-
„ mnibus diebus vitæ meæ.]

..us pe ..elis Sed & de cæteris idem sentiendum. Et vt Deus optimè nouerit, quid nobis opus sit; nos tamen vult orare, & petere, vt præclare docuit S. Aug. in 2. libro de ser. Domini in monte; vbi multiloquio, ait, opus non esse, quia Deus scit, antequam petamus; sed nos orare vult, quia ipsa orationis intentio, cor nostrum sanat, & purgat, & capacius facit ad excipienda diuina munera, & in Ep. 121. ad Probam viduam c. 8. quia vult exerceri in orationibus desiderium nostrum, quo possimus capere, quòd præparat dare. Illud enim valdè magnum est, & nos ad accipiendum parui, & angusti sumus; ideò nobis dicitur 2. Cor. 6. Dilatamini, & nolite iugum ducere cum infidelibus. Itaque quod in Ep. ad Philip. c. 4. scripsit Apostolus; Petitiones vestræ innotescant apud Deum; ita interpretatur c. 9. non quod Deo innotescant, qui eas, antequam essent, nouerat; sed vt nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiam innotescant Angelis, qui sunt apud Deum, vt eas offerant Deo, & quod ab eo acceperint agendum, nobis reportent. Itaque id, quod Luc. 1. respondit Angelo Maria, Fiat mihi secundùm verbum tuum; desiderantis, nō dubitantis, immò & orantis affectu fuisse dictum putat S. Bern. h. 4. super Missus est. Vult enim a se requiri Deus, quod pollicetur, & ideò fortè multa, quam dare disposuit, priùs pollicetur, vt ex promissione deuotio excitetur, sicque quod gratis datur us erat, deuota oratio promereatur.]

Triplex hæc orationis necessitas longè maxima est. Vtilitas autem plurima. Nihil enim ęquè facit in virtute crescere, vt sapienter adnotauit S. Chrys. in expositione Psal. 7. atq; cum Deo assiduè conuersari, & colloqui, in quam etiam sententiam scripserat in Ps. 4. orationem non esse paruum vinculum dilectionis in Deum; quæ cum eo colloqui nos assuefacit, & ad sapientiæ studium deducit. Si enim, qui cum magno aliquo, & admirabili viro multum versatur, ex eius consuetudine maximum accipit fructum; quantò magis, qui cum Deo? Si beatos illos iudicauit regina Saba 3. Reg c. 10. qui stabant coram Salomone semper, & sapientiam illius audiebant, quantò magis qui orantes tractant cum Deo, illumque sibi loquentem audiunt? Quemadmodum sol lucem præbet corpori, sic animarum lumen orationem esse, meritò ratiocinatur idem Chrys. in primo libro de orando Deum. Quare si cœco damnosum est non intueri solem; quantò grauiùs damnum est homini, si diuinam lucem orando in animum suum assiduè non introducat? Hunc non solùm nihil egregium in animo habere; sed & sanæ mentis expertem, & planè mortuum, vitaq; carentem iudicat. Nam & Daniel emori maluit, quam triduo dumtaxat ab orando arceri, cùm prohibuisset Rex, ne quis intra triduum quidquam ab vllo Deorum peteret præterquam ab ipso. *Oratio vtilitas*

CAPVT II.

De duplici oratione, Mentali, & Vocali.

ORATIONEM autem passim audio ab omnibus definiri eleuationem esse mentis in Deum. Nam & S. Aug. in ser. 230. de tempore, cùm quæsisset, quid est oratio? Nil aliud esse respondit, nisi ascensionem animę de terrestribus ad cœlestia, inquisitionem supernorum, inuisibilium desiderium; Sanctus autem Bern. in ser. de quatuor modis orandi, vocis potiùs ethimologiam tenens, nostri oris rationem esse dixit orationem. Vnde duplicem orationis formā habemus; Ab Augustino Mentalem, à Bernardo Vocalem; illam mētis, hanc oris, & vocis. Sed & apud Augustinum vtramq; reperio, & apud Bernardum, ac cæteros omnes reperiri non dubito, Aug. quippe in libro de Magistro c. 1. Monitum illud Christi Matt. 6. Tu autem cùm oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito; de mentali pror- *Oratio quid.* *Oratio duplex.* *Oratio mētalis.*

tali prorſus oratione intellexit. [Non oba liud, inquit, nobis præcipitur, vt in clauſis cubiculis oremus, quo nomine ſignificantur mentis penetralia, niſi quòd Deus, vt nobis quod cupimus præſtet, doceri noſtra locutione non quærit.] Sed & ſtatim vocalem orationem adiungit, dicens. [Qui enim loquitur, ſuæ voluntatis ſignum foras dat per articulatum ſonum. Deus autem in ipſis rationalis animæ ſecretis, qui homo interior vocatur, & quærendus, & deprecandus eſt] Et Chryſ. h. 8 ex varijs Matthæi locis; [Clauſo, inquit, oſtio, id eſt intra cordis, & conſcientiæ ipſius ſecretum, a Domino iubemur orare. Religioſæ enim mentis eſt Deum non voce, vel ſono vocis, ſed deuotione animi, ac fide cordis orare] [Diffidere enim de potentia Dei eſt (ait Ambr. lib. 1. de Abel, & Cain c. 9.) æſtimare, quod non audiaris, niſi clamaueris: clament opera tua, clamet fides, clamet affectus. Audit in occultis, qui mundat in occultis. Intra in cubiculum tuum, cubiculum non incluſum parietibus, quo tua membra clauduntur: ſed cubiculum, quod in te eſt, in quo clauduntur cogitationes tuæ, in quo verſantur ſenſus tui.]

Verùm vt duplex eſt verbum, ita duplex os, duplex vox, duplexque locutio; Verbum mentis, & oris; os internum, & os externum, vox interior, & vox exterior, locutio interior cum Deo, voxq; exterior, quę humanis audiatur auribus. Ita mentalis oratio vocem quoque ſuam habet, qua cum Deo loquimur, nec carnis ſenſu auditur, ſed diuinas penetrat aures. Et quæ vocalis auribus noſtris reſonat, mentis quoque attentionem poſtulat. *Oratio vocalis.* Alioqui ſi non attendis quid ores, oratio non eſt, ſed inanis, & vana locutio. Ita S. Cypr. in ſer. de oratione Dominica [Quando in vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebramus, verecundię, & diſciplinę memores eſſe debemus; non paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeſtè, Deo tumultuoſa loquacitate iactare; quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt, nec admonendus clamoribus eſt, qui cogitationes videt. Quod Anna in 1. Regnorum libro Eccleſiæ typum portans cuſtodit, & ſeruat; quæ Dominum non clamoſa petitione, ſed tacitè, & modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur.] Et iterum poſt, [Quæ ſegnitia eſt alienari, & capi ineptis cogitationibus, & prophanis, cùm Dominum deprecaris? *Orationis attentio.* Quaſi ſit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loquaris. Quomodo a Deo audiri poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum tui memorem cùm rogas; cùm tu ipſe memor tui non ſis? Non infructuoſis, nec nudis precibus ad Deum veniamus. Inefficax petitio eſt, cùm precatur Deum ſterilis oratio.] Et S. Hilar. in Ps. 62 [Oratio non tam verborum eſt, quàm affectus.] Et S. Aug. Ep. 109. ad monachas; [Pſalmis, & hymnis cùm oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in voce]

Propterea veteres monachos legimus apud Caſſianum in libro de nocturnarum orationum modo c. 11. Pſalmos non continuatè, ſed interruptè ſolitos fuiſſe cantare, ad ſingulos verſus aliquantulum meditando. *Pſalmodiæ modus.* Nō n. multitudine verſuum, ſed mentis intelligentia delectabātur iuxta illud Pauli 1. Cor. 14. Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Atque admonuit quoque S. Ber. in Tract. de vita ſolitaria ad fratres de monte Dei, Nō expedire multitudine Pſalmorū obruere intellectum, & exhaurire ſpiritum, vel extinguere; ſed quandiù ſobrius inuenitur pietati afficiendum eſſe, & ſuo itinere dirigēdum ad Deum. Et Dominum habemus doctorem Matth. 6. Orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici; putant enim, quod in multiloquio exaudiantur. Hinc eſt, quod attentum in oratione animum omnes requirunt. Nam vt eſt apud Sanctum Ioannem Chryſoſtomum h. 30. in Gen. [Si lingua quidem proferat verba, (idem de mentali oratione intelligas) mens autem foris ſit, ſua tractans negotia, & imaginans, quæ in foro agantur, nulla nobis vtilitas eſt: fortaſsis autem & maior condemnatio. Nam cùm ad homines accedimus, tanto ſtudio curam noſtri agimus, vt propè ſtantes ſæpè numero non videamus; ſed colligimus mentem, & ad eum ſolùm ſpectamus, quantò magis apud Deum idem facere conſtituo congruit?] Ideò & Paulus dicebat, Orantes in omni tempore, orate & ſpiritu, non lingua tantùm, ſed & ſpiritu. Spirituales ſint veſtræ petitiones & his, quæ dicuntur mens intendat. Atq; hoc eſt, quod ſæpiùs nobis dicitur, Vigilate in oratione interpretatione eiuſdem Chryſ. h. 27. in Epiſtolam ad Hebr. non vt nocte tantùm ſurgamus ad orandum, ſed vt in die quoque ſobrij ſimus, & attenti in oratione. Nam & poteſt quis nocte orans dormire, & in die vigilare, ſi anima fuerit intenta, & cogitet, cui loquatur, & quid dicat.

Ergò hęc oportet nunc diligenter ſeparare; meditationem, deuotionem, orationem, & contemplationem. Meditatio namq; ad intellectum pertinet; reliquæ ad voluntatem, & affectum. *Meditatio* Meditatio Auguſtini definitione in libro de ſpiritu, & anima c. 32. & 50. eſt occultæ veritatis ſtudioſa inueſtigatio.

Deuotio eſt pius, & humilis affectus in Deum ex conſcientia propriæ infirmitatis, *Deuotio.* ſio in

ratio.

& consideratione diuinæ clementiæ.

Oratio est mentis deuotio, idest conuersio in Deum per pium, & humilem affectum, quo ad illum confugimus, eumque nobis propitium precamur.

Contemplatio.

Contemplatio demum est iucunda perspicuæ veritatis admiratio. Meditatione Deum & diuina inuestigamus, & ratiocinando inuenimus; contemplatione admiramur, iucundè ac fruimur; deuotione, & oratione cum illo de ijs tractamus, quæ ad bonum animæ statum pertinent.

ctio.

Huc etiam reuocari potest lectio, siue sacrarum scripturarum, siue aliorum piorum librorum; quæ & intellectum instruit, & erudit de Deo, ac diuinis, & affectum excitat. Quippe, vt loquebatur Aug. in ser. 112. de tempore; [Cùm oramus, cum Deo loquimur; „ cùm legimus, Deus nobiscum loquitur, ge„ minumq; confert donum lectio: Nam intel„ lectum erudit, & à Mundi vanitatibus abstra„ ctos ad amorem Dei perducit.]

CAPVT III.

De Oratione Dominica.

NARRAT S. Lucas in Euangelica sua historia c. 11. petijsse aliquãdo discipulos à Christo, Domine doce nos orare. Quis enim præsumat scire se cum Deo pro dignitate tractare? Docuit ille orationem illam, quam explicatam magis habemus apud Mat. c. 6. cuius postremis verbis addiderunt Apostoli apud Clementem lib. 7. const. c. 25. quoniam tuum est regnum in sæcula. Amen. Hanc Tertull. in lib. de fuga in persec. cap. 2. legitimam orationem appellat; & in libro de oratione c. 9. legitimam, & ordinariam. Præterquam tamen & alijs orationibus vti liceat. Sic enim habet: [Ab ipso ordinata „ religio orationis. quoniam tamen Domi„ nus prospector humanarum necessitatum, „ seorsum post traditam orandi disciplinam, „ Petite, inquit, & accipietis; & sunt quæ pe„ tantur pro circumstantia cuiusque; præmis„ sa legitima, & ordinaria oratione quasi fun„ damento, accidentium ius est desideriorum, „ ius est superstruendi extrinsecùs petitiones.]

tio Baptizatorũ.

Eam soli baptizati orabant, ait S Aug. in in Ep. 54. ad Macedonium, & libro 2. contra Iulianum c. 3. Aliorum enim nullus audet dicere, Pater noster, qui es in Cœlis; cùm nondum adoptionis filiorum vnctionem susceperit, vt loquitur Theodor. in libro diuinorum decretorum c. de pœnitentia; & Aug. lib. 1. de Symbol. c. 6. Baptizatos autem illicò post Baptismum solitos fuisse recitare testatur S. Chrys. h. 6. in Epistolam ad Colloss. [Confestim, inquit, atq; à baptismate „ regreditur, hæc verba loquitur; Pater no„ ster, qui es in Cœlis, &c.] In Baptismo enim accipiebant eam dicendi potestatem, vt est in ser. 119. de temp. apud Augustinum quamquam in h. 42. in lib. 50. homiliarum, non statim, sed ante Baptismum quidem eos recitasse Symbolum, post octo verò dies orationem hanc, affirmat. Vnde nec Cathecumeni ad orationem cum cæteris admittebantur; quia non poterant dicere, Pater noster.

Breuiariũ Euangelij & orationum.

In ea breuiarum totius Euangelij compræhendi voluit Tertull. lib. de oratione c. 1. & contineri quidquid à Deo orando alijs verbis petimus; habet Aug. Ep. 121. ad Probam c. 12. & ser. 136. & 182. de tempore, & ser. 22 ad fratres in heremo. cùm enim septem contineat petitiones tres primæ ad æternitatem pertinent; posteriores quatuor ad vitam temporalem.

Remittit peccata venialia.

Et cum ea remissionem venialium culparum obtinemus, vt pluribus in locis idem Aug. tradidit; In Enchir. c. 71. & libro 21. de Ciu. Dei c. 27. & libro de natura, & gratia c. 35. & libro de perfectione iustitiæ c. 9. & lib. 1. de symb. c. 6. & ser. 31. de verbis Apostoli. Itaq; in libro primo de nuptijs, & concupisc. c. 33. quotidianam nostram mundationem nominat, & ser. 119. de temp. quasi quotidianum baptismum; & lib. 50. homiliarum h. 28. [His verbis inquit (Dimitte no„ bis debita nostra) lota facie ad altare acce„ dimus, & his verbis lota facie corpore Chri„ sti, & sanguine communicamus.] Alludit, opinor ad illum orantium ritum; quo ante orationem manus lauabant, de quo post dicetur. Itaque aliquos testatur in h. 27. qui nolebant iniurias inimicis suis dimittere. Prætermisisse illa orationis verba. Qui non vis inquit dimittere deuiabis ab hoc versu, sicut qui occurrit creditori, aliò quærit diuertere. In 4. Toletano Con. c. 9. aliqui memorantur, qui eam non quotidiè, sed solis Dominicis diebus recitari volebant.

In missa recitabatur.

Porrò hanc eandem orationem in Missæ quoque sacrificio recitatam semper fuisse; tum ex verbis Augustini paulò ante recitatis colligitur, (lota facie ad altare accedimus & his verbis lota facie corpore Christi, & sanguine communicamus) & constat ex h. 42. eiusdem libri; In Ecclesia ad altare Dei quotidie dicitur ista oratio Dominica, & audiunt istam fideles; & ex antiquis liturgijs, & Sancto Cypriano in tract. de ea oratione; & Sancto Cyrillo Hierosolymitano cathech. 5. mystag. & Chrysostomo h. 27. in Gen. & Ambrosio in Missa, & lib 5. de Sacramentis c. 4. Et Optato lib. 2. & Augustino Ep. 59. ad Paulinum, & h. 42. ex lib. 50. homiliarum, & ser. 28. de verbis Domini, & alijs Patribus. Greg. verò obiectioni Syracusanorum

reſpondet, eam fuiſſe ſemper dictam: Ita tamen, quòd apud Græcos diceretur a toto populo, apud Latinos à ſolo ſacerdote. Quam ob cauſam tradit Aug. ſer. 127. de tempore, fuiſſe rurſum dictam a populo ad communionem Euchariſtiæ accedente, quod arbitror fuiſſe factum, aut propter remiſſionem peccatorum venialium obtinendam, aut quòd in ea oratione petatur Euchariſtiæ panis ἐπιούσιος quare & à ſacerdote debebat in miſſa recitari, antequam cõmunicaret. Et à Chriſto fuiſſe inſtitutum ſignificat S. Hier. libro 3. contra Pelagianos c. 5. [Sic, inquit, Apoſtolos ſuos

Et ante cõmunionem Euchariſtiæ.

„ docuit; vt quotidiè in corporis illius ſacrifi-
„ cio credentes audeant loqui, Pater noſter,
„ qui es in cœlis, ſanctificetur nomen tuum.]

Ita non ſolùm confirmans id, quod quærimus: ſed etiam ad illa alludens verba, quæ orationi præmittimus; Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere, Pater noſter, &c. Quæ verba ſanctè præmittimus, ne arrogantes nimiùm videamur, dum Deum appellare patrem noſtrum audemus.

Non diſſimulabo quorumdam errorem, qui Apoſtolos crediderunt, præter conſecrationis verba nihil aliud recitaſſe in miſſa, quam orationem hanc Dominicam, verbis fortaſſè Sancti Hieronymi decepti, aut etiam Gregorij Papæ, quem certè ſatis mirari non poſſum, dum Apoſtolorum morem fuiſſe, ait, vt ad ipſam ſolummodò orationem oblationis hoſtiam conſecrarent. Nam præter liturgias Iacobi Apoſtoli, & Clementis Romani Apoſtolici viri; quæ multò ſunt prolixiores, & penè omnia illa continent, quæ habentur in Canone; hæc omnia tam ſunt antiqua, vt nullus autor primus inueniatur. Citantur enim a vetuſtiſſimis Patribus velut multò antiquiora, & in Eccleſia iam pridem vſitata. Quod certiſſimum eſt argumentum ab Apoſtolis ea fuiſſe inſtituta. Sed non eſt hic locus de hoc pluribus diſputandi.

CAPVT IV.

De Eccleſiæ orationibus pro viuis, & defunctis.

DICAM de cæteris orationibus, quibus Eccleſia, tum in ſacrificio, tum alijs temporibus vtitur. Earum antiquitas ex ſanctis Dionyſio, Clemente, Iuſtino in or. ad Antoninum Pium, & Tertulliano in Apol. ſatis cõſtat. Verè enim omnes Chriſtianorum conuentus teſtantur fuiſſe factos ad orandum. Et cùm pro diuerſis offerretur ſacrificium, diuerſæ quoque erant orationes, quæ pro illis recitabantur; pro ſalute, inquam, tam viuorum, quam mortuorum. Conſueuerant enim conuenientes, vt cognoſcitur ex Pauli

Orationes Chriſtianorum.

1. Ep. ad Cor. c. 16. offerre aliquid, vnde & pauperes, & peregrini ſuſtentarentur; eratq; arca in Eccleſia, in qua oblationes reponebantur; vt teſtatur Tertull. & principiò quidem nullus ſciebat, quantum quiſque poſuiſſet in arca, poſtea verò cœperunt Diaconi alta voce publicare, vt autores ſunt Innocentius primus Ep. 1. ad Decentium, & S. Hier. ad caput 18. Ezech. & 11. Ierem. vbi dolet, redemptionem peccatorum mutatam fuiſſe in laudem: quippe offerentium nomina ſcribebantur, & publicè recitabantur. Quod duas ob cauſas crediderim fuiſſe factum, tum vt illorum exemplo cęteri ad offerẽdum incitarentur: tum vt pro illis ſpecialiter orarent omnes, & offerrent ſacrificium. Apud S. Dionyſ. in lib. de Eccleſiaſt. hier. c. 3. legimus, & cùm ſe mutuò omnes ſalutauerint, ἱερῶν πτυχῶν ideſt ſacrarum tabularum recitatio fit. Erant duæ tabulæ, quæ δίπτυχα, καὶ πτύχα dicebantur, quarum vna virorum nomina continebantur; tũ eorum, pro quibus offerebatur; tum Epiſcoporum, qui in Eccleſię erant communione. Quare & in Conc. Chalcedonenſi act. 11. cùm de Baſſiano diſputaretur, an legitimè factus eſſet Epheſi Epiſcopus, in fauorẽ illius adſertur. In diptychis nomen illius fuiſſe poſitum, quod in aliorum communionem eſſet receptus. Et act. 14. in Ep. Cyrilli, & Procli nomen Athanaſij Epiſcopi ab ipſius clericis, de ſacris diptychis fuiſſe ablatum. & in Ep. ad orientales Epiſcopos quærit Gelaſius Papa. Nunquid omnes Imperatoris nomẽ ex diptychis abſtulerunt? Sed & in Ep. Iuſtini Imperatoris ad Hormiſdam Papam de quorumdam nominibus è ſacris diptychis auferendis eſt ſermo. Et in Iuſtiniani Imperatoris edicto Theodori nomen in Mopſueſtena Eccleſia deletum fuiſſe è ſacris diptychis narrat; & Zoalum Alexandrinum Epiſcopum diptychis exemptũ exprobrat Theodoro in illius damnatione Vigilius Papa. Mitto plurima his ſimilia in 5. & 6. Synodis Conſtantin.

Arca in Eccleſia.

Sacræ Tabulæ.

Alteri tabulæ defunctorum nomina inſcribebantur. Vnde duplicem opinor deriuatam commemorationem; tum viuorum, tum mortuorum, quæ fit in Miſſa. Ex quo obiter illud intelligas, quod de Chryſoſtomi nomine obliterato, & rurſum relato in ſacras tabulas referunt Theodor. Nicephorus, & alij, & quod prohibet S. Leo Ep. 40. & 46. ne quorumdam Epiſcoporum, qui ſe à communione ſeparauerant, ad altare nomina recitarent. Et S. Cypr. Ep. 14. libri 4. dolet, quòd lapſorum quorumdam nomina nimis citò offerentur.

Duplex cõmemoratio in Miſſa.

Pro omnibus verò, tum viuis, tum defunctis, atq; adeò pro tota Eccleſia, oblatum ſemper fuiſſe miſſæ ſacrificium, & nominatim pro Imperatore, eiuſq; ſalute; teſtantur S. Athan. non ſemel in apologia ad Conſtantium,

Miſſa pro viuis.

tium, Basilius, & Chryſ. in ſuis liturgijs, & Euſebius lib. 4. de vita Conſtantini c. 45. pro Regibus, & quibuſuis Principibus, Cyrillus Catech. 5. Myſtag. Ambroſius lib. 4. de Sacramentis c. 4 immò & Paulus 1. Tim. 2. Pro pace, pro militibus, ſocijs, ægrotis, & afflictis, Cyrillus; Pro coniugatis, Tertull. libro 2. ad vxorem c. 5. Pro infirmis, & pro frugibus terræ, & rebus omnibus, Chryſ. h. 77. in Io: Pro Eccleſiarum fundatoribus, idem Chryſ. h. 18. in Acta Apoſtolorum. Pro conuerſione peccatorum, idem h. 3. ad Phil. Pro Cathecumenis, & infidelium conuerſione, Aug. Ep. 107. ad Vitalem. Pro Iudæis, hæreticis, ſchiſmaticis, & pœnitentibus, Aug. ſiue Gennadius in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus c. 30. & Chryſ. h. de Adam, & Eua. Pro ijs, qui erant in carcere, & perſecutiones patiebantur propter fidem, Cypr. Ep. 4. lib. 2. Pro dæmonis vexatione, Aug. lib. 22. de Ciu. Dei c. 8. Fuitq; conſuetudo, vt Sacerdotibus ſe commendarent, qui erant celebraturi; quemadmodum Ambr. Ep. 5. commendat ſe ſacrificijs Fœlicis Epiſcopi. Deniq; pro toto orbe terrarum: nec pro illis modò, qui ante nos fuerunt; ſed & pro illis, qui poſt nos futuri ſunt, Chryſoſtomus h. 26. in Matthæum.

[Mi]ſſa pro [mo]rtuis. Conſuetudinem autem offerendi pro mortuis, præter Chryſ. eo loco, h. 31. in eundem, & h. 21. in Acta, & 27. & 41. in priorem Ep. ad Cor. & 3. ad Philip. & 69. ad populum, tradiderunt Clemens Romanus 8. libro conſtit. & Tertull. lib. de corona militis c. 3. & in exhortatione ad caſtitatem c. 11. & lib. de monog. c. 10. non ſemel, ſed ſingulis annis id vult agi; hocq; argumento conatur perſuadere, mortua prima vxore non eſſe ducendam aliam, vt orationibus, & ſacrificijs pro anima illius offerendis vacet. Cypr. Ep. 1. ad Cornelium; [Si quis hinc noſtrum prior diuinæ „ dignationis celeritate præceſſerit; perſeueret „ apud Deum noſtra dilectio; pro fratribus, & „ ſororibus apud miſericordiam Patris non „ ceſſet oratio.] Et Ep. 9. libri primi, decretum profert antiquorum Patrum, ne offerretur oblatio, aut ſacrificium pro dormitio ne illius, qui moriens ad tutelam, vel curam clericum nominaſſet; Et ita agendum cum Victore, qui nominauerat.

Ex quibus manifeſtum eſt, antiquiſſimam eſſe conſuetudinem orandi, & ſacrificandi, pro mortuis. Quod etiam ex epiphanio conſtat hær. 75 & in Epit. atq; ab Apoſtolis fuiſſe conſtitutam confirmat Chryſ. Aug. certè, vt eſt in 9. lib. confeſſ. c. 12. ſtatim pro mortua matre ſacrificium offerri voluit; quod eam petiiſſe antequam moreretur, c. 11. & 13. teſtatur. Ambroſius quoque in oratione funebri de obitu Valentiniani, pollicetur ſe pro Gratiano, & Valentiniano mortuis frequentaturum oblationes. Et Io: Damaſcenus in ſer. de hac re, Athanaſij vtitur teſtimonio, qui & oleum, & ceram voluit ad ſepulchrum accendi, & incruentæ hoſtiæ propitiatoriam celebrari. Et Aug. ſer. 32. de verbis Apoſtoli, & libro de cura pro mortuis agenda, confirmat fuiſſe ſemper totius Eccleſiæ conſuetudinem, nec mortuos dubitandum ſacrificijs illis adiuuari. Quod hoc argumento S. Cyrillus Hieroſolymitanus oſtendit; [Si Rex aliquis, inquit, eos, a quibus offenſus eſt, in exilium pepulerit: poſtea „ verò illorum propinqui coronam aliquam „ conficientes, pro his, qui ſunt in ſupplicio, „ exulibus, eidem offerant; nonne condonationem aliquam ſuppliciorum ipſis dedederit? Ad eundem modum, & nos pro defunctis Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui benigniſſimus eſt, propitium reddamus.] *Mortuos orationibus iuuari.*

Quo loco tria dumtaxat adnotabo. Primum eſt à Chryſoſtomo traditum h. 3. in Ep. ad Phil. & 69. ad populum; pro reliquis quidem mortuis Chriſtianis fuiſſe oratum, & ſacrificatum; pro Catechumenis autem non item; ſed datas ſolùm eleemoſynas. *Pro cathecumenis eleemoſyna*

Alterum eſt; conſuetudinem illam ſacrificandi pro mortuis, eò vſq; progreſſam fuiſſe, vt debuerit têperari. Nam & homines populares panem, & vinum ad eorum côportabant ſepulchra, pro quibus volebant ſacrificari. Reprehendit hoc S. Aug. in libro de moribus Eccleſiæ c 34. & ſer. 15. de Sanctis, & lib. 8. de Ciuit. Dei c. 27. & matrem ſuam, fuiſſe aliquando ab Eccleſia pulſam, quòd ad cuiuſdam defuncti ſepulchrum, oblasiones offerret, teſtatur in 6. libro confeſſ. c. 2. *Panis, & vinum ad ſepulchra.*

Ex eadem verò conſuetudine alius irrepſit error, ſacrificandi, & celebrandi miſſas pro mortuis, etiam poſt prandium, ſi tunc mortui fuiſſent. Qui error damnatus fuit in Concilio tertio Cartaginenſi c. 29. & Aphricano c. 8 & Bracaren. 1. c. 16. & 2. c. 10. ſtatutumq; vt ſi cuius defuncti commendatio facienda eſſet pro meridiano tempore, ſolis orationibus fieret abſq; ſacrificij oblatione. *Miſſæ poſt prandium*

Tertium eſt conſuetudinem illam offerendi pro defunctis eò vſque inualuiſſe, vt Ep. 5. libri 4 ſcripſerit S. Cypr. oblatum quoq; fuiſſe pro martyribus, qui in fidei confeſſione moriebantur. [ſacrificia inquit, pro eis ſemper „ offerimus, quoties martyrû paſſiones, & dies „ anniuerſaria côemorâtione celebramus.] *Miſſæ pro martyribus.*

Quæ verba non ita accipias, ac ſi pro illis offerretur ſacrificium, vt a peccatis ſoluerentur, quemadmodum offertur pro cæteris. Non enim ignorauit Cyprianus, immò in Ep. 4. lib. 2. & alijs in locis expetiit, eos ſtatim migrare ad complexum, & oſculum Domini;

 Et Io

Et illo ipso in loco eos, ait, palmas, & coronas commeruisse. Et S. Aug. tract. 84. in Io: & ser 17. de verbis Apostoli, Ecclesiæ tradit consuetudinem non fuisse orare pro martyribus, sicut pro cæteris defunctis, etiamsi illorum nomina ad altare recitarentur. [iniuria „ enim est pro martyre orare, cuius nos debe- „ mus orationibus commendari.] Verùm duobus modis possunt exponi. Altero vt non pro illis, sed in illorum honorem offerretur sacrificium, quo modo interpretatus est Augustinus. Neque aliter intelligitur id, quod in Græcorum liturgijs offerri dicitur pro omnibus Sanctis, qui Deo placuerunt, hoc est in eorum honorem, & commemorationem; vt S. Cyrillus Hierosolymitanus exposuit. Immò ipsemet Cypr. Ep. 6. lib. 3. cùm dixit, Dies eorum, quibus excedunt, adnotate, vt commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus. Vnde ortum habuerunt martyrologia, quæ vocantur in Ecclesia: & Romæ constituti erant Notarij, qui martyrum gesta describerent: quod Clementi Romano tribuit Damasus, alij Fabiano. Altero modo id potest intelligi; vt non pro illis dixerit sacrificandum, qui pro Christo occubuissent; sed pro ijs, qui cum essent ad martyrium parati, in pace tamen obijssent persecutionis tempore. Hos enim ipsos solet Cypr. martyres appellare; vt cognosci potest ex Epistola 6. libri 2. & secunda libri 4. & exhortatione ad martyrium, alijsq; locis; sunt etiam qui pro illis quidem, qui in martyrio occubuissent, sacrificandum interpretentur: sed solùm ad agendas Deo gratias.

Martyrologia unde

CAPVT V.

De orationibus Missæ.

PRo omnibus dictum est orasse semper Ecclesiam. Et S. Io: Chrysost. h. 2. in posteriorem Epistolam ad Cor. verba recitat dici à diacono solita; Oremus pro catechumenis: proq; illis, atq; alijs dictas fuisse testatur orationes in missa; & h. 72. in Matt. trium meminit orationum; primæ pro energumenis, secundæ pro pœnitentibus, tertiæ pro ipsumet Sacerdote celebrante: & h. 51. ad populum, pro alijs pluribus rebus. In omnibus item liturgijs, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & Ambrosij plurimæ sunt orationes, ex quibus illud confutatur, quod Amalarius in prologo, & Micrologus c. 4. vnicam docuerunt recitari debere orationem. Accedit, quòd Paulus in priore ad Tim. c. 2. fieri vult obsecrationes, orationes, postulationes, Eucharistias, pro omnibus hominibus, ac præsertim pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt. Quod Sancti Chrys. Ambr. & Aug. Ep. 59. intellexerunt de orationibus, quæ recitabantur in missa. Immò quia Paulus quatuor diuersis vsus est vocibus, quatuor Aug. orationum distinxit genera; & δεήσεις quidem interpretatus est orationes, quæ dicuntur antequam ad consecrationem veniatur; προσευχὰς autem eas, quæ dicuntur, cùm id, quod est in mensa Domini, benedicitur, & consecratur, quæq; oratione dominica concluduntur. εὐχὴ enim votum significat ideò προσευχὴν dictam putat orationem illam, quæ ad votum recitatur, id est simul cum re, quæ Deo vouetur, & offertur. ἐντεύξεις verò cùm populus benedicitur, nempè cùm supra populum aliqua oratio dicitur, vt in quadragesimâ cùm dicitur, Humiliate capita vestra Deo. Denique εὐχαριστίας cùm gratiarum actio cuncta concludit: quod orationibus illis fit, quę postcommunio dici solent. Theodoretus autem, & Oecumenius δεήσεις exposuerunt orationes, quæ fiunt ad depellenda imminentia mala; προσευχὰς, quibus oramus pro ijs, qui nos persequuntur; ἐντεύξεις, quibus bona petimus, & εὐχαριστίας quibus ob accepta gratias agimus. Non ineptè mea sententia interpretabimur δεήσεις orationes, quibus necessaria petimus. Δέομαι namq; idē valet, quod indigeo, & opus habeo; & ἱκετικὸς precatorium, & supplicem significat. προσευχὰς autem, quibus aliquid aliud boni nobis postulamus. Nam εὔχεσθαι est orare, vnde προσευχὴ erit quasi addeprecatio. ἐντεύξεις porrò supplicationes, seu publicas orationes significat. Propriè [illegible] congressus est, colloquium, & oratio, quę publicè fit, & cum alijs. Vnde quia oratio maximè omnium publica est ea, quæ fit in missa, hac voce potissimum oratio missæ significabitur. Cæterum εὐχαριστίας nescio quam propriè interpretari. Hoc loco liceat gratiarum actiones: si quidem non satis propriè dicimur agere gratias pro Regibus, & principibus, sed pro victoria, aliaue re benè gesta. Malim ea voce Missam significari, quæ magna ex parte gratiarum constat actione. Vt monuerit Episcopum Paulus, vt pro Regibus potissimum, & principibus missę sacrificium offerret. Putarunt tamen S. Chrys. & Theophilactus omnes illas voces idem significare, fuisseq; ab Apostolo coniunctas, vt maior esset vis ad persuadendum. Quidquid sit, inde habemus orationum vsum antiquissimum, & Apostolicum. Immò verò permissum aliquando fuisse vsum quarumcunque orationum, multosq; Sacerdotes recitasse orationes, quas ipsimet composuissent; ex Concilijs constat, Carthagin. 3. c. 23. & Mileuit. c. 12. & Aphricano c. 70. quibus cautum est, ne ampliùs recitarentur, nisi probatę fuissent in synodo, hoc est ab Eccle-

sia: tum

sia,tum ne daretur erroris occasio; tum quia vt sunt orationes communes, ita debent esse certæ, & fixæ, & a communi Ecclesiæ consensu profectæ.

C A P V T VI.

Cur hæ orationes collectæ dicantur.

CVR autem collectæ appellentur hæ orationes, siue appellantur a S. Ambrosio ser. 50. fer. 5. hebdomadæ sanctæ. Ea fuit ratio Vualafrido c. 22. quòd in illis colligantur breuiter petitiones rerum nobis necessariarum: & ea Mierologo c. 3. & Innocentio III. l. 2. „ de Myster. missæ c. 27. quod in eis sacerdos „ colligeret omnes orationes populi totius, „ easq; offerret Deo. Et Cassian. lib. de noctur- „ narum orationum modo c. 7. quia oratio- „ nem, & precem colligunt, idest concludunt. „ Alijs verò quòd recitarentur, dum populus in Ecclesia colligebatur; aut super collectam populi, hoc est postquam populus erat in Ecclesia collectus, & quasi in ordinem redigebatur ad faciendam processionem ab vna Ecclesia ad aliam. Alij quòd dum eæ dicerentur, stips colligeretur ad egenos subleuandos. Duæ fortasse priores rationes pro „ bari possunt; sed alia mihi est probabilior. „ Ea enim vox apud prophanos autores prima impositione significauit id, quod alia voce latinè dicitur Symbolum. Cicero in 3 libro de oratore collectam a conuiua exigis; collectionem inquam pecuniæ, quam quisque soluit, & in commune ponit ad cœnam, aliudue agendum. Vnde collectæ postea dictæ sunt vectigalia, & stips, quæ viritim, aut singulatim colliguntur, & collectores, seu collectarij vocati sunt illi, qui colligebant, in lege. Quisquis C. si certum petatur. Et Christianis maximè collectionem eam significauit, quæ fiebat in vsum pauperum; vt manifestum est ex Paulo in priore ad Cor. Ep. c. 16. & Romano Clemente lib. 4 constit. c. 8. Hinc verò traducta est significatio ad hominum quoque congregationem, a conuocando inquam, & colligendo homines; quam congregationem Ecclesiam, seu synagogam vocant. Ita collectam legimus Leu. 23. & Deut. 16. & 2 Paral. c. 7. & 2. Esdræ c. 8. & apud nostros, in tripar. hist l. 6 c 32. & lib. 9. c. 38. & Origen. h. 10. in gen. & S. Hier. in Epitaphio Paulæ c. 10. Puto etiam congregationes hasce a Latinis dictas fuisse collectas, sicut a Græcis dicebantur Synaxes. Quare cùm in his congregationibus, & Synaxibus præcipuum esset celebrare Eucharistiam, & missas facere; inde factum est; vt celebrare collectam diceretur, pro eo quod est missam facere, aut ad eam celebrandam „ conuenire. Si enim S. Aug. in Breuiculo collationum cum Donatistis, in collatione tertiæ diei, Episcopos Catholicos refert, vt ostenderent, potuisse persecutionis tempore celebrari Concilium, respondisse; facilius potuisse paucos homines conuenire, quam plebium congregationes fieri: & tamen martyres confessos fuisse, in passionibus suis se collectam, & dominicum egisse, hoc est ad synaxim, & missas conuenisse. Dominicum enim vocabant Eucharistiam, & Corpus Christi, & dominicum agere, est missam facere. Aliquando etiam hæc vox templum significauit, in quo fiebat missa. „ [Dominicum, inquit Cyprianus sermone de „ eleemosyna, locuples, & diues matrona „ celebrare te credis, quæ corbonam omni- „ nò non respicis, quæ in dominicum sine sa- „ crificio venis; quæ partem de sacrificio, quod „ pauper obtulit, sumis.] Et Hilarius in libro ad Constantium Augustum, è Dominico ad Palatium transeunt. Sed quoniam maxima congregatio erat ad missam celebrandam, verbum (colligere, & συνάγειν) absolutè positum cœpit vsurpari pro missas facere. Quod ex Tertulliano intelligas sub finem libri de fuga in persecutione. [Quomodo, inquit colligemus? Quomodo Dominica solemnia celebrabimus?] Et ex Apostolorum can. 32. quo prohibetur, ne vllus presbyter absque Episcopi consensu colligat; hoc est missas faciat, & altare erigat; græcè autem est verbum συνάγειν. Vt enim apud Latinos concio primum dicta est hominum conuentus; deinde etiam oratio, quæ ibi habebatur: ita synaxis, seu collecta primùm dicta est congregatio populi, deinde missa, tum verò oratio, quæ in ea pro toto fiebat populo; sicut etiam Origenes h. 1. in Isaiam; legitur, inquit, in collecta, quæ sequitur, &c. Hæc igitur fuit causa, cur orationes eæ dicerentur collectæ; quòd communes essent pro toto populo, atque in communi illius conuentu, & collectione fierent. Sed collectæ hæ, & congregationes populi, aut integræ erant, aut non integræ. In his orationes tantùm, & conciones habebantur, in illis missæ quoque sacrificium offerebatur, & Christi Corpus à præsentibus sumebatur; ideòq; Dominicum quoque vocabantur.

Dominicum agere | *Colligere συνάγειν.*

C A P V T VII.

De illarum Conclusione.

QVOD autem eas concludamus, dicentes, Per Dominum nostrum &c. nouum non est, sed antiquissimum in Ecclesia S. Ambr. lib. 6 de sacramentis c. vltimo [Aud: „ quid dicat Sacerdos, Per Dominum nostrum Iesum

Per Dominum nostrũ &c.

,, Iesum Christum, in quo tibi est, cum quo tibi ,, est honor, laus, &c.] Et propterea in l.5.c.1. illum ait esse primum, & nouissimum: Primum, quia est autor omnium, Nouissimum, nō quòd finem inueniat, sed quòd vniuerta concludat. Et S. Bern. in lib. de natura, & dignitate amoris diuini c. 10. [In omnibus orationibus nostris subijcimus, Per Christum ,, Dominum nostrum, vel quia omnes ad Pa- ,, trem dirigimus per eum tanquam per media- ,, torem nostrum, vel quia quidquid petimus a ,, Patre, per ipsum petimus nobis infundi.] S. Prosper exponens illa verba Ps. 108 Oratio eius fiat in peccatum. Iudam scribit non potuisse orare per eum, quem vendidit: orationemq; quæ non fit per Christum, non solùm non posse delere peccatum, sed ipsam quoq; fieri ad peccatum; sed quid pluribus moramur? cùm Paulum habeamus, qui in posteriore ad Cor. Ep. c. 1. Quotquot, inquit, promissiones Dei sunt in illo EST; ideò & per ipsum, Amen Deo, ad gloriam nostram. Quibus etiam verbis rationem eius exponit; quia omnes promissiones Dei implentur, & habent effectum per Christum; idcircò illum, & eius merita Patri proponimus, ad quem omnes penè orationes diriguntur, quemadmodum & ipsemet Christus docuit Matt. c. 6. Cùm dixit; Sic orabitis; Pater noster, qui es in Cœlis. Et propterea decretum puto in Concilio Cartagin. 3. cap. 23 vt cùm ad altare assistitur, ad Patrem semper oratio dirigatur.

Postea tamen propter Arianam hæresim directa interdum est ad Filium, & oratio conclusa illis verbis, Qui viuis & regnas cum Deo Patre &c. Docuit etiam nos Christus Io: 15. & 16 petere a Patre in ipsius nomine, vt impetremus. Et Ioannes Ep. 1 cap. 2. nos dixit habere aduocatum illum apud Patrem.

Amen. Concinna porro oratione per Christum, populus respondet, Amen. Quod non solùm ex veteri testamento acceptum est pluribus in locis: vt Num. 5. Deut. 27. 3. Reg. 1. & alibi: sed ex nouo quoque Luc. 24. Erant semper in templo laudantes, & benedicentes Deum, Amen. Et Paulus ita sæpè concludit in omnibus suis Epistolis, & Iacobus, & Petrus, & Ioannes. Iamq; eo tempore fuisse vsitatam in Ecclesijs ita respondendi consuetudinem illa Pauli verba in priore ad Cor. c. 14. Si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit Amen super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. Et suo tempore factum testantur S. Iustinus, in or. ad Antoninum. & Iren. lib. 1 c 10 & Tertul. in lib. de spectaculis & de munere, & Epiph. hæresi 34. & Io: Chrys. extrema h. in Ps. 105. & Ambr. in Psalmum 40. & ante nos omnes Areopagita in libro de

Ecclesiastica hier. c. 2. [Vniuersa Ecclesia ,, dicendo Amen preces compleuit.] Atque hoc nomine laudauit Romanos Hier. in proemio 2. libri Commentariorum in Epistolam ad Gal. quòd ad similitudinem cœlestis tonitrui Amen in Ecclesijs reboaret. Et Aug. in Ps. 107. Vitalem Pelagianum hominē vrget; [Nunquid vbi audieris Sacerdotem ,, ad altare populum hortantem ad Deum o- ,, randum, vel ipsum clara voce orantem, vt ,, incredulas gentes ad fidem suam venire, ,, compellat, non respondebis Amen?]

De vocis autem vi, & significatione conuenit inter Iustinum, Chrys. Hieronymum, Augustinum, & alios Hebræam esse vocem, & significare confirmationem, seu approbationem eius, quod dicitur, aut petitur. Itaq; duobus modis vsurpatur. Aut tanquam affirmatio, seu iuramentum eius, quod dicitur; quo modo sæpè vsus est Christus, cùm dixit Amen dico vobis, Aut tanquam responsio, seu conclusio ad aliquid, quod fuerit dictum; quemadmodum in orationibus Ecclesiæ, de quibus est sermo. Septuaginta interpretes, & Iustinus eam vocem græcè reddiderunt γένοιτο quam ob causam in fine Psal. 41. vbi Hebræi dicunt, Amen, amen; nos legimus Fiat, fiat. Quod eo loco adnotarunt Amb. & Hier. & idem Hier. in Ep. 134 ad Sophronium, & 137. ad Marcellam. Aquila, quem Hier. fidum interpretem vocat, & apud eundem in extremo libro 3. Commentariorum in Ep. ad Galatas. Symmachus quoque, & Theodotio, verterunt πεπιστωμένως, idest fideliter: quo modo etiam exposuit Ambrosius libro 4. de fide c. 3. sed idem Ambr. in libro de initiandis c. 9. & 4. libro de Sacramentis c. 5. & ad caput 14. prioris Epistolæ ad Cor. & Aug. lib. 15 contra Faustum c. 9 & tract. 41. in Io: interpretantur; Verùm & Ansel. in caput 16. 1. Cor. & in caput 3. Ep. ad Eph. & c. 6. 1. Tim. & 13. ad Hebr. & 1. Apoc. verè, & fideliter, & Com. vltimo in Apoc. fine defectione. A enim fine: Mene defectio dicitur; omnia probat Hier. Ego ex re, de qua est sermo, mutari non nihil eius significationem arbitror; & si aliquid petatur, significare fiat, & approbationem rei, quæ petitur, cùm affectu coniunctam. Quod Ambrosius quoque significauit in Com. notati Psalmi; & deuotæ confessionis responsionem vocauit Hilarius in Psalmum 65 Sin autem sit sola locutio, seu propositio, & explicatio rei, quæ dicitur, aut narratur, aut promittitur, significare verum, seu fideliter. [Cùm Sacerdos, ,, inquit, benedicit, populus respondet, Amen, ,, confirmans benedictionem, quam sibi, & ,, plebi Sacerdos à Domino deprecatur.] Quare & confirmationis verbum appellat. *Amen quid.*

CAPVT

CAPVT VIII.

Orationem in Ecclesia potiorem esse.

PRÆTER orationes tamen hasce communes, quę publicè in Christianorum conuentibus recitabantur, fuerunt semper priuatæ quoque, quibus quisque seorsim Deum precabatur, siue pro priuatis suis necessitatibus, siue pro cuiusque pietate, ac deuotione. De Iacobo Apostolo scribunt S. Hier. in „ libro de scriptoribus Ecclesiast. & S. Io: Chrys. „ h. 5. in Matt. propter longum, & crebrum „ orationis studium ita illi genua obduruisse, & „ frontem, genuflexione scilicet, & corporis „ ad pauimentum prostratione, vt camelorum duritiem imitarentur. Neque credendum est tam longam, & crebram orationem „ fuisse semper in templo, & cum Christianis „ cæteris: sed & solitarij hominis, tum in priuatis ædibus, tum in omni loco. Nam & „ Christus secedebat oraturus ad montes, in „ illisq; pernoctabat in oratione Dei. Et in „ priore ad Tim. c. 2. vult Apostolus nos orare in omni loco leuantes puras manus, sine ira, & disceptatione. „

Audianos, refert S. Epih. hær. 70. non fecisse preces cum aliquo, etsi probatus videretur, nec haberet quidquam quod accusari posset. Qui Zachęi quoque hęretici hominis fuit error, eodem teste in Epitome, & in Anacephaleosi. Negare tamen non possumus, communem, & publicam orationem in templis, locisq; sacratis sanctiorem esse, virtutisq; maioris: tum propter loci sanctitatem, Eucharistiæq; præsentiam, tum propter orantium multitudinem. Nam si Matt. c. 18. pollicitus est Dominus; Si duo consenserint, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo; quid tantæ multitudini vno animo, & communibus votis oranti? [Oratio „ communis totius Ecclesiæ (inquit S. Leo in ser. 3. de ieiunio septimi mensis) efficacior, „ quam priuata.] Et Sancti Ambrosius, & Ansel. ad caput 15. Epistolæ ad Rom. Multi in vnum dum congregantur vnanimes, fiunt magni, & multorum preces impossibile, vt non impetrent. Et S. Petrus Chrysologus in ser. 132. Cùm illa Domini verba commemorasset. [Vbi sunt, ait, qui præsumunt „ Ecclesiæ conuentum posse contemni, & soli„ tarias preces venerandæ congregationi au„ tumant anteferri. Si duobus, vel tribus si„ mul positis medium se futurum, & omnia „ se promittit, quæ postulatus fuerit præsta„ turum: Qui nil negat tam paucis, quid in „ concilijs, & congregatione Sanctorum po„ scentibus denegabit?] Modò (vt antè dixit) „ salua sit ea cautela, & reuerentia, vt à Deo, „ quæ Deo digna sunt, postulentur. Qui enim mala a Deo postulat, Deum mali iudicat, & sentit autorem. Isaac egressum ad meditandum in agro, inclinata iam die Gen. 24. figuram putat S. Hier. in tradit. Hębr. in Gen. fuisse Domini, qui solus orabat in monte. Nos non negamus Christum orasse in monte, atq; in solitarijs quoq; locis orare nos priuatim posse; sed efficaciorem in Ecclesia orationem esse contendimus. [Maiora enim (loquitur Chrys. h. 37. in Acta) potest communitas Ecclesiæ; quæ per se ipsum nullus potest, cum alijs potest. Propterea maximè necessarię fiunt preces hoc loco, pro vniuerso orbe, pro Ecclesia, pro pace, pro his, qui in calamitatibus, &c.] Et h. 79. ad populum, vtitur argumento ex Apostolorum Actis c. 12. [Vis, inquit, discere, quanta sit orationis in Ecclesia factæ potentia? Vinctus olim erat Petrus, multisq; circundatus catenis: oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro eo; & statim eum a carcere liberauit. Quid hac oratione potentius, quæ columnam, & Ecclesiæ turrim adiuuit?] Et h. 3. de incomprąh. natura Dei [Etsi domi quoq; datur orádi facultas: tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quam in Ecclesia; vbi tot Patres, vbi clamor fœlici societate exitus ad Deum immortalem refertur: non pariter exoras, cùm solus dominum obsecras. Est enim in hoc plus aliquid; concordia, conspiratio, copula amoris, & charitatis, Sacerdotum clamores. Præsunt enim eam ob rem sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in Cœlum euehantur.] Sanè fuit semper aliquis locus orationi publicæ dicatus, & in veteri lege ad templum ibant ad orandum Iudæi, aut certè ad illud respiciebant, vt legimus de Daniele c. 6. & Christus vocat domum suam domum orationis, Matt. c. 21. Et Petrus ascendisse ad templum, vt oraret, legitur in actis Apostolorum; & in Ecclesia quoque semper propria fuerunt templa, propter sacrificia scilicet, & orationes. Quamquam in oratione priuata ma us esse fidei exercitium scripserit S. Cypr. in ser. de oratione Dominica; dum Deum credimus vbique præsentem esse, atque in abditissimis quoque locis audire nos, & videre.

Atque in oratione publica, & communi, magnopere verendum est modestiæ; ne altiori voce, & verborum strepitu turbentur omnia [Quando in vnú cum fratribus conuenimus, ait, idem Cypr. & sacrificia diuina cum „ Dei sacerdote celebramus, verecundiæ, & disciplinæ memores esse debemus; non passim ventilare preces nostras incondit is vocibus, nec petitionem commendandam modestè, Deo

,, destè, Deo tumultuosa loquacitate iactare.
,, Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est,
,, nec admonendus est clamoribus, qui cogita-
,, tiones videt. Cogitemus nos sub conspectu
,, Dei stare. Placendum est diuinis oculis &
,, habitu corporis, & modo vocis. Nam vt
,, impudentis est clamoribus strepere; ita con-
,, gruit verecundo modestis precibus orare.]
S. Greg. Nyssenus in libro de vita Moseos, & S. Chryſ. lib. 3 de prouidentia dictum notant fuisse à Deo tacenti Moysi Ex. 14. Quid clamas ad me? vt moneret sonoram esse illam vocem, & vsque ad diuinas aures magnitudine sua peruenire, quæ non contentione clamoris, sed puritate cordis sua meditatione concipitur. Et S. Ambr. lib. 6. de sacramentis c. 4. eos, qui vociferantur orantes, iniuriam vult Deo facere, quasi sit surdus, & corda non scrutetur. Et h. 19. in Matth. vehementer indignatur Chryſ quorundam impudentiæ, qui latentes corpore, omnibus se faciant voce manifestos, tumultuosè clamantes, seq; clamoribus & gestibus corporis ridiculos omnibus facientes. Propterea tria considerandamonet in h. 9. ex varijs Matth locis; quis roges, quid roges, quem roges, Quis? Homo. Quid? Indulgentiam. Quem? Deum.

CAPVT IX.

Quàm sæpè, & quibus temporibus orandum sit.

Semper orandū quo modo.

RESPONDIT aliquando Christus apud Lucam c. 18. Oportet semper orare, & non deficere, hoc est non fatigari, neque ob fatigationem ab oratione cessare: & confirmauit Paulus in priore ad Thess. c. 5. Sine intermissione orate. Sed vtrumque, inquit S. Aug in lib. de hæresibus num. 57. sanctissimè sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi. Et S Ansel. in Ep. ad Thessal. idem confirmat, additq; continuum cordis desiderium continuam orationem esse. Et S. Bern. in lib. de Passione Domini, super Ego sum vitis vera, c 6 non voce, sed bono desiderio orandum semper interpretatur. Scitum est etiam illud, Benè orat, qui benè agit. & illud Apostoli Rom. 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Hoc enim perpetuam orationem, & Dei laudem esse, iudicarunt quoq; S. Bas. in Ps. 33. & oratione in martyrem Iulitam, et S. Hilarius in Psalmum 1. Itaq; non pauci semper orandum nobis dixerunt, non quòd orando semper occupati esse possimus: nam & edere, & dormire, & alia plura facere nos oportet; sed quòd aut orare, aut aliquid boni facere, aut quidquid facimus, ad gloriam Dei facere nos oporteat. Alijs demum placuit semper eum orare, qui horis canonicis Ecclesiastico ritu oret, Deumq; laudare non prætermittat. Quod septies in die faciebat Dauid, vt ipsemet fatetur in Ps. 118. Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ, qui tamen in Ps. 33. dicebat, Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus est in ore meo. Neque perpetuam nobis die, ac nocte arbitror ego Dominum, eiusq; Apostolum indixisse orationem, (Non enim fert humana conditio) sed admonuisse orantes, vt si statim non consequantur, quod petunt, instent, pulsent, nec statim ab oratione cessent: sed orando perseuerent, donec propter improbitatem saltem obtineant. Nam hoc sibi vult parabola viduæ iudicem importunè interpellantis; quam statim subiungit Dominus, & confirmat Apostoli verbum Sine intermissione, quod non significat semper absq; cessatione orandum: sed a petendo non desistendum desperando, etiam si sæpiùs petentes non obtinuerimus.

Oratio nocturna.

Ad nocturnam verò orationem, noctuq; ad orationem surgendum, plurimùm video nos hortari Patres, & vt mittam vigilias, & stationes veteribus Christianis vsitatas, de quibus diximus, dum de ieiunio scriberemus Hæc fuerunt in 2. ad vxorem libro c. 5. Tertulliani verba. [Cùm per noctem surgis ora-
,, tum, non Magiæ aliquid videberis operari.]
Et in libro de corona militis c. 11. conuenisse Christianos testatur ad orationem, & excubasse pro templis. Et Clem. lib. 8. constit. c. 11 duas habet orationes, quas noctu recitabant. Et Plinius secundus antelucanos Christianorum hymnos appellat. Et S. Cypr. in extremo ser. de oratione Dominica, ad nocturnam orationem hortatur. Et S. Hilar. in Ps. 118. obseruat illa Dauidis verba, Memor fui nocte nominis tui; & Media nocte surgebam ad confitendum tibi. [Tunc enim, in-
,, quit, maximè insurgunt tentationes.] Et S.
Ambr. lib. 1. de Abraham c. 9. dum alloquitur coniugatos; [Simul, inquit, ad oratio-
,, nem nocte vobis surgendum est, & coniunctis
,, precibus obsecrandus est Deus.] Et ser. 7. in
Ps. 118. [Tunc magis tibi orandus est Domi-
,, nus, tunc præsidia postulanda, culpa cauen-
,, da, quando videtur habere secretum: tunc
,, maximè, quando tenebræ in circuitu meo,
,, & parietes me operiunt, considerandum,
,, quia Dominus omnia intuetur abscondita.]
Et ser. 19. in eundem Psalmum; [Audi Pro-
,, phetam; Media nocte surgebam ad confi-
,, tendum tibi. Et tu surge vel media nocte,
,, si non potes tota semper nocte vigilare; vt
,, dum oras nocte veri Solis pectori tuo splen-
,, dor irradiet: quia omnis anima, quæ Chri-
,, stum cogitat, in lumine semper est.] Et ser.
in Malachiam Prophetam, lusciniam adfert,

cui non

cui non sufficit dies, sed nocte quoque cantat: Propterea sobrietatem, & ieiunium consulebat Eustochio S. Hier. de virginitatis custodia scribens c. 6. [Ad orationem tibi nocte surgenti, non indigestio ructum faciat, sed inanitas] S. Athanasius in libro de virginitate, vt hanc orationem persuaderet, illo vsus est argumento; quoniam ea hora Dominus à mortuis resurrexit, & Patrem suum hymnis celebrauit. Et S. Chrysost. h. 30. in Gen. quia tunc nullus interturbat, magna est cogitationum tranquillitas; absunt turbulentiæ, nullus est qui ab accessu prohibeat, & abducat; mensque collecta omnia diligenter referre potest animarum medico; quod & multis tractat in h. 26. in Acta; adsertq; opifices, nautas, negotiatores, & Ecclesiam quoque Dei medijs surgentem noctibus ad laudes Deo concinendas. Et in ser. de excludenda vitiorum memoria, & h. 41. ad populum, diurna nos negotia diurno tempore turbare plurimùm. Et h. 42. [Dei Ecclesia, inquit, medijs consurgit noctibus; surge & tu. Vide stellarum choream, altum silentium, multam quietem; Dominiq; sui dispensationem admirare. Anima tunc est purior. Plus nocturnis Deus placatur orationibus, cùm quietis tempus tu luctuum tempus facis. Non ita rubiginem ignis excoquere solet; sicut oratio nocturna nostrorum rubiginem peccatorum; tunc planetæ respirant, tunc & anima maximè rorem, & plus illis suscipit: Et quæ per diem sol exussit, hæc nocte refrigerantur.] Et S. Bern. ser. 86. in Cant. [Cùm profundum nocturnus sopor indicit silentiū, tunc planè liberior exit, puriorque oratio. Quàm secura ascendit de nocte oratio, solo arbitro Deo, sanctoq; Angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam?] Sunt, qui dicant singulis noctibus olim oraſſe Christianos: prima vigilia Sacerdotes aliquot vnum cantaſſe Psalmum; secunda alios alium, & item tertia; quarta verò conueniſſe omnes ad cantandas laudes, & ad Eustochium scribens S. Hier. bis, terq; nocte surgendum ad orationem esse affirmat.

In die autē video penè omnes ter orandum præcipere. Nam & in Psalmo 54. dicebat Dauid; Vesperè, & manè, & meridiè narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam, Et Daniel cap. 6. tribus temporibus in die orabat; quod de tribus horis canonicis, tertia, sexta, & nona, interpretati sunt S. Cypr. de oratione Dominica, & S. Hier. in illius loci commentario. Et lib. 7. constit. S. Clemens c. 25. ter in die voluit nos orationem dominicam recitare Tertull. in libro aduersus Psychicos c. 10 Sanctissimam in his Trinitatem veneratur S. Cypr. sub finem libri citati; & manè resurrectionem Domini, hora sexta Crucifixionem, & passionem; ac demum nona vltimum Christi aduentum, quo soluerus ad nos die sæculi recedente, lucis æternę gratiam præbiturus redibit, vel vt placuit Hieronymo, quia hora tertia descendit Spiritus Sāctus super Apostolos, sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum; nona Petrus, & Ioannes pergebant ad templum. S. Io: autem Chrys. in primo libro de orando Deum, tria quidem confirmat tempora; sed alijs vtitur verbis. Oportet inquit, stratis relictis diuino cultu præuenire solis exortum, & cùm ad mensam accedimus, hoc est meridiè, & cùm ad nocturnam quietem recipimus. [Qua fronte solem intueberis, nisi priùs adoraueris eum, qui lumen illud dulcissimum oculis tuis mittit? Quo pacto frueris mensa, nisi priùs adoraueris eum: qui tibi tantum bonum largitur? Qua spe trades teipsum nocturno tempori, nisi teipsum præmunieris orando, sed inconsultius ad somnum accesseris?]

De primæuis illis Christianis, & Therapeutis, qui circa Alexandriam versabantur, ad hunc modum testatur Philo in libro de vita contemplatiua. [Quotidiè bis precari solent, manè, & sub vesperam, oriente sole petentes diem fœlicem; occidente verò, vt anima in totum exonerata sensibus, moleq; rerum sensibilium, veritatem vestiget in consistorio domestico.] Atq; vtrunq; orationis tempus in duplici sacrificio matutino, & vespertino, quod in lege præcipiebatur, significatum fuisse voluit S. Basilius in Psalmum 140. quibus duobus præsertim temporibus orationem à nobis S. Chrysost. quoque postulat in h. 14. & 22. in Ep. ad Hebr. & S. Ambr. libro 5. exam. c. 12. & ser. in Malachiam Prophetam, surgente, & occidente die consueuisse cantare, & Deo quasi laudes persoluere adnotauit. Vrgentq; plurimùm, vt diluculo ante solem ad orandum surgamus, tum cæteri omnes, tum Basil. in reg. fusioribus, 37. & Chrysost. in Psalmum 5. & alibi sæpiùs.

Deniq; ad crebram nos orationem exemplo Dauidis hortatur S. Ambrosius in 3. de virginibus libro, verbis illis Ps. 118. Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. [Si qui erat, inquit, regni necessitatibus occupatus, septies in die orabat, quid nos facere oportet, qui legimus, Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem? Certè solemnes orationes, sunt deferendæ, cùm surgimus è somno, cùm prodimus, cùm cibum paramus sumere, cùm sumpserimus, & hora incensi, cùm denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili Psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum sæcularium cura liberam diuina meditantem somnus inueniat.]

...ratio ...urna.

inueniat.] Sed ex Dauide arbitror Ecclesiam accepisse piam, & sanctam institutionem recitandi quotidiè Horas canonicas, quibus septies in die laudem dicit Deo, quarum crebra est apud Patres mentio.

CAPVT X.

Pro quibus orandum.

Pro viuis. CONSVEVISSE autem Ecclesiam orare pro omnibus & viuis, & defunctis, manifestum est ex dictis cap. 4. Maximè autem pro Principibus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus, penes quos est cura, & regimen cæterorum omnium; & ex viuentibus quidem nullus excluditur; sed orandum pro omnibus, vt & benè viuentes perseuerent, ac proficiant, & malè viuentes conuertantur, quemadmodum exposuit S. Aug. in serm. 41. ad fratres in Eremo. Tametsi Tertull. in libro de pudicitia c. 19. peccatum ad mortem, pro quo Io: in 1. Ep. c. 5. non affirmauit esse orandum, interpretatus peccatum mortale, & peccatum non ad mortem, peccatum veniale, pro peccatore mortaliter voluit orandum non esse. Sed non est huius loci disputare, ac definire, quodnam sit peccatum ad mortem ab Apostolo nominatum. Is tamen non dicit pro illo orandum non esse, sed orandum non præcipit: non pro illo, inquit, dico, vt roget quis. Cùm tamen præcepisset Dominus orare pro persecutoribus.

Ex quo colligit Sanctus Augustinus libro de serm. Domini in monte c. 43. Et ser. 59. de tempore, esse aliqua peccata, quæ inimicorum persecutione grauiora sint pro quibus orare non præcipit: sed cùm Dominus orandum pro persecutoribus definierit, hoc nobis satis est, vt oremus etiam pro illis, qui sunt in peccato mortali: vt scilicet liberari a peccato, & ad Deum conuerti possint. [Quoniam de quocunque pessimo (vt in 1. retract. libro c. 19. idem ipse addit) in hac vita constituto, non est vtique desperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur. Quandiù enim viuit, libertatem habet arbitrij, quo ad meliora potest Deo adiuuante sese conuertere.]

Pro mortuis. Qui verò vita functi sunt; Aut beati sunt, aut damnati, aut purgantur aliquando beandi. De quibus ita vniuersè definit S. Augustinus lib. de cura pro mortuis gerenda cap. 1. [Quæ pro mortuis fiunt, eos non adiuuant, quorum tam mala sunt merita, vt talibus non sint digni adiuuari, aut tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis.] Itaque pro Sanctis non oramus, neque pro damnatis. [Nam qui orat pro Martyre, ait idem Aug. in eodem ser. 42. iniuriam facit martyri, cuius nos debemus orationibus commendari, & qui orat pro damnatis, nullatenus impetrabit.] Obstinati enim sunt in malo, vt & diaboli, nec mutari possunt; Immò nec oraret nunc Ecclesia pro ijs, quos nosset fore damnatos. Sed quia de nullo certa est, orat pro omnibus, vt habet Aug. lib. 21. de Ciuit. Dei c. 24. Damnatorum ergo nulla fit mentio; Martyrum, & Sanctorum precibus nosmetipsos commendamus, illorumq; nomina piè recitantur ad altare Dei, atq; pro cæteris, qui piè vixerunt, oramus.

Quę verò à Deo petenda sunt, non est difficile definire. Diuina.n.& quæ ad animę nostrę salutem faciunt, absolutè, & conatu omni sunt postulanda; Virtutes, inquam, gratia Dei, & æterna gloria, & omninò quidquid ad hoc caput pertinet. Cætera, quę siue ad corporis statum, siue ad res externas spectant, cum ea conditione quærere oportet, si & ad salutem nostram fuerint opportuna, & diuinæ voluntati conformia. Ita consulebat S. Aug. vbi dicebat in 2. libro de ordine c. 20. [Oremus, non vt nobis diuitiæ, vel honores, vel huiusmodi res fluxæ, atq; nutantes, & quouis resistente transeuntes; sed vt ea proueniant, quę nos bonos faciant, & beatos.] Eos .n. qui temporalia hęc petunt, in lib. 15. de Ciuit. Dei c. 7. affirmauit esse sicut Cain, illiusq; sacrificium, non recta diuisione imitantes. [Quippe boni ad hoc vtuntur mundo, vt fruantur Deo; mali verò, vt fruantur mũdo, vti volunt Deo.] Immò in commentario Psalmi 13 de illis accipit illa verba, Dominum non inuocauerunt. Non enim verè inuocat, qui ea desiderat, quæ illi displicent. Et rursum in Psalmum 52. [Isti Deum non inuocant quia Deus gratis se vult coli, & diligi, non quia dat aliquid prÿter se, sed quia dat se. Qui ergo Deum inuocat, vt diues fiat, Deum non inuocat. Hoc enim inuocat, quod ad se vult venire: siquidem inuocare est in se vocare. Voluntariè sacrificabo tibi, inquiebat Dauid Ps. 53. hoc est gratis, & non quia das mihi aliquid. Erubesceres, si te vxor tua propter diuitias amaret; & fortè si tibi paupertas accideret, de adulterio cogitaret. Cùm ergò te a coniuge gratis amari velis; tu Deum propter aliud amabis?] Hoc est, quod in Psalmo 62. dicitur. In nomine tuo leuabo manus meas; [Christus, ait Aug. leuauit pro nobis manus in cruce; Et tu leua puras manus ad Deum in oratione. Nõ sunt magna, quę Deus donat & malis: pete maiora: Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea: anima nõ repeletur aliqua pinguedine carnis.] Sed & cùm petuntur temporalia bona, deponuntur manus potiùs, quam leuentur, vt in extrema concione 14. in Psalmum 118. adnotauit. Sed & quidquid petitur, quod ad æternam salutem non pertinet, nihil

Quæ à Deo petenda.

nihil est; & hoc potere, est nihil petere, addit in tract. 102. in Io: Contra, qui non res temporales petit, sed æternam beatitudinem, remissionemq; peccatorum, doctè orat, doctè plangit; vt in ser. 7. de tempore pronunciauit. [Cùm enim quæ Deus laudat, aut præcipit (ait in ser. 53. de verbis Domini) aut in futuro sæculo promittit, ab illo petitis, securi petite, & incumbite quātum potestis orationibus, vt sumatis. Quādo autem petitis temporalia, cum modo petite, cum timore petite; illi committite, vt, si prosint, det; si scit obesse, non det. Quid autem prosit, aut obsit, medicus nouit, non ægrotus.]

CAPVT XI.

De veteri orationum ritu.

MVLTIPLEX porrò fuit veterum Christianorum in orando ritus.

...imus ri... Baptis... Primum enim baptizati cum non baptizatis, & infidelibus non orabant. Propterea S. Petrus ante disputationem cum Simone mago oraturus, Clemētem nondum baptizatum iussit secedere, vt est in 2. recogn. libro, & in libro de rebus gestis B. Petri. Et omnino nec cum catechumeno, nec cum hæretico orandum esse statuit libro octauo constitutionum cap. 40.

...cundus ...it cæli... ...tus Sa... dotum. Secundus ritus fuit, vt coniugati cum essent oraturi, ab actu coniugij abstinerent, vt mundiores, & puriores accederent. Nimirum Pauli consilium sequentes in priore ad Cor. c. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Quamuis enim munda sint coniugia, vt eo loco ait S. Ambrosius, tamen etiam à licitis abstinendum est, vt faciliùs ad effectum deducatur oratio. Cùm enim quis etiam concessa non contingit, ostendit se velle, quod precatur, accipere. Hinc S. Hier. lib. 1. aduersus Iouinianum c. 4. [Si semper orandum est, nunquam ergò coniugio seruiendum; quoniam quotiescunque vxori debitum reddo, orare non possum.] Et cap. 19. de Sacerdotum cœlibatu apposité ratiocinatur; [Si laicus, & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali; Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, erit semper carendum matrimonio; nam in veteri lege purificabantur ad tempus ab vxoribus separati.] Extat etiam inter eiusdē opera sermo habitus in vigilia Paschæ, De esu agni, in quo inter cætera fuerat illud præceptum; Lumbos vestros accingetis, hoc est opera carnis mortificabitis. Quicunque igitur, inquit, vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni manducare. Nam & Moysi Num. 8. præcipitur, vt populus ascensurus ad montem, ante tres dies purificetur; & Dauid 1. Reg. 21. ab Achimelech interrogatur, si mundi sunt pueri: quia panes propositionis ab ijs, qui vxores tetigissent, comedi non poterant. Et S. Greg. Nazian. in or. in Sanctum Baptisma, dum ad baptismum suscipiendum hortatur; [Hoc vnum, inquit, à te peto, vt hoc muneris baptismo rependas; vt certo tempore, hoc est quamdiù assignatum orationi tempus fluit, a re vxoris abstineas, idq; ex communi consensu, & approbatione.] Itaque post actum coniugij non ausos fuisse coniuges orare, testantur illa Sancti Chrysostomi verba hom. 52. in Matth. [Tu verò eo die, quo liberis legitimè operam dedisti, quamuis crimen illud non sit, orare tamen non audes.] Propterea diebus quoque festis, & diebus ieiunij abstinebant; quia dies erant orationis. Ita S. Chrys. h. 34. operis imperf. [Quando dies festus est, aut dies ieiunij, impleas Apostolicum præceptum. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu, vt vacetis ieiunio, & orationi.] Et diebus item supplicationum, seu processionum, eandem ob causam; vt confirmat S. Aug. in quæstionibus ex vtroque testamento mixtim quæst. 127. [Propter dies, inquit, processionum aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt faciliùs impetrari possit, quod postulatur.] Sed de hoc satis.

Tertius ritus exclusio criminosorum. Tertius ritus erat, vt qui in magnis delictis essent manifesti, ab oratione communi ejicerentur, ne modicum fermentum totam communitatem ex puro corde orantium macularet. Consuetudinis huiusce testem habemus Origenem h. 35. in Matthæum. [Conueniebat enim orationi & locum esse mundum, & adstantes mundos; quippe & orantibus adstare solent Angeli, & delectari in his, quos leuare vident puras manus.] Vt h. 3. super Missus est; Et ser. 7. in Cant. loquitur S. Bernardus, & ante illum Tertull. in libro de oratione c. 12. Et Dominus Luc. 8. reuocaturus in vitam puellam mortuam Iairi filiam; exclusis omnibus alijs, solos retinuit miraculi spectatores tres discipulos, ac puellæ parentes. Verùm & in sacrificio celebrando, quod fuit semper præcipua, & solemnis maximè Christianorum oratio; cùm ad oblationem ventum esset, fiebat missa, hoc est dimissio cathecumenorum, qui sacrificio non poterant interesse: vt est apud S. Dion. c. 3. lib. de Eccles. hier. Et S. Clem. lib. 8. constit. & in antiquis omnibus liturgijs, quæ dimissio verbis illis fiebat; Qui primam orationē perfecistis, discedite: diacono scilicet alta voce inclamante. Cui altera succedebat dimissio sacrificio iam absoluto; & Diacono rursum clamanIij 2

clamante, Ite, missa est; hoc est dimissio est; tuncq; aperiebantur portæ templi, quæ dimissis catechumenis claudebantur, & abibāt omnes. Vt ergò in sacrificio dimittebantur catechumeni; sic & in quauis alia oratione magnorum criminum rei excludebantur. Quin etiam & pœnitentes fuisse exclusos cōstat tum ex alijs, tum ex Clemente lib. 2. constit. c. 43.

Quartus ritus manuū lotio. Quartus ritus erat manuum ablutio, qua in sacrificio quoque vtimur, vt habet liturgia Basilij, & Sancti Dionysius, & Clemens locis notatis, & Cyrillus Hierof cathech. 5. mystag. Non solus enim sacerdos sacrificans; sed & cæteri quoq; lauabant, vt animi munditiem indicarent, qua & ad sacrificandum, & ad orandum Deum sit accedendum. [Vidisti, inquit Cyrillus, diaconum aquam lauandis manibus porrigentem Sacerdoti, & illis, qui circum altare Dei stabant; quod symbolum est, oportere vos à peccatis omnibus, & iniquitatibus mundari.] [Quæ enim ratio est (inquit Tertull. in lib. de oratione c. 11.) manibus quidem ablutis, spiritu verò sordente orationem obire?] Et S. Petrum cū Clemente & fratribus manè surgentes ad mare descendisse, vt lauarent, & postea orarent, idem ipse Clemens narrat in 8. recogn. libro. Testantur autem Tertull. Et S. Io: Chryf. h. 6. in posteriorem Ep. ad Tim. & 36. & 79. ad populum, totas eos lauisse manus, antequam ad orandum accederent, vel etiam antequam templum ingrederentur, vt idem habet Chryf. h. 36. citata, & 72. in Io: aut etiam sacra tangerent Biblia, aut Euangelium legerent, vt habet h. 52. in Io: & 7. ad populum, multòq; magis antequam ad Sacram Eucharistiæ Communionem accederent, vt habet h. 3. in Ep. ad Eph. prætertim, quod eam erant in manibus accepturi, vt ex pluribus constat, quæ non est nunc opus commemorare. Duplex igitur erat ablutio, altera totius manus priuata, quæ grauiorum criminū purgationis symbolum erat; Immò & plerosq; totum lauisse corpus testatur Tertull. Altera extremorum digitorū publica in templo, quæ leuiorum culparum, & affectuum munditiem significabat. Nam quod sacerdos sacrificans extremos tantùm abluit nunc digitos, tunc quoque obseruatum fuisse, ex S. Dionysio cognoscimus.

Quintus ritus salutatio, & osculum. Quintus ritus erat mutua salutatio, vt pacem, vnionem, & charitatem significarent Itaque præceptum ab Apostolis fuisse, vt cùm ad orationem conuenissent Christiani, Diaconus alta voce diceret. Ne quis contra aliquem, Ne quis in hypocrisi; legimus apud Clementem lib. 2. constit. c. 58. & 61. sed hanc pacem, & charitatem mutuis osculis significare consueuerant, vel etiam in publicis vijs obuij, vt videre est apud Athenagoram in oratione pro Christianis, & Tertullianum in Apolog. c. 6. & in ep. de cibis Iudaicis c. 6. & lib. 2. ad vxorem c. 3. & Cyprianum ep. 1 libri 4. ad Seagrium, & Rogatianum, & S. Chrysostomum h. 30. in posteriorem epist. ad Cor: & colligitur ex verbis illis Pauli; Salutate inuicem in osculo sancto. Id vero in celebratione Eucharistiæ quæ sacramentum est vnionis, charitatis, & pacis, multò magis conueniebat, vt est apud Sanctum Clementem lib. 8. constit: c. 15. & Iustinum in apologia ad Antoninū, & Origenem lib. 1. Com. in Cant. & Chrysostomum h. 77. in Io. & 51. ad populum, & lib. 1. de compunctione cordis, & alios plures, vt in libro de oratione c. 14. non esse commendandam, dixerit, orationem illam, illud ue sacrificium, in quibus osculum pacis non fuerit. Sed quoniam osculum sanctum postulat Paulus; non fuisse promiscuum, virorū, ac mulierū sed virorum seorsim, ac seorsim mulierum, significant illa Clementis verba in c. 61. [Salutent inter se viri, & inter se mulieres osculo in Domino. & caueant, ne quis dolosè id faciat; quemadmodum Iudas Dominum osculo tradidit.] Et lib. 8. c. 15. de Missæ sacrificio loquens; [Diaconus, inquit, dicat, Salutate vos inuicem in osculo sancto; & salutent clerici Episcopum, & uiri laici laicos, & mulieres salutent mulieres.

At quia nimis longum erat singulos oscula ri, duplex adhibitum est compendium. Alterū Episcopo, alterum sacerdoti sacrificanti, qui quasi nomine omnium pacem omnibus osculo porrigerent. Hi. n. primùm cœperunt osculari diaconum, & hic subdiaconū, & ita deinceps ceteros; quemadmodū Solitarij liber cōfirmat, qui Gemma animæ dicitur c. 4. Deindè verò hoc quoq; mutatum est. Et Episcopus quidem ingrediens Ecclesiam pacem omnibus precabatur; dicens, Pax omnibus, seu Pax vobis; vt testatur S. Chryf. h. 33. in Matth. & 36 in 1. ad Cor. Epist. & 3. in Epist. ad Coloss. Nunc quando primùm ad altare conuertitur ad populum, pacem annuntiat dicens; Pax vobis. Et Sacerdos osculum oris singulorum mutauit in osculum altaris. Ad illud enim ascendens, osculatur; non solùm propter sacras reliquias in eo contentas; sed etiam quia perinde videbatur osculari altare, ac si omnes adstantes oscularetur. Altare siquidem Christi symbolum est, in quo Christiani omnes continentur, & quoties ad populum salutandum conuertitur, osculatur semper altare, quasi pacis osculum omnibus porrigens: fuisseq; hoc altaris osculum signum pacis, confirmat S. Ambr. in Ep. 33. milites scribens osculatos altare, pacem significantes. Denique orationem osculo tum inchoatam,

tam,tum conclusam fuisse,testatur illud Tertulliani in libro de oratione. [Habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis.] Et rursum; [Quæ oratio cum diuortio sancti osculi integra.] Et S. Anselmus confirmat in cap. 16. Ep. ad Rom. [Mos Ecclesiæ traditus est, vt post orationem osculo se inuicem suscipiant fratres.]

Sextus ritus orare orien.

Sextus ritus erat, vt orantes verterent se ad orientem solem. Iudæos ad meridiem respexisse, ait Theod. in Ezech. sect. 16. Et S. Athan. q. 14. ad Antiochum. Sed eos constat ad occidentem orasse. Nam vt scriptum reliquit S. Cyrillus Alexand. libro 4. in Io: c. 31. [Templi facies ad orientem erat, & altare ad occidentem. Et lex ad occasum tendebat.] Et Cathecumenos quoque ad occidentem orasse, baptizatos ad orientem scribit Areopag. c. 2. libri de Eccles. hierar. & confirmat Clemens lib. 2. constit. c. 61. & Orig. h. 5. in Num. & in libro strom. 7. refert Clemens Alexandrinus, quæ erant in templis antiquissima ad occidentem respexisse, vt qui stant, vultu conuerso ad imagines, docerentur ad orientem verti. Hanc ob causam fuisse aliquando Christianis obiectum, eos adorare solem quod innotuerit eos ad orientis regionem precari, legitur apud Tertullianum in apolog. c. 16. Sed cur ita orarent, ratio fuit; tum quia oriens legem nouam afferentem mundo significabat Christum, & vir oriens nomen eius appellatur, Zachar. c. 3. & 6. tum vt habet S. Aug. in 2. libro de ser. Domini in monte c. 5. vt admoneatur animus ad Deum sese conuertere; dum corpus ipsum terrenum ad corpus cœleste conuertitur. Et ser. 182. de tempore; [Orantes ad orientem vertimur, non quòd ibi tantùm sit Deus, sed vt ad moneamur ad Deum consurgere, sicut inde Cœlum surgit.] Sanctus autem Iustinus q. 118. ad Orthodoxos, orare nos ad orientem, & dextera manu nos signo crucis in nomine Christi signare affirmat, quoniam honorabilior existimatur, tum illa pars mundi, tum hæc corporis. Et S. Athan. q. notata; tum quia præcipit Dauid; Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius: steterunt autem ad orientem in monte Oliueti, vt ait Zacharias. Tum quia Deus lux est vera, & ad creatum lumen conuersi Creatorem illius adoramus. Tum etiam vt ad Paradisum, vnde cecidimus, respicientes, à Deo petamus, vt in patriam redire possimus. [Supplicent omnes Deo, ait Clemens loco notato, idq; ad orientem, in memoriam veteris possessionis Paradisi ad orientem positi, vnde primus homo contempto mandato, serpentis consilio obtemperans expulsus fuit.] Et S. Greg. Nyssenus in libro de oratione or. 5. [Ad orientem, inquit, nos conuertimus; non quod Deus, vbiq; non sit; sed quòd in orientis partibus, prima nobis patria fit: dico autem de ea, quam in Paradiso habuimus, habitatione.] Et S. Basilius in libro de Spiritu Sancto ad Amphilochium c. 27. his verbis; [Ad orientem precamur, antiquam requirentes patriam paradisum, quem cõseruit Deus in Edem ad orientem.] Et verò eam quoque rationem cum alijs pluribus collegit S. Io: Damasc. libro 4. de fide. c. 13. Sic enim habet. [Non temerè ad orientem conuersi adoramus; quoniam enim Deus spiritale est lumen, & sol iustitiæ; Et Christus in sacris literis Oriens appellatur, eam partem, qua sol oritur, ipsi adorationis ergò assignamus.] Quin & Dauid ait Ps. 67. Psallite Deo, qui ascendit ad orientem. Et Gen. 2. plantauit Deus paradisum in Eden ad orientem; & post peccatum è regione Paradisi constituit hominem ad occasum. Quare veteris patriæ desiderio ad eam defixos habemus oculos, cùm Deum adoramus; sed & Moyses tabernaculum, velum, & propitiatorium, ad ortum habebat. Et tribus Iuda ad ortum castrametabatur; & in templo Salomonis porta Domini ad ortum sita erat. Et Dominus in cruce pendens ad occasum prospiciebat; ideòque adorantes eum obtuemur ad orientem; & ascendens in Cœlum ad ortum efferebatur, sicque à Discipulis adoratus est; atque ita venturus est, vt eum in Cœlum euntem conspexerunt. Quocirca eius aduentum operientes ad orientem adoramus. Immò & Danielem, etsi Iudæum, obseruauit Orig. lib. 1. in Iob; Et in Hierusalem, & in Babylonia, orasse ad orientem; & Iob quoque ex orientis fuisse partibus, quia omnis sanctitas, & pietas, atque fides ex oriente. Et Philagrium laudat S. Greg. Nazian. in Ep. ad ipsum 66. quòd decumbens in lecto ægrotus quasi ex carceribus excitatus, manuq; ad Cœlum tendens, atq; orientem respiciens, clamans ageret Deo gratias. Vt omnino iudaizaret hæreticus homo, apud S. Epiph. hæresi 19. qui prohibens hunc totius antiquitatis orandi ritum, conuerti nos vbiq; volebat ad Hierusalem.

Septimus ritus stantes orare.

Septimus ritus fuit, diebus dominicis, & toto Pascali tempore stantes orare; ob memoriam scilicet Resurrectionis Domini. Hoc & statuit Canon 20. Niceni Concilij, & Sanctus Epiph. in Epit. In pentecoste ait per totos quinquaginta dies genua nõ flectũtur; Et Tertullianus in libro de corona militis cap. 3. [Die dominico nefas ducemus de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Pasche in Pentecostem vsque gaudemus.] Quod ab Apostolis institutum fuisse testatur S. Iustinus q. 115. ad orthodoxos. [Sex dierum, ait, genufle-

Iosue c. 8. clypeum contra vrbem Nay, vt eam caperet. Et Dauid quoque orans leuabat manus, vt ipsemet fatetur in Ps. 27. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ; dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Et Ps. 87. Clamaui ad te Domine tota die, expandi ad te manus meas. Et Ps. 140. Dirigatur oratio mea, sicut incensum; Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Et 142. Expandi manus meas ad te. Et in lege noua voluit Paulus in priori ad Tim. c. 2. viros orare in omni loco leuantes puras manus. Hoc non solùm est spem omnem nostram à Deo pendere; sed etiam, vt habet Orig. opera, & actiones nostras eleuare ad Deum, nec habere deorsum deiectas, & humi iacentes. Cęterum in hac eleuatione maximum cordis affectum testatur S. Chrys. loco notato. [Noui, inquit, plures viros ego penè ita pendentes, vt terram nô attingant. & vltra mensuram manus extendentes, dolentes etiam, quia non possunt in aerem suspendi, & ita cum alacritate orare.] Tertullianus tamen moderationem in in hoc magnam desiderat. Sic enim scribit in libro de oratione c. 13. [Cum modestia, & humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimiùs elatis; sed temperatè, ac probè. Ne vultu quidem in audaciam erecto]

Sed in Apologetico c. 30. orantium Christianorum habitum describens, non solùm eleuatas dicit manus, sed etiam expansas ad vitæ innocentiam testandam, quasi diceret cum Dauide, Vide, si est iniquitas in manibus meis, Ps. 7. [Illuc suspicientes, inquit, Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; sine monitore, quia de pectore oramus; precantes sumus semper pro omnibus.] Cassianus item in lib. de nocturnarum orationum modo c. 7. expansas manus dicit.

[Non]us ri[tus, n]õ nu[dis] pedi[bus]. Nonus ritus fuit non orare nudis pedibus, sed cùm ad orationem accederent calceamentis obducere. Quod & nunc in sacrificio maximè seruatur. Nam & viri religiosi, qui omni tempore nudis incedunt pedibus, eo tempore tegunt. Hoc enim magnopere & ad honestatem, & ad reuerentiam pertinet. Propterea hoc ego sacrificij missæ, quę præcipua est Ecclesiæ oratio, proprium fuisse dicerem; quia nec pauperes, nec nudis pedibus incedentes, ab omni orationis vsu arcendi sunt; & graue esset pedes induere, quoties orare libet. Nisi S. Athanasium legerem in libro de virginit. virginibus quoque fœminis dicentem. [in oratione calceamentis obductos habeto pedes.] Sed fortassè virginalis pudor, & honestas hoc indigebat præcepto.

Decimus ritus crucis signum Decimus ritus fuit signare se signo crucis, cùm ad orandum accedebant. Vnde & missæ sacrificium à signo crucis inchoamus. S. Ambrosius in lib. 6. de Sacramentis c. 4. Exponens illa Pauli verba in 1. ad Tim. 2. Leuantes puras manus, de crucis interpretatur signo. [Nunquid, inquit, debes in oratione tua crucem Domini Gentibus demonstrare? Illud quidem signum virtutis est, non pudoris. Est tamen quomodo possis orare, nec figuram demonstres, sed actus tuos leues. Si vis operari orationem tuam, leua puras manus per innocentiam.]

Vndecimus ritus Orationis conclusio. Vndecimus fuit conclusio Per Dominum nostrum Iesum Christum, de quo dictum est c. 7.

CAPVT XII.

Orationes nostræ cur non exaudiantur.

IAM verò, quod orantes multos contristat, orationisq; studium retardat plurimùm, illud est, quod exaudiri se non putent, dum id, quod petunt, minimè consequuntur. Sanè dictum nobis fuit à Domino Matt. 7. Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis: omnis enim qui petit accipit, & qui quærit, inuenit, & pulsanti, aperietur; & c. 18. Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in Cœlis est; & c. 21. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis; & alibi sæpiùs hoc nobis promissum legimus. Cur ergò tam multa, & multo tempore petimus, & non accipimus?

Multis modis horum quærimoniæ, & expostulationi respondere Patres. Primum enim ad Hugonem nouitium scripsit S. Bern. 1
Ep. 351. Impium esse sentire de Deo, quod continere possit super te viscera tua, & auertere aurem à singultu tuo, vel clamore.

Deinde [Istud (ait S. Ambr. in oratione de 2
obitu fratris Satyri) arrogantis est impudentiæ, id solum velle, quod multis etiam Sanctis negatum fuisse noueris. Nam si semper exaudiret, non voluntate libera, sed ex quadam velut necessitate facere videretur.]

Deinde cùm omnes rogent, si exaudiret 3
omnes, nemo ergò moreretur.

Tum verò affirmauit S. Greg. Papa in Ps. 4
7. pœnit. Stultum esse in iudicium cum Deo intrare illum, qui cum orauerit murmurat, si non exaudiatur. Quis enim es tu, qui Deo dicere audeas, cur ita facis? Stultum verò est ab oratione deficere, si exaudire differat, cùm rogatur: & iniquum arguere conditorem, si effectus non sequatur orationem. Præsertim cùm quid oremus, sicut oportet, nesciamus.

Nonnul-

Nonnullis quippe impatientibus Dominus, quod petebant, sæpè concessit iratus, sicut è contra Apostolo negauit propitius. S.Chrysost. h. 17. ex varijs Matthæi locis; [Rogasti semel, secundò, & tertiò; ne recedas, quousque accipias; finis postulati acceptio deprecantis est. Tunc cessa, quando acceperis; immò magis nec tunc cesses; sed perseuera agens gratias, pro eo, quod accepisti, vt perseueret tibi, quod acceperis.]

Addit h. 11. in priorem Epist. ad Thess. [Quando fatigaris orando, & nihil accipis, cogita, quoties audieris inuocantē te pauperem, et non exaudieris; nec tamen is indignatus sit, neque te vituperauerit; quamquam tu ex crudelitate hoc facis, Deus verò ex benignitate. Si ergò tu, cùm ex crudelitate conseruum non audias, criminari non merearis; Dominum criminaberis, quòd seruum ex benignitate non audit?]

Sed & in Commētario Psalmi 114. Exemplum addit naufragantium, qui dum in tabula vehuntur, alios qui procul sunt, vocantes rogant, vt casus illorum misereantur, & opem ferant. Quantò enim magis benignissimus Dominus illis subueniet, si ad eum confugerint humana spe omni abiecta? Quod ergò effectum orationum impedit, est, quòd non omnem spem in Deum ponimus.

Alioqui ipse vult nobis dare, & plura dat, quàm petatur. Nam & latronem notat S. Ambr. lib. 10. in Lucam c. 22. solùm petijsse; Memento mei, dum veneris in Regnum tuum; & Dominus respondit. Hodiè mecum eris in Paradiso.

Huc etiam spectat fides, cuius defectum meritò Cassianus collat. 9. Abbatis Isaac c. 33. inter causas numerat, cur non exaudiamur; nam Dominus Matt. 17. dixit; Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit [Pro certò ergò nō exaudiendum se supplicans quisque, inquit Cassianus, nō dubitet, cùm se dubitauerit exaudiri.] S. Augustinus in ser. 36. de verbis Domini, fidem appellat orationis fontem. [Si fides desit, oratio perit. Non enim potest ire riuus, vbi caput aquæ siccatur.] Et S. Io: Chrys. in ser. de Moyse, to. 1. dum audit à Christo. Petite, & dabitur vobis; [Optat, inquit, dare, qui præcipit petere; beneficia ingerit, qui poscendi hortamenta exprimit; cupit largiri, qui desiderat postulari; ille suadet, qui præstat, ille hortatur, qui donat; occasiones ille dandi exquirit, qui beneficia tribuere consueuit.] [Constat neminem sperni, ait hom. 18. imperfecti operis, nisi qui petere dubitauerit, quærere neglexerit, pulsare cessauerit.] Quin etiam in commcitato ad Psalmum 114. & h. 1. in Matth. Deum contendit, quia nos valdè amat, permittere nobis aduersa, vt ad eum confugiamus; exemplo matrum, quæ insolentes filios diuersis personis perterrent, vt ad suum confugiant gremium.

Omninò vult placari precibus, vt S. Greg. loquitur h. 37. in Euang. qui scit, quia portari non possit iratus; & qui moram facit venire, legationem pacis sustinet. Propterea S. Chrys. h. de profectu Euāgelij, hortatur ad orandi perseuerantiam. [Nam si differt dare, quod petimus, non id odio facit, quod auersetur nos; sed diutiùs nos secum seruare vult. Sicut & patres filios indulgētiùs amātes, quò illos diutiùs apud se detineant, dedita opera morantur aliquid daturi.] [Nouit enim (h. 9. de pœnitentia) quod piger es; quique si voti compos fueris, abibis iam non orans, & sub voto orationis protrahit te, quò crebriùs eum alloquaris, orationeq; exciteris.]

Verùm quid pluribus moror? Iacobus Apostolus in sua Epistola c. 4. vno verbo dixit, 10
Petitis, & non accipitis, eò quod malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Malè petimus, aut quòd mala, aut quòd mali petamus. S. Chrys: h. 61. in Matth. [Aut inconducibilia postulant, aut indigni sunt exaudiri, nec quidquam boni a se ipsis offerunt; aut aduersus eos, qui læserunt, vltionem petunt, aut misericordiam postulant, cùm nullam egerint pœnitentiam.] Prioribus illis, qui vltionem, aut diuitias, aut honores, aut similia cætera petunt, verissimè diceret Dominus illud Matt. 20. Nescitis quid petatis: & illud Io: 16. vsquemodo nō petistis quidquam in nomine meo, petite, & accipietis, vt gaudiū vestrum sit plenum: hoc est ea petite, quæ ad æternam fœlicitatem pertinent, & accipietis. Nam si alia petatis nihil petitis; quia dicitur, Vsque modò non petistis quidquā. Neque in nomine meo petistis; [Quia (vt habet S. Aug. tract. 102. in Io:) non petitur in nomine Saluatoris, quidquid petitur contra rationem salutis; & quid petitur, quod ad æternam salutem non pertinet, nihil est; & hoc petere, est nihil petere.] De quibus etiam interpretatur idem Aug. illud Psalmi 13. Dominum non inuocauerunt. [Non enim verè inuocat, qui ea desiderat, quæ illi displicent.] Et Sanctum Chrysostomum in Ps. 137. [Hoc maximè inquit, efficit, vt audiamur; quando preces ei gratæ fuerint, & ea petimus, quæ à Deo dari par est.] Et S. Hilarius dum interpretationem facit Psalmi 54. orationes nostras obseruat, aut inauriri a Deo, aut despici, aut intendi, & exaudiri. Inaurit omnes, despicit leues, & inutiles, intendit, & exaudit vtiles, & sanctas, quales erant orationes illius, qui dicebat Ps. 101. In quacumque die inuocauero te, velociter exaudi me. [Citò enim obtinentur, ait S. Prosper, quæ bo-

Io.16

„ no desiderio postulantur; nec differuntur pre- „ ces, quæ hoc petunt, quod vult ille, qui peti- „ tur.] Lege Emissenum h. in fer. 3. post 3. Dñicā quad. & in litanijs maior. & in natali Apostol. h. 1. & S. Ant. in lib. de mensur. crucis c. 1. & 7.

...tio pec... toris.

De posterioribus verò, qui absque pœnitentia, & emendatione vitæ ad orationem accedunt, Alexandrinus Clemens libro 7. strom. orationem illorum esse dixit perniciosissimam, tum sibi, tum alijs. Et Euangelicus ille cœcus pronuntiauit sententiam; Peccatores Deus non exaudit, sed si quis est illius cultor, hunc exaudit, cui si non credendum dicat Origenes h. 5. in Isaiam, quia cœcus erat: responderi potest; Eum non mente, sed corporis oculis fuisse cœcum, & quidem quando hoc dixit, iam a Domino illuminatum. At S. Greg. Nyssenus in libro de oratione, or. 2. peccatorem hominem contendit non posse dicere, Pater noster; aut si dicat, eum non Cælestem Patrem Deum, sed infernum, & diabolum appellare. Et S. Ambr. lib. 2. de Abel, & Cain c. 7. [Deus iustos „ audit, etiam mortuos, quoniam Deo viuunt: „ auertit autem se à precibus impiorum, quo- „ niam etsi videantur viuere, miseriores ta- „ men sunt omnibus mortuis, carnem suam, si- „ cut tumulum circumferentes, cui infœlicem „ infoderunt animam suam.] Et S. Hier. in Ieremiæ caput 8. [Frustra ad Deum preces „ fundunt, qui Dei præcepta contempserint.] Et S. Greg. Papa lib. 5. moral. c. 30. & lib. 18. c. 7. profert Sapientis verba Prou. 28. Qui auertit aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. [Si enim ille non audit „ Deum, nec audiri à Deo debet.] Et lib. 10. c. 10. [Cum culpa manus ad Deum extende- „ re est contra largitoris gratiam de virtute „ operum superbire.] Quam ob causam c. 11. antequam ad orandum accedamus, vult nos examen conscientiæ præmittere; [Vt ad pre- „ cem facies sine macula leuetur, ante oratio- „ nis tempora debet sollicitè conspici quid- „ quid potest in oratione reprobari.] Et in Psalmum 5. pœnitent. [Qui peruersis actio- „ nibus assuetus, operibus iniquitatis inuigilat; „ nequaquā dignus est exauditione cùm orat.] Sed sapienter, & verè S. Cyrillus Alexand. lib. 6. in lo: c. 20. totam hanc quæstionem definit, [Peccatores Deus exaudit, si resipi- „ scant à peccatis, si mala præterita lachrymis „ abluant, & ex corde abnegent, se esse quod „ fuerant.] Et S. Hier. ad Ieremiæ caput 14. „ [Preces tunc proficiunt, cùm recedimus à „ vitijs, & flemus antiqua peccata.] Et com. in Psalmum 5. Manè, inquit Propheta, exaudies vocem meam, quamdiu in tenebris peccati sum, non exaudis: Statim vt tenebræ fugere cœperint, & in principio boni operis, statim exaudies me; alioqui stat sapientis sententia, oratio eius est execrabilis.

Secunda causa oratio iusti, et peccatoris

Ergo illa facilè, ac libenter à Deo exauditur oratio, quæ bonis ascendet operibus commendata. Vnde S. Augustinus & in Ps. 42. & ser. 59. de tempore, vt celerius volet ad Deum, duas illi adiungendas esse alas consulit; ieiunium, & eleemosynam. Et libro de opere monachorum c. 17. [Citius in- „ quit, exauditur vna obedientis oratio, quam „ decem millia contemptoris.] Et in tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis, tom. 9. [Sicut nullum in vulnere valet me- „ dicamentum, si sit intus ferrum, ita nihil il- „ lius oratio proficit, in cuius pectore morti- „ ferum versatur peccatum.] Et in ser. 237. de tempore, & ser. 2. de Sanctis, Stephanum obleruauit Act. 7. stantem pro se orasse, & pro lapidantibus genua flexisse: quia cùm ipse iustus esset, & Deo benè seruiuisset, non erat difficilis impetratio; at lapidantium magna erat impietas. Et S. Cyprianus, in ser. de oratione Dominica: [Orantes non infru- „ ctuosis, nec nudis precibus ad Deū veniamus. „ Inefficax petitio est, cùm precatur Deum ste- „ rilis oratio. Nam cùm Omnis arbor non fa- „ ciens fructum excidatur, promereri Deum „ non potest, qui nulla operatione fœcundus „ est.] Et ideò Scriptura diuina instruit Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio, & Eleemosyna. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt, confirmat S. Leo ser. 5. de ieiunio decimi mensis. Et vt habet Orig. h. 13. in Leu. in veteri lege super panes propositionis, hoc est, panes fidei, iussit Deus poni thus mundum, idest orationem ex conscientia munda, & pura profectam. Et S. Greg. Nyssenus vitam enarrans Moysis, taceuti notat dictum à Deo fuisse; Quid ad me clamas? Quia sonora & ad diuinas aures penetrans est illa vox, quæ puritate cordis concipitur. Contra in lib. de oratione, or. 5. Irrita, inefficax, & nō penetrans illa, cum qua simul conscientia non clamet. Sed audi Sanctum Ioannem Chrysostomum h. in dictum Ioannis, Veniet hora, quando veri adoratores, &c. to. 3. „ [Non vult suam orationem audiri qui puta- „ uerit præcepta Dei debere contemni. Diffi- „ cilis est enim ad impetrandum aditus, cùm „ præcedit iussionis diuinæ contemptus. Faci- „ lè quod postulatur, accipitur, si quod iubetur, „ mitantissimè compleatur: vt homo benefi- „ ciorum aditus, aut sibi claudat, aut reseret, „ aut intercludat, aut tribuat, aut neget, aut „ præstet.] Et h. 1. in posteriorem Epistolam ad Tim. [Non in extensione manuum, non „ in verborum multitudine, sed in operis exhi- „ bitione nos exaudiri meminerimus.] Audi quid Propheta dicat, Is. c. 1. Si extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis,

& si multiplicaueritis preces, non exaudiam. Ac demum (vt alia plurima prætermittam quæ nimis longum sermonem facerent) h. 10. in symbolum, cùm presbyter esset designatus to 5. [Vt in coronis, inquit, non sat est flores esse puros, nisi pura sit & manus eos contexens; sic & in sacris hymnis oportet non tantùm verba esse pia, verùm etiam animum hymnos concinentem.] Quam ob causam Dauidem obseruat in Ps. 148. omnes inuitasse creaturas ad laudandum eum, à quo conditæ sunt, scorpios quoque, & dracones, peccatorem non inuitasse. [Vt enim musicus è cythara benè modulata dissonam chordam resecat, & medicus membrum amputat putrefactum; ita peccator ab hac sacra chorea submotus est.]

Tertia causa mentis vagatio in oratione.

Exposui duas causas, cur orationes non exaudiantur nostræ, vnico illo Iacobi verbo contentas; Eò quòd malè petatis, quia inquam aut mala, aut mali petamus. Addo & & tertiam; Quia malè. Nam etsi labijs, & voce, non tamen cordis affectu oramus. [Magnam enim iniuriam Deo facio, ait S. Bern. in lib. meditat. c. 8. cùm illum precor, vt meam precem exaudiat, quam ego, qui fundo, non audio. Deprecor illum, vt mihi intendat: Ego verò nec mihi, nec illi intendo.] Hos S. Greg. Papa in Psalmum 5. pœnit. vocare quidem Deum affirmat, sed non inuocare; ita vt exaudiri mereantur, sicut petebat Dauid Ps. 101. cùm dicebat, In quacumque die inuocauero te, velociter exaudi me. Et S. Io. Chrys. h. 9 in Ep. ad Coloss. non Deo canere, sed aeri. Et h. 79. ad populum, [Orare quidem, sed non coram Domino, si enim, ait, corpore humi prostrato, & ore incassum nugante mens tota domum, & forum circumeat; quomodo talis dicere poterit, quòd in conspectu Dei precatus sit? Nam orat in conspectu Dei, totam colligens animam, & nihil habens cum terra commune. Atque hinc maximè fit, vt exaudiatur.] Et h. 17. ex varijs Matthæi locis; [Labia mouentur, mens autem sine fructu est, & aures eius surdæ sunt. Tu non audis orationem tuam, & Dominum vis audire precem tuam?] Quod à Dæmone plurimùm addit procurari, vt nos sine fructu efficiat, quod & Ambr. habet in libro de bono mortis c. 6. vt quemadmodum loquitur Aug. in expositione Psalmi 85. Vix stet cor nostrum ad Deum suum, sed fugiat à nobis, nec inueniantur cancelli, quibus includatur, & retineantur auolationes eius: Et Dauid 2. Reg. 7. dicit se inuenisse cor suum, vt oraret Deum; quasi soleret ab eo fugere, & ille sequi quasi fugitiuum. Quam ob causam Orig. tractans illa Pauli verba ad Rom. c. 15. Vt adiuuetis me in orationibus ad Dominum, magnum ait esse agonem orationis, vt obsistentibus inimicis, & orantis sensum in diuersa rapientibus, fixa semper ad Deum mens stabili intentione contendat. Et Theodoretus in Ezech. sect. 1. Prophetam vult à Deo euocatum fuisse in campum, vt loqueretur cum eo, quia mens ab omnibus, quæ eam distrahere possint, libera esse debet. Et Christum Dominum oraturum eleuasse sursum oculos, scribit S. Cyrillus Alex. lib. 7. in Io: c. 22. vt nos doceret, cùm orare volumus, mentem ad cœlum erigere debere. Et calceamētorum detractio, quam Deus Moysi ad visionem ardentis rubi præcepit, terrenarum harum cogitationum depositionē S. Io. Damasceno significauit in h. de Sabbatho Sancto. Quas cogitationes velut immundas aues sacrificium deuotionis circumuolantes, vt de Abrahæ sacrificio narratur Gen. c. 15. cogitauerunt esse. S. Bern. in tract. de vita solitaria ad fratres de Monte Dei, & S. Greg Papa lib. 16. mor. c. 19. Quocirca quod a Domino dictū est Matt. 18. Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum; Eusebius Emiss. in ser. de his ipsis verbis, in vno etiam affirmat intelligi posse; si adorationem non corpore solùm: sed & mente introeat, atque in Ecclesia & corpore, & mente teneatur.

Quarta causa.

Hę sanè tres causę in nobis cōsiderantur, nostraq; culpa faciunt, vt nō exaudiamur. Quartam, quæ bonum nostrum spectat, apud S. August. reperias in 22. lib. de Ciu. Dei c. 22. ne propterea ad orandum, & colēdum Deū adducamur, quòd ab eo beneficia cōsequamur, quod mercenarium esset, qui propter seipsum, & vt pater filiali amore quærendus est. [Non semper, inquit ille, ipsa beneficia tribuuntur petentibus, ne propter hoc religio quęratur, quę propter aliam magis vitam quęrēda est.]

Quinta causa.

Quintam verò apud omnes Sanctos Patres. Omnes enim ita nobis expedire demonstrant. Origenes h. 7. in diuersos, cur Dominus Matt. 15. non statim exaudiuerit Chananæam pro filiæ liberatione inclamantem, duplicem adfert causam; tum vt seruaret legem, neque Iudæos offenderet, daretq; illis occasionem à se recedendi tanquam legis violatore, quæ Iudæis prohibeat cum Chananæis tractare; tum vt illius probaret fidem, & omnibus notam faceret. Si enim statim exaudita abijsset, illius fidem nullus probasset. Alij Diabolum obseruant à Domino petijsse tentandum Iob, & impetrasse; Paulum verò orasse, vt à stimulo carnis suæ liberaretur, neque exauditum fuisse. Sed ille ad damnationem suam, inquit S. Aug. in Psalmum 144. hic ad perfectionem; quippe virtus in infirmitate perficitur, quemadmodū ipsemet Deus respondit. Adfert exemplum medici, qui aliquid imposuit ægroto graue, & molestum, rogat, vt auferat, neque exaudit

medicus;

medicus; propter bonum scilicet, & salutem
ægroti. Sic enim sapientissimus animarum
nostrarum medicus agit nobiscum; cui hoc
deuotionis debemus, ait idem in Ep. 121. ad
Probam c. 14. [Vt si ea non abstulerit, non
,, ideò nos ab eo negligi existimemus; sed pia
,, patientia malorum speremus ampliora. Sic
,, enim virtus in infirmitate perficitur.] Quod
rursum considerans Orig. c 8. Epist. ad Rom.
Et S. Hier. in com. ad c. 1. Habac. Eundem
ægrotum accipiunt petentem quidpiam à
medico, medicumque, quod salutare illi non
fit negantem, atque in opportunius tempus
differentem. [Quomodo, inquit Hier. si
,, ægrotus, & æstuans febribus aquam frigidam
,, postulet, & dicat ad medicum, vim patior,
,, crucior, vror, exanimor; vsquequo medi-
,, ce clamabo, & non exaudies; Et respondeat
,, ei sapientissimus, & clementissimus medicus;
,, Scio quo tempore debeam dare quod postu-
,, las: non misereor modò, quia misericor-
,, dia ista crudelitas est, & voluntas tua
,, contra te petit. Ita & Dominus noster sciens
,, clementiæ suæ pondera, atq; mensuras; in-
,, terdum non exaudit clamantem, vt eum
,, probet, & magis prouocet ad rogandum, &
,, quasi igne excoctum iustiorem, & puriorem
,, faciat.] [Vt enim flabelli flatu magis ignis
,, accenditur: Ita oratio Sanctorum, ait S. Aug.
,, in Ps. 87. dilatione beneficij, & tribulationum
,, aduersitate quasi repellitur; vt tanquam
,, ignis flatu repercussus inflāmetur ardentiùs.]
Et tract. 73. in Io. [Malè vsurus eo, quod vult
,, accipere, Deo potiùs miserante non accipit.
,, Proinde si ab illo petitur, vnde homo læda-
,, tur exauditus, magis metuendum est, ne
,, quod posset non dare propitius, det iratus.]
Itaque in tractatu 6. in Epistolā Ioannis, San-
ctos conficit ad salutem æternam, omninò &
semper exaudiri; & aliquos exaudiri ad volu-
tatem, non ad salutem, alios ad salutem non
ad voluntatē. Diabolus cōtra Iob exauditus
est ad voluntatem, nō ad salutem, Paulus ad
salutem, non ad voluntatem, vt habet quoq;
in ser. 54. de verbis Domini: Et ideò potiùs
exauditus est Paulus, diabolus non exauditus.
,, [Bonus Dominus, scribit ad Paulinum Ep. 34.
,, qui non tribuit sæpè quod volumus, vt quod
,, malimus attribuat.] Et Sanctus Io. Chrys.
in Ps. 4. & h. 79. ad populum. [Quando pe-
,, timus inutilia, meliùs est non exaudiri.] [Ni-
,, mo, qui tardiùs auditur, Sancti Gregorij
,, sententia lib. 26. moral. c. 15. credat, quod
,, à superna cura negligatur. Sæpè enim nostra
,, desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiun-
,, tur: & quod impleri cito citè petimus, ex ipsa
,, meliùs tarditate prosperatur, sicut & semina
,, messium gelu pressa solidantur; & quò ad su-
,, perna tarda tardiùs exeunt, eo ad frugem mul-
,, tiplicatiora consurgunt.] Et lib. 29. c. 22.

,, [Deus differre solet voces petentium, vt me-
,, rita petentium crescant, quatenus eò ma-
,, gis exaudiuntur ad meritum, quò citiùs non
,, exaudiuntur ad votum. Vnde & in Psalm.
,, 21. dicitur, Deus meus clamabo per diem
,, & non exaudies, & nocte, & non ad insipien-
,, tiam mihi. Ad multiplicandam quippe San-
,, ctorum sapientiam, proficit, quod postulata
,, tardè percipiuntur; vt ex dilatione crescat
,, desiderium, ex desiderio intellectus augea-
,, tur, & ardentior in Deum affectus aperiatur.]
S. Aug. verò ser. 5. de verbis Domini, ex eo,
qui Lucæ 11. propter improbitatem obtinuit
ab amico panes quotquot habebat necessa-
rios, verè ratiocinatur de Bonitate Dei, qui
hortatur nos, vt petamus, & cui displicet, si
non petamus. Sed cùm aliquando tardiùs
dat, commendat dona, non negat: Diu enim
desiderata dulciùs obtinentur, citò autem
data vilescunt. [Petendo, & quærendo cre-
,, scis, vt capias. Seruat tibi Deus, quod non
,, vult citò dare, vt & tu discas magna magnè
,, desiderare.] In eandemq; sententiam S. An-
sel. in lib. de mensuratione crucis c. 1. Deum
scripsit ex naturali bonitate in infinitum esse
promiorem ad exaudiendum, quam nos ani-
di simus ad rogandum; quod si differat dare,
quod petitur; propterea eum differre, vt ex-
citet magis appetitum nostrum, neque quod
nolit dare, sed vt aucto desiderio abundan-
tiùs possit dare.

Porrò dum oramus pro alijs, valet sanè pro *oratio pro alijs.*
illis deprecatio nostra, ait S. Io. Chrys. h. 1.
de verbis Isaiæ, Vidi Dominum &c. sed si
pœnitentia, & conuersione eorum, pro qui-
bus funditur, adiuta fuerit. Illis verò, quibus
mores manent sine pœnitentia, citraq; bo-
nam conuersationem quomodo auxiliari
possit, cùm illi ipsi suis factis obsistant? Iunc
orantium meritis prosunt. In primo libro
Regum c. 8. populus Israel rogauit Samue-
lem, vt constitueret illis Regem, sicut & cæ-
teræ habebant nationes: & confugiente ad
Dominum Samuele, atq; orante, respondit
illi Dominus; Audi vocem eorum, & consti-
tue super eos Regem. Qua de re tractans S.
Greg. lib. 4. in primum Regum c. 2. [Deuo-
,, ta, inquit, electi viri oratio numquam est in-
,, fructuosa. Nam si populi correctionem non
,, obtinuit, eruditionis suæ bonum obtinuit:
,, cùm abiectum populum pro mala petitione
,, cognosceret, & nihilominùs sciret, quid
,, facere profectis ipse deberet. Sed & Sancti
,, viri, dum deuotè pro peccatoribus Domi-
,, num obsecrant; eo ipso diuinæ protectionis
,, auxilio muniuntur, vt eorum criminibus non
,, polluantur, quorum sordes delere precibus
,, nequeunt.] Quod si pro nobis orent alij, eo-
rum orationes, quasi manum labantem te-
nentem, aut tabulam, seu etiam manum

naufraganti porrectam, & perducentem ad portum voluit esse S. Greg. lib. 7. registri c. 125. & lib. 12. c. 16.

Simplicis oratio. Denique si inscienter, & non ex malitia minùs rectè orando petatur; excusari à Deo simplicitatem, & inscitiam nostram, colligit S. Ambr. in com. ex verbis illis Pauli Rom. 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Quia propositum cordis illorum sciens Deus, non illis imputat, quæ aduersa postulant; sed annuit ea, quæ danda sunt Deum amantibus.

CAPVT XIII.

De Orationibus Iaculatorijs.

ORATIONVM autem illud genus, quo pleriq; omnes pietatis studiosi vti solent, breue, & frequens veteribus quoque vsitatum reperio. Iaculatorium ab illis appellatum, quòd hæ affectuosæ sint totæ, & velut iacula cor nostrum feriant, atq; ad diuinum amorem excitent, & verò etiam cor Dei ad subueniendum nobis prouocent. *Iaculatoria cur dicta.* In Ep. ad Probam 121. c. 10. veteribus Ægypti Monachis frequentes eas fuisse testatur Sanctus Augustinus dum ita scribit. [Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm necessaria est, per productiores moras euanescat, atq; hebetetur intentio. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio.] Multùm loqui est in orando rem necessariam superfluis agere verbis: multum autem precari est ad eum, quem precamur diuturna, & pia cordis exercitatione pulsare. Nam plerunque hoc negotium plus gemitibus, quàm sermonibus agitur; plus fletu, quàm affatu. Itaq; S. Aug. plus mentalem orationem probat, quam vocalem longam: sed mentali breues hasce vocis quasi iacula vult intermisceri. Et S. Io: Chrys. h. de fide Annæ, vbi de illius oratione differit, breues, & crebras vult esse orationes vocales: quoniam maior est attentio, & deuotio; quippe in longis, & prolixis facilè aliò mens à Diabolo auocatur. *Oratione mentalis potior. Oratio vocalis breuis, & crebra.* [Quod si frequenter, ac subinde oraueris, tempus omne crebris dirimens interuallis, facilè poteris esse sobrius, & vigilans, vt precationem multa cum attentione perficias.] Et S. Ber. in lib. de vita solitaria ad fratres de Monte Dei. [Sunt orationes, aliæ breues, & simplices, sicut eas format voluntas, seu necessitas orantis pro causa incidente: Aliæ proliziores, & rationabiles, sicut in inquisitione veritatis petentes, quærentes, pulsantes, donec accipiant, & aperiatur eis.] Et rursum in vita Malchiæ Episcopi, cum narrat adolescentem, cùm ad vicum quendam iret frequens cum magistro, solitum fuisse referre pedem, sistere gradum, atq; à tergo illius stantem, illo non comperiente expansis ad Cœlum manibus, raptim, ac velut iaculatam emittere orationem, & sic dissimulando magistrum denuò sequi. Ac demum in libro de passione Domini, super Ego sum vitis vera c. 44 exemplum quoque harum orationum proponit. [Inter horum, inquit, considerationem frequenter repetendum; Redde mihi lætitiam salutaris tui; ad imitationem apis, quæ inter volandum semper quemdam sonum habet.] Sed siue ex Psalmis, siue ex alijs libris sacris, siue ex Sanctorum dictis sumantur, siue à nobis ipsis interiori affectu dictante formentur, nihil interest.



DE ELEEMOSYNA.

LIBER XL.



IEIVNIO non orationem modò, sed & eleemosynam adiunctam esse oportere, antea dictũ est. Ergò post orationem, de hac quoque differendum. *Eleemosyna ieiunio melior.* Eam meliorem esse ieiunio, docuerunt inter cæteros Sanctus Augustinus sermone 62. de tempore, & Sanctus Ambr. ser. fer. 5. post cineres, & S. Leo Papa ser. 3. de ieiunio Pent. Immò nullius valoris volunt esse ieiunium, quod eleemosyna non sequatur; nisi fortè ità quis sit pauper, vt omninò non habeat, quod

tribuat

tribuat. Tria namq; in hoc opere misericordiæ necessaria sunt, quemadmodum adnotauit S. Io. Chrys. in h. de misericordia, & duabus mulieribus viduis, to. 5. vt possis facere hoc est substantia faciendi non desit, vt velis, vt compleas: sed potissimùm omnium est, vt velis, alioqui misereri desiderans vix poterit non habere, quod tribuat. [Non enim ait „ Chrys. misericordiæ definita sunt pretia; nec „ pauper petit quantum; sed quod datur, acci„ pit, nec vllus est, qui calicem frigidæ aquæ „ nō habeat.] Quem etiam indulget Dominus Matt. 10. vt obseruauit S. Ambr. ne quis se ab hoc pietatis excusaret officio.

CAPVT I.

Eleemosyna ex Sacris literis statuitur.

VIX credidissem vnquam, nisi apud probatissimos legissem autores, reperiri vnquam homines potuisse, qui humanitatem omnem exuissent. Sed de Massalianis ita scripsit S. Io. Damascenus in libro de hæresibus. [Inhumanitatem in mendicos indu„ cunt. Negant enim ijs, qui publicè ea, quæ „ ad victum pertinent, quærunt, aut ijs, quo„ rum manus opere labefactæ sint, aut ijs, qui „ aduersa fortuna vtantur, vel corporum de„ bilitatione, vel morbis, vel acerbitate cre„ ditorum, vel furum iniurijs, vel Barbarorum „ incursionibus; aut ijs, qui tales casus exper„ ti fuerint, subuenire oportere; sed sibi quęq; „ omnia suppeditare censent oportere.] Manichæos quoque idem sensisse multò ante testatus fuerat S. Athanasius his verbis, in ijs, quæ scribit post epistolam Vrsatij, & Valentis ad ipsum. [Apud Manichæos misericor„ dia non est, & pro re hostili habetur paupe„ rum commiseratio. Quare tribunal ab illis „ excogitatum est, vbi de beneficio reatus fie„ ret, & miserator accusatione impeteretur, „ & is, qui beneficium acceperat, vapularet.] At quid inhumanum magis, immò & peius quam ferinum, audiri potest? Quid homini repugnans magis, qui tum ab humanitate appellatus est, tum ad amandum, & commiserandum natura comparatus totus? Vel ipsæ feræ compatiuntur, & subueniunt, quatum possunt ijs, quæ eiusdem naturæ, ac speciei consortes sunt: Solus homo contemnat, & abigat? [Eleemosynis, inquit S. Augusti„ nus in q. 1. ad Dulcit. tantum tribuit Scri„ ptura Diuina, vt earum tantummodò fructū „ se imputaturū prænunciet Dominus dextris, „ & earum sterilitatem sinistris.] Et collectas à Paulo ordinatas, quæ mox in egentes distribuerentur, legimus in priore ad Cor. Ep. c. 16. Et in Ecclesia fuisse arcam, seu gazophilatium ad eas colligendas, tum antea diximus de oratione loquentes, tum confirmat S. Io. Chrys. h. 43. in eam epistolam, & ser. de Eleemosyna, & collatione in Sanctos. Et S. Augustinus in 3. contra epistolam Parmeniani libro c. 2. Catalogum memorat pauperum, quos communi pecunia collecta pascebat Ecclesia. Hasq; collectas die potissimum dominico, quo & frequentissimus erat populus, & velut natalitius est totius humanæ naturæ dies, vt loquitur S. Chrysost. & factas fuisse, & fieri vult: qui propterea id, quod ait Apostolus (Per vnam sabbathi) diem hunc interpretatur, & habet etiam S. Leo in ser. 1. de collectis. [Ventura, inquit, dominica dies „ collectarum futura est.] Et h. 30. in priorem ep. ad Cor. & 11. in priorem ad Thess. & 1. in priorem ad Tim. & 58 & 67 ad populum, idem Chrys. mendicos memorat Ecclesiarum foribus adstare solitos, ab ingredientibus, & egredientibus eleemosynam petentes (quod & apud Iudęos vsitatum fuisse constat ex claudo Act. 3. ad speciosam templi portam à Petro sanato) quod Ecclesijs maximum ornamentum præstare confirmat. Adfert & Viduas ab Apost. Act. 6 ministrandis pauperibus constitutas, illisq; septem viros præpositos, ne ipsi à verbi ministerio auocarentur. Et quid sibi vult illud Ps. 111. Dispersit, dedit pauperibus; iustitia eius manet in sæculum sæculi? Et Tob. 4 Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem ab vllo paupere; nec à te auertetur facies Domini. Et Ecclesiastici 29. Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Quid illa maledictionis sententia Matt. 25. Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Et illud consilium c. 19. Vende quæ habes, & da pauperibus; quod diuitem adolescentem plurimùm contristauit? quid loculi, quibus fur Iudas Io. 12. ea, quæ mittebantur, portabat; dum Christus ex piorū virorum, ac mulierum eleemosynis victitabat? Et illa Discipulorum murmuratio Mat. 14. Potuit illud venundari pluquam trecentis denarijs, & dari pauperibus: Dominiq; excusatio: Pauperes semper habetis vobiscū, & cùm volueritis, potestis illis benefacere. Quæ omnia ita sunt clara, & aperta, vt superfluum sit pluribus detinere lectorem: vix enim quidquam est, quod toties, ac tam seriò inculcetur, sed & antiquissimam fuisse consuetudinem colligendi pro pauperibus eleemosynas inter concionandum; cognoscitur ex S. Aug. ser. 5 de verbis Domini. Nā eunti illi ad concionandum commendabant se pro eleemosyna pauperes.

CAPVT

CAPVT II.

Eleemosynam Misericordiæ & Iustitiæ alumnā esse.

Misericordia cur dicta.

DVABVS autem præsertim virtutibus sustêtatur Eleemosyna Misericordia atq; Iustitia. Misericordiam enim appellatam fuisse voluit S. Aug. in lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ c. 27. & lib. contra Adimantium c. 11. quòd miserum cor faciat condolentis hominis alieno malo, alienæq; miseriç pauperum; quā vtique, si possimus, subuenire compellimur; vt addit in lib. 9. de ciuit: Dei c. 5. Interim S. Greg. Nyssenus exponens illud, Beati misericordes, in libro de beatitudinibus, Misericordiam beneuolentiæ matrem appellauit, & voluit esse voluntariam tristitiam ob aliena incommoda, aut etiam cum dilectione coniunctam affectionem erga eos, qui ob res tristes, & molestas sese discruciant. Itaq; cū hac animi affectione, & compassione coniunctam esse debere eleemosynam, quæ virtutis sit, his verbis affirmauit S. Gregorius Papa lib. 20. moral. c. 26. [Ille perfectè tribuit, qui cum eo, quod afflicto porrigit, afflicti quoq; in se animum sumit; vt priùs in se dolentis passionem transferat, & tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat.] Ad hoc nos hortatur Paulus in Ep. ad Coloss. c. 3. cùm ait, Induite vos viscera misericordiæ. [Vt quemadmodum (ait S. Chrys. h. 14. in Ep. ad Rom.) vestis vna nobiscū semper esse solet, ita sit & misericordia. Neque simpliciter misericordiam dixit, sed misericordiæ viscera, vt naturalem imitemur pietatem, atque necessitudinem.]

Misericordia quid.

In scripturis sacris numquam in malum, aut vituperationem nominari misericordiam adnotauit Sanctus Augustinus lib. 22. contra Faustum c. 18. [Magna enim omninò est virtus misericordiæ, inquit Eusebius Emiss. h. in Dom. 4. post Pent. alijsq; omnibus virtutibus superior. Vnde & a Græcis oleum vocatur. Sicut enim oleum in liquoribus, ita & in bonis operibus misericordia superior est.] Et ideò in Ps. 32. & 118. misericordia Domini plena dicitur esse terra; & Ps. 144. Miserationes eius super omnia opera eius. Itaq; cùm Iob. c. 30. dixisset Deo, Mutatus es mihi in crudelem, in & duritia manus tuæ aduersarius mihi. S. Greg. lib. 20. c. 23. in scriptura sacra admonuit aliquid interdum de Deo indignum dici. Immo vero nec propriè misericordem appellari Deum, quoniam a misero corde vocata est misericordia, qua nos misero cōpatientes, dolore animi tangimur; Deus autem sine vllo dolore miserijs subuenit nostris. Verum in cæteris omnibus, cum nostris de Deo loquimur vocibus, ea semper sunt remouenda, quç imperfectionem in nobis, & miseriam habent, illudq; intelligendum quod bonum, & perfectionem significat. [Deus misericors dicitur secundùm nos, ait S. Anselmus in Prosologio c. 8. non secundùm se; secundùm sensum nostrum, nō secundum suum. Nos .n. sentimus misericordis affectum, ille nō sentit affectum.] Sed de hoc non est nunc dicendum pluribus. Concludam verbis sancti Chrysostomi h. 33. ad populum [Magnum homo, & pretiosum vir misericors. Nisi hoc habeat, esse desijt homo.] Et h. 25. & 29. & 44. in Gen. [Bonorum virorum animæ magnam compassionem habere solent, si quando vident puniri homines, etiam si mali sint] Ideò inducto Noe in arcam, Deum vult, a foris clausisse ostium, ne Noe videndo tantam hominum stragem maiori dolore afficeretur. Ac demum huius virtutis officinam demonstrat nobis in Cœlo, h. 53. in Matthæum. [Ars quædam, inquit, liberalis misericordia est, in cœlis habens officinam, & non hominem, sed Deum magistrū possidet.] Pluribusq; eo loco de ea differit.

Misericordia oleum

Deus misericors quo modo.

Iustitiæ quoque pars est eleemosyna; siue iustitiæ illius generalis, quæ virtutem omnem complectitur; siue illius, quæ specialis est virtus reddens vnicuique quod suum est. Generalem accepit S. Hier. lib. 2. aduersus Pelagium c. 4. dum illa Domini verba Matt. 6. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, iustitiam interpretatus est eleemosynam: & vtramque visus est mihi comprehendere S. Ambr. ser. 8. in Ps. 118. cùm dixit; [Misericordia iustitiç portio est; vt si vis donare pauperibus, hæc misericordia iustitiç est, secūdum illud ps. 111. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum] quod de generali iustitia placet intelligi. Deinde (de iustitia speciali subiungit) [Quia conformis tuus, iniustum est, si non adiuuetur a socio, cùm præsertim Dominus Deus noster terram hanc possessionem omnium hominum voluerit omnibus esse communem, & fructus omnibus ministare: Sed auaritia possessionum iura distribuit.] Iustum est igitur, vt si aliquid tibi priuatim vendicas, quod omnibus in commune collatum est, saltem aliquid inde pauperibus adspergas, vt quibus iuris tui consortium debes, his alimenta non deneges. Quod ipsum argumentum apud Sanctum Gregorium quoque reperias in 3. parte pastor. curæ admon. 22. [Terra, inquit, ex qua sumpti sumus cunctis hominibus communis est, & idcircò alimenta quoque omnibus communiter profert. Cùm necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus non nostra largimur: iustitiæ debitum potiùs soluimus, quam misericordiæ opus implemus.] Vnde Ps. 111. Iustitia eius manet in

Eleemosyna iustitiæ pars.

seculum

seculum sæculi: & Prou. 21. Qui iustus est, tribuit, & non cessabit. Et Matt. 6. Ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Sed & ad iustitiam pertinet illud Sancti Chrysostomi conc. 2 de Lazaro, & hoc rapina est, non impertiri de suis facultatibus; & h. 34. ad populum. [Qui Ecclesiæ bona dispensat, „ potestatem non habet ea, quæ propter pau„ peres à nobis erogantur, temerè dispergen„ di, quoniam in pauperum data sunt alimen„ tum, illisq; ex iustitia dari debent; ita neque „ tu tua. Etsi enim paternam cæpisti hæredi„ tatem, Dei tamen sunt omnia, &c. Hic illa „ tibi dedit dispensanda, sicut & tu das conseruo „ tuo. Non ad hoc accepisti, vt in delicijs absu„ meres, sed vt in eleemosynam erogares. Nun„ quid enim tua possides? res pauperum tibi „ sunt creditæ, siue ex laboribus iustis, siue ex „ hæreditate paterna possideas.]Et S. Aug. in lib. 50. homiliarum h 8 [Diuitibus, ait, di„ cit Deus. Prior de communi tolle, quod suf„ ficit necessitatibus domus tuæ; quod reliquum „ est da Christo.] Et h. 30. Deum propterea voluit per Aggæum Prophetam c 2. dixisse, Meum est aurum, meum est argĕtum, vt cùm iubet dare egentibus, intelligamus, non de nostro, sed de tuo iubere donare. Vt inter nos quoquo modo fiat æqualitas, & vt voluit Paulus in posteriore ad Cor. c. 8. vnius abundantia multorum inopiam suppleat, atq; alter alterius onera portet, vt Gal. 6. præcipitur. [Onus enim paupertatis, ait Aug. ser. „ 24 de verbis Apostoli, est non habere; onus „ diuitiarum, plus habere, quam sit opus. Ille „ oneratus est, & tu oneratus es: porta cum „ illo non habere, portet tecum plus habere, vt „ fiant æquales sarcinæ vestræ; quod iustitiæ „ proprium est.] Et de iustitia commutatiua, ait in ser. 5. de verbis Domini. [Laudas mer„ catorem; qui vendit plumbum, & acquirit „ aurum; & non laudas mercatorem qui ero„ gat pecuniā & acquirit iustitiam?]Et S. Ambr. in lib. de Nabuthe Iezraelita c. 12. [Non de tuo largiris pauperi, sed de suo reddis: de„ bitum reddis, non largiris indebitum: quip„ pe in necessitate communia omnia.]& ideò c. 14. [Custos es tuarum, non Dominus fa„ cultatum; minister vtiq; non arbiter;] [Si quid „ plus habes, quàm tibi ad victum necessarium „ est, in illo pauperibus te debitorem esse no„ ueris.] Sancti Hieronymi sententia in regula monachorum cap. de paupertate. Aliena rapere conuincitur, qui non necessaria sibi retinere conatur. Et Eusebius de Hieronymi morte scribens, [Si aliquid vltra extre„ mam necessitatem possideas, & pauperi in„ digenti nō subuenias, fur es, & latro]Sanè diuitias Theod. ser. 9. de prouid. propterea scripsit datas, vt egenis ex illarum abundantia largientes, eas temperantiæ, & iustitiæ materiam faceremus; temperantiæ modeste illis in necessarijs solum vtendo; iustitiæ autem pauperibus subueniendo.

Cæterùm quoniam in sacris literis, & apud Sanctos Patres iustitia virtutem sæpissimè omnem significat; placet totum hoc caput, quo de eleemosynæ iustitia dixi, verbis concludere Sancti Chrysostomi h. 12. in priorem Epistolam ad Tim. pro bonitate iustitiæ nomen vsurpando. [Iustus esse non potest, in„ quit ille, qui diuitias possidet solus: sed tunc „ iustus efficitur, si eas alijs quoque communi„ cet. Si illas non habet, iustus erit: si & alijs „ tribuat, erit itidem iustus. Cæterùm quam„ diù eas habuerit solus, iustus profectò non e„ rit.] Vnde bonas non esse diuitias conficit. Hoc enim bonum dicendum, quod dum tenetur, iniustos efficit, dum deponitur, iustos?

CAPVT III.

Eleemosynam vtiliorem danti esse, quàm accipienti.

VTILIS sanè recipienti pauperi est eleemosyna, quæ illius inopia, & miseriç corporali vtcunque subuenit. At diuiti largienti vtilior multo, quem & ornat iustitia, & alijs pluribus, & maximis animæ ditat bonis. [Beneficium largientis, inquit S. Ambr. ser. in Dom. 8. post Pent præbenti magis per„ manent, quam suscipienti. Nam misericor„ dia quidem ad indigentem peruenit, gratia „ autem multiplicata mercedis permanet tri„ buenti: ille pastus est, & refectus; sed ad te „ redit, quod dedisti, cum fructibus, & vsuris. „ considera frumentum, quod seminatur in „ terra, si non ad seminantis potius quàm ad „ suscipientis lucra cedit.] Et S. Leo Papa in ser. 1. de collectis. [Vnusquisque nostrum animæ suæ benefacit, quoties misericordia sua inopiæ succurrit alienæ. Sibi vnusquisque id præstat, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cœlo, qui Christum pascit in paupere.] [Ne putes, ait S. Io. Chrys. h. 46. operis imperfecti, quia „ propter vtilitatem pauperum Deus diuites fecit, quos & sine diuitibus poterat sustentare. Sed propter vtilitatem diuitum pauperes fecit, qui in fructuosi, & steriles erant futuri, nisi pauperes facti fuissent] Et rursum h. 21. in priorem ad Cor. Epistolam; [An nescis, quòd non tam pauperum gratia eleemosynæ legem (eleemosynæ mandatum, & præceptum dixit quoque S. Nazianzenus in oratione de pauperum amore) statuit Deus, „ quàm eorum, qui exhibent?] Eandem sententiam, & verò etiam pluribus explicatam habet in ser. de eleemosyna, & collatione in Sanctos, tom. 4 & h. 1. & 15. in Epistolam ad Philip.

ad Philip. & pluribus alijs in locis. Vnde h. 14. in priorem ad Tim. diuites vult magis debere gratias pauperi, quòd dignetur accipere, quam pauperem diuiti quòd det. Paulum quidem certè obseruabis in priore ad Cor. c. 16 & in posteriore c. 8. eleemosynam appellasse gratiam. [Etenim vt Chrys. loquitur h. 16. in posteriorem, magnum bonum, & Dei donum, hoc est, & Deo nos assimilat, maiorq; est hæc gratia, quàm mortuos excitare: nam hic tu Christo benefacis, ibi autem ipse tibi: ibi tu debitor efficeris Deo, hic Deum debitorem constituis.] Hæc ille; vbi quod dicitur, eam nos Deo assimilare, explicatè magis habet S. Nyssen. or. 1. in ea verba, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: nos inquiens habere imaginem ex eo, quòd rationis sumus compotes, similitudinem autem, si misericordes, & benigni simus; Præclarum negotiationis genus hoc esse dixit S. Nyssen. in or. 2. de pauperibus amandis. Et Chrys. h. 5. de pœnitentia, bonam negotiationem, in qua paruo emitur, & magno venditur. Et h. 33. ad populum, Artem artium omnium quæstuosissimam; adde & certitissimam; quippe, vt est in Prouerbijs c. 19. Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei: cum lucrosissimo scilicet fœnore cœlestis Regni pro exigua peculiola iuxta illam æterni Iudicis sententiam; Venite, possidete paratum vobis Regum; Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c. Huius figuram S. Cypr. in ser. de eleemosyna profert Eliam 3. Reg. c. 17. qui a paupere vidua sibi primùm petijt fieri panem, deinde sibi ipsi, & filijs suis; & ab illo die farinæ hydria nō defecit, nec lecythus olei est imminutus. Cui simile illud est, quod de Mesyma scribit Theodor. in Sanctorum Patrum histor. c. 14. Eum habuisse duo dolia, vnum frumenti, alterum olei, ex quibus dabat omnibus egentibus, & semper erant plena.

Eleemosyna gratia.

Imago, & similitudo

Bona negotiatio eleemosyna

Fœnus Deo

Hinc eleemosynam fœnus omnes appellant. Idem Cypr. in extremo ser. de lapsis, hortatur, vt facultatibus nostris Domino, qui de nobis iudicaturus est, fœneremur. Et in ser. de oratione Dominica; [Quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat; & qui dat minimis, Deo donat.] Et S. Petrus Chrysologus ser. 14. [Beatus qui fœnerando pauperi ipsum sibi iudicem præstitit debitorem.] Et ser. 33. [Sanari nescit qui nescit pauperi fœnerari.] Et S. Leo ser. 6. de ieiunio decimi mensis; Eum, qui pecunias amet, & opes multiplicare optet, serio hortatur, hoc tantum fœnus exerceat, vt hac vsurarum arte ditescat: vt illius sit creditor, illius fœnerator, qui dicit, Date, & dabitur vobis. Et serm. 2. de ieiunio septimi mensis; [Quisquis diuitias amas, quisquis multiplicari, quę possides, concupiscis, in hæc lucra accendere, in hæc rerum tuarum augmenta suspira. Noli desperare de fœnore, noli de accipiente diffidere. Non dubitet de receptione, cui Christus est debitor.] Sanè Euagrium mortuum chirographo sua manu subscripto confessum fuisse. Sibi omninò satisfactum a Deo fuisse in pecunia in pauperes erogata, narrat Sophronius c. 195. Et S. Aug. lib. 1. de ser. Domini in monte c. 20. [Cùm Deus misericordibus plura restituat; omnis, qui beneficium præstat, fœneratur.] Et ser. 146. de tempore. [Fœneratur Deo, qui dat pauperi.] Et concione 3. in Psalmum 36. [Si fœneraneris homini, a quo aliquid plus, quàm dedisti expectes accipere, improbandus es, non laudandus. Fœnerandum Deo, & pauperi dando temporalia, vt accipias æterna. Deus est fideiussor pro paupere.] Et in lib. 50. homiliarum h. 29. fœnus traiectitium vocat. [Quasi fœnus traiectitium facis. Hìc das, in cœlo recipies; hìc das res perituras, ibi recipies res sine fine mansuras.] Et S. Ambr. in libro de Nabuthe c. 7. [Si pauperibus largiaris, debitorem tibi Deum quadam pietatis fœneratione constituis.] Et c. 14. [Facis tibi debitorem Deum, qui pro munere, quo pauper adiutus est; fœnus exoluet, quasi boni debitor creditoris.] & lib. 1. offic. c. 11. [In die iudicij habebis salutem à Domino, quem habebis tuę debitorem misericordiæ.]

Transeuntem Hiliarionem cū tribus millibus monachorū (narrat in ipsius vita S. Hier.) lapidibus abigebat quidam vindemię tempore, ne intraret in vineam suam: alius inuitauit, & admisit. Huius vinea centum lagenis ęstimabatur, & fecit trecentas: Alter multò minus solito collegit, & illud versum est in acetum. Aliud præclarum extat exemplum apud Sophronium c. 185. Et autor Epistolæ ad Demetriadem, quę Hieronymo ascribitur; [Æterni spe præmij Christo in pauperibus fœnerari, qui dixit, quamdiù fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.] Et S. Damasc. in hist. Barlaam c. 15. [Quidquid in pauperes beneficij contuleris, Dominus sibi ascissens magno cū fœnore tibi repēdet.] Denique S. Chrys. h. 27. ex varijs Matthæi locis, & alibi sæpiùs. [Si tribuis pauperi, Christo fœneraris.] Quod si non statim fœnus, remunerationemue recipias. Respondet idem ipse h. 15. in priorem Epistolam ad Cor. & h. 53. ad populum; nec eos, qui hominibus pecunias fœnori dant, velle continuò vsuras exigere; sed gratum illis esse diutiùs eas in manibus debitorum esse; interim enim multiplicatur fœnus, & fit maius: modò cautionem habeant, neque debitor suspectus sit. Adfert quoque Seminantium exemplum

plum

plum, multò enim tempore fructum semen-tis expectant, qui interim multiplicatur, &c. Sed vt habet S. Leo ser. 2. de ieiunio septimi mensis; [Agricolæ suo nunquam seges ista „ mentitur; illa non rarò mentitur.]

Video etiam grauissimos viros consideran-tes id, quod pauperibus damus, donum non esse, sed mutuum, quod opportuniori tem-pore fuerit nobis a Deo restituendum. Ita S. Greg. Papa lib: 8 registri c. 20. [Quidquid, „ inquit, tribuitur pauperi, non est donum, „ sed mutuum, quod multiplicato sine dubio „ fructu recipitur.] Et quidem S. Chrysost. h. 5 de pœnitentia, Deum obseruat occultè à nobis accipere mutuum, palam verò, et pu-blicè in oculis vniuersę creaturæ debitum redditurum.

Eleemosy- donum mutuũ. S. Basilius tamen in or. de eleemosyna, & benignitate, & donum vult esse, & mutuum: donum pauperi, a quo nil te speras receptũ-rum, mutuum Deo, cuius magnificentia re-pendet pro paupere. At siue fœnus, & vsu-ram, siue mutuum eleemosynam dixeris, Clementem Alexandrinum inuenies non so-lùm Deo, sed & hominibus esse voluisse, dũ in 2. lib. Stromatum ita locutus est. [Qui „ libenter largitur, satis magnas accipit vsuras, „ ea quæ sunt apud homines pretiosissima, „ mansuetudinem, benignitatem, magnificen-„ tiam, bonam famam, laudemq; & gloriam.]

CAPVT IV.

Quàm sit vtilis nobis Eleemosyna.

HÆC cùm ita sint, facilè intelliges, meri-tò Sanctum Augustinum pauperes con-sueuisse appellare laturarios nostros, quòd eleemosynas nostras in cœlestes thesauros comportent. *Pauperes laturarij ri.* Sic enim in ser. 220. de tempo-re, loquentem nobis Deum facit. [Egentes „ in terra laturarios vobis institui, qui opera „ vestra in thesaurum meum portarent.] Et ser: 245. [Laturarios tibi pauperes feci.] Quare hortatur nos Deus per Psalmistam in Psal. 48. vt demus nunc pretium redemptio-nis animæ nostræ: quod illos facere inter-pretatur S. Aug. qui non cessant eleemosy-nas facere. Et Dominus Luc. 12. Vendite, ait, quæ possidetis, & date eleemosynam: fa-cite vobis sacculos, qui non veterascunt; the-saurum non deficientem in cœlis, quo fur nõ appropiat, neque tinea corrumpit. [Non „ vult Deus, inquit Augustinus concione 1. in „ eum Psalmum, vt perdas diuitias tuas, sed vt „ locum illis mutes. Si amicus intraret in domũ „ tuam, & inueniret te in loco humido frumen-„ ta posuisse, diceret tibi; Frater perdis, quod „ cum magno labore collegisti: in loco humido „ posuisti, paucis diebus ista putrescent; leua „ in superiora. Audires amicum suggerentem, „ vt frumenta leuares de inferioribus ad supe-„ riora, & non audis Christum monentem, vt „ thesaurum tuum leues de terra ad cœlum?] Eandem sententiam repetit in se.: 50. de tempore, atque in ser: 93 alludens ad ritum illum orantium, quo Moysis imitatione ma-nus leuabant [Quis inquit benè leuat manus, „ nisi qui per eleemosynam in cœlo iugiter the-„ saurizat? nisi qui assiduè victum, & vestitum „ pauperibus subministrat?]

At quid laturarios dixit Augstinus paupe-res? Immò & ædificatores, & constructores af-firmauit. *Ædifica-tores, et cõ structores.* Greg. Papa in 4. lib. dialog: c 36. qui domum in cœlis, & quidem auream, no-bis ędificent. Militem enim quendam nar-rat, Deo indicante, vidisse senes, ac iuuenes, puellas, & pueros, portantes laterculos au-reos ad ędificationem cœlestis domus, do-mumque Deus dedit diebus sabbathi ædifi-casse, quia quidquid per totam lucrabatur hebdomadam, die sabbatho ad B. Petri Ec-clesiã deferebat, atq; indigentibus erobagat. Quò etiam illa spectat parabola, qua apud S. Io: Damasc. in historia c. 14. Barlam filio Regis persuasit, vt opes suas in cœlum præ-mitteret. Parabola inquam prudentis viri, qui non nisi annuo se sciens vsurum Regno, moxq; ad miserrimam insulam ablegandum, vbi in rerum omnium penuria viueret; auri, & argenti, lapidumq; pretiosorum ingentem molem per fidissimos præmisit ad eam insulã famulos, vt ibi deinceps benè, ac beatè pos-set viuere. Hoc ipsum enim nobis, dum hic breui tempore viuimus, per pauperes agen-dum est, atque in cœlum bona transmittenda nostra.

Quò minùs mirari debeas multa, quæ apud veteres legis autores. *Pauperes patroni, et aduocati nostri.* Hanc quippe ob causam S: Greg. lib. 21. mor. c. 14 dando eleemosynam dixit, nos patronis potius of-ferre munera, quàm egenis dona largiri. Et h. 40 in Euang. dandam illis esse eleemosynam quia patroni nostri sunt, & aduocati, quos nos magis rogare oportebat, quam ab illis rogari; & Sanctum Io: Chrysostomum. inue-nies h.39. ad populum, pauperũ ventres ap-pellasse cellarium, in quo argentum, & aurum *Pauperes cellarium, &c.* tutò reponantur, vt ea tempore opportuno recipiamus. Et h. 20. in poster: ep. ad Cor. eleemosynam esse sacrificium, cuius altare pauperes (quod etiam affirmat S. August. h. 29. inter 50.) & semen, velut triticum, ex quo multos colligimus iustitiæ manipulos, ineffabilesq; prouentus, iuxta illud Pauli c.9. multiplicabit semen vestrum, & augebit in-crementa frugum iustitiæ vestræ. Et legen-dus est etiam h. 53. ad populum. Et h. 28. pauperes ad ianuas templorum sedentes esse *Pauperes ad ianuã templi.* velut cælestium regiarum canes, qui regiam custo-

mosynam esse; quia ille semel datur, & semel veniam pollicetur; eleemosynam autem, quoties feceris, toties veniam promereris. Et Sanctus Leo sermone secundo de collectis. [Præter regenerationis lauacrum, in ,, quo vniuersorum ablutæ sunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanæ ,, diuinitus est donatum, vt si quid culparum in ,, hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis deleatur.] Et ser de collectarum die; [Quo lapsos spes erigeret, quæ vulneratos medicina sanaret; nisi eleemosynæ soluerent culpas, & necessitates pauperum fierent remedia delictorum?] S. Aug. plurimis sanè in locis subscribit. Sed in Com. Ps. 37. ,, [Ecce, inquit, tu plangis peccatum tuum; sed ,, fortè lachrymæ currunt, & manus cessant; ,, fiant eleemosynæ, redimantur peccata; gaudeat indigens de dato tuo, & tu gaudeas de ,, dato Dei.] Et in tract. de rectitudine catholicæ conuers. [Potuit Deus omnes diuites ,, facere; sed pauperes in hoc mundo esse voluit, vt diuites peccata sua redimerent.] Et in libro 50. homiliarum h. 19. & ser. 50. de tempore. Eleemosynas solas factas, vel non factas, affirmat commemoraturum Christum in extremo iudicio, vt est Matth. 25. quia omnia crimina eleemosynis possunt redimi, & redemerunt boni, non redemerunt mali. ideò, & h. 39. eiusdem libri, secundum appellat baptismum quoniam extinguit peccata. Et S. Io: Chrys. h. 14. in priorem Ep. ad Tim. [Nisi essent pauperes, peccatorum difficilè sarcinam poneres. Medici illi sunt vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstant.] Et h. 6. in Ep. ad Titum. [Nihil ,, tantum habet virium ad extinguenda peccata, quantum eleemosyna.] Et h. 9. in Ep. ad Hebr. Eleemosynam multam asserit esse validam, & maximam pœnitentiam. Plurima his similia tum ex hoc, tum ex alijs possem adiungere: sed satis erunt illa eiusdem verba hom. 32. in Epistolam ad Hebræos. ,, [Tanta est eleemosynę virtus, tantaq; potentia, vt vincula peccatorum dissoluat, fuget ,, tenebras, extinguat ignem, mortificet vermem, expellat stridorem dentium. Huic cum ,, multa fiducia portę Cæli aperiuntur, & velut regina intrante, nullus ianitorū, aut custodum, qui portis assistunt, audet dicere, Quæ ,, tu es, vel vnde? Sed omnes eam suscipiunt.]

Atenim multò potiora sunt diuina testimonia. Ecclesiastici c. 3. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et c. 29. conclude eleemosynam in sinu pauperis; & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et Tobiæ 4. Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Et c. 12. Eleemosyna à morte liberat; & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & vitam æternam. Et Dan. 4. peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperū. Et Luc. 11. Quod superest, date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis.

CAPVT VI.

Quatenus peccata remittat.

VIDEO tamen nonnullos, siue his locis scripturarum, & Sanctorum Patrum dictis abutentes, siue suo proprio sensu ductos, nimium omninò eleemosynis tribuisse, sibique persuasisse licere omnia, modò pauperibus largirentur, seq; salutem consecuturos eleemosynas facientes, nec de vitæ emendatione quidquam cogitantes. [Plerique, (ait S. Greg. Nazian. in or. in laudem Gorgoniæ sororis) ,, modò benignitate pauperes complectantur, ,, sibi licere putant molliter, ac delicatè viuere: atq; non virtute vitium sanant, sed vitium ,, virtute permutant.] Et S. Aug. in lib. 21. de Ciuit. Dei c. 22. his verbis de hac eadem opinione loquitur. [Comperi quosdam putare, eos tantummodò arsuros illius æternitate ,, supplicij, qui pro peccatis suis facere dignas ,, eleemosynas negligunt; iuxta illud Apostoli ,, Iacobi c. 2. Iudicium autē sine misericordia, ,, illi, qui non fecit misericordiam. Qui ergò fecerit, inquiunt, quamuis mores in melius non mutauerit, sed inter ipsas suas eleemosynas nefariè, ac nequiter vixerit, iudicium illi cum misericordia futurum est; vt aut ,, nulla damnatione plectatur, aut post aliquod ,, tempus siue paruum, siue prolixum, ab illa ,, damnatione liberetur.] Hęc illi. Quę multis omninò confutat, & falsò, ac ineptè excogitata esse demonstrat Aug. c. 27. Si enim qualemcumque eleemosynam delendis quibuscumque peccatis satis esse affirment absurdissimum, & inanissimum est, decem nummulis diurnis, aut minori etiam pecunia homicidia, adulteria, & nefaria quæque facta redimi cogitare. Si verò digna eleemosyna exigatur, pro facto eam facere non inuenientur, qui quotidiè tam grauia peccant: qui si pro vno scelere omnia sua distribuerēt, nec peccare desisterent, habendo charitatē, quæ non agit perperam, nihil eis prodesset; dicente Apostolo in priore ad Cor. Ep. c. 13. si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Et Eccles. c. 21. Fili peccasti, ne deijcias iterum; sed de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur. & c. 30. Miserere animæ tuæ, placens Deo. [Qui enim mi- ,, sereri vult proximo, ait S. Greg. lib. 19. mo- ,, ral. c. 14. à se trahat necesse est originem mi- ,, serendi. Et quomodo alteri miserendo pius est, qui

,, est, qui adhuc iniustè viuendo sit impius sibi-
,, metipsi? qui sibi nequam, cui bonus? Qui in-
,, digenti proximo exteriorem substantiam
,, tribuit, sed se à nequitia non custodit, rem
,, suam Deo tribuit, & se peccato. Ille benè
,, agit, quæ pia sunt, qui scit prius seruare
,, quæ iusta; vt collatus in proximos riuus
,, misericordiæ, de iustitiæ fonte ducatur.] Qui enim non placet Deo, quomodo pro peccatis suis dignas eleemosynas faciat? Hoc esset licentiam peccandi per eleemosynas nobis comparare, ait Aug. qui hanc eandem quæstionem tractans in Enchirid. ad hunc modum definit c. 75. [Qui sceleratissimè vi-
,, uunt, nec talem curant vitam, moresq; cor-
,, rigere, & inter ipsa facinora, & flagitia sua
,, eleemosynas frequentare non cessant, fru-
,, stra sibi ideò blandiuntur, quoniam Domi-
Lucæ 11. ,, nus ait; Date eleemosynam, & ecce omnia
,, munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè
,, pateat, non intelligunt. Attendant, quibus
,, dixerit, Rogauit illum Pharisæus, vt pran-
,, deret apud eum; & cùm murmuraret, quia
,, non baptizatus esset ante prandium, ait Do-
,, minus ad illum. Vos Pharisæi, quod defo-
,, ris est calicis, & catini mundatis, quod autem
,, intus est vestrûm, plenum est rapina, & ini-
,, quitate. Veruntamen date eleemosynam,
,, & ecce omnia munda sunt vobis. Itane hoc
,, intellecturi sumus, vt Pharisæis non habenti-
,, bus fidem Christi, nec renatis ex aqua, &
,, Spiritu Sancto munda sint omnia, tantùm si
,, eleemosynas dederint? cùm sint immundi o-
,, mnes, quos non mundat fides Christi, cùm
,, dicat Apostolus ad Titum c. 1. Immundis, &
,, infidelibus nihil est mundum, sed polluta est
,, eorum & mens, & conscientia.] Hæc Aug. quæ non minus dici possunt de eo, qui in peccato mortali existens careat Dei gratia, & charitate, sine qua nihil prodest. [Ergò, vt
,, subiungit c. 76. qui vult ordinatè eleemosy-
,, nam dare, à seipso debet incipere, & eam
,, sibi primùm dare, miserendo animæ suæ; ita
,, vt pœnitentia, & morum mutatione placeat
,, Deo; Deinde & sui proximi miseriæ subue-
,, niat.] Non ergò se fallant, ait c 87. qui per eleemosynas quaslibet largissimas impunitatē se emere existimant, in facinorum suorum immanitate, ac flagitiorum nequitia permanendi. Ergò quod eleemosynam dicimus remittere nobis peccata, intelligēdū est de peccatis venialibus, sicut de oratione quoq; Dominica dictū est, Quod ad mortalia verò duplicem eam vim habere. Alteram ad satisfaciendum pro pœna, quæ peccatori adhuc debetur post remissam culpam, pro qua tum eleemosynis, tum omnibus alijs bonis operibus satisfacimus. Alteram, ad obtinendam culpæ remissionem. Multa enim potest peccator moraliter saltem bona facere, sine qui-

Quid eleemosyna valeat.

Peccatoris opera bona.

dem gratia gratum faciente, quia hæc cum peccato esse non potest, at non sine gratia gratis data, hoc est sine Dei auxilio, sine quo non solùm facere, sed nec cogitare aliquid, quasi ex nobis sufficientes sumus, vt habet Apostolus 2. Cor. c. 3. Semper enim Deus præsto est, & dat peccatori auxilium ad benè agendum, vt se disponat ad gratiam gratum facientem, qua diuinæ restituatur amicitiæ. Disponit autem sese, ac diuinam prouocat benignitatem, omnibus bonis operibus, inter quæ & eleemosyna numeratur. Alioqui mortalis culpa non remittitur, nisi per sacramenta, & contritionem. Sed qui vult eleemosynam sibi ad hoc prodesse; statuerit apud seipsum oportet corrigere mores suos, & mutare in melius vitam. Quod & monuit Aug. h. 19. ex lib. 50. homiliarum. [Crimi-
,, na, inquit, eleemosynis possunt redimi, si ta-
,, men mores mutaueris.] Et S. Chrysost. in Ps. 95. [Peccata diluit eleemosyna, si per pœ-
,, nitentiam peccatum reuoces.] Et Lactantius in libro de vero cultu c. 13. [Non quia
,, peccata largitione tolluntur, dari tibi licen-
,, tiam peccandi putes: abolentur enim si Deo
,, largiare, quia peccaueras. Nam si fiducia
,, largiendi pecces, non abolentur.] Deus enim purgari homines à peccatis maximè cupit; ideoq; agere pœnitentiam iubet. Agere autem pœnitentiam nihil aliud est, quàm profiteri, & affirmare, se vlterius non peccaturum.

CAPVT VII.

Quomodo facienda sit eleemosyna.

IAM verò quomodo facienda sit eleemosyna, his fermè capitibus continetur. *Nō de furto.*

Primùm enim de suo, non de alieno, dandum est pauperi. Ita præcepit filio Tobias pater c. 4. Ex substantia tua fac eleemosynam Et Prou. 3. Honora Dominum de tua substantia, & Is. 58. Frange esurienti panem tuum; Et Ezech. 18. Si panem suum esurienti dederit. Et Patres sæpè monuerunt, non de furto, aut rapina faciendam esse. S. Hier. in Com. ad caput 58. Isaiæ, Pulchrè ait Profetam dixisse (Panem tuum) ne de rapina facias eleemosynam. Redemptio enim animæ viri, diuitiæ suæ, ait Sapiens Prou. 13. Quæ nimirum, non de iniquitate, sed de labore, & iustitia congregantur, vt idem addit in Com. textí capitis Ieremiæ. S. Aug. in ser. 35. de verbis Domini aliquos refert malè intelligentes illa Domini verba Matt. 12. Facite verbis amicos de mammona iniquitatis, rapuisse aliena, & aliquid inde pauperibus dedisse; Rapere inquientes esse mammona iniquitatis, & erogare indigentibus esse face-

rea-

re amicos de mammona iniquitatis. Quod ille magnopere confutat, deq; iustis laboribus, & de eo, quod iustè haberi potest dandum esse demonstrat. Et lib. 2. de ser. Domini in monte c. 2. [Nec furta facienda sunt, „ vt promereatur Deus;] Et ser. 21. de verbis Apostoli. Et lib. 50. hom. h. 7. [Si habes, „ da de tuo: si non habes, quod des de tuo, melius nulli dabis, quàm alios spoliabis.] Et h. 47 [Eleemosyna de suis facultatibus fiat, non „ de alienis, aut rapina.] Et S. Greg. Papa lib. 7. registri c. 110. Non esse eleemosynam affirmat, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus conquiritur, sed quæ de rebus concessis, & benè acquisitis impenditur. Nam & Prou. 21. Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere. Vnde S. Petrus Chrysologus ser. 54. tractans illud publicani Zachæi apud Lucam c. 19. dimidium bonorū meorum do pauperibus; [Qui aliena, inquit, „ prorogat, plus dando diripit, quàm furando. „ Audeo dicere, qui de fraude Deo offert, cumulat crimina, non emundat: quia Deus in „ tali munere exuuias suorum pauperum, non „ misericordias intuetur.] Et S. Ansel. Com. 7. ad caput 4. Epistolæ ad Ephes. Eleemosynam, scripsit fieri debere ex eo, quod bonum est, idest quod iustè habetur, non ex eo, quod iniustè. Et in caput 16. Lucæ, non ex rapinis, & malè acquisitis. Quod & habet S. Io. Chrys. h. 12. in Io. & h. 6. in poster. Ep. ad Timoth.

...oris e-...osyna Video tamen S. Nyssenum furti quodam genus approbantem quod a plerisque solet reprobari; qui vxorem inquiunt haud posse inscio marito eleemosynas facere. [Vidi ego „ inquit ille fœminam clam honestissimo vten- „ tem furandi genere. Hæc inscio marito de re „ familiari pauperibus largiebatur; pro viri fe- „ licitate, pro familiæ prosperitate, pro incolu- „ mitate filiorum. Impertiebat cælans virū, sed „ pro ipso viro. Et quæ seq.] Neq; solùm furtum hoc honestissimum esse affirmat, & probat; sed & propterea mulieri vult datam esse maiorē, quàm viro, animi mollitudinē, vt ad humanitatē facilior, misericordiamq; sit propensior. Itaque seuerior illa vulgaris sententia ita poterit temperari, vt non omnis, sed prolixa, & grādis largitio vxori marito inscio interdicta intelligatur, nō omnis omninò permissa, sed moderata. Non enim est æquum vxorem omni iure spoliare, atq; omni ex parte misericordiæ, & charitatis operibus interdicere.

...aris, et ...mpta. Secundo, Hilaris, & prompta debet esse largitio, ex vera scilicet charitate profecta; „ [Quid enim prodest collatio patrimonij, ait S. Ambr. lib. 2. de pœnitentia c. 9. sine gratia „ charitatis?] Namq; nec liberalitas sine beneuolentia, nec beneuolentia sine liberalitate potest esse perfecta, quemadmodum idem S. Ambr. docet in 1. libro offic. c. 30. Idcirco tum eo loco, tum in libro de viduis duo illa minuta viduæ Luc. 21. muneribus diuitum prælata fuisse ait a Domino: tum quia prompto, & alacri magis animo illa dedit; tum quia totum illa, quod habuit, non ex abundante, dedit. [Vberior enim, inquit, est num- „ mus è paruo, quàm thesaurus è maximo, quia „ non quantum detur, sed quantum resideat, „ expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui „ nihil sibi relinquit; & flumina superfluunt, „ cùm redundant; gratior tamen haustus è ri- „ uulo est. Non ergo quid fastidio expuas, „ sed quantum deuotione conferas æsti- „ mandum est: liberalitas non cumulo patri- „ monij, sed largitatis definitur affectu.] Et S. Leo ser. 10. de quadrag. [Securus, & hila- „ ris sit eleemosynæ distributor, quia tunc „ maximum lucrum habebit, quādo sibi mini- „ mum reseruauerit.] [Si panem dederis tristis, ait S. Aug. in Ps. 42. & panem, & meritum „ perdidisti.] Et lib. 50 homiliarum h. 39. non iudicat perfectam eleemosynam, quæ precibus extorquetur; perfecta est, vt antea occurrat cibus esurienti, quàm roget. Theod. in com. Ps. 111. considerat illa Psalmistę verba, Dispersit, dedit pauperibus, vultq; seminantes nos agricolas imitari. Nam qui diuino timore præditus est, non simpliciter indigentibus misericordiam præbet, sed cum multa alacritate hoc facit, imitaturq; serentes largè semina; & dissipantes ob manipulorum spem. Et S. Ioannes Chrysostomus h. 21. in Ep. ad Rom. Pauli verba illa perpendit c. 12. Hospitalitatem sectantes; [Non .n. di- „ cit facientes, sed sectantes: vt nō expectemus „ egenos donec ad nos veniant; sed ad ipsos „ curramus; sicut & Lot fecit, & Abraam.] Monuit aliquando Ecclesiasticus c. 35. In omni daro hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. Et Apostolus 2. Cor. c. 9. Non ex tristitia, aut ex necessitate: Hilarem enim datorem diligit Deus. & Rom. 12. Qui miseretur, in hilaritate. Et propterea, inquit S. Chrys. in ser. de eleemosyna, & collatione in Sanctos; [Vera elee- „ mosyna est, sic dare, vt gaudeas te dare, pu- „ tesq; te accipere magis, quàm dare.] Quod iterum habet in h. 16. in posteriorem ad Cor. & propterea h. 1. in Ep. ad Philip. [Non „ quisquis dat, inquit, facit eleemosynam, sed „ qui dat prompto, alacrique animo; qui gau- „ dens dat, qui gratiam habet accipienti. Ita- „ que, qui non dat hoc modo, non det. Da- „ mnum enim hoc est, non eleemosyna.]

Terrio. Quod autem ad liberalitatem attiner, nulla potest certa eleemosynæ constitui quantitas, sed vnusquisque opes, & facultates suas consideret, & ex illis quantum potest *Eleemosyna quanta.*

potest largiatur. Ita constituit S. Ambr. in ser. fer. 3. post primam Dominicam quadragesimæ. [Debetis scire, quia vnuiquique secundùm quod habet, debet tribuere indigentibus; qui habet multum, debet tribuere multa; & qui parum habet, iuxta paucum non timeat Eleemosynam facere.] Et Tobias c. 4. Quomodo poteris, ita esto misericors; si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Vsque ad calicem aquæ frigidæ, à quo nullus se excusare potest, descendit Dominus, Matt. c. 10. Sanctus tamen Aug. in Ps. 146. vniuersè affirmat, parum esse dare decimam partem suorum redituum. Nam etiam Euangelicus Pharisæus dare se gloriabatur mediam partem omnium, quæ possidebat: nostram verò iustitiam abundare oportet, Matt. c. 5. Et in libro de decem chordis c. 12. eos reprehendit, qui quasi securi, de minimis eleemosynarum granis blandiuntur sibi, & peccatorum aceruos obliuiscuntur.

In solemnitatibus autem copiosiùs faciendas esse, & inuitandos ad mensam pauperes consulit ser. 2. de tempore, quod quotidiè fecisse S. Gregorium Magnum, & propter eleemosynam factum Papam, legimus apud Ioannem Diaconum ipsius scribentem vitam, c. 22. & 23. Et in 5. registri lib. c. 104. Cypriano Diacono mādat modios tritici bis mille dari pauperibus. Sanè humanum dicit propter infirmitatem nostram Aug. in ser. 50. ad fratres in Eremo; Cùm ita conscientias conuenit nostras. [Attende diligenter conscientiam tuam, si tanta reposuisti animæ tuę in Cælo, quanta habes corpori tuo in mundo. Vide si tot modios tritici, si tot amphoras vini per eleemosynam in paradiso, vnde viuat anima tua, reposuisti, quantum tibi reseruasti, vt viuat caro tua in mundo.] S. Basilius h. 7. ad eos, qui studio tenentur ditescendi, adolescentem Euangelicum illum, qui de præceptis charitatis à Domino eruditus respondit, Hęc omnia obseruaui à iuuentute mea; ait fuisse mentitum: nam si proximum sicut seipsum dilexisset, nō fuisset diues; sed in egenos penè omnia distribuisset, [quò enim inquit, plus opibus crescis, cò magis charitate deficis.] Sed & hortatur S. Chrysost. h. 34. in Gen. [Magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, vt datis paruis adipiscamur magna. Hac de causa reliquit illum Deus inopia vexari, vt & ipse patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiducię materiam, illuc pręmitteres.] Et h. 3. de patientia Iob, eum diuitē sanè fuisse fatetur; sed voluntatis proposito pauperem. Pluris enim erat hospitalitatis mensa, quam prouentuum abundantia; & possessione quidem diues; sed bonę non sufficiens voluntati.] Et h. 5. in Matt. vtitur Apostoli verbis, 2. Cor. 9. Qui parcè seminat, parcè & metet. [Hoc enim inquit, non est impendere, sed augere, sed multiplicare. Et si terram pinguem, & fertilem colas, nē tātū propria seminando euacuas horrea, verùm aliude mutuas, quod feras.] Et h. 50. Artifices ait omnes artificij sui scientiam habere; diuitum autem artificium esse diuitijs bene vti in pauperes erogando. Pecuniæ namq; Græcis dicuntur χρήματα, ἀπὸ τοῦ χρῆσθαι quod est, vti (argumētatur idem ipse h. 18. in Io:) quòd eę non seruandæ sint, sed in necessitates, tum nostras, tum proximorum, impendendæ. Quòd si vt augeantur seruas; ea est optima augendi ratio, si in omnes distribuantur: siquidem & mercator, & agricola vt augeant, ille pecunias profundit; hic semina. Nam vt ratiocinatur in h. in dictum Pauli, oportet hæreses esse; Vt radix in pingui plantata solo, singulis annis tempestiuos adfert fructus; Sic & pecunia in manibus pauperum plantata in singulos dies speciales vobis adfert fructus. Et h. 7. de pœnitentia; [Frumenta Domi custodita á vermibus consumuntur; si in terras disperseris, augentur. Sic & opes in arca defossę citò transfugiunt; in ventres pauperum dispersæ, maiores inde resurgunt.] Ita in Com. Ps. 95. duplicem ex Paulo agnoscit thesaurum. Alterum malorum ex inobedientia, & iniquitate, de quo in Epistola ad Romanos cap. 2. Alterum bonorum, qui ex humanitate, & beneficentia erga pauperes reponitur, de quo in priore ad Tim. c. 6. diuitibus præcipit facilè tribuere, & thesaurizare sibi in futurum, vt appræhendant vitam æternam. Manum pauperis Chrysol. ser 8. Abrahæ sinum esse affirmat, thesaurum cœli, Gazophilatium Christi. [Da pauperi terram, vt accipias Cœlum: da nummum, vt accipias regnum: Da micam, vt accipias totum.] Diuitem illum, de quo Luc. 16. damnatum fuisse notat Sanctus Gregorius Papa h. 40. in Euang. non quòd aliena rapuerit, sed quòd sua non distribuerit. Et vt ait S. Aug. ser. 227. de tempore, lingua potissimum grauiùs torquebatur; tum quia per eam superbè loquendo contempserat pauperem; tum quia noluerat dicere, vt eleemosyna illi donaretur, & qua fronte quærit guttam, qui noluit porrigere micam? Neque propterea [Non fuit exauditus, inquit S. Nyssenus in libro de beatitudinibus or. 5. quod vna gutta de magno paradisi fonte dempta damnosa esset; sed quia misericordiæ stilla commisceri, atque communicari cum inhumanitate non potest.] Contra S. Aug. in ser. 44. ad fratres in Eremo, Nunquam se legisse ait, mala morte perijsse illum qui libenter charitatis, vel pietatis opera voluit exercere. Et S. Chrys. h. 22. in Io: im-

Diuitum artes.

Mar. 10.

Mala morte nō moritur.

Io: impossibile esse, etsi innumera facias bona, sine eleemosyna cœlestis regni vel vestibulum attingere.

Vno verbo dicam. Nihil toties à Sanctis Patribus inculcatur, quam eleemosyna, & largitio in pauperes. Nec defuerunt, qui nos docerent non esse dominos pecuniarum, & diuitiarum, quas Deus nobis largitur, sed custodes, & dispensatores, ex quibus necessaria nobis sumere permittatur; reliqua omnia pauperibus velut illorum propria sint distribuenda: alioqui fures simus, & rapina pauperum in domibus nostris, vt loquebatur Deus apud Isaiam c. 3. Lege Sanctum Augustinum Ep. 50. ad Bonifacium, & responsionē Sancti Gregorij Papæ ad interrogationem secundam Augustini, & S. Io: Chrysostomum conc. 2. de Lazaro, & h. 33. & 34. ad populum: & ea repete, quibus c. 2. eleemosynam iustitiæ alumnam esse docuimus. Et Sancti Gregorij Nazianzeni in Iambicis tetrasticis hoc fuit consilium. [Omnia tua profunde, Deumque acquire, quod si omnia non vis, maiorem saltem profunde partem: Si ne hoc quidem abs te impetrari potest, superuacaneis certè opibus pietatem exerce. Præclarum est aliquid tineis, atque inuidiæ eripere, debitorem Christum habere præstat, quàm omnia possidere.]

Quarto quandiu viuimus, & quidem nostra manu propria, & nō per alios largiendum est. Sunt .n. qui viuentes nihil dant, morituri autē legata non pauca instituunt, quibus quoquo modo peccata redimant sua. Priorem partem tractat S. Basilius in h. 7. ad eos qui studio tenentur ditescendi. [Ego, inquis, dum vixero, bonis meis frui volo; post mortem verò hæredes facultatum mearum ascribam pauperes. Heu miser, tunc benignus, ac liberalis hominibus eris, cùm ampliùs inter homines non ages? Cùm te cadauer aspiciam, tunc fratris amantem appellabo? Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur, si in sepulchro iacens, & in terram conuersus, magnificus, ac sumptuosus apparebis. Dic, cuius mercedem temporis exposces? vitæne, an mortis? Si tempore, quod ad promerendum datur, pauperes non respexisti, mortuus cuiusnam actionis, aut operis mercedem petes? & quæ seq.] Quę verba non eò spectant, vt hæc morie otium legata damnentur, sed vt viuentium largitiones persuadeantur; alioqui legata quoque laudantur a Nazianzeno Ep. 80. ad Aerium, & Alypium, & Sancto Chrysostomo h. 84. in Io: & h. 18. in Ep. ad Rom. & 18. ad Eph. & ser. de gratijs reddendis Deo, tom. 5. & h. 25. ad populum, & Augustino conc. 1. in Ps. 48. & ser. 52. ad fratres in Eremo, de vita clericorum; immò vt scribit in eius vita Possidonius c. 24. legata malebat, quam hæreditates, eaque, si ad sacra pertineant loca, non soluere sacrilegum esse affirmat S. Greg. Papa lib. 8. registri c. 6.

De posteriore autem parte ita scribit ad Paulinum S. Hier. [Pauperibus refrigeria manu propria destribue.] Et rursum monet, ne alienam pecuniam distribuendam suscipiat. [Caue ne quasi fidelis, & famosus tuorum quondam dispensator alienam pecuniam distribuendam accipias.] Et S. Hilarionem narrat in ipsius vita, offerenti cuidam, quæ pauperibus distribueret, respondisse; Tu meliùs potes tua distribuere; ego, qui mea relìqui, cur aliena appetam?

Manus propria.

Non esse autem per famulos dandam ita docet S. Chrys. h. 36. in Matth. [Si per decem millia passuum eundum esset, non nihil excusationis forsan haberes. Nec cogitas, tantò maiorem mercedem tibi esse repositam, quantò magis laboras? Nam quando de tuo solùm præbes, pro eo solùm, quod dedisti, quando verò ipse quoque ad dandum profectus es, huius etiam laboris retributio tibi debetur. Et Patriarcham Abraham Gen. 18. ideò magis admiramur; quoniam cùm 318. vernas haberet, non alium misit, sed cursu ad boues contendit, & vitulum attulit.] Et iterum h. 14. in prior. Ep. ad Tim. [Abraham etsi 318. haberet vernaculos, qui item vxores suas habebant, voluit tamen ipse cum vxore mercedem hospitij habere. Nam vxori præcepit miscere farinam & c.] Et ser. de hac re, seu de laudibus monachorum tom. 5. [Rerum tuarum dispensatio per teipsum exequenda est, vt non solùm minuendi fortunas, sed etiam administrandi mercedem habeas, ipse semen tuis manibus sulco iacta.]

Nō per famulos.

Quinto. Clam facienda est eleemosyna, vt iactantiam, & inanem gloriam vitemus. Gloriosum enim est largiri alijs, miserisque subuenire. Sat est, si Patri nostro, qui est in Cœlis nota sit. Hoc monuit Dominus Matt. 6. Ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis. Græcè est θεαθῆναι. [Ad largiendum frustum panis, & binos nummulos, inquit S. Hier. lib. 2. aduersus Pelagium c. 4. præco conducitur, & extendentes manum huc, illucq; circumspicimus; quæ si nullus viderit, contractior fit.] Et S. Ambr. lib. 1. de offic. c. 30. [Perfecta liberalitas est, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit, quem laudat os pauperis, & non labia tua.] Et S. Augustinus ser. 206. de tempore viduam illam 4. Reg. c. 4. Clauso ostio notat in vasculis oleum infudisse; quia eleemosynam clauso ostio, idest pro solo Dei amore, & non pro laude hominum facere oportet. Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua

Clam largiendum.

...itiarū ...sumus ...mini. *...vi... ...us erō ...ium.* *...entiā ...a.*

tera tua: quod tunc fieri existimat S. Basilius in regulis breuioribus 197. quando vehementi desiderio Deo gratificandi, de nullo alio cogitamus, nisi de eo, quod vtile sit ad id, quod fieri oportet. Sicut artifex in singulis artificijs illud vnum instrumentum spectat, quod ad ea administranda vtile est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te. [Talis quippe eleemosyna, vt habet S. „ Petrus Chrysologus ser. 9. hostilis est (Tu- „ ba enim bellicum instrumentum est) non „ ciuilis; non misericordiæ dedita, sed cla- „ mori; seditionis vernula, non alumna pieta- „ tis, ostentationis nundinatio, non commer- „ cium charitatis.]

CAPVT VIII.

Eleemosyna quibus danda.

Omnibus danda. INDIGENTIBVS omnibus dandam esse, testatur illud Domini verbum Luc. 6. omni petenti te tribue. Si enim ad dandum inducit nos charitas, & misericordia, manifestum est miseris omnibus, & egenis esse subueniendum. Itaq; iure optimo Sanctus Greg. lib. 21. moral. c. 14. quosdam homines reprehendit, qui non incognitis, sed solùm sibi notis miserentur, & tribuunt. Apud eos enim plus familiaritas, quàm natura valet; dum non quia homines, sed quia noti sunt, largiuntur; nec diuina charitate, sed humana amicitia ducuntur, quibus diceret Dominus Matth. 5. Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt?

Gratis danda. Persimilis error est eorum, qui dant illis solis, qui aut opera, aut quouis alio modo retribuere possunt. Hi quoque receperunt mercedem suam: neque hæc charitas est, sed auaritia, sed concupiscentia, sed negotiatio. Audi Sanctum Chrysostomum hom. 1. in Epistola ad Coloss. [Quam primùm retribue- „ rit homo, non retribuet Deus, si homo non „ retribuerit, retribuet Deus. Non quæ- „ ramus igitur benefacere illis, qui nobis re- „ pendere possunt; neque huiusmodi retribu- „ tionis spe illis benefaciamus.] Sanè misericordiæ obiectum miseria est; miserorum igitur omnium miserendum est; & quò miseria maior, maiorem oportet esse misericordiam, illisque potiùs, ac magis tribuendum, qui fuerint miseriores: at hi minùs omninò, immò & minimè possunt retribuere.

Egeni, qui sint. Ita fiet, vt omnibus planè miseris, & egenis tribuendum sit. Quos S. Chrys. h. 5. in posteriorem Ep. ad Thess. illos esse interpretatur, qui aut manuum suarum labore sibi ipsis victum sufficere nequeunt, aut alios docent & toti ad doctrinæ sermonem dediti, & occupati sunt, quos in priore ad Tim. c. 5. duplici honore dignos Paulus iudicauit; hunc que honorem non tantum in salutationibus, & officijs, quantum in Eleemosynis, & munerum oblatione sentiri S. Hier. interpretatur in Com: ad caput 15. Matthęi.

An peccatoribus danda. De peccatoribus, & vitiosis hominibus, si fortè egeni sint, quęstio nō nulla, quā in enarratione Ps. 101. verbis hisce exposuit S. Aug. „ [Occurrit tibi homo peccator; Duo nomina „ dixi. Aliud, quod homo, aliud quod peccator. „ Quod homo opus est Dei; quod peccator, o- „ pus hominis est. Da operi Dei, noli operi ho- „ minis, hoc est peccatori placenti tibi propter „ peccatum. Quemadmodum qui venatoribus „ donat, histrionibus, meretricibus: propte- „ rea enim donat, & pascit, non quòd in illis „ attendat naturam operis Dei, sed quod a- „ met nequitiam operis humani humani.]

An hosti & infidelibus. De infidelibus, & hęreticis eadem sententia. Humanæ scilicet naturæ, quæ opus Dei est; non infidelitati, aut hæresi, quæ vitium existit hominis, tribuere oportet; quò maior Manichęorum impietas, qui vt est apud Sanctum Augustinum in libro de moribus Manichæorum c. 15. Eleemosynas prohibebant dari homini non Manichæo. Sed quid mirum, si vt antea dictum est inhumanis hominibus hostilis res erat omnis pauperum commiseratio? S. Leo Papa secus habet, & Augustino consentienter in ser. 3. de quadrag. [Pietatis, inquit, opera erga illos „ quoque exercenda, qui nondum Euangeli- „ um receperunt; quia in omnibus homini- „ bus naturæ est diligenda communio.] Et Sanctum Basilium narrat frater eius S. Nyssenus in oratione funebri, cùm fames vrbem vrgeret, venditis suis prædijs, & possessionibus, egentibus omnibus, vel etiam Iudæis subuenisse. Quamquam S. Io: Chrys. h. 26. operis imperfecti, quidpiam addit, quod non prætermittendum iudico. [Qui dat, inquit, *Eleemosynantes.* „ eleemosinam infideli, modicam quidem, ta- „ men habet mercedem: qui autem fideli, du- „ plicem habet mercedem. Primum quia „ creatura Dei est, deinde quia seruus Dei est. „ Qui autem infideli dat, vnam habet merce- „ dem; quia creatura Dei est, sed voluntate ad- „ uersus Deum.] S. item Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis, Christianis prætertim faciendam eleemosynam hoc argumento persuadet; quoniam plus debemus nostris pro consortio gratiæ, quàm alienis pro consortio naturæ.

Eos porrò præsertim inopes, qui mendicare erubescunt, commendat nobis in ser. 4. de collectis, & sacerdotum maximè officium esse illorum curam habere, deq; illis suggerere Episcopo, scripsit S. Ambrosius lib. 2. offic. c. 15.

Denique

Eleemosy- [na religio-] [s]is.

Denique monachis quoque, ac religiosis, tum viris, tum locis, & datam fuisse semper & dandam eleemosynam, constat ex Sancto Hieronymo Ep. 27. ad Eustochium c. 7. de Paula enim scribit. [Per singulos Sanctos (loquitur de monachis) Christum se videre credebat, & quidquid in singulos contulerat, in Dominum se contulisse lætabatur.] Et Ep: ad Iulianum c. 3. hominem laudat, quia quod periturum erat in serico, in vilibus pauperum tunicis seruaretur: quodque Sanctorum diceretur vsibus ministrare, fouere monachos, Ecclesijs offerre quàm plurima. Et rursum; [Extruis, ait, monasteria, & multus à te per insulas Dalmatiæ Sanctorum, numerus sustentatur.] Et S. Aug. conc. 3. in Ps. 103. ad eleemosynas religiosorum, & ad iuuandam fabricam hortatur. Et in 2. retract. libro c. 21. Monachos refert ex eleemosynis, & oblationibus victitantes, manibus suis nihil operantes: quæ fuit illi causa scribendi librum de opere Monachorum. Nam & Euchitas refert in libro de hæresibus 57. Monachis putasse non licere sustentandę vitæ suę causa aliquid operari, & multos monachis solis dare fuisse suo tempore solitos, testatur S. Chrys. h. 10. in Ep. ad Hebr. & ad eleemosynas illis largiendas hortatur in ser. de laudibus Monachorum tom. 5. sed non est opus pluribus.

[Mo]nachos [iu]uari.

CAPVT IX.

Quibus grauis eleemosyna sit.

AT ENIM plerisq; grauis videtur eleemosyna, nec adduci possunt, vt alijs largiantur sua. Verbis vtar Sancti Ambrosij in ser. 8. in Ps. 118. [Verba illa Christi, Nolite thesaurizare vobis in terra, sed thesaurizate vobis in Cœlo, diuites audire non possunt: clausas aures habent, & sono æris obtusas: nummus magis illis resonat, quàm verba diuina.]

[Aua]rorũ [excu]satio.

Communis horum hominum excusatio est. Ego habeo filios, & filias, quibus me prouidere oportet, vnde sustentari possint.

Auaritiæ excusationem esse affirmat S. Aug. in libro de Disciplina Christiana c. 1. & libro de decem chordis c. 12. Multisq; modis respondet. Primum. Ista scilicet iustitia magna est, vt habeat vnde luxurietur filius tuus, egeat Dominus tuus. Cùm enim vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Numera filios tuos, adde vnum inter illos Dominum Deum tuum. Vnum habes, ille sit secundus; duos habes, sit ille tertius; tres habes, ille sit quartus.

[Resp]onsio

2 De inde, seruo, inquis, filijs meis: seruat tibi pater tuus, seruas tu filijs tuis, & filij tui filijs suis; & sic nullus facturus est præcepta Dei.

Tertio quare non illi potiùs impendis, qui te fecit ex nihilo, & te pascit, & filios tuos? neque enim meliùs committis filio tuo patrimonium tuum, quàm creatori tuo. 3

Quarto mentiuntur, dum ita loquuntur, & paliare se volunt nomine pietatis; vt propter filios seruare videantur, quod propter auaritiam seruant. Quod argumentatur ex eo, quòd si vnus moriatur filius, non mittunt post illum partem suam, quam seruare se illi dicebant, sed tenent illam in sacculo. Mortuo debes, quod viuo seruabas: pars illius debetur pauperibus. 4

Sed quinto quanta donatis venatoribus, quanta histrionibus, quanta turpibus personis, quæ interficiunt animas vestras? Et insanitis, quis plus donet. 5

Altera excusatio.

Verentur præterea, ne patrimonium minuatur, & ipsi ad egestatem reducantur.

Responsio.

At sapienter occurrit S. Cypr. in ser. de eleemosyna. [Esto, inquiens, in hac parte intrepidus, esto securus. Finiri non potest, vnde in vsus Christi impenditur, vnde opus cœleste celebratur. Nescis miser, quia dum times, ne res familiaris fortè deficiat, vita ipsa, & salus deficit: & dum ne quid de rebus tuis minuatur attendis, non respicis, quod ipse minuaris, amator magis mammonæ; quam animæ tuæ, vt dum times, ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas.] Lege quæ c. 3. & 4. dicta sunt. Sanè Amb. in 2. lib. de offic. c. 16. de Ecclesiasticis, & Sacerdotibus, ita loquitur. [Scio plerosque Sacerdotes, quò plus contulerunt plus abundasse. Quoniam quicunq; bonum operarium videt, ipsi confert, quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perueniat misericordia. Caue ne intra loculos tuos includas salutem pauperum, & tanquam in tumulis sepelias vitam pauperum.]

Impia auari verba.

Impia nimis sunt illa auari hominis verba, quæ S. Chrys. recitat in h. 21. in priorem Ep. ad Cor. Edat tinea, & non pauper; deuoret vermis, & non induatur nudus; omnia temporis diuturnitate consumantur, & non nutriatur Christus. Paulæ magis eximiam charitatem, & largitatem imiteris, quam in epitaphio ad Eustochium celebrat S. Hier. [Quis inopum, inquit, moriens non illius vestimentis obuolutus est? Quis non eius facultatibus sustentatus? quos curiosissimè tota vrbe perquirens, damnum putabat, si quisquam debilis, & esuriens cibo sustentaretur alterius.] De Nonna quoque sua matre scribit S. Nazianzenus in or. de funere patris: se quoque ipsam, si fieri potuisset & liberos, vt ex ipsa sæpè audiuimus promptè,

ac libenter vendidisset, vt in pauperum vsus insumerentur. Quod & ab Episcopo Sanctissimo Paulino factum non ignoramus. Plurima huius generis leguntur, quæ imitari p æstabit.

CAPVT X.

Blandè pauperes excipiendos esse.

CETERVM horū hominum, auarorum inquā, minusq; misericordum duplex adhuc est in pauperes, ac mendicos peccatum, quod minimè debeo hoc loco dissimulare. Vtrumq; ex eadem radice prouenit, ex auaritia, immisericordia, & duritia. De mulieribus item, quę tamen natura magis ad misericordiam propensæ sunt, dolet S. Chrys. h. 11. in 1. Ep. ad Thess. quòd Christi nomine imploratę non commouerentur, commouentur autem per filiolum, aut filiam adiuratæ, aut pulchritudinis nomine collaudatæ. [Complures, inquit, noui, quæ Christi audito nomine præterlapsæ sunt, per filiolum autem, vel filiam adiuratæ, aut pulchritudinis nomine ab accedentibus laudatæ, mox hilarem frontem induerunt, & emollitæ porrexerunt manum] Hæc nimirum à pauperibus artes excogitatæ, vt hanc hominum duritiem emollirent, & flecterent. [Pauperes, addit idem S. Pater, etiam nostra improbitas præstigiatores esse coegit, & obscœnos, & moriones.] Et h. 11. in ep. ad Hebr. [Quare aliqui mutilata membra denudant? si misericordes essemus, istis artibus opus non esset.] Vnum illud permouere nos deberet, quòd talem mendici personam. quam erubescimus omnes, suscipere coactus sit. [Propterea, inquit in h. 35. ad populum, cui misericordia tribuatur, dignus est, quod ita fame premitur, vt talem subeat personam; quin hoc & nostræ crudelitatis est redargutio. Nam quoniam facilè dare non sustinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem nostram fallere possint, & emollire sæuitiam.] Nam vt h. 21. in priorem ad Cor. testatur; [Nonnulli suos cœcare filios coacti sunt, alij absumptos calceos mandunt, alij capiti acutos clauos infigunt, alij per ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt.] Ex hac igitur animi duritia duo existunt peccata non contemnenda. Alterum est diligens, & accuratum examen, quo tum de petentis inopia, & necessitate, tum de illius vita, & moribus interrogamus. Quod & S. Ambr. repræhendit in lib. de Nabuthe Iezraelita c. 8. his omninò verbis: [Ne requiras, quid vnusquisque mereatur. Misericordia non de meritis iudicare consueuit, sed necessitatibus subuenire; iuuare pauperem, non examinare iustitiam.] Et S. Aug. vt antea dictum est, dum exponit Psalmum 102. peccatoribus, quia homines sunt, tribuendum esse docuit, si indigeant. Et S. Greg. Nazianzenus in or. de funere patris, multò latiùs esse affirmat, propter eos, qui opem merentur, immerentibus quoque porrigere, quàm dum metuimus, ne in indignos beneficium conferamus, dignis misericordiæ officia denegare. Sed verè S. Chrys. concione 2. de Lazaro, Ad hoc vt pauper dignus habeatur eleemosyna, satis est egestas, neque curiosè inquirendum ampliùs de vita, & moribus illius. Ac demum extat apud illum to. 5. integer sermo, ne scrutemur curiosè pauperes.

Pauperū artes.

Pauperū examen.

Asperis illos verba.

Alterum est aduersus illos aspera, & contumeliosa proferre verba, quibus item suo tempore multos fuisse vsos dolet S. Chrys. h. 76. in Io: sed legant Sanctum Gregorium Papam libro 21. moral. c. 14. Quo misericordiæ opera cum benignitate, atque humilitate exemplo Iob fieri debere demonstrat. [Nā etsi rebus ministerium pietatis perficis, verbis tamen gratiam humilitatis perdis, & videris illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluere, cùm post contumelias dona largiris.] Vnde Ecclesiasticus monet c. 18. In omni dato non des tristitiam verbi mali: addę verbum super datum bonum, & vtraque cum homine iustificato. Et h. 40 in Euang [Aduocati sunt, qui petunt, neque negare debemus, quod petunt, nec verbis offendere. Si quæ sint, quæ debeant iure repræhendi, hæc ad vsum nostræ mercedis inflectamus, quatenus pariter demus & verbum, & panem refectionis cum verbo blandæ increpationis.] Et Sanctus Petrus Chrysologus sermone 176. Non habet manus tua, quod det pauperi, det ipsā manum, & plus erit manum dedisse, quam nummum; hoc est consolationis auxilium, quàm panis dedisse fragmentum. Quod etiam S. Chrysostomus monet h. 41. in Gen. Et hom. 19. in Epistola ad Rom. condolentem animum saltem postulat. [Apponetur tibi merces, vel huius quoque gratia. Fit enim subinde, vt compatientis sermo iacentem, & afflictum non minùs resocillet, quam datæ pecuniæ. Et Christus quando beatos vocat misericordes, non eos solos intelligit, qui datis pecunijs misericordiam exhibent, sed & eos, qui animi proposito id faciunt.] Quòd si eos dicas non indigere, sed desides, esse nec laborare velle, occurrit tibi idem Chrys. h. 11. in priorem Ep. ad Cor. [Nonnè sæpè omni desidia peiùs tu operaris? Cùm rapis, cùm vim infers, cùm cupidus es; longè meliùs & tu otiosus esses.] Et sermone de eleemosyna, & collatione in Sanctos: [Illis otium obijcimus, etiam in re, cui debetur venia. Tu verò diem teris in

theatris

„ theatris, & in conuentibus, è quibus nulla „ vtilitas, & multis obloqueris, nec te otio- „ sum putas: hunc autem miserum in lachry- „ mis, in precibus, in extrema miseria totum „ diem expendentem iudicas, & ad tribunal „ trahis, & de eo pœnas exposcis?] Postremo in sermone de misericordia, tom. 5. his verbis inuehitur. [Non te pudet molestum, & „ importunum clamitare panem deposcen- „ tem? Is enim vel si molestior esset, foret „ misericordia dignus, qui adeò fame vexa- „ tus tibi personato supplicet; qua in re nostra „ est crudelitas incusanda, quam varia co- „ guntur arte pellicere, & emollire duritiem.]



DE AVARITIA.
LIBER XLI.



QVOD misericordiæ in pauperes, ac liberaliori largitioni aduersatur, Auaritia est, de qua nunc secundo loco dicendum est. Vetustissimum vitium est, & penè dixerim cum ipso hominum genere ortum. Quippe vt ex charitate, ac misericordia largitio indigentibus nascitur; sic ex amore nostri proprio tenacitas germinat, & auaritia, qua sibi ipsi retinet quisque sua.

CAPVT I.

Auari magis viri, an mulieres.

CAIN primum illius autorem nominauit S. Io: Chrys. h. 18. in Epistolam ad Ephes. qui auaritia sua Deum fraudauit, & quæ illi dare debebat, sibi detinens, malum istud primus inuenit. Mox in omnes homines propagatam virorum magis, quam mulierum, propriam esse iudicauit in h. 40. operis imperfecti in illud Matt. c. 21. Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei; „ [Præcipuè, inquit, in viris auaritia abundat, „ fornicatio autem in mulieribus] Verùm hæc sententia ex vtraq; parte videri potest suspecta, quod dicere non verebor, cum de illius operis imperfecti autore apud graues, & doctos viros nō parum videam dubitari. Namque quod ad fornicationem attinet, vt naturalem mittam pudorem, qui magnum est in mulieribus concupiscentiæ frænum; naturalis corporis constitutio, ac temperies calidior multò est in viris, quàm in fœminis; & ideò magis illos, quam hasce ad libidinem prouocat, & vrget. Auaritiam verò propterea magis in viris arbitror, fuisse consideratam, quòd ex illis sint publicani, & mercatores, quique omnes negotiationem exercent, dum domi sedent fœminæ, remque domesticam curant. At scimus etiam, eas esse auri, & argenti, ac pecuniolæ cuiuscuis cupidissimas, & tenacissimas: imbecillo item, ac pusillo animo, quem auarum, & tenacem, minimè liberalem, ac profusum esse necesse est. Sed & ille ipse autor in eodem loco duas statim rationes subiungit, cur facilè fornicationis peccatum incurrat mulier. Altera, inquit, est otium; altera Auaritia. Auara igitur est mulier. Itaque auaras magis dicerem ego mulieres, libidinosos viros. Quod enim publicani auari, meretrices libidinosæ dictæ sunt; non propter naturam, & sexum dictum est, sed propter vitæ conditionem, quæ in publicanis, & mercatoribus auaritiam facit; in meretricibus profusam, & effrenatam libidinem, atque omninò fornicationem publicè profitetur. Tertullianus in libro de cultu fœminarum c. 12. & S. Hier. in Ep. ad Agerunchiam c. 3. publicarum libidinum victimas appellarunt. Hoc obiter, ac velut παρέργον adiunxerim. Quod autem in Com. ad Caput Isaiæ 2. scripsit S. Hier. Nihil Iudæorum, ac Romanorum gente auariùs esse, atq; vtramque gentem auaritiæ sugillari per illa Prophetæ verba; Et non est finis thesaurorum eius; ideò scriptum videtur, quòd vtraque his terræ bonis abundauit plurimùm. Alioqui communis naturæ totius est morbus & vt in h. de Sanctis Tauricis martyribus dixit S. Maximus Taurinensis, cunctos penè homines agitat auaritia, nullum de his quietum esse permittit.

CAPVT II.

Auaritiam duplicem esse, bonam, & malam.

Auaritia quid. IAM placet mihi auaritiæ definitio, quam S. Anselmus habet in Com. 9. ad caput primum Epistolæ ad Rom. Auaritiam insatiabilem esse amorem, seu appetitum habendi. Hoc vniuersè, & generaliter dicitur. Nam & bonam, & malam ex Propheta Habac. c. 2. cognoscimus auaritiam, desideriumue habendi. Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, vt sit in excelso nidus eius, & liberari se putat de manu mali, ait Propheta. Mala enim auaritia, vt eo loco adnotat S. Hier. dicitur ad distinctionem bonæ; vt sit bona auaritia Doctoris Ecclesiastici, qui numquam satiatur multitudine sectatorum; & quantò plures habuerit discipulos, tantò magis ad doctrinæ studium concitetur. Mala, & pessima hæreticorum, aut pessimorum hominum, qui peruersa sibi congregant conuenticula, & ponunt in alto nidum suum; dum & ipsi veram fidem, & Regnum cœlorum pollicentur. Verùm & in singulis auaritiam agnoscas bonam, si appetitum habeant congregandi virtutes, & cœlestia, ac diuina bona; malam, si vitia, & quæ mala sunt, consectentur. Quam ob causam verè scripsit S. Aug. in 3. libro de libero arbitrio c. 17. Auaritiam non solùm in argento, & nummis dici, sed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur.

Quiddam tamen est, quod cuipiam facessat negotium, dum Dominum legit Luc. 12. dicentem, Videte, & cauete ab omni auaritia. Si omnis auaritia cauenda, nulla igitur auaritia bona, omnis mala. Sed sapienter Aug. in ser. 196. de tempore, vult considerari occasionem, vnde natus est sermo. Interpellauit Dominum adolescens quidam de turba; Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem; abstulerat enim totam, nec partem illi reddebat. Christus nolebat illi dare partem hæreditatis terrenæ sed cœlestem hæreditatem integram donare; terrenorum bonorum auaritiam totam extirpare, & ad cœlestium desiderium, & appetitum transferre, & ideò dixit, Cauete ab » omni auaritia, horum scilicet materialium, » & terrenorum bonorum. Non solùm nolo » te aliena non cupere, sed nec appetere tua, » verùm omnia propter me dimittere, vt centuplum hic accipias, & æternam post vitam possideas. Non solùm auarus est, qui appetit, aut rapit aliena, sed & qui cupidè, & nimio affectu seruat sua. Mirandum verò quam » sapienter cœlestis medicus iuuenem hunc sa- » nare conatus est, integrum morbum abscin- » dendo, radicemq; illius euellendo. Greg. namque sub finem primæ partis pastoralis curæ, auaritiam in mente voluit esse, velut impetiginem in corpore. Quæ si in paruis non compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. *Auaritia impetigo.* Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, & absq; occupati tædio excrescens, membrorum decorem fœdat; & auaritia captiuam animam dum quasi delectat, exulcerat, dum adipiscenda quæque cogitationi obijcit, ad inimicitias accendit, & dolorem in vulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum perditur, dum aliarum quoque virtutum per hanc pulchritudo deprauatur, & quasi totum corpus exasperat; quia per vniuersa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait in priore ad Tim. c. 6. Radix omnium malorum est cupiditas. Hinc & S. Leo Papa in ser. 2. de Ascens. Domini; De radice auaritiæ omnium malorum germen emergit, quæ nisi in suis fomitibus enecetur, in agro cordis spinæ potiùs, tribuliq; vitiorum, quam vllum veræ virtutis semen oritur. S. Ambr. in apologia Dauidis priore c. 4. perfidiæ, idololatriæ, & sacrilegiorum materiam esse auri cupiditatem affirmauit. Et in ipsius Ambrosij vita Paulinus, Auaritiam omne malum in Italiam inuexisse testatus est. Itaq; his omninò verbis vnum quemque nostrum conuenit S. Aug. in sermone 205. de tempore; [Non times omnium » malorum radicem auaritiam? De agro tuo » stirpas radicem spinarum, & non extirpas de » corde tuo radicem malorum cupiditatem? » purgas agrum tuum, vnde fructum capiat » venter tuus; & non purgas cor tuum, vbi » habitet Deus tuus?] Hanc purgare Dominus voluit, cum dixit; Videte, & cauete ab omni auaritia.

CAPVT III.

Auaritiam insatiabilem habendi cupiditatem esse.

PORRÒ hunc auaritiæ appetitum expleri, aut satiari non posse, manifesto discimus experimento, & omnes semper docuerunt. [Auaritia, scribit S. Hier. ad Eustochium c. 10. » nullis expletur opibus, & quantò ampliùs ha- » buerit, plus requirit, & neque copia, neque » inopia minuitur.] Non solus Achab, ait S. Ambr. in libro de Nabuthe Iezraelita c. 1. sed omnes diuites, alienos agros concupiscunt. Et c. 2. [Inflammatur lucro auaritia, » non restinguitur: quasi gradus quosdam cu- » piditas habet; quò plures ascenderit, eò ad » vlteriora festinat, vnde fit grauior ruina la- » psuro.] In 5. libro exameron cap. 14. Aues capaces

rapaces meminit carere copula, prædæ semper intentas. Refugit enim auaritia consortium plurimorum. Morbumq; diuitiarum S. Nazian. oratione in laudem Cæsarij fratris, finem affirmat appetendi plura nescire, sed sitis medicinam in perpetuo potu sitam habere. Et in Cyneis aduersus homines opum studiosos scribens; ex Ægypti solitudinibus viperam adfert quæ Dipsas dicitur, quæ si quempiam momorderit, is bibendo moritur, oreq; hiante totus in aquas repertas irruit, donec pondus internum potu dirumpat, atque vna cum vita sitim extinguat. Romanus Clemens lib. 4. constit. c. 4. auarum dixit hominem serpentis locum tenere, quem in thesauris dormire aiunt, donec scilicet in illis intereat.

Cum auaritia coniungit ambitionem Sanctus Cyprianus in tract. de operibus Cardinalibus. [Auaritiæ, & quæstus ardor nec satiat cupidum, nec pœnitet eum cumulasse, quod crescere optat, non minui. Et discola obstinatus, semper quod idolo suo immolet sedulus coaceruat. Vnde hęc sitis diuitiarũ miseris pectoribus assidet; & Ambitionis sallugo bibulã animã occupat, vt per fas & nefas ad loca superiora etiam de latebris Eremi nonnulli se ingerant: & de omni gradu vbi aliquis aditus patet, anheli prodeant, discurrant ad iudices, blandiantur mediatoribus, conducant auxiliarios, & modis omnibus elaborent, vt sedeant cum Principibus.]

Hinc passim auari, atque hydropici similitudinem reperias. S. Aug. lib. 2. qq. Euangelicarum q. 29. [Hydropicum recte comparamus diuiti auaro; sicut enim ille quantò magis abundat humore inordinato, tantò ampliùs sitit; sic iste quantò est copiosior diuitijs, tantò ardentiùs concupiscit.] Et in ser. 10. de Sanctis. [Omnes auari, vel cupidi, velut hydropis morbo ægrotare videtur.] Et S. Greg. Papa lib. 14. moral. c. 6. exponens illa Iob. c. 18. exardescet contra eum sitis. [Impio, inquit, sitire est huius mundi bona concupiscere. Vnde & Dominus ante Pharisæi domum hydropicum curat, quia per alterius ægritudinem corporis in altero exprimitur ægritudo cordis. Hydropicus quippe quò ampliùs bibit, eò ampliùs sitit, & omnis auarus ex potu sitim multiplicat; quia cum ea, quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia ampliùs, & ampliùs anhelat.]

Ignis naturam alij considerant, qui quo plura apponuntur ligna, maior euadit. Sic enim auaritiæ appetitus, quò plura congregantur, magis accenditur. Ita S. Aug. ser. 25 o. de tempore [Auaritia velut ignis, quantò magis acceperit, tantò ampliùs quærit.] Et S. Basilius h. in aliquot scripturæ locos. [Auaritia stare nescit, nec quiescere; sed ignis naturæ est similis, qui omnem materiam consumere properat, nec cessat, nisi materia cesset.] Sic enim auaris omnia finibus suis continuare appetit, & sibi vnire. Verè pronuntiauit Iob. c. 20. rapuit, nec est satiatus venter eius, & verè de auaro interpretatus est Sanctus Gregorius libro 15. c. 12 [Venter quippe iniqui auaritia est, quia in ipso colligit quidquid peruerso desiderio glutitur. Neque desideratis rebus extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cùm ligna, quæ consumat acceperit, accrescit; Et vnde videtur ad momentum flamma comprimi, inde paulò post cernitur dilatari.]

Auaritia febris.

Febricitantis hominis sitim proponit nobis S. Io; Chrys. h. 64. in Matth. [Sicut enim qui acutæ bilis feruore febricitant, non solùm non extinguunt ardorem potu, verùm etiam incendunt, atq; inflammant: sic qui auaritia laborant, cum huic cupiditati omni bile acerbiori pecuniam adferunt maiori seipsos flamma incendunt. Nihil hanc sitim ita extinguit, quemadmodum si ab huiusmodi desiderio teipsum liberum constituas: sicut etiam acuta bilis non potu; sed è contrario potiùs extinguitur.] Et iterum. [Quemnam putas magno dolore cruciari? Vtrum eum, qui edendi, atque bibendi cupiditate conficitur, cum non possit desiderio satisfacere suo; an eum, qui nec tali quidem cupiditate vexatur?. Et quæ seq.

ebrietas insatiabilis.

Alibi insatiabilem ait esse ebrietatem. Vt enim ebrij quantò plus ingurgitant vini, tantò magis inflammantur ad sitim. Sic & isti indomitam insaniam sistere nunquam possunt, sed quantò magis suas opes augeri vident, tantò & concupiscentia magis flagrant. His prorius verbis est apud ipsum h. 22. in Genesim. Et lege h. 13. in Epistolam ad Rom. & ser. contra gulam, & cæteras corporis voluptates, tom. 5. Vnde conficit in ser. de nequitia depulsa, & virtute inducta; auarum hominem supplicio numquam carere posse. [Amor quippe hic diuitiarum inexplebilis est, & infinitus; quan òq; plus processeris, tantò magis à fine aberis.] Et h. 5. in Epistola ad Titum, Auarum, & cupidum vult fornicatoribus fœdiorem, atq; impotẽtiorem esse; cum enim corporum vehementior sit, quàm pecuniarum cupiditas, vt in h. asserit 79. in Matth. & h. 7. & 23. in posteriorem ad Cor. & h. 6. in poster. ad Tim. Voluptas quippe inquit, illa naturalis est, nostrisq; insita, & innata corporibus; non item cupido pecuniæ; dum à minori concupiscentia superatur, minùs potest excusari. Sed nihil ita pecuniarum desiderium infert, vt pecuniarum ipsa possessio. [Vesana cupiditas, ait in h. de auaritia, to. 5. morbus insanabilis,

fornax

„ fornax, quæ numquam extinguitur; tyran- „ nis per totum orbem terrarum diffusa.] Vt magnopere verendum sit illud S.Hilarij can. 19 in Matth. [Periculosa cura velle ditesce- „ re;& graue onus innocentia subit inerementis „ opum occupata.] Vt optimo iure patris sui iustitiam summam laudauerit S. Nazian. in or. funebri; quòd in summis reipublicæ muneribus, administrationibusq; versatus, ne teruncio quidem facultates auxisset suas; cùm alios cerneret publicis bonis Briarei ma nus, vt dici solet iniicientes, hoc est centum quasi rapientes manibus. Cui opponere possis Euangelicum illum diuitem Luc. 12. cuius horrea repleta fuerant, at non item cor repletum. [Semper enim, vt S. Ambr. loquitur in ser. in Dom. 8. post Pent. studet cumu- „ lare noua veteribus, & augmentis præsenti- „ bus superare præterita. Gratiùs aurum in- „ tuetur, quam solem. Ipsa eius oratio,& sup- „ plicatio ad Dominum aurum quærit, & vel- „ let, vt omnia ei conuerterentur in aurum. „ Pueris interdum gulæ nimium deditis indul- „ gemus desideratos cibos auidiùs sumere, vt „ nimietate ipsa satiati horrescant, & auer- „ tant se ab hac cupiditate. Auaritia nihil ta- „ le patitur; sed quantò plus inuenerit, tantò „ ampliùs quærit.] Abyssum insatiabilem, quæ nunquam dicit Sufficit, appellauit S. Aug. in ser. 48. ad fratres in Eremo; inferno persimilem, qui quantumcumque plus deuorat, tantò magis cupit, & desiderat, in ser. 62. & S Bern. in modo benè viuendi ad sororem c. 44. & S. Basilius in admonitione ad filium spiritualem. Aut certè multicipem quamdam feram, vt in libro de beatitudinibus or. 1. loquebatur S. Nyssenus, oribus innumeris inexplebili ventri cibum transmittentem.

Abyssus insatiabilis.

CAPVT IV.

Diuitias cur iniquitatis Mammona dixerit Christus.

IN auaritiæ condemnationem plurima in sacris literis legimus pronunciata, quæ nimis longum, ac molestum foret persequi. Non prætermittam duo, quibus omnia ferè contineri videntur. Alterum est Christi testimonium, Alterum Apostoli Pauli. Christus Dominus apertè dixit Matt. 6. & Luc 16. Non potestis Deo seruire, & mammonæ. Vox est Hebræa, vel Punica, quæ diuitias, seu lucrum interpretatur S. Aug. ser. 36. de verbis Domini, & ante illum Tertull. libro 4. aduersus Marcionem c.33. De mammona inquit, hoc est de nummo, quem iniustitiæ autorem, & damnatorem totius sæculi scimus omnes. Sed S. Irenæus lib. 3. c. 8. cupidum, & plusquam oportet, habere volentem intelligit: interdum etiam gulosum. Et in 1. ad vxorem lib. c. 5. idem Tertull. duo illa perpendit verba, quibus vtitur Christus Matt. 24. In diebus Noe nubebant, & emebant, quibus vult insigniora carnis, & sæculi vitia significata, quæ a diuinis disciplinis plurimùm auocant; alterum per lasciuiendi voluptatem, alterum per acquirendi voluntatem. Deinde quid sibi vult illud? Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Si diuitiæ iniquæ, aut iniquitatis sunt, quid auaritia, quæ illis conquirendis, & congregandis die, noctéq; incumbit? Diuitias enim iniquitatis intellexit S. Aug. in 21. libro de Ciuit. Dei c. 27. diuitias malè acquisitas, aut certè si benè, non tamen veras, sed quas iniquitas putat esse diuitias, quia nescit, quæ sint veræ diuitiæ. Quod autem apud Virgilium addit similem reperiri sententiam, dum in 6. Æneidos libro in Elysijs campis non solùm ponit animas, quæ proprijs meritis ad illas sedes peruenire potuerunt, sed etiam eas, quibus illæ promeruerunt: non est mihi nunc pluribus examinandum. Obiter tamen admoneri possunt nostri temporis hæretici, catholicum dogma de Sanctorum intercessione, tam esse rationi consentaneum, vt apud Ethnicos quoque homines aliqua fuerit qualiscunque illius notitia. Sed rursum in libro 50. homiliarum h. 30. pluribus exponit, cur iniquitatis mammona dixerit Dominus. Ita enim significauit esse alterum mammona, aliasque diuitias, quas nisi iusti, & boni possidere non possunt; vt ideò mammona iniquitatis vocetur, quia iniquitas eas vocat diuitias. In iustitia verò sunt aliæ diuitiæ, quibus homo adornatur interior. Illæ iustæ dicuntur diuitiæ, quia bonis, & iustis tribuuntur: & veræ dicuntur diuitiæ, quia quisquis eas habuerit, non egebit. Hæ verò iniustæ vocantur, quia iniustum est eas putare diuitias, quæ non auferant egestatem. Est & alia iniquitas, & iniustitia; dum ea, quæ Deus creauit omnibus, voluitq; omnium esse communia, vsurpat sibi auarus, & sibi propria facit, & sibi soli recondit. Ita Theophilastus, Anselmus, & alij.

Sanctorũ intercessio

Duplex mammona.

Mãmona.

Sed quod apud omnes penè legimus, ditissimos quosque huius sæculi omnium egentissimos esse, verissimum est. Verè siquidem diues, & locuplex est, qui abundat omnibus rebus, nihil desiderat; egenus, & pauper, qui illis caret, & ideò desiderat, & procurat. Atqui auarus velut omnibus carens, omnium semper cupidus est. Duo intolerabilia, vt habet S. Ambr. in libro de Nabuthe c. 2. simul iungit auaritia, vt ambitiosam spem diuitis augeat, & non deponat mendicitatis affectum. [Pauper Nabuthe nihil de posse- „ ssionibus diuitis Regis concupiuit; Rex sibi „ egere visus est, quia vineam habebat pauper vicinus.

Diuites qui.

,, vicinus. Alter pauper censu videtur, alter
,, est pauper affectu. Denique da mihi, inquit
,, Rex, vineam tuam. Quæ alia vox egentis
,, est? Da mihi, quia egeo.] [Auaro enim, vt
ad Paulinum scripsit S. Hier. c. 8. tam deest,
,, quod habet, quàm quod non habet. Suo
,, non fruitur, dum anhelat ad aliena: estque
,, illi perinde ac si non haberet.] Achab 3.
Reg. c. 21. Nabuthem audiens negantem si-
bi vineam, non comedisse dicitur panem.
Nō comedit, inquit Ambr. c. 4. panem suum,
quia quærebat alienum. Etenim diuites alie-
num magis panem, quam suum manducant;
qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exer-
cent suum. horum hominum auaritiam velut
profluuium esse, ait c. 9. quod omnia fluuij
more rapit nulli vsui profutura traducit.

Arguti sibi, & industrij omnes videntur
auari. [Quid argutius, inquit idem Ambr. in
,, comen. ad Psal. 38. quid solicitius aranea,
,, quæ operi suo diebus, ac noctibus semper
,, intendit, nec vllo sumptu, vllaue impensa
,, conficit vestimentum: sed vanum est omne,
,, quod fecerit.] Vnde Is. 59. dicitur; telam
araneæ texunt. Diues ille apud Lucam,
cùm horrea omnia frumento repleisset, quia
cor egenum habebat adhuc, & vacuum, me-
ritò dicebat anxius, vt adnotauit idem S. Pa-
ter ser. in Dom. 8 post Pent. quid faciam? quę
egeni sanè vox est, qui nihil habet, vnde vi-
uat; vnde cibus? vnde vestitus? Eadem & di-
uitis auari vox. Adde & optimi sen s Barlaam
sententiam, qui in historia, quam S. Dama-
scenus scripsit c. 18 opibus opes semper adiū-
gere, neque cupiditatem fręno coercere, sed
sine vlla satietate plura semper appetere,
extremæ dixit paupertatis argumentum esse,
contra qui sempiternarum rerum cupiditate
præsentia contemnunt omnia, hos quouis
terreno Rege locupletiores esse. Ac demum
S. Chrys. h. 64. in Matth. [Nunquam, ait,
,, magna voce prædicare cessabo, accessione
,, pecuniarum cupiditatem habendi magis, ac
,, magis adeò inflammari, vt rerum copia cre-
,, scente paupertas quoque augeatur. Nam
,, qui maiori desiderio ardent, egere se magis
,, sentiunt.]

CAPVT V.

Cur idolorum seruitutem Paulus.

APOSTOLVS autem Paulus ad Ephesios
scribens c. 5. & ad Coloss. c. 3. Auarum
hominem idolorum dixit esse seruum, auari-
tiamq; idolorum seruitutem appellauit. Quod
per hyperbolem affirmasse aliquos fuisse di-
ctum, testatur S. Chrysost. h. 18. in Ep. ad
Eph. sed ipse verissimè dictum contendit.
Vt enim à Deo ad idola deficit simulachro-
rū cultor; ità & à Deo ad diuitias, & pecunias
auarus. Propterea inquiebat Dominus, Non
potestis Deo seruire, & mammonę; qui mam-
monę seruiunt, seruituti Dei se subduxerunt,
auroq; dixerunt, Deus meus es tu: quemad-
modum conflatili vitulo dixisse filios Israel
legimus Ex. 32. Qui verò auro seruiunt, &
aurum adorant, & colunt; nonne idolorum
cultores sunt? Nihil idololatria deterius, ni-
hil funestius, Deo iniuriosius nihil. Cum
hac copulatur auaritia, vt intelligatur, quàm
periculosum illa vitium sit, quam graue pec-
catum; quod in com. habet S. Ambr. Nam
præter Dei cultum, quem illa sibi vsurpat, ea
quæ vsibus omnium condidit Deus, illa dene-
gat, sibiq; soli recondit, ne vtantur alij, nec
inde pauperes viuant. Io: Cassian. in coll. 12.
Abbatis Cheremonis c. 2. ad Eleemosynam
refert, quam auaritia prohibet. [Quisquis
,, enim, inquit, non cōmunicat necessitatibus
,, egenorum, & pecuniæ suæ, quam infideli
,, tenacitate conseruat, Christi præcepta post-
,, ponit, idololatriæ crimen incurrit, amorem
,, scilicet materiæ mundialis diuinæ præferens
,, charitati] S. Bernardus in serm. de verbis
Sapientiæ; Sapientia vincit malitiam, idolo-
rum seruitutem interpretatur; quia vt idolo-
latra ante idolum prosternit se, & falsum
numen adorat; sic auarus coram auro, & ar-
gento, omnique terrena substantia. Super
omne, inquit, peccatum auaritia inquinat
animam. Vnde & idolorum seruitus dicitur:
incuruat enim ad infima, & egena elementa
animam, quæ soli creatori subiecta, cæteris
omnibus deberet præesse. Nam & diabolus
Matt. 4. Domino offerens hæc terrena bo-
na, & omnia regna mundi, idololatriam po-
stulauit, ab eoq; voluit adorari; Hæc omnia
tibi dabo, si cadens adoraueris me. Et hæ-
resim 66. Manichæorum tractans S. Epipha-
nius, Deum huius sæculi auaritiam appellat.
Et Sanctus Chrysostomus h. 18. in priorem
Epistolam ad Cor. Regem profert Babylo-
nis, qui statuam iussit adorari apud Danielem
c. 3. hunc enim auaritiam esse contendit, sta-
tuam auream adorantem. Et h. 64. in lo;
Idololatriam à Paulo autumat nominatam;
quoniam pecuniam auarus velut rem sa-
cram non audet tangere. [Habet enim, in-
,, quit, pecunias, & his vti non audet; sed in-
,, tactas ad alios transmittit, & tanquam do-
,, na Deo dicata non audet tangere. Quòd si
,, quando cogitur, tanquam ad nefas aliquod
,, timidè venit. Præterea, tanquam idolum
,, lapideum, aurum & claustris, & vectibus co-
,, hibet, pro templo arcam præparans, & ar-
,, genteis vasis recondens: Nonne ita aurum
,, adoras, vt ille idolum?] Placet quoque con-
siderare visionem Zachariæ Prophetæ c. 5.
Vidit enim Amphoram, quam nūc intelligo
auari

Amphora Zach. 5. auari hominis cor, in quo auri, & argenti immoderatus appetitus: & oculus in vniuersa terra; quia vniuersè terræ aurum concupiscit, & quærit: talentum plumbi est grauitas, & pondus cordis terram solam, & terrena cogitantis; Mulier sedens in medio amphoræ, auaritia in corde regnans; & hæc est impietas, quam Paulus idolorum seruitutem nominauit; quia nulla maior impietas, quàm Apostasia a Deo, & adoratio creaturę. Et duæ mulieres egredientes, superbia, & vanagloria, seu auiditas, & deceptio, quę auaros diuites comitantur. Et hæ habent alas quasi alas milui, quia, & miluus rapax est, & auarus rapax: Et leuarent amphoram inter terram, & Cœlum, tum propter vanitatem cordis, tum velut Idolum auaro homini adorandum proponentes; vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, vbi Babylon, & confusio malorum omnium; quia radix omnium malorum cupiditas, & auaritia, vt in priore ad Tim. 6. habet Apostolus. Nec magnopere diuersa est interpretatio huius visionis, quam S. Greg. fecit in libro 14. moral. c. 26. & Emissenus hom. in Dominicam 5. post Epiph. & 15. post Pent. quam iucundum, nec inutile erit perlegere.

CAPVT VI.

Quantum auaritia malum.

INTERIM ego subijciam verba Chrysostomi loco mox citato. [Grauis, ait, morbus „ est auaritia, qui & oculos cœcat, & aures „ obstruit, & fera seuiores reddit: non con- „ scientiam, non amicitiam, non consuetudi- „ nem, non propria animæ salutem cognosce- „ re finit: sed semel ab omnibus discedens, in „ seruitutem sibi, quos cæpit, more seuerissimi „ tyranni vendicat, & quæ seq.] Et S. Ambr. 1. de Abel, & Cain c. 5. [Quid de auaritia di- „ cam, insatiabili pecuniæ cupiditate, & qua- „ dam æris libidine, quæ quò plura abstulerit, „ eò magis inopem esse se credit? Omnibus in- „ uida, sibi vilis, in summis diuitijs inops, af- „ fectu extenuat, quod censu abundat. Nul- „ lus rapiendi modus, vbi nulla mensura cu- „ piendi. Elementa concutit, mare sulcat, „ terram effodit, cœlum votis fatigat, nec se- „ reno grata, nec nubilo: condemnat pro- „ uentus annuos, fœtusq; terrarum arguit.] Et in libro de Elia, & ieiunio c. 19. Lucella quærens solicita vita hominum, inquieta conuersatio, & quodam semper in turbine, ventis ipsis mobilior, huc atque illuc sæpè iactatur. Horrendum nimis monstrum describit S. Io: Chrys. in h. 29. in Matt. quod hoc loco pudet commemorare; lege apud illum, si placet, & horresce. Mihi satis erit proponere iustitię destructionem, dum aliena diripit auarus, & sua esse vult. Nouercam, & summam iustitiæ inimicam, non est veritus appellare S. Aug. ser. 35. ad fratres in Eremo. Hoc vno verbo complectitur omnia, quæ multis persequitur Chrys. h. 17. in priorem Epistolam ad Tim. dum omnium malorum radicem Paulus appellasset. Et in 3. libro aduersus vituper. vitæ monast. auaros addit inuidos esse, nequam, detractores, periuros, temerarios, audaces, maledicos, fures, inuerecundos, impudentes, ingratos, mala denique omnia. Et concione prima de Lazaro, & h. 10. in priorem Ep. ad Thess. apertos fures, & latrones, vias obsidentes, & res prætereuntium rapientes, &c. De Iuda quoque, vbi ab auaritia possessus constituit tradere Christum, scripsit Euangelista Ioannes c. 13. introisse in illum Satanam. Vnde perelegans apud Chrysostomum h. 82. in Matth. auari, & ænergumeni comparatio. Sed & h. 84. eum demonstrat omnibus, & ad omnia inutilem esse. At qui sibi nequam est, cui sit bonus? tractans hunc locum S. Cyprianus quoq; in Ep. 2. libri 2. ad Donatum, inter cætera. [Nulla, inquit, in clientes in- „ de largitio est, cum indigentibus fit nulla „ partitio, & pecuniam suam dicunt, quam ve- „ lut alienam domi clausam solicito labore cu- „ stodiunt. Ex qua non amicis, non liberis quid- „ quam, non sibi denique ipsis impartiunt. Pos- „ sident ob hoc tantum, ne possidere alteri liceat.] Sed in tract. contra Demetrianum, impudentiam, & perfrictam frontem his verbis persequitur. [In latronibus est vtcum- „ que scelerum aliqua verecundia; auias fauces „ & desertas solitudines diligunt; Et sic illic „ delinquitur, vt tamen delinquentium faci- „ nus tenebris, & nocte veletur. Auaritia „ palam sæuit, & ipsa audacia sua tuta in fori „ luce abruptæ cupiditatis arma prostituit. In- „ de falsarij, inde venefici, inde in media ciui- „ tate sicarij, tam ad peccandum præcipites, „ quàm impunè peccantes.] Et S. Chrysologus ser. 162. [Auaritia parentes negat, germanos diuidit, separat socios, amicitiam soluit, excludit affectum. Hanc qui intra se habuerit, erit nullius, suus non erit. Auaritia sicut dicit Apostolus, radix est omnium malorum, quæ cum radicari cœperit in corde, sic morum dissipat ornamenta, sicut arbor noxia feralibus radicibus nexa soluit, & dissipat monumenta maiorum.] Ditem Gentiles dixerunt inferorum prælulem, arbitrum mortis; & ditem, ait S. Ambr. in libro de Nabuthe c. 6. appellant & diuitem; quòd nisi mortem inferre non nouerit; cui regnum de mortuis, cui sedes inferi sint. Istis interpretatione Sancti Augustini ser. 20. de verbis Domini. Væ dicit Dominus Matt. 24. Væ prægnan-

Auarus & energumenus.

prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Prægnans est, qui rem alienam concupiscit; nutriens, qui iam rapuit, quod concupierat. Et si in die iudicij væ erit illis, qui sua non de-
Matt. 25. derint, dicente Domino, Discedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare; quid erit illis, qui aliena rapuerint? [Propter auaritiam „ præcipitatus Achan Iosl. 7. inquit Ambr. lib. 2. off. c. 26. in exitium deduxit totam ple- „ bem parentum; & Iesus Naue, qui potuit so- „ lem sistere, ne procederet, auaritiam hominis „ non potuit sistere, ne serperet. Ad vocem „ eius sol stetit, auaritia non stetit; sole stante „ confecit triumphum, auaritia procedente „ penè amisit victoriam.] Extat apud Sanctum Gregorium Nyssenum homilia 4. in Ecclesiasten, qua auaram pecuniarum, & auri congregationem magnoperè damnat; Auaritiæ comites ex altero Gregorio Papa anteà nominauimus superbiam, & vanamgloriam. Nec illepidè Sanctus Bernardus in sermone 39. in Cant. describit currum, cuius quatuor rotæ sint pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis obliuio: & equi currum trahentes tenacitas, & rapacitas: quibus velut auriga præsit habendi ardor. „ [Quia enim, inquit conducere plures non „ patitur, vno contenta est seruitore; sed is „ promptus admodum est, & infatigabilis.] Qui sanè habendi ardor si ipsamet sit domina auaritia omni parcens sumptui ipsamet famulabitur sibi, nec alium conducet aurigam. Hoc illa curru vecta vniuersum percurrit terrarum orbem, cunctosq; mortales sollicitat, illisque facilè persuadet, quæ duæ illius partes sunt, & sua tenaciter retinere, & auidè aliena concupiscere. Inauditum auaritiæ Genus Georgij Alexandrini Episcopi commemorat S. Epiphanius hær. 76. quę fuit Anomæorum, & vt est apud Sanctum Nazianzenum in disticis elegiacis, alius quispiam auarus aliquando dixit, Fortunæ guttam malo, quàm mentis dolium. Ineptus homo: cui præclarè opposuit Sapiens. Mentis guttam pluris facio, quàm fortunæ dolium.

FINIS TERTIÆ PARTIS.





HIERONYMI
DANDINI
CÆSENATIS
E SOCIETATE IESV
ETHICA SACRA
DE EVANGELICIS CONSILIIS
QVARTA PARS



DE DIVINIS PRÆCEPTIS, EVANGELICISQVE CONSILIIS.

LIBER XLII.

POSTREMAM hanc partem ferè totam sibi vendicat regularis disciplina, cum, de quibus habendus est sermo, illa magis religiosorum propria esse videantur. Interrogatus enim Dominus Matt. 19. a virtutis amante, salutisq; æternæ cupido adolescente; Quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? respondit illi; Serua mandata. Et cùm adhuc vrgeretur, virtusq; maior quæreretur; subiunxit; Si vis perfectus esse, vade, vēde omnia, quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in Cœlo, & veni, sequere me. Duobus hisce vniuersa virtus Christiana continetur; & vtrunque sanè proponitur omnibus, vt habet Sanctus Basilius in hom. ad eos, qui studio tenentur ditescendi, Et Sanctus Ioannes Chrysostomus h. 4. in Epist. ad Hebr. Sed alterum necessitatis est, alterum liberæ voluntatis, atque arbitrij nostri: De altero .n. absolutè pronunciatur, Serua mandata: De altero, Si vis perfectus esse. Illud est præcepti, hoc consilij. Alterum habet æternam vitam. Alterum & vitam ęternam, & thesaurum in Cœlis. Vt quemadmodum in hoc mundo aliqui habent vnde vitam sustentent suam; Alij præter hoc auri, & argenti thesauros possident: ita in Cœlis duo futuri sint beatorum ordines. Alter eorum, qui mandata seruauerint; Alter eorum, qui consilia secuti. Illi vitam æternam, habebunt;

Præcepta & cōsilia.

bunt; hi & vitam æternam, & præter hanc amplissimos gloriæ thesauros. De priori ordine pauca mihi dicenda sunt: de posteriori paulò plura.

CAPVT I.

De Præceptis primæ, & secundæ tabulæ.

DIVINAE legis præcepta omnia ex charitatis præcepto deriuantur, atque ad illud referuntur. Charitas enim Deum præcipit super omnia diligas, & proximum sicut teipsum. Ex hoc duplici præcepto moralia cuncta præcepta velut conclusiones quædam colliguntur: ex altero illa omnia, quæ ad Deum pertinent; ex altero illa, quæ ad Deum pertinent; ex altero illa, quæ ad proximum. Nam si Deus super omnia diligendus est, consequens omninò est, Non esse alium præter hunc Deum colendum, nec nomen illius per contumeliam assumendum, cum diebus festis colendum, honorandosque parentes. Si verò proximum dilexeris, nihil aduersus illum iniustè ages, seruabisque reliqua omnia, quę ad illum spectant, mandata.

Scio S. Augustinum in Ep. ad Ianuarium 119. c. 11. & aliosaliter partiri. Sed mihi placet quinque facere præcepta primę tabulæ, quæ ad Deum pertinet. Totidemque secundæ, quæ ad proximum. Quod sensit S. Io: Chrys. h. 52. operis imperfecti, & Philo in lib. de decalogo, & in lib. Quis rerum diuinarum sit hæres, & fuit communis Hebræorum omnium sententia, vt videre est apud Nicolaum Lyranum, & Petrum Comestorem in Historia Scolastica in librum Exodi. Hebræis autem hac in re tribuendum videtur plurimum, tum quòd illis per Moysen traditæ à Deo fuerunt tabulæ, atque apud eos credi potest veram de illis conseruatam fuisse traditionem: tum etiam quòd inter illos Iosephus in 3. antiquitatum libro c. 6. & 8. vidisse se illas memorat, fuisseq; æquales, & ambas ex vtraque parte scriptas, atq; in singulis partibus duo præcepta cum dimidio. Certè Paulus Apostolus in Ep. ad Rom. c. 13. omnia secundæ tabulę pręcepta visus est complecti, quæ ad proximum pertinent, atq; in hoc verbo instaurantur, Diliges proximum tuum sicut teipsum: cum quinque tolùm negantia illa commemorauit; Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces. Præceptum igitur de honore parentum ad primam putauit is tabulam pertinere. Magis enim ad religionem Deo debitam, quam ad iustitiam proximo reddendam spectat. Nam & diuinum illi nobis numen repræsentant; & eos Philosophi loco propemodum Dei haberi voluerunt; proprieq; inter filios, & parentes negarunt esse iustitiam.

Quod autem S. Augustinus ad primam tabulam voluit pertinere præcepta sola, quæ ad Deum pertinent, ad secundam, quæ ad proximum, verum est, si ita accipiatur, vt parentes non cum proximis, sed cùm Deo potiùs velut illius quædam repręsentatio numerentur; & ideò præceptum de illorum honore ad primam referatur tabulam. Aut verò iudicauit Comestor, primam tabulam, quę sola ad Deum pertinentia pręcepta cōtineat, non propriè, & propter scripturam ab Augustino dictam; sed sicut nos dicere cōsueuimus homines primæ classis, & secundæ classis. Sic enim parentum honor erit secundæ classis, quamuis in prima scriptus tabula. Quod metaphoricè, non propriè dicitur, vt ex communi doctorum sententia noster adnotauit Greg. Valentia in 2. cōmentariorum Theologicorū tomo, disp. 7. q. 7. de lege veteri, puncto 4.

Moralia hæc omnia præcepta vocantur; quòd cum erga Deum, tum erga proximum, mores nostros omnes componant. Præterea in veteri lege alia fuere; tum cæremonialia, tum iudicialia; illa quomodo, & quibus cæremonijs Deus colendus foret, declarabant: hæc ad retinendam erga proximum iustitiam pertinebant. Ambo per Christum legislatorem nostrum fuere abolita, solumq; primum præceptorum genus retentum, ac confirmatum nobis.

Porrò de illorum bono, atque vtilitate, & perfectione disputare superfluum; Dei præcepta sunt; nec permittit Tertullianus (licet aliud agens) in libro de pœnitentia capite 4. [Audaciam, inquit, existimo de bono diuini præcepti disputare. Neque enim quia bonum est, idcirco auscultare debemus; sed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obsequij prior est autoritas imperantis, quàm vtilitas seruientis.]

Neque sine causa factum putauit Philo in libro de decalogo, vt Deo legem, ac præcepta Moysi promulgante, è flamma vox processerit. [Probata sunt.n. Dei præcepta, velut aurum igne examinatum. Neque caret mysterio. Quoniam ignis vim habet geminam, illustrandi, & vrendi; præceptaq; hęc obedientes per totam vitam illuminant, ac velut sydera prælucent animæ. Quotquot autem contumaces fuerint, æstuabunt, vrenturq;] Eadem S. Cyrillo Alexandrino sententia libro 3. in Io: cap. 3. [Oportebat, ait, Deum, qui per legem ad cognitionem, & seruitutem suam populum inuitabat, vt illuminatorem videri, ac punitorem, quæ ambo in igne sunt.] Et h. 5. [Quando data est lex, descendit Deus in specie ignis super montem Sina, vt

Præceptorum promulgatio Ex. 19.

„ Sina, vt scirent illius transgressores nego-
„ tium sibi esse cum igne. Deus enim ignis
„ consumens est. Fiebant autem fumi, & te-
„ nebræ, quia legem Dei contemnëtes lachry-
„ mæ secuturæ essent: est enim necesse, vt o-
„ culus corporis in fumo illachrymetur.] Tertull. aut si mauis Nouatianus, antequam in hæresim caderet, in libro de Trinit. c. 1. ex elementis argumentatur. Si enim mare terminos sibi a Deo constitutos non excedit, an non homo magis diuinas custodiat leges? Lege visionem, quam S. Cyprianus narrat in 4. Epistolarum libro Ep. 4. sed & in libro de singularitate clericorum, his verbis sapienter admonuit: [Si Aliquid Deus iusserit, quod
„ secundùm homines iniustum esse videatur,
„ iustum credatur, & fiat: & si iustum iusserit,
„ iustum reputetur, & fiat: Cùm sine iustitia
„ non potest esse, quod mandat, qui potens
„ est iniustitiam iustificando vocare iustitiam,
„ & iustitiam reprobando iniustitiam probare
„ transuersam, cuius voluntas est sola, & vera
„ iustitia.] Idcirco in Ps. 1. beatus ille dicitur, cuius in Dei lege non timor est, sed voluntas; quoniam vt in Com. habet S. Hilarius, perfectæ religionis est præceptis velle parere, quia vt loquitur S. Leo ser. 9. de ieiunio septimi mensis. [Cum videtur esse difficile, quod
„ iubetur, ad iubentem accurritur, vt vnde da-
„ tur præceptum, præstetur auxilium.] Iustè
„ autem nobis instat præcepto, qui præcurrit
„ auxilio, vt ait in ser. 16. de passione Domini.
„ & benignè incitat ad obedientiam, qui ducit
„ ad gloriam.] Quod verò antiquis Patribus fuit præceptum Ex. 12. vt agni carnes vorarent, ossa traderent igni consumenda, ita interpretatus est S. Greg. Nyssenus in libro de vita Moseos, vt quæ in diuinis præceptis facilè à nobis intelligantur, probabilisq; illorum reddi possit ratio, hæc vt famescentes comedamus, libenter, ac velociter exequentes: quæ verò captum superent nostrum, nec illorum reddi possit ratio, hæc Spiritui Sancto, qui profunda Dei scrutatur, relinquamus. Et post multa, cùm ad conflatilem venisset vitulum, Aaronem obseruat, cùm voluit conflare vitulum, inaures primum a mulierum auribus abstulisse propterea, vt in obedientia ostenderentur ad cultum idolorum esse peruentum. Statim enim ad primum peccandi aditum inaures auferuntur ab aure præceptorum Dei. S. Leo ser. 11. de quadrag. velut lancem, & speculum nobis esse voluit; vt in lance actiones omnes nostras trutinemus, & in speculo quales simus, aut esse debeamus, intueri possimus.

Ex. 32.

Præcepta lanx, & speculum.

„ [Quisque, inquit, omnem consuetudinem
„ tuam in diuinorum præceptorum lance con-
„ stituat; vbi cùm alia interdicantur, ne fiant,
„ alia iubeatur, vt fiant, iusto se trutinabit exa-
„ mine, qui vitę suæ mores ex vtriusq; ponde-
„ ris comparatione pensauerit. Deus splendi-
„ dissimum in mandatis suis cōdidit speculum,
„ in quo homo faciem suæ mentis inspiceret,
„ & quàm conformis imaginis Dei, aut quàm
„ dissimilis esset, agnosceret.]

CAPVT II.

Diuina præcepta facilè seruari posse.

INIQVE' autem, & impiè mentiuntur, qui diuina præcepta, aut difficilia, aut etiam impossibilia esse calumniantur. Namque & Iob ante legem, & extra legem adimpleuit omnia; vt ait Origenes libro 1. in Iob, & vt habet S. Ansel. ad 2. caput Ep. ad Rom. omnia naturalis ratio scripsit in corde Gentilium. Omnia enim legi naturę, & naturali rationis lumini sunt valdè conformia, quemadmodum ratiocinatur S. Io: Chrys. h. 12 ad populum. Quid enim rationi magis consentaneum, quam vnum Deum creatorem nostrum esse colendum? non occidendum, non furandum, & id genus alia? Natura ipsa docet, non esse alteri faciendum, quod tibi nolis fieri. Propterea, inquit ille, hæc Deus prohibuit, nec rationem, cur prohiberet, exposuit, quoniam natura ipsa docente scimus omnes hæc esse mala. Quod si quid fuit non ita notum, rationem ille adiunxit, vt cùm de sabbatho loqueretur, duplicem indicauit rationem; tum quia Deus die septima requieuit ab omni opere; tum quia & tu in terra Ægypti seruus fuisti. Idcirco S. Cyprianus in ser. de Baptismo Christi; [Lex tua nihil
„ impossibile, nihil iubet austerum. In qui-
„ busdam promissa præmia nos inuitant, in
„ multis pœnæ, & supplicia proposita à scele-
„ rum retrahunt appetitu: Neque lex tua scri-
„ pta a lege naturali in aliquo dissonat; sed re-
„ probatio mali, & electio boni; sic animæ
„ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoc ne-
„ mo rectè causetur; quia nulli deest scientia,
„ siue potentia; quia & quod agendum est,
„ scimus, & quod scimus, facere possumus.]
Et S. Leo Papa ser. 5. de Epiphania; [Hic
„ labor pijs filijs, & bonis seruis non solùm
„ non est asper, nec onerosus; sed & suauis,
„ & leuis, dicente Domino; Iugum meum
„ suaue est, & onus meum leue. Nihil arduum
„ est humilibus, nihil asperum mitibus; & fa-
„ cilè omnia præcepta veniunt ad effectum,
„ quando & gratia prætendit auxilium, & o-
„ bedientia mollit imperium]

Multa fuit olim Patribus de hoc cum Pelagrianis concertatio, vt videre est apud Sanctum Hieronymum, in ijs, quæ ad Etesiphontem scripsit, & tribus libris aduersus ipsos, & apud alios. Argumentabantur enim illi;

nimis illi: Aut possibilia præcepit nobis Deus, aut impossibilia; si impossibilia, iniustus est, qui à nobis ea exigat, quæ non possimus: si possibilia, non est opus gratia, sed nos ipsi per liberum nobis datum arbitrium præstabimus omnia. Quibus responsum semper fuit; possibilia ea esse, immò & facilia, & leuia; sed dum diuina, quæ nobis semper est præstò, adiuuamur gratia. Alioqui parùm firmæ sunt liberi arbitrij vires, nec vllus vnquam inuentus est, qui proprijs viribus vtens præcepta seruauerit omnia. Et in Com. ad caput Matthæi 5. dum de inimicorum dilectione ageretur, idem Hier. pronunciauit; Christum non impossibilia præcepisse, sed perfecta. Et Basilius in regulis fusiùs disput. 2. ad omnia præcepta consequenda, naturales nos à Deo facultates, ait accepisse, tum ne grauatè illis pareremus, quasi insolens aliquid exigeretur; tum ne animis efferremur, vt qui plus, quàm nobis datum esset, conferremus. Et S. Io. Chrys. h. 10. in 2. ad Cor. Epistolam; [Nil molestum, neque graue imperatum est. Vnde igitur nobis præcepta tam molesta? à nostra ignauia. Nam vt studiosis, vel etiam quæ intolerabilia videntur, leuia sunt, & facilia; Sic ignauis tolerabilia ardua, & difficilia apparent.] Sed h. 8. de pœnitentia impossibilia non esse demonstrat; quia multi ea superant, & excedunt, dum amplectuntur quoque consilia, nec aliena modò non concupiscunt; sed sua quoque abijciunt, & virginitatem, paupertatemq; retinent. Et h.34 in Matt. ex monachorum multitudine, qui ea vbique obseruant; Et h. 2. in 1. Cor. ex multis Philosophis, qui ea excesserunt. Quin etiam in h. 8. ad populum intolerabilis audaciæ putat esse de hoc dubitare. [Deus, inquit, iussit, & audes interrogare, si legem custodire possibile?] Et pluribus alijs in locis incredibilem in illis facilitatem agnoscit: quemadmodum in h. 57. in Matth. & h. 28 operis imperfecti, & h. 2. & 9. in priorem ad Cor. & h. 16. in Ep. Hebr. & ser. de charitate, tom. 5. & lib. 1. de compunctione cordis, proferens ipsummet Christi testimonium Matt. 11. dicentis, Iugum meum suaue est, & onus meum leue; cum quo Sanctus Cyrillus Alexandrinus libro 5. in Io: c. 5. testimonium Ioannis Apostoli coniungit in 1. Ep. c. 5. Et mandata eius grauia non sunt. Ac demum S. Io: Chrys. h. 19. ad populum, iure optimo dolet, diabolum grauiora multò præcipere hominibus, quam præcipiat Deus, eaque libenter fieri, neque impossibilia, aut ardua, sed facilia, & dulcia iudicari. Quòd si diuina non fiant, non est igitur, inquit, rei difficultas, sed voluntas nostræ.

Decem porrò dedit præcepta Deus; sed de singulis dicere non est huius instituti. Præceptis Christus consilia addidit, excellentiorem nobis demonstrans viam. De his dicendum est.

CAPVT III.

Quid Præceptum, & Consilium differant.

QVID inter consilium, & præceptum intersit, voces ipsæ manifestant. Quippe, vt habet S. Chrys. h. in illud Pauli, Salutate Priscam, & Aquilam, non est idem consulere, & legem ponere. Qui legem statuit, omninò fieri vult, quod præcipit; qui verò consulit, sententiæ, & arbitrio auditoris permittit. Præceptum ergo necessitatem imponit, Cõsilium libertatem relinquit: Illius materia necessaria prorsus est ad salutem, huius materia vtilis est, non necessaria. Ita prodidit quoque Tertull. in 2. ad vxorem libro c. 1. atque ex verbis Christi manifestum est Matt. 19. quippe interroganti, quomodo vitam æternam consequi posset, respondit, Serua mandata. Hoc necessitatis est, aliter intrare non poteris. Deinde meliora quærenti subiunxit; Si vis perfectus esse, & quæ sequuntur; [Ne graue onus nolenti videretur imponere, ait S. Hier. libro 1. aduersus Iouin. c. 5 in propria audientis voluntate dimisit.] Et in Ep. ad Demetriadem, de seruanda virginitate c. 7. [Non cogo, non impero, sed propono palmam, ostendo præmia; tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari.] Et in Com. in Matth. [In potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti: tamen quicunq; perfectus esse voluerit, debet vendere, quę habet, &c.] S. Amb. eadem illa Christi verba perpendens in libro de viduis; [Duplex, inquit, forma mandati est; vna pręceptiua, altera voluntaria. In alia dicit, Non occides; In alia, si vis perfectus esse vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius desertur arbitrio.] Et ideò in Ep. ad Vercellensem Ecclesiam; [In consilio vtilitas, in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos.]

Primum discrimen.

Accommodato vtitur exemplo S. Dorotheus ser. 1. de obedientia. Præcepta enim sunt velut tributa Regibus debita. Sunt autem, qui non solùm tributa soluunt, sed & offerunt munera. Munera sunt consilia, quę cùm non sint in præcepto, spontè, & dono offeruntur Deo. Vnde cùm in Ep. ad Ephes. c. 2. ait Apostolus, legem mandatorum Christum decretis euacuasse, decreta Theodoret. doctrinam Euangelicam, & consilia interpretatur, quoniam in animi electione sita est perfectio. Et S. Chrys. h. 13. in 1. ad Tim. quæ-

Exemplũ.

Tim. quædam dixit in rebus humanis imperio indigere, alia doctrina. Hæc est præcipua præcepti, & consilij differentia.

Secũdum discrimen. Secunda illa, quòd præcepti materia facilior est, consilij difficilior. Illa namq; ex naturę principijs ferè petitur; hęc natura superior est, illiusq; fines transcendens, maiorem habet perfectionem. Non occidere, neque vindictam ex aduersario sumere, remque, aut vxorem alienam non concupiscere, natura docet; at relinquere tua, & percutienti alteram quoque præbere maxillam, nec docet natura, nec maiori caret difficultate. S. Cypr. in ser. de Stella, & Magis; propterea hos voluit per aliam viam reuersos in regionem suam fuisse; quia qui crediderunt ad iustitiam, & ore confessi sunt ad salutem, vias oportet eligere arctiores, seq; districtioribus obligare mandatis: quoniam per vias latas itur ad inferos, per arctas, & difficiles reditur ad superos. Per verba namque labiorum Dei religiosus quisque vias duras ingreditur, & iugulator voluptatum stantem ex aduerso hostem securus aggreditur, & dum in Ps. 24. petit Propheta; Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me; S. Hier. vias interpretatur præcepta, & semitas consilia, quoniam semita minor est; quàm via, arctamque, & angustam viam significat, quæ ducit ad vitam.

Tertium discrimen. Tertia; Præcepti materia bona est, consilij melior, & perfectior; melior enim, & perfectior est virginitas, seu omnino viduitas, quam coniugium, meliùs, & perfectiùs dare sua pauperibus, quam aliena non rapere, quam ob causam in primo libro de offic. c. 11. mandatorum obseruationem S. Ambros. officium medium appellauit; consilium autem esse officium perfectum, quod κατόρθωμα dixerunt Græci, quo corriguntur omnia, quę aliquos potuerunt lapsus habere. Illud iustitiam habet, hoc perfectionem; & [Iustus, inquit, S. Prosper lib. 1. de vita contemplatiua c. 9. præcepta facit, perfectus autem præcepta transcendit.] Ex SS. Augustino, & Ambr. atque optato Mileuitano supererogationis opera vocat S. Fulgentius in 2. libro ad Monimum. Et S. Hilarius, & S. Basilius, & Theodor. in Psalmum 118. verba illa Prophetæ interpretantur, Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine; Voluntaria enim sunt consilia, quibus præceptis non contenti maiora sectamur. Et S. Ansel. in Com. capitis 3. prioris Epistolæ ad Cor. religiosos viros, qui maioris perfectionis cupidi amplectuntur consilia, super fundamentum fidei nostræ Christum ædificare affirmat aurum, argentum, lapides pretiosos; cæteros lignum, fœnum, stipulam. Illorum enim opus non exuritur, quia non ea dilexerunt, quorum amissione crucientur: horum autem exuritur, quia sine dolore non pereunt, quæ cum amore possidentur. Quantum igitur distant aurum, argentum, lapides pretiosi à ligno, fœno, stipula, tantò melior est, & perfectior consiliorum materia, à materia præceptorum.

Quartum discrimen Quarta; Præcepta ad omnes pertinent, omnesq; compellunt: consilia non item; sed paucorum sunt. Quædam a Christo præcepta omnibus, air, S. Hier. lib. 2. aduersus Iouin. c. 5. quædam ijs solis, qui volunt esse perfecti. Sicut & a Io: Baptista aliud præcipiebatur militibus, aliud publicanis, Et Sanctus Aug. ser. 61. de tempore, De Virginitate, cuius consilium est, non præceptum à Domino dicitur, qui potest capere, capiat: De iustitia verò non dicitur, qui potest facere, faciat; sed omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Quintum discrimen Quinta. Præceptum suam habet mercedem, vitam æternam: Consilium maiorem, vitam æternam, atque thesaurum; propter humilitatem scilicet elati, & propter egestatem locupletati, vt loquitur S. Nazian. in orat. de pauperum amore. S. Aug. ser. citato; [Consilium, qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam; Præceptum, qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.] Et Sanctus Nazian. or. 1. in Iulianum huius rei causam ex eo petit, quod primo loco positum est; quòd præcepta necessitatem habeant, consilia liberam electionem. Quæ enim libera sunt, & sponte offeruntur, maiorem merentur laudem, maius præmium. [In legibus, inquit, nostris, alia parendi necessitatem imponunt, nec sine periculo prætermitti possunt; alia non necessitate constringunt, sed in electione, & voluntate posita sunt: ac proinde hanc rationem habent, vt qui ea custodierint, honore, & præmijs exornentur: qui autem minùs ea expleuerint: nihil periculi pertimescant.] Quare S. Chrys. h. 10. in priorem Ep. ad Cor. Dei benignitatem plurimùm admiratur, quòd quæ potest inuitis nobis accipere, ea sponte nostra vult, vt mercedem habeamus. [Maioris namque meriti (vt de virginitate loquens ait S. Ansel. ad caput 7. prioris ad Cor. Epistolæ) est, quod non cogitur, sed offertur.] Et S. Aug. in 2. libro de adulterinis coniugijs c. 14 [Quæ non iubente lege, sed libera charitate fiunt, gratiora sunt; & hæc sunt, quæ amplius erogantur saucio, qui curandus est.] Et S. Greg. in Cant. c. 5. opportunè perpendit illa verba, Comedite amici, & bibite, & inebriamini carissimi: vultq; eos, qui præcepta seruant, vocari amicos, illos verò carissimos, qui consilia quo-

filia quoque, bibunt, & inebriantur, dum relictis omnibus Christum sequuntur.

CAPVT IV.

Euangelica Consilia Scripturis Sacris confirmantur.

COGOR hic paulò pluribus immorari, vt hæreticorum nostri temporis audaciam reprimam, impudentiam confundam, doceam inscitiam, impietatem ostendam. Non enim defuerunt postremis hisce temporibus, „ qui Euangelicam omnem perfectionem præ„ceptis circumscribentes, nullum darent con„silijs locum. Non intelligentes duplicem in omnibus rebus perfectionem considerari; Alteram essentialem, alteram accidentariam; illam ex naturæ principijs petitam, hanc aduentitiam, & additam ad ornatum. Homo si ex corpore, & anima rationali constet, perfectionem omnem naturæ suæ habet; si verò doctus sit, & prudens, aliam quamdam ornantem perfectionem accipit. Et Christiani hominis, qui cælestis Regni sit hæres, perfectio præceptorum omnium obseruatione constabit: quòd si præceptis quædam addat alia consilijs contenta; an non maiorem quãdam perfectionem, & ornatum habebit?

Quod si verbum Dei quærant illi multa nos proferemus, quibus illi conuinci poterunt.

Primum erit illud Matt. c. 19. de quo hactenus dictum est; Serua mandata; & si vis perfectus esse, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Quorum alterum continere „ præcepta, alterum consilia, manifestum est: „ tum ex veterum omnium interpretatione, vt „ in superiori cap. dictum est: tum ex verbis i„psis, quibus nihil clarum magis dici poterat; „ Si vis ad vitam ingredi, & gloriæ gradum „ quemcunque consequi, serua mandata; hoc „ necessarium prorsus est. At si ad maiora „ contendis, & ad summam vis gloriam per„uenire, non sis contentus sola præceptorum „ obseruatione, sed Vende omnia, &c. Quibus „ verbis certum est bonum aliquod commen„dari, quod nullo continebatur præcepto. „ Quippe charitatis præcepto vrgemur quidem, vt necessitatibus proximi subueniamus partem aliquam bonorum nostrorum largiendo, at vitæ nostræ sustentationi necessaria permittimur retinere. Hic verò vendere, atque abijcere omnia suadetur. Quod si fiat, præter vitam æternam thesaurus quoque promittitur (Et habebis thesaurum in Cœlo) maius omninò præmium, quam ex solis præceptis consequeremur. Atq; hoc petebat Petrus, cùm diceret, Ecce nos reliquimus omnia; quid ergò erit nobis? nempe præ cæteris, qui præcepta sola seruauerint: Et Christus respondit; Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel; hoc vestrum erit præ cæteris consiliorum præmium.

Secundum testimonium. Secundus locus est in eodem capite. In quo capite, cùm de Matrimonij vinculo disserentem Dominum audissent Discipuli; dixerunt ei, si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probans, inquit S. Hier. lib. 1. aduersus Iouin. c. 7. [Rectè quidem sentitis, „ ait, quod non expediat homini ad Cœlorum „ Regna tendenti accipere vxorem, sed diffi„cilis res est, & non omnes capiunt verbum „ istud, sed quibus datum est.] Ex quibus duo habemus argumenta. Alterum, quòd Christus Apostolorum sententiam approbauit; Non esse bonum vxorem ducere; quod cùm non sit in præcepto, consilium fuerit; iamq; habemus consilia præter præcepta. Alterum, quòd si non omnes capiunt verbum istud; est igitur aliquid non omnibus commune, sed quibusdam peculiare donum; & cùm præcepta sint omnibus communia, consilium fuerit. Siue autem illud verbum (Capiunt) effectum significet, siue intelligendi vim non magnopere morabor. Nam siue sensus sit, Non omnes carere possunt, aut volunt, vxore: siue, Non omnes intelligunt quantum hoc bonum sit, carere scilicet vxore, perinde habemus hoc non esse omnibus commune, sed paucorum principale donum; quod consilij est, & liberæ voluntati relinquitur: quoniam, vt ait S. Hieronymus, [Vbi consi„lium datur, offerentis arbitrium est, vbi præ„ceptum, necessitas est seruientis. Qui potest „ capere, capiat. Proponit agonothetes „ præmium, inuitat ad cursum, tenet in ma„nu virginitatis brauium, ostendit purissimum „ fontem, & clamitat; qui sitit, veniat, & bi„bat: qui potest capere, capiat. Non dicit, „ velitis nolitis, bibendum vobis est, atque „ currendum; sed qui voluerit, qui potuerit „ currere, atq; potare, ille vincet, ille satiabi„tur: & ideò plus amat virgines Christus, quia „ spontè tribuunt, quod sibi non fuerat impe„ratum. Maiorisq; gratiæ est offerre, quod „ non debeas, quam reddere, quod exigaris.] *Matt. 19.*

Tertium testimonium. Tertius locus est Matthæi c. 5. quo loco dixit Dominus; si quis percusserit te in dexteram maxillam, præbe illi & alteram: & ei, qui vult tollere tunicam tuam, dimitte & pallium; & si angariauerit te mille passus, vade cũ illo alia duo. Hæc enim fide animi præparatione interpreteris cum Sancto Augustino Ep. 5. ad Marcellinum, & libro de Mendacio c. 15. sanè præcepta sunt; quibus, si res postulet, ita agendum præcipiatur potiùs, quam offendatur Deus. At fide re ipsa, & actu;

præceptum non eſt, ſed conſilium, quod ad humilitatis & patientię bonum ſpectat. Nam ſi pręceptum eſſet, nec Chriſtus, nec Paulus pręceptum hoc ſeruaſſent. Alter enim percuſſus Io: 18. non dixit, ecce altera maxilla, ſed dixit; Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo; ſi autem benè, quid me cędis? Alter verò eodem modo percuti iuſſus à Pontifice Act. 23. non vertens maxillam alteram dixit, Percutiet te Deus, paries dealbate, qui contra legem iubes me percuti.

Quartum teſtimonium.

Quartus eſt Luc. 17. Cùm feceritis omnia, quę pręcepta ſunt vobis, dicite; Serui inutiles ſumus. Oportet igitur eſſe alia, quę ex conſilio poſſimus facere, vt ſerui vtiles ſimus. Nam & in parabola de talentis datis ſeruis Matt. 25. ille qui nihil ſuperlucratus reddidit tantum, quantum acceperat, ſeruus inutilis appellatur; cęteri ſerui boni, & fideles, hoc eſt vtiles: bonus enim, & fidelis, vtique vtilis eſt. Qui tantumdem reddit, inutilis reputatur, quia ex iuſtitia tenebatur. Sicut & qui ſola ſeruat pręcepta. Nunquid enim habet gratiam Dominus ſeruo illi, qui fecit, quę ei imperauerat? Non puto; dicitur Luc. 17. Sic & vos, cùm feceritis, quę pręcepta ſunt vobis, dicite; Serui inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus. Ergo qui plura lucratur, & opera conſilij, & ſupererogationis non imperata addit, fidelis, atque vtilis omninò fuerit. Apoſtolus quoque Paulus in 2. ad Tim. Ep. c. 2. ſeruum agnouit vtilem, illis verbis; Si quis emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum: non ſolum inquam pręceptis, ſed etiam conſilijs contentus. Et in priore ad Cor. c. 9. nonne probat ſe ſeruum vtilem eſſe Domino? Et quàm multa, tum ille, tum cęteri Apoſtoli, & Sancti, Sanctęq; omnes fecerunt, quę pręcepta non erant? & quam multa bona facere nos poſſumus, quę non ſunt in pręcepto? Sanè de virginitate dixit Paulus, vt mox dicetur, ſe pręceptum Domini non habere, quàm tamen non ſolùm bonam, ſed nuptijs meliorem eſſe contendit. Ac demum ſi Dominus affirmauit, Neminem habiturum gratiam ſeruo, qui fecerit omnia, quę illi fuerint imperata, conſequens profectò eſt, vnum quemque habiturum gratiam, ſi præter imperata fecerit etiam alia, quæ non fuerant imperata. Ita ex illo loco præter præcepta demonſtrantur quoque conſilia.

Fidelis ſeruus quis.

Quintũ teſtimonium

Quintus locus eſt ille, quem paulò ante indicaui, apud Paulum in priore ad Cor. c. 9. oſtendit enim ſe in promulgando Chriſti Euangelio plura feciſſe, quàm ex præcepto teneretur. Nam poterat mulierem ſororem circumducere, ſicut & cæteri Apoſtoli; & ſuſtentationem ſuam exigere, quod pluribus argumentis demonſtrat; & ita Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem, inquit, nullo horum vſus ſum. Quòd ſi tantum feciſſet, quæ Chriſtus præceperat, non haberet gratiam, vt dicitur Luc. 17. Addit autem ſe hahabere gratiam, & mercedem, quia plus fecit, quam præceptum eſſet. Nam ſi Euangelizauero, ait, non eſt mihi gloria; neceſſitas enim mihi incumbit, quæ eſt ergò merces mea? vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium; vt non abutar poteſtate mea in Euangelio. De hoc ſiquidem præceptum non habeo; ſed cùm poſsim ſumptum facere, conſilij eſt ſine ſumptu euangelizare. Euangelizare præceptum fuit, ſine ſumptu euangelizare, conſilium.

Sextũ teſtimonium.

Sextus, & vltimus omnium illuſtriſsimus locus eſt in eadem ad Cor. Ep. c. 7. vbi de matrimonio, & virginitate, tam apertè loquitur, vt nihil amplius deſiderari poſsit. Scripſit autem illa, non vt ineptè, atque virginitatis odio excogitauit hæreticus quiſpiam; quòd apud Corinthios aliqui ſtulta virginitatis admiratione abhorrebant à nuptijs, tanquam à re turpi. Hæc enim hæreſis multò poſterior fuiſſe legitur; & Paulus in priore ad Tim. c. 4. non veniſſe, ſed venturas, & quidem in nouiſsimis temporibus, prædicit homines prohibentes nubere. Quam epiſtolam omnium poſtremam eſſe, & multò ante ſcriptum ad Cor. fuiſſe, docet S. Io: Chryſ. in proemio Commentariorum in Epiſtolam ad Romanos. Sed magis aut propter Nicolaitas iam tum communes habentes vxores, aut Hieronymi ſententia lib. 1. aduerſus Iouin. c. 4. quòd cùm multi conuerterentur ad fidem, quia iam in infedelitate vxores duxiſſent, dubitabatur apud Corinthios, num eas retinere deberent. Horum alterum colligitur ex illis verbis Pauli, Vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæq; ſuum virum habeat; mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir, & vir ſui corporis poteſtatem nõ habet, ſed mulier. Alterum ex illis, Mulier à viro non diſcedat; & vir vxorem non dimittat. Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam, & quæ ſeq.

Caluinus.

1. Cor. 7.

Principiò igitur vniuersè affirmat, bonum eſſe homini mulierem non tangere, non ſolùm non alienam vxorem, ſed ne propriam quidem. Hoc præceptum non eſt; quia licet nubere; & ſtatim adiunxit ille; Propter fornicationem tamen, hoc eſt ad vitandam fornicationem, & is, qui fornicaturus eſt, vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. Conſilium igitur eſt illud, Bonum eſt mulierem non tangere. Quod confirmat illud, quod addit, Hoc autem dico ſecundùm indulgentiam, non ſe-

non secundùm imperium; nempe vt iterum reuertamini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: quod ait, se non præcipere, sed coactum, & inuitum permittere: nimirum quia optimum est consilium est non habere vxorem. Vellem enim omnes homines esse sicut meipsum, hoc est liberos ab vxore. Ex quo loco perspicuum est, eum tunc vxoratum non fuisse. An verò esset virgo, an viduus, an ab vxore separatus, non æquè constat, sed nec magnoperè refert. Sanctus tamen Ignatius in Ep. ad Philippenses vxoratum fecit, & Clemens Alexandrinus lib. 3. strom. & alij apud Origenem in caput primum Epistolæ ad Rom. qui cum vxore quoq; vocatum ad fidem voluerunt. Sed probabilius videtur cęteris, eum numquam expertum fuisse nuptias: Nec leuis est coniectura; quòd Act. c. 7. appelletur adolescens, dum lapidantium Stephanum custodiebat vestimenta; neque multò post vocatus ad fidem fuit; Apud Hebræos enim adolescens dicebatur, qui vxorem nondum habuisset. Postquam autem fuit vocatus, non est verisimile eum duxisse vxorem, nec apud vllum legimus: neque ipse contra suum cōsilium fecisset. Quod obseruauit Theodor. in cap. 4. Ep. ad Phil. quam ob causam numquam eum habuisse vxorem ostendit. Idē sentit S. Amb. in com. 1. cap. post. Ep. ad Cor. & S. Hier. in Ep. ad Eustochium c. 8. virginem eum omninò fuisse contendit. Nam quod Clemens ex priore ad Cor. c. 9. obijcit, Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi? probationem fortasse aliquam faceret, si mulierem vxorem diceret; sed cùm sororem dicat, non video quid inde colligas. Dum verò addit, in Ep. ad Philip. c. 4. coniugem appellari, consulendus est textus græcus, vt adnotauit Theophilactus; in quo non in fœminino genere σύζυγε γνήσια sed in masculino, σύζυγε γνήσιε nō germana compar, seu coniux, sed germane compar. Hæc de Pauli castitate satis hoc loco, siue digrediendo, siue potiùs exponendo illa verba, Vellem omnes homines esse sicut meipsum.

Paulus virgo.

Post hæc non nuptis, & viduis seorsim addit; Bonum est, si sic permaneant, sicut & ego: & hoc consilium est, non præceptum. Nam si se non continent, permittit nubere. Melius est enim nubere, quam vri. Non ergò concedit, nisi ob vstionis periculum. [Permittit nuptias, inquit, Tertullianus in 1. ad vxorem libro c. 3. sed abstinentiam præfert. Quale hoc bonum est, quod mali comparatio commendat? vt ideo melius sit nubere, quia deterius est vri? At quantò melius est, neque nubere, neque vri. Quod permittitur, suspectam habet suæ permissionis causam; quod autem melius est, nemo permisit, vt indubitatum, & sua sinceritate manifestum.] Et rursum in libro de monogamia c. 3 [Possem contendere, non merè bonum esse, quod permittitur. Quod enim merè bonum est, non permittitur, sed vltrò licet; & quale id bonum, quod melius est pœna? quòd non potest videri meliùs nisi pessimo comparatum. Bonum est, quod per se hoc nomen tenet sine comparatione, non dico mali, sed etiam boni alterius. Cæterum si per mali collationem cogitur bonum dici, non tam bonum est, quàm genus mali inferioris; quod ab altiore malo obscuratum, ad nomen boni impellitur. Aufer denique conditionem, vt non dicas, meliùs est nubere, quam vri, & quæro an dicere audeas, meliùs est nubere, non adijciens quo meliu: sit.] Et S. Ambr. in libro de Viduis. Pro remedio nuptias suasit, vt peritura sanetur: non pro electione præscripsit, casta, & continens quid sequatur. Aliud est subuenire labenti, aliud suadere virtuti. Et Sanctus Hieronymus in Ep. ad Saluinam c. 6. [Tolle quod peius est vri, & per se bonum non erit nubere.] Et libro 1. aduersus Iouin. c. 4. [Nihil bono contrarium est, nisi malum, si autem malum est, & ignoscitur, ideò conceditur, ne malo quid deterius fiat: quale autem illud bonum est, quod conditione deterioris conceditur?] Et post multa; [Aliud est velle quid Apostolum, aliud ignoscere. Felix qui audit Apostolum volentem non ignoscentem.]

Cæterum aduersarij nostri, egregij videlicet vbique sensus, & carnis patroni, turpissimè abutuntur verbo illo (vri) quo vtitur Paulus. Quamlibet namque vel leuissimam carnis titillationem interpretantur, qua si vel semel irriteris, quærendam suadent vxorem. Melius esse inquientes, nubere, quàm vri, hoc est titillari. Hæc est illorum sanctitas, hæc euangelica perfectio. Ergò Paulo, qui tam graues carnis stimulos patiebatur, vt ipsemet narrat in posteriore ad Cor. Epistola cap. 12. non ad orationem confugiendum fuit, neque diuinum implorandum auxilium; sed ad nuptias, vxorque ducenda: quod cùm non fecerit, contra suum consilium fecit, quo nobis dixit, Melius esse nubere, quam vri. Et quis est, qui hac mortis carne circumdatus titillationes hasce, aliquando non experiatur? omnibus ergò hominibus ducenda sit vxor, omnisq; continentia, & virtus conculcetur; solus vigeat sensus & caro quidem concupiscat aduersus spiritum, at non repugnet spiritus aduersus carnem, sed regnet peccatum in nostro mortali corpore. Præterea titillari nil aliud est, quam tentari; tentari peccatum non est, sed ad peccatum incitari. Immò verò si tentationi resistas, meritum est, corona est: Et

Vri quid sit.

Paulus in tentatione orans, & liberari ab ea postulans exauditus non est; sed audiuit Domini respõsum; Sufficit tibi gratia mea; nam virtus in infirmitate perficitur. Quid igitur est vri? est labi, & peccare. Hoc enim subiunxit Apostolus rationem exponens, cur dixisset; si non se continent, nubant. Quid ità? meliùs est .n. nubere, quàm vri; hoc est legitimè seruire carni, quàm peccare; meliùs est habere vxorē, quàm meretricem, aut concubinam; meliùs, quàm adulterare, & fornicari.

Post hæc Apostolus, cùm duplicem hominum posuisset statū. Alterum eorum, qui vxorem ducunt. Alterum eorum, qui sic permanent sine vxore, de vtroq; seorsim differit: de altero præceptum Domini commemorat; de altero consilium dat. De Vxoratis præceptum est, ne alter ab altero separetur, aut certè non nubat alteri. Est enim vinculum insolubile, & cùm vicissim sibi tradiderint corpora non possunt alteri tradere; si ambo fideles sint: est enim matrimonium inter illos sacramentum, quod dissolui non potest; quod si alter sit infidelis, non est sacramentum, sed contractus quidam. Quare si infidelis discedit, discedat. Non enim seruituti subiectus est frater fidelis, & potest alteri nubere.

De non nuptis autem clariùs loqui non poterat, quàm cùm dixit De virginibus præceptum Domini non habeo. Liberum enim illis reliquit & nubere, & non nubere, sed sic permanere: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis; non enim est humanum consilium, sed à Deo accepi. Non potuit apertè magis præceptum, & consilium distinguere, distinctionemq; a Christo acceptam affirmare. Alligatus es vxori, noli quærere solutionem; hoc præceptum est: solutus es ab vxore, noli quærere vxorem; hoc est consilium; si autem acceperis vxorem, non peccasti; & si nupserit virgo, non peccauit; quia præceptum de hoc non erat, sed consilium; quod integrum nobis est amplecti, vel non amplecti. Non dissimulauit tamen quid ipse magis optaret; cùm dixit; Hoc itaque dico fratres; tempus breue est; reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint; quantò magis eos, qui non habent, vellet non accipere? Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse, qui sine vxore est, solicitus est, quæ domini sunt; qui autem cum vxore est solicitus est, quæ sunt mundi, & diuisus est. Et cùm addit, Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, Non vt laqueum vobis iniiciam; sed ad id, quod honestum est, absq. vxore viuere, appellat honestum, idest per se bonum, quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi: sed negat esse præceptum, cùm se nolle ait iniicere laqueum: est ergo cõsilium. Sed neque his contentus, non peccare illum adiungit, immò & benè facere, qui adultam virginem suam matrimonio non tradit, meliùs tamen facere eum, qui non iungit; ille non peccat, quia non est præceptum; sed hic meliùs facit, quia de maiori, & perfectiori bono cõsilium amplectitur. Beatior autem erit, si sic permãserit absq; nuptijs secundùm meũ consilium, quod intelligas esse diuinum consilium, non humanum; puto .n. quod & ego spiritum Dei habeam. Hęc fuit Apostoli, & Christi Domini de consilijs, maiorisq; vltra Dei in veteri lege pręcepta, euãgelica perfectione sẽtentia.

CAPVT V.

Consilia Præcipua quę.

Consiliorū tria capita.

CONSILIA porrò Euangelica ad tria præsertim capita reuocamus, ad paupertatem, castitatem, & obedientiam, quę in illis præsertim vigere, ac florere cernimus, qui inter Christianos perfectiorem sectantur vitam, solis pręceptis nõ contenti, hoc est in religiosis ordinibus siue illi virorum sint, siue mulierum. Hæc namq; tria Christus, Matt. c. 19. adolescenti illi, qui vltra præcepta moliri meliora videbatur, insinuauit, cum dixit; Vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & sequere me. Nam vendere omnia, & dare pauperibus, paupertas est: sequi autem Christum, Obedientia, & Castitas. Nam qui sequitur alium, obedit illi, & imitatur eum; qui nõ obedit, nec imitatur, nõ sequitur; sequi ergò Christum est obedire illi, & imitari castitatẽ illius. Deinde Christiana perfectio, euangelicaq; cõsilia mũdanę prorsus imperfectioni, atq; peruersitati aduersari oportet. Quidquid autem est in mundo concupiscentia carnis est, inquit Io: Apostolus in 1. Ep. c. 2. aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ; paupertas concupiscentiam tollit oculorum, castitas concupiscentiam carnis, obedientia, & humilitas superbiam vitæ. Tresque in nobis videntur præcipuè malorum omnium radices. Auaritia, & habendi cupiditas, siue vt naturę necessitatibus subueniamus; siue vt alijs superiores dominemur; Deinde concupiscentia carnis, appetitusq; libidinis; ac demum voluntatis propriæ libertas. Auaritiam tollit paupertas, libidinem carnis refrenat castitas, voluntatẽ temperat, & gubernat obedientia.

Paupertas

De paupertate celebre, & scitu m est illud, quod de veteri Ecclesia, primęuisq; illis Christianis narratur in apostolica historia c. 4. Nullus eorum aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia: Et quotquot possessores erant agrorum, aut domorum, vendentes afferebant pretium eorum, & ponebant ante pedes Apostolorum.

Castitas. De Castitate autem quid dicam? Mitto Eunuchos, quos Christus Matt. 19. dicit se ipsos castrasse propter Regnum Cœlorum; omnes propemodum virginitatem amplectebantur. In Apostolicis Actis c. 21. Philippus vnus ex septem diaconis habuisse narratur quatuor filias virgines prophetantes; quod non quamlibet virginitatem significat, sed virginitatis professionem (Philippi Apostoli filias putauit Eusebius libro 3. histor. cap. 28. & apud eum Polycrates Ephesi Episcopus ad Victorem Papam duas scripsit) & ad extremam vsque senectutem virginitatem seruasse. Et Clemens Rom. lib. 4. const. c. vltimo plurimas, quæ iam tunc erant, instruit virgines, quemadmodum virginitatem deberent colere. Et S. Iustinus in Apologia 2. nullam gentem affirmat tantopere virginitatem coluisse, sicut Christianam: penèq; omnes veteres Patres aliquid ad Virginitatem hortando scripserunt; vt videre est apud Tertullianum, Cyprianum, Athanasium, Basilium, Gregorium Nyssenum, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, quem etiam aliquando legimus in 3. libro de virginibus accusatum fuisse, quòd virgines à nuptijs dehortaretur, dum omnibus quidem virginitatis diuinum suaderet consilium; nullam tamen vrgeret magnopere, nisi ab illicitis post virginitatis votum deterrendo nuptijs; quas adolescentiores quædam cùm luxuriatæ fuissent in Christo, vt Paulus in priore ad Tim. c. 5. loquebatur, appetebant: damnationem habentes, quia primã fidem irritam fecerant. [Etiam nos, inquit, vocamur
„ in culpam, quia nuptias prohibemus illicitas.
„ Vocent ergo & Ioan. Baptistam. Non licet,
„ inquit, tibi eam habere vxorem. Si hoc de v-
„ xore hominis, quantò magis de virgine Deo
„ consecrata? Si hoc dictum est Regi, quantò
„ magis dicendum est priuatis?]

Obedientia. Denique obedientia meritò cæteris consilijs tantò censetur excellere, quantò voluntas nostra, illiusq; libertas carni, carnisq; delectationibus cunctis, ac fortunæ bonis, & terrenis opibus præstat. De qua tum demum cognosces, quanta de illa à veteribus Patribus fuerint prædicata, cùm de illa seorsim disputabitur.

Nunc illud intelligatur; hæc omnia non solùm expedire hominem, vt liberius possit Deo, diuinisq; rebus vacare; quod significauit Apostolus in priore ad Cor. c. 7. cùm dixit. Volo vos sine solicitudine esse; Qui cum vxore est, solicitus est, quæ sunt mundi, & diuisus est, & mulier nupta cogitat, quæ sunt mundi. Verum etiam esse opera per se bona, & supererogationis magni apud Deum meriti æternæ vitæ, vt in 5. Differentia dictum est c. 3. Nam de omnibus habemus Christi testimonium Matt. c. 19. Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, sedebitis super sedes &c. & illud, Habebis thesaurum in Cœlo. Maius enim præmium, mercesq; maior proponitur consilijs, quàm præceptis. Et de Virginitate est illud Apoc. c. 14. Hi cùm mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocunque ierit. Redditur autem causa, cur. illi soli, qui stabant ante Deum, possent canere illud canticum. Nec prætermittenda est parabola illa seminis, Matt. c. 13. quod seminatum attulit fructum centesimum, sexagesimum, trigesimum, deq; consilijs interpretati sunt veteres Patres, S. Cypr. in tractatu de habitu virginum, & Orig. h. 2. in Iosue, & S. Aug. lib. 1. qq. Euang. c. 10. centesimum dant martyribus, sexagesimum virginibus, trigesimum viduis, seu coniugatis. Sanctus Hieronymus tum in illius loci Commentario tum in primo libro aduersus Iouin. c. 1. centesimum virginibus, sexagesimum viduis, trigesimum coniugatis, & obseruantibus sola præcepta. Vtrumque probat S. Aug. in libro de Sancta Virginitate 44. & 45 & in ser. 39. ad fratres in Eremo, centesimum reseruans virginibus, sexagesimum Prælatis, trigesimũ distribuit subditis. Omnes virginitati, atque consilijs plus tribuunt, quàm præceptis. Et quoniam permulti sunt Christianorum, qui non quocunq; modo amplectantur consilia; sed voto quoque, siue priuatim, & secretò, siue publicè, & solemniter nuncupato confirment, atque illa se adstringant: consequens tractatio de Votis quoque disputabit; tum de singulis consilijs seorsim dicetur.

Consiliorũ meritum.

DE VOTIS.

LIBER XLIII.

Votorum vsus.



NON in veteri tantùm lege apud Iudæos plurima est votorum, vouendiq; mentio; sed in Euangelio quoq; legimus in Actis Apostolicis c. 18. Priscillam, & Aquilam totondisse sibi in Cenchris caput; habebant enim votum. Et c. 21. viros quatuor habentes votum super se. Et c. 24. Paulum venisse Ierusalem eleemosynas facturum, oblationes, & vota. Ananiam quoq; & Saphiram, de quibus Act. 5. votū habuisse, sentiunt non pauci, inter quos S. Cypr. lib. 3. ad Quirinum c. 30. & S. Greg. lib. 1. registri c. 33. & S. Athan. in Euangelium de Passione, & Cruce Domini; & S. Aug. in sermone 27. de verbis Apostoli, sacrilegij simul condemnat, & fraudis; Sacrilegij, quòd Deum in pollicitatione fefellerint; Fraudis, quòd integris muneribus portionem quandam putauerint subtrahendam. Petrus quidem certè mentitos dixit Spiritui Sancto, & Deo, non hominibus, quod Deo scilicet, non hominibus, promisissent; & illud, Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? antequam scilicet promitteres Deo, & voueres; Post ea tempora Sanctus Gregorius Nazianzenus in oratione de funere Patris, in maris tempestate cùm periclitaretur, vouisse se Deo, & euasisse periculum narrat; & rursùm vouit, se nec dignitatem vllam, aut thronum concupiturum, nec alijs ad id suppetias laturum; Extat illius iusiurandum, seu votum verbis conceptum. Et Sanctus Gregorius Papa homilia 19. in Euang. quendam moribundum narrat monasticam vouisse vitam. Et in historia Sanctorum Patrum, de Simeone loquens Theodoretus, quēdam commemorat post votum perpetuæ a carnibus abstinentiæ comedentem auiculam, eamque in lapidem statim conuersam. Et in libro de martyribus, qui est octauus de curandis Græcorum affectionibus, & Eusebius Emissenus in homilia de natali Sancti Genesij, vota narrant in templis, & ad martyrum sepulchra appensa, post beneficia sanitatum ab illis postulata, impetrataq; Mitto cætera. Mihi propositum est de tribus illis præcipuis, quibus iuxta Domini consilium nos Deo per totam vitam dicamus, & consecramus, Paupertate, Castitate, & Obedientia, dicere; si tamen pauca prius dixero, quid sit votum, cuius meriti, deq; voti obligatione, commutatione, ac dispensatione.

Ananiæ, et Saphiræ votum.

CAPVT I.

Votum quid sit.

IN voto duo præsertim consideramus, alterum velut formale, alterum velut materiale; Promissio enim est quædam; omnisque promissio rei alicuius promissio est. Actio promittendi, forma est voti, estq; actus virtutis religionis, sicut & iuramentum; At iuramentum fit homini, teste inuocato Deo; Votum autem Deo.

De votis Sanctorum.

De Sanctis nonnulla dubitatio; Sed si propriè, & accuratè loquamur, illis non vouemus. Quoniam votum sacrificium quoddam est, & latriæ actus, sacrificiumq; & latria soli Deo conuenit. Quod si Sanctis interdum vouere nos dicimus; eatenus dicimus, quatenus Deo in honorem Sanctorum vouemus.

Voti materia.

Promissio igitur est religiosa, hoc est ex religionis virtute profecta, Deo facta, & velut contractus cum illo. Illud autem, quod vouetur, potest quidem interdum esse actus religionis, vt si te sacrificaturum voueas, aut oraturum. Plerunque tamen est alterius virtutis, vt ieiunare, actus temperantiæ; humi cubare, aut peregrinari, actus pœnitentiæ; Sed semper voti materiam oportet esse aliquod bonum, quod sit melius facere, quàm non facere, & ideò votum dicitur esse de maiori bono. Itaque nec de peccato potest esse votum, vt de occidendo inimicum, aut de adulterando; non enim esset actio religiosa, sed maximè irreligiosa; Nec de re vlla indifferenti, non ingredi in hanc, vel illam domum non transire per hanc, vel illam viam, nisi id esset, vt peccatum, aut peccati occasionem vitares; quia tunc non indifferens, sed bonum esset. Et Sanctus Basilius in Epistola ad Amphilochium can. 28. Vota ridicula, & inepta, vt abstinere a carnibus suillis, non esse seruanda sanxit; nec demum de re impossibili, aut necessaria; alterum enim stultum foret, alterum superfluum, et inutile; Ita nec Dei præcepta quatenus necessaria sunt; materia sunt voti; sed quatenus in nostra potestate illorum obseruatio sita est. Sic enim ca-

enim castitatis votum semper in Ecclesia floruit; Si uerò materiæ bonæ mala aliqua adiongatur circumstantia, vt si ieiunare velis, vel dare eleemosynā propter inanem gloriā, si malus finis materiam ipsam afficiat, & ieiunium, aut eleemosynam ad malum referas finem, votum nullum est, quia tota materia est vitiosa, & id facere propter inanem gloriam malum est, non bonum. Sin autem non afficiat materiam, sed votum velut causa cur ad vouendum mouearis, vouēdo peccas, sed votum stat. Potest etiam materia voti bona cum re mala coniungi; vt si voueas aliquid bonum, si occideris inimicum. Sed si Deum velis adiutorem rei malæ, hoc est homicidij iniuriam facis Deo, & materia est impossibilis, & votum nullum, sin autem rem bonam voueas, hac apposita conditione, si euaseris ex certamine, etsi non possis euadere nisi inimico occiso, ita vt hoc non sit materię pars, sed conditio apposita, verum fuerit votum. Sunt etiam aliqua bona, & licita, sed quæ impediant maiora bona. Illa si voueas, non est verum votum; Matrimonium licitum sanè est, & bonum, sed votum de illo contrahendo non est verum votum; quia nō est de maiori bono, & consiliorum, hoc est maioris boni, obseruationem impedit. Paulusq; docuit meliùs esse carere vxore, quam vxori alligatum esse. Nisi fortasse cuipiam ob incontinentiam melius sit nubere. Vnde etiam Paulus dixit melius esse nubere, quàm vri. Et ex lib. Gen. c. 28. d dicimus prorebus quoque temporalibus posse fieri votum. Quippe Iacob vouit votum dicens, Si fuerit Dominus mecum, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, erit mihi, &c. Quoniam voti materia est res illa, quæ vouetur; relq; temporalis est solùm conditio.

Si ergò totam voti, & absolutam definitionem quæris, dicam; Votum esse promissionem religiosam alicuius maioris boni, Deo ab homine libera voluntate factam. Hæc est voti radix, & fundamentum voluntatis libertas.

CAPVT II.

Votum debere esse liberum. Et de voto Iephte.

VERVM de hac libertate aliquid hoc loco dicendum est. Nam, cùm dicitur esse promissio libera, duo sunt, quæ vim impediunt, aut tollunt voti, Ignorantia, & Metus. Nam si igoorasti quidnam esset id, quod vouebas; aut si tam generaliter vouisti, vt mali aliquid posset latere, non teneris implere; sicut & iuramentum: malè iurasti, malè vouisti; sed implere non debes. Tale fuit Herodis iuramētum Mar. c. 6. Tale Iehpte votum Iud. 11. quorum neutrum seruandum fuisse scribit S. Ambr. lib. 1. offic. 50. & lib. 3. c. 12. Nihil promittas inhonestum; aut si promiseris tolerabilius est promissum non facere, quam facere, quod turpe sit. *iusiurandum.*

Sed de voto Iephte multus apud Patres sermo. Temerarium vocat Clemens lib. 7. consti. c. 37. Et S. Hier. lib. 1. aduersus Iouin. c. 13 ab Hebræis quoque repræhensum testatur velut temerarium. Si enim, inquit, canis, si asinus occurrisset, quid faceret? Ex quo volunt Dei dispensatione factum, vt qui improspectè vouerat errorem votorū in filię morte sentiret; pro temeritate voti offerens filiam, vt idem loquitur in com. capitis 6. Micheæ. Magnopere quoque factum damnat Amb. in 3. de Virginibus libro: maximè quòd exēplo Abrahę discere poterat Iephte, quid facto opus esset. Nam dum ille promptus immolandum obtulit filium, docuit præuaricandum temerè non esse promissum: verùm Deo parricidium non probari, cùm ab interfectione filij prohibetur, & pro filio ouis subijcitur, vt ipsa potius, quam filius, feriretur; quia Dominus sanguine non delectatur humano. Offerri enim debent a parentibus Deo filij, non iugulari. Addit S. Aug. q. 49. super librum Iudicum, nosse quoque illum potuisse, a Deo fuisse præceptum, vt sibi primogenita consecrarentur; sed in lib. Ex. 13. primogenitum hominis pretio redimendum, non immolandum: & Deut: c. 12. prohibitum ne imitarentur gentes, quæ Dijs suis filios, & filias immolabant, comburentes igni. Excusare tamen hominem conatur S. Anselmus in com. capitis 11. Ep. ad Hebr. Nec S. Aug. audet penitùs condemnare; tum quòd in lib. Iudic. c. 11. dicitur factus super Iephte spiritus Domini, quasi Deo inspirante, & iubente vouerit; tum quòd in Ep. ad Hebr. c. 11. inter eos, qui per fidem vicerunt Regna, & operati sunt iustitiā, Iephte quoque commemoratur. Sed & spiritus Domini super eum factus intelligi potest ad obtinendam victoriam, non ad votum; & si ad votum, non ad qualitatem, & imprudentiam voti, nedum ad effectum, & impletionem eius & inter viros fortes, & fideles à Paulo numeratur propter bella, & victorias, non propter votum: alioqui alij quoque, qui numerantur, aliquando peccauerunt. Et in quæstionibus ex veteri testamento, q. 43. Eum non solùm meretricis filium, sed & principem latronum, & absq; vllo iustitiæ testimonio, facinorosumque hominem fuisse, & improuidum, qui stulta deuotione munus Deo promisit; Idem Aug. affirmat: quòd que prima illi occurreret filia, vindictam Dei fuisse, & pœnam temerarij voti, in priore loco consen- *Iephte votum, Iud. 11.*

consentit, quod & intellexisse Iephte, iustæque pœnæ se fideliter subdidisse putat, sæuiorem timendo de tergiuersatione vindictam; confirmat S. Prosper in libro de promissionibus, & prædictionibus par. 2. c. 20. temerariũ, inquiens votum filiæ morte punitum. Et S. Io: Chrys. in extrema h. 10. in Ep. ad Rom. diabolo religionis, ac pietatis specie instigante factum illegitimum sacrificium appellat; quod à Deo permissum propterea fuisse, vt discerent posteri temerè non iurare, aut vouere; docent idem in h. 14. ad populum & Theodoretus q. 19. in librum Iudicum. Quid verò sacrificium illud, aut figuraret faciendum in Christo, aut mysticè significaret in nobis; lege apud Augustinum q. 49. citata, & Chrys. h. de Iephte to. 1.

Melchisedecianos refert S. Epiphanius hæresi 55. filiã Iephte in Sebasta deificasse, atq; in eius honorem quot annis festiuitatem celebratam fuisse. Sed de his hactenus satis; vt hoc exemplo ignorantiam in voto caueas.

Vota ob metum facta. Venio ad alterum caput, quo nostra vota eneruari dicebam, atque hoc erat metus. duplex autem potest esse metus, aut internus, propter periculum aliquod, calamitatemue quampiam; siue realem, & veram, seu opinatam, siue præsentem, siue imminentem: aut externus, & ab alio incussus per iniuriã, vt à nobis extorqueat votum. Per metum internum vouet ægrotus, si grauiter & cum periculo vitæ laborare se sentiat; vel qui in maris tẽpestate periclitetur, quemadmodum de S. Gregor. Nazianzeno diximus in principio. Atque hæc vota certum omnibus est rata esse, & obligare vouentes. Quin etiam dum ad Deum confugimus, vt nos ab illis malis, aut periculis liberet, præter obligationem ipsius voti, altera videtur accedere grati animi, qui velut mercedem pro accepto beneficio debet aliquid soluere. Et quidem S. Amb. lib de Abel, & Cain cap. 7. quam primùm vult solui. [Votum enim, ait, est postulatio bonorum à Deo cum soluendi muneris promissione. Et ideò cùm impetraueris, quod petisti, ingrati est tardare promissum. Sacrificium & celeritate commendatur, & gratia.] Et S. Greg. Nyssen. in lib. de oratione, or. 2. Votum definiuit promissionem esse alicuius rei, quæ pietatis nomine dedicetur, & sacris destinetur. Et S. Greg. alter Nazianz. in or. in Sanctum Baptisma, non partem aliquam, siue substantiarum, siue corporis; sed totos nosmetipsos vult offeramus, & consacremus Deo. [Omnia, inquit, membra, quæ sunt super terram, Deo demus, omnia consacremus; non fibram solùm epatis, non renes cum adipe, non partem aliquam corporis (quod in veteri lege fiebat) verùm nos totos offeramus. Simus holocausta ratione prædita, hostiæ perfectæ: Nec brachium solum, aut pectusculum sacerdoti in partem assignemus; verùm nos ipsos totos Deo in munus offeramus, vt nos totos recipiamus.] Et S. Aug. ser. 7. de tempore, non pallam, non oleum, non ceram, non aliud quid simile; sed animam nostram vult nos vouere, & reddere. Hoc est votum optimum.

Iam si metus fuerit externus, vt si minetur quis mortem, nisi voueas, in foro exteriori verum votum non iudicabitur, quia censebitur nõ adfuisse voluntatem vouendi, etiam si voti pronunties verba; sed si adfuit voluntas, adfuit id, quod est formale voti; eritq; in foro interiori, & coram Deo verum votum. Non enim maior libertas in voto quæritur, quam in peccato, qui autem per huiusmodi externum metum peccat, verè peccat, deberetque potiùs quamlibet tolerare mortem, quam peccare; & si metus interior votum non impedit, nec impedire potest exterior, si voluntas ad vouendum flectatur. Quippe iniuria, quæ in externo infertur, non potest afficere, aut cogere voluntatem, sed inferentis peccatum est.

CAPVT III.

De Voti merito.

SANE quidquid nos offerre Deo possumus, Dei est, qui vniuersorum est Dominus, & quidquid nos habemus, illiq; offerimus, ab illo habemus. Quam ob causam, quod offerimus, & oblationes Domini, & oblationes nostræ, in sacris litteris appellantur, & meritò Origenes monuit h. 23. in Num. ne quis in offerendis muneribus beneficij se aliquid Deo conferre credat. Ad hoc autem expetimur, atq; ad offerendum inuitamur, inquit h. 12. vt in his affectus noster erga Deum probetur, & fides. Adde & nostrum bonum, & commodum duplex. Alterum, quòd ab innumeris curis, & sollicitudinibus liberamur, & liberi Deo, ac diuinis vacamus; & veluti compedibus liberati ad Cœlum tendimus. Quod tum considerauit S. Io: Chrys. in com. Ps. 4. [Nihil enim facit cor adeò graue, vt libido, & affectio ad ea, quæ ad hanc vitam pertinent, & terræ affixum esse. Quid verò potest leuem animam facere? Vita admirabilis ad nihil eorum, quæ hic sunt, aspicere, nec pedibus suis quidquam alligare eorum, quæ deorsum & feruntur, & ferunt. Quod per illa consequimur vota, paupertatis, castitatis, & obedientiæ.] Et Paulus virginitatem suadens 1. Cor. 7. vult nos sine sollicitudine esse. Nam qui cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, & diuisus est. Et

Christus

Christus nos ab omnibus liberauit, cùm dixit; Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus & sequere me. Sanctus Ioannes Chrysostomus in expositione Psalmi 147. tractans illa verba, Confortauit seras portarum tuarum, [In tuto, inquit, collocauit, fecit inexpugnabilem, à bellis, & tumultibus liberauit validiùs, quam Hierusalem munijt, non vectibus, & portis, sed cruce, & renuntiatione propriæ voluntatis.]

Alterum bonum nostrum, & commodum, quod idem subiungit Chrys. magna est animi fertilitas, & fructuum prouentus. Consentiunt namque Catholici omnes maioris meriti esse facere aliquid ex voto, quam ex solo consilio. Cuius rei multiplex adferri potest ratio. Primùm diuina misericordia, cuius mos est, vt h. 26. in Gen. Chrisost. loquitur, vt si nos tenuia quædam, & vilia obtulerimus, multa liberalitate nos remuneret. Quare in h. de fide Annæ, tom. 1. Annam dicens natum puerum Samuelem obtulisse statim Domino; ideò quæ antea erat sterilis, multos, ait, accepisse filios; optima siquidem est, & lucrosa negotiatio cum Deo. Deinde quoniam actio nostra eò plus habet meriti, quò ex meliore virtute proficiscitur; actio autem ex voto facta, ex religionis virtute, & latria proficiscitur; Cæteræ actiones ex inferioribus virtutibus deriuantur. Et vt actio, quæ ex pluribus oritur vitijs, magis est vitiosa; ita quæ ex pluribus virtutibus, plus meriti habet, & laudis, actioq; voti duas semper habet virtutes, quarum altera materiam præbet, vt temperantia ieiunium altera formam nempe religio: cæteræ actiones ex vna sola virtute natura sua prodeunt.

Postremò vt paucis agam, qui operatur ex voto, non solam illam operationem dat Deo, sed radicem quoque operationum omnium; hoc est, voluntatem suam, quam Deo per votum obligauit. Cæteri voluntatem sibi liberam reseruantes, vnicam illam offerunt actionem. Quod accommodato S. Anselmus in libro de similitudinibus c. 84. illustrat exemplo illius, qui amico suo non solùm det de fructibus arboris, sed ipsam arborem donet. Hic enim plus donat, & maiorem apud amicum meretur gratiam.

Neque verò per votum tollitur, aut minuitur actionis libertas. Non enim minor est libertas actionis, quàm causæ, ex qua prouenit actio. Causa autem actionis, quæ oritur ex voto est libertas illa, qua factum est votum: hæcq; summa, & perfectissima libertas fuit. Vt omninò concludere hoc caput liceat verbis S. Nazianzenus in oratione 1. in Iulianum; [Nihil, inquit, præclarius, & præstantius, quam quod alijs scelerum fines iuxta leges vindicantibus, nos principia quoque ipsa punimus, ac velut perniciosum quoddam, ac violentum profluuium multò ante coercemus.]

CAPVT IV.

De voti obligatione.

NON sola veritatis virtute, qua tenemur facere verum, quod vouẽdo promisimus; sed iure quoque naturali, & diuino, votum nos obligat. Ipsa namque natura seruandam esse fidem docet, tum hominibus datam, tum verò multò magis Deo. Atq; in pluribus sacrarum literarum locis diuinum confirmat ius. Leu. 27. animal si quis vouerit, sanctum erit, & mutari non poterit, & quæ seq. Et Num. 6. iuxta quod mente deuouerit, ita fiet. Et c. 30. Si quis votum Domino vouerit, aut se constrinxerit iuramento, non faciet irritum votum suum, sed omne, quod promisit, implebit. Et Deut. 12. Quæ voueris Domino, tolles, & venies ad locum, & offeres super altare Domini Dei tui. Et c. 23. Cùm votum voueris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Et Psal. 49. Redde vota tua Altissimo. Et Ps. 60. Reddam vota mea de die in diem. Et Ps. 65. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et Psal. 75. Vouete, & reddite. Et Psal. 115. Vota mea, Domino reddam. Et alibi sæpiùs.

Hocq; ipsum veteres Patres plurimis in locis nobis inculcant. Tertull. in libro de ieiunijs aduersus Psychicos c. 11. [Votum cùm à Deo acceptatum est, legem in posterum facit per autoritatem acceptatoris. Exinde enim faciendum mandauit, qui factum comprobauit.] Et S. Cypr. libro 3. ad Quirinum c. 30. Scripturæ profert testimonia. Et S. Anselm. in com. ad caput 5. prioris Ep. ad Tim. verbis illis vtitur: Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt; Et in 2. libro Cur Deo homo c. 1. Eum qui religionis vota professus est, non inuitum, & ex necessitate; sed eadem, qua vouit, libertate, seruare illa ostendit. Deque virginibus consecratis si nupserint, est apud Sanctum Leonem caput 14. in Ep. 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum; [Ambigi non potest, crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcari; quid eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?] Eodem argumento vtitur Sanctus Io: Chrys. h. 5. in poster. Epistolam ad Tim. [Si quis fœdus inierit, aut tabulas scripserit testamenti, testes adhibet, quibus semper habeatur fides: putasne audebit quispiam id

piam id violare aut alias prodere? minimè id quidem, etiamsi velit: arguetur enim testium fidem.] Et in ser. de fide, spe, & charitate. [Vt Deus fidelis est reddendo, ita fideles nos exigit de promisso.] Deumq; apud se tenere Chirographum votorum nostrorum, quo debitum exigat, monet S. Greg. Papa lib. 4. in primum Regum c. 4. [Cùm, inquit, ea, quę nouitij promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum, quod nobis faciunt, illi damus.] Et libro 1. registri c. 33. Ananiæ mortem commemorat. Propterea Origenes h. 11. in Leu. laqueum fortem appellat votum. Et S. Athan. in Euangeliú de Passione, & Cruce Domini, sacrilegium, si quid defraudemus. Ex eoq; S Nazian. in or. in Sanctum baptisma, sumit argumentum, quòd Deus ad firmanda inter homines fœdera testis adhibetur. [Cùm ad mutua, inquit, hominum pacta obfirmanda Deus medius adhiberi soleat, quanto periculosiùs est, magisq; extimescendum, ne fœdera cum Deo ipso contracta perfregisse reperiamur, & mendacij apud veritatis tribunal rei peragamur?] Et S Ambrosius libro 9. in Lucam cap. 4. [Maior est contractus fidei, quam pecuniæ. Redde promissum, priusquam veniat exactor.] Et in caput 10. Epistolæ ad Hebræos. [Sicut Deus fidelis est in promissis suis, itá fideles nos vult in promissis nostris, quæ vouimus.] Atque in exhortatione ad virgines, Vota quoq; parentum docet obligare filios, argumento filiæ Iephte; [Considerate, inquit, filiæ; quid debeatis parentibus. Aperuimus ad Deum os nostrum, votum est voluntas parentum: Nos orauimus, vos soluite. Quanta vis sit in votis parentum, Iephte filia vos debet docere, quæ ne frustraretur oblationem patriam, etiam mortem suam obtulit, & incautam patris oblationem sanguine suo soluit.] Et ne singulos commemorando tędium lectori pariam; S. Aug Ep. 45. Armentarium, atq; vxorem ad perfectum mundi contemptum exhortans; [Reddite. inquit, quod vouistis. Benignus est exactor, non egenus, & qui non crescit ex redditis, sed in se crescere facit redditores. Iam vouisti, iam te obstrinxisti, aliud tibi facere nó licet. Priusquam esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior. Nunc quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna impietate deterreo.] Et libro de adulterinis coniugijs c. 24. [Nulla cōditione rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt.] Et in Ps. 75. [Quisq; quod vouere voluerit, illud attendat, vt quod vouerit reddat. Si respicit retrò, malum est. Mementote vxoris Loth, vbi respexit, ibi remansit.] Et in Ps 83. [Si canis reuersus ad vomitum horret oculis tuis, tu quid eris oculis Dei? Vouit nec nuptias pati, qui non damnaretur, si duxisset vxorem, post votum damnabitur.] Et ser. 60. ad fratres in Eremo, [Antequam promitteres, in tua erat potestate. Vox tua ligauit te mihi. Promittere fuit tuum, dimittere non est tuum; factus sum Monachus, aut monachus saluabor, aut aliter non saluor: non est medium.] Et ser. 62. [Melius est non vouere, quàm post vota promissa ipsa nō tenere; peius si non reddideris, quod promisisti, quam si votum nunquam emisisses.]

Quæ verò interdum à Doctoribus afferuntur, ad ostendendum votum non obligare; non voti obligationem tollunt, sed naturam voti declarant, ostenduntque non fuisse verum, ac ratum votum. Qua de re aliqua dixi cap. 2. cùm de metu, & ignorantia dicerem.

De votis filiorum, filiarumue sententiam habes diuinam in lib. Num. c. 30. Cum enim sui iuris non sint, sed sub patris potestate viuant, vouere illis non permittitur, nisi ea, in quibus habent libertatē, neq; alieni sunt iuris, quemadmodum, si vouere velint virginitatē, aut castitatem, aut religionis statum, aut priuatas aliquas preces, & similia personalia, vbi ad annos pubertatis venerint, 14. mas, & 12. fœmina. Tunc enim cogitare possunt, quomodo Deo seruire debeant; ante hanc ætatem vouere non possunt. *Vota filiorum.*

Realia verò vota quandiù sunt sub potestate patris, non possunt vouere, quia non habent quoad bonorum distributionem liberam voluntatem. Quare si voueant, vel probari debent, vel improbari possunt ab illo vota, sub cuius sunt potestate. Sic habet etiam Philo in libro de specialibus legibus, & S. Aug. q. 59. in librum Num.

De Coniugibus, quoniam in vsu matrimonij æquales sunt, & eiusdem iuris vir, & vxor vt illa Pauli verba ostendunt c. 7. prioris Ep. ad Cor. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; Similiter autem, & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier; neuter potest alterum suo iure priuare, si continētiam absq; alterius consensu voueat. Sed si voueat alter, suum duntaxat ius, quod liberum illi est, offerens Deo, non petet à coniuge debitum; petenti tamen illi debebit reddere; Ea scilicet ex parte, qua liber est, & vouere poterat, castitatem seruans. Neque enim exigit Deus (Ep. 45.) si quis ex alieno aliquid vouit; sed potiùs vsurpare vetat alienum. *Vota coniugum.*

Eadem est illius conditio, qui cum haberet votum castitatis duxit vxorem. Potest enim is debitum reddere, at nō petere. Quippe horum alterum alieni iuris est, quo priuare coniugem non potest, Alterum est sui, quod ipse seruare debet. Quod si ambo ex consensu voueant continentiam, non erit id

nouum in

nouum in Ecclesia, sed sæpiùs vsitatũ, & laudatum; vt intelligi potest ex Epistolis 45. & 199. Augustini. Et Paulus in 1. Cor. 7. consilium fecit, dum illos hortatus, vt continentes ad tempus orationi vacent, reuertantur in idipsum, ne tentet illos Satanas; illicò subiungit, Hoc autem dico secundùm indulgentiam non secundùm imperium; volo autem omnes esse sicut meipsũ. In cęteris vir caput est mulieris, & vir quidẽ vouere potest siue personalia, siue realia vota; quia sub nullius est potestate: vxor autem non potest; & si voueat, potest vir illius vota irritare, vt Num. 30. manifestum est; Est enim sub viri potestate tum in moribus, tum in rei familiaris distributione.

ta religiosorum.

Religiosorum item vota in manu Prælati sunt, neque sine illo vouere possunt, aut si voueant, oportet ea confirmari ab illo, possuntq; irritari; quoniam etiam si materia sit bona, fortasse tamen non est bonum, vt se vo to obligent; & in ijs, in quibus illi subiunt, ab illo debent gubernari. Ea tamen, in quibus non subsunt illi, vouero licet; vt si libeat ad meliorem religionem transire.

ta seruis.

De seruis, qui in dominorum sunt potestate, credendum est, nec realia, nec personalia eos vouere posse, si damnosa sint dominis, nisi ipsi consenserint. In ijs tamen, in quibus non subsunt, sed liberi sunt, si vouerint, seruare debebunt.

a alio

De votis porrò, quæ ab vno fiunt, an obligent alium, respondendum censeo; personalia vota, non obligare nisi vouentem, hoc est enim personale, quod ad illius personam solam pertinet. Realia verò obligant inferiorem quoque, quia hæc afficiunt bona, & simul cum illis transmittuntur ad hæredes. Quare si pater vouerit eleemosynam perpetuam, aut ad certum tempus, ad eam obligantur item filij, & hæredes; Quòd si votum sit mistum, vt de mittendo filio ad bellum contra Turcas, aut ad peregrinationẽ quampiam, si ille noluerit ire, tenetur soluere sumptus, qui faciendi essent.

t impossibiliũ.

Denique si votum sit de re impossibili, „ stultum est votum, & nullum. Si possibilis „ erat, sed postea facta est impossibilis, si qua „ ex parte est possibilis, ea obligat; si tota, „ liber est, qui vouit.

tem-

Iam de solutionis tempore, extat sententia Deut. c. 23. Non tardabis reddere; quia requiret illud Dominus Deus tuus; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Et Eccl. c. 5. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere; displicet ei infidelis, & stulta promissio. Ergo si nullum constitutum est tempus, reddendum est statim. Hoc.n. voti natura postulat. Si verò tempus fuit appositum, aut votum est onus temporis, vt propter illud tempus, & non aliud, factum sit votum, vt ieiunare sexta feria ob Christi passionis memoriã; si non ieiunes, peccas; sed non teneris alio die ieiunare, quia propter illum solum diem vouisti. Quod si non sit onus temporis, sed appositum sit tempus, velut solutionis terminus; adueniente tempore semper obligat votum; & qui statim non soluit, peccat, & tenetur semper soluere. Postremò fieri potest, vt tempus ex aliqua pendeat coditione; tuncque conditione impleta soluẽdum est votum, vt si quid post patris mortem faciendum est, adueniente morte, statim, & deinceps semper obligat, quousque fiat.

CAPVT V.

De votis crebrò renouandis.

AT quoniam ea est humanarum, & caducarum rerum conditio, vt consumantur tempore, veterascant, & deficiant tandem, verendum nobis est magnopere, omniq; studio prouidendum, ne spiritus feruor, & voluntatis alacritas, qua Deo aliquando vota obtulimus nostra, tempore procedente, aut magna minuatur ex parte, aut etiam penitus extinguatur; & quæ prompti, alacresq; promisimus, ea vel tardi, gementesue, aut etiam nullo modo reddamus. Huic grauissimo occurremus malo, si crebrò, atque identidem nostri memores propositi, quæ promisimus, sedulò repetamus, viresq; animi renouemus; Quemadmodum consuluit nobis Paulus in Ep. ad Ephes. c. 4. verbis illis, Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem &c. Renouari, ait S. Chrys. h. 13. in eum locum, est, quando quod inueterauit, aliud ex alio factum renouatur; & eadem quidem permanet substantia, idem subiectum, mutatio verò fit circa accidens. Et Dauid in Ps. 76. momentis singulis renouari videbatur, cùm diceret; Hæc dixi, nunc cœpi. [Nescit enim, inquit S. Greg. Papa lib. 22. moral. c. 2. mens per torporem veterascere, quæ studet per desiderium semper meliorare, & si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valdè necesse est, vt inchoare nos quotidiè credamus.] Quod de carne dictum olim fuit Iob c. 33. Consumpta est caro eius à supplicijs, reuertatur ad dies adolescentię suę; dicatur & à nobis de spiritu nostro, Mortalitatis namq; suæ pœna, interpretatione Gregorij eiusdem libro 24. c. 4. in quadam vetustatis suæ senectute defectus est: reuertatur ad dies adolescentiæ suæ, idest prioris vitæ integritate renouetur. Scriptura enim adolescentiam pro nouitate vitæ ponere consueuit Cant. 1. Adolescentulæ dilexerunt te, idest Electorum animæ gratia baptismatis renouatæ. Et Ecclesiastis cap. 11. Lætare

iuuenis in adoleſcentia tua; hoc eſt lætetur quiſq; in renouatione ſua. Nam & hoc ſignificat illud Pſal. 102. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Opportunum erit exemplum, quo alter Gregorius, Nyſſenum dico, vtebatur in lib. de virginitate c. 20. In corporeis quippe nuptijs adoleſcentulam quæris non annoſam, in eaque optimum corporis habitum, decorumq; ornatum, diuitiarum copias, omnem vitans turpitudinem; & Deus in hoc ſpirituali nobiſcum matrimonio primùm mentis renouatione vult iuuenes, & ab omni ſenectute remotos; deinde diuites, ac generis nobilitate præſtantes. In hac Dei ſponſa formanda verſatur omne pij, atque ſapientis viri ſtudium. Et Salomon Prou. 12. cogitationes iuſtorum dixit eſſe iudicia: quia vt prior Greg. habet lib. 25. moral. c. 6. quotidiè faciunt intra ſe iudicium, quo ſeipſos coram Deo diſcutiunt. [Sicut enim non ſentimus quomodo creſcunt membra, proficit corpus, mutatur ſpecies, nigredo capillorũ albeſcit in canis: ita mens noſtra per momẽta viuendi ipſo curarum vſu a ſemetipſa permutatur, & non cognoſcimus, niſi vigilanti cuſtodia ad interiora noſtra reſidentes, profectus noſtros quotidiè, defectuſq; penſemus; Hoc ipſum enim in hac mortali vita conſiſtere, quaſi ad vetuſtatem ire eſt; Et cùm indiſcuſſa mens relinquitur, in quodam ſenio torporis ſopitur quia ſui negligens, & propoſitum robur inſenſibiliter perdens, a forma prioris fortitudinis, dum neſcit, ſeneſcit. Vnde Oſ. 7. dicitur, Comederunt alieni robur eius, & ignorauit. Cùm verò ſeipſum quærit, & pœnitendo diſcutit, ab hac vetuſtate lota lachrymis, & mœrore incenſa renouatur.]

Renouatio ſpiritur.

Quo modo renouetur

Quod nonniſi diuino calore concepto, Spirituſq; Sancti feruore calefactos nos non facere, teſtantur Iob verba c. 39. Nunquid per ſapientiam tuam plumeſcit accipiter, expandens alas ſuas ad Auſtrum? [Accipiter enim, vt habet Greg. lib. 31. c. 18. flante Auſtro alas expandit, quo eius membra ad laxandam pennam veterem venti tepore caleſcant. Cùm verò ventus deeſt alis contra radios ſolis expanſis, atque percuſſis tepentem ſibi auram facit, captoq; tepore apertis poris, & veteres exiliunt pennæ, & nouæ ſuccreſcunt: & vnuſquiſque Sanctorum tactus flatu Sancti Spiritus concaleſcit, & vſum vetuſtæ conuerſationis abijciens noui hominis formam ſumit.] S. Ambr. lib. 5. examer. c. 23. Phœnicem ſeneſcentem auem ſubiungit; quæ finem ſibi vitæ adeſſe perſentiens, thecam ſibi facit de thure, & mirrha, & odoribus cæteris, in quam intrans moritur, deq; carnis humore vermis exurgens, alaſq; induens, ſuperioris auis ſpeciem, formamq; renouat. Quo exemplo non ſolùm futuram docemur reſurrectionem credere; ſed etiam præſentem vetuſtatem exuere, & ſpiritus nouitatem induere. Et in com. Pſ. 37. ſerpentem imitandum, qui exteriorem ſuum exuit, vt renouetur interior, ſuumq; venenum euomit; Vnde & Dominus dicebat Matt. c. 10. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. Et S. Leo Papa ſer. 5. de quadrag. eo nos argumento hortatur, quòd anima noſtra templum eſt, & Domus Dei. [Vt verò in manufactis domibus ſi quid fuerit, aut infuſione imbrium, aut turbine procellarum, vel ipſa antiquitate corruptum, laudabili diligentia prouidetur, vt in integrum reſtituatur: ita iugi oportet ſollicitudine præcaueri, ne quid in noſtris animis incõpoſitum, nihil inueniatur immũdũ. Nec quiſpiam ita inſolenter ſuperbiat, vt nullius ſe putet renouationis indigere. Fallitur prorſus iſta perſuaſio, & nimia vanitate veteraſcit, quicunq; inter tentationes huius vitæ ab omni ſe vulnere credit immunem. Quantumlibet caſtè, & ſobriè mortalis hæc vita ducatur; quodam tamen puluere terrenæ conuerſationis aſpergitur, & nitor mentium ad Dei imaginem conditarum, non ita a fumo totius vanitatis alienus eſt, vt nulla poſſit ſorde fuſcari, & non ſemper indigeat expoliri.] Eadem ſunt Sancti Auguſtini verba in ſer. 63. de tempore. Vereor plurimùm ne de permultis, qui minus benè interiora ſua examinant fortaſſis, & exteriora, vſurpari queant illa Dei verba per Ezechielem Prophetam de quibuſdam mulieribus dicta capite vigeſimo tertio. In adoleſcentia ſua fornicatæ ſunt, ibi ſubacta ſunt vbera earum, & fractæ ſunt mammæ pubertatis earum. Vt enim interpretatione Theodoreti ſect. 9. violatam virginitatem, mãmarum laxitas conſequitur; ita cùm quis a Deo defecerit, ſequitur eius partis, quæ in nobis principatum obtinet, caſus; cuius veluti tegumenta ſunt mammæ. Hoc eſt, quod lamentabatur S. Bern. in ſer. 3. de Annuntiatione Beatæ Mariæ his prorſus verbis. [Tepeſcimus proceſſu temporis à feruore conuerſationis noſtræ; paulatim refrigeſcit charitas, abundat iniquitas: vt conſumemur carne, qui ſpiritu cæperamus. Timorem Domini relinquimus, religioſam omittimus ſolitudinem, verboſi, curioſi, faceti, etiam detractores, & murmuratores, vacantes nugis, fugitantes labores diſciplinæ, quoties ſine nota id licet; quaſi verò confeſtim ſit etiam ſine noxa.] Et rurſum in paruis ſermonibus, ſer. 30. triplicem in nobis vetuſtatem tractat, quam magnopere oporteat renouare, vetuſtatem cordis, oris, & corporis. Et rurſum triplicem in tract. de gratia, & libero arbitrio; intentionis, affectus, & operationis.

Phœnicis renouatio

Renouatio neceſſaria

Porrò

Porrò renouationē totam à peccatorum remissione vult S. Aug. in lib. 14. de Trin. c. 17. & lib. 2. de peccatorum meritis, & remissione c. 7. principiū sumere. Quā ob causam sapienter in nostro ordine, in quo solent iuuenes certis, ac statis temporibus religionis vota renouare, institutū est, vt ante renouationem generalis peccatorum præmittatur confessio. Purgatus quippe à peccatis animus ad omnem renouationem est comparatus. Atque hæc satis hoc loco dicta sint, tum de votorum, tum de totius spiritus renouatione.

CAPVT VI.

Votum solemne, & Simplex quid differant.

NVNC de votorum commutatione, aut dispensatione dicerem, si quid sit votū simplex, quid solemne, quidq; solemne à simplici differat, satis constaret. Hoc antea cōstituendum est; aliud.n. de simplici, aliud de solemni futurum est iudicium.

Hęc non eo differunt modo, quo placuit nonnullis, quod coram multis emissum est solemne, coramq; Ecclesia probari potest, atque illius violatio scandalum facit. Nam simplex item votum fieri coram populo, & publicè potest, & verò etiam in scriptis; & solemne quoque priuatim, ac secretè.

Neque vt alijs; quòd traditionem habeat, & exhibitionem rei, quæ vouetur; solemniter enim vouens tradit se in potestatem illius in cuius manibus vouet. Quoniam non vident, & votum simplex in manibus Prælati emitti posse, atque in ordine nostro emitti à formatis nostris coadiutoribus, qui se tradunt, & obligāt religioni. Ac penè in omni voto traditur Deo accipienda ab illo materia, quæ vouetur, potestque Ecclesia approbare religiosum aliquem ordinem simplicia tantùm emittentem vota.

Alij externa benedictionis, & cōsecrationis cæremonia distinguunt. Et quid tandē significat isthęc benedictio? si interiorem qualitatem vouenti à Deo infusam, sacramentorum propria est hæc infusio: si extrinsecā denominationem, vt nō minùs sunt Reges nō vncti, quàm vncti, iuxta consuetudinē regni; sic non minùs religiosi, qui absq; solemni benedictione solemniter, quemadmodū religiones plures profitentur, quàm cæteri, qui benedici solent; & nonne per tacitam quoque professionem veri creantur religiosi? Deinde hæc benedictio is cæremonia tota iuris est humani, & Ecclesiastici. Non minus igitur, quàm simplex votum posset solemne quoq; dispensari, neque tanta illius esset, quanta creditur obligatio.

Quod verò dixerunt aliqui, hoc differre, quod votum solemne non solùm impediat matrimonium contrahendum, sed dirimat item contractum, non consumatum; simplexque impediat contrahendum, non dirimat contractum; confirmauit sanè Bonifacius VIII. vt habetur cap. Quod votum, De voto, & voti redemp. in 6. Verum non est generale, & commune omni voto, sed voti castitatis proprium; Neque naturam differentem votorum exponit, sed diuersam vim, atque efficacitatem ostendit. Neque irritare matrimonium esse solemnis voti proprium, declarauit postea Gregorius XIII. constitutione de instituti nostri confirmatione, edita anno 1584. quæ incipit, Ascendente Domino; qua nouo iure declarauit, ac voluit, vota quoque simplicia, quæ a nobis post probationis biennium emittuntur, non solùm contrahendum impedire, sed contractum quoque dirimere matrimonium.

Quod autem ad voti solemnitatē attinet duo Biterensi Episcopo respōdet Bonifacius; Voti solemnitatem ex sola Ecclesia constitutione pendere, illudq; solum debere dici solemne, quod aut per sacri ordinis susceptionē, aut per professionē expressam, vel tacitam in approbata aliqua religione solemnizatū fuerit. Quam solemnitatē non possumus, me qui dem certè iudice, naturæ voti, magis intimā declarare, quàm si votum solemne dicamus promissionem esse factam, tum Deo, tum Ecclesiæ, a Deoq; & Ecclesia acceptatam. Nam & in sacra ordinatione, qui ordinatur, Deo, & Ecclesiæ se mancipat, & Deus, atq; Ecclesia in populo illum suo numerant, & ius in illum accipiunt. Et in religiosa professione, vouens præter Deum in religionis ius se tradit, & obligat; datq; illi suum ius, vt eogat illum seruare vota, quæ facit, & religiosam disciplinam: & quoniam toti Ecclesiæ, aut religioni simul congregatæ non potest hoc promittere, Ecclesia, seu religio certas personas constituunt, Episcopum, aut religionis Præpositum, qui totius Ecclesiæ, vel religionis teneant locum, illius acceptantes promissionem vt solemnem, vicissimq; illi promittentes, & paternam curam, & omni vitæ tempore necessariam sustentationem; hoc est non dimittere illum, sed per omnem vitam retinere. *Votum solemne quid.*

Votum autem simplex per se soli Deo fit, Deoq; se obligat vouens, non autem religioni, nec religio admittit illud, nisi vt simplex. Quemadmodum & Ecclesia posset religionem aliquam approbare solis constantem votis simplicibus; admittens illa, vt pia, & religiosa, & vt constituentia verè, & proprie religiosos, & membra religionis approbatæ; non vt solemnia, & habentia vim *Votū simplex quid.*

omnem solemnium votorum. Qui tamen Deo religionem promittit, religioni quoque se mancipat, nec potest ab illa sua voluntate discedere.

Professus dimitti potest à religione.

Quamquam dum religio professionem hominis recipit, illiq; vicissim perpetuam retentionem pollicetur, ea semper intelligitur conditione, vt religiosè viuat. Quod si secùs fiat, atque incorrigibilis inueniatur, tolerandus non est: habentque ius religiones omnes eijciendi professum talem, vt seipsas seruent incolumes, hoc enim ius naturale postulat, & cõmune bonum est anteponendum priuato, proque corporis totius salute putridum amputatur membrum. Neque dolere potest professus, neque religionem accusare; sed seipsum, qui malè vixerit, neque voluerit emendari. Quòd si res ita se habet in professis, multò minùs dolere possunt non professi, cùm a religione nostra dimittuntur.

Multò magis nõ professus.

Non enim nisi ex grauissima causa dimittuntur: quippe vnuiquisque intelligit, quam sit religioni damnosum, pluribus annis hominem sustentasse, atque in scientijs erudisse; tum verò cùm posset is opera sua religionem iuuare, dimittere hominem. sed minus malum est præteriti omnis sumptus, atq; laboris iacturam facere; quàm ab incorrigibili homine grauiora expectare damna. Sibi imputet ille, si dimittatur. Nullam à nobis iniuriam accipit, cùm prætertim ab omni votorum vinculo solutus, & liber dimittatur. Immò beneficio cumulatus maximo discedit; tum multa rerum diuinarum, ac spiritualium cognitione instructus; tum plurima scientiarum, & doctrinæ suppellectile exornatus. Professi a votis, quæ solemniter emiserunt, liberari non possunt; quoniam ab Ecclesia fuerunt admissa. At peior non est nostrorum, quam aliarum religionum professorum conditio. Sed & ita magis illis expedit, vt votorum adstricti vinculo resipiscant, castigatiq; ad religionem reuertantur.

CAPVT VII.

De voti redemptione, & commutatione.

Redẽptio voti.

IAM igitur inter voti redemptionem, commutationem, ac dispensationem, hoc interest, quod redemptio pecunia fit, dum voti materia in pecuniam mutatur. Hoc ipsum redemptionis nomen significat.

Commutatio.

Commutatio non soluit votum, aut a voto liberat; sed in aliud permutat.

Cõmutare in suis subditis possunt Episcopi omnes, Abbates, religionumq; Superiores in materiam aut æqualem, aut etiam minus bonam, hoc est minus pretiosam, vouenti tamen, aut Ecclesiæ magis vtilem. In id, quod certò, atque euidenter melius sit, & Deo gratius bonum, potest quisque suo iure absque superioris auctoritate commutare. Diuino enim, ac naturali iure, quo licet maius bonum appetere, id permittitur. Propterea religionis, & perpetuæ castitatis vota nequeunt in alia commutari propter materiæ excellentiam: cætera omnia in hæc commutantur. Excipiuntur tamen quinque vota; tum ecclesiastico iure, tum consuetudine, quę à solo summo Pontifice commutantur: In extrauag. Etsi dominici 2. de Pœnitentijs, & remissionibus. Vota castitatis perpetuæ, ac religionis propter materiæ Excellentiam; Votum Hierosolymitanum, aut propter loci religionem, aut propter subsidium pauperum, qui Christianorum eò concurrentium eleemosynis alebantur; aut propter bellum contra infideles, qui regionem occupabant: Votum denique Romanum, & Compostellanum. Et quoniam sola perpetua castitas Pontifici summo reseruatur; poterit Episcopus non perpetuæ votum commutare. In voto autem quolibet commutando, honestam aliquam, & iustam adesse oportebit causam: aut quod materia bona, & vtilis facta sit mala, & inutilis; aut vouentis persona infirmior, & minùs idonea ad reddendum votum; aut quòd aliquod aliud sit maius bonum, quam ipsum votum. Seruabiturq; proportio materiæ voti commutatæ, habita ratione tum virium hominis, tum vtilitatis illius, tum multò magis Ecclesiæ. Quod & in redemptione fieri oportet.

Votum religionis.

In vota Religionis cætera omnia mutari posse creduntur, ita vt per Religionis professionem præterita omnia vota cessent. Quod ego de illis intelligo, quæ in Religione seruari nequeunt; nam si seruari queant, seruanda censeo; & si de solemni voto sit sermo; naturali, ac diuino iure constare videtur, eum promissionis violatorem non esse, qui temporale mutat in perpetuum, partem in totum, minus bonum in maius, quiq; plus soluit, quàm debet. Hoc est, qui post votum quodpiam religionem vouet. Extat cap. Qui post votum, De regularibus in sexto. In quo Bonifacius Papa simplici religionis voto derogari declarat per solemne, velut maius, & fortius vinculum; illumq; statuit, qui post certæ religionis emissum votum, laxiorẽ aliã ingreditur, & in ea profitetur, priore voto non obstante, posse in ea manere. Et in Gregorij Decretalibus, cap. Scripturæ, De voto, & voti redemptione, ex Alexandro III. habetur, votum omne mutari posse in votum religionis. Neque reum voti fracti haberi eum, qui temporale obsequium in perpetuũ religionis obseruantiam commutat. Et cap.

Peruenit,

Peruenit, de iureiurando, Gregorius propositum, aut promissum infringi negat, si in melius commutetur. Si tamen laxior dissolueretur religio, crederem ego illum priori voto teneri. Non minùs quam qui post cõtinentiæ, religionisuè votum, contrahit, & consumat matrimonium; potest quidem in matrimonio manere; Sed si moriatur coniux, tenetur prius votum implere, castitatem seruando, religionemue intrando. Vnde in c. Qui post votum, non dixit Papa, prius votum extingui; sed eum licitè posse in laxiore, quàm professus est, religione permanere; sicut & potest is, qui nupsit, & consumauit, in matrimonio manere, quandiù viuit coniux.

Sanè vel etiam post solemne votum, licet cuiuis ad arctiorem ascendere religionem; & si hoc post professionem vouerit, implere debebit. Quid autem intersit, siue post professionem, siue ante professionem vouerit? Quòd si voto simplici affirmet Pontifex per solemne fuisse derogatum; non tamen ait fuisse illud solutum, penitusq; extinctum; sed eatenus vult derogatum, vt illius obligatio non tantopere vrgeat, vt ideò debeas professam deserere religionem. Fortius enim hoc vinculum retinet, vt licitè possis in ea manere. Sicut & consumato matrimonio diceres voto castitatis simplici, religionisuè derogatum, vt possis cum coniuge viuere: quòd tamen nequaquam extinctum penitus est. Derogatum dixit, non abrogatum; & ita derogatum, vt pro voto non completo imponenda sit homini pœnitentia.

De voto etiam non solemni, sed simplici religionis approbatæ sentiendum fuerit; Vota personalia, & ad tempus emissa, posse in illud, hoc est in votum paupertatis, castitatis, & obedientiæ perpetuæ (quid quid senserint nonnulli) priuata vouentis autoritate mutari. Hoc enim maius, & Deo gratius bonum esse manifestum est, quo se quisque Deo, ac religioni perpetuò consecrat.

De votis realibus maior fortasse difficultas; quæ ne in votum quidem solemne mutari posse putauerunt aliqui, præsertim si certæ personæ, locoue promissum quidpiam fuerit. Nam acquisitum est, inquiunt, ius tertio, cui non facienda iniuria. Sed si fuit votum eleemosynę pauperibus in genere erogandæ, aut huic, vel illi loco, aut personę absque vlla illius acceptatione, nulli est ius acquisitum, nulli fit iniuria, dum in maius, & Deo gratius bonum mutatur. Quod si aut acceptatum fuit, aut donatione, testamento, legatoue, legitimè coram testibus rogatis traditum, ita vt ius sit petendi; sanè absque illius consensu, qui habet ius, non commutatur, neque in voto solemni, neque minus in simplici. Nulli enim fieri æquum est iniuriam, neque cum alterius damno quęrendum bonum.

Iam si de votis quæras perpetuis, quæ cùm liber esses in sæculo, emisisti; ea non nisi per votum religionis solemne tolluntur, quo in perpetuum obligaris. Per simplicia verò, quæ solui possunt; non item penitus extinguuntur, sed suspenduntur, quamdiù in religione manseris. Nisi summi Pontificis, quæ penitus extinguat, accesserit autoritas. Denique si certam, ac determinatam religionem voueris; antiquo iure, & communi per solum solemne votum tollitur, nisi Pontificis accedat autoritas. Nouo tamen iure ordini nostro concessum fuit; vt in simplicia religionis vota possit & illud commutari: nõ quòd penitus aboleatur, sed quòd tandiù cesset, & suspendatur, quandiù is nobiscum manserit, quòd si discedat, prior reuiuiscit obligatio. Atque hactenus de voti commutatione satis.

CAPVT VIII.

De dispensatione, atque irritatione.

Svperest de dispensatione, atque irritatione dicere. Quæ duo à voto prorsus liberant. Dispensatio est iuris relaxatio; quæ tribus modis fieri potest; siue ab aliqua oneris parte iustam ob causam subleuando; siue interpretando, ac iudicando, votum non fuisse legitimè factum, nec intentionem vouentis fuisse obligare se in illo casu, aut maius bonum impedire, & ideò seruandum non esse. Siue demum absoluta auctoritate rescindendo. In simplici voto solus Romanus Pontifex duobus prioribus modis dispensare, velut supremus Ecclesiæ iudex, naturale, ac diuinum ius aut distribuendo, & cuique onus pro viribus imponendo, aut omninò illud interpretando. Abrogare, ac sine honesta causa penitus rescindere nõ potest, quoniam ius naturale, ac diuinum postulat, vt Deo reddas, quod promisisti: neque vlla est in terris potestas, quæ absolutè, & sine causa valeat ab obligatione liberare; quoniam hoc non esset dispensare, sed dissipare, non vti, sed abuti potestate; neque promissio Regi facta absolutè remitti ab vllo potest, nisi ab ipso Rege.

In voto solemni nulla est dispẽsatio. Nãq; illius testis, & approbatrix fuit Ecclesia; quare nulla in eo potest esse æqui, boniq; interpretatio. Et quamuis materia fortasse fuerit facta difficilior, aut imbecillior persona; quia tamen votũ fuit ab Ecclesia publicè approbatum, & acceptatum, plurima foret offensio, si id reuocaretur, quod ab ipsamet fuerat approbatum.

Est enim

Vota perpetua.

Voti dispẽsatio.

Est enim solemne votum promissio Deo facta, teste, & confirmante omni Ecclesia.

Irritatio voti. Irritatio demum totalis est voti abrogatio a superiore facta illius hominis, qui sui iuris non sit, nec potestatem, aut libertatem habeat vouendi: quemadmodum de filijs, de coniugatis, ac præsertim vxoribus, deq; seruis dictum est c. 4. Hoc vnum addam; Ius dispensandi, commutandi, & redimendi, esse spirituale, & Ecclesiasticum: irritandi verò esse temporale quoq; & sęculare. *Ius dispẽsandi.* Illud penes Ecclesiasticos Prælatos, quorum est spiritualis, & Ecclesiastica iurisdictio, siue ex officio, siue ex commissione, & priuilegio; hoc autem penes laicos etiam homines, ex naturali tamen, & diuino iure, quod habent patres in filios, maritus in vxorem, dominus in seruos, tutores, & curatores in pupillos, atq; minores; Et ex Num. cap. 30. manifestum est. Religionum Prælati erga suos subditos vtrunque ius habent & commutandi, seu dispensandi, & irritandi: quia non solùm Ecclesiasticam, & spiritualem iurisdictionem habent; sed temporalem quoq; & œconomicam administrationem, quibus & spiritualiter, & temporaliter subditis suis præsunt, illosq; tanquam filios gubernant. Episcopi solam priorem iuris partem obtinent, neque irritare possunt; quia solùm sunt instituti ad fideles administratione Sacramentorum, & diuini verbi, & vi legum, ac censurarum gubernandos: sed temporalem, & œconomicam administrationem illorum non habent: neque se illis ita fideles, suaq; omnia tradiderunt, quemadmodum Prælatis suis regulares, in quibus & materia voti, & vouentis voluntas Pręlato est subiecta; & ideò votum omne irritare potest suorum subditorum. Sunt enim velut filij impuberes, quorum vota omnia irritari à patre possunt. Excipitur tamen iure communi votum transeundi ad strictiorem Religionem, quod irritari a Prælato non potest, cap. Licet. De Regularibus. Hactenus de votis dictum paucis: pluribus habes ab alijs disputatum.



DE RELIGIONE LIBER XLIV.

CAPVT I.

Religio virtus qualis.



RELIGIONEM Dei cultum significare manifestum est; Et vt Deus verus est, & plurimi fuere falsò apud plures gentes habiti Dij; sic vera, & falsa religio fuit, hoc est verus veri, & falsus falsorum deorum cultus, qui speciem quidem religionis habet, vt & falsus Deus nomen Dei habet, non rem: at religio non est, sed superstitio. Extant Lactantij primus de falsa religione, & quartus de vera sapientia, hoc est religione, & sextus de vero cultu, libri; & Sancti Augustini liber de vera religione, quam falsæ aduersari quisque intelligit. Colere, & honorare voluntatis est; sed colere, atq; honorare non potes, quem non cognoscas: & εὐσέβειαν dixit Trismegistus γνῶσιν esse Dei; quippe cognitio cultus omnis principium est, & fundamentum; cognitio, & sapientia est intellectus; cultus voluntatis: Quare Clemens Alexandrinus in secundo libro Strom. veri Dei cultus solam rationem scripsit esse magistram. Et sola Christi fides passim appellari solet vera religio; quia sola continet, & docet verum veri Dei cultum, cuius nobis autor, atq; præceptor Christus, qui & Patrem nobis ostendit, & quemadmodum coli à nobis velit, reuelauit: illud theoreticum est, atq; ad intellectum pertinet; hoc practicum, & ad voluntatem; illud ad fidem, & sapientiam; hoc propriè ad religionem.

Ergò religio præcipuè quidem significat internum, & primum voluntatis affectum, quo colitur, & honoratur Deus: sed & exteriores actus, & cæremonias, quibus colitur; & verò etiam Doctrinam, quæ hosce actus, & cæremonias docet. *Religio quid.* Nam Ex: 12. Cùm egisset Dominus de esu agni, & azymis, adiungit; Cùm dixerint vobis filij vestri; Quæ est ista religio? hoc est actio, & cæremonia. Et iterum, Hæc est religio Phase; hoc est cæremonia

cæremonia, qua celebrabitis Phase. Et Leu. 7. & 16. Hoc facietis religione perpetua; hoc est cultu, & cæremonia perpetua. Et Num. 19. Ista est religio victimæ, &c. hoc est cæremonia, qua offerenda est vacca rufa. Et habitus, qui ad huiusmodi actiones ad diuinum cultum pertinentes inclinat, religionis virtus est, cuius obiectum sunt actiones illæ omnes diuini cultus: estq; virtus ad alterum, nempe ad Deum, sicut iustitia ad proximum; dum aliæ virtutes morales circa edomandas perturbationes occupantur.

Itaq; immediatum, & proximum huius virtutis obiectum non est Deus, sed inter eam, & Deum, medius semper est actus aliquis hominis, quo Deo cultus exhibetur, & honor; sicut & inter iustitiam, & proximum media semper est actio, qua illi, quod suum est, datur, proximūq; religionis obiectum est actus ille; quo tamen Deus quoque continetur, velut is, cui cultus, & honor datur. Propterea religio, etsi circa Deum versetur, Theologica tamen virtus non est, sed moralis; quia non versatur circa Deum proximè, & immediatè, sicut fides, spes, & charitas; sed circa actiones illas diuini cultus, & honoris, quod moralium virtutum est proprium; versari inquam circa perturbationes, aut actiones humanas. Et Fides, quidem Deum spectat velut primam veritatem; Spes velut maximum bonum nostrum; Charitas velut summum bonum in se, & propter se amandum; Religio demum velut supremum numen, cuius increatę excellentiæ supremus cultus, & honor debetur. Quocirca supremæ omnium virtutes sunt tres illæ Theologicæ, quæ immediatè, & proximè Deum spectant; deinde cùm religio propius, quam reliquæ morales attingat eundem Deum, omnibus illis præstare censetur. Omnes .n. referuntur quidem ad Deū, vt finem; At religio vt obiectū quoq; Sed de his hoc loco non est subtiliùs disputandum. Ratio nominis potiùs quærenda.

ligio ualis us.

CAPVT II.

Religio cur dicta.

DE qua seriò, ac multis disputauit Lactantius in lib. de vera sapientia c. 28. aduersus Tullij notationem in 2. de natura Deorum libro. Hic .n. religionem à relegendo dictam voluit; cùm eos scripsit, qui omnia, quę ad cultum Deorū pertinerent, retractarent, & tanquam relegerent, religiosos fuisse dictos ex relegendo, tanquam ex eligendo elegantes, & ex deligendo diligentes, intelligendo intelligentes. His enim omnibus inest ius legendi, eadem quę in religioso. Quæ nominis notatio perquam inepta visa est Lactantio; mihi non item videtur, dum religionis, ac religiosi hominis officium considero, qui ea, quæ ad Dei cultum pertinent, sæpiùs legere, ac cogitare debet.

Lactantius mauult à religando deriuare; quasi nos, qui a Deo conditi creationis ipsi vinculo sumus obstricti, obsequijs, ac religionis cultu religemur arctiùs. [Hac enim, inquit, conditione gignimur, vt generanti nos Deo, iusta, & debita obsequia præbeamus, hunc solum nouerimus, hunc sequamur. Hoc vinculo pietatis obstricti Deo, & religati sumus; vnde ipsa religio nomen accepit; non vt Cicero interpretatus est à relegendo.] Et rursum in Epitome c. 10. de Platone differens; [Nec intellexit, ait, hominem Deo potestatis vinculis esse religatum, vnde ipsa religio nominatur.] Eandem notationem fecit Sanctus Augustinus in libro de vera relig. c. 55. [Ad vnum, inquiens, Deum tendentes, & ei vni religantes animas nostras, vnde religio dicta creditur, omni superstitione careamus.] Et S. Bern. in libro de Natura, & dignitate amoris diuini c. 15. his prorsus verbis. [A religando religio dicitur; quia cùm vix aliquid nisi corpora, & corporalia intelligamus, corporalibus religamur sacramentis, ne à Deo recedamus.] Eadem Sancto quoq; Hieronymo placuit; sed paulò aliter. Nam non tam cum Deo, quàm inter nos religari nos religione voluit. Exponens namq; illa verba Amos c. 9. Et fasciculum suum super terram fundauit; Iste, inquit, fasciculus vna Domini religione constrictus est. Vnde ipsa religio à religando, & in fascem Domini vinciendo nomen accepit.

Tertia vocis huius notatio ab eligendo, seu religendo fuit Sancti Augustini in lib. 10. De Ciuit. Dei c. 4. [Hunc eligentes, vel potiùs religentes; amiseramus .n. negligentes, hunc ergo religentes; vnde & religio dicta perhibetur; ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quiescamus; ideò beati, quia illo fine perfecti.] Quare in libro primo retract. c. 13. priorem commemorans à religando deductionem: In his, subiungit, verbis ratio, quæ reddita est, vnde sit dicta religio, plus mihi placuit. Nam non me fugit aliam huius nominis originem exposuisse latini sermonis auctores; quòd inde sit appellata religio, quòd religat. Quod verbum compositum est a legendo, idest eligendo, vt ita latinum videatur religio, sicut eligo. A quo enim peccando recessimus, religioso cultu religimus, ad eum reuertentes, illiq; adhęrentes. Verùm in his mihi non magnopere laborandum videtur. Vndecumq; enim dicta fuerit, ac nominata religio, constat illius virtus, & bonum.

Constat & altera illa religionis acceptio; quæ cer- *Religio status.*

quæ certarum perſonarum in Eccleſia ſtatum ſignificat; duabus præſertim poſterioribus acceptionibus, a religando, ſeu religendo deductis. Quippe hæ & arctiori ſtatus illius vinculo, votiq; obligatione religantur cum Deo, & eum eligunt, cui nouis legibus, maioriq; cultu, ac cæremonijs famulentur. De quo hominum genere iam dicam.

CAPVT III.

Religioſus ſtatus qualis.

Status cur dictus.

SI vniuersè, & generaliter loquamur, ſtare id dicimus, quod non mouetur, eamque rerum conditionem ſignificat, qua res ſua natura mobilis ſtat, & quieſcit. Quare cùm de hominibus eſt ſermo; eam vitæ conditionem oſtendit, cui eſt vnuſquiſque adſcriptus. In iure ciuili três hominum conditiones memorantur, dum alij ſunt ingenui, alij libertini, alij ſerui. Et apud Romanos erant patricij, equites, & plebeij: triplex omninò hominum conditio, & ſtatus. Ita & in Eccleſia Dei tres nominamus in charitate ſtatus; Incipiẽtium, Proficientium, & Perfectorum; ſtatum virginum, viduarum, & continenter viuentium; Statum regularium, clericorum, & laicorum. Statũ humanę naturę integrę ante peccatũ, vitiatę poſt peccatum; & per Chriſtum reſtauratę; Ac deniq; ſtatum viatorum, comprę hẽſorum, & damnatorum. At hęc minùs propriè dicuntur. Nam ſi accuratè loquamur, ſtatus firmitatem ſignificat, permanentiam, immobilitatem, atq; obligationem in eo conſiſtendi, quantum in nobis eſt. Atque hoc modo tres ſtatus nominantur; Epiſcoporum, religioſorum, ſeu regularium, & coniugatorum. Epiſcopi diuino iure præcipiente, Paſce oues meas, obligationem habent gubernãdi commiſſam ſibi Eccleſiam. Et religioſi tribus votis, & illorum ſolemni profeſſione religioni per omnem ſuam vitam obligantur. Ac demum coniugatorum vinculum, eſt diuino iure indiſſolubile, vt habes in priore ad Cor. Ep. c. 7. Poteſt tamen hæc obligatio interdum ab alio relaxari; & tranſitus ad alium ſtatum concedi. Nam poteſt Epiſcopus Pontifice Sũmo permittente ad religioſum ſtatum migrare; & religioſus ab vna ad aliam religionem tranſire, nec modò arctiorem, ſed etiam Pontifice indulgente laxiorem: & matrimonium non conſumatum per ingreſſum religionis dirimitur.

Status ciuilis triplex.
In Eccleſia triplex
Status mutatio.

Hæ autem omnes obligationes aliqua ſolemnitate firmantur; dum Epiſcopus ſolemni ritu conſecratur, religioſus aut ſolemnibus obligatur votis, aut etiam ex parte ſua ſimplicibus; & coniugium iuxta Eccleſiæ ritum ſolemniter copulatur. Nemo quippe in ſtatu illo cuiuſuis reipublicę ſiue ſæcularis, ſiue Eccleſiaſticæ, ponitur; niſi qui ſe tradat reipublicæ, reſq; publica in numerum illius ſtatus aſcribat. Quod in noſtri quoque ordinis ſimplicibus votis ſeruatur; quibus & vouentes religioſi ſe tradunt, & eos religio, ſi nõ in numerum profeſſorum, in corpus certè religionis, vt verum membrum aſcribit, approbante ſcilicet Pontificis autoritate. In his enim rebus permulta alijs, atq; alijs temporibus mutata ſunt, & ſubinde mutantur in Eccleſia; nec ſolùm in religioſis ordinibus, ſed & in Epiſcoporũ conſecratione, vt ex Sãctis Dionyſio, atq; Clemente manifeſtum eſt.

Religionis vota.

Ergò religionis ſtatus tribus illis votis ſuſtentatur; paupertate, caſtitate, obedientia, quibus & perfectæ charitatis ſtudio vacamus, ſublatis omnibus illius impedimentis, & ijs abiectis, quæ mentem auocant noſtram, Deo perfectè nos conſecramus. Quæ tria debere eſſe voto firmata, ac ſtabilita, tum oſtendit ſtatus firmitas, & immobilitas; tum confirmat cap. cùm ad monaſterium. de ſtatu Monachorum. In quo Pontifex Innocentius III. de paupertate, & caſtitate ſic aſſerit eſſe annexas huic ſtatui, vt contra eas nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere. Atq; ita ſemper in Eccleſia fuiſſe factum in libro de Caſtitate demonſtrabitur. Reliqua, quæ in religione fiunt, ad hæc reuocantur. Ad paupertatem mẽdicatio, labor manuum, abiectæ veſtes, parcus cibus, & potus: Ad caſtitatem ieiunia, vigiliæ, & cæteræ corporis caſtigationes; ad obedientiam conciones ad populum, ac cætera charitatis erga proximos officia.

Religio perfectionis status.

Ex quibus religionem intelligas perfectionis ſtatum eſſe; quippe non ſolùm pręceptorum diuinorum obſeruationem, qua charitatem Dei cuſtodiat, & proximi; ſed conſilia quoq; amplectitur, quibus perfectam obtineat charitatem. Perfectionem autem noſtram in perfectione charitatis poſitam eſſe, nemo ignorat. Quod ſi quis in ſæculo remanens amplectatur item conſilia paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, erit is ſanè perfectionis cupidus, ac ſtudioſus; at non in perfectionis ſtatu, quòd certum hoc vitæ inſtitutum firmo, & immobili vinculo non profiteatur. Fieri enim poteſt, vt quis extra religionem habeat charitatem, & perfectus cenſeatur, nec tamen in ſtatu ſit perfectionis: & poteſt eſſe alius regularis, & religioſus in perfectionis ſtatu, qui tamen non habeat charitatem.

Epiſcopi perfectionis doctores.

Epiſcopi licèt conſilia non ſectentur, in ſtatu tamen perfectionis eſſe cẽſentur, immò magis, quam religioſi. Hi namq; perfectionem quęrunt, illiq; comparandę incumbunt; illi perfectæ vitæ doctores ſunt, & magiſtri;

r eligioſi

religiosi discipuli sunt, Episcopi Doctores; illi dicunt perfectionem, hi docent; quare illorum status dicitur esse perfectionis acquirendæ, horum docendæ. Et S. Dionysius Episcoporum officium dixit esse illuminare cæteros. Clericos quoque, qui animarum curam habent, religiosis perfectiores esse credideris, nec defuerunt, qui crederent; nam & ipsi docent, & erudiunt sibi commissam plebem. At hoc non ex statu suo habent, sed velut administri, & adiutores Episcoporum, & in Conc. 4. Toletano c. 49. & habetur cap. Clerici. 19. q. 1. liber illis permittitur transitus ad statum religiosorum, quia meliorem appetunt vitam. Vnde S. Anselmus in Ep. 12. lib. 3. Goffridum Parisiensem Episcopum seriò reprehendit, quòd clericum religionem ingressum ab ea reuocasset: quod ex sacris literis, Gregorio Papa, Toletano Concilio, & rationibus, fieri non debere demonstrat. Et inter cætera, Horrendum, inquit, auditu est, vt quod Christus elegit de mundo, Episcopus religet in mundo; quod Christus trahit ad portum de procellis, & tempestatibus mundi, Episcopus retrahat a portu, & exponat multitudini luporum.

CAPVT IV.

Quæ Religio perfectionis maioris.

EA porrò perfectior censetur religio, non quæ maiorem corporis afflictionem elegit; sed quæ perfectiorem sibi finem proposuit, mediaq; ad finem obtinendum exhibuit meliora. Perfectionis enim mensura est charitas, tum Dei, tum proximi; & quoniam charitas, & perfectio summa, & omnium maxima fuit in Christo, virtutum omnium, & perfectionum exemplari primario; quò magis quæq; religio ad Christi vitæ, ac perfectionis imitationem accesserit, eò sanè perfectior fuerit; quare cum triplex vitæ genus esse possit; vnum in actione positum, aliud in contemplatione; tertium ex actione, & contēplatione mixtum. Primum est bonum, alterum melius, tertium omnium perfectissimum, quod & elegit Christus Dominus, & imitati Apostoli sunt. Mariæ conetmplationem prætulit Dominus actioni Marthæ, Luc. 10. Sed quis dubitet Mariæ Christum præponere? Sanè mista hæc uita, & contemplationis, & actionis bonum complectitur; estq; maioris charitatis proximorum quoq; salutem docendo procurare; quam sibi soli vacare. Et Matt. 5. dicitur, Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno Cælorum.

S. Basilius in regulis fusiùs disput. q. 7. multò meliorem cœnobiticam esse uitam, quàm solitariam, & Eremiticam, multis persequitur; & post eum S. Bernard. Epist. 115. ad Sanctimonialem quamdam. Abbas Ioannes apud Cassianum coll. 19. post triginta annos in cœnobij congregatione exactos, alios viginti in solitudine vixit, post quos ad priorem cœnobiticam cum alijs vitā redijt: quod cùm cæteri mirarentur, magnopere quidem ille Anachoriticam vitam commendauit, sed omninò cœnobiticam præferendam esse contendit; & apud Theodoretum in Sanctorum Patrum historia c. 5. Publius narratur seriò, ac multis hortatus Monachos solitarios ad socialem, ac cœnobiticam vitam, ingentes illius vtilitates commemorans: & S. Io. Chrys. in argumento ad Pauli Epist. ad Philemonem, monachos cupiebat plurimùm solitudine relicta ad inhabitandas Ciuitates descendere. Ego tamen cum religiosorum in congregatione viuentium duplicem videam conditionem; aliosq; in operibus vitæ actiuæ penitus occupari; alios docere quoque populum, & Christi fidem, ac religionem propagare: Hos posteriores anachoretis, & solitarijs contemplatoribus facilè antepono, sed illorum contemplationem priorum actioni præferendam esse non dubito: quemadmodum à Christo iudice actioni Marthæ contemplatio Mariæ fuit prælata. Nam vt qui hæc duo coniungit, omnibus antefertur; ita si seorsim, ac simpliciter accipiantur, is qui contemplationem eligit, ei qui actioni soli vacat, anteponendus est. Et hæc quidem de proposita sibi vitæ ratione.

Votorum differētia Castitatis Pauperta tis.

Quod autem attinet ad vota; In castitate quidem nullam ego differentiam agnosco. Omnes enim religiones summam animi, & corporis puritatem debent procurare.

In paupertate, nulli permittitur quidquā proprium possidere; cap. Cùm ad monasterium. de statu Monachorum. Sed in communi religiones aliquæ possident, & multa interdum bona; aliæ nec in cōmuni quidem quidquam habere volunt. Quæ non propterea maioris perfectionis esse existimantur; quoniam aliunde iudicandam perfectionem esse iam diximus. Extat autem Ioānis XXII. extrauagans, Quia quorundam. De verborum significat. in qua declaratur altissimę paupertati nil derogare possessionem bonorum in communi. Quippe & Dominus dicitur loculos habuisse, in quibus ea, quæ mittebantur, portabat Iudas; & Discipuli Io. 4. dicuntur in ciuitatem abijsse, vt emerent cibos. & c. 6. dixit Philippo Christus; vnde ememus panes, vt manducent hi: & c. 13. quando dixit Iudæ, quod facis, fac citiùs; putarunt quidam fuisse dictum, quia loculos habebat, Eme ea, quæ opus sunt ad diem festum, aut egenis vt aliquid daret. Negari

tamen non potest, maiorem esse paupertatem, ne in communi quidem nihil habere. Sed Christi paupertatem altissimam, & perfectissimam fuisse non negabis; & post eum Sanctissimi viri Augustinus, Benedictusq; religiosorum Ordinum institutores, possessionem bonorum in communi permiserunt; Quoniam non ex hoc capite, sed ex fine religionis perfectio petitur; propter quem religio aliquid in communi possidens potest esse alia perfectior, quæ nihil omninò possideat: neque propter arctiorem paupertatem æquum erat perfectiorem illum finem impedire. Idem de asperiori vestitu, ac cæteris, quæ ad paupertatem pertinent, sentiendum est.

Obediētię. De obedientia verò, quæ præcipuum est religionis votum, manifestum est, quò ea perfectior fuerit, eò perfectiorem hac quoq; ex parte religionem fore. Sed de illa post pluribus agendum erit.

CAPVT V.

De Religionum origine, earumq; confirmatione.

Monachismi antiquitas. QVI Monachorum, ac religiosorum vitam a Sancto Basilio principium, & originem habuisse dixerunt, aut malè aduersus hûc perfectionis statum affecti fuere, aut penitus antiquitatis omnis ignari. Nam & in veteri lege non defuit status huiusce adumbratio quædam in Elia, & Elisęo habitantibus in Carmelo, & in Prophetarum choris, veluti monachorum conuentibus; & postremò in Ioanne Baptista in desertum, vel a teneris annis secedente, & in Christo Domino tum adumbratio, dum quadraginta diebus, & noctibus grandi iam ętate commoratus ieiunans est; tum exhibitio, & institutio, cùm Matth. c. 8. Veni, dixit, sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos; & c. 10. Nolite possidere aurum, neq; argentum; & c. 19. Sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum Cælorum. Et rursum; Si vis perfectus esse, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Et Luc. 9. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum; & c. 14. Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Et mox in Ægypto sub Marco Euangelista plurimi vixerunt monachi; & in libro, Quòd omnis probus liber, in Palestina, & Syria circiter quattuor millia Essęorum numerat Philo, quorum vitam & mores, tum eo loco describit, tum in libro de vita contemplatiua, & libro de statu Essæorum; [Anaxagoram, inquit, & De-
„ mocritum celebrant Græci, quod præ amo-
„ re philosophiæ prædia sua pecori compasce-
„ re reliquerint: at quantò præstantiores, qui
„ non pecoribus suas possessiones depascendas
„ permiserunt, sed impenderunt ad subleuandam
„ egestatem hominum?] Et S. Dionysius in libro de Ecclesiastica Hierar. c. 6. non solùm eorum meminit; sed consecrationem quoque, tonsuram, vestisq; mutationem commemorat; qui & Therapeutæ dicebantur, & monachi; à puro scilicet Dei famulatu, & cultu, indiuiduaq; ac singulari vita, quæ eos ad diuinam vnionem, Deoq; gratam perfectionem ducit. Ideòq; eos ad Ecclesiasticam voluit Hierarchiam, velut qui perficiuntur, pertinere; nec inter eos, qui initiantur, medij, sed omnium supremi ordinis esse. Extat tamen Epistola eius octaua ad Demophilum Monachum; in qua Monachos scribit nō fuisse admissos in Sancta Sanctorum; quod eorum ordo ad populum propiùs, quàm ad Ecclesiastici ordinis homines accederet: Demophilumq; repræhendit, qui cum esset monachus, in adyta, & sacra Sanctorum esset ingressus, vt inde sacerdotem eijceret. Monachi namque eo tempore ministri appellabantur, & ad portas templi iubebantur assistere, & ab ipso minister fuerat ordinatus Demophilus; quod in ipsius vita Michael Syngellus adnotauit. Sed nunc satis est nobis; quod antiquitas constat monachatus, duplicemq; iam eo tempore habes fuisse monachorum Ordinem; Alterum eorum, qui solitarij; alterum eorum qui cum reliquis populis victitarent. Apostoli eundem videntur secuti statum; quippe si status institutio fuit, dicente Christo, Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere me; eorum omnium nomine dixit Petrus; Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? quod voto illos confirmasse, affirmat S. August. lib. 17 de Ciuit. Dei cap. 4. *Duplex Monachorum Ordo.*

Post ea tempora fuerunt Paulus, Antonius, Macharius, Malchus, & alij plurimi Eremitæ, in Ægypto præsertim: de quibus Hieronymus, Athanasius, Theodoretus, Dorotheus, Palladius, & alij. Quare si Paulus primus Eremita dicatur; non dicitur primus monachus; sed primus desertorum, atq; incultorum locorum cultor; alioqui monastica & anachoretica vita potest vbique esse, & omni tempore fuit. *Paulus primus Eremita.*

Atenim hos omnes ante Basilium contendunt aduersarij nullis astrictos fuisse votis, vixisse liberos; etsi ab instituto placuisset recedere, sola inconstantia fuisse notatos. De hoc post suo dicam loco, vbi de castitate disseram, ostendamq; horum quoque votorum originem ad Christum, & Apostolos pertinere, & ea semper in Ecclesia floruisse. Nunc agamus, quod agimus, vitæq; monasticæ, ac

religiosæ

religiosæ principium quærentes, nullum inueniemus, siue in viris, siue in fœminis: quæ verò in Ecclesia primum autorem non habent, constat ad Apostolos, & Christum esse reuocanda. Basilio fortasse concedas, quòd monachos à solitudine primus ad ciuitates deduxerit, ibiq; cœnobia, & monasteria extruxerit, & leges constituerit, in Gręcia præsertim. At quod fuerit primus vitæ monasticæ, monasticorumue votorum autor: non item.

Basilio d tri- dum.

gionū irma-

Christi ergò, atque Apostolorum institutione, cœpit primùm monastica, & religiosa vita; Vsuque tantum, & consuetudine probabatur nulla pontificia confirmatio requirebatur: solius Episcopi saltem non contradicentis satis erat autoritas. Ita regulæ Basilij, Augustini, & Benedicti, vsu primùm fuerunt receptæ non a Pontifice vllo approbatæ. Post verò propter Valdenses hæreticos, qui pauperes de Lugduno dicebantur, & monasticum quoddam institutum moliebantur, cautum est in Lateranensi Concilio sub Innocentio III. cap. 13. & habetur c. Ne nimia. de religiosis domibus, in decretalibus Gregorij. Ne quis de cętero nouam religionem inueniret; sed quicumque Ad religionem conuerti vellet, vnam de approbatis assumeret. Itaque Sancti Dominicus, & Franciscus eo tempore religiones nouas introducturi confirmationem ab Innocentio eodem petierunt: Et Carmelitani ex Oriente in Occidentem venientes confirmari ab Innocentio Quarto voluerunt. Et rursum in Concilio Lugdunensi Gregorius X. & habetur cap. Religionum, De religiosis domibus in 6. Lateranense decretum confirmauit, ac renouauit; religionesque post dictum Concilium absq; Sedis Apostolicæ approbatione introductas extinxit.

gio cū s simplic- bus.

An verò approbari possit religio, quæ solis simplicibus constaret votis; non magnopere hoc tempore disputandum est. Nam etsi communi, & antiquo iure solemne votum requireretur, vt quis religiosus dici posset, c. Religioso. De sententia excom. in 6. §. quamuis; atque ita veteres auctores semper locuti sunt: Nouo tamen iure constat, simplicia vota posse sufficere, vt homo religiosus dicatur. Quippe in Bulla Gregorij XIII. edita anno 1582. quæ incipit. Quantò fructuosiùs. & in Constitutione, De noua instituti Ordinis nostri confirmatione edita anno 1584. quæ incipit, Ascendente Domino. declaratum est; eos, qui tria simplicia vota emiserint, verè, & propriè religiosos esse, atq; ad contrahendum matrimonium inhabiles, etsi vocationem suam deserant excommunicationi, & alijs apostatarum pœnis esse subiectos. Quantum enim in ipsis est, permanere per omnem vitam tenentur, eamq; stabilitatem habent, quam religionis desiderat status; etsi solemni voto non sit firmata, etenim hæc ad ius positiuum, & Ecclesiasticum pertinent; quod ad bonam Ecclesiæ gubernationem necessarium cùm esset, vniuersali illius pastori reliquit Christus in terris, cùm Petro dixit, Pasce oues meas. Quocirca etsi S. Thomas ius commune, & antiquum secutus, votum solemne voluerit religioso statui, atq; appellationi necessarium esse; illius tamen commentator Caietanus in secunda secundæ q. 88. art. 7. fatetur, posse religiosum statum simplici voto constare; secundam enim opinionem, quæ solemnitatem voti asserebat consistere in exhibitione sui, votum autem simplex solam habere promissionem, hoc argumento confutat; quoniam mutatio, inquit, status, mancipando hominem ad diuinum cultum, & religiosa opera, stare potest cum voto simplici; vt patet, si Ecclesia institueret, vt in sacro ordine, & religione aliqua votum simplex fieret. Hoc in Ordine nostro iam factum est, in quo non solùm professos, sed simplicia quoque emittentes vota declaratum est esse verè, & propriè religiosos; eodemq; iure posset alia religio institui, & approbari, quæ solis simplicibus, nullis solemnibus, votis constaret. Et Nauarrus in Commentario primo de regularibus, editionis secundę, nostros, qui post probationis biennium tria emittunt simplicia vota, verè, & propriè religiosos esse confirmat; retractans scilicet, quod in prima editione docuerat.

Sanè in cap. quod votum; De voto, & voti redemp. solemnitatem voti ex sola Ecclesiæ institutione inuentam fuisse tradit Pontifex Bonifacius VIII. At religionis status non Ecclesiæ institutum est, sed Christi, & Apostolorum, quo tempore solemnitas voti non erat. Potest igitur absq; solemnitate constare. Votum namque religionis simplex duobus modis fieri potest; aut de futuro, aut de præsenti; si de futuro fiat, simplex est promissio, si de præsenti, non promissio est, sed assumptio status, & sui ipsius traditio, qua status religionis verè, ac propriè assumitur, dum in approbata religione sub vno capite emittuntur secundùm regulam, & constitutiones illius, peracto probationis tempore. Et vt ille se tradit religioni, sic religio suscipit illum, & adscribit in numerum suorum, & in corpus religionis velut membrum, & partem sui; acquiritq; ius ad illum regendum, & castigandum: quia est votum de præsenti, non promissio de futuro.

Voti solemnitas.

Votū simplex.

CAPVT VI.

De Religiosi status bono.

MIRVM quàm multa de hoc capite veteres dixerint Patres. Plurima collegit, tribuitq; libris diligenter, & eruditè proposuit nostri ordinis homo Hieronymus Platus, adiungam & ego nonnulla.

Populus Iudaicus, & Christianus.

Tertull. in 3. aduersus Marcionem lib. c. 24. In Iacob, & Esau, Christianum populum, atq; Iudaicum considerans: benedictionem, quam Iacob. Gen 27. a morituro Patre Isaac accepit; Det tibi Deus de rore Cœli, & de pinguedine terræ; cœlestia primùm, deinde terrena; benedictionem, ait, fuisse posterioris, & prælatioris populi, hoc est Christiani: Benedictionem autem Esau, In pinguedine terrę, & in rore Cœli desuper erit benedictio tua, fuisse benedictionem Iudæorum à terrenis bonis imbutam per legem, postea per Euangelium ad cælestia deductam. Dixerim & ego, posteriorem hanc benedictionem eorum esse hominum, qui viuentes in sæculo terrenis hinniant, & potiuntur bonis, quibus si benè; & ex lege Dei, & charitate vtantur, cælestia quoque consequantur: priorem verò religiosorum, velut prælationis populi, qui cùm à sæculo auelluntur, inuitantur, ac trahuntur ad cælestia, & tamen terrena item postea inueniunt, absq; sollicitudine, & molestia in religione sustentati. Quod si aliqua amiserunt huius vitę gaudia, iacturamq; fecerunt eorum, quæ possidebant; negotiatio est, inquit idem in libro ad martyres c. 2. aliquid amittere, vt maiora lucreris. Et c. 3. [Vocati sumus ad militiam Dei; nemoq; miles ad bellum cum delicijs venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis, & substrictis, vbi omnis duritia, & imbonitas, & insuauitas constitit. Nempe & athletæ segregantur ad strictiorem disciplinam, vt robori ædificando vacent: Quantò enim plus in exercitationibus laborauerint, tantò plus de victoria sperant.]

Saculares & religiosi.

Vitæ mutatio.

Difficilis sanè hæc vitæ mutatio, si sensum consulas, & difficilis aliquando visa est Sanctis Cypriano, & Augustino, vt ipsimet fatentur; Alter in Ep. ad Donatum, quæ 2. est libri 2. Alter in suis confessionibus. At si Dei gratiam spectes; facilis, & iucunda. Nec omnes modo difficultates valet homo superare, sed fortis, & terribilis hostibus euadit suis. [Quantus hic animi potentatus est, ait Cypr. quanta vis est; non tantùm ipsum esse subtractum perniciosis contractibus mundi, vt expiatus, & purus nulla incursantis inimici labe capiatur! Sed adhuc maiorem, & fortiorem viribus fieri; vt omnem aduersarij grassantis exercitum imperioso iure dominetur?] Illustrat hoc hominis exemplo, qui in alti montis vertice positus, itinera inde latronibus clausa, maria obsessa prædonibus, bella cruenta vbiq; ac reliqua speculetur mala, a quibus se liberum gratuletur. Quod apud Sanctum Ioannem quoq; Chrysostomum reperies in 3. libro aduersus vituper. vitæ monast. [Reliquis, ait, procella, & fluctibus in mari iactatis, religiosi soli in tranquillo, & portu, & securitate summa in monasterijs residentes, veluti ex cælo ipso, cæterorum naufragia prospectant.] S. Bern. ser. 60. in Cant. audiens illa verba; Vineæ florentes dederunt odorem suum, nouitijs gratulatur suis. [Vitis, inquit, odor serpentes fugat; & florescentibus vineis omne reptile venenatum cedit loco, nec nouorum fert odorem florum. Cogitent nouitij nostri qualem spiritum acceperint, cuius primitias dæmones non sustinent: Si sic nouitius feruor; quid erit absoluta perfectio?] Et S. Hilarius in comment. Psal. 140. orante Propheta; Custodi me a laqueo, quem statuerunt mihi, & a scandalis operantium iniquitatem; totum mundum ratiocinatur plenum esse laqueis, & scandalis; non solùm à dæmonibus, sed & a malis, & peruersis hominibus. Cadent in retiaculo eius peccatores, homines scilicet, qui in mundo viuunt. Singulariter sum ego donec transeam: hoc est homo Deo deditus, ac religiosus, nullis sæculi negotijs implicatus. Hic liber euadet laqueos, retiacula, & scandala. Iudęos notat S. Chrys. h. 60 in Ioannem abductos ab Ægyptijs in Eremum ductos, vt ibi fingerentur, & erudirentur. Nauis enim tempestatibus non agitata; secundo nauigat vento, & anima sæcularibus absoluta negotijs in portu quiescit: Ita Iacob domi habitans, atq; exterioribus occupationibus absolutus, sapientior fuit: & mulieres familiari incumbentes curæ, sapientiores viris, ait, esse oportere: S. Bern. in sermone de tribus ordinibus Ecclesiæ, sæculares, & coniugatos ait mare magnum, & periculosum vado trasire, longumq; habere iter. Quare & tam multi pereunt: continentes autem, & religiosos per pontem transire; quod iter breuius, facilius, & securius est. Hic pons tribus compactus est lignis; tribus scilicet votis, paupertatis, castitatis, & obedientiæ; Angustus pons, in quo tria cauenda sint. Ne aut æquare se alterì, aut respicere retro, aut in medio ponte stare quis velit. Nihil enim horum patitur pontis angustia, & arcta via, quæ ducit ad vitam. Augustini eadem fermè sententia in ser. 39. ad fratres in Eremo. Et Hierocles in illud Pythagoræ. In primis venerare Deos;

Religionis vota.

tare Deos, & c. saecularium vitam scripsit persimilem esse cilindri motui, qui partim rectus est, partim circularis; dum aliquid boni interdum faciunt, maiori verò ex parte ab eo declinant: Religiosi hominis motus est rectus, dum totus in Deum tendit. Corallium, inquit, S. Amb. lib. 5. exam. c. 11. in mari herba est, si in aerem transferatur, in lapidis firmitatem solidatur; & homo in huius saeculi mari herba mollis, & abiecta; si ad religiosum transferatur statum, & charitate rubescit, & ad virtutem omnem firmatur. Religionem in hoc mundo esse velut castellum, & arcē in ciuitare, in quam si hostes irrumpant, absq; magna difficultate diripiunt quidquid est extra castellum, & arcem, at quae intra hunc locum continentur, omninò sine laesione sunt. Scitè S. Ansel. in lib. de similit. c. 76. [In monachatu, ait, firmitas, est tanta, vt si quis illuc confugiens, monachus effectus fuerit, nisi inde poenitendo redierit, à diabolo laedi non possit.] Et c. 185. & 186. duas visiones commemorat, quibus in extasi extra se raptus, altera mundum vidit velut torrentem, in quem spurcitiae omnes confluebant, eoq: rapiebantur, & viuebant omnes illum amantes: altera magnum claustrū purissimo obductum argēto, & omni abundans iucunditate, quod religionis locum significabat. Et apposite S. Bernardus in ser. de virginibus, Monasterium voluit esse paruam illam Ciuitatem, in quam Loth à Sodomae incendio saluatus est, Gen. c. 19. Et in serm. 1. de Sancto Andrea, Diabolum ratiocinatur, callidissimum hominum venatorem, omnes iaculis malae suggestionis appetere, & laqueis voluptatum irretire quamplurimos: nihil tamen in eo proficere, quem crux Christi delectat. Planè altissimum posuit refugium suum, vbi nec muscipula inimici timenda est, nec sagitta. Paradisum, tutissimum scilicet, & amoenissimum locum, appellat S. Anselm. in Epist. 137. libri tertij ad Turoldum monachum his verbis. [In viam Paradisi vos direxit diuina clementia: immò in quendam paradisum huius vitę vos introduxit, cum vos in claustralem conuersationem introduxit.] Et S. Bern. etsi in sermone citato clausuram religionis considerans, stagnis monasteria compararit, vbi quodammodo incarcerati pisces euagandi non habent libertatem, quo parati sint semper ad epulas spirituales, dicentes intra se, Expecto donec veniat immutatio mea; in ser. tamen primo de Dedicatione Ecclesiae ad hunc modum suos affatur monachos. [Experti estis, & scitis, quia verè crux nostra inuncta est per gratiam spiritus adiuuantis, suauis, & delectabilis est poenitentia nostra, & amaritudo nostra dulcissima.] Et ser. 6.

In Paradiso quoq; primum Adam commemorat fuisse positum, vt operaretur, & custodiret illum, & secundum Adam in Ecclesia Sanctorum, & congregatione suorum, in horto deliciarum, vt operetur, & custodiat eam. Et in tract. de vita solitaria, in Coelis, & regularium cellis pulchrè iocatur. [In Coelis, inquit, potius, quam in cellis; excluso à vobis toto saeculo, totos vos inclusistis cum Deo. Cellae siquidem, & Caeli habitatio cognatae sunt & nomine, & pietate, quod celatur in Caelis, hoc est in cellis, quod geritur in Caelis, hoc & in cellis. Quid hoc? vacare Deo, frui Deo. Quod cùm piè, & fideliter celebratur, Sancti Angeli Dei cellas habent pro Caelis, & aequè delectantur in cellis, ac in Caelis. Et quae sequuntur] Et iterum proferens illud ex Psalmi 54. Descendant in infernum viuentes. Hoc modo ait, [Saepè cellarum incolae in infernum descendunt. Sicut enim assiduè contemplando reuisere amant gaudia coelestia, vt ardentiùs ea appetant, sic & dolores inferni, vt horreant, & refugiant. Moriens autem vix aut numquam aliquis è cella in infernum descendit, quia vix vnquam aliquis nisi Caelo praedestinatus, in ea vsq; ad mortem persistit. Filium autem gratiae fructum ventris sui cella fouet, nutrit, amplectitur, & ad plenitudinem perfectionis perducit, & colloquio Dei dignum efficit: alienum verò, & suppositum abdicat à se citiùs, & proijcit. Dixit Dominus ad Moysen Ex. 3. Solue calceamenta pedum tuorum. Locus .n. in quo stas, terra sancta est. Morticinum mortuarū affectionum, vel hominem mortuum à corde, locus Sanctus non diù patitur. Cella terra Sancta, & locus Sanctus est, in qua Dominus, & seruus eius saepè colloquuntur, sicut vir ad amicum suum. In qua crebro fidelis anima verbo Dei coniungitur, sponsa sponso sociatur, terrenis coelestia, humanis diuina vniuntur.] Et ser. de quinque negotiationibus: & quinque regionibus: [Verè claustrum est paradisus, regio vallo disciplinae munita, in qua pretiosarum est mercium fertilitas. Gloriosa res, homines vnius moris habitare in domo. Videas illum peccata sua deflentem, alium in Dei laudibus exultantem, hunc hominibus ministrantem, illum alios erudientem, hunc orantem, illum legentem: Castra Dei sunt haec.] Eadem repetit, & in ser. de Sancto Nicolao. Et S. Io: Chrys. h. 57 ad populum, monachos caelorum Ciues, terrae hospites; saeculares contra, terrae ciues, caelorum hospites dicit. Exclamat etiam S. Ambr. in Ep. ad Vercellensem Ecclesiam; [Qualis haec vita, in qua nihil sit, quod timeas, & plurimum quod imiteris. Ieiunij labor compensatur mentis pla-

,, ciditate, leuatur vsu, sustentatur otio, aut ,, fallitur negotio, non oneratur mundi sollici- ,, tudine, non occupatur alienis molestijs, non ,, vrgetur vrbanis discursibus.] S. Greg. Papa lib. 18. moral. c. 25. dum sæcularium hominum vitam velut mare demonstrat esse, religiosorum quietem miratur plurimùm [Quid ,, enim maris nomine, nisi sæcularium men- ,, tium amaritudo, & inquietudo significatur? ,, qui dum se vicissim inimicitijs impetunt, qua- ,, si aduersantes se vndæ collidunt. Rectè ma- ,, re vita sæcularium dicitur, quia dum procel- ,, losis actionum motibus concitatur, ab inter- ,, næ sapientiæ quiete, atq; stabilitate disiun- ,, gitur. Quid laboriosius, quàm terrenis de- ,, siderijs æstuare? Quid hic quietius, quàm ,, huius sæculi nihil appetere? Hinc Israeliti- ,, cus populus custodiam, sabbathi accepit in ,, munere; Et Ægyptus est multitudine musca- ,, rum percussa. Qui enim Deum sequitur, ac- ,, cipit sabbathum, idest quietem mentis; Ægy- ,, tus verò, quę huius mundi speciem tenet, mu- ,, scis percutitur.] Musca enim nimis insolens, & inquietum animal est. S. Bern. ser. 4. in vigil. natiuit Domini, verbis Pauli ad Coloss. 1. monachos suos alloquitur, Gaudete in Domino semper; Iterum dico; Gaudete, ,, [Gaudete de exhibitione; iterum Gaudete ,, de promissione: quoniam & res plena gau- ,, dio, & spes plena gaudio est. Gaudete quia ,, iam perceptis dona sinistræ; Gaudete, quia ,, expectatis præmia dextræ. Læua eius sub ,, capite meo, & dextera illius amplexabitur ,, me, Cant. 2.] Et ser. 46. in Cant. dum lectulus sponsæ floridus appellatur c. 1. lectum, in quo quiescitur, religiosorum claustra, & & monasteria intelligit, in quibus quietè à curis viuitur sæculi, & sollicitudinibus vitæ. Atque is lectus floridus demonstratur, cùm exemplis, & institutis Patrum, tanquam quibusdam benè olentibus respersa floribus, fratrum conuersatio, & vita refulget. Et cùm diceret Psalmista in Ps. 84. Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum! Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, vbi reponat pullos suos; ille in tract. de vita solitaria, tabernacula Dei religiosorum domos, passeresq;, ac turtures, iuuenes religiosos, ac maturos interpretatur: Quorum illi ab omnibus vitijs quietem inueniunt; & hi secretiorem recessum conscientiæ, vbi nutriant sanctarum affectionum fructus, & spirituales sensus contemplationis. Et S. Io: Chrys. h. 56. ad populum, monachorum vitam, quæ crucifixorum est, & grauis esse putatur, & onerosa, sæcularium vitâ, quæ facilis, & mollior esse videtur, multò dulciorem, atq; appetibiliorem esse contendit: tantumq; inter vtramq; interesse, quantum inter portum, & pelagus, inter Adamum in statu innocentiæ collocatum in paradiso, & eundem è Paradiso eiectum. Sed quod hic S. Pater affirmauit; Monachos esse velut crucifixos, illorumq; & crucifixorum vitam esse persimilem; confirmat illud Apostoli in Ep. ad Gal. c. 6. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Abrenunciatio quippe, quam religiosus profitetur, vt apud Cassianum in libro de institutis renuntiantium c. 34. docuit Abbas Pymphius, nihil est aliud, quàm crucis, ac mortificationis indicium: & quo die quis religionem ingreditur, crucifigitur, & moritur mundo, veraq; illius idea, cui vitam omnem suam debet conformare, est crucifixus. Sic enim ille monachum instruxit, quem ad suum admisit monasterium.

Religiosus velut crucifixus.

Religio martyrium.

Atq; a cęteris Patribus religiosa vita martyrium quoddam esse affirmatur: sic enim prodidit S. Io: Damascenus in historia Barlaam c. 12. & S. Hieron. & S. Bern. ser. 2. de Sancto Victore Confessore. Immò Damasc. duas ob causas homines putauit ad hoc vitæ genus impulsos. Alteram, vt vitiosarum affectionum materias non cernentes, earum cupiditates radicitùs euellerent ex animis. Alteram, vt per afflictionem corpus conficerent, animoq; & voluntate martyres fierent, martyrij gloria non carerent: quare in c. 14. religiosos affirmat nihilò martyribus inferiores esse. Et S. Greg. Papa h. 35. in Euangelia; duplex agnoscit martyrium, vnum in aperto opere, alterum in occulta cogitatione, & mente per patientiam, & tolerantiâ tum iniuriarum, tum aliarum mortificationum, siue corporis, siue animi; Et S. Augustinus ser. 250. de tempore. [Habet ,, & pax nostra martyres suos; nam iracun- ,, diam mitigare, libidinem fugere, iustitiam ,, custodire, auaritiam contemnere, superbiâ ,, humiliare, pars magna martyrij est.] Et infra. [In his malis quotidiana Christianis ,, martyria deesse non possunt. Qui enim eis ,, insidiatur, persecutor est; & qui & alios de- ,, fendere, & se custodire voluerit, martyr erit.] S. Bern. in ser. 1. in festo omnium Sanctorum, obseruat in prima, & octaua beatitudine voluntarijs pauperibus, & martyribus idem promissum præmium; quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est. Castitatem quoque præsertim in iuuentute commemorat in paruis sententijs. Et S. Hier. in Epist. ad Demetriadem c. 2. [Habet & pudicitia seruata martyrium suum.] Et de obedientia est illud S. Gregorij Papæ in 35. lib. moral. c. 10. [Obedientia victimis præ- ,, ponitur; quia per victimas aliena caro, per ,, obedientiam voluntas propria mactatur, ,, dum ante Dei oculos repressa arbitrij sui su- ,, perbia gladio præcepti se immolat.] Et h. 12. in Ezechielem, religiosos holocaustum,

cæterus

cæteros sacrificium, non holocaustum, Deo affirmat offerre: ac demum propter totius vitæ mortificationem, Sanctos Confessores longa, & multimoda traxisse martyria, dixit S. Bern. in ser. de S.Benedicto. Et in ser. 1. in octaua Paschæ, hæc illius fuere verba.
„ [Est & martyrij genus, & quædam effusio
„ sanguinis, in quotidiana corporis afflictio-
„ ne. Sic quippe infirmis, & pusillis corde ne-
„ cesse est: vt quem semel pro Christo ponere
„ non sufficiunt, saltem mitiori quodam, sed
„ diuturniori martyrio sanguinem fundant.]
Et ser. 30. in Cant. Cùm dixisset Christus, qui amat animam suam, perdet eam; [Siue in-
„ quit, ponendo, vt martyr, siue affligendo,
„ vt pœnitens. Genus enim martyrij est, spi-
„ ritu facta carnis mortificare; illo nimirum,
„ quo membra cæduntur ferro, horrore qui-
„ dem mitiùs, sed diuturnitate molestius.] Ita S. Athanasius Antonium scribit Alexandriã profectum martyrij cupidum, cùm assequi non posset, ad suum rediisse monasterium, ad quotidianum scilicet martyrium. Et S. Hieron. in Epitaphio Paulæ ad Eustochium c. 14. Paulam scripsit longo martyrio coronatam. Et Io. Climacus gradu 4. de Monachorum differens mortificatione, & obedientia. [Hic cum martyribus, inquit, tri-
„ pudiabit, & Angelis parem confidentiam,
„ & gloriam merebitur, nam ad Crucifixi dex-
„ teram constituetur. Quippe, vt loquitur
„ Paulus in Ep. ad Gal. c. 5. Qui Christi sunt,
„ carnem suam crucifixerunt cum vitijs, &
„ concupiscentijs.] At in priore ad Cor. c. 3. idem Apostolus supra fidei fundamentum aliquos scripsit ædificare aurum, argentum lapides pretiosos; alios lignum, fœnum, stipulam, ad comburendum scilicet aptam materiam. Priores interpretatur S. Anselmus religiosos homines, & eos, qui Christi consilia sequuntur; posteriores, cæteros, qui nubunt, & sæcularia tractant. Illorum enim opus non exuritur, quoniam non ea dilexerunt, quorum amissione crucientur: horum autem exuritur, quia sine dolore non pereunt, quæ cum amore possidentur: sed grauius multò est id, quod in ser. contra pessimũ vitium ingratitudinis S. Bern. loquitur; sæculi vitam esse tanquam sine Deo, aut etiam contra Deum, sæcularium que hominum laborem, aut periturum esse, aut etiam peremptorium; dum religiosi operantur cibum, qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam; Apostolicamq; omnes vitam profiteutur, dum Christi cum Apostolis consilia tenentes, relictis omnibus illum secuti sunt. Immò & plusquam Apostolicam, addit in ser. 2. de altitudine, & bassitudine cordis, quia illi præsentem Christum secuti omnia reliquerunt; & Thomæ dictum est lo: 20. Beati, qui non viderunt, & crediderunt. Quam ob causam religiosum vult esse prophetam, dum non considerat, quę videntur, sed quæ non videntur, & ambulans in spiritu, ex fide viuit, & quæ sursum sunt, quærit, non quæ super terram. Hoc enim est prophetare, futura aspicere. Immò verò S. Chrysost. in ser. 56. & 57. ad populum, non homines appellat, sed Angelos, eosq; in monasterijs velut Angelos in Cælis vult habitare. Quòd si seruum se Dei profiteatur; mitto quod omnes Christiani serui Dei vocantur, quos in Ep. ad Horontianum, & seruos, & liberos dixit S. Ambrosius, quia seruitus est voluntaria. Certè vilis non est, & abiecta, immò maximè honesta seruitus, omnibusq; mundi principatibus, & imperijs anteponenda. De qua ita loquitur Philo in libro de Cherubin, & flammeo gladio; [Seruire *Seruus Dei*
„ Deo maxima est gloriatio, non modò liber-
„ tate maior, sed & diuitijs, & principatu, &
„ omnibus rebus, quas mortales mirantur,
„ pretiosior.] Et S. Aug. in lib. meditat. c. 32. & Libro de diligendo Deo c. 3. Et S. Prosper in Ep. ad Demetriadem, Deo seruire dixerunt esse regnare; Et S. Basil. in or. de principatu, ac potentia; [Ille, qui dignus iudica-
„ tus est, vt Deo seruiret, aliunde laudem non
„ petat; tanquam ipsi satis non sit appellatio
„ Domini, ad omnem gloriæ, ac claritudinis
„ exuperantiam. Sufficit enim nobis ad omnẽ
„ dignitatem, talis, ac tanti Domini seruos
„ nos appellari.] Hoc nomine gloriabatur Paulus in Ep. ad Rom. c. 1. Iesu Christi seruum se appellans; quia vt adnotauit eo loco Origenes, omni libertate nobilior est seruitus Christi. Et S. Gregorio Nazianzeno in apolog. Cur in Pontum fugerit, nihil fortunatius eo homine videbatur, qui clausis, compressisq; corporis sensibus, atq; extra mundum positus, in seq; collectus, nihil rerum humanarum attingens, secum, & cum Deo colloquens, superiorem rebus in aspectum cadẽtibus vitam agit. Immò in or. in laudem Cæsarij fratris, sublimiùs, præstantiùsq; arbitratur esse, infimo ordine apud Deum collocari, quam apud terrenum Imperatorem honoris primas tenere. Sed nec parui ęstimandum esse, si quis maiorem habeat Dei, salutisq; suæ, quam terreni splendoris, rationem. Et si in or. in laudem Basilij, illustre maximè Christiani nomen appellat; quid religiosi, qui Christianitatis perfectionem profitetur? Certè in consequenti oratione Ecclesiæ selectiorem partem, & sapientiorem eos esse affirmat. Et in Ep. Nicobul. ad filium habet hæc verba. [Hos ego extimesco, & velut
„ Deum perhorresco, qui longe supra mor-
„ tales omnes assurrexerint.] Et alter Greg. Nyssenus h. 9. in Cant. huc adfert illa verba;

Odor

Cant. 4. Odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata: & rurſum; Odor veſtimentorum tuorum, ſicut odor thuris. Thus enim diuino honori dicatum eſt; & eſſe Deo dicatum gratiſſimus eſt odor veſtimentorum hominis religioſi, ſuper omnia cæterarum virtutum aromata. S. Io: Chryſoſt. in libro de comparatione Regis, & Monachi, monachum potiori contendit iure vocandum eſſe Regem, quam eum, qui purpura indutus, & corona coronatus, in aureo ſedet throno, ille namq; ſuis cupiditatibus, & animi morbis imperat, & dominatur. [Beata voluntas eſt (inquit in ſer. in illud Iſaiæ; Si volueritis, & audieritis me, tom. 1.) quæ ſeruiẽdo comparat libertatem; miſera ſeruitus, quæ generat libertatis exceſſum.] Et quid illud, quod habet idem Sanctus Pater in h. 11. in prior. Ep. ad Timotheu? Complures obſcuro loco natos, & qui victum antea manuum labore quærebant, cum ſe ad religioſorum vitam contuliſſent, illuſtriores omnibus euaſiſſe, atq; a Regibus ipſis honoratos fuiſſe: Videas quoq; S. Gregorium Papam h. 11. in Ezechielem magnopere, & longa oratione deplorantem ſe a monaſterio ad Summum Pontificatum aſſumptum, & S. Petrus Chryſologus ſer. 114. [Melior eſt deuota famulatio, quam vaga, & præſumpta libertas. Hæc ſeruitus non obligat; ſed abſoluit: non onerat, ſed honorat, abſtergit ſeruitutis maculam, non inurit. Quid hic rogo non diuinum eſt, vbi ſeruitus pellitur ſeruitute, vbi fugatur conditione conditio, vbi mors morte moritur, vbi perditio perditione ſanatur, vbi tota aduerſitas ipſius aduerſitatis mucrone proſternitur?] Beata eſt hæc ſeruitus, quæ dominationem generat ſempiternam. Et S. Aug. in Pſ. 99. dicente Prophæta; Seruite Domino in lætitia. [Magna fœlicitas, ait, eſt fratres, eſſe in iſta domo ſeruum, & ſi cum compedibus. Noli timere, ſerue compedite, confitere Domino: meritis tuis attribue compedes tuas, confitere in compedibus tuis, ſi vis, vt in ornamenta vertantur. Libera ſeruitus eſt, vbi non neceſſitas, ſed charitas ſeruit.] Et S. Iren. lib. 4. c. 28. [Hæc eſt gloria hominis, perſeuerare, & manere in Dei ſeruitute.] Iuſſit aliquando Dominus, vt legimus apud Lucam c. 19. pullum alligatum ſolui. Huius, vt adnotauit Origen. h. 37. in Lucam; multi erant Domini antequam ſolueretur, & adduceretur ad Dominum; vbi verò ad illum adductus eſt, plures Domini eſſe ceſſarunt. Qui mundo ſeruiunt, multis ſunt paſſionibus, ac vitijs alligati; qui Deo famulatur, ſolutus, ac liber, ſolius Dei eſt. Et Matt. c. 22 obſeruat idem Orig. tract. 22. in Matthæum, non dici, Ego ſum Deus Abraham, Iſaac, & Iacob; ſed Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob; a Ex. c. 7. dici, Deus Hebræorum miſit me. [Qui enim perfectiſſimè ſunt circa Deum, inquit ille, plenius totum Deum habent in ſe: ideò non communiter, ſed ſingulariter dicitur eorum Deus. Sicut ſi dicatur, ager ille eorum eſt, oſtendimus, quod vnuſquiſq; eorum partem modicam habet de eo; & non totum. Si autem dicas, ager ille eſt illius, oſtendis illum poſſidere totum. Ita cùm dicitur Deus Hebræorum, imperfectio demonſtratur eorum, qui modicum aliquid de Deo habebant. Abraham autem totum habebat, & Iſaac totum, & Iacob totum. Sic etiam alibi dicitur Deus Eliæ.] Et Paulus in priore ad Cor. c. 1. Gratias, inquit, ago Deo meo ſemper pro vobis; ex nimio affectu Deum, qui communis eſt, ſuum appellans, ait Chryſ. Sic & ſæculares homines, qui mundo magis ſeruiunt quam Deo, modicum quid de Deo habent: religioſi, qui mundo renuntiantes Deo ſoli vacant, totum poſſident. Denique S. Bern. ſer. 1. in ramis palmarum, triplex eunti Chriſto Ieroſolymam exhibitum fuiſse obſequium monuit; primum a iumento, cui inſedit; ſecundum ab ijs, qui veſtimenta ſtrauerunt; tertium ab illis, qui ramos de arboribus cædebant. Omnes reliqui ex eo, quod ipſis abundabat, & quaſi ſine grauamine obſecuti ſunt Domino; ſolum iumentum ſemetipſum expoſuit eius obſequio. Expendunt ſæculares in obſequium Domini nō corpora, ſed quæ adiacent veſtimenta, dum de terrena ſubſtantia eleemoſynas largiuntur; ſed iumentum cui inſidet Chriſtus, ſunt religioſi; iuxta præceptum Apoſtoli: Glorificantes, & portantes Deum in corporibus ſuis.

Cæterùm hanc ſeruitutem, cùm minimè coacta ſit, ſed ſpontanea tota, & voluntaria; manifeſtum eſt duram, & grauem non eſſe, ſed ſuauem totam & leuem, dicente Domino Matt. c. 11. Tollite iugum meum ſuper vos; iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Nec tam ſeruitus appellari debet, quam amicitia. S. Ber. ſer. 13. inter paruos, conſiderans illa architriclini verba Io: c. 2. Omnis homo primùm vinum bonum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius eſt; hanc ſecularium hominum conſuetudinem eſse oſtendit; qui cùm honorem aliquem adipiſci volunt, cæteros ſibi per amorem acquirunt: cùm verò adepti fuerint, poteſtate elati, eos ſibi per timorem ſubijciunt (ita de amicis faciunt ſeruos). Chriſtus contra de ſeruis facit amicos, & à timore incipiens, aquam mutat in dilectionis vinum. Io: c. 15. eos alloquens Chriſtus, qui relictis omnibus fuerant eum ſecuti, religioſorum omnium velut primitiæ; Iam non

dicam,

dicam, inquit, vos seruos, sed amicos; quia omnia quæcunque audiui a Patre meo, nota feci vobis. Hoc enim veræ amicitiæ argumentum est, secretorum scilicet communicatio. Sed & accommodatè S. Chrysologus loquitur in ser. 101. [Si amicos morum fa-
„ cit imitatio, morum similitudo coniungit,
„ conuenienter eos amicos vocat Christus,
„ quos imitatione sua mundi iacula, & ipsam
„ mortis formidinem conspicit, & præuidet cal-
„ caturos.] Hos maximè amicos suos cōmendauit Matt. 25. cùm dixit; Quod vni ex minimis meis, amicis scilicet meis, fecistis, mihi fecistis. Minimos namque illos interpretatur S. Aug. ser. 35. de verbis Domini, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quidquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, vt Deo sine sæculari compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. Hi sunt minimi, quia humiles, quia non elati, non superbi. Et S. quoq; Hieron. in commentarijs in Matth. eadem verba dum interpretatur: [Non mihi, ait, videtur dixisse ge-
„ neraliter de pauperibus: sed de his, qui pau-
„ peres spiritu sunt, ad quos tendens manus di-
„ xerat c. 12. Fratres mei, & mater mea hi
„ sunt, qui faciunt voluntatem Patris mei.]

Vt autem ad hanc optimam conditionem veniamus; opus est hominem à peccato liberari; tum verò ad bonum quoque agendum, adiuuari, iuxta illud Ps. 36. Declina a malo & fac bonum. Extat sermo Sancti Bernardi de septem misericordijs; in quo septem commemorat erga religiosos Dei misericordias, quarum priores quinque in liberando à peccato versantur.

...gio se... ...des ba... ...mus.

At illud præclarum munus, quod religionis ingressus, & vitæ hujusce professio peccatorum omnium habet remissionem, quam ob causam secundus baptismus à Patribus appellatur: Et apud eundem Bernardum habes sermonem de duplici baptismo, & relinquenda propria voluntate; & ante illum S. Hieron. in Epist. ad Demetriadem cap. 5.
„ [Nunc sæculum reliquisti, & secundo post
„ baptismum gradu inisti pactum cum aduer-
„ sario tuo; dicens, Renuncio tibi diabole, &
„ sæculo tuo, & pompæ tuæ, & operibus tuis.]
Et in Ep. ad Paulam, De obitu Blesillæ c. 2.
„ [Cùm ante quatuor fermè menses, secundo
„ propositi se baptismo lauerit, &c.]

Cuius appellationis in tract. de præcepto, & dispensatione duas rationes Bernardus exposuit. Quarum prima est, ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, qua præeminens vniuersis vitæ humanæ generibus huiuscemodi conuersatio professores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit; immò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo, instar baptismi. Quasi enim secundò baptizamur, dum per id, quod mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, rursum Christum induimus, complantati denuò similitudini mortis eius. Altera ratio est; quod vt in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum trāsferimur claritatis æternæ: ita & in sancti huius secunda quadam regeneratione propositi de tenebris æquè non vnius originalis, sed multorum actualium delictorum in lumen virtutum euadimus. Itaque in ser. 2. in die Apostolorum Petri, & Pauli, vsurpans illa Ecclesiastici verba c. 44. Isti viri misericor-
„ diæ sunt; [Audisti, inquit, quam misericor-
„ diam consecuti sunt Apostoli nostri, vt iam
„ nemo ex vobis (suos alloquitur monachos)
„ super peccatis præteritis, vltra quàm neces-
„ se sit, confundatur in cubili conscientiæ
„ suæ compunctus. Quid enim? fortè pecca-
„ sti in sæculo: nunquid amplius Paulo? Quod
„ si & in ipsa religione; nunquid plus Petro?
„ Attamen illi in toto corde pœnitentiam
„ agentes, non modò salutem, sed & sancti-
„ tatem consecuti sunt; etiam & salutis mini-
„ sterium, & magisterium adepti sunt sancti-
„ tatis.] Atq; Osbernum monachum iam mortuum reuelasse sibi narrat S. Anselmus in libro de similitudinibus c. vlt. Ter dæmonem aduersum se moribundum insurrexisse. Primum propter peccata ante baptismum cōmissa. Deinde propter peccata post baptismum ante monasticam professionem. Tum verò propter peccata post professionem. Sed prima eum inuenisse deleta per baptismum; secunda per monasticam professionem; postrema per confessionem ante obitum.

Pater spiritualis.

Et quidem dum in hoc statu viuimus, maximi beneficij loco habendum est habere ductorem, quem sequaris in omnibus. Hunc enim post mundi renunciationem, primo statim loco eligendum nobis esse, demonstrāt S. Basilius in ser. de abdicatione rerum, & S. Hieron. in Epist. ad Rusticum c. 4. & in caput 3. Isaiæ, atq; eo vtuntur argumento, quòd si ad decidendas de fortuitis, ac temporarijs rebus quæstiones peritos eligimus iudices; quantò magis procurandum est in ijs, quæ ad animæ salutem, & vitæ perfectionem spectant? Cùm enim sæpè se in Angelum lucis transfiguret Satanas, vt monuit Apostolus in posteriore ad Cor. epist. c. 11. impossibile esse ratiocinatur apud Cassianū Abbas Ioseph collat. 16. c. 11. quemquam, qui proprio fidat iudicio, illusionibus eius non decipi. Sanè Abbas Moses in collat. 2. multòs narrat per discretionis defectum perijsse, dum suo ducerentur arbitrio. Et c. 14.

Samuelem noluisse Deum colloquio suo erudire, sed ad Heli senem permisisse recurrere. 1.Reg.c.3.& Paulus Act.9. missus est ad Ananiam,& c. 10. Cornelium Angelus remisit ad Petrum. Et Sponsam Cant. 3 obseruat S. Bernardus ser. 77. in Cant. dum dilectum quæreret, non prius ad eum peruenisse, quam illi occurrerent vigiles, qui custodiebant Ciuitatem; quorum magisterio vteretur ad cognoscendum de Dilecto. [Audiant, inquit, hoc, qui sine duce, & præceptore vias vitæ ingredi non formidant; seductori dat manum, qui dare dissimulat præceptori.] Nec modò ad bonum nos dirigit Prælatorum instructio, & cura; sed & in omni exercet virtute, & remouet ab omni specie mali, vt omni ex parte impleamus illud; Declina à malo, & fac bonum. [Si vultis scire quantum in hac absconsione, hoc est in religione, lucramur, ait Bern. idem in ser.4. in Ps. Qui habitat; credo nullum hic esse, qui si quartam partem eorum, quæ facit, in sæculo actitaret, non adoraretur vt Sanctus, reputaretur vt Angelus. Nunc autem quotidiè tanquam negligens arguitur, & increpatur.] Nec lenem modò, sed duriorem etiam, & acriorem increpationem adhibendam esse docet idem S. Pater in ser. 2. in die Apostol. Petri, & Pauli, verbisq; illis vtitur, quæ de infructuosa ficulnea dixit ille cultor vineæ Luc. 13. Dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Stercora enim sunt oratio, meditatio, Scripturarum lectio, Superiorum adhortatio. [Sed necesse, inquit, habeo interdum circumfodere, quia posuerunt me custodem, & cultorem in vineis. Molestum est quidem, sed dissimulare non audeo; sciens multò amplius securim nocituram, quàm sarculum; ignem, quàm fimum.] Itaque & arguere, & increpare, interdum necesse est.

Si plura desideras, lege Sanctum Basilium de laudibus Eremi scribentem, & in const. monast. & S. Gregorium Nazianz. ad Hellenium, De Monachis; Sanctum Hieronymum in Ep. ad Heliodorum, & ad Rusticum, & in Ps. 132. Et Sanctum Bernardum ser. ad milites templi c. 4. & Ep. 1. ad Robertum nepotem, & Ep. 78. ad Suggerium Abbatem, & in Apologia ad Gulielmum Abbatem, & in ser. in illud, Ecce nos reliquimus omnia, & tract. de vita solitaria. & Sanctum Ioannem Chrysostomum in libris aduersus vituperatores vitæ monasticæ, & Platum initio citatum.

CAPVT VII.

De centuplo religiosis promisso.

AT omni pondere grauius est testimonium Christi, quod aliorum quibusuis ratiociniis anteponendum est. Scribit S. Matthæus c. 19. Petrum Apostolorum omnium nomine quæsiuisse aliquando ex ipso, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergò erit nobis? Iesus autem dixit illis; Amen dico vobis, quod vos sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Deinde præuidens futuros plurimos, qui Apostolos imitarentur, subiunxit; & omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Quæ promissio bipartita est, priorque pars ad præsentem vitam, posterior ad futuram pertinet; quemadmodum explicatè magis dixit, Sanctus Marcus c. 10. Centies tantùm nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro vitam æternam. Merces, ac retributio pro illis, quę relinquuntur, nō est centuplum, sed vita æterna: quam multò meliorem futuram, quàm communem aliorum beatorum ostendit illud, quod adolescenti dictum fuit in eodem cap. 19. Matthæi, Habebis thesaurum in Cœlo, hoc est non modò vitam æternam in Cœlo, quam & cæteri Beati habent, sed & cum ingenti thesauro. Sicut enim in hoc mundo viuunt omnes, & pauperes, & diuites, sed præter vitam diuites habent thesauros auri, & argenti, quos non habent pauperes: Ita in futuro, qui pauperes propter Christum esse nunc voluerint, vitam habebunt æternam, cum thesauro amplioris cuiusdam gloriæ. Quod ergò centuplum nunc pollicetur, ad alendam spem maioris illius boni pertinet. Sicut enim agunt homines, dum & milites conducit ad bellum princeps, quibus ad fouendam spem copiosioris prædę post victoriam, dat singulis mensibus certam pecuniā, qua vitam illi sustētent; Et Ecclesiastici Prælati dant quidem abiectioribus seruis mensibus singulis mercedem suam, sed præcipuos quosdam quandiù famulantur, cibo sustētāt, post verò dignitate, vel beneficio quopiā Ecclesiastico remunerant: qui propterea in spe seruire dicuntur. Ita & Deus agit nobiscum, dum ęternę vitę, velut copiosioris mercedis spē alens centuplū nobis interim pollicetur, quo præsentis vitæ toleremus ærumnas.

Verùm mirari non parùm possumus hoc loco Sanctum Chrysostomum h. 31 operis imperfecti reliquisse scriptum, sæcularium hominum, qui benè diuitiis vtuntur suis, fructum esse trigesimum; religiosorū, qui omnia

reliquerunt

reliquerunt, sexagesimum, & verò etiam centesimum, si infirmitas eis contigerit corporis, & fideliter ipsi sustinuerint. Nam & Iob ante tentationem trigesimum habuit, in facultatibus iustè viuendo; & post substantiæ, ac filiorum damna sexagesimum, ac demum post proprij corporis plagam centesimum. Cæterum non ita partitus est Dominus, sed cunctis sequentibus se promisit centuplum. Ergò h. 22. ex varijs Matthæi locis, idem ipse centuplum interpretatur non rem ipsam, quam quisq; reliquerit, sed tantam gloriam, tantam gratiam, tantam beatitudinem, quę centuplum valeat. Reliquit enim patrem, & matrem, & accipit Deum, & Ecclesiam, & sic in cæteris. Et S. Hieron. nihil carnale, sed spirituales consolationes, quæ carnales omnes centies superant, intelligi voluit. Et S. Greg. Papa h. 18. in Ezechielem, hoc numero perfectionem ipsam significari voluit, quam ille acquirit, qui terrena, & temporalia contemnit. Ac demum Io: Cassianus collat 24. Abbatis Abrahæ c. 26. rē tractans pluribus, charitatem præsertim intelligit, quæ inter religiosos maior est, ac stabilior, quam in sęculo inter patrem, & filium, inter fratres, inter coniuges, & alios quosuis homines. Atq; cum charitate coniuncta est incredibilis animi lætitia, inæstimabile gaudiū, pro perturbationibus, & molestijs sæculi; virtutes pro vitijs, multitudo patrū, fratrum, seruorum, dominorū, agrorum, & aliarum omniū rerum, vel etiam apud homines gratiæ.

Dixerim ego, horum verborum sententiam esse generalem, quia in omnibus rebus, quas Christum secuturi dimiserimus, siue pater sit, siue domus, siue ager, siue animi letitia, & consolatio, siue aliud quiduis, centuplum à Domino promittitur. Quam autem hoc in bono, vero; religioso sit verum, ita intelliges.

Quatuor omninò is reliquit, vt sequeretur » Christum. Primùm opes, & externa bona, vouens paupertatem. Deinde licitas corpo- » ris delectationes, castitatis voto. Tum ani- » mi voluptatem illam, quam experitur quisq; » liberè viuens, nulli subiectus, quin alijs po- » tiùs imperans; vouens scilicet obedientiam. » Spem deniq; omnem huius mundi, qua reliqua omnia continentur.

In primo duo velim consideres. Alterum; » quam singulari prouidentia Deus Religioni- » bus omnibus prouideat omnia, quæcunque » sunt ad victum necessaria: vt licèt multę mēdicantes sustententur, nullus tamen vnquam religiosus fame, aut necessariarum rerum defectu perierit. Sancti Benedictus, Franciscus, Dominicus, Ignatius noster, opes reliquerunt, quæ vix fortasse familiæ satis erant; Et Deus iam tot annis tot millia filiorum eorum sustentauit. Alterum, quòd religiosi, qui in communi viuunt, verè sunt omnes prędiuites, nec quisquam egenus est inter illos, vt de primis Christianis tempore Apostolorum dicitur Act. 4. Et vnusquisque eorum in quamcunque mundi partē ierit, habet vbiq; paratam domum, rebusq; omnibus sibi necessarijs instructam, & vbiq; habet suum œconomum, dispensatorem, coquum, sartorem, seruos ad mensam, medicum, confessarium, & omninò omnium necessitatum administros. Quis Princeps hæc habet in toto mundo? Et hæc quidem omnia sine sollicitudine vlla, & molestia, quæ in rebus hisce procurandis, & conseruandis esse solet.

De secundo capite quid dicam? Si Deus pro delectationibus carnis tam abundè suppeditat animi, spirituq; delectationes; an non verè dat plusquam centuplum? Lætitia enim, & gaudiū est dilectatio appetentis partis, dum anima apprehendit cōueniens obiectum præsens. Quod dum erat absens, causabat desiderium; at si non sit cōueniens, dolorem magis causat præsens, & timorē absens. Itaq; tria requirit gaudiū; obiectum bonum, facultatem apprehendentem, & appetentē, coniunctionēq; obiecti cum facultate; quòq; hæc sunt perfectiora, eò maius est gaudium, maior delectatio; obiectum sensus res est sensibilis, corporea, finita, & creata; immò solum accidens. Obiectum spiritus est res spiritualis, substantia, Deus ipse infinitus, in quo bona omnia continentur. Et intelligens facultas perfectior est, & viuacior multò, quàm sentiens. Coniunctio demum maior est. Nā in rebus corporeis externæ solùm superficies coniunguntur, nec nisi accidentia sentiuntur. At intellectus substantiam penetrat; atque ita cum Deo vnitur, vt vnus fiat cum eo spiritus. Quantò igitur delectatio maior spiritalis, quàm sentiens? [Noli errare, no- » li seduci, ait S. Bern. in ser. in hæc Domini verba, vt non magis in spiritualibus spiritum credas, quam in corporalibus oblectari. Nemo eo modo iumenti sui, quo corporis sui, refectione poterit delectari: placet quidem, & illa; sed longè aliter ista sapit, alterq; sentitur. Est autem & iumētum animæ corpus.] Et ser. 9. in Cant. Meliora sunt vbera tua vino. [Meliora sunt vbera spiritualium consolationum, quibus nunc pascimur, vino carnalium voluptatum, quibus antea tanquam vino ebrij tenebamur.] Vnde cum sæculares homines monachis suis dicerent; Nimium ieiunatis, nimium affligitis corpora vestra, respondit aliquādo idem Bernardus. Isti vident crucem nostram, sed non vident vnctionem nostram. Et S. August. lib. 6. Confess. cap. 3. Laboriosum sibi propterea fatetur visum aliquando fuisse Ambrosij cœlibatum; quod nesciret, quid ille spei gere-

Castitas.

Delectatio spiritalis quāta.

Cant. 1.

ret, & quàm sapida gaudia de diuino pane in corde suo ruminaret. Post verò ad Deum conuersus, ita de seipso loquitur in 9. lib. c. 1.
,, [Quàm suaue mihi subitò factum est carere
,, suauitatibus nugarum! & quas amittere me-
,, tus fuerat, iam dimittere gaudium erat:
,, Eijciebas enim eas a me, vera tu, & summa
,, suauitas, eijciebas, & intrabas pro eis, omni
,, voluptate dulcior; sed non carni, & sangui-
,, ni, &c.] Et in extremo 3 lib. de libero arbitrio; [Tanta est, inquit, iucunditas lucis
,, æternæ, vt etiam si non liceret ampliùs in
,, ea manere, quàm vnius diei mora, propter
,, hoc solum innumerabiles anni huius vitæ
,, pleni delicijs, & circumfluentia temporalium
,, bonorum, rectè, meritòq; contemnerentur.] Non enim falsò, aut paruo affectu dictum est Ps. 83. Melior est dies vna in atrijs tuis, super millia. Et quid illud Ps. 118. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua? Super mel ori meo; & Paulus in posteriore ad Cor. cap. 7. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra; quam ob causam & plures viros sanctitate præstantes totas noctes in oratione perseuerantes legimus: Et S. Antonium scribit Io. Cassianus collat. 9. Abbatis Isaac c. 30. doluisse nimis citò solem oriri, quòd eum a veri luminis abstraheret claritate. Et Isaac quemdam circa Spuletanam Vrbem suis propè temporibus tres integros dies, & noctes in oratione traduxisse, narrat S. Greg. lib. 3 Dial. c. 14.

Obediētia Venio ad tertium caput, quod ad obedientiæ votum pertinet, quo & libertate nos priuamur, & sponte efficimur serui. Sed tribus modis accipimus centuplum, dum meliorem multò consequimur libertatem. Primum enim nus liberum damus viatoris arbitrium, & liberu n accipimus (propè dixerim) Beatorum arbitrium. In statu innocentiæ, vt potuit homo non mori corpore, ita & voluntate potuit non malè agere; post peccatum potest & benè, & male agere; sed multò facilius malè; & sicut nec potest non mori corpore, ita nec potest interdum voluntate non malè agere. Beati penitus malè non possunt. Et nos dum propriam abijcimus voluntatem, nec nostro volumus arbitrio regi, regulam a Deo accipimus obedientiæ; quam si sequamur, peccare, & malè agere, & non mereri non possumus. Dum enim nihil iubetur, quod manifeste sit cōtra Deum quidquid facimus, quia obedientiæ præceptum sit, gratum est Deo, bonum, & meritorium. Deinde beata hac seruitute ab omnibus illis Dominis humanorum respectuum, quibus cęteri homines seruiunt, nos liberamur. Et vt illi non audent non loqui, & agere sicut cæteri, & si quid boni agere volunt tenebras, & secretum quæritant, ne rideantur, & subsannentur ab omnibus: ita religiosum pudet ea loqui, & agere, quæ loquuntur. & agunt vulgares homines, ipsaq; vitæ professione ad modestiam omnem, virtutem ac pietatem cogitur. Postremò demū ad tantam perfectionem venire, vt magis, & veriùs sit mundi Rex, & Monarcha, quam alius vnquam fuerit homo. Nam qui perfectè se Deo per obedientiam subijcit, hoc assequitur, vt Deus illi res omnes creatas subijciat; dæmones, elementa, morbos, animalia, cœlestia, & omninò omnia, quæ de Sanctis viris legimus.

Denique spem humanam, mundoq; nixam quam relinquimus, compensat Deus viua spe æternorum, diuinorumq; bonorum, quæ nulla mens creata satis potest ęstimare. Aulicum hominem videas, qui si sua fuisset sorte contentus, satis honestè poterat, ac beatè cum suis viuere, incerta, ac vana spe raptum ad aulam, perquam miseram ducere vitam, portę cuipiam custodiendæ tota alligatum die, nec vnam sibi liberam reliquisse horam, id sperans quod nunquam fortasse consequetur: neque hanc ille spem miser magno venderet pretio. Religiosi spes certissima est cæleslis regni, quod illi promittitur; Vitam æternam possidebitis. In lib. de viris illustribus Cistercien sis Ordinis legimus Arnoldum quen dam, cùm ad vitæ suæ finem venisset, in summis, quibus corpore eruciabatur, doloribus clamare cœpisse, ac sæpiùs repetere; Verum est, verum est. Cùq; plures, qui aderant, propter dolorum magnitudinem in phrænesim hominem actum suspicarentur, & quærerent; quid est, Verum est, verum est? Respondit ille nequaquam insanio; sed video, & experior, verum esse id, quod dixit Dominus se daturum nobis centuplum. Fateor enim iam me accepisse pluquam centuplum, tanta mihi nunc infunditur spes, & tam certa æternæ vitæ paulò post adipiscendæ, tantaq; propterea perfundor lætitia, vt hoc solum fatear plus millies valere, quàm omnia, quæ in mundo reliqui. Et quid pro hac spe moribundus quisque non solueret? [Hæc verba contemptum
,, mundi, inquit Bernardus, in vniuerso mun-
,, do, & voluntariam persuasere hominibus
,, paupertatem; hæc monachis claustra re-
,, plent, deserta anachoretis. Hæc Ægyptum
,, spoliant, & optima quaq; illius vasa diri-
,, piunt.]

Cæterum illud intelligatur, Hoc centuplum illis duntaxat promitti, qui reliquerint omnia; quòd si non planè reliqueris, non mirum, si non consolationem illam spiritualem, neque spem viuam in te ipso experiaris.

CAPVT

CAPVT VIII.

De Religionis vocatione, vocatorumq; tentationibus.

SAPIENTER omninò admonuit S. Gregorius Nazianz. or. in laudem Heronis philosophi, certum sibi vitę genus constituere tanti momenti esse, vt totius vitæ, vel rectè, ac prosperè, vel malè, atq; infeliciter traducendæ fundamentum in eo positum sit. Religiosam vitam omnium optimam esse velut perfectionis professionem, omnium tutissimam velut ab impedimentis omnibus expeditam, omnium commodissimam velut adiumentis omnibus instructam, omnium denique fructuosissimam velut centuplo in præsenti, & post æterna vita a Domino compensatam, quæ hactenus dicta sunt, satis superq; demonstrarunt. Ad hanc omnes homines, & verbis Dominus & exemplo suo illius Apostoli inuitarunt. Et Spiritus Sanctus temporibus omnibus internis inspirationibus vrsit semper, & vrget plurimos. Vnde S. Chrys. h. 3. in Marcum [Spiritus Sanctus expellit, inquit, monachos de domo parentum suorum, & ducit eos in solitudinem; Spiritus Sanctus non libenter habitat, vbi turbę, & frequentia, & dissensiones, & rixæ sunt; sed sedem habet solitudinem.] At verè ait Alexandrinus Clemens in oratione adhortatoria ad Gentes; [Lapidibus insensibilior est homo ignorantia tinctus. Potens est tamen Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę quippe gentes, quæ lapidi crediderant, & crediderant lapidibus, ad veritatem vocauit, & in illis semen pietatis in Deum excitauit.] Et Barlaam apud Sanctum Ioannem Damascenum in historia c. 15. Solis vtitur exemplo, qui radios suos affluenter emittit, omnesque ad percipiendum lumen cohortatur; sed si oculis clausis splendorem eius intueri nolis, & velut cœcus parietes palpes, atq; in scrobes præceps cadas, multisq; pungaris spinis, tua est, non Solis culpa. Non fuisset, inquit Orig. lib. 5. in Epistolam ad Romanos, dictum Abrahę Gen. 12. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi, si in domo Patris Deo placere potuisset (& confirmat S. Aug. libro 10. de Ciuitate Dei c. 32.) Neque Abrahām c. 24. nec Isaac c. 28. prohibuissent, ne filijs suis acciperetur vxor de genere Chanaan; sed in Mesopotamia ex domo Bathuel de filiabus Laban quæreretur. Hoc enim considerans Philo q. 99. in Genesim; [Videns, ait, infestum aduersarium, noli cunctari, sed exurgens festinanter recede. Si longiùs ab hac bestia recesseris, tibi melius erit.] Bathuel verò filia Dei interpretatur. Hinc ducas vxorem amatricem disciplinæ; ex filiabus Laban, qui candorem significat, lucem, & splendorem.

Eduḍurus quoq; Deus filios Israel ex Ægypto, præcepit Pharaoni Ex. c. 5. Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi in deserto: Quoniam, vt habet Orig. h. 3. non vult, vt populus in Ægypto positus seruiat Domino; sed exeat in desertum, & ibi seruiat: quia donec quis in tenebris sæcularibus manet, & in negotiorum obscuritate versatur, seruire non potest Domino, nec potest duobus Dominis seruire. Et promiscuè viuere cum ijs, qui præceptorum Domini obseruationem contemnunt, addit S. Basil. in reg. fus. ad sextam interrogationem respondens, perniciosissimum est. Nam inter cætera damna, facta sui cum deterioribus comparatione, de virtute tibi nescio quo modo blandieris. Et S. Greg. Nyssen. in libro de virginitate c. 4. [Cui Sodomam incolere cordi est, ignis imbrem declinare non potest: neque ex Ægyptiorum seruitute se quis vindicabit, nisi Ægyptum deserat.] Fluuij exemplo, qui si aquis abundet, vicinis, ac propè habitantibus nocet, remotis non item. Itaq; Orig. h. 5. in Exodum, tractans illa verba murmurantis populi in solitudine; Melius erat seruire Ægyptijs, quàm mori in solitudine. [Falsum est inquit; longè enim melius est in Eremo mori, quàm seruire Ægyptijs. Qui enim in Eremo moritur, hoc ipso, quòd separatus, est ab Ægyptijs, & discessit a rectoribus tenebrarum, & de potestate Satanæ, habuit aliquem profectum, etiamsi ad integrum peruenire non potuit. Melius est perfectam viam quærenti in itinere mori, quàm ne proficisci quidem ad perfectionem quęrendam.] Extatq; apud Sanctos Patres plurima ad religionem adhortatio in Epistola Sancti Hieronymi ad Heliodorum, & in Ep. ad Rusticum, & in Ep. ad Iulianum, & in adscriptis Ep. ad Præsidium, De cereo Paschali, & Ep. Sancti Augustini 38. ad Lætum, & Ep. 70. ad Bonifacium, & in com. in Ps. 99. & in Ps. 117. quæ dicuntur de exitu filiorum Israel de Ægypto, interpretatur ille de hominis conuersione, qui de mundo ad religionem egreditur; Et apud S. Ansel est Ep. 12. libri 2. ad Helinandum, & apud Sanctum Bernardum est Ep. 1. ad Robertum nepotem suum, & Ep. 103. & 104. ad magistrum Gualterum, & 105. ad Romanum, & 106. ad Henricum, & 107. ad Thomam, & 108. ad alium Thomam, & 109. ad Gaufridum, & 110. ad parentes illius, & 111. ad parentes Eliæ. & 112. ad alium Gaufridum, & 324. ad Leonium Abbatem, & 325. ad Aluisium Episcopum.

Cùm verò possint omnes Deo seruire, adolescentiæ

Iuuenes ad religionem apti.

lescentes tamen, & iuuenes ad subeundum religiosæ vitæ iugum esse aptissimos, manifestum est, tum quòd & meliorem vitæ suæ partem consecrant Deo, & corporis vires integræ magis sunt, & diutius possunt religionis tolerare labores, & animi maior est innocentia; quippe paucioribus, minusque confirmatis sunt vitijs inquinati; & facilius illis est, & veterem exuere hominem, & induere nouum, qui secundùm Deum creatus est. Confirmat hoc illud Ieremiæ dictum Thren. c. 3. Bonum est homini, cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. [Non expectat frigescentes senectutis annos, inquit S. Hilarius in Com. 2. in Ps. 118. nec emortuam iam per ætatem vitiorum consuetudinem. Vult longi prælij militem; vult eum Christi seruum, quem ne ipsa quidem præteritorum criminum recordatio polluat. Nam in his, qui prouectioris sunt ętatis, inest quidem per donum gratiæ præteritorum indulgentia, sed non abest per conscientiæ naturam gestorum recordatio. Onus istud maturi ad obediendum anni ęgre ferunt: Ætas tenera grauis oneris molestiam per virtutis incrementa non sentit.]

Maiores tamen illi difficultates experiuntur, tum propter vehementiores perturbationes vniuersas, tum quia maiori spe mundi nutriuntur. Itaque quod Matt. c. 20. ad vineam vocati dicuntur operarij hora tertia, sexta, nona, & vndecima, ætates quatuor, pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, & senectutem, quibus ad seruiendum Deo accedimus interpretati sunt S. Hier. & S. Basil. in reg breu. 224. Et Euseb. Emiss. h. in septuagesima: qui illud etiam adfert ex Ap. c. 21. Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab Occasu portæ tres. Namq; in hanc Domini vineam, pueri per Orientis portas ingrediuntur, adolescentes per angustas, & difficiles Aquilonis portas; iuuenes, & senes per portas Australes, & Occidentis. Idcircò Is. c. 21. his, qui veniunt de terra Aquilonis, voluit Deus occurrere Australes homines cum pane, & aqua; quoniam illi maiores habent difficultates, ac tentationes diaboli, qui ad Aquilonem posuit sedem suam, ciboq; ac potu spirituali egent.

Tentationes vocationis tres

Tribus autem eos video præsertim tentationibus vexari; Relinquendi parentes, & sanguine iunctos, a quibus geniti, & cum quibus educati fuerunt; Abijciendi opes & quęcunque in mundo possident, aut sperant; Ac demum perseuerantiæ, atq; constantiæ. Ita Matt. 8. rogabat ille, Domine permitte me sepelire patrem meum. Et alius cap. 19. audiens omnia sibi relinquenda esse, abijt tristis; erat enim habens multas possessiones. Sed priori fuit dictum; Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. [Neque enim pater ait S. Io: Chrys. h. 28. insepultus iacuisset, cum sepeliendi munus, etiam alius, quàm filius subire posset: Nec Deus, quia despiciendi parentes sint, abire vetuit, sed quia melioribus incumbendum.] Et S. Petrus Chrysologus ser. 19. [Non pietatis obsequium negat, sed diuinam pręponit humanis affectibus seruitutem.] Aliam causam habet S. Hilarius can. 7. quia inter fidelem filium, patremq; infidelem ius paterni nominis non relinquitur, nec admiscentur memorijs Sanctorum mortui infideles. [Non enim iniuriosè refutantur parentes, ait S. Ambr. lib. 6. in Lucam c. 5. sed religiosiores copulæ mentium docentur esse, quam corporum.] Solamq; causam, qua non liceat obedire parentibus, Deum esse; Scripsit ad Eliæ parentes S. Bern. Ep. 111. & Ep. 104. Etsi impium est contemnere matrem, contemnere tamen propter Christum pijssimum est. Nam qui dixit, Honora patrem, & matrem, ipse etiam dixit, Qui amat patrem, aut matrem plusquam me non est me dignus. Et illa fuerunt Sancti Hieronymi verba in Ep. ad Heliodorum c. 2. [Licèt paruulus ex collo pendeat nepos, licèt sparso crine, & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat, mater ostendat, licèt in limine pater iaceat; percalcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum Crucis euola; solùm pietatis genus est, in hac re esse crudelem.] Et ad Rusticum c. 3. [Crudelitas ista, pietas est. Immò quid tam pium, quam sanctæ matri, Sanctum filium custodire? Anna Samuelem non sibi, sed tabernaculo genuit.] Et ad Marcellam de ægrotatione Blesillæ. [Sepultura non datur patri; & pietatis genus est, impium esse pro Domino.] Et ad Paulam, super obitu Blesillæ filiæ; [Grandis in suos pietas, impietas in Deum est.] Sanè Paulus a Christo vocatus, gloriatur in Ep. ad Gal. c. 1. se non acquieuisse carni, & sanguini, sed illicò secutum fuisse vocantem. Quod meliùs & significantiùs in græco haberi adnotauit idem Hier. Non contuli cum carne, & sanguine. Et S. Io: Chrys. h. 18. ex varijs Matthæi locis, illa Christi verba c. 18. Si oculus tuus, si manus, si pes scandalizat te, abscinde, & proijce abs te; de Patre, & Matre interpretatur, quos discipulorum Domini imitatione relinquere debet Christum secuturus. [Apostolorum, inquit, imitatores sumus: non possumus eos imitari, nisi fecerimus, quod fecerunt & Apostoli. Aut Christiana est mater, aut non Christiana; aut Sancta est, aut peccatrix, si sancta est, gaudet quòd seruis domino; si peccatrix, dimitte illam, mortua est.] Et tandem afferens præceptum de parentibus honoran-

Matt. 8.

honorandis; Respondet, [Intantum hono-ra parentes, inquantum non impediant ad seruitutem Domini.] Et h. 3. in Marcum, Spiritum Sanctum, ait, expellere homines de domo parentum suorum, & ducere eos in solitudinem religionis. Cui qui statim non acquiescit, tenero, ac terreno parentum amore detentus, is legat Epistolam 111. S. Bernardi citatam.

amore tiarū.

Secundum vinculum, quo detinentur plurimi, atque à sequendo Christo facilè abducuntur, sunt opes, & facultates, quas in terra possident; spesq; multiplex, quam pollicetur mundus. Hæc enim relinquere permolestum. S. Cyprianus in ser. de lapsis; [Decipit, inquit, multos patrimonij sui amor cœcus, nec ad recedendum parati, aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ, quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincta, & anima præclusa, vt serpenti terram secundùm Dei sententiam deuoranti præda, & cibus fierent, qui terrestribus inhærerent, & quæ seq.] [Sequere, inquit Lactantius in libro De vero cultu c. 12. abiectis oneribus, quę te premunt, libera teipsum compedibus, & catenis, vt expeditiùs ad Deum curras. Magni, & excelsi animi est despicere, & calcare mortalia.] [Non enim potest dominari omnibus, vt habet S. Petrus Chrysologus ser. 22. nisi is, qui proprijs non tenetur: deiectæ mentis est, qui familiaris rei meminit, cùm vocatur ad regnum: iacens animus plebeius nummulum thesauris regalibus anteponit: pauper sensus paruis incubans perdit magna, & inhians temporalibus deserit sempiterna.] [Et nonne caducarum (ait S. Ambrosius sub finem libri primi de virginibus) & fragilium dispendia facultatum, futura cœli regna compensant? fœnerare Christo. Bonus depositæ spei custos multiplicatis fidei tuæ talentum soluit vsuris.] [Quid cunctamur, inquiebat Augustinus in 6. confess. libro c. 11. relicta spe sæculi, conferre nos totos ad quærendum Deum, & vitam beatam?] Et libro 8. c. 6. duos narrat milites Sancti Antonij; vitam legentes reliquisse mundum; dum alter alteri dicit, Dic quæso te, omnibus istis laboribus nostris quò ambimus peruenire? quid quærimus? maiorne esse poterit spes nostra in palatio, quàm vt amici Imperatoris simus? Et ibi, quid non fragile, plenumq; periculis? & per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quandiù istud erit? Amicus autem Dei, si voluero, ecce nunc fio. Quibus adde cètuplum in præsenti promissum tempore, & post æternam vitam, & thesaurum illis dandum, qui omnia propter Deum reliquerint.

Cōstantia tentatio.

Tertium deniq; ex pusillanimitate prouenit, & eius hominis est, qui humanis viribus diuina metiatur. Verùm & optimè respondit S. Chrys. lib. 3. aduer. vituper. vitæ monasticæ, & vnde tibi constat, quòd non perseuerabis? multi enim perseuerarunt, & multò plures, quàm exciderunt. Nam vt illius, qui nihil aliud, quàm virtutis propriæ perfectionem, & diuini numinis honorem, & gloriam quærat, vocatio non nisi diuina esse potest (non enim mundus, neque diabolus, neque caro, & sanguis, aut humanus sensus, ad apertum aduersum se bellum vocarent; aut tam alta, & perfecta moliri possunt) Fidelis vbiq;, & semper est Deus, qui non deseret vocatos, sed necessaria semper gratia, & ope sua fouebit. Hinc verè S. Bernardus in ser. 1. de Circumcis. Domini. Deum ratiocinatur Is. c. 9. admirabilem consiliarium, & fortem appellatum fuisse, quoniam in mutatione nostrarum voluntatum, quando ad religionem vocauit, verè admirabilis consiliarius fuit, efficiendo, vt id respueremus, quod diligebamus, doleremus, vnde lætabamur, amplecteremur, quod timebamus, sequeremur, quod fugiebamus, optaremus, quod contemnebamus: fortis verò in expugnando impugnantes nos, viresq; ad tentationes omnes, vitæq; asperitates superandas suppeditando. Pertinet ad hunc locum illud, quod est apud Sanctum Augustinum in 8. libro confess. c. 11. Quod enim ille de castitate dixit; hoc nos de vocatione ad religiosum statum dicere possumus. [Aperiebatur, inquit, casta dignitas continentiæ, serena, & non dissolutè hilaris, honestè blandiens, vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum, & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri, & puellæ, ibi iuuentus multa, & omnis ætas. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret; tu non poteris, quod isti, & istæ? an verò isti, & istæ in semetipsis possunt, & non in Domino Deo suo? Quid in te stas, & non stas? Proijce te in eum, noli metuere: non se subtrahet vt cadas: proijce te securus, excipiet te, & saluabit te.] Propterea Cinæo prophetans Balaam dixit Num. c. 24 Robustum est habitaculum tuum; sed si in petra, hoc est in Christo, posueris nidum tuum. Et velut aquila ad diuinum præceptum, vt dicitur Iob c. 39. Eleuatur, & in arduis ponit nidū suum; in petris, & in prçruptis silicibus, & in accessis rupibus manet: & ideò hortatur Iob c. 22. Acquiesce ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos; suscipe ex ore illius legem, & pone sermones eius in corde tuo. Ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro terra

terra silicem, & pro silice torrentes aureos.
" [Terra enim, vt habet S. Gregorius lib. 16. c. 9. est infirmitas actionis, duritia silicis fortitudo, torrentes autem aurei doctrina intimæ claritatis. Deus namque ad se conuersis pro terra dat silicem, idest fortitudinem robusti operis, & torrentes aureos claræ prædicationis, qua cæteris quoq; prodesse possint. Eritq; omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi.] Ferrum quippe de terra tollitur, ait idem Iob c. 28. & lapis solutus calore in æs vertitur. Matthæum adfert Greg. lib. 18. c. 16 in terra inuentum, hoc est terrenis negotijs implicatum, & de terra sublatum in fortitudinem ferri conualuisse, dum eius lingua quasi acutissimus gladius infidelium corda transfixit. Quippe Il. 40. Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem. Cæterùm non eadem est omnium vocationis ratio, non eadem gratia. Nam & S. Aug. in ser. 39 ad fratres in Eremo, electionem, subelectionem, & præelectionem nominauit. Et S. Bern. in ser. 2. de Ascensione Domini, alios dixit trahi, alios duci, alios rapi. Et S. Hieron. in caput primum Ioelis, tractans illa verba, Plange quasi virgo accincta sacco, super virum pubertatis suæ; alios notat Deum vocare, & desponsare sibi virgines; alios velut meretrices; quemadmodum de Osee Propheta legitur; & in caput Zachariæ 10. dicente Deo, Sibilabo eis, & congregabo eos; [Sibilat, inquit, Dominus his, qui in peccatis fuerunt ante captiui, & loquitur ad eos; Venite ad me omnes, &c. Quid hoc sibilo clementius, quo dispersus populus congregatur?] Et aliquos, ait, S. Greg. lib. 5. moral. c. 29. Et h. 36. in Euang. Despicit mundus, quos Christus assumit; quia ipsa despectio hominem reuocat ad se ipsum, & tantò celeriùs vocem Dei audit, quantò in hoc mundo non habet, vbi delectetur; sicut primo Reg. 30. Ægyptius puer ab Amalecita ægrotus deseritur, quem Dauid inuenit, cibo reficit, & ducem sui itineris facit, & Amalecitam persequens extinguit. Amator enim sæculi peccati nigredine coopertus, a sæculo despectus relinquitur, & aduersitatibus fractus iacet. Hunc Deus ad se conuersum trahit, Verbi scientia pascit, & suum prædicatorem facit, mundiq; lætitiam destruit. Atq; hic ferè est mos Dei; quemadmodum idem Greg. obseruauit in lib. 18. moral. c. 7. vt dulciter primùm vocet, & postmodum terribiliter increpet resistentem, & ad extremum irretractabiliter damnet.

Vocatione varia.

Quod si qui sint, qui diuinam vocationem sequentes, in ea vsque ad finem non perseuerent, sed mittentes manum ad aratrum, retrò respiciant, hos diuina sententia Luc. c. 9. nó esse aptos regno Dei promuntiauit. Itaq; Loth, & illius vxorem à Sodomorum incendio liberatos voluerunt veteres Patres duo hominum genera ad religionem vocatorum significasse; quorum alterum perfectè, & perseueranter deserit mundum; alterum imperfectè, & retrò aspiciens: illorumq; figuram fuisse Loth, horum vxorem eius. Ita S. Augustinus lib. 10. de Ciu. Dei c. 8. & lib. 22. contra Faustum c. 41. Et Cóment. in Ps. 83. & ser. 34. ad fratres in Eremo. Et S. Hieronymus Lucinium monet, & obseruat, vt qui Sodomam reliquit, ad montana festinás, post tergum ne respiciat. Cępisse namq; multorum est, & ad culmen peruenisse paucorum. Cur autem illi retrò aspicientes deficiant, manifestum est ipsorum fieri culpa: quod permittit Deus, vt exemplo suo alios perseueraturos attendant: quemadmodum habet S. Greg. lib. 34. moral. c. 13. nam aliquos etiam tandem reprobandos permittit benè viuere, vt alios electos ad virtutem exemplo suo alliciant, sicut interdum aliquos euntes ad aliquem locum sequuntur alij; sed aliquo casu fit, vt illi redeant, & hi ad locum perueniant. *Gen. 19.*

CAPVT IX.

De allicientibus, & retrahentibus.

PORRÒ à Deo vocandos sunt qui alliciant, & inuitent, sunt & qui vocatos retrahant, Qui alliciunt, sanè ad bonum trahunt: intelligant tamen non esse humanum opus, sed diuinum: quod si illi iuuare, ac promouere conentur, rem Deo gratam, atq; ab hominibus laudandam operantur. Obiecit aliquando Christianis hominibus Celsus Iudæus, vt est apud Origenem in 3 aduersus ipsum lib. quod omnes ad suam religionem, hoc est ad Christi cognitionem, & cultum hortarentur, & traherent. Vbicunque, inquiebat, vel adolescentuli quidam coierint, vel otiosum vulgus; eò se isti proripiunt, &c. Addebat & pueros a parentum obedientia auocatos, & his similia. Sed respondit Origenes; sapientes quoque Philosophos id factitasse, atq; ad philosophiam, seq; sequendos inuitasse, induxisseq; & cur nobis non liceat ad veram Dei religionem, ac Christi sequelam inuitare volentes? Iudæos quoq; munusculis, & medicamétis promissis fuisse solitos allicere Christianos, legimus apud Sanctum Io: Chrysostomum or. 5. aduersus ipsos. Et S. Basil. in ser. de abdicatione rerum à Christo adhortante ad religionem dictum illud fuisse notat; Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. Et non solùm Samuel ab Anna 1. Reg. 1. adductus in templum oblatus fuit Do- *Alij post se mouent.*

fuit Domino; sed & Nazian. Greg. in Apolog. Cur in Pontum fugerit, & in or. de funere patris, & in carmine de suis rebus, & in Epitaphio Gregorij materna se pollicitatione oblatum memorat; Et in Ep. 80. ad Aerium, & Alypium, Areæ, & torcularis, & filiorum primitias, scribit offerendas esse Deo ab ijs, qui filios verè amant. Quod de Theodoreto quoq; legimus in historia sanctorum Patrum, in Macedonio, & de Stephano iuniore, in ipsius vita inter opera Damasceni: Et Paulam scribit ad Lętam S. Hier. prius Christo consecratam, quam genitam. Agricolarum exemplo illustrat S. Io: Chrys. h. de fide Annæ to. 1. nam & illi arborem in vna terra natam, non in eadem terra relinquunt, sed in aliam transferunt, vt noua educatione fœlicius adolescat; & matres in vtero suo progenitos filios, in religionis terram debent transplantare, vbi sunt irrigationes spirituales, &c. Et in 3. libro aduersus vituperatores vitæ Monast. filios vult ad monasterium educari; Et ideo ex Monasterio accersiri illis pedagogum; Nam & illud Pauli in priore ad Tim. Ep. c. 2. Saluabitur mulier per filiorum generationem, ita interpretatur, si Deo, & & religioni dedicauerit. Et aliquando Romanos nobiles Sancto Benedicto filios educandos dedisse, Maurum, & Placidum, narrat Sanctus Gregorius libro secundo dialog. cap. 3.

ſ. Contra retrahentes autem, & impedientes vocatos à Deo, habes tres libros à Sancto Ioanne Chrys. aduersus vituper. vitę monasticæ; quos non minùs iucundum, quàm fructuosum erit perlegere. Hos verè dixeris figuratos in Pharaone fuisse, qui nolebat dimittere filios Israel, vt egressi ex Ægypto sacrificarent Domino in deserto. Quod multis persequitur Origenes h. 3. in Exodum. Hos etiam verè h. 12. in Num. significatos intellexit in Sehon Amorrhæorum Rege in libro Num c. 21. Cùm enim vellent per terram illius transire filij Israel, nihil de rebus, ac bonis ipsius accepturi, ille concedere noluit; sed exercitu congregato, egressus obuiam, pugnauit contra eos, & in ore gladij percussus est, & fugatus. Et S. Io: Chrys. lib. 1. citati operis, similes facit illis, qui Iudæos captiuitate soluta templum destructum reædificare volentes impediebant; peiores q; esse ait diuite Epulone, qui dum viueret, legis monita contempsit; peiores Iudęis, qui Apostolis Christum prædicantibus resistebant. Vel etiam Bernardi sententia in ser. 1. in conuers. Sancti Pauli, qui Christum occiderunt. Insigne est apud S. Ambrosium in extremo lib. 1. de Virginibus, exemplum tum Constantiæ virginis, tum diuinæ vltionis in eos, qui illam retrahere conabantur. Certè S. Greg. Papa lib. 2. regist. c. 78. Catellam seruam, quæ religiosa fieri volebat, atque à Domino prohibebatur, emi iussit & ad monasterium duci. Et libro 7. cap. 26. Adeodatam a Matre impeditam Episcopo præcepit adiuuari, atque a vexatione liberari. Et S. Ans. Ep. 12. lib. 3. grauiter repręhēdit Iotfridum Parisiensem Episcopū, quod Clericum religionem ingressum ab ea reuocasset: idq; fieri non debere multis ostendit ex sacris literis, ex Gregorio Papa, Concilio Toletano, & rationibus. Horum linguam S. Aug. in Ps. 119. interpretatur esse linguam dolosam, a qua liberari se Dauid petebat, cùm diceret, Libera animam meam a labijs iniquis, & a lingua dolosa, quæ nos scilicet a bono retrahit. Multa habet S. Bern. in Ep. 2. ad Fulconē, & 111. ad Elię parentes, in qua nō parentes eos, sed hostes, sed peremptores appellat. Et Ep. 292. ad quendam, qui nouitium dehortatus fuerat a proposito. Et Iosaphat apud Sanctum Io: Damascenum in historia c. 24. ad patrem a Christi fide reuocantem; hæc fuerunt verba, [Quonam modo pater, ac non potiùs hostis vocandus sis? Nec ego patrem posthac te appellabo: verùm a te abscedam, non secus atque is, qui serpentem fugit: siquidem te saluti meæ inuidere, neq; in exitium per vim impellere perspectum habeo.] At demum S. Hier. in Ep. ad Iulianum, c. 4. [Si huic consilio nostro, vel amicus, vel affecla, vel propinquus renititur, & te ad delicias splendentis mensæ reuocat: intelligito eum non de tua anima, sed de tuo ventre cogitare, & omnes opes, lautaq; conuiuia, subita morte finiri. Fœlix & omni dignus beatitudine, quem senectus Christo occupat seruientem; quem extrema dies Saluatori inuenerit militantem, Qui non confundetur, cùm loquetur inimicis suis in porta: cui in introitu paradisi dicetur, Recepisti mala in vitā tua: nunc autem hic lætare. Difficile, immo impossibile est, vt præsentibus quis, & futuris fruatur bonis, vt & hic ventrem, & ibi mentem impleat; vt de delicijs transeat ad delicias; vt & in Cœlo, & in terra appareat gloriosus.]

CAPVT X.

Non differendam esse vocationem.

SANCTOS Euangelistas, cum Apostolorum vocationem scripserunt, statim illos vocantem Dominum relictis omnibus secutos fuisse, non sine causa arbitror ego adnotasse. Sic enim de Petro, & Andrea Matthæus habet capite 4. At illi continuò relictis retibus secuti sunt eum: Et rursum de Iacobo, & Ioanne, Illi autem statim relictis *Statim sequendus Deus.*

Sſs retibus,

retibus, & patre secuti sunt eũ. Et c. 9. videns Dominus Matthæum sedẽtem ad telonium, ait illi; Sequere me: & surgens secutus est eũ: nimirum statim, non post longam deliberationem. Et Mar. c. 1. de Petro, & Andrea, de Iacobo, & Ioanne, rursum repetitur, Protinùs, & Statim. Causam fuisse opinor, vt posteri quoque intelligerent à Deo vocati, idem sibi agendum esse, non differendum, non procrastinandum. Illum quidem certè, qui Matt. 8. petiuit primùm sepelire patrem suum, non longum tempus postulasse, quo cum patre viueret, sed tantillum dilationis, & vnius fortasse horæ spatium, quo sepeliret mortuum, adnotauit S. Io: Chrys. h. 28. ex varijs Matthæi locis; neque fuisse concessum; quoniam & in illa hora perire poterat. Et in 3. libro aduersus vituper. vitæ monast. illis, qui ad senectutem differre cogitant; [Quis tandem, inquit, ille erit, qui polliceatur ad extremam nos prouehendos esse senectutem, quodq; cùm ad illam peruenerimus, hac in voluntate, & sententia perseuerabimus?] Immò verò vt habet S. Ambr. libro 7. in Lucam; qui scis, an nocte proxima tua a te anima reposcatur? Verùm etsi de longa certus esses vita; cur tanta temporis iactura? cur mercedem & gloriam tuam longioris temporis seruitute, plurimisq; bonis operibus non cumulas? Stabit tibi denarius diurnus, sed multus interim peribit gloriæ thesaurus.

Non longa opus deliberatione.

Neque verò longa opus deliberatione, multorumq; consilio in hoc peragendo negotio. Est enim melioris vitæ susceptio, & consilium Domini; Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere me, & vbi habes consilium Christi, quem alium adhibeas consiliarium? In plurium religionum numero hoc tibi vnum quærendum est, in quanam illarum magis vigeat regularis obseruatio, religiosaq; disciplina, quæque tibi magis conueniat, atque illud perpaucis, sed probatissimis adhibitis consiliarijs deliberandum, quænam illarum tibi sit magis accommodata habita ratione virium, corporisq; totius temperationis, & verò etiam animæ pertubationum, ac propensionum. At hoc totum breui tempore perfici potest, eoq; peracto, iuxta Sapientis monitum Ecclesiastici c. 7. Non tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem. Sed vrgente quoq; S. Io: Chrys. h. 56 ad populum, [Dum est tibi feruens hic amor, ad ipsos abeas Angelos illos; eum magis accende, Ne dicas alloquar prius parentes, & cognatos, & res dissoluam: torporis initium est huiusmodi dilatio. Patrem sepelire discipulus voluit, & nec illud Christus concessit, quoniam acer insiat diabolus ingressum aliquem capere volens, si vel breuem arripuerit dilationem.] [Festina, quæso te, scribit ad Paulinum S. Hieron. Epist. 103. c. 9. & hærentis in salo nauiculę funem magis pręcide, quàm solue.] Et S. Ansel. Ep. 1. [Festina ad tantum bonum, quia nullo bono efficaciùs peruenies ad summum bonum. Plures vidi promittentes, & differentes, quos ita mors tulit, vt nec id inciperent, quod promittebant.] Et Sanctus Bernardus Epistola 105. ad Romanum. [Rumpe moras, fac citò, quod scripsisti; Eia festina, exi, recede, moriatur anima tua morte iustorum. Fuge quæso; in via peccatorum ne steteris; quo modo viuere potes, vbi mori non audes?] Et Ep. 108. pluribus hoc argumẽtum tractat cum Thoma de Sancto Audomano, qui terminum transgressus, quem posuerat, annuas adhuc inducias postulabat. [Inter cætera, obsecro, inquit, redi ad cor, & aduerte hunc annuum terminum, quem tu tibi indulsisti in iniuriam Dei, non esse annum placabilem Domino; sed discordiæ seminarium, iræ fomitem, nutrimentum Apostasiæ: qui spiritum extinguat, gratiam intercludat; teporem afferat illum, qui Deo solet vomitum prouocare.] Profertq; alterius Thomæ exemplum, qui moras similiter nectens, subita interim & horrenda morte fuit extinctus. Itaque in ser. in ea verba, Ecce nos reliquimus omnia, aduersus illos, qui diuturnam consulunt deliberationem, ita prorsus loquitur. [Hæc sapientia mundi, terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Deo vomitum prouocare. Vocat magni consilij Angelus; quid aliena consilia præstolaris? Quis enim fidelior, quis sapientior illo? ab ore putei eripior, & inducias petam, & retardabor, & cunctabor exire? Abscondi ignem in sinu meo; & exusto iam latere, iam nudatis visceribus, iam sanie defluente, diù mihi deliberandum est, an expergiscar, an excutiam, an abijciam illum?] Sanctum Augustinum quidem certè in 8. Confess. libro c. 5. magnopere deplorantem legimus moram suam & cunctationem, contentionemque narrantem duarum in se voluntatum veteris, & nouæ. Et c. 6. commendat plurimùm duos illos milites; quos antea dixi, qui statim a Deo vocati reliquerunt militiam sæcularem, seq; Deo dicarunt, in illo ipso loco, in quo vocati fuerant

CAPVT XI.

De admittendis ad religionem.

Examinandi.

EOs verò, qui ad religionem admitti postulant etiam atq; etiam esse examinandos, & probandos, & ratio docet, & exempla con-

pla confirmant. Namque ad bonum, & conseruationem religionis plurimùm pertinet, vt hominum delectus habeatur, neque temerè admittantur inepti, aut qui malis, & corruptis moribus corrumpant bonos domesticos, prauoq; exemplo apud externos bonum minuant religionis nomen; aut etiam corporis infirma, vel infecta valetudine, non solùm non vtiles, quin etiam graues, & damno si sint. Neque enim ad militiam, quiuis admittitur; nec seruum, aut ancillam, multò minùs vxorem, filiorumue educatorem, ac pędagogum, absq; diligenti examine in tuam ipse recipis domum. Quid verò si pestis, aut contagiosus aliquis grassetur morbus; an nō diligenter viderit Ciuitas, quosnam intra sua recipiat mœnia, & ad cæteris conuiuendum admittat? Contagioso sanè, & quidem multiplici mundus infectus est morbo, & quemlibet ex mundo aduentantem temerè suscipiat religio? Sapienter mea quidem sententia monuisse videtur S. Chrys. religionibus perniciosum esse multitudinem desiderare, h. 8. in Acta, & 26. ad populum. [Ob hoc omnia subuersa sunt, quia quemadmodum in spectaculis multitudinem desideramus, non multitudinem probatam. Quid enim turba poterit prodesse?] Et h. 24. in Acta vtitur verbis Ecclesiastici c. 15. Non concupiscit Deus multitudinem filiorum infidelium, & inutilium. [Melior est corpori congruus cibus cum sanitate, quàm cum molestia deliciæ. Et in bello melius est decem esse peritos belli, quàm innumeros imperitos: & in naui vtiliores duo nautę nauigare scientes, quàm magna imperitorum multitudo. Hi enim & nauigium submergunt.] Et h. 40. ad populum. [Quænam quæso vtilitas multum esse fœnum potiùs quam paucos lapides pretiosos? Non in numeri multitudine, sed in virtutis probitate multitudo consistit.] Sed & Sanctus Cyprianus Epist. 3. ad Cornelium, quosdam addit admitti non posse sine scandalo, atq; periculo plurimorum. [Neque enim sic putamina quædam colligenda sunt, vt quæ integra, & sana sunt vulnerentur: nec vtilis, & consultus est pastor, qui ita morbidas, & contactas oues gregi admiscet, vt gregem totum mali cohærentis afflictatione contaminet.]

...andi. Ergò accedentes, & postulantes in religionem admitti examinandi sunt, & probandi iuxta illud 1. Io. c. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. Et Paulus in priore ad Tim. c. 3. diaconos vult probari primùm, antequam ministrent: Et Orig. lib. 3. contra Celsum, apud veteres Christianos, testatur fuisse aliquos constitutos, qui se adeuntium & vitam, & mores sedulò examinarent: vt qui nequiter egissent à communi cœtu secernerentur, qui verò benè, animo toto exciperentur, & in dies redderentur meliores.

Examinandam porrò primùm vocationē S. Aug. præcipit in ser. 1 ad fratres in Eremo; Num à Deo vocatus accedat, an alio aliquo spiritu, siue humano impulsus; an etiam animi leuitate. [Celeritas enim conuersionis, inquit Greg. lib. 4. in 1. Reg. c. 4. plerunque oritur ex præcipitatione consilij, non ex incremento deuotionis.] Qui ergò in regularis vitæ proposito alijs præsunt, tantò discretiùs debent ad eandem vitam conuersos recipere, quantò & vtiliùs prenoscendum est, an accedentium petitio ex virtute sit animi, an ex præcipitatione voluntatis. Nam qui in suis actibus faciles sunt, solent tam instanter vitæ spiritualis asperitatem appetere, vt videantur magna animi virtute, quod expetunt, desiderare.

Probati admittendi. Quod si de Dei vocatione constiterit, vbi adsint cætera, non sine periculo, & culpa reijcietur a nobis, monet S. Basil. in regulis fusioribus ad interrogationem 10. Et S. Bern. in Ep. 324. ad Leonium Abbatem. [Quem Dominus vocauit, vide ne reuoces: quem Deus erexit, tu inclinare noli; nec ponas ei offendiculū cui Deus manum porrigit ascendenti.] [Sed tamen, nec quiuis illotis pedibus, inquit Basilius, in Sanctuarium Domini admittendus est.] Et Christus adolescentem illum de superiore vita interrogauit, & rectè actam audiens, quod ad perfectionem desiderabatur, adiunxit. Quare à nobis fuerit interrogandum, vt eo loco habet Basil. & or. de instit. & admonitione; & quantum fieri poterit mores illius explorandi; Et num ingenio stabili, & constanti sit, an leui, & mutabili; vt intelligas num statim admitti possit, an longiore sit opus probatione. Num ad omne humilitatis, & abiectionis genus, & sordidissima quæq; officia promptus, ac paratus accedat. Ab omni quippe vanitate, atq; ambitione æquum est eum esse alienum, qui futurus est religiosus, vt idem Basil. habet in const. monast. c. 10. & 25. Vno verbo complectar, rem optimè perficiemus, si Saulem imitabimur; de quo in 1. Regum c. 14. legimus: Erat autem bellum potens aduersum Philisthæos omnibus diebus Saul. Nā quemcumque viderat Saul virum fortem; & aptum ad prælium sociabat eum sibi. Hic est delectus hominum, qui & in militibus colligendis habetur, vt paulò ante dicebam; & in admittendis ad religionem haberi oportet. Hominum, inquam, qui & fortes sint, & apti: fortes per voluntatem, apti per scientiam. Sic enim interpretatur S. Greg. extremo lib. 5. in primum Regum. [Fortes non apti repellendi sunt, non sociandi nobis: quia per

„ quia per sapientes reprobos robur nostrum „ destruitur, non augetur. Fortes, & non apti sunt, qui onera sæculi fortiter ferunt, „ & fortitudinem suam in seruitium conditoris transferre nesciunt. Ergò viros ad Christi militiam cum magna nobis discretione sociemus; nec accendentibus ante præbeamus ingressum, quàm eos aptos per scientiam, & fortes per bonam voluntatem esse sciamus.] Ita Gregorius.

Veterum monachorũ probatio, & admissio.

Cæterùm & si fortes, & apti iudicarentur à veteribus monachis, non tamen ad monasterium admittebantur, nisi priùs decem, aut plures dies pro foribus excubassent, ab omnibus reiecti, & verò iniurijs, ac contumelijs probati, vt videre est apud Ioannem Cassianum in libro de institutis renunciantium c. 3. Ioannem Climachum, & alios. Mox admissi vestibus suis spoliabantur, atque alijs ab Abbate induebantur, vt intelligerent, se omni mundiali fastu deposito ad paupertatem Christi descendisse. Sæculares tamen vestes toto probationis tempore conseruabantur. Et si murmurationis, aut inobedientiæ vitium incurrissent, monasterij vestibus exuti, primisq; induti dimittebantur. Sed antequam ad conuictum communem admitterentur, peregrinis, atq; hospitibus seruiendo probabantur. Ita de veteribus monachis testatur Cassianus loco citato c. 5. 6. & 7. Ita in omnibus religionibus vnus, aut alter annus probationis constituitur; quo vt in regula quoque præcipit S. Augustinus, Probet vnusquisq; religionis institutum, & vicissim ipse ab illius moderatoribus probetur, estq; integrum illi hoc tempore à proposito recedere, si minùs probet, aut à Prælato dimitti si non probetur. Quam ob causam Sancti Gregorius, atq; Bernardus de illis interpretantur illud Cant. c. 2. Vinea nostra floruit. „ [Floribus namque omninò timetur, ne pereant; & dum adhuc quisq; ad perfectionem „ per exercitium diuturnum non conualuit, „ facilè si à dente venenoso mordetur, ab hoc, „ quod nactus fuerat, euanescit.] Et ideò in 8. registri libro c. 23. Monachos ad monasterium admissos præcipit Gregorius non nisi post probationis biennium tonsurari; Fortunatumq; Neapolitanum Episcopum acriter reprænendit, quòd Mauritium quemdam nondum satis probatum permisisset tonsurari; qui post cum alijs monachis ex monasterio abiuerat.

Sed & parùm prudentes, & discretę interdum fuisse videntur probationes, quę apud veteres leguntur monachos; qualis illa fuit Mucij apud Cassianum in lib. de institutis renunt. c. 2. Qui cum filio 8. annorum circiter, præter consuetudinem cœnobiorum admissus, non modo colaphis puerum innocentem subinde cædi, & lacerum, ac pannosum dimissum cernebat; sed etiam iussus est eum in flumen proijcere: quod & ipse forti perfecit animo, & particularem Dei ad maiorem virtutis hominis coronam, credendum est fuisse instinctum.

Ætas ad mittendorum.

Gregorius tamen in primo Registri lib. c. 48. & habetur cap. Quia autem, 20. q. 1. pueros vetuit ante 18. annos in monasterijs recipi. Pudet me interdum in quibusdam religiosorum familijs penè lactantes videre paruulos, quos puberes saltem esse oporteret. Quippe mari decimus quartus, & fœminę duodecimus annus ad nubendum, tum homini, tum Deo, constitutus est, quare quod de decimo octauo dicitur à Gregorio, aut de professionis tempore accipi debet; aut de paruis quibusdam insulis dicitur, in quibus durior est vita monastica; aut contrario fuit vsu abrogatum. Sicut & illud, quod in lib. 4. c. 88. statuit, ne clerici, nisi priùs in laico habitu benè probentur. Et quod libro 8. c. 23. ne milites absq; Papæ consensu admittantur. De quibus tamen lata lex à Mauritio Imperatore, ne ad religionem admitterentur, damnatur plurimùm in 2. lib. c. 100.

De coniugatis.

De coniugatis duo habentur. Alterum in lib. 6. c. 184. si sponsalia duntaxat fuerint, posse alterum illorum altero inuito ad meliora properare, atque in monasterium, religionemue suscipi, libero scilicet, & sui iuris altero remanente. Alterum in lib. 5. c. 149. Si matrimonium fuerit consumatum, aut etiam ratum, nequaquam alterum admittendum esse, nisi alter quoque religionem suscipiat. [Nam dum vnum, inquit Pontifex, vtrorumq; corpus coniugij copulatione fit factum, incongruum est partem conuerti, & partem in sæculo remanere.]

Æs alienum dissoluendum.

Ante religionis ingressum soluenda esse debita, Æs ue alienum, si quod contractum fuerit, seriò monet S. Anselmus Ep. 13. lib. 1. ad Girardum. Et si qui publicis rationibus sunt implicati, eos in monasterijs non suscipi voluit S. Gregorius lib. 7. registri c. 11. nisi omnium rationibus redditis.

Nouitius.

Nouitium denique nuper religionem ingressum S. Ansel. in lib. de similitudinibus c. 77. persimilem fecit homini ægroto, qui potionem à medico accepit, quæ dum illius rimatur viscera, membra percurrit omnia, malosq; humores colligit, miris modis hominem vexat, sed totius corporis sanitatem adfert. Ad eundem enim modum nouitio multiplici sæculi morbo laboranti, grauis est, & molesta mortificatio crucis, & amara medicamenta, quæ spiritualis præscribit Pater, vt animi ægritudines curet: sed eæ salutem plurimam operantur.

CAPVT

CAPVT XII.

De habitu religiosorum.

IAM in religione, ac religiosis, tria mihi pręsertim consideranda videntur; Habitus, seu vestitus, Tonsura, & Regula, regulæq; obseruatio. Vestitus talaris est, & ad pedes vsque productus, tum propter modestiam, & grauitatem, tum vt hominem moneat stabilitatis, & perseuerantiæ, vsque ad vitæ finem. Figuratum in talari, & polymita tunica, quā Gen.c.37. fecit Iacob filio suo Iosepb, quem super omnes diligebat, scripsit S. Anselmus in lib. de similitudinibus c. 92. color, & forma non vna, & eadem, sed alia, atq; alia, vt alia est, atque alia religio. Et inde cuius quisque Ordinis sit cognoscitur, velut ex impressa figura dignoscitur moneta, cuius Principis, aut regionis sit; Vt idem habet Ansel. c. 90. Clemens tamen Alexandrinus libro 2. pędag. c. 10. trahere vestes ad summos viq; pedes demissas, valdè arrogans, & superbum iudicauit; quòd ambulandi actionem impediat, dum vestis instar verriculi terræ sordes secum trahit. Et omnes monent id, quod per se manifestum est, religiosi hominis vestitum simplicem, & vilem esse debere, non delicatum, ornatum, ac pretiosum. Est enim religio pœnitentiæ status, mortificationis, abiectionis, & contemptus mundi: Quid est habitus monachi, nisi contemptus mundi? inquit S. Gregorius libro 10. regist. c.22. Tegat igitur nuditatem, & arceat frigus, sed nihil habeat elegantiæ, & vanitatis. Vnde in regula præcipit S. Augustinus c. 3. [Non sit notabilis habitus vester, nec „ affectetis vestibus placere, sed moribus.] Et Sanctus Bernardus in modo benè viuendi ad Sororem c. 9. [Talia debent esse vestimenta „ seruorum Dei, in quibus nihil possit notari „ nouitatis, nihil vanitatis, nihil superfluita- „ tis, nihil superbiæ, & vanagloriæ.] Lege quæ de hoc pluribus collegi, cùm de modestia agerem c. 6. in quo de vestitu agitur.

plex ...us. Hoc loco addam, triplicem esse religiosum habitum probationis, conuersionis, & professionis. Vt enim tria hominum genera religio continet, nouitios, laicos homines non professos, qui conuersi vocitantur, & professos; ita triplex à iuris Canonici interpretibus habitus nominatur. Rationi quippe consentaneum fuit semper iudicatum in Ecclesia, & religiosis ordinibus; vt quemadmodum alius est militis habitus, alius senatoris, & doctoris, alius artificis, & mechanici; sic inter religiosos exteriori vestitu hominum gradus, & ordines essent distincti; & vnusquisque qualis esset, appareret, vt omnis confusio tolleretur. Quare in cap. Statuimus. de regularibus. statuit Greg. IX. vbi nouitiorum habitus à professorum habitu non distinguitur, professorum habitus benedicatur; vt a nouitiorum habitu discernatur. De conuersorum autem habitu extat cap. consuluit. qui clerici, vel vouentes. in quo Alexander III. declarauit esse velut simplex votum, quod matrimonium quidem impedit contrahendum, sed nō dirimit contractum, & in c. Super eo. de regularibus; qui religionis habitum susceperant, & ante, professionem ab austeritate susceptæ vitæ voluerant recedere, ad mitiorē religionem transire coacti sunt, qui si dum essent in probatione recedere voluissent, ad priorem statum redire potuissent. Professorum denique habitus erat, qui dabatur professis, qui & antiquo iure habitus religionis dicebatur; dum nouitijs non dabatur habitus, sed totam probationem vulgari peragebant habitu, & in professione solùm habitum accipiebant; quare & ipsa susceptio habitus, tacita erat professio. At postea datus est nouitijs quoq; siue idem, siue diuersus habitus; & tunc distinctus est habitus religionis, & habitus professionis. Vnde & illud, Monachum non facit habitus, sed professio; cap. Porrectum. & c. Ex parte. de regularibus.

CAPVT XIII.

De religiosorum tonsura.

CVR verò sacrdotes radantur, ea placuit ratio Plutarcho in libro de Iside, & Osiride, quoniam exerementa omnia impura sunt, & immunda; estq; nefas purum, & mundum, ab impuro, & immundo tangi. Sed capitis tonsura fuit semper seruorum insigne. *Seruorum tonsura.* Et nunc ijs, qui ad triremes cōdemnātur, vt catena vinciuntur pedes, sic raduntur capita; & apud veteres, qui seruos se profitebantur, radebant sese. Monachi, & clerici tonsura se Dei seruos profitentur; quod ita obtinuit, vt tondere, ac tonsurare perinde esset, ac quasi voto se ad suscipiendum monachi habitum, ordinesue astringere. Vnde & prima tonsura inter ordines, non certus ordo, sed velut præludium, & promissio suscipiendorum ordinum. *Prima tōsura.* Io: Climachus gr. 4. quendam inter monachos admitti voluit, antequam probaretur, iussum tonderi statim, & monachis aggregari, & apud Sophronium in Prato, c. 78. adolescens, qui monachus fieri voluit, tonsus illicò fuit. Et alius c. 118. & latronum princeps c. 143. Et Greg. Turon. lib. 3. c. 18. Regis Francorum filium totondisse se, ne vllum reipublicę munus susciperet. Et in Concilijs Moguntino, & Toletano

Toletano 2. cautum fuit, ne pueri a parentibus monasterijs oblati tonderentur ante decimum octauum annum, vt interrogati possent ostendere, an esse monachi vellent; quasi tonderi iam esset quasi monachum se profiteri.

Fuit etiam tonsura pœnitentiæ signum. Et in 3. Toletano Conc. 12. ordinatum est, vt qui pœnitentiam postulabant, priùs tonderentur. Et quis nesciat monachorum, & clericorum statum pœnitentium statum esse? Vide etiam in Toletano 4. c. 54. & in 6. c. 7.

Tonsura antiquitas. Neque hanc tonsuram esse rem nouam, sed antiquissimam in Ecclesia, testabitur S. Dionys. qui lib. de Eccles. Hier. c. 6. suo tempore scribit eos, qui hoc vitę genus ingrediebantur fuisse tonsos, signo crucis consignatos, vestemq; mutasse. *Vestis mutatio.* Vestis mutatio, mutationem vitę significaba; qua veterem exuti hominem, induebant nouum. Crucis signum mortificationis Christi admonebat, & ad spiritualem pugnam armabat: Capillus tonsus puram, nullaq; figura fucatam vitam indicabat, quæ non fictarum, inquit Dionysius, figurarum, aut colorum inductione deformitatem mentis ornet; sed in seipsa, non humana pulchritudine verùm singulari, & vnica ad Dei exactissimam similitudinem excitaretur. *Monialiū habitus et tonsura.* Monialium item habitum, & capillum tonsum habes apud Athanasium in libro de virginitate, & apud Hieronymum legis in Ep. ad Sabinianum c. 3 [Moris est in Ægypti, & Syriæ monasterijs, vt tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo vouerint, & sæculo renuntiantes omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum.] Quod quia ab omnibus fit, penè scitur ab omnibus. *Monachorū, & clericorū tonsura.* Et apud Nazian. or. 1. de pace, monachorum habes tonsuram conuenientem. Et Anicetus vetustissimus Papa, statuit, ne clerici comam nutrirent. Et Beda lib. 5. hist. alijque probati autores, Petrum Apostolum affirmant fuisse tonsum. Et quidem in Scotia refert aliquos Beda non rotundam, sed longam gestasse tonsuram, a fronte, non occiput: nec qui rotundam, summum verticem, sed totum detondebant caput, quemadmodum nunc monachi antiquam retinentes disciplinam. In Conc. 4. Tolet. c. 40. illi repræhenduntur, qui summum tonderent verticem; Quod hæreticorum in Hispania fuisse traditur: omnesq; clerici totum iubentur tondere caput, inferius solùm circuli corona relicta; S. Aug. in 2. retract. libro c. 21. & de opere monachorum c. 31. monachos refert crinitos, & non crinitos; hoc est crines, & comam nutrientes, & non nutrientes; crinitosq; veluti volucres, quæ depilari timeant, ne volare non possint, repræhendit; quasi contra Apostoli præcepta operantes, ac timentes, ne vilior habeatur tonsa sanctitas, quam comata. In priore ad Cor. 11. Mulier orans non velato capite, deturpat caput suum; & vir orans velato capite, deturpat caput suum. Perinde autem est velatum, & comatum caput; quare subiungit; Nam si non velatur mulier, tondeatur: Si verò turpe est tonderi, velet caput suum. Effœminati ergò hominis est comam muliebri imitatione nutrire. Religiosus virilem animum gerens, & ab omni mollitudine, ac vanitate alienus comam tondet, velamen abijcit; & mulier quoque tondetur, si mundo renuntians monasterium ingrediatur: retinet tamen modestia velamen. Sunt qui monachos, & clericos quandam Christi coronæ similitudinem gestare dicant in capite, qua illius mortificationis semper admoneantur. Sed S. Ansel. lib. de similitudinibus c. 93. corona illa capitis significari voluit, nos & Sacerdotes esse, & Reges; quia & nos Deo viuam hostiam sacrificamus, & affectibus, rebusq; cunctis creatis dominamur. Sacerdotes verò in lege caput tegebant mitra, & Reges coronis coronantur; mitræq; & coronæ formam tonsura refert. Capillum etiam capitis tum cogitationem mentis, tum superflua quæq; significare scimus: Et cum tondetur capillus inanes cogitationes, & mundanarum omnium rerum curę proijciuntur. Iob c. 1. audita filiorum morte, tonso capite in terram corruit. Quid enim, ait Greg. libro 2. c. 27. per capillos, nisi defluentes animi cogitationes accipimus? Caput ergò tondere, est cogitationes superfluas a mente resecare.

Duas adhuc rationes addit Sanctus Augustinus in libro de contemptu Mundi c 3. to. 9. Si modo est Augustini, vt & a laicis separētur Clerici, & religiosi, & quia cerebrum, sapientiæ sedes, in capite residet, & Christus Dei sapientia caput est nostrum, ideò pilos radimus, vt inter nos, & Christum nullum esse obstaculū ostendamus. Nazaræus Num. c. 6. capillos nutriebat eiusdem interpretatione; quia per vitam magnę continentiæ præsumptionum cogitationes crescunt. Sed deuotione completa, radere caput, & in ignem sacrificij capillos proijcere iubetur; quia tunc ad perfectionem pertingimus, cùm etiā cogitationes superfluas a mente resecamus. Sed & in c. 11. veterum fuisse morem obseruat, vt qui speciem sui corporis capillos nutriendo seruaret, Eos tempore afflictionis abscinderet; & qui tranquillitatis tempore capillos abscinderet, eos in ostensione afflictionis nutriret. Sicut igitur Iob seruatos in tranquillitate, post ad doloris vsum totondit: sic religioso, qui in mundi delicijs nutrierat ad

rat,ad pœnitentiæ lamenta venienti abscinduntur. Clericos tonsuram spernentes ab Ecclesiæ ingressu arceri voluit S. Ansel. Ep. 62. libri 3. ad Vuillelmum Archidiaconum.

CAPVT XIV.

De regulari disciplina.

TERTIVM, quod in religiosis viris considerandum proposueram, regula erat, seu viuendi ratio, & forma, quæ religionis legibus continetur. Patriam dixit Alexandrinus Clemens in 4. strom. libro, esse homini matrem, ac nutricem, leges autem patrem: quippe Græcus homo τὸν νόμον masculini generis esse vidit. At veriùs dicam ego, religionem nobis esse matrem, quæ & Deo peperit, ac nutrit; leges autem, atque ordinationes maiorum esse patrem, qui & procreandi vim adfert, & genitos fouet, gubernatq; Nisi enim regularis vigeret disciplina, neque nos ad religionem venissemus, neque in ea conseruaremur.

De Ecclesia passim legimus apud Sanctos Patres eam esse velut nauim, quæ tempestatibus plurimis in hoc mundo iactatur, illiusq; figuram arcam Noe diluuij tempore fuisse. Et nos in religione nonne inter mundi, vitæq; præsentis procellas nauigamus ad patriam, in eaq; a diluuio saluamur? Apud S. Cyprianum in Ep. 7. libri 2. presbyteri, atque diaconi Romani ad illum scribentes; Ecclesiasticam disciplinam, legumq; obseruationem, gubernaculum huiusce nauis appellant, tum in pace, tum in tempestatum bello. Nos Ecclesiæ mutantes vocem, de religione dicamus. Quid magis aut in pace aptum, aut in bellis persecutionis necessarium, quam debitam seueritatem diuini vigoris tenere? Quam qui remiserit, instabili rerum cursu erret, necesse est, & huc, atq; illuc varijs, & incertis negotiorum tempestatibus dissipetur; & quasi extorto de manu consiliorum gubernaculo nauem Ecclesiasticæ salutis (aut religiosæ perfectionis) allidat in scopulos, appareat, non aliter saluti Ecclesiasticæ (aut religiosæ) consuli posse; nisi si qui contra ipsam faciunt, quasi quidam aduersi fluctus repellantur; & disciplinæ semper custodita ratio, quasi salutare aliquod gubernaculum in tempestate seruetur. Et in tractatu de habitu Virginum, Disciplinam vocat custodem spei, retinaculum fidei, ducem itineris salutaris, fomitē, & nutrimētum bonæ indolis, magistram virtutis: quę & in Christo faciat semper manere, & iugiter in Deo viuere, atq; ad cœlestia promissa, & diuina præmia peruenire. Sanè velut hortus Dei est Ecclesia, in quo religiones complures, quasi aromatum areolæ Cant. 6. hoc est florum, qui & virtutis odorem habeant suauissimum, & medendi vim, ac sanandi morbos omnes cæterorum hominum, qui in sæculo viuunt. Huius porrò horti maceria, & muri sunt regulæ. Si diruatur maceria, & cadant muri, dissipabitur hortus, & conculcabitur: & Prou. c. 24. dixit Sapiens, Transiui per hortum pigri, & repleuerant eum vrticæ, & spinę, quid ita? quia maceria lapidum destructa erat. Nam vt S. Greg. Magnus loquitur in 20. libro moral. c. 20. [Quasi rupto muro hostis ingreditur, cùm disciplinæ munimenta dissipantur.] Contra verò S. Ansel. Epist. 49. libri 3. ad Cestrenses monachos scribit, In monasterio, vbi minima districtè custodiuntur, ibi rigorem Ordinis permanere, pacem inter fratres conseruari, proclamationes in capitulo cessare: vbi verò minimi excessus negliguntur, ibi totum ordinem paulatim dissipari, & destrui. Sunt leges, & regulæ, velut habenæ, & lora, quibus voluntas nostra, ceu indomitus equus, frænatur, & regitur. Iob c. 39. Numquid alligabis Rhinocerota ad arandum loco tuo? aut confringet glebas vallium post te? Quod exponens S. Greg. lib. 31. c. 3. [Præcepta, inquit, disciplinæ lora sunt Ecclesiæ, quibus Rhinoceros superbus ligatur, & a præsepi ad arandum ducitur.] In eandem sententiam de veteri lege scripsit S. Hier. in Ep. ad Algasiam q. 8 [Lex data est, vt hominem malè libertate sua abutentem, qui per præcipitia improuidus ferebatur, fræno legis retineat, & compositis doceat incedere gressibus.] Sunt etiam velut scutica, qua petulans castigatur equus, & gubernatur.] Vt enim equi fræno morigeri (ait Sanctus Chrys. in Com. capitis 5. Epistolæ ad Gal.) non egent scutica: sic anima, quæ impulsu spiritus geritur, non eget admonitrice lege. Vnde & Paulus dicebat, aduersus huiusmodi non est lex, quoniam iustus ipsemet sibi est lex.] Et verè habes in Ps. 1. Beatus vir, cuius est in lege Domini voluntas, non legis timor, sed voluntas, quia vt habet S. Hilarius, timoris est non audere tiniendo negligere, perfectę verò religionis velle pręscriptis parere. Itaque quod de diuinis præceptis dictum est a S. Leone Papa in ser. 11. de quadragesima, ea lancem esse, in qua iustitu se debet quisque trutinare examine, & lucidissimum speculum, in quo faciem suę mentis agnoscat; dum pręcipiunt, quę agenda sint, quę non agenda; & quisque intelligit, quàm sit conformis imagini Dei; idem prorsus de religiosis legibus, ac regulis est cogitandum.

De quodā dictum est Dan. c. 6. Appensus es in statera, & inuentus es minus habens; sed & cuilibet dicitur religioso. Appenditur enim

tur enim in statera regularum sibi præscriptarum, & si minus sit illarum obseruans, minus habere deprehenditur. Sunt vestis nuptialis, cum qua religiosus ad cœlestes nuptias intrare debet, atqui his terrenis interim conuersari. Et S. Io: Chrys. h. 41. operis imperfecti, tractans illa verba Matt. c. 22. Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? [Qui non habet, inquit, opera
„ Christiani, iniuriam facit Christianitati,
„ dum inter Christianos versatur. Aut ergò
„ locum eligat secundum vestem, aut secun-
„ dùm locum induat vestem.] Quod & religiosis hominibus accommodate dicitur, si minùs religiosè agere deprehendantur. Et S. Greg. Papa in 2. registri libro c. 9. [Si ca-
„ nones non custoditis, & maiorum vultis sta-
„ tuta conuellere, non cognosco qui sitis.] Nam etsi religionis vestem, atque habitum gestemus, operibus tamen religiosos nos minus probamus. In Ep. ad Rom. c. 2. dicebat Paulus; Circumcisio quidem prodest, si legem obserues: si autem præuaricator legis sis circumcisio tua preputium facta est. Quo loco S. Ansel. [Ita etiam, inquit Christiano, si
„ preuaricator es Euangelij, baptismus tuus ni-
„ hil tibi proderit.] & monacho [Preuaricator
„ es regulæ, cuculla tua inutilis facta est.]

Quod si quæ prætendantur excusationes, audi quid S. Hier. ad Eustochium scribat, De custodia virginitatis c. 5. [Si volueris, ait,
„ respondere te nobili stirpe generatam, sem-
„ per in delicijs, semper in plumis, non pos-
„ se a vino, & esculentioribus cibis abstinere,
„ nec his legibus viuere: districtiùs responde-
„ bo: Viue ergo lege tua, qua Dei non potes.]

Quod verò leges interdùm graues, & onerosæ videantur nobis, non natura ipsarum est, sed pigritia nostra Sancti Io: Chrys. sententia hom. 8. de pœnitentia. Quoniam, vt est apud Clementem Alexandrinum libro 2. strom. ijs, qui sunt remissi, id, quod est moderatum, videtur nimis intensum, & tonum excedere, & id quod est æquum, videtur esse summum ius. Et Orig. h. 11. in Ierem. exponens illa verba capitis 15. Non sedi in concilio ludentium; concilium distinguit sollicitorum hominum, & ludentium; solliciti sunt, qui omnia cum diligentia, & accurata peragunt disciplina: ludentes autem, qui relicto religionis studio lusibus mundi huius vacant. Propheta non sedi, inquit, in concilio ludentium; sed timebam a facie manus tuæ; quoniam comminatione replesti me. Antequam Deus promulgaret legem Ex. 19. audita sunt tonitrua, & micarunt fulgura, & densissima nubes operuit montem, clangorque buccinæ vehementiùs perstrepebat, & totus mons Sinai fumabat: & timuit omnis populus, qui erat in castris. Vt videlicet ad obseruantiam, & custodiā legis timor induceret. Et Academiam Plato ad tradendam sapientiam elegit, quia vt Polybius, & alij probati autores tradunt, is locus frequenti collidebatur terræmotu, & auditores timore admoniti abstinebant a malis, & sapientiæ capaciores fiebant. Plura, quæ de Religione, ac religiosis dici possent, aut minuta nimis sunt, & particularia, aut ad hunc locum non pertinent. Quare hic sit mihi dicendi finis.



DE PAVPERTATE LIBER XLV.

CAPVT I.

Paupertas multiplex.

Paupertas multiplex



SANCTVS Gregorius Nyssenus in libro de beatitudinibus, dum de prima loqueretur, Beati pauperes spiritu, &c. duplices agnouit diuitias, & duplicem item paupertatem, alteram virtutum, alteram temporalium rerum, pecuniarum, facultatum, & opum. De virtutibus nunc non est propositum dicere. Sed de temporali solùm paupertate. Quam item in quinque genera partitus est h. 40. Autor sermonum ad fratres in Eremo. [Prima est
„ infœlicitatis, secunda cupiditatis, tertia su-
„ perfluitatis, quarta dolositatis, quinta vo-
„ luntatis. Primam habet mendicus, secun-
„ dam auarus, tertiam prodigus, quarta est pa-
„ ries dealbatus, quintam habet vir compedi-
„ tus. Prima est flagellum, secunda venenum,
„ tertia ventilabrum, quarta vmbraculum,
„ quinta ædificium. Prima est miseria, quia
„ cruciat; secunda venenosa, quia necat, ter-
„ tia ventosa, quia inflat, quarta dolosa, quia
dissimulat,

" dissimulat, quinta gloriosa, quia coronat.] Hæc ille. Omnes verò duplicem nouimus; " vnam necessitatis, quæ illorum est, qui pau- " peres aut nati sunt, aut casu facti. Alteram liberæ voluntatis; illorum scilicet, qui cùm diuites essent, ac locupletes, maioris alicuius boni cupidi, facultates omnes abiecerunt suas. Priorem Sanctus Ioannes Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, malum dixit esse insatiabile, querimonia semper, atque ingratitudine plenum. Et Eusebius Emissenus h. 4. ad Monachos; [Nisi, inquit, ex corde, & " affectu pauper sis, paupertas ipsa non vir- " tus, sed miseria iudicanda est.] Et omninò S. Bernard. Ep. 100. [Non paupertas vir- " tus reputatur, sed paupertatis amor.] Quam ob causam S. Aug. in qq. ex nouo testamento q. 27. Zachæum scripsit, & Corneliumn Centurionem, etsi diuites, discipulos tamen Christi fuisse dictos, quia non habebant affectum, & erant tanquam non habentes.

CAPVT II.

De veterum philosophorum paupertate.

NON est nobis nunc de priore illa necessitatis paupertate institutus sermo: sed de altera posteriore hac, quę spontanea est, electa, & libera. De qua ita S. Basilius loquitur in ea Psalmi 33. verba; Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. [Non " est semper laudabilis paupertas; sed quę iux- " ta consilium Euangelicum libera voluntate " suscepta perficitur. Quàm multis non sup- " petit opulentia facultatum, qui animi de- " stinatione, ac proposito sunt auarissimi? Ta- " les ad salutem non inopia rerum prouehit, " sed condemnat voluntas.]

Hanc à veteribus quoq; Philosophis quæsitam fuisse scimus, & affectatam. [Crates " Thebanus (scribit S. Hier. Ep. ad Paulinum, de institutione Monachi c. 1.) homo ditissi- " mus, cùm ad philosophandum Athenas per- " geret, magnum auri pondus abiecit: nec " putauit se simul posse & virtutes, & diuitias " possidere. Nos suffarcinati auro Christum " pauperem sequimur.] Et rursum Ep. ad Iulianum c. 3. [E philosophis vnus multarum " possessionum pretium proiecit in pelagus; " Abite, dicens, in profundum malæ cupidita- " tes; ego vos mergam, ne ipse mergar a vo- " bis.] Quem item fuisse Cratem Thebanum nominat in 2. lib. aduersus Iouinianum c. 7. Eandem ad verbum sententiam repetens. Et mox c. 9. Antisteten adiungit: qui cùm Socratem audisset de paupertate disputantem, venditis omnibus, nihil sibi nisi palliolum reseruauit. De Socratis autem paupertate ita testatur S. Chrys. libro 2. aduersus vituperat. vitæ monasticæ. [Socrates nudis sem- " per pedibus incedens, & sine cibo tota die " perseuerans, panemq; tantummodo in ci- " bum sumens &c.] Zenonem quoque refert S. Nazian. or. 1. in Iulianum, cùm nauis tēpestate iactaretur, atq; omnia in mare proijcerentur; Gratiam, dixisse, fortunæ habeo ad philosophicum palliolum me redigenti. Mitto cæteros. Demetrium Cynicum testatur in libro de vita beata Seneca, cum sibi interdixisset habere, interdixisse & petere.

Verùm in his nihil fuit virtutis: sed aut impensum philosophandi studium, aut stultitia, & insipientia multa, quemadmodum loquitur S. Chrys. h. 7. in Acta. [Philosopho- " rum, inquit, aliqui reliquerunt terram, alij " multum auri in mare proiecerunt: id, quod " non erat opum contemptus, sed stultitia, & " insipientia.] Et h. 35. in priorem ad Cor. Epist. [Crates sua omnia in mare demersit " homines amentes, & insanos imitatus.]

Verè namque parùm prudentes fuerunt, dum propter solum philosophię studium, aut inanem quandam apud homines gloriolam id egerunt, & absq; vlla vtilitate, & commodo illis se spoliarunt bonis, quæ & sibi, & alijs vsui potuissent esse. Quibus omninò spoliare se non debuerunt, nisi aliquod aliud maius adepturi bonum, hoc est virtutis perfectionem. Hoc enim est id, ad quod adolescentem illum perfectæ studiosum vitæ Dominus adhortatur noster dicens; Si vis perfectus esse, vende omnia, quæ habes, & sequere me. Illi verò, vt ait S. Bernardus ser. 1. in Festo omnium Sanctorum, relinquentes omnia, noluerunt censu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Et cùm tria Dominus consuluerit; vendere omnia, dare pauperibus, & ipsum sequi; illi primum duntaxat fecerunt, in quo virtutis nihil est, sed amentiæ multum, si solum accipiatur. Neque enim Petrus pro se, ac discipulis cæteris postulauit à Domino præmium, propterea quòd omnia reliquissent (non enim hoc sufficit, vt S. Hier. adnotauit) sed quòd secuti fuissent Christum. Ità accipias illud, quod S. Bern. scribit Ep. 24. ad Gilbertum Episcopum Londinensem; [Pauperiem æquo animo ferre virtus patientiæ est; spontè appetere sapientiæ laus est.] Si nempe appetas, vt Christum sequaris. Et illud Basilij in reg. breu. 205. Pauperes spiritu eos vocari, qui non aliam ob causam ad paupertatem deuenerunt, quam ob doctrinam Domini, qui dixit; Vade, vende, & sequere me. Eo inquam intellectu, vt primum illud non sit satis, sed tertium maximè requiratur. Vnde & addit, Lazarum quoque & alium quemcumque, qui paupertatem quouis aduenientem modo ad Dei voluntatem

Amentes Philosophi

luntatem moderetur, pauperem spiritu appellandum esse. Quod sanè illi philosophi non fecerunt.

CAPVT III.

Paupertatem Iudæis inauditam fuisse.

IN veteri quoque Hebręorum Synagoga inuisum fuit, atq; inauditum paupertatis nomen, cui abundantia frumenti, vini, & olei, terrenaq; bona promissa fuerant. [Euentila, inquit S. Hier. in caput 3. Isaiæ, omnes Iudæorum Synagogas, & nullum poteris inuenire doctorem, qui sancta præcipiat, & contemptis diuitijs sectandam doceat paupertatem.] Itaque appositè S. Ambr. lib. 1. Epistolarum Ep. 1. ad Iustum; [Iudæus, inquit, iubebatur soluere dimidium didrachmi; & Christiano dicitur, Vende omnia, quæ habes. Dimidium autem à Iudæo exigebatur, quia relinquebatur alterum dimidium pro cura sæculari, & vsu domestico, & vix in Iudæo, vel portio deuotionis poterat inueniri.] Sanctus autem Bernardus ser. in ea verba; Ecce nos reliquimus omnia, veteres illos Patres affirmauit per lutosas ambulasse aquas, nos verò gressibus calcasse vndam: soloque spiritu, non item corpore; spiritum Domini secutos illos fuisse, atq; cum Patriarcha Iacob velut altero fœmore claudicasse: nos autem & spiritu & corpore, atq; vtroq; vestigio rectà Dominū sequi. [Nō multos, inquit, legisse me recolo, aut nō afflictos grauiter, aut non grauiter in ipsa sęculi huius prosperitate tentatos, fortè & periclitatos. Nimirum longè aliud est in luto aquarum multarum diuisi fundo maris iter carpere, terrena licitè possidendo: aliud ipsam, quoq; nouis gressibus vndam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ prærogatiua hæc debebatur. Antiqui Patres spiritum Domini solo spiritu sequebantur. At vbi Verbum caro factum est, in eo nobis tradita est imago vitæ, & conuersationis exemplar; quod oporteat etiam corporaliter imitari: vt vtroq; sequentes vestigio, non vlteriùs cum Patriarcha Iacob altero fœmore claudicemus.]

CAPVT IV.

Paupertatem voluntariam Euangelicum Consilium esse.

ERGò Euangelicum planè consilium est hoc, & in Epist. ad Demetriadem cap. 7. scribit S. Hier. Apostolici fastigij est, perfectæq; virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere: & sic leuem, atque expeditum cum Christo ad cælestia subuolare. [Non cogo, non impero. sed propono palmam, ostendo præmia. Tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari.]

Paupertas veterum Christianorum.

De veteribus illis, & primis Christianis scimus, quid in Apostolorum Actis testetur S. Lucas: omnia inquam illis fuisse communia, solitosq; fuisse omnes vendere omnia, quæ habebant, atq; ad Apostolorum pedes ponere pretium, quod in communes egentium vsus distribueretur. Ponebant autem ad pedes Apostolorum pretia, tanquam pedibus conculcanda; quia indigna reputabant manibus contrectari, vt loquitur Sanctus Augustinus ser. 21. ad fratres in Eremo, & in regula monachorum Sanctus Hieronymus: sed & in lib. de statu Essæorum ad hunc modum de Christianis sui temporis tradit Philo Iudæus. [Pro amore immortalis, & beatissimæ vitæ iam se defunctos existimantes, omissa temporali gleba, dimisere substantias filijs, alijsq; cognatis spontanea voluntate antè tempus præhæreditati, quibus autem parentelæ non sunt, proximis, vel amicis admittunt. Oportuit enim occultas diuitias diligentes, cœcum relinquere sensum his, qui adhuc mente caligant.] Solicitudo enim rerum domesticarum iniurias parturire consueuit, ipsamq; iniquitatem generare solet, ἄβιοι idest sine vita, eos appellat Homerus, qui his incumbunt. *Act. 4.*

Idem etiam multò veriùs de sui temporis Christianis confirmat Tertullianus in Apologetico aduersus Gentes c. 39. [Ex substantia, inquit, familiari fratres sumus, quæ penes vos ferè dirimit fraternitatem. Itaque quia animo, animaq; miscemur, nihil de rei communicatione dubitamus: Omnia indiscreta sunt apud nos pręter vxores: in isto loco consortium soluimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent: & quæ seq.] Maior enim est fraternitas Christi, vt loquitur S. Ambr. ser. 24. Dominica in Quinquagesima, quam sanguinis. [Sanguinis enim fraternitas similitudinem tantùm corporis refert; Christi autem fraternitas vnanimitatem cordis, animæq; demonstrat.] Et adfert illud Act. 4. Credentium erat cor vnum, & anima vna. Propterea erant eis omnia communia; [Vt qui eodem consortio religionis tenebantur (ait S. Maximus Taurinensis h. 1. de auaritia) eodem consortio fouerentur & vitæ. Et quibus erat vna fides, esset & vna substantia, & quibus erat communis Christus, communis esset & sumptus.]

Paupertas christiana

Diuinū hoc consiliū durius existimans Euāgelicus adolescens, abijt tristis. Nos hilari, ac læto amplexi sumus, ac retinemus animo.

[Affatim

„ [Affatim diues est, scribit ad Heliodorum S. Hier. c. 1. qui cum Christo pauper est.] [Et „ tamen (c. 4.) perfectus seruus Christi nihil „ præter Christum habet; & si quid habet, per„ fectus non est. Et si perfectus non est, cùm „ se perfectum fore pollicitus sit, ante Deum „ mentitus est: os autem, quod mentitur, occi„ dit animam.] Petrus cum Christo pauper factus argentum, & aurum non habebat, sed sanitates conferebat. Atque vt extremo libro 3. de virginibus S. Ambrosius loquitur; [Lembum deseruit, Deum reperit; scal„ mum reliquit, Verbum inuenit; lina laxauit, „ fidem vinxit; plicauit retia, homines eleua„ uit; mare spreuit, Cœlum acquisiuit.] Itaque sapienter S. Aug. libro 5. de Ciuit. Dei c. 18. non putat posse Christianum de voluntaria paupertate magnum aliquid se fecisse putare, quod omnia propter Christum reliquit, si cœlestia, quæ acquisiuit, bona consideret; si præsertim veterum Romanorum paupertatem attendat, aliaque multò duriora, quæ pro terrena patria pertulerunt. „ [Quomodo, inquit, se audebit extollere de „ voluntaria paupertate Christianus, vt in hu„ ius vitæ peregrinatione expeditior ambulet „ viam, quæ perducit ad patriam, vbi veræ „ diuitiæ ipse Deus est; cùm audiat, vel legat „ Lucium Valerium, qui in suo defunctus est „ consulatu, vsque adeò fuisse pauperem, vt „ nummis à populo collatis eius sepultura cu„ raretur?] Addit Q. Cincinnatum, & alios plures. De quibus tamen nescio an eandem, quam de philosophis antea diximus, possimus pronuntiare sententiam. Sed audi Sanctum Bernardum ser. 4. in vigilia Natiuitatis Domini. [Pretiosiores panni Saluatoris „ omni purpura, & gloriosius hoc præsepe au„ ratis Regum solijs, ditior denique Christi „ paupertas cunctis opibus, cunctisq; thesau„ ris sæculi.] [Quærat ergò diuitias paganus, ait idem S. Pater ser 1. in festo omnium Sanctorum; qui sine Deo viuit: quærat Iudæus, „ qui terrenas possessiones accepit. Sed qua „ fronte magis, aut qua mente Christianus „ diuitias quærit, postquam Christus beatos „ esse pauperes prædicauit?] Certè Origenes h. 16. in Gen. Pharaonem monuit Sacerdotes suos diuites, Christum pauperes voluisse. „ [Obseruate, inquit, ne fortè qui partem ha„ bent in terra, & terrenis cultibus, & studijs „ vacant, non tam Domini, quam Pharaonis „ Sacerdotes esse videantur. Ille vult sacer„ dotes suos habere possessiones terrarum, & „ exercere agri, non animæ culturam; ruri, „ non legi, operam dare: Christus autem Sa„ cerdotibus suis præcipit; Qui non renunciat „ omnibus, quæ possidet, non potest meus es„ se discipulus.] At si terrarum possessionibus „ eos spoliauit, virtutum, ac miraculorum possessione ditauit; quemadmodum inter ceteros adnotauit S. Aug. ser. 28. de verbis Apostoli. Quo loco de Petro loquens in ingressu templi paralyticum sanante; Argentum, & aurum, inquit, non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. [Non miraris pos„ sessorem virtutum; antea professus est abre„ nunciatorem diuitiarum. Iustè namque se„ quebatur, vt largiretur signa, qui opes con„ tempserat.]

CAPVT V.

Quàm vtile consilium.

AT ENIM si consilij vtilitatem considerare velis; occurret primùm Domini adhortatio illa Matt. 7. & Luc. 13. Contendite intrare per angustam portam. At quàm difficile est intrare illum, qui diuitijs multis, ac terrenis sarcinis onustus sit? Idem ipse Dominus pronuntiauit Matt. 19. facilius esse camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in Regnum Cœlorum. Quæ verba S. Gregorius considerans lib. 4. moral. c. 3. [Rarum valdè est, inquit, vt qui aurum „ possident, ad requiem tendant; dum per se„ metipsum veritas dicat; Difficilè, qui pecu„ nias habent, intrabunt in Regnum Cœlo„ rum.] Quod vt ex solo miraculo euenire posse monstraret; Apud homines, inquit, hoc impossibile est, apud Deum autem possibilia omnia sunt. Et S. Maximus Taurinensis ser. de S. Michaele Archangelo; [Qui „ honoribus inflatus fuerit, & auri thesauris „ dilatatus, tanquam onustum, & impeditum „ animal, angustum regni iter transire non „ poterit; & si se existimet peruenisse, sarci„ nam eius exigua porta non capiens reper„ cusso limine retrorsùm redire cogetur.] Et acriùs monet S. Ber. ser. in ea verba: Ecce nos reliquimus omnia. [Quid tu camele gib„ bum, quid tu pecuniose proditoris loculos „ tollis? Non sic impie, non sic ingredieris: „ foramen acus huiusmodi sarcinas non ad„ mittit.] Et quoniam respondere quis poterat; Veteres Patriarchas; perquam diuites fuisse: [Abraham, subiungit idem Bern. „ Isaac, & Iacob, inquiunt terrenas habuisse „ diuitias, & tamen tantam a Deo gratiam „ obtinuisse. Imponant ergò vitulos super „ altare, mactent arietes, hircos immolent: „ quia & hoc Abraham fecit; & hic ritus Pa„ trum. Quid si & ipsas Patrum diuitias vm„ bram fuisse dixerim futurorum? In figura „ enim eis omnia contingebant. Deinde di„ uitias possederunt, cùm sola adhuc terrena „ promitterentur à Deo. Sicut enim sacrifi„ cijs illis, sic & diuitijs carnalibus adhuc po„ pulis dispentatio diuina morem gerebat, vt

Ttt 2 tanquam

tanquam paruuli paulatim à gentilium fecederent ritu; Eadem, quæ dæmonijs, Domino immolantes, eademq; quę & illi, sed à Domino, non a dæmonijs, expectantes. Sed & S. Petrus Chrysologus ser. 28. Diuites quoque, si diuitijs benè vtantur, sanctos esse posse, demonstrat illorum exemplo, Abraham, Iob, Dauidis, & aliorum, qui fuere prædiuites. At hoc quàm difficile? S. quidem certè Greg. libro 27. moral. c. 7. filios Ruben notat, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, quia multa pecora, & iumenta possidebant, petijsse à Moyse Ios. 3. ne Iordanem transirent: nolueruntq; habere hæreditatem in terra promissionis, sed in campestribus morari. [Quia, inquit Greg. quos multa mundi implicamenta occupant habitationem cœlestis patriæ non requirunt.]

Non absimile argumentum est illud, quod ex auium pennis, & volatu sumitur. Si nanque auium alæ siue humore quopiam madidæ fuerint, siue grauatæ pondere, volare, atque in altum leuare sese nequeunt: Ita neque animæ nostræ alæ terrenarum mole rerum, & solicitudine oppressæ ad cœlestia possunt eleuari. Hæc fuit adhortatio Sancti Hieronymi ad Exuperantium Ep. 35. [Nudus, & leuis ad Cœlum euola: ne alas virtutum tuarum auri deprimant pondera.] Itaque in Com. ad Ps. 143. religiosos homines, qui relictis omnibus paupertatem sectantur; aues ait, & volatilia cæli nominari, cùm dicitur, Respicite volatilia Cœli. Non enim habent, inquit, cellaria, & promptuaria, reliquamque domesticam suppellectilem, vnde sustententur. Et Sanctus Bernardus sermone

Matth. 5. 4. de aduentu Domini, audiens illa Christi verba; Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Cœlorum reliquis obseruauit ferè promitti præmium in futurum; pauperibus non promitti, sed dari. [Magna enim penna est paupertatis, qua tam citò volatur in Regnum Cœlorum. Nam in alijs virtutibus, quæ sequuntur, promissio futuro tempore indicatur; paupertati non tam promittitur, quam datur; Ipsorum est Regnum Cœlorum.]

Naues quoque magnopere oneratas in aquis mergi, ac perire, deoneratas enatare, admonuit S. Gregorius lib. 21. moral. c. 17. [Subleuata, inquit, nauis enatat, quæ mergebatur onerata: quia curæ, quæ in hac vita deprimunt, mentem in profundum trahunt.] Hinc de paupertate, ac temporalium bonorum contemptu interpretatur illa Iob verba c. 31. Quasi tumentes super me fluctus timui Deum. [Fluctus enim cum tumentes immineut, & minantur mortem, nulla temporalium cura ad mentem reducitur, omnia despiciuntur, omnia in mare proijciuntur, amore viuendi. Quasi ergò super se fluctus tumentes Deum metuit, qui dum veram vitam desiderat, omnia despicit, quæ hic possidens portat.] Ac demum S. Nilus in lib. de octo vitiosis cogitationibus c. de auaritia; [Monachus, ait, diues onusta nauis est, atq; in tempestate facilè pessum iens. Cui nullæ sunt opes, is leuis, & expeditus viator est: leuis cursu ad supernæ vocationis brauium: aquila denique sublime volans, ac tum demum ad cibum deuolans, cùm necessitas cogit.] Neque verò terrena hæc bona, onera solùm sunt, & pondera, quæ animam deorsum premunt, nec modò ad cælestia volatum prohibent; sed illam quoque planè submergunt. Verùm etiam implicamenta, vt paulò ante loquebatur S. Gregorius, & vincula, quę illam detinent, & laquei, quibus ab astutissimo venatore diabolo capitur. [Diuitiæ, inquit S. Bernardus ser. 3. in Psal. 90. sunt laqueus diaboli, sicut Apostolus loquitur 1. Tim. 6. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, quo plurimos tenet irretitos. Vos, qui reliquistis omnia, & secuti estis non habentem vbi caput reclinaret, exultate, & dicite, Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium.] Atq; hoc est, quod magnopere idem autor deplorat in ser. 2. in vigilia Natiuitatis Domini, his planè verbis; [Quid spiritui vestro cum terrenis? Cur non spiritualia desiderat, spiritualia quærit, spiritualia sapit? O spiritus, qui desursum estis, quid vobis cum infimis? Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Sed corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Necessitates multæ miseri huius corporis detinent nos. Viscus quidam praui desiderij, & delectationis terrenæ volare non patitur, & citiùs retrahit mentem, si fortè aliquando subleuetur.

Venit mihi in mentem illud, quod Gen. 3. dixit Deus serpenti maledicens; Super pectus tuum gradieris, & terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Sic enim in diuitijs dixerim latitare serpentem diabolum, indeq; nobis perpetuò insidiari, tendere laqueos, & veluti ex inferiori loco insidiosè nos aggredi. Ergò ab his recedere, atq; in superiori regione versari, optimè nobis consultum fuerit. Ad hunc ferè modum ratiocinantem Sanctum Ioannem Chrysostomum video in ser. de laude Dei, tom. 5. [Dęmon, inquit, de loco inferiori bellum nobis infert. Neq; enim illi licet magnum in modum efferri; quia humi serpit; Cuius figuram vel anguis pręfert. Bellum autem de loco inferiori gerere, est à rebus infimis nos impugnare a voluptatibus

luptatibus

luptatibus, à diuitijs, & præsentibus huius vitæ bonis. Si quem viderit subuolantem ad Cœlum, & ad superiora tendentem; primùm hunc subsequi sursum saliendo non poterit: deinde si id facere fuerit enisus, celerrimè casurus est. Caret enim pedibus, caret alis, humi reptat, terrenis in rebus versatur. In quibus si nihil erit tibi cum illo commune, eris sanè labore vacuus. Nec enim nouit ille in aperto, vel in faciem pugnare: non secus, atq; anguis latitans, diuitiarum, se illecebris occulit. Itaque desectis dumetis, timore perculsus dilabetur; ferieturque statim, si diuinis fueris illi carminibus imprecatus.]

At qui sursum eleuari vult, à materia liber, & solutus sit oportet. Alioqui pondere suopte deorsum trahetur. [Leuis res quædam, & sublime petens est virtus, scribit S. Greg. Nyssenus in libro de beatitudinibus, nullaq; ratione fieri potest, vt leuis sit is, qui sese ponderi materiæ affixit. Si igitur ad superiora nos accedere oportet, ab ijs, quæ deorsum trahunt, inopes, & egeni simus.] Præclarè autem S. Cypr. de vinculis hisce loquitur ad hunc modum in ser. de mortalitate: [Dissimulanda, inquit veritas non est, nec vulneris nostri materia, & causa reticenda. Decipit multos patrimonij sui amor cæcus; nec ad recedendum parati, aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ, velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ, quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens vincta, & anima præclusa: vt serpenti terram secundùm Dei sententiam deuoranti præda, & cibus fierent, qui terrestribus inhærerent.] Et rursum; [Sequi Christum quomodo possunt, qui patrimonij vinculo detinentur? aut quomodo cœlum petunt, & ad sublimia, & alta conscendunt; qui terrenis cupiditatibus degrauantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur; census sui serui, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati.]

Ex athletis quoque magnum petitur argumentum. Hi enim nudi in arenam descendunt: ne scilicet vestibus apprænhensi deijciantur in terram. Ita Sanctus Chrysostomus homilia 7. in Acta. [Athletæ certamen ingressi vestes exuunt; nos insanientes cum vestibus certare volumus. Propter hoc antagonista noster laboribus nô habet opus, sed simpliciti in nobis ipsis sæpè deijcimur.] Et iterum. [Qui talis est, non impeditur solùm, sed omnem curam habet, ne inquinetur, & disrumpatur vestis. Vnde in primo ingressu cadit.] Et rursum vrget. [Tempus, inquit, adest certaminis, tu autem sericis indueris: tempus est exercitationis, tempus stadij, tu autem quasi ad pompam teipsum ornas: & quomodo vinces?] Hoc ipsū Sanctus Gregorius admonet hom. 32. in Euangelia. [Si vestitus quispiam cum nudo luctetur, citiùs ad terram deijcitur, quia habet vnde teneatur, qui ergò contra diabolum ad certamen properat, vestimenta abijciat, ne succumbat.]

Eandem prorsus sententiam habet S. Anselmus in caput 9. prioris Ep. ad Cor. [Sicut illi, qui in arena luctantur, nudi sunt, ità & nos à mundanis rebus spoliati esse debemus; quia nec maligni spiritus, contra quos est nobis lucta, quidquam possident. Nudi ergò cum nudis luctari debemus, si eis succumbere nolumus.] Et Sanctus Ber. ser. 4. in die Natalis Domini; Vtilior in conflictu lignea furca, quam stola linea; licèt oneri illa sit, hæc honori, & ser. 2. de cœna Domini; [Voluntaria, inquit, paupertas, quantò expeditior, tantò securior est: custos, & magistra virtutum. Expedit esse nudos cum diabolo, qui nudus est, luctaturos. Nudus athleta fortiùs dimicat.]

Ad exempla veniamus. Iosephum cum Ægyptia muliere dimicantem, Ioannem Apostolum amictum syndone, & Eliam raptum ad cœlum, proponit nobis S. Hier. ad Lucinium scribens. [Ioseph cum tunica Ægyptiam fugere non potuit: Adolescens ille, qui opertus syndone sequebatur Iesum, qui tentus erat à ministris, terrenum abijciens operimentum nudus euasit. Elias igneo curru raptus ad cœlum, melotem reliquit in terris.] Et iterum Ep. ad Fabiolam, de vestitu Sacerdotum. [Si quid habemus de Ægypto, quod princeps huius mundi suum possit agnoscere, teneti Ægyptiæ cum pallio relinquamus. Syndone opertus adolescens vinctum Dominum sequebatur; incurrisset in laqueos nisi expeditus, & nudus persequentium declinasset impetum.]

Neque solùm ex athletis, sed ex pluribus alijs ratiocinantur, nobisq; paupertatem suadent. Inter quos Sanctus Petrus Chrysologus ser. 28. [Athleta, inquit, ad luctamen nudus accedit, confligit cum fluctibus nauta nudus, miles in acie non nisi expeditus assistit, qui tendit ad philosophiam totum id, quod in rebus est, ante contemnit. Est ergò virtutibus cognata paupertas.] Et Sanctus Bern. ser. 2. paulò ante indicato; [Nudus Athleta fortiùs dimicat, natator exuitur, vt fluuium transeat, viator reiectis sarcinulis benè cursitat.] Sic ijs, qui veraciter Deum quærunt, vt Sanctus Gregorius loquitur lib. 21. moral. c. 2. ipsa sua abundantia fit vehementer onerosa: quia hoc ipsum grauiter tolerant, quod festinantes ad patriam in itinere multa portant. Addit Sanctus Ambro-

sius ser-

sius sermone in festo Sancti Michaelis Archangeli nudos nos nasci, nudos baptizari, nudosque debere ad Cœlum tendere; Ideoque æquum esse, vt nudi item hic viuamus. [Nudi, inquit ille, in sæculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum, vt nudi etiam, & expediti ad cœli ianuam properemus. Vsqueadeò nuda virtus apta est Cœlo vt quamuis iustus, quamuis sanctus, aurum, vel diuitias possidens non possit esse perfectus. Talem enim voluit adolescentem illum Dominus ad paradisum redire, qualis Adam fuerat de paradisi sublimitate deiectus.] Quam eandem prorsus sententiam repetit, & inculcat S. Maximus Taurinensis h. de S. Michaele Archangelo; [Nudi, inquit, in sæculo nascimur, nudi ad lauacrum accedimus, vt nudi quoque, & expediti ad Cœli ianuam properemus. Quam autem absurdum est, vt quem nudum mater genuit, nudum suscepit Ecclesia, diues intrare velit in Cœlum?]

CAPVT VI.

Quantum paupertas bonum.

Paupertas animæ thesaurus.

MVLTIS præterea modis, quantum insit in paupertate bonum, declararunt. Primùm enim animæ thesaurum, ac diuitias eã esse confirmarunt. Ita locutus S. Basilius est or. 22. de anima. [Animæ, inquit, thesaurus corporis egestas est. Eo enim ditescente, illam summa penuria laborare oportet.] Cuius rei accommodatum ponit exemplum in Commentario ad caput quintum Isaiæ. [Sicut enim, quę ab radice vitis quadrantenus recedit terra, alimentum fit plantæ; quæ autem radici adiacet proximè, eam comprimit, & degrauat: ita & ambitus opum, si quando ditescere cupientibus ingruerit, animas eorum in imum tartari demergit. Alienata autem ea substantia à suis detentoribus, & distributa in indigentium vsū, tunc eorum propria fit possessio.] Et S. Chrys. h. 2. ad Populum; [Magna possessio paupertas sapienter eam ferentibus: thesaurus, qui nequeat auferri; baculus firmissimus, inculpabilis possessio, diuersorium ab insidijs tutum.] Et homilia 18. in Epistola ad Hebræos. [Nihil opulentius eo, qui paupertatē spontè diligit, & cum alacritate suscipit.]

Appetitũ habẽdi sedat.

Secundo eam dixerunt sedare appetitum illum habendi insatiabilem, quo homines ferè sollicitantur, ideoq; paupertatem diuites nos facere: quippe quibus nihil desit, nihil desideretur. Clem. Alexandrinus lib. 2. strom. [Non est paupertas ait, pecuniæ paucitas, sed insatiabilitas, quæ si recesserit, qui bonus est, diues quoque fuerit.] Et paulò post; [Vir bonus paucis indiget; vt qui sit in confinio naturæ mortalis, & immortalis: egenus quidem propter corpus; paucis autem, propter susceptam rationem continentiam.] Et Sanctus Chrysostomus in Psalmum 111. [Hæ sunt maximæ diuitiæ, non egere diuitijs.] Et h. 64. in Matt. [Nunquam magna voce prædicare cessabo, accessione pecuniarum cupiditatem habendi magis ac magis adeò inflammari, vt rerum copia crescente, paupertas quoque augeatur. Nam qui maiori desiderio ardent, egere se magis sentiunt.] Duobus id planè confirmat exemplis, quæ dum de Auaritia ageretur protulimus c. 3. Verè igitur S. Ambrosius Ep. 44. ad Constantium; [Paupertas, & opes inopiæ, & satietatis vocabula sunt: nec diues est, qui indiget aliquo, nec pauper, qui non indiget.]

Animi pacẽ adfert.

Tertio paupertatem affirmarunt interiorem animi pacem, & quietem adferre. Sanctus Chrys. h. 33. in Matth. [Nulla res tranquillitatem animi, gaudiumq; solet efficere, quàm si omnem sollicitam curam, & languorem animi deposueris.] Et Sanctus Hieron. Epistola ad Geruntij filias, de contemnenda hæreditate, pecuniarum contemptu quietem hanc comparari tradit exemplo Abraham, qui in aliena terra emit sibi sepulchrum à filijs Heth. Sepulchrum enim locus quietis est, vbi defunctorum corpora collocantur; locus ergo requietionis contemptu pecuniæ comparatur. Lege Senecam in 1. de vitæ tranquillitate libro. *Gen. 13.*

Lites tollit & contentiones.

Quarto paupertatem dixerunt tollere lites, discordias, contentionesq; cum alijs, tueriq; pacem, & vnionem cum omnibus. Tollit enim meum, & tuum, quæ verè Sanctus Greg. Nyssen. h. 6. in Ecclesiasten, verba vocat perniciosa. Namq; litium, & discordiarum penè omnium sunt seminarium. Veterum autem Christianorum erat cor vnum, & anima vna; quia nullus eorum dicebat aliquid esse suum, sed erant illis omnia communia, vt legimus Act. 4. Et Sanctus Chrys. h. 33. in Gen. [Vbi meum, & tuum, illic omne litium genus, & contentionis occasio: vbi autem hæc non sunt, ibi secura versatur pax, & concordia.] Et h. 73. in Matt. & 58. & 59. ad populum, & libro tertio aduersus vituperatores vitæ monast. de monachis hoc loquitur; [Abest inde meum, & tuum, eiectum inde omninò id verbum est, quod multorum causa bellorum.] Et h. 7. in Acta, & or. de Sancto Philogonio; [Frigidum illud verbum, meum, & tuum, innumera gignens bella.] Et h. in dictum Pauli, Oportet hæreses esse; [Friuola illa verba, meum & tuum; quæ tot bella mundo inuexerunt, ex sancta illa Ecclesia erant exterminata.]

Meum, & tuum.

Propterea h. 20. in Epiſtolam ad Epheſ. maritum inſtituens quemadmodum vxorem ſuam regere debeat, vt domeſtica inter ipſos conſeruetur pax, inter cætera prohibet, ne illa quidquam dicat ſuum. [Dices, hæc mea ſunt? execrandum hoc verbum, ac iceleſtum à diabolo inuectum eſt. Omnia Deus nobis communia fecit. Doce illam, vt numquam dicat meum, & tuum.] Sed audi quid tandem de verbis hiſce idem ipſe Chryſ. ſenſerit h. 10. in priorem ad Cor. Epiſtolam: [Meum, inquit, & tuum verba tantùm inania ſunt, re autem non exiſtunt: licet domum tuam dixeris eſſe, inaniter loqueris: omnia enim conditoris ſunt; & tu ipſe. Quod ſi vſus tuus eſt, incertus tamen eſt, non tantùm in morte, ſed ante mortem quoq; propter rerum inſtabilitatem.]

Duas verò omninò ob cauſas meritò religioſis viris Sanctus Baſilius prohibuit horum verborum vſum: tum quod proprietatem paupertati inimicam ſapiant, cùm paupertas nihil permittat cuiquam proprium. Tum quòd plurimarum diſcordiarum, & contentionum cauſa eſſe poſſint, & ſoleant. In regulis fuſioribus 32. [Verba hæc inquit, meum & tuum a fratribus vſurpari ratio vetat. Nã legimus, Erat credentium cor vnum, & anima vna, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat.] Et ſer. de inſtitutionibus monachorum. [Apotheca communis omnium ſit, nec proprium alicuius quidquam nominetur, nõ veſtimentum, non calceamentum, nõ aliud, quidquam eorum, quæ ad neceſſarium corporis vſum ſpectant. Sed Antiſtes ex ijs, quæ in communi poſita fuerint, vt quodq; cuiq; aptum eſſe ad vſum iudicauerit, ita illi pro tẽpore aſſignet.] Idem & Sanctus Auguſtinus præcepit in Ep. 109. ad Monachas, quibus ſeuerè iniungit, vt quæ offeruntur, vel donantur ſingulis, in commune accipiantur: quod ſi cœlauerit, furti condemnetur. Denique Sanctus Bernardus ſer. 4. paruorum, Paupertatem voluntariam liberam eſſe dixit ab inuidia & propria, & aliena. Dum enim putatur miſera, aliena caret inuidia, & quia voluntaria, nemini quidquam inuidet.

)eo pa ur.

Quinto paupertatis maximũ illud priuilegium eſt, quòd cùm nihil habeant pauperes in hoc mũdo, a Deo ipſo paſcuntur, & ſuſtentantur. Ita loquebatur Dauid Pſ. 9. Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor. De religioſis loquens S. Chryſ. h. 11. in Acta, [In monaſterijs, inquit, quis mortuus eſt fame? quis non liberaliter educatus eſt?] Fortaſſe, vt eſt apud S. Nazianzenum in or. de moderatione in diſputationibus ſeruanda hoc nomine meliori conditione pauperes ſunt, quod pro his beneficijs vberiores Deo gratias agant, iucundiuſq; ipſi communibus, quàm potentiores ſuperfluis, minimeq; ad vitam neceſſarijs fruantur. Pulchrè Io: Caſſianus collat. 10. Abbatis Iſaac c. 11. ſcriptum illud reliquit. [Re vera, quæ maior, aut ſanctior poteſt eſſe paupertas, quàm illius, qui nihil in ſe præſidij, nihil virium habere cognoſcens, de aliena largitate quotidianum poſcit auxilium, & vitam ſuam, atq; ſubſtantiam ſingulis quibuſque momentis diuina ope intelligens ſuſtentari, verum ſe mendicum Domini non immeritò profitetur.]

A multis tentationibus liberat.

Sexto paupertas hominem liberat à multis tentationibus, & periculis, quibus illi expoſiti ſunt, qui diuitias ſectantur. Hos Sanctus Chryſoſtomus com. in Pſ. 9. pueris facit perſimiles: qui terribilium nullam ducunt rationem; ſed ſæpè etiam in ignem immittunt manus, perſonas autem inanes videndo pertimeſcunt. Sic enim illi paupertatem quidem verentur, quod non eſt terribile, ſed fundamentum ſecuritatis; iniuſtas autem diuitias, & alienorum bonorum inuaſionem nihili faciunt, quod eſt quouis igne terribilius. Et rurſum in Pſ. 10. tractans illa verba, Quomodo dicitis animæ meæ; tranſmigra in montem ſicut paſſer? [Qui in rebus, inquit, terrenis confidunt, nihilò meliùs afficiuntur, quam paſſer, qui fidens ſolitudini facilè capi poteſt ab omnibus. Talis eſt, qui ſperat in pecunijs, quemadmodum paſſer, & a pueris, & à viſco capitur, & à laqueis, & ab alijs innumerabilibus: ita & diues, &c.] Hinc eſt, quod paupertas ſecurum animæ præſidium eſſe dicitur. Sanctus Chryſoſtomus hom. 5. ad populum; [Quando, ait, diues erat Iob, vnde accuſaret eum diabolus habuit, mendaciter quidem; Num te gratis colit Iob? Poſtquam verò ipſum ſpoliauit, & fecit pauperem, ne hiſcere quidem vſus eſt. Et cùm diues quidem eſſet, cum ipſo pugnare parabat, & ſupplantare minabatur: poſtquam verò pauperem fecit, & omnia abſtulit, tunc repulſus eſt.] Et h. 13. in Acta; [Diues nihil mihi aliud videtur eſſe, quàm ciuitas abſque muris in agro poſita, & vndique inſidiantibus expoſita: paupertas verò ſecurum præſidium Æreis muris, & expugnatu difficile.] Et h. de Auaritia tom. 5. [Paupertas eſt tutum aſylum, portus tranquillus, perpetua ſecuritas, deliciæ periculorum expertes, voluptas ſyncera, vita turbationum neſcia, vita fluctuum ignara, copia inexpugnabilis, philoſophiæ parens, frænum intemperantiæ, ſupplicij ſublatio, radix modeſtiæ.] Quod ſi quæ in diuitijs voluptas ineſſe videtur, aptè idem Chryſ. h. 13. notata, diuites affirmat ſcabioſis eſſe perſimiles. [Si diuites, inquit, habent aliquid voluptatis, haud mirum eſt. Nam & qui ſcabie pleni ſunt, ſunt

in magna

in magna voluptate.] Quem locum illustrauit Socrates apud Platonem in Phędone. Nã is in lecto sedens, contraxit ad se crus, manuque perfricuit; atq; inter fricandum sic inquit. Quàm mira videtur hæc res esse, quam nominant homines voluptatem: quamque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui eius contrarius esse videtur. Quippe cùm simul hic adesse velint. Attamen si quis prosequitur, capitq; alterum, semper fermè alterum quoque accipere cogitur; quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Quod enim Socrates grauatus compedibus, & vinculis expertus est tunc fricando crus, experiuntur & scabiosi quotidiè dolorem simul, & voluptatem sentientes, experiuntur & diuites, auctas scilicet spinarum, ac sollicitudinum plurimarum puncturas, & nonnullam opulentiæ, atq; commodorum suorum oblectationem. [Sudat pauper, inquit S. Bern. serm. de obedientia, patientia, & sapientia, in opere foris; sed non minùs anxiè diues intus in ipsa sua cogitatione laborat. Aperit iste os suum in oscitatione, aperit ille in eructatione: & interdum ille grauiùs fastidio, quam iste inedia cruciatur.]

Excitat æternorũ desideriũ.

Septimo excitat in nobis paupertas, & nutrit spiritualium bonorum, & æternorum affectum, & desiderium. [Impossibile namque est, vt loquitur S. Chrys. h. 35. in Gen vt qui præsentibus est mancipatus, ineffabilium bonorum desiderium accipiat vnquam. Contra non est possibile, vt qui solida, & immobilia illa bona ament, momentanea hæc, & quæ antequam appareant, marcescunt, concupiscant.] Propterea pronunciauit S. Leo sermone in Festo omnium Sanctorum; [Beata illa Paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit; sed cœlestibus bonis ditescere concupiscit.]

Virtutis est adiumentũ.

Octauo maximum est ad virtutem omnem comparandam adiumentum, & instrumentum singulare. Sanctus Nazianzenus in exhortatorio carmine ad Hellanum, commodissimum virtutis organum appellauit: & S. Basilius in caput 2. Isaiæ, Pædagogum ad colendam pietatem. S. verò Chrysostomus in Ps. 4. [Diuitiæ, inquit, iis, qui non attendunt, sunt vitiorum ministræ: paupertas autem mater philosophiæ. Quot pauperes sunt diuitibus prudentiores, & sapientiæ amatores, & corpore saniores (Sanitatis matrem appellat h. 12. in posteriorem ad Cor. Ep.) cum paupertas & carnem, & animam corrigat?] [Quæcunque sunt feræ gentes (mox subiungit) non tam atrox bellum gerunt, quam improba, & nefaria cogitatio, quæ versatur in penetralibus animi, & quę nõ castigatur intemperans libido, & amor pecuniæ, & potentiæ vehemens desiderium; & in res, quæ ad hanc vitam pertinent, affectio; & quæ sequuntur.] Et rursum hom. 64. in Matth. [Tam atrox est pecuniarum cupiditas, vt licèt alioqui virtutis simus alumni, nihil tamen diuitiarum appetitione impediti proficere possimus.] Et hom. 19. in Epistola ad Rom. [Qui multa possidet, maiore detinetur vel arrogantia, vel cupiditate, quam ea sint, quæ habet. Qui verò parum habet, ab vtraque ista tirannide liber est. Vnde & plures inuenit benefaciendi occasiones. Is enim & in carcerem ad captiuos facilè ingreditur, & ægrotos visitat, & potum aquæ frigidæ præstat. Diues verò nihil horum amplectitur, diuitijs suis inflatus.] Et hom. in illud, Salutate Priscam, & Aquilam; [Ecclesijs non tantùm prodesse valent diues pompatici, vt pauperes magnanimi. Qui enim multorum est dominus, idem multorum seruus esse cogitur. Pauper autem curis omnibus carens, leo est, ignem spirat forti animo aduersus omnes insurgit.] Et h. 29. in priorem ad Cor. [Iustus nullum ex paupertate damnum accipit, sed maius incrementum ex probatione: & malus supplicij viaticum diuitias habet.] Et rursum h. 35. [Vt corporibus infirmis quælibet res facilè nocet; sic deiecti animi, nec aduersus paupertatem, nec aduersus opes consistunt: Æquè tristitia, & gaudio succumbunt, adeoq; secundis magis, quàm aduersis periclitantur. Cogit enim paupertas moderatiorem esse vel inuitum; diuitiæ in magnum malum sæpè abducunt.] Vnde h. 13. in posteriorem Epistolam. [Pauper non sic desiderat necessaria, vt diues superflua: Neque tantum robur habet ad perficiendam malitiam, sicut ille.] Et h. 2. in Ep. ad Phil. [Ego, inquit pauper, dignus sum, qui deplorer, non ille, qui diues est. Dignus planè es lachrymis & tu quoq; non ideo quòd eges, sed quòd teipsum pro misero habes. Paupertatis enim gratia beatissimus etiam es.] Et homilia 65. ad populum; [Inuides quod ille diues est? at potius misericordia dignus est, & lachrymis. Sed statim ridens dices; Ego lachrymis dignus, non ille. Lachrymis dignus es tu, non quoniam pauper es, sed quoniam te miserabilem existimas.] Itaque apposito exemplo vtitur in homilia 10. in eandem ad Philip. Epistolam. [Vt enim artifex, siue ferream, siue auream securim habeat, æquè in ligno operatur, immò magis per ferream: ita & per paupertatem multò facilius paratur virtus.] Et h. 21. ad populum, Cùm paupertatem diuitijs affirmasset esse ad pietatem magis opportunam, immò diuitias non aduertentibus impedimento esse; Eadem id rursus ferri, & auri comparatione confirmat.

[Si quis,

[Si quis, inquit, diligenter inquireret, multò magis auro ferrum necessarium. Illud namque nullum vitæ confert vsum, hoc autem necessitatis plurimum nobis comparauit, innumeris artificibus seruiens.] Addit ex lapidibus idem argumentum. [Et quid dico auri, & ferri comparationem? Pretiosis enim lapidibus hi vulgares magis necessarij. Ex illis enim nihil vtile fieri posset: ex his verò domus, muri, & vrbes constructæ sunt.] Immò verò hom. 12. in priorem Epistolam ad Timoth. diuitias omninò contendit non esse per se bonas. [Bonus, inquit, esse non potest, qui diuitias possidet solus. Sed tunc bonus efficitur, si eas alijs quoq; communicet. Si illas non habet, bonus erit; si & alijs tribuat, erit itidem bonus. Cæterum quamdiù eas habuerit solus, bonus profectò non erit. Hoc igitur bonum dicendum, quod dum tenetur, malos ostendit; dum deponitur, bonos?] Et vt plurima mittam in eandem sententiam à Chrysostomo alijs in locis in paupertatis commendationem, ac diuitiarum condemnationem dicta, h. 18. in Ep. ad Hebr. [Paupertas, inquit est, manuductrix quædam in via, quæ ducit ad Cœlum; vnctio athletica, exercitatio quædam magna, & admirabilis, portus tranquillus.] Theodoretus quoq; lib. 6. de prouidentia, diuitias virtutis hostes, & paupertatem virtutis coadiutricem esse disputat. [Diuitiarũ namque affluentia, inquit ille, auaritiæ facit materiã ministrat; & malitia, si opes adiutrices nacta fuerit ingentem flammã incendit, dumq; voluntati vires accedunt, malitiam reddunt intolerabilem.] Hinc diuitias non esse summum bonum ostendit. [Quomodo enim fœlicitatis auctor erit diuitiarum thesaurus, qui iniquitatis cooperarius est? Ex diametro enim inter se pugnant opum abundantia, & virtutis egregiè gestorum suppellex.] Et S. Hier. ad cap. 3. Ionæ; [Difficilè, ait, homines potentes, & nobiles, & diuites, & multò difficilius eloquentes, credunt Deo; obcæcatur enim mens eorum diuitijs, & opibus, atq; luxuria, & circumdati vitijs non possunt videre virtutes; Simplicitatemq; scripturæ Sanctæ non ex maiestate sensuum, sed ex verborum iudicant vilitate.] Et omninò verum est, & re ipsa testatum id, quod habet Lactantius libro 7. diuinarum institutionum c. 1. [Nemo virtuti fauet, nisi qui sequi potest: sequi autem non facile est omnibus. Ij possunt, quos paupertas, & rerum indigentia exercuit, & capaces virtutis effecit. Nam si virtus tolerantia malorum est; non capiunt ergò virtutem, qui semper in bonis fuerunt. Eò fit, vt pauperes, & humiles Deo credant faciliùs, quia sunt expediti, quam diuites, qui sunt impedimentis plurimis implicati; immò catenati, & compediti seruiunt ad nutum Dominæ cupiditatis.] Et mox alludens ad illa Christi verba; Arcta est via, quæ ducit ad vitam, hæc subiungit. [Virtutis via non capit magna onera portantes. Angustus admodum trames est, per quem iustitia hominem deducit ad Cœlum. Hunc tenere non potest, nisi qui fuerit expeditus, & nudus. Nam isti locupletes multis, & ingentibus sarcinis onerati per viam mortis incedunt, quæ latissima est, quoniam latè perditio dominatur.]

Nono nec minima fuerit paupertatis cõmendatio, quòd in veteri quoq; lege, quo tẽpore diuitijs maximè affluebant homines, neque nominabatur paupertas; Sapientissimus homo Salomon, & Deo charissimus, eo tempore non diuitias, & temporalia bona à Deo petierit, sed magis paupertatem, dum necessaria tantùm victui postulauit. Diuitias, inquit, & paupertatem ne dederis mihi, sed tantùm victui meo necessaria. Quem statum multò optabiliorem esse, vel ijs, quoque, qui de virtutis perfectione non cogitant; confirmabit S. Augustinus lib. 4. de Ciuitate Dei c. 3. quo loco agens de imperio, & diuitijs Romanorum ostendit meliorem omninò esse illius conditionem, qui tenuibus opibus fit contentus, quam illius, qui plurimis abundet. [Duos, inquit, homines, pauperem vnum, vel potiùs mediocrem, alterum prædiuitem cogitemus: sed diuitem timoribus anxium, mœroribus tabescentem, cupiditate flagrantem, numquam securum, semper inquietum, perpetuis inimicitiarum contentionibus anhelantem, augentem sanè his miserijs patrimonium suum in immensum modum, atq; illis augmentis curas quoque amarissimas aggerantem: Mediocrem verò illum re familiari parua, atq; succincta sibi sufficientem, charissimum suis cognatis, vicinis, amicis, dulcissima pace gaudentem, pietate religiosum, benignum mente, sanum corpore, vita parcum, moribus castum, conscientia securum. Nescio vtrum quisquam ita desipiat, vt audeat dubitare quem præferat.] *Salomon paupertatis amans*

Sed decimo S. Io: Chrys. h. 4. in Matth. Præclarè, & multis ratiocinatur, diuitias, & opes esse velut ingentem illam statuam, quam Dan. 3. iussit Nabuchodonosor ab omnibus adorari, quamque adorant pleriq; hominum; pauperiem autem esse Babylonicam fornacem, in quam iniecti fuerunt Sancti illi pueri, atq; in ea a Deo suauissima excitata aura custoditi ab igne illæsi. Sic enim & nos in medio flammarum blanda circumdabit roris aspersio, efficietq; fornax clariores. Lege locum. *Diuitiæ statua, Paupertas fornax.*

Vndecimo ad extremum nobilissima, & eximia prorsus res est paupertas. S. Chrysost. *Paupertas nobilis.*

h. 7. in Acta, de primitiua illa, in qua vigebat plurimùm, loquens Ecclesia; Angelica, inquit, respublica nihil dicere sibi proprium esse. Et ser. de eleemosyna, & collatione in Sanctos; pauperes notat in sacris literis Sanctos vocari. Vt meritò possit Sanctus Bernardus Ep. 23. ad Aitoenem Trecensem Episcopum, paupertatem titulum nobilē appellare.
„ [Nobilis, inquit, re vera titulus paupertatis,
„ quam ipse Deus ore commendat prophetico:
„ Ego sum, ait, vir videns paupertatem meam:
„ super omnes regios thesauros, hic vos titulus
„ nobilitat, ampliùs reddit illustrē.] Et Thren. 3. Recordare paupertatis meę, absynthij, & fellis. S. Chrys. in Ps. 40. exponens illa verba; Beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem; hunc interpretatur Christum intelligi oportere, qui vt Apostolus loquitur 2. Cor. 8. Propter nos egenus factus est, cùm esset diues, vt illius inopia nos diuites essemus. [In-
„ ueni, inquit, in nonnullis exemplaribus τὸν
„ πένητα. id est pauperem cum articulo. Ege-
„ num autem vocat Dominum vniuersorum,
„ qui propter nos pauper factus est, vt nos il-
„ lius paupertate diuites essemus: & Qui cùm
„ in forma Dei esset, non rapinam arbitratus
„ est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exi-
„ naniuit formam serui accipiens: & qui est
„ Dominus tam eorum, quæ videntur, quam
„ quæ non videntur, non habuit, vbi caput re-
„ clinaret: Et natus ex Virgine, propterea
„ quòd lecto careret, in pręsepi positus est. Bea-
„ tum ergò dicit Propheta eum, qui hanc pau-
„ pertatem potest intelligere, & in memoriam
„ reuocare eum, qui illam suscepit.] Qua de re sapienter ratiocinatur S. Bern. ser. 3. in in Natali Domini. [Aut enim Christus fal-
„ litur, aut mundus errat: sed diuinam sapien-
„ tiam falli impossibile est. Christus autem,
„ qui non fallitur, elegit, quod carni molestius
„ est: id ergò meliùs, id vtilius est, id potiùs eli-
„ gendum; & quisquis aliud doceat, vel sua-
„ deat, ab eo tanquam a seductore cauen-
„ dum.]

Origenes tr. 8. in Matt. Eum, qui omnia sua dederit pauperibus, dici affirmat a Christo fore perfectum: quia quasi receptaculum Dei factus suscipit omnes virtutes. Secundo quia pauperum orationibus adiuuatur, accipiens ad suam spiritualem inopiam, spiritualem abundantiam eorum, qui patiuntur inopiam carnalem, Deo exaudiente tantorum pauperum refrigeratorum preces. Tertio quia hic, qui mutauit pro diuitijs paupertatem, credens sermonibus Christi adiuuabitur statim sicut Apostoli Christi, vt fiat sapiens in Christo, magnanimus, castus, &c. Gloriosa igitur, & nobilis paupertas, in filij Dei inebris dedicata. Propterea S. Greg. lib. 19. mor. c. 16. iustorum vitam palmæ vult esse persimilem, palmæq; comparari. Quoniam palma inferiùs tactu aspera est, & quasi aridis corticibus obuoluta, superiùs verò & visu, & fructibus pulchra: Inferius corticum suarum inuolutionibus angustatur; sed superiùs amplitudine pulchræ viriditatis expanditur; Sic electorum vita &c. Item cæteræ arbores iuxta terram crassæ sunt, & crescendo angustiantur, contra palma, &c. Homines sæculi in terrenis rebus fortes, in cœlestibus debiles; contra electi, & pauperes, &c. *Iustus palmę similis*

CAPVT VII.

Paupertatem diuitijs meliorem esse.

SANE sapientem quoque diuitias admittere, ac possidere posse; ita tamen, vt apud illum in seruitute sint, quæ apud stultum sunt in imperio, multis in lib. de vita beata disputauit Seneca. Sed verè paupertas dicitur diuitijs melior esse, & optabilior, quod ex hactenus dictis satis superq; cognoscitur, & plurimis in locis Sancti Patres disputarunt. Itaque dormitauit planè Vigilantius, cùm dixit melius esse nos vti rebus, atq; opibus nostris, retinereq; possessiones, ac prædia, & eorum fructus paulatim pauperibus distribuere, quàm illis venditis simul largiri omnia, testis est S. Hier. in libro aduersus ipsum c. 5. Hoc enim manifestè contra Christi consilium est, Matt. 19. Vende omnia quæ habes, & da pauperibus. [Non dixit, Da filijs, inquit Hier. in Ep. ad Hedibiam q. 1. da fratribus,
„ da propinquis: quos etiamsi homines, iure
„ ijs Dominus præferret, sed da pauperibus.] Et S. Aug. lib. de Ecclesiasticis dogmatibus c. 71. [Bonum est facultates pauperibus ero-
„ gare; sed melius pro intentione sequendi
„ Dominum simul donare, & cum Christo
„ egere.]

Inter eos autem, qui paupertatem diuitijs potiorem esse aliquando disputarunt, lege Sanctum Io: Chrysostomum h. 13. & 35. in priorem Ep. ad Cor. & h. 2. in Ep. ad Phil. & h. 6 in Ep. ad Titum, & h. 2. & 18. in Ep. ad Hebr & libro 2. aduersus vitup. vitæ monasticæ. Affirmarunt etiam, pauperem maximè diuitem esse, & diuitem esse maximè pauperem, quod cognouerunt quoq; Philosophi, inter quos Seneca Ep. 119. Nunquam parum esse scripsit, quod satis est; nūquam satis quod multum. Neminem enim pecunia diuitem fecit, quia nulli non maiorem sui cupiditatem iniecit, quippe qui eam habet, non aliter habere dicitur, quam habere dicamur febrem, cùm illa verè nos habeat. Sed nostros audiamus Patres. S. Greg. h. 18. in Ezechielem.
„ [Ille pauper est, qui eget eo, quod non
„ habet, qui verò non habens habere non appetit, di-

" petit, diues est. Paupertas quippe in inopia
" mentis est, non in quantitate possessionis.
" Nam, cui in paupertate benè conuenit, non
" est pauper.] Et S. Chrys. h. 81. in Matt. [Di-
" ues, & qui maximè pecuniam amat, est ma-
" ximè pauper, quia qui magis amat, magis
" concupiscit, & qui magis concupiscit, paupe-
" rior est. Illud enim maximè cupimus, quo
" maximè indigemus.] Et concione 2. de
" Lazaro. [Diues non est, qui multis opibus
" abundat, sed qui non eget multis: neque is
" pauper, qui nihil possidet, sed qui multa
" concupiscit. Nam mentis affectu, non fa-
" cultatum modo paupertatem, & opulen-
" tiam æstimare consueuimus.] Et homilia
14. in priorem Epi. ad Cor. [Quò quis ditior,
" eò pauperior; quia plura semper, & plura
" desiderat; & qui plura desiderat, is paupe-
rior est.] Et h. 15. Paupertatem appellat
" diuitiarum matrem, Pauli testimonio; Nihil
" habentes, inquit, & omnia possidentes] Et
h. 21. in Ep. ad Ephes. [Non est diues, qui
" multis pecunijs non eget, & sumptuosè vesti-
" tur: sed qui nulla re opus habet.] Et h. 2. in
Ep. ad Phil. & 65. ad populum; [Non est
" pauper, qui nihil habet; sed qui multa concu-
" piscit: Vicissim non est diues, qui multa possi-
" det; sed qui nullius eget. Voluntates homi-
" num, & diuites faciant, & pauperes; non pe-
" cuniarum vel abundantia, vel defectus] Et
h. 11. in priorem ad Tim. [Non possidere
" plurima, sed plurimis non indigere, diuitem
" facit. Quippe indigere alijs, ea tandem pau-
" pertas est. Itaq; neque Reges ipsi pauper-
" tatis nomen effugiunt: quia subditis indi-
" gent.] Et homilia 65. ad populum. [Hic
" est diues, qui diues esse non vult; qui pau-
" per esse renuit, hic est, qui pauper est.]
Et Sanctus Ioannes Damascenus in historia
Barlaam cap. 18. [Opibus opes semper
" adiungere, nec cupiditatem tanquam
" freno cohercere; verùm sine vlla satietate
" plura appetere, extremæ paupertatis argu-
" mentum est: contrà qui sempiternarum
" rerum cupiditate præsentia omnia conte-
" mnunt, hos ego optimo iure quouis terreno
" Rege locupletiores dixerim.]

CAPVT VIII.

Veteres Patres, quid de Paupertate.

SANE S. Hier. si ei dominus optionem dedisset, multò magis Pauli primi Eremitæ, tunicam cum eius meritis elegisset, quàm Regnum purpuram cum suis pœnis. scribit ipsemet in vita Pauli. Et rursum in Hilarionis vita, morituri hominis testamentum fuisse testatur nil aliud, quam Euangelium, laceam tunicam, cucullam, & palliolum. Deq; Sancti Basilij paupertate extat illud S. Nazianzeni testimonium or. in ipsius laudem:
" [Bonorum proscriptionem minitanti præfe-
" cto respondit Basilius, Bonorum proscriptio-
" ni obnoxius non sum, quippe qui nihil ha-
" beam, nisi fortè laneis, ac detritis hisce pan-
" nis indiges, & paucis libellis, in quibus omnis
" mihi vita sita est.] De Thaumaturgo S. Gregorio in or. de illius vita narrat S. Nyssenus; eum morientem ne in proprio quidem loco, seu sepulchro sepeliri voluisse. S. Augustinum Christi consilium secutū dimisisse omnia scribit ipsemet in Epist. 89. ad Hilarium, atque in Episcopatu quoq; perpetuò seruasse; Et ser. 21. ad fratres in Eremo. [Licet, inquit, in
" Episcopali cathedra me videatis, paupertatem tamen mihi charam sponsam tenere
" congratulor; quia ipsa etiam Christi sponsa,
" Sanctorū possessio, beatorum vita, fidelium
" securitas, clericorum ornamentum, monachorum vita, nobilium pulchritudo.] Iacob Patriarcham obseruat Sanctus Chrysostomus h. 54. in Genesin non diuitias, non abundantiam quamdam à Deo petijsse; sed panem, & vestem, & hanc ad contegendum corpus, illum verò in necessarium alimentum. Si dederit mihi, inquit, panem ad edendum, & vestem ad tegendum. Habentes enim victum, & vestitum, his contenti simus, dixit post Apostolus Paulus. S. Nazianzen. in exhortatione ad virginem, inter cætera ita præcipit; Necessitas tua cibario pane, eoq; perexiguo, & paruo tecto definiatur. Namque vt habet S. Hier. in Ep. ad Paulinum c. 9. [Victus, & vestitus diuitiæ Christianorum
" sunt.] Et Io: Chrys. h. 79. in Io: [Vera liber-
" tas est, nulla re indigere. Secundo loco mi-
" nimis.] Ego omnino paupertatem dixerim in tribus consistere; Vt & nullam rem habeamus, vt propriam; & quo ad vsum paucissimis contenti simus; & verò vilissimis. Quam ob rem S. Basilius in regulis fusioribus, 19. de religiosorum cibo præcepit. Eas nobis præferendas esse epulas, quæ viles sint, quę vbiq; & facilè haberi possint, & quibus populus vtatur. Et inter. 20. cibaria eiusmodi sint, quæ cùm vili pretio, tum paruo negotio comparentur. Adhibenda tamen in mensa vbique munditia est, & elegantia; sed ita, vt nusquam extra fines nostros egrediamur, hoc est non sit nimis exquisita, & affectata. *Paupertas quæ.*

Quo ad vestitum autem in inter. 22. contra paupertatis institutum esse demonstrat, si alio vestitu domi, alio foris vtaris, alio die, alio nocte: sed vno, & eodem semper, & vbique vtendum esse. Et vniuersè tam in cibo, quàm in vestitu addit inter. 35. summè in hoc debemus adniti, vt necessarias ad victum copias, quàm maximè in angustum deducamus. Et rursum in regulis breu. 70 ad ineuitabilem

solùm nos necessitatē compellit. Cùm enim quæsisset, quid agendum sit cum eo, qui vestimentis, calceamentisue abuti animaduertitur; Respondet, [Vsus modum ipsa ineuitabili necessitate rerum definiri: qui autem vltra necessitatem progreditur, is aut intemperantis habendi cupiditatis, aut voluptatis libidinis, aut inanis gloriæ morbum habet. Hæ namque omninò causæ sunt, quibus violari paupertas solet.] S. quoq; Aug. Ep. 109. ad monachas, cùm illis primo loco vnanimitatem, & paupertatem præcepisset, hęc omninò de paupertate cōstituit. [Primo; Non quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt. Secundo; Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus.] Discat denique Christianus, & verò religiosus homo ab ethnicis paupertatis affectum. Vlyssem namque refert Alexandrinus Clemens libro 2. pædag. c. 9. lectum sponsæ claudicantem supposito lapide correxisse, tanta, inquit, frugalitas, & natiua non solùm apud priuatos, sed etiam apud veterum Græcorum præfectos exercebatur.

CAPVT IX.

Proprietatem esse tollendam in religiosis.

ILLVD autem primum, ac præcipuum in paupertate est, vt nihil tanquam proprium habeas. Et quoniam hoc paupertatis consilium in religiosis personis nunc maximè retinetur, qui relictis omnibus Christum sequuntur; si quid illi vel relictum repetant, vel quoquo modo acquisitum velut sibi propriū retineant, grauiter reprætenduntur, & tanquam fures, & sacrilegi castigantur. Ita S. Chrys. h. 12. in Acta, Ananiam, & Saphiram sacrilegos fuisse affirmat, dum pecunię iam sacrę, Deoq; donatæ, aut promissæ, partem retinuerunt sibi. [Oportebat, inquit, initio habere, & non promittere: nunc autem postquam cōsecrasti, maius sacrilegium commisisti.] Si autem, qui de suis accepit, sacrilegus, multò magis, qui de alienis. Idem intelligas de religioso quouis, qui siue sua iam relicta repetat, siue vsurpet aliena.

Proprietas sacrilegium.

Propterea communis apud illos apotheca: nec eorum vllus dicit, hoc meum est, illud tuum, vt in superioribus monstratum est. S. Basilius in regulis breu. 85. cùm quæsisset, Num priuatim aliquid haberi possit in societate fratrum: Respondet: [Act. 4. Nemo aliquid suum esse dicebat, quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienum reddit ab Ecclesia Dei, & charitate Domini.] Et 87 quærens, an liceat cuiq; vetus vestimentum, vel calceamentum dare cui velit; Respondet; [Dare, aut accipere, non est cuiuslibet; sed eius, cui delatum est munus dispensandi.] Et 91. addit; [Etiam si nudus petat, non licere dare.] Et 93. quærens, qua mente vti debeat rebus ad victum necessarijs is, qui omnium possessione se spoliauit, professusq; est nihil se habere proprium: Respondet; Ea, vt meminerit Deum esse, qui dat escam omni carni, curetq; vt tanquam Dei operarius dignus sit cibo suo: qui tamen cibus non sit positus in ipsius potestate; sed ab eo ministretur, cui subministrandi datum negotium sit. Et rursum 100. quærens, an mendicantibus panem, aut aliud dare quisq; possit, Respondet; Eum, cui dispensandi munus assignatum est, diligenter illud exequi debere; qui verò præter illius sententiam aliquid facit, is tanquam euersor disciplinæ habeatur. Et 142. Nùm conueniat religiosos opifices opus aliquod aliundè faciendum suscipere sine Præpositi sententia, omninò definit, iudicio furis vtrumq; obnoxium esse, & qui dat, & qui suscipit. Et 143. & 144. hos ipsos opifices curam habere debere instrumentorum, quibus vtuntur, vt eorum, quæ Deo dicata, & consecrata sint; quæ si ex incuria amiserint, aut illis abusi fuerint, tanquam sacrilegi iudicentur; cùm omnia Domino sint dedicata. Et 187. Eum, qui cœnobio se dedit, debere quidem, ait, à propinquis accipere ea, quæ ad illum pertinent: Verum hæc non pro illo consumenda esse, sed in eos, qui egent, a Superiore dispensanda; Magnopere autem obseruanda sunt illa verba in constit. monast. c. 21. [Quæ ad eorum vsus seruantur, qui Deo se dedicarunt, ea sacra, & in eorum numero, quæ Deo consecrata sunt, esse iudicantur; quare qui ex his quidpiam tibi surripit, is sine dubio ex ijs est, qui autu temerario sacrilegia designarunt.] Et c. 35. cùm de hoc ipso argumento copiosè dissereret, inter cætera sic loquitur. [Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio disiunctionem, & defectionem a cæteris meditatur: & alter Iudas efficitur, qui à furto exorditur, (furtum est enim priuata possessio) & in perditionem desinit.] Addit [Societatis expilatio est, rei cuiuscunque, & vndecunque in priuatum vsum seuocatio.] Pluribus hæc ex Basilio collegi, quòd hic grauissimus Pater in monachorum, ac religiosorum institutione acuratissimus fuerit, & oculatissimus.

Sed & S. Augustinus habet non pauca. In regula apertè præceptum legimus; [Nemo sibi propriū vendicet quidquam.] Et iterum. [Religiosus nil dare potest, vel accipere sine licentia Superioris.] Et in Epist. 109. ad monachas. omnia vult illis esse communia, nihil proprium; Victum, & vestitum distribui omni-

bui omnibus à Præposita, non æqualiter, sed pro singularum indigentia. Vestes in vno loco omnes seruari sub vno custode: vt sicut pascuntur ex vno cellario, sic induantur ex vno vestiario, quæ offeruntur, vel donantur singulis, in commune accipi omnia, quod si quæ celauerit quidpiam, furti condemnari. & id genus alia. Quin etiam de sui temporis Essæis in Palestina, & Syria magno numero religiosè viuentibus ita commemorat Philo Iudæus in libro, cui titulum fecit, Quod omnis probus liber. [Omnibus vnum „ est promptuarium, vnde vestitus, & mensa „ cōmunis sumitur: quidquid lucrantur è quo„ tidianis operæ mercedibus, non sibi quisq; „ seruat, sed in medium conferendo cuicunque „ volenti fruendi potestatem faciunt.] Et S. Chrys. h. 58. & 59. ad populum; [Vna men„ sa, & ministrum suscipientibus, & exhiben„ tibus, eadem fercula, eadem indumenta, ha„ bitacula eadem, eadem vita: non est ibi meū, „ & tuum.]

Quam viuendi formam auium argumento commendat nobis S. Ambr. lib. 7. in Luc. c. 18. [Volatilibus, inquit, cæli idcircò inela„ bora ti pabuli vsus exuberat, quod fructus si„ bi communes ad escam datos, speciali nesci„ unt vendicare dominatu. Nos communia „ amisimus, cum propria vendicamus.] Et præclarè S. Hieron. in cap. 17. Matt. illud de Christo Domino obseruauit. [Cum soluen„ dum fuit tributum, Christus misit ad mare, „ & inuento statere in ore piscis, soluit. Nam „ & Iudas in loculis portabat pecuniam, rem „ tamen pauperum in vsus suos conuertere ne„ fas putauit.] S. Benedictus in sua regula c. 33. seuerè cauit, Ne quis præsumat aliquid dare, vel accipere, nisi iussione Abbatis: neque „ aliquid habere proprium; nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulam, neque graphium: sed nihil omninò, quod Abbas non dederit, aut permiserit, quippe quibus neque corpora sua, neque voluntatem liceat habere in potestate propria. Itaque c. 55. „ [Lecta, addit, ab Abbate frequenter visitan„ da sunt. Si cui inuentum fuerit, quod ab Ab„ bate non acceperit, grauissimæ disciplinæ „ subiaceat.] S. verò Dorotheus discipulum suum Dositheū nulli omninò rei sinebat affici. Si veste indigebat, dabat illi, moxq; illum iubebat alteri dare, & illi alteram prouidebat. Itaque cùm illi donatus fuisset culter valdè pulcher, isq; retinere illum percuperet ad vsum valetudinarij, cuius ipse habebat curam; dixit illi Dorotheus, [Vis ne fieri hu„ ius gladioli seruus, an seruus Christi? Non „ erubescis appetere, vt hic gladiolus domine„ tur tibi, & non potiùs Deus.] Itaq; numquā est ausus illum tangere, & si omnes alij eo vterentur. Legimus hoc in ipsius vita. Cæterum Ioannes Cassianus lib. 4. de institutis renunciantium c. 3. cum scribit, qui admitti ad monasterium petebat, solitos fuisse veteres illos monachos interrogare; Num de suis facultatibus vel vnum nummum retineret. Non enim posset, inquit, diù perseuerare in monasterio, atq; humilitatis, & obedientiæ virtutem appræhendere, &c. Et c. 13. [Nulli „ cistellam, aut peculiarem sportellam, aut „ quidquis aliud velut proprium suo permitte„ batur signare signaculo.] Et c. 18. In horto aliquid tangere sacrilegium habebatur: & c. 20. Cùm coquo lauanti tria lenticulæ grana cecidissent in terrā, suspensus is ab oratione fuit, velut sacri peculij neglector. Verùm de hoc proprietatis malo copiosè idem autor disserit lib. 7. tresq; illius partes facit; Appetere illa, quę habebantur in sęculo; Resumere ea, quę iam abiecerat; Et non sinere se spoliari omnibus. Primi exemplum fuit Giezi. Secundi Iudas. Tertij Ananias, & Saphira. Adfert c. 19. Basilij sententiam de quodam, qui non omnia reliquerat, sed aliquid sibi reseruauerat. [Et senatorem, inquit, Syncle„ tum perdidisti, & monachum non fecisti.] Multa reperies apud Humbertum in Epistola de tribus votis c. 17. & sequentibus; & in regulam Sancti Augustini c. 14. 15. 16. 17. 18. 22. 23.

Proprietatis gradus

Denique proprietarium monachum defunctum deplorat magnopere S. Hier. in Ep. ad Rusticum, De viuendi forma c. 4. [Vidi„ mus, inquit, nuper, & planximus Crœsi „ opes vnius monachi morte depræhensas, „ vrbisq; stipes, quasi in vsus pauperum con„ gregatas, stirpi, & posteris derelictas.] Neque Sanctum Augustinum voluisse secum habere proprietarios monachos, testatur ipsius ser. 51. ad fratres in Eremo, de vita clericorū; & cùm quidam Ianuarius monachus professus, & proprietarius testamētum, in morte fecisset, quo Ecclesiam instituebat hæredem, noluit Augustinus acceptare. Sed & seueriùs hoc peccatum fuisse punitum scimus ex Sancto Hieronymo in Ep. ad Eustochium, de custodia virginitatis c. 14. [In Nitria, in„ quit, centum solidos reliquit moriens qui„ dam monachus. Inito consilio, decretum „ est, vt cum eo sepelirentur; dicendo; Pecu„ nia tua tecum sit in perditionem.] Et Sanctus Greg. lib 4. dial. c. 55. & in illius vita Io: Diaconus lib. 1. c. 15. Iustum quemdam nomine, re autem iniustum monachum scribunt tres aureos occultatos habuisse. Quod cùm moribundus aperuisset fratri; audiens id Gregorius nullum morienti assistere iussit; mortuumq; non in communi sepulchro cum alijs, sed in sterquilinio simul cum sua pecunia sepeliri, clamantibus omnibus; Pecunia tua tecum sit in perditionem. Quod postea confirma-

Proprietarij Pœna.

confirmauit, & agendum ſanxit Innocentius III. in cap. Cùm ad monaſterium. de ſtatu monachorum, diſtrictè prohibens in virtute obedientiæ ſub obteſtatione diuini iudicij, ne quis monachorum proprium aliquo modo poſsideat, affirmans tandem proprietatis abdicationem, ſicut & cuſtodiam caſtitatis adeò eſſe annexa regulæ monachali, vt contra eam nec Summus Pontifex poſsit licentiam indulgere.



DE CASTITATE LIBER XLVI.

CAPVT I.

Caſtitas quid.



CASTITATEM ampliori omninò acceptione vſurpauit S. Aug. in libro de Beata vita diſput. 2. cùm caſtum eum dici pronunciauit, qui non ſolum ab illicito concubitu, ſed ab omnibus peccatis abſtinet, & Deum ſolum attendit. Nunc enim de caſtitate ſermo eſt, quatenus ſpecialis virtus eſt turpiſſimo luxuriæ vitio contraria, & inimica, quæ libidinis omnes motus, & actus frenat, & cohibet. Angelica prorſus virtus, & Angelica caſti hominis vita. In carne enim viuere, & carnis motus non ſentire, atque ita in carne eſſe, ac ſi in carne non eſſes; Angelicum eſt, non humanum. Et benè Angelum ad Mariam virginem miſſum ſcribit S. Hier. in Ep. ad Paulam, & Euſtochium, De aſſumptione B. Mariæ Virginis, (quæ tamen Sophronij eſſe creditur) quia eſt ſemper Angelis cognata Virginitas. Nec dubitauit S. Bern. Ep. 42. ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum, affirmare; Differre quidem hominem pudicum, & Angelum, ſed fœlicitate, non virtute. Et quamuis illius caſtitas fœlicior, huius tamen fortior eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſtitas, quæ in hoc mortalitatis & loco, & tempore ſtatum quemdam immortalis gloriæ repræſentat. Eſt enim caſtitas inſtar odoriferi balſami, quo condita cadauera incorrupta ſeruantur; ſenſus noſtros, & artus continet, & conſtringit, ne carnis voluptatibus computreſcant. Et ſer. 2. de altitudine, & baſſitudine cordis; [Vita cœlebs vita cœleſtis, & „ Angelica. Incorruptio facit proximum eſſe „ Deo.] Et Io: Caſsianus lib. de ſpiritu fornicationis c. 6. [Nulla, inquit, virtute tam „ propriè homines æquantur Angelis, quàm „ caſtitate;] Per quam adhuc in terra degentes habent ſecundùm Apoſtolum Phil. 3. municipatum in Cœlis. Origenes h. 6. in librum Iudicum, exponens illud, Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinas, [Hæc, inquit, eſt caro, „ quæ tunc refulgere, ſeu nitere dicitur, cùm „ caſtitatis, & pudicitiæ fuerit ſplendore de„ corata.] Et in libro Cant. c. 1. Pulchræ ſunt genæ tuæ, ſicut turturis. [Vultus enim, ait S. Ambroſius ſer. 3. in Pſ. 118. liberior eſt, „ vbi eſt caſtitatis conſcientia. Nam & turtur „ Symbolum caſtitatis eſt.]

Angelica virtus.

CAPVT II.

Caſtitatis conſilium Dei eſſe.

OMNINÒ Conſilium hoc de ſeruanda caſtitate caro, & ſanguis non reuelauit nobis. Quantopere enim reluctentur caro, & ſenſus, experitur, & ſentit vnuſquiſque, qui carnem habet, & ſenſum. Eam enim rebellantem ſentit, atq; ad libidinem incitantem. Vnde illud Pauli Gal. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & Rom. 7. Condelector legi ſecundùm interiorem hominem: Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. quare exclamans quærit; Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei, &c. Hæc eſt illa Dei maledictio poſt peccatum Gen. 3. Spinas, & tribulos germinabit tibi; quibus miſer homo ad peccatum horis omnibus ſollicitatur. Itaque interpretatur Sanctus Ambroſius ſer. in ſer. 3. poſt Dom. 2. quadrag. [Germinat, inquit, mihi terra „ mea ſpinas, ſi corporalis libidinis titillatio„ ne compungit. Generat mihi tribulos, cùm me diui-

me diuitiarum sæcularium cupiditate discruciat.] Hoc grauissimum bellum in seipso sentiens S. Aug. antequam ad Deum conuerteretur, mirabatur Ambrosij cœlibatum, & perquam laboriosum iudicabat, vt ipsemet fatetur lib. 6. confess. c. 3. & licèt adolescens à Deo petijsset castitatem, ita tamen petierat, vt libidinis morbo detentus cuperet non exaudiri. Sic enim fatetur c. 7. [Ego adolescens miser in exordio ipsius adolescentiæ petieram à te castitatem, & dixeram; Da mihi castitatem, & continentiam, sed noli modò. Timebam enim, ne me citò exaudires, & citò sanares a morbo concupiscentiæ, quam malebam expleri, quam extingui.] Verissimum autem est id, quod idem habet in sermone 250. de tempore. [Inter omnia Christianorum certamina sola duriora sunt prælia castitatis, vbi quotidiana est pugna, & rara victoria. Grauem castitas sortita est inimicum, qui quotidiè vincitur, & timetur.] Hæcq; prælia verè ratiocinatur Tertullianus in libro de virginibus velandis c. 10. vehementiora in viris esse, quàm in fœminis: quod illi natura calidiores sint, frigidiores fœminæ. [Masculorum, inquit, quantò sexus auidior, & calidior in fœminas, tantò continentia maioris ardoris laboratior.] Et S. Hier. in Ep. de vitando suspecto contubernio c. 3. maiorem in virginibus. [Libido maiorem in virginibus patitur famem, dum dulcius putat esse, quod nescit.] Sed & spinæ hæ acrius multò vrgent, ac vehementiùs pungunt, quàm tribuli. [Neque enim par est, inquit S. Chrys. hom. 36. ad populum, corporum vincere cupiditatem, & pecuniarum: sed maior est illic labor. Quoniam voluptas naturalis est, & corpori nostro insita, & ingenita: pecuniarum autem cura nequaquam.] Et rursum h. 7. in posteriorem Ep. ad Cor. [Acrior est & vehementior corporum amor, quàm pecuniarū.] Et S. Hier. Epist. ad Pammachium de obitu Paulinæ vxoris c. 5. [Maius continentiæ, quàm nummorum certamen est. Facilè abijcitur, quod hæret extrinsecus, intestinum bellum periculosius est; si quæ foris sunt, offeramus Deo, quæ intus sunt, diabolo, non est æqua partitio.]

stitatis ... tatio. (margin)

Si ergò castitatis consilium caro, & sanguis non reuelarunt nobis, negari non potest diuinum planè fuisse consilium, diuinamque cogitationem immissam nobis cœlitus. Ita S. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 16. a Spiritu Sancto eam esse dixit, & S. Gregorius Nyssenus libro de virginitate c. 11. Cur Spiritus Sanctus assimiletur columbæ duas exposuit causas. [Spiritus, inquit, Sanctus columbæ assimulatur, siue quòd auis hæc felle caret, siue quòd est inimica fœtori.

...itatis ... cō... ... (margin)

Spiritus ... tus co... ...ba cur (margin)

Qui ergò ab omni acerbitate, & carnis fœtore longè refugit &c.] Sanè Sanctus Nazianzenus in expositione visionis Ezechielis, Moysen scribit post audita Dei miracula numquam cum vxore consuetudinem habuisse, nec liberos procreasse. Et S. Ambrosius in libro de Paradiso c. 3. Cum fluuius Gion a Deo factus, dicitur circuire terram Ægypti; In eo ait figuram castitatis fuisse, vt abluat corpus abiectum & carnis vilissimæ restinguat incendium; & c. 4. vbi nos legimus apprehendisse Deum hominem, quem fecit, & posuisse in paradiso; [Apprehendit, inquit, eum virtus Dei, spirans processus, & incrementa virtutis.]

CAPVT III.

Castitatem nouæ legis consilium esse.

QVOD aliquando dixit Ecclesiastes c. 3. omnia tempus habent; &, Est tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus; ita video a Sancto Augustino acceptum in primo libro de nuptijs, & concup. cap. decimotertio, vt tempus amplexandi fuerit tempus veteris legis, & tempus longè fieri ab amplexibus sit tempus gratiæ. Nam antea dictum est; Crescite, & multiplicamini, nec vllus erat virginitatis honor, & cultus. Sed vt loquitur Augustinus idem in libro de bono viduitatis c. 7. Antiquæ fœminæ non concupiscentia, sed obedientia compellebatur, vt propagaretur populus Dei, in quo præmitterentur Prophetæ Christi, & ipse Christus nasceretur. Ideò & mortuo primo viro nubebant alteri, & viris plures vxores concedebantur. Anna tamen relicta vidua sine filijs, alterum nō quæsiuit virum, quia præuidit Christum ex Virgine proximè esse venturum, cui continentiæ studio meliùs seruiretur. At post Christum ex Virgine natum continentiæ iam tempus est, non generandi. Iam coli cœpta castitas est, & prodierunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum Cœlorum.

Castitas euangelica. (margin)

In veteri lege præceptum Hebræis fuit Ex. 12. vt paschalem comedentes agnum renes præcingerent suos; Renes vestros præcingetis. At Angelus, quem Apoc. c. 1. Ioannes vidit, Zona aurea præcinctus ad mamillas erat. Namque illis castitas carnis in coniugio satis erat; nobis cordis quoq; munditia præcipitur. Sic enim loquitur Christus Matt. 5. Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis; ego autem dico vobis, quia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. [Per Moysen, inquit S. Greg. libro 21. mor. c. 2. luxuria perpetrata, per auctorem munditiæ

„ munditiæ luxuria cogitata damnatur. Ideò „ prima Pet. 1. Succincti lumbos mentis vestrę. „ Lumbos enim carnis succingere, est luxuriam „ ab affectu refrænare: lumbos verò mentis „ succingere, est hanc etiam à cogitatione re- „ stringere. Hinc Angelus, qui Ioannem al- „ loquitur, Zona aurea super mamillas cinctus „ esse perhibetur: quia testamenti noui mun- „ ditia cordis etiam luxuriam frænat. Et benè „ Zona aurea; quia qui supernæ patrię ciuis est „ non iam timore supplicij, sed amore chari- „ tatis immunditiam deserit.]

Nec omittendum est illud, quod Gen. 3. maledicens Deus serpenti dixit; Super pectus tuum gradieris, & terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Quæ verba eodem in loco Gregorius ita interpretatur. [Callidus „ hostis cum ab affectu operis expellitur, secre- „ ta polluere cogitationis molitur. Vnde di- „ citur illi, Pectore, & ventre repes. Ventre „ repit, quando per humana membra ventri „ subdita vsq; ad expletionem operis luxuriam „ exercet. Repit autem pectore, quando eos, „ quos in opere non valet, polluit in cogitatio- „ ne. Sed quia per cogitationem ad explenda „ opera peruenitur, rectè serpens priùs pecto- „ re, post ventre repere dicitur.]

Quod de forti, ac prudenti muliere dixit Salomon Prou 31. Quæsiuit lanam, & linum ser. 217. de tempore, ita interpretatur S. Aug. Vt lana carnale aliquid significet, linum spirituale quidpiam. Interiora enim „ sunt linea vestimenta, exteriora lanea. Et „ lana de comistione animalium nascitur; li- „ num sine carnis voluptate de terra procrea- „ tur.] Ideò castitatem præferre videtur: Et Sacerdotes Ex. 28. lineis fœmoralibus vtebantur. Castitas ergò carnis est vestis lanea; castitas mentis vestis linea. Vtranque prudens mulier quæsiuit.

Idem quoque in ser. 255, de tempore; In templo Salomonis 3. Reg. 6. admonet duo fuisse altaria constituta, vnum foris, aliud intus. In illo animalium celebrabatur sacrificium, in hoc thymiamatis offerebatur incensum: Sic in nobis quoque duo voluit Deus altaria, corporis, & cordis nostri. Duplex enim a nobis sacrificium requirit, castitatem corporis, & munditiam cordis. [Nul- „ la enim (inquit, in libro de mendacio c. 7. idem Aug.) est pudicitia corporis, nisi ab in- „ tegritate animi pendeat: Qua dirupta, ca- „ dat necesse est, etiamsi intacta videatur.] Cùm ergò integra castitas, & carnis & mentis puritate constet, rectè S. Greg. libro 3. in primum Regum c. 5. Eos, qui carnis continentiam habent absque mentis puritate, non integrum sed dimidiatum agnum dixit offerre Deo. [Velut enim agni partem sacrificio „ subripit, qui puritatem cordis, corporis con- „ tinentiæ non coniungit.] Adfert & fatuas virgines, quæ oleum in lampadibus non habuerunt. [Lampades enim paratas ha- „ bent, qui pudicitiam seruant in corpore; & „ oleum quoque habent, qui nitorem puritatis „ tenent in mentis suæ circumspectione.] Et Ioannes Cassianus collatione 12. c. 2. [Ad „ perfectionem puritatis, castimonia contine- „ tiæ corporalis sola non sufficit, nisi ei etiam „ mentis addatur integritas.]

CAPVT IV.

Quid sit lumbos præcingere.

SINT ergò lumbi præcincti. Nam de Diabolo dicitur Iob 40. Virtus eius in lumbis eius. Nos verò lumbos præcingimus, ait S. Greg. h. 13. in Euang. cùm carnis luxuriam „ per continentiam coarctamus.] Deque Ecclesia notat Emissenus Eusebius h. 2. In natali confessorum, dictum fuisse, Accinxit fortitudine lumbos suos; & iterum, Syndonem fecit, & vendidit, & tradidit Chananæo. Namque & in veteri lege Sacerdotes baltheos, & fœmoralia iubebantur habere, sine quibus ad altare non accederent, neque tabernaculum ingrederentur. Atq; à mulieribus abstinebant, priusquàm ad offerendum sacrificium accederent; & vt loquitur S. Augustinus q. 85. in Leuit. post coitum coniugalem immundi erant vsque ad vesperum, nec poterant illo die offerre incensum. [Prę- „ cepit Dominus, inquit Orig. h 4 in Leuit. „ vt campestri lineo præcingatur Sacerdos; & „ in Euangelio; Sint lumbi vestri præcincti. Luc. 12. „ Càpestri lineo pręcingitur, vel fœmoralibus „ vtitur, qui luxuriam fluxæ libidinis cingulo „ restrinxerit castitatis. Ante omnia enim Sa- „ cerdos, qui diuinis assistit altaribus, castita- „ te debet accingi.] Sed & post hæc adiungit, propterea Leuit. 6. iussisse Deum Sacerdotis sacrificium ex sartagine offerri. Quod districtum, & multa continentia aridum, & torridum vult esse sacerdotem, in quo nihil remissum haberi ad luxuriam nihil fluitans ad libidinem possit. Et verò Deus, addit Sanctus Io: Damascenus lib. 4. de fide c. 25. sui videndi copiam Israelitis facturus, hoc idem eis imperauit, vt corpus ab omni libidine purum continerent. Hinc castitatis cingulum seruitutis indicium, vt habet Petrus Chrysologus ser. 24. [Quòd & ad discursum „ expeditos reddat, & faciat obsequentes.] & [Constringenda est caro continentiæ cin- „ gulo, ne effusa vitijs, ac toto peccatorum „ grauata pondere, supernis, ac cœlestibus in- „ sistere non possit incessibus.]

Sed & Apostolus Paulus Eph. 6. non solùm carnis lumbos, sed & mentis, præcinctos postulabat

stulabat: Succincti, inquit, lumbos mentis vestræ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis. [Succinxit enim lumbos „ baltheo castitatis, ait S. Leo Papa ser. 1. de „ quadrag. & calceauit pedes vinculis pacis; „ quia & discinctus miles citò ab impudentiæ „ incentore vincitur, & non calceatus, facilè „ à serpente mordetur.] Quod si quempiam Diabolus ad luxuriam pertrahit, lumbos illius ferit, quemadmodum adnotauit S. Greg. lib. 13. mor. 6. dicatq; cum Iob. c. 16 conuulnerauit lumbos meos, effudit in terram viscera mea. [Verùm non ait, vulnerauit, „ sed conuulnerauit. Sicut enim loqui vnius „ est, colloqui plurium; ita hostis nos ad cul„ pam non trahit sine nostra voluntate.]

CAPVT V.

Mulieres vitandas esse.

Luxuriæ materia. PORRÒ nos multis modis in hoc peccare possumus, & volentes, aut nolentes hostem nostrum aduersum nos ipsos adiuuare. Maximè autem frequenti conuersatione cum fœminis, attentoq; illarum aspectu, nimio cibo, & potu, eoq; calidiore, cogitationibus impudicis, otio, leuioribus moribus, & similibus. Quibus omnibus magnopere inuigilandum est illi, qui castitatem suam, cordisq; puritatem tueri voluerit. Et quoniam scita est turturis castitas apud sanctos Patres *Castitas turis.* Ambrosium lib. 5. exam. c. 19. & ser. 19. in Ps. 118. & Hieronymum libro 1. aduersus Iouinianum c. 17. & commen. in Ps. 83. & Gregorium in caput 1. Cant. & Anselmum in Euangelium Lucæ c. 2. Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ &c. Et Bernardum ser. 40. & 59. in Cant. & lib. de modo benè viuendi ad sororem cap. 10. & 61. quæ auis & compare viuo, & mortuo indisso. lubilem fidem conseruans, alteri concubitui indulgere non nouit. Propterea turturis sacrificio proposito, explicare placet hoc loco, quemadmodum castitatis sacrificium Deo sit immolandum.

Turturis ergò sacrificandæ ritum proposuit per Moysen Deus Leuit. 1. Hæc immolanda primum erat retorto ad collum capite. Idem & in castitate seruare oportet, nec fœminas oculis nostris curiosiùs contemplando, nec cum illis conuersando: quoniam non pugnando, sed fugiendo seruatur castitas, iuxta illud Pauli 1. Cor. 6. Fugite fornicationem. Hoc quippe inimici genus non luctando, & pugnando, sed fugiendo superatur. Orig. h. 8. in Iosue, cùm hæc Pauli verba pronunciasset; [Illa, inquit, fu„ ga est, quæ habet salutem, ista fuga virtutis „ est, ista fuga beatitudinem confert.] [Non „ dixit, Resistite, ait S. Aug. ser. 250. de tem„ pore; sed Fugite fornicationem, quia contra „ reliqua vitia debemus resistere, libidinem „ verò fugiendo superare. Sicut Ioseph, vt „ impudicam Dominam posset euadere, pal„ lium, quo apprænensus fuerat, reliquit, & „ fugit.] Et libro de honestate mulierum c. 1. [Contra libidinis impetum apprænende „ fugam, si vis obtinere victoriam.] Et S. Hier. aduersus Vigilan. c. 6. [Nolo spe pu„ gnare victoriæ, ne perdam aliquando vi„ ctoriam. Si fugero, gladium deuitaui; si ste„ tero, aut vincendum mihi est, aut cadendum; „ quid autem necesse est certa dimittere, & „ incerta sectari?] Io: Cassianus collatione 5. Abbatis Serapionis c. 4. duplici distincto vitiorum genere, altero carnali, altero spirituali, duplicem item illorum curationem facit. [Nam priori subtrahenda est illiciens „ materia, & solitudo quærenda, ne concu„ piscentia in effectum tentet prorumpere: „ posteriori autem humana consortia nil ob„ sunt, quin etiam plurimùm conferunt: quia „ frequentia hominum magis arguuntur.] Et rursum collat. 19. Abbatis Io: c. 16. [Reme„ dijs aliorum vitiorum, non solùm nihil offi„ ciunt, verùm etiam multum conferunt hu„ mana consortia. Contra fornicationis ve„ rò spiritum diuersa ratio, & dispar est causa „ Vt enim corpori vsus libidinis, carnisq; vici„ nitas, ità etiam menti memoria eius est pe„ nitus substrahenda. Nam perniciosum est „ infirmis adhuc, ægrisq; pectoribus vel te„ nuissimam recordationem huius passionis „ admittere.] Cuius causa seniores nostri fœminarum historias, vel etiam Sacras, sub præsentia iuniorum solent consultissimè prætererire. Et Sanctus Anselmus in caput 6. prioris Ep. ad Cor. exponens illa ipsa verba; Fugite fornicationem. [Non dico, ait, Pu„ gnate aduersus eam, sed Fugite illam. Quia „ cum alijs vitijs expectari potest conflictus; „ hæc autem fugienda est, quia non alitèr me„ liùs vinci potest.]

Ideò viri longè debent esse à fœminis remoti, nec etiam mente huic vitio propinquare, si cupiunt victores fieri. Propterea in Ecclesijs factam semper fuisse pariete interiecto separationem virorum, & mulierum scimus ex Sancto Ambrosio lib. ad virg. lapsam cap. 6. & S. Aug. libro 2. de Ciuit. Dei c. 28 & lib. 22. c. 8. & alijs, & de primis illis Christianis testatur Philo in libro de vita contemplatiua. Immò & apud Iudæos factum fuisse, vt ascendentes ad diem festum seorsim viri, & mulieres incederent; obseruauit S. Ber. h. in ea verba Luc. 2. Cùm factus esset Iesus annorum duodecim. Sed præclarè omninò ratiocinatur S. Cyprianus in ser. de ieiunio, & tentationibus Christi. [Ho- *Virorum, & mulierum separatio in Ecclesia.*

„ impudens aspectus est, quem si quis fugerit, „ idem procul dubio scelus quoque fugiet.] Sanctus autem Io: Chrys. non solum hanc ob causam h. 3. de Dauid, & Saule, & pluribus alijs in locis tam acriter inuehitur in spectacula: sed etiam ita loquitur in com. Ps. 43. [Cur de vultu non tuo curiosè scrutaris? cur retibus teipsum illaqueas? oppone „ murum tuis oculis, tuos oculos obstrue. Quid „ te iuuat voluptas, quando ea vermen parit, „ quando metum perpetuum, quando immortale ei, qui fecerit, supplicium?] Et h. 17. in Matth. [Qui studet, inquit, elegantes „ facies inspicere, ipsæ fornacem sibi istius „ passionis accendit, & captiuam faciens animam, ad opus quoque celeriter adducit.] Et illa Christi verba tractans; Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam &c. hoc appositè vtitur exemplo. [Sicut nos cùm „ gladium videmus teneri a puero, etiamsi „ nondum eum vulneratum inde esse cernamus, verberamus tamen, & sæpè minantes „ denunciamus, ne quando illum rursus attingat: ita etiam Deus muerecundum coercet „ aspectum; ne quandoq; in ipsam quoque incidat actionem.] Et h. 1. de Resurr. to. 3. Neque ex formoso mulierum aspectu voluptas capienda. Nam & ob talem contemplationem extremum supplicium irrogabitur. Et h. 22. in priorem Ep. ad Cor. oculos probat à Deo nobis fuisse datos, non vt impudicè aspiciamus, sed vt opera eius admirati, opificem adoremus. Quoniam Solis, & Cœli pulchritudinem ex innata videmus distantia, ex qua nemo mulieris pulchritudinem depræhenderet. Et h. 7. in posteriorem. „ [Cùm videris mulierem formosam, non huc „ intenderis animum, quomodo potiaris cupiditate; sed quomodo libereris à concupiscentia.] Et h. 10. in Ep. ad Philipp. [Absurdum fuerit, si qui a Deo facti sumus, alijs „ ista vtenda dederimus, & non magis ei, qui „ nos fecit. Oculum tibi fecit, oculum illi vtendum exhibe, non diabolo.] Et h. 5. in priorem ad Thess. omninò demonstrat castitatem plurimùm ex aspectu lædi. [Ipsi, inquit, „ nos ipsos in flammam, & incendium impellimus.] Et h. 11. [Oculi, velut foramen, per „ quod malitię flatus ingreditur: obtura foramen timore Dei.] Et ser. de nequitia depulsa, & virtute inducta to. 5. [Nihil erit nobis de„ certandum, si nec portas ipsi hostibus patefecerimus, aut admiserimus vitiorum semina. „ Quid .n. opus est frustra nobis ipsis exhibere „ negotium, & manus cum hoste conserere, „ cùm liceat palmam sine certamine comparare, & præripi queat ante inceptum bellum „ victoria?] Quo loco plura subiungit de mulierum aspectu. Sed audiamus cæteros.

Emilianus Eusebius h. 4 de Epiphania; „ [Quàm facilè, inquit, potest in puncto temporis euagari velocitas oculi, tam sollicitè „ præcauenda est irruentis noxa delicti.] Et S. Epiph. hær. 9. cadaueris mortui vtitur argumento. [Si prætererit mortuus, claudite „ fores, & fenestras vestras, vt non inquinetur domus. Hoc est, si audieris vocem peccati, aut speciem delicti videris, claude oculos tuos à concupiscentia, ne mortificetur „ domus tota, hoc est anima, & corpus.]

Verissimum enim est illud S. Nili in lib. de octo vitiosis cogitationibus c. de fornicatione; [Florida facies telum venenatum est „ animum sauciat, ac in ipso venenum infigit „ quòque diutius immoratur, eò maiorem saniem efficit. Præstat domi quiescere, quàm „ vt quis dum festa colere sibi videtur, dæmoni in prædam cedat.] Meritò gloriabatur Iob. cap. 31. Si secutus est oculus meus cor meum. Quo loco S. Greg. lib. 21. mor. c. 6. [Sicut, inquit, tentatio sæpè per oculos trahitur, sic nonnunquam concepta intrinsecùs, compellit sibi extrinsecùs oculos deseruire.] Io: Cassianus lib. de spiritu fornicationis c. 2. exemplo vtitur ægrotantium corpore; atq; ex illis de hac animę ægritudine ratiocinatur; [Sicut enim plerumq; certa ægritudine laborantibus vtile est, vt cibi non „ xij, ne oculorum quidem ipsorum obtutibus offerantur, ne quod aspectus occasione desiderium eis lethale gignatur: ita plurimùm cōfert ad depellendum hunc morbum quies, & solitudo.] Et S Bern. in tract. de ordine vitæ, & morum institutione; [Est in oculis verecundia, qua prohibetur boni „ adolescentis anima intueri fœminas; non vt execretur sexum, sed vt fugiat vitium. Plurimum autem proficit ad tuitionem castitatis custodia oculorum.] Noui ego quemdam ex meis socijs primarium, & generis nobilitate, & religiosa virtute virum: qui consanguineos suos visitans, inter quos erant & fœminæ sorores, oculos is semper demissos in terram tenebat, nec earum aspiciebat vultus; atq; à fratre suo, qui fortè aderat, benignè admonitus, vt sorores aspiceret; placide respondit; Etsi iste sint sorores meæ, fœminæ tamen sunt. Et 3. Regum 7. ad sustentandum vnum lilium duæ a Deo columnæ Æneç pręceptę fuerunt: quoniam ad conseruandum castitatis lilium non est satis vna columna siue sanctitatis Dauidis, siue sapientia Salomonis, siue fortitudinis Samsonis: sed hi omnes propter defectum alterius columnæ, prudentiæ, & custodiæ sui ipsius, ciciderunt.



Propterea quoque Euam proponunt Sancti Patres, Dinam, Samsonem, Dauidem, & alios, qui propter minùs benè custoditos oculos lapsi sunt. Eua curiosè aspiciens interdictam arborem, vniuersum genus hu-

manum perdidit. Si continuisset oculos, ruinę nostrę causa non fuisset. Itaq; S. Nazian. or. in nouam dominicam, [Pulcher, inquit, erat „ aspectu, & bonus ad esum fructus ille, qui „ mihi mortem intulit: proinde colorum ni- „ torem fugiamus; ad nos ipsos oculos con- „ uertamus. Caue ne te pulchræ, atque exi- „ mię formę cupiditas superet, ac ne ad leuem „ quidem, si fieri potest, fortuitumq; aspectum „ palpebræ te transuersum agant. Quod qui- „ dem assequeris, si Euam tibi animo propo- „ sueris, dulcem illam illecebram, carum vene- „ num.] Et S. Greg. lib. 21. mor. c. 2. [Præ- „ ceps omnia, dum incautè non prouidet, ne „ incautè videat, quod concupiscat, cæca „ post incipit desiderare, quod vidit.] Et adfert Dauidis exemplum, qui mulierem spectans in solario lauantem, illicò concupiuit, & rapuit. Et Eua non concupisset lignum, nisi hoc priùs incautè conspiceret. Et S. Ambr. in Apologia Dauid posteriore cap. 3. [Non „ adulterasset Dauid, nisi nudam, & lauan- „ tem mulierem vidisset. Nihil de continen- „ tia tua, & virtute præsumas. Nemo enim „ diù fortis est. Vilis videtur mulier ad pre- „ tium, sed fortis est ad vitium; quia virorum „ pretiosas animas rapit.]

Dinam quoq; & Sampsonem memorat S. Bern. lib. de modo benè viuendi c. 23. & de Sampsone præclarè scripsit S. Ambr. libro 1. Apologię Dauid c. 4. [Validissimus omniū „ Sampson legitur, qui leonem etiam suis ma- „ nibus strāgulauit; sed vtinam amorem suum „ suffocare potuisset. Messes incendit Allo- „ phylorum, & ipse mulieris vnius arsit igni- „ culo.] Et lib. 2. c. 3. [Sampson validus, & „ fortis Leonem suffocauit: sed amorem suum „ suffocare non potuit. Vincula soluit ho- „ stium; sed suarum non soluit nexus cupidi- „ tatum. Messes incendit alienas, & vnius „ ipse mulieris accensus igniculo messem suæ „ virtutis amisit.] At vnde tantum malum? Ex vnius mulierculæ aspectu. Vidit enim in Thamnatha mulierem, & adamauit eam; Iudicum 14.

Plurima alia possent hoc loco commemorari. Sed ne longum faciam, illud vnum adnotabo, quod habet S. Chrys. h. 43. in Gen. Sodomitas ab Angelis oculorum cæcitate fuisse percussos, Gen. 19. quod illis fuissent abusi, nihilq; prodiint corporales oculi, si ocu li mentis fuerint excæcati.

Ergò hæc sit clausula, castitatis sacrificium immolandum esse retorto ad collum capite, hoc est fœminarum conuersatione, colloquio, & aspectu vitatis. Subijciam Sancti Petri Chrysologi verba in ser. 139. [Ocu- „ lus, inquit, præuaricationis autor, mortis „ ianua, toto cupiditatis incendio velocius per „ aliena percurrit, quàm currit ignis arida, & „ terrena per gramina. Dei est, quod oculus in „ orbem sic apertus arctatur angustissimus in „ pupillam quatenus moderatè visum videat, „ præuideat, non proripiat. Oculus sit ani- „ mæ fenestra, speculum mentis, lumen cor- „ poris, membrorum dux, non introitus vitio- „ rum.] Cyrenaicos philosophos testatur Plutarchus in lib. cui titulus est, Non posse suauiter viui secundùm Epicurum, in tenebris voluisse rem veneream exerceri; ne deinceps actionum visarum simulacris crebriùs sollicitaretur animus.

CAPVT VII.

Cibi, potusq; moderatio.

Secundus in sacrificanda turture ritus erat; Vesiculam gutturis proijciendo. Hoc & in castitatis sacrificio seruare oportet. Gutturis vesicula auibus venter est, & ciborum receptaculum. Proijciatur ergò venter, hoc est mortificetur, & vincatur gula; ieiunetur, atq; a cibo, & potu abstineatur, neque difficilis, & laboriosa castitas erit. Dixi de hoc copiosè in lib. 8. Inde petantur, quæ ad hunc quoque locum pertinent.

CAPVT VIII.

Immundæ cogitationes, & leuitas omnis abigendæ.

Tertius ritus erat; Proijciet plumas. Plumę sunt obscœnę, & immundę cogitationes, quæ pulsant, & sollicitant animam, carnemq; ad libidinem prouocant. Hæ sunt volucres, quæ super Abrahæ sacrificium descendebant, Gen. 15. quas diligenter, & sollicitè bonus abigebat Patriarcha, ne deuorarent illud. Quare optimum fuit Philonis consilium, qui in 2. libro Allegoriarum legis, considerans Iacob fugientem à Laban noluisse indicare illi, Gen. 31. ita interpretatur: Si pulchritudine conspecta captus periclitaris, ne offendas ad eam: fuge clam ab eius imaginatione, nihil ampliùs menti renuntians; hoc est caue mediteris eam, & cogitatione repetas. Nam continuæ reminiscentiæ veras formas imprimendo lædunt mentem, & inuitam concitant. Et Tertull. in libro de cultu fœminarum c. 1. propterea pudicitiam ponit velut æditu am, & antistitem templi animæ nostræ, quæ cogitationes haìce ingredi non permittat. [Salus, inquit, „ non fœminarum modò, quarum propria, & „ maxima virtus est hæc. (vt habet etiam Sanctus Hier. lib. 1. aduersus Iouin. c. 30.) Sed „ & virorum, in exhibitione pudicitiæ statuta „ est. Nam cùm omnes templum simus Dei, illato

„ illato in nos, & consecrato Spiritu Sancto, „ eius templi æditua, & antistes pudicitia est, „ quæ nihil immundum, nec prophanum in- „ ferri sinat, ne Deus ille, qui inhabitat, inqui- „ natam sedem offensus derelinquat.]

Extat de pudicitia, & illius bono integer Sancti Cypriani tractatus. At S. Chrys. h. 63. in Matt. cogitationes hasce immundas verum, & legitimum libidinis omnis fontem esse affirmat. [Quidam, ait ille, a cerebro, „ quidam a lumbis illum inquietissimum asy- „ lum proficisci contendunt. Ego verò non „ aliunde dixerim, quam a lasciuia mentis, & „ cogitationis neglectu: quippe modestia „ mentis facit, vt naturales motus nullum „ adferant detrimentum.] Et confirmat S. Greg. lib. 6. in primum Regum c. 2. interiorem asserens cogitationem, esse carni velut flatum, quo accenditur ignis. [Caro „ inquit, eò fortiùs commouetur, quo causæ „ commotionis intus impressæ per cogitatio- „ nem tenentur. More enim ignis quo at- „ tentiùs insufflatur, eo magis accenditur; „ quia si flatus immundæ cogitationis deest, „ ardor libidinosæ commotionis adesse non „ potest.] Itaque consectarium Sacerdotem addit, qui turpia meditatur, quæ in confessione accepit Regem Amalec seruare viuum, (Amalec enim fornicationis spiritum significat) & ad scelera ipsum propterea inardescere. Et Io: Cassianus lib. de spiritu fornicationis c. 13. cogitationem hanc voluit esse caput serpentis, quo per compagem intromisso totum corpus facilè sequitur. Sic enim admissa in anima turpi cogitatione, haud magno negotio delectatio, consensus, & operatio accedunt. [Tenta- „ tionis inquit, principium obseruandum est, „ velut serpentis caput: ne si caput per negli- „ gentiam penetrauerit cor nostrum, reli- „ quum eius corpus, idest oblectationis assen- „ sus illabatur, qui si fuerit intromissus, mor- „ su virulento mentem interimat captiua- „ tam.]

Emergentes peccatores terræ nostræ, idest sensus carnales, in matutinis sui ortus oportet extinguere; Ps. 136. Et dum adhuc paruuli sunt, allidere filios Babylonis ad petram. Eandem sententiam habet S. Nilus; & addit; omni custodia cor nostrum ab obscœnis cogitationibus tueamus, ne earum aliqua animum subiens, eum infringat, & eneruet, atq; ad voluptatem illiciat. Ideo præcepit Dominus Matt. 23. priùs mundare id, quod intus est, calicis; vt fiat etiam id, quod deforis est, mundum. Et rursum ex nauibus sumit argumentum. Vt enim fluctuum impetus nauem, sic libidinosa cogitatio intemperantem mentem pessundat: Hæc Cassianus.

Denique Sanctus Bern. libro de Passione Domini super, Ego sum vitis vera c. 31. Charitate Dei cogitationes hasce cohibendas esse voluit. Adfert enim illud Cant. 4. sicut vitta coccinea labia tua; [Quæ semper „ verbis, inquit, ardentis charitatis abun- „ dant, quibus motus, & cogitationes carna- „ les restringuntur. Per coccineum enim co- „ lorem charitas; per vittam, qua crines re- „ stringuntur, restrictio cogitationum carna- „ lium, quæ per crines figurantur, accipitur.] Atq; hoc est; Proijciet plumas.

Quamquam plumarum nomine iuuenilem quoque, ac lasciuientem leuitatem omnem intelligere licet. Vt enim hæc plurimùm obest, sic grauitas omnis, & modestia pudorq; magnopere prodest castitati. *Merũ leuitas cauẽda.* Testis erit Tertull. qui in lib. de cultu fœminarũ c. 8. ita prorsus reliquit scriptum. [Vbi „ Deus, ibi pudicitia, ibi grauitas adiutrix, & „ socia eius. Quo ergò pacto pudicitiam sine „ instrumento eius, idest sine grauitate tracta- „ bimus? Quomodo autem grauitatem admi- „ nistrandæ pudicitiæ adhibebimus, nisi & in „ facie, & in vultu, & totius hominis con- „ templatione securitas circumferatur?] Et rursum in libro de Virginibus velandis cap. 15. Quicumque malus cogitatus ipsa seueritate frangetur. Et S. Bern. tract. de ordine vitæ, & morum institutione, nomine vtens verecundiæ; [Tenenda est in omni- „ bus verecundia pudicitiæ comes, cuius so- „ cietate castitas ipsa tutior erit. Pudor enim „ si repellat prima pericula, pudicitiam vul- „ nerari non sinit.] Nec absimile est illud Sancti Hieronymi in Ep. ad Pammachium interpretatio Psalmi 44. in ea verba, Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Pudicitiam enim castitatis gladium esse interpretatur, eaque semper illam armatam vult esse oportere. [Vt scias, „ inquit, virginitatem gladium semper habe- „ re pudicitiæ, per quam truncat opera car- „ nis, & superat voluptates. Gentilis quo- „ que error Deas virgines finxit armatas.]

CAPVT IX.

Christi, & Dei memoria.

QVARTVS ritus continet locum, in quem tum gutturis vesicula, tum plumæ sint proijciendæ. Proijciet, inquit, propè altare ad orientalem plagam; in loco, in quo cineres effundi solent. Christus altare nostrum est, & orientalis plaga, qui nobis datus, nobis natus est in salutem. Vnde & Oriens nomen est illi Zachar. 6. In hunc proijciendæ sunt cogitationes, quæ ad libidinem stimulant: cogitando puritatē illius

illius,& ortum ex virgine. Quid n tandē filio Virginis cum filio Veneris? Et illud Tren. 3. Recordare paupertatis meæ, absynthij, & fellis: quam scilicet asperè,& durè purissimā carnem suam in omni vita sua tractauerit, & quàm grauia tum in vita,tū in morte pro nobis perpessus fuerit: Huc etiam spectat consilium S. Chrysostomi h. 8. de pœnitentia. Præsentiam Dei, & Christi recolendam esse. Sic autem loquitur. [Cùm mulierem videris formosam, respice desuper stantem coronam, quo tale spectaculum praetereas. Vidisti conseruum? dominum considera, atq; omninò morbum curabis. Sic enim qui pædagogum sequuntur, non flectuntur circum, non varie inhiant, non studio desiliunt: multò magis ibi,qui Christum quasi præsentem cogitationibus intueris, nihil horum fuerit.] Et ser. de excludenda vitiorum memoria; Eam docet Dei memoria excludendam esse. [Quonam,inquit, pacto assequi hanc nequitiæ obliuionam poterimus? nempe ex diuinorum bonorum repetita memoria. Si Deum continuò meminerimus,non licebit praua recordatione repetere.] Et h. 8. in Ep. ad Philip. Quærens quomodo timorem comparabimus, quo scilicet à peccato frænemur; Respondet; [Si cogitauerimus, Deum vbique præsentem esse, omnia audire, omnia videre, non solùm quæ opere fiunt, & quæ dicuntur, sed etiam quæ in corde sunt omnia, & quæ in profundo sunt animi. Iudex enim est consiliorum,& cogitationum cordis. Si ita nos ipsos disposuerimus, nihil mali faciemus, nihil mali dicemus, nihil cogitabimus. Si tibi semper propè principem standum esset, non cum timore adstares?] Sanctus quoque Ambrosius serm. 1. in Psal. 118. [Hominem vereris præsentem Dei Patris, & Filij non vereris præsentiam? Sicut cœcus, aut surdus, qui non videt præsentes, solum se esse credit, in plurimorum cœtu aggreditur, quod putat esse secretum; ita & tu mentis oculis cœcatus, putas quòd sine teste delinquas, quia hominis præsentiam declinare potuisti.] Ora Deum, vt aperiat oculos tuos sicut pueri Elisæi 4. Reg. 6.

Dei præsentia.

Ac demum Philo Iudæus in libro de gigantibus, profert illa Dei verba, quibus sæpè vtitur in Sacris literis, cùm aliquid præcipit; Ego Dominus. [Quasi diceret, Ego princeps,rex & Dominus. Nec subditis in Principum præsentia, nec seruis corā heris tutum est iniquè agere. Cùm enim præstò sunt castigatores, timor continet in officio, quos non admonet suum ingenium.]

CAPVT X.

Nouissimorum Recordatio.

IN loco, in quo cineres, effundi solent: Hoc est illud Sapientis consilium Eccles. 7. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Mortis enim, sepulchri, ac cæterorum nouissimorum nostrorum memoria plurimùm potest ad castitatis custodiam, frænumq; concupiscentiæ. Et Senecæ quoque sententia in libro de moribus, libidinis initia continebit, qui exitum cogitabit.

S. Bern. in lib. de modo benè viuendi cap. 23. [Tentationis carnis remedium, cogitare mortem, infernum, futurum iudicium.] Et Sanctus Chrysostomus Ep. 6. ad Theodorum lapsum; [Remedium ignis concupiscentiæ, cogitare ignem inferni;] Et com. in Ps. 140. [Quænam fuerit custodia, nisi cogitatio, quæ vrget terribiliter, habens præ manibus ignem illum nos vsturum? Eum adhibe custodem intentantem minas conscientiæ.] Et Sanctus Basilius in caput 1. Isaiæ; [Attenta cogitatio formidabilium, quæ in tremendo iudicio se offerent, pædagogus est ad exercendam pietatem.] Sāctus Cyrillus Hierosolymitanus cathech. 1. [Iudicij memoria remedium contra turpes cogitationes.] Origenes lib. 8. contra Celsum; [Cùm de futuris supplicijs non numquam differimus commonefaciendo, permultos à prauis facinoribus ad rectiora conuertimus.] Et homilia 9. in Exodum; tintinnabula, quæ in extrema veste gestabat veteris legis Pontifex, de nouissimis hic interpretatur, quæ perpetuò debent in auribus nostris sonare. [Hæc inquit, tintinnabula,quæ semper sonare debent,in extremo vestimenti, sunt posita, vt de extremis temporibus, & fine mundi nunquam sileas, sed inde semper sones, inde disputes, & loquaris secundùm eum, qui dixit; Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis] Hoc est illud, quod a Deo petebat Dauid Ps. 118. Confige timore tuo carnes meas. [Quid enim est, ait S. Leo Papa ser. 18. de Passione Domini, clauis timoris Dei carnes habere confixas, nisi corporeos sensus ab illecebra illiciti desiderij sub metu diuini continere iudicij?] Verissimum namq; est illud Sancti Cypriani in tractatu de simplicitate Prælatorum; [Ventura supplicia, & statuta perfidis æterna tormenta nemo considerat, quæ metueret conscientia nostra, si crederet: quia non credit, omnino non metuit; si autem crederet, & caueret: si caueret, euaderet.]

Audi

Audi confessionem ingenuam Sancti Augustini lib. 6. suarum confessionum cap. 16. „ [Nec me reuocabit, inquit, à profundiore „ voluptatum carnalium gurgite, nisi metus „ mortis, & futuri iudicij tui: Et Epicurus ac„ cepturus fuisset palmam in animo meo, nisi „ ego credidissem post mortem restare animæ „ vitam, & tractus meritorum, quod Epicu„ rus credere noluit.] Et libro 2. de Genesi contra Manichæos c. 28. [Nihil sic reuo„ cat homines à peccato, quemadmodum im„ minentis mortis cogitatio.] Hinc est, quòd interdum etiam prouocat nos ad inspicienda sepulchra mortuorum. Sanè Ægyptios quidam sapiens apud Plutarchum in conuiuio septem sapientum, dum de modo ageretur, quo ad conuiuium sit accedendum, consueuisse narrat sceletum in conuiuium inferre, atq; hortari conuiuas, vt se tales non multò post futuros meminissent.

Quintus ritus est; Confringetq; ascellas. Hoc mortificationem carnis admonet, de qua pluribus seorsim dicitur suo loco.

CAPVT XI.

Orationi incumbendum.

Sextus; Et adolebit super altare. Notum est, Thus, quod adoletur Deo, orationem significare, qua non solùm diuinam opem, & gratiam postulamus, & impetramus, qua & carnis tentationes superare, & castitatem retinere valeamus; (quippe sine Dei auxilio, & ope nos non posse, antea dictum est) verum etiam gustato spiritu, ac spiritualibus consolationibus desipiat nobis, immò, & fœteat caro, & quidquid carnale est. S. Aug. qui antea timuerat, ne petens à Deo castitatem, citò exaudiretur, vt ipsemet scribit lib 8. confess. c 7. audi quemadmodum mox loquatur lib. 9. c. 1. [Quam „ suaue, inquit, subitò mihi factum est carere „ suauitatibus nugarum: & quas amittere me„ tus fuerat, iam dimittere gaudium erat.] S. verò Greg. lib. 6. in primum Reg. c. 1. Moysen adnotauit aduersus cæteros omnes armis dūtaxat consueuisse pugnare: at contra Amalec, qui fornicationis significat spiritum, non solis armis, sed & orationis virtute pugnasse, Ex. 17. [Magnum, inquit, certamen forni„ cationis ostenditur, quod tanta virtute, tan„ ta difficultate superatur, leuet manus tuas, „ leuet mentem, vt opere bono, & deuotione „ resplendeat, qui abscindere perfectè à se libi„ dinis bellum tentat.] Sed quoniam deponente manus Moyse, vincebat Amalec; propterea [Inter opera, addit, & labores spiri„ tuales, contra stimulos carnis sumus. Sed „ si quasi fessi a solitæ conuersationis vigore „ torpescimus, vel mollescimus, dum paulatim negligimus, aculei carnis insurgunt, qui „ quasi depositis Moysi manibus Israelem vincunt.] Et Io: Cassianus in libro de spiritu gastrimargiæ c. 14 [Carnis tentatio, fornax corporis nostri, quæ Rege Babyloniæ occasiones peccatorum, & vitia nobis iugiter subministrante succenditur, quæ vbertate lachrymarum, & fletu cordis extinguenda est, donec Dei gratia spiritu roris sui in cordibus nostris insibilante penitus valeat consopiri.] Et in libro de spiritu fornicationis c. 1. [Spiritus fornicationis, & carnis tentatio gemino armata vitio consurgit ad prælium, morbo carnis, & animæ: ideò gemina est ei acie resistendum. Nec enim sufficit solum corporale ieiunium ad conquirendam perfectæ castimoniæ puritatem, nisi præcesserit contritio spiritus, & oratio perseuerans, continua meditatio Scripturarum, &c.

CAPVT XII.

Alia castitatis adiumenta.

Septimus, & vltimus ritus est; Lignis igne supposito. Charitate scilicet, & amore Dei. Hac enim accedente, carnis omnis ardor absumitur, & euanescit in fumum. Verè namq; Io: Cassianus pronuntiauit collat. 12 quæ est de castitate c. 1. Charitatem, & castitatem ita esse coniunctas, vt vna sine altera haberi non possit. Nam & in c. 14. præcedentis collationis, charitatem quoq; dixerat, sine castitatis perfectione subsistere omninò non posse. Et S. Leo Papa ser. 4. de Passione Domini; charitatem, & castitatis puritatem, quasi duas alas esse dixit, quæ nos eleuant, & de terrenis cælestes faciunt. Hoc etiam Abisag Sunamitis 3. Reg. 1. ad calefaciendum frigidum senem introducta significat sancti Prosperi quoque sententia lib. promissionum, & prædictionum Dei p. 2. c. 27. senile quippe frigus castitatem, & iuuenilis calor charitatem nobis repræsentant. *Charitas.*

Humilitatem quoque adiungit S. Bernardus Ep. 42. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum; Humilitas, inquit, meretur, „ vt detur castitas, & charitas seruat acce„ ptas, & seruatas consumat. Sola propu„ gnaculum est, turrisq; virtutum.] Et tr. de ordine vitæ, & morum institutione cùm verecundiam, taciturnitatem, & obedientiam, custodiendæ castitati præfecisset, omnium tamen maximè necessariam, ait, esse humilitatem. [Castitas, inquit, nisi aliarum vir„ tutum ope fulciatur, facilè labitur. Prima „ namq; tela sunt oculorum: secunda verbo„ rum. Ideo suffragatur illi plurimùm verecundia *Humilitas* *Verecundia.*

cundia, quæ custodit oculos, & taciturnitas, quæ retinet linguam, & obedientia, quæ mentem occupat, corpusq; fatigat, sed necessariam præ omnibus habet humilitatem, qua conseruantur habita vsq. in finem; multi enim in ipsa senectute per superbiam in luxuriam ceciderunt.]

Cassianus quoque in libro de spiritu gastrimargiæ c. 10. abstinentiam ciborum putauit non sufficere, nisi & aliæ adiungantur virtutes, & primo loco humilitatem ponit, & obedientiam, & libro de spiritu fornicationis c. 1. [Ante omnia, inquit, fundata fuerit humilitas vera, sine qua nullius vitij poterit vnquam triumphus acquiri.] Et rursum c. 18. [Castitas haberi non potest, nisi prius humilitatis in corde fundamenta fuerint collocata, nec vera scientia haberi potest sine castitate.] Et S. Nilus; [Ciborum abstinentia castitatem præstat, dummodo humilitatem quoque sociam asciscat. Nam qui eam per solam continentiam consequi conatur, ei non dissimilis est, qui vna duntaxat manu natat.]

Denique S. Greg. lib. 26. moral. c. 13. [Superbia luxuriæ seminarium est; quia dum spiritus in altum erigit, caro in infimis mergit, vt qui se superbiendo hominibus præsferunt, luxuriando vsque ad iumentorum similitudinem deuoluantur.] Et citat Paulum Rom. 1. Euanuerunt in cogitationibus suis; ideò tradidit eos Deus in immunditiam, &c. [Mentis, ergo inquit, humilitas seruetur, vt carnis castimonia teneatur: quia alterum custoditur ab altero. Si enim piè spiritus sub Deo premitur, caro illicitè super spiritum non leuatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis; si tamen sub Deo recognoscit iura legitimæ seruitutis. Nam si autorem suum superbiendo contemnit, iure, & a subiecta carne prælium suscipit. Vnde & ille primus inobediens, mox vt superbiendo peccauit, pudenda contexit; quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. Et quia autori suo esse subditus noluit, ius carnis subditæ, quam gerebat amisit, & quæ sequuntur.]

Huc spectant illa Iob verba cap. 12. Balthcum Regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum; quæ considerans idem Gregorius lib. 11. mor. c. 8. [Qui membrorum suorum, inquit, motus benè regere sciunt, meritò Reges vocantur; Sed cùm ipsa continentia in elationem incidunt, castitatis in eis cingulum destruit, & in operis immunditiam cadere permittit. Et ideò subditur, Et præcingit fune renes eorum. Vt scilicet peccati delectatio renibus eorum dominetur, iuxta illud Prou. 5. Et funibus peccatorum suorum constringetur.] Sed S. Ioannes Chrys. h. in illud Zachar. 6. Ecce vir Oriens nomen eius, tom. 1. vitia omnia visus est à castitate remouere, virtutesq; omnes adiungere; vbi dixit. [Castitas discordiæ non conuenit, ebrietati, impudicitiæ, iracundiæ, malitiæ, adulationi, subdolæ menti, laudibus humanis inhærenti, voluptatibus insistenti, cupiditati, auaritiæ, dissensioni, zelo, liuori, inuidiæ, contentioni.] His vitijs non coniungitur Castitas.

CAPVT XIII.

Otium vitandum.

ADDVNT & Patres laborem castitatis amicum esse, otium inimicum. S. Hier. in Ep. ad Rusticum c. 5. [Facito aliquid operis, vt te semper diabolus occupatum inueniat.] Et Ep ad Demetriadem c. 5. [Ne dormiente patre familias, qui est νοῦς, idest animus Deo semper adhærens, inimicus homo superseminet zizania.] Et in Ep. ad Innocentium, De muliere septies icta, & com. ad caput 10. Ecclesiastis otium affirmat rubiginem esse ingeniorum, & sapientiæ. Et S. Basilius or. 5. de ieiunio, improbitatis magistrum. S. Chrys. h. 5. de patientia Iob, [Quæ otio, & licentia victitat anima, facile a passionibus vincitur: quæ verò continuo in agone pro pietate versatur, robusta, inuictaq; perseuerare consueuit.] Et h. 19. in priorem Ep. ad Cor. [Si libidine incenderis, laboribus te, & sudoribus libera, ne quando decidas.] Sed & h. 7. in posteriorem Epistolam exemplo vtitur terræ, quæ aratro, & ligone non exculta, & fatigata, inutiles, ac noxias progignit herbas; iuxta veterem Dei maledictionem Gen. 3. Spinas, & tribulos germinabit tibi. [Corporis segnities, inquit, alit amorem, quodq; non curas ea, quæ decent, nec in necessarijs negotijs occuparis. Talis velut erro quispiam obambulans in quoduis incidit malum: & tanquam puerum solutum, quicunque voluerit in seruitutem abducit talem animam. Quoniam enim illi mos est aliquid agere, vbi cessant in bonis occupatus esse, cogitur alia quædam gignere: non aliter, quam terra, si non occupata semente, aut consitione, quamlibet herbam producit; sic & anima quoties non habet quod agat rerum necessariarum, cùm omninò cupiat aliquid agere, prauis actionibus semet tradit: & quemadmodum oculus, quando non desinit cernere, atq; ob hoc cernit mala, si quando bona non sint obedientia: sic & cogitatio, quoties se abducit a necessarijs, circa inutilia iam versatur. Nam vndequaque per-

Otij damna.

„ que perspicuum est, quòd occupatio, ac sol-
„ licitudo valet primum incursum repellere,
„ & cæt.]

CAPVT XIV.

Castitatis Symbola in natura.

NEQVE verò castitatis desunt in natura exempla, seu symbola complura. Et quidem ex animalium genere, de turture dictum iam est. *[...]rtur.*

De Elephante quoque multa scribit Sanctus Ambrosius lib 6. exam. c. 5. At ille castitatem significat: frigidæ namque naturæ est. Vnde quod dicitur Cant. 5. Venter tuus eburneus, castum interpretatur Sanctus Anselmus. Ebur namque adeò frigidæ temperationis est, vt superpositus pannus carbone non vratur. Et Elephanti propter ebur insidias parari scribit S. Ambrosius. At quàm multæ, & graues castitati parantur insidiæ? *[...]ephas.*

Ex plantarum autem genere, salicis florem profert S. Hier. ad caput 14. Zachariæ. [Si quis, inquit, florem salicis, siue populi, mistum aqua biberit, omnis in eo frigescit calor, & libidinis vena siccatur, vtraq; filios generare non potest.] Et S. Ambrosius in libro de viduis, vitium putationem commemorat. [Agricultura enim castitatem docet in vitibus putandis, vt iuuenescentem luxuriam reprimat, & adolescentem lasciuiam succidat.] Certè Cant. 2. Cùm dixisset tempus putationis aduenit, adiunxit statim, turturis vocem auditam esse, quæ auis symbolum castitatis est. Nimirum significat vitium quoque putationem eiusdem castitatis indicium esse. Quàm egregia verò, nec vnquam satis laudata putatio illa linguæ fuit, quam in Pauli Eremitæ vita narrat S. Hier. dum iuuenis quispiam à meretrice sollicitatus ad facinus, vt castitatem tueretur suam, præcisam morsu linguam in eam expuit? *[S]alicis f[...]* *[...]iti pu[...]o.* *[...]itatis [...]or.*

CAPVT XV.

Castitatem martyrij genus esse.

VT mirum iam videri non debeat, si castitatem seruare martyrij genus esse legamus. Multa enim omnino toleranda sunt illi, qui castitatem suam conseruare voluerit; immò vt eam retinerent, plurimi, plurimæque vltrò mentem subierunt. Certè inter sacrificia Deo gratissima numerauit Tertullianus in libro de resurrectione carnis c. 8. [Sacrificia, inquit, Deo grata conflictationes animæ, ieræ, & aridæ escæ, & appendices huius officij sordes. Caro de suo proprio incommodo instauratur. Virginitas quoque, & Viduitas, & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, de bonis carnis Deo adolentur.]

Immò verò maius quiddam esse, quam martyrium, non dubitauit affirmare in libro de exhortatione castitatis c. 13. cùm dixit, Maius esse in carne viuere, quàm pro ea mori. Et de Romana Lucretia loquens, eam scribit sanguine suo maculatam carnem abluisse, cùm scilicet violata seipsam occidit S. Hier. in Ep. ad Demetriadem cap. 2. & in vita Malchi; [Habet & pudicitia seruata martyrium suum.] Et S. Cyprianus in libro de duplici martyrio: [Si deest tyrannus, si tortor, si spoliator non deerit concupiscentia martyrij, materiam nobis quotidianam exhibens] Et paulò post, [Etsi Ecclesia martyres appellet eos, qui violenta morte decesserunt, apud Deum tamen quicunque carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs, martyres sunt, nec martyrum corona fraudabuntur.] *Lucretia Romana.*

Neq; apud Cyprianum modò, sed & apud alios castitatis coronam legimus. S. Cyrillus Hierosol. catech. 5. [Castitatis, inquit, incorrupta corona.] Et catech. 12. [Castitas corona Angelica, & supra hominem hæc perfectio.] Et cathech. 15. [Castitatis præcipua corona, cuius gratia lucebis sicut Angelus.] Et S. Ambr. in libro de Ioseph c. 5. [Bonum munus pudicitia, sed minoris meriti, cùm periculum abest; vbi verò etiam salutis periculo defenditur, ibi plenius coronatur.] Et S. Hier. Epist. ad Celantiam Matronam c. 9. [Arduum est iter castitatis, sed magna sunt præmia.] *Castitatis corona*

CAPVT XVI.

Castitas violata.

NEQVE violata castitas coronam amittit suam. Ita pluribus in locis confirmat Sanctus Augustinus. Nam in Epistola 122. ad Victorianum, de Sanctimonialibus à Barbaris captiuis abductis, ad hunc loquitur modum. [Nihil in earum castissimis membris libidine hostili perpetrari permittet Deus, aut si permittet, cum earum animus nulla consensionis turpitudine maculatur, etiam carnem suam defendet à crimine. Et quidquid in ea nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis, omnisq; illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere deputabitur. Tantum enim in mente valet integritas castitatis, vt illa inuiolata nec corpore possit pudicitia violari, cuius membra potuerint

tuerint superari.] Et rursum Epist. 180. ad Honoratu Episcopum; [Violentia non violatur pudicitia, si mente seruatur; quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non vtitur, sed sine cōsensione tolerat, quod alius operatur.] Et in lib. de mendacio c. 7. [Quod violenter non præcedente libidine patitur corpus, vexatio potiùs, quàm corruptio nominanda est. Verùm nec omnis corruptio turpis est, sed quam libido procurauerit, aut cui libido consenserit.] Et c. 19. [Pudicitiam corporis, non consentiente, aut permittente anima, nemo violat.] Et iterum lib. 1. de Ciu. Dei c. 15. [Voluntas sanctum corpus facit, qua inconcussa; & stabili permanente, quidquid alius de corpore, vel in corpore fecerit, quod sine peccato proprio non valeat euitari, præter culpam est peccantis.] Et c. 18. [Pudicitia virtus est animi, nec oppressa carne sua perit, si in ea expleatur libido non sua.] Vbi copiosè omninò tractat hunc locum.

CAPVT XVII.

Castitatem virtutes omnes comitantur.

VIDEO etiam Patres cum castitate virtutes omnes coniunxisse, vitia vniuersa ab ea remouisse; inter quos S. Hier. libro 1. aduersus Iouin. c. 23. adducens illud Pauli Gal. 5. Fructus autem spiritus charitas, gaudium, pax, patiētia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, cōtinentia, castitas: omnium virtutum spiritus velut fundamentum solidissimum, & sublime culmen, continentiam adnotauit sustentare, & protegere. Et cùm Iob dixisset c. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, statim subiunxit; Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem omnipotens de excelsis? Quo loco S. Greg. lib. 21. moral. c. 3. [Nulla bona sunt cætera, si castitatis testimonia non approbantur.] Itaque verè libro 5. in primum Regum cap. 4. Exponens illa verba Cant. 8. Quæ habitas in hortis, fac me audire vocem tuam; sponsi hortum vult esse cor nostrum illiusq; florem, & custodem castitatem, fornicationis spiritum vastatorem. [Qui sunt inquit, horti superni sponsi, nisi corda Sanctorum per custodiam munita, & per castitatis odorem florida? Nam dum nullos motus turpes recipiunt, albo pudoris flore decorantur.] Et rursum. Hortus conclusus soror mea sponsa. [Hortus quidem; quia virtute eximiæ castitatis floridus: conclusus autem; quia per continentiam munitus.] De vastatore autem sic loquitur. [Vastator, quippe fornicationis spiritus dicitur, quia quem inuaserit, ei nimirum nulla virtutum dona derelinquit.]

CAPVT XVIII.

Castitatis triplex gradus.

OMNES verò tripartitam castitatem norunt, virginum, viduorum, coniugum. Viduorum appellatione illi quoque continentur, qui quouis modo virginitatis fecere iacturam. Bona est coniugalis castitas, melior vidualis continentia, optima omnium virginalis integritas. Tricenarius nuptarum fructus, sexagenarius viduarum, centenarius virginum. Ita partiuntur Patres; sed sola virginalis (inquit S. Bern. in lib. de Passione Domini, super Ego sum vitis vera c. 18.) flos lilij appellatur, reliquę florem amiserunt, & defloratæ sunt. Vnde Sanctus Ambrosius in libro de Viduis. [Ita virginitatem prædicamus, vt viduas non reiciamus; ita viduas honoramus, vt suus honor coniugio reseruetur. Susanna nupta reperta est in Paradiso, Anna vidua in templo, Maria Virgo in secreto. Illam senectus probat, Virginitas laus est ætatis, nec adiumenta quęrit annorum, quæ omnium est fructus ætatum.]

Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 12. Christum appellat castitatis Deum; quòd ex virgine nasci voluerit. Sic enim habet: [Castitatis alumni, & discipuli temperantiæ natum ex Virgine Deum castitatis plenis labijs celebremus.] In quam eandem sententiam Tertullianus in libro de pudicitia c. 6. [Sermo Dei descendit in carnem ne nuptijs quidem resignatam: & Sermo caro factus est, ne nuptijs quidem resignanda, quæ ad lignum non incontinentiæ, sed tolerantię accederet, quę nō dulce aliquid, sed amarum inde gustaret, quæ non lasciuiæ frondibus, sed sanctimoniæ floribus præcingeretur.] *Christus castitatis Deus.*

Quamquā eo ipso loco aliam etiam causam insinuat, cur castitatis Deus nominetur, quia Christi lex, & Euangelium origines quoque delictorum, idest concupiscentias & voluntates non minùs, quam facta, cōdemnat. S. Leo Papa ser. 1. de Epiphania Domini; Christum nō virginis, sed virginitatis filium appellauit. [Diligite, inquit, castimoniæ puritatem, quia Christus virginitatis est filius.]

Tertiam addunt alij: quoniam ipse primus castitatem prædicauit. Tertullianus in lib. de monogamia c. 3. [Etiam si totam, & solidam virginitatem, seu continentiam Paracletus hodie determinasset, nihil noui inducere videretur, ipso Domino spadonibus aperiente regna Cælorum.]

S. Cypr. in tract. de habitu virginum. [Prima sententia crescere, & generare

præcepit,

„ præcepit, ſecunda ad continentiam ſuaſit.] Et S. Bern. ſer. 59. in Cant. tractans illud ; „ Vox turturis audita eſt in terra noſtra. [Vox „ turturis, ait, prædicatio eſt caſtitatis. Ne„ que enim a principio vox iſta in terris audi„ ta eſt: ſed magis illa; Creſcite, & multipli„ camini, & replete terram. Tunc voci illi „ tempus fuiſſe tunc dicas, cùm maledicto „ omnis ſubiacebat ſterilis, cùm Patriarchæ „ ipſi plures habebant vxores, cùm frater fra„ tris defuncti ſemen ſuſcitare compellebatur? „ At vbi inſonuit ex ore cœleſtis turturis com„ mendatio illa ſpadonum, Qui ſe caſtrauerût „ propter regnum Dei; tunc primùm veraci„ ter dici potuit, quia vox turturis audita eſt „ in terra noſtra.] Viduas Clemens lib. 2. côſt. c. 30. inſtar altaris eſſe ſcripſit in Eccleſia: Virgines velut thuribulum, & incenſum. Altare viduas dixit; ſiue vt propoſiti firmitatê ſignificaret: ſiue propter labores illarum, quibus velut victimæ Deo ſacratæ ſunt. Virgines autem thuribulum, & incenſum propter virginitatis fragrantiam, & puriſſimos odores, qui & Eccleſiam complent, & Deû, & cęleſtes ſpiritus delectant. Sed cùm duplex viduarum genus, vt eſt in 4. Tolet. Conc. c. 55. diſtinguatur; ſæcularium, quæ de ſecundis cogitant nuptijs: & ſanctimonialiû, quę mutato habitu continentiam vouerunt; de his & Clemens loquebatur.

CAPVT XIX.

Caſtitas, & continentia quid differant.

INtelligere tamen oportet, non eſſe idem continentem eſſe, & caſtum. Nam continens vt habet S. Ber. ſer. de verbis ſapientiæ, ſapientia vincit malitiam, ſentit motus, ſed motibus non conſentit: caſtus nec ſentit, nec conſentit; luxurioſus & ſentit, & conſentit. Itaque caſtus duobus pedibus incedit ad bonum, & luxurioſus ad malum; continens in medio eſt, & nolens dimittere Angelum magni conſilij incipiente aurora nouæ lucis, ſed petens obnixè benedictionem perſeuerantiæ; etſi non omninò priuari, claudicare tamen meretur altero pede, quemadmodum de Iacob legitur Gen. cap. 32. Eneruatur enim pes conſenſus, quatenus etſi ipſe trahat, ipſi tamen inniti non poſſit. Et S. Anſelmus in caput 5. Epiſtolæ ad Gal. [Continentia eſt, vbi ab illicitis a„ ctibus carnis temperatur: caſtitas autem, „ cùm iam caro ſedata fuerit; continentia „ enim in luctamine eſt, caſtitas autê in pace.] Et Io: Caſſianus in libro de ſpiritu fornicationis c. 4. [Aliud eſt contiuentem eſſe, ἐγκρατῆ „ aliud caſtum ἁγνὸν quod affectum „ integritatis ſignificat. In congregatione fratrum facilè eſt inuenire continentes; „ at caſtos difficillimum, qui aculeos car„ nis, non impugnatione concupiſcentiæ tur„ pis, ſed naturæ ſolùm motu ſentiant.] Et collat. 12. c. 10. [Non caſtitas, ſed continen„ tia dicitur, vbi adhuc ei aliqua reſiſtit aduer„ ſitas voluptatis.] Et iterum. [Donec pul„ ſari nos carnis commotione ſentimus, noue„ rimus nos ad caſtitatis needum perueniſſe „ faſtigia, ſed adhuc ſub infirmitate continê„ tiæ conſtitutos prælijs fatigari, in quibus ne„ ceſſe eſt dubios ſemper eſſe euentus.] Et rurſum c. 11. [Hæc eſt vera conſumatio caſti„ tatis; quæ non impugnans carnalis concupi„ ſcentiæ motus, ſed toto horrore deteſtans, „ iugem, atq; inuiolabilem ſui retinet puritatem, nec poteſt aliud quid eſſe quam ſanctitas; & quæ ſequuntur.] Et proponit Iacob Gen. 27. & 32. qui ab illa continentiæ colluctatione, ac ſupplantatione vitiorum obſtupefacto fœmoris neruo, ad Iſraelis meritum perpetua cordis directione côſcendet. Et illud Pſ. 75. Notus in Iudæa Deus, id eſt anima, quę adhuc ſub peccatorum confuſione tenetur; In Iſrael, ideſt in eo, qui videt Deum, Magnum nomen eius, & alia plura.

Caſtitatis indicia

Itaque puritatis, & acquiſitæ caſtitatis indicium eſſe traditum libro priùs ſignificato c. 10. 20. & 22. non habere impura ſomnia, nec motus concupiſcentiæ ſentire. Quod in collat. 7. c. 1. de Abbate Sereno teſtatur: ita vt vel in ipſo vultu caſtitas refulgeret. Et in collat. 19. Abbatis Ioannis c. 16. [Cùm „ ad illecebram, inquit, cogitationum blan„ dientium, nullum mentis aſſenſum, nullam „ commotionem in ſe depræhenderit excita„ ri, certiſſima puritatis ſuæ capiet documen„ ta.] Ac demum collat. 12. Abbatis Cheremonis c. 7. ſex omninò colligit argumenta caſtitatis, quæ caſtitatis gradus nominat. Primum, ne vigilans impugnatione carnis eliſidatur. Secundum, ne nimis voluptarijs cogitationibus immoretur. Tertium, ne fœmineo aſpectu ad concupiſcentiam moueatur. Quartum, ne vigilans carnis perferat motum. Quintum, ne memoria, vel lectione harum rerum ſubtiliſſimus mentem voluptariæ actionis perſtringat aſſenſus, velut ſi operationem laterum conciperet. Sextum, ne illecebroſis fœminarum phantaſmatibus, vel dormiens illudatur.

CAPVT XX.

Caſtitatis argumenta.

POſtremò ad caſtitatem colendam, illo vel maximè argumento hortatur nos S. Ambroſius in tract. in Symbolum Apoſtolorum capite 21. Quod noſtram carnem

Christus assumpsit, & in ea natus, & passus, in ea regnat in cœlis. [Non contemnamus, inquit, carnem nostram, malè, & luxuriosè viuendo, in qua Dominus noster Christus, & natus, & passus est, & resurrexit. Non despiciamus lutum carnis nostræ, quod in Domini Christi Deitate, quæ ignis est, excoctum in testa, purissimum regnat in Cœlis.]

Alio argumento vtitur Origenes h. 20. in Num. quod castitas inuictum hominem faciat contra diabolum; fornicatio autem, & luxuria statim prosternat. Argumentum sumitur ex verbis Balaam de Iudæis respondentis Regi Balac; Populus hic non proprijs viribus, sed Deum colendo vincit, & pudicitiam conseruando. Si vis eum vincere, primò eorum pudicitiam deijce, & spontè vincentur. Sanè Iosephum propter castimoniam, & pudicitiam plusquam cæteros fratres a parentibus fuisse amatum, testatur Sanctus Ambrosius in lib. de Ioseph cap. 1. Et Ioannem prę cæteris Apostolis à Christo dilectum, Sanctus Hieronymus Epistola ad Principiam, & libro 1. aduersum Iouinianum cap. 14. Et Sanctus Chrysostomus homilia 7. in Marcum, & Cassianus collatione 16. Abbatis Ioseph cap. 14. & Sanctus Cyrillus Alexandrinus lib. 9. in Ioannem cap. 15. & libro 12. cap. 63. & ideò eum supra pectus Domini recubuisse, quia virgo erat, affirmat Sanctus Chrysostomus homilia in illud Zachar. 6. Ecce vir oriens nomen eius tom. 1. & homilia 22. ad populum: eandemq; ob causam fuisse illi præsertim Beatam Virginem Matrem à Christo commendatam, Sanctus Epiphanius hær. 28. & Sanctus Hieronymus Epistola citata ad Principiam. Ac demum reuelata illi fuisse ea, quæ futura erant in Ecclesia, quia præcellebat omnibus priuilegio castitatis, confirmat Sanctus Anselmus in præfatione in Apocalypsim.

Ioannis castitas.

CAPVT XXI.

Castitatem voto quoque fuisse semper in Ecclesia consecratam.

CAETERVM castitatem in Ecclesia non solùm cultam, sed voto etiam Deo temporibus omnibus consecratam fuisse, ita constat, vt qui contra dicere audeat, non solùm temerarius sit, sed planè stultus. Nam S. Clemens lib. 4. const. cap. vltimo virgines monet, ne temerè voueant. Mos igitur erat virginitatem vouere, atq; hortatu Sancti Matthæi Apostoli Iphigeniam regiam filiam virginitatem vouisse, Abdias narrat. Idem fecisse Valeriam per Sancti Martialis prædicationem, testatur ipsemet in Ep. ad Tolosanos c. 8. & virginum in perpetua virginitate degentium congregationem Deo dicatam salutat S. Ignatius in Ep. ad Smyrnenses. Tertullianus non multò post librum de virginibus velandis scripsit, in quo, & virgines sanctas, hoc est Deo dicatas appellat, & sacrilegas manus, quæ dicatum Deo habitum detrahere potuerunt. Et c. 16. [Nupsisti Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam.] Et quidem ab ea ætate velandas eas esse ille putauit, qua libidinis sensum habere incipiunt. Sed à Pio primo decretum fuit, ne ante vigesimum quintum annum velarentur, vt est in primo conciliorum tomo, Et apud Gratianum 20. q. 1. can. Virgines. Et à Sotere, vt autor est Damasus, & ex Ep. eius 2. cognoscitur, ne vlla virgo sacrata tractaret vasa sacra. Et Tertullianus, virgines, quæ non velabantur, virgines hominum vocat, quia non castitatis voto, sed necessitate virgines erant: velatas verò, Dei virgines nominat, quòd Deo virginitatem consecrent suam. [Ambiunt, inquit, virgines hominum aduersus virgines Dei nuda planè fronte audacia excitatæ.] Ancillas item solius Christi appellat, quæ soli Christo nubant. Et cùm de trahendis nuptui virginibus definiret; de cæteris, ait, c. 11. viderit parentum procrastinatio; de his viderit & ipsum continentiæ votum, an inquam liceat nubere; si enim per votum nupserunt Christo, alteri non licet. Et in lib. de exhortatione castitatis c. 13. [Quid sibi volunt illa verba? quantæ igitur, & quæ in Ecclesia ordinari solent, quæ Deo nubere maluerunt? Nubere Deo est illi facere votum; ordinari in Ecclesia, est Deo consecrari.]

Virgines sacræ, & velatæ.

Virgines hominum, & virgines Dei.

Clemens Alexandrinus ad initium ferè libri 3 stromat. continentiam definiuit esse corporis despicientiam, conuenienter pactis conuentis cum Deo initis: atquænam sunt hæc pacta, nisi continentiæ votum? Et multò post versus libri finem; [Dominus, inquit, dicit, Qui vxorem duxit, ne expellat, & qui non duxit, ne ducat: Qui ex proposito castitatis professus est vxorem non ducere, maneat cœlebs.] Origenes h. 3. in Leuit. [Et nos, inquit, cùm venimus ad Deum, & vouemus ei nos in castitate seruire, pronuntiamus labijs nostris, & iuramus nos castigare carnem nostram, atq; in seruitutem eam redigere, vt spiritum facere possimus.] Et in caput vndecimum Epistolæ ad Rom. [Virgo consecrata Deo non illustrat ministerium virginitatis suæ.] At quomodo consecratur Deo, nisi vouendo?

Sanctus Epiphanius verò hær. 48. non solùm Ecclesiam scripsit virginitatem glorificare, &

care, & solitudinem, & castitatem, ac virginitatem laudare: sed etiam castitatis votum illis, quæ vouerunt, magnopere subiungit esse seruandum. [Quæ enim, inquit, promiserunt, & reprobauerunt, iudicium habent; quæ verò non promiserunt, sed coniunctę sunt propter debilitatem, non habent.] Atque hær. 61. illud Pauli 1. Cor. 7. Si nubat, non peccat; intelligendum ait, de illis, quæ non fecerunt votum virginitatis, & cùm ageret de Apostolicis traditionibus non scriptis, velut notissimam omnibus traditionem adfert virginitatis votum, quod & seruandum inculcat. [Si enim, inquit, ea, quæ post mundi experientiam vidua fuit, & Deo dicata, & postea nupsit, condemnationem habebit; quantò magis quæ citra mundi experientiam Deo dicata virgo fuit, & nupsit?] Et hær. 69. septuaginta memorat virginitatem professas.

Sancti Athanasij quoque calumniam ab Arianis passam, quòd mulierculam virginitatem professam violasset, legimus apud Theodor. lib. 1. histor. c. 30. & pueros nondum maturos legum disciplinæ, virginitatē, quæ supra leges est, profiteri suo tempore solitos fuisse, virginesque Deo consecratas fuisse, testatur S. Athan. in lib. de Incarnatione Verbi, tam antiquus Pater, vt in orat. 3. contra Arianos, ipsemet vidisse affirmet viuentes adhuc mortuos à Christo resurgente excitatos. Et in libro de Passione, & Cruce Domini; Virginem quidem, ait, virginitatem, quam promisit, præstare oportet; continentem autem continentiam. Et in Apologia pro fuga sua, Virgines sacras deplorat ab Arianis ex monasterijs per vim eductas, nudatas, cæsas. Qua de re etiam Theodor. lib. 2. hist. c. 14. & lib. 3. c. 19. & alij plures.

Sed & Constantinum scribit Eusebius lib. 4. de ipsius vita, legem illam Romanorum, qua prohibebantur esse parentum suorum hæredes illi, qui carebant liberis, abrogasse propterea scribit, ne qui virginitatem suam Deo consecrauerant, cùm digni essent laude, iniustè punirentur. Illius autem tempore fuisse Hierosolymis monasterium sacrarum virginum, prodidit Ruffinus lib. 10. hist. c. 3.

Apud Sanctum Basilium in libro de vera virginitate, non solùm illa reperies verba; Virginitati, quam profitetur. Et illa; Alia est via nubentium, alia semita virginitatem profitentium. Et illa; Virginitatis pro fessione præuenta. Quæ verò est ista professio nisi votum, vt quod est in cæteris matrimonium, hoc in hisce sit votum? Verùm etiam illa post hæc; [Plurimæ blando charitatis nomine ad carnis delapsæ vitia, non solùm a fœdere sponsi cælestis, sed & à legitimo mortalium thoro alienæ deprahensæ sunt. Cùm enim virginitatem Domino professæ sint, carnali voluptate delinitæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.] Et iterum. [Quod solemne, legitimumq; connubium sponsus ille (Christus) occuparit; & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & prçterea processus ipse testatur. Hoc enim nobilitata viro processit in publicum. Et quæ seq.] Vnde intelligitur, & votum publicum virginitatis velut desponsatio, & matrimonium cum Christo; Et post illud proprius Virginum habitus, quo indutæ prodibant in publicum, vt & cæteræ solent sponsæ. *Virginum habitus.* Et post hæc addit. [Verùm virginitatem quoque, quam antea professæ sunt, abnegant: nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierunt.] Quæ etiam sæpiùs repetit. Tempus etiam professionis constituit in Ep. Ad Amphylochium can. 18. Quo ætas complementum rationis habuerit, supra sexdecim, vel septendecim annos. *Professionis tēpus.* Satis superq; instituto meo sunt, quæ commemoraui. Persequar cæteros Patres, vt continuatam omnibus temporibus videas Ecclesiæ traditionem.

Sanctus Ioannes Chrysost. h. 19. in priorem Epistolam ad Cor. virginitatis, & viduitatis vota commemorat. [Quæ, inquit, sibi virginitatem elegit, peccat, si nubat: & vidua item si secundis se nuptijs alligauit.] Quę verba manifestum est accipienda ita esse, vt adsit votum: alioqui & virgini integrum est nubere, & viduæ ad secundas transire nuptias, vt ex Paulo compertum est. Denique ex Ecclesia Græca extant illa verba apud Eusebium Emissenum h. de initio quadragesimæ. [Videmus etiam animas illas pœnitentiam petere, quæ ab ineunte adolescentia consecratæ pretiosum Deo thesaurum deuouerunt.]

In Ecclesia quoque latina S. Cypr. in Ep. 11. libri 1. ad Pomponium; [Si se ex fide Christo dicauerunt, pudicè, & castè perseuerent; ita fortes, & stabiles præmium virginitatis expectent.] Et in libro de habitu Virginum: [Neque inanis cautio est, & formido vana, quæ ad salutis viam consulit, quæ dominica præcepta custodit, vt quæ se Christo dicarint, & a carnali concupiscentia recedentes, tam carne, quam mente se Deo deuouerint, opus suum consument, magno præmio destinatum, nec ornari iam, aut placere cuiquam, nisi Domino suo virgines studeant, a quo, & mercedem virginitatis expectant.] Et iterum. [Dum liberiùs euagari virgines volunt, esse virgines

delinunt

desinunt; furtiuo dedecore corruptæ, viduæ antequam nuptæ, non mariti, sed Christi adulteræ.] Quid ita? Quia Christo virginitatem vouerant. Nam ideò eas subiungit fuisse præmijs ingentibus virgines destinatas, hoc est Christo consecratas, quas propterea in extremo sermone hortatur, vt monita obseruent; quia inquit Deo, & Christo vos dicastis, hoc est voto consecrastis.

S. Hilarius com. in Ps. 64. [Deo, ait, vouenda sunt, contemptus corporis, castitatis custodia, ieiunij tolerantia] Et S. Hieronymus lib. 1. aduersus Iouin. c. 7 Cùm diceret Paulus 1. Cor. 7. Si nupserit Virgo, non peccauit. [Non, inquit, illa Virgo, quæ semet Dei cultui dedicauit; harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit.] Et rursum, [Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.] Et autor Epistolæ ad Demetriadem, quæ inter opera Hieronymi habetur; [Per baptismum in Dei filiam renata es, per consecrationem virginitatis sponsa Christi esse cœpisti.] Et post; [Per virginitatis professionem Domino consecrata es.] S. Ambrosius libro 1. de virginibus, de Placentino, de Bononiensi, de Mauritania, dicit venisse ad ipsum virgines, vt ab illo consecrationem, & velum acciperent. Et libro 3. Marcellinam sororem suam testatur in manibus Liberij Papæ virginitatis professionem fecisse; vestis quoque mutatione, atq; adstantibus compluribus puellis, quæ de illius societate certarent. Et in libro de instit. Virginis c. vlt. extat deprecatio, quam ille super velandam virginem fecit, quæ sacris assistebat altaribus, vt ille loquitur, non rutilanti cæsarie flauum deferens crinem flammeo nuptiali dicatum; sed sacro velamine consecrandum. Extat & tractatus, seu liber ad virginem lapsam, post virginitatis scilicet votum. Nam & dicatam Christo appellat c. 1. & c. 4. [Membra dicata Christo scelesto mœcho tribuisti.] Et [Nec pater cōpulit, nec mater coegit, vt virginitatem profitereris; quam vltro, & propria voluntate professa es; Et non seruasti, quod promisisti.] Et c. 9. violatorem vocat sacrilegum, quia violauit templum Dei, & vas Deo oblatum, & dedicatum, consecratum Christo, sanctificatum Spiritu Sancto sacrilegè polluit. Et c. 10. [Horribilis impietas polluere virginitatem, & castitatem professam publice.] Et in precatione 2. ante missam; Necdum castitatem professo, iuxta Apostolum meliùs est nubere, quam vri. Et in ser. 9. de Sanctis, qui est de vita Sancti Ioannis Baptistæ. [Sed & ille iter Domino facit, qui professionis suæ exhibet ei fidele seruitium; & castitatem, quam promisit, custodit tam mente, quàm corpore.]

Ex Sancti quoque Augustini Epistola 45. ad Armentarium, & Paulinam coniuges intelligimus eos ex consensu continentiam vouisse, magnopereque illos hortatur, vt Deo reddant, quod vouerunt. Et in Ep. 143. ad Iulianam viduam; loquens de illius filia Demetriade; cùm post paululum, inquit, professa fuisset sanctimoniam virginalem, ingens Dei donum, &c. & Ep. 179. Probæ, & eidem Iulianæ magnopere gratulatur, quòd virginitatis velum Demetrias accepisset; & in libro de fide ad Petrum c. 4. [Qui castitatem vouit, peccat, si vxorem acceperit, quia primam fidem irritam fecit.] Et c. 42. Continentiæ votum seruandum, &c. Et libro de bono viduitatis c. 5. [Ab illicitis longè est valdè, quæ voti libertate se obstrinxit, & sibi etiam licita ne licerent, non imperio legis, sed consilio charitatis effecit.] Et c. 8. [Quæ se non continent, nubant, antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnentur.] Ita rursum interpretatur illud, Qui primam fidem irritam fecerunt. Et c. 9. coniugali continentię hoc præstare ostendit virginalem, & vidualem, quòd in his voti debito oblatis, etiamsi non nubatur, velle nubere damnabile est. Et c. 19. [Si nondum vouisses continentiam, exhortaremur profectò vt voueres, quia verò iam vouisti exhortamur, vt perseueres.] Et c. 20. [Lapsus à castitate post votum, sacrilegium.] Et ser. 164 de tempore, [Vos, qui continentiam Deo vouistis, nolite retrò respicere.] Et libro de adulterinis coniugijs c. 15. & 24. [Quæ vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit nubere: Nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt.]

Sed ne omnia persequar, verba Prophetæ fuerunt illa in Ps. 75. Vouete, & reddite Domino Deo vestro. Quo loco & in Psalmum 83. idem S. Aug. & votum suadet virginitatis, & hospitalitatis, & paupertatis. Et S. Leo in Ep. 90. ad Rusticum c. 13. & 14. magnum hoc crimen esse declarauit, si post virginitatis propositum, hoc est votum, eligantur nuptiæ; etiamsi consecratio non accesserit, & adfertur 20 q. 1. Puellæ, quæ non. Ac demum S. Gregorius Papa in 3. parte pastor. curæ admon. 28. [Sine culpa ad coniugium veniunt, si tamen necdum meliora vouerunt. Nam qui bonum maius subire proposuit, bonum minùs, quod licuit, illicitum facit.] Et h. 20. in Ezech. [Sunt qui se in magnis actionibus Domino deuouerunt, atq; ad tantam perfectionem perueniunt, vt ab eis nulla vnquam difficultate fle-

„ tate flectantur, quatenus à deliberatione ca-„ stitatis nequaquam caro in prauę cog tatio-„ nis delectatione animum sternat.] Et in-„ fra; [Ecce Deo deuouimus castitatem no-„ stram; si adhuc immunda cogitatio men-„ tem inquinat, redeamus ad lachrymas, laue-„ mus holocaustum.]

Neque verò habemus solùm singularia hæc, & alia plura Patrum antiquorum testimonia, quibus traditionē hanc voti castitatis ostendamus, sed consiliorum quoq; communia decreta, quibus quę post votū nupserint seuerè puniuntur. Nam ante Nicenum in vetustissimo Ancyrano Conuentu decimum octauum decretum est: vt inter digamos censeantur. Et post in Romano Concilio a Syluestro Papa conuocato, in cap. 10. vt nullus Episcoporum, si nubere velint, benedicere illas attentet. Et in Arelatensi 2. c. 33. vt simul cum ipsarum sponsis communione priuentur.

Sed & hæreticos quoque fictè, & simulatè castitatis votum celebrasse testatur Sanctus Bern. ser. 66. in Cant. [In operimentum, ait, turpitudinis se insigniere voto.] Immò & inter Ethnicos sine vxoribus multos castitatem seruasse, proponit S. Chrysh. 13. in Ep. ad Hebr. vt quod illi ob inanem quamdam gloriam, nos virtutis amore agamus, neque maritatis dubitauit perpetuam consulere continentiam in h. 10. in Matt. Sanè hominis eam seruantis ne præsentiam quidem potuisse dęmonem tolerare, memorat Ioannes Cassianus collatione 14. Abbatis Nesterotis.

CAPVT XXII.

Ex sacris literis idem ostenditur.

ATENIM maioris multò ponderis sunt sacrarum literarum testimonia, quæ nobis in hac causa non desunt. Et vt mittam illud Psal. 75. Vouete, & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius affertis munera; quod ab Augustino de castitatis voto intellectum fuisse iam diximus; Quid sibi vult triplex ille Eunuchorum gradus, quem distinxit Dominus Matth. c. 19.? Tertius enim eorum, qui seipsos castrauerunt, de simplici proposito non potest intelligi. Nam & Eunuchi, & castrandi voces ineptitudinem, & impossibilitatem significant generandi; qui verò solùm habet propositum, aptus est, & potens: & vt qui sic nati sunt, & qui ab hominibus facti sunt, inepti, & impotentes sunt; ita & esse oportet eos, qui seipsos castrauerunt. Neque hoc alio modo fieri potest, quam per votum, tanquam per sacrum ferrum, quod vim omnem amputat genitalem.

3 Tertius locus peti potest ex exemplo B. Virginis Mariæ Dei Matris, quam fecisse votum ex illis verbis cognoscitur Luc. 1. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Non enim solùm significant propositum, seu consuetudinem non cognoscendi; quoniam facilè hoc elusisset Angelus, si dixisset; si proposuisti, vel non consueuisti cognoscere, muta propositum, & nunc cognosce; quia cognoscendo minimè peccabis. Sed oportet ea significare impossibilitatem aliquam, & impedimentum, quod tolli non posset, neque aliud esse potuit, quam Deo nuncupatum votum, virginitatique promissa, & consecrata. Atque ita intellexerunt Sanctus Gregorius Nyssenus in oratione in diem Natalis Christi, vbi respondentem illam facit; [Interdixi mi-„ hi consuetudinem viri.] Et post; [Carnem „ Deo consecratam tanquam sanctum ali-„ quod oblatum munus oportebat intactam, „ integramq; præstare.] Et S. Aug. in lib. de sancta virginitate c. 4. [Christus priusquam „ conciperetur, iam Deo dicatam, de qua „ nasceretur, elegit. Hoc indicant verba, „ quæ sibi fœtum annuntianti Angelo Ma-„ ria reddidit. Quomodo, inquit, fiet istud, „ quoniam virum non cognosco? quod pro-„ fectò non diceret, nisi Deo Virginem se an-„ te vouisset.] Et S. Ansel. in libro, qui speculum Euangelici sermonis inscribitur c. 3. Puellam dicit primò virginalis continentiæ voto alligatam. Et S. Bern. h. 2. super Missus est; [De-„ dit Virgini partum, qui ei iam antea virgini-„ tatis inspirauerat votum.] Et post; [Virgi-„ nem mente, virginem professione.] Et h. 4. exponens illa verba. Quomodo fiet istud, &c. „ [Cùm sciat, inquit, Dominus meus votum „ esse ancillæ suæ non cognoscere virum, quo „ ordine placebit ei, vt fiat istud? Si opor-„ tuerit me frangere votum, vt pariam talem „ filium, & gaudeo de filio, & doleo de pro-„ posito. Fiat tamen voluntas eius.] Et in ser. de verbis Apostoli Ioannis; Signum magnum apparauit in Cœlo &c. propter hoc votum turbatam fuisse ait. [Illibatam Deo „ corporis simul, & spiritus sanctimoniam vo-„ uit. Vnde illud, Quomodo fiet istud, &c. „ propterea enim turbata est, quòd benedi-„ ctam se audisset in mulieribus, quæ benedici „ in virginibus semper optabat.] Et in ser. de passione qui incipit, Iesum Nazarenum (si modò est Bernardi) [Venisti in humilem „ puellam pro virginalis continentiæ voto si-„ gillatam.] Et in libro de Passione Domini, super Ego sum vitis vera, c. 17. Primam votum virginitatis vouisse affirmat, eamque in confinio vtriusque legis votum consecrasse per-

Marginal notes: -cilio- a decreti; -etico- casti- & E- -orum; B. Maria votum.

ciatis perpetuæ, & integerrimæ virginitatis.

4 Quartus locus fuerit ex Apostolo Paulo, cuius illa sunt verba in priore ad Cor. Ep. c. 7. Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benè facit: Quo loco firmum illud propositum, virginitatem perpetuam manifestè significat; Et cùm sit liberè factum, indicare videtur Votum.

5 Sed quintus locus erit magis illustris. Is est in priore Epistola ad Tim c. 5. Adolescentiores, ait, viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quem locum veteres Patres, Epiphanium, Hieronymum, Augustinum de castitatis voto intellexisse, iam diximus: & intellexerunt etiam Amb. & Ans. in commentario loci & Basilius in libro de vera virginitate, & Clemens lib. 3. const. c. 1. & Ter. tullianus lib de monogamia, & alij omnes. Monuit enim Timotheum Paulus, adolescentiores hasce non esse facilè ad votum admittendas; quia postquam vouerint, non reddunt; sed delicatiùs viuentes, carnisq; sentientes stimulos, ad nuptias, si non re, animo certè, ac voluntate redeunt. Sed in primis verba illa consideres, ἔχουσαι χρίμα, damnationem habentes; Nam inde quid sit prima fides intelligitur. Solet autem ea voce damnationem grauis peccati significare Paulus, vt ad Rom. c. 3. aiunt quidam nos dicere, Faciamus mala, vt veniant bona; quorum χρίμα, idest damnatio, iusta est; Et c. 13. Qui Dei ordinationi resistunt, ipsi sibi χρίμα λήψονται damnationem acquirunt. Et Io: eodē modo v. itur voce iudicij, & iudicandi κρίσεως, & κρίνειν dum ait c. 3. Qui credit in ipsum nō iudicatur, οὐ κρίνεται; qui autem non credit, iam iudicatus est ἤδη κέκριται. Hoc est autem iudicium ἡ κρίσις. Et cap. 16. Princeps huius mundi iam iudicatus est κέκριται, hoc est condemnatus. Sic igitur cùm damnationem eas habere dicit Paulus, quæ primam fidem irritam fecerunt, violationē hanc necesse est graue peccatum esse. At violatio solius propositi castitatis inconstantia quidem est, qua mox appetierunt nuptias; sed non est peccatum, quia integrum est illis ad secundas sine peccato transire nuptias.

Neque fides prima violata dici potest fides prioris matrimonij: quia nulla fuit priori marito data fides non nubendi alteri, nisi quamdiu ille viueret, quo moriente soluitur vxor a lege viri, vt nubat, cui voluerit, tantùm in Domino, vt ait Paulus.

Scio hęreticum quempiam conatum fuisse interpretari de fide in Baptismo data: at quam ineptè, & insulsè? Non erat sermo de Baptismo, nec vlla illius mentio. Et quæ cōiunctio, vt nubens damnetur, quia fidem in Baptismo datam violauit? nulla in baptismo fides datur, quæ ad nuptias pertineat, nec vlla vnquam ibi promisit se non nupturam, aut certè secundo non nupturam. Ita conficitur, primam fidem, quæ damnationem habet, si vel voluntate violetur, appellari votū castitatis, spiritualeque matrimonium cum Christo cōtractum, quæ fides, si alteri nubat, cum summo sacrilegio violatur, & irrita fit. Caluinus

CAPVT XXIII.

De Monachorum Castitate.

Si liberam hominis voluntatem spectes, ad omnes homines castitatis votum pertinet, quoniam omnes eam eligere, & amplecti possunt: Si vitæ genus conditionem, & statum; fuit semper cum religione, hoc est cum religiosorum hominum statu coniunctum, vt illius quasi fuerit fundamentum, cuius est soli vacare Deo, atq; euangelica sectari consilia; quod illi præstare non possunt, qui & vxorem ducunt, & diuisi sunt, & liberos procreant, & rei familiaris curam habent. Itaq; vt sacræ virgines Deo vouerunt omni tempore virginitatem suam, ita & viri castitatem, celebrisq; fuit semper in Ecclesia castitas monachorum. Eadem enim est vtriusq; sexus ratio.

Philo Iudæus Apostoli Petri contemporaneus, in libro cui titulum fecit, Quòd omnis probus liber, in Palestina, & Syria circiter quatuor millia Essæorum fuisse tradit, quorū vitam, & mores monachis nostris planè persimiles describit, illorumq; castitatem in tota vita perpetuam fuisse testatur. Et Marcellus Papa iam ante Nicænum concilium statuit, vt pueri in monasterijs educati, cum ad decimum quintum ætatis annum peruenissent, interrogati an vellent in religione permanere, facerent professionem; habetur 20. q. 1. can. Illud autem. S. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 12. castitatem appellat monachorum gloriam. Et Orig. h. 23. in Num. coniugatos affirmat homines haud posse offerre Deo sacrificium iuge, & indefinens, manè, & vesperè; quia si ad tempus orationi vacant, iterum ad coniugem redire coguntur. Illius id solius esse, qui indefinenti, & perpetuæ se deuouet castitati. S. Basilius in constit. monast. cap. 1. proferens Pauli sentētiam in priore ad Cor. Ep. c. 7. Qui cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi. Eum, conficit, qui à mundi vinculis vult esse

liber, ca-

liber, castitatem profiteri, seq; totum Deo consecrare debere; itaq; monachos omnes sui temporis id fecisse testatur; & in regulis fusioribus 15. sapienter differens de admittendis, & instituendis illis, qui ad religionem accedunt, probari eos iubet, & post coram testibus castitatem profiteri, aut si profiteri noluerint, ex monasterio eijci. S. Ambr. in com. Ps. 36. dum illa verba tractat, Apud Dominum gressus hominis dirigentur, & viam eius volet; adferens illud Psalmi 72. Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei: Et apostatam proferens monachum: [Nonne, inquit, etiam pulchrè de his dicitur, quia effusi sunt processus eorum, quorum vota sunt destituta? Considera aliquem per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitæ attentionis affectum, piæ propositum seruitutis, sedulæ obseruationis officium; subitoque eum esse mutatum, discessisse de monasterio, valedixisse ieiunijs, continentiæ renuntiasse, indulgere delicijs, studere luxuriæ.] Et in ser. in Domin. 22. post Pent. dum loquitur de illis verbis Domini; Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo; [Quid sibi vult illud, Milites cùm ob errorem aliquem arguntur, statim respondent; quid habeam facere homo sæcularis, aut miles? numquid monachum sum professus, aut clericum?] Nimirum significans, Monachos, & clericos eo tempore votorum, & statu sui solitos fuisse publicam facere professionem. Quid enim est illud, Nō sum monachum professus, aut clericum? S. August. in com. Ps. 75. [Nemo positus in Monasterio frater dicat, recedo de monasterio. Neq; enim soli, qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad Regnum Cœlorum. Respondetur ei; Sed illi non vouerunt, tu vouisti, &c.] Et ser. 250. de tempore; [Post aduentum Domini innumerab lia monasteria, & clerici, & laici castitatem seruantes.] Apud Sanctum Ioannem Chrysostomum extat Epistola sexta ad Theodorum monachum post castitatis professionem lapsum. In qua hæc reperies verba. [Nunc in te nihil penitus tui iuris est: quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis potestatem non habet, sed vir; multò magis hi, qui Christo potius, quàm sibi viuunt, conditionem corporis sui habere non possunt.] Et Theodoretus in com. ad caput 13. Epistolæ Pauli ad Rom. [Omnis anima, inquit, siue est Sacerdos aliquis, siue Antistes, siue monasticam vitam professus.] Et h. 69. 70. & 71. in Matth. Monachorum cœlibem, ac cœlestem vitam mirè commendat. Et apud S. Leonem Papam illud est in Ep. 90. ad Rusticum Narbonensem Episcopum c. 12 Votum, & professionem Monachorum retinendam esse, & apud S. Anselmum Ep. 52. lib. 2. ad Ernulfum, Professionem a monacho factam non esse ab illo iterum exigendam. Et S. Greg. libro 4. in 1 Regum c. 4. dicente scriptura, Audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini; [Hoc, inquit, audiant Nouitiorum nostrorum mentes, & expauescant; quia quod nobis dicunt, in auribus Domini loquuntur. Et quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, vt ipse de manibus nostris teneat, quod exquirat. Et cùm ea, quæ promittunt, Deo offerimus, quasi chirographum, quod nobis faciunt, illi damus.] Et libro 5. moral. c. 24. Leuitas quoque veteris legis obseruat Num. 8. fuisse iussos pilos omnes carnis suæ radere: quia qui in diuinis obsequijs assumitur, a cunctis carnis cogitationibus debet mundus apparere. Monachos verò & religiosos ad obsequia diuina assumi, quis nescit? Cū quo illud quoq; consentit, quod idem ipse adnotauit in 2. libro in primum Regum c. 2. Samuelem dici accinctum Ephod lineo ministrasse Domino. Quia diuina obsequia tunc benè exhibentur, cùm exhibentis persona carnalis voluptatis sordibus non fœdatur; & acceptum Deo tunc est munus ministerij, cùm per Sanctæ conuersationis mūditiam Deo placita est persona ministri. Nō ignoro hoc de Sacerdotibus vniuersis à Gregorio dici. Sed & de religiosis diuino nuncupatos seruitio accipienda sunt. Vnde & in primo registri libro cap. 40. Monachorum matrimonia, qui vxores duxerant, velut minimè rata, legimus fuisse soluta. Adferri huc etiam possunt omnia illa loca, in quibus etsi voti non fiat mentio, monachorum tamen castitas, & cœlibatus commendatur; vt apud Sanctum Nazian. in Apologetico Cur in Pontum fugerit, & or. 1 de pace, & or. de funere Patris, & alijs in locis. Quare Chalcedonensis Concilij canon 16. fuit ille; Virgini, quę se Deo consecrauit, & monacho, non licere nuptialia iura contrahere.

CAPVT XXIV.

De clericorum cœlibatu.

HActenvs & virginum Deo sacratarum, & monachorum castitas est antiquitate, & continuata semper Ecclesiæ traditione stabilita. Tertium hominum genus in castitate viuentium Clerici sunt. Sed duo priora publico, & solemni voto castitatem suam profitentur, tertium hoc non item. Sed tamen quia bona Ecclesiæ Dei gubernatio non patitur rem tantam in cuiusq; libertate

positam esse, neque explicitum, ac manifestum apparet votum, communis Theologorum opinio est, eos, qui ad sacros ordines promouentur, implicitè, & tacitè castitatem vouere. Cùm enim ad matrimonium contrahendum reddantur inepti, & fornicatio diuina prohibeatur lege, tacita intelligitur castitatis professio. Immò & S. Gregorius Papa lib. 1. registri c. 42. omnibus Episcopis præcepit, vt nullum subdiaconum faciant, hoc est ad sacros admittant ordines; nisi qui se victurum castè promiserit. Quòd si vxorem iam habeat, si se ab illa continere noluerit, ad alium ordinem non vult promoueri. [Quia nullus, inquit, debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.] Quamquam hoc non ignoramus vbique ab Episcopis omnibus non obseruatum, quibusdā exigentibus votum, alijs non exigentibus.

Sanctus Hieronymus aduersus Vigilantiū scribens c. 1. tanquam nefas Episcopos memorat non ordinantes diaconos, nisi priùs vxores duxissent, nulli cœlibi credentes pudicitiam. Vidi, & ipse hunc errorem in Syria apud Maronitas, qui Libani montem incolunt, ad quos cùm a Clemente VIII. Pontifice Summo fuissem missus anno Domini 1596. Sacerdotes reperi vxoratos indulgente scilicet illis Gregorio XIII. vt vxorati possent consecrari, & cum vxoribus viuere. At indulgentiam illi in necessitatem conuerterant, nec nisi vxoratos ordinabant. Correxi errorem, voluiq; me præsente non vxoratum ordinari, qui nubere nolens ordines flagitabat. [Ecclesia Christi, aut virgines clericos accipit, ait S. Hier. aut cōtinentes, aut si vxores habuerint mariti esse desistunt.] Ita nimirā Christo edocta, qui Apostolos etiam vxoratos vocauit, & Sacerdotes, atq; Episcopos ordinauit, sed abiecerunt illi vxores. In lib. priore aduersus Iouin. cap. 14. Petrus, & si qui alij Apostoli habuerunt vxores ante Euangelium, assumpti ad Apostolatum eas reliquerunt, scribit idem Hieronymus, & apud eum in lib. de viris illustribus, Polycrates Philippum quoq; tres filias habuisse scribit, & confirmat Clemens Alexādrinus lib. 3. strom. sed in Acti. Apostolicis c. 21. de Philippo Diacono id naratur: quatuor inquā filias illi fuisse. Et S. Ambrosius in com. ad caput 11. poster. Ep. ad Cor. Apostolos omnes, exceptis Ioanne, & Paulo, vxores habuisse affirmat quidquid sit, non moror. Satis mihi est, quòd mariti esse desierunt, quotquot eas habuerunt, vt cœlibes, castiq; deinceps viuerent. Quod S. Epiph. item confirmat hær. 25. quare id, quod de Eunuchis, dixit Dominus seipsos castrantibus; ille hær. 59. de Apostolis monastica degentibus vitam deincepsq; virginibus interpretatur. [Adhuc enim liberos gignentem non suscipit Ecclesia. Sed eum, qui se ab illa viuente contineat, aut in viduitate viuat. Quòd si in quibusdam locis liberos gignant, id non est iuxta canones, sed aut ex hominum licentia, aut ministrorum paucitate.] Hæc Epiphanius. In Æthiopia scribit S. Aug. ser. 37 ad fratres in Eremo se reperisse vxoratos sacerdotes, sed nunquam nisi semel in anno vxores tangentes.

Porrò ex Epistola Sancti Gregorij paulò ante significata, & Ep. 34 libri 3. satis cognoscitur a Pelagio Gregorij prædecessore ante tres annos fuisse decretum, vt omnes Siciliæ Subdiaconi (multò magis Diaconi, & Sacerdotes) more Romanæ Ecclesiæ suis vxoribus non miscerentur, quas scilicet ante ordinem duxissent; sed post a Gregorio retractatum est, & permissum, vt illis vterentur: sed ad alios ordines non promouerentur.

Multò ante igitur in Romana Ecclesia fuerat institutum, vt ab vxoribus abstinerent, si qui fortè vxorati fuissent ordinati; dum Ecclesia recens nata cogebatur eos ordinare, qui paulò ante fuerant gentiles, & vxorati. Et sine dubio Apostolica fuit traditio.

Apostolicam etiam traditionem fuisse nō dubito, ne omninò vxores haberent, vbi ad maiorem venisset Ecclesia numerum. Sed interim nondum fuerat apertè decretum. Immò S. Leo multò posterior tempore ad Narbonensem Episcopum scribens c. 3. statuit, ne qui habebant vxores domo illas pellerēt, sed de carnali fieret spirituale coniugium, & Vrsicium narrat Greg. lib. 4 dialog. c. 11. presbyteram, idest vxorem suam habuisse secum, & vt sororē dilexisse, sed quasi hostem cauisse, nec ad se propiùs accedere siuisse.

Hoc igitur semper seruatum est; Ne post susceptum ordinem vxorem ducerent; neuè vxoribus, quas ante sacerdotium duxerant, vterentur. Quod confirmant Epiphanij verba paulò ante recitata. Nam cùm post secundas nuptias ab Ecclesia non suscipi dixisset, propter excellentem Sacerdotij honorem, ac dignitatem statim subiungit; [Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit; sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit.] Quod si habentes vxorem, illis vti non debeant, facilè obtentum fuit, ne omninò vxores ducerent. Atq; his tribus capitibus nostrorum clericorum cœlibatus absoluitur.

Asseritur autem à tota Patrum antiquitate. Tertull. non solùm in libro de exhortatione castitatis c. 12. Cœlibum familias nominat; Sed etiam in lib. de Monog. c. 8. [Si Christus, ait, reprobat scribas, & pharisæos sedentes in Cathedra Moysi, nec facientes,

„ tes, quæ docerent, quale est, vt & ipse su-
„ per cathedram suam collocaret, qui san-
„ ctitatem carnis præcipere magis, non etiam
„ obire meminissent. quam illis omnibus mo-
„ dis insinuarat & docendam, & agendam?] Et Sanctus Cyprianus sub finem ser. de Spiritu Sancto. [Hic Spiritus Sanctus in pudicis
„ mentibus sibi statuit mansionem. Hic hu-
„ miles, & cœlibes habet domesticos] Epiphanium etiam audisti. Ambrosius in exortatione ad virgines, Iulianæ maritum narrat post ex ea susceptum vnum filium, & tres filias, ea relicta factum Episcopum; lege Basilium Epistola ad Paregorium presbyterum, cui propterea cohabitationem fœminæ prohibet. Et S. Ansel. ad caput 7. Epistolæ ad Hebr. Melchisedec vult ab Apostolo dici sine genealogia, quia Sacerdotes, & ministri altaris vxores habere non possunt: vt si habere voluerint, profiteantur, se esse Sacerdotes Iudaicæ institutionis, non Christianæ. Et in Elucidario, illicitum esse sacerdotibus vxores ducere, & filios procreare; Et Ep. 62. libri 3. ad Vuillelmum, Presbyteris fœminam tenentibus prohibitum fuisse scribit in Concilio Londinensi celebrare, missas, & si celebrent, audiri. Et Ep. 1 to. ad Ernulfum, Ecclesijs, & in omni Ecclesiastico beneficio priuari.

Sanctus Augustinus in 6. libro confess. c. 3. Ambrosium fœlicem sanè hominem opinabatur, cœlibatus tantùm laboriosus videbatur. Et in c. 12. Extat inter ipsum, & Alipium, qui continentissimè viuebat de cœlibatu disputatio, & in libro de fide ad Petrum c. 3. [Serui Christi, qui cupiunt Domi-
„ no suo sine impedimento seruire, coniugia
„ omninò non appetunt: non quòd peccatum
„ sit habere coniugem, sed continentiam iu-
„ gem bonis nuptijs meliorem esse non dubi-
„ tant.] Verùm in qq. ex vtroque testamento mixtim ex instituto quæstionem proponens, respondet; Bonas esse nuptias, non licere tamen sacerdotibus habere vxores; quia est, quod omnibus generaliter non licet, vt fornicari, & est, quam aliquando licet, & aliquando non licet, vt negotiari, & est quod alijs licet, alijs non licet, vt nubere. Sacerdotem. n. puriorem cæteris esse oportet; Christi. n. personā habere videtur, & illius vicarius est, & orare debet pro populo, & offerre, & tingere. Et vt cæteris mundæ sint nuptiæ, ad Dei tamen dignitatem quasi immundæ sunt, neque Dei personæ competunt. Nam & mediocris tunica, quamuis munda imperatori sordida est, & illicita. Neque imperatori ministrat quisquam, nisi claris, & mundis vestimentis indutus. Ita Dei ministros conficit mundiores cæteris esse oportere. Et in 2. libro de adulterinis coniugijs c. vlt. ad cohibendam intemperantiam coniugatorum, solitum se fuisse testatur proponere illis continentiam clericorum, quam vsque ad mortem Domino adiuuante perducunt. Et ser. 37. ad fratres in Eremo, ex eo, quod coniugium Sacerdotibus prohibetur, fornicationem argumentatur multò magis prohiberi. Profertq; ex primo libro Reg. c. 21. Achimelech sacerdotem, vt panes propositionis Dauidi famelcenti porrigeret, interrogasse; an pueri a mulieribus essent mundi. Quid enim facere debent Sacerdotes nostri, vt Christi Corpus quotidiè accipiant? Siricius Papa Ep. 1. ad Himerium c. 7. eum, qui secùs sentiat, sectatorem libidinum, præceptoremq; vitiorum appellat: atque ex veteri argumentatur lege, in qua Sacerdotes anno vicis suę procul a domibus, & vxoribus suis habitabant in templo, vt mundi Domino ministrarent. Et S. Leo Ep. 82. ad Anastasium, laicis hominibus scribit liberum esse nuptijs, & filiorum procreationi studere: sed ad exhibendam continentiæ puritatem ne subdiaconis quidem carnale connubium concedi.

Et antiquior Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus catech. 12. Ex hoc Christum probat ex virgine fuisse natum. [Si enim qui apud Ie-
„ sum benè fungitur Sacerdotio, abstinet à
„ muliere; ipse Iesus quomodo ex viro, & mu-
„ liere proditurus esset?] Et Orig. h. 6. & 9. in leu. castitatis huiusce Christianorum sacerdotum voluit fuisse figuram femoralia, quibus, & operiebantur femora, & constringebantur renes, & lumbi veteris Sacerdotis; & Ieremiæ item Zonam, & Ioannis Baptistæ, & c. & homilia in librū Regnorum, ex eo, quòd dixit Apostolus, Bonum est homini mulierem non tangere, Christianam maximè pudicitiam confirmat. Et h. 2 posterioris commentarij in Cant. genas sponsæ vult dici pulchras propter hos Ecclesiæ ministros, qui castitatem, & pudicitiam colunt; pulchritudo enim in genis præsertim elucet. Et lib. 2. & 3. contra Celsum inter præclara, & summæ, ac diuinæ virtutis opera, quibus excellit Christiana religio, hoc sanè commemorat; quòd homines ad continentiam, & cœlibatum adducit, at quibusnam id magis quam Sacerdotibus, & clericis conuenit? ipsemet in libro 7. satis declarat.

S. Greg. Naz. in Apol. pro fuga sua, cœlibatum monachorum nominat, & eorum, qui aliorum consortio, & societate gaudent; & in or. in laudem Basilij cœlibatum illius mirè commendat; Et in or. in sanctum baptisma, & altera oratione in laudem Gorgoniæ sororis, & in exhortatione ad Virginem; statum cœlibum, & coniugatorum

 distinguit.

distinguit; ac demum in libello de calamitatibus animæ suæ, cœlibatum elegisse se affirmat, diuinum, & angelicum statum, vt a coniugij perturbationibus se liberaret. Et or. 1. de pace, in cœlibatu ait non deesse prolem; quippe meliores sunt, & præstantiores fœtus, qui secundùm Deum existunt, quàm qui à carne trahunt originem. Quibus omnibus subijciam id, quod de seipso carmine scripsit in Carmine de suis rebus. Sic enim habet.

Meq; pudicitia obuinxit; carniq; catenam
Iniecit, sophiaq; ardenti afflauit amore
Cœlestis, vitaq; huius, quæ coniugis expers
Ducitur, æterni referens prælndia sæcli:
Nec castam quærit (propriũ, quæ corpus amore
Cingit, & illecebris damnosum ducit ad ætũ)
Sed Regi supero sanctum transmittit amorem.

Denique Theodor. in 12. libro de curandis Græcorum affectionibus, sacras, ait, literas cœlibatum vehementer laudare. Quem ex veteri quoque lege confirmare licet: tum ex eo, quod afferebat S. Aug. de Dauide, & Achimelech; tum ex Samuele, qui Domino ministrabat accinctus Ephod lineo, vt est in primo Regum c. 2. In Euangelico enim Sacerdotio subtiliora, & perfectiora fore omnia, quam in legali; figuratum fuit in Samuele, vt interpretatur S. Greg. lib. 2. in primum Regum c. 2. qui Ephod lineo accinctus ministrabat. Linea quippe vestis subtilior est, quàm lanea; & illic sacerdotes carnaliter generant; hic fructum spiritalis propaginis tantò copiosiùs afferunt, quantò per coniungale bonum, pudicitiæ detrimenta sentire non possunt.

Incontinentiæ pœna. Quod quàm seuerè seruandum sit, intelliges ex eodem Gregorio, qui lib. de 3. registri c. 26. ita decreuit. [Qui post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, vt ad altaris ministerium vlteriùs non accedat.] Et ante illum Romani Clementis illa fuerunt verba in Ep. 2. ad Iacobũ fratrem Domini: [Si post ordinationem, ministrum altaris contigerit proprium inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, nec sacrificij portitor fiat, & quæ seq.] Et Sanctus Aug. q. 85. in Leuit. quoniam post coitum coniugalem legalis Sacerdos immundus erat vsq; ad vesperum, colligit sacerdotum continentiam perpetuam: quippe Sacerdos ille bis in die incensum debebat imponere, manè, & vesperè. Quid igitur sacerdos Euangelicus, qui Corpus Christi debet offerre? Propterea lex vetus Sacerdotem anno vicis suæ habitare præcipiebat in templo, vt purus esset, & ab vxore separatus ministrare Domino posset. Quod sanè obseruarunt Syricius Papa & post eum Innocentius Epist. 3. cap. 1. & habetur dist. 82. sapiensq; omninò est S. Hieronymi ratiocinatio in 1. aduersus Iouin. lib. c. 19. [Si laicus, & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali (abstinebant enim, vt in libro de oratione diximus) sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, erit semper carendũ matrimonio. Nam & in veteri lege purificabantur ad tempus ab vxoribus separati.]

Sacerdotis officia. Cæterum præter hęc duo Sacerdotum officia, orare pro populo, & sacrificium Corporis Christi offerre; alia etiam sunt, quæ liberos ab vxoribus postulant. Debet namque Sacerdos, & Episcopus vigilare: quod sanè satis benè non faciet is, qui cum vxore dormit, & curam filiorum habet. Iubet etiam Paulus in posteriore ad Tim. c. 2. ne se implicet negotijs sæcularibus; at qui habet vxorem, & liberos, cogitur implicari. Iubetur præesse, in solicitudine ad Rom. c. 12. at qui est solicitus, quæ sunt mundi, quomodo id præstabit? Volo vos sine solicitudine esse inquiebat 1. Cor. 7. ideò & sine vxore: qui enim cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, & diuisus est: qui autem sine vxore est, solicitus est, quæ Domini sunt.

Ad extremùm si tanta est nunc in cœlibatu auaritia Sacerdotum, vt nulla maior Ecclesiæ pernicies; quanta fuisset, si vxores habuissent, & filios procreassent? Si nunc malè conferuntur Ecclesiastica beneficia, quantò peiùs conferrentur, si filios habuissent legitimos, quibus ea destinassent, antequam nascerentur?

CAPVT XXV.

Idem ex Sacris Concilijs demonstratur.

ITa ferè ex continuata, & perpetua ab Apostolorum temporibus Ecclesiæ Patrum traditione, Sacerdotum nostrorum cœlibatus stabilitur. Altera huic persimilis ex sacris Concilijs, siue generalibus, siue prouincialibus, omni tempore per totum mundum congregatis probatio ducitur. Quorsum enim decretum illud toties inculcatum spectat; Ne Presbyteris, & Sacerdotibus, atq; omninò clericis in eadem domo, & sub eodem tecto mulieres vllæ habitent, nisi fortè sit mater, soror, filia, amita, neptis? nimirum vt impuritatis omnis, & incôtinentię tum occasio, tum verò etiam suspicio tolleretur. Ita decretum fuit in Conc. Niceno c. 3. Arelatensi 2. c. 3. Carthaginensi 4. c. 46. Agathensi c. 10. Illerdensi c. 15. Toletano 2. c. 3. Aureliano 3. c. 4 Aruernensi c. 16. Turonico 2. c. 10. & 11. Aureliano 5. c. 3. Hispalensi 1. c. 3. Matisconensi 1. c. 1. Toletano

letano 4. c. 41. & 42. Bracarensi 1. c. 15. in Græcis Synodis a Martino Bracarensi collectis c. 32. Cabilonensi c. 3. Bracarensi 3. c. 4. Neque inter concessas mulieres vlla est vllibi vxoris mentio. Quoniam si eam ante sacram ordinationem habuissent, separari ab ea, & maritos esse desinere eos oportebat, omni coniugij actu interdicto; Alioqui vt est in Elibertino Cõc. c. 33. Carthaginensi 5. c. 3. 4. Aphricano c. 37. & Arausicano 1. c. 22. & Aureliano 3. c. 2. & Aruernensi c. 12. & Aureliano 5. c. 4. ab Ecclesiastico remouebantur officio. Sed & in Aureliano 4. c. 17 & Toletano 3. c. 5. & Antisiodorensi c. 21. propterea cauetur, ne sub eodem conclaui, & in eodem lecto, sed in diuersis planè domibus maneant. Et in Turonico 2. c. 20. si ad villam exeant, comitem secum ducant clericum, qui in eadem cella lectum habeat pro testimonio.

Cæterùm ne vlla fieret vxori iniuria, voluit Agathense Concilium c. 16. dum erat vir sacris initiandus ordinibus, vxoris item voluntatem, & consensum requiri. Deinceps verò si quis vxorem cognouisset suam, nec diaconus ordinabatur presbyter, nec presbyter Episcopus consecrabatur, primi Toletani Concilij decreto c. 1. Qui autem ante ordinationem non duxissent vxorem, ijs post ordinationem ducere nullo vnquam tempore fuit permissum: & si quis duxisset, in Aureliano 3. c. 7. coniux vterq; fuit excommunicatus.

His porrò perquàm consentaneum est id, quod in Agathensi c. 39. & Venetico primo c. 11. legitur; Ne presbyteri, diaconi, cæteriue clerici, quibus ducendi vxores licentia non est, alienarum nuptiarum adeant conuiuia: neque cœtibus illis misceantur, vbi amatoria cantantur, aut obscœni corporum motus choreis, & saltationibus offeruntur: ne videlicet ad ea fortasse, quæ illis interdicta sunt, sollicitentur.

Sanè in Apostolorum canone 25. ex his, qui cœlibes in Clerum admittuntur, solis lectoribus, & cantoribus permittitur contrahere nuptias; superioribus ordinibus nullo modo. Atque de presbyteris quidem Neocæsariensis Concilij canon primus est ille; Presbyter si vxorem duxerit ab ordine suo deponi debet: Si verò fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abijci, & ad pœnitentiam inter laicos redigi. Et in Toletano 4. canon 20. Sacerdotes castè viuentes sint, & immaculati: & canon 26. Presbyteri, & diaconi professionem castitatis Episcopo faciant. Quam antiquissimum Ancyranum c. 9. de diaconis loquens, tacitam saltem intelligi voluit. Quicunque, inquit, tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptijs obligati sunt, a ministerio cessare debebunt. In Græcis quoque synodis c. 39 diaconus, qui non potest in castitate viuere, non ordinatur. Et de subdiaconis (multò magis de diaconis) in Romano Concilio sub Syluestro c. 8. Nullum subdiaconorum ad nuptias transire præcipimus. Et in Elibertino circa eadem tempora c. 30. Subdiaconus ille ordinari non debet, qui in adolescentia sua fuerit mœchatus. Quòd si Episcopus, presbyter, diaconus, in illud inciderint crimen, ne in fine quidem vitæ conceditur illis communio c. 18. eiusdem Concilij. Et in Arelatensi 2. item sub Syluestro c. 2. & Arausicano 2. sub Leone primo c. 22. assumi coniugatum aliquem ad Sacerdotium prohibitum est, nisi castitatem promiserit. Quod ex Apostolorum doctrina, totiusq; antiquitatis vsu confirmarunt Carthaginensis 3. Concilij Patres c. 2. Minimè namque decere visum est, eos, qui diuinis Sacramentis inseruiunt, continentes in omnibus non esse.

Immò de lectoribus quoque, quibus antea videbatur indultum, pronunciatum fuit c. 19. eos cùm ad annos pubertatis venissent cogendos esse aut vxorem ducere, aut continentiam profiteri, si in clero voluissent permanere. Et in Tarraconensi c. 9. aut mulierem relinquant, aut a Clero habeantur extranei.

Vniuersè autem omnes, qui à primis infantiæ annis clero à parentibus offerebantur, decimo octauo ætatis anno voluit Toletanum 2. c. 1. coram toto clero, & plebe de coniugio interrogari ab Episcopo; & si castitatem promiserint, mox vigesimo primo anno subdiaconos ordinari. Ac demum in Lateranensi sub Innocentio III. c. 14. clerici omnes castè viuere præcipiuntur.

Ita cœlibatum constat temporibus omnibus Ecclesiam Dei coluisse. At quid mirum? fuit in veteri Ecclesia Diaconissarum quoque ordo, qui nihil ad sacrificium pertinebat; Sed quemadmodum S. Epiphanius hær. 79. testatur, ad muliebris sexus honorem, propter horam balnei, siue baptismi, aut infirmitatis, & mortis, ne nudatum mulieris corpus a viris conspiceretur, vel tractaretur; & tamen de Diaconissis quoq; hisce, si post ordinationem nupsissent, decreuit generale Chalcedonense Concilium sess. 15. c. 15. & post confirmauit Aurelianense 2. c. 16. anathema illas esse, & eum, qui in illarum nuptijs conuenisset. Nunquid igitur illis, qui diuina, & sacrosancta mysteria tractant, hoc permissum fuisse credendum est?

CAPVT

CAPVT XXVI.

Castitatem omnes seruare posse.

ITA cœlibatus noster satis superq; confirmatus est, ac stabilitus in Ecclesia. Sed quoniam nostri temporis hæreticos reclamantes audio, & obstrepentes; quid tandem illi obijciant audiamus.

Hæretici quid.

Omninò sensus, & carnis patrocinium suscipiunt; atque vt spiritus regnum euertant, libidinem vbiq; grassari permittunt. Votum castitatis tollunt, quod seruari posse negant: nec vllus diuinum possit sibi auxilium ad id necessarium polliceri. Hoc ipsum est, quod aliquando Sanctum quoque Augustinum afflixit. [Putabam, inquit ille in 6. confess. libro c. 11. me miserum fore nimis, si fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius; Cùm tam stultus essem vt nescirem, sicut scriptum est; Neminem posse esse cōtinentem, nisi tu dederis. Vtiq; dares, si gemitu interno pulsarē aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam.] Deinde permittunt illi fieri castitatis votum ad aliquod tempus. At nec per illud tempus, vel etiam vnius horę de diuino auxilio vllus est certus.

Fatentur etiam nos in Baptismo promittere, & vouere seruaturos veram fidem, & religionem Dei: quod non minùs, quam castitas, auxilio indiget Dei. Et cùm illi ipsi, dum de prædestinatione disputâtur, Deum dicant, non omnibus dare necessariam gratiam, ne à fide deficiant, & religione, & Deum iniquum faciunt, qui exigat votum; & nos temerarios, qui reddamus.

Illud verò absurdum magis, & impium, sed consequens; quòd castitatis votum factum posse solui dicunt, & violari, si libidine stimuleris. Cùm & lex naturæ, & Dei reddi iubeat, quæ promisimus. Et verbum Dei sit illud Ps. 75. Vouete, & reddite: Et Ecclesiastis 3. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim ei infidelis, & stulta promissio; & quid magis stultum, quam putare, tandiu seruandum votum, quandiù non vreris, hoc est quandiu libidini, & carni placuerit?

Castitatē seruari posse.

Iam ergo castitatem omnes seruare posse, si velint, contendit S. Io: Chrys. h. 63. in Matth. [Omnes, inquit, ad optandam, eligendamq; virginitatem inducit. Possibile namque id esse hominibus hoc ferè modo confirmat: Cogita, si aut à natura Eunuchus esses, aut iniuria hominum sic effectus, quid faceres, cùm & eiusmodi voluptate careres, & nullam carendo mereedem consequereris? Gratias igitur Deo agas, quòd cum mercede, atque coronis idem sustines, quod illi sine coronis, & præmio tolerant.] Et h. 32. operis imperfecti; Cùm diceret Dominus, Non omnes capiunt verbum istud: [Omnes quidem, addit, capere possunt; sed non omnes capere volunt.] Et h. 5. in priorem Ep. ad Thess. [Nisi & alij iuuenes vobis plures fuissent in castitate, & temperantiâ viuentes, & olim, & nunc; fortasse quandam haberetis excusationem; si autem sunt, vnde poteritis dicere, concupiscentiæ flammam cohibere vos non potuisse? Nam illi vos arguunt, qui potuere, cùm eiusdem vobiscum sint naturæ.] Et S. Leo Papa in ser. de martyribus (vel quisquis fuit autor, nam Sancto quoque Augustino tribuitur, & est 47. de Sanctis) omnibus affirmauit datum esse seruare castitatem, si velint.

Quamquam addendum est id, quod illi ipsi addunt Patres, diuinam gratiam, atque opem necessariam esse, neque sine illa seruari à nobis posse. Eam tamen liberaliter omnibus dari, qui faciunt id, quod ipsi possunt: S. Chrys. h. 63. indicata; [Superiore, inquit, auxilio nobis opus est. Quod quidem omnibus paratum est, si voluerimus in hac luctatione superiores euadere.] Et h. item 32. notata, cùm dixit Dominus, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est: [Non hoc, ait, significat, quibusdam dari, & quibusdam non dari; sed illud ostendit, quod nisi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis valemus.]

Et Io: Cassianus in libro de spiritu gastrimargiæ c. 5. tandiù affirmat hoc vitio animam impugnari, donec se bellum gerere supra vires suas agnoscat: nec labore, vel studio proprio victoram obtinere se posse, nisi Domini fuerit auxilio, ac protectione suffulta. Et capite sexto. [In omnium expugnatione vitiorum Domini est gratia necessaria; sed maximè in hoc: & vltra naturam est, fragili carne circumdatum carnis aculeos non sentire.] Quamobrem in collat. 12. Abbatis Cheremonis, non satis esse affirmat corporis, & passionum animæ mortificationem ad castitatem comparandam; quoniam ea donum est Dei. [Corporis pœnitentiæ, & labores, ait c. 4. non sunt satis ab obtinendam castitatem, nisi Dei gratia accesserit. Et ob id exercitia illa adhibentur solùm, vt per ea misericordiam Domini consequamur, qua ab impugnatione carnis, & vitiorum liberemur.] Et c. 15. [Quisquis, inquit, extractus à cunctis confabula-

„ confabulationibus otiosis, & mortificatus „ ab omni ira, & solicitudine mundana, duobus paximacijs fuerit quotidiana refectione „ contentus; & aquæ satietate subtracta quietem somni trium, vel quatuor horarum spatio terminauerit: nec tamen continentię huius merito, sed miseratione Domini eam se „ crediderit adepturum, non ampliùs, quam „ sex mensibus perfectionem istius nō impossibilē sibi esse cognoscet. Castitas enim est donum Dei.] Et S. Nilus in lib. de octo vitiosis, cogitationibus; [fieri nequit, vt homo suismet pennis ad castitatis verticem conuolet; „ nisi diuina quoque gratia eum a perturbationum animi fouea in altum subduxerit.]

S. Augustini cōfessionem paulò ante audiuimus ex lib. 6. confess. etenim per diuinam misericordiam cōfessus est fieri posse id, quod viribus proprijs nequaquam poterat. Et lib. 8 c. 11. commemorantem quemadmodum à Deo inuitaretur ad castitatem, & cœlibatum.

Hinc & illę ad Deum voces mox in lib. 10. c. 29. [Continentiam iubes: da quod iubes, & „ iube quod vis.] Eam n. agnoscit esse donum Dei, & inculcat in ep. 143. ad Iulianam viduā, & in libro de continentia c. 1. & alibi sępiùs: & ideò ab eo petēdum, & expectandum. [Ad „ habendum n. continentiæ bonum plus, inquit in libro de bono viduitatis c. 18. proficietis „ orationibus vestris, quā n exhortationibus „ nostris.] [Quid vero superbius, vel ingratius, scribit Ep. 130. ad Circenses, cogitare „ potest humana vecordia, si putauerit, cùm „ carne pulchrum faciat Deus hominem, ani„ mo castum ab homine fieri?] Et libro secundo de adulterinis coniugijs c. 13. [Non confi„ dendum est de nostris viribus: sed oratio ad„ iungenda conatibus; vt impleat bonis, qui „ deterret à malis.] Et c. 19. [Non deterreat „ sarcina continentiæ. Leuis erit, si Christi „ erit. Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat „ à iubente, quod iusserit.] Nostrarum erit, partium ea diligenter exequi, quæ antea præcepta sunt c. 4. & deinceps vsq; ad 14.

CAPVT XXVII.

Quo intellectu quædam Patrum verba accipienda sint.

Legvntvr tamen quædam interdum apud veteres Patres, quæ aduersarijs nostris fauere videantur, si minùs verè intelligantur. Quale illud est apud Sanctum Cyprianum in Epist. 11. libri primi. In qua à Pomponio consultus de quibusdam virginibus, quæ post virginitatis votum deprǣhensæ fuerant in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus erat diaconus. Respondet primùm, permittendum non esse virgines simul cum masculis habitare; hoc est in eadem domo, & sub eodem tecto viuere. Nemo enim diu tutus est periculo proximus. Deinde subiungit hæc verba. [Si autem perseuerare nolunt, vel non possunt; „ melius est, vt nubant, quam in ignem „ delicijs suis cadant.] Verum non dixit ille, si continere nolunt, aut non possunt, nubant: sed meliùs est, vt nubant; hoc est minùs malum. Non enim si meliùs est, continuò sequitur, absolutè bonum esse. Sicut & nos diceremus, melius esse fornicari, quam adulterare; melius habere vnam concubinam, quam plures: non quòd illud sit bonum, sed quòd minus malum, sic namque ille ostendere volens turpitudinem illarum virginum, grauius esse peccatum affirmat, sub nomine, & pallio virginitatis habere multos adulteros, & sacrilegos, quam sub nomine, & habitu vxoris vnum habere maritum. Sanè cùm dixisset, eas, quæ se Christo dicauerant, pudicè, & castè sine vlla fabula, hoc est sine vlla excusatione, atque imbecillitatis prætextu debere perseuerare, & stabiles præmium virginitatis expectare, apertè sibi contradiceret, si statim illis concederet, vt nuberent. Quod autem ait, si perseuerare nolunt, aut non possunt, non arguit eum sensisse, castitatem seruari non posse: quoniam in propositione disiunctiua scimus satis esse, si altera pars sit vera: & cùm non esset locus disputandi, an possint, satis illi fuit, quod nolint.

Eodem modo intelligenda sunt verba 2
Sancti Augustini in libro de Sancta virginitate c. 34. vbi verba illa tractans in 1. Tim. 5. Adolescentiores viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt: [Hæ, inquit, quæ nubere volunt, & ideò „ non nubunt, quia impunè non possunt; quæ „ meliùs nuberent, quam vrerentur, & cę„ tera.] Nam si impunè non possunt nubere, non ergò licet post votum nubere, & tamen si liceret, melius nuberent, quam vrerentur, hoc est, aut melius fuisset ante votum (quomodo etiam loquitur Sanctus Basilius libro de vera virginitate; præstare ait virgini, quæ virginitati, quam profitetur, probro futura est, nubere;) aut post votum minus malum esset, quàm vri perpetuò, & contra votum appetere nuptias, vt loquitur Basilius, & animam improbis cogitationibus, & corpus lasciuis motibus inquinare.

Vniuersè affirmare hoc loco licet, quæcunque apud Patres in hæc, aut his similia verba leguntur, aut dici de virginibus ante votum (quod fatemur omnes, & Paulus pronuntiauit 1. Cor. 7. meliùs esse nubere, quam vri) aut si post votum, eo, quem diximus, intellectu accipienda esse.

Quod autem ad Sacerdotum cœlibatum 3
attinet;

attinet; obijciat fortasse mihi quispiam Sanctum Hieronymum in priore aduersus Iouinianum libro c. 13. aduersario obijcienti Samuelem nutritum in tabernaculo duxisse vxorem. Respondisse, hodie quoque plurimi sacerdotes habent matrimonia; & Apostolus Episcopum describit vnius vxoris virum, habentem filios cum omni castitate. Et S. Gregorius libro 6. in primum Reg. cap. 1. aliquos refert abusos fuisse verbis illis 1. Cor. 7. Vnusquisque suam vxorem habeat; vt sine vlla discretione personarum omnes includerent, & sacrorum ordinum viros coniugali copula vti posse contenderent. Verùm is intelligat id, quod in superioribus dictum est; In principio Ecclesiæ propter hominum penuriam necessitatis fuisse ad Ecclesiæ ministerium vxoratos accipere homines; sed maritos eos esse desijsse, nec rei vlterius vxoriæ vacasse. Post verò crescente fidelium numero, nec habuerunt quidem vxores, vt iam Ecclesia, aut virgines clericos accipiat, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistant; quemadmodum in libro aduersus Vigilantium cap. 1. idem ipse loquitur.

CAPVT XXVIII.

Quomodo Apostolus Episcopum dixerit vnius vxoris virum.

SVPERSVNT illa Apostoli verba 1. Tim. 3. Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum; Quæ verba dixerunt ex aduersarijs nostris aliqui continere præceptum quo Sacerdotes, & Episcopi cogantur nubere, carnisque tribulationem sentire, qui ad seruiendum spiritui vocati sunt. Inter quos & illi fuere veteres, quos non ordinasse diaconos, nisi prius vxores ducerent, S. Hieronymus memorat in libro aduersus Vigilantium cap. 1. Alij consilium esse voluerunt; vt dum gubernat vxorem, exerceat sese ad gubernandam Ecclesiam; sicut & Plato voluit Reges esse pastores, & milites venatores, vt illi regere populos, & hi expugnare hostes discerent. Qua de re Philo in libro de Ioseph, & libro 1 de vita Moysis.

At Apostolos Christus, & Timotheum Paulus sine vxore ordinarunt. Nam de solo Petro certum esse eum habuisse vxorem, scribit Hier. lib. 1. contra Iouin. c. 14. Quam tamen & ipse vocatus reliquit. Neque solùm Episcopos, sed & omnes Sacerdotes voluit in priore ad Cor. 7 abiq; vxoris solicitudine esse; & omnibus, qui sine vxore essent, consuluit eam non quærere: Solutus, inquit, es ab vxore, noli quærere vxorem. Monstrum planè iudicasset Episcopum vxori alligatum cernere.

Alij ergò interpretati sunt, Episcopum debere esse vnius vxoris virum, hoc est non adulterum, sed sua vxore contentum. At non consueuit Paulus adulteros ita compellare; sed vbique adulteros nominat, fornicatores, molles, masculorum concubitores. Quid ni ergò hic quoque nominasset? Immò & in Ep. ad Titum c. 1. de Presbyteris eodem modo loquitur; Si quis, inquit, sine crimine est, vnius vxoris vir; Horum alterum & adulterium, & omnia scelera comprehendit, alterum aliquid aliud significat. Quin etiam de viduis in Ecclesia ordinandis eodem modo loquitur 1. Tim. 5. Vidua eligatur, quæ fuerit vnius viri vxor. Vt manifestum sit, his verbis non damnari peccatum aliquod, aut crimen vitæ; sed aliquid, quod ordinationi adferat impedimentum, indicari. Quis quæso dubitasset vnquam, eligendum Episcopum non debere esse pessimum, & notæ turpitudinis hominem, adulterum, homicidam, latronem, & alijs similibus notatum vitijs? si irrepræhensibilem quærit, si pudicum, si castum; admitteturne adulter? & vnius vxoris virum, & vnius viri vxorem dicit, hoc est, qui vnico matrimonio castitatem suam testati fuerint, neque secundo incontinentiam ostenderint.

S. Chrys. illa exponens verba h. 10. duo habet, quę magnopere velim aduersarios nostros considerare. Alterum; non id dixisse Paulum sanciendo; quasi non liceat absque vxore Episcopum fieri. Alterum; cum Iudæis licitum esset, & secundo matrimonio iungi, & duas simul habere vxores; hunc eum constituisse modum, vt is ad Episcopatum assumatur, qui fuerit vnius vxoris vir. Qui fuerit, inquam, non qui sit; hoc est, qui vxorem quidem habuerit, sed non habeat.

Sunt, qui Vnius vxoris virum accipiant eū, qui non duas simul, vt olim Iudæi, sed vnam tantum habeat. Meminit huius sententiæ Chrys. & post eum Theophilactus. Sed & Hier. in Ep. 83. ad Oceanum c. 2. At hi ostendere prius debuissent, Iudæos temporibus Pauli plures habuisse vxores; aut apud Christianos hoc aliquando factum, vt propterea opus fuisset monere, ne Episcopus talis crearetur. Potuissentq; considerare eadem verba de viduis quoque ordinandis dicta fuisse; neque has intelligi posse vnius viri vxores dici, quæ duos simul viros nō habuerint; quando enim id auditum fuit?

S. Hier. in eadem Epistola, aliam quoque commemorat quorundam interpretationem, qui Episcopi vxorem intelligentes Ecclesiam, Apostolum voluisse dixerunt esse vnius vxoris virum, hoc est vnius Ecclesiæ, neque de vna ad pinguiorem aliam transire.

Interpre-

interpretatio allegorica sanè, & moralis; at si literæ sensum quæras, minimè accommodata: Dum Apostolus non de iam ordinato, sed de ordinando agit, traditq; qualis eligendus, atq; ad Episcopatum sit promouendus.

Bigamia irregulari[...]

Ergò Catholicorum omnium stet sententia, qui Episcopum debere esse vnius vxoris virum, temporibus omnibus interpretati sunt debere esse monogamum. Quod in Ecclesia semper seruatum est, vt digami numquam ad sacros ordines promouerentur, & velut irregulares haberentur. Extat Canon 17. Apostolorum quem in Epist. ad Amphilochium citat Sanctus Basilius can. 11. & in libro de monogamia confirmat Tertullianus, & in libro de exhortatione castitatis c. 7. [Apud nos, inquit, pleniùs præscribitur, vnius matrimonij esse oportere, quos eligi liceat in ordinem sacerdotalem. Vsque adeò memini quosdam digamos loco deiectos] Et iterum. [Presbyter esse non alius potest, quàm laicus, qui semel fuerit maritatus.] Et Orig. h. 17. in Lucam, digamum, ait, non posse Episcopum esse, nec presbyterum, nec diaconum, nec viduam; sed omninò de cœtu primitiuorum, immaculatorumq; Ecclesiæ, quæ non habet maculam, neque rugam eijci digamum; non quò in æternum mittatur incendium, sed quò non habeat partem in regno Dei, hoc est in Ecclesia. Monogamum enim putat, & virginem, & eum, qui in castimonia perseuerat, esse de Ecclesia Dei; digamum autem, etsi virtutibus polleat, non esse de Ecclesia, aut de numero eorum, qui non habent rugam aut maculam; sed esse de secundo gradu eorum, qui inuocant nomen Domini, & saluantur quidem, nequaquam tamen coronantur ab eo. S. Epiphanius quoque hær. 59. [Non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui a nuptijs mortua ipsorum vxore secundis nuptijs coniuncti sunt; propter excellentem Sacerdotij honorem, & dignitatem.] Et in Epitome. [Eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad Sacerdotium suscipere.]

Immò verò non defuerunt, qui dicerent, ita Episcopum debere esse vnius vxoris virum, vt non solùm vnam habuerit ante Episcopatum, sed etiam vt postquam factus est Episcopus, ab illa abstineat. Quod ego non video quemadmodum ex Apostoli illo colligatur; Episcopus sit vnius vxoris vir; quo solùm prohibetur, ne sit digamus. Factum tamen fateor, & contendo in Ecclesia; vt antea dictum est, & Epiphanij verba confirmant c. 24. recitata; & illa Hieronymi aduersus Vigilantium c. 1. Ecclesia aut virgines Clericos accipit, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt. Cùm autem clericos dicit, perinde esse significat, siue de eligendo Episcopo agatur, siue de Presbytero, siue de alio inferioris ordinis. Ergò libertatis quidem fuerit eligere, siue vnam, siue nullam vxorem habuerit. Non enim voluit Paulus cogere, vt vxorem habuerit; sed prohibere, ne plures: Necessitatis tamen & præceptis, vt si habuerit, non nisi vnam habuerit.



DE OBEDIENTIA

LIBER XLVII.



SANE' in omnibus rebus à Deo conditis obedientiæ vestigium aliquod apparet, dum illi obediunt vniuersa, & id præstant, propter quod fuerunt cõdita, vt in Elucidario S. adnotauit Anselmus. At nunc de hominis obedientia nobis est sermo, in quo etsi libertas vigeat, alterius tamen imperio subijcitur, illiusq; ductum sectatur.

CAPVT I.

Obedientia quotuplex, & quàm bona.

HANC verò triplicem fecit S. Basilius in libro de Spiritu Sancto ad Amphilochiũ cap. 20. [Nullus, inquit, est natura seruus, sed aut viribus ab alio pressus, vt in bello captus; aut ob paupertatem in seruitutem redactus, vt Ægyptij Pharaoni; aut quod Sapientia destitueretur, alteri subiectus est: quod beneficij loco æstimandum est. Nam qui ob

Obediētiā bonum.

qui ob sensus inopiam non habet in se id, quod natura imperat, huic expedit in alterius esse potestate, sicut currus aurigæ, & nauis gubernatori. Ita Iacob Esau Dominus factus est benedictione Patris, & Chanaam seruus fratribus suis, quod indocilis esset ad virtutem, quia imprudētem habebat Patrem Cham.] Et quamuis nulla harum obedientia speciem virtutis habeat, quòd voluntaria non sit, & libertatis, sed coacta: In hac tamen postrema veteres Patres video, non pœnam, sed magnum semper beneficium agnouisse, vt & agnouit Basilius; dum is, qui seipsum benè, ac sapienter gubernare non potest, sapientiori alteri traditur gubernandus. Ita sensisse Origenem quoq; reperies h. 3. in Iosue. Et Philonem Iudæum q. 74. in Genesim; quo loco audiens Isaac dicentem Iacob filio suo, esto Dominus fratris tui; [Vtile, inquit, non arbitratur insipienti libertatem destinare; quam iudicat Dominum studiosum, & prudentem virum, qui eum tanquam medicus bonus, vt his arceat infirmitates, curando reficiat.] Addit in anima quoque imperare debere, & dominari rationalem partem, subesse irrationalem. Sic enim meliorem statum obtinebit. Animam verò sine rectore peiorem esse, quam nauim sine gubernatore, currum sine auriga, exercitum sine duce, Ciuitatem sine magistratu.

S. quoq; Chrys. h. 17. in Gen. De Eua subiecta viro, & h. 29. de Chanaam facto fratrum suorum seruo ita loquitur; [Abusus es honore, cum par esses dignitate; propterea subiectione emendari te volo. Hoc ab initio & mulieri contigit. Quoniam enim par erat viro, dignitate, & honore abusa est; ablata est ab illa potestas, & dictum est ad illam; Ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tui.] Et S. Ambrosius in libro de Paradiso c. 14. [Misericordia Dei fuit, vt Eua post peccatum sub viri potestate poneretur; ne facilè erraret; & sub fortiore vase locata, non traduceret virum, sed magis viri consilio & ipsa regeretur.] Hæc igitur seruitus donum Dei est.

Sed & optimè adnotauit hanc seruitutem fuisse datam Esau a Patre velut singularem benedictionem. Cùm enim is vehementius vrgeret; Num vnam tantùm benedictionem habes pater? subiunxit ille; Viues in gladio, & fratri tuo seruies.

Hinc & illud est eiusdem Sancti Patris in libro 2. de Abel, & Cain c. 9. [Graue est, præsertim insipientibus, non habere rectorem. Serpit malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit] Et rursum in Com. ad Psal. 104. [Isaac pater pius duobus filijs suis diuisit; alteri gratiam, alteri misericordiam; sapienti gratiam, insipienti misericordiam; quia ad virtutem proprijs viribus erigere se non poterat, nec spontaneum gressum attollere; benedixit eum, vt seruiret fratri suo: ostendens ita insipientiæ remedium esse seruitutem; quia stultus regere se non potest, & nisi moderatorem habeat, præcipitatur proprijs voluntatibus. Diligens ergò pater, & cōsulens, seruum eum fratris sui fecit, vt eius regeretur consilio. Ideò inconsultis populis sapientes quiq; adhibentur rectores, qui plebeiam insipientiam vigore proprio regant, quò vel inuitos auctoritate potestatis subijciant ad obediendum prudentioribus, & obsequendum legibus.] Quam eandem sententiam totidem verbis repetit in Ep. 7. ad Simplicianum, quæ est 1. lib. 2. & item Ep. 2. ad Horontianum, quæ est 3. libri 5. [Contulit Isaac benedictionem Iacob, sed seruauit & Esau benedictionem, vt eum seruum faceret fratris sui; quia is, qui regere se non potest, & gubernare, seruire debet, & subditus esse prudentiori, vt eius regatur consilio, ne sua stultitia præcipitetur, & labatur temeritate.] Denique S. Augustinus in libro de vtilitate credendi c. 12. generalem pronuntiat sententiam. [Si omnibus hominibus non peccare, quā peccare, melius est; melius profectò stulti omnes viuerent, si serui possent esse sapientium.]

Itaque quod bouem, & asinum iungere prohibuit olim Deus; ita is interpretatur in lib. 6. contra Faustum, sapientem, & stultum iungedos non esse cum æquali potestate; sed ita vt vnus præcipiat, & alter obtemperet. In libro autem 8. de Gen. ad literam c. 11. Deum obseruat in eo libro non dici Dominū Deum, sed tantùm Deum, vsque ad illum locum, in quo homo ponitur in Paradiso, vt custodiat eum Deus: non quòd supradictarum creaturarum non sit Dominus: sed vt admoneretur homo, quantum ei expediat habere Dominum Deum, & sub eius dominatione obedienter viuere, quàm licentiosè abuti propria potestate.

Obediētia voluntaria

Cæterum si tantum bonum est seruilis, & coacta obedientia, quantum demum est illa, quæ spontanea est, & liberæ voluntatis? qua quis consilia Christi secutus propriam abnegat voluntatem, seque totum alteri, quem Dei loco agnoscit, gubernandum, ac regendum tradit: ita vt nihil nisi ex illius præscripto, ac nutu agere velit? Hanc verè S. Basilius in const. mon. c. 20. totius religiosæ vitę caput esse; & Cassianus lib. de institutis renuntiantium c. 30. inter virtutes cæteras tenere primatum asserunt. Et S. Ambrosius lib. de Abraham c. 2. primam virtutem, & cæterarum fundamentum nominat. Et S. Augus. lib. 1. contra aduersarium legis, &

prophe-

prophetarum c. 14. omnium originem, matremque virtutum; nec solùm in libro de bono coniugali c. 23. obedientiam dixit meliorem, quàm castitatem: Et libro de sancta virginitate c. 44. obedientem mulierem inobedienti virgini præferendam esse: sed etiam in ser. de obedientia, & humilitate to. 9. Vnam obedientiam affirmauit plus valere, quàm omnes virtutes. Et ser. 7. ad fratres in Eremo, obedientiam maximè placare Deum de peccatis commissis. Tantò enim citiùs placat homo Deum, quantò repressa arbitrij sui superbia gladio præcepti se immolat. Et S. Gregorius lib. 35. moral. c. 10. solam virtutem prædicat, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertasque custodit. Quæ victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò propria voluntas mactatur. Quæ Augustini quoque ratio fuit in ser. 7. ad fratres in Eremo. Sicut, & illud, quod subiungit Greg. [Ideoque tantò
„ quisque Deum citiùs placat, quantò antè
„ eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gla-
„ dio præcepti se immolat;] Ab Augustino quoque in eodem ser. 7. pronunciatum fuit.
„ [Nec enim (vt idem Greg. loquitur lib. 2. in primum Regum c. 4.) magna lucra ieiu-
„ nij, nec asperæ vitæ studia, deuotis Christi
„ militibus in maiorum præcepto valdè pen-
„ sanda sunt: Maioris enim est menti charita-
„ tis iniuncta refectio ieiunio propria delibera-
„ tione suscepto.]

Itaque iure optimo S. Aug. com. in Ps. 99. dum exponit illa verba; Seruite Domino in lætitia. Suis Monachis, & verò religiosis omnibus gratulatur his verbis: [Magna fœlici-
„ tas est, fratres, esse in ista domo magna ser-
„ uum, etsi cum compedibus. Noli timere ser-
„ ue, compedite, confitere Domino. Meri-
„ tis tuis attribue compedes tuos: confitere in
„ compedibus tuis, si vis, vt in ornamenta ver-
„ tantur. Non frustra, nec sine exauditione
„ dictum est: Intret in conspectu tuo gemitus
„ compeditorum; libera seruitus est apud Do-
„ minum; libera seruitus, vbi non necessitas,
„ sed claritas seruit. Vos, inquit, in liberta-
„ tem vocati estis fratres; tantum ne liberta-
„ tem in occasionem carnis detis, sed per cha-
„ ritatem spiritus seruite inuicem. Seruum te
„ charitas faciat, quia liberum te veritas fecit.
„ Noli seruire cum murmure. Non enim id
„ agunt murmura tua, vt non seruias, sed vt
„ malus seruus seruias. Seruus es Domini, li-
„ bertus es Domini, non sic te quæras manu-
„ mitti, vt recedas de domo manumissoris
„ tui.]

CAPVT II.

In quibus versetur obedientia, & cur arbor Adamo prohibita.

TRIA porrò sunt rerum, seu actionum genera. In quibusdam notum est nobis, & certum, quid Deus nos velit agere: vt in ijs, quæ illius præceptis tum affirmantibus, tum negantibus, continentur. In alijs præceptũ non habemus, sed consilium: quæ item grata illi sunt, & placita. In cæteris autem plerisque, quæ indifferentia sunt, ancipites sumus, ac de diuina voluntate incerti, ac dubij. In his confugere oportet ad eum, qui nos velut Dei vicarius regit; atque id, quod ille responderit, diuinam esse voluntatem existimandum est. In primo rerum genere obedientia sanè diuina est, sed necessaria: quia ita Deo immediatè obedimus, vt aliter absque salutis nostræ dispendio agere nobis non liceat. *Obediẽtiæ obiectum.*

Consilia verò diuinam quidem obedientiã habent; sed liberam, non coactam: quoniam ad illa nos Deus non cogit, sed inuitat. Superest tertium indifferentium genus; quod liberam, & humanam obedientiam continet; dum non Deo immediatè, sed homini, qui nos Dei loco dirigit, propter Deum obtemperamus. Ita ferè S. Bernardus tradidit in ser. de virtute obedientiæ; tametsi ille primum genus in duo partitus est, & secundum omninò prætermisit. [Quædam, inquit,
„ sunt per se bona, quædam per se mala, alia
„ media. In duobus primis obedire oportet
„ Deo, neque obedientia hominis est tempe-
„ randa arbitrio. In tertio subditi esse debe-
„ mus ad nutum Præpositorum.] Sanctus quidem certè Dion. Areop. & S. Ignatius Martyr in veteri Ecclesia sic ab omnibus Christianis factitatum testantur. Nam Dion. in lib. de Ecclesiastica Hier. c. 2. ad hunc modum scriptum reliquit. [Qui eorum quæ cœlestia sunt,
„ particeps fieri cupit, rectà Pontificem adit,
„ seque omninò secuturum ea, quæ tradentur
„ pollicetur.] Et Ignatius in Ep. ad Trallianos;
„ [Qui his non obedit, Atheus prorsus, & im-
„ pius est, & Christum contemnit.] Et in Ep. ad Magnesianos, docet nos obedire Episcopo, & in nullo illi refragari. Terribile namque est tali contradicere; Nam si id fit, non ad hominem, sed ad Deum redit contumelia: & adfert ex Scriptura; Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit: & illud; Quid me vocatis, Domine, Domine; & non facitis, quæ dico? Itaque quod dicit Superior, dicit Christus; & qui Superiori obedit, vel eum contemnit, obedit Christo, vel cum contemnit.

quia Dominus sum, tu seruus; obedientem te volo, non contradicentem.]

S. Greg. verò lib. 35. moral. c. 10. ad obedientiæ potiùs meritum refert. Nunquam, inquit, per obedientiam malum fieri; aliquãdo autem debet per obedientiam bonum, quod agitur, intermitti. [Mala non erat arbor in Paradiso; sed vt meliùs per obedientiæ meritum homo cresceret, dignum erat, vt etiam à bono prohiberetur: sed vnâ prohibuit, multas concessit, ne obedientis mens funditus interiret.]

Vtramque & obedientiam, & inobedientiam complexus est S. Io. Damascenus lib. 2. de fide c. 11. [In medio, inquit, Paradisi, plantauit Deus arborem scientiæ boni, & mali; vt obedientiæ, & inobedientiæ hominis periculum fieret, essetque aliquid, quo vtraque explorari, atque exerceri posset.]

Hæc veluti per digressionem de prohibita arbore dicta sint. Quæ tamen ad obedientiam pertinent, illustrantque magnopere id, quod S. Bern. dicebat; obedientiam circa indefferentia versari, quæ sua natura nec bona sunt, nec mala. Subiungit ergò idem autor. [In his rebus, de quibus nihil certi possumus inuenire, nihil certum definiat nostra voluntas: Pendeat inter vtrumque, aut saltem neutri parti nimis inhæreat: cogitans semper, ne fortè altera pars Deo magis placeat; Et parati simus voluntatem eius sequi, in quamcumque partem eam cognouerimus inclinari. Vnde .n. sunt scandala, vnde turbatio? nisi quòd propriã sequimur voluntatem? Et si quomodo prohiberi contingat, aut impediri, continuò in impatientiam, in murmurationem, in scãdalum proni sumus. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.] Ps. 88. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die. Ita & nos fratres ambulemus, & exultabimus. [Alius enim, inquit Bern. in lumine vultus sui ambulat, sollicitus facere suam voluntatem; alius in lumine vultus humani, in eo semper intentus. Quid hominibus placeat, quid mundus iudicet. Contritio, & infœlicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt.]

Sed & in hoc maxima est animæ ruina. Exemplo sint primi Parentes nostri, de quibus S. Aug. loco ante citato c. 14. [Fieri non potest, vt voluntas propria non grandi ruine pondere super hominem cadat, si eam voluntati Superioris extollendo preponat. Hoc expertus homo contemnens preceptum Dei, & hoc experimẽto didicit, quid intersit inter bonum, & malum, bonum scilicet obedientiæ, & malum inobedientiæ.]

Per obedientiam verò statum illum innocentiæ recuperari, obseruat Chrys. h. 25. in Gen. [Adam per inobedientiam amisit imperium, quod habebat in bestias; vt scilicet illi obedirent. Noe obediens Deo in fabricatione arcæ recuperauit, & ad illum pristinum honorem rediit: Vt in arca versaretur inter bestias, leones, pardos, &c. quod etiam Danieli accidit in medio leonum.]

CAPVT III.

Maioribus suis obediendum esse.

DE Saule Rege, licèt malo, & reprobo, dixit Dauid in spelunca 1. Regum 24. Propitius sit mihi Dominus, ne mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est. Quæ verba considerans S. Chrys. h. 1. de Dauid, & Saule, ita loquebatur. [Contemnis conseruum tuum, reuerere Dominum; aspernaris electum, metue eum, qui elegit. Etenim si vulgares istos Principes ab Imperatore designatos, etiam si sint improbi, si fures, si prædones, si iniusti, si denique quodcumq; aliud fuerint, timemus cum horrore, non propter malitiam despicientes eos; sed propter dignitatem illius, à quo electi sunt, reuerentes: multò ampliùs id facere conuenit in his, quos elegit Deus.] [Subijciamur, (ait S. Nazianzenus oratione ad Ciues Nazianzenos) tum Deo, tum alij alijs; tum ijs, qui imperium in terra gerunt. Deo quidem omnibus de causis; alij autem alijs propter charitatis fœdus: Principibus denique, propter ordinem, publicæque disciplinæ rationem; idq; tantò etiam magis, quantò clementioribus, moderatioribusque illis vtimur.] *Maiores honorãdi.*

Ab illis verò, qui Christi consilia secuti religiosæ vitæ institutum arripuerunt, tantam animi firmitatem requirit S. Basilius in consti. monast. c. 20. vt ad mortem vsque martyrum constantiam præseferant, tum diuinis præceptis retinendis, tum obedientia aduersus Magistros suos cõseruãda. Vt enim Deus omnium Pater summam a nobis obedientiam requirit. Sic qui spiritualis in hominibus est pater, cum præscripta sua ad diuinarum legum exemplum accommodet, perfectissimam ipse quoque obedientiam requirit. Exemplo vtitur eorum, qui artem quampiam addiscere volunt. [Si enim qui se alicui artium mechanicarum dediderit, artifici suo quacunque ratione parendum putat; quantò magis parere suo superiori debet, qui hanc difficillimam omnium, & plurimis periculis expositam artem perdiscere cupit?] *Obedientia Prælatorum.*

Quam ob causam in ser. de abdicatione rerum, eum, qui velit discipulus Christi fieri, statim iubet aliquem sibi virum inuenire, quẽ in o-

ti, & fatuitatem eius Domini sapientia corrigi, quam suæ cum stultitiæ derelinqui.] Multa de hoc in principio diximus: Et nunc adstipulatur S.Bern. Ep.87. ad Ogerium Canonicū regularē:[Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulū subdit; Ego & faciliùs imperare, & securiùs possum præesse alijs multis, quàm soli mihi.] Quo circa in regula Monachorum ita præcipit idem ipse S. Hieronymus. [Præpositum Monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem, credas tibi salutare quidquid ille præceperit: nec de maioris sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere, quæ iussa sunt, dicente Moyse; Audi Israel, & tace. Neque ipse te doceas. Nulla res absque magistro dicitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges ductores sequuntur suos. In apibus Principes sunt Grues quoque vnam sequuntur ordine literato. Imperator vnus. Iudex vnus Prouinciæ. In naui vnus gubernator. In domo vnus Dominus. In quamuis grandi exercitu vnius signum expectatur.]

Et Io. Cassianus in libro de habitu Monachorum c. 12. in hac virtute vnius est totū spiritualem profectum agnoscere. Sic enim locutus est. [Tantò feruentior circa spiritualem profectum, ac diuinarum rerum scientiam cordis puritate probabitur; quantò fuerit erga obedientiæ studium, operisque deuotior.]

ntas ia.

Durum fortasse alteri subesse videatur. At durior seruitus nulla quam propriæ voluntatis. [Misera seruitus, ait S. Ambrosius libro 9. in Lucam c. 1. Cui vagum ius est; plures Dominos habet, qui vnum non habet.] Graue etiam quis reputet homini libero habere legislatorem super se, & illud, Imposuisti homines super capita nostra. At graue non videbitur illi, qui Superiorem reputet velut pędagogum, aut conspicuum Angelum à Deo nobis constitutum, qui nos ad bonum dirigat, atque à malo reuocet, ad æternam patriam ducat, sempiterna supplicia remoueat. Dixit quidem Paulus Rom 13. de Principibus loquens; Dei minister est vindex in iram ei, qui malum agit. Sed verè etiam S. Ambrosius interpretatur. [Quoniam enim futurum iudicium Deus statuit, & nullum perire vult, hoc in sæculo rectores ordinauit; vt terrore interposito, omnibus velut pædagogi sint, ne in pœnam incidant futuri iudicij.] Itaque hoc ipsum spectat bonum nostrum; Dei enim minister est tibi in bonum, inquit Paulus. Quod si gladium portat, & puniendi potestatem habet: Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa.

Sed & periculi plurimum est, si absq; magna discretione per spiritualem viam curras, indiscretoque feruore, aut furore rapiaris. Multis hoc tractat Abbas Moyses apud Cassianum collat. 2. [At quia, inquit S. Bern. ser. 3. de Circumcisione Domini, virtus discretionis rara est auis in terris: Eius locum in nobis suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minùs, nihil aliter, quàm imperatum sit, faciamus.]

Scitum est illud: Nemo bonus Iudex in propria causa. Excœcant enim perturbationes, & quemadmodum agitata aqua Solem non repræsentat aspicientibus, sic animus perturbatione quapiam huc, atq; illuc incitatus, minùs sincerè potest quid rectū sit, quidue agere oporteat, iudicare. Alius vir prudens, & discretus, Deiq; spiritu ductus, videbit optimè.

Iam antea dictum est, nihil tam expedire stulto, quàm seruire, aut certè subesse sapienti, ex quo ratiocinatur S. Bern. in tract. de vita solitaria ad Fratres de Monte Dei: Itaque se homini propter Deum subijciens, ipsam ei bonam voluntatem committat formandam in sensu, & spiritu humili: & per iustitiam deferat maiori, per prudentiam non credat se sibi, per temperantiam refugiat discernere, per fortitudinem totum se obedientiæ subijciat, non discernendæ, sed adimplendæ. Hæc enim vxor est, cui præcipitur; Et ad virum conuersio tua, Gen. 3. idest obedientia perfecta. Et rursum multò post; [Bona custos voluntatis est obedientia; siue imperij illa sit, siue consilij, siue subiectionis, siue solius charitatis. Purius enim, ac dulcius secundùm Apostolum Petrum ad pares, seu etiam ad minores suos filij obedientiæ castificant corda sua in obedientia charitatis, quàm ad maiores subigant per obedientiam necessitatis. In illa enim sola vel præcipit, vel consulit, & obedit charitas. Hic autem pœnam timet, vel minatur imperiosa necessitas.] [Sanè inter sæculares homines, (vt Ep. 151. libri 3. ad Ioannem Priorem, & totam congregationem Betenlem scribit S. Anselmus) est contentio de propria singulorum voluntate, vt vnusquisque dicat, Non sicut tu vis, sed sicut ego volo. Contentio verò Monachorum est, Non secundùm meam voluntatem fiat, sed secundùm tuam.]

CAPVT IV.

Prælatis omnibus obediendum esse

EX his omnibus, quæ hactenus tradita sunt, multa facilè intelligentur.

Primum de obedientia verissimè vsurpari potest id, quod Ioannes Cassianus scriptum reliquit libro 7. de Incarnatione c. 1. Verè liberū esse eum, qui Deo cœperit esse captiuus. *Vera libertas.*

Omni

Omni enim cura,& sollicitudine liberatur is, qui propria voluntate deposita, alteri se totum regendum tradit.

Prælatus quilibet.

Secundum; cuicunque Superiori obediendum esse, siue is doctus sit, siue indoctus, siue nobilis genere, siue ignobilis, &c. Eum enim vt Dei Vicarium suscipimus, nosque à Deo per illum credimus gubernari. Ita Sanctus Ignatius Ep. 11. ad Ephesios. [Quemcumque, inquit, Pater familias mittit ad gubernandam familiam, hunc ita accipere debetis, vt ipsum, qui mittit.] Et S. Basilius in ser. de institutionibus Monachorum; [Sibi persuasisse fratres reliqui omnes debent, non fortuitò, neque casu, sed Dei voluntate huiusmodi potestatem Antistiti suo fuisse delatam.] Et in regulis breu. 114. cùm hoc ipsum quæsisset, An cuiuis imperanti obediendum sit, apertè respondet. [Si quod imperatur, cum mandato Domini conuenit, adiuuatq; illud, tanquam voluntas Dei studiosiùs a nobis suscipi debet. Quod si repugnet, aut vitiet, vsurpandum est illud; Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.] Et illud Io. 10. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, & Gal. 10. Licèt nos aut Angelus de Cœlo, &c.

Atq; huc spectat illa Pauli admonitio Eph. 5. Nolite fieri imprudentes &c. qui item Rom. 12. rursum monet: Nolite fieri prudentes apud vosmetipsos. Meritò enim quærit S. Basilius in regulis breu. 260. fierine potest, vt quis non sit prudens apud seipsum, qui tamen imprudens non sit. Et respondet; cum dicitur, nolite fieri, imprudentes, addi, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei. Et cùm dicitur Prou. 3. Ne sis prudens apud temetipsum, addi, sed time Deum. Quare imprudens est qui voluntatem Dei nò intelligit; prudens verò apud seipsum, qui suis consilijs nititur, nec secundùm verba Dei ambulat. Qui ergò nec imprudens vult esse, nec prudens apud seipsum, intelligere debet voluntatem Dei cum fide in ipsum, & imitari illud 2. Cor. 10. Consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se.

Adde & illud Pauli eiusdē Rom. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est.n. potestas nisi à Deo; quę autē sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam vt præclarè ponderat S. Basilius in constit. monast. c. 23. [Si potestatibus sæcularibus, quæ ex lege humana imperandi potestatem habent, & ijs, quorum tota vita tunc erat impietas, pietatis cultores voluit esse subiectos: quanta obedientia debebitur ei, qui a Deo constitutus est præses, & imperandi potestatem à legibus illius accepit?] Vnde Hebr. 13. dicitur, Obedite præpositis vestris, & subiacete eis &c. Et Matt. 10. Qui vos recipit, me recipit, & Luc. 10. Qui vos audit, me audit. Addit exēplum Abrahę, qui iussus relinquere domū suam, patriam, & quidquid habebat, & peregrinari; Quin etiam vnicum suum immolare filium, obedijt statim. Et Christi discipulos, qui Christum iam iam regnaturum sperantes, cùm ad illum hac spe accessissent; cùm tamen prędicentem pericula labores, & mortem audirent, submissa mentis ceruice acquieuerunt.

Hanc obedientiam, inquit, Basilius, is qui secundùm Deum verè est monachus, Antistiti suo pręstet oportet. [Nihil enim est aliud Antistes, quàm is, qui personam Christi sustinet, & sequester est inter Deum, & homines. Ita Christus Petrum pastorem Ecclesiæ suæ constituit, & omnibus pastoribus, ac magistris eandem tribuit potestatem. Sicut igitur pastori obtéperant, & viam quamcunque ille vult, ingrediuntur; Sic pietatis cultores moderatoribus suis obsequi debent; nihil omninò illorum iussa curiosiùs perscrutantes (quando libera sunt à peccato) eaq; summa animi alacritate, summoq; studio conficere. Vt enim faber, ædificatorq; singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo; nec vllum vnquam inuentum est instrumentum, quod ad quemcunq; vsum non se facilè tractandum præbuerit, &c. Et vt instrumentum non sibi ipsi deligit, quod facto opus sit, &c. Quocirca nullo modo est eius statutis aduersandum; sed illud firmissimum tenendum; rem omnium esse difficillimam seipsum cognoscere, & curare, propterea quòd naturaliter seipsum quisque amat; & quilibet propterea, quod in seipsos propensi sunt, in veritatis studio falluntur.] Hæc Basilius. Sed & S. Io. Damascenus lib. 2. de fide c. 7. Lunam commemorans à Sole mutuantem lumen, Hoc, inquit, ordine voluisse Deum concinnitatem rebus conditis imponere, alijs scilicet imperantibus, alijs parentibus, neque sciscitari nos debere, Cur hic præsit, ego non; sed omnia, quæ diuinitùs contingunt, grato, & æquo animo excipere.

Prælatus malus.

Atenim inquies; quid si malus superior sit? Respondebit tibi S. Io. Chrys. h. 34. in Epistolam ad Hebr. [Quomodo malum dicis? si in causa fidei, fuge eum, & euita, etsi Angelus de Cœlo descenderit. Si in vitæ moribus malignum dicis, noli curiosus esse. Dictum est enim Matt. 25. Super Cathedram Moysi sederunt scribæ, & Pharisæi. Omnia quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite; secundùm autem opera illorum nolite facere.] [Attende non sedentem, inquit S. Bernardus ser. de Sancto Andrea Apostolo, sed

sedem;

„ ſedem; cathedram, non perſonam. Quid „ ſi minùs ſufficiens videtur eius inſtructio? pa- „ tet ad libertatem via, vt coram alio lite- „ rato, atque diſcreto effundas cor tuum, re- „ ſeruato illi priuilegio ſuo, cui tu tuam animã „ commendaſti.] Denique S. Greg. ſic habet libro 2. in primum Regum c. 4. [Maiorum „ imperia tunc etiam veneranda ſunt, cùm ip- „ ſi laudabilem non habent vitam: quia eorum „ doctrina, quæ praua operatione poteſt ſu- „ perbis vileſcere, humiles auditores facit ad „ diuinæ familiaritatis celſitudinem perueni- „ re.] Et S. Aug. in libro de conflictu vitio- rum, & virtutum c. 5. [Quales debeant eſſe, „ qui imperant, non eſt a ſubditis diſcutien- „ dum.]

CAPVT V.

Quatenus obediendum ſit.

TERTIVM, quatenus obediendum ſit. Obediendum enim eſt in omnibus, quæ Deo non aduerſantur, & præceptis illius, vbi Deo contraria non præcipit homo. In his enim Dei voluntas eſſe non poteſt, in cę- teris omnibus eſt. Sancti Baſilij in ſer. de in- ſtitutionibus Monachorum, hæc fuere verba: „ [Vnus totius illorum diſciplinæ moderator „ ſit: cuius poteſtas ea ſit, vt eius voluntati ne- „ mini liceat aduerſari, in his, quæ ad ſuſceptę „ vitæ honeſtatẽ, & exactiorem quendã cultum „ facienda ille ſuadeat.] Et rurſum ſer. 2. de eadem materia: [Vera, perfectaque obe- „ dientia in eo cernitur, ſi quis ex moderato- „ ris conſilio, non à rebus modò flagitioſis ab- „ ſtineat; ſed ſi ne ea quidem, quæ laudabilia „ ſunt, ſine ſcientia ipſius faciat; alioqui ſi pro- „ priæ obſequatur voluntati, plus erit, quod „ faciet mali, quàm quod boni.] Sanctus Bernard. Ep. 7. Ad Adam Monachum: „ [Praua imperantibus, non eſt parendum, „ præſertim dum Deo, qui omne, quod perpe- „ ram agitur, interdixit, inobedientem te ex- „ hibes.] Et iterum; [Quædam ſunt pura „ bona, quædam pura mala; & in his nulla „ debetur hominibus obedientia: quoniam „ nec illa omittenda ſunt, etiam cùm prohi- „ bentur; nec iſta, vel cùm iubentur, commit- „ tenda. Porrò inter hæc ſunt media quædam, „ quæ re, loco, tempore, vel perſona, & ma- „ la poſſunt eſſe, & bona. Et in his lex poſita „ eſt obedientiæ, tanquam in ligno ſcientiæ „ boni, & mali, quod erat in medio Paradiſi. „ In his omninò Prælatorum nec iuſſio, nec „ prohibitio contemnenda.] Et in tractatu de præcepto, & diſpenſatione. [Quidquid vi- „ ce Dei præcipit homo, quod non ſit tamen „ certum diſplicere Deo, haud ſecus omninò „ accipiendum eſt, quam ſi præcipiat Deus.

bi non pecca-

„ Quid enim intereſt, vtrùm per ſe, an per „ ſuos miniſtros, ſiue homines, ſiue Angelos „ hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus?] Et infra; [Toties Deo inobediens eſſe con- „ uincitur, quoties eius, qui pro Deo ſibi prę- „ eſt hominis mandatum, quod quidem iuſti- „ tiæ non repugnat, prætergreditur.]

Id verò quomodo obſeruari poſſit, & de- beat, paucis verbis complectitur in tract. de ordine vitę, & morum inſtitutione. [Recto- „ res, inquit, Monaſterij dilige, vt parentes, „ time vt Dominos: crede eſſe ſalutare, quod „ iniungunt. Sed hæc cuſtodire non poteris, „ niſi te ſtultum facias, vt ſis ſapiens: nihil di- „ ſcernens, nihil diudicans ex his, quæ tibi „ fuerint imperata: ſed cum omni ſimplicita- „ te, ac fide ſemper obedientiam exhibens. Il- „ lud tantummodò ſanctum, illud vtile, illud „ ſapiens iudicans, quod tibi vel lex Dei, vel „ ſenioris examen indixerit.]

De antiquis Monachis teſtatur S. Io. Da- maſcenus in hiſtoria Barlaam, & Ioſaphat, his verbis. [Vnius Præfecti, atque Antiſtitis, „ qui omnibus virtute præſtat, imperio ſeip- „ ſos ſubdunt, ac voluntatem ſuam obedien- „ tiæ mucrone prorſus truncantes, ſeque ve- „ lut emptitia mancipia vltrò reputantes, non „ iam ſibi ipſis viuunt, ſed ei, cui ob Chriſti a- „ more ſe ſubmiſerunt: vel vt aptiùs loquar, vi- „ uunt iam non ſibi ipſis, viuit autẽ in his Chri- „ ſtus, què rebus omnibus abiuratis ſecuti sũt.]

Hinc etiam eſt illud, quod de obedientia præcipitur, quam parentibus filij, Dominis ſerui, Principibus ſubditi debent. Ad hunc enim modum de filijs tradit S. Cyrillus Hie- roſolymitanus catech. 7. [Quando parentes „ nihil nos a pietate impediunt, obedientia „ illis præſtanda eſt: contra ſi cœleſti Patri ſen- „ tiunt contraria.] Et S. Chryſ. h. 36. in Matth. „ [In omnibus obtemperandum parentibus „ eſt, præterquam in his, quæ pietatis verita- „ tem ſpectant. Ita cùm ſanctum ſit omnem „ honorem parentibus adferre, cùm pluſquam „ oporteat, quærunt veritati reluctantes, re- „ ſiliendum eſt.] Et h. 84. in Io. [Cùm ſpiritua- „ lia impediunt parentes, ne cognoſcendi qui- „ dem ſunt; cùm nihil impediunt, meritò om- „ nia his ſunt tribuenda, & omnibus præfe- „ rendi; quia genuerunt, quia educarunt, quia „ innumeras pro ipſis moleſtias ſubierunt.] Et rurſum h. 21. in Ep. ad Eph. cùm diceret Pau- lus; Filij obedite parentibus veſtris in Domi- no; interpretatur, id eſt ſecundùm Domi- num. [Quid ergò, addit, ſi abſurda præci- „ piant? Hoc etiam cauit, dicens; In Domi- „ no; hoc eſt in illis, in quibus Deum non „ offendes.] Et S. Aug. conſentit; qui conc. 2. in Pſal. 70. [In ea, inquit, re ſola filius „ non debet obedire Patri ſuo; ſi aliquid iuſ- „ ſerit contra Deum. Neque enim debet ira- ſci

Obedientia filiorum.

Eph. 6.

,, ſci pater, quando ſic ei præponitur Deus.]
Et iterum in Pſalmum 127. [Defer Patri,
,, quia Pater eſt; defer Deo, quia Deus eſt.
,, Generauit Pater te accommodando carnem
,, ſuam, creauit te Deus adhibendo potentiam
,, ſuam. Ne iraſcatur Pater cùm Deus illi prę-
,, ponitur: Immò gaudeat ſibi tantum deferri,
,, vt illi inuentus eſſet, qui ei deberet prępponi.]
Et ſer. 6. de verbis Domini. [Primi tibi ſunt
,, Pater, & Mater; ſi rectè educantes, & in-
,, Chriſtum nutrientes, audiendi in omnibus,
,, obtemperandum eis in omni iuſſione, contra
,, maiorem ſi nihil iubeant.]

Obediētia ſeruorum.

De ſeruis autem cùm dixiſſet Apoſtolus ad Titum 2. Serui ſubditi ſint Dominis ſuis in omnibus. In omnibus; interpretatur S. Hier. quæ non ſunt contraria Deo, & iuſta ſunt. Et S. Chryſ. h. 19. in priorem ad Cor. [Cùm
,, Dominus, inquit, nihil imperat, quod con-
,, tra diuinum ſit præceptum, id exequi opus
,, eſt ſeruo, & obedire; præterea minimè.]

Obediētia ſubditorū.

Poſtremò de ſubditis, aperta eſt Chriſti, ſententia; Reddite, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo; quæ verba exponens idem S. Chryſ. h. 71. in Matth. [Reddi-
,, te, inquit, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, illa
,, ſcilicet ſola, quæ pietati, ac religioni, nihil of-
,, ficiunt. Nam quod fidei, ac virtuti obeſt, non
,, Cęſaris, ſed Diaboli tributum, ac vectigal eſt.]

Ad obedientiam adhortatio.

Sanè ſi rem ipſam per ſe conſideremus, velle obedire in vna re, & non in alia, magnus eſt error; dare Superiori, & Deo vnam voluntatis partem, & ſibi alteram reſeruare, non eſt hominis perfectionis ſtudioſi. Deus 4. Regum 17. Samaritanos caſtigauit, quia ſimul cum vero Deo idolum quoque ſuum adorare volebant. Vnaquæque gens, ait diuina Scriptura, fabricata eſt Deum ſuum; & cùm Dominum colerent, Dijs quoq; ſuis ſeruiebant, iuxta conſuetudinem gentium. Non licet ſimul cum obedientia ſuam propriam colere voluntatem, velut idolum ſuū. Anania, & Saphira Act. 5. pretij partem ad pedes Apoſtolorum ponentes, & partem alteram ſibi reſeruantes, ſubitanea morte a Deo mulctati ſunt. Non benè ſtant ſimul Arca Dei, & Idolum Dagon. Qui partim obediunt, & partim ſuam faciunt voluntatem, perſimiles ſunt Michæ Iudic. 17. qui Domi habebat Idolum, & ſimul etiam Sacerdotem Dei; Nunc, inquit, ſcio, quòd benefaciat Dominus mihi, habenti Sacerdotem Leuitici generis. Simus oportet in omnibus obedientes. De parentibus Ioannis Baptiſtæ dixit Lucas c. 1. Incedentes erant in omnibus mandatis Dei. Et de ſeipſo Dauid Pſ. 118. Ad omnia mandata tua dirigebar. Religioſus non perfectè in omnibus obediens quietā non poteſt agere vitā, obediēs quietiſſimam; dormit in vtraq; aurē, degit vitam, quę in terra eſt, velut Paradiſus; & vt de humili ſolemus dicere, eum facere vitā quietam, & abſque ſollicitudine, vel moleſtia; quia ſi contemnitur, hoc ille deſiderat; ſi ponitur ſub pedibus omnium, hoc ipſe quærit; ità etiam verus obediens &c. Etenim magna quies eſt à Deo gubernari; propterea Deut. 12. promiſit Deus populo Iſrael, tanquam ſingulare beneficium, eos in terra promiſſionis habituros quietem, & tranquillitatem magnam; quoniam ibi debebant à Deo gubernari. Nō facietis ſibi, ſicut nos hic facimus hodiè, ſinguli, quod rectum ſibi videtur: non enim venitis vſque ad præſens tempus ad requiem, & poſſeſſionem, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis. Ecce pro quiete, & tranquillitate ponit gubernari à Deo, & non facere ſuam voluntatem. Deberemus eſſe tam obedientes in religione, vt voluntas noſtra non eſſet aliud, quam voluntas Dei. Sic Iſ. 62. loquens Deus de gente futura tempore Meſſiæ dixit; Et vocabitur voluntas mea in ea. Deberemus eſſe tam obedientes, vt dici poſſet, nos eſſe ipſam obedientiam, ſicut loquitur Eccleſiaſticus c. 3. Filij ſapientiæ Eccleſiæ iuſtorum, & natio illorum obedientia, & dilectio. Ad minimum Superioris nutum deberemus dicere; Domine, quid me vis facere? Ideò Cant. 1. Sponſus animam iuſtam comparat equis currus Salomonis, qui erant tam manſueti, & tractabiles, vt ad minimum aurigæ nutū, aut habenarum motum mouerentur quocumque vellet auriga. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Deberemus eſſe tam obedientes, vt via Dei eſſet via noſtra; ita 3. Regum 2. dixit Deus Dauidi; Si cuſtodierint filij tui vias meas; vt oſtenderet, id quod Deus, aut Superior vult, debere eſſe voluntatem noſtram. Deberemus eſſe vt Rotæ, quæ mouentur ad motum currus quocumque vult auriga. Et S. Greg. in Myſticis illis animalibus, quæ vidit Ezechiel; rotas, ait, eſſe ſubditos. Deberemus eſſe, vt mollis cera, in quam facilè imprimuntur omnes figuræ. Quadrata, ſeu cuba figura in quodlibet latus proiecta æquè conſiſtit: ità deberet eſſe religioſus, &c. Vt iumentum factus ſum apud te Pſ. 72. Si tales eſſent ſubditi, facilis foret gubernatio: Iſ. 11. Puer paruulus minabit eos; quilibet eſſet bonus Superior.

Sed heu, quàm ſeuerè caſtigat Deus illos, qui in vna re obediunt, & non in alia! Ex. 4. Miſit Deus Moyſen in Ægyptum, & in quodam hoſpitio voluit eum occidere; quia non circumcidebat filium. O' Domine, cur vis occidere hominem, qui tuo iuſſu, & ex obedientia pergit in Ægyptum? quia in vna re obediuit, & non in alia; ne diſpliceret vxori

gentili,

gentili, quæ filium nolebat circumcidi.

In omnibus oportet se diuinę voluntati accommodare. Iudic. 6. Achan furatus est de anathemate regulam auream: Et nos de obedientia, quæ est regula aurea nostrarum actionum, nihil furemur. Non illos imitemur, qui regula Lesbia, & plumbea vtebantur, quæ petris, & lignis sese accommodabat; cùm petræ potiùs, & ligna deberent accommodari regulæ. Voluntatem Dei regulam auream non faciamus Lesbiam, & plumbeam, accommodantes illam voluntati nostræ. Rom. 13. Induimini Dominum Iesum Christum, accommodantes vos illi. Quando sartor capit mensuram vestis, hanc accommodat personæ hominis vestiendi; quia hæc est regula. At nobis contra agendum est, quia voluntas Dei est regula nostra, neque erit vlla difficultas.

CAPVT VI.

Nihil inscio Prælato agendum esse.

QVARTVM; absque obedientia, scituq; Superioris nihil penitus agendum esse, etsi bonum illud opus, & laudabile videatur. Maioris enim meriti est ex obedientia, quàm ex propria electione, facere. Deinde si propriam voluntatem sequaris, res est plena periculi, & facilè potes errare; si Superioris obedientiam, omnia tibi sunt tuta. Audi sententia Patrum.

Sanctus Basilius in ser. de abdicatione rerum. [Nihil omninò præter illius sententiam facias: quidquid enim eo inscient feceris, id furtum, ac sacrilegium est, tibiq; exitium, non vtilitatem vllam, apportat.] Et ser. 2. de institutione Monachorum. [Vera, perfectaque obedientia in eo cernitur, si quis ex moderatoris consilio, non a rebus modò flagitiosis abstineat; sed si ne ea quidem, quę laudabilia sunt, sine sententia illius faciat: Alioqui si propriæ obsequatur voluntati, plus erit, quod faciet mali, quam quod boni.] Et in regulis fusiùs disput. 48. [Cùm illi animas nostras gubernandas commisimus, prorsus absurdissimè facimus, si huic fidem in rebus contemptissimis abrogemus.] Et in reg. breu. cùm primò statim quæsisset, An liceat, vel conducat spontè facere, vel dicere, quæ quisque recta existimat; respondet; Vel etiam de Spiritu Sancto dici Io. 16. Non enim loquetur a seipso; sed quæcumque audiet, loquetur. Et de Christo Io. 5 Non potest filius à se facere quidquam. Et, A meipso non sum locutus; sed qui misit me Pater, ille, &c. Et Io. 2. Quæ ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor. Et ad inter. 60. cùm Apostolus dicat; Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis. Et Dominus, Non possum à meipso facere quidquam. [Culpam suam, inquit, agnoscere debet, qui sua spontè constituere aliquid ausus fuerit, cuiuscumq; generis illud sit. Neque enim ipsa etiam, quæ suo genere bona sunt, ex proprio arbitrio geri conuenit.] Et inter. 65. quærens ex Apostoli verbis; Quomodo veritatem in iniustitia quis detinet? Respondet, Quoties datis sibi à Deo bonis ad proprias voluntates abutitur. Et 74. [Sine dubio quidquid ex propria voluntate concupiscitur, id alienum est a pietatis cultoribus.] Et 120. [In vniuersum, quòd quis esse sui iuris velit, culpabile est.] Et 123. quærens, quid si quis ægrè ferat non permitti sibi, vt ea faciat, ad quæ aptus non est? Respondet: [In vniuersum vti propria voluntate, alienum est a recta ratione: Et maioris partis iudicio non stare, contumaciæ, & pertinaciæ.] Hinc inter. 128. Non in abstinentia ciborum ratione carentium positam temperantiam esse tradit; sed in eo, vt quis voluntates suas omnes penitus ab se segreget. Et 129. [Ieiunij tempus idoneum non est voluntas cuiusque; sed vsus eorum, quæ pertinent ad cultum Dei.] Et 137. [In quacumque re voluntatis suo arbitrio stare, periculosum est.] Et 138. [Quidquid ex propria voluntate fit, cùm facientis proprium sit, alienum est à cultu pietatis.] Et cùm quæsisset, Num in Fratrum familia permitti debeat, vt quis plus quàm cæteri ieiunet, aut vigilet, ex propria ipsius voluntate: subiungit, Contentionis vitium esse ex appetitione inanis gloriæ profectum; si in rebus etiam bonis velis excellere. Quòd si acriore ieiunio, aut vigilia egere te putes, aperias ijs, qui communis disciplinæ curam habent; Et, quod illi statuerint, obserues. Nam tuę necessitati meliùs fortasse alio modo cõsuletur. Et 227. [Non debet quisque suum iudicium sequi, etiamsi id gratum Deo fore sibi persuaserit: sed necessarium est cum alijs communicare, vt deliberatio, si mala fit, corrigatur, si bona, confirmetur.] If. 5. Veh qui sapientes estis in oculis vestris. Et Paulus Rom. 12. rationale voluit esse obsequium nostrum. Quod exponens idem S. Basilius inter. 230. [Obsequium, inquit, est perennis, & assidua sine vlla distractione cultura. Qui verò temerè quoquo modo ducitur, huius irrationale obsequium est. At qui rectam rationem, & consilium sequitur, eaq; facit, quæ ex Dei voluntate sunt, rationale obsequium præstat.] Præterea in constit. monast. ita præcipit c. 28. [Potestatem sui ipsius ne ad punctum quidem temporis habere Monachus debet, per quam in priuatis negotijs suis versetur. Vt enim absente artifice instrumentum non mouetur, neque membrum

„ sine totius corporis moderatrice voluntate: „ ità nec religionis obseruanti aliquid age„ re sine Antistitis sui sententia licet.] Et in Ep. ad Chilonem; [Maximè omnium caue, „ ne tuo vnius consilio imprudenter innixus, „ tibi vni permittas plus æquo fiduciæ.] Et in or. de principatu, & potentia; [Vera, & „ perfecta obedientia ex eo cognoscitur, si „ non solùm a rebus absurdis de sententia præ„ fecti abstinuerint; sed si neque ea, quæ lau„ de digna sunt, absque illius consilio fecerint.] Et iterum. [Continentia, & omnis corporis „ afflictio multas ad res perutilis est: verum si „ quis proprios impetus secutus, quod sibi li„ buerit, fec erit, nec consulenti Præfecto mo„ rem gesserit, maius peccatum erit, quàm „ rectè factum. Qui enim magistratui resistit, „ Dei ordinationi resistit. Præterea obedientię „ maior merces est, quàm rectè facti, quod ex „ continentia descendit.] Hactenus Basilius; Vide quàm multa, & quàm aperta.

Pueri autem accommodato exemplo vtitur S. Greg. Nyssenus in or. aduersus eos, qui ægrè ferunt repræhensiones. [Qui enim exer„ cetur in pietate, debet esse puer. Puer au„ tem non egreditur lineas, quas illi signaue„ rit Magister, nec innouat elementa, sed imi„ tatur præceptoris traditionem. Si scutica „ vapulauerit, non fit insolentior, nec fractis „ tabulis recedit.] Narrat de suo Dositheo in ipsius vita S. Dorotheus; [Nunquam pro„ priam voluntatem in re aliqua fecit: Et cùm „ sanguinem spuisset, dixit illi quidam, oua „ sorbilia multum conferre, & prodesse illi „ morbo. Accessit ad Abbatem Dositheus, & „ dixit: Vellem dicere aliquid, quod profutu„ rum mihi audiui, sed nollem mihi concede„ res: nec voluit priùs dicere, quam illi pro„ mitteret.]

In libro Exodi legimus c. 21. iussisse Deum perforari aurem serui, qui libertatem recusasset. [Signum enim illud, inquit Theodoretus quęst. 45. in Exodum, auditus organo „ appositum, seruum iudicat obedientiam om„ nem præstare debere. Quod autem appli„ cabatur ad ostium, significat, nec foras quidē „ egredi licere illi iniussu Domini.] Tam enim perniciosum est ire post voluntates suas, vt quemadmodum obseruauit Eusebius Emiss. h. 3. ad Monachos, hoc Dominus Deus iratus pro peccati damnatione irroget, dicens; Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum.

Sanctus Greg. item Papa tanti obedientiam fecit, vt opera quoque a Deo inspirata, non sine Superioris obedientia fieri permittat. Sic enim habet lib. 2. in primum Regum c. 4. [Opus subiecti diuinitùs inspiratum, „ tunc Deo gratum esse cognoscitur, si maio„ ris præcepto, aut permissione peragatur.] Et lib. 6. c. 2. dum Saulem considerat 1. Reg. 15. iussum demoliri omnia, quæ Amalecitarum erant, reseruasse oues, & boues, vt immolaret Domino. Perinde, ait, faciunt illi, qui præter ea, quæ consueta sunt in Monasterio, quædam alia ex propria voluntate absq; maiorum scientia facere volunt. Gregorij verba sunt hæc. [In Monasterijs cùm „ minùs religiosus subditus Prælatorum impe„ rijs adijcere præsumit, cùm regularem vi„ tam communem despicit, & propriæ sequi„ tur arbitrium voluntatis: dum meliorare vi„ tam eligendo, quàm obediendo nititur, quid „ aliud, quàm apertam inobedientiam inten„ tione virtutis colorare mōstratur? Saul Deo „ displicuit; quòd iussus demoliri omnia, quæ „ erant Amalec, oues, & boues reseruauit, „ vt immolaret Deo.] Moxq; subiungit. [Ope„ ra bona electorum victimæ sunt, & holo„ causta: sed quæ præter obedientiam fiunt, „ holocausta, & victimæ non sunt. Tunc bo„ na sunt bona opera, quando à Præpósito„ rum conscientia non discordant. Qui sequi „ propriam voluntatem eligunt, Deo placere „ se putant: sed Deus eorum opera, cùm ma„ gna, & ingentia sunt, nequaquam probat. „ Melior est obedientia, quam victimæ, quia „ longè altioris meriti est propriam volunta„ tem alienæ semper voluntati subijcere, quàm „ magnis ieiunijs corpus atterere, aut se per „ compunctionem in secretiori sacrificio ma„ ctare.] Denique inobedienti Sauli dicitur; Abiecit te Dominus, ne sis Rex. [Quia inquit Gregorius, dum superbi proprium arbitrium sequuntur, à Domino longè sunt. Qui verò aliorum ducatum dignè suscipiunt, non solùm per obedientiam Deo vicini sunt; sed etiam eos illi vicinos faciunt, qui per vitia, & scelera ab eo longè sunt.

Io. Cassianus in libro de institutis renunciantium c. 10. tantam fuisse testatur veterum illorum Monachorum obedientiam; vt sine senioris permissu nec de cella egrederentur, nec naturali necessitati satisfacerent. Et S. Anselmus Ep. 50. libri 3. ad Bernardum Monachum; certum esse scripsit maioris meriti esse vnam vapulationem toleratam per obedientiam, quam innumerabiles acceptas per propriam sententiam.

Et S. Bern. serm. 1. in conuersione Sancti Pauli perpendens illa prostrati persecutoris verba; Domine quid me vis facere? [Hæc „ planè inquit, perfectæ conuersionis est for„ ma.] Deplorat autem multorum infirmitatem nimiam, cùm subiungit; [Heu plures „ habemus Euangelici illius cœci, quàm noui „ Apostoli, imitatores. Quid vis, ait Domi„ nus, vt faciam tibi? Siccine Dominus serui „ quærit, vt faciat voluntatem? Sed cœcus il„ le. Sed & multorum hodiè pusillanimitas, „ & peruersitas exigit, vt ab eis quæri oporteat quid

„ quid vis, vt faciam tibi? Et quæ seq.] At bonus, & obediens religiosus Ionathæ armigerum imitatur, Reg. 14. ac suo Superiori respondet; Fac & iube omnia, quæ placent animo tuo; perge, quò cupis, & ero tecum vbicunque volueris: [In huius enim armi-
„ geri voce, inquit S. Greg. libro 5. in primum Regum c. 4. nobis ostenditur, quia re-
„ linquenda est Prępositis dispositio libera; te-
„ nenda est subditis virtus obedientiæ non re-
„ missa.]

CAPVT VII.

De seniorum, aut doctiorum virorum obedientia.

CAETERVM de senioribus quibusdam, & doctioribus viris dubitari fortasse possit; num illis permitti queat, & verò etiam debeat, viuendi, & agendi libertas: an autem iisdem cum cæteris obedientiæ legibus teneantur. Scimus enim inflare scientiam, atque altos procreare spiritus, qui non facilè alteri se submittant; sed se putent potiùs cæteris omnibus leges posse, & debere præscribere. Seniores quoque siue ętas, siue visus, & experientia rerum, & fortasse etiam alios anteà gubernasse, solet ad obediendum reddere morosiores.

Doctioribus.

De primo hominum genere, quod scientia, & doctrina polleat, extat Sancti Nazianzeni expostulatio in or.de moderatione in disputationibus seruanda: [At nos, inquit, si
„ exiguam quandam gloriam, nominisq; splen-
„ dorem assecuti fuerimus, ac ne id quidem
„ persæpès verùm si temerè duo, aut tria Scri-
„ pturæ verba, eaq; imperite, & concisè per-
„ didiscerimus; iam & furiosi aduersus Moysen
„ insurgendum est, & importuna Dathani, &
„ Abironis contumelia, & impietas imitanda.]

Seniorib.

Et de vtroque accipere licet illud, quod adnotauit S. Greg. Papa lib. 1. in primum Regum c. 4. Agar, quādo cōcepisse se vidit, despexisse Saram Dominam suam, vt legimus Gen. 16. Sic enim aliqui in principio subsunt, & obediunt Superioribus; at vbi profecisse se aliquantulum vident, in eadem obedientiæ humilitate non persistunt.

Atque huc spectat id, quod de Pelagianis loquens, scribit S. Ambrosius, siue Prosper in Ep. ad Demetriadem. [In Paradiso Ec-
„ clesiæ constitutos, & virtutum delicijs abun-
„ dantes, ad confidentiam liberi incitauit arbi-
„ trij, vt profectus suos in se constituerent, &
„ ad arborem propriæ voluntatis manum prę-
„ sumptionis extenderent.] Hoc enim ipsum de doctioribus, seu senioribus quibusdam dici potest.

At Moyses, vt ratiocinatur Origenes h. 11. in Exodum, & si cum Deo facie ad faciem loqueretur, audiuit tamen vocem Iethro Sacerdotis Madian, & Gentilis. Quo exemplo etsi is vtatur ad suadēdum libris quoque, ac sapientia Gentilium nos ad rem nostram vti posse: Illud tamen intelligimus quoque, nos etsi docti, ac scioli nobis ipsis videamur, maiorum tamen nostrorum debere semper audire vocem, vt Domini vocem. [Quantò
„ senior est (inquit Emissenus h. 3. ad monachos) tantò plus debet studere ædificationi,
„ & perfectioni. Nullum sibi finem faciat pro-
„ ficiendi, nullumq; terminum constituat ac-
„ quirendi. Nullus senior tam doctus, quem
„ non deceat obedientia, quæ Deum decuit.
„ Humilitas, & obedientia in iunioribus ad-
„ huc necessitas; in senioribus verò dignitas. Il-
„ le enim benè proficit, ille benè consumat,
„ qui quotidiè sic agit, quasi semper incipiat
„ quare augmenta meritorum incitamenta
„ debent esse profectuum Quantò plus profici-
„ mus, tantò plus humiliemur: quia quantò plus
„ humiliati fuerimus, tantò plus proficiemus.]

Moyses dux erat totius populi, Aaron Summus Sacerdos; Et tamen alter alterum audiebat; quod adnotauit S. Ambros. Ep. 3. libri primi, in qua decimum Leuitici caput ad Simplicianum scribens interpretatur quoniam in causa prophetiæ, inquit, prefertur Moyses sicut Propheta: vbi verò causa, & munus, & officium est Sacerdotij, præfertur Aaron, sicut Sacerdos. Ergò & subditus doctrina, & religiosæ vitæ antiquitate præferatur Superiori; sed vbi causa est, & munus, & officium Sacerdotis, & Prælati, præferendus semper est is, qui Superioris, & Prælati locum tenet.

Nulli libertas cōcedenda.

Sanctus Greg. autem Papa in loco paulò ante significato, prudenter omninò conficit, nec simplicioribus subditis, nec eruditis, & doctis viuendi licentiam esse permittendam.
„ [Nec simplicioribus, inquit, subditis, & be-
„ nè viuentibus, nec eruditis, & infirmis vi-
„ uendi libertas rectè conceditur. Illi enim à
„ callido aduersario decipi tantò faciliùs pos-
„ sunt, quantò & depræhendere eius insidias
„ per spiritualem eruditionem nequaquam di-
„ dicerunt. Isti verò eò difficiliùs seruant bo-
„ num eruditionis, quò tentationis laqueos
„ eruditi conspiciunt, & eorum vincula deui-
„ tare eruditi non possunt.]

Si autem docti, & probati viri fuerint, multæque virtutis, erunt & humiles, & obedientes, quibus multa permitti poterunt: nec tamen illorum ipsorum curam Superior deponet. Optimum namque fuit Philistinorum in remittenda Dei arca consilium 1. Reg. 6. Et aspicietis: Et siquidem per viam finium suorum ascenderit, &c. Debet enim Superior semper aspicere, & considerare diligenter, qua via vnusquisque eorum, qui illius curæ commissi sunt, incedat. [Dimissam arcam, scribit

„ scribit Greg. prædicatores aspiciunt, vtrum „ recto itinere contra, Betsames gradiatur: „ quia & cum proprio arbitrio admittuntur „ subditi, explorare Prælati debent, an bonum „ libertatis ad profectum conuertant cœlestis „ itineris. Tunc autem rectè ascendit arca, „ cùm confinium viam gradiendo non deserit: „ confines nostri sunt electi, priores, &c.]

Seniorum exemplũ. Seniorum porrò, ac doctiorum exemplum potest plurimum ad excitandam, & confirmandam iuniorum obedientiam. S. Greg. Nyssenus a iuniore quopiam rogatus, vt aliquid de perfecta scriberet vita, librum scripsit de Moseos vita ad cuius initium statim ostendit, debere seniores obedientiæ exemplum præbere. [Qui tam multarum, inquit, „ animarum curam, vt patres gerimus, opor„ tere duximus, vt hæc senectus modestiæ tuæ „ mandata suscipiat: maiores obedientia in te „ profectò vires habebit, cùm ætas tuas nostra „ exemplo magis roborata fuerit.]

CAPVT VIII.

Obedientia sit prompta.

IAM verò obedientiam promptam esse oportet, ad omnem Superioris nutum, absque mora vlla, & contradictione. Hoc sæpissimè monuerunt Patres. S. Basilius in ser. de abdicatione rerum; [Aures, inquit, semper „ ad audienda ea, quæ imperantur, attentas „ habeto, manusq; ad ea, quæ iussa sint, exe„ quenda exprom ptas.] Petrus in pedum lotione minus promptus, immò resistens, audiuit illa Domini verba, Nisi lauero te, non habebis partem mecum. [Quonam „ vel durissimum cor, (ait idem Basil. in proe„ mio ad librum Ethicorum) metu, horrore„ que non contremiscat? præsertim cùm nul„ lius flagitij, nulliusue contumaciæ significa„ tionem vllam dedisset; sed eximio potius ho„ nore Dominum affecisset: sed minus prom„ ptam obedientiam ostendit.] Et in regulis breu. 166. cùm quæsisset, qua animi affectione obediendum sit. Respondet; Ea, qua paruulus vehementer esuriens vocanti se ad refectionem nutrici auscultat: & quilibet, cui cara vita sit, ei, qui necessaria ad viuendum largiatur. Immò multò maiore; quia hac nobilior est vita æterna: Mandatum enim Dei, inquit Christus Io. 12. vita æterna est. Quod autem in pane est commestio, id in mandato est operis executio; Io. 4. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Et 225. adducens illud Matt. 18. Vbi fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, &c. [Qui inquit, in alicuius nomine „ congregati sunt, animi illius propositum sci„ re debent, a quo congregati sunt, atq; ad ipsũ „ sese accommodare, quò gratiam ab illo in„ ueniant. Si metere vult, ad metendum se pa„ rant; si ædificare, ad ædificandum, sic qui vo„ cati à Doomino sunt, &c.] Et 280. Eum interpretatur mundo corde appellari Matt. 5. qui seipsum non repræhendit, quòd Dei mandatum aut spreuerit, aut planè executus non sit, aut neglexerit: hoc est, qui in obediendo promptus non fuerit. Hinc in animaduersionibus aduersus Canonicos delinquentes illa est animaduersio 4. [Qui quæ „ facere possit iussus, non cum omni lętitia ob„ temperet velut abundans in suo sensu, heb„ domadam vnam segregetur.] Et in scholio ad Ps. 4. Cùm diceret Deo Propheta, In tribulatione dilatasti mihi. [Dupliciter, in„ quit, eum dilatauit. Primùm quòd eum ex„ audiuit: deinde quòd velociter exaudiuit. Si„ cut enim nõ velociter exaudiri, angustia est, „ & semigratia, ita illicò exaudiri latitudo est, „ & dupla gratia.] Idem prorsus de obedientia dixerim, quæ si prompta fuerit, plena gratia est, plena obedientia; si minus prompta, semigratia est, semiobedientia.

Prou. 6. ad formicam Sapiens misit pigrũ, & cunctabundum hominem; Vade ad formicam, ò piger, & considera vias, eius, & disce sapientiam. Formicam credidit Celsus Iudæus ratione vti, & sermone, vt Origenes narrat lib. 4. aduersus eum. Sed veriùs multò ille. [Bruta non vtuntur ratione: sed ple„ risq; in rebus voluit Deus ea ratione prædi„ tos imitari, vt multis ratione vtentibus per„ spicuum esset exemplar, vt formicarum in„ tenti operibus & rem ipsi gerendam aggre„ diantur, & parta cõseruent: & apum vbi mo„ res cognouerint & ducibus pareant, & po„ tiantur optima recipi forma' &c.] Ex vtroq; sanè animalium genere obedientiam, & promptitudinem perdiscere licet.

Verissimum enim est illud, quod admonet S. Nazianzenus in Apolog. Cur in Pontum fugerit. Sic enim habet. [Quod neces„ sitate extorquetur, præterquam quod tiran„ nicum est, & improbandum, ne firmum qui„ dem, ac stabile est. Quidquid enim violen„ ter cogitur, non secus ac planta per vim „ manibus inflexa, simul vt missum factum est, „ rursus ad se redire consueuit. Quod à libera „ voluntate proficiscitur, æquissimum simul, „ & certissimum esse solet; vtpote beneuolen„ tiæ vinculis adstrictum, atq; seruatum.]

Dauid Ps. 72. dicebat Deo; Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum, in exequendis scilicet mandatis tuis. Et Cant. 1. collum sponsæ monilibus simile esse dicitur; Collum tuum sicut monilia. Cuius si causam quæras, respondebit Theodoretus; quia ferreum illi collum non est, quod propter superbiam flecti nequeat: sed propter mode-

modestiam; atque obedientiam facilè in omnem partem vertitur, vt monilia ex auro elaborata. Ideoque laudatur, quòd pietatis iugum rectè ferat, nec vllo extrinsecus eget ornamento, aut adiectitio decore. Origenes quoq; eum locum exponens h.2. in Cant. collum sponsæ affirmat dici pulchrum propter obedientiam, qua Christi iugum portet. Ad quod eleganter nos hortatur S. Ambr. ser. 3. in Ps. 118. [Portare, inquit, Christi iugum suaue est, si ornamenta ceruicis tuæ putes esse, non onera. Erige ceruicem; monilia, non vincula geris. Leue est enim iugum Christi; & ceruix eo non premitur, sed leuatur.]

Et S. Bernardus ser. in festo Sancti Martini, ad promptam nos, & perseuerantem obedientiam prouocat Angelorum, & cœlestium corporum exemplo. [Considera, inquit, vniuersam hanc cœlestium gloriam corporum incessanter legibus obtemperare diuinis, nec vnquam positas in tam continuis motibus metas extēdere temporum, aut locorum terminos transgredi constitutos. Sed & ipsos spiritus tam sublimes audi omnes administratorios esse, & in ministerium mitti dignantissimum, vti ne indignum dicā, minimè tamen repertis in scripturis aliquādo quēquā illorum vel cōtradixisse mittenti, vel erga ipsos tam inferiores se, propter quos in ministerium mittebantur, saltem tenuiter fuisse commotum. Exempla sunt obedientiæ; eò sanè acceptabiliora, quò in materia digniori.] Huc spectant illa Dauidis verba Ps. 107. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum; ad omnia, scilicet, quæ mandaueris, promptè exequenda.] Si opera Dei es, (inquit S. Iræneus lib. 4. aduersus hæreses c. 76.) manum artificis tui expecta, opportunè omnia facientem. Præsta ei autem cor tuum molle, & tractabile, & custodi figuram, qua te figurauit artifex: ne indura tus amittas vestigia digitorum eius.] Sed quoniam Propheta, non semel, sed bis paratum dixit Bernardus in paruis sermonibus ser. 43. [Inuenire, inquit, est hominem semel paratum, qui opera carnis reliquerit; Eijce ancillam, & filium eius. Sed non secundò, si dixerit; immola mihi filium tuum. Hoc planè audire non potest, vt fraternæ vtilitatis, aut vnitatis gratia, spirituali iucunditate fraudetur; quando aut obedientia cogit, aut fraternæ charitatis ratio postulat.] Et iterum in lib. meditat. c. 4. [Omnis bonus obediens dat suum velle, & suum nolle, vt possit dicere, Paratum cor meum Deus, paratum cor meum; paratum quodcumque præceperis facere; paratum ad nutum nutu citiùs obedire.]

Verè enim in morte Sancti Hieronymi scripsit Eusebius; [Non est obediens, sed negligens, qui secundum expectat mandatum.] De veteribus Monachis narrat Cassianus lib. de institutis renuntiātium. c. 12. Eos literam etiā inchoatam reliquisse, nec ausos fuisse finire. S. Basilius autem in regulis breu. 119. Cùm quæsisset, Num liceat assignatum sibi opus recusare, & aliud quærere. Multa respondet. Primò, cùm obedientiam vsque ad mortem seruare oporteat, qui id facit, obedientiam omninò violat, & apertè declarat, nequaquam seipsum abnegasse. Secundò, ianuam reliquis ad contumaciam, & contradictionem aperit, ipseque ad eam se assuefacit. Tertiò, quia non potest quisq; statuere quid sibi expediat, quid obsit; sæpè eligit, quod obsit. Quartò, prauas in animis fratrum aduersum se suspiciones mouet, veluti qui aut opus, quod quærit, aut eos quibus cum illud administrandum sit, nimio plus amat. [Si tamen, subiungit, causam se aliquam habere putet, cur opus recuset; hanc magistris indicato, eamque illis disceptandam relinquito.] Et vniuersè, quòd quis esse sui iuris velit, culpabile esse definit in respōsione 120.; Et vti propria volūtate, alienum esse a recta ratione, & aliorū iudicio nō stare, contumaciæ, & pertinaciæ, 123.

Quin etiam expectandam non esse vocem, aut imperium; sed ad nutum obtemperandum esse, dixit paulò antè S. Bern. Immò nec nutum, si voluntatem esse conijcere liceat; addit S. Anselmus Ep. 42. libri 2. ad Lanfrancum Monacum, his verbis: [Non debet Monachus expectare oris imperium, si nouit voluntatem Abbatis sui, aut consiliū.] Ac demum S. Aug. ser. 40. ad fratres in Eremo ad hunc modum definiuit: [Sicut obediēdum est libenter, sic hilariter, sic & velociter. Obedientia enim sine mora esse debet. Non placet Deo morosa, & disceptatrix obedientia: quæ cùm præcipitur, quærit cur, quare, quamobrem præcipiatur.] Et inf. proferens verba Dei ad Abraham; Tolle filium tuum, filium tuum, quem diligis Isaac. [Tu, inquit, *Gen. 22.* qui Monacus es, tolle filium tuum Isaac, qui interpretatur risus, hoc est tuam propriam voluntatem, in cuius executione homo ridet, & delectatur.] Et rursum in ser. 61. pluribus agens de obedientia, hoc inter cætera monet: [Debet obedientia esse sine mora, non cum murmure, neq; cum tristitia animi; sed cum gaudio, & hilaritate; & debet esse vsque ad mortem.]

CAPVT IX.

Obedientia sit cæca.

SED de hoc iam pluribus dicendum est, atque ostendendum, perfectam obedientiam cæcam

cœcam esse oportere. Hoc naturali rationi perquàm consentaneum est, quæ prudentiam, cuius est ordinare, disponere, & imperare propriam esse ostendit ordinantis, disponentis, & imperantis Superioris; obedientiam autem exequentis subditi. Adferuntur exempla Equitis & equi, aurigæ & currus, gubernatoris & nauis, aliorumq; similium. Nullum reperias Dominum, qui seruum velit hærentem in singulis, & disputantem, num benè præcipiatur, & an is obedire debeat necne. Oportet ergò subditum ponere Superiorem esse prudentem, deq; re agenda benè deliberasse, ac rerum causas optimè nosse.

Prudentia Superioris est.

Aristoteles in 1. Polit. libro c. vlt. quærit, an eadem sit virtus eius, qui imperat, & eius, qui obedit, actumq; imperandi, & actum obediendi vult esse specie diuersos; seruoque præesse liberum hominem, fœminæ marem, & puero virum: ac seruum quidem non habere deliberandi arbitrium, mulierem autem, & puerum habere quidem; sed illam inualidum, hunc imperfectum. Habet etiam in c. 3. eiusdem libri, In quolibet toto ex pluribus constante partibus vnam partem debere habere imperium in aliam, hancq; debere illi obedire: Sic animus imperat corpori, & racio appetitui: Sic in communitate Princeps, aut magistratus populo. Et Plato lib. 6. de legibus, adfert ex Homeri Odyssea; seruis Iouem mediam intellectus partem abstulisse. Præterea qui de re quapiam litigant, iudicem adeunt, velut animatam legem, eiusq; iudicio, ac sententiæ stant: neque discussionem permittit iustitia, sed executionem exigit. Eadem debet esse cuiusuis Superioris conditio erga suos subditos. Ecclesiastici 33. Cibaria, & virga, & onus asino; panis, & disciplina, & opus seruo. Et iterum. In opera constitue eum; Sic enim condecet illum: quòd si non obaudiuerit, curua illum compedibus. Et Apostolus Eph. 6. & Col. 3. seruis præcipit, vt in simplicitate cordis obediant suis Dominis.

Nisi ergò sit manifestum peccatum, non est discutiendum, aut examinandum Superioris præceptum; sed simpliciter obediendum, vel etiam in dubijs; quia Superiori deferendum est, & credendum illum benè iubere. Et Io. Climachus in gr. 4. obedientiam definiuit inexaminatum, & indiscussum motum: Et Sancti Ignatij verba ante protulimus. Sancti autem Basilij hæc sunt in const. mon. c. 23. [In omnibus parendum est Præpositis spiritualibus.] Si in omnibus, nihil ergò discutiendum, nihil examinandum. Deinde ita vult nos obedire, sicut obediuit Abraham: omni scilicet abiecta cunctatione, & discussione præcepti. Tum verò quemadmodum oues pastori obtemperant suo, & viam quamcumq; ille vult, ingrediuntur. [Sic, inquit, pietatis cultores moderatoribus suis obsequi debent, nihil omninò illorum iussa curiosiùs perscrutantes, quando libera sunt a peccato.]

Et quoniam ex Scriptura adfert illud, Qui vos audit, me audit; doctrinam hanc significat ex scriptura deriuatam, atq; illi maximè consentaneam esse. Porrò in regulis breu. 217. Cùm audisset à Domino, Nisi efficiamini sicut paruuli quærens quomodo accipiemus regnum Dei vt paruulus; Respondet, si tales nos præbuerimus, qualis est paruulus in percipiendis disciplinis, qui non contradicit, sed tradita sibi præcepta cùm fide, & obedientia suscipit. *Matt. 18.*

S. Io. Chrys. h. 16. in Gen. Dæmonis inuentum fuisse considerat, eumq; primum docuisse homines examinare Superiorum præcepta, quando Euæ dixit; Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradisi? atque inde peccatum, & perditio hominis. Et h. 10. in Ep. ad Coloss. dum exponit illud Apostoli, Serui obedite per omnia Dominis carnalibus; in obedientia Superioribus debita subiectionem animi, ac promptitudinē ait requiri. Neutra verò fuerit, si adhibito examine velis tui Superioris fieri iudex Psalmi 72. dixit Propheta, Vt iumentum factus sum apud te. [Propterea nō curiosè conquiram, inquit in eum locum Theodoretus, quæ a tua sapientia administrata sunt: verum instar iumenti tuos nutus sequar, sicut iumentum ducentem sequitur, nec curiosè quærit quò trahatur.] S. Cæsarius Arelatensis h. 8. ad monachos monasterij Lirinensis. [Quidquid a senioribus fuerit imperatum, accipe tanquam de Cœlo; sicut de ore Dei prolatum: nihil reprehendas nihil discutias, in nullo penitus murmurare præsumas: totum iustum, totum sanctum, & vtile iudica, quidquid a Prælato videris imperari.] Et S. Hier. in Ep. ad Rusticum. c. 7. [Credas tibi salutare quidquid Præpositus præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere, quę iussa sunt; dicente Moyse, Audi Israel, & tace.] S. Aug. lib. qq. in Exodum q. 6. de spolijs Ægypti ad Hebræis asportatis loquens; [Mandatum, inquit, Dei est, de quo non iudicandum, sed obtemperandum fuit. Ille enim nouit, quàm iustè mandauerit: ad seruum autem pertinet obedienter facere, quod mandauit.] Et libro 5. de Ciuit. Dei c. 32. [Diuino intonante præcepto obediendum est, non disputandum.] Et ser. de obedientia, & humilitate to. 9. [Non est filiorum iudicare de patribus. Nemo vadit ad magistrum, & docet magistrum suum. Venisti ad me, vt docerem te literas: si tibi scripsero, & dixero tibi,

Gen. 3.

Scribe

Scribe, quomodo ego scribo; vtique imitari debes quem magistrum elegisti. Et deinceps ostendit, non obedire præceptis maiorum ex superbia proficisci, quæ virtutes alias omnes destruit. Et concione 31. in Ps. 118. propterea dictum exponit, Pax multa diligentibus legem tuam; quia qui diligit Dei legem, etiam quod in ea non intelligit, honorat; & quod sonare videtur absurdè, se potiùs non intelligere,& aliquid magnum latere iudicat. Idem de hominum dicas obedientia. Ex ser. etiam 40. ad fratres in Eremo, antea prolata sunt illa verba; [Non placet Deo morosa,& disceptatrix obedientia, quæ cùm præcipitur, quærit cur, quare,quamobrem præcipiatur.] S. Prosper in præfatione ad librum 2. de vita contemplatiua,obedientiæ, & patientiæ virtute fundati maiorum suorum non discutiunt mandata, sed faciunt. S. Cypriani verba citat Pighius controuersia 16. Tu quis es, noli discutere pastorem: neque te iudicem. Dei constituere, & Christi, qui dicit ad Apostolos,& per hos ad omnes Præpositos, qui vicaria eius ordinatione succedunt; qui vos audit, me audit, & qui me audit, audit eum, qui me misit. S. Greg. Papa libro 2. in primum Regum c. 4. [Vera obedientia, nec Præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit; quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire: quia hoc tantum bonum putat, si præceptis obediat. Præceptum autem in hoc solo pensari debet, quòd maioris præceptum est, & qui obedientiæ bonum exequitur, non iniunctum opus debet considerare, sed fructum; quia ad promerenda æternæ vitæ gaudia non exquiritur qualitas operis,sed mortificatio propriæ, & executio alienæ voluntatis.] Io. Cassianus libro de Institutis renunciantium c. 10. De antiquis Ægypti monachis ita testatur; [Iniuncta omnia, vel etiam interdum impossibilia aggrediebantur tanquam a Deo edita sine vlla discussione.] Et c. 41. [Hoc præ omnibus excole, vt stultum te secundùm Apostoli sententiam facias in hoc mundo, vt sis sapiens. Nihil dijudicans,nihil discernēs ex his,quæ fuerint imperata,in omni simplicitate, ac fide obedientiam semper exhibeas: illud tantummodo sanctū, illud vtile,illud sapiēs esse iudicās, quidquid tibi vel lex Dei,vel senioris examen indixerit.] Et libro de spiritu superbiæ capite 32. [Præter Abbatis mandatum nulla penitus voluntas viuat in nobis. Quod non obseruabitur,nisi ab eo, qui non solùm se mortuum huic mundo, verum etiam insipientem iudicauerit, ac stultum, vniuersa, quæ sibi fuerint imperata, sine vlla discussione perficiens, sacrosancta ea credens, ac diuinitus promulgata.] Sanctus Bernardus in tractatu de præcepto, & dispensatione ita præcipit; [Siue Deus, siue homo vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit,pari profectò obsequendum est cura, pari reuerentia deferendum; vbi tamen Deo contraria non præcipit homo.] Sicut ergò si Deus ipse mandaret, nullus auderet mandatum discutere, aut examinare, sed obediret illicò; ita & cum homine Dei vicario agendum est. [Quidquid enim (mox subiungit) vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omninò accipiendum est, quam si præcipiat Deus: quid enim interest, vtrum per se, an per suos ministros, siue homines, siue Angelos, hominibus innotescat suum beneplacitum Deus?] Et iterum; [Imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosiùs discutere, hærere ad singula, quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit, nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod fortè libuerit,aut quod non aliter licere, seu expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata satis,immò nimis molesta est huiuscemodi obedientia. Non planè hæc illa est, quæ ex regula traditur, Obedientia sine mora. Disputare profectò hoc est in astu cordis, non in auditu auris obedire. Carnalem animam, non modo premi, sed & opprimi pondere præsumptę perfectionis necesse est. Solus spiritus promptus experitur iugum esse suaue, & onus leue.] Hinc in tract. de vita solitaria ad fratres de Monte Dei, Perfectam obedientiam dixit esse indiscretam, hoc est non discernentem quid, vel quale præcipiatur; sed ad hoc tantùm niti, vt fideliter, & humiliter fiat, quod a maiore præcipitur. Lignum enim scientię boni, & mali in Paradiso censura discretionis est in conuersatione religionis penes patrem spiritualem, qui diudicat omnia, ipse verò a nemine iudicatur. Ipsius est discernere, aliorum obedire. Et in sermone 3. de Circumcisione Domini. [In ipsa obedientiæ via, aliqua dura, & aspera occurrere possunt, vt accipias interdum pręcepta, quæ licet salubria sint, minùs tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si dijudicare Prælatum, si murmurare in corde, etiamsi exteriùs impleas quod iubetur, non est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ.] Et in serm. 2. de Sancto Andrea, Deum ponit velut nummularium, qui a nobis obedientiæ nummum exigat, eumque integrum, & perfectum. [Sapiens, inquit, nummularius est, immò ipsa sapientia,

cui necesse habemus reddere hunc obedientiæ nummum; nec suscipiet eum, nisi & integer inueniatur, & sine aliqua falsitate. Nam si discutimus, si dijudicamus, & in hoc quidem præcepto obedimus, sed non in illo, fractus est nummus: non suscipiet eum Christus, à quo tenemur nummi integri debitores. Omnes enim obedientiam simpliciter, & sine vlla exceptione promisimus. Quòd si quis obediat quidem, sed simulatoriè, & ad oculum, murmuret autem in abscondito, falsus est nummus eius, plumbum habet, non argentum, & iniquitas sedet super talentum plumbi.] Ac demum in ser. de virtute obedientiæ, primum obedientiæ gradum ponit Obedire libenter: quem conscendere non potest, qui propriam nō reliquerit voluntatē, & voluntatē præcipientis suam nō fecerit. Secundum hunc, de quo nunc agimus, Obtemperare simpliciter. [Nam multos, inquit, videmus post præcipientis imperium, multas facere quæstiones, cur, quare, quamobrem, quare hoc præcipit, vnde hoc venit, quis hoc adinuenit consilium? Inde murmuratio, inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum.] Tertium Hilariter obedire, &c. Quartum Velociter. Velociter currit sermo Dei, & velocem desiderat habere obsequentem. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, manus operi, pedes itineri; totum se colligit, vt imperātis colligat voluntatē. Quintum viriliter. Sextum humiliter. Septimum indesinenter.

Obedientiæ gradus.

Verum in obedientia cœca persistamus. S. Benedictus c. 5. suæ regulæ, quæ testimonio Sancti Gregorij lib. 2. dialog. c. 36. discretionis, & sapientiæ plena est, verum obedientem his verbis describit. [Mox vt imperatum à maiore fuerit, ac si diuinitùs imperetur, moram pati nesciunt in faciendo.] Nullum ergò est examini tempus. Eodem modo Climacus consulit in gradu 4. suæ scalæ; [Cùm tibi cogitatio suggesserit, vt Prælatum aut dijudices, aut damnes; ab ea, non secus quàm à fornicatione, discede. Loquere ad serpentem; O' seductor malignè, non ego ducem meum iudicandum suscepi, sed ille me, non ego illius, sed ille mei dux est.] S. Thomas prima secundæ q. 13. art. 5. ad 3. exponit Sanctum Benedictum in impossibilibus quoque dixisse obediendum esse: quia an aliquid sit impossibile, non debet subditus suo iudicio definire, sed iudicio Superioris stare. Et 3. p. q. 47. art. 2. ad 2. obedientia importat necessitatem respectu eius, quod præcipitur; at de necessarijs consultandum non est. Et secunda secundæ q. 104. art. 3. ad 1. obedientia procedit ex reuerentia, quæ Superiori debetur; at quæ reuerentia, si examinetur an obediendum? Et 2. sent. d. 44. q. 2. art. 1. ad 2. obedientia respicit præceptum sub ratione debiti respectu Superioris: at si est debitum, quomodo consultandum? S. Bonauentura quoq; in speculo disciplinæ p. 1. c. 4. ità loquitur. [Illum dixerim optimum obedientiæ gradum cum eo animo opus iniunctum recipitur, quo & præcipitur; cùm ex voluntate iubentis pendeat intentio exequentis: nunquam de maiorum sententia iudicent, quorum officium est obedire, & implere, quæ iussa sunt.] Et in opusc. octo collationū c. 3. [Vt obediētia sit acceptabilis Deo, debet esse prōpta sine dilatione, simplex sine discussione.] Eamdem sententiā totidē verbis inculcat Humbertus in Ep. de tribus votis c. 5. & addit, Ordinata sine deuiatione, iucunda sine turbatione, strenua sine pusillanimitate, vniuersalis sine exceptione, perseuerans sine cessatione. Et c. 9. Tam simplex sit obedientia vestra, vt iniuncta sine discussione faciatis qui enim causas mandatorum, quas ignorat, discutit, in laberinthum erroneum se ponit; certè per hoc obedientiæ bonum minùs purum redditur; cùm quis Prælatum irrationabilia iubere prǽsumptionis oculo intuetur. Et rursum. [Obedientiæ fastigium in hoc est, quod quasi stultum se quis faciat in hoc mundo: nihil scilicet discernens, nihil iudicans ex his, quæ fuerint imperata: sed omni simplicitate, & fide illud vtile, illud sapiens esse iudicans, quod sibi lex Dei, vel examen Superioris indixerit.] Ac demum c. 12. [Obedientiæ discretio est, vt sit aliqualiter indiscreta, vt ea pro bono quis aggrediatur obedientiæ, quę interdum videantur carere (secundùm mundi sapientiam) ratione.]

CAPVT X.

Obedientiæ cœcæ Exempla.

Legimvs quoque apud Sanctos viros permulta cœcæ huius obedientiæ exempla; & verò à Deo interdum miraculis confirmata. De S. Ioanne Damasceno legimus in ipsius vita; Eum vt in obedientia exerceretur, Damascum fuisse missum ad vendendas sportas, duplo maiori iniuncto pretio, quàm valerent: Qua in re ab omnibus irridebatur. Et de Stephano Monacho iuniore (habetur inter opera Damasceni) eum cane fuisse vsum ad mittendas literas, & petenda sibi necessaria; quod fuit obedientiæ fructus, quo ipse quotidiè ex longinquissimo loco aquam ad Monasterium portabat. S. Dorotheus ser. 1. de obedientia, exemplum refert Monachi, qui à suo Abbate missus ad aliud Monasterium, vt nocte rediret; etiā si maxima esset pluuia, quæ

quæ inundauerat omnia, nullis precibus retineri potuit, & maximum torrentem natauit incolumis. Ioannem Abbatem narrat Cassianus lib. de institutis renuntiantium c. 23. propter hanc obedientiæ virtutem, vsq; ad prophetiæ gratiam sublimatum. Et c. 24. Ioannem à Superiore iussum, quotidiè per totum annum lignum aridum irrigasse, per duo penè passuum millia portando aquam. Idem olei ampullam per fenestrã iussus proiecit: saxumq; immane solus mouere conabatur iussus, c. 25. & 26. Sed & Mutius c. 27. cum filio annorum octo in Monasterium susceptus, eum mox in flumen iussus proiecit; perinde ac si à Deo imperatum fuisset. Et libro de Spiritu Gastrim. c. 40. duos commemorat adolescentes, qui missi ad portandas ficus cuidam seni procul habitanti, errantes in solitudine confecti inedia perierunt; eligentes animam magis, quàm depositi fidem perdere, vitamq; potiùs amittere temporalem, quàm senioris violare mandatum. Maurum Sancti Benedicti discipulum super aquas iussu Abbatis ambulantem, narrat S. Greg. lib. 2. dialog. c. 7. vasque olei ex fenestra per obedientiam proiectum, nec est fractum, nec effusum oleum, cap. 28. Apud Seuerum Sulpitium primo dialogo de miraculis Eremitarum orientis, Monachum quendam simplicem reperies iussum portare quotidiè aquam a tribus milliaribus ad aridum lignũ irrigandum, quousque floreret, promptè obediuisse, ac demum Deo volente floruisse lignum, atque in arborem creuisse, quæ obedientiæ arbor vocata est. Aliumque quoque refert idem autor iussum intrare in ardentem fornacem, absque discussione vlla intrasse, illæsumque tum in persona, tum in vestibus exiuisse. Aliqua tamen ex his non facilè erunt imitanda, nisi particulari Dei spiritu impellaris; sicut & hosce impulsos fuisse credendum est.

Subditus ergò cœcus sit, & indiscretus, hoc est minimè discernens, aut examinans Superioris iussa, sed statim exequens. At Superior oculatus maximè, & discretus, prudenter considerans, & examinans singula, discretèque præcipiens, quæcunque viderit subdito conuenire. Audiat Sancti Basilij consilium in constitutionibus Monast. c. 32. [Obseruare Antistes debet, ne imponendis grauioribus, quam sustinere fratrum corporis vires possint, eos ad abijciendam obedientiam per contradictionem instiget.] Hoc sanè ad Superioris prudentiam, & discretionem maximè pertinet.

CAPVT XI.

Quæ facilem obedientiam faciant.

SVBDITIS verò multa sunt, quæ facilem, ac suauem obedientiam faciant.

1 Primum; si cogitent ea, quæ superiùs dicta sunt, necessitatem inquam, & vtilitatem obedientiæ, Superiorisque voluntatem esse voluntatem Dei, qui non immediatè ipse [illegible], sed per secundas causas gubernat omnia; & vt cœlestia corpora per Angelos mouet, & inferiora cætera per superiora corpora administrat: sic homines quoque per alios homines, siue sæculares Principes, siue Ecclesiasticos, & Religiosos Prælatos. Itaq; Superioris vox velut loquentis Dei vox audienda est; atque vt si Deum ipsum audires, ne hiscere quidem, nedum contradicere, aut murmurare auderes: ità & dum Superiorem audis. S. Chrys. in ser. de Leuium peccatorum periculis; [Non debet homo quid iubeatur expendere, sed magis quis iusserit cogitare.] Hoc ille de leuibus peccatis vitandis, licet & in rem nostram vsurpare.

2 Secundum erit Humilitas. Superbia namq; & tumor cordis, suiq; ipsius æstimatio, difficilem obedientiam faciunt. [Superbus obediens esse non potest, inquit S. Aug. ser. 61. ad fratres in Eremo, quia cæteros despicit.] Et ideò lib. 14. de Ciuit. Dei c. 13. monet nos, vt sursum ad Deum habeamus cor, non ad nosipsos. [Bonum est sursum habere cor, non ad seipsum, quod est superbiæ; sed ad Dominum, quod est obedientiæ, quæ nisi humilium esse non potest.] Et Io. Cassianus lib. de nocturnarum orationum modo c. 3. [Obedire seniori nullus potest, nisi qui consumatus timore Dei, & humilitatis fuerit virtute perfectus.] Et S. Greg. in præfatione ad libros moralium c. 8. obseruat, Iob pro amicis suis obtulisse Deo Tauros, & Arietes. [In Tauro quippe ceruix superbiæ, in Ariete autem ducatus gregum sequentium designatur. Vtrumque animal superbum est. Offerat ea vir obedientiæ amans, & studiosus.] Et rursum lib. 5. in primum Regum c. 3. [Ex radice, inquit, superbiæ culpa inobedientiæ nascitur.] Et S. Leo Papa ser. 5. de Epiphania. [Hic labor pijs filijs, & bonis seruis, non solùm non asper, nec onerosus; sed & suauis, & leuis est, dicente Domino; Iugum meum suaue est, & onus leue. Nihil arduum est humilibus, nihil asperum mitibus. Et facilè omnia præcepta veniunt in effectum, quando & gratia prætendit auxilium, & obedientia mollit imperium.]

3 Tertium Patientia. Multa enim toleranda sunt. In superioribus dictum est ex Sancto Chry-

ĉo Chrysostomo obedientiam in asino significatam in sacris literis fuisse, quod hoc animal patiens sit, & laboris tolerans. Origenes autem tract. 14. in Matthæum, cùm diceret Euangelista, Cùm appropinquaret Iesus Betphage. Marcum notat Betaniam dixisse, & Lucam Betphage, & Betaniam. [Betphage autem, inquit, domus maxillarum interpretatur, & erat villa Sacerdotum; quoniam maxilla pars est Sacerdotum ex lege. Quod mysterium est patientiæ fidelium, quibus Dominus dicit: Si percusserit te in maxillam vnam, præbe illi & alteram. Betania autem domus est obedientiæ. In domum ergò obedientiæ, & patientiæ adducuntur omnes, qui soluuntur à vinculo peccatorum suorum, vt inde super eos ascendat Christus.] Sicut ascendit ibi super asinum, quem diximus obedientiæ typum fuisse. Verùm, vt hæc obedientia, & patientia tolerari possint, sapienter monuit S. Bernardus ser. de obedientia, patientia, & sapientia, eas comitem habere debere sapientiam. [Obedientia, inquit, & patientia comitem habere debent sapientiam: alioquin durissimus cibus, & mors in olla. Et nulli sacrificio sal deesse iubetur, & ignis in altari semper ardere. Hæc autem sapientia in tribus consistit; vt iustitia sit in intentione, hilaritas in operatione, humilitas in riputatione.]

4 Quartum. Charitas, & Amor, tum erga Deum, tum erga Superiorem, & religionem, seu communitatem. Amor enim omnia superat impedimenta, vt loquitur S. Chrys. de sacrificio Abrahæ loquens h. 31. in Gen. totusque fit eius, quod amat; & a nullo, quod in medio appareat difficile, remorari se patitur: Sed omnia præterit, nec subsistit prius, quam re desiderata potiatur. Scitum est illud; Omnia vincit amor, & Volenti nihil difficile. Sanctus Ambrosius in caput primum Ep. ad Eph. [Nemo meliùs alicui obtemperat, quam qui ex charitate obsequitur.] Et S. Leo Papa ser. 4. de ieiunio septimi mensis. [Obedientia mollit imperium: nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Sed & vicissim charitas Superioris facilem reddit obedientiam, si subditus amari se a Superiore intelligat.] S. Aug. Ep. 131. ad Memorium Episcopum; [Vbi succumbo, inquit, quia oneror, ibi etiam, quia diligor, subleuor.]

5 Quintum. Simplicitas, & animi candor, ac innocentia. Iob c. 42. legimus, omnes amicos, & cognatos, qui post superatas tentationes, deuictumque Diabolum venerunt ad Iob, obtulisse illi vnumquemq; ouem vnã, & inaurem auream vnam. Quid sibi vult hæc copulatio ouis, & inauris? quid inauri cum oue? Præclarè interpretatur S. Greg. lib. 35. mor. c. 10. Nam ouis simplicitatem, & innocentiam significat. (Eiusmodi enim animal est ouis) Et inauris obedientiam; (Ps. 17. In auditu auris obediuit mihi) cum oue ergò inauris offertur; quia innocuis mentibus ornamentum semper obedientiæ iungitur. Et inaurem auream obtulerunt: quia obedientia non seruili metu, sed charitatis affectu seruanda est; non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Obedientiam igitur simplicitas, & charitas comitentur; nec vlla erit in obediendo difficultas, sed iucunditas summa. De Sancto Dorotheo legimus apud ipsum ser. 5. eum tanta animi quiete, & consolatione frui solitum propterea fuisse, vt aliquando doleret, quòd audisset; Per multas tribulationes oportet intrare in Regnum Dei: Et Superior dixit illi: Ne sollicitus, & anxius sis fili, nec mœrore graueris, quoniam quicumque se tradiderit obedientiæ suorum patrum, & illorum arbitrio regendum se dederit, istac profectò quiete, & animi tranquillitate fruetur.

Sextum adiumentum sumi potest ex aliorum exemplis, quæ supra commemorata sunt. Maximè verò ex obedientia Christi, quam omnes imitari debemus. S. Greg. Nyssenus or. in illud Pauli, Tunc ipse filius subijcietur &c. Subiectionem illam considerans, qua in infantili ætate subditus fuisse parentibus dicitur Luc. 2. hoc illum scripsit ad nostrum exemplum fecisse. Vt ostenderet, quòd id, quod per perfectum perficitur, priusquam perueniat ad finem, rectè suscipit subiectionem. Ideò Io. 2. maternum consilium, vt quòd minimè in tempore adhiberetur, reiecit, dicens; Quid mihi, & tibi est mulier? Visne me ante ætatem præesse, & imperare? Nondum venit hora mea; quæ præbet ætati, vt imperet, & sit sui iuris. Hoc igitur, & nos intelligamus; subiectionis, & obedientiæ tempus esse, non vt alijs imperemus, aut iuris nostri simus, propriaque voluntate viuamus. [Disce, inquit S. Bern. h. 1. super Missus est, homo obedire, disce terra subijci, disce puluis obtemperare. De autore tuo dicitur, & erat subditus illis, Mariæ, & Ioseph. Erubesce superbe cinis. Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus hominibus subditur, & tu dominari gestiens hominibus, tuo te præponis autori? Vtinam mihi tale aliquid cogitanti Deus respondere dignetur; Vade post me Satana, non sapis quæ Dei sunt, sed quę hominum; Si hominis ò homo imitari dedignaris exemplum, certè non erit tibi indignum sequi autorem tuum.] Cæterum non solùm in infantia, sed & in tota vita obediens fuit, nec suam, sed patris fecit voluntatem. Quamobrem S. Greg. lib. 35.

6 *Obedientia Christi*

lib. 35. mor. c. 10. [Quoniam primus homo,
„ quia suam facere voluntatem voluit, a Paradisi gaudio exiuit; secundus ad redemptionem hominum veniens, voluntatem patris, non suam fecit. Ideò dicebat, Non possum à meipso facere quidquam: sed sicut audio, iudico. Si sicut audit, iudicat; tunc quoque obedit, quando iudex venit.] Meritò ergò David Ps. 61. seipsum quasi reprehendens interrogat; Non ne Deo subiecta erit anima mea? Quæ verba exponens S. Ambr. [Quia „ inquit per inobedientiam culpa irrepserat, dum mandata diuina temerantur; obedientiam præ cæteris debuit Christus reformare, vt seminarium erroris excluderet, sicut bonus medicus radices prius vlceris debet amputare. Frustra cicatricem curaueris, si serpant interiora contagia.] Peccatum, & ruina ex inobedientia, & propriæ voluntatis abusu fuit, curanda per obedientiam, & subiectionem fuit. Denique Paulus Phil. 2. verbis illis obedientiam Christi commendauit, ita vt amplius commendari non posset: Humiliauit seipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem Crucis; hoc est, fuit obedientia diuturna, & perseuerans per totam vitam & obedientia fortis, & durissima sustinens vel etiam mortem, & acerbissimam mortem. De qua Sanctus Bernardus in ser. ad milites templi c. 13 [Tantam habuit obedientiam, „ vt vitam, quam ipsam, perdere maluerit.] Et Ep. 42. ad Henricum Sennonensem Archiepiscopum; [Christus dedit vitam, ne perderet obedientiam: qua isti vt careant, totum ferè suum, suorumq; victum expendunt.] Et ser. in ea verba, Ecce nos reliquimus omnia; [Familiaris, & amica, salutis obedientia est; sed obedientia firma, & stabilis, quæ fundata est supra petram. Vnde & vitæ Saluator prætulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quàm obedientiam non implere. Et ipsum nomen Iesu, quod est super omne nomen, & in quo flectitur omne genu, Apostolo teste, obedientiæ remuneratio est] Itaq; in ser. 2. de cœna Domini, obedientiam hanc Christi vsque ad mortem dixit fuisse talarem tunicam, quã Ioseph, hoc est perfectus quilibet induit; & h. de duobus discipulis euntibus in Emaus, Christum ita loquentem facit; [Ne timeas fili obedien- „ tiæ, ne timeas. Intuere manus propter obedientiam Cruci affixas: considera pedes expositos fixuris clauorum, & latus lancea perforatum. Attende quòd propter obedientiam mortuus sum; & si propter fragilitatem humanæ conditionis obedientia tua sit minùs aliquid perfectum habens, volo vt plenitudo meæ obedientiæ sit tuæ supplementum.]

CAPVT XII.

De Inobedientia.

7 SEPTIMVM ad obediendum incitamentum fuerit inobedientium pœna. Sanctus Ignatius in Ep. ad Trallianos hanc aduersus eos pronunciauit sententiam. [Qui his non obedit, Atheus prorsus, & impius est, & Christum contemnit.] Mitiùs locutus est S. Anselmus ad caput 12. Ep. ad Hæbr. Dixit tamen, obedientiam conciliare nos Deo; tumorem, & inobedientiam longè ab eo separare. Confirmat Emissenus homilia 3. ad monachos, dum ita scribit. [Nisi cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum lætitia, Dei opera egerimus, Deo nos perire noluerimus. Putamus quod dignè quærat illa anima; & ita pulset, vt ei aperiatur, quæ ad leue præceptum senioris respondere præsumit, & dicere; Nunquid serui vestri sumus? Iam feci vicem meam, & ille faciat suam. Quomodo hoc dicit, cui præceptum est; Nolite quærere quæ vestra sunt.] Et iterum; [Non quæ sua sunt, singuli considerantes, à quo non hoc solùm expetitur, vt mercedem suam impleat; sed vt alienas inuadat, occupet, rapiat.] Sanè S. Basilius in regulis fusiùs disput. 28. inobedientiam agnoscit velut indicium multorum, & grauium vitiorum. [Antistitis, inquit, imperium detrectare, & verbis aduersus iussa ipsius litigare, magno indicio est, eum, qui ita faciat, multis vitijs laborare; fidei debilitate, spei ambiguitate, arrogantia morum, atque superbia.] Semper in perniciem inobedientia solet exire, dixit S. Cyrillus Alexandrinus libro 4. in Io. c. 3. Nempe vt ratiocinatur Emissenus, sociam sibi asciscẽs infidelitatem, in apostasiam tandem desinit. Sic enim habet. [Diabolus, quia non potest aliquem absolutè de loco salutis excutere, immittit inobedientiæ passionem, quam semper sociam infedelitas comitatur, quæ cum captiuam illaqueauerit mentem, statim intoleranda, atque impossibilia facit etiam illa, quæ parua, & leuia sunt.]

Inobedientiæ pœna.

Et sanè dubium non est, quòd vires inobedientibus diuinitùs subtrahuntur, sicut & ille, qui non habebat in se necessariam fidei deuotionẽ etiã, quod habebat auferebatur ab eo. Ita inobedientia obdurat animum, quem semel cœperit: vt ad suscipienda præcepta, nec autoritate, nec ratione flectatur; sed quod pessimum est, sibi soli credat, & pro omni ratione intentiones suas sequatur. Et hoc solùm rectum putet, quod obdurato corde conceperit. Postremò eueniet eiusmodi animabus, quod domui, quæ supra arenam ædificata est. S. Basilius quoq; Ep. 64. [Plerumq; inquit,

inquit, propter filios inobedientiæ operatio mittitur erroris, & ſpiritus mendax eſt. qui cùm in pſeudoprophetis eſſet, Achab Regem decepit.]

Aaron Ex. 32. quando voluit vitulum conflare populo adorandum, inaures primùm ab auribus vxorum iuſſit tolli, vt inobedientia ipſorum oſtenderetur ad cultum Idolorum eſſe peruentum. [Idcircò ſtatim ad primum peccandi aditum inaures auferuntur; hoc eſt obedientia præceptorum ab aure ſubditorum.] ità obſeruauit S. Greg. Nyſſenus, cuius hæc ipſa ſunt verba in libro de vita Moſeos: Obedientia ergò ſublata, patet ad peccatum, & verò ad Idololatriam aditus.

Petiuit aliquando Moyſes à Deo Ex. 33. Oſtende mihi faciem tuam: ſed reſponſum eſt illi; Facies mea præcedet te, & videbis poſteriora mea; faciem meam non videbis. [Noli ad faciem ducentis Dei occurrere, inquit idem Nyſſenus, ne in oppoſitum curſus fiat; qui ducentis faciem videt, ducenti oppoſitus eſt.] Sed Moyſes poſteriora Dei videt, vt viuat. Non enim videbit me homo, & viuet. Vide quantum eſt, vt aliquis diſcat Deum ſequi. Nihil illi mali officere poteſt, qui poſt Deum hoc modo conſtitutus eſt.

Huic perſimile eſt illud, quod de Petro legimus Matt. 16. Nam cùm Dominus paſſionem ſuam prædiceret, Petrus cœpit illum increpare, dicens; Abſit à te Domine, non erit tibi hoc; & Dominus dixit illi, Vade poſt me Satana &c. [Quia malum, inquit S. Auguſtinus in Pſ. 39. dabat conſilium Chriſto; præcedere volebat Dominum, & conſilium dare Magiſtro. Dominus autem vt eum faceret, non præcedentem, ſed ſequentē, ait; Vade retro Satana. Si retrò fueris, & ſecutus fueris, iam non eris Satanas.] Eandem ſententiam, & expoſitionem habet in Pſ. 55. & 62. & 69. & 126.; & tract. 49 in Io. Sequamur ergo & nos Superioris ductum, nec præire velimus, aut videre faciem; opponendo nos illius voluntati; ſed poſteriora præcedentis aſpiciamus, ſi viuere volumus; alioqui peribimus.

Aſpiciant inobedientes, ait S Greg. lib. 2. in primum Regum c. 4. quòd primus humani generis parens à Paradiſi gaudijs non furto, nec rapina, nec adulterio, nec homicidio; ſed pomi vetiti inobedientia corruit. Quamquam Humbertus in Ep. de tribus votis c. 3. Spirituale quoque furtum, & rapinam voluit eſſe inobedientiam. Nam ſi occulte contrariamur obedientiæ, furtum; ſi manifeſte, rapina eſt. Voluntatem enim, quam pro Chriſto reliquimus, contra iuſtitiam vſurpamus. Et S. Anſelmus in libro de ſimilitudinibus c. 89. inobedientem hominem latronem eſſe affirmat. Cùm enim triplicem in ſubditis voluntatem poſuiſſet, obedientiam, licentiam, inobedientiam: licentiam ait eſſe mediam inter obedientiam, & inobedientiam. Atque ſub obedientia viuentes, eſſe velut matronas regalis filiæ, licentias velut ancillas, inobedientiam latronem.

Inobediētia rapina & furtum

Sed audiatur S. Bern. quomodo de inobedientia loquatur in Ep. 42. iam indicata. [Dum hominis obedientiam, & ſubiectionem refugis, in Diaboli duram tyrannidem incidis. Si mei quandoque Pontificis, inquit ille, à proprijs ceruicibus excutere iugum tentauero; Satanæ mox tyrānidi meipſum ſubijcio. Aduertens enim ille, qui venit, quærens quem deuoret, elongatam cuſtodiam, ſtatim inſilit in præſumptorem. Meritò enim non cunctatur præſidere ſuperbo qui ſe Regem gloriatur ſuper omnes filios ſuperbiæ. Quis dabit mihi centum in mei cuſtodiam deputari paſtores? Quantò plures ſentio mei curam gerere, tantò ſecurior exeo in paſcua. Stupenda inſania: animarum non cunctor turbas mihi cuſtodiendas colligere, & vnum ſuper propriam grauor habere cuſtodem? Subiecti me de reddenda pro ſe ratione ſollicitant: qui autem præſunt mihi, ipſi potiùs peruigilant, tanquam rationem pro me redditurі. Illi etſi honorant, onerant: hi non tam premunt, quàm protegunt.]

CAPVT XIII.

Inobedientium pœna.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis intelligi poteſt, quàm grauis ſit inobedientiæ culpa, quippequæ non ſolùm ſit peccatum, ſed & pœna peccati; ſuperbiæ ſcilicet, arrogantiæ, præſumptionis, & infidelitatis; & præterea etiam cauſa peccati; apoſtaſiæ, & aliorum, quæ inobedientiam comitantur. Obſeruauit Emiſſenus h. ante notata, eam eſſe grauiſſimam peccati pœnam. [Ire, inquit, poſt voluntates proprias, tam pernicioſum eſt, vt hoc Dominus iratus pro damnatione peccati irroget; dicens, & Dimiſi eos ſecundùm deſideria cordis eorum.]

Inobediētia peccatū, pœna, & cauſa peccati.

Propterea veteres morum magiſtros legimus vitium hoc grauiſſimè ſemper caſtigaſſe. S. Baſilius ita præcepit in conſt. mon. c. 32. [Grauiſſimè plectantur ij, qui quas à Deo corporis vires acceperunt, malitioſè celant, & aduerſum Antiſtitem petulanti impudentia ſe gerunt, & illius iuſſis non obtemperant.] Et in reg. fuſiùs diſput. 29. Horum opus nequaquam permiſceri permittit cum illorum operibus, qui humiles ſunt, & obedientes, neque vllo modo in vſus Monaſterij erogari. Si quidem quod altum eſt homini-

bus,

bus, abominabile est apud Deum, & ingratum est huiusmodi hominum opus, velut sacrificium immundum; neque fas est mistum aliorum inferri pijs operibus. Et alibi eijciendos eos constituit, & separandos, velut peste infectos, a communi aliorum cœtu. In regulis fusioribus 47. [Clam quæruli, & contumaces, velut rebellionis, & inobedientiæ magistri, prorsus a reliqua fratrum familia exigantur. Eijce enim è consilio pestilentem, inquit sapiens Prou. 22. & exibit cum eo iurgium.] Et rursum in regulis breuior. 281. quærens, an qui psallere nolit, cogendus sit, Respondet; [Nisi alacriter accedat, aut corrigitor, aut de medio tollitor, ne modicum fermentum totam massam corrumpat.] Et in animaduersionibus aduersus Canonicos delinquentes num. 4. [Qui quæ facere possit iussus, non cum omni lætitia obtemperet, velut abundans in suo sensu, hebdomadam vnam segregetur.] Idemq; repetit aduersus Canonicas, quæ Superiorum imperio aduersentur num. 12.

Sanctus Benedictus; vt narrat S. Greg. lib. 2. dialog. c. 28. oleum, quod iusserat petenti dari, & non fuerat datum, iussit cum vase ex fenestra proijci, ne in cella aliquid per inobedietiam remaneret. Sed grauius est, quod Io. Cassianus scribit in libro de institutis renunciantium c. 6. veteres illos monachos toto probationis tempore consueuisse conseruare vestes illorum, quos in cœnobium admittebant. Quòd si murmurationis, vel inobedientiæ vitium quis incurrisset, monasterij vestibus exutum, & pristinis indutum dimittebant.

Denique S. Chrys. h. 5. ad populum, inobedientiam profert Ionæ Prophetæ maris tempestate à Deo punitam. [Postquam, inquit, Ionas nauigium intrauit, statim Deus excitauit mare: vt discas, quòd vbi peccatum, ibi procella, vbi inobedientia, ibi fluctuatio. Post verò in mare proiectus, & peccatum per supplicium deponens; in incompositum deductus est nauigium, cœti scilicet ventrem, vbi multa potiebatur libertate; vt discas, quod sicut in peccatis viuenti, neque nauigium prodest; sic peccato exutum, neque mare perdit, neque bestiæ consumunt.]

CAPVT XIV.

Non murmurandum contra Prælatos.

QVONIAM tamen multi sunt, qui obediunt, quidem, sed ægrè, & interiùs murmurant, & irascuntur aduersus Superiorem, quòd aut iniungat, quæ nollent ipsi, aut non permittat, quæ vellent. De his etiam dicendum est, quid Patres senserint. Quid S. Basilius cauerit in fusioribus regulis 29. quid item de quærulis, hoc est murmurantibus, 49. paulò ante dictum est. In breuioribus verò 123. [Si quis ęgrè ferat non permitti sibi, vt ea faciat, ad quæ aptus non est, alienum est à recta ratione, vti propria voluntate; & aliorum iudicio non stare contumeliæ est, & pertinaciæ.] In 2. libro Regum c. 6. dum arca Dei reduceretur de domo Aminadab, calcitrabant boues; & extendit manum Oza, vt sustineret arcam. Calcitrant interdum subditi contra iussa maiorum, & obedientiæ, ac virtutis arca periclitatur. Et S. Greg. libro 5. moral. cap. 10. rem benè considerans; [Sæpè inquit aliquid a maioribus dispensatoriè agitur, vel præcipitur, quod à minoribus error putatur. Sæpè multa à fortioribus dicuntur, quæ infirmi idcircò diudicant, quia ignorant. Quod benè bobus calcitrantibus inclinata testamenti arca signauit. Quam quia casuram credens Leuites erigere voluit, mox sententiam mortis accepit. Quid est namque mens iusti, nisi arca testamenti, quæ bobus calcitrantibus inclinatur; quia nonnunquam dum subditorum confusione concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione promouetur, & nonnulli subditi contra hanc manum reprehensionis mittunt. Sed Oza robustus Domini interpretatur; quia præsumptores quiq; nisi audaci mente robustos se in domino crederent, meliorum dicta vel facta, velut infirma non iudicarent.]

Seuerè monet Sanctus Bernardus sermone 3. de Circumcisione (vt attuli supra in c. 9. huius libri) vbi affirmat, non esse virtutem patientiæ, sed malitiæ velamentum, si aliquis Superioris præcepta molestè cœperit sustinere, si dijudicare Prælatum, si murmurare in corde, etiamsi exteriùs mandata impleuerit. Propterea in doctrina, quæ eidem Bernardo adscribitur, De modo benè viuendi in monasterio, sapienter consulitur subditis; [Cùm aliquid a Priore rogaturus veneris, prępara te ad repulsam semper: etsi contingat negari, dic apud te: Quid decebat asellum, nisi frænum, & stimulus? Ego nihil propriè vendicare possum in domo ista, nisi cilicium, & crucem.] [Qui verò Prælati iudices fiunt (scribit Sanctus Anselmus Epistola trigesima nona libri tertij ad Beccenses monachos) apertè Dei ordinationi, cuius dispositione sibi Prælatus est, detrahunt, & contradicunt, quibus Deus, & suæ gubernationis subtrahit auxilium, & eos in proprij erroris præcipitari permittit consilium. Vbi verò Prælatus cum veneratione tanquam Christus suscipitur, ibi tota domus

Christi

„ Christi regitur consilio, & protegitur, & su-
„ stentatur auxilio.]

CAPVT XV.

De abiectioribus officijs domesticis.

Suscipienda esse.

ET quoniam in officijs quibusdam domesticis repugnat interdum sensus, & propria reluctatur æstimatio, audiamus Sanctum Basilium in constit. monast. c. 24. [Debet, „ inquit, pietatis cultor viliora etiam munera magno cum studio, magnaque animi alacritate suscipere. Sciens nihil minutum esse, quod Dei causa fiat, sed grande, & spirituale, & eiusmodi, quod cœlum nobis, & præmia cœlestia conciliat.] Vnde sequenda etiam esse iumēta sarcinaria, exemplo Apostolorum ostendit, qui Domino paruerunt iubenti, vt ad se pullum adducerent asinæ. Christum quoque addit discipulis ministrasse, & abiectiora opera non recusasse, magnumque homini esse, si Dei imitator existat. Et rursum c. 27. [Nemo in adiuuandis communibus, aliorum corporis necessitatibus operam denegare suam debet. Si enim priorum exemplo munus hoc omnes detrectarint, quis fuerit tandem, qui necessarijs officijs satisfaciat?]

Exemplum adiungit militis, qui in ordinem modò adscriptus sit, non curat reliquos ad consuetudinem suam traducere; sed ipse ad ordinis disciplinam se accommodat. Sic enim &c. Propterea in regulis breu. 148. & 149. eos, quibus cellarij, vel alterius officij cura commissa sit, vult omninò seruare eum modum, qui a Superiore fuerit illis designatus: quod si ad gratiam, vel simultatem eo fungantur munere; ij, vt alieni ab Ecclesia Dei habeantur, quousque se emendauerint. Et reg. 152. Superiorem quidem vult in officiorum distributione habere rationem habilitatis, & virium cuiusque: Eum tamen, cui imponitur, etsi supra vires suas officium sit, repugnare non debere, cùm obedientiam retinere perpetuò vsque ad mortem conueniat.

Sanctus Greg. lib. 35. mor. c. 10. in operibus ex obedientia iniunctis debere nos tradit interdum habere aliquid de nostro, & interdum non habere: hoc est opera interdum esse iuxta naturalem inclinationem, & voluntatem; & interdum non item. [Obedientia, „ inquit, aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est, vt si prospera, vel locus Superior præcipiatur; aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima, vt cùm probra, vel mundi despectus iubentur. Debet ergò, & in aduersis aliquid de suo habere, & in prosperis omninò aliquid non habere.] In prosperis est exemplum Mosis Ex. 4. Et in aduersis exemplum Pauli Gal. 2. & Act. 21. Itaque libro 4. in primum Regum c. 5. obedientiam dixit esse velut Rotam, & Rotam obedientium vitam significare. [Rota enim „ voluendo graditur, & modò alta petit, modò inferiora. Sic obediens inferiùs agit, quod sursum pertrahit; & sursum videt, quod inferiùs exhibet. Nam quod inferiùs agit, sursum tollitur; quia quādo Prælatorum iussis obedit, terrena sunt, quæ operatur; sed de terrenis, quæ facit, superna præmia præstolatur. Item, quod sursum habet ad terram flectit; quia vt benè terrena agat, cœlestia contemplatur; Et illud solùm operatur, quod summæ fœlicitati conuenire conspicit.]

Obedientia Rota.

CAPVT XVI.

De Abraha obedientia.

CELEBRATVR maximè apud Sanctos Patres obedientia Abrahæ. Primum, quòd iussus exire de terra sua, & relinquere quæcunque habebat, & longam peregrinationem suscipere, vt legimus Gen. 12. illico, & absque mora obediuit, & exijt nesciens, quò iret, vt loquitur Paulus Hebr. 11. Deinde, quod iussus immolare vnicum filium, quem maximè diligebat, & in quo Deus promiserat se facturum illum in gentem magnā, arripuit statim gladium, vt trucidaret illum Gen. 22. Verè dixit S. Aug. ser. 40. ad fratres in Eremo; Abraham exquisitum obedientiæ exemplum: Abraham & prima obedientiæ norma, & forma veræ obedientiæ. „ [Considera mihi Abraham, inquit S. Basilius in Constit. monast. c. 23. qui iubetur relinquere domum, patriam, supellectilem domesticam, possessionem, cognatos, amicos, & omnia, quæ contraria his sunt, consectari, peregrinationem, obscuritatem nominis, vitæ incompertæ errores, paupertatem, metus, pericula, & incommoda. Et videbis eum sublata omni cunctatione dicto esse audientem, &c. Qui enim semel in eo animum obfirmauerat suum, vt obediret Deo, nihil amplius spectabat, quid de se disponeret Deus: sed totus in eo erat defixus, quomodo perfectissimam illi obedientiam præstaret. Verùm & filium Isaac diuturni sui voti, diuturnæque fidei præmium, iam ætatis flori propinquum, qui parentibus securæ prolis, & posteritatis stabilimenti spem bonam adferret, iubetur à Deo in præaltum montem educere, ipsiq; illum immolare. Et ille durissima hac voce accepta, munereque horrore plenissimo, eiusmodiq; „ vt tantummodo auditum, ne dum imperatū,

ipsam

„ ipsam posset naturam prosternere; hæc o„ mnia vt moderatè tulit, vt mente nihil est „ cõsternatus, vt non concidit animo: sed per„ inde vt si agnum esset aliquem mactaturus; „ sic leni, tranquilloq; animo, sublato obedien„ tiæ iugo, ibat vna cum filio, quod iussus e„ rat expleturus: nihil neque in hoc curiosè iu„ dicium Dei peruestigans, aut secum deque„ rens: sed tota in officij sui conseruatione „ mente defixa, ne vlla in re obedientiam mi„ nueret suam, luculentam hoc modo coro„ nam reportauit: nempe qui cunctis dein„ ceps mortalibus fidei, obedientiæque veluti „ columna quædam erectus sit.] Paucioribus verbis S. Greg. Nazianzenus in or. ad Ciues Nazianzenos: [Abraham vnicum filium di„ uinitus promissum, immò ad quem ipsa pro„ missio referebatur, Deo libentiùs obtulit, „ quam à Deo primum acceperat.]

Sed de priore exeuntis Abrahæ de terra sua loquens S. Chry. h. 31. in Gen. [Anima, „ inquit, vigilans, & sobria cuncta dissecat „ impedimenta, totaque fit eius, quod amat, „ & à nullo, quod in medio apparet difficile, „ remorari se patitur: sed omnia præterit, nec „ subsistit, priusquam re desiderata potiatur. „ Propterea & iustus iste, neque senectute, ne„ que alijs maioribus annis prohiberi potuit, „ quin omnibus disruptis vinculis, quasi iuue„ nis, & iuuenescens, ac à nullo prohibitus, „ festinabat, & anhelabat Domini præcep„ tum perficere. Neque enim possibile est, vt „ rem fortem, & egregiam quis vnquam ali„ ter faciat, nisi antea aduersus omnia, quæ „ obsistere possunt, se armet, & instruat.] Et infra. [Nos verò, qui non de terra in ter„ ram vocamur, sed de terra ad cœlum; non „ eandem, quam ille iustus, alacritatem obe„ diendo exhibemus; sed frigidas plerumque, „ & inutiles prætexīmus causas.] Omninò graue illud fuit, quod dixit Paulus, quod exiens de terra sua, nesciebat quò iret. Quod perpendens idem S. Chrys. in 2. libro de prouidentia, ita scribit. [Quigrauè aliquid, & „ onerosūm toleraturus est, multò feret leuiùs, „ si apertè sciat, quid sibi sustinendum sit, & „ ad quid se præparare debeat, quam si per „ omnia cogitationibus iactetur ambiguis, & „ nunc læta, nunc tristia expectet.]

De altera verò obedientia Abrahę immolantis filium, hæc habet in ser. de fide Abraham, & immolatione Isaac, tom. 1. [Fuit„ lætus, cum eum acciperet; lætior, cùm eum „ immolandum Dominus postularet; ostendit „ Abraham charissimum quidem sibi esse filiū, „ sed multò chariorē sibi existere Dominum: „ nec dulcedinem, aut affectus pignoris respi„ ciebat, qui iussionem, vt perficeret, cogita„ bat; totos affectus conuertit in Deum, cui „ iam se nouerat mancipatum.]

Sanctus Ambrosius vtramq; Abrahæ obedientiam eleganter exagerat in primo libro de Abraham c. 2. & 8. Sed hic satis sit de posteriore, hæc pauca adscribere, quibus singula iubentis Dei verba perpendit; sic autem ipse legit. [Tolle filium tuum dilectissimum, „ quem dilexisti, Isaac &c. Non finit, inquit, „ otiosum esse affectum Patris; stimulat, & pun„ git pietatis aculeis, & filij nomen addit ad „ vim necessitudinis, & amoris. Adiungit, Di„ lectissimum, quem dilexisti; id est non recen„ ti amoris impulsu, sed insolito diù, & proba„ to amore dilectum. Deinde etiam, quia mo„ rituros plus diligimus filios. Addit nomen „ Isaac; hoc est eum, quem suscepisti de vxo„ re vnicum, suscepisti in senectute, suscepisti „ tamquam fidei tuæ præmium, remuneratio„ nem operum tuorum, suscepisti ex promis„ sione Dei, non coniugis fœcunditate, ex qua „ alium sperare posses.]

Sanctus Augustinus autem Ep. 65. ad Paulinum. [Non malum fuit Abrahæ nutrire, „ & educare filium vsque ad finem vitæ: sed „ repente iussus occidere, mutauit vtique non „ priùs malam sententiam, sed quæ mala esset, „ si potioribus mutata non esset.] Et quod maximè considerandum est, adnotauit idem Augustinus in qq. ex vtroque testamento mistim, q. 117. Abrahamum vxori Saræ non indicasse Dei iussionem de immolando filio, ne ab illa fortasse impediretur. Porrò in immolando, tam prompto animo vnico illo filio, in quo promiserat illi Deus, In Isaac vocabitur tibi semen; arbitratum fuisse Abraham, Deum à mortuis suscitaturum occisum; & scripsit Paulus ad Hebr. 11. & habet Aug. libro 2. retr. c. 22. & lib. qq. in Iosue q. 49. „ [Propterea immolare iussus, inquit in libro de bono coniugali c. 18. filium, quem de tan„ ta desperatione susceperat, intrepidus, ac „ deuotus vnico non pepercit; nisi eo prohi„ bente manum deponere, quo iubente leua„ uerat.] Itaque & obediens fuit leuando, & obediens non deponendo. Postremò hanc Abrahæ obedientiam pulchrè idem autor cum Adæ inobedientia comparat, in lib. 14. de Ciuit. Dei c. 15.

CAPVT XVII.

De Moyse, & Isaia.

De Moyse, & Isaia difficultas nonnulla. Etenim Moyses cùm vellet eum Deus ad Pharaonem mittere, vt educeret filios Israel de Ægypto, minùs fuit ad obediendum promptus, immò verò bis mittenti restitit; dicens Ex. 3. Quis sum ego vt vadam ad Pharaonē, & educam filios Israel de Ægypto? Et rursum c. 4. obsecro Domine, non sum eloquens ab

 heri,

heri, & nudius tertius: Et ex quo locutus es ad seruum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ sum. At contra Isaias c. 6. cùm quæsisset Deus, Quem mittam, & quis ibit nobis? statim promptum sese exhibuit, dicens; Ecce ego, mitte me. Itaque duo mirari possumus. Primùm minorem illam Moysis promptitudinem; Deinde voluntatum hanc in Moyse, & Isaia diuersitatem. Addit & tertium S. Basilius in commentario ad caput sextum Isaiç. Namque Moyses non interrogatur, sed quasi iam paratus mittitur; Veni mittam te ad Pharaonem. At Isaiam interrogat; Quem mittam, & quis ibit nobis? [Quia, inquit, alter mittebatur ad beneficium populo conferendum: alter verò ad nuntiandum res molestas. Quare illi mandatum præscribitur; huic libertas relinquitur. Ita enim natura comparati sumus, vt quæ elegerimus ipsi, & si molesta sint, eam tamen operosam molestiam deuoremus. Neque respondit Isaias, Ego ibo, sed solùm, Ecce ego, mitte me. Quia susceptio huius Apostolicæ legationis à nostro pendet arbitrio: confirmare autem ad perfectionem, eius est, qui infusione gratiæ nos corroborat; hocque ipse reliquit Deo.] Hæc Basilius.

Sed Origenes h. 6. in Isaiam, priores duas difficultates considerans; [Nescio, inquit, an contrarietate negotiorum considerata, dici possit; quia idipsum fecerit Moyses, quòd Isaias: sed verecundiùs fecit Moyses; magnitudinem considerans, preesse populo, repugnare Ægyptiorum incãtationibus &c. Isaias verò non expectans quid iuberetur, & ignorans, obtulit se &c. Et fortasse temeritatis, & audaciæ mercedem accepit; iussus prophetare populo, quæ noluisset. Nam & Ionas iussus prophetare Niniuitis detrectauit.] Itaque grauissimi huius viri sententia, prõptitudo obedientiç non defuit Moysi; nec contrariam Isaiæ habuit voluntatem; sed modestiæ, ac verecundiæ fuit, quidquid Deo contradicere visus est.

Sanctus Hieronymus autem in Ep. 142. ad Damasum, in qua totam illam Isaiç visionem interpretatur; Moysen scripsit detrectasse ire ad Pharaonem, quia sæcularibus eruditus fuerat disciplinis, & interfecto Ægyptio, conscientia eius aliqua ex parte sorduerat. Isaias verò post circumcisa labia in Dei se obtulit ministerium.

Gen. 49. Iacob benedicens Iudæ filio suo, inter cętera dixit; Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Et S. Io. Chrys. h. 67. in Gen. asinum interpretatur significare gentes, quia immundum est animal: putatq; significari gentium obedientiam. Magnæ enim mansuetudinis est, quod asinus sustinet se ad palmitem vitis ligari. Talis omninò est quicumque obedientiæ sibi virtutem comparauit.



DE PRÆLATIS, ET ALIORVM RECTORIBVS LIBER XLVIII.



DE subditorum obedientia Superioribus, seu Prælatis suis præstanda dictum est; dicendum quoque de Prælatis, ac Superioribus, qui regere illos, & gubernare debent.

CAPVT I.

Prælatorum appellationes, & munera.

HOs multis modis à Patribus video nominatos: vt vel ipsa appellatione, quid illorum muneris esset, quoquo modo adumbrarent. Si enim vniuersa hominum congregatio velut familia quæpiam consideretur; Prelatus velut cæterorum ceu filiorum Pater agnoscitur, velut magister discipulorum, velut Pastor ouium, & gregis, velut medicus infirmorum, velut totius domesticæ familiæ custos.

Patrem nominauit Sanctus Augustinus in sua regula; [Præposito inquit obediatur tanquam Patri.] *Pater.*

Magistrum S. Gregorius lib. 2. in primum Regum c. 3. Et S. Basilius in const. monast. c. 20. [Obedientia aduersus magistros suos conseruanda.] Et Sanctus Hieronymus in caput 33. Ezech. [Dominus pedes discipulorum lauit, vt ostenderet omnes sordes, & vitia *Magister.*

„ tia à magistris in discipulis debere dilui, & „ purgari.]

Pastor. Pastorem idem Hier. in caput 37. superbum nomen imperij pastoris vocabulo mitiget: extatq; præclarum Gregorij opus De pastorali cura. Agamemnona ποιμένα λαῶν appellare consueuit Homerus. Et Philo Iudæus in libro de Ioseph; [Poetæ, inquit, Re- „ ges vocant pastores; nam qui summus est in „ arte pecuaria, facilè bonus Rex euadet, pul- „ cherrimo gregi hominum præpositus; ap- „ probata industria in minori negotio.] Et omninò pastoris arte præludium quoddam ait esse magistratuum. Propterea Iacobum Patriarcham vult, cùm Ioseph filij generosum cognosceret animum, & maiorem, quam pro priuata fortuna, præfecisse illum statim pascendis gregibus, cùm 17. esset annorum, vt ita regendæ toti Ægypto prepararetur. Ac rursum in libro primo de vita Moseos, idem affirmat de Mose. [Moses, inquit, „ primum præfuit gregibus, ad principatum „ se præparans. Nam pastoralis ars ad Re- „ gnum est præludium, hoc est ad regimen „ hominum, gregis mansuetissimi; & solus „ potest esse Rex vndequaque perfectus, qui „ benè callet artem pastoritiam, & curando „ minora animalia didicit, quomodo debeat „ præesse præstantioribus.] Pastorem item, & magistrum appellarunt S. Basilius c. 23. constit. [Christus, inquit, Petrum Pastorem Ec- „ clesiæ suæ constituit, & omnibus pastoribus, „ ac magistris eandem tribuit potestatem.] Et S. Nazianzenus in Apologetico, Cur in Pontum fugerit. [Alij in Ecclesijs pascuntur, imperiumq; accipiunt; alij pastorum, magistro- „ rumque munere funguntur.]

Medicus. Velut medicum proposuit Philo in libro de Ioseph; dum inter medicum, & coquum hoc docuit interesse; quòd ille quidquid ad sanitatem conducit, etiamsi ægroto ingratum videatur, magno apparat studio; hic verò suauia curat, vtilia negligit. Ergò medicis similes in Ciuitate leges, & magistratus legitimi, senatores, iudicesq; prouidentes communi saluti, ac securitati, &c. Sed de hoc postea.

Custos. Denique velut custodes agnouerunt alij complures, inter quos S. Bern. in modo benè viuendi ad sororem c. 19 adfert illud Cant. 3. Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt; Salomon enim Christus est; Lectulus congregatio fidelium; sexaginta fortes, Prælati, qui congregationem custodiunt.

Si verò, vt mysticum corpus ex pluribus coagmentatum membris spectetur, velut caput, velut oculus, velut ossa in corporibus nostris Prælatus agnoscitur. Audi S. Dorotheum ser. 6. [Omnes sumus vnum corpus,

Caput. Oculus. Os. „ alter alterius membra. Qui gubernant, ca- „ pitis loco habentur; qui speculantur, & cor- „ rigunt, oculi; qui sermone præsunt, oris; qui „ obediunt, aurium; qui opera exercent, ma- „ nuum; qui huc, illucq; ad ministeria dirigun- „ tur, pedum; Caput igitur es? guberna: oculus „ es? attende, mentemq; adhibe, & considera: „ os es? quæ recta sunt, loquere, & adiuua: au- „ ris es? simpliciter obtempera: manus es? „ operare, & viriliter te exerce: pes es? obe- „ quere, & ministerium tuum exple. Vnus „ quisque demum vestrum communi corpori „ deseruiat, & munus suum non segniter, sed „ pro viribus suis exequatur.] Et Sanctus Nazianzenus in Ep. ad Basil. quæ apud Basilium est 30. [Corporis lucerna est oculus non corporalis tantùm, sed & qui spiritualiter considerat, & consideratur. Ecclesiæ verò oculus est Episcopus. (Nos Prælatum dicamus, & Superiorem quemuis) Necesse est igitur, vt sicut rectè agitur corpus, si oculus sit purus, & peruersè, si sit impurus: ita cum Ecclesiæ præfecto, vtrolibet modo disposito omninò simul, vel periclitetur, vel seruetur Ecclesia.]

Et Origenes tract. 5. in Matthæum; [Sacerdotes oculus Ecclesiæ, quia speculatores habentur: Diaconi, cæteriq; ministri manus, quoniam per eos opera vniuersa spiritualia geruntur; populus pes;] S. Chrys. h. 10. in Epistolam ad Eph. in ea verba, Multi vnum corpus sumus; [Quidam, inquit, in sublime capitis instar euecti sunt; cælestia quidam velut in capite oculi contemplantur, multum a terrenis distantes: alij verò in pedum sunt ordine terram calcantes. Neque illi aduersum pedes superbiant, neque hi quidquam inuideant illis. Et quę seq.]

Ossa. Porrò velut ossa esse, pulchrè Basilius explicauit interpretationem faciens Psalmi 33. Nam cùm dixisset Dauid; Dissipata sunt ossa mea secus infernum; [Vt ossa, inquit ille, „ pręteneram carnis mollitiem suffulciunt; sic „ quidam sunt in Ecclesia, qui sua cōstanti fir- „ mitudine debilium suffulcire, ac ferre imbe- „ cillitatem possunt. Et vt ossa inter se conne- „ ctuntur commissuris articulorū, neruisq; fir- „ mantur, & ligamentis: ità contigerit, si chari- „ tatis, pacisq; colligatio, in Ecclesia Dei velut „ cognationē quandam conficiet spiritualium „ ossium, & in vnum conspirantem. De his à „ concordi harmonia semotis, solutisq; & qua- „ si luxatis dicitur; Dissipata sunt ossa mea secus „ infernum.]

Columnæ, & contignationes. Si velut ędificium, aut domum quampiam contemplati sunt, Pręlatos, ac moderatores, ceu columnas sustentantes, & lignorum contignationes colligantes parietes, esse iudicarunt inter cęteros Sancti Chrys. & Bern. Ioannes Chrysostomus sic habet h. 10 paulò ante citata. [Episcopi, & Superiores velut

" columnæ in Ecclesia. His cadentibus omnia " concidunt.] Et h. 6. ad populum. [Quod " in domibus faciunt lignorum contignatio- " nes, hoc Principes in Ciuitatibus; si illas su- " stuleris, dissoluti parietes per se corruunt: & " si ex mundo Principes tollas, & horum metũ, " & domus, & Ciuitates corruent, nemine exi- " stente, qui contineat, & repellat, & pœnæ " timore quiescere persuadeat.] Et Ber. h. 46.

Cant. 1. in Cant. tractans illa verba, Tigna domorum nostrorum cedrina, laquearia Cypressina: " [Domos populares, inquit, conuentus intel- " lige Christianorum, quos hi, qui in sublimi- " tate positi sunt, vtriusque ordinis Principes, " quasi tigna parietes, iustis impositis legibus, " fortiter stringunt, ne sua quisque lege, vel " voluntate viuentes, tanquam parietes incli- " nati, & maceriæ depulsæ, diffideant à sei- " psis, & sic omnis ædificij structura corruens " dissipetur. Laquearia verò quæ à tignis fir- " miter pendent, & domos insigniter ornant, " puto benè institutos Cleri mansuetos, & disci- " plinatos mores, riteq; administrata officia " designare. Quod autem tigna cedrina, & " laquearia Cypressina describuntur, natura " est horum lignorum congruens præfatis or- " dinibus. Cedrus imputribile, odoriferum, & " altæ proceritatis lignum ostendit validos, & " constantes debere esse, qui supra alios ordi- " nantur; nec non & longanimes in spe, & ad " supernà mentis verticem attollentes, qui & " fidei, & conuersationis bonum vbiq; odorem " spargant. Cypressus item boni odoris, & " imputribile lignum incorruptæ vitæ, & fidei " quemuis de Clero debere esse demonstrat; " Psal. 92. Domum tuam decet sanctitu- " do &c.]

Deus quispiam. Denique non dubitarunt interdum vni- uersam hanc mundi totius machinam con- templantes, Prælatum affirmare Deum quē- dam esse; eum in sua peculiari administra- tione inquientes Dei locum tenere, atque idipsum propemodum esse, quod in toto mū- do est Deus. Ita Sanctus Basilius ser. de in- stitutionibus monachorum, sibi persuasisse, ait, reliqui omnes fratres debent, non fortui- tò, neque casu, sed Dei voluntate huius- modi potestatem Antistiti suo fuisse delatam. Et S. Nazian. in Apologetico; affirmare non est veritus, Episcopum, & Superiorem Deum esse, atque alios efficere Deos. Et S. Nysse- nus in libro de vita Moseos iuxta illa Dei ad Moysen verba, Fac ein meam non videbis; " [Noli, inquit, ad faciem ducentis Dei oc- " currere, hoc est Superioris, qui te velut alter " Deus ducit.] Et S. Aug. in libro 65. quæstio- num q. vlt. [A Deo missus censetur, quem " vita, & mores commendant, & qui vniuerso- " rum populorum iudicio comprobatur, qui " non appetit præesse.] Pluribus de hoc di- ctum est, cùm de subditorum obedientia di- ceretur.]

CAPVT II.

Prælaturas esse fugiendas.

ETSI verò Paulus scripserit in priore ad Tim. Ep. c. 3. Si quis Episcopatum deside- rat, bonum opus desiderat; opus tamen in- terpretatur S. Hier. tum eo loco, tum Epist. 83. ad Oceanum; non honorem, non glo- riam, non dignitatem, non delicias; sed la- borem, quo humilitate decrescat, non intu- mescat fastigio. Qui hoc desiderat, opus sa- nè bonum desiderat. Vel certè, vt Sancto Ambrosio placuit, tum in commentario, tum in libro de dignitate Sacerdotali cap. 4. bonum opus, hoc est bonam vitam di- xit. Oportet enim Episcopum bonæ vitæ es- se, & quæ statim subiungit Apostolus. Si er- gò Episcopatum cupiens, bonam vitam cu- pit, opus certè bonum cupit.

Addit S. Greg. prima parte pastor. curæ c. 8. illo tempore illud fuisse dictum, quo quis- quis plebibus præerat, primus ad martyrij tormenta ducebatur. Tunc ergò laudabile fuit Episcopatum quærere, quando per hunc quemquam dubium nō erat ad supplicia gra- uiora peruenire.

Sanctus Augustinus libro 19. de Ciuit. Dei capite decimo nono cum Hieronymo ferè consentit. Bonum, inquit, opus desiderat, quia Episcopus nomen est operis, non honoris. Quia ille, qui præficitur, eis, qui- bus præficitur, superintendit, curam illo- rum gerens: ἐπὶ enim super, σκοπὸς, intentio est: ergò ἐπισκοπεῖν superintendere est: vt intelligat, se non esse Episcopum, qui præ- esse dilexerit, non prodesse. Hoc, etiam- si de Episcopis propriè dictum, omnibus tamen Prælatis, & Superioribus conue- nit. Propterea, qui alioqui præesse appe- tunt, ac cæteris dominari, & imperare, da- mnati semper fuerunt, atque ambitiosi iudi- cati; quemadmodum Adonias ille, qui 2. Reg. 1. viuente adhuc, & regnante Patre, eleuabatur dicens, Ego regnabo.

Contrà fugerunt semper optimi quiq; exē- plum Christi secuti, qui Io. 6. cùm cognouis- set, quia venturi essent, vt raperent eum, & facerent eum Regem, fugit in montem ipse solus.

Moyses autem Ex. 4. electus à Deo Dux populi, vt eum educeret ex Ægypto, dixit il- li; Prouide alium, quem mittas. Quod Ori- genes adnotauit h. 6. in Isaiam. Et rursum Num. 11. post commissam sibi à Deo totius populi curam, clamabat ad Dominum; Cur afflixisti seruum tuum? quare non inuenio gratiam

gratiam coram te, & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia grauis est mihi.

Ecce gigantes gemunt sub aquis, inquiebat Iob cap. 26. hoc est, vel etiam fortissimi quique sub tanto gemunt onere. Nam, inquit S. Greg. lib. 57. c. 12. [Quantò quis altiùs erigitur, tantò curis grauioribus oneratur, eisque ipsis populis mente, & cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate.]

Vel etiam de Ethnico homine legimus, cùm illi oblata aliquando fuisset imperialis vestis, & corona; Is illam respiciens, respondit illicò: O' pannum magis nobilem, quàm fœlicem; quę si quis attendat quantis sollicitudinibus, periculis, & miserijs sit plenus, nec iacentem in luto tolleret. In quodam religiosorum hominū cœtu cum Sācti Augustini regula legeretur, vbi dicitur: Vnde & vos non solùm nostri, sed & ipsius errando miserrimi: & lector legeret: Miserrimi; correctorque lectorem emendaret quispiam; Superior dixit; Frater dimitte illum dicere; Miserrimi. Autor est Hambertus in suis commentarijs in regulam Sancti Augustini c. 165.

Valer. Max. l. 7. cap. 2. de Antigono Rege.

CAPVT III.

Veteres semper Patres declinasse.

VETERES sanè Patres scimus dignitates hasce declinasse semper, & verò etiam magnopere fugisse, fugiendasque monuisse. S. Basilius in ser. de abdicatione rerum. [Noli, inquit, in eo properare, vt fratribus pręsis, ne alienorum peccatorum onere ceruices aggraues tuas.] Et in const. monast. c. 25. [Prorsus ab omni ambitione alienum habere animum Monachus debet; nam si in hac vita laborum suorum præmium vult, mitera illius mercedis conditio est; si verò in cœlo recipere; non modò honores sectari debet, sed neque oblatos admittere, ne sequentis vitæ gloriam præsentis honore imminuat.] Si habes in animo in futurum regnare, hic noli honorem consectari.

Et Orig. h. 5. in Ezech. [Quid mihi prodest, quia prior sedeo in cathedra relupinus, honorem Maioris accipio, nec possum habere dignitate mea opera condigna? Non nè maiori pœna cruciabor; quia honor iusti mihi ab omnibus defertur, cùm peccator sim?] Et lib. 2. in Epistolam ad Romanos. [Omnis penitus adeundi honoris Ecclesiastici abscinderetur ambitio; si se iudicandos potiùs, quam iudicaturos hi, qui præesse volunt populis, cogitarent.]

S. Gregorius verò Nazianzenus Episcopatu repudiato aufugit in Pontum, quam ob causam scripsit Apologiam, eius rei rationem reddens. Et inter cætera; [Melius est, inquit, alijs, qui artis peritia præstent, habenas nostri concedere, quam indoctos, & imperitos aliorum aurigas esse: præstatque candidam aurem submittere, quam stolidam linguam mouere: laudabilius est ea, quæ dicenda, & facienda sint, addiscere, quam quæ nescimus, docere.] Et in or. de moderatione in disputationibus seruanda; [Magnum, & illustre est doctorem se profiteri; at ducere periculo vacat: Quid pastoris munus tibi ouis arrogas? quid pes caput fieri contendis? quid exercitum ducere aggrederis in militum ordine adscriptus? quid magna quidem illa, cæterùm incerta, & periculosa magis lucra consectaris; cùm terram tuto colere, atque exercere liceat, etiamsi minori quæstu?] Et rursum or. in Maximum; [Præfecturam fugere, vt mihi quidem videtur, primariæ, & singularis est prudentiæ.]

Immò verò eò deuenit hic Sanctus Pater, vt nullam omninò esse prefecturam, nullum superiorem gradum optaret. Sic enim mox subiungit eodem loco. [Vtinam nulla esset throni prærogatiua, nec prælatio, vt ex sola virtute cognosceremur. Nunc autem dextrum hoc latus, & sinistrum, & medium, sublimior item, & inferior sedes, & rursum illa præeundi, vel eodem gradu incedendi inuecta consuetudo, nos in multas partes confregerunt, multosque in foueā impulerunt.] Et or. ad 150. Episcopos. [Non Dei iacturam facient, qui thronis cesserint: sed supernam cathedram habebunt, his multò sublimiorem, & tutiorem.] Et or. 1. in Pascha, loquens de seipso, qui Episcopatum recusauerat; [Apud Deum, inquit, melior fortasse est, & præstantior tarditas in admittenda dignitate, quam nonnullorum aliorum celeritas.] In carmine autem ad Episcopos; ambitiosis istis magnopere illud precatur, quod 1. Reg. 5. Gethæis legitur accidisse. [Vtinam eodem, quo Gethæi, cruciatu doloris angerentur, sedentariaque pœna afficerentur, vt insana eorum præsidendi cupiditas congruenti supplicio vindicaretur.]

Theodoretus quoq; in ser. 7. de prouidentia, seruilem conditionem herili asserit iucundiorem esse: herilemque tristitiæ, seruilem vtilitatis plenam; omninoq; tutiùs esse subesse, quam præesse demonstrat. Sanctus Io. Chrys. pluribus in locis eandem explicauit sententiam. Namque h. 41. in Matth. [Valde, inquit, magno animo, sublimique opus ingenio est, vt dignitate vti, non abuti possis; qui verò ea caret, volens, nolensq; philosophatur.] Adfert hominis exemplum, qui cum formosa puella conhabitans, legem, atque præceptum suscepit, ne vnquam lasciuientibus

uientibus oculis eam aspiciat &c. Et h. 47. tractans illa verba; Dum autem dormirent homines &c. [Non paruum, inquit periculum prærupti præcipitij Præsulibus hinc imminere videtur, quibus agrorum custodia commissa est.] Et h. 3. in Acta: [Si nouisses, quòd Episcopus (& omnes item aliorum rectores) debeat omnium onera gestare; quòd alijs irascentibus datur venia, ipsi verò nequaquam: quòd alijs peccantibus superest excusatio, ipsi verò minimè, haud quaquam festinasses ad primatũ, haud quaquam accurrisses. Hic enim omnium linguis expositus est, omnium iudicijs obiectus, & sapiẽtium, & insipiẽtiũ; curis perpetuis obtunditur, tum diurnis, tũ nocturnis; multosq; habet, quibus est inuisus, multos habet inuidentes &c. Pauperes triobolares conuitia iaculantur in illum in foro, & quæ seq.] Tandemque subiungit id, quod omnium grauissimum est. [Non temerè dico; sed vt affectus sum, & sentio. Non arbitror inter Sacerdotes (hoc est inter Episcopos, & Prælatos) multos esse, qui salui fiant: sed multò plures, qui pereant: quoniam res excelsum requirit animum. Multas enim habet causas, quæ depellant ipsum à suis moribus, & innumeris oculis illi opus est vndique, & quæ seq.] Et h. 1. in Epist. ad Titum; [Magna me tenet admiratio eorum, qui eiusmodi onera appetunt. Infœlicissime hominum, atque miserrime non aspicis, cuius rei desiderio teneris? Nam si solus, ac priuatus sis, quantumlibet multa peccaueris, vnius abs te animæ ratio exigenda erit: at si ad huiusmodi regimen promouearis, cõsidera quot capitum tibi pœna debetur [In eandem sententiã, loquitur h. 34. in Ep. ad Hebr. [Quid dicemus infœlicibus illis, & miseris, qui seipsos ad alios regendos præcipitant? omnium, quos regis, tu rationem redditurus es; tanto igni tuum subijcis caput. Miror si potest saluari aliquis rectorum;] Et iterum [Oportet ergò timere, ac tremere propter conscientiam, & propter molem, ac magnitudinem curæ. Et neque dum quis ad principatum trahitur, semel recusare, neque dum non trahitur, seipsum præcipitare, sed considerantes tantæ dignitatis amplitudinem, oportet effugere: compræhensos autem obsequium, & reuerentiam oportet ostendere.] Et libro tertio de sacerdotio; [Si horremus, dum in nobis iudicium subeundum est, quo peccatorum propriorum rationem reddituri sumus; quid illi expectandum est, qui tã multorum nomine causas sit dicturus?] Ad extremũ lib. 4. eiusdẽ operis ad hunc modum loquitur: [Decere arbitror, si te cõ sexcenti vocent, atque adeò cogant; non illos spectare; sed animi tui dotes priùs examinare, viresque tuas omnes exactè perscrutari, atque ita demum cogentibus cedere. Domum se aliquam ædificaturum polliceri nemo audeat, qui idem architectus non sit; neque ægrotantia contingere corpora, qui medicinam non didicerit.] S. Cypr. in ser. de ieiunio, & tentationibus Christi: [Sicut peremptoria est altitudo quæsita ita, & periculosa est oblata: non quòd potestas, quæ ex Deo est, sit damnabilis, aut ordinatio diuina peccatorum sit obstetrix; sed quòd excellentiam, cuius Spiritus Sanctus est autor, ita debet complecti humilitas, vt qui vocatus est superiùs, nesciat se sublimem, & per omnia agnoscat conditio conditorem, & gratiæ largitorem.]

In vita S. Augustini testatur Possidonius c. 4. eum flentem ordinatum fuisse Presbyterum, quòd Ecclesiæ timeret regimen; quod & ipse fatetur ser. 5. ad fratres in Eremo. Et ipsemet Aug. in Ep. 148. ad Valerium Episcopum; [Nihil hoc tempore facilius, & lætius, & hominibus acceptabilius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio; si perfunctoriè, aut adulatoriè res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius.] Et iterum. [Secundus locus gubernaculorum mihi traditur, qui remum tenere non noueram. Sed arbitror Dominum meum propterea me sic emendare voluisse, quòd multorum peccata nautarum, antequam expertus essem, quid illic ageretur, quasi doctior, & melior repræhendere audebam. Itaque postquam in medium missus sum, sentire cœpi temeritates repræhensionum mearum.] Et Ep. 204. ad Donatum Donatistam Presbyterum, ita scribit. [Neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid Apostolus dixerit; Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat; & tamen tam multi, vt Episcopatum suscipiant, tenẽtur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiũtur tãta, quę volũt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni.] Quod testimonium ideò adscripsi libentiùs, vt videas verum esse id, quod antea dixi, veteres Sanctos viros hasce superioritates declinasse semper, & quantum in ipsis fuit, fugisse. Idem Aug. lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 19. [Locus superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur, atque administretur, vt decet, tamen indecenter appetitur.] Sed & in Ps. 106. multa disserit de periculis, & angustijs eorum, qui gubernant. Vnde in libro 50. homiliarum h. 7. [Si pro se, inquit, vnusquisque vix poterit in die iudicij rationem reddere; quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omnium animæ requirendæ?] Et h. 49 [Misera est conditio mea, quia plerumque cogor adulteros nosse, castos nosse non possum. In occulto est vnde gau-

,, gaudeam, in publico est vnde torqueat.]
Eadem est Superiorum omnium conditio; vitia enim, & scandala coguntur nosse, & corrigere: virtutes occultas, vnde lætarentur, nosse non possunt.

De Magno Gregorio scitum est, & confirmat Io. Diaconus in ipsius vita, libro 1.c.44. Eum fugientem Papatum se cessisse in montem Soractem, columbæque indicio fuisse ,, deprælensum. Sed & idem ipse libro 1. re- ,, gistri c. 5. 6. 7. 24. 25. 26. 29. 30. 41. Et lib. ,, 2. c. 39. & 102. mirum in modum promotio- ,, nem suam, pristinamq; quietem amissam ,, deplorat. Et c. 5. adfert illud Ps. 72. Deiecisti eos dum alleuarentur. [Quia, inquit, pra-
,, ui quique, dum temporali honore fulsulti fo-
,, ris videntur surgere, intus cadunt, & eleua-
,, tio ipsa ruina est.] Et Ps. 36. quemadmodum fumus deficient. Fumus quippe ascendendo deficit, & se dilatando euanescit. Et Ps. 82. Pone illos vt Rotam. Rota enim ex posteriori parte attollitur, & in anterioribus cadit. Posteriora autem nobis sunt bona præsentis mundi, quæ relinquimus; anteriora verò æterna, ad quæ vocamur. Philip. 3. Quæ retrò sunt, obliuiscens ad ea, quæ sunt priora, extendens meipsum, &c. Et libro 4. in primum Regum c. 5. considerat illa verba, quæ de Saule dicta fuerunt 1. Reg. 10. Ecce absconditus est domi. [Quia n. duplice-
,, re Deo electi viri nolunt, Prælationis offi-
,, cium suscipere vocati refugiunt. Videat autē
,, Sacerdos, qua mente fugiendum sit culmen
,, Sanctæ Ecclesiæ; si culmen sæculi conscende-
,, re tam cautè Reges fugerunt.]

Sanctus Anselmus in caput 5. Epistolæ ad Hebræos: [Qui se ingerit, inquit, & pro
,, priam gloriam quærit, non sumit honorem,
,, si Pontifex, aut Prælatus in Ecclesia fuerit
,, factus; sed gratiæ Dei rapinam faciens, ius
,, alienum vsurpat.]

Ac demum Sanctus Bernardus Epist. 8. ad Brunonem Coloniensem electum; petenti consilium, an debeat oblatum Episcopatum acceptare, respondet esse difficile responde-re, neque se velle consilium dare. Et Epist. 251. ad Philippum Turonensem electum, omni lachrymarum fonte plangēdum esse asserit, vehementerq; deplorat hominem; & Ep. 237. ad Eugenium Papam: [A facie, in-
,, quit Psalmista Ps. 101. iræ & indignationis
,, tuæ eleuans allisisti me. Altiorē quippe locum
,, fortitus es, sed non tutiorem, sublimiorē, sed
,, non securiorem. Terribilis prorsus, terribilis
,, est locus iste. Locus, inquam, in quo stas, ter-
,, ra Sancta est; locus Petri est, locus Principis
,, Apostolorum, locus illius, quem constituit
,, Dominus Dominum Domus suæ, & Princi-
,, pem omnis possessionis suæ.] Denique in vi-
ta S. Malachiæ, eum refert, etsi visione antea præmonitum, Metropolitanam Ecclesiam acceptare noluisse, nisi ea conditione vt Dei cultum introduceret, & post liceret sibi ad suam paupertatem redire. Quod & intra triennium fecit. Atq; hic idem Bern. ser. 30. in Cant. magnopere se Abbatem factum deplorat; positumq; custodem in vineis, qui suam non custodisset. Et addit. [Miror au-
,, daciam plurimorum, quos videmus de suis
,, vineis non colligere nisi spinas, & tribulos;
,, vineis tamen Dominicis etiam se ingerere
,, non vereri. Fures sunt, & latrones, non cu-
,, stodes, neque cultores.]

Alios etiam legimus, cum detrectare munus non possent, ad orandum Deum confugisse, vt eos a regendis alijs liberaret; morteque liberatos fuisse. Lege Sophronium, cap. 7.

CAPVT IV.

Quatenus admittenda sint.

Si quando tamen quis absque arte vlla, vel procuratione sua ad id munus vocetur non recusandum illud esse, sed admittēdum censuerunt. Sanè de magistratibus, qui in Republica, vel Ciuitate solent distribui, Plutarchus in Politicis ita pronunciauit. Non sunt, inquit, Magistratus studiosè nimis affectandi; quia pulchrum non est potentiam affectare. At nec ciuile est publicè decretos repudiare, & vocantis munera patriæ detrectare.

De prælaturis autem, ac dignitatibus Ecclesiasticis, ita locutus est Orig. h. 9. in Num.
,, [Ne quis præsumptione superbi spiritus non
,, sibi à Deo datum munus Pontificatus inua-
,, dat; sed illi cedat, quem non ambitio huma-
,, na, non fauor corruptus asciuerit, nec lar-
,, gitio condemnanda subrogauerit; sed meri-
,, torum conscientia, & Dei voluntas assum-
,, pserit.] Et lib. 8. contra Celsum: [Eos,
,, inquit, qui cūm verbo sunt fortiores, tum vi-
,, tæ integritate vtuntur, vt præsidere Eccle-
,, sijs velint, hortamur: cum eos interea mi-
,, nus suscipiamus, qui dominandi studio deti-
,, nentur. Illos vero enixè rogamus, vt Eccle-
,, siæ Dei curam capessant, qui hanc promptiùs
,, nolint, & petulanter. Et sanè, qui optimè
,, inter nos præsunt, vel inuiti coguntur, rege
,, illo, & summo instante, quem & Dei filium
,, scimus, & Deum Verbum esse cognosci-
,, mus.]

Extat Sancti Athanasij Epistola ad Dracontium, qua tota hortatur illum, vt Episcopatum accipiat; quamuis se non accepturum iurasset. Atq; non vacare culpa, quod fugeret. [Non enim inquit, fas est, eum, qui
,, hác gratiam accepit, in occultum abdi, neq;

prudentis

„ prudentis est suppeditare alijs occasionem „ fugiendi.]

S. Nazianzeni autem illa sunt verba sub finem indicatæ apologiæ; [Nec minimè oblata præfectura cupidè appetatur, nec oblata „ repudietur. Illud enim temerariorum est ho- „ minum, hoc præfractorum, & contuma- „ cium, vtrumque verò ineptorum.] Et in orad Arianos, & de seipso; ita se accepisse Episcopatum testatur. [Non vltrò meipsum offerens, vt moris est plerisque; qui ad Ecclesiæ gubernacula temerè prosiliunt: sed accitus, ac vi impulsus, ac timori, spirituique obsecutus, ad vos accessi.] Ac rursum de seipso loquens, qui restiterat; [Apud Deum, inquit, in or. 1. in Pascha, melior fortasse est, & præstantior tarditas, quam nonnullorum aliorum celeritas. Bonum est, & Dei imperium aliquantisper detrectare, vt olim Moyses, & postea Ieremias; & rursum aduocantem promptè, atque impigrè occurrere, quemadmodum Aaron, & Isaias: modò vtrumq; pio animo fiat: alterum ob propriam infirmitatem; alterum ob vocantis potentiam.]

S. Chrys. item h. 1. in priorem Epistolam ad Tim. [Quemadmodum is, qui non traditum sibi à Deo honorem vsurpare præsumit, culpari dignissimus est: ita & qui traditum sibi repellere, & à se arcere molitur, aliorum est criminum reus, infidelitatis scilicet, & inobedientiæ.] Et h. 35. operis imperfecti in Matth. [Primatus fugientem se desiderat, desiderantem se odit.]

Quam eandem sententiam repetit S. Greg. Papa lib. 6. registri c. 169. [Sicut, inquit, „ locus regiminis desiderantibus negandus est, „ ità fugientibus offerendus est.] Quod si oblatus non acceptetur, id ex charitatis defectu proficisci argumentatur ex verbis illis Domini ad Petrum; Petre amas me? pasce oues meas; ex quibus colligitur; quia is, qui valdè omnipotentis Dei oues renuit pascere, ostendit se pastorē summum non amare.

Quòd si quietem prætendas propriam, quam aliorum cura turbare nolis: horum vtrumque sic coniungendum esse, ait S. Greg. vt quies apetatur ex corde, & tamen pro multorum lucro aliquando postponatur. Quod ex duobus Prophetis ostendit, quorum alter renuit, Ierem. 1. alter se vltrò obtulit ad prædicandum: Isa. 6.

Quin etiam eos, qui se subtrahunt, contra iustitiam peccare, his verbis affirmauit S. Prosper lib. 3. de vita contemplatiua c. 28.

Contra iustitiam renuunt.

[Contra iustitiam faciunt, qui merito suæ conuersationis, vel eruditionis electi, otiosum studium fructuosæ vtilitati regendę multitudinis anteponunt: & cùm possint laboranti Ecclesiæ subuenire, operosæ administrationis laborem fruendæ quietis contemplatione refugiunt.] Itaque Ecclesiasticam dignitatem concludit nec ambiendam esse, nec vitandam. Sanè vnusquisque homo non solum priuata persona est; sed etiam pars, & membrum Communitatis, aut Congregationis; huic ergò iniuriam facit, si suam eùm possit, illi operam neget; nolitq; eam iuuare, illique prodesse.

Sanctus Bern. in Ep. 79. ad Abbatem Lucensem scribens, non est veritus affirmare, cogitationem hanc recusandi, aut deponendi Superioris munus esse à Dæmone. Et Ep. 87. ad Ogerium Canonicum Regularem, ita scribit. [Non licet Christiano iniunctam sibi dimittere obedientiam (de superioritate loquitur) ante mortem: cùm Christus factus sit obediens vsque ad mortem. Etiam, inquis, per licentiam. Non accepisti licentiam, sed extorsisti. Extorta autem, seu coacta licentia, non est licentia, sed violentia.] Extat etiam in eandem sententiam eiusdem Epist. 141. ad Humbertum Abbatem, qui Abbatiam suam dimiserat. Et Ep. Martini Papæ primi ad Amandum Episcopum, qui munus deponere cogitabat. Romanum Clementē destinauerat sibi Petrus Apostolus in regenda Ecclesia successorē, reluctantemque hominem hoc argumento conuicit, vt ipsemet in Ep. 1. ad Iacobum refert: quòd amplius peccet is, qui impositum cathedræ onus refugit, quam si populum Dei in fluctibus periclitantem cùm iuuare possit, contemnat, submergique patiatur.

CAPVT V.

Diuina Ope nituntur, qui præsunt.

Et si verò nos ad illud munus minùs apti nobis ipsis videamur esse, de Diuina tamen ope confidere plurimùm debemus. Ità nos hortatur S. Basilius in constitut. mon. c. 10. Quòd si aliquem, inquit, Deus ad res huiusmodi (vt scilicet alijs præsit) eligat, probè nouit (quæ solertissima eius sapientia est) quemadmodum etiam idoneum præbeat. Et Theodoretus oratone sexta in Danielem, cùm diceret Scriptura Diuina; Spiritus Dei amplior erat in illo, hoc est in Daniele; causam subiungit. [Nam ijs, quibus ad vitam Ciuium instituēdam Magistratus mandatur, etiamsi pietatis expertes fuerint, quoddam tamen sapientiæ munus, ad subiectum sibi populum gubernandum diuinitùs conceditur.] Et S. Nazianzenus sub finem apolegetici sæpiùs nominati; Ei, qui gubernandi gregis curam suscipere metuit, lex quoque ipsa obedientiæ opem tulerit, Deo benignitate sua fidem remunerante; cumque

eumque in modis omnibus absolutum antistitem componente, qui ipsius præsidio nititur, omnesque in eo spes suas positas habet.

Iob c. 39. legimus, Tu forsitan in puluere calefacies ea? Ineptum hominem homo aptum non potest facere. [At Deus, inquit S. Greg. lib. 31. c. 6. oua in puluere derelicta calefacit, quando paruulos à doctoribus derelictos fouet, & in medio malorum conseruat, & feruere facit.] Idem de Superioribus dicas.

S. Leo quoque Papa, nuper ad Pontificatum assumptus, hoc nomine seipsum consolatur ser. 1. de sui assumptione. [Qui mihi honoris est autor, ipse mihi fiet administrationis adiutor: & ne sub magnitudine gratiæ succumbat infirmitas, dabit virtutem, qui contulit dignitatem. Tunc euidentiùs Dei misericordia præeminet, quando peccator sanctificatur, & abiectus erigitur.]

Alio etiam nomine consolatur Eugenium Ber. lib. 4. de consideratione. [Noli, inquit, diffidere; curam exigeris non curationem. Audisti; Curam illius habe: & non cura, vel sana illum. Non est in Medico, semper releuetur vt æger. Et Paulus, Plus omnibus laboraui. Non ait, plus omnibus profui, aut plus omnibus fructificaui. Vnusquisque secundùm suum laborem accipiet, non secundùm prouentum. Et ob hoc in laboribus potiùs, quàm in profectibus, gloriandum putauit: In laboribus plurimis. Planta, riga, fer curam, & tuas expleuisti partes; incrementum vbi voluerit, dabit Deus, non tu. Vbi fortè noluerit, tibi deperit nihil, dicente scriptura; Reddet Deus mercedem laborum Sanctorum suorum.]

CAPVT VI.

Prælatorum electionem à Deo petendam esse.

PORRÒ Origenes h. 22. in Num. Superiorum electionem à Deo petēdam, & expectandā esse, sapienter admonuit. Is enim optimè nouit, quis muneri tāto futurus sit idoneus. Adducto scilicet exemplo morituri Moysis. Moyses enim moriturus, etiamsi filios haberet ipse, & filios fratris sui, nō tamen orauit Deum, vt eos constitueret populo duces; sed vt ipse prouideret populo ducem. [Discant Ecclesiarum Principes, successores sibi non eos, qui consanguinitate generis iuncti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur, testamento significare, neque hæreditarium tradere Ecclesiæ Principatum: sed referre ad iudicium Dei; & non eligere illum, quem humanus commendat affectus; sed Dei iudicio totum de successoris electione permittere. Propinquis agrorum, & prædiorum relinquatur hæreditas; gubernatio populi tradatur illi, quem Deus elegerit.]

Quibus Prælatura danda.

Et S. Cypr. lib. 1. Ep. 3. ad Cornelium; [Nemo est tam sacrilegæ temeritatis, ac perfidæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri Sacerdotem, cùm Dominus dicat; Nonne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non est in obliuione coram Patre vestro?] Theodoretus autem in caput 13. Epistolę ad Rom. ex Apostolo demonstrat, magistratum gerere à Diuina pendere prouidentia: quæ & bonos dat, & malos permittit, cùm castigare vult populos. Nam & Is. 3. dicitur; Dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Et Iob 34. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. [Ita sibi inuicem, (ratiocinatur S. Greg. lib. 25. mor. c. 14.) & rectorum vita connectuntur, & plebium: vt sæpè ex culpa pastorum deterior fiat vita plebium, & sæpè ex plebium merito mutetur vita pastorum.]

Quocirca libro 4. in primum Reg. cap. 3. cùm Saul diceretur electus, & bonus; qui tamen malus, & a Deo reprobatus fuit: [Pastor, inquit, reprobus, quia vt fit, Dei indignatione decernitur, dicatur electus; & quia iustè permittitur, dicatur bonus.] Et c. 4. pastorem, ait, in Ecclesia aliquando ordinari pro se, & pro populo; aliquando nec pro populo, nec pro se; aliquando pro se, non pro populo; aliquando pro populo, non pro se. Primum fit, cùm bonus pastor bonis subditis datur. Secundum, cùm reprobus reprobis. Tertium, cùm bonus malis. Quartum, cùm malus bonis. Et libro 6. registri c. 171. [Ita sibi regentium merita connectuntur, & plebium; vt sæpè ex culpa præcedentium deterior fiat vita subiectorum: & sępè ex merito plebium delinquat vita pastorum.] Legimus secundo Regum 24. peccante Dauide totus populus afflictus est.

CAPVT VII.

Alijs præesse, quàm periculosum.

DVO tamen sunt, quę publicum hoc Prælaturæ, & gubernationis munus formidandum faciunt, vitandumq; suadent. Alterum; quia periculosum; alterū, quia difficillimum. De periculis satis esset Horatianum illud;

Prælaturę pericula.

.... Feriuntq; summos
Fulmina montes.

Lib. 4. ode 10.

Et illud Hetrusci Poetæ;

A cader và, chi troppo in alto sale.

Petrarca.

Sed primum, & communissimum est; quod honores, & dignitates in superbiam eleuant, arrogantiamq; & aliorum despectum procreant; Et quis nesciat superbiam malorum omnium, ac vitiorum fœcundissimam radicem esse? Propterea S. Chrys. h. 52. in

Matth. Nequiores ait Iudæis cæteris Hierosolymitanos fuisse; quia cùm maiores honores consequerentur, plurimum sibi arrogabant. Et h. 63. [Nihil ita in superbiam euehit, sicut principatus, & primi consessus.] Et h. 30. operis imperfecti. [Paupertas semper secura est: summa autem potestas sine timore periculi nunquam est.]

Accedit & potestas, quæ magnam libertatem, & licentiam, & ideò periculi plurimum affert. Idem S. Chrys. h. 1. in Epistolam ad Titum ita loquitur. [Qui in ordine priuato parùm religiosus erat, multò profectò magis id patitur, cùm Ecclesiæ gubernacula regenda susceperit. Nam & inanis gloria vehementius imminet, & pecuniarum amor, & fastus: cùm Principatus ipse præstet licentiam offensionis, & contumeliæ, atque maledicta, & alia prorsus innumera.] Si quis igitur parùm religiosus fuerat, multo erit irreligiosior, huiusmodi adminiculis nixus.

Quam ob causam sapienter admonet Sanctus Ambr. ser. 20. in Psal. 118. Iudicem, ac Superiorem; nihil vt pro potestate, sed pro æquitate, & iustitia agat omnia. Christus enim Io. 5. dixit, Non possum à me facere quidquam. [Bonus quippe iudex, inquit ille, nihil ex arbitrio suo facit, sed iuxta leges, & iura pronuntiat.] At contrà malus Iudex potestate abutitur. Sic Pilatus Io. 19. dixit Christo; Nescis, quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? [Audite, inquit Ambr. quid Iudex iniquitatis loquatur. Tua Pilate voce constringeris, tua damnaris sententia. Pro potestate igitur, non pro æquitate crucifigendum Dominum tradidisti: pro potestate absoluisti latronem, autorem verò vitæ interfecisti.]

Hęc per digressionem fortasse dicta videatur: Sed eò spectant, vt intelligas, muneris potestatem sæpe in periculum adducere homines. Et ideò S. Bern. lib. 3. de consideratione, admonet Eugenium Papam his verbis. [Spiritualis homo, qui omnia diiudicat omne opus suum trina consideratione præuenit. Primùm an liceat; deinde an deceat; postremò an expediat. Quomodo enim non indecens, voluntate pro lege vti, & quia non est apud quem appelleris, potestatem exercere, negligere rationē? Non minus deiecti, quam elati animi est, veluti rationis expertem, non pro ratione, sed pro libitu agere, nec iudicio agi, sed appetitu. Quid tam bestiale?]

Sed & cum potestate, atque in alios autoritate coniuncta est etiam libertas, & licentia erga seipsum. Cæteri namq; dum alterius imperio, ac voluntate reguntur, habent veluti frænum Superioris sui voluntatē, & obedientiam, qua continentur in officio, atque a multis periculis liberantur. Hoc fræno solutus Superior est, qui non alterius, sed sua propria ducitur voluntate, libereque potest exequi quidquid ab illo fuerit concupitum. Et quantam demum oportet esse hominis virtutem, quę non superetur interdum, atque blandientibus cupiditatibus nunquam vincatur?

Prælatura difficultates.

Accedunt difficultates plurimæ, quas subditorum affert cura. Etenim ad illum vnum cofugiunt vniuersi; illius omnes implorant opem; difficultatibus cunctorum, tentationibus, atq; periculis prouidere illum oportet. Quemadmodum, & magnus ille, & optimus pastor de seipso loquitur Os. 11. Ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachijs meis, & ero quasi exaltans iugum super maxillas eorum. Et Is. 40. sicut Pastor gregem suum pascit in brachio suo: congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, foetas ipse portabit. Infirmos enim omnes portare ipsum necesse est. Nam quos ad fortia trahere nitimur, inquit S. Greg. h. 7. moral. c. 6. eorum, necesse est, vt infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Quo circa lib 9. c. 10. [Tantorum pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur.] Nam & terræ Princeps, gręce βασιλεὺς dicitur, quasi βάσις λαοῦ, basis populi; quia super se populum sustinet. Et in expositione Psal. 5. Pœnit. rectores ait aliorum ossa nuncupari. [Per ossa enim fortiores, qui sunt in Ecclesia accipimus, quibus infirmiores velut caro sustentantur.] S. Basilius or. de institutione, & admonitione dixit esse velut scopulos in mari, ad quos vndæ omnes, fluctus, & tempestates alliduntur, & franguntur. [Omnes inquit, qui alijs præsunt, velut scopuli quidam in mari præeminentes sunt: qui impetum contrariorum fluctuum recipiunt, vt circa ipsos rupti, eos, qui post sequuntur, non inundant.]

Prælati ossa.

Scopuli in mari.

Verissimum est illud Sancti Bernardi Ep. 42. ad Henricum Sennonensem Archiepiscopum. [Si tentatio est vita cuiusque hominis super terram, quantis periculis patet vita Potificis, cui omnium necesse est ferre tentationes?] S. Chrys. h. 29. in Ep. ad Rom. Superiorem non est veritus affirmare esse plusquam martyrem. [Bonus, inquit, Pastor, & *Martyres.* talis, qualem Christus vult, cum innumeris componi potest martyribus. Siquidem martyr semel propter ipsum moritur; hic verò millies propter gregem; si modo talis est pastor, qualem esse oportet.]

CAPVT

CAPVT VIII.

Prælatos grauiùs à Dæmone impugnari.

NEQVE solùm difficultates adsunt à subditis plurimæ, verùm etiam à Dæmone, qui tentationibus suis illos præcipuè aggreditur. Cæteros minùs curat; Vt quos, ait S. Ber. in Psalmum 90. faciliùs capiendos esse non dubitat. His autem, qui tanquam prudentiores cerui serpentes necant, subtiliores occultat laqueos, & callidiora fraudis suæ argumenta conquirit. Hos magnificat Dæmon. Dictum est de simili argumento sæpiùs in superioribus lib. 28. c. 3. & 4 & lib. 29. c. 3. & lib. 37. c. 4. & 5. dicendum & nunc. Nam & olim Philistæi 1. Reg. 31. non magni fecerunt cæteros, quos occiderunt: solius Saulis amputarunt caput, & asportarunt in terram suam. Et Herodias illa saltatrix Mar. 6. etsi regni dimidium petere posset, contempsit tamen, neque aliud quidquam petijt, quàm caput Ioannis Baptistæ.

Si huius rei rationem quæras, ea est; quoniam ex bono Superiore bonum pendet, & salus subditorum omnium, eoque superato cæteri facilè superantur. Contra ex malo, & discolo pernicies, & ruina illorum. Is. c. 42. Ipse autē populus direptus est, & vastatus. Quid ita? Laqueus iuuenum vos estis. Subditi vocantur iuuenes; quoniam velut iuuenes consilio, & prudentia, & exemplo Superiorum suorum, velut seniorum reguntur. Origenes h. 7. in Ezech. [Mihi ipsi, inquit, qui Ecclesia prædico, laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat.] Et rursum subiungit. [Plus hi, qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, qui cælari non potest, omnibus scandalum fiat.] Quando quis est in angulo, si cadat, non videtur, non est magnum scandalum. At quando est in medio omnes illum vident. Subditus est in angulo, Prælatus in medio: si hic ceciderit, publicum est omnium scandalum. S. Io. Chrys. h. 3. de verbis Isaiæ, Vidi Dominum, &c. [In principio lapsis venia datur ab omnibus ob imperitiam. Sed eum, qui post multos cursus conciderit, nemo venia dignum iudicauerit; eò quòd tum cadere non tribuitur imperitiæ, sed negligentiæ. Accedit quòd complures talium ruinis offenduntur, & ad lapsum sollicitantur.] Et libro 3. de Sacerdotio. [Non possunt Episcoporum vitia dissimulari; sed vel parua, atque exigua confestim manifesta fiunt. Nam & athleta dum domi se continet, imbecillitatem suam alijs occultare potest: vbi verò nudato corpore in arenam descenderit, facilè apparet, quid ille possit. Ita qui priuatam vitam viuunt, solitudinem suorum vitiorum tanquam velamen habent: vbi verò in medium prodierint, solitudinem illam veluti vestem exuere, ac per externos, & aduentitios motus, suos animos omnibus nudos exhibere coguntur.] Et iterum. [Vulgarium hominum delicta, veluti in tenebris commissa, autores suos solos produnt: at hominis illustris, & vulgo cogniti delictum, commune omnibus damnum affert. Propterea ignobilium delicta, si in medium proferantur, neminem insigniter vulnerant: at qui in dignitatis fastigio positi sunt, primùm nemini non noti, manifestiq; sunt; tum verò si vel tantillum peccauerint, parua eorum peccata alijs magna videntur; neq; enim peccati magnitudine, sed peccantis potiùs dignitate, peccatum pleriq; omnes metiuntur.] Ac demum libro 6. eiusdem operis; [Episcopo (& cuiuis Superiori) non licet imperitiam excusare, neq; ad ignorantiam confugere, neque aut necessitatis, aut violentiæ speciem obtendere.]

Sanctus Augustinus quoque in qq. ex vtroque testamento mistim q. 102. contra Nouatianos disserens de pœnitentia, & Dauidis pœnitentiam proferens, quæ veniam obtinuit. Sed fortè, inquit, Regi ignosci oportuit, humilibus autem ignosci non debet. [Imò verò respondet, potentioribus difficiliùs ignoscendum videtur. Deus enim personam hominis non accipit, & quantò quis sublimior, tantò magis, licèt leue peccatum eius, graue est crimen.] Quod pluribus deinde persequitur.

Itaque Prælatorum peccata ex pluribus capitibus grauiora censentur, & propterea dæmonis tentationibus plurimùm impetuntur rectores aliorum, vt non ipsi soli cadant, sed & alijs cadendi causa sint, qui eorum exempla sequuntur. Quippe & in bello, aduersum ducem maximè, & Imperatorem diriguntur aduersariorum tela, quoniam eo prostrato exercitus vniuersus dissipatur, & fugatur. Ita ratiocinatur S. Chrys. h. 4. in posteriorem Ep. ad Thess. [Contra nos inquit, vehementiùs armatur hostis. Nam in bellis ante omnes conatur ducem prosternere, qui contrarius est.] Et h. 1. in priorem ad Tim. adfert illud; Percutiam Pastorem, & dispergentur oues gregis. Propterea diabolus vehementiùs aduersus eos armatur; quia ex eorum cæde, gregis quoque detrimenta sequuntur.

In Ps. 90. dixit Dauid, Cadent à latere tuo mille, & a dextris tuis decem millia. Quod Sanctus Bernar. de perfectorum hominum tentationibus interpretatur, qui sunt a dextris, atq; imperfectorum, qui à sinistris; Superiorum inquam, & subditorum. Omnes enim tentat dæmon: sed quoniam magis, ac ve-

ac vehementiùs impugnantur Superiores; propterea Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis. Iob c.40. Absorbebit fluuium, & non mirabitur; & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. Sic etiam 1. Regum 18. Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.

Adduntur & negotia plurima, tum spiritualia, tum temporalia, siue commissę sibi familiæ, siue aliorum hominum, qui aut ad ipsū aut ad ipsius subditos confugiunt, neque sine ipso expediri possunt. [Quantalibet, inquit S. Chryſ. h. 1. in posteriorem Epist. ad Tim. „ quisque animi virtute polleat, cùm tamen „ clauum, & Ecclesiæ gubernacula suscipit, in„ speratis fluctibus quatitur, & varijs vndiq; ne„ gotijs actus penè submergitur.]

Ergò subditi compati magnopere suis Prę latis, eosque quantum possunt subleuare debent: nam etsi maioris, quàm cæteri, virtutis eos esse oporteat; homines tamen sunt vt & cæteri. Ita loquitur S. Aug. inter cæteros Ep. 75. ad Auxilium Episcopum. [Nec „ arbitreris, inquit, ideò nobis non posse irre„ pere iniustam commotionem, quia Episcopi „ sumus: sed potiùs cogitemus inter laqueos „ tentationum nos periculosissimos viuere, „ quia homines sumus.] Neque vllo modo debere nos moueri, aut scandalum pati, si Prælatos, Superioresue interdum peccantes viderimus; longa oratione disputat in Ep. ad Feliciam Virginem, quæ est septima inter viginti, & vnam adiectas. Ac demum in libro 50. homiliarum, h. 50. c. 13. [Qui Superio„ rum, inquit, aut doctorum exemplo scanda„ lizati non faciunt, quod docent; perinde „ faciunt, ac si viator remanere vellet in iti„ nere, cum videt milliaria lapidea viam doce„ re, & non ambulare.]

CAPVT IX.

Prælatis reddendam Deo rationem esse pro subditis.

CÆTERVM maximum omnium, maximèque formidandum est illud, quod cùm omnibus meritò terrorem incutiat, necessitas inquam reddendi rationem iustissimo Iudici Deo de omnibus, quæ quisque egit: rector non solùm per se, sed pro omnibus, qui curæ illius commissi fuerint, reddere debet. Aliqua de hoc dicta sunt c. 3. Sed nunc audi Paulum ad Hebr. 13. Ipsi peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Quæ verba perpendens S. Greg. lib. 24. mor. c. 16 [Penset ergò, inquit, qui ad satisfacien„ dum districto Iudici de sua tantummodò a„ nima fortasse vix sufficit; quia quot regen„ dis subditis præest, reddendæ apud eum ra„ tionis tempore, vt ita dicam, tot solus ani„ mas habet.] In lib. Num. c. 25. cùm fornicatus esset populus cum filiabus Moab, & illæ vocassent eos ad sacrificia sua, iratus Dominus dixit ad Moysen; Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis. Quia scilicet ipsi fuerunt causa peccati populi, cùm saltem impedire, ac prohibere debuissent. [Populus inquit, Origenes h. 20. in Num. peccat, & Principes o„ stentantur contra solem; iidem ad exami„ nandum producuntur, vt arguantur a luce. „ Vide, quæ sit conditio Principum populi. „ Non solùm pro suis proprijs arguuntur deli„ ctis; sed & pro populi peccatis coguntur red„ dere rationem, ne ipsorum sit culpa, quòd „ populus deliquit. Hæc si cogitarent homi„ nes, nunquam cuperent, nec ambirent ad „ populi Principatum.]

Et rursum h. 6. in Ieremiam. [Plus à me „ exigitur, quàm à Diacono (erat enim Presbyter Origenes) plus à Diacono, quàm à „ Laico; qui verò totius Ecclesiæ arcem obti„ net, pro omni Ecclesia reddet rationem.] Et S. Cyrillus Alexandrinus Epist. 6. [Laicorum „ quidem pro sua quisque vita rationem red„ det: Nos verò, quibus Sacerdotalium mu„ nerum onus incumbit, non pro nobis ipsis „ duntaxat; sed simul etiam pro vniuersis in „ Christum credentibus causam dicemus.]

Hoc etiam, atque etiam cogitabat S. Augustinus, vt ipsemet testatur in Epist. 203. ad Maximinum Donatistam Episcopum. [Non „ cogito, inquit, in Ecclesiasticis honoribus „ tempora ventosa transigere: sed cogito me „ Principi pastorum omnium rationem de „ commissis ouibus redditurum;] Et ser. 62. de verbis Domini; [Et nos, qui vobis videmur „ de superiore loqui loco, cum timore sub pe„ dibus vestris sumus, quoniam nouimus, „ quam periculosa ratio de ista quasi sublimi „ sede reddatur.]

Hinc lamentatio illa Sancti Bernardi ser. 3 de aduentu. [Quid ego infœlix, quò me „ vertam: si tantum Thesaurum, si pretiosum „ depositum istud, quod sibi Christus sanguine „ proprio pretiosius iudicauit, contigerit ne„ gligentiùs custodire? Si stillantem in Cruce „ Domini sanguinem collegissem, essetq; re„ positus penes me in vase vitreo, quod & por„ tari sæpiùs oporteret: quid animi habiturus „ essem in discrimine tanto? Et certè id ser„ uandum accepi, pro quo mercator non insi„ piens, immò vtiq; sapientia, sanguinem illum „ dedit. Sed & habeo thesaurum illum in vasis „ fictilibus; & quibus multò plura, quam vitreis, „ imminere pericula videantur. Accedit ad „ sollicitudinis cumulum, & pondus timoris. „ Quod cùm & meam, & proximi conscien„ tiam seruare necesse sit, neutra mihi satis

est

„ est nota. Vtraque abyssus est imperscrutabilis, vtraque mihi nox est. Et tamen exigitur à me vtriusque custodia, & clamatur. Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Non est mihi dicere cum Cain. Nunquid custos fratris mei sum ego? Sed & fateri humiliter cum Propheta; Nisi dominus custodierit Ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam. In eo tamen excusabilis ego videor, si debitam exhibeo custodiam pariter, & disciplinam.] Hæc ille.

Concludam vniuersum hoc periculorum caput eiusdem Bernardi verbis in Ep. 9. ad Brunonem Coloniensem Archiepiscopum. „ [Si cunctos, inquit ille, qui vocantur ad ministerium, constat eligi, & ad regnum; securus est Coloniensis Archiepiscopus. Quod si etiam Saulem in regno, & Iudam in Sacerdotio legitur elegisse non alius, quàm ipse Deus, timeat necesse est & Coloniensis Archiepiscopus. Si verò & illa sententia viget; Quia non multos nobiles, non multos potentes elegit Deus: nunquid non triplicem habet timendi causam Coloniensis Archiepiscopus?]

CAPVT X.

Alijs præesse difficillimum.

AT non solùm periculosum est hoc regendi munus, sed & difficillimum: quòd à nobis multa postulet, & quidem interdum pugnantia, quæ vix possint obtineri.

Sanctus Nazianzenus in apologetico, Cur in Pontum fugerit, Artem artium, & scientiam scientiarum dixit esse hominem regere, animal omnium maximè varium, ac multiplex. Quod longa, & eleganti oratione demonstrat per comparationem medicæ artis, qua curantur corpora, tot tamque diuersis, ac difficilibus afflictata morbis. Etenim multò plures, magisque varij, ac curatu magis difficiles sunt animi morbi, quos ille curandos suscipit, qui aliorum gubernationi præficitur. Sanctus Chrys. quoque h. 15. in poster. Ep. ad Cor. [Imperare ars est, & non „ solùm dignitas. Immò ars est artium om„ nium summa. Nam si Imperium in his, quæ „ extra homines sunt, ars, & scientia omnium „ melior est; multò magis illud.] Et Sanctus Greg. Papa prima parte pastor. c. 1. [Nulla „ ars docetur, quæ non antea discatur. Ab „ imperitis ergò pastoribus magisterium pa„ storale suscipitur in magna temeritate; quo„ niam ars est artium regimen animarum.]

Post hæc ita loquitur Nazianzenus. [Hoc „ munus obire maius est, quàm vt ipsi præstare „ possimus; nimirum animarum imperium, & „ præfecturam accipere: cumque ne rectè qui„ dem pasci adhuc sciamus, nec animo quan„ tum par est purgati simus, gregi moderando „ præfici. Præclarè ac tempestate cum eo a„ gitur, qui alios furium, deorsumque iactari, „ ac perturbari conspiciens, effusissimo cursu „ de medio fugiat, & sub locum aliquem à pe„ riculo tutum secedens, impuri spiritus turbi„ nem, & caliginem fallat.] Sanè S. Chrys. & vniuersè pronuntiauit in expositione Psal. 143. Non minus esse suos benè regere, quàm inimicos vincere. Et difficultatem interdum conatus est indicare. Namq; h. 10. in priorem Ep. ad Theff. significauit illam sanè maximam; quòd liberis, aut voluntarijs præsit. „ [Medicus, inquit, etsi ægroto inuitus, & ex„ osus sit, erga cognatos tamen eius amicè ha„ bet. Et pater tam naturalibus, quam exter„ nis legibus munitus multa libertate erga fi„ lium vtitur. Sacerdotem verò multa grauat „ difficultas. Voluntarijs enim præest, & à „ quibus Principatus sui gratiam referat.] Et libro 2. de Sacerdotio, tum aduersarios commemorat, tum morborum genera, tum conditionem eorum, qui curantur; tum morborum naturam, qui curantur. Sunt enim interiores, neq; cogniti; quare nec curari possunt, nisi ipsi velint: At nos paulò accuratiùs, & distinctiùs persequamur.

CAPVT XI.

De Prælatorum vigilantia.

PRIMVM maxima opus est vigilantia. Testantur illa Pauli verba superiùs citata; Ipsi peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Vnde S. Aug. in ser. 39. ad fratres in Eremo, distinctis quatuor hominum positionibus; iacere, sedere, stare, & ambulare; quatuor in his hominum gradus agnoscit. Iacent enim homines mali, qui toti in mundo, & rebus temporalibus quiescunt; Sedent boni coniugati, qui, vt dicit Apostolus, diuisi sunt; & vt ille, qui sedet, quiescit inferioribus partibus, & laborat superioribus; sic isti partim cogitant, quæ Domini sunt, partim, quæ ad vxorem, & rem domesticam pertinent. Stant autem contemplatiui viri, & religiosi, quorum conuersatio in Cœlis est, contemptis terrenis omnibus. Denique ambulant Prælati, & Superiores, quibus incumbit videre quid agatur in Domo Domini, atque huc, illucque discurrere, & nunc exhortari, nunc increpare, nunc minari, nunc docere, nunc consolari, & omninò omnes in virtute promouere, omnibus prouidere.

Verùm hanc vigilantiam multis modis video explicatam. Primùm exemplo vigilum, qui Ciuitates, arces, locaque suspecta custodiunt. *Vigiles.*

diunt. Ità S. Bern. ser. 76. in Cant. de Prælatis, & Rectoribus interpretatur verba sponsæ circumeuntis Ciuitatem, sponsumque quæritantis, Cant. 3. Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt Ciuitatem. [Qui enim, inquit, sunt vigiles isti? Nempe illi, quos Saluator in Euangelio Beatos pronuntiat, si cùm venerit, inuenerit vigilantes. Quàm boni vigiles; qui nobis dormientibus ipsi peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus nostris? quàm boni custodes, qui vigilantes animo, atque in orationibus pernoctantes, hostium insidias sagaciter explorant, anticipant consilia malignantium, depræhendunt laqueos, eludunt tendiculas, retiacula dissipant, machinamenta frustrātur.] De his item adfert illud Ecclesiastici 39. Cor suum tradidit ad vigilandum diluculo, & in conspectu eius deprecabitur. [Vigilant, inquit, & deprecantur, scientes sufficientiam in custodienda Ciuitate; & quia Nisi Dominus custodierit Ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.] Dominus quoque Apostolis suis præcepit, Vigilate, & orate.

Speculatores. Secundo exemplo speculatorum. Ezech. 44. Speculatorem dedi te Domui Israel. Speculatorem autem vigilare oportet, & prospicere omnia. Quocirca S. Greg. lib. 5. in primum Regum cap. 2. [Vitæ innocentiam dixit, pro nobis habemus; sed prælationis culmen pro alijs, non pro nobis ascendimus. Per innocētiæ bonum ad æternam patriam contendimus; per altitudinem prælationis in aliorum custodia vigilamus.]

Ecclesiæ oculi. Propterea Prælati, Ecclesiæ oculi vocitantur; quòd prospicere illi debeant, & quid agatur, quidque periculi ab hostibus immineat considerare. Sed sint oculi columbæ, quales erant oculi sponsæ Cant. 4. Oculi tui Columbarum. [Oculi namque Ecclesiæ, inquit S. Nyssenus h. 7. in Cant. Sunt magistri, doctores, & qui præsunt, & dirigunt alios. Hi debent esse oculi columbæ, sicut oculi sponsæ, idest simplices, & innocentes moribus: velut imagines rerum, quas vident, pures in pupillam suscipiant; nec ad vllam rem crassam, & corpoream respiciant.] Et rursum h. 13. [Qui ad cernendum, & inspiciendum ordinati sunt, oculi Ecclesiæ dicuntur: debent autem esse oculi, sicut columbę, idest simplices, expertes malitiæ. Quæ simplicitas eorum est, qui nondum a vita carnali polluti sunt, sed viuunt, & ambulant spiritu. Ideò oculi tui columbæ super riuos aquarum; & a Ioanne Spiritus Sanctus in columbæ specie visus est super aquam volare. Quare si purè inspectoris munere fungi velit, omnem vitiositatis lippitudinem abluere aqua conuenit, hoc est virtute.] Minimè ergo sit suspiciosus, quod etiam adnotauit S. Anselmus lib. 3. Ep. 91. ad Antonium Suppriorem. Nam & Sanctus Basilius in reg. breu. 19. cum quęsisset; Num his, qui suspectus est de aliquo peccato, obseruari debeat: respondet; omnes suspiciones à maleuolo animo profectas culpari ab Apostolo; diligentiam autem in omnibus obseruandis adhibere in Charitate Christi; hoc illius esse, qui ei præfectus est officio, vt cunctos gubernet.

Lucerna Ecclesiæ. Oculus etiam, & lucerna Ecclesiæ vocatur Episcopus, & quilibet rector. à Nazianz. Ep. 22. ad Cæsarienses, patris nomine scripta; Et Ep. 13. ad Basilium; atque ab alijs pluribus. Quam ob causam sicut rectè agitur corpus, si oculus sit purus, & peruersè, si impurus; (quod & Matthæi sexto Christus docuit) ita Ecclesiæ præfecto, vtrolibet modo disposito omninò simul vel periclitatur, vel seruatur Ecclesia.

Pastor. Tertio exemplo Pastorum; qui vigilant super gregem suum, ne aut à latronibus rapiatur, aut deuoretur a lupis. Sic Angeli, qui nascente Domino missi sunt ad pastores, vigilantes eos inuenerunt, & custodientes vigilias noctis super gregem suum, Luc. 2. Pastores autem illi personam gerebant Prælatorum, & pastorum Ecclesiæ, quos super commissos sibi subditos vigilare oportet, vt sapienter eo loco Sanctus Ambrosius adnotauit.

Sed eleganter hoc caput tractat Sanctus Chrysostomus h. 57. in Gen. exemplo visus Iacob super oues Laban vigilantis; sic enim ipsemet Iacob loquitur c. 31. Viginti annis fui tecum; oues tuæ, & capræ steriles non fuerunt; arietes gregis tui non comedi, nec captum à bestia ostendi tibi: ego damnum omne reddebam: Die, noctuq; æstu vrgebar, & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, &c. [Et illic quidem, inquit Chrys. si iniuria quædam accidisset, nullum damnum: hic autem, si ouis rationalis perierit, vel à bestia fuerit capta, graue damnum, maximum detrimentum, ineffabilis pœna.] Et rursum h. 3. ad populum; [Si Patriarcha Iacob pecudibus præsidens, & oues irrationales pascens, & homini rationes redditurus, noctes ducebat insomnes; & æstum, & gelu, & omnem aeris inæqualitatem ferebat, vt nulla illarum pecudum periret: multò magis nos, non irrationalibus, sed spiritualibus ouibus præpositos, & non homini, sed Deo presidentiæ huius rationes reddituros; ad nihil torpere, & retrahi oportet eorum quæ gregem iuuare possint;] Et S. Greg. lib. 2. Registri c. 33. [Studeamus, inquit, cor nostrū terrenorum pastorum imitatione succēdere: qui hyemales noctes imbribus, geluq; constricti ducunt peruigiles, ne vel vna ouis, & non fortè vtilis, pereat. Quam si insidiatur

„ tor ore voraci momorderit; quomodo fata- „ gunt?] Et lib. 7. c. 47. de Iacob loquens. „ [Si sic laborat, ac vigilat, qui pascit oues Laban; quanto labori, quantisque vigilijs debet intendere, qui pascit oues Dei?]

Opportunum est illud, quod habet S. Aug. in lib. de Pastoribus c. 1. [Nos, inquit, qui Præpositi sumus, duo habemus. Vnum, quòd Christiani sumus; alterum, quòd Præpositi sumus. Quòd Christiani sumus, propter nos est: quòd autem Præpositi sumus, propter vos est. Quisquis in eo, quòd Præpositus est gaudet, & honorem suum quærit, & commoda sua respicit, se pascit, non oues.] Et ser. 62. de verbis Domini; [Ad Pastores pertinet cura, ad oues obedientia; ad illos vigilantia pastoralis, ad has humilitas gregis.]

Gubernator nauis. Quarto exemplo gubernatorum nauium. Nam & Ecclesia nauis est, cuius gubernator Episcopus, Prælatus, & Rector. Audi Philonem Iudæum in libro de legatione ad Caium: quemadmodum sæcularem Principem alloquatur. [In puppi cella collocatus ad gubernacula, rege nauem, qua generis humani salus vehitur, non aliunde magis voluptatem capiendo, quam è subditis per te adiutis aliquo beneficio.] Quantò hæc meliùs Ecclesiastico, & spirituali Prælato dicerentur? Tota die, & nocte stat ad pyxidem gubernator in puppi, sydera spectans, & omnes Cœli plagas considerans, ventosque examinans: vt onustam mercibus nauem, à scopulis tueatur, & saxis, tutamque in portum dirigat: & dormitabit animarum Rector, dum innumerabiles infestantur eas Pyratæ, quas ad æternæ salutis portum perducendas accepit? Vide quid S. Greg. scribat lib. 6. registri c. 169. [Qui regendam nauem suscepit, tantò amplius necesse est, vigilet, quantò ampliùs littus relinquit, vt aliquando futuras procellas ex signo præuideat; aliquando venientes aut directo clauo, si paruæ sint superet; aut si vehementer intumescant, dato in obliquum latere irruentes declinet. Et sæpè solus vigilat, cùm cuncti illi, quibus nulla nauis cura commissa est, quiescant.]

Iob c. 26. Ecce gigantes gemunt sub aquis; Prælati videlicet sub onere regendorum populorum. Dum interim Ex. c. 15. Filij Israel, hoc est priuati quique, & subditi, ambulant per siccum in medio mari. Et Is. 43. Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te &c.

Quam vigilans siue pastor, siue gubernator, Chrysostomus; qui h. 4. operis imperfecti in Matthæum, ad hunc modum loquitur de seipso. [Si contigerit vestrum peccare quempiam, dormienti obuersamini: Emorior; nisi videor similis dolore exanimatis, nisi attonitus, & vt verbis propheticis vtar, etiã ipsum Lumen oculorum meorum non est mecum. Nam quæ spes nobis, si vos non proficiatis?] Rursum [Quantum animi solatium, si vos probati sitis? Gestire mihi videor, quoties boni quidpiam audio de vobis; Implete gaudium meum. Hoc solum adfero ad votum, quoniã desidero profectum vestrum.] Quam verò præcipuam esse oporteat hanc vigilantiam, idem ipse exponit h. 8. eisdem operis. Sic enim habet. [Nos, qui sumus Pastores, singulas species passionum populi considerare debemus, id est diligenter attendere; qui sunt in populo, qui auaritiæ morbo laborant, vt aliquem sermonem de auaritiæ morbo faciamus, ad medicamẽtum sanitatis illius, qui auaritiæ stimulis agitatur. Idẽ de libidine, ac cæteris vitijs. Et vt paterfamilias studiosus, scit in domo sua, quid vnusquisque necessarium habet; ita & Sacerdos singulorum mores, & actus in conuersatione debet indiscere: vt quale, quibusque medicamentum necessarium fuerit, subministret; cui consolationem, consolationem, cui increpationem, increpationem.]

Hæc debet esse Superioris cura, hoc studium, in hoc totis eum viribus oportet incumbere. Alioqui verendum est illud Ecclesiastis 10. In pigritijs humiliabitur cõtignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus. Hoc enim de Principum, ac Prælatorum negligentia interpretatur S. Hieronymus, per quam omnis corruit altitudo Ecclesiæ. Dum enim dormirent homines, hoc est Prælati, inimicus homo superseminauit zizania.

CAPVT XII.

Prælatum debere totum vtilitati subditorum seruire.

OMNINÒ muneris huius ratio postulat, vt qui illud sustinet, totus subditorum suorum vtilitati seruiat. Vt de Superiore quouis dici possit illud, quod de Cæsare dixit aliquando Seneca in lib. de breuit. vitæ. Cæsari, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent, ex quo se orbi terrarum dedicauit, sibi eripuit. Immò verò Sanctus Io. Chrys. h. 35. operis imperfecti in Matth. hanc inter sæculares Principes, & Ecclesiasticos Prælatos, ac pastores differentiam agnouit, [Nam Principes, inquit, mundi ideò fiunt, vt dominentur minoribus suis, vt seruificent eos, vt spolient, & comedant, & vsque ad mortem abutantur vita eorum ad suas vtilitates, & glorias. (pace tanti viri dixerim; hoc non est Principis, sed tyranni, qui per vim, & iniuriam summam hoc sibi vsurpat: alioqui bonus Princeps quoque vtilitatem, ac bonum sui spectat populi: neque enim populus est propter Principẽ; sed Princeps propter populum. Id ergò de Tyranno intelligatur.)

Prin-

„ Principes autem Ecclesiæ fiunt, vt seruiant „ minoribus suis, & ministrent eis quæcumq; „ acceperunt a Christo; vt suas vtilitates negli- „ gant, atque illorum procurent, neque mo- „ ri recusent pro salute subditorum suorum, si- „ cut Apostolus dicit; Ego autem impendar, „ & superimpēdar ipse pro animabus vestris.] Et h. 8. in Epistolam ad Ephes. [Præcepto- „ ris virtus est, nihil honoris, nihil gloriæ à „ subditis, sed salutem ipsorum quærere, & „ huius rei gratia nihil non facere: ita qui non „ istud, sed gloriam suam quærit, non præ- „ ceptor, sed tyrannus est.]

Alibi hoc idem per differentiam inter Pastorem, & mercenarium proponit. Namque h. 59. in Ioannem sic loquitur. [Magnum „ quiddam est Ecclesiæ prælatio, & quæ mul- „ ta indiget sapientia, vt numquam oues dese- „ ramus, & lupo generosè resistamus. Hæc e- „ nim inter Pastorem, & mercenarium diffe- „ rentia. Alter propriæ contemptis ouibus, „ alter sua contempta ouium semper saluti in- „ uigilat.] Itaque h. 4. in poster. Ep. ad Thess. Ita populum suum alloquitur. [Ad vestram „ vtilitatem positi sumus, & quæ vestra sunt, „ curamus.] Et paulò post; [Si nostra fuerint „ celebria, erunt & vestra illustriora. Si nobis „ doctrina abundè affluxerit, in vos istæ diui- „ tiæ redundabunt.] Denique h. 26. ad populum, ita de seipso testatur. [Hanc ascende- „ re cathedram non tolero, nisi magna præ- „ staturus. Nam si quid tale fieri non potest, „ melius in imo stare. Princeps namque, qui „ subditis nil profit, miserius nihil.]

Sanctus Athanasius in Ep. ad Dracontium in eandem sententiam scribit. [Id scire te „ oportet, te priusquàm ordinabaris, tibi vi- „ xisse, ordinatum autem illis viuere, quibus „ ordinatus es. Et antequam acciperes Epi- „ scopi gratiam, nullus te cognoscebat: Ex „ quo Episcopus factus es, populi expectant, „ vt cibum illis feras ex doctrina Scripturarū.] Idem de quouis Prælato, & rectore aliorum accipiendum est.

Sanctus verò Gregorius Nazianzenus in apologetico sæpiùs significato; Pauli in pascendo grege industriam admirabilem, & labores plurimos diligenter persequitur, eumque verum fuisse Superiorum omnium, ac Prælatorum exemplar ostendit, tandemq; ita concludit. [Hic spiritualis omnis præfectu- „ ræ finis est; priuata vtilitate cōtempta, com- „ modis aliorum inseruire.] Et mox cùm docuisset, quales esse oporteat animarum præfectos; [In his ergo, inquit, cogitationibus „ dies, noctesq; versor: Hæc medullas ipsas „ ablumunt, & carnes abrodunt, nec me au- „ dacem esse sinunt, altaque ceruice incede- „ re. Hæc animam meam deijciunt, & men- „ tem contrahunt, & linguam vinculo co- „ ercent, faciuntque, vt non de præfectura, „ nec de corrigendis, & alijs gubernandis co- „ gitem; id quod exuberantis cuiusdam „ facultatis est: sed quomodo ipse venientem „ iram effugere queam.]

Postea tamen Episcopatu suscepto, ita loquitur in or. ad Iulianum, De suis sermonibus. [Nisi gregem meum beneficijs meis or- „ nare studerem, iniquissimè facerem.] Et præclarè sanè argumentatur in or. in Maximum. [Si vel bubulcus ob vitulum vnum ab „ armento aberrantem, vel pastor ob pecu- „ dem in decadis grege desideratam, vel auis „ ad nidulum, quem ad breue tempus reliquit, „ vsque adeò discruciari solent; vt & illi arre- „ ptis fistulis in speculam quādam euecti cala- „ mos omnes mœrore impleant, atque palan- „ tia animalia, quasi ratione prædita euocent, „ ac si paruerint, maiorem ex illis, quàm ex „ reliquis simul omnibus, delectationem per- „ cipiant. Hæc autem stridens ad nidum con- „ uolet, pullisque stridentibus aduoluatur, eos- „ que pennis foueat; quò tandem chariores „ par est esse apud bonum, egregiumq; pasto- „ rem oues rationis participes?] Ac demum in Ep. 46. ad Africanum ita de rectore pronunciat. [Mihi præfectus nihil aliud esse vi- „ detur, quam virtutis adiutor, & vitij aduer- „ sarius; siue incruentam præfecturam gerat, „ vt nos, siue eam, quæ gladium, & lorum a- „ diunctum habet.] Hæc planè ostendunt, quantam oporteat esse Præsulis sollicitudinem, atque industriam in subditorum curandis morbis, eisque ad virtutem omnem informandis.

Quam ob causam Sanctus Greg. in 2. parte pastor. curæ c. 5. & libro 1 registri c. 24. eum vult singulis esse compassione proximum, (Sic enim ipse loquitur) & præ cunctis contemplatione suspensum. Nam & Paulus in Paradisum ducitur, & ad cubile carnalium descendit; scribens 2. Cor. 10. Propter fornicationem, vnusquisque suam vxorem habeat; Vxori vir debitum reddat; Nolite fraudare inuicem, &c. Et Iacob Gen. 28. Domino desuper innitente, & vncto deorsum lapide, Angelos vidit ascendentes, & descendentes, &c. Et Moyses crebrò tabernaculum intrat, & exit. Et Christus in monte orat, & miracula facit in vrbibus, &c. At hæc duo iungere, contemplationem, & actionem, cum Deo iugiter per contemplationem tractare, & per actionem cum hominibus versari, quantam demum habet difficultatem?

In libro Prouerb. c. 6. dicitur; Si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui. Ita quisquis Superioris occupat locum, spopondit pro cunctis subditis suis,

illa-

illaqueatus est verbis oris sui: Fac, quod dico, fili mi, & temetipsum libera. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ [Quisquis, inquit S. Greg. 3. par. pastor. curæ, admonit. 5. ad viuendum alijs exemplum proponitur, non solùm ipse vt vigilet, sed etiam vt amicum suscitet, admonetur. Et namque vigilare benè viuendo non sufficit, si non & illum, cui præest, a peccati torpore disiungit. Palpebræ porrò dormitant, cùm ea, quæ in subditis arguenda sunt, dissimulat. Plenè autem dormire, est commissorum acta nec scire, nec corrigere.]

Ergò qui præsunt, cœli animalia fieri studeant, quæ intus, & in circuitu plena sunt oculis; interno iudici in seipsis placere studeant, & exempla vitæ exteriùs præbentes, quæ etiam in alijs corrigenda sunt, deprehendant.

S. quoque Augustinus non semel hunc locum illustrauit, serioque eos, qui alijs præsunt, officij admonuit sui. Namque in libro 19. de Ciuit. Dei c. 14. [In domo, inquit, iusti adhuc à Cœlesti Ciuitate peregrinantis, & qui imperant, seruiunt eis, quibus videntur imperare. Neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi; nec principandi superbia, sed prouidendi misericordia.] Et rursum tractat. 123. in Io. [Qui hoc animo pascunt oues Christi, vt suas velint esse, non Christi, se conuincuntur amare, non Christum: vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi, & subueniendi, & Deo placendi charitate.] Atque huc vult spectare trinam illam Petri interrogationem, Petre amas me? Pasce oues meas; quæ omninò ostendit, gubernationem totam charitate, & bono ouium moderandam esse. Postremò ex libro de Pastoribus præclara item sententia in Superioribus proposita fuit, vbi de Pastorum vigilantia dictum est.

Et quoniam de hac re sapienter omninò locutus est S. Bern. erit ille quoque audiendus. Pluribus ergò in locis Prælatos monuit, eos in eo loco fuisse positos, non tam vt præsint, quam vt prosint, nec dominos esse, sed patres, aut etiam matres. Ita infer. in Psalmum 44. [Prælati, inquit, magis studeant prodesse, quam præesse, quoniã ipsos maximè decet sanctitudo.] Et ser. 1. dicitur Prophetæ a Domino; Ecce constitui te super gentes, & super regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. [Non est, quod blandiatur celsitudo, (loquitur in 2. libro de consideratione ad Eugenium Papam) sollicitudo maior. Factum superiorem dissimulare nequimus. Sed ad quid, attendendum. Non enim ad dominandum opinor: Sed vt euellas, & destruas: vt disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Quid horum fastum sonat? Rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritalis expressus est: Et nos igitur impositum senserimus ministerium, non dominium datum. Disce sarculo tibi opus esse, non sceptro. Multò minùs inueniri oportet, aut delicijs resolutum, aut resupinum pompis. Nihil horum tibi tabulæ testatoris assignant. Sonat tibi Episcopi nomine, non dominium, sed officium: & quæ seq.] Et iterum libro 3. [Præes: Ad quid? nunquid vt de subditis crescas? nequaquam; sed ipsi de te. Principem te constituerunt; sed sibi, non tibi: alioquin quo pacto te reputas Superiorem his, a quibus beneficium mendicas. Audi Dominum. Qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Tu id mendaciter diceris, si non tam beneficus esse, quam beneficis præesse intendas. Parui, deiectique animi est, de subditis non profectum quærere subditorum, sed lucrum proprium.]

Hinc est, quòd in ser. 10. in Cant. in omni Superiore duo requirit vbera sponsæ, cògratulationem, & compassionem, iuxta illud Rom. 12. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Alioquin si paruula est, & nondum nubilis, nondum misit vbera, talis si ad regimen animarum assumitur, alijs non prodest, sed sibi plurimum obest. Duo autem vbera, congratulatio exhortationis, & compassio consolationis lac fundunt; & vtramque vbertim cœlitus irrorari pectori suo spiritualis mater sentit, quoties osculum sumit. Moxque plenis vberibus paruulis incumbat lactandis; ex vno consolatoria, ex altero exhortatoria ministrans, prout singulis conuenire viderit.

C A P V T XIII.

De Prælati Charitate.

SED hoc magnam in Rectoris pectore, ardentemque postulat charitatem. Et ideò Bern. ser. 23. in Cant. neminem vult Prælati munus suscipere, qui non antea fuerit in vinariam sponsi cellam introductus, & charitatis vino benè pòtatus, iuxta illud Cant. 2. Introduxit me in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. [Non debet omninò, inquit ille præesse alijs, qui in cellam vinariam nec dum meruit introduci (hoc est zelum in charitate feruenti non habet) oportet hoc vino æstuet, qui alijs præsidet. Alioqui improbè satis præesse affectas, quibus prodesse non curas: Et quorum non zelas salutem, subiectionem nimis ambitiosè vendicas tibi.] Non sine causa Petrus, vt & antea

antea dictum est, à Domino constituendus
vniuersalis Ecclesiæ pastor, ter prius de cha-
ritate interrogatur. Petre amas me? [Con-
N. 21. ,, gruè (inquit idem Bern. in ser. de diligendo
,, Deo) Petrus de dilectione requiritur, qui
,, pascendo præponitur gregi. Ille enim
,, præesse debet alijs, qui vino charitatis de-
,, briatus æstuat, immemor sui, vt non quæ-
,, rat quæ sua sunt, sed magis quę Iesu Christi.]
Et ser. in ea verba], Ecce nos reliquimus o-
mnia; [Petro dictum est tertiò, Amas me?
,, pasce oues meas. Dictum est, Pasce; nec
,, munge, nec tonde. Speret ergò discipuli
,, locum, qui dominicum pascere gregem sa-
,, tagit, non tondere. Pascere verò tripli-
,, ter, exemplo conuersationis, verbo prædi-
,, cationis, fructu orationis. Et pascere ad
,, mandatum Christi: vt nemo sibi hunc sumat
,, honorem; sed qui vocatus fuerit a Deo tan-
,, quam Aaron.]
Ad hanc etiam charitatem, & sollicitudi-
nem erga subditos pertinet illud, quod idem
Bern. habet in ser. de tribus ordinibus Eccle-
siæ: Cæteros per pontem, seu vadum ince-
dere, Prælatos per altum mare descendere,
periclitantibus subditis opitulaturos. [Præ-
,, lati, inquit ille, nec pontis, nec vadi semita
,, coarctantur; sed descendunt mare in naui-
,, bus, vt liberè possint vsquequaque discurre-
,, re; & occurrere singulis, vt oportet, ac di-
,, rigere pôtis semitam, seu vadi ordinare gra-
,, dientes, pericula inuestigare, ac declinare,
,, excitare tepidos, pusillanimes sustentare, &c.
,, Charitas autem est nauis, in tot periculis eos
,, securos portans, tribus compacta lateribus,
,, vt sit de corde puro, conscientia bona, &
,, fide non ficta. Puritas cordis, vt prodesse
,, magis velit, quàm præesse, nec commodum
,, suum quærat, sed animarum salutem. Con-
,, scientia bona est irreprehensibilis conuersa-
,, tio, vt formâ gregis factus incipiat facere, &
,, docere. Fides non ficta, vt qualis apparet in
,, conuersatione, sit etiam interiùs in cogitati-
,, one.] Et rursum in ser. 49. in Cant. tractans
illa verba; Ordinauit in me charitatem; hanc
obnixè à Domino postulat. [Vtinam, ait, &
,, in me Dominus Iesus tantillum ordinet cha-
,, ritatis: vt sic mihi sint curæ vniuersa, quæ
,, sunt ipsius, vt tamen quod mei potissimum
,, propositi, seu officij esse constiterit, ante
,, omnia curem. Quod enim veritas iudicat
,, præponendum, id chariùs amplectendum or-
,, do postulat charitatis. Nonne ex iniuncto
,, incumbit mihi cura omnium vestrum? Iam
,, quidquid huic prætulero operi, vt minùs ip-
,, si inuigilem, dignè, & vtiliter pro viribus
,, exequendo; etsi ex charitate fortassis id face-
,, re videar, ordinis tamen ratio non consen-
,, tit.]
Sanctus autem Chryf. h. 15. in posterio-
,, rem Epist. ad Cor. Hanc inter omnes virtutes
præcipuam, & quę Superiorem maximè cō-
mendabilem reddat, esse affirmat. [Nihil,
,, inquit, ita clarum facit gerentem magistra-
,, tum, atque dilectionis studium erga subditos.]
& h. 9. in Ep. ad Philip. [Nihil ita discipu-
,, lum allicere poterit, vt si persuasus sit curæ
,, esse præposito, illumque sui gratia anxium
,, esse: quod quidem excellentis est dilectionis.]
Et h. 10. in Ep. ad Coloss. à subditis obedien-
tiam, à Superiore charitatem exigit. [Quan-
,, do, inquit, qui præest, subditum suum dili-
,, git, tunc omnia benè compacta sunt. Non
,, ita subditi queritur dilectio, atque principan-
,, tis erga subditum; nam ab isto queritur obe-
,, dientia.] Et libro 1. de Sacerdotio; [Opor-
,, tet Prælatum erga subditos suos affici, vt si
,, Pater erga liberos suos admodum infantes
,, afficeretur. Ac quemadmodum illis, neque
,, insolescentibus, neque cædentibus, neque
,, lugentibus, admodum laboramus: ac ne cùm
,, nobis quidem arriserint, cristam tollimus;
,, sic nos oportet neque vulgaribus laudibus in-
,, tumescere, neque probris animum despon-
,, dere, si quando ea intempestiuè erumpere
,, videas.] Omninò charitas patiens est, &
omnia suffert; vt scripsit Paulus.

CAPUT XIV.

Ab externis abstineat negotijs.

VERUM vt tanto, tamq; necessario, ac multiplici muneri curandarum animarũ sibi commissarum vacare possit Prælatus; est necesse est ab externis negotijs, rerumue temporalium procuratione magnopere abstinere. Quantum enim hisce tribuetur, tantum de priore, ac potiore muneris parte detrahetur. Ita Origenes monuit lib. 9. commentariorum ad caput 12. Epistolæ ad Rom. [Hu-
,, manarum, inquit, causarum, & sæcularium
,, rerum sollicitudo aliena debet esse ab his, qui
,, Ecclesię præsunt. Sed talem recipiant sollici-
,, tudinem, qualem Apostolus dicit, Concursus
,, in me quotidianus, sollicitudo omnium Ec-
,, clesiarum.] Adstipulatur S. Bernar. libro
4. de consideratione, his omninò verbis.
,, [Vacuum prorsus à sollicitudine rerum mi-
,, norum, & vilium oportet esse animum tam
,, magnis, & tam multis intêtum rebus. Opor-
,, tet liberum, quem nulla sibi vendicet violen-
,, ta occupatio: oportet ingenuum, quem nul-
,, la deorsum trahat indigna affectio: oportet
,, rectum, quem nulla subeat furtiua suspicio:
,, oportet vigilem, quem nulla à se abducat pe-
,, regrina, & curiosa cogitatio: oportet fir-
,, mum, quem nulla concutiat repentina tur-
,, batio: oportet inuictum, quem nulla fatiget
,, vel continua tribulatio: oportet amplum
quem

„ quem nulla coarctet rei temporalis amis-
„ sio.] Et iterum non multò post; Eum non vult habere temporalem curam suæ domus; sed eam alteri quamuis parùm idoneo committere. Nam & Saluator Iudam œconomum habuit; Et Ægyptius ille Iosepho traditis omnibus nesciebat, quid haberet in domo sua Gen. 39. [Mira res, inquit Bern.
„ satis superq; Episcopi ad manum habent,
„ quibus animas credant; & cui suas commit-
„ tant facultates, non inueniunt. Optimi vi-
„ delicet æstimatores rerum, qui magnam de
„ minimis, paruam, aut nullam de maximis
„ curam gerunt.]

Corinthios aliquando reprædhendit Paulus in priore Ep. c. 6. quòd ad Ethnicos iudices in temporalibus controuersijs confugerent: Sæcularia igitur iudicia si habueritis; contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Omninò sæcularium, & temporalium cura nimium occupat, atq; à spiritualibus auocat animum. [Riuus, addit Bern. quà fluit, cauat terram: sic discursus
„ temporalium conscientiam rodit. Si potest
„ torrens excurrere in agros sine læsione sato-
„ rum, & tu te ista sine vulnere mentis tra-
„ ctare posse confidito. Mores quorumcum-
„ que, & studia ignorare te nolim. (hæc nimi-
„ rum propria est Prælati, & rectoris cura,
„ quæ alteri committi non potest) Non
„ oportet vt vitia domus tuæ vltimus scias.
„ Alius alia dispenset; de disciplina tu prouí-
„ de, illud nemini credas.]

Sed audi quid h. 4. super Missus est, de hac ipsa re hominibus religiosis loquatur. [Vi-
„ deo, inquit, & alios post aggressam Christi
„ militiam, rursus sæcularibus implicari nego-
„ tijs, rursus cupiditatibus terrenis immergi;
„ cum magna cura erigere muros, & negligе-
„ re mores; sub prætextu quoque communis
„ vtilitatis verba vendere diuitibus, & matro-
„ nis salutationes; sed & contra imperatoris sui
„ edicta concupiscere aliena, & sua cum lite re-
„ petere, non audientes Apostolum: Hoc ipsù,
„ inquit, in vobis delictum est, quod causas ha-
„ betis; quare non magis fraudem patimini?
„ Itane sibi mundum, & se mundo crucifixe-
„ runt, vt qui antea vix in suo vico, vel oppido
„ cogniti fuerant, modò circumeuntes prouin-
„ cias, & curias frequentates, Regum notitias,
„ Principumque familiaritates assecuti sint?]
Multa quoque de hac re disserit in ser. 7. in Psalm. 90. Et inter cætera Christum monet dextrum sibi latus voluisse fodi, quòd in sinistro sæcularis militia clypeum portat; nobis verò non nisi de dextro propinare vellet, non nisi in dextro locum parare refugij.

Aperta fuit ab Apostolo pronunciata sententia in posteriore ad Tim. Epistola c. 2. Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcula-
„ ribus. Et in libro de charitate Philo Iudæus Moysen notat morientem noluisse hæredes sibi relinquere filios fratris, quoniam impossibile esse cogitabat, eundem hominem rectè curare simul regnum, & Sacerdotium. Iob verò c. 31. gloriabatur, se ita subditos gubernasse suos, vt numquam potuerint vllà in re operam illius desiderare. Si aduersum me, inquiebat, terra mea clamat? [Ad hoc
„ enim (interpretatur S. Greg. libro 23. c. 15.)
„ diuina dispensatione cæteris vnusquisq; præ-
„ ponitur, vt subiectorum animus quasi subа-
„ cta terra prædicationis semine fœcundetur.
„ Sed terra contra possessorē clamat, si contra
„ eum, qui sibi præest, aliquid murmurat. Cla-
„ mare quippe terram, est contra regentis in-
„ iustitiam rationabiliter subiectos dolere.]

Persimilis locus est Iob 34. Vt peruenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum: eodemq; modo interpretatur idem Greg. lib. 25. c. 12. [Cùm enim,
„ inquit, ipsi curis sæcularibus occupati præ-
„ dicationis officium deserunt, gregem subdi-
„ tum in querelarum prorumpere clamorem
„ compellunt, vt quasi iure vnusquisque de vi-
„ ta ficti pastoris immurmuret; cùr teneat
„ magistri locum, qui non exercet officium.]
Ab Isidoro assimilatur dormienti, de cuius manu cadit baculus pastoralis: vel homini pisto dormienti, & accubanti super cubitum, cui dicitur, Simon dormis? Aut etiam magistratui, ante quem portatur gladius, nec tamen is eo vtitur: & ideò Zachar. 11. O pastor, & idolum derelinquens gregem. Aliam huiusrei causam exposuerunt Chalcedonensis Concilij Patres, act. 15. can. 26. vt Ecclesiæ dispensatio præter testimonium non fit. Propterea enim Episcopum noluerunt Ecclesiæ facultates tractare; sed haberе œconomum de Clero proprio, qui eas curet, atque ex Episcopi sententia distribuat.

Negari tamen non potest ab hac temporali cura liberari omninò Superiorem non posse. Nam & subditos pascere illum, & sustentare oportet, & Ecclesiæ, seu religionis bona conseruare. At quanta in his duobus coniungendis difficultas? Propterea sic agendum erit, vt hæc temporalia non ipse immediatè, & per se, sed per alios procuret, qui & ab illo dirigantur, & ad eum referant quidquid fuerit actum. Atq; is moderatè omninò agat, ne curis hisce oppressus, non valeat animas pascere; nimium videlicet pascendis corporibus occupatus. *Quatenus ea tractet.*

Ita præscripsit Sanctus Greg. libro 1. registri c. 24. [Quia, inquit, hoc in loco quil-
„ quis Pastor dicitur, curis exterioribus graui-
„ ter occupatur, ita vt sæpè incertum fiat, v-
„ trùm Pastoris officium, an terreni Proceris

 agat,

„ agat, magnopere curandum est, ne ab his „ immoderatè deprimatur. Vnde Ezech. 44. „ Sacerdotes caput suum non radent, neque „ comam nutrient. Capilli enim in capite ex- „ teriores cogitationes significant.] Et rursum libro 6. registri c. 169. [Curandum est, „ vt perturbatio cogitationum, non exuperet „ animum. Nam repelli funditus nullatenus „ potest. Quisquis enim est in loco regiminis, „ aliquando necesse est, habeat etiam terrena „ cogitare, & exteriorum quoque curam gere- „ re, vt grex commissus valeat ad ea, quæ sibi „ sunt exequenda, subsistere. Sed magnopere „ semper prouidendum est, ne hæc eadem cu- „ ra modum transeat, & cum ad cor liceter ad- „ mittitur, nimis excrescere non permittatur.] Et iterum addit illud Ezechielis; Sacerdotes caput suum non radent, neque comam nutrient. Euripides Deum quoq; voluit res magnas curare, exiguas fortunæ dimittere. Et homo cordatus, inquit Plutarchus lib. de cohibenda ira, nihil debet fortunæ mandare, sed quædam alijs committere. Vt enim exiles literæ visum, ita leuiusculæ res animum magis intendentem offendunt, & turbant, aut certè distrahunt, atque à maioribus auocant.

Et quoniam sunt nonnulli, qui dum Prælatos suos vident temporalibus hisce curis occupari, offenduntur magnopere: Eos affirmat idem Greg. lib. 25. mor. c. 16. hac in re Deum ipsum repræhendere. [Quia enim „ potestas regiminis ministrari non potest sine „ studio curæ temporalis, aliquando omnipo- „ tens Deus, vt teneræ spiritualium mentes à „ terrena cura disiunctæ sint, onus regiminis „ duris, ac laboriosis cordibus iniungit, vt tan- „ tò illę ab hoc mundo securius lateant, quàtò „ hęc in terrenis sollicitudinibus valenter ela- „ borant; (hoc est vt teneræ subditorum men- „ tes in his cum periculo non occupentur, for- „ tiores Prælatorum animæ curam suscipiunt) „ sic & pater familias ad eum laborem seruos „ dirigit, à quo subtilius filios suspendit. Et inde „ filij sine vexatione decori sunt, vnde serui in „ puluere fœdantur.] Ex. 25. præceptum fuit Moysi, vt ad tegenda interius sancta sanctorum, ex bysso, cocco, atque hyacintho vela texerentur, & ad protegendum tabernaculum, vela cilicina, & pelles extenderet, quæ nimirum vel pluuias, vel ventos, vel puluerem tolerarent. Sic enim in Ecclesia occulto Dei iudicio fortiores homines præferuntur, qui seruire curis temporalibus non timent, atque tentationum ventos, & pluuias portant, vt alij sub cilicijs abscondantur suamque integram pulchritudinem seruent. Vt enim in interiore tabernaculi byssus fulgeat, coccus corruscet, hyacinthus cæruleo colore resplendeat, desuper pelles, & cilicia imbres, & ventos, & puluerem portant.

C A P V T XV.

Prælatus virtutum omnium sit exemplum.

PRAELATVM oportet virtutibus cunctis ornatum esse, omniumq; subditis sui præbere exemplum. Elisæus quamdiù fuit Eliæ discipulus satis habuit vno, ac simplici spiritu: at abeunte illo, cùm ipse deberet fieri aliorū doctor, duplicem spiritum postulauit; Oro, vt in me fiat duplex spiritus tuus.

Et tubæ, quibus expugnanda erat Hiericho, debebant gestari manibus, postea apponi ori ad clangendum; quoniam & aliorum rectorem oportet habere prius in manibus suis, & opere, quidquid est alios docturus, aut illis iussurus. Et Christus Dominus cœpit facere, & docere, priùs facere, deinde docere.

Milites quoque Gedeonis expugnaturos Hiericho, manu priùs sumere aquam voluit Deus, & sic eam ori apponere, rursumq; altera manu lumen, altera tubam gestare: & aliorum rectorem, æquum est habere priùs opera, & bonæ vitæ lumen, atq; exemplum, & sic docere alios, aut dirigere.

Nam & Num. 4. & 9. legimus scriptum, Iuxta Imperium Domini per manum Moysi; cur non per os, aut linguam? quia Superior, & dux aliorum exemplo operis debet præcedere, nec solùm docere, aut iubere. Vnde in Psalmo 54. dicitur; Vide iniquitatem, & contradictionem in Ciuitate, hoc est in populo, & subditis. Quare? Quoniam die, ac nocte circumdabit eam super muros eius, idest Superiores, & Magistratus, iniquitas; & ideò in medio eius, hoc est in populo, vsura, & dolus.

Propterea scripsit S. Basilius in c. 3. Isaiæ; „ [Quisquis præsidentia cathedræ dignus cen- „ setur, pareat eum vel maximè esse irrepræ- „ hensibilis vitæ.] Et in ser. de instit. Monachorum; [Vnus totius illorum disciplinę mo- „ derator sit, qui propter vitæ, ac morum pro- „ bitatem cæteris antelatus sit.] Et rursum. „ [Necessariò talis aliquis deligi debet, in „ cuius vitam quicumque intueantur, omnium „ virtutum exemplar ante oculos propositum „ habeant.] Et in regulis fusiùs disput. 43. „ [Conuenit, vt qui alijs præest illud Aposto- „ li teneat; Exemplum esto fidelium; vitam- „ que suam exercendorum Domini mandato- „ rum exemplum præbeat euidentissimum.] Et or. de Principatu, & potentia; Necesse est, ijs mandare magistratus, & eos aliorum constituere duces; qui cæteros omnes prudentia, constātia, ac vitæ sanctitate longè anteeant:

vt

vt virtutes, quibus prædití sunt, communes fiant eorum omnium, qui eos imitantur. [Sicut, inquit, si plures pictores vnius faciei formam effingerent, omnes imagines similitudinem quandam inter se haberent; eò quòd ad exempla vnius pictæ sint. Sic etiam multi mores, si ad vnius imitationem respexerint, in omnibus æquè bonus vitæ character elucescet.]

Et Cyrus quoque Persarum Rex, vt est inter Plutarchi apophtegmata, imperium inquiebat nemini conuenire, Qui illis, quibus imperat, melior non sit. Et Philo Iudæus in lib. de Iudice; [Absurdum, inquit, fuerit eos in culpa hærere, qui iura præscribunt alijs: quandoquidem ab his potissimùm exemplum vitæ petendum est.] Adfert ignis, ac niuis exemplum. [Vt enim ignis quæcumque admouentur calefaciens, ipse primum innata sibi vi calet: nix contra suapte natura frigida infrigidat &c alia. Sic Iudex ipse debet esse plenus iustitia, si alijs ius administraturus est.] Idem de virtutibus cæteris dixeris. Sanctum Basilium testatur S. Nazianzenus in oratione funebri in laudem ipsius, facilè Episcopatum gubernasse hanc maximè ob causam, quòd omnes scirent se illius virtute superari; atque impossibile esse, vt illi eius imitarentur virtutes.

In libro Leuitici c. 13. Leprosus iubebatur habere os veste contectum. Quod considerans Origenes h. 8. in eum librum; [Quid est hoc, inquit, quòd omnes corporis partes nudas habere præcipitur, & os solùm operiri iubetur? nonne palam est, quòd ei, qui in lepra peccati est, clauditur sermo, & os, vt fiducia sermonis, & docendi autoritas excludatur? quia qui seipsum non docuit, docere alium non potest.] Et libro 10. in Epistolam ad Rom. tractans illud cap. 15. Sanctificans Euangelium Dei; sanctificare interpretatur esse annuntiare Euangelium. [Sed vt Pontifex, inquit, cùm offerebatur hostia, prospicere debebat, num aliquam haberet maculam: ita qui verbum Dei annuntiat, cauere omnimodè debet, ne qua in eo macula, ne qua in magisterio culpa nascatur: Sed semetipsum primo immolet, se primùm vitijs iugulet, & sua prius peccato membra mortificet, vt non solùm doctrina; sed & vitæ exemplo discipulorum salutem oblationem acceptam faciat Deo.] [Facilius enim, vt post subiungit, deuotæ mentes ad benefaciendum exemplis, quàm sermonibus, inciantur.] Quam ob causam sub finem libri 8. contra Celsum magnopere rogat, vt illi Ecclesijs præficiantur, qui maiore vitæ integritate, ac virtute præditi sunt.

Sanctus Nazianzenus de Episcopis loquens in Cygneis carminibus; [Odi, inquit, doctrinas, vita quibus aduersatur. Colores, ac picturas sepulchri laudans, odorem internum mêbrorum, quę iam putruerunt, abominor.] Et in apologetico plures adfert rationes, cur is Episcopatu repudiato fugisset in Pontum, quarum illa est tertia. [Aliorum, inquit, me puduit, qui cùm plebeis hominibus nihilò meliores sint, atque vtinam non multò peiores, illotis, vt dici solet, manibus, prophanisque animis in Sanctissima mysteria se inferunt. Tanquam nõ virtutum exemplum, sed vitæ adiumentum, atque subsidium, hunc ordinem esse iudicantes.] Tum verò hoc præclarè subiungit. [Prouidendum est, ne eximiæ, admirandæque virtutis mali pictores appareamus: aut non mali fortasse pictores; sed malum plebis exemplar &c. Vitæ integritate magis, quam dignitate, atque autoritate præstet. Siquidem futurum est, vt virtutis suæ præstantia multos ad mediocritatem trahat; ac non per vim coerceat, sed persuasione alliciat.] Et in oratione de funere patris, hoc maximè nomine commendat hominem, quòd se velut spiritualem quandam statuam ad excellentissimæ cuiusuis actionis pulchritudinem expolitã ad imitandum proponeret. Et rursum in or. in laudem Basilij: [Sic, inquit, existimabat Basilius; priuati quidem hominis, & plebeij virtutem in eo consistere, vt vitio careat, aut quoquo modo probitatem colat: Principi verò, ac præfecto turpe, ac ignominiosum esse, non multum reliquis antecellere, nec meliorem in dies existere, nec parem dignitati suæ, ac throno virtutem adferre.] Et in or. de seipso, & de cathed. Constantinop. affert: [Primi dignitate ita vos gerite, vt primi non scelere, sed virtute; non morum dissolutione, & mollitie, sed optimis legibus sitis.]

Nam qui alios grauibus morbis purgare laborat,
Nõ decet hũc hominẽ grauibus lãguescere morbis;

Inquit idem in carmine de suis calamitatibus. Ac demum in sententijs tetrasticis; [Aut a docendi munere abstine, aut moribus, vitæque probitate doce: Nec aliòqui discipulos altera manu trahas, altera repellas. Minùs tibi sermone opus erit, quæ facto opus sunt facienti. Pictor non tam sermone, quam penicillo, atq; exemplo docet. Mutum opus otioso, atque inerti sermone prestantius est.]

S. Dorotheus ser. 17. ad eos, qui monasterio præsunt; [Verbo, & opere, quę agẽda sunt, illos instrue; magisq; opere, & exemplo. Si viribus corporis polles, operibus corporis illos informa: si debilis fueris, institue illos dotibus, & virtutibus animæ.]

S. Greg. Nyssenus h. 13. in Cant. res humidas notat ad similitudinem speculorum inspicientium in se similitudinem referre. In

solo

solo lacte id locum non habere. Oculorum verò Ecclesiæ, hoc est Prælatorum, hanc esse laudem perfectissimam; quòd nihil erroneum, nihil vanum repræsentent. Et ideò Cant. 5. dici; Quæ lacte sunt lotę. S. Chrys. h. 73. in Matth. Pręlatum vult tantum virtutibus cæteris omnibus antecellere, quantum homo cæteris animantibus pręstat. [Vt homo, inquit vbicumque fuerit, cęteris animantibus pręstat; ita doctorem decet, siue loquatur, siue sileat, siue in conuiuio, siue alibi sit; cęteris omnibus antecellere adeò, vt in incessu, & aspectu, & habitu, omnibus simpliciter alijs pręstantior esse videatur.] Et h. 3 operis imperfecti. [Verè talis dicitur esse Princeps in populo; vt totus populus semper aliquid noui inueniat, quòd imitetur in eo.] Sanè de Ioanne Baptista loquens; Testimonium, inquit, verborum eius nequaquam fuisset idoneum, nisi eum mirabilis vitę institutio commendasset. Et quod idem ipse autor h. 40. de Sacerdotibus, & Ecclesiasticis viris vniuersè loquitur; multò magis de Pręlatis, & rectoribus aliorum dici potest. [Sacerdotes, & Ecclesiastici, foranei lapides sunt in facie Ecclesię positi, cęteri in medio Ecclesię seu ędificij. Sicut ergò foranei lapides nullum debent habere nodum; nec esse alter intus, alter foris; quia totum ędificium deturparent: Sic clerici nullam debent habere maculam, neque in verbo, neque in cogitatu, neque in facto, neque in opinione, quum ipsi sunt pulchritudo Ecclesię: etsi mali fuerint, totam deturpant Ecclesiam. Sicut lapides, qui sunt intus, nemo aspicit; sed eos, qui foris sunt, considerat: Sic sęcularium hominum vita, neque sic consideratur, neq; sic nocet Ecclesię. Nam quamuis Populus sęcularis, sit & indisciplinatus; tamen si isti boni fuerint, tota Ecclesia speciosa videtur. Nam sicut foranei lapides intraneos intra se tenent, & constringunt; Sic totus populus istorum meritis, & sanctitate saluatur.] Omninò quod hìc de Ecclesiasticis, & sęcularibus dicitur, de Pręlatis quoque, & subditis, affirmare licet.

Sed idem Sanctus Chrys. cùm audisset di-
Matt. 5. centem Dominum; Vos estis sal terrę; Doctorem ostendit virtutibus omnibus ornatum esse debere. [Tunc enim est optimum sal, & populus totus conditur, magis videndo eum, quam audiendo. Nam prima doctrina est videre bonum; secunda autem audire. Bona Sacerdotis conuersatio conditura populi est. Propter verbum autem doctrinæ lux est; quoniam verbum ignorantiæ lumen est. Priùs autem dixit, Vos estis sal terræ, postea autem lux; quia priùs est benè viuere; secundum autem benè docere.] Immò in h. 22. in Acta, propter hoc putat dignitates, & prælaturas fuisse institutas, vt maior pietas ostendatur. Mirabilius etenim, quando quis in diuitijs, & potentia agens talis fuerit. Et h. 15. in posteriore Epistolam ad Cor. [Non est principatus iste eius, qui plures prouincias dederit; sed qui maximas virtutes declarauerit.] Et homil. 5. in posteriorem ad Thess. de patre familias loquens; [Principem, inquit, oportet non honoribus, sed virtutibus excellere. Nam hoc Principis est: Si multò fueris honore, nihil ad te; etenim ab alijs accepisti. Si multa virtute illustris sis, illud planè tuum est.] Et h. 10. in priorem ad Timo. eum, qui regendos alios suscipit, decet gloria virtutis excellere, vt instar Solis cæteros, veluti stellarum igniculos, suo fulgore obscuret. Debet huiusmodi habere vitam immaculatam, atq; compositam, vt omnes in illum, & in eius vitam, veluti in exemplar aliquod excellens, intueantur. Et rursum. [Idcirco nos Deus elegit, vt simus quasi luminaria, vt velut fermentum euadamus, vt magistri cæterorum efficiamur, veluti Angeli cum hominibus versemur in terris, vt tanquam viri cum infantibus pueris, quasi spirituales cum animalibus, vt ex contubernio nostro magna illi lucra conquirant, vt semina simus, vt fructum lætissimum afferamus. Nihil opus esset verbis, si in hunc modum vita nostra sanctitatis luce fulgeret.] [Discipuli, mox subiungit, semper doctorum vitam intuentur: ac si viderint nos quoque eadem secum appetere, eadem concupiscere; quando illi Christianam religionem poterunt admirari?]

Et S. Prosper libro 1. de vita contemplatiua c. 17. [Plus fideles, inquit, bonis exemplis, quàm luculentis verbis, solent proficere. Eaque est summa, perfectaq; doctrina, quam conuersatio spiritualis ostenderit. non quam inanis sermo iactarit: nec à nobis in die iudicij verba quærenda, sed opera: nec facilè persuadetur, quod docet lingua, si à lingua vita dissentiat.]

Saul à Deo primus populi Rex electus 1. libro Reg. c. 10. stetit in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero, & sursum, nec fuit illi similis in omni populo. Sed quod de primi Regis corpore proditum est: de Prælati cuiuis, ac rectoris animo & virtubus accipias. Eum enim magnoperè oportet cæteros omnes virtutibus superare, vt non sit illi similis in omni populo. Qua de re ita loquitur Sanctus Chrysostomus libro 2. de Sacerdotio. [Cùm de Ecclesiæ præfectura, de credenda huic, vel illi animarum cura agitur, vniuersa muliebris natura functionis istius moli, ac magnitudini cedat oportet: itemq; & bona virorum pars. Prodeant au-

tem

,, tem in medium, qui longè omnibus præ-,, stant, quique animi virtute tantum reliquos,, excellunt, quantum corporis magnitudine,, Saul Hebræorum gentē vniuersam excelluit,,, seu potius etiam magis. Quanta inter se dif-,, ferentia homines rationis vsum habentes,,, & bruta ratione carentia dissident; tantum,, sanè discrimen inter eum, qui pascit, & eos,, qui pascuntur, esse velim.] Et S. Greg. Papa,, lib. 4. in 1. Regum capite quarto [Ab humero, inquit, & sursum. Hac specie corporis in,, persona ordinandi Antistitis præsignantur a-,, cta virtutis. In humero fortitudo designa-,, tur. Collo, & capite altitudinem omnium,, superabat: & qui altior erat in populo, ad,, humerum Regis pertingebat. Capita sunt,, subiectæ plebis mentes, quæ cum valdè ten-,, duntur vsq; ad humerum Regis pertingunt.,, Quia qui ad regendum quæritur, tantæ de-,, bet esse perfectionis, vt quidquid populus de,, bono opere sibi proponit, in sua conuersa-,, tione demonstret. Sed Rex præcellit collo,,, & capite; idest locutione, & mentis contem-,, platione 1. Cor. 12. Veniam autem ad visio-,, nes, & reuelationes Domini; en caput; Audi-,, uit arcana verba &c. en collum &c.] Et rursum post multa: [Saul electus Rex in tri-,, clinium fuit à Samuele introductus, idest in,, latitudinem charitatis. Et dedit ei locum in,, capite eorum, qui fuerant inuitati; quia re-,, ctor per vim magni amoris supernæ vitæ,, singulare propositum accipit, & præ cæ-,, teris virtutem sublimem, & dedit illi armum,, pectoris, scilicet fortitudinem actionis. De-,, bet enim infirmis compati, sed non ipse infir-,, mus fieri. Debet ascendere in solarium, &,, ibi dormire; hoc est in sublimi consideratio-,, ne disponere, qualiter subditorum onera,, portare debeat. Dormire debet, vt sæcula-,, ria nulla cogitet; quia spiritualia disponere,, oppressus sæcularibus non potest.] Et iterum c. 5. exponens illa verba, Qui nouerant eum, heri, & nudius tertius, illis voluit significari singularem, & eximiam virtutem in Superiore requisitā. [Tres, inquit, dies sunt tres gra-,, dus perfectionis in eo, qui alijs præficitur.,, Primus, quando Prelatis suis obediuit. Secun-,, dus, quando meliorum coadiutor esse iam,, cœpit. Tertius, in quo Superior factus subli-,, mitatem dignitatis suæ adæquat splendore,, conuersationis.]

Illud etiam quod Prælatis dicitur Ezech. 3. speculatorem dedi te domui Israel; idem S. Greg. h. 11. in Ezech. non solùm de vigilantia interpretatus est; sed multò magis de virtute, ac vitæ perfectione. Sic enim habet. ,, [Speculator semper in altitudine stat, vt,, quidquid venturum est, longè prospiciat (hoc ad vigilantiam pertinet, ad virtutem vero id quod sequitur) & quisquis populi spe-,, culator ponitur, in altum debet stare per vi-,, tam, vt possit prodesse per prouidentiam.] Et rursum post aliqua; [Speculatoris vita,, & alta semper debet esse, & circumspecta.,, Ne enim terrenarum rerum amore succum-,, bat, alta sit, ne occulti hostis iaculis feriatur,,, ex omni latere circumspecta. Neq; enim spe-,, culatori sufficit, vt altè viuat, nisi & loquen-,, do assiduè ad alta auditores suos pertrahat,,, eorumq; mentes ad amorem cœlestis patriæ,, loquendo succendat. Quod tunc rectè agit,,, cùm lingua eius ex vita arserit. Nam lucer-,, na, quæ in se non ardet, eam rem, cui sup-,, ponitur, non accendit.] Hinc de Ioanne dicitur, Erat lucerna ardens, & lucens; ardens per cœleste desiderium; lucens, per verbum, & exemplum. Io. 1.

Quantò autem maior fuerit virtus Prælati, tantò magis ex illius conuersatione, aut etiam prædicatione, proficient illius subditi. [Quantò sanctior est vita doctoris, inquit i-,, dem Gregorius homilia decima octaua, tan-,, tò fit humilior sensus audientis: & seipsum,, despicit, dum prædicatoris sui vitam in ma-,, gna surgere altitudine perpendit.] [Et ille, inquit idem libro 6. mor. c. 16. vberes fructus prædicationis colligit, qui semina bonæ operationis præmittit. Is. 60. qui sunt hi, qui vt nubes volant? quia a grauedine culpæ sunt leues, & gratia Sancti spiritus in bono opere veloces.] Interpretatur idem lib. 5. in primum Regum c. 4. Et quasi columbę ad fenestras suas, quia ad exemplum per bona opera se nobis, quasi per foramina porrigunt: sed de ostenta vitæ munditia laudis appetitu nequaquam capiuntur.

Ionathas quoque 2. Regum c. 14. manibus reptans ascendisse dicitur ad stationem Philisthinorum. [Manibus autem reptat pa-,, stor, inquit eodem loco Gregorius, quando,, subditus viam, quam tenere debeant, exem-,, plo conuersationis præfert. Et quia mani-,, bus reptare est etiam corpus omne curuare,,, ille ad destruenda peccatorum vitia potest,, peruenire, qui ipsos peccatores magna hu-,, militatis ostensione, & magna charitatis af-,, fectione demulcet.] Si secus agatur; Eueniet illud, quod malè sibi ominans Iob c. 31. dicebat; Seram, & alius comedat. [Doctor,, quippe, inquit S. Greg. lib. 21. c. 8. qui a suis,, vocibus moribus discrepat, ieiunus serit, quod,, alius manducet; quia suo semine ipso non,, pascitur, quando a verbi sui rectitudine pra-,, ua actione vacuatur. Et progenies mea era-,, dicetur. Doctoris enim progenies eradica-,, tur, quando is, qui per verbum nascitur, per,, exemplum necatur; sic 3. Regum 3. mulier,, filium, quem vigilans lactare consueuerat,,, dormiens interemit.]

Et omninò verum est illud; Necesse est, vt

eiuis

cuius vita despicitur, illius etiam prædicatio contemnatur. Contra verò, vt est in 2. parte pastoralis curæ cap. 3. [Illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat: quia quod loquendo imperat, ostendendo adiuuat, vt fiat.] Et lib. 7. registri c. 32. [Lux gregis flamma est pastoris. Decet enim dominicum Sacerdotem moribus, & vita clarescere: quatenus in eo tanquam in vitæ suæ speculo plebs commissa & eligere, quod sequatur, & videre possit, quod corrigat.] Et lib. 24. mor. c. 15. [Is qui præest, quæ exempla subditis præbeat, solerter attendat, & tantis se sciat viuere, quantis præest; ac vigilanter inspiciat, ne in eo, quod Prælatus est, intumescat, neiura debitæ potestatis immoderatius exigat, ne disciplinæ ius mutetur in rigorem superbiæ: & vnde à peruersitate subditos restringere poterat, inde magis intuentium corda peruertat.] Et iterum; [Non debet ducatum hominum suscipere, qui nescit homines benè viuendo præire: ne qui ad hoc eligitur, vt aliorum culpas corrigat, quod resecare debuit, ipse committat.] Quod sanè magnopere impedit subditorum bonum, quod ipse promouere debuerat. Vnde S. Greg. h. 31. in Euangelia; [Prælatus si fructum non habet operationis bonæ, etiam impedimentum præstat cæteris. Quia qui sub ipso sunt, exemplo prauitatis illius, quasi vmbra peruersitatis eius premuntur. Desuper vmbra densatur, & Solis radius ad terram descendere nequaquã permittitur.] S. Bernard. ser. 76. in Cant. [Boni, sollicitique Pastores impinguare pecus non cessant bonis, lætisque exemplis; Et suis magis, quàm alienis. Nam si alienis, & non suis, ignominia est illis, & pecus ita non proficit. Si enim ego apposuero vobis Moysi mansuetudinem, patientiam Iob, misericordiam Samuelis, Dauid Sanctitatem, immitis ipse, impatiens, immisericors, & minimè sanctus, sermo minùs sapidè eueniet. Et vos minùs auidè capietis.] Ac demum in ser. 2. de resur. & Epist. 201. ad Balduinum Abbatem; [Sermo viuus, & efficax, exemplum est operis, facilè faciens suadibile, quod dicitur, dum monstrat factibile, quod suadetur. In his duobus mandatis, verbi, & exempli, summam tui officij pendere intellige.]

Rationem huius rei, paucis verbis exposuit S. Anselmus in caput 6. posterioris Epist. ad Cor. [Etenim infimus quisq; plus attendit facta Prælati sui, quàm verba; & putat sibi licere quidquid illum viderit agere.] Quam ob causam verè admonuit S. Cypr. in Ep. ad Presbyteros, & Diaconos Romę consistentes, quæ est 21. libri 3. [Quantum perniciosa est ad sequentium lapsum ruina præpositi; in tantum contra vtile est, ac salutare, cùm se fratribus præbet imitandum.] Sed iam de ruina quoque dicendum est.

CAPUT XVI.

Prælati malum exemplum.

QUIVIS Prælatorum lapsus; seu scandalum communitati toti plurimum obest. Dictum est de hoc aliquid c. 8. & nunc postremis verbis adscripta fuit Cypriani sententia. S. Hier. in Com. ad caput 44. Ezech. [Grandis, inquit dignitas Sacerdotum; sed grandis ruina, si peccant. Lætamur ad ascensum; sed timeamus ad lapsum. Non est tanti gaudij excelsa tenuisse, quanti mœroris de sublimioribus corruisse.] At S. Ambrosius in libro de dignitate Sacerdotali c. 3. de Episcopis loquitur ad hunc modum. [Sicut nihil est de Episcopo excellentius, sic nihil est miserabilius, si de sancta vita periclitetur Episcopus, si Sacerdos in crimine teneatur. Et vt leuius est de plano corruere; sic grauius est, qui de sublimi ceciderit dignitate; quia ruina, quæ de alto est, grauiori casu colliditur.] Et cap. 6. [Sacerdos, qui malè agit, dignè perit, insuper & alios secum indignè perdit.] Et S. Greg. lib. 2. mor. c. 9. magnopere ponderat illud, quod filios Iob legimus in maioris fratris domo solitos fuisse conuiuari. *Iob 1.* [Filij enim Iob in maioris fratris domo conuiuantur, cùm pereunt; quia omne quod à minoribus voluptuosè agitur maiorum disciplina cohibetur: Cùm verò maiores ipsi voluptati deseruiunt, nimirum minoribus luxuriæ fræna laxantur. Tuncq; contra nos vehementiùs hostis vires accipit, quando & ipsos, qui pro custodia disciplinæ Prælati sunt, ventri seruire cognoscit. Tantò enim licentius ad feriendum occupat subditos; quando & hi, qui intercedere pro culpis poterant, voluptati vacant.] Et libro 22. c. 17. [Qui præsunt, & mali operis exempla subiectis præbent, eorum vitam gladio suæ prauitatis extinguunt.] Et rursum; [Pastores aquis turbidis oues potant, dum malæ vitæ exemplo doctrinam suam turbant.] Vnde Ezech. 34. Oues meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, & quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebat. Oues enim turbata pedibus bibunt, cùm subiecti ea ad exemplum viuendi appetunt, quę Prælati quique prauo opere peruertunt. Cùm purissimam aquam biberetis, inquit Propheta, reliquam pedibus vestris turbabatis. [Aquã purissimam pastores bibunt, interpretatur idem Greg. 1. parte past. curæ c. 2. cùm veritatem rectè intelligunt: sed eandem aquam pedibus conculcare, est scientiam

„ etiam male viuendo corrumpere; quam turbatam oues bibunt, cum subditi non verba, quæ audiunt, sed quæ conspiciunt opera prauitatis imitantur.] Et adiungit; [Nemo amplius, in Ecclesia nocet, quàm qui peruersè agens, nomen, & ordinem sanctitatis habet. Delinquentem enim nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.] Et par. 3. admonit. 5. [Prælati si peruersa vnquã perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt.] Porrò S. Bern. in Ep. 127. ad Guillielmum Comitem: [Si quis, inquit, de populo deuiat, solus perit. Verùm Principis error multos inuoluit, & tantis obest, quantis præest ipse. Nec presumus, vt perdamus, sed vt regamus subiectos.] Atque ita loquitur Origenes h. 12. in Ezech. [Superior iustus côteruat subditos à diaboli laqueis: quòd si ipse peccat, intrat diabolus, & captiuos facit & ipsum, & subditos.] Exemplo ostendit Nabuchodonosor.

Itaque sapienter mihi videtur Christianis omnibus locutus Sanctus Chrysostomus h. 41. operis imperfecti in Matthæum. Sic enim habet. [Qui opera habet tenebrosa, & inter Christianos quasi vnus ex eis conuersatur, Christianitati facit iniuriam. Homo itaq; aut secundum locum eligat vestem, aut secundum vestem eligat locum; idest aut secundùm opera eligat professionem; aut secundùm professionem faciat opera. Alioqui audiet in die iudicij, Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?] Hoc ipsum prorsus moneri Prælati omnes, & Superiores possunt: Aut elige mores, & actiones secundùm locum, quem tenes; aut si virtutem tantam non habes, descende inferiùs, atque in subditorum loco consistens locum illum meliori alteri cede, teq; illi gubernandum committe.

Obseruat Sanctus Augustinus libro primo qq veteris, & noui testamenti q. 16. Angelum voluisse interficere Moysen Ex. 4. proficiscêtem in Ægyptum, & a Deo missum ad filios Israel, & signum iustitiæ non ferentem; non enim circumciderat filium suum. Prælatos enim maximè oportet iustitię formam omnem prefeferre, ne aut impostores, aut certè a Deo non missi credantur.

Subditos autem monet Sanctus Cyrillus Alexandrinus libro quinto in Ioannem cap. 12. [Nullus se præcipitem agere vellet in fluuium, aut puteum; quia alium oculis captum videt sese demergentem. Itaque nullus ab ijs, qui in altiore sunt dignitatis gradu constituti, peccandi sumat patrocinium: quoniam non præstabunt illi suis sectatoribus grauium pœnarum refrigerium, aut leuamen.] Et Origenes h. 7. in Ezech. [Prælatorum, & doctorum tenenda est doctrina bona, non imitanda mala vita.] [Quid enim si Episcopus, si diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr (inquit Tertull. in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos c. 3.) lapsus a regula fuerit? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas?]

CAPVT XVII.

Prælatus fortis sit, & suauis.

PRAELATVM præterea, & Rectorem aliorum oportet duo hæc coniungere, disciplinam, & misericordiam; fortitudinem, ac suauitatem. Exigat a subditis disciplinam, atque obseruationem legum, at cum suauitate multa. Nam & in Monte Thabor Christus visus est inter mitissimum Moysen, & Eliam seuerum, ac fortem medius. [Sunt enim, inquit S. Greg. lib. 19. mor. c. 12. nonnulli ita districti, vt omnem mansuetudinis benignitatem amittant. Et sunt nonnulli ita mansueti, vt perdant districti curam regiminis. Vnde cunctis Rectoribus vtraque summoperè sunt tenenda, vt nec in disciplinæ vigore benignitatem mansuetudinis, nec in mansuetudine districtionem deferant disciplinæ; & quæ seq.] Et libro 20. c. 3. Exemplum nobis proponit ad imitandum. Nam cùm dixisset Iob c. 29. Si quando ridebam ad eos, non credebant. [Vir, inquit, sanctus talem se exhibuit subditis, vt etiam ridens timeretur. Et tamen cùm se patrem pauperum, & consolatorem viduarum dicat, in tanto rigore regiminis necesse est magna quoq; adfuerit lenitas, & mansuetudo pietatis. Talis ergò debet esse dispensatio regiminis, vt is qui præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus etiam arridens timeri debeat, & iratus amari, vt eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata seueritas odiosum.]

Verum de seipso idem ipse Iob dicebat; Cùm sederem quasi Rex circumstante exercitu: (Ecce disciplinam, quæ in exercitu, & militibus maxima est) Eram tamen mœrentium consolator. (ecce misericordiam, & mansuetudinem) Quo loco Sanctus Greg. libro 20. c. 8. [In bonis rectoribus, inquit, mista sunt, & regendi authoritas, & benignitas consolandi. Disciplina enim, vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet, & iustè consolans misericordia, & piè sæuiens disciplina.]

Adfert autem, & illud Luc. 10. semiuiui illius vulneribus, qui incidit in latrones, & vi-

num fuisse adhibitum, & oleum. [Sic enim
,, & animarum rectori agendum est. Vt per
,, vinum mordeantur vulnera, per oleum fo-
,, ueantur, per vinum mundentur putrida, per
,, oleum sananda foueantur.] Miscenda est
ergò lenitas cum seueritate, faciendumque
quoddam ex vtraq; temperamentum, vt ne-
que multa asperitate exulcerentur subditi,
neque nimia benignitate soluantur.

Adfert secundò tabernaculi arcam, in
qua cum tabulis legis virga qunque simul
erat, & manna. Quia in boni Rectoris pe-
ctore, cum Scripturæ Sacræ scientia si est
virga districtionis, fit & manna dulcedinis.
Ps. 22. dicitur, Virga tua, & baculus tuus,
ipsa me consolata sunt. [Virga enim percu-
,, timur, & baculo sustentamur. Si est distri-
,, ctio virgæ, quæ feriat, fit & consolatio ba-
,, culi, quæ sustentet. Sit amor, sed non emol-
,, liens; fit rigor, sed non exasperans, fit zelus,
,, sed non immoderatè sæuiens; fit pietas, sed
,, non plus, quàm expediat, parcens.]

Tertio loco adfert Moysis exemplum ex
libro Exodi c. 32. [Intueri, inquit, libet in
,, Moysis pectore misericordiam cum seuerita-
,, te sociatam. Nam cùm vellet Deus delere
,, populum, is obicem se ad impetum Dei ira-
,, scentis opponens, ait; Aut dimitte illis hanc
,, noxam, aut dele me de libro, quem scripsi-
,, sti. Quibus visceribus populum eum amauit,
,, pro cuius vita de libro vitæ deleri se petit?
,, Sed tamen contra eiusdem culpas quanto
,, zelo rectitudinis accenditur? Mox enim ad
,, eundem populum veniens, ait; Ponat vir gla-
,, dium suum super femur suum, &c. cecide-
,, runtq; in illa die 23. millia hominum.]

Eandem & cæteri Patres sententiam tra-
diderunt. Namq; S Dorotheus in ser. 17.
ad eos, qui monasterio præsunt; [Si fratrum
,, inquit, fueris præfectus, & rector da operam
,, vt in rigiditate, seueritateq; cordis, & in vi-
,, sceribus misericordiæ curam hanc exercere
,, velis.] Et S. Basilius in regulis fus. disput 35.
ad hunc modum præscribit. [Absoluta seue-
,, ræ disciplinę ratio moderatorem conuentus
,, prouidum, nec parum eloquentem requirit:
,, & præterea vigilantem, & mitem & hu-
,, iusmodi, qui perfecto corde Dei iustificatio-
,, nes exquirat.] Et Orig. h. 4. in librum Iudi-
cum, Aioth obseruat pugnasse in gladio, Se-
megad verò in aratro prostrauisse Allophy-
los. [Fieri ergò, inquit, potest, vt Ecclesiæ
,, Iudex non semper gladium proferat, non
,, semper austeritate verbi, & acumine cor-
,, reptionis vtatur, sed aliquando etiam imi-
,, tetur agricolam, & velut aratro sulcans a-
,, nimæ terram, & sæpius eam clementi com-
,, monitione scindens, aptam eam suscipiendis
,, seminibus paret.]

De Sancto Basilio in or. in eius laudem ità
loquitur S. Gregorius Nazianzenus. [Cùm
,, mollitiem dissolutos, & eneruatos homines,
,, asperitatem feros, & contumaces reddere
,, perspiceret, vtrique malo ab altero opem
,, parauit: rigiditatem nimirum humanitate,
,, mollitiem seueritate temperans. Nec cal-
,, liditate homines sibi interuire cogens, sed
,, beneuolentia deuinciens. Nec imperij po-
,, testate vtens, sed potestatis repressione, at-
,, que ignoscendi facilitate pelliciens.] Sancti
Chrysostomi autem homilia 17. in priorem
Epistolam ad Tim. fuit illa sententia. [Non
,, solùm autoritate doctori opus est, sed etiam
,, lenitate multa: sicut non sola lenitate,
,, sed autoritate summa indiget.] Et libro 3.
de Sacerdotio ita loquitur. [Grauem illum,
,, sed minimè fastuosum, & terrificum, sed hu-
,, manum, & visenda maiestate principem; o-
,, mnibus tamen comem, eundemq; integrum,
,, officiosum, humilem, sed minimè seruilem:
,, acrem quoque, ac vehementem esse conue-
,, nit; sed tamen & mansuetum: vt contra o-
,, mnia depugnare, & eum, qui idoneus visus
,, fuerit, magna cum autoritate, & libertate,
,, quamquam omnibus reclamantibus, promo-
,, uere possit, nihilq; in cuiusquam, vel gratiam
,, vel odium facere conatus; Ecclesiæ vnius æ-
,, dificationis decus, commodumq; spectet.]
Et rursum libro 6. [Sacerdotem varium esse
,, conuenit. Varium autem dico, non sub-
,, dolum, non adulatorem, non dissimulato-
,, rem, sed magna libertate, ac fiducia plenum:
,, & qui ex re sese submittere, atq; obsecundare
,, sciat quoties negotiorum visus postulet. Qui-
,, que idem benignus sit, & austerus. Neque
,, enim vnum duntaxat in modum subditis vti
,, debet, quando neque ægrotos omnes vno,
,, eodemq; modo tractant, neque gubena-
,, tor vnam tantùm artem callet, qua aduer-
,, sus ventos depugnet.]

Propterea in h. 15. in posteriorem Ep. ad
Cor. Principes, atque omninò rectores alio-
rum vinitoribus asserit comparari. [Scri-
,, ptura, inquit ille, Principes vinitoribus com-
,, parat: quia vinitor alia amputat, & prohibet;
,, alia fouet, & crescere facit. Sic & optimi
,, principes malos quidem, & multis damno-
,, sos plectunt, & puniunt, bonos verò, & fru-
,, gi ad meliora prouehunt.]

Verùm hæc iam ad prudentiam quoque
pertinent. Sicut & illud quod Aurelium Epi-
scopum Sanctus Augustinus monet Ep. 64.
instruens hominem, qua possit arte vitia
quædam tollere. [Non asperè, inquit, non
,, duriter, non modo imperiolo, ista tolluntur:
,, magis docẽdo, quàm iubendo, magis monẽdo
,, quam minando. Sic enim agendum est cum
,, multitudine peccantium. Seueritas autem
,, exercenda est in peccata paucorum. Et si
,, quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis
com-

„ comminando vindictam futuram, ne nos ipsi „ in nostra potestate, sed Deus in nostro ser„ mone timeatur.] Et lib. 2. de ordine cap. 8. [Magnopere obseruent, dum vindicant, „ ne nimium sit; cùm ignoscunt, ne parum. „ Nihil puniant, quod non valeat ad meliùs; „ nihil indulgeant, quod vertatur in peius. „ Suos putent omnes, in quos sibi potestas da„ ta fuerit. Ita seruiant, vt eis dominari pu„ deat; ita dominentur, vt eis seruire delectet.] Et libro 3. de doctrina Christiana c. 17. Non omnia ab omnibus exigenda, nec æqualem perfectionem quærendam esse demonstrat.

Meminerit etiam Rector hominum se pastorem esse. Nam & Dominus dixit, Ego sum pastor bonus: Et veteres Reges populorum pastores vocabantur. Et vt S. Hier. loquitur in caput 37. Ezech. superbum nomen imperij pastoris vocabulo mitigetur. Sciat, vt idem monet in com. ad cap. 1. Ep. ad Titum, sibi populum commissum conseruum esse, non seruum. [Nihil esse fœdius præcep„ tore furioso, qui cum debeat esse mansue„ tus, ille toruo vultu, trementibus labijs, ru„ gata fronte, effrænatis conuit js, facie in „ pallorem, ruboremque variata, clamore „ perstrepat, & errantes non tam ad bonum „ retrahat, quàm ad malum sua sæuitia præ„ cipitet.] Et S. Augustinus h. 36. ad fratres in Eremo; [Nihil fœtidius, nihil damnosius, „ nihil leuius, nihil turpius in pastore furiosita„ te.] [Familiam tuam ita rege, præcipit Celantiæ S. Hier. Ep. 14. c. 7. vt te matrem „ magis tuorum, quam dominam videri velis: „ à quibus benignitate potiùs, quam seuerita„ te exige reuerentiam.] Etenim, vt idem habet in Ep. 62. ad Theophilum, nemo plus impetrat à libero, quam qui seruire non cogit. [Qui scorpionibus cædit, & lumbis patris „ habere se putat digitos grossiores, citò Re„ gnum mansueti Dauidis dissipat. Romanus „ populus ne in Rege quidem superbiam tulit.] Pastores, & amatores eisdem literis apud Hæbreos scribi, res, ain, iod, mem; obseruauit idē Hier. Ep. 125. ad Damasum, & in c. 3. & 6. Ieremiç. Vnde cū Ieremię 3. Hierusalem arguitur, quòd cum amatoribus suis fornicata esset: [In nostris, inquit, codicibus pro ama„ toribus pastorum nomen est immutatum.]

Sed & S. Ambrosius lib. 2. offic. c. 18 non summo semper iure agendum esse; sed æquitatis rationem habendam in gubernando; ostendit exemplo Roboam, qui propterea amisit regnum 2. Regum 12. Et c. 19. beneuolentiam, & affabilitatem debere confirmare dixit imperia: Eam tamen debere synceram esse, & sobriam, absque adulatione vlla. Et lib. 1. de pœnitentia, c. 1. ita loquitur. [Qui „ studet humanæ infirmitatis emendare vitia, „ ipsam infirmitatem suis debet sustinere, & „ quodam modo pensare humeris, non abij„ cere. Nam pastor ille laxam ouem vexisse „ legitur, non abiecisse. Quare illi non sunt „ inter Christi discipulos habendi, qui dura „ pro mitibus, superba pro humilibus sequen„ da opinantur; Et cùm ipsi quærant Domi„ ni misericordiam, alijs eam denegant.]

Iob c. 39 Num parturientes, inquit ceruas obseruasti? quæ verba cùm legisset S. Greg. lib. 30. mor. c. 9. [Veri, inquit, Pastores „ sunt, qui cùm per vigorem disciplinæ patres „ sunt, per pietatis viscera esse matres noue„ runt.] Nam propterea Iob non ceruos, sed ceruas dixisse arbitratur. Nec prætermittam id, quod in vnctione primi Regis Saul hic idem adnotauit Greg. cùm enim Sacra dicat historia; Tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum; is libro 6. in primum Regum c. 3. autoritatem, & disciplinam in cornu, & misericordiam, ac lenitatem agnoscit in oleo. [Autoritas, inquit, cùm sine miseri„ cordia est, nulla est; quia tunc spiritualis est „ rigor disciplinæ, cùm à lenimento non va„ cat misericordiæ: cornu ergò, & oleum si„ mul ostenditur, vt disciplina semper cum „ misericordia teneatur. Cornu foris cerni„ tur, intus plenitudo olei occultatur. Ple„ rumque subditorum duritia meretur, vt pa„ storis increpationem sentiat; sed misericor„ diæ eius aliquid non attendat; & quæ seq.]

Hinc est, quòd in secunda parte pastoralis curæ capite 6. Superiorem velit simul esse subditorum patrem, & matrem; patrem per disciplinam, matrem per pietatem. [Su„ perior, inquit, sic iura disciplinæ contra de„ linquentes exerceat, vt pietatis viscera non „ amittat. Curandum quippe est, vt recto„ rem subditis & matrem pietas, & patrem ex„ hibeat disciplina; ne aut districtio rigida, „ aut pietas sit remissa. Nam disciplina, vel „ misericordia multū destruitur, si vna sine al„ tera teneatur.] Quod si in hoc quoque naturalem corporis habitum, ac temperationem spectes; mansuetos natura, ac lenes homines vigorem disciplinę emollire plerumque; contra iracundos, rigidiores, ac duriores esse solere, admonet in 3. parte admonitione 17. Nimius sim, si persequi singula velim; quę tum hic ipse tum cæteri Patres monuerunt. Nec illud Plutarchi iudicium displicet; qui in Politicis. Histriones, inquit, tibi sunt imitandi, qui actioni afferunt non nihil ex se; affectus inquam exprimendis moribus, atq; venustatem agendi: cæterum dictanti, suggerentiq; verba poetę sedulò obsequuntur; nihil numeri, nihil modi omninò transgredi. Sic enim Prælatus, & Rector, ab ijs, quæ præscripta sunt, & legibus sancita, recedere non debet, quod est fortitudinis; at in modo suauitatem procuret omnem.

 CAPVT

CAPVT XVIII.

Quomodo fortitudo, suauitasq; iungantur.

QVOMODO autem hæc duo, quæ tantopere videntur esse diuersa, & veluti contraria, coniungi possint, docet S. Bern. ser. 23. in Can. facilè namq; fiet, si in nobis fuerint discretio, & charitas. [Pauci, » inquit ille, profectò sunt, qui vtiliter, paucio- » res, qui & humiliter præsint: Facilè tamen » vtrumque adimplet, qui matrem virtutum » discretionem adeptus, vim charitatis vsque » ad contemptum propriæ gloriæ, vsque ad » sui ipsius obliuionem debrietur.]

Addit patientiam, seu longanimitatem, in Ep. 25. ad Hugonem Rothomagensem Archiepiscopum. [Quæ tanta gloria, quàm » dicere posse; Cum his, qui oderunt pacem, » eram pacificus? Esto ergò patiens, quia es » cum malis; esto pacificus, quia præes malis. » Habeat charitas zelum; sed adhibeat pro » tempore modum seueritas. Censura quidem » nûquam remissa, intermissa tamen plerumq; » plus proficit. Vigor iustitiæ semper feruidus; » sed numquam præceps. Sicut non omne, » quod libet, licet; sic non omne, quod licet, » statim etiam expedit.]

Magnanimitatem quoque desiderat Sanctus Chrys. in libro 2. de Sacerdotio: his enim verbis est apud ipsum. [Magnum, ac gene- » rosum animum adferre illum oportet, vt ne » animo deficiat, ac delassetur, vt ne erran- » tium salutem despondeat, ac desperet: de- » nique vt numquam non illud secum cogi- » tet, ac dicat; Si quando det illis Deus verita- » tis agnitionem, ac resipiscant a diaboli la- » queis, 1. Tim. 2.] Huc etiam spectat illud Sancti Bernardi in Ep. 26. ad Guidonem Lausanensem Episcopum; [Manum misisti » ad fortia, opus est fortitudine: Speculator do- » mui Israel factus est, opus est prudentia; sa- » pientibus, & insipientibus debitor es, opus » est iustitia: postremò opus est temperantia, » ne qui alijs prædicas, ipse reprobus fias.]

Sanctus Gregorius imitari nos vult patres in gubernatione filiorum, sic enim scribit interrogationibus Augustini respondens c. 4. » [Fidelibus nos sic disciplinam tenere debe- » mus, sicut boni patres carnalibus filijs solent, » quos & pro culpis verberibus feriunt; & ta- » men ipsos, quos doloribus affligunt, habere » hæredes quęrunt, & quæ possident, ipsis ser- » uant, quos irati videntur insequi.] Et S. Bernardus in libro sententiarum imitari pastorem, qui in manu virgam habet, & baculum: virgam, qua oues ducat, & reducat: baculum, quo feriat lupum: hoc est mites, & obedientes subditos debet leniùs corripere; duros corde, & improbos acriùs arguere.

Denique illud semper teneamus, quod docuit Sanctus Augustinus libro 19. de Ciuitate Dei c. 16. [Qui veri patres familias sunt, o- » mnibus in familia sua tanquam filijs ad co- » lendum, & promerendum Deum consulunt: » desiderantes, atq; optantes venire ad cœle- » stem domum, vbi necessarium non sit offi- » ciû imperandi mortalibus, quia necessarium » non erit officium consulendi iam in illa im- » mortalitate fœlicibus: quò donec veniatur, » magis debent patres, quod dominantur, » quàm serui tolerare, quod seruiunt.]

Fortitudine igitur, & seueritate opus est multa, quoniam subditorum pleriq; libertatis amantiores suauitate abutuntur: præcipuumq; Rectoris munus est tueri leges, & exactam earum obseruationem procurare, & verò exigere. Neq; vlli reipublicæ damnum maius, nihil perniciosum magis, quàm peccandi licentia, atque impunitas; sic enim leges omnes conculcantur, perindeq; agitur, ac si sine lege viuerent. [Benignitas (scribit in libro de agricultura Philo Iudæus) res est » contemptibilis, tum Principibus, tum subdi- » tis noxia. Illis, dum contempti subiectis nec » priuatim, nec publicè valent quidquam re- » ctè constituere: Interdum etiam principatu » se abdicare coguntur. His verò dum ex con- » tinuo magistratuum contemptu negligen- » tiores facti, magnum morbum arrogantiam » sibi contrahunt.]

Idcircò Tertull. libro 2. aduersus Marcionem c. 16. seueritatem affirmauit esse iustitię debitum, quoniam sine hac retineri iustitia non potest: & vt licentiam, ac dissolutionem omnem parit indulgentia, sic seueritas disciplinam, ac leges inuiolatas conseruat. S. Nazianzenus in or. ad 150. Episcopos, cùm successorem sibi designari Episcopum flagitaret; [Hoc vnum, inquit, peto, vt ex eorum » numero sit, qui inuidia premuntur, non qui » misericordiam mouent: qui non omnia o- » mnibus indulgent; sed qui nonnullis etiam » in rebus ob recti studium in hominum offen- » sionem incurrunt. Alterum enim in præ- » sens iucundissimum est, alterum in posterum » vtilissimum.]

Ezechieli Prophetæ c. 4. dixit aliquando Deus, Et obfirmabis faciem tuam ad eam, hoc est ad Ciuitatem Hierusalem, quę verba dum interpretatur Sanctus Gregorius h. 12. in Ezech. [Illi, inquit, animę, quam adhuc infir- » mari in suis actibus conspicis, remissiorem, » & clementiorem te non ostendas. Vnde scri- » ptum est Ecclesiastici 7. Filię tibi sunt? serua » corpus illarum, & ne ostendas hilarè faciem » tuam ad illas. Infirmæ quippe animæ me- » liùs ex seueritate seruantur, & ab omni spe- » cie friuolæ remissionis abductæ terrentur, & a dele-

„ à delectatione vitiorum constringuntur; sed „ dulcedo semper, & humilitas in corde te- „ neatur.] Paucis dicam, opus est fortitudine animi, inuictoq; pectoris robore: vt ea non permittas, quæ permittenda non sunt, legibusq; aduerfantur, & malo cæteris exemplo obesse possunt. At non vtaris imperio, sed mansuetudine summa, & suauitate. In re ipsa sis fortis, & constans; nec moueri te patiaris ab eo, quod rectum est; in modo autem suauis.

Hoc & nos Christus verbo docuit, & exēplo. Hoc Apostoli confirmarunt. Atq; hic instituti nostri præscribitur gubernandi modus; Vt in prælatione nostra benignitatis, ac mansuetudinis, charitatisq; Christi, Petrique, & Pauli memores semper simus. Ecce ego mitto vos, sicut agnos inter lupos, dixit Apostolis suis Dominus: Vt scilicet sensum seruantes innocentiæ, morsum malitiæ non habeatis. Quem locum perpendens Sanctus Greg. h. 17. in Euang. [Multi, inquit, cùm „ regiminis iura suscipiunt, ad lacerandos sub- „ ditos inardescunt, terrorem potestatis exhi- „ bent, & quibus prodesse debuerant, nocent; „ & quia charitatis viscera non habent, Domi- „ ni videri appetunt, pares se esse minimè co- „ gnoscunt, humilitatis locum in elatione dō- „ minationis immutant: sed si quando zelus re- „ ctitudinis exigit, vt erga subditos sęuiat, furor „ ipse de amore sit, non de crudelitate. Quate- „ nus & iura disciplinæ foris exhibeat, & intus „ paterna pietate diligat, quos foris quasi in- „ sequendo castigat.] Ita enim Sacerdotis non debet esse præceps, & perturbata, sed magis ex consilij grauitate metuenda. Ita conficit, & portare ergò debemus, quos corrigimus, & corrigere, quos portamus. Portamus enim per mansuetudinem, & corrigimus per fortitudinem, ac disciplinæ Zelum.

In libro Exodi c. 35. in ornamento tabernaculi coccus bis tinctus offerri præcipiebatur, quod de duplici charitate Dei, & proximi, interpretantur alij. Ego hoc loco maximum Prçlati ornamentum esse dixerim duplicem hāc virtutem, fortitudinem, & suauitatem, quas Deo statim offerre debet cùm regiminis iura suscipit.

Sed & in basibus templi leones, & boues, & Cherubin sculpta visebantur. [Benè, inquit Sanctus Gregorius, bases templi sunt pa- „ stores Ecclesiæ, qui sollicitudinem regiminis „ tolerantes, quasi bases superimpositum o- „ nus portant. In basibus verò sunt Cherubin, „ quia pastorum pectora decet scientiæ pleni- „ tudine sint refecta. Per Leones verò terror „ seueritatis; per Boues patientia mansuetu- „ dinis figurantur. Itaque in basibus nec leo- „ nes sine bobus, nec boues sine leonibus ex- „ primuntur; quia semper in Sacerdotali pe- „ ctore cum terrore seueritatis custodiri debet „ virtus mansuetudinis, vt & iram mansuetu- „ tudo custodiat, & mansuetudinem, ne forte „ tasse dissoluta sit, zelus districtionis accen- „ dat.]

In tertio libro Regum c. 19. cùm Elias esset in monte Horeb, & transiret Dominus, factus est spiritus grandis, & fortis, subuertens montes, & conterens petras, hoc est disciplinæ zelus indiscretus, & furibundus; sed non in spiritu Dominus, non in commotione Dominus, non in igne Dominus: sed post ignem sibilus auræ tenuis, hoc est spiritus mansuetudinis, & suauitatis. Hæc tamen ipsa mansuetudo, & suauitas fortitudinem sociam, & disciplinæ zelum adiunctum postulat. Quod ex verbis illis Cant 1. colligit S. Bern. in ser. 46. in Cant. Lectulus noster floridus; tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra Cypressina. Lectulum enim, in quo quiescimus claustra interpretatur, & monasteria, in quibus quietè à sæculi curis, & sollicitudinibus mundi viuimus. [Hic lectulus floridus est cùm exemplis, „ & institutis Patrum, tanquam benè olenti- „ bus floribus, fratrum conuersatio, & vita „ refulget.] Domos porrò populares conuentus intelligit Christianorum; tigna domorum, eos, qui in sublimitate positi sunt, & Superiores, qui quasi tigna parietes, iustis impositis legibus, fortiter stringunt, ne sua quisque lege, & voluntate viuentes, dissideant a semetipsis, & sic omnis structura ædificij corruens dissipetur. Dixi de hoc antea c. 1.

S. Chrys. quoque h. 6. ad populum de sæcularibus Principibus loquens; [Quod in do- „ mibus, inquit, faciunt lignorum contigna- „ tiones, hoc Principes, in ciuitatibus, & sicut „ si illas sustuleris, dissoluti parietes per sese „ corruunt: ita si ex mundo Principes tollas, & „ horum metum, & domus, & Ciuitates, & gē- „ tes cum multa inter se licentia corruunt, ne- „ mine existente, qui contineat, & repellat, & „ pœnæ timore eos quiescere persuadeat.]

Concludam exemplo proposito, quo vtitur S. Nazianzenus in Apologetico Cur in pontum fugerit; [Vt in sublimi inquit, ac „ pendulo fune gradientibus, hac, atque „ illac deflectere minimè tutum est, nec quamlibet parua inclinatio, paruum periculum adfert: verùm eorum salus, ac securitas in æquilibrio posita est. Sic vtramuis in partem, siue ob vitium, siue ob imperitiam propendeas; haud leue periculum, tum tibi, tum subditis imminet. Quocirca via regia cum magna circumspectione incedendum est, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinandum, nec ad seueritatem, nec ad indulgentiam.

CAPVT

CAPVT XIX.

Seueritatem indulgentia potiorem esse.

OMNINO extrema omnia vitiosa semper sunt. Itaque siue seueritate excedas, siue suauitate, & indulgentia, in vtroque vitium. Nimia tamen suauitas, & indulgentia damnosa magis. Seueritas enim etsi paulò maior, leges, & disciplinam tuetur, atque conseruat, subditosq; à peccando cohibet; vt si non amore virtutis, certè timore pœnæ in officio contineantur. Quæ si discolis videatur grauis, vtilis tamen est, & salutaris.

Audi S. Nyssenum in or. aduersus eos, qui ægrè ferunt repræhensiones. [Ego, inquit, „ animo non valdè conturbor, tanquam ali„ quid noui mihi accidat, si ex meis discipulis „ mihi succenseant, qui sunt duriores, & per„ uicatiores. Grauis enim est Princeps, & ma„ gistratus ijs, qui eius reguntur imperio, scele„ ratis autem, & iniquis etiam habetur o„ dio; (quod de Sancto Benedicto legitur apud Sanctum Gregorium libro 2. dialog. c. 3.) „ eis enim est molestus, vt qui peccatum pro„ hibeat. Quis Moyse melior pastor? Quis „ magis mansuetus, & mitis? & tamen sedi„ tionibus fuit agitatus; & quæ sequuntur.] „ [Quid magnum (tandem concludit) si mur„ mur contra nos excitetur, qui sumus mini„ stri eius, qui cruci est affixus?]

Audi Sancti Bernardi zelum in apologia ad Gullielmum Abbatem; [Veraciter cre„ ditur Sanctos Patres hanc vitam instituisse: „ & vt in ea plures saluarentur, regulis tem„ perasse rigorem, sed absit, vt credamus tan„ tos eos, quantas in plerisq; videmus vanita„ tes, & superfluitates præcepisse, vel conces„ sisse. Miror enim vnde inter monachos tan„ ta intemperantia in commessationibus, & „ potationibus, in vestimentis, & lectisternijs, „ & in construendis ædificijs, inolescere potuit: „ vt vbi hæc studiosiùs, voluptuosiùs, atq; effi„ caciùs fiunt, ibi ordo meliùs teneri dicatur, „ ibi maior putetur religio. Parcitas enim „ putatur auaritia, sobrietas austeritas credi„ tur, silentium tristitia reputatur. E contrà „ remissio discretio dicitur, effusio liberalitas, „ loquacitas affabilitas, cachinnatio iucundi„ tas, mollities vestimentorum honestas, lecto„ rum superfluus cultus munditia. Cumq; hæc „ alterutrum impendimus, charitas appella„ tur. Ista charitas destruit charitatem; hæc „ discretio discretionem confundit. Talis mi„ sericordia crudelitate plena est: qua ita cor„ pori seruitur, vt anima iuguletur. Quæ enim „ charitas est carnem diligere, & spiritum ne„ gligere? Quæ discretio totum dare corpori, „ & animæ nihil? qualis verò misericordia, an„ cillam reficere, & dominam interficere?] Et in sermone ad Clerum in Concilio Remensi congregatum, adferens Isaiæ verba c. 38. Ecce in pace amaritudo mea amaris„ sima; [Amara, inquit, priùs in nece marty„ rum, amarior post in conflictu hæreticorum, „ amarissima nunc in moribus domestico„ rum] Ita Sanctus vir luxum deplorat monachorum, & clericorum sui temporis, laxitatemq; nimiam, atq; indulgentiam Prælatorum. Quid diceret, si nostris hisce temporibus viueret, nostraq; spectaret? sed cùm multò plura lamentatus fuisset, subiungit tandem hæc verba. [Vitia carpens scio me „ offendisse vitiosos. Potest tamen fieri volen„ te Deo, aliquibus potiùs placiturum esse; sed „ si desinant esse vitiosi.]

Ego verò magnopere vereor, ne plerisq; Prælatis, vel etiam religiosorum ordinum, consilium illud probetur, quod apud Clementem Alexandrinum legimus lib. 6. strom. Refert enim Gymnosophistam quendam ab Alexandro Macedone interrogatum, qua ratione fieri posset, vt quis maximè diligeretur; Si cùm, inquit, fit potentissimus, non fuerit terribilis. Nimirum indulgentia conciliat amorem: & vt libertas maximè placet; sic amatur is Rector plurimùm, qui eam indulget.

De hoc verè vsurpari potest illud Is. c. 42. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. [Per quas„ satum enim calamum (interpretatur S. Ba„ silius in reg. breu. 291.) is intelligitur, qui „ non ea, qua opus est, animi sinceritate man„ datum Dei exequitur: quem non conte„ rere conuenit, neque abscindere; sed sanare „ potiùs. Linum verò fumigans, qui mandatum „ quidem exequitur; sed non ardenti desiderio, „ aut pleno studio, sed segnius, ac lentiùs, qui „ deterendus non est, sed excitandus admoni„ tione assidua iudiciorum Dei, & promisso„ rum ipsius.] At plus æquo indulgens homo, neque sanare studet, neque excitare.

In constitutionibus porrò monast. c. 30. Quatenus lenitate aliqua vti liceat, ad hunc modum præcipit. [Lenitas tantùmmodò „ locum habebit, vbi nullus omninò exempli „ peruersitate deterior fiat. Lenitas autem ex „ ea parte, vt ne præcidatur; non autem vt ab „ admonitionibus, legitimisq; mulctarum im„ positionibus desistatur.] Alioqui quod Ep. 77. de Apollinaristis legitur, eos patientia Episcopi, ac lenitate factos deteriores fuisse, in cæteris quoque eueniet. [Peruersi nam„ que, ait ille, nulla flectuntur æquitate, ac „ mansuetudine.]

Et mea quidem sententia verissimè pronunciauit Clemens Alexandrinus in secundo strom. libro. [Ijs enim, inquit, qui sunt remissi,

„ remissi, & imbecilli, id quod est moderatum, „ videtur nimis intensum, & tonum excedere: „ & id, quod est æquum, videtur esse summum „ ius. Quoscumque enim, quod peccati amo- „ re tenentur, subit indulgentia; ij veritatem „ existimant esse molestiam, & seueritatem „ sæuitiam, & eum, qui non simul peccat, & „ vna deorsum trahitur, immisericordem.] Origenes autem h. 7. in Iosue, videns vno Achan peccante populum vniuersum à Deo punitum fuisse; [Hoc, inquit, accidit, quan- „ do qui populo præsunt, erga delinquen- „ tes benigni volunt videri, & verentes pec- „ cantium linguas, ne fortè malè de eis lo- „ quantur, seueritatis sacerdotalis immemores „ nolunt implere, quod scriptum est; Publicè „ peccantem publicè argue.]

CAPVT XX.

Politicam gubernationem vitandam esse.

MONVERVNT etiam interdum Patres, abstinendum nobis esse ab omni politica ratione, formamque gubernationis simplicem, ac sinceram esse oportere. [Bene- „ uolentia, & affabilitas, dixit Sanctus Am- „ brosius libro 2. officiorum c. 19. confirmat „ imperia: sed hanc volumus esse sinceram, & „ sobriam, sine vlla adulatione.] Et Philo Iudæus in libro de creatione Principis; Cauet, ne reipublicæ Princeps dolosè versetur inter suos subditos. Nam fallaces mores ad seruile, non liberale ingenium pertinent, dum rebus simulatio prætexitur. At Princeps ad hunc modum suos tractare non debet, qui parentis locum inter eos obtinet, ac vicissim tanquam à germanis filijs reuerentiam postulat.

Sanctus Gregorius Nazianzenus in or. de se ipso, & de cathedræ Constantinop. affect. hoc magnopere detestatur, ac de se ipso ita loquitur. [Non facetus quispiam, atq; ele- „ ganti morum festiuitate sum præditus, aut is „ qui verborum blanditijs hominum beneuo- „ lentiam mihi conciliem: quales pleroq; eo- „ rum video, qui hoc tempore inter Ecclesia- „ rum Antistites nomen profitentur: qui pie- „ tatem nostram simplicem priùs, artisq; ex- „ pertem fucarunt, ac nouum quoddam poli- „ tices genus effecerunt, a foro ad sancta tran- „ slatę, & à theatris ad abdita sacra. Vt si au- „ daciùs loqui liceat, duæ iam scenæ sint, hæc „ discrimine inter se distinctæ, quòd illa omni- „ bus pateat, hęc quibusdam; illa rideatur, hæc „ honore floreat; illa deniq; theatrica, hęc spi- „ ritualis nominetur. Nos ab hac parte mi- „ nime censemur: verùm eo animo sumus, vt „ rusticitatis potius, quam adulationis, pa- „ rumq; liberalis animi crimen nobis impingi „ possit, quippequi homines etiam nostris „ nostri per quàm studiosos asperioribus in- „ terdum verbis accipiamus, si quid nobis non „ rectè, consultèq; facere videantur. Non „ enim hominum gratiam tam spectamus, „ quàm vtilitatem.] Et rursum or. 1. in Iulianum. [Priuato homini astutè aliquid facere, „ concedi fortasse possit. Nam qui aperta vi „ grassari nequit, hic si vafrè, & callidè aliquid „ faciat, veniam meretur. Imperatori autem „ cùm vi & potentia superari turpe admodū sit „ tum turpius, vt opinior, & sordidius, atq; in- „ dignius, conatus suos, animiq; intentiones „ arte occultare.] At de Ecclesiastico Prælato, ac Superiore multò id magis existimandum est. Quem optimè monet S Greg. Papa in 2. parte Pastor. curæ c. 8. vt videat, ne illum cupido placendi hominibus pulset, nec se magis à subditis diligi, quàm veritatem quærat. [Hostis enim redemptoris est, qui „ eius vice amari concupiscit: & adulterinæ „ cogitationis est reus, si placere appetit sponsæ puer, per quem sponsus dona tran- „ smittit.]

Minatur Deus Ezech. 13. Veh qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersę eleuationis ad capiendas animas. Hoc est, inquit idem Greg. cadentes à sua rectitudine animas blanda adulatione refouere, & correptionis duritiam subtrahere peccanti.

Interdum tamen dissimulandum esse suadet prudentia, & conniuendum tantisper. Quod & cōsuluit S. Nazianzenus in apologetico sæpiùs nominato. [In alijs, inquit, ad „ nonnulla conniuere satius fuerit (ita vt vi- „ dentes non videamus, & audientes non au- „ diamus) ne nimium crebris obiurgationibus „ confixi, & obruti ad desperationem inciten- „ tur; tandemq; proiecto pudore, quod ad in- „ flectendos, alliciendosq; homines mirè æffi- „ cax medicamentum est; ad quoduis nefas „ perpetrandum audaciores reddantur.] At hoc agere prudentiæ est non exiguæ; non politicæ, ac subdolæ artis. Sicut nec illud, quod post idem subiūgit autor, dicens; [Sum- „ mopere quoq; necesse est, Antistitem simul, „ & simplicem esse, quantum ad eam, quam „ ad res omnes adhibere debet, animi integri- „ tatem: Et quàm maximè varium, ac multi- „ plicem; quantū ad id attinet, vt vniuscuiusq; „ beneuolentiam sibi conciliet, omnesq; apta, „ & apposita oratione alloquatur. Quidam „ enim lacte opus habent &c.] Prudens igitur quicunque alios regendos suscipit, tempora, occasiones, hominum mores, & temperationes obseruet, illisq; sese accommodet; vt id, quod regimini propositum est, consequi possit: politicus autem non sit.

CAPVT

CAPVT XXI.

Prælati esse instruere, & corrigere.

CÆTERVM ad hanc regiminis partem, qua rectorem dictum est leges, ac disciplinam debere tueri, duo planè pertinent. Alterum est rudiores instruere; alterum peccantes corrigere.

Instruere. De primo verè pronuntiauit S. Nazian. in or. in laudem Basilij; tum actionem doctrina carentem, tum actionis expertem doctrinam, æquè imperfectas esse. Idcircò & actionis subsidium adiungatur doctrinæ, & adiumentum doctrinæ addatur actioni. Et vt Beseleel Ex. 31. & 36. scientia, & arte a Deo instructus, lignorum materiam omnem ad opificium accommodans, arcam Dei ad eximiam pulchritudinem contexuit: Ità rector gubernandi, & rerum diuinarum scientia prædìtus erudiat, & instruat ad viri perfecti formam subditos suos. Et S. Chrys. h. 11. in Epistolam ad Ephes. Cùm Apostolum dicentem audisset; Posuisse Deum alios quidem Apostolos, alios autem Prophetas &c. „ [Ad hoc, inquit, donum istud accepisti, vt alios ædifices: honore te Deus affecit, & ad „ hoc ordinauit, vt alios instrueres. Nam ad „ hunc scopum datus est Apostolus, ad hunc „ Propheta, &c.] Et S. Greg. h. 21. in Ezech. *Eph. 4.* ita interpretatur illud, Alios autem Pastores, & doctores, vt vtraque vox rectores alliorum significet, quia rector debet docendo pascere. [Pastores, inquit, & doctores „ vnum regentium ordinem nominat; quia „ gregem Dei ille veraciter pascit, qui docet.] Propterea Episcopum Paulus in priore ad Timoth. Epist. voluit esse doctorem, vt populum suæ curæ commissum docere, & erudire possit. [Multum omninò (ait S. Chrys. h. in eum locum 15.) ad Ecclesiæ ædificatio„ nem confert, si Præsules doctrinæ gratia „ polleant: quæ nisi adsit plurima Ecclesiasti„ cæ disciplinæ peribunt. Idcirco addit, Do„ ctorem. Vt quid enim doctor appelletur, „ nisi vt doceat?]

Corrigere. Quo ad secundum autem Prælatus debet pro ratione muneris sui peccantes arguere, atque ad id, quod rectum est reuocare. Alioqui terribile illi iudicium imminet (monet S. Basilius in reg. fus. disp. 25.) nisi delinquentes arguat. Nam & vno Achan peccante, ira Domini super omnem populum venit, Ios. 7. [Pastor es, inquit Origenes h. 7. vides ouicu„ lam Domini ignaram periculi ferri per præ„ cipitia, & per prærupta pendere; non occur„ ris? non reuocas? non saltem voce cohibes, „ & correptionis clamore deterres?] Paulus ad Rom. scribens; Paulus, inquit, vocatus Apostolus segregatus in Euangelium Dei. Non est satis, vocari nos; multi enim sunt vocati, sed non omnes electi. [Iudas (inquit Origenes idem libro 1. Commentariorum in eam Epist.) vocatus Apostolus, sed non ele„ ctus Apostolus: & ille Propheta, qui captus „ est à leone 3. Reg. 13. vocatus fuit Propheta, „ sed nescio an electus. Et virgo vocata, sed nō „ electa, quæ non fuerit virgo corpore, & spi„ ritu; & est vocatus pastor, sed non electus, „ qui præest gregi, & lacte eius vtitur, sed „ infirmum non requirit, & claudum non col„ ligit.]

Mihi verò magnopere probatur id, quod monuit Philo Iudæus in libro de Ioseph, & in superioribus quoque commemoraui; Superiorem, & Principem medicum esse debere, non coquum. Inter medicum .n. & coquum hoc asserit interesse; quòd ille quidquid ad sanitatem conducit, etiamsi ægroto ingratum videatur, magno apparat studio: hic verò suauia curat, vtilia negligit. Ergò medicis similes sunt in ciuitate leges, & magistratus legitimi, senatores, iudicesq; prouidentes communi saluti, & securitati: & rursum adiungit. [Si quis castigationes non amat, re„ præhendat parentes, tutores, præceptores, „ & omnes curatores, quia suos liberos, pu„ pillos, discipulos, obiurgare non desinunt; „ interdum etiam verberant: nec tamen sçuire, „ sed amanter castigare dicuntur. Indignum „ enim esset, si cùm meæ fidei commissa sit ad„ ministratio reipublicæ in prauidendis com„ moditatibus cederem cuius medicinę profes„ sori. Nam ille in ægroto nullam splendoris „ fortunæ rationem habens, nec quod claro „ genere natus, aut opulentus, denique Rex, „ aut tyrānus vnum hoc spectat, quomodo ser„ uare queat hominem. Et si fortè sectio„ ne, vstioneue opus videt, secat, vritque „ Principem suum, & dominum, seruus ipse, „ ac subditus.]

Peraccommodatum est hoc medici exemplum, & cuiuis rectori accuratissimè imitandum. Alter enim corporum, alter animorum curator est, & medicus. [Emori præ„ stat, inquit idem Philo, quàm loqui ad gra„ tiam, dissimulata veritate, & vtilitate negle„ cta.] Themistius Philosophus, vel etiam inter amicos id prorsus voluit obseruari. Sic enim habet in or. de Amicitia. Sensim amici morbi, ac vitia curanda sunt. Ita ne nimium indulgeamus, nec illi nimis doleant. Vt medici, qui ferro sæpè abstinentes mitiora adhibent pharmaca. Hæc erunt sermones libertate, ac beneuolentia pleni: non dulces, & ad gratiam facti. Hi enim morbum irrigant, & alunt: sed acres, veri, & liberi, quique a conuitio distent. Nam inter admonitionem, & conuitium, increpationem, &

nem, & contumeliam, interest plurimum. S. Benedictus his verbis in regula sua præcepit. [Non dissimulet Abbas peccata delinquentium; sed mox, vt oriri cœperint, radicitus ea, vt præualet amputet.] Et Paulus 2. Tim. 4. Argue, obsecra, increpa. Argue æquales, interpretatur S. Prosper in 2. libro de vita contemplatiua c. 5. obsecra seniores, increpa iuniores. Et S. Chrys. h. 40. operis imperf. in Matthæum, tractans illa verba, Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, &c. ædificantes intelligit esse Prælatos, qui repræhensionibus, & increpationibus expoliunt lapides, & aptos ædificationi Ecclesiæ faciunt. [Ædificatores, inquit, sunt Sacerdotes, qui generationes hominum super generationem per doctrinam ædificantes, quasi lapides super lapidem ponentes, domum Dei componunt; sicut enim ædificatores nodosos lapides, & habentes torturas ferro dolant, & post ponunt eos in ędificio, alioqui nō dolati lapides lapidibus non cohærent: sic & Ecclesię doctores vitia hominum quasi nodos acutis increpationibus primùm circumcidere debent. Et sic in Ecclesiæ ædificatione collocare; alioqui vitijs manentibus, Christiani Christianis concordare nō possunt.] Et h. 51. Deum affirmat in populo ideò Sacerdotes ordinare, vt actionum populi discutiant ipsi rationem: propterea q; peccante populo, vnumquemq; quidem pro suo peccato puniri; Sacerdotem autem pro peccatis omnium. Non enim emendauit, quos emendare debuerat. Accommodato vtitur exemplo in h. 14. in posteriorem Ep. ad Cor. [Quis enim febrientem, & phrænesi laborātem miseretur? Illæne, qui reclinat in lectum, & ligat, & prohibet a cibo, & potu non conducibili; an qui permittit ei meraco impleri, & iubet esse liberum, & omnia facere, quæ incolumes solent? nonne is, qui videtur misericors esse, etiam morbum auget, alius verò emendat? Ita sanè, & hoc loco sententiam feramus. Etenim misericordia est, non semper gratificari ęgrotis, neque adulari illicitis illorum concupiscentijs. Etenim si equū videns præcipitem ferri, frænum immittis, ac violenter reprimis, & multum flagellas, hęc punitio mater salutis est.]

Eodem hoc ęgroti exemplo vsus est S. Aug. Ep. 48. ad Vincentium, vbi de Donatistis loquens. [Istos, inquit, inimicos nostros si sic contemneremus, & toleraremus, vt nihil ad eos corrigendos ageretur a nobis verè malum pro malo redderemus. Si enim quis inimicum suum periculosis febribus phræneticum factum currere videret in præceps; nonne tunc potiùs malum pro malo redderet, si cum sic currere permitteret, quàm si corripiendum, & ligandum curaret? & tamen tunc ei molestissimus, & aduersissimus videretur.] [Sacerdotis est admonere, quod decet, ait S. Petrus Chrysol. ser. 53. plebis est audire, quod monet. Quidquid non licet, Pastoris est prohibere, gregis audire, atvelle, ne fiat. Vtraq; si conueniant, salua sunt omnia. Nec Deus inuenit in plebe, quod puniat, nec Sacerdos potest habere, quod doleat.]

In primo libro Regum c. 3. Heli legimus à Deo repræhensum, & verò punitum fuisse; quoniam filiorum suorum scelera, vt debuit, non correxit. Bonis namq; subditis vt ratiocinatur S. Greg. libro 2. in primum Regū c. 3. benè viuere ad salutem sufficit; Prælatus verò propria vita non sufficit; sed corrigere delinquentes debent. Et libro 2. registri c. 23. subiectorum culpa præpositorum deprimit vitam; & eùm in subiecto peccatum non corrigitur, in eos, qui præsunt, sententia retorquetur.

Propterea meritò miratur Sanctus Bernardus in apologia ad Gullielmum Abbatem: quod tam incurij Prælati sint in corrigendis subditis suis. At rationem exponit non improbabilem. [Miror, inquit, cum ad magistrum respiciat quidquid a discipulis delinquitur: quomodo Abbates nostri patiuntur fieri talia: nisi fortè nemo fidenter reprehendit, in quo se esse repræhensibilem non confidit. Siquidem humanitatis est omnium, in quo sibi quisque indulget, alijs non vehementer irasci.] [Quonam enim modo (scribit ad Cæsarium fratrem S. Nazianzenus Ep. 17.) eos, qui flagitium admittunt, obiurgare possint, ipsi a lare libertatem loquendi non habentes?] A lare incipere, prouerbiale dictum fuit, quo admonemur, vt priusquam censoris personam in alios suscipiamus, vitia castigemus nostra. Ita à lare libertatem non habere dicuntur illi, qui eodem vitio obstrictos se esse sentiunt. Aristophanes *ἀφ' ἑστίας ἄρχε*, A lare incipe. *A lare incipere.*

CAPVT XXII.

Prælati correctio qualis.

IAM verò hanc Superioris increpationem oportet esse paternam, hoc est grauem quidem, & seriam, sed benignitate, & charitate conditam. *Grauis, et benigna.* [In omnibus, (inquit S. Augustinus libro. 3. contra Cresconium grammaticum c. 51.) tenendus est modus aptus humanitati, congruus charitati: vt nec totum, quod potestatis est, exeratur; & in eo, quod exeritur, dilectio non amittatur: in eo autem quod non exeritur, mansuetudo monstretur.] S. Amb. lib. 1. de pœnit. c. 10. talem omninò esse vult, qualis fuit Euāgelici Samaritani curatio, quæ & vinum infudit, & oleum, semiuiuū hominē curatura. Infunde vinum, & oleum;

Hhhh non

non vinum sine oleo; sed quod & foueat, & remordeat.]

Personę ratio habenda.

Habeatur autem semper ratio personarum. Non.n. omnes eadem decet correctionis forma. Alio modo corrigendus est iuuenis, alio senex, alio idiota, & simplex homo, alio vir primarius, & doctus. [Omnes filios (Ambrosius loquitur ser. 3. in Dom. 6. post Epiphaniam) æqualiter diligit pater; & indulgentia est pro diuersitate morum exhibere pietatis affectum: vt blandum filium exhortatione prouocet, contumacem austeritate conueniat, de vtriusque correctione securus: quoniam hunc amore verberat, illum seueritate castigat.] Et S. Dorotheus sermone 17. ad eos, qui monasterio præsunt; [In lapsibus, & erroribus ne nimirùm indigneris; sed absque animi perturbatione deformitatem, ac damnum ostende. Increpa, si opus sit, seruata tamen vtriusq; personæ dignitate, & tempore opportuno. In paruis erratis ne sis nimius exactor, nec frequenter, & assiduè increpes. Tempore, quo turbatus frater resistere tibi; ac repugnare audet, moderare, & cohibe linguam tuam, ne penitus quidquam proferat irata, &c.] Monet quoque Sanctus Greg. in 2. parte pastor. curæ cap. 6. his verbis. [Summus locus benè regitur, cùm is, qui præest vitijs potiùs, quàm fratribus dominatur. Quare cùm delinquentes corrigit, si per disciplinæ debitum culpas iurè potestatis ferit, per humilitatis custodiam; æqualem se illis; qui corriguntur; agnoscat, & plerumque dignum etiam est, vt eos, tacitá nobis cogitatione præferamus.] Et rursum capite 10. aliud etiam monet. [Aliquando, inquit, vitia dissimulanda, sed quia dissimulantur, indicanda: aliquando & apertè cognita, maturè toleranda, aliquando subtiliter, & occultè perscrutanda; aliquando leniter arguenda; aliquando autem vehementer increpanda.]

Vitia inquirenda.

Sed & ex Dei verbis Ezech. 8 Filij hominis, fode parietem, &c. Superiorem demonstrat debere subditorum vitia inquirere. Et rursum ex verbis illis c.4. Sume tibi laterem, & pones eum contra te, &c. ostendit quemadmodum debeat illorum increpare vitia, & emendare. Ac demum verbis illis Deut. 19. Si quis abierit cum amico in syluam ad ligna cædenda, & lignum securis exciderit, &c. Correctionem probat indiscretam, & nimio feruore factam esse non debere. Qui locus omninò legendus erit.

In tertia quoque parte; illa est admonitio secunda. Iuuenes plerunque seueritas admonitionis ad perfectum dirigit; senes verò ad meliora opera deprecatio blanda componit. At vniuersè in 3. lib. Regist. c.1. [Vitia maturis obiurgationibus increpate, vt ipsa quoque sacerdotalis indignatio virtute sit admista dulcedinis: quatenus & tunc à subiectis amari debeat, etiam cum grauiter timetur. Sicut enim præceps furor despicitur; ita contra culpas districta indignatio plerunque quò tarda fuerit, eò ampliùs sit timenda.]

Sichimitas scimus Gen. 34. in circumcisionis dolore fuisse occisos. Quod de hac, de qua loquimur correctione, idem Gregorius intellexit libro 2. Regist. c. 101. quia plerumque magistri seueriores, si zelum suum moderari nesciunt, quamuis vitia corruptionis resecant; cùm iam a delinquentibus plangitur, quod fuerat perpetratum; adhuc tamen ipsi per asperitatem disciplinæ sæuiunt, & duriores existunt.

Ergò lib. 9. c.8. [In correctione hunc noueris esse ordinem obseruandum; vt personas diligas, & vitia persequaris: ne si aliter fortasse agere volueris, transeat in crudelitatem correctio, & perdas, quos emendare desideras. Dulcedo in te cauta sit, non remissa; correctio verò diligens, non seuera.] Hæc Gregorius; Augustini quoq; præclara hac de re sententia ex Ep. 64. ad Aurelium Episcopum de corrigendi modo in superioribus posita est capite 17. quæ nunc etiam legenda erit.

At ego de subditis Prælato dicam illud, quod de filijs parentibus S. Nazianz. loquitur ad Vitalianum scribens filiorum ipsius nomine [Multa in filijs dissimulanda. Verendum enim; ne si ob quæuis errata filios patres coarguant, frontem tandem ipsi perfricent, absterso q; omni pudore, qui non leue parentibus adiumentum adfert, temerè in scelus omne prorumpant. Clementia verò hoc efficit, vt hi, quibus noxa condonata est, parcius; in posterum peccent.] Et omninò verum est illud Sãcti Chrysostomi ad caput 1. Epist. ad Gal. Vt quibuslibet ex caussis irritari, hominis est pusillanimis, morosi, miserique; sic in grauibus caussis supinum, ac negligentem esse viri est inertis, & somniculosi. Quod si grauis interdum correctio videatur, nec suscipiatur libenter non est propterea omittenda. [Multa enim bona, vt est apud Sanctum Augustinum in Enchiridio cap. 72. præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati.] [Et frequenter accidit (vt est in Epistola 87. ad Fœlicitatem, & Rusticum) vt frater ad horam contristetur, cùm repræhenditur, & resistat, & contendat, & tamen postea consideret secum in silentio, & timet displicere hominibus, quia corripitur; sed timet displicere Deo, quia non corrigitur; & deinceps non faciat illud, in quo rectè repræhensus est: & quantum odit peccatum suum,

Correctio grauis.

suum, tantum diligat fratrem, quem sensit hostem peccati sui] Et in Ep. 50. ad Bonifacium, ex arborum insertione accommodato vtitur exemplo. [Quomodo, inquit, gaudebis te esse correctum, nisi doleas fuisse peruersum? cùm præcisus ramus interitur, fit aliud vulnus in arbore, quo recipi possit, vt viuat. si recipienti coaluerit, & vigor sequetur, & fructus. Si non coaluerit; ille quidem arescit, sed vita arboris permanebit. Ita enim prorsus in correctione euenit.]

Attamen quibusdam ista non prosunt. Numquid, inquit idem S. Pater in Epist. 48. ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? Si terrerentur, & non docerentur, improba quasi dominatio videretur. Sed rursus si docerentur, & non terrerentur, vetustate cõsuetudinis obdurati ad capescendam viam salutis pigriùs mouerentur.]

CAPVT XXIII.

Verbis interdum grauioribus vtendum.

GRAVIORIBVS interdum, ac durioribus vtendum est etiam verbis pro qualitate criminis, & personæ. Nam & in Ps. 140. dicitur; Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me; grauioribus scilicet verbis; & Gen. 16. contumacem ancillam affligebat Sara, inquit S. Aug. Ep. 48. non vtique ex odio, sed & in ea superbiam salubriter edomaret. Et Principes iusti exercent iustitiam contra delinquentes pro criminum qualitate punientes. Et durioribus lapidibus conterendis duriores adhibentur mallei. Et Paulus de quibusdam dixit in Ep. ad Titum c. 1. Increpa illos durè. Et Heli 1. Reg. 3. priuatus est sacerdotio, quod molliter, non durè filios increpasset suos. Noe quidem certè Gen. 9. duris vsus est verbis; Maledictus Chanaam; seruus seruorum erit fratribus suis. Et Iacob c. 49. Ruben non cresças, &c. Simeon, & Leui vasa iniquitatis bellantia: maledictus furor eorum. Et Moyses omnium hominum mitissimus Deut. 31. Scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Et Iob. 2. Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Et Is. 48. Sciui, quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ænea. Et Ierem. 30. Propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. Et Petrus Act. 5. Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto. Et c. 7. Dura ceruice, & incircũcisis cordibus, vos semper Spiritui Sancto resistitis. Et Paulus Gal. 5. O insensati Galatæ, &c. Immò & Christus, Vos ex patre Diabolo estis; Generatio viperarum; ò duri, & tardi corde, &c.

Vnde S. Isidorus alicubi dixit; [Qui blandè castigatur, & non corrigitur, acriùs necesse est arguatur. Cum dolore enim abscindenda sunt, quæ cum lenitate sanari non possunt. Nam & ita medici ægrotos sanant.] S. Chrys. autem in com. ad caput 1. Epistolæ ad Gal. [Placidè, inquit, & leniter loqui discipulis, vbi opus est acrimonia nõ doctoris, sed corruptoris potiùs est, & hostis.] Et S. Bern. ser. 2. in die Apostolorum Petri & Pauli, adferens illud, quod de infructuosa ficulnea narratur Luc. 13 [Necesse, inquit, habeo interdum circumfodere, quia posuerunt me custodẽ & cultorem in vineis. Molestum est quidem, sed dissimulare non audeo: sciens multò ampliùs securim nociturum, quàm sarculum, ignem, quàm fimum. Itaque, & arguere, & increpare interdum necesse est: nec ignoro fimum esse verbum increpatorium, verbum improperij] Neque verò propter huiusmodi increpatoria verba opus est Superiorem aut à subditis postulare veniam, aut vllam illis satisfactionem offerre. *Satisfactione non opus.* Hoc enim & de correctionis vtilitate, & de Superioris autoritate multum detraheret. Neque vbi non est peccatum, immò agnoscitur debitum satisfactione opus est. Fecit enim Superior id, quod muneris sui erat, & nisi fecisset, non leuiter peccasset. Ita docuit S. Aug. Ep. 109. ad monachas. [Quando, inquit, necessitas disciplinæ minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit, non a vobis exigitur, vt ab eis veniam postuletis, ne apud eas, quas oportet esse subiectas, dum nimia seruatur humilitas, regendi frangatur autoritas. Sed tamen ab omnium Domino petenda est venia.]

CAPVT XXIV.

A contumelia, & percussione abstinendum.

OMNINO tamen à contumelijs est abstinendum; multòq; magis à percussione quauis iuxta illud Ps. 14 Opprobrium non accepit aduersus proximos suos. Quo loco S. Basilius Paulum adnotat permisisse Timotheo redargutionem, & increpationem, at nõ opprobrium, quod fraternæ aduersetur correctioni. Repræhensio namque, & redargutio emendationem peccantis videtur sibi scopum præstituere; at opprobrium, eius potiùs confusionem: vt paupertatem, indocibilitatem, corporis defectum, & similia exprobrare: quæ enim cõtra voluntatem sunt, conuenit potius misereri. Et S. Chrys. h. 2. in Epistolam ad Titum, corripiendo potiùs, quàm percutiendo, aut inferendo cotumelias, omnia agere oportet. [Nam cui infertur contumelia audacior, atq; impudentior

fit; & eum qui se ita affecerit, vt contemnat, magis inducitur. Nihil ferè ita contemptum facit, sicut contumelia, & iniuria. Magna necesse est cum religione loquatur, omnisq; illius sermo diuina sapientia conditus peccantes terreat.] Ita quoque S. Greg. Nyssenus loquitur in or. in eos, qui alios acerbius iudicant. [Sacerdos, inquit, est aliquis, populiq; regendi munus sortitus est? priuatorum casus commisereatur, memineritq; se quamuis dignitate præstet ijs, quos gubernat, ac regit, naturam tamen eandem habere: ideoq; posse aliquando fortasse in eosdem errores incidere. Propterea constituit Moyses, vt pro Sacerdote vitulus immolaretur; peccante nimirum & ipso, expiationibusq; pluribus indigente.] Atq; quod ad percutiendum attinet, mox subiungit. [Tam alienus à cædendi acerbitate sacerdos esse debet, tamq; promptus, & paratus ad excolendam humanitatem, vt etiam si Dominus aliquem, vt plantam inutilem, excindere iubeat, ipse tanquam institor debeat supplicare, vt ignoscat, parumper ac sententiam differat.] Et adferens illud Luc. 13 addit; [Noli tam facilis esse ad amputandum, tu qui Dominum, ne id faciat, debes obsecrare. Diligentiam adhibito, repræhensionibus circumfodito, cohortationibus foueto tanquam sinu documētorum quasi aquarum copia irrigato, præceptis vt vallo communito. Tuum esto placare iudicis animum.] [Pastores facti sumus (addit S. Greg. Papa libro 2. registri c. 91.) non percussores, & Paulus dicit, Argue, obsecra, increpa cum omni patientia, & doctrina. Noua verò, & inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem.] At vniuersum hoc negotium corrigendi alios, quàm est molestum, & difficile!

CAPVT XXV.

Prælatus & humilis sit, & grauis.

SVMMA quoque in eo difficultas, vt cum muneris dignitate, qua & omnibus præest & omnibus imperat, atque ab omnibus honoratur, interiorem ipse cordis humilitatem retineat.

Dignitatē tueatur. Tueri gradus dignitatem oportet quoniā contemptus gubernare non posset. Quam ob causam Timotheo præcepit Paulus in priore Ep. c. 4 Nemo adolescentiam tuam contemnat. [Oportet, inquit S. Chrys. h. 13. cum, qui doctoris officium suscipit, ita se gerere, vt despici, contemniq; non possit.] idq; tum in doctrina, qua docere, & instruere omnes debet, tum in conuersatione, quoniam cæteris propositus est ad imitandum. Et rursum ad Titum 2. Argue cum omni imperio, nemo te contemnat. [Non dominationem potentiæ, inquit S. Greg. lib. 23. mor. c. 7. sed authoritatem suadet vitæ. Cum imperio quippe docetur, quod priùs agitur, quàm dicatur. Nam doctrinæ subtrahit fiduciam, quando conscientia præcedit linguam. Hinc de Christo dicitur Matt. 7. Erat docens, sicut potestatem habens; quia ex infirmitate mala nulla commisit.]

Authoritas igitur, quam conciliauerit virtus, non generis nobilitas; aut diuitiæ, aut aliud quiduis humanum. Quantam autem authoritatem ad gubernandum Episcopatum Sancto Basilio attulerit opinioni, quam omnes de illius virtute habebant, docet S. Nazianz. in or. in ipsius laudem. Et Moysen notat S. Nyssenus in libro de hominis vita, antequam perfectiore se virtute formasset, duos inter se contendentes Hebræos conciliare non potuisse: post verò cum sibi ipsi longo vacasset tempore, multorum millium protectorem fuisse receptum. Magna enim voce clamare Scriptura videtur; non insiliendum esse ad docendam multitudinem, nisi priùs magna diligentia, magnisq; laboribus eam fueris authoritatem adeptus, vt auditores verbis tuis facilè acquiescant.

Alij de exteriori morum, & corporis totius grauitate, quæ leuitati opponitur, loquuntur, hancq; item in Superiore requirunt. Non enim leuiusculum illum esse decet. Inter quos S. Bern. lib. 4. de consideratione ad Eugenium ita scribit. [Memento quòd sapiens commonet, (Eccl. 7.) filiæ tibi sunt? noli faciem tuam hilarem ad eas ostendere. Non austeritatem suadeo tibi, sed grauitatem. Illa infirmiores fugat, hæc reprimit leuiores. Illa si adsit, odibilem; hæc si desit, contemptibilem reddit. In omnibus tamen modus melior.] Equidem vtrunque grauitatis genus in rectore requirerem; & verò in eo magnopere dixerim postulari: prius tamen illud potius esse, negari non debet. *Morū grauitas.*

Sed S. Greg. libro 26. Moral. c. 19. duo agnoscit rerum diuersa genera; quędam sunt per se noxia, vt peccata; Alia non ex se, verùm ex ijs, quæ cum illis coniuncta sunt. Bonum enim est coniugium; sed mala sunt, quę circa illud ex huius mundi cura succrescunt; Vnde Paulus 1. Cor. 7. continentiam potiùs suadet. Nam & sæpè rectum, mundumq; iter pergimus, & tamen ortis iuxta viam vepribus per vestimenta retinemur. Bona est etiā potentia temporalis, quæ habet meritum de bona administratione regiminis; non numquā tamen eo ipso, quo cæteris præeminet, elatione cogitationis intumescit: & dum ad vlum cuncta subiacent, dum ad votum velociter cuncta complentur; seductus ab his animus *Noxium duob' modis.* *Humilitatem seruet*

animus super se tollitur: & quos forte potestatis excesserit, transcendisse se etiam vitae meritis credit, cunctis se aestimat amplius sapere, quibus se videt amplius posse. Iob. c. 41. Omne sublime videt, & ipse est Rex super omnes filios superbiae. Et Prou. 30. Generatio, cuius excelsi sunt oculi, & palpebrae eius in „ alta surrectae: sic apostatae Angelo, Gregorius loquitur, similis homo efficitur, qui singulare culmen appetens socialem Angelorũ „ vitam despexit; & homo hominibus esse similis dedignatur. Sic Saul ab humilitatis merito in tumorem superbiae culmine potestatis excreuit, & per superbiam reprobatus est. Propterea clamat Dauid Ps. 130. Domine, „ non est exaltatũ cor meum, neque elati sunt „ oculi mei. Et Petrus principatum Ecclesiae tenens, à Cornelio se illi humiliter prosternente immoderatius venerari recusauit, dicens, Surge, ne feceris; & ego ipse homo sum. Act. 10. Sed cum Ananiae, & Saphirę culpam reperit, mox quanta super caeteros potentia excreuisset, ostendit. Et Paulus benè agentibus fratribus praelatum se esse nesciebat, 2. Cor. 1. Non quia dominamur fidei vestrae; sed adiutores sumus gaudij vestri. Et prima Thes. 2. Facti sumus paruuli in medio vestrum. Et 2. Cor. 4. Nos autem seruos vestros per Iesum Christum. At cùm culpam agnouit, quae corrigi debuit, illicò magistrum se esse recoluit. 1. Cor. 4. Quid vultis? In virga veniam ad vos?

Horum igitur imitatione, seruanda semper Praelato in corde humilitas est; & si caeteris praelatus sit; atq; in opere disciplina, ne propter humilitatem soluantur iura regiminis. Subtilissima tamen haec ars est, culmen tenere, & gloriam premere; esse in potentia, sed potentem se esse nescire; ad largienda bona potentem se cognoscere, & ad rependenda noxia, omne quod potenter valet, ignorare. Vicina namq; superbia esse potentibus solet, & penè semper rebus affluentibus elatio sociatur, mirumq; valdè est, cùm in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Secus verò de iustis affirmat S. Aug. in lib. 19. de Ciu. Dei c. 14. [In Domo, inquit, „ iusti adhuc a caelesti ciuitate peregrinantis, & „ qui imperant, seruiunt eis, quibus videtur im- „ perare. Neq; enim dominandi cupiditate im- „ perant, sed officio consulendi, nec principa- „ di superbia, sed prouidendi misericordia.]

CAPVT XXVI.

Quae Praelatum ad humilitatem seruandam iuuent.

1 DVO porrò nobis adiumenta proponit S. Gregorius lib. 21. moral. c. 10. Alterum est, vt si eo quisq; extollitur, quo se esse super alios videt, illum, qui super est, semper aspiciat, vt eius metu, qui super omnia est, crescentem intrinsecùs animi tumorem premat. Huc spectat illud Ioh c. 34. Qui dicit Regi; Apostata. [Superbus enim rector, ait idem „ Greg. lib. 24. c. 14. toties ad culpam apostasię „ dilabitur, quoties praeesse hominibus dele- „ ctatus, honoris sui singularitate laetatur. „ Et quoties extollitur, toties per lapsum su- „ perbiae a summi Rectoris seruitio separatur. „ Et cùm aequales sibi subditos despicit, eius „ super se dominium, sub quo omnes aequales „ sunt, non agnoscit.] Hinc & ad Scapulam scribit Tertullianus c. 4. [Potes & officio iu„ risdictionis tuae fungi, & humanitatis memi„ nisse; quia & vos sub gladio estis.]

Alterum, vt non honoris gradum, sed naturae conditionem attendamus. Sancti enim 2 viri cùm praesunt, non in se potestatem ordinis, sed aequalitatem conditionis attendunt. Nam & Ezechiel cùm ad videnda sublimia rapitur, filius hominis vocatur, vt ductus ad caelestia hominem se esse meminerit. Praeclarum huiusce rei exemplum praebuit Ioh, qui de se ipso ad hunc modum loquitur c. 31. Si contempsi iudicium subire cum seruo meo, & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. Miratur S. Greg. quòd cùm in eo tanta esset authoritas regiminis, vt ad silentium restringerentur duces, tanta simul esset humilitas cordis, vt ex ęquo ad iudicium permitterentur venire serui, & ancillę. In coetu Principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. Se quippe sub vero Domino famulum conspicit, ideoq; se super famulos non extollit, sed subdit. Quid .n. faciam, cùm resurrexerit ad iudicandum Deus, & cùm quaesierit, quid respondebo illi? Et rursum conspicit, quòd status est dispar, sed natura communis: vnde & subdit; Nunquid non in vtero fecit me, qui & illum operatus est, & formauię in vulua vnus?

Tertium fuerit adiumentum, si cogitemus, 3 nos pluribus pręesse melioribus, quibus satius foret nos obedire, quiq; nobis maiores sunt coram Deo aequissimo omnium iudice, atque in cęlesti gloria multò nobis superiores erunt: Etsi nos nunc ab hominibus meliores aestimemur. Origenes h. 20. in Lucam; Iesum audiens Iosepho fuisse subiectum & Matri. [Intelli„ gebat, inquit, Ioseph, quia maior se erat Ie„ sus, qui subijciebatur illi. Et sciens maiorem „ esse subiectum, trepidus moderabatur impe„ rium.]

Quartum, & vltimum adiumentum fuerit, 4 si probè intelligas, munus hoc gubernandi, *Praelatura non est honor.* ac regendi alios, non tam honorem esse, ac dignitatem, quam ministerium, ac seruitutem grauem. Consule quae c. 2. & 12. dicta sunt. Atque Sanctum Hieronymum adde in

caput

caput Ezech. 33. ita loquentem. [Non putemus honores nos accepisse, sed ministerium. Nam Dominus pedes discipulorum lauit, vt ostenderet, omnes sordes, & vitia a magistris in discipulis debere dilui, & purgari.] Et S. Chrys. h. 35. operis imperf. in Matt. [Ipsi honores prima quidem facie videntur honores, re vera autem non sunt honores, sed ministeria diuersa. Honor oculi videtur, quia illuminat corpus, sed ipse honor illuminandi non est honor, sed ministerium eius. Et pedum humilitas esse videtur, quia baiulant corpus, sed ipsa humilitas baiulationis non est eorum contemptio, sed ministerium eorum. Propterea dominus corporis homo, nec oculum suum amplius honorat, quàm pedem, nec pedem magis contemnit, quàm oculum, &c. Sic est in Sanctis. Vniuscuiusq; Sancti honor, non est honor eius, sed actus ipsius. Apostolatus putatur à nobis honor esse Apostoli. Verè autem non honor, sed ministerium eius est. Vnde Paulus de apostolatu suo dicebat; Si Euangelizem, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit, & quæ sequuntur.] Et h. 3. in Acta; Petrum notat, etsi haberet ius constituendi vnum in locum Iudæ, voluisse tamen cæteros aduocare: Quia tunc temporis præfectura non erat honor, sed cura subditorum. Hoc est, cura magis quàm honor putabatur. Et h. 18 in posteriorem Epistolam ad Cor. [Non est hic fastus Principum, & seruitus subditorum: sed Principatus spiritualis hoc magis excellens, quò plus laborum, & curarum pro vobis suscipitur, non quod plures honores inquirantur.] Et hom. 1. in Epistolam ad Titum; [Non ad Principatum promouetur, sed ad seruiendum innumeris Dominis, qui contraria cupiunt semper & dicunt. Nam quod laudabit ille, culpabit alius: rursumq; quod iste vituperabit, alius admirabitur.] S. Basil. in reg fus. 30 [Antistes dignitate illa extolli non debet: sed illud habere sibi persuasum, vt quò pluribus præsit, hoc necesse sit pluribus, vt ministret. Vt igitur, qui saucijs multis ministrat, & saniem de singulorum vulneribus abstergit, & remedia adhibet accommodata; munere illo, non ad animi elationem vti consueuit, sed ad demissionem potiùs, & sollicitudinem; ita &c] Et Origenes h. 6. in Isaiam. [Non ad Principatum Ecclesiæ venit, qui saluari vult, & si præest; sed ad seruitutem Ecclesiæ. Principes gentium dominantur eorum; vos autem non sic, &c. Qui vocatur ergò ad Episcopatum, non ad Principatum vocatur, sed ad seruitutem totius Ecclesiæ.] Et rursum tract 31. in Matt. [Peccat in Deum quicumq; Episcopus, qui non quasi conseruus seruus ministrat; sed quasi Dominus. Frequēter autem, & quasi amarus Dominus, dominans per vim, similis constitutus Ægyptijs, qui affligebant vitam filiorum Israel cum vi. Quod si quando arbitrantur se esse in magno fastigio, quia constituit eos Dominus super familiam suam, cognoscant, quoniam non hoc eos saluat; sed illud, vt dent illis in tempore cibos.] Huic consentit S. Hier. qui in caput Sophoniæ tertium ita scriptum reliquit. [Non dignitas, & nomina dignitatum, sed opus dignitatis saluare consueuit. Opus autem est ministerium. Ideò Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Opus dixit, non dignitatem] Et iterum exponens illa Pauli verba in Ep. ad Ephes. c. 5. subiecti inuicem in timore Christi. [Hoc interest, inquit, inter gentium Principes, & christianorum (De Episcopis loquitur) quod illi dominantur subditis, nos seruimus: & in eo maiores sumus, si minimi omnium fuerimus.]

Iam S. Ber. ser. 25. in Cant. cùm sponsam audiret illas ipsas appellare filias Hierusalem, quas maleuolas sustinebat, atque maledicas. [Sciunt, inquit boni, fideles; Prælati languentium sibi creditam animarum curam, non pompam. Cumq; internum murmur cuiuspiam illarum querulę vocis indicio deprehendunt; etsi in ipsos vsque ad conuitia, & contumelias prorumpentis; medicos se. & non dominos agnoscentes, parant confestim aduersus phrenesim animę, non vindictam, sed medicinam.] Vel etiam Eugenium Papam in libro 3. de consideratione, non Dominum illum esse monuit, sed seruum. *Papa seruus.* [Et villa, inquit, villico, & paruus dominus subiectus est pædagogo: nec tamen villæ ille, nec is sui domini, dominus est. Ita & tu præsis, vt prouideas, vt consulas, vt procures, vt serues. Præsis, vt prosis: Præsis vt fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Ad quid? Vt des illis escam in tempore; hoc est, vt dispenses, non imperes. Recordare vocis illius, Sapientibus, & insipientibus debitor sum. Memento debitoris molestum nomen seruienti potiùs, quàm dominanti congruere.] Si Sũmus Pontifex Christi Vicarius, seruus est; immò vt ipsemet sese appellitat, seruus seruorum Dei; quantò magis cęteri omnes, qui inferiorem aliquam prælationem habent?

Cur Prælaturę quę rantur.

Ergò si ea est Prelatorum conditio, qui fieri potest, vt a permultis tantopere appetatur, & verò etiam procuretur prælatio? caussam exposuit S. Bernardus in Ep. 42. ad Henricum Sennonensem Archiepiscopum; quòd honor esse credatur. [Multi, inquit, non tanta fiducia, & alacritate currerent ad honores, si esse sentirent & oneri. Grauari profectò metuerent, nec cum tanto labore, & peri-

,, & periculo quarumlibet affectarent infulas ,, dignitatum. Nunc verò, quia sola attenditur gloria, & non pœna, purum esse clericum ,, erubescitur in Ecclesia, seq; viles æstimant, ,, & inglorios, qui quocunq; eminentiori in loco non fuerint sublimati.]

Hanc etiam hominum superbiam insectatur S. Nazianzenus in or. in plagam grandinis; vbi ait; [Quid dicturi sunt, qui sublimiùs ,, thronis insident, imperijsq; laruam attollunt; ,, supercilium theatris ipsis sublimius: nec Principem omnium animo perpendunt, vt subditis tanquam conseruis suis imperent, qui ,, eadem clementia opus habent?] Et S. Hier. in caput 4. Epistolæ ad Gal. [Supercilium ,, decutiunt Episcoporum; qui velut in aliqua ,, sublimi specula constituti, vix dignantur videre mortales, & alloqui conseruos suos di- ,, scant ab Apostolo errantes, & insipientes ,, Galatas fratres vocari. Discant post increpationē blanda verba dicentis, obsecro vos.] Verum Prælatorum, ac Rectorum honor, veraq; gloria est subditorum profectus, & bonū. Ita interpretatur S. Greg. lib. 11. mor. c. 9. verba illa Iob. c. 12. Ducit Sacerdotes inglorios. Eorum namq; gloria est subditorum rectitudo. Sicut & testatur Paulus 1. Thess. 2. Cumq; eorum profectum negligunt, inglorij dicuntur. Atque de seipso scribit libro 7. registri c. 30. [Nec honorem esse deputo, in ,, quo fratres meos honorē suum perdere co- ,, gnosco. Meus honor est honor vniuersalis ,, Ecclesiæ. Meus honor est fratrum meorum ,, solidus vigor.]

Hæc igitur sit conclusio Sāti Chrysostomi h. 44. in Acta; Humilitatem his, qui præsunt, maximè congruere, eo, quod facillimè in arrogantiam tolluntur. Sed nisi adferatur aliunde, vix in culmine honoris, ac dignitatis obtinetur. [Rarò enim euenit, (vt sapienter Leo Nonus loquitur in lib. aduersus præsumptiones Michaelis, & Leonis Archidami c. 30.) vt in culmine positus valeat humilita- ,, tem discere, qui in imis non desijt superbire.

CAPVT XXVII.

Prælatus honoret & ipse subditos suos.

EX hac porrò Rectoris humilitate, ac modestia quatuor fuerint consequentia. Primū. Ipse subditos suos honorabit omnes, contemnet nullum, & velut Dei filios, ac seruos curæ suæ commissos reuerebitur. Ita verò & ille maiorem ab illis honorem, ac reuerentiam obtinebit. S. Hier. in Ep. ad Nepotianum de vita Clericorum c. 9. de Episcopis loquens: [Episcopi, inquit, Sacerdotes se esse ,, nouerint, non dominos: honorent clericos ,, quasi clericos, vt & ipsis a clericis quasi Epi- ,, scopis honor deferatur.] Scitum est illud oratoris Domitij; Cur ego, inquit, te habeam vt principem; cùm tu me non habeas vt senatorem?

CAPVT XXVIII.

Obediat & ipse Prælatis suis.

SECVNDVM. Obediens, & ipse superioribus suis suberit, obedientiæq; quam ipse a suis exigit subditis, exemplum præbebit omnibus. S. Aug. in libro de opere monachorum c. 31. [Quid iniquius quam velle sibi ob- ,, temperari a minoribus, & nolle obtempe- ,, rare maioribus?] Et S. Greg. libro 1. dialog. c. 1. [Præesse non audeat, qui subesse non di- ,, dicerit, nec obedientiam subditis imperet, ,, quam Prælatis non nouit exhibere.] Vnde Io. Cassianus in libro de nocturna oratione c. 3. ita consueuisse veteres illos testatur monachos, vt nullus congregationi fratrum præficeretur, priusquam idem, qui præficiendus erat, quid obtemperaturis oporteat imperari, obediendo didicisset, & quid iunioribus tradere debeat, institutis seniorum fuisset assecutus. S. Leo magnus Ep. 84. c. 1. Anastasium Thessalonicensem Episcopum meritò reprehendit, qui propterea ad ipsum non scripserat, ne prohiberetur facere, quod volebat. [Vices nostras, inquit, ita tuæ cre- ,, didimus charitati, vt in partem sis vocatus ,, sollicitudinis, non plenitudinis potestatis.] Et rursum c. 11. [Qui scit se quibusdam esse ,, præpositum, nō molestè ferat aliquem sibi es- ,, se prælatum: sed obedientiam, quam exigit, ,, etiam ipse dependat.] Et Epist. 91. reprehēdit etiam Theodorum Forouliensem Episcopum, qui antequam ex ipso quæsisset, ad Metropolitanum non confugisset. Tanto pere necessarium iudicabat inter Superiores seruari subordinationem, & suam cuique obedientiam præstari: *Superiorū subordinatio.* S. Bern. in libro sententiarum, pastorem scribit in manu habere virgam, qua ducat, & reducat oues. Quid est autem in manu habere virgam, nisi in opere disciplinam? vt subiectos exemplo magis instruat, quàm verbo. Et Ep. 42. superiùs citata; [Vt securè præesse possitis, su- ,, besse & vos, si cui debetis, non dedignemini. ,, Dedignatio quippe subiectionis, prælationis ,, reddit indignum. Videant in vobis subditi; ,, quid vobis redibeant, & quæ seq.] Et Epistola 289. [Benè, inquit, non regis, si benè non ,, regeris. Regina Austri venit audire sapien- ,, tiam Salomonis, vt regi disceret, & sic rege- ,, ret: & ecce plusquam Salomon hic.]

Quanquam vt benè seruetur hæc inter Superiores subordinatio, maiores vicissim oportet inferiorum quoque authoritatem tueri.

tueri. [Multum enim, inquit S. Leo Ep. 63. ad Theodoricum Cyri Episcopum, Sacerdotalis officij meritum splendescit, vbi sic summorum seruatur autoritas, vt in nullo inferiorum putetur imminuta libertas.]

CAPVT XXIX.

Non omnia speciosa exequatur ipse.

TERTIVM. Non omnia speciosa, & quæ apud homines honorifica iudicantur, præstabit ipse, sed pleraq; committet alijs, atque per alios faciet: abiectiora scilicet interdum sibi reseruans. Hoc si fuerit humilis, facilè præstabit. Origenes h. 5. in Num. obseruauit, opera in lege mādari omnibus, opera autem operum, hoc est difficiliora queq; Leuitis præcipi: quoniam hi difficiliora, & quę refugiunt alij, non speciosiora, persequi debent.

De Apostolo Paulo ita testatur S. Chrysostomus h. 2. in Epistolam ad Titum ea, in quibus periculi plurimum, & difficultatis erat, præsens ipse peragebat Paulus: quæ verò honoris magis, quam laboris, habebant locum, discipulo permittebat; Episcoporum ordinationes, & cætera talia. Iob c. 31. dixit; Si fructus eius comedi absq; pecunia, & animam agricolarum eius afflixi. Hęc faciunt Superiores, qui speciosa, & honorifica sibi sumunt, abiecta, & laboriosa imponunt subditis. [Fructus enim terræ, inquit S. Greg. lib. 22. c. 16. absq; pecunia comedere, est ex Ecclesia fructus accipere, sed ei prædicationis pretium non præbere (ego dixerim, prælationis honorem accipere, sed laborem operis non præbere, verùm alijs imponere.) Agricolæ autem sunt, qui minori loco positi, quanto possunt opere cooperantur: quos affligere non debet rector, dum soli sibi ius prædicationis vendicat, sordidiores illis imponens operas.] Sanè non probauit Moyses zelum Iosue ministri sui Num. 11. dum audiens Eldad quoq; & Medad prophetantes, voluit eos prohiberi: Moyses enim respondit illi; Quid æmularis pro me? quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritum suum?

S. Basilius in reg. fus. 31. Superiores vult interdum etiam inferioribus ministrare, exemplo Christi, qui pedes discipulorum lauit: neque subditos debere resistere, aut prohibere. [Inferiores, inquit, recusare non debent, quò minùs interdum sibi ab Antistite ministretur. Exemplo discipulorum, quibus Christus pedes lauit non repugnantibus. Immò is, qui ob nimiam quandam reuerentiam initio recusauit, statim atque audiuit periculum, acquieuit.]

CAPVT XXX.

Non vlciscatur iniurias.

QVARTVM. Si fuerit humilis, non vlciscetur, vel etiam a subditis suis contemptus aut non eo, quo par erat, affectus honore. (Nisi forte in officij detrimentum, & damnum id redundet.) Ita Sanctus Chrys. hom. 21. in posteriorem Epistolam ad Cor. [Hoc potissimum est pręceptoris, non statim vlcisci, sed corrigere, cessareq; ac moram nectere in pœnis.] Et h. 34. in Ep. ad Hebr. [Superior si contemnatur a subditis, vlcisci se non debet; sed ingemiscere, & plorare; sicut medicus si contemnatur ab ægroto.] *Prælatus contẽptus.*

Et S. Greg. libro 20. mor. c. 28. [Plerumq; qui præsunt, nisi in ore cordis Spiritus Sancti fræno teneantur in iratæ retributionis atrocitatem prosiliunt, quantumq; præualent agere, tantum æstimant licere. Amica etenim potestati penè semper impatientia est. sed sancti viri plus se interiùs patientiæ iugo subijciunt, quam foris hominibus præsunt: & eò veriorem principatum foris exhibent, quò humiliorem Deo intrinsecùs famulatum tenent: atque idcircò sæpè plus quosdam tolerant, quo se de eis vlcisci ampliùs possunt.] Et libro 4. in primum Regum c. t. [Sancti viri cùm se à subditis contemni conspiciunt, non tam eis displicet, quòd contemnuntur, quam quòd contemptores sui Deo non placent.] Denique S. Basilius in regulis Breu. 232. Cùm quæsisset, an iniuria affectus ab aliquo, si patientiæ exercendæ causa taceat, faciat secundùm Deum; Respondet; Hunc lenitatem animi ostendere in eo debere, vt Deum oret pro illo: Domine ne statuas illis hoc peccatum, admonitione tamen leui, & castigatione vti, vt illum ab ira liberet, quæ venit super contumaces. Alioqui dupliciter peccat: & quod præcepto illi non paret; Castigatione castigabis fratrem tuum, & non sumes super eum peccatum; & taciturnitate sua peccantis particeps fit. Et Quòd quem castigatione lucrari poterat, in malo patitur perire.

CAPVT XXXI.

Prælatus & ametur, & timeatur.

RECTOREM hominum oportet timorem, atque amorem coniungere: ita vt & timeatur à subditis, & ametur. Quod summam sanè difficultatem habet. Quoniam hæc duo oppositum ferè, & contrarium animæ motum, atque affectum significant. Nam qui amat, ad amatam rem mouetur. totusq; *Amor, & timor oppositi.*

ad eam

ad eam velut ad bonum desideratum fertur, vt illi inhęreat. Qui verò timet, recedit, ac refugit, tanquam a malo, quod auersatur, vt inimicum naturæ, & noxium. [Rector, inquit
„ Hugo in regulam Sancti Augustini, suis ex-
„ hibeat subditis timorem, & amorem.
„ Timorem his, qui superbi, & rebelles, &
„ duræ mentis sunt. Amorem verò ijs, qui
„ libenter, humiliter, & deuotè seruiunt Do-
„ mino Deo.] Fateor hoc verè dici, faciliusq; est ita partiri, & exequi. Verùm is timor superborum, ac rebellium subditorum, timor seruorum est, non filiorum, de quibus potissimùm nunc est sermo. Neque à rebellibus modò, ac seruis, sed & ab obtemperantibus, atq; amantibus filijs timeri Superior debet. Sic enim & filij parentem, & maritum vxor, & sancti viri, ac iusti Deum & amant, & timent.

Vniuersè igitur ab omnibus timeri Rectorem oportet. Primum quoniam ita ipsis expedit, tum quia, vt habet S. Aug. Ep. 50. ad Bonifacium; sicut meliores sunt, quos amor dirigit, ita plures sunt, quos timor corrigit. Tum quia boni quoque interdum peccant, aut certè peccare possunt. Estque illis timor velut frænum, quo a peccando retinentur. In Tertia sua decretali Epist.
„ [Necesse est, inquit Sanctus Anacletus Papa,
„ vt Rectores a subditis timeantur, ab ipsisque
„ corrigantur; vt humana formidine peccare
„ metuant, qui diuina iudicia nõ formidant.]

In hanc sententiam Theodoretus ser. 7. de prouidentia, magistratus dixit institutos à Deo fuisse; vt illorum metus peccatorum multitudinem imminueret. Timor enim rationi obstrepentium affectuum motus fręnare, & animæ propensionem ad malum coercere consueuit. Eoq; tandem disputationem deduxit, vt magistratuum gubernationem, tanquam pharmacum, quoddam depulsorium peccati vlceribus rerum creatorem imposuisse concluserit.

Deinde quoniam ita status postulat. Neque decet hominem præesse cæteris, qui ab illis non timeatur. Vnde Gen. 9. Cùm Deus dedit homini dominiũ super animalia, & bestias terræ, immisit, & timorem; Terror vester, ac tremor sit super cũcta animalia terrę.

Tum verò propter honorem Dei, cuius locum tenet Superior quiuis. Non est enim potestas nisi a Deo; quare Luc. 10. Qui vos spernit, me spernit.

Timorem qua concilient. Hunc autem timorem conciliabunt, tum morum grauitas, atq; opinio virtutis omnis: ac præsertim Iustitiæ. Si eum credatur à iustitiæ legibus nullo modo declinaturum; neque id prætermissurum, quod illa postulet. Tum amor: timemus enim eum offendere, quem amamus.

C A P V T XXXII.

Potior tamen sit amor.

ITAQVE potior omninò est amor, magisq; procurare Rector amorem debet, quàm timorem. Sic enim facilior multò, ac suauior erit gubernatio; magisq; prompta, ac hilaris subditorum obedientia. Accedit, quod & Rector ipse homo est, vt & cæteri, nec pauca desunt interdum, in quibus ille portari a subditis debeat, facilèq; illos portamus, quos amamus; immò eos plurimum audiuamus. Seruos quoque colere potius, quam timere dominos suos, voluit Seneca Ep. 47. quam ob causam in 1. lib. de ira magnopere damnat illud à quopiam dictum; Oderint, dum metuant.

Sed audiamus veteres Patres, ac morum magistros nostros. Origenes tract. 12. in Math. huc adfert illa Domini verba; Principes gentium dominantur eorum; Vos autem non sic. Et inter cætera; spiritualia, inquit, in voluntate sunt posita, non in necessitate. Ideò qui Principes spirituales sunt, principatus eorum in dilectione subiectorum debet esse positus, non in timore corporali. Sanctum Athanasium scribit Nazianzenus oratione in ipsius laudem, fuisse velut magnetem, omnium animos ad se mira virtute trahentem. Athanasius, inquit, percutientibus adamas, dissidentibus magnes arcana naturæ vi ferrum trahens, & durissimam omnium materiam sibi adiungens. Et in or. ad patrem; cùm ei curam Ecclesiæ Nazianzenæ commisisset. [Conducibilius est, & tu-
„ tius, vt volentes volentibus præsint. Quan-
„ doquidem neminem vi duci vult lex nostra,
„ & coactè, & non spontè gubernari.] Et Sancti Hieronymi in Ep. 62. ad Theophilum aduersus Ioannem Hierosolymitanum fuerunt illa verba. [Amari parens, & Episcopus de-
„ bet, non timeri.] Hoc est amari magis, quàm timeri. Et Sancti Augustini illa in Ep. 50. ante indicata. [Melius est amore, quàm timo-
„ re, homines gubernare, quia meliores sunt,
„ quos dirigit amor.] Sed & Christum notat, Petrum, ac Apostolos cæteros solo verbo vocasse, amoreq; traxisse; solum Paulum Ecclesię suę vastatorem potestate prostrasse, & Ep. 109. ad monachas; quamuis vtrumque fit necessarium, tamen plus à vobis amari appetat, quàm timeri.

S. autem Greg. libro 21. mor. c. 10. Deum obseruat Gen. 9. dixisse homini; Terror vester, ac tremor sit super cuncta animalia terræ. [Non super homines, inquit, sed super
„ animalia terræ. Homo quippe animalibus
„ irrationalibus, non cæteris hominibus, na-

tura prælatus est; & idcirco ei dicitur, vt ab animalibus, non ab homine, timeatur. Quia contra naturam superbire est, ab æquali velle timeri. Quamuis plerumque à subditis etiam viri Sancti timeri appetunt.] Sed quando ab eis Deum minimè timeri depræhendunt: vt humana saltem formidine, vt dictum est, peccare metuant, qui diuina iudicia non formidant: Dum autem à peruersè viuentibus metū exigunt, quasi non hominibus, sed brutis animantibus dominantur. Idem repetit, & inculcat in 2. par. pastor. curæ cap. 6. Et rursum, lib. 24. mor. c. 14. [Pleriq; qui præsunt, inordinatum sibi metum a subditis exigunt: & non tam propter Dominum, quam pro Domino venerari volunt.] Atq; in eandem sententiam loquitur hom. 17. in Euangelium cuius verba in Superioribus posita sunt.

At Sanctus Bernardus paulò pluribus monet Prælatos, ac Rectores omnes, ser. 23. in Cant. [Audiant, inquit, Prælati, qui sibi commissis semper volunt esse formidini, vtilitati raro. Discite subditorum vos matres esse debere, non dominos. Studete magis amari, quàm metui. Et si interdum seueritate opus est, paterna sit non tyrannica; matres fouendo, patres vos corripiendo exhibeatis. Mansuescite, ponite feritatem, suspēdite verbera, producite vbera; pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. Quid iugum vestrum super eos aggrauatis, quorum potiùs onera portare debetis? Cur morsus à serpente paruulus fugit conscientiam Sacerdotis, ad quē eum magis oportebat, tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans vnusquisque seipsum, ne & ipse tentetur: alioquin ipse in peccato suo morietur; Sanguinē autem eius, ait, de manu tua requiram.] S. Anselmus quoque ad hunc loquitur modum, dum caput 10. prioris Ep. ad Cor. interpretatur. [Debet, qui præest, studere se diligi, quatenus possit audiri. Difficile enim est, vt quamlibet recta denuntians prædicator, qui non diligitur, libenter audiatur. Et tamen amorem suum pro semetipso nō quærat, ne inueniatur ei, cui seruire per officium cernitur, occulta cogitationis tyrānide resultare.] Et Ep. 71. ad Paulum libro 1. [Plus studete diligi ab omnibus mansuetudine, & misericordia, quàm timeri nimis austera, & nulli parcente iustitia. Gaudeant omnes vobis commissi, sese commendatos esse patri, & pastori, non horreant sese traditos esse tyranno, & exactori.] Monet tamen Sanctus Gregorius in secunda parte pastor. curæ c. 8. [Rector videat, ne eum cupido placendi hominibus pulset, nec se magis a subditis diligi, quàm veritatem quærat. Amari igitur velit, quatenus amatus melius eos possit ad bonum promouere.]

Amorem quæ concilient.

Conciliabunt autem amorem, Primùm quidem virtus, aut certè virtutis opinio. Mirum enim est, quantam hæc vim habeat ad excitandum amorem. Deinde modestia, & humilitas. Odibilis namq; coram Deo, & hominibus est superbia. Eccl. 5. Tum mansuetudo, affabilitas, liberalitas, & omninò morum suauitas. Nam Roboam 3. Regum 12. propter duritiam odio habitus fuit a populo; & monet Ecclesi. 3 Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris. Propterea Rector cæteris omnibus se conformet, sit quasi vnus ex illis, nec vlla in re singularis videri velit. Omne enim animal diligit sibi simile, Ecclesiastici 13. Et ideò sapienter monet c. 32. Rectorem te posuerunt, noli extolli; esto in illis quasi vnus ex ipsis. Hæc similitudo mirum in modum conciliat amorem.

Denique verum est illud latini poetæ. Si vis amari, ama. Ingratus quippe, & inhumanus sit, qui amantem non redamet. Scitum est illud apud Platonem in conuiuio, de Erote, & Anterote: quorum alter altero crescente crescebat. Et S. Nazian. in or. ad eos, qui ipsum acciuerant, nec postea occurrerant; non est veritus Nazianzenis obijcere, quòd sibi in amore non responderent; [Crimen, inquit, vestrum illud est, quòd nequaquam in amore nobis respondetis, nec pro eo, quod morem vobis gessimus, nobis vicissim honorem rependitis] Immò, & Corinthijs obiecit Paulus in posteriore Ep. c. 12. Licèt plus vos diligens minùs diligar.

Proderit etiam plurimùm, si æqualem se erga omnes præbeat Rector. Namq; obest plurimùm, si plus vni, quàm alteri faueat, & omninò acceptatorem se personarum ostendat. Dolet hoc idem Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nyssenum. [Hoc, inquit, compluribus ætatis nostræ iudicibus vsu venire conspicio, qui magnis, & excelsis viris grauissima quæque faciliùs condonarint, quam humilioribus quidquam vel leuissimi momenti.]

CAPVT XXXIII.

Iram, & amorem caueat.

SED duas præcipuè passiones cauendas monuit S. Bern. libro 2. de consideratione, iram, & amorem. Hæ namque maximè rationis iudicium turbant. [Iudicij, inquit, caliginis duę sunt causę, ira, & mollior affectus. Hic iudicij censuram eneruat, illa præcipitat. Turbatus præ ira oculus clementèr nil intuetur.

„ intuetur. Suffusus fluxa quadam, & mulie- „ bri mollitie animus, rectus non videt. Non „ eris innocens, si aut punias eũ, cui fortè par- „ cẽdum esset, aut parcas ei, qui fuerat punien- „ dus.] Et S. Basilius in reg. fus. 34. loquens de rerum distributione, quæ fit in monasterijs, sic habet. [Qui res ad fratrum vsus „ necessarias distribuunt, imitentur illos, de „ quibus Act. 4. solitos eos fuisse distribuere, „ prout vnicuiq; opus erat. Faciles se ad o- „ mnes, & clementes exhibeant, neque suspi- „ cionem cuiquam commoueant maioris ali- „ cuius erga aliquos beneuolentiæ, inclinatio- „ nisue animi propensioris; aut contra simul- „ tatis, contentionisq; vt propterea his ne- „ cessarias res subtrahant, & illis amplius, „ quàm sit opus largiantur: quorum alterum „ fraterni odij, alterum amoris vitiosi: quod „ est vitium maximè infame. Inde verò di- „ strahitur animorum vnio, & charitas; o- „ riuntur suspiciones prauæ, æmulationes, „ obtrectationes, & ad labores in operibus su- „ beundos lentescentis animi cũctatio.] Quamquam Sanctus Nazianzenus in Epist. 47. ad Asterium, posse Superiorem diligere prælijs subditum quemquiam; exemplo Dei demonstrat, qui populum Israeliticum præ cæteris dilexit, nec tamen propterea iniustus æstimatur. At ille Dominus omnium est, nec vlli quidquam debet: atq; in nobis dilectio, si quę paulò maior fuerit, sit potiùs interior, & virtuti debita, aliorumq; offensione prorsus careat, quibus nihil negandum erit, quod ex communi lege debeatur.

CAPVT XXXIV.

Prælati patientia, in murmurationibus præsertim tolerandis.

ATENIM magna prorsus aliorum Rectori opus est patientia, tum in tolerandis, & portandis plurimis subditorum imperfectionibus, tum in multis rebus aduersis in dies aduenientibus, tum demum in contradictionibus, querimonijs, & murmurationibus penè assiduis perferendis. Cùm tamen impatientem ferè hominem facere soleant; tum gradus ipse, & muneris dignitas, quippe facilius irasci, & commoueri solent illi, qui superiorem non habent, quem vereantur, quique eos reprimat. Prou. 28. Secundùm ligna syluæ sic exardescet ignis, & secundùm virtutem, hoc est potentiam hominis, sic iracundia erit. Tum verò muneris, & negotiorum grauamen. Vt enim corporis morbo grauati impatientes plurimùm sunt, & patientissimus quoq; Iob, aliqua interdum impatienter locutus videtur, ita & ijs euenit, qui aliorum curam habent, plurimisque nego-

Impatientes qui.

tijs, & difficultatibus opprimuntur.

At nescio, quò pacto fiat, vt nihil offendat magis, magisq; ad impatientiam commoueat, quàm si postquam omnem adhibueris curam, nulli prorsus te satisfecisse intelligas; multorumq; ac penè dixerim omnium corda, & ora murmurare audias, atq; de tua gubernatione obloqui. Hoc malè habebat Sanctum Nazianzenum dum in or. de moderatione in disputationibus seruanda ita loquebatur. [Nescitis fratres, qua difficulta- „ te premamur nos, qui hic magnificè, & fa- „ stuosè præsidemus, ac fortasse nec vestrum „ pleriq; (quod deplorandum est) intelligunt, „ quo modo apud Deum cogitatio omnis, & „ sermo, & actio, expendatur. Nec apud „ Deum duntaxat; verum apud omnes fermè „ homines, qui cum rerum suarum tardi sunt „ iudices, in alienis tamen censoriam virgu- „ lam celerrimè arripiunt, citiùsq; alijs grauis- „ sima errata, quàm nobis leuissima conces- „ serint. Ac licèt ipsi rudiores, atq; indoctio- „ res sint, citiùs tamen nobis impietatis cri- „ men impegerint, quàm vt ignorantiam „ suam accusent.] Cneum Pompeium apud Romanos olim fuisse reprahensum legimus quòd vnico digito caput scalperet. Quid leuius? referunt tamen in Politicis Plutarchus alijq; prophani scriptores. Sed sunt & illa Iob verba c. 31. Si aduersum me terra mea clamat. Et c. 34. Vt peruenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum; de Rectoris scilicet gubernatione murmurantium. Quæ duo loca, quemadmodum ad rem nostram interpretatus Sanctus Greg. fuerit, dictum est c. 14.

Circa fimbriam veteris Sacerdotalis vestis erant vbique tintinnabula. Non enim potest superior, vel vnum mouere passum, quin tintinnabula resonent, omnesq; audiant, & resciant. Et grandis illa Nabuchodonosor statua caput habuit aureum, pectus argenteũ, & reliqua omnia membra ex optimo metallo conflata; at pedes erant terrei, & abscissus lapis de monte percussit pedes. Nam, & Prælati permultis optimis ornati dotibus, ac virtutibus, pedes habent terreos, leuem scilicet aliquam imperfectionem, & velut paruum in pulchra facie næuum (sunt enim & & ipsi homines, nemoq; sine crimine viuit) & murmuratoris lingua, relictis cęteris omnibus ornamentis, pedes solos percutit. Apostoli Domini, quamdiu piscatores fuerunt, & priuatam egerunt vitam, liberè omnia poterant facere, nec quidquam in illis notabatur: At vbi Christum secuti sunt, vel minimum illud obseruatum est; Quare discipuli tui non lauant manus, cùm panem manducant? quid leuius?

At optimum est consilium S. Hieronymi in

Quid de murmuratoribus?

caput 7. Ecclesiastis. Quemadmodum enim prudentis viri est murmurantem famulum non audire, nec curiosè aurem apponere, quid de se loquatur absente (si enim hoc fecerit semper in tribulatione erit, & ad mussitationem serui iracundia commouebitur) sic & sapientis hominis est, sapientiam præuiam sequi, & varios non considerare rumores. Item quomodo scit conscientia tua, quòd tu de multis locutus es, & sæpè alijs detraxisti; sic & alijs debes ignoscere detrahentibus. Alteram illis adfert consolationem S. Bernardus ex illis verbis Cant. 1. Recti diligunt te. Sic enim habet ser. 24. [Bona consolatio cum blasphemamur à malis benè facientes, si recti diligant nos. Vbique penè in choro adolescentularum tales inuenias, quæ acta sponsæ curiosè obseruent, derogandi, non imitandi causa. Torquentur in bonis seniorum suorum, malis pascuntur. Videas ambulare seorsum, & quæ sequuntur.] Quibus murmurantes pulchrè describit. Quos tamen appositè monet S. Greg. lib. 25. mor. c. 14. ne temerè rectores suos iudicent. [Habent enim illi iudicem suum; ideò magna cautela subditorum est non temerè vitam iudicare regentium. Nam per semetipsum Dominus æs nummulariorum fudit, & cathedras vendentium columbas euertit; quia per magistros quidem vitam iudicat plebiū, sed per semetipsum facta examinat magistrorum.] Et c. 15. [Sic reprehensibilia magistrorum facta displiceant, quatenus subditorum mens à seruanda magisterij reuerentia non recedat. Sic debriati Noe nudata verenda boni filij auersi veniendo texerunt.] Et Sanctus Anselmus enarrans illud Io: 10. Ego sum pastor bonus; [Nullus inquit, mordere vitam Præpositorum, quam Christus per ipsum discussurus est, audeat.] Sed & damnum nobis minatur nostrum, lib. 3. Epistolarum Ep. 27. ad Baldricū Priorem. [Monasterium, in quo subditi facta Prælati diudicant, benigna Dei dispositione non disponitur, sed per abrupta vitiorum dissoluitur, & discordia scindente destruitur. Vbi verò Prælati facta, & ordinationes veluti à Deo inspiratæ ab omnibus cōmuniter suscipiuntur, ibi Deus inhabitat, & quasi propriā domum, cuius tota cura super ipsum, iactatur, disponit, & ordinat.] Et rursum Ep. 39. ad Beccenses Monachos: [Qui Prælati iudices fiunt, apertè Dei ordinationi, cuius dispositione sibi Prælatus est, detrahunt, & cōdradicunt, quibus Deus, & suæ gubernationis subtrahit auxilium. Vbi verò Prælatus cum veneratione tanquam Christus suscipitur, ibi tota domus Christi regitur consilio, & sustentatur auxilio.]

S. Bernardus ser. 12. in Cant. quidpiam Episcopis loquitur, quod planè de Superioribus omnibus dici potest. Sic.n. nō esse illos merè iudicandos, neq; de illis obloquendum ostendit. [Si is, qui de claustro est, eum, qui versatur in populo (hoc est Episcopum) interdum minùs districtè, minusue circumspectè agere depræhenderit, Verbi gratia in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio non ad iudicandum confestim prosiliat: sed meminerit scriptum; Melior est iniquitas viri, quàm benè faciens mulier. Nam tu quidem in tui custodia vigilans benè facis; sed qui iuuat multos, & meliùs facit, & viriliùs. Quod si implere non sufficit absq; aliqua iniquitate, hoc est aliqua inæqualitate vitæ, & conuersationis suæ, memento, quia Charitas operit multitudinem peccatorum.]

Hoc ipsum de Rectoribus omnibus dici potest, qui & ipsi curam aliorum habentes, iuuant multos suæ curæ commissos, atque hæc charitas operit coram Deo, & operire coram hominibus debet multitudinem peccatorum.

Euenit nobis plerumque id, quod secundo Regum 6. legitur: Ozam videndo testamenti arcam inclinatam, temerè manum suā extendisse, vt eam sustentaret. Sic enim præclarè interpretatus est Sanctus Greg. libro 5: mor. c. 10. sæpè, inquit ille, aliquid à maioribus dispensatione agitur, vel præcipitur, quod à minoribus error putatur: sæpè multa à fortibus dicuntur, quæ infirmi idcirco dijudicant, quia ignorant. Quod benè bobus calcitrantibus inclinata testamenti arca signauit, quam quia casuram credens Leuites erigere voluit, mox sentētiam mortis accepit. Quid est namque mens iusti, nisi arca testamenti? quæ bobus calcitrantibus inclinatur, quia non numquam dum subditorum confusione concutitur, ad dispensationis condescensionem ex sola dilectione permouetur. Et dum nonnulli subditi contra hanc repræhensionis manum mittunt, &c. Et Oza robustus Domini interpretatur, quia præsumptores quiq; nisi audaci mente robustos se in Domino crederent, meliorum facta, vel dicta velut infirma nō iudicarent.] Sed & in lib. 12. registri c. 31. copiosè demonstrat, Episcopis, & Superioribus omninò detrahendum non esse.

CAPVT XXXV.

Seniorum consilia audienda.

ADVERSVS oblocutiones hasce, ac murmurationes optimum fuerit, si Rector non tanquam Dominus, & cum imperio gubernet solus, sed aliorum quoque seniorum, ac prudētiorum exquirat, ac libenter audiat senten-

sententiam. S. Doroth. ser. 17. ad eos, qui monasterio præsunt; [Ne superbè, & eũ imperio „ præsis, & imperes sed cum animi humilita- „ te, & mãsuetudine consulta cum fratre tuo.] Et S. Basilius in reg. breu. 104. Antistitem, ait, nihil debere facere sine consilio eorum, qui apti sunt de rebus iudicare. Et in caput primum Isaiæ; Intolerabilis, inquit, est su- „ perbiæ argumentum; existimare se nullius „ egere consilio, sed sibi vni attentum esse, „ quasi solus possit sibi consilio decernere, quę „ optima sunt.] Et in caput 3. cum diceret Propheta. Et admirabilem consiliarium. „ [Non parum, inquit, vtilitatis resilit ex con- „ silio: quòd nemo vnus par sit moderandis „ omnibus; sed opus est ad delectum eorum, „ quæ conducibilia sunt in commune decer- „ nant plures. Homo inconsultus nauis est suo „ destituta gubernatore, temereq; exposita „ agitationibus ventorum.] Et or. de fœlicitate, & infortunio. [Superbia magna habe- „ tur, existimare nullius se egere auxilio, ac „ sibi ipsi penitus acquiescere: quasi vel solus „ sapiat, vel quam optima in medium consu- „ lere valeat.] Moysen obseruat Orig. h. 11. in Exod. etiam si facie ad faciem eum Deo loqueretur, audisse tamen vocem Iethro Sacerdotis Madian, & gentilis hominis. [Quis „ hodie, inquit, eorum, qui populis præsunt, „ consilium inferioris saltem Sacerdotis di- „ gnatur accipere? Moyses homo mansuetus „ super omnes, accepit consilium inferioris „ Iethro, vt formam humilitatis populorum „ Principibus daret.] S. Iustinus martyr in Ep. ad Zenam, & Serenum fratres; [Taceo de „ his, qui sibi placentes consultorem reijciunt, „ fastu mundano turgidi, & in promptu habent „ illud; Tu me nec seruare potes, nec damnare.] Et rursum paulò post: [Quicunque sapit suo „ iudicio, non cedit monitis, & repugnando „ aduersatur consultoribus contentus suis co- „ gitationibus, more hominum infidelium.] Sanctus Nazianzenus in oratione ad centum quinquaginta Episcopos. Paulum quoque adfert, Euangelium, quod ipse prædicabat, etiam si à Christo acceptum, cum cæteris Apostolis contulisse, vt ipsemet scribit Gal. 2. [Ipse quoque Paulus cum Apostolis Euan- „ gelium conferebat, non vt ambitiosè se o- „ stentaret; (procul enim ab omni glorię cupi- „ ditate remotus est spiritus) Sed vel vt appro- „ baretur, & confirmaretur, quod cum laude „ faciebat, vel corrigeretur, quod ipsi deerat.] S. Chrys. h. 3. in Acta, Petrum item adnotauit, etiam si haberet ius constituendi vnum in locum Iudæ proditoris, voluisse tamen cæteros ad consilium vocare. Verba illius in superioribus posita sunt. Et h. 18. in posteriorem Epistolam ad Corin. Exemplum illud Moysis proponit, quo vsum Origenem fuisse dixi. „ [Si quis inquit non dixerit, quod oportet; „ surgat alius, & dicat: licèt minor sit. Dicat „ autem aliquid vtile, confirma sententiam; „ licèt minimus sit, ne despexeris. Nullus „ enim horum tantum distat à proximo, quantum Soeer à Moyse; nec tamen detrectauit „ audire, sed & accepit sententiam, & obe- „ diuit, & scriptis commendauit, vt multorum „ fastum destruat. Ne despiciamus eos, qui „ vtilia consulunt, licèt subditi sint, & viles: „ neque illa, quę nos introduxerimus, vim ha- „ bere, ac robur omnia putemus: sed ea, quę „ apparent conducibilia hæc ab omnibus con- „ firmentur. Sepè enim fit, vt hallucinantes „ pleraque videant, quæ non cernant acutè „ videntes, eò quòd diligentiores sint, & circumspectiores.]

Et quoniam conqueruntur interdum aliqui, quòd non ita fiat, vt ipsi consulunt: audiant, quid de his loquatur hic ipse grauissimus vir. Statim enim subiungit. [Ne au- „ tem dicas; Quid me vocas in consilium, si „ non audis, quæ dico? Non sunt hæ obie- „ ctiones consiliarij, sed tyranni. Cõsideremus, „ non solùm, vt nostra subsistant, sed & vtilis „ sententia robur habeat, etsi à nobis non „ afferatur;]

Non omnes tamen ad consilium vocandi sunt, sed probati, & prudentes viri, & rerum maximè periti. Iuuenes præsertim reijcit S. Nyssenus in libro de virginitate c. 23. [Rerum incognitarum, inquit periculum fa- „ cere audere non extra discrimen positum est. „ Periculosa est plerumq; vel in omni negotio „ consiliorum moderatrix adolescentia: neque „ facilè, quispiam aliquid earum rerum, quæ „ studio dignæ sunt, rectè ab eo factum com- „ perità quo non est senectus in consilij socie- „ tatem adhibita.] Exemplo sit Roboam 3. Reg. 12. qui consilio senum relicto, consilium secutus iuuenum, amisit regnum. *Consiliarij quales.*

Sed duo præterea in consultore S. Bern. requirit Ep. 42. ad Henricum Senonensem Archiep. Prudẽtiam, & Beneuolentiam; Omnes vel etiam inimici diligantur; sed ad consilium soli eligantur, qui & beneuoli, & prudentes iudicantur. Absq; prudentia & beneuolentia non sunt perfecta consilia. Et Petro Dominus curam ouium suarum commissurus, eius antea beneuolentiam probauit, ter sciscitatus an se diligeret: probauit & prudentiam, quando interrogauit, Quem dicunt homines esse filium hominis?

Quin etiam optimum fuerit, si plures diuersorum locorum Superiores, & Rectores conueniant interdum, deq; rebus ad bonam gubernationem pertinentibus inter sese conferant, ac deliberent. Fuit hæc sententia Sancti Basilij in reg. fus. 54. [Operæ pretium, in- „ quit, est, vt Superiores statis temporibus conue-

„ conueniant, & tractent de rebus, quæ sibi „ præter rationem acciderint, & cum difficilibus ad tractandum naturis, ac moribus, & „ quomodo se in illis moderandis gesserint. Vt „ si quid minùs rectè factum fuerit, adhibita „ multorum scientia iudicetur: si verò rectè, „ multorum testimonio comprobetur.]

Deum tamen in primis consulendum esse admonet S. Greg. libro 23. mor. c. 12. sic enim loquitur. [Boni Rectores cùm se res „ dubias discernere non posse cognoscunt, ad „ secretum mentis velut ad quoddam taberna„culum cum Moyse reuertuntur, diuinaq; le„ge perspecta, quasi coram posita arca Domi„num consulunt, & quod priùs intus tacentes „ audiunt, hoc foris postmodum agentes in„notescunt.]

CAPVT XXXVI.

Necessitatibus liberaliter prouidendum.

ET quoniam oblocutiones plurimę, & expostulationes sunt, quòd corporalibus eorum necessitatibus haud satis à Superiore prouideatur; satius fuerit, eùm quantum leges tulerint, hac in re liberaliorem esse, quam oblocutionibus prębere causam, atque animorum amaritudinem nutrire, quę omnem in virtute progressum impedire solet. S. Greg. 2. par. pastor. curę c. 7 ad hunc modum loquitur; [Superiorum, qui „ subditorum necessitatibus nō succurunt, prę„dicatio despicitur, quia dum delinquentium „ facta corripiunt, sed tamen necessaria „ non tribuunt, non libenter audiuntur. „ Egentis enim mentem doctrinę sermo non „ penetrat, si hunc manus misericordię non „ commendat. Tunc autem verbi semen faci„lè germinat, quando hoc in audientis pecto„re pietas prædicantis rigat.]

Nec iustæ solùm querimoniæ magni faciendæ sunt; sed & iniustæ quoq; & falsæ criminationes non contemnendæ: immò illis magnopere occurendum voluit S. Chrys. lib. 6. de Sacerdotio. [Antistitem, inquit, bo„num oportet nullum contemnere, sed mul„ta cum humanitate, facilitate, comitate o„mnium criminationes diluere: iniustas potiùs „ accusationes condonantem, quam ob eas „ egrè ferentem, ac succensentem.] Et rursum. [Studium adhibere oportet, vt malas „ opiniones non solùm dum erumpunt, dilua„mus, arceamusq; sed & procul vnde erum„pere possint, prospiciamus: atque adeò cau„sas ipsas, è quibus enascantur, longo ante „ tempore interimamus; non etiam dum coa„lescant, & in vulgi ore versentur, ac diuul„gentur, expectemus.] Et quamuis eo loco de mulierum conuersatione loquatur, idem tamen vniuersè de omnibus rebus intelligendum, est & accipiendum.

CAPVT XXXVII.

Prælatus non sit iuuenis.

EX his omnibus, quæ hactenus non minùs diligenter, quam verè collecta sunt, & disputata, facilè intelligas, sapi ètera patribus definitum fuisse, nequaquam esse gubernandis alijs iuuenem præficiendum. Sed aliorum Rectorem prouectioris ætatis esse oportere, vnde & seniorem plerumq; appellant: tum propter prudentiam huic pernecessariam muneri, quæ in iuuene esse non potest: tum propter rerum peritiam, & virtutes, quas ille vix potuerit comparasse: tum verò etiam propter opinionem, quam de illo habere omnes necesse est: ac demum propter animi perturbationes, quas sedatas, ac probè domitas munus hoc postulat, atq; in iuuene vehementiùs adhuc sæuiunt. [Rempu„blicam nolint administrare, nisi perfecti (scripsit S. Aug. in lib. 2. de ord. c. 8. & in ser. 14. ad fratres in Eremo) non puer, non insen„satus vobis præesse debet, sed annosus, pru„dens, castus, sobrius, vt in progressu, & sta„tu sal terræ, & lux mundi cunctis appareat. „ Tunc enim regnum Romanorum pacificè „ perseuerauit, quandiù sapientes regere per„miserunt, sed dum iuuenes, & inexpertos, „ dominium orbis terrarum perdiderunt.] Iuuenes ergò imprudentes, duces, vel Ecclesiarum pastores nō constituendi sunt; ne ipsi simul cum populo pereant. Et S. Basilius in ser. de institutionibus monachorum. [Vnus „ totius disciplinæ moderator sit, qui propter „ vitæ, ac morum probitatem, ac reliquis in „ rebus moderationem cæteris antelatus sit: „ adhibita etiam ad hoc, vt cæteris præpone„retur, ætatis maturitate: siquidem maiorem „ nescio, quo modo venerationem habet, quod „ prouectiore ætate est.] Sanctus Nazianzenus in apologetico, cur in Pontum fugerit, magnopere in concionatores, & Rectores iuuenes inuehitur, ac tandem concludit his verbis. [Ne extrema quidem senectus huic „ muneri præstituta longum tempus censeri „ debet. Senectus enim cùm prudentia coniun„cta imperitæ iuuentuti anteponenda „ est, & consulta tarditas inconsultæ temeri„tati, & regnum breue tyrannidi diuturnæ.] Et rursum. [Verendum ne periculosa hæc „ celeritas, præcepsq; studium seminibus illis „ non absimile sit, quæ in petras ceciderunt: & „ quia terrę profunditatem non habebant, sta„tim exorta, ne primum quidem solis calorem „ ferre potuerunt: aut etiam fundamento in „ arena iacto, ne tantillum quidem aduersus pluuiam

Cur senior sit.

" pluuiam, ac ventos reluctanti. Veh tibi Ciuitas, ait Sapiens, quæ iuuenem Regem habes.] Et in or. de funere Gregorij patris. [Gregorius, inquit, pater non statim post baptismum factus est Episcopus: sed aliquo interiecto temporis spatio, quo nimirum ad sui purgationem aliorum quoque purgandorum facultatem, atq; peritiam adiungeret.] Mitto plurima, quæ de celeri, ac subita hac Episcoporum promotione in cygneis carminibus disputat. Sanè in or. de dogmate, & statu Episcoporum, non parùm indignabundus sic loquitur. [Cùm sapientes diei vnius momento exortos conspicio, ac manuum impositione Theologos factos, quibus ad sapientiam comparandam satis superq; esse videtur solam voluntatem adferre, philosophiæ supremæ desiderio teneor; ac iuxta Ieremiam c. 9. extremum quendam secessum requiro, mecumq; ipse solus vitæ consuetudinem habere concupisco.] Et iterum post pauca. [Priusquam carnem, quantum fieri potest, superauerimus, mentisq; aciem satis repurgauerimus, animarum præfecturam accipere tutum non existimo.] Quod ex eo probat, quod Moyses solus ascēdit, & nubem penetrat, & cum Deo loquitur, & legem accipit: etiamsi Aaron, & multi alij accesserint ad montem, qui tamen eminus adorare iussi sunt. Et Oza 2. Reg. 6. extinctus est, quod arcam tetigisset. Et nec parietes templi promiscuæ multitudini liceret tangere: & ideò parietes alij exteriores constructi erant, ne cuiuis Sancta Sanctorum adire, aut velamen, aut propitiatorium, aut arcam adire, aut spectare, vel attingere liberum esset. Ac demum oratione in Sācta luminaria, tractans de Christi baptismo. [Hæc res, inquit, nobis documento esse debet, adhibendam priùs esse purgationem, animiq; submissionem, nec ante suscipiendam esse concionandi, seu gubernandi prouinciam, quàm ad spiritualis, & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit.]

In libro Num. c. 8. ab anno vigesimo quinto seruire tabernaculo Leuitæ iubebantur, atq; ab anno quinquagesimo custodes vasorum fieri, & vt habet S. Ambrosius in tract. de 42. mansionibus in mansione 12. [Qui adhuc impugnantium vitiorum certamina per consensum delectationis admittunt, aliorum curam suscipere non præsumant. Cùm autē tentationum bella subegerint, & apud se securi probabiliter æstimantur, tunc animarum custodiæ deputari poterunt] Eadem est illius loci interpretatio apud Sanctum Gregorium lib. 23. mor. c. 6. [Qui adhuc, inquit, vitiorum bello subiacent, nequaquam perprædicationis vium præesse magisterio cæterorum debent. Nam ab anno vigesimo quinto. Leuitæ tabernaculo seruiunt, & à quinquagesimo custodes vasorum fiunt. Vt qui adhuc impugnantium vitiorum certamina tolerant aliorum curam suscipere non præsumant. Cùm verò &c.] Et rursum libro 2. dialog. c. 2. in Exodo [Leuitæ à vigintiquinque annis, & supra ministrare iubentur, ab anno autem quinquagesimo custodes vasorum fieri, quia carnis tentatio in iuuentute feruet; ab anno autem quinquagesimo frigescit: & qui in tentatione adhuc sunt, subesse etiam debent, & laboribus fatigari: cùm verò ętate procedente calor recesserit tentationis, doctores animarum fiant.] Sed & in prima parte pastor. curæ c. 9. aliud quiddam magnopere considerandum addit. [Plerumque enim in occupatione regiminis, ipse quoq; boni operis vsus perditur, qui in tranquillitate tenebatur: quia quieto mari nauem rectè & imperitus nauta dirigit: turbato autem tempestatis fluctibus, etiam peritus se nauta confundit. Quid enim est potestas culminis, nisi tempestas mentis? Ergò virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus ne coactus accedat. Qui enim curam populi suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit: si ergò adhuc in eius opere passiones viuunt, qua præsumptione percussum mederi properat, qui in facie vulnus portat?] Ita imperiti nautæ, ac noui, & inexperti medici exemplo, à gubernandi munere iuuenes arcet. In 7. autem mor. lib. c. 16. Dauidem considerat prohibitum fuisse ædificare templum Domino, quòd vir sanguinum esset, 2. Regum 7. [Quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est, vt instruere mentes proximorum erubescat.] Et lib. 8. c. 29. [Qui mundum deserunt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per humilitatem diutiùs in eiusdem mundi contemptu solidentur.] Subiungit exemplum nuper plantatæ arboris, quam si manus concutiens tetigerit: arefacit: at si in altum radix figitur, & manus impellit, & nihil lædit, & ventorum flatus tolerat: & paries nuper extructus facilè diruitur, siccatus nec arietum ictibus quatsatur.

Hinc Deut. 15. Non operaberis in primogenito bouis, & non tondebis primogenita ouium, idest bonæ conuersationis primordia in exercitio publicæ actionis non ostendes. Et Leuit. 19. Quando ingressi fueritis terram, quam ego daturus sum vobis, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis pręputia eorum. Poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis: ligna pomifera sunt opera virtutis: præputia auferimus, cùm primordia non approbamus: poma, quæ germinant, non edimus, dum primordia boni operis animum non pascunt

operan-

operantis. Et libro 3. in primum Regum c. 5. Qui conuersatione fortissimi sunt, scientia eruditi, amore feruidi, constantia robusti, non solùm alieno non egent auxilio, sed subuenire alijs possunt. Quibus autem aliena auxilia necessaria sunt ad subueniendum alijs, promouendi non sunt.

Iam S. Leo Papa in Ep. 5. acriter Donum Episcopum Beneuentanum reprehendit, quòd iuuenes relictis senioribus promouisset, & in Ep. 87 ad Episcopos Aphricanos c. 1. prolatis Apostoli verbis in 1. Ep. ad Tim. c. 3. Manus citò nemini imposueris: [Quid est, „ inquit, citò manus imponere, nisi ante ætatē „ maturitatis, ante tempus examinis, ante „ meritum laboris, ante experientiam disci„ plinę sacerdotalem honorem tribuere non „ probatis?] Noluit idem Apostolus ordinari Neophitum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. S. Nazianzenus in or. in laudem Athanasij de his ipsis Episcopis loquens; [Insolentia, inquit, „ efferri ob dignitatem, adulterinorum est, & „ adscriptorum Præsulum, eoq; munere, quod „ profitentur, indignorum. Qui cùm nihil „ priùs ad sacerdotium attulerint, nullos la„ bores, atq; ærumnas virtutis causa pertule„ rint, discipuli simul, magistrique, pietatis „ designantur, aliosque ante purgant, quam „ ipsi purgati fuerint. Heri sacrilegi, ho„ die Sacerdotes, heri extra Sancta, ho„ die Sanctorum arbitri, & Antistites, vete„ res vitio, pietate rudes, & recentes. Quorum „ non mores dignitati, sed dignitas moribus fi„ dem adstruit, qui deniq; plura pro suis, quàm „ pro populi ignorantijs sacrificia debent. Ac „ prorsus duorum alterum peccant, vel quia „ ipsi venia opus habent vltra modum alijs „ ignoscentes, vt non modò non reprimatur „ vitium, sed etiam doceatur, vel quia impe„ rij acerbitate peccata sua tegunt.] Et S. Anselmus illa ipsa exponens Apostoli verba, „ [Non cōgruit, inquit, vt heri catechumenus, „ hodie sit Pontifex; heri in amphiteatro, ho„ die in Ecclesia; vesperè in circo, manè in „ altari; dudum fautor histrionum, nunc con„ secrator virginum. Ignorat momentaneus „ Sacerdos humilitatem, & mansuetudinem, „ nescit seipsum contemnere. Non ieiunauit, „ non fleuit, non mores suos sæpè reprehen„ dit, & assidua meditatione correxit.]

Denique iocosè S. Bernardus iuuenes istos Rectores exagitat in Ep. 42. iam sæpius citata. [Scholares, ait, pueri, & impuberes „ adolescentuli promouentur ad Ecclesiasticas „ dignitates, & de sub ferula transferuntur ad „ principandum presbyteris; lætiores interim, „ quòd virgas euaserint, quàm quod meruerint principatum: nec tam illis blanditur a„ deptum, quam ademptum magisterium.]

Si quem tamen eiusmodi contigerit ad regendi munus assumi, eum grauibus omninò verbis hic idem S. Pater hortatur, & animat in Ep. 201. ad Balduinum Abbatem scribens. [Officium tuum, inquit, attende: pel„ le pudorem considerationę officij; age, vt „ magister; Nouus es, sed debitor. Ex tunc „ te noueris debitorem, ex quo te alligasti. „ Nunquid nouitas excusabit apud creditorem „ damna lucrorum? Nunquid prima tempora „ vacua præterire patietur fœnerator?]

CAPVT XXXVIII.

Pralatus maximè sit legum obseruans; Deq; accurata hac obseruantia.

ALIORVM igitur Rector sit vir ętate maturus, ac multò magis moribus. Tum verò etiam maximè Legum obseruans, vt non solùm iubeat verbo, sed & facto ostendat. Habes de hoc in superioribus complura. Sed adde Sancti Chrysostomi verba in h. 73. in Matt. Exponens namq; illud Domini de malis Doctoribus, Dicunt, & non faciunt. „ [Criminandi, inquit, omnes sunt, qui legem „ transgrediuntur, sed maximè omnium, qui „ doctoris fungitur autoritate, tripliciter. n. cō„ demnatur. Primùm quia transgreditur. „ Deinde cùm in corrigendis alijs ipse claudi„ cat, propter dignitatem, quam gerit, maio„ re dignus supplicio est. Tertiò quia cùm ceu „ doctor prædicat, nequitia sua facilè cæteros „ corrumpit.] Et mox subiungit. [In optimo „ Principe duo requiruntur, vt scilicet aduer„ sus seipsum nulla vtatur venia, sed seuerum „ in se iudicem exhibeat, erga subditos autem „ mitior, & ad dandam pronior veniam sit.] Et h. 17. operis imperfecti; [Doctores quantò „ maiores sunt in ordine, tantò perfectiores es„ se debent in disciplina. Doctores. n. vult Do„ minus primùm facere, deinde docere, vt do„ ctrinam suam bonam meliori vita commen„ dent: vt benè docendo scientiā inserant, me„ liùs autem viuendo timorem; quia sales sunt „ terræ, condientes omnes suæ vitæ exemplo.] Et rursus: [Omnis Sacerdos, si vult docere po„ pulum, priùs seipsum doceat: si autem seipsum „ non vult docere de omni, quod docet, nec „ seipsum arguere de omni, quod arguit, nec „ alios doceat, nec arguat quemquam: vt si „ iudicium Dei non euadit, vel hominum op„ probrium non patiatur.] Sed & S. Bernardus ad hunc modum loquitur in tract. de pręcepto, & dispensatione, volens omninò disciplinæ tenacem, ac legum obseruantem esse cæterorum Rectorem. [Magna pars re„ gularis traditionis subest eius, qui præest, „ si non voluntati, certè discretioni. Quid „ quid enim de spiritualibus in regula traditum est, in

„ est, in manu Abbatis nequaquam relinqui-„ tur, quæ verò corporalibus constat obseruã-„ tijs, ne ipsa quidem in eius ita voluntate po-„ sita est, vt eiusdem deseruiat voluntati, sed „ magis charitati. Neque enim Abbas super „ regulam est, cui & ipse spontanea se profes-„ sione submisit: Etsi Dei regula charitas re-„ gulę S. Benedicti præponitur. Super fratrum „ sanè transgressiones, non super Patrum tra-„ ditiones constituitur, qui Abbas eligitur, „ mandatorum cultor, & vltor vitiorum. Ar-„ bitror namq; sanctas illas obseruantias Præ-„ latorum prudentiæ, & fidei creditas, non „ subditas voluntati.] Plura in eandem sen-tentiam addit, & post subiungit. [Regula-„ ris professio ipsa, qua se iunior spontè subdit „ Priori, æquè alligat & Priorem. Com-„ munis pacti vterque necessitate tenetur, „ fiuntque duo per vnius sponsionem „ alterutrum debitores; fidelis curæ vnus, al-„ ter humilis obedientiæ; sed is obedientiam „ non spondet omnimodam, sed determinatè „ ad regulam, vt oporteat eum, qui præest, „ non fræna suæ laxare voluntati super subdi-„ tos, sed præfixam ex regula sibi scire men-„ suram.]

Regularũ custodia.

Nam & propterea regulas in religioso-rum cœtibus, vt in quauis republica leges, fuisse conditas, scribit Io: Cassianus in libro de nocturnarum orationum modo c. 5. vt idē viuendi modus inter omnes conseruaretur, nec singuli pro sua voluntate agerent. His omnes sese conformare debent.

Regulę pater.

Clemens Alexandrinus libro 4. stromatum patriam scripsit cuiq; homini matrem, ac nutricem esse; leges autem patrem; quippe νόμος masculini generis græcis est, paterniq; iuris tota est filiorum gubernatio. Peculiari autem ratione vir religiosus dicat religionem sibi esse matrem, regulas patrem, qui nos omnes gubernat. Illarum verò custos, & velut anima Prælatus est, qui eas & in se, & in cæteris omnibus suæ curæ commissis illæsas, atque inuiolatas conseruet.

Nauis gubernaculũ

Ecclesiam item vniuersam scimus apellari nauem tempestatibus iactatam plurimis, cuius figura fuit arca Noe. Idem de religione dicas, in qua inter mundi procellas nauigamus ad patriam, atque in ea saluamur ab aquis diluuij. Gubernaculum illius sunt regulæ, ac leges, & vt habet S. Cypr. Ep. 7. libri 2. seu magis Romanus Clerus ad Cyprianum scribens: qui Gubernaculum tenet, & dirigit omnia, Gubernator est, & Rector. [Quid „ magis inquiunt illi, aut in pace tam aptum, „ aut in bellis persecutionis tam necessarium, „ quàm debitam seueritatem diuini vigoris te-„ nere? quam qui remiserit, instabili rerum „ cursu erret, necesse est, & huc, atq; illuc va-„ rijs, & incertis negotiorum tempestatibus „ dissipetur, & quasi extorto de manibus con-„ siliorum gubernaculo, nauem Ecclesiasticæ „ salutis illidat in scopulos, vt appareat non „ aliter saluti Ecclesiasticæ consuli posse, nisi „ si qui etiam contra ipsam faciant, quasi qui-„ dam aduersi fluctus repellantur, & disciplinę „ ipsius semper custodita ratio, quasi salutare „ aliquod gubernaculum, in tempestate serue-„ tur.]

Anchora nauis.

Anchoras quoque ad retinendam nauem adhibet Theodoretus in ser. 7. de prouidentia. [Legibus, inquit, velut anchoris opus „ fuit; quæ animum affectibus obrutum, velut „ nauem sisterent, pronumque eius impetum „ inhiberent, ac gubernatorem denuò emer-„ gere, clauumq; arripere permitterent.] Ad-

Amussis.

dit quoq; leges esse velut amussim, qua faber tabulas dirigit, & quod in illis superfluum est resecat.

Murus, &c.

Sunt & muri, seu maceria religiosi cœtus, velut horti diuinis plantati manibus. Ipse namq; elegit nos, & posuit, vt fructum afferamus. Diruta si fuerit maceria, conculcatur hortus, & dissipatur. Prou. 24. Transiui per hortum pigri, & repleuerant eum vrticę, & spinæ. Quid ita? quia maceria lapidum destructa erat. Nam vt loquitur S. Greg. libro 20. mor. c. 20. [Quasi rupto muro hostis „ ingreditur, cùm disciplinæ munimenta dissi-„ pantur.]

Habenæ.

Sunt etiam velut habenæ, & lora, quibus voluntas nostra velut indomitus, & petulans equus frænatur, & regitur. Iob c. 39. Nunquid alligabis Rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te? Quæ verba exponens Sanctus Greg. lib. 31. c. 3. [Præcepta, inquit, disciplinæ lora sunt Ec-„ clesiæ, quibus Rhinoceros superbus ligatur, „ & à præsepi ad arandum ducitur.]

Fræni.

Theodoretus quoq; vult esse frænum, quo peccati, seu affectus impetus cohibetur, cuius fræni habenæ magistratibus, & Rectoribus tanquam peritis aurigis commissæ sunt.

Scutica.

Accedit & scutica, qua petulans castigatur equus, & gubernatur. [Quemadmodum „ enim, inquit S. Chrys. in com. ad caput 5. Epistolæ ad Gal. equi fræno morigeri non „ egent scutica; sic anima, quæ impulsu spiri-„ tus regitur, non eget admonitrice lege.] Ita dixit Paulus, Iusto non est lex posita, & Ad uersus huiusmodi non est lex: quoniam Iustus ipsemet sibi est lex.

Speculum

Præterea sunt leges, velut splendidissimũ speculum, quemadmodum de diuinis præceptis S. Leo ratiocinatur in ser. 11. de quadragesima, in quo quisq; faciem suæ mentis agnoscat, dum ea præcipiunt, quæ agenda sunt, & quæ non agenda prohibent; & intelligit quisq; quàm sit imagini Dei conformis.]

Sunt & religiosi hominis vestis nuptialis,

 cum qua

Vestis nuptialis. cum qua ad cœlestes nuptias intrare illum oportet, interimq; in terris conuersari. Itaque iuxta Sancti Chrysostomi sententiam in superioribus significatam, aut locum eligat secundùm vestem, aut secundùm locum eligat vestem. Et meritò quibusdam dixit S. Gregorius libro secundo registri capite 91. „ [Si canones non custoditis, & maiorum vul„ tis statuta conuellere, nō cognosco, qui sitis.] Quia etsi religionis gestamus vestem, operibus tamen religiosos, nos nō probamus, si leges nobis impositas non seruamus. S. Anselmus exponens illa Pauli verba ad Rom. 2. Si præuaricator legis es, circumcisio tua præputium facta est: [Ita etiam, inquit, Chri„ stiano: si præuaricator es Euangelij, baptis„ mus tuus nihil tibi proderit: & monacho; si „ præuaricator es regulæ, cucullà tua inutilis „ facta est.]

Minima cauenda. Verùm vt in cæteris, ita & in hoc, vel à minimis maximè cauendum est. Fit enim sensim ad maiora progressio, & tota tandem soluitur disciplina. Sanctus Anselmus libro 3. Ep. 49. ad monachos Cestrenses; [Vbi mi„ nima districtè custodiuntur, ibi rigor ordinis „ permanet, & pax inter fratres. Vbi verò „ minimi excessus negliguntur, ordo paula„ tim dissipatur.] Ps. 25. Non sedi cum concilio vanitatis, inquiebat Dauid, & cum iniqua gerentibus non introibo. Principiò vanitatis concilium est, in quo vana, & leuia persequimur: mox ad iniqua progredimur. Origenes h. 11. in Ierem. non vanitatis, sed ludētium concilium legens; [Si concilium, ait, „ nostrum sollicitum est, si omnia cum Eccle„ siastica disciplina quærit, concilium est non „ ludentium, sed sollicitorum; sin autem, &c.]

Vniuersum autem hoc negotium ad Prælatos maximè, & Rectores pertinet. Quoniam, vt loquitur Sanctus Leo in extrema Ep. 86. ad Nicetam Aquileiensem Episcopum. [Inferiorum culpę ad nullos magis re„ ferendæ sunt, quàm ad desides, negligentes„ que Rectores, qui multam sæpè nutriunt pe„ stilentiam, dum austeriorem dissimulant „ adhibere medicinam.] Vnde ad Martianum Augustum scribens Ep. 54. de seipso loquitur. [Dispensatio mihi credita est; & ad „ meum tendit reatū, si paternarū regulę san„ ctionum, quę ad totius Ecclesiæ regimen sunt „ conditæ, me conniuente violentur: & maior „ fit apud me vnius fratris voluntas, quam vni„ uersę domus Domini vtilitas.] Ergò, & de Superioribus, & de inferioribus dicatur illud Ps. 1. Et in lege Domini volūtas eius. [Timoris.n. „ est, inquit eo loco S. Hil. non audere timenda „ negligere: perfectę verò religionis est velle „ præscriptis parere: & ideò Beatus ille est, cu„ ius in lege Dei non timor, sed voluntas est.]

CAPVT XXXIX.

Prælatum qualem esse oporteat.

EX his omnibus, quę hactenus dicta sunt, planum omnibus esse potest, qualem oporteat Prelatum esse, & optimè S. Basilius in ser. de abdicatione rerum. [Ornatus, in„ quit, virtutibus sit, Charitate, diuinarum lite„ rarum scientia, integer sit, ab auaritia abhor„ rens, gerendis negotijs non libenter se „ immiscens, quietus, amans Deum, egentium „ studiosus, non iracundus, iniuriarum imme„ mor, natura propensus ad eos docendos, qui „ ad illum accedunt: qui inani gloria non in„ fletur, superbia non extollatur, adulatione „ non frangatur, seuerus, & constans, cui de„ nique nihil sit præstantius honore Dei.] Et in reg. fus. 35. prouidum requirit, eloquentem, vigilātem, mitem, & qui perfecto corde Dei iustificationes requirat. Et 43 [Præfer„ uida in Deum charitate sui modestiam expri„ mat. Adeò vt vel tacens operibus suis ex„ emplum non fucatę humilitatis relinquat. „ Morum mansuetudo, & humilitas cordis, „ pręcipua Antistitis veluti insignia sunto.]

Secundò clementem ipsum esse oportet eiusmodiq; qui per rerum inexperientiam delinquentes leniter sufferat: non tamen obticescat ad peccata; sed immorigeros, & detrectantes imperium clementer toleret, & ipsis cum quanta maxima possit lenitate, moderationeq; medicinam adhibeat.

Tertiò idoneum, qui accommodata nobis remedia comminiscatur.

Quartò in rebus pręsentibus administrandis peruigilem, & in futuris prospiciendis sagacem, talemq; qui & certare cum valentibus possit, & infirmorum imbecillitates portare. Et in regulis breuior. 98. cùm quęsisset, qualem animum habere Antistes debeat in ijs, quę imperat, Respondet; quo ad Deum, tanquam minister sit Christi, & dispensator mysteriorum Dei, metuens, ne quid pręter voluntatem Dei statuat, ne quid alienum inducat, aut eorum, quę grata sunt Deo, prętermittat. Quo ad fratres verò, tanquam si nutrix sit, quę foueat filios suos: cupidus tradendi vnicuiq; non solùm Euangelium Dei, sed etiam animam suam.

Et Origenes h. 11. in Exodum, Moysen notat ex consilio Iethro elegisse viros, & constituisse Principes populi. Viros, inquam, Deum colentes, & odientes superbiam. Tales enim oportet esse Principes populi, qui non solùm superbi non sint; sed etiam qui oderint superbiam, id est non solùm abiq; vitio sint, sed & in alijs oderint vitia. Et h. 3. in Cant. Trabes Ecclesię interpretatur Episcopos,

scopos, tigna presbyteros. Et Episcopi, inquit, cypressi, quibus & fortitudo robustior, & odor suauitatis inest: quod & in operibus solidum, & in doctrinæ gratia fragrantem designat Episcopum. Tigna verò cedrina; vt incorruptionis virtutis, & odoris scientiæ Christi plenos designaret debere esse presbyteros.

Extat penè totus in hanc sententiam, qualis esse debeat populorum Rector Sancti Nazianzeni apologeticus, Cur in pontum fugerit, atque in Athanasio optimam Episcopi, ac Superioris formam ostendit in or. in ipsius laudem. Extant & Sancti Chrysostomi libri de sacerdotio; & Sancti Bernardi de consideratione ad Eugenium Papam, & S. Gregorij de pastorali cura, & Sancti Dorothei sermo 17. ad eos, qui monasterio præsunt, & penè omnia, quæ in superioribus dicta sunt.

Addam Sanctum Petrum Chrysologum; qui in sermone primo de duobus Euangelicis filijs, prodigo, & frugi loquens, in illorum patre, Superioris personam pulchrè describit. [Est penes patrem, inquit, dulcis con-„ ditio, libera seruitus, absoluta custodia, timor „ lætus, blanda vltio, paupertas diues, secura „ possessio. Namq; ad Patrem labor respicit, „ fructus redundat in filios.] Et paulò post. „ [Sepiat nos paterna reuerentia, matris com-„ ponat affectio, cognatorum custodiamur af-„ fectibus. Inter propinquorum lumina non „ valent delicta versari. Propinquorum quot „ oculi tot lucernæ. Dies est aspectus matris, „ sol patris rutilat in vultu. Vnde viuenti inter „ tot virtutum duces, criminū tenebrę propin-„ quare non possunt: sed mensa nos patris alit „ virtutis cibo, salutis epulo, delicijs honesta-„ tis, & gloriæ.] Hæc Petrus de patre, deq; paterna domo pereleganter, & verè ratiocinatur, sed multò veriùs in rem nostram dicentur, si paterna domus intelligatur religio, pater Superior, fratres, ac propinqui socij, cum quibus viuimus.

CAPVT XL.

Prælatis, & subditis pro se vicissim orandum.

POSTREMÒ & Superior, & subditi monendi sunt eos debere mutuis auxilijs stare, mutuis, inquam, ad Deum precibus adiuuari. S. Chrys. h. 11. in priorem Epistolam ad Thess. cùm Paulum scribentem legisset, Fratres orate pro nobis, eum adnotauit modestiæ, atq; humilitatis gratia preces aliorum postulasse: nos verò necessitatis causa, & vtilitatis. [Propterea, inquit, & nos dicimus, „ Orate pro nobis. Non temerè hoc dico; sed „ admodum precum vestrarum cupidus. Sie-„ nim omnium vestrum præsidem, ac tutorem „ agere debeo, & rationem redditurus sum; „ multò magis debeo vicissim, & vestris poti-„ ri precibus. Vestri gratia maior mihi redden-„ da est ratio: habeam igitur, & maius à vobis „ auxilium.] Itaq; eò rem deducit, vt ex iustitia debeantur. Et rursum h. 4. in posteriorem Epistolam. [Ad vestram vtilitatem „ positi sumus, & quæ vestra sunt, curamus.] Ideò seriò, & multis rogat, vt pro se orent.

Huc etiam spectant illa Sancti Leonis Papæ verba preces populi sui obnixè postulantis in ser. 2. de Passione Domini [Ad commu-„ ne enim pertinet lucrum, si potueritis me ha-„ bere deuotum; quia vestræ impenditur ædi-„ ficationi, quidquid nostræ tribuitur facul-„ tati.]

Vicissim autem debet, & Superior pro suis orare subditis. Quocirca Sanctus Chrysostomus hom. eadem 4. indicata. [Quantò „ putatis, inquit, mediocritatem nostram ex-„ cedit, vt pro tanto populo ad Deum acce-„ dam, & supplicem? Non est aliqua alia pre-„ catio, quæ Sacerdotem adeò deceat, atque „ vt pro populi commodis, prius quam pro sui „ ipsius, ad interpellādum ad Deum accedat.] Et Sanctus Bernardus in Ep. 201. ad Balduinum Abbatem, cùm tribus modis pastorem vellet à Deo positum pascere commissum sibi gregem, ad complementum vtique trinæ illius repetitionis in Euangelio de pascendis ouibus. [Pascas, inquit, verbo, pascas e-„ xemplo, pascas & fructu sanctarum ora-„ tionum. Maior autem horum est oratio. „ Nam etsi vocis virtus sit opus; operi tamen, „ & voci gratiam, efficaciamque promeretur „ oratio.]

CAPVT XLI.

De malis Prælatis.

SED heu dolendum magnopere est, quod permulti animarum Rectores non ij sunt, qui esse deberent, quibus veh minatur Sanctus Basilius in Com ad caput primum Isaiæ; si obtentam præsidentiam non adornauerint conuersatione, quæ decenter suæ pollicitationi respondeat; & iure optimo dolet Sanctus Chrys. libro 3. de Sacerdotio, quòd in illis constituendis haud maior plerumq; adhibeatur diligentia, quàm in agrorum, aut rerum temporalium curatoribus deputandis soleat adhiberi. [Rerum cœlestium, „ inquit, certamen suscipientes, perinde at-„ que si de terræ iugeribus, aut alia id genus re „ deliberarent, gregarios quosdam homines „ temerè assumptos, rebus ijs præficiunt, qua-„ rum nomine, & gloriā suam exinanire, & ho-„ mo fieri, & serui formā accipere, & conspiui,

„ & colaphis cędi, & morte ignominiosissima „ occumbere secundùm carnem, vnigenitus „ Dei Filius non deprecatus est.] Verendum est, ne illud eueniat interdum, quod Is. 3. legimus; Vestimentum habes, hoc est exteriora quędam naturę dona; Princeps esto noster. At benè inquit S. Basilius eo loco; [Verus Prin- „ ceps non per hæc exteriora insignia interno- „ scitur, sed per id, quod in primis virtutem „ obtinet Principe dignam.] Sępèq; inter homines id euenit, quod de Syluarum lignis sacra narrat Historia. Neque enim oliua, neque ficus, neque vitis inter cętera ligna sceptrum regni delatum acceperunt; sed ineptissimus, atque infructuosissimus rhamnus.

Samuel quidem certè, etsi Propheta esset, vt in libro 4. in primum Regum c. 1. obseruauit S. Gregorius; eos tamen, quos iudices Israeli constituit, post auaritiam, & munera declinaturos, & iudicium peruersuros non cognouit. Quid ergò mirum, si in disponendis ordinibus falli possunt ij, qui prophetię gratiam non habent? [Sæpè quidem „ accidit, (vt li: 2. in Num. Origenes loquitur) „ vt is, qui humilem sensum gerit, & abie- „ ctum, & qui terrena sapit, excelsum Sacer- „ dotij gradum, vel cathedram doctoris obsi- „ deat: Et ille, qui spiritalis est, & à terrena „ conuersatione tam liber, vt possit examina- „ re omnia, & ipse à nemine iudicari, vel „ inferiores ministerij ordinem teneat, vel „ etiam in plebe, ac multitudine relinquatur.]

Qui tamen indignos, & malos sciens, & volens promouet, grauiter peccat. Quoniam Oues Lupis, non custodiendas, & pascendas, sed perdendas, & deuorandas tradit. [Qui ad culmen Sanctę Ecclesiæ (inquit S. Gregorius libro 5 in primum Regum c. 2.) „ carnales prouehunt, grauissimi peccati ob- „ ligatione retinentur. Qui enim carnalem „ præpositum constituit, tot incurrit pœnarum „ merita, quot ille fidelibus subditis pręb et „ prauitatis exempla.]

Hi verè pastores non sunt, quia gregem non pascunt; sed pastores videntur esse; quia nomen, officium, & locum pastoris habent; sed id quod est officij, nequaquam præstant. De huiusmodi Episcopis alicubi loquens S. Chrys. verè dixit, eos habere titulum sine re. Atque de illis pronunciauit Deus Dan: 13. Qui videbantur regere populum. Quo loco S. Hieron. [Non ait, Qui regebant; sed Qui „ videbantur regere, qui enim benè præsunt, „ regunt populum; qui autem non benè, re- „ geremagis videntur, quàm regant.]

CAPVT XXXXII.

Diuina contra hos expostulatio.

QVONIAM verò de malis Prælatis pastorum nomine longa oratione loquitur, & vehementer dolet ipsemet Deus apud Ezechielem c. 34. satis fuerit expostulationem totam ad sua capita reuocare, & singula cõsiderare. Ea porrò ferè sunt quinque.

Malus Pastor quis.

Primùm enim vniuersè affirmat Deus, eos malos esse pastores, qui seipsos, non oues, pascunt. Veh pastoribus Israel, qui pascunt semetipsos. Seipsum autem pascere quid est, nisi ex pastoris officio sui ipsius propriam, non ouium, vtilitatem quærere? Quemadmodum enim inter tyrannum, & Regem hoc interest, quòd ille suam, hic populi sui vtilitatem procurat: sic et inter bonum, & malum pastorem. Quippe hoc officium, non in pastoris, sed in ouium bonum, & commodum, est institutum. Quam ob causam sæpè S. Augustinus dixit. [Quòd Christiani su- „ mus, nobis prodest; quòd præpositi, vobis.] Benèque gubernandi gratia, non est gratia gratum faciens, sed gratis data, ad aliorum scilicet vtilitatem. Itaque quod dicitur Is. 3. Rapina pauperis in domibus vestris; de Superioribus appositè interpretatur S. Basilius. Rapiunt enim sibi, quod subditorum esse oportebat. Et Petrus in prima Ep. c. 5. Non turpis, inquit, lucri gratia. Nam turpe appellat lucrum, rem sibi alienam rapere, velleq; aliquid temporale pro prælationis officio: cùm ita res pretiosissima pro vilissima vendatur. [Hos S. Chrys. hom. 59. in Matt. peiores esse voluit quàm latrones, ho- „ micidas, adulteros, & sepulchrorum viola- „ tores: nam & furantur aliena impudentiùs, „ occidunt erudeliùs, multò iniquiùs petulan- „ tia efferuntur, nec parietem vnum, sed „ innumeras domos effodiunt, faciliùs omnia „ principatus licentia peragentes.]

Quid sit seipsum pascere.

Secundo loco exponit Deus, quid sit se ipsum pascere; lac, inquit, comedebatis, & lanis operiebamini; hoe est seipsum pascere. Lac victum, & vestitum significat, & quæ ad naturam sustentandam pertinent. Namq; in prima. Cor. 9. volens Apostolus probare, posse prædicatores hęc a populis accipere; Quis, inquit, pascit gregem, & de lacte eius non comedit? Quis militat suis stipendijs? Lanis autem operiri, est honorem a subditis exhibitum accipere. Vt enim vestes tegunt corporis nuditatem, & faciunt vnum hominem ab alio distingui; quia iuxta personarum, & graduum diuersitatem diuersæ sunt etiam vestes. Ita Superior, qui in se est homo, sicut & cæteri, & suas

suas habet passiones, atque infirmitates, vixque illi obedirent subditi, honore illo tegitur, quem illi exhibent cæteri: nec solùm exteriùs, aperiendo caput, cedendo primum locum &c. Sed etiam interiùs; habentes illum velut Angelum Dei, vt Christum Iesum; & Dominus; Qui vos audit, me audit; & alibi; Ego dixi, Dij estis, quod de Superioribus ipsemet interpretatus est, vbi citans hæc verba, subiunxit; Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, &c. qui scilicet cum Deo loquuntur, & ab illo accipiunt mandata ad populum.

Quam ob causam Io. Climachus gradu quarto Deum scripsit religiosis hominibus aperire oculos, vt videant Superioris virtutes, atque in eo Christi personam, & Dei; & claudere, ne videant defectus: contra verò dæmonem &c. Sanè comedere lac ouium, & lanis operiri, licitum est, atque à Deo permissum: at non item pascere gregem pro lacte, & lana; cum contrà, hæc accipienda sint, vt grex pasci possit: aut plus exigere, quàm necessarium sit, vt pascas: demum his acceptis negligere oues, & non pascere. Idcirco dixit Origenes in caput 1. Epistolæ ad Rom: Eum, qui gregi præest, & lacte eius vtitur; sed infirmum non requirit, & claudum non colligit (hoc est gregem non pascit) vocatum quidem pastorem esse, at non electum. Hos nimirum deplorat S. Bernardus ser: 10. in Cant [Quanti hodie, inquit, sunt, qui Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, & mortem, in fornace auaritiæ conflant & pretium vniuersitatis marsupijs includere festinant?] Et in libro de passione Domini, super, Ego sum vitis vera, c. 21. [Quot videmus ordinum diuersorum prælatos, qui bona sine dubio intentione nudi nudum Christum sunt secuti: & tamen, licèt inuiti, si ad prælaturas trahantur, non post longum tempus corrumpunt intentionem, truncum vitiant, commutant propositum, vt prælaturis libentèr inhæreant, præesse cupientes potiùs, quàm prodesse; lautioribus ferculis, & exquisitis, voluptati ventris potiùs, quàm vtilitati, vel diuinæ voluntati deseruiunt: non numquam & pecunias congregare dicuntur, non vt spiritualibus filijs necessaria, sed vt carnalibus nepotulis, & amicis superfluè aliquid largiantur.]

Non pascere oues quid?

Tertio declarat Deus, quid sit non pascere oues; dicens; Quod crassum erat, comedebatis; quod infirmum fuit, non consolidastis, &c. Quibus verbis sex ouium differentias facit. Aliquæ pingues sunt, & fortes, aliæ debiles, aliæ ægrotæ, aliæ confractæ, aliæ errant, aliæ perierunt. Malus pastor pingues, & fortes occidit, infirmas non consolidat, &c. Pingues, & fortes sunt viri boni, & spirituales, quos ille malo exemplo occidit, quos bono fouere debuerat. Cùm enim subditi pastorem vident non rectà agentem, facilè imitantur. Dicunt enim; Pastor meus hoc facit; cur ego non faciam? Pastor ante eas vadit, Io: 10. & illæ pastorem sequuntur. Propterea Titum monet Paulus c. 2. Te ipsum præbe exemplum bonorum operum; & Forma esto fidelibus. Et Petrus 1. Ep. c. 5. Forma facti gregis ex animo. Et sancti tam austeri, & rigidi fuerunt in seipsis, quia erant dati mundo, & sectatoribus suis in exemplum: & cùm homines viderent ad extremum vitiorum declinasse; ipsi ad aliud extremum declinabant, vt eos ad mediocritatem reuocarent. Ita legimus Sanctum Franciscum aliquando respondisse. Reliquas item oues non benè pascit, si debiles, & infirmas non confirmat, ægrotas non sanat, &c. Quod aut ex negligentia prætermittit, aut ex humano timore; aut si facit, non eo modo facit, quo debet, cum charitate, prudentia, discretione, &c.

Duas omninò conditiones in pastore desiderauit Dominus; cùm dixit, Fidelis seruus, & prudens; fidelis, vt tractet oues, non vt suas, sed vt gregem Christi; Pasce oues meas; non illis dominando; sed consulendo, & prouidendo. Item respiciat eas, vt Christi sponsam, non vt suam; neque vt ad sui, sed ad Christi amorem inducat: alioqui infidelis est, & adulter. Deinde vt libertate vtatur, & humano timore non impediatur, ne faciat id, quod debet; admonendo, increpando, corripiendo. Alioqui est similis illi, qui videt lupum venientem, & fugit. Ad prudentiam verò pertinet discretio; vt opportunè omnia faciat, & det illis cibum in tempore, atque habita ratione personarum &c. Omnia porrò perficit charitas: ideo dictum est Petro; Amas me? pasce oues meas.

Mali pastoris pœna.

Quarto Minatur Deus pœnam malis pastoribus, Requiram gregem meum de manu eorum, &c. Vnde apparet, quàm sit periculosus pastorum status, qui debent rationem reddere pro animabus ouium omnium suæ curę commissarum, qua de re in superioribus dictum est. Incredibili Christus zelo animas amat, & ideo incredibiliter contra illos accenditur, qui illas minùs benè custodiunt. Sunt enim thesaurus ille, quem sapiens mercator venditis omnibus comparauit. Ideò dicitur Petro, Amas me? pasce oues meas; quasi diceret. Non potes magis tuum erga me amorem ostendere, quam oues meas bene pascendo.

Quòd si tam grauiter minatur Dominus illi, qui & si non sit pastor, scandalizauerit tamen

tamen vnum pusillum, vt satiùs foret, si alligata ad collum asinaria mola in profundum maris demergeretur: quid fiet illi, cui ex officio incumbit saluare; si causa fuerit perditionis, non vnius, sed multorum?

Ouiũ consolatio. Quintò, & vltimò subiungit Deus consolationem pro ouibus, quæ à malis reguntur pastoribus. Ego ipse, inquit, pascam oues meas &c. Malus enim pastor plurimùm obest ouibus; nec Isaias vidit visionem, nisi postquam mortuus est Rex Ægypti; & ne gemendi quidem, quamdiù ille vixit, facultatem liberam habuerunt: & omninò, vt adnotauit Origenes h. 1. & 5. in Isaiam, malus Rex impedit, ne Prophetę videant visiones Dei, & vaticinari populo possint: & vt habet S. Greg. libro 4. in primum Regum c. 2. [Cùm mali præsunt, difficile valdè est, vt „ vt qui eis subijciuntur, nulla religionis da„ mna patiantur.] Cuius rei ex corporibus nostris exemplum profert S. Chrys. lib. 3. de sacerdotio. [Caput enim valentissimum esse „ oportet, vt prauas exhalationes ab inferio„ ri reliqui corporis parte sursum ascendentes „ dispensare, easq; ritè, atq; ordine compo„ nere possit. Cùm verò caput infirmum est, „ ac fumorum insultus illos morbificos repel„ lere minimè potens, tum fit, vt ipsum etiam „ infirmius reddatur; tum autem reliquum „ corpus secum perdat.] Et S. Bernar. ser. 3. de Epiphania Domini, Herode turbato totam Ciuitatem Hierusalem adfert fuisse turbatam. [Misera, inquit, planè ciuitas, „ in qua regnat Herodes. Quoniam Herodia„ nę sine dubio particeps erit malitiæ; & ad „ nouę salutis ortum Herodiana mouebitur „ turbatione.]

Magna tamen ouibus est illa consolatio diuina; Ego ipse pascam oues meas. Quod pluribus sanè præstat modis. Primùm, quia ipse sępè, ne oues absque sua culpa damnum patiantur, & pereant; malos dirigit pastores, vt benè doceant, instruant, & regant: quamuis illi fortasse hoc nesciant, aut non intendant. Qui enim per asinam nouit docere Prophetam; cur non nouerit per malum Superiorem bonos docere subditos? Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisęi, qui tamen bonam docebant doctrinam, & quorum mala erat vita, doctrinam bonam tenendam esse pronunciat Dominus.

Secundò, quia sæpè Deus in bonum subditorum vertit malum regimen Prælatorum: in meritum, inquam, patientiæ, atque humilitatis exercitium; dum in bonam partem accipiunt omnia, seque à Deo tentari, & probari existimant, aut certè à Superiore; sicut de illo monacho narrat Climachus gr. 4. quem Superior perpetuò verberabat.

Tertiò, quia bonos subditos docet Deus, vt si minùs benè a Superiore regantur, illi respiciant Christum principalem pastorem: si ille non est paupertatis amans, illi Christum intueantur, qui non habuit, vbi caput reclinaret: si ille obedientiam non amat, considerent illum, qui factus est obediens vsque ad mortem &c. Si sit iracundus, memores sint mansuetudinis Christi; si superbus, humilitatis; si impatiens, patientiæ; &c.



DE MORTE
LIBER XLIX.



VEREOR ne sciolus quispiam mortem dicat ad tractationem de virtutibus, & vitijs minimè pertinere. At si ea nec virtus, nec vitium sit, vitij tamen, & peccati filia est, & pœna, peccatiq; finis, ac terminus, vt nostræ quoque tractationis de virtutibus, & vitijs finis, terminus, & clausula esse possit.

CAPVT I.

Quid mors, & vnde.

SI nominis notationem quæras, respondebit S. Aug. lib. 1. Hypogn. a morsu dictam ideò que hoc vocabulum accepisse, quòd morsu venenosi serpentis in paradiso Adam fuerit interemptus. Tunc enim serpens morsu decepit Adam, quando per concupiscentiam mordere *Mors quid & cur dicta.*

mordere, hoc est edere suasit illicita; vnde „ & Dominus in Osee morti minitans dicit c. „ 13. Ero mors tua ò mors; ero morsus tuus „ inferne. Eandem sententiam habet in ser. „ 101. de tempore, & confirmat S. Ansel. in „ Elucidario: cui adiungit alteram; mortem „ ab amaritudine dictam, iuxta illud Ecclesia- „ stici c. 41. O mors, quàm amara est memo- „ ria tua, homini habenti pacem in substan- „ tijs suis!

Sin verò rem ipsam, & naturam consideres (si modò priuationis, & eius quod non est, vires, & natura nominari potest) in libro de vita, & morte c. 14. Aristotiles causam illius spectans potius, eam esse caloris extinctionem dixit; quoniam vt vita est animæ permansio in calido, ita caloris extinctio adducit mortem. Dixi de hoc pluribus, cùm naturalia tractarem. Ex hac caloris extinctione sequitur mors; anima scilicet corpus, cui afferebat vitam, deserente, atque ab illo separata, relinquenteq; corpus mortuum, & vita priuatum. (De homine loquor. Nam in cæteris animalibus extincto calore, anima simul cum illo extinguitur) Ita S. Augustinus in libro contra Felicianum c. 16. mortem scripsit nil esse aliud, quàm cùm diuersarum rerum consensu vitam facientium, velut per dissidium quoddam ab inuicem fuerit facta dissensio, & Tertullianus in libro de anima c. 52. vitæ naufragium appellauit.

Mors duplex. Hinc duplicem Patres omnes agnouerunt mortem, vnam corporis, alteram animæ: sicut enim anima corporis, ita Deus animæ vita est. Morsq; corporis est, cùm illud deserit anima; mors animæ, cùm eam deserit Deus, ait idem Aug. lib. 13. de ciu. Dei c. 2. & lib. 4. de Trin. c. 13. & conc. 2. in Ps. 70. & quoniam mors nihil est, sed priuatio vitæ, & eius, quod est; probauit in primo libro Hypognost: Deum non fecisse mortem; quemadmodum affirmauit quoque Sapiens in libro Sap. c. 1. nomen quippe tantùm est non habens essentiam: quidquid autem ille fecit, essentiam habet, & speciem.

Mors à Deo, & Diabolo. Sed quoniam Ecclesiasticus c. 11. aduersari videtur; cùm ait; bona, & mala, vita, & mors à Deo sunt; interpretatur in libro qq. ex veteri testamento q. 34. & lib. 5. contra Iulianum. Mortem à Deo, & à diabolo esse; sed alio, atq; alio modo. A diabolo tanquam autore, & instigatore ad peccatū, propter quod a Deo tāquam iudice, & vltore illata est homini mors; vt quemadmodum ratiocinatur S. Ambrosius in libro de bono mortis c. 3. finem peccandi faceremus. [Si recolamus, inquit ille, quòd „ Deus mortem non fecerit; sed postquam „ homo lapsus in flagitium est præuaricatio- „ nis, & fraudis, sententia eum comprehende- „ rit, vt in terram suam terra remearet; inue- „ niemus mortem finem esse peccati: ne quò „ esset vita diuturnior, eò fieret culpa nume- „ rosior. Passus est Dominus subintrare mor- „ tem, vt culpa cessaret; sed ne iterum natu- „ ræ finis esset in morte, data est resurrectio „ mortuorum; vt per mortem culpa deficeret, „ per resurrectionem autem perpetuaretur natura.] Eadem fuit S. Nysseni sententia in or. in funere Pulcheriæ. [Nihil aliud, inquit, est „ mors in hominibus, nisi vitiositatis expiatio. „ Nam cùm homo a Deo factus immortalis, „ in peccatum prolapsus esset, ne vitiositas no- „ bis inhærens perpetuò duraret, prouidentia „ meliori, morte vas ad tempus dissoluitur, vt „ vbi vitiositas effluxerit, reformetur genus „ humanum, atque integrum, & purum in „ pristinum statum restituatur. Id enim est re- „ surrectio, nempe naturæ nostræ in pristinum „ statum reparatio. Quod cùm sine morte fie- „ ri non possit, bona res fuerit mors, quæ ini- „ tium, ac via mutationis in melius nobis exi- „ stit.] Itaque mors transitus est à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitatem. Propterea mortem subiungit Ambrosius sepulturam esse vitiorum, virtutum suscitationem. Et in Commentario in Psalmum 61. Mortem iusto non naturæ finem esse, sed culpæ. Et S. Augustinus lib. 1. confess. c. 1. testimonium peccati; hominemque dum mortalitatem suam circunfert, testimonium circunferre peccati sui.

Alibi verò passim peccati pœna nominatur, & ideò in libro 14. contra Faustum c. 3. peccatum quoq; vocari scripsit, quia peccati pœna est, qua vt anima mortui eramus propter peccatum, ita & corpore per peccati pœnam morte moreremur. Ita quod dixit Dominus Matt. c. 8. Sine mortuos sepelire mortuos suos; de hac duplici morte dictum voluit in 4. libro de Trin: c. 3. vt corpus mortuum sepeliendum relinqueretur mortuis per infedelitatis impietatem. *Mors pœna peccati*

Vtriq; morti medicina fuit resurrectio Christi. Anima enim per fidem reuixit; corpus per resurrectionem redibit ad vitam, qua similes ei erimus. Iustus enim ex fide viuit; & qui suscitauit Iesum, viuificabit, & mortalia corpora nostra, Rom. 8. Qui vt à morte nos liberaret, occurrit nobis ad finem quò venimus; vt idem ipse loquitur c. 12. Sed non qua venimus. Nos enim ad mortem per peccatum venimus; ille per iustitiam: & ideo cùm sit mors nostra pœna peccati, mors illius facta est hostia pro peccato; vt dum mors eum voraret, id ipsum illi accideret, (ratiocinatur S. Chrys hom. 24. in priorem ad Cor. Epistolam) quod illis euenire solet, qui grauem aliquem comedunt cibum, quem coquere non possunt. Hi enim, & hunc, & quem *Resurrectio medicina peccati.*

quem ante comederunt, propter illum euomunt. [Ita enim mors cùm corpus, quod
„ corrumpere non poterat, accepisset, etiam
„ illa eiecit, quæ comprehenderat; cùm enim
„ Christum haberet, dolebat, & affligebatur,
„ quousque illum euomuit, solutis doloribus
„ mortis, vt ait Petrus Act. 2. Neque enim vl-
„ la mulier, quæ filium parit, ita dolet, vt il-
„ la, cùm corpus Domini comprehendisset, di-
„ strahebatur, lacerabatur: & quod in Baby-
„ lonio dracone factum est Dan. 14. qui acce-
„ pto cibo crepuit medius, idem & morti ac-
„ cidit;] Quod obiter sit adnotatum hoc loco. Nam plura de hoc dici possent, nisi properarem ad alia.

Mors finis certaminum.

Quippe S. Dionysius Areopagita in libro de Ecclesiastica hierar. c. 7. mortem appellauit finem certaminum, ad quem læti veniebant veteres Christiani, tū quòd à tentationibus, & salutis suæ periculis liberarentur, atque ad tutum peruenirent portum; tum etiā propter spem futuræ resurrectionis ad fœlicissimam, & sempiternam vitam. Et Sanctus Greg. Nazian. in or. de funere patris; Quod

Nauigationis portus &c.

nauigantibus est portus, hoc ijs, qui huius vitæ procellis agitantur, nauigatio est in alteram vitam; meliorq; est eorum conditio, qui ad supremum illud hospitium iam peruenerunt, quàm illorū, qui sinuosum adhuc præruptumq; huius vitæ iter immetiuntur, & or. in laudem Cypriani; [Sanctorum mors, non
„ mors, sed vel ad Deum discessus, vel deside-
„ rij cumulus, vel vinculorum solutio, vel o-
„ neris excussio appellanda est.] Finem quoque omnium quæstionum nominauit Tertullianus in libro de Anima c. 50. Et finem laborum, & translationem ad meliora; hoc est ad coronas, & præmia pro pietate certantibus proposita. S. Io. Chrys. h. 18. ad populum, & h. 36. & 45. in Gen. & pluribus in locis; & plenam corruptionis consumptionem, quæ non solùm corpus, sed corporis quoque corruptionem absumit, dum incorruptibile, & immortale mox resurgit, h. 1. de resurrectione tom. 3. sed & in concione 2. de Lazaro,

Vita nostra fabula.

præsentem hominis vitam ætatibus quinque constantem, comparat fabulæ, quæ actibus quinque absoluitur, homines. n. velut personę sunt in scena, & mors est fabulę finis, & eōclusio; quod pluribus verbis tractat. Quispiam parùm pius homo, animæq; immortalitatem minimè credens, sed cum corporis morte omnia finiri putans, cum moribundus iaceret, ad astantes conuersus dixit, Attollite carbasum; iam acta est fabula. Dauid autem Propheta in Ps. 141. animam in corpore velut in carcere contemplatus, mortem velut à carcere liberationem postulabat illis verbis à Deo; Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo. Hoc morte consequimur. Vnde & Hetruscus Poeta cecinit.

La morte è fin d'vna prigione oscura. — *Petrarca.*
A gli animi gentili, à gli altri è noia,
Ch'hanno posto nel fango ogni lor cura.

S. Greg. Nyssen. in or. de dormientibus, mortem voluit velut obstetricem esse infantibus educendis ex vtero Matris in hanc vitam; sic enim ex hac vita mors in sempiternā educit.

Alijs corpus placuit esse ceu animæ vestimentum, mortemq; nil aliud, quam vestimenti depositionem. Ita S. Io. Chrys. h. 5. ad populum; [Quid est, inquit, mors? est
„ vestimentum exuere. Tanquam vestimen-
„ tum enim corpus animæ circundatum est, &
„ hoc breui per mortem deponentes, clariùs
„ iterum resumemus.] Interim, vt loquitur Paulus in posteriore ad Cor. Epistola c. 5. Ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de Cœlo est, superindui cupientes. Et rursum; Ingemiscimus grauati; eò quod nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur, quod mortale est, à vita.

Mors somnus, & dormitio.

Deniq; postquā mors per Christum victa, & superata fuit, iusq; nobis ad resurrectionē acquisitum, mortem omnes dixerunt, non mortem, sed somnum, & dormitionem iustis esse. Cuius duplex apud Areopagitam extat ratio. Altera, quòd laborum sit finis, sicut animalibus cunctis nocturnus somnus finis, & requies est diurni laboris. Altera propter futuram resurrectionem, quę velut excitatio erit à somno; sed vt loquitur S. Io: Chrys. consueto longiore. Et S. Aug. in Ps. 87. propterea mortuos adnotauit in sacris literis nō mortuos, sed dormientes vocitari; quia resurgentes euigilabunt. Et de Lazaro dixit Dominus Io. 11. Lazarus amicus noster dormit; sed vado, vt à somno excitem eum.

Sed & apud Sanctum Ambrosium in Ps. 1. altera extat ratio; quoniam vt nauigantes, vel etiam dormientes feruntur in portum; sic vita nostra cursu latente ad finem deducitur. Ideò Paulus ad Ephesios 5. scripsit; Surge, qui dormis, & exurge à mortuis. Tu dormis, sed tempus tuum ambulat. Si dormis, cor tuū vigilet. Et S. Greg. lib. 12. mor. c. 5. [Mors ani-
„ mæ per peccatum vera mors, & peccator
„ verè mortuus: mors carnis, non mors, sed so-
„ mnus, propter resurrectionis spē.] [Morimur
„ quidem, ait Chrys. h. 17 in Epistolam ad Hebr. sed non permanebimus in morte,
„ quod nec mori est. Mortis enim tyrannis, &
„ mors re vera est illa, quando numquam per-
„ mittitur mortuus ad vitam reuerti: quando
„ verò post mortem viuendum erit, & vitam
„ meliorem, non est mors illa, sed dormitio.]

Mors, & seruitus nomina sola.

Itaque & mortem, & seruitutem re sublatas fuisse per Christum, & ad nomina tantum adductas fuisse, ratiocinatur in h. 29. in Gen.

Immo

Immò & nomina ipsa sublata; quia mortem iam non dicimus, sed somnum, & dormitionem, Io. 11. & 1. Thess. 4. & de seruitute dictum est Io. 15. Iam non dicam vos seruos, sed amicos; & in priore ad Tim. Ep. c.6. Qui fideles habent Dominos, non contemnant, quia fratres sunt.

Quid plura? Non defuerunt, qui mortem agnoscerent velut remediũ, & cęlestis medici medicinam humanę insolentię excogitatam. Audi Tertullianum in libro de anima c. 30. [Onerosi sumus mundo; vix nobis elementa sufficiunt;& necessitates arctiores,& querelę apud omnes, dum iam nos natura non sustinet. Re vera lues, & fames,& bella, & voragines ciuitatum, pro remedio deputanda, tanquam tonsura insolescentis generis humani.]

CAPVT II.

Mortem non esse timendam.

MORTEM sanè esse omnium rerum maximè horribilem, ac timendam, verè affirmauit Aristoteles in 3. libro de moribus ad Nicomachum c.6. Est enim dissolutio naturę, quę animal vita priuat, & eo esse, quod habet: esse autem est bonorum omnium fundamentum. Quam ob causam nihil ampliùs homini mortuo esse, neque bonum, neque malum, philosophus idem dixit. Nam & si is hominis animam immortalem esse, & corpori superstitem intellexit (quod alio loco disputaui) corporis tamen resurrectionem & repetitam cum corpore coniunctionem, qua homo rediret ad vitam, non cognouit, neque voluit à priuatione ad habitum fieri posse regressum. Propterea naturalis est animalibus cunctis mortis timor, non opinione, sed natura, vt in ser. 34. de verbis Apostoli monuit S. Augustinus, & Poeta noster cecinit.

Cur timeatur mors.

Naturalmente s'aita
Contra la morte ogni animal terreno.

Quantò magis homo, ratiocinatur idem Augustinus, qui sic fuerat creatus, vt si viuere sine peccato voluisset, sine termino viueret? S. Cyprianus in ser. de Pass. Christi, Dominũ quoq;, naturalem hunc timorem habere voluisse commemorat, cùm narrante Matthęo c. 26. dixit; Tristis est anima mea vsque ad mortem. [Audiens hæc ego, ait ille, expaui. Quis enim non timeat, si timet ille, quem omnia timent? si pauet ille, cui omne genu curuatur? si ille, qui mors est mortis, & morsus inferni, morte propinquante pertimescit? Sed metus ille infirmitatis humanę communem exprimebat affectum, & generalitatem omnium in carne viuentium hoc dolore vrgeri, & dissolutionem corporeę, spiritualisq; naturæ hac molestia non posse carere, & hanc pœnam vniuersę successioni Adam sine exceptione impositam, vt difficultas extremi transitus timeretur.] Hanc nemo anxietatem euasit, & nemo egrediente anima sine amaritudine expirauit.

Christus mortem timuit.

Secunda timoris causa.

Aliam timoris causam habet S. Hieronymus in 2. libro aduersus Pelagium c. 8. propter diuinum iudicium, quod mortem consequitur. Ezechiam enim Regem, & iustum hominem accepto mortis nuntio 4. Reg. c. 20. & Is. c. 38. conuersum ad parietem audiens fletu magno flentem. [Certè, inquit, iustus erat Ezechias, & corde perfectò. Iturus ad Dominum plorare non debuit. Sed si cogitaueris hominem, non miraberis causas doloris. Nullus intrepidus vadit ad iudicium Domini habens conscientiam peccatorum.] De Apostolo Paulo audi quid S. Io. Chrys. dicat h.6. in priorem Ep. ad Cor. cùm enim ille dixisset; Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos; Infirmitatē persecutionē interpretatur, cui timorem, & tremorem multum adiungit. [Nam licèt Paulus esset, homo tamen erat. Neq; hoc Pauli peccatũ est, sed naturę infirmitas. Laus autem voluntatis est, quòd cùm mortem, & plagas formidaret, in nihil tamen se indignum metus causa prolapsus, &c.] Quare qui dicunt plagas eum non timuisse, non modo nullo cum honore afficiunt; sed multum ex illius laudibus auferunt. [Diem mortis, inquit S. Augustinus Ep. 120. ad Honoratum c. 6. omnes quidem affuturum sciunt; Eum tamen omnes aut penè omnes differre conātur, etiā qui post mortē se beatiùs credunt esse victuros. Tantā habet vim carnis, & animę dulce consortiũ. Nolumus enim spoliari, sed superuestiri.]

Optanda potiùs mors.

At homini diuina Christi fide imbuto, non solum non timenda, quin optanda potiùs est mors S. Cypr. in ser. de mortalitate. [Eius, inquit, est mortem timere, qui ad Christum nolit ire; eius est ad Christum nolle ire, qui se non credit cum Christo incipere regnare.] Et iterum; [Mori timeat, qui ex aqua, & spiritu non renatus, gehennę ignibus mancipatur; mori timeat, qui non Christi cruce, & passione censetur; mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit; mori timeat, quem de sęculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit; mori timeat, cui hac mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interim differatur.] Et rursum sub finem. [Si in Christum credimus, fidem verbis, & promissis eius habeamus; & cum Christo, cum quo & victuri, & regnaturi semper sumus, lęta securitate veniamus.] Et iterum post multa. [Si in habitaculo tuo parietes vetustate nutarent,

„ tecta desuper tumerent, domus ruinam pro- „ ximam minaretur; nonnè omni celeritate „ migrares? Si te nauigante turbida, & pro- „ cellosa tempestas fluctibus vi venti excitatis, „ prænunciaret futura naufragia; nonnè por- „ tum velociter peteres? Mundus ecce nutat, & „ labitur, & ruinam sui, nō iam senectute rerū, „ sed fine testatur: Et tu non Deo gratias agis, „ nō tibi gratularis, quod exitu maturiore sub- „ tractus, ruinis, & naufragijs, & plagis immi- „ nentibus exuaris?] Et S. Augustinus ser. 35. de verbis Apostoli, ex naturali timore fortitudinem commendat martyrum. [Si nulla, in- „ quit, esset mortis amaritudo, non esset ma- „ gna martyrum fortitudo.] Et in libro de disciplina Christiana c. 2. non timendam esse mortem probat. [Quia timeam, vel non „ timeam, omninò ventura est; & si timeam, „ non efficiam, vt non sit, quod timeo. Pec- „ catum potiùs timeam, quod est in mea pote- „ state.]

Irrisit aliquando Christum Celsus Iudæus; qui si mortem suam prçuidit, non tam vitauerit, sed respondit Origenes libro 2. contra ipsum; Socratem quoq; cùm venenum ebiberet, moriturum se prçscuisse, potuisseq; si Critoni credidisset, carcerem exeundo nil pati; sed maluisse vt philosophum mori, quàm non philosophicè in posterum viuere. Et Leonidam Lacedemoniorum præfectum, qui vbi se vidit cum his, qui secum essent, moriturum, non illud curauit, vt turpiter viueret, sed socijs prçfatus est; Eia comites, prandeamus vt paulò post apud inferos cœnaturi. Addit Paulum Apostolum, qui Act. 21. præmonitus, & rogatus ne ascenderet Ierosolymam, vbi alligandus, & Gentibus tradendus a Iudçis erat, respondit; Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori paratus sum, propter nomen Domini Iesu. Addit & martyres, qui mori maluerunt, quam fidem negando mortem euadere. Et in libro de incarnatione Verbi, eiusq; corporali ad nos aduentu, mortem adfert S. Athanasius per Christum superatam, deincepsq; vel etiam à pueris, puellisq; contemptam. Et S. Nazianzenus in or. de funere patris, nomine potiùs, quam re formidabilem mortem dicit. Vna enim mors est peccatum, animæ interitus; corporis mors, velut nocturnum visum, veris rebus imposturam faciens, & fallax animæ spectrum; non mortem, sed mortis vmbram, & similitudinem esse, ex Psal. 22. Et si ambulauero in medio vmbræ mortis, ad notauit S. Nyssenus in or. in diem Ascensionis. Et S. Io. Chrys. h. 5. ad populum. [Pue- „ rilem, ait, timemus pauorem, mortem ti- „ mentes. Pueri enim parui laruas timent, „ ignem non timent; sed si ad lucernam por- „ tari contingat, manum immittant lucernç, „ & flammç, sic & nos timemus mortem, quæ „ larua est contemptu digna; peccatum verò „ non timemus, quod est verè timendum, & „ velut ignis conscientiam comedit.]

S. Nyssenus in orat. catech. c. 8 mortem agnouit insigne Dei beneficium: quia melius est non esse, quam esse in doloribus, & miserijs, quas hic viuentes experimur. Et in or. de dormientibus; quoniam verum bonum in prçsenti vita non consistit, mortem conficit seiunctionem non esse ab vllo bono, & ideò expetendam; quia quià non vero bono recedit, ad verum illi contrarium bonum accedit. Sed nobis familiarem, & domesticam semper esse ratiocinatur. Nam & præteriens vita ad futurum perpetuò contendit, neque ad præteritum vnquam reuertitur, nec homo est idem hodiè, qui heri fuit, & aliquid ex eo momentis singulis moritur, & fœtet, & abijcitur, cum tetrum natura fœtorem ex corpore tanquam fumum ex aliqua domo efferat, ac terrç tradat. Vnde Paulus dicebat in priore ad Cor. c. 15. Quotidiè morimur. Ipsi somnus, & vigilia, quid aliud sunt, quam mortis, & vitæ complexus? quid igitur est in ea timendum?

Vel ipsi agrorum, ac terræ cultores argumentum nobis suppeditant, vt adnotauit S. Io. Chrys. in commentario ad Psalmum 48. „ [Quemadmodum enim agricola, cùm videt „ frumentum dissolui, & interire, non mœro- „ re afficitur, sed exultat maximè, & lçtatur; „ sciens fore, vt ille interitus sit ortus melioris „ principium, & maioris fertilitatis funda- „ mentum; ita & iustus, quando viderit mor- „ tem ante oculos sitam, non angitur, nec „ affligitur; scit enim mortem ijs, qui rectè „ vixerunt, esse migrationem, & transitum „ ad meliora, & cursum ad accipiendas coro- „ nas.] Plura quoque mortis commoda adfert in com. ad Ps. 110. Et ex mercatoribus ratiocinatur in Ps. 111. [Si enim mercato- „ res, qui domum multa onera præmiserunt, „ properant quotidiè videre suas diuitias; mul- „ tò magis, qui in cœlis omnes suas facultates „ antea deposuit, volet à rebus præsentibus „ auulsus ad futura festinare.] Et h. 32. in Matth. propterea non esse timendam concludit, quia ad conditionem somni iam redacta est. Et h. 36. quoniam non mori malum est, sed male mori. Et h. 16. operis imperfecti. [Quia homo plus viuit post mortem, „ quàm ante mortem: nam ante mortem in „ tentatione viuit; post mortem autem in „ gloria.] Quam ob causam h. 82. in Io. mortem dixit non timendam nobis, qui aliam speramus vitam; sed illis, qui nil aliud expectant. Atque vt multa paucis colligam, copiosè hunc locum habes tractatum h. 6. de

laudibus

laudibus Pauli, & h. 5. ad populum. Et h. 4. in Ep. ad Philip. quadam ex parte timuisse se mortem fatetur idem Chrys. alia verò non timuisse. [Mortem, inquit, horremus omnes. Isti quidem propter peccatorum multitudinem, quorum ipse vnus sum. Illi verò propter vitæ cupiditatem, & moriendi laboriosam miseriam: quorum ego nunquam fuero.] Animales enim sunt, qui hoc timore tenentur, quos in h. 5. ad populum his planè verbis conuenit. [Miles, inquit, es, & in conflictu semper constitutus; miles verò mortem timens, numquam generosè se geret. Ità neque Christianus pericula timens magnum quid, & admirabile exhibebit, sed facilè expugnabitur.]

Cur mors timeatur. Cur autem mors timeatur à plurimis, quadruplicem adfert causam in h. 6. Primam, quia cœlestis regni nos amor non succendit. Secundam quia gehennæ timor occupauit. Tertiam quia conscientiam non habemus bonam. Quartam quia non viuimus in asperitate Christianis congrua; sed facilem hanc & solutam, & mollem amamus vitam. Ad montium vertices ascende; cõsidera illic morantes Monacos in sacco, in vinculis, in ieiunijs, in tenebris inclusos, & omnes videbis mortem exoptantes, & illam requiem aduocantes votis. In rigida enim & aspera viuens vita finem desiderat, vt præsentibus eripiatur laboribus, & pro repositis valeat coronis confidere, ad tranquillum nauigans portum, vbi non est amplius timendum naufragium. Propterea Deum affirmat laboriosam hic vitam, & grauem constituisse, vt præsenti tribulatione compulsi futuram desideraremus. Nam & Iudæos olim volens in Ægypti odium, & patriæ desiderium inducere, permisit eos lateritio opere, & luto laborare, vt cruciati clamarent ad Deum, & reditum postularent.

Deniq; vel etiam moralis Philosophus Seneca Ep. 24. non solùm non timendam voluit mortem, sed beneficio eius anteferendum nihil. Et Ep. 30. dementis esse hominis eam timere. Nam certa expectantur, dubia metuuntur; mors verò necessitatem habet; & Ep. 36. nec infantes, nec mente lapsos timere mortem, turpissimamq; esse, si eam securitatem nobis ratio non præstet, ad quam stultitia perducit, sed & in 5. de beneficijs libro c. 17. Ingratos nos omnes esse voluit, qui non sine querela morimur. Quis enim non gemens exit? Ingrati verò est, non esse contentum præfato tempore. Plutarchus vero in lib. De Ei apud Delphos, ridiculos nos esse pronuntiauit, qui mortem timeamus: quippe solius Dei proprium est esse: nos autem dum propè per totam mutemur vitam, perpetuò, & singulis momentis morimur. Lege librum de consolatione ad Apollonium.

CAPVT III.

De Mortis genere, & hora.

MORIMVR autem aut infantes, & pueri, aut iuuenes, aut senes: Mors infantium, ac puerorum immatura est, iuuenum acerba, senum naturalis, S. Anselmi iudicio in Elucidario; sed vt sapienter in Ep. 71. ratiocinatur Seneca, Mors vitæ nostræ velut nauigationis portus est. Portus autem aliquando petendus est, nunquam recusandus. In hunc si intra primos annos deferaris, non magis queri debes, quàm qui citò nauigauit. Alium enim venti segnes ludunt, ac ditinent, & tranquillitatis lentissimo tædio lassant. Alium pertinax flatus citissimè perfert.

At naturalis mors ea semper censenda est, quæ caloris defectu euenit, quacumque ætate deficiat: & quicumque fuerit annorum vitæ numerus, vbi calor defecerit, hominis illius senium est. *Naturalis mors quæ.*

Cæteræ verò mortes omnes violentæ iudicantur, & præter naturam, quæ non ab hoc interno, sed ab alio externo principio, & adueniente causa, & vi oriuntur. Mortem hanc violentam ab externa profectam causa prodesse animæ scripsit Anselmus; quia si quid peccati contractum sit per humanam fragilitatem, relaxatur per mortis acerbitatem. *Quæ violenta.*

Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus de Sancto Laurentio Martyre dixit hom. 2. [Adustio illa membrorum fidelis animi erat æterna purgatio. Verè incomparabile salutaris fidei Sacramentum; quo per tormenta beatitudo quæritur, & flammis refrigerium præparatur.] Et Orig. h. 14. in Leuit. quærens, cur qui Deum maledixisset, peccatum tantùm habere dicatur Leu. 24. qui autem nominasset, morte mulctandus sit; respondet, grauius esse peccatum, quàm mortem; quia mors, quæ pœnæ causa infertur pro peccato, purgatio est peccati, pro quo iubetur inferri. Et tract. 8. in Matth. Ananiam, & Saphiram ait Act. 5. punitos in hoc sæculo a Petro fuisse, vt mundiores exirent ab hac vita, mundatè castigatione sibi illata per mortem communem.

Sed siue citiùs, siue tardiùs, siue hac, siue illa morte moriaris, nihil refert, ait S. Augustinus libro 1. de Ciuit. Dei c. 11. [Quid enim interest, quo mortis genere vita ista finiatur, quando ille, cui finitur, iterum mori non cogitur? Cùm autem vnicuique mortalium sub quotidianis huius vitæ casibus innume-

innumerabiles mortes comminentur, quandiu incertum est, quænam earum ventura sit; vtrùm satius est vnam perpeti moriendo, an omnes timere viuendo?] Omninò mala mors putanda non est, quam bona vita præcesserit. Neque enim malam mortem facit, nisi quod sequitur mortem.

Mortis hora. At non minus verum illud in libro de spiritu, & anima c. 31. [Nihil est morte certius, & nihil incertius hora mortis.] Quod etiam habet in lib. de contritione cordis c. 1. (adde & genere mortis) nam nescimus quando, aut quomodo, aut vbi moriemur; quoniam mors vbiq; nos expectat. Idcircò semper debemus esse parati, vt cùm corpus reuertetur ad terram, de qua sumptum est, spiritus redeat ad eũ, qui dedit illum. Et eom. ad Ps. 38. [Omnia incerta in hac vita; sola mors certa.] Itaque S. Prosper exponens Psalmum 100. propterea dixit tempus huius vitę esse tempus noctis, & ignorantiæ, quia nullus scit, in quem finem sit venturus.

Cur incerta. Cur autem tantopere voluerit Deus horam hanc esse nobis occultam, meritò Patres quæsierunt; omnesq; propter nostrum bonũ atque vtilitatem factum esse non dubitarunt. Lactantius in libro de opificio Dei c. 4. [Si mors, inquit, certę constituta esset ætati, fieret homo insolentissimus, & humanitate omni careret. Nam ferè iura omnia humanitatis, quibus inter nos cohæremus, ex metu, & conscientia fragilitatis oriuntur.] Et Augustinus in Psalmum 144. [Magna eius misericordia & in hoc, quod diem vitæ tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis: vt cùm quotidiè speras, te aliquando conuertas. Si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate.] Et S. Gregorius Papa lib. 12. moral. c. 20. [Deus latere nos voluit finem nostrum, vt dum incerti sumus quando moriamur, semper ad mortem parati inueniamur.] Et h. 17. in Ezech. [Esse nobis conditor noster diem mortis nostræ incognitum voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: Et tantò quis feruentior fit in operatione, quando & incertus est de vocatione.] Et h. 12. in Euangelia. [Si sciret quisque de præsenti sęculo, quo tempore exiret; aliud tempus voluptatibus, aliud pœnitentię aptare potuisset. Sed qui pœnitenti veniam spopondit, peccanti diem crastinum non promisit. Semper ergò extremum diem debemus metuere, quem numquam possumus præuidere.] Et h. 13. [Horam vltimam idcircò Dominus voluit nobis esse incognitam, vt semper possit esse suspecta: vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur.] Et S. Athanasius in or. 4. contra Arianos. [Deus noluit, nos scire diem mortis, & finis mundi, ne tempora intermedia neglectim habeantur, & comperendinationibus vtantur homines, vsque ad dies fini conterminos.] Et in qq. ad Antiochum q. 28. maiorem hominum partem noctu nasci obseruat, & noctu mori, vt obscuram esse discamus pręsentis vitæ natiuitatem, & mortem. Et S. Io. Chrys. h. 50. in Gen. [Diem mortis nostræ incertum esse voluit Dominus, vt nos præpararet continua sobrietate, & vigilantia, & ita magis ad virtutum studium prouocaret.] Et rursum h. 23. in Acta. [Idcircò voluit Deus incertum esse quanto tempore duraturi simus, vt expectatione incerta virtutem amplexemur semper.] Et h. 22. in poster: Epistolam ad Cor. [Ne mortem nostram differendo pœnitentiam difficiliorem faciamus, incerta relicta est.] Ac demum h. 9. in priorem ad Thess. tres complectitur causas; primam quia si sciremus diem mortis, aut finis mundi, nemo virtutis curam haberet; sed postquam innumera perpetrasset mala, tum demum ad pœnitentiam conuerteretur. Secundam quia si sciret homo scelestus se cras moriturum, nihil hodiè non auderet; sed quos vellet, occideret, & omnia mala perpetraret. Tertiam quia qui vitæ huius cupidi sunt, scientes se post tempus certum morituros, mœstitia, ac dolore nimio interim consumerentur: Strenui autem viri virtutis suæ mercedem, & laudem non haberent; quippe dicerent cæteri, illos periculis se exponere, quòd scirent se hoc tempore non morituros.

Disputauit aliquando Seneca in ep. 24. An sint præmeditanda futura mala. Stultum enim est, inquit; quia quandoq; sis futurus miser, esse iam miserum; sed optimum omninò fuit, & salutare maximè illorum consilium, qui crebram mortis meditationem, ac subinde repetitam memoriam consuluerunt, quò nos ad mortem quandocumq; venturam præpararent. [Hæc solicitissima meditatio (inquit S. Leo Papa in extremo ser. 5. de ieiunio septimi mensis) sapientis esse debet, vt quoniam breues dies istius vitæ, & incerta sunt spatia, numquam sit mors improuisa morituro, nec inordinatum incidat finem, qui se nouit esse mortalem.] Et S. Anselmus Ep. 113. ad Garnerium lib. 3. [Qualem te desideras inueniri in diebus obitus tui, talem te quotidiè stude exhibere; & semper quasi cras moriturus, hodiè te præpara ad reddendam rationem vitæ tuæ, & sic de virtute in virtutem proficies.] Nihil enim Sancti Augustini testimonio in 2. libro Genesi contra Manichęos c. 28. sic reuocat hominem à peccato, quemadmodum imminentis mortis cogitatio, quam non solùm *Mortis memoria.*

superbiæ

superbiæ, verùm etiam generaliter vitiorum omnium peremptoriam appellauit Io. Cassianus in lib. de spiritu superbiæ c. 33. & in collat. 16. Abbatis Ioseph. c. 6.

CAPVT IV.

Moribundis hominibus datam semper fuisse Eucharistiam.

Boni cur moriantur. BONOS, ac iustos viros mori plurimùm videmus, malos, & iniustos viuere. Triplicem S. Gregorius rationem habet in 3. dialogorum libro c. 37. dum ait. [Moriuntur boni, quia malitia remanentium meretur, vt hi, qui prodesse poterant, festinè subtrahantur. Et cùm mundi finis appropinquat, electi tolluntur, ne deteriora videant. Præterea viui lapides colliguntur, vt cœlestis Ierusalem constructio excrescat.]

Eucharistia moribundis. Iam verò de morientibus multa dicenda essent: In pauca contraham. Primum illud erit, quod ante nostri temporis hæreticos, à nullo legimus negatam vnquam ægrotis, ac moribundis Eucharistiæ Communionem. Extant innumera Patrum testimonia; & inter cætera illud est singulare, quod de Serapione narrat Eusebius sub finem lib. 6. histor. qui omninò mori non potuit, antequam eam reciperet; & ægrotante presbytero, allata ad eum fuit à puero. Et illud apud Sanctum Ioannem Chrysostomum lib. 6. de Sacerdotio: fuisse cuidam Sancto viro reuelatum à Deo, animas eorum, qui ante mortem Eucharistiam sumpsissent, ab Angelis illicò in cœlum abduci: Idem extrema h. 1. in Acta, Eos quidē reprēhendit, qui baptismum ad mortem vsque differrent; sed illos testatur, & baptismum, & Eucharistiam tunc accepisse.

Eucharistia Viaticum. Romulam moribundam petijsse viaticum, & accepisse, testatur S. Gregorius h. 40. in Euang. & S. Benedictum moriturum exitum suum Dominici corporis, & sanguinis perceptione muniuisse, lib. 2. dial. c. 37. & Spem Abbatem lib. 4. c. 10. & Ioannem c. 35. & omninò morientium viaticum appellat 7. lib. registri c. 1. & 62. & lib. 11. c. 50. Quod excommunicatis moribundis non vult negari. Et S. Ambrosius in prima precatione ante missam. [Manducet te, inquit, peregrinus homo, ne deficiat in via, tali recreatus viatico.] Et ipsum scribit in eius vita Paulinus accepto Domini corpore, statim obijsse. Et S. Anselmus ad caput 10. Ep. ad Hebr. [Sumunt fideles, vt viaticum carnem Christi, vt de hac vita recedentes, ingrediantur ianuam cœli.] Quod etiam habet S. Chrys. h. 24. in priorem Ep. ad Cor. In eandem sententiam plurima fuerunt in Conciliis decreta, in Ancyrano c. 6. Niceno can. 13. Arausicano c. 3. Agathensi c. 15. Carthag. 4. c. 76. & 77. Tibur. c. 31. & ex Vormaciensi adfert Gratianus decretum cap. Presbyter, De consec. d. 2. vt pro infirmis habeat semper presbyter Eucharistiam paratam, ne sine Communione moriantur. Dumque moribundis dabatur, vocabatur ὁδοιπόριον in Concilio Ancyrano, & ἐφόδιον in Niceno. ὁδοιπόριον enim apud prophanos scriptores mercedem significat, & donum, quod itineris comiti datur; & ἐφόδιον auxilium viæ. S. Cyprianus in ser. de mortalitate commeatum appellauit, confirmans, consueuisse illos, qui ex hac vita discedebant, commeatum petere: & in Conciliis ferè vocatur Viaticum, eadem quidem significatione; sed ni fallor, imitatione, & vocis traductione à veterum consuetudine; qui vt est apud prophanos autores, cœnas habebant viaticas; hoc est postremas, quas cum amicis faciebant illi, qui erant discessuri, quemadmodum apud Plautum Bacchides. *Viaticum cur dictū.*

Ego sorori meæ cœnam hodie dari volo viaticā, hoc est talem, vt ampliùs non comedat. Christus dum in vltima cœna hoc instituit Sacramentum, & hanc visus est consuetudinem seruare; nam & dixit; Non bibam de hoc genimine vitis: & satis apertè docere, se hoc sacramentum instituere, quod ægrotis ex hoc mundo discessuris velut viaticum daretur, sicut & ipse ex hoc mundo, & a discipulis suis discessurus ad Patrem sumpsit, antequam moreretur, & discipulis dedit, vt eos ad mortem propter ipsum tolerandam corroboraret; ex cuius imitatione consuetudo Ecclesiæ deriuata videtur, quę dat moribundis, vt eos ad mortem confirmet.

Illis verò, qui ad supplicium ducuntur, eam negant Hispani: quibus dum indignantur Sotus, atque Victoria, Zelum excusant, & ignorantiam. Sed non est cur negetur. Eadem enim ob causam, qua cęteris, potest & illis tanquam viaticum dari, siue ieiuni sint, siue non ieiuni. Ius namque cæteris, qui moriuntur, ad hoc Sacramentum, non est, quia mors fit naturalis; sed quia migrant, & sunt in via ex hoc mundo ad alium profecturi. At idem ius habent & illi, & si mors futura sit violenta; Extat de hoc decretum, cap. quæsitum est 13. q. 2. & fauet vltimus de his, qui suspenduntur in patibulis, Vormaciensis Conc. Canon; qui non minus, quàm cęteris de peccatis suis confessis, & pœnitentibus, his quoque miseris communionem, & in Ecclesia sepulturam concedit. Quòd si vomitus timeatur, vel omitti potest, vt & in quibusdam infirmitatibus; vel tanto, tēpore anteuertere mortem, vt Sacramentales *De suppliciò affectis.*

species

species consumi possint. Videant ergò iudices, vt decenter communicare possint, ad quod Ecclesiasticis quoque censoris compellendi essent.

Eucharistiam deferre. Porrò dum ad moribundos, & omninò ægrotos Eucharistia deferenda est; Nunc sanè in plerisq; locis signum campana datur, plurimusq; populus, & nobiles viri conueniunt ad templum, ad deducendam ad moribundum, reducendamq; ad templum Eucharistiam, & Principes interdum, & Reges ipsi hac in re pietatem, ac religionem suam testati sunt. Olim tamen non ita. S. Hier. in extrema Ep. ad Rusticum Monachum, laudat plurimùm Exuperium Tolosę Episcopum; quòd omni sua substantia in pauperes erogata, in summa viueret paupertate, atque in viminea cistula, & vitreo vase Corpus Christi portaret, & Sanguinem. ,, [Nihil, inquit, illo ditius, qui Corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.]

Eucharistiæ vtraq; species. Eucharistia quippe eo tempore laicis quoque dabatur sub vtraque specie. Et quoniam vini species non poterant diù conseruari, & Sanguinem ægrotis, ac moribundis dare, aut etiam ad absentes, & in carcere detentos deferre, difficile erat, & effusionis periculosum: propterea factum est, vt particula intincta portaretur, ne illi altera specie fraudarentur. Hanc enim opinior fuisse causam, vt in Missæ Sacrificio Eucharistiæ fractæ particula mitteretur in Calicem, vt vtraque species quoquo modo aut ad absentes mitteretur, hoc est ad ægrotos, & moribundos, atque in carcere detentos, aut pro moribundis in Ecclesia conseruaretur.

Ad Diaconum porrò pertinebat sanguinis calicem communicantibus distribuere, atque eundem solitum fuisse seruare intinctam Eucharistiam, atque ad absentes, & moribundos ferre, tradidit S. Iustinus in Apologia 2. pro Christianis; quod sanè sine vlla pompa fiebat. Immò & Acolythum aliquando portasse, cognoscimus ex Beda, qui in suo martyrologio, decimo octauo calendas Septembris, Tarentinum Acolythum occultè narrat Eucharistiam gestasse, & ab obuijs paganis fuisse propterea cæsum; nec tamen repertam Eucharistiam, & laicos quoque homines, ac fœminas: quod magnoperè condemnatum fuit in Concilio Remensi apud Gratianum, cap. Peruenit. de consec. d. 2. Et verò etiam pueros, vt videre est in historia Serapionis apud Eusebium. Sed nunc solus presbyter, & Sacerdos defert, atque ægroto porrigit communionem; quemadmodum in dicto cap. Peruenit: decretum est.

Eucharistia in naui. Denique non moribundis modò data est semper Eucharistia, sed & qui magnum ingrediebantur periculum, eam secum portabant, ne in vitæ discrimine sine illa morerentur. Ita de nauigantibus tradit Sanctus Ambrosius in or. de obitu Satyri fratris. [In ,, naufragio, inquit, constitutus, ne vacuus ,, mysterijs exiret è vita, diuinum illud fidelium ,, sacramentum poposcit, vt fidei suæ consequeretur auxilium.] Et Maximinus Episcopus Syracusanus apud Sanctum Gregorium libro 4. dialog. c. 36. graui maris tempestate iactatus, cum omnibus, qui cum ipso erant, corpus, & sanguinem Domini acceperunt.

Eucharistia Martyribus, & mortuis. Et martyres S. Cyprianus Ep. 2. ad Cornelium Eucharistia vult armari, antequam ad martyrium accedant. Verùm quod magis mirum videri possit, mortuis quoque aliquando data est. Putarunt enim aliqui non minùs necessariam Eucharistiam esse, quam Baptismum, quia vt Io. 3. dicitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei; ita subiungit c. 6. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quare vt aliqui propter illa Pauli verba in priore ad Cor. c. 15. Quid facient, qui baptizantur pro mortuis? Mortuos baptizabant, sic alij propter illa Io. 6. dabant illis Eucharistiam, sed hi condemnati fuerunt in Concilio 3. Carthag. c. 6 & Antisiodor. c. 12. & 6. Synodo generali c. 83. & vtrumque reprehendit S. Io. Chrys. h. 1. in Acta, verbis illis; [Nondum ,, commemoro, quòd etiam mortuis infusa ,, est aqua, & quod Sancta proiecta sint in ,, terram;] hoc est Eucharistia mortuis data.

CAPVT V.

De extrema morientium vnctione.

SED de hoc satis. Præter Eucharistiam vncta etiam fuerunt oleo morientium corpora, ex Christi scilicet, & Apostolorum institutione. Namque Apostoli, Christo doctore, vngebant oleo multos ægros, & sanabantur, vt habemus Mar. c. 6. quo sanè oleo non vtebantur ad sananda corpora, tum quia oleum vim non habet curandi omnia morborum genera, tum quia putassent fortasse homines, se naturali virtute curatos; tum etiam alij quoque homines naturali hac olei virtute vti potuissent; sed magis ad curandas animas; quod apertè Iacobus Apostolus in Ep. sua canonica significauit c. 5. cùm dixit; Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei. *Vnctionis sacramentum.*

Propterea parentes scripsit S. Io. Chrys. libro

libro 3 de Sacerdotio, in præsentem, Sacerdotes in vitam æternam generare. Illos corporalem interitum à liberis amoliri non posse, neque ingruentem morbum propulsare: hos laborantem, ac iam morti propinquam animam seruare: non doctrinæ, & commonitionis, sed etiam precum subsidio. Neque enim solùm cùm nos regenerant (baptismi scilicet Sacramento) sed etiam postea condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent: quod ex his Iacobi verbis confirmat. Itaque duo prorsus asserit. Alterum vnctionē condonandi peccata vim habere; Alterum; non minùs esse Sacramentum, quàm baptismū, nec minùs ex ea, quā ex baptismo, sacerdotalem dignitatem demonstrari.

Non est hic locus cum hæreticis disputandi. Video tamen S. Bernardum in vita Malachię narrantem; hominem illum sanctissimum magnopere doluisse, mulierem quandam absque hoc Sacramento obijsse; quòd per illud sciret peccata remitti. Et Sanctum Augustinum in 2. libro de visitatione infirmorum c. 4. propositis illis Iacobi verbis; vnctionem hanc typicam appellasse Spiritus Sancti vnctionem, hoc est internæ Spiritus Sancti vnctionis Sacramentum. Denique cùm cæremoniam quampiam contineat soli Sacerdoti commissam, quæ & peccata remittat, & conferat gratiam, negari non potest, eam Sacramentum esse.

Vnctionis minister. Sacerdotis autem nomine, tum simplicem Sacerdotem intelligas, tum Episcopum: Vtrumque Iacobus presbyteri, seu senioris voce compræhendit. Olim Episcopi vt carceres, & Xenodochia visitabant, ita & ægrotos, & illis dabant hoc Sacramentum. Quod de Malachia testatur S. Bernardus, & Innocentius I. à Decentio de hoc interrogatus, dum respondit in Ep. ad ipsum c. 8. Et habet Gratianus cap. Illud superfluum. d. 95. presbyteros dare, quia interdum Episcopi grauioribus rebus occupantur, Episcopos significauit solitos fuisse dare. Et Gratianus cap. Presbyteros. d. eadem, permitti, ait, presbyteris oleo santificato infirmos vngere, quasi proprium illud esset Episcoporum.

Vnctionis effectus. Sed dum duplicem Sacramenti effectum Iacobus proponit; corporis sanitatem, & peccatorum remissionem: quos propterea orationi fidei tribuit, quòd non orationem quamlibet fidelium intelligat; sicut post subiungit, Orate pro inuicem, vt saluemini: sed sacramentalem orationem, quæ Sacramenti forma est, à Sacerdote inter vngendum pronuntiata, & oratio fidei vocatur, sicut & Eucharistia mysterium fidei quoniam in sacramentis magna opus est fide.

Primo loco corporis sanitatem memorat; tum quia de infirmis, atque infirmorum sacramento loquitur; tum quia notior est, ac manifestior. Sicut & Christus Mat. 19. sequētibus se præmium promittens, primùm proposuit centuplum in hac vita, deinde vitam æternam: nec dubium, quia æterna vita sit melior. Sed præcipuus effectus remissio est peccatorum, nam & anima melior est corpore; & grauior est morbus animæ, quàm infirmitas corporis. Et sacramenta omnia animam per se spectant, corpus ex accidenti.

Cumq; peccatorum remissionem audis, nolim te peccatorum reliquias intelligere, hoc est procliuitates ad peccandum, quæ ex peccatis nobis relictæ sunt. Nam has nullum Sacramentum tollit: nullus hominum his caret; & Iacobus cum conditione loquitur; Si in peccatis sit: Neque solùm hæ non tolluntur vnctione; sed in multis post recuperatam sanitatem magis vigent; dum illi peiùs viuunt. Sed ipsa peccata intellige; nec solùm venialia, sed & mortalia, si quę sint (modò attritio saltem adsit, quę contritio putetur.) Nam & Iacobus absolutè loquitur; Si in peccatis sit, dimittentur ei; & de his venialibus non dixisset, si in peccatis fuerit; quoniam sine his nemo viuit; & Ecclesia, dum infirmos vngit, generali vtitur verborum forma. Indulgeat tibi Deus quidquid peccasti. Accedit, quòd cur hoc peccatorum genus non sit necessaria confessionis materia, ea creditur esse ratio; quia cùm ad illorum remissionem non sit opus gratia, non fuit propter illa instituendum Sacramentum. Ergò si peccatorum reliquias volueris hoc sacramento deleri; non procliuitates ad peccandum intelligendas, sed peccata ex superiori vita relicta, neque per alia sacramenta remissa, siuè ea mortalia fuerint, siuè venialia.

Triaq; sunt sacramenta, quorum præcipuus effectus est remissio peccatorum, reliqua alium primarium habent effectum. Baptismus remissionem habet originalis peccati, atque in adultis actualium: Pœnitentia actualium, quæ post baptismum commissa sunt: Et extrema vnctio reliquorum, si quę supersint in nobis. Baptismus prima est in Christo regeneratio. Pœnitentia quasi secunda post naufragium tabula, qua resuscitantur, qui post baptismum nati, per peccatum mortui sunt: Extrema vnctio, velut medicina, qua per pœnitentiam suscitati, à reliquijs peccatorum curantur.

Propterea extrema vocatur vnctio: quia cùm in alijs quoque sacramentis, Baptismo, Confirmatione, Ordine vngamur, hæc moribundis velut vltima adhibetur curatio. Sed in Baptismo vngitur summus capitis vertex, in Confirmatione frons, in hoc demum sacramento, quinque sensuum sedes, & in quibusdam Ecclesijs renes quoque, & pedes. *Vnctio cur dicta.*

Etenim

Etenim ad peccandum tres in nobis facultates conueniunt, cognoscens, appetens, & exequens; cognitionis principium sunt sensus; concupiscientia in renibus dominatur, executionis ministri ferè sunt pedes, & manus, sed manus iam in tactus sensu fuerunt vnctæ. Dum autem ægrotus vngitur, aliquę semper super ægrotum recitatę sunt preces, & hymni, nunc ferè recitantur litaniæ, quibus Sanctos omnes ad ferendam illi opem in tanto agone inuocamus.

Quibus detur unctio

Apertè autem dixit Iacobus, infirmorum esse sacramentum: ideò non nisi illis dandum, nec nisi illis, de quorum vita timeatur: quod & in Concilio Florentino decretum est. Non est tamen necesse expectare, vt omnis salus desperata sit; non enim propterea vnctio extrema vocatur; sed quia cùm in alijs quoque sacramentis vngamur, hæc omnium est postrema. Scribit Magnus Albertus in comment. ad librum Sancti Dionysij Areopagitę de Ecclesiastica hierarchia; olim post factam peccatorum confessionem datam fuisse extremam vnctionem, antequam daretur Eucharistia: nec modò semel, sed per septem continuatos dies; & fuisse vnctum ægrotum, & Eucharistiam sumpsisse.

CAPVT VI.

Moribundos visiones videre.

Mortis difficultas.

DVM verò ita moribundi iacent, vt penè ad extrema peruenerint, anguntur plurimùm, tum corpore, tum spiritu. Nam & confligunt cum morte, quam natura horret, ac refugit; & ea maximè timent, quę mortem sunt consecutura, vt inter cæteros videre est apud Sanctum Cyrillum Alexandrinum in oratione de exitu animi. Accedunt dęmones, qui in vltimo illo conflictu artibus omnibus hominem aggrediuntur, & omnia tentant. Hilarionem quoq; post septuaginta propemodum sanctissimę vitę in summis pœnitentijs, atque austeritate transactę, magnoperè tunc timuisse, testatur S. Hier. Neque eo tempore vereri diabolum sanctissimos quoque aggredi viros, ex historijs S. Martini, aliorumq; Sanctorum compertum est. Eum enim adstantem sibi cùm vidisset Martinus; Quid adstas, inquit, cruenta bestia? Nihil in me funestè reperies.

At consolatur nos vel etiam miseros peccatores Iob c. 5. dum ait, In sex tribulationibus, totius scilicet vitæ, liberabit te Deus, & in septima, quæ erit in morte, non tanget te malum. In fame, & vastitate ridebis, & bestias terræ non formidabis. [Callidi
„ quippe aduersarij, interpretatur S. Gregor. lib. 6. c. 16. bestię terrę dicuntur; quia ad rapi-
„ endas mortis tempore peccatorum animas
„ violentia crudelitatis efferantur. Quos enim
„ viuentes decipiunt blandientes, morientes
„ rapiunt sęuientes.] Et h. 39. in Euang. ad mores accommodans illud, quod de obsidione, & destructione ciuitatis Ierusalem à Domino fuit dictum Luc. 19. Venient in te dies, & circumdabunt te inimici tui vallo; de moriente exponit homine. [Qui .n. sunt humanę
„ animę maiores inimici, quam maligni spiri-
„ tus, qui hanc à corpore exeuntem obsident?
„ Quam vallo circumdant, dum ante mentis
„ oculos reductis iniquitatibus, quas perpetra-
„ uit, ad societatem suę damnationis coarctant:
„ vt in ipsa iam extremitate vitę deprehensa, &
„ à quibus hostibus circumclusa sit, videat, &
„ tamen euadendi aditum inuenire non possit;
„ quia bona operari non licet, quę cùm licuit,
„ agere contempsit.]

Lege, quæ de Chrysaorio quodam idem S. Pater narrat h. 12. in Euang. qui moribundus, & dæmones sibi adstantes, vrgentesq; vt secum ad inferum raperent, vidit, atq; inducias petens vsque manè, minimè impetrauit, sed miserè mortuus est. Alium refert in h. 19. dęmonem draconis specie se deuorantem conspexisse, & in 4. libro dialog. c. 18. quinquennis puer dæmones ad se rapiendum venientes vidit. [Quanto autem metu, ac
„ terrore, ait Cyrillus, putas animum confli-
„ ctari, cùm videt terribiles illos, truces, im-
„ mites, immisericordes, & sæuos Dęmones,
„ quorum vel sola facies quouis cruciatu mo-
„ lestior est?] S. Ioan. Chrys. quoq; morientes confirmat sępè videre dæmones, in extrema h. 54. in Matt. & 63. ad populum.

Morientiũ visiones.

Contra Sancti viri, & fœminæ Angelos sibi assistentes, atque opitulaturos aspexerunt, psallentesq; audierunt: quemadmodum Romulam narrat idem Gregorius h. 40. in Euang. Et Vrsinum presbyterum in 4. dialog. c. 11. vidisse Apostolos Petrum, & Paulum ad cœlestem gloriam inuitantes; & Probum Episcopum c. 12. Iuuenalem, & Eleutherium Martyres; & Gallam monialem c. 13. Sanctum Petrum Apostolum, & Seruulum c. 14. & h. 15. in Euang. cantantes audisse Angelos. Et Musam Puellam c. 17. Beatam Virginem cum puellarum choro vidisse. Et c. 19. ad Stephanum aduenientes Angelos conspexerunt, qui morienti adstabant; & c. 34. Monachum moribundum ad se venientes Ionam, & Ezechielem, & Danielem Prophetas. Quid plura commemorem? S. Cyrillus loco ante significato, & S. Gregorius Nazianzenus in or. in laudem Basilij, piorum scripserunt animas ab Angelis in morte abduci. Quemadmodum enim sponsus, inquit in Elucidario S. Ansel. cum multitudine militum ad deducendam sponsam venit,

venit,& eam cum cantu gaudens abducit: ita cùm iustus in extremis agit, custos eius Angelus cum Angelorum multitudine venit, animamq; Christi sponsam de corporis carcere tollit, & cum maximo cantu ad cœlestes deducit nuptias.

Porrò visiones hæ, quæ morientibus acciderunt sæpiùs, tum ad illos in eo conflictu consolandos, atque animandos pertinent; tum verò, vt habet S. Augustinus in libro de cognitione veræ vitæ c. 44. ad viuentes in fide confirmandos. S. Cyprianus in serm. de mortalitate, quendam memorat astitisse moribundo, qui adstantes cùm indignatione reprehendit, quòd mortem fugerent.

C A P V T VII.

De morientium pœnitentia, & moriendi modo.

Non differendum ad mortem.

IAM de illis, qui parùm de sua salute solliciti vsque ad illud tempus peccatorum suorum confessionem, ac pœnitentiam differunt, audi S. Io. Chrysostomum h. 52. operis imperfecti in Matthæum. [Cùm superuenit, ait, ,, super illos mors, festinant, & anxiantur, ,, vocant sacerdotes, pœnitentiam volunt agere, quando iam pœnitentiæ locus non est. ,, Itaque dum exponunt peccata sua, dum accipiunt pœnitentiæ tempus, capitur anima eorum, & vadunt vacui, magis autem ligati iusto iudicio Dei: quia non propter odium peccatorum volunt pœnitentiam agere, sed propter mortis timorem.]

Licet & de confessione id dicere, quod de baptismo idem dixit in h. 1. in Acta Apostolorum. [Mysteriorum tempus est sanitas mentium. Si quis hoc modo affectus nolit scribere testamentum, & si scripserit, dat ansam rescindendi, (Siquidem propterea solent his verbis præfari; Viuus, sanæq; & integræ mētis ordinaui de meis bonis) qui fiet, vt qui iam sui compos esse desijt, possit ad plenum initiari mysterijs, aut peccata confiteri sua?] Lege quæ habet etiam in h. 4. in Symbolum, quæ est ad baptizandos, dum aduersus eos differit, qui baptismum vsque ad mortis tempus differebant.

Sed vide quid S. Augustinus hoc ex instituto tractans loquatur in libro de vera, & falsa pœnitentia c. 17. [Nullus expectet, quando iam non possit peccare. Arbitrij quærat libertatem, vt dolere possit commissa, non necessitatē; qui priùs a peccatis relinquitur, quàm ipsa relinquat, ea non liberè, sed quasi ex necessitate condemnat.] Et rursum. [Qui cùm potuerunt, numquam conuerti voluerunt; confitentes cùm iam peccare nequeunt, non facilè acquirunt, quod volunt.] Et iterum. [Conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix, vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de pœnitente sero. Et quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium.] Et h. 41. ex libro 50. homiliarum. [Si quis positus in vltima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, non illi negamus, quod petit, sed non præsumimus, quia benè hinc exit. Agens pœnitentiam cùm sanus est, & postea benè viuens, securus hinc exit: agens pœnitentiam ad vltimum, si securus hinc exit, ego non sum securus: pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum.] Et ser. 30. ad fratres in Eremo. [Qui vsque ad vltimum vitæ suæ distulerit confiteri; dat signum, quod hoc libenter non facit, sed coactus: at coacta seruitia quantum Deo, vel hominibus placeant, considerate.] Et S. Leo Papa ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum scribens Ep. 91. [Multū, inquit, vtile, ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur.] Et post pauca. [Ne conuerti ad Deum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituat, quem periculosè ignorantia humana concludit, vt ad paucarum horarum spatium se reseruet incertum.] Nulli tamen reconciliationem eo tempore vult negari. Quòd si moribundus amissa voce confiteri non possit, si petijt, vel signum petendi dedit, & circunstantes id testentur, pœnitentiæ, & reconciliationis ei vult beneficium dari.

Morientiū ritus.

Cæterùm morientes fuisse solitos recitare Psalmos illi tempori accommodatos, manifestæ confirmant historiæ plurimæ, beatumq; ac fœlicem eum prædicat S. Gregorius Nazianzenus in extrema oratione in laudem Gorgoniæ, qui in verbis illis exhalaret spiritum, In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Qualia sunt & illa; Me expectant iusti, donec retribuas mihi; quibus pronuntiatis S. Franciscus Assisinas efflauit animam. Dum autem recitarent Psalmos, consueuisse illos Crucis se idētitatem signo signare; testatur illud quod de Paula scribit in Epitaphio ad Eustochium S. Hieronymus c. 13. [Digitum ad os tenens, Crucis signum pingebat in labijs.]

Sed & morientibus consueuisse velum, seu linteum obtendi, discimus ex Sancto Gregorio Papa h. 37. in Euang. vbi de beato Cassio Narniensi Episcopo ita scribit. [Voce terribili clamauit; Hora est: moxq; assistentibus ipse suis manibus linteum dedit, quod ex more morientium, sibi contra faciem tenderetur

tenderetur, quo tenſo ſpiritum emiſit.] Cur id fieret, cauſam fuiſſe ſuſpicor, ſiue ne moriens adſtantium aſpectu turbaretur, illiuſq; ſpiritus nimiùm eo tempore diſtraheretur, aut etiam plorantes, & lugentes intuens affligeretur, ſiue ne adſtantes morientis anguſtijs, & fœdo plerumq; vultus habitu terrerentur; ſiue vt a rebus omnibus creatis ſeparatio in memoriam morienti redduceretur. Verùm S. Auguſtinus libro 13. de Ciuit. Dei c. 9. 10. & 11. acutè, vt ſolet, de morte differens, toto nos vitæ tempore demonſtrat mori, dum momentis omnibus properamus ad mortem; Arguta eſt, & acuta argutiſſimi hominis diſputatio.

CAPVT VIII.

Non eſſe nimium in charorum morte lugendum.

SED non eſſe in morte charorum lugendum, quin illis potiùs gratulandnm, qui ad meliora profecti ſint; nobiſq; idem optandum, atque ſperandum; plurimi Patres pluribus in locis monuerunt. Tertullianus in libro de patientia. [Profectio eſt, inquit, quam putas mortem. Non eſt lugendus, qui ante cedit, ſed planè deſiderandus. Si alios conſecutos impatienter dolemus, ipſi conſequi nolumus.] Et in libro 1. ad vxorem c. 7. [Recogites, moneo, neminem niſi ex Dei voluntate de ſæculo duci: ſi nec folium quidem ex arbore ſine Dei voluntate dilabitur.] Et S. Cyprianus de mortalitate differens, a Deo ſibi præceptum affirmat, vt publicè prędicaret; Fratres non eſſe lugendos accerſione dominica de ſæculo liberatos: cùm ſciamus eos non amitti, ſed præmitti; recedentes præcedere, vt proficiſcentes, & nauigantes deſiderari eos debere, non plangi: nec accipiendas hic eſſe atras veſtes, quando illi indumenta ibi alba iam ſumpſerint: occaſionem dandam non eſſe Gentilibus, vt nos meritò repręhendant, quòd quos viuere apud Deum dicimus, vt extinctos, & perditos lugeamus: & fidem, quam voce depromimus, cordis, & pectoris teſtimonio reprobemus. Spei noſtræ, ac fidei præuaricatores ſumus: ſimulata, ficta, fucata videntur eſſe, quæ dicimus. Nihil prodeſt verbis proferre virtutem, & factis deſtruere veritatem.

S. Auguſtinus in lib. primo Confeſſ. c. 13. Æneæ deplorat miſeriam, non miſerantis ſeipſum, & Didonem ob Æneæ amorem mortuam plorantis, & non plorantis mortem ſuam, quæ fiebat non amando Deum. Et ipſemet, vt habetur lib. 9. c. 12. mortuam quidem luxit matrē. Sed compeſcuit lachrymas, quòd minimè deceret arbitraretur funus illud queſtibus lachrymoſis, gemitibuſq; celebrare: quia his plerumque ſolet deplorari quædam miſeria morientium, aut quaſi omnimoda extinctio. [Neque affligitur morte cuiuſquam, (ait in libro de vera relig. c. 47.) qui toto animo Deum diligit: quoniam nouit nec ſibi perire, quod Deo non perit. Deus autem Dominus eſt & viuorum, & mortuorum.] Et in ſer. 1. de conſolatione mortuorum, to. 9. Ante Chriſti aduentum veteres Patres vult meritò luxiſſe mortuos; tum quia nondum prędicata erat reſurrectio mortuorum; tum quia diuina manebat adhuc ſententia cōtra hominem peccatorem, & Ioſeph obſeruat S. Io. Chryſ. h. 67. in Gen. multis diebus planxiſſe patrem mortuum Gen. 50. quia nondum fuerant inferni portę cōfractæ, nondum inferni vincula ſoluta; neque mors dicebatur ſomnus, & dormitio, & quia mortem timebat, ideò hæc faciebat. At poſt Chriſtum nō ita agendum eſt. Nam ſi ipſemet Chriſtus mortis Dominus Lazarum ſepultum fleuit Io. 11. duas fletus cauſas expoſuerunt Auguſtinus, & Hieron. in epitaphio Nepotiani ad Heliodorū c. 5. tum vt per lachrymas verum ſe hominē, verumq; corpus aſſumpſiſſe monſtraret; tum quòd Iudæos Dei ſigno monſtrato credituros in eum non eſſe ſciebat. Placuit quoq; Alexandrino Cyrillo lib. 7. in Io. c. 21. humanam eum deploraſſe miſeriam duræ mortis ſeruituti ſubiectam; & triſtem Lazari ſortem ad hanc mortalem vitam miſerijs plenam reuocandi, quod habet etiam 3. Concilium Toletanum c. 22. Et tamen ex veteribus illis Dauidem profert Auguſtinus in ſer. 2. qui vt ſacra narrat hiſtoria 2. Reg. c. 12. ægrotante dilecto filio ieiunauit, & iacuit ſuper terram; ſi fortè vitam illi a Domino impetraret; audita illius morte ſurrexit, & comedit, nec vnam quidem lachrymam ſparſit. Et Heliodoro ſcripsit Hieronymus. [Non doleas, quòd talem amiſeris; ſed gaudeas, quòd talem habueris.] Et ad Paulam, De obitu Bleſillæ filiæ.] Non vereris, ne tibi Saluator dicat; Iraſceris Paula, quia tua filia, mea facta eſt filia? indignaris de iudicio meo, & rebellibus lachrymis facis iniuriam poſſidenti. Si viuentem crederes filiam, nunquam plangeres ad meliora migraſſe.] Moxq; Melaniæ profert exemplum; quæ calente adhuc mariti mortui corpuſculo, duos ſimul perdidit filios; & lachrymæ gutta non fluxit, & ad pedes aduoluta Chriſti, quaſi ipſum teneret, arriſit. [Expeditiùs, inquit, tibi ſeruitura ſum Domine, quia tanto onere me liberaſti.] Et iterum poſt. [Deteſtandæ ſunt iſtæ lachrymæ, plenæ ſacrilegio, incredulitate pleniſſimæ, quæ non habent modum, quæ vſque ad viciniam mortis accedunt. Vlulas, atque exclamitas & quaſi quibuſdam facibus accenſa

Chriſti fletus ſuper Lazarum.

quantum

quantum in te eſt, tui ſemper homicida es.] Et in cõſolatione ad Iulianum de morte vxoris, & filiorum, hiſce prorſus verbis illius nomine Deum alloquitur: [Tuliſti liberos, quos ipſe dederas, recepiſti ancillam, quam mihi ob breue ſolatium commodaueras. Non contriſtor, quod recepiſti, ſed ago gratias, quod dediſti.] Atq; in regula monachorum c. de Patientia; [Lugeatur mortuus; ſed ille, quem gehenna ſuſcipit, quem tartarus deuorat, in cuius pœna æternus ignis exæſtuat.] Magni verò Gregorij illa fuere verba in 7. regiſtri libro c. 111. [Indecens eſt de illis tædio affectionis addici, quos credendum eſt ad veram vitam moriendo perueniſſe.] Et alter Greg. Nazianzenus in or. funebri parentem ſuam commendat hoc nomine, quòd luctui numquam indulſit tantum, vt vel luctuoſa vox prior erumperet, quàm gratiarum actio; vel ex palpebris fluerent lachrymæ, vel triſtis corporis habitus luculento die permaneret. Et tertius Nyſſenus in or. de dormientibus, eos, qui mortuos lugent, perſimiles voluit eſſe infantibus, qui ex matris egredientes vtero plorant: quaſi indignentur, & doleant, quod a ſolita vita diſceſſerint, maluerintq; ſemper in anguſtijs illis morari. Et Ep. 104. Seneca tam ineptum hoc eſſe affirmauit, quam flere, quod arboribus amœnis, & domum tuam ornantibus decidant autumno folia. Nam vt frondium iactura facilis eſt, quia mox verno tempore renaſcuntur; ſic mortuorum, quos amabamus, damnum reſurrectione nimirum reparabitur. Sed S. Io. Chryſ. h. 32. in Matth. copioſiùs diſputans non eſſe lugendum ijs, qui reſurrectionem credunt, hoc argumento id perſuadet, quia mors fuit per Chriſtum ſuperata, & in ſomnum redacta. Et h. 21. in Acta ſolos peccatores mortuos lugeri; quem luctum Apoſtolicum vocat, & Dominicum. Et homil. 41. in priorem Epiſtolam ad Cor. [Mortuos, inquit, ne lugeamus; ſed perditè potiùs ex hac vita ſoluentes.] Quin & gaudere decet, peccata impedita eſſe, & non accumulatum malum: niſiq; quantum fieri poteſt vt iuuentur, non lachrymis, ſed precibus, ſupplicationibus, eleemoſynis, oblationibus.

Conſolatio pro mortuis.

At dixerit quiſpiam, qui fieri poteſt, vt homo cùm ſim, non lugeam? Multis ille reſpondet homilia prima in poſteriorem Epiſtolam Primùm, ſi Abraham cogites, & Iob ante datam legem, ante effuſam gratiam id feciſſe. Deinde ſi mortuum conſideres ad meliorem requiem tranſiſſe. Tum verò te non amiſiſſe filium, ſed tutiùs poſsidere, teque immortalis filij & in terra, & in Cœlo vocari patrem, aliaq; his ſimilia plura. Et h. 3. in Ep. ad Philip. & hom. 68. ad populum ita rurſum loquitur. [Mortuos non eo nomine lugeamus, quòd mortui ſunt, neque viuorum gratia ob id ſimpliciter gaudeamus, quòd viuunt, ſed lugeamus peccatores, nõ ſolùm mortuos, ſed & viuentes. Gaudeamus propter iuſtos non ſolùm viuentes, ſed & mortuos. Nam illi quidem etiam viuentes mortui ſunt, iſti verò mortui quoque viuunt.] Et hom. 8. in eandem Epiſtolam. [Gaudeamus ſi quando iuſtum mori viderimus; immò etiam ſi quem ex deploratis. Nam hic quidem abit mercedem laborum accepturus, iſte verò curſum peccatorum ſuorum amputauit.] Et h. 69. ad populum, hoc luctu meritò Chriſto contendit iniuriam fieri. [Nemo, ait, iam plangat, nec meritum Chriſti afficiat calumnia. Mortem enim vicit. Quid igitur ſuperfluas fundis lachrymas? ſomnus ea res eſt: quæ venia poſt tam manifeſtam reſurrectionis probationem?]

Denique omni pondere grauius eſt illud Apoſtoli teſtimonium in priore Ep. ad Theſſ. qui ne contriſtari quidem nos voluit, & adiunxit illud; ſicut & cæteri, qui ſpem non habent; illud planè ſignificans Gentilium eſſe non Chriſtianorum. Monachos quidem certè Chryſ. h. 14. in priorem ad Tim. hoc nomine laudat plurimùm, quod apud illos, ſi quiſpiam nunciatus fuerit mortuus magna oritur exultatio, ingenſq; voluptas omnium. Immò ne mortuum quidem vllus appellare præſumit, ſed conſumatum.

Peſſimè verò apud Gentiles, Iudæos, atq; hæreticos, propter hunc luctum audiſſe aliquãdo Chriſtianos, teſtatur in h. 4. in Epiſt. ad Hebr. [Cùm, inquit, video luctus in plateis, & lamentationes ſuper eos, qui ex hac vita migrarunt, & vlulationes, & ineptias alias, credite mihi, erubeſco, & paganos, & iudæos, & hæreticos iſta videntes. Dicunt enim Græci quomodo ex iſtis aliquis poterit contemnere mortem, qui nec alterum mortuum poſſunt videre patienter?] Idem repetit in h. 70. ad populum, in qua multos etiam apud Gentiles teſtatur de reſurrectione nihil ſcientes defunctis filijs coronaſſe ſeſe, candidatoſq; apparuiſſe, vt præſentem ſolùm gloriam conſequerentur: dum nos nec propter futuram muliebriter agere deſiſtimus. Hoc ex puſillanimitate contingere affirmat. Et h. 26. in Epiſt. ad Hebr. & muliebrem appellat morbũ in h. 61. in Io [In alijs, inquit, malis hic muliebris iã præualuit morbus. Oſtentant planctus, & dolores ſuos, cruentant brachia, ſcindunt capillos, laniant genas partim ob dolorem, partim ob oſtentationem. Aliæ animo impudico in medio foro brachia nudant, & quæ ſequuntur.] Et h. 84. [Riſu digna ſunt, quæ nunc facimus cùm lugemus, cùm plangimus, cùm ſimul nos cum mortuo defodimus.] Quanquã

in primo libro de compunctione cordis, hunc aliquos fructū collegisse significat. Ait enim. „ [Multos noui ego post amissionem charorum „ nec vrbes habitare voluisse, sed commigrasse „ in agros, & ibi ieiunam, & sobriam duxisse „ vitam cum omni silentio, & quiete: alios in „ ipsis defunctorum suorum sepulchris habita- „ taculum posuisse, atq; ibi vitam mortuo si- „ milem transegisse.]

Lyciorum fuisse præceptum refert S. Amb. in or. de obitu Satyri fratris, quo viros mœrori indulgentes muliebrem iubebant vestem induere, quod mollem, & effœminatum iudicarent in viro luctum. In lib. de vitæ breuit. Seneca inter plurima, quæ adfert, propterea naturam dixit (veriùs naturæ autorem Deum) id, quod grauissimum fecit, commune fecisse; vt crudelitatem fati consolaretur æqualitas.

CAPVT IX.

De Lugentium ritu.

Capillos euellere, aut tondere. LVGENTIVM porrò multiplex fuit ritus. Primus erat capillos, aut eu llere, aut tondere, aut incultos nutrire. Veteres fuisse solitos tondere cæsariem, adnotauit ad caput Ieremiæ nonum S. Hier. Post verò comam dimittere, luctus iudicium fuit, & rursum ad caput 16. [Mos hic fuit apud veteres, & „ vsque hodiè in quibusdam permanet Iudæo- „ rum, vt in luctibus caluitium faciant.] Et ad caput Ezech. 24. [Coma tondetur in lu- „ ctu.] Et ad caput 27. [In luctu solent tonde- „ re caput, & facere caluitium.] Et S. Aug. q. 32. & 81. in Leuit. lugentes ait nudasse caput. [Sicut enim nobis, inquit ille, ope- „ ritur in luctu; sic illi, quia ornamento capi- „ tis ornabantur, nudandum putarunt, quia „ detractio est ornamenti] At sacerdotibus Leuit. 10. præceptum est, Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere. S. Basilius squallentem comam lugenti consentaneam esse iudicauit in h. de gratiarū actione. Et S. Ioan. Chrys. h. 3. de patientia Iob; „ [Nobis, ait, flentibus nutriunt comam: ibi „ signum fletus, vbi honoratur coma.] Et iterum in ser. in beatos Iob, & Abraham; cùm Iob audita filiorum morte totondit caput; gentiles, ait, consueuisse capillos euellere, lugentes comam gestare incultam: Iob verò abrasisse, & abiecisse; insultando videlicet diabolo; Nam & propterea scidit vestimenta sua, id, quod reliquum sibi erat, abijciens, & inexplebilem eius, qui abstulerat omnia, rapacitatem confundens, & dicens; Nudus egressus sum de vtero matris meę, & nudus reuertar illuc.

Iob radit capillos et vestimēta abijciens.

Nudis pedibus incedere. Secundus ritus fuit nudis incedere pedibus. „ Calceamenta solent lugentes abijcere, scripsit S. Hier. ad caput 24. Ezechielis. Et ad Paulam c. 4. [Nudati pedibus, & in cinere „ volutati.]

Cinis sup caput. Tertius, cinerem super caput spargere. Testatur idem ad caput 27. & in sacris literis sæpissimè legimus lugentes, ac pœnitentes ita egisse, vt non sit opus plura colligere.

Brachia nudare. Quartus; nudare brachia, atq; incidere, faciemq; & genas lacerare. S. Hier. ad indicatum caput 16. [Mos fuit apud veteres, „ vt in luctibus incidant lacertos.] Et S. Aug. q. 71. in Leuit. [In luctu nonnullæ gentes ha- „ bent consuetudinem secare, seu incidere cor- „ pora sua.] Et S. Io. Chrys. h. 61. in Io. [Cru- „ entant brachia, scindunt capillos, laniant „ genas.] Et h. 3. in Epistolam ad Philip. [De- „ fleamus peccatores, sed non pręter decorum: „ non capillos euellentes, non brachia nudan- „ tes, non faciem lacerantes, non nigris nos „ vestibus obuelantes: sed in animo duntaxat „ amaras fundentes lachrymas.] Et h. 69. ad populum; [Non comas vellentes, nonde- „ tegentes brachia, oculos non dissipantes, „ non pullis vtentes vestibus.]

Vestis lugubris. Quintus hic fuit postremò memoratus, vestis inquam lugubris, pulla, nigra, atra, qua lugentes tēporibus omnibus induti sunt. Nā & tristitiæ tempore, & lætitiæ solitos fuisse veteres mutare vestem, testatur quoq; Seneca Ep. 18. ad Lucilium. De viduitate illud est apud Nyssenum in lib. de virg. c. 3. [Quę lau- „ ta modo erat amictu candido, ornatuq; insi- „ gni; repente quę incidit calamitas, eam pul- „ la veste, atroq; habitu induit, dilaceratoq; „ sponsæ ornatu in luctum illam, & squallo- „ rem conijcit.] Quod tamen à Sanctis Patribus video reprælhensum. Et ne Chrysostomi corr memorata repetam verba a S. Cypriano in ser. de mortalitate, Non accipiendas esse, audies, atras vestes, quando mortui indumenta iam alba sumpserint. Et S. Aug. in ser. 2. de consolatione mortuorum, vestibus hisce putauit nos miseriæ testimonium dare. „ [Qua enim ratione vestes tingimus, nisi quos „ verè infideles, & miseros, non tantum fle- „ tibus, sed etiam vestibus approbemus? In „ fideles, qui resurrectionem non credant, & „ miseros, qui sempiternis torqueantur flam- „ mis.] S. Hier. in Ep. ad Iulianum c. 2. laudat hominem, quòd quadragesimo dormitionis filiarum die lugubrem vestem mutauerit; & dedicatio ossium martyris candida illi vestimenta reddiderit. Et quidem abiectam, & sordidam vestem illam fuisse, demonstrant illa Sancti Gregorij Nysseni verba in funere Meletij; [In luctum nobis gaudium „ conuersum est, & lætitiæ amictus saccus eua- „ sit. Nec habemus lautum, & splendidum „ nuptiale indumentum, sed atrum, & pullum

oratio-

orationis habitum afferimus, luctu repente atrati sumus, & qua ornabamur stola, nos inuidia spoliauit.] Et S. Chrys. h. 49. operis imperf. [Patrefamilias moriente, tota domus turbatur; & omnis familia plangit, & conscissis tunicis suis, nigris se cooperit vestimentis.] Apud Plutarchum tamen in problemate 25. albas interdum vestes fuisse assumptas legimus.

Lamentatrices inducere.

Sextus fuit mulierculas ad hoc instructas, & paratas conducere ad plorandum, lamentandum, & vlulandum super mortuum cadauer, atque in illius funere. Hoc ex probatissimis autoribus scimus, & nostris quoque temporibus apud Siculos audiuimus factitari. Sanè ex sacris literis id videtur acceptum, in quibus lamentationes huiusmodi, & lamenta sæpiùs legimus: & apertè Ieremias dixit c. 9. Vocate lamentatrices, & veniant: festinent, & assumant super nos lamentum. Quo loco S. Hier. ad sua vsque tempora morem hunc in Iudæa permansisse testatur, vt mulieres sparsis crinibus, nudatisque pectoribus, voce modulata omnes cōcitarent ad fletum. Et apud Græcos S. Basilius in or. de gratiarū actione, cantilenas nominat ad ciendum lamentabilem mœrorem, & carmina querula, & insuauem cantum in mortuorum luctu, & inamœnum alentem semper mœroris vulnus animæ impressum, iugiterq; nouantem. Et S. Chrys. h. 32. in Matt. [Incitatrices, inquit, fletus mulieres conuocas, quarum flebili cantu incendatur, & inflammetur vehementiùs ægritudo tua.] Quod S. Chrysologus piaculum nominauit in ser. 19. [Nunquid, ait, piaculum de pietate non faciunt, qui ad funera suorum extranea lamenta cōducunt?] Tantopereq; damnauit Chrys. vt h. 4. in Ep. ad Hebr. & 70. ad populum, excommunicaturum se illos minatus fuerit, qui lamentatrices hasce conduxerint. Ait enim; [Si lamentatrices istas conduxerint; per multum eos tempus ab Ecclesia vetabo, tanquam idolorum cultores. Nemo Ecclesiæ contemnat vincula.] Sed & hoc prohibuisse videntur Patres Conc. 4. Toletani c. 22.

C A P V T X.

Moderatum luctum non esse damnandum.

HÆc cùm ita sint, aliquid tamen naturæ indulgendum est. Non enim nos, vt Clemens Alexandrinus loquitur in 2. strom. lib.

Annosa aut quercus genuit, præruptaue petra.

Insensibilis quippe hominis esset non dolere, aut non nihil etiam in charorum morte lugere. Angelos quoque in Moysis morte fleuisse, affirmat Philo in libro biblicarum antiquitatum; & leones Hilarionem mortuum plorantes, S. Hier. ipsius vitam describens. Quid ni ergo moderatus homini concedatur fletus?

Dum Blesillam filiam lugeret Paula; [Ignoscimus, inquit S. Hier. matris lachrymis; sed modum quærimus in dolore. Si parentem cogito, non reprehendo, quod plangis: si Christianam, & monacham, his nominibus mater excluditur.] Et in Ep. ad Saluinam; [Saluina mortem iuuenis mariti sic fleuit, vt exemplum coniugibus dederit; sic tulit, vt eum profectum crederent, non amissum.] [Doluisse plerumq; solatium doloris est, dixit in or. de obitu Valentiniani S. Ambrosius. Soluamus bono Principi stipendiarias lachrymas, quia ille nobis soluit mortis suæ stipendium.] Doluit plurimum, & fleuit Satyri fratris mortem Ambrosius temperandasq; duxit lachrymas, ne de illius meritis desperare videretur. Plorauit & in matris morte S. Augustinus, eandemq; ob causam lachrymas temperauit, vt ipsemet narrat in 9. confess. lib. c. 12. legimus & plorasse Sanctum Gregorium Nyssenum in disputatione cum Sorore Macrina, ob mortem Basilij fratris; & Sanctum Bernardum ob mortem Gerardi ser. 26. in Cant. luxerunt, & alij plurimi sanctissimi viri; sed omnes temperatè, & cum mēsura, ac decoro. De quibus illud planè dici potest, quod de Iob propter filiorum mortem plorante dixit S. Chrys. h. 4. de ipsius patientia. [Nisi, inquit, passus fuisset, fortasse velut virtutis amator non laudaretur, sed velut insensibilis damnaretur: sed passus quidem fuit vt homo; sustinuit autem velut amator Dei, & naturæ infirmitatem reprehendendam prodidit.] Immò & Christum fleuisse super Lazarum, vt lugendos esse doceret mortuos, sed moderate, autores nobis sunt Sancti Cyrillus Alexandrinus libro 7. in Io. c. 20. & Bas. in h. de gratiarum actione. [Nam omninò non compati, nec mœrere, inquit Cyrillus, ferinum est, & durum, immoderatè autem, muliebre, & infidele.] Itaque concludit S. Aug. ser. 34. de verbis Apostoli: [Permittantur pia corda charorum de suorum mortibus contristari dolore sanabili, & consolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium; quia credunt fideles, dum moriuntur, paululum à nobis abire, & ad meliora transire. Consolentur eos & fraterna obsequia; siue quę funeribus exhibentur, siue quę dolentibus adhibentur.] Quod ipsum totidem verbis inculcat S. Anselmus ad 4. caput prioris Epistolę ad Thessal. Sed nimium omninò fuerit illud, quod in lib. de consolat. ad Albinam refert Seneca; & confirmat Ep. 64. Mulieribus viros lugentibus, decem menses, aut annum fuisse datos. (Imbecillitati sexus

Christi fletus.

condo-

condonarunt) Viris nullum legitimum tempus esse, quia nullum honestum. Nec sicci sint oculi, nec pluant: lachrymandum est, non plorandum. Plutar. quoq; dum Apollonium consolatur, nec feram indolentiam probat, nec vtilem nobis iudicat. Aboleret enim, quam conseruari maximè oportet, mutuam hominum beneuolentiam. At mœrore vltra modum efferri à praua animi opinione proficisci affirmat. Complures suorum mortem æquissimo tulerunt animo. Sed & dum vxorem suam consolatur; Condonamus, inquit, dilectionem liberorum, desiderium, honorem, & memoriam defunctorum; sed lugendi inexpleta cupiditas ad lamentationes, planctusque prouehens, non minus turpis est, quàm intemperantia voluptatum.

CAPVT XI.

De sepulturæ ritu.

Mortuum lauare.

IAM sepeliendi mortuos multiplex fuit ritus. Primus ille, quo tum Iudæi, tum Græci, ac Latini vsi sunt, in plerisq; nunc item seruatur locis: mortuorum scilicet illicò lauare corpora. Apud Iudæos corpus quoque Deiparæ Virginis aqua fuisse ablutum, narrat S. Io. Damascenus in or. de illius Assumptione. [Abluitur, inquit, aqua pura: non qua ipsum purgaretur, sed quò eam potiùs purgaret.] Morem facilè suscepit, retinuitq; Ecclesia, siue tanto inuitata exemplo, siue quòd vt animæ sordes postrema corporis vnctione purgantur; Ita rationi consentaneum videretur corpus à sordibus ex ægritudine persæpè longa contractis, aqua mundatum resurrectioni tradere. Est & mors dormitio, & somnus; & post lauacrum suauior dormitio, dulcior somnus.

De Græcis autem scripsit S. Chrysost. in h. 1. de patientia Iob. [Cùm reddiderit animam puer, iubent adhibere officia. Manus componunt, oculos claudunt, caput directo statuunt, pedes reducunt, lauant, sepulchroque condigno dignis funeralibus condunt.

Denique de Latinis Sanctus Greg. Papa h. 36. in Euangel. & lib. 4 dialog. c. 27 Theophanium Comitem refert grauissimè podagra laborantem, manibus, ac pedibus infectis sanie, dum mortuus de morte lauaretur, ita fuisse sanatum, vt nunquam habuisse videretur vulnus. Et h. 38 & c. 16. eiusdem dialogorum libri, Tarsillæ virginis mortuæ cùm corpus ex mortuorum more ad lauandum esset nudatum; longæ orationis vsu, in cubitis, & genibus camelorum more inuentam fuisse obduratam excreuisse cutem: & libro tertio capite decimo septimo defunctum alium ex more lotum nominat.

Vngere, et condire.

Secundus ritus fuit olim vngere, & vnguentis, atq; aromatibus condire corpora; siue id carnis affectu facerent, vt quam diutissimè possent, charorum corpora conseruarent secum, atque à corruptione, & putredine quoquo possent modo tuerentur; siue ad honorandos eos, quos dilexerant, & omni honore, & cultu dignos putabant. Siue aliam quamcunq; ob causam. Ita cum aromatibus sepelire fuisse Iudæorum morem, legimus apud Ioannem capite decimo nono. Gen. 50. mortuum patrem præcepit Ioseph seruis suis medicis, vt aromatibus condirent. Et in templo, quod ab Helena Constantini matre magnificentissimè extructum Ierosolymis etiam nunc extat, visitur marmoreus lapis, super quem Christi domini Corpus de Cruce depositum traditur fuisse optimè vnctum, antequam conderetur sepulchro. Et apud Marcum c. 16. & Lucam c. 24. pias mulieres legimus emisse aromata, vt venientes ad monumentum vngerent Iesum. Idem post illa tempora factitasse Christianos, testantur vetustissimi Patres Areopagita, & Tertull. Alter .n. lib de Eccl. hier. c. 7. mortuos confirmat fuisse vnctos oleo, sicut & in baptismo. Ibi vt ad sacra certamina præparentur, hic vt eos in certaminibus certasse, ac decelsisse declaretur. Alter vero in Apologetico aduersus Gentes c. 42. [Thura, inquit, non emimus. Si Arabiæ queruntur; sciant Sabæi pluris, & charioris suas merces Christianis sepeliendis profligari, quam Dijs fumigandis.] Et in libro de idololatria c. 11. [Thura etiam hominibus ad pigmenta medicinalia nobis quoq; insuper ad solatia sepulturæ vsui sunt.] Et S. Gregorius Naz. Ep. 18. ad Sophronium Præfectum, Cæsarij fratris mortui corpus myrrha conditum memorat.

Mortuum in Ecclesiã portare.

Tertius ritus fuit mortuum corpus in Ecclesiam statim portare. Et S. Hier. Paulam in media Ecclesia speluncæ Saluatoris positam scribit.

Mortuum laudare.

Quartus fuit laudare mortuos. Vnde complures funebres orationes, non apud ethnicos modò quemadmodum Periclis apud Thucididem lib. 2. de bello Peloponesiaco pro ijs, qui occubuerant in bello: Verum etiam apud S. Patres, Nazianzenum, Ambrosiũ, Hier. Nyssenum, & alios. Meminit & huius ritus S. Dionysius Areopagita, cùm ait; [Ministrorum primus catechumenos dimittit; sanctosq; qui iam dormierunt, prædicat: cum quibus pari laude dignum iudicat eum, qui paulò ante excessit è vita.] Hoc parentibus filios mauult persoluere in Epitaphio Nepotiani ad Heliodorum S. Hier. [Moris, inquit, quondam fuit, vt super cadauera parentum defunctorum in cõcione pro rostris laudes liberi dicerent, & instar lugubrium carminum ad fletus,

& ge-

„ & gemitus audientium pectora concitarent.] Dixit & in funere Patris Nazianzenus: sed verè S. Augustinus Epistola 125. ad Cornelium. „ [Anima in societatem recepta fidelium lau- „ des non curat, nec quærit humanas; sed pro- „ pter eos fiunt ista, qui viuunt: nempe illi & „ aliquam in luctu consolationem habent, & „ honorem, & ad maiorum virtutes imitandas „ excitantur.]

Catechumeni exclusi. Quintus ritus fuit is, qui iam est indicatus, vt ab hac funeris pompa excluderentur catechumeni. Causam non facilè dixerim. Eam tamen fuisse suspicor, quòd rudes adhuc in fide, satis capaces mysterij resurrectionis nostræ non viderentur; priusquam per baptismum „ generandi viderentur in Christo, quàm alte- „ ram regenerationem cœlestis gloriæ per re- „ surrectionē audire. Et fortasse verendum, ne, „ quę circa cadauera viderent fieri, irriderent. „ Nam propterea etiam cùm celebrãdum erat Missæ sacrificium, aut omninò instituendus de Eucharistia sermo, excludebantur illi; quòd nondum tantorum essent capaces mysteriorum, & regenerandi priùs, quam diuino cibo nutriendi, viderentur.

Mortuum salutare. Sextus ritus; mortuum salutare. [Post fune- „ brem namque orationem, illiusque comme- „ moratas laudes, accedens Minister, inquit „ Areopagita, & eum qui è vita migrauit, salu- „ tat, & secūdùm eum omnes vna, qui adsunt.] „ Quæ salutatio non aliò spectat, quam ad stabiliendam fidem, quàm de mortuis habemus; non inquam cum pereunte corpore simul animam perijsse, sed eam in cœlis coram Deo viuere, & ad illud ipsum corpus aliquando reuersuram; ita vt ceteros coram nobis viuentes salutat, sic & mortuum pariter coram Deo viuentem. Non enim mortuum, si extinctum crederet, salutaret.

Super mortuum orare. Septimus ritus, super illum orare, ac preces fundere. [Tum enim, ait idem Apostolicus vir, accedens Antistes, ei sacratissimas preces „ adhibet;] & de S. Emerentiana Ambr. Ep. 34. lib. 4. [Venientes, inquit, parentes Beatę „ Agnetis cum sacerdotibus nocte abstulerunt „ corpus;] Orabatur autem, vt illi peccata remitterentur, & in regionem viuorum deduceretur. Quo tempore fœminam memorat Tertul. in libro de anima c. 51. ad primum habitum orationis, manus à lateribus dimouisse, atq; in habitum supplicem conformasse, rursumque condita pace situi suo reddidisse. Monachos pœnitentes legimus apud Climacum gra. 5 sine psalmodia, & precibus petijsse insepultos, proijci. Consuetę igitur erant preces.

Mortuorum nomina. Octauus; referre in codicem mortuorum nomina, diemque quo quisque obijsset. Vt scilicet pro illis orarent, atque in missæ sacrificio memoriam illorum facerent. Hinc martyrologia in Ecclesia collecta fuerunt. S. Anselmus Ep. 21. lib. primi ad Rodulphum scribit; [Mandate nobis nomen, & diem obitus „ eius, vt in nostro calendario scribatur] Et ante illum S. Epiph. in epitome; [In his, qui vita defuncti sunt, ex nomine memorias faciūt, „ orationes ad Deum perficientes, & cultus di- „ uinos, & mysteriorum dispensationes]

De resurrectione lectio. Nonus; super mortuum aliqua ex sacris literis de resurrectione recitare, quēadmodum nunc ex libro Iob recitamus; Et eo quoque tempore credi potest recitatum fuisse, ne extinctum mortuum adstantes crederent, sed aliquando resurrecturum sperarent. [Mini- „ stri, ait Dionysius, promissis veris, quæ fe- „ runtur in scriptis diuinis de sancta nostra re- „ surrectione recitatis, sanctè canunt cantus Psalmorum, qui eiusdem rationis sunt, atque idem valent.]

Psalmos cantare. Decimus; Psalmos super mortuum cantare, quod velut gratiarum actionem pro victoria ex mundo, diabolo, & carne reportatam fieri voluit Dionysius. [Victoriæ, inquit, „ auctori gratias cum cantu agunt.] Et rursum; [Sanctè canunt cantus Psalmorum, qui „ eiusdem rationis sunt.] Et de Paula scribit Hieronymus. [Hebræo, Græco, Latino, „ Syroque sermone Psalmi in ordine persona- „ bant, non solùm triduò, donec subter Eccle- „ siam, & iuxta specum Domini conderetur, „ sed per omnem hebdomadam.] Et de primo Eremita Paulo mortuo Antonium narrat hymnos, & Psalmos super eum de Christiana traditione decantasse. Illos tamen, qui seipsos occidunt, voluit Concilium Bracharense primum can. 34. sine psalmis sepeliri, & meritò. Non enim est cur in illorum morte agātur gratiæ. Idē de catechumenis statuit c. 35.

Halleluia super mortuos Sed quod magis mireris, in mortuorum exequijs Halleluia cantatum scribit in morte Fabiolæ in Epitaphio ad Oceanum cap. 4. idem Hier. [Sonabant Psalmi, & aurata tecta tem- „ plorum, reboans in sublime quatiebat halle- „ luia.] Verùm hæc lætitiæ, & gaudij vox non fuit generalis, neque luctui vnquam accommodata; sed virginibus duntaxat; in quarum obitu, vt nos non nigris, sed albis; hoc est non luctus, sed lætitiæ vestibus vestimus, coronamusque floribus; sic illi veteres halleluia cantabant. Porrò hæc psalmodia ad sepulturam quoque mortuum deducebat, vt mox dicetur

Mortuum sepelire. Vndecimus; sepelire, humoque condere. Immane nimis, ac barbarum visum est semper Christianis, mortuorum corpora insepulta canibus, ac volucribus discerpenda relinquere. Et Persas quoque ita agentes, postquam Christi fidem susceperunt, terræ mortuos infodisse suos, neque Principum leges id fieri prohibentes curasse, scribit Theodoretus in 9. de curandis Græcorum affectionibus

bus libro, & Romanus Clemens in Ep. 1. ad Iacobum ex Petri traditione magnopere commendat mortuos ſepelire, illorumq; exequias peragere, pro eis orare, & eleemoſynas dare. Cuius rei, dum S. Dionyſius meminit in libro ante indicato; rationem quoque facti proponit. [Pontifex, ait, reponit in loco honeſto corpus cum alijs eiuſdem ordinis ſanctis corporibus. Si enim animo, & corpore Deo gratam vitam egit, in honore etiam, & pretio erit cum ſancto animo corpus, quod ſacris ſudoribus cum eo certauit.] Sed Sancti Ambroſij duo alia fuere argumēta in lib. de Tobia hoc erga mortuos officij genere præclarè perfuncto, c. 1. [Si.n. viuentes operire nudos lex præcipit, quantò magis debemus operire defunctos? ſi viantes ad longiora in domum deducere ſolemus; quātò magis in illam terram profecturos, vnde iam non reuertuntur?]

Quartum addit Lactan. in lib. de vero cultu c. 12. quia homo imago Dei eſt, neque patiemur figuram, & figmentum Dei feris, ac volucribus in prædam iacere; ſed reddamus id terræ, vnde ortum eſt.

Quintum S. Auguſtinus libro 1. de Ciuitate Dei c. 13. & libro de cura pro mortuis gerenda c. 3. [Si enim paterna veſtis, & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tantò charius eſt poſteris, quantò erga parentes maior extitit affectus; nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ multò familiariùs, atque coniunctiùs, quàm quælibet indumenta, geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiumentum extrinſecum; ſed ad ipſam naturam hominis pertinent.]

Id verò miro modo comprobauit in obitu Pauli primi Eremitæ Deus. Cùm enim Antonius ſarculum, quo Terram foderet, corpuſque ſepeliret, non haberet; & ſi aliunde quæreret, vereretur, ne ſancti viri corpus interim voraretur à feris, duos Deus immiſit ex interiore eremi parte Leones; qui humum ſcalpentes pedibus, cadaueris capacem locū foderunt, in quem mox Antonius depoſitum corpus, congeſta humo tumulum ex more compoſuit. Ita narrat S. Hieronymus & inter illius opera quædam circumferuntur epiſtolæ illi adſcriptæ; quarum 13. eſt ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum, de ſeptem gradibus Eccleſiæ; quorum primus eſt Foſſariorum, quem clericorum ordinem facit, cuius officium eſſet foſſas fodere, ac mortuos ſepelire. S. Anſel. in com. ad cap. 3. Ep. ad Hebr. iram Dei fuiſſe monet; quòd cadauera eorū, qui in deſerto mortui ſunt, non ſunt ſepulta, ſed inhumata beſtijs relicta.

Foſſariorū gradus in Eccleſia.

Sepelire in loco ſacro.

Duodecimus; Sepelire in loco ſacro. Nam & ſi Paulus hic in loco nō ſacro ſepultus fuerit; locus tamen ſolitarius aliud non permittebat, & ipſe ſua ſanctitate locum ſanctificabat. Alioqui antiquiſſima fuit ſemper Eccleſiæ traditio, in Eccleſia, aut cœmeterio Eccleſiæ coniuncto ſepelire: Nam & Dionyſius non temerè non quouis in loco, ſed honeſto cum alijs ſanctis corporibus ſepultum dixit. Et S. Cyprianus in Ep. 4. libri primi. De Martiale, & Baſilide tanquā graue crimen Martiali obijcit, filios exterarum gentium more apud prophana ſepulchra depoſitos, atque alienigenis conſepultos. Tertullianus & cœmeteria nominat, & ſepultos mortuos, in libro de anima c. 51. Et à Deo factum commemorat, vt in eo corpus corpori iuxta collocando, hoc alteri aduenienti ſpatium receſſu communicauerit.

Sanè Monica Auguſtini Mater moritura non magnopere de ſepulturæ loco fuit ſollicita; ſed vt ille refert in 9. confeſſ. lib. c. 11. [Ponite, inquit, hoc corpus vbicumque, nihil vos eius cura conturbet: tantùm vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei, vbi fueritis.] Prouiderat tamen ipſa ſibi ſepulchrum iuxta viri ſui corpus. Et in q. 161. in Geneſim, cur Iacob noluerit in Ægypto ſepeliri, ſed in terra Chanaan, vt eſt in libro Gen. c. 47. Eam reſpondit fuiſſe cauſam, quia cùm ſepultura mortuorum remiſſionem ſignificet peccatorum, iuxta illud Pſal. 31. Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: ibi voluerunt Patriarchæ ſepeliri, vbi crucifigendus erat ille, cuius ſanguine fieri debebat remiſsio peccatorum. Et veteres Chriſtianos quoq; legimus affectaſſe ſemper ſepulturam propè Martyrum, ac Sanctorum corpora. [Nam ideò hoc à maioribus prouiſum eſt, inquit S. Ambr. in ſer. de Sanctis Octauio, Aduentitio, & Solutore; vt Sanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat.] Et Cynegius apud Auguſtinum in libro de cura pro mortuis gerenda c. 1. in baſilica Sancti Felicis voluit ſepeliri illius ſe meritis iuuandum ſperans. Itaq; mirari poſſis in Conc. Bracarenſi primo c. 36. fuiſſe decretum, ne corpora defunctorum intra baſilicam Sanctorum ſepelirentur, ſed potiùs circa baſilicæ murum. Verum Sanctorum Martyrum, qui intra baſilicam ſolent quieſcere, reuerentia ad hoc Patres illos induxit; quibus corpora noſtra non iudicarunt eſſe ſocianda. Porrò ſcripſit de hoc argumento totum illum librum à Paulino requiſitus Auguſtinus & in 1. libro de Ciuit. Dei cap. 12. & 13. eoq; rem diſputando deduxit, vt iſta omnia, curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompa exequiarum, magis viuorum ſolatia ſint, quam ſubſidia mortuorum; ſi quid enim prodeſt impio ſepultura pretioſa, oberit pio vilis, aut nulla. Et rurſum in ſer. 34. de verbis

verbis Apostoli. [Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunq; solatia, non adiutoria mortuorum, orationibus verò Sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, nō est dubitandum mortuos adiuuari: vt cum eis misericordiùs agatur a Domino, quàm eorum peccata meruerunt.] Hoc enim a Patribus traditum in vniuersa obseruatur Ecclesia.

Sepultura locus. Itaque locum; vbi sepelitur nihil vult per se prodesse mortuo, sed affectionis humanæ erga illum argumentum esse; eatenus autem prodesse duntaxat, quatenus dum recolunt viui, vbi sint posita eorum, quos diligunt, corpora, eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuādos orando commendent. Propterea memorias, & *μνημεῖα* vocamus, & monumenta; quòd eos, qui ibi conditi sunt, in memoriam, & mentem reuocant, vt pro illis oremus, eosq; Sanctis tutelaribus commendemus; quod sanè illis prodesse dubium non est. Sed & in c. 6. Sanctorum corpora profert ab hæreticis in Gallia (Quod nostris quoque temporibus factum vidimus Lugduni, & alijs pluribus in locis) & canibus exposita, & ignibus concremata, & in Rhodanum proiecta. Quod a Deo propterea permissum asserit, vt Christiani in cōfitendo Christum, dum hanc contemnunt vitam, multò magis contemnere discerent sepulturam. [Nihil enim nocet bonis, ait in elucidario Sanctus Anselmus, si in cœmeterio non sepeliantur, quia, vbicunq; sint, semper in gremio Ecclesiæ confouentur. Qui autem in pœnis sunt, prodest, quòd in locis sanctis corpora sepeliantur; quia corū precibus adiuuantur, quibus per sepulturam sociantur. Et cùm amici ibi conueniunt, de monumentis admoniti, preces pro eis Domino fundunt. Contra obest malis, si eis sepultura iunguntur, à quibus per meritum longè disiunguntur. Vnde & multi leguntur per dæmones effossi, & a sacris longiùs proiecti]

Mortuorū funus. Tertius decimus; concursus, & frequentia populi ad deducendum ad sepultura mortuum cum cæreis, & luminibus, & Psalmis. Sanctus Io. Chrys. h. 4. in Ep. ad Hebr. [Quid sibi volunt istæ lampades tam splendidæ? Nonne sicut athletas mortuos comitamur? quid etiam hymni? nonne vt Deum glorificemus, & gratias agamus, quòd iam coronauit discedentem, & a laboribus liberatum apud se habet? nonne propter hoc hymni, & psalmodia?] Et h. 6. de pœnitentia, si pompæ in funeralibus defunctorum & primus, & medius, & nouissimus est Dauid. Quin etiam quinam cantarentur Psalmi, in priori loco significat; cogita, inquit, quid psallas in illo tempore; Conuertere, ais, anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi: & iterum, Non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et iterum, Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me: Ps. 114. 22. 31. Sed & cælestium, ac beatorum spirituum psalmodiam in quorundam obitu dum in cœlum deducerentur, antea memorauimus; & habet S. Greg. Papa h. 40. in Euang. & lib. 4. dialog. cap. 15. & Abrahami funus ab Imperatore, & Reginis, & toto populo deductum cum psalmodia fuisse, leges apud Theodoretum in historia Sanctorum Patrum c. 17.

S. Hieronymus in epitaphio Paulæ, ad illius funus conuenisse narrat complures Episcopos, & sacerdotum inferiorum innumerabilem multitudinem, omneque monasterium virginibus, & monachis fuisse repletum Paulamq; Episcoporum manibus, & ceruice fuisse translatam, cùm alij Pontifices lampadas, cereosq; præferent, alij choros psallentium ducerent, tota ad funus eius Palestinarum vrbium turba conuenit, & in media Ecclesia speluncæ Saluatoris est posita.

Ad Fabiolæ item funus Roma tota conuenit. Lege Epitaphium ad Oceanum. Et in or. in laudem Cæsarij fratris S. Nazianzenus Cæsarium mortuum ait cum multiplici hymnorum cantu fuisse deductum, celebriq; pompa ad martyrum sedes elatum sanctis parentum manibus, matreq; accensas faces gestante, & psalmorum cantu luctum consopiente; & rursum in laudem Basilij. [Efferebatur vir Sanctus Sanctorum manibus exaltatus: atque omnes operam dabant, partim vt fimbriam arriperent, partim vt vn bram, partim vt pheretrum vel solùm attrectarent. Psalmodiæ luctu interrumpebantur, ac vincebantur.] Et S. Nyssenus in funere Pulcheriæ; [Tunc etiam magnus Dauid suos hymnos, & laudum decantationes lamentationibus accommodauit, ac pro hilari choro sumpto inuicem tristi, ac lugubri, cantilenis, ad lamentationes inuitauit.]

Hæc omnia, quæ nunc quoque factitari videmus; hæretici nostri temporis irrident, ac respuunt. Sed in Christi Ecclesia cognoscimus omni tempore vsitata, summaq; pietate retenta. Quin etiam in Constantij Imperatoris Ariani hominis funere facta fuisse, scribit S. Nazianzenus or. 2. in Iulianum. [In Constantij, inquit, Imperatoris funere publicæ laudes, pompæ, religiosi cultus, cantus, facium gestationes, quibus nos Christiani pium è vita discessum honore prosequi consueuimus.]

Quarto decimo; alicubi hoc in sepeliendis mortuis seruatum legimus, vt extra Ciuitatem *Extra Ciuitatem sepelire.*

tatem potiffimùm fepelirentur, vt ingredientes haberent, quafi antidotum aduerfus vanitates, & peccati occafiones, quas in Ciuitate effent vifuri. Meminit huius rei Sanctus Io: Chryf. in com. ad Pfalmum 5. dum illa tractat verba; Sepulchrum patens eft guttur eorum; homines enim hofce a nobis abigendos fuadet hoc argumento; quòd mortua corpora extra vrbem fepelimus; & h. de fide, lege naturæ, & Spiritu Sancto to. 3. [Omnis
,, Ciuitas, omne caftellum, ante ingreffum fe-
,, pulchra habet, vt contendens intrare in Ci-
,, uitatem, quæ floret diuitijs, & potentatu,
,, videat primùm, quod fit, dum ante oculos
,, eft noftræ humilitatis fchola, & docemur in
,, quid definamus tandem.]

Seruos vestire.

Quintus decimus diuitum, & magnatum proprius: In quorum funere ferui quoque, ancillæ, & equi facco amicti circumducebantur. Quod teftatur S. Chryf. h. 3. ad populum: [Diuite aliquo mortuo, non feruos
,, folos, & ancillas, fed & equos facco ami-
,, cientes, & agafonibus tradentes, ad fepul-
,, chrum fequi iubent, calamitatis magnitu-
,, dinem oftendentes, & omnes ad mifericor-
,, diam allicientes.]

Hæc fanè omni tempore, & in vniuerfa Ecclefia in mortuis fepeliendis obferuata ex Apoftolorum traditione video. Aliqua minoris momenti fingularum Gentium propria fortafsè reperias; in quibus S. Aug. tract. 120. in Ioannem prudenter dixit, cuiufque Gentis morem effe feruandum. Nam & Chriftus fepultus eft, vt mos erat Iudæis fepelire, vt dicitur Io. 19.

Animas non errare

Neque prętermittendus eft error quorundam, qui vt eft apud Tertullianum in lib. de anima c. 56 & Sanctum Cyrillum Alexandrinum in libro 12. in Io. c. 36. mortuorum animas oberrare in terris, nec ante ad inferos redigi, quam iufta fepulturæ perceperint. Quin & immatura morte præuentos eò vfq; vagari, donec reliquatio, inquit Tertullianus, compleatur ætatis, qua cum perueniffent, fi non intempeftiuè obijffent. At in re feria, quid eft opus fabulis? Accipiunt ftatim fententiam fuam, atq; ad promerita deftinantur, deducunturq; ad loca; fiue purgationis, fiue beatitatis, aut miferiæ.

Nec minus ridendum eft illud, quod vt idem Tertullianus habet in libro de fpectaculis c. 12. olim creditum eft, defunctorum animas humano fanguine propitiari; quam ob caufam captiuos, vel malo ingenio feruos mercati, in exequijs immolabant. Non enim alieno, fed proprio res agitur fanguine; & propria cuiufque merita iuftus iudex examinat, vt fingulis prçmia retribuat, aut pœnas. Orationibus, eleemofynis, cæterifq; pietatis operibus, ac præcipuè corporis Chrifti facrificijs adiuuantur, vt in libro de oratione facis eft explicatum. Vnde & annua defunctorum omnium commemoratio in Ecclefia, cuius & meminit Sanctus Auguftinus in libro de cura pro mortuis gerenda c. 4. & S. Bern. in fer. de tranfitu Malachiæ; & oblationes annuæ in die dormitionis, apud Tertullianum in libro de exhorratione caftitatis c. 11. & in libro de monogamia c. 10. feu dies anniuerfaria apud S. Cyprianum Ep. 5. libri 4. & Auguftinum fer. 35. de verbis Apoftoli. Et Anniuerfarij honores, & commemorationes apud Nazianzenum in laudem Cæfarij, & anniuerfaria depofitio apud Ioannem Caffianum collat. 19. Abbatis Ioannis c. 1. & natales dies defunctorum, hoc eft obitus, apud Sanctum Ambrofium in or. de fide refurrectionis. Et dies feptimus, & tricefimus apud Sanctum Anfelmum in elucidario, & tricefimus, & quadragefimus apud Sanctum Ambrofium in oratione de obitu Theodofij. Monicam Auguftini matrem morientem poftulaffe, vt pro fe mortua miffæ facrificium offeretur, teftis eft ipfemet Aug. in 9. confeff. lib. c. 11. 12. 13. proq; Auguftino item mortuo oblatum fcribit in vita Poffidonius c. 31. & Iacobum Epifcopum pro quodam mortuo oraffe, Theodoretus in hiftoria Sanctorum Patrum c. 1. Et S. Io. Chryf. pluribus in locis non folùm ad hæc hortatus eft populũ h. 32. in Matt. & 61. in Io. & 21. in Acta. & 41. in priorem ad Cor. fed etiam in h. 3. in Ep. ad Philip. & 69. ad populum, ab Apoftolis confirmat inftitutum fuiffe, vt in Miffæ facrificio mortuorum fieret commemoratio: propter ingentem fcilicet vtilitatem illorum. Hoc enim illis prodeffe plurimum ad fatisfactionem, atque a pœnis liberationem, fæpè Auguftinus quoque demonftrauit in Epiftola 64. ad Aurelium, & in Enchyr. cap. 110. & ad Dulcitium quæft. 2. & fer. 34 de verbis Apoftoli, & fer. 44. ad fratres in Eremo, & ex inftituto in libro de cura pro mortuis gerenda.

Mortuorum commemoratio, & oratio.

Eleemofynę pro mortuis.

Confueuiffe etiam Chriftianos pro defunctis in die aut depofitionis, aut anniuerfario, conuocare religiofos, Sacerdotes, & pauperes, illifq; parare epulum, ac multam largitionem facere, manifeftum eft, tum ex alijs omnibus, tum ex illis Origenis verbis libro 3. in Iob. [Celebramus nimirum, religiofos cũ
,, Sacerdotibus conuocantes; fideles vna cum
,, clero; inuitantes adhuc egenos, & pauperes,
,, pupillos, & viduas faturantes, vt fiat feftiui-
,, tas noftra in memoriam requiei defunctis a-
,, nimabus, quarum memoriam celebramus;
,, nobis autem efficiatur in odorem fuauitatis
,, in confpectu æterni Dei.]

CAPVT

CAPVT XII.

Mortuorum animas non euocari à Magis.

VBI mortuus conditus sepulchro fuerit, piorumq; suffragijs commendatus, satis de morte dictum videri possit. At curiositati aliquid indulgendum, quę fortasse quærat; Num sepulchri quies tanta sit, vt inquietari non possit, mortuorum animabus ad nos euocatis. Nihil Poetis familiare magis. Sed Poetas, & Poetarum fabulas mittamus. Magis moueat id, quod in primo Regum c. 28. factum legimus, muliere Pythonissa Samuelis animam euocante, Sauliq; sistente; quam mulierem, vt obiter dicam, S. Hieronymus in tradit: hebraicis, Hebræos tradit voluisse fuisse matrem Abner filij Ner, & propter illum reseruatam, dum Saulis iussu cæteræ perimerentur Pythonissæ. Verè autem euocatum fuisse Samuelem visus est sentire S. Iustinus in Dialogo cum Tryphone, cùm eius animam dixit iubente Saule euocatam fuisse per sagam ventriloquam. Et S. quoque Ambr. lib. 1. in Lucam; eum dixit, post mortem secundùm Scripturæ testimonium futura non tacuisse. Sic enim legimus in libro Eccl. c. 46 Sanè Scriptura apertis verbis Samuelem euocatum dicit, & ille se inquietatum conquestus est; Quare, inquit, inquietasti me vt suscitares? ac demum ille annuntiauit Sauli futura, quæ dæmon annuntiare haud potuit, qui futurorum præscius non est.

Verùm ad hæc omnia facilis est responsio; Vmbram illam Samuelem appellari, qui & se inquietatum dixerit, ex opinione Saulis, & Pythonissæ, qui Samuelis animam esse putarent. Alioqui dæmonem quempiam fuisse, per quem Deus futura prædixerit; sicut & Act. 16 Pythonissa Puella attestata est Paulo, & vt loquitur Augustinus, Euangelista esse conata est. Neque magnum erat diabolo ante diem occasum corporis præuidere, cùm signa quædam soleant apparere morituris. Et Iustinus idè apertè magis loquitur in qq. ad Gentiles q. 52. non Samuelis animam euocatam, sed præstigijs dæmonis visum Samuelem fuisse. Quòd veteres omnes sensisse video. Tertullianus in libro de anima c. 57
„ [Absit, vt animam cuiuslibet Sancti, nedum
„ Prophetæ a dæmonio credamus extractam,
„ edocti, quòd ipse Satanas transfiguratur in
„ Angelum lucis, nedum in hominem lucis ad
„ euertendo, si fieri potest, electos;] Et S. Hier. in com. ad caput 7. Isaiæ, Samuelem per incantationes, & artes magicas, ait visum fuisse suscitari. Et S. Augustinus pluribus in locis hanc quæstionem accuratè tractans, eandem vbique habet sententiam. In 2. libro de mirabilibus Sacrę Scripturæ c. 11. his argumentis persuasus. Qui enim credi possit, Prophetam Dei dæmoniacis incantationibus, & præstigijs à muliercula euocatum, quietis suæ reliquisse locum? Num Propheta Dei Sanctus magiam, rem flagitiosissimā, comprobasset? quomodo Saul, qui à viuentibus Prophetis Dei responsum non habuit, suscitatum à morte audire meruit? quomodo iniquo Regi diceret Propheta Sanctus, tu, & filij tui cras mecum eritis? quomodo eos sui meriti consortes eligeret, qui non ad quietis, sed ad pœnarum locum abierunt? Neque vir iustus adorari se permisisset, qui solum Deum prædicauerat adorandum; permisit autem sub nomine Samuelis Satan. Et in 2. libro qq. ad Simplicianum q. 3. & q. 6. ad Dulcitium; Samuelem ait appellari phantasma Samuelis, & imaginariam illusionem Diaboli; quoniam solent rerum imagines nominibus earum appellari; sicut pictura Cæsaris, aut Romæ, vocatur Cæsar, Roma; & qui somnat quidpiam, vidisse illud dicitur; & Pharao Gen. 41. Spicas, & boues vidisse affirmatur in somnis. Immò verò in q. 27. ex veteri testamento indignum facinus æstimat arbitrari, arte magica attractum virum & natiuitate sanctum & vitæ operibus iustum. Idem penè habet in libro de cura pro mortuis gerenda c. 15. & Procopius in suis com. in primum Regum, & Isidorus lib. 8. ethym. c. 9. & Gratianus c. Nec mirum 26. q. 5. alijq; complures. Et S. Io. Chrys. h. 29. in Matth. Si quand) dæmoniacos audimus clamantes, anima talis ego sum, fraudem, ac deceptionem diabolicam esse contendit. Non enim anima defuncti est, quæ ista dicit; sed dæmon, vt audientes decipiat. Nec enim potest, inquit, anima a corpore separata in his regionibus errare. Non ergo potest euocari à Magis, & Necromantis.

At cùm Angeli, & boni, & mali non rarò spontè appareant, Deo scilicet permittente; quid ni appareant interdum animæ? Si enim Paulus ex viuis in paradisum raptus est, quē admodum ratiocinatur S. Aug. in lib. de cura pro mortuis gerenda c. 15. cur non possit aliquis ex mortuis ad viuos mitti? Et in Euangelio Matthęi c. 17. Moyses, & Elias apparuerunt loquētes cum Iesu. Et plurimas huiusmodi visiones, & apparitiones mortuorum apud SS. Patres, & in historijs legimus. Quāquam non semper credendum est, id quod apparet, Angelum esse, aut bonum, aut malum, aut mortui cuiuspiam animam. Est enim non rarò imaginatio mera timidi hominis, nimioue dolore affecti. Videas homines, qui quot noctu in cœmeterijs, vel circa sepulchra saxa vident, tot se animas vidisse arbitrentur. Interdum etiam bonus, vel ma-

lus apparet Angelus; dum de bono, maloue aliquo agendo deliberamus, sed & interdum ipsæ apparent animæ, aut suffragia postulantes, aut aliud quidpiam nos admonentes. Itaq; magna est opus tum pietate, tum prudentia. Nec facilè credendum timidioribus tum mulierculis, tum etiam viris; adhibendæque orationes, eleemosynæ, aliaq; his similia, & si opus videatur, Ecclesiæ quoque exorcismi: Est quippe res plena periculi, dæmonumque deceptionibus exposita: nec temerè quidquam statuendum. Porrò hunc Samuelem, quem non hominis animam, sed dæmonis præstigium dicimus, solito vestimento vestitum apparuisse, commemorat in 4. libro de anima, & eius origine c. 19. Augustinus.



DE MARTYRIO LIBER L.



Martyrij mors.

ALTER hic erit de morte liber, in quo de Martyrio disseram; hoc est de morte omnium optima, & gloriosissima, quæ pro Christi fide, ac virtutis bono toleratur. Vt enim maximè in Deum charitatis est; ita maximum habet præmium, maximam gloriam. quod illis verbis testatus est Dominus Io. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quam iure optimo Dauid pretiosam appellauit in Ps. 115. verbis illis; Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. [Pretiosa mors hæc est (inquit S. Cypr. Epist. 6. libri 2. ad martyres, & confessores Christi) quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consumatione virtutis.] [Namque, vt in com. habet Sanctus Hieronymus, quicumque Sanctus moritur sua morte licèt sit sanctus, non moritur securus; horrescit eius conscientia, quando videt Dominum. Martyr autem si & post baptismum peccauerit, tamen secundo baptismate martyrij ablutus, securus vadit ad Dominum. Quare etiam lætus canit, Dirupisti vincula mea. In martyrio quippe dirupisti vincula meorum peccatorum, & de vinculis plicasti mihi coronam victoriæ.] Addit S. Bernardus in extrema Ep. 98 de Machabæis martyribus, duas res mortem facere pretiosam, vitam, & causam, sed ampliùs causam, quàm vitam; illam in martyribus, hanc in confessoribus quoque; porrò illam esse pretiosissimam, quam & causa commendat, & vita.

CAPVT I.

Gloriosissimam semper fuisse martyrum mortem.

Contra Martyres

QVATVOR modis hanc martyrum gloriam conatus est obscurare dæmon. Primùm enim, vt habet S. Epiph. hær. 24. Basilides ideò martyrum subeundum negauit, & sine mercede affirmauit esse. quòd non pro Christo, sed pro Simone toleratur, quippe illum, dum portaret Crucem, transformasse se dicit in Simonem Cyrenęum, & Simonem in se; neque ipsum, sed Simonem crucifixum fuisse. Deinde conatus est simplicioribus quibusdam persuadere, animas violenta morte decedentium fieri dæmones. Nimirum vt martyrum obscuraret gloriam; cum illi violenta morte decedant, autor est Sanctus Io. Chrys. conc. secunda de Lazaro. Tum verò per Iulianum apostatam, qui Imperator creatus martyrij gloriam Christianis inuidens, id egit, vt qui propter Christi fidem cruciabantur; non vt Christiani, sed vt facinorosi afficerentur supplicio. Autores sunt Sancti Greg. Nazian. or. in laud. Cæsarij, & or. in laudem Athanasij, & or. 1. in Iulianum, & Theodoretus libro 3. histor. c. 15. quam ob causam audita illius morte, velut martyribus agentes gratias, atque illorum gloriæ gratulantes, Christianos ad illorum monumenta egisse choreas, & saltasse, c. 27. subiungit. De Valente quoque Imperatore ita scribit idem Nazianzenus in oratione ad centum quinquaginta Episcopos. [Christianis sub Valente, vt facere impium, ita pati inglorium erat; quod ne iniuriam quidem accipere viderentur; nec illustre mar-

stre martyrij nomen supplicijs accederet: sed hic quoque veritati fucus fieret, vt qui velut Christiani cruciatus perferebant, velut impij, & facinorosi pœna afficerentur.]

Denique hæreticos etiam excitauit diabolus, vt S. Epiphanius refert hær. 80. qui propterea Martyriani dicebantur, quòd eorum corpora sepelirent, qui pro idolis martyrium subijssent, vt & dæmones quoq; suos habere martyres viderentur.

Martyrē facere causam.

Sed vt verè ratiocinatur S. Aug. in 4. libro de baptismo contra Donatistas c. 17. Martyrium extra Ecclesiam nullum est, nec quidquam prodest; quia vbi non est charitas, nec martyrium est, quod totum nititur charitati. Et S. Ambrosius exponens caput 31. Prouerbiorum, Mulierem fortem, quam quærebat Salomon, interpretatur Ecclesiam, quæ propterea fortis dicitur, quia mater est martyrum. Et S. Epiph. hær. 68. Ecclesiam Catholicam Ecclesiam martyrum appellauit. Neque martyrem pœnam facere, sed causam omnium fuit semper certa sententia. [Non statim martyr est, ait S. Cyprianus in libro de duplici martyrio, qui occiditur: occiduntur, & siccarij, & piratæ: non supplicium facit martyrem, sed causa.] Plurimum interest inter Barbaricam immanitatem, & martyrum modestissimam constantiam, in se imbecillem, in Christo fortem. Quod multis sanctissimus martyr, eo loco persequitur. Et Sanctus Augustinus Epistola 61. ad Dulcitium; [Hæretici non possunt habere martyrum mortem, quia Christianorum non habent vitam, cùm martyrem non faciat pœna sed causa.] Quod etiam habet in Ep. 167. ad Festum de Donatistis disserens, & lib. 1. contra Ep. Parmeniani cap. 9. & lib 3. cōtra Cresconium c. 47. & conc. 2. in Ps. 34. & con. 1. in Ps. 68. & in ser. 11. de Sanctis, In martyribus, dixit non pœnam in laude esse, sed fidem in honore, & lib. contra literas Petiliani c. 23. [Si omnes, inquit, qui occiduntur, sanguine suo baptizantur, omnes latrones, iniqui, scelerati, qui damnati feriuntur, martyres habendi sunt, quia suo sanguine baptizantur. Si autem non baptizantur sanguine suo, nisi qui occiduntur propter iustitiam, priùs quęrendum est propter quid patimini, & postea quid patiamini.] Et S. Io. Chrys. dum exponit caput primum Epistolæ ad Galatas, & Medicum, & latronem, ait, secare carnem, & ossa frangere, & homicidas pariter, & martyres torqueri; nec tamen quia eadem patiuntur tormenta, eodem haberi loco; sed plurimum inter hos interesse, & illos, & or. 1. aduersus Iudæos, tom. 5. Nos amare martyres, & venerari; non quòd crucientur, sed quòd ob Christum cruciatus ferant. Et S. Ber. Ep. 77. ad Hugonem de Sancto Victore, Martyrem nō facere pœnam, sed fidem, sine qua martyrium nihil est, nisi pœna. Et martyrum mortem Sanctus Petrus Chrysologus in ser. 101. pretiosam fieri dixit, non sui qualitate, sed causa.

Martyrij causa duplex.

Causam verò tum Christi fidem, & confessionem dicimus, tum iustitiam, & virtutem. Quippe pro virtutis quoque, ac iustitiæ defensione plurimos fortiter occubuisse legimus, proq; tuenda virginitate quot millia virginum plusquam virilem constantiam, ac fortitudinem ostenderunt? In quibus excruciandis, vt verbis vtar Lactantij in libro de vero cultu c. 17 noua, & inusitata excogitata sunt. [Horret animus recordari, cùm immanium bestiarum, vltra ipsam mortem carnificina sæuierit. Has tamen execrabiles corporum laceraciones inuicta martyrū patientia sine vllo gemitu pertulit. Hæc virtus omnibus populis, atq; prouincijs, & ipsis tortoribus miraculum maximum præbuit, cùm patientia crudelitas vinceretur.] Atq; hanc virtutem nihil aliud, quam Dei, ac virtutis amor fecit; qui tantus etiam interdum fuit, vt quemadmodum in 3. libro de Virginibus S. adnotauit Ambrosius, carnificum quoq; manus non rarò præuenerint; & mulierculam cum infantulo in vlnis ad martyrium properantem, legis apud Theodoretū lib. 4. Historiar. c. 17. & de Melithone, & matre martyrum vehicula prosequentibus, audimus quotannis in Ecclesia recitari 7. Idus Martij. Veriùs de his dixeris illud, quod de antiquis Romanis Epist. 24. scripsit Seneca: Acrior omninò ad occupanda pericula fuit virtus, quam crudelitas ad irroganda. [Neque enim ad fustes (scribit ad Nemesianum S. Cyprianus Epist. 25. lib. 3.) Christianum corpus expauit, cui erat spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi serui agnouerunt, redempti ligno ad vitam æternam, ligno profecti sunt ad coronam.] Et Tertullianus in lib. aduersus Gnosticos c. 5. in memoriam nobis primum nostrum parentem reuocat tam promptè currētem ad mortem. [Quid enim grauetur nunc pati homo ex remedio, quod non est tunc grauatus pati ex vitio? displiceat occidi in salutem, cui displicuit occidi in perditionem? nauseabit ad antidotum, qui hiauit ad venenum?] Origenes lib. 4. in Epist. ad Rom. ad caput 5. verè dixit, solam mortem pro Christo cum audacia suscipi, reliquam omnem mortem vix tolerari. Causam si quæras, respondebit S. Bernardus sermone 61. in Cant. quia non sentit martyr sua, dum Christi vulnera intuetur. [Stat tripudians, & triumphans, toto licèt lacero corpore, & rimante latera ferro: non modò fortiter, sed & alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire cruorem.

Vbi

„ Vbi tunc anima martyris? nempe in tuto, „ nempe in petra, nempe in visceribus Iesu, „ vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. & quæ seq.] Extat Epistola S. Ignatij Episcopi, & martyris gloriosissimi ad Romanos duodecima, ex qua tam ardens apparet martyrij desiderium, vt pluribus non sit opus.

CAPVT II.

Quid, & quotuplex martyrium.

Martyr quid. SANCTVS Augustinus concione nona in Ps. 118. Cùm in illa Dauidis incidisset verba, Aufer à me opprobrium, & contemptum, quia testimonia tua exquisiui. Testimonia, inquit, Græcè martyria nuncupantur; vnde illos, qui propter testimonium Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & vsq; ad mortem pro veritate certarunt, nos latinè testes, græcè martyres appellamus, quos martyres dictos ait S. Io. Chrys. hom. 47. in Acta, quia cùm iuberentur confiteri, omnia sustinuerunt, vt veritatem dicerent: Nec mireris hanc Prophetæ orationem, in martyrum persona petentis; Aufer à me opprobrium, & contemptum: quoniam illos aliquando contemptos, & irrisos testatur in Apolog. Tertullianus c. 50. [Sarmenticios, „ ait, & semarios appellatis; quia ad stipitem „ dimidij axis reuincti sarmentorū ambitu exu- „ rimur.] Sed respondet ille; [Non debetis „ contra Christianos martyres insultare; quia „ volentes patiuntur, & condemnantur.] Quod Iudæis quoque irridentibus, & insultantibus Christo in Cruce pendenti potest responderi. Respondet & Augustinus loco citato; Nullam hæc pœnam reputasse martyres, cùm inde potiùs peruenirent ad coronam: neque eos pro se, sed pro irrisoribus orasse, quibus illud erat noxium, & damnosum crucem, & martyrium Christi in martyribus irridere.

Martyres Sarmenticij, & Semarij.

Martyriū duplex. Ergo si martyr testem, & martyrium testimonium significat, quicunque pro veritate testimonium dederit, martyr est. Ita collegit idem Aug. ser. 232. de tempore. Et in libro de bono coniungali c. 21. martyrium nominat stum in effectu, vt in Petro; tum in habitu, ac præparatione animi, vt in Ioanne. Et in Com. ad Ps. 140. & ser. 44. & 60. ad fratres in Eremo, non solùm in effusione sanguinis, sed & in abstinentia peccatorum, & obseruatione præceptorum Dei, vult esse martyrium. Itaq; in vna quaque actione martyres nos esse posse affirmauit Clemens Alexandrinus lib. strom. 4. Et Paulam in Epitaphio ad Eustochium, longo scripsit S. Hieronymus martyrio coronatam, quod de confessoribus cunctis dixit S. Bernardus in ser. de Sancto Benedicto, & ser. 1. de octaua Paschæ. Et con firmat Sanctus Ioānes Chrys. com. in Ps. 95. & h. 9 in Ep. ad Philip. & h. 11. in Ep. ad Hebr. & or. 5. aduersus Iudæos. Verùm ex instituto S. Cyprianus Ep. 6. lib. 3. illis, qui in carcere moriuntur, etsi torti non fuerint, martyrum honorem exhiberi, & inter martyres vult haberi. Et in libro de duplici martyrio; Etsi Ecclesiæ consuetudo martyres propriè illos appellet, qui in tormentis vsque ad mortem perdurarunt in professione nominis Christi, & Euangelicum instrumētum sanguine suo, velut obsignarunt: omnis tamen, ait, qui mortem subire propter nomen Domini paratus erat, & in tormentis confessus est; omnis, qui carnem suam crucifixit cum vitijs, & concupiscentijs, Christo verè cōmortuus, & omninò quisquis hoc animo iustitiam sequitur, vt mortē citiùs admissurus sit, quam velit à iustitia deflectere; huic voluntas pro martyrio deputabitur, quemadmodum contra, mercedem apostatæ feret, qui hoc animo viuit, vt Christum sit negaturus, aut iustitiam deserturus, si iactura bonorum, aut corporis cruciatus, aut mors sit accipienda. Nam & in martyre, inquit S. Hieronymus lib. 2. aduersus Iouin. c. 17. voluntas, ex qua ipsa mors nascitur, coronatur.

Ita duplex omninò cōstat martyrij genus, alterum cum sanguinis effusione, alterum sine sanguine, quæ pluribus Cyprianus tractat; & paucis confirmat Chrys. or. 5. aduersus Iudæos. [Non is modò, ait, marty- „ rium peragit, qui iussus sacrificare, potiùs du- „ cit emori, verùm etiam seruare, quod iustum „ est, ac sponte propter Deum mortem accer- „ sere, manifestum est martyrium.] Abel in lege naturæ Deum honorans, testis, & martyr sanguinis effusione fuit: Et Abraham itē, Isaac, Iacob, & Iob, sine sanguinis effusione, secundo loco testes, & martyres Cyprianus agnouit. Atque in lege veteri Machabæos, & tres pueros in caminum ignis iniectos, illos morientes, hos incolumes à Deo seruatos; Origenes libro 4. in caput quintum Epistolæ ad Romanos, & Sanctus Nazianzenus or. de Machabæis, & Sanctus Athanasius or. 3 contra Arianos, & in synopsi Scripturæ, & S. Io. Chrys. h. 4. de verbis Is. Vidi Dominum, & h. de natiuitate illorum, tom. 1. & Sanctus Ambrosius lib. 1. off. c. 41 fuerunt, & alij complures; sed cur ab Ecclesia soli præ cæteris celebrentur Machabæi, disputat Sanctus Bernardus Ep. 98. In noua denique lege innumerabiles vtriusque generis fuere martyres, quorum etsi primus numerari soleat Stephanus, quòd primus post Christi passionem, & mortem passus pro illo fuerit Act.

Machabæi martyres.

Christus primus martyr.

rit Act. 7. & ante illum SS. Innocentes martyres, Matt. 2. oium tamen summus, & primus, si nõ tempore, certè dignitate, & virtute, qui & in martyribus cunctis pugnat, & vincit, & verò etiam passionum acerbitate Christus agnoscitur, propter cuius fidem cæteri omnes passi sunt, nec modo qui post, sed & qui ante illum fuerunt, quod apertè locutus est Sanctus Greg. Naz. in or. significata, cùm neminem dixit, eorum, qui ante Christum „ natum martyrio perfuncti sunt, id sine Chri- „ sti fide consecutum fuisse. Nam & quotquot „ omni tempore salutem consecuti sunt per „ hanc cõsecuti sunt fidem, vt alibi ex omnium Patrum sententia dictum est. Propterea „ summum martyrum Sanctus Cyprianus ap- „ pellauit, & caput martyrum Sanctus Augustinus ser. 2. de Sanctis, & primum marty- „ rem Sanctus Nazianzen. oratione in laudem „ Cypriani.

CAPVT III.

De Martyrio sanguinis.

DVo sanè præcipua fuerunt testimonia, „ quibus Christi religio in animis hominũ, „ stabiliretur, miracula, & martyrja, nullum „ tamen, inquit Cyprianus est illustrius testimonium apud homines, quam sanguinis; hoc est vitæ propter Deum contemptæ, & mortis fortiter toleratæ. Nullum indubitabilius instrumentum, quàm quod Christi, „ ac tot martyrum sanguine signatum est. Ac- „ commodatè sanè in hanc sententiam ratio- „ cinatur S. Io. Chrys. h. 4. in priorem Epist. „ ad Cor. verba illa Pauli tractans, Iudæi si- „ gna petunt, & Græci sapientiam quærunt; Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis scandalum, Gentibus stultitiam. Crux enim non signum videtur esse, sed signi „ abolitio; non virtutis ostensio, sed imbecillitatis argumentum; non sapientia, sed stultitiæ opinio. Cùm igitur illi, qui signa, & sapientiam quærebant, per contraria, hoc est „ per crucem, & mortem, fuerint persuasi; „ nonne Dei virtus magis ostenditur? si quis „ in mari iactatum, & quærentem portum ad „ aliam pelagi turbulentiorem deducens partè saluaret; & medicus non per medicinam; sed per aliud grauius vulnus sanaret: nonne ma „ ioris existimaretur esse virtutis? Ita Christus „ Io. 9. per lutum, quod excæcare poterat, cœ- „ cum illuminauit, & maris tumorem, ac im- „ petum Deus arena cohibuit, cruceq; morte, ad martyrio mundum conuertit, religionem fundauit, homini attulit vitam. Et cùm totus mundus, Imperatores, philosophi, & sapientes omnes extinguere crucifixi nomen, „ ac fidem conarentur, tanto tamen magis il- „

Martyriũ fidei testimonium.

lustrarunt. Vt omninò verè, ac sapienter à sapientissimis Patribus argumento à terræ sementibus ducto, fuerit pronunciatum, martyrum sanguinem semen esse Christianorum, quod iactum in terrã multiplicet plurimum, quod in Apologetico dixit Tertullianus c. 50. Et Sanctus Cyprianus in libro sæpiùs indicato, de duplici martyrio, & Sanctus Aug. in Ps. 40. [Occisi, ait, sunt martyres ad multiplicandam Ecclesiam, valuit sanctus sanguis seminatione.] Et in Ps. 88. [Martyres occidit, semen sanguinis sparsit, seges Ecclesiæ pullulauit.] Et Sanctus Leo ser. 6. de Epiphania; [Cruenta impietate in Dei populum sæuiebant, nescientes Ecclesiam Dei per furorem suæ crudelitatis augeri.] Et ser. 1. in Natali Petri, & Pauli; [Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt multiplicata nascuntur.]

Sanguis martyrum semẽ Christianorum

Alij velut aquam irrigantem Ecclesiæ terram, vt maiorem adferat fructum. Ita Sanctus Augustinus in libro de catechizandis rudibus c. 24. & in Ps. 140. [Quid est factum de tot mortibus martyrum, nisi vt tanquam irrigata terra sanguine testium Christi, pullularet vbique seges Ecclesiæ?]

Aqua irrigans Ecclesiæ terram.

Alij velut oleum in ignem iniectum, & velut syluæ succisionem, vitisue putationem. Theodoret. lib. 9 de curatione Græcarum affect. [Fidem Christi multiplicarunt, sicut qui oleum in ignem inijcit, flammam auget; & qui succindit syluam plures facit propagines pullulare; cruorq; illæ cæsorum corporum irrigatio quædam erat, nouis in Ecclesia emergentibus plantis.] Vtrum Tertul. eandem syluæ succisionem, an pratorum, seu herbarum respexerit, non facilè dixerim: dixit tamen ille loco iam notato; [Plures efficimur, quoties à vobis metimur.] Et Cypr Dauidicum illud attendens in Ps. 79. de Ecclesia dictum, Extendit palmites suos vsque ad mare, & cæt. [Quo plus, inquit, sanguinis effusum est, hoc magis, ac magis effloruit multitudo fidelium; hoc latius sparsit suas propagines illa beata vitis à Christo stirpe surgens, & occupans orbem vniuersum.]

Oleum in ignem iniectum.

Rem concludam verbis Sancti Ambrosij scribentis ad Valentinianum Imperatorem. [Nunquam nobis ampliùs cõtulerunt, quàm cùm verberari Christianos, atq; proscribi, & necari iuberent. Premium fecit Religio, quod perfidia putabat esse supplicium.] Virginum voluit S. Cypr. Ep. 25. lib. 3. ad Nemesianum, fructum esse sexagesimum, martyrum centesimum, vbi de Virginibus martyribus scripsit; [Nec Virgines desunt, quibus ad sexagenarium fructus centenus accessit, quasq; ad cœlestem coronam gloria germinata prouexit.]

Martyrij corona. „ prouexit.] duplicem namq; habent coronam „ virginitatis candidam, martyrijq; purpureã. „ [Erat antea in operibus fratrum candida; (scribit idem ipse ad martyres extrema Epistola sexta lib. 2.) nunc facta est in martyrum „ cruore purpurea, certent singuli ad vtriusq; „ honoris amplissimi dignitatem. Accipiant „ coronas, vel de operibus candidas, vel de „ sanguine purpureas. In cœlestibus castris, & „ pax, & acies habent flores suos, quibus mili- „ tes Christi ad gloriam coronantur.] Extat, & alibi sępè huius coronę mentio. Donante Christo, vt Ambrosius loquitur in secundo libro de vocatione Gentium c. 5. imitatoribus suis de persecutionibus Regum ęternarum stemmata coronarum.

Martyrũ vestimentũ purpureum. At non solũm coronas martyrum purpureas in capite legimus: sed etiam propter sanguinem corpore toto manantem, purpureum totius corporis vestimentum. Etenim S. Aug. libro primo de consensu Euangelistarum c. 32. Ecclesiam dixit non timuisse hominum minas, & furias, quando in sanguine martyrum, tanquam honore purpureo vestiebatur. Et S. Prosper in libro de promissionibus, & prædictionibus Dei par. 1. c. 27. propterea Ioseph in Ægypto venditum coquorum præposito dixit; quia coco rubra vestis passionis Christi significabatur, quia Christianus populus primatum alteri auferret populo, & in Sanctis martyribus vestiendus erat. Nam & Gen. 49. legitur, lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum; & Cant. 5. Dilectus candidus, & rubicundus describitur. Et apud Isaiam c. 63. quęritur, Quare rubrum est indumentum „ tuum, & vestimenta tua, sicut calcantium in „ torculari? Salomon quoque in libro Cant. c. 3. fecisse sibi narratur reclinatorium, cuius ascensus erat purpureus; quod Sanctus Gregorius Papa martyres interpretatur ad beatam vitam per ascensum purpureum effusi sanguinis ascendisse; sicut & c. 4. mala punica, quę sub rubro cortice rubra item grana continent; & c. 5. genas sponsæ eosdem intelligit martyres, qui effuso rubescunt sanguine, quod Sanctus antea confirmauerat Ambrosius in tertio exameron. libro c. 13. Cùm dixit, Vt cortex mali punici genæ tuæ. [Eccle- „ sia enim bonum fidei fulgorem, confessio- „ nisq; prætendit, tot martyrum sanguine „ speciosa, & Christi cruore dotata.]

Martyres quid. Hos, & Heroas Ecclesiæ nominauit Sanctus Augustinus libro 10. de Ciuitate Dei c. 21. & ligna imputribilia, ex quibus fabricata erat arca, idem in tract. 6. in Io. & Orionas Sanctus Gregorius libro 9. moral. c. 6. quia vt illi hyemis tempore orti, tempestates excitant, & maria, terrasque perturbant, sic martyres pondus persequentium, molestiasq; passuri, ad Cœli faciem, quasi in hyeme venerunt. Et Ecclesiæ thesaurum S. Ambrosius in tertio libro de virginibus: quia Christum portant in ore, cùm Christum in confessione loquuntur; & paradisi clauem Tertullianus in lib. o de anima c. 55. [Tota, inquit, Paradisi clauis tuus sanguis est;] Et veræ vitæ principium Clemens lib. 4. strom. & totius mundi nodum Nazianz. or. ad Iulianũ de suis sermonibus; & animatas columnas, or. in laudem Basilij; & Christi triumphum, Ambrosius in exhortatione ad virgines Christi ait; [Principis nostri triumphi sunt mar- „ tyrum palmæ;] Et Hieronymus in Epistola ad Hedibiam q. 11. triumphus Dei est passio martyrum pro Christi nomine cruoris effusio, & inter tormenta lætitia; quod totidem verbis habet etiam Anselmus ad caput 2. posterioris Epistolæ ad Cor. Et Vindemiam Ambrosius ser. in festo Sancti Cypriani martyris; sicut enim vuarum expressione vinum funditur, ita etiam Sanctorum martyrio sanguis effunditur; & apud Bernardum ser. 60. in Cant. vineæ nostræ flos est opus, odor opinio, fructus martyrium. Et Ebrietatem: Martyres quippe ebrij erant vino charitatis, & amoris diuini, vt neque parentes agnoscerent, neque filios, neque vxores, vt habet Aug. in Ps. 65. & 74. Quare & in Ps. 22. dicebat Dauid, Et calix meus inebrians quàm præclarus est! [Rectè enim, inquit Ambr. ser. proximè citato, calix martyrio compa- „ ratur; quia sicut calix lætificat, cùm bibitur, „ ac omnis humor noxius vini calore decoqui- „ tur, ita & martyrij poculum cùm hauritur, o- „ mnes terrenarum affectionum fœces expurgantur.]

Planè martyrum fides, vt habet Sanctus Bernardus ser. in vigilia S. Andreæ Apostoli, est granum synapis, quod martyrij pistillo attritum, feruorem tantum protulit. Atque hoc demum est, quod Matt. c. 10. Dominus dixit; Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Perdere namque, vt S. Athanasius loquitur ser. in illud Profecti in pagum, &c. non est, vt perniciem animæ nostræ conciliemus; sed vt tempore martyrij neque possessionibus, neque liberis, neque parentibus, neque corpori, neque ipsi quidem animæ parcitum velimus; sed nos offeramus vsq; ad mortem. In his enim maximè verum est illud Apostoli in 2. ad Cor. Ep c. 6. Quasi morientes, & ecce viuimus: quasi tristes, semper autem gaudentes, quoniam vt eo loco adnotauit Anselmus in aduersis dictum est (quasi) in prosperis non item, sed Semper autem gaudentes. Tristitia nostra habet (quasi) quia velut somnium transit, & qui somniũ narrat, addit (quasi) vt videre est Gen. 37. Putabam quasi consurgere manipulum meũ; Quasi. & rursum;

& rursum Vidi quasi solem, & lunam. Et Iudic. 7. Videbatur mihi quasi subcinericius panis. Et Dan. 2. Quasi statua vna grãdis. Et nos dicimus, Quasi sedebam, quasi prandebam & similia. Verè quasi quia cùm euigilaueris, nõ inuenis id, quod videbas. Martyrum passiones, & tormenta fuerunt quasi; quia citò trãsierunt; at de gloria, quę subsecuta est, dicitur: Semper autem gaudentes. Itaq; vt orat in laudem Cypri ni dixit Nazianzenus. [Hęc est omnium præstantissima negotiatio; qua perexigui sanguinis pretio cœleste regnum emitur; ac breuia, & fragilia bona cum sempiterna gloria commutantur.]

CAPVT IV.

Martyrium ceu baptismum peccata remittere.

SED illud ad martyrij commendationem plurimum facit, quod peccatorum omniũ remissionem habet, nec actualium modò, sed & originalis. Quare & cathecumenos quoque martyres legimus, quod de Genesio scribit Eusebius Emisenus in h. de illius natali, & de S. Emerentiana Ambr. in ser. seu Ep. ad Virgines sacras Ep. 34. Et a veteribus velut alter baptismus semper est habitus. S. Aug. in libro de Ecclesiasticis dogmat. c. 74. & habetur cap. cathecumenum. de cõsec. d. 4. Nullum sine baptismo salutem, ait, consequi, & si cathecumenus, & in bonis operibus moriatur, excepto martyrio, in quo omnia baptismi sacramenta complentur. Nam vt baptizandus, fidem coram sacerdote confitetur; ita & martyr coram persecutore. Ille post cõfessionem aspergitur aqua, vel intingitur; hic sanguine suo lauatur. Et lib. 13. de Ciuit. Dei c. 6. & 7. [Mors inquit, est pœna peccati, hominisq; nascentis; sed si pro pietate, iustitiaq; pendatur, fit gloria renascentis; & cùm peccati sit retributio, aliquando impetrat, vt nihil retribuatur: & qui non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur; tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis, & quę seq.] Et libro 4. de bapt. contra Donatistas c. 22. & habetur cap. Baptismi vicem. d. ead. Martyrium supplere baptismi vicem, ostendit ex latrone, cui non baptizato dictũ est a Domino: Hodiè mecum eris in paradiso. Et lib. 1. de anima, & eius origine cap. 9. [Nemo fit membrum Christi, nisi aut baptismate in Christo, aut morte pro Christo.]

Latro martyr. Vnde & latro ille non ante crucem Domini sectator, sed in cruce confessor, a Cypriano Sancto inter martyres computatur, qui suo sanguine baptizatur; quod plerisq; non baptizatis feruẽte persecutione euenit. Quamquam incertum esse subiungit, an antea fuisset latro ille baptizatus: neque incredibiliter dici posse, eum aqua illa, quæ de latere Christi exiuit, velut baptismo fuisse perfusum; Et S. Io. Chrys. com. in Ps. 95. ex his, qui occiduntur, non nullos, ait obnoxios esse peccatis; Dominum autem per temporariam afflictionem diluere peccatum, & per corporum plagas extinguere animæ vulnera. Et h. 35. operis imperfecti, baptismum dixit appellari similitudine lanę intinctæ. Sicut enim intingitur naturalem habens colorem, vt coloretur purpura, aut colore alio; sic & nos in mortem corporales descendimus, & resurgimus spirituales, sicut ait Apostolus; Seminatur in infirmitate, surget in gloria. Ac demum Eusebius Emissenus de S. Genesio loquens Cathecumeno, non alio baptismo, quam suo sanguine, baptizato. [Non tingitur, inquit, fonte, sed abluitur passione; non viuificatur baptismate, sed morte regeneratur.] Et quid de Sanctis paruulis Innocentibus Mat. 2. ab Herode trucidatis dicendum est, quos vt Sanctos martyres colit Ecclesia; nec alio, quam sui sanguinis baptismo regenerati sunt?

Atque huc spectat illud, quod martyrio dicuntur peccata remitti omnia. Hæc enim baptismi gratia est. Tertullianus in extremo Apologetico. [Vt totam, ait, Dei gratiam redimat, vt omnem veniam compensatione sanguinis sui expediat. Omnia enim huic operi delicta donantur.] Et libro aduersus Gnosticos c. 6. [Posuit secunda solatia; & extrema præsidia dimicationem martyrij, & lauacrum sanguinis exinde securum. De cuius fœlicitate Dauid, Beati, quorum dimissa sunt delicta, & quorum opertæ sunt iniquitates; Beatus, cui non imputauit Deus delictum. Propriè enim martyribus nihil iam reputari potest, quibus in lauacro ipsa vita deponitur; sic dilectio operit multitudinem delictorum.] Sed & in libro de pudicitia c. 22. alterum baptismum martyrium appellat. [Habeo enim ait, aliud baptisma, vnde & ex vulnere lateris dominici aqua, & sanguis vtrusq; lauacri paratura manauit.] *Peccata cuncta remittit.*

Nec solum martyribus omnia testatur relaxari peccata; sufficiat, ait, martyrij propria delicta purgasse; sed illos etiam absoluisse alios, dum commendatitios lapsis libellos dabant. Cùm enim in Ecclesia dixisset esse potestatem remittendi peccata; iuxta illud, Tibi dabo claues, &c. mox subiũgit. At tu iam & in martyres tuos effundis hanc potestatem, &c. Et in libro quoque ad martyres c. 1. lapsos narrat petisse à martyribus in carcere constitutis libellos hosce commendatitios, vt ad pœnitentiam reciperentur; quin *Martyrũ libelli commendatitij.*

etiam Origenes h. 7. in lib. Iudic. Baptismũ sanguinis affirmat puriores nos facere, quam baptismus aquæ fecerit: quoniam hoc accepto peccare rursum potes, illo autem non item: Hoc præterita peccata purgantur, illo & futura perimuntur; hoc peccata dimissa sunt, illo exclusa.

Dum verò petijssent discipuli sedere ad dexteram Domini, & ad sinistram; respondit illi, (Matt. 20.) Potestis bibere calicem, quẽ ego bibiturus sum? & addidit Marc. 10. Aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? quæ ambo ad martyrij passionem voluerũt aliqui pertinere: sed mauult Origenes h. 12. in Matth. calicem significare passionem dolorum; baptismum verò peccatorum remissionem, quam in passione martyr accipit; ideò enim martyrium baptismus vocatur, quòd in eo, vt in baptismo, remissionem accipimus peccatorum. Et in Ps. 31. à Dauide tria audiuimus pronuntiata, Primum, Beati quorũ remissę sunt iniquitates; Alterum, Et quorum tecta sunt peccata; Tertium, Beatus, cui non imputauit Dominus peccatum; quem locum accipiens hic ipse Origenes in 2. lib. ad caput secundum Epist. ad Rom. Iniquitates remissas, ait, per baptismum, peccata tecta per pœnitentiam, neque imputatum peccatum per martyrij gloriam. Deq; Sancto Cypriano prodidit S. Augustinus in Epist. 48. ad Vincentium, si quid ab eo fortasse fuit erratum, atq; in eo emendandum purgatum in illo fuisse falce passionis.

APVT V.

Martyribus plurimum semper honorem fuisse exhibitum.

Etenim quò magis in præsenti vita conculcata sunt, acerbioribusq; tormentis lacerata Sanctorum martyrum corpora, eò magis gloriosa nunc sunt in Cœlis coram Deo, & verò etiam in terris apud homines. Vt nimis omninò honorati sint amici Dei; neque iam condignæ tolerate passiones appareant, dum reuelata in illis gloria consideratur. De diuina, ac cœlesti gloria nihil attinet dicere, neque à nobis satis dici potest. Dicam solùm de ea, quæ apud homines est. Vniuersè, & paucis collegit S. Augustinus conc. 26. in Psalm. 118. [Purpurata est vniuersa terra sanguine Martyrum, floret cęlum coronis Martyrum, ornatæ sunt Ecclesiæ memorijs Martyrum, insignita sunt tempora natalibus Martyrum, crebrescunt sanitates meritis Martyrum.]

Martyres in carcere visitati.

Principiò igitur solitos fuisse veteres Christianos in carceribus detentos Martyres visitare, pieq; illorum vincula, & catenas osculari, testatur Tertullianus lib. 2. ad vxorem cap. 4. [Quis in carcerem ad osculanda vincula Martyris reptare patietur?] Immò & lapsos ad pœnitentiam redeuntes, petijsse à Martyribus pacem, commendatitiosq; libellos, vt ad pœnitentiam reciperentur, in præcedenti capite dictum est ex eodem Tertulliano.

Corpora cõquisita.

Deinde illorum iam defunctorum corpora diligenter constat conquisita semper fuisse, atq; sub altari Ecclesiæ condita S. Ambrosius in lib. de hortatione ad virginitatem, cùm templum extructum dedicaret; [Munera, inquit, salutis accipite, quę nunc sub sacris altaribus reconduntur.] Et in Epist. ad Marcellinam sororem, de inuentione SS. martyrum Geruasij, & Protasij; succedant victimæ triumphales in locum, vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi (nã & sacerdotes sub altari condebantur.) Dignum est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit: sed cedo sacris victimis dexteram portionem.] Locus iste martyribus debebatur. Et Sanctus Augustinus sermone vndecimo de Sanctis; [Martyrum, inquit, corpora rectè sub altari collocantur, vbi mors Domini quotidiè celebratur, & sanguis effunditur.] Hic locus, vbi conditus erat, Martyrium, quasi martyris locus vocabatur.

Martyriũ.

S. Aug. lib. 22. de Ciu. Dei c. 8. [Cùm loci Sancti cancellos, vbi martyrium, hoc est locus martyris erat, idem iuuenis orans teneret] Post tamen ad aliorum etiam Sanctorum significãda sepulchra, traducta fuisse vox videtur. Quippe in Sancti Hilarionis, non martyris, sed confessoris vita scripsit Sanctus Hieronymus causam occultandi tumuli iuxta præceptum Antonij fuisse, ne Pergamus, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad villam suam Sancti corpore, martyrium fabricaretur.

Martyrũ historia.

Martyrum porrò historiam accuratè collectam, & diligenter à viuentibus conquisitam, & conseruatam, nominis, inquam, loci, temporis, passionis tyrannorum, ac pręfectorum, manifestum est, ex illis, quæ in martyrologijs quotidiè leguntur in Ecclesia. Sãctusq; Clemens Papa septem notarios Romæ instituit, qui martyrum adnotarent gesta. Et Sanctus Fabianus septem subdiaconos creauit, qui à notarijs ea colligerent; atque martyrum omnium gesta habita fuisse Romę, indeq; cæteris Ecclesijs communicata, constat ex Sancto Gregorio libro 7. registri c. 29. & S. Cyprianus Ep. 6. lib 3. diligenter notari vult dies, quibus excedunt.

Martyrũ templa, et festa.

Tum verò in Ecclesia extructa semper fuerunt illis templa, vt post dicetur, & dies illorum festi instituti Sanctus Martialis, Apostolicus vir ad Burdegalenses scribit se Beato

Stephano

Stephano extruxisse templum; quod & confirmat Aurelianus in illius vita. Et Ephesi dicatum templum Ioanni Apostolo, Abdias testatur in 5. libro, & Sanctis Iudæ, & Simoni, libro 6. deq; diebus festis sic habet in 8. constit. Apostolicarum c. 39. Clemens; [In die „ Stephani prothomartyris quiescant serui, „ & reliquorum Sanctorum martyrum, qui „ Christum propriæ vitæ antepofuerunt.] De Policarpo post toleratum martyrium refert Eusebius libro quarto historiarum c. 15. monitum fuisse Proconsulem, ne corpus illius traderet Christianis, ne Christo relicto colere illum inciperent. Ipsos verò collegisse ossa pretiosis lapidibus pretiosiora, eaq; vbi decebat condidisse, ibique natalem martyris diem celebratum a Christianis fuisse. Et S. Cypr. Ep. 5. libri 4. [Sacrificia pro eis semper „ offerimus, hoc est in memoriam, & honorem „ eorum; quoties martyrum passiones & dies „ anniuerfaria cōmemoratione celebramus.] Romæq; fuisse aliquando congregatam Synodum ad piam hanc consuetudinem confirmandam conueniendi ad orationem in martyrum templa, illorumq; memoriam celebrādi, scimus ex secunda Epistola Felicis Papæ, quæ est in to. 1. Conciliorum, quam qui rifserunt, habiti sunt hæretici in Gangrensi Concilio, & schismatici appellati ab optato Mileuitano in 2. libro contra Donatistas; occasione tamen horum conuentuum, & celebritatum ad sepulchra, templaue martyrum, introductæ alicubi fuerunt nundinç, temporāliumque negotiationes, quas magnopere damnauit Sanctus Basilius in regulis fusioribus 40. [Nullam enim aliam inquit ob cau„ sam conuenire decet ad martyrum condito„ ria, quam orandi causa.] Denique veteres Christianos scimus templa dæmonum, ac falsorum Deorum aut diruisse, & alia Deo, & in honorem Sanctorum extruxisse, aut illa certè in meliorem hunc vsum conuertisse, vt de templo Romę Dijs omnibus dicato, alijsq; permultis constat. Et imagines quoque dæmonum addit Sanctus Ioannes Damascenus or. 2. & 3. de imaginibus fuisse ab illis sublatas, atque earum loco Christi, & Dei Genitricis, & Sanctorum imagines positas, quæ omnia maximum Sanctis honorem exhibitum ostendunt. Sed nihil vsitatum magis, quam ad illorum sepulchra cōuenire ad orandum, & psallendum, atque apud illos vigilias celebrare. Ad corpora Sanctorum Geruasij, & Protasij tota nocte vigilatum, scribit ad Marcellinam Sororem Ambr. & in ser. de Martyrio Sanctæ Agnetis, dum parentes ad illius tumulum pernoctarent, exercitum vidisse virginum, inter quas Agnes, & ad dexteram eius agnus niue candidior. Et Constantia Constantini Imperatoris filia, toto malè affecta corpore, licèt ethnica, ad eiusdem sepulchrum orans sanitatem recepit: & quotquot illuc aduenissent, sanabantur, quacunque fuissent infirmitate detenti. Lege Ambrosium. [Inundans populus (scribit ad Lætam, de institutione filiæ cap. 1. Hier.) ante „ delubra semiruta currit ad martyrum tumu„ los.] Deq; Asella admirandum scribit ad Marcellam; [Ad martyrum limina penè in„ uisa properabat.] Et de se ipso ad caput 40. Ezechielis; [Dum essem Romæ puer, diebus „ dominicis solebam sepulchra Apostolorum, „ & martyrum circuire.] Theodoretus in 8. libro de curandis Græc. affect. iure optimo miratur Imperatorum sepulchra vel ignorari, vel certè non honorari; Martyrum summa apud omnes veneratione coli. Imperatores ingentia sibi extruxisse templa, quæ post eorum mortem honore omni priuata sunt: at martyrum templa cerni conspicua, magnitudine præstantia, & omni ornatus genere variata. Neque ad hæc per annum semel, vel bis, aut quinquies aduentare nos; sed in illis sæpè dies festos peragere, sæpè diebus singulis Domino laudes, hymnosq; cantare. [Quique prospera sunt valetudine, con„ seruari eam à martyribus petunt, qui verò „ ægritudinem aliquam patiuntur, sanitatem „ expotcunt, quin & steriles viri, & mulieres „ dari sibi filios petunt &c. Piè verò, ac fideli„ ter precatos: ea consequi, quę desiderant, te„ stantur illa, quæ votorū rei dona persoluunt: „ manifestæ nimirùm adeptæ sanitatis indicia. „ Nam alij oculorum, alij pedum, alij manuum „ simulacra suspendunt ex argento, auroque „ confecta, & quæ seq.] Lege, quæ de reliquijs S. Stephani commemorat S. Aug. lib. 22. de Ciuit. Dei c. 8. & ser. 7. de Sanctis, & alibi de reliquijs Sanctorum Geruasij, & Prothasij, atq; aliorum. Non enim à me prolixior hoc loco requiritur disputatio.

Ad sepulchrum cōuenire.

Hæretici. Nostri temporis hæretici hæredes sese ostentant impietatis veterum Græcorum, quibus dixit Theodoretus; [Vos autem Græ„ ci cùm derisu damnatis eum, qui à cunctis la„ tè mortalibus eis honor defertur; abominan„ dum scelus admittere vos putantes, si ad eo„ rum busta propiùs accedatis.] Sed & veterum hæreticorum; nam Vigilantius apud Sanctum Hieronymum, in Ep. ad Riparium Sanctorum nos reliquias venerantes, cinerarios, & idololatras appellabat, & Faustus apud Sanctum Augustinum libro 2. contra ipsum c. 21. in hoc nos calumniabatur idola conuertisse.

CAPVT VI.

De Martyrum adoratione, & cultu.

APVD Senecam Ep. 65. Socratem lego veneratum fuisse veteres Philosophos; & Catonem, ac Lelium apud Romanos, illorumq; imagines habuisse, celebrasse natales, nominibus assurrexisse. Et martyres nostros, fatentur hæretici nostri ex ciuili quadam vrbanitate colendos esse. At religiosum cultum soli Deo exhibendum, creaturæ nulli; alioqui idololatriæ vitium esse primo Dei præcepto prohibitum.

Nos verò non ita desipimus, vt non intelligamus, vnicum esse supremum numen supremo venerandum cultu, atque primitijs, ac sacrificijs colendum, & velut principium, & autorem omnium adorandum. Sed non vnū intelligimus esse cultus, atque adorationis modum; quod tum ex sacris literis, tum ex veteribus Patribus didicimus. Apertè namq; legimus Angelos ab hominibus adoratos, non vrbanitate, sed religione. Et vt mittam tres illos adoratos ab Abraham Gen. c. 18. de quibus responderi posset; vnum ex illis fuisse Filium Dei incarnandum; quemadmodum senserunt Tertullianus libro de carne Christi, & lib. aduersus Praxeam c. 22. & S. Iustinus in dialogo, & Orig. & S. Chrys. eo loco, & S. Hilar. lib. 4. de Trinit. & S. Athan. orat. 2. contra Arianos, & S. Ambr. lib. 1. de Abraham cap. 5. & S. Hier. ad caput 6. Isaiæ, & Dan. 8. & S. Aug. libro 2. de Trin. c. 10 & lib. 3. contra Maxim. c. 26. Et Eulogius lib. 3. contra Eutychem, & alij. Lot cap. 19. duos Angelos ad se missos adorauit pronus in terram; quod ampliùs quam ciuilem vrbanitatem significat, sicut significare fateor c. 23. cùm bis Abraham adorasse dicitur populum terræ, id est honorasse, ac reueritum fuisse; & capite 33. 42. 43. 49. & alibi sæpè, nam & cap. 24. seruus Abraham cùm inaures, & armillas donasset Rebeccæ, pronus dicitur adorasse Dominum, non sanè vrbanitatem significans, multò minùs si pronus in terram adorasse dicatur, vt paulò post subiungit. Adorauit & Balaam Num. 22 pronus in terram Angelum a Deo salutis suæ causa missum, confessusq; est peccatum, ac paruit imperanti. Iosue item c. 5. adorauit Angelum pronus in terram; quod non vrbanitatis, sed religionis fuisse ostendit, non adorans, nisi postquam audiuit esse ministrum Dei, principem exercitus eius; propter sanctitatem inquam, & ministerium.

Adoratio duplex.

Mitto cætera; Venio ad homines, quippe hos quoq; legimus adoratos. Nam Dan. 2. Nabuchodonosor Rex cadens in faciē suam adorauit Danielem, & hostias, & incensum præcepit, vt sacrificarent ei. Si vrbanitatis adoratio fuisset; meritò miratus ineptam vrbanitatem fuisset Porphyrius, vt in com. loci scribit S. Hier. tātùm Regem ante tantillum seruum, & captiuum suum procidentem, & adorantem. At religionem fuisse, ac propter Deum tanto illum honore affectū, verba Regis apertè demōstrant. Verè, inquit, Deus vester Deus Deorū est, & Dominus Regum, ac reuelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Propterea Danielem tamquam virum Dei, & virum Sanctum adorauit. Propterea adoleuit illi incensum, hostiasq; sacrificari iussit: non quòd Deum arbitraretur illum, cui dicebat, Deus vester, & quē captiuum tenebat: sed quod virum Dei, & plusquam hominem, sed inferiorem Deo.

Deniq; nō Angelis modò, & hominibus, sed rebus quoq; inanimis religionis honorem, & cultum exhibitum fuisse non ignoramus. Arca testamenti tanto fuit in honore, ac veneratione, vt nullus præter Sacerdotem auderet illam attingere, ausus est Oza, & iratus indignatione Dominus percussit eum super temeritate, & mortuus est ibi iuxta arcam Dei 2. Reg. c. 6. & dum populus arcam sequens transire Iordanem debuit, præcipitur Iosue c. 6. vt illam procul aspicerent, nec propiùs accederent, quam duobus millibus cubitis. In templo quoque magno in religionis honore habebatur pars illa, quæ dicebatur Sancta Sanctorum, quam nullus præter Sacerdotem Summum ingrediebatur. Quæ omnia non ad vrbanitatem, sed ad religionis cultum pertinebant, sicut & honor, qui diuino nomini tetragrammato deferebatur. Præterea in Ps. 98. adorare iubemur scabellum pedum Dei; nec tamen scabellum pedum Dei Deus est. Adorandum autem propterea præcipitur, quoniam sanctum, est, hoc est non ex vrbanitate, sed ex religione. Sanè omni virtuti suus debetur honor. Sanctitas autem maior virtus est, quam humana, ciuilisque, & maior illi debetur honor. At vt multò minùs est scabellum pedū, quam Deus, ita multò minor illi cultus, & honor, quam Deo tribuendus est.

Christus quoque Matth. 5. prohibuit iurare, neq; per Cœlum, quia thronus Dei, neque per terram, quia scabellum pedum Dei est. Et Ex. 23. prohibitum iam pridem fuerat iurare per nomen externorum, falsorumue Deorum, quoniam iurare actus est religionis, quo Deus vocatur testis eius, quod dicitur; neq; voluit Deus falsis dijs tribui religionem, religionisue honorem, neque veri Dei thronum, aut scabellum ita contemni, vt passim, ac temerè singulis propè verbis per illa iuraremus. Nam vt habetur Matth. 23. Qui iurat in Cœlo, iurat & in eo, qui sedet super illud;

illud, & qui iurauerit in templo, iurat in illo, qui habitat in ipso, & qui iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt: hoc est iniuria, aut honor, qui fit Cœlo, aut terræ, aut templo, aut altari, fit Deo, qui habitat in illis. In Psalmo quoque 131. dixit Propheta Dauid, Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius, seu adorabimus scabellum pedum eius. Aliqua igitur est religionis adoratio creaturæ absq; idololatria.

Adoratio duplex.

Ergò ex sacris, ac diuinis literis didicimus duplicem adorationem separare, ac distinguere; vnam Dei, alteram creaturæ; alteram λατρείαν appellatam; alteram δουλείαν: illam supremi Numinis, hanc seruorum illius. Neque has voces esse nouas, atque a nobis nuper excogitatas, sed ab ipso Deo pronunciatas ostendit S. Augustinus in lib. Quęstionum in Exodum q. 94. cùm enim dixisset Deus Ex. 23. Si seruieris Dijs eorum, erunt tibi offendiculum. Hic Græcus, inquit Augustinus δουλεύσῃς habet, non λατρεύσῃς. Vnde intelligitur, quia & δουλεία debetur Deo, tanquam Domino; λατρεία, verò nonnisi Deo tanquam Deo, & in Leuit. q. 66 dicente Domino c. 18. De semine tuo non dabis seruire Principi Principem interpretatur, qui pro Deo colatur. Non enim, ait, δουλεύειν sed λατρεύειν. Plurimum autem interest: nam hominibus δουλεύειν scriptura non prohibet, sed λατρεύειν, quod est solius Dei, vt habet etiam libro 15. contra Faustum c. 9. & Ep. 49. ad Deogratias q. 3. & lib. contra sermonem Arianorum c. 29. & 5. libro de ciuitate Dei c. 15. & lib. 6. c. 1. & lib. 10. c. 1. λατρεύειν, seruire, & λατρείαν, seruitutem in sacris literis, ait, significare. Sed seruitutem eam, quæ soli Deo debetur; alio autem nomine significari eam, quæ hominibus debetur, quaq: Apostolus seruos præcepit Dominis suis subditos esse debere, quæ nimirum δουλεία dicitur quare in libro 1. De Trinit. c. 6. Idololatras dictos fuisse a latria affirmat, vt vox ipsa satis; manifestat, quòd eam simulacris exhibeant seruitutem, quæ verò soli debetur Deo. Et ser. 7. ad Fratres in Eremo, tunc a nobis reddi, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo: quemadmodum; Matt. 22. voluit Christus quando latriam Deo, duliam Sanctis Dei, & Prælatis nostris reddimus. Ac demum in libro qq. in Genesim q. 61. Abrahamum monet, cùm populum quendam sic honorauit, vt etiam adoraret, quemadmodum dicitur Gen. 23. non tamen fuisse idololatram, neque peccasse contra præceptum Dei Deut. 6. quoniam eo præceptum non fuit, Dominum Deum tuum solum adorabis: sicut dictum est, illi soli seruies; quod græce est λατρεύσεις. Talis enim seruitus non nisi Deo debetur: adoratio autem non item: licetq; alium præter Deum adorare, sed non alteri præter Deum λατρεύειν. Autor est idem Augustinus libro 20. contra Faustum c. 21. vt cap. præcedenti diximus: Faustum quoque obiecisse Christianis, eos martyrum memorias honorantes idola colere. At nunquam ille respondit, nos non religione, sed vrbanitate illos honorare: quod facile erat respondere, si ille foret cultus noster. Quin populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solemnitate concelebrat. Idq: tres ob causas, & ad excitandam imitationem: & vt meritis eorum consocietur: & vt orationibus adiuuetur. Deinde alio, atque alio nos cultu & Deum, & martyres honorare affirmat. Nam nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrũ, quamuis in memoriam martyrum, altaria constituimus, non martyribus, sed Deo soli, qui martyres coronauit, offerimus sacrificiũ, apud memorias eorum, quos coronauit. Itaque duplicem cultum tandem distinguit, subiungens: [Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis, & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro euangelica veritate passionem paratum esse sentimus; sed illos tantò deuotiùs, quantò securiùs post incerta omnia superata. At illo cultu, qui græca voce λατρεία dicitur; cùm sit quædam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum.] Et apud Sanctum Ioannem Damascenum quoque or. 1. & 3. de imaginibus plures habes adorationis modos; latria solius est Dei, reliqui rerum quoque creatarum. Quare inter cætera argumenta quibus veteres omnes Patres vsi sunt aduersus Arianos, & Macedonianos, & alios quoscunque, Filij, ac Spiritus Sancti diuinitatem negantes, illud fuit ex adoratione sumptum; quòd non minùs hi, quam Pater adorentur latria, tanquam simul cum Patre veri Dij; hoc est vnus Deus. Nam de filio intellexit Paulus ad Hebr. 1. illa verba Ps. 96. Adorate eum omnes Angeli Dei, & de Spiritu Sancto scripsit ad Philip. 3. οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες. At de hoc pluribus agere, non est huius loci.

Idololatriæ cur dicti.

Cultus martyrum causæ.

Cultus Dei, et martyrũ differentia.

Latria, & Dulia.

Et si verò prima vocũ significatione idem significarent latria, & dulia; quippe latria quoque seruitus est: omnino tamen sapienter factum est, vt duplici voce, ad duplicem religiosam seruitutem nostram, & cultum significandum vteremur; alteram Principis Dei; alteram seruorum illius Sanctorum. Quanquam propter primæuam illam, & insitam communem significationem, interdum legimus duliam de Deo dictam, deq; nobis latriam. Nam ad Rom. c. 7. vbi nos legi-

mus-

mus. Ita vt seruiamus in nouitate spiritus; Græci est, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Et cùm dicitur Leuit. c. 23. Omne opus seruile non facietis in eo; seruile est λατρευτικόν. Verùm nos latriam, & duliam dũ dicimus, duas diuersas adorationis distinguẽtes formas, non nouas excogitamus voces, vt aduersarij calumniantur nostri; non somnia nostra narramus; sed illis vtimur vocibus, & illam religionem profitemur, quam ex diuinis Scripturis hauserunt vetustissimi Patres, nobisq; tradiderunt, latriam soli Deo tribuentes, duliam Sanctis omnibus.

Hyperdulia.

Et quoniam inter Sanctos est B. Virgo Maria, quæ cæteris omnibus antecellat, non modò singulari sanctitate; sed etiam quòd non solùm creatura est, & serua, vt cæteri omnes; sed etiam mater Dei præ cæteris, vt vnicuique debitus honor, & cultus tribueretur: posteriores cultum Sanctorum, & seruorum Dei in δουλείαν, & ὑπερδουλείαν distinxerunt; illa Sanctorum omnium est; hæc velut excellens, quædam, & melior δουλεία, B. Virginis Dei genitricis Mariæ. Itaque non idololatræ sumus; quia latriam Dei proprium cultum non damus creaturis velut idolis, sed neque εἰδωλοδοῦλοι, hoc est idolorũ serui; quia non damus illis, vt dominis, sed vt Domini Dei seruis, & Sanctis Dei. In quibus vera, & viua sanctitas; quæq; sunt vera, & viua Dei, & Spiritus Sancti templa.

CAPVT VII.

Antiquitatis testimonia.

ATQVE hæc fuit semper catholica fides. S. Iustinus in Apologia 2 pro Christianis, apertè fatetur, eos colere Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum; atque vniuersum bonorum Angelorum exercitum. Et S. Nazianzenus or. in Christi natiuitatem. [Infantes ab Herode occisos venerare coætaneam Christo victimam, quæ ante nouam victimã mactata est.] Et in or. in laudem Basilij, diuinam appellat animã, sibiq; venerandam. Et or. 1. in Iulianum, his illum increpat verbis. [Non victimas pro Christo cæsas reueritus es? nec magnos pugiles extimuisti?] Mitto omnia illa loca, in quibus Iulianum testatur martyribus inuidisse plurimùm, & obscurare conatum esse honorem illum, qui a Christianis deferebatur martyribus. In orat. de pauperum amore; [Martyribus, ait, veritatis diem festum agitantes, vt quorum certamina honore prosequimur, eorumdem pietatem imitemur.] Et or. in laud. Cypriani martyris. [Annui martyrum dies festi, & honores.] Et or. de Machabæis. [Cruoris guttas rapiebat, fragmenta membrorum excipiebat; reliquias adorabat.] Extat in hanc sententiam integra oratio alterius Gregorij Nysseni de Sancto Theodoro martyre. Et Emissenus h. de S. Stephano. [Sancti à fidelibus excolantur, vt sedulis cultoribus suffragentur; vt dum in exemplum deuotionis, & fidei posteris proponuntur, nouis semper meritis augeantur, vt diabolus sentiat pœnam malitiæ suæ; & quos hic perspicit honoratos, illic non dubitet vindicandos; & cùm totus mundus celebrat interempti coronam, necesse habeat interremptor propriam lugere victoriam.] Et iterum. [Passionis insignia feruentibus pietate studijs celebrantur ab oriente vsque in occidentem.] Et h. de Sanctis Ephipodio, & Alexandro; omnes quidem martyres docet esse colendos, sed eos speciali affectu, qui indigenæ loci sunt. Quid verò illud Sancti Ambrosij in Epistola ad Marcellinam sororem, De inuentione corporum Geruasij, & Protasij? [Quanta oraria iactitantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcantur? gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit.] Quid illud, quod idem Ambrosius Sanctis illis dexteram, honoris causa, sepulchri sui partem cessit? Eiusdem sunt illa verba in ser. 11. de Sanctis. In festo Sanctorum Petri, & Pauli. [Quotiescunque martyrum memorias celebramus, prætermissis omnibus sæculi actibus, concurrere debemus ad domum Dei, reddere honorificentiam illis, qui nobis salutem effusione sui sanguinis pepererunt; præsertim cùm dicat ad Sanctos suos Dominus; Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.] Quisquis ergo honorat martyres, honorat Christum; & qui spernit Sanctos, spernit & Christum Dominum nostrum. Et ser. 14. in festo Sanctorum Nazarij, & Celsi. [Meritò eos colimus, qui periculis suis pugnant, & nostris vtilitatibus militant; qui per lucis, vitæq; contemptum edocent nos, quantum Deo nostro debeamus affectum.] Et rursus sub finem prolatis Prophetę verbis in Ps. 138. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus. [Honorare inquit, debemus seruos Dei, quantò magis amicos Dei? Honoro in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices; honoro viuentis memoriam perennitate virtutis; honoro per confessionem Domini sacratos cineres; honoro in cineribus semina æternitatis; honoro corpus, quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & Dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro.

,, pulchro. Honoro itaq; corpus, quod Chri-
,, stus honorauit in gladio, quod cum Christo
,, regnabit in Cœlo.] Et in ser. de Sanctis Octauio, Aduentitio, & Solutore; non solùm colendos dixit, sed percolendos; hoc est magno cultu colendos. [Cuncti, ait Mar-
,, tyres deuotissimè præcolendi sunt: sed spe-
,, cialiter ij venerandi sunt a nobis, quorum
,, reliquias possidemus.]

S. Hieronymus in Epist. ad Riparium, Vigilantio respondet; Samaritanum illum esse, & Iudæum, qui mortuorum corpora pro immundis habeat: Nos autem martyrum reliquias honorare, vt eum, cuius sunt martyres, adoremus; honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum. Et in Ep. ad Iulianum laudat hominem, quod in dedicatione ossiũ martyris lugubrem vestem mutauerint, candidaq; vestimenta acceperit. Et in Pauli primi Eremitæ vita, Pauli tunicam narrat accepisse sibi Antonium, qua diebus Paschæ, & Pentecostes religiosè vestiebatur; Et Hilarionem ad Antonij defuncti cellam venientem, cubile illius piè osculatum, atq; Hesychium discipulum corpus eius furatum, in Hilarione memorat. Atque in libro aduersus Vigilantium cap. 3. cereos profert in honorem accensos martyrum; & Romanum Episcopum super corpora Petri, & Pauli veneranda offerre Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitrari altaria; & totius orbis Episcopos basilicas ingredi martyrum, in quibus puluis vilissimus iacet: & c.4. fatetur se, quando iratus fuerit, aut mali aliquid cogitauerit, aut illum nocturnum phantasma deluserit, basilicas martyrum ingredi non audere; ita totus corpore, & animo pertremiscebat: tanta erat erga martyres reuerentia. Et in cap. 65. Isaiæ, Dæmones fortitudinem, & flagella cinerum Sanctorum martyrum non ferebant.

Sanctus Augustinus lib. 8. de Ciuit. Dei c. 27. & lib. 20. contra Fastum c. 21. vt superiori cap. dictum est, & venerari nos martyres affirmat, & quomodo veneremur ostendit. Non offerendo illis sacrificium, quod soli Deo offerimus: sed honorando memorias eorum tanquam Sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporũ pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus, fictisq; conuictis. Et ser. 25. de Sanctis. [Petrum, ait, piscatorem modò genibus prouolutis adorat gen-
,, tium multitudo credentium.] Fuisse etiam memorat aliquorum, quamuis non meliorum Christianorum consuetudinem, vt epulas suas eò deferrent, vt per merita martyrum sanctificarentur, quibus vel ipsi, vel pauperes vescerentur. Quod Monicam quoque matrem in Aphrica fecisse, voluisseq; Mediolani facere, sed prohibitam ab Ambrosio fuisse, narrat in 6. confess. lib. c. 2. Et in Comment. ad Ps. 96. Nec homines sanctos, nec Angelos bonos coli se, & adorari velle affirmat vt Deum, & pro Deo; quod de Paulo, & Barnaba legitur Act. 14. & de Angelo Apo. 19. Non penitus colendos, & adorandos negat, sed oblatis sacrificijs, & latria sicut Deo. Alio igitur modo colendi sunt, & adorandi. [Vtinam, inquit, ipsos
,, colere velletis, facilè ab ipsis disceretis non
,, illos colere, latria scilicet, & tanquã Deos.

Denique apud Sanctum Gregor. Papam reperies plurima, illud solùm commemoro, quod est in 3. Dial. c. 24. [Quidquid pro San-
,, ctorum veneratione agimus, ipsi hoc pro
,, mercede retributionis, fine intermissione
,, semper vident.] Et complura huiusce cultus argumenta collegit S. Io. Damasc. lib. 4. de fide c. 16.

CAPVT VIII.

De Martyrum Basilicis, & memorijs.

CAETERVM his tria nos addimus argumenta cultus, ac venerationis in vniuersa Ecclesia Sanctis martyribus semper exhibitæ. Primum ex templis vbique terrarum in illorum honorem extructis. Alterum ex illorum inuocatione, atque intercessione. Tertium ex ipsorummet miraculis.

Templa fuerunt semper propter sacrificiũ extructa, atque ad sacrificandum præparata, velut sacrificij domus; tum apud Iudæos, & Gentiles, tum apud Christianos. Sacrificiũ autem soli Deo debetur. Eo nãq; spectat, vt suã hominés infirmitatem, Deiq; maiestatem agnoscant, ac testentur. Quò factum est, vt id omne, quo id quocunque modo fit, vocatum sit sacrificium. Ita spiritus cõtribulatus sacrificium dicitur in Ps. 50. quia dum animo te submittis Deo, potentiam illius, & imbecillitatem tuam agnoscis: continentia, seu castigatio corporis, vt habet S. Aug. lib. 10. de ciuit. c. 6. ne ad ea relabatur vitia, ad quę est procliuę, ita ad Rom. 12. hortatur Paulus, Exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem Deo. Et Martyrium, Sap. 3. quasi holocausti hostiam accepit eos. Et quoduis votum, quo se homo consecrat Deo, vt adnotauit Augustinus, & si illa ipsa diuinæ maiestatis testatio verbis fiat; oratio quoq; vocalis, & Dei laudes, quibus omniũ bonorum autorem profiteamur, sacrificium nominantur. Ps. 49. & 106. Sacrificricium laudis, & Ps. 115. & Heb. 13. hostiam laudis: Ps. 26. Hostiam vociferationis; & Os. 14. Vitulum labiorum. Eleemosynis idem testamur, & Hostiæ vocantur; Hebr. 13. talibus

Tẽpla ad sacrificiũ.

Sacrificiũ quid.

13. talibus hostijs promeretur Deus. Et iustitiæ operibus, quæ sacrificium iustitiæ dicuntur Ps. 50. Apostolus quoque ad Rom. 13. Conuersionem Gentium ad fidem, oblationem nominauit, & sacrificium, Phil. 2. Immò & quælibet actio propter Deum suscepta, omnisq; diuini muneris functio, sicut ad Rom. 15. Obsequij sui oblationem dixit.

Verùm his omnibus extructa non fuisse Templa manifestum est: neque enim hæc tali proprio, ac peculiari egebant loco. Sed alia quadam acceptione frequentissima legimus in sacris literis sacrificium pro rei cuiuspiam externæ oblatione Deo facta. Quod Iudæis fuit vsitatissimum. Atq; ex materia, forma, & fine, pluribus modis distinguebatur. Nam si erat res animata, & viuens, victima dicebatur: si inanimata, solida tamen, vt simila, sal, & similia, oblatio solùm vocabatur. Si fluens, & liquida, vt oleum; libamen. Quo ad formam verò; si totum igne absumebatur, erat holocaustum; si partem vnam vorabat ignis, alteram edebat Sacerdos, sacrificium erat pro peccato; si tertiam partem comedebant illi, qui obtulerat, hostia pacifica dicebatur. Denique quo ad finem, propter solã Diuinæ maiestatis agnitionem offerebatur holocaustum; quod ideò totum igne absumebatur; vt quidquid boni habent homines totum esse Dei testarentur. Ad obtinendam peccatorum remissionem, & peccatum, & sacrificium pro peccato dicebatur; In gratiarum actionem, aut pro victoria, aut re alia prospere gesta, victima, hostiaue pacifica, aut etiam absolutè hostia; quemadmodum quidam dixit.

Sacrificiũ propriè.

Sacrificia Iudæorum

Ouid. 1. Fast.

Hostibus à domitis Hostia nomen habet.

Sacrificiũ soli Deo.

Porrò hoc genus sacrificij inter actus numeratur illius speciei religionis, quæ soli debetur Deo, & latria dicitur: & vt in ueteri lege cautum erat, ne quis alium adoraret, quam Deum, neque per falsos quisquam iuraret Deos; ita Ex. 22. prohibebatur, ne quis alij, quàm soli Deo sacrificaret; nec Paulus, & Barnabas Act. 14. permiserunt sibi tanquam Dijs sacrificari. Nos; Christiani missas celebramus quidem in memoriã Sanctorum; soli tamen Deo sacrificium offerimus, non Sanctis. [Quis enim audiuit vnquam (ait S. Aug. lib. 8. de Ciuit. Dei c. 27. & lib. 20. contra Faustum c. 21.) fidelium stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris, ad Dei honorem, cultumq; constructum, dicere in precibus; offero tibi sacrificium Petre, uel Paule, uel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines, & martyres fecit, & sanctis suis Angelis cælesti honore sociauit.

Interim tamen manifestum est, templa non vrbanitatis causa, sed religionis construi, cultumq; templis extructis martyribus exhibitum, non vrbanitatis, sed religionis esse. Quamquam & Augustinus, & cæteri Patres, dum templa soli Deo dicari volunt; propterea, quod soli sacrificatur, & templa propter sacrificium ædificantur; si propriè, & accuratè loquendum sit; templa soli Deo, martyribus non templa, sed Basilicas & Memorias extrui volunt. Templa dici noluerunt, quoniam inter fideles, & idololatras versantes, qui falsos colentes Deos, illis in templis à se ædificatis sacrificabant: voluerunt declinare calumniam, ne & ipsi idololatræ appellarentur, si hominibus ædificare se templa faterentur, in quibus hominibus martyribus sacrificare putarentur. Maluerunt appellare basilicas, quasi regias ædes ob splendorem, & amplitudinem; & Memorias, quòd in martyrum memoriam essent extructæ; non vt illis sacrificarent, sed vt illorum memoriam in illis cultam conseruarent. Quare nulli ædificabatur martyri, nisi aliqua saltem illius reliquia ibi poneretur, vt habetur in Conc. 3. Carthag. c. 14. & S. Ambrosius ędificauit, & dedicauit templum, seu basilicam Sanctis martyribus Geruasio, & Prothasio à se inuentis, ibiq; illorum condidit corpora. Idemq; factum esse in toto mundo, tam est apertum, ac manifestum, vt ineptum sit maiorem quærere, aut adferre probationem.

Martyrũ nõ templa sed Basilicæ, & Memoriæ.

Basilicæ cum. reliquijs.

Post verò multiplicatis templis, & deficientibus martyrum corporibus, accepta sunt aliorum Sanctorum corpora, eorumue partes, quibus ædificanda templa in honorem Dei, & memoriam Sanctorum exornarentur.

CAPVT IX.

De Martyrum pro nobis intercessione.

ALTERVM argumentum ex Sanctorum pro nobis apud Deum intercessione, nostraq; ipsorum inuocatione sumitur. Si enim illi a nobis implorantur, imploratiq; pro nobis intercedunt, manifestum est eos a nobis religiosè debere coli, cultosq; semper fuisse. Nam & nostra necessitas, atque vtilitas, id a nobis exigit, & grati animi significatio postulat.

Neque enim, cùm hoc credimus nos, atq; asserimus, iniuriam facimus Christo, cuius hoc est officium, & munus, vt aduocatus, & intercessor pro nobis sit apud Patrem, & mediator; 1. Tim. 2. & ad Hebr. 8. & 9. & 1. Io. 2. & Io. 14. & 16. Duplicem namque intercedendi modum agnoscimus. Alterum, si is, qui intercedit, & roget, & soluat pretium. Alterum

Intercessio duplex

Alterum, si solas offerat preces, pretium non soluat. Prior sanè multò est efficacior, quia & in eo, qui intercedit, præter preces adest pretium, quod soluit: & in eo, qui rogatur, est iustitia, qua soluto pretio tenetur dare, quod petitur, ne iniustus videatur. Posterior verò, tum in rogante habet preces, tum in rogato liberalitate nititur, & misericordia, ac benignitate. In Christo vterq; modus reperitur. In Sanctis posterior solus. Non enim ipsi soluerunt redemptionis nostrę pretium, sed Christus. Ipsi verò solis agunt precibus, & meritis illis, quibus diuinam amicitiam, & beneuolentiam adepti sunt. Abraham Gen. 20. orans pro Abimelech impetrauit veniam; & Moyses in lib. Exodi sæpiùs fuit pro populo intercessor apud Deum, nec aliter egit, quàm precibus. Et Paulus orabat pro Philipen. & Coloss. & Thesalon. quẽadmodum ad ipsos scribit c. 1. & 1. Tim. 2. vult orationes fieri pro omnibus in Ecclesia. Et Romanos cap. 15. vult adiuuare illum orationibus pro illo ad Deum. Et Iob c. 5 dicitur, Voca, si est, qui respondeat tibi, & ad aliquem Sanctorum conuertere. Eodem enim modo, quo Abraham, Moyses, Paulus, & alij rogando intercesserunt, intercedunt & Sancti pro nobis, dum viuunt.

Sãctos pro nobis intercedere.

De mortuis autem testantur S. Augustinus lib. 21. de ciuit. Dei c. 18. & 24. Et S. Hieronymus ad caput primum Lamentationum Ieremiæ, & ad caput 3 Ionæ; opinatos quosdam aliquando fuisse, Sanctorum precibus, atq; intercessionibus Deum in extremo iudicio ita flectendum ad misericordiam, vt omnibus parcat, debitasque condonet pœnas. Numquid enim obliuiscetur misereri Deus, inquit Dauid Psal. 76. aut continebit in ira sua misericordias suas? & Niniuitis minatus subuersionem, nonne flexus est ad ignoscendum? sed aperta nimis est ludicis illa sententia Matt. 25. Ite maledicti in ignem æternum; Et illa Euangelistæ interpretatio; Et ibunt illi in supplicium ęternum, & hi in vitam æternam. Et Mar. 9. Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nam quod ex Ps. 76. profertur, tum de prædestinatis intelligendum est cum Augustino tum de Deo ex parte sua, qui semper misereri paratus est, nisi nostra impedant peccata. Neque Niniuitæ illis suffragantur, tum quia egerunt pœnitentiam prædicante Iona; tum quia vt habet Augustinus, si non subuersi sunt vt Sodomitæ, ipsa certè peccata in illis pœnitendo destructa sunt, & Niniue ex mala in bonam subuersa.

Hæresis Vigilãtij.

Quod autem magis ad nos pertinet, fuit hæresis Vigilantij, Sanctos nobis mortuos, Deoq; viuentes in Cælo pro nobis nequaquam orare; qui error posterioribus quoque temporibus habuit sectatores. Optimè verò aduersus Vigilantium argumentatus est Sanctus Hieronymus. Si Sancti martyres, & quilibet homines viuentes in corpore, deq; seipsis vehementer solliciti possunt orare pro cæteris, quantò magis post victorias, & triumphos de seipsis securi, atque in charitate perfecti? Sanè orantem Angelum habes Zachar. 1. Domine exercituum vsquequò tu non misereberis Ierusalem, & Vrbiũ Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Si Angeli, cur non & Sancti, qui sunt in Cælo, orent pro nobis? Nam quod aliqui respondere conati sunt, Angelos administratorios esse spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui hęreditatem capiunt salutis, vt dicitur Hebr. 1. parùm accommodatè dictum est; quoniam quòd sint administratorij, non facit, vt orent, neq; contrarium prohibet Sanctos, ne orent pro nobis; sed facit vt illi mittantur, vel hi non mittantur ad nos. Deinde nec Romani, qui orabant pro Paulo, nec Sancti viuentes, administratorij erant, & tamen orabant. Ergò & Sancti in Cælo viuentes orare possunt, etsi administratorij non sint.

Latini Patres.

Tum verò Sanctus Petrus moriturus, Clementi curam Ecclesiæ reliquens, pollicetur, se pro omnibus oraturum Deum post mortem. Sic enim ad Iacobum fratrem Domini scribit Clemens Ep. 1. [Si periculum, inquit, peccati timens, suscipere refugis Ecclesiæ gubernacula, certus esto, quòd necesse est te suscipere omne periculum, quia nec ego pro salute omnium ab obsecrando cessabo.] Et S. Cyprianus in extrema Ep. 1. ad Cornelium Papam. [Memores nostri inuicem simus, concordes, atq; vnanimes, vtrobiq; pro nobis semper oremus; pressuras, & angustias mutua charitate releuemus; & si quis hinc nostrùm prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris apud misericordiam Patris non cesset oratio.] Et in Ser. de stella, & Magis ita de Sãctis Innocentibus loquitur. [In ordine Sanctorum prothomartyres primum habent locum, & secretorum consilij diuinorum propinquitate familiarissima clementiam Dei pro nostris exorent laboribus.] Et S. Ambrosius lib. 5. Exam. c. 25. [Fleat pro nobis Petrus, qui pro se benè fleuit, & in nos pia Christi ora conuertat.] Et in libro de Viduis; [Et tu habes proximos, qui pro te Deo supplicent. Petrus, & Andreas pro nobis rogent, possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis

corporis pignore patrocinium vendicare. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, & cùm viuerent, cognouerunt.] Et Precatione 2. ante missam. [Vt efficax sit mea deprecatio, B. Mariæ Virginis suffragia peto, Apostolorum intercessionem imploro, Martyrum preces posco, Confessorum orationes expostulo. Talium Domine Deus preces nunquam spernis, si vt pro me exorent, ipse inspiraueris.] Et in or. de obitu fratris Satyri. [Tuis votis impetratum cognoscimus commeatum. Potuisti annos plurimos impetrare viuendi, qui potuisti cõmeatum impetrare veniendi.] Et rursum in fine. [Quid mihi superest solatij, quàm quòd me citiùs ad te frater spero venturum, tuis intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citiùs desiderantem tui aduoces] Et in or. de obitu Theodosij. [Theodosium speramus, quòd liberis suis apud Christum præsul assistat.] Et in Epist. sæpiùs citata ad sororem Marcelli nam, de inuentione corporum Geruasi, & Prothasij. [Veniant, & videant stipatores meos: talibus me armis ambiri nõ nego; videmus auxilia, quibus sumus sæpè defensi: non videbamus hæc, sed habebamus tamen; patronos habemus, & nesciebamus.] Et ser. de Sanctis Octauio, Aduentitio, & Solutore; [Licèt vniuersi Sancti omnibus prosint, specialiter tamen illi pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulere pro nobis.] Et iterum. [Illi nos orationibus adiuuant: & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedẽtes excipiunt.]

Sanctus Augustinus q. 108. in Exodum, Operimentum illud, quod ex pellibus rubricatis iussit Deus fieri tabernaculo Ex. 26. voluit significare martyres, quorum orationibus propitiatur Deus peccatis Populi sui. & q. 149. Moysen intercedentem ad Deum pro populo, admonuisse nos voluit; cùm merita nostra nos grauant, ne diligamur a Deo, releuari nos apud illum posse orationibus eorum, quos ille diligit. Et in conc. contra Iudæos, Paganos, & Arianos c. 3. Apostolos vult esse velut cœlestes iurisperitos, patronos nostros apud Deum. Et lib. 5. de Baptismo contra Donatistas c. 17. & lib. 7. c. 1. Cypriani orationibus optat adiuuari: quantum enim hęc Sanctorum valeat intercessio, ex intercessione Moysis pro populo demonstrat in com. ad Ps. 105. & in extremo cõm. Ps. 88. [Natalitia Sanctorum cum sobrietate celebrate, & imitemur eos, qui pręcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos.] Et ser. 30. & 46. & 47. de Sanctis, & 181. de tempore c. 13. Imitandos suadet Sanctos; quia debent illi in nobis aliquid recognoscere de suis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino supplicare. [Pro nobis autem absq; vlla dubitatione addit in in ser. 244. intercedunt, quando in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscunt.] Et in lib. Medit. c. 35. & 36. [intercedente, inquit, & orante, & impetrante Gloriosa Virgine Maria cum omnibus Sanctis tuis.] Et in ser. 35. de Sanctis, sunt illa verba ad Beatam Virginem. [Cùm susceperis vota, culpas nostras orando excusa, admitte preces nostras, & reporta nobis gratiam reconciliationis. Impetra, quod rogamus, succurre miseris, iuua pusillanimes, ora pro Populo, interueni pro clero, intercede pro monachorũ choro, exora pro deuoto fœmineo sexu; fletus nostros ad Deum admittas, eumq; pro nobis interpelles, cum toto mentis affectu Beatissimæ Virginis nos intercessionibus committamus; omnes eius patrocinia omni nisu imploremus, vt dũ nos supplici eã obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece cõmendare dignetur in Cœlis.]

Denique apud Sanctum Gregorium Papã h. 32. in Euang. Matronæ crebrò visitanti corpora Sanctorum Processi, & Martiniani apparuerunt illi, pollicentes se illam in die iudicij requisituros, & adiuturos; moxq; ille hortatur populum, vt hosce martyres patronos accipiat. Et lib. 5. Registri c. 155. & 158. [Petrus Apostolus sua vobis & hic, & in futura vita intercessione respondeat.] & lib. 7. c. 53 [Deus Beati Petri intercessione à malis omnibus te seruet.] Et c. 126. [Solatium sẽper nostri Saluatoris per intercessionem Præcursoris eius habeatis.] Et lib. 9. c. 38. [Eius nos intercessio ab omnibus peccatis protegat in Cœlo.] Idem lib. 10. cap. 12. & lib. 11. cap. 8.

Neque Latinorum modò, sed & Græcorum hæc fuit semper fides. Eusebius Cæsariensis lib. 6. Historiæ c. 4. Potamiænam virginem narrat cùm ad supplicium duceretur, Basilidi carnifici fuisse pollicitam, se post mortem oraturam Deum pro illo: quare post triduum ille Christi fide suscepta, martyrio coronatus est. Ægyptios à Ieremia apud eos sepulto pluribus officijs ab eo adiuuari tradit Sanctus Epiphanius in Historia Prophetarum. Et Orig. h. 16 in Iosue. [Ego, inquit, sic arbitror, quòd omnes illi, qui dormierunt ante nos, patres pugnant nobiscum, & adiuuant nos orationibus suis.] Sic aliquos, ait, interpretatos fuisse illud Num. 22. Ablinget Synagoga illa Synagogam hanc, sicut ablingit vitulus herbam viridem in campo, quia scilicet Synagoga Domini, quæ nos præcessit in Sanctis, ore, & lingua consumit aduersariã synagogam; idest orationibus, & precibus aduersarios

Græci Patres.

nostros

nostros absumit. Et h. 3. in diuersos, Sanctorum Innocentium intercessionem apud Deum parentibus illorum profuisse plurimù affirmat. S. Gregorius Nazianzenus in or. de funere patris, cum non dubitat pro suis orare ouibus. Et or. in laudem Basilij. [Ac nunc ille, inquit, in Cælis est, illicq; vt opinor, sacrificia pro nobis offert, ac pro Populo preces fundit.] Et or. in Ægyptiorum Episcoporum appulsum, [Athanasius vita defunctus nunc res nostras cælitus inspicit, ac virtutis causa laborantibus manum porrigit.] Et S. Greg. Nyssenus or. 2. de Sanctis quadraginta martyribus, [Intra Paradisum perueniamus per illorum intercessionem confirmati.] Et or. in funere Meletij, [Non ampliùs per speculum, & ænigma, sed ipse facie cum facie collata intercedit apud Deum; intercedit autem pro nobis, & Populi erratis.] S. Io. Chrysost. extrema h. 9 in Gen. [Misericordiam a Deo consequemur precibus, & intercessionibus eorum, qui Deo maximè placuerunt.] Et h. 44 [Quando quod in nobis est afferimus, & accedit intercessio Sanctorum plurimùm nobis cōfert. Qui enim virtute præditi sunt, non solùm cùm in hac vita sunt, sed & post vitæ exitum plurimùm prodesse poterunt his, qui in se respexerint.] Et h. 2. de Patiētia Iob Deum ait nobis concedere, quæ postulamus, patrū interueniente legatione Sanctorum, & in Ps. 9. [Talia sunt Sanctorum viscera, vt non solùm sint de se solliciti, sed perinde ac si vna sit domus orbis terrarum, vel vnum corpus multitudo hominum, ita precantur Dominum.] Et in Psal. 22. Dæmonum adfert testimonium. Vbique enim spiritus immundi clamant se ardere orationibus, & meritis eorum martyrum, & Sanctorum. Et extrema h. 2. in Ps. 50. & plurimis alijs in locis. Dauidem non solùm viuentem, sed & mortuum profuisse Ciuitati Ierusalem; demonstrat verbis Dei Is. 37. Protegam Ciuitatem istam propter me. & propter Dauid seruum meum. [Dauid multo ante tempore mortuus erat, & viuis patrocinabatur: ò iustorum, & post consumationem inexpugnabilis pugna virorum!] Et h. 5. in Matt. [Habent vim pro nobis, & quidem maximam, orationes, supplicationesq; Sanctorum, cùm nos quoque ipsum per pœnitentiam postulamus.] Et extremo sermone in Iuuentinum, & Maximum martyres: [Sicut milites vulnera, quæ in prælijs acceperunt, Regi monstrantes, fidenter loquuntur; ita martyres in manibus abscissa gestantes capita, quæcumque voluerint impetrare possunt.] Et h. 14. in Epist. ad Rom. Moyses orabat Deum pro Populo; & nunc idem factitat: Et extremo ser. in dictum Pauli, Nolo vos ignorare fratres. [Fiat precibus Sanctorum, & patronorum omnium, vt seruemus dogmatum rectitudinem, quam a progenitoribus accepimus.] Et alijs plurimis in locis similia loquitur.

Theodoretus in Historia Sanctorum Patrum, Publij historiam ita concludit; [Planè scio, quòd si eorum memoriam fecero in hominibus; illi mei meminerint apud Deum vniuersorum.] Et in Simone Prisco his verbis; [Oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem, & scio me consecuturum.] Idem & in Palladio, & in Aphrate, & in Petro, & Theodosio, & Zenone, & Macedonio, & Maryma, & Acepsema, & Eusebio, Iacobo, & Thalelæo. Et in 8. lib. de Græc. affect. Sanctos martyres velut vrbium custodes haberi a nobis vult, quorum precibus, & interuentu apud Deum vtentes, per eos diuina cōsequimur munera. Et post: [Hi sunt, inquit, hominum duces, principes, pugnatores, custodes, per quos a nobis infortunia auertuntur, proculq; arcentur, quę a Dęmonibus inferuntur mala.] Et Eusebius Emissenus h. de Sancta Blandina; [Apud domesticos Dei tātum intercessionis promereris, quantum venerationis impenderis.] Et S. Io. Damasc. in 4. libro de fide c. 16. hoc inter cætera ostendit argumento, colendos esse a nobis, & honorandos Sanctos, quoniam aduocati nostri sunt, qui pro nobis intercedunt, & loquuntur cum Deo, nostraq; illi causa supplicant. [Et quid non laboris suscipias, inquit ille, vt patronum quendam nanciscaris, qui te mortali Regi offerat, ac tuo nomine ad eum verba faciat?] Sic & historiam Barlaami concludens, & Iosaphat, orationes nobis omnibus, & intercessiones vtriusque obnixè precatur.

CAPVT X.

De nostra martyrum inuocatione.

CVM intercessione Sanctorum coniuncta est inuocatio nostra: propterea enim inuocantur a nobis, quoniam promptos pro nobis apud Deum intercessores experimur. Constat verò duabus partibus hæc inuocatio nostra. Altera est, qua Deum per Sanctorum merita rogamus; Altera, qua Sanctos quoque ipsos rogamus, vt pro nobis orent.

Deum per Sāctorum merita rogamus.

Priorem partem ex sacris didicimus literis, in quibus Moyses Ex. 32. orauit pro populo; Quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui; recordare Abraham, Isaac, & Iacob seruorum tuorum. Et Deut. 9 Ne disperdas populum tuum, recordare seruorum tuorum

tuorum, Abraham, Isaac, & Iacob. Et Azarias in medio ignis orauit Dan. 3. Ne quęsumus tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, neque auferas misericordiam tuam a nobis propter Abraham dilectum tuum, & Israel Sanctum tuum, hoc est propter illorum merita. Quemadmodum etiam in 3. Reg. 11. dixit Deus Salomoni, se scissurũ illius Regnum, sed non in diebus illius; propter Dauid patrem eius, hoc est propter Dauidis merita. Et c. 15. dedit prolem Abiæ propter Dauid; eò quòd fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & lib. 4. c. 19. protecturum se pollicetur vrbem Ierusalem propter se, & propter Dauid seruum suum; quod etiam repetit Is. 37. hoc est propter beneuolentiam suam, & Dauidis merita. Ita sanè interpretati sunt veteres Patres. In quibus S. Io. Chrys. h. 42 in Gen. [Sępè, inquit, „ quando non est inuentus in præsenti vita iu„ stus, propter defunctorum virtutem viuen„ tium miseretur, & curam habet. Vnde cla„ mat, dicens; Protegam Ciuitatem hanc „ propter me, & propter Dauid puerum „ meum, quasi diceret; licèt ipsi indigni sint; „ verùm quia solitus sum misericorditer age„ re, & ad miserandum propensus sum, pro„ pter me ipsum faciam, & propter puerum „ meum Dauid, qui ante hos annos è vita mi„ grauit; Hic erit autor salutis his, qui sua se „ perdiderunt desidia.] Et S. Aug. lib. 20. contra Faustum c. 21. Christianum populum docuit memorias martyrum celebrare & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur.

Sanctos orare pro nobis.

Posteriorem autem partem non solùm Deum, sed Sanctos quoque ipsos rogãdos esse à nobis, demonstraut primùm veteres omnes liturgiæ Basilij, Chrysostomi, & aliorum, & vsus ab initio Ecclesiæ semper retentus salutationis Angelicæ, in qua oratur Dei genitrix Virgo. Amici enim Dei sunt omnes Sancti, nostræq; salutis percupidi, & maiore nos charitate, quam cùm apud nos viuerent, diligentes; Quo tempore pro nobis vtique precabantur. Neque quòd procul à nobis remoti sint, impedire potest, ne orationes nostras audiant; quod insulsi homines aiunt. Nam si Angeli audiunt, etiamsi aures non habeant; cur non audiant & Sancti homines? audiunt autem ambo ex verbo Dei, quod vident, & audiunt; illi vt mittantur; hi vt orando subueniant, quanquam si Sacras requiramus Scripturas, nec illi facilè nobis probabunt audire Angelos. Cùm enim Cornelio dixit Angelus Act. 10. Exaudita est oratio tua, non à se auditam dixit, sed solùm auditã in conspectu Dei, posset q; intelligi auditã à Deo, qui Angelũ misit: nã & quiuis nostrùm posset ad amicum mittere seruum, qui eadem significet illi verba, nec tamen erit consequens seruum orationem illã audiuisse.

Nobis autem faciliùs est ostendere Sanctos homines audire. Nam Luc. 16. Abraham audiuit orationem diuitis rogantis, vt mitteret Lazarum: audiuit, inquam, etsi inter illos magnum chaos firmatum esset. Cur igitur Sancti in Cœlo preces nostras non audiant? Sanctus quidem certè Augustinus pluribus in locis vniuersè quæsiuit, an mortui sciant ea, quæ apud nos fiunt, vt in libro de Spiritu, & anima c. 29. & libro de cura pro mortuis gerenda c. 14. & 15. & in expositione Ps. 108. locumque illum Lucæ considerans plurimùm affirmauit; Mortuos vi sua nescire omninò quid apud nos agatur, sicut nec nos scimus, quid apud illos: aliqua tamen audire vel ab ijs, qui hinc moriẽdo ad illos transeunt, quatenus eos audire oportet, atq; permittit Deus vel ab Angelis, aut Deo demũ ipso reuelante. At quantò faciliùs fuerit preces nostras siue ab Angelis suggeri Sanctis apud Deũ beatis, siue à Deo ipso manifestari? Docuit etiã Dñs Matt. 22. & Mar. 12. & Luc. 20. Sanctos futuros similes, & æquales Angelis; & si Angeli cognoscunt, cur non & Sancti? Prophetæ quoque cognoscunt orationes, & occulta eorum, qui absunt; cur non item Sancti, & Beati, in quibus euacuatum est id, quod erat ex parte, & venit id, quod est perfectum, vt loquitur Paulus in priore ad Cor. cap. 13? Sanctos quoque constat orationibus nostris vocatos adfuisse nobis sæpissimè, quemadmodum non incertis rumoribus, sed testibus certis de Fœlice refert S. Aug. c. 16. libri de cura pro mortuis gerenda. Et Moyses multò ante mortuus Deut. 34. apparuit cum Christo in monte loquens Matt. 17. & Samuel audiuit, & Sauli adfuit, vt habetur in 1. Reg. 28. Et si ille adiurantem Pythonissam audiuit, cur non audiant nos orantes Sancti? Et quamuis non constet Samuelem ipsum aduenisse, immò in superioribus dictum sit fuisse dæmonem quempiam, qui Sauli apparuit, hoc tamen argumento vsus est S. Aug. c. 15. eiusdem libri. Et si dæmon audiuit, & venit; cur non Sancti veniant, & adsint nobis? Porrò idem S. Aug. lib. 13. de Trinit. c. 5. & 6. beatum illũm esse definit, qui habet omnia quæ vult, & nihil mali vult; atque in com. ad Ps. 108 rursum de mortuis loquitur; [Pau„ cos esse dico eius animi homines, qui post „ mortem suam, quid suis boni, maliue con„ tingat, saltem dum viuunt, negligant, at„ que omninò contemnant.] Sancti igitur, qui & homines sunt, & beati, tum scire cupiunt; tum quia beati sunt, sciunt quid suis in hac vita contingat: Et cùm charitate plurima ferueãt, promptè illis rogati subueniũt.

Christo nõ fieri iniuriam.

Neque Christo causentur iniuriam fieri,

si alios inuocemus Patronos. Nam nec Paulus iniuriam putauit se illi facere, cùm Romanos, & Philemonem voluit pro se orare: multoque minor erit iniuria, si intercessoribus vtamur, quos certò sciamus Sanctos, & amicos Dei esse. Quòd si Paulus in 1. Tim. 2. vnum dicat esse Dei, & hominum mediatorem Christum; tum de priori mediationis modo in superiori c. 9. exposito loquebatur: quippe statim adiûgit, Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: & Io. in prima Ep. c. 2. aduocatum scripsit nos habere illum apud Patrem, & ipsum esse propitiationem pro peccatis nostris. Hoc modo sanè vnicus est ille mediator, vnicus aduocatus, vnicus intercessor. At si orationibus solis, ac precibus agendum sit; tot nimirū fuerint, quot Sancti, Sanctæq; pro nobis orabunt. Tum verò dixit etiam idem Paulus in eadem Epistola, Deum solum habere immortalitatem: *cap. 6.* Et in priore ad Cor. 3. solum Christum esse fundamentum, præter quod aliud poni non possit; sed aliter absque aliter, & Deus immortalis est, & Angeli, & anima nostra, & Christus fundamentum, & Apostoli, & Prophetæ, vt dicitur ad Ephes. 2. Deus immortalis natura sua, Angeli, & anima voluntate Dei: & alia ratione Christus fundamentum, alia Apostoli, & Prophetæ. Ita mediator, & aduocatus appellatur Christus sanguine, & precibus; Sancti precibus, non sanguine.

CAPVT XI.

Temporibus omnibus Sanctos inuocatos fuisse.

HANC verò fuisse Ecclesiæ Catholicæ fidem, tum ex ijs manifestum est, quæ antea dicta sunt de intercessione. Si enim intercedunt Sancti pro nobis, nimirum inuocandi à nobis sunt: tum veteres omnes scriptores testantur. *Iacobus Apost.* Iacobus Apostolus frater Domini in sua liturgia Mariæ Virginis, & Sanctorum omnium commemorationem fieri voluit, vt illorum supplicationibus, atque intercessionibus diuinam misericordiam consequamur, & statim post Apostolorum tempora Sancti *Martialis* Martialis viri Apostolici vitam scribens Aurelianus apud Lipomanum, Sanctum inuocat, illiusq; orationes exposcit. [Adsit, inquit, nobis ille, qui fuit pastor pius, & orationibus eius muniti mereamur hæreditatis æternæ participes adsciscì Sanctorum collegio.] Nec multò post S. Irenæus libro 3. ad- *Irenæus.* uersus hæreses c. 33. De Maria Deipara ità loquitur, vt sicut Eua mortis, & perditionis fuit nobis causa, sic illa vitæ, atq; salutis & sibi, & vniuerso generi humano; nodusq; inobedientiæ Euæ solutus per obedientiam Mariæ fuerit: quā ob causam in 5. lib. c. 19. Euę aduocatam eam appellat. [Sicut, inquit, illa seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc suasa est obedire Deo; vti Virginis Euæ Virgo Maria fieret aduocata.] Ex quibus verbis manifestum est, veterem illam Ecclesiam ab Apostolis edoctam inuocasse Mariam, & vt singularem patronam, & apud Deum, ac filium aduocatam coluisse. Hoc ipsum ex Tertulliano cognoscimus, cuius hæc fuere *Tertullianus.* verba in libro de carne Christi. [In Virginem adhuc Euam irrepserat verbum ædificatorium mortis. In Virginem æquè introducendum erat Dei Verbum extructorium vitę, vt quod per huiusmodi sexum abierat in perditionem, per eundem sexum redigeretur in salutem: crediderat Eua serpenti, credidit Maria Gabrieli: quod illa credendo deliquit, hæc credendo deleuit.] Si igitur nos eam Patronam, & aduocatam apellamus nostrā; si eam piè precamur, Solue vincla reis; & veterem, atque Apostolicam retinemus fidem, & cū Irenęo loquimur, ac Tertulliano Christum tamen præcipuum semper salutis nostrę agnoscentes autorem. At non solùm Matrem, sed & cæteros omnes Dei amicos, & domesticos imploramus. De S. Io. Baptista scribit S. Cyprianus in or. de reuelatione ca- *Cyprianus* pitis illius. [Petebant auxilium à Domino per præcursorem suum Ioannem, promittentes se tantam fidem habere, vt quidquid peteretur, Sanctus Ioannes Domino annuente tribuere posset.] Et implorauit Origenes *Origenes.* Sanctum Iob, his verbis concludens tertium librum in Iob; [O beatè Iob viuens in perpetuum apud Deum, & victor permanens in conspectu Regis Domini, ora pro nobis miseris, vt etiam nos terribilis Dei misericordia protegat in omnibus tribulationibus, & eripiat ab omnibus oppressionibus maligni, & connumeret cum iustis, & conscribat cum his, qui salui fiunt.] Et 8. lib. contra Celsum, cum homine disputans; [Vnus, inquit, nobis placandus est Deus, & vt propitius sit exoptandum: quòd si quos alios velit præter Deum placari; intelligat quemadmodum, & corpus, cùm mouetur, & vmbram habet se subsequentem: sic & qui summum Deum placarit, & illius amicos propitios vt habeat, sequitur.] Angelos scilicet, animasq; & spiritus cæteros beatiores; quippe qui simul & sentiant, quinam Dei sint benignitatem promeriti. Nec solùm se hi erga digniores quoque propitios reddunt; sed & Deo gratificari volentibus opitulantur; hisq; & placatiorem hunc faciunt, vnaq; & supplicant, & precantur. Et in primo Conciliorum tomo extat epistola Cornelij Papæ in *Cornelius Papa.* qua dum narrat translationem Apostolorum Petri, & Pauli è catacumbis ad Vaticanum, Popu-

Populum, ait, Romanum orasse Deum, vt
illis intercedentibus Ecclesiam regeret. Et
Nazianzenus. S. Gregorius Nazianzenus in or. de funere
patris, defunctum iam patrem inuocat; in-
uocat & Gorgoniam in or. in ipsius laudem.
Et or. in laudem Cypriani, Iustinam memo-
rat à Cypriano adhuc mago miserè amatam,
atque de honestate periclitantem, Mariam
semper Virginem inuocasse, vt periclitanti
auxilium ferret: quæ preces illicò fuerunt au-
ditę, & Cyprianus ad Christum conuersus,
quem rursum ipse tandem inuocat Nazian-
zenus; vt gregem suum vniuersum ab hære-
ticis tueatur, & ad meliora dirigat. Et ad
initium orationis in laudem Basilij, precatur
illum supra se positum, vt facilem se sibi, exo-
rabilemq; præbeat. Totius verò orationis
illa est inuocatrix conclusio. [Tu vero sa-
,, crum, & diuinum caput nos cœlitus inspici-
,, as, carnisq; stimulum a Deo nobis ad discipli-
,, nam datum, aut precibus tuis sistas, aut per-
,, suadeas, vt forti animo perferamus, omnēq;
,, vitam nostram ad id, quod maximè conduci-
,, bile est, dirigas; nosque posteaquam ex hac
,, vita migrauerimus, tuis tabernaculis exci-
,, pias.] Et orat. in laudem Athanasij, sic tan-
dem illum alloquitur. [Nos autem ipse be-
,, nignus è Cœlis aspicias, atque hunc populu
,, gubernes.] Ac demum sub finem Tragediæ
Christi patientis, ad Beatam Deiparam.
,, *Veneranda*, inquit, *ò Virgo casta fœlicissima,*
,, *Quando beata nunc Beatorum in polo,*
,, *Exuta quidquid fecis humanæ sedes*
,, *Æternitatis pallio ornata, vt Dea*
,, *Habita, senectæ expers, supremo ex æthere*
,, *Benigna adesto vocibus meis: preces*
,, *Admitte Virgo, ò inclyta hæc quando tibi*
,, *Verbi parenti, sed supra modum tamen*
,, *Legemq; solus inter omnes contigit*
,, *Honor. Ego fretus his tibi me audentiùs*
,, *In verba supplex offeram, &c.*
Athanasius. Et S. Athanasius in ser. de Deipara; [Audi
,, filia Dauid, & Abrahæ, & inclina aurem tuā
,, in preces nostras, & ne obliuiscaris populi
,, tui; neque nostri, qui sumus de familia, &
,, domo patris tui.] Et iterum; [Vultum tuum
,, deprecantur omnes diuites plebis. Ad te
,, clamamus: recordare nostri Sanctissima Vir-
Emissenus. ,, go.] Eusebius Emissenus h. in litanijs, [Prę-
,, sidia, inquit, inuocata Sanctorum.] Et h.
de Sanctis Ephipodio, & Alexandro, specia-
les illos Ciuitatis patronos appellat; quoniā
ibi erant sepulta illorum corpora; & ideò
dulcius eis ait esse obsequium, si inde ad suf-
fragium inuocentur, vnde primo resurrectio-
nis signo euocabuntur ad præmium. Et h. de
Sancto Genesio: [Fideles populi peculiariùs
,, exultantes de perpetui propugnatoris auxi-
,, lio, ferunt ad tumulum vota; de tumulo vo-
,, torum referunt gaudia. Pulsant hi precibus
,, respondet ille virtutibus; vincuntur per quo-
,, tidiana martyris beneficia, alumnæ vrbis
,, obsequia. Vnde meritò in prosperis colunt,
,, quem præsentem in periculis cognouerunt:
,, frequentibus tribulationibus approbarunt,
,, quantum apud Deum possit proprius suffra-
,, gator.] S. Basilius h. in quadraginta marty-
res; [Paratum est hic Christianis auxilium. *Basilius.*
,, Qui aliqua premitur angustia, ad hos confu-
,, giat; qui rursum lætatur, hos oret: hic vt à
,, malis liberetur; ille vt duret in rebus lætis.
,, Hic mulier pro filijs orans auditur, peregri-
,, nanti viro reditum incolumem, ægrotanti
,, verò salutem implorat. Cum his ergò no-
,, stras effundamus preces.] Neque absimilia
inculcat in h. de Martyre Mamante. S. Gre-
gorius Nyssenus in or. de S. Theodoro mar- *Nyssenus.*
tyre, de martyrū reliquijs ita loquitur. [Quasi
,, corpus per se viuens, & florens intuentur,
,, amplectuntur, oculis, ori, auribus, omnibus
,, sensuū instrumentis adhibentes. Deinde of-
,, ficij, & affectionis lachrymas martyri, tāquā
,, integer esset, & appareret, superfundentes, vt
,, pro ipsis deprecator intercedat; supplices
,, preces offerunt, tanquā satellitem Dei orātes,
,, quasi accipientem dona cùm velit inuocan-
,, tes.] Et rursum sub finem. [Tu verò huc
,, iam ades ad nos, & deprecatus veni ad hos,
,, qui te honorant, inuisibilis amicus: interce-
,, de, ac deprecare pro nobis apud communem
,, Regem, & Dominum: timemus afflictiones,
,, expectamus pericula: vt miles pugna pro no-
,, bis, vt martyr pro conseruis vtere libertate
,, loquendi, &c. quòd si maiori etiam opus fue-
,, rit aduocatione, ac deprecatione, fratrum
,, tuorum martyrum coge chorum, & cum
,, omnibus vnà deprecare, admoue Petrum, *Io. Chrys.*
,, excita Paulum, Ioannem, &c.] Apud San-
ctum Ioannem Chrysostomum autem quid
sibi volunt vltima illa verba in h. 2. de pa-
tientia Iob? Orationibus, lectionibusq; San-
ctorum Patrum intendentes. Et h. 52. operis
imperfecti: verba illa fatuarum Virginum,
Date nobis de oleo vestro, Mat. 25. dici à
nobis vult Sanctis, qui opera larga iustitiæ
habent nobis quoque sufficientia; hoc est
intercedire pro nobis peccatoribus ad Domi-
num. Et extrema h. in dictum Pauli. Nolo
vos ignorare fratres. [Fiant hæc precibus
,, Sanctorum, & patronorum omnium, vt ser-
,, uātes dogmatum rectitudinem, quam super-
,, ne, & a progenitoribus accepimus, & adij-
,, ciamus illis congruam vitam.] Immò verò
in h. 26. in poster. Ep. ad Cor. & h. 66. ad
populum; peregrinationes adfert ad Sancto-
rum sepulchra. [Nam & ille ipse Imperator
,, purpura indutus peregrè proficiscitur, sepul-
,, chra illa complexurus, & fastu posito consi-
,, stit Sanctos rogans, vt sibi apud Deum pa-
,, trocinentur, & tabernaculorum artificem,
ac pi-

ac piscatorem patronos etiam mortuos precatur ipse diadema gestans.] Et h. 5. aduersus Iudæos; [Si videris te puniri à Deo, ne profugias ad inimicos Iudæos, ne magis etiã illum in te prouoces: sed ad amicos illius martyres, ac Sanctos, qui illi placuerunt; quiq; multam apud illum habent autoritatem.] S. Hilarius in Ps. 124. Apostolos, Patriarchas, & Prophetas simul cum Angelis præsidio nobis esse asserit; & S. Hieronymus hac de re ex instituto aduersus Vigilantium scripsit; & ipsemet in extremo Epitaphio ad Eustochium inuocauit Paulam. [Vale ò Paula, & cultoris tui vltimã senectutem orationibus iuua.] S. Ambrosius pluribus in locis inuocauit; quę ferè commemorata sunt, cùm de intercessione dictum est c. 9. S. Augustinus in lib. de spiritu, & anima c. 59. Sanctos omnes inuocat, vt pro ipso orent. [Vos, qui meruistis consortes fieri supernorum ciuium, & perfrui æternæ charitatis gloria; orate pro me ad Dominum, vt educat me de isto carcere, in quo teneor captiuus, & ligatus.] Et tr. 84. in Ioannem. [Ideò ad mensam Domini non sic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus; sed magis vt orẽt ipsi pro nobis.] Et ser. 1. de Sanctis, ita Sanctum inuocat Stephanum. [Commendamus nos orationibus eius. Multò magis enim nunc exauditur pro benè oratoribus suis.] Et ser. 18. qui est secundus de Annuntiatione dominica, & ser. 35. in festo Assumptionis; [Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo sexu.] Et in libro medit. c. 24. vniuersos Sanctos verbis hisce precatur; [Orate Dominum agmina omnia Sanctorum, & vniuersi cœtus Beatorum, vt vniuersis precibus, meritisq; adiuti peruenire mereamur ad portum perpetuæ salutis.] Et c. 40. tum Beatam Mariam, tum Angelos, & Sanctos omnes rursum obsecrat, vt pro se interuenire, & supplicare dignentur. Et lib. 7. de Baptismo contra Donatistas c. 1. [Beatus Cyprianus adiuuet nos orationibus suis in istius carnis mortalitate.] S. Cyrillus Hierosolymitanus catech. 5. mystag. de Missæ loquens sacrificio; [Mentionem, inquit, facimus eorum, qui ante nos dormierunt. Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum: vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus suscipiat preces nostras.] Theodoretus quoq; initio commentariorum in Ezechielem, inuocat hunc Prophetam; & in historia Sanctorum Patrum sepiùs illos inuocat, vt in superioribus quoque adnotaui. Victor Vticensis in 3. lib. de persecutione Aphricana, Prophetas inuocat; & Apostolos, vt afflictis Ecclesiæ rebus subueniant. Et S. Fulgentius in sermone de Mariæ laudibus, eam dixit esse refugium omnium fœminarum, vt omnibus ad eam confugientibus subueniret. S. Gregorius Papa libro 16. Moral. c. 22. Non confidentes de nostris operibus ait nos ad Sanctorum martyrum protectionem currere, deprecariq; vt illis intercedentibus veniam promereamur; & in c. 5. Cant. dum hoc facimus, adiurare nos interpretatur filias Ierusalem. Et lib. 1. Dialog. c. 4. Monachos narrat à Longobardis vexatos Equitium inuocasse ad sepulchrum eius confugientes. Et lib. 5. Registri c. 119. pro se orari postulat apud Sanctum Cyprianum; sicut ille pro illis ad Sancti Petri corpus orabat. Denique S. Io: Damascenus in or. 1. de B. Mariæ natiuitate, Beatos Ioachinum, & Annam orat, & inuocat: atque ex omnibus historijs constat inuocanti illi Beatam Mariam restitutam fuisse abscissam manum.

Hilarius. *Hieronymus,* *Ambrosius.* *Augustinus.* *Cyrillus Hierosol.* *Theodoretus.* *Vict. Vticensis:* *Fulgentius* *Greg. Papa.* *Damascenus.*

Sed hoc iam pertinet ad aliud caput de miraculis factis ad inuocationem Sanctorum; quæ nimis esset longum persequi, & fortasse non necessarium; cùm nimis sint omnibus manifesta, & certa. Manifestus etiam omnibus est Litaniarum vsus in Ecclesia, in quibus inuocantur Sancti omnes, vt pro nobis orent. Quem vsum si quis fortasse à Sancto Gregorio Papa principium dicat habuisse; id tamen non recens, sed ante mille annos iam fuerit, & ante Gregorium in actis Liberij Papæ c. 9. traditur eum monasteria, & plebem Sanctam Christianorum ad Beatum Petrum cum Litanijs conuocasse; & circa Hormisdæ, & Clodouæi Francorum Regis tempora in Concilio Aurelianensi can. 29. ante Domini Ascensionem triduanæ indicuntur Rogationes, idest Litaniæ cum solemni ieiunio, ac rursum temporibus iisdem in Concilio Gerundensi in Hispania can. 3. alia legitur Litania kalendis Nouembris habenda; & in expurgatione Sixti Papæ III. c. 11. Litaniæ habentur ab omnibus præ gaudio factæ. Cum vero Constantinopolitana Ciuitas graues terræ motus pateretur; ad propulsandam iram Dei Litanias factas scribunt Asclepiades, & Cincianus Episcopi ad Petrum, vt habetur in quinta Synodo Constantinopolitana, & Pelagius Papa primus cum Litania venisse ad Sanctum Petrum, narratur in lib. Pontificali, & circa idem tempus in Turonica secũda Synodo c. 18. Litanię habentur kal. Ianuarij à Patribus institutæ; & hæc omnia ante Gregorium fuere facta. Sed & ex ipsomet Gregorio cognoscitur multò fuisse antiquiores; nam in lib. 4 Registri c. 58. de vsu pallij in litanijs scribens ad Rauennatem Episcopum; prohibet in Litanijs gestari pallium, quia extra Ecclesiam gestari non

Litaniæ.

non debet, nec vllus superioribus temporibus gestasse inuentus est. Ex quo duo planè habemus, & Litanias antiquiores fuisse Gregorio, & eas extra Ecclesiam factas. Sed & in lib. 7. c. 76. indictionis secundæ ipsemet, & qui pro Rauennate Episcopo agebant de vsu pallij in Litanijs retinendo, priscam, & antiquam consuetudinem appellant. Et dum lib. 9. c. 44. aduersus Barbaros Siciliam inuadentes indicit feria quarta, & sexta Litanias; non rem nouam instituit, sed velut iam pridem in Ecclesia vsitatam, in præsenti necessitate iniungit. Eodem modo in libro 11. c. 2. Septem Litanias diuisim, Clericorum, virorum, monachorum, ancillarum Dei, coniungatarum, viduarum, pauperum, & infantium, à diuersis Ecclesijs mortalitatis tempore ordinauit. Sanè ante Gregorium vixit Basilius circa annum 380. qui de Litanijs disputat cū Ecclesia Neocæsariensi in Ep. 63. Easque iam tum in vsu fuisse testatur. Et Eusebius Emissenus circa annū 350. in Litanijs habuit homiliam, in qua triduanas legimus supplicationes, in quibus Deum exorabant, & præsidia Sanctorum inuocabant pro infirmitatibus, pro pestilentijs, hostilitatibus, grandine, siccitate, & similibus. Vixit etiam circa quadringentesimum Maximus Taurinensis Episcopus, apud quē similis extat de Litanijs homilia; in qua legationem nos ad Deum ait destinare, sicut homines solent, quoties necessitatem patiuntur, ad proximas gentes auxilij causa destinare legatos; & vt habet S. Bernardus, quāquam his omnibus posterior, in ser. de quatuor modis orandi; [Qui timent per seipsos accedere, student, quasi per alios supplicare. Et qui patitur fluxum sanguinis, idest peccatorum, huic minimè expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam inuenerit, eius fibriam.] Hoc nos Sanctos rogantes agimus: & quis nisi extremè impudens, & impius reprehendat? Si verbum Dei scriptum requiris, habes in cap. 10. si traditum, in c. 11. in quo si obseruare non piguit, ætatum omnium, & sæculorum ab Apostolorum temporibus habes testimonia; Sanctos à Christianis semper inuocatos fuisse: neque his Sanctorum hostes poterunt quemquam opponere.

CAPVT XII.

De Sanctorum miraculis.

TERTIVM, ac postremum argumentum, quo Sanctos martyres demōstramus preces nostras, & inuocationes audire, proq; nobis intercedere apud Deum, ex miraculis petitur; quæ inuocantibus nobis, & illis intercedentibus fiunt a Deo. Horum & in superioribus facta est mentio; & ab Innocentio Abbate ad Sancti Ioannis Baptistæ reliquias orante scribit Palladius repente sanatum paralyticum: & Constantiam Constantini filiam toto vlcerosam corpore, Beatam Agnetem ad illius sepulchrum inuocantem, fuisse illicò sanatam, scribit S. Ambrosius Epist. 34. ad Virgines sacras: & cœcum precibus Sanctorum Geruasij, & Protasij restitutum se vidisse narrat in sermone de his Sanctis: & plurima habet S. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei c. 8. deq; illorum reliquijs loquens S. Io. Damascenus lib. 4. de fide c. 16. [In veteri, ait, lege quisquis mortuum contigisset, immundus censebatur. Verùm hi in mortuorum numero habendi non sunt; qui enim mortuum corpus miracula edere queat? quo nam modo per ea Dæmones expelluntur, morbi profligantur, ægroti sanantur, cœci prospiciunt, leprosi mundantur, tentationes, ac mœrores discutiuntur, ac denique omne donum optimum a Patre luminum eorum opera ad eos, qui fide minimè dubia postulant, descendit?] Theodoretus verò in libro de Martyribus hoc vtitur argumento; quòd illorū templa plena visuntur donis, quę votorū rei persoluunt; nam alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulacra suspendunt ex argento, auroq; confecta, quæ manifesta sunt adeptæ sanitatis indicia. Et Eusebius Emissenus h. de S. Genesio. [Ferunt ad tumulum vota, & de tumulo votorum referunt gaudia. Pulsant hi precibus, respondet ille virtutibus; vincuntur per quotidiana martyris beneficia alumnæ vrbis obsequia. Meritò in prosperis colunt, quem præsentem in periculis cognouerunt.] S. Basilius quoque in h. de quadraginta martyribus eadem propemodum de illis confirmat. Et S. Gregorius Nyssenus locum, vbi corpus iacebat S. Theodori martyris, variorū dixit morborum medicinæ officinam esse factum, & portum eorum, qui afflictionum tempestatibus iactabantur, & aduenientium multitudine viam semper velut formicis plenam esse. Et Nazianzenus or. in laudem Cypriani, Cypriani corpus publicum orbis bonum appellat; & paulò post; [Omnia, vel cineres ipsi, Cypriani efficiunt, quemadmodum norūt, qui huius rei periculum fecerunt, ac miraculum ad nos vsque transmiserunt, eiusdemq; memoriam posteris quoque tradituri sunt.] Et or. 1. in Iulianum, [Dæmones propelluntur, & morbi curantur, & vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur; & vel solæ sanguinis guttæ, atq; exigua passionis signa, idem possunt, quod corpora.] Sed & S. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 18. Elisæum memorat non so-

lum viuentem, sed & mortuum suscitasse mortuos; vt non solùm anima Sanctorum honoretur, sed in corporibus etiam mortuorum credatur inesse virtus, & potestas miraculorum: quippe in 4. lib. Regum c. 13. cadauer proiectum in sepulchro Elisæi, vbi ossa tetigit Elisæi, reuixit, & stetit super pedes suos. Et de Sancto Ioanne Chrysostomo pulchrum est illud, quod narrat Niceph. libro 14. c. 43. corpus illius nulla vi potuisse moueri, vt Constantinopolim portaretur; per literas Theodosius Imperator obsecrauit Sanctum, vt se deferri pateretur, & leuissimè fuit portatus; & illud libro 15 c. 5. post longam disputationem in Calcedonensi Concilio decreuisse Patres, vt sententiæ omnes conijcerentur in tumulum, quo Beatæ Euphemiæ continebatur corpus; totaq; nocte oratum; postero die catholicæ omnes sententiæ in manibus repertæ fuerunt, reliquæ post pedes proiectæ.

Pluribus detinere lectorem supernacaneū: cùm nostris quoque temporibus audiantur plurima certissimis testibus comprobata.

C A P V T XIII.

Quinam Sancti inuocandi.

Sanctorum quatuor classes.

HOC vnum addendum; Sanctos, quos inuocamus, ad quatuor classes reuocari. Aut enim sacrarum literarum testimonio cōstat eos esse Sanctos, vt Moysen, & Abrahamum in veteri testamento; & Apostolos in nouo, atque ex Diaconis Stephanum. Aut Ecclesię traditione habiti semper fuerunt Sācti; vt inter veteris testamenti Patres primos generis nostri parentes fuisse saluos; & Tatianus negans, vt est apud Irenæum lib. 1. c. 31. & Tertullianum libro de præscript. c. 52. habitus est hæreticus ab Epiphanio hær. 46. & Augustino libro de hæresibus c. 25. & Irenæo lib. 3. c. 39. quem legas etiam c. 34. 35. 37. Sed Augustinus in Epist. 99. ad Euodium, inter cæteros à Christo ad inferos descendente liberatos, atque ad Cœlum traductos, credendum esse ait, Ecclesiamq; ferè totam credere, fuisse primum illum hominem, etiamsi canonicarum scripturarum expressa non proferatur auctoritas; profert tamen illud ex lib. Sap. c. 10. Hæc illum, qui primus formatus est, à Deo pater Orbis terrarum custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. Et in secundo libro de peccatorum meritis, & concupiscentia c. 34. [Primi illi homines (de Adamo, & Eua loquitur) postea iustè viuendo meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati.] Et in nouo testamento de B. Maria, etsi nullum sit scripturæ testimonium, ita tamen perpetua traditione tenetur, vt plusquam hæreticus diceretur, qui negaret. Tertia classis est martyrum, quos pro Christo constat interremptos fuisse. Hi enim semper pro Sanctis fuerunt habiti, propter eximiam scilicet charitatem, & amorem Dei. Quarta eorum, qui legitimam sanctitatis probationem habuerunt, quam Ecclesiæ canonizationem vocamus. Quod sanctitatis testimonium non dat Ecclesia nisi diuino fulta testimonio, hoc est certis miraculis, quibus Deus hominis sanctitatem declarauerit.

C A P V T XIV.

Martyrium non temerè quæritandum.

VERVM de his hactenus, in quibus & si de martyribus dicere aggressi sumus, permulta tamen communia Sanctis omnibus dicenda fuerunt. Ita namque ferè accidit, vt dum de specie suscipitur disputatio, de genere quoque vniuerso disserendum sit. At vt primam illi tractationis nostræ partem habuerunt, sic postremam quoq; hanc habebunt. In qua vt permultos scimus virtute, ac sanctitate præstantes viros, martyrij gloria inflammatos, diuinaq; charitate feruentes, occasiones quæsisse martyrij, seq; ipsos vltrò sæpius obtulisse, neque tamen voti compotes factos; quia non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei donum, & gratia. Ita Sanctos quoque Patres monentes audio, non debere nos temerè certamini tanto offerre, cui impares sunt semper vires nostræ; & si cadas, damnosum nimis sit, & exitiosum: quare & interdum declinandum monent. [In omnibus, quæ agimus, inquit S. Ambrosius lib. 1. off. c. 37. non solùm quid honestum, sed etiam quid possibile sit quæramus, ne fortè aggrediamur aliquid, quod non possimus exequi.] Vnde nos tempore persecutionis de Ciuitate in Ciuitatem cedere, immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus Matt. 10. ne temerè aliquis dum martyrij desiderat gloriam, offerat se periculis, quę fortasse caro infirmior, aut remissior animus ferre, ac tolerare non queat. Prouidentia tamen preparandum esse subiungit animum, exercendam mentem, atque ad constantiam stabiliendam. [Vt enim in bello improuisus hostis vix sustinetur; sic animum mala inexplorata plus frangunt.] Et S. Gregorius Nazianzenus or. in laudem Cæsarij fratris. [Lex nostra præcipit, vt oblata quidem occasione veritatis causa periculum adeamus, nec fidei pietatem per animi ignauiam deseramus: cęterùm quamdiu licet, pericula ipsa ne excitemus; siue id ea ratione præscribat, quòd animabus nostris metuat; siue quòd eorū exitio occur-

" occurrendum putet, à quibus nobis periculū
" vitæ creatur.] Et rursum in oratione in laudem Basilij: [Lex martyrij hæc est, vt non
" nosmetipsos in periculum vltrò conijciamus,
" vt & persecutoribus, & infirmioribus athle-
" tis consulatur; nec in discrimen adducti certamen detrectemus. Illud quippe temerarij,
" ac præcipitis est animi, hoc timidi, & ignaui.] Et or. 1. in Iulianum; in persecutione fugiendum consulit iuxtà præceptum Domini Mat. 10. [Neque enim Christianos quantumuis
" fortes, suæ tantùm salutis rationem habere
" oportet, sed persecutoribus quoque consu-
" lere, vt quantum in ipsis est, ad hostile peri-
" culum nihil conferant.]

Extat etiam Sancti Athanasij Apologia, de fuga sua; & Clemens Alexandrinus lib. 4. strom. Non fugiendum ait, quod malum sit persecutionem pati, vel ob timorem mortis; sed vt nulli simus causa mali, siue nobis ipsis, siue persecutori, & carnifici. Christum quoque Dominum legimus interdum declinasse, quousque hora adueniret constituta; quare Io. 11. dicitur, Eum non palam ambulasse apud Iudæos, sed abijsse in regionem iuxta desertum in Ciuitatem Ephren, & ibi cum Discipulis suis moratum. Quem locum tractans Origenes tr. 28. in Io. [Præclarum est,
" inquit, non recusare confessionem, nec du-
" bitare mori pro veritate. Non minùs tamen
" etiam præclarum est non dare causam tali
" periculo, sed omni ratione ei obsistere, non
" solùm quia incertus est nobis eius euentus;
" verùm etiam, ne causa simus cur sceleßtiores
" sint, maioribusq; peccatis se contaminent ij,
" qui profusionis sanguinis nostri rei fient, &
" in grauiori supplicio erunt, si nos amantes,
" neque illis consulentes morti nos offeramus;
" cùm ad hoc non præcurrerit necessitas.] Et sub finem libri primi contra Celsum, qui fugam hanc impugnabat; Christum, ait, exemplo suo nos docuisse, vitæ constantiam, & fortitudinem non in eo esse, vt frustra, & intempestiuè, aut temerè adeamus pericula; Aristotelisq; adiungit exemplum, qui cùm ob dogmata quædam vereretur aduersum se Athenienses iudices concitatos, inde excedens migrauit Chalcidem, vbi diù mansit; Athenis, inquiens se recessisse, ne causam daret Atheniensibus secundò scelus committendi, quale in Socratem commiserant. Verùm quid ego Philosophos memoro? Apostolorum constitutionem refert Clemens lib. 5. c. 7. [Oportet orare, ne intremus in tentatio-
" nem. Quòd si ad martyrium vocemur, con-
" stanter confiteri pretiosum nomen; ac si pro-
" pter hanc causam supplicio afficiamur, lęte-
" mur, quòd ad immortalitatē properemus; &
" quæ seq.] Ergò Christi doctrinam, & exemplum, Sanctorumq; Patrum consilium secuti, si confessionis, ac martyrij incumbat necessitas, fortes, & constantes veritati testimonium demus; nos verò periculis non obijciamus, nisi de diuina nos impellente constiterit voluntate; quod de aliquibus Sanctis viris credi potest.

FINIS.

REGISTRVM

✠ ✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ij Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq
Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg
Hhh Iij Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rss Ttt Vuu
Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg
Hhhh Iiij Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp

Omnes sunt duerniones, præter Pppp, *qui est ternio.*



CÆSENÆ
EX TYPOGRAPHIA NERII. M.DC.LI.
SVPERIORVM PERMISSV.



